PARÉ

1582

Paré (A.)
Opera Translated by J. Guillemeau
Parisiis J. Du Puys. 1582.

a 3-4 & LL vi
T p [illegible] LLi in MS.

Joseph Dickinson
Trin. Coll. Dub.
1836

John Wallace M.D.
1 Gambier Terrace
1875.

MARCO MIRONI

CLARISSIMO VIRO HENRICI III. GALLIARVM ET POLONIÆ REGIS CHRISTIANISSIMI ET INVICTISSIMI ARCHIATRO, IACOBVS Guillemeau Aurelianensis, Regius & Parisiensis Chirurgus. S. P. D.

EGO cùm primùm à literis humanioribus reuocatus, Chirurgiæ studio me tradidi, tanto eius artis tum addiscendæ, tum factitandæ studio exarsi, vt nihil prius aut antiquius esse duxerim, quàm in illis locis versari, cum his hominibus viuere, quorum consuetudine, conuictu, & familiaritate, doctior & peritior euaderem. Sic enim semper acceperam, non præcepta modò librorum monumentis consignata ignaras hominum mētes ad rerum cognitionem deducere, sed loci ipsius celebritatem, & magnorum virorū conspectum, nos quantumuis discendi ardore inflammatos, latente quapiam ratione erigere, & magis magísque exsuscitare. Imprimis igitur in Xenodochio Parisiensi, omnis generis vulnerum morborúmque amplißimo quodam velut Theatro, ita disciplinæ huius rudimenta deposui, vt toto biennio quo illic versatus sum, nihil mente, nihil manu, Medicis Chirurgísque præsentibus gereretur, quòd aures meas, dextrámque meam fugeret. Florebat temporibus illis, florétque adhuc Ambrosius Pareus, Regis Christianiß. Chirurgus primarius, magni huius operis author, gratia apud Reges, Principes, & Magnates, authoritate inter suos æquales, artis operibus apud omnes clarißimus. In huius igitur tanquam in Machaonis aut Podalirij familiam recipi magnopere contendi: semel verò receptus sic illius fauorem omni officio ac pietate mihi obstirnxi, vt nihil ille, quæ hominis est lenitas, & in omnes artis studiosos humanitas, domi forísve, in acie, in castris, hoc denique Lutetiano orbis totius emporio, circa Ducum, Heroum, & ciuium corpora, quibus curandis ardentissimis omnium votis expetitus semper præerat, me nisi præsente & ministro moliretur. Et tamen his, quæ satis nimiúmque multa videri debebāt, non cōtentus, tanquam diuturnā sitim explere cupiens, experiri volui nunquid ab exoticis haurire aliquid & mutuari possem, quod nostratibus ad pleniorem Chirurgiæ cognitionem deesset. Ea gratia Germanias peragraui: inde Hispanorum in Belgis castra quadriennium totum sequutus, non strenuā modò saucijs militibus operam attuli, sed & acriter circunspexi, quam curandi viam

tenerent qui vnà mecum in Nosocomio præerant, nomine & opere illustres Itali, Germani, & Hispani Chirurgi. Animaduerti omnes haud aliam quã quæ à Pareo hîc monstratur insistere. Qui Gallicè nescirent huius operis fragmenta quædã, à Latinæ linguæ peritis multo precio corrogata, tanquam viatica circumferre: vnicum hoc opus pro Chirurgicis omnibus in manibus habere, admirari, suspicere, Latinũ totũ votis omnibus expetere. His ego illorũ desideriis admonitus, cæpi pariter & ipse cogitare quàm ex vsu foret si sub Latinitatis veste in publicum prodiret: sic enim futurum vt Latina cum Gallicis coniungentes, pares fieri possent in vtriusque orationis facultate. Peritum igitur & mei, publicæq; vtilitatis amantissimum virum nactus, precibus impetraui vt translationem absolueret: sed ea conditione ne editioni quam ipse videbar meditari nomen suum inscriberem. Nolle enim si quis opere in longo somnus fortè obrepsisset, sibi adscribi: Quod quasi ludens & subcisiuis tantum horis operam in hanc rem contulisset: contentus ita extulisse vt intelligi posset: vir nimirum publicis & grauiorũ studiorum negotiis occupatus. Cum ergo id temporis cura Caroli Mansfeldtani Comitis Generosissimi, cui me iussu Regis Christianiss. addixeram, exolueret, otium & primum & summum quod tum nactus eram, in editionem totum impendi: ac tantum labore, cura & diligentia profeci vt perficeretur. Quis enim Theseüs plusquam Herculeum hunc laborem sine Hercule absoluere potuisset? Alienus fateor partus est, sed qui à parente velut proiectus misere perierat, nisi ipsi virgula tanquam diuina, curator obtigissem. Sed ne sic quidem tutus inter homines versari poterat, nisi eidem aliundè Tutor, assertor & plenioris velut authoritatis vindex accessisset. Hunc ea gratia visum est tibi offerre, vouere, dedicare. Tu igitur vnus es, Marce Mironi Galliarum & Poloniæ Regis Augustissimi Archiatre dignissime, Phœbi proles, aureo eloquentiæ flumine, aurea noscendus coma, cui fœtus hic lucis debet vsuram. Nam in tanta parentum tenuitate, nunquam solem intueri ausus fuisset, nisi ab amplitudinis tuæ lumine, tutelaris velut Dei numen sperasset. Non iam Italiæ æquata cœlo Alpiũ & Apennini iuga verebitur: non Germaniæ vastitatem pertimescet: non Sarmatiæ feritatem horrebit, cùm intelliget te sibi tãquam ducem præire, qui non ita pridem in Christianissimi & Inuictissimi Henrici, Regio comitatu gentes illas orationis tuæ suauitate & doctrinæ vbertate raptas, salutari autem & phœbea dextra, quæ multis vario & inexplicabili morborum genere implicitis præsidio fuit, tibi amicas ad sempiternam nominis tui memoriam reddideris. Non nostratiũ venenatum morsum reformidabit, cùm intelliget te sibi vindicem & tutorem delectum, qui dignitatis tuæ splendore obscuri liuoris tenebras momento dispergere possis & disperdere. Hoc si tu, pro ea quæ in te est grauitatem condiente comitate, feceris, non modò nos, qui iam tibi tantum debemus quantum patrono clientem, hominémque homini debere par est, sed & omnes, ad quos libri huius, si non Latinè, saltem Latinum iam loquentis, vtilitas est prouentura, obnoxios & deuinctissimos reddideris: sicque de vniuersi genere humano bene meritus omnium gentium, quæ hinc sanitatis fructum aliquem capient, literis atque linguis celebraberis. Regi nostro, tibi, ac nobis viue diu fœlix.

VALE.

Pariss. Cal. Januar. anno post natum Christum. 1582.

AD HENRICVM III. GALLIARVM ET POLONIÆ REGEM CHRISTIANISSIMVM.

QVemadmodum, Rex Christianissime, corporis humani membra, muneribus ad quæ natura feruntur in officio, ac tãquam in excubiis, ad totius, cuius partes sunt conseruationem amica conspiratione nunquã non esse cernimus: sic nos mundanæ huius Reipub. velut ciues, in eo quod, Deo monstrante, semel amplexi sumus, vitæ genere persequẽdo, attentos esse decet: ac præsenti sorte contentos, diuersa & aliena, quorum notitiam nullam, vsum nullum habemus, temeritate vel inuidia transuersos minimè appetere. Qui secus facit, ordinem & pulchritudinem, quibus hæc stat vniuersitas, fœda confusione peruertit & polluit. Itaque cùm me magni huius mundani corporis membrum esse, neque id omnino inutile, apud me reputarem, in hoc incubui sedulò, vt de meo omnibus officio constaret, quantúmque vniuersis & singulis prodesse possem innotesceret. Nam & mihi Deus est testis, & norunt omnes boni, me quinquaginta iam annos in Chirurgia illustranda & amplificanda omni ope & studio inuigilare: sicque, quẽ collimabam scopum tam certò tetigisse, vt nihil antiquitas quò nobis anteire possit præter inuentorum gloriam, nihil posteritas reliquum præter addendorum, vt facile est inuentis addere, spem tenuissimam, habere videatur. In quo præstando, sic mei, sic vigilarum, sic opum & facultatum mearum prodigus fui, vt nulli neque tempori, neque labori, neque sumptui pepercerim, quò votis hac in re meis, quò magno huic operi, quò studiosorum studiis satisfacerem. Nec vero dubitare oportet quin illorum tandem studia refrixissent, si theoria & præceptis, multis in schola laboribus imbuti nullam operam, nullam faciendæ artis apertam viam cernerent. Ea gratia vel rerum mearum dispendio laudem & fructum Gallicæ nationi quæritans, Chirurgiam huc vsque vel priscorum seculorum infœlicitate, vel Professorum inuidia obscuram, illustrare & augere conatus sum: non præceptis tantùm & regulis, sed & Graphidos Toreutices studiosus trecẽtis formis seu sculptis imaginibus & grammicis deformationibus, quibus plusquàm quingentas tum anatomicas, tum reliquæ artis organicas figuras comprehendi intelliget, quisquis attentius intuebitur. His ego singulis nomina imposui, & vsum indicaui, ne frustrà ad ostentationem aut voluptatem positæ viderentur. Et si verò pauci sint huius professionis homines, qui tantum scriptis suis, seu ratione, seu experimento authoritatem, quantam ego, conciliare possint: non tamen sic arrogans fui, quin opus euulgaturus, præstantissimis ante in arte medendi viris communicauerim, qui mihi ad perficiendum & excudendum ipsum, quò per hominum manus curreret, maiores animos addiderunt: nihil æquè se optare professi, quã vt Latinũ fieret, vt exteris nationi-

bus innotesceret, nullum esse doctrinæ genus, quod non in hoc cui præes regno, summa ingenij dexteritate tradatur. Et certè affirmare hoc ausim, vix quenquam quãtumuis fastidiosum ac superciliosum futurum, qui non hîc aliquid comperiat quod arrideat, & quo lecto non peritior euadat. Hoc igitur tanquam specimen & laborum meorum cumulum maiestati tuæ consecrare non dubitaui, tum pro meo, qui natura & educatione tuus sum, officio, tum vt tuorum erga me meritorum magnitudinem omnibus testatam facerem, vt qui me Chirurgi primarij sub tribus qui te præcesserunt Regibus munere functum, vltrò eodem in illo officio stabilieris. Sed & sic iam augurabar, quod nunc intueor, futurum, vt nominis tui aur, aper vniuersum orbem elatum opus, nullius ora, oculósve reformidet, Inuictissimi Monarchæ & longè omnium præstantissimi atque optimi fauore & maiestate subnixum. Nec verò fœlicis memoriæ Rex Carolus IX. serenissimæ Reginæ matris renũciatione incitatus, id aliquãdo euoluere recusauit, cùm id ab eo profectũ intelligeret, qui cùm omne suum tempus publicis priuatísque omnium omnis sortis hominum tẽporibus, fœlicissimè transmisisset, dignissimus videretur qui hunc fauorem impetraret, vt pateretur operis huius fastigium præfixi nominis sui splendore muniri & decorari. Hac ego spe fretus quadam velut continuatione & successione vota mea à potentissimo Rege, ad inuictissimum transire volui, totúmque id in nostratium gratiam comparatum tibi consecrare. Faxit Deus vt tibi ad Nestoreos annos, fœlix incœptorum omnium exitus tanquam cumulus accedat. Parisiis 8. Febr. anno Dom. 1579.

Christianiss. Maiest. tuæ

Fidelis seruus

Ambrosius Pareus.

IN AMBROSII PARÆI PRIMARII REGIS CHIRVRGI OPVS, IO. AVRATVS POETA REGIVS.

FOELIX prima hominum cœlo generata propago,
Quæ nullis, paucis fuit aut obnoxia morbis:
Et paucos habuit Medicæ tunc simplicis artis
Artifices, paucis fuit & contenta medelis,
Quas uno poterat perdiscere quilibet anno,
Nec chartis mandare fuit præcepta necesse,
Sed memori soliti fuerant committere menti
A patribus quæ quisque suis acceperat: atque
Ex se progenitis eadem pòst tradere natis:
Vt Medicina foret gentilis, auitáque certis
Res domibus: dicti Medicorum filij & inde
Sunt olim Medici: quorum laus maxima prim is
Est Asclepiadis, Asclepius est quibus author.
Nec diuisa fuit vetus ars, ratióque medendi
In geminas: quamuis Podalirius atque Machaon,
Hic herbis nomen, sed pugnis debeat ille:
Et Medicina herbas tractat, Chirurgia plagas,
Altera secretis medicans ars, altera apertis
Vulneribus, morbísque: sed idem erat author vtrique
Chiron Centauros inter iustissimus vnus:
Cui nomen dedit ipsa manus Medicina salubris:
Vel quòd prima fuit, vel quòd celeberrima quondam,
Donec adhuc homines contenti simplice victu,
Præter quàm in bellis, Medicæ nihil artis egebant.
At nunc deterior quàm ferrea cùm viget ætas,
Et plures gula quam gladius, pluresque libido,
Alea, nequities, & inertia pallida vultum,
Quàm labor aut senium, luxus quàm occidat egestas:
Multiplices morbi sunt, multiplici arte leuandi:
Inque artes diuisa duas ars vna Medentum.
Quæque prior fuerat Chirurgia, posterior iam
Facta, tamen dignum per secula seruat honorem,
Si modò non stolidis tonsoribus, inque peritis
Empiris commissa, sed arte vsuque politis
Chirurgis, quales tulerit cùm Gallia paucos,
In paucis nostro numerabilis eminet æuo
AMBROSIVS, *Chiron nunc Regius ille* PARÆVS,
Quo non alter ab arte paratior est: neque plures
Ambrosiæ qui succo, & odoriferæ Panaceæ
A noxis variis curauerit arte salubri:
Quam didicit puer à teneris sub flore docentum
Septem annis: deinde à libris traduxit in vsum
Inter mille ægros quos hospita publica curant:
Mille vbi morborum species, & corpora mille
Contemplans, mox in tantum processit honorem
Artis, vt in castris primùm, tum Regis in aula
HENRICI, *regúmque aliorum ponè sequentum*
Ordine perpetuo Chirurgus Regius vsque

Tertij ad HENRICI *primum peruenerit annum,*
Egregiam præstans operam vel pace, vel armis,
Multa manu Medica tractans, scribens quoque multa
Ipse manu super arte sua: Quæ cuncta volumen
Nuper in hoc congesta, suisque ornata figuris
Plusquàm quingentis, quibus ars expressa secandi,
Artis & instrumenta, nouis & corpora formis
Prodigiosa, suo sumptu magno atque labore,
Edidit in vulgus pius acta ætate colonus:
Qui non contentus præsens prodesse per æuum,
Iam senior varias disponit in ordine plantas,
Vnde legant varij gratissima poma nepotes.

CATALOGVS OPERVM AMBROSII PAREI REGIS PRIMARII CHIRVRGI, QVÆ LATINITATE DONATA,

Iacobi Guillemeau labore & diligentia in lucem exierunt.

Candidus imperti meliora: vel vtere nostris.
Carpere vel noli nostra, vel ede tua.

A

INTRODVCTIO, SEV VIA AD CHIRVRGIAM COMPENDIARIA.

B

AMBROSIO PAREO CHIRVRGO REGIS PRIMARIO AVTHORE.

A viro docto plerisque locis recognita, Et Latinitate donata, Iacobi Guillemeau, Regij & Parisiensis Chirurgi labore & diligentia.

Quid Chirurgia. CAPVT I.

CHIRVRGIA est ars, quæ viam docet cum ratione, qua manus opera morbos qui nobis humanitus cõtingunt curare, præcauere & mitigare possimus. Aliis visum est aliter describere: Medicinæ scilicet partem esse, quæ mor- *Definitio chirurgiæ.*
C borum curationem sola manuum industria aggrediatur: nempe rescindẽdo, vrendo, serra diuidendo, fracta vniendo, luxata restituendo, & alia quæ mox dicentur opera faciendo. Ita enim definitionum medicarum authori Chirurgia definitur: Intrepidarũ manuum celer motus cum experientia: Vel actio in medicina per manus artificiosa, conuenientis finis compos. Non est tamen quòd quis se res illas pro dignitate consequi posse speret, sine duarũ quæ restant medicinæ partiũ adminiculo: Diætetices, inquam & Pharmaceutices, atque varia propriorum remediorum quasi inclinatione pro causarum, morborum, symptomatum, & similiũ circumstãtiarũ conditione, quas rerum vt vocant, naturaliũ, non naturalium, & præter naturam complexu, suo describemus ordine. *Quæ chirurgo necessaria.* Quòd si qui instẽt multos reperiri qui Chirurgica tractent opera, absque vlla rerum eiusmodi notitia, quibus tamen desperatorum morborũ cura fœliciter succedat, hoc à me responsum ferant: talia potius casu contingere, quàm artis industria, parumque cautos esse qui se illis committunt.
D Fœlicem enim vnũ aliquem quem sors dederit iactum, mille postea errorum dispẽdio diffamare, vt in Empiricos multis methodi locis iactat Galenus. Quoniam ergo statutũ à nobis est, Chirurgiã solertem esse manuũ operationẽ Diætetices & Pharmaceutices præsidiis fultã, dicendũ nũc est quæ & quales sint eiusmodi operationes.

De Chirurgicis operationibus. CAP. II.

CHirurgo quinque omnino ex officio incumbunt, superflua demere, suo quæ exciderant loco reponere, continua distrahere, distracta continuare, quod naturæ deest supplere. *Chirurgi natura.* Horum notitiam longè facilius & fœlicius longo vsu & multo exercitio consequêris, quàm iugi librorum lectione aut assidua doctorum auditione. *Experientia quam ars chirurgo magis necessaria.* Non enim oratio, quantumuis illa perspicua sit & elegans, tam potest quicquam ad viuum exprimere, quàm quod est oculis digitisque fidelibus subiectum.

Demēdi superflui exēpla. Demendi superflui exempla habemus in amputatione digiti, si cuipiam sextus adnascatur, aliúdve membrum monstrosum succrescat: in excissione membri putridi intus corrupti: in fœtus mortui, secundarum, molæ, similiúmque corporum ab vtero muliebri extractione: Tumorum omnium, vt gangliorum, verrucarum, polyporum, cancrorum: & huius conditionis hypersarcoseon cōplanatione: globulorum sclopo elisorum, squamarum nexiliū, spiculorum, arundinum, testarum, aristarum, spinarū, surculorū, omnísque generis veteramentorum in quacunque corporis parte sese dederint, auulsione. Sed & superflua demit qui ciliorum pilos sua in oculum conuersione molestos vellit: qui vnguem corneę partem totámq; adnatam occupantē, exscindit: qui suppurata ad expuratum promouet: qui calculos quocunque corporis locorum concreuerint eliminat: qui dentem cariosum vel alioqui officiētem, vnguémve in carnem se defigentem eximit: qui laxiorem vel vuam vel palpebram sectione minuit: qui catarrhactam decutit: qui recens editis puerulis vmbilicum præputiúmve, qui mulieribus pterygomata, aut nymphas prominentiores resecat. A

Reponendorum exēpla. Suo quæ exciderint loco reponendi exempla extant in luxatis ossibus restituendis: in intestinorum & omenti in scrotum, aut extra vmbilicum aluúmve accepta plaga prouolutorum, in vteri, delapsi ani, crassíve intestini, aut oculi ab orbita prominentis repositione. B

Continuata distrahendi exempla. At continuata distrahendi exempla petere licet ex cohærentibus inter se, seu casu aliquo vt vstione, seu formatricis imbecillitate, digitis: ex membranæ hymen dictæ, aut cuiusuis alterius quæ vteri collū obsederit diductione: ex ligamēti linguæ quod pueris papillarum complexum ac loquelam intercipit, eiúsve quod glandem præputio denudari prohibet dissectione: ex venæ varicosę ac semisecti nerui tēdinísve conuulsifici diuisione: ex membranæ auditorium meatum, nares, os, anúmve obstruentis: ex contumacis ciliorum adhæsus diuulsione. Huc refer omnia quæ causticis, ferra, terebra, phlebotomo, cucurbitulis, scalpello, hirudinibus, seu vacuationis, seu deriuationis, seu reuulsionis ergò fiunt opera.

Distracta adducēdi in vnū exempla. Distracta verò in vnum adducit Chirurgus, qui sutura, qui duplicato panno, qui fascia, qui quiete, & debita partis collocatione vulnera agglutinat: qui fracta reparat: qui luxata suis sedibus reddit: qui sanguinis currentis impetum iniectis vasi vinculis remoratur: qui fissa labra & vulgo leporina dicta cicatrice complet: qui vlcerū, qui fistularum sinus ad æqualitatem reuocat. C

Supplendi quæ deficiūt exempla. Sed quæ, ceu primis ab incunabulis, ceu postea ex euentu desunt quantum ars & natura patiuntur ille reparat, qui auriculam, qui oculum, qui nasum, qui vnum aut plures dētes supponit, qui exesi ex lue venerea palati lacunas, lamina aurea vel argētea aut penicillo replet: qui desectam linguæ portionem opposita appēdice supplet: qui manum, qui brachium, qui tibiam artificio vinculísque adnectit: qui thoracem multo filo compūctum, vel ferreis laminis instructum, corpori, quò iunceum reddatur, circumponit: qui calceum iusto subere auctiorem, ac calceolum lineum loris ad cingulum reuinctum claudo vt rectus incedat, assuit. Has omnes operationes fusè hoc opere persequemur. Cæterū in his manu perficiendis etsi cōmittere non possimus quin dolorē inferamus: (Quis enim brachiū tibiámve rescindere, vesicæ ceruicem diuidere ac dilaniare, commota suis alueolis ossa restituere, abscessibus exitum aperire, fibulas oris vulnerum iniicere, cauteria admouere, partum emortuum excutere, & alia eiusmodi patrare citra dolorem queat?) Sępius tamen res eò rediit, vt nisi aduocata manu medica, vel mors obeunda sit, vel reliqua quæ superest vita, in perpetuis miseriis exigēda. Quis igitur Chirurgos iure hoc nomine abhorreat, aut crudelitatis insimulet: aut illos tam miseris modis exceptos cupiat quàm olim ROMANI Archagatū: quem in primis ciuitate donatum, mox verò quod paulò tristius vreret, secaret, & reliqua strenui Chirurgi opera faceret, domo in campum Martium abstractum lapidibus obruerunt, quemadmodum à Sexto Cheroneo Plutarchi ex filia nepote literis proditū legimus. Dirū profectò ingratitudinis genus, hominē in artis necessariæ operibus intentū, tam crudeliter trucidasse. Sed nec facinus Senatus probare potuit: itaque vt id quibus artibus supererat expiaret, ipsi statuam auream Aesculapij in templo ad perpetuam memoriā poni ac dedicari curauit. Quod ad me attinet mihi mirum in modum placet Celsi sententia, Chirurgum esse debere manu strenua, stabili, nec vnquam intremiscēte, animo intrepidum, immisericordem: sic vt sa-

Chirurgica sine dolore perfici nequeunt. D

Archagathus Chirurgus.

In præfat. lib. 7.

A nari velit eum quem accipit:non vt clamore eius motus,vel magis quàm res deſiderat properet:vel minus quàm neceſſe eſt ſecet:ſed qui perinde faciat omnia ac ſi nullus ex vagitibus affectus oriatur:vani iudiciorum vulgi, Chirurgis per inſcitiam obtrectantis,ſecurum.

Chirurgi dotes.

De Rebus naturalibus. Cap. III.

PRædicta opera vt ritè & ex arte exequi Chirurgus poſſit,debet ſibi certas agendorum indicationes ob oculos ponere:Empiricus aliàs futurus,quē ars nulla,certa ratio nulla,ſæd cæca tantū fortunę temeritas ad audendū & agendū impellit. Petuntur autem agendorū illæ indicationes ex rebus vt loquuntur naturalibus, non naturalibus,& præter naturā,harūmque adiunctis,vt præclarè eſt à maioribus perſpicaci ingenio viris traditum. Quare omnem artis huius noſtræ ſpeculationem,illo rerum ordine perſequemur. Im-
B primis igitur res naturales id nominis ſortitæ ſunt,quòd inſinuent contineántque corporis humani naturam,quæ tota pendet ex miſtione & temperie quatuor primorum corporum,vt eſt ab Hipp. demonſtratum lib. de natura humana:quare ipſarum contēplatio ad eam medicinæ partem ſpectat quæ phyſiologice dicitur:vt rerum nō naturalium examen ad diæteticem,quod rerum huiuſmodi vſu ſanitatem retinere & tueri conetur:At rerum præter naturam perſpicientiam Therapeutice ſeu morborum,omniúmque præter naturam affectuum curatrix ſibi vindicat. Iam verò res naturales ad ſeptem capita reuocantur:præter quæ in eum etiam cenſum veniunt ipſarum quæ vocant annexa:

Agendorū vnde petātur indicationes.

Quæ dicantur res naturales.

Res non naturales ad quam medicinæ partem pertineāt.

Ad quam res præter natutam.

C

Summa illa ſeptem rerum naturalium capita ſunt,	*Elementa. Temperamenta. Humores. Partes ſeu membra. Facultates. Actiones. Spiritus.*	*His verò adiuncta & cognata ſunt.*	*Aetas. Sexus. Color. Commoderatiò. Tempus ſeu Tempeſtas. Regio. Vitæ inſtitutum.*

De Elementis. Cap. IIII.

ELementum vulgò recepta apud medicos definitione eſt minima,& ſimpliciſſima eius rei quam conſtituit portio:ſeu, quo ſit hæc clarior oratio. Elementa vocantur quatuor prima & ſimplicia corpora:Ignis,aër, aqua & terra:quæ rebus omnibus quas cœleſtis regio ſuo cingit ambitu, promiſcuè gignendis,ſeu perfectè mixtæ illæ intelligantur ſeu imperfectè, ſeſe tanquam materiam accommodant & ſubiiciunt. Eiuſmodi elementa ſola mente fas eſt concipere:cum nullo eorum qui foris patent ſenſum illa tractare in pura & abſoluta natura ſua ſit datum. Quæ cauſa Hippocratem impulit,vt illa non ſubſtantia-
D rum ſed qualitatum propriarum nominibus exprimeret: Calidum dicens, frigidum, humidum & ſiccum:quòd eiuſmodi qualitatum altera ſuo cuique elemento inſit tanquam propria & eſſentialis forma ſecundum exceſſum non latitudinis modo,ſed & agēdi virtutis:cui comes altera accedit ſimplex illa quidem adeóque ſumma, ſed quæ tamen ſummum ſui generis gradum non impleat,vt ex Galeni libro 1. de Elementis eſt intelligere. Sic enim in aëre verbi gratia,duas notamus qualitates calorē & humiditatem ſummas ambo & nullius contrariæ qualitatis admixtione, remiſſas: alioqui ſimplices non ſint. Quid igitur obſtat inquies,quo minus caloris effectus ſummi ſe prodat æquè in aëre atque in igne? quia vt prædictum à nobis eſt,& ſi calor aëri inſit ſummus penes naturam ſuam,latitudinem & gradum,haud aliter quā igni, non tamen ſecundum vim agendi ſummus ineſt. Ratio eſt quòd calefaciendi illa in aëre vis impeditur, & velut vincta tardatur comitis & tanquam additæ qualitatis conſortio, humiditatis ſcilicet quæ vim caloris hebetat, vt eandem contrà ſiccitas acuit. Sunt ergo elementa his qualitatibus inſtructa:

Quid elemētum.

Elemēta ratione nō ſenſu intelliguntur.

Cur hiſce elementū qualitate nominibus expreſſerit.

Duæ qualitates ſummæ ſunt in ſingulis elementis.

Cur aër haud impēſe vt ignis calefacit.

A

Nomina substantiarum			Est		Nomina qualitatum.
	Ignis			Calidus & siccus	
	Aer			Humidus & calidus	
	Aqua			Frigidus & humidus	
	Terra			Siccus & frigidus	

Qui elementa in compositis mixta intelligãtur.

Retinent verò quatuor elementa in corporum naturalium compositione, easdem illas qualitates quas ante habebant, nisi quod mixtione ipsa, & contrariarum concursu temperatæ sunt ac refractæ. Sunt autem ipsa elementa, sic mutuo tota per tota confusa, nihil vt simplex notari possit: non magis quàm in massa emplastri diachalciteos ipsam per se axungiam, oleum, lytargirum, chalcitidem demonstraueris: adeò sunt caloris omnia per omnia miscentis vi minima minimis, & tota totis apta & transfusa. Hanc quatuor substantiarum elementarium in vnum compositum, mixtionis nexu factam concretionem, ex ipsarum dissolutione in succensa viridium lignorum strue cognoueris. Flamma enim ignem, fumus aërem qui per extrema resudat, humor aquã cinis terram nobis adumbrant: hoc familiari ac sensibus peruio exemplo facilè concipias quid resolutio sit, ad quam sequitur compositæ substantiæ interitus: quid contra mistilium primorum corporum in vnum coagmentatio eiusmodi, vt nusquam sincerum quid habeatur mistionis expers. Nã si calor qui in igne prædominans elucet summis suis viribus in misto permaneret suo ille perniciali contactu omnia absumeret: par est frigiditatis, par humiditatis & siccitatis ratio: quanquam ex his qualitatibus duæ actiuarum titulo insignitæ circumferantur, calor nempe & frigus quod suis sint viribus efficaciores: duæ passiuarum reliquæ, quòd inita ad superiores cõparatione, ignauiores cernantur & tardiores. Ex harum substantiarum, qualitatúmque elementariũ mistione consurgunt corporum omnium sublunarium temperamenta: quæ cura causâque præsertim exsuscitauit animos nostros ad elementorum hanc delibandam notitiam. At verò vires effectúsque qualitatum elementarium altiori relinquo contemplationi persequendas: id cõtentus adnotasse ex primis illis qualitatibus, hoc nomine donatis, quòd primis quatuor corporibus primario & è natura insidat, alias emergere, ac tanquam defluere quas inde secundas nominant: cuiusmodi è multis sunt grauitas & leuitas, per quatuor elementa variè distributæ, prout illa caloris aut frigoris, humiditatis aut siccitatis dominio tenentur insignius. Ex elementis enim duo leuia dicuntur quod sursum viam affectent: reliqua duo grauia quòd suo pondere deorsum ferantur. Sic ignem leuissimum, quòd supremo inferioris mundi loco emineat, illi citimum aërem, leuem: aëri verò subiectam aquam, grauem: at terram in centro defixam omniũ grauissimam intelligimus. Hinc est quòd corpora, partésque in corporibus leues, plurimùm habeant elementorum leuium: graues contrà plurimum grauium. Hæc est orbis huius caduci quæ sola mente cernuntur elementorum paucis descripta ratio, ad quam placet & aliam ex primorum admistionem concursu velut profluentium elementorum distinctionem adiungere: alia enim insuper generationis, alia humani corporis elementa circunferuntur. Quæ certè vt sunt corporata magis, sic etiam sensuum fide magis innotescunt. Qua mente motus Hippocr. libr. de natura humana, post descriptam calidi frigidi, humidi & sicci naturam, compositionis ordine ad horum notitiam aggreditur. Sunt ergo generationis nostræ, adeoque animalium omnium sanguineorum elementa semen & sanguis menstruus. Corporis verò nostri elementa sunt partes solidę ac similares, ex illis elementis generationis conflatæ. Huius generis sunt ossa, membranæ, ligamenta, venæ, arteriæ, aliæque complures oculis manifestæ: quas fusè in anatomica commentatione describemus.

Cur ex qualitatibus primis, duæ actiuæ & duæ passiuæ

Qualitates primæ cur ita dicãtur. Secundæ quæ dicantur qualitates.

Quæ leuia & grauia elementa.

Quæ sint generationis elementa.

Quæ corporum mistorume lemẽta.

B

C

D

De Temperamentis. CAP. V.

Quid temperamẽtum

Temperamentum definitur calidi, frigidi, humidi & sicci mistio proportionata: vel est discordium primarum qualitatum concordia. Emergit autem harmonia illa ex quatuor primorum mundi corporum mistione. Hæc seu crasis seu concordia plantis, brutisque item animantibus pro vitæ principio adeóque anima ipsa & forma data est. Sed vt plantæ brutis animantibus inferiori sunt ordine, & dignitatis gradu, sic eadẽ illa in ipsis anima ignobilior ac minus efficax cernitur, vegetatricis enim solo munere in illis fungiturquò scilicet

A licet alimentarium succum è terra tanquam è materno vbere attrahant vt se vitámque suam tueantur: quò incrementa definitis limitibus capessant: quò denique ad propriæ speciei perennitatem simile sibi procreent: Brutorum vero anima ad tria illa munera illud insuper sentiendi munus adiungit: quo tanquam interno cognitionis principio, quæ sibi nocitura sunt fugunt, profutura autem prosequuntur atque pro libidinis imperio in omnem partem ex sese vbique locorum commouentur: At hominis anima, cæteris longè perfectior & nobilior, minimè ex terrena illa elementorum mistione & temperie exurgens multo diuiniorem agnoscit, habetque originem vt postea docebimus.

Anima quas edat in plātis functiones.
Quas in brutis.
Anima humana venit extrinsecus.

Temperamentum prima diuisione in duas species partiuntur: vt sit aliud temperatum, aliud intemperatum temperamentum. Intemperatum duorum est generum. Est enim intemperies omnino duplex: vna vitiosa penitus, quæ mediocritatis limites omnino excessit: Altera, quæ à temperiæ quidem mediocritate deuiauit nonnihil, sed tamen sanitatis adhuc terminis continetur: quæ scilicet non ita euidentem actioni-
B bus noxam infert, sed tantùm quò minus bellè fiant & adamussim exactæ temperiei est impedimento. At vitiosa, functiones corrumpit peruertitque tribus modis: ipsas vel debilitando, vel deprauando, vel abolendo. Sic enim stupor motus celeritatem minuit tardatque: conuulsio deprauat: paralysis abolet adimitque. Sed & temperatū temperamentum diuisionem pariter in duas species sortitur. Tale enim est vel ad pōdus vel ad iustitiam. Temperamentum ad pondus dicitur, quod ex paribus exactè concurrentium qualitatum viribus conflatum coaluit, ac tanquam in æquilibrio situm, neque in hanc neque in illam partem propendet. Huius temperamenti exemplum elucere putant in cute interiore præsertim, extremorum digitorum hominis ad iustitiam temperati. Tactus enim cum illic resideat exquisitissimus, procul esse debent ab omni contrarietatis excessu: alioqui caloris aut frigoris, humiditatis aut siccitatis consuetudine temerata, intemeratum de tactilibus illis qualitatibus iudicium ferre nequeat. In quam rem natura, fabrica ac coagmentatione partium, ex quibus cutis consurgit pulchrè ipsi consuluit. Est enim carne calida & humida, adeóque
C molli & tendone neruóque frigido & sicco, atque adeò duro æqua lance non modo aptis & appositis, sed & penitus confusis, conflata, quo fit vt ab omnibus oppositionis extremis semota in medio tanquam iudex & regula internoscendorum qui in tactum cadunt, excessum sit collocata. Sic oculum futurum visus instrumentum, oportuit nullo certo colore infectum esse quò in colorum censura minus hallucinaretur. Sic auditum nullo distincto sono decuit esse circunfusum, quò esset aurium de sonis, paribus disparibúsque nec rata proportione distinctis certius iudicium, nec linguam pariter æquum fuit vllo esse sapore delibatam, ne saporis perfusio ipsi in tot saporum discriminibus internoscēdis imponeret. Temperamentum verò ad iustitiam temperatum definitur, quod & si ab exacta illa & seuera mistarum qualitatum parilitate nonnihil absit, eam tamen est adeptum æquabilitatem quæ functionibus omnibus, ad quas natura sua dicitur aptè, decorè, & integrè perficiendis, plenè, & abundè sufficiat, itaque nec aliundè ipsam quam ex actionum integritate expendere licet. Hinc enim & id nomen traxit, quod quemadmodum iustitia distributiua cuique pro meri-
D tis præmia & pœnas æqualiter irrogat. Sic natura singularum corporis partium ratione habita, omnibus eā temperiem attribuit quæ muniis ad quæ comparatæ sunt exequendis satis esset. Sumamus in exemplum os. Nemini dubiū est quin id, & vt reliquæ similares corporis partes, ex quatuor elementorum mistione coaluerit: sed tamē cum natura eius vsum expenderet destinarétque fulciendo reliquo corpori plus terreni siccique elementi ipsi affusum esse voluit quò firmius esset, atque aduersum pondera stabilius. Ligamentum vero cum esset ad alia munera comparatum, minus osse, plus tamen carne terrenę illius siccitatis obtinuit, omnino ad naturam suam ac cōmodatę. Sic naturæ visum est æquabili elementorum qualitatúmque non quidem portione sed proportione partes corporis omnes insignire: I[illegible]ios temperamentum ad iustitiā appellamus: Inesseque plantis, brutis, corporibúsque omnibus natura constantibus dicimus, cum eam temperiem ac mediocritatem sunt sortita, quæ suæ naturæ conueniat. Ad id verò cōparatione facta octo exurgūt temperamentorum intemperatorum genera nempe.

Tēperamentorum multiplex diuisio.
Temperamētum ad pōdus.
Manus cur exquisitæ & ad pondus temperatæ.
Temperamētum ad iustitiam.
Ossaque sint tēperamēto donata.

 A

Teperamentorum intẽperatorum species.

Quatuor simplicia.
- *Calidum, frigidum* — *In siccitate & humiditate* — *Temperata.*
- *Humidum, siccum.* — *In calore & frigore* — *Temperata.*

Quatuor composita,
- *Calidum & humidum*
- *Calidum & siccum*
- *Frigidum & humidum*
- *Frigidum & siccum.*

Sunt verò temperamenta illa, vel corporis totius, vel partis alicuius: eiusque vel
- *Principis.* — *Cerebri, Cordis, Hepatis, Testium.* B
- *Cæterarum è multis partium quæ nullum in corpore principatum obtinent.*

Lib. 2. de tẽper. & in artemedica. Eiusmodi rursum temperamenta vel salubria sunt, quæ inculpatis actionibus edẽdis sufficiunt: vel insalubria quæ manifestam iisdem noxam inferunt, horum signa à Galeno descripta leguntur. Estque animaduertendum, quod cum corpus partemve aliquam calidam dicimus, calidiorẽ intelligimus quàm temperatæ ad iustitiam eiusdem speciei conueniat, vt cum hominem calido pronunciamus hepate, calidius illi esse hepar significamus quam homini esse debeat ad iustitiam temperato: ad hanc enim temperiem, reliquæ omnes, seu corporis totius, seu partis alicuius sunt reuocandæ: in eadémque tanquam in scopum in morborum curationibus est intuendũ, quod similium visu sit quantum fieri potest, conseruanda. Quia igitur perquam necessariũ est perspectum habere temperamentorum distinctionem, breuiter hoc loco visum est exequi partiam corporis, ætatum, anni temporum, humorum, & medicamentorum temperamenta. Partium Ergo corporis nostri temperamenta non modo tactus, C

Quæ sint partium corporis humani temperamenta. hominisque ad iustititiam temperati manus iudicio (Cui sæpè imponit calorfluẽs, qui à corde in vniuersum corpus effusus caloris speciem quandam omnibus infert,) Sed etiam rationis, compositionis, substantiæque ipsarum regula, sunt eiusmodi.

Os siccissimum est & frigidissimum,
Minus hoc cartilago.
Ligamentum minus cartilagine.

Tendo frigidior, ficciorque est tanto membrana, quanto hæc eadem temperie venam vincit & arteriam. Hinc sequuntur nerui duriores. Molles enim medium sicci humidique obtinent vt & cutis: quanquam omnes & molles, & duri frigido sint temperamento. Omnes ergo hæ partes propria natura, & sua frigidæ sunt & exangues: quãquam venæ & arteriæ contenti sanguinis calore incalescant, qui tamen & calorem illum à corde mutuatur: Parte nempe omnium calidissima & molliore quam sit cutis, à corde in calidarum partium ordine sequitur hepar, cute ipsa longe mollius: *Ad finem lib. de temp.* Nam si ex Galeni sententia, cor paulo minus durum est quam cutis, & id insuper lõgè durius est hepate vt patet tactu indice, necesse est hepar multò mollitie cutem superare. Cutem intelligo simplicem & à subiecta carne cui tenacissimé adhęret abstractam. Caro humidior, calidiórque est cute, ob affusum sanguinem. Spinalis medulla cute frigidior, humidiórque existit: Sed illam humiditate tanto vincit cerebrum quãto à pinguedine superatur, Pulmones pinguedine minus sunt humidi, parque est D

Aetatũ tẽperamenta. Splenis & Renum ratio: Et tamen omnes cute humidiores cernuntur. Per ætatum excursus temperamenta tum totius corporis, tum singularium eius partium insignes subeunt mutationes: ossa enim senibus quam pueris longè duriora existunt, quod vita nostra sit quasi progressus quidam ad siccitatem, quæ vbi summa corpori aduenerit, mortis adfert consequutionem. Quare de ætatum temperamentis nobis hoc loco agendum est si prius quid ætas sit definiuerimus. Aetas igitur vitæ in spatium defini- *Quid ætas.* tur, quo corporis constitutio ex sese & sua sponte euidentes subit mutationes huiusmodi ætates totius vitæ cursus quatuor obtinet. Prima pueritia est quæ à primo in hanc

A hanc lucem ingressu vsque ad decimum octauum annum producta, temperiem obtinet calidam & humidam, quòd vitæ principiis, semini & sanguini, calidis humidisque proxima existat. Hanc sequitur adolescentia quæ à decimo octauo anno ad vsque vicesimum quintum prorogata, temperata existit atque in medio omnium excessuũ. Adolescentiam excipit iuuentus, virilis seu constans ætas, quam vltra annum tricesimum quintum prorogari negant. Temperiæ propria calida est & sicca: quò fit vt tum acrior ac mordacior sentiatur calor, qui in pueritia mitis ad tactum apparebat: quòd humiditatem natiuam, vitæ ad siccitatem progressus, multa parte mulctauerit. Hinc succedit senectus, in duas omnino partes diuisa: Prior à trigesimo quinto ad quadragesimum nonum annum protensa, eos complectitur quos senes nominamus. Posterior verò à Galeno in tres velut gradus dirimitur: Primus eorum est qui viribus adhuc integris ciuilia negotia obeunt: quã certè exequi nequeunt per virum iam labentium informitatem, qui in secundo senectutis gradu sedent. At qui in postremo iacent, extremis vrgentur imbecillitatibus & miseriis, tam capite, animísque minuti quàm toto corpore debiles: de quibus iactatum illud. Bis pueri senes: Qui primo stant in ordine senes, hilares sunt & vrbani, hosque dicimus esse cruda viridi senectute: Quos verò secundus ordo capit, nullius rei quam mensæ & cubilis tangit amor. At postremi ordinis senes capulares nempe & silicerina nihil nisi feretrum & mortem meditantur. Frigido sunt & sicco partium solidarum temperamento, propter eam quam calor insitus, longo annorum decursu molitur humidi primigenij depastionem: Quod Idem tamen eiusdem caloris natiui, per febres in igneum conuersi voraci flamma ferè momento contingere potest. Quod si quis in argumentum similis humiditatis tussiculosos & sputatores senes obiiciat, id illi ego reponam quod est ab antiquo quodam annotatum doctore: nempe testaceam lagenam, aqua plenam, multam ex se fundere humiditatem. Nemo tamen negauerit terrestri tale vas soliditate sua siccissimum esse ita planè caloris defectu & excrementorum prouentu humidi senes dici possunt. Non est tamen sic in angustum cogenda ætatum hæc descriptio, vt annorum spatiis atque interualis sit semper demetienda cum multos sit intueri qui sibi senium ante senectutem accersentes, seniores longè anno ætatis quadragesimo appareãt, quam plerique quinquagenarij. Denique Pythagoras insignis philosophus vitam humanam quatuor ætatum discriminibus dimisit, ipsiúsque decursum quatuor anni temporum tempestiuitatibus proportione quadam contulit, pueritiam enim veri similem esse, in quo scilicet omnia floreant & propter humoris vbertatem adolescant. Iuuentutem æstati, propter virium robur quo tunc plurimo homines virent. virilem, constantémque ætatem autumno, quod tunc per superioris vitæ multa pericula cuiúsque hominum ingenij dotibus tanquam naturæ fructibus accedat tempestiuitas, & sua quędam maturitas. Senectutem hyemi infrugiferæ, planè tempestati atque odiosis, quæ nullorum nisi ante partorum & congressorum fructuum vsu gelidæ & molestæ conditionis fine tędia leuare & consolari queat. Quod verò ad vltimam senectutem quę ad octogesimum, aut etiam centesimum vsque annum progreditur, attinet, frigida adeò est, atque sicca, vt qui decrepiti illius senij metas attingunt importuni sint, asperi, iurgiosi, difficiles morosi, queruli: quousque tandem sensibus omnibus, lingua, D pedibus, mente capti, ac deliri ad infantiam tanquam à calce ad carceres regrediantur. Atque hęc de ętatum temperamentis. Sed & pariter anni temporum temperamenta exponenda sunt: que sunt omnino quatuor, ver, ęstas, autumnus, hyems ver, cui à martij ferè die duodecima, aut decima tertia, ad medium vsque Maium est excursus, videtur Hipocrates calidum & humidum constituisse: que sententia non tam ex re ipsa manasse videtur, quam ex inueterato veterum philosophorum errore, qui quatuor ętatum temperies, ad quatuor anni temporum temperamenta, tanquam proportione respondentia adaptare voluerunt. Si enim ad veritatis examen res illa reuocanda est, agnoscent omnes in vere Temperiem, vt quod in medio planè sit excessuum caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis: Non modo pèr comparationem, quòd sit calidius hyeme, & humidius æstate, sed quod eam ex sese & peculiari natura sortem obtineat. Quare ab Hyppocrate pronuntiatum est. Ver saluberimum esse & minimè exitiale: modo natiuam seruet temperiem à qua si deficiat aut alteri intemperatæ tempestati succedat, vt Autumno aut hyemi plurimis morbis ab

Senectutis duæ partes.

Secũdæ partis senectutis tres gradus.

Senes partibus solidis sicci.

Seniũ aliud à senectutis.

Quatuor ætatum ad quatuor anni tempora comparatio.

Anni temporum temperamenta.

Quò ver sit tẽperatum.

Aph. 9. Sect. 3.

Aphor. 20 sect. 3.

Hippocrate descriptis occasionem & ansam præbebit : non quòd eos efficiat, sed A
quòd in intimo corpore latentes, suo tepore in lucem proferat. Aestas quatuor ferè mensium spatio definita, calidæ est & siccæ temperiei, morborum qui à bile existunt procreatrix, quòd is humor plurimus eo tempore per sanguinis verè collecti adustionem, in corpore cumuletur. Cæterùm eiusmodi omnes morbi sua celerrimè percurrunt tempora.

Autumnus inæqualis.

Autumni initium est ab eo tempore quo Libra Solem accipit. Par illi cum Vere est durationis interuallum. Cùm verò siccus existat, maximam obtinet caloris & frigoris inæqualitatem : nam cùm matutini & vespertini dies algiosi existant, meridiani contra æstuosissimi sunt. Quare Autumno plurimi morbi existunt, iique chronici, si præsertim ad hyemem vergant, atque exitiales : quòd quotidianæ omnes, & repentinæ ad calorem & frigus permutationes periculosæ existant. Quod reliquum superest anni, hyems occupat: calidáque & humida existens, natiuum calorem auget, appetentiam excitat, & pituitæ prouentum facit.

Qui hyems calorem natiuum augeat.

Calorem quidem auctiorem reddit per antiperistasin, seu circunstantis aëris contrarietatem, qui tum frigidus existens caloris effluuia cohibet: quò fit vt B
impedita dissipatione intrò compulsus calor, iunctis in vnum copiis roboretur. At pituitosum humorem accumulat, quòd aucta calore roborato appetentia, homines reddantur voraciores, vnde multa cruditas, morborum præsertim chronicorum, hyemali tempestate magis quàm alia anni parte grassantium, amplissima seges. Ad hanc de temporum anni temperamentis disquisitionem, reuocanda est varietas temperamentorum, quæ in singulos cadit dies, quæ certè negligenda non est, vt sit electioni locus, cùm præsertim nihil vrget. Huc enim illud pertinet Hippocratis, Quando eadem die modò calor, modò frigus fit, autumnales morbi expectandi sunt.

Aphor. 4. sect. 3.

Hinc itaque sumpta iudicatio, magni est ad morborum iudicia momenti : nam illa si morbo congruit, contumacior morbus redditur. Vnde multum ægro Medicóque exhibetur negotij : at contrà si reclamat, ægri salus sperabilior existit. Sed nec leuioris est ponderis nosse cultus habitúsque locorum & regionum in quibus versamur, status cœli, aërísque temperies. Verùm has contemplandas Physicis relinquemus, vt de humorum temperamentis quid sit tenendum C
pronuntiemus.

Humorum temperamenta. Lib. de nat. human. ad sent. 36. sectio. 1. Sanguinis temperies.

Sanguis vt qui proportione aëri respondeat, calidæ humidæque naturæ est, vel potius temperatæ, vt testatur Galenus. Certum (inquit) & exploratum est sanguinem neque calidum, neque humidum esse, sed temperatum : atque ita temperatum, vt in eius coagmentatione, quatuor primarum qualitatum nulla, insigni excessu reliquis antecellat, vt idem repetit ad sententiam trigesimam nonam. Pituita vt quæ aqueæ sit naturæ, frigida est & humida, haud aliter quàm bilis igneæ, calida & sicca. At melancholicus humor, terræ æmulus frigidus existit, & siccus: quod in genere de pituita & humore melancholico pronuntiatum, nequaquam in singulis eiusmodi humorum speciebus veritatem obtinet. Pituita enim salsa, calido est & sicco temperamento, vt & omnes humoris melancholici species, quæ à natiuo & alimentario per adustionem defecerunt, vt sequenti capite docebimus.

Vnde medicamentorũ æstimetur temperies.

Medicamentorum verò temperamenta non eandem, quàm quæ hactenus sunt commemorata, subeunt iudicij formam : nempe ex elementari qualitate, quæ à pugna & mixtione victrix dominium obtinuit: sed planè ab effectis quæ sumpta admotáve, temperato corpori imprimunt. D
Sic enim caloris effectus proferunt, frigoris, humiditatis aut siccitatis, calida illa, frigida, humida, aut sicca pronuntiamus. Sed fusiorem ea de re explicationem in id quod medicamentis proprium destinauimus caput differemus : vbi non simpliciter calida sint an frigida, sed quo gradu sint caloris, frigoris, aut similis, alterius qualitatis exquirimus : quo eodem loco saporum temperamenta, & naturam omnem delibabimus, quod ex saporum iudicio certissimum sit de Medicamentis iudicium. Hactenus de Temperamentis: nunc de Humoribus dicendum, quorum vsus in medica speculatione non minus latè patet quàm Temperamentorum.

De

A *De Humoribus.* CAP. VI.

HVmorum naturam nosse non Medico modò, sed & Chirurgo est operæpretium, quòd nullus sit morbus cum materia qui non ex aliquo, vel plurium humorum confusione consurgat. Quod cùm intelligeret Hippocrates scripsit pro humorum in corpore conditione vnumquodque animal ægrotare vel valere. Et certè febres quotquot sunt putridæ ex humorum efferuescunt putredine. Nec verò aliam abscessuum, tumorúmve differentiæ omnes agnoscunt originem & distinctionem, vlcerata, fracta, aut alioqui vulnerata membra, non aliunde sperant restituendæ continuitatis solatium, quàm ex nectareo humorum ad partem læsam allapsu. Quæ causa sæpè ad horum affectuum curationem, medicos cogit esse occupatos in sanguine temperando, id est, quatuor humoribus sanguinis massam constituentibus ad mediocritatem reuocandis, si quando quantitate aut qualitate peccauerint. B Nam siue redundet in corpore aliquid, siue caloris, frigoris, lentoris, crassitiei, tenuitatis, aut similis alterius qualitatis, aliquo excessu à debita temperie aberret, nihil bene solitarum functionum fiet. Quam in rem summa illa sanitatis vel retinendæ vel restituendæ præsidia diuinitus adiumenta fuêre: Phlebotomia quæ luxuriantis sanguinis copiam castigaret, & purgatio quæ vitiosam qualitatem corrigeret & detraheret. Sed iam de humoribus incipiamus dicere, sumpto à definitione initio.

De humoribus notitia necessaria. *Lib. de nat. hum.* *Duo sanitatis adiumenta.*

Humor à Medicis dicitur, quicquid in corpore præditorum sanguine animantium liquidum, profluénsve cernitur. Is, aut naturalis est, aut contra naturam. Naturalis, id est nominis sortitus, quòd tuendæ, conseruandæ, & sustentandæ animalis vitæ sit idoneus. Contraria planè natura est, & ratio eius qui non naturalis dicitur. Rursum prior ille vel alimentarius est, vel excrementitius. Alimentarius nutriendo corpori accommodatus, is humor est, qui venis arteriisque hominis temperati, & naturæ conuenienter se habentis, coërcetur: qui nempe C generali eius sanguinis appellatione quem secta vena effundi cernimus, intelligitur. Aliàs enim sanguis certæ speciei humor est, calore & tepore ab aliis tota sanguinis mole vnà secum comprehensis, discretus. Quod quò faciliùs intelligatur, placet hoc loco sanguinis generationem ex causis efficientibus, & materialibus persequi. Sanguini in materiam cedunt esculenta, poculentáque omnia, quæ virtute ventriculi attractrice in ipsius fundum pellecta, ibique retenta vi coquendi ipsi insita, in substantiam amygdalato similem conuertuntur. Quæ quanquam vna & sibi similis appareat, partibus tamen diuersi generis constat, quæ non modò ciborum varietas, sed & vnus idémque cibus de se exprimat. Hanc chylum (vbi coctionis in ventriculo perfectionem consequuta est) dicimus. Sed ipsam mox inde in tenuia intestina depulsam, & à venis mesaraicis suctam, vena porta excipit, iámque aliquod mutationis rudimentum in via adeptam ad hepar defert, vbi propria atque insita huic visceri sanguificandi facultate, plenam perfectámque sanguinis formam adipiscitur. Sed cum D illo sanguine, vna eadémque opera omnes simul humores naturales, seu alimentarij, seu excrementitij illi sint, vna confusione gignuntur. Itaque sanguinem quò proprium vsum, id est nutritionis munus implere possit, necesse est duobus excrementitiis humoribus expediri & repurgari. Ex his alterum vesica fellea attrahit, quem bilem flauam dicimus. Alterum lien, humorem nempe melancholicum. Duo illi humores naturales quidem sunt, at non alimentarij, verùm alterius in corpore vsus, vt fusiùs postea explicabimus. Expeditus sanguis duobus illis excrementorum generibus, per venas & arterias in omnes corporis partes ad ipsarum nutritionem transmittitur. Qui etsi tum vnius & simplicis naturæ appareat, talis tamen reuera existit, vt in ipso quatuor dissimiles substantiæ notentur, sanguis nempe peculiari nomine dictus, pituita, bilis, & melancholicus succus, non colore modò, sed sapore etiam & effectis, viribúsque distinctæ. Nam vt notat Galenus libr. de Natura humana, Melancholicus humor acidus est, bilis amara, sanguis dulcis, pituita fatua. At effectuum varietatem

Quid humor. *Humorum diuisio multiplex.* *Sanguinis causæ materiales & efficientes.* *Quid chylus.* *Vbi sanguis perficiatur.* *Vtriusque bilis receptacula.* *Quatuor dissimiles in sanguine humores.*

intelligas,tum ex partium alendarum varia temperie, tum ex morborum inde emergentium varia conditione. Ideò enim eiusmodi substantiæ certa inter se proportione A confundi & commisceri debent, qua permanente sanitas violata, morbus succedit. Nam & agnoscunt omnes oëdema ex pituitoso, scirrhum ex melancholico, erysipelas ex bilioso, phlegmonem ex sincero & laudabili sanguine consurgere. Contineri verò quatuor has substantias vna sanguinis confusione & mole docuit Gal. familiari exẽplo sumpto ex musto seu vino recens è torculari expresso. In quo nemo nõ notat quatuor essentias specie distinctas, nam & vini flos in summo ebulliens natat, fæx ad imum deprimitur, crudus verò & aquosus vnà cum dulci & vinoso liquore per medium vini corpus cõfusus circunfertur. vini flos bilem adumbrat, quæ in concrescentis sanguinis superficie bullans aureo colore splendet. fæx humorem melancholicum qui sua grauitate semper deorsum subsidet, tanquam sanguinis limus: cruda & aquosa portio pituitã: vt enim crudus ille humor, nisi quantitate sit rebellis, & qualitate contumax, sperabilem facit insito vini calore in vinum digressum: sic pituita quæ sanguis est dimidio coctus vi caloris natiui in laudabilem sanguinem potest facessere. Quæ causa extitit cur nullum ipsi vt duobus aliis humoribus natura locum in quem à sanguine B secederet, decreuerit: at germanus & vinosus viui liquor, sincerum sanguinem refert: quod vterque humor confusæ molis siue laudabilior & perfectior existat portio. Hæc omnia cuiusmodi sint quæque sit horum quatuor humorum distinctio sequenti schemate facilè innotescet.

Sanguinis & musti cõparatio.

Pituita est quidã sanguis ex dimidio coctus.

Cur pituitæ nullum receptaculũ.

	NATVRA	CONSISTENTIA	COLOR	SAPOR	VSVS
Sanguis est	*Naturæ aereæ calidæ & humidæ seu temperatæ potius*	*Mediocris consistentiæ nec crassioris nec tenuioris*	*Coloris rubei, rosei et hermesini*	*Sapore dulci*	*Eiusmodi vsus vt partium carnosarũ nutritioni maximè inseruiat, & per vasa delatus calorem toti corpori impertiat.*
Pituita est	*Naturæ aqueæ frigidæ & humidæ*	*Consistentiæ liquidæ*	*Coloris albi*	*Saporis dulcis vel fatui potius nam & aquã eã demũ probamus quæ est insipida*	*Nutriendo cerebro idonea, omnibúsque aliis partibus frigidis & humidis, sanguinis ardori temperando & articulorum motui lubricando.* C
Bilis est	*Igneæ naturæ calidæ & siccæ*	*Consistentiæ tenuis*	*Coloris flaui seu pallidi*	*Saporis amari*	*Intestinorum expultricem promouet, pituitam attenuat illis adhærentem, at alimẽtaria partibus similis sibi temperiei nutriẽdis vsui est.*
Melancholicus humor est	*Naturæ terrenæ frigidæ & siccæ*	*Consistentiæ crassioris & fæculentæ.*	*Coloris nigrantis*	*Saporis acidi & pũgentis*	*Appetentiam excitat, lienẽ nutrit, partésque omnes similis sibi tẽperiei vt ossa.* D

Sanguis propinquam materiam obtinet ex chyli portione benigniore: cúmque rudimentum in venis acceperit, formam perfectionémque tãdem in iecore adipiscitur: remotam verò materiam habet ex cibis boni succi tempestiuè post exercitia moderata ingestis: sed & ad eam rem ætas alia præ alia, tempúsque anni aliud præ alio confert. Verè enim sanguis copiosior gignitur, quia id anni tempus ad sanguinis temperiem proximè accedit: quò fit vt temperatus sit censendus sanguis, potius quàm calidus & humidus, quia Galeno Ver temperatum statuitur, quin & illo præsertim tempore salubriter venæ sectio celebratur: ætas verò ad sanguinis generationem valdè idonea est adole-

lib.1.de tẽp.

A adolescentia, vel Galeni sententia: illa potius vitæ pars quæ à vicesimo quinto anno excurrit ad tricesimum quintum. Quorum natura huius humoris dominio tenetur, colore florido & roseo sunt suffusi, moribus compositis & lenibus, placidi, alacres, & faceti. Pituitæ generatio est non per caloris imbecillitatem, vt veterum quibusdam placuit. Quibus persuasum erat bilem ab æstuante, sanguinem à temperato, pituitã & melancholicum humorem à remisso calore fieri. Erroris enim manifesti plena est illa opinio: nam si verum est chylum in sanguinem elaborari ac perfici eadẽ in parte eodémque in foco nempe hepate, vnde in eodem tẽporis articulo caloris illa vegeti ac defecti varietas emergeret, cum vniuersa sanguinis moles, quatuor illis suis essentiis dissimiles, eodem temporis tractu, eiusdẽ partis, actionis & sanguificæ facultatis æquabili perfusione gignatur: Vnde ergo illa humorũ in nobis varietas? Ex eo quòd ea quibus nutrimur alimenta, puram corporibus nostris conditionẽ ex quatuor elemẽtis primisque quatuor qualitatibus sunt sortita. Quare in ipsorum qualiacumque illa sint coagmentatione, certum est, & sæpe notare licet, inesse calidam quandã portionem ignis, frigidam alteram aquæ, siccã aliam terræ, humidam denique aliã aëris æmulam. Nec vllum est dare alimenti genus quantúmvis frigidum, nec lactucã quidem, cui non insit caloris igneus quidam vigor. Nihil ergo mirum si vnus idémque calor eandem chyli materiam tot substantiarum dissimilitudine varietatem versans, de ipsius velut sinu & potestate tam dissimiles excitet humores, nẽpe ex calida bilẽ, ex frigida pituitam, ex aliisque aliam pro temperamenti affinitate. Nec est quòd quis existimet potius humorum illam in nobis varietatẽ ex caloris agentis varietate manare, quàm ceram silicémque eodem temporis momento, eodémque cœli & soli situ positam illã ab æstuoso sole liquescere, hãc à languido ne vix quidem incalescere. Non est ergo effectuum illa diuersitas in causæ efficientis vim conferenda, caloris nempe qui in nostrum vnoquoque vnus est, & vniusmodi: sed in materialẽ potius, quæ cùm ex multiplicium substantiarum confluxu conflata sit, eam de suo velut gremio agendi, calori offert commoditatẽ, quæ de calidiore sui particula bilem, de frigidiore & rebelli pituitam exprimere & expromere possit. Non iuerim tamen inficias qui in vno eodémque corpore plus bilis aut pituitæ congeratur, prout caloris in eo acriores erunt aut hebetiores stimuli, non inde tamen efficitur ab acriore bili, ab hebetiore calore pituitæ eodem in homine esse originem. Singulis enim nostrûm simplex & eiusdem naturæ calor fortitò contigit, variorum ille quidem operum artifex non ex se, sibi semper idem & similis cùm sit, sed pro materiæ in quã agit varia aptitudine, obsequio, & cõtumacia. Quare pituita eodem temporis momẽto eiusdem in partis foco, eiusdem caloris cũ reliqua sanguinis mole efficiẽtia ex chyli frigidiore liquidiore, crudiore, & aquea magis portione gignitur. Qua fit vt rudis cuiusdam & inchoati sanguinis expressam ostẽtet effigiem, cuius rei occasione nullum ipsi priuatim natura commolita est receptaculum, sed iisdem venarũ ductibus cum sanguine amicè versari voluit, quod incidẽte per inedias necessitate, succi melioris inopia, sanguinis formam pleniore elaboratione promptè subire potest. Hãc in corpore accumulant frigida & cruda alimenta. Hyeme præsertim & vergente ad senectutem ętate propter eam quæ illi tempori & ætati cum pituita intercedit temperie similitudinem. Hominem illa somnolentum, segnem, adiposum ac turgidulum reddit, eidẽque canos accelerat. Bilis, humorum quidem velut feruor & furor est, vnáque cum sanguine in iecore genita per venas, arteriásque in corpus vniuersũ deducitur. Quæ superfluit partim in intestina, partim in cystin felis ablegatur: aut trãspiratu, aut sudoribus digeritur. Bilis huius alimentariæ admixtione verisimile est arteriosum sanguinem venarum sanguine tenuiorem, feruidiorem, citatiorem, & pallidiorem fieri. Iuuenili præsertim ætate humor hic congeritur & egeritur, illique materiam præbent cibi acres & amari. Occasionem verò corporis atque animi labores indòmiti. Hominem leuem, citum, ad omnia promptum, macilentum, agilẽ, irasci & coquere cibos celerem reddit. Melancholicus humor sanguinis portio crassior partim ab hepate ad lienem ipsi nutriendo amãdatur, partim per vasa in reliquum corpus distrahitur, atque in alimẽtum partium terrestri siccitate præditarum absumitur, fit ex cibis crassioris succi, animíque perturbationibus ad metum & tristitiam conuersis. Autumno augetur & prima ac viridi senectute, subtristes homines reddit, asperos, constantes

Vnus idémque calor omnium humorũ simul causa efficiens.

B *Elementis & non elementis nutrimur.*

Vnus calor solaris ceram liquefacit & lutũ indurat.

C *Sola materiæ cõditio variæ varietatis causa est.*

D *Pituitæ effectus.*

Bilis effectus.

Humoris melancholici effectus.

morosos, inuiduos, ac timidos. Debet verò hoc persuasũ esse omnibus, certis diei horis eiusmodi humores commoueri suo quodam velut æstu solere. Exæstuat ergo sanguis ab hora noctis nona, vsque ad tertiam diei. Bilis inde vsque ad nonam diei. Hinc melancholicus humor vsque ad tertiam noctis, quod noctis superest in dominio est pituitæ. Cuius rei exempla manifesta in morbi Neapolitani exacerbationibus habẽtur. Ab elaborata suísque omnibus numeris absoluta, vt dictũ est, sanguinis moles, duo secundum naturam secerni solent humorum genera, tanquã secundæ coctioni excrementa. Crassius vnum est, tenuius alterum. Hoc bilis absolutè, vel cum adiuncto bilis flaua appellatur. Illud Melãcholicus humor dicitur, qui à liene pellectus tenuiore sui portione, arteriarũ quæ illic multæ & insignes sunt calore elaboratus, ipsi in alimentum cedit: quod eius reliquum superest, per vas venosum in ventriculi orificium deponitur, quo appetentiam, non quidem faciat, sed acuat, & ventriculi actiones adstrictione sua corroboret. At flaua bilis in vesicam felleam attracta illic tãdiu cunctatur, quoad quantitate vel qualitate molesta in intestina excludatur, quò restitantes in ipsis fæces sollicitata excretrice acrimonia sua eluat, & genitos illic vermes suo amarore enecet. Idẽ hic humor vrinas flauo colore tingere solet. Existit & alius humor serosus, ad alendum quidem minimè idoneus: cæterũ ad multa alia vtilis, qui secundæ coctionis nequaquam est excremẽtum, sed primæ. Itaque ipsum chylo permixtum natura ad hepar vsque peruenire ac non cũ fœcibus secerni voluit, quò sanguinis crassitiem dilueret, ac pro vehiculo esset: alioqui enim sanguis per venas hepatis capillares permeare, & simis gibbísque ipsius partibus penetrãtis ad venam vsq; cauam superare vix potuisset. Serosi huius humoris portio vnà cum sanguine in renum alimentum cedente secreta, móxque in visicam delapsa, in illam quam quotidie excernimus vrinam facessit, reliqua eius portio in omne corpus cũ sanguine dimanans, transuectionis pari illo munere functa, sudoribus in quos degenerat, excluditur. Præter commemoratos, Arabes quatuor alios humores sunt commẽti, quos alimentarios & secundarios nominarunt, quòd proxima sint nutritionis materia, vt quatuor illi quos sanguis complectitur remota. Primæ speciei nullum nomen est impositum, illúmque esse imaginantur humorem, qui ab extremis venularum osculis guttę minutulæ instar iam iam lapsurus pendet. Secunda species, Ros ab illis dicta est: humor nempe ille qui in partis substantiã iam imbutus ipsam irrorat. Tertia barbaro nomine, Cambium, parti nutriendæ iam opposita adhęrescit. Quarta Gluten appellata propria est & substantifica partium similarium humiditas, tãtùm non ipsarum substantia. Huic humorum distinctioni ex aduerso respondet graduum nutritionis distinctio à Galeno commemorata libris de Facult. nat. Primus gradus est, vt sanguis ad partẽ quę nutriri postulat, affluat: mox ipsi appositus agglutinetur. Tandem vt priore alimenti forma amissa assimiletur.

Qui sint singulis diei quadrantibus motus.

Humor melãcholicus appetentiã non facit, sed acuit.

Humor serosus.

Secundarij humores.

Humores contra naturam illi existunt, qui corrupti, corruptionis suæ contagio corpus, pártésque in quibus stabulantur inficiunt, illi humorum à quorum perfectione & natura desciuerunt, appellationis insignia retinẽtes, putredine omnes incalescunt, etsi antea ex sese frigerent. Corruptionis autem vitium cõcipiunt, vel in solis venis, vel intra extráque venas. In venis quidem sanguis & melancholicus humor: at extra intráque venas bilis & pituita. Sanguis ergo dum corrumpitur portione sua tenuiore in bilem abit, crassiore autem in atram bilem: vitiatur enim sanguis duobus modis, vel propriæ substantiæ corruptione per putredinem, vel alienæ subãsttiæ admixtione per infectionem. Melancholicus humor qui corrumpitur in venis, trium est generum: Primum fit ex succo melancholico putrente, & alieni caloris euẽtu velut in cinerem conuerso, ex quo adustum, acre, & mordax cernitur. Alterum fit bile vitelina, quæ adustione fit porracea, mox æruginosa, inde rubra, tandem nigra, quòd atræ bilis genus omnium est pessimum, feruens, malignum, erodens & exulcerans, quódque nunquam ad salutem apparet aut excernitur. Tertium fit ex pituita in venis putrente, quæ primò in pituitam salsam, mox verò caloris extranei feruore in atram bilem degenerat.

Humores contra naturam

Sãguis in quos dũ corrumpitur humores facessat.

Humor melãcholicus corruptus triplex

Pituita

A

Pituita non naturalis gignitur, aut

In venis estque vel
- *Acida & valdè cruda, vt quæ nullam aut exiguam admodum caloris impreßionem, ab ea quam primo in ventriculo habuerit, sit sortita.*
- *Salsa, quam vel dulcis putrens & adusta parit, vel partium adustarum & salsarum admixtio.*

Vel extra venas, estque quadruplex.
- *Aquea, cuiusmodi est tenuis ille liquor qui à cerebro per nares stillat.*
- *Mucosa, cùm nempe aquea illa in raucum inspissatur superuenientis vel leuiculi caloris opera.*
- *Vitrea, vel albuminea, vitro fuso vel albumini potius similis frigidißimáque existit.*
- *Gypsea, quæ in gypsi duritiem formámque concreuit, vt cernere est in nodosæ chiragræ digitorum internodiis, vel in pulmonum inueteratis destillationibus.*

B

Bilis non naturalis fit, vel

In venis qualis est vitellina, oui crudi vitellum consistentiâ referens, quam retorridi caloris acrimonia ex flaua bilē excitat, quæ eadem per morbos toto genere exitiales in porraceam, æruginosam, ac tandem cæruleam, glastreámve degenerat.

In præcordiorum vt ventriculi capacitate, éstque hæc quinque generum.
- *Prima porracea dicitur, porri succum virore referens.*
- *Secunda æruginosa, æruginem tincturâ adumbrans.*
- *Tertia cærulea, seu glastrea, colore glastro similis.*
- *Quarta rubra, hoc à sanguine, cuius colorem refert, differens, quod nunquam in grumos concrescit sanguinis instar.*
- *Quinta prærubra, ex huius excessu genita, quæ febres profert ardentes.*

Eiusmodi bilis genera, sæpè per morbos, exacto febrium vigore vomitu excluduntur, partibus ipsius, per quas iter ad exitum instituunt, amarore, acrimonia & mordacitate molesta.

C

Hominis sanguinei signa.

QVONIAM igitur carni potissimùm ex sanguine materia & generatio est, manifestum esse arbitror hominem carnoso corporis habitu denso, solido, suauísque ac vaporosi, succi pleno, sanguineum esse. Sed idem florido est & roseo faciei colore: ex æquali tanquam albi & rubri confusione temperato. Albi quidem ob subtensam cutem, rubri verò ob suffusum sanguinem: omnino enim qualis est subiectus humor, talis est in facie color. Moribus comis, vrbanus, alloquio blandus, nec ab amoribus mulierum alienus, vultu renidenti & fronte serena existit, raro irascitur, omniáque in meliorem partem accipit, quia vt humorum, sic morum est inclinatio. At sanguis humorum omnium censetur mitissimus: sed & eundem hominem calor viscerum vegetus edacem, bibacémque esse cogit. Somnia illi occurrunt iucunda, morbis infestatur à sanguine, vt phlegmone crebra, crebrísque per cutem sanguineis pustulis, hæmorrhagia multa, multísque mẽstruis. Quare sanguinis secta vena detractionem facilè fert, moderato frigidorum, siccorúmque vsu gaudet, tandémque à calidis & humidis offenditur. Pulsu est magno & pleno, vrina quantitate multa, sed qualitate miti, colore & substantia mediocri.

Qualis humor, talis color.

Sanguineorum mores & morbi.

D

Signa hominis biliosi.

BILIOSI homines colore sunt citrino & flauescente, corporis habitu vel macilento, vel gracili, hirsuto, venis conspicuis, amplísque arteriis, pulsu valido & frequenti: illorum cutis ad contactum calida, sicca, dura, aspera, strigosa & squalida sentitur, cum pungente & acri exhalatione, quæ toto expirat corpore. Multã deorsum ano, multã vomitu, multã vrinis bilẽ excernunt. Ingenio sunt acuto & versatili, feroces, audaces, acriores acceptarũ iniuriarũ vltores, liberales, vel ad prodigalitatẽ vsque: gloriæ deniq; appetentiores existũt. Somnus illis inest leuis, & quo facilè excutiũtur, ignea, ardẽtia, micãtia, & furoris plena omnia somniãt, esculẽtis, poculẽtisq; frigidioribus & humidioribus delectãtur, febribus tertianis, ardẽtibus, phrenitidi, ictero, erisipelatis, pustulisq; aliis biliosis, diarrhœę, dysenterię & oris amarori obnoxij.

Biliosi non ferè adiposi

Biliosorum mores & morbi.

Pituitosi hominis signa.

Pituitosorũ morbi & mores.

QVos pituitosi humoris dominatus tenet, illi facie cernuntur albicate, A
sæpè etiam liuente & turgidula, corpore pingui, molli, & ad tactum frigido. Morbis à pituita vt oedematosis tumoribus, hydropi, febribus quotidianis, capillorum defluuiis, catarrhísque in pulmones & asperam arteriam peruij. Ingenio sunt tardi, hebetes, ignaui, somnolenti, pluuias niues, flumina, natatus, & similia sic somniant, vt sæpè se aquis obrui putent, aquosa multa & pituitosa vomunt, aut alioqui spuunt & emungunt, lingua sunt molli & præhumente. Sed & illos canina fames tenet, si quando contigerit pituitam fatuam acescere: itaque & tardè concoquũt, vnde frigidorum, pituitosorũque humorũ amplior prouentus, qui si in coli intestini anfractus deuoluantur, murmurilla ac borborygmos excitant, vnde cholicus cruciatus. Nam ex pituitosis eiusmodi recrementis, à leui & imbecillo calore, qualis est pituitosorum hominum commotis, multi facilè flatus suscitantur, qui insita leuitate per intestinorum gyros temerè impulsi, ipsa distendunt, & in tumorem attollunt, dúmque luctantur ad exitum murmura, strepitúsque in aluinis B
partibus cient, ventorum instar per viarum angusta irrumpentium.

Vnde borborygmi.

Melancholici signa.

Melancholicis morbi familiares.

MElancholicis facies nigricat, nubilus inest vultus, ac sæpè truculentus, aspectus tristis ac toruus, frequentes scirrhi, lienis tumores, hæmorrhoides, varices, quartanæ febres, seu continuæ, seu intermittentes, quintanæ, sextanæ, septimanę, denique erraticę omnes illos adoriuntur. At cũ contigerit humorem melancholicũ vel adustione, vel bilis admixtione exacui, tũ impetigines, morphæa nigra, cancer simplex & vlcerat⁹, lepra, & psora, scabies omnino fœtida, furfuracea quædã remittens (*sancti Manis malum vulgò appellata*) elephas denique inuadunt: arteriis venísque visuntur angustis, quòd frigoris tenentur dominio, cuius proprium est constringere, vt caloris dilatare. Quòd si quando illæ tumere videantur venæ, non à cõtento laudabili sanguine tumor ille est, sed à flatu multo: cuius occasione operosa in illis est phlebotomia: non hoc ipso tantùm, quòd aperta C
vena parum sanguinis pigro lapsu effluit, ob humorum terrenam tarditatem: sed multò magis quòd vena pleno corpore scalpelli impressionem non excipit, quia huc illuc à contento flatu fluctuat, & quod supertextæ cutis strigosa duritas ferri acumen respuit. Corpus durum frigidúmque ad manum sentitur, somniis exercentur terrificis: nam & dęmones illis, & serpentes, & subterranei caliginosíque specus, & sepulchra, & cadauera, multáque alia similis horroris plena per noctem visa obseruantur, pro ratione atra fuliginis cerebri sensa variè commouẽtis & perturbantis: quod & accidere his videmus quos hydrophobia corripuerit. Hos experiare malignos, fraudulentos, parcos, & ad sordes vsque auaros, tardè nomina dissoluẽtes, timidos, tristes, pauciloquos, gemebundos, cogitabundos, ingeniosos, soliuagos, hominum osores, semel conceptis opinionibus obstinatè adhærentes, ad iram tardos, sed quam susceptam deponere nesciant. At cùm melancholicus humor naturæ & sortis suæ limites excessit, tum à putredine & incensione extremi furoris & maniæ summa in melancholicis apparent omnia, sic vt sæpè ex alto dent se præcipites, aut alioqui mortem, cuius tamẽ metu terrentur, sibi consciscant. Animaduertendum verò est, quòd sæpè vitæ decursu natiui D
temperamenti incidunt mutationes, sic vt qui sanguineus paulò antevisebatur, sit nũc biliosus, melãcholicus, aut pituitosus: non quidẽ sanguinis in eiusmodi humores conuersione, sed diætæ mutatione in victus ratione & vitæ instituto. Nemo enim ex sanguineo nõ euadat biliosus qui perpetuò alimentis vescetur calidioribus & siccioribus, (vt similia omnia similiũ vsu fouẽtur & conseruãtur, & contraria à cõtrariis destruuntur) qui rapidis exercitiis, & cõtinuis laboribus corpus fatigabit: quique suppressionẽ patietur excrementorũ biliosorũ, quæ antea vel natura, vel arte liberũ effluxum habebant. At quisquis vescetur cibis crassum sanguinem gignentibus, vt bubula carne, ceruina, leporina, caseo veteri, salsamentísque omnibus, is proculdubio à natiua tẽperie delapsus in melancholicã incidet: si præsertim ad illã victus rationẽ vitæ ratio accesserit, curis, solicitudinibus, ęrũnis, acri & pertinaci studio, solitudinibus, ac sollicitis timoribus plena, simul & sedẽtaria exercitio destituta si calor internus tanquã pabulo fraudetur, marcescit & torpet: vnde crassorũ & fæculentorũ humorũ in corpore
eluuies

Vnde melãcholicis venæ tumeãt.

Melancholicorum somnia.

Mores melancholicorum.

Vnde temperamenti natiui mutatio.

Quî bilios⁹ euadat quis

Quî melãcholicus.

A eluuies. Ad id etiam confert loci in quo degimus, frigidus ac ſiccus habitus, melancholici humoris per hæmorrhoidas, menſtrua, & inteſtina euacuari ſoliti ſuppreſſio. Pituitoſum verò temperamentũ ſibi accerſet, quiſquis alimentis indulgebit frigidioribus & humidioribus, qui crapulæ, qui priuſquàm prior cibus ab aluo deſcenderit, aliis ſubinde ventrem onerabit, qui ſtatim à cibo in exercitia violentius ruet, qui loca frigida & humida incolet, qui vitam ſecurus in omni otio exiget: qui denique pituitoſi humoris vomitu, ſcreatu, naribus, quacunque denique ratione, ſeu natura, ſeu arte vacuari ſoliti ſuppreſſionem patietur. Hæc certè ſcire magnopere intereſt, vt perſpectum nobis ſit, ſi qui in præſentiarum pituitoſo, melancholico, aut alio quouis tẽperamento cernitur, talis natura ſit, an talis neceſſitate euaſerit. His de Temperamentorum natura expoſitis, & relegata partium corporis in anatomen deſcriptione, de facultatibus vitam noſtram diſpenſantibus aggrediemur dicere, ſi priùs practica exemplorum appoſitione, vſum ac certitudinem regularum ante de Temperamentis poſitarum demonſtrauerimus.

Quî pituitoſus.

B

Praxis ſuprapoſitarum de Temperamentis regularum.
CAP. VII.

QVO traditam ſuprà de Temperamentis theoriam ad praxim reuocemus, viſum eſt vitandæ confuſionis gratia, quæ tenebras noſtræ huic introductioni offunderet, ſi ſingulas Temperamentorum differentias quę in ſingulis ſingularum nationum hominibus elucẽt perſequi vellemus, terminos eoſdem nobis conſtituere, quos natura huic mundo poſitos eſſe voluit: nempe Meridionalem, Septentrionalem, Orientalem & Occidentalem, eorúmque terminorum tanquam centrum, vt hominum, regiones illas tanta locorum intercapedine diſſitas, incolentium, deſcripta temperamentorum varietas in colore, habitu, moribus, ſtudiis, actionibus, & vitæ ratione ſit velut norma quædam qua de cuiuſque temperie in indiuiduo, certò pronuntiare poſſimus, prout ab hac aut illa regione propius aut longius abeſſe videbitur. Qui Meridiem incolunt vt Afri, Aethiopes, Arabes, Aegyptij ferè diſformes exiſtunt macilenti, excarnes, colore obſcuro, cauo & pallido, oculis nigris, labris præturuidis, capillis criſpis, voce molli & tenui. Qui verò Septentrioni ſubiecta loca habitant, vt Scythæ, Sarmatæ, Germani, faciei colore albo, moderato ſanguine ſuffuſo viſuntur, molli cute & delicata, promiſſa, fuſa, ſubflaua, rutila cæſarie, ſtatura procera, vt plurimùm bene conſtituta & compoſita, denſo & pingui corporis habitu, oculis cæſiis, voce aſpera, rauca & graui. Atqui inter hos media tenent, vt Itali & Franci, nigella cernuntur facie, formoſi, alacres, robuſti, hirti, graciles, carnoſi, oculis caprinis, non ita raro cauis, voce clara, canora & ſuaui.

Mundi quatuor termini & plagæ.

Normæ tẽperamentorum in indiuiduo.

C

Meridionalium temperamentum.

Septentrionalium.

Meridionales corpore & viribus tanto à Septentrionalibus vincuntur, quanto hos ingenio ſuperant, & animi dotibus: hinc in hiſtoriis legas Scithas, Gothos & Vvandalos infinitis incurſionibus Africam & Hiſpaniam diuexaſſe, maxima denique & clariſſima imperia à Septentrione ad Meridiem propagata & poſita fuiſſe. Pauca verò aut nulla à Meridie in Septentrionem. Itaque Septentrionales cùm omne ius in armis poſitum eſſe putarent, ſolo duello lites inter ciues ſuos obortas decernebant, vt ex antiquis Longobardorum, Anglorum, Burgundorum, Danorum & Germanorum legibus & inſtitutis intelligimus: cautúmque id aliquando à Frontone Danorum rege apud Saxonem Grammaticum animaduertimus. Quem morem etiam hodie paſſim apud Moſcouitas vigere ferunt. Sed ab eo ritu longè Meridionales ſemper abhorruerũt, eúmque ferarum potius quàm hominum eſſe arbitrati ſunt. Itaque nihil ſimile ab Aſſyriis, Aegyptiis, Perſis, aut Hebræis vſurpatum vnquam audiuimus. Verùm ingenij bonitate impulſi, regna ſibi & imperia in literarum & abditarum ſcientiarum ſolo erexerunt. Cùm enim natura ex temperiei ſiccitate melancholici ſint, ſe ſua ſponte ſolitudini dedunt, & contemplationi cum inſigni ſint ingenij acumine ſe addicunt. Itaque Aethiopes, Aegyptij, Afri, Hebræi, Phœnices, Perſæ, Aſſyrij, & Indi ſciẽtias multas pulcherrimas adinuenerũt, naturæ myſteria & ſecreta reuelarũt, mathemata in ordinem digeſſerunt, motus cœli obſeruarunt, primiq; Deorum cultũ & religioſa ſacra introduxerunt. Eouſque etiam vt Arabes qui niſi rapto viuunt, quique pro domicilio ſolum carpentũ habent, multa à maioribus in Aſtrologia diligẽter & acutè obſeruata

Meridionales mente, Septentrionales manu valent.

D

Vbi duello diſceptẽtur lites.

Meridionales literati & religioſi

ſe habere glorientur, quæ indies acutiora & locupletiora reddita, ad poſteros hæreditario iure tranſmittant, vt eſt à Leone Afro proditum. At Septentrionales vt germani propter humorum & ſanguinis abundantiam qua mens obruitur, ad ſenſibilia ſe demittunt,& ea quæ manu fiunt opera. Eorum enim animi terrena corporis mole grauati,à cœlo, & cœleſtium rerum contemplatione, in hæc inferiora facilè reuocantur,ad fodinas cuniculis actis veſtigandas, ad emenda & conflanda metalla,ad opera cudenda ducendáque ex ferro,chalybe,ære. Quibus in rebus adeò excelluerũt, vt bombardæ militaris & impreſſoriæ artis inuẽtæ gloria penes illos ſit. Qui media tenent populi, nec ad occultiores ſcientias nati, vt Meridionales,nec ad mechanica,vt Septentrionales apti ciuilibus negotiis, ſeſe immiſcent & commerciis ac mercaturæ faciendæ. Cæterùm corporis viribus his inſtructi quæ ſufficiant Meridionalium ſutelis & artibus eludendis. Ea autem prudentia quæ Septentrionalium furori & impetui coërcendo ſatis ſit. Hoc quàm verum ſit quiuis intelligere poteſt Carthaginenſium & Afrorum exemplo,qui cum vafris conſiliis ſuis,ſubdolis technis, ac captiunculis Italiam per aliquot annos exercuiſſent,effugere tamen non potuerunt,quin tandem eluſis artibus,fortuniſque omnibus ſpoliati in Romanorum poteſtatem venerũt. Gothi, Hunni,aliique ab Aquilone populi,irruptionibus multis & inſultibus in Romanum imperium graſſati ſunt,ſed conſilio & prudentia deſtituti, non potuerunt ea retinere, quæ ſibi armis & manu parauerant. Ergo in eam rem Hiſtoricorum omnium eſt conſentiens opinio,bonas leges, & adminiſtrandæ Reipub. formam,inſtituta omnia politica,differendi & dicendi artes à Græcis, Romanis, & Gallis manaſſe: hincque olim plura prodiiſſe,& hodie etiam prodire ſcriptorum, cauſidicorũ, & togatorũ hominũ examina, quàm ex reliquo toto orbe. Vt igitur ſuas ſingulis regionibus dotes tribuamus Meridionales ad literarũ ſtudia,Septentrionales ad bella,& qui hos interſiti ſunt ad imperia natos,inſtructóſque aſſeremus. Italo innata eſt prudentia, Hiſpano grauitas & conſtantia, Gallo celeritas & diligentia: nam & hunc cùm vel progreditur currere dixeris ad Iunonium Hiſpani ingreſſum contentione facta. Quę cauſa exiſtit cur Hiſpani Gallico famulitio præſertim oblectentur ob celerem ad omnia agilitatem. Orientales in primis ingenio ſunt firmo,ſtabili, & bene ſubacto, minimè clauſa & arcana habentes ſua conſilia. Oriens enim naturæ eſt ſolaris,diei verò pars illa quæ ſolis ortui vicina eſt, dextra viriliſque habetur: & certè in animantibus dextra omnia ſiniſtris ſunt robuſtiora & vegetiora. At Occidui populi molliores ſunt, & effœminatiores,ac fronte animiſque minus aperti, non facilè quenquam ſecretorum ſuorum faciunt participem. Habetur enim occaſus Lunæ tanquam obnoxius, quòd ipſa per interlunia ad occaſum ſemper vergat,quò fit vt tanquam nocturnus ac ſiniſter ortui reputetur oppoſitus:minus temperatus,minúſque ſalubris eſt occaſus. Itaque in ventorum genere nullus exiſtit magis ſalutaris,quàm qui ab ortu flat Subſolanus. Etſi enim flatu imprimis propitio & vitali Zephyrus ab Occaſu exoriatur, rarò tamen ſpirat,ac fermè niſi occiduo ſole.

Septentrionales egregij bellatores & opifices. — *Hominum dotes qui media tenẽt* — *Septentrionales vincere norũt, at victoria vtinequeũt* — *Togatorum & cauſidicorum examina ex Italis & Gallia.* — *Hiſpani Iunonium incedunt.* — *Orientaliũ ingenia.* — *Occidentalium mores* — *Subſolanus ſaluber.*

Septentrionales multi quidem cibi homines ſunt, ſed multò largioris potus,diſerti vbi in vinũ proceſſerunt longiùs,ac dicenda tacendáque effutientes,in fide,pactíſque parum conſtantes,at pudicitiã,caſtitatémque præ cæteris colẽtes. Longè aliter quàm Meridionales,vt qui inſigniter parci ſint & ſobrij, arcani, vafri, atque in omne nefandę libidinis genus effuſi. Ariſtoteles in Problematis barbaras eas feráſque nationes eſſe ait,tum quæ immoderato æſtu torrentur,tum quæ frigoris exceſſu premũtur, quòd mollis cœli temperies mores animúmque emolliat. Itaque vtrique tam Septentrionales,vt Scythæ & Germani,quàm Meridionales vt Afri crudeles exiſtunt,ſed illi hoc habent ex innata quadam ferocia, & militari audacia, & ab ira potius, quàm ex præcogitato vindictæ appetitu:quòd primos iræ impetus præ ſanguinis feruore rationis habenis coërcere nequeat. Si verò ab innata quadam & inhumana morũ malignitate,data opera & de induſtria præmeditati, ad crudelitatis opera ſe accingunt,quòd triſti ſint & melãcholica natura. Aquiloniæ crudelitatis exempla ex Trãſyluanis petere licet, aduerſus ſeditioſum ducem Georgium, quem viuum militibus ſuis(triduana inedia eam in rem maceratis) dilaniandum & dentibus diſcerpendum obiecerunt: móxque exenteratum, & verubus toſtum, captiuis deuorandum appoſuerunt. Hannibalis verò Carthaginenſium ducis crudelitas pro ſpecie Meridionalis crudelitatis ſufficiet. Is captiuos Romanos oneribus & itinere feſſos, prima pedum parte

Septentrionales guloſi & bibaces. — *Qui dicendi ſunt Barbari.* — *Sua cuique Septentrionali & Meridionali crudelitas.* — *Vale. Max. lib. 9. cap. 2*

A pedum parte succisa relinquebat. Quod verò in castra perduxerat paria fratrum & propinquorum iungens ferro decernere cogebat, neque ante sanguine explebatur, quàm ad vnum victorem omnes redegisset. Americarũ Australiũ crudele ingenium spectemus. Hi in cæsorum, hostium sanguine pueros mergunt, deinde sugunt, & mẽbris collisis epulantur.

Atque vt Meridionales multorum expertes sunt morborum plethoricorum, quos sanguinis parit redundantia, quibus Septentrionales sunt obnoxij, vt febrium, fluxionum, tumorum, insaniarum cum risu, quæ per accessionem correptos ad saltandũ, & choreas impellunt, (*Malum sancti Vitti appellant incolæ*) non aliunde quàm ex musica remedium admissurarum: sic phrenitidi cum mania & furore inuadenti, frequenter corripiuntur: cuius ardore sæpè rapti, & tanquam extra se positi, futura prædicunt. Somniis tenentur horrificis, & per paroxismum linguis loquuntur peregrinis & exoticis: sed & licheni, omni scabiei, ac denique elephãtiasi vernaculo velut morbo adeò sunt peruij, vt per vtramque Mauritaniam iter agẽtibus, nulla tam frequenter occurB rant ædificia, quàm nosocomia hospitandis elephanticis dicata. *Meridionalium & Septentrionaliũ morbi.*

Qui prærupta & montes incolunt, ferociores sunt, & ad labores ferrei atque indomiti: at qui per plana degunt, præsertim si palustria fuerint, molli sunt corpore, & ad primos labores sudoribus diffluente, cuius rei fidem faciunt Bataui & Frisij. Quòd si planities sit eiusmodi quæ solis ardoribus extorreatur, & variis ventorum turbinibus perfletur, homines alit turbulentos, indomitos, seditionum & rerum nouandarum auidos, peruicaces, iugi & seruitutis impatientes, vt vel solo Narbonensis Galliæ populorum exemplo innotescit. *Montani.*

Qui ieiuna & sterilia loca habitant, ferè acutiores & solertiores existunt, ac laborũ patientissimi. Cui rei veritatem arrogant Atheniensium, Ligurum & Romanorum illustria illa ingenia, contrario planè Bœotorum in Græcia, Campanorum in Italia, & reliquorum Ligustici maris acolarum exemplo. *Narbonensium ingenia.*

De Facultatibus. CAP. VIII.

C FACVLTAS, potestas quædam est, & efficiens causa ex partis temperamento proueniens, alicuius in corpore actionis opifex. Sunt autem facultates tres principes, corpus humanum quãdiu sua integritate fruitur, dispensantes: animalis, vitalis, & naturalis. Animalis in proprio cerebri temperamento sedem habet, vnde in omnes corporis partes sensum & motum habituras per neruos distribuitur. Hæc trium est generum: mouens enim alia est, alia sentiens, tertia princeps. Sentiens in quinque consistit sensibus externis, visu, auditu, gustu, olfactu, odoratu, & tactu. Mouens in musculis præsertim cõsistit & neruis, tanquam idoneis motus voluntarij instrumentis. Princeps ratiocinationem, memoriam, & phantasiam complectitur, phantasiæ ambitu Galenus sensum cõmunem seu internum comprehensum esse voluit, etsi Aristoteles vtrumque distinxerit. *Quid facultas. Facultates tres.*

Vitalis sedet in corde, vnde calor & vita toti corpori per arterias dispensatur: impeditur hæc præcipuè in Thoracis præter naturam affectibus: vt illa princeps cùm morbus aliquis cerebrum adoritur. Vitalis facultatis insignior actio pulsatio est, & peruix D illa cordis atque arteriarum agitatio, quæ nempe corpori triplicem prestat vsum: cordis enim & arteriarum dilatatione spiritus vitalis, allecti aëris beneficio, fouetur: contractione cordis, fuligo repurgatur. Vtroque autem corporis vniuersi natiuus calor temperatur. *Pulsationis vsus triplex.*

Postrema est facultas naturalis, quæ sedem sibi præcipuè delegit in iecore alimentum illa in vniuersum corpus diffundit. Est verò omnino in tres alias facultates distincta: generatricem quæ generationi & fœtus in vtero formationi præest: Auctricem, quæ à formato fœtu vsque in perfectum partium solidarum penes omnem dimensionem longitudinis, altitudinis, & latitudinis incrementum viget. Altricem quæ vtrique quasi inseruiens reparat, reponítque continuum triplicis substantiæ effluxum. Est enim nutritio nihil aliud quam vacuati quædam repletio. Altrix hęc à primo cõformati foetus exordio vsque ad eiusdẽ prorogatur interitum. Magnæ itaque in re medica est contẽplationis quatuor verò aliarum ipsi velut famulantiũ cõpletur subsidio. Attractricis nẽpe, retentricis, coctricis, & expultricis. Attractrix idoneũ alendo corpori succum allicit: eum dico qui parti appositus adsimilari potest. Hæc illa *Facultas naturalis triplex. Quid nutritio. Altrici quatuor aliæ facultates inseruiunt.*

facultas est quæ in famelicis hominibus vix dum præmansum cibum, vel primoribus A
labris delibatum potum, in latrantem ac velut obuium stomachum pertrahit.

Retentrix facultas est, quæ attractum alimentum tantisper retinet, quoad planè elaboratum ac perfectè concoctum extiterit. Quare cōctrici facultati non leue adfert adiumētum.

Retentricis necessitas.

Calor enim natiuus coctionis munus implere nequit, nisi cibus partis complexum accipiat, & in eodem aliquandiu hærens moram trahat. Aliàs ingesta in ventriculum alimenta nunquam chyli formam induant, nisi in ipsius rugis tanquam in salebra ad iustum chyloseos tempus restiterint. Concoctrix attractum & retentum alimentum in partis ipsius cuius facultas existit substantiam adsimilat vi caloris insiti & propriæ partis complexionis. Sic planè ventriculus, esculenta, poculentáque omnia in chylum, & hepar chylum in sanguinem cōmutat: os autem & neruus allapsum per capillares venas sanguinem qui ruber & liquidus est, in substantiam albam & solidam conuertunt. Eiusmodi coctio in osse & neruo longè operosior est, quàm in carne musculosa. Ab huius enim natura quia sanguis non longè abest, ideò vel leui incidente mutatione & concretione in carnem coit. Sed nunquam naturæ & partium votis, hæc B
respondebit concoctio, nisi recrementis defæcatum sordes suas, in partis substantiam nunquam abituras, deponat alimentum.

Duo cuiusque concoctionis excrementa.

Itaque non à prima modo & secunda concoctione duo supersunt concrementorum genera, crassum vnum, & tenue alterum, vt prædictum à nobis est. Sed & à tertia quæ in singulis fit partibus. Vnum sola ratione concipimus, quod per insensilem transpirationem in tenues auras vanescit. Alterum aliàs sudoribus, aliàs crassamento quodam pingui quod subuculas inficit, aliàs ex pilorum & vnguium generatione, quorum materia ex fuliginosis est, & terrestribus tertiæ coctionis retrimentis innotescit.

Excretricis opus.

Quare necessaria fuit quarta facultas, quæ ad nutritionem non contemnendam operam conferret: expultrix dicta, illis excrementitiis superfluitatibus excernēdis dicata, quæ nulla caloris actione, partis ipsius formam subire potuerunt. Eiusmodi facultates nutritioni subseruientes quibusdam in partibus duplices existunt, quædam nempe communes, quarum fructus in vniuersum corpus redundat, vt in ventriculo, iecore, & venis. Aliæ tantummodo partibus ipsis studentes in quibus sedent defixæ, & quibusdam partibus omnes illæ quatuor tum commu- C
nes, tum propriæ insunt, vt in modo dictis partibus: quibusdam cum quatuor propriis duæ tantum communes adsunt, vt vesiculæ felleæ, lieni, renibus, & vesicæ. Aliæ solis propriis sunt contentæ vt partes similares & musculosæ, quibus si harum quatuor facultatum aliqua deest, ipsarū sanitas labefactatur, per atrophiam, vlcus, aliásve similes contra naturam affectiones iustæ & laudabilis nutritionis frustratione. At si ipsas quod sui est muneris ritè obire contigerit, in propriam se induet partis substantiam alimentum, veréque his tanquam gradibus adsimilabitur.

Quibus gradibus alimentum assimiletur.

Primum ad partem affluere ipsum oportet, mox apponi. Inde agglutinari, tandem vt dictum est, adsimilari. Nunc dicendum de actionibus: quę à facultatibus manant.

De Actionibus. CAP. IX.

Quid actio.

ACtio, seu functio, est motus actiuus à facultate dimanās, vt enim à temperamento facultas, sic à facultate actio, & ab actione opus cōsequutionis quodam ordine dependet: Et si verò actionis & operis nomina sæpè con- D
fundantur, hoc tamen interest, quod actio motum indicet circa rei effectionem: Ad opus rem ipsam iam effectam, verbi gratia, nutritio & carnis generatio actiones sunt naturales: at partes nutritæ, vlcúsque cauum, carne expletum motus illius seu actionis opera existunt.

Quid actio & opus differunt.

Instrumentorum sanitas in debita cōformatione existit

Quare opus ab actione vt hæc à facultate manat concurente instrumentorum integritate. Vt enim si facultas vel deficit vel læsa est nulla pulchrè fiet actio: sic nisi instrumenta natiuam & debitam seruent conformationem (quæ vera illorum est sanitas, actionis, instrumento propriæ, opifex) nihil eorum quæ fieri debent benè fiet. Itaque ad inculpatas actiones edendas concurrat oportet cum facultate instrumenti legitima conformatio. Sunt verò actiones in duplici differentia: Nā vel naturales sunt, vel voluntariæ.

Actiones naturales.

Naturales dictæ sunt quod non sponte nostra sed sponte sua, & inuitis nobis fiāt. Cuiusmodi sunt cordis illa perennis agitatio, arteriarum pulsus, excrementorum difflatio, & alias similes quæ velimus, nolimus, naturæ lege in nobis fiunt. Manant hæ actionés vel à iecore & venis, vel à corde & arteriis. Itaque illas naturalium & vitalium nomine complecti poterimus.

A mus.Nam cuique facultati ſua eſt tribuenda actio, ne facultatem otioſam,ac nihil quod ſit vſui moleſtum conſtituere videamur.Inuoluntariæ vitales ſunt cordis & arteriarum dilatatio & contractio, quas vno pulſus nomine complectimur: Illa materiæ attrahuntur,hac depelluntur. Inuoluntariæ naturales ſunt.

Generatio *auctio* *nutritio*	*Quæ manant à facultate*	*Generatrice* *auctrice* *& nutrice*

Generatio nihil aliud eſt, quàm materiæ quædã informatio ſeu acquiſitio,& introductio formæ ſubſtantialis in materia. Duarum hæc facultatum completur ſubſidio: Alteratricis quæ ſemen,ſanguinémque menſtruum variè præparat & diſponit,ad oſſis,nerui,lienis,carnis,& ſimilium partium formam induendam:Formatricis quæ varia præparatione diſpoſitam materiam figura ornat ſitu & compoſitione. *Quid generatio.*

Auctio eſt partium ſolidarum amplificatio, in longum,latum,& profundum, inte- *Quid auctio*
B gra & ſalua remanente priſtina forma in figura & ſoliditate. Ex ſolis autem partibus ſolidis auctionis omnis æſtimatur perfectio:Non enim ſi corpus in carneam aut adipoſam intumeſcit molem,propterea augeri dicetur:ſed tum demum ſi vnà pari incremento augeſcant partes ſolidæ, præcipuè oſſa quod ad horum incrementum totius corporis ſequatur accreſſio, etſi forte interim macie extenuetur & tabeſcat.

Nutritio eſt perfecta eius quòd coquitur alimenti in coquentis partis naturam ad ſimilatio.Completur hæc quatuor ſubſidiariarum actionum adminiculo,attractionis retentionis, coctionis, & excretionis. *Quid nutritio.*

Voluntariæ actiones quas ſponte noſtra ſuſcipimus ſic dictæ ſunt, quòd pro voluntatis arbitrio illas ſiſtere,excitare,tardare,aut incitare poſſimus.Triplices illę omnino exiſtunt enim alia motus,ſenſus alia,princeps denique alia exiſtit actio.Sentiẽs anima quinque omnino ſenſibus res omnes cõprehẽdit,viſu, auditu,olfactu,guſtu, & tactu. Ad hos edendos tria concurrant neceſſe eſt,organum,medium, & obiectum. Præcipuum organum,ſpiritus eſt animalis per neruos in ſingulas corporis partes diffuſus,à *Actiones voluntariæ.*
C quibus tales ſuſcipiuntur actiones:ob id partes illas pro organis ipſis in præſentiarum vſurpabimus.Medium corpus eſt,quod obiectum ad ipſum vſque defert inſtrumentum. Obiectum externa quædam qualitas eſt, cui vis ineſt ciendi & alterandi organi per medium benè comparatum. Clarior res hæc euadet ſingulis ſenſuum functionibus per neceſſarium trium illorum concurſum expoſitis. Viſus ſeu viſio facultatis videndi actio eſt, quæ ab oculo ſuis tunicis & humoribus vt decet inſtructo, adeóque actionis illius corpore organico, ſuſcipitur. Obiectum qualitas eſt viſibilis ad oculũ delata. Eſt verò tale obiectum duplex: Etenim vel natura ſua, & ex ſe abſolutè viſibile eſt, vt ſol, ignis, Luna, & ſtellæ: vel alterius velut opem vt tale ſit actu deſiderat: Sic enim luminis aduentũ colores poteſtate viſibiles ad oculum delati actu quales ſunt videntur & apparent. Cæterum talibus obiectis ad oculum peruenire non licet, niſi per medium percipuum & illuminatum, cuiuſmodi ſunt aëri, aqua, vitrum, & cryſtalli genera omnia. Auditus, pro organo meatum habet auditorium qui ad os petroſum tendit, ſupertexta membranula neruo auditorio & interiore quodam ſpiritu illic concluſo inſtructum. Obiectum eſt omnis ſonus ex percuſſo aëre reſiliens, & duo- *Quî viſio fiat.* *Quî auditio*
D rum corporum concurrentium colliſione. Medium eſt aër ambiens, qui ſonum ad meatum defert auditorium.

Olfactus fit in proceſſibus mammillaribus ex propria cerebri ſubſtantia productis, naribus ſummis inſidentibus ex Galeni ſententia; quaquã alij malunt fieri olfactum in ipſis anterioribus cerebri ventriculis. Actio hæc imbecilla eſt in homine ad reliqua animantia comparatione. Obiectum eius eſt odor omnis, ſeu exhalatio fumida è corporibus expirans. Medium quo obiectum ad nares defertur terreſtribus quidem & volatilibus aër eſt, at piſcibus aqua ipſa. *Quî olfactꝰ*

Guſtus actio à lingua ſuſpicitur benè & ſecundum naturam comparata, inſtructáque neruo à tertia & quarta cerebri coniugatione in ipſius ſuperficiem diffuſo. Obiectum eſt ſapor: De cuius natura & ſpeciebus, à nobis in antidotario fiet mentio. Medium quo obiectum id ad organum ità defertur, vt ipſum afficiat: vel externum eſt, vel internum. Externum eſt ſaliua illa quæ linguam velut iungit perfunditque. Internum eſt caro ipſius linguæ ſpongioſa, quæ obiecti qualitate affecta mox, quoque & in- *Quî guſtus fiat.*

ſidentem neruũ ita afficit, vt eius ſpecies vi ſpiritus in communem ſenſum inferatur. A

Quî tactio. Tactionem partes omnes ſuſcipiunt tangendi neruo donatæ, is ſenſus excitatur præcipuæ cum tractabilis qualitas ad veram vſque cutem neruoſam pœnitus & cuticulæ ſeu epidermidi ſubiectam penetrat. Eum verò elucere in ea quæ digitos extremos veſtit cute antea notauimus. Obiectum eſt tractabilis omnis qualitas ſeu illa primi ſit qualitatum ordinis, caliditas, frigiditas, humiditas, ſiccitas: ſeu ſecundi aſperitas, lenitas, grauitas, leuitas, durities, mollities, raritas, denſitas, friabilitas, vnctuoſitas, craſſities, tenuitas. Medium cuius interuentu inſtrumentum afficitur vel cutis eſt vel caro

De motu. neruis multis intertexta. Quæ ſequitur animalis actio motus eſt, peculiari nomine voluntarius dictus. Hanc ſuſcipit, efficítque muſculus proprium voluntarij motus inſtrumentum. Fit porro omnis motus membri muſculo inſtructi vel flexu & contractione, vel extentione. quanquam in genere tot motus voluntarij differentiæ exiſtunt quot ſitus in loco ſpecies cõmemorãtur, itáque ſurſum motus fieri dicitur, deorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, & retorſum. Huc motuum infinita genera quæ muſculorum infinita varietas edit in corpore referuntur. In hunc voluntarium actionum cenſum, B

Quî reſpiratio motus ſit voluntarius. venit reſpiratio, quod muſculorum ope fiat: etſi ad cordis temperandum calorem ſit cõparata. Hanc enim tardare poſſumus cum volumus & rurſum citatiorem reddere: Quæ demum voluntarij motus ſunt cõditiones. Denique vt habeamus in quo aduerſus infinitas quæſtiones quæ hac de re moueri ſolent, conquieſcere tuto poſſimus, tenendum illud eſt reſpirationem à facultate animali edi & ſuſcipi, vitalis autem gratia inſtitui. Princeps actio & in volũtariarum genere primaria in tres omnino diuiſa eſt,

Principes actiones tres. imaginationem, ratiocinationem, & memoriam.

Imaginatio effictio quædam eſt, & apprehenſio quæ rerum ſenſibilium ſpectra & & ſimulachra diſcernit & internoſcit.

Ratiocinatio eſt conceptarum & apprehenſarum imaginum per collationem ipſarum ad inuicem iudex quædam æſtimatio.

Memoria omnium firma cuſtos eſt, & tanquam theſaurus quam ſæpè mens explicat & aperit feriantibus aliis animi agitationibus. At quia commemoratæ actiones omnes ſeu naturales illæ ſunt, ſeu animales & voluntariæ, ſpirituum fiunt & complẽtur adminiculo: Ideo nunc dicendum de ſpiritibus eſt. C

De Spiritibus. CAP. X.

Quid ſpiritus. Spiritus ſubſtantia eſt tenuis & aërea ex tenuiore ſanguine ſuſcitata, vt eſſet facultatum quarum potentia corpus vniuerſum regitur, ad omnes eius partes vehiculum, & primarium functionum obeundarum inſtrumentum. Huius enim benigno appulſu illæ deſtitutæ illico feriãtur omnes & à ſolitis muneribus tanquam emortuæ quieſcunt. Hinc eſt quod

Spiritus triplex. pro facultatum numero ſpirituum varietatem comminiſcentes, tripartito hunc diuiſerunt, vt eſſet alius animalis, alius vitalis, alius naturalis. Animalis ſpiritus domiciliũ ſibi conſtituit in cerebro. Illic enim præparatur & abſoluitur, vt inde per neruos delatus, ſentiendi & mouendi vim membris omnibus impertiat. Argumento eſt quod hyeme gelidiſſima ſeu per interceptionem viarum, ſeu per concretionem eiuſmodi ſpirituũ rigẽt artus, ſtupentque manus, torpẽt denique omnia ſolita motus agilitate & D

Vnde dicatur ſpiritus animalis. ſenſus acumine deſtituta. Animalis dicitur non quod animæ ſubſtãtia ſit primũ ipſius ſit organũ. Subſtantiã ergo habet tenuiſſimam & æthereã: atque pro ſenſoriorũ in quæ illabitur varia conditione varia ſortitur nomina: qui enim viſum facit viſiuus dicitur. Hunc oculi attritu de nocte velut expreſſum crebris micantem ignibus intueri licet.

Quî fiat. Qui ad auditoriũ meatũ fertur, auditiuus nominatur qui ad tangẽdi organa, tactiuus, eſtque par cæterorum ratio. Fit elaboratúrque in venarum & arteriarum cerebri plexibus & anfractibus ex prætenui ſpiritus vitalis portione, eò per carotidas arterias elata: nunnunquam & ex aëre puro aut vapore odorato inſpiratu per nares allecto. Hinc ſtrictis ligaturis aditum ad partem quam reſcindere conſilium eſt intercludimus. Idẽ facit per apoplexias & paralyſes humor obſtruens, quo fit vt ſubiecta membra aliàs ſine motu aliàs ſine ſenſu & motu moribunda langueant. Illi nobilitate & præſtãtia ſe-

Vitalis ſpiritus. cundus vitalis ſpiritus in cordis ſiniſtro præſertim ventriculo habitat, vnde per arteriarum canales in vniuerſum corpus decurrit, vt calorem in ſingularum partium ſubſtantia defixum foueat, breui periturum niſi fluentis vna cum hoc ſpiritu caloris ap-

pulſu

A pulſu recrearetur. Et quia ſecundum animalem tenuiſſimus eſt natura, ipſum ne vaneſceret neruoſa arteriæ tunica, venarum tunica quintuplo craſſiore, vt ex herophili ſententia prodit Galenus, coerceri voluit. Materiam habet ex tenuiore ſanguinis exhalatione & eo quem ſpirando ducimus aëre. Itaque per immodica ſpirituoſæ ſubſtantiæ effluuia, per effrenes vacuationes promptè deperit: quemadmodum per humorum corruptiones, aëris peſtilentis, aut tetri vaporis inſpiratu facilè corrumpitur, quæ res tam præcipiti peſte correptorum exitij cauſa eſt. Sæpè per obſtructiones, plethoras, ingentes inflammationes hic ſpiritus ingreſſu ad partem aliquam prohibetur, quo fit vt breui marceſcente calore ipſius fixo & inſito promptus ſit in gangrænam & ſphacelum tranſitus. *Quæ eius materia.*

Spiritus naturalis (ſi quis forte ſit) ſtationem in hepate habet & venis. Craſſior longè eſt & obſcurior cæteris, dignitate etiam & actionis, vſuſque præſtantia, inferior. Vſus eius eſt iuuare concoctionem tum vniuerſi corporis, tum ſingularum eius partium, & ad eas ſanguinem calorémque deferre. Præter commemoratos alij ſunt ſpi- *De naturali ſpiritu dubitatur.*
B ritus fixi, & in ſimilaribus, primiſque corporis partibus inſiti: qui & ipſi naturales ſunt & loci illius in quo quaſi inſerti ſunt & depacti indigenæ. Et quoniam æthereæ ſunt etiam atque igneæ naturæ, Sic calori natiuo coniuncti ſunt vel vniti potius, vt ab ipſo non magis ſeparari queant, quam flamma à calore. quare & functionum quæ in ſingulis partibus fiunt cum fluentibus illis ſint prima inſtrumenta, fouentur permanentiámque habent ſpiritus illi inſiti ab humore radicali & primigenio, qui ſubſtantiæ eſt aëreæ & oleoſæ & horum ſpirituum caloriſque inſiti tãquã fundamẽtũ. Itáque ſine hoc humido nulli ne ad punctum quidẽ temporis, vita durare contingit. Sed & primaria animæ inſtrumenta ſunt ſpiritus illi cum calore natiuo, humore igitur hoc primigenio diſſipato & abſumpto, qui ſpirituum caloriſque eſt ſedes, pabulum & fomentum, quî perſiſtere ipſa poterunt amplius & conſtare? Ergo ad ſalutaris huius & ſubſtantifici humoris detrimentum ſequitur caloris marcor. quare & mors, quæ per caloris natiui reſolutionem diſſipationemque contingit. Quia verò horum ſpirituum & caloris inſiti naturam ſingularum ſimilarium partium ſubſtantiam depacta eſt, effi- *Spiritus fixi* *Radicalis humor.* *Mors naturalis.*
C citur neceſſario, vt quod partium ſimilarium ſpecies totidem ſint & ſpirituum fixorum. Cuique enim quia ſua & priuata temperies eſt & coagmentatio, ſuus etiam & proprius ineſt ſpiritus, ſuus item & calor fixus ac inſitus qui hinc vt permanentiam, ſic & originem habet. Quare qui oſſis ſpiritus eſt & calor inſitus alius eſt ab eò qui in nerui, venæ, taliſue ſimilaris alterius partis ſubſtantiam eſt inſertus, quod illarum partium diuerſa ſit temperies, diuerſa item elementorum mixtio vnde primum coaluere. Nec verò leuioris eſt operis hæc de ſpiritus contemplatio: quia in his naturę noſtræ virtus omnis eſt & robur. His caſu aliquo diſſipatis aut abſorptis lãguemus inertia, nec ſalus vlla vitæ reſtat ſperabilis, paulatim vitæ flore marceſcente. Quæ res magis attentos tenere debet animos noſtros ad horum tutelam aduerſus perenne triplicis ſubſtantiæ effluuium. Si enim emacruerunt iacet iam omnis propria curandi morbi indicatio: vt qua induſtria poſthabita ſæpè cogamur ad reſtaurandas, reparandáſque vires omnes conſilium conferre. Id verò fit cibis euchymis & concoctu diſtributúque facilimis, generoſo vino, & ſuaue ſpirantibus odoribus. Aliàs verò ſpiritus illi *Spirituum vſus & neceßitas.* *Quod ſpirituum dißipationi remedium.*
D non quidem diſſipati, ſed intro coacti & ad fontes ſuos retrouerſi oppreſſionẽ faciunt & patiuntur: quo fit vt ſæpè artuum vinculis & frictionibus illorum cogamur diffuſionem & expanſionem moliri. Huc vſque nobis ſermo fuit de rebus, quæ quia naturam noſtram conſtituunt naturales dicuntur: reſtat vt de illarum annexis & conditionis familiaritate vicinius aliquid dicamus. *Quod ſpirituũ oppreſſioni ſeu cõculcationi remedium.*

Rebus naturalibus annexa ſunt & cognata.
- *Aetas: de qua propter argumenti ſimilitudinem Cum de temperamentis ageremus, coacti fuimus dicere*
- *Sexus:*
- *Color, de quo item dictum iam à nobis eſt.*
- *Partium organicarum commoderatio.*
- *Tempus: cuius etiam vires expendimus*
- *Regio:*
- *Victus ratio, & vitæ inſtitutum:*

De Rerum naturalium annexis. CAP. XI.

A

Quid sexus

SExus non aliud quicquam notat, quam maris & fœminæ distinctionem, in quo id in primis venit considerandum mari & fœminæ quod ad partes corporis, partiumque situm attinet parum interesse: fœminæ tamen quam mari parciorem inesse calorem. Itaque illi partes spermaticas inesse frigidiores, molliores, humidiores, omnes denique actiones naturales minus vegetas & deteriores. Ad hanc fœminarum naturam referenda eunuchorum natura, vt qui in fœmineam naturam videantur degenerasse: Nam caloris defectu glabrum corpus, & vox mollis atque acuta fœminam egregie sonant. Aduertendum tamen est quod reperiuntur fœminæ quædam quæ (vt sic loquar) masculinisant, quod & vox virilis & barbitio obseptum mentum arguunt. Sed & contra masculi quidam (si ita loquilicet) fœmininisant qui & inde molles atque effœminati dicũtur. Hermaphroditus velut ancipitis & dubiæ naturæ, inter vtrũmque sexũ medius, per maris & fœminæ participationem esse videtur.

Quæ fœminarum natura.

Eunuchi sunt fœminæ.

Hermaphroditus.

B

Qui in corporis habitu & superficie nitet color, cutémque suffundit temperamenti qualecunque id fuerit est index: Nam vt notat Galenus comment. ad Aph. 2. sect. 1. talis in nobis effulget color, qualis est subiectus humor. Quare si roseus quidam nitor genas colorat, abundare sanguinem, ac spirituum vbertate differri corpus indicio est. At si luteo colore inficitur cutis, bilem: Si albicante & pallido, pituitam: Si nigrante & fusco, melancholicum humorem dominari argumento est. Sed & in excrementis quæ naturæ lege exeunt, non postremæ est color considerationis. Sic enim si hulcus rupta vomica pus effundat album partis vnde manat integritatem arguũt. Sin saniosum aut cruentum, viride, liuidum, aut variegatum: imbecillitatem solidæ partis denotat: quæ humorem excremẽtitium, colore, quatenus licebat sibi coquendo adsimilare nequiuerit. Tumorum præter naturam par ratio est. Vt enim color est, Ita humoris tumorem comitantis dominium esse solet.

Color temperamenti index.

Organicarũ partiũ conformatio rebus quatuor absoluitur.

Organicarum partium commoderatio quæ dicitur seu integritas ex figura expenditur, magnitudine, numero, situ, & connexione atque consociatione adinuicem. Figuram consideramus cum dicimus partes corporis externas ferè omnes in orbem à natura esse concinnatas non ad speciem modo, sed & ad necessitatem, quò sic læues, & nullis confractæ angulis occursantium extrinsecus iniuriæ minus paterent. Magnitudinem dicimus cũ amplas aliàs & crassas, pressas aliàs & emaciatas enũciamus. Numerum verò cum superesse aliquas, deficere alias aut nihil neque deesse neque desiderari notamus. Situm & connexionem insinuamus cum sint ne suo quæque loco, sintue decenter aptæ ad inuicem & consocietate inquirimus. C

Quatuor anni temporum vicissitudines vbi de temperamentis egimus, sumus exequuti. Regionis verò consideratio quia idem cum aëre subit iudicium relegabitur in eam quam de aëre paramus inter res non naturales disquisitionem.

Diæta.

Vitæ institutum & victus ratio, quia immutandi aut conseruandi temperamenti maximã vim habent: Ideò diligenter nobis sunt attendẽda. Sed quia in infinita propè varietate existunt: Ideò vix in artem, quæ omnes victus rationis, & vitæ instituti differentias persequatur, cadere posse videntur. Ergo si vitæ institutum sit laboriosum, quale est agricolarum, nautarum, & aliorum opificum eiusmodi, partes corporis densat, roborat, deficcat. Quanquam quibus labor circa aquas est obeundus illi: frigidis, humidísque morbis, etsi se propè labore confiant, magis infestantur. Contra verò qui metalla tractant vt ferrarij fabri omnes, quique fusa æra in opus ducunt & conflant, morbis calidis, vt febribus potius exercentur: Quod si sedentaria sit vita, vt sutorum, qui domi totos sedendo dies opus suum faciunt: corpori mollitiem, carnibus effœminatiorem, & excrementorum prouentum accerset. Idem facit vita tum corpore otiosa & negligens, tum animo secura in omni epularum luxu & abundantia. Hinc enim calculo, hinc arenulis, hinc arthritidi corpora redduntur obnoxia. quæ modico labore, cultu, victúque corporis vita suscipitur, ingenito corporis temperamento tuendo videtur esse idonea. Plura ex se Chirurgus ingeniosus quæ specialius ad harum rerum examen faciant sibi poterit comminisci. Ergo breuiter rebus naturalibus & his quæ illis cognatione sunt affines expositis, ordinis ratio videtur postulare, vt de non naturalibus inquiramus. D

Mediocris diætæ commoda.

De rebus

A

De Rebus non naturalibus. CAP. XII.

RES de quibus sumus dehinc verba facturi non naturales à recentioribus medicis fuere nũcupatæ, quod non sint ex earum numero, quę corporis humani constitutionem cõpositionémque ingrediuntur: quemadmodũ elementa, humores & similia omnia quæ antea sub naturalium nomine cõplexi sumus. quanquã eiusmodi sunt, vt corpori iam constituto & cõposito tuendo sunt necessariæ. Ex quo & conseruatrices à Galeno dictæ fuere quod earum vsu legitimo corpus perstet incolume. Neutræ etiam & ancipites dici possunt quod iure & loco vsurpatę sanitatem tueantur: inconsideratè verò morbos accersant. Quo factum est vt ad eam medicinæ partem pertinere putentur quæ est de sanitate tuenda, non quidem quod eiusmodi rerum nonnullæ absolutæ & natura sua salubres, insalubres aliæ essent sed hoc ipso tantummodo quod tales fiant & euadant vsu legitimo vel præpostero. *Cur dictæ res non naturales.*

B Ergo vsum eiusmodi rerum ex quatuor conditionibus expendimus: quantitate, qualitate, occasione, & vtendi modo: Has si obseruaueris hoc consequeris, & efficies vt quæ res ex se velut ancipites sunt, certos adferant sanitatis fructus. Tam enim latè patent quatuor hæc circunstantiæ vt his tanquam artis apicibus, contineantur regulæ quæ de sanitate tuenda tradi possunt. Res verò ipsas non naturales Galenus aliàs quatuor vocibus complexus est, Sumendorum nempe, admouendorum, educendorum, & faciendorum. Sumenda sunt quæ intro in corpus seu ore, seu alia quauis via ingeruntur, quo in genere sunt aër, Cibus & potus. Admouenda sunt quæ corpori per cõtactum applicari debent cuiusmodi est aër nuper dictus vario qualitatum suarum cõtagio caloris, frigoris, humiditatis, aut siccitatis corpora efficiens. Educenda dicuntur quæcũque inutilia in corpore genita excerni postulãt. Faciẽda verò sunt, labor, quies, somnus, vigiliæ, & similia. Hæc omnia distinctius & propriorum nominum expressione ad sex reuocare licet. *Gal. 1. ad glauc.* *1. De sani. tuenda.*

C Quæ sunt,
Aër,
Cibus & potus,
Labor & quies,
Somnus & vigiliæ.
Repletio & inanitio seu excernenda & retinenda. animi perturbationes.

De Aëre. CAP. XIII.

AERIS ad vitam tanta est necessitas, vt sine ipso ne punctum quidem temporis viuere possimus, si modo respiratio, & multo magis transpiratio est à vita inseparabilis. Itaque nosse est operę pretiũ, quis aër sit salubris & quis insalubris, & quis pro ægro aduersus morbũ qualitatum dissidio pugnet, aut contra qualitatum similitudine morbum fouerit, vt si morbificis damnis ægrum cumulare videatur ipsum arte corrigamus. Sic in capitis tractandis vulneribus, hyeme præsertim, omni industria aërem quò inualescat procuramus. Est enim frigidum, cerebro, ossibus, earúmque partium vulneribus inimicũ: calidum verò amicum. Sed & aëre calidiore, inspiratione in corpus allecto, nouo æstu cor, pulmones, spiritúsque incandescunt, & debilitantur vires, spirituum tenuatorum dissipatione frigidiore pariter facultatum robur languet & torpescit seu per suppressionem fuliginis, seu per spirituum inspissationem. *Aëris ad vitã necessitas.* D

Ergo salubris ille demum aër æstimandus est, qui serenus, quitenuis, qui purus, & in omnem partem liber & patens existit, qui procul abest ab omni cadauerosa cæsorum animantium, aliarumue quarumlibet rerum putrentium inquinatione, qui longe dissitus est à stagnis, paludibus, & graue tetrúmque spirantibus cauernis, neque vicino flumine nebulosior neque humentior est. Talis inquam aër si ad vernam arridet temperiẽ, vtiliter se habet aduersus omnes morbos. Illi contrarius aër omnino est insalubris nempe putridus, conclusus, pressúsque vicinorum montium angustia, tetro denique aliquo vapore infectus. Et qua non licet omnes aërum singulis morbis pro- *Quis aër salutaris.*

pulsandis conuenientium conditiones persequi, vt quæ propæ infinitæ sint, adnotasse hic sufficiet quid nomine aëris veniat intelligendum. A

Aëris nomine tria intelliguntur.

Aëris nomine tria medici solent audire, præsentem aëris statum, Regionem in qua degimus, & anni tempus. De hoc postremo cum de temperamentis ageremus, diximus. Quare de duobus tantum prioribus nobis nunc sermo erit. Præsens aëris status, aliàs certo dierum curriculo veri similis est, id est temperatus: Aliàs æstati, id est calidus & siccus: aliàs hyemi, id est frigidus & humidus: aliàs autumno, id est inæqualis atque postremus hic morborum est valde ferax. Quando eodem die modo calor, modo frigus fit autumnales morbi expectandi sunt, has in aëre tempestates & constitutionum varietates venti præcipuè & insigniter excitant: vt qui per aërem totum conflui, non obscuras vires repentina mutatione prodant. Quare breuissimè eorum naturam attingemus. Qui ab oriente flat ventus subsolanus dicitur, estque naturæ calidæ, & siccæ, adeóque salubris. At qui ab occasu spirat fauonius, frigidus & humidus, adeóque morbosus. Meridionalis calidus est & humidus, putredinis author ac morborum putridorum. Aquilonaris frigidus est & siccus adeóque salubris: hinc si per caniculam flare illum contigerit salubritatem toti anno conciliare, & putredinis semina expurgare, si quæ forte in aëre insederint creditur. Atquæ hæc ventorum quatuor descriptio tum demum veritatem habere intelligenda est. Si ventos consideremus in propria & sua natura quam ab illis regionibus vnde primum spirant mutuantur. Aliàs enim effectus planè contrarios in aërem inuehunt pro ratione locorum vt niuosorum, marium, stagnorum, fluminum, syluarum, arenosarum planitierum per quas præteruehuntur: Vnde nouas qualitates mutuantur quibus postea aërem, nos denique ipsos perfundunt. Hinc fauonium insalubrem morbosúmque notauimus ex propria regionis vnde manat conditione: Talemque eum id est frigidum & humidum experiuntur vascones: tam profectò magno suo malo, vt raro apud eos spiret quin corporibus, terræ ve frugibus insignem aliquam calamitatem importet. Et tamen illum Græci, latiniquе salubritatis nomine præ cæteris commendare solent. Sed & exortus, occasusque syderum insigniorum ventos sæpè tam frigidos concitant, vt inde totus refrigescat aër, aliáue maligna qualitate imbuatur. Syderum enim vi vapores sæpè exhalationésque exagitantur: vnde ventis, nubibus, tempestatibus, turbinibus, fulguribus, fulminibus, tonitruis, grandini, niuibis, pluuiis, terræ motibus, inundationibus, æstibúsque marinis est origo. Quarum rerum exactior contemplatio etsi astronómorum, consmographorum, & Geographorum sit propria, omittere tamen Hippocrates non potuit quin de his aliquid diceret lib. de aëre & aquis, vbi notarum sibi & vicinarum regionum descriptionem delibat. Ex hac aëris vi in morbis penitiali aut propitia, illud manauit celebre Guidonis Cauliacensis: vulnera scilicet capitis curatu difficiliora esse Lutetiæ, quam Auenioni: contraria plane de crurum vulneribus ratione. Est enim lutetianus aër frigidus & humidus ad aërem auenionensem facta collatione: quare vulneribus capitis infensus. Idem contra quia spiritus obscurat, degrauátque & sanguinem, humorésque densat, & minus in fluxionem celeres reddit, ideo crurum vulnera sanabiliora efficit, dum humorum, quorum influxum vlcerum retardatur curatio, cursum intercipit. Manifestum verò est quòd loca calida & sicca copiosiorem faciunt innati calidi dissipationem, vnde virium imbecillitas, qua eadem ratione ex sanguinis detractione minus belle se habent qui ea incolunt: purgationes verò etiam vehementes ob humorum à siccitate contumaciam facilius ferunt: denique corporum nostrorum constitutionem aër inmutat, vel qualitatibus suis, vt si calidior, frigidior, humidior, aut siccior occurat: vel materia, vt si crassior sit aut iusto tenuior, aut inquinamentis tetrarum exhalationum conspersus: vel repentina & insolenti mutatione quod experietur quisquis rapidam faciet ex tranquillo aëre in procellosum & ventorum incursionibus iactatum aërem. Sed quia post aërem nihil æque tuendo corpori est necessarium, quam cibus & potus, de vtróque nunc dicere aggrediar.

Aph. 4. sect. 3.

ventorum vis.

B

venti alienas sibi qualitates qui adsciscant.

Fauonius Zephyrus ex se insalubris.

C

Syderum in aerem vis.

Qui lutetianus aer capitis vulneribus sit infensus, crurum verò amicus.

D

Quibus modis aer corpora immutet.

De cibo

A

De Cibo & potu. CAP. XIIII.

QVo breuior & apertior sit noſtra hæc de cibo & potu tractatio, illam in hæc capita conferre viſum eſt, nempe vt in vtroque bonitatem & prauitatem expendamus: quantitatem, qualitatem, conſuetudinẽ, voluptatem, ordinẽ, tempus, atque omnia hæc accõmodate ad ætates & anni tempora. Bonitatem, prauitatémque in eſculentis & poculentis metimur ex ſucci quem in nobis gignunt, laudabilis aut vitioſi conditione. Magnam enim morborum partem facit cacochymia. Vt contra euchymia morbos omnes à corporibus arcet, niſi forte aliunde ex quantitate & mole vitium accedat. Quare imprimis eſt neceſſarium, vt qui præſentem ſanitatem tueri, morbíſque aditum intercludere volunt rebus veſcantur euchimis, quales ſunt laudabile vinum, ouorum vitelli, lac integrum, panis primarius diligenter ſubactus, carnes caponum, perdicum, turdorũ, alau- *Alimentorũ bonitas.*
B darum, vitulinæ, veruecinœ, hædinæ, & aliæ quas licet ex Gal. lib. de alimentorum facultatibus repetere: vbi etiam eas quæ ſunt mali ſucci examinant ex manifeſtis qualitatibus nẽpe acrimonia, amarore, ſalſedine, aciditate, auſteritate, & acerbitate. Sed cibis & potibus quantumlibet laudabilibus niſi quãtitatem modúmque adhibeamus, nunquam eos quos iure ſperabamus ſanitatis fructus conſequemur. Nã vel ſola quantitatis immoderantia morbis materiam ſuggerunt quin & quantum ſit in quantitate vtrámque partem momentum ex eo licet cognoſcere, quòd ſæpè cacochymi cibi venenata qualitas non noceat quod iuſtis quantitatis viribus ad nocendum inſtructa nõ venerint in corpus. Quantitatis ille modus eſt in morbis præcipuè attendẽdus: nã vt ait Hipp. ſi quis febricitanti cibum dederit, valenti quidem robur, ægrotanti verò morbus fit: præſertim verò niſi modus adfuerit. Quare non parum intereſt qui morbi tenuem & qui largiorem victum deſiderent, qua de re tota inſtituta eſt ab Hippoc. aphoriſmorũ ſect. 1. diſputatio vbi docet per chronicorũ morborum initia plenius eſſe cibandos ægros quo ferendæ morbi diuturnitati pares eſſe poſſint, & ad ſtatum vſque *Quantitas.* *Ciborũ quãtitas ex morbi ratione & ægri viribus æſtimanda.*
C perdurare. In acutis autem qui extremos ſtatim labores habent tenui victu eſſe vtendum. Tenuiſſimo verò cum morbus in ſuo vigore conſtiterit: inſupérque rei huius omne conſilium ad vires ægrorum eſſe reuocandum. In his verò qui inculpata ſanitate fruũtur pro vacuationis & difflationis ratione cibi debet eſſe modus: viris enim per caloris efficaciam & triplicis ſubſtantiæ copioſiorẽ diſſipationem, appetentia maior ineſt quam mulieribus: eadem prorſum ratione qua iuuenes & qui creſcunt, pluribus & copioſioribus egent alimentis quam ſenes, quin & inter iuuenes coetaneos alij aliis pleniorem victum iure poſtulant nempe pro effluuij & cõſuetudinis modo. Certè quòd ad gulæ modum attinet hoc tale eſt, vt ad omnes extendi poſſit: Tantum omnibus cibi & potionis ſumendũ eſſe, vt reficiãtur vires, & non opprimantur: ſunt enim Hipp. decreto duo hæc conſeruandæ ſanitatis velut compendia, non ſatiari cibis, & impigrũ eſſe ad labores. atque hæc de ciborum quantitate. Nec minus attendenda eſt ciborum qualitas ægris, ſaníſque. Hæc vel prima eſt calefaciens, refrigerans, humefaciens, ſiccans: vel ſecunda, attenuans, incraſſans, obſtruens, aperiens, aut aliud ſimile *Ciborũ qualitas.*
D pro naturæ ſuæ conditione agens. Secundum has victus ratio non inſtituenda modo, ſed & varianda: ſanorum enim præſens ſtatus ſimilium vſu conſeruari poſtulat. Ideò calidis humidis vt pueris, calidus & humidus victus eſt præſcribẽdus: frigidis & ſiccis vt ſenibus, frigidus & ſiccus. Si modo tam verum illud eſt quam vulgo iactatum, ſanitatem vſu gaudere ſimiliũ. Quanquam quia ſenectus, quantumlibet cruda illa viridíſque ſit, ex ſeſe quidam velut morbus eſt, videtur eſſe & ad veritatem, & ad ſalubritatẽ conuenientius, ſenes contrariis naturæ ſuæ alimentis cibare, id eſt calidis & humidis, vt ſic mortis cauſas, frigus & ſiccitatẽ, quæ in illius ætatis exitium properant, quantũ fieri poterit remoremur. Morbis enim, vt qui contra naturam ſint, contrariorũ vſu eſt obſiſtendum. Aliàs quantum ægris cibi addideris, tantum morbo virium adiunxeris. Idque ipſum eſt cur Hipp. dixerit, Victum humidum febricitantibus omnibus cõferre: quod febris ſicca ſit intemperies. Diligenter ergo inſpiciendum in morbi naturam, vt ea perſpecta, illius impetum contrariorum vſu conemur infringere. *Senectus alter morbus.* *Aph. 16. ſect. 1.*

Sed ſi conſuetudo (vt aiunt) altera natura eſt, eius quoque magna medico ratio erit habenda æquè in ægris atque in ſanis. Hæc enim aliquando ſenſim ſine ſenſu *Cõſuetudinis vis.*

natiuum temperamentum immutat, ac pro eo accititium fupponit. Quare fi quis A confuetudinē paulò deteriorem mutare ftatim vel in meliorem velit, plus profectò nocumenti, quàm vtilitatis adferet, quod repentinæ omnes mutationes Hippocratis fententia fint periculofæ. Ergo fi quid de confuetudine detrahi neceffitas flagitet, paulatim id faciendum eft, vt fic pedetentim natura citra vim, folitæque œconomiæ perturbationem contrariis affuefcat. Nam paulo deterior potus aut cibus, per confuetudinem autem fuauior: melioribus quidem, fed minus fuauibus & infuetis eft Hipp. fententia præferendus. Hinc eft quòd ruftici fuillas aut bubulas carnes, quas de more in vfu habent, egregiè concoquant: perdicum autem, caponum, & alias laudabilis fucci in nidorem conuerterint, potius quàm in benignum chyli cremorem mitificauerint. Cuius rei caufa non in folam caloris illorum vegetioris, & quafi vrentis proprietatem eft conferenda, fed multo magis in confuetudinem, quæ familiaritatis accita quadam gratia, facit vt cibi contumaces nullo negotio in laudabilem fanguinem abeant. Tanta enim vis eft confuetudinis, vt affueti cibi fint gratiores: quò fit vt dum illis voluptuatur ventriculus, arctius quoque ipfos complectatur: ac fine vllo naufeæ, vomitus, aut ponderis trifti fenfu fœliciter concoquat. Contraria omnia occurrunt in vfu ciborum palato & ftomacho minimè arridentium. Ab his enim abhorrens ventriculus ructibus acidis aut nidorulentis, faftidio, naufea, vomitu, ponderis fenfu, capitis dolore, & totius corporis iactatione moleftiam teftatur. Quare diligenter refcifcendum, quos æger cibos in deliciis de more habeat, vt illis oblatis deiecta effreni vacuatione, aut vomitu, alióue fimili cafu appetentia proritetur. Gratis enim & ipfi paulo deterioribus, promptius ac fœlicius reftituetur: vt ex Hipp. mēte paulo ante notauimus. Quibus verbis apertè docuit non minus boni quàm prudentis medici effe, ægrorum palato fubfcribere & inferuire.

Aph. 91. fect. 2.

Aph. 38. fect. 2.

Confueti cibi gratiores adeoque magis alibiles. B

Ciborũ ordo

Cùm verò omnibus in rebus ordo fit pulcherrimus, tum verò in cibis capiendis eft valde neceffarius: quantumuis enim cibi in copia & qualitate fint laudabiles, quantumlibet vfu fint familiares & confuetudine grati, nifi tamen certo & debito ordine ingerantur, vel negotium & tumultum facient ftomacho, vel non C benè coquentur, vel tardè & difficulter: Quare diligens ineunda ratio eft, qui primis, qui poftremis epulis cibi affumi debeant: quæ enim concoctu difficilia funt, non funt præmittenda coctu facilibus. Nec adftringentia ficcáue lubricantibus. At contra lubrica, pinguia, liquidáque omnia, & quæ facilem fubeunt mutationem præire debent, quò fic humidior fiat aluus: Inde fequi adftringentia, vt horum opera, claufo, conftrictóque ftomacho arctius cibos omni ex parte complectatur ventriculus, & calore proprio coacto & vnito in ciborum mitificationem incumbat fœlicius. Hoc confilio Hippocrates lib. de victu in acutis, iubet matutinis epulis ea femper ingeri, quæ lubricandæ aluo funt idonea: Vefpertinis autem quæ corpori nutriendo. Non tamen propterea potus cibum præcedere debet, fed contra cibum potus ordine ab eodem præfcripto.

A potibus feu liquidis cibis paftus incipiẽdus.

Cibandi tẽpus.

Nec verò temporis minor cura effe debet in cibo affumendo, quàm ordinis: Certum enim ac definitum effe debet tempus fanorum hominum cibandorum: Hora nempe folita & cùm fames vrget fano cuilibet & fuæ fpontis homini cibum D capere licet, fed exercitia, laboréfque foliti præcurriffe debent, oportet enim præcepto Hippocratis, vt labor cibum præcedat, quo difcutiantur excrementa tertiæ concoctionis, calor natiuus augeatur, & partes folidæ confirmentur, corroborentúrque: quæ demum tres funt exercitationis vtilitates, ad vtilem ciborum præceptionem valde neceffariæ. At in ægris ad temporis illas circunftantias, & cibi capiendi horam folitam vix licet attendere: Potior enim omnibus aliis effe ea debet cibandi ægri indicatio, quæ ex motu morbi fumitur, & declinatione acceffionis: Nam fi in febribus, præfertim ineunte acceffione, cibum offeras, non tam ægrum quam ipfum morbum nutrias. Tum enim corrumpitur in ventrem ingeftus cibus, & morbo cedit in materiam. Eft enim vt ante ex Hipp. notauimus, cibus fanis robur, ægris verò morbus, nifi tempore vfurpetur folerti, ad ægri vires & morbi vigorem adhibita cautione.

Laborũ ante paftus vtilitas.

Minime in paroxifmo cibandum.

Ciborũ varietas.

Nec verò fimplex, & vnius generis cibus effe debet, fed multiplex, & ex variis vario apparatu inftructis epulis: ne natura eiufdem edulij perpetua & odiofa appofitione

A positione tanquam crambe bis posita, tandem nauseet ac sic nec amicè complectatur nec benè concoquat:aut ventriculus vni cibo assuefactus, incidente aliqua,vt fastidij necessitate, ab omnibus aliis abhorreat, & vt ignoti cupido non est, nullius oblati cibi voluptate titillari & irritari deiecta appetentia queat. Non enim superstitiosis illis medicis fides habenda est,qui putant eduliorum varietate turbari concoctionis opus. Longè aliter res se habet quorum enim voluptate illectus ventriculus ad appetendum incitatur,arctius illa complectitur,& concoquit fidelius. At natura nostra variorum est appetens. Addequod cum corpus nostrum ex se substantia solida, humida & aërea coagmentatum exurgat, & contingere possit vt per tot labores quos adire & exhaurire in hac vita cogimur vna ex his maiorem quam alia dissipationem, suique iacturam patiatur, adigendus est necessario ad plura ventriculus, ne quid forte desit ei quod effluxit reparando. Sed & ætas, annique tempus cibandi indicationes præbent, alia enim iuuenit, alia seni, alia hyeme, alia æstate conueniunt. Quare nosse oportet quid quamque B ætatem, & quid quodque tempus deceat. Pueri calido & humido, plurimoque egent alimento, vt nonmodo nutriendo sed & augendo corpori sufficiat. Quare omnium minimè ieiunium ferunt, qui presertim sunt inter ipsos viuaciores & alacriores. Contraria senum ratio est, si enim quia parum calidi habent, paucis propterea alimentis egent; quia à multis extinguuntur. Quare senes facillimè ieiunium ferunt, debent verò calidis & humidis cibis nutriri, quo partes eorum solidas, gelidæ iam & arentes,suaui eiusmodi ciborum tanquam fomento incalescant & humectentur. Constantis ætatis homines modico gaudent contrariorum vsu, ad caloris paulò acrioris feruorem temperandum. Adolescentes similibus sunt conseruandi,quia temperati. Hyeme victus ratio calida esse debet & ad siccitatem vergens. Itaque tum assorum, generosi vini, specierum, & ciborum, debet esse vsus liberarior:quod hyemali constitutione à frigido, & humido aëre infestemur, & calore interim multo interno vrgeamur. ventres enim Hippocratis sententia hyeme & vere natura calidissimi existunt æstatis verò febrilis:velut calor frigidorũ & C humidorum vsum ac liberaliore potu venit temperaneus vere temperato mediocria omnia esse debent. Autumno verò paulatim ab æstiua ad hyemalem victus rationem est transeundum.

Cur cibus varius vtilis.

Ab ætate cibãdi sumpta indicatio.

Ab anni tempore.

De Motu & quiete. CAP. XV.

MOTVS nomine hîc vt monẽt medici inaudire nos oportet omnis generis exercitia, cuiusmodi sunt deãbulatio,saltus,cursus, vectio in equo, ludus pilæ, oneris gestatio & similia. Huius etiã generis frictio est,quæ magno olim fuit in vsu & pretio, nec hodie à medicis omnino negligitur. Plures eius species numerant, sed omnes ad tres reuocari possunt,vt sit alia mollis, alia dura alia mediocris,siue corporis totius,seu partis alicuius tantum. Dura frictio dicitur,quæ aspera est & valida fit seu manuum, seu spongiarum, seu telæ rudis & crudæ appressione,cogit,condensat, astringit, carnem in- D durat quanquam si sæpius repetatur & diutius tandem rarefacit, resoluit, extenuat: carnem, & aliam quamuis corporis substantiam minuit. Sed & reuellitatque humorum influxum ab vna parte in aliam deriuat. Mollis leui manuum & similium fit affrictu contraria omnia præstat,nempe remollit,relaxatque & læuem atque ærugatam cutem reddit,quanquam nisi in longius tempus processerit,nihil horum quod sit effatu dignum facit. Mediocris, ambarum in medio existens carnes amplificat,corporisque habitum tumefacit, quia attractum sanguinem, spiritúsque retinet nec dissipari sinit.

Motus quid significet.

Frictio triplex.

Dura frictio

Mollis.

Mediocris.

Sunt verò exercitij magnæ etiam vtilitates, nam calorem natiuum auget vnde fœlicior sequitur cencoctio adeóque nutritio & inutilium excretio, spirituum denique ad sua munia impetus citatior corporis meatibus omnibus atque ductibus expurgatis. Deinde respirationem, & aliàs corporis actiones confirmat, & corporis habitum, omnésque artus roborat mutuo ipsorum in se inuicem attritu: quo fit vt laboribus non tam cito frangantur. Hinc rusticos cernimus ad labores esse indomitos. Si quis:hæc ab exercitio commoda reportare velit,necesse est vt adeun-

Exercitiorũ vsus.

di exercitij opportunitatem captet, vt tempeſtiuè ab exercitio ſe remoueat, non effrenè & violentius exercitium ſubeat, idque interpolatis ex ratione vicibus. A

Oportunum exercitio tempus. Oportunum ergo exercitio tempus erit ante paſtum (vt calore natiuo aucto appetentia augeatur) redditis omnibus excrementis nè natura famelica & inanita prauos humores inteſtinis aut alia corporis ſede concluſos in vniuerſum habitum hepar aliáſque partes nobiles attrahat & effundat. Sed nec æquum eſt ſtatim à cibo in exercitia ruere, ne humores crudi, necdum benè mitificati cibi in venas rapiantur. *Exercitij modus.* Exercitio modus terminúſque eſſe debet cum tumidius apparet corpus, cum facies rubet, cum ſudor erumpere incipit, cum reſpiratio in magnitudinem ac frequentiam augetur, ac membris laſſitudo obrepit: vltra ſi quis exerceri pergat confractio & conquaſſatio membra adoritur, corpus ſudoribus diffluens ſpirituoſas & humidæ ſubſtantiæ reſolutionem non facile reparabilem patitur: vnde frigidius & macrius ad deformitatem vſque redditur.

Qualitas exercitij. Exercitij qualitas quam requirimus in medio exceſſuum poſita eſt: ſic vt neque velocius aut celerius ſit exercitium, nec tardius, aut ignauius, nec robuſtius B aut validius, nec etiam debilius: non rapidius, non etiam remiſſius quodque ex æquo membra omnia promoueat. Tale exercitium ſanis corporibus valde eſt accommodatum. At ſi intemperata fuerint id erit deligendum exercitij genus, quod ſuæ qualitatis exceſſu corporis intemperiem corrigere & ad commoderationem quandam reducere poſſit. *Vehemētia exercitia quibus vtilia.* Ergo frigidis & craſſis, lentiſque humoribus referti homines id ſibi exercitij genus accommodatum eſſe putabunt, quod validius, vehementius, robuſtius, & diuturnius erit. Ita tamen vt niſi peracta, prima & ſecunda coctione id aggrediantur: quod ex vrina flaueſcente intelligent. Tenuibus verò & bilioſis humoribus diffluentes læuia exercitia, & rapidæ contentionis expertia ſibi deligent, nec expectata ſecundæ concoctionis abſolutione, ſolidarum enim partium calor acrior voluptuatur ſemicrudis eiuſmodi ſuccis, quos alioqui torreret exhauſto omni glutine vt parti nec apponi nec agglutinari poſſent. Quod ad exercitij attinet repetitionem, toties erit exercendum corpus quoties cibandi corporis inceſſet libido. Nam exercitium, ſepultum & C obrutum in corpore calorem ſuſcitat & promouet. At per ignauum calorem nequit fœliciter obiri coctio: quare neque ex ſumpto cibo vlla vtilitas niſi præmiſſo *Apoterapia* exercitio. Exercitij cum ratione ſuſcepti & probè peracti, poſtrema pars apoterapia dicitur, quæ mediocri membrorum frictione, ac eorundem deterſione abſoluitur: quo ſic ſudor erumpens, corporíſque ſordes & ſimilia ſub cute latitantia excrementa, foras proliciantur & exhauriantur: ſimul & à laſſitudine ac defatigatione membra vindicentur. Hac hodie vulgo vtuntur qui pila luſerunt.

At verò vt ab exercitio conuenienter ſuſcepto & exacto multa & magna profluunt commoda, ſic grauia ex ſegni otio detrimenta: *Quæ ab otio damna.* Craſſis enim & lentis ſuccis in corpore cumulatis cruditatum obſtructionum, calculorum cùm in renibus, tum in veſica, arthritidum, apoplexiarum, & mille aliorum morborum ferax id eſſe ſolet.

De Somno & vigilia. CAP. XVI. D

QVo ſit apertior hæc quam nunc meditantur de ſomno & vigilia oratio, breuiter quid commodi aut incommodi apportent, aperiemus: quod ſit ad vtrúmque tempus, quæ hora conueniens, quæ cubandi ſit ratio & qui delectus: quid inſomnia per ſomnum, quidque à ſomno labor aut alacritas portendant.

Somnus quid. Somnus nihil eſt aliud qnam corporis totius quies & facultatis animalis a ſenſibus & motibus ceſſatio. Fit ſomnus, cum vaporoſa quadam ſuaui & benigna humiditate cerebri ſubſtantia perfunditur ac quodammodo vincitur & grauatur: vel cum per ſuſceptos labores exhauſti fermè ſpiritus corporis molem ſuſtinere am- *Somni vſus* plius nequiunt ac neceſſariam quietis conſequutionem adferunt per quam alios ex mitificatis in ſanguinem cibis natura ſufficere poſſit. Initus opportunè ſomnus concoctionem viſcerum magnopere iuuat, quod per ſomnium ad illa retrogradus cũ ſpiritibus feratur calor, coctionis omnis opifex. Nec verò ſomnus, fractis tantum

laſſitu-

A laſſitudine membris, ſolatium adfert, ſed & lenit curas ac corda oblita laborum. Ineũdi & captandi ſomni tempus oportunum eſt nox: vt quæ ſomnos inuitet ſuo madore, alto ſilentio, ſuiſque tenebris. Noctis enim illa obſcura opacitate calor, ſpiritúſque in centrum corporis coguntur & coercentur: vt contra ſolis diurno lumine ſibi velut familiari, & conſociali in ſuperficiem atque habitum alliciuntur & euocantur: vnde ſomni abruptio; & vigiliarum conſequutio. Adde, & quod facit ad eam quam ex ſomno ſperamus non minimam opportunitatem, ſufficere nocturnum ſpatium ad iuſtæ & perfectæ concoctionis opus. Quæ ratio, inter multas eſt, cur ſomnus diurnus ſit nociuus. Ante enim euocatis in cutem, ſeu lumine ſeu ſtrepitu diurno, calore & ſpiritibus à ſomno excitamur, quàm incoepta concoctio abſolui poſſit. Nec verò poteſt non eſſe leuior ille ſomnus qui citra dormiendi incidit neceſſitatem. Quare tentata quidem, ſed non perfecta concoctione, crudi-tatibus venter impletur, ructibus acidis diſtenditur, ac cerebrum craſſis vaporibus excrementitiis humiditatibus differtur. Vnde dolor, capitis grauitas, & frigidorum morborum prouentus.

Oportunum ſomno tempus & noctis natura.

Sõnus diurnus.

B Quanquam verò nocturnus ſomnus ſit ſalubris, oportet tamen vt mediocris temporis limitibus coerceatur: Nam qui ſuperfluit excrementorum, ſurſum, deorſúmque vacuationem remoratur: Interim verò calor nunquam otioſus, ex illis ſeu portionem, ſeu vaporem in venas, partes nobiles, & habitum corporis elicit, morbi alicuius futuram materiam. Tempus id metiri oportet, non horarum ſpatio, ſed abſoluto concoctionis opere, quod aliis citius, aliis tardius procedit. Quod tamen longiſſimum eſt ſeptem aut octo horis perficitur. Perfectè illius iudicium præbet in ſe & ſuas tunicas ſubſidens ventriculus, vrina flaua. Contra enim tenſio ventriculi, acidi ructus, capitis dolor, & totius corporis grauitas teſtantur imperfectam concoctionem.

Somni nocturni mediocritas eſſe debet.

Vnde æſtimanda.

In ſomno captando ad formam decubitus in primis eſt attendendum. Primum enim in latus dextrum decumbere debemus, vt ſic cibi in ventriculi fundum præcipitentur: carneus enim cum ſit ac minus membraneus, calidior eſt, atque ad aſſimilationem efficacior. Mox in latus ſiniſtrum conuertere ſe oportet, vt ſic hepar C ſuis lobis velut manibus, ventriculum vndique complectatur, ac tanquam ignis lebeti ſubiectus coctionem maturet. Tandem ſub diluculum non erit inutile ſe in latus dextrum reuoluere, vt hoc ſitu ventriculi, recluſo & patente orificio, ſuſcitatis ebullientis chyli elixatione vaporibus liberior ſit euaporatio. Supinus recubitus omnino eſt fugiendus. Hinc enim renes inflammantur, calculi concreſcunt, paralyſes, conuulſiones, omneſque à fluxione in ſpinalem medullam, atque ab hac deductos neruos morbi habent originem. Pronus verò, his qui ita iacere conſueuerunt non eſt inutilis, modo fluxionibus in oculos non ſint obnoxij: ſic enim in partem affectam facilius humor procumbit. Cæterum ſic concoctionis opus non parum probetur, quia decubitus illa forma non modo internus calor circa ventriculum continetur, & cogitur, ſed & plumularum lecti molliorum ſuccenturiatus tepor, ipſi in ſuppetias accedit.

Forma & ſitus corporis in dormiendo qui & qualis eſſe debeat.

Supini ſomni incõmoda.

Proni nocumenta.

Nec verò negligenda quæ per ſomnum obſeruantur inſomnia, his enim diligenter expenſis mirum in modum innoteſcunt affectus, humoreſque ſuperflui, quorum do-D minio corpus tenetur quibus enim bilis furibunda per corpus inter dormiendum oberrat. his luculenta, micantia, ignea ardentia, ſtrepitus & rixarum plena omnia aparent. Qui pituita diffluunt: flumina niues, imbres, & inundationes, atque ab alto præcipitia ſomniant. Melancholicis, hiatus, voragines, denſæ & obſcuræ caligines, fumi, antra, atraque omnia & triſtia per ſomnium occurrunt. Quibus verò ſanguine turget corpus, illi nuptias, choreas, mulierculàrum amplexus, dapes, iocos, riſus. viridaria: Læta denique omnia & renidentia per inſomnia cogitant.

Inſomniorũ cõtẽplatio.

Attendere etiam oportet vt ſe à ſomno habet æger, alacriuſne, an grauius. Hippoc. enim ſententia.

Aph. 1. Sect. 2.

Cum labor à ſomno eſt, læthalem collige morbum:
Sin proſit ſomnus, nihil hinc læthale timendum eſt.

Atque vt ſomnus, ſic & vigiliæ ſi modum exceſſerint nociuæ vigiliæ enim cerebri temperiem labefactant, ſenſus debilitant, ſpiritus exhauriunt, cruditates generant, capitis grauitates, carnium colliquationes & totius corporis emaciationes accerſunt: vlcera denique aridiora, adeóque rebellia, contumaciora, & mali-

Immodicarũ vigiliarum dãna.

gniora reddunt. Multa alia de somno & vigiliis supersunt dicenda, sed hæc chirurgo sufficere debent. A

De Repletione & inanitione seu vacuatione.
CAP. XVII.

Repletionũ seu verius excessuum species.

REpletionis seu excessus omnis, duæ sunt omnino species: vnã simplicis est qualitatis, sine humoris affluxu & comitatu, qualis apparet in intemperiebus sine materia: Altera est quantitatis & molis cum vel epulis, vel humoribus nimiis corpus grauatur: Vnde morborum infinitus numerus. Ciborum repletionem, saturitatem, seu satietatem appellant, habetque duas species: vnã quæ dicitur ad vasa: Alteram quæ ad vires. Satietatem ad vasa, venarum & præcordiorum, vt ventriculi distentione & tumore metimur. Satietatem ad vires dicimus, cum pluribus ferculis corpus oneratum est, quam quibus ferendis par esse possit. Sed & humorum repletio duplex existit: Vel enim vnius alicuius humoris est, vel omnium: Hanc plethoram speciali nomine appellant. Plethoram enim definit Galenus æqualem humorum omnium redundantiam. Nam si aliquando plethoram seu plenitudinem sola sanguinis redundantia definiat, tum certè sanguinis nomine æquabilem quatuor humorum complexum intelligit: quemadmodum in scholis docent medici. Repletio quam vnus aliquis humor committit, cacochymia dicitur: Gal. loco citato, siue repletio illa sit humoris biliosi, seu melancholici, seu pituosi, seu serosi.

Repletio ad vasa & vires.

B

13. meth. ca. 6.

Cacochimia quid.

vacuationũ species.

Iam inanitio seu vacuatio, nihil aliud est, quàm humorum qui vel quantitate, vel qualitate molesti sunt excretio, & effusio. Vacuationum aliæ sunt vniuersales, quæ humores supernacaneos toto corpore excludunt: cuiusmodi sunt purgatio, vomitus, exhalatio, sudores, phlebotomia. Aliæ particulares, quæ partis tantum alicuius euacuandi gratia suscipiuntur: qualis est cerebri per nares, palatum, oculos, aures: pulmonum per tracheam arteriam: ventriculi per vomitum, & anum: intestinorum per sedem: Iecoris & lienis per vrinas, & anum. Fiunt hæ vacuationes aliquando sponte C naturæ, sese expedientis, eoquod molestum: Aliàs artificio medici ad imitationem naturæ comparatio.

Harúmque rursum alia legitima est, cum solus humor seu quantitate, seu qualitate noxius, excluditur: Alia illegitima, seu effrænis qua vtiles vna cum inutilibus excernuntur humores.

Scalpt⁹ moderati commoda.

Quæcunque verò illæ sunt euacuationes vel cutis scalptu, attritu & affrictu suscipiuntur & fiunt, cum nempe biliosus humor, salsus aut serosus vel flatus aliquis inter cutem & carnem obhærens pruritum facit. Cutis enim scalptu exitum habet: manifestum quidem, serosæ materiæ effluxu, crustas sæpè, & vlcera inurentis si crassior humor fuerit: insensibilem verò si flatus fuerit, rarefacta attritu illo cute & crasso flatu attenuato. Proinde parum humanè faciunt qui scalptu illo ægris interdicunt, nisi fortè adeò asper & immanis fuerit, vt iugi calore & dolore in partem fluxionis & decubitus, periculum minetur.

Vomitus vis.

Vel fiunt illæ euacuationes multo humore effuso, ab aperto abscessu, vlcere fluente, fistulis, & his similibus vomicis. Aut sudoribus qui in morbis præsertim acutis valde salubres sunt: si toto fluant corpore, & diebus criticis contingant. Vomitu, qui sæpè violentia humoris toto corpore, ab extremis etiam artubus reuellit, quos carthartica deturbare non potuerãt: vt in paralysi & ischiade cernere est. Screatu vt in lateris pulmonibúsque suppuratis omnibus contingit. D

Saliuatio.

Spumatu seu pitutioso oris fluxu, vt in lue venerea vexatis euenit, sternutamẽto & emunctione: His enim cerebrum humore grauatum, se exonerat, seu sponte, seu sternutatoriis & errhinis sollicitatum. Hinc pueri & quicũque cerebro sunt humidiore, hac via se crebrius expurgant, singultu, ructu: His enim flatus ventriculo contenti eũrpunt, per vrinas: per has nãque non febres modò, sed & quod magis mirabere, non rarò lues venerea salubriter terminatur. Visi enim sunt aliquando lue venerea correpti, quibus cum frictione ex hydrargyro neque aluo, neque ore venenati humoris fluxus citari potuisset, copiosis vrinis mortis periculo, & morbo præclarè sunt liberati Hæmorrhagia: sæpè enim natura grauissimis morbis in iuuenili præsertim corpore,

Vrinarum etiã proruptione totũ corpus repurgatur.

per san-

A per ſanguinis è naribus fluxum, viam & ſalutem inuenit. Menſtruali profluuio, in mulieribus, Diarrhœa, purgatione, ſudoribus, reſolutione, ſeu inſenſibili vacuatione & tranſpiratione: ſic enim ſæpè tumores, etiam ad ſuppuratum perducta materia euaneſcunt, & reſoluuntur, tum ſponte, tum appoſitis diaphoreticis. Idem conſequimur exercitio, diæta, balneis laconicis, ſomno longo, fletu, lachrymis erumpentibus. Suctu, vt vulneris venenato morſu inflicti, cucurbitulis, ſanguiſugis. In omnibus illis vacuationum generibus tria veniunt expendenda, quantitas, qualitas & excretionis modus. Aperto enim (verbi gratia) Empyemate, oportet pus quod effluit proportione reſpondere materiæ purulentæ, quæ thoracis capacitate continebatur: aliàs niſi totum pus expurgetur, erit recidiuo locus, oportet illud eſſe album, leue, æquale, & quàm minimè fœtidum. Oportet denique ipſum effluere, non vniuerſim & vno impetu, ſed paulatim & viribus interpollatis, alioqui cum inutili illa materia non parum ſpiritus, caloriſque effluit, vnde virium omnium diſſolutio. *Tria in omni vacuatione notāda.*

B *De animi perturbationibus.* *CAP. XVIII.*

ANIMI perturbationes, vulgò accidentium nomine donatæ ſunt, quod vt accidentia corporea corporibus, ſic illæ animis adeſſe & abeſſe poſſunt, citra ſubiectę velut animę corruptionem. Non eſt illarum chirurgo notitia leuiter prætereūda: magnas enim in corporibus excitant turbas, multorúmque & non leuium affectuum occaſiones præbent. Cuius rei imprimis fidem facere poſſunt, gaudium, ſpes, & amor. His enim motibus calor, ſpiritúſque in vniuerſum corpus aliàs blando, aliàs rapido impulſu diffunduntur, ad fruitionem præſentis vel futuri boni. Tum enim cor dilatatur, quaſi ad complexum rei amatæ, & facies roſeo ac renidēte colore tingitur. Eſt autem veriſimile ab obiecto facultatem ipſam moueri, cuius imperio & cor ipſum commouetur. Priuſquàm enim vllo perturbationis genere concitemur, neceſſe eſt primùm, vt ſenſus externi, propria ſibi obiecta area qua vix falluntur, apprehendant: mox vt tanquam internūtij, ea ad ſenſum communem deferant, qui illorum idæas corporibus abſtractas, ad ſingulas facultates tranſmittat. C Deinde vt vnaquæque facultas tanquam iudex, rem totam cuiuſmodi ſit de integro cognoſcat, atque in obuerſantibus ſibi obiectis, ſpeciem quandam boni vel mali, appetendi vel fugiendi, concipiat. Sic enim cui vnquam ſanæ mētis homini, in riſum effundi contigit, niſi præcognito & perſpecto eo, ſeu dicto, ſeu facto, quod riſus anſam præbet? Gaudium ergo à corde procedit, concepta enim rei exhilarantis ſpecie facultas cor impellit: concuſſum & impulſum à facultate, quæ imperium in ipſum habet cor, dilatatur atque expāditur, quaſi ad obiectum exhilarans cōplectendum. Interim autem dilatationis illius impetu, multum caloris, & multum ſpirituum cum ſanguine, in vniuerſum corpus effundit. Quorum magna pars dum ad faciem aſſurgit, ipſa intumeſcit & dilatatur, frons exporrecta & ſerena nitet, lucidi micant oculi, malæ tanquā minio ſuffunduntur, labra & os ipſum totū contractū, complanantur: nonnullis genæ foſſulis velut duobus excauantur, (quæ ab ipſo effectu gelaſinæ dicuntur) per eam quam muſculi à repletione ſanguinis, & ſpirituum patiuntur contractionem, & criſpantem velut corrugationem, quod ipſum denique ridere eſt. D Gaudium, facultates omnes vegetat, ſpiritus excitat, concoctionem iuuat, habitū corporis lætiorem reddit, & impinguat eum promotis eo calore ſanguine & ſpiritibus, rore alimentario membra omnia perfundit & humectat: quò fit vt ex omnibus ſola hæc animi perturbatio frugifera ſit, modò modum non prætergrediatur: nam effrene gaudium & inſolens, tanto impetu ſanguinem ſpiritúſque à corde, in corporis habitū rapit, vt exhauſto vitalis humoris perenni fonte, per præcipitem virium omnium lapſum, cita mors & inopinata veniat. Quæ res cōtingit præcipuè in his qui natura ſunt minus cordati, vt fœminis & ſenibus. Ira eadem in nobis caloris effuſionem molitur, ſed longè rapidiorem, quàm gaudium: hac itaque ſæpè ſpiritus, humoreſque ita inardeſcunt, vt febres accendantur putridæ, ſi præſertim corpus fuerit cacochymum. Triſtitia contrario planè modo quàm ira corpus exſiccat, quod per hanc cor ita in anguſtum ſuffocato penè calore coërceatur, vt ſolita ſpirituum generatio fieri nequeat: & ſi qui generentur, nequeant inde liberè per membra cum ſanguine diffundi: vnde vitalis facultas exoluitur, viuidus faciei color flacceſcit & extinguitur, corpus lenta tabe conſumitur.

Cur animæ perturbationes accidentia dicuntur.

Harum vis

Vnde illa vis.

Gaudii ratio.

Effecta gaudii.

Ira.

Triſtitia.

Metus. Timor pariter intrò retrahit,reuocátque ſpiritus,at non ſenſim vt in triſtitia,ſed rapido & violento impetu:hinc pallor faciem derepentè occupat,extrema inalgeſcunt, corpus vniuerſum trepidat,quibuſdam aluus ſoluitur, vox faucibus hæret,cor violẽto pulſu palpitat, quòd ſanguinis & ſpirituum affatim irruentium exundante copia, ſtrangulato prope calore obruatur. Sed & horrore comæ arriguntur,quod confluxit caloris & ſanguinis ad intima, extremæ partes marmore frigidiores & ſicciores fiunt: vnde tota cuticula,porique ipſi,in quibus pilorum radices defixæ ſunt, contorquentur. A

Hipp.lib.4 de morb.

Pudor. Pudor,mixtus eſt ex ira & timore quidam quaſi affectus: itaque ſi in eo pugnantiũ quaſi perturbationum conflictu,timoris ſupra iram ſit dominatus ſanguine ad cor cõfugiente,facies palleſcit,ac pro contractionis caloris vehementia commemorata,hęc aut illa oboriũtur ſymptomata. At ſi contrà,ira ſupra timorem victrix euadat,ſanguinis ad faciem impetus conuertitur,flagrant oculi,& nonnunquam ſpuma ab ore proſilit. *Verecũdia.* Alia eſt pudoris ſpecies, quam Verecundiam Latini nominarunt, in qua caloris, ſanguiniſque ad cor primò confugientis, mox inde ſtatim reſilientis, Eurypus quaſi quidam cernitur. Sed leuis eſt adeò ille motus vt nullam inde oppreſſionem, nullam ſpirituum paupertatem cor patiatur. Ita nulla hinc oboriuntur effatu digna accidentia,familiaris eſt virginibus & pueris hæc affectio,qui ſi commiſſo per imprudentiam errore erubuerint,ſalua virtutis res,& bonæ indolis argumentum eſſe putatur. B *Agonia.* At Agonia,id eſt certamen cum ex timore forti, & ira flagranti, mixta ſit perturbatio,cor vtriuſque motus periculis inuoluit. Quare per hãc perturbationem in maximum diſcrimen facultas vitalis adducitur. Ad has ſex animi perturbationes,aliæ omnes reuocantur,vt odium & diſcordia ad iram:alacritas & iactantia ad gaudium:terror,pauor, & exanimatio ad Timorem:inuidia,deſperatio,luctus ad triſtitiam. Ex his euidens eſt quantum ad immutandum & percellendum corporis ſtatum poſſint animi pathemata:nec id alia de cauſa quàm quòd cordis compreſſione, & dilatatione ſpirituum ſanguinis & caloris faciant diffuſionem & contractionem: vnde eorũdem ſpirituum diſſipatio vel oppreſſio. Horum ſymptomatũ ſigna promptè relucent in facie,corde ſuarum affectionum notas,in ea parte propter cutis raritatem velut appingente. Et certè facies pars eſt ad interni corporis affectus omnes aperiendos accommodata adeò,vt de facie ſenem à iuuene, mulierem à viro, temperatum ab intemperato, Aethiopem ab Indo, Gallum ab Hiſpano,triſtem à iocoſo,ſanũ ab ægroto,viuum denique à mortuo cognoſcere luculenter poſſis. Quid quod in vultu & facie mores, & quæ alto ac tacito corde premimus, legi haud obſcurè permulti afferunt. C

Cur prima in facie elucent perturbationum animi ſigna

Perturbationum animi vſus. Cæterùm ab explicatis illis perturbationibus,quid commodi,quid incommodi in hominem redundare poſſit aperuimus,confecimúſque iram nemini ſalutarem eſſe poſſe,niſi fortè ignauia torpenti,& ex frigido,lento,ac pituitoſo humore languenti. Timorem nulli ſalubrẽ eſſe poſſe,niſi fortè his qui à diaphoretico ſudore,hæmorrhagia immodica, aut ſimili alia effreni euacuatione in manifeſtum & propinquũ veniunt vitæ diſcrimen. Quare prudentis erit Chirurgi videre, ne temerè in aliquam harum perturbationum, ægrum ſibi commiſſum præcipitet,niſi fortè incidente aliqua commemoratarum occaſionum neceſſitate.

De rebus contra naturam,& primùm de cauſa morbi.
CAP. XIX. D

Quæ ſint res contra naturam. EXPOSITIS rebus naturalibus & non naturalibus,reſtant illæ quæ contra naturam dicuntur, ideò quòd corporis noſtri ſtatum labefactare & corrumpere natæ ſint. Sunt autem tres numero,cauſa morbi, morbus, & ſymptoma: *Cauſa morbi quid & quotuplex.* cauſa morbi contra naturam affectio eſt, quæ morbum facit. Hæc diuiditur in internam & externam. *Cauſa procatarctica.* Externa ſiue procatartica, aut primitiua, aliunde & forinſecus in corpus venit, eiuſmodi ſunt cibi mali ſucci, & quæ in corpus hoſtiliter incedunt tela. *Interna antecedens.* Interna eſſentiam ſedémque habet in corpore, ſubdiuiſa in antecedẽtem & coniunctam. Antecedens dicitur quæ morbum quidem nondum actu facit, ſed in propinquo eſt vt faciat:ſic humores in partem aliquam copioſius effluentes,vel parati influere,abceſſuum cauſæ ſunt antecedentes. *Interna cõiuncta.* Coniuncta cauſa, quæ morbum actu facit,& immediatè cum morbo tam arcta iuncta affinitate, vt morbo præſente adſit, abſente abſit. Omnium rurſum eiuſmodi cauſarum,aliæ ſunt nobis congenitæ, vt ſeminis

A minis vtriusque & menstrui exuberans quantitas, & praua qualitas, ex morbidis parentibus morborum multorum causæ existunt, & eorum presertim quos hereditarios nominant. Aliæ nobis iam natis adueniunt, vt vitæ, victûsque ratio, ictus, casus, lapsus & similes. Quæ nobis congenitæ sunt penitus vitari, corrigíve nequeunt. At aliarum quædam vitari possunt, vt ictus & lapsus, aliæ minimè: sed necessariò in corpus nostrũ inuadunt, vt aër, cibus, potus & similia. Quòd si quis inter causas internas, congenitas & ineuitabiles; humidi primigenij quotidianam, imò momentaneam dissipationem, quam natiuus calor molitur assiduè, velit accẽsere, nihil moror nòn magis quàm causarum diuisionem à Philosophis celebratam, in materiales, formales, efficientes & finales: non enim tam curiosa meditatio Chirurgum attingit, quẽ rudi minerua instruere mihi tantùm est animus. Quare hæc illi quæ diximus sufficient. *Causa morbis congenita & ineuitabilis.*

De Morbo. CAP. XX.

B MORBVS affectus est contrà naturam, partis cui insidet actionem primò & per se lædens. Morbus omnis est triplex, intemperies, mala conformatio, & continui solutio. Intemperies, morbus est partium similarium, à proprio & natiuo temperamento dissitarum. Digressus ille à natiuo temperamento, fit duobus modis, vel per simplicem intemperiem ob vnius qualitatis excessum: hæcque quadruplex, calida, frigida, humida & sicca: vel per coniugatam, ob qualitatum duarum exuperantiam: éstque itém quadruplex, calida, humida: calida, sicca: frigida, humida: frigida sicca. Rursus intemperies quæuis, vel nudæ & solius qualitatis est vitium, vt phlogosis: vel humorum vitium habet adiunctum, vt phlegmone. Iterùm intẽperies vel est equalis, vt in sphacelo: vel inæqualis, vt in phlegmone incipiente vel increscente. Mala conformatio vitium est partium organicarum quarum peruertit compositionem. Hæc quatuor habet species: Prima est vitiatæ partis figura, seu natura, seu ex accidente, vel abolitæ cimitatis, vt si pars quam certum in vsum natura excauatam esse voluit, occalescat, occæcetur & obstruatur, vel denique asperitatis & leuitatis peruersæ, si nempe quæ pars aspera esse debet, leuis fiat & cõtrà. *Morbᵘ quid & quotuplex. Intemperies. Mala conformatio.*

C Altera est in magnitudine partis, aucta vel minuta contra naturam. Tertia est in numero partium, aucto vel diminuto: vt si cui manus adsit quatuor vel sex digitis distincta. Quarta in situ est, & connexione partium mutua, vt si partes quæ natura vnitæ esse debent, & continuæ euellantur ab inuicem, vt apparet in luxationibus, vel contrà. Tertia morbi species generalis, est continui solutio communis similarium & organicarum partium morbus, varia nomina sortitus, prò partium quibus insidet varietate. *Continui solutio.*

De Symptomate. CAP. XXI.

SYMPTOMATIS nomen hoc loco non in genere accipimus, pro omni ea quæ homini contingit præter naturam propriam, mutatione: sed pressius, specialiúsque pro ea modò mutatione quam morbus inuehit, quæq; morbum sequitur vt vmbra corpus. Symptomatis itaque propriè vsurpati, tres sunt species. Prima est actio læsa: læsa inquam, vel quia abolita sit, vel diminuta, vel deprauata. Sic cæcitas, videndi actionis abolitio est: hebetudo, diminutio, suffusio: qualis incipiente cataracta contingit, cùm muscas, pilos, & similia corpuscula vltrò citróque commeantia, sibi ob oculos versari putant, deprauatio. Secunda est simplex corporis affectus, & mutati habitus ipsius vitium, qualitatum quarundã mutatione contingens, eiusmodi est caloris natiui in flammeum ex phlegmone, aut liuidum & atrum ex gangræna mutatio: talis est fœdus odor quem nares polypo obsessæ spirant. Sapor amarulentus in ictericis, cutis scabra & aspera in elephanticis. Tertia est excrementorum vitium per immodicas excernendorum retentiones, & retinendorum excretiones: est enim contra naturam vtilis tum quantitate, tum qualitate succi vacuatio, vt hæmorrhagia in corpore, nec cacochymo, nec plethorico, itémque noxiorum substantia, quãtitate & qualitate retentio: vt menstruorum, vrinarum, & calculi in vesica. *Quid symptoma. Tres eius species.*

D

De Indicationibus. CAP. XXII. A

Indicatio quid.

CHIRVRGO quem non cæca fortunæ temeritas, sed ratio: non casus, sed consilium in artis operibus suscipiendis & perficiendis dirigat, Indicationum notitia & exercitatio perspecta esse debet. Est enim Indicatio, tuta quædam & compendiaria via, quæ tanquam manu medicum deducit ad propositum finem conseruandi, præseruandi, aut curandi ægri consequendum. Ita enim Galen. Indicationem, agendorum quandam insinuationē, vel celerem & sagacem comprehensionem, eius quod prodesse, vel obesse potest. Atque vt accipitariis, nautis, agricolis, militibus, omnibus denique artificibus sua sunt vocabula, prophano vulgo minimè nota & vsitata: sic Medicis, Chirurgísque propriū & peculiare est Indicationis hoc verbum, tanquam artis vocabulum minimè tritum, aut ex foro petitum, quo ante oculos posito, quasi monumento aliquo, & symbolo mouentur eorum quæ agenda sunt ad sanitatem restituendam, aut auertendum imminens malum.

2. Method. cap.7. Lib. de optima secta. cap.11.

Sunt autem Indicationum tres primæ & summæ species, quarū vnaquæque in plures alias subdiuiditur. Prima est à rebus naturalibus. Secunda ab his quæ non naturales dicuntur. Tertia ab his quæ sunt contra naturam. Res naturales indicant sui persimilis conseruationem, harumque ambitu continentur omnes quæ ducuntur indicationes ex natura ægri, id est viribus, temperie, ætate, sexu, habitu, consuetudine, diæta. B

Indicationum species

Res non naturales quasi ancipites ambigant, alias idem cum rebus naturalibus indicant, id est coindicant cum viribus, temperie, & reliquis: alias cum rebus contra naturam consentiunt, id est cum morbo coindicant. Itaque Galenus cùm ait peti ex tribus rebus indicationes, morbo, natura ægri, & ambiente aëre, proposito aëris tāquam familiari exemplo, reliquas res non naturales intelligi voluit: quòd illas magis pro arbitrio subire vel contrectare possimus, aëris verò præsentem statum, velimus nolimus, cogamur perferre. Aër ergo indicat nobis aliquid, vel coindicat potius. Si enim cum morbo velut conspiratione facta ipsum fouet, idem quod ipse morbus indicabit, nempe sui correctionem & emendationem: sin morbo contrariatur, sui conseruationem. C

Lib. 9. metho. cap. 9.

Res contra naturam sui per contraria ablationem indicant: ergo vt indicationum à rebus naturalibus hauſtarum, species omnes minutius persequamur. Notādum quòd ex his aliæ de viribus ægri satagunt, quarum conseruādi studio sæpè proprij morbi curationem ad tempus deferere cogimur. Sic enim incidente rigore circa febrilium accessionum initia sæpè cogimur ad vires, rigoris vehementia concussas stabiliendas, cibare ægrum, quod ipsum tamen febris periodum tum vniuersalem, tum particularem producit. Aliæ ad temperiem attendunt, aliæ ad habitum spectant, si gracilis sit æger, si adiposus, si quadratus, si raro, si denso corpore. Aliæ ad partis affectæ conditionem in substantia, consistentia, mollitie, duritate, sensu acuto, vel obtuso, forma, figura, magnitudine, situ, connexione, principatu, famulatu, functione, denique & vsu. Ex his omnibus tanquam notis, peritus Chirurgus indicationes expromet pro tempore & parte affecta: non enim oculis dolentibus eadem quæ auribus conueniunt, nec phlegmone in faucibus & gutture eam admittit curationis formam, quàm in alia quauis parte. D Nemo enim illic repercutientia extrinsecus apponat, citra suffocationis præsens periculum. Sic repercutiētium nullus est vsus in fluxionibus partium quæ vicinia, principes attingunt. Nec verò continui solutionem eodem modo in neruo atque in masculo curaueris. Partis tēperies vt humiditas, sui semper cōseruationem indicat, etsi morbus humidus fuerit, adeóque exsiccantium indicationem ostētet, vt vlcus. Partis principatus adstringentium semper indicationem insinuat, etsi morbus resoluentiæ efflagitet, vt obstructio hepatis, alias nisi resoluētibus adstringentia admiscueris: sic visceris ipsius robur dissolueris, vt sanguificationi dehinc sufficere nequeat. Partis textura siquidem rara fuerit, docet partem ipsam obstructioni minus esse opportunam. Si dēsa eidem malo magis esse obnoxiam: hinc hepar, lienis obstructionibus fatigatur crebrius. Si pars situ profundiore fuerit, indicat medicamenta vegetiora esse debere, & liquidiora: quò vires suas eousque transmittere possint. Partis sensibilitas, indicationem præbet medicamētorum mitiorum, quàm morbi fortè magni pustulet indicatio. Qui enim æquè acria corneæ oculi vlcere obsessæ, atque tibiæ admoueret Medicus, non posset

Indicationes à rebus naturalib⁹ petitæ.

Partium affectarum conditiones quid indicent.

A posset non crudelitatis vel inscitiæ infamiam reportare. Suus etiam sexus, sua ętas, exhibet indicationes: sunt enim morbi quidam in iuuenta curabiles, quibus spem curationis senectus adimit: nam raucedines & grauedines in valdè senibus coctionem non admittunt, vt ait Hipp. *Ab ætate indicationes.*

Nunquam decrepitus branchum coquit, atque coryzam. *Apho. 40. lib. 2.*

Quin eiusdem decreto renum vitia, & quicunque vesicam obsident dolores in senibus difficulter sanantur: sed & suadet ratio, quartanam hyeme curationem non admittere, vix quotidianam, vlceráque item curatu hyeme esse contumaciora: vt hinc intelligamus, certas à tempore sumi indicationes: quódque fidem auget varietatis & certitudinis indicationum certa quædam tempora, atque in temporibus tempestates, remediorum delectum nos inire iubent: nam Hippoc. teste, *Aphor. 6. sect. 6.*

Ad Canis ardorem facilis purgatio non est. *Aph. 5. sectio. 4.*

Nec diætam pertenuem æquè fœliciter Hyeme ac Vere præscripseris, suas etiam aër habet indicationes. Nam experientia docet, nos vulnera capitis Romæ, Neapoli, B & Santonum Rupellæ longè difficiliùs & ægriùs curationem admittere: morbi verò tempora præcipuas exhibent indicationes: alia enim omnino per principia & fines, alia per incrementa, & morborum vigores sunt vsurpanda remedia. A vitæ etiam instituto & victus ratione non contemnendæ petuntur indicationes: aliter enim ex ægris durum colonum qui parcè & duriter vitam instituat, aliter vrbanum hominem qui molliter in ocio viuat tractaueris. Ad hanc vitæ & victus rationem reuocanda est indiuidua quædã & occulta proprietas, qua plerique non modò ad ingestos cibos quosdam nauseant, sed & ad auditos toto corpore perhorrescunt. Noui inter Galliæ proceres, primariæ nobilitatis virum, qui apposita anguilla, medias inter epulas, atque sodalium amicorum greges, sic consternebatur, vt repentè in præcipitem virium omniũ lapsum inciderit. Narrat Gal. lib. de Consuetudine, Arium Peripateticũ repentè mortuum, quod à Medicis quos in consilium adhibuerat, coactus frigidam in febris ardore intollerabili, pleno haustu hausisset. Non alia ratione, inquit Galenus, quàm quod cùm se stomacho frigidiore ab ineunte ætate intellexisset perpetuam sibi frigidæ abstinentiam indixisset. *Adiæta.* *Occultæ proprietatis odia.*

C Quod ad Indicationes attinet, quæ ducuntur à rebus contra naturam, alias ex his suggerit vulneris, vlcerisque longitudo, altitudo & profunditas: alias figura angulosa, orbicularis, æqualis & lenis, inæqualis & aspera, sinu recto, aut cuniculoso: alias situs, dexter, sinister, supernus, infernus: alias causarum antecedentium & coniũctarum vis & impetus. Sæpè enim causæ conditio contraria ipsi morbo postulat, vt cùm febrem excitauerit, & fouet frigidorum crassorúmque humorum prouentus. Sic sępè symptoma morbo contra indicat, in qua veluti antithesi, potior semper habenda erit indicatio eius quod magis vrget: nam si exempli causa, in febre Syncope oboriatur, nihil nos remorabitur febrile incendium, quo minus vinum ægro propinemus. *Indicationes à rebus contra naturam petitæ.*

Sunt ergo præcipuæ illæ, & imprimis nobiles indicationes, quæ tanquam manu nos ducunt ad ea quæ ad morborum curationem, præcautionem, & mitigationem pertinent agenda. Quòd si quis obiiciat inutilem esse tam curiosam tot indicationum inuestigationem, quòd multi extant Chirurgi, qui vna sola sibi quæ à morbi ducitur essentia, ante oculos posita: chirurgicæ peritiæ palmam vulgi opinione reportent, is intelligat non proinde effici ad exactam omnium morborum curationem illam sufficere indicationem: non enim id semper sequimur quod morbi indicat agendum essentia. Sed tum demùm si cæterarum indicationum suprà commemoratarum nulla repugnet, id intelligas exemplo plethoræ, quæ indicatione ab essentia rei petita, sanguinis dictitat detractionem. Quis tamen est qui in trimestri puero phlebotomiam celebrare velit: adde quòd eiusmodi indicatio parum admodum artificiosa est, sed Chirurgo cum plebecula communis. Quis enim est qui ignoret contraria esse contrariorum remedia? & fracta ossa per vnionem in integrum restitui? At quibus artibus id liceat assequi & perficere, hoc demum artis est, & Chirurgo peculiare ac minimè populare. Quod abundè docent ex illis fontibus ad quos digitos suprà intendimus, haustæ indicationes, quæ certis tanquam circunstantiarum finibus, illam quæ à morbi essentia sumitur indicationem circunscribunt: ne quis eius vnius indiciis credendum esse putet. Est enim in ea magnum & præcipuum aliquid, sed nequaquam insunt omnia. Sic nec quenquam ex infima plebe latet continui solutionem, eius quod deperditum est *Non semper sequimur quæ à morbo est indicationem.*

Quibus in partibus nõ est sperabilis cõtinuitatis solutæ restitutio.

Experiẽtia sine ratione est cæcus sine duce.

repositione curari. At quibus in partibus sit sperabilis deperditæ substantiæ restitutio: in quibus verò sit deplorata, hoc scire & enuntiare periti & sciẽtis est Chirurgi. Itaq; nec frustra ludet operã in diaphragmatis neruosa parte vulnerata, aut cordis, aut tenuiũ intestinorũ, pulmonũ, iecoris, ventriculi, cerebri, aut vesicæ resarciẽda, atque vt verbo dicam, Empirici non multò sunt quouis ex plebe peritiores, etsi magnoperè se supra cæteros experientiæ nomine efferant. Experientia enim licet alterum sit rerum inueniendarum cum ratione instrumentum, citra tamen rationem, nunquam docebit quæ sit partis in qua malum hæret substantia, quæ actio, qui vsus, situs, connexio, vnde speciales & propriæ ducuntur indicationes. Quibus instructus Chirurgus, non modò quî sit ad remedij inuentionem aditus intelligit, sed etiam ne vanis pollicitationibus cuiquam illusisse videatur, qui morbi sint conclamati, adeóque minimè attingendi internoscit. A

In morbis implicitis indicationes.

Morbi verò impliciti suo quique vicissim ordine curari postulãt: nisi vel vnus ex his aliquis sit desperatus, vel adeò vrgeat premátque, vt præpostero ordine ab ipso exordiri curationem Medicus necesse habeat, etsi sæpè sic cogatur admittere, vt vel ex his morbis vnum aliquem insanabilem reddat, vel noui alterius suscitandi occasionem præbeat, in quas angustias necessariò impingere cogimur, cùm, verbi gratia, de extraneis corporibus amouendis consilium est: nam rei illius perficiendæ gratia, cogimur vulnus amplificare. Sic enim vesicæ collum discerpere necesse habemus, quò calculũ vesica contentum auellamus, inflicta plaga quæ sæpè in fistulam degenerat immedicabilem. Quod enim malum præsentis exitij periculum minatur, tanti est momenti, vt eius declinandi gratia, alios etiam incurabiles morbos inuehere, leue & è re ægri haberi debeat: nam si puncto neruo conuulsio superueniat, quam nullis remediis sanare possimus, tum secto per transuersum neruo conuulsioni finem imponimus quidem, sed partem in quam talis pertingebat neruus motus alicuius voluntarij opportunitate priuamus. Sic si in magno articulo aliquo contingat luxatio cum vulnere, quia tentata luxatæ partis repositione conuulsionis periculum imminet, cogimur vitandæ conuulsionis causa ad solum vulnus attendere, atque interim luxationem missam facere. Aliàs in morbis implicitis si nihil sit quod vrgeat, atque à cura ordinaria reuocet, hũc ordinem tenebimus, vt ab eo affectu, qui præcipui morbi curationem remoratur ducto initio, reliquos eodem & suo persequamur ordine, quousque morbis omnibus debellatis partem affectam suæ integritati restituerimus. Sit ergo rei huius exemplum: B C

Exemplum indicationũ in morbis implicitis.

Vlcus in tibia cum ossis corruptione, varice, & phlegmonoso circunquaque tumore corporis denique totius plethora & cacochymia, ordinis hoc virtus & ratio poscet, vt adhibito in consilium docto aliquo medico diætam cõuenientem præscribamus, purgationem & phlebotomiam imperemus, cacochymiam quibus licebit artibus ad æquabilitatem reuocemus. Deinde partem qua maximè tumore obsessa tenetur multis locis scarificabimus, mox sanguisugas admouebimus, quo materiæ coniunctæ onere ipsam leuemus: inde cauteria affigemus, quæ ossis corruptionem emendent, interímque vlceris figuram circularem in oblongam aut triangularem commutent: tum demùm ad varicis sectionem aggrediemur, reliquúmque quod superest vlcus, vt artis est curabimus, tandémque ad cicatricem perducemus. Hoc interim toto spatio æger, neque ambulabit, neque stabit neque sedebit, sed quietus iacebit, tibia ritè & decenter fasciis inuoluta. D

Quid agendum, cum partis temperies alia est a corporis totius temperie.

Quod si vt sæpè contingit partis læsæ temperies, alia sit à corporis totius temperie, sic erit medicandi ratio temperanda, vt calidorum aut frigidorum remediorum dosim augeamus, pro rata indicationum hæc vel illa poscentium proportione. Sit ergo pars vlcere obsessa eiusmodi, vt duobus velut gradibus siccior sit supra iustam temperiem. Corpus verò vniuersum eandem temperiem vno humiditatis gradu excedat, ratio & ars postulabunt: vt quod medicamentum apponetur vlceri vno gradu sit siccius, eo quòd pars alioqui postularet, si temperata existeret: at vice versa hoc supponamus. Corpus vniuersum vno gradu supra temperiem esse humidius: partem verò vlceratam esse vno gradu sicciorem, in hoc profectò casu quod admouebitur vlceri medicamentum partis ipsius ratione, neque humiditate, neque siccitate erit auctius, sed totum ad vlceris indicationem erit compositum & temperatum: quòd siccitatis superfluum gradum, humiditatis pari gradu excedentis virtus, compenset. Sed de tota illa re facilius est artificiosa coniectura, quàm regulis & præceptis statuere.

Artificiosa coniectura in indicationibus multum valet.

Ad has tot & tam varias indicationes, duæ aliæ nobis videntur adiungendæ, prior dicitur

A dicitur similitudinis, altera vafri cuiusdam consilij, & vt loquuntur recentiores Medici cuiusdam quasi stratagematis. A similitudine indicationem ducimus in morbis qui noui suboriuntur & emergunt, quandiu scilicet ipsorum ignota & latente essentia indicationibus à contrario petitis curari nequeunt: quare curari necesse habent via & arte illis morbis simili, cum quibus congruentiam symptomatum & accidentium habere videntur similitudinem. Id ipsum patres nostri in lue venerea curanda, per emergentis morbi initia factitarunt, quandiu eius curationem ad elephantis instar exegerunt, propter eam quæ vtrique morbo videtur inesse symptomatum affinitatem. At technas in curando morbo, vafrúmque quoddam consilium sequimur, cum occurrẽtis morbi essentia planè cæca est & abdita, vel quod naturæ sit penitus abditæ & latẽtis, quæque manifestis qualitatibus nequeat explicari, vel quod in subiecto insideat, quod nec nobis satis notum est, nec medicæ existit contemplationis, cuiusmodi est animus. Tum enim indicationum à rei natura petitarum, iudice velut manu destituti, mentem nostram ad imposturam & veteratoria consilia conuertere cogimur: hancq; *Indicatio à similitudine.* *Vafri consilij indicatio.*

B artem & calliditatem in melancholicis affectibus, commentis de Chimæra quæ olim fabulata est antiquitas magis difformibus & monstrosis, locum maximè habere narrant, in quam rem exempla duo commemorare non grauabimur. Vir quidam melancholico morbo prehensus, nescio quo opinionis errore sibi pertinaciter in animum induxerat sine capite se esse: dementatam illam opinionem quo illi ex animo reuellerent, nulli rei Medici pepercerunt. Sed cùm frustrà remedia omnia tentassent, tãdem subdolum hoc, sed vtile consilium commẽti sunt, hominis caput grauissima prorsum galea induerunt & cinxerunt, quò nutantis sub pondere capitis nixu & labore erroris sui commonefieret. *Exempla.*

Alium narrãt eiusdem morbi caligine & tenebris diuexatum, sibi hoc animo affinxisse, affixa se capiti circumferre cornua: nec de absurda illa & monstrosa sententia dimoueri aut elocari vnquam potuisse, quousque vittatis oculis, bubulorum cornuum osseis asperitatibus miserè frontem sugillatus & laceratus, dolorifica sanguinis in totam faciem stillantis expressione credere cœpit, magna vi auulsa sibi cruenta illa esse

C cornua. Horum exemplorum imitatione in pari casu paria sibi confingere Chirurgi poterunt ingeniosi. Is enim casus præsentis consilij hominem poscit, qui stratagematibus medicis documenta luculenta solertiæ suæ dederit: quique in eodem vt dicitur vestigio consilia expedire stratagematica alia atque alia possit. Cæterùm hoc ad extremum huius de Indicationibus commentationis nobis est apprimè adnotandum, eiusmodi rerum quæ agenda insinuant, alias esse indicatiuas, quæ ex se & absolutè hoc agendum imperant: alias esse coindicatiuas, quæ idem quòd indicatiuæ illæ indicant, & agendum commonstrant, sed secundario quodammodo ac non primario: alias repugnantes, quæ ex se & natura sua contraria penitus quàm indicatiuæ primario suadent: seu quæ ab eo ad quod agendum indicatiuæ res impellunt, nos reuocant: alias correpugnantes, quę repugnantibus aduersus indicatiuas eodem iure & modo suffragantur, quo coindicatiuæ indicatiuis consentiunt & adstipulantur. Omnium horum exemplum hoc esto. Plethora ex se sanguinis detractionem persuadet & indicat, idem suadet & coindicat vernum anni tempus. At huic consilio ex diametro repugnat fa- *Præsentis consilij & ingenij medicus.* *Indicantia.* *Coindicantia.* *Repugnantia.* *Correpugnantia.*

D cultas infirma, correpugnat puerilis ætas. Diligenter ergo expendenda & animo versanda veniunt quatuor illa, cùm de agendis inibitur deliberatio, atque ea sequenda potius quæ indicantia aut repugnantia dictabunt, nempe quæ morbus & vires ægri postulant, quàm quæ coindicatiua aut correpugnantia suadebunt, quòd horum virtus in iudicando minor sit ac secundaria, non autem essentialis & primaria. Quoniam verò tot & tam varię existunt indicationum species, ideò quò de illis doctrina sit apertior & minus confusa, visum est illam sequenti schemate descriptam & distinctam oculis subiicere.

Tabula de Indicationibus.

A

Indicatio complanata veluti & compendiaria via est quæ certo, constituto, & proposito fine Chirurgum ducit ad præsentis morbi curationem. Tres cuius sunt species,

- *Prima ducitur à rebus naturalibus quæ sui persimilia conseruationem indicant: huius speciei multæ sunt aliæ species quæ petuntur, vel*
  - *A viribus & facultatibus ægri.*
    - *Quarum conseruãdarum ergò sæpè propria morbi cura negligenda est: nam vbi hæ deficiunt, impoßibile est Chirurgum voti compotem fieri.*
  - *A temperamento, vt si*
    - *Sanguineus fuerit æger*
    - *Biliosus*
    - *Pituitosus*
    - *Melancholicus.*
      - *Cuius conseruandi studio Chirurgus teneri debet, etsi à Symmetria deuiet, quod ei natura assueuerit.*
  - *Ab habitu, vt si*
    - *Mollis fuerit & delicatus.*
    - *Tenuis & minutulus.*
    - *Statura breui.*
    - *Rarus vel densus & compactus.*
  - *A conditione natiua læsæ partis in qua spectamus, vel*
    - *Ipsius substantiam, nempe quatenus est similaris consideramus sitne calida, frigida, humida, sicca; vel quatenus est organica, túmque sitne princeps & nobilis, vel ministra & ignobilis.* B
    - *Vel sensum acutum, aut hebetem, quo modo non tam acria tollerat medicamenta oculus quàm caro simplex.*
    - *Vel formam, figuram, magnitudinem, numerum, situm, connexionem, actionem, vsum.*
  - *Ab ætate, quævis enim ætas suas priuatim præbet Indicationes, hinc videas plerosque morbos in senibus incurabiles, qui facilem in adolescentibus consequuntur curationem. Alios qui in adolescentia nullam nisi ætatis & temperamenti consequentis mutatione, admittunt curationem.*
  - *A sexu, nã à medicamẽtis longè facilius exoluũtur mulieres quàm viri.* C
  - *Ab anni tempore, alia enim æstate, alia hyeme conueniunt medicamina, alia item cibaria.*
  - *A regione, nam vt sunt tractus, habitúsque locorũ, ita & sunt motus humorum, & mores morborũ, hinc vulnera capitis Lutetiæ, & tibiarum vlcera Auenioni sunt contumaciora.*
  - *A morbi temporibus, nam alia per morborum initia, alia per incremẽta status & declinationes conueniunt.*
  - *A victus ratione, hæc enim vt propria temperies sui conseruationem indicat. Itaque aliter cibandi qui deliciis diffluunt, aliter qui vitã parcè ac duriter agunt. Huc refer peculiares quasdam naturas quæ ad hoc aut illud cibi genus occulta quadam proprietate peßimè se habent. Sunt enim quidam qui non modò ptisanam, poma, soleam, perdicem, aquam & similia non concoquunt, sed ne videre quidẽ citra nauseam sustinẽt.*
- *Altera ducitur à rebus non naturalibus, quæ modò per similia conseruationem, modò per contraria mutationem indicant. Sic enim*
  - *Si aer cum morbo qualitatum similitudine in ægri quasi coniurauerit perniciem, erit per cõtraria, arte corrigendus.* D
  - *Quòd si qualitatum dißidio morbo repugnarit erit conseruandus.*
- *Tertia à rebus contra naturam quæ sui ablationem vsu contrariorum indicant, vt*
  - *Morbus ducta indicatione ab eis,*
    - *Magnitudine, complicatione cum aliis.*
  - *Causa morbi,*
  - *Symptomata.*
    - *Quæ duo, cõtraria sæpè morbo remedia indicant & postulãt.*
      - *In complicatis morbis ex tribus velut fontibus indicationes haurire licebit:*
        - *Ab vrgentiore,*
        - *à causa,*
        - *& eo sine quo morbus tolli nequit*
          - *vt est*
            - *doloris acerbitas fluxio in partẽ, varix vel intemperies, si vnà cum morbo adfuerit.*

DE

A *De mirabilibus, & ab arte deuiis curandi quibusdam rationibus.*
CAP. XXIII.

Vt in natura, sic etiam in morbis & morborum euentis ac curationibus contingunt monstra. Monstra intelligo, mirabiles quosdam morborum successus, seu curandorum morborum deuias quasdam ab arte rationes, quæ præter rationem, prætérque naturam & communem vsum contingunt. Narrant Alexander ab Alexandro, & Petrus Gilius in Apulia regione Italiæ, frequentem haberi araneorum quandam speciem; Tarentulam indigenæ appellant, Phalangium Petrus Rhodius nominat: Araneos illos sub primum æstatis feruorem adeò venenatos & perniciales incolæ experiuntur, vt quemcunque morsu virulento attigerint (diu enim sine cibo viuit) is, nisi præsens adsit remedium, sensu, motúque omni priuatus statim concidat, aut certè si mortis periculum effugiat, vitæ reliquum dementatus exigat: tam præcipiti & mortifero malo experientia remedium B à musica adinuenit. Ergo quàm citissimè possunt citharœdos & varij generis tibicines accersunt, qui pulsata cythara, inflatísque tibiis multiplicem concentum edant: quo audito qui venenato ictu conciderat, alacris exurgit, atque ad modulos numerúmque tandiu salit, quoad laboriosa & diuturna corporis totius concussione & exagitatione, venenum omne halitu & sudoribus dissipatum fuerit.

Monstra in morbis.

Phalangij puncturæ vis mira.

Arist. libr. 8. de anim. cap. 4.

In musica morbi remedium.

Addit Alexander contigisse aliquando inspectante se, vt defatigati citharœdi spiritu manúque deficiente à modulis interquiescerent: tum saltatorem illum subitò velut exanimum concidisse. Sed mox repetito cantu excitatum, denuò tripudia pari alacritate repetiuisse ad exactũ vsque venenum. Sed & accidisse præterea vt quidã haud perfectè sic sanatus, superstitibus adhuc morbi quibusdam reliquiis, cùm satis longo temporis interuallo post musicum concentum fortè subaudiuisset, continuò in saltum & choreas se dederit, nec ante perfectam curationem amoueri inde potuerit.

Produnt ex Asclepiadis sententia, suaui & musico concentu phreniticos insigniter iuuari. Tradũt Theophrastus, & Aulus Gellius arthriticos & ischiadicos dolores harC monia deleri. Sed & testatur sacra pagina, solitũ Dauidem citharæ suaui sono demulcere dæmonem illum quo Saül immisericorditer cruciabatur. Narrat Herodotus in Clio, Crœso Lydiæ regi filium fuisse, qui in multam vsque ætatem fari non poterat: itaque cùm iam adoleuisset mutum & elinguem habitum fuisse. Cùm verò in patrem eius bello magno victum, & vrbe in qua erat capta, hostis deducto gladio regem esse ignorans inuaderet, deduxit os adolescens, clamare nitens, eóque nixu atque impetu spiritus vitium, nodúmque linguæ rupit, vnde planè & articulatè loquutus est, clamans in hostem ne rex Crœsus occideretur. Tùm & hostis gladium reduxit, & rex vita donatus est, & adolescens loqui continenter deinceps cœpit. Plutarchus lib. de vtilitate capienda ex inimicis, narrat Thessalum quendam nomine Proteum, inueteratum, & ad remedia contumax vlcus, parte quadam corporis circumtulisse, nec seruari ante potuisse, quàm hostili in certamine vulnere, illic fortè accepto, redintegrata cura, ad vnum corpus reductum vulnus fuerit.

In musica dolorum leuamen.

Valida animi perturbatio commotis spiritibus commodum affert.

Quintus Fabius Maximus, authore Liuio, diu multúmque quartana febre languē-D bat, nec artis remediis successum optatum consequebatur, quousque conserto cum Allobrogibus prælio pugnandi ardore nouo velut incendio, febrile vetus incendium discussit. Compertum nuper habeo ex cubicularij domini Lansacij fideli narratu, extitisse nobilem Gallum in Polonia, qui febre quartana grauiter exercebatur: is cùm aliquando ad Vvistulæ fluminis ripam, quò quartanarij insultus molestias falleret, deambularet: ab ab amico fortè obuio, per iocum in profluentem impulsus est, ex quo (etsi natandi peritus esset, id eo sciente qui impulerat,) tantum pauorem concepit, vt nunquam ipsum dehinc quartana inuaserit. Ab Abianensi exercitu iusserat me rex Henricus II. Dorlanum vrbem proficisci, vt illic eos curarem, qui ex conflictu cum Hispanis vulnerati fuerant, à sancto Albino capitaneus etsi Subillij conflictus tempus quartanario paroxismo teneretur, prælio tamen interesse voluit, in quo cum glans sclopo elisa medias ceruices illi perforasset, tãto mortis terrore perculsus est, vt febris ardore, frigido metui cedente à quartana deinceps immunis vixerit. Franciscus Valleriola Arelatensis Medicus celeberrimus, narrat Ioannẽ Berlam cõciuem suum alterius partis corporis resolutione multos annos affectũ, cùm domus incẽdio cõflagraret,

Casus arti locum dans

At hic naturæ morborũ medicatrici

obserua. 4. lib. 2.

iámque ad cubile in quo decumbebat flamma ferperet, graui timore perculsum, derepente se summo nixu erexisse, ac mox recuperatis corporis viribus, qua data fenestra, è summo ædium præcipitem dedisse, morbo confestim liberatū, restitutis parti sensu & motu, sic vt rectus dehinc sine vllo doloris sensu incederet, qui multos antè annos immobilis iacuisset. Simile quid eodē loco subiungit de Ioanne Sobiratio consobrino suo. Is cùm Auenione conuulsus annos plurimos constitisset, ita vt contractis poplitibus ingredi non valeret, repentina, vehementíque percitus in famulum ira, quē plagis cædere nitebatur, ita corpus exagitauit, vt confestim distentis crurum neruis, poplitibúsq; emollitis, sine vllo doloris sensu incedere, & rectus stare, cum incuruo corpore annos totos plus minus sex cōstitisset, postea, deincépsque per omnem vitam sanus euasit. A

Cap. vlt. li. de cur. rat. per sangui. miss.

Galenus ex somnio ischiadicum dolorem curat

Refert Galenus accitum se aliquando ad sistendum sanguinem, homini cui secta fuerat arteria quæ est ad malleolum: sua verò opera curatum illum sublato aneurismatis, id est venenosi vasculi relaxationis periculo, atque insuper ex illa fortuita plaga, liberatum grauissimo coxę dolore, quo per annos quatuor cruciatus fuerat, quamuis verò doloris ischiadici illa leuatio ex ratione successerit per euacuationem materiæ coniunctæ, aperta malleoli eiusdem lateris arteria: quia tamen minimè in eum finem secta fuerat, sed fortuna totum id contigerat, non abhorrere ab hoc argumento mihi casus ille visus est. Scribit Plinius quendam nomine Phalereum, sanguinis per os reiectione graui diu laborasse, ac tandem nihil proficientibus remediis: vitæ cuius exinde afficiebatur tædio, inermem in primam aciem aduersus hostes insiluisse: ibíque vulnere in pectore accepto ingentem sanguinis quantitatem excreuisse, quę sanguinis expuitioni, occluso dehinc vulnere, densatáque vena quæ sanguinem continere non poterat, finem in perpetuum attulit. B

Lutetiæ anno 1572. mense Iulio, vir quidam nobilis, moribus ad omnem modestiā & comitatem compositus, in continuam febrem incidit, eáque occasione phrenitis inuasit, cuius œstro percitus, præcipitem se per fenestram è secundo ædium tabulato dedit, decidítque primùm in scapulam Vaterræ Medici ducis Alenconij, inde in subiectum pauimentum, qua ruina costas & ischium grauitēr contusus, sed interim sibi restitutus rediit ad rationis & iudicij dexteritatē. Aderant ægro præter Vaterram euētus huius testes Medici, Alexis, Magnus, Duretus, Martinus. Idem contigit eodem in morbo & simili ex casu Vasconi cuidam iacenti in domo Agrippæ, via strata. Otthomanus Monspesuli Medicinæ doctor, & professor regius, retulit mihi fabrum quendā lignarium Broquerij pago Heluiorum, phreneticum factum ex alta fenestra se in profluentem præcipitasse, statimque vndis & fluctibus ereptum mentis integritati fuisse restitutum. Cæterùm si licet casum in consilium artémque vertere, nolim ego ægros per fenestræ ædium præcipites dare. Sed magis probauerim derepentè, ac nihil tale cogitantes, in ingentem cuppam frigida plenam præcipitari, in caput prouolutos, nec inde nisi post multam aquam haustam eripi, vt repentino illo lapsu, & forti tumore fieret translatio materiæ phrenitidem committentis superiùs, deorsum à partibus nobilibus ad ignobiles, quod fieri posse tum exemplis patet propositis, tum exemplo eorum qui à cane rabido demorsi aquas formidantes in easdem sæpiusculè merguntur. C D

Causa nouissimè cōmemoratarum curationum.

De impostoria curatione. CAP. XXIIII.

Non sunt hæreditariæ scientiæ

CONSTITVTVM nunc mihi est de illis impostoribus agere, qui Chirurgi personam mentientes, artis operibus quo iure, quáque iniuria se immiscent: præcipuè verò de luxatis, fractísque ossibus restituendis apud ignarum vulgus se iactant: tam falsò quàm impudenter affirmantes harum rerum peritiam ad se, à maioribus, hæreditario quasi quodam iure deuolutam esse. Quod commentum valdè ridiculum est: animus enim noster quò primùm tempore nascimur, est tanquam tabula rasa, in qua nihil depictum est. Aliàs quid necesse esset, tot nos laboribus ad capessendas scientias, exercere & conficere? Auxit quídem rerum quarundam ad vitam tuendam necessariarum insita notitia, supra hominem cætera animantia Deus.

At illum vice versa ingenio, incredibili celeritate, & iudicio instructo locupletauit, cuius

A cuius solerti & laboriosa agitatione omnia suæ subiiceret cognitioni. Non est ergo magis verisimile quenquam hoc ipso quòd patre Chirurgo natus sit, chirurgiam callere, quam aliquem qui nunquam sudorem, nunquam puluerem, nunquam Solem in palæstra pertulerit, concitandi, versandique ad arbitrium bellatoris equi, & ad brauium in catadromo decurrendi artem nosse, hoc solo nomine quod patre nobili, & bellandi arte claro sit progenitus.

Est aliud impostorum genus longè perniciosius & minus ferendum, audacter & insolenter spondentium, ossa fracta, & luxata, restituturos se vnitati, & in pristinam sedē compulsuros, sola verborum conceptorum obmurmuratione, modò apud se ægri nomen & zonam habeant. Qua in re nostrorum hominum satis nequeo mirari socordiam, tam leuiter, tam graui & pernicioso errori fidem adhibentium: nec ad sacrosanctam veterum Medicorum, præcipuéque diuini Hippocratis legem aduertētium, qua sancitum est, ad elocatorum & dimotorum ossium repositionem tria esse necessaria: ossa à se inuicem abducere: os excipiens firmiter immotum, fida & stabili manu con-B tinere: os excipiendum in excipientis cauitatem impellere. Quam in rem tot machinas, tot glossocomia, & habenas, veterum adinuenit solertia, si fortè manus operoso illi operi non sufficeret: quæ malum igitur eiusmodi impostorum vesania est, id verbis aggredi perficeréve, quod vix tot ministrorum validis manibus, tot artis tormētis exequi liceat. *Impudentissimum impostorum genus.* *Ad luxationis curationem tria necessaria.*

Emersit paucis abhinc annis in Germania aliud imposturæ genus, lapidem quendam patria lingua *Bem-bruch* dictum, in pollinem comminuunt, homini cui fractum luxatúmve os aliquod fuerit, in potu exhibent, abundè id ad curationem sufficere affirmant. Per eandem Germaniam alij vagantur impostores, qui telum quo quis læsus fuerit, ad se afferri iubent, id in abdito loco & à strepitu semoto concludunt: appositis, admotísque medicamentis, perinde atque ægrum hominem curant: securum interim sua negotia agere ipsum sinūt, ac pro ratione appositorum telo medicamentorum ipsius vulnus paulatim sanescere, impudenti ore adstruunt.

Sed nec verisimile est rem inanimatam quæ ipsa omni sensu orba est, vllius medica-C menti vim sentire: multò verò minus probabile, inde in læsum hominem fructum aliquem redundare. Nec verò si eiusmodi præstigiorum veritatem euentis ipsis, indicibúsque oculis mihi intueri aliquis dederit, propterea credidero natura rationéque id fieri, sed incantamentis potius & arte magica. *Arte magna persiciuntur curationes.*

Vltima Hisdini expugnatione, dominus de Martigues primæuus, glande sclopo emissa, medium per thoracem perfossus fuit. Curabam ego illum vnà cum Medicis, Chirurgísque Caroli V. Imperatoris, & Emanuelis Philiberti Sabaudiæ ducis, qui quia captiuum saucium vnicè amabat, concilium Medicorum & Chirurgorum quo ipsi consuleretur coëgit. Omnium vna vox fuit, immedicabile & funestum vulnus esse, quippe quòd medios pulmones perforasset, ingentéque insuper sanguinis & thrōborum copiam, in thoracis capacitatem effudisset. Inuentus est tum Hispanus quidā, ex hoc impostorum numero egregiè vafer, qui oppignoratæ vitæ periculo, eum incolumitati restitueret: quæ causa extitit cur princeps nobilissimus conclamatus illius fidei curandus cōmitteretur. Ante omnia iussit sibi tradi ægri subuculam, quam in lim-D bos & linamenta dissecuit, quæ mox in crucem composita, plagis imposuit, conceptis verbis, murmure concluso insusurratis. De cætero securum ægrum esse iussit, & diætā súsque déque facere, illam se eius nomine præstiturum, quod certè faciebat. Nam pro esculentis nihil nisi paucula pruna, & pro poculis solùm zytum habebat, nihilominus intra biduum princeps saucius è vita discessit: Hispanus suæ fugæ consuluit, & suspendio se subtraxit. Ac interea, dum defuncti cadauer coram adstantibus aromatis condirem, vulneris ipsius signa & accidentia, tum demùm manifestissimè (vt diximus) apparebant.

Sunt & alij huius generis præstigiatores, qui linamentis vel siccis, vel oleo, aut aqua maceratis & obuolutis, certo carmine obmurmurato, omnium vulnerum pollicētur curationem, quibus aliquando ex voto me inspectante, incœptum hoc successit. Sed vulnera illa in quibus id fiebat periculum, simplicia erant, quæque solam vnionem ad perfectam curationem desiderabant. Sic certè brutorum fracta ossa, ipsa per se solius naturę beneficio occalescunt. At vbi varia symptomatum accessione morbus erit cōpositus, vt vulnus cum vlcere, inflammatione, contusione, & ossis fractura, nihil ex *Quæ vulnera solis linamentis & aqua sanētur.*

linamentis, nihil ex ſolennibus verbis, præter mortem ſperare poſſis. Itaque non ſolùm ſibi qui ſalutem ſuam impoſtoribus committunt populares, iniuriam inferunt: quinetiam Reip. & communi ciuium vtilitati malè conſulunt: pro cuius libertate & iuſtitia magiſtratus prudens è libero & Chriſtiano conſortio, impoſtores immunitate priuare debebit. A

Venefici, incantatores, augures, harioli, magi, malefici poculorum infectores, de multorum morborum ſe iactant curatione: ſed ſi quid hac in re poſſunt & præſtant, id omne fraudibus, technis, maliſque artibus perficiunt, nempe incantamentis, adiurationibus, faſcinationibus, characteribus, nodulis, vinculiſque magicis, annulis, imaginibus, toxicis, limbis decuſſatim impoſitis, aliiſque damnandis præſtigiis, quibus vitæ hominum diſpendio primam, ſacratiſſimámque artium medicinam polluunt, peruertunt & infamant. Quiquidem vel patriæ legibus in exilium relegandi veniunt: cùm præſertim Moſaica lege his verbis cautum ſit: *Nec inueniatur in te qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, neque qui Pythones conſulat, nec diuinos, omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter iſtiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu ſuo.* B

Deut. 18.

Sed ad aliam cenſuram pertinent Ieſu Chriſti filij Dei, & Domini noſtri, Sanctorúmque eius, & Apoſtolorum in morbis curandis ſupra naturam, omnémque artem miracula, quæ tam rata perſuaſáque omnibus eſſe debent, vt ſit nefas Chriſtianum addubitare. Horum pleni ſunt ſacri omnes libri, qualia hæc: cæcis viſum, ſurdis auditum, paralyticis ingreſſum reſtituere, dæmones corporibus abigere, elephanticos curare, mulieribus fertilitatem & fœcunditatem adferre, mortuos ſuſcitare, & reliqua quæ naturæ conditionem & leges excedunt miracula, per Spiritum ſanctum patrare. Quem obnixè hîc precamur, vt nos ab immundis dæmonibus, & diabolicæ fraudis ſpiritibus liberet & protegat: nobíſque hanc mentem tribuat, qua ad cœlum ſemper aſpirare, & in Deo fortunarum omnium noſtrarum ſpem, præſidium & anchoram figere velimus & valeamus. AMEN.

DE

A

DE ANIMANTIBVS, ET hominis præſtantia.

B

LIBER PRIMVS.

De brutorum animantium natura.

PRIVSQVAM ad humani corporis anatomen aggrediar, placet paucis brutorum animantium naturas perſtringere. Brutis inter ſe, penes naturam multum intereſt. Ex his enim alia ſunt animoſa & audacia, alia timida, alia fera & agreſtia: alia domeſtica: alia armẽtitia: alia ſoliuaga: quædam teſtis ſquamiſque tecta, & munita ſunt: vt crocodilus, teſtudo, & piſcium generis plurima: alia aculeis ſpiniſque. Equo vngula ineſt ſolida, & rigida, ceruixque tanquam generoſo animanti, pilis multis & ſetis horrida. Magnanimi Leonis corpus dentes, vnguéſque adunci & cauda tuentur. Tauri cornu, apri exerto dente genuino C tanquam venabulo ſunt formidabiles. Lepori pauido animali corpus nudum eſt & inerme, at in ſubſidium ad fugam citum & velox id natura eſſe voluit. Quòd enim ſunt generoſis animantibus arma, id ſunt timidis celeritas & fuga. Infinitæ ſunt aliæ brutorum animantium admirandi artificij dotes, quas mente calamoue complecti vix licet. Nam ſi in ipſorum naturam diligentius inſpicere volumus, adumbrata virtutum veſtigia cernemus, magnanimitatis, prudentiæ, fortitudinis, clementiæ, docilitatis. Multa enim inter ſe charitate tenentur, vt vtilia ſequuntur, declinant nocitura, congerunt condúntque ad vitam & victum neceſſaria. Tempeſtatum denique, aëris, clara dant præſagia. Multa homines docuerunt, ſenſu ſunt acerrimo & exquiſitiſſimo, vocem ad numeros modulantur, partus ſolertem curam gerunt, naturalis ſoli dulcedine tenẽtur. Amicitiæ & caſtitatis iura religioſè colunt, armis inſtructa ſunt, quibus & vltrò laceſſere, & ſe tueri laceſſita poſſunt, humanæ culturæ cicuranda ſe ſubmittunt, humanas voces reddunt & æmulantur, ſibi mutuò occinunt. Reip. ſpeciem quãdam ſibi conſtituerunt, eorúmque præſentem ſanitatem tueri, morbóſque D depellere poſſunt, notitiam habent, ex ſeſe, minimè ab hominibus edocta: quin ſalubrium rerum magnam partem homines edocuerunt. Quæ res veterum philoſophorum per multos in eam dubitationem impulit, vt quærant brutiſne ratio ineſſet. Itaque & ſapiens Salomon, diligentiæ & parcimoniæ exempla à formicis nos petere iubet, Eſaias verò ferum & ingratum in Deum animum Iſraelitis exprobrãs, eos ad bouem & aſinum ablegat: ſiquidem dominorum non modò notitia, ſed & amore tenentur. Vnde verò tot remediorum notitia qua nunc medecinæ ſcientia diues ſplendet, quàm à brutis animantibus, vt eſt à Plinio proditum? Dictamni enim certas ad euellẽda ſpicula vires, cerui nos edocuerunt quando venatorum telis impetiti, relicta in corpore ſuo tela eo remedio extrahunt. Idem Cretẽſes capras factitare ſcripſit Ariſtoteles. Chelidoniæ herbæ ad viſum mira vis hirundinum documento innotuit, quod ea pullorum oculos illinere & roborare cernuntur. Serpentes palpebris fœniculo illitis, ſeneſcentem oculorum aciem ſibi acuere & reſtituere creduntur. Teſtudo aduerſus viperarum morſus ſatureia deuorata ſe munit, & tuetur. Vrſi contractum ex mãdragoræ vſu venenum, formicarum eſu depellunt. Idem ventris ſegnitiem quam ſibi

Brutorum differentiæ.

Virtutũ in brutis veſtigia.

Lib. 8. cap. 27.

ex veternoſo in ſpeluncis ſopore contraxerunt, Ari herbæ eſu caſtigant. Mira verò ip- A
Vrſorum aſtutia. ſorum eſt in alliciendis & irretiendis formicis aſtutia, formicarum cauernas ſeu foramina taciti adeunt, illícque humi toto corpore velut exanimes fuſi, linguam ſaliua madidam exerunt, nec ipſam ante in palatum reuocant quam eam formicis humoris dulcedine illectis differtam ſenſerint, hocque deuorato tanquam cathartico, noxios quibus grauantur humores per inteſtina depellunt. Canes vulgo cernimus gramine deglutito, quod inde & dens canis dicitur ſtomachum ſibi vomitu mouere. Porci, fluuiatiles aſtacos venantur cum ſe ægrotare ſentiunt. Palumbes, merulæ, & perdices, lauri foliis ſe purgant. Columbi, turtures, gallinaceúmque omne genus, parietaria humorũ ſibi ſarcinam leuant. Ibes ciconiæ haud diſſimilis Clyſterum vſum nobis demonſtrauit: dum enim humorum noxiorum copia ſe degrauari ſentit, roſtro aqua marina impleto ea ſe parte proluit, qua ventris onera reddi maximè ſalubre eſt. *Clyſterũ inuentor ſeu demonſtrator Ibes.* Decutiẽdarum oculi cataractarum inuentio capræ accepta ferenda eſt, quæ fortuito ad ſpinoſos frutices alliſu obſtruentem lumini ſuo & pupillæ cataractam deiecit, ſicque viſum recepit. *Cataractæ decutiendæ inuentio.* Inuentæ Phlebotomiæ beneficium debemus hypotamo, fluminis nili B equo incola, guloſus enim natura, cum ſe ſanguinis copia opprimi ſentit ad acutiores ripæ cannas affricto femore ſibi venam pertũdit, qua ſuperflui ſanguinis onus à ſe exigit, ſiſtitque cum par eſt, volutato per craſſum & obſtruentem limum corpore. *Phlebotomiæ inuentio.* Teſtudo comeſtis fortè ſerpentis carnibus ac origano & maiorana antidotum petit. Quin & aduerſus ſæuam & nemini parcentem fulminum vim, veteres à brutis auxilia ſenſere. Nam aquilæ pennas fulmine nunquam tangi crediderunt. Itaque ex his faſciculos plumeos capiti circumponebant: idem de vitulo marino perſuaſum habuerunt. Itaque ex eius pellibus corpora ſua cingere pro certiſſimo contra fulmina præſidio ſolebant. *Contra fulmen præſidium.* Cætera perſequi quæ à brutis animantibus didiſcimus, tuendæ vitæ & ſanitatis præſidia ab Ariſtotele & Plinio fuſè notata, nimis longum eſſet & operoſum. Itaque huic capiti finem imponam ſi hoc prius addidero, nos brutis animantibus, non modò depellendorum morborum & ſanitatis tuendæ adiumenta, ſed & victum, veſtitum, cultum, ornatúmque corporis debere.

De brutorum præſagiendi vi. C

PRIMA verò obſeruandarum in aëre, & præſagiendarum tempeſtatum vis & notitia, à brutis terreſtibus, aquatilibus, volatilibúſque manauit. Quotidiana enim docet obſeruatio, aëris mutationem denuntiari, cum agni & arietes petulco cornu in ſe inuicem incurrunt, & pedibus in aërem ſublatis crebro ſubſultu laſciuiunt. *Arietũ concurſus quid denuntiet.* Idem portendi putant cum bos oppoſito linguæ linctu pilos inuertit, cum repetito ſubinde mugitu aërẽ implet, cùm terræ odorem naribus explorat, cum ſolito auidius herbam depaſcitur. Sed & ſi formicæ denſioribus agminibus prædam trepidè adeò connectent, vt per ſemitæ anguſtias in ſe inuicem incurrant, & allidantur, pluuias imminere putant vt etſi talpæ ardentius terram ſuffodiant: etſi felis crebro affrictu caput, collúmque elatis ſuprà aures pedum palmis demulceat. *Pluuiarum præſagium.* Piſces ſi ludibundis ſubſultibus emergere & corpus paululum aquis exerere cernãtur, in pluuiæ ſignum trahitur. Imminentis verò tẽpeſtatis & procellæ in mari argumentum eſſe putatur, ſi idem Delphini magno agmine moliantur. Itaque inde nautæ admoniti ſibi rebúſque ſuis omni arte conſulunt ac ſi fieri poteſt, anchoræ dente tenaci naues fundant. *Imminentis in mari tẽpeſtatis ſignum.* Notum verò ſat eſt quid portendat ranarum ſolito importunior coaxatio. D

Auium verò in hoc præſagiendi genere mira eſt ſupra reliqua bruta ſagacitas. Si tacitæ grues per aëra volant, ſerenitatis eſt indicium: contrariæ verò aëris conſtitutionis, ſi clangoſa voce obſtrepant, & diſſipatæ volitẽt, vt etſi aquaticæ aues longius à mari abſcedant & in terram progrediantur. Noctua ſuo vlulatu præſentis cœli ſtatus in vtrumque mutationem imminentem portendit. Narrat Plutarchus nimbos ventoſque portendere coruum cum rauca voce altius crocitat, aut alis latera vehementius verberat. *A coruo præſagiũ.* Quando anſeres aut anates aquis ſe mergunt auidius, & pennas roſtro diſponunt, explicant, excutiúntque, atque ad inuicem garriunt, pluuias denotant, haud aliter quam ſi hirundines ſic humiles circa aquas conuolent, vt ſe pennáſque ſuas humore aſpergant. Aut ſi regulus amœnius ſolito cantillare & tripudiare cernatur: vel ſi Gallus gallinaceus ſtatim ab occaſu ſolis occinat, vel coccifet potius, vel ſi

veſpæ,

A vespæ, pulicésue acrius paulo momorderint. Si ardea prepetibus pennis cœlo se committat, serenitatem. Si contra iuxta aquas deuolet, pluuias denuntiat. Si columbæ ad columbaria sua serius se recipiant pluuias ventósque. Si vespertiliones appetente nocte densiore agmine couolent humidum tempus portendunt. Crocodilus eo demum loco oua ponit, quo exundationis nili terminus esse debet. Itaque cui ea primum obuiam facta fuerint, is reliquis agricolis prædicit denuntiatque quovsque nilus debeat assurgere, & quos sibi excursus in terrã oras constituere debeat: res admiratione dignissima tantam in hoc monstro præsagiendi vim inesse.

Ab area præsagia.

Crocodilus ouorũ positione incrementi Nili terminum monstrat.

De Industria piscium.

MARINI pisces plurimi vbi primum imminentem tempestatem sentiunt, saburrãt sese ne temere ad tempestatis arbitrium huc illuc iactentur. Alij rupium canernis ad exactam vsque maris sæuitiam se abdunt, quod verò aduerso flumine adnant id ea causa & industria faciunt, ne B scilicet vndarum, fluctuúmque impetus squamas sibi sublatas deiiciat, ac branchias aqua impleat vnde nandi difficultas maior, & respirationis interceptio. Quo eodem consilio grues volant aduersum ventos, quos alioqui si secundos haberent, disiectis, dispersisque pennis volandi impotentes redderentur.

Qui sibi aduersum tempestatem cõsulãt pisces.

Cur aduerso flumine nant.

De Auium in nidis ædificandis industria.

AVIVM in extruendis nidis industria tanta est, vt latomorum, architectorúmque omnium artem, & industriam facilè superet. Hinc in prouerbiũ abiit: Scire omnia homines & assequi, præterquam auibus nidos construere: hos enim intus lana, pluma, & eiusmodi rebus mollibus faciunt, vt fœtibus sint instar culcitræ. Hirundines nidos sphærica figura extruũt, quod ea firmior sit & occursantium iniuriæ minus patẽs, ac prætereа capacior. Ex luto, paleísque & interiecto stramine multo materiam sibi deligunt tanquam ex C signo & calce. Quæ in arboribus nidificant aues, ramalia sibi solidiora deligunt, tanquã in firmius futuri ædificij fundamentum. Mas & femella, mutuo incubatu oua fouent, partitisque operibus cibaria afferunt, neque fœtus vnquam deserunt quovsque ipsi per se cibum sibi querere queant. Domi meæ passeribus paraui multis in figulinis nidos: vbi grandescere fœtus & plumis vestiri incipiunt pullitiem totam nido detrahi & in cauea locari iubeó vt ex parentum in illis cibandis solicitudine amicis & mihi oblectionem comparem. Fœtus enim suo cibant ordine neque quenquam prætermittunt, neque eidem aliorum dispendio bis buccellam largiuntur etiamsi hianti osculo se parenti offerat. Omnino ex distributionis iustæ norma suum cuique commeatum partientes. Sæpè & experiendi gratia alienigenem passerculum eiusdem ætatis aut supposui, aut reliquorum cœtui admiscui tentaturus si illum quasi legitimum partum parentes cibaturi essent. Ad hunc tanquam spurium & suppositum fame emori sinebant buccellisque adhiantem prætermittebant. Sic agni, sic capreoli, magno in campis agmine ad suam quique matrem accurrunt, quæ etiam certò discrimine le- D gitimi à spurio, ab alio quam à proprio partu sugi se non patitur.

Ex qua materia nidos aues construant.

Qua figura

Quo studio passeres pullitiem educent.

De Aranearum industria.

ARANEA telam miro texit artificio, ad vicina omnia adminicula sursum deorsúmque, & vndique filo ducto & decursu facto eam substentans & fulciens. Ac quamuis inceptum id pendensque opus ancillarum diligentia excutiat, percutiátque, nihilominus sedes & incunabula sua non deserit, nec ab incepto desistit aut deterretur opere, plura longe pauco tempore interrupto operi attexens quam multo labore retextum fuerit, vt non aliunde textores, linteones, limbolarij & acupictores artes suas didicisse seu contextus perfectionem & fili subtilitatem spectes, seu telæ cõtinuæ modos, nexusque indissolubiles attendas. Hæc enim nullis abrupta aut interfecta filamentis membranæ teuissimæ instar habet quodam velut peruncta glutine quo aranei irretita animalcula, rapido incursu contractísque tanquam cassibus & retibus, implicant & captant, venatorũ ritu. Fabulosa hæc viderentur nisi eiusmodi essent vt quotidie oculis cernerẽtur.

Araneæ textrices.

Aranei prædatores.

De Apibus. A

Apes reges sibi deligut.

NON mihi videtur silentio prætereunda soleres apum diligentia. Constituta enim Reipublicæ quadam forma sibi regem deligunt, qui corporis proceritate,& formæ præstantia reliquis antecellat: Alis insignitur brevioribus, cruribus rectis,incessu grauiore & quodam ceu diadematis & coronæ regiæ loco aculeo vel caret vel non vtitur quo reliquæ pro armis instructæ sunt. Nunquam solus extra aluearia progreditur, sed stipatu regio cinctus reliquo insequente comitatu, nec nisi cum toti agmini necessaria incumbunt foris negotia, progressum illum multo fremitu & bombo tubarum tanquam cantu præsignificant & accedunt: quæquæ quo propius potest regis lateri se agglomerat, omnésque illum volando defessum suo corpore sustinent. Quemcunque locum rex insederit illic statim castra metantur. Vbi mori illum contigerit, non iam foris pastum prodeunt, sed tristes cadauer eius circumstant, extra aluearia deportant, tanquam funus prosequuntur & inhumant. Tandem funereis omnibus obsequiis magna pompa per- B actis, alium sibi regem eligunt, quod viuere sine rege nequeant. Ad omnia attendit, oculos in omnem partem torquet dum reliquæ operi incoepto intendunt: atque obuolitans omnibus animos addit & moras castigat. Tempus sibi ad progressum pastus causa serenum & sudum eligunt: Nam & præsagiendarum cœli tempestatum vim insitam habent, Hac sunt iustitia & æquitate vt nunquam cuiquam animanti aculeo aut alia arte sint molestæ, nec vnquam stimulum suum in quemquã exerant & acuant nisi domicilij & aluearij tuendi causa.

Apes castra metantur.

Funus mortuo regi procurant.

Apum iustitia.

De apum cura.

Apes vigiles.

REM suam hoc gerunt & administrant modo. Interdiu ad portas vigilum & custodiarum stationem disponunt: De nocte tandiu ab opere quiescunt, quo ad vna, cui id munus incumbit, vno aut altero bombo, tanquam tubæ clangore omnes excitauerit. Inde coeunt exploraturæ cœli conditionem, quam si serenam fore præsagierint in campos & pa- C bula prodeunt. Ergo aliæ florum fasciculos cruribus, aliæ aquam ore, aliæ roscidum humorem corpore exceptum in aluearia comportant. His occurrunt aliæ quæ onera excipiunt, & in sua loca statutásque sedas distribuunt, quæ in campos ad pastum dimittuntur, iuniores sunt & graciliores. Itaque si tum forte suboriatur sæuior aliquis ventus, tandiu expectant quo ad subsederit & vis eius atque impetus remiserit. Quod si sæuiat diutius illis aduersus, lapillo se saburrant, & humiles supra terram volant, ne ipsius impetu huc Illuc exagitatæ raptentur. Ad res omnes suas sunt attentissimæ, & desidum socordiam, sæpè morte vlciscuntur: nonnullæ extruunt, aliæ extructa perpoliunt, aliæ commeatũ important, miro autem artificio sibi architectãtur fornicata illa aluearia, eáque faciunt duabus ianuis peruia, vna ad ingressum, altera ad egressum comparata. Conueniunt vnà omnes ne inæqualitas aut in cibis, aut in labore dissidij ansam adferat. Lauta & munda vt sint domicilia sua curant, ignauos fucos fruges cõsumere, & lætos aliarum labores destruere natos, à præsepibus arcent, quæ aculeum amiserunt inutiles reddũtur, quod paulo post illac ipsis viscera effluant & moriantur Dominis suis mirificos adferunt ceræ & mellis fructus. Gloriatur Aristomachus philosophus se magna cura per quinquaginta octo annos apes nutriuisse vt illarum statũ D conditionémque omnem magis exploratam haberet.

Varia apũ munia.

Apes ignauiam exilio mulctant.

Aristomachus diligens apum explorator.

De Formicis.

NEC verò minori digna admiratione formicarum quam apum industria est, diligentia & experientia. Sic vt Salomon diligentiæ exempla à formicis segnes exquirere iubeat. Certè nisi experientiam testem adhibere liceret, incredibile videretur tam pusilla animalcula tot fruges in commeatum congerere, ac tam pulchro quo cernimus ordine res suas tueri ac gerere. Plinius elucere inter ipsos reipublicæ bene constitutæ, benéque moratæ formam adstruit: quam enim iucundum est spectaculum eas intueri, mordicus comprehendere fructus quos volunt congerere, atque aduersus eorum pondera toto corpore atque humeris obniti. Ne verò quæ in horrea sua reponunt semina germinare, atque

Lib. 11. & 30.

Mira solertia.

A atque radices agere possint ea altera parte arrodere? Si crassiora illa sint quàm vt queāt in suas cauernulas subire, media ipsa diuidunt. Si humore madeant, in solem & apricum proferunt quò exsiccentur. Luna plena, de nocte operas faciunt, ipsa silente quiescunt, in quo se rerum cœlestium significationem aliquam habere demonstrant. Testatur Plinius statiuas nundinas & emporia ipsas habere, vbi frequentes conueniant, mutuóque amicitiæ & charitatis iure se deuinciant, atque si intentius intueare, nónne colloqui ipsas interse putes, atque vltro citróque de rebus suis sermones serere? Nónne in duris silicibus impressa crebro attritu pedum ipsarum cernimus vestigium? Ex quo licet intelligere, quantum in rebus singulis valeat assiduitas, quin & memorāt inhumationis officia sibi mutuò hominum ritu præstare. Qua verò oratione inquit Plutarchus, satis dignè formicarum diligentiam & industriam assequi possemus. Non alia habet rerum magnarum magis miranda spectacula natura: Nam in formicis, omnis virtutis signa relucent, celebres illi formicarum conuentus amicitiæ speciem præferunt, alacritas in adeundis laboribus fortitudinis, & magnanimitatis imaginem gerit: denique non obscura in illis emicant temperantiæ, prouidentiæ, & iustitiæ exempla. Mutuæ charitatis suæ argumenta in eo ostentant, quòd si occurant in calle angusto, exoneratæ oneratis de via decedunt, quo liberius institutum iter persequi queant. Aiunt primum ipsarum speluncā ingressum haud rectum esse, sed multis gyris & circuitibus intortum, qui tandem in tres cauernulas desinant, ducantque: in quarū vna conuentus suos habent, in altera annonam reponunt, in tertia mortuorum cadauera inhumant. Hæc de formicis Plutarchus. *Nihil non assiduitate cōsequimur* B *Virtutum omnium expressa in formicis simulachra.*

De Bombycibus.

AD hanc animalculorum industriam accensenda videtur Bombycum industria, de qua in nidis construendis, in lanis, telísque texendis, quibus magnificè vestiuntur reges, mira scripsere Philosophi. Et quis in tam pusillo animalculorum corpore tantas ingenij dotes & tantam tótque diuitiarum parentem solertiam non mirabitur? Ergo Dei prouidentia C non ex eo tantum innotescit, quòd animantia propriis & singula suis dotibus exornauit. Sed multo magis quod horum minimis plus prudentiæ, solertiæ & industriæ largita est ad virium corporearum sarciendum defectum. *Diuitiarū parēs solertia.*

De Brutorum mutua in se & in fœtus charitate.

SCRIBIT Plutarchus animantia omnia singulari amore & cura quadam eorum quæ ex se procreata sunt detineri, in quam rem perdicum commendatur solertia, quandiu enim fœtus volandi per tenellam ætatem sunt impotentes, docent eos supino decubitu iacentes inter terræ glebas se abdere, vt sic venatorum oculos fallant coloris similitudine: quod si nihilominus videant venatores illis instare atque imminere, variis ludificationibus & corporis iam quasi volando defessi, declinationibus ita agunt, vt à fœtibus illis suis, longè venatores ad se captandum abducant, quòd vbi consequutas putant, iam pleno volatu quasi recuperatis nouis viribus se subducunt. Quis illum solertis consilij ple- D num amorem non admiretur? *Perdicū in conseruāda pullitie industria.*

Nec minus miranda sunt quæ de leporibus produnt. Cùm enim se in sua latibula recipere volunt, variorum locorum, sæpè etiam duorum iugerum spatio, à se inuicem distractorum, quasi fidei fœtus suos committunt: ne si forte venatorem, seu canem, seu hominem per ea loca deerrare contigerit, omnes vno capturæ periculo inuoluantur. Inde vbi plurima pedum suorum vestigia hac illac omni ex parte impresserint, quo venatorum aspectum & canum sagacitatem fallant, vno aut altero saltu in sua se latibula subducunt. *Quo astu sibi & proli aduersum venatores lepores consulant.*

Non illi inferior est herinacei prudentia, persequente enim ac iam imminente vulpe, sese intra spinatos aculeos suos agglomerat, castaneæ echino suo inuolutæ instar: Sic vt vndique acutis in orbem horridis stimulis circumtectus lædi nequeat, hácque arte sibi cauet. Fœtibus autem sic: Vindemiarum tempore in vineas properat illic pedibus acinos & racemos decutit, corporísque rotatione aculeis suis transfixos, tanquam onus sibi imponit, inque speluncam inde se recipit. Vuam diceres propriis se motibus agitantem: prædam sibi & proli partitur. Idem circa pira, pomáque cùm est *Herinaceï in nutrienda prole studiū*

tempus ad eã rem idoneum molitur. In Florida Galliæ Antarcticæ, insula visitur fera quæ raritatis & deformitatis nomine neutiquam mihi prætereunda visa est. Ab indigenis Succarath, à Canibalibus Su nominatur, maximam partem, fluminũ littora incolit, & rapto viuit. Cùm sibi imminere sentit venatores, fœtus suos comprehensos dorso imponit, cauda quam prælongam & patulam habet, tegit, ac simul sibi illisque fuga consulit, nec aliter capi potest, quàm foueis, quas syluestres illi homines in vicinis fugæ locis suffodiunt, in quas incauta præceps labatur eius hic delineationem appinxi, ex Theueti Cosmographia. A

Tom. 2. lib. 23. cap. 1.

TYPVS SVCCARATH.

B

C

De Auium & canum mutua in Dominos charitate.

Ciconiarum pietas.

CICONIA parentes senectute defectos nutrit æquales autem casu aliquo volandi impotentes, alis, dorsoque iuuat, & sustentat. Itaque obseruantia & pietate erga parentes, amore velut fraterno erga æquales commendabiles sunt ciconiæ.

Gallina imminente aliquo periculo pullos sub alas cogit, & illo tanquam præsidio quantum potest tuetur, sese pro illis sæuissimarum ferarum rapacitati obiicit, imo inuolat in oculos canis, lupi, vrsi, si forte quid in suos fœtus moliantur.

Canum fidelitas & sagacitas.

Quis verò non miretur canum erga dominos fidelitatem & amorem quibus nutricatus officia rependunt? Nunquam à domino canis deficit, ne si miseris quidem modis ab illo excipiatur: Nullum enim baculum tam durum reperire potest quis, quo canem sibi semel deditum à se possit abigere. Nullum est animantis genus quod certius, promptius domini sui reminiscatur. Domesticorum & amicorum voces agnoscit: Nullàque (vel Cicerone authore) esse potest, quam canum fidelior custodia. Mitto odoram canum vim qua per vestigia dominos præsagiunt & vestigant. Mitto infinita fidelitatis canum exempla, quæ longum esset commemorare. D

Columbi adulteria nesciunt.

Columborum genus tam mas quam fœmina, quamuis lumbos, id est venerem insigniter colat, adulteria tamen nescit, quin & fœmina coniugem marem morosum patitur, neque ab illo deficit, imo officiosa charitate illum sibi reconciliatum in oscula redire cogit, nec vtriusque in fœtus amor est languidior.

Turtures ad secũdas nuptias non conuolant.

Par charitatis ardor turtures inuicem conciliat, amisso enim coniuge, superstes nũquam nouum celebrat hymeneum, nec vnquam exinde nisi in arido & viriditate viduo ramali sedit.

De Elephan-

A

De Elephantum robore, pietate, docilitate, clementia, castitate, & gratitudine.

INTER terrestria animalia nullũ vastius, robustius, & formidolosius Elephante. Robur testantur turrita illa propugnacula, armatis militibus plena, quibus onusti in prælia alacres ruunt. Inuicti alioqui animi Romanos milites, quo prælio cõtra Antiochum decertarunt, corporum nũquam ante visa vastitate & immanitate sic terruerunt, vt statim in fugam verterint. Quæ cum ita sint, tamẽ mirum est quas de illis narrẽt virtutes Physici. Scribit Plinius Elephãtes ad humanum ingenium proximè accedere, rudémque notionẽ idiomatis habere. Miram illorum esse in obsequiis facilitatem, miram memoriam in solitis muneribus obeundis. Quòd ad religionem attinet prodit Plutarchus eos diis preces fundere, se aqua marina lustrare, solem orientem proboscide manuum loco in cœlum elata, pio ritu & magna obseruantia colere. Addit Plinius pari cultu lunam, *Lib. 8. cap. 1.* *Elephantũ religio.*
B stellásque illos prosequi: nã & Arabum memorant historiæ, noua luna magnis agminibus Elephantes in flumina descendere, illic se aqua abluere, lustratos lunam flexis genibus venerari, inde in syluas se recipere seniore præeunte, & inde pro ætatis ratione sequentibus cæteris. Contigisse aliquando narrat Plutarchus, vt ex Elephantis qui ad spectacula panegyrica Romæ instruebantur vnus tardiore esset ingenio, & minus docili, quo nomine sociis erat contemptui, & plagas sæpè à magistro ferebat. Hunc verò quò diligentia illam suppleret ingenij tarditatem, sæpè obseruatum de nocte, ad lunæ lucentis radios, ea meditantem & recolentem, quæ interdiu à magistro acceperat: Nam literas ducere ac pingere coronas adstantibus offerre, & alia similia ludicra edocentur. Cæterum in regiones peregrinas traiecto mari transportandi nunquam adduci possunt vt nauem conscendant, quin à magistro fide data de reditu in natale solum certiores facti fuerint. Nunquam quemquam lædunt nisi prouocati. Nunquã mas fœminam init nisi in abdito, verecundi animi argumentum. *Plinius lib. 8. cap. 5.*

C

De Lampetra.

NE charitatis ardor sub aquis restinctus videatur, apposito exemplo delibemus quonam cedãt mutuo inuicem amore, aquatilia terrestribus, infinitum esset omnia persequi. Lampetra inter huius generis bruta palmã facilè meretur, pietatis in parentes, & charitatis in sobolem. Primò enim oua intra se parit: Mox verò ibidem ex ouis fœtus procreat, nec verò conformatam, procreatámque prolem statim foras in lucem exponit, reliquorum piscium viuiparorum instar, sed duo in aluo nutrit, quasi bis pareret & superfœtaret. Non ergo ante excludit quàm grãdiores fuerint fœtus, tum docet eos nare, & in aqua ita ludere, vt non longè à se abscedere patiatur, rursum hiante ore, reclusa aluo, in corporis sui penetralia illos recipit. Tandiu illic hospitari, & cibum è propriis visceribus capere permittens quandiu opus esse nouerit. *Lampetra ouipara & viuipara dici potest.*

D

Quod cicurari possunt bruta.

THEVETVS Turcarum Imperatorẽ Cairi (Memphis olim fuit) Constãtinopoli habere in deliciis altiles, feras crudeles plurimas, vt Leones, Tigres, Leopardos, Lupos ceruarios, Camelos, Elephantes, Echinos & alias multas huius generis prodit: has catenis ferreis vinctas per vrbem ad spectaculum ducunt. Magistri campanulis cinguntur, quarum strepitu plebs sibi cauere ab improuido huiusmodi ferarum impetu iubetur. Sed spe præmij & muneris illecti, ipsarum spectaculum peregrinarum nationum legatis, & magnatibus viris, exhibere gestiunt, coram quibus belluas mille ludibria oblectamenti plena edere cogunt: interim modis & numeris patriis tibias inflant, & alia organa musica pulsant, comœdias agunt, colluctantur stipi inhiantes. *Cosmogra. tom. 2. lib. 19. cap. 7.*

E

Qualiter in septis habiti leones per vrbem Constantinopolitanam ducantur. A

B

C

LONGE verò admira bilius est mansuescere & condocefieri humanis artibus aquatilia bruta in quo censu in primis habentur anguillæ: multi idem de murena prodiderunt. Nam & scriptum legimus M.Crasso murenam in piscina fuisse adeo cicurem,& condocefactam , vt illi ad arbitrium esset obsequens. Itaque velut domesticæ & mansuefactæ belluæ nomen , imposuerat,quo aduocata accurrebat. Quare mortuam Atratus velut filiam luxit. Quod ei collega CN. Domitius tanquam probrum cum obiiecisset, retorsit tres ei mortuas coniuges quarum nullam luxisset.

Quod Bruta homines docuerint arma polire, acuere, & ex insidiis hostem adoriri. D

MILITES id studiosè agunt, vt arma à rubigine tueantur, Itaque ea sæpè politori poliēda tradunt. At in hoc curæ genere permulta illis bruta non cedunt:Nam & Apri dentes ad pugnam acuunt: Elephantes verò quòd intelligant alterius suorum dentium acumen, suffodiēdo plantas radices vnde cibum capiant auellendo hebetari,alterū intemeratū seruant,nulliúsque rei contactu alteri patiuntur vt in pugna aduersus Rhinocerotes & alios hostes possit esse vsui. Sed in Rhinocerotis ingenio hoc venit valde notandum, quod cum aduersus Elephātem,perpetua illi sint odia quo tempore se ad pugnā adornant , cornu ad rupem tanquam ad cotem acuit,nec elephantis aliam partem quantū fieri potest appetit quam ventrem,quod nouerit illā mollitie esse eiusmodi quæ noxæ facile peruia sit. Id animal longitudine Elephantē æquat , at altitudine suppar est, ob crurum breuitatem colore est buxeo multis maculis distincto.

Rhinocerotis contra elephantem pugnaturi astutia.

A

Pugnæ Rhinocerotis contra Elephantem deliniatio.

B

C

De Leone, Ichneumone & aliis quæ minimè terrentur animantibus.

LEO semper incedit vnguibus contractis, & sua tanquam vagina conclusis, non modò ne per impressa pedum vestigia comperiri & comprehendi possit, sed multò magis, ne incedendi continuo attritu vnguium acumen hebetetur & obtundatur. Tauri decertantes cornua intentant, seque cordatorum militum instar, ad certamen animant & excitant. *Leonis in incedendo prudentia.*

Ichneumon strenui militis ad pugnā accinctū & apparatum æmulatur, itaque luto conspergit se, ac tanquam lorica vndique cingit & munit, tum maximè cùm contra Crocodilum ineunda pugna. Quem quātumlibet magna se mole ferentem in fugam D vertit, pusillum id animal. Hoc certè singulari naturæ prouidentia immanibus omnibus belluis inesse, iampridem notatū est, vt vel minimis rebus, vnde nullum potest cōtingere periculū terreantur. Sic enim Elephantē porci grunnitu, Leonem galli cantu obstupescere memorant, quamuis de Leone illud sit proditum, nullo metu adduci posse vt faciem auertat. Eiusmodi terrores, pauores & consternationes ex leui admodum & ridenda occasione, nulla certa de causa natas, ingentes militum copias & robore insignes exercitus fudisse, & in fugam vertisse, tum antiquis, tum nostrorum temporum historiis est proditum. *Maximique minimis terrentur.*

De Gallis.

AVES sunt regiæ, galli: itaque & crista tanquam corona regia insigniuit illos natura, ac quocunque locorum venerint, animis atque audacia regnant, rostro & calcaribus pugnant: martia verò tanquam voce Leonem alioqui ferarum regem terrent. *Galli aues regiæ & martiæ.*

De Cuniculis.

Suffodiendi solertiã cuniculi nos docuerunt.

CVNICVLI nos docuerunt suffodiendæ terræ artes quibus turritas vrbes & æquatas cœlo machinas substracto fundamento, solo æquamus Scripsit M. varro in Hispania haud incelebrem pagum loco arenoso adeò ingenti vi cuniculorum effossum fuisse, vt dirutis & prostratis ædificiis omnibus, coacti fuerint incolæ aliò migrare & nouas sedes quærere.

De Lupis.

Luporũ insidiæ.

BELLANDI artem homines docuerunt Lupi: turmatim enim progrediuntur, & in insidiis iuxta destinatum pagum stant. Ex his interim vnus in pagum excurrit: canes excitat, & simulata fuga ad se persequendum inuitat, quovsque in insidiarum locum pertraxerit. Tum improuiso apparent erumpúntque insidiæ, canes interim quisque pro viribus B facta gula trucidat, depascitur.

De Vulpe.

Vulpeculæ fraudulentũ ingeniũ.

VVLPES calliditate, & technis cætera vincit animantiã. Vbi fugienti imminet canes lotio fœcibúsque caudam suam perfundit, persequentium canum ora, oculosque aspergit ipsis ac aspergine occætatis interim elabitur. Sedentes in pertica gallinas hoc astu deturbat, caudam huc illucque impellit & iactat, quasi eam in illas euibratura: territæ consternantur, vnamque ex multis in prædam rapit, mira eius est in transmittendis gelu concretis fluminibus astutia. Sensim sine sensu ad ripam aduolat, aurem admouet, si subter labentis aquæ sonum obaudiat. Sic enim pedem reuocat nec transmittit, cuius rei sensum non potest illi simplex ingenij subtilis viuacitas subministrare: sed vna ratio concurrat necesse est, quæ per discursum alia ex aliis nectendo sic concludit. Quicquid aquosum obmurmurat mouetur, Quicquid mouetur gelu concretum non est: quod gelu concretum non est, liquidum est: Quod liquidum est cedit ponderi: Quod cedit ponderi tuto transmitti non potest. Mihi ergo retrocedendũ, nec per id flumen iter agendum. C

Etiam vulpecula ratiocinari videri potest.

Dilemma vulpeculæ.

De Porcis.

SI porci per syluas aliquem ex suis cògregalibus altius grũnientem exaudierint, sistunt gradum, atque agmine facto occurrunt omnes tanquam tubæ sono militari excitati in auxilium.

De Scaro, & anthia piscibus.

Piscium in suos æquales charitas

AVTHOR est Plutarchus ad scaros imprudenter deuorato hamo irretitos reliquos eiusdem speciei pisces in auxilium accurrere ac dentibus D attrita piscatoria linea, ipsas expedire. Sed manifestior est anthiarum in mutuum auxilium impetus, reiecto enim in dorsum piscatorio filo ad quod hamus adnexus est illud spinarum suarum acumine dissecant sicque se consortésque suos captiuitatis periculo liberant.

De Pisce gubernatore.

Balænadux

MAGNA intercedit necessitudo pisci gubernatori & balænæ. Etsi enim is corporis mole gobionem non superet, tamen tanquam dux, monstratorque viæ præit semper balenæ, ne se in angustias aliquas aut limosã loca precipitet, vnde se facile explicare nequeat. Itaque hunc semper sequitur balæna, faciléque ab eo duci patitur imminente quietis necessitate, sese ille vicissim in gulam balænæ recipit, ibique abditus somnum vna cum illa capit, nec dui, nec noctu ipsam deserens.

A

De Gruibus.

GRVES cum longum iter in tranſmarinas regiones dirigunt, ſic ſuam aciem inſtruunt, vt nemo belli dux diſtinctius queat militum ordines collocare. Priuſquam enim ex aliquo loco migrent, ſuos habent velut tubicines qui eas conuocent & volantes animent, congruunt omnes, ſubliméque volant, quò eminus proſpectent, ducem ſibi præficiunt quem ſequantur, ſuos habent ſatellites qui ordines tueantur, excubias agunt vigilibus nocturnis diſpoſitis. Narrat Plutarchus Gruem quæ pro toto agmine excubat, lapillum pede geſtare, vt ſi fortè obdormiſcat naturæ victa neceſſitate, lapidis lapſu & ſono excitetur. Dux ſublimi capite & procero collo longè latéque proſpicit, & periculorum in quæ incidere poſſent admonet. Præcedunt robuſtiores quò facilius vim aëris obluctantis alarum remigio infringãt. Huic oneri ſibi inuicem ſuccedunt. Atque vt minore negotio reflantium ventorum impetus eludant agmen in cuneum di-
B ſponunt ad literæ delta, & trianguli ſimilitudinem. Quin gnaræ aſtrorum, imminentes tempeſtates præuident, tumque in terram deuolant quo ſe à procellæ imminentis iniuria ſubſtrahant.

Grues ſibi inuicem cõgruunt.

Excubitor grus.

De Anſeribus.

ANSERES Siciliæ magno aſtu cauent, ne ſe ſuo ſtrepitu & ſibilo prodant hoſtilium auium rapacitati: Nam authore Plutarcho, cum illis mons Taurus eſt præteruolandus Aquilarum illic degentium metu, inſerto ori calculo, ſilentium ſibi imperant, quovſque tuta ſe ſtatione receperint.

Anſeri ſuus ſtrepitus nõ eſt damnoſus.

De Draconibus.

NEc minor eſt Draconum aſtutia. Hac enim Elephantes feras immani-
C tate efferas domant, viribus alioqui indomitæ. Stant ergo in inſidiis dracones, ac elephantes, nihil tale cogitantes, ſubito adoriuntur, caudarúmque ſpicis ita crura ipſorum implicant vt progrediendi libertatem adunant, capite autem ita nares ipſis obſtruunt, vt anhelitum intercipiant, oculos confodiunt. Denique qua parte caro tenerior eſt mordent, ſanguinémque ſugunt, ſic vt mori ipſos cogant. Dracones in Æthiopia longitudinis decem cubitorum reperiri narrat Plinius, at in India centumpedales eſſe, ſubliméque adeo volare, vt mediis è nubibus aues in prædam petant.

Draconum contra Elephantes pugnantium aſtus.

Lib. 8. cap. 11. & 12.

Draconis alati effigies. A

B

C

D

A

De Piscepiscatore.

PISCATOR hic piscis dictus est, quòd venatu reliquos pisces deprædetur, quã in rem iisdem dolis vtitur quibus Sepiæ. Pendet enim illi ex collo quædam vesicula, vt gallo Indico palearia. Hanc ad arbitrium protrahit, obiicítque minutioribus piscibus deuorandam: mox sensim eousque contrahit, quoad pisciculos ei tanquam prædæ immorantes, velut escam captare possit.

Piscatoris piscis astutia prædatrix.

De Sepia.

MIRA est Sepiarum astutia: ex collo enim gestant vesiculam atramento plenã, hanc vbi se captas agnoscunt, effundunt: quò sic piscatoris oculos fallere possint, vt narrat Plutarchus. Atque Arist. teste, venatur etiam suis illis prælongis prætenturis, non solùm pisciculos, sed mugilesetiam sæpius.

Sepiæ astutia sui conseruatrix.

Arist. libr. 9. de animã lib. cap. 37.

B

De Brutorum armis.

BRVTA armis sic à natura sunt instructa, vt nihil necesse habeant aliunde vlla sibi comparare, cudere aut mutuari. Quin & quædam eiusmodi armis sunt donata, vt his se captantes capiant. Exemplo erit Torpedo, quæ non modò contactu nocet, sed & per intermedium rete eam de se afflat qualitatem quæ piscatorum manus stupefacit, sic vt laxare retia cogantur, atque ita diffugium ipsi patefacere: necnon si nauem contingat, sistere etiam cogit. Scribit Theuetus, sinum Persicum Arabiam versus, piscem alere longitudine & altitudine Carpioni æqualem, vndique aculeis & stylis ferreis cinctum, Herinacei nostratis instar: quibus contra omne pisciũ genus depugnat. His, aut dentibus eius si homo vel leuiter attritus fuerit, intra viginti quatuor horas interit.

Lib. 10. cap. 10. Tom. 1. Cosmogr.

Typus Herinacei marini.

C

D

ADDIT insuper, sibi vi tempestatis per Oceanum Atlanticum vecto, visum hunc piscem, velut serram in fronte habentem longitudine tripedali, & quatuor digitos latam, spiculis hinc inde acutis munitam. Vtelif patria lingua appellant. A

Typus piscis Vtelif.

B

C

IN sinu Arabico visitur alius piscis, quem Arabes Caspilly nominant, duos pedes longus est, totidem latus. Pellem habet Cani marino non dissimilem, spiculis armatus, quorum vnum in fronte gerit sesquipedem latum, acumine & secandi vi scalpro haud impar. Hoc armorum genere vbi fames premit, in primum piscem obuium irruit, nec quiescit antequam in prædam quò voluerit raptauerit, vt vidisse se narrat Theuetus.

Lib.5.cap.2 Tom.1.

D

Typus

A *Typus piſcis Caſpily.*

C

De Cancris.

CANCRI verò & fluuiatiles Aſtaci, etſi corporea mole ſint exigui, pedibus tamen anterioribus bifurcatis abutuntur, non ad edendum ſolùm, ſed etiam ad ſe tuendum aut laceſſendum.

De docilitate brutorum, ac primùm de Cane.

BRVTA docilia ſunt eorum quæ homines volunt, quò ſe haud penitus rationis expertia oſtendũt. Nam canes, ſimiæ, & equi corpora per circulatorum circulos tranſmittere diſcunt, in pedéſque tripudiaturi aſſurgunt. Narrat Plutarchus circulatori canem fuiſſe qui in ſcena multa pro
D re nata, & fabulæ argumento repræſentaret. Inter cætera, omnem admirationem in eo ſuperauit, quod ingeſto pharmaco ſoporante, mortuum egregiè finxit. Primùm enim vertigine velut oborta cœpit contremiſcere, mox cadere, fuſúſque humi moribunda membra contrahere. Denique tanquam verè mortuus rigere, quin & permiſit ſe per varia theatri loca variè aptari, ita poſcente fabula. At vbi ex his quæ agebantur, dicebantúrque, agnouit exurgendi tempus eſſe: Primò cœpit membra ſenſim commouere, quaſi ex profundo ſomno excitaretur. Mox capite paulùm erecto, hac illac circumſpicere magna omnium adſtantium admiratione, exurgere denique atque alacris ad eum quem decebat, perquàm familiariter ſe conferre, quo ſpectaculo, Veſpaſianus qui tum præſens in Marcelli theatro aderat, nullum antea viderat lætius.

Mira planè Canis docilitas.

Stuporis & lætitiæ plenum ſpectaculum.

De Simia.

A

Gale.libr.1. de vsu par.

RIDICVLVM animal est Simia, quódque ludos multos hominibus parat, dum humanas actiones æmulatur. Visa est Simia quæ tibias inflaret & caneret, quæque saltare præterea & scribere, aliáque multa hominum propria effingere conaretur. Memini vidisse me in ædibus ducis Sómei, prægrandem Simiam & morosam, cui quòd multis molestus esset, manus abscissæ fuerant, sibi curationem admoueri passus, cùm vulnera cicatrice obducta fuissent, mitior euasit ac docilior. Ergo veste viridi amictus, ex cingulo quo præcinctos lumbos habebat, conspiciliorum thecam, par cultellorum, & puerile sudariolum appensa gerebat. Culinæ præfecto in disciplinã traditus, quod in foci angulo domiciliũ sibi delegisset, multa ludicra & festiua edoctus est. Si quando à doctrina, præceptísque aberraret, dicto citius in eius dorsum lumbósque conuolabant verbera, de quotidiano victu multa detrahebantur,, quod vt ait Persius,

Magister artis ingeniique largitor sit venter.

B

Magister artis & ingenij largitor venter.

His artibus breui tantùm profecit, vt omnibus suæ ætatis Similis, ingenij gloria facilè antecelleret: nullúsque peritior haberetur saltando, tripudiando ad fistulam, ad palum excurrendo, corpus per magistri crura incredibili agilitate transmittendo. Omnia denique strenui Simij opera faciundo, fercula reuerenter admodum cum corbulonibus & sportulariis deferebat: lances & catinos linctu emũdabat: alia infinita obsequia præstabat, sic vt vulgò *Magister Ioannes fac totum* diceretur. A prandio & cœna in cathedra sedens concionatorem agebat, oculos cœlum versus súsque déque rotabat, manuum truncis pectora cum multo planctu percutiebat, preces obmurmurabat cũ sonoro dentium strepitu, culum nudum obuertebat (vix enim amictus dimidias nates tegebat, ne se concacaret) infinitos denique alios ludos edebat, rectus semper ob truncas & abscissas manus incedens, nisi siquando fessus, clunibus insidere cogeretur.

De Auibus rapacibus.

Accipitrariorum in auibus edocendis solertia.

SED & Accipitrarios intuemur cõdocefacere aues rapaces solertiam qua præpetibus pennis, in aëra sublimes elatæ, certamen cum aliis auibus ineant, victas & exanimes in terrram decutiant: qua in re perficienda, sæpè in nubes licentius se attollunt, sic vt è conspectu Accipitrariorum se subducant, meridianæ apricationis desiderio neglecta præda designata. C

Falconis & Ardeæ pugna.

Ardea, vbi Falconis alarum remigio elati rapida celeritate depressam, & infra positam se intuetur, rostro quod prælongum habet & acutum sub alis condito, ac sursum elato, pugnæ ardore & prædæ cupiditate occæcatum, & incautum ipsum deuolãtem & irruentem excipit, vt eo semet Falco medium pectus induat: adeò vt ambo sæpè elisis interaneis, humi affligantur enectæ. Quòd si arte & fœlici corporis declinatione, insidias illas Falco illæsus effugerit, Ardea nihilominus deiecta & deturbata, receptui stentorea voce magistro canente, in prætentum pugnum pinnarum rotato scopo reuocatur.

De Camelis.

D

Cameli mites & feri.

DOMESTICVM valdè animal est & mite Camelus, quódque facilè cicuratur, in omne obsequij & famulitij genus docile: quanquam ex his quidam sunt feri & agrestes, mordendóque & calcitrando obuiis, non minus quàm equi indomiti molesti. Nihil est necesse de nocte illos stabulis & tecto includere, sub dio libera & patente in camporum planitie relinquuntur, herbas depascentes & virgulta, carduósque carpentes: nec segnius manè onera subeunt, gestántve. Non adiguntur ad onera nisi quadrimi. Arabes eos à primis annis castrant, quò in plures annos ipsorum opera fruantur, nec verò castrati furiant amore & Veneris desiderio. Ineunte Vere famem sitímque in octo dies tollerant: obsequiosi adeò sunt, vt ad nutum Turcicorum mancipiorum, vel virgula collum tacti, statim procumbant humi, onera subituri, nec ante se erigunt, quàm iustum sibi onus impositum senserint. Qui vnicum in dorso gibbum habent, Africani sunt: at qui duobus gibbis sunt donati, Asiatici sunt & Schytici. Qui in Camelæorum genere grandiores sunt, sarcinarij existunt: minores verò vectarij, vt & nostri equi nihil æquè in delitiis

Facilis & minimè operosus camelorum nutricatus.

Norunt Cameli quid ferre valeãt humeris suis.

A delitiis habent quàm fabas: & tamen quatuor fabarum manipulis in diem contenti viuunt. Arabum maximæ opes ſunt in Camelis, itaque ſuorum diuitias, non auri aut argenti pondere, ſed Camelorum numero æſtimant. Turcarum Imperator (authore Theueto) ducem Camelorum ſuorum armentis præfecit, cum multa Afrorũ & Chriſtianorum mancipiorum manu, vt ipſos impenſiùs curent. Auditum habeo (inquit Theuetus) ex quibuſdam Arabibus, Afris & Iudæis mercatoribus qui aderant, quo tempore Sultanus Selimus huius nominis primus, Cairum Ægypti, quæ olim Memphis erat, obſedit, in Imperatoris illius exercitu tum extitiſſe ſexaginta Camelorum millia, & magnam inſuper mulorum vim.

Cameli ſarcinarii & vectarij.

Ingens Camelorum agmen.

Typus Cameli.

B

C

Quòd Aues docuerint nos cantum muſicum.

LVSCINIAE cantrices ſunt, ſuaues & eximiæ, mille modis vibrante ſono & vocis frequentamento cantum modulantes, tam ſcitè & ſuauiter, vt eius ſuauitatem, vix tot muſicis tormentis, humana æ-
D mulari queat induſtria: adeò vt Luſciniæ cantum effingere eum dicamus, qui numeroſè cantillat. Qua in re longè præſtant aues hominibus, quòd canẽdi illam admirabilem ſuauitatem, à natura ipſa ſine vllo diſcẽdi labore habuerint: quam vix homines in ſchola muſica, auricularum plagoſi magiſtri manu millies vulſarum diſpendio aſſequi poſſint.

Luſciniæ cãtum effingere.

Quòd Bruta voces ſuas nouerint inter ſe.

BRVTA mutuò ſe ex voce agnoſcunt, ſic vt colloqui inuicem, & ſibi attridere videantur, dum auribus ablandientes, nares contrahunt, cum gratioſo oculorum obtutu: ac quamuis ſermo hominibus ſit datus, vox tamen illa brutis naturalis, cum ipſis vſum præſtat, quem ſermo nobis. Omnes enim eiuſdem ſpeciei aues, tanquam eiuſdem ſoli homines, ſibi occinunt & intercinunt, cùm homines niſi eiuſdem nationis hominum vocem non agnoſcant. Quare non magis Scythæ apud Ægyptios ſuus ſermo prodeſt, quàm ſi mutus eſſet: nec qui Ægyptij Schyticam vocem audiunt, magis intelligunt, quàm ſi ſurdi

Vox brutis eundem vſum præſtat quem oratio hominibus.

essent:itaque Aegyptius Scythæ mutus surdúsque est. Idipsum qui peregrinantur facilè intelligunt, quot enim pericula, quot molestias subire coguntur quòd mentis suæ sensa exprimere, & vitæ necessaria poscere nequeant. Itaque in linguæ inutilis subsidium, cogimur reliqua membra aduocare, ac capitis, oculorum, manuum & pedum gesticulationibus abuti. Profectò non est tam misera brutorum conditio, cùm omnia eiusdem speciei, vbicúnque locorum sint, sibi nota voce respōdeant. Certè si quis Germanum, Britonem, Cantabrum, Anglum, Polonum, & Græcum inter se sua lingua loquentes audiret, vix brutorumne an hominum vocem audiret discernere & certò diiudicare posset. A

Surdi sumꝰ in aliena lingua.

Quòd Aues, humanas voces effingant.

LINARIAE, Galeritæ, Picæ, Cornices, Monedulæ, Corui, Sturni, Psittaci, aliæq; id genus aues quæ loquūtur, cantillant, sibilant, humanásq;, & aliorum animantium voces effingunt. In hoc genere Psitaci reliquis antecellunt, miri nempe artifices humanę vocis sequēdæ, mirè alacres, præsertim à vini potu. Narrat Plutarchus tonsorem Romę extitisse, qui in tonstrina Picam pulchrè loquacem habebat, quæ sua sponte, cogente nemine loquebatur, cùm primùm colloquentes homines audiebat. Omnium brutorum quorū sonus ad ipsius aures peruenire poterat, effingebat: imò etiam tympanorum, tibiarum & tubarum clāgorem, denique nihil erat quod non æmulari conaretur. Visi sunt Corui loquentes, cantilenas, psalmósque longioris etiam excursus articulatè occinentes. In quam rem nota est Macrobij historia: Narrat enim inter eos qui Augusto Cęsari ex bello contra Antonium redeunti, fœlicis ominis causa obuiam procedebant, extitisse aliquem qui Coruum circunferebat, quem docuerat hoc elogium disertè pronunciare: *Salue Cæsar Imperator augustißime.* Huiúsque spectaculi nouitate Cæsarem attonitum, tam obsequentem auem mille argenteis nūmis emisse. Plinius, Valeriúsque inter prodigia prodidêre, boues & asinos aliquando loquutos. Mitto infinita alia de brutorum docilitate & ingenij admirabili fœlicitate ab antiquis Platone, Aristotele, Plinio, Plutarcho, aliísque magni nominis Philosophis prodita: quæ nisi vera essent, nūquam docti illi homines scriptis mandauissent, ne vanitatis crimini, quo nihil est turpius, reliqua scripta sua apud posteros infinita seculorum serie obligarent. B C

Psitaci humanæ vocis miri artifices.

Pica loquax

Lib. 2. Sat. cap. 4.

De Animantium inter se sympathia & antipathia.

DESCRIPTO paucis brutorum animantium ingenio, visum est non alienum nonnulla cognitione digniora hîc adnotare, quæ ipsis per sympathiam & antipathiam intercedunt: id est consensum & dissidium, quod non viuis modò, sed & mortuis inter ipsa obtigit secreta quadam & abdita proprietate, cuius occasione quædam se appetunt, alia se fugiunt, alia ad necem vsque bello persequuntur. In cuius rei fidem, Leo belluarum rex, cæteris robore & animositate sublimior, gallum tamen pertimescit: nō enim tantùm eius præsentia, sed & absentis cantu terretur. Porcum sic timet Elephas: cæterùm mures, soricésque adeò perosus, vt si obiectum pabulum eiusmodi animalium contactu infectum subolfecerit, ne attingat quidem. Rhinoceroti cum Elephanto internecinum est odium, furore tamen & ira percitus Elephas, viso residet & requiescit Ariete. Equus sic Camelum horret, vt eius præsentiam ferre nequeat. Canis Lupum odit, Canem Lepus fugit. Coluber nudum hominem timet, & fugit; vestibus amictum persequitur. Aspidi & Ichneumoni mortiferum intercedit odium, hic enim luto & argilla vbi se cōspersit, ad solem apricatur: sicque pluribus tanquam testis incrustatus, & velut loricis munitus, in certamen progreditur, erecta cauda & obiecto intentatóque semper dorso, quousque insultu in fauces, præfocandi aduersarij opportunitatem nactus fuerit, quo eodem stratagemate Crocodilum conficit. Lacertus viridis capitalis est hostis serpenti, homini verò amicissimus, vt multis ea de re historiis prodit Erasmus, dialogo de sympathia & antipathia. Inter hominem lupúmque graue intercedit odium, quòd eo vel maximè innotescit, quòd si hominem Lupi vidêre priores, vox præclusis velut hæret faucibus, & conceptus clamor frustratur. Si autem Mustella aduersus Aspidem venenosissimum serpentē prælio decertatura, deuorata ruta, certo velut antidoto munit se. Simius Torpedinem perhorrescit, vt citato nuper dialogo facæta historia docet Erasmus: quo eodem loco internecinum D

Leo gallum pertimescit.

Equus Camelum horret.

Erasmi dialogus de sympathia & antipathia.

A ternecinum odium quod Areo ſerpenti & Bufoni intercedit, lepidè demonſtrat. Par odium Bubonem Cornicéſque diſiungit,ſic vt Bubo niſi noctu progredi,volare & victum quærere non auſit. Auis lacuſtris & riuularia adeò Falconem timet, vt ſi vel tintinabula ipſius pedibus ex orbiculis argenteis adnexa ſubaudierit, malit crebris fuſtibus,lapidibúſque obrui,quàm volatu in aëra ſe attollere. Sic Alauda,in manus hominum tractabilis venit,ne in vngues accipitris incidat. Tinnunculus Accipitrum generi terrori eſt natura,ſic vt eius & conſpectum & vocem fugiant. Perpetua Miluis cum Coruo ſunt bella,itaque Coruus ſemper Miluo paratas dapes ſubducit. Gallinarũ genus omne Vulpem horret. Pullus gallinaceus non Equum, non Elephantem veretur: at vixdum excluſus,viſo vel audito eminus Miluo fugit,ſubq́ue matris alas ſe recõdit. Agnus,capreolúſque,Lupum fugiunt,tum primùm viſum. Nec verò id morte finitur odium,ſed & poſt fata ſuperſtes viget. Cuius rei experimẽtum eſſe aiunt,quòd ſi tympanum vnũ ex lupino,aliud ex ouillo corio ſubtendatur,vnáque pulſentur ouilli tympani,ſonum vix ſis auditurus. Quin & ſi lyram ex ouillis fidibus,itémque aliam ex lupinis ſubtenderis,nulla arte vt concinant, eundémque in numerum veniãt, conſequi queas. Multorum proditur experimentis,ſi ex ouilis præſepio,lupinum caput vel eximium appendatur, timore perculſas oues gramina quantumuis læta ne delibaturas quidem:imò nullo loco quieturas,ſemper tumultuaturas, quouſque id omne ſublatũ fuerit territamenti genus. Murium & Muſtellarum odia, eo ſe vel maximè produnt, quòd ſi vel tantillum cerebri muſtellini coagulo quo cogitur caſeus admiſceas, nunquam ſint eiuſmodi caſeum vellicaturi mures. Linaria florum adeò odit, vt ne effuſus quidem auis vtriuſque ſanguis commiſceri poſſit. Appenſum in columbario lupinum caput, viuerras arcet muſtelláſq;. Tantò flagrant Panthera & Hyæna odio,vt ſi vtriuſque pelles aduerſæ opponantur,decidui lapſuri ſint, Pantheræ pili, Hyænæ pilis ſtantibus immotis:quod idem reliquarũ auium pennis, ſi quis eas cum Aquilæ pennis nectat contingere memorãt. Súntque hæc è multis antipathiæ in brutis exempla. At verò de ſympathia & conſenſu brutorũ inter ſe,otioſum eſſe puto aliquid ſcribere, cùm ſatis ſupérque omnibus notum ſit,quòd Graculus Graculo aſſideat,& feris Vrſis inter ſe conueniat:omnia denique eiuſdem ſpeciei bruta mirè ſibi congruant.

Aues Riuulariæ falconem horrent.

Miluorum & coruorũ bella.

Agni & Lupi diſcordia ne morte quidem finitur.

B

Qua arte caſeum non ſint arroſuri mures.

Graculus graculo aſſidet.

C

Quòd Homo omnibus excellat brutis.

OPPORTVNVM nunc eſſe arbitror,ad eam quã iamdudum animo meditor hominis ſupra bruta excellentiam,ſcribere aggredi. Neque enim eſt quòd Epicurei,& alij nimiũ Phyſici & materiati Philoſophi, illa de brutorũ dotibus commemorata ſic rapiant, quaſi brutis,hominibuſq; nihil putemus intereſſe. Non fuit nobis ea mens, non id conſilium:ſed tantum ne nimium ſuperbiret homo,néve malè gratus, Deum tot beneficiorũ quibus circumfluit,authorẽ minus agnoſceret. Quicquid enim de belluis iactauerimus, nulla eſt belluarum ad hominem comparatio,nimium inter vtrumque intereſt. Hominis enim animus religione,iuſtitia, prudentia,magnanimitate,fide,pietate,modeſtia,clementia, fortitudine, aliíſque virtutibus, tanquam luminibus cinctus eſt, quæ multo clariore luce emicant,quàm in belluis. In vno enim homine ſimul omnia inſunt, quæ ſingula in brutis putantur eſſe maxima. Cùm enim ad Dei imaginem creatus ſit homo, fieri nequit, quantumuis vitiorum ſordibus ſe proluat, vt congenitum illud lumen ſic obſcuret, quin ſapientiæ illius diuinæ radius ſemper aliquis ipſi hæreat & affulgeat. Quamuis verò collatione ad quædam bruta, mãcum quoddam & debile animal videatur: nulla tamen belluarum poteſt eſſe tanta fortitudo, nullum tãtum robur quòd hominis fortitudinem adæquare poſſit. Inſculpſit enim in homine Deus diuinę virtutis ſuæ characterẽ,cuius numine fultus,omnia ſibi bruta haberet obnoxia & obſequẽtia. Ac licet ex his quæ antè diximus, rationis quædã vmbra brutis ineſſe videatur:non eſt tamẽ tenue id eius lumẽ,in multos varióſq; vſus promptũ & comparatum, ſed tãtùm illis eſt modò cõceſſum prouidẽtiæ, quantũ ſibi corporiq; cõſeruando ſatis eſſet. At homini ratio conceſſa eſt ad æternę vitæ fructus decerpẽdos, vt ait Lactãtius, quo fit vt ſolus homo,inter tot animãtia,diuinorũ ſenſum habeat. Quod ex eo intelligi putabat Cicero,quòd vnus homo perceptã animo de Deo haberet notitiam. Itaque rerum omnium gerendarum adiumentis, ratione, oratione, & manibus à Deo donatus: inſuper ingenio ſingulari, ac propè diuino, facilè brutis ſupereminet omnibus.

Inter hominem & belluam multum intereſt.

D

Dei numiſma homo.

F

Homo nomina rebus imposuit. Primum enim ratione duce res ad vitam necessarias adinuenit, rebus inuentis nomina ad earum naturam accommodatè imposuit, literas & characteres effinxit, artes omnes ingenuas & illiberales excogitauit: metiendæ terræ & maris rationem commentus est: Globi cœlestis spatia, astrorum distinctiones, dierum & noctium, temporumq; & tempestatum renascentium vicissitudines, stellarum ortus & occasus, in hæc inferiora vires & effectus adnotauit, & in artem coëgit. *Muti magistri.* Denique vel sua vel aliorum de natura, de vita & moribus præcepta, & placita, literis ad sempiternam memoriam prodit: quo singulari munere licet nunc nobis cum Socrate, Platone, Aristotele, & aliis priscæ ætatis Philosophis tanquam cum viuis colloqui. A

Quæ in nuditatis & ignorantiæ natiuæ subsidium homini adsint præsidia.

At vt homini corpus est à natura nudũ & inerme, sic & mens tanquã tabula rasa, in qua nihil depictũ, nihil exculptũ est: verùm in nuditatis subsidium manus habet, in ignorantiæ supplementum, rationem & orationem. B *Gal. cap. 4. lib. 1. de vsu par.* Hisque tribus rerum infinitarum tanquam ministris, corpus rebus omnibus necessariis vestit & munit: animum autem artium & scientiarum cognitione locupletat. Iam si congenita quædam haberet arma, illis solis vteretur: si artem aliquam sciens nasceretur, reliquas ne attingeret quidem. Quia ergo vtilius erat, armorum omnium vsum ad manum habere, artésque omnes callere: ideò ipsum nascentem omnium expertem, omnium ignarum esse voluit. *Manus instrumentũ instrumentorum, vt ratio ars artium omnium.* Scitè admodum Aristoteles, manum instrumentum instrumentorum appellauit: ad cuius elogij imitationem, iure aliquis affirmare posset, rationem artiũ artem esse: vt enim manus, nobilitate reliqua vincit instrumẽta: quòd illa fabricare, tractare, & ad vsum aptare queat: sic ratio & oratio, cùm artis nullius nomina sint, omnes tamen artes comprehendũt, omnes artes promouent. Meritò ergo homo cùm animum arte, id est ratione instructum habuisset, qua reliquis excellit: sic & corpus instrumento munitum habuit, nẽpe manus, quòd agilitate & nobilitate reliqua instrumenta facilè vinceret. C Sic igitur homo armorum omnium loco, manus habet, quibus tanquam omnium artium instrumentis bello & pace vteretur. *Manus sapientiæ ministræ.* Nihil Taurorum cornibus eguit, nihil Aprorum dẽtibus, nihil Equi vnguibus, nihil denique vllis aliarum ferarum armis. Manuum enim beneficio, alia arma longè vtiliora & tutiora tractare potest, vt lanceam, ensem, hastile, tragulam. Sed & arcu, funda, & bombardario sclopo, homo vti potest eminus, cùm cornu & vngula liceat tantùm vti cominus. At dicet aliquis: Leo corporis celeritate hominem vincit: quid tum? num propterea inferior? minimè. Manus enim opera & rationis ductu subiugato equo, Leonem cursu præterit, arbitrarióque accessu & recessu victor persequitur, aut impar fugit, ex Equi dorso cui insidet tanquam arce, ab alta Leonem quibus visum est armis delecto, designatóque oculis ictu confodit. Denique homini abundè præsidia omnia suppetunt, quibus se à reliquorum animantium impetu defendere queat. Ad hanc enim rem non se modò lorica cingit, sed & æneis mœnibus, fossa & vallo. Armorum genera omnia manuum ministerio molitur, vestimenta sibi texit, retia captandis piscibus iactat, retrahítque: omnia denique quàm fœlicissimè vt visum est, perficit, atque irrogato à Deo priuilegio, vniuersæ terræ dominatur: D *Homo mũdi rex & imperator.* omnia quę terræ visceribus latent, quæ supra terram progrediuntur atque repunt, quę in mari natant, & per aëra volant, vel vbique cœli concluduntur ambitu humani, sunt iuris.

Quàm admirabilem se in homine faciendo exhibuerit Deus.

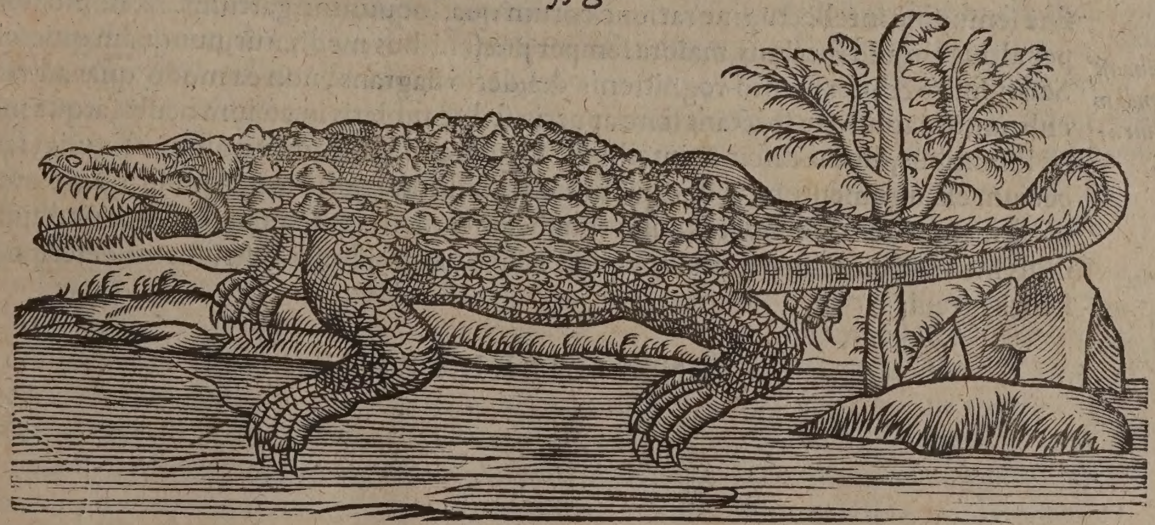
Et numen ac prouidentia circa hominis creationem emicuit maximè, neque eius tam admirandum lumen in animantium reliquorum productione affulsit: cùm ea nisi hominis gratia, vt ipsi inseruirent esse & viuere voluerit Deus. *Homo omnium mundanorum finis.* Est itaque homo, si diligenter in omnes eius dotes intuearis, diuiuę maiestatis, (etsi ita loqui liceat) artificij velut exemplar quoddam, & regula. Ad Dei enim imaginem factus, eius veluti numisma est, omnis humani ingenij captu maius. Quæ iusta veteribus Philosophis visa est ratio, cur microcosmos diceretur, quod in eius & animo & corpore, omnium quæ cœli & terræ ambitu

A ambitu continentur, particulæ infint, vt interim eius mentem taceam omni mundo maiorem & nobiliorem. *Homo paruus imo ferè maior mundus.*

Cur homini præsagiendi vim natura non concesserit.

CVR homines naturæ instinctu, futuras cœli & aëris tempestates nō presentiant, hæc ratio esse videtur: quod cùm prudentiæ quosdam igniculos à Deo acceperint, quorum cultu & ductu, ad rerum cognitionem, non fallaci, sed certo ducuntur iudicio, aëris & temporum conditionibus minimè obnoxij, vt bestiæ sunt. Itaque aërea illa omnia infra se, id est animum suum posita esse scientes pro re nata, & animi arbitrio etiam vdo, procelloso, & caliginoso in aëre dant se iucunditati, sudo contrà & sereno seueræ & tristi sublimium aut anxietatis plenarum rerum meditationi. At bestiæ tantùm ad eam quæ adest, quæque præsens est aëris faciem se accommodātes, exultant aut contrahuntur, non iudicio aliquo vt homines, sed pro corporum aëreas inclinationes sequentium, *Homo aeri & astris minimè obnoxius.*
B humorúmque nunc diffusorum nunc coactorum temperie & complexione. Nec verò homini vitio tribui debet, quod belluarum voces æmuletur, imò magnæ ducēdum laudi, quòd rem vnam, id est vocem, infinitis modis torquere & variare possit. Ganniunt enim homines vulpium instar, canibus allatrant, porcorum more grunniunt, ringunt, frendéntque dentibus vt Apri: rugiunt vt Leones: mugiunt vt Tauri: hinniūt vt Equi: dentibus obmurmurant vt Simij: vlulant vt Lupi: rudunt vt Asini: Caprarum & Ouium ritu balant: gemunt vt Vrsi, Columbæ & Turtures: strepūt, gingriunt, glacitántque vt Anseres: sibilant vt Serpentes: garriunt vt Ciconię: crocitant vt Corui: coccisant vt Galli: glociunt vt Gallinæ: cornicantur vt Hirundines & Picæ: cantillant vt Luscimiæ: coaxant vt Ranæ: Vesparum fremitum, & Apum bombum æmulantur: vt Feles catuliunt. Auium verò concentus ad hominum symphoniam, multiplici vocū varietate cōcinnam, vix voculæ rationem videtur obtinere. Hac enim regum & principum aures detinent, iras cōcitant & temperant, rapiunt extra se animos, & in quem volunt habitum transformant. Si quid verò habent humanitatis immanes illæ bestiæ, *Brutorum infinitas vocum varietates, vnus homo effingit.* *Musici concentus vis.*
C id totum homini debent. Cicurat enim Leones, Elephantes, Vrsos, Tigres, Leopardos, Pantheras, & id genus alias. De Crocodilo, cuius hîc effigiem appictam habes testatur.

Crocodili effigies.

D

PLVTARCHVS quòd cicuratus, condocefactúsque ab homine Crocodilus, non modò humanam vocem audit, vocatúsque respondet, sed & manu tractari se patitur, diductáque gula, dentes sibi scalpi, & mantili abstergi. Quantulum verò est id rei medicæ quod à natura belluæ edoctæ sunt? nihil certè ad hominem qui paucorum annorum studio & vsu omnes medicinæ partes, tanquam vngues edifcere, ac non sibi tantùm, sed & in communem omnium vsum proferre potest. At quod habent medicinæ hominibus acceptum, non ferunt belluæ? Credo, quia tardis brutorum ingeniis, tanta ars quanta medicinæ hominibus acceptum, nō ferunt beluæ? Credo, quia tardis brutorum ingeniis, *Crocodilus cicuratur.*

tanta ars quanta medicina est, committi nequit. Quod verò de Elephantum religione proditum est, si ad rei veritatem loquendum erit, deos colere, vel diuinæ maiestatis sensum aliquem habere dici non possunt. Quî enim rerum sublimium & Dei notitiã aliquam habere possent, cùm ad pastum abiecti, cœlestia medirari nesciãt? Nam quòd noctu ad Lunam, de mane ad Solem se obuertunt, non adorantes id faciunt, vel quòd pro dignitate magnificum aliquid & diuinum de Sole concipiant: sed quòd ita poscẽte & ducente natura, corpora sua tanto lumine gestire, & viscera humorésque exultare sentiant. Itaque cùm Elephantis religionem attribuimus, populariter magis quàm verè id dicimus, potiúsque vt homines ad Dei cultum cohortemur, quàm quòd diuini cultus perceptam animo notitiam aliquam habere Elephantes putemus. A

Quo sensu dicamus elephantes religione teneri.

Quòd Homo voces linguásque omnes discat.

TANTA est humani ingenij docilitas, tanta corporis obsequentis diuino illi ingenij muneri facilitas, vt non modò diuersarum nationũ, tot idiomatis distinctarum, linguas ediscere & loqui possit: omnium brutorum licet toto genere ab humana specie discretorum voces, nõ æmulari modò & effingere, quod permulti hodie scurræ, alienarum mensarum asseclæ factitant. sed & intelligere, & quid portendant aut significent nosse valeat. In cuius rei confirmationem Apollonium citant Philosophum, huiusce rei studio & notitia clarissimum. Is cùm aliquando medio in amicorum, per patentem camporum planitiem deambulantinm cœtu, ad passeres super arbore sedentes vnam aduolantem, & multa garrientem intuitus esset, dixisse astantibus fertur: Illam quæ aduolauerat auẽ, reliquis sua voce nuntiasse, Asinum frumento onustum ad vrbis portas procidisse, effuso in terram tritico. Itaque experiundi gratia, vnà cum Apollonio, in rem præsentẽ amici adstantes omnes venerunt, rémque vt narrauerat, se habere comperuerunt, passeréśque aduenæ nuntio concitatas, effusa frumenti grana deglutientes animaduerterunt. B

Homo non æmulus modò, sed & interpres beluinarũ vocum.

Quod verò ad Coruos, Picásque attinet, humanas vocas sequi artificiosè edoctas minus, id est, quàm vt eo nomine in contentionem cum hominibus venire debeant. Breui enim quicquid multorum annorum opera, & multarum noctium oleo didiscerunt, deblaterarunt, eandem semper cantilenam tædiosè recinentes: quicquid garriãt sine sensu, sine intellectu, sine ratione eorum quæ loquuntur, garriunt. At homo semper altius aliquid spectans, maiora semper præsentibus meditatur, nunquam quiescit. Sed infinito & inexhausto cognitionis desiderio flagrans, non ea modò quæ ad vitæ cultum, ornatúmque spectant scire appetit, sed & sublatis in cœlum oculis, atque mẽtis luminibus, diuina discit & intelligit. Quod cœlestis animæ nostræ originis, tam certum est argumentum, vt hęc qui intuetur, dubitare nullo modo possit, quin ex vniuersa mente diuina, delibatos animos habeamus. Sed iam tempus est corporis diuinæ illius mentis domicilij & omnium ipsius functionum idonei instrumenti descriptionem aggredi. C

Inexhaust⁹ discendi in homine amor.

FINIS LIBRI PRIMI. D

DE

A

DE HVMANI CORPORIS Anatome.

B

LIBER SECVNDVS.

VSVRPATVM ab his qui ante me de re Anatomica scripserunt,
morem sequutus, priusquàm ad descriptionem partium corporis
humani aggrediar, primò, quò Lectorum animos ad hæc studia at-
tentiores & auidiores reddam, dicám quæ sit instituti huius neces-
sitas, tum quæ vtilitas, mox quis ordo. Denique quæ anatomiæ sit
definitio, & quæ partium definitionis ratio. Quòd ad primum atti- *Anatomiæ cognitionis necessitas.*
net, videtur mihi anatomiæ cognitio esse perquàm necessaria, his
præsertim qui quod summum est in re medica contingere, & sibi comparare volunt:
nempe quantum fieri potest, corporis & partium eius præsentem sanitatem tueri, &
morbos inde depellere. Quî enim potest Medicus, Chirurgúsve, vsu similium conser-
uare sanitatem, quæ in temperamento, commoderatione, & partium naturali vnione
C consistit: vel vsu pari contrariorum depellere, morbum qui tria illa destruit, nisi cor-
poris naturam compositionémque nouerit, & cognitionis huius tãquam regula quã-
tus sit à natura recessus, intellexerit? Quare pulchrè ab Hippocrate scriptum est, Me-
dicum ad ægrum curandum vocatum, contemplari diligenter debere, an quæ in eo *Initio libri de Officina Medici.*
sunt, quæque apparent, similia sint an dissimilia, id est sitne æger sibi, & naturæ suæ,
partibus suis omnibus & functionibus, temperie, commoderatione & vnione similis:
vt quæ naturæ legibus adhuc tenentur ea conseruare, quæ verò excesserunt, restituere
queat. Quod ipsum & conformauit Galenus, vbi imprimis ait, cognoscendam esse na- *Lib. de Ossibus.*
turam ossium, & constructionem ei qui ipsa emota, vel fracta, sibi, & suis sedibus red-
dere voluerit. Præterea cùm sanatio non in morbi solum cognitione consistat, sed in-
super in remediorum idoneorum præscriptione & appositione, tum toti corpori, tum
partibus eius, quæ omnes ob naturæ dissimilitudinem, dissimilia quoque medicamẽta
postulant Galeni sententia. Rogo te quis hæc præstare poterit, ignorata totius, & par- *1. de locis affectis. & lib. 3. Met.*
tium eius, quam anatomia docet, descriptione? Idem est de Pharmacopola iudicium,
D qui partium corporis ignorato situ, non poterit emplastra, litus, cataplasmata, fotus,
epithemata, sacculos, conuenientibus locis, vt cranij suturis, cordi, hepati, stomacho,
lieni, renibus, vtero, vesicæve apponere. Ergo exẽpli gratia, ponamus iecur intempe-
rie calida laborare, contrà verò stomachum frigida (quod ferè solet contingere, cùm
iecur plus æquo calidum, multos vapores ad caput suscitet: vnde frigidorum humorũ
in stomachum delapsus) si ex Medici præscripto calida, stomacho admouenda, nullo
discrimine Pharmacopola & stomacho & iecori vicino applicet, (quod fieri poterit si *Cur hepate calido ventriculus ferè frigidus sit.*
ignorauerit stomachum ad sinistram leuiter deflectere sub xiphoide cartilagine: iecur
verò dextram corporis sedem ita occupare, vt maiore suo lobo, totum ferè stomachũ
operiat) nónne grauiter peccabit hepatis calidam intemperiem augendo, nec proin-
de morbum leuando? Nónne illa sua ignorantia ægrum voto, Medicum suo fine, &
medicamentum suo effectu frustrabitur? His exemplis, manifestissimum esse puto, a-
natomicam partium corporis cognitionem, omnibus qui cum aliqua laude, ad Dei
gloriam, & humani generis vtilitatem, in re medica versari volunt, Medicis, Chirur-
gis & Pharmacopolis, esse valdè necessariam, in quorum gratiam hæc scribimus & fi-

guris partes ipſas oculis ſubiicientibus,ſuis locis appoſitis illuſtramus. Sunt verò ana- A

Quadruplex anatomiæ cognitionis vtilitas.

tomiæ quatuor vtilitates,quarum prima eſt,quòd ſic ad creatoris Dei notitiam ducimur,tanquam per effectum ad cauſam. Nam vt apud D. Paulum legimus, Dei inuiſibilia per viſibilia,manifeſta facta ſunt. Secunda eſt,quòd ſic innoteſcit nobis corporis humani & partium eius natura,ex quo de ſanitate & morbo facilius & certius pronũtiare poſſumus. Tertia eſt,quòd per corporis & partium ipſius cognitionem, cognitis vna ipſarum affectionibus & morbis, res futuras præſagire, morborũmque euentus prædicere poſſumus. Quarta denique, quòd laborantium locorum natura perſpecta remedia præſcribere,& præſcripta ſuo loco imponere valeamus. Explicandum nunc eſt,quo ordine anatomia commodè tradi poſſit:ſed ante animaduertendum eſt,triplicem eſſe methodum.

Triplex methodus.

Primus dicitur compoſitionis, docendis artibus valdè accommodatus,quem Ariſtoteles in Logicis & Phyſicis vſurpauit, ordine & initio ducto à minimis & ſimpliciſſimis ad magis compoſita. Secundus, diuiſiónis, inueniendis ſeu inueſtigandis ſcientiis idoneus,qui cõtra procedit à compoſitioribus ad ſimpliciora. Hunc ordinem ſequutus eſt Gal. lib. de Anatom. adminiſtrationibus, & de Vſu part. B Tertius,definitionis,qui naturam& eſſentiam rerum demonſtrat,vt patet ex Gal. lib. de Arte parua. Et quia hic ordo diuiſiones quoque perſequitur, ideò ſecũdi illius am-

Authoris inſtitutum.

bitu ferè comprehendi ſolet:hunc ideò anatomico hoc tractatu ſequar,corpus humanum in ſuas partes diuidendo, quas non cognitionis modò via, oculis, ſed & ſcientiæ fide,animo ſubiiciam. Coniungam enim quæ de his à Galeno ſunt tradita,lib. de Anatomic. adminiſtrat. cum his quæ docuit lib. de Vſu part. Illic enim partes corporis humani ob oculos ad ſenſum accommodatè ponit. Hîc verò ſcire eas docet,non videre enim cur ſint,& in quem vſum comparatę ſint,demonſtrat. His breuiter præmiſſis,dicendum eſt quid ſit Anatomia:vt quemadmodum ex Platonis Phædro loquitur Cicero,idipſum intelligatur de quo diſputatur. Et quia idipſum definitione(quæ eſt oratio breuis & aperta,ex genere conſtans, & differentia rei definitæ,partibus eſſentialibus, qua breuiter & apertè rei natura & eſſentia exponitur) conſequimur, primò Anatomiam definiemus,mox ſingulas definitionis partes explicabimus.

Nēpe quòd ſint,& cur ſint ſingulæ corporis humani partes Galenus libris illis docuit.

Quid Anatomia.

Anatomia ergo ſi nominis rationem ſpectes,eſt perfecta & integra diuiſio,vel artificioſa reſolutio corporis humani in ſuas partes,tam vniuerſales, quàm ſingulares: tam C cõpoſitas,quàm ſimplices. Nec verò videri debet hæc definitio illegitima apud Chirurgos,preſertim & Medicos. Nam cùm ſint artifices ad ſenſum demiſſi,qualitates rerum proprias & communes, pro differentiis eſſentialibus & formis vſurpant: contra quam Philoſophi qui omnes definitiones,tanquam ſpurias reſpuunt,quæ non conſtãt genere proximo & differẽtiis maximè propriis & eſſentialibus. Verùm cùm tales differentiæ per animi noſtri imbecillitatem nobis ſint ignotæ, earum loco cogimur ad res definiendas,accidentia multa communia,& propria in vnum cogere,ad abſoluendam eam quam meditamur definitionem, quam verius ob id deſcriptionem appellare licet,quòd pro materia & forma rei eſſentiali, materiam tantùm certis quibuſdam accidentibus veſtitam nobis exponit. Idipſum patet ex poſita definitione, in qua diuiſio & reſolutio rationem habent generis, quòd in multa alia tanquam in ſpecies cadant.

Quid definitio differt à deſcriptione.

Reliqua quæ addita dehinc ſunt,locum obtinent differentię,quòd rem ipſam ab omnibus aliis temerariis,& ſine arte diſſectionibus ſeparant,& differre faciunt. Sciendũ D enim eſt diuiſionem artificioſam, nihil eſſe aliud quàm ſeparationem partis vnius ab altera,ſine alterutrius detrimento,ſeruata cuiuſlibet circumſcriptione propria:quæ ſi ipſa diuiſione perierit, vel obliterata fuerit, nequaquam arte facta dici poteſt: & hæc quod ad partes definitionis vniuerſales erãt dicenda. Quòd ad ſingularum dictionum explicationem attinet, corporis humani meminimus, quòd vnius illius,quantum in nobis ſitum eſt,curam gerimus,ſanitatem tuemur,& morbos propulſamus:ex quo ap paret corpus humanum Medicinæ ſubiectum eſſe, non quatenus vel humanum eſt, vel materia & forma conſtat,ſed quatenus ſanitatis & morbi eſt particeps. Per partem non aliud quicquam intelligimus, authore Galeno, quàm certum quoddam corpus, quod non penitus diſtractum, nec penitus etiam vnitum eſt cum aliis ſui generis corporibus: ſic tamen vt eiuſdem ſententia totum ipſum cum illis componat, quibus quadantenus vnitum eſt, & quadantenus propria circumſcriptione ab iiſdem ſecretum.

Subiectum medicinæ.

Lib. 1. de vſu part.

Li. 1. metho,

Præterea

A Præterea per partes vniuerſales,caput intelligo , thoracem, ventrem , & iis annexa. Per ſingulares partium illarum partes intelligo ſimplices quidem,vt partes ſimilares quæ nouem ſunt numero,nempe cartilago,os,ligamentum,membrana,tẽdo,neruus, vena, arteria , caro muſculoſa: quidam fibras addunt,adipem,medullam, vngues, pilos? Alij tanquam excrementa omittunt: Notandum verò eiuſmodi partes ſimplices dici,ſenſuum potius iudicio , quàm rationis:Nam ſi quis diligentius illarum naturam expendere velit , nullam verè ſimplicem erit inuenire : quod omnes nutriantur , viuant, & ſentiant ſenſu manifeſto, vel obſcuro. Quod non contingit citra neruum, venam & arteriam. Quod ſi quis obiiciat, nullis oſſibus præterquam dentibus,vllum neruum communicari:Reſpondebo nihilominus ſenſum oſſibus contingere per neruoſas fibras, quæ ipſis à perioſteo communicãtur,quarum ſcilicet interuẽtu perioſteo cum oſſibus eſt connexio : quemadmodum & contingere videmus membranis , quæ viſcera inuoluunt. Atque huius ſenſus animalis beneficio , oſſa,humores noxios , & excrementoſos, à ſe in perioſtei interſtitium deponunt , perioſteum verò , tanquam

Partes ſimilares nouẽ.

Quî oſſa ſentiant.

B acriore ſenſu præditum,admonet nos pro officij ſui ratione,eius periculi quod oſſibus imminet niſi prouiſum fuerit. Concludemus ergo ad rei veritatem nullam in corpore noſtro partem eſſe ſimplicem , ſed tantùm quaſdam ad ſenſum hoc nomine dici & cenſeri , quanquam & aliter verè ſimplices quædam dici poſſunt , nempe ſecundum ſuam , & propriam ſui cuiuſque generis carnem. Compoſitæ partes,dicuntur, quæ mediatè,ſeu immeditatè ex illis ſimplicibus coaluêre, has aliter organicas, & inſtrumentarias appellant:cuiuſmodi ſunt brachium,crus , manus,pes,& huius generis aliæ. Atque hic notandum,ſimplices & ſimilares dici,quòd niſi in particulas eiuſdem generis diuidi nequeant, at compoſitæ contraria planè ratione diſſimilares dicuntur. Inſtrumentariæ etiam & organicæ nominantur,quod ex ſeſe actionem edere poſſunt, quæ ad ſui, & totius valeat conſeruationem:vt oculus ex ſeſe citra partis cuiuſquam alterius ſubſidiũ videt,hócque munere vniuerſum corpus,ac ſe denique ipſum tuetur. Quare inſtrumentum & organum dicitur , non verò vlla ipſius particularum vt tunicarum , quæ ex ſe id muneris complere nequit. Ex quo intelligere eſt, in qualibet

Compoſitæ ſeu organicæ partes.

lib.1.meth.

C parte inſtrumentaria quatuor partes proprias eſſe diligenter attendendas . Vnam per quã propriè actio fit, cuiuſmodi eſt criſtallinus humor in oculo: Alterã ſine qua actio edi nequit, cuiuſmodi eſt neruus,& alij oculi humores. Tertiam,per quam melius, & commodius fit actio, cuiuſmodi ſunt,tunicæ,& muſculi. Quartam,per quam actio conſeruatur , cuiuſmodi ſunt palpebræ , & orbita oculi:Idem de manu dici poteſt, quæ comprehenſionis proprium eſt inſtrumentum. Hanc enim actionem obit,primò per muſculum tanquam per partem principem:ſecundò per ligamentum , tanquam partem ſine qua eiuſmodi actio fieri nequit:Tertiò per oſſa , & vngues , quòd harum partium beneficio , actio fœlicius obeatur. Quartò per venas , arterias, & cutem, quòd harum munere & vſu, reliquæ,adeóque actio ipſa conſeruetur. Sed & conſiderandum partes inſtrumentarias , quadruplici ordine ſtatui . Primi ordinis dicuntur, quæ primò , & immediate ex ſimplicibus coagmentatæ , vnius alicuius actionis tantum authores exiſtunt:quo genere ſunt muſculi & vaſa . Secundi ordinis dicuntur quæ ex primis illis ſimplicibus,& aliis inſuper partibus conſtant , cuiuſmodi ſunt di-

Partis cuiuſuis organicæ quatuor particulæ notãdæ.

Partium inſtrumentariarum quatuor generá.

D giti. Tertij ordinis dicuntur , quæ ex partibus ſecundi ordinis , aliiſque inſuper ſunt compoſitæ, vt manus vniuerſaliter ſumpta . Quarti ordinis , & maximè compoſitæ ſunt,vt totum corpus,organum,& inſtrumentum animæ. Notandum verò eſt , quod cùm dicimus,muſculos,& vaſa,partes eſſe ſimplices,ad ſenſum & viſum referimus,& per comparationem intellectum ad partes magis compoſitas: at ſi quis ſpectet earum eſſentiam,& conſtitutionem, verè compoſitas eas eſſe intelliget , vt ante notauimus. Reſtat nunc vt intelligamus,in qualibet parte,ſeu ſimplici ſeu compoſita , nouem eſſe conſideranda:nempe ſubſtantiam, quantitatem ſeu magnitudinem,figuram,compoſitionem,numerum,connexionem, (cuius nomine originem etiam,& inſertionem intelligimus) temperiem,actionem , & vſum,vt ſcilicet harum rerum perſpicientia poſſit quiſque fideliter artem medicam exercere,ſanitatem tuendo, morbos depellendo, vel eorum euentum, exitúmque præſentiendo. Sed & notandum , inter partes organicas tres exiſtere , quarum potentia corpus adminiſtratur , quas ob id regentes , & principes , quod alias omnes regant appellant,iecur,cor,& cerebrum . Principes autem dicuntur,non quòd ad vitam neceſſariæ ſint (nam ventriculus aſpera arteria, pul-

Nouem in parte qualibet expendẽda.

Principes partes tres cur dicãtur

mones, renes, vesica, & aliæ similes partes ad vitam fortasse æquè necessariæ sunt) sed A
quod ex illarum trium qualibet, vis aliqua, potentia, & facultas, aut etiam materia, in vniuersum corpus dimanat vniuerso corpori necessaria, cùm nihil tale à reliquis influat partibus. Nam à iecore materia ad alendum idonea per venas in totum corpus distribuitur, à corde vis vitalis per arterias diffusa, vniuerso corpori vitam impertitur, à cerebro per neruos vis in omnes corporis partes deriuatur, quæ motum & sensum

Lib. de arte medica. ipsis largitur. Gal. in hoc numero testes haberi vult, nō ad indiuidui, aut corporis proprij necessitatem, sed ad speciei conseruationem. Quin & lib. de semine, testes cum corde conferens, nobiliores illos corde statuit, hac ratione quòd quanto melius est benè & fœliciter viuere, quàm absolutè & simpliciter viuere, tanto testes sunt corde excellentiores, quòd illis contingat bene & iucundè viuere, hoc verò simpliciter viuere vt eunuchorum & castratorum exemplo intelligimus, ex quo testes videntur iurè

Gal. lib. 14. cap. 2. haberi in numero partium principum, natura verò cùm opus hoc suum immortale esse quàm maximè cuperet, ad eam quam meditabatur consequendam immortalitatem, partes illas machinata est, ad exemplar prudentum ciuitatis conditorum, qui B
non modo ciuium frequentia vrbem augere, tantisper dum exædificant, conantur, sed & quomodo in perpetuum, vel in multa saltem secula, in ea celebritate permanere

Genitalium partiū vsus & functio. ipsa possitp, rocurant. Et tamen ex tot quondam à prima hominum memoria extructis ciuitatibus nulla extat, cuius celebritas, & status, cum conditoris nomine non exciderit. At naturæ humanum hoc opus, per multa iam annorum milia perstat incolume, durabítque in posterum, quòd viam adinuenerit qua quisque in sui decedentis locum alterum substituat. Hinc animantibus omnibus data sunt membra, ad generādum idonea, & iisdem illis membris indita voluptate, qua ad mutuum complexum & coitum incitarentur: Animæ verò quæ membris illis imperat, incredibilis voluntas sobolis propagandæ, qua etiam bruta incitata, se & suum genus, seculorum memoria propagare cupiunt. Cùm enim natura, singula hæc, sua opera, per se sumpta, caduca, & mortalia esse intelliget, quod potuit machinata est, vt eam moriendi fatalem necessitatem, perpetua indiuiduorum successione compensaret. Huc vsque abundè declarasse videmur, quæ medicinæ artificibus omnibus, anatomiæ cognoscendæ incum- C
bat necessitas, simul quis ordo sit eius rei. Denique quæ definitio, & quæ partium de-

Cōmēdatio huius de re Anatomica cōmentatio nis. finitionis ratio. Quare restat vt quod recepimus id nunc exequamur: nempe vt singulas corporis humani partes cognitione, quot & quæ sint, ac scientia cur sint, omnium animis subiiciamus. Et si enim vera anatomiæ intelligentia, oculorum intutu & manibus tractando, versandóque singulas partes perficiatur, non est tamen descriptionis anatomiæ labor inutilis putandus: Nam & legendo memoriam iis qui in humanorum corporum dissectione, se multoties exercuerunt, renouat: inexercitatis autem ad dissectionis intelligentiam viam complanat & aperit.

Corporis humani partitio. CAP. I.

QVIA corporis humani partitio vix potest intelligi, non intellecta animæ in suas facultates distinctione, quarum gratia corpus eam quam videmus formam, & in varia organa distinctionem est sortitum: ideò vi- D
sum est, paucis eam facultatum animæ distinctionem attingere quò illa

Quid animæ & quot sit facultatibus instructa. quam sic meditamur corporis partitio, facilius innotescat. Anima ergo corporis perfectio, omniúmque ipsius functionum principium vulgo, & prima atque vniuersali diuisione, in tres facultates distinguitur: animalem scilicet, vitalem, & naturalem. Animalis verò facultas in principem, sensitiuam, & motiuam. Rursum princeps in imaginatiuam, rationem, & memoratiuam. Sensitiua verò in visiuam, auditiuam, olfactiuam, gustatiuam, & tactiuam. Motiua, verò in progressiuam, & apprehensiuam. At vitalis in cordis, arteriarúmque, dilatatiuam & constrictiuam, quas pulsificæ facultatis nomine intelligimus.

Partes corporis humani omnes in triplici sunt differentia. Naturalis verò in altricem auctricem, & generatricem: quæ tres facultates, rursus quinque aliarum facultatum opera, & subsidio, munus suum perficiunt: nempe attractricis, retentricis, concoctricis, assimilatricis & expultricis. Eodem planè modò, animæ organum & instrumentum nempe corpus humanum, prima diuisione in tres partes diducitur, quas ex officio animales, vitales, & naturales appellant. Hæ rursum in alias,

A in alias ſpeciatim partes, pro facultatum ſubalternarum ſubdiuiſione: nempe vt ex functionis proprietate quiſque facultatis cuiuſque organum intelligat. Nā dum reliqui Anatomici, corpus humanum in quatuor partes vniuerſales & primarias diſtribuunt, extremitates quas appellant, à tribus primis partibus diſtingunt: neque tamen docent ad quas trium primarum partium claſſes, ſingulæ extremitates debeant reuocari. Vnde multæ difficultates occurrunt, in legendis Anatomicorum ſcriptis: quarũ vitandarum cauſa, eam quam attigimus corporis humani diſtinctionem, eo quo diximus modo proſequemur.

Ergo vt prædiximus, corpus humanum in tres primas, & vniuerſales partes diri- mitur. Animales, vitales, & naturales. Per partes animales, intelligimus non ſolum partes ad caput attinentes, quæ ſcilicet ſummo capitis vertice & clauiculis, ac prima thoracis vertebra definiuntur, ſed etiam extremitates: quia motricis facultatis organa ſunt, & inſtrumenta. Idipſum confirmaſſe viſus eſt Hippocrates. Cum ſcribit. Quibus craſſum eſt & magnum caput, magna quoque oſſa, neruos, & artus eos *Quæ hîc dicantur partes animales.*
B habere. Et alio loco, ait, qui magnum caput habent, & cum id inclinant, longas ceruices oſtendunt, hi partes omnes, ſed animales præſertim magnas habent. Non quod propterea velit Hippocrates caput eſſe principium, cauſámque magnitudinis & craſſitiei oſſium, ac reliquorum membrorum: Sed, vt oſtēdat iuſtiſſimæ naturæ in corporis humani fabrica æqualitatem & œconomiam: vt ſi caput affabrè fecerit non ſit veriſimile eam ſegniter reliquas partes quæ oculis minus patent, neglexiſſe. Hæc ideò diſertè ſcripſiſſe libuit, ne quis illa Hippocratis authoritate abutatur, colligátve inde, non oſſa modo, membranás, ligamenta, cartilagines, aliáſque omnes partes animales, verum etiam venas & arterias, à capite tanquam à principio ſuo pendêre. Si quis verò ad noſtram hanc corporis partium diſtinctionē aduerterit, longè aliam nobis mentem eſſe intelliget. *lib. 6. Epid.* *Natura iuſta.*

Per partes vitales, Cor ſolum intelligimus, arterias, pulmones, tracheam arteriam, & alias his annexas particulas. Per naturales autem, illas omnes intellectas volumus, quæ continentur vniuerſa circumſcriptione peritonæi & Apophyſeon Erythroidō *Quæ dicantur partes vitales.*
C teſtium ſecundi inuolucri. Quod enim ſpectat ad partes omnes alias, continentes dicimus, in partium animalium numero ſunt habendæ, quas interim hoc diuidere modo oportet: in principes nempe, ſenſitiuas, & motiuas. Et rurſum, harum quamlibet hoc qui ſequitur modo. Primũ enim princeps diuiditur in imaginatiuam, quæ cerebri pars eſt prior & ſuperior cùm geminis ſuis ventriculis, & aliis annexis particulis: In ratiocinatiuam, quæ cerebri pars eſt, priori illi ſubiecta, & tanquam apex cum tertio ipſius ventriculo: In memoratiuam, quæ eſt cerebellum, cum ventriculo in ipſius ſubſtantia excauato. Secundò ſenſitiua: in viſiuam, quæ eſt oculus, auditiuam, quæ eſt auris, olfactiuam, quæ eſt naſus: guſtatiuam quæ eſt lingua & palatum: Tactiuam, quæ vniuerſo corpori, ſed præcipuè manuum volæ ſubtenſa cutis eſt. Tertiò motiua in progreſſiuã, quæ crura, & comprehenſiuam quæ manus inſinuat: Denique in ſimpliciter motiuas, quæ ſunt partes tres, dictos ventres maxima ſui parte terminantes & continentes. Quod ad vitales ſpectat, organum facultatis cordis, & arteriarum dilatatiuæ ſunt fibræ rectæ: At conſtrictiuæ ſunt tranſuerſæ: ſimul autem fibrarum tria ge- *Animaliũ partium diuiſio.* *Vitaliũ partiũ diuiſio.*
D nera, pulſificæ, vel ſi placet eas diuides in partes reſpirationi ſeruientes, cuiuſmodi ſunt pulmones, & trachea arteria, & partes vitali motui famulantes: quales ſunt cor & arteriæ, his quas ſupra diximus fibris inſtructæ. Reſtat naturalium partium diuiſio: quę eſt in altrices, auctrices, & generatrices: quę rurſũ diſtribuũtur in attractrices, vniuerſales, & particulares, retentrices, coctrices, diſtributrices, aſſimilatrices, & excretrices. Attractrices ſunt œſephagus & ſuperius orificium ventriculi: retentrices vt pylorus: coctrices vt ventriculi corpus, ſeu tunica interior: diſtributrices, vt tria tenuia inteſtina: excretrices vt tria craſſa, idem de hepate dici poteſt: id enim per venas meſaraicas & portas attrahit: retinet per anguſta in ipſius ſubſtantiam ſparſa venarum orificia: coquit propria carne, diſtribuit per venam cauã: excernit per ſplenem, folliculũ fellis, & renes totidem illis muneribus diſtinctas in teſticulis videmus partes: attrahũt enim per vaſa præparantia: retinent per varicoſos anfractus: in iiſdem vaſis ſemen coquunt per propriæ ſubſtantiæ & facultatis potentiã: diſtribuunt ad proſtratas & vteri cornua proſtatum vicem ſupplentia per eiaculatoria: excernũt denique per proſtatas, cornua, & alias ſociatas partes. Quod ad particularem partis cuiuſque attractionem, *Naturaliũ partium diuiſio.*

retentionē coctionē distributionem,assimilationē attinet,pendet illa ex sua cuiúsque A partis similaris,& simplicis temperie,& occulta quā dicūt proprietate. Nec differunt actiones hæ speciales,ab illis vniuersalibus, nisi quòd vniuersales, fiunt triplici fibrarum ope, at speciales sua cuiúsque carnis occulta proprietate ex temperie nata,quam & specificam proprietatem dicere possumus. Iam in corporis humani compositione, natura in tres præcipuè scopos intendit. Primus est, vt partes ad vitam necessarias crearet, cuiusmodi sunt Cor,Cerebrum,& Iecur. Secundus,vt alias ad cōmodius & melius viuendum ederet,cuiusmodi sunt oculi,nares,aures,brachia,& manus. Tertius,ad propagationem,& instaurationem speciei:cuiusmodi sunt pudēda, testes, & vterus. Atque mea hæc,de vera corporis humani,tot partibus instructi, ad tot facultatum obeunda munera distinctione sententia est: quam si placet probabis,& amplecteris. Sin minus,sequaris licet communem & vulgarem,quæ fit in tres ventres,superiorem, medium,inferiorem(id est caput,thoracem & epigastrium)& in artus. In qua per caput non omnes partes animales intelligimus,sed eas modo quæ sunt à capite ad primam ceruicis vertebram, vel primam metaphreni, si ad Galeni sententiam lib. de B Ossibus,vbi de enarthrosi & arthrodia meminit,accommodatè collum inter partes capitis censemus. Thoracem quicquid à clauiculis,ad costarum seu verarum,seu notharum extrema, & diaphragma continetur. Per epigastrium,reliquum corporis trūcum,ab extremis costis ad ossa pubis. Per artus,brachia, & crura intelligimus. Hanc diuisionem in Anatomico hoc opere sequemur: quod partes corporis humani desecando persequi non possimus iuxta præmissam diuisionē, quia partes animales naturalibus & vitalibus,sunt inuicem admixtæ. Noluit verò natura inferiorem hunc ventrem osseum esse,quò ventriculus à cibo & potu dilatari facilius posset, pueris incrementum fœlicius succederet, corpúsque ad flexum & curuaturam obsequētius esset. Ab hoc exordiri nos decet Anatomicam administrationem,quod putredini præ cæteris sit magis obnoxius,tum ratione frigidæ & humidæ temperaturæ, tum ratione contentorum excrementorum fœculentorum. Priusquàm tamen vlterius progrediamur, si Anatomica administratio publicè sit exhibenda, subiecto corpore decenter collocato,omnibúsque ad dissectionem necessariis instrumētis comparatis, diuidendus erit venter in suas partes: quarum aliæ continent aliæ continentur. Continentes C dicuntur,quæ totam illam capacitatem constituunt quæ Peritonæo circumscribitur. Harum pars eminentior Galeno definitur,regione musculorum rectorum,& generali nomine Epigastrium dicitur. Id in tres rursum partes diducitur: scilicet in eam quæ est supra vmbilicum,quæque totius nomen retinet: in eam quę est circa vmbilicum& vmbicalis seu media dicitur: In eam denique quæ infra vmbilicum est, hypogastrium dicta, seu venter inferior. In trium ciusmodi partium qualibet,duæ sunt laterales partes considerandæ, scilicet in Epigastrio hypochondrium dextrum: & sinistrum, quæ diaphragmatis & notharum costarum ambitu infernè sursum definiuntur: In vmbilicali duæ lumbares quæ vtrinque ab extremo thorace ad ilia seu ilium ossa prorogantur: in hypogastrio duo ilia, ossibus ilium & pubis definita. Nec me fugit tamen, ilia,quæ Græcis Lagones dicuntur,significare partes omnes inanes,à costarum extremis advsque ossa ilium,ex quo & eas etiam Ceneonas appellant, quasi inanes dixeris, quod nullo osse circum vestitæ sint: visum tamen est quò distinctior esset hæc de diui- D sione ventris doctrina, partes quæ vmbilico ad latus sunt, nuncupare lumbares: quæ verò ventri inferiori, ilia. Notandum verò est veteres adeo sollicitos fuisse, in distinguendis continentibus illis partibus, vt quàm fieri posset exactissimè, designarent viscera ventre contenta, quæ varia variis sunt locis. Nam iecoris maior portio sub dextro iacet hypocondrio: sub sinistro,totus fere ventriculus & lien: Sub epigastrio, inferius orificium ventriculi,& minor hepatis portio. In lumbari regione dextra, & superiore parte Ren dexter: in inferiore ad ilium exordia, cæcum intestinū: in media, coli intestini & ieiuni portio: In sinistra & superiore lumbaris regionis, Ren sinister, in media reliqua ieiuni & coli. Sub vmbilicalem regionem descendunt echysis,epiploi superior portio,colo illac etiam interim se traiiciente,ad ilium dextra & sinistra maior Ilei intestini portio, vteri cornua in grauidis,& vasa spermatica viris, mulieribúsque. Sub hypogastrio,parte inferiori intestinum rectum, vesica, vtreus,& reliqua epiploi portio. Hæc si nota & explorata fuerint partes affectas ex loci dolore facilius discernemus, & debita remediorum applicatione medebimur, absque illius partis noxa.

Quæ maximè vi vniuersales quæ particulares partes naturæ opera impleant.

vulgata corporis humani diuisio.

Cur ventriculus nō sit osseus.

Ventris imi diuisio.

Quæ sit hypochōdriorū regio.

Ilia lagones ceneones.

Certissima partiū dolētiū nota, ex doloris loco.

A Eiusmodi locorum & partium in locis distinctio, quia vtlissima visa est, placuit illam duarum sequentium imaginum appositione illustrare: in quibus notatas habes, non modo partes supra dictas continentes & contentas, verum etiam corporis vniuersi, alias multas quæ facere visæ sunt ad expositarum partium notitiam. Sunt verò imagines eiusmodi.

Declaratio figuræ anterioris.

Figura anterior.

B

C

A. Larynx.

BB. Claniculæ, seu furculæ.

C. Regio cordis.

D. Xiphois cartilago.

E. Hypochondrion sinistrum, vbi iacet ventriculus.

F. Hypochondrion dextrum vbi iacet hepar.

G. Hypogastrium propriè dictum, sub quo continetur inferius ventriculi orificium: quemadmodum superius sub quinta thoracis vertebra.

H. Regio vmbilicalis, sub qua ieiunum intestinum magna ex parte circumuoluitur.

II. Lumbi seu lumbaris regio: in cuius sede superiore renes sedent, inferiore autem ad dextrum latus, intestinum cæcum, sinistra autem colum reuoluitur.

K. Hypogastrium, seu venter inferior, sub quo ilei intestini maior portio circumuoluitur, vesica, vterus, & rectum intestinum.

LL. Ilia, sub quibus reliqua coli portio continetur, mulieribus testes, cornua, & vasa spermatica, vteri grauiditatis tempore, item vreteres.

D

M. Ossa pubis seu pecten, cui vtrinque assident inguina seu bubones.

N. Femoris pars anterior & media, cui cucurbitulæ affigi solent ad prouocandos menses.

O. Pars sub maleolo in qua aperta saphena, sanguis mittitur.

Declaratio figuræ poſterioris. A

Figura poſterior.

P. *Monſtrat ceruicis eam partem quæ ſeta ſeu laqueo ſolet perforari.*

QQ. *Planiorem partem Omoplatæ, in cuius ſuperiore parte, notata notis 1.2. affiguntur cucurbitulæ.*

R. *Sedem ſplenis: infra quem notatur renum regio notis. 3. 4.*

S. *Inteſtini cæci ſedem.* B

T. *Os ſacrum: quo loco in morbis recti inteſtini applicanda ſunt remedia.*

V. *Regionē coxendicis, ſeu articuli, quò femur coxæ alligatur, quo loco ad iſchiadem apponuntur remedia.*

X. *Poplitem quo loco poplitea vena aperitur.*

Y. *Calcem.*

C

De partibus epigaſtrij continentibus, & præparatione ad anatomicam adminiſtrationem. *CAP. II.*

Epigaſtrij in genere dicti partes cōtinentes.

EPIGASTRII continentes partes ſunt Epidermis, vera cutis, panniculus carnoſus ſeu adipoſus, octo muſculi Epigaſtrij, cum ipſorum tunica communi, peritonæos tunica, quinque lumborum vertebræ, totum os ſacrum, oſſa ilium, oſſa pubis, linea alba & Diaphragma. harum partiū quædam toti ſunt corpori communes vt tres primæ. Aliæ propriæ partibus Epigaſtrio in genere ſumpto contentis. Quas vt ſuo ordine cernere poſſis, ante omnia vmbilicum circumcidere oportet, ad primam vſque muſculorum ſuperficiem, quo ipſum in id tempus aſſeruare poſſimus, quo ſe offerret occaſio demonſtrandorum vaſorum vmbilicalium eo loco emerſorū, quæ ſunt vena vna, arteria duplex, & ſi quis fortè ſubeſt vrachus quo facto rectam lineam ducere oportet à ſterno ſupra Xiphoidem cartilaginem vſque ad os pubis, quæ partes continentes, communes dictas vſque ad lineam albam diuidit. Sed & mox duas alias lineas tranſuerſas ducere oportebit: eiuſdem profunditatis vtrinque ab vmbilici circunferentia ad lumbos vſque, quo commodius vtrinque cutē à ſubiacentibus partibus, quibus alioqui videndis officeret, diducere poſſimus. His peractis cutis à ſubiectis partibus eſt auellenda per deſignatam vmbilico circumferentiam. Docendum quo modo cutis eſt duplex, vera & ſpuria, reddita nominis ratione: quod paſſim quantum res feret, & in nobis ſitum erit vſurpabimus. Atque in his examinandis res nouem in prohemio poſitas diligenter exquirere oportet. Initium verò à cute ducemus, quod hæc pars primo ſit obuia ſenſibus. D

De cute.

A

De Cute. CAP. III.

CVTIS prima & per totum fusa corporis nostri pars est duplex, vna vera, altera illegitima. Vera cutis Derma græcis dicitur, quod passim ferè à subiectis quas vestit partibus auelli possit. Alioqui enim in facie, auriculis, palma manus, planta pedis, digitis, & pudendis adeo tenaciter adhæret, vt separari nequeat. Illegitima (quam ante omnia declarabimus, quod oculis primum occurat) græcis dicitur Epidermis, quod verę cuti subtendatur, cuticulam vulgo appellant. Huius substantia excrementitia est, ac tanquam verę cutis efflorescentia quædam resiccata. Nam quod substantiam à spermate non ducat ex eo apparet, quod quemadmodum facilis eius est iactura, sic & facilis reparatio quod in partibus verè spermaticis locum nō habet. Cuticula hæc per se & abstracta duobus casibus nobis apparere potest, nempe adustione ab igne contracta, aut ab ardenti sole in delicatis & insolatui non assuetis hominibus. Quantitas eius seu magnitudo in al-

Cutis duplex.

A quibus partibus cutis sit inseparabilis.

Cuticulæ materia.

B tum est valde exigua: At latitudo est ampissima, quod totam cutem obducere debeat, figura teres est & longa, quemadmodum & earum quas inuoluit partium. Compositio eius obscura est: quia tamen cuticula hæc, veræ cutis est excrementum, materiam traxisse illam dicemus ex superfluitate excrementitia neruorum, venarum, arteriarum & substantiæ veræ illius cutis. Vnica est, vt vera cutis, quam extrinsecus obducit, vt esset mediū inter tactus obiectum & fixam tactus facultatem, in vniuersam veram cutem cui vndique subtenditur diffusam. Quod ad temperiem attinet, ex vulgari medicorum consensu, inter omnes excessuum differentias media est: quod cum medij rationem inter obiectum & facultatem habeat, si calidior, frigidior, humidior, aut siccior extitisset, facultati imposuisset ipsi, obiecta omnia non qualia ex se essent, sed qualis ipsa esset exhibēdo, haud aliter quam per conspicilia rubra aut viridia spectanti, rubra omnia & viridia apparent. Hac eadem ratione sensus omnis expertem esse cuticulā hanc decuit, actionē non habet in corpore: At vsum habet: conseruat enim & polit veram cutē: videtur enim naturæ singulari beneficio data, vt esset munimēto & or-

Quantitas.

Figura.

Compositio.

Numerus.

Temperies.

Vsus.

C namento veræ cuti. Hanc naturę prouidentiā, artificū est imitata industria: quo enim plus venustatis suo operi accedat ipsum erudiunt & perpoliunt. Ex his intelliges, non omnes partes actionem in corpore habere vsum tamen habere: quia ex Arist. sentētia: Natura nihil fecit frustra. Intelliges quoque & cuticulā hāc deperditam, vbique posse regenerari, præterquam quo loco obducta fuerit cicatrix. Hic enim vera cute deficiente, & materiæ cuticulæ, & vis formatrix deest.

Cur in cicatricibus cuticula reparari nequeat.

De Vera cute. CAP. IIII.

VERA cutis quam Derma nominant, substātiæ est spermaticæ, itaque deperdita semel, qualis erat restitui nequit. Nā in eius locū cicatrix reponitur quæ nihil est aliud, quā caro præter modum resiccata. Altitudinis est satis magnæ, vt patet ex ipsius à carne artificiosa diuulsione. At quod ad latitudinē attinet vniuersum corpus inuoluit, si oculos, aures, nares, penem, vuluam, anum, os, digitorum extrema qua parte vngues affixi sunt, nēpe omnes

Substantia.

Magnitudo

D partes quibus excrementa redduntur. Exceptoris figura, cuticulæ similis est, teres & oblonga cū suis productionibus quibus in partium extrema descendit. Composita est ex neruis, venis arteriis, & propria sui generis carne & substātia quam spermaticam esse diximus, vt quæ ab apophysi secundinæ prodeat, quæ vasa spermatica ad vmbilicū vsque deducit: quo loco in suas quæque sedes à natura destinatas vasa eiusmodi emittens expanditur & diffunditur in cutis generationem: quod etiam vtriúsque, cutis nempe & chorij arguit similitudo. Nam vti Corium duplex est, sensus expers, totum fœtum inuoluens, primæ tunicæ quæ Amnios dicitur leuiter alligatū: sic cutis duplex est, ex séque insensibilis (alias frustra ipsi additi nerui essent ex subiectis partibus) corpus vniuersum cingens, panniculo carnoso leuiter adhærens. Quod si quis obiiciat cuticulam veræ cutis partem non esse, cum toto genere ab hac differat, faciléque ab eadem sit separabilis, & penitus sensu orba. Respondebo hæc non valere argumenta. Nam quod vera cutis crassior, spissior, sensibilis, viuax, & carnosa conspicitur, id non habet ex se, sed potius ex appulsu, & admixtione partium, quas à tribus principis partibus deriuatas, in propriam suam sub-

Figura.

Compositio.

Cutis ex sese sensu caret

ftantiam recipit:quæ res in cuticulam non cadit.Nec fi caderet melius illi effet, imò A
peffimè nobifcum ageretur:quod fic mille externis iniuriis,quæ nos vndique ambiũt,

Cur decuit cuticulam effe fenfus expertem.

vt vehementi & contrario quatuor qualitatum primarum appulfui,opportuna & patens effet vita noftra.

Numerus.

Cutis vnica eft: vt quæ vnicum corpus humanum integere deberet:Ei enim vndique adhæret præterquam his quos dixi locis.

Connexio.

Connexio eius eft cum partibus fubiacentibus, per neruos, venas,& arterias,quas fubtectæ illæ partes in cutem fubtenfam effundunt, vt partibus corporis omnibus inter fe quædam fit communio.

Temperies.

Temperamento proprio, propriæ carnis & fubftantiæ refpectu, frigida eft & ficca: Eft enim pars fpermatica.Quanquam fi quis neruos, venas, arterias, & carnofa ftamina,quæ corpori ipfius admifcentur confideret,temperata videbitur, & in contrariarum qualitatum velut medio pofita, vt quæ ex pari portione corporum calidorum, frigidorum, humidorum, & ficcorum coaluerit.

Vfus.

Cutis vfus eft vniuerfi corporis, partiúmque eius omnium continuitatem, ab omnium quæ extrinfecus impendent periculorum violento occurfu,fartam & tectam tueri, qua de caufa vndique fenfu prædita extitit, in quibufdã partibus exactiore, in aliis hebetiore, pro- B
partiũ ipfarum quas ambit dignitate & neceffitate, vt omnes fuæ falutis & conferuationis admonerentur. Denique multis poris tanquam fpiraculis peruia eft,quemadmodũ ex fudorum effluuio intelligimus:vt fic arteriæ, fua diaftole,aërem ambientem in corpus allicere poffent, ad temperiem, & alimoniam caloris infiti fixi, & fiftole fuliginem excrementitiã propellere:quæ fuppreffa hyeme,ab ambiente frigido cutem denigrat & exafperat.

Cur hyeme cutis afperior & nigrior.

Perfpirationis autem attracto intus aëre per tranfpirationem,argumentum & exemplum habemus in mulieribus hyftericis, quæ citra refpirationem,fola viuunt tranfpiratione.

De Panniculo carnofo. CAP. V.

POST veram cutem fequitur membrana, quam Anatomici panniculum carnofum dicunt, cuius naturam vt facilius exequi & explicare poffimus. Primò dicendum quid fit membrana, quot modis id nomen vfurpetur. Tum cur panniculus carnofus id nominis fit fortitus. C

Quid membrana.

Eft ergo membrana pars fimplex, lata & tenuis, robufta tamen & denfa, alba & neruofa, quæque extendi & contrahi fine magno periculo facile queat.Tunica aliquando dicitur ,tum fcilicet cum partem aliquam tegit & tuetur.

Cur aliquãdo tunica alias pãniculus carnofus aut adipofus dicatur.

Hic panniculus carnofus dicitur, quia locis quibufdam in carnem degenerat, ac mufculofa, euadit, vt in homine à clauiculis ad capillitium vfque: qua proinde in regione mufculus latus nuncupatur, cum in aliis locis fimplex membrana fit hinc inde cum fubiecto adipe mixta, ex quo panniculi adipofi nomen poffe etiam reportare videtur.

Cur brutis panniculus totus carnofus feu mufculofus obtigit.

At in brutis (vnde id nominis traxit quod in his carniformis fubftantia panniculi huius magnam partem conftituat) manifeftè carnofa apparet,& per totum corpus mufculofa, vt in equis & bobus licet intueri: nempe vt fic mobilis,tergoris cõcuffione & cõtractione mufcas, & alia infeftãtia animalcula abigere, & excutere, à fe poffent.

Subftantia.

His ita confideratis, dicimus panniculum carnofum, proprio corpore fuo, neruofæ effe fubftantiæ, feu membranofæ, tanquam qui deriuetur ex amnio tunica,quæ proximè fœtum attingit, dilatata iuxta D
vmbilicum, & exporrecta ad huius panniculi generationem, qua in re notare iuuat, quod quemadmodum chorion & amnios membranæ fibi inuicem exiguis neruofis fibris attextæ cingunt, veftiúntque fœtum:quandiu vtero continetur, fic cutis & panniculis carnofus iifdem illis vinculis adnexa vniuerfum corpus ambiunt.

Quantitas & figura.

Quare panniculus carnofus magnitudine æqualis, & figura veræ cuti fimilis eft, nifi quod huic fubiacet & continetur, locis quibufdam adipi admixtus, aliis intertexta carne auctus, aliis membrana fimplex exiftens.

Compofitio.

Compofitio eius ea eft, quam nos oculis intuemur, ex venis nempe,arteriis, neruis & propria carne, aliàs cum adipe, aliàs cum mufculofa carne admixta & attexta

Numerus.

vnicus eft propter eũ, quem mox dicemus vfum:Situs eft inter cutem & adipem, feu mufculorum tunicam communem: his partibus,& aliis fubiacentibus adnexus per venas,neruos, & arterias, ab internis illis partibus afcendentes & fe inferẽtes in ipfius fubftantiã & inde in veram cutẽ.

Temperies.

Tẽperies eius varia eft,pro partium ipfum contexẽtium varietate.

Vfus.

Vfus eius eft: vt deducat & dirigat,roborẽtque in ipfo tranfitu, vafa quæ in veram cutem, vniuerfámque corporis

A corporis superficiem disseminantur. In brutis verò aliam insuper habet vtilitatem: nempe cuti, ipsorum & tergori motum concussiuum præstat, propter eam quem supra attigimus rationem. *Vsus.*

De Adipe. CAP. VI.

ADEPS excrementi potius quam partis coditionem redolens, (vt diximus cum de partibus similaribus ageremus) substātiæ est oleaginosæ, ex sanguinis portione aërea & vaporosa genitæ, quę per tunicarū poros, aut vasorum oscula exudans circū membranas & neruosa frigidaque corpora concrescit, in adipémque loci frigore coit. Ex quo intelligi potest causam adipis efficientem esse frigus, seu calorem remissiorem: patet non contemplatione modo animantium diuersæ, verumetiam eiusdem speciei & sexus, modo vnum altero existat frigidius. Ex quo est intelligere, adipem quantitate maiorem vel mino- *Adeps excrementum verius est quam pars.* *Substantia.* *Adipis causa efficiens.*

B rem esse, pro corporis totius & partium eius singularum varia temperie, quod ad cōpositionem pertinet, constat ex sanguinis ea quam diximus portione, membranis quibusdam, fibris neruosis, venis, arteriisque intertextā. Iacet insigniore sui portione inter panniculum carnosum, & tunicam musculorum communem, alias per vniuersum fere corpus fusus est: locis in quibusdam amplior, in aliis parcior. Semper tamen circum neruosa corpora quibus gaudet adhærescere, Querunt plerique Anatomici, subiaceat ne adeps panniculo carnoso, an supereminеat. Sed mihi otiosa hæc & inutilis videtur quæstio: cùm sæpè vtrámque panniculi carnosi sedē illam occupare adeps cernatur. Temperiei est mediæ inter calores & frigus, quum ex sanguinis aërea magis portione prodeat: quanquam respectu causæ efficientis, id est frigoris à quo concrescit frigidæ videri possit. De cætero humida temperies in adipe prædominatur. Vsus eius est, vt partes humectet quæ longa inædia, vehementi exercitio, & calore in modico arescere possunt: Præterea etiam vt calorem membris addat. Quanquam postremum hoc per accidēs magis, quàm ex propria natura efficiat, nempe calefactus exercitio, aut simili alio casu vicinas partes calefacit, vel etiam ex eo calefacere videri po- *Quantitas.* *Compositio.* *Situs.* *Temperies.* *Vsus.*

C test quod natiui caloris & interni dissipationem impedit: quomodo hyeme frigus calfacit, ex quo ventres per eam tempestatem calidiores. Scio nostræ ætatis doctos quosdam medicos pertinaciter contendisse, adipem temperamento esse calidum: nec aliā eius causam efficientem agnouisse, quam calorem temperatum & non frigus. Sed harum quæstionum subtiliorem peruestigationem, phisicis censeo relinquendū. Notandum verò est ad articulos qui frequenti motu alterāntur, adipis aliud genus, longè solidius, & durius quam id quod diximus cōperiri sæpè admixtum alteri humori visci do & lento albuminis oui æmulo, quò humectandis illis partibus quibus siccitatis periculum imminebat, & lubricando partium illatum motui in longius tempus sufficeret, ad cuius rei imitationem, corpora dura quæ in perpetuo motu esse conuenit, vt curruum rotas, axesque vnguine perungere solét. Est & aliud adipis genus quod sepum dicitur ab hoc adipe vno differens, quod sit longè siccius: humidiore, & molliore adipis portione, rapido loci calore dissipata. Colligitur námque circa mesenteriū ma- *Adeps quidā solidior.* *Sepum.*

D ximè quo loco multiplices sunt venarum, & arteriarū plexus: colligitur & circa renes, lumbos, & cordis basim. Consumitur adeps lōga inædia: resiccatur & induratur vehementi exercitio & calore immoderato. Hinc in manuum vola, & pedum planta, circa oculum, & cor adeps longè compactior cernitur, sic vt densitate & duritia carnem mentiatur, quod motu partium illarum continuo & vegeto calore, tenuiore eius portione dissipata, & fusa, restet crassior & terrestior. *Quibus partibus & cur adeps obtigit densior.*

De Tunica communi musculorum. CAP. VII.

POST adipem, apparet tunica quædam, super omnes musculos fusa, ex communi musculorum tunica dicitur, eius substantia neruosa est, queādmodū & omnis membranæ. Quātitas eius & latitudo musculorum quos inuoluit, quibúsque se accōmodat quantitate definita est nempe quæ epigastrij musculos circumscribit eorundē musculorum ambitu. Figura eius rotunda est. Cōpositio ex venis est, neruis arteriis, & propria carne triplici fibrarum genere contexta: origo est à periostio, qua parte ossa musculis ligamenta præbēt: vel aliorū sententia, ex musculi fibris *Substantia.* *Quantitas.* *Compositio.* *Ortus.*

neruoſis & ligamentoſis, quæ in carneam muſculi ſuperficiem exurgentes,& diffu- A
ſæ vniuntur ad huiuſmodi tunicæ generationem. Cæterum ex perioſtio hæc membrana enata (vt omnis membrana quæ infra caput exiſtit primario nullius medij interuentu,vel ſecundario a perioſtio originem trahit) expanditur in muſculos per ipſorum tendines: ſi verò quis obiiciat quod hæc membrana à muſculi ventre diuulſa in ligamentum videatur terminari.Reſpondebo eam eſſe neruoſæ omnis partis conditionem,vt ſe ſemper ad alteram ſui generis,tanquam ad adminiculum ſic alliget, vt vix inde auelli queat. Cuius rei fidẽ facit epigaſtrij peritonæũ.Quæ epigaſtrij muſculos integit vnica eſt niſi eam malis in duas partiri,dextram & ſiniſtram,lineæ albæ interuentu diſtinctas.Situs eius eſt,inter adipem & muſculos: his enim partibus ſurſum deorſúmque adnectitur fibris quæ tenuitate & ſubtilitate, aranearum ſtamina vincunt vaſis autem ſuis,conſortium habet,cum tribus principibus viſceribus, temperamenti eſt frigidi & ſicci. Vſus eius eſt, vt muſculos in naturali vnione contineat, ipſóſque quam maximè poteſt,à putredine vendicet,quę illis poteſt contingere ex pure quòd ſæpè effunditur à partibus ſimilaribus,in inania muſculorum ſpatia, & inter- B
ſtitia.Itaque ſeparaturus adipem epigaſtrij (à quo diſſectionem corporis humani inchoare te conuenit) cauebis ne ipſam temere ferro violes, quinimo antequam muſculos attingas,videbis vt eam artificioſè auellas,quo facilius, ſubiectos muſculos diducere queas,manifeſto interſtitio ad lineam albam diſcriminatos quam effingit tunicarum cuiúſque muſculi propriarum concurſus.

Numerus. *Situs.* *Vſus.* *Quid linea alba.*

Quid ſit muſculus & quot eius differentiæ. CAP. VIII.

MVSCVLVS motus voluntarij eſt inſtrumentum:obitur verò motus voluntarius ſimplex ſex modis, ſurſum, deorſum,antè,retro, dextrorſum ſiniſtrorſum: vno autem modo is qui compoſitus eſt, nempe in circulum,qui perficitur continua ſucceſſione motus muſculorum, partem cingentium. Huiuſmodi motum edunt falconarij,dum prætento pu- C
gno & pinnarum ſcapo,volaces accipitres reuocãt, & ad volatile aucupium inſtruunt:Sunt quædam in nobis partes, quæ ſine muſculo motum obtinent: ſed is motus non à voluntate manat:cuiuſmodi partes ſunt cor,ventriculus,inteſtina, ambæ veſicæ,fellea & vrinaria, & aliæ multæ, quæ attractionis,excretionis,& retentionis motus in nobis obeunt, triplicis fibrarum generis miniſterio,rectis enim attrahunt,tranſuerſis excernunt,obliquis retinent. Muſculorum differentiæ quæ multæ ſunt & variæ,ducuntur ab ipſorum ſubſtantia, origine, inſertione in partem quam mouent,forma ſeu figura,foraminibus,magnitudine,colore,ſitu, fibrarum genere, harum coniugatione ſeu connexione,capitibus,ventribus,tendonibus, oppoſitione, in actione & officio.Subſtantia quidem alij ſunt neruoſi,venoſi,arterioſi,quod manifeſtos habeãt neruos, venas,& arterias, cuiuſmodi ſunt diaphragma,intercoſtales, & epigaſtrici,aliíque complures:Idque ad aliorum muſculorum differentiam, in quod nec neruus,nec vena, nec arteria, manifeſtè inſeruntur,etſi occultè eadem illa omnia admittant ad ſenſum motúmque, vitam & alimoniam, cuiuſmodi ſunt muſculi, D
carpi,& lumbrici manus,ac pedis:Si qui enim in illis notantur neruuli, hi perexigui ſunt.Nonnulli malunt muſculorum differẽtiam à ſubſtantia ex eo ſtatuere, quod eorum alij ſunt carnoſi,alij neruoſi,alij membranoſi.Origine verò,alij ex oſſibus naſcũtur,vt qui manus,brachia,cruráque mouent:alij ex cartilaginibus,vt laryngis muſculi:alij ex membranis quæ tendines veſtiunt, vt manuum pedúmque lumbrici:alij ex ligamentis,vt digitum abductores:alij ab alio muſculo, vt duo penis inferiores qui à ſphinctere ani:Aliis nulla eſt origo, ſed membrana quam pãniculum carnoſum diximus,certis locis carnẽ aſſumit,in muſculúmque degenerat.Cuiuſmodi ſunt muſculi teſtium cremaſteres,muſculi faciei,& ſi placet diaphragma, quod nempe ex duabus tunicis coagmentatum,coſtas ſuccingente, & peritonæo,carnem in ſui centro inter vtrámque membranam ſortitur.Quin & muſculorum aliis ab vnico oſſe eſt origo,cuiuſmodi ſunt qui flectunt & extendunt cubitum,alij ex multis ſimul oſſibus prodeũt, vt obliqui deſcendentes, dorſales, multíque colli muſculi, qui ex multis ſpondylis, ſpondylorúmque lateribus ſimul oriuntur. Sunt nonnullorum ſententia, qui & ab oſſibus

Quid muſculus. *Quo modo motus mẽbrorum in orbem abſoluatur.* *Muſculorũ vnde ducãtur differẽtiæ.* *Muſculorũ à ſubſtãtia ductæ differentiæ.* *Muſculorũ ab origine ductæ differentiæ.* *Vnde æſtimanda muſculi origo.*

A ossibus & à cartilagine pubis oriuntur,vt musculi recti epigastrii mihi tamen aliter videtur. Quoniam per anatomicum & receptum axioma, musculi origo inde censeri debet,vnde neruum recipit:At eiusmodi musculi, neruum accipiunt ex intercostalibus: quare eorum origo referenda videtur ad latera, cartilaginis scutiformis, vt dicetur suo loco. Ab insertione verò hæ trahuntur differentiæ: Alii enim in os inseruntur, vt qui caput mouent,brachia, & crura: Alij in cartilaginem, vt laryngis palpebrarum, narium,& obliqui ascendentes epigastrij musculi: quidam in os, & in cartilaginem, vt recti epigastrij & diaphragma: Alij in cutem, vt labrorum musculi: Alij in tunicas,vt oculorum musculi:Alij in ligamenta, vt penis musculi. Sed & ab insertione & origine quæ sequuntur differentiæ duci possunt. Nam musulorum alij cum a multis partibus oriantur, in vnam solam inseruntur, quales sunt multi qui brachium mouent,& omoplatam,qui ex multis spondylis emergentes, in os brachij seu humeri,& omoplatam implantantur. Alij ab vna parte oriuntur, & in plures se inserunt, vt qui à basi omoplatæ egressus extenditur & inseritur in octo aut nouem B costas superiores,ad iuuandam respirationem: & digitum flexores atque extensores manuum,pedúmque: Alij ex multis ossibus orti in totidem inseruntur,vt nonnulli respirationi inseruientes, hi nempe quos serratos posteriores dicimus & semispinatus qui tendonem in omnes costas dimittit. Alij ex multis ossibus prodeunt, & desinunt in cartilagines, septem costarum verarum vt duo illi qui sub sterno latent. Præterea etiam ob origine & insertione hæ musculorum differentiæ duci possunt, quod quidam ex ossibus prodeunt, & in os proximum inseruntur quò talia ossa simul moueant, firméntque, vt tres clunorum musculi, alij ex superiore osse oriuntur, nec in próximum inseruntur, sed in alium quemuis, cuiusmodi sunt musculi longi. A parte quam mouent, quidam temporales dicuntur, quod tempora moueant:alij masticatorij, quod ad instar molæ pistrinariæ maxillam vibrent, ad ciborum attritionem.

Musculorũ ab insertione differentiæ.

A forma verò seu figura; quod alij muribus, alij lacertis quibus sint amputata crura similes sint: quòd nempe ventre, corpore, aut tendone, caput; ventrem, aut C caudam eiusmodi animantium imitentur: ex quo musculi & lacerti nomina sunt ducta. Eiusmodi sunt qui carpum flectunt,& qui ossi tibiæ adhærent, & qui pedem extendunt: Alij sunt triangulares,vt qui brachium attollit Epomis dictus, seu deltoides,& qui brachium ad pectus adducit pectoralis dictus: Alij sunt quadrangulares vt Rhomboides omoplatæ,& duo serrati posteriores,respirationi inseruientes,& duo carpi qui manum pronant: Alij pluribus constant, quám quatuor angulis, vt obliquus descendens, & qui ab omoplata ei se adiungit: Alij sunt rotundi, & lati vt diaphragma. Alij circulares vt sphincter ani & vesicæ,alij figura sunt pyramidali, vt septimus oculi musculus, qui neruum cingit opticum, in brutis, non verò in homine. Alij in semicirculi formam efficti sunt, vt qui oculum claudit circum minorem oculi augulum situs. Alij cucullum monachalem imitantur vt trapezij omoplatæ. Præterea alii prima origine sua angusti sunt ad insertionem autem lati euadunt, vt serratus omoplatæ & transuersi epigastrij:alij contra vt tres clunium,alij aqualem seruant vtrobíque magnitudinem, vt intercostales & carpi musculi: Alij longi sunt & D graciles,vt femoris longus ille musculus,alij longi sunt & lati, vt obliqui descendentes epigastrij. Alij contra vt intercostales,qui parum lati sunt ex foraminibus:quidam enim foramine sunt peruij,vt diaphragma tribus apertũ foraminibus: Itémque obliqui & transuersi epigastrij quo exitum præbeant vasis spermaticis præparantibus & egressum eiaculatoriis deducente,&roborante ea erythroide tunica,alij foraminibus carent. A magnitudine,nam alij sunt amplissimi vt duo clunium, alij valde parui, vt octo exigui coli musculi,& laryngis qui dicuntur proprij, & lumbrici. Alij mediocri sunt magnitudine. A colore,nam alij albi cernuntur & rubri, cuiusmodi crotaphitæ, qui ex medio ventre suo tendines proferunt,alij liuescunt,vt tres maiores suræ:quem calorẽ trahunt ex tunicæ albæ, seu aponeurôsis tendinosæ cum rubra carne admixtione,hæc enim tunica crassitie sua carnis colorem,ne suo se rubore & fulgore proferat supprimens liuidum illum calorem adumbrat.

Musculorũ à figura ductæ differẽtiæ.

Musculorũ à foraminibus ductæ differentiæ.

A magnitudine.

A colore.

A situ: Nam alij sunt superficiarij, vt qui sub cute & adipe apparent: Alij profundi & abditi,vt politi & quatuor gemelli:quidam in partem cui incubant, recto & plano ductu attexti exporrecti & tanquam expansi sunt: vt qui femoris musculi tibiam

A situ.

mouent excepto poplitæo:alij obliquo epigaſtrij:Alij tranſuerſo vt eiuſdem epigaſtrij A tranſuerſi quo loco notabis quod etſi omnes muſculorum fibræ ſint rectæ, obliquas tamen illas aut tranſuerſas dicimus,comparatione facta ad muſculos rectos,quod nẽpe fibrarum concurſu,alius rectum angulum aut acutum gignat.

Quo ſenſu muſculorũ fibræ quædã dicuntur obliquæ aut tranſuerſæ.

A fibris. Ex fibrarum genere:Nam aliis vnicum adeſt fibrarum genus: Maxima tamen pars duo ſortita eſt,ſurſum,deorſúmque,ita ducta, vt vel decuſſentur ad formam literæ x: vt contingit in pectoralibus & maſticatoriis, vel minimè concurrant vt in trapetiis: Alijs tria adſunt fibrarum genera, vt in lato faciei muſculo.

Ex cõnexione. Ex cohærentia & connexione; ſeu fibrarum neruoſarum textura. Aliis enim fibræ adſunt, ab ipſo protinus ortu diſtantiores,quam reliquis locis, vt videre eſt in natium muſculis:Aliis in medio & ventre qui ob id eiuſmodi muſculis tumidior eſt; capite & cauda exilibus vt plurimis tibiæ & brachij muſculis contingit,in quibus denſa carnis moles fibris intertexta, tam lato interuallo fibras diſiungit. Aliis in cauda diſtantiores exiſtunt fibræ,vt ſerrato maiori, ex baſi omoplatæ orto aliis æquali diſtant per totum corpus interuallo,vt muſculis carpi & intercoſtalibus. B

A capite. Ex capite, id enim aliis carnoſum eſt raris fibris intertextum, vt natium muſculis: Aliis penitus eſt neruoſum,vt latiſſimo brachio & omoplatæ communi, tribúſque femoris ex iſchij tubere prodeuntibus:aliis neruoſum & carnoſum,vt brachiali interno & externo. Preterea aliis vnicum eſt caput, aliis duo vt cubitum flexori & tibiæ externo. Aliis tria vt femoris tripliciti. Notandum vero nerui nomen laxius hic vſurpari pro ligamento,neruo,& tendone,vt dixit Gal.lib.de oſſibus,ſed & aduertendum, caput muſculi aliàs ſurſum haberi, alias deorſum aliàs in medio, quemadmodum in diaphragmate: vt intelligere eſt ex nerui inſertione, quod is in muſculum peruadat per ipſius caput.

A ventre. Ex ventre etiam, muſculorum quædam ducuntur differentiæ: Aliis enim venter ſtatim ab origine occurrit, vt natium muſculis:Aliis ad inſertionem venter adeſt, vt diaphragmati:Aliis ſtatim ad caput, vt his qui ſuram tumefaciunt: Aliis paulò longius abeſt,vt his qui brachium retrorſum mouent,& qui crura flectunt:Aliis venter à capite ad caudam vſque patet, vt intercoſtalibus,& carpi muſculis:Aliis in inſertionẽ vſque producitur, vt palmari & plantari: quibuſdam etiam venter eſt geminus, ſubſtantia neruoſa diſtinctus,vt his qui os diducunt,& qui aſſurgunt ex baſi apophyſeos coracoidis omoplatæ. C

A tendinibus. Ex tendonibus vero petuntur etiam muſculorum differentiæ, nam aliis nulli dati ſunt qui ſaltem ſunt manifeſti vt labialibus & ſphincteribus, intercoſtalibus & carpi muſculis. Aliis partim adſunt,partim non adſunt vt diaphragmati: diaphragma enim ad notharum coſtarum extrema tendine caret:at ad primã lumborum vertebram in quam deſinit duos habet. Alij reipſa quidem, tendinem habent: Sed horum alij oſſa mouent alij minimè; vt oculorum muſculi,quin & iſtorum aliis tendines lati ſunt, & membranoſi, vt oculorum muſculis & epi gaſtrij,ſi rectos exceperis:Aliis craſſi & rotundi,vt digitum flexoribus: Aliis minus rotundi, ſed magis lati quam craſſi, cuiuſmodi eſt tendo ex gemellis conſurgens & ſolæo tibiæ: Aliis breues ſunt tendines, vt muſculis qui manum pronant:Aliis longi vt plantari & palmari. Præterea alii tendinem proferunt ab extremo ventre cuiuſmodi tendines manifeſti ſunt:Alii à medio vt D crotaphitæ. Quin & alij multos tendines ex ventre diffundunt vt manus, digitum flexores & pedum tenſores:Alij vnum tantum,qui quandoque in multos diducitur, vt qui tertiam pedis articulationem flectunt:alias multi ſæpè muſculi ſuo concurſu vnicum tendinem efficiunt, vt tres ſuræ,& qui cubitum, tibiámque flectunt. Tendines omnes naſcũtur, cum nerui & ligamenta,per muſculi carneam ſubſtantiam ſparſa, ſenſim coguntur,& in ſeſe coeunt,donec tandem ad articulum dilatata affigantur ad flexus & tenſionis opportunitatem. Ex actionum contrariete,quibuſdam enim partibus muſculi ſunt attributi contrarij, flectentes & extendentes: Aliis verò non adſunt,nam teſtibus & ano leuatores ſoli conceſſi ſunt.

Tendinibus vnde origo.

Muſculorũ ex actionũ diuerſitate ductæ differentiæ.

Ab officio Ex officio, alij enim ad motus rectos obeundos ſunt inſtituti,vt qui pedũ,manuúmque digitos extendunt:Alij ad obliquos vt ſupinatores manuum & pronatores. Alij vtrúmque præſtant, vt pectoralis,qui oblique ſurſum,deorſúmque brachium mouet provt fibræ ſupernæ aut infernæ contrahuntur,atque etiam in rectum,ſi omnes ſimul fibras contrahi contigerit,quod etiam deltoidi & trapezio contingit. Has ſigillatim

muſculorum

A musculorum differentias persequi, vtile visum est, quod illis intellectis certior est futura prognôsis, remediorúmque ad quamlibet partem applicatio: atque incidente necessitate & incisione vel futura perageda futuri simus certiores, prout pars affecta neruosior, vel minus neruosa extiterit.

De Partibus musculi. CAP. IX.

Exposita musculi natura & differentiis, notandum est partium eius alias esse compositas seu vniuersales, alias simplices seu particulares. Compositæ sunt caput, venter & cauda. Simplices sunt ligamenta, neruus, caro, vena, arteria & tunica. Quantum autem ad compositas attinet, per caput, musculi initium & originem intelligimus, alias ligamentosam & neruosam, alias vnà etiam carneam. Per ventrem, portionem eius absolutè carneam. Per caudam verò, tendinē inaudimus partim ex neruo, partim ex ligamento, promiscuè ex musculi ventre prodeuntibus conflatum. B Quod verò ad simplices quæ sex sunt numero, tres dicūtur propriæ, & tres communes. Propriæ sunt ligamentum ex osse, neruis è cerebro, aut spinali medulla progrediens, & caro ex concrescente sanguine coagmentata. Communes sunt, vena à iecore, seu trunco inde exeunte, arteria à corde producta, tunica ex fibris neruosis & ligamentosis, in musculi superficiem elatis coagmētata. Quod ad eiusmodi partium omnium simplicium vsum attinet, neruus veluti musculi pars est princeps, quæ ipsi sensum motúmque largitur, ligamētum robur addit, caro fibras musculi neruosas & ligamentosas continet, roborátque inania omnia complens interstitia: Sed & partium earum natiuam humiditatem, tuetur, calorémque ipsis insitum fouet. Denique ab omnibus quæ extrinsecus incurrere possunt iniuriis, defendit: nam vmbraculi vice, aduersus solis ardorem se opponit: contra frigus tanquam integumentum: contra lapsus contundentiáque omnia tanquam fomentum: contra vulnerantia, tanquam clipeus & munimētum. Vena musculum nutrit, arteria viuificat, tunica partium eius omnium harmoniam conseruat, ne vlla disrumpatur aut corrumpatur, per abscessus C purulentos in inania musculi interstitia proruptos, vt contingere videmus in gangræna, vbi corruptio membranam hanc inuasit, per puris acrioris eruptionem.

Musculorū partes compositæ & simplices.

Quem quæque simplex musculi particula ipsi vsum præbeat.

Specialior inquisitio in musculi partem quamlibet. CAP. X.

Rebus ita expensis, restat vt speciatim inquiramus, in quamlibet musculi partem, vt si fieri possit, nihil huic commentationi desit. Ergo ligamentum propriè dictum, corporis humani pars simplex est, post os & cartilaginem, maximè terrestris, sicca, dura, frigida, alba, ortum ab ossibus aut cartilaginibus (vnde & musculis origo est) proximè vel medij alicuius interuentu trahens: quò fit vt sensus sit expers ligamentum, nisi aliunde neruū aliquem admittat. Sic enim ligamenta, quæ linguam & penem constituunt, ac firmāt, sentiunt: in osque & cartilaginem se inserens, vt ea inuicem deuinciat, totámque dearticulationem roboret & vestiat: (tres enim hi sunt præcipui vsus ligamenti) in membranas præterea ac musculos inde se diffundens, ad robur illis partibus comparandū. D Neruus propriè loquendo, pars etiam simplex est corporis nostri, ex crasso & pituitoso humore nata, & alta, cuiusmodi est cerebrum, neruorum omnium origo. Itémque spinalis medulla, sentiendi vi prædita, sæpè etiam mouendi. Multæ enim extāt in corpore partes, quæ neruos admittunt, omni tamen voluntario motu orbatæ, ac solo sensu præditæ, vt membranæ, venæ, arteriæ, intestina, interaneáque omnia. Duarum cerebri membranarum operculo tectus est neruus, & tertia præterea ex ligamentis prodeunte, quæ occiput ad vertebras adnectunt, vel etiam ex pericranio. Per nerui, vt & ligamenti fibras, non aliud quicquam intelligimus, quàm stamina longa & tenuia, alba, solida frigida, robusta, plus minúsve pro substantiæ copia, quæ partim neruosa est, & sensibilis, partim ligamentosa & insensibilis. Idem de fibris carneis in suo genere te imaginari oportet: ex his autem staminibus, quædam recta sunt ad attrahendum, obliqua alia ad retinendum, quod animanti est conueniens: alia denique transuersa ad id quod inutile est excernendum. Cæterùm cùm stamina hæc transuersa extenduntur in longum, penes latitudinem minuuntur: cùm verò rectà contrahuntur, longitudine deficiunt. At cùm simul omnia, vnanimi velut conspiratione contenduntur, totum

Ligamenti natura.

Qui penis & linguæ ligamenta sentiunt.

Triplex ligamenti vsus.

Quid neruus.

Quid neruales & ligamentales fibræ.

Fibrarum munus.

membrum in ſeſe contractum corrugatur, vt contrà extenditur cùm relaxantur. Ho- A
rum alia, partibus animalibus dicata ſunt, ad motus voluntarios perficiendos: alia vi-
talibus, ad cordis & arteriarum agitationem obeundam: alia naturalibus ad attrahen-
dum, retinendum, expellendumque. Notandum tamen, nullius partis ſimilaris attra-

Quæ maximè vi partes ſimilares attrahant.

ctionem, vllius dictorum ſtaminum ope perfici, ſed potius calore ipſis inſito, aut fuga
vacui, aut ſubſtantiæ familiaritate. Caro etiam, pars eſt ſimplex & mollis, ex puriore
ſanguinis portione coagmentata, ſeſe in ſtaminum interſtitia inſinuante, quò ea inue-
ſtiat in eos quos diximus vſus. Hæc veluti vallum quoddam eſt, & propugnaculum,

Quid caro & quotuplex.

aduerſum caloris & frigoris iniurias, aduerſus lapſus omnes & illiſus, tanquam molle
quoddam & violento incurſui cedens tomentum. Carnis tres ſunt ſpecies: vna rubi-
cundior, qualis eſt caro muſculoſa animalium ſanguine præditorum & perfectorum:
nam tenellorũ ſeu iuniorum adhuc animantium ſanguineorum, vt vitulorum: itemq́;
omnis generis piſcium, propter nimiam ſanguinis humiditatem albeſcit. Altera palli-
dior, etiam ſanguineis animantibus perfectis, qualis eſt caro cordis, ventriculi, œſo-
phagi, inteſtinorum, veſicæ, vteri. Tertia eſt viſceralis, ſeu propria viſceris cuiuſque B
ſubſtantia, vt iecoris, quod remanet ſublatis venis, arteriis & tunica: veſicæ fellis, cere-
bri, renum, lienis. Quidam quartam addunt carnis ſpeciem, fungoſam, quam ſolius

Quid vena quid arteria.

linguæ propriam eſſe aiunt. Vena vas eſt, ſeu tubus ſanguinis, aut materiæ ſanguineæ,
ſubſtantiam habet ſpermaticam: vnica conſtat tunica, triplici ſtaminum genere con-
texta. Arteria ſanguinis etiam eſt conceptaculum, ſed ſpirituoſi & flaueſcentis, ſper-
matica pariter ſubſtantia conſtans. Verùm duas obtinuit tunicas, cum tribus fibrarũ
generibus, quarum exterior tenuiſſima eſt, rectis conſtans fibris, & nõnullis obliquis.
Interna verò quintuplo craſſior, denſiórque exteriore, trãſuerſis fibris intertexta: nec
verò ſolum ſanguinem & ſpiritum, verumetiam ſerum continet, cuius rei fidem facit
arteriarũ emulgentiũ numerus, par binis venis emulgentibus. Ideò verò interior arte-

Cur arteria craßior ſeu denſior quã vena.

riæ tunica denſior extitit, quòd ſanguinẽ contineat, feruentiorẽ, ſubtiliorem, & ſpiri-
tuoſum magis: ſpiritus verò, cùm natura ſit tenuis, leuis, & in perpetuo motu, euolaret
breui niſi denſiore cuſtodia coërceretur. Alia ratio eſt venæ, vt quæ ſanguinem con-
tineat craſſum, ponderoſum, & ad motum tardum. Quare ſi denſam craſſámque tu- C
nicam obtinuiſſet, vix poſſet ad partes vicinas diſtribui: hoc præſentiens vniuerſi opi-
fex Deus, tunicas vaſorum contentorum corporum conſiſtentiæ contrarias effinxit.

Mutua venarum & arteriarum anaſtomôſis ſeu exoſculatio.

Notabilis verò eſt venarum & arteriarum anaſtomôſis, id eſt oſculorum ad oſcula ap-
plicatio: cuius beneficio contentas materias mutuò communicent, trahántque, &
transfundant inuicem per vias inſenſibiles: quanquam apparens eſt illa anaſtomôſis

Vbi manifeſta eſt.

in vena & arteria, quæ concurrunt ad cubiti articulum & flexum: quod ego aliquan-
do demonſtraui in ſcholis Medicorum, quo tempore humani corporis diſſectiones il-
lic adminiſtrabam.

Vnde muſculi initiũ ſeu caput.

Cæterùm muſculi actio ſeu functio eſt, vel mouere, vel confirmare partem in quam
implantatur pro voluntatis arbitrio, quod molitur dum ſe verſus ſuam originem con-
trahit, id eſt ſuum caput. Caput verò, nerui inſertione definimus, vt ex muſculi ipſius
operandi modo intelligimus.

De muſculis Epigaſtrij. CAP. XI. D

Octo muſculi epigaſtrij

CVm iam quid muſculus ſit, quas habeat differentias, quas partes ſimpli-
ces & compoſitas, & quis ſingularum partium ſit vſus, quæ actio, & agẽ-
di ratio docuerimus, nunc ad cuiuſque muſculi explicationem ſpecialẽ
veniendum, initio ducto à muſculis epigaſtrij, tãquam qui primi occur-
rant diſſectionem celebranti. Octo hi numero ſunt, quatuor obliqui, bi-
ni in quoque latere: duo recti, vnus ad dextrum, alter ad ſiniſtrum latus: & duo pariter
tranſuerſi. Hi omnes pares ſunt viribus, magnitudine & actione, nempe ad inuicem
ſic compoſiti, vt obliquus deſcendens vnius lateris, componatur alteri obliquo de-
ſcendenti aduerſi lateris, & ſic de reliquis. Huic numero addere poſſumus duos par-
uos illos ſuccẽturiatos, qui ab oſſibus pubis aſſurgunt, ſupra rectorũ inſertionẽ forma

Obliqui deſcendentes.

pyramidali. Obliquorũ in ſuo quoq; latere exiſtentiũ, vnus aſcẽdit, alter deſcẽdit, quò
ſit vt obliqui deſcẽdentes & aſcendẽtes dicantur: ex obliquis verò qui primi occurrũt,

Subſtantia.

ſunt deſcẽdentes, quorũ ſubſtãtia partim ſanguinea eſt, partim ſpermatica: ſunt enim
carnoſi, neruoſi, ligamentoſi, venoſi, arterioſi, & membranoſi. Portio tamen carnea
in

A in ipsis prædominatur, quo respiciens Hippocrates carnium nomine musculos exprimere solet: magnitudo mediocris est inter vastos & paruos musculos figura triquetra. Compositio est ex partibus ante expositis, numero sunt duo: situs obliquus est, sui ducentes initium ex serrati magni contactu, sextáque & septima veris costis, seu potius ex spatiis inter costas sex inferiores, parte anteriore musculorũ ipsarum longiùs quàm ex ipsis costis, vnde vitatis lumborum vertebris in supercilium externum & superius ossis ilium carnosi & supercilium inferius ossis pubis, lineámque albam membranosi desinunt. Columbus tamen à communi hac musculorum obliquorum descriptione deerrans: terminari illos in lineam albam tantùm, non in os pubis existimat. Quorsum enim (inquit) insereretur in os pubis quod non mouetur? Sed quia infinitum esset singulorum anatomicorum opiniones persequi, sat mihi erit eius rei lectorem obiter admonuisse. Ipsorum connexio, est cum obliquis ascendentibus ipsis subiacentibus, & cum rectis. Temperamentum duplex existit: vnum calidum & humidum, ratione ventris & carnosæ ipsorum portionis: alterum frigidum & siccum, respectu ligamen-

Sect. 1. sent. 12. lib. de fractio.

Magnitudo figura, compositio, numerus, & situs.

Connexio.

Temperies.

Actio.

B tosæ & tendinosę portionis. Actio horum est, partes in quas inseruntur trahere, versus suum principium vel firma vnione deuincire: priuatim tamen & propriè horum quisque coxam trahit obliquo ductu versus scutiformem cartilaginem: sequũtur obliqui ascendentes, quorum eadem est substantia, quantitas, figura, compositio, numerus, temperiesque descendentium. Siti sunt inter descendentes & transuersos, cum quibus cõnexionem habent, præsertim per vasa, quæ ex subiacentibus efferuntur partibus. Toti carnosi ex spina ossium ilium assurgunt ad extrema notharum costarum, quas sursum deorsúmque videntur admittere, ad quartam vsque carnosi, inde membranosi facti, ad lineam albam iter capessunt, duplici aponeurôsi, quæ musculos rectos sursum deorsúmque peruadit, vt ab vmbilico deorsum versus oculis licet intueri. Parte sua carnosa, originem ducunt ex spina ossium ilium, paulò inferius quàm descendentes desinãt, secundum eorumdem carnosam partem. At quod ad membranosam spectat, antrorsum oriuntur ab osse pubis, retrorsum autem ex spondylis ossis sacri, & vertebris lumborum sursum ascensu obliquè facto, ad lineam albam in quam terminantur per apo-

Obliqui ascendentes.

Situs & connexio.

C neurôsim seu tendinem membranosam (qui sursum deorsúmque, musculum rectum videtur penetrare, præsertim sub vmbilico) per partem verò carnosam ad extrema omnium costarum notharum, quas excipere sursum deorsúmque videntur. Et quia hi musculi in lineam albam terminantur, alium quoque habent vsum, communem tamen omnibus epigastrij musculis, scilicet comprimendorum intestinorum. Eorum actio est (si simul agant) deorsum pectus trahere, thoracémque dilatare: quòd si seorsim agant, pectus ad coxam obliquo ductu adducere. Post hos sequuntur musculi recti, sic dicti, quòd secundum corporis longitudinem descendant, & quòd fibras rectas habeant. De ipsorum substantia & aliis conditionibus, de quibus illis cum supradictis musculis conuenit, nihil dicemus, vitandæ prolixitatis causa, quod etiam passim alibi cauebimus. Siti sunt in regione ventris eminentiore, terminantes Epigastrium in genere sumptum, seu ventrem superficiarium, diuiditur manifesto intercursu lineæ albæ, vsque infra vmbilicum, quo loco vniri videntur, vsque ad insertionis suæ terminum. Originem ducunt non ab osse pubis vt quidam volunt, sed arguente id neruorũ

Actio.

Recti epigastrii musculi.

Situs.

Ortus.

D insertione, ex partibus lateralibus cartilaginis scutiformis, & ab extremis sextæ, septimæ, & octauæ costarum. Desinunt verò in os pubis, vbi communem tendonem satis crassum & breuem conficiunt. Syluius, Vesalius, & Columbus oriri illos ab osse pubis putant, quòd in id os inseri nequeãt, quia non moueatur. Cernere est in his musculis, interceptiones quasdam neruosas & transuersas, sæpè tres (de quibus nullum verbum Galenus, etsi in Simiis conspiciantur) ad musculorum eiusmodi robur. Sed & in horũ musculorum parte interiore, cernere est quatuor venas & totidem arterias, quarũ alię sursum repunt, alię deorsum descẽdunt. Superiores mammillares dictę ab axillaribus, descendunt per Sterni partes laterales & inferiores, distributis obiter tenuioribus sui portionibus, ad mediastinum, & secundum quartam & quintam costam ad mammas, vnde nomen trahant. Quod reliquum est, per latera cartilaginis scutiformis erumpẽs, inserit se in hos musculos, ferè ad vmbilicum vsque perreptans: quo loco manifestè vniuntur (venæ nempe venis, & arteriæ arteriis) cum epigastricis quæ à superiore iliacarum suo quæque latere ascendunt, suos musculos, quousque quatuor illis mammillaribus occurrant obuiæ. Hunc venarum & arteriarum concursum, circa vmbilicum

Compositio.

Epigastricorũ & mãmillarium tum venarum tũ arteriarum cõcursus.

vt comperire queas, vtrasque & superiores, & inferiores, te sequi oportet altiusculè in A carnem, expresso vtrinque supernè deorsum, & infernè sursum sanguine, quousque vasorum eiusmodi exosculationem compereris; quæ ex eo patebit, quod sanguis ab hac in illam, & inde in hanc influat: alias vix notare poteris propter vasorum eiusmodi exanguium tenuitatem. Quòd verò eiusmodi vasorum concursus beneficio materiæ communicentur, & ab vtero ad mammas, vicissimq; à mammis ad vterum transfluant, patet in nutricibus, vt quibus supprimantur menses, cùm sanguis in mammas se conferat, & contrà, lac mammas deserat, mensibus immoderatè fluentibus. Aliàs quid profuit vasorum eiusmodi concursum à mammis ad vterum moliri? Nam ad vteri latera diffunduntur venæ & arteriæ, ex epigastricarum radice. Reuera enim epigastricæ, quæ inter ascendendum obuias habent mammillares, ad vterum non pergunt, quanquam proximæ illis adstant, & ex eodem trunco, cum hypogastrica vteri vena exiliunt. *Actio.* Horum musculorum actio est, vt partes hypogastricas præcordialibus seu hypochondriacis quàm proximè admoueant. *Vsus.* Vsus ex Columbo est, vt deorsum thoracem trahant, quò dilatetur. Ad horum extrema, natura duos alios produxit exiguos B musculos, ex ossibus pubis parte superiore, figura triãgulari, ad tutelam crassi & communis rectorum musculorum tendinis, ex quo succenturiatorum nomen reportauêre. *Succenturiati musculi.* Quidam volunt (nescio qua ratione moti) exiguos duos illos musculos iuuare erectionem penis. Columbus eos putat à rectis non esse separandos, esséque rectorum carnosa tantùm principia. At contrà Fallopius manifestè probat alios, seorsúmque à rectis esse, vsúmque horum demonstrat. *Transuersi epigastrij musculi.* Restant transuersi explicandi, ita dicti ratione fibrarum, quæ cum rectorum fibris angulos rectos efformant. *Figura & situs.* Figura sunt quadrangulari, siti supra maximam peritonæi partem, cum quo ita arctè adhærescunt, vt vix separari queant. Originem ex lumborum apophysibus, ossis ilium supercilio transuersis apophysibus vertebrarum lumbarium, & extremitate notharum costarum sortiũtur, contra multorum opinionem, quos conuincit nerui insertio: desinunt verò in lineam albam, vt omnes alij. *Actio.* Horum actio est intestina comprimere, maximè ad fæcum excretionem. *Octo epigastrij musculorum communis vsus & actio.* Cæterùm octo omnes commemorati musculi, præter vsum sibi propriũ, habent alium communem, quòd scilicet propugnaculi loco sunt partibus omnibus C subiacentibus, & expulsioni, seu excrementorum, seu fœtus, seu fuliginis ad vocis cõtentionem inseruiunt: vt experientia fidem facit in his qui buccinas & lituos inflant. Ventrem igitur hi musculi æqualiter vndique comprimunt omni ex parte: diaphragma verò iuuantibus musculis intercostalibus supernè deorsum impellit, ex qua conspirante contentione, sequitur fæcum per anum excretio: quòd nisi diaphragma accessisset, non magis infernè quàm supernè per os excrementa hi musculi expressissent. Quanquam ad hanc fæcum excretionem, haud sufficit epigastricos diaphragma, & intercostales musculos vẽtrem comprimere: oportet insuper laryngis musculos clausos esse. *Cur aperto ore fæces segnius procedunt.* Nam hiante ore, nunquam excrementa fœliciter prodeunt: quòd sic fuligo per os exilit, quæ cohibita, & ad diaphragma impulsa ipsum contendendo, mirum in modum fæces deorsum detrudit. Quare Pharmacopolæ cùm clysteres iniiciunt, iubent ægrum os diducere, quò facilius subeat clyster, vix alioqui ore clauso subiturus, quia sic nihil esset in nobis vacui, in quod clyster admitti posset.

D

DECLA-

A

Declaratio primæ figuræ ventris inferioris.

Prima figura ventris inferioris.

B

C

AAAA *Oſtendit circumſcriptionem peritonæi à muſculis epigaſtrij ſecreti.*

BB *Lineam albam, continuo tractu ab enſiformi cartilagine, ad os pubis ductam. cui adhærent membranæ muſculorum epigaſtrij.*

C *Vmbilicum in muſculorum diſſectionem reſeruatum ad vaſorum vmbilicalium demonſtrationem.*

DD *Vaſa ſpermatica per proceſſus peritonæi ad teſtes deſcendentia.*

EE *Venas, & arterias epigaſtricas, ſurſum aſcendentes, per muſculos rectos & peritonæum.*

FF *Venas & arterias mammillares, deſcendentes tam per muſculos rectos, quã per peritonæum, quouſque per anaſtromôſin cum epigaſtricis concurrant.*

G *Portionem venarum ad peritonæũ venientium ex propagatione venæ ſine pari.*

H *Muſculum tranſuerſum à linea alba ductum verſus ſpinam.*

I *Os ilium carne denudatum.*

K *Muſculos rectos deorſum inuerſos, in quibus apparet inſignis portio venarum & arteriarum epigaſtricarum.*

LL *Paruos muſculos ſuccenturiatos.*

M *Cartilaginem mucronatam.*

De Linea alba, & Peritonæo. CAP. XII.

LINEA alba, nihil eſt aliud, quàm terminus & extremitas muſculorũ epigaſtrij, medium ventrem in duas partes, dextram & ſiniſtram diſcriminans. Alba dicitur, tum à colore proprio, tum quòd nulla illi pars carnoſa ſubiaceat, aut ſuperpoſita ſit. Supra vmbilicum latior eſt: infra verò ſtrictior, quòd eo loci recti muſculi in vnum coëant. Dicendum nunc eſt de Peritonæo tunica, ſeu membrana: ſic dicta eſt, quòd toti inferiori ventri ſit attenſa, omnibúſque particulatim partibus, ventriculo contentis, quibus etiam tunicam communem benignè largitur. Subſtantia eius ſpermatica eſt, vt omnium membranarum: quantitas eſt in altitudine valdè exigua (eſt enim ferè araneoſa) diuerſis tamen locis, varia viris mulieribúſque. Nam viris ſupra vmbilicum craſſior eſt & validior, quo ſic ventriculi, ſæpè plus æquo diſtenti, cibis dilatationem ne rumpatur, contineat. Contrà mulieribus infra vmbilicum, tam craſſa denſáque eſt, vt duplex videatur, quò diſtentionem vteri à fœtu contento factam facilius ſuſtineret. Supra vmbilicum verò, mulieribus viríſque æqualis peritonæi in robore conditio ob eandem rationem. Latitudo, longitudóque eius cognoſcitur ventris circumſcriptione. Figura teres eſt & oblonga: quaſdam ex ſe producit apophyſes, tanquam dactyloteras, tam ad deductionem & robur vaſorum ſpermaticorum, & muſculorum teſtium cremaſterum: ac præterea vaſorum eiaculantium ſurſum aſſurgentium, quàm vt teſtibus, naturalibúſque omnibus partibus, tunicam impertiat. Compoſitio eius eſt ex tenuibus fibris, membranoſis, & neruoſis, concurrẽtibus vna venarum & arteriarum, exiguis quibuſdam velut ramulis, quos ex adhærẽtibus partibus, ad vitam & alimoniam excipit. Vnica eſt hæc membrana numero, &

Linea alba quid.

Quid peritonæos tunica.

D

Subſtantia & quantitas.

Figura.

Compoſitio.

Numerus.

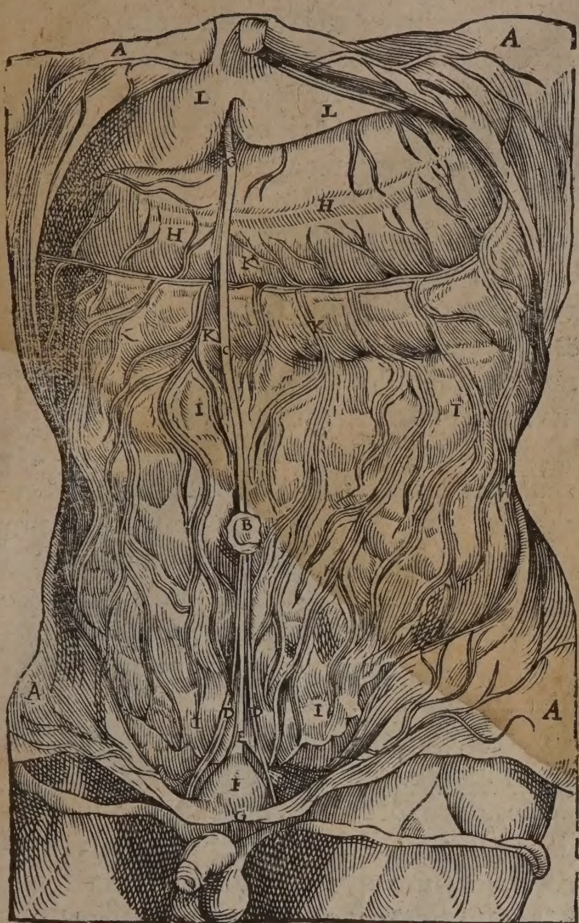
Libr. de ſemine. vndique,inſuper vna & æqualis : quanquam Galen. perforatam eſſe eo loci, quo vaſa A ſpermatica ad teſtes deſcendunt,adſtruat. Sed id reuera foramen cenſendum non eſt, ſed productio potius vt ante diximus. Notarunt recentiores anatomici,peritonæon tunicam, infra vmbilicum duplicem eſſe, atque per reduplicationis illius interſtitia, *Situs & connexio.* arterias vmbilicales ad vmbilicum aſcendere. Sita eſt iuxta partes naturales, illíſque circumfuſa eſt,& adiuncta per tunicam,quam ipſis largitur:quemadmodum & partibus ſuis lateralibus,coniuncta eſt lumborum vertebris, ex quarum ligamentis(vel perioſtio potius illic exiſtente)originem, partéſque vnde coagmentatur capit, parte inferiore oſſi adhæret pubis,ſuperiore verò diaphragmati, cuius partem inferiorem totam obducit:anteriore ſeu exteriore muſculis tranſuerſis, à quibus niſi ſumma vi diuelli nequit,adeò tenaciter adhæret,ob complicationem & adheſum fibrarum ipſius, *Lib.6. met.* cum fibris membranæ horum muſculorum propriæ, quæ membrana Galeni ſententia à peritonæo eſt:vt iam nihil mirum ſit, ſi duas tunicas illas difrumpere facilius ſit, quàm diuellere:temperie eſt frigida & ſicca;vt omnes membranæ,multos habet vſus. *Vſus.* Quorum primus eſt, omnes ventris inferioris partes inuoluere ac tegere, omentum B præſertim,ne id per magnas compreſſiones,& conatus violẽtos exprimeretur. In inania muſculorum interſtitia,vt aliquando contingit in vulneribus epigaſtrij, niſi vlceris labra exactè vnita fuerint. Tum enim ad vlcus apparet tumor ab inteſtinis & omẽto,extra peritonæum in muſculorum illa interſtitia inſilientibus: vnde ſæuus dolor: alter vſus eſt fæcum,excretionem à parte anteriore,ventriculum & inteſtina comprimendo adiuuare,vt diaphragma à ſuperiore,tanquam ambabus iunctis manibus. Tertius eſt,quòd poſt excretionem,prohibet ne partes illæ flatu repleantur, dum eas inanes coarctat & comprimit. Quartus & vltimus eſt, quòd contineat ſua ſede partes omnes,eáſque colligat ad ſpinam dorſi,præcipuè ne rapidis motionibus, vt ſaltibus, & caſibus ex alto,è loco ſuo exiliant. Denique notandum peritonæum eiuſmodi eſſe,vt facilè dilatari poſſit,vt videmus in hydropicis,grauidis & aliis contra naturam tumoribus.

De Epiploo,ſeu Omento,quod Zirbum etiam appellant.
CAP. XIII. C

Nominis ratio. POST partes continentes, ſequuntur contentæ, quarum prima eſt Epiploon,ſic dictum, quòd inteſtinis omnibus innatet. *Subſtantia.* Subſtantia adipoſa eſt, & ſpermatica, quantitas eius penes altitudinem in va- *Magnitudo & figura.* riis hominibus varia eſt pro temperamenti ratione. Latitudo eius, inteſtinorum deſcribitur regione. Figura marſupium refert, quia *Compoſitio.* duplex eſt. Compoſitio eius eſt ex venis, arteriis,adipe,& membrana,quæ ex gibba ventriculi parte,& ſima duodeni, ac liene in inteſtina dilapſa reflectitur ex ventre inferiore ad ſummum colon. Vnicum eſt, inteſtinis *Connexio.* vt diximus,innatans:connectitur præcipuè cum primis lumborum vertebris, ex quo loco in brutis videtur tunicam accipere, vt in hominibus ex lienis ſima parte, & gibboſa ventriculi,& depreſſa ecphyſeos, vnde reduplicatum in anteriorem & ſuperiorẽ *Lib.6. anatom. admi.* coli partem terminatur. Quæ cauſa impulit Galenum,vt ſcriberet,ſuperiorem membranæ epiploi partem,annexam eſſe ventriculo: inferiorem verò,laxiori parti coli:ex D quarum partiũ vaſis,ſua vaſa mutuatur,imò & neruos,ſi vllos habet. Temperies eius *Temperies.* in macilentis frigida eſt & ſicca, quòd his ſit epiploon ſine adipe. Pinguibus verò fri- *Vſus duplex.* gida & humida,ob adipem. Vſus eius eſt duplex: Primus eſt, vt calefaciat & humectet inteſtina,eorúmque iuuet concoctionem,quãquam per accidens id præſtat,quòd ſcilicet adipis ſui denſitate,ne intrò frigidus aër penetret,impediat:tum etiam caloris interni diſſipationem remoretur. Alter eſt quòd in alimẽti penuria, per magnas inedias ad aliquod tempus inſitum calorem,tum vẽtriculi, tum vicinarum partium fouet, & *Lib.4. de vſu part.* quaſi rore tuetur,vt eſt à Galeno proditum. Notandum inſuper eſt, quòd in ruptura ſeu relaxatione peritonæi,deorſum delabitur omentum in ſcrotum, vnde epiplocele. Pinguioribus autem mulieribus,inter veſicam & vteri ceruicẽ ſe inſerit, ac compreſ- *Fruſtratæ conceptionis cauſa.* ſione ſua obſtat ne ſemen integris viribus in vterum perueniat,adeóque fruſtratur cõceptionem. Præterea vbi vulnere, vel alio caſu, ſui aliqua portione humectatum fuerit,quæ huic reſpondet alui portio,frigida & cruda dehinc remanet, propter rationes expoſitas.

Figura

A *Figura secunda ventris inferioris.*

AAAA *Monstrat peritonæum linea alba & vmbilico ad ilia vsque diuisum: deinde inuersum his quas vides literarum notis.*

B *Vmbilicum à peritonæo distractum.*

C *Venam vmbilicalem hepatis sima subeuntem.*

DD *Duas arterias vmbilicales ad arterias sacras descendentes.*

E *Porum vrachum, si quis in homine sit, in vesicæ fundum descendentem.*

F *Vesicam, seu fundum ipsius.*

G *Connexionem peritonæi cum vesica.*

H *Anteriorem ventriculi faciem, iecore ac peritonæo nudam.*

IIII *Omentum, seu zirbum, aut epiploon, in omnia intestina effusum, vnde & hoc epiploi nomen traxit.*

HHHH *Venas, & arterias, quæ parte dextra & sinistra in ventriculi fundum sparguntur, cum earundem supra omentum distributione.*

LL *Iecur.*

B

C

De Ventriculo. C*AP.* XIIII.

NVnc agendum nobis de ventriculo, cibi toti corpori necessarij receptaculo, appetentiæ sede, vi neruorum in ipsius orificium superius, indéque in ipsius vniuersam substantiam sparsorum. Substantia ipsius spermatica magis, quàm sanguinea est: quod pro vna carnosa membrana, duas obtineat neruosas: quantitas seu magnitudo ventriculi varia est, pro varia corporum magnitudine & hominum ingluuie. Figura rotunda est, & oblonga, vtri musico assimilis. Compositus est ventriculus ex duabus tunicis propriis, & vna communi à peritonæo, simul venis, neruis, & arteriis: propriarum eius tunicarum interior est membranosa, fibris rectis contexta, ad ciborum attractionem: extenditur; propagatúrque ad os vsque, quò fit, vt per sympathiam, affectiones vnius partis, alteri facilè communicentur. Ortum habet hæc tunica, ex membranis cerebri quæ comitantur neruos, à tertia & quarta coniugatione, ad os descendentes. Itémque ab aliis apophysibus, per capitis foramina descēdentibus: vnde & peti altera ratio potest, ab ea quam de neruis à sexta coniugatione adferre solent, cur in capitis vulneribus tam citò ventriculus cerebro compatiatur. Externa carnosior est, & spissior, fibris obliquis contexta ad retinendum & excernendum. Ortum hęc habet à pericranio, quod statim vbi ad œsophagum peruenerit, fibras quasdam carnosas sibi adsciscit. Nerui ad ventriculum transmittuntur, à sexta cerebri coniugatione, vt dicetur suo loco. Venæ, arteriæque in ipsum insperguntur ex gastrica, gastrepiploide, coronaria & splenica: ex secunda, tertia & quarta venæ portæ distributione: & tertia arteriæ descendentis, ad partes naturales, simulatque diaphragma est egressa. Vnicus est numero. Situs magna sui parte ad sinistrum latus inter lienem, caua hepatis & intestina, vt vicinarum eiusmodi partium calore adiutus, alacrius in ciborum coctionem incumbat: nec me latet scripsisse Galenum magna sui parte dextro lateri incumbere ventriculum. Sed inspectio ipsa & ratio Galeni authoritati fidem derogāt, nam quia plus loci vacui est in sinistro latere, quòd lien hepate minor sit, æquum fuit, vt in sinistrum latus magis incumberet. Connexio ipsius magis propria est cū œsophago, & intestinis per sua duo orificia: per neruos cum

D (left margin, beside "neruos, à tertia & quarta coniugatione")

Quid ventriculus. *Substantia.* *Magnitudo* *Compositio.* *Oris & vētriculi sympathiæ causa.* *Nō ita vulgaris ratio de consensu ventriculi & vomitu fracto animo.* *Lib. 4. de vsu part.* *Connexio.*

cerebro:per venas,cum iecore & liene:per arterias,cum corde, & per mēbranam suā communem cum omnibus partibus naturalibus. Ventriculi temperies,in hominibus bene habitis est moderata,quod ferè ex æquali concursu partiū sanguinearum & spermaticarum consurgat:vel Galeni sentētia,ventriculus ex se,& partibus sui componētibus frigidus est,& calidus,ex viscerum vicinia. Cæterùm aliis calidior,aliis frigidior pro varia variorum corporum temperie & complexione. Bene temperatus ille ventriculus est existimandus, qui esculenta poculentáque potenter attrahit; attracta complectitur retinétque, quoad in succum cremori similem, coctione & elixatione conuersa fuerint,quem Græci Chylum nominant: qui denique excrementa primæ illius coctionis validè à se amādat & depellit. Calidior ventriculus ex eo innotescit, quòd cibos duros atterit,conficítque melius,vt bubulas carnes, oua dura, & similia,quàm molles & friabiles, quos corrumpit, & in nidorem vertit. Sic enim recens natus pullus, ad ardentem ignem torretur potius, quàm laudabiliter coquitur. Frigidior ventriculus cibos valdè appetit,tardus est ad coquendum,præsertim cibos frigidos & difficilis concoctionis, quos ob id facilè in quid acidum vertit. Ventriculi benè morati,duplex est actio : vna cōmunis, altera propria. Communis est,cibos ore ingestos atterere, miscere & concoquere, ad suam & vniuersi corporis concoctionem, postquàm hepatis elaboratio accesserit:quæ priusquàm accesserit,fruitur tātùm chyli iucunda voluptate ventriculus, séque solatur aduersus circunstantium partium æstum & squalorem,ex quo primæ coctionis officina dicitur. Propria actio eius est, attrahere,retinere & assimilare sibi quod est conueniens: expellere verò, quod seu quātitate,seu qualitate,seu tota substantia fuerit contrarium. Duo habet orificia, vnum superius,quod stomachum & cor vulgò nominant: alterum inferius,quod pylorum. Superius ad sinistram vergit iuxta spinam dorsi:longè amplius & capacius est inferiore,quò excipiat commodius cibos semimansos,duros & crassos, quos magna auiditate helluones præcipitant:insigni sentiendi vi pollet, quòd sit sedes appetentiæ, vi neruorum,hoc orificium mutuo complexu contexentium: quò fit vt illa parte,acri sensu præditus sit ventriculus,vt indigentiam & inanitionem ciborum percipiat,ad pastum quærendum animal excitans. Nam etsi natura aliis partibus quatuor facultates indiderit,sensu tamen carent eorum quibus indigent,sed nutriuntur tantùm venarum suctu continuo,vt plantæ attracto ex terra succo. Situm est hoc orificium, ad quintam thoracis vertebram,cui ferè incumbere dicitur. Mallem tamen dicere,incumbere ipsum duodecimæ vertebræ thoracis,& lumborum primæ: hoc enim loco œsophagus diaphragma perforat,ac superius id orificium constituit. Inferius orificium, ad dextram corporis partem vergit,sub simis hepatis. Longè est superiore angustius,nequid nisi sedulò attritum,& coctione elaboratum,elaberetur: ídque beneficio velut annuli cuiusdam,musculo sphincteri ani similis, quem glandem nonnulli esse putarunt,factam ex transpositione membranæ interioris,& carneæ ventriculi,in eam quæ intestinis est externa. Scio Columbum deridere glandulosum hunc annulum, sed cuiuis acrius intuenti,pylorus glandulosus videbitur: ventriculus fundo suo & parte interiore multas rugas habet, quæ valent ad continendos cibos, quousque perfectè confecti fuerint. In ventriculo, partes gibbam & cauam, notamus: caua,diaphragma & iecur respicit:gibba intestinis obuersa est:de quibus instat vt dicamus,si prius id adnotauerimus,ventriculum per ingentes sui exolutiones, posse ad vmbilicum vsque iuxta vesicam delabi:quod in nonnullis post obitum dissectis,obseruauimus.

Temperies. *Lib. 9. method.* *Calidioris ventriculi notæ.* *Actio duplex.* *Duo ventriculi orificia.* *Situs stomachi.* *Glandulosus pylori annulus.* *Delapsus ventriculi.*

A B C D

Tertia

A *Tertia figura de anteriori ventriculo.*

A *Monstrat initium œsophagi, oris parti continuum quæ faucium nomine intelligitur.*

BB *Amygdalas glandulas, quæ propriè paristhmia, antiades, & tonsillæ, denique saliuares glandulæ dicuntur.*

CC *Corpus glandulosum, quod reperiri solet supra quintam dorsi vertebram, ex quo loco, œsophagus cedit magnæ arteriæ, ad latus dextrum nonnihil declinante: Vesalius lib. 5. cap. 3. & Columbus cap. vltimo, lib. 9. scribunt, eiusmodi glandulam, humore quodam esse refertam, quo œsophagus imbuitur, vt facilius cibi, velut per lubricum, in ventriculum delabi poßint. Haud aliter quàm prostatæ glandulæ, humore quodam crasso, & oleoso sunt refertæ, quo deliniant vrinæ meatum, vt liberiore & minimè molesto cursu vrina per ipsum diffluat.*

B DD *Neruos sextæ coniugationis ad ventriculi orificiũ superius, tandémque in omnem ventriculi capacitatem, suis diuaricationibus perreptantes.*

E *Orificium ventriculi superius.*

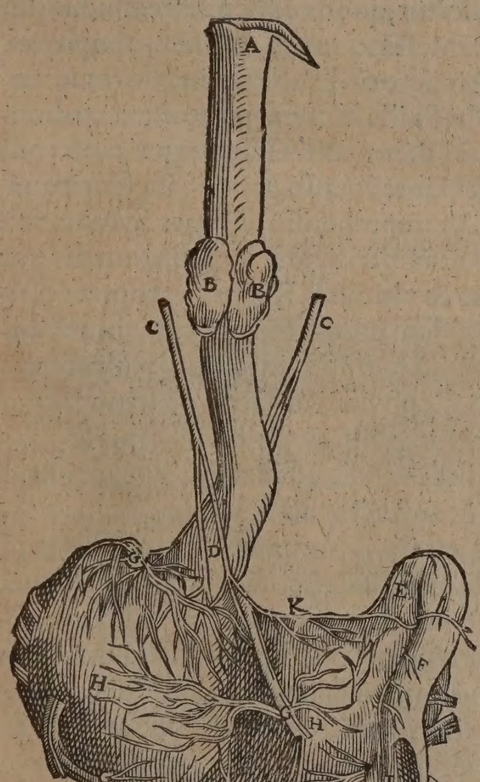
F *Orificium ventriculi inferius, quod pylorus dicitur.*

G *Ecthysim seu dodecadactylon.*

HHHH *Venas & arterias ventriculi.*

Quarta ventriculi inuersi figura.

C

A *Monstrat œsophagi initium.*

BB *Duo corpora glandulosa, quibus quasi innititur ventriculus, ad quintam dorsi vertebram.*

CC *Duos neruos ventriculi.*

D *Orificium superius.*

E *Orificium inferius.*

F *Intestinum duodenum.*

D GG *Venas & arterias ventriculi.*

HH *Partem ventriculi posteriorem.*

I *Ingressum meatus cholidochi in intestinum duodenum.*

K *Partem ventriculi cauam.*

L *Partem gibbam, seu ventriculi fundum.*

De Inteſtinis. CAP. XV. A

INTESTINA, diſtributionis & excretionis inſtrumenta, ſubſtantiæ,&
Subſtantia. compoſitionis ſunt eiuſdem cum ventriculo, niſi quòd tunicarũ ventri-
culi ſitus,contrario habet ſe modo,quàm in inteſtinis. Quæ enim vẽtri-
culo interiori eſt,illa inteſtinis eſt exterior,& contrà. Inteſtinis figura eſt
Figura. rotunda,fiſtulata & rapax:aliis magis,aliis minus,pro varia ipſorum ma-
gnitudine. Nam quòd ad quantitatem attinet inteſtinorum,alia ſunt tenuia,alia craſ-
ſa,plus minúſve,pro corporum varietate. Sex verò ſunt numero,nam tria ſunt tenuia:
Numerus. Echyſis ſeu duodenũ,Ieiunum & Ileon:tria craſſa,cœcum,colon,& rectum. Quę om-
nia id nominis accepêre:Primum quidẽ,quòd ſit ſine vlla reuolutione,ſine vllis gyris,
Duodenum quaſi quidam vẽtriculus,in duodecim digitorum magnitudinẽ extenſus. Cuiuſmodi
magnitudo in magnis hominibus viſitur,quales ſæpius Galeni tẽporibus occurrebãt,
quàm hac noſtra ætate qua non viſitur eiuſmodi inteſtinum, niſi ſeptem, aut octo, ad
ſummum digitorum longitudinis. Huius lõgitudinis cauſa eſt vt exitus ſit liber,venæ
portæ è iecore egredienti,itemq; arteriæ & neruo,quę in ipſum perreptant. Nam cùm B
eiuſmodi inteſtinum,aliquãdo ad ſumma hepatis aſſurgat,ſub cyſtum fellis quo ſæpè
tingitur,ſi illic reuolutiones haberet,ſpatiũ occuparet, quòd eiuſmodi vaſis & ducti-
bus via eſt. Alij eiuſmodi figuræ aliã rationem reddunt,ne ſcilicet quidquã eſſet quod
impediret facilem & promptam chyli perfectè mitificati ad hepar diſtributionem. Se-
Ieiunum. cundum ieiunum dicitur,nõ quòd planè inane ſit, ſed quòd reliquorũ comparatione
pauca ſint quę contineat. Huius inanitionis cauſa triplex eſt:Prima multitudo venarũ
& arteriarum meſaraicarũ,quæ ipſum circunſtant,vnde maior chyli,& promptior ex
ipſo diſtributio. Secunda eſt hepatis vicinia, chylum ipſo contentum validè ſugentis.
Tertia eſt biliosi humoris in ipſum defluxus à cyſti fellis,qui acrimonia ſua, eiuſmodi
inteſtini ſordes ſubinde deterget, & continenti appulſu ad excretionẽ ſollicitat. Ter-
Ileon. tium Ileon nuncupatur,quòd inter ilia ſitum ſit:nihil ſubſtantia & magnitudine à cæ-
teris differt,ſed hoc vno,quòd plus materierum in ipſo contineatur,quàm in reliquis,
propter vaſorum in ipſum deſinentium paucitatem:vt nihil mirum ſit,ſi exacta ipſorũ
Cæcum. demonſtratio fieri nequeat. Quartum, Cæcum dicitur,quòd reddendis recipiendiſq; C
materiebus,vnicum ductum habeat. Adeſt huic inteſtino longa & ſtricta apophyſis,
quæ nonnullorum opinione(planè erronea) ſæpè in ſcrotũ delabitur, in peritonæi ru-
ptura aut relaxatione:nam ventre inferiore,apophyſis illa cõtenta peritonæo,eiuſmo-
di delapſum intercludenti,pertinaciter adhæret. Videtur verò Galenus per eiuſmodi
inteſtinũ cæcum,apophyſim hanc longam & ſtrictã intellexiſſe,& certè ita ſentit ana-
tomicorum vulgus,ſed hîc iuſta eſſet Veſalij in Gale. reprehenſio. Quare Syluius vt à
Gal. hanc culpã depellat,vult vt per cęcum,coli initiũ intelligamus. Quintum dicitur
Colon. colon,quòd reliquis maius ſit & capacius. Sextum & vltimum Rectum,propter recti-
Rectum. tudinem ductus:hoc in brutis præſertim,adeps quidam continetur ad viam lubrican-
dam,& ne excremẽtorũ durorum & acriũ acrimonia, in trãſitu inteſtinũ exulceretur.
Situs. Omniũ eiuſmodi inteſtinorum ſitus eſt eiuſmodi. Ecphyſis, ad latus dextrum ſupra
ſpinã vergit. Ieiunũ magnã partẽ occupat ſuperioris regionis vmbilicalis, ſuis ſe gyris
ilei inteſtini gyris ſimilibus in vtrumq; latus diffundens,vſq; ad ilia. Ileon ſitum eſt ad
inferiora vmbilicalis regionis,in orbes plurimos & anfractus actũ, vſque ad caua oſſis D
ſacri,ſupra veſicã & partes laterales hypogaſtrij,quas ilia nominant. Cęcum ad dextrã
vergit,paulò infra renẽ ſupra quintã & quartam lumborũ vertebrã. Colon, ad formã
arcus ſcythici incuruũ & inflexũ eſt,omnia à cæco inteſtino ſubtus renem dextrũ cõ-
prehendens,vſque ad caua hepatis,indeq; per vẽtriculi gibbũ, ſupra gracilia inteſtina
vſque ad caua lienis progreditur:vnde ſubter renẽ ſiniſtrũ delapſum, aliquot reuolu-
tionibus,in lumborũ vertebras terminatur. Ex quibus omnibus orbibus & anfractib.
Diſtinctio nephritici doloris à colico. coli inteſtini,facile eſt diſtinguere nephriticũ dolorem,qui certa ſede defixus eſt,à co-
lico,per eos quos diximus anfractus,deerrãti. Rectũ, obliquo ſitu ad ſiniſtrã vergit ſu-
pra ſpinã oſſis ſacri,vſq; ad ani extrema. Cõnexio omnibus vna & cõmunis eſt: omnia
Connexio. enim mutuò ſibi adiũcta ſunt per ſuas tunicas,quia ab œſophago vſq; ad anũ vnica via
eſt:viſceribus verò principibus,per neruos,venas & arterias,cohærent. Magis propria
connexio eſt,quòd ecphyſis parte ſua ſuperiore, pyloro adnectitur: inferiori verò,ie-
iuno,& partibus ſubiacentibus,per peritonæi tunicam. Ieiunum,cum ecphyſi & ileo.
Ileon,cum ieiuno & cæco. Cęcum,cum ileo,& colo,& ſpinæ parte dextra,vbi arctius
adſtrin-

A adſtringitur . Colon,cum cæco & recto , & media ſui parte cum renibus & ventriculi gibbo:quò fit vt in colica,id flatibus diſtentum ſubuertat,comprimátque ventriculũ, vnde vomitus. Vltimum,rectum,cum colo & ano . Ad cuius extrema affixus eſt muſculus,figuræ rotundæ, & circularis, ſphincter dictus , natus ex vertebris inferioribus oſſis ſacri & caudæ,cuius beneficio , tanquam repaguli cuiuſdam,cohibentur voluntatis nutu excrementa,nec cõtra decorum ad omnẽ honeſtatem natus homo, paſſim & ad momenta quælibet,vẽtrem turpiter exonerare cogeretur: nam quibus per paralyſim procidit hic muſculus,his inuitis excremẽta exeunt. Ad inteſtini recti extrema, ſitum eſt corpus , mediæ inter carnem & cutem ſubſtantiæ , quaſi vtriuſque mixtione conſurgens,labiorũ extremis ſimile,eiuſdem cum ſphinctere vſus,niſi quod non adeò ſit eius rei potens. Sed & circa id venæ ſitæ ſunt,hæmorrhoidales dictæ,de quibus ſuo loco. Pręterea ad huius inteſtini extrema,deſcẽdunt duo alij muſculi,lati& mẽbranoſi,ex vnoquoq; latere vnus,orti ex partibus lateralibus & internis oſſis pubis & iſchij, qui ſupra ſphincterẽ inſerti,anum delapſum reuocãt:vnde leuatores ani dicũtur. Itaq;

Cur in dolore cholico contingit vomitus.

Sphincter ani.

Gal. libr. 5. de vſu par. cap. 14.

Leuatores ani.

B cùm vel imbecilliores ſunt,vel reſoluti,vel anus pondere humorũ pituitoſorũ,ſalſorũ bilioſorũ & feroſorũ grauatur,vix inteſtinũ in ſuũ locum reſtituitur , vt digitorũ opera,ad eam rẽ ſit opus. Inteſtina ventriculi temperiẽ ſequũtur . Inteſtinorum actio , eſt chyli diſtributio per venas meſaraicas(quod tribus tenuibus inteſtinis ex officio incũbit)& chyli excrementorũ exceptio,retentioq; ad vſq; excernẽdi tẽpus idoneũ, quod triũ eſt craſſorũ. Præterea tenuia illa inteſtina,chylo in ventriculo elaborato,extremã velut manũ addunt,etſi non in eum vſum ſint cõparata:ſed ſæpè natura,corporis partibus ad melius quid abuti ſolet. Aduertendũ verò eſt,quod ad inteſtinorũ attinet cõpoſitionẽ,illa fibris tantùm tranſuerſis eſſe donata,excretionis gratia:niſi quòd ad initiũ coli,& finẽ recti additas,trãſuerſis rectas quaſdã cernere eſt,ad ipſarũ robur,ne ſcilicet durorũ excrementorũ tranſitu,& excernẽdi laborioſo illo conatu(in brutis præſertim)diſrũpi & dilacerari inteſtina illa cõtingeret. Quòd ſi quis quærat,quî cũ fibris obliquis careãt,retẽtio in illis fiat:is intelligat retentionẽ fæcũ in recto fieri , vi ſphincteris muſculi,ſæpè verò in cæto,earundẽ duritia & copia,quò fit vt hæreãt in trãſitu.

Actio inteſtinorum.

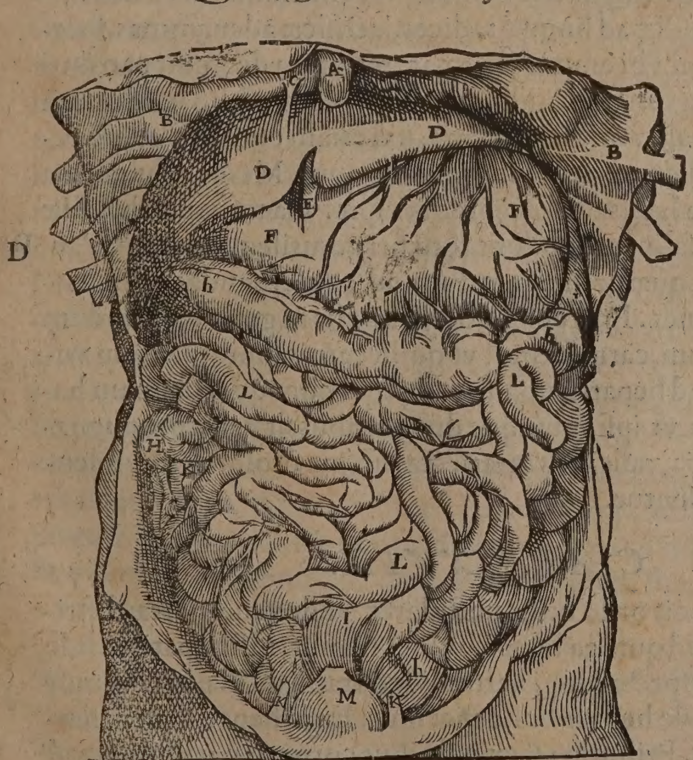
Fibræ inteſtinorum.

Vnde retinendi in inteſtinis opportunitas.

C In omnibus verò, ob conformationẽ in orbes plurimos & anfractus actã. Longitudo, inteſtinis eſt ſepties maior , tótius corporis longitudine: huic longitudini acceſſit anfractus,ne in momẽto efflueret alimentũ,ac ne per ingluuiẽ ab agendo & contẽplando homines reuocarẽtur . Sic enim fieri videmus in pleriſq; brutis,in quibus vnicũ eſt inteſtinũ,recto ductu à ventriculo in anum exporrectum,vt Lupo ceruetano,aliiſque inſatiabilis ingluuiei animantibus,ad paſtum,plantarũm inſtar,ſemper abiectis.

Longitudo & figura.

Quinta figura ventris inferioris.

A *Cartilaginem monſtrat enſiformem.*
BB *Peritonæum inuerſum, cum fractis coſtis.*
C *Ligamentum anterius , & præcipuum hepatis.*
DD *Hepatis partem gibbam.*
E *Venam vmbilicalem iecur ſubientem.*
FF *Partem ventriculi anteriorem.*
HHHH *Colon.*
I *Recti initium.*
K *Cæcum inteſtinum.*
LLL *Faciem exteriorem tenuium duorum inteſtinorum Ieiuni nempe & Ilei quorum Ieiunum altius eſt ſupra vmbilicum , Ileum verò inferius.*
M *Fundum ſeu corpus veſicæ.*

De Mesenterio. CAP. XVI. A

Substantia, Magnitudo Figura. POST intestina, sequitur mesenterium, substantiæ partim adiposæ, partim spermaticę. Magnitudo satis patet, quãquam aliis maior vel minor pro corporis magnitudine. Figuræ rotundæ est, sine magna altitudine. *Compositio.* Compositum est ex duplici tunica, ab origine & radice peritonæi orta. In medio sui neruos admittit, à costali sextæ cõiugationis, venas à vena porta, arterias ab arteria descẽdente, ingentem insuper adipis copiam, & multa corpora glandulosa, ad fulciendam vasorum per ipsum sparsorum diuisionem, simul ad illorum irrigandam substantiam. *Numerus.* Numero vnicum est, in intestinorum medio situm, vnde & nomen traxit. Id tamen nonnulli in duas partes diuidunt, nempe in meseræum, id est portionem quæ tenuibus intestinis intertexta est, & in mesocolon quæ crassis. *Connexio.* Connexio eius per vasa est, cum partibus principibus, per totam verò suam substantiam cum intestinis, & nonnihil cum renibus, è quorum regione tunicas videtur assumere. *Temperies.* Temperie frigidum est & humidum, si quis eius respiciat adiposam B substantiam: at si reliquas eius partes, frigidum & siccum. *Actio.* Eius actio & vsus est deuincire & continere intestina, suo quodque loco, ne in se inuicem temerè implicentur, ac per venas mesaraicas (quas hepatis manus vocant) chylum ad hepar deducere. *Venæ mesaraicæ ab hepate omnes.* In quo notandum, venas omnes mesaraicas venire ab hepate, vt dissectione corporum intelligimus: quanquam nonnulli asseruerint, nonnullas esse venas alimoniæ intestinorũ dicatas, nullatenus ad hepar pertinentes, sed quæ desinant in corpora quædam glandulosa, per ipsum mesenterium sparsa, de quorum vsu paulò post dicemus.

De Glandulis in genere, & de Pancreate. CAP. XVII.

Substantia glandularũ. GLANDVLA, corporis pars est simplex, substantiæ aliàs spongiosæ & mollis, aliàs densæ & duræ. Molles quidem glandulæ, sunt tonsillæ seu saliuares, purgatis amygdalis similes: Thymus pancreas, testiculi, prostatæ. Densæ verò & duræ, vt parotides & aliæ. *Quantitas & Figura.* Quantitate & figura, glandulæ differunt inter se: nam aliis aliæ maiores sunt, & nonnullæ ro- C tundæ, aliæ planæ, vt thymus & pancreas. *Compositio.* Compositionem sortiũtur nonnullæ, ex venis, arteriis, neruis & propria carne, vt paristhmia seu antiades, vel tonsillæ lactificæ in mammis & testes. Aliæ neruis carent, qui saltem videri queant, vt parotides, axillares & aliæ. *Numerus.* Numerus glandularum incertus est propter infinitam multitudinem, & ludẽtis naturæ varietatem. Passim his inuenies locis, vbi magnæ vasorum diuisiones fiunt, vt in medio cerebri ventriculo, in superiore thoracis parte, in mesenterio & aliis: quãquam aliæ eo sitæ sunt loco, quo natura opus esse censuit, vtilem animanti ex illis humorem gignere & effundere, vt tonsillæ ad linguæ radices, lactificæ ad mammas, spermaticę in scroto, & ad vteri latera, vel vbi emunctoria parare natura decreuit partibus principibus, vt ad aures, axillas & inguina. *Connexio.* Glandularum connexio est, nõ modò cum partium vasis, ad suam compositionem concurrentibus, sed etiam cum illis quarũ replent, conseruántque diuisionem. *Temperies.* Temperiei sunt frigidæ, ex quo Medicis sanguis in mammis dicitur recrudescere, cùm lactis formam illic accipit. *Actio, & vsus.* Cæterùm ex his aliæ habent actionem, vt tonsillæ, quæ saliuam fundunt toto ori perutilem, mammæ lac, D testes, sperma, aliæ vsum tantùm, vt quæ comparatæ sunt ad conseruandas, fulciendas & complendas vasorum diuisiones. Præter hæc de glandulis in genere, sciendum est *Pancreatis substantia.* Pancreas corpus esse glandulosum, carniforme, vt quòd carnis similitudinem vndique habeat & ostentet. *Situs.* Situm est ad hepatis sima, sub ecphysi cum quo magnam habet connexionem, & sub vena porta, vt ipsi, ipsiúsque diuisionibus sit velut propugnaculo, dum scilicet inania replet spatia, vasis ipsis interiecta, sicque prohibet ne violento aliquo motu, vt lapsu, diuulsa violentur.

De Iecore. CAP. XVIII.

HIs expositis, dissectionis ordo nunc postularet, vt de venæ portæ distributione ageremus: sed quia ea benè intelligi nequit, nisi hepatis, vnde vena porta oritur, perspecta omni natura, ideò translata illa, in commodiorem alium locum de hepate nunc dicemus. *Quid hepar.* Ergo hepar, Galeni sentẽtia, lib. de form. fœt. Primum est ex omnibus corporis partibus, quod absolui-

A absoluitur in conformatione. Sanguinis est officina & author, venarúmque origo, eius substantia est velut concretus sanguinis limus, quantitas varia est, non modo diuersæ, sed & eiusdem speciei corporibus: vt hominibus inter se, quorum alter gulosus erit & timidus, alter audax & sobrius. Illi enim quam huic longè erit amplius hepar quod chyli ampliorem copiam excipiendam & elaborandam habeat, omnibus tamen iecur magnum est hominibus, quod his magna sit opus sanguinis copia, ad tot spirituũ, & humidi substantifici quæ in momento quolibet agendo & contẽplando, resoluuntur, & dissipantur reparationem. Cur verò timidis amplius sit iecur, duplex afferri ratio potest. Prima quòd his facultas vitalis, in qua animorum, & irarum existit ardor, quæ est in corde sit imbecilla: Itaque eius defectum suppleri facultatis naturalis robore. Sic enim natura, solet quod vna ex parte deest, id alterius incremento, & accessione compensare. Altera quod frigidi homines plus appetant, quia Galeni sententia, in Arte parua, frigiditas facit ad appetentiam: quò fit vt maior his chyli suppetat copia, cuius abundantia, hepar nutritur, & accrescit amplius. Quibusdam brutis in *Substantia, & quantitas.* *Cur meticulosis amplius sit iecur.* *Numerus.*

B quinque & plures lobos diuisum est iecur, vt Cani & Sui, at homini vnus sæpè adest lobus, aliàs duo, ad summũ tres, híque haud ita magno interuallo discreti: qui superiorem & cauam ventriculi regionem complexu suo fouent ad promouendum coctionis opus. Ergo iecur vnico ferè lobo contentum est: quanquam tenui semper diuisione fissum, vt transitum liberum habeat vena vmbilicalis in ipsius radices & substantiam penetrans: quin & sæpè vmbilicali illi venæ substratus est exiguus quidam velut hepatis lobus, straguli vice, hepatis figura gibbosa, eminẽs, & leuis, versus diaphragma: versus ventriculum sima quodammodo inæqualis, & aspera, propter loborum interstitia, venæ cauæ originem, & situm felliculi fellis. Compositio hepatis est ex venis, neruis, arteriis, tunica, & propria substantia, quam nos sanguinem crassum, & concretum, seu parenchyma dicimus. Venæ illi, itémque arteriæ ex vmbilico veniunt At nerui ex his immediatè qui per ventriculum diffunduntur Hippocrate authore. Quanquam illi in hepatis substantiam non altè penetrant, quod exacto sensu indigere non videretur, sed in eius tunicam & superficiem distribuuntur, quòd hoc visus *Figura.* *Compositio.* *Nerui hepatis.*

C distributionis in vniuersum corpus gratia comparatum, nullum sibi reseruat humorem acrem, aut malignum, ad cuius præceptionem netuo indiguerit, quanquam ipsi subtensa tunica, multas neruosas fibras in eius substantiam demergit, vt apparet per eiusmodi tunicæ ab elixo hepate distractionem, idem de reliquis sentiendum visceribus. Tunica hepatis, est à peritonæo gracilescente propria caro à vena vmbilica, cùm diuidit se ad venarum portæ & cauæ generationem, vt est à Galeno notatum lib. de format. fœtus. Hepar vnicum est, magna sui parte in dextro latere situm, minore verò in sinistra, contra quam ventriculus. Eius connexio est in primis cum ventriculo, & intestinis, per venas & membranas peritonæi: per venã cauam, & arteriam, cum corde, per neruum cum cerebro, perque eadem illa vincula cum omnibus corporis partibus. Temperiei est calidæ, & humidæ, quibus id calidius est, venis sunt amplis & feruente sanguine: quibus frigidius, venæ angustæ & facies decolor. Actio hepatis est, chyli in sanguinem conuersio, secundæ coctionis opus. Etsi enim chylus, in venas mesaraicas primum illapsus, sanguinis rudimentum accipiat, sanguinis tamẽ formam *Situs.* *Connexio.* *Temperies.* *Actio.* *Ligamenta hepatis.*

D & perfectionem non ante adipiscitur, quàm in hepate elaboratus, & plenè concoctus fuerit. Tribus alligatur, firmatúrque crassis ligamentis: duobus quidem lateralibus in costarum notharum medio, ad fulcienda eius latera, & tertio superiori ac robusto, ex xiphoide cartilagine descendente, ad fulciendam partem eius superiorem, quæ suo pondere, ventriculi orificium inferius comprimere, sicque procidẽtiam sterni, & furculæ moliretur: Atque hæc de ligamentis propriis veniunt intelligenda, nam reliqua communia, venas, arterias, neruos, & peritonæi tunicam, per quam lumbis adnectitur, & aliis naturalibus partibus, sumus exequuti. Sed & notandum, præter tria illa propria ligamenta, aliis insuper hepar alligari ad nothas costas, vt obseruant Syluius, in anatomicis obseruationibus, & Hollerius in Praxi, cap. de pleuritide.

De Vesica fellea. CAP. XIX. A

Substantia magnitudo & figura.

VENIENDVM nunc ad vesicam felleam, quæ substantiæ est neruosæ, & magnitudinis pyri minusculi, quod eleuchinum seu cucurbitinum nominant: figuræ est rotundæ, fundo quidem capacior, sed lateribus, & orificio arctiori, & angustiori. Ex duplici est coagmentata tunica, vna propria triplici staminum genere contexta, altera à peritonæo.

Numerus & cõnexio.

Venam habet à porta, & arteriam ab ea quæ in hepar diffunditur, neruum à sexta coniugatione. Vnica est sub maiore hepatis lobo parte dextra abdita, connectitur cum hepate proprij corporis, & ductuum seu canalium, actioni suæ edendæ comparatorum, contactu, itémque ecphysi, non raro etiam ventriculo, altero ductu.

Temperies.

Omnibus denique partibus per venas, neruos, arterias, & tunicam communem. Temperamenti est frigidi, vt pars omnis neruosa. Actio eius est biliosum humorem, excrementitium quidem illum, sed tamen naturalem ab hepate fibrarum rectarum opera secernere ad sanguinis depurationem, attractúmque per obliquas fibras eo vsque retinere, donec B quantitate, qualitate, aut tota substantia, molestus esse cœperit, túmque per fibras transuersas in ecphysim depellere, ad solicitandam intestinorum excretricem. Scio Fallopium tot fibrarum cõtextum actionis eius quam diximus, ministrum vesicæ felleæ denegare.

Vesiculæ felleæ canales.

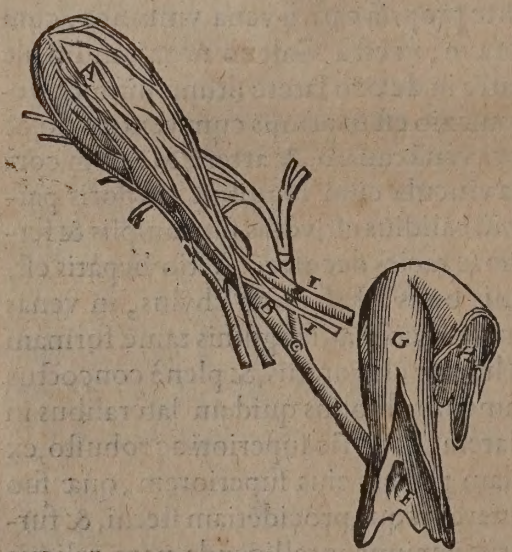
Sed illi abundè respondisse videtur Vesalius: Vesicæ felleæ varij sunt canales: Nam hæc cum ceruice satis angusta, adúsque venæ portæ originem peruenerit, in duos canales dirimitur, quorum vnus, nullam passus sui diuisionem fertur in ecphysin, nisi quòd in quibusdam alium canaliculum in ventriculi fundum demittit, vt notatum est à Galeno.

Lib. 2. de Temper.

Capit. 74. artis medicæ.

Cuiusmodi hominibus vita misera est, & molesta: nempe obnoxiis biliosis vomitibus, præcipuè ieiuno ventriculo, cum magnis capitis & stomachi doloribus, vt ab eodem Galeno est annotatum. Alter vbi extra hepatis corpus, prorruptus, se in duos aut tres ductus diuiserit, hepatis rursum substantiam subiens, infinitis ramulis, venæ portæ totidem ramulorum comitibus, per hepatis substantiam diuiditur, quo sic sanguis nisi elaboratissimus & defæcatissimus in venam cauam non assurgeret & difflueret, quæ omnia manifestè dissectio docet. C

Sexta figura de folliculo fellis.

A. *Monstrat fundum folliculi fellis.*

B. *Meatum cõmunem humoris biliosi, attractioni & depulsioni, in C. desinentem.*

D. *Meatum proprium aliciendæ ab hepate bili.*

E. *Canalem dicatum excernendæ bili in ecphysin intestinum, notatum litera.* F.

G. *Portionem ecphysis.* D

H. *Orificium ventriculi inferius.*

II. *Venas & arterias vnius lateris quæ à vena porta & arteria hepatica exporrectæ in cystim fellis, aliis alterius lateris paribus osculis occurrunt & respondent.*

De Liene. CAP. XX.

Substantia.

QVIA verò nec venę portę distributionẽ decenter demõstrare possumus, nisi prius liene sublato, & sua sede moto. Ideò priusquã vltra progrediamur, visum est de liene dicere. Lien ergo substantia est molli, rara & spõgiosa (quo facilius exciperet & ebiberet sanguinis ex hepate fęcem) hepatis carne nigriore. Refert enim colorẽ eius limosi sanguinis, ex quo generationẽ habet. Magnitudo eius satis est insignis: Aliis tamẽ quã aliis amplior pro varia

hominum

A minũ tẽperie&cõplexione. Figura quaſi triãgularis, gibba qua parte coſtis & diaphragmati adhęret, caua autẽ qua ventriculũ ſpectat. Cõpoſitio ei⁹ eſt ex tunica, propria carne, vena arteria, & neruo: membrana eſt à peritonęo propria caro ex fæce ſanguinis, ſeu potius humore melãcholico naturali, vt quo nutriatur. Venã ſuppeditat quartus venæ portæ ramus, arteriam primus ramus arteriæ magnæ deſcẽdẽtis à primo ſtatĩ extra diaphragma egreſſu. Neruũ verò ſuggerit coſtalis ſiniſter à ſexta cõiugatione per coſtarũ radices parte interna: atque hunc neruum manifeſtè intueri licet, non modo ſe per tunicam lienis ſpargentem, ſed & propriam eius carnem penetrantem cum ipſis vaſis, eodem planè modo, quo in corde & pulmonibus contingere videmus. Numero vnicus eſt. Situs in latere ſiniſtro inter ventriculum & coſtas nothas vel diaphragma potius, quod ad earum radices deſcendit. Nam ſæpius diaphragmati parte ſua gibboſa adhæret per tunicam à peritonæo, vt & caua ventriculo: tum per quaſdam venas quas ille in ventriculum tranſmittit, tum per Epiploon, connexionem habet proximè vel ſecundario cum omnibus corporis partibus, per illa ſua vaſa. Tempe-
B riei eſt frigidæ & ſiccæ, actio & vtilitas eius eſt, humorem melancholicum naturalem ſegregare: quem fæculentum attenuat vi multarum arteriarum per ſuam ſubſtantiam intextarum. Harum enim continuo motu & calore natiuo, quem vegetum ſecum à corde deferunt, craſſus ille ſanguis craſſitiem exuit, quam per ductus in eam rem paratos excutit lien, tenuiore portione in ſui alimoniam retenta. Ductus per quos craſſitiem melancholici ſanguinis à ſe deponit, ſunt vena ex eo in ventriculum aſcendens ad irritandam eius ſua aciditate appetentiam, & adſtrictione roborandam ſubſtantiam: vena item altera, quæ aliquando à ramo ſplenico, aliàs à vena porta ſub ipſo planè eius orificio, ad anum deſcendit, vt illic venas hæmorrhoidales conſtituat.

Quantitas & figura. Compoſitio. Neruus lienis. Numerus & ſitus. Temperies & actio. Vas breue. Hæmorrhoidales venæ.

De Vena porta, & eius diſtributione. *CAP. XXI.*

C VENA porta, vt & omnis alia vena ſubſtantiæ eſt ſpermaticæ, magnitudinis ſatis inſignis, figuræ rotundæ & cauæ, ductus & tubi inſtar. Compoſitio eius eſt ex tunica propria, & vna communi à peritoneo vnica eſt. Sita in ſima, ſeu concaua hepatis parte, vnde erumpit (vel ex vmbilicali potius,) in inteſtinorum omnium medio, cum quibus connexionem habet, & cum ventriculo pariter, liene, ſphinctere ani, & peritonæo per tunicam quã inde accipit. Temperiei eſt frigidæ & ſiccæ. Actio eius eſt chylum è ventriculo & inteſtinis ſugere, excipere, inque hepar deducere, donec eundem in ſanguinem verſum reuehat ad ventriculi, lienis, & inteſtinorum nutritionem. Vena porta ex ſima hepatis parte egreſſa in ſex ramos diuiditur: quatuor nempe ſimplices, & duos compoſitos, in plures nempe alios rurſum diductos. Simplicium primus aſcendit ex anteriore trunci parte ad veſicam felleam, ſecundum tubum cholagogum, cum pari arteria, vitæ, nutritioniſque gratia, intelligitúrque hæc diſtributio cyſtricæ gemellæ nomine. Secundus dicitur Gaſtrica ex parte páriter trunci anteriore, ad pylorum & ſimam ſeu poſticam ventriculi partem illi proximam fertur. Tertius Gaſtrepiplois, qui ex latere
D dextro venæ portæ excedens ad ventriculi partem gibbam pyloro vicinam & epiploi dextrã progreditur. Quartus ex poſteriore ferè & dextræ venæ portæ egreſſus, ſuper meſenterici rami radicem vſque ad initium ieiuni inteſtini aſcendit, per duodeni longitudinem exquo inteſtinalis dicitur. Atque hi quatuor ſunt ſimplices rami. Nunc de compoſitis dicamus. Primus eſt ſplenicus, qui hoc qui ſequitur modo diuiditur. Nam primo ſui initio & parte ſuperiore, venam ventriculi coronalem fundit, quæ per ventriculi poſtica in ſuperiorem & cauam aſcendit, quo cum peruenerit in duos rurſum ramos diuiditur, quorum vnus ad orificium vſque ſuperius ſcandit, alter ad inferius deſcendit, alios obiter ramos in anteriora & poſteriora ventriculi proferentes. Cingunt hi ventriculi corpus & vndique circundant, ex quo venæ hinc coronariæ nomen eſt inditum. Hanc obſeruaui aliquoties trunco exeuntem paulo ſupra ſplenici rami orificium, inferiore autẽ parte hîc idem ſplenicus ramus, ramum profert hæmorrhoidalẽ, qui ſupra lumborum partem ſiniſtram ad anum deſcendens, bonam ſui portionem in colon ſiniſtrum & rectum diffundit, ad cuius extremum ſæpius in quinque venas hæmorrhoidales findi cernitur, aliquando plures, aliquando

Subſtantia. Magnitudo. Compoſitio. Situs. Connexio. Temperies actio. Venæ portæ ſex rami. Cyſtrica gemellæ. Gaſtrica. Gaſtrepiplois. Inteſtinalis. Ramus ſplenicus. Hæmorroidales interdæ.

pauciores. Scribit Syluius hæmorrhoidalem ramum ex meſenterico ramo deſcẽdere, A & certè aliquoties ita habere obſeruauimus. Rationi tamen eſt conuenientius eum ex ſplenico deſcendere, non modò quia rem ita habere oculis vidimus, ſed etiam quia humori melancholico excrementitio excernendo eſt à natura dicatus. Sed idem hic ſplenicus ramus, ex parte ſui ſuperiore ferè media, tertium ramum producit, ad gibba ventriculi & epiploon: gaſtrepiploidem maiorem dicunt, mediam & ſiniſtram. Ex parte verò inferiore ad lienẽ ſimplicem, profert epiploidem, quam per epiploi ſiniſtrã partem diffundit. Inſuper ex parte ſui ſuperiore, quę lienem attingit, breuem ramum, vas venoſum dictum, ad orificium ventriculi ſuperius, appetentiæ gratia tranſmittit.

Vas breue ſeu venoſum. Sæpius, & ferè ſemper obſeruauimus, vas hoc venoſum, quod Galenus vas breue nominat, ex ipſo ſplenis corpore prodire, inque ventriculi medium terminari parte ſiniſtra, nuſquam verò ambas ventriculi tunicas penetrare: vnde obſcurum eſſe poſſit, *Lib. 4. de vſu part.* quî inde melancholica eluuies, in ventriculi capacitatem effundi queat. Sic igitur ram⁹ ſplenicus, vbi hos quinque expoſitos ramos ex ſe produxit, reliqua ſui parte in ſplenis ſubſtantiam, corpúſque abſumitur. Sequitur alter ramus venæ portæ compoſitus, B *Ramus meſentericus.* meſentericus dictus, qui in tres portiones dirimitur: quarum prima, & minor ad inteſtinum cæcum pergit, & coli dextram ac mediam partem, infinita aliorum ramulorum multitudine diuiſa. Secũda & media, in Ileon abſumitur: vt tertia & maior in Ieiunum. Meſentericus dicitur, quod per totum ferè meſenterium terminatur, vt ſplenicus quòd in ſplenem abſumatur. Et hæc de venæ portæ diuiſione notanda habuimus: quam ſi quando (non vt diximus) habere comperueris, nihil mirari te oportet: vix enim eandem in duobus cadaueribus comperire licet, propter infinitam indiuidui varietatem, quę (vt aiunt Philoſophi) ſua cuique eſt. Idem eſto de reliquis vaſorum diuiſionibus iudicium. Nos tamen quod frequentius eſt, à nobis obſeruatum tradimus.

De Origine arteriæ, & rami ad partes naturales deſcendentis, diuiſione.
CAP. XXII.

Arteriarũ ortus. Rebus ita peractis & perpenſis, auellenda eſſent inteſtina, ſed quia ſic C agentes, arteriæ ad partes naturales deſcendentis diuiſionem interturbaremus, & perderemus, ideò ſatius eſſe viſum eſt, antequàm inteſtina auellantur, de eius diuiſione agere. Supponendum ergo eſt, quod vt Galeni ſententia, venæ omnes ab hepate prodeunt, ſic arteriæ à corde. Hęc primo ſtatim initio in duos ramos ſic diuiduntur vt maior deorſum de- *Arteria intercoſtalis.* ſcendat, ad partes naturales ſupra ſpinam dorſi, initiò à quinta eius vertebra ducto, vnde in ſequentes abit arterias. Prima intercoſtalis dicta, pergit inter muſculos intercoſtales, & coſtarum interualla, ſpinalémque medullam, per neruorum foramina dextrorſum & ſiniſtrorſum à quinta verarum coſtarum ad vſque vltimam coſtam notham. Effingit hæc in illo itinere obeundo, ſeptem ramulos, eo quo diximus modo diſtributos, trunco deſcendentis exeuntes, è regione cuiúſque intercoſtalis muſculi.

Phrenica. Secũda duplex, pergit vtrinque ad diaphragma, ex quo diaphragmatica dici poteſt, vel phrenicarum nomine exprimi.

Cæliaca. Tertia craſſitiei inſignis, ex ſuperiore parte arteriæ, mox vbi diaphragma exceſſit, D exiliens in duos inſignes ramos diuiditur, quorũ vnus, ad ventriculum, ad ſplenem, ad epiploon, ad iecoris ſima, & veſicam felleam: alter ad meſenterium, & inteſtina, eadem deſcriptione quam de venarum meſaraicarum diximus, diffunditur, ex quo cęliaca dicitur. Notandum verò eſt omniũ oſcula ad vltimam vſque inteſtinorum tunicam penetrare, vt illo contractu chylum contentum fœlicius alliciant & facilius.

Emulgens. Quarta ad renes fertur, vnde renalis dicitur, ſeu emulgens, quòd ſanguinem idoneum, è tota maſſa ſanguinaria ſugat.

Spermatica Quinta ad teſtes, cum venis ſpermaticis præparantibus, ex quo etiam arteria ſpermatica dicitur, quæ dextra parte è trunco ipſo deſcendentis arteriæ exiliens, quò venæ ſpermaticæ lateris eiuſdem ſe comitem addat, alias ſupra alias infra venam cauã tranſit. Quare ſeduló cauendum ne dum eam denudare volumus, imprudentes violemus & rumpamus.

Hæmorrhoidalis ſeu meſẽterica inferior. Sexta ex arteriæ huius deſcendentis anteriore & ſuperiore parte egreſſa, cum venis hæmorrhoidalibus ad anum deſcendit: Statim à primo ſui initio ramos quoſdam in coli

A coli inteſtini longum diffundens, qui per anaſtomôſim aliis arteriæ cœliacæ ramis vniuntur. Nam quiſquis acrius intuebitur, non rarò animaduertet eiuſmodi vniones venis inter ſeipſas, itémque arteriis, aliquãdo etiam venis cum ipſis arteriis. Eſt enim anaſtomôſis, vaſorum inter ſe per oſculorum applicationem communio, & communicatio, vt mutuis auxiliis, ſuos ſubleuent defectus. *Anaſtomôſis vaſorũ.* Cæterùm hanc arteriam meſentericam inferiorem nominant. Septima totidem ramis à trunco progrediens, quot ſunt in lumbis vertebræ, ad lumbos & partes attinentes digreditur, nempe eius loci ſpinalem medulam, & alias partes, eiuſmodi vertebras inuoluentes, ex quo lumbaris dicitur. *Lumbaris.*

Octaua Iliacas facit, quouſque peritonæum exceſſerit, vbi crurales initium capiunt. *Iliaca.* Ilia hæc ſeu iliaca arteria multas ramulorum diuiſiones ſpargit, per os ſacrum vnde initium habet, & vicinas oſſi ſacroſedes, quæ quia ſimiles ſequuntur venæ iliacæ flexus, breuitatis cauſa, à nobis differentur in eum locum, vbi de venis iliacis mentio incidet.

B

Septima figura ventris inferioris.

C

A. Monſtrat ſima & lobos hepatis euerſi & reſupini.
B. Vnum ex lateralibus iecoris ligamentis, quibus diaphragmati alligatur.
C. Venam vmbilicalem in hepar ſubeuntem.
D. Veſicam felleam.
E. Truncũ venæ portæ, cum ſua in inteſtina implantatione, vbi & monſtrantur cyſticæ venæ, nota OO. aliæ verò ſine nota, ſunt arteriæ cyſtinæ.
G. Arteriam iecoris, circa quam diffunditur neruus à ſexta coniugatione notatus nota. 2.
H. Ductum ſeu canalem cholagogum abſciſſum, quatenus in duodenum repit.
I. Partem lienis ſimam.
K. Truncum venæ cauæ.
L. Truncum arteriæ magnæ.
M. Arteriam quæ ad ventriculum epiploon, meſenterium, & ſplenem procedit.
NN. Venas adipoſas.
OO. Renes.
PP. Venas & arterias emulgentes.
QQ. Vreteres.
RR. Venas ſpermaticas, & earundem in peritonæũ diſtributionem.

D *SS. Arterias ſpermaticas.*
T. Arteriam quæ ad coli, & recti inteſtini meſenterium, diſtribuitur.
V. Arteriæ vmbilicalis diſtributionem in duas iliacas.
XX. Duos ramos venarum & arteriarum, quas muſculoſas dicunt.
YY. Arterias & venas hypogaſtricas.
Z. Rectum inteſtinum ſectum & vinctum.
&. Veſicam.
AA. Vaſa ſpermatica deferentia, diiaculatoria dicta, ſeu expellentia.
BB. Tunicam erythroidem à peritonæo ad teſtes deſcendentem.
CC. Paruam quandam venam à vaſe ſpermatico ſupra tunicam dartos effuſam.

De neruorum ad partes naturales distributione. A

CAP. XXIII.

Neruorum qui ad partes naturales feruntur ortus.

RESTAT vt priusquàm abstrahantur inteſtina, neruos ad viſcera & partes naturales ſparſos, exponamus, nihil vt prudentes omiſiſſe videamur. Sciendum verò in primis eſt eiuſmodi neruos eſſe à ſexta coniugatione, qui deſcendunt tam ad ventriculum ſecundum œſophagi longitudinem, lateráque ipſius, quàm ad coſtarum radices, vtrinque parte interna. Cùm verò diaphragma exceſſerint, quique in partes naturales diſtribuũtur, quemadmodum venæ & arteriæ: præcipuè tamẽ arteriarũ ſequuntur flexus. Itaque ſi tibi eſt animus hanc neruorum perſequi diſtributionem, quærenda illis potiſſimum locis, in quibus arteria ad inteſtina ſupra lumbos diſtribuitur. Non ita magni ſunt hi nerui, quia membra nutritioni dicata, niſi neruulis eguerunt, ad complementum tertiæ neruorum vtilitatis, quæ eſt in diſcretione & dignotione eius quod moleſtum eſt. Niſi enim hac notitia tenerentur, nihil impediret quin occupatis re aliqua noxia illis ad vitam neceſſariis viſceribus, animal in momẽto concideret, at hanc ex hoc ſenſu conſequimur vtilitatem, vt ſimul atque aliquid inteſtina velli cauerit, admoniti periculi, medeamur. Quin & hoc ſenſu orba arroderentur, vlcerarentur, & computreſcerent, ferina confluentium & reſtitantium in illis excrementorum acrimonia. At vbi primum ſe ſentiunt lancinari, ſtatim vi excretrice ad excluſionem inſurgunt, & ſic ſe periculis præſentibus, futuríſque expediunt.

Magnitudo & vſus. B

Auellendorum inteſtinorum adminiſtratio.

CAP. XXIIII.

VBI auellenda erunt inteſtina, initium erit à recto capiendum. Ipſúmque duobus locis, iuſto interuallo diſtinctis, quatuor ab extremo circiter digitorum latitudine, arctiſſimè reuinctum diuidere, adacta inter vtramque ligaturam nouacula oportebit. Tum tunicas proprias, fibráſque & eam quæ à peritonæo communis eſt demonſtrare. Hoc facto, erit pariter religandus venæ portæ truncus, ad originem quàm fieri poterit proximè: vt ſic vnà ramis eius omnibus religatis, nullus ſuperſit hæmorrhagiæ metus. Idem in arteria cœliaca molieris ad renem ſiniſtrum, & in meſenterica inferiori, quæ ad rectũ inteſtinum deſcendit, cum venis hæmorrhoidalibus. His peractis, auelle inteſtina ad duodenum vſque, quod pariter duobus locis reuinctum, infra pori cholagogi inſertionem eſſe debebit, vt obliqua eius in id inteſtinum inſertio, oculis cerni poſſit: eſt enim inſertionis illius obliquitas contẽplatione digniſſima, vt quæ cauſa ſit cur refluere bilis in cyſtim ſuam nequeat, per compreſſionem huius inteſtini infernè ſurſum, tum tota illa inteſtinorum circumuolutio, ſeorſum à cadauere abſtracta habeatur. C

Cur à ieiuno in cyſtim refluere bilis nequeat.

Origo & diſtributio venæ cauæ deſcendentis.

CAP. XXV.

QVIA reliquæ partes naturales, dependent ferè omnes à vena caua deſcendente, ideò antequàm longius progrediamur, demonſtranda nobis eius origo eſt, & diſtributio. Dictum eſt antea venas omnes ab hepate exire, diuerſis tamen locis. Nam vena porta à ſima exit, at caua à gibba hepatis parte, trunci arborei inſtar progreſſa, in duos magnos ramos diducitur: quorũ minor ad partes vitales & animales, harúmque partium extrema peruadit, vt ſuo dicemus loco. Maior ab hepatis parte poſteriore, ſupra lumborum vertebras deſcendens ad partes infra poſitas, eo qui ſequitur modo pergit. Prima eius diuiſio eſt ad membranas renum, quæ ſunt à peritonæo. Illic ergo venas adipoſas gignit, dictas quòd adipis ingentem vim, illis in locis gignant: huiuſmodi adipoſarum diuerſa eſt origo, dextra enim ſæpius à renali dextra oritur, quòd altior ſit: ſiniſtra autem ab ipſo venæ cauæ trunco exit, quòd ſui lateris renalis ſit depreſſior, vixque aliter contingere cernas. D

Ortus venæ cauæ.

Duo rami venæ cauæ.

Adipoſæ.

Emulgẽtes.

Secunda renalis ſiue emulgens ad renes pergit: quos cùm ingreditur, vel paulo ante in duos ramos arteriæ inſtar diducitur, ſuperiorem vnum, & inferiorem alterum: Híque rurſum in plures alios per renum ſubſtantiam, vt oculis melius quàm ex libro

licet

A licet intueri. Crassæ sunt & latę vt seroso humori liberior sit sine mora trãsitus. Vtrique origo diuersa est. Nam dextra renalis, sæpius ab ipsa caua paulò altius quàm sinistra, vt quoniam illis ex officio incumbit, sanguinis massam humore bilioso, & seroso repurgare. Si quæ eius portio vni elabatur non sit impune, sed in alterius velut foueam incidat. Quod profectò non cõtigisset si è regione sibi inuicem positæ fuissent. Mansisset enim serum tanquam in æquilibrio propter actionis, tractionisque contrarietatem. Notandũ verò nos multoties in celebrandis dissectionibus, in calculoso septem comperisse emulgentes venas, totidémque arterias: quatuor à latere sinistro, diuersis locis prodeuntes, quarum vltima ab iliaca manabat, tres à dextro diuersis pariter locis. *Septẽ emulgentes venæ notatæ in calculoso.*

Tertia diuisio spermatica dicta, ad testes procedit, huius origo est eiusmodi, vt dextra ab ipsius trunci venæ cauæ parte anteriore oriatur, sinistra autem ab emulgente sæpius. Non rarò tamen videre licet his vtrinque comites alias additas: dextræ quidem aliam ab emulgente dextra, sinistræ autem aliam à vena caua: quibusdam ex vno B tantùm latere, aliis ex vtroque. Sed & aliquando animaduerti emulgentem sinistram à spermatica oriri. *Spermatica.*

Quarta, quia ad lumbos tendit, lumbaris dicitur: quæ in origine, & insertione, arteriæ lumbari in totum est similis. *Lumbaris.*

Quatuor verò sunt lumbares vtrinque, scilicet singulæ in quatuor interstitiis quinque vertebrarum lumbarium.

Quinta facit iliacas, quousque à peritonæo egressa, cruralium nomen assumant. Diuiduntur hæc primò in musculosas, sic dictas, quòd ad musculos obliquos ascendentes, & transuersos atque ad peritonæum peruadant. Ipsis aliquando origo est ab extremo trunco. Deinde diuiduntur eædem iliacæ in sacras, quæ ad ossis sacri spinalem medullam progrediuntur, per illa foramina per quæ iter est neruis ab hac medula genitis. Tertiò diuiduntur iliacæ in hypogastricas, sic dictas, quòd ad omnes hypogastrij partes distribuantur, vt ad intestinum rectum, illius musculos, cutem musculosam (quo sæpè loco hæmorroidas excitant, dicatas potius sanguini quantitate tantum peccanti repurgando, vt illæ quæ à vena porta per ramum splenicum, ad rectum intestinum descendunt, ei qui qualitate in vitio est) ad vesicam & vesicæ ceruicem, etiam vsque ad penis extrema, ad vterum, vteri collum & pudendorum extrema vsque: vnde verisimile est mulieribus grauidis menstrua erumpere, virginibúsque. Sed & eadem hæc vena sui portionem extra epigastrium emittit, per foramen ossi pubis & ischio commune, quæ alterius cruralis internæ occursu roborata, descendit, (obiter interim obturatoribus musculis, & aliis internis cõmunicata) vsque ad poplitem. Quartò iliacæ gignunt ex se epigastricas quæ vtrinque parte inferiori ascendunt per longitudinem musculorum rectorum, sparsis etiam obiter aliquot ramulis ad obliquos, transuersos & peritonæum. *Iliacæ. Musculosæ. Sacræ. Hypogastricæ. C Hæmorrhoidales externæ. Quà virginibus & grauidis fluãt mẽses. Iliacæ.*

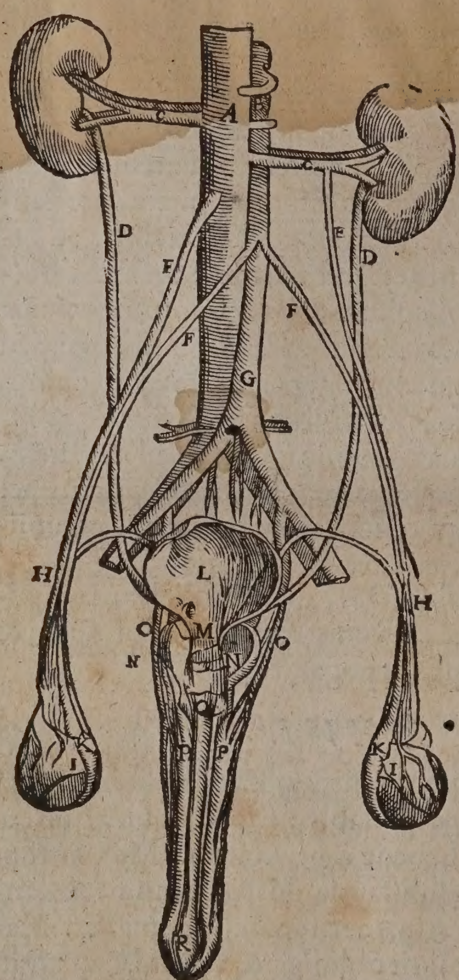
Quintò denique hæ iliacæ gignunt pudendas, sic dictas, quòd mulieribus ad pudenda & viris ad scrotum, quò illic tunicam carnosam venis refertam efforment, & ad penis cutem progrediantur: origo illis est sub ipsis hypogastricis. *Pudendæ.*

D *De Renibus.* CAP. XXVI.

SEQVVNTVR Renes, quos vt facilè demonstres, postquàm situm ipsorũ diligenter fueris contemplatus, adipe spoliabis: si quem obseptum habeant, itémque membrana quam habent à peritonæo. Mox eorum conditiones omnes expones initio à substantia ducto. Renum substantia carnea est, densa & solida, ne ab vrinæ acrimonia læderentur. Magnitudine sunt satis ampla, vt oculis patet. Figuræ sunt oblongæ & rotundæ, quasi in semicirculi formam, sursum deorsúmque leniter compressi. Partem habent cauam & gibbam. Caua venam cauam spectat, hácque parte, venas, arteriásque emulgentes excipiunt, & vreteres proferũt. Gibbosa lumbos respicit. Compositi sunt tunica à peritonæo profecta, carne propria quam parit sanguinis affusio circum vasa propria (vt fit etiã in aliis visceribus) exiguo neruo, qui à costali sextæ coniugationis manãs, cuique reni ex suo latere in tunicam renis ipsius diffunditur, quanquam aliis videtur venam & arteriam semper comitari. Itaque Fallopius diligentissimus rei anatomicæ author, obseruauit neruum hunc sæpè non in renum modò tunicam expandi, sed etiam *Substantia. Magnitudo Figura. Compositio.*

Numerus in eorum ſubſtantiam penetrare. Duo ſunt numero: vt ſi fortè vni noxa contingeret, A alter naturæ neceſſitatibus, ad quas renes ſunt comparati, ſufficere poſſet. *Situs.* Lumbis incumbunt ad magnorum vaſorum latera, ex quibus pendent, per proprias venas & arterias, quemadmodum iiſdem adhærent. Secunda quadam velut tunica, ne concuti illos contingeret violentis quibuſdam motibus. Itaque dicere poſſumus duplici renes conſtare tunica, propria vna ipſorum ſubſtantiæ adhærente: Altera velut à peritonæo profecta, qua parte ipſi adhærent. Dexter ferè ſemper altior eſt, propter rationes quas citaui de Vaſorum renalium origine. Columbo contrarium viſum eſt, ſed eiuſmodi controuerſiarum penes oculos eſſe debet iudicium. *Connexio.* Renum connexio eſt cum principibus membris per venas, neruos, & arterias, per tunicas cum lumbis, & aliis ventris inferioris partibus, præſertim verò cum veſica per vreteres. *Temperies & actio.* Calidi ſunt & humidi temperaméti, vt pars omnis carnoſa. Eorum actio eſt ſanguinis maſſam maiore parte ſeroſi humoris & bilioſi repurgare. Maiore parte dixi, quia neceſſe eſt eius aliquam portionem cum ſanguine alimentario ad partes ſolidas proficiſci, vt ipſius craſſitiei ſit vehiculi loco. *Incerniculū* Notandum præterea intra vnumquemque renem cauitatem ineſſe, B membrana quadam circunſcriptam, diuiſione venarum, arteriarúmque emulgentium cinctam, in qua vrina tranſcolatur, agente partim excretrice renum, partim attractrice vreterum, per renum ſubſtantiam parte ſima haud aliter immerſorum, quàm per iecoris corpus porus cholagogus.

Figura nona de vaſis ſpermaticis & vrinariis.

A. *Monſtrat venam cauam.*

B. *Arteriam Aortam.*

CC. *Venas & arterias emulgentes in renes ſubeuntes.*

DD. *Vreteres.* C

EE. *Venas ſpermaticas.*

FF. *Arterias ſpermaticas.*

G. *Quo loco arteria magna magnæ venæ inſidet & ſupereminet, ne ab oſſe ſacro comprimatur.*

H. *Coniunctionem, commixtionémque venæ & arteriæ ſeminalis, in textum varicoſum degenerantium atque in membranam epididymida deſinentium.*

II. *Teſticulos duos.*

KK. *Vaſa eiaculantia.* D

L. *Partem anteriorem veſicæ.*

M. *Orificium exortúmque ceruicis ſeu colli veſicæ.*

NN. *Faciem anteriorem duarum magnarum proſtatum.*

OO. *Venas & arterias quæ à ceruice veſicæ vſque ad extremum penem excurrunt.*

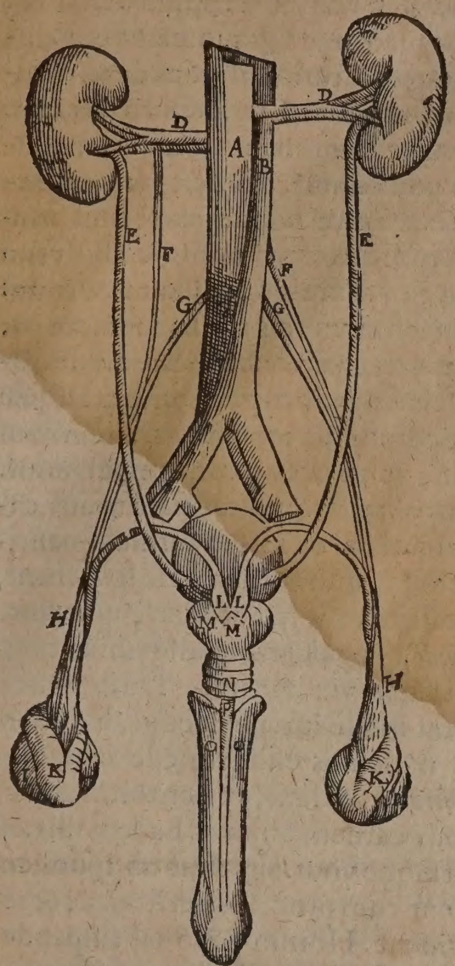
PP. *Duo ligamenta ſpongioſa quæ penem componunt.*

Q. *Canalem communem vrinæ & ſemini.*

R. *Balanum ſeu balani extremitatem.*

A

Figura decima, quæ easdem illas partes monstrat, sed inuersas.

A. *Magnam monstrat arteriam.*

B. *Venam cauam.*

DD. *Vasa renum emulgentia.*

EE. *Vreteres, vtque subeant vesicam.*

FF. *Venas spermaticas.*

GG. *Arterias spermaticas.*

HH. *Vasa varicosa.*

II. *Testiculos.*

B

KK. *Parastatas varicosas quæ vasa eiaculatoria constituunt.*

LL. *Coniunctionem concursúmque vasorum expellentium per prostatas transeuntium, vt pergant ad collum vesicæ.*

MM. *Duas prostatas glandulas.*

N. *Sphincterem ceruicis vesicæ.*

OO. *Ligamenta spongiosa origine sua distincta, quæ est ad ossis pubis partem inferiorem.*

C

P. *Canalem communem vrinæ & seminali materiæ.*

De Vasis spermaticis. CAP. XXVII.

DICENDVM nunc esset de Vreteribus, quia vt prędiximus, pori sunt à renibus producti, deferendæ in vesicam vrinæ gratiâ. Sed quia distingui & demonstrari nequeunt, nisi corrupto & vitiato situ vasorum spermaticorum, ideò æquius esse duxi, transire ad explicationem spermaticarum omnium partium. Ac primùm quò facilior, clarióque sit vasorũ spermaticorum demonstratio, ea blandè separabis, à tunica quæ venit à peritonæo, & adipe, qui ea ad os vsque pubis obsepit, diligenter eorum contemplato situ, priusquàm ipsa separes. Deinde docebis eiusmodi vasorum substãtiam, venarum & arteriarum substantiæ esse similem. Quantitas eorum penes altitudinem est exigua, at in longitudine satis insignis, propter distantiam exortus ipsorum ad testes. Longio- *Vasorũ spermaticorum substantia.*
D ra tamen sunt viris, quàm mulieribus, quòd illis testes extra ventrem propendent, at mulieribus in ventre sunt conditi. Figura & compositio, planè similis est venarum & arteriarũ figuræ, ac compositioni, hoc vno excepto, quòd ex quo magna peritonæi capacitate egressa sunt, in multiplices gyros reflectuntur, varicum instar ad testes vsque: vt vno illo tractu materia spermatica, quæ nondum aliud est quàm sanguis, præparetur ad concoctionem, seu potius in illis vasis conuersionem in sperma obtineat, per irradiationem facultatis testium. Sex sunt numero, quatuor præparantia, & duo eiaculantia, de quibus postea agemus. Vtrinque ergo præparantia duo sunt, vena nẽpe, & arteria, inde vnde ante diximus orta, cùm de distributione venæ cauæ ageremus. Inferuntur ad testes per suam ipsorum tunicam, quam nonnulli Epididymida nominant, alij Darton. Situs eorum obliquus est super lumbos & ilia, dum inter extrema ossis pubis, & ilium descendunt, adnectuntur partibus subiacẽtibus, tum certis fibris quas de se transmittunt, tum membranis à peritonæo quibus vestiuntur. Temperiem eandem quam venæ & arteriæ obtinent. Actio eorum est, sanguinem deferre ad testes, generationis seminis gratia.

Magnitudo. Figura. Compositio.

Vbi sanguis in sperma elaboretur.

Numerus.

Situs.

De Testibus. CAP. XXVIII.

Substantia, magnitudo Figura.

TESTES substantiæ sunt glandulosæ, albæ, mollis, & laxæ, quò materiam spermaticam exciperent facilius: magnitudo & figura exiguum gallinaceum ouum leuiter compressum æmulatur: compositionem obtinent ex venis, neruis, arteriis, tunicis, & carne propria. Venæ & arteriæ illis effluunt, ex vasis spermaticis, nerui ex sexta coniugatione, secundum radices costarum, & ex osse sacro ad testes perueniunt. Tunicæ quatuor testes ambiunt: quarum duæ sunt communes, & duæ propriæ. Communes sunt scrotum, ex vera cute procedens, & carnosa tunica, quæ fit ex panniculo carnoso, eo loci magnam vasorum multitudinem excipiente, quorum occasione id nominis habet. Propriæ sunt erythrois, orta ex processu peritonæi, vna cum vasis spermaticis, quæ inuoluit, & tegit in scrotum progrediente: apparet hæc rubra tum ratione vasorum, tum musculorum testium cremasterum: Deinde epididymis seu dartos, quæ originem ducit ex membrana vasorum spermaticorum præparantium. Testium caro velut materiæ quædam effusio est circa vasa, vt de aliis visceribus diximus. Notandum verò erythroidem toti testi esse circumpositam, præter quam ipsius capiti, quo loco epididymidi adhæret, quæ per vniuersam testis substantiam continua est. Dartos hæc ideò testibus fuit circumposita, quòd testes ex se laxi essent, rari, cauernosi, molles, sic vt tutò iungi non possent vasis spermaticis, quæ dura sunt, & robusta. Itaque natura vt extrema per media copularet, epididymida tunicam efformauit. Hæc in mulieribus ob paruitatem vix apparet. Duæ tunicæ communes commemoratæ, adhærent per vasa non modò inter se secum, sed etiam cum erythroide. Notabis insuper Cremasteres musculos eiusdem esse cum aliis musculis substantiæ, exiguos, & tenues, figuræ obliquæ, & latæ, ex peritonæi membrana exilientes, quæ (vt prædictum est,) ex ilibus carnem assumit. Eadem illis est quæ reliquis musculis compositio. Gemini sunt vtrinque vnus. Siti sunt ab ilium extremitatibus, ad testes vsque. Connexionem habent cum processu peritonæi, & testibus. Temperiem similem reliquis musculis obtinent. Horum actio est suspendere, & retrahere testes ad ventrem, vnde suspensorij dicti sunt. Testes numero duo sunt sæpius, vtrinque vnus, aliquando tres visuntur, aliquando vnus tantùm, vt & renibus contingit: nam quibusdam Ren vnus modò est. Intra scrotum sunt conditi sub ipsis ossium pubis radicibus: vasis suis cum principibus partibus connexi, cum ceruice vesicæ, & pene: Tunicis verò suis illis adhærent partibus, vnde illas habent. Temperiei sunt frigidæ, & humidæ, quia glandulosi: quanquam per accidens calidi esse possunt, ob vasorum confluentium multitudinem, quibus testes sunt calidiores: prompti illi sunt ad venerem, pudenda, vicinàque loca valdè pilosa gerunt, testésque præterea crassiores & solidiores. Quibus contra frigent, tardi sunt hi ad venerem, nec multam generant prolem, eámque fœmineam potius, quàm masculam, glabris ferè sunt pudendis, & testibus paruis, mollibus, & compressis.

Erythrois tunica.

Epididymis seu dartos.

Axioma anatomicũ. Cremasteres musculi.

Testiũ temperies.

Testiũ actio.

Testium actio est, semen generare, partes omnes corporis roborare, ac verè mascula virtute augere, virili quadam irradiatione. Exemplum petere licet ex castratis, qui fœmineam naturam sortiti, fœminis ipsis sæpè molliores, & imbecilliores existunt. Vt Scytharum argumento docet Hippocrates, lib. de Aëre, locis, & aquis.

A B C D (margin letters)

De Varicosis corporibus seu parastatis, & de vasis eiaculatoriis, glandulosisque, seu prostatis. CAP. XXIX.

Parastatarũ substantia.

Hîc alia loquitur author à Galeno.

Actio.

PARASTATÆ varicosæ, corpora sunt neruosa, & alba, neruorum instar habentia, rotũda, & arctè sibi intertexta, à capite ad testiũ vsque ima producuntur, vnde suo statim digressu, vasa eiaculãtia producũt. Ac nisi attẽtè nomina ipsa distinxerimus, vix cõfusionem vitabimus. Quod enim voco parastatã, id est velut testis caput, quasi alterius testis instar habens, Galeno lib. 1. de semine, dicitur epididymis. At ego multorũ anatomicorum exemplo, & authoritate, per epididymida propriã testium tunicam intelligo, cuius rei te obiter monitũ esse volui. Horũ actio est, obstare suis anfractibus, ne semen à vasis præparãtibus ad eiaculãtia emigret, antequã in illis vasis, vi testiũ perfectissimè elaboratũ, & cõ-

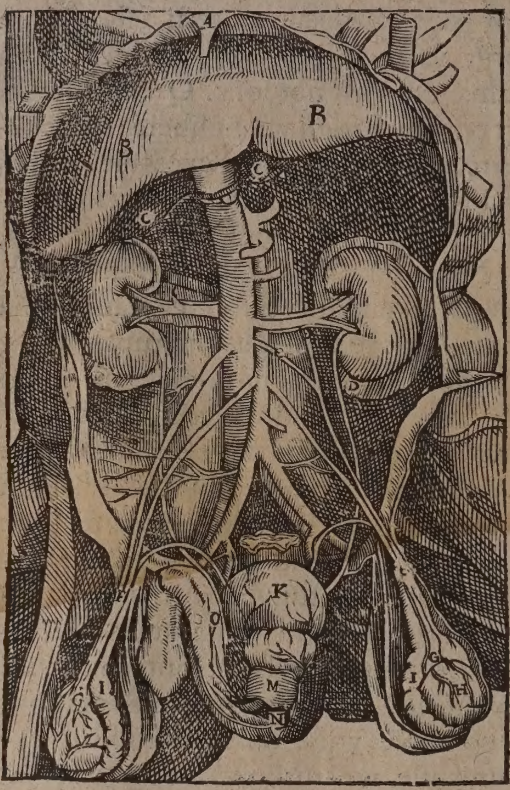
coctum

A coctũ fuerit.Nã in primis circumuolutionibus,ſanguis purus apparet.At in vltimis nõ iã rubet, ſed albicat. Ita enim ſolet agere natura,vt moras nectat materiæ,in trãſitu, vel anguſtia, vel obliquitate, quam velit noua coctione magis elaborari, & perfici. *Axioma anatomicũ.* Id docent retis mirabilis plexus,inteſtinorum circumuolutiones,fundi ventriculi rugæ,pylori anguſtia, venæ capillares per hepatis corpus ſparſæ. Certè natura ſimile quid in vaſorum ſpermaticorum fabrica eſt commolita. Quantitate figuráque ſunt aſpectabili,rotunda nempe in acutum tendente. Componuntur ex venis, neruis, & arteriis (quas ex vaſis teſtium ſortiuntur) ex epididymide, ſeu tunica à peritonæo, & propria ſua ſubſtantia. *Compoſitio.* Temperamento ſunt frigido, & ſicco. Duo ſunt numero, cuique teſti vnum. *Nominis ratio.* Dicuntur verò varicoſa hæc corpora, paraſtate quaſi ſuperficiariè adſiſtant, & varicum inſtar attexantur teſti, ſecundum eius longitudinem. Ex paraſtatis proferuntur vaſa eiaculatoria, eiuſdem cum progenitoribus ſubſtantiæ, ſolidæ nempe, albæ & velut neruoſæ. Quantitas illis eſt mediocris: figura rotunda, & fiſtularis, vt per illa ſemini via ſit libera: nullo ta- *Eiaculãtia vaſa.*
B men manifeſto meatu peruia apparent, niſi fortè in his quos longa exercuit gonorrhoea. Temperiei ſunt eiuſdem cum paraſtatis, inter quas & proſtatas colli veſicæ media interiacent, cum vtriſque immediatè connexa: quemadmodum & ſua tunica, aliiſque vaſis, cum partibus vnde ea aſſumunt. Notandum verò,quòd eiuſmodi vaſa, è paraſtatis egreſſa,ex imo teſtium ad ſummũ vſque aſcendunt, quo loco vaſis obuia præparantibus,iiſdem viis in ventrem aſſurgunt, vnáque ſe alligant neruoſis fibris, vſque ad internam ventris capacitatem. Vnde reflexa, præparantia deſerunt, quò ad ima oſſis pubis decurrant, in medium glanduloſorum duorum corporum, quæ proſtatas nominant, ad collum veſicæ ſitas, vt illic concurſu facto coaleſcant, in vnum meatum efformata.Sic enim ex tribus ductibus, nempe ex duobus vaſorum eiaculantium, & vno veſicæ meatu coit, vnus communis in viris, vrinæ ſeminíque excernendis. Hanc ductuum vnionem arguit caruncula, ad ceruicis veſicæ initia elata, criſtæ inſtar, quæ eiuſmodi ſatis patentem ductum excipiens,non rarò ab ignaris rei anatomicæ percontatoribus, pro caruncula præter naturam vſurpa- *Notãda caruncula & ab hyperſarcoſi diſtinguenda.*
C tur, tum maximè cùm ob aliquam occaſionem intumuerit. Eiaculantia hæc vaſa numero ſunt duo: vtrinque vnum. Horum actio eſt, ſemen à teſtibus elaboratum, ad proſtatas conuehere, & inde ad veſicæ collum, vnde communi meatu excernatur. *Eiaculãtiũ vaſorum actio.* In quo ſi quis quærat num communis ille meatus, ex duobus eiaculatoriis conflatus,inter duo glanduloſa corpora ſenſui ſit patens, reſpondebimus minimè patens eſſe, licet ratio cogat nos fateri, meatum illum eſſe peruium, ratione materiæ ſpermaticæ, craſſæ, & viſcoſæ, illac delatæ. Cur verò videri meatus ille nequeat, fortè eſt,quòd in mortuo cadauere meatus omnes exigui occæcantur, calore,ſpiritúſque euaneſcentibus, magni verò longè anguſtiores apparent, quòd flaceſcant omnia, & in ſeſe concidant foramina. *Axioma anatomicũ.* Certè oportet valdè anguſtos eſſe eiuſmodi meatus, in viuo etiam homine, cùm in mortuo ne aciculæ quidem acumen admittant. Quare non eſt metuendum, ne inter percontandum, dum adigitur in veſicam catheter, penetret ille in communem eiaculantium meatum, qui carunculam intercurrit:niſi fortè aliquo caſu vt gonorrhoea, vel ingẽti aliqua phleg- *Qua occaſione eiaculãtia amplo & manifeſto meatu aliquãdo ſint peruia.*
D mone, inſigniter præter naturam dilatatus fuerit. Nam videre mihi aliquando contigit,eiuſmodi meatus adeò patentes,vt ſpathulæ capitulum admitterent: quæ res admonet nos, vt inter percontandum, magnam adhibeamus cautionem, ne temerè carunculam illam violemus:Nam cathetere paulò aſperius tentata,ſanguinem eructat, ſi præſertim adſit inflammatio. Sed & ſpirituum vnà cum ſemine magno impetu confluentium concurſus,valdè promouet eiuſmodi eiaculationem ſeminis,quæ ſit per anguſta illa viarum imperio imaginatricis facultatis in coitu.

Poſt eiaculantia vaſa ſequuntur proſtatæ, corpora glanduloſa, eiuſdem ſubſtantiæ, & temperiei, cum reliquis glandulis. *Proſtatæ.* Harum quantitas ſatis magna eſt,figura rotunda, & quadamtenus oblonga, ex ſuo quæque latere apophyſim ſatis longam & mollem proferentes.Earum compoſitio eſt ex venis,neruis, arteriis,tunica,quam habent è vicinis partibus,propria denique carne,quam à prima obtinent conformatione. *Axioma anatomicũ.* Duæ ſunt numero ſitæ ad radices ceruicis veſicæ eidem, vaſis deferentibus,& partibus his annexis,arctius colligatæ.Sed & notandum, quòd pars omnis quæ nutatione,vita & ſenſu fruitur,ſecundariò vel proximè connectitur cum principibus corpo-

ris partibus,vaſorum quæ inde excipiunt interuentu.Proſtatum vſus eſt, ſemen à te- A
Proſtatum vſus. ſtibus elaboratum,proprio corpore excipere, idque eo vſque continere, quoad quantitate,qualitate, vel vtróque moleſtum ſit. Prætetea humorem quendam oleoſum,& viſcidum,corpore ſuo glanduloſo concipere, vt continuo in fiſtulam vrinariam diſtillans,ipſam ab vrinæ tueatur acrimonia. Sed & obſeruauimus vtrinque ex proſtatis, alias glandulas, quas Rondeletius appendices glanduloſas nóminat, in quibus etiam ſemen aſſeruatur. *In methodo curand. morb.*

Figura decima, qua ſuperiori figura demonſtrata, exactius repetuntur.

A. *Monſtrat ligamentum iecoris à xiphoide deſcendens.*
B. *Partem hepatis gibboſam.*
C. *Partem hepatis ſimam.*
D. *Renum inuerſorum adipoſam membranam.* B
E. *Vaſis ſpermatici ſiniſtri in vnum adductam & coeuntem bifurcationem, quæ fit ex vena caua & emulgente, quæ raro videtur.*
F. *Connexionem venæ & arteriæ ſpermaticæ, vnde in formam capreolorū vitis incipit intorqueri.*
G. *Vaſorum præparantium ad teſtes ingreſſum, quo vaſa præparantia materiam ſpermaticam teſtibus communicant.*
H. *Teſtem inuolutum tunica ſua Dartos dicta.*
II. *Paraſtatas varicoſas, vnde initium ducunt eiaculantia vaſa ſpermatica.*
K. *Corpus veſicæ.*
L. *Corpora glanduloſa, quæ proſtatas dicunt, inter quæ vaſa ſpermatica vniuntur, quo in meatum confluant, & ductum veſicæ, vrinæ & ſpermaticæ huic materiæ communem.* C
M. *Muſculum ſphincterem colli veſicæ.*
N. *Venas & arterias quæ in penem diſtribuuntur.*
O. *Duo ligamenta ſpongioſa quæ penem conſtituunt.*

De Vreteribus. CAP. XXX.

Vreterum ſubſtantia, magnitudo, figura & compoſitio.

OPPORTVNVM nunc eſſe videtur, de vreteribus, veſica, & partibus ad veſicam attinentibus,dicere.Ergo vreteresſubſtantiæ ſunt ſpermaticæ, albæ,denſæ, & ſolidæ,inſignis magnitudinis in altitudine & longitudine. Figura rotunda & fiſtuloſa. Compoſiti ſunt ex duabus tunicis: Vna propria, fibris rectis & tranſuerſis contexta, quæ venit ab arteriis, & venis emulgentibus.Altera communi à peritonæo,quin & venas, neruos, & arte- D
rias,à partibus vicinis obtinent.Duo ſunt, vtrinque vnus. Siti ſunt inter renes (ex quorum ſinuata parte exeunt)& veſicam.Ratio autem qua ſe vreteres in veſicam, & porus cholagogus in inteſtinum inſerunt, omnem ſuperat naturæ admirationem: nā vreteres, ad veſicæ orificium non quidem directò, ſed obliquè implantantur, ínque interna ſpatia penetrant. Subtus enim velut membranam,vel ligulā membranoſam corporis veſicæ findunt, in eámque,quaſi duplex eſſet,ſe inſinuant.Hæc verò ad ſubeuntis excrementi,nempe vrinæ ingreſſum,diducitur:hiátque reliquo tempore clauſa ſubſidente velut operculo,ſic vt qui in veſicæ capacitatem incidit humor, non ſolùm retrò compelli regerique nequeat, ſed ne aër quidem impulſus, inſpirandó remeare, & regredi:quod in veſicis ſuillis, vento, aëreque diſtentis, experimur. In his enim aërem ventúmque quo tument perſtare concluſum cernimus,nec niſi compreſſionis ſumma vi,extrudi inde poſſe:vt enim accurrentium per vreteres in veſicam,humorum impetu ligula hæc intro ſubuerſa patet, ſic ab intro contentis corporibus cōpreſſa,toto ſe corpore ſuoad egreſſum,obſtaculi vice intrudit,pori cholagogi cum inteſtinis

Numerus & ſitus.

Mira vreterum in veſicam inſertio.

A testinis similis est insertio. Vreterũ connexio est cũ supradictis partibus,cum lumbo-rũ musculis, supra quos à renibus in vesicam excurrunt. Quare nihil impedit quin calculus per vreteres prolabens in vesicam,stuporem femori æquè inferat,atque an-tea cùm adhuc renibus cõtineretur.Frigido sunt & sicco temperamento. Vsus eorum est,vt deferendæ in vesicam vrinæ,tanquam ductus & canales sint.

Connexio.
Etiam vretere & vesica conclusus calculus stuporem femori infert

De Vesica. CAP. XXXI.

VESICA,eiusdem est cum vreteribus substantiæ,neruosæ nempe,quò di-latari facilius posset. Magnitudo vesicæ satis est insignis,aliis tamen ma-ior,aliis minor,pro ætatis & corporei habitus varietate. Figura rotunda est, & quasi pyramidalis. Ex duabus est tunicis composita, propria vna, quæ densissima est,& tribus fibrarum generibus contexta, rectis nempe parte interiore,transuersis externa,& obliquis media. Communis altera à peritonæo:
B venas habet & arterias vtrinque vnam ex vasis hypogastricis supra os sacrum, neruos etiã vtrinque habet à sexta coniugatione cũ neruis ossis sacri mixtos. Nam à cerebro ad ossis sacri extrema vsque hi nerui descendũt.Vnica est:Sitá viris in ventre inferiore supra intestinũ rectum, & infra os pubis: mulieribus autem inter vterum & idem os: cui adhæret ligamentis membranosis,vt & peni per suam ceruicem & intestino recto per tunicam suam cõmunem & vasa propria.Temperamento est frigido & sicco.Vsus eius seu actio est per fibras continenter vrinam attrahere,ac quandiu æquum est con-tinere,deinde per ceruicem suam expellere, partim compressione, siue suipsius, siue potius musculorum epigastrij & diaphragmatis,quòd hic motus cùm sit voluntarius, nisi à musculo quo caret vesica edi nequit: partim etiã dilatatione & relaxatione mu-sculi (sphincteris fibris transuersis, vt sphincter ani contexti, vt eiusmodi vesicæ orifi-cium clauderet,nec vrina præter voluntatem efflueret. Vesica verò dum repletur,di-latatur:dum verò vacuatur, contrahitur crumenæ instar. Musculum hunc in vesica suila facile est animaduertere,exporrectum ex vesicæ orificio, & initio meatus vrina-
C rij vsque ad pudenda,etiam in fœminis : at viris definit in perinæum ; simul atque in-testinum rectum deseruit.Ita porrò exporrectus fuit hic musculus,vt sua compressio-ne vrina prorsum é vesica excluderetur,que diuturniore illic mora noxam acrimonia sua potuisset inferre.Hæc communis est de sphinctere vesicæ anatomicorum opinio, quæ tamen Fallopio non probatur.Nam(vt ait)si musculus hic esset situs infra corpo-ra glandulosa,nũquam semen in coitu posset excerni sine aliqua vrinæ portione.Qua-re censet situm esse hunc musculum supra prostatas,nihilque esse aliud quàm colli ve-sicæ initium,quod euadit carnosius,dum fibris transuersis contexitur.Quòd ad id ve-sicæ collum attinet,nihil substantia, compositione, numero & temperie à vesica,sed solùm quantitate,quæ collo neque tam ampla est, neque figura adeò rotunda,sed ob-longior cum virga virili repræsentans literæ S effigiem. Positum est viris ad extremi-tatem recti intestini & perinæi,sursum ad peius vsque radices assurgẽs, & cum eadem sese deorsum reflectens:mulieribus breue est, latum & rectum, desinens ad orificium ceruicis vteri,inter nympharum neruosa corpora.Viris connexio eius est cum vesica,
D vasis eiaculatoriis,intestino recto,& pene:fœminis verò cum ceruice vteri & puden-dis tantummodò.Vsus eius est in viris vrinam semenque effundere: fœminis solam v-rinam.Notandum verò est,diuidenda, distrahendáque esse ossa pubis,per eam qua v-niuntur commissuram,quò exactius eas partes quo sint situ contemplari possis. Intel-ligendum præterea per perinæum, non aliud quicquam intelligi viris, fœminisque, quàm spatium id quod est ab ano ad pudenda vsque ; cuius sutura taurus nominatur; vt & virgæ sutura,raphi.

Vesicæ substantia,
Magnitudo
Figura.
Compositio.
Numerus.
Situs.
Temperies.
Actio.
Sphincter vesicæ.
Situs sphincteris.
Vesicæ ceruix.
Connexio ceruicis vteri & vsus.

Figura vndecima de Vesica & Pene. A

A. B. *Monstrant duo ligamenta spongiosa quæ corpus penis componunt.*
CC. *Eorundem initium.*
D. *Glandem.*
E. *Musculum sphincterem.*
F. *Vesicæ corpus.*
G. *Glandulas prostatas.*
H. *Vreteres.*
II. *Vasa spermatica eiaculantia.*

De Pene. CAP. XXXII.

Substantia penis, quātitas & figura.

SEQVITVR pudendarum partiū virilium, muliebriúmque explicatio, ac primò de virilibus dicemus. Penis substantię est ligamentosæ, quia ab ossibus illa primùm prodit: quātitatis est in omnem dimensionem satis insignis: aliis tamen maior, aliis minor figura penis rotunda est, sursum tamen, deorsúmque leuiter compressa. Compositio ex duplici tunica, neruis, venis, arteriis, duobus ligamentis, meatu vrinario, & quatuor musculis. Tunicas habet tum à vera cute, tum à panniculo carnoso, venas verò & arterias à vasis hypogastricis, quæ supra os sacrum ad penem parte inferiore progrediuntur, vt pudenda vasa parte superiore. Ligamenta penis prodeunt à lateribus, & inferiori commissura ossiū pubis vtrinque. Quare penis protinus à sua radice duplici est instructus ligamēto, sed mox duo illa in vnum coëunt spongiosum. Vrinæ ductus in inferiore penis parte situs inter duo ligamenta venit à ceruice vesicæ. Quod ad musculos spectat, duo laterales magnam penis partem componentes, ab interno ischij tubere prodeunt, móxque ab ortu dilatantur, sed gracilescunt. Duo alij inferiores à musculis ani oriuntur, ductúmque vrinarium comitantur per perinęi longitudinem, quousque penem subeant: adeò verò hi duo musculi arctè cohærent, vt vnum videantur forma triangulari. Quatuor hi musculi dum agunt coitus tempore, diducunt dilatántque hunc meatum vrinæ & semini communem, vt impetu vno semen in agrum naturæ excernatur: quin & eodē illo tempore rigidum sic penem continent, vt in neutram partem inclinet. Vnicus est penis, & situs supra inferiores ossis pubis partes, vt in erectione esset rigidior. Connexio eius est cum illo pubis osse, & vicinis partibus per partes ipsum componentes. Tēperamento est frigido & sicco. Actio, semen in vuluam inferre, conseruandæ speciei humanæ gratia. Penis caput inde incipit, vbi tendines eius desinunt. Caput illud à figura quam habet, Glans dictum est & Balanus. Cutis quæ id caput integit præputium dicitur. Huius glandis caro mediæ est naturæ inter carnem glādulosam & veram cūtem. Notandum verò penis ligamenta esse spongiosa contra aliorum conditionem, crasso sanguine & atro referta. Hæc verò omnia cupidæ voluptatis illecebris agitata, & veneris incendio accensa, penem tumefaciunt & erigunt.

Compositio. — *Penis ligamenta.* — *Musculi penis.* — *Musculorū eiusmodi actio.* — *Balanus.* — *Præputium* — *Penis ligamenta.*

B C D

De mulierum spermaticis vasis ac testibus. CAP. XXXIII.

Quid virilia differāt à muliebribus spermatica vasa. Cur muliebria vasa spermatica virilibus ampliora sint sed breuiora.

EXEQVENDA nunc essent pudenda muliebria, sed quia illa ex ceruice & vteri proprio corpore dependent, ante de vtero dicemus. Si tamen prius quid intersit vasis spermaticis, testibúsque muliebribus & virilibus dixerimus. Sciendum ergo est spermatica mulierum vasa à virilibus nihil differre substantia, figura, compositione, numero, connexione, temperie, origine & vsu, sed solùm magnitudine & distributione: nam mulieribus ampliora sunt & breuiora. Ampliora quidem oportebat illa, quod non modò conuectura essent materiam generationi fœtus & testium nutritioni, sed etiam vteri & fœtus alimoniæ sufficientem. Breuiora verò, quia in mulierum ventre ad testes desinunt & vterum. In quo notandum vasa spermatica præparantia paulò antequàm testes accedant, in duos ramos inæquales diuidi, quorum minor eo quo de virilibus diximus, modo inflexus, pergit in caput testiū,

A per quam sui tenuissimum ramulum transmittens in tunicas testium, vitæ & alimoniæ gratia: nec in tunicas modò, sed & in eiaculantia vasa. Maior verò ramus vtrinque descendit per superiorem corporis vteri partem, inter tunicam propriam & communem à peritonæo, vbi in plures ramulos diuiditur. Ex hoc discrimine vasorum spermaticorum facilè intelliges, cur minus seminis excernãt mulieres quàm viri. Quod ad testes attinet, nihil à virilibus differũt, nisi secundum magis & minus. Nam & minores sunt & figuræ magis simæ & compressæ, ob caloris defectum qui ipsos ad iustam magnitudinem adducere & excitare non potuit. Compositio est simplicior: carent enim scroto, tunica carnosa, & secundum nõnullorum etiam opinionem erythroide, sed in eius loco aliam habẽt à peritonæo, quæ propriam, id est epididymida, seu darton integit. Syluius scribit muliebres testes carere erythroide: certum est tamen quòd præter propriam Darton aliam habent à peritonæo, quæ est erythrois, seu vt loquitur Fallopius elythrois, quasi vaginalem dicas. Existimo verò hunc errorem manasse ex Galeni textu, perperàm intellecto, quo scribit, testes muliebres carere epididymide. Nõ enim

Testes muliebres à virilibus quò distent.

Compositio testium muliebrium.

Lib. 14. de vsu part.

B de tunica est intelligendum, sed de parastata varicosa (vt ante exposui:) numero nihil differunt, sed situ. Nam viris extra ventrem pendent ad os pubis supra perinæum: mulieribus in ventre sunt conditi, ad vteri latera prope fundum, sic tamen vt vteri corpus non attingant. Adnectũtur verò vtero hi testes, tum tunica à peritoneo, tum vasis eiaculantibus ad vteri cornua descendentibus: reliquo verò corpori per vasa & neruos ortos ab osse sacro & costali. Temperamento sunt quàm viriles frigidiore. Eiaculantia mulierum vasa à virilibus differunt, quòd ab initio ampla sunt, & consistentiæ seu substantiæ venosæ, sic vt vix discernere queas à tunica peritonæo, mox neruosa euadunt, vnàque gracilescunt, adeò vt spectantibus fracta ruptáque, quanquam falsò appareant. At vbi propius ad vteri cornua accedunt, iterùm dilatantur: in reliquis conditionibus cum virilibus conueniunt, nisi quòd omnino graciliora sunt & breuiora. Figura est illis rotũda, sed magis quàm viris anfractuosa: credo vt anfractus eiusmodi parastatarum varicosarum loco esset. Sita sunt inter testes & vterum, nam ex testium capite prodeunt: mox tunica à peritonæo munita in vterum implãtantur per cornua.

Situs.

Connexio.

Eiaculãtia muliebria vasa.

Cur eiaculantia muliebria sint anfractuosa.

Situs.

C

Duodecima figura de Vtero.

AA. *Docent vasa spermatica præparantia, id est venas, arteriásque duplices id muneris sortitas.*

BB. *Ramos qui pergunt ad testium membranam descendẽtes à peritonæo.*

CC. *Connexionem venæ & arteriæ spermaticæ ad testes descendentium.*

DD. *Portionem supradictorum vasorum, ad vteri fundum descendentium.*

EE. *Monstrant textum varicosum vasorum.*

FF. *Corpora testium.*

GG. *Vasa spermatica eiaculantia.*

D HH. *Initium supradictorum vasorum, parastatas varicosas circa testes efficientium, vsque ad notas* GG.

II. *Fundum vteri, quo supradicta vasa terminantur.*

K. *Proprium vteri orificium.*

L. *Vteri ceruicem.*

M. *Meatum vesicæ.*

N. *Vasa quæ ad vteri ceruicem terminantur.*

O. *Orificium ceruicis vteri.*

De Vtero muliebri. CAP. XXXIIII.

VTERVS pars est humani corporis, quæ in solam mulierem cadit, scroti nempe loco ipsi à natura concessa, vt ceruix vteri, partésque annexæ loco penis: sic vt si quis exactè partes muliebres virilésque contempletur, non numero differre eas, sed situ tantùm & vsu comperies. Quod enim viro extrorsum patet, id mulieri introrsum est reconditum, cum naturæ

Pudenda muliebria quid à virilibus differant.

ſingulari prouidentia,tum ob caloris muliebris infirmitatem,qui foras eiuſmodi par- A
tes,vt in viro,propellere & exerere non potuit. Vterus ſubſtantię eſt neruoſæ & mem-
branoſæ,vt pro incidente neceſſitate dilatari & contrahi facilius poſſet. Magnitudo

Vteri ſubſtantia & Magnitudo

eius varia eſt pro varia ætatis, venereæ exercitationis, menſtrualis materiæ profuſio-
nis,& temporis conceptus ratione.Impubi adhuc mulieri, & venerem haud expertæ,
nec menſtruali,nec grauidæ omnino eſt exiguus vterus: quare vteri quantitas certò

Figura.

definiri nequit.Figura vteri veſicæ figuræ planè ſimilis eſt,ſi illam abſque ſuis apophy-

Cornua vteri.

ſibus,quas Herophilus cornua nominabat, propter eam quæ illis cum cornibus bu-
bulis,nunc primum ſe exerentibus intercedit,ſimilitudinem conſideraueris. Conſtat

Compoſitio.

partibus ſimplicibus & compoſitis. Simplices ſunt venæ,arteriæ,nerui & tunicæ. Ve-
næ & arteriæ quatuor numero exiſtunt, duæ quidem ex vaſis ſpermaticis præparanti-

Vaſa.

bus,duæ reliquæ ex hypogaſtricis eo aſcendunt quo nunc dicemus modo. Primùm e-
nim eiuſmodi vaſa,priuſquàm vtrinque ad vterum aſcendant, in duos ſe diſſecant ra-
mos,quorum alij ad vteri partem inferiorem pergũt,alij ad eius ceruicem quibus ſan-

Nerui.

guis menſtruus.Si à conceptu redundat,poteſt expurgari.Nerui ad vterum perueniũt B
vtrinque, tum à ſexta coniugatione ſecundum ſpinæ longitudinem deſcendente,tũ
ab oſſe ſacro : qui mox vniti commixtíque inter ſe aſcendunt, per vterúmque diſtri-
buuntur,venarum & arteriarum inſtar.

Tunica ſeu membrana potius propria.

Tunica vteri exterior ſeu communis eſt à peritonæo,qua parte attingit os ſacrum,
propria verò à prima conformatione. Triplici hæc ſtaminum genere contexta eſt. Re-
ctis parte interiore ad feminis vtriuſque attractionem, tranſuerſis exteriore ad id vbi
res feret,excernendum,obliquis in medio ad huius debitam retentionem. Vterus di-
uiſionem non admittit, niſi ratione partium dextrarum & ſiniſtrarum, obſcura linea
qualem in ſcroto videmus,ſed non ita manifeſta diſcretarum:nec oportet veterũ mo-

Nullæ in vtero cellæ.

re alias in vtero cellas nos comminiſci. Nam naturæ lege mulier ſimul & ſemel non
eſt potens, niſi duorum fœtuum. Argumento eſt quòd duabus tantùm mammis do-
nata fuerit. Si plures geſtare cernatur, præter naturam eſt,& monſtri ſimile,quòd na-

Plurium quàm duorum monſtro ſimilis eſt partus.

tura illis de commeatu & alimonia non prouiderit. Ad imum ventrem natura vterum
collocauit,quod ſic loco eſſe videretur admodum opportuno ad ſemen excipiẽdum, C
fœtum gerendum & excludendum. Poſitus eſt inter veſicam & rectum inteſtinum,
hiſque partibus arctius multò ſua ceruice,quàm proprio corpore alligatur:ſed & duo-

Situs.

bus præterea fortiſſimis ligamentis à lateribus, & ſuperioris oſſis pubis partibus,ex
quibus ſuſpenſus apparet. At communi ſua tunica à peritonæo eo præſertim loci den-

Dolor vteri ad quas propriè partes pertineat.

ſiſſima alligatur oſſi ſacro,ilium oſſibus & lumborum. Huius arctæ connexionis ra-
tione grauida mulier eiuſmodi ligamentorum dolorificas retractiones, & velut con-
uulſiones ſentiens,ſe grauidam agnoſcit. Temperiei eſt frigidę & humidę,magis ex e-
uentu quàm ex ſeſe. Actio eius eſt ſemen vtrumque concipere, cõceptúmque ad de-

Vteri propria actio.

finitum vſque,à natura tempus fouere, conſeruare, nutrire, ſanguinem inſuper men-
ſtruum excipere,excernereque. Vteri partes compoſitæ ſunt,proprium ipſius corpus,
& ceruix eiuſdem. Id corpus grauidis ad vmbilicum vſque extẽditur,altius aliàs,aliàs

Cotyledones vteri.

depreſſius. Parte interna contẽplandi veniũt Cotyledones, qui nihil ſunt aliud quàm
orificia & oſcula venarum illic deſinentium. Vix in mulieribus apparẽt,niſi ſtatim ab
excluſo fœtu, aut menſtrua purgatione: at in ouibus, capris & vaccis omni apparent D
tempore granorum frumenti inſtar,niſi cùm fœtæ ſunt, tum enim auellanarum nucũ
æquant magnitudinem, quin & tum in mulieribus tument, inſtárque habent carnis
informis ſeſquidigitum craſſæ,quæ fœtus vtero concluſi partes omnes naturales cin-
git:quo nomine informis hæc caro, nonnullorum ſententia in tunicarum fœtum in-
uoluentium numero eſt habita, Chorióngue dicta: quod quemadmodum in brutis

Iuſta Colũbi reprehẽſio.

chorion,venis,arteriiſque contextum eſt,vnde fiunt vaſa vmbilicalia,ſic mulieri eiuſ-
modi carnea moles venis,arteriiſque eſt intexta,vnde eiuſmodi vaſis eſt origo. Quod
quàm verè & cum ratione ſic dictum,aliorum eſt iudicium. Vnum eſt cuius te velim
admonitum,quòd quemadmodum Cotyledonum incrementa in brutis chorij nomi-
ne non denominantur,ſed eiuſdẽ tantùm appendices dicuntur,ſic in mulieribus eiuſ-
modi tumefacti Cotyledones,chorij nomen non merentur, ſed chorij appendicũ po-

Vteri orificium.

tius. Definit hoc corpus in quandam anguſtiam, quæ id ad pudenda perſequentibus
occurrit in mulieribus quæ nondum pepererunt, vel certè aliquandiu ſteriles manſe-
runt. Nam in recentibus puerperis,nihil præter cauitatem intueri poſſis, nullam præ-

terea

A terea anguſtiam. Hanc anguſtiam proprium vteri orificium nominamus,quod à con-
ceptu exactiſſimè clauditur, præſertim quouſque fœtum inuoluentes membranæ ab-
ſolutæ ſint, ſatíſque ſolidè ad continendum ſemen,ne exiliat,vel à ſubeunte aëre cor-
rumpatur:nam mox reſeratur vt exitus pateat ſemini,menſibus in quibuſdam,ſeroſiſ-
que humoribus quæ per grauiditatis tempus in vtero congeruntur. Ab hoc proprio
orificio,ceruix vteri ortum habens,ad pudenda vſque extenditur. Subſtantiæ eſt mu-
ſculoſæ,ex mollicula carne contextæ,quod oporteret eam extendi & contrahi,ruga-
ri & exporrigi,explicaríque & intorqueri ac vibrari ad fœtus excluſionem; rurſumq;
poſt ſibi reſtitui. Ætate procedente occaleſcit, tum attritu venereo,tum ætatis ratio-
ne,qua totum corpus omnibus ſuis partibus ſicceſcit & induratur. Iuuenibus enim &
adoleſcentibus tractabilis & flexilis eſt ad naturæ neceſſitates. Magnitudo eius in om-
nem dimenſionem ſatis ampla eſt: quamquam varia ſit ob infinitam corporum varie-
tatem. Figura eſt oblonga,rotunda,& caua. Compoſitio eadem eſt cum vteri compo-
ſitione, niſi quòd tot vaſa non excipit quàm vterus. Nulla enim alia habet quàm quæ
B à venis hypogaſtricis tranſmittuntur per ramos ad vterum aſcendentes. Ceruix hæc
parte interna multis crenis palati canini inſtar rugoſa eſt,vt illa inequalitate maiorem
coëunti voluptatem pareret, ſicque breuior coitus foret. Vnica eſt, & ſita inter veſicæ
ceruicem, & rectum inteſtinum, quibus arctè adhæret, quemadmodum & vtero per
proprium vteri orificium, pudendíſque per ſuum: per vaſa verò ſua, partibus omni-
bus vnde illa tranſmittuntur. Temperamento eſt frigido & ſicco. Semini in vterũ im-
mittendo,fœtui excludendo,& menſtruis fluentibus via eſt. Notatu verò dignum eſt
in viæ hac longitudine,nullam eiuſmodi membranam reperiri, quam Hymen nomi-
narunt,quamq; comminiſcuntur,primo coitu diffringi. Columbus tamen,Fallopius,
Vierus,multiq; alij ætatis noſtræ docti viri,contrà ſentiunt, aiúntque paulò ſupra du-
ctum vrinarium in virginibus comperiri, cerníq; eiuſmodi membranam neruoſam,
tranſuerſo ſitu in media veluti huius ceruicis via poſitam, & ad menſium exitum per-
foratam. Sed vt id experientia falſum deprehendas,veteres in hunc errorem impulſos
ex eo veriſimile eſt,quòd nonnullis primo coitu,ſanguis ex illis locis erũpit copioſius.
C Sed veriſimilius eſt,contingere id ex vaſorum quorũdam per internam ceruicis vteri
ſuperficiem deſcendentium, violento attritu, nequeuntium tam validam extenſionẽ
ſuſtinere,quẽ neruoſa illa ceruix primo congreſſu ſuſcipit,citra ruptionẽ:neque enim
virgo nubilis quæ partes ſuas genitales, viri genitalibus proportionatas, mole & am-
plitudine habuerit,eiuſmodi ſanguinis fluxum expertura eſt,vt pluribus verbis doce-
bimus,lib.de Generat. Definit ceruix hæc ad pudendum muliebre,vbi eius proprium
eſt orificium,id pudendum nobis nunc explicandum eſt, quòd ceruicis ſit apophyſis
& appendix. Pudendum muliebre ſubſtantiæ eſt mediæ,inter carnem & neruum. Ma-
gnitudo ipſi eſt ſatis inſignis,figura rotunda,caua,oblonga. Compoſitio ex venis,arte-
riis,neruis,ad vteri ceruicem deſcendentibus,& duplici tunica,à vera cute, & panni-
culo carnoſo prodeunte: ambæ eiuſmodi tunicæ arctè illic vniuntur,per interiectam
carnem,ex quo dicitur hæc pars ex tunica muſculoſa coaluiſſe. Numero vnicum eſt.
Situm ſupra perinęum. Cõnexionem habet cum Ano,ceruice vteri & veſicæ,per pro-
pria vtriuſque orificia. Temperiei eſt mediæ, inter calidũ, frigidũ,humidum & ſiccũ.
D Vſum eundem habet cum virili præputio,nempe vt cum nymphis arceat ingreſſu aë-
rem,vnde vtero impendet algoris periculum. Pudendorum labra Pterygomata Græ-
cis,nobis Alæ dicuntur, totámque illam regionem continent, quæ pilis veſtita eſt. Et
quia in Nympharum mentionem incidimus,ſciendũ Nymphas apophyſes eſſe,& ve-
luti cutis muſculoſæ productiones,quæ vtrinque ex parte ſuperiore oſſis pubis, deor-
ſum vſq; ad ceruicis veſicæ orificiũ deſcendunt,ſæpè in tam turpẽ molem excreſcen-
tes,vt virilis membri inſtar arrigant. Quare quibuſdam ſunt à primis annis amputan-
dæ,magna tamen cautione adhibita,ne ſi audacius exſecentur,tanta ſequatur hemor-
rhagia,vt mortis mulieri vel vtero ſterilitatis conſequutionem adferat, ob vteri fuſo
ſanguine nimio refrigerationem. Recentiores anatomici,vt Columbus & Fallopius,
præter has partes alterius meminerunt particulæ,quę in ſummo eminet pudendarum
partium,ipſiúſque etiam vrinarij ductus,quæ eaſdem alas, de quibus paulò ante dixi-
mus,coniungit. Columbus Tentiginem vocat,Fallopius Cletorida, vnde verbum in-
fame Cletorizein. Sed quia obſcœna pars eſt, qui plura de ea ſcire volet, legat illos
quos citaui ſcriptores.

Grauidis non ſemper exactè clauditur proprium vteri orificiũ.

Ceruix vteri.

Vaſa ceruicis vteri.

Hymen nullum.

Vnde ſanguis qui quibuſdam virgunculis primo erumpit coitu.

Pudendum muliebre ceruicis eſt vteri apophyſis.

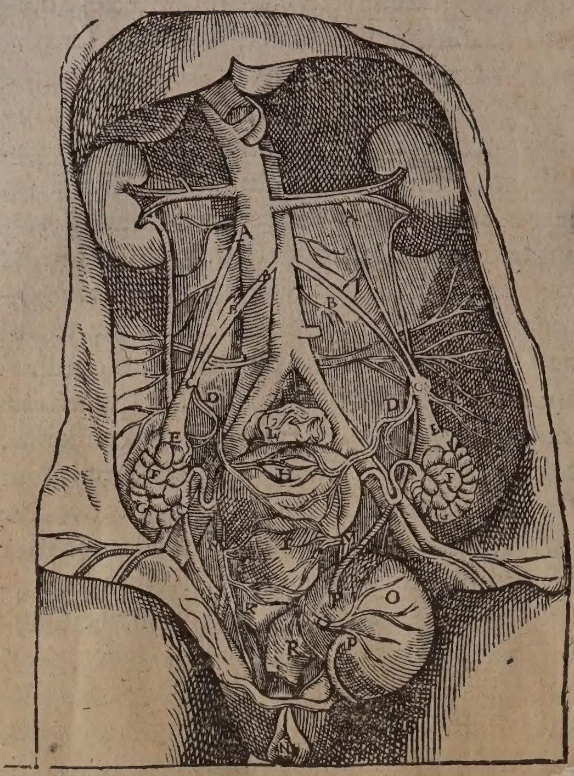
Vſus pudendi muliebris.

Pterygomata.

Nymphæ.

Tentigo.

Decimatertia figura, partes muliebres à virilibus differentes monstrat. A

AA. *Monstrat venas spermaticas.*
BB. *Arterias spermaticas.*
CC. *Harum connexionē cum venis spermaticis, insuper aliam diuisionem venarum & arteriarum spermaticarum, testes & vteri fundum adeuntium.*
DD. *Portiones vasorum spermaticorum, vteri corpus adeuntium.*
EE. *Alterā eorumdem vasorum portionem testes adeuntium.*
FF. *Testes muliebres.*
GG. *Vasa eiaculatoria, quæ è testibus exeuntia in vterum se per cornua præcipitant.* B
H. *Corpus vteri.*
I. *Situm proprij vteri orificij.*
K. *Ceruicem vteri.*
L. *Intestinum rectum, resectum & ablaqueatum.*
M. *Venas & arterias hypogastricas, ad vteri corpus, ceruicémque adeuntes.*
N. *Orificium ceruicis vteri.*
O. *Corpus vesicæ inuersum.*
PP. *Vreterum quorum vnus resectus est in vesicam ingressum.*
Q. *Venam & arteriam, ad vesicam pergentes, ab his productas quæ adeunt vteri ceruicem.* C
R. *Ceruicem vesicæ, eiúsque musculum, cuius apertiorem demonstrationem habuisti præcedentibus figuris.*

De Tunicis fœtum in vtero continentibus, déque Vmbilico.
CAP. XXXV.

Substantia, Magnitudo Figura, & Compositio.

MEMBRANÆ fœtum in grauidæ matris vtero continentes, substantiæ spermaticæ sunt & neruosæ, ex semine materno materiam sortitæ. Neruosæ autem factæ sunt, quò facilius extendi possent, pro fœtus contenti necessitate. Earum magnitudo in latitudine, & altitudine insignis est, instante præsertim partus tempore. Figuræ sunt rotundæ, vteri instar. Compositionem habēt ex venis, arteriis, & propria substantia. Venæ, arteriæq; ad illas distribuuntur (seu obscurè, seu manifestè pauciores, pluresve) ex vtero per Cotyledonas, qui eandem in vtero rationem, fœtu adhuc concluso habent, quam papillæ fœtu excluso in nutricibus. Sic enim vterus Cotyledonas, seu venas in eos degenerantes, per medias membranas, concluso fœtui tanquam quasdam papillas profert. Tres sunt numero secundum Galenum: vna Chorion, seu Secundina dicta: altera Allantoides: tertia Amnios. Hunc tunicarum numerum in brutis comperio, in muliere non comperio: nisi quis fortè in hoc tunicarum numero haberi velit tumentes, & in carneam quandam molem conflatos Cotyledones, quod multi scribunt rei Anatomicæ periti: quam tamen opinionem tanquam veram recipere non possumus. Nusquam enim allantoidem reperire in mulieribus, semestri, septimestri, octimestri, & absoluto nouem mensium fœtu grauidis, mihi vnquam contigit: etsi eam studio omni perquisiuerim, remotis obstetricibus, quæ aliquam tunicarum violare possent. Hac verò arte hoc exegimus negotium, matris cadauer ad vteri regionem decussatim diuisimus, ac sublatis impedimentis omnibus, quæ diligentiam nostram remorari, & obscurare possent, quāta fieri potuit dexteritate, non illud modò infantis cubile ab interna vteri facie, cui per cotyledonas adhæret, abstraximus, sed & primam membranam, quam Chorion

Cotyledones D

Numerus membranarum fœtus.

A Chorion diximus, à ſubiacente Amnios dicta, citra rupturam vllam abduximus:ſic enim nullum humorem effudimus, vnde exprobrari poſſet attritam fuiſſe tunicam aliquam, humori illi continendo attextam. Dehinc ſæpius multis teſtibus & arbitris adhibitis, diligenter inſpeximus, ſi quo loco appareret diſtinctio vlla duarum membranarum allantoidis, & eius quæ Amnios dicitur, ad ſeptis diſcludendos humores contentos, & ad alios qui memorantur vſus. Sed cùm nihil horũ intueremur, Amniõ humore differtam, parte ſumma accepimus, diſſectámque duram miniſtrorum manibus quo loco ſecueramus, ſuſpenſam ſic tenuimus, vt nullus hinc humor in chorij aut vteri circumferentiam poſſet effluere: mox ſpongiis humorem quo differta erat, vniuerſum ſenſum exhauſimus, concluſo adhuc fœtu ad exitũ parato; vt ſic exhauſta humore tunica amnio, videremus num alius ſubeſſet humor alia præterea tunica cõcluſus. Sed his omnibus ſingulari diligentia, & fide peractis, nullum alium humorem, nullam præterea membranarum ſeparationẽ intueri potuimus. Sic vt, inde in ea ſententia animum meum obfirmauerim, duabus tantùm tunicis, chorio & amnio, fœtũ B humanum in vtero inuolui. Sed hac ego experientia non contentus, quò mihi magis de illa allantoide conſtaret, duas dictas tunicas tranſuectus, ad fœtum perueni, atque ad eius veſicam calamum admoui, admotámque quàm magna exſpiratione potui inflaui, vt experirer, ſi illa inflatione aërem in eam tunicam de qua quæſtio eſt, impellere poſſem, vt nonnulli ſcripſêre. Sed ne ſic quidem vllum hinc aërem, per vmbilicum in controuerſam tunicam abigere potui, quin potius veſica illum per pudenda euolare comperi. Quare nullam ſubeſſe pro certo habeo allantoidem. Adde quòd nunquam comperiri, vel videri à me potuit in vmbilico meatus ille Vrachos dictus, quem principium, originémque allantoidis tunicæ adſtruunt. Sed etſi nullam eſſe allantoidem tunicam, pro confeſſò habeatur, quid inde ſequetur incommodi? præſertim cùm ſudor, vrináque fœtus, facilè & ſine vllo incommodo, eadem tunica excipi, colligi & contineri queant, propter exiguum quod inter vtrumque eſt diſcrimen. Quòd ſi quis obiiciat vrinam acrimonia ſua, & contactu noxiam fœtui futuram: Reſpondebo, non poſſe magnam in tantuli fœtus vrina ſubeſſe acrimoniam, eámque, ſi quæ ſubſit, tem- C perari, ſudoris vna permixti vapore halituoſo. Si preterea vſum eiuſmodi humoris reſpexerimus, (qui eſt ſuſtinere fœtum, ne ſuo pondere vincula abrumpat, quibus vtero alligatur) nullum ad eam rem humorem ſeroſo magis idoneum comperiemus, vt qui craſſitie ſua, ſuſtinendis ponderibus longè ſit accommodatior, quàm tenuis & nimium liquidus ſudor. Item enim maria longè grauiora pondera, citra ſubmerſionis periculum vehunt, quàm flumina. Itaque concludo nihil eſſe neceſſe, vrinam tunica vna, & ſudorem altera excipi & contineri. Qui ſecus ſcripſerint Veteres, ex obſeruatione in brutis facta ſcripſerunt. Quare duas conſtituemus tantùm tunicas, Chorion & Amnion, quarum vna, cùm alteram contineat, ambæ ſic fœtum continent, vt ipſum vndique inuoluant. Huic ſententiæ ſuccinit quodammodo Fallopius: duas enim tantùm tunicas ponit, Chorion & Amnion, ſed fœtum vrinam excernere autumat, in chorij partem quandam, vt lectis eius Obſeruationibus intelliges. Ambæ hæ tunicæ connexæ ſunt inter ſe, vltrò citróque commeantibus tenuiſſimis neruoſis fibris, & exiguis vaſculis, à Chorio extrinſecus obſito in Amnion interiorem tunicam D penetrantibus. Quare niſi has tunicas cautè tractaueris, facilè Amnion inter ſeparandum laceraueris. Eiuſdem cum reliquis membranis ſunt temperamenti. Vſus diuerſus eſt, nam chorion factum eſt tum ad conſeruationem vaſorum, quæ ex vtero excipit ad generationem venarum, & arteriarum vmbilicalium, tum ad partium quas cõtinet tuendam integritatem. At Amnios ad excipiendos continendóſque excrementitios & ſeroſos humores, quos fœtus vtero concluſus, ſolet excernere. Eſt verò hæc tunica araneoſæ tenuitatis, mollis prætereà, valida tamen & æqualis, ne ſuo contactu fœtum lædere poſſet, ex quo Agnina eſt nuncupata.

Duplici experientia docet nullã eſſe qua fœtus in vtero humano contineatur allantoidẽ.

Docet ratione triplici nullam eſſe allantoidẽ.

Vſus duarũ fœtus membranarum.

De Vmbilico. CAP. XXXVI.

A

Quid vmbilicus.

VMBILICVS has tunicas sequitur. Est autem corpus album, funis intorti Franciscanorum instar habens, nisi quòd nodos non habet adeò extrorsum prominentes, sed certis tantùm locis tumentes, ad similitudinem nodi, ex altera tantùm parte elati, nullo præterea intertextu reuinctis: oritur, incipitque à mole carnea, quam tumentium cotyledonum nomine expressimus, pergitque in medium fœtus, inferiorem ventrem, imò in totius corporis medium, cuius proinde dicitur esse radix. Nam quemadmodum arbor per radicem, succum è terra sugit, sic fœtus in vtero, per vmbilicum alimẽtum capescit. Magnitudo eius æquat in crassitie & latitudine, minimi digiti magnitudinem. At lõgus est sesquipedem, sic vt eo cincti medium corpus, ceruices, brachia, crura infantes prodeant. Figura illi rotunda est. Compositus est ex duabus arteriis, vna vena & duabus tunicis. Conflantur in eo vasa hæc, ex ingenti illa venarum & arteriarum, quasi capillarium multitudine, quæ per chorion sparsæ visuntur. Ergo vena vmbilico mersa, in simam iecoris partem inde penetrat, vbi in duas diuisa Galeni sententia, venam portam & cauam constituit. At arteriæ per illam vmbilici longitudinem seorsum disiectæ, in iliacas se coniiciunt, quas constituunt, vt & omnes alias, vt hinc in vniuersum fœtum, per eas spiritus vitalis deferatur. Duæ tunicæ illi sunt à chorio. Cùm autem sine vllo medio sibi inuicem attextæ & coniunctæ sint, ac per totum vmbilicum satis densę & spissæ existant, videntur constituere cutem fœtus exteriorem & carnosum panniculum. Scio permultos duas in vmbilico venas numerare, vt & arterias & vrachum, per quem vrina fluat in allantoidem. Sed quia id in mulieribus non est reperire, sed tantùm in brutis, lubens prætermitto: quia non est mihi animus, vllarum partium meminisse, præterquàm humanarum. Si quis tamen est, qui hæc quæ brutis propria existimo, etiam in muliere cadere me doceat, lubens ego, & gloriosè profitebor, per quem in hac parte profecerim. Reliqua quæ de vmbilico quęri possunt, vt de numero, situ, connexione & temperie, ac vsu, facilè ex antedictis innotescent. Nam & vsum apertè notauimus, cùm diximus ea gratia comparatum esse vmbilicum, vt per illum fœtus nutriatur, tanquam arbor per radicem, per continuationem vasorum eius cum vasis spermaticis præparantibus, in eam rem à Deo comparatis, cui soli honor sit & gloria in seculorum secula. AMEN.

Vmbilicus corporis cẽtrum.

Componentes vmbilicum partes.

B

Lib. de format. fœt. in vtero.

Vnica tantùm in fœtus vmbilico vena, nullus autẽ vrachus.

C

FINIS LIBRI SECVNDI.

A

DE PARTIBVS VITALIBVS Thorace contentis.

B

LIBER TERTIVS.

PRÆFATIO.

EXACTO libro primo Anatomico, in explicatione partium naturalium inferiore ventre contentarum, ordinis nunc ratio poſtulat, vt de Thorace dicamus: vt ſic partes iam quodammodo demonſtratæ (venas dico & arterias) eiuſdem ordinis & doctrinæ curſu, ſine materiæ interceptione expediãtur. Ac præterea vt reliquas quæ reſtabunt, caput nempe, & artus, exactius demonſtrare poßimus & clarius, præcognitis vaſorum quæ per eas ſparguntur originibus. Ad hanc rem primò quid Thorax ſit, definiemus, deinde ipſum in ſuas partes diuidemus. Tertiò in his conſiderabimus quæ contineant, & quæ contineantur, quò ſic incœptum iter fœlicius peragamus.

Quid Thorax, in quas partes diuidatur, & quæ partium eiuſmodi ratio. C *CAP. I.*

THORAX venter medius eſt, ſumma parte clauiculis, ima diaphragmate, anteriore ſterno, poſteriore duodecim dorſi ſeu metaphreni vertebris, vtrinque coſtis veris nothiſque, muſculis intercoſtalibus, & intercartilagineis deſcriptus. Eiuſmodi à natura conſtructionem, compoſitionémque obtinuit, ne dum partibus vitalibus propugnaculi loco aduerſus externas iniurias eſſet, officeret reſpirationi: quæ non minus neceſſaria eſt ad conſeruationem caloris natiui per ſpiritus vitales effuſi, & corde, tanquam fonte concluſi, aduerſus internas iniurias, quam commemoratæ thoracis partes, aduerſus externas. Nam ſi thorax totus fuiſſet oſſeus, robuſtior equidem extitiſſet, ſed reſpirationi obſtitiſſet, quæ thoracis dilatatione & cõtractione perficitur. Quare ne dum huic prodeſſet, alteri obeſſet, natura illum partim oſſeum, & cartilagineum, partim carnoſum eſſe iuſſit. Alij aliam rationem proferunt, naturam ſcilicet ſic thoracem conſtruxiſſe, vt ordinem in rerum fabrica à ſe poD ſitum, & hîc quoque obſeruaret, nempe vt partes toto genere diſtantes, imum ventrẽ carnoſum prorſus, & caput prorſus oſſeum, per medium vtriuſque oſſeæ, & carnoſæ ſubſtantiæ particeps copularet: quod & obſeruaſſe illam intelligimus, in connexione aquæ & ignis, per intermedium aërem: terræ & aëris, per intermediam aquam. Partes Thoracis tres notantur, ſumma, ima, media. Summam clauiculæ, imam diaphragma, mediam Sternon continet. Sternon, Galeni ſententia, ſeptem oſſibus conflatum eſt: credo propter inſignem hominum qui tum viuebant, magnitudinem. Noſtris temporibus ſæpius id reperias, tribus, quatuor, aut quinque oſſibus compactum: quanquam negare nolumus nos id ſæpè animaduertiſſe (in iunioribus præſertim) ex ſeptem & octo oſſibus conſtare. Quare, his quibus in ſterno oſſa ſunt numero pauciora, iiſdem magnitudine ſunt latiora, vt excipiendis coſtis ſufficerent. Hæc communis opinio eſt de ſterni oſſibus. Sternon tamen longè aliter deſcripſit Fallopius: quare adeat eius obſeruationes, qui plura ea de re intelligere volet. Ad ſterni imum pendet cartilago, vulgò Furcula, & Malum granatum, quia Punici pomi inſtar habet, aliàs ſcutiformis nominata. Eo loci poſita eſt, vt eſſet orificio ventriculi, ſeu ſtomacho

Continentes thoracis partes.

Cur partim oſſeum, partim cartilaginoſum thoracem natura effinxit.

Sterno quot ſint oſſa.

Xiphoïs ſeu enſiformis cartilago.

Num pectoris extrema illa pars cartilaginea aliquando procidat.

exquisitissimo sensu prædito, pro munimine & vallo, eiusdémque muniminis officia A præstaret ei diaphragmatis parti, quæ eo loci iecur sustinet, situm supra ventriculi orificium, per intermedium ligamentum, ab imo eiusmodi cartilaginis in summam iecoris partem descendens. Vulgus hanc cartilaginem putat aliquando procidere: sed sic ossi sterno adhæret, & vnita est, vt extra periculum prolapsus esse videatur: quanquam sepè humiditatibus aquosis & serosis quibus orificium ventriculi natat, ita proluatur & perfundatur, vt his délibuta ac tanquam inebriata relaxetur, adeò vt loco mota videri possit: in quo casu, tum manu comprimi, cogíque in pristinum locum & statum potest, tum adstringentibus resiccantibúsque, & superfluam humiditatem exhaurientibus admotis assumptísque. Hæc cartilago sui initio stricta est, at in extremo latior & obtusa. In formam hebetati mucronis, ex quo ensiformis etiam dicta est. Nõnullis duplicem habet mucronem, aliis vnum tãtùm. Senibus in os degenerat, & quia in hanc cartilaginis mentionem incidimus, quid cartilago sit, & quot sint eius differentiæ explicabimus, vt dehinc quoties de cartilaginibus sermo oborietur, quid ipsa res sit intelligamus. Cartilago pars est corporis nostri similaris, post os maximè terrestris, frigida, sicca, dura, ponderosa, & sensu orba: sola siccitate ab osse differens, quæ in osse maior est. Quare nec cartilago deperdita regenerari potest, vt nec os sine calli interuentu. Eius differentiæ eædẽ penè sunt cũ osse, nempe à consistentia, substantia, magnitudine, numero, situ, figura, coniunctione, actione & vsu. Vitandæ tamen prolixitatis gratia, eas modò persequar quæ à situ, vsu & coniunctione ducuntur. Ergo cartilagines vel ossibus adhærent, vel ex se, & per se, partẽ aliquam constituunt, vt cartilagines Tarsi, Ciliorum, Epiglotidis, Laryngis, & aliæ quæ ossibus adhærent: vel nullius medij interuentu adhærent, vt quæ ossibus sterni interueniunt, clauicularum, pubis, ilium & aliis: vel interueniente ligamento, vt quæ sunt ad extrema notharum costarum sterno ligamenti interuentu: vt his ligamentis cartilagine mollioribus, thoracis motus expeditius & tutius obirentur. Quæ ex ossibus pendent cartilagines, non modò ossibus, sed & ipsis, sibi, contentisq; partibus, robur adferunt aduersus ea quæ conterere & contundere possunt. Huiusmodi sunt, quæ sunt ad extrema notharum costarum, & sterni cartilagines. Ex his licet colligere cartilaginum vsum esse duplicẽ, C vnum ad expoliendas & leuigandas partes, quibus lubrica ea leuitas erat necessaria, ad id quod sui est muneris obeundum: atque in eum vsum comparatæ sunt cartilagines, quæ sunt ad articulos, quò eorũ sit expeditior nutus. Alterum quo ab iniuriis externis, partes quibus sunt oppositæ munirent, violentos incursus, dum quodammodo cedunt impressioni eludendo, haud aliter quàm tomenta quædam bõbardarum ictibus opposita. Reliquas cartilaginum differentias, suo loco, vt res feret, persequemur.

Quid cartilago. — *Cartilaginum differentiæ.* — *Cartilaginum vsus duplex.*

De thoracis partibus continentibus & contentis. CAP. II.

Thoracis in suas partes diuisio.

CONTINENTES Thoracis partes sunt, cutis duplex, pãniculus carnosus, adeps, mammæ, tunica communis musculorum, musculi ipsi eo loci existentes, ossa ante cõmemorata, tunica succingens costas & diaphragma. Contentæ sunt mediastinum, pericardium, cor, pulmones & vasa. Continentium aliæ sunt toti reliquo corpori communes, vel multis eius partibus, vt cutis duplex, panniculus carnosus, & adeps. De quibus quia libro primo D diximus, nihil est necesse hîc commemorare: aliæ thoraci sunt propriæ, vt musculi, de quibus suo loco, mammæ, supradicta ossa, succingens costas, membrana & diaphragma. Has omnes ordine persequemur, si prius rationem tradidero, qua liceat cutem ab ipso Thorace reliquo abducere. Nouacula altius ad integram vsque cutis diuisionem adacta, rectam lineam duces à ventris inferioris summa parte, ad vsque mentum. Mox ad clauiculas aliam diuisionem transuersam vtrinque ad omoplatam vsque duces, atque in inferioribus clauicularum locis (si prolixitatem operis effugere vis) separabis duplicem cutem, panniculum carnosum, adipem & tunicam musculorum communem, vna operatione: quia hæ partes in ventris inferioris demonstratione demonstratæ fuêre: mammas tamen in mulierum cadaueribus reseruabit seorsim. Ergo in summis mammarum partibus, quàm artificiosè fieri poterit, cutem solam à subiacentibus partibus separabis, vt panniculum qui eo loci carnosus, & musculosus euadit, pérque totum collum, faciei partes vsque ad pilorum radices funditur, demonstrare possis.

De

A ## *De Mammis.* CAP. III.

MAMMÆ,vt diximus cùm de natura glandularum ageremus,glandulo- *Subſtantia.*
ſæ ſunt ſubſtantiæ,albæ raræ & ſpongioſæ:virginibus,non lactantibúſ-
que mulieribus ſolidiores, nec ita amplæ. Quare mammarum magni- *Magnitudo*
tudo varia eſt,quanquam omnibus ſatis inſignis. Figura ſunt rotunda, *Figura, &*
oblonga & quodammodo pyramidali. Compoſitio earum eſt ex cute, *Compoſitio.*
panniculo carnoſo,glandulis,adipe, neruis, venis & arteriis,ab axillari
ſubſterno ad ipſas deſcendentibus, inter quartam & quintam, alias ſextam verarum
coſtarum. Illic glandularum & adipis interiectu infinitis riuulis diuidũtur, quibus fu- *Quæ glan-*
turo lacti idonea materia deferatur, in lac mammarum facultate commutanda. De *dulæ neruũ*
glandularũ natura,vtpote iam ante expoſita,plura non dicemus: id tantùm addemus, *habeant, et*
glandularum alias neruum habere,vt mammarias,quem excipiunt ex partibus ſubia- *quæ mini-*
centibus,nempe ab intercoſtalibus,quò fit vt ſenſu exactiſſimo ſint prẹditæ. Alias ner- *mè.*
B uo carere,quæ diuiſioni vaſorum replendæ tantùm ſeruiunt,quæq́; actionem non ha-
bent,ſed tãtùm vſum. Numero ſunt duæ,vtrinque vna,ad ſterni latera ſita,inter quar-
tam,quintam & ſextam verarum coſtarum. Quare connexionem habent cum ſupra- *Connexio.*
dictis partibus ſuo corpore: per vaſa verò omnibus aliis, ſed vtero præſertim per reli-
quias venarum, & arteriarum mammillarium, quæ ad latera vſque cartilaginis enſi-
formis deſcendunt: quo loco per muſculorum ſubſtantiam venæ illę ſe inſinuantes, *Quomodo ſi*
paulò ſupra vmbilicum coniunguntur cum aſcendentibus epigaſtricis, quarum ori- *bi inuicem*
go quodammodo oppoſita eſt hypogaſtricis, quæ ramos ad vterum tranſmittunt,ho- *communi-*
rúmque interuentu,hoc commercium fieri potius certum eſt, quàm aliorum, & ferè *cent & cõ-*
capillarium ramulorum, qui aliquando ab epigaſtricis ad vterum deſcendere cernũ- *ſentiãt mã-*
tur. Mammæ temperamento ſunt frigido & humido, quare & aiunt ſanguinem con- *mæ & vte*
uerſione in lac recrudeſcere, pituiteſcere,albeſceréque,vi propriæ carnis mammarũ. *rus.*
Illarum actio eſt, alimentum præparare recens nato infanti, cor à quo prius incalue- *Mammarũ*
rint calefacere,ac pectus ornatius reddere. Ex his intelliges,glandularum alias actio- *Actio,&*
C nem habere, alias vſum tantùm, alias vtrumque. Ad mammarum faſtigium extat tu- *vſus.*
berculum quoddam,quod papillam nominant:quo ſucto puer alimentum trahit, per
parua quædam & ambagioſa foraminula: quæ quamuis pateant oculis manifeſta,dũ
mammarum compreſſione lac exprimitur, tamẽ expreſſo lacte non iam apparent,nec *Papillæ.*
præterea aciculæ acumen admittunt, propter anfractus, in eum vſum illis foramini-
bus comparatos à natura,ne iam perfectum lac, per papillam ſponte ſua inuita nutri-
ce efflueret. Sic enim proſtatis ſemen ad certum tempus retinetur & aſſeruatur.

De Clauiculis & Coſtis. CAP. IIII.

SI nobis ordine vulgari hæc tractanda eſſent, Thoracis muſculi nunc ex-
plicandi eſſent brachium mouentes,& reſpirationi ſeruientes,qui primi
oculis ſe obiiciunt. Sed quia commodè demõſtrari nequeunt,niſi omo-
platæ & ceruicis violatis muſculis, ideò melius eſſe arbitror, eiuſmodi
D muſculorum explicationem differre,quouſque reliquas partes contẽtas
& continentes demonſtrauerimus, non thoracis modò, ſed etiam capitis,vt his pera-
ctis venire poſſimus ad plenam demõſtrationem reliquorum omnium muſculorum,
initio à muſculis capitis,qui primi occurrent ducto, indéque enarratis reliquis vſque
ad pedis muſculos,prout cõmodius ſe diſſectioni offerre videbuntur:quò quantumin
nobis erit,confuſionẽ vitemus. Ergo ad inſtitutũ noſtrũ regrediẽtes, poſt ſupradictos
muſculos veniũt clauiculæ, ſternon & coſtæ. Sed hæ partes vt facilius intelligantur,
ante ſciendũ quid ſit os,& vnde eius ducãtur differẽtiæ. Os ergo pars eſt corporis no- *Quid os.*
ſtri maximè terreſtris, frigida, ſicca, dura, omnis ſenſus manifeſti expers ſi dentes ex-
ceperis. Manifeſti ſenſus dixi,vt intelligas duplicẽ eſſe in partibus tactus ſenſum, ma- *Duplex ſen*
nifeſtũ vnum,cuiuſmodi eſt in carne,cute,mẽbranis,neruis, dẽtibus & aliis quibuſdã *ſus.*
partibus:alium obſcurum,qui tamẽ ſufficiat vtilibus & noxiis qualitatibus tactilibus
diſcernẽdis,cuiuſmodi eſt ſenſus in viſceribus & oſſibus:ad has enim partes,valdè exi
guæ neruorũ fibræ,diſſeminantur per mediã tunicam,aut mẽbranam,adeò inquã exi- *Lib.1.de lo.*
guæ,vt vix cerni oculis queant,niſi (vt ait Gal.) eiuſmodi tunicas à partibus auellẽdo. *affect.*

Cur oßibus adeò exiguæ sunt venæ. Nihil verò est miri, si natura tam exiguas eis pariter esse voluerit venas, contra quam A pulmoni & plerisque musculis, nempe vt tantùm cuique parti suppeteret alimenti, quantum esset necesse: nam cùm substantia ossium frigida sit, dura, densa & solida, minus diffluit. Quare non tam multo eget sanguine ad alimoniam, quàm partes calidæ & molles: quin & parua ossa, nec venas habent, nec arterias, sed vi tantùm insitæ facultatis attractricis idoneum sibi attrahunt alimentum. *Oßium vnde ducantur differẽtiæ.* Ossium differentiæ ex multis rebus ducuntur, nempe ex apophysibus, epiphysibus, cartilaginibus, ceruicibus, capitibus, soliditate, cauitate, superciliis, medulla, consistentia, magnitudine, numero, figura, situ. Has omnes persequemur prout se offerent in ossium demonstratione: cui doctrinæ à clauiculis damus exordium. *Clauiculæ.* Clauiculæ ossa duo sunt, valdè dura & solida, sine insigni vlla cauitate, vtrinque sita inter sterni partem lateralem ac superiorem, & omoplatæ Acromion, ad eiusmodi partium robur, & stabilimentum, ex quo clauicularum nomen assumpsêre. Figuram chirurgici vectis referunt. Notandum verò clauiculas sterno videri connexas, per mediocre os cartilaginosum. *Iugulum quid.* Preterea spatium & cauitatem, sub clauiculis contẽtam, Latinis dici Iugulum, Gallis Furculam superiorem, B quòd illac transeant venæ iugulares: spinæ Omoplatæ adhæret per cartilaginem, quã *Lib. 13. de vsu part. cap. 11.* Gal. paruum os cartilaginosum nominat, quanquam non est aliud quidquam quàm epiphysis ossis iuguli. Quod ad sternum attinet, quod diximus ex multis ossibus coaluisse, nempe alias tribus, alias quatuor, quinque, sex, septem, octo etiam aliquando, notabis ea valdè spongiosa & perosa esse, consistẽtiæque longè mollioris quàm clauicula, quare corruptioni magis obnoxia: præterea cartilaginum interuentu sibi inuicẽ esse affirmata. *Costæ.* Vsus eorum est, vt clypei instar vitales partes munirent. Costæ numero sunt viginti quatuor, vtrinque duodecim: harum septem sunt veræ, sic dictæ quòd circulum perficiant: hinc vertebris, hinc sterno adiunctæ: aliæ spuriæ & nothæ, quòd in via circuli restitent, nec ad sternum vsque perueniant. Veræ anteriore parte sterno affirmantur, per cartilagines & ligamenta: posteriore autem, vertebris transuersis, spinæ dorsi, & partibus lateralibus earumdem vertebrarum. Nothæ verò vertebris tantùm aduinciuntur, ex quo vertebrarum regio illa, costarum radix dicitur. Anterior notharum extremitas cartilaginosa est, ne rumperentur, vtque in ventriculi cibis referti, distentionibus facilius attolli possent. C *Consistentia costarũ.* Consistentiæ satis duræ sunt, magis tamen ad radicem quàm ad sternum, vbi propius sibi adhæserunt, & frangi sunt contumaciores, sursum deorsúmque leuigatę. In medio verò, diploes expressa vestigia obtinent, ad venas & arterias excipiendas, quæ osseam ipsarum substantiam nutriunt: in arcum sunt sinuatæ. Vsus earum idem est cum sterno, & præterea musculos respirationi inseruiẽtes excipere, ac stabilire.

Sterni anatomica administratio. CAP. V.

TVNICA subcostalis, quam vulgus anatomicorum Pleuram nominat, partium thoracis continentium vltima est, quæ quia imo in thorace latet, nisi diducto sterno demonstrari nequit: ideò diducendi sterni ratio nobis nunc demonstranda est, sic vt illa diductione, nullius musculorũ originem & insertionem violemus. Primò ergo intelligendum, eum qui voluerit originem & insertionem musculorum pectoralium, mastoideorum, duorum D ossis syoidis, subclauiorum & intercartilagineorum, suoquorumque loco demõstrare, ante omnia debere musculos pectorales à sterno separare, & à veris costis cartilagines: deinde ligamenta, proximè ossa ipsa abscindere, à sexta verarum costarum ad clauiculas vsque. Hinc mediastino, sterno secundum omnem longitudinem suam attenso, demonstrato, ipsum sternum nouacula separare, & sursum ad clauiculas adducere, indéque ipsum rescindere, reseruatis vnà cum eo quatuor musculis, nempe duobus mastroideis, & duobus os syoides mouentibus, quòd vel penitus vel maxima parte, à sterno oriantur. Denique clauiculis sursum quodammodo reductis, vtrinque cartilagines extrorsum inuertendę brachium versus: vt sic non solùm pateant, & demonstrari facilè queant, partes thoracis continentes, sed & musculi natiua sua sede contineri, quousque suo ordine in demonstrationem venturi erunt. Et quia quàm maximè sursum sunt attollendæ clauiculæ, quò facilius pateant nerui recurrentes, venarúmque & arteriarum distributio, quasi per transennam subclauij exigui duo musculi, vnus vtrinque erunt demonstrãdi, quibus est origo à parte interna, & anteriore clauicularũ,

& obliquus

A & obliquus descensus ad primæ costæ, sternon versus cartilaginem. Non enim separari sic queunt clauiculæ, quin violentur, & corrumpantur eiusmodi musculi. Licet etiam medium sternon diuidere, vt internos pectorales musculos integros, demonstrare possimus, separatis musculis qui oriuntur à parte superiore. Quibus omnibus sic vt decet administratis, ad subcostalem tunicam veniendum erit, & inde ad mediastinum, quia ex subcostali illa conflatum est.

De Subcostali tunica. CAP. VI.

SVBCOSTALIS tunica, continentium thoracis partium vltima, membrana est lata & ampla, peritonæo ventris inferioris, proportione vsus & actionis respondens. Vt enim peritonæum vniuersum, & sigillatim, partes omnes naturales integit, ipsos colligans & suo loco continens, sic subcostalis partes omnes vitales integit, quòd toti thoraci interius sit attensa, sigillatim verò dum cuique tunicam de se largitur. Origo huius est à perio- B stio, seu vt aliis placet à pericraneo, metaphreni vertebras ad costarum radices inuestiente. Quare costis arctissimè adhæret, vix separabilis, quemadmodum & partibus omnibus thoracem terminantibus, & illo contentis. Vesalius Galenum reprehendit, quòd dixerit hanc vtrinque duplicem esse: tuetur tamē Galenum Columbus, & certè duplex cernitur in interno thorace, sub costis, & costarum musculis, vt in illo interstitio via sit venis, arteriis & neruis. Nonnulli duplicē eā constituerunt, diuiserúntque in internam & externā: vt qui duas pleuritidis species constituerunt, veram & spuriam: externam collocantes supra costas, intercostaléſque musculos: internam verò sub costis, musculis, diaphragmate & sterno. Nobis verò vitandæ ambiguitatis causa, placet ea solùm sequi, quæ oculis apparent: ex quo dicimus costas duplici tunica introrsum velari: vna quæ immeditatè, & obstinatè, vndique ipsis adhæreſcit, periostium dicta, quæ ipsis cum ossibus communis est: Altera quæ ipsi incumbat periostio, inuoluítque interna parte costas omnes, ex quo subcostalis dicitur. Substantia, temperies, & compositio, ipsi eadem est cum reliquis membranis. Magnitudo, in C longitudine, figuráque eadem est quæ interioris Thoracis ambitus: In altitudine tamen tenuissima est. Pleura hæc tunica vulgo dicitur, ex nomine partis eius quam integit, (nam costæ, Pleuræ Græcis dicuntur) eodem ferè modo quo & defluxio illa humoris, quæ fit inter periostium, & hanc quam dicunt Pleuram, Pleuritis vera spuriáve nominata est.

Quid membrana costis subtensa.

Ortus.

An vt duplex est pleuritis, sic & membrana succingens costas.

Magnitudo

De Mediastino. CAP. VII.

AGENDVM de partibus Thorace contentis, quandoquidem continentes exposuimus, initio ducto à Mediastino, tanquam à parte, quæ dissectionis ordine prima occurrit. Mediastinum substantiæ est, altitudinis, compositionis, numeri, temperieíque eiusdem cum subcostali: Nam mediastini substantia est membranosa, cúmque per thoracis protendatur longitudinem, altitudinis est araneosę, venas, neruos, & arterias, (ex partibus omnibus quibus annexum est) excipit, subcostalis instar: præcipuè tamen ex vasis mammillari- D bus, sub sterno descendentibus. Vnicum est numero. Fit verò ex duabus membranis à subcostali productis: hæc enim, vtrinque ad sternon per pectoris caua ascendens, inde ad angulos rectos, in vertebrarum corpora reflectitur: vnde subcostalis est origo. In illa reflexione inter vtramque membranam, tantum interiacet interuallum, quantum duobus digitis excipiendis sit satis. Aliàs enim, cùm per cor penetrare non possent, oportuit vtrinque vtramque subcostalem, ad pericardium deflectere, quò ad destinatum locum inoffenso cursu peruenirent. Nec tamen id interstitium vacuum est, sed multis implexis neruorum tenuissimis fibris contextum. Columbus addit, sæpè humore quodam præter naturam, id repleri spatium, quem aperto sterno licet educere. Scire tamen vellem ex Columbo lubenter, quibus signis eiusmodi contentum humorem, liceat agnoscere. Quod ad figuram attinet, mediastinum cum subcostali vtrinque coriaceæ lagenæ figuram repræsentat, cuius nempe pars ima est mediastinum, gibba subcostalis. Fundus subcostalis, ea portio quæ internum diaphragma subcingit: orificium, subcostalis extremitas ad primas costas. Situm & connexionē mediastini expediuimus, cùm eius ortum aperuimus. Vsus eius est, separare vitales

Substantia & magnitudo.

Interstitiū in mediastino.

Figura.

Vsus mediastini duplex.

partes in duas velut cellas, dextram & sinistram, vt si fortè lædi vnam contigerit, illæ- A
sę alterius beneficio superstes animal degere possit. Alium & vsum habet, fulcire nempe & subtendere pericardium, ne in cor suo delabatur pondere, vel cordis motibus, & thoracis agitatum, in hanc aut illam partem inclinet.

De Diaphragmate. CAP. VIII.

Quid diaphragma.

ETSI diaphragma, partis in thorace continentis potius quàm contentæ rationem habere videatur, tamen cōmoditatis gratia, eius demonstrationem in hunc locum distulimus. Est ergo musculus rotundus, longus, partem thoracis inferiorem terminans. Substantiæ eiusdem est, compositionis & temperamenti cum musculis epigastrij, conflatum enim est ex duabus tunicis, quarum inferior est à peritonæo, superior à subcostali. Quæ carnem sibi non ibi, sed in circunferentia asciscentes, sanguini, venis, arteriisque in illas distributis, inuecti beneficio in musculum abeunt, cuius medium neruosum est & membranosum: in extremitatibus verò quibus inferitur, alias carnosum, vt B
qua parte nothis costis circunfertur: alias tendinosum, vt qua parte primam & secundam lumborum vertebram attingit: in eas enim definit per duos tendones satis insignes. Numero vnum est, obliquo situ, naturalibus & vitalibus visceribus interiectum.

Connexio.

Connectitur cum sterni notharúmque costarum extremo inferiore, & primis duabus lumborum vertebris: tunicis verò & vasis suis cum partibus vnde ea excipit.

Quantitas

Tantùm eius patet latitudo, quantus est thoracis inferior ambitus. Longitudo extenditur ab ensiformi cartilagine, vsque ad primam & secundam lumborum vertebram. Altitudo eius variat, nam carnosa sua extremitate longè est profundius quàm neruosa origine.

Actio.

Actio eius est iuuare quidem fæcum excretionem, accedente musculorum epigastricorum contentione: præcipuè verò respirationem edere cuius est primum instrumentum.

Cur diaphragma phrenes dictum.

Hoc septum veteres Phrenas nominauêre, quòd eius inflammatio similia cerebri inflammationibus accidentia promptè inferat, propter neruos insignes vtrinque vnum qui ad ipsum à tertia, quarta & quinta ceruicis vertebra rectà & primariò veniūt. Differt hic musculus à reliquis, figura præfertim. Tribus est perforatum locis, C
vt ascendenti venæ cauæ, arteriæ aortæ, atque œsophago viam faceret.

De Pulmonibus. CAP. IX.

Substantia & quantitas.

PVLMONES substantia sunt & carne molli, rara & spongiæ persimili, coloris varij ex rubro pallescentis, quantitas satis est insignis, vt plurimum enim sunt in quatuor lobos manifesto & aspectabili interuallo disiunctos diuisi, vtrinque duos, quò facilius expandantur & contrahantur, aërque promptius subeat.

Lobi pulmonum.

Quin & in magnis corporibus quibus thorax est permagnus, quintus reperitur lobus è secundo lateris dextri lobo enatus, tanquam puluinar venæ cauæ statim à diaphragmate ad cor ascēdēti. In paruis hominibus quibus thorax breuior est, quia cor diaphragmati continuū est, non cernitur eiusmodi lobus, in canibus tamen semper reperitur.

Figura.

Pulmones vngulæ vitulinæ figuram imitantur: nā ad eius instar basi sua sunt crassiores, circunferentia verò tenuiores, vt cernere est cùm hos aëre per tracheam arteriam, ore vel folle D
impulso impleueris.

Compositio.

Compositi sunt ex tunica à costali veniente quæ neruos vtrinque satis multos à sexta excipit coniugatione: vena item arteriosa à dextro cordis ventriculo prodeunte, & arteria venosa a sinistro, vt in cordis anatome demonstrabitur: Trachea insuper arteria à gutture descendente, carne denique propria, quæ nihil aliud est quàm biliosi sanguinis concretio, spumæ instar circa dictorum vasorum diuisiones effusi, quemadmodum de aliis visceribus dictum est.

Pulmonum caro ex quo sanguine.

Vnum est numero pulmonum corpus, nisi id diuidere velis in duo, propter situs varietatem, quòd in dextrū & sinistrum latus exporrecti, pulmonum lobi vniuersum ferè cor inuoluunt, vt ipsum aduersus circunstantium ossium duritiem tueantur, cordi connectuntur, præcipuè ad eius basim: costarum verò radicibus & harum vertebris per tunicam quam inde arripiunt: per vasa verò partibus vnde ea transmittuntur.

Pulmonum cum costis adhæsio.

Quin sæpè à prima statim & naturali conformatione costarum circunferentiæ alligati, cernuntur per tenues membranosas apophyses quæ ex ipsis in pulmones descēdunt. Alias vi pleuritidis ad costas adhærescunt. Pulmonis nutritio dissimilis est aliarum corporis partium nutritioni:

non

A non enim partem æquè raram, leuem, & aëre plenam reperias, quæ ſanguine æquè tenui & vaporoſo nutriatur. Temperamento ad calorem inclinant magis quàm ad frigus, ſeu compoſitionem ex ſanguine bilioſo, ſeu vſum ſpectes, quo aërem ne frigiditate ſua cordi noceat præparare & velut excoquere debent. Pulmo vocis inſtrumentū eſt & reſpirationis per tracheam arteriam. Huius enim obiculi vocis organa ſunt, & quæ ipſam vinciunt ligamenta reſpirationis. At larynx conformandæ vocis præcipuum eſt inſtrumentum, nam trachea arteria primò vocem præparat laryngi: in quo formata, plenius rurſum in palato, tanquam in lyræ camerato concauo perficitur, quò reſonet magis, concurrente gargareone tanquam quodam plectro. Cæterùm quandiu quis cohibet anhelitum, loqui neſcit: nam ſic vndique laryngis muſculi coſtarum diaphragmatis & epigaſtrij comprimuntur, vnde ſuppreſſio vocalis materiæ, cuius ad vocem edendam fieri debet excluſio. Pulmones leues natura eſſe voluit multis de cauſis, primùm vt eum ex ſe immobiles ſint, ad motum thoracis ſint obſequentiores & expeditiores: Nam thorax cùm conſtringitur, vnà & pulmones conſtringuntur ſubſidéntque: cùm dilatatur, pulmones pariter dilatantur, ſicque intumeſcunt, vt ferè omnem eius ſuperiorem impleant capacitatem. Altera cauſa eſt, vt vna ſua illa raritate aërem ſubeuntem facilius admitterent, cum plurimi eius admittendi magna & prompta incidit neceſſitas vt à contenſioſo curſu. Denique vt per pleuritides, alióſve purulentos thoracis abſceſſus, pus in thoracis capacitatem effuſum, pulmonum rara ſubſtātiā tāquam ſuctum facilius exploderetur & expectoraretur. Vſus reſpirationis eſt, vt cor caloris æſtuans incendio refrigeretur, temperetúrque. Nam inſpiratione ducta, frigida aura & expiratione exploſa fuligine retorrida refrigeratur. Ergo thorax duos motus perficit contrarios: nam dum dilatatur, aërem attrahit ambientem: dum verò comprimitur cordis fuliginem expellit: Quod exemplo follium fabrilium facilè quiuis intelligere poteſt.

Vocis inſtrumenta.

Pulmones cur leues.

B

Vſus reſpirationis.

De Pericardio. CAP. X.

C PERICARDIVM, cordis velut domicilium eſt, quod ab ipſius baſi ortum (ſiue materia præbentibus vertebrarum illic ſitarum ligamentis, ſeu cordis vaſis) ſubſtantiæ neruoſæ eſt, craſſæ & denſæ, ſine vllis fibris. Cordis figuram retinet, cordíque vacuum relinquit ad proprios motus edendos interſtitium. Quare pericardij magnitudo, cordis excedit magnitudinem. Duplici conſtat tunica, propria vna de qua diximus, altera communi à coſtali veniente, venis inſuper arteriis, & neruis: vaſis quidem partim à mammillaribus, partim à diaphragmate qua præſertim ipſum attingit, venientibus. Neruis verò eò vtrinque à ſexta coniugatione propagatis, vnicum eſt. Circum cor poſitum, imò eidē ad baſim per membranas ſuas ipſius vaſis, pulmonū origini, ſubiacentibus vertebris, pérque vaſa ſua partibus vnde ea excipit annexum. Temperamenti eſt frigidi & ſicci, vt membrana omnis. Vſus eius eſt cor contegere, atque in natiua humiditate cōſeruare, viſceroſæ cuiuſdam humiditatis quam cōtinet: niſi mauis dicere illam quam cernimus pericardio contentam humiditatem, à morte gigni per ſpirituum exhalationem & concretionem. Quanquam id parum videtur veriſimile, quòd viuentibus D ſæpè tanta excreſcat & cumuletur copia, vt cordis motum intercipiat, palpitationémque inducat, quæ hominem ſæpè ſuffocat. Nam contingit palpitatio hæc etiam viris cordatis & animoſis, quibus nempe cor eſt calidum, ſed ſanguis aquoſus propter ventriculi aut hepatis informitatem: cogi & poteſt humor hic ex vaporibus qui vndique in pericardium à ſanguine in cordis ventriculis feruente exhalant, vbi loci denſitate ſuppreſſi, in citrinum humorem abeunt, quemadmodum in alembico contingere cernimus. Denſæ, & duriuſculæ conſiſtentiæ pericardium natura eſſe voluit, vt capſulæ illius vi cor in meliori ſtatu contineretur: alioqui ſi pericardium oſſeum extitiſſet, cor ſibi ſimile quaſi ferreum attritu illo reddidiſſet: effœminatum contra & fungoſum, ſi pulmonum inſtar ſpongioſum & molle.

Vnde materiā habeat pericardiū.

Connexio.

Vſus.

Vnde materia aquoſi humori pericardio cōtento.

Pericardij conſiſtentia.

De Corde. CAP. XI. A

Cor quid, & ex qua substantia.

COR animæ domicilium, vitalis facultatis organum, vitæ principium, spirituum vitalium fons, calorísque adeò vitalis scaturigo, primum viuens & postremum moriens, quia insitum à se motũ habere debebat, factum est ex substantia densa, solida & compactiore quàm vlla alia corporis pars.

Triplices cordis fibræ.

Texta est caro illa ex triplici fibrarum genere; rectas enim habet in parte interna à basi in mucronem descendentes, quæ ipsum dilatarent, adeóque sanguinem à vena caua in ipsius conceptacula allicerent; spiritúmque seu aërem de pulmonibus per arteriam venosam, transuersas in externa parte possidet, quæ rectas ad angulos rectos intersecant ad contrahendum cor, spiritúsque adeò vitales in magnam arteriam aortam impellendos, biliósum verò sanguinem per venam arteriosam ad pulmones alimenti ipsorum gratia. Obliquas in medio continet, ad continendum aërẽ sanguinémque allecta per cõmemorata vasa, quousque à corde, vt decet, fuerint elaborata. Omnes hæ fibræ quod sui est operis perficiũt, dũ se versus suũ principiũ cõ- B trahũt, vt rectæ à mucrone cordis versus basim, quò fit vt illa fibrarũ contractione cor dilatatũ breuis euadat, sed latius, haud aliter quàm transuersarũ contractione longius & arctius, obliquarũ verò cõstrictione ea sinuatur parte qua vertebras foris intro respicit, quod apparet præcipuè in eius cuspide.

Magnitudo cordis.

Quantitas cordis insignis est, aliis tamen maior, aliis minor, pro varia hominũ calidiorũ vel frigidiorũ tẽperie, vt in hepate notauimus.

Figura & compositio.

Figura eius est pyramidalis, nẽpe in basi latius est, in fastigiato autem turbine acutius. Ex densissima totius corporis carne compositum est, affusione sanguinis ad vasorum diuisiones & plexus, eo loci concreta, vt reliquis accidit visceribus. Sanguis enim palo magis desiccatus illic, quàm is qui id iecoris conformationem concreuit, abit in carnosam substantiam vulgari carne densiorem, quemadmodum in vlceribus cauis, tandem etiam in cicatricem facessit.

Propria cordis vasa.

Venas habet & arterias coronales, quas excipit vel dextro latere à vena caua, vel sinistro ad aortæ arteriæ à basi egressum.

Nerui cordis.

Non cernere oculis queas cor alios habere neruos, quàm qui illi cum tunica costali tribuuntur. Alios tamen notaui satis insignes in brutis quibusdam, quibus cor magnũ C est, vt suibus: apparebant illi sub adipe, qui vasa, cordísque basim integit, ne ardoris cordis incendio, earum partium humida substantia digeratur & dissipetur.

Qui circum cor cõcrescit adeps.

Ex quo videri possit calor ille cordis alius esse à calore elementari, vt qui adipem circum hoc viscus patiatur concrescere, cùm alioqui nisi à frigore aut certè à remisso calore non concrescat, quod est in primis admiratione dignum.

Cordis Situs.

Cor vnicum est. Situm vt plurimum supra quartam metaphreni vertebram, quæ in medio est thorace. Putant tamen nonnulli ipsum magis deflectere ad læuam, quòd illic eius percipiatur agitatio: sed id contingit ob sinistrum eius ventriculum, qui cùm sit multis confertus spiritibus, arteriarúmque principium vehementius longè pulsat, quàm dexter ventriculus. Eam verò naturæ lege sedem obtinuit, quòd regio illa sit omniũ tutissima & munitissima, quin & hìc vndique pulmonum tanquam manibus tegitur.

Connexio.

Connexio eius est cum commemoratis vertebris: at per partes suas componentes cum illis partibus vnde eas habet, cum pulmonibus per venam arteriosam, & arteriã venosam: Denique omnibus cũ corporis partibus per arterias quas in vniuersum cor- D pus distribuit.

Temperies & actio.

Temperamenti est calidi, & humidi, vt pars omnis carnosa. Actio eius est primo sanguinem in dextro suo ventriculo præparare, ad pulmonum idoneum alimentum: Hinc enim Galenus ait, dextrum hunc ventriculum pulmonum necessitatis gratia esse constitutum: Secundò vitales spiritus in ventriculo suo sinistro creare ad vsum vniuersi corporis.

Quid spiritus vitalis.

Is verò spiritus nihil est aliud quàm substantia quædam media inter aërem & sanguinem, conseruando, vehendoque calori natiuo fluenti idonea: quo nomine vitalis dictus est, quasi vitæ author & conseruator. In partibus cordis internis contemplandi veniunt ventriculi, ventriculísque & inter ventriculos contentæ partes: cuiusmodi sunt valuulæ, vasa, vasorúmque orificia, horum in pulmones distributio, intersepturn, binæ cordis epiphyses & tanquam aures, quæ quia ambigũt inter externas, internásque cordis, partes ideò primo loco exponẽtur.

Binæ cordis auriculæ.

Huiusmodi igitur auriculæ substantiæ sunt mollis & neruosæ, tribus filamentorum generibus contextæ, nempe vt mollitie illa sua cordis motum sequerentur alacrius, sicque impetum materierum, in cor cùm dilatatur magna vi subeuntium, infregerent. Alioqui enim

A qui enim ingressu illo currente & plurimo, cor pessundare & quasi obruere ac suffocare potuissent: eam autem quam cernimus à natura sunt sortitæ capacitatem, vt sanguinem, aërémque tanquam in penu recondere possent, ac mox sensim cordi ipsi ad necessitatem depromere. Quòd si quis quærat, an eiusmodi materiæ in cor attrahantur diastoles sola vi ad fugam vacui: respondebo præterea introductionem illam & attractionem fieri cordis calore, qui haud aliter materias cōtinenter attrahat, quàm accensus ignis vicinum aërem, & candelæ flamma circumpositum ellychino sebum, pabuli causa. Dum cor dilatatur, aërem attrahit: dum constringitur, expellit. Hic cordis motus planè naturalis est vt pulmonum motus est animalis. Tertiam causam attractionis cordis nonnulli addunt, nempe substantiæ totius similitudinem. Sed meo iudicio hæc locum habet in ea attractione potius quę fit sanguinis ad cordis propriam nutritionem per venas coronales, quam in ea quæ totius corporis gratia suscipitur ad materierum attractionem. Hæ aures quantitate differunt, nam dextra longe est quàm sinistra capacior, quia materierum maiorem copiam erat exceptura. Binæ sunt B numero, vtrinque vna ad cordis basim sita. Maior ad ingressum venæ cauæ in cor: minor ad ingressum arteriæ venosæ & arteriæ magnæ: Cum quibus etiam partibus connectitur vtraque. Quem vsum habeant antea diximus, nempe vt materiarum impetum infringerent, & præterea vt fulcri loco essent arteriæ venosæ & magnæ arteriæ, quæ substantiæ suæ mollitie cordis tam rapidum, támque violentum motum sustinere non potuissent.

Qua vi materiæ in cor attrahātur.

Magnitudo & numerus.

Vsus auricularū cordis.

De Cordis ventriculis.

CORDIS ventriculi gemini sunt, vtrinque vnus: distincti carneo intersepimento satis crasso, & multis foraminibus, nusquam tamen peruiis, insuperficie perforato. Horum ventriculorum dexter maior est, carne molliore, rarioréque cinctus: Sinister minor, sed triplo densiore & compactiore carne circunuallatus: nam dexter ventriculus debebat esse re- C ceptaculum sanguinis per venam cauam illati distribuendique partim, venam arteriosam in pulmones alimenti ipsorum causa, partim in ventriculum sinistrum per intermedium septum resudationis via, vt gignēdis spiritibus vitalibus materiam suppeditaret. Ergo quia huius sanguinis tam magnam copiam adesse oportuit, oportuit pariter locum illi excipiendæ materię esse proportionatum. Et quia sanguis ille dextro ventriculo excipiendus crassior erat, nihil necesse fuit carnem qua contineretur adeò compactam esse: at contra sanguis arteriosus vitalisque spiritus resolutionis metu ne in tenues auras vanescerent densiore opus habuêre conceptaculo: & præterea minore, vt sic calor vnitus fortior esset, validiúsque in sanguinis & spirituum elaborationē incumberet. Ergo dexter ventriculus cordis, conditus est ad sanguinis, pulmonum alimoniæ, & spirituum vitalium generationis gratia destinati præparationem, vt iidē pulmones ad aëris mitificationem. Cuiusmodi opera erant necessaria, si verum est medicum axioma similia similibus nutriri, nempe pulmones raros & spongiosos, tenuiori sanguine: cordis substantia crassam & densam sanguine venoso &c. qualis ab he- D pate affluit, id est crasso. Huícque venæ illi coronales ex vena caua sunt attributæ, vt inde hauriret quod satis esset. Sinister verò ventriculus ad perfectionem spiritus vitalis & caloris natiui fluentis conseruationem.

Ventriculorum cordis disepimētū.

Dexter vētriculus cur capacior & minus compactus.

Dextri cordis ventriculi actio.

Sinistri actio.

De Orificiis & valuulis cordis.

ORIFICIA in corde quatuor existunt, duo in dextro, & totidem in sinistro ventriculo, duorum priorum, maior ingressum præbet venæ vel sanguini, vena caua delato in cor: minor egressum aperit venæ arteriosæ, vel sanguini bilioso illa vecto, ad pulmonum nutritionem. Duorum reliquorum maior exitum patefacit arteriæ aortæ & spiritui vitali per vniuersum corpus distribuendo: Minor verò ingressum & egressum præbet arteriæ venosæ seu aëri & fuligini. Et quia per diastolē oportebat materias per orificia in suum quemque ventriculum admitti, nempe in dextrum ventriculum per orificiū maius, in sinistrum per minus: quia contra per systolem oportebat materias de suo

Quatuor cordis orificiorū vsus.

ventriculo per commemorata orificia excerni:Ideo natura ad singula illa orificia vndecim apposuit epiphyses,sex nempe in dextro ventriculo,vt ternæ essent cuique orificio: quinque in sinistro, nempe vt magno eius orificio ternæ adessent: binæ autem minori,propter eam quam mox subiungemus rationem. Differunt eiusmodi epiphyses multis modis: primò actione. Harum enim aliæ materias in cor inuehunt, aliæ ne cùm exierint materiæ in cor remeent, impediunt. Secundò differunt situ, nam quæ inuehunt, membranas habent foris intrò spectantes:quæ excernunt,intus foras. Tertiò figura:nam quæ inuehũt, figuræ sunt velut pyramidalis,at quæ inuehi obstant, ad figuram literæ romanæ C. sunt efficta. Quartò substantia:nam priores maxima sui parte carnosæ sunt, seu carnosis fibris contextæ in tubercula quædam carnosa versus cordis cuspidem definẽtes. Posteriores omnino sunt membranosæ. Quintò differunt numero: sunt enim quinque tantùm quæ inuehant, tres in dextro ventriculo ad orificium maius, duæ in sinistro ad orificium minus:quæ ingressu prohibent sunt sex in vnoquoque ventriculo,ad suum quodque orificium ternæ. Denique motu: Nam carnosæ per diastolem aperiuntur ad sanguinem spiritúmve introducendum, per systolem contra clauduntur, vt introductas materias, vel omnes vel magnam partem contineant. Membranosæ contra per systolem aperiuntur,vt exitum sanguini & spiritui in vniuersum corpus aperiant:per diastolem conniuent,ne exclusæ materiæ in cor regrediantur. Notabis verò naturam duas tantùm apposuisse valuulas ad venosæ arteriæ orificium,quia eiusmodi orificium necesse erat semper patere,vel totum, vel certè tertiam ipsius partem:vt aër hoc orificio continenter in cor inspiratu allectus, peruaderet, & cordis contractione explosus, exspiratu redderetur. Ex quo & colligere hoc licet totius inspirando allecti ad cor aëris,tertiam tantùm partem fuliginis specie expirando excerni, quod natura eius exitui tertiam tantùm orificij partem patere voluerit. Itaque & exspirationem & cordis atque arteriarum sistolem, breuiorem inspiratione esse,sic vt verè dicere possimus,inspirationem æquè diuturni & longi esse temporis,atque exspiratio est cum quiete, quæ media inter duos motus intercedit.

Quot modis differant. — *Actio & situs.* — *Figura.* — *Substantia.* — *Numerus.* — *Motus.* — *Cur ad arteriam venosam duæ sint tantum valuulæ.*

Venæ arteriosæ & arteriæ venosæ distributio. C
CAP. XII.

Arteria semper venæ subiacet.

EXPOSITA hucusque cuiusque vasis cardiaci origine, dicendum nunc de distributione. Vena arteriosa,& arteria venosa,ex suo quæque ventriculo prodeuntes, dextro nempe & sinistro, in duos insignes ramos diuiduntur, quorum vnus ad dextram,alter ad læuam alter alterum decussatim interfecans tendit, vena arteriæ semper incubante,vt oculorum fide magis, quàm librorum lectione intelligere poteris. Hi rami sub pulmonum ingressum in duos alios insignes ramos diuiduntur, pergúntque singuli ad suum quemque lobum pulmonum: hique rursus in infinitos fermè alios abeunt, tribus locis per pulmones sparsos. Hæc vasa id sunt nominis consequuta propter illam consistentiæ transmutationem,qua venæ coagmentatio in arteriam, & arteriæ in venam ad vitæ commoditatem degenerat. Est enim hoc sapientis naturæ miraculum mutasse tunicas vasorum pulmonis, edita vena quæ arteriam, & arteria quæ venam D corpore suo æmularetur: nam si vena arteriosa consistentiam suam venosam retinuisset, sanguis arteriosus qui per eam à corde ad pulmones nutriendos defertur, sua subtilitate elabi & diffluere potuisset per venosæ texturæ raritatem: deinde natura conceptum finem nunquam consequi potuisset, nempe pulmones nutrire, propter continuum constrictionis & dilatationis pulmonum motum. Non enim potest alimentum parti assimilari, nisi apponatur & adhæréscat. Oportuit ergo vt natura venæ huius corpus solidum moliretur, vt ad motum pulmonum immobilis,inconcussa, & contumax (respectu venæ quæ mollitie sua obsequens ad pulmonum agitationem nimium sequax extitisset) haberent alimentum, quod in suas omnes partes diffunderetur,quódque neque ad sui diastolẽ alliceretur,neque ad sistolem in cor repelleretur. Arteria verò venæ consistentiam assumpsit, quò venosa illa mollitie pro naturæ necessitate promptè contrahi & dilatari posset,ad aërem in cor inducendum, & fuliginem inde educendam. Hîc occurrit difficultas, nempe qua via sanguis è dextro in sinistrum cordis ventriculum deferatur. Galenus existimat in eam rem

Cur vena facta est arteriosa, duplex ratio. — *Cur arteria facta est venosa.* — *Qua via sanguis è dextro in sinistrum ventriculum commeet.*

A eam rem esse in intersepto cordis foramina quædam: & certè illa visuntur, sed tamen minimè peruia sunt Itaque Columbus nouam viam adinuenit, nempe sanguinem per venam arteriosam ad pulmonem ferri, ibíque attenuari: indéque cum aëre vna per arteriam venalem ad sinistrum cordis ventriculum permeare scribit. Valdè profectò probabiliter. Botallus tractatu de Catarrho, tertiam viam excogitauit: venam nempe quam appellat arteriarum nutricem, quæ paulò supra coronalem ad dextram auriculam cordis oberrat, indéque in sinistram pergens in cor subit. Sed tamen valdè vereor ne vena hæc à Botallo obseruata, vas illud sit à Fallopio obseruatũ, quo vena arterialis iungitur Aortæ, & quo vniuersus sanguis vitalis defertur ad formationem & nutritionem pulmonum, dum fœtus vtero adhuc continetur. Cuius etiam meminit Galenus, sed à Galeni iam inde temporibus ad hanc vsque ætatem iacuerat, nec nisi à Fallopio excitatum, & in memoriam reuocatum est.

Vena arteriarum nutrix. *Initio obseruationis arteriarũ.* *Li.15.de vs. part. cap. 6.*

Venæ cauæ ascendentis distributio. CAP. XIII.

B

VENA caua è gibbo hepatis exiliens, inque arborem velut truncum, Galeno authore, coacta, in duos insignes ramos diuiditur, sed inæquales. Maior enim per hepatis postica supra spinã descendit, obitérque ramos quosdam alios qui in magnum truncum cum aliis non coierant ex hepatis substantia excipit. Descendentem hunc ramum sæpè videas ad spinam vsque dorsi, cui in illo suo descensu incubat, hepatis substantia tectum: sic vt à communi illo trunco vnà cum ascendente ramos minimè prodire videatur, quanquam reuera semper prodeat. Minor verò ramus ad partes superiores ascendit, hócque qui sequitur modo distribuitur. Primum enim in diaphragma assurgens, ipsi exiguas duas venas, vtrinque vnam largitur, Phrenicas ob id dictas. Inde verò vbi ad cordis dextram auriculam peruenit, coronales effingit, quæ coronæ in modum cordis basim cingunt. Tertio altius in dextram illam auriculam immersus, maiore sui parte venam profert arteriosam. Quarto supra cor elatus, parte dextra venam edit Azygon, C quæ ad quartam costam descendens (supernè deorsum numerando) musculos intercostales & simul membranas octo vtrinque costarum inferiorum nutrit, dimisso in singulos musculos ad partem costæ inferiorem ramulo qui ipsorum nutritioni sufficiat. Quin & sæpè, in paruis præsertim hominibus, vena hæc Azygos nutrit omnia omnium costarum interualla per similes ramos, quos ad quatuor superiores costas pariter dimittit. Sed & Azygos hæc aliquando, & si rarò, duplex inuenitur vtrinque vna. Hic in primis notãdum venam Azygon postquàm nutrierit interualla costarum inferiorum, reliqua sui parte sub diaphragma descendere, ac in latere sinistro emulgẽti venæ coniungi: ex quo patet quî criticus abscessus, materiæ pleuriticæ excretione, contingere possit per vrinas. In dextro verò latere magis deprimitur eadem illa Azygos, venísque coit lumbaribus, præsertim verò vni quæ ad femur descendit, ex quo colligit Fallopius perutile fore pleuritides per initia venam poplitis incidere. Quinto supra azygon ad reliqua interualla costarum superiorum, deficiente azygo, intercostalem dictam dimittit: quanquam hæc aliquando ab his axillaribus egredi cernitur, D quas subclauias Syluius nominat. Sexto mammarias edit, sic dictas, quòd magna sui parte inter quartam & quintam costam ad mammas descendant, ad vsus ante expositos: exeunt hæc viris, mulieribúsque è subclauiis vtrinque vna. Visuntur aliquando prodire communi quodam vena caua orificio, antequàm in subclauias diuidatur. Sed id in brutis locum habet potius quàm in hominibus: hæ venæ per sterni latera descendentes, duobus thoracis musculis internis septem verarum costarũ intercostalibus, ipsi sterno, eiusdémque ligamentis & cartilaginibus, mediastino etiam & parti superiori musculorum rectorum, circumiacentibúsque partibus alimentum præbent. Septimo Ceruicalem gignit, quæ vtrinque per foramina apophyseôn ceruicis vertebrarum ad caput ascendit, multis exiguis ramulis absumpta in spinalem medullam per neruorum foramen, itémque in membranas, ligamenta, cartilagines, ossa, vicinósque musculos. Octauo musculosam quæ è subclauiis etiam egressa, in duos alios ramulos diuiditur: quorum vnus supra thoracem ad mammas pergit, eius musculos anteriores nutriẽs: quare in spuria pleuritide vtiliter cucurbitulę eo loco apponi possunt. Ramulus alter ad musculos thoracis superiores descendit, precipuè autem

Lib. de format. fœtus. *Descendens venæ cauæ ramus maior.* *Superior venæ cauæ ramus minor est.* *Phrenicæ.* *Coronales.* *Vena arteriosa.* *Azygos.* *Azygos aliquãdo duplex.* *Pleuritidẽ committentis materiæ per vrinas excretio quî fiat.* *Num poplitea pleuritidis initio secta prosit.* *Intercostalis.* *Mammariæ.* *Ceruicalis.* *Musculosa.* *Quo loco cucurbitulæ vtiliter in spuria pleuritide imponuntur.*

Axilaris & humeralis.

ad eum qui latiſſimus dicitur. Decimo fit axillaris. Vndecimo humeralis, de quibus A ſuo dicetur loco. Duodecimo, & vltimo denique fit iugularis propriè dicta, quæ duplex eſt interna & externa.

Iugularis interna & externa.

Interna iugularis quas partes obeat.

Interna minor vtrinque ſtatim à primo ſui initio per aſperæ arteriæ latera vſque ad os & cranium aſcendit, partibus per quas iter facit, vt proximis membranis & neruis obuiis alimentum præbens. Sed cùm ad cranij baſim peruenerit, in duos ramos diuiditur, quorum maior per ipſam cranij baſim ad partem ipſius poſteriorem regreſſus, dimiſſo ramulo ad muſculum longum ceruicis ſuper œſophagum ſitum, ipſum ſubingreditur cranium cum parua carotide per foramen ſextæ coniugationis neruorum, quo loco in commune vas coëunt. Minor dimiſſo ramulo ad auditus inſtrumentum per foramen cæcum dictum, cranium etiam ſubit, inque craſſam meningem abſumitur, iuxta foramen tertiæ & quartæ neruorum coniugationis.

Externa iugularis quas partes obeat.

Externa iugularis maior & inſignior, ſæpius ſimplex, aliquando duplex, vel ſtatim à primo ſui exordio, vel paulo poſt: vtrinque ſuperficialiter aſcendit per ceruicis latera, inter muſculum latum ſeu panniculum carnoſum, illic manifeſtum & alios muſculos ad ceruicis latera ſitos: in quos quemadmodum in cutem ramu- B los quoſdam diſtribuit alimenti gratia. Sed vbi ad capitis baſim peruenit, in plures ramos diuiditur, quorum vnus fertur ad muſculos oſſis hyoidis, laryngis, linguæ, & partem linguæ inferiorem (quo loco in ſynache & aliis oris inflammationibus aperiri ſolet) & ad naſi tunicam.

Quo loco iugularis externa in partiũ oris inflammatione ſecetur commodè.

Alter fertur ad craſſam meningem, vtrinque per foramen tranſiens, ſitum ſub oſſe maſtoide: inſupérque vtrinque ad os occipitis aſcendens, obliquè ad ſummam lambdoidis ſuturæ partem peruenit, quo loco rami illi concurrentes coëunt in craſſæ meningis reduplicatione, anterius cerebrum diuidentes, vt ſic implexi & vniti torcular conſtituant. Tertius aſcendens ſupra poſteriorem partem & baſim maxillæ inferioris, ad labra diſtribuitur, ad alas narium, earúmque muſculos: pariter ad maiores oculorum angulos, ad frontem & alias faciei partes, multorum tandem ramulorum concurſu in fronte efficiens venam quæ recta dicitur, ſeu frontis vena.

Vena recta.

Quartus per glandulas quæ ſub auribus ſunt, aſcendens, poſtquàm multos ipſis ramulos diſtribuit, in duos alios inſigniores abſumitur, quorum vnus ante, alter ponè aures tranſiens, in cutem capitis tandem abſumuntur. Quintus & vl- C timus per totam capitis baſim oberrans, pergit ad occiput, venam pupis illic conſtituens, quæ per capitis longitudinem ſecundum ſuturam ſagitalem extenſa, eouſque tandem procedit, vt coeat cum vena frontis, qui concurſus cauſa eſt, cur capitis externi partem poſteriorem dolenti vena in fronte ſecta proſit, & contra.

Vena pupis.

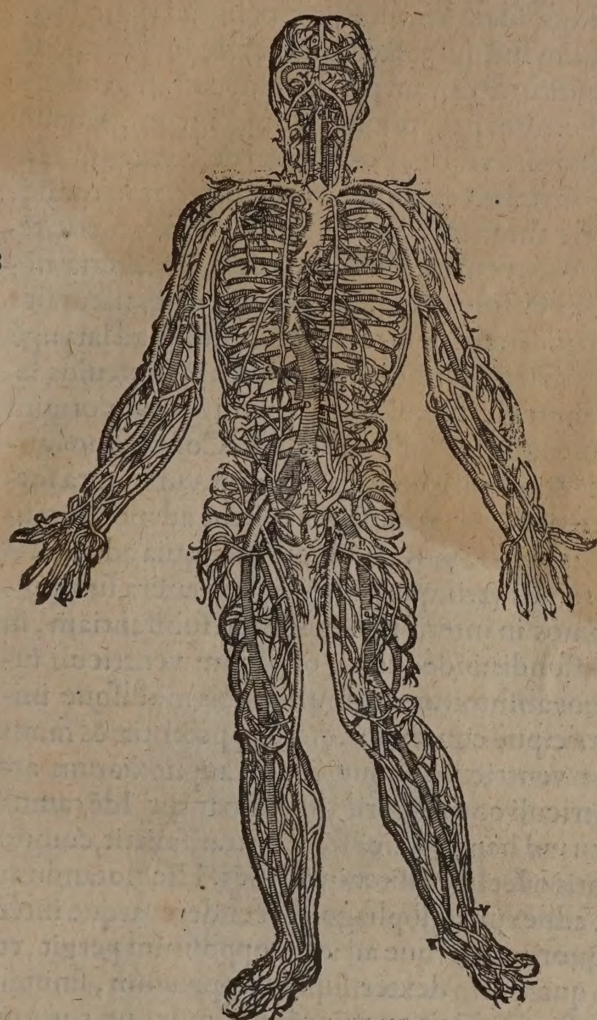
vtiliter etiã in interni capitis doloribus aperitur vena pupis.

Notandum verò, quòd nonnullorum in craniis aliquando vena pupis per vnum aut plures ſatis inſignes meatus, tranſmittit ſui portionem quandam ad interius caput, ſic vt etiam inciſa vena pupis, reuelli poſſit materia quæ internos capitis ciet dolores.

Sequitur

A Sequitur declaratio figuræ venæ cauæ, in qua characteres unum solum latus demonstrant. Truncus descendens ad latus sinistrum notatur, ascendens ad dextrum, unde utriusque iudicium par facere possis.

Venarum figura.

AA. Monstrãt venas quæ è gibba hepatis parte exeũtes, venæ cauæ truncũ suo cõcursu cõstituũt.
BB. Venas adiposas.
CC. Emulgentes seu renales.
DD. Spermaticas.
EE. Lumbares.
F. Musculosam.
G. Trunci diuisionẽ ad duas iliacas.
H. Venam sacram.
K. Hypogastricam.
L. Pudendum.
M. Principiũ venæ cruralis, quæ sex producit insignes ramos.
N. Sapheum.
O. Ischiadicam paruam.
PP. Musculosas internas & externas.
Q. Poplitæam.
R. Suralem.
S. Reliquum venæ cruralis, quod ad usque pedis digitos pergit.
T. Ischiadicam magnam.
V. Maleoli externam.
Y. Maleoli internam.
A. Initiũ trunci venæ cauæ ascẽdẽtis.
B. Phrenicas.
C. Orificium venæ cauæ in corde, quo loco vena fit arteriosa.
D. Coronalem.
E. Azigon.
F. Initium subclauiæ quæ in brachio axillaris dicitur.
G. Mammillarem venam quæ occurrit epigastricæ.
H. Intercostalem.
I. Ceruicalem.
KK. Thoracicas.
L. Iugularem internam.
M. Iugularem externam, cuius quatuor rami demonstrantur notis 1. 2. 3. 4.
N. Venam frontis.
O. Venam quæ torcular componit.
P. Humerariæ ramum exiguum, qui extrinsecus ad ceruicem pergit.
Q. Humerariam quæ aliquando ab axillari ortum ducit.
R. Locum musculosæ.
SS. Venas humerarias, quæ ad omoplatæ musculos vicinos pergunt.
T. Axillarem quæ paulo post in profundam & superficiariam diuiditur: quarum profunda notatur nota 1. superficiaria nota. 2.
V. Diuisionem axillaris superficiariæ, cuius ramus internus cum interno humerariæ medianam venam constituit, externus pergit ad manum per cubiti longitudinem.
X. Medianam.
Z. Diuisionem humerariæ: cuius ramus internus medianæ partem facit, externus supra radium excurrens saluatellam tandem constituit.

B

C

D

Neruorum sextæ coniugationis distributio. CAP. XIIII.

A

QVIA Arteriæ distributio cõmodè demonstrari nequit, nisi violatis neruis qui per thoracem feruntur, ideò antequàm arteriarum distributionem demonstremus: eiusmodi neruorum distributionem quàm breuissimè fieri poterit, exequemur. Ergo sexta coniugatio tria profert neruorum paria. Hæc enim è cranio egressa, dum in thoracem descendit, obiter ramulos quosdam transmittit ad quosdam ceruicis musculos laryngis, tres vtrinque sterni ascendentes, & clauicularum sursum. Reliquum inde in Thoracem descendens, vtrinque in tria illa paria diuiditur. Primum par, ramum costalem efficit. Secundum par, ramum recurrentem. Tertium par, ramum stomachicum. Ramus costalis ita dictus est, quòd per radices costarum vsque ad os sacrum descendens, communicánsque se his qui ex singulis spinæ vertebris exeunt, ad omnes partes naturales diffunditur. Recurrens verò dicitur, quòd à thorace quasi resiliens sursum recurrit, recurrentes autẽ duo hi nerui non ex eodẽ loco recurrunt: sed dexter ex imo arteriæ nõ- B nullis axillaris, aliis subclauiæ dictæ, sinister ex imo magnæ arteriæ ad partes naturales descendẽtis. Cæterũ vtrique vtrinque secundũ asperæ arteriæ longitudinẽ ad laryngẽ vsque ascendentes, inde per alas scutiformis seu thyroidis cartilaginis in musculos laryngis proprios ipsum obserantes & reserantes se insinuãt. Quo nerui suę sunt origini viciniores, nempe cerebro, aut spinali medullæ, eo sunt molliores. Contra quo longius absunt à sua origine, eo duriores sunt & robustiores: quæ ratio est, cur natura sursum recurrere voluerit neruos hos recurrentes, quo robustiores essent ad motus musculorum laryngis edendos. Stomachicus verò ramus ita dictus est, quia ad stomachũ seu ventriculũ descendit. Hic enim ramus vtrinque per œsophagi latera sub pulmonũ lobis descendens, multos de se ramos in interiorem pulmonũ substantiam, in ipsorum tunicã, in pericardium & cor diffundit: indéque ad orificium ventriculi supernis proprius accedens, in multos ramos absumitur, qui multis locis modísque implexi, orificium illud seu stomachum præcipuè contexunt, quod appetentiæ & famis (vt loquuntur) animalis sit sedes, ac rerum ventriculo conuenientiũ aut noxiarum ar- C biter. Inde verò in vniuersum etiam ventriculi corpus variè disseminantur. Idẽ ramus nonnullos insuper ramusculos extrinsecus ad hepar, vesicã felleam transmittit, cuique obiter quòd ad sensum pro necessitate satis esset liberaliter impartiẽs. Hic notandum stomachicum ramum, vtrinque vnum, adnexum œsophago, descendere, atque inter descẽdendum in duos se ramos secare, quorum vterque ad latus oppositum pergit, vt se illic lateris illius neruo coniungat. In quam rem dexter supra œsophagum, sinister infra sub œsophago fertur: sic vt duobus stomachicis quatuor fiant, móxque rursum hi quatuor, in duos coẽant.

Tria sextæ neruorum coniugationis paria.

Ramus costalis.

Recurrens.

Axioma anatomicũ.

Cur vocales neruos natura recurrẽtes esse voluerit.

Ramus stomachicus.

Diuisio Arteriarum. CAP. XV.

ARTERIA è sinistro cordis ventriculo exiliens (duabus ante coronariis circum cordis substantiã sparsis) statim in duos ramos inæquales diuiditur. Quorum maior in partes inferiores descẽdit, eo quo diximus modo lib. 1. distributus: minor ad partes superiores ascendens, rursum in alios D duos inæquales ramos diuiditur, quorum minor ad læuam ascendens, nullam de se arteriam emittit, priusquàm ad primam thoracis costam peruenerit: quo loco arteriam subclauiam gignit, quæ hoc qui sequitur modo, distribuitur. Primo enim producit intercostalem, per eámque vitam impertit tribus musculis intercostalibus quatuor costarum superiorum, totique vicinæ. Secundo mammariam gignit, cuius eadem est quæ mammillaris venæ distributio. Tertio ceruicalem, quæ per transuersas apophyses secundum ceruicis longitudinẽ ad crassam meningẽ ascendit, similiter diffusa atque vena ceruicalis. Quarto è thorace egressa ex parte thoracis postica musculosam emittit, qua vitam musculis ceruicis posterioribus ad occiput vsque largitur. Quinto è thorace penitus egressa, humerariam duplicem promittit, quarum vna cauæ omoplatæ musculos, altera ad brachij articulum musculósque illic sitos & gibbum omoplatæ pergit. Sexto & vltimo Thoracicam edit, quæ & ipsa duplex est: vna enim ad musculos thoracis anteriores, altera ad latissimum procedit, quemadmodum de Vena diximus: reliquum eius lateris axillarem facit. Ramus

Ascendẽtis arteriæ læuus ramus minor est dextro.

Arteriæ subclauiæ sinistræ distributio.

Intercostalis.

Mãmaria.

Ceruicalis.

Musculosa.

Humeraria duplex.

Thoracica duplex.

A facit. Ramus alter maior per dextrum latus ad primam vſque thoracis coſtam pariter aſcendens, ſui etiam lateris ſubclauiam facit: quæ præterquàm quòd ſuo hoc latere ſimiles ſiniſtrę obit diuiſiones, aliam inſuper facit, quæ carotidas dextram & ſiniſtram conſtituit, quæ indiuiſæ cum neruo ſextę coniugationis, & vena iugulari interna per aſperæ arteriæ latera aſcendentes, vbi ad Pharyngem peruenêre, ſuo quæque latere in duos ramos diuiduntur, internum vnum, & externum alterum. Internus & maior diſſeminatur ad Pharingem, laryngem, & linguam: inde in caput ingreſſus per foramen longum & partē poſteriorē maxillæ ſuperioris, multos ad nares ramos emittit, ad oculos, ad temporales muſculos parte interna, & ad craſſam meningem: reliquum huius rami per lateralia oſſis baſilaris foramina ſubiens, & Clinoides eiuſdem oſſis apophyſes fertur, vt illic plexum admirabilem qualis eſt, conſtituat. Deinde per cerebri baſim abſumitur abundè per tenuem meningem, & membranam ſeu plexum choroidem diffuſus. Externus & minor carotidum arteriarum ramus ad genas, ad tempora, & pone aures pergit: Denique ramulum vnum in muſculum ceruicis lon-B gum dimittit, qui cum vena iugulari interna in craſſam meningem ſe inſinuat, per foramen neruorum ſextæ coniugationis ingreſſus.

Arteriæ ſubclauiæ dextræ diſtributio.

Carotides arteriæ.

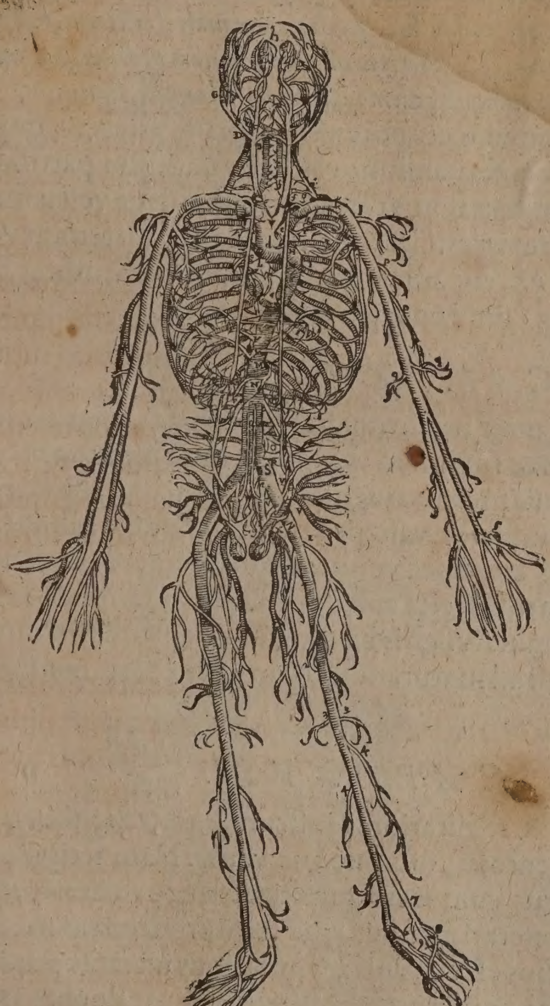
Interni rami carotidis arteriæ diſtributio.

Quas partes obeat externus carotidis arteriæ ramus.

Declaratio figuræ Arteriarum.

Figura Arteriarum.

C

D

A. *Monſtrat cordis partem vnde arteriis eſt principium.*
B. *Truncum ſeu initium arteriarum è corde exeuntium.*
C. *Mammariam dextram è dextra ſubclauia ortam.*
D. *Diuiſionem arteriarum in axillarem ſiniſtram & truncum dextrū: qui iterum in tres ramos diuiditur.*
E. *Subclauiam ſiniſtram.*
F. *Ceruicalem ſiniſtram.*
G. *Mammariam ſiniſtram.*
H. *Intercoſtalem minorem.*
I. *Muſculoſam.*
K. *Axillarem, & eius principium.*
L. *Ramum ad deltoidem procedentem, venæ humerariæ aliquādo comitē.*
M. *Arteriam quæ parte interna ad omoplatæ caua & muſculos illic exiſtentes pergit.*
N. *Thoracicam.*
O. *Arteriā quæ comes eſt venæ per longitudinē latiſſimi muſculi excurrenti.*
PP. *Ramos per muſculos brachij ad cubitum vſque diſtributos.*
R. *Arteriam quā in carpo exploramus.*
S. *Arteriā quæ extrinſecus excurrit inter primū os pollicis & metacarpiū.*
T. *Magnum alterum ramum, qui intrinſecus per cubiti longitudinem ad manum vſque deſcendens per digitos diſſeminatur.*
V. *Aſcendentis arteriæ truncum dextrum, qui in duas carotidas diuiditur, & ſubclauiam quæ tranſuerſo ductu ad brachium pergit.*
A. *Carotidem dextram in qua* B. *Monſtrat ramum qui ad linguam pergit, laryngem, & os.*
C. *Ramum qui in caput ſubit intrinſecus, vt plexum conſtituat choroidem.*

D. *Ramum extrinsecus ascendentem ad aures & totam faciem.* A
E. *Ramum ad faciei musculos pergentem.*
F. *Ramum temporum.*
G. *Ramum qui est pone aures.*
H. *Truncum descendentem ad partes naturales supra spinam.*
IIII. *Arterias intercostales, quæ octo sunt numero.*
K. *Phrenicas.*
L. *Cœliacum.*
M. *Mesentericam superiorem.*
N. *Renales, seu emulgentes.*
OO. *Lumbares inclusas duabus notis. oo.*
P. *Spermaticam dextram.*
Q. *Mesentericam inferiorem.*
R. *Musculosam.*
S. *Iliacam quæ ad crus pergit.* B
T. *Hypogastricam.*
V. *Arteriam quæ procedit ad musculos natium.*
X. *Reliquum epigastricæ quæ per foramen ossis pubis egreditur, & in femur desinit.*
Y. *Epigastricam.*
Z. *Cruralem. 11. musculos internos & extremos femoris. 2. popliteam. 33. genuum arterias. 5. Arteriam quæ est ad malleolum internum, inde ad extremos vsque digitos productam. 6. Arterias articuli pedis. 7. Arteriam maleoli externi, eodem modo atque interni distributam. 8. Arteriam quæ ad plantam pedis disseminatur. 9. Distributionem arteriarum per pedem inferiorem ad omnes digitos.*

Notandum verò multò plures esse in humano corpore venas, quàm arterias, quin & longè crassiores esse venas. Nam ad conseruandum calorem natiuum partibus ipsis, nec tot, nec tam crassis eius generis instrumentis est opus. Itaque sæpè venas sine arteriis, nunquam verò arterias sine venis reperies. Cęterum intelligimus arteriam venæ comitem adesse, non cùm ipsi attigua est, aut adhæret communibus membranis, C vt ferè fit: sed cùm in eiusdem partis vsum cum vena ipsa destinata est.

De Thymo. CAP. XVI.

Quid Thymus. THYMVS glandula est substantiæ mollis, raræ & spongiosæ, insignis magnitudinis, sita ad extremum & summum thoracem, inter diuisiones venarum & arteriarum subclauiarum, seu iugularium, Thorace adhuc cōclusarum, in eum vsum, vt eiusmodi vasis pro munimine esset aduersus *Vsus.* osseam Thoracis duritiem, & præterea vt hoc tanquam fulcro robustiores euaderent eiusmodi vasorum distributiones: ita enim & reliquis quæ modò insigniores paulò sint, naturam cauisse intuemur. Insignis hæc glandula apparet in brutis *Magnitudo* & hominibus adolescentibus: at in his qui ad maturam ætatem peruenêre, consumpta ferè vix conspicitur.

De aspera Arteria. CAP. XVII. D

Substantia ASPERA arteria cùm vocis & respirationis instrumentum sit, substantiæ est cartilaginosæ, ligamentosæ, omninóque variæ. Nam si rigidum vnum continuúmque corpus cum larynge extitisset, nec dilatari, nec cōprimi, nec obserari, nec reserari, nec denique vocē pro arbitrio modu- *Compositio.* lari potuisset. Compositio eius est ex venis à iugularibus internis productis arteriis à carotidibus profectis, neruis à ramo recurrente resiliētibus, duplici mēbrana, externa à peritonæo: interna robustiore fibris rectis contexta, ab interiore oris tunica, quæ cum œsophagi interiore communis est, profecta. Constat item cartilaginibus circularibus, non tamen in perfectum orbem ductis, in canalis formam con- *Cur aspera arteria parte sui posteriore est ligamentalis.* textis, sibique ordine inuicem adnexis, vi ligamentorum mutuò ex earum lateribus & extremis exeuntium. Hæc eadem ligamenta reliquum circuitum & orbem asperæ huius arteriæ absoluunt, qua parte œsophago incumbit: quod eo consilio factum putant, vt ligamenti illa mollities, tum potissimum cederet, cùm duriores & crassiores ciborum boli essent deglutiendi. Ex duobus ligamentorum generibus quę ad asperę

A arteriæ ſunt cartilagines, alia orbiculos ſimul committunt & connectunt; quæ ipſi eiuſmodiq; orbiculis productiones in longum, alia orbiculos in perfectum orbem deducunt, quæ eiſdem dilatationis commoditatem præſtant. Ligamenta hæc interiorē ſuperficiem obducunt: at cartilagines extrinſecus poſitæ ſunt, vt externarum rerum incurſui reſiſterent. Notandum verò, ex illa tunicarum internarum arteriæ aſperæ & œſophagi communione, hoc manare commodi, & in actionis commoditatem redundare, vt harum partium vna depreſſa, altera attollatur, inſtar funis circum trochleam actæ. Sic enim dum œſophagus deprimitur, ad deglutiendam rem aliquam attollitur aſpera arteria: & contra quando vomitu ſurſum aſſurgit ventriculus, deprimitur arteria. Vnica eſt, ſita inter laryngem (à quo ortum ducit) & pulmones in quos deſinit: diuidens ſe primò in inſignes duos ramos, dextrum & ſiniſtrum, quin & horum ramorū quilibet in pulmonum ſubſtantiam ſubiens, rurſum in duos alios per ſingulos lobos dirimitur: hique denuò in alios infinitos per ipſam loborum ſubſtantiam. Cartilaginoſi ſunt omnes hi rami ad ſui extremum vſque. Siti ſunt inter extrēma arteriæ venoſæ, & venæ arterioſæ, vt promptus eſſet aëris ad cor per arteriam venoſam ingreſſus,
B & fuliginis per venam arterioſam egreſſus. Sicq; ſuis extremis eiuſmodi partibus cōnexa eſt, partibus autem aliis componentibus cum membris, vnde partes illas ſumit. Temperamento eſt frigido & ſicco. Eius actio eſt aërem ad pulmones importare, indéque fuliginem exportare. Illud quidem dilatando, hoc verò ſuas cartilagines ſibi inuicem comprimendo.

Cur anteriore cartilaginoſa.

Situs.

Diuiſio aſperæ arteriæ per pulmonum lobos.

Temperies & actio.

Figura aſperæ Arteriæ.

C

D

A. *Demonſtrat exiguum corpus glanduloſum, epiglotida nuncupatum, incubans capiti aſperæ arteriæ, ne quicquam inter deglutiendum in ipſam incidat.*

B. *Cartilaginem ſcutiformem.*

C. *Aſperam arteriam annulatam vt vides.*

DD. *Geminas glandulas ſitas ad latera capitis aſperæ arteriæ.*

EE. *Neruos ſextæ & ſeptimæ coniugationis per thoracem tranſeuntes, ádque ventrem pergentes vt illic per partes omnes diſtribuantur.*

F. *Neruum dextrum recurrentem ſub arteria axillari, ſecundum partis lateralis aſperæ arteriæ longitudinem vſque ad proprios laryngis muſculos.*

G. *Neruum ſiniſtrum recurrentem ſub trunco deſcendentis arteriæ.*

H. *Duos neruos recurrentes ſitos ſecundùm arteriæ longitudinem.*

II. *Diuiſionem aſperæ arteriæ in duos ramos, quorum dexter in dextrum, & ſiniſter in ſiniſtrum pulmonem feratur. Qui rami rurſum in multos alios diuiduntur.*

K. *Orificium magnæ arteriæ à corde exilientis.*

L. *Arterias cordis coronarias.*

M. *Magnam arteriam deorſum deſcendentem.*

N. *Intercoſtalem maiorem.*

O. *Arteriam ſubclauiam læuam.*

P. *Truncum aſcendentem arteriæ qui in tres ramos diuiditur.*

Q. *Arteriam axillarem dextram.*

RR. *Arterias carotidas dextras & ſiniſtras.*

De Oeſophago. CAP. XVIII. A

Subſtantia. OESOPHAGVS cibi & potus via, ſubſtantię eſt inter carnem & neruum mediæ, quia ex membrana neruoſa vna & altera carnoſa conſtat. Neruoſa intrinſecus ſita eſt, & oris tunicæ interiori ad labra vſque (quò fit vt labra tremant, in morbis mox per vomitum criticum iudicandis) internæq; item aſperæ arteriæ continuata exiſtit: fibris rectis contexta eſt *Oeſophagi vis attractrix.* ad ciborum attractionem, quam adeò rapidam in famelicis ſæpè animaduertimus, vt vix mandendi otium ſit, quum tanquam manu præripi deorſum cibus ſentiatur. Carnoſa extrinſecus poſita fibris tranſuerſis texta eſt, ad accelerandum eduliorum in *Compoſitio.* ventrem delapſum, vomitúſque & flatus excernendos. Duæ hæ tunicæ, ventriculi tunicis ambabus continuatæ eundémque hæ locum tenent. Habet prętereà œſophagus partes componentes, vt à porta & caua aſcendente venam, neruum à ſexta coniugatione, arteriam ab ea quæ ad fundum ventriculi perreptat cum vena gaſtrica, vel ab arteriis cauam eius partem aſcendētibus: ſed & præter vaſa hæc omnia, tertiam à mē- B *Magnitudo & figura.* brana coſtali, tunicam habere poteſt. Oeſophagi magnitudo ex ſe ſatis eſt inſignis: quanquam aliis maior, aliis minor, pro corporum varietate. Figura rotunda eſt, quo tranſglutiendis cibis capacior eſſet, minúſque offendi facilis. Situs eſt inter ſpinam & *Situs.* aſperā arteriā à pharynge ad ventriculū vſque. Cæterùm dum per ſpinæ longitudinē deſcendit, vbi ad quartā metaphrēni vertebram peruenit, deerrat in latus dextrum, vt magnæ arteriæ aortæ ad partes inferiores deſcendenti cedat: inde ad læuam reflectitur verſus ſtomachum ſeu ventriculi orificium. Natura ipſum ad diaphragma fortibus membranarum vinculis ſuſpendit, ne ſi innixus fuiſſet arteriæ, vitali ſpiritui ad inferiores partes viam præcluſiſſet. Vnicus eſt partibus commemoratis cōnexus, tum *Temperies & actio.* vaſis ſuis, tum membranis. Temperamento eſt frigido potius quàm calido, vt partes omnes quæ magis neruoſæ ſunt quàm carnoſæ. Actio eius eſt attrahere & inferre cibos, reiiceréque quæ ventriculo moleſta vomitu excludi poſtulant. Hîc notandum *Cur ſorbere & flare ſimul nequeamus.* quòd dum deglutimus, œſophagus deorſum trahitur, & aſpera arteria ſurſum, quæ cauſa exiſtit cur ſimul ſorbere & flare, deglutire & reſpirare non poſſimus, quod ſingulari Dei prouidentia contigiſſe credendum eſt: cuius nomini æterna ſit gloria. C

FINIS LIBRI TERTII.

A

DE PARTIBVS ANIMALIBVS in Capite positis.

B

LIBER QVARTVS.

Capitis descriptio generalis. CAP. I.

DVOBVS partium corporis humani generibus hucusque expositis, naturalibus nempe & vitalibus, oportet nos ad vltimam transire, hoc est ad animales, initio à capite ducto. Caput igitur primò definiemus, tum in suas partes partiemur: tertiò partium eiusmodi vnamquamque describemus: quartò singulas demonstrabimus, eo quo se oculis inter dissecandum offerent ordine.

Est ergo Caput sensuum sedes, rationis propugnaculum & sapiẽtiæ, ex quo tanquã ex fonte, infinitæ actiones & cõmoditates manant. Vniuerso corpori imminet, vt inde tanquã ex arce animalis spiritus corpus vniuersum regat, moC deretur, agendaq́; omnia ex naturæ præscripto exequatur. Capitis nomine id omne intelligimus, quod à vertice seu summo sincipite, ad primam vsque ceruicis vertebrã continetur. Capitis laudabilis figura est rotunda, modicè ad latus vtrinque compressa: hincque inde à fronte & occipite nonnihil prominens. Nam hinc sensuũ bonitas arguitur: contrà quæ exactè rotunda est vel acuminata, & in turbinem fastigiata, nequãquam bona censetur. Partitionem Caput recipit, in faciem, frontem, tempora, sinciput, verticem & occiput. Per faciem intelligimus, quicquid à superciliis ad mẽtum vsque patet. Per frõtem, quicquid à superciliis ad suturam vsque coronalem assurgit. Per tempora, quicquid à minori oculi angulo vsque ad aures excauatur. Per sinciput, quicquid à summa fronte seu coronali sutura, ad suturam vsque lambdoidem in longum excurrit, & vtrinque ad ossa petrosa, seu suturas squammosas exporrigitur. Per verticem, velut apicem quendam, & punctum fingimus in medio exquisito suturæ sagitalis. Per occiput, quod sutura lambdoide & prima ceruicis vertebra terminatur. Eiusmodi partium omnium aliæ simplices sunt, aliæ compositæ, aliæ insuper contiD nentes, aliæ contentæ. Continentium aliæ sunt capitis partibus omnibus communes, vt cutis, panniculus carnosus, & pericranium: aliæ certis quibusdam partibus proprię vt panniculus carnosus collo, faciei, fronti & cuti cranium tegenti. Tunica musculis communis adipi & faciei, cranium & ambæ meninges cerebro. Contentæ partes sunt cerebri substantia, quatuor ventriculi, hisque contenta corpora, nerui, processus mãmillares, plexus choroides seu rete admirabile, glandula basilaris, & aliæ de quibus postea. Nunc dicendũ de partibus continentibus, initio à cute sumpto: docendi enim ordo à simplicioribus exordium duci postulat, prius tamen de capillis breuiter dicã. Pilus nihil est aliud quàm excrementum ex crassiore & magis terrena superfluitatum tertiæ coctionis portione genitum & efformatum, quę per insensibilem transpiratum difflari non potuit. Capilli vtilitas est, vt consumptis crassis & fuliginosis cerebri retrimentis cedat capiti in integumentum & ornatum. Hic capillus & ciliorum pili à prima fœtus in vtero conformatione originem habuêre: reliqui toto corpore pili, pro increscentis & siccescentis corporis ratione, emergunt & pullulant, cuiusmodi sunt pili qui in mentum, alas, inguina & alias corporis nostri partes vestiunt.

Quid caput · *Cur summum.* · *Figura.* · *Partes capitis quæ.* · *Continẽtes capitis partes.* · *Contentæ.* · *Pilus quid.* · *Capillorum vsus.*

De Cute capitis musculosa & Pericranio. CAP. II. A

Capillata capitis cutis qualis.

CVTIS quæ cranium tegit,quæq; pilis tegitur, longè carnosior est, crassior, durior & siccior, quàm vllius alterius corporis partis, quæ præsertim sit depilis. Parem fermè qualitatum subit conditionem cutis in partibus quas non simpliciter tegit,sed ipsis immersa, insita,ac vndique infixa est,vt in labris,in fronte, cum panniculo carnoso, ex quo cutis musculosa dicitur:aliàs parem cum cartilaginibus habet adhæsionem, vt in alis narium, & tarsis oculorum,ex quo cartilaginosa dicitur. Cõnexionem habet cum pericranio, quia ipsi affixa, neruos excipit à prima & secunda ceruicis vertebra,& à tertia cerebri coniugatione,qui per omnem eius substantiam disseminãtur, quò fit vt vulnera,contusiones & apostemata quæ in hac cute fiunt & emergunt,non sint negligenda. Pericranium membrana est tenuissima, quæ proximè & immediatè corporis ossa omnia vestiens,proprio nomine in capite pericranium dicitur,propter cranij excellentiam, in reliquis ossibus periostium nominatur. Et quemadmodũ pericranium à crassa meninge,per cranij suturas & foramina promissis staminibus quibusdam se propagante B ortum ducit,sic reliquæ omnes corporis membranæ vel ab hoc pericranio, vel à crassa meninge ortum habent, apophyses promittentibus, tam per capitis quàm per spinalis medullæ seu spinæ ipsius foramina ad os vsque sacrum. Cuius rei argumentum hoc est,quòd quacunque corporis parte mẽbrana læsa fuerit,statim læsio ipsa ad crassam meningem peruenit. Sic enim qui vel extremum pedis digitum dolent cùm sternutant,aut tussiunt,doloris incrementum sentiunt propagatione doloris ad cerebrũ facta. Eius vsus est cranium tegere, & noxiarum rerum notitiam inferre,vi sensus qui est in perioſtio acerrimus:eundem enim vsum præstat periostium reliquis ossibus. Insuper crassam meningem ad cranium sustinet & affigit per suturas:ne illa suo pondere in tenuem incidens ipsam lædat, atque cerebri arteriarúmque per vtramque meningem numerosè sparsarum pulsationẽ intercipiat. Ergo pericranio cum crassa meninge arctissima est connexio, quia inde ortum ducit. Idem de reliquis totius corporis membranis sentiendũ,quæ res insoluta membranarum vnitate valdè est notabilis. C

Eius connexio.
Cur eius vulnera nõ negligenda.
Pericranij & periostij eadem natura.
Vnde omnes corporis membranæ.
Cur quauis corporis parte membranosa læsa caput per sympathiam afficitur.
Pericranij vsus.
Omnes corporis membranæ trahunt in affectuũ suorum consensum crassã meningem.

De Suturis. CAP. III.

Vsus.
Numerus.

SVTVRÆ cranij ossa inuicem assuunt, vniúntque. Hæ numero sunt quinque. Tres veræ & legitimæ dicuntur, duæ mendosæ & spuriæ. Verarum prima coronalis in anteriori visitur capite,deorsum à sincipite, transuersum ad media tempora descendens,sic dicta est, quòd illinc corollæ gestentur. Altera sagitalis dicitur, seu recta, quæ scilicet in capitis vertice existens,caput recta velut linea in duas partes æquales diuidit, per longitudinem ipsius à coronali ad posteriorem seu lambdoidem excurrens. Tertia verò hæc Lambdoides,ideò dicta est, quòd maiusculam literam græcam Λ repræsentet. Hanc suturarum descriptionem non quæ semper,sed quæ vt plurimùm ita visatur intelligere debes: alia enim crania visuntur,quæ anteriore sutura carent: alia quæ posteriore, nonnulla etiam aliquando quæ nullam verarum obtinent,sed solis mendosis sunt notata. Sed & notabis aliquando sagitalem ad nasi harmoniam vsque excurrere. Sæpè & D in occipite tres vel quatuor cernuntur suturæ, sic vt planè certus non sit suturarum numerus. Quod & notatum à Cornelio Celso legimus:vbi scribit Hippocratem à suturis deceptum fuisse: fortè dum fracti occipitis ossis ex eo cõiecturam faceret,quòd demissus specillus ad secundæ lambdoidis suturæ asperitates,tanquam ad rimam ictu in osse factam restitaret. Reliquæ duæ suturæ mendosæ & lapidosæ,squammosæque dicuntur, quòd appositis imbricatim seu squammatim ossibus consurgant, non autẽ serratim & pectinatim sibi mutuò implexis. Quòd si quis quærat,cur caput non vno osse constet,quò sic robustius euaderet. Respondebo, contigisse id quò foret simul ab internis & externis iniuriis tutius. Nam cranium cùm sit ædificij humani tãquam infumibulum,ad quod totius corporis fumi omnes ascẽdunt, si vnico osse compositum fuisset exitus fumis illis non patuisset. Ergo per suturas, crassiores vapores,subtiliores verò fumi per cranij poros euanescunt:nonnullis suturæ valdè dehiscunt:aliis contrà valdè adstrictæ sunt. Ergo quibus sunt denegatæ suturæ,alio est illis compendio à natura prouisum:nam latitudinis duorum digitorum à lambdoide interuallo, vnum vel

Nonnulla crania suturis carẽt.
Lib.8. ca.4.
Cur craniũ ex pluribus coagmentatum oßibus

duo

A duo foramina excauauit,per quæ vena pupis in cranium subit: adeò enim ampla sunt vt ferrum quo armantur adstrictoriæ ligulæ admittant, vt sic liber vaporibus pateat exitus, alioqui de morte periculum: sic ergo homini natura aduersus internas iniurias cauit, sed & aduersus externas voluit pariter caput pluribus ossibus constare, vt vno osse fracto reliqua incolumia remanerent, subsistente in ipsa ossium diuisione ictus violentia. Ex quo intelligere licet, quòd si cranium ictum in opposito latere frãgatur, id contingere vel defectu futurarum, vel quòd imperfectæ sint & nimium adstrictæ, alias impossibile est tales contingere fracturas ob ossium separationem, quæ ictus impetui quasi cursum abrumpit ne progrediatur longius. Et certè vt rarò crania reperiuntur suturis orba, sic raræ sunt eiusmodi fracturæ. Ergo Chirurgo diligenter futuræ futurarúmque situs sunt notandi, ne ipsi imponant, quasi fracturæ essent, vel incautus terebram ipsis applicet: vnde ruptis venis, arteriis & neruosis fibris quibus interna externis communicant, doloris incrementum & fluentis sanguinis in meningem crassam impetus, eiusdémque abruptis fibris quibus pericranio adhęret in cerebrum pro-
B lapsus sequatur: indéque pulsationis cerebri funesta interceptio.

Quibus hominibus & vis vena pupis nonnunquam in cranio subiectas partes subeat.

Quibus hominibus vna capitis parte icta, opposita frãgatur.

Cur in suturis non terebrandũ.

De Cranio. CAP. IIII.

CRANIVM seu Calua, cerebrum tanquam galea integens ex septem ossibus conflatum consurgit, quorum alia aliis sunt densiora, crassiora & duriora. Primum est os occipitis in parte postica situm, cæteris durius & crassius, quòd à tergo oculi manúsque desint, quibus à lapsu vindicare nos possimus. Circumscribitur hoc os futura lambdoide & basilari osse. Huius ossis eminentiæ & tanquam capitula, prima vertebra excipiuntur: supra hanc enim caput vertitur in antica & postica, vi quatuordecim musculorum & fortium ligamentorum, quæ occipitis illa capitula primæ huius vertebræ cauitatibus firmiter alligant. Secundum cranij os est in antica parte, dicitúrque os coronale: secundum id obtinet locum in robore & crassitie. Describitur futura coronali, & extremitatibus
C ossis basilaris seu cuneiformis: in hoc frontis seu coronali osse magna sæpè cauitas sub ipsis superciliis reperitur, referta materia glutinosa, crassa, viscida & alba, quæ elaborando ad odorandum aëri auxilio esse creditur. Chirurgo valdè notanda est eiusmodi cauitas, quia cùm eo loci fractum caput fuerit, contingere potest vt fractura primam tabulam non excedat: quare ignorata eiusmodi cauitate, falsò credita apparentis cerebri persuasione impulsus, credet os penitus esse transfossum, meningésque comprimere: ex quo vulnus dilatabit, terebram admouebit, aliáque instrumenta ad secundã ossis tabulam erigendam, omnino citra necessitatem, & cum manifesto ægri vitæ discrimine. Tertium & quartum os cranij, sunt ossa duo parietalia seu bregmatis, tertiũ densitatis & crassitiei locum obtinentia: quanquam densitas illa & crassities variis eorumdem locis varia sit. Nam ad sinciput seu verticem, quo nempe pueris substantia illa in os non ante concrescit, quàm ipsis dentes omnes prodierint, sic vt mollities illic ad tactum appareat, per quam cerebri palpitatio tractabilis est: tenerrima sunt hæc ossa, adeò vt sæpè vnguis crassitiem non excedant, quo cerebri humidis & vaporosis ex-
D crementis, eo loco vbi magna cerebri portio residet conclusis, exitus sit liberior per cerebri Diastolen & Systolen. Circunscribuntur quadrata hæc duo ossa supernè futura sagitali, infernè squammosa, parte antica coronali, postica lambdoide. Quintum & sextum os cranij sunt, duo petrosa quæ supradictorum robur sequuntur. Circumscribuntur futura mendosa, parte lambdoidis & ossis cuneiformis. Septimum est os sphenoides, seu basilare, vel cuneiforme. Basilare dictum, quòd sit capitis tanquam basis. Huic reliqua capitis ossa suis sedibus apta innituntur. Circunscribitur vtrinque hoc os ossibus frontis, petrosis, occipitis & palati. Figura Vespertilionem refert: nam & apophysibus suis eius auis auriculas repræsentat. Est prætereà aliud os ad basim ossis coronalis, in quod desinunt processus mammillares, Ethmoides Græcis dicitur, Latinis cribrosum & spongosum, quòd multa in eo sint foramina, non recto tramite peruia, vt in cribro cernuntur, sed & errantia & anfractuosa, ne aër attractus impetu in cerebrum insiliret, suísque ipsum qualitatibus afficeret, nisi ante illic cunctando elaboraretur. Sunt insuper & sex alia officula, in ossibus petrosis latentia ad foramen seu meatum auditorium. Vtrinque tria, Incus nempe, Malleolus & Stapes, à figura quòd

Quid cranium.

Cur os occipitis reliquis est durius.

Occipitis duo capitula notanda.

Ab occipite os frontis reliquis est durius.

Notanda in osse frontis cauitas.

Quo tempore summũ sinciput pueris osseam duritiem cõsequatur.

Ossa petrosa

Os sphenoides.

Os ethmoides, seu spõgoides.

Tria meatus auditorij ossa.

Qua ratione certis quibusdam cranii locis extraordinarias subesse suturas coniectabit Chirurgus.

illud Incudem,hoc Malleum,istud denique Stapedem equitis Germani repræsentet: A
horum vsum aperiemus postea. Sed & in quibusdam craniis nonnullæ ossium diuisiones reperiuntur, tanquam collecta fragmenta magnitudine ferè pollicis,commissuris propriis instructa & distincta:quæ res Chirurgo in vsu terebræ debet esse notissima.Certè eius rei coniecturam facere poterit, dum à cranio pericranium abducet:nã in suturis difficilius auellitur pericranium,quod per suturarum rimulas transmissis fibris neruosis crassa meninx ipsi connectatur arctius.Molliora sunt & tenuiora mulierum quàm virorum,& puerorum quàm mulierum, & adolescentum quàm cõstantis ætatis hominum crania. Æthiopes pariter omnésque qui ad Meridiem incolunt populi,cranium habent durius,& paucis suturis contextum. Ergo vt est ab Hippocrate proditum,quibus cranium mollius est, in his magis perniciosa & timenda esse solent fracturarũ symptomata. Sed & cranium quò tenerius est, eo perforanti terebro cedit facilius & promptius.

Meridiem incolẽtibus crania sunt duriora & densiora.

Notanda in cranio & quæ vulgò non occurrunt tubercula.

Nonnullorum præterea in craniis tubercula eminent, præter naturam in rotundum aut angulos acta:quæ chirurgo duabus de causis sunt notanda. Prima est ad ictus & fracturæ ineundam rationem. Nam in illis tuberculis si in longũ B
porrecta visatur,continui solutio fieri nequit,quin vulnus ad intima penetret.Nam in rotundo corpore non potest longum vulnus existere, quin idem sit profundum, adacto penitius telo: quia vt sphæricum corpus planum in puncto tantum tãgit,sic quicquid leuiter & superficie tantùm tenus in sphæricum corpus incidit, id punctum tãtùm eius attingit.At contrà in plano vulnus longum potest existere,quod idem sit superficiarium. Altera causa est, quòd talia tubercula figuram sitúmque suturarum immutant.

Diplois situs & substantia.

Notandũ & Chirurgo cranij duas esse tabulas,quibus interiacet diploe: substantia nempe spongiosa,in quam multæ venæ & arteriæ, ac carnea quædam moles, inserũtur:ne scilicet grauius foret cranium, vt & ipsi esset intra se vnde comeatum ad vitã haberet:denique vt cerebri fuligini exitus esset expeditior. Superior tabula crassior,densior,validior & lenior facta est quàm inferior. Hæc enim vt tenerior,ita magis inæqualis extitit,vt locum det venis, arteriisque internis (quarum impresio in secundam tabulam parte interna est euidens)à quibus rami subeunt in cranium per foramina oculis patentia. Quæ res suspensam affigit crassam meningem cranio,valdeq; C
ob id est notanda. Nam per magnas contusiones fractura & fissura nulla in cranio apparente,propter cerebri concussionem validam, sæpè contingit ruptio eiusmodi vasorum,vnde sanguinis fluxus inter cranium & membranas,tandemq; mors.

Vasorum cerebri lethalis ruptio contingere potest citra fracturam cranij.

Cautio in terebrando.

Sed & attẽdere diligenter Chirurgũ oportet ad diploes teneram & molem substantiam:vt scilicet dum excisa prima tabula ad eam peruenerit,cautè terebram adigat,ne si grauius innitendo,irruerit violentius,adigat illam in subiectas membranas,vnde conuulsio & mors. Cui periculo fœlici terebræ commento obuiam iui, vt pluribus demonstrabo in tractatu de Vulneribus capitis.

De Meningibus. CAP. V.

Cur ossa ethmoidea forata.

CRASSA Meninx vna est ex primis & præcipuis corporis membranis: exit per suturas,& neruorũ quæ extra caluam prodeunt foramina: exit & per ossa Ethmoidea in eum finem forata,vt odores ad cerebrum per- D
uadant, & excrementitiis humoribus ipsum se purgare queat. Eadem crassa meninx nasi tunicam interiorem inuoluit.Per magnum etiam foramen prodit, per quod spinalis medulla delabitur:hac ipsa crassa meningẽ cum omnibus neruis & membranis vestita. Qua de causa,si quæ toto corpore membrana læsa fuerit,propter eam quam cum meninge habet cõtinuationem,læsionem statim compatienti capiti communicat.

Quas corporis partes obeat crassa meninx.

Consistentia crassæ meningis.

Vsus.

Crassa meninx spissior,duriórq; est reliquis omnibus in corpore membranis,ex quo Duræ matris nomen obtinuit:quin & reliquas membranas gignit,profert,cõseruat & tuetur. Vsus eius est totum cerebrum inuoluere, ídque dum dilatatur,ne cranij duritia lædatur,prohibere. Naturæ enim sic est comparata ratio,vt inter duo contraria,semper mediæ naturæ tertium aliquid interiiciat. Aliam etiam crassa meninx præstat vtilitatem,quod nempe venas & arterias cranium subituras longa vix intercapedine deducit. Nam sese insinuant in eam partem,qua duplicatæ meninges cerebrum à cerebello disterminant, sicque inde per cerebelli latera deducuntur,quousque ad eius summum velut cacumen peruenerint:quo loco vnitæ in

A illam alteram craſſæ meningis partem ſe inſinuant,qua duplicata pariter & geminata cerebrum in dextram læuámque per ſumma dirimit:rectus ille vnitarum venarum in frontem vſque excurſus eſt,ſecundum ductum futuræ ſagitalis: excurſum illum mutuò ſibi implexarum venarum Torcular nominarūt, quòd inde per infinita venularū oſcula exprimatur, ſtillétque ſanguis qui cerebro eſt pro alimento. Ergo & hic alter vſus eſt craſſę meningis,cerebrum,ſua duplicatione,cùm altius ſe in ipſius corpus imprimit,in duas partes anteriorem & poſteriorem diſtinguere, mox etiam illud idem in dextram & ſiniſtram dirimere:vt vna parte læſa, altera ſuperſtes maneat & incolumis,ſuum animanti officium faciens, vt in paralyticis intuemur. Notauit Columbus hanc meningem duplicem eſſe,& certè eius rei veritatem oculorum fide aſſequuti ſumus. Altera cerebri membrana, Pia mater dicta, tenuiſſima eſt multis venis & arteriis ad ſuam & cerebri nutritionem vitámque contexta. Hæc non inuoluit modò cerebrum vt craſſa meninx,ſed & in eius anfractus profundius demergitur,vt ipſum multis exiguis fibris quibus ad eius vſque ventriculorum cauitates deſcēdit, ſibi vndique
B adiungat & coërceat:non inde facilè auellenda. Quare intueri ipſam oportet planè in eo quo diximus ſitu,nec eam niſi cùm cerebri ſubſtantia auellere. Afflictæ hæ membranæ graues & acerbiſſimos dolorum excitant cruciatus: quo nomine affirmare auſim,has membranas ſenſus magis eſſe authores quàm cerebrum,quod in cerebri morbis,vt in lethargo, nullus aut exiguus vrgeat doloris ſenſus.

Quid Torcular.

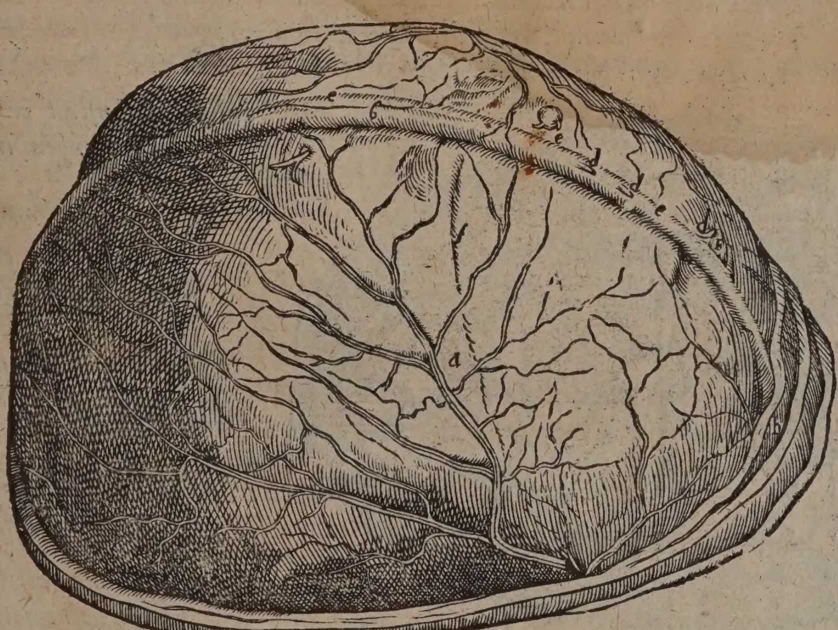
Vna cerebri parte læſa, altera ſuperſtes conſeruat animal.

Tenuis meningis conſiſtentia.

Meningum ſentiendi vis.

Figura prima capitis ſublato cranio ſpectanda.

C

A. *Monſtrat craſſæ meningis faciem extimam.*
B. *Venam torcular dictam.*
C. *Venam iugularē internam in plures & diuerſos ramos diſtributam.*
D. *Exiguos quoſdā ramulos venæ torcularis pergētes in mediū cranium, ſeu diploē ac cutem capitis exteriorem.*
EE. *Exiguas quaſdam fibras à craſſa meninge per ſuturam coronalem, aliáſque pariter ſuturas tranſmiſſæ ad pericranij generationem.*

D

De Cerebro. CAP. VI.

SEQVITVR Cerebrum,neruorum ac motus volūtarij principium, primæ & præcipuæ facultatis animæ inſtrumentum,animalis nempe & rationalis. Copioſius id homini,quàm alteri vlli animali datum eſt: totum enim fermè cranium replet. Quòd ſi totum repleuiſſet,moueri,id eſt dilatari & contrahi cerebrum in cranio non potuiſſet. Temperamenti eſt frigidi & humidi. Laudabilis cerebri temperies ex ſenſuum interiorum& exteriorum integritate,ſomni & vigiliarum mediocritate,iudicij maturitate, opinionum conſtātia,à quibus niſi meliora & probabiliora occurrerint, dimoueri non ſit facilè,cognoſcitur. Cerebrum calidius eſſe intellexeris,ex ſenſuum & motuum corporis rapiditate,ſomni breuitate,ſubita opinionum conceptione,& conceptarum mutatione,labili & caduca memoria,facili denique noxa à rerum calidarum,vt ſolis& ignis occurſu.

Quid Cerebrum.

Quantitas.

Temperies.

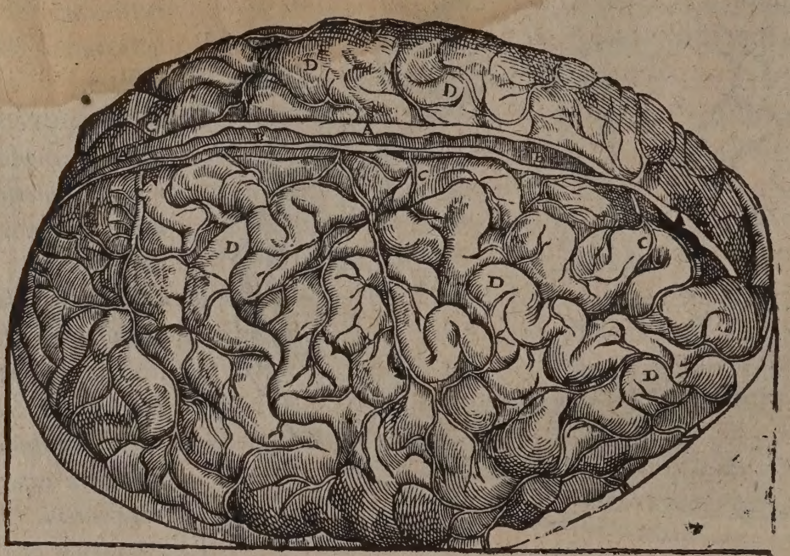
Qui cerebro ſunt frigidiore, tardi ſunt ad diſciplinas, réſque alias concipiendas, ſed A
conceptas ſemel opiniones non facilè exuunt. Ad agendum motus habent ſegnes, ſúntque ſomnolenti. Quibus eſt cerebrum ſiccius, tardi etiam ſunt ad diſcendum: duris enim corporibus non facilè quid impreſſeris, ſed tenaciſſimi ſunt eorum quæ ſemel didiſcerunt: motus etiam corporum promptos & agiles habent. Quibus eſt cerebrum humidius facilè addiſcunt, ſed fugâci ſunt memoria: nam qua facilitate rerum ſpecies admittunt, & imprimunt animo, eadem elabi eas & effluere ſinunt. Sic lutum promptè quos volueris characteres, imaginéſque admittit: at luti illius partibus quæ ad characteris impreſſionem facilè deſilierāt, iterùm coëuntibus, eoſdem permiſceri, obliterari & confundi cõtingit. Ergo pigri ſunt ab humido cerebro ſenſus, motus tardi ſomnus profundus.

Cerebri actio. Cerebri actio eſt, animalem ſpiritum toti corpori admotum & ſenſum neceſſarium elaborare, ſeque tanquam inſtrumentum principibus facultatibus, vt rationi ſubiicere. Cerebrum eſt duplex, anterius & poſterius. Id cerebellum ob paruitatem dicitur: anterius verò magnitudinis ratione nomen cerebri abſolutum retinuit. Anterius id cerebrum rurſum eſt duplex, dextrum & ſiniſtrum, per illam quam B

Numerus. diximus antea meningum in cerebri corpus depreſſionem. Cæterùm diuiſionis nomen non eſt hìc abſolutè accipiendum, quaſi in tot partes cerebrum penitus ſit diuiſum & diſcluſum, ſed eo ſenſu quo dicimus iecur & pulmonem in lobos eſſe diuiſos, id eſt magna ſui parte fiſſos & diſtractos, cùm ad baſim vnum & ſibi continuum retineant corpus.

Conſiſtẽtia. Cerebri ſuperficies extima mollis eſt, interior verò dura, calloſa & valdè leuis, cùm contrà extima illa multis gyris, & vermium multiformi velut implexu ſtriata appareat.

Secunda figura, quæ cerebrum calua nudum exhibet.

AAA. *Monſtrat craſſam meningem inciſam.*

BB. *Cauitatem venæ torcular dictæ, cuius ſtillante ſucco, vniuerſum cerebrũ irroratur & alitur.* C

CC. *Venas à torculari productas per tenuẽ meningem colligatas & inſertas, vt per eas ſuccus alibilis in omnem cerebri partem perueniat.*

D. *Tenuem meningem totum cerebrum inuoluentem cum venis ſuis & arteriis.*

Tertia figura Cerebellum exhibens. D

AA. *Monſtrat cerebellum tectum tenui meninge.*

BBB. *Corpus vermiforme, anterius & poſterius. Quorum anterius ſeorſum diuiſum cernitur.*

CC. *Cerebelli portionem, vnde producitur medulla ſpinalis.*

De

A *De Cerebri ventriculis, & Apophysibus mammillaribus.* CAP. VII.

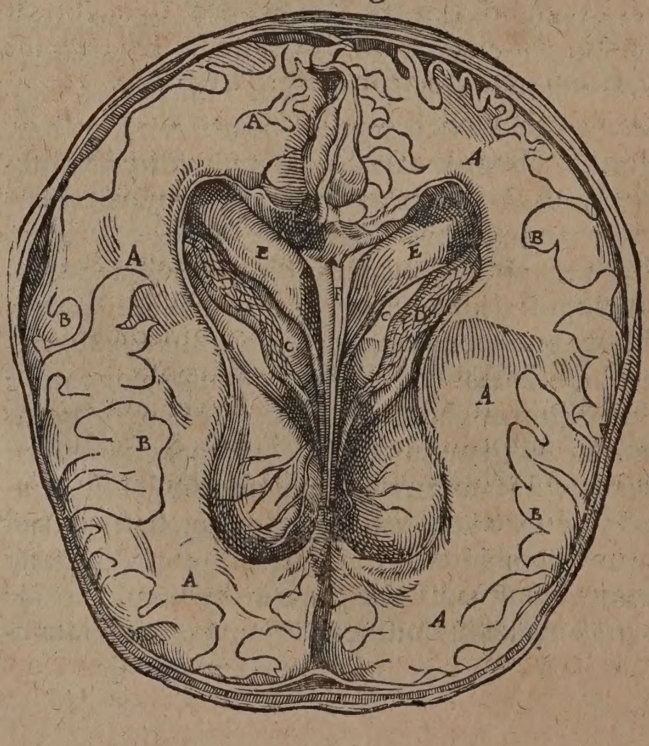
AD facilem ventriculorum cerebri demonstrationem, oportet substantiæ Cerebri insignem portionem resecare, atque inter resecandum aduertere, ad exudantem per poros eius sanguinem. Sed & animaduertere oportet spongiosam substantiam, qua cerebri congeruntur excrementa, quæ mox per lacunam excolantur. In cerebri substantia notare licet quatuor ventriculos, certis ductibus inter se coniunctos, quibus nempe spiritus rerum sensibilium specie imbuti, ab vno in alium commeare possint. Primi & maiores duo, vnus vtrinque, in superiore cerebro sunt locati. Tertius sub illis in medio cerebro. Quartus & vltimus, ad cerebelli, versus spinalis medullæ initia, præcipitium. Priores duo, per cerebri longitudinem porrecti sunt in semicirculi formam, quorum cornua extrorsum spectant. Spatiosi sunt & ampli, quòd illic spiritus cum excrementis suis contentos, ibidem defæcari & repurgari oporteret: at in aliis ventriculis repurgati spiritus, & iam plenè confecti recipiuntur tantùm. Albi sunt hi ventriculi & lenes in superficie interiore: nisi quòd ad semicirculi medium vtrinque tuberculum habent, situm ad basim columnæ ventriculi medij nasum versus sub septo lucido, ventriculos illos duos dissepiente. Septum id lucidum nihil est aliud, quàm cerebri portio mediocriter solida, mirè tamen perlucida, cuius ideò interuentu priorum huiusmodi ventriculorum spiritus animales inuicem commeant & communicant: haud tamen crassior alia substantia tenuem eius densitatem penetrabit. Itaque non est verendum ne aqua vno ventriculorum contenta, per id septum ad alterum transmeet, vt magna spectantium admiratione aliquoties obseruaui in paralyticorum cadaueribus, in quibus ventriculum paralytici lateris dilatatum multo incremento comperi, pro aquæ copia ipso contēta, altero planè inani & vacuo: aut certè non magis diferto quàm cuiuis alteri alio mortis genere defuncto. Afferunt enim nonnulli in ventriculis semper reperiri aquosi humoris speciē quandā, quæ fiat concretione spirituū animaliū vi funesti & lethiferi frigoris. Cæterū duo hi priores cerebri ventriculi in cōmunem ductū abeūt, tanquā fornacū gemini folles, quo instructus rerū specieb⁹ spiritus, in subiectū seu mediū à prioribus meat ventriculū. In iisdē prioribus vētriculis cōsiderandus est plexus choroides: Itémq; ductus quo congesta crassiora excrementa in glandulā pituitariam depelluntur. Plexus ille choroides nihil est aliud, quàm tenuis meningis epiphysis venis arteriísque inuicem variè implexis contexta in retis formam. Vasa hæc magnitudine sunt & capacitate, quæ sufficiat tum ad vitam & alimoniam particulæ eius cui attexta sunt, tum ad generationem spirituum animalium, vt qui ex venis in eiusmodi plexum exporrectis, arteria posteriore & vena torculari materiam idoneam assumant. Itémque ex aëre per processus mammillares in cerebrum subeunte. Sunt verò processus mammillares, viæ quædam communes aëri odoribúsque in cerebrum importandis, & cerebri excrementis exportandis. Sic enim in his quos catarrhus & coriza occupat, nec aër, nec odores ad cerebrū aspirare queunt: vnde frequentes sternutationes cerebro se ad excussionem rei molestę validè concutiente. Excrementorū verò cerebri, seu illic genitorum, seu aliunde inuectorum, alia fumidæ & vaporosæ sunt naturæ, quæ per cranij suturas insensibiliter vanescunt. Alia crassa sunt & viscida, quorum multa portio per ambas has productiones, vel per alterutram excernitur. Sic enim in coriza videas nonnullos quibus alterutra tantùm naris est obstructa, altera fluente, alios quibus vtraque obstructa est. Duorum anteriorum cerebri ventriculorum maximè propria vtilitas est, vim phantasticam conuenienti, velut sede & domicilio hospitari cum anima eò à sensibus externis inuectas rerum species æstimat, & ordine digerit, vt inde de his verum iudicium à ratione exigat, quæ in medio sedet ventriculo. Ventriculus tertius situs est inter priorum ventriculorum posteriores extremitates, & vltimum cerebelli ventriculum. In hoc considerandæ veniunt sex partes: nempe Psalloides, Conariū, Nates, Vermiformis apophysis, Peluis, & Ductus qui est ab hoc medio in vltimum seu postremum ventriculum. Psalloides seu fornix, nihil est aliud quàm tectum medij ventriculi, camerā referens, tribus columnis fultā, quarum vna ad nasum extēditur sub septo lucido: duę reliquæ vtrinq; vna ad cerebri posteriora spectāt: huius figurę quę externa parte gibba, interna verò caua est, hæc existit ratio vt scilicet liberum esset spatium ad eum quem intus ciet motum, spiritus animalis: & præterea vt superpositam cerebri molem facilius sustineret. Nam concamerata fi-

Cerebri porosa substātia, & sanguine exudans.
Lacuna.
Quatuor ventriculi.
Superiorum cerebri ventriculorum magnitudo.
Septum lucidum.
Cur paralysis vnius lateri mox oposito non communicatur.
Plexus choroides.
Processus mammillares.
Vsus superiorum cerebri ventriculorum.
Situs tertij cerebri ventriculi.
Partes in eo considerādæ
Quid fornix & eius vsus.

Marginal letters: B (beside "nes in superficie"), C (beside "seu mediū"), D (beside "da, quorum").

gura fulciendis ponderibus omnium eſt aptiſſima. Conarium exigua eſt glandula,e- A
Conarium quid. iuſdem cum cerebro ſubſtantię,rotunda & oblonga,pinei mali inſtar,ex quo & conarij nomen habuit:ſita eſt glandula hæc è regione exigui foraminis, quod ad vltimum deſcendit ventriculum. Eum vſum habet,vt vaſorum diuiſionem roboret, eò cum apophyſi tenuis meningis deductorum ad generationem ſpiritus animalis,& vitam a-
Nates quid limoniámque cerebri. Huic glandulæ ſubiectæ ſunt nates,corpora nempe ſubſtantiæ ſolidæ & albæ,in longum vt pueruli clunes producta, præſertim in brutis,& maximè in Ariete. Solidam eiuſmodi ſubſtantiam nates obtinuerunt,quò canalem illum qui à medio ventriculo in poſtremum decurrit, cuiuſq; beneficio cerebrum cerebello cō-
Vermis quid. municat,patens & peruium ſeruarent. Vermis cerebelli eſt apophyſis,eiuſdem nempe portio in ſummo ſeu principio & quaſi aditu & ingreſſu exiſtens, multorum orbiculorum ſibi inuicem tenuibus membranis connexorum inſtar habens. Sed & quòd craſſis albiſque vermibus illis qui in carioſis lignis reperiuntur ſimilis ſit, Vermiformis dicta eſt. Canali commemorato ianitoris velut vſum præſtat, vt neceſſariæ ſpirituum copiæ aditum ingreſſumq; in cerebellum cùm opus eſt,patefaciat: ne ſi impetu B
ſubito in cerebellum inſilirent,rerum memorabilium impreſſa veſtigia confunderēt.
Peluis hic cum infundibulo confunditur. Peluis ductus eſt, excernendis per palatum craſſioribus excrementis dicatus,dictuſq; quòd peluis aut infundibuli habeat ſimilitudinem & vſum:à tertio ventriculo in glā-dulam deſcendit,quæ inter clinoides apophyſes ſita eſt,vt ſpatulæ ductu explorare licet. Reſtat vltima ex ſex partibus in tertio ventriculo conſiderandis propoſita,canalis nempe è tertio hoc ventriculo in quartum excurrens, propter eum quem diximus v-
Canalis à tertio in quartum ventriculū. ſum. Canalis hic à pelui in exortu ſuo deſcendens, inde ſub nates in poſtremum ventriculum pertuſis meningibus deſinit:quod vt demonſtres, ſpatulæ mucronē hâc impellere te oportebit. Tertij ventriculi vtilitas eſt,vt ſit facultati ratiocinanti tanquam
Quartus cerebri ventriculus. tribunal,cùm anima ex viſis cōcluſiones elicere vult. Quartus cerebri ventriculus eo quem ante deſignauimus loco ſitus eſt:Reliquis minor eſt, ſed ſolidior: minor,vt qui ſpiritum niſi defæcatum excipere non debebat, & ab omnibus ſordibus expeditum: ſolidior verò vt illum tutius contineret. Eius vſus eſt, vt ſit velut theſaurus & cuſtos
Sintne cerebri animales facultates ſedibus diſcretæ. opinionum & iudiciorum quę ratio decreuerit,vt cùm opus eſt,liceat ea inde tanquā C
depoſitum repetere & euoluere. Scio Galenum, Medicóſque Græcos tres ſupradictas facultates non ſic locis diſcreuiſſe:quinimò,omnes per totam cerebri ſubſtantiā totas eſſe confuſas ſcriptitaſſe,quam ſententiam etiam renouauit Fernélius in Pathologia. Hanc tamen velut communem opinionem, & ab Arabibus celebratam ſequi malui.
Vſus proceſſuum mammillarium. Inſtrumenta & ductus facultatis odorandi ſunt apophyſes mammillares,eiuſdem cū cerebro ſubſtantiæ,nerui inſtar habentes,quæ ex cornibus poſterioribus anteriorum cerebri ventriculorum ad oſſa Ethmoidea ſpongioſaq; naſi excurrunt, vt hinc odorū ſpecies excipiant, ínq; cerebrum deferant. Etſi verò nerui inſtar habeant non tamen pro neruis habentur,quia extra cranium non prodeunt.

Quarta Cerebri figura.

AAAA. *Subſtantia cerebri calloſa notatur.*

BBBB. *Cerebri anfractus.* D

CC. *Cauitates duorum cerebri anteriorum ventriculorum.*

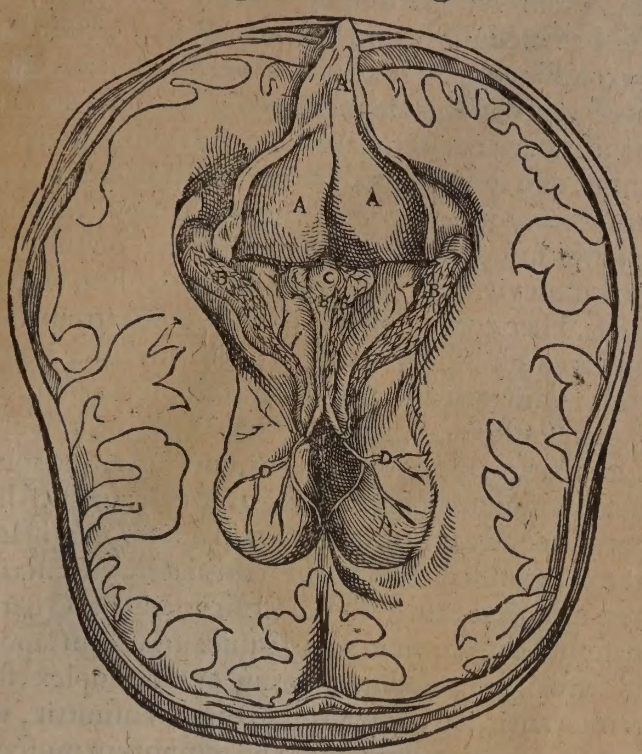
DD. *Plexus choroides.*

EE. *Figura fornicis extima.*

F. *Pars ſepti lucidi ſuperior, quæ anteriores duos ventriculos diſpeſcit.*

A

Quinta Cerebri figura.

AA. *Notatur fornix ab anterioribus retrorsum inuersa.*

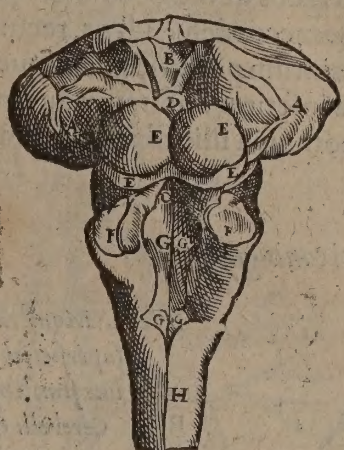
BB. *Plexus choroides.*

C. *Regio glandulæ conarium dictæ.*

DD. *Vasa quædam ab anteriore parte plexus choroidis producta.*

B

Sexta Cerebri figura.

C

AA. *Cerebri regiones notantur, vnde spinalis medullæ productio est.*
B. *Canalis qui à tertio ventriculo sub natibus in quartum excurrit.*
C. *Quartus ventriculus.*
D. *Conarium.*
EE. *Nates.*
FF. *Initium spinalis medullæ à cranio excedentis.*

De septem cerebri neruorum coniugationibus, sic dictis, quòd semper coniugatos & geminatos ostendant neruos, nempe vtrinque vnum.

CAP. VIII.

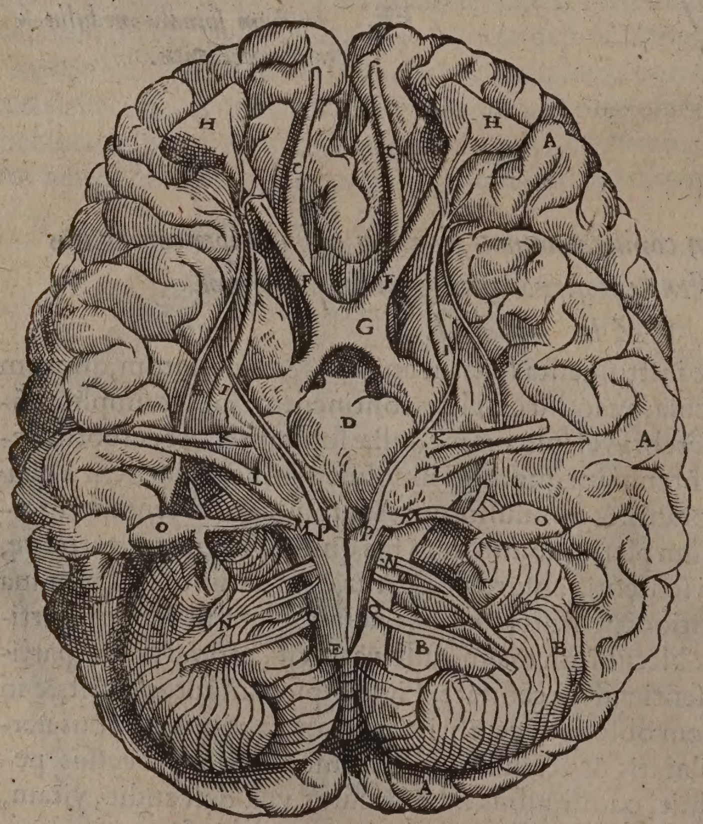
D

NERVI viæ sunt & instrumenta spiritus animalis & facultatum, quorum spiritus sunt vehicula, quandiu cerebro continentur: sola & simplici cōstant medullosa cerebri vel spinalis medullæ substantia. At cerebrum egressi, aliam membranosam quę ipsos innoluit adiunctam habent à duabus cerebri membranis: & nonnullorum Anatomicorum sententia, tertia insuper alia ex ligamentis, cùm plerisque aliis, tum his quibus nectuntur vertebrę, producta: quanquam hæc mihi sententia absurda videatur, cùm eiusmodi membrana vt quæ insensilis sit, nerui conditioni penitus repugnet, nempe cuius sit sensum partibus in quas inseritur impartiri. Neruorum magnitudo varia est, pro varia quæ partibus in quas inseruntur incidit sentiendi necessitate. Figura ipsorum rotunda est, & in aquæductus seu canalis speciem oblonga, cerebri nempe membranis, quibus nerui integuntur, super ipsos dilatatis & attensis: eodem modo quo processus peritonæi vasa spermatica inuoluit, cum quibus ad testiculos vnà descendit, vitam, alimoniámque accipiunt, per venas & arterias capillares, quæ ad ipsos cum membranis descendunt. Eum in vsum conditi sunt, vt partibus sensificis sensum, moueri

Quid neruus. *Substantia.* *Tertiámne membranā ex vertebrarum ligamentis productam nerui habeant.* *Figura.*

aptis motum,impertiantur : neruorum omnium ſeu mediatè, ſeu immediatè à cere- A
Numerus. bro deſcendāt. Numerus eſt triginta ſeptem coniugationum, quarum ſeptem immediatè à cerebro, reliquæ triginta à ſpinali medulla ortum habent. Prima neruorum *1.Neruorũ coniugatio.* cerebri coniugatio reliquis omnibus craſsior eſt,atque ad oculos pergit,vt in eos viſiuum importet ſpiritum. Hi diuerſis cerebri nati locis in media via,priuſquàm cranio exeant,quaſi decuſſati ad inſtar ferri piſtrinarij coëunt,cauitatibus ſuis viſum fugientibus in communem ductum abeuntes, quò ſpiritus per duos neruos illos illati communicētur:inuicem verò coëunt, commeántque adeò vt ab vno oculo repulſi in aliũ reſiliant. Cuius rei argumentum apparet in collimantibus, qui alterutro oculorum clauſo,acutius cernunt,quòd ſic ſpirituum vicinorum virtus in vnum oculum vnita, *Cur alterutro oculorũ clauſo acutius cernimus.* fortior ſit ſeipſa in duos oculos diſperſa. Hæc coniugatio vbi in humorem vitreum apulerit,abſumitur in ſtructuram tunicæ amphibliſtroidis,id eſt retiformis,quæ à tergo humorem illum cõtineat. Secunda coniugatio in partes multas abit ſub egreſſum *2.Coniuga.* è cranio,ínque radice orbitæ in ſeptẽ muſculos oculum mouentes,diſtribuitur. Ter- *3. Coniuga.* tia duplex,in egreſſu è cranio in multos pariter ramulos funditur,quorum alij ad mu- B
ſculos feruntur temporum,ad maſſeteres muſculos,in faciei,frõtis & naſi cutem. Alij in ſuperiorem genam ſparguntur,partéſque ad eam attinentes, vt in dentes,gingiuas, & ſuperioris labri muſculos, eóſque qui rotundi dicti introrſum oris latera circũſcribunt:poſtremi abſumuntur in linguæ tunicã,vt eam guſtandi ſenſu inſtruant. Quar- *4.Coniuga.* ta coniugatio lõgè exilior eſt,totaq; fermè abſumitur in palati tunicam, vt eam ſapo- *5. Coniuga.* rum etiam ſenſu illuſtret. Quinta in ſua origine, necdum cranium egreſſa duplex eſt, ſuíque maiorem portionem ad foramen auris,ſeu audiendi meatum tranſmittit, vt audiendi facultatem importet. Aliam ſui minorem portionem ad temporum muſcu- *6. Coniuga.* los per foramen ei proximum,quo ſecunda coniugatio prodit,exporrigit. Sexta poſt primam maxima integra cranium egreſſa, exiguos quoſdã ramulos quibuſdam ceruicis & laryngis muſculis impertit: inde in thoracem deſcendens, recurrentes neruos facit,atque in omnes ventrium duorum inferiorum partes ſparſa,vſque ad veſicam & *7. Coniug.* teſtes pertingit,vt notatum eſt lib.1. Septima inſeritur abſumitúrque in muſculos oſſis hyoidis,linguæ,& nõnullos laryngis,vt motum in illis edat,cranium egreditur per C
foramen oſsis occipitis ad ipſius tubercula.

Figura ſeptima octo neruorum cerebri coniugationum.

AAA. *Monſtrãt extimã cerebri ſuperficiem implexis vermibus ſimilem.*

BB. *Cerebelli extimã ſuperficiẽ.*

CC. *Odorandi organa.*

D. *Principiũ ſpinalis medullæ quarti ventriculi partem continens.*

E. *Spinalem medullam exiliẽtem extra cranium, inque* D *vertebras delabentem.*

FF. *Opticos neruos qui faciunt primã neruorũ coniugationẽ.*

G. *Eiuſmodi neruorum opticorum coitum ad inſtar ferri piſtrinarij.*

HH. *Tunicas oculi retiformes dictas,quas nerui creãt optici.*

II. *Secundum par neruorũ oculos mouentium.*

KK. *Tertium par neruorum,eo quem mox dicemus modo, diſtributorum.*

LL. *Quartum par neruorum ad palatum pergentium.*

Quintum

A MM. *Quintum ad aures pergit, id in extremitate ſua dilatatum efformat eius foraminis membranam, quod cæcum nominant, notatur verò notis OO.*

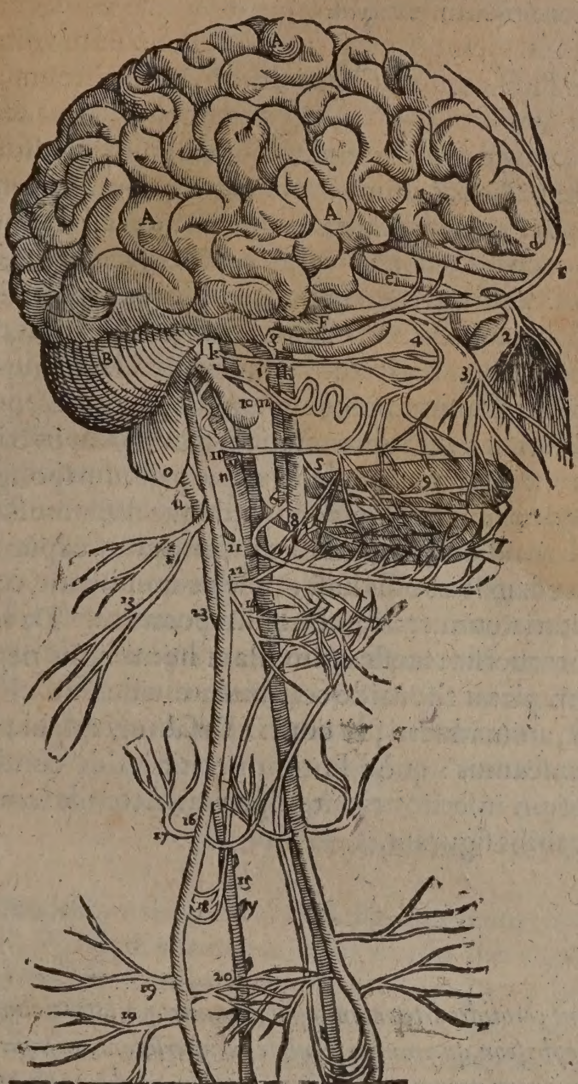
N. *Sextum par, eo qui poſtea dicetur modo diſtribuendum.*

OO. *Septimum par, quod ad linguam motus gratia deſcendit.*

PP. *Octauum par neruorum, ab antiquis Anatomicis prætermiſſum.*

Octaua cerebri figura.

B

AAA. *Monſtrant externam cerebri ſuperficiem membranis ſpoliatã.*

B. *Cerebelli ſuperficiem.*

C. *Alterum ex odoratus organis.*

D. *Alterum ex proceſsibus mammillaribus.*

E. *Alterum ex neruis opticis.*

F. *Alterum ex neruis ſecundæ coniugationis.*

G. *Portionem vnam neruorum tertiæ cõiugationis, cuius ramus vnus ad frontem pergit, notatus numero 1. Huius inde portiuncula ad naſi membranam, notata numero 2. Altera ad maxillam ſuperiorem, notata numero 3. Altera ad muſculum temporalem, notata numero. 4.*

C H. *Maiorem portionem neruorũ tertiæ coniugationis, cuius prima propagatio notata numero 5. Ad dentes & gingiuas mandibulæ ſuperioris peruadit. Altera notata numero 6. Ad mandibulam inferiorem atque ſui portiuncula quadam notata numero. 7. Ad labrum inferius reliqua portio, notata numero 8. In linguæ tunicam abſumitur.*

I. *Quartam neruorum coniugationem quæ in palati tunicam abſumitur, notatam numero. 9.*

K. *Minimum cerebri neruum (à veteribus Anatomicis omiſſum) qui ad muſculos inferiorem mandibulam mouentes repit. Eius origo vicina eſt auditorio neruo: is neruus eſt quem paulò ante pro octaua neruorum coniugatione à veteribus prætermiſſa notauimus.*

D

L. *Quintam neruorum coniugationem in tres portiones diductam, quarum maior notata numero 10. Auditoriam creat membranam, duæ reliquæ minores notatæ numero 11. & 12. Ad muſculum temporalem cum portione tertij paris pergunt. Capreolorum vitis inſtar habet.*

MM. *Neruos ſextæ coniugationis, quæ hoc qui ſequitur modo diſtribuitur: in primis enim primum ſui ramum ad muſculos ceruicis poſteriores mittit, notatum numero 13. Deinde alterum ad nonnullos laryngis muſculos, notatum numero 14. Tertio in duos ramos coit, quorum vnus ſecundum rectitudinem radicis coſtarum parte interna deſcendit, admiſcens ſe neruis intercoſtalibus per certas quaſdam productiones, notatas numero 15. Alter ad ſtomachum deſcendit, notatus numero 16. Et ſequenti modo dirimitur: Primum enim duos ramulos tranſmittit ad muſculos qui à thorace & clauiculis ad laryngem aſcendunt, notatos numero 17. Deinde*

parte dextra neruos promittit recurrentes, notatos numero 18. *Nam parte sinistra* A
hanc quæ sequitur distributionem molitur, nempe ad pulmones & pericardium: qui ad pulmones transmittuntur nerui, notantur numero 19. *Qui ad pericardium, numero* 20. *reliquum in ventriculi orificium totúmque eius corpus absumitur.*

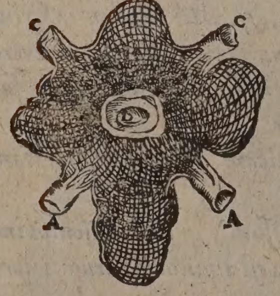
NN. *Septimam neruorum coniugationem, quæ hanc sortitur diuisionem. Primum enim fertur ad musculos ab osse styloide natos, notata numero* 21. *Deinde ad musculos linguæ ossis hyoidis, & nonnullos laryngis, notata numero* 22. *reliqua sui portione sextæ coniugationi admiscetur numero* 23.

O. *Portionem spinalis medullæ exeuntis extra cranium.*

De Rete mirabili, & osse Basilari. CAP. IX.

Spiritus animalis existentia. EX spiritu animali à corde per carotidas internas arterias ad cerebrum trâsmisso, fit animalis. Expediebat enim eum elaboratiorem esse, quòd animalis actio sit vitali præstantior: natura molita est arteriarum multis se locis intersecantium contextum, ad variè implexi retis similitu- B dinem: Ex quo retis admirabilis nomen habuit, vt spiritus, longiore in *Rete mirabile quid.* plexibus illis labyrintheis mora perfectius coqueretur, elaboraretur, adque animales functiones obeundas aptitudinem consequeretur. Rete id admirabile ad latera apophyseon clinoidum situm, duplex existit: diuisum nempe glandula pituitaria, quæ *Situs & numerus.* clinoides inter apophyses sedet, subditum habens subter crassam meningem os basilare, à dextra læuáque pertusum, cui mox subiiciuntur ossa ad vsque palatum spongiæ *Apophyses clinoides quid.* modo rara, quibus per palatum, narésque expurgatur pituita, indéque diffluere saliuam arbitror, quod qui cerebro sunt humidiore, continenter ipsam per os expuunt. Apophyses clinoides, productiones quædam sunt ossis basilaris seu cuneiformis, qui- *Sit ne aliud rete mirabile à plexu choroide.* bus (vt dixi) interiacet glandula pituitaria cum retis admirabilis portione. De hac parte magna est inter Anatomicos controuersia: inesse enim illam hominibus negat Vesalius, admittit Columbus, licet cum plexu choroide confundere videatur. Ego certè eam semper eo quem dixi modo, animaduerti, vt contra Vesalium disputauit C Syluius. Restat vt cranij foramina recenseamus: quòd horum notitia valdè conducat ad venarum, arteriarum, & neruorum insertiones intelligendas. Attende tamen prius ad hanc quæ sequitur retis admirabilis figuram.

Nona figura retis admirabilis.

AA. *Monstrant carotides arterias in caput subeuntes per latera clinoidum apophyseôn, quæ mutuo se implexu intersecant, móxque ad* CC. *vniuntur iterum, vt inde in vniuersum cerebrum pergant, & in plexum choroidem.*

D. *Monstrat glandulam pituitariam, ex peluis certo ductu cerebri pituitam excrementitiam sub medio ventriculo excipientem.* D

De foraminibus internæ basis Cranij. CAP. X.

IN primis numerantur foramina Ethmoidea, inde neruorum opticorum: Tertio neruorum oculos mouentium. Quarto eius portionis neruorum quartæ coniugationis qui ad temporum musculos pergunt. Quinto numerantur visum ferè fugientia foramina, illa sub glandula pituitaria sita, quibus saliua expurgatur. Sexto numeratur illud quod est in osse sphenoides, seu cuneiformis, comparatum ad internarum arteriarum carotidum, rete admirabile contexentium, indéque in magnam rimam desinentium, in cerebrum ingressum. Septimo quod foramen numeratur ferè duplex est, comparatum ad ingressum vnius ramorum iugularis internæ. Octauo foramen numeratur oblongum, ouali figura, quo portio tertiæ coniugationis exit, & quarta omnis coniugatio. Nono numerantur meatus auditorij. Decimo quæ numerantur foramina sunt valde exigua

A gua, iterque præbent venæ & arteriæ ad meatum auditorium pergenti supra foramen cæcum. Vndecimo lacera numerantur foramina, quæ exitum præbent sexto neruorũ pari portioni carotidum, & iugularis internæ. Duodecimo quę septimæ coniugationi egressum parant. Decimotertio numeratur magnum foramen occipitis, quo spinalis medulla erumpit. Decimoquarto illud numeratur, quòd sæpius est ponè foramen illud magnum quo subeunt venæ & arteriæ ceruicales.

De Foraminibus externæ basis cerebri.
CAP. XI.

AD supercilia foramen vnum vtrinque est, per quod transit neruulus à tertia coniugatione à cauitate orbitæ exiens, pérque os frontis ad supercilium pertingens, vt motum impertiat duobus musculis supercilij superioris & fronti. Quanquam sæpius foramen in vno tantùm latere conspicuum sit, eius loco sæpè rima, alias nihil penitus perforatum, fissúmve
B cernitur. Secundum numeratur maioris canthi foramen, per quod descendit portio neruorum tertiæ coniugationis ad tunicam nasi: in foramine illo sita est glandula lachrymalis. Tertium subter oculum situm est, vt viam faciat alteri neruorum tertiæ coniugationis portioni ad faciei partes, superiorísque maxillæ dentes tendenti. Quartum est ad initium palati inter incisorios dentes, per quod transit venula, arteriola & palati tunica. In quinto ordine numerantur palati foramina, per quæ descendunt nerui à quarta coniugatione gustus gratia. In ordine sexto habentur palati foramina respirationi seruientia, ac pituitæ per nares à cerebro stillanti. Est & rima sub Zygomate in orbitam ascendens per quam iter est, tam neruis tertiæ coniugationis ad crotaphytas musculos, quàm venis quibusdam & arteriis. Sed & aliud notatur foramen ad apophysim mastoidem, quod non est sensus iudicio peruium. Aliud habetur insuper ad radicem posteriorem eiusdem apophyseos seu processus mammillaris, per quod venula quædam à iugulari tendit ad torcular. Atque tria hæc foramina obiter tan-
C tùm notaui, quod in his tam magna sit varietas, vt de his certa lex dari nequeat.

De Spinali medulla. *CAP. XII.*

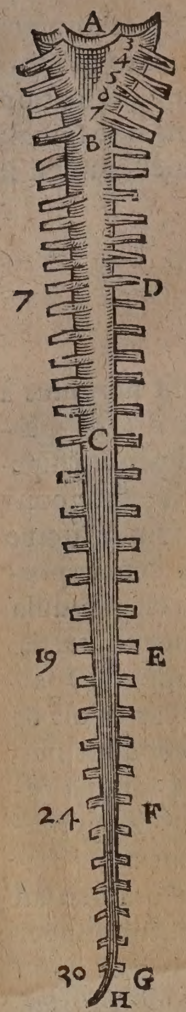
SPINALIS medulla, tanquam riuus est à cerebri fonte decurrens. Hæc partibus omnibus vicinis sub capite neruos, sensus, motúsque gratia transmittit, tanquam à trunco arboreo ramos spargens. Rami isti vtrinque triginta habentur, vt dicemus postea. Eadem spinalis medulla tecta est duabus membranis cerebrum velantibus, nullo interuallo vt in cerebro distinctis. Sed & his tertiam insuper attextam habet membranam, valde duram & dẽsam, quæ ipsam per violentos corporis antrorsum & retrorsum, atque in gyrum flexus rumpi & violari prohibet. Huius medullæ morbi similes ferè symptomatum consequutionẽ inferunt cum morbis cerebri: nempe subiectis partibus omnibus in sensu, motúque noxam inferunt, verbi gratia: Si vertebrarum spinæ aliqua loco fuerit
D mota, sequitur medullæ distortio: Tum verò, si præsertim vnicam tantùm vertebram luxari contigerit, tam acuta & acerba compressio ab osseo vertebræ corpore medullã vrget, vt ipsam aut si dilaceret, aut certè spiritui per eam aditum intercipiat. Cæterum per eadem vertebrarum foramina, venæ, arteriæque spinalem medullam ad vitam & nutritionem adeunt, per quæ nerui in omnes inde subiecti corporis partes deriuantur.

Spinalis medulla quid.

Spinalis medullæ inuolucra.

Morbi à violata spinali medulla.

Decima figura de ſpinali medulla. A

A. *Monſtrat initium ſpinalis medullæ à cerebro prodeuntis.*

B. *Vt eadem medulla ex cranij capacitate egreſſa, in primam vertebram influat.*

C. *Vt ſpinalis medulla non iam inter deſcendendum ſimplex apparet, ſed multis funiculis ſimilis videtur, qui iuncti deorſum deuoluuntur. 3. 4. 5. 6. 7. His numeris radices neruorum notantur, exeuntes extra ſpinalem medullam, antequàm cranij capacitate elábatur.*

D. 7. *Spinalis medullæ portionem ceruicis vertebris concluſam: latere quidem dextro ex nota.* B. *vſque ad notam.* D. *ſiniſtro verò vſque ad numerum. 7. monſtrat.* B

E. 19. *Spinalis medullæ portionem dorſum ſeu dorſi vertebras explentem.*

F. 24. *Spinalis medullæ portionem lumborum vertebras replentem.*

G. 30. *Portionem ſpinalis medullæ quæ ſex oſsis ſacri vertebras complet.*

H. *Notatur extremitas ſpinalis medullæ.*

FINIS LIBRI QVARTI.

DE MVSCVLIS, ET OSSIBVS, aliísque corporis extremis partibus.

B

LIBER QVINTVS.

PRÆFATIO.

MIRARI forte quispiam poterit, quòd ante perfectam capitis partium omnium descriptionem, tertio Anatomico libro finem imposui, qui tamen in eam rem videbatur institutus. Itaque reddenda mihi nunc huius mei consilij ratio. Mihi animus est vnico velut tractu & spiritu musculorum Anatomiam persequi. Ergo quia capitis quas nondum descripsimus partes, magna parte ex musculis consurgunt, ideò illas vna eadem hac extremitatum corporis descriptione cõplecti volui: initio ducto à summa faciei parte, nempe oculis: si tamen prius ossa faciei descripsero, sine quorum cognitione musculorum ortum & insertionem designare est impossibile. Per faciem supra notauimus intelligi, quicquid à supercilio in mentum vsque patet. In qua tam admirabilis existit naturæ industria, vt ex infinita hominum multitudine ne duos quidem ita similes reperias, quin aliqua C *faciei dissimilitudine distingui queant: hanc eandem tanta formæ præstantia exornauit, vt multi eius quam concupiebant formæ potiundæ desiderio deperierint. Eadem hæc facies etsi dimidium pedem non excedat, subitis tamen & suis mutationibus indicat, & palam suggerit quæ affectiones & passiones spei, metus, tristitiæ, voluptatísve mentem nostram occupent: quo statu nostrum sit corpus, sano, ægro an neutro. Quare cùm facies tanti sit in nobis momenti, reuertemur ad Anatomicam eius descriptionẽ, quam vt facilè & apertè exequi possimus, ab ossibus eius ducemus initium, quo, vt prædiximus, musculorum origo & insertio nobis sit certior & manifestior.*

Ossiũ ignorata descriptione, musculorũ ignorari ortum & insertionem est necesse.

Faciei dotes.

Voluntatis index vultus.

De Ossibus faciei. CAP. I.

OSSA faciei numero sunt sexdecim, vel septemdecim. Ac primum sex numerantur circa oculorum orbitas, tria nempe orbitæ cuiusque, quorum vnum maius est, minus alterum, tertium medium. Horum singula, os frontis attingunt parte sua superiore. Præterea maius D coniungitur sutura cum apophysi ossis petrosi, sicque constituit Zygoma, id est os iugale, siue os paris, à natura conditum ad conseruationem musculi temporalis. Minus situm est ad maiorem oculi canthum, in quo foramen est ad nasum peruium, in hócque glandula in qua fit Ægylops. Medium in imo seu profundo est orbitæ, valdè tenue ac membranaceæ quasi subtilitatis. Hinc sequuntur nasi ossa duo, quæ sutura ossi frontis coniuncta sunt, sibi verò mutuò parte anteriore per harmoniam. At parte posteriore seu laterali, cum duobus aliis ossibus, vtrinque vno, quæ descendentia ab osse frontis (cui etiam per suturam coniunguntur) dentes omnes recipiunt. Hæc duo, Galeni sententia, rarò seiuncta inueniuntur. Sunt verò omnium faciei ossium huc usque commemoratorum crassissima, per suturam connexa cum maximo orbitæ osse, parte posteriore cum osse basilari, parte interiore cum exiguis duobus ossibus interioribus palati, quæ parte interna ipsius extremitatem constituunt, quò fit, vt ea palati posteriora seu interiora ossa nominare possimus. Horum alterum vndecimum, alter duodecimum os capitis numerant: exigua duo hæc ossa suo latere iuxta alarum formam retinentes, ossis

Tria in quaque oculi orbita ossa.

Quid Zygoma & quẽ vsum habeat.

Ægylops.

Nasi duo ossa.

Duo palati ossa interiora.

basilaris productiones, recipiunt vnum ex neruis (vtrinque suum) quartæ coniuga- A
tionis, quos superiore libro diximus, absumi in palati membranam. Sunt & alia duo,
Maxilla inferioris ossa duo.
Galeni sententia, in gena inferiore, ad medium mentum coniuncta. Licet nonnulli
sentiant vnicū os esse, quod sensus iudicio nihil intercedere, vel diuisionis subesse cer-
natur. Sed quàm vera hi sentiant licet experiri in pueris, nam in constanti ætate ho-
minibus vnum os apparet: numerantur duo hæc pro decimotertio & decimoquar-
Duplex genæ infernæ vtrinque apophysis.
to ossibus. Ergo duo hæc ossa inferiorem genam constituentia, in posteriore parte
duas vtrinque habēt apophyses, quà spectant superiorem genam, quorum vna gladij
cuspidem æmulatur, & coroni dicitur: altera obtusa est & rotunda, quę inferitur in ca-
uitatem sitam ad radicē apophyseos ossis petrosi, iuxta auris meatum. Luxari hæc po-
Luxatio genæ infernæ.
test ad anteriora hiatu violento, per retractionem musculorum nascentium ab apo-
physibus alarum formam habentibus, desinentiúmque ad angulos inferiores latioris
partis eiusdem genæ. Caua est hæc gena vt & superior, postica præsertim parte, hu-
Gena inferior humore medulloso differta.
more nempe albo & glutinoso referta, dentium incremento perutili. Humor ille
materiam habet ex sanguine, eo inuecto per vasa, venas, arterias & neruos à tertia B
coniugatione hūc foramine satis insigni subeuntes. Quò fit vt hæc pars nonmodo
Quî dentes sentiant.
nutriatur & viuat, sed & dentes sensum accipiant beneficio neruorum eò, cum vena
& arteria subeuntium, per exigua foramina ad imas dentium radices aspectabilia: in-
Cur dolor dentium sit pulsans.
déque est quod in dolore dentium pulsans percipiatur dolor, quòd fluxio fiat per ar-
terias: vel potius quòd influens ad dentium radices humor, illic existentem arteriam
comprimat, quin & in auulsorum recenter dentium ima radice neruosæ substantiæ
Notandi genæ infernæ duo nerui.
vestigium intueri licet. Sed & contemplari oportet, vt gena hæc de sua capacitate
interna producat ad menti latera neruos duos satis insignes, è regione canini dentis
inferioris & primæ minorum molarium, vt notaui in descriptione tertiæ coniuga-
tionis neruorum. Horum admonitum te volui, vt cùm incisionem in his locis moliri
Os nasi supra palatū. Seu nasi septum.
oportebit, cautè & prudenter, ne quid partibus illis contingat detrimenti, rem geras.
Restat aliud os situm supra palatum, à quo septum nasi cartilaginosum oritur, ab om-
nibus, quod sciam Anatomicis, prætermissum. Ergo quò liceat ossium faciei nume-
rum facilius memoriæ mandare, illorum hæc erit repetitio. Sex sunt orbitaria, vtrin- C
que tria ad singulos oculos. Septimum & octauum nasalia nominare possumus.
Nonum & decimum maxillaria. Vndecimum & duodecimum ossa palati interna
nominant. Decimumtertium & decimumquartum genæ inferioris ossa. Decimum
quintum dici potest nasi septum. Restat nunc recensitis his ossibus, vt de dentibus
agamus, de superciliis, cute, panniculo carnoso, musculis, aliis denique faciei
partibus.

De Dentibus. CAP. II.

Dentes sunt ossa. Inciforij dētes. Canini. Molares.
DENTES ex numero sunt ossium, triginta duo quod summum est nu-
merantur: nempe sexdecim sursum, deorsúmque totidem: horum qua-
tuor supernè & internè: totidem antrorsum incisorij ad cibos inciden-
dos existunt, vnica radice præditi. His bini supernè & infernè vtrinque
nempe vnus: accedunt dicti Canini, quia acuti & validi caninorum dē-
Cur plures superioribus molaribus radices. Vsus.
tium instar: vnam & hi radicem habent, longè tamen quàm cæteri longiorem. Hinc D
sequuntur molares, vtrinque quini, id est supernè decem, totidémque infernè quòd
molant, atterant, & elidant cibos, quò facilius coquantur in ventriculo, sic enim
vulgò sentiunt: cibum benè præmansum ex dimidio esse coctum: qui ex superiore
maxilla pendent, tres radices vt plurimum habent, ac non rarò quatuor. At qui in in-
feriore fixi sedent, duabus tantum nituntur radicibus, aliquando tribus, quia inferior
hæc mandibula durior est quàm superior, vt tam facilè excauari nequeat, vel quòd hi
dentes fixi sedentésque ad stabilitatem, non tot egerent fulcris quot superiores, qui
ex sua sede penderent. Incisorij cibos incidunt quia lati, & acuti: canini frangūt, quia
acuti & mucrone pungentes. At molares duri, lati, & asperi contundunt & com-
minuunt. Quòd si molares lenes extitissent, non potuissent commodè quod sui mu-
neris est exequi, comminuuntur enim & atteruntur omnia facilius ab eo quod sca-
Dentes in alueolis per gomphosim.
brum & asperum est. Hinc pistrinorum molas æquo leniores malleorum punctim
adactis ictibus exasperant. Connectuntur dentes genis per gomphosim, nempe pali
seu claui instar, maxillarum suarum alueolis infixi pendent vel insident: nam &
quibusdam

A quibuſdam adeò genis ſuis arctè velut vniti hærent, vt dum auelluntur vnà cum dente ſequatur alueoli & genæ ſua portio, quod ego non raròanimaduerti, cum ingenti Hæmorrhagia contigiſſe. Infixorum in ſuis alueolis dentium hæc adhæſio confirmatur inſuper ligamento, quod ad eorum radices vnà cum neruo & vaſis ſe applicat. Differunt dentes à reliquis oſſibus, quia actionem habent dum cibos conficiunt: quia deperditi, regenerari poſſunt, creſcúntque ſemper quandiu animal viuit; aliàs enim mandendi aſſiduo vſu atteruntur, eliduntúrque in ſe inuicem. Id licet experiri in his qui dentis alicuius iacturam fecerunt, oppoſitus enim longior euadit, quia non iam ad oppoſitum atteritur. Sed & reliquis oſſibus duriores ſunt & ſolidiores: & ſenſu acri præditi, per neruos à tertia coniugatione qui in eos ſe ad radicem inſerunt: nam etſi recens auulſum dentem atteras, reliquam adhuc nerui ſubſtantiam intueri licebit: tam acri ſenſu ſunt donati, vt cum lingua de ſaporibus iudicarent. At quî ſentiunt dentes cum ſine dolore limari queant? Reſpondet Fallopius, non ſentire dentes parte ſua ſuperiore & exteriore, ſed tantùm per membranam quam intrinſecus obti-
B nent. Alium & vſum habent dentes, anteriores præſertim: quòd ſcilicet diſtinctæ & articulatę pronunciationi inſeruiant: his enim qui carent inter loquendum balbutiunt, quemadmodum qui breuiores eos habent, prominẽtiores, aut confertos. Quin pueris non ante diſtinctus eſt ſermo, quàm anteriores prodierint dentes. Notandum verò fœtui adhuc materno aluo concluſo dentes ineſſe, ſolidos & oſſeos: quod intelliges eo à partu ſtatim diſſecto. Cæterùm quemadmodum inſignes duæ in oſſe frontis ad ſupercilia cauitates viſuntur, humore viſcoſo plenæ, odoratui inſeruiente: paritérque in proceſſibus mammillaribus, aër concluſus auditus gratia continetur: ſic planè in maxillis duæ inſunt cauitates humore viſcido ad dentium alimoniam.

Notãda dẽtis cum ſua gena vnio.

Quid à reliquis oſſibus differant dentes.

In quem vſum ſentiunt dẽtes.

Dentes anteriores dearticulãdæ voci vtiles.

De Muſculo lato. CAP. III.

PERSEQVENDÆ nunc eſſent faciei partes continentes, cutis nempe, panniculus carnoſus & adeps; ſed quia antehac expoſitæ abundè fuêre, priuſquàm
C ad oculi diſſectionem veniam, pãniculum carnoſum deſcribã, vt motus omnes quos obit, ſeu in facie, ſeu in fronte facilius intelligere poſſimus. Primùm vt facilè ipſum intueri poſſis, ſeparare cutem ſubtiliter in faciei parte aliqua oportebit. Nã niſi attenderis, vnà cum cute pãniculũ carnoſum auulſeris, muſculúmque hunc latũ cui immediatè adhæreſcit, ac nonnullis locis pertinaciter, adeò quemadmodum in labris, palpebris, totáque fronte ſeorſim vt haberi iſta nequeant. Muſculo hinc lato natura motum, ſeu mouendi vim largita eſt, vt dum alternatim & certis vicibus exporrigit ſe aut contrahit, oculo claudendo & aperiendo inſeruire poſſit. Cute muſculo ſic expedito, ipſum ſeparare oportebit, ducto initio ab anteriore clauicula ad mentum vſque, ſecundum rectitudinem aſcendendo, indéque in poſteriora quantum fieri poterit deflectendo: ſic enim demonſtrabis vt ſe cuti commiſceat & labrorum muſculis. Cùm ad oculos perueneris, docebis ab hoc vno muſculo claudi & aperiri oculum: quia ex triplici genere fibrarum componitur, quanquam ex omnium, qui hactenus ſcripſêre de re Anatomica, ſententia, eiuſmodi actiones fieri dicantur, vi duorum
D muſculorum in eam rem dicatorum: quorum vnus ſit ad maiorem angulum parte ſuperiore, alter ſemicirculi formam habens ad minorem angulum, vnde in medium vſque Tarſum ſe extendens anteriori eò deſinenti occurrat; parte autem ima totum cilium comprehendat, quò fit vt mobile & ipſum quodammodo reddatur. Quanquã verò in demonſtrationibus publicis hi duo muſculi ſolenniter demonſtrari ſoleant, eo quo dixi modo: arbitror tamen ne ipſis quidem demonſtratoribus magis conſtare de illis quàm mihi. Hanc ex eo hauſi opinionem, quòd panniculum carnoſum ſeu muſculum latum ſeparantibus, nulla alia locis illis muſculoſa caro appareat; quàm quæ eſt panniculi ipſius, ſeu à fronte deorſum, ſeu à mala ſurſum nonaculam ducas. Præterea inciſionis occaſione in ſuperciliis vrgente, prohibemur illam tranſuerſim peragere, ne muſculus hic latus in oculum incidens, ſuperiorem palpebram ſeu ciliũ ſupernum immobile reddat: quòd ſi eiuſmodi inciſio caſu inciderit, iubemur ſtatim illam futura ſarcire: quæ res magno argumẽto eſt ſuperni cilij, ſeu ſuperioris palpebræ motum nõ propriis & ſuis peragi muſculis, ſed totum pẽdere & peragi à muſculo lato. Iã ſi in cilio ſuperno eiuſmodi quos deſcripſimus proprij muſculi haberẽtur, quoniã

Muſculus latus mouet immotis oſſibus.

Nulli ſunt obſerando aut reſerando oculo peculiares muſculi dicati, ſolius lati muſculi id opus eſt.

Rationes multæ.

Trãſuerſaim ſuperciliis inciſio cur cauenda.

muſculorũ vno agente,oppoſitus ſeu andagoniſta ceſſat & feriatur oporteret, eo qui A oculum aperire dicitur agente,oppoſito verò feriente, trahi palpebrã ſuperiorem, ſeu ciliũ ſupernũ verſus ſuũ principium,vt cõtingere videmus in cõuulſionibus:quoniam muſculi operatio eſt partis quã mouet verſus ſuum principium collectio.Cùm igitur eiuſmodi motus ſeu collectio nuſquam in cilio appareat,conſtare inde arbitror, omnem ſuperni huius cilij motum pendere ex muſculo lato,ſolum hunc motus eius anthorem eſſe. Muſculi huius lati origo eſt, à ſterni parte ſuperiore, clauiculis, omoplatis,vertebrarum ceruicis ſpinis omnibus : inſertio verò in capitis partes omnes depiles ,faciémque totam villis à tam diuerſa origine variis : quorum beneficio tam multiplices licet facie obire motus (nam in faciem ita definit, vt totam eam tanquam larua integat) pro originis muſculi huius varietate,& diuerſarum fibrarum productione. Cæterum in huius muſculi deſcriptione,non ſum perſequutus nouem illas conditiones,quas libro primo anatomico in ſingulis partibus exquiſiui, quòd abundè eas videor declaraſſe in deſcriptione muſculorũ epigaſtrij. Quare dehinc in muſculorum deſcriptione nihil à me aliud, ſupra originem,inſertionem,actionẽ, compoſitionem B & vaſorum deſignationem,expectare oportet.

Quid ſit muſculi actio. — *Origo lati muſculi.* — *Inſertio,& cauſa cur tot motus facie exprimimus.*

De Ciliis & ſuperciliis. CAP. IIII.

Quid ſupercilia. — *Vſus.* — *Cilia quid.* — *Compoſitio & vſus.* — *Tarſus quid.*

QVIA in ciliorum & ſuperciliorum mẽtionem incidimus,& quia id etiã poſtulat diſſectionis ordo,dicendum quid ſint, ex qua materia ſint, & quomodo, & in quos vſus à natura fuerint comparata. Ergo ſupercilia nihil aliud ſunt,quàm pilorum velut acies in ſemicirculum ſupra ſuperioris orbitæ oculi rectam lineam à maiore in minorem oculi canthum, à natura ad corporis ornatum, & oculorum aduerſus ſudorum à fronte manantium acrimoniam propugnaculum diſpoſita. Cilia verò vtrinque ſurſum deorſúmque duo, nihil aliud ſunt quàm quædam velut valuæ claudendis & aperiendis,cùm opus eſſet, oculis, eiſdémque in orbitam compellendis, deſtinatæ.Compoſitio ipſis eſt ex cute muſculoſa, cartilagine,& pilis ad ipſorum extrema valli inſtar diſpoſitis,ad apertorũ oculorum tutamen, præſertim aduerſus corpuſculorum minorum inſultum. Pari & C ſibi ſimili ſemper ſunt hi pili magnitudine, inſiti ad extrema partis cartilaginoſæ, vt recti & rigidi ſemper ſtarẽt.Non denſi ſunt,ſic enim tenebras oculis offunderẽt. Cartilago illa cui ſunt inſiti inuoluitur pericranio,eo vſque attenſo priuſquam coniunctiuam edat.Illic poſita fuit,vt cum eius pars aliqua ſurſum vel deorſum vi muſculi lati ſeu duorum muſculorum propriorum,traheretur, integra & tota ſua duritia ſequeretur.Huiuſmodi cartilaginẽ,ſuperiorẽ maximè,Tarſum appellant,nihil ſuperiori inferiorique palpebræ intereſt,niſi quod ſuperior apertiorẽ & magis manifeſtũ edit motũ, inferior obſcuriorẽ:alioqui natura muſculoſam ipſi ſubſtantiã fruſtra circũpoſuiſſet.

De Oculis. CAP. V.

Quid oculus. — *Situs.* — *Actionis celeritas & præſtantia.* — *Figura.* — *Compoſitio.* — *Glandula lacrymalis.* — *Fiſtula lacrymalis.*

OCVLI organa ſunt facultatis videndi,eò illatæ per ſpiritum viſiuum neruorũ opticorum,velut aquæ ductu.Subſtantiæ ſunt mollis,quãtitatis inſignis maioris, minoríſve pro corporis ratione.In ſummo capite ſiti ſunt, vt reliquo prælucerent corpori ad eorum quæ noxia in corpus poſſent incurrere perceptionem D & fugam:eſt enim oculorum celerrima actio,vt quæ in momento fiat, quod reliquorum ſenſoriorum nulli datum eſt. Itaque eſt hic ſenſus omnium præſtantiſſimus. Hoc enim cœlorum,totiuſque mundi fabricam & ornatum intuemur, colorum varietatem infinitam diſtinguimus,corporum omnium magnitudinem,figuram,numerum, proportionem, citum, motum, & quietem aſſequimur.Oculi figura ſunt pyramidali,cuius baſis ſit extrorſum,conus verò introrſum ad neruos opticos.In orbita hos natura conditos eſſe voluit, vt ſic ab omnium contundentium & noxiorum incurſu loci profunditate & ſoliditate tuti eſſent. Compoſiti ſunt ex ſex muſculis, quinque tunicis, tribus humoribus, ac ſpiritu lucidiſſimo,cuius eſt perennis à cerebro affluxus, duobus neruis,vena duplici, & vna arteria :inſuper multo adipe : denique glandula ad maiorem ipſorum angulum ſita,ſuper inſigne illud foramen quod vtrinque in nares deſcendit:idque ne ſtillantes à cerebro humores in oculos per nares redundarent,vt illis contingere videmus, quibus ab exeſa eiuſmodi glandula continenter collachrymant oculi,vnde affectus,fiſtula lachrymalis appellatur.Eſt verò interiectus

oculorum

A oculorum muſculis multus adeps, partim vt eſſet oculorum motus pernicior in illo adipis tanquam lubrico, tum eſſet conſtantior & diuturnior oculorum, & partium præſertim neruoſarum in oculis temperies & complexio, quibus alioqui ex continẽti & perenni motu maraſmi periculum imminebat. Hoc enim eodem conſilio natura glãdulas humore quodam diffluentes, partibus quarũ aſſidua eſt agitatio, appoſuit.

Cur oculis adeps circumpoſitus.

De Muſculis oculorum. CAP. VI.

IN oculo ſex ſunt muſculi, quorum quatuor, oculi quatuor motus rectos perficiunt: oriuntur ex fundo orbitæ, & in oculi medium deſinunt, neruum cingentes opticum. Cum vno omnes conamine mouentur, oculum introrſum trahunt. At ſi ſuperior ſolus agit, is ſurſum oculum trahit: ſi inferior deorſum, ſi dexter dextrorſum, ſi ſiniſter ſiniſtrorſum. Duo reliqui oculum circumagunt, quorum primus longior & tenuior oritur, ex eodem fermè loco ex quo ille qui oculum trahit dextrorſum ad maiorem canthum muſcu-

Numerũ ſitus & actio.

B lus. Atque cùm ad extremam partẽ peruenerit anguli interioris, quo loco ſita eminet glandula lachrymalis, deſinit in tenuem tendinem per mediam quæ illic eſt membranam, tanquam per annullum penetrãtem: vnde mox regreſſus abſumitur ad angulum rectum verſus ſuperiorem oculi partem, inter duorum illorum muſculorum inſertiones, quorum vnus oculum trahit ſurſum, alter recta ad angulum exteriorem, quemadmodum eſt à Fallopio obſeruatum: vel potius quod ſemper obſeruaſſe me memini, inter muſculos qui ſurſum & ad interiorem angulum oculum conuertunt. Quintus hic muſculus cum intro, verſus ſuum principium contrahitur, tendine ſuo circulari oculum ita torquet, vt ipſum ad maiorem canthum rapiat. Sextus muſculus illi eſt contrarius: ortum enim habet ex orbitæ parte ima ad exiguum foramen, per quod egreſſus eſt neruo tertiæ coniugationis: cúmque ſit tenuiſſimus dum tranſuerſim ad angulum aſcendit externum, oculum ita tranſuerſim inuoluit, vt exiguo ipſi inſeratur tendine, iuxta quinti inſertionem, ſic vt ſæpè vtriuſque tendo pro eodẽ accipiatur. Vt fideliter anatomicam hanc oculi deſcriptionem obſerues, non erit auellendus ex

C ſua orbita oculus, ſed ipſa potius orbita diſrumpenda & frangenda erit. Sic enim demum de commemorata muſculorum origine tibi certò & apertè conſtabit. Quod ad quinque tunicas attinet, prima quæ primo diſſecanti occurrit, à pericranio venit, pérque totum oculi album ad iridem vſque extenditur. Eius eſt oculum firmare, ligare, & continere in ſua orbita, ex quo Coniunctiuæ nomen reportauit, aliis Adnata dicitur ſeu Epipephycos. Secunda dicitur cornea, quod cornu colore & conſiſtentia referat: differt hæc & variat à ſeipſa, parte enim anteriore, qua iride circumſcribitur lucida eſt & perſpicua, at poſteriore parte obſcura, ob variam polituram. Antica parte denſa eſt vt humorem cryſtallinum & aqueum protegat & coerceat: at ſimul diaphana vt obiectis ad cryſtallinum expeditiorẽ tranſitũ præbeat. Origo illi eſt à craſſa meninge, per interiora orbitæ oculi foramina producta, oculũ enim vndique cingit. Tertia dicitur vuea, quod vuam nigram colore in parte externa referat, productionem habet à tenui meninge, totúmque oculum, ſi pupillam exceperis, cingit: hic enim perforata, adhæret corneæ, per venas & arterias quas illi vitæ & nutritionis

Quinque oculi tunicæ.

Coniunctiua.

Cornea.

Vuea.

D gratia communicat. Vbi verò ad iridem peruenit, tum dimiſſa cornea altius in oculũ deſcendit, & quodammodo circum cryſtallinum humorem reflectitur, cui etiam adhæret tenaciſſimè: ſic humori aqueo locum circumſcribens, prohibénſque vna, ne albugineus humor cryſtallinum obruat. Vuea hæc variis parte interna velut coloribus tincta eſt, nigro nempe, fuſco, cæruleo ſeu viridi inſtar cœleſtis iridis, ídque ob ſequẽtes vtilitates. Prima eſt quod ſi vnico tincta fuiſſet colore, obiecta omnia eiuſdem illius coloris apparuiſſent, vt fit cum per viride aut rubrum vitrum intuemur. Colore verò tinctam eſſe decuit, vt diſſipatos ſole & videndo ſpiritus colligeret. Tertio infinita eſſe debuit colorum varietate picturata ad viſus conſeruationem. Vt enim extremi colores corrũpunt & labefactant viſum, ſic medij reficiunt & cõſeruant, magis minúſve prout à medio longius abſunt aut propius. Mollem verò illam eſſe decuit, ne humorem cryſtallinum in cuius deſinit circunferentiam læderet: perforatam qua parte illi obiecta eſt, ne ſua obſcuritate obiectis ad cryſtallinum aditum intercluderet, ſed potius tot colorum varietates velut diffuſas, ſuo nigrore tanquam contrario colligeret, haud ſecus quã cernimus calorẽ oppoſito frigore roborari: Choroidẽ hanc

Cur vuea multos æmuletur colores.

Omne excellens ſenſibile labefactat ſenſorium.

Amphibliſtroides. tunicam nonnulli appellant, quod inſtar chorij muliebris multis venis & arteriis contexta ſit. Sequitur quarta tunica amphibliſtroides dicta ſeu retiformis, quia à neruo optico in tunicam dilatato orta, ad retis inſtar venis & arteriis quas ab vuea accipit, tum ſuæ, tum vitrei humoris quem poſtica parte cingit, nutritionis & vitæ gratia tanquam filis texta eſt. Præcipua huius tunicæ vtilitas eſt, ſentire quando humor cryſtallinus ab obiectis fuerit immutatus, & deducere viſiuum ſpiritum videndi facultate inſtructum per medium vitreum humorem, vſque ad humorem cryſtallinum præcipuum videndi inſtrumentum. Mollior eſt quauis alia tunica, ne contactio humorem illũ offenderet. Qua in re admiraberis ſingularem naturæ ordinem, quæ vt in cæteris rebus ab extremo in extremũ niſi per medium non tranſit, ſic tunicam corneam durã mollibus humoribus niſi per multa mediæ conſiſtentiæ intermedia non aptauit. Sic enim poſt duriores adnatam & corneam tunicas vueam poſuit, duabus illis tantùm molliorem, quantum hæc retiformis mollior exiſtit, vt his quaſi duritiei & mollitiei gradibus ab extremo tranſiret ad extremum. Quinta & vltima tunica dicitur Arachnoides, quod ſit araneoſæ conſiſtentiæ. Hanc & aſſimilare poſſumus cæparum illi tunicæ, quæ luciditate, albedine, & tenuitate reliquas vincit. Araneoſa hæc tunica cryſtallinum humorem antiqua parte cingit, fortè vt illum tueretur, tanquam præcipuum videndi organum, ſi quando aliis humoribus noxa contigerit. Origo illi eſt ab excrementitia humoris cryſtallini humiditate, in eam tunicam circumſtantium partium frigore indurata: planè quemadmodum quæ albumen oui complectitur membrana tenuiſſima. Humorum oculi primus aqueus dicitur, ab aquæ ſimilitudine, ſitus eſt inter diaphanam corneæ partem, humoris cryſtallini in pupilla patentem portionem, atque vueæ eam reflexionem, quæ ab iride eſt ad humoris cryſtallini circumferentiam, vt inani illo repleto interſtitio corneam diſtendat, ſicque corneæ in cryſtallinum prolapſum, viſui incommodo futurum, prohibeat: tum etiam vt ſua humiditate criſtallini reſiccationem impediat. Fortè gignitur ab exudante ſero, ex tunicarum vaſculis, orificia ſua magna ex parte eo loci quo aqueus, hic humor ſtagnat proferentibus. Secundus humor & ſitu medius dicitur cryſtallinus, quòd æmulatur cryſtallum ſplendore & colore: ſi modò vllus illi color attribuendus eſt. Reuera enim nullum humorum trium, vt qui viſus ſint organa, vllo decuit eſſe colore tinctum: ne hallucinationes in videndo facerent, haud ſecus quàm rubra aut virida conſpicilia: verum namque eſt quòd apud philoſophum ſcriptum legimus, ſubiectum ſeu materiam excipiendæ alicui formæ deſtinatam, omni eius impreſſione carere debere. Hinc natura materiam informem, oculi humores decolores, ceram ſine figura, animum ſine vlla illius rei particulari notitia creauit, qui omnium formarum receptacula eſſe deberent. Cryſtallini humoris figura rotunda eſt, antica tamen parte nonnihil compreſſa, ſed poſtica magis adhuc reſimata, vt ſic in illo velut plano obiecta retinerentur: non autem tanquam à globo, in quo lubrica eſſet mora, reſilirent, ne rei contundentis ictu, ſua ſede facilè commoueri poſſet, quia rotundum exactè corpus, planum niſi puncto non attingit. Dimidius hic humor in vitreo innatat, vt à quo quaſi per materiæ tranſpoſitionem nutriatur: ſeu potius (cum vndique cingatur quinta tunica, vt non facilè ab vno in alium tranſmui materia queat) beneficio ad illum vſque productorum, tum per retiformem tunicam, tum per vueam vaſorum: antica verò parte qua humorem aqueum, & pupillæ ſpatium reſpicit lucido ſpiritu plenus eſt. Cui rei argumento hoc eſt, quod quandiu ſuperſtes homo viuit, oculum vndique differtum & turgidum intuemur, at mortuo flacceſcit & corrugatur, quin & altero oculorum clauſo, alterius pupilla, confluente compulſo ſpiritu dilatatur. Sed & ob id valdè ſenibus cornea corrugatur, ſubſidentibúſque in ſeſe rugis pupilla conſtringitur, quæ cauſa eſt, cur vel minus acutè cernant, vel penitus non videant, quòd ætate & temporis ſucceſſu humor paulatim conſumitur, ſpiritus inſitus vaneſcit & à cerebro, tanquam à fonte pariter exinanito, minus ſpirituum affluit. Cornea tunica ab exortu ſuo, id eſt proximis iridi partibus, humori cryſtallino valdè vicina eſſe videtur, quòd eo loco tunicæ omnes velut attiguæ ſibi inuicem cohæreãt: quo verò magis extrorſum promouetur vt ad pupillam, eo magis à cryſtallino abſcedit. Quod ex diſſectionis adminiſtratione, & decutiẽdæ catarrhactæ operatione facile eſt percipere: nam cùm catarrhacta media inter corneam tunicã, & cryſtallinum humorẽ ſedeat, adacta acus ſurſum deorſum & in omnem ambitus partem

Margin notes: *Anatomicum axioma.* — *Arachnoides.* — *Oculi tres humores.* — *Aqueus humor.* — *Cryſtallin^9.* — *Axioma phyſicum.* — *Globus niſi puncto planum non tangit.* — *Gal. cap. 5. lib. 10. de vſu part.* — *Quo loco cõcreſcat catarrhacta hypochymá ve ſeu ſuffuſio.*

A tem circumducitur per ingens & liberum ſpatium, nec corneam nec cryſtallinum attingens, quòd hęc corpora magno interuallo ſpiritu & tenui humore referto, diſcreta ſint. Eius vſus eſt, vt ſit ſpeculi inſtar facultati videndi eò cum viſiuo ſpiritu deductæ. Tertius & vltimus humor eſt vitreus ſeu albugineus potius, quòd conſiſtentia & colore vitro fuſo vel oui albumini ſit ſimilis. Situs eſt in poſtica cryſtallini humoris parte, vt ſic decurrentis ſpiritus à cerebro in cryſtallinū humorē impetus quodāmodo retardaret, haud aliter quàm cryſtallino parte antica obiectus eſt aqueus humor, ad lucis & inſilientium colorum frangendos impetus. Vitreus hic humor à retiformi tunica nutritur. De oculi neruis dictum iam antea abundè eſt: quare reſtat vt de venis loquamur. Harum aliæ ſunt internæ illuc productę cum tunicis vaſorum cerebri, alię externæ partibus oculi externis, vt muſculis & adnatæ tunicæ attenſæ, pérque has venas ſæpè in partibus oculis externis inflammationes & rubores contingunt: qua de cauſa vena pupis aperienda venit, & cucurbitulæ atque cornicula occipiti, ceruici, & ſcapulis applicanda, quemadmodum in oculi inflammationibus internis, cephalica B vena aperienda eſt, ad humorē morbificū deriuandum, reuellendum & vacuandum.

Vitreus ſeu albugineus.

Venæ oculorum.

Quæ venæ quibus in oculi inflāmationibus vtiliter aperiantur.

Figura oculi.

A. *Monſtrat anteriorem cerebri partem iride circumſcriptam.*

B. *Neruum opticum, quo modo is à cerebro egreſſus in oculum ſubit.*

CCCC. *Quatuor oculi muſculos rectos.*

DD. *Duos obliquos.*

E. *Septimum muſculum, qui Galeno pyramidalis dicitur, & in brutis tantum cernitur.*

De Naſo. C A P. V I I.

NASVS Græcis Rhis dicitur, quòd per huius meatus cerebri fluunt excrementa, ſubſtantiam illi diuerſam eſſe ex compoſitione intelliges. Quātitas, figura & ſitus ſatis ſupérque omnibus nota ſunt. Compoſitio verò ex cute & muſculis, oſſibus, cartilaginibus, membrana ſeu tunica, neruis venis & arteriis. Cutis oſſáque cùm contenta, tum continentia, antehac fuere expoſita, quemadmodum nerui, venæ, & arteriæ. Cartilagines naſo ſex ſunt nu-D mero, prima duplata eſt, ambas nares in extremo naſo ſeparans, ad os vſque Ethmoides extenſa. Secunda primæ illi ſubiacet. Tertia & quarta naſi duobus externis oſſibus continuātur. Quinta & ſexta tenues valdè & per naſi latera vtrinque deſcendētes alas ſeu partes ipſius mobiles conſtituunt. Vſus ergo eiuſmodi cartilaginum eſt, vt naſus extremo ſuo mobilis externis, iniuriis vt fracturis & colliſionibus minus foret obnoxius: & prætereà aëri inſpirando & expirando magis idoneus. Nam & huius gratia quatuor muſculos naſo largita eſt natura, vtrinque duos, externum vnum & internum alterum. Externus ortum ducit à malo, indéque obliquè deſcendens, ac quodammodo ei qui labrum ſuperius aperit, connexus, in alam naſi terminatur, quam diducat. Internus parte interna ab oſſe maxillæ egreſſus, definit ad initia cartilaginum, quæ alas conſtituunt vt eas contrahat. Tunica quæ intus nares & narium meatus veſtit, à craſſa meninge per oſſa cribroſa producitur, quemadmodum palati, laryngis, aſperæ arteriæ, œſophagi, & interioris ventriculi interior tunica, vt nihil mirum ſit, ſi eiuſmodi partium affectus promptè cerebro communicentur. Eadem illa tunica, vtrinque portionem nerui à tertia excipit con-

Nominis ratio.

Naſi cartilagines.

Muſculi narium.

Quarū partium affectibus cerebrū duæ meningis cōtinuatione facilè conſentiat.

iugatione, per foramen quod per magnum oculi angulum ad nasum descendit. Nasus A secundum partes omnes suas temperamento est frigido & sicco. Eius actio & vtilitas est aërem & sæpè odores ad processus mãmillares, indéque ad anteriores cerebri ventriculos, propter expositas ante rationes, deducere. Quia verò eiusmodi mammillares processus aëris & odorum ductus duplices sunt, cerebri instar, & quia alter sine altero obstrui poterat, ideò & natura narium meatũ incurrente septo cartilaginoso distinxit, vt vno obstructo, per alterum liberum aër ad generationem & cõseruationem spiritus animalis in cerebrum subire posset. Duo nasi foramina in altum ascendunt, deinde deorsum descendunt in os, ductu anfractuoso, ne aër frigidus, tenuísve puluisculus in pulmonis vias ferantur. Cæterùm non hac tãtum sed & respirationis iuuãdæ, & odoratus ab externis iniuriis vindicandi, & faciei ornandæ gratia, nasus in duas quas cernimus fistulas fuit excauatus.

Temperies vsus. actio.

Cur nasus septo in duas nares distinctus.

De Musculis faciei. CAP. VIII.

Numerus.

DESCRIBENDI nunc sunt faciei musculi tam ad labra quàm ad maxillam seu genã infernam attinentes. B Octodecim hi omnino existũt, vtrinque nouem. Nempe quatuor labrorum, duo superioris, & totidem inferioris labri. Quinque verò maxillæ inferioris. Superiorũ primus longior & strictior ab osse iugali orta per oris angulum ad labrum inferius descendit, vt id ad labrum superius adducat, sicque os claudat. Alter breuior & latior è cauitate mali seu genæ supernæ eiusdem foramen egressus, (per quod portio neruorum tertiæ coniugationis ad duos hosce musculos, & alias faciei partes descendit) definit in partem superiorem eiusdem superioris labri, quam cum panniculo carnoso & cute constituit, aperitque ipsam nasum versus fibris suis externis obuertendo, & internis intro ad dentes adducẽdo. Labri verò inferioris primus longior & gracilior egressus ex ea regione quæ est inter foramen externum genæ supernæ (per quod parte interna eiusdem, neruus ad eosdem egreditur musculos) & musculum masseterem, de quo postea: sursum per oris angulum ascendendo, definit in labrum superius, vt id ad inferius adducat. Alter latior & breuior à menti extremo & ipsius cauitate incipit, & C ad labrum inferius quod constituit terminatur, ipsum parte interna & externa aperiẽdo fibris suis internis & externis, vt de ipsius antagonista diximus. Atque vt verbo dicã natura ad motum oris, musculorum tria genera est machinata, quorum alij os aperiũt, alij claudunt, alij variè contorquent: notandum verò quòd cùm musculi congeneres vnà agũt quod agere nati sunt (vt duo superiores quos descripsimus primo loco, vtrinque vnus qui labrum inferius, adducũt ad superius & illis oppositi musculi) motum obeunt rectum: at cum seorsim eorum alteruter agit, mouet obliquè, vt cum os contorquemus. Sunt verò hi musculi ita insiti & infixi cuti, vt separari nequeant: sic vt nihil intersit an cutem musculosam, vel musculum cutaceum dicas (quod & in vola manuum & planta pedum locum habet) labra verò hi musculi mouent immota penitus maxilla seu gena superna.

Figura principum faciei musculorum.

A. *Monstrat temporalem musculum.* D
B. *Os iugale sub quod temporum musculus transit.*
C. *Masseterem musculum.*
D. *Musculum paruum.*
E. *Musculum labri superioris.*
F. *Musculum labri inferioris.*
G. H. I. K. L. *Musculos ossis hyoidis.*
M. *Mastoideum.*
N. *Partem musculi trapezij.*
P. *Scalenum.*
O. *Alam nasi.*

De musculis

A *De musculis maxillæ seu genæ inferioris.* CAP. IX.

HOS quinque esse diximus, nempe quatuor qui eam claudunt, & vnum qui aperit: vtrosque vtrinque. Quatuor qui claudunt primus & maior Crotaphita seu Temporalis dictus, oritur à lateribus frontis & bregmatis summa parte, eidémque ossi ac petroso adhærens, descendit subter os iugale, vnde se inserit ad apophysim maxillæ inferioris, quæ Græcis Corone dicitur, vt recta ipsam ad superiorem adducat, oris claudendi gratia. Notandum verò musculum hunc ad vsque ventrem esse tendinosum, impleréque & constituere tempus vtrumque. Is musculus præ cæteris lethalibus vulneribus est obnoxius, propter neruorum per ipsius substantiam sparsorum multitudinem, qui quia origini suæ, cerebro nempe, propinqui sunt, citæ mortis periculum inferunt, propter conuulsionem quę ad huius musculi affectus ferè sequi solet: sed & febrem pariter inuehunt, phrenitidem, coma. Itaque quo minus pateret externis iniuriis, natura illi secessum in B osse velut excauauit, atque in ambitu altiore prouecti velut ossis vallo muniuit. Alter musculus magnitudine primo illi ferè par, masseter dictus malam constituit, ab ima parte maximi ossis orbitæ (quod quasi retro se porrigit, vt portionem ossis iugalis constituat) descendit, inq; maxillam inferiorem se inserit, ab angulo ipsius ad extrema radicis eius apophysis, quæ Corone dicitur, vt hanc maxillam antrorsum & retrorsum adducat, agitetque ad instar molæ pistrinariæ. Quare eum natura duobus fibrarum generibus contexuit, quarum aliæ à malo (est verò malum, locus sub oculis modicè in rotundi pomi speciem extuberans, maiorúmque orbitæ & genæ supernæ ossium concursu exurgens) obliquè descendunt ad angulum & partem posteriorem maxillæ inferioris, vt illam antrorsum moueat. Aliæ nascũtur ab imo eiusdem ossis iugalis & obliquè descendendo superiores fibras ad literæ X. similitudinem intersecant, atque in eandem infernam genam se inserunt ad radices apophyses corones, vt eam retrorsum adducant. Profectò contrariorum huiusmodi quasi in orbem motuum occasione, verisimile est musculum hunc masseterem dictum esse. Tertius rotundus, oritur à genæ C supernæ gingiuis omnibus, in infernæ genæ gingiuas omnes inseritur, circumscribẽs totius oris latera tunica qua interna parte tegitur, alioqui externa parte adipe copiosiori tectus, quàm vllus alius musculus. Actio eius est non solùm maxillam inferiorem ad superiorem adducere, sed etiam, quasi batillo, ore toto sparsos cibos sub dentes cogere, haud aliter quàm lingua eosdem intro reuocat. Quartus, breuior minórque reliquis, à toto cauo apophyseos ossis cuneiformis, quam Pterygoidem nominãt ortus, intus in genæ infernæ partem latissimam inseritur, vt eandem pariter ad supernam adducat. Hic est musculus cuius occasione diximus luxari aliquando genam hanc infernam. Quintus & vltimus musculorum genæ infernæ ab apophysi styloide ossis petrosi, ascendit ad menti partem anteriorem iuxta duorum huius genæ ossium connexionem, ad maxillam hanc à superiore deorsum ore diducto abducẽdam. Gracilis est hic musculus & tendineus in medio ad robur, in extremis verò carnosus. Omnes hi tot musculi singulari naturæ prouidentia conditi, & huic parti insiti fuerunt ad multos vsus, actionésque vicissim obeundas, nempe pinsendi, terendi, elidendi, contun- D dendíque in partes minutissimas cibos, quos lingua vario & sibi innoxio motu sub dentes coëgerit ac compulerit. Hæc sunt quæ dicenda videbantur de faciei partibus, tam continentibus quàm contentis.

Numerus.

Musculus temporalis.

Cur temporalis musculi vulnera sunt lethalia.

Masseter musculus.

Musculus rotundus.

Musculus genæ infernæ minor.

Quintus et vltimus.

Vsus musculorum genæ infernæ.

Figura musculorum maxillæ inferioris. A

A *Monstrat musculum temporalem.*
B *Musculum masseterem.*
C *Musculum rotundum diuersis fibris textum.*
D *Musculum os diducentem, quem gracilem & in medio sui tendineum seu neruosum esse diximus.*
E *Os hyoides, seu os linguæ.*
F *Vnum ex musculis oßis hyoidis ortum à spina superiore omoplatæ, quemadmodũ & qui os aperit.* B
GG. *Duos ceruicis musculos qui à superiore sterni parte ascendunt.*
H. *Musculum omoplatæ leuatorem.*

De Auribus, Auriculis, & Parotidibus. CAP. X.

Aurium natura & compositio.

Fibra & pinna quid

Figura & figuræ ratio

AVRES organa sunt auditorij sensus. Compositę sunt ex cute, pauca carne, cartilagine, venis, arteriis & neruis. Complicari sine damno possunt, quia cartilaginosæ cùm sint, facilè cedunt: at non sic cederent, osseæ si essent, frangerentur potius. Lobus ille vnde monilia appendunt, fibra veteribus dicitur: vt superna pars pinna: naturæ prouidentia cælatæ in anfractus testæ limacis instar fuêre, qui quantum procedunt ad vsque foramen cæcũ tantùm minuuntur, quò aërem melius in se cogerent & sonorum, vocúmque differẽtias melius conciperent, & ad vsque membranam sensim deducerent. Membrana hęc C mediocriter dura coaluit ex neruis quintæ coniugationis, quos auditorios nuncupãt. Sed & sic in anfractus exsculptæ fuêre, ne soni violentius irruentes audiendi sensum violarent: Nam & ipsum sæpè nihilominus lædi experimur, tonitru, bombardarum, & campanarum fragore. Alioqui etiam ne aër promptius subiens qualitatibus suis vt frigore noxam inferret. Sed & vt animalcula, aliáque extranea corporea in illis viarũ velut gyris retinerentur, conferente ad hoc bilis glutinosa crassitie, qua cerebrum in eam se partem, id est in meatum auditorium expurgat & exonerat, in illos velut meãdros exsculptæ videri possunt. At verò vt intelligamus quî fiat auditus, intelligẽda est organi huius structura. Membrana quam antea diximus, ex neruo auditorio esse contextam, intus meatui auditorio substensa est, tanquam in tympano corium. Contenditur enim illa turgétque aëre seu spiritu auditorio illic insito, & cauitate apophysis mastoidis ac cæco foramine incluso, vt externi aëris subeuntis appulsu illisa obiectũ recipiat, id est sonum, qui nihil est aliud quàm qualitas quædam ex percusso aëre duorum corporum, vel vnius collisione & conflictu exurgens. Collisio eiusmodi in aërem D spargitur, tanquam aqua quæ lapidis illisu in multos gyros & orbes ex se inuicem quasi nascentes abit. Sic in fontibus angusto alueo fluentibus, aqua per confragosa & prærupta, saxísque aspera loca restitante cursu allisa, ac quasi repulsa in multas circumuolutiones diffisa se diffundit: percussi illa aëris collisio fornicatis & cõcameratis locis vt antris, cauernis, cisternis, puteis, densísve syluis, & similibus aliis excepta hinc & illinc resiliens, duplicem sonum edit refértque: eáque reduplicatio Echo vocatur. Sic ergo fit auditus per aërem tanquam per medium: est verò hic aër duplex, exterior & interior. Exterior nos ambit, interior verò est ille conclusus cauitate apophyseos mastoidis & cæco foramine: qui non quidem purus est aër, sed temperatus & permixtus auditorio spiritu. Inde certè tinnitus aurium, cùm illi pro spiritu vapores permiscentur, ex quo perturbatur & confunditur temerè agitatus. Sed neque hæc ad auditum sufficiunt: nam ad distinguendos exactius sonos, natura tria insuper indidit ossicula, quorum vnum dicitur Incus, alter Malleolus, tertius Stapes, quòd figura stapedem Germanicum æmuletur. Dici etiam potest Deltoides, quòd ad literæ Græcæ Δ figu-

Aurium sordes cui vsui sint.

Membrana auditorio meatui subtensa quid conferat ad auditum.

Sonus quid

Auditus vt fiat.

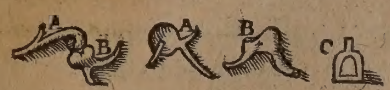
Echo vt fiat.

Quî contingat aurium tinnitus.

Tria meatus auditorij ossa.

A figuram effórmatum sit. Positi sunt ponè membranam: ergo Incus & Malleolus subeuntis externi aëris impulsu agitata, & ad membranam illam allisa, sonorum distinctius exprimunt differentias, tanquam chorda tympani membranæ intus subtensa, exempli gratia: Leuius commota ossicula illa sonum grauem sensui communi & facultati audiendi repræsentant: at vehementius impulsa & violentius, acutum & vibratum. Denique pro agitationis modo variæ sonorum exurgunt differentiæ. *Vsus. Sonorum differentiæ vnde.*

Figura trium internorum meatus auditorij officulorum.

A. *Malleolus.*
B. *Incus suo & naturali adhæsu malleolo affixa.*
A. *Malleolus seorsum per se.*
B. *Incus seorsum per se.*
B C. *Stapes, cuius vsum nemo adhuc Anatomicorum, quod sciam, descripsit. An ergo additum est ad cæci foraminis membranam fulciendam, quò perfectior audiendi facultas euaderet.*

Post aures ordine Anatomico sequi debent Glandulæ, tam illæ quæ cerebri emunctoria dicuntur, nempe Parotides (quæ ad auricularum ima quodammodo conditæ sunt) quàm quæ maxillæ inferiori, musculis ossis hyoidis, & linguæ subiectæ sunt, in quibus scrophulæ & alij frigidi abscessus fiunt. Eiusmodi omnium Glandularum hîc sufficiet notasse vsum. Ergo Parotides à natura conditæ eo loco fuêre, vt materiam virulentam & malignam cerebri robore depulsam exciperent, venis & arteriis eo loci diffusis. Reliquæ vasorum fulciendæ diuisioni, maxillæ ligamentis, membranísque humectandis, ne continuo motu inarescerent, inseruiunt. Reliquarum conditionum ratio descripta est libro primo anatomico. *Parotides. Vsus.*

C
De osse Hyoide, & musculis eius. CAP. XI.

OSSIS hyoidis eadem est cum reliquis ossibus substantia. Figura literam Græcam υ æmulatur: vnde id nominis sumpsit. Compositio ex multis est ossibus in vnum cartilaginum interuentu coagmentatis. Brutis quibus id os maius est, & ex pluribus ossibus coagmentatum, non cartilaginum modò, sed & ligamentorum interuentu coalescit. Situm est basi sua (parte anteriore gibba ad constantiam, interiore fornicata, vt linguæ radicem exciperet & contineret) supra superiorem partem eius cartilaginis laryngis quæ scutiformis dicitur (hęc enim videtur fulciri vi duarum apophyseon ad eius basim assurgētium) & linguæ radicem. Ex hac basi satis lata duo promittit cornua ad linguæ latera, vtrinque vnum (in hominibus) quæ ligamentorum à se productorum vinculo ad stiloidem apophysim adnectuntur. Contra quam in brutis quibus per multa ossa, ligamentorum vt diximus interuentu coadunata, ad vsque styloidis radicem perueniūt. Ergo connexio huius ossis est cum dictis partibus, & aliis postea dicendis. Temperies D eius eadem quæ reliquorum ossium. Vsus eius est, ligamenta linguæ quibusdam musculis subministrare, atque insertionem tam duobus anterioribus & superioribus laryngis musculis, quàm suis propriis, de quibus nobis nunc agendum. *Nominis ratio. Compositio. Situs. Temperies. Vsus.*

Ossis hyoidis nonnullorum sententia, musculi sunt octo, quatuor vtrinque: ex quibus duo sunt, quorum vnum Galenus refert inter laryngis communes musculos, alterum verò inter eos qui omoplatam sursum mouent. Quicquid sit eiusmodi commemoratorum quatuor primus oritur ab apophysi styloide, ac supra neruosam musculi maxillam infernam diducentis substantiam, transiens, inseritur in ossis hyoidis cornua. Valdè tenuis est musculus hic, latiusculus tamen, quique ob id nisi aduertas facilè secetur, separando eum musculum qui maxillam infernam diducit. Secundus ascēdit obliquè à superiore parte omoplatę iuxta apophysim eius coracoidem ad eiusdem ossis cornuū initia. Rotundus hic ac neruosus in medio ad robur, quemadmodum ille quem antea diximus maxillam infernā aperire: refertúrque à Galeno inter eos qui omoplatam sursum mouent. Tertius oritur à sterni parte superiore, inseritúrque ad radicem & basim ossis hyoidis: eum tamen Galenus refert inter larynges communes. *Musculi.*

Cuius sententia locum habet potius in brutis quàm in homine, cùm in homine A non reperiatur hic musculus progredi à larynge, aut inferi in laryngem, vt in brutis. Quartus & vltimus, intus à mento descendit ad radicem ossis hyoidis: horum musculorum primus cum congenere suo sursum mouet os hyoides. Secundus deorsum. Tertius retrorsum. Quartus antrorsum. Dicerem vnde vasa sortirentur hi musculi, nisi ei rei abundè satisfecissem, cùm de distributione neruorum, venarum, & arteriarum egi.

Musculorũ ossis hyoidis actio.

De Lingua. CAP. XII.

Qualis linguæ caro.

LINGVA substantiæ est carnosæ, raræ, laxæ & mollis: alterius generis, carnem à reliqua carne sortita est, vt maximè apparet cùm ab origine prima musculorum ipsius abscesseris: quæ res nõnullos mouit, vt quartam carnis speciem linguæ propriam à reliquis fibrosa nempe, musculosa & visceali distinctam constituerent. Quantitas eius tanta est vt ore contineri, & in omnem eius partem facilè moueri possit. Figura est triangulari, quam basi B sua magis exprimit quæ est ad radicem ossis hyoidis, quam cuspide seu anteriore sua parte, quo loco ex triangulo in planum magis dilatatur. Componitur ex membrana (quam habet ab ea quæ intus totum os succingit) musculis, quatuor neruulis, duobus vtrinque, quorum vnus à tertia coniugatione in eius tunicam disseminatur, alter à septima in eius musculosam substãtiam, ad extremum vsque propagatur motus gratia: sic vt sensifici illi à tertia coniugatione solùm contexant eius tunicam intacta carne ad iudicium de saporibus faciendum tributi. Componitur præterea ex venis & arteriis vtrinque vna, quas à iugularibus externis & carotidibus accipit, manifestè ad extremam vsque eius partem parte inferna peruadentes, vt sic in eius oris & laryngis affectibus sanguis facilè mitti possit, has vulgò Nigras venas appellant. Linguæ musculi decem sunt omnino, quinque vtrinque. Primus initio angustus & in fine latior à styloide apophysi in altius linguæ latus descendit, háncque cum suo congenere sursum trahit. Secundus intus oritur ex maxilla inferna ad regionem molarium dentium, inferitúrque in latus linguæ depressius, quam cum suo congenere deorsum trahit. Ter- C tius ab interna menti parte procedit, & ad linguæ radicem pergit, vt illam cùm opus est extra os proferat. Quartus omnium maximus & latissimus, omni fibrarum genere contextus, egreditur ex basi ossis hyoidis, definítque ad imam linguæ partem, quam cum suo congenere retrorsum in os reuocat. Quintus & vltimus sæpius venit ex parte superiore cornuum ossis hyoidis, pergítque ad linguæ radices inter duos primos, vt illam ad oris latera promoueat. Temperie est calida & humida, vt & omnis caro. Prima eius actio & vtilitas est, vt sit sensorium gustandi: ex quo fungosa & spongiosa facta est, vt sua raritate sapores facilius admitteret, insitæ saliuæ velut vehiculo. Altera vt sit vox articulato sermone distincta, quo nomine mobilis in omnem oris partem facta est. Tertia vt atterendis, deglutiendísque cibis auxilio sit. Qua de causa patellæ instar habuit, qua frumentum quod molam effugit ipsi subiicimus. Et quia lingua resiccata minus expedita est, ad suos motus vt patet in his qui præ siti aut febrili ardore vix verbum proferre queunt. Ideò natura ad eius radices glandulas valdè spongiosas apposuit vtrinque vnam, quæ tanquam spongiæ sugunt, excipiúntque, tum à cerebro, D tum aliunde humorem aqueum & saliuosum, quo non linguam modo humectant & expeditiorem reddunt, sed etiam reliquas oris partes, vt laryngem & fauces: glandulæ hæ dicuntur tonsillæ seu amygdalæ.

Magnitudo & figura.

Compositio.

Linguæ nerui.

Linguæ musculorum descriptio.

Linguæ temperies, actio & vsus multiplex.

Glandularum ad linguæ radices positarum vsus.

De Ore. CAP. XIII.

Os quid.

Vsus.

ORIS nomen significat eam capacitatẽ quæ genis labrisq́; circũscripta, dẽtes, linguam, laryngísque & œsophagi initia suo tanquã hiatu continet. Vsus ergo oris est linguam continere, ipsiq́; in suis actionibus commodius obeundis inseruire: & quanquam multæ huius partes hucusque expositæ fuerint, vt labra, dentes, maxillæ, seu genæ, lingua, tonsillæ, & palati foramina à naso peruia, restat tamen dicendum quid sit Palatũ, quid Gargareo, quid Pharinx & Fauces.

Quid palatum.

Palatum nihil est aliud, quàm oris pars superior, dentibus gingiuis, & maxilla superiore circumscripta. Quo loco tunica toti ori communis succincta multis crenis exasperatur,

A ratur, vt illa inæqualitate & asperitate cibi, linguam inter palatúmque agitati, attererentur & comminuerentur facilius. Neruos qui à quarta coniugatione in palatum descendunt, si quis reperire velit, tunicam illam separet, & ab anteriore oris parte in posteriorem reiiciat. Sic enim eos reperiet ad latera & partes posteriores ossium palati, quæ palatum circumscribunt, & ad initium foraminum oris internorum, quæ à naso & regione apophyscon clinoidum descendunt. Aperta hæc fuêre foramina, vt respiratio inter dormiendum expeditior esset, & vt naso malè affecto quæ per hunc viam appetunt, excrementa in os deriuarentur facilius. Fibris neruosis eadem illa tunica texta est, vt de saporibus etiam linguæ instar iudicium ferret: hæ fibræ tunicam contexunt, quæ duræ mollísque consistentię medium obtinet. Si enim durior extitisset ossis aut cartilaginis instar, sensus expers extitisset: at mollior si fuisset, cibi eam duri, acres & pungentes læsissent.

Nerui palati.

Palati foramina cur aperta.

Qualis palati tunica.

De Gargareone. CAP. XIIII.

B

PER Gargareonem, corpusculum intelligimus carnósum & spongiosum, figura pinei mali, pendens ad perpendiculum ab extremo palato & basi ossis cristę, quo palati duo foramina à naso ad laryngis ingressum peruia dirimuntur. Hoc loco id situm est corpusculum, vt inspirati aëris impetum infringeret, moráque ipsum quodammodo temperaret & mitigaret oris tepore. Præterea vt esset vocis velut plectrum, expiratam fuliginem sic diffundendo, vt per vniuersum os diffundatur, quò illic resonans articulari & agente lingua in certam vocem distingui & efformari queat. Cuiusmodi vsus nō est exiguus: cùm experientia cernamus, eos quibus particula hæc excisa est, aut alio quouis casu exesa & corrupta, non modò vitiata voce esse, sed etiam absurdè, & vt Galli dicunt, velut de naribus loqui: imò temporis progressu, frigido citra temperationem ingruēte aëre, in phthisim incidere. Impedimento eadem est hæc particula, ne puluisculus per asperam arteriam in pulmones inuolet. Per Pharynga & Fauces, significatur oris
C pars interior & postrema, laryngis & œsophagi ingressui præposita: sic dicta, quòd locus ille angustus sit, vt his tanquam angustiis aër ore exceptus in laryngem, & cibus in œsophagum cogi & compelli possit.

Gargareo quid.

Vsus gargareonis multiplex.

Gargareonis exesi incommoda.

Quid pharynx & fauces.

De Larynge. CAP. XV.

DICENDVM primò quid Laryngis nomine intelligatur, tum reliquæ in eo more solito conditiones exquirendæ. Ergo per laryngem non aliud hîc intelligimus, quàm caput & extremitatem asperæ arteriæ, quæ ad cartilaginosam substantiā propius quàm ad aliam vllam accedit. Quātitas eius insignis est, varia tamen pro corporum varietate. Figura fistulæ germanicæ caput æmulatur. Compositio est ex octodecim musculis, vtrinque nouem, nempe vt quantitate, sic robore & actione paribus: ex tribus cartilaginibus, venis, arteriis & neruis, vt docuimus cùm de vasorum distributione ageremus: item ex
D duplici tunica, externa vna, & altera interna, vt docuimus cùm de aspera arteria diceremus. Tres hæ cartilagines coniunguntur certis ligamentis & musculis: anterior cartilago quæ eadem maior est Græcis Thyroides, vulgò Scutiformis dicitur, quòd ad scuti formam figurata sit. Secunda magnitudine media & pósterior, nomine caret: ex quo cartilago innominata dicitur. Vltima minima, quæ tamen in duas findi potest, summis illarum lateribus sic incumbit, vt vasis olearij aut aqualis os imitetur, ex quo Græcis Arytenoides dicta. Hæ sic inter se aptæ cartilagines vocem distinctam edunt, Epiglotidis beneficio, simul & musculorum illas obserantium & reserantium, dilatātium & comprimentium, vnde infinitæ vocum varietates. Sic enim cùm reserantur, dilatantur, vocem grauem edunt: cùm constringuntur, acutam: infinitis denique modis variam pro dilatationis aut constrictionis infinita varietate. Quia ergo oportebat has cartilagines esse mobiles, pręsertim Arytenoidem & Thyroidem, natura vtrinque illis nouem apposuit musculos, quorum tres sunt communes & sex proprij. Communium primus abditus sub tertio musculorum os hyoides mouentium, oritur à radice eiusdem ossis, ac descēsu obliquo inserit se ad basim scutiformis, ad eam sursum deor-

Quid larinx.

Magnitudo figura & compositio.

Trium laryngis cartilaginum descriptio.

Vnde vocū infinita varietas.

Musculorū laryngis descriptio.

sumq; dilatandam. Secundus obliquè ascendit à parte sterni interiore secundum longitudinem asperæ arteriæ (ex quo & Bronchius dicitur) ad eiusdem scutiformis cartilaginis imum & latera, vt eam alis suis reserat & dilatet. Cernitur hic musculus inde à prima origine, in multam viæ suæ partem arctè hærere cum tertio musculo ossis hyoidis: ergo sub vtroque musculo corpus vtrinque cernitur glandulosum anteriori & superiori asperæ arteriæ parti, qua parte se laryngi applicat circumfusum: hoc corpus etsi carnosæ substantiæ æmulum sit, glandula tamẽ est: quæ ab Empyrico quodam scrophulas curante, auulsa aphoniæ ex vno latere consequutionem attulit, propter reuulsum vnà neruum recurrentem ei glandulę dum ad laryngem pergit incumbentem, vt narrat Galenus libro de locis affectis. Tertius & vltimus oritur ex parte antica vertebrarum ceruicis, transuersim incumbens œsophagi lateribus, definitque ad alas & latera cartilaginis scutiformis, vt illam arctius secundæ cartilagini annectat. Communes verò tres illi dicuntur musculi, quia aliunde quàm à larynge originem ducunt, vt in eius partem aliquam inserantur: nam & proprij dicuntur qui ab ipso oriuntur larynge, hos vtrinque sex esse diximus. Quorum primus ortus ex parte antica secundæ cartilaginis circulum perficit sub basi scutiformis: dum scilicet obliquè ascendendo ad eiusdem basim postica in parte inseritur, quò ipsam roboret & dilatet. Secundus ex secunda pariter cartilagine, inde vbi primò adhærescit ortus, obliquè pergit, primum illum decussando, ad interiorem & anteriorem partem cartilaginis Thyroidis, iuxta ipsius basim, vt eandem secundæ coniungat. Tertius ex basi postica secundæ cartilaginis, recta ascendit ad basim tertiæ seu Arytenoidis, vt eam cum secundo musculo claudat & aperiat. Quartus ascendit ex lateribus secundæ cartilaginis, iuxta secundi musculi ortum, ad latera Arytenoidis, vt eam cum secundo musculo claudat & referet. Quintus oritur ex interiore medio scutiformis, & definit in partem anteriorem Arytenoidis ad quarti musculi insertionem, vt eãdem cartilaginem comprimat. Sextus & vltimus ex basi posteriore Arytenoidis ascendit ad eiusdem basim anteriorem, vt ipsam comprimat. Notandum verò omnes eiusmodi musculos (qui infernè sursum oriuntur) ramos excipere ex recurrentibus, sed illos præcipuè qui Arytenoidem cartilaginem obserant & reserant. Situs verò, temperies, connexio, & vsus laryngis ex antedictis facilè innotescere potest: quanquam res imprimis operosa est, omnes illas cõditiones in partibus organicis exquirere & demonstrare, propter compositionis ipsarum diuersitatem. Quare dehinc de earum substantia, temperie, & aliis quas prætermittemus circunstantiis, consules ea quæ in demonstratione diximus partium simplicium & similarium, ex quibus illæ organicæ conflantur: vt si quis quærat cuiusmodi sit temperiei larynx, frigidæ, siccæ, calidæ, & humidæ respondebis, quia cartilaginosa & carnea substantia constat. Oris partes omnes recensenti, non est prætereundũ corpus quod ex linguæ radice cartilaginosum & membranosum exurgit, id vt esset ad motum expeditius, id est quò facilius erigi & deprimi posset, (molliora enim assiduè dilabuntur, duriora verò flecti nequeũt) neque durius, neque mollius esse decuit, vt dum inspiramus staret erectũ, depressum verò se contineret dum deglutimus. Præcipuum est vocis instrumẽtum: probè enim illa articulari non poterat, nisi via strictior extitisset. Viam ergo illam & cartilaginum laryngis, præsertim verò Arytenoidis ductum comprimit: humescit semper natiuo quodam & insito humore: quare si febre vel alio simili casu inarescere ipsum contingat, vis loquendi adimitur. Vtrinque alligatur communi oris membrana, lateribus Arytenoidis vsque ad ipsius postica, vt orificium laryngis operculi vice claudat & aperiat, ne ex poculẽtis & esculentis inter deglutiendum, quicquam in asperam arteriam illabatur, tanta copia, vt egressum ingressumq; aëri præcludere possit. Non enim putandum est hoc corpus ita laryngis orificiũ exactè claudere, quin semper humoris tantillum secundum interna, velut parietũ ipsius, distillet ad pulmones humectandos: aliàs nullus esset Eclegmatum in affectibus thoracicis vsus. Et quia idem hoc corpusculum motus voluntarij particeps erat, ideò quorumdã sententia attributi fuêre illi quatuor musculi, duo qui aperiant, & duo qui claudant, vtrinque vnus. Aperientes descendunt ex radice ossis hyoidis, atque in ipsa insertione in vnũ coëuntes in radicem huius corporis, id est Epiglotidis, postica parte desinunt. Claudentes (in animalibus in quibus reperiuntur) intrinsecus oriuntur inter ipsius tunicam & cartilaginem. Certè quatuor hosce musculos in homine notare & reperire nunquam mihi licuit, etsi diligẽter & studiosè inuestiganti: in brutis verò eos animaduer-

Marginal notes: *Notanda historia.* — *Qui dicantur proprij laryngis musculi.* — *Vnde neruos excipiat musculi laryngis.* — *De epiglotide.* — *Ex poculẽtis aliquid in pulmones semper distillat.* — *Epiglotidis musculi.*

Margin letters: A, B, C, D

A animaduerti. Ideò nonnulli afferere aufi funt,hoc corpufculum inter deglutiendum non incumbere laryngis orificio nifi grauitate rerum deglutiendarum depreffum: reliquo tempore propter affiduam refpirationem erectum ftare aperto larynge. Reftant confiderandi exigui duo velut finus vel fiffuræ potius, quas natura fub epiglotide in ipfo larynge excauauit, vtrinque vnum, vt fi quid fortè ex cibis & potu in laryngem dilaberetur & deerraret, illic retineretur & hæreret. Præterea vt violentius incurrens aër, in his velut rimis reftitans infringeretur; haud aliter quàm fanguis & fpiritus in cor per ipfius auriculas fubeuntes.

Fiffurarum laryngis vfus.

De Ceruice, & partibus ipfius. CAP. XVI.

PRIMÒ quid fit Ceruix definiemus, hinc partes eius perfequemur, cùm proprias, tum communes, quas præfertim nondum hoc fermone attigimus. Nam de cute, panniculo carnofo, venis, arteriis, neruis, œfophago, trachea arteria, & mufculis, ad partes in quas inferuntur per ceruicis longitudinem afcendentibus & defcendentibus, dicere nimis effet B otiofum: quare nō eft quod quicquam de Ceruice à nobis expectes præter defcriptionem vertebrarum, propriarum nempe ceruicis partium, & ligamentorum tam ceruici propriorum, quàm illi cum capite communium: mufculorum denique tam cōmunium illi cum capite & thorace, quàm propriorum. Ergo ceruix nihil eft aliud quàm capitis pars, quæ ab occipitis offe vfque ad primam dorfi vertebram continetur. In ceruice primò vertebræ funt confiderandæ, demonftrandúmque quid proprium ac peculiare, quídq; commune inter fe habeant, vt ab illis nafcentium & in illas definentium mufculorum originem facilius demonftrare poffimus. Ceruix feptem conftat vertebris, in quibus confiderare oportet proprium ipfarum corpus: deinde foramina per quæ fpinalis medulla illabitur. Tertiò vertebrarum apophyfes. Quartò foramina per quæ nerui à fpinali medulla in alias partes differminantur, & infuper foramina apophyfeon tranfuerfarum, per quæ venæ & arteriæ quas ceruicales diximus, afcendūt fecundum ceruicis longitudinē: denique connexiones eiufmodi vertebrarum. Quod C ad primum attinet, per corpus vertebræ, intelligimus partem eius anteriorem cui œfophagus incumbit. Quod ad foramen fpectat, non femper id maius eft illis vertebris quæ occipiti funt viciniores: femper verò vertebræ id ipfum circumfcribitur corpore, & infuper tribus paffim apophyfeon generibus, præterquàm in prima vertebra, rectis nempe, tranfuerfis & obliquis. Per rectas, eas intelligimus in vertebris colli prominentias, quæ in ipfarum fummo corpore excauato ad perpendiculum infident, affurguntq; tanquam crenæ hinc & hinc vna, ad fuprapofitæ vertebræ bafim recipiendam & ftabiliendam. Per apophyfes obliquas, eminentias intelligimus, quibus vertebræ illæ fibi inuicem annectuntur per Guiglymon. Sitæ funt hæ inter rectas apophyfes & tranfuerfas. Per tranfuerfas intelligimus eminentias corpori proximas, quæ recta linea vertebram diuidunt. Perforatæ funt hæ apophyfes, vt venis & arteriis antehac defcriptis viam aperirent, quæ per neruorum foramē fubeuntes fpinalem medullam, vertebras & partes ad eas attinentes nutriunt. Notandum præterea quòd foramina vertebrarum ceruicis per quæ nerui à fpinali medulla ad partes externas prodeūt, D fubiecta funt tranfuerfæ apophyfi, coalefcentia nempe ex vertebra fuperiore & inferiore, contra quam reliqua quæ reliquæ fpinæ vertebris infunt, vt quæ ex vertebra fuperiore fiant. Quod ad vertebrarū attinet cōnexionem, fciendum omnes fpinæ vertebras fex habere cōnexiones, duas in proprio fuo corpore, & quatuor in obliquis fuis apophyfibus. Primis duabus connexionibus proprio corpore fuo fic fibi mutuò articulantur, vt fingulæ fingularum infrà fupráque pofitarum corporibus committuntur. Quatuor verò reliquis, per apophyfes fuas obliquas afcendentes defcendentéfque, vtrinque geminas, ita inuicem fibi inarticulantur, vt quemadmodum quarta (verbi gratia) ceruicis vertebra obliquis apophyfibus fuis afcendentibus excipitur, à tertiæ vertebræ apophyfibus defcendentibus, fic quintæ afcendentes apophyfes obliquas, fuis defcendētibus obliquis excipiant; femper enim afcendētes obliquæ excipiuntur, defcendētes autē excipiunt. Excipiēda tamē eft prima ceruicis vertebra, quæ quatuor eft contenta connexionibus, per fuas obliquas apophyfes inferiores, & fuperiores quibus excipit apophyfes obliquas, tū offis occipitis, tū fecūdæ vertebræ. Excipienda etiā fecūda vertebra, quinq; cōnexionib⁹ cōtēta, nēpe quatuor per apophifes fuas obliquas

Ceruix quid.

Quæ in fingulis ceruicis vertebris confideranda.

Rectæ vertebrarum apophyfes quæ.

obliquæ quæ.

Quæ tranfuerfæ.

Vertebrarū ceruicis cōnexiones.

& quinta per corpus suum qua connectitur corpori tertiæ vertebræ. Notandum verò est, quod cùm natura spinam denegarit primę vertebræ, ipsi in eius locum tuberculum quoddam dedit: Pariter cùm foramen non constituat commune cum secunda vertebra ad exitum nerui, vtrinque ad corporis latera perforata est, sed & parte sua antica tenuis facta est, quasi sine corpore, vt reciperet anteriorem apophysim in superiore secundæ vertebræ corpore excitatam, quam Hippocrates dentem nuncupat, ad quem præcipuum capitis ligamentum adnectitur, quod intus descendit ab occipite sub apophysibus clinoidibus. Hácque articulatione caput annuit & renuit, quemadmodum lateraliter mouetur per articulationem primæ, cum secunda vertebra. Apophysis illa duobus alligatur ligamẽtis, quorum primum maius & latius externum est: totam in ambitu comprehendens superiorem articulationem, à vertebris ad caput ascendens, vel potius descendens à capite ad vertebras, quemadmodum quoduis aliud ligamentum mutuo ab osse in os aliud pertingens. Alterum validius est, cingítque etiam articulationem se cum cartilagine miscẽs, quæ suo interuentu vertebras omnes connectit, prima excepta, vt in spina suilla licet intueri vertebras à seinuicem diuellẽdo: atque huiusmodi ligamentis tota spina connectitur, cònsurgítque suis omnibus partibus. Os sacrum ex quatuor compositum est vertebris, & insuper osse caudæ: excipit illud, fulcítque ossa ilium, & superpositas omnes vertebras tanquam basis, quò fit vt à capite ad caudam vsque crassescãt semper vertebræ, quia quod gestat crassius esse debuit eo quod gestatur. Interiecta est vertebris humiditas quædam, lenta & pinguis, vt & reliquis articulis ad motus lubricitatem. Motus hic dum fit, vertebræ à seinuicẽ abscedunt. Spinæ vtilitates quatuor numerantur. Prima est quòd sit tanquam sedes & fundamentũ compagis & syntaxeos totius corporis, vt carina in naui. Secũda quòd medullæ sit velut semita. Tertia quòd eiusdem sit conceptaculũ & præsidium. Quarta quòd visceribus quæ intus ipsi innituntur & incubant, sit tanquam vallum & propugnaculum. Et quia in ligamentorũ mentionem incidimus, non erit hîc inutile quę de ligamentis sciri debent inserere. Primùm ergo quid ligamentum sit dicemus: deinde varias eius nominis acceptiones explicabimus: denique differentias persequemur. Ergo ligamentum nihil est aliud quàm humani corporis pars simplex, post os & cartilaginem maximè terrestris, sæpius ab vtrauis mediatè vel immediatè ortum, atque in vtramuis pariter desinens, aut in musculum, aut in aliam partem: quò fit vt ligamentum exangue sit, siccum, durum, & frigidũ, atque sensus expers, instar partium à quibus oritur, etsi neruo simile sit albedine & consistentia, nisi quòd durius existit. Ligamentum in genere sumitur & in specie: in genere pro omni corporis parte, quæ aliam alteri connectit: qua in significatione cutis ligamẽtum dici potest, quia partes omnes internas vna/vnione continet. Sic peritonæum partes omnes naturales coniungens, & ad spinam adfirmans: sic quæ costas succingit membrana, vitales partes omnes continens: sic cerebri membranę, nerui, venæ, arteriæ, musculi, membranę, denique omnes similésque corporis partes quæ alias coërcent & continent, ligamenta dici possunt, quia partem vnam alteri alligant: vt nerui, totum corpus cerebro: arteriæ, cordi: venę, hepati. At ligamenti nomen in specie sumptum, eam demùm corporis partẽ designat, quam paulò ante descripsimus. Differentiæ ligamentorum sunt plures, alia enim mẽbranosa sunt & tenuia: alia lata, alia crassa & rotũda, alia dura, alia mollia, alia magna, alia parua, aliæ absolutè cartilaginosa, aliæ mediæ inter os & cartilaginem consistentiæ, pro ratione motus partium earum quas connectunt in velocitate, vehementia, & remissione, reliquas ligamentorum differentias vt inter dissecandum occurrent, demonstrabimus.

Apophysis, dens dicta.

Cuius dearticulationis vi caput annuat & renuat.

Ligamentorum vi continetur vertebrarum spinæ connexio.

Ossis sacri vertebræ.

Spinæ vsus multiplex.

Ligamentũ quid.

Cur ligamẽtum sit sensus expers.

Quæ partes ligamenti generali appellatione intelligantur.

Ligamenti propriè dicti differentiæ.

Figura

A *Figura spinæ totius.*

Spina est omnis in quinque partes distincta, ceruicem nempe, dorsum, lumbos, os sacrum, & caudam.

Ceruix ex septem coalescit vertebris, à nota A. ad notam B. designatisque numeris, 1.2.3.4.5.6.7.

Dorsum ex duodecim à nota C. ad notam D. inter numeros 8. & 19.

Lumbi ex quinque, à nota E, ad notam F. inter numeros 20. & 24.

Os sacrum ex sex, à nota G. ad notam H. inter numeros 25. & 30.

B *Cauda, seu Coccyx, à nota I. ad notam K. inter numeros 31. & 34.*

LL. *Corpus vertebrarum à secunda vsque ad vigesimam quartam.*

M. *Secunda vertebra, Hippocrati dens dicta, propter apophysin hic sub prima vertebra latentem.*

N. *Apophyses transuersæ.*

O. *Spinæ vertebrarum.*

C

De musculis Ceruicis. CAP. XVII.

CERVICIS musculi tum proprij, tum communes viginti, vel etiam duo & viginti numerãtur, nempe vtrinque decem vel vndecim: quorum septem solùm caput mouent, aut cum capite primam vertebram: reliqui tres aut quatuor ipsam ceruicem. Septem caput mouentium & cum capite primam vertebram, alij ipsum extendunt & erigunt, alij flectunt & inclinant, alij obliquè mouẽt, omnes verò simul motu suo successiuo circulatim, idéque est de ceruicis musculis iudicium. Sed priusquàm ad descriptionem originis & insertionis ipsorum veniam, admonitum te velim, sectione tollẽdos esse duos musculos omoplatæ, Trapezium nempe & Rhomboidem: quorum quò facilius demonstrare possis originem & insertionem, seu actionem potius qua originẽ illam & insertionem exquirimus: reuellendi erunt initio ducto ab insertione, quæ est ad omoplatam D (vt suo dicetur loco) ipsos originem versus resupinando, id est ad spinam. Præterea, sectione etiam tollendus est Rhomboides minor, posterior & superior (dentatus etiam dictus) ab origine quæ est ad tres vertebras inferiores ceruicis & primam dorsi, resupinaréque ad insertionem quæ est ad tria spatia costarum inferiorum, iuxta angulũ posteriorem & superiorem omoplatæ, vt dicetur suo loco. His sic sublatis musculis, tollendi sunt hi qui caput erigunt & extendunt musculi quatuor, & deinde duo illi qui ipsum obliquè mouent, & tandem vnus qui ipsum flectit & inclinat, poscit enim id ordo Anatomicus. Si tamen ita videtur, potes inuiolatis aliis eum ante omnes sectione tollere qui Mastoideus dicitur, quiq; caput inclinat & flectit. Quod ad eos quatuor attinet qui caput attollunt & extendunt, primus à splenis figura Splenius dictus, ascendit à spinis quinque dorsi superioribus & quatuor inferioribus ceruicis, & ad occiput apophysimq; mastoidem seu mammillarem obliquè inseritur, vnde ipsum resupinabis originem versus. Secundus contextus sui ratione dicitur Complexus: hic egressus à tertia, quarta & quinta apophysibus transuersis dorsi, & sæpius à prima ceruicis, rectà ascendit ad occiput, inferiorem ceruicem, & lateralem ipsius cingẽs: faci-

Numerus.

Splenius musculus.

Complexus.

lè eum ſuſtuleris ducto reuulſionis à ſpina initio,indéque progreſſu facto verſus commemoratas apophyſes tranſuerſas, & proceſſus mammillares oſſis occipitis. In duos aut tres muſculos hic complexus diuidi poteſt, quanquam ægrè propter complexos ipſius contextus. Tertius & quartus,qui duo ſunt ex octo paruis, vtrinque quatuor exiſtentibus,nonnihil obliquè aſcendunt: primus quidem ex toto latere ſecundæ vertebræ. Secundus ex toto latere apophyſios primæ vertebræ, quæ ſpinæ loco ipſi conceſſa fuit,ad occiput è regione ſpinæ aſcēdunt:duo hi muſculi omnium Anatomicorum conſenſu recti muſculi dicuntur,ſolum caput mouētes: minimè illi quidem ſuæ originis aut inſertionis ſedibus reuellendi, ſed tantùm ſubiecta habenula vinciendi, quò facilius demonſtrari poſſint. Sequuntur vtrinque duo obliqui,quorum vnus ſolum caput mouet,alter primam primò vertebram: ſecundò verò & per accidēs caput ipſum. Quod ad primum,contra nonnullorum ſententiam, oritur ab apophyſi tranſuerſa primæ vertebræ,indéque inſeritur, ſupra inſertionem primi recti, quem ſubtus attollere pariter,non autem ſeparare oportet. Alter egreſſus è ſpina ſecundę vertebræ ad primæ apophyſim inſeritur contra præcedentis originem,quanquam nonnulli aliter ſentiunt. Hunc ſimiliter non ſuo loco eripere,ſed tantùm ſubmiſſo vinculo attollere oportebit, vt intueri poſſis quo modo hi omnes ſimul triangulum æquilaterum conſtituant. Huius muſculi actio præcedentis actioni cōtraria eſt, vt contraria ipſius origo & inſertio arguunt. Quare quando primus obliquus caput antrorſum mouet obliquè,ſecundus id per primam vertebram reuocat:hic cum ſuo alterius lateris congenere,poſſunt verè dici muſculi ceruicis proprij, quia ad nullam aliam partem ſpectant,cùm contra fiat in reliquis. Notandum verò eſt, caput (Galeni ſententia) duos habere motus, vnum rectum antrorſum & retrorſum qui apparet in his qui annuunt & renuunt: alterum circularem. Primus, eidem Galeno fit prima vertebra ſupra ſecundam mota: ſecundus capite moto ſupra primam vertebram:qua in re reprehenſus fuit à recentioribus Anatomicis, docentibus caput in circulum & gyrum obuerti nō poſſe ſupra primam vertebrā citra luxationem. Quod ad vltimum attinet qui caput flectit,à parte ſuperiore & laterali ſterni & parte proxima clauiculæ, obliquè ad apophyſim maſtoidem occipitis aſcendit, ex quo Maſtoideus dicitur. Hunc multiplicis originis ratione, in duos potius quàm in tres muſculos diuiſeris. Satius verò fuiſſet moueri caput in omnem partem,æquè retrorſum,dextrorſum ac ſiniſtrorſum. Sed ſic ſæpè luxatio contigiſſet magno noſtro damno & vitæ periculo: neque enim eiuſmodi motus facilitas contingere potuiſſet citra articuli laxitatem. Itaque natura maluit capiti concedere pauciorum motuum innoxiam,quàm plurium aleæ & periculi plenam facultatem. Quare articulum hunc non laxum, ſed rigidum, & robuſtum effecit.

Duo muſculi ceruicis recti. *Duo obliqui.* *Qui verè dicantur ceruicis muſculi proprij.* *Capitis motus duo.* *Maſtoideus muſculus.* *Cur capitis non plures motus quā duo.*

A B C

Poſt huiuſmodi muſculorum demonſtrationē,tranſeundum eſt ad tres aut quatuor ceruicis,quorum duo(quos nonnulli ad vnum reuocant) extendunt,alter flectit,vltimus mouet lateraliter,& omnes motu ſuo ſucceſſiuo circumagunt, vt de capitis muſculis diximus. Primus eorum qui extendunt, originem ſumens à ſex tranſuerſis apophyſibus,ſex ſuperiorum dorſi vertebrarum, vel potius à radice obliquarum, rectà aſcendit ad ſpinam ſecundæ ceruicis vertebræ, & eius apophyſim obliquam,nonnulli Tranſuerſarium appellant. Hunc ſiquidem reuellere eſt animus,à ſpina primùm ſecernere oportet,inde verſus tranſuerſas apophyſes reſupinare: niſi mauis ipſum cùm ſit vltimus & oſſibus vicinior,paululum à congenere ſuo & ſocio abducere, quo loco originibus diſtinguuntur. Hanc ortus diſtinctionem ſi haud ita peruiam & apertam comperias,nihil mirere, obſcura enim ferè eſſe ſolet. Nam Spinatus, quod frequentiſſimū eſt,à radicibus ſeptem ſuperiorum ſpinarum dorſi & vltima ceruicis egreſſus, in alias ſpinas ceruicis inſeritur,vt iure hîc cum ſuperiori à Galeno confundatur. Tertius ceruicem flectit,intúſque ex corpore quinque ſuperiorū vertebrarum dorſi(quāquam obſcuro admodum exortu, præſertim in emaciatis) ſubter œſophagum ſecundum ceruicis longitudinem, vſque ad os occipitis aſcendit, cuius parti interiori obſcurè inſeritur. Quare non ceruici modò, ſed & capiti etiam flectendo auxilio eſſe veriſimile. Fit hic muſculus ex fibris obliquis, prodeuntibus ex vertebræ corpore, per totam quam emetitur viam ad apophyſes tranſuerſas alterius vertebræ. Cæterùm cum ſociali ſuo ex oppoſito ſtante, videtur ſupra vertebrarum corpora conſtituere ſemitam quandam cauam ad œſophagum, & vocatur muſculus longus.

Muſculus tranſuerſarius. *Spinatus.* *Longus.*

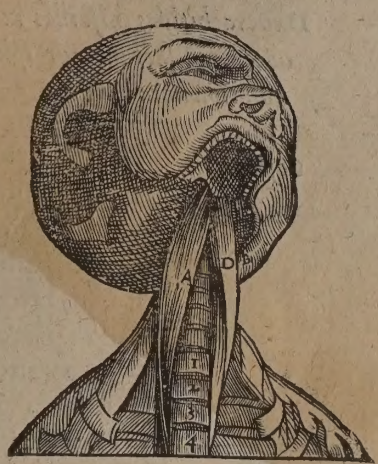
D

Quartus

A Quartus & vltimus quem diximus, ceruicē in latus mouere, Scalenus à figura dictus, aſcendit ex maiore parte, poſteriore & ſuperiore primæ coſtæ thoracis in omnes apophyſes tranſuerſas ceruicis in eas ſuis ſe fibris inſerens, quas quantum oportuit longas ea veluti gratia ſortitus eſt, vt ab vltima ceruicis apophyſi in primam ſeu ſummam eiuſdem defigere ſeſe poſſet. Hunc muſculum velut duplicem & bifidum facit neruorum per ipſum ad brachium digreſſus. Quod ad venas & arterias ad ceruicem attinētes ſpectat, expoſitæ hæ fuēre proprio capite de vaſorum diſtributione: reſtat notandum omnes eiuſmodi muſculos, neruos recipere ex vertebris vnde oriuntur. *Muſculus Scalenus.*

Quarta Muſculorum figura.

B

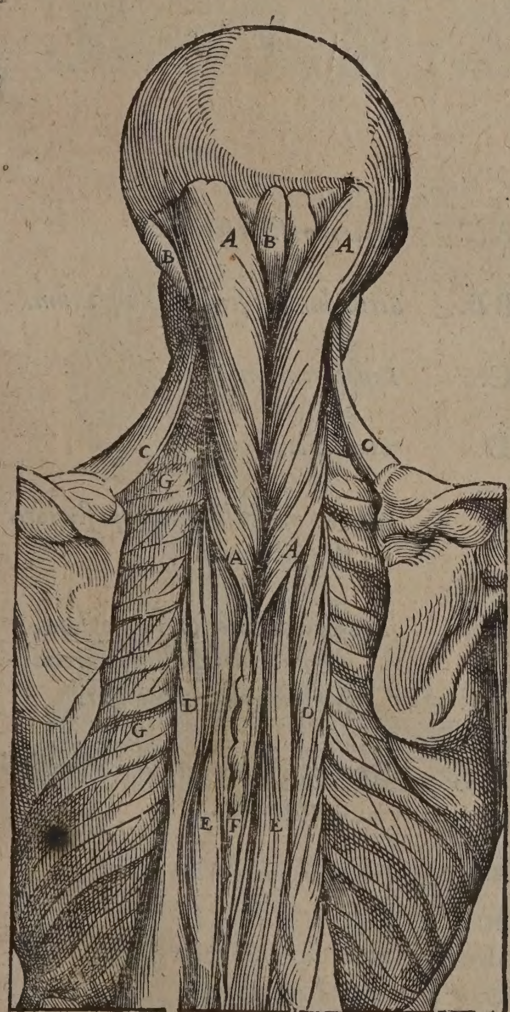

A. D. *Monſtrant duos muſculos, qui flectunt caput, & ceruicis vertebras, quique deſcendunt vſque ad quartam dorſi vertebram.*

1.2.3.4. *Corpora vertebrarum dorſi.*

Quinta Muſculorum figura.

C

D

AAAA. *Monſtrant ſplenios duos muſculos, qui caput extendunt & erigunt.*

BB. *Duos complexos.*

CC. *Duos leuatores omoplatæ.*

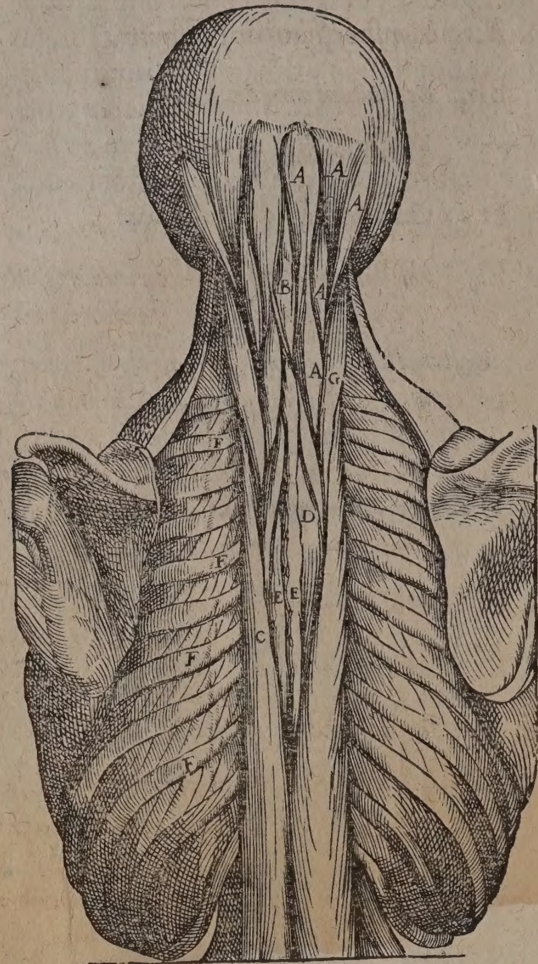
DD. *Duos ſacrolumbos reſpirationi inſeruientes.*

E. *Duos ſemiſpinatos.*

F. *Partem ſacri, niſi malis ſeorſim vnum conſtituere, quem rachitidem nuncupare poſſis.*

GG. *Muſculos intercoſtales externos.*

Figura Musculorum sexta. A

AAAA. *Musculum monstrat complexum.*

B. *Spinatum.*

C. *Transuersarium ceruicis.*

D. *Semispinatum.*

EE. *Duos rachitidas, nisi illos malis reuocare ad sacrum aut spinatum, notatum nota* B.

B

FF. *Costas.*

C

Septima Musculorum figura.

AA. *Duos monstrat splenios.*

BB. *Secundum musculum complexum.*

C. *Leuatorem omoplatæ.*

D. *Clauiculam.*

E. *Partem musculi dentati posterioris & superioris.*

D

FF. *Musculos posteriores omoplatæ, Rhomboides dictos, qui retrorsum omoplatam trahunt.*

GG. *Duos musculos latißimos brachiū deprimentes.*

Musculo-

A *Musculorum figura octaua.*

A. *Monstrat splenium sinistrum.*

BB. *Secundum complexum.*

C. *Leuatorem omaplatæ.*

D. *Clauiculam.*

E. *Musculum oßis hyoidis, in medio tendineum, ortum à costa superiore omoplatæ.*

F. *Musculum os aperientem.*

GG. *Duos paruos musculos posteriores & superiores, qui dilatant quatuor costas superiores Thoracis.*

H. *Musculum sacrolumbum.*

I. *Musculum semispinatum.*

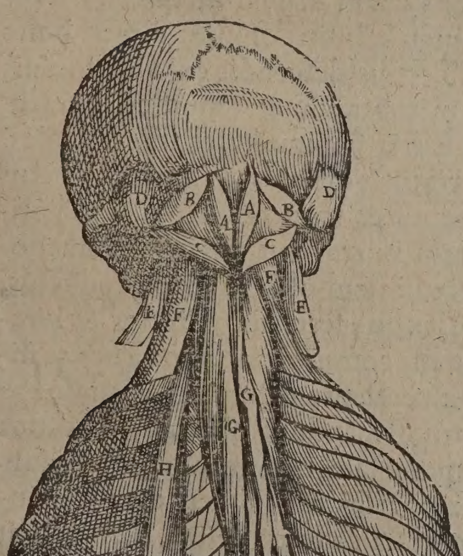
K. *Portionem musculi sacri.*

LL. *Paruum dentatum, posteriorem & inferiorem, qui dilatat quatuor costas inferiores.*

M. *Musculum brachij in cauitate superiore omoplatæ, qui potest dici Epomis.*

N. *Brachieũ situm in parte gibba omoplatæ.*

Nona Musculorum figura.

AA. *Duos monstrat musculos rectos ortos à spina secundæ vertebræ, quique ad os occipitis inseruntur, sub quibus parui duo latent, orti à prima vertebra, indéque inserti in os occipitis.*

BBBB. *Quatuor musculos obliquos.*

DD. *Apophysim mastoidem.*

EE. *Leuatores omoplatæ per medium sectos.*

FF. *Duos scalenos.*

GG. *Duos spinatos.*

H. *Sacrolumbarem.*

De Musculis thoracis & lumborum. CAP. XVIII.

Metaphreni & dorsum idem. Quo differant & cõueniãt dorsi lumborũ & ceruicis vertebræ.

AGENDVM nunc de musculis tum thoracis qui respirationi inseruiunt, tum lumbaribus. Sed ante sciendum partem Thoracis posteriorem metaphrenum seu dorsum dictam, duodecim vertebris constare, lumbos verò quinque, quæ omnes à ceruicis vertebris nihil differunt, nisi quòd suo sunt crassiores corpore quàm ceruicis, neque interim foramine minores. Sed nec habent apophyses transuersas, perforatas, seu bifidas, vt ceruicis verte-

bræ. Præterea ſingulæ harum vertebrarum per ſe ſolæ, vtrinque parte ſua inferiore A conſtituunt foramen,quo tranſitus eſt neruo à ſpinali medulla ad circumiacentes partes prodeunti, cùm contra in ceruicis vertebris, niſi ex duarum concurſu eiuſmodi foramina non coaleſcant.

Quî decima dorſi vertebra ſpinæ totius medium dicatur.

Quod ad apophyſes Thoracis attinet,ſeu tranſuerſæ illæ ſint,rectæ aut obliquæ,nihil à ceruicis vertebris differunt(nempe vſque ad decimam) niſi quòd tranſuerſæ cùm non ſint perforatæ,vt dictum eſt, coſtas quodammodo fulciunt, arctè ipſis alligatæ validis ligamentis, propriis & communibus: at poſt decimam dorſi vertebram,duæ reliquæ dorſi & lumborum omnes diuerſæ ſunt,non ſolùm à ceruicis vertebris, ſed etiam à decem illis primis dorſi ob apophyſes ſuas obliquas,quia ab vndecima (quæ recipitur tã à ſibi ſuperpoſita,quàm à ſubiecta,ad robur totius ſpinæ & faciliorem eius flexum,ſiue metu fracturæ aut diuulſionis) ſupradictæ apophyſes vertebrarum inferiorum quæ ſolebant recipere,recipiuntur: quemadmodum contra recipiunt quæ ſolebant recipi. Differunt præterea ab omnibus ſupradictis ob ſuas ſpinas, quia ab vndecima incipiunt paulatim ſurſum ſpectare,contra quã ſuperiores.Quòd ſi quis quærat,quî decima vertebra metaphreni dici poſſit ſpinæ B medium, cùm ſpina ex viginti quatuor vertebris tota conſurgat? is intelligat hac demum conditione id verè dici, ſi ſex ſacri oſſa, & quatuor caudæ(magis cartilaginoſa quàm oſſea)numerentur inter oſſa ſpinæ. Tum enim à capitis articulo ad vndecimam vſque dorſi vertebram ſeptemdecim numerantur,& inde deorſum totidem.

Numerus muſculorũ thoracis.

Thoracẽ dilatãtes muſculi.

Thoracẽ cõtrahẽtes ſeu expirationi ſeruientes muſculi.

Sed regrediamur ad muſculos thoracis reſpirationi ſeruientes. Sciendum in primis muſculos eiuſmodi eſſe nouem & octoginta,nempe vtrinque quadraginta quatuor, pares robore,craſſitie, ſitu, & actione:& vnum præterea medium, quem diaphragma nominant. Ex illis quadraginta quatuor exiſtunt duo & viginti, qui thoracem dilatant in inſpiratione: nempe ſubclauius, dentatus ſeu ſerratus maior, nonnullorum ſententia, ambo Rhomboides ſeu ſerrati poſtici,obliquus aſcendens Epigaſtrij, vndecim intercoſtales, & ſex intercartilaginei externi:totidem contra thoracem contrahunt expirando:nempe ſacrolumbus,obliquus deſcendens, rectus, & tranſuerſus Epigaſtrij,triangulus internus, ſex intercartilaginei & vndecim intercoſtales interni.

Subclauius thoracẽ dilatantium primus.

Serratus maior.

Serratus poſterior,ſuperior.

Serratus poſterior inferior.

Epigaſtrij obliquus aſcendens.

Ex illis viginti duobus thoracem dilatãtibus, primus Subclauius dicitur à ſitu,deſcẽ- C dit enim obliquè ex clauiculæ parte interna & antica,in primæ coſtæ cartilaginem ad ſternum vſque,eámque dilatat.Secundus ſerratus maior nonnullorum ſententia intus ortus ex tota baſi omoplatæ, tranſuerſim inſeritur in nouem coſtas ſuperiores, quaſdam ſerratas apophyſes,longius in coſtarum oſſa quàm in ipſarum ſpatia, ſeu intercoſtales muſculos producens,ex quo ſerrati nomen habuit:nonnulli tamen hunc muſculum inter omoplatæ muſculos retulerunt. Tertius deſcendit ex tribus ſpinis inferioribus ceruicis & prima dorſi, vi ligamenti membranoſi & tenuiſſimi, in tres aut quatuor coſtas ſuperiores,longius in ipſarum ſpatia ſeu muſculos intercoſtales, quàm in ipſas coſtas ſeu oſſa productus, ex quo ſerratus poſterior & ſuperior dictus eſt.Quartus aſcendit pariter, vi ligamenti membranoſi & tenuis ex tribus ſuperioribus ſpinis lumborum, & duabus vltimis metaphreni in tres aut quatuor coſtas nothas & inferiores ſeu poſtremas, in eaſdem ſeu carumdem oſſa longius productus, quàm in ipſarum ſpatia,ſeu intercoſtales muſculos,ex quo ſerratus poſterior & inferior dictus eſt.Inſuper verò duo illi poſtremi muſculi, communi nomine à figura dicti fuere Rhomboides. Quintus quem epigaſtrij aſcendentem diximus, abundè ſuo D loco fuit deſcriptus.

Vndecim intercoſtales externi.

Intercartilaginei.

Vndecim intercoſtales externi,deſcendunt obliquè ex poſtica parte inferni lateris coſtæ ſuperioris,in anticam ſuperni lateris coſtę ſuperiori illi ſubditæ,contraria prorſum ratione quàm intercartilaginei ſex,qui ſimilem ortum & inſertionem inter cartilagines habentes, quàm intercoſtales inter coſtas, deſcendunt obliquè ex antica parte retrorſum,atquehęc de muſculis thoracem dilatãtibus inſpirando.

Sacrolumbus thoracẽ contrahentium primus.

Obliquus deſcendens rectus & tranſuerſus epigaſtrij.

Reliquorum verò totidem muſculorum qui Thoracem contrahunt expirando,primus ortus ex oſſe ſacro & apophyſibus obliquis lumborum, aſcendit (ſtrictè & confuſe adhærens cum muſculo ſacro,quem poſtea deſcribemus) ad radices duodecim coſtarum,ſingulis inter aſcendendum exiguum tendinem impertiens, quo illas coſtas contrahit verſus apophyſes trãſuerſas: ex eóque ſuo ortu ſacrolumbus dicitur. Secundus, tertius, & quartus quos obliquum deſcendentem,rectum & tranſuerſum epigaſtrij diximus,ſuo loco deſcripti fuêre.Interim notandum tres hos epigaſtrij muſculos iuuare expirationem,per accidens potius,quàm ex ſeſe:nempe repellendo diaphragma

A phragma verſus pulmones per inteſtina, quæ etiam ſurſum compellunt, dum trahunt partes quibus inferuntur verſus ſuam originem. Quintus quem triangulum diximus, quinque cartilaginum compreſſor, ſeu cartilagines comprimens dici poteſt, ex ſterni lateribus internis egreſſus, pergit ad omnes verarum coſtarum cartilagines: hic magis in brutis ſub ſterno apparet, quàm in hominibus: quamquam ne in his quidem eſt obſcurus. Quod ad intercoſtales internos attinet, meo iudicio, oriuntur ex lateribus infernis coſtæ ſuperioris, & obliquè ex antica parte retrorſum deſcendentes, inferuntur in ſuperiora latera ſubditæ coſtæ: ſic vt ſequantur productionem fibrarum intercartilagineorum externorum, quemadmodum ſex intercartilaginei interni, ſequuntur ſitum intercoſtalium externorum ex poſticis in antica procedentes: itaque tam intercoſtales quàm intercartilaginei interſecãt ſe vbique, in literę X ſimilitudinem. Scio nonnullos ſcripſiſſe, muſculos internos, (ſeu intercoſtales illi ſint, ſeu intercartilaginei) aſcẽdere ex lateribus ſuperioribus coſtæ inferioris antrorſum vel retrorſum. Sed ſi hoc verũ eſſet, ſequeretur eiuſmodi muſculos neruum admittere cauda & non capite,

Triangulus muſculus.

Intercoſtales interni

Intercartilaginei interni.

B cùm neruus ſub coſta ſemper pergat, ac non ſupra coſtam. Vltimum thoracis muſculum, Diaphragma nempe, abundè antea deſcripſimus: quare reſtat vt lumborum muſculos deſcribamus. Sunt hi ſex numero, vtrinque tres, pares craſſitie, viribus & ſitu: horum vnus lumbos flectit, reliqui duo extẽdunt, triangulus à figura dicitur, qui lumbos flectit, aſcendit is à multa parte coſtæ poſterioris oſſis ilium, in apophyſes tranſuerſas lumborum, & in vltimam metaphreni internè, qua de cauſa factus eſt ex fibris breuibus, longis, & mediis, correſpondentibus viciniæ aut diſtantiæ dictarum apophyſeon. Extendentium primus dicitur Semiſpinatus, quia in medium vſque ſuum corpus originem trahit, ex ſpinis oſſis ſacri & lumborũ: is fibris ſuis obliquis aſcendit ex omnibus dictis ſpinis ad apophyſes tranſuerſas, tam lumborum quàm thoracis. Alter dicitur Sacer, quòd originem habeat ab oſſe ſacro vel lateribus ipſius: is aſcẽdit fibris ſuis obliquis ad ſpinas lumborum, & vndecim thoracis inferiorum vertebrarũ.

Muſculi neruũ ſemper admittunt ſuo capite.

Diaphragma.

Lumbares muſculi.

Triangulus

Semiſpinatus.

Sacer.

De muſculis Omoplatæ. CAP. XIX.

C EXTREMITATVM nunc, & in primis brachij muſculi ſunt deſcribendi, initio ducto ob Omoplatæ muſculis. Horum deſcriptionem quò facilius intelligamus, obſeruanda primùm eſt omoplatæ natura & conditio. Ergo omoplata qua parte inſidet & incumbit coſtis, quadamtenus excauata eſt: quare & parte oppoſita quadamtenus protuberat. Duas habet coſtas, ſuperiorem vnam, & alteram inferiorem. Per ſuperiorem nihil aliud intelligitur quam extremitas, aut linea recta quæ tempora ſpectans, extenditur ab angulo exteriore omoplatæ ſub clauicula, vſque ad apophyſim Coracoidem, quam extremo ſuo coſta hæc producit. Per inferiorem, intelligimus imam extremitatem quæ epigaſtrium & notas coſtas ſpectat. Præterea in omoplata notamus baſim, caput & ſpinam. Per baſim, intelligimus partem omoplatæ latiorem quæ ſpinam dorſi ſpectat. Per caput, partem ipſius ſtrictiorẽ intelligimus, qua caput humeri excipit, cauitate leniter cælata, quam profert tum de ſe, tum de cartilaginibus quibuſdam, quæ cauitatis illius ambitum defixæ cingunt. Cauitas eiuſmodi Glene dicitur. Exci-

Omoplata deſcriptio.

Duæ coſtæ in omoplata.

Quid baſis omoplatæ.

Caput omoplatæ.

D pit hæc continétque os brachij, ſeu humeri, forti quodam ligamento, articulum cingente & firmante, cuiuſmodi ligamentum commune eſt omnibus aliis articulis: naſcitur hoc ligamentum ab extremis cauitatis omoplatæ, atque totum articulum in orbem inuoluit, infigens ſe capiti brachij ſeu humeri: ſunt & pręter hoc alia ligamenta quæ articulũ hunc cingunt & roborant. Per ſpinam, apophyſis intelligitur, quæ ſenſim ſupra gibbam omoplatæ ex baſi eiuſdem, vbi humilis erat & depreſſa, aſſurgens, elatior fit, donec deſinat in acromion. Natura verò machinata eſt duas in hoc oſſe productiones (acromion nempe, ex ſpina, & coracoidem, ex coſta ſuperiore factam) ad confirmationem dearticulationis quę eſt brachio ſeu humero cum omoplata, ſcilicet ne brachium facilè luxaretur ſurſum vel antrorſum: excipitur inſuper clauicula ab apophyſi Acromion dicta. Muſculi omoplatam mouentes ſex ſunt: horum quatuor proprij ſunt, duo alij communes. Quatuor propriorum, primus ſitus in parte antica aſcendit ab oſſibus ſex aut quinque coſtarum ſuperiorum ad coracoidem quam trahit antrorſum: vocatúrque Serratus minor: quem vt apertè demonſtrare poſſis, pectoralem à clauicula auellere oportet, ferè ad medium vſque ſternon. Alter primò illi op-

Ligamentũ commune.

Spina omoplatæ.

Productio coracoides & acromiõ

Omoplatæ muſculi.

Serratus minor.

poſitus, poſitus eſt in parte antica, ducítque originem ex tribus ſpinis inferioribus A ceruicis, & tribus ſuperioribus metaphreni, vnde introrſum in totam baſim cartilaginoſam omoplatæ extenditur & definit, ipſam retrorſum trahens, *Rhõboides.* Rhomboides appellatur. *Leuator.* Tertius ab actione ſua, Leuator dictus, in parte ſuperna ſitus, deſcendit ab apophyſi tranſuerſa primarum quatuor ceruicis vertebrarum in omoplatæ angulum ſuperiorem & eiuſdem ſpinam. *Trapezius.* Quartus Trapezius ſitus eſt in parte poſtica: atque initio membranoſus, mox verò carnoſus oritur ab occipite pene toto, ab omnibus ſpinis ceruicis & octo ſuperioribus vertebris thoracis, indéque inferitur ſua aponeuroſi in baſim prope totam omoplatæ, extendens ſe ſupra ipſius muſculos, vſque in mediam eiuſdem ſpinam, in qua carnoſus inſeritur vſque ad acromion, partem ſuperiorem claiculæ, & quodammodo ad coſtam ſuperiorem. Triplicem hic muſculus habet actionem ratione triplicis originis. Prima eſt trahere omoplatam verſus ſuam originem, id eſt ad occiput & ſpinam ceruicis. Altera eſt eam trahere retrorſum, per originẽ quam habet à quinta, ſexta, ſeptima & octaua ſpina vertebrarum thoracis. Notandum verò diuerſas eiuſmodi actiones, non obiri ab hoc muſculo per neruum vnicum, B ſed per plures qui in eum veniunt à ſpinali medulla per foramina vertebrarum tam ceruicis quàm metaphreni, à quibus ortum ducit. Quòd ad duos qui ſunt communes omoplatæ & brachio ſeu humero, eos cum humeri muſculis deſcribemus: *Latiſſimus.* horum enim alter Latiſſimus dictus, ab oſſe ſacro ad omoplatam & brachium aſcendit. *Pectoralis.* Alter Pectoralis à ſterno & clauicula ad omoplatam etiam & brachium pertingit.

Deſcriptio manus in genere ſumptæ. CAP. XX.

OPORTERET nunc ordine muſculos brachij deſcribere: ſed ante ſciendum eſt, quid ſit, quod brachium dicimus. Sed cùm id commodè *Manus in genere quid.* intelligi non poſſit niſi prius quid manus ſit intellexerimus, cùm manus pars brachium ſit, ideo definire ante oportet quid manus ſit, deinde manum in ſuas partes diuidere. Manus igitur duobus modis vſurpatur, generaliter nempe, & ſpecialiter: generaliter ſumpta manus ſignificat, id totum quod continetur ab articulo omoplatæ cum humero, ad vſque extremos digitos. *Manus propriè & ſtrictius ſumpta.* In ſpecie verò id tantum denotat, quod ab extremis cubiti oſſibus, ſeu brachialis initio ad extremos vſque digitos comprehenditur. C Ergo in genere manus eſt organum organorum, & inſtrumentorum inſtrumentum, ad capiendum & continendum deſtinatum. Componitur ex tribus magnis partibus, ſcilicet ex brachio, cubito & manu ſpecialiter ſumpta: manus verò ſpecialiter ſumpta, in tres alias partes iterum diuiditur, carpum ſeu brachiale, metacarpium ſeu poſtbrachiale, & digitos: omnes hæ partes (cùm ſingulæ non modo ſint partes organicæ: ſed etiam partium organicarum partes) compoſitæ ſunt ex omnibus, vel certè plurimis partibus ſimilaribus: nempe cute duplici, panniculo carnoſo, adipe, venis, arteriis, neruis, muſculis ſeu carne, tunicis tum communibus tum propriis, oſſibus, cartilaginibus, & ligamentis, quas omnes ſuo ordine deſcribemus: *Manus differentiæ à ſitu.* Sed prius admonitum te velim differentiarum manus à ſitu ſumptarum: ſunt autem illæ differentiæ ſex numero, antica, poſtica, interna, externa, ſuperna, inferna: Per anticam manum, eius eam partem intelligimus, quæ à police recta ad omoplatam ſpectat: Per poſticam, ipſi oppoſitam partem intelligimus, quæ à minimo D digito baſim omoplatæ reſpicit: Per internam manum, eam partem accipimus quæ manu naturalem ſitum retinente, corporis latera ſpectat. Per externam, partem ipſi oppoſitam. Superna verò & inferna manus quid ſint facilè auditis nominibus ipſis, *Cur manus in tot digitos fiſſa.* intelligimus. Manus ſpecialiter ſumpta in quinque digitos diffiſa eſt, vt figuras omnes poſſit comprehendere, rotundas nempe, triangulares, quadratas, & cæteras: atque extremis digitis minima corpuſcula colligere, vt aciculas, ſpinulas, ariſtas, & ſimilia. Duas manus natura nobis largita eſt vt mutuas traderent operas, vtráque vtrinque *Cur molli digitorum carni vnguis additus.* concurrentes. Sed ad minuta corpuſcula comprehendẽda, oportuit digitos natura ſua molles vnguibus armatos eſſe, vt ex carne molli & vngue duro conſurgentes omnibus actionibus ſufficerent: vnguis enim pro fulcro eſt carni molli, quæ alioqui duri corporis occurſu inuerteretur, vnguium vtilitas eſt ſcalpere, radere, excoriare, dilacerare, minuta corpora conficere, contundere. Non habuêre oſſeam duritiem ne frangerentur, ſed quodammodo cederent. Reliquis tamen animalibus duros vngues largita eſt, vt armorum eſſent loco. Figura rotunda extitêre, quia figura eiuſmodi minus ex-

A nus externæ iniuriæ obnoxia eſt: & quia attritioni obnoxij ſunt, voluit natura vt creſcerent aſſiduè. Digitis in parte interna & laterali carnem oppoſuit natura, vt arctius comprimerent quæ ſemel apprehendiſſent: vtque his compreſſis, liquorem cõtinere quo minus efflueret, poſſemus. Inæqualis eſt digitorum magnitudo, vt cùm expanduntur & diducuntur à ſe inuicem figuram velut circularem conficiant: Sic enim fit vt manus corpora omnia, præſertim rotunda, comprehendere poſſit. Reſtat vt perſequamur venarum, arteriarum, & neruorum diſtributionem, quæ per omnes manus generaliter & ſpecialiter ſumptæ, partes exiſtit, quò commodius poſtea perſequi partes ipſius omnes proprias poſſimus.

Cur vngues aſſiduè creſcunt.

Diſtributio venæ Subclauiæ, ac primùm de Cephalica ſeu Humeraria.

CAP. XXI.

B A SVBCLAVIA venæ duæ inſignes deſcendunt: vna, ex parte depreſſiore: altera, ex altiore. Aliquando tamen & ſæpius ambæ illæ ab eadem, cõmuni orificio prodeunt, vt breuis ſtaturæ hominibus in brachio. Harũ vna Axillaris, altera Humeralis ſeu Cephalica dicitur: ergo cephalica hæc à ſubclauia egrediens, ſuperficiariè & antrorſum inter muſculum deltoidem & tendinem muſculi pectoralis procedit, mediáque inter muſculorum communem tunicam, & panniculum carnoſum, ad vſque cubiti flexum deſcendit: quo loco emaciatis hominibus manifeſtè conſpicua eſt, cùm in præpinguibus adipe multo ſepulta, vix cerni poſſit. Hæc vena diſtributis inter deſcendendum tenuibus de ſe ramulis, tum cuti, tum muſculis quibus deſcendens eminet, paulò ſupra brachij apophyſim externam bipertitò finditur. Ramorum in quos finditur vnus obliquè ad partem cubiti anteriorem deſcendens, paulò infrà cubiti flexum pari ſibi ramo in eundem hunc locum coit, & vnitur, vt poſthac demonſtrabitur. Quæ ex concurſu illo conſurgit, vena Mediana dicitur, quòd ex duobus ramis conſurgat, & inter ipſos ſita ſit. Medianam hanc in affectibus capitis & hepatis quibus neceſſaria eſt ſan-
C guis miſſio, ſecare ſolent: Quòd ſi non ſatis fuerit conſpicua, cùm tu eam totius corporis euacuandi gratia ſecandam eſſe iudicaueris, vnum ex eis ramis quorum concurſu conflatur, ſecare poteris, quẽ commodiorem duxeris: & quia quilibet ramus ex partibus vicinis ſeruata fibrarum rectitudine trahit, potius quàm ex oppoſitis, ſi horum ramorum aliquo ſecto æquè caput atque hepar vacuare volueris, oportet vt aperto eo qui à cephalica (exempli gratia) venit ramo, ipſum ſtatim pollice premas, quouſque iuſta ſanguinis copia ab hepate ducta, per venam baſilicam ſeu hepaticam tibi viſa fuerit: quo facto pollicem tolles, fluereque ſanguinem per cephalicæ apertum illum ramum libero curſu permittes, quouſque tantum detraheris ſanguinis, quantum ſalubre eſſe iudicaueris: alias ab vna tantum parte euacuabis, nempe à capite. Sic à ſolo iecore vacuares aperto qui à baſilica venit & concurrit ramo ad generationem medianæ. Præterea ſi incidente aperiendæ baſilicę neceſſitate nullatenus illa conſpicua fuerit, cephalica interim aut mediana conſpicuis, potes loco baſilicæ medianam ſecare: vel ſi lateat, cephalicam: ipſo vt prædiximus, eius trunco, pollice
D compreſſo, ne ſequatur euacuatio à capite, pro ea quæ ab hepate ſuccedere debet. Idẽ tibi in baſilica faciendum iudicabis, ſi incidente cephalicæ aperiendę neceſſitate, non ſe hæc in conſpectum daret. Hodie plerique eorum qui phlebotomiam faciunt, pro mediana eum baſilicæ ramum aperiunt, qui aſcendit, vt concurſu ſuo cum cephalica medianam conſtituat. Intelligendum verò eſt medianam hanc inter cubiti oſſa duo deſcendere, ad cubiti extremum vſque, indéque in multos ramos diuiſam, tandem in manum externam abſumitur pone pollicem, indicem & medium, aut illorum metacarpium. Aliquando in ramum ſequentem regreditur, & tum ad carpum ab illo faceſſit, abſumenda in locum prædictum. Alter cephalicæ ramus, quem nominare poſſumus cephalicum anteriorem & exteriorem, rectà in radium medium deſcendens, inde obliquus deerrat in partem brachij poſteriorem: vbi ramo à baſilica veniente auctus, in totam externam manum diſtribuitur, quam cum mediana nutriat. Cæterùm hic venarum rami ſic per partes commemoratas dilabuntur, vt obiter ipſis neceſſariũ commeatum importent.

Cephalica vena.

Vena mediana.

Quo aſtu ſecta mediana à capite aut hepate ſanguinem magis educeris.

Descriptio axillaris Venæ. CAP. XXII.

A

Axillaris duplex.

Axillaris profunda.

Axillaris ad insertionem musculi pectoralis vel paulò altius orta, postquàm duas produxit Thoracicas, finditur sub musculi illius tendine in duos insignes ramos, nempe in axillarem profundam, & axillarem subcutaneam. Profunda comitem semper in ipso descensu arteriam axillarem & tertium neruorum par habens, postquàm paruam musculam externam brachij produxit, in medium cubiti flexum pergit: quo loco demergens, se cum arteria & neruo in cubiti musculos, in tres alios ramos diuiditur: quorum vnus cũ radio descendens subter annulum in internam manum delabitur, tribuítque pollici exiguos duos ramulos, duos alios indici, & vnũ medio, sic vt omnes per digitorum illorũ latera ascendãt, alter cum arteria descendens vt superior, secundum cubitum ad manus reliquos digitos ramulos transmittit, primi illius instar. Tertius antrorsum inter duo ossa pergit adusque brachiale & musculum quadratum. Cæterùm notandum venas de quibus hîc agimus, non eas modò quas diximus diuisiones facere, B sed & alias præterea infinitas tam in partibus quas obeunt, quàm in manus musculis internis quos nutriunt. Atque hæc de axillari interna seu profunda. Quod ad externam seu subcutaneam attinet (quæ primo conspicitur sub cute in macilentis præsertim, paululum supra apophysim internam brachij) diuiditur eo loco in duos ramos, quorum vnus descendens ad flexum brachij concurrit, vnitúrque cum ramo cephalicæ, propius aut remotius ab illo flexu, vt medianam edat, quemadmodum prædiximus. Alter ramus, expansis ramulis multis variæ longitudinis & crassitiei, tam in cutem, quam in alias partes vicinas descendens, secundum inferiorem ossis cubiti propriè dicti partem, tandem in ramum cephalicum anteriorem & exteriorem, quem diximus, descendere secundum radij longitudinem, absumitur. Sicque vniti in totam manum abeunt: in qua dextra saluatellam inter medium & indicem digitum constituunt: in sinistra verò eodem loco spleniticam. Cæterum semper aduerte si forte quid tibi inter dissecandum secus quàm scribimus occurrat, tam variam esse vasorum (præsertim per manum) distributionem, vt eius vix certa regula dari possit. C

Axillaris externa.

Saluatella & splenitica.

Distributio axillaris Arteriæ. CAP. XXIII.

Axillaris arteria à primo sui initio, quod est statim post duas Thoracicas, descendendo inter musculum bicipitem & brachiũ, cum vena axillari profunda ramum satis insignem distribuit, ad musculos externos brachij qui cubitum extendunt, absumitúrque in musculos externos eiusdem, ortos extinsecus ab apophysibus brachij. Atque is ramus musculus dicitur, vt & vena quæ hanc arteriam comitatur. Inde illa arteria cùm ad cubiti flexum peruenerit, demergens se in musculos digitumflexores, ramulos quosdam communicat, partibus áttinentibus ad cubiti cum humero dearticulationem, & alias illic sitas partes, quemadmodum fecit in partibus superioribus, per quas illi huc descensus fuit. Certè vt regula sit generalis, omne vas quasdam de se per transennam portiunculas partibus omnibus quas obit elargiri. Quòd si queras cur productiones illas non fuerim persequutus: Respondebo nunquam mihi in animo fuisse, nisi magnos & D insignes ramos vasorum designare, ex quorum temeraria incisione, mortis vel morbi periculum contingere queat. Nam minutas omnes ramusculorum, seu venarum, seu arteriarum, aut neruorum distributiones persequi, & infinitum esset & inutile. Arteria ergo hæc in eiusmodi musculos immersa, vbi ad medium ferè cubitum peruenerit, statim vel paulo post bifurcatur in duos insignes ramos: quorum vnus secundum radium alter secundum cubitum fertur in manum, subter annulum intrinsecus. In manum enim ambo hi rami distribuuntur & absumuntur, eodem quo diximus modo de ramis venæ axillaris internæ: nempe dimissis obiter ramulis aliquot in partes, per quas viam capessunt, tandem de reliqua sui portione ramus ille qui per radium descendit duos ramulos pollici largitur, vtrinque vnum, indici duos pariter, vnum medio: alter qui secundum cubitum descendit, simile officium præstat minimo, seu annulari digito & medio, vt oculis innotescit.

Axioma anatomicũ.

A *De Neruis ceruicis, Metaphreni & Brachij.* CAP. XXIIII.

PERSEQVENDI nunc nobis veniunt nerui brachij, sed quia hi ex ceruicis, & metaphreni neruis prodeunt, de his quoque præmittēdum aliquid censeo. Ergo ex ceruice septem prodeunt neruorum paria: quorū primū prodit ex osse occipitis, & prima ceruicis vertebrá: quemadmodum & primū per metaphreni, ex vltima ceruicis & prima metaphreni. Omnes autem eiusmodi nerui in duos vel plures ramos diuidūtur, ergo duo rami primi paris (vtrinque scilicet) pergunt, vnus quidem ad paruū musculum rectum, ascendens à prima ceruicis vertebra ad os occipitis: alter ad musculum lōgum ceruicis anteriorem. Secundi paris rami distribuuntur, alij quidem cum portione quam à tertio pari excipiunt in totam capitis cutē: duo reliqui, pergunt tam ad musculos, qui sunt à secunda vertebra ad occiput, ab eadémque ad primam vertebram, quam ad musculum longum supra commemoratum. Tertij paris nerui communicātur alter quidem *Septem ceruicaliū neruorū paria.* *Primū par.* *Secundum par.* *Tertiū par.*

B capiti: vt prædictum est, alij verò, musculis, qui tum caput, tū ceruicem extendunt seu erigunt, vna etiam in laterales propinquos musculos & partem lōgi distributio. Quarti paris nerui pergunt, vnus quidem ad musculos tam ceruicis quàm capitis, & ad musculum latum: alter vbi aliquam sui portionem in longum musculum & ceruicis laterales dimisit, cum portione quinti & sexti paris ad diaphragma descendit. Quinti paris ramorum, alius ceruicis musculis posterioribus & capitis, alter musculo longo & diaphragmati. Tertius musculis brachij & omoplatæ, leuatoribus communicatur. Sexti paris neruorum alius pergit ad musculos posteriores ceruicis & capitis, alter ad diaphragma, tertius cum portione septimi paris ceruicis, primi & secundi metaphreni, ad brachia & musculos leuatores omoplatæ. Septimi paris ramorum, alius ad musculum latum & vicinos cum ceruicis, tum capitis, alter auctus portione quinti & sexti paris ceruicis, & altera secundi & tertij paris metaphreni, in brachium descendens, pergit ad manum vsque. Notandum verò musculos qui à multis vertebris originem ducunt, siue supernè deorsum, siue infernè sursum, neruos ad- *Quartū par* *Quintū par* *Sextū par.* *Septimum par.*

C mittere, non solum à vertebris, à quibus ortum ducunt, sed & ab illis quas descensu vel ascensu suo obeunt. A metaphreni vertebris prodeunt duodecim neruorum coniugationes. Prima ab vltima ceruicis vertebra, & prima metaphreni exiens, diuiditur (nempe vtrinque quique ex suo quoque latere neruus) in duas aut plures portiones, vt & reliquæ omnes. Rami igitur primæ huius coniugationis pergunt, alij quidem ad brachia, vt prædictum est, alij ad musculos tam thoracis, quàm alios illinc ortos, vel illac iter agētes. Secundæ coniugationis rami ad easdē partes distribuuntur ad quas primę: at aliarum omniū coniugationum ad duodecimā vsque rami communicatur, alij quidē musculis intercostalibus intus sub costis veris, ad vsque sternō producti, & sub nothis vsque ad musculos rectos & longos, horūque ramorū intercostalium coitu augentur nerui costales sextæ coniugationis, dū obiter descendunt per radices costarum. Aliæ portiones eiusmodi neruorum communicantur musculis tā thoracis quàm spinæ, prout eiusmodi musculi egrediūtur, vel progrediūtur per vertebras vnde neruis illis seu origo est seu egressus. Sic ergo neruorū brachij origine demonstrata, restat vt eorū numerū & distributionē ostendamus. Nume- *Dorsalia duodecim neruorū paria.* *Primū par.* *Secūdū par.* *Reliqua paria.*

D ro sunt quinque vel sex, prodeūtes ex vertebris quinta, sexta, & septima ceruicis, prima & secūda metaphreni. Quorū primus planè immixtus à quinta ceruicis vertebra, pergit ad musculum deltoidē & subtēsam ipsi cutē. Alij quatuor aut quinque vbi mutuo se cōplexi fuerint, nō solum à prima origine, sed & ad alā vsque vbi primū se initio illo complexu expediunt, eo qui sequitur modo distribuuntur. Primus & secundus ad paulò ante commemoratum musculum, vnde aliquando in manum vsque descendens, obiter communicatur bicipiti, inde sub eodē bicipite cū tertio neruo coit. Tertiò cōmunicatur cū musculo cubiti longissimo, in cuius flexu in duos ramos finditur secundū cubiti ossa duo descendentes, donec pāniculo carnoso fultus in cutē tum cubitum manus absumatur. Tertius hoc inferior primum sub bicipite cum secundo vnitur, mox secretus portionem sui ad substratum brachieum, ipsiusque brachij cutē transmittit: denique ad cubi flexum antica parte postquàm peruenit, miscetur cum quinto. Quartus omnium maximus infra tertium ramum sub bicipite cum vena axillari interna & arteria delapsus, in partem exteriorem reflectitur, & posticam brachij, *Nerui qui feruntur ad brachium.*

vt illic cõmunicet ſe muſculis cubitum extendentibus, pariter cuti internæ brachij & A
externæ cubiti, reliquum huius rami vbi deſcenſu ſuo ad cubiti articulum peruenit,
poſt cubiti curuaturam in duos ramos diuiditur, quorum vnus ſecundum cubitum
deſcendens in carpum exterius abſumitur: alter ſecundum radium, exterius pariter,
ſurculis duobus abſumitur in pollicem, duobus aliis in indicem, quinto autem in
medium etſi obſcurius. Quintus ramus illis etiam inferior, inter muſculos cubitum
flectentes & extendentes delapſus, vbi pone internam cubiti apophyſim peruenerit,
(quo loco prædiximus tertium ramum cum hoc coire) communicatur muſculis in-
ternis eiuſdem, indéque in tres portiones finditur, quarum vna extrinſecus per me-
dium cubitum, duobus ramulis pergit ad minimum digitum, totidem ad medicũ vno
ad medium: reliquę duæ, vna quidem extus, altera ſubtus annulũ pergũt ad manum:
vbi ambæ poſtquã ſui cuiuſque manus muſculis quod ſuum eſt largitæ fuerint, abſu-
muntur in alias exiguas quinque portiones, quarum illæ quæ ſunt ab ea portione quæ
extus annulum deſcendit, duos ſurculos minimo, duos indici, & vnum medio, tranſ-
mittunt: quæ verò ſunt ab ea quæ ſubtus deſcendit, eadem diſtributione aliis ſe digitis B
communicant, duobus nempe pollici, duobus indici, & vno medio digito. Sextus
omnium infimus & vltimus inter cutim & panniculum carnoſum delabitur, per in-
ternam brachij apophyſim, indéque in cutem cubiti abſumitur.

Figura neruorum.

A. *Monſtrat initiũ ſpinalis medullæ quatenus in ſpinæ vertebrã primam delabitur* 1.2.3.4.5.6.7. *ſeptẽ ceruicis vertebræ, & neruorũ totidem coniugationes inde prodeuntes.* 8.9.10.11.12.13.14.15.16.17.18.19. *duodecim metaphreni vertebræ.* 20. 21. 22. 23. 24. *quinque lumborum ver-* C
tebræ. 25.26.27.28.29.30. *ſex oſſa oſſis ſacri. Cæterùm non hîc deſcripſimus os caudæ, tum quia medullam non contineat, tum quòd nullus inde prodeat neru⁹.*

BB. *Portio neruorum quæ à ſecunda ceruicis coniugatione pergit ad occiput ſeu capitis verticem.*

C. *Portio primæ coniugationis. Cæterùm lectorem admonitũ velim nos hac figura tantum anteriorẽ neruorum faciem exprimere, reliquãque portionẽ retrorſum delapſam in muſculis illic ſitis ab-* D
ſumi.

D. *Diſtributio rami ſecundæ coniugationis, quæ antrorſum venit.*

EE. *Neruus phrenicus qui fit ex ramis anterioribus, quartæ, quintæ, & ſextæ coniugationis ceruicis.*

F. *Ramus anterior quintæ coniugationis ceruicis, qui diſtribuitur in muſculos vicinos brachij & claviculæ.*

G. *Portio ſextæ coniugationis quæ in brachium diſtribuitur.*

H. *Portio ſeptimæ coniugationis ceruicis, & primæ ac ſecundæ dorſi: cæterùm à nota* F. *vſque ad notam.* H. *deſcribuntur ſex nerui, qui primò quidem complexi, mox complexu illo liberati, hoc qui ſequitur modo in brachium diſtribuuntur.*

III. *Primum par neruorum in cutem brachij diffuſorum.*

K. *Secundus neruus ſub bicipite abditus.*

L. *Portio*

A L. *Portio nerui cum mediana existentis.*

MM. *Tertius brachij neruus qui in manus digitos absumitur, duobus surculis in pollicẽ, totidẽ in indicem, vno in medium aliquãdo duobus, & tũ vno in medicũ.*

NN. *Quartus brachij neruus qui pone brachiũ absumitur in musculos ex anteriore apophysi ortos, vnde & ramulus descendit vsque in brachialis cutem.*

OO. *Quintus brachij neruus qui in manum absumitur, vt neruorum surculos iis manus digitis largiatur, qui à tertio pari nullos habuêre.*

PPP. *Sextum par secundum cutem ad carpum vsque descendit.*

QQQQ. *Nerui intercostales qui proximis musculis distribuuntur.*

RRRR. *Portio neruorum intercostalium qui roborant neruum costalem qui à sexta cerebri coniugatione in totum inferiorem ventrem distribuitur.*

SSSS. *Nerui lumborum qui in epigastrij musculos distribuuntur.*

TT. *Neruus exiguus à lumbis ortus qui comitatur arteriam spermaticam.*

VVV. *Primus neruus femoris, cuius portio cum sapheia pergit ad extremũ vsque pedẽ.*

B Y. *Tertius femoris neruus qui cum reliquo hypogastriæ per os pubis egreditur.*

ZZZ. *Quartus femoris neruus qui in omnes femoris partes, tibiæ & pedis spargitur, absumitúrque in huius digitos: sic vt geminos neruos sursum, deorsúmque largiatur.*

&. *Portio neruorum prodiens ob osse sacro distributa in musculum oßi iliũ vicinũ.*

Descriptio ossis brachij, & musculorum id mouentium.
CAP. XXV.

QVIA perfectè designare originem musculorum brachij (præsertim duorum brachieorum) ignorata ossis eius descriptione non potis est, id primo describemus, inde ad musculorum descriptionem regrediemur. Os brachij omnium corporis ossium maximum est, si femoris os exceperis: teres est, cauum & medulosum, magna epiphysi, seu condylo *Magnitudo & figura.*
C capitéve in sui summo donatum ceruici mediocri incũbente, cui per symphysim adnectitur, neque enim aliter epiphyses suis ossibus committuntur. In ima verò sui parte duabus apophysibus, seu tuberculis donatum est, vno anteriore, altero posteriore, inter quæ tubercula. Cauitas est dimidiæ trochlearũ orbitę similis, circa quã cubitus mouetur. Cauitatis illius extrema in duo foramina desinunt, quorum vnum exterius est, alterum interius, seu anterius & minus exteriore: cubiti coronas hæc foramina excipiunt: anterius scilicet anteriorem, cùm cubitus omnino flectitur: exterius verò seu posterius posteriorem cùm extenditur. Quod ad caput brachij spectat, duplicem habet connexionem, vnam cum sua ceruice per symphysim, id est naturalem ossium vnionem sine motu vllo. Alteram cum omoplatæ leuiter cęlata cauitate, quam Glenẽ dicimus, per eam diarthroseos speciẽ quæ Arthrodia dicitur. Firmatur, stabilitúrque connexio hæc per musculos ab omoplata in brachium descendentes, tum per ligamenta propria descendentia ab orbita & supercilio cauitatis acromij & coracoidis ad hoc brachij caput: hoc ipsum caput parte sua interna magis quàm anteriore velut fis-
D sum est & cauatũ, vt descensum aperiat vni ex ligamentis musculi bicipitis ab omoplata venienti. Quod ad inferiorem ossis brachij partem spectat (quam diximus duas habere apophyses) dicere possumus ipsam cũ cubito in genere dicto, duabus articuli speciebus esse connexam, nempe per Ginglymum cum osse cubiti propriè dicti, & per arthrodiam cum radio, qui leuiter cælata cauitate, apophysim anteriorem brachij recipit, & circa eam voluitur ad motum manus. Apophysis posterior pręcipuè addita est venarum, arteriarum, & neruorũ conseruationis & præsidij causa. His sic demõstratis, oprępretium est, nosse brachij ipsius, qua inter epiphyses apophysésque cõmemoratas patet, figuram, vt in fracturæ casu id conuenienter restituere possimus: intelligendum ergo primùm est, id os quodammodo intrinsecus simum & cauatũ esse, sub fissura sui capitis: extrinsecus verò & antrorsum, gibbum. Cùm igitur id mobile futurũ esset, antrorsum & retrorsum, sursum & deorsum, natura ipsum tot motuũ gratia octo donauit musculis: sex nẽpe propriis & duobus cũ omoplata cõmunibus. Quorũ omniũ duo ipsum mouẽt in partẽ anteriorem, duo in posteriorẽ, duo in superiorẽ, & duo in inferiorẽ. Quod haud ita intelligendũ est, quasi duo illi musculi rectà ipsum moueãt in par-

Brachij epiphysis.

Apophyses brachij.

Brachij seu humeri cũ omoplata connexio.

Brachij cum cubito connexio.

Figura brachij.

Musculi ipsius octo.

tem anteriorem, nullatenus ſurſum aut deorſum inclinando: duo ipſum ita moueāt A ſurſum, vt nulla fiat antrorſum aut retrorſum inclinatio:ſed,huius aut illius muſculi ope & propria actione non niſi in hanc aut illam partem moueri. Sic igitur ſi pectoralis cùm ſuo comite agat,ſemper trahitur in partem anteriorem brachium,vt deltoide cum comite ſuo agente, ſurſum ſemper mouetur: idémque eſt de reliquis iudicium. *Pectoralis muſculi ortus & inſertio.* Quòd verò ad originē & inſertionē eiuſmodi muſculorum attinet,duorum qui antrorſum brachium mouent,vnus pectoralis ab origine dictus, à claui pluſquàm dimidia, & ſterno prope toto, ſexta, ſeptima & octaua coſta ortus, pergit & alligat ſe ad coracoidem,membrana ſatis valida ſeu tendine membranoſo (qua ratione dicitur communis omoplatę & brachio) pergitque in brachium inter deltoidem muſculum, & bicipitem tendine valido, ex fibris ſe decuſſantibus cōflato,quarum aliæ à clauicula & parte ſuperiore ſterni deſcendunt, aliæ aſcendunt ab origine huius inferiore,ſexta nēpe,ſeptima & octaua coſtis,& quanquam huius muſculi actio diuerſa ſit,propter fibrarum ex diuerſis locis ortarum diuerſitatem, ſemper tamen brachium antrorſum trahit,ſiue ſurſum,ſiue deorſum, ſiue ad pectus abducat: alter illi comes deſcendit à B toto labro ſeu ſupercilio ſimæ ſeu cauæ partis omoplatæ,quam implet in brachij parte anteriore iuxta ipſius caput. Quod ad duos ſpectat leuatores, ſeu qui ſurſum brachium mouent, *Deltoides.* primus Deltoides à claui fermè dimidia,acromio, & tota omoplatæ ſpina deſcendit in partem brachij anteriorem digitorum quatuor infra articulum latitudine. Diuerſas habet pro fibrarum diuerſitate actiones, vt & omnis muſculus: tamen quacunque ratione contrahatur, ſeu fibris claualibus ſolis,ſeu ſolis ſpinalibus, vel ambabus ſimul,ſemper brachium ſurſum leuat & erigit. Alter illi ſocius deſcēdit à gibba parte omoplatæ contento inter coſtam ipſius ſuperiorem & ſpinam, inter *Epomis.* acromiō & coracoidē,ad brachij ceruicē:atque hic Epomis vel Scapularis nobis dicetur. At duorum muſculorum qui brachium trahunt retrorſum, primus, & maior oritur ex maxima parte labri exterioris partis gibbæ omoplatæ,quod eſt ſub eiuſdem ſpina, atque omoplatæ ipſi incumbens,pergit in brachij partem poſteriorem ſuper ipſius ceruicē. Alter illi contiguus & operis ſocius,ſed minor,egreditur ex ſuperiori & exteriori parte coſtæ inferioris omoplatæ,indéque ſe quadamtenus extendens ſuprà C gibbam ipſius partem coſtæ illi vicinam,in brachium pergit. Hic muſculus cùm priori idem eſſe videtur, extrinſecus carnoſus etiam ſupra humeri caput. Ex duobus qui deorſum trahunt vnus & minor, egreditur ex recta linea coſtæ in omoplata imæ, pergítque in partem brachij inferiorem, circum ceruicem ipſius. Alter latiſſimus dictus aſcendit ex ſpinis oſſis ſacri,lumborum, & ſæpè nouem inferioribus metaphreni, per angulum inferiorem omoplatæ, in quem inſeritur tendine membranoſo,& in partem interiorem brachij iuxta ceruicem altero tendine robuſto:ex quo hic muſculus communis dicitur omaplatæ, & brachio. Cæterùm cùm vulnus aliquod in hunc muſculum incidit,non poteſt facilè extendi & erigi brachium.

Deſcriptio oßium cubiti, & muſculorum ipſa mouentium.

CAP. XXVI.

POST hos muſculos veniunt illi qui cubitum flectunt, & extendunt, ſed quia commodè demonſtrari eorum nequit inſertio, niſi prius oſſi- D bus cubiti deſcriptis:ideò ante omnia oſſa ipſa ſuis depingemus lineamētis. At verò ne cubiti nomē ambiguum obſcuritatē pariat, notandū *Cubit. quid ſignificet.* in primis eſt,triplicem ipſius eſſe ſignificationem: ſæpè enim vſurpatur pro manus tota illa parte, quæ brachium, carpúmque interiacet, ſæpè pro oſſe inferiore partis illius, ſæpè pro oſſis ipſius parte ſuperiore, quæ intra brachij orbitam ſeu *Olecranon quid.* cauitatē,haud aliter quàm chorda in trochleæ orbiculo circumagitur, & appellatur Olecranō. Hic certè nomen cubiti in prima vſurpamus ſignificatione. Quare cubitū ex duobus oſſibus coagmentatum dicimus, quorum vnum radium appellamus,ſeu *Cubiti oſſa duo.* brachij focile minus: alterum proprio nomine Cubitum dicimus. Duo hæc oſſa ſuis extremis adhærent,arctè validis ligamentis colligata. At intermediæ & extremis interiectæ partes multo à ſe inuicē diſtant interuallo,præſertim verſus ima:commodioris ſitus & egreſſus muſculorū ac vaſorum à parte intima ad extimam gratia,vt demōſtrabitur ſuo loco. *Radij duæ epiphyſes.* Radius duas habet epiphyſes,ſeu appendices:ad extremū ſuperius vnā,alteram ad inferius. Superior rotūda & in ſuperficie ad formā peluis excauata,recipit

A cipit apophysim anteriorem ossis brachij, eidem alligata validis ligamentis, tam ex illa brachiali apophysi, quàm ex olecrano in eiusmodi radij epiphysios ambitum descendentibus. In eum vsum hæc est comparata connexio, vt cubito circum illam apophysim obuoluto & circumacto pronam & supinam manum obuertere liceat. At eiusdé radij inferior epiphysis, intus caua est, vt commodius recipiat ossa carpi, extra verò gibba, vt tutior existat: iam radius itna parte mollior & crassior est: minor verò & durior summa: quo loco ad interiora extat tuberculũ quo musculũ recipiat bicipité. Præterea in parte extima & media, nonnihil gibbosus est & rotũdus, quò tutior esset ab externorum corporũ occursu: at in interiore simus ad commoditaté eius quæ manu fit apprehensionis. Qua verò parte os cubiti propriè dicti respicit, tepãdus existit, ad commodiorem musculorum originem & sedem: denique situs est super os cubiti è regione pollicis. Os verò cubiti propriè & specialiter dicti, duas pariter habet epi- *Radij figura & situs.* physes, superiorem vnam, alteram inferiorem. Superior quæ eadem maior est, aptatur cum brachij orbita in qua it, redítque ad extensionem & flexum brachij, haud aliter B quã corda intra trochleę orbiculum, nisi quòd gyrũ seu circumuolutionem integram non absoluit, ob duos eius processus magnitudine inæquales, quíque ob id sistuntur in foraminibus seu cauitatibus ossis brachij: quo minus quidem perfecta fit extensio, *Ossis cubiti duæ epiphyses.* processus maior qué olecranum diximus foramine exteriore impeditur: ne verò perfectus fit flexus processus minor foramine interiore. Eiusmodi compositio ossium fit *Quid olecranum.* per Ginglymon, firmatúrque non solum ligamentis communibus venientibus à musculis, qui ipsa ossa mouent; sed etiam ligamentis propriis descendentibus ex apophysibus brachij & labris foraminum, cauitatúmque epiphysim cubiti circumstantiũ. Altera epiphysis inferior & minor parte interna quodamtenus caua est, ad cõmodiorem ossium carpi receptionem: externa verò rotunda in mucronem desinens, vnde Styloides Gręcis dicitur. Iam verò contra quam in radio id cubiti os crassius est brachiũ versus, ad carpũ verò tenuius. Sed & crassiore in parte intrinsecus simũ est, eadémque in *Figura ossis cubiti.* parte extrinsecus gibbosum: cæterum teres est & rectum, nisi qua parte radiũ cui subest spectat, cætera cauum & medullosum radij instar. Situs radij obliquus est, cubiti C verò rectus, vt fœlicius & facilius brachij motus absolueretur: quia motus per quem brachiũ extenditur & inflectitur, fit ad rectã lineam: at per qué conuertitur, nempe in pronum & supinum fit lateraliter & circulatim. Itaque radium obliquum esse expediuit, cubitum verò rectum: nam os cubiti destinatum est ad obeundam extensionem & flexum brachij, radius autem ad obeũdas brachij rotationes & circumactiones: atque hæc causa extitit cur diuersam eiusmodi ossium cum brachio connexionem esse oportuerit. Ista sanè de horum ossium natura dici oportuit, vt in fracturarum curatione, tutius & fœlicius possimus operari, indicatione sũmpta ab eo quod naturæ est congruens. Quare restat vt veniamus ad descriptionem musculorum, qui in brachio siti cubitum in genere dictum mouent. Hi quatuor sunt numero: duo extendentes, & *Musculi cubitum mouentes.* duo ipsum flectentes. Flectentiũ primus Biceps dicitur, à gemino capite, quorum vnũ à coracoide, alterum à labro cauitatis omoplatæ per fissuram capitis ossis brachij de- *Biceps.* scendit. Gemina hæc capita sub brachij huius ceruice carné induentia arctè vniũtur ad ventrem & mediũ brachium: sicque vnita tandé implantantur forti tédine ad radij D tuberculum interius. Alter dicitur Brachieus, ob arctam quæ illi est cum osse brachij *Brachieus.* cohærentiam: Is sub bicipite affixus obliquè descendit ex parte posteriore & superiore ossis brachij in summum radium & magis cubitum intus. At extendentium primus Longus dicitur, descendit is ab omoplatæ costa inferna, atque ossi brachij hærens eò *Longus.* pergit (affixus ac velut mixtus semper socio sibi musculo arctissimè, præsertim iuxta cubitum) quò mox audies. Alter Breuis dictus, longi illius socius, descendit ex parte *Breuis.* postica ceruicis ossis brachij, priori longo musculo connatus & subiectus, sic vt communi lato tendine conflato, foris carnoso, intus neruoso, in olecranum inferantur, vt communi opera cubitum extendant.

Descriptio ossium Carpi, Metacarpij & Digitorum. CAP. XXVII.

DIXIMVS supra manum pressius sũmptam, diuidi in Carpum, Metacarpium, & Digitos: definiri enim in ea significatione manum extremitate ossium *Quid manus propriè dicta.* cubiti, & digitorum. Carpi partes omnes, quæ illi cum metacarpio sunt cõmunes, abundè quoque fuêre expositæ: hoc tantùm restat notandum, cutem tam ma-

nuum, quàm pedum, mediæ esse naturæ inter puram carnem & puram cutem: haud A
aliter quàm ea quæ frontem tegit, nisi quòd quæ manibus pedibúsque subtensa est, sit immobilis. Cæterùm densissima, præsertim in pedibus, ne assiduo incessu facilè offenderetur. Præter partes communes carpus compositus est ex octo paruis ossibus, ordine certo inuicem connexis, atque per diarthrosim cum duobus cubiti ossibus: at mutuo & sibi inuicem per synarthrosim, interuentu cartilaginum & ligamentorum, tam communium, nempe à musculis venientium, quàm propriorum, à primis semper in sequentia descendentium. Sunt verò eiusmodi ossa alia aliis minora, dura præterea & medullæ expertia, extrinsecus gibba, securitatis & venustatis manus gratia: at intrinsecus caua ad transitum tendinum in digitos pergentium. In duos ordines eiusmodi ossa sunt disposita. Primus ordo tria tantùm continet, quinque verò secundus. Tria primi ordinis sic sunt collocata, vt vnum recipiat epiphysim styloidem cubiti: alterum cubitum & radium simul excipiat: tertium excipiatur à radio. Quinque verò secundi ordinis ossium tria sustinent, quatuor ossa metacarpij iisdémque connectuntur per Synarthrosim, quo eodem connexionis modo primi ordinis ossibus coniunguntur. Quartum sustinet primum os pollicis, cui etiam per Synarthrosim coarticulatur. Quintum & vltimũ intrinsecus situm est è regione cubiti, præsertim super id os primi ordinis quod styloïdem recipit cubiti: hoc omnium est minimũ & imbecillimum, propter substantiam eius cartilaginosam quæ annullum constituit, cum quibusdam ligamentis traiicientibus ab vna extremitatum lateralium & interiorum carpi, in alteram. Annulus hic eo loci positus est tam ad conseruationem neruorum, venarum, & arteriarum sub illo trãseuntium (ne dum manui innitimur, aut carpo, eiusmodi partes compressione læderentur) quàm ad commoditatem actionis musculorum digitum flexorum, qui actionem suam obeuntes, ac se cõtrahentes manum deformare potuissent suo extra carpi cauitatem egressu. Nam quæ chordis fit attractio, modo libera sit ac non impedita, ad rectam fit lineam. Sequuntur nunc ossa secundæ partis manus seu metacarpij. Quatuor numero hæc sunt, gibba extrinsecus, intrinsecus verò arcuata, nempe caua in medio. Hinc enim palma, vel certè palmæ pars maior, suis à se inuicem dehiscunt extremitatibus, vt in illis velut rimis locum & situm inuenirent musculi Interosses dicti. Cæterùm epiphysi donatæ sunt extremitates illæ, vt in infantis sceleto potes animaduertere. Notandum verò quòd per primum os carpi aut metacarpij, id intelligimus quod est in anteriore manu, quod nempe sub pollice est in carpo, & sub indice in metacarpio, vt quæ suo ordine digitos contineant necessitate & dignitate reliquorum facilè primos. Post hæc sequuntur quindecim ossa digitorum, tria nempe cuiusque, caua, fistulosa, medullæ tenuis & liquidæ, non crassæ & spissæ, vt in brachio & femore plena. Extrinsecus gibba sunt, intrinsecus verò caua & plana ad tendinum intrinsecus secundum digitorum longitudinem, vsque ad vltimum articulum ascendentium situs opportunitatem. Quam vt natura amplius confirmaret & conseruaret, produxit ex labris cauitatum internarum eiusmodi ossium, ligamentũ membranosum & validum, quod transuersim ab vno extremo ad aliud pergens, sic arctè tendines ossibus ipsis adaptat, vt egredi loco nequeant, vel in alterutrum latus inclinare. Connexa sunt extrinsecus, vt cõprehendẽdi actioni commodius inseruirent. Quod verò ad prima quinque digitorũ ossa, quatuor coniuncta sunt, totidem ossibus metacarpij per synarthrosim nullo namque manifesto motu mouentur ossa metacarpij. Quintum cum secundo ordine ossium carpi connectitur: itaque nequit istud os attribui metacarpio, vt nonnulli scripserunt, cùm motum habeat manifestum ac per diarthrosim connectatur, metacarpij verò ossa per synarthrosim tantum componantur. Quod ad secundam & tertiam digitorum phalangem, connectuntur quidem secunda prima & tertia secundæ per diarthrosim & arthrodiam, quia præter motum quem habent manifestum, cauitate excipiunt superficiaria, nempe quæ sunt primi ordinis, metacarpij ossa: secundi ordinis primam digitorum phalangem: tertij ordinis secundam. Súntque omnia digitorum ossa basi sua maiora & crassiora, in extremo verò tenuiora, & colligata ligamentis, præsertim propriis, quæ (vt suprà dictum est) descendunt ex primis ad secunda: sic vt postrema ossa cùm non habeant cui neruum suum communicent, ex eo vngues proferant & producant. Quare vngues gignuntur ex fibris ligamentorum, & tendinum excremento quæ ad extrema radicis vnguium terminantur. Restant ossa
Sesamoidea.

Quid annulus. (margin, beside "& imbecillimum")

Metacarpij ossa. (margin, beside "ossa secundæ partis")

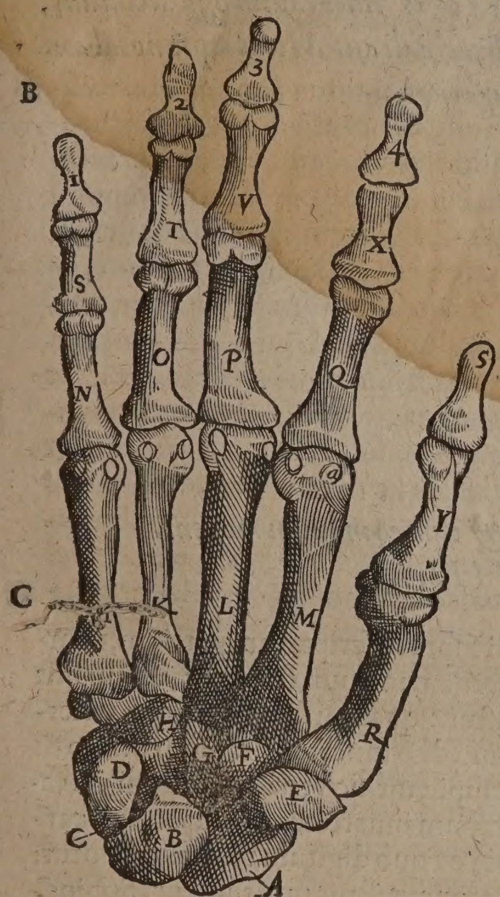
Ossa digitorum. (margin, beside "dine digitos contineant")

Quæ sit cõnexio digitorum inter se. (margin, beside "scripserunt")

Vnde vnguibus origo. (margin, beside "tis, præsertim propriis")

A Seſamoidea. Hæc numero ſunt nouemdecim in manuum ſingularum articulis internis, totidémque in ſingulis pedibus: nempe duo in primo quatuor digitorum articulo & ſecundo pollicis, & vnum in reliquorum ſingulis. Quod ad articulorum partes internas ſpectat, vnum in earum ſingulis, vt plurimùm notare licet: in ſecundo tamen pollicis duo reperiuntur, ſuper duos tendines nonnihil cartilaginoſos. In eum vſum comparata ſunt, vt confirment & ſtabiliant articulos, nempe vt dum extenduntur vel flectuntur oſſa digitorum, non inuertantur, ſuíſve ſedibus diſſiliant per validos & violentos motus: quemadmodum contingit aliquando in mola genu. Seſamoidea dicũtur à figura ſeminis ſeſami, quæ longiuſcula eſt & plana. *Seſamoidea.* *Vſus eorum*

Manus oßium figura.

Facies interior manus rectæ, in qua A. B. C. *monſtrant primum ordinem oßium carpi, qui immediatè inarticulatus eſt cum radio.*

D. *Monſtrat quartum os eiuſdem ordinis quod cum oppoſito notato nota* E. *ſuſtinet ligamentum annuli authorem.*

E.F.G.H. *Notant quatuor oſſa poſteriora articulata cum oßibus metacarpij, & primò pollicis.*

I.K.L.M. *Notant quatuor oſſa metacarpij.*

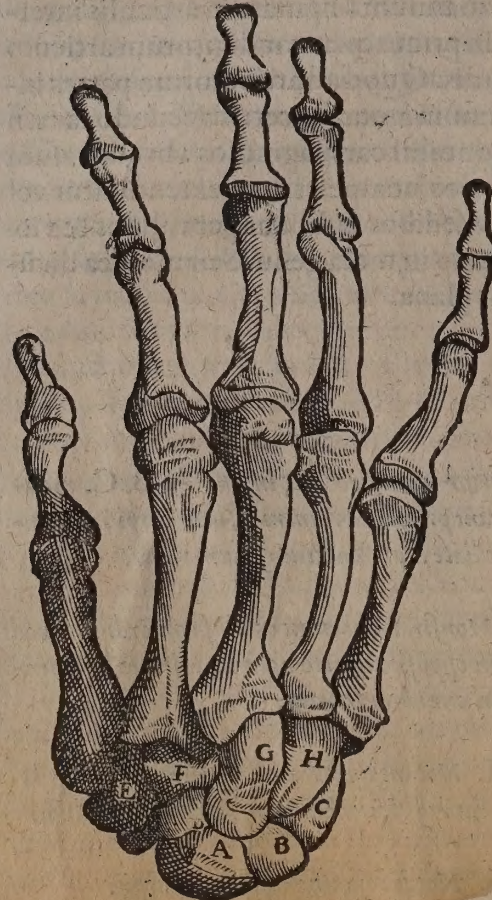
A. *Monſtrat os ſeſamoideum ex quo de reliquis iudicabis: bina enim diſpoſita ſunt in prima digitorum dearticulatione.*

N.O.P.Q.R. *Monſtrant quinque oſſa primæ phalangis digitorum.*

S.T.V.X.Y. *Oſſa quinque ſecundæ phalangis digitorum & pollicis.*

1.2.3.4.5. *Oſſa vltimæ phalangis digitorum.*

A

Quarta figura externæ faciei ossium manus dextræ.

In qua, literæ quas vides eadem ossa declarant, quæ in Brachiali aut Metacarpio notabant figura superiori. B

De Musculis qui in cubito siti, radium, & cum eo manum mouent.

CAP. XXVIII.

C

DESCRIBENDI nunc sunt musculi suprà descriptarum partium, nempe qui in cubito siti sunt: qui ad internam manum feruntur, & qui sint Interossei. Ergo cubiti musculi existunt quatuordecim: septem externi, septem interni, septem externorum duo inuertunt radium primo & secundo, ac per accidens manum resupinant, sic vt palma cœlum vel faciem versus obuertatur, ex quo supinatores vel manum inuertẽtes dicuntur: duo carpum extendunt, ex quo carpi tensores: duo digitos, ex quo digitum tẽsores dicuntur: septimus denique & vltimus abductor aut obliquator externus nuncupatur. Supinatorum duorum primus longus dicitur, vel longissimus, quòd à brachio externo supra apophyses ipsius descendat, ac tendine rotundo & forti in imam epiphysim inseritur. Alter obliquè descendit ab apophysi externa & superiore brachij, atque ad tertiam radij partem inseritur tẽdine membranoso & carnoso antrorsum & introrsum. Duorum carpi tensorum, supra radium descendens ab externa & superiore apophysi brachij, duobus tendonibus inseritur in primum & secũdum os metacarpij, quę indicem & medium digitos sustinent. Alter & inferior ex eodem loco cum superiore supra cubitum descendens, inseritur in quartum os metacarpij, quod minimum sustinet digitum. Hi musculi dum soli agunt, singuli nempe cum suo antagonista anteriore, nempe carpiflexore, totam manum propriè dictam obliquè sursum aut deorsum mouent. Digitum tensorum primus & maior ab olecrano ortus seu cubiti osse, superficiariè descendit inter cubiti ossa duo ad carpum vsque, quo loco in quatuor tendines finditur, qui sub annulo illic sito transeuntes desinunt (singuli discreti communi ligamento supra ossa metacarpij) in vltimum quatuor digitorum articulũ, arctè nihilominus adhærentes ossibus, supra articulum illum existentibus. Alter minor ex medio ferè radio ortus, obliquè ad pollicem pergit, in quem desinit duobus tendinibus, crassiore vno, qui in radicem ipsius pollicis inseritur, quemq; à reliquis digitis abducit. Altero tenuiore ad vltimum vsque articulum producto, pollicem dum agit extendente. Septimus abductor seu obliquator, situs est ad posteriorem manum, id est versus minimum digitum: hunc sæpius reperimus bifidum, imò trifidum hoc anno in tribus aut quatuor

Supinatores. Carpi tensores. obliquator externus. Supinatorũ primus. Secundus. Carpitensorum superior. Inferior. Digitum tensorum maior. Minor. obliquator externus seu abductor.

D

A quatuor cadaueribus nobis videre contigit. Portio vna tendebat ad latus posterius digiti annularis duobus tendinibus: altera pariter ad medium & indicem: tertia ad pollicem. Et quanquam sic diuisus cernatur, nonnulli tamen ipsum pro vno musculo duxerunt, quòd vnicam habeat originem, vnámque actionem, abducendi nempe digitos retrorsum. Alij huic pollicis tensorem addiderunt, propter communem ipsis ortū: sicq; ex quatuor musculis vnum constituerunt in septem tendines, sic vt dictum est, distributos, diuisum. Quando verò obliquator annularis deficit, vt sæpè fit, digitum tensor ipsius supplet defectum certis villorum tendinosorum productionibus. Sed & nonnulli scripserunt musculum illum quem septem tendinum diximus, productionē tantum esse musculi profundi anterioris, quę transmitteretur per ossium cubiti interstitium: malim tamen ipsum seorsim musculum constituere, propter arctam illius cū ossibus, brachio, & radio adhæsionem. Atque hæc de musculis cubiti externis, quos septenario, vt fecimus, numero potes comprehendere: vel senario, si ex quatuor vnum constitueris: vel nouenario, si hunc in quatuor musculos resoluere malueris cum Ga-
B leno: vel octonario, si eundem illum musculum in tres tantùm diuiseris. Reuera enim non admodum frequenter abductor ille seu obliquator annularis in hominibus reperitur. Veniendum nunc ad cubiti musculos internos, quorum primus palmæ manus cutem constituit, ex quo Palmaris dicitur. Secundus & tertius actionis communione iuncti impronant radium, & proinde manum, sic vt palma deorsum pedes spectet, ex quo Pronatores dicuntur. Quartus & quintus officij etiam affinitate vincti carpum flectunt, ex quo Carpiflexores nuncupantur. Sextus & septimus flectendæ, primæ, secundæ & tertiæ digitorum phalangi sunt destinati, ex quo Digitumflexores dicuntur. Quod ad ortum attinet palmaris omnium minimus & superficiarius, carnosus descendit ab apophysi posteriore interni brachij: ac paulò post in tendinem prælongum desinens & tenuem, absumitur in palmæ manus cutem ad extremos vsque digitos. Necesse enim erat eiusmodi cutem arctè hærere partibus subiacentibus, non solùm ad commodiorem comprehensionem, ne inter comprehendendum cutis illa corrugaretur, atque à palma & digitis abduceretur, sicq; impedimento esset, sed preterea vt
C manus exactiore esset sensu in discernendis calido, frigido, humido & sicco, leni, æquali, aspero, molli, duro, magno, paruo & aliis eiusmodi qualitatibus. Hinc sequuntur duo Pronatores: quorum vnus rotūdus dictus, venit obliquè à parte interiore apophysis posterioris brachij, ad medium ferè radium, cui adhæret per tendinem membranosum & carnosum vsque ad insertioni locum destinatum. Alter quadratus, tres aut quatuor digitos latus, vtcunque tamen tenuis, introrsum sub omnibus musculis situs, qui parte interna ad carpum descendunt aut digitos, super ossium cubiti extrema, transuersim ab imo ossis cubiti ascendit in summum radium, vbi desinit tendine membranoso. Carpiflexores ambo oriuntur ab apophysi posteriore, sed interna, & obliquè descendunt (alter altero magis minúsve) vnus quidem secundum os cubiti, alter verò secundum radium. Atque is qui secundum cubitum descendit, inseritur in octauum os carpi, quod diximus partem annuli constituere, alter qui radium sequitur maiori sui parte in os carpi, reliqua in primum os metacarpij indicem sustinens inseritur. Restant Digitum flexores, qui quia mutuò sibi incumbunt, superior dicitur
D Sublimis, inferior verò Profundus. Sublimis ortus ex parte interna & interiore apophysis posterioris brachij, & ex partibus superiorib. cubiti & radij, descēdit inter duo cubiti & radij ossa diuisus, vsque ad carpum & annulum: quo loco in quatuor tendines diuisus, inseritur in secūdam quatuor digitorum dearticulationem, quam vi propriæ & suæ illius insertionis flectit, quemadmodum & primam, tam vi ligamenti cōmunis, quàm quarundam ex se fibrarum quas eò in transitu obiter dimittit. Sunt verò quatuor hi tendines iuxta suam hanc insertionem in duo diuisi, vt transitum aperirēt, & robur adderent tendinibus profundi musculi, descendentibus in tertium & vltimū digitorum articulum. At verò Profundus hic musculus ortus ex partibus superioribus & internis cubiti & radij inter duo illa ossa sub sublimi descendit, etiam ad carpū vsque indiuisus: quo loco in quinque tendines finditur, quos sub ligamento communi profert, diuisionibúsque tendinum musculi sublimis, vsque in vltimum omnium digitorum articulum, quem propria illa sua insertioue flectunt, quemadmodum primi & secundi articuli digitorum phalanges, vi ligamenti communis & fibrosarū productionum, quas obiter ipsis largiuntur præter commemorata: cernitur etiam liga-

Musculi cubiti interni.
Palmaris.
Pronatores.
Carpiflexores.
Digitum flexores.
Pronatores duo.
Sublimis digitum flexor.
Profundus digitum flexor.

mentum quoddam membranosum quod tendines in digitorum ambitu cingit. A

De Musculis internæ manus. CAP. XXIX.

Numerus. INTERNÆ manus musculi septẽ sunt numero. Primus appellatur Thenar, quòd maximam partem palmæ constituat. Secundus à situ Hypothenar. Tertius Abductor externus pollicis ad indicem. Quatuor reliqui nominantur Lumbrici, à figura: vel Adductores quatuor digitorum ad pollicem. *Thenar.* Primus igitur Thenar dictus, cæteris crassior oritur ab omnibus ossibus metacarpij, ducto ab eo osse initio quod annularem sustinet: vnde ascendens secundum lineam vitalem ad extrema vsque primi ossis metacarpij indicem sustinentis, longissimis tãdem fibris inseritur in vltimum pollicis articulum: mediis verò & breuissimis fibris ferè in omnem partem interiorem ossium duorum articulorũ præcedentium: hácque de causa pollex adducitur ad reliquos digitos, ab iisdémque abducitur origine sua inferiore. Nonnulli hunc in tres musculos diuidunt ratione B actionum diuersarum: vnius ortum à radice ossis metacarpij annularem sustinentis: alterius verò à medio illo osse metacarpij, quod medium digitum sustinet: Tertij verò à superiore extremitate eius quod indicem fulcit, vt sit omnium ea quam diximus insertio. Sed tamen prior nobis magis arridet sententia, vt cõfusio vitetur, sitque breuior de numerorum musculo doctrina. *Hypothenar.* Hypothenar oritur à quarto osse metacarpij, & ab eo carpi quod ipsum fulcit: indéque fibris longissimis inseritur in secundum annularis articulum. Itémque in primum breuissimis: quo nomine, itémque duplicis actionis respectu ipsum nonnulli duplicem fecêre, vt vnus sit qui ipsum à reliquis abducit, alter verò qui ipsum ad pollicem adducit. *Abductor externus pollicis.* Tertius externus pollicis, descendit ex primo osse metacarpij in primum & secundum pollicis articulum. Quare nonnullis duplex dicitur: *Lumbrici.* Lumbrici siue quatuor externi Adductores quatuor digitorum oriuntur ex membrana, inuestientes & religantes digitum flexorum tendines, tandémque desinunt lateraliter versus pollicem exiguo tendine vsque ad secundum quatuor digitorum articulum. *Interosses metacarpij.* Restant Interosses metacarpij: sex sunt hi, in singulis interstitiis C duo, internus vnus, & externus alter: quorum internus fibris obliquis descendens à latere primi ossis metacarpij tendit in digitorum etiam latera, vt arctius metacarpij ossa sibi inuicem adiungat, cuiusmodi actio elucet, cùm in strictiores chirothecas digitos intrudimus, aut cùm manum incauamus. Nonnulli putant ipsum iuuare etiam adductionem digitorum pollicem versus. Externus ascendit per fibras etiam obliquas à lateribus secundi ossis metacarpii, ad primos digitorum articulos, internum quem nuper descripsimus ad literæ x similitudinem, intersecans ad palmam manus extendendam, & iuuandam digitorum à pollice abductionem. *Musculorũ manus totius in genere sumptæ.* Nunc totius manus in genere sumptæ musculorum descriptionem concludentes, notabis illos numero esse nouem & triginta: nempe octo brachio mouendo destinatos, quatuor cubiti in genere sumpti motui adscriptos: septem à parte externa in cubito, totidem ab interna in eodem cubito sitos, radium & cum eo manum mouentes: septem à parte interna manus: sex denique Interosses. Nonnulli maiorem hunc numerum faciunt, nouem esse dicentes à parte cubiti externa, & vndecim in manu interna. D

Descriptio cruris in genere sumpti. CAP. XXX.

POST manum, Cruris sequitur descriptio. Ergo vt tollatur omnis ambiguitas: primò Crus definiemus: inde diuidemus in partes magis & minus compositas. Tertiò persequemur ea omnia quę partibus illis omnibus sunt communia. Quartò quæ singulis sunt propria: túmque anatomico huic operi finem Deo duce imponemus. *Cruris acceptio multiplex.* Cruris igitur nomẽ duobus modis vsurpatur, nempe generaliter & specialiter, & rursum specialiter duobus modis, vel absolutè & simpliciter, vel cum adiuncto. Simpliciter quidem *Cruris in genere quid & quot ac quæ eius partes.* pro eo omni, quod genu, pedéque interiacet. Cum adiuncto verò, pro maiore eius osse. Crus verò in genere sumptum motus progressiui est instrumentum, id totum continens, quod est ab Ischio ad extremum pedem: diuiditur in tres magnas partes, nempe in femur, in crus specialiter sumptũ, siue tibiam, & in pedem. Femur intelligimus, id quod

A id quod Ischiō genúque interiacet. Per Crus specialiter dictum, siue tibiam quod genu, pedémque interiacet. Per pedem verò quod inde est ad extremos vsque digitos. Pedem rursum in tres partes diuidunt, nempe Tarsum, Pedion, & Digitos. Tarsum intelligimus id quod continetur septē primis ossibus, quod nempe carpo manus portione respondet. Pedion verò id quod quinque sequentibus comprehenditur, quod nempe metacarpio æquipolet: quod superest Digitos appellamus. Quoniam verò partes illæ omnes alias partes habent communes & proprias, venarum tantùm, arteriarum & neruorum distributionē persequemur, cùm abundè reliqua exposuerimus, quando in genere partes corporis continentes descripsimus.

Quid femur.

Quid crus specialiter sumptum.

Quid pes et quot ac quæ eius partes.

Descriptio venæ cruralis. CAP. XXXI.

CRVRALIS vena tum incipit, cùm caua peritonæo egressa, ad ischij os & pubis latera protensa in inguinibus in duos insignes ramos primò diuiditur: quorum vnus intrinsecus, secundum ossa totius cruris cum arteria & neruo descendit: alter extrinsecus & superficie tenus per cruris lōgitudinem, inter adipem cuti subiectum & musculos ad pedem vsque decurrit, in eiúsque cutem absumitur. Hæc quia semper apparet & cōspicua est, Græcis propriè Sapheia, vulgò autem Saphæna dicitur: eadem obiter primò statim ab exortu in duos ramos diuiditur, internum vnum, & externū alterum: quorum internus consumitur per bubones & reliquas eius loci glandulas, cutémque: hócq; ramo fiunt fluxiones Bubones dictæ: alter amplior absumitur in cutem anteriorem & exteriorē partis summæ femoris: deinde paulò post, nempe quantum trium aut quatuor digitorum apicibus metiri possumus, coit in vnū ramum, ex multis ramulis qui absumitur in cutem anteriorem & posteriorem eiusdem femoris. Tertiò paulò infra medium femur iterum in duos alios ramos diuiditur, quorum vnus in cutem anteriorem, alter in posteriorem pergit. Quartò duobus aliis ramulis distribuitur in cutem partis genu anterioris & posterioris: qui sæpè non reperiuntur, cùm præsertim Poplitea amplior existit. Quintò paulò infra genu duos alios ramos edit, sibi mutuo in egressu, incumbentes, in cute loci illius anteriore & posteriore. Notandum eum ramum qui in cutem descendit partis posterioris, aliò quodam ex se edito ramulo absumi in ramum vnum poplitex è duobus gemellis musculis egredientem. Sextò in parte suræ tumentiore, in duos alios ramulos diuiditur, qui pariter distribuūtur in cutē tā anterioris, quàm posterioris tibiæ. Tandem post multas alias diuisiones, quas causa breuitatis omitto, vbi ad anteriorem vsque interni malleoli partem peruenerit (quo loco aperiri solet in affectibus partium diaphragmate inferiorum sanguinis missionem postulantibus) in duos alios ramos finditur: quorum minor ad calcem descendit, alter pluribus ramulis absumitur in cutem partis totius superioris & inferioris pedis & digitorum. Secundus ramus eiusdem cruralis, quem descendere intrinsecus diximus cum arteria & neruo in pedem vsque, sic diuiditur. Primò altius immersus quatuor edit productiones: vnam internam descendentem infra Sapheiæ originem; in musculum obturatorem externum, & in quosdam internos. Tres aliæ pergunt extrinsecus: Prima quidem versus os Ischion per quam fit Ischias: duæ aliæ in musculos femoris anteriores, nec longè absunt à se inuicem hæ productiones. Secundò totus ille ramus in duos alios ramos diuiditur, vnum superiorem, alterum inferiorem, arteria semper comitāte, quorum inferior consumitur in multos musculos femoris posteriores, definēs iuxta poplitem. Superior præterquàm quòd plures ramos largitur musculis anterioribus & interioribus femoris, ad poplitem descendens popliteam edit, conflatam aliquando ex duobus ramis, vno quidem ex parte superiore, altero ex inferiore egrediētibus. Hæc poplitea per poplitis flexus descendens, absumitur nunc in suræ cutim, nunc in calcem: alias Sapheiæ ramis aucta, per externum malleolum cutim pedis superiorem, aliquando inferiorem adit. Tertiò paulò infra exortum poplitex & sub flexu genu suralem edit, quæ in suræ musculos absumitur, & in cutem partis illius internę ac pedis, producta aliquando vsque ad pollicis partem internam. Quartò sub capite solæ, aut epiphysi posteriore ossium tibiæ, producit inter duo illa ossa aliam venam, quæ anteriores tibiæ musculos nutriens, supra pedem absumitur. Quintò denique edit ischiadicam magnam, quæ in duos ramos inæquales diuiditur: quorum maior, ab exortu suo descendens, secundum partem interiorem ossis tibiæ, sub suræ musculis insinuat

Cruralis initium.

Cruralis rami duo.

Per quam venam affluat bubonū materia

Quo loco et in quarum partium affectibus Sapheia aperiatur.

Quas & quam multiplici diuisione obeat partes internus cruralis venæ ramus.

Vena ischiadica.

Muscula vena.

Poplitea.

Suralis.

Ischiadica maior.

se, inter hanc & calcem in plantam pedis, in quam absumitur fissus in decem exiguos surculos singulis digitis binos: alter minor, secundum os perones descēdens inter hoc & calcem absumitur: quanquam aliquando producatur non solùm vsque ad musculum digitorum abductorem, sed etiam quinque ramulis vsque ad annularem & medij digiti latera. A

Distributio arteriæ cruralis. CAP. XXXII.

Arteria musculæ.

ARTERIA cruralis inde exorta vnde & cruralis vena, descendénsque cū crurali interna, hoc qui sequitur modo distribuitur. Primo in musculam femoris, quæ se per illius musculos disseminans occurrit extremæ hypogastriæ, descendenti cum vena per commune foramen ossis pubis & ischij, cúmque ea coniungitur. Secundò vbi poplitem attigit inter cruris condylos surculos duos mergit in genu. Tertiò paulò post alterum ramum edit, quē demittit ad musculos tibiæ exteriores, tandem cùm in medium crus peruenerit, inter gemellos & solæum musculos in duos ramos diuiditur, internum vnum, & externum alterum: internus communicatis obiter surculis aliquot partibus per quæ transit, pręsertim verò articulo tibiæ cum pede, expandit se in plantam inter extremitatem eius inferiorem & calcem, quò cùm peruenerit absumitur in quinque surculos, quorum duos pollici, duos indici, vnum medio digitis tribuit. Externus descendens pariter ad plantam pedis inter fibulam & calcem, pręter alios quos obiter spargere potest ramulos alium edit in articulo tibiæ extrinsecus, alium in musculo abductore digitorum, ad Tarsum & Pedion. Reliquum verò in quinque portiones absumitur, quarum duæ ad annularem, duæ ad minimum digitum, vnum ad medium demittuntur. B

De neruis lumborum ossis sacri & femoris. CAP. XXXIII.

Quinque lumbariū neruorum coniugationes.

EX lumbis quinque exoriuntur neruorum coniugationes, diuisæ in ramos externos & internos. Externi disseminantur in rachitas musculos, ad semispinatum, sacrum, & cutem eos tegentem. Interni in musculos epigastrij obliquos, ascendentes & transuersos: in peritonæum in lumbares & thoracicos ibidem ortos, sed diuerso modo: alij enim omnino eò feruntur vt nerui primæ coniugationis lumborum, sæpè etiam secundæ, nisi quòd aliquando exiguum surculum ad testes transmittunt, cùm costalis eò nihil transmiserit. Alij verò inferiores eò partim distribuuntur, partim aliò feruntur: maiores enim portiones, primò inter se vnitæ, mox cum portionibus ossis sacri pergunt in femur, vt dicemus in distributione neruorum ossis sacri. Ergo ex osse sacro exeunt sex neruorū coniugationes: primam numerando eam quæ prodit ab vltima lumborum vertebra, & prima ossis sacri: sextam verò eam quæ exit ex vltimo osse sacro & primo coccygis. Hæ neruorum coniugationes diuiduntur in ramos externos & internos. Externi minores exeuntes per foramina externa & posteriora ossis sacri, distribuuntur in partes ad ipsum extrinsecus attinentes, musculos nempe ipsius & cutem: nam neruus omnis naturæ lege primū & semper vicinis confert partibus, quod necesse est, mox aliis quātum potest. Quare si vis scire vnde quæq; pars vasa sua proximè habeat, venas nempe, arterias & neruos, situm partis cuiusque, & vasorum cursus memoria tenere te oportet, atque hoc reputare quod venæ & arterię quàm maximè & facilè possunt se in partes insinuāt, alias quidem per caput & initia, alias per media, alias per extrema, vt dāt se res. Neruum verò præsertim in musculos inferre se per caput, vel non longè à capite, at nunquam per caudam, ex quo facilè intelligi potest, quò cuiusque venæ, arteriæ & nerui ramo pars quęque nutriatur, viuat & sentiat. Alij interni rami supradictarum coniugationum pergunt, maximè quatuor superiores ex ortu suo vniti cum tribus lumborum inferioribus, in totum crus, vt mox audies. At duo inferiores absumuntur in musculos ani leuatores ad sphincterem eiusdem, præterea ad musculos penis & vesicæ ceruicem in viris, mulieribus vero in ceruicem vteri & vesicæ. Hæ enim partes alium fundo suo admittunt à costali sextæ coniugationis cerebri. His ita expensis, veniendum ad femoris neruos, qui (vt dictum est) à primo exortu suo concursu veluti quodam conflati & coalescentes, ex maiore portione trium ramorum internorum & inferiorum lumborum, & quatuor superiorum ossis sacri, in quatuor ramos in femore diuidūtur, quorum primus & altior, descendens supra peritonęum ad paruum Trochanterem, C D

Vnde testes neruos sortiantur.

Neruorum sacrorum coniugationes.

Axioma anatomicū.

Vnde leuatores ani sphincter, penis vesicæ ceruix & vterus neruos sortiātur.

A chanterem, absumitur in musculos internos & superficiarios femoris, ínque cutẽ quę ipsos integit, paulò supra genu. Secundus cum vena & arteria cruralibus descendens per inguina, in duos ramos perinde vt vena diuiditur, internum vnum & externũ alterũ: quorum internus cum vena & arteria descẽdens, diffunditur in femoris musculos interiores & profundos supra genu desinens. At externus cum Saphæia superficiariè descendens in pedem vsque, obiter ramos cuti ipsum contegenti elargitur. Tertius sub prioribus illis situs per foramen ossi pubis & ischio commune desinens, quosdam ramos transmittit ad inguina, ad musculos obturatores, ad tricipites, & aliquando ad musculos penis, desinítque ad medium femur. Quartus & omniũ totius corporis crassissimus & solidissimus ac durissimus, totus ex productionibus ossis sacri prodiens, atque extrinsecus descendens inter partem inferiorem ossis sacri, & ossis ilium per femur, musculis eius posterioribus ex tubere ischij prodeuntibus ramulos quosdam largitur, alios pariter cuti natium, itémque ei cuti quæ supradictos tegit musculos. Paulò post in duos ramos diuiditur, qui indiuisi vsque ad flexum genu descendentes, ambo
B diuersis ramis communicantur musculis tibiæ: ita tamen vt minor alium de reliqua sui portione ramulum producat, per partem tibiæ anteriorem secundum fibulam supra pedem, vbi in decem surculos ferè aspectum fugientes diuisus, binos singulis transmittit digitis. Alter maior reliqua etiam sui portione descendens per partem tibiæ posteriorem in plantam pedis, se coniicit cũ venis & arteriis inter calcem & os tibiæ. Vbi primò in duos ramos diuisus, quorum mox singuli in quinque binos ad digitorum latera dimittit. Atque hæ insigniores & magis necessariæ sunt vasorum & neruorum distributiones: alias quæ infinitæ sunt & nullius quæ sciatur vtilitatis, de industria omittimus.

De partibus propriis Femoris. CAP. XXXIIII.

Expositis cruris totius partibus communibus, transeundum nunc ad proprias, initio à femore ducto. Femoris partes propriæ sunt musculi, ossa & ligamenta. Sed quia non est facilis musculorum demõstratio, ignorata ossiũ à quibus oriuntur, & in quæ desinunt descriptione, ideò
C operæpretium fore statuimus, si ossa, ossiúmque femoris dearticulationem ante demõstraremus: ducto ab illis ossibus initio quæ cum summa ossis sacri parte connexa sunt. Sunt verò duo numero, vnum vtrinque, vulgò dicta ossa ilium. Horũ vnumquodque ex tribus est ossibus coagmentatum: quorum vnum superius est, alterum inferius & anterius: tertium medium & quodãmodo posterius. Superius speciali nomine os ilium dicitur: éstque amplissimum & maximum, epiphysim habens cartilaginosam in ambitu, adusque eam quam cum vicinis habet ossibus connexionem. Cuius partem superiorem rectam ipsius lineam dicimus: basim verò quæ ipsi per symphysim adiũcta est, labrum seu supercilium nominamus, quòd extrorsum introrsúmque inclinet quodammodo in supercilij formam. At quod basim ac rectã lineam interiacet, costam nuncupamus. Idem hoc os superius superficies duas cauas habet, vnã internam, alteram externam. Connexio eius per symphysim duplex est: vna cum parte superiore ossis sacri, altera cum eo osse quod mediũ diximus, & quodammodo posterius: quod initium ducens à parte angustiore ossis ilium, cauitatẽ eam facit in qua
D caput femoris excipitur: illam cauitatem Græci Cotylem appellant, Latini Acetabulum: finitúrque secundum latus foraminis, ipsi & ossi pubis communis: medium id os quodammodo posterius propriè & specialiter os ischij dicitur, nihílque aliud continet pręter dictam illam cauitatem: nisi quòd parte sua posteriore & inferiore, producit apophysim, quæ adiungit se ossi pubis ad partem imam foraminis communis, quo loco valdè inæqualis & aspera apparet, dicitúrque tuberculũ ossis ischij, ad cuius extremum profert insuper & capitulum, ad similitudinem apophysios genæ inferioris quam Coronẽ nuncupant. Os tertium pubis dictum profert se ad summã vsque partẽ pectinis, vbi socio ossi aduerso occurrens ipsi vnitur per symphysim, quo modo etiam tria illa sibi inuicẽ cõponuntur: hoc os parturiẽtibus aperiri dicitur, quanquã mihi ea de re nondũ constare potuerit. Triũ horũ ossium separationẽ manifestã cõsequi poteris in Sceleto puerili: nã in maioribus natu hominibus cartilagines illę quæ inter connexiones intercedũt in ossa degenerant. Sequitur os femoris omniũ corporis ossium maximũ: rotundum est, & sic subarcuatum, vt gibbum sit parte sua exteriore & anteriore, quò esset contra iniurias externas tutius: posteriore autem & interna cauum seu

Os iliũ quot ossibus constet.

Ilium propriè seu strictius sumptum quid.

In osse iliũ quid linea, labrum, seu supercilium & costa.

Os medium seu ischion.

Cauitas seu cotyle ischij

Ischij tuberculum.

Os pubis.

Ossis femoris descriptio.

simatũ dorſi aſinini inſtar, quo cõmodiorem inde ortum & ibidem inſertionẽ muſculi A haberent. Simus ille paulò infra ſui medium in duas lineas diuiditur, quarum vna ad internam tuber tendit, altera ad externum epiphyſis inferioris eiuſdem femoris. Hæ notandæ ſunt in primis animo, quia fibræ obliquæ vaſtorum muſculorum inde du-

Duæ femoris epiphyſes.

cunt originem. Præterea id os duas in extremis ſuis habet epiphyſes, vt facilè in femore puerili apparet. Superior epiphyſis conſtituit caput rotundum femoris ipſius quod (vt omnis alia epiphyſis) ceruici longè inſidens, recipitur cauitate iſchij per enarthrorſim: in ea firmatur per duo ligamentorum genera, quorum vnum commune eſt, pro-

Femur quot ligamentis dearticuletur iſchio.

diens à muſculis, qui à ſui ſuperna parte circa ipſius ceruicem deſcendunt: alterũ proprium, quod duplex eſt, nempe membranoſum vnum & latum à tota cauitate ipſius orbitæ, deſcendens circum totum femoris caput ſuper ipſius ceruices: alterum craſsũ & rotundum deſcendens à ſecunda cauitate cotyles ipſius, quæ vſque ad foramen cõ-

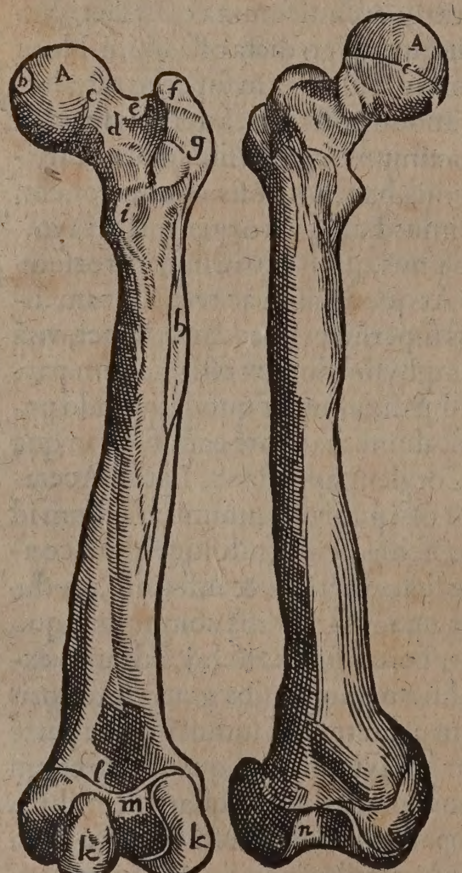
Femoris duæ apophyſes faciunt duos Trochanteres.

mune extenditur ad ſummum capitis ipſius. Præterea ſub hoc capite, id os duas habet apophyſes, vnam magnam & craſſam, alteram paruam & breuem. Magna in parte poſteriore ſita, dicitur magnus Trochanter: parua in parte interiore ſita, dicitur paruus B Trochanter. Notandum verò magnum Trochanterem ex parte altiore & poſteriore, qua ſpectat caput ipſius oſſis excitare exiguum quendam ſinum, in quem muſculi gemelli, & alij de quibus poſtea, inſinuantur. Conſideranda etiam venit foraminũ multitudo, hanc ceruicem inter caput & duos Trochanteres circumſtantium, quæ vaſis, id eſt venis, arteriis, & neruis ingreſſum præbent in ipſius oſſis medullam: ex quo me-

Vnde medulla ſenſus fiat particeps.

dulla ipſa euadit ſenſus particeps, qua præſertim parte tunica veſtitur: os verò viuit & nutritur. Altera femoris epiphyſis, inferior nempe, maxima eſt & craſiſſima duobus velut capitulis aſſurgens, quæ duabus cauitatibus diuiduntur: ſuperficiariã vna & anteriore, qua illa epiphyſis genu patellam recipit: altera profunda & poſteriore, qua recipit ligamentum cartilaginoſum & quaſi oſſeum, productum ex eminentia quæ cernitur inter duas cauitates epiphyſis ſuperioris oſſis tibiæ, quam Hippoc. lib. de Fract. lingua ſua Diaphyſim nuncupat.

Figura oſſis Femoris.

C *Os femoris parte ſua poſteriore ſpectandum. In quo A. monſtrat caput ſeu epiphyſim ipſius quæ ſubit cauitatem oſſis iſchij.*

B. *Exigua in eodem capite cauitas, quæ excipit ligamentum rotundum deſcendens ex parte caua ſuperioris cauitatis.*

C. *Connexio capitis eiuſdem ſeu epiphyſis cum oſſe femoris.*

D. *Ceruix femoris.*

E. *Cauitas quæ eſt inter ceruicem & magnum Trochanterem.*

F. *Magnus Trochanter, ſeu apophyſis femoris magna*

G. *Radix eiuſdem Trochanteris.*

H. *Linea poſterior femoris, in quam muſculi tricipitis caudæ, ſeu extrema inſeruntur.* D

I. *Paruus Trochanter.*

K K. *Duo tubercula inferiora & lateralia femoris, quæ recipiuntur intra acetabula oſſis tibiæ.*

L. *Connexio per ſymphyſim epiphyſis eiuſdem oſſis.*

M. *Cauitas tuberculis interiacens, in quam inſeritur ligamentum cartilaginoſum commiſſuræ genu. Aliam etiam hîc intueri licet femoris figuram, quæ partem ipſius anteriorem oſtentat, in qua tãtum notanda cauitas eſt, quæ deſignatur nota N. quæ excipit rotulam genu, ſeu patellam. Nam A. & C. hîc eadem quæ in alia figura deſignant.*

De muſculis

A *De muſculis Femur mouentibus.* CAP. XXXV.

FEMORIS omnino ſunt quatuordecim muſculi, nempe duo flectunt, ex quo Flexores dicuntur: tres extendunt, vnde Tenſores: tres intrò ipſum mouent, genu foras propellẽtes, & calcem intro adducentes, vt cùm crura decuſſamus: quanquam triplicem hunc nonnulli pro vno & ſimplici habent, ac Tricipitem nominant. Sex foras ipſum proferunt & explicant vt contingit in actu venereo. Horum quatuor gemini dicuntur, ob craſſitiei, originis, inſertionis & actionis ſimilitudinem. Duo reliqui Obturatores dicuntur, quòd foramen commune oſſibus pubis & iſchij obturent. Ergo duorum flexorum vnus rotundus intrinſecus, fibris longitudine inæqualibus ex omnibus tranſuerſis lumborum apophyſibus deſcendens, ſupra commiſſuram poſteriorem oſſis ilium & pubis inſeritur in paruum Trochanterem: alter ab ortu latior & amplior, egreditur ex toto labro & ſupercilio interiore oſſis ilij, ac internam eius replens cauitatem, ſupra partem an- *Numerus.* *Duo flexores.*
B teriorem capitis femoris in paruum Trochanterem inſeritur craſſo tendine, quem ipſe de ſe cum ſocio nuper deſcripto muſculo producit, etiam iam inde à carneo tomento, quare de illis diducendis & auellendis duobus muſculis non magnoperè laborabis. Tres tenſores nates cõſtituunt, quorum primus craſſior, amplior & externus à cauda ortus, oſſe ſacro, & pluſquàm dimidio labro exteriori ac poſteriori oſſis iliũ, fibris obliquis à Trochantere magno quatuor ferè digitorum craſſitie, ad lineam rectam, quam dorſo aſinino ſimilem eſſe diximus, inſeritur. Secundus in magnitudine & ſitu medius deſcendit ex reliquo labro, coſtáque anteriore & exteriore oſſis ilium, ac ſupra medium id os inſeritur in ſummam partem magni Trochanteris, triangulari ſupra partem eius ſuperiorem & exteriorem, inſertione. Tertius minor, breuior & tenuior ſuperioribus ſub illis latens prodit ex medio ſuperficiei externæ oſſis ilium, indéque inſeritur in maiorem partem lineæ rectæ magni Trochanteris. Tres hi muſculi magnam & latam habent originem, anguſtam verò inſertionem ex fibris velut obliquis. Sequuntur deinde tres illi qui intro femora mouent, ſtringúntque ac decuſſant, *Tres tenſores.*
C ſic vt genu prorſum ſeu extrorſum, calx verò introrſum adducatur, vt ex illorum inſertione eſt intelligere, etſi nonnulli contra ſenſerint. Oriuntur verò tres illi muſculi ortu ſuo partim carnoſo, partim membranoſo ex parte ſuperiore & anteriore circumferentię oſſis pubis, indeq; inſeruntur in lineã poſteriorem oſſis iſchij, altius alij alio: nam minor & breuior reſtitat ad radices parui trochanteris, medius paulò altius deſcẽdit: tertius maximis fibris ſuis longioribus deſcendit vſque ad medium lineæ. Hoc ſi ita eſt, muſculos nempe hos, à parte anteriore & ſuperiore prodeuntes inſeri in lineã poſteriorem oſſis iſchij, dum ſoli agunt, femoráque ſtringunt, extrorſum illa inuertẽt, planè quemadmodum cùm illa decuſſamus, nõ autem genu vnum ad alterum adducent, & calcem foras propellent: talis enim motus fit à vaſto interno femoris tibiã mouente. Sequuntur ſex qui Clunes agitant, quatuor geminorum ſeu quadrigeminorũ, primus & altior egreditur ex commiſſura oſſis ſacri cum caudę oſſe, ſeu potius ab imo extremo oſſis ſacri, indéque inſeritur in cauitatem magni Trochanteris tendine ſatis inſigni. Secundus prodiẽs ex parte caua ſeu fiſſura, quæ eſt inter cauitatis iſchij extre- *Tres intrò mouentes.* *Qui clunes agitãt muſculi, nẽpe qui genu foras, pternã verò introferunt.*
D mum & eiuſdem tuber, inſeritur pariter in cauitatem magni Trochanteris. Tertius aſcendit ex parte interna tuberis iſchij, paulò altius inter duos Trochanteres, in cauum maioris Trochanteris. Quartus & vltimus omnium infimus & latiſſimus progreditur ex toto tubere exteriore iſchij, indeq; inſeritur in magnum Trochanterẽ, atque quatuor hi muſculi latent ſub natium craſsiore & prominentiore parte: quare vt eos demonſtres apertius, erunt in originem ſuam reſupinandi. Reſtant duo obturatores, nẽpe internus & externus, qui ambo oriuntur ex ambitu & circumferentia foraminis, quod obturant, quod nempe commune eſſe diximus oſsi pubis & iſchio, ſed internus aſcendit ad externam radicem magni Trochanteris per mediam fiſſuram inter partẽ ſuperiorem tuberis iſchij, & ſpinam quæ extat in baſi poſteriore oſsis ilium. Externus verò prodit è cauitate exteriore, & media inter tuber iſchij & cauitatis, partem inferiorem in partem cauam magni Trochãteris cum quadrigeminis. Si apertè vis intueri obturatorem externum, oportet te vel tricipitis muſculi initium amputare: vel ipſum decenter auellere, móxque extendere & reſupinare: internus ablata veſica facilè cernitur.

De ossibus Tibiæ. CAP. XXXVI. A

Patella genu quid. TIBIÆ musculos descripturis, tibiæ ossium descriptio videtur esse præmittenda, initio à rotula genu ducto. Hæc os est genu externa parte cartilaginosum, in ambitu rotundum: interna verò mediaq; quodammodo gibbum: atque ad latera resimatum, quò commodius sine vllo commoderationis vitio, genu articulo applicari posset, atque adaptari intra cauitatem anteriorem duarum femoris epiphyseon, superiorem verò atque anteriorem tibiæ. *Vsus.* Vsus eius est confirmare genu articulum, tibiam verò in debita extensione continere, sic vt nullo modo in partem anteriorem flectatur, quemadmodum flectitur in posteriorem. *Ossa tibiæ quæ et quot.* Ossa tibiæ duo sunt, vnũ crassius speciali & proprio nomine os tibiæ dictum, alterum minus Perone seu Fibula, vulgò verò Focile minus nuncupatum. Crassius cauum quodammodo & medullosum, situm est in parte interna tibiæ, duas habēs apophyses, crassiorem vnam, tenuiorem alteram. *Tibia propriè & strictius sumpta.* Crassior summæ eius ossis parti insidens, eidémque per symphysim coniuncta facit duas cauitates superficiarias & laterales, discretas eminentia mediocri. Quare id os ossi femoris connexum est per Ginglymon. B Nam suis cauitatibus recipit tubera inferiora & posteriora epiphysis ossis femoris, media vero sua eminentia recipitur ab osse femoris, inter duo eius tubera. Firmatur hic articulus non solum vi tendinum, seu musculorum eo loci desinentium, sed etiam trium validorum ligamentorum: quorum vnum prodit à tota parte externa, alterum ab interna eiusdem connexionis. *Diaphysis quid.* Tertium quod ex Hippocrate Diaphysim nominauimus, ex ipso eius interstitio. Altera tibiæ propriè dictæ apophysis, quam tenuiorem diximus, sita in parte ima duplicem velut cauitatem facit, qua id os Astragalũ recipit, parte verò interna internum facit malleolum: quemadmodum fibula seu perone externũ: inter hos malleolos astragalus partibus suis lateralibus recipitur, voluitúrque tanquam epitoxis in arcubalista, quoties pedis flectendi aut extendendi necessitas incidit. *Tres eminẽtes in osse tibiæ lineæ.* Præterea id os tibię triangulare tres habet eminentias, figura dorsi asinini exsculptas: acutior descendit secundum partem anteriorem, Græcis Anticnemion dictam: secunda parti interiori insidet: tertia exteriori. Hæ omnes sunt diligenter attendendæ, & anterior maximè: quod in cruris fractura tibiæ benè restituendæ C Chirurgo velut dux & regula sit. *Perones descriptio.* Perone verò os velut extrinsecus situm, & quasi ponè tibiam, duas pariter habet epiphyses, cauas ad partem sui interiorem, gibbas verò ad exteriorem. Per harum superiorem id os innititur & inseritur sub epiphysi interna, & quodammodo posteriore tibiæ, sic vt femori nullatenus dearticuletur, sed illi tantùm insterniculi loco sit. Per inferiorem verò idem ipsum os non tantùm ima tibiæ, & astragali parte recipitur, sed etiam eius partem recipit, quæ ex eodem latere cum calce iungitur, tum præcipuè cùm pedem extrorsum flectimus. Connectitur id os cum commemoratis ossibus per synarthrosim, alligatur verò validis ligamentis ab iisdem ossibus productis, atque mutuò ex vno ad aliud transmissis, vel si mauis, à superiore in inferius, vt in brachio diximus. Cæterùm triangulare est etiam id fibulæ os, habens lineas tres: quarum vna parte externa prominet, altera in anteriore, tertia in posteriore visitur.

De musculis Tibiæ. CAP. XXXVII. D

Numerus. VNDECIM musculis tibiæ motus omnes absoluũtur: horum sex sunt anteriores, quinque posteriores. Sed & horum alij solam tibiam mouent, vt qui ortum ducunt ab osse femoris: alij tibiam quidem mouent, sed cum femore, vt qui supra femur oriũtur, nempe ex ossibus ilium, ischij & pubis. *Longus.* Anteriorum primus, Longus dictus, vulgò Sutorius, oritur ab extremo inferiore & anteriore spinæ seu epiphysis ossis ilium, ac obliquè supra alios musculos descendens, largo tendine & membranoso inferitur in partem anteriorem & interiorem tibiæ sub genu. Actio eius tibias decussare, ante tamen inflexas vi musculorum mox commemorandorum. Auxiliatur etiam tricipiti musculo ad eam quam diximus actionem. *Membranosus.* Secundus anteriorum, membranosus dictus, quòd totus ferè talis sit, præterquàm in ortu, descendit carnosus à radice & basi supradictæ spinæ ossis ilium, ídque obliquè, tendine suo membranoso & lato (mixto cum communi musculorum membrana) in tibiæ partem externã, quam extrorsum propellit, vt & fe-

A & femur cum quadrigeminis:nam vt aliàs notauimus,ex duobus motibus obliquis v- *Axioma*
nà concurrẽtibus fit motus rectus:quin & omnes fermè corporis motus isto fiunt mo- *anatomicũ.*
do:qui eiusmodi motus obeunt musculi,obliquo sunt situ positi, & oppositi, vt licuit
intueri in motibus,& situ musculorũ manus in genere sumptę. Tertius Rectus dictus, *Rectus.*
(quia supra crureum secundum femoris rectam lineam anteriorem, descendit inter
duos vastos)prodit inter extremum epiphyseos ossis ilium & cauitatis,ligamento val-
dè robusto,indéque inseritur in partem anteriorem tibiæ,transiens per mediam genu
patellam:tibiam ex se extendit cum tribus sequentibus : ex accidenti verò femori fle-
ctendo auxilio esse potest. Quartus & quintus Vasti vocãtur, ob amplitudinem:horũ *Vasti duo.*
vnus internus est,alter externus, ambo consurgunt ex fibris rectis ad suam originem:
obliquis verò ad insertionem,quarum ratione ambo videntur compositam habere a-
ctionem ex motu recto & obliquo. Recto nempe tibiæ extensioni auxiliante,obliquo
verò vni genu ad alterum adducendo, vel ambobus genubus à se inuicem disiiciẽdis,
internus quidem secundum fibras suas rectas venit ex radice parui trochauteris,secũ-
B dum vero obliquas à linea interiore descendente femoris. Externus fibris rectis egre-
ditur ex radice magni trochauteris, obliquis verò ex linea externa descendente eius-
dem ossis. Cæterùm omnes hæ fibræ locis quibusdam cum crureo, ita mixtæ vt sepa-
rari nisi alterutro violato nequeant, pergunt in tibiam (suo quæq; latere) supra genu
patellam,secundum latera musculi recti, cum quo tendonem conflat inseparabilem,
vt mox audies. Sextus & vltimus anteriorum Crureus dictus (propter arctam & firmã *Crureus.*
adhæsionem quam habet cum osse femoris, quod nonnullis Crus dicitur)ex intersti-
tio duorum trochauterum, descendit sub musculo recto & duobus vastis in partem
cruris,id est femoris anticam vsque ad genu patellam. Notandum verò quatuor hos-
ce postremos musculos,communem tendinem crassum & latum conficere,quo con-
tegunt patellam illam, & totam genu anteriorem dearticulationem, vt distrahi citra
lacerationem nequeant : quare tendonem illum genu esse pro ligamento putandum:
certè omnes hi musculi simul agentes tibiam extendunt. Sequuntur quinque poste-
riores,quorum tres nascuntur ex tubere ischij,pergentes in partem interiorem,quar-
C tus ex medio pubis, Biceps dictus, in exteriorem tibiæ. Ex internis vnus egressus ex
commemorato tubere descendit ligamentosus in medium vsque femur,indéque car- *Interni tres*
nosus factus suo tendine,quo diximus modo inseritur. Alter gracilis ex eodem etiam
loco egressus suo tendine,cum tendine musculi longi inseritur, desinítque in partem
interiorem tibiæ, quam cum socio suo introrsum trahit, & ad alteram adducit,quod
idem in femore præstat tricipitis musculi auxilio. Tertius internus seu pósterior, de-
scendit ex parte media ossis pubis ligamento lato & tenui,atque inseritur tendine ro-
tundo in partem tibiæ interiorem supradictorum modo. Quartus Biceps dictus,duo- *Biceps.*
rum quibus constat,vnum sumit à tubere nouissimè commemorato : alterum à linea
femoris exteriore,inseritur verò in partem externam tibiæ, vt prædiximus. Quintus
& vltimus Popliteus dictus,obliquè descẽdit carnosus à condylo externo femoris, in *Popliteus.*
partem interiorem & posteriorem tibię ad fibulæ commissuram. Actio eius est tibiam
introrsum quodammodo contorquere.

D *De ossibus Pedis.* CAP. XXXVIII.

ORDINIS anatomici ratio posceret, vt nunc persequeremur tibiæ mu-
sculos pedem mouentes : sed quia frustra eorum insertionem tradere-
mus,non præcognita dispositione & conditione pedis ossiũ, ideò prius
eorum descriptionem hîc attexere oportuit. Sunt igitur pedis ossa sex *Numerus.*
& viginti numero,in tres ordines distincta : nempe vt Tarsi ossa sint se- *Tarsi ossa.*
ptem,quinque pedij,& quatuordecim digitorum. Septem tarsi ossium quatuor sunt
nominata & tria innominata. Nominatorum primus, immediatè tibiæ ossa conse-
quens,dicitur Astragalus. Huius tres sunt connexiones, vnam parte sua superiore & *Astragalus.*
latiore cum ossibus tibiæ à quibus recipitur,obtinet vt præmonuimus : alteram infe-
riore & posteriore qua recipit apophysim superiorem & interiorem ossis calcis: tertiã *Connexio-*
anteriorẽ qua recipitur in cauitate nauicularis seu scaphoidis. Per primã connexionẽ *nes astraga-*
pes extẽditur & inflectitur. Per secundã cũ calce ad latera mouetur. Primæ duæ con- *li tres, & earũ vsus.*
nexiones sunt per diarthrosim, vltima per synarthrosim. Firmatur verò validis & latis
ligamentis ab osse in os descendentibus & ascendentibus:firmantur etiam mẽbranis,

musculis & tendinibus ad pedem descendentibus super subtérque eiusmodi articu- A
Astragali tres apophyses. los. Cæterùm hoc os tres habet apophyses, tanquam tres pedes, osse calcis nixas: quarum prima & minor subest malleolo externo. Maior (quam Galenus ait caput rotundum constituere ceruici oblongæ innixum) anteriorem pedem spectat, è regione pollicis & indicis: media ponè tibiā est ad calcē. Multa alia taceo vt læuorē & asperitatē huius ossis, quæ velim inspectione discas potius, quā ex libris. Secundū os huic substratū
Calcanei seu calcis descriptio. Calcaneū dicitur, omniū pedis ossiū crassissimū, cui vniuersum corpus nobis incedentibus innititur. Duas habet apophyses superiores, vnā magnā, alterā paruā. Magna excipitur apophysi posteriore & exteriore astragali: parua intrinsecus recipitur tertia apophysi eiusdē astragali, quā diximus caput habere rotundū, oblōgæ ceruici innixū. Præterea parte sua posteriore rotundū est, & à tibia valdè abscedēs, anteriore verò & productiore cōnectitur per synarthrosim ossi cuboidi, cuius partē inferiorē & interiorē videtur recipere: superficiē habet penitus inæqualē, & multis tuberculis assurgētem. Parte interna velut canaliculum facit, vt viam præbeat tam vasis quàm tendinibus ad plantam pedis & digitos pergentibus. Denique consideranda sunt foramina, B
Cur calcis fractura adeò periculosa. quibus nutritionis gratia in id os vasa subeunt: quorum vasorum ratione huius calcis fractura valdè periculosa est propter vasorum expressionem & contusionem, vt demonstrat Hip. Quod ad calcis seu calcanei attinet ligamēta talia sunt, qualia astragali
Sect. 3. libr. de fract. esse diximus, nēpe tendines, mēbranæ & ligamēta propriè dicta ab osse in os veniētia.
Os scaphoides. Tertiū pedis os dicitur Scaphoides, à scaphæ similitudine, qua enim parte astragali caput respicit cauū est: qua verò tria ossa innominata (quæ sustinet & à quibus recipitur, quēadmodū cauitate sua caput astragali recipit) gibbosum est externæ carinæ instar. Connexiones eius sunt per synarthrosim, cōfirmāturq; suprà cōmemoratis ligamētis: idē hoc os parte superiore in fornicē effictū est, inferiore quodāmodo resimatur: parte
Os cuboides interiore in mucronem definit, tanquam in nauis proram: externa verò obtusum est tanquam puppis in naui. Quartum os nominatorum dicitur Cuboides, à cubi similitudine: quanquam valdè est obscura illa similitudo. Parte sua anteriore digitos sustinet, qui proportione quadam ad eos qui in manu sunt, annularis dicuntur & auricularis: posteriore verò sustinetur calcis parte posteriore: interiore iūgitur cum scaphoide & cum eo innominatorum, quod medium digitum sustinet: externa verò eminentiam producit dorsi asinini forma, quæ transuersim extenditur per ipsius longitudinē parte inferiori. Ad huius eminentiæ duo latera, duæ sunt exiguæ cauitates canaliculi C
Innominatorum ossiū descriptio. forma: ossium innominatorum primum & maius pollicem sustinet: minus verò & secundum indicem: tertium verò quantitate medium, medium fulcit digitum. Tria hęc ossa superiori sua parte sunt fornicata, inferiori autem quodammodo caua. Connectuntur cum tribus supradictis ossibus per synarthrosim à quibus recipiuntur: posteriori autem parte sua cum scaphoide quod recipiunt. Veniendum nunc ad ossa secūdi ordinis, pedij nempe. Hæc quinque sunt numero, quinque digitorum ossa fulcien-
Ossa pedij. tia. Parte superiore quodāmodo gibba sunt, inferiore verò caua. Habent singula duas in extremitate epiphyses, quarum inferioribus & primis recipiūt tria innominata ossa & cuboidem, superioribus verò in caput rotundum effictis recipiuntur à primis digitorum ossibus. Ipsorum connexiones seu cum digitis, seu cum ossibus Tarsi, sunt per synarthrosim. Ligamenta tam propria quàm communia sunt talia, qualia de aliis D
Ossa digitorum pedis. diximus. Restant nunc describenda tertij ordinis ossa, quæ diximus constituere digitos pedis: sunt verò illa quatuordecim: duo pollicis: tria verò cuiusque aliorum digitorum. Prima oblonga sunt, quæ inde sequuntur sunt breuissima, excepto eo quod est pollicis: omnia parte sua superiore sunt rotunda & fornicata, inferiore verò quodammodo caua & plana secundum longitudinem: vt qui ea flectunt tendines tutius & rectius sine vlla in vllum latus inclinatione, deduci & peruenire queāt vsque ad vltimas articulationes: quanquam eiusmodi ductus valdè iuuetur ligamento membranoso & communi, quod de lateribus horum ossium exiliens eiusmodi tendines inuoluit, vt de manus digitis diximus. Denique istorum ossium singula vltimis exceptis, duplicē habent connexionem per diarthrosim: omnia magnitudine inæqualia sunt, nempe initio crassa (quò præcedentium caput recipiūt, super quod tanquam super cardinem mouentur) indéque ad extremum vsque gracilescētia: extremo verò suo excipiuntur à sequētibus ossibus: suis extremitatibus in duas assurgūt laterales eminētias, intersita cauitate discretas, cuius occasione lōge crassiora sunt extremis suis quā mediis. Ligamenta

A menta quibus eorum firmantur connexiones talia sunt, qualia præcedentium. Sesamoidea manuum sesamoideis numero sunt similia & situ. Id modò notandum venit ea quæ in prima sunt articulatione crassiuscula esse, rotunda & oblonga extrinsecus, intrinsecus verò plana & caua, sita inter duas cauitates, quas tres circunstant prominentiæ, quarum duæ sunt laterales, & tertia media extremitatis primi ossis pedij, pollicem præcipuè & alios fulcientis: denique priusquàm ad musculos veniamus, notandum pedem fuisse duarum vtilitatum causa conditum. Prima est vt reliquum totum corpus stabiliret, cùm fortè standum esset. Qua de causa natura non sic posuit pollicē diuersum reliquis, vt in manu. Altera est ad apprehensionem, quare & pedem natura molita est ex pluribus ossibus digitorum mobilibus & articulatis, vt in manu. Præterea quia & in pedem incedendum erat, natura hunc voluit parte inferiore cauum locis quibusdam: aliis verò planum figura triangulari esse, vt per omne solum planum, montuosum, æquale, inæqualéque, in omnes orbis partes; nostri nos pedes ferre possent.

Sesamoidea pedum ossa.

Duplex pedum vsus.

Cur natura pedis pollicē situ & productione reliquis digitis similem esse voluit.

B *Figura exterior seu superior pedis.*

AA. *Calcem monstrat.*
B. *Astragalum.*
C. *Scaphoidem.*
D. *Cubiformem.*
EEE. *Tria innominata.*
FFFF. *Quinque ossa pedij, post quæ sequuntur ossa quatuordecim digitorum pedis: quorum vnumquodque tria habet ossa, excepto pollice cui tantum duo adsunt.*
GGGGG. *Primum ordinem eiusmodi ossium.*

C

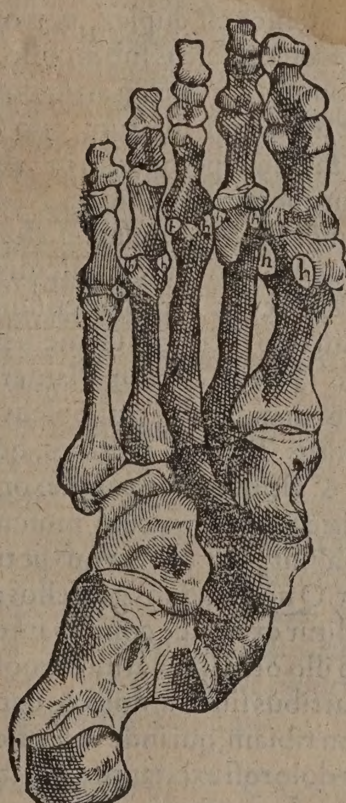

Figura Interior & Inferior pedis, quæ præsertim monstrat ossa Sesamoidea notata literis. H H H.

D

De Musculis pedem mouentibus. CAP. XXXIX. A

Numerus. TIBIÆ musculi pedem mouentes, nouem omnino existunt, tres quidem in parte antica, sex verò in postica. Duorum anticorum duo flectunt pedem dum simul agunt: at dum seorsim, in suum quodque latus ipsum adducunt: Tertius digitos præsertim extendit, alioqui enim videtur tendine suô tenuiore & longiore (qui non excedit os id pedij quod minimũ digitũ sustinet) flectendo pedi etiam auxilio esse: *Musculus peronæus.* Primus dicitur Peronæus, quia secundum os perones descendit: alter Tibiæus anticus, qui descendit secundum os tibiæ propriè dictum. Tertius ab actione dicitur Digitumtensor. Quòd ad ortum, peronæus qui videtur duo habere capita, descendit ab epiphysi superiore perones primo suo capite, altero verò ex ipsius perones medio, ab antica parte in posticam, vt ostendit superficies quæ intercedit lineam anteriorem & exteriorem eiusdem ossis: at postquàm ad epiphysim inferiorem & posteriorem ossis eiusdem peruenit, ponè malleolum externum, duos tendines profert: qui ducibus ligamentis tum propriis, tum B communibus pergunt, crassior quidem sub plantam pedis, desinens in cyboidem, & id os pedij quod sustinet pollicem: minor pergit extrinsecus ab cyboidem, & vltimũ minimúmque os pedij quod minimum digitum sustinet. Aliquando tenuis eius portio producitur in latus vsque minimi digiti, ipsum extendens, & à reliquis abducens.

Tibiæus anticus. Tibiæus anticus prodiens ex epiphysi superiore & exteriore ossis tibiæ, descẽdit supra superficiẽ ossis eiusdẽ, quæ est inter lineam anteriorẽ & exteriorẽ, quibus adhæret, vt & illi superficiei ad mediũ vsque: ex quo loco vnicũ tendonẽ profert, qui parte antica & ima descendẽs, desinit extrinsecus in duo ossa innominata, nempe in primum crassius & in medium: ac tenui præterea sui portione in primum & maius os pedij quo pollicem extendit, ipsum intro ad alterum pedem adducens. Atque hic musculus cũ præcedente flectit pedem, si vnà ambo agant: At si seorsim, pedem in suum quique latus trahunt. *Digitũ tensor duplex.* Tertius digitum tensor est duplex, vnus ortum ducit ex summa tibia, & secundum longitudinem peronæ insertus sub annulo, agit se in pedem, in quem quinque definit tendonibus ad omnes digitorum articulos pergentibus, & sexto quodam C ad pedij id os, quod sustinet minimum digitum, quo (vt prædiximus) iuuat pedis flexionem. Alter descendit in medium perones, & ipsi aliquantulum insertus, vnico tendine sub annulum transeunte pergit ad pollicem. Notabis verò hos omnes tendines fibras habere neruosas, ligamẽtosas & carnosas sic à se inuicẽ diductas, vt seorsim quod *Postici sex.* sui muneris est æquè agere queãt, ac si plures musculi essent distincti. Idémque sentiẽdum de reliquis qui statim à parte sua carnosa tendines habent distinctos. Sequuntur sex postici, quorum primi duo dicuntur Gemelli propter similitudinem crassitiei, ortus insertionis & actionis. Tertius dicitur Plantaris, quòd absumatur in plantam pedis, vt palmaris in palmam manus. Quartus Soleus à similitudine quam habet cum huius nominis pisce. Quintus Tibiæus posticus, qui descendit secundum partem posticam ossis tibiæ. Sextus & vltimus Digitumflexor, profundo manus æquipollens.

Duo gemelli. Nonnulli ex hoc & ex Tibiæo postico vnicum musculum faciunt, qui tres tendines producat: Alij tres facere malunt, scilicet vt vnus sit tibiæus, alter quatuor digitorum flexor, tertius pollicis flexor. Quòd ad duos gemellos attinet, vnus internus est, & al- D ter externus: internus egreditur ex radice condyli interni femoris, externus verò ab *Quo loco perniones excitentur.* externo condylo. Atque ab illo ortu suo statim carnosi euadentes parte præsertim externa, coëunt paulo post partibus suis carnosis, & cum soleo conflant crassum & magnum tendonem ad mediam tibiam, qui inde in posticam calcis partem inseritur. In hoc ipso tendine perniones dolorosi excitantur. Actio eius est ingressum procurare *Plantaris.* in suum & extremum pedem, dum calcem contrahit versus suam originem. Plantaris omnium minimus & tenuissimus, egreditur carnosus ex condylo externo tibiæ, indéque quatuor fere digitorum latitudinis interuallo, in validum & gracilem tendinem desinit, quem transmittit inter gemellos & soleum ad plantam pedis, vt illic excitet membranam quæ plantam pedis integit, & musculum qui æquipollet flexori subli- *Soleus.* mi manus. Soleus omnium crassissimus ac sub gemellis situs, descendit ex commissura ossis tibiæ & peronæ, atque circa medium tibiæ, postquàm tendinem suum gemellorum tendini admiscuit, tendit in locum prædictum, vt pedem extendat in vsum *Tibiæus posticus.* commemoratum. Tibiæus posticus descendit ex epiphysi posteriore tibiæ & perones,

ipsisque

A ipsisque ferè quam longè patent adhærens, valido tendine, ad extremum velut osseo, inseritur in os scaphoides, & prima duo innominata vt adiuuet obliquam pedis extensionem. Vltimus digitum flexor duplex est, vnus enim oritur ex osse tibiæ, quo loco poplitæus desinit, atque illi ipsi ossi insertus pergit adusque malleolum internum retrorsum, indéque in quatuor digitorū articulos. Alter ortū ducit ex medio ferè perones osse, & ei nonnihil insertus per calcem & astragalum pergit ad pollicem, mixtus cum præcedente: actio ipsorum est primam digitorum dearticulationem flectere, magis vi ligamenti cōmunis, quàm exiguę alicuius portionis tendinis illic desinentis. Vltimā verò dearticulationē eorum insuper numeris est propria insertione flectere. *Digitū flexor duplex.*

De Musculis mouentibus digitos pedis. C A P. X L.

SEQVVNTVR musculi mouentes digitos pedis. Hi omnino sunt octo: vnus in parte superna, septem verò in inferna. Primus prodit ex astragalo, calce & cuboide infra malleolum externum, seu ligamentum eius- B modi ossium cum tibia: atque obliquè ad summum pedem attensus, absumitur in quinque exiguos tendines ad latera quinque digitorum, vt ipsos extrinsecus adducat versus suum principium, ex quo digitorum abductor, & pediosus quòd pedio attensus sit, appellatur. Septem partis infernæ, primus flexor superior dictus, oritur à calce, pedique in longum attensus sub forti membrana (quæ à calce arctè affigitur extremitati ossium pedij, vt confirmet partes sub se contentas) quatuor tendinibus inseritur ad secundas quatuor digitorum dearticulationes, quas flectit. Hìc notandum iuxta suam insertionem findere se hunc musculum, instar musculi manus, qui Sublimis dicitur, vt transitum aperiat profundo, qui (vt diximus) per longitudinem digitorum descendit, cui se adiungit ligamētum quoddam commune membranosum, qui ipsum inuoluit, & ossi affigit per omnem longitudinem infernæ partis digitorum, vsque ad vltimam dearticulationem. Secundus ei manus musculo qui Thenar dicitur, æquipollens, situs in pedis parte interna oritur ex parte interna & caua calcis & astragali, definítque in partem lateralē & interiorem pollicis, quem ab- C ducit à reliquis versus internam partem. Potest is in duos aut tres musculos diuidi, vt Thenar manus, ad adducendum pollicē ad alios digitos quantum opus est planè, quēadmodum in manu diximus. Tertius ei qui in manu Hypothenar dicitur, æquipollēs, egreditur ex calcis parte externa & per pedis latera, ascendens inseritur pariter in latus minimi digiti, vt ipsum abducat à reliquis: cui eidem actioni inseruire potest caro quædam contenta sub planta pedis, quæ adusque illos digitos protenditur, vt & pedi incauando auxiliari potest. Sequuntur quatuor lumbrici qui ex membrana digitorum flexoris profundi inseruntur in partem internam, & lateralem quatuor digitorū, vt eos attrahant in partem interiorem, contrario motu ei quem molitur pediosus. Restant Interosses pedij: hi octo sunt numero quatuor superni, & inferni totidem, differentes ortu, insertione, & actione: superni enim quia adducunt pedem cum pedioso extrorsum, oriuntur à parte anteriore & interiore ossis eius pedij quod minimum fulcit digitum (sic enim & reliqui suo singuli ordine) inferuntúrque in partem exteriorē & anteriorem ossis subsequentis. Inferni contra exeunt ex parte anteriore & exterio- D re ossis eius pedij, quod pollicem fulcit (sic enim & reliqui suo quinque ordine) inseruntur verò in partem internam & superiorem ossis subsequentis, vt ipsum adducant cum lumbricis introrsum, vel vt pedem excauent vt externi, vel vt pedem complanent, quemadmodum de manus inter ossibus diximus.

Numerus. Digitorum abductor seu pediosus. *Flexor superior.* *Thenari æquipolens.* *Hypothenari æquipolens.* *Quatuor lumbrici.* *Interoßium supernorū & infernorum descriptio.*

Epilogus ossium humani corporis. C A P. X L I.

CAPVT in se totum constat ossibus sexaginta quod minus: quod verò maius, sexaginta tribus: nempe cranij sunt ossa quatuordecim, faciei quatuordecim aut septemdecim, dētes triginta duo, ossium cranij octo sunt continentia & sex contenta: continentia sunt os frontis, occipitis, duo sincipitis, duo petrosa Sphenoides seu Basilare, & Ethmoides seu Spongoides. Contenta verò sunt sex, inclusa aurium foramine, Incus, Malleus, Stapes. Quod ad faciei ossa, sex sunt intra aut circa oculi orbitam, vtrinque nempe tria: duo nasi. Duo maxillaria minora, & duo maiora, quæ semper quadrupedibus hoc & manifesto discrimine distincta cernuntur, in homine tam rarum id est, vt mihi nondum

Cranij ossa quatuordecim. *Faciei humanæ ossa quindecim.*

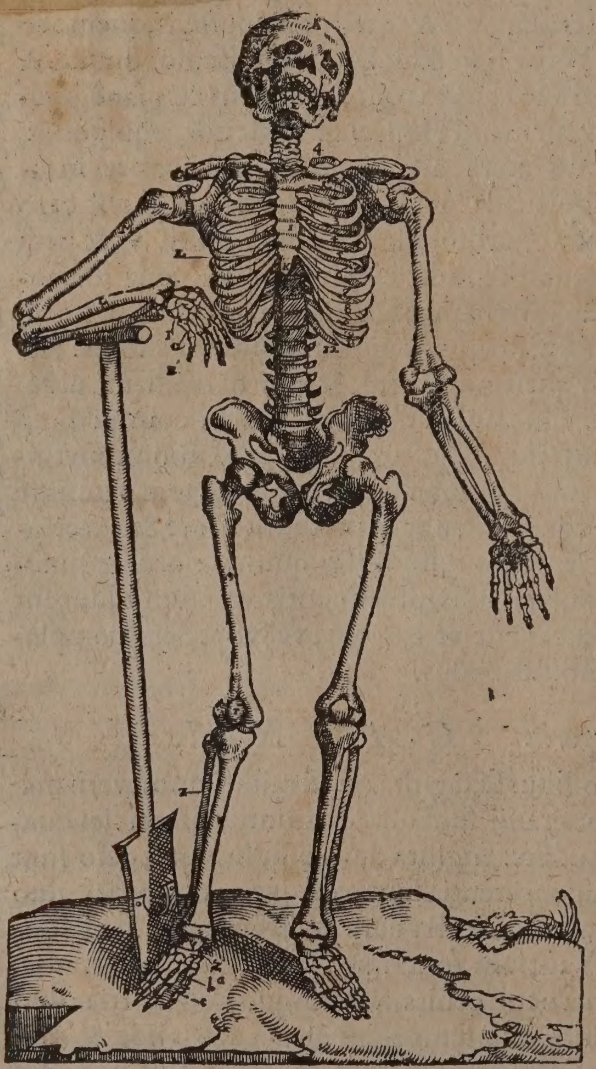
Dentes duo & triginta. *Os hyoides.* *Spinæ ossa quatuor & triginta.* *Duæ claues.* *Costæ 24.* *Sterni ossa 3.* *Brachij totius ossa 62.*

videre cõtigerit: itaque manifesto tantũ discrimine distincta sunt. Duo quæ continẽt A dẽtes omnes superiores, duo interna palati: duo maxillę inferioris in pueris. Vltimum denique os cristæ vnde intermedia cartilago & quasi paries nasi oritur. Duo & triginta dẽtes sursũ deorsúmque æqualiter sunt distributi. Horũ verò octo sunt incisorij, quatuor canini, & viginti molares. Est & aliud ad radicẽ linguæ Hyoides dictũ, semper ex tribus coalescens ossibus: aliquando ex quatuor. Sequuntur ossa spinæ, quæ omnino sunt quatuor & triginta, nẽpe septẽ ceruicis: duodecim Thoracis: quinque lumborũ, sex ossis sacri, & quatuor coccygis. Duo præterea sunt ossa iuguli. Costæ quatuor & viginti, nempe quatuordecim veræ, & decem spuriæ. Sterni ossa sæpius sunt tria: aliàs septem, vt nonnunquam in iunioribus. Hinc ad brachia venientibus numerantur sexaginta duo, ducto ab omoplata initio nempe duæ sunt omoplatæ. Duo brachia seu humeri. Quatuor sunt cubiti ossa, nempe duplex est cubitus propriè, & specialiter dictus & duplex radius. Sexdecim carpi, octo metacarpij, & digitorum triginta. In hũc etiam censum veniunt Sesamoidea: quorum alia sunt interna, & hæc semper duodecim quod minus est, quanquam aliquando plura reperiantur, quorum magna pars B cartilaginis potius quàm ossis nomen meretur: alia externa si Syluio credimus. Restãt ossa cruris quæ (si ossa ilium vtrinque terna numeremus, vt in puellis numeranda sunt) sex sunt & sexaginta, præter Sesamoidea, nempe duo ilium ossa, duo pubis, duo ischij, duo femoris, duo patellæ genu, quatuor tibiæ, nẽpe duo tibiæ propriè dictæ, & perones duo. Quatuordecim Tarsi, nẽpe calx duplex, duo astragali, duo scaphoides, duo cyboides, & sex innominata. Decẽ pedij, quinque scilicet singulis pedibus, & digitorum octo & viginti. Sesamoidea tot pedibus quot manibus contigerunt. Rem totam quò facilius perciperes placuit schemate depingere.

Cruris totius ossa 66.

Declaratio notarum primæ ossium figuræ.

Prima ossium generalis figura.

A. *Os frontis seu coronale.*
B. *Duo ossa sincipitis, vtrinque vnum.* C
C. *Duo petrosa, vtrinque vnum.*
D. *Zigoma.*
E. *Maxilla inferior.*
F. *Clauicula dextra, cui opposita ex altero latere respondet.*
G. *Apophysis superior omoplatæ, acromion dicta.*
H. *Apophysis anterior omoplatæ, coracoides nominata.*
I. *Sternon quod septem veras costas recipit.*
K. *Cartilago xiphoides seu furcula.*
L. *Costæ viginti quatuor, vtrinque duodecim, quarum septem sunt veræ & quinque nothæ: omnes numeris. 1. 2. 3. 4. &c. notatæ.* D
M. *Brachium seu humerus, vulgo os adiutorij.*
N. *Cubitus seu focile brachij maius.*
O. *Radius, vulgo focile minus brachij.*
P. *Carpus ex octo ossiculis coagmentatus.*
Q. *Metacarpium ex quatuor ossibus conflatum.*
R. *Ossa digitorum: tria nempe cuique digito, vt quindecim sint omnino.*
S. *Os femoris.*
T. *Patella seu rotula genu.*
V. *Os tibiæ, seu focile maius tibiæ.*

X. *Perone*

A X. *Perone seu fibula, vulgo focile minus tibiæ.*

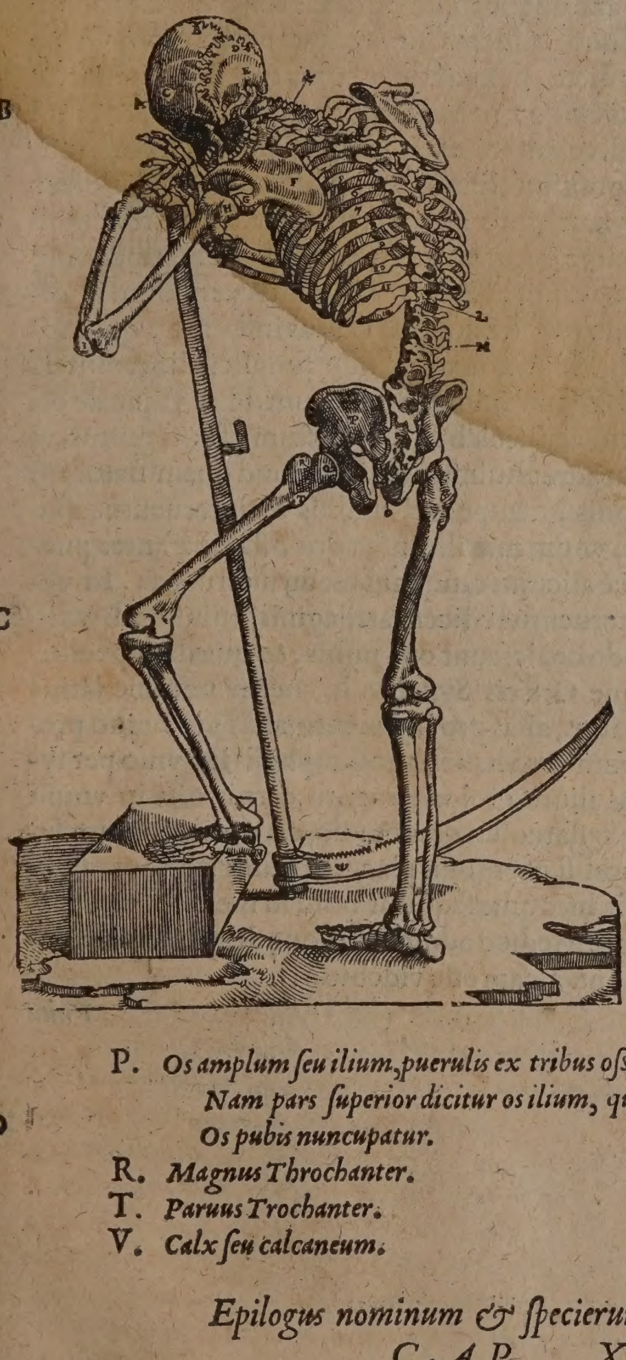
Y. *Astragalus.*

Z. *Scaphoides.* A. *Quatuor ossa tarsi.* B. *Quinque ossa pedij.*

C. *Quatuordecim digitorum ossa, nempe cuique tria & duo pollici.*

Declaratio notarum secundæ ossium figuræ.

Secunda oßium generalis figura.

A. *Sutura coronalis.*

B B. *Sutura sagitalis.*

D. *Sutura lambdoides.*

E. *Os occipitis.*

F. *Omoplata.*

G. *Ceruix omoplatæ.*

H. *Caput brachij seu humeri.*

I. *Eminentia cubiti, Olecranum Græcis dicta.*

C K. *Septem vertebræ ceruicis, quibus ad latus paulo infra, notantur costæ numeris* 1. 2. 3. &c.

L. *Duodecim spondyli seu vertebræ metaphreni dorsive.*

M. *Quinque lumborum vertebræ.*

N. *Os sacrum.*

O. *Os caudæ seu coccygis.*

P. *Os amplum seu ilium, puerulis ex tribus oßibus conflatum: quibus singulis suum nomen. Nam pars superior dicitur os ilium, quæ recipit caput femoris Ischion. Pars anterior*

D *Os pubis nuncupatur.*

R. *Magnus Throchanter.*

T. *Paruus Trochanter.*

V. *Calx seu calcaneum.*

Epilogus nominum & specierum compositionis oßium. *CAP. XLII.*

QVIA Chirurgo fractorum ossium, reparandorum & restituendorum rationem nosse tam necessarium est, quàm eorundem cùm luxata & elocata fuerint reponendorum, neutrum verò intelligi possit ignorata ossium connexione natiua, operæpretium ipsi me facturum putaui, si compensiose describerem, quibus & quot modis ossa inter se componantur. Ossium corporis humani vniuersa compositio & constructio, Græcis Sceletos dicitur. Duobus verò modis ossa illa omnia componuntur, nempe per Arthron,

Sceletos quid. *Duobus in genere modis ossa cōponuntur.*

feu articulum,& per fymphyfim, feu naturalem vnionem. Vtriufque fpeciei multæ A funt aliæ fpecies.

Articuli duæ ſpecies.

Quid diarthroſis & ſynarthroſis

Sunt enim articuli fpecies duæ, nempe diarthrofis & fynarthrofis: quibus hoc intereft,quod diarthrofis offium compofitio eft cum motu manifefto & oculis fubiecto. Synarthrofis verò motum quidem offium habet,fed nõ adeo manifeftum,verùm obfcuriorem. Iterum verò duæ hæ fpecies fubdiuifionem in alias fpecies admittunt.

Diarthroſis ſpecies tres.

Quid enarthroſis.

Quid arthrodia.

Diarthrofis enim fub fe continet Enarthrofim, Arthrodiam, & Ginglymon. Eft igitur Enarthrofis,diarthrofcos fpecies, in qua profunda cauitas caput craffum & longum recipit,cuiufmodi compofitio eft femoris cum ifchio. Arthrodia quando cauitas leuiter cælata caput exiguum & breue admittit,cuiufmodi connexio eft brachij feu humeri cum omoplata: primæ vertebræ cum fecunda.

Quid cephale & quid corone.

Quid cotyle & glene.

Græci propriis nominibus cauitatum & capitum duo hæc genera diftinxêre:nam craffum & lõgum caput Cephale nuncupant,id eft caput abfolutè:exiguũ verò Corone vel Coronon, Capitulũ Latini dicunt. At cauitas profunda eifdem Cotyle,fuperficiaria verò Glene nuncupatur.

Ginglymos quid.

Tertia fpecies Ginglymos dicta, fit quando offa mutuo fe recipiunt & recipiuntur,nẽpe quando in offe cauitas eft quæ oppofiti offis caput excipit, & fimul B in eodem caput exiftit,quod oppofiti offis cauitate excipiatur. Cuiufmodi compofitio eft in cubito & genu,nempe in compofitione femoris cum offe tibiæ. Atque hæc de diarthrofi & tribus eius fpeciebus.

Synarthroſis tres ſpecies.

Sutura.

Gomphoſis.

Harmonia.

Synarthrofis altera articuli fpecies, tres etiam habet fpecies Galeno lib.de offibus, nempe Suturam, Gomphofim & Harmoniam. Sutura offium compofitio eft in modum rerum confutarum, cuius exemplum in offibus cranij habetur. Gomphofis,quando os offi tanquam clauus infigitur, quomodo dentes vtrique maxillæ in fuis alueolis. Harmonia quando fimplicis lineæ interuentu offa componũtur,quomodo nafi & faciei multa offa coëunt. Huc vfque de offium prima conftructione per articulum & fpeciebus eius dictum eft:

Symphyſis quid.

fequitur vt de Symphyfi dicamus. Symphyfis,vt iam admonuimus,nihil eft aliud quàm naturalis offium vnio. Eiufmodi vnio fit duos modis, nempe vel nullius rei interuentu, quo modo coëunt tandem ætatis fucceffu in vnum maxillę inferioris offa,quæ antea puerulis manifeftè diftincta erat,vel materiæ alicuius tanquam medij interuentu. Id verò fit tribus modis, id triplicis medij interuentu fcilicet cartilaginis, cuiufmodi vnio C

Synchõdroſis.

Syneuroſis.

Nerui nomẽ tria ſignificat.

Græcis dicitur Synchondrofis,quo modo coalefcunt offa pubis, & quædam puellorum epiphyfes: vel ligamenti, dicitúrque Græcis Syneurofis, nerui nomine latius vfurpato: aliàs enim pro tendine vfurpatur, aliàs pro ligamento,aliàs pro neruo propriè dicto fenfus & motus authore. Locum vero habet hæc fymphyfis feu vnio per fyneurofim in fterni quibufdam offibus & ilium: vel interuentu carnis offa in vnum

Syſſarcoſis.

coalefcunt,cuiufmodi vnionem Græci Syffarcofim dicunt: fic caro gingiuarum firmat dentes immobiléfque reddit. Quod fi cui minus placet ifta diuifio propter obfcuritates quibus implicita videri poffit,hæc quæ fequitur mihi in mentem venit,ipfius primum à Germano Cortino Doctore Medico admonitus,quę diligenter intuenti & facilior & extra omnem reprehenfionis aleam effe videbitur.

Vnita

D

A

Offa quæ tanquam pali vniuersam corporis humani molem sustinent, sunt, vel

- *Vnita sibi inuicem per symphysim seu vnionem: quæ sic sibi mutuo quasi consita sunt, vt inter ipsa nihil sit dissimile seu heterogeneum, quod saltem oculis notari possit. Talis vnio apparet in duobus ossibus maxillæ inferioris ad mentum, in ossibus sterni, ilium cum coxendicibus, & pubis ossibus inter se: huius vnionis non sunt plures species: per hanc enim fit vt ossa quæ plura & distincta erant, vnius tantùm medij, cartilaginis nempe interuentu conueniant, quod iam reuera cartilago non est, sed in os abiuit.*

B

C

- *Consociata seu composita, per id quod arthron seu articulationem nominant, nempe quando sic concurrunt & colligantur vt inter ipsa heterogeneum aliquid notari possit, sic verò per arthron ossa componuntur duobus modis.*
    - *Vel laxius, nempe per diarthrosim, id est articulationis speciem non admodum arctam, per quam scilicet opportunitatem ad varios motus edendos haberent: huius ossium compositionis seu articulationis tres sunt species.*
        - *Enarthrosis, quando ossis caput, alterius cauitate totum excipitur, & conditur, quomodo os femoris cum osse coxendicis componitur.*
        - *Arthrodia, quando in leuiter cœlata nec adeo depressa cauitate, alterius ossis caput totum non conditur, sed quadam tantum sui parte recipitur: adeo vt nisi natura aliunde (vt ex ligamentis vicinorum musculorum receptaculum sufficiẽs) ossis ei capiti substituisset, in perpetuo luxationis periculo extitisset. Sic humerus cum scapula connectitur.*
        - *Ginglymos, quando ossa se mutuo excipiunt & excipiuntur, cuiusmodi compositio est cubiti cum humero.*
    - *Vel strictius, nempe per synarthrosim quando arctiore nexu composita sunt ossa quod illa nullos in corpore motus obire debebãt. Huius articulationis tres quoque existũt species.*
        - *Gomphosis, quando os vnum altero sic excipitur, quemadmodum clauus cardone suo foramine, vt dentes sua maxilla.*
        - *Sutura, serratim nempe seu crenatim quomodo ossa carnij sibi mutuo: vel squammatim imbricatimve, quo pacto ossa lapidosa cum sincipite coëunt.*
        - *Harmonia, quæ fit simplicis lineæ interuentu quæ ossa frontibus velut aduersis concurrentia discriminat, quomodo ossa nasi componuntur.*

D

Epilogus seu censu̸s musculorum omnium corporis humani. A

Musculus latus seu cutaceus.

ET ante ossa, sic hîc musculos corporis humani recensere decreui. Ergo in facie primus occurrit musculus latus seu cutaceus, ex panniculo carnoso ortus, totum collum & vniuersam ferè faciem contegens. Sequuntur quatuor ad oculorum duas superiores palpebras pertinentes. In oculorum orbitis latent quatuordecim, septem nempe in qualibet orbita: quorũ quatuor recti dicuntur, duo obliqui, & vnus pyramidalis. Sequũtur quatuor nasi, nempe duo externi vtrinque vnus, & duo interni. Hi adducunt, illi diducunt nares. Post hos veniunt maxillę inferioris decem musculi: quorũ duo crotaphitæ dicuntur, seu temporales: duo masseteres seu mansores: duo rotundi (qui mihi videntur potius ad labra quàm ad maxillam attinere) duo parui in ore abditi ab apophysibus pterygoidibus ossis cuneiformis orti: duo oris diductores sui medio neruosi seu tẽdinosi. Hinc se produnt octo labrorum musculi, nempe quatuor superni & totidem inferni, os adducentes seu claudentes, atque diducentes, quo nomine labrorũ adductores, diductorésque dici possunt. In oris velut antro condita est lingua cum decem suis musculis. Quare totius faciei erunt musculi vnus & quinquaginta: in parte antica ceruicis comperiuntur ossis hyoidis musculi, itémque laryngis. Os ergo hyoides tanquam in æquilibrio suspensum tenent octo musculi: quorum duo sunt superni à mento orti: duo ad latus à Styloide apophysi, perforati in medio qua transeant duo oris diductores eo loco neruosi: duo à sterno orti: duo denique à costa superiore omoplatæ ad coracoidem, qui etiam in medio sui sunt neruosi, quo loco duo mastoidei ipsis incubant. Larynx ex tribus cartilaginibus conflatus, octodecim vel viginti habet musculos, quorum sex vel octo sunt communes, & duodecim proprij. Communium duo sunt superni, duo inferni, duo ad latus primæ cartilaginis: quibus duos illos addere possumus qui referando epiglotidi inseruiunt, qui in magnis quadrupedibus semper reperiuntur ad deprimendum epiglotida. Proprij sunt duodecim qui ferè omnes veniunt à secunda cartilagine, vt se in primam & tertiam inserant, quorum quidam sunt ante, alij ponè Thyroidem. Præter hos, duo sunt mastoidei qui C flectunt caput. At in postica ceruicis parte duodecim sunt musculi eiusdem capitis motui destinati, sic vt capiti mouendo quatuordecim musculi sint addicti, duo mastoidei antici, & duodecim postici: nempe duo splenij, duo complexi, quatuor recti, & totidem obliqui, qui valdè breues sunt, adeò vt primam & secundam vertebram non excedant. Ceruix octo habet musculos, quorum duo dicuntur longi autrorsum super corpus vertebrarum: duo scaleni qui sunt ad latus: duo spinati qui sunt secundũ longitudinem spinæ vertebrarum: duo transuersi qui pergũt ad apophyses trãsuersas metaphreni. Thorax musculos habet vnum & octoginta, quorum alij in parte eius sunt antica, alij in postica, alij ad latus: omnésque sunt conbinati, excepto diaphragmate. Horum ergo duo sunt subclauij: duo serrati magni qui à basi veniunt omoplatæ: quatuor parui Rhomboides, duo nempe superni & duo inferni: duo sacrolumbi: duo intra pectus cartilaginum strictores. Sunt præterea viginti duo intercostales externi & totidem interni: viginti quatuor intercartilaginei, nempe duodecim interni & totidem externi: sic vt intercostales & intercartilaginei sint D sexaginta octo, qui cum duodecim commemoratis explent numerum octoginta musculorum. His adde diaphragma Azygon, id est sine pari, habebis Thoracis musculorum numerum ante designatum, nempe vnius & octoginta. Quod si & his addere volueris epigastrij musculos, non valdè reluctabor, quia per accidens exspirationi & inspirationi auxiliantur. Octo igitur epigastrij musculorum quatuor sunt obliqui, quorum duo sunt descendentes & totidem ascendentes: duo recti, quibus addere poteris duos qui ab osse pubis veniunt succenturiatos, si placet eos à capite musculorũ rectorum separare: duo transuersi. Lumborum sex sunt, vel octo musculi, quorum duo lumbos flectunt qui triangulares sunt, duo semispinati: duo sacri: duo in medio sunt dorso, quos ob id rachitas possumus nuncupare. Nunc, vt postea seorsim & distinctè extremitatum musculos expediamus, ad pudenda accedemus. Testiculorum igitur gratia duo sunt comparati musculi, cremasteres seu suspensorij dicti. Ad colis radicem seu perinæum quatuor cernuntur alij, partim vrinæ feminísque ductus gratia: partim colis erigendi causa. Ad vesicæ ceruicem sphincter sedet. Ad recti intestini extrema tres visuntur

Singulorũ oculorũ septem musculi.

Duo qui dicũtur rotũdi, labrorum potius sunt quàm maxillæ.

Totius faciei musculi 51.

Hyoidis octo musculi.

Laryngis 18. vel 20. musculi.

Caput mouet musculis 14.

Ceruicis 8. musculi.

Thoracis musculi 81.

Epigastrij musculi 8.

Lũborũ 6. vel 8. musculi.

Testium 2. musculi cremasteres dicti.

B

A tres visuntur musculi, duo leuatores ani, & vnus sphincter. Iam extremitatum muscu- *Ani 3. musculi.* los exequamur. Sat verò erit vnius tantùm lateris musculorum meminisse, quia cùm corpus vbique geminum sit, quæ de vno dicta erunt, eadem de altero intelligenda venient. Brachij igitur ducto ab omoplatâ initio, musculi quòd minus est, sunt quadraginta duo: nam omoplatæ quatuor numerantur: brachij propriè & specialiter dicti septem vel octo: at cubiti tres, quatuor aut quinque proprij sunt musculi, cubiti nempe motionibus perficiendis destinati: in cubito verò interno septem, in externo existunt totidem: at manus tredecim quod minus est, numerantur. *Brachij totius musculi.43.* Quatuor omoplatæ existunt, Trapezius cucullo monachali similis, qui ipsam sursum & deorsum mouet, & retrorsum trahit. Secundus Leuator. Tertius Rhomboides magnus Trapezio subiectus. Quartus Serratus minor qui in coracoidem inseritur. Brachium mouetur antrorsum, retrorsum, sursum, deorsum, & in gyrum. Pectoralis exortus à clauicula, sterno, & costis vicinis antrorsum ipsum trahit, humilis ab ima omoplatæ costa veniens retrorsum: deltoides sursum: latissimus deorsum, & nonnihil retrorsum. Tres B verò circum omoplatam siti ipsum circumagunt, seu in gyrum mouent. Epomis seu Scapularis, sursum: Superscapularis qui duplex videri potest, retrorsum & deorsum: Subscapularis qui est in cauitate omoplatæ, antrorsum: adeò vt actionis quadam vicissitudine & successione ipsum circumagant: Cubitum flectunt duo musculi, vnus Biceps, alter Brachiæus dictus: extendunt verò vnus, vel duo aut tres musculi: nam si spectes originem, musculus ille duo vel tria habet capita; at vnicam habet insertionem. In cubito interno septem sunt musculi, vnus palmaris: duo carpi flexores: duo pronatores, vnus quadratus, alter rotundus quodammodo: duo digitum flexores, vnus supernus tendens ad secundum digitorum articulum, alter infernus cum quo comprehendimus pollicis flexorem. Cubiti externi musculi sunt, supinatores duo, carpi tensores duo, digitum tensores duo, & abductor seu obliquator vnus: Quatuordecim illi interni externíque cubiti musculi, non quidem cubitum mouent, sed tantum cùm in cubito existant, radium, & cum eo manum mouent. Manus musculi tredecim sunt hi, Thenar qui nō in duos modò, sed & in sex C diuidi posset, tam propter actiones diuersas quas edit, quàm interstitia hiatu manifesto discreta: secundus dicitur Hypothenar qui est minimi digiti, vt Thenar pollicis: tertius abductor pollicis: sequuntur deinde quatuor lumbrici, & sex interosses, quāuis octo notari possint. Crus integrum quinquaginta quod minus est habet musculos. Femoris enim musculos numeramus quatuordecim: tibiæ gratia cōparati sunt vndecim: in tibia siti sunt nouem tres antici & sex postici, qui pedi suam dicarunt operam *Cruris totius musculi.50.* & digitis: in pede siti sunt sexdecim. Ergo quatuordecim femori inseruientium musculorum duo ipsum flectunt, vnus lumbaris dictus, alter à cauitate ossis ilium profectus: ipsum verò extendunt, tres natium authores, & Triceps quem in tres, si placet poteris diuidere. Præter hos circumagunt crus siue femur quadrigemini quatuor, & duo obturatores, quorum internus vnus, & externus alter. Tibiæ vndecim sunt longus, membranosus, quatuor postici (quorum tres ab ischio, alter verò à commissura ossis pubis) Rectus, duo Vasti, Crureus, Poplitæus. Siti in tibia pedis gratia & digitorū, sunt tres antici & sex postici: anticorum duo flectunt pedem; quorum vnus di- D citur Tibiæus anticus, alter Peronæus, quem in duos possis diuidere. Tertius est digitum tensor, quamuis ipse quoque partim pedem flectat, ad quem etiam reuocatur pollicis tensor. Posticorum vnus est digitum flexor, alij pedem extendunt, hócque sunt ordine: duo gemelli, vnus plantaris, vnus soleus, vnus tibiæus posticus & magnus digitum flexor, ad quem reuocatur pollicis flexor. Ex sexdecim in pede sitis vnus est supernus, situs supra pedion, quem digitum abductorem appellamus: alter in planta pedis, nempe paruus digitum flexor, qui ad secundam pergit digitorum articulationem per internum pedem: alter pollici suam dicauit operam, quem pollicis abductorem seu abactorem appellare possis: foras alter cernitur minimi digiti gratia comparatus. His accedunt quatuor lumbrici, prætereа octo intercostes, vel decem si mauis. Et hæc sufficiant de censu musculorum.

Prima censūs musculorum figura, cuius latus sinistrum hominem sua cute tectum depingit: dextrum verò musculos omnes seorsum à se inuicem secretos eodem quo viuenti situ esse solent. A

A. *Musculus qui oculum claudit.*
B. *Qui oculum aperit.*
C. *Crotaphita seu temporalis.*
D. *Zygoma.*
E. *Musculus masseter.*
F. *Musculus supernus, in labrum infernū descendens.*
G. *Musculus qui ad labrum superius & nasi alas pergit.*
H. *Musculus rotundus interna oris tunica abditus.* B
I. *Musculus infernus ad superius labrum ascendens.*
K. *Musculus infernum labrum mouens.*
L. *Musculus infernam maxillam diducēs.*
M. *Musculus mastoideus.*
N. *Leuator omoplatæ.*
O. *Clauicula.*
P. *Musculus subclauius.*
Q. *Serratus minor anticus, ex quinque aut sex costis supernis ad coracoidē omoplatæ conscendens.*
R. *Origo musculi pectoralis à sterno.*
S. *Musculus pectoralis.* C
T. *Deltoides.*
V. *Biceps seu cubiti flexor.*
X. *Brachieus, cubiti etiam flexor.*
Y. *Appendix seu productio præcedentis musculi, quæ & cubiti eiusdem flexionem iuuat.*
Z. *Pronator manus.*
&. *Longissimus seu manus supinator.*
AA. *Carpi flexores.* B. *Digiti flexor supernus.* C. *Digiti flexor profundus.* D. *Palmaris.*

Octo sequentes literarum notæ figuræ minoris manus seorsum à reliquo corpore existentis, imaginem paulo exactius exprimunt.

E. F. G. *Musculi pollicis qui primum & secundum os flectunt.*
HH. *Lumbrici.* I. *Musculus qui minimum digitum retrorsum à reliquis abducit.* D
K. *Annullus carpi.* L. *Fissura quatuor tendonum musculi digitum flexoris superni, qua tendines profundi ascendunt ad tertiam digitorum articulationem.*
M. *Tendines profundi.*
N. *Serratus maior secretus, dilatando Thoraci inseruiens.*
O. *Obliquus descendens epigastrij.*
P. *Transuersus.* Q. *Rectus.* R. *Vmbilicus cum linea alba.*
S. *Vnus succenturiatorum musculorum qui ab osse pubis in recti caput ascendit.*
T. *Obliquus ascendens.*
V. *Membranosus femoris.*
X. *Rectus femoris.*
Y. *Longissimus sutorius dictus.* ZZ. *Duo vasti.* 1.2.3. *Triceps descendens ab osse pubis intus in os femoris.* 4. *Patella genu.* 5. *Os tibiæ.* 6. *Portio musculi gemelli.* 7. *Portio solei.* 8. *Tibiæus posticus seu internus.* 9. 10. *Pedis flexores.* 11. *Digitum tensores.*

Secunda

A *Secunda census musculorum figura, quæ latere sinistro hominem depingit sua item pelle tectum: dextra verò reliquos totius corporis musculos exprimit.*

A. *Os occipitis nudum.*
B. *Splenius musculus in latus sinistrum resupinatus.*
C. *Musculus complexus.*
D. *Musculus spinatus.*
E. *Musculus obliquus ascendens ex spina secundæ vertebræ ad apophysim transuersam primæ.*
F. *Musculus obliquus ascendens à commemorata apophysi transuersa ad occiput.*
G. *Musculus rectus subiectum habens socium.*
HH. *Exprimere deberet Trapezium: sed sculptori inter cælandum excidit.*
I. *Musculus Rhomboides omoplatæ.*
K. *Leuator omoplatæ.*
L. *Exiguus musculus instratus cauitati quæ est supra omoplatæ spinam.*
M. *Musculus deltoides ex spina omoplatæ.*
N. O. *Superscapularis quam frustra nonnulli duplicem faciunt.*
P. *Musculus deprimens & retrorsum trahens brachium, veniens ab angulo inferiore omoplatæ.*
Q. *Musculus latissimus.* R. S. *Duo musculi cubitum extendentes.*
T. *Portio brachiei cubitum flectentis.*
V. *Origo musculi longissimi manus supinatoris.* u. *Olecranum seu tuber cubiti.* X. *Os cubiti.* YY. *Portio duorum musculorum carpiflexorum.* Z. *Musculus digitum tensor.* &. *Vnus ex carpi tensoribus, biceps & bicaudatus.*
A. *Alter carpi tensor priori socius.* BB. *Abductor pollicis.* C. *Pollicis tensor.*
D. *Annullus seu ligamentum tendonum.* E. *Rhomboides, seu serratus superius & posticus.* F. *Sacrolumbus duodecim habens tendines.* G. H. *Semispinatus.*
I. *Musculus Rhomboides seu serratus posticus & infernus.* K. *Musculus lumbaris seu triangularis potius.* L. *Primus & crassior natium musculus resupinatus in latus sinistrum.*
M. *Secundus natium musculus, situ & magnitudine.*
D N. *Tertius & minimus natium.* OOOO. *Quadrigemini quatuor.* P. *Obturator internus.* Q. *Obturator externus.* R. *Magnus Trochanter.* S. *Vastus externus.*
T. *Primus tibiam flectentium quem ampliatum seu auctum dicere possis.* V. *Secundus.* X. *Tertius, ambo interni.* Y. *Maxima pars tricipitis.* AA. *Gemelli.* B. *Solæus*
1. *Thenar pedis.* 2. *Digitum flexor pedis paruus.*

FINIS LIBRI QVINTI.

 A

DE TVMORIBVS CONTRA naturam in genere.

LIBER SEXTVS. B

Quid Tumor contra naturam, vulgo Apostæma dictus, & quæ illius sint differentiæ. CAP. I.

Quid apostæma vulgo dictum. Apostæmatum seu tumorũ cõtra naturã causa materialis.

APOSTÆMA vulgò dictum, affectus est contra naturam, ex triplici morborum genere intemperie, mala conformatione & continui solutione, in actionis læsionem coëuntium, compositus & connexus. Hunc facit humor seu materia alia quæuis humori proportione respondens, partis, corporisve eius cui insidet functionem abolens, debilitans, aut deprauans. Apostæmatum differentiæ è quinque potissimum rebus duci solent: quantitate, materia, accidentibus, partium quas obsident natura, causis denique efficientibus. Has visum est facilioris doctrinæ gratia sequenti schemate describere. C

De Tumorum differentiis Tabula.

Apostematum differentiæ ex quinque maximè rebus ducuntur.

- *Ex quantitate, ratione cuius apostæmata dicuntur.*
  - *Magna, quæ Galeno libro de tumoribus contra naturam, & libro 2. ad Glauconem, phlegmonarum quæ in partibus carnosis contingũt nomine generali comprehenduntur.*
  - *Mediocria, vt furunculi.*
  - *Parua, cuiusmodi Auicennæ bothores & pustulæ dicuntur, scabieique & lepræ genus omne, omnes denique exiguæ eruptiones.*
- *Ab accidentibus, vt*
  - *Colore, vnde dicuntur apostæmata alba, rubra, citrina, flaua, liuida, nigra, & alterius coloris.*
  - *Dolore, duritia, mollitie, aliisque similibus, vnde apostæmata dicuntur, dolentia, indolentia, dura, mollia, & sic de reliquis.*
- *A materia, ex qua gignũtur & fiunt: quæ, est vel.*
  - *Naturalis.*
    - *Calida, eáque vel*
      - *Sanguinea, vnde vera plegmone.*
      - *Biliosa, vnde verum erysipelas.*
    - *Frigida eáque, vel*
      - *Pituitosa, vnde verum oëdema.* D
      - *Melancholica, vnde scyrrhus legitimus.*
  - *Non naturalis quæ bonitatis naturæ suæ limites excesit: vnde tumores illegitimi ergo, ex*
    - *Sanguinea*: *Carbunculi, anthraces, Gangrena, estiomenus, Sphacelus fiunt.*
    - *Biliosa*: *Craßiore quidem herpes excedẽs, Tenuiore vero Herpes miliaris.*
    - *Pituitosa*: *Apostæmata aquosa & flatuosa, scrophulæ, nodi, tumorésque omnes & excrescentiæ phlegmaticæ.*
    - *Melancholica*: *Scyrrhus exquisitus seu illegitimus, durities, & cancrosi tumoris genus omne.*
- *Ex partium quas obsident conditione & natura, vnde ophthalmia oculi phlegmone. Parotis iuxta aures tumor, paronichia ad vnguium radices, de similibus idem esto iudicium.*
- *A causis efficientibus, seu potius efficiendi modo. Sic enim apostæmata alia per fluxionem fieri dicuntur, alia per congestionem illa ferè calida sunt, hæc ferè frigida, vt ex sequenti capite amplius innotescet.*

A *De causis generalibus Tumorum.* CAP. II.

POSTÆMATVM causæ generales duæ existunt, fluxio nempe & congestio. Fluxiones fiunt vel partis mittētis occasione, vel recipientis: pars quidem mittens ideò à se humores amandat, quod quæ ipsi insidet, excretrix facultas eorum vel copia, vel qualitate molesta, irritetur ad expulsionem. Pars recipiens attrahit & excipit caloris, doloris, imbecillitatis (seu natiua illa seu accidentaria sit) laxitatis meatuū, & decliuioris situs occasione. Caloris, in quacunque parte extiterit, causæ tres esse solent, nempe motus omnis immoderatus (sub quo & frictiones continentur) calor externus seu ab igne, seu à sole, & medicamentorum alimentorúmque acrium vsus. Doloris verò causę quatuor existūt, prima est intemperatæ rei subitus & rapidus incursus, ab alicuius quatuor primarū qualitatum efficientia: Secunda est continui solutio à vulnere, luxatione, fractura, tortione, contusione, distentione: Tertia est partis exquisitus sensus, neque enim si os B diuidas vel frigori, soliue exponas, dolorem sentias. Quarta est facultatis animalis velut attentio: alio enim conuersus à doloris agente causa animus minus dolorem percipit. Pars imbecillis est natura vel casu aliquo: natura quidem vt glandulæ & viscerum nobilium emunctoria. Casu verò vt si ipsam diu aliqua intemperies, acerbus dolor, fluxio ingens, exercuerit & fatigarit. Sic enim robur minuitur & meatus dilatantur. Sed & situs decliuis humorum decubitui opportunitatem præbet. Causæ congestionis duæ sunt præcipuæ, nempe virtutis concoquentis, quæ in parte residet infirmitas: vnde frustratur affluentis alimenti in partis substantiam assimilatio: & excretricis facultatis ipsius debilitas: dum enim superflua nequit pars excernere, crescit ipsorum in dies cumulus. Atque hinc sępius frigidorum apostæmatum à crasso & lento humore origo, vnde curandi difficultas maior. Denique quàm multæ sunt apostęmatum causæ, omnes ad tres reuocantur, nempe ad primitiuas seu externas, ad antecedentes seu internas, ad coniunctas seu continentes, vt fusius dicemus postea.

Quibus maxime modis tumores cōtra naturā fiant.

Caloris tres causæ.

Doloris causæ quatuor.

Causæ imbecillitatis duæ.

Duæ causæ congestionis

C *Apostæmatum seu tumorum signa in genere.* CAP. III.

PRIVSQVAM Tumorum curationem aggrediaris, eorum species & differentias nosse oportet, harum verò petenda notitia ex signis propriis, eadem qua in aliis morbis via. Sed quia propria & præcipua tumorum signa ducuntur ab essentia partis quam occupant, habenda in primis partium notitia est, sciendúmque quæ ipsarum sit essentia, quæ cōpositio. Vtrúque anatomes peritia, & læsæ functionis obseruatione perfectè docemur, cùm præsertim affecta pars ex earum est genere quæ in intimo latent corpore: nam partes externæ tumore præter naturā affectæ sint, necne. Cognoscimus comparatione eius quòd secundum naturam est, ad id quod contra naturam esse dicitur. Partem enim sanam cùm ægra comparātes, facilè iudicabimus, num tumore pręter naturam occupetur. Sed quia non satis est Chirurgo signa hæc vniuersalia nosse (nam & hæc vulgus nouit) attendere debet ad magis propria & propinqua. Hæc autē D ex materiæ & humoris quo constant tumores discrimine petuntur. Sic enim docet Galenus, tumorum differentias omnes nasci ex influentis materiæ & tumorē creantis natura & conditione: noscuntur etiā ex his quæ superueniunt accidentibus vt colore, calore, duritia, mollitie, dolore, tensione, renitentia. Ergo dolor, calor, rubor, & tensio sanguineum humorem indicant: frigiditas, mollities, & dolor non ita acer, pituitosum: tensio, durities, partis liuiditas, & punctorius quidam per interualla dolor, melancholicum. Color citrinus & pallidus, dolor mordax sine partis duritie, biliosum. Sed & apostæmata periodos & exacerbationes habent humorum ex quibus fiūt naturam & motum sequentes. Quare ex motu & paroxysmo, nōn erit difficile humoris speciem internoscere: vt enim verè, sic & matutinis horis sanguinis incitatio est: vt æstate, sic & horis meridianis bilis flauæ: vt autumno, sic & horis vespertinis humoris melācholici: vt hyeme, sic & horis nocturnis humoris pituitosi, exacerbationes vigent. Docent enim Hippocrates & Galenus annum ipsum circuitus habere morborum, adeò vt quæ est quatuor anni temporum, eadem sit quatuor diei quartarum ad humorum impetus, & motus proportio. Apostæmata sanabilia quatuor exigunt tem-

Præcipua tumorum signa ducuntur ab essentia partis.

Lib. 2. ad Glauc. & 13. method.

Sanguinei tumoris signa propria

Melancholici.

Biliosi.

Tumorū notitia ex motu & exacerbatione.

Lib. 2. epid.

Quid principium apostematis. *Quid incrementum & status.* *Quid declinatio.* pora principium incrementum, statum & declinationem: atque pro eiusmodi temporum varietate variãda est remediorum ratio. Principium tumoris ex eo agnoscimus, cùm pars tumere incipit. Incrementum, cùm tumor, dolor, & alia accidentia apertè crescunt & promouẽtur. Statum, cùm supradictorum symptomatum nulla fit accressio, sed singula quæque quòd ad summum peruenerint, in suo statu permanent velut immota, nisi ipsa tumoris materia degeneret, & in aliam se humoris speciem induat: declinationem, cùm tumor, dolor, febris, inquietudo minuũtur. Hinc verò præsagiet Chirurgus, quis tandem tumoris futurus sit terminus: nam tumores quatuor modis *Tumores quot modis terminãtur* terminari solent, modò repercutientibus humorum ipsos efficientium motus non intercipiatur, vel ipsi sine vlla occasione manifesta retro in corpus non refluant. Primò ergo terminantur insensibili transpiratione, seu resolutione. Secundò suppuratione, cùm materia coquitur, & in pus abit. Tertiò induratione, cùm in scyrrhum degenerat, humoris tenuiore parte resoluta. Quartò qui est omnium teterrimus, partis corruptione & Gangrena, cùm scilicet ipsa humoris impetu influentis vel copia vel qualitate, vel vtraque victa in eam intemperiem deuenit, vt propria ipsius depereat actio. B Optimum est resolutione tumorem terminari: pessimum corruptione velut ambigũt *Signa tumoris resolutione terminandi.* suppuratio & induratio: quanquam illa longè hac est melior. Signa quibus præsagiet Chirurgus apostæma terminandum resolutione, sunt tumoris, doloris, pulsationis, tensionis, caloris & aliorum accidentium remissio, membri insolita alacritas & pruritus: atque hoc ferè modo terminantur apostæmata calida, quòd calidus humor tenuitate sua resoluatur facilius. Suppurationis signa sunt doloris, caloris, tumoris, pul- *Suppurationis signa.* sationis & febris intensio: nam Hippocratis sententia dũ pus fit, dolores & febres ma- *Signa & causa tumoris, scyrrhũ terminandi* gis fiunt, quàm pure iam confecto. Attentum verò esse Chirurgum oportet ad suppurationis huius, dum fit, notitiam. Sępè enim pus latet, propter (vt ait Hippocrates) obiectę & obtentæ partis crassitiem. Signa apostæmatis in schirrosam duritiem abeũtis, sunt tumoris diminutio, & durities in parte derelictã. Causa non abeuntis cum tumore duritiei est naturæ infirmitas, humorum crassities, & lentor, & Chirurgi imperitia, qui nimium resoluẽtibus diutius vsus, tenuiore humoris portione resoluta, reliquæ portioni crassiori quò fæcis terrenę instar concreta subsideret, occasionem attulit. Sic C enim figulina ad solis ardorem resiccata indurãtur. Sed & alia ratione Chirurgus imperitus, scirrhosæ duritiei ansam potest præbere: nimio nempe repercutientium vsu *Gangrenæ imminentis signa.* condensata cute & incrassatis humoribus. At apostæma in gangrenam facessere ex eo intelliges, si caloris, ruboris, doloris, pulsationis & tensionis accidentia fuerint intensiora, quàm in suppuratione esse soleant: si dolor statim sine causa manifesta cessauerit, si pars liuescat, nigrescátve, si denique fœteat. Sed fusius de hac re postea cùm de *Delitescentia vulgò dicta, causa & signa.* Gãgrena & Sphacelo agemus. Subita & sine causa manifesta tumoris diminutio signũ est relapsæ & conuersæ intro in corpus materiæ, cui rei occasionem præbent immodicus refrigerantium vsus. Aliquando & flatus multus ipsi materię permixtus, etsi in admotis nihil peccatum fuerit. Humoris hunc in corpus regressum sequuntur febres, multáque alia symptomata maligna, vt Syncope & Conuulsio per translationem ad partes nobiles.

De Apostematum prognosi.

CAP. IIII. D

Tumores frigidi diuturnioris sunt curationis. TVMORES ab humore melancholico, phlegmatico, crasso denique lento & viscoso ad sui curationem longius tempus exquirunt, quàm qui sunt à sanguine aut bile. Difficilius verò curãtur qui ab humoribus sunt non naturalibus, quàm qui sunt ab humoribus qui naturæ adhuc tenentur dominio. Nam qui à natura desciuerunt humores, magis qualitate quàm quantitate peccant, varias rerum à natura abhorrentium formas sub- *Qui à materia non naturali fiunt tumores difficilius sanantur.* eunt, quæ nulla cum humoribus naturalibus similitudine & affinitate iunguntur, vt sæui, pultis, mellis, amurcæ, fæcis vini: imò & corporum solidorum, vt lapidis, arenæ, carbonis, festucæ, non rarò & animalium, vt vermium, serpentum, similiúmque monstrorum. Tumores qui partes internas, & viscera nobilia obsident, periculosiores sunt & lethaliores, vt & illi qui in articulis aut ad articulos existunt. Periculosi & illi tumores existunt, qui magna vasa, vt venas, arterias, & neruos

A neruos obsident Hæmorrhagiæ, spirituum resolutionis & conuulsionis metu. Sic & enormi magnitudine apostæmata, sæpè lethifera sunt, ob magnam quæ fit, ipsis apertis, spirituum resolutionem. Quæ in scyrrhum degenerarunt apostæmata diuturni omnia temporis, & operosæ sunt curationis: vt & hydropicorum, elephanticorum, lẽtiginosorum & omnium cacochymorum: sæpè enim in vlcera maligna & malè morata abeunt. *Hip. aphor. 8. sect. 6.*

Tumorum contra naturam vniuersalis curatio.
CAP. V.

IN apostæmatum curatione tria veniunt obseruanda. Primum est essentia apostæmatis: secundum est qualitas humoris apostæma committentis: tertium partis obsessæ temperies. Prima indicatio ab essentia, id est tumoris magnitudine aut exilitate ducta, curandi rationem euariat, nam pro tumoris magnitudine augenda, minuendáve sunt remedia. *Quæ consideranda in tumorum curatione aggredienda.* B Secunda ab humoris natura ducta curãdi quoque cõsilia immutat: aliter enim Phlegmone quàm Erysipelas, aliter Oëdema quàm Scyrrhus, aliter simplex quàm compositus tumor curãda veniunt. Sed & tumorem ab humore non naturali aliter curaueris, quàm cum qui est ab humore naturali, & aliter eum quem facit congestio, aliter eum quem defluxio. Tertia indicatio à natura partis in qua tumor residet, sumitur. Per partis verò naturam, temperiem, conformationem, situm & facultatem, functionémque intelligimus. Tẽperies indicat alia remedia partibus carnosis, vtpote humidioribus: alia neruosis, nempè siccioribus conuenire: alia enim oculo, alia gulæ admoueris, alia partibus quæ substantiæ raritate fluxionem facilius admittunt, alia his quæ densitate eandem respuunt. *Quid per partis naturam intelligendum.* Situs verò partis apprimè venit considerandus, si nempe connexionem pars habeat cum magnis vasis: si opportunitatem habeat humoris & puris concepti effundendi. Facultatis nomine vsum Galenus, & sensum partis intelligit. Huic autem curandi multiplex indicatio. Partium enim aliæ sunt principes, vt cerebrum, cor C & iecur: harum namque virtus in vniuersum corpus per neruos, arterias & venas peruadit. *Quid per partis facultatem intelligẽdum sit* Aliæ principes quidem non sunt, sed tamen ita necessariæ, vt sine his animal superstes esse nequeat, vt ventriculus. Aliæ sensu sunt acerrimo præditæ, vt oculus, mẽbranæ, nerui, tendines. Itaque neque acria, neque mordicantia medicamenta ferre possunt. His indicationibus in mentem reuocatis, perficietur indicatio tribus sequentibus intentionibus: si scilicet humorem spectemus influentem, vel qui est paratus influere: si materiam coniunctam se humorem parti impactum: si accidentium correctionem: sic tamen vt semper ordinis vrgentioris, & causæ ratio habeatur. *In curatione perficiẽda quæ cõsideranda.* Ergo initio ad materiam antecedentem apponenda sunt repercutientia, fortia vel debilia ad tumorem qui fit adhuc attendentibus, sex tantùm cõditionibus tumorum exceptis. Prima est si materia tumoris sit venenosa. Secunda, si abscessus sit criticus. Tertia, si iuxta viscera nobilia fiat fluxio. Quarta, si crassa sit materia, lenta & viscida. Quinta, quando in imó latet materia, id est per profundas venas influit. Sexta, cùm in adenosa corpuscula incumbit. *Quæ dehortentur nos ab vsu repercutientium.* Quod si plethora corpus vniuersum occupet, diæta conuenienter D instituenda est, vacuatio & phlebotomia, frictiones & balnea imperanda, cacochymiã emendabunt diæta & purgatio. Si fluxionem inuitarit partis recipientis imbecillitas, corroboranda illa erit. Si inferiore situ pars existat, ita componatur æger, vt pars excipiens, quantum fieri poterit, superiore sit situ. Si dolor, fluxionis in causa sit, anodynis ipsum sedabimus. Si leuitas humoris fluxionem faciat, medicamentis & alimentis erit inspissandus. Quod verò spectat ad materiam parte contentam, quia ipsi contra naturam est, vacuari inde postulat resoluentibus, vt cataplasmatis, litu, fotu, cucurbitulis: vel vacuantibus vt scarificatu, vel suppurantibus procurata vomica. Quod denique ad coniuncta pertinet accidentia, febrem nempe, dolorem & similia, mitiganda illa erunt medicamentis anodynis, lenientibus, & relaxantibus, vt fusius dicemus postea.

De quatuor primis & generalibus Tumoribus, aliísque quæ ad hos reuocantur, Apostæmatibus. CAP. VI. A

Qui tumores ad phlegmonem reuocentur. PRÆCIPVI tumores & summi quos humorum gignit congeries, quatuor sunt, Plegmone, Erysipelas, Oedema, & Scirrhus. Ad hos innumeri alij reduci & reuocari possunt, diuersis distincti nominibus pro causarum efficientium & partium excipientium varia conditione. Ad Phlegmonem ergo reuocantur Phygethlum, Phyma, Furunculus, Carbunculus seu Anthrax, Ophthalmia, Synanche, Bubo, omnia denique calidorum & humidorum tumorum genera. *Qui ad erysipelas.* Sub Erysipelate continentur Herpes miliaris, Estiomenus, Formica, Impetigo: omnia denique quæ bilis parit apostæmata. *Qui ad œdema.* Ad Oëdema reuocãtur Atheromata, Steatomata, Melicerides, Testudo, Talpa, Ganglion, Nodus, Scrophula, Lupia, Hydroscele, Ascites, Leucophlegmatia: imò & flatuosi omnes tumores quos pituitæ corruptæ parit prouentus. *Qui ad scirrhum.* In Scirrhi genere censentur, Cancer, Lepra, Elephantiasis, Verrucæ, Myrmecia, Clauus, Thymus, Varix, Morphæa nigra B & alba, omniáque ab humore melancholico apostæmata. Dicendum nunc de his tumoribus in specie, ducto à Phlegmone initio.

De Phlegmone. CAP. VII.

Quid vera phlegmone. PHLEGMONES nomen generale est ad omnia apostæmata, quæ sanguinis inflammati congeries parit. Vera Phlegmone illa dicitur, quæ à sanguine fit laudabili, sola quantitate peccante. At illegitima Phlegmone, seu apostæma phlegmonosum, aliud sibi & speciale assumit nomen: nempe Carbonis, Furunculi, Gangrenæ, Sphaceli, & similium pustularum malignarum. Sic dum variorum humorum, vnà cum sanguine, in vnum tumorem fit confluxus, variæ phlegmonosi apostæmatis species, varijs nominibus, pro humoris exuperantis ratione, exurgunt: vt si parcior pituita sanguinis maiori copiæ admixta fuerit, dicetur Phlegmone oedematodes: si contra pituitæ maior sit copia, Oedema phlegmonodes, & sic de cæteris: ita semper tumori nomine indito, vt dicatur de eo id quod exuperat. Notandum ergo eiusmodi tumorum differẽtias omnes ex eo manare, quòd tumorem efficiens sanguis sola quantitate peccet, vel qualitate. *Aliud phlegmone, aliud tumor phlegmonosus.* Si quãtitate quidem sanguis peccet, eum tumorem efficit, quem nos Phlegmonem propriè dicimus. Si qualitate, tumorem facit phlegmonosum, quòd nempe eius materia à sanguinis bonitate multum desciuerit. Cæterùm sanguis qualitate peccare dicitur, vel admixtione alienæ materiæ, vt pituitæ, bilis, aut humoris melancholici, vnde Phlegmone Oedematodes, Erysipelatodes & Scirrhodes: vel corruptione propriæ substantiæ, vnde Carbunculi, Anthraces & Gangrenæ genus omne: vel concretione, cùm nempe natura, sperata & tentata suppuratione, frustratur vitio vel aëris vel ægri, vel Medici errore: atque hinc non rarò Atheromata, Steatomata & Meliceriides. Hæc de veræ Phlegmones materia simplici, vnius generis & similari, quanquã sint à veteribus adnotata, sciendum tamẽ est re vera nullum existere Apostæma, cuius materia vnius & simplicis humoris naturã exquisitè referat, citra omnem alienæ ma- D teriæ admixtionem: nam vnà cum sanguine omnes pariter humores sunt admixti, à sanguinis tamen copia prædominãte, sanguinei quasi ex solo sanguine sint, dicuntur. Itaque si vlli tumores vnius & simplicis humoris naturam referunt, non illi quidem ab humore naturali sunt tumores, sed ab humore corrupto, vitiato, & qualitate peccante: sic enim sanguis per adustionem in bilem aut melancholicum humorem degenerat. *Gal. lib. de tum. & 2. ad Glauc.* Phlegmone igitur vera definitur Galeno tumor cõtra naturam à sanguine laudabili, maiori copia in partem aliquam irruente. Hic tumor etsi sæpius carnem occupet, nonnunquam tamen & in ossibus fit, testibus Hippocrate & Galeno. *Hip. lib. de vuln. capit. Gal. lib. de tum. præter nat.* Fit verò & generatur hoc modo Phlegmone, cùm sanguis maiore copia in partem aliquam influit: primum partis ipsius læsæ maiores venæ & arteriæ implentur, indéque mediæ ad minimas vsque, & capillares venas. Ex his ita distẽntis, exudat sanguis per poros & osculа roris instar: hoc primum implentur inania spatia quæ partibus similaribus sunt interiecta. Hinc eodem illo sanguine partes circumfusæ omnes opplentur, maximè

A verò caro, vt quæ ſubſtantiæ ſuæ ſpongioſa velut raritate ad excipiendas fluxiones ſit magis opportuna. Inde verò nerui, tendines, membranæ & ligamenta pariter inferciuntur: ex quo neceſſariò ſequitur tumor ob repletionem, quæ naturæ modum excedit: hinc etiam tenſio & renixus: ſed & dolor vnà inuadit, tum ratione tenſionis, tum caloris præter naturam. Pulſus verò in ipſa inſuper parte ſentitur manifeſtus, præſertim dum pus fit: quòd venæ, arteriæ, & nerui maximè dolore afficiantur, dum nonmodò intus à feruidi humoris influxu incaleſcunt, ſed & extus à circumſtantibus partibus comprimuntur. Ergo cùm ad prædictas omnes partes dolor perueniat, quod immoderatius incaleſcant & comprimantur, arteriæ quæ in perpetuo ſunt diaſtoles & & ſyſtoles motu dum dilatantur, ad partes reliquas inflammatas allidũtur, ex quo dolor ille pulſatilis. Adde quòd arteriis tum copioſiore & feruidiore ſanguine oppletis, maior incumbit refrigerij, ex allecto ambiente aëre, quærendi neceſſitas: quare cum partibus illis vicinis tenſis & dolentibus, ſępius velut confligere neceſſe habent. Hinc ergo pulſus in phlegmone, qui Galeno definitur arteriarũ dolorifica & ipſi ægro ſen-
B ſibilis agitatio: aliàs enim quandiu integra fruimur ſanitate pulſum arteriarum non percipimus. Itaque valdè notandæ ſunt duæ illæ pulſus ſeu doloris pulſifici in phlegmone cauſæ, nempe feruor & copia ſanguinis, vaſis, arteriiſque contenti (quæ arterias ad motum, id eſt diaſtolem & ſyſtolem ſolito frequentius & vehementius incitant) & earundem arteriarum compreſſio atque anguſtia, ob vicinarum partium repletionẽ & diſtenſionem, cuius occaſione, vibrato & frequenti arteriarum pulſu afflictæ & alliſæ dolent. Hinc vulgò aiunt in parte phlegmone obſeſſa, ſe feriẽtis velut mallei ſenſum & ictus percipere. Sed & præter hunc arteriarum pulſum, alter ab ipſis humoribus dum putreſiunt & in pus abeunt, editur velut pulſus cum pruritu, ex vaporum ſuſcitatorum permixtione, impulſu & agitatione. Caloris in phlegmone cauſa eſt ſanguis, qui dum copioſius in partem influit, velut conculcatus cogitur, facítque obſtructionem, ex quo trãſpirationem prohiberi, putreſceréque ſanguinem neceſſe eſt à calore præter naturam. Rubet verò phlegmone à ſanguine concluſo: quia humoris in parte dominantis color in ſubtenſa cute relucet.

Pulſantis doloris cauſa in phlegmone.

Comm. ad aph. 21. ſectio. 7.

Alter pulſus in phlegmone.

C

De cauſis & ſignis Phlegmones. CAP. VIII.

PHLEGMONES cauſæ trium ſunt generum: nam aliæ primitiuæ exiſtũt, aliæ antecedentes, aliæ coniunctæ. Primitiuæ ſunt lapſus, contuſiones, extenſiones, labores immodici, frictiones, vnguentorum acrium admotiones, vſtulationes, inſolationes, diæta inconſiderata, & multi ſanguinis procreatrix. Antecedentes cauſæ ſunt, copioſioris ſanguinis redundans in venis multitudo. Coniũctæ ſunt ſanguinis in parte aliqua impacti collectio. Phlegmones ſigna ſunt tumor, tẽſio, renixus, calor febrilis, dolor, pulſus (maximè dũ pus fit) rubor, & alia quibus ſanguinis ſignificatur redũdãtia. Atq; exigua quædã phlegmone reſolutione ſępius terminatur. Ingens verò ſuppuratione, aliquando etiã in ſcyrrhum & ſcirrho ſimilem tumorem deſinit: aliàs verò in Gangrenam, cùm ſcilicet partis obſeſſæ facultas & natiuum robur fluxionis, vel magnitudine, vel malignitate obruitur,
D vt eſt à Galeno proditum. Horum omnium cõtemplationem inire debet Chirurgus, vt remedia conuenientia pro morbi natura, tempore, & partis affectæ conditione apponere & variare poſſit.

Cauſæ phlegmones primitiuæ.

Antecedẽtes & coniunctæ.

Signa phlegmones.

Li. de tum.

De veræ Phlegmones curatione. CAP. IX.

CHIRVRGVS in veræ Phlegmones curatione, quatuor ſcopos ſibi proponet. Primus erit de diæta. Hæc quia phlegmone calidus affectus, febrem ciet, ex refrigerantibus & humectantibus inſtituenda erit, conuenienti rerum ſex non naturalium vſu, nempe aëris, cibi & potus, motus & quietis, ſomni & vigiliarum, repletionis & inanitionis, animi denique pathematum. Ergo purum & nitidum aërem deliget, non æquo humidiorem fluxionis metu, frigidiuſculum tamen. Cibos imperabit qui moderata ſint frigiditate & humiditate, vitatis illis qui copioſiorem ſanguinem generant: huiuſmodi erunt iuſcula minimè pinguia, borraginis, lactucæ, oxalidis & chicorij decocto ſaporata: interdicet

Qualis diæta in phlegmone præſcribenda.

omnibus aromatibus, itémque alliis, cæpis, omnibúsque quibus incalescit sanguis, A cuiusmodi existunt pinguia & dulcia omnia, vt quæ flammam facilè concipiant. Vinum bibet æger tenue & valdè dilutum: vel si vehemens febris adfuerit, aquam decoctionis glycyrrhizæ, hordei, amygdalarum dulcium aut hydrosaccar: habita tamen semper ratione virium, ætatis & consuetudinis. Nam si ea sit ætate, aut ita vitam instituerit, vt vini vsu carere nequeat, eo vtetur, sed omnino moderato. Quies imperanda: motu enim corpora omnia incalescunt, cauebit verò in primis ne partem phlegmone tentatam exerceat metu nouæ fluxionis. Somni sit moderati: nec, si plethoricum habuerit corpus, interdiu dormiat, præsertim statim à pastu. Cibi sit parcissimi, aluo sit semper molli, hanc mollitiem si natura desit arte studeat comparare, frequenti nempe clysterum & glandium vsu. Omnes animi perturbationes vehementiores, vt odia, irã, & rixas fugiat. A coitu penitus abstineat. Hac viuendi præscripta lege veniendum erit ad secundum scopum, nempe fluxionis diuersionem quæ fit ipsius sublatis causis, plethora nempe & cacochymia. Vtrũque id vitij genus castigabimus purgatione & phlebotomia, si vires & ætas permiserint. Quòd si pars excipiẽs imbecillis fuerit, roborãda B veniet iis quæ meatuũ laxitatẽ adstringũt, humoris impetu in contrariũ reuocato cucurbitulis, frictionibus, vinculis. Quòd si partem diuexet dolor, vnde fluxionis sæpè occasio leniendus erit medicamentis dolorem sedantibus. Tertius scopus est de causa coniuncta expugnanda. Hunc scopum vt consequamur, phlegmones rationem per sua tempora inibimus, Principium nempe, Incrementum, Statum & Declinationẽ. Hinc enim petenda indicatio varietatis medicamentorum. In principio namque repellentibus vtimur ad materiam phlegmones influentem arcẽdam, vt albumine oui, oxicrato, succis vel aquis semperuiui, plantaginis, rosarum: cataplasmatis, ex hyosciamo, cortice granatorum, balaustiis, bolo armeniæ, terra sigillata, oleo rosaceo, Cydoniorum, myrtillorum, papauerino. Ex his simplicibus compositorum medicamentorum emergit varietas. Cataplasmatis hæc erit forma. ℞. far. hordei ℥ij. succi semperuiui. plantag. an. ℥ iij. pulueris malicorij, balaustiorum & rosar. an. ʒ ij. olei myrtill. & rosar. an. ℥ j. fiat cataplasma. Aliud ℞. plantag. solani hyosc. an. m. ij. caudæ equin. tapsi barb. centinodiæ an. m. j. coquantur perfectè in oxicrato, pistentur, traiiciantur, C addendo pulueris myrtill. nucis cupressi & rosar. rub. an. ʒ iij. farin. fab. ℥ ij. olei rosar. & cydon. an. ℥ j. ß. misce, & fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidæ. Vti & licebit hoc linimento, quo imbuti panni parti imponentur. ℞. olei nymph. & rosar. an. ℥ iij. aquæ rosar. solani & plantag. an. ℥ ij. aceti ℥ iij. albumin. ouor. n. iij. fiat linimentũ. Vtiliter etiam imponitur vnguẽtum rosatum & album rhasis camphoratum, nec minus emplastrum diachalciteos dissolutum in aceto & oleo rosato, itémque populeum erunt ex vsu. In incremento habẽda erit ratio humoris influentis, & eius qui iam impactus in parte influxit. Sic itaque repellentia admixtis resoluentibus erunt tẽperanda vt illa præponderent, vt ℞. fol. malu. absinth. plantag. an. m. iij. coquantur in oxicrato, contundantur, traiectis, adde farinæ fabarum & hordei an. ℥ j. pulueris rosa. rub. & absinth. an. ʒ ij. olei rosar. & chamæ. an. ℥ j. fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidæ. Aliud. ℞. farinæ hordei. ℥ iij. farinæ seminis lini & fœnugr. an. ℥ j. coquantur in aqua communi, addendo sub finem pulueris myrtillorum rosar. & chamæm. an. ℥ ß. axungiæ anseris & olei rosar. an. ℥ j. misce, fiat cataplasma.

Fluxus humorum qui diuertatur.

Leniendus dolor.

Quando vtendum repellentibus.

Quibus topicis vtendum in incremento.

In statu verò repellentium & resoluentium par esse debebit pondus, admixtis vnà anodynis, si dolor infestet. vt, ℞. rad. altheę ℥ iiij. maluæ, pariet. an. m. ij. coquãtur sub cineribus, addendo farin. fabar. & lentium, an. ℥ ij. pulueris chamæm. & meliloti an. ℥ ß. olei chamæm. & rosar. an. ℥ j. axungiæ gall. ℥ ij. fiat cataplasma. Aliud. ℞. micæ panis triticei aqua calida macerati, ℔. ß. pulueris rosar. rubr. & absinth. an. ʒ. vj. olei aneth. & mellis comm. an. ℥. ij. misce omnia simul, & fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidæ, quo in dolore præsertim erit vsus. Quum verò doloris aliorúmque symptomatum inclementia desæuierit, verisimile est ad declinationem peruenisse plegmonem: quare tum vegetius & validius resoluentibus, imò solis resoluentibus est locus, initio à leuioribus ducto, ne humoris tenuiore parte resoluta, crassior in parte restitans concrescat: vt, ℞. mal. bismal. an. m. iij. coquantur addendo farinæ hordei ℥ ij. mellis comm. ℥ j. olei chamæ. & melil. an. ℥ j ß. fiat cataplasma. Vel ℞. radic. brion. & cucumer. agrest. an. ℥ ij. flor. chamæm. & melilot. an. m. iij. coquantur in hydromelite, addendo farinæ seminis lini & fœnugr. an. ℥. ij. olei aneth. axungiæ anser. D

Quibus in phlegmones statu.

Quibus in declinatione.

&

A & anat.an.℥ j.fiat cataplasma. Sed & locus erit emplastro sequenti.

♃.diachil.mag.℥ ij. emplastri de melilot. ℥ j. olei aneth. & chamæmel. an. ℥ ß.liquescant omnia simul,& fiat medicamentum ad vsum.vel,

♃.emplastr.de mucag.& oxicro.an.℥ ij.emplastr.diach.ireat.℥ j.olei lilior.& chamæmel.quantum erit satis,vt inde fiat emplastrum molle. Quartus scopus curandæ phlegmones positus est in correctione accidentium quæ ipsam comitantur:inter quæ dolor principatum obtinet. Itaque in eo sedando diligentem esse oportebit Chirurgum,nam preterquàm quòd vires prosternit,& functiones debilitat ac deprauat,tum verò fluxiones ciet tractis in partem affectam sanguine & spiritibus: varia verò erunt pro doloris varietate remedia:vt *Correctio accidentiũ.* *Doloris incommoda.*

♃.micæ panis albi in lacte tepido macerati,℔.ß.vitel.ouor. num. iij.olei rosa.℥ ij. croci ℈ ß.fiat cataplasma. Vel, ♃. florum chamæm. & melil. an.p.iij.farinæ seminis lini & fœnugr. an.℥ j. fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidæ. Vel, ♃. mucagin. rad. altheæ & fœnugr. an. ℥ iij. olei rosar. & aneth. an.℥ j.farinæ seminis lini, B quantum satis vt inde formetur cataplasma satis molle. Quòd si dolor perseueret,nec his cedat remediis ad validiora confugiendum erit,vsurpatis etiam narcoticis, eâ tamen cautione ne inde parti inferatur necrosis. vt, *Anodyna.*

♃.fol.hyosciami & papauer.sub cineribus coctorum, an.℥ iij. adipis suilli, & olei rosar.an.℥ j.croci, ℈ ij. fiat cataplasma. Vel, ♃. fol. cicutæ & solani furiosi,an.℥ iiij. coquantur sub cineribus, pistentur, & traiiciantur, addendo vnguent. popul. & olei rosa. an.℥ j. farinæ fœnugr. quantum satis erit, vt inde formetur cataplasma ad formam pultis liquidæ. *Narcotica.*

Phlegmones in abscessum degenerantis curatio. CAP. X.

C SÆPE verò contingit humorem sic parti impactum esse, inde vt repelli nequeat,sic crassum vt discuti & resolui non possit: quód licebit intelligere ex caloris & tumoris magnitudine,ex doloris pungentis acerbitate, febre,pulsu & pondere.Itaque tum resolutionis abiecta spe,ad suppurantia veniendum erit.In eam rem Galenus partem tumidam aqua vel oleo vel vtrisque tepidis fouet:inde cataplasma sequens admouet. *Signa phlegmones in abscessum abituræ.* *2.libr.ad Glauc.cap. 7.*

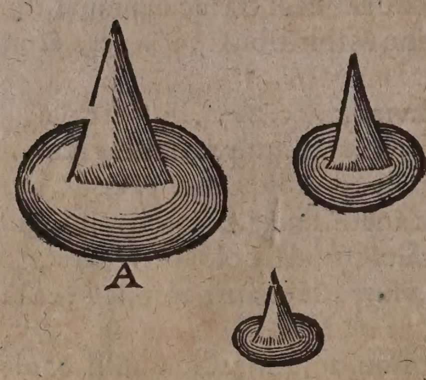
♃. farinæ tritic.vel micæ panis,℥ iiij.olei commun.℥ ij.aquæ commun.quantum sufficit,fiat cataplasma. Vel, ♃. rad.lilior. albor. & altheæ, ℥ iij. fol. maluæ.pariet.& senec.an.m j. coquantur in hydromelite, pistentur, traiectis adde farin.seminis lini ℥ ij.axungiæ suillæ & olei liliorum,an.℥ j.ß.fiat cataplasma.Vel, *Suppurantia.*

♃. malu.bismalu.violar.an.m j.caricar.pingu.num.x.pass.℥ ij.coquantur in aqua commun.tusis & traiectis adde mellis commun.℥ ij.vnguent.basilico. & butyri recẽtis,an.℥ j.fiat cataplasma. Vtiliter & in eandem rem vsurpabis emplastrum diachylon magnum vel basilicon. Vel,♃. emplastri diachyl.magn.℥ iij.vnguent. basilic.℥ j.olei lilior.℥ ß.ex his mixtis fiat medicamentum ad vsum dictum. Vbi calor,dolor,febris & alia accidentia remiserint, vbi in mucronem tumor attollitur,vbi appressu di- D gitorum fluctuantis velut humoris inundatio percipitur, tum intelligere licet pus esse confectum. Quare sine mora tumor aperiendus erit, ne materia diutius conclusa, partes vicinas arrodat,fiátque vlcus sinuosum & fistulosum.Id enim contingere solet cùm præsertim materia venenosa est,vel cùm ad articulos tumor existit, aut ad anum aliásve eiusmodi partes calidas & humidas. Imo Hippocratis decreto, in eiusmodi aperiendis tumoribus maturationem decet præuertere. Apertio fiat vel scapello, vel cauterio,seu actuali,seu potentiali. Si enim æger minus confidens & cordatus extitetit,sic vt ferri vim sustinere vel nolit, vel nequeat, cauterio potentiali exitus materiæ erit procurandus. Id ipsum & alio astu perficias licet. *Signa puris facti.* *Lib.de fist.*

Scalpelli mucronem per æreum nummum sic adigito, vt defixus stet in medio. Hunc tum ne ægro vel adstantibus pateat dolus, emplastro vel cataplasmate diligenter operito, quasi medicamento imposito, contento puri exitum esses patefacturus: vbi mucronem latentem eò loci applicaueris quo tumorem aperiri expedit, calculum sic digitis regito, vt tu derepente compellens, compriménsque impressionem

in tumorem faciat quæ excludendo puri ſit ſatis. Eiuſmodi machinularum tria hîc ap- A
pinxi ſchemata, vt his vel maiuſculis, vel minuſculis, vel mediocribus pro re nata vti poſſis.

Calculi cum exerto ſcalpelli mucrone.

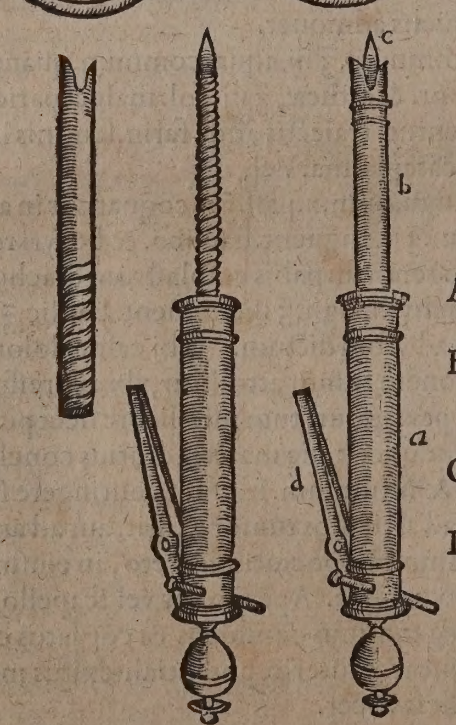
A A A. *Aeneum vel argenteum calculum ſeu nummum oſtendit.*

B B B. *Scalpelli traiectum mucronem.* B

Alia aperiendis abſceſsibus inſtrumenta.

Annuli in quibus incluſi latent ſcalpelli abſceſsibus aperiendis idonei. C

Sclopi, ſeu Teli, Manuclæ, ſeu Anteridij diſſultu vibratilis delineatio.

A. *Cannulam craſsiorem monſtrat.*

B. *Aliam cannulam quæ maiorem ſubit cochleam.* D

C. *Teli vibratilis exertum mucronem.*

D. *Manuclam, quæ telum euibrat.*

Cæterùm in quouis vomicarum aperiendarum genere ſeptem ſunt, quæ diligenter veniunt conſideranda. Primùm eſt vt quà parte vomica mollior eſt, & digitorum cedit appreſſioni, quáque in conum aſſurgit, ea ſcalpellus adigatur. Secundum vt ſectioni locus

A ni locus deligatur,qui imus erit,quò contenta eluuies prõptius effluat,nec cunctetur
in exitu. Tertium vt fiat secundũ rugas cutis, & subiectorũ cuti musculorũ rectitudi-
nem. Quartum vt à vasis amplis, neruísque effatu dignis ferrum declinet. Quintum
vt materiæ non confertim effundantur,in magnis abscessibus,ne inde deiiciantur vi-
res,multis vnà cum humore inutili vacuatis spiritibus. Sextum vt quàm mitissimè fie-
ri poterit,pars dolens tractetur. Septimum vt vacuata post sectionem materia vomica
detergeatur,carne impleatur,demúmque consolidetur & ad cicatricem perducatur.
Cùm verò post eiusmodi sectiones ferè tumoris supersit aliquid, haud penitus contẽ- *Aperta vomica quæ*
to omni humore suppurato,animaduertet Chirurgus subesse hîc affectuum compli- *reliqua sit*
cationem,tumoris nempe & vlceris. Curandi verò hic erit ordo, prius vt tumorem *curatio.*
tollamus quàm vlcus:non enim vlcus ante sanescere potest,quàm pars naturæ suæ re-
stituta fuerit. Ergo suppurantia ante præscripta erunt vsurpanda,biduíque aut tridui
spatio vlcus sequenti medicamine veniet curandum.

♃.vitellum vnius oui,terebinth. Venetæ, & olei rosar. an.℥ ß.fiat medicamentum.

B Hinc detersioni incumbes hoc quod sequitur medicamento. *Detergentia medica-*

♃.mellis rosar.ʒ j.sirupi rosar.& tereb. Venet.an.℥ j.ß. far. hordei, ʒ ij. fiat medica- *menta.*
mentum ad vsum. Ad eundem hunc scopum singulare est detersiuum ex appio, cuius
hæc est descriptio.

♃.succi appij plantag. beton.an.℥ j.mellis commun.℥ v.terebint. Venet.℥ iiij.farin. *Vnguentũ*
hordei & orobi,ʒ ij.pulueris aloës,radic.ireos flor. myrrhæ, an.ʒ j.coquatur mel cum *de appio.*
succis,quibus consumptis addantur farinæ & pulueres, & misceantur omnia ad for-
mam vnguenti. Quod si validius detergendi cõsilium erit,vteris vnguento apostolo-
rum, vel aureo & ægyptiaco pro eo quem animo concipis scopo contemperatis,vbi
satis detersum vlcus videbitur, carne opplebitur, & cicatrice obducetur, eo modo
quo proprio de vlcerum curatione dicemus tractatu.

De Febribus, febriúmque quæ ad phlegmonas sequuntur curationibus.

C

CAP. XI.

INTER symptomata quę phlegmonas frequentius comitantur,& ægros
per vniuersum corpus affligunt,febres habentur maximè:nempe intem- *Febris phlegmones.*
peries calidæ & siccæ in corde accensæ, indéque per arterias in totum
corpus expansæ:quæ tamen propriè ad id tumorum genus sequuntur,
febres sunt vel ephemeræ, vel synochi imputres, vel synochi putres: de *Quid febris*
quarum natura & curandi ratione, hîc breuiter dicam quæ à magistris, Doctoribus
nempe Medicis didisci,dum in artis operibus cum illis versarer. Febris ephemera seu
diaria,intemperies est calida & sicca, in spiritibus vitalibus accensa. Id nominis ha-
buit quod ex se vltra diem seu viginti quatuor horarũ spatium non prorogetur: quod *Quid febris ephemera.*
scilicet in materia tenui & facilè dissipabili sit accensa. Febris ephemeræ causæ effi-
cientes sunt lassitudo,fames,ebrietas,ira,furor,tristitia,vigiliæ, ingens & penetrabile *Quibus ex*
frigus, adustio, balneæ, ad calidius inclinans vitæ ratio, applicatio, potióve medica- *causis fiat.*
mentorum acrium,vt venenorum, aut alimentorum calidorum: denique causæ om-
D nes efficientes febribus omnibus communes, excepta putredine, quam febribus pu-
tridis propriam esse constat. Nam & bubo, id est phlegmone glãdularum excitat dia-
riam,vt est ab Hippocrate proditum. Ex glandularum tumoribus febres, inquit,om-
nes malæ præter diarias:quem aphorismum cautè & cum distinctione à Galeno in *Aphor. 55.*
commentario tradita accipere decet,quo loco ait de tumoribus tantum intelligendũ *lib. 4.*
esse, qui in glandulis oboriuntur sine occasione, id est euidenti aliqua & manife-
sta causa: alias enim febres inde ortæ, etsi diariæ non fuerint,non sunt omnes malæ:
vt intelligimus ex bubonibus qui pueris contingunt, & ex bubonibus venereis
qui citra hepatis inflammationem aut corruptelam veniunt, tales enim ferè ma-
lignam febrem adiunctam non habent, quæ res Chirurgo valdè notanda venit. Si-
gna febris diariæ communia sunt, calor blandus, halituosus, & ad manum mi- *Signa diariæ.*
tis, pulsus celer & frequens, aliquando magnus & validus, vt si diaria sit ab ira:
aliàs paruus, si à tristitia sit, fame, frigore, cruditate: cæterùm æqualis & ordinatus.

Signa certiſſima ſunt ſi non ſenſim & paulatim,ſed derepẽte, inopinato,& à cauſa ali- A
qua externa & euidente venerit febris,nullo præcedente ciborum faſtidio,nulla laſſi-
tudine ſpontanea,nullo profundiore ſomno,oſcitatione,magno dolore,nulla corpo-
ris iactatione,nullo horrore & frigore, nullo deniq; moleſto aliquo ſymptomate pręcurrente. Hic vrinarum nullam mentionem facimus,quòd ſæpius ſanis ſimiles ſint:tã breui enim quo durant diariæ tempore,nequit ingens cieri in ſanguinis maſſa perturbatio,cuius ab vrina petuntur indicia,non autem accenſorum ſpirituum. Diaria vnica abſoluitur inuaſione: quæ ex propria febris huius natura diem vnum durat:quanquam alias etiam in triduum aut quatriduum extenditur: túmque facilè in putridam degenerat, concurrente præſertim ægri, Medici, aut adſtantium aliquo errore,vel ſi externa ritè non fuerint comparata. Terminatur hæc febris vel per inſenſilem tranſpiratum,vel per madorem cutis,aut per ſudorem naturalem,blandum,ac minimè fœtidum:ad hanc ephemeram, ſinochum imputrem, ex ſanguine non putri,ſed tantùm præter modum calefacto genitam reuocamus. Nam concalefacti immoderatius ſanguinis vi,ingentem in totum corpus ardorem aſſurgere contingit: vnde venæ altiores B
cernuntur,facies flammea apparet,oculi rubentes & ardentes,exſpiratio calida,totus denique corporis tumentior habitus, propter ſanguinis illam ebullitionem & vaporum inde ſuſcitatorum in totum corpus diffuſionem: quò fit vt ſynochi hæc ſpecies dicatur febris vaporoſa. Huic pueri ſunt obnoxij, vt & omnes ſanguinei homines citra cacochymiam. Huius curandæ eadem ratio eſt quæ & ephemeræ, quod ab ephemera vix aliò diſtare videatur,quàm quod in tres vel quatuor dies prorogetur. Quare quæ de ephemera curanda dicentur,ea in hanc Synochum cadent omnia, ſi phlebotomiam exceperis,quæ in imputri ſynocho valdè neceſſaria eſt. Ergo febris ephemeræ cura conſiſtit in decenti & cauſæ febris contrarianti rerum non naturalium vſu. Quare in primis balnea aquæ tepidæ & naturalis erunt vtiliſſima: modò æger non ſit plethoricus,non excrementis dirertus,non catarrhis & defluxionibus obnoxius,quia eo- fuſis & liquatis balnei tepore humoribus facilè catarrhus prouocaretur: itaque in eodem hoc caſu vitabuntur frictiones, & ex tepenti oleo litus, quæ tamen res in hac febris ſpecie valdè ſalubres cenſentur,cùm pręſertim à labore improbo,ab adſtricta cu- C
te,à bubone ortum habuerit. Sit verò tibi hæc generalis regula, vt cuique cauſæ vnde hæc febris initia,cauſáſque duxerit,contrarium ſuum opponas pro remedio:vt labori quietẽ,vigiliis ſomnũ,iræ & triſtitiæ facetos amicorũ cœtus, omniáque iucundæ voluntatis plena,buboni propriam bubonis curationem. Vinum mediocriter aqua tẽperatum pro febricitantis conſuetudine, vtile & ſalubre eſt in omnibus huius febris cauſis,niſi dolor capitis adfuerit, niſi ab ira aut bubone febris ortum habuerit: nam in poſtremo hoc præſertim caſu,vini potu penitus abſtinendum erit, quouſque ſtatum decurrerit inflammatio,& iam declinationem attigerit. Febris hoc genus ſæpè fatigat infantes:túmque nutricibus eadem imperanda remedia ac ſi ipſæ febricitarẽt, vt lac ipſarum euadat hac arte medicamẽtoſum. Salubre quoque erit infantem ipſum in aquæ naturalis & tepentis balneum immergere, móxque à balneo oleo violaceo ſpinam dorſi,pectúſque inungere. Quòd ſi phlegmone internam aliquam partem obſideat,vel alioqui ſua natura ingens exiſtat, vel principi alicui viſceri vicina ſit, ſic vt continenter de ſe vel putridam materiam, vel exhalationem ad cor tranſmittere poſ- D
ſit,non verò ſola qualitate ſeu contra naturam calore per partium continuitatem ipſum afficere, emerget inde ſynochus putrida,ſi ſanguis, qui contagione in maioribus vaſis putret,conflatus eſt ex æquali quatuor humorum permixtione. Hoc maximè ſigno cognoſcitur hęc febris,quod nullas habeat exacerbationes aut remiſſiones,multo verò minus intermiſſiones:vltra viginti quatuor horas extenditur, nec tum deſinit vomitu,ſudore,madore, aut ſenſim inſenſili tranſpiratu more febrium intermittentium,ſed conſtans durat,quouſque ægrum prorſus non reditura relinquat: non ferè aduenit,niſi his qui benè compoſiti ſint in temperie & complexione, qui multo ſanguine abundauerint, eóque quatuor humorum æquali mixtione temperato. Haud diu durare ſolet,quod ſanguis putredinis propriæ vi in bilem aut melancholicum humorem degenerans,aliam mox febris ſpeciem ſuſcitat, tertianam nempe aut quartanam continuam.

Cur in diaria vrinæ ſint ſanis ſimiles.

Synochus imputris.

Curatio ephemeræ.

Vini vſus in diaria.

Synochus putris quî fiat.

Huius febris curatio,quemadmodum ex doctiſſimis Medicis audiui, conſiſtit maximè

A ximè in ſanguinis miſſione. Detracto enim ſanguine minuitur plenitudo, itaque & obſtructio tollitur, tandémque putredo. Atque cùm in huius generis febre non modò materiei vitium ſubſit ex putrente ſanguine, ſed etiam temperiei per caloris exceſſum, certè phlebotomia non eò tantùm quo diximus modo putredini medetur, ſed etiam calidæ intemperiei: ſanguis enim quo viuentis calor omnis continetur dum detrahitur, vnà cum illo exhalant & vaneſcunt excrementa acria & fuliginoſa, quæ cohibita febrilem ardorem augebant. Præterea in feruentis ſanguinis detracti locum, venæ, fuga vacui, quod natura abhorret, multo frigido aëre replentur, ex quo habitus vniuerſi corporis ſequitur refrigerium: imò plurimis phlebotomiæ beneficio aluus ſoluitur, ſudores profluunt, quæ res in hoc febris genere valdè ſunt expetendæ. Hæc ratio veteres Medicos impulit, vt ſcriberent in hoc affectu ad lypothymiam vſque ſanguinem eſſe mittendum.

Phlebotomia in putri ſynocho neceſſaria.

Quæ ſit ſanguinis ad animi vſque deliquium miſſi vtilitas.

Quia tamen ſic non pauci vnà cum ſanguine vitam effuderunt, ſatius & ſalubrius erit partiri vacuationes, atque ex interuallis tantùm ſanguinis detrahe- B re, quantum morbi magnitudo poſtulabit, & vires ægri ferre valebunt. Detracto ſanguine ſtatim clyſter ex emollientibus & refrigerantibus erit iniiciendus, ne ſcilicet venæ phlebotomia exinanitæ, inteſtinorum impuritatem in ſe tranſmuant: cæterùm qui clyſteres nimium refrigerant, aluum adſtringunt potius quàm ſoluant. Sequenti die leui medicamento, vt bolo ex caſſia, vel catholicone minuenda erit materia morbifica: inde imperãdi ſyrupi quibus nonmodò vis inſit refrigerandi, ſed etiam putredinis arcendæ, cuiuſmodi ſunt Syrupi de limonibus, de berberis, de acetoſitate citri, de granatis, acetoſus, oxiſacchara ſimplex: victus omnino ſit refrigerans & humectãs, vnà & tenuis: calor enim natiuus multo ſanguine ducto valdè debilitatus pleniori victui par eſſe nequit. Sufficiet igitur cibare ægros iuſculis pullorum & carnis vitulinæ, herbis refrigerantibus vt oxalide, lactuca, & portulaca ſaporatis. Potus ſit aqua hordei, ſyrupus violatus multa aqua cocta dilutus, iulepus Alexandrinus, ſi præſertim alui profluuium infeſtauerit. Sed quartum maximè diem ſpeculari Medicus debet, nam ſi tum ſe prodant coctionis in excrementis ſigna Criſis die ſeptima erit ex- C pectanda, eáque vel alui, vel vrinarum profluuio, vel vomitu, vel ſudoribus, vel hæmorrhagia. Tum igitur nihil erit tentandum, ſed totum negotium naturæ permittendum. Quòd ad frigidæ potum, quem in hoc febris genere tantopere commendat Galenus, non erit ante permittendus, quàm coctæ materiæ ſigna comparuerint: quin etiã in morbi declinatione vini vſus non erit inutilis ad ſudores promouendos.

Cur à ducto ſanguine clyſter mox iniiciendus.

Syrupi quales hîc vtiles.

Victus cur ſanguine multo detracto debet eſſe tenuis.

Quartus dies index.

Quando in ſynocho putri permittẽdus aquæ potus.

De Eryſipelate. CAP. XI.

EXPOSITA Phlegmones, quæ à ſanguine fit laudabili curatione, dicendum nunc de his tumoribus qui bilem generationis ſuæ materialem cauſam agnoſcunt, propter eam quæ bili cum ſanguine intercedit affinitatem. Tumores igitur qui à bile naturali fiunt, dicuntur Eryſipelata, magnum hæc ardorem conceptum continent, qui cutem maximè occupat: ſed & carnis ſubiectæ portionem ſæpè ali- D quam. Fiunt enim ex ſanguine tenuiſſimo (qui incidente inflammationis occaſione aliqua facilè bileſcit) vel ex ſanguine & bile quàm par eſt calidioribus, nonnunquam & ex bile cum ſero acri permixta. Quod ex ſincera & pura bile fit Eryſipelas, verum & exquiſitũ dicitur Galeno. Ex bilis verò cum aliis tribus humorum ſpeciebus mixtione tres emergunt Eryſipelatum differentiæ. Si enim copioſior ſanguini admixta ſit, dicetur Eryſipelas phlegmonodes: ſi pituitæ, Eryſipelas œdematodes: ſi humori melãcholico, Eryſipelas ſcirrhodes. Sic vt præpoſitũ & ſubſtantiuum nomen eum indicet humorem qui in dominio eſt: alterum verò & adiectiuum eum qui in mixtione eſt ſuppar. Quòd ſi pari copia concurrant, fiet inde Eryſipelas phlegmone: Eryſipelas œdema: Eryſipelas ſcirrhus. Eryſipelatum duo genera agnouit Galenus, vnum ſimplex & ſine vlcere, vlceratum alterum. Diſtracta enim & ſeorſum à ſanguinis tepore bilis, tenuitate ſua & acrimonia in cutem incurrens eam vlcerat: at ſanguinis tepore tanquam freno coërcita, prohibetur in ſummam vſque cutem penetrare, facítque tumorem ſine vlcere. Ex bile verò non naturali multa alia tumorum bilioſorum fiunt genera, vt Herpes exedens, miliaris, omnes denique tumorum

Eryſipelatis definitio, Gal. cap. 2. lib. 14. me. & 2. ad Glauc.

Libr. 2. ad Glauc.

Eryſipelatũ duò genera.

gradus qui ab herpete ad cancrum vſque intercedunt. Eryſipelata tribus maximè ſi- A
Eryſipelatũ ſigna. gnis internoſcere licet: nempe colore qui ex rubro flaueſcit, celeri in corpus ad leuiſſimam cutis compreſſionem relapſu. (Cuius rei cauſa eſt humoris tenuitas, & ſitus extimus ſubcutaneúſque, ex quo nonnullis Eryſipelas cutis affectio nũcupatur.) Deniq; accidentiũ ſeu ſymptomatum congerie, caloris nempe, pulſus & doloris. Eryſipelatis longè acrior calor eſt quàm phlegmones, ſed pulſus longè minor eſt: quod vt ſanguinis non eſt tantus feruor quàm bilis, ſic copia longè maior eſt & craſſities, quæ circumſtantium muſculorum compreſſionem faciat & obſtructionem. Nam & bilis tenuitate ſua diſſipabilis facilè & promptè vaneſcit, nec diutius ſe muſculorum interſtitiis inanibus conſtrictam teneri patitur: ſed nec in doloris proprietate Eryſipelati cum phlegmone conuenit. *Gal. lib. 2. ad glaucon. Auic.* Eſt enim Eryſipelatis pungens & mordicans ſine tenſione aut grauitate: cauſæ tamen vtriuſque tumoris tum primitiuę, tum antecedentes, tum coniunctæ ſunt ſimiles. Eryſipelas etſi omnem in partem incidere poſſit, præcipuè tamen faciem inuolat, propter cutis eò loci raritatem, & humoris billioſi ſumma appetentis leuitatem. Eryſipelas ſi vulneribus vlceribúſque ſuperueniat, malum: ſed etſi B
Hipp. apho. 79. ſect. 7. Hip. aph. 25 ſect. 6. Hipp. apho. 43. ſect. 5. ad ſuppurationem veniat, non eſt bonum: ſubeſſe enim obſtructionem indicat ex humoris craſſi admixtione, vnde eroſionis in partibus ſubcutaneis periculum. Eryſipelas intus foras conuerti bonum, malum verò foris intrò recurrere. Sed etſi vterum occupet Eryſipelas, eſt funeſtum: ſi pariter in faciem latius vagetur malum, propter membranarum cerebri ſympathiam.

De cura Eryſipelatis. CAP. XIII.

AD Eryſipelatis curationem duo ſunt nobis procuranda, nempe Vacuatio & Refrigeratio. Quia verò refrigerandi maior quàm in phlegmone vrget neceſſitas, præcipuus erit ſcopus refrigerandi. Quo facto, contenta materia mediocriter reſoluentibus erit tollenda & vacuanda. *Gal. 14. meth.* Has res vt conſequi poſſimus, quatuor nobis erunt præſtanda. Ante omnia diætæ rationem cõuenientem inſtituemus, penes rerum ſex non naturalium vſum: nem- C
pe quantum morbi & ægri natura patietur incraſſabimus, refrigerabimus, & humectabimus, longè amplius quàm in phlegmone: inde materiam antecedentem vacuabimus venæ ſectione & cholagogis. *Quatuor in curando eryſipelate agẽda.* Venæ quidem cephalicæ ſectione, præſertim ſi bili ſanguinis fuerit admixta portio, ſi Eryſipelas faciem occupet, etſi latè graſſetur. Quòd ſi aliam partem inuaſerit, etſi à ſincera bile fuerit, non tam neceſſaria erit phlebotomia: quòd ſanguine, tanquam fræno bilis, detracto periculum ſit ne ipſa efferatior reddatur: quanquam ſi ſubſit plethora in corpore, expediet ſanguinem mittere, quòd hæc vt docet Galenus, ſæpè Eryſipelatis cauſa exiſtat. *In quo eryſipelate ſanguinem mittere magis minuſue neceſſarium ſit.* Illi venæ ſectioni clyſterem ex refrigerantibus & humectantibus præmittere erit ſatius: at medicamenta cholagoga præſcribere docto & prudenti Medico ex officio incumbet. Tertia cura erit de medicamentis Topicis, quæ in principio & incremento frigida erunt & humida, citra vllam vel ſiccitatem vel adſtrictionem, quòd adſtringentium vſu materia acrior intro compulſa vicinas particulas vlceraret & arroderet. *Lib. 3. met. & 2. ad Glauc.* Galenus & Auicennas id remedij genus valdè commendant. ℞. aquæ frigid. ℥ vj. aceti optimi, ℥ j. fiat oxicratum: D
Quæ topica eryſipelatũ initiis ſint idonea. ex quo imbuta linteamina parti affectæ & locis circumiacenribus apponentur, & ſæpius renouabuntur. Vel, ℞. ſucci ſolani, plantagin. & ſemperuiui. an. ℥ ij. aceti ℥ ß. mucaginis ſeminis pſilij ℥ ij. ſucci hyoſciami, ℥ j. miſce: at ſi in facie ſit Eryſipelas, vtendum erit ſequenti remedio. *Hipp. apho. 25. lib. 6.*

℞. vnguent. roſa. ℥ iij. ſucci plantagin. & ſemperuiui, an. ℥ j. trochiſ. de camphora. ℥ ß. aceti parum: miſceantur ſimul, & fiat linimentum. Quòd ſi ardor dolórque ſit intolerabilis, ad narcotica erit veniendum. Vt, ℞. ſucci hyoſciami, ſolani, cicutæ, an. ℥ j. albu. ou. n. ij. aceti, ℥ ß. opij & campho gr. iiij. croci, ℈ ß. mucaginis ſem. pſi. & fœn. extractæ in aqua roſ. & plant. an. ℥ j. olei de papa. ℥ ij. fiat linimẽtum, addendo vnguenti refrigerantis gal. camphor. quantum ſit ſatis. Nõ erit tamen diutius illis vtẽdum, ne inde caloris natiui ſequatur extinctio & partis necroſis. *Quæ cautio in narcoticorum vſu adhibenda.* Quare cum loci, temporis, & reliquarum circumſtantiarum delectu narcotica illa erunt vſurpanda. Quando igitur erit à narcoticis abſtinendum, tribus conſequemur indiciis. Primum eſt cùm æger in parte affecta tantũ caloris, punctionis & doloris nõ ſentit quantũ antea: Secundũ cũ

ad

A ad tactus iudicium pars apparet tepidior quàm esset prius:tertium cùm color rubeus & citreus paulatim liuescere & nigrescere incipit:tum demum enim à narcoticis erit abstinendum, & vtendum resoluētibus & roborantibus,quò pars ipsa reuocato calore natiuo recreetur & roboretur, Vt ℞. farinæ hordei & orobi an. ℥ ij. farinæ seminis lini.℥ j.ß. coquantur in hydromelite vel oxicrato,addendo pulueris rosar: & chamæ.an.℥ ß. olei aneth.& chamæ.an.℥ j.fiat cataplasma. Vel vteris fotu sequēti ℞. rad. alth.℥ ij.fol. maluæ,bismal. pariet. absinthij,saluiæ an. m j. florum chamæ.melil. rosar.rub.an. m. ij. coquantur in æquis partibus vini & aquæ & fiat fotus cum spongia. Post fotum appones emplastrum ex diachylonæ ireato, aut diaspalma dissoluto in oleo chamæmeli & meliloti,aliisve similibus. Quartum caput quod est de accidentium correctione,iisdem illis explebimus modis quos in plegmone curanda diximus, variatis, pro eius qui ægro aderit sententia, remediis.

Resoluentia & roborãtia.

De Herpete. CAP. XIIII.

B HERPES tumor est ex sincera bile seorsum à reliquis humoribus secreta:cùm scilicet ipsa insita leuitate & tenuitate ad vsque epidermida effertur, atque in eius superficiem diffunditur. Huius tumoris Galenus tres facit speciēs. *Nam si sincera bilis, substantia mediocris,id est, minimè crassa hunc tumorem committat, tum excitatur herpes simplex,generis nomen obtinens:at si non ita tenuis fuerit humor, sed pituitæ admixtæ tantula portione infectus,vesiculas ad milij formam per cutem excitabit, quo factum est, vt à veteribus hic tumor herpetis miliaris nomen acceperit.Si verò melancholici humoris admixtum aliquid habeat, fiet herpes exedens, cutis nempe & subiectorum cuti musculorum erosione terrificus. Curationis omnino tres erunt scopi. Primus de diæta instituenda ei prorsum simili quam in erysipelatis curatione diximus. Secundus de causa antecedente vacuanda catharticis peccantem humorem fugantibus: in quam rem sæpè clysteres sufficient, si præsertim aluus natura fuerit mollior, & si vrinæ fluant ex animi sententia: per has enim humoris huius magna pars abripi
C in vesicam potest.Tertius erit de causa coniuncta tollenda topicis medicamentis ad tumorem & vlcus institutis.Ergo ad duo Chirurgus respiciet, nempe ad tumoris resolutionem,& vlceris desiccationem:nam omne vlcus desiccationem flagitat,quàm nisi tumore sublato nunquam consequetur. Quia igitur tumoris tollendi præcipua debet esse cura scilicet quo nisi sublato vlceris sanandi nulla spes esse potest id medicamenti genus ad resolutionem & desiccationem apponet. ℞. cerusæ & tuthiæ præpar.an.℥ j.olei ros.& adipis cap.an.℥ ij. corticis pini vsti & loti ℥ ß.ceræ quantum satis fiat vnguentum. Vel ℞.farinæ hordei & lent.an.℥ij. coquantur in decocto corticis mali granati, balaust.plantag.addendo pulueris rosar.rub.absinth.an.ʒß.olei myrtillor. & mellis com.an. ʒvj.fiat vnguentum vt artis est. Sed ad herpetem miliarem hæc erunt præsertim vsurpanda. ℞. pulue. gall. malicor. balaust. boli armeni an.ʒj. aquæ rosar. ℥ iij.aceti acerrimi. ℥ j. axungiæ anseris & olei myrtillor.an.℥j.ß.terebin. ℥j.fiat vnguenum ad vsum .Certissimam sæpè in vnguento emulato cum mercurio opem sum expertus:pustulas enim tabefacit & humorem in parte contentum absu-
D mit. Quanquam si ne sic quidem cedat vlcus quinimo in dies effundat se latius, eius margines & labra medicamento acri continges, vt aqua forti, oleo de vitriolo, vel alio simili hoc enim præsidij genere sæpè ad sanitatem arrodentia vlcera perduxi,quæ omnino insanabilia videbantur.

Herpes quid & quas habeat species. 2.ad Glāc.

Herpes miliaris quid exedens.

Tres curandorum herpetum scopi

Vlceris cum tumore coniuncti curādi regula.

Vng. emulati cū mercurio vis.

Vlceribus exedētibus & serpentibus cohibendis vtilia medicamenta.

De Febribus quæ superueniunt Tumoribus Erysipelatosis. CAP. XV.

VT inflammationibus,& erisipelatis superueniunt nonnunquam febres, quæ humoris ex quo fiunt, nempe bilis, naturam redolent. Bili igitur cùm id proprium sit vt tertio quoque die concitetur, mirum non est si ingentia Erysipelata febrium tertianarum, quæ tertio quoque die paroxismos habent, consequutionem adferant definitur enim tertiana intermittens quæ alternis diebus repetit. In genere causæ eius primitiuæ sunt valida exercitia, præsertim sole subardente, ca-facientium & desiccantium seu ciborum

Plebeia tertianæ intermittētis descriptio.

Causæ tertianarum febrium.

Signa tertianæ intermittentis.

ſeu medicamentorum vſus, effrenes cum effreni labore inediæ, cura, triſtitia: antecedentes ſunt bilioſi humoris in corpore redundantia, intemperies, vel corporis totius, vel hepatis tantùm, ,calida & ſicca: coniuncta cauſa eſt bilioſi humoris extra maiora vaſa,& per habitum corporis congeſti, putredo. Signa horror qualis cùm hyeme à mictu vehementer toto corpore cohorreſcimus: Rigor validus & pungens, tanquam adactis in vniuerſum corpus aciculis, propter acrimoniam bilioſi humoris raptim & violenter in vniuerſum corpus,& ſenſiles particulas membranoſas & neruoſas incunte paroxyſmo, propulſi:calor ſtatim acris,febre ſcilicet tanquam in ſicca ſtipula accenſa: pulſus magnus, citus & æqualis: linguæ ſiccitas: vrina flauea,rubra, tenuis. Symptomata ſunt vigiliæ, ſitis, delirium, excandeſcentia, vel ob murmurillum & lenem ſuſurrum ac ſtrepitum inquietudo & corporis iactatio. Terminantur hæ febres magnis ſudoribus. Bilioſis accidunt iuuenibus, macilentis & æſtate à paroxyſmo ſæpè vomitus bilioſus,deiectiones flauæ ſequuntur. Poſt paroxyſmum exactum intermiſſio abſoluta ſequitur nullas febris reliquias retinens, quouſque ſequens repetat paroxyſmus, quia bilioſa materia tota paroxyſmi illius & naturæ impetu facilè ob inſitam leuitatem & obſequentiam è corpore deiecta eſt:cùm in quotidianis nihil contingat ſimile,vt quæ exacto paroxyſmo ſemper inæqualitatis cuiuſdam ſenſum & pondus in corpore relinquant, ob pituitoſi humoris contumaciam & ad motum inertiam. Paroxyſmus quatuor,quinque,ſex horas ferè durare ſolet,quanquam & aliquando ad octodecim vſque extendatur. Septem circuitibus febris hæc abſoluitur, ac ferè minimè periculoſa exiſtit, niſi error à medico, ægro, aut aſſidentibus commiſſus fuerit. Tertianæ æſtiuæ breues, hyemales longiores exiſtunt. Ergo paroxyſmi initium comitem habet rigorem: ſtatus ſudorem, à quo ſi vlcuſcula in naribus, ore,& labris appareant finientis febris indicium eſt,& potentis naturæ quæ coniunctã morbi cauſam,à centro in corporis habitum depellere valeat: nec tamẽ in omnium tertianarum declinatione vniuerſali vlcuſcula hæc apparent, ſed tum demũ cum vel bilioſus humor febrem committens in ventriculo reſederit, vel in eum ex parte alia primæ regionis corporis, vt hepatis cauo depulſus fuerit. Hinc enim tenuior eius portio per tunicæ interioris continuitatem delata, ad os & nares acrimonia ſua in illis locis vlcera facilè excitat. Curatio diæta & pharmacia abſoluitur. Diæta igitur ita inſtituatur ſecundũ ſex res non naturales,vt ad refrigerantia & humectantia inclinet, quia bilis omnium humorũ calidiſſimus & ſicciſſimus eſt, æger inſpiret aërem frigidum & humidum, veſcatur refrigerantibus & humectantibus, quantum coctrix facultas permittet,vt lactucis,oxalide,cucurbita,cucumere, malua, hordeato, vino valdè diluto, tenui, oligophoro, & præparco, nec antequam coctionis ſigna in vrinis apparuerint: nam per initia vino vti non licet,nec in declinatione, niſi cum his quas præſcripſimus conditionibus. Quòd ad tempus cibandi ægri, quo die expectatur paroxyſmus, non tardius ante ipſum cibabitur quàm horarum trium ſpacio,ne calor febrilis in eiuſmodi crudos adhuc cibos incurrens eos corrumpat & putrefaciat: vnde materiæ febrilis amplificatio (quod eius caloris tam proprium ſit omnia corrumpere, quàm natiui conſeruare,& à putredine vindicare) paroxyſmi productio, & naturæ à concoctione & excretione humoris morbifici reuocatio: huius tamen legis ſeueritatem virium ægri æſtimatione licet temperare: nam debilem ægrum non ſolùm ſub paroxiſmum, ſed & in ipſo paroxyſmo cibare oportebit, parcè tamen tantum, ne concidant vires. Quod ad Pharmaciam attinet, conſiderandum erit, num vires ægri valeant, ſi humores turgeant: tum enim licebit præſcribere diaprunum ſimplex, caſſiam fiſtulam recenter mundatam, decoctum violarum, mirobalanorum citrearum,ſyrupum violaceum,roſaceum,de granatis & oxiſaccarum. Quòd ſi vires infirmæ languent,nonmodò non purgandum, ſed ne quidem ſanguis ducendus copioſius, quòd bilioſi homines facilè in ſyncopem incidant, ob facilem tenuium humorum & ſpirituum diſſipationem: adde quòd tertianis febribus obnoxij non ferè ſanguine abundant, niſi fortè bilioſo: cuiuſmodi ſanguinis nouationem potius per refrigerantia & humectantia, quàm vacuationem deſiderat. Imò incidente vacuandi & commoditate & neceſſitate, longè tutius id licebit tentare per ea quæ inſenſibili tranſperatione digerunt, quæ ſudores, vomitum, aut vrinas prouocant, ob humoris bilioſi tenuitatem, quàm alia quacunque via. Proderit verò frequens clyſterum remollientium vſus, ex prunorum,iuiubarum, violarum,furfuris & hordei

Symptomata.

Cur tertianæ deſinant in manifeſtam apyrexiam.

Vlcuſcula in febricitãtium naribus, ore, & labris quid portẽdant.

Diæta tertiana laborantium.

Quando vino vti liceat tertiana correptis.

Tempus cibandi ægri.

Quando liceat purgare tertiana correptos.

Quando nõ liceat ſanguinem mittere in tertiana.

Quæ vacuationis ſpecies commodiores in tertiana.

A hordei decocto:ſi ex capitis ardore & ſiccitate cum bilioſi humoris particulari plethora delirium ſuperueniat, capiti refrigerium procuretur temporibus ſincipitique impoſito, & naribus indito oleo violaceo,roſaceo, aut lacte muliebri. Lotio pedum & tibiarum in aqua dulci & tepida paretur, vnguatur planta pedum ex violaceo & ſimilibus. In declinatione proderit balneum paratum ex vitium pampinis, foliis ſalicis, lactucæ, & aliis refrigerantibus in aqua dulci incoctis, tribus poſt cibum parcius ſumptum horis. Declinationem verò ſic intelligi velim nō paroxyſmi particularis, ſed generalem totius febris, vt iam cocti & mitificati humores balnei tepore in cutim allecti, promptius & facilius expirent: alias qui ineunte morbo balneum imperaret, conſtipationem in cute & habitu corporis procuraret, eò attractis humoribus, fortè lentis & craſſis, nulla præcedente vacuatione. Proderit quoque poſt purgationes generales ſudorem prouocare potu vini albi tenuis & diluti, vrinas verò decocto apij & anethi: certè ſudor in omni febre putrida laudabilis eſt, quia coniunctam morbi materiam euacuat: præſertim verò in tertiana, quia bilis inſita leuitate eam facilè capeſ-
B ſit viam, & tenuitate in ſudores facile reſoluitur. Cæterùm vt ſudor ſit laudabilis, oportet vt fiat die critico, & præſignificatus fuerit ſignis coctionis ad tempus & ſpeciē morbi. Promouentur verò ſudores ſegnius erumpentes, aſſumptis & admotis: aſſumptis quidem vt vino albo cum decocto ficuum, paſſularum damaſcenarum mundatarum, radice graminis & ſimilibus aperientibus: admotis verò vt ſpongiis imbutis decocto herbarum calidarum (vt roriſmarini, thymi, lauendulæ, ſampſuchi & ſimilium) inguinibus, alis & ſpinæ dorſi calidè appoſitis. Licet in eandem rem dimidias veſicas ſuillas eodem imptere decocto, aut teſtaceas lagenas, eáſque pedibus, lateribus & femorum interſtitio apponere. Tum proliciendi ſudoris terminus ſit, cum æger frigere incipit, id eſt cùm ſudor ipſe non iam calidus, ſed frigidus percipitur. Cæterùm conſentientibus omnibus ſanguinis debet ſecta vena educi, non poſt tertium demum paroxyſmum, ſed ſtatim à febris initio, ex Galeni ſententia & præſcripto: nam cùm hæc febris ſeptenis vt plurimum circuitibus abſoluatur, ſi tertium paroxyſmum exactum expectes, febris iam ad ſtatum peruenerit: at vetat Hippocrates
C quidquam in ſtatu mouere: ne natura quæ tum in morbi coctionem incumbit, ab incœpto auocetur.

Symptomatum correctio.

Balnei quādo cōmodus vſus.

Sudorum in hac febre vtilitas.

Sudorifica.

Quo tempore hic ſanguis mittēdus.

Aph. 29. ſect. 2.

De Oedemate. CAP. XVI.

DE tumoribus calidis huc vſque diximus, dicendum nunc de frigidis. Frigidi tumores omnino duo exiſtunt, Oedema & Scirrhus. Et quanquam à veteribus & Hippocrate œdematis nomen pro omni tumore in genere vſurpatum legatur: à Galeno tamen & qui ſequuti ſunt Medicis, ab ampla illa & generali ſignificatione ad anguſtū magis reuocatum eſt, vt tumoris tantum certam quandam ſpeciem deſignaret. Eſt igitur Oedema tumor mollis, laxus & indolens ex humoris pituitoſi collectione. Veteres tumorum ex humore pituitoſo octo ſtatuerunt differentias. Primam verum & germanum œdema dixerunt ex pituita naturali: ex non naturali autem per alterius humoris admixtionem tres alias ſpecies emergere voluerunt, vt eſſet ab admixtione
D ſanguinis œdema phlegmonodes, & ſic de reliquis. Præterea cùm cernerent pituitam non naturalem vel flatu admixto turgere, vel aqua & ſero diffluere, œdemata alia flatuoſa, alia aquoſa nuncupauerunt: ſed & cùm cernerent eandem pituitam ſæpè in gypſeam quandam ſubſtantiam concreſcere, hinc œdematis aliam ſpeciem prodire cenſuerunt, quàm alias atheromatis, alias ſteatomatis, alias meliceridis nomine expreſſerunt: quemadmodum & eam demum œdematis ſpeciem quæ à pituita fit putrente & corrupta ſcrophularum nomine donarunt. Animaduertendum enim pituitam alias naturalem eſſe atque ſola copia peccare: ex qua fit œdema verum: alias non naturalem fieri. Fit autem non naturalis, vel alienæ ſubſtantiæ admixtione vt ſanguinis bilis, aut humoris melancholici, vnde tria emergunt œdematis genera obiter notata: vel propriæ ſubſtātiæ putredine & corruptione, vnde ſtrumæ & ſcrophulæ: vel concretione, vnde glandulæ & lupiarum genera omnia, gangliorum atque nodorum: vel reſolutione, vnde flatuoſi tumores omnes & aquoſi, vt hydrocele, pneumatocele, atque hydropum genera omnia. Cauſæ omnium œdematum ſunt, fluxio humoris pituitoſi flatuoſive in partem aliquā, vel eiuſdem ſenſim facta in parte aliqua

Lib. de tumor. præter nat.

Quid œdema.

Oedematū differentia.

Quot modis pituita fiat non naturalis.

Cauſæ.

Signa. congestio, propter imbecillitatẽ in coquẽdo alimẽto & excernẽdo excremẽto. Signa A sunt color subalbidus, & cutis æmulus, tumor mollis, rarus & laxus à liquoris quo diffluit copia, & indolens, quòd nullum feruoris, neque manifesti frigoris sensum inferat humor hic, appresso digito impressum manet vestigium, ob humoris crassitiem & ad motum tarditatem. *Prognosis.* Hyeme potius quàm æstate surgunt œdemata, quia congerendæ pituitæ hyems est accommodatior: partes neruosas & glandulosas maximè obsident, quòd exãgues sint frigidæ, & ob laxitatem fluxioni excipiendæ magis opportunæ: eadem de causa, corpora cacochyma, senilia, & inexercitata hoc præsertim tumoris genere conflictantur. *Quibus modis terminẽtur œdemata.* Terminatur œdema nonnunquam resolutione, sed sæpius concretione, rarius suppuratione, propter caloris in eo humore paucitatem. Oedema symptomaticum, vt quod ad hydropem aut tabem sequitur, curationem non admittit, nisi sublato prius morbo. Generalis curatio in duobus posita est, nempe in vacatione materiæ coniunctæ, & prohibenda generatione antecedentis. Vtrumque quatuor maximè scopis consequemur. Primum quidem idonea vitæ institut a ratione, & mediocritate præscripta in sex rerum non naturalium vsu. *Scopi curãdorum œdematum. Diæta.* Deligendus ergo B aër calidus, siccus & tenuis: vinum in potu imperandum quod mediæ sit naturæ: panis sit benè coctus: cibi præscribendi qui bonum succum generent, iíque tosti potius quàm elixi. Interdicendum omnibus fructibus, iusculis & lactantiis: saxatiles pisces erunt deligendi: in esu mediocritatem: in potu quàm maximè poterit sobrietatem æger seruabit, metu cruditatum: à pastu vtetur puluisculis concoquentibus vel trageta communi: aluum si natura ciere non poterit, ars sollicitabit. Ante pastum corpus æger exercebit, vt sic humoris huius sensim dissipationem faciat, & calorem natiuũ excitet. *In venere qui modus.* Parcius dormiet quòd somnus diuturnior humores frigidos accumulet: mœrorẽ & tristitiam fugiet. Atque si corpore sit imbecillo, à venere abstinebit, ne ad præsentem imbecillitatem aliam ex venereorum vsu adiungendo, corpus ad inemendabilem frigiditatem deducat, vnde cruditatum amplior prouentus: alioqui si corpore sit vegeto & robusto, tali exercitio, & venereorum vsu omnino moderato incalescet magis, & exsiccabitur. *6. epid. sect. 5. sen. 23.* Sic enim intelligenda venit Hipp. sententia. Venerem à pituita morbis remedio esse, vt monet Gal. in comment. Secundum verò scopum attinget Medicus, sua consilia in eam partem vnde humoris pituitosi origo est conuertendo. C Si enim à ventriculo aut stomacho aut aliunde est malum, roboranda pars erit mandans: si à toto corporis habitu, præscribentur medicamenta attenuãtia, incidentia & aperientia. Tertium scopum contingemus, humorem in parte impactum *Lib. 2. ad glauc ca. 3.* euacuando topicis medicamentis, pro quatuor tumoris temporum varietate variatis. Nam in principio & augmento, Gal. imperat fotum ex oxicrato cum spongia. Quin etsi brachium vel tibiam occupet œdema, tum fasciа repellẽs valdè ex vsu erit, infernè nempe sursum versus ducta. *Fascia.* Sed & in eundem scopum sequentia proficient medicamina. ℞. lixiuij ex cineribus sarmentorum & caulium an. ℥ iiij. tartari & alumi. an. ℥ ß. aceti. ℥ ij. misce omnia simul, & fiat decoctio in qua imbuta spongia fouebitur locus. *Lixiuium.* Vti etiam poteris sequenti cataplasmate, ℞. farinæ hordei ℥ iiij. coquãtur in lixiuio communi, addendo pulueris nucis cupressi, corticum granat. balaust. an. ℥ j. myrrhæ, aloes, alum. an. ℥ ß. olei myrtill. ℥ ij. fiat cataplasma. In statu & declinatione vtendum erit medicamentis desiccantibus & resoluentibus. Vt ℞. nucum cupressi, D grana. sumach. balaust an. ℥ j. saluiæ, orig. calament. hyssopi, melissæ an. m. j. absinthij, plantag. caudæ equi. Tapsi barb. centino. an. m. ß. alumi. tart. & salis com. an. ℥ j. coquantur cum lixiuio, fiat fotus ex spongia: à fotu apponetur sequens cataplasma. ℞. rad. brioniæ ℥ ij. abinth. plantag. centin. chamæ. meliloti, puleg. an. m. ß. coquantur in hydromelite, pistẽtur, traiiciantur, addendo pulueris ros. rub. chamæ. melil. an ℥ j. fiat cataplasma. *In emplastris imponẽdis quæ adhibẽda cautio.* Denique emplastris & vnguentis resoluentibus hìc salubriter poteris vti, prius tamen calefacta parte, frictione & fotu tum humido, tum sicco: aliàs non facilè emplastra in actum suum erumpet, propter insignem partis frigiditatem, quæ neque assimilandis succis alibilibus, neque excernendis inutilibus sufficiat. Fotus fiet, & decocto saluiæ, rorismarini, thimi, lauendulæ, florum chamæ. melil. rosarum. rub. rad. ireos, stæcados & similiũ in vino albo, addito aceto pauco. In codẽ decocto candẽtes lateres extinguentur, & linteiis inuolũti parti affectæ circũponetur, hinc enim erũpit vapor cui vis inest attenuandi, incidendi, resoluendi & roborandi. Sed & laterum loco salubriter vti poterimus vesicis suillis aut bubilis, præscripto decocto semiimpletis & ca-

A tis & calentibus impositis. Frictiones fient ex linteis calentibus, sic calor natiuus vnà cum sanguine & spiritibus in partem euocatur: humores fuliginosi sub cutanei resoluuntur, ex quo partis robur inualescit.

De Flatuosis & aquosis tumoribus. CAP. XVII.

NVNIMVS antea œdematis nomine tumores flatuosos & aquosos cōprehēdi, sed & eos qui essent ex pituita cōcrescente, vt atheromata, steatomata & melicerides. Flatuosi tumores fiunt ex vapore & flatu, alias sub cute, alias sub membranis, vt perioſtio & pericranio coërcito, vnde sæui dolores propter partiū exquisito sensu præditarū distentionem & distractionem: alias viscera vt ventriculus & inteſtina flatu distenta tument, vt in Tympanite. A vero & legitimo œdemate hoc differunt, quòd appressus digitus impressum non reliquūt vestigium, quòd vapore turgeant, non humore: vapor autem compulsus citissimè redit, vt in Æolipilis cernere est. Causa eiusmodi tumorum est caloris nati-B uiui imbecillitas, quæ pituitam ex qua facilè suscitantur flatus resoluere & dissipare nequit. Sic enim sol (qui portione quadam calori nostro natiuo respondet) matutinus nebulas per aërem sparsas resoluere nequit: quas idem meridianus facilè in tenues & inaspectabiles auras dissipat. Hoc ferè modo calor noster infirmior, ex pituita quam exoluere non potuit vapores suscitat, inflationum materiam: sed sæpè etsi natiuus calor sit validus, quia tamen humor in profundo vel membranarum quarumdam, aut tendonum, ligamentorúmve densitate coërcitus tenetur, vapor suscitatus expirare nequit, quò fit vt censim accumulatus tumorem faciat. Eiusmodi tumoris signa sunt, quidam velut renixus qui appressis digitis sentitur: imò & tinnitus ex percusso velut tympano, si multus præsertim subsit flatus, qualis in ventris capacitate & maiorum musculorum inanibus interstitiis sæpè colligitur. Tumor nec rubet, nec calet, sed friget potius, albétque vt in œdemate: articulos sæpè occupat, & præsertim genua: solutu valdè est contumax. Si in inteſtinorum capacitate eiusmodi colligitur flatus, Colicam flatuosam infert, à qua tanta sæpè distentio est, vt inde ruptis & C dilaniatis inteſtinorum tunicis mors consequatur.

Quibus in locis flatus colligantur.

Quid distet flatuosi tumores à vero œdemate.

Flatuosi tumores quā causam habeant.

Signa tumorum flatuosorum.

Colicæ flatuosæ quātus cruciatus.

De Curatione flatuosi & aquosi tumoris. CAP. XVIII.

FLATVOSOS & aquosos tumores trib⁹ maximè rebus curabimus. Primū diæta eadem quæ in œdemate præscripta: deinde roboratis partibus coctioni dicatis, vt ventriculo & hepate, rerum præsertim aromaticarum vsu temperato, vt diacumino, diacalamentho, aromatico caryophillato, aromatico rosato, & similibus pro arbitrio eius qui curationi præerit Medici præscribendis: denique ablatione materiæ coniunctæ, per calida siccantia & attenuantia medicamenta, quæ carminatiua nominant, vt rarefacta parte humor flatúsque subiectus dissipetur. Varianda tamen erunt huius generis præsidia pro partium varietate: alia enim ventriculo, alia inteſtinis, alia articulis, alia partibus carnosis erūt applicanda: ad colicam iniiciuntur clysteres carminatiui, apponuntur resoluentes sacculi, & vmbilico affiguntur cucurbitulæ: si pars sit extima vtimur fotu, linimentis, D si præsertim diuexet dolor. Item cataplasmatis & emplastris. vt ℞. florum chamæ. melil. rorismarini rosar. rub. an. p. j. absinth. hyssopi. an. m. ij. coquātur in lixiuio, addendo aceti parum pro fotu cum spongia. Galenus fouet partem oxirrhodino addito sale, spongiámque inde imbutā in parte diutius hærere vult. ℞. olei chamæ. aneth. rut. & lilior. an. ℥ j. olei laurini. ℥ ß. ceræ albę ʒ vj. aquæ vitę ℥ j. liquefiant omnia simul & fiat linimentum quo liniantur partes præmisso fotu. ℞. farinæ fabar. orobi an. ℥ iij. coquantur in decocto pulegij, origani, calamēth. saluiæ, addita puluerū chamęmeli & melli. an. ℥ ß. sulphuris viui subtiliter puluerisati. ʒ ij. olei aneth. & chamæ. ℥ j. ß. fiat cataplasma. ℞. stercoris caprini benè triturati ℥ iiij. flor. chamæ. melil. an. m. ß. furfur. farinæ fabar. & orobi. an. ℥ ij. coquātur cum lixiuio cōmuni, addendo terebint. ℥ iij. oleo aneth. & rut. an. ℥ ij. fiat emplastrum ad vsum dictum. Emplastrum de vigo cum mercurio & sine mercurio in eam rem valdè prodest. Notandum verò eiusmodi medicamenta calida actu parti imponenda esse, eúmque calorem continendum & renouandum circūmappositis linteis, lateribus, lagenis, similibúsque rebus calentibus.

Resolutis humore flatúque qui in parte conclusi detinebantur, pars roboranda erit

Diæta.

Viscera roboranda.

Vacuantia materiam cōiunctam.

Galeni fot⁹.

Digerentia topica.

Roborantia.

ne subinde similem materiam vel excipiat, vel gignat. Id fiet fotu & cataplasmate sequentibus. ℞. nucum cupressi, corticum granat. sumach. berberis, balaust. an. ℥ j. caudæ equi. arnogl. tapsi bar. absint. saluiæ, rorism. lauendulæ, an. m. ß. florum chamæ. melil. rosar. anthos an. p. j. alumi. salis com. an. ℥ j. bulliant omnia in æquis partibus aquæ fabrorum & vini austeri, fiant sacculi pro fotu, aut decoctio pro fotu cum spongia. ℞. farinę fabar. hordei & lupi. an. ℥ ij. Terebint. com. ℥ iij. puluer. radicis ireos mast. an. ℥ ß. mellis com. ℥ ij. ß. prædictæ decoctionis quantum satis, fiat inde cataplasma ad formam pultis satis liquidæ, applicetur parti affectæ calidè præmisso fotu. Aquosi tumoris signa eadem sunt quæ & flatuosi: sed & insuper splendet, & ad digiti impulsum semiplenæ velut vesicæ murmur subauditur. Tumor ergo aquosus si non resoluentibus suprascriptis cesserit, via erit scalpello aperienda, eodem quo in phlegmone diximus modo. Nam & sæpè id remedij genus necessario venit vsurpandum, non tantùm ob liquoris qui resoluentibus non cedit contumaciam, sed & quia cysti propria concluditur, cuius densitas resoluentium medicamentorum vim eludit, nec intro ad humorem penetrare patitur. Quemadmodum ego superiore anno sum expertus in puella septem annos nata: quæ cùm hydrocele laboraret, ad eámque resoluendam resoluentia omnis generis temerè prodegissem, tandem coactus sum apertionem moliri scalpello: non eò tantum vt liquorem contentum effunderem, sed & vt cystim inde reuellerem, qua nisi radicitus resecta, relapsui locus est. Aduocauerat me quî id operis peragerem Ioannes Altinus Doctor Medicus. Curationi præerat Iacobus Guillemeau Regius Chirurgus. A B

Aquosi tumoris signa.

Cur sæpè aperiendus ferro tumor aquosus.

Historia.

De Atheromate, Steatomate, & Meliceride.

CAP. XIX.

ETsi hi tumores eodē genere cum reliquis œdematosis tumoribus censeantur, hoc tamen differunt, quòd earum materia sua cysti & proprio velut loculo coërcita concludatur. At inter se hoc discrepant, quod steatomatis materia, vt nomen ipsum sonat, Sebo similis sit, & si eadem non raro differta conspiciatur corpusculis multis duris, lapidosis, alias osseis, & calosis, vnguium gallinaceorum æmulis. Nam & tradit Philoxenus muscas se aperto steatomate aliquando conspexisse, & similia à communi tumorum materia abhorrentia corpora. Atheromatis materia polentæ, qua vescuntur infantes, similis est. Meliceris materiam continet colore & consistentia melli affinem. Apparent assurgúntque hi tumores nulla præcedente inflammatione. Hos sic erit dignoscere, steatoma reliquis duobus durius est, nec digito præmenti cedit, & vbi semel cesserit, non facilè & promptè reuertitur, quòd crassior sit materia, eundem cum cute colorem seruat, indolens & figuræ oblongæ: meliceris cedit tactui, tanquā corpus laxum & molle, ac facilè dispersa, diffusáque in priorem locum tumorémque facilè remeat: Ab atheromate figura & substantia differt. Nam & globosa magis est: & materia tenuiore ac sublucente, sed & plus quàm atheroma occupat spatij, & tactui magis est obsequens, cætera etiam indolens. Quod ad manus attinet operationē, non magnopere videtur interesse cuiusmodi sit materia, sebóne, melli, an polentæ similis: vna & simplex operandi ratio est, vt humorem contentum, simúlque ipsius cōceptaculum reuellas. Notandum tamen eiusmodi tumorem, alios in superficie cutis velut pendulos huc illuc facilè impelli, alios contra profundius defixos cum vicinis corporibus firmiter cohærere, hique manum solertem & industriam exposcunt metu hæmorrhagiæ & conuulsionis ab exciso neruo. Multa sunt alia tumorum genera vt Testudo, Nata, Glandula, Nodus, Botium, Lupia, quæ vt materia (sunt enim omnia ab humore pituitoso, crasso, lento & viscido) sic specie cum atheromate, steatomate & meliceride conueniunt. Quin & in his apertis plerumque cernas omnis generis, & à communi tumorum materia longe dissita corpora, vt lapides, cretam, arenam, carbones, cochleas, spicas, fœnum, cornu, pilos, carnes tum duras tum spongiosas, cartilagines, ossa, integra etiam animalcula, tum viua tum mortua. Quarum rerum generatio (per humorum corruptionem & alterationem) non nos admodum tenebit attonitos, si consideremus, quòd quemadmodum ex totius magni mundi seminibus & elementis omnibus, natura hominem microcosmum concinnauit, vt illius magni mūdi C D

Quid atheroma, steatoma & meliceris differant.

Signa.

De chirurgia his tumoribus adhibenda.

Quæ causa sit vt aperto hoc tumorū genere animalcula cernantur.

esset

A esset viua velut imago: sic in illo omnes omnium motuum & actionum species elucere vult nunquam in nobis otiosa, quandiu materia generationi non deest. Quia verò rara est, vel nulla potius de his tumoribus apud veteres mentio, paucis aperiemus quid de illis recentiores sentiant. Testudo igitur inquiunt tumor est contra naturam, mollis, diffusus, & ad testudinis formam concameratus: nonnunquam in capite surgit, forma talpæ, túmque Talparia dicitur. Nata, ingens tumor est & carnosus, melonis vel etiam natium humanarum carnis figura non absimilis: ex quo nomen adeptus videri possit: nisi eo referre malimus quòd sæpius in natibus oboriatur, quàm in vlla alia corporis parte. Glandula, nomen habuit à glande querna, cui tumoris circumscriptione est affinis: vel quod in humani corporis glandulis & emunctoriis frequenter excitetur. Nodus, tumor est rotundus, durus & immobilis ab intorto in nodum fune dictus. Guido Cauliacensis asserit nodos ferè suboriri in corporibus neruosis: at hodie non ita raro in ossibus venenata lue affectis exurgunt. *Testudo & talparia quid. Nata quid. Glandula. Nodus.*

B

De Lupiarum seu Gangliorum curatione. CAP. XX.

Lupia seu Ganglion, tumor est aliàs durus, aliàs mollis; semper tamē rotundus, in partibus siccis, duris, & neruosis exurgere solitus. Cúmque commemoratorum superiori capite tumorum alij parti cui adnascuntur immobiles hæreant, quòd nulla cysti coërceantur, alij mobiles ad digiti impulsum velut fluctuent, quòd cysti concludantur, ferè fit vt Lupiæ suam cystim habeant qua contineantur, atque de illarum curatione eo libentius & specialius nobis nunc agendum putamus, quòd curatu sint contumaciores, vbi præsertim inueterauerint. Harum causæ primitiuæ sunt ictus obtusi, lapsus ex alto, subluxationes & similes aliæ occasiones. Antecedentes verò & coniunctæ eædem sunt cum atheromatum, meliceridum, & steatomatum causis. Signa quibus cum adsunt dignosci queant, præmissa ipsarum descriptio suppeditabit: certè à paruis admodum initiis sensim in magnam molem sex vel septem annorum spatio assurgunt, harum aliæ valde tactui cedentes sunt, omnes ferè indolentes. Incipientes & nunc primum emergentes incremento prohibebis validiore & frequentiore digitorum attritu. Sic enim vnà cum cute rarescit ipsarum cystis, humórque contentus incalescit, attenuatur & resoluitur. Quòd si sic nihil profeceris tota manu aut assula lignea in eas quam grauissimè poteris est incumbendum, quousque sub impressione cystis concrepans media findatur. Hinc ipsi lamellam plumbeam hydrargiro illitam fortiter apprimes & alligabis: hinc enim mirificam resoluendi & absumendi humoris subiecti vim inesse multoties sum expertus. Quod si lupia eo sit in loco in quo validam impressionē facere non liceat, vt in facie, thorace, ventre & gula, apponetur emplastrū quod resoluendi vim habeat, quale est quod sequitur. ℞. gummi ammon. bdelij. galba. an. ℥ iij. liquefiant in aceto, & traiiciātur per setaceum, addendo olei lilior. & lauri. an. ℥ j. aquæ vitæ parum, pulueris ireos, salis armon. sulphur. viui, vitrioli romani an. ʒ ß. incorporentur omnia simul, & fiat emplastrum secundum artem. Quod si ne sic quidem tumor resolui possit, scalpello vel cauterio aperiendus est. Escharæ postmodum lapsu procurato, & cysti consumpta cum ægyptiaco, mercuriali puluere & similibus, vlcus erit detergendum, carne implendum & cicatrice obducendum. Aliquando in tantam molem crescunt lupiæ, vt remediis descriptis sanationem recipere nequeant, quare manu & ferro radicitus sunt reuellendæ, modò nullum ex earum magnitudine periculum immineat, modò vicinis partibus non hæreant arctius, modò maioribus venis & arteriis nimium vicinæ non sint: satius enim erit in tali causa eas esse sinere. Amputandarum verò & reuellendarum ipsarum hæc ars fuerit. Parua incisio ad cystim vsque facienda est, qua specillum demittatur dimidium digitum crassum, in medio cauum, in extremo rotundum, quantum res exiget longum: id inter cutem, cystimque sæpius circumducere ad lupiæ vsque radicem oportet, quò sic secundum ipsius longitudinem cutis diuidatur, iterum aliam inde incisionem per transuersum sic facere oportet, vt decussatim se intersecent; mox à cysti cutem distrahere ab angulis lupiæ radicem versus conuenit, ídque digitis tenui linteo inuolutis, vel etiam nouacula si sit opus. Notandum verò in lupiis quædam semper subesse vasa, quæ initio parua, mox progressu temporis aucta sunt, ad lupiæ

Quid ganglion. Quid à superiori capite expositis tumoribus differāt gāglia. Causæ. Signa.

C *Incipientiū gangliorū curatio. Lamina plūbea hydrargyro illita. Emplastrum resoluens.*

D *Cystim putrefaciētia. Amputandorum gāgliorum ratio.*

T

incrementum, cuius ſunt velut radices: quare inter ſecandum ſi quæ ſuboriatur hæ- A
morrhagia, ea ſiſtetur vinctis ad ſua capita & radices vaſis, vel ſtricta ligatura ad radi-
ces lupiæ fiet cum funiculo torto vel filo pluries duplicato, cuius extrema & veluti
capita extrorſum pĕdeant, quouſque nodus ſua ſpõte decidat. Nec verò ſufficiet totũ
hunc tumorem amputaſſe, ſed & cutis portionem qua moles ipſius tegebatur reſcin-
dere oportebit, eiuſque tantùm relinquere, quantum tegendæ parti ſat erit, hinc acu
filum ducente, inciſionis labra in vnum adducentur, interim verò ad perfectam vſ-
que deterſionem linamenta in vlceris fundum demittentur, & reliquum curationis

Hiſtoria.

ad obductam vſque cicatricem complebitur. Hac Chirurgus Collo, & ego, metho-
do vſi, præſente domino Violanio Doctore Medico lupiam amputauimus, Martiali
Colardo, prætori Barbonenſi: pendebat illi ex ceruice, capitis humani magnitudine,
ponderis octo librarum. Ex quo ſic ipſi onéroſa & moleſta erat, vt eam ex mantili

Quæ lupiæ ligatura curandæ.

tanquam pera reuinctam, humeris geſtare cogeretur. Certè ſi huius generis tumores
baſim habeant tenuem & latum faſtigium, ligandi ſunt, & à radice amputandi. Omni-
no verò difficilis, & aleæ periculoſæ plena eſt lupiarum quæ in iugulo iuxta iugulares B
venas, quæ in axillis, quæ in inguinibus, & quæ ſub poplite exurgunt, extirpatio, pro-

Quarũ lupiarum periculoſæ curationes.

Hiſtoria.

pter funeſtam eorum quæ inde emergere poſſunt accidentium vim. Coniicere tan-
tum poſſumus non certo prædicere qualis ipſis contineatur materia. Scire tantùm li-
cet qualis ſit, vbi exciſione facta oculis patet. In prædutis tamen lupiis & tactui val-
dè renitentibus, inuentæ ſunt ſæpius materiæ quæ calculos exiguos cõſiſtentia refer-
rent. Ego aliquando ad nobiliſſimæ mulieris diſſecandum cadauer vocatus, reperi
in altera eius mamma corpus quòd craſſitie Gallinaceum ouum æquaret, durum &

Lupiarum materia cãcri ſpecies aliquando imponit.

compactum aſperiuſculi calculi ad inſtar: pro cancro & Medicis & Chirurgis dum
ipſa viueret habebatur, quòd illi hæc durities dum vel leniter comprimeretur eſſet
valdè dolorifica. Sed & paucis ab hinc annis, vocatus ad curam honeſtiſſimæ mu-
lieris quæ pari morbo laborabat, Medicis, Chirurgiſque cancrum ſubeſſe affirmanti-

Hiſtoria.

Quibus ſignis lupiam à cancro dignoſcere liceat.

bus, fortiter reſtiti: non enim profundius defixus hærebat tumor, non erat partis
habitus à natiuo colore mutatus, non venæ in ambitu tumentes, non vlla alia aderant
cancri ſyllogiſtica ſigna. Nam & illi mulieri ſtata & ſua periodo fluebant menſes, fa- C
cie, totóque corpore benè habita & colorata viſebatur, ab omni dolore immunis, ni-
ſi cùm pars affecta comprimeretur. Sed nec ex eo tempore vel tantillum accreuit tu-
mor, nullum aliud malignum accidens ſuperuenit: imo etiam nunc alacris viuit cor-
pore & mente benè compoſita.

De Ganglio ſpecialius dicto. CAP. XXI.

Ganglion ſpecialis dictum quid.

Cauſa.

DE lupiarum etiam genere ſunt exigui quidam tumores, qui in reliquo
quidem corpore, ſed & ſæpius in manuum carpis & pedum maleolis
ſuboriuntur: Ganglia ſpeciali nomine dicuntur: in ſumma cute appa-
rent, nec vnquam profundius deliteſcunt. Cauſa eſt vel nerui, vel ten-
dinis imbecillitas ex contortione, extenſione, ictu, labore, & alia ſi-
mili cauſa contracta. Cuius occaſione, alibilis qui ad eas partes affluit ſuccus, cum
nec concoqui, nec in propriam ſubſtantiam aſſimilari poſſit, in humorem conge- D
nerem, craſſum, frigidúmque faceſſit: qui tandem circa fibras, & ipſam tendinis ſub-
ſtantiam ſenſim ſe accumulans, in tumorem concreſcit. Gangliis quæ tendines, ar-
ticulóſque occupant, ferrum admouere non conuenit, ſed tantùm ammoniacum &

Quæ ganglia ferro curare non liceat.

galbanum in aceto & aqua vitæ diſſoluta admouere. Vt ℞. Gummi ammon. & faga-
peni in aqua vitæ diſſolutorum. an. ℥ j. coquantur ſub cineribus calidis, ad formam
emplaſtri, ſub finem adde ſulphuris viui ſubtiliter puluerifati. ℥ ß. fiat emplaſtrum ad
vſum. Conferet etiam in eundem finem emplaſtrum de vigo cum Mercurio dupli-
cato. His remediis remollito tumore, atterendus tantiſper veniet, quoad ſub digito
cyſtis contuſa findatur, quod ego non ſemel factitaui: mox laminam plumbeam ar-
gento viuo illitam fortiter ipſi apprimere & aduincire oportet, quæ quod ſupereſt tu-
moris cõſumat & tabefaciat. Viſuntur nonnũquã gãglia exigua ex radice valdè tenui
velut pendentia: illa ergo vinculo ab ipſa radice erunt comprehendenda, & in dies
fortius ſtringenda, quouſque decidant. Curationis reliquum facilè erit ex artis com-
munibus regulis perficere.

A

De Strumis siue Scrophulis. CAP. XXII.

SCROPHVLÆ tumores sunt œdematosi in partibus glandulosis, vt mammis, axillis, inguinibus, collique præsertim glandulis oborti. Singuli vel multi apparent pro materiæ ex qua fiunt copia, more atheromatum, steatomatum, & meliceridum propria ferè cysti coërciti. Fiunt ex humore crasso, frigido & viscido ac pituitoso admixta portione melancholici. A reliquis glandulosis tumoribus differunt. Primum quidem numero, apparent enim scrophulæ ferè multæ coadunatæ profundiori radice subnitũtur, quàm tumores glandulosi: aliæ sunt mobiles, aliæ immotæ manent cum vicinis neruis attextæ. Ganglia pauciore simul numero comparent, indolentia sunt: at scrophulæ sæpè sunt dolorificæ, cùm præsertim putredine incalescunt: sic vt non raro in vlcera cancrosa degenerent, nec ferro nec acribus medicamentis contingenda. Pituitosi, melancholici, gulosi, frigidis & humidioribus cibis vesci soliti, vt

Scrophulæ quid.

Causa materialis.

Quid scrophulæ à reliquis glandulosis tumoribus differant.

B piscibus & aquis frigidioribus, sedentariique & torpidi, scrophulis sunt obnoxij. Curantur victu tenuissimo, quo calor natiuus per alimenti penuriam in tumorum huiusmodi materialem causam conuersus ipsam absumat. Curantur & humorum redundantium catharsi: topicorum pariter remollientium, resoluentium & suppurantium appositione, in eum qui sequitur modum. ℞. mucaginis, alth. fœnug. & ficuum ping. an. ℥ ij. olei lilior. & chamæ. an. ℥ j. pinguedinis anseris & axungiæ porci ℥ ß. Terebint. venetæ ℥ j. ß. ammoniaci & gabb. in aceto dissolutorũ an. ℥ j. ceræ nouæ quantum satis, fiat ceratum secundum artem ad modum diachyli magni. Litus de morbo gallico, & emplastrum de vigo cum Mercurio in hanc rem excellunt, si præsertim eousque cõtinuemus litum, quoad spumosa saliua ęgro prorumpat: sic enim natura exonerabit se humore scrophulas generante, quod ego fœlici successu aliquoties factitaui. ℞. emplastri diachy. albi. & mag. ceroti. œsipi. descriptione philagrij. an. ℥ ij. Terebint. claræ. ℥ j. olei liliorum partum, fiat emplastrum satis molle. Quod si ne sic quidem scrophulæ resolui queant, sed vt sæpè fit ad suppurationem vergant,

Quæ scrophulæ sint dolorificæ.

Curatio per diætam.

Remollientia & resoluentia.

Suppurãtia

C suppurantibus erit vtendum. Vt ℞. rad. alth. & lilior. an. ℥ iij. coquantur in aqua cõmuni, pistentur, traiectis adde capitum alliorum sub cineribus coctorum ℥ iij. olei lilior. & ping. anseris & anat. an. ℥ j. ß. farinæ seminis lini quantum satis, formetur cataplasma. Monendus hoc loco Chirurgus, non ante scrophularum aperiendam vomicã, quàm vniuersus humor conclusus in pus plenè & perfectè abierit: aliàs reliquũ humoris crudum restabit, ac nisi vix & longo temporis tractu ad maturationem perduci poterit: quod præceptum in scrophulis præsertim, sed & nonnunquam in aliis abscessibus, qui ad suppurationem veniunt, est obseruandum. Non enim simul atque humoris contenti portio aliqua in pus conuersa apparet, procuranda & præcipitanda apertio est. Nam suppurati humoris ea portio, facit vt quod reliquum est promptius in pus abeat: quod in corporibus inanimatis licet animaduertere. Fructuũ enim qui putrere incipiunt, nisi putrentem portionem citissimè rescindamus, reliquum facilè in putredinis contagionem rapitur: Subest & alia ratio. Calor natiuus suppurati causa est efficiens: is ergo aperta vomica propter spirituum vnà cum hu-

Notandum in aperienda strumarũ vomica.

Calor natiuus suppurationis author.

D more effusorum dissipationem imminutus, imbecilliórque redditus, reliquam humoris portionem suppurati expertem, aut ægrè suppurabilem esse patietur, quanquam si pars tumore obsessa corruptioni & putredini obnoxia ex sese est vt podex, si materia contenta venenata est aut critica, apertionem præcipitare longè satius & vtilius erit. Est & alia curandarum scrophularum ratio, quæ manu perficitur. Nam quæ in colo sunt, nec ita imis radicibus hærent, cutis incisione facta à partibus quibus attextæ sunt, diuelluntur ac denique amputantur. Sed hac in re perficienda, cauendum diligenter, ne venas iugulares, carotides arterias, aut neruos recurrentes ferro violes. Si quando hæmorrhagiæ subsit periculum, postquàm à cute diuulsæ fuerint, venient religandæ ad basim, acu traiecta filum ducẽte, indéque filo arctius vtrinque reuincto, vt sic sensim ex sese sine periculo decidant constringendæ. Quod supererit curationis ex communibus artis regulis veniet perficiendum.

Chirurgia strumarum curandarũ ratio.

De Febre quæ œdematoso tumori superuenit. CAP. XXIII. A

TVMORVM œdematosorum differentiis omnibus expositis, restat vt breuiter dicamus de febre Symptomatica, quæ ipsis nonnunquam superuenire cernitur. Hæc igitur motum humoris à quo excitatur retinens, ferè est ex earum genere quas Intermittentes quotidianas nominant. Ergo quotidianæ paroxysmus singulis diebus repetit: in illáque repetitione octodecim horarum spatium exigit: quod reliquum superest, diei intermissionem habet manifestum. Causæ huius febris primitiuæ sunt, frigus & humiditas aëris ambientis, esculentorum & poculentorum frigidorum, humidorúmque vsus diuturnus, eorúmque omnium quæ facilè corrumpuntur, vt fugacium fructuum, crudorúmque piscium, consueti denique exercitij intermissio. Causæ antecedentes sunt ingens humorũ, præsertim pituitosorum repletio. Coniuncta causa est pituita in habitu corporis, ac prima regione extra venas maiores cõputrescẽs. Signa huius febris ex tribus rebus ducũtur, naturalibus nempe: nam hæc febris eos adoritur sæpius, qui sunt temperamento frigido & humido, vt senes, mulieres, pueros, eunuchos, quòd pituitæ B turgeant copia: ac per se quidem senes inuadit, quia calore natiuo debili existente, cibos quamuis exigua quantitate sumptos, in sanguinem laudabilem, & partium substantiam conuertere nequeunt. Pueros verò prehendit per accidens, non per se & ex natura sua: sunt enim pueri calidi & humidi: sed propter voracitatem & à multo ingesto cibo rapidum, inordinatum, & continuum motum, magnam congerunt crudorum humorum copiam, huius febris materiam idoneam: quò fit vt præsertim præpingues pueri hoc febris genere tententur, quia meatus corporis angustos & infarctos habeant: vel quia vermibus obnoxij torminum cruciatibus ex ciborum corruptione infestentur: vnde intemperies calida ex putredine, vaporúmque putridorũ sublatione: quibus cor conflictatum facilè huiusmodi febris corripitur. Ex rebus verò non naturalibus huius febris signa sic petuntur: Hyeme enim potius & Vere prehendit in regione frigida & humida, in vita sedentaria & otiosa, vsu ciborum non frigidorum modò & humidorum, sed etiam calidorum & siccorum, si tanta copia ingerantur, vt calorem natiuum obruant. Sic enim vinum etsi facultate, naturáque ca- C lidum sit & siccum, tamen immoderatius sumptum pituitosos humores accumulat, frigidósque morbos accersit. Ergo ebrietas, crapula, cruditas, balnea, exercitiáque statim à cibo dum cibos adhuc crudos in corpus venásque trahunt, omnia denique quæ prouentum pituitæ in nobis faciunt, febrem quotidianam gignere possunt. At ex rebus contra naturam, quia frigidos morbos hæc febris ferè solet excipere, refrigeratis corporis centro, & circunferentia, habitúque. Huius febris accidentia sunt oris ventriculi dolor, quia pituita in hoc ferè cumulari solet, vnde sequitur vomitus pituitosus: pallor faciem occupat, oris, etiam sæpè per paroxysmum, humiditas sine siti: quia natante pituita ventriculo, eius aquosa & tenuior portio continenter in os & linguam exudat, per tunicæ interioris ventriculi œsophago & ori communis continuitatem. Inuadit cum partium extremarum frigore, pulsu paruo & profundo, qui tamen in paroxismi vigore fortior, maior, plenior, & celerior cernitur. Eadem planè ratione qua huius febris calor primo contactu apparet mitis, blandus, humidus & vaporosus: tandem verò sentitur acrior, D haud secus quàm ignis in viridi ligno accensus, exiguus per initia languens & fumosus cernitur: tandem verò cum euicta humiditas eius actionem non iam remoratur ardens & flammans percipitur. Exoluuntur ægri paroxismo exiguis sudoribus, qui per primas inuasiones parca admodum manu erumpunt: at instante crisi copiosius funduntur: vrina per initia pallet & crassa est, aliquando etiam tenuis, vbi nempe subest obstructio. At vbi materia cocta est, vt in statu, rufa conspicitur, si per initia vomitus apparet pituitosus ineunte paroxysmo, ac copioso sudore, idem ille paroxysmus terminetur, exigui temporis febrẽ portendit: arguit enim naturæ robur, obsequentiã & tenuitatẽ materiæ sursum erumpentis, coniunctæ denique causæ febris excretionẽ facit. Quotidiana febris, vt plurimũ longa est, quia frigidus, humidúsque natura cùm sit pituitosus humor, grauis est, & ad motum iners: nec tamen est sine maioris morbi metu, quia sæpius in febrem ardentem aut quartanam mutationem habet, si præsertim sit à salsa pituita: salsus enim sapor amaro est affinis: itaque per adustionem in eum facilè degenerat, vt certè videri mirum non debeat

Qui quotidiana intermittens tumoribus œdematosis superueniat.

Causæ febris quotidianæ.

Signa.

Pueri qui quotidianis febribus obnoxij.

Pituitosi humores qui excalidis etiam & siccis cibis.

Symptomata quotidianarum.

Pulsus & caloris in quotidiana ratio.

Sudores critici.

Vrinæ.

Breuis futuræ febris signum.

Quotidianæ cur ferè longæ.

In quos morbos quotidianæ malã habeãt mutationem.

A debeat, ſi pituita ſalſa per aduſtionem in bilem flauam aut atram abeat. Qui ex quotidiana febre conualeſcunt, coctricem facultatem valdè imbecillem habent: quare copioſis alimentis & coctu difficilibus non ſunt reficiendi. In quotidiana febre totũ corpus crudis humoribus refertum eſt, quò fit vt ſæpius ad ſexaginta dies hæc febris prorogetur. Cæterùm caue ne fallaris, ac duplicem tertianam pro quotidiana ex eo vſurpes, quòd ſingulis diebus inuadit quotidianæ ritu. Certè vtrumque febris genus facilè erit diſtinguere ex humoris ſpecie & ſymptomatum, accidẽtiumque proprietate: ferè verò quotidianæ ſub veſperum, & aut etiam media de nocte inuadunt: cùm ſcilicet per ſolis abſentiam aëre refrigerato noſtrum pariter corpus refrigeratur. Quare & tum in nobis commouentur frigidi humores, qui paulo ante ſolis præſentia & calore cohibebantur. At duplices tertianæ contra ſub meridiem inuadunt Paroxyſmi breuitas & facilitas, copioſus ſudor, materia iam mitificata, erumpens, breuis & ſalutaris quotidianæ opinionem facit. Curatio duobus inſtrumẽtis perficitur, nempe diæta & pharmacia: diæta ſit tenuis & incidens: in aëre ſereno, moderatè calido

Quî diſtinguatur tertiana duplex à quotidiana.

Diæta.

B & ſicco æger verſetur: alimenta ſint panis benè coctus, iuſcula ex gallinaceis carnibus, incoctis cum radicibus petroſelini, oxalidis, & ſimilibus. Nec inutilis erit aliquando calidiorum nempe ſpeciatorum & ſalitorum ciborum vſus, quibus præſertim erunt ventriculus & iecur impenſè refrigerata. Pulli gallinacei, carnes veruecinæ, perdicum & auicularum, piſces fluuiatiles & ſaxatiles toſti, oua tremula & ſorbilia erunt ex vſu. Fructus hi vtiles, vuæ paſſæ, pruna cocta, amygdalæ & dactyli. Potus ſit vinum album, tenue, aqua cocta temperatum. Exercitia moderata ſalubria erunt, frictiones vniuerſi corporis, ſomnus hora debita initus, & vigiliis proportionatus: modò hora ſomni in paroxyſmi tempus non incurrat: tum enim valdè nocet, quia dum calorem intus reuocat, febrilis caloris æſtum in viſceribus conduplicat. Quod ad animi perturbationes attinet, gaudere debet ac ſe breui futuræ ſanitatis ſpe conſolari æger. Quibuſdam haud videtur inutile paroxiſmo ineunte, pedes, cruráque in aquam tepidam immergere in qua chamęmelum, anethum, melilotus, maiorana, ſaluia, & roſmarinus bullierint. Medicamenta erunt ſyrupi quos

Speciatorũ & ſalitorũ ciborũ vſus quãdo opportunus.

Quãdo ſomnus noceat.

C digeſtiuos & aperitiuos vocant, vt abſinthinus, de mentha, de quinque radicibus, de oximelite cum decoctis chamæmeli, calamenthi, meliloti, anethi, & ſimilibus, vel cũ decoctis communibus. Purgantia erunt diaphœnicon, electuarium diacarthami, hyera picra, agaricus, turpethum ex quibus cõcinnabuntur potiones cum aquis menthæ, meliſſæ, hyſſopo, ſaluia, fœniculo, ſcariola: pilulæ aureæ conueniunt. Dabuntur & aliquando boli forma cum ſaccharo hæc purgantia, prout preſenti Medico habita ægri naturæ ratione melius videbitur. Circa morbi ſtatum, proſpiciendum erit ventriculo, eiúſque præſertim orificio, quòd ſit præcipua ſedes pituitæ. Quare ipſum alternis diebus inungere ex oleo chamæmelino, cum vini albi tantillo, ſalubre erit. Sed & ipſum exonerare vomitu procurato ex ſucco raphani, & multo oximelite, aut decoctione ſeminum & radicum azari, & chamæmeli, & ſyrupo acetoſo, erit vtiliſſimum, præſertim ineunte paroxyſmo, cùm natura humoréſque commoueri incipiunt, ad inueteratam quotidianam quãque nullis aliis remediis curare potueris, putant nihil æquè conferre, quàm theriacæ veteris dragmam vnam, boli forma cum

D ſaccharo deuorare, vel in aqua vitæ diſſolutam haurire.

Pharmacia.

Ratio habẽda ventriculi.

Vomitoria.

Theriacæ vſus ad quotidianã inueteratã.

De Scirrho. CAP. XXIIII.

EXPOSITA tumorum qui ex ſanguine, bile, & pituita fiunt natura, reſtat vt de illis dicamus, qui ex melancholico gignũtur humore: horum quatuor eſſe dicuntur differentiæ. Prima eſt veri Scirrhi & legitimi, id eſt tumoris duri & exiguo ſenſu præditi, adeóque ferè indolẽtis, à melancholico humore naturali geniti. Secunda eſt Scirrhi illegitimi, id eſt tumoris duri, inſenſibilis, indolentíſque, ex humore melancholico nimia reſolutione aut refrigeratione concreto. Tertia eſt Scirrhi cancroſi, per melancholici humoris corruptionẽ & aduſtionẽ nati. Quarta Scirrhi phlegmonodis, eryſipelatodis aut œdematodis ab humore melãcholico alieni humoris admixtione infecto, ſurgentis. Omniũ huius generis tumorũ cauſa eſt humor craſſus, lentus, & tenax in parte aliqua cõcretus. Humoris verò eiuſmodi in corpore generatio cõtingit, vel ex praua & irregulari diæta, vel ex iecoris aut lienis præter naturã affectibus, vt obſtructione, vel hæ-

Quid verus & legitimus ſcirrhus.

Quid ſcirrhus illegitimus.

Redundantis humoris melancholici cauſe.

Signa. morrhoidum aut menstruorum suppressione. Signa sunt durities, renixus, color nigricans, venarúmque partis obsessę cum liuore dilatatio, ab humoris crassi plenitudine. A

Prognosis. Scirrhus illegitimus, indolẽs omnino & insensibilis, itémque cancrosus, nullam admittunt curationem: verus autem & legitimus vix vllam. Qui ad suppuratum perducuntur scirrhi, facilè in cancros & fistulas abeũt, scirrhi etsi ab initio exigui apparent, progressu temporis tamen in magnam molem assurgunt.

De Scirrhi curatione. CAP. XXV.

TRIBVS maximè capitibus absoluitur scirrhi curatio. Primum diætam conuenientem præscribet medicus, nempe in victũ sobriam & moderatam, ad humiditatem & caloris mediocritatem tendentem: in vitæ autem instituto pacatam, & ab omni irarum, mœroris & tristitiæ perturbatione, tranquillam, imò etiam à venereorum vsu abhorrentem. *Diæta.* Secundum positum est in materiæ antecedẽtis vacatione: phlebotomia nempe si opus sit, & catharsi, prouocatis hæmorrhoidibus in viris, menstruis autem in mulieribus. B Purgationes ex catholicone, hyera, diasema, polipodo, epithymo docti Medici arbitrio prę-scribentur. Tertium caput consistit in topicorum medicamentorum conuenienti vsu nempe emollientium per initia, mox etiam resoluentiuñ, vel potius eorũ quæ ex remolliendi & resoluendi viribus mixta erunt, vt Galenus docet: nam ex solo remolliẽtium putredinis & cancri, ex solo resoluentium vsu, concretionis, resoluta parte tenuiore & subsidente crassiore, periculum imminet. *Lib. 2. ad Glauc.* Remollientia erunt eiusmodi. ℞. rad. alth. lib. ß. rad. lilior. ℥ iij. coquantur in aqua com. pistentur, traiiciantur per setaceum, addendo olei chamæ. & lilior. an. ℥ ij. œsipi humidæ. ℥ ß. emplastri diachyli albi cum oleo liliorum dissoluti ℥ iij. ceræ albæ quantum sit satis, fiat cerotum. Vel ℞. gummi ammon. galba. bdelij, styracis liquidæ in aceto dissolutorum. an. ℥ j. diachy. mag. ℥ j. ß. olei lilior. & axungiæ anseris an. ℥ j. ceroti œsip. descriptione philagr. ℥ ij. liquescant omnia simul ceræ quantum sit satis, vt inde fiat cerotum satis molle. *Remolliẽtia* Vbi remollientibus sufficienter vsus fueris, tumorem suffies ex aceto forti & aqua vitæ super lapidem molarem, pyritem, aut laterem candentem affusis, sic enim humor remollitus incidetur, attenuabitur, resoluetur: mox per interualla repetentur remollientia, hisque etiam succedent resoluentia ad reliquam portionem, quæ simul & semel euacuari non potuit absumendam: sic enim Cercilij filio scirrhum sanauit Galenus. *Suffitus.* C Stercus caprinum discutiendis tumoribus scirrhosis est valdè idoneum, sed præ cæteris efficax emplastrum de vigo duplicato mercurio, vt quod remolliat, resoluat, & liquefaciat huius generis tumores omnes. *Lib. 2. ad Glauc.* *Emplastri de vigo efficacia.*

De Cancro iam genito. CAP. XXVI.

Cãcer quid. CANCER tumor est durus, asper, & inæqualis, rotundus, immobilis, cineritij, aut liuidi coloris, vndique venis humore atro turgentibus, & in ambitum sparsis, ad instar chelarum Cancri piscis diuaricatis, horridus: per primordia cognitu difficilis est tumor, vt qui vix ciceris, mox D auellanæ æquet magnitudinem, nisi fortè acrioribus remediis irritatus incrementis præproperis augeatur: auctior factus pro incrementi modo dolore pũ-ctorio ægrum excruciat cum calore acri, incalescente, crasso, qui in eius venis residet, sanguine & pungentium velut acicularum sensum inferente, à quo tamen sæpè vacationem habet æger. *Doloris species.* Quia verò tumoris id genus venis per ambitum tanquam chelis expansis, liuente & cinereo colore cutísque asperitate, & humoris tenacitate, piscis cancri dentata forcipibus velut brachia repræsentat, ideò cancri figuram hîc appingendam duxi, quo nominis, reique ratio magis innotesceret. *Nominis ratio.*

Figura

A

Figura Cancri piscis.

B

De caußis, ſpeciebus, & prognoſi Cancri.
CAP. XXVII.

DVas Cancri cauſas hîc agnoſcimus, antecedentem & coniunctam. *Cauſæ cãcri*
Cauſa antecedens ex diætæ irregularis vitio pendet, craſſum & limoſum ſanguinem generantis & cumulantis: ex iecoris ad eius ſanguinis generationem diſpoſiti morboſa affectione: ex lienis in attrahendo & ſanguine repurgando infirmitate: ex menſium, aut hæmorrhoidum, ſolemniive alicuius vacuationis ſuppreſſione. Cauſa coniuncta eſt humor ille craſſus & *Vnde Can-*
C melancholicus in parte obſeſſa, tanquam in anguſtiis hærês & concluſus. Qui mitior *cer non vl-*
eſt ſanguis melancholicus minúſque malignus, ſed tantùm gradu feruidioris caloris *ceratus.*
auctus, Cancrum gignit nõ vlceratum, at malignior & acrior Exulceratum. Ita enim humor qui carbunculos excitat, vbi ingentem ardorem, acrimoniam, & malignitatẽ *Vnde vlceratus.*
acquiſiuit, partem cui inſidet, corrodit & exulcerat. Efferatur Cancer alimentis ſanguinem inflammantibus, animi perturbationibus, iræ, æſtu, & acrioribus medicamẽtis, oleoſis & emplaſtricis nec iure, nec loco appoſitis. Inter Cancri ſpecies duæ in primis excellunt, vlceratus nempe ſeu manifeſtus Cãcer, & non vlceratus ſiue occultus. Sed & Cancrorum alij partes internas obſident, vt inteſtina, vterum, anum, alij exter- *Cancri ſpecies.*
nas, vt mãmas: eſt & Cancer recens, eſt & inueteratus. Paruus vnus, maior alter: efferus & malignus vnus, mitior alter. Omnis cancer cenſetur fermè incurabilis, vel curatu valdè cõtumax: eſt enim morbus toto genere malignus, nempe Elephas particularis. Itaque non facilè ſiſti Cancrum ait Aëtius, quouſque partem quam obſidet ad intima *Aetius li.*
vſque arroſerit. Frequentius mulieres inuadit quàm viros, partes laxas, raras, fungoſas *16.*
D & glanduloſas, adeóque craſſi humoris fluxioni excipiendæ opportunas, cuiuſmodi ſunt mammæ, & omnia partium nobilium emunctoria. Cùm mammas occupat, ſæpè *Quæ partes*
inflammationem ad axillas, & tumorem ad ipſarum vſque glandulas tranſmittit, ex *cancris obnoxiæ.*
quo doloris punctorium cruciatum ad cor vſque ſibi penetrare ægri conqueruntur. Sed & idem ille dolor ad claues vſque interioréſque omoplatas & humeros peruadit. Vbi auctior factus eſt, & partibus nobilibus imminet, niſi manu curationem non admittit: in corporibus tamen effœtis, quorum languent vires, præſertim ſi inueterati *Cuiuſmodi*
fuerint cancri, neque ferro, neque igne, neque acrioribus medicamentis, cuiuſmodi *cancros vera curatione, curare aggredi nõ oportet.*
ſunt cauteria potentialia, tentanda curatio eſt: ſed tantùm ne efferentur, aut ſerpant longius, lenibus remediis & cura, quam palliatiuam dicunt, erit procurandum. Sic enim multi cancro laborantes ad extremam vſque ſenectutem peruenerunt. Itaque monet Hippo. Cancros occultos non curare melius eſſe: nam curati (inquit) citò pe- *Aph. 38.*
reunt, non curati verò longius tempus perdurant. *ſect. 6.*

De curatione Cancri incipientis, necdum vlcerati. CAP. XXVIII.

A

INCIPIENS Cancer sæpè incrementis prohibetur priusquàm radices agat, vbi verò semel increuerit, nisi ferro curationem non admittit, vt qui malignitate & contumacia, sua medicamentorum omnium vires aspernetur. Galenus affirmat se cancrum non vlceratum ad curationem perduxisse. Perficitur autem illa curatio medicamentis melanagogis, phlebotomia, cùm vires & ætas ferre possunt, vitatis omnibus quæ limosum sanguinem gignere possunt. Corrigenda verò in primis venit hepatis intemperies, lien roborandus, itémque pars obsessa, viris hæmorrhoides, mulieribus menstrua sunt prouocanda. Ergo vina crassa, & fæculenta, acetum, panem atrum, olera, caseum vetus, carnes vetustas & salitas, bubulam, ceruinam, caprinam, leporinam, allia, cepas, & sinapi, omnia denique acria, acida & salsa, quę quacunque ratione sanguinem incrassare, humorésque incendere possunt, fugienda. Victus refrigerans & humectans præscribendus: inedia vitanda, vigiliæ, effrenes labores, tristitiæ, sollicitudines, mœrores: ptisana imperanda, & in iusculis malua, spinacia, lactucæ, oxalis, portulaca, cichorium, lupulus, viola martia, borrago, quatuor semina frigida in vsu erunt. At in esu caro veruecina, vitulina, hœdina, capi, pulli, iuuenes lepores, perdices, pisces saxatiles, oua sorbilia. Vinum verò album & fuluum, omnino moderatum in potu. Pars cancro obsessa molliter tractanda est, minimè verò rebus durioribus, grauioribus, emplastris solidioribus, aut pinguibus oneranda: cōtra medicamenta lenientia & mitigantia ex vsu erūt: iis etiam per interualla vsurpatis quæ natura sua venenis aduersantur, vt theriaca & mithridatio. Lac asininum leniendæ humoris cancrosi acrimoniæ est accommodatissimum. Itaque id non modò assumendum in corpus, sed & vlceri cancroso admouendum, comparato inde fotu. B

Lib. 2. ad Glauc.

Diæta.

Pars cancrosa qualiter tractanda.

Theriacalia

Lac asininũ

De curatione vlcerati Cancri. CAP. XXIX.

C

VLCERATVS Cancer multa habet cum Cancro non vlcerato signa cōmunia, vt tumoris rotunditatem, inæqualitatem, asperitatem, & dolorem: aspectus iudicio tumor apparet mollis, ad tactũ verò durus est: fœdo sordet vlcere, labris crassis, tumidis, duris, nodosis, inuersis, elatis, aspectu horridis, saniem eructantibus ichorosam, fœtidam & cadauerosam, aliàs atram, aliàs tabo, aliàs sanguinē multo consperſam. Id vlceris genus malignum est, rebelle, intractabile, vt quod mitia remedia aspernetur, acribus autem & fortibus amplius efferetur, auctis inde dolore, febre, omnibusq; symptomatis: ex quo virium contingit prostratio, corporis marcor & consumptio, tandémque mors. Si tamen exiguus sit, & in parte quæ amputationem ferre possit, perpurgato prius corpore & sanguine detracto, ægri viribus haud dissuadentibus, manum admouere conuenit, atque quicquid corruptum est ad viuum vsque comprehendere & amputare, ne vllus contagij metus relinquatur. Amputatione facta sanguinis fluxus haud statim compescendus, sed ad certum modum fluere sinendus, imò ex toto ambitu exprimēdus, quò sic venæ cruore atro & melancholica fæce turgentes, deonerentur. Vbi satis exhaustũ est cruoris, locus cauterio actuali est inurēdus. Id enim partē affectā roborabit, venenatam qualitatē exhauriet, & vnà fluxum sistet. Tum demùm anodyna remedia apponētur, escharæ lapsus procurabitur. Denique ad instar reliquorum vlcerum quod malì superest profligabitur. Intelligemus autem totum cancrum amputatum, eiúsque omnē extinctam malignitatem cùm saniem fundet vlcus laudabilem, cùm caro sensim succrescet proba ad instar granorum mali punici, dolore punctorio, omnibúsque sedatis symptomatis. Fœlicius tamen & mitius Cancri vlcerati qui labra occupauerit curatio perfici potest, nullo adhibito caustico remedio post sectionem, sic etiam vt vix vlla deformitas cicatrice obducta relinquatur. Quam ego viam nouam & nunquam antea tentatam aut scriptam, quod equidem sciam, inueni & factitaui in homine quinquagenario in consilium aduocato, Ioanne Altino Doctore Medico doctissimo, præsentibus Iacobo Guillemeau, & magistro Eustachio Chirurgis regiis, & Ioanne le Ieune ducis Guisiani Chirurgo meritissimo. Ratio est eiusmodi. Cancer suis vtrinque D

Signa.

Ex quo cernatur malignitas cācri vlcerati.

Quî cancer & in quo corpore rescindi debeat.

Quæ attendenda sint circa amputationem cancri.

Appressi post amputationem cauterij vtilitas.

Signa fœliciter amputati cancri.

A vtrinque surſum ad deorſum labris acu filum ducente, tranſadigendus eſt, vt cum fili beneficio cancrum tanquam in manu ſiniſtra regere & tenere liceat, (ne huius vlla portiuncula impunè ferro elabatur) totum dextra manu volſellis vnico ictu amputare poſſis, ita tamen vt labri ipſius interior quædam, quæ dentes contingit reſtet, ſubſtantia (modò non ad intima vſque cancer radices egeat) quæ regenerandæ mox carni & implendæ cauitati pro fundamento & baſi eſſe queat. Hinc ſanguine ſufficienter effuſo: ſectionis ſeu vulneris oræ, dextra & ſiniſtra, interna & externa parte, ſcarificatu profundiore erunt nouacula pertundendæ, vt cùm mox ſutura ex acu filum ducente, roſtris leporinis propria, in vnum adducere vulneris oras ipſas & margines voluerimus, ipſam labri carnem magis ſequacem, & trahenti acui, filóque obſequentiorem habeamus. Reliquum curationis eſt eodem planè modo perſequendum, quo ſolemus in roſtris leporinis, de quibus poſtea dicturi ſumus.

Noua & notāda amputandi cācri qui labra obſederit ratio.

De topicis vlcerati, & non vlcerati Cancri remediis.

B

CAP. XXX.

Repercutientibus initio vtemur remediis, cuiuſmodi ſunt ſucci ſolani, plantag. hyoſcia. lactuc. acet. ſemperu. lenticulæ paluſt. centinod. burſæ paſto. granatorum, & ſimilium. Item oleum roſar. omph. pulueres ſumach. berberis, lytharg. ceruſ. plumbum vſtum, pomphol. hydrarg. & ſimilia. Ex quibus embrochæ, linimenta, vnguenta, cataplaſmata, emplaſtra concinnabuntur. Emplaſtrum diachalcit. diſſolutum cum ſucco ſolani, & oleo roſar. cancris non vlceratis eſt valdè idoneum. Pompholix lota in ſucco ſolani aut plantaginis vlceratis cancris vtilis eſt. Sed & ſequens vtile eſt remedium.

Repellentia.

Emplaſtrū diachalchiteos.

Pompholix lota.

℞. lytharg. & ceruſ. an. ℥ j. terantur in mortario plumb. cum oleo roſar. donec reducantur ad conſiſtentiam linimenti vel vnguenti: poteſt & eſſe vſus vnguenti reſoluentis & repercutientis: Vt, ℞. plumbi vſti & loti, pomph. thuris, an. ʒ ij. ß. abſinth. pontici, ℥ ß. olei roſar. ℥ iij. ceræ ʒ vj. ſucci ſolani quantum ſufficit ad vnguenti craſſitudinem. Valdè commendant ad vlceratorum cancrorum dolorem leniēdum Theo-

C dorici emplaſtrum.

Theodorici emplaſtrū.

℞. olei roſ. ceræ alb. an. ℥ ij. ß. ſucci granat. & ſolani, an. ℥ ij. ceruſæ lotæ, ℥ j. plumbi vſti, loti, & tuth. præpa. an. ℥ ß. thuris maſt. an. ʒ ij. fiat emplaſtrum molle. Quod ſequitur ſæpè & fœliciter eſt à me vſurpatum.

℞. theriac. veter. ℥ j. ſucci cancrorum, ℥ ß. ſucci lactucæ, & olei roſ. an. ℥ j. ß. vitell. ou. ſub ciner. coct. ij. camph. ʒ. ß. piſtentur omnia in mort. plumb. & fiat vnguentum.

℞. ſpum. arg. axungiæ porci recentis, ceræ alb. an. ℔. ß. olei boni. ℥ viij. vitel. ouor. aſſat. iiij. fiat vnguentum, ſeruetur vſui. Et cùm vti voles admiſce cum pauco vnguento roſaceo. Sed & ſanguiſugarum applicatione ad vlceratum cancrum, qua parte dolor punctorius acrius vrgebat, magnos cruciatus ſedaui, humoris maligni portione partem deonerando: quod idem factitaui catulis canum vel felium recens natis, vel columbis aut pullis in longum ſectis, & ſtatim vlceri appoſitis, ſubindéque, vbi ipſorū exolutus calor videretur, ſubſtitutis aliis: natiuus enim ille calor eſt anodynus. Ioan. Baptiſta Theodoſius in epiſtolis, ad cancrum non vlceratum apponi vtiliter ſcribit

Hirudines.

Pulli & catuli impoſiti.

D cataplaſma, ex Eryſimo trito. Quòd ſi cancer fuerit vlceratus, eandem illam herbam in hydromelite coquit, indéque iniectionibus & lotionibus comparatis, vlcus detergit & dolorem leuat. Si vterum Cancer occuparit, æger doloris aculeos in inguinibus ſupra pectinem & renibus ſentit, ſæpè difficultate meiendi tentatur: at cùm exulceratus eſt, ſaniem fœtidiſſimam & cadauerosam magna copia effundit, cuius vapor teter ad cor & cerebrum ſublatus ſyncopem crebram inducit. Sedandis tamen eiuſmodi partium doloribus, ſequentia ſunt ex vſu.

Epiſt. 21.

Eryſimi efficacia.

Cancri in vtero ſignā.

℞. mucag. ſemin. lin. fœnugr. extr. in aqua roſar. & plantag. quod ſatis eſt: ex his tepidis fiat fotus.

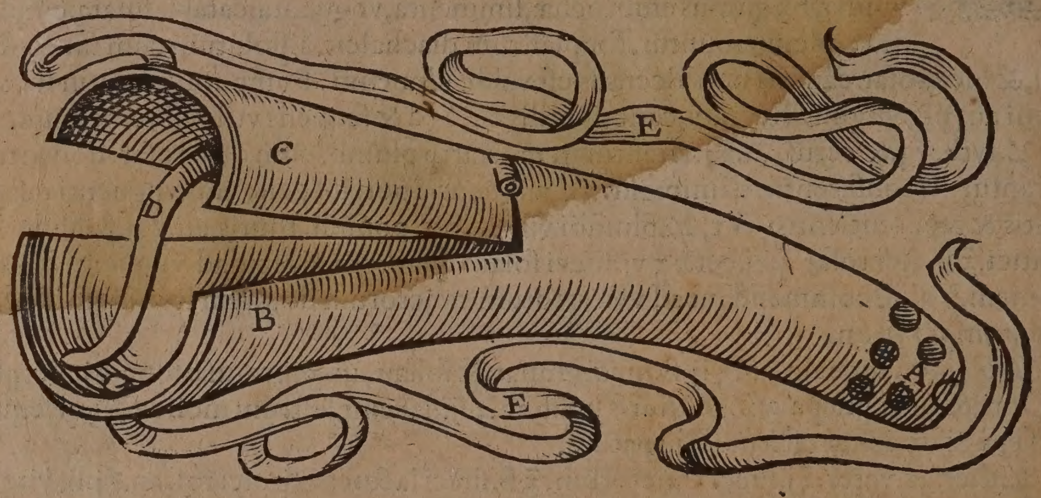
Anodyna.

℞. rad. alth. ℔. ß. Coquatur in hydrom. piſtētur & traiiciatur, addendo olei roſar. parum, fiat cataplaſma. Parabuntur & peſſaria varia pro dolorum variis ſpeciebus, fient & iniectiones ex ſucco plantag. centino. lactu. portul. ſimul mixtis, atque in mortario plumbeo cum pauco oleo roſ. agitatis: hoc enim remedij genus commendatur à Galeno ad omnem cancri vlcerati ſpeciem. Eſt & perutilis atque à me multoties probata aqua ſequens.

Lib. 9. ſimplic.

℞.ſtercoris bubuli,℔.iiij.herbæ robert.plantag.ſemperuiui,hyoſciami,portulac. A
lactuc.endiu.an.m.j.Cancros fluuiatiles, num.xij. piſtentur omnia ſimul & diſtillen-
tur in alembico plumbeo , liquor ſeruetur vſui , atque de eo fiat iniectio frequens in
partem:vel ſi partis ſitus permiſerit,inde cancroſa ipſius vlcera abluantur, & lina car-
pta inſuccata ſubinde renouanda apponantur : nam ſic inflammationis acrimonia &
Lib. 4. de comp. med. ſecundnm genera. vis obtunditur,& dolor ſedatur. Galenus Cancros fluuiatiles vſtos in puluerem com-
minuit. Puluis vnguēto roſaceo exceptus vtiliſſimè ex carpto lino , vlceribus cancro-
ſis apponitur. Longè verò eſt vtiliſſimum ſequentem machinulam , ex auro vel argē-
to conflatam, colo vteri induere qua eluuiei cancroſæ liber & tutus pateat exitus,ex-
ſpiréntque faciliùs tetri vapores & putredinoſi. Sic igitur illa toto ſuo corpore caua,
& quinque vel ſex digitos longa , pollicem verò ſuperiore extremo,multis foramini-
bus quo ſaniei pateat effluxus peruio , craſſa. Externa verò ſeu inferior extremitas
duorum digitorum ſuo ambitu æquet craſſitiem , ad eam affabrè fiat manucla,cuius
diſſultu magis vel minus pro Medici arbitrio,illa hiet extremitas,ad eandem duo ad-
nectentur lora,quibus ad faſciam,qua mulier lumbos præcinget,antrorſum & retror- B
ſum reuinctis,à lapſu afferatur machinula,vt in ſubiecta licet intueri imagine.

Emiſſarium peßiforme ad vterum cancroſo vlcere obſeſſum.

C

A. *Extremum ſuperius quinque vel ſex foraminibus peruium oſtendit.*
B. *Extremitatem inferiorem.*
C. *Extremitatis partem illam quæ diducitur vi appoſitæ manuclæ,quam* D. *litera monſtrat.*
EE. *Lora.*

Nec verò contemnendum auxilium cancris non vlceratis, venit ex lamina plum-
Lib. 9. ſimp. bea argento viuo oblita:nam & teſtatur Galenus plumbum vlceribus malignis & in-
ueteratis eſſe vtile remedium. Quin & eiuſmodi laminas plumbeas, hydrargiro obli-
Lamina plumbea. tas malignis vlceribus quæ reliquorum remediorum vires eludunt,velut quoddam a- D
lexipharmacum eſſe , quò ipſorum cacoethia dometur & abſumatur, antiqua fide &
doctrina teſtis eſt Cauliacenſis Guido. Id remedij genus cùm domino Holerio Medi-
co,nunquam ſatis laudato , imperante & me probante , aliquando præſcriptum eſſet
Hiſtoria. dominæ de Montigni Reginæ matris aſſeclæ,cancro quod nucis iuglandis magnitu-
dinem æquabat,in mamma ſiniſtra obſeſſæ,non quidem perſanauit, ſed tamen incre-
mento malum prohibuit. Itaque eius tandem pertæſa,cùm ſe Medico cuidam prom-
ptam ſanitatem audacter promittenti tradidiſſet,vitæ diſpendio experta eſt,quàm eſ-
ſet damnoſa quæ reliquorum vlcerum more cancri ſuſcipitur curatio:nam Medicus,
cùm procul abiecto noſtro illo remedio,remollientibus,calefacientibus & attrahen-
tibus mali curationem eſſet adortus, irritatis dolore , inflammatione, ſymptomatiſq;
omnibus,in tantam molem accreuit tumor, vt cùm attractus humor parte ipſa conti-
neri non poſſet,mammam ita diſtenderit,vt inſtar mali granati maturitate exacta diſ-
ſilientis mediam ſe ruperit:vnde oborta hæmorrhagia effreni , ad eam compeſcēdam
coactus fuerit cauſticos pulueres inſpergere. Verùm hinc ſæuius efferatis inflamma-
tione &

A tione & dolore, obortáque insuper syncope, animam pro sanitate promissa in Medici sinum misella deposuit.

De Febre quæ scirrhosis tumoribus superuenit. CAP. XXXI.

EIVSMODI febris quartana est, vel certè, ad quartanæ naturam accedens, propter humoris ex quo fit melancholici naturam. Is enim certa sede conclusus in qua tumorem facit, vaporum putridorum communicatione cor supra modum calefacit, humorésque ipso cōtentos accendit, vnde febris. Quartana igitur febris est, quarto quoque die repetens, intermissionémque habens duorum dierum. Causæ ipsius primitiuæ sunt, quæ humoris melancholici prouentum in corpore faciunt: vt diuturnus leguminum esus, panis atri & vstulati, carnium salitarum & salsamentorum, crassarum carnium vt bubularum, caprinarum, ceruinarum, veterum leporum, casei veteris, caulium, vinorum crassorum, & eius generis aliorum. Causæ antecedentes sunt humorum melancholicorum per vniuersum corpus redundantium cumulata copia. Coniunctæ verò, melancholici humores extra maiora vasa in corporis venulis & habitu putrentes. Quartanæ febris signa ex rebus quas naturales dicunt, nō naturales, & contra naturam petere licet. Ex rebus quidem naturalibus, quia temperies frigida & sicca, senilis ætas, frigidi & obesuli homines, venis paruis & latentibus, liene tumido & imbecillo, febribus quartanis ferè conflictantur. Ex rebus non naturalibus, quia Autumno frequens est hæc febris: non ob id modò quòd frigidus & siccus cùm sit, congerendis humoribus melancholicis est idoneus: sed maximè quia præcedentis æstatis ardoribus, humores facilè in atram bilem conuertuntur, vnde quartanæ fiunt longè sæuiores & periculosiores, quàm ex simplici melancholico humore: denique per quamlibet frigidam & siccam tempestatem, in regione frigida & sicca, homines frigidi & sicci in quartanas facilè incidunt: si adhæc præsertim vitæ ratio accesserit laboriosa, periculi & ærumnarum plena. Ex rebus contra naturam quod paroxysmi inuadunt cum horrore laborioso, confractorum & conquassatorum ossium velut sensum inferente: quòd quarto quoque die repetant, cum corporis totius pruritu, tenui sæpè scabie & vlcusculis, in cruribus præsertim. Pulsus initio paruus est, tardus & profundus instar senilis pulsus: vrina etiam per initia alba & aquosa, ad liuiditatem inclinans. In declinatione materia iam cocta, nigra euadit vrina, non maligni alicuius symptomatis incursu, non caloris præter naturam excessu, sic enim funesta esset, sed per excretionem materiæ coniunctæ. Quartanarum paroxysmus est horarum quatuor & viginti, intermissio verò horarum octo & quadraginta. Ortum sæpè habet ab obstructione, dolore & scyrrho lienis, & menstruorum aut hæmorrhoidum suppressione. Æstiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales lōgè, præsertim quæ hyemem attingunt. Quæ hepatis, lienis, aut alicuius præcedentis morbi successione veniunt: deteriores sunt primigeniis, feréque in hydropem terminantur. Quæ verò citra visceris alicuius vitium contingunt, & ægtum in diæta Medico obsequentem nactæ D sunt, nullum grauius damnum inferunt, imò à grauioribus morbis, fixis & diuturnis hominem liberant, vt melancholia, epilepsia, conuulsione, mania, quòd humor melancholicus eiusmodi morborum author, quarto quoque die quartanarij paroxysmi impetu excernitur. Quartana febris si nullus aliunde error accedat, annum ferè non excedit, alioqui enim visæ etiam quartanæ sunt in annum duodecimum prorogari Auicennæ sentētia: Autumno orta quartana sæpè Vere subsequēte finitur: quæ quartana fit ab adusto sanguine, aut bile flaua, aut pituita salsa, facilioris est & breuioris curationis, quàm quæ est ab humore melancholico adusto: quia humor melancholicus natura sua terrestris, & discuti contumax præ aliis omnibus humoribus, rursum adustione resolutis partibus tenuioribus, & subsidentibus crassioribus contumacior, crassior, malignior, & acrior redditur. Curatio duobus omnino instrumentis absoluitur, diæta nempe & pharmacia. Diæta sic institui debet, vt sex rerum non naturalium vsu, quantum in nobis situm est, causæ febrili contrariemur. Ergo æger vitabit carnes suillas, cibos flatuosos, viscidos, glutinosos, aues aquatiquas, salsamenta, & ferina, omniáque difficilis concoctionis. Salubris est illi vsus vini albi mediocriter calidi & te-

Quartana cur scirrhosis tumoribus superueniat.

Signa.

Cur autumno frequentes quartanæ.

Qualis horror in quartana.

Prognosis.

A quibus morbis quartanæ liberent.

Diæta.

nuis ad crassum humorem attenuandum, incidendum, & prouocandas vrinas ac su- A
dores:imò ineunte paroxismo haustum eiusmodi vinum vomitum ciet,cuius tantùm est in febre quartana momentum, vt hoc vno remedio multi curationem receperint.

Quanta vis in vomitu ad curationem quartanæ.

Quanquam si licet occasionem opportunitatémque vomitui ciendo captare,nullum ad eam rem magis idoneum tempus censendum est, quàm id quod statim pastum excipit:tũ enim ventriculi fibris humectatis & relaxatis facilius cõcitatur, inuertiturq; ventriculus ad vomitum:vnde copiosior pituitosi & biliosi humoris, fœliciórq; & facilior,ac minus naturæ molesta sequitur exclusio,omniúmque cruditatum quibus in quartana orificium ventriculi natat, propter melancholici humoris copiosiorem affluxum,qui qualitatibus suis frigiditate & siccitate omnes actiones,facultatésque naturales interturbat,excretio. Sed & conferunt exercitia,frictionésque ante pastum,animi perturbationibus,quæ causæ vnde ortum febris hæc habuerit aduersantur, indulgere ægrum non erit inutile,vt risui,facetiis,musicis concentibus,similibúsque omnibus iucundæ voluptatis plenis. Ab initio blandè habẽdus & tractandus erit æger, abstinendúmque à fortioribus omnibus medicamentis, nisi cùm morbus in longius B tempus processerit. Initio enim hic humor contumax cùm nihil adhuc natura tentauit,rursum contumacior redditur, terrestriórq; & siccior acrium medicamentorum igneo ferè calore. Si sanguis in corpore abundet detrahendus erit,aperta mediana aut basilica brachij sinistri,hac cautione adhibita, vt si crassior & nigrior fundatur,fluere liberalius permittatur: si tenuis & laudabili colore rubro suffusus, sistatur quamprimum. Febris huius materia venit digerenda, coquenda & minuenda syrupis de epithymo,de scolopẽdrio,capillorum veneris,eupatorio,cum aquis lupuli,buglosi, borraginis,& similibus. Sanctè affirmo me plurimis quartanariis,secundum Deum,curationis authorem extitisse propinato poculo ex Theriacæ momento in aquæ vitæ vnciis circiter duabus dissoluto:aliquando etiam moschi granis duobus aut tribus in vino maluatico dissolutis, sub initium paroxysmi particularis ineunte morbi generali declinatione,præmissis purgationibus vniuersalibus,apparato humore & corpore,viribúsque valentibus: & certè quartana inueterata vix discuti vnquam potest nisi corpus alimentis,medicamentísque valdè concalesiat. Itaque nec omnino improbandũ, C quod plerique aiunt,se propinato singulis diebus in egressu lecti vino, in quo per noctem saluiæ folia infusa maduissent,quartanam fugasse. Vtile etiam est paulò ante paroxysmum vniuersam dorsi spinam inungere oleis, netuosum omne genus calefaciẽtibus,cuiusmodi sunt oleum rutaceum,nucum,de piperibus,admixto aquæ vitæ tantillo. Sed & in hanc rem excellit oleum de castoreo,quod in colocynthidis malo,granis suis vacuo,super accensas prunas ad dimidię partis consumptionem ebullierit,admixtis puluisculis è pipere,pyrethro & euphorbio. Certè eiusmodi inunctiones valẽt non tantùm ad mitigandam horriferæ concussionis acerbitatem, sed etiam ad sudores promouendos,quod scilicet calore suo humido,humorem hunc inertem & facultati excretrici rebellem excutiunt. Est enim humor melancholicus velut fæx & limus sanguinis. Itaque si è contrario febris quartana materiam ex adusto humore bilioso habuerit à refrigerantibus & humectantibus remediis curationem sperare& expectare licet:cuiusmodi sunt acetosa,lactuca,portulaca:iuscula ex cucumerum,citrullorũ, melonum & peponum decoctis. In hoc enim casu,si quis calidis remediis vtatur, hũc D humorem reddet obstinatiorem,tenuiorum partium resolutione. Sic gloriatur Trallianus curasse se huius speciei quartanas febres solo vsu epithematum refrigerãtium, paulò ante paroxysmi insultum crebrius repetitorum. Atque summa hæc est curationis febrium intermittentium verarum & legitimarum,id est earum quæ ab vno & sincero humore materiam sortiuntur,ex qua facilè colligi & intelligi potest earum quas nothas intermittentes appellant curatio: quæ scilicet non vnius generis & purus humor gignit, sed mixtus, seu alienæ materiæ admixtione infectus: nam pro variorum humorum pituitosi & biliosi,verbi gratia,miscella erũt etiam permiscenda remedia, vt si sit confusa velut febris species ex quotidiana & tertiana, confuso etiam remedij genere ex phlegmagogis & cholagogis profligetur.

Tempus vomitui opportunum.

Quæ medicamenta initiis quartanæ idonea

Theriacalia

Vnctio spinæ.

Quæ quartanæ refrigerantibus curari velint.

Quid spuriæ febres & qualib. remediis curandæ.

De

A *De Aneurismate.* CAP. XXVIII.

ANEVRISMA tumor est mollis, tactui cedens, ex sanguine & spiritu sub carne & musculis effusis, per dilatationem seu relaxationem arteriæ. Quanquam definitionum author quamcunque cuiuscunque vasis venosi dilatationem Aneurismatis nomine videtur donare: anastomosi factam arteriæ reserationem, Galenus Aneurisma nominat. Fit etiam Aneurisma cùm ex vulnere læsa arteria tardius coit, quæ supereminet substantia interim agglutinata, carne impleta, & cicatrice obducta: quòd in arteriotomiis inscienter celebratis & negligentius curatis non raro contingit. Omnino igitur Aneurismata fiunt arteriarum anastomosi, diapedesi, ruptione, erosione & vulnere. Contingunt illa in omni quidem corporis parte, sed frequentius in gutture, mulieribus præsertim à laborioso partu. Nam cùm ad validiorem enixum voluntatis imperio spiritum violentius contineant, fit vt arteria dilatetur & rumpatur: vnde sanguinis & spiritus sub B cutem sequitur effusio. Signa sunt tumor, nunc magnus, nunc exiguus cum pulsu, & colore à natiua cutis constitutione nō variante. Mollis est tumor, & digitorū impressioni sic cedēs, vt si is fortè sit exiguus penitus disparcat, sanguine nēpe arterioso & spiritibus intrò in arteriæ corpus refugiētibus, sed mox sublatis digitis pari celeritate regredientibus. Quædā Aneurismata nonmodò cùm cōprimuntur, sed etiam ex sese sibilū edunt, admota propiùs aure, sensibilem, propter spiritus vitalis per angusta viarū magno impetu ruentis validum motum. Quare in Aneurismatibus in quibus magna arteriæ ruptio est tale murmur non subauditur, quòd ampliore meatu spiritus feratur. Ingentia in axillis, inguinibus, aliísque in partibus Aneurismata in quibus insignia sunt, vasa curationem non admittunt, quod ab incisione tanta sæpius sanguinis & spiritus sequatur eruptio, vt mors artem & curationem præueniat.

Quid aneurisma.

Quibus vulgo partibus fiant aneurismata.

Signa.

Sibili qui in aneurismate obauditur ratio.

Prognosis.

Quod à me paucis ab hinc annis animaduersum est in sacrificio quodam S. Andreæ ab Arcubus; magistro Ioanne Mailleto apud primarium Præsidem Christophorum de Thou commorante. Illi igitur ad humeri dearticulationem cùm Aneu- C risma subesset nucis iuglandis magnitudine, edixi ne id sibi aperiri curaret, aliàs vitam in manifesto futuram discrimine: tutius ipsi futurum, si conduplicatis linteis in solani & aizoi succo maceratis, caseo recenti & seroso admixto, si vnguento de bolo, emplastro contra rupturam, aliísque refrigerantibus & adstringentibus mali impetum retunderet, si laminam plumbeam imponeret, caligísque vteretur breuioribus, vt ad eam continendam esset illi thorax, ex quo caligas subnectebat fasciæ loco: interim vitaret omnia quæ sanguinem attenuant, & incendunt, præsertim verò à vocis omni contentione sibi temperaret. Hac diæta etsi per annum esset vsus, efficere tamē nequiuit, quin tumor cresceret. Quo animaduerso, tonsorem adiit, qui ratus tumorē illum ex genere esse vulgariū apostematū, pyroticum escharoticum quo apertionem moliretur sub vesperum apposuit: exacta nocte sub auroram tanta sanguinis rupto tumore prorumpebat copia, vt attonitus omnium opem imploraret, atque me vocari iuberet, quî ipsi hæmorrhagiam tantam sisterem, pœnitere quòd inonitis minus obsequēs fuisset. Vocor igitur, sed cùm vix dum ædiū limina attigissem, iam animā cum D sanguine reddiderat. Quare tyronem Chirurgum diligenter monitum velim, ne temerè Aneurismata, nisi fortè exigua sint, & in parte ignobili, nec insignibus vasis prædita, aperiat: hac potius arte curationem aggrediatur. Cutis superincidatur dum patefiat arteria, patefacta ipsa scalpello vndique à circumstantibus particulis diducatur, ipsi retusa & incurua acus intorsum filum trahens subiiciatur, ligetur, hinc abscindatur, intorti fili lapsus ex sese expectetur, dum natura abscissæ arteriæ oras regenerata carne obducet: dehinc reliquum curationis simplicium vulnerum modo absoluatur. Quæ in partibus internis contingunt aneurismata sunt incurabilia, qualia frequenter accidunt his qui litus & sudores ad curationem luis venereæ multoties pertulerunt, quod sanguis attenuatus & nimium inde incalescēs, adeóque incandescens, nec iam arteriæ conceptaculis contineri potis, ipsam in eam distendit amplitudinem, vt manum in pugnum complicatam capere possit. Quod ego animaduerti in cadauere Vestiarij cuiusdam qui ex Aneurismate arteriæ venosæ, repentè dum pila palmaria luderet, rupto vase corruit, dissecto cadauere magnam sanguinis copiam in thoracis capacitatē effusam inueni, arteriæ verò corpus in eam quā dixi amplitudinē dilatatū,

Historia.

Haud temerè aperiēda aneurismata.

Qua arte curanda aneurismata.

Partium internarum aneurismata incurabilia.

Historia.

internámque ipsius tunicam osseam: quo ego nomine eius paulò post cum magna astantium admiratione copiam in Scholis Medicorum feci, dum cadauer publicè dissecarem: ille dum viueret micantium impetu arteriarum omnium pulsum, ingentémque toto corpore calorem percipere se dicebat: cuius rei occasione sæpè animo linquebatur. Dominus Syluius Regius tum Medicinæ professor, interdixit illi vino, aquam coctam pro potu, & pro cibo lac pressum, caseósque recentes esse, atque cataplasmatis forma imponi dolenti & tumenti loco voluit: vesperi ptisana ex farina hordei & semine papaueris vtebatur: clystere verò ex refrigerantibus & remollientibus, aut cassia sola per interualla purgabatur, quibus remediis multo melius sibi esse dicebat. Causa osseæ eiusmodi arteriarum per aneurismata constitutionis est, quòd sanguis calidus & feruens primo tunicarum arteriæ facit dilatationem, inde ruptionem. Quod cùm contigerit, mutuatur tum ex corporibus vicinis materiam idoneam qua solutam sui vnitatem restauret. Hæc materia dum sensim resiccatur, & induratur in cartilagineam, vel etiam osseam substantiam degenerat, earumdem planè causarum materialium & efficientium vi, qua in renibus & vesica calculi generantur: sanguinis enim portio magis terrestris desiccatur & densatur, vi caloris contra naturam in parte aneurismate obsessa existentis, quò fit vt ad arteriæ dilatatæ & ruptæ substantiam additam in osseæ consistentiæ corpus abeat. In quo naturæ Dei ministræ elucet singularis prouidentia, vt quæ nouo velut aggere comparato & opposito, furentis sanguinis spirituum vitalium copia turgentis, impetus retardare velit, nisi quis malit eius duritiei causam referre ad continuam medicamentorum refrigerantium & adstringentiũ quibus densandi & indurandi vis inest, appositionem: vt non omnino obscurè licet colligere ex Galeni scriptis. Cæterùm ne falleris signis supra commemoratis: nam nõnunquam in insignibus Aneurismatis nec pulsum vllum percipere licet, nec digitorum appressione sanguinem in arteriam compellere, vel quia sanguis eiusmodi effusi maior subest copia, quàm quæ pristinis arteriæ conceptaculis coërceri possit, vel quia in thrombos coit & concrescit, ex quo mox putrescit ventilationis à corde beneficio destitutus: vnde dolor ingens, Gangrena & partis necrosis, animantis denique ipsius interitus.

Qui per aneurismata in osseã duritiem arteria degeneret.

Libr. 4. cap. vlt. de præs. expuls.

Cautio circa dignotionem aneurismatis.

FINIS LIBRI DE TVMORIBVS IN GENERE.

A

DE TVMORIBVS CONTRA naturam particularibus.

B

LIBER SEPTIMVS.

PRÆFATIO.

QVIA morborum curatio varianda venit pro varietate temperamenti, non vniuerſi modò corporis, ſed & ſingularum eius partium in conſiderationem vocatis ipſarū viribus, figura, forma, ſitu & ſenſibilitate: operæpretium videor facturus ſi tumorum generali præmiſſa tractatione, de illis nunc in ſpecie egero qui ſingulas corporis partes occupant, ab his initio ducto qui in caput inuadunt. Tumor igitur vel totum caput adoritur, vel eius tantùm aliquam particulam, vt oculos, aures, nares, gingiuas & ſimiles. Eorum igitur qui totum caput occupant tumorum exempla ſunto Hydrocephalos & Phyſocephalos.

Partium varietas facit remediorum varietatem.

De Hydrocephalo, ſeu tumore aquoſo, qui in infantium caput ſolet inuadere. CAP. I.

C

HYDROCEPHALON capitis velut Hydropen Greci vocāt, ab humore aquoſo: infantibus recēs natis ferè peculiare malū. Cauſam habet externam, violentam capitis obſtetricia manu, vel aliūnde in ipſo enixu compreſſionem, lapſum, contuſionem & ſimilia. Hinc enim venę vel arteriæ ruptio, ſanguiniſque foras ſub cutem effuſio: qui dum corrumpitur, ſeroſus adhuc in aquoſum quid degenerat. Sed & cauſam internam habet, ſeroſi vel acris ſanguinis copiam, tenuitate ſua & feruore per vaſorum poros, aliàs inter cutem capitis muſculoſam & pericranium, aliàs inter pericraniū & cranium, aliàs inter cranium & craſſam meningē, aliàs in cerebri vētriculos exudantis. Signa eius in cutis muſculoſæ pericranio ſubtēſæ ſpatium effuſi, ſunt tumor aſpectabilis, indolens, mollis, & ad digitorum impreſſionem facilè reciprocus. Eiuſdē verò inter pericranium & cranium reſtitantis ſigna ferè eadem erunt, niſi quòd paulò durior eſt tumor, nec ob interiectas particulas adeo ad digitum ſequax, & præterea doloris ſenſus aliquis ſubeſt. At cùm in eo ſpatio quod
D cranio & craſſæ meningi interiacet, aut in cerebri ventriculis, vel tota ipſius ſubſtantia delitеſcit, ſenſuum, vt viſus & auditus, adeſt hebetudo: tumor non cedit tactui, niſi valida admodum fuerit impreſſio, tum enim ſubſidet, in infantibus præſertim recēs natis, quibus cranium ferè cereum eſt, & ſuturarum compages laxa, tum natura ipſa, tum ex euentu, ob humorem ſubiectum vicina omnia corpuſcula madefacientem & relaxantem: cranium altius attollit contentus hic humor, qua præſertim parte ſuturæ coëunt, quod vel ex eo licet cognoſcere, quod preſſo tumore, humor in cerebri refugit penetralia. Denique dolor vrget acrior, totum caput tumidius eſt, frōs in exteriora proiectior eſt, oculus fixus eſt & immobilis, idémque lachrymoſus ab exudāte è cerebro ſeroſo humore. Scribit Veſalius viſam à ſe puellam bimulam, cui ex hoc tumore caput craſſius erat quouis virili capite, craniúmque non oſſeum, ſed membranoſum, quale ſolet eſſe abortiuo fœtui, effuſámque inde aquam nouem librarum pondere. Narrat Albucraſis viſum ſibi puerum cui caput in dies ob aquoſum humorē cōtentū grādeſceret, tandéq; in tantū tumorē ſublatū, vt ipſum nec ſtās nec ſedēs ceruice ſuſtinere poſſet, adeo vt paucis poſt diebus interierit. Memini me quatuor pueros

Quid hydrocephalos. — *Cauſæ.* — *Differentiæ à loco.* — *Signa.* — *Hiſtoria.*

hoc morbo laborantes animaduertisse & curasse, quorum vni post mortem dissecto, A
non erat cerebrum amplius pila palmaria. Cæterùm ex tumore ab humore intus sub
cranio contento, neminem conualuisse vidi:at ab externo tumore facilè sanescunt.
Ergo siue sub pericranio, siue sub cute capitis musculosa lateat humor, resoluentibus
primò oppugnandus est. Quòd si sic expugnari nequeat, faciēda incisio est, temporū
vitato musculo, indéque exprimendus humor omnis, siue is carnium recens mactata-
rum loturam, siue nigrantem sanguinem, siue sanguinis thrombos, cùm nempe tumo-
ri occasionem dedit contusio referat: hinc vulnus lino carpto sicco implendum, con-
duplicatis pannis contegendum, ac denique decenti ligatura vinciendum.

De Polypo. CAP. II.

Rei ratio & nominis

Lib.6.ca.8.

POLYPVS nasi tumor est contra naturam, ab osse ethmoide ferè ortus.
Id nominis habet, quòd Polypi marini pedem figura & carnem consi-
stentia referat. Nares obstruit tumor hic, loquendi, spirandi, & mungē-
di libertatem intercipiēs. Polypus Celso caruncula est modò alba, mo- B
dò subrubra quę narium ossi inhæret, & modò ad labra pendens narem
implet, modò retrò per id foramen quo spiritus à naribus ad fauces de-
scendit, adeò increscit vti post vuam conspici possit, strangulátque sæpè hominem

Differentiæ polypi.

intercepta inspiratione & expiratione. Quinque sunt eius species: Prima, membrana
est mollis, longa & tenuis relaxatæ & depressæ, vuulæ similis, è media narium cartila-
gine pendula, humore pituitoso & viscido referta. Hæc è naribus exspirando promi-
net, inspirando autem retracta latet: quassam vocem efficit & inter dormiendum ster-
torem. Secunda, caro dura est, ex sanguine melancholico citra adustionem nata, quæ
nares obstruendo eam quæ fit illa parte respirationem intercipit. Tertia, caro est ex
cartilagine prominens, teres, mollis sanguinis pituitosi soboles. Quarta, tumor est du-
rus, carni similis, qui cum tangitur sonū ex sese lapidis instar remittit: gignitur ex san-
guine melancholico resiccato, scirrhi confirmati & indolentis naturam redolente.
Quinta, ex cancrosis multis vlcusculis velut coagmentata est per transuersam carti-

Qui polypi chirurgiam non patiantur.

laginis superficiem sparsis. Omnium eiusmodi Polyporum, alij non vlcerati sunt, alij C
vlcerati, qui saniem ex se fœtidam & graucolentēm remittunt. Non sunt attingendi
manu illi qui dolorosi sunt, qui duri, qui renitentes, quíque liuido seu plumbeo visun-
tur colore, quòd Cancri naturam redoleant, vt in quem sæpè degenerent: ratione ta-
men doloris qui premit acrius, vti licebit anodynis antea in Cancro descriptis, cuius-
modi est hoc.

Anodynū.

℞. olei de vitel. ouo. ℥ ij. lythargyr. auri, & tuthiæ præp. an. ℥ j. succi plant. & solani
an. ℥ j. ß. lapid. hæmat. & camphor. an. ℥ ß. agitentur simul longo tempore in mortario
plumbeo, fiat medicamentum in nares demittendum. Qui molles sunt, laxi & indo-
lentes curationem nonnunquàm admittunt, reuulsi ferro ad id opus comparato, vel
consumpti actualibus cauteriis per fistulam inditis, ne sanas partes contingant, vel po-
tentialibus, vt ægyptiaco ex omnium simplicium æquis ponderibus cōflato, cum cal-

Polypus cur radicitus reuellendus

cantho, cui vis inest eiusmodi carnis absumendæ. Eadem vis inest aquæ forti Chymi-
starum, & oleo vitrioli. Hæc enim Polypum radicitus eximūt, nam si quid eius restet,
reuertitur. Cæterùm cauteria acriáquę medicamenta in nares hac cautione adhibita D
demittantur, vt frigida interim, repellentia & adstringentia naso & circustātibus par-
tibus, ad sedandum dolorem & prohibendam inflammationem apponantur. Cuius-
modi sunt vnguentum de bolo, nutritum, oui albumen cum rosa agitatum, & plera-
que eius generis alia.

De Parotidibus. CAP. III.

Parotis quid.

Differētiæ.

PAROTIS tumor est contra naturam, glandulas occupans, & partes eas
quæ ponè & circum aures sitæ, cerebri emunctoria dicuntur. Hæ enim
quia laxæ sunt & raræ, opportunæ sunt excipiendis eius excrementis.
Ex his aliæ sunt criticæ, morbi materia mitificata eò naturæ impetu de-
pulsa. Aliæ symptomaticæ, cerebri excrementis, copia vel qualitate au-

Signa & symptomata horūque causæ.

ctis, eò sua sponte irruentibus. Coniunctam sæpè habent eiusmodi abscessus ingen-
tem inflammationem, quòd humor ille qui abscessit mordicans, qualitate magis
in vitio sit quàm copia. Sed & dolorem sæpè excitant acrem, propter distentionem
partium

A partium exquisitissimo sensu præditarum, tum ratione nerui quintæ cõiugationis per eas partes expansi, tum ratione vicinarum cerebri membranarum, quò fit vt cephalalgia ægrum exerceat, & facies vniuersa tumeat. Quanquam non rarò ab humore lento, viscido & crasso id tumoris genus excitari solet. Iuuenes affectus hic grauius exercet quàm senes: ferè febrem inuehit & vigilias. Curatu contumax est, cùm præsertim fit ab humore crasso, lento & viscido eo per crises deposito. Curatio perficietur dięta, quæ humoris qualitati in ciborum qualitate & consistentia contrarietur. Si ingens subsit inflammatio & rubor qui sanguinis copiam indicet, sanguinis missio erit vtilis, imò necessaria. Topicorum verò adhibendorum non debet hic simile esse iudicium, quod in reliquis tumoribus, vt Galenus monet: nempe initio non est locus repercutientibus, si præsertim criticus fuerit abscessus: sic enim naturæ conatus sese morbifica materia impetu expediẽtis in eas partes, infrigeremus aut retardaremus. Multò verò minus repellendum est, si materia quæ eò deffluit sit venenata, inde enim eius funestus contingeret recursus ad partes nobiles. Quare Chirurgus naturæ potius dabit B operam in attrahendo & proliciendo humore illo. Quanquam si adeò immanis fuerit fluxio, si dolor adeò acris, vt inde metus sit vigiliarum & febris, quæ vires prosternerent, ex vsu futurum censet Galenus, resoluentibus multis, nonnihil admiscere repellentium. Quare initio eiusmodi imponetur cataplasma.

Prognosis.

Curatio.

Lib. 3 de cõ. med. secundum locos. cap. 2.

Hip. aph. 21 lib. 1.

Loco cit. lib. de comp. med.

♃. far. hord. & sem. lin. an. ℥ ij. coquantur cum mulsa, aut decocto cham. addendo but. recen. & olei cham. an. ℥ j. fiat cataplasma. Vtilis erit & qui sequitur litus.

♃. but. rec. ℥ ij. olei cham. & lilior. an. ℥ j. vnguen. de alth. ℥ ß. ceræ parum, fiat linimentum cum lana succida dolore mitescente, ex vsu erunt discutientia & resoluentia paulò validiora: vt,

Blandè resoluentia.

♃. rad. alth. & bryon. an. ℥ ij. fol. rutæ, puleg. orig. an. m. j. flo. chamæm. melil. an. p. j. coquantur in hydromelite, pistentur, traiiciantur, addendo far. fœnug. orob. an. ℥ j. puluer. ireos, chamæ. melil. an. ℥ ij. olei aneth. & rutac. an. ℥ j. fiat cataplasma. Quod si amplius resoluere fuerit consilium, vti poteris emplastro oxicroceo, & de meliloto. Si concrescat illic & induretur humor, conuertes te ad ea medicamenta, quæ capite de C scirrho fuêre præscripta. Quòd si ad suppurationem tendat, sequens appones medicamentum.

Validius resoluentia.

♃. rad. lilio. & cepar. sub cineribus coctarum, an. ℥ iij. vitel. ou. num. ij. axungiæ suillæ, & vnguen. basilico. an. ℥ j. far. sem. lin. ℥ j. ß. fiat cataplasma. Quòd si ita res postulet rescindetur tumor ea quam ante præscripsimus arte.

Maturãtia.

De Epulide, siue Gingiuarum hyperſarcoſi. CAP. IIII.

EPVLIS carnea est excrescentia gingiuarum inter dentes, quæ sensim sæpè ad oui augetur magnitudinem, adeò vt & loquendi & mandendi adimat facultatem: saniem saliuosam & fœtidam effundit, ac non rarò in cancrum degenerat, quòd caloris, doloris, & aliorum accidentium proprietate intelligere licebit: tum enim ipsam manu attingere nefas. At quæ ægrum dolore non excruciat reuelli poterit: reuulsionis is erit modus. Filo du-D plici vincietur, & vincta constringetur quousque decidat: vbi deciderit, locus inurendus caustico fistula incluso, vel aqua forti, vel oleo de vitreolo, ea industria vt ne vicinæ partes sanæ contingantur, alioqui si non inusseris reuerti solet. Eius generis tumores, sæpè ea arte amputaui tam amplos, vt non contemnenda magnitudine ex ore prominerent cum ingenti faciei turpitudine: hos cùm nulli Chirurgi auderent attingere, quòd liuida carne apparerent, tentaui tamen quòd indolentes essent, & reuulsione atque vstione ad perfectam sanationem perduxi: non quidem simul & semel: nam etsi à sectione locum inurerẽ, repullulabant, nihilominus quod ossis & alueoli portio quædam, in qua dentes defixi stant, carie correpta esset. Sæpè animaduerti eiusmodi carnem in cartilagineam & osseam substantiam vetustate induruisse. Itaque quàm celerrimè fieri poterit aggredienda curatio: nam adhuc exilis, nec altis firmata radicibus, facilius reuellitur, humore viscido tum solùm referta qui successu induratur, & difficilem redit reuulsionem.

Epulis quid

Symptomata.

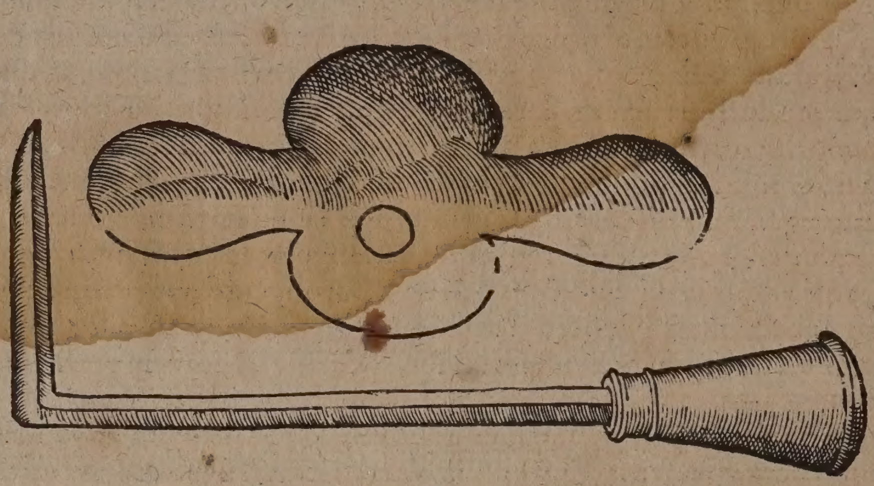
Curatio chirurgica.

Cur non differenda reuulsio.

De Ranula. CAP. V. A

Rei & nominis ratio. TVMOR sæpè sub lingua existit, qui prolationis seu loquelæ adimit libertatem, ex quo Batrachium Græcis dicitur, Latinis Ranula, quòd hoc linguæ vitio correpti, coaxando magis quàm eloquendo sensa mẽtis enuntiare videantur. *Causa.* Fit ex frigidæ, humidæ, crassæ, lentæ & viscidæ, pituitosæq; materiæ è cerebro in linguam prolapsu, colore & consistentia oui albumen referentis: etsi nonnunquam colore citreo conspicitur. *Curatio chirurgica.* Curationem vt tutò perficias eum tumorem ignito ferro potius quàm scalpello aperies, aliàs enim reuertitur. Ratio apertionis erit eiusmodi. Laminam ferream incuruam, concameratam & foramine in sui medio peruiam comparabis, eámque diducto ægri ore tumori ita aptabis, vt eius ei parti qua aperiendus est, foramen respondeat. Hâc candente ferro pertundes, sic enim nullam oris partem quæ sana sit, violabis: inusturus verò, appresso sub mento pollice, tumorem altius proferes quò sit certior ictus: apertione facta contentam materiam effundes, os ægro collues hordei decocto, melle & saccharo B rosato: sic enim tutò & citò vlcus sanabitur.

Laminæ ferreæ & cauterij actualis vncinati typus.

C

De Glandularum, Paristhmiarum, seu Amygdalarum tumore. CAP. VI.

Paristhmia cur amygdalæ dictæ. AD fauces iuxta radices linguæ, natura duas oppositas apposuit glandulas, figura & magnitudine amygdalinas, ex quo & nomen ipsis inditum: *Earũ vsus.* earum munus est saliuam è cerebro stillantem excipere, tum ne ille humoris vehementior lapsus linguæ in loquendo officeret, tum vt reconditum velut in penu humorem semper lingua haberet, ne assiduè loquẽdo inarescens tabesceret. Sic enim per febriles ardores saliua illa cõsumpta, fandi impotentes fiunt ægri, nisi prius multa oris collutione linguam madefecerint: glandulæ D illæ quia loco concluduntur calido & humido, sunt inflammationi valdè obnoxię, in *Causæ tumorũ amygdalinarum glandularũ.* has vnà cum sanguine sæpè multus humor confluit pituitosus, crudus & viscosus, vnde tumor: cuius occasio non rarò est ex multi & fumosi meri potione, ex nimia ingluuie & mora sub dio. Laboriosa & molesta ægris est deglutitio, feréque febris adest. Sępè adeò tument vnà cum his glandulis laryngis, circunstantésque ceruicis musculi, vt (quod in angina fieri solet) via spiritui & aëri præclusa, strangulétur æger. *Symptomata.* Imminenti illi obuiam ibimus periculo, purgatione & phlebotomia, cucurbitularum ad ceruicem & scapulas appositione, extremorum fractionibus, ligaturis, & collusione ex gar- *Curatio.* garismatis adstringentibus. Quod si suppuratum concipiant, scalpello via erit puri aperienda: sin contra, his ex arte peractis, augeatur fluxio, mortísque præsens ad- *Extremum extremo morbo remedium.* sit discrimen, respiratione intercepta, ad præsentis & tanti periculi declinationem, ferro aperienda est summa aspera arteria, qua maximè parte foras proiecta prominere solet, ídque eo fit tutius, quòd hinc iugulares venæ & arteriæ absunt longius:

A gius: quódque ferè excarnis sit pars eiusmodi: atque quò commodius fiat incisio, iubebitur æger capite esse in posticum reclinato, quò magis ferro pateat arteria: tum eius in transuersum scalpello incuruo inter duos annulos (vitata penitus & inuiolata substantia cartilaginea) fiet incisio, sola nempe, quæ cartilagineos concatenat annulos, membrana vulnerata: tum verò quantum satis esse debet excisum videbitur, cùm primum spiritus per plagam percipietur eruptio: plaga tandiu reclusa tenebitur, quoad suffocationis præterierit periculum: tum enim demum consuenda erit intacta cartilagine. Quod si dura & callosa ipsius labra extiterint, leniter scarificanda erunt, quo refricatum vulnus cruentetur ad faciliorem agglutinationem & vnionē, vt in fissorum labrorum curatione fusius exponemus. Multos curaui qui conualuêre, quibus ingenti vulnere vnà cum cartilagineis orbiculis arteria aspera pertusa erat, vt notabimus cùm ad vulnerum eius partis curationem venerimus.

Qua ratione aperienda aspera arteria.

De Vua seu Columellæ inflammatione & relaxatione.

B

CAP. VII.

VVA corpus est exiguum, spongiosum, & ad mali pinei formam acuminatū, ad perpendiculum ex summo & intimo palato pendulum, vt aëris inspirati & in pulmones allecti, impetum infringeret, ac tanquam plectrum vocem efformaret & modularetur. Sæpè excepto ex cerebro liquore stillatitio supra modum increscit, ex basi latiore & tumentiore, corporéque productiore sensim fastigiatum. Quæ res multorum symptomatum consequutionem infert: nam ab assidua stillantis humoris irritatione, tussis excitatur, quæ & somnum adimit, & orationis libertatem intercipit: sed & respiratione impedita nisi ore aperto ægri somnum capere nequeunt, boli tanquam in faucibus hærentis, frustraneo deglutiendi conatu exercentur, & à strangulatu periclitantur. Id mali genus catharsi, phlebotomia, cucurbitulis, clystere, astringente gargarismate, diætáque oppugnari debet: quod si sic expugnari nequeat, pyrotico ex aqua forti tentanda curatio, quæ non raro mihi fœliciter successit. Sed si ne sic quidem perfici possit, manum admouere satius erit, quàm per socordiam, strangulationis præsenti & lethali periculo, ægrum permittere: est tamen adhibenda in eo incœpto magna cautio: non enim columellam quæ in exactum orbem tumet, quæ vel flammeo vel atro sanguine cancrorum more turget, sibi vel ferro, vel pyrotico contingendam putabit Medicus: at audacter manum admouebit si oblonga sit, & sensim gracilescendo in acutum turbinem laxum, mollémque exeat: si neque intensius rubeat, neque nimio sanguine tensa turgeat, sed subalbida sit & indolens. Ergo vt eius quod superfluit facilius, tutiúsque amputes, ægrum luminoso in loco sedere iubebis, vtque hianti sit ore, procurabis: Volsella vuæ mucronem comprehendes, eiúsque quantum inutile infra volsellam erit, præcides. Aliàs infra descripto instrumento id religabis: eius instrumenti inuentio accepta ferenda est Honorato Castellano homini solerti & docto, Regis ordinario Medico, & Reginæ matris primario: cuius etiam vsus esse poterit in Polypis & Vuluæ verrucis constringendis.

Quid gargareo & quem vsum habeat.

Causa tumentis gargareonis.

Symptomata.

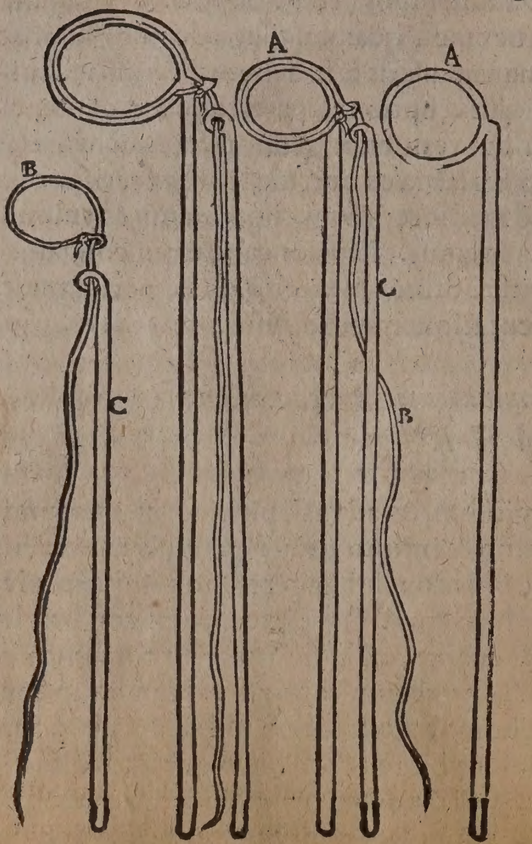
C

Curatio.

Chirurgica curatio.

D

Annuli constrictorij Columellæ plexis funiculorum colligationibus constringendæ apti Typus. A

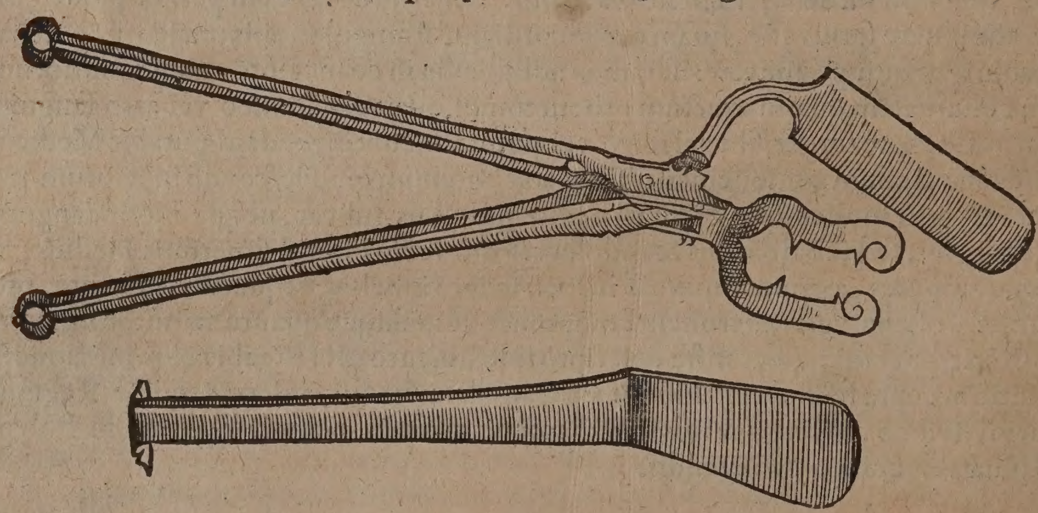

A. *Annulum monstrat cuius postica pars nonnihil est excauata.*

B. *Filum duplex & ceratum qui in annuli cauitatem inseritur, & nodo sequaci seu laxo stringitur.*

C. *Virgulam ferream in quam descriptum filum duplex init, conuenítque, tum constringẽdum cum relaxatæ columellæ, tantum fuerit comprehensum quantum inutile est, & amputandum sine vllo hæmorrhagiæ metu. Cùm verò filum constringendum erit,* B *ipsum iterum per virgulam ferream ducetur, atque pro arbitrio constringetur, ipsius capite seu extremo ex ore prominente & pendulo. Cæterùm arctius singulis diebus stringendum, donec inutilis portio constrictionis vi deciderit: sicque parti laboranti & ægro sanitas restituta fuerit. Eiusmodi instrumentorum tres tibi typos excudendos curaui, vt quò volueris, pro re nata vti possis.*

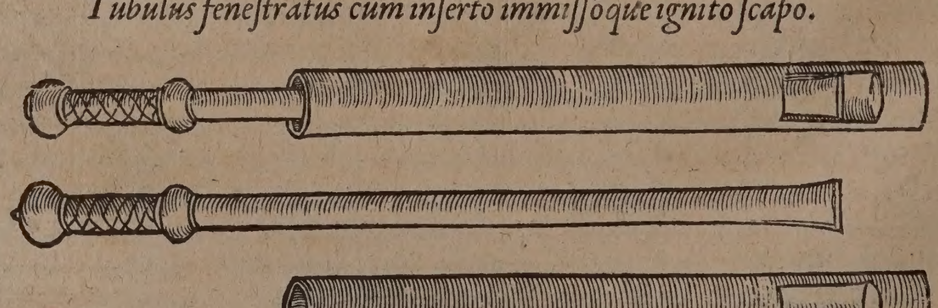
Figura speculorum oris, quibus os hians & patulum esse cogitur, dum sectioni, constrictionique operam nauat Chirurgus. C

D

Quòd si ad vuæ hanc relaxationem vlcus depascens adiunctum fuerit cum hæmorrhagia, tum inurenda veniet & tabefacienda igne in fenestratũ tubulũ, ea arte inserto, vt ad nullam oris sanam partem iniuria peruenire possit.

Tubulus fenestratus cum inserto immissóque ignito scapo.

De Angina.

De Angina. CAP. VIII.

A ANGINA faucium tumor est, qui ambientem aërem ingressu in asperam arteriam & fuliginem, spiritúmque exitu, cibum quoque deglutione prohibet. Tres eius differentiæ: Prima ingenti dolore ægrum excruciat, nullo extrinsecus apparente tumore, quòd humor morbificus ponè geminas amygdalinas glandulas lateat ad colli vertebras: itaque nisi lingua spatula vel oris speculo appressa percipi nequit: tum enim delitescentem illic ruborem, & tumorem licet intueri. Æger non spiritum ducere, non cibum, potionémve deuorare potest: lingua illi venatico velut cani exerta prominet, os hiat quo spiritum facilius ducat: vox denique in faucibus & naribus elisa infuscatur: non supinus iacere æger potest, sed iacens sedere cogitur, quò liberius spiret præclusa via: potus per nares resilit: flammei sunt & tumentes oculi atque extra orbitam proiecti. Qui sic ægrotant repentè sæpè suffocantur, spuma circa os prosiliente. Secunda differentia ea esse dicitur, in qua tumor intrinsecus apparet, minimè verò vel minimum extrinsecus: lingua glandulæ, maxillæque subtumidæ cernuntur. Tertia minimè omnium periculosa tumorem ingentem extrinsecus profert, intrinsecus autem exiguum. Causæ vel internæ sunt vel externæ. Externæ quidem sunt ictus, aristæ similísve rei ad fauces adhæsus frigoris pruinosi, vel caloris æstuantis excessus. Internæ sunt humorum vel à toto corpore, vel à cerebro copiosior influxus, qui vel sanguinis, vel bilis, vel pituitæ naturam redoleant, rarò autem melancholici humoris. Signa quibus humoris species, confusióque dignosceretur, fuêre in tumorum generali tractatione exposita. Quo minus intus, forísque apparet tumor eo angina periculosior. Minus periculosa illa est, quæ tumore se prodit extrinseco, quòd talis nec cibi nec spiritus vias præcludat. Ab angina nonnulli intra duodecim horas, alij intra duos, quatuor, vel septem dies moriuntur. Qui anginam euadunt ait Hippocrates, iis ad pulmonem malum transit, & intra septem dies moriuntur: si verò hos dies euaserint, suppurantur: sed & sæpè delitescentia terminatur id mali genus, id est humoris obscuro in partem nobilem refluxu, vt in pulmones & pectus (vnde Empyema) aliásque partes principes, quarum læsio mortem infert ineuitabilem, nonnunquam resolutione, aliàs suppuratione. Resolutionis optabilior est via: fit autem cùm materia pauca subest, eáque tenuis, si præsertim secta vena sanguinem detraxerit Medicus, & idoneis gargarismatis æger fuerit vsus. Critica angina non rarò lethalis visitur, propter ingentem humoris in fauces decubitum, vnde repente spirandi via præcluditur. Imperabuntur iuscula ex gallinarum & vitulinæ carnis decocto, saporata lactuca, portulaca, oxalide & seminibus frigidis. Si debilior fuerit æger oua illi sorbilia in aqua exhibebuntur: itémque quæ vocant expressa, hordeata, prima cum passulis in aqua & saccharo elixa, & alia huius generis alimenta. Interdicetur vino, cuius loco hydromelite & hydrosacchara vtetur, itémque syrupis rosarum siccarum, violaceo, acetoso, de limonibus & aliis huius generis. Diuturniorem somnum fugiet. Interim verò intentum ad omnia Medicum esse oportet, quòd hic morbus ex eorum sit genere, qui nullas dant ægro inducias. Ergo statim & qua parte tumor maior visetur, basilica secabitur: mox eadem die ad materiæ coniunctæ vacuationem vena, quæ sub lingua est, pertundetur. Cucurbitulæ aliàs siccæ, aliàs cum scarificatu ceruici & scapulis affigentur, frictiones & dolorificæ extremitatum deligaturæ adhibebuntur. Deorsum verò parti impactus humor clystere, balano, & modulis acrioribus reuelletur. Dum fit fluxio, sine mora os erit colluendum gargarismatis adstringentibus, ad humoris prohibendum influxum, ne subito incursu ægrum iugulet, vt sæpè contingit elusa omni Medici diligentia. Frequêtes ergo oris collutiones fiêt ex oxicrato, vel tali gargarismate. ℞. pomor. syluest. nu. iiij. sumach. rosar. rub. an. m. ß. berber. ʒ. ij. bulliant omnia cum aqua sufficienti vsque ad consumptionem medietatis, addendo vini granat. acidorum ℥ iiij. diamor. ℥ ij. Iterum bulliant modicum, fiat gargarisma vt artis est. Poterunt & alia gargarismata fieri ex aquis plantag. solani, omphacio, iulepo rosato, & similibus. Quòd si fluxionis materia fuerit pituitosa, tutò addi poterit alumen, malicorium, nux cupressi, & acetitantillum. Contrà verò extrinsecus non sunt admouenda repercutientia, sed leniētia potius, quò relaxētur, rarescántque partes externæ, sicque humoris portioni vel diffundendæ vel resoluēdæ via sit aperta. Resolutū iri humorē intelliges, si febris ægrū

Marginalia: Quid angina. — Differētiæ. — Prima species anginæ. — Symptomata. — B — Secūda anginæ species. — Tertia. — Causæ. — Hipp. sect. 3. prognost. — Aph. 10. sect. 5. — C — Diæta. — Angina morbus acutus. — Curatio. — D — Gargarismata repellentia.

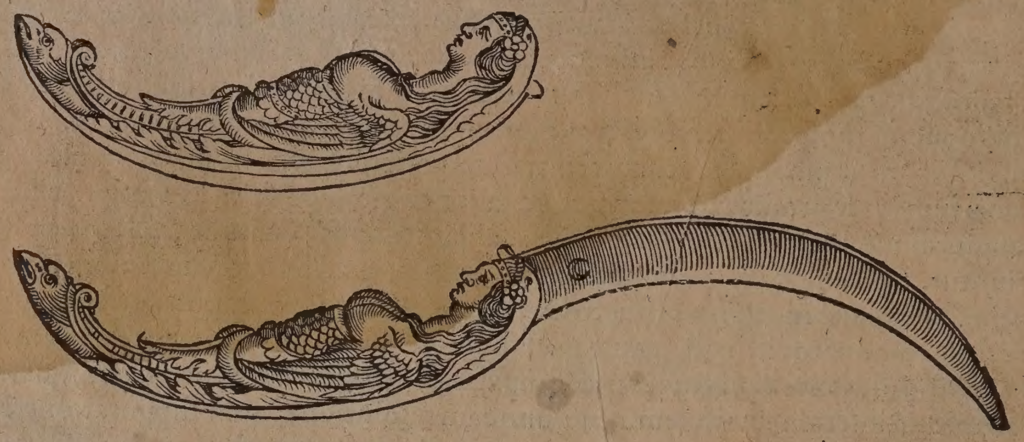
deferat, fi liberius deglutiat, loquatur, & refpiret, fi placidè dormiat, & fi dolor A valdè remiffus fuerit. Tum itaque iuuandus naturę conatus refoluentium medicamẽ- torum appofitione, aut etiam fuppurantium intrinfecus extrinfecúfque appofitorũ, fi in pus verti materia videatur. Fient itaque gargarifmata ex radice altheæ, ficubus, iuiubis, paffulis damafcenis, dactylis in aqua elixis ad perfectam vfque coctionem. Par erit vtilitas gargarifmatis ex lacte vaccino cum faccharo, ex oleo amygdalarum dulcium, vel violaceo tepidis: talia enim fuppuratum promouent & dolorem leniunt: fuppurantia cataplafmata extrinfecus ceruici & gulæ apponentur, inuoluẽtúrque partes hæ lana fuccida liliorum oleo imbuta. Cùm perfectam humoris in pus conuerfionem intelliget Medicus, oris fpeculo os ægri diducetur, curuóque feu falcato & longo fcalpello aperietur abfceffus, hinc detergentibus gargarifmatis os fubinde colluetur. Vt ℞. aquæ hordei ℔. ß. mellis rof. & fyrupi rofar. ficcarum an. ℥j. fiat gargarifma. Erit & in hunc fcopum idoneis œnomelitis vfus. Deterfo his artibus vlceri cicatrix inducetur pauco alumine rochæ, fuperioribus gargarifmatis addito.

Gargarifmata maturantia.

Detergẽtia gargarifmata.

B

Typus duorum fcalpellorum falcatorum, quorum vnus exertus prominet, alter manubrio fuo inclufus latet.

C

De Bronchocele. CAP. IX.

Q Vod Galli, Goëtram nominant, id Græci Bronchocelem, Latini verò Gutturis herniã. Etenim gutturis tumor eft rotũdus, cuius materia intus foras prodiens, inter cutem & tracheam arteriã concepta concluditur: mulieribus ex iifdẽ caufis oboritur ex quibus Aueurifma. Cæterũ Bronchoceles nomen generale multas fubit differentias, alias enim meliceridũ alias fteatomatum, alias atheromatum, alias aneuryfmatum naturam retinet, in quibufdã carnea moles exigui doloris fenfum inferens inuenitur: quædam eiufmodi affectionum exiguæ funt aliæ adeò magnæ, vt in totum fermè guttur expanfæ cernantur: quædam Cyftim habent, aliæ nihil tale obtinent, omnes quotquot funt & quem exitum habituræ fint, propriis licet cognofcere fignis: quæ curabiles erunt, cauterio aperietur actuali aut potentiali, vel fcalpello. Hinc fi fieri poffit reuellentur D confertim materiæ, fi minus id poffimus, partitis viribus eximentur, & effundentur idoneis remediis: vlcus denique confolidabitur & cicatrice obducetur.

Nominis & rei ratio.

Differẽtiæ. Curatio.

De Pleuritide. CAP. X.

P Levritis inflammatio eft membranæ coftas fuccingentis à fanguine tenui & biliofo, furfum magno impetu ex vena caua in azygon, & inde in intercoftales venas affiliente, tandémque in intercoftalium mufculorum & ipfius membranæ fpatia inania effufo: eo loco conclufus fi fuppuratũ concipit doloris pũctorij fenfum, febrem & fpirandi difficultatem ægro inuehere folet. Suppuratus fanguis ille expurandum habet, aliàs per os fugentibus ipfum pulmonibus, & in afperam arteriam, indéque in os explodentibus, aliàs per vrinas, aliàs per anum. Quòd fi natura imbecillior, purulentum fanguinem in Thoracis fpatium effufum nequeat expectorare, in Empyema morbus tranfit:

Quid pleuritis.

De pleuritidis in fuppuratum mutatione.

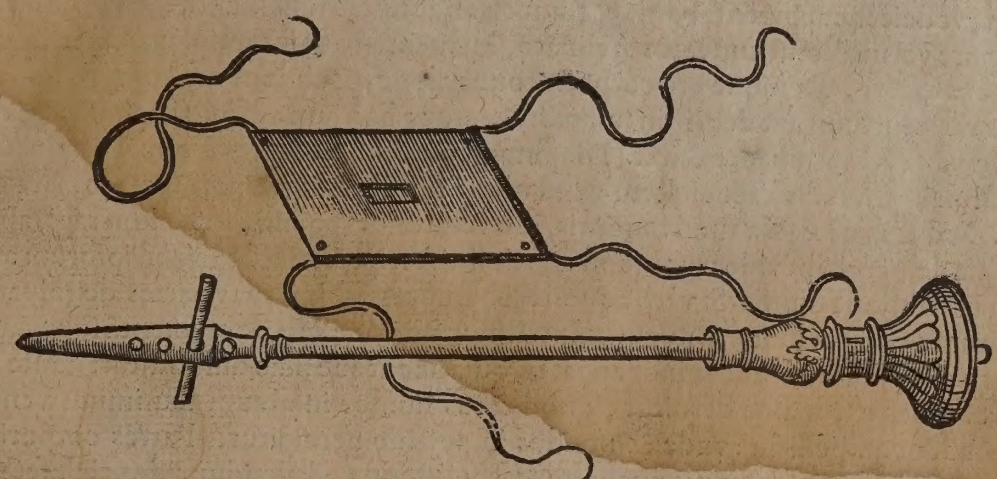
A tranſit: itaque in ſubſidium aduocandus venit Chirurgus, qui infernè ſurſum numerando, apertionem moliatur inter tertiam & quartam veras & legitimas coſtas: idque vel cauterio actuali, ſeu potentiali, vel nouacula ſupernè dorſum verſus ducta, non autem infernè, ne violenter vaſa quæ infra coſtam diſſeminantur. Tutò & facilè perficietur illa apertio actuali hoc cauterio: id quatuor foraminibus peruium eſt, quorum vnum ſuperius vel inferius, pro inciſionis depreſſione & modo, ſtylo traiicitur tũ eius mucro per ferri laminã media ſui parte foramine, etiam peruiam indeſignatum à Medico locum adigitur, ne fortè titubans manus non attingendas partes, igni-to ferro violet. Lamina eiuſmodi nonnihil incurua eſſe debet, quò lateri gibbo facilius aptari poſſit, ſuiſque extremitatibus ex aduerſo latere quatuor loris vinciri. Eius ideò figuram hic appingere placuit.

De mutatione in empyema.

Ratio paracenteſis lateris in empyemate.

Cauterij actualis ad pleuritidem idonei cum ſua lamina Typus.

B

C Quòd ſi corpore, thorace, & coſtis amplioribus, vaſtiſque æger extiterit, licebit coſtas ipſas terebello diuidere & forare. Quomodocunque apertio facta fuerit, pus erit ſenſim & vicibus interpollatis effundendum: Thoraciſque capacitas iniectione detergente ex aquæ hordei ℥ vj. & mellis roſ. ℥ ij. aliiſque ſimilibus in vulnerum curatione fuſè explicandis, purulenta eluuie eluenda.

De foranda coſta.

De Hydrope. CAP. XI.

HYDROPS tumor eſt contra naturam, ex aquoſi humoris, flatuum, aut pituitæ copia, aliàs in toto corporis habitu, aliàs in parte aliqua, eáque præſertim alui capacitate quæ peritonæo & inteſtinis interiacet, collecta. Ex hac locorum & materierum diſtinctione variæ emergunt hydropum ſpecies. In primis enim qui alui ſpatium illud replet hydrops, vel humidus eſt, vel ſiccus. Humidus Aſcites dicitur, ab vtris ſimilitudine, quòd D illa capacitate tanquam vtre aquoſus humor concludatur. Siccus verò Tympanites, quod venter flatu turgens, tympani modo tinniat. At cùm vniuerſus corporis habitus humore turget pituitoſo, Anaſarca ſiue Leucophlegmatia nominatur. In vltima hac hydropis ſpecie tument primùm infernæ partes, vt quæ ſitus vitio excipiendæ fluxioni ſint magis obnoxiæ, & à fonte caloris natiui remotiores: itaque ſi comprimantur, impreſſum manet digiti veſtigium: turgidula ægro & pallida facies ſurgit, quo nomine à duabus aliis hydropum ſpeciebus diſtinguitur. In his enim primum venter, hinc quadam conſequutione crura & pedes intumeſcunt. Sunt præterea & particulares hydropes certorum locorum anguſtis terminis definiti, cuiuſmodi exiſtunt in capite Hydrocephalos: in gutture, Bronchocele: in pectore, Pleurocele: in ſcroto, Hydrocele, & ſic de reliquis. Ab eadem tamen omnes cauſa naſcuntur, imbecillitate nempe vel impedimento facultatum alterantium & concoquentium, hepatis præſertim, quàm ſcirrhus, quam intemperiei magnę genus omne inuexit, frigidę præſertim ſiue illa primario contigerit, ſiue ſucceſſione ad intemperiẽ calidam per caloris natiui & inſiti diſſipationem, cuiuſmodi hydrops eſt inſanabilis: ſiue ſympathia

Quid hydrops.

Hydropum differentiæ.

Symptomata.

Cauſæ hydropum.

partis alterius ſupernæ vel infernæ venerit. Nam ſi in pulmonibus, diaphragmate, A
aut renibus intemperies, vitiúmve aliquod conceptum fuerit, id facilè hepatis gib-
bis per venæ Cauæ ramos qui in eo pertingunt, communicatur. At ſi à liene, ven-
triculo, meſenterio, inteſtinis, ieiunio præſertim & ileo, malum venerit, in hepatis
caua, per venas meſaraicas & alios venæ portæ ramos ſerpit. Sic enim aſthmatici,
Cur pleri- que morbi in hydropẽ mutentur. phthiſici, ſplenici, icterici, imo etiam phrenitici in hydropem incidunt. Omnes de-
nique quibus ſanguis menſtruus aut hæmorrhoidalis præter conſuetudinem ſuppreſ-
ſus, vel immoderatius effuſus, calorem natiuum vel obruit, vel imminuit, & extinxit:
haud ſecus quàm ignis, vel nimia lignorum mole ſuffocatur, vel inopia marceſcit &
extinguitur. Idem expectandum eſt ab alui aut veſicę excrementis, vel ſuppreſſius, vel
immoderatius effuſis: ex ciborum frigidiorum & temerè nullóque ordine inge-
ſtorum copia largiore: ob omni denique externarum cauſarum vitio, quarum occa-
Signa aſci- tis. ſione error in victu, vel vitæ inſtituto contingere poteſt. Aſcites à duabus aliis hy-
dropum ſpeciebus diſtinguitur, tum cauſæ efficientis magnitudine, tum ſymptoma-
tum, vt deiectæ appetentiæ, ſitis & tumoris abdominis vehementia. Sed & commoto B
corpore vel in alterutrum latus inclinato, fluctuantis in vaſe ſemipleno velut aquæ ſo-
nus exauditur. Denique pro corporis conuerſione, & abdominis compreſſione hu-
mor variè ſurſum, aut deorſum impellitur, atque partium ad quas appellit compreſ-
ſione, varia ſymptomata excitat. Diaphragmatis enim compreſſione Diſpnoëam &
Symptoma- ta. Tuſſim: in thoracis capacitatem exudatione ſimilia Empyemati ſymptomata exci-
tat. Sed & ſæpè ægri aquoſi humoris, illo veluti Eurypo, aliàs in cœlum rapi, aliàs in
aquam demergi ſibi videntur, quod ego nullius ſcriptoris lectione, ſed ipſorum ægro-
rum narrratione didiſci. Si verò aquoſi illi humores ad infernas partes deuoluantur,
meatuum compreſſione & anguſtia inteſtinorum & veſicæ, excrementa ſupprimunt.
Ægro reſupinato, tumor minor apparet, quia hac atque illac diffunditur: ſtante con-
trà vel ſedente, maior cernitur, quòd totus humor in aluum ſeu imum ventrem
cogitur & compellitũr: vnde & pondus in pectine percipitur. Partes corporis ſu-
pernæ marceſcunt ſanguinis qualitate & conſiſtentia ad alendum idonei defectu: at
infernæ intumeſcunt ſeroſi & aquoſi humoris ad illas influxu. Pulſus paruus eſt, celer C
& durus cum tenſione. Morbus hic de Chronicorum eſt genere: itaque vix vel nun-
quam ſanatur, in his præſertim, quibus ab aluo materna, malum eſt congenitum, qui-
Prognoſis. bus eſt ventriculi deprauata actio, cachecticis, ſenibus, omnibus denique quibus
facultas naturalis languet, & in vitio eſt. Contrà iuuenes & robuſti homines, ſi præ-
ſertim febris expertes fuerint, omnes denique qui laborẽ & ea exercitia ferre poſſunt,
quæ ſunt huic morbo curando idonea, facilè conualeſcunt, ſi maximè antequàm
collecta aqua computruerit, & ſua contagione viſcera infecerit, Medicum adiuerint.

De cura Hydropis. CAP. XII.

CVRATIONIS initium à leuioribus & mitioribus remediis eſt ducen-
dũ: nec niſi his præmiſſis & tentatis, ad paracenteſim veniendũ. Medici
igitur partes erunt, deſiccantem diætã & aquas ducentia medicamenta,
tum per anum, tum per veſicam, deſcribere. Certè Hippocrates hunc D
Lib. 4. de vict. acut. & lib de intern. puluerem, Hydropic.ꝭ imperat. ℞. canthar. ablatis capitibus & alis ℥ ß.
comburentur in furno & fiat puluis, de quo grana duo in vino albo propinentur, hoc
enim & ſimilibus remediis natura adiuta, non raro hydropem ſanaſſe viſa eſt. Sed quò
ſanationẽ acceleremus, proderit partis natiuum calorem excitare, eorum medicamẽ-
Acre diu- reticum. torum appoſitione quibus diſcutiendi vis inſit, ſacculis nempe, balneis, litibus, &
emplaſtris. Sacculi fient ex macris furfuribus, auena, ſale, ſulphure calidis, vel horũ
defectu ex arena & cineribus ſæpius calefactis. Efficaciora balnea ſunt aquæ natura
Balnea. ſalſæ, nitꝛoſæ & ſulphureæ, vel arte, id eſt ſale nitro & ſulphure liquatis præparatæ:
quibus ſi addentur rutæ, maioranæ & fœniculi folia, floréſque anethi, ſtæchados &
ſimilium, res melius ſuccedet Litus fient ex oleis rutaceo, anethino, laurino, & ſcil-
Litus. litico, in quibus nonnihil euphorbij, pyretri, aut piperis bullierit: fiet emplaſtrum ex
thure, myrrha, Therebinthina, coſto, baccis lauri, Cypero, melle, ſtercoribus bu-
Emplaſtra. bulo, columbino, caprino, equino, & ſimilibus, quæ etiam per ſe imponi pote-
runt. Si malum perſeueret ad ſynapiſmos & phœnigmos tranſeundum, id eſt ad
rubrificantia

A rubrificantia & vesicatoria medicamenta: excitatæ vesicæ erunt relinendæ, vt sic censim eoúsque aqua effluat, quoad humor omnis exhaustus fuerit, & æger sanitati restitutus. Galenus scribit agricolas in Asia cùm triticum ex agro in oppidum in Carris comportant, vbi suffurari aliquid volunt, nec tamen deprehendi, fictilia quædam aquæ impleta in medium triticum condere: id enim in se per fictilia humorem trahere, tum molem sibi pondúsque adiicere. Hoc cùm pragmatici quidam Medici legissent, arbitrati sunt tritico vim inesse attrahendarum aquarum: sic vt si quis hydrope laborantē in tritici aceruum defoderet, futurum vt humor vniuersus absumatur. Certè si his remediis nihil Medicus profecerit, ad summum exquisitè remedium id est, ad paracentesim veniendum, de qua quia veterum Medicorū variæ fuêre sententiæ, illas in medium adducemus & explicabimus. Qui ergo paracētesim improbant, perniciosam illā esse tribus rationibus concludunt. Prima est quòd aquā conclusam effundendo vnà & spirituum, adeóque facultatum naturaliū, vitaliū & animalium dissipationē & exolutionē facit. Altera quòd hepar substrato aquæ cui ante innatabat velut fulcro, B pendulū dehinc pōdere suo diaphragma, totúmque thoracē deprimit, & deorsum trahit, vnde tussis sicca & dispnoëa. Tertia quòd peritonęi substātia, vtpote neruosa haud citra periculū pungi aut incidi potest, nec puncta aut incisa facilè agglutinari & vniri ob spermaticā naturā & exanguē. His rationibus adductus Erasistratus, paracentesim vt exitiosam damnabat: inutilē verò & ipsam esse sequētibus rationibus suadebat: nēpe quòd aqua effusa nō vnà secū effundit & tollit hydropes causam, hepatis nēpe intēperiem, & duritiē, aliorúmque viscerū, quò fit vt nouis aquis suscitatis, promptus sit in hydrqpē relapsus. Deinde febris sitis, intēperiésque visceris calida & sicca, quæ cōclusę aquæ contactu mitigabantur, eiusdem effusæ absentia exaggerantur: quę res Auicennam, Gordoniúmque mouisse videtur, vt hic nullos, ille admodum paucos à paracentesi superstites fuisse diceret: sed facilis omniū eiusmodi rationum refutatio est. Quòd enim ad primam attinet, Galenus dissipatorum spirituū & exolutarum facultatū, noxam illam in paracentesim minus diligenter & artificiosè celebratam confert: nempe qua confertim aqua effunditur: profectò si illa ratio ponderis aliquid obtinet, procul C à salutariū remediorum numero, remouēda, videri debebit phlebotomia, vt qua sanguis effundatur, cuius sunt lōgè puriores & tenuiores spiritus, quàm qui per hydropicorum aquas diffusi & permixti dicūtur. Quod verò secunda ratio minatur periculū, facilè vitabitur ægro resupinato & in lecto decumbere iusso: sic enim minimè pendebit hepar. At quod ad tertiam rationem attinet, puerilis ille timor est de punctura peritonæi: Nam quæ mala ad neruosarum partium vulnera sequuntur, ea ob partis sensum exquisitum contingunt, qui in peritonæo à sero concluso malè affecto & alterato, aut nullus aut exiguus superesse solet. Cæterùm ratio & experientia docent, multas partes neruosas, etiam ipsas per se membranas, procul à carnea substantia semotas, vulnere violatas sanationem admittere: multò certè magis peritonæum vt quod musculis abdominis ita arctè adhærēt, vt nisi magno conatu ipsū à carne diuellere queāt dissectores. Quæ verò ratio paracenteseos inutilitatem arguere videtur, Celsi authoritate refellitur: nō ignoro (inquit) paracentesim Erasistrato displicuisse, morbum enim hunc Iocineris putauit, ideóque ita illum esse sanādum, frustráque aquam emitti, quæ D vitiato illo subinde nascatur. Sed primū non huius visceris vnius hoc vitiū est: deinde vt inde cœperit tamē aqua nisi emittitur quæ contra naturā ibi subsistit, & iocineri, & cæteris interioribus partibus nocet, dū ipsarum duritiem vel auget, vel saltem tuetur, conuenítque corpus nihilominus esse curandū. Atque & si non semel emissus humor, medicinæ tamen locum facit quam intus inclusus impedit. Tantū verò abest vt serosus ille, salsus & corruptus humor, febrē, sitímque lenire possit, vt contrà augeat. Sed & vnà intēperiem frigidam auget, dum calorem natiuū copia obruit & extinguit. Auicēnæ verò & Gordonio satisfaciet Celij Aureliani Medici nobilissimi, & si methodici authoritas: Qui (inquit) proferre audēt omnes quibus vētre secto aqua emissa est mortuos, mentiuntur. Multos enim ipsi hoc remedij genere conualuisse vidimus: quòd si qui perierunt contigit id vel tardius, vel negligentius administratæ paracenteseos culpa. Hoc vnum, quod controuersiarum errores omnes tollat, addam, parum prudenter de remedio ambigi cū eò necessitatis æger redactus, vt eo solo ipsi succurri possit. Nūc qua ratione incidi venter debeat, aperiendū. Si iecoris vitio hydrops cōtingat, sinistra in parte sectio faciēda est: si verò lienis, in dextra: nam si in latus sectū decūberet æger,

Vesicatoria.

Li. de facul. nat. 1.

Variæ de paracentesi opiniones.

Contra paracentesim rationes.

Erasistrati rationes cōtra paracētesim.

Pro paracentesi rationes

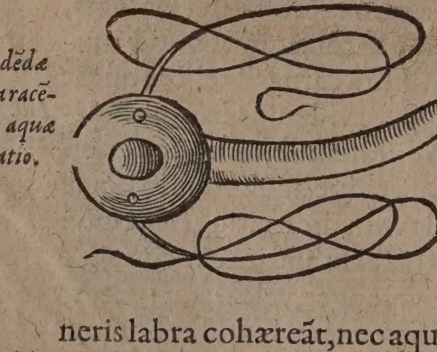
Lib. 3. cap. 21.

Lib. de morbis ch. cap. de hydrope.

Variis in locis fit paracentesis pro visceris peccātis varietate.

vulneris ipſum dolor continenter affligeret, aquáque in eum locum deuoluta qua ſe- A
ctio eſt, continenter ſtillaret vnde facultatum exolutio. Ternum digitorum infra
vmbilicum ſpatio ſectio facienda eſt, ad latus nempe rectorum muſculorum, non
Ratio faciẽdæ paracẽteſis. autem ad lineam quam vocant, Albam, neque ad reliquorum epigaſtrij muſculorum
aponeuroſes, vt dolori, & vnionis difficultati obuiam eatur. Curandum igitur vt
æger in dextrum latus iaceat, ſi in ſiniſtro latere inciſio facienda eſt: aut in ſiniſtrum,
ſi in dextro: huic Chirurgus tum ſua, tum adſtantis miniſtri manu, cutem abdominis cum ſubiecto panniculo carnoſo carpet, & ſeorſum abducet: ſeorſum abductam,
per tranſuerſum ad ſubiectam vſque carnem ſectione diuidet: quo perfecto cutem diuiſam ſurſum, ſtomachũ verſus, quàm maxima poterit contentione compellet, vt cùm
vulnus, carni ſubiectæ mox infligendum, conſolidandũ erit, cutis ſuo in illud relapſu,
ei operi inſeruiat: tũ ergo vulnere non ita magno carnẽ muſculoſam atque peritonæũ
diuidet, inuiolatis omẽto atque inteſtinis. In vulnus tubulũ peniculi forma ſeu fiſtulã
auream, aut argenteam incuruam, tubuli pennæ anſerinæ craſſitie & ſemidigiti
longitudine immittet. Quæ ne in ventris excidat capacitatem, capite erit latiore: eo- B
démque duobus foraminulis peruio, per quæ traiecto funiculo ea arte ad mediũ corp⁹
religabitur, vt dimoueri niſi Chirurgi arbitrio nequeat: in fiſtulã indetur ſpongia quæ
ſtillantem excipiat humorem: eadem detrahetur dum erit effundẽda aqua: effundetur
autem non confertim, ſed paulatim metu diſſipationis ſpirituum & facultatũ exolu-
Hiſtoria. tionis, quod cuidã hydrope laboranti cõtigiſſe vidi. Hic cũ morbi & remediorũ impatientiam ipſe ſibi ventrem adacto ſtylo pupugiſſet, atque aquarum effuſione tanquam
humoris adeóque morbi leuatione, mirum in modum geſtiret, intra paucas horas interiit, cum excurrentis aquæ impetus nulla arte ſiſti poſſet, quod nõ eſſet arte facta inciſio. Nec verò ſat erit ea quam diximus arte, humori viam aperuiſſe, ſed & duplicatis pannis ac ligatura forti, externum fiſtulæ orificium obturandum & obfirmandum
De extrahenda fiſtula cautio. veniet, ne quidquam aquæ imprudentibus vel inuitis nobis effluat. Notandũ verò eſt
nõ ante ex ipſo vulnere extrahendam fiſtulã, quàm quantũ volumus, & tumoris ratio
expoſcit aquæ effluxerit: ſemel enim extracta, non facilè poſtea reſtitui poteſt, ac citra
vim, doloremque vulneris labris aptari quod cutis & panniculus carnoſus, ſuo in car- C
nis ſeu muſculorum vulnus relapſu ipſum operiant. Cæterùm interim dum effundetur aqua, cibando ægro & ipſius viribus diligenter erit prouidendum: nam ſi languere
illæ & debilitari videantur, ſiſtenda erit ad aliquot dies aquarum effuſio, qua tandẽ ex
voto perfecta, ita conſolidãdũ erit vulnus, vt caueat Chirurgus ne in fiſtulã degeneret.

Typus tubuli peniculiformis.

Effundẽdæ poſt paracẽteſim aquæ alia ratio. Alij alia ratione aquæ effluxũ moliũtur. Nã inciſione facta vulneris labra acu filũ ducente tranſadigunt. Multũ autẽ carnoſæ ſubſtantiæ acu cõprehẽdunt, ne cõtentioris in aducẽdis labris impetu dilaceretur, dilanietúrque quod eſt cõprehenſum. Hinc filũ ipſum ſurſum, deorſúmque per adactæ in tranſ- D
uerſum acus ambo extrema obuoluitur, quẽadmodũ in roſtro leporino fieri ſolet, quo ſic arctius vulneris labra cohæreãt, nec aquæ vel guttula inuito Chirurgo elabi poſſit. Nonnũquam
Contra ictẽrum. curati & ſanati hydropici, in icterum incidũt, quibus ego hac ratione mederi ſoleo. ℞. ſterc. anſer. ℨ ij. diſſolue in ℥ iij. vini al. coletur. fiat potio detur horis duab⁹ ante paſtũ.

De Vmbilici tumore & relaxatione. CAP. XIII.

Vmbilici tumoris cauſæ variæ. EXOMPHALOS ſiue Vmbilici tumor, fit peritonæo vel laxato, vel rupto. Hac enim occaſione ſæpè inteſtina, ſæpè & omentum in vmbilici ſedem incidunt, nonnunquam & illic caro ſuperflua gignitur: aliàs à ſanguinis eo loco effuſi copia, tumor ille eſt vt in aneuriſmate: aliàs à flatu: aliàs ab aquoſo humore. Si ab omento tumor eſt, pars
Signa tumẽtis vmbilici ab omẽto. ipſa ſuum, id eſt cutis colorem retinebit, mollis tumor erit & ferè indolens, quique ſine murmure reſidet, vel ad appreſſum digitorum, vel ex ſeſe reſupinato ægro.

At ab

A At ab inteſtinis tumor magis eſt inæqualis, atque cum appreſſione digitorum intrò compellitur, tale murmur exauditur quale in Enterocele. Si à carne ſuperflua tumor eſt, durior erit & magis contumax, nec ad regreſſum in corpus facilis & ſequax, quã- tumuis æger ſupinus digitis comprimat. A flatu tumor mollior eſt, ſed nec remigrare in corpus habilis, & ſub vngui tinniens tympanuli inſtar. Si ab aquoſo humore tu- mor ſit, omnia habet cum flatuoſo communia, niſi quòd obſcurior eſt & ſine tinnitu. Si ab effuſione ſanguinis exiſtit, liuido colore eſt: ac ſi ſanguis effuſus, arterialis fuerit, ſigna adſunt aneuriſmatis. Quare cùm ab inteſtinis, omento, flatu, aquoſóve hu- more tumor eſt, Chirurgia curationem admittit: minimè verò ſi à carnea mole aut ecchymoſi extiterit. Ab omento & inteſtinis vmbilici tumor, vt curetur, ſupinus iacere debet æger, indéque omentum & inteſtina in ſuum locum digitis compelli, hinc cutis qua tumor circumſcribebatur ſurſum digitis eſt adducenda, & acu funi- culum tortum ac validiuſculum ducente tranſuerberanda: in ambitu, ſcurificatu altiore concidenda, quò dehinc agglutinari facilius poſſit. Tum ter, quatérque pro B diſtentionis & tumoris modo acu iterũ tranſadigenda, & validius funiculo conſtrin- genda, vt conſtricta cutis vnà cũ ligaturis tandem excidat. Sed & ſic diſtentam cutem amputare licet ligatura tenus, indéque cicatrice vt decet obducere. Flatuoſus vm- bilici tumor iiſdem remediis curabitur, quibus Phyſocelen mox curari dicemus. Aquoſus verò leui inciſione facta effundetur, tandiúque aperta inciſio tenebitur, quo ad aqua omnis exhauſta fuerit.

Signa ab inteſtino. *A carne.* *A Flatu.* *Ab humore aquoſo.* *Ab ecchymoſi.*

Qui vmbilici tumor Chirurgia curationem non admittat. *Chirurgica curatio.*

De Inguinum & Scroti tumoribus, quos Hernias nominant.

CAP. XIIII.

VETERES Medici Herniarũ plures ſpecies conſtituêre, reuera tamẽ tres tantùm eo nomine ſunt donãdæ: inteſtinalis nempe, Zirbalis, & ex vtriſ- que mixta. Quæ Herniarum aliæ dicuntur ſpecies ex ſimilitudine potius quàm rei veritate in hunc ordinem venêre, non enim in illis loco exci- dunt inteſtina vel omentum: his omnibus nomen Græci indidêre, tum C ex tumoris ſede, tum ex materia. Sic enim quæ vltra inguina non deſcendit, nec in ſcrotum deuoluitur, incompletam herniam, Bubonocelem nominarunt: completam verò, quæ in ſcrotum penetrabat: ſi quidem ab inteſtino deuoluto exiſteret, Enteroce- len: ſi ab omento, Epiplocelen: ſi ab vtroque ſimul Enterocpiplocelen nuncuparunt: quòd ſi ab aquoſo humore exiſtit tumor, Hydrocelen: ſi à flatu, Phyſocelen: ſi ab vtro- que, Hydrophiſocelen dicunt. Si carnea moles circa teſticulum, vel in teſticuli ſub- ſtantia concreuerit, Sarcocele nominatur. Si venæ vario implexu intertextæ & diua- ricatæ in ſcroto & teſtibus intumuerint, Cirſoceles nomen obtinet tumor. Si verò hu- mores eo loci incluſi vel tranſmiſſi fuerint, à prędominante humore tumori nomẽ in- ditur, quemadmodum initio tractatus de Tumoribus notauimus. Cauſæ multæ exi- ſtunt: nẽpe violẽtior omnis motus, ictus, caſus ex alto, vomitus, tuſſis, ſaltus, equitatio in equo ſuccuſſatorio, clamor tubarũ, & litui incentus, grauis oneris geſtatio & ſubla- tio, tortura, ciborum etiam viſcidorũ & flatuoſorum immoderatior vſus. Talia enim omnia vel laxare, vel rumpere peritonæũ poſſunt, tenuẽ nempe & tenſam membranã. D Signa Bubonoceles ſunt tumor rotundus in inguine, qui preſſus intrò facilè compel- litur. Enteroceles ſigna ſunt, tumor durus in ſcroto, qui cõpulſus remeat & abſcedit cũ murmurillo & dolore. Ab omento verò tumor eſt laxus, & ad contractũ velut laneus, & qui difficilius, quã qui ab inteſtino eſt intrò cõpellitur, ſine murmure tamẽ & dolo- re: nam inteſtinorũ ſubſtantia cùm vna ſit & ſibi continua, ipſa nonmodò ſibi inuicẽ ſuccedunt, ſed & cõſequutione quadam tanquã in choro ſe mutuo trahũt, fuga diſtẽ- tionis, quæ in eorum corpore membranoſo non poteſt nõ eſſe dolorifica, propter loci mutationẽ ab eo qui ſecundum naturam eſt, in non naturalem: quorum omniũ nihil cadere in omentũ poteſt, cũ ſit corpus ſtupidũ ac ferè inſenſibile, graue, iners & immo- bile. Rupti peritonei ſigna ſunt, tumoris ſubitum & repentinum incrementum, dolor acutus & lancinans: nam laxato tantùm peritonæo ſenſim adeóque exiguo cum do- lore creſcit tumor: eiuſmodi tamen dolor toties repetit, quoties lapſo inteſtino, vel omento tumor renouatur: quod rupto peritonæo non contingit: nam ſemel aperta & patefacta iamiam lapſuro corpori via, renouatur tumor ſine vlla diſtentione, adeó- que ſine dolore effatũ digno. Reliqua ſigna ſuis quæque dicentur locis. Nonnunquã

Tres tantũ herniæ ſpecies. *Bubonocele.* *Enterocele & Epiplocele.* *Phyſocele.* *Sarcocele.* *Cirſocele.* *Cauſæ.* *Signa.* *Cur inteſtina facilius remeant in ſuam ſedem quàm omẽtum.*

Quæ cauſa ſit cur aliquando cõpelli nequeant in ſuum locum inteſtina & omentũ.

contigit vt inteſtina & omentum tenaciter ſic adhæreant peritonæi proceſſui, vt repelli in ſuam ſedem nequeant: contumax illa adhæſio contingit interuentu materiæ viſcidæ, vel excoriationis occaſione, quam ruſtica Chirurgi manus, violentiore inteſtini vel omenti in locum ſuum compulſione, excitarit. Sed & eidem adhæſioni occaſionem præbent diuturnior inteſtini in ſcroto mora, & ſubligaculi arte confecti contemptus. Hernia perfecta & inueterata ex rupto peritonęi proceſſu in conſtantis ætatis hominibus nunquam vel rarò admodum curationem admittit. Notandum verò quòd per peritonæi magnas ruptiones, inteſtina ad capitis humani craſſitiem in ſcrotum dilabi poſſunt ſine magno dolore & vitæ periculo, quod per loci & rupturæ amplitudinem fæces, vt facilè ſubire, ſic facilè regredi, poſſint. A

Quæ hernia incurabilis.

Monſtroſæ magnitudinis ſine periculo hernia.

De cura Herniarum. CAP. XV.

Quibus herniis pueri obnoxij.

Curatio Chirurgica.

Adſtringẽs cataplaſma.

Qvia pueri ſunt valdè obnoxij Herniis, nõ quidẽ carnoſis aut variroſis, ſed aquoſis, ventoſis, maximè verò inteſtinalibus ex aſſiduo & laborioſo eiulatu & tuſſi. Ideò de harum curatione primo loco dicemus. B Vocatus ergo Chirurgus ad inteſtini lapſi reſtitutionem, puerulum ſeu in menſa, ſeu in lecto eo ſitu collocabit, vt capite ſit depreſſiore, natibus verò & cruribus altioribus, tum ſenſim & blandè manibus inteſtinum in ſuam ſedem compellet, compulſóque fouebit inguen fotu aſtringente, in vteri prolapſu deſcripto: inde id remedium apponet ℞. præſcriptæ decoctionis quantum ſufficit, farinæ hordei & fabarum an. ℥ j. puluer. aloes, maſtichis, myrtill. & ſarcoco. an. ʒ ß. boli armeni. ʒ ij. concorporentur, & fiat cataplaſma ſecundum artem. Eodem conſilio admouere poterit emplaſtrum cõtra rupturam: ſed ſumma curationis in complicatis pannis & ſubligaculis affabrè factis, faſciiſque artificioſè concinnatis, vt inteſtinum reſtitutum loco ſuo contineatur, conſiſtit: in quam rem puerum in cunabulis ſuis ad triginta aut quadraginta dies, ita vt prædiximus, ſi tum continebit, atque à clamore, eiulatu, & tuſſi prohibebit. Aëtius iubet papyrum in aqua triduo macerari, atque in globulum coactam inguini apponi, repoſito prius inteſtino. Nam triduana adhæſione remedium id à delapſu vindicare. Erit verò vt reor, efficacius ſi non in communi, C ſed in aqua adſtringente in vteri prolapſu deſcripta, papyrus maceretur: profectò eiuſmodi remediorum ope multos ſanaui, & caſtratorum manibus teſticulorum puerilium auidis, ob vberem inde lucrum, eripui. Doloſo illi commento, parentibus perſuadent, immedicabilem eſſe inteſtini in ſcrotum prolapſum: quod tamen falſum eſſe conuincet experientia, ſi eo quo diximus modo cura adminiſtretur, laxato præſertim, tantùm ac non rupto peritonæo: nam eius proceſſus quo tanquàm decliui via inteſtino lapſus eſt, tempôris & ætatis progreſſu arctatur & conſtringitur, dum interim inteſtina incraſſantur. Chirurgus quidam fide dignus narrauit mihi, multos à ſe hac arte curatos pueros: Magnetem in tenuiſſimum pollinem redigebat, & in pollenta exhibebat. Inde verò inguen qua præcipitabatur inteſtinum, melle inungebat, & ſubtili ferri limatura aſpergebat, id genus remedij per decem aut duodecim dies adminiſtrabat, parte de cætero faſcia & ſubligaculo vt decet conſtricta. Remedij illius efficacia ex eo pendere videtur, quòd magnes inſita à natura ferri quod ingui- D ni aſperſum eſt attrahendi cupiditate, impetu quodam violento carnoſas & adipoſas particulas interiectas ſibi adiungit: quæ peritonæi laxitatem vndique comprimentes & conſtringentes, imò ex ſucceſſu temporis hæſu tenaci ipſi ſe adiungẽtes, viã lapſuro inteſtino vel omento intercipiunt: quod non magis à ratione abhorrens videri debet, quàm quod intuemur ipſum magnetem per interiecti tabulati craſſitiem ferrum poſt ſe hac illac diſtrahere. Affirmabat idem Chirurgus, ſequens remedium frequenter & fœliciter à ſe vſurpatum: limaces rubros fictili incluſos in furno cineſaciebat, collectúmque inde puluerem infantulis in polenta, prouectioribus in iuſculis exhibebat. Cæterùm in hoc morbo nihil deſperandum eſſe, poſſéque etiam curationem conſtãtis ætatis hominibus, vt quadragenariis, qui tres corporis dimẽſiones impleuerint, fœliciter procedere, ſequẽs teſtatur hiſtoria. Erat ſacrificus quidã in ſancti Andreę paroëcia, Ioannes Moretus nomine, cui ex officio incumbebat epiſtolam, quoties rei & diei celebritas poſcebat, alta voce decantare. Cùm igitur Enterocele laboraret, acceſſit ad me opẽ efflagitans: graui enim ſe dolore premi, tum præſertim cũ epiſtolam cõtentius declamaret:

Serm. 1. cap. 24.

Caſtratorũ dolus & auaritia.

Alia ars ſanandarũ herniarũ.

Ratio nouiſſime deſcripti remedij.

Aliud remedium.

Hiſtoria notatu digniſſima.

A declamaret: Enteroceles animaduerſa magnitudine, ſuaſi vt alium in ſuum locũ ſufficeret. Itaque impetrata à Curione Domino Clerico facultatis Theologię decano, cauſaria miſſione, ſe mihi commiſit, hominẽ ex arte tractaui, atque vt nunquam ſine ſubligaculo eſſet imperaui: paruit meis conſiliis. Cùm quinquennio vel ſexcennio poſt obuium ipſum habuiſſem, rogaui quî haberet, per bellè reſpondit: immunem enim ſe penitus ab eo quo ante vexabatur morbo eſſe. Quod ego mihi ante perſuadere non potui, qua diligenti genitalium ipſius obſeruatione, rei veritatem vt ipſe narrauerat oculis fidelibus ſum aſſequutus. Sed cùm ſemeſtri ſpatio poſt ex pleuritide interiiſſet, Curionis domum in qua ſacrificus ille commorabatur adij: cadaueris copiam mihi fieri impetraui, vt ego animaduerterem ecquid rei natura in via illa, qua inteſtina deuoluebantur eſſet commolita. Teſtem Deum appello, me circum foramen proceſſus peritonæi ſubſtantiam comperiſſe adipoſam, oui minoris magnitudine, eò loci ſic tenaciter adhærentem, vt vix ipſam ſine vicinarum partium diuulſione inde diſtrahere potuerim. Atque hoc illi ad ſanitatem compendium extiterat: admira- B tione verò & obſeruatione digniſſimum eſt, quòd natura vel paulum arte adiuta morbos ſanat, qui cenſentur immedicabiles. Caput curationis in eo conſiſtit ſi ſubligaculis inteſtinum ſuo loco fideliter contineamus, eo quo ſequentes duæ figuræ monſtrant modo.

Nihil in morbis natura duce & arte comite deſperandum.

Quanta vis ſubligaculi.

Figura hominis vna parte rupti cum ſubligaculo, cuius ſcutum tribus prominere debet tuberculis, duobus quidem ſuperna, vno autem inferna parte, his interiecta in medio cauitas eſſe debet, ne arctius oſſa pubis premat, & dolorem inferat: à me non ita pridẽ inuenta eſt eiuſmodi ſubligaculi ratio, cæteriſque tutior viſa, ad inteſtini & omenti delapſum prohibendum.

A. *Faſciam ſcapularem monſtrat, quæ antica & poſtica parte ad cingulum ſubligaculi vincitur.*

B. *Subligaculum.*

C. *Cauitatem in tuberculorum medio relictam.*

A

Alia figura hominis vtraque parte rupti, mõſtrans qua arte, qua ſubligaculi ſpecie, & cuiuſmodi ſcapulari faſcia vinciri ex vtroque inguine debeat.

A. *Monſtrat ſcapularem faſciam in medio fiſſam qua caput prodeat.*

BB. *Subligaculum cum duobus ſcutis, inter quæ foramen hiat tranſmittendo peni. Singulorum ſcutorum forma eadem eſſe debet cum ſuperiore.* B

Diata.

Interim non eſt omittenda diæta: interdicendum omnibus quæ vel laxare, & dilatare, vel rupere poſſunt proceſſum peritonæi: de quibus abundè ante egimus. Nonnunquam maximè verò ſenibus inteſtina in ſuum locum reſtitui nequeunt, propter induratam in illis fæcum copiam: in hoc caſu violentius non erunt compellenda, ſed æger lecto continendus, ac illi capite C depreſſiore & cruribus altioribus exiſtenti, cataplaſma ſequens apponetur.

Ad remolliendas fæces cataplaſma.

♃. rad. alth. & lil. an. ℥ ij. ſeminis lini & fœnug. an. ℥ ß. fol. maluæ viol. & pariet. an. m. ß. coquãtur in aqua communi, poſtea tundantur & traiiciantur per ſetaceum, addendo butyri recentis ſine ſale, & olei liliorum quantum ſufficit, fiat cataplaſma ad formam pultis ſatis liquidæ, applicetur calidè ſcroto & imo ventri. Huius remedij ope vbi per noctem hæſiſſet non raro inteſtina viſa ſunt ipſa per ſe ſine Chirurgi manu in ſuum locum remigraſſe, flatibus nempe reſolutis quæ fæcum regreſſum in aliud inteſtinum, quà vacuari & excludi poſſent, intercipiebant. Quòd ſi nec ſic quidem fæces regrediantur, flatibus adhuc obſiſtentibus & minimè diſcuſſis, iniiciendus erit clyſter remoliens, & flatibus diſcutiendis idoneus, cum pauco oleo terebinthino, anethino, iuniperino, aut fœniculaceo, per quintam eſſentiam extractis. Ad idem D valent clyſteres ex vino maluatico, oleo nucum, & aquæ vitæ, vel alicuius oleorum prædictorum exigua quantitate.

Olea chymica.

Sæpè contingit vt ne ſic quidem inteſtina reſtitui poſſint, quod peritonei proceſſus non ſatis pateat, nam delapſæ vnà cum inteſtino ſenſim in ſcrotum fæces ibi partim indurantur, partim flatuum acceſſione per reſolutionem auctæ tantum tumorem excitant, vt remeare per id cauum nequeant, per quod paulo ante ſubiuerunt. Quò fit, vt à putredine concluſæ eluuiei, ſuccedat inflammatio, & noua ſubinde doloris acceſſio: tandémque fæcum egreſſu deorſum per anum prohibitarum ſurſum per os regreſſus & vomitus. Affectionem hanc vulgò Miſerere mei nominãt. Huic vt occuratur ſymptomati, tẽtanda potius extrema remedia ſunt quã vt ſinamus ęgrũ tam turpi & fœdo genere mortis è vita emigrare. Occuremus autẽ Chirurgia, hoc qui ſequitur modo: Ægrũ ſupinũ in mẽſa vel ſcãno religabimus mox in ſuperiore ſcroti parte inciſionem faciemus, intacta inteſtinorum ſubſtantia, habenda deinde cannula argentea craſſitie pennæ anſerinæ, vna ſui parte rotunda & gibba, altera autem caua quemadmodum ſubiecta figura monſtratur.

Ileus epigenomenon herniæ ſymptoma.

Herniæ ileoſæ Chirurgica curatio.

Fiſtulæ

Fistulæ seu Cannulæ figura.

Illam in incisionis locū indemus,& peritonæi,vnà cum scroto incisi, productioni quàm longa producitur adactā subiiciemus,vt secundū eā cauitatē,peritonæi processum,insertæ cannulæ beneficio à contentis intestinis diuulsum,recto ductu illæsis intestinis,nouacula diuidere possimus. Incisione mediocri facta sensim digitis in aluum compellentur intestina:hincque sutura, tantùm incisi peritonæi comprehendetur, B quantum satis esse videbitur,vt per ipsum angustiorem redditum, nihil dehinc cicatrice obducta in scrotum elabatur. Quòd si induratarum,vel mora,vel inflammationis ardore,fæcum tanta subsit copia, vt incisio illa non sit sufficiens compellendis in suum locum intestinis,longior incisio,impulsa sursum ventrem versus cannula,faciēda est:adeò vt libero regressui intestinorum in aluum satis esse possit, tum Gastroraphia vt decet celebrabitur,& futura angustiore reddito peritonæi processu, lapsuris intestinis vel omento via intercludetur,de cætero vulnus vt artis est curabitur. Sed priusquàm te ad id opus accingas, expendendum diligenter, num ægro adsint, & valeant vires, nec nisi prognosi instituta, & amicis ægri enunciata, tentandum quidquam.

Longior peritonæi incisio.

De ligatura aurea,seu Puncto, vt loquuntur, Aureo. CAP. XVI.

C SI omnibus illis modis sanationem Hernia non admiserit,propter laxati aut rupti peritonæi ingentem continui solutionem, atque æger assidentium amicorum consensu paratus sit sanitatis spe aleam omnem subire, tentabitur curatio puncto,quod vocant Aureum: ad quam rem, solerti & strenua manu Chirurgus aduocabitur. Faciet is incisionem supra os pubis,in quam specillum immittet,descriptę paulò ante cannulæ simile,illúdque sub peritonæi processu secundum ipsius longitudinem impellet, atque surrigendo à vicinis fibrosis & neruosis corporibus quibus adhæręscit diuellet, mox & vasa spermatica cum cremastere testiculi musculo abstrahet,quibus perfectis ipsum processum seorsum abducet,eiúsque quantum laxius est exiguis & laxis forcipibus, foraminibus in medio peruiis,comprehendet,atque acu,quinque vel sex fila, ducente transadiget quàm proximè vasa spermatica & cremasterem musculum. Sed & iterùm ducenda erit acus in eius quod ex processu restat medium, vnà comprehensis vulneris labris: tum arcto nodo filum constringendum,& à sectione tantum eius relinquendum quātum satis sit,vt extrorsum è vulnere pendeat. Id filum putredine sensim dissoluetur ex D sese:nec verò ante abstrahendum, quàm natura in ligaturæ locum carnem regenerauerit & reposuerit,aliàs frustra omnis consumptus fuerit labor. Denique vulnus detergetur, carne implebitur, & cicatrice obducetur, cuius callosa durities,delapsuro iterum intestino vel omento obstabit. Visi sunt alij Chirurgi,qui alia arte punctum eiusmodi aureum perficerent. Cutem supra os pubis incidunt, qua parte delapsus fieri solet ad peritonæi vsque processum, súbque ipsum retectum tenuem virgulam aureā semel atque iterùm ducunt, ipsámque ductam tantùm constringunt, quantum processus eiusmodi laxitati corrigendæ sufficiat,liberis interim ab adstrictione vasis spermaticis. Hinc extrema virgulæ capita, bis & tertiò exiguis forcipibus,sibi mutuò intorquent & implicant, quod superest eius resecant: quod à sectione reliquū extat, id intortum obuoluunt,ne superinductam carnem acumine suo pungat:mox relicta illic aurea virgula vulnus ad instar vulnerum simplicium curant:ægrum in lecto cruribus altioribus & capite depressiore per quindecim vel viginti dies continent. Hac arte multi sanati sunt:alij in morbum relapsi sunt,virgulæ malè complicatæ occasione. Est & alia puncti aurei ratio,quam ego expeditiorem & tutiorem iudico, vel hoc no-

Chirurgica curatio per punctum aureum.

mine quod nihil heterogeneum in parte poſt ſanationem relinquit. Ergo virgulæ aureæ loco plumbeam inducunt, quæ vno tantùm circumactu proceſſum peritonæi cõplectatur, hinc quantum opus eſt conſtringitur, non ſcilicet laxius ne lapſuro corpori viam relinquat, neque arctius, ne intercluſo ſpiritibus & nutritioni ingreſſu gangræna inuadat: reliqua eius extrema extrorſum prominere & pendere ſinuntur: cum temporis mora callum contraxiſſe peritonæi illa contractura videtur, tum inducta euoluitur & molliter ſubducitur virgula, reliqua inde vulneris curatio arte perficitur. Cęterùm non temerè ſe & inconſulto Medico, ad id opus præcipitet Chirurgus: fit enim non rarò vt naturæ ignauia etiam in adultis, nõdum in ſcrotum propulſi ſint teſticuli, ſed diu ſegniter in inguinibus reſtitent tumorem excitãtes cum dolore, quæ res Chirurgo minimè malo Enteroceles opinionem facit: itaque dum repellentibus & ſubligaculis tumorem illum compellere nititur doloris incrementum facit, & deſcenſum teſticuli in ſcrotum remoratur. Id ego non ita pridem in puero quem Chirurgus imperitus diu tanquam Hernioſum fruſtrà & miſerè curauerat animaduerti: nam cùm vnicum in ſcroto teſtem ſubeſſe animaduertiſſem, ac nunquam caſtratum puerum reſciuiſſem, procul dehinc ab ipſo emplaſtra & ſubligacula remoueri iuſſi, parentibúſq; edixi vt ipſum curſare & ſaltare permitterẽt, quò otioſè ceſſans promoueretur in ſcrotum teſticulus, quæ res euẽtum vt prædixeram ſenſim & ſine dolore habuit. Affectionis eiuſmodi ratio vt intelligatur, ſciendum eſt marem à fœmina caloris tantùm efficacia differre. Efficacis autem caloris eſt foras propellere, vt frigoris intrò cohibere. Hinc fit, vt teſtes maribus foras ex ſcroto pendeant, fœminis autem in imo ventre cõcluſi lateãt. Contingit igitur vt in maribus quibuſdam natura frigidioribus teſtes aliquandiu occluſi contineantur, donec iuuenili tandem ardore deorſum in ſcrotũ propellantur. Sed vt ad inſtitutam de ſcroto tractationem redeamus, etſi ea curandarum herniarum via dolore & periculo non vacet, tutior tamen eſt quàm illa quæ fit per caſtrationem, quæ ægros remedij crudelitate euectos, manifeſto mortis periculo exponit. Caſtratores enim dum timent ne curatione abſoluta, ſuperſtes ſit relaxatio, violẽto tractu peritonæi proceſſum à partibus quibus adhæret, diuellunt, vnàque neruum à ſexta coniugatione qui ad teſtem pergit, eandem vim vaſis ſpermaticis inferunt: quibus ex rebus dolor excitatur, ingens conuulſio, hæmorrhagia, inflammatio, putredo, ac deniq; mors, vt ego in multis obſeruaui, quos paucis poſt diebus quàm execti fuerant mortuos diſſecui. Hæc pericula & damna etſi nonnulli euadant, illi tamen generandi facultate per omnem dehinc vitam priuantur, cuius gratia teſtes natura largita eſt, tanquam partes humanæ ſpeciei conſeruandæ in primis neceſſarias. Quo nomine Galenus ipſos præferre cordi non eſt veritus, quòd cor vitæ principium ſit, at teſtes melioris vitæ: longè autẽ nobilius eſt bene viuere, quàm ſimpliciter & abſolutè viuere: itaq; caſtrati in fœmineam naturã degenerant, nam glabreſcunt, vox eneruatur, animus deficit, timidi euadunt, cúmque inhabiles ſint ad omnes ferè humanas actiones non poteſt ipſis vita non eſſe miſera. Quare nunquam exectioni teſtium ſubſcribam, niſi fortè Sarcocele, aut Gangræna ipſos inuaſerit. Quò verò puncti aurei celebrandi ratio magis innoteſcat, placuit inſtrumentorum quibus hæc operatio perficitur, imagines his ſubiicere.

Tertia puncti aurei faciẽdi ars.

Notanda cautio.

Hiſtoria.

Lib. de arte medica.

Lib. de ſem. 2.

A

B

C

A. *Acum incuruam monstrat, non longè à mucrone suo foramine apertam, quò virgula aurea traiiciatur.*
B.B. *Virgulam auream per acum traiectam.*
C. *Forcipem quæ quod superfluit virgulæ abscindit.*
D. *Manuclam forcipis.*
E. *Forficem quæ virgulæ aureæ extrema capita obtorquet, & sibi inuicem implicat.*

Alia Intestini, Omentique restituendi facilior & tutior ratio.

D

ALIAM operationis huius perficiendæ rationem Theodoricus Guido adinuenêre. Intestinum Omentúmque delapsa, sic collocato ægro vt sublatis cruribus capite sit depressiore, in suam abdominis sedem regerunt: inde laxiorem productionis peritonæi portionem, vnáque spermatica vasa, & Cremasterem musculum ad Ischium adducunt: tum reliquam apophyseos eius partem, conuenienti pro ætate & morbo, pyrotico inurunt rectà ad ossis perpendiculum, qua deuoluebatur intestinum, appresso. Hac obductam arte Escharam, scalpello ad viuum vsque diuellunt, hinc alterum, quod ad os vsque peruadat, pyroticum eodem loco apprimunt: tum escharæ ex apophysi commemorata concretæ lapsum procurant. Relictum inde vlcus ad cicatricem perducunt, quæ mox contracto densiore callo sic intestinis omentóque obstruat, vt omnem ipsis ad scrotum aditum descensúmque intercludat. Hæc restituendi intestini omentíque via, quamuis tutior & facilior sit, nequaquam tamen sibi tentandam putabit Chirurgus, si ipsa sic apophysi peritonæi velut agglutinata adhærescant, vt diuelli inde & in suum locum compel- Lib.3.ca.33.

li nequeant:(ab inuſtis enim ſic& violatis inteſtinis grauiorum malorum fieret acceſ- A
ſio)ſi rupta aut amplius dilatata apophyſi, vegrandem tumorem coërcita peritonæo corpora prolapſu ſuo faciant:ſi teſtis adhuc pendulus ea in media velut Bubonochia, Enteroceles ſpecie, reſtitutus, nondum in ſcrotum deſcẽderit: ſi ægri nondum ea ſint ætate, qua ſe, cùm ſit operatio, vel immoti, vel excrementa ad arbitrium retinere poſſint.

De curatione reliquarum herniæ ſpecierum. CAP. XVII.

EPIPLOCELE omenti in inguen, vel ſcrotum lapſus eſt, cauſas eaſdem obtinet cum Enterocele. Signa fuêre expoſita. Haud ita periculoſa eſt, nec tot prauorum ſymptomatum infert conſequutionem, atque Enterocele: cui tamen ſimilem obtinet curationem.

Hydrocele quid. Hydrocele aquoſus tumor eſt in ſcroto, qui ſenſim cogitur inter membranas teſtem obuoluentes, Darton præſertim & Erythroidem, Hydrops parti- B cularis dici poteſt: fit enim iiſdem de cauſis, maximè verò ex caloris natiui pauperta- *Signa.* te. Signa ſunt tumor ſenſim ſine magno dolore augeſcens, grauis ſeu ponderoſus, vitrea ferè claritate pellucidus, quòd oppoſito candelæ lumine cognoueris: preſſo ſcroto ſupernè deorſum, vel infernè ſurſum, aqua ſubrigitur vel deprimitur, niſi fortè nimia copia vniuerſam ſcroti capacitatem diſtendat & occupet: nunquam tamen in aluum compelli poteſt, more omenti vel inteſtini, nam & ſæpè cyſti concluſa coërce- *Curatio.* tur, læuore & æquali planitie à Sarcocele diſtinguitur. Curatio in primis tentabitur remediis reſoluentibus, deſiccantibus & diſcutientibus, ſæpè antea & capite de Hydrope inculcatis: quod ſequitur ſæpè & fœliciter à me expertum eſt.

Medicamẽtum aquã concluſam exhauriens ℞. vngu. comitiſſæ & deſiccat. rub. an. ℥ ij. malaxentur ſimul, & fiat medicamentum ad vſum. Hoc remedij genere aqua digeritur & reſoluitur, vel abſorbetur potius, ſi præſertim non ita copioſa fuerit. Quòd ſi tumor propter ingentem aquæ vim remediis illis non ceſſerit, chirurgia opus eſt, ſcroto & membranis, quibus aqua concluditur, ſeto traiectis, traducta nempe acu craſſiuſcula mucrone triangulari ſericum filum C multiplex ducente. Celeriter autem per forcipis ſetis dicatæ foramina traduci debet, intacta teſtium ſubſtantia. Filum verò ibi relinquendum, atque bis, térve in die commouendum, vt ſenſim humor ſtillet & euacuetur. Quòd ſi ſetæ occaſione dolor acerbior, & inflammatio ſuperueniãt, quamprimùm illa tollenda erunt, & morbi propria cura neglecta ſymptomatis occurrendum. Pragmaticorum nonnulli ſeta non vtuntur, ſed nouacula vel ſcalpello ſcroti partem imam, vulnere dimidium ferè digitum longo aperiunt, ad concluſam vſque aquam penetrãtes, intacta ſemper teſtium & vaſorum ſubſtantia, recluſum autem linamentis vulnus euſque tenent, quoad aqua o- *Cap. 16.* mnis effluxiſſe videatur: hac profectò vna ratione Hydroceles, cuius materia cyſti cõcluſa tenetur. Curatio tuta eſt & ſperabilis, vt diximus tractatu de tumoribus in gene- *Pneumatocele quid.* re. Pneumatocele tumor eſt in ſcroto flatuoſus, ex caloris, qui in parte reſidet, imbe- *Curatio.* cillitate genitus. Rotunditate, lenitate, renixu, & ſplendore cognoſcitur. Curatur diæta conuenienter præſcripta, appoſitione remediorum reſoluentium & flatus diſcutientium, vt ſeminibus aniſi, fœniculi, fœnugræci, agni caſti, rutæ, origani, & aliis D ab Auicenna deſcriptis tractatu de Herniis. In hanc rem ſæpè fœliciter ſum vſus emplaſtro de vigo cum mercurio, & emplaſtro diachalciteos diſſoluto in vino generoſo, vt maluatico, cum oleo laurino.

Sarcocele quid. Sarcocele tumor eſt contra naturam, qui circum teſtes ex carne ſcirrhoſa gignitur. Eius generis carnem procreant humores craſſi & viſcidi, quos pars ipſa edomare, *Signa & accidentia.* & ſibi aſſimilare non potuit, vnde illa velut hyperſarcoſis verrucarum inſtar. Hunc tumorem varices ſæpè comitantur, atque cum dolore creſcit. Duritie cognoſcitur, aſpe- *Prognoſis.* ritate, inæqualitate, & ſcabritie. Cura niſi amputatione perfici nequit: ſed diligenter aduertendum ne altius aſſurrexerit caro, ac iam inguen occuparit, ſic enim nihil citra periculum vitæ tentari poteſt. Quòd ſi quis putet ſe in tali caſu opem ægro allaturũ, *Curatio.* portionis alicuius carnis eiuſmodi mollis amputatione fallitur. Nam ad relictam, vel tantillam eius portionem fungus adnaſcitur, malum longè peius priore: at ſi tumor vel exiguus, vel mediocris extiterit, Chirurgus comprehenſo toto tumore, id eſt teſticulo, tota ſua ſubſtantia tumefacto, cum ipſi vndique circumpoſito & adhærente proceſſu,

A cessu, incisionem vsque ad eum tumorem, super scrotum molietur: mox totum id tumidum corpus, id est testiculum, à scroto abducet, hinc acum validum filum trahentem per medium processum supra testiculi tumefacti regionem, transadiget, móxque rursum reuocatam acum per eãdem processus partem secundò intrudet, tum fili ambo extrema, nexu facto nodabuntur, altera peritonæi media portione eodem illo nexu & nodo comprehensa: his peractis totum iam processum cum concluso testiculo exsecare & rescindere oportebit: fili verò quo superior processus pars reuincta est, extrema longiusculè è vulnere, seu incisione scroti pendere sinenda. Tum repercutiente medicamento vulneri, vicinísque partibus cum fascia & splenio admotis, curatio ex arte ante tradita perficienda est.

Circosele tumor est venarum dilatatarum, & vario mutuóque implexu circum testiculos & scrotum contextarum, atque à sanguine crasso & melancholico turgentium. Causæ eædem sunt quæ varicum. Signa verò manifesta sunt. Is vt sanetur tumor infligenda scroto plaga est ad varicem, duorum digitorum magnitudine, hinc sub vaB ricosam venam acum quæ filum duplex ducat, transmittere oportet, quàm altissimè fieri poterit, vt sic eius radices vinculo comprehendantur: iterum ad partem imam eiusdem venæ pari modo acus submittetur, relicto inter duo vincula digiti spatio. Sed priusquàm imæ huius ligaturæ filum constringas, aperienda varix est in medio illo spatio, quo ferè modo fieri solet aperta ad sanguinis missionem in cubito vena: vt sic sanguis ille crassus in scroto tumorem excitans euacuetur, quemadmodum in cura varicum fieri solet. Quod reliquum est vulnus, reliquorum vulnerum more, ex artis regulis curabitur, relictis quæ per se mox excident filis. Denique inducto callo procuranda cicatrix, superna præsertim parte, qua vinculo vena comprehensa est: sic enim per illam dehinc sanguis ne transcolare quidem poterit.

Circosele quid & quibus.

Curatio.

Hernia humoralis, tumor est, ex plurium humorum confusione in scroto, vel inter tunicas quæ testes vestiunt, sæpè etiam in propria testium substantia genitus. Causas, signa, & curationem reliquis tumoribus similem obtinet. Dum procedet curatio, quies, subligacula, & sustinendis fulciendísque testibus, fasciæ idoneæ erunt impeC randæ.

Hernia humoralis.

De Ani procidentia. CAP. XVIII.

QVANDO qui Anum cingit musculus Sphincter dictus, relaxatur, tum fit, vt Rectum intestinum fulcire nequeat. Hic affectus frequẽs est pueris, à nimia alui humiditate quæ in musculum illum illabens, ipsum remollit & remittit, vel anum insolito pondere grauat, vt musculi ani leuatores ipsi leuando amplius non sufficiant: huic eidem affectui occasionem præbet ingens dysentericus fluxus: fortis in excernendis fæcibus induratis cõtentio, hæmorrhoides, quæ suppressæ Rectum intestinum onerant, fluentes verò relaxant: frigus, vt in his qui hyeme sine subligaculis degunt, vel diu super frigidũ marmor sedent: ictus, lapsus in os sacrum: neruorum qui ab osse sacro ad musculos ani leuatores pergunt paralysis: lapidis in vesica existentis pondus. Id vt sanetur malum nimio potu, frequentioribus iusculis, fructuum crudorum esu est interdicẽdum. Quòd D ad Topica attinet, fouebitur pars decocto adstringente, ex cortice granatorum, galla, myrtillis, centinodia, bursa pastoris, nuce cupressi, alumine & sale communi, in aqua fabrorum vel vino nigro aut austero elixis. Post fotum inungetur intestinum oleo rosaceo vel myrtillorum, mox intrò in suum locum sensim compelletur, iusso interim puero, si modò eius rei sensum habeat, spiritum continere. Vbi restitutum fuerit intestinum, abstergenda est diligenter pars ipsa ne vnguinis lubricitate iterum relabatur intestinum: hinc quàm penitissimè fieri poterit immittendus in anum puluis ad vteri prolapsum præscriptus: tum fascia lumbi arctè cingẽdi, ad cuius medium postica parte alia adnectetur, quæ per perinæum ad pubem alligabitur, fulciétque spongiam decocto astringente imbutam, ano, quò suo contineatur loco subiectam. Æger si ea ætate sit qua sibi cauere possit, iubebitur, vbi aluum erit exoneraturus, sedere in duobus pollicem latum habentibus, & à se inuicem disiunctis asserulis, ne excernendi conatus vnà cum fæcibus intestinum excludat: sed & rectus, stánsque si aluum exonerare possit, nunquam egerendi contentione intestinum excludetur. Quòd si præscriptis ante artibus intestinum loco suo restitui nequeat, iubet Hippocrates, vt ex pedibus

Quid ani procidentia & quas causas habeat.

Curatio.

Diata.

Pharmacia.

Hip. lib. de fistul.

Hippocratica remedia.

pendens æger concutiatur, futurum enim vt illa concussione remigret inteſtinum: A
iubet verò idem Hippocratianum inungi ſpuma limacum rubrorum, quòd illi ſiccandi facultate prædito remedio, vis inſit reſoluendi ſiue morſu humores flatuoſos, quibus turgens inteſtinum minus facilè ſua ſede contineri poteſt.

De Paronychia. CAP. XIX.

Quid paronichia, & quæ ipſam comitantur accidentia. *Prognoſis.*

PARONYCHIA ſeu Panaris in extremis digitis tumor eſt, cum ingenti inflammatione, ab humore maligno & venenato qui ab oſſe initio ducto perioſtio, tendonibus & neruis partis eius quam obſidet communicatur: vnde crudelium ſymptomatum conſequutio, vt doloris pulſatilis, febris, iactationis, ſic vt ægri doloris impatientia extra ſe poſiti variè iactentur, inſtar eorum qui carbunculis diuexantur. Ex quo Guidoni & Ioanni de Vigo morbus hic cenſetur funeſtus. Ergo ad tanti morbi curationem aduocandum cenſeo peritum Medicum, qui de catharſi, phlebotomia, & diæta pro arbi- B
Curatio chirurgica. *Lib. 2. ca. 4. tract. 8.*
trio ſuo ſtatuat: Chirurgus interim viam molietur virulentæ & venenatæ materiæ, inciſione facta in parte digiti interna, ad os vſque ſecundum primæ dearticulationis lõgitudinem: nullum enim eſſe præſentius remedium Vigonius ait, modò celeriter & ante perfectam materiæ maturationem celebretur: nam digitum ab oſſis, neruorúmque corruptione vindicat, & dolorem ſedat, quod ego pluries & fœliciter feci, ſtatim ab initio ante perfectam virulentiæ impreſſionem. Vulnere autem inflicto ſanguis multus debet effluere, mox immergendus digitus in forti & calenti aceto, in quo diſ-
Anodyna. ſoluta theriaca virulentiam foras euocet. Ad doloris autem ſedationem eadem remedia parti laboranti imponenda ſunt quæ in carbunculis imponi ſolent, vt folia oxalidis, hyoſciami, cicutæ, mandragoræ, ſub cineribus calidis cocta, & cum vnguento populeóve recenti, vel oleo roſaceo, butyróve recenti, & ſalis experti, in mortario cõtrita: nam eiuſmodi medicamenta etiam ſuppuratum promouent, dũ frigiditate ſua
Qui frigida remedia pus moueāt calorem extraneum parti impreſſum obtundunt, ſicq; natiuum calorem, ſuppurationis authorem, roborant: quæ ratio veteres mouit Medicos vt talia remedia in anthrace & carbunculo vſurparent. Quòd ſi propter ægri timiditatem, vel Chirurgi imperitiam inciſione non facta Gangræna & Sphacelus partem occuparint, reſtat vt forcipibus inciſoriis tantum partis amputes & reſcindas, quantum corruptum extiterit, reliquúmque curationis ex arte perficias. Non rarò tamen contingit, vt extremæ eiuſmodi portionis digiti amputandæ, nulla ſit neceſſitas, quòd ea cum oſſe corrupta, ſenſim in purulentam vel ſanioſam potius & inſigniter fœtidam eluuiem, liquata abeat. Sed & in hoc præter naturam affectu ſæpè putredinoſi caloris aduſtione Eſchara fit, & caro ſuperflua ſenſu exquiſitiſſimo prædita ſuccreſcit, quæ pariter volſellis reſcindenda eſt, vt à ſanguinis copioſo effluxu, dolori ſedato, parti veniat ſolatium. C

De tumore Genuum. CAP. XX.

Gal. comm. ad ſent. 1. ſect. 4. lib. 6 epid. *Gal. comm. ad ſen. 67. ſect. 2. prog.* *Prognoſis.*

POST longos & difficiles morbos, ſæpè tumores in genubus ſuboriuntur: ſed & corporibus cacochymis & plethoricis poſt labores & exercitia. Id morbi genus frequens eſt, quòd humor facilè decumbat in partẽ quæ à labore incaluit. Atque ſi ad morbos longos eiuſmodi tumores cõſequuntur, periculoſi ſunt, & curatu difficiles, ob ídque minimè negligendi: nam hos acerbi dolorum cruciatus comitantur, quòd eò decumbens humor, membranas quæ illic multæ partem inuoluunt, diſtendat & diuellat: adde quòd virulentæ & malignæ cuiuſdam qualitatis humor ille, ſiue frigidus, ſiue calidus ſit, fit particeps, cùm in illas partes decubuit, cuiuſmodi virulentiam cernimus in articulorum doloribus, & venenatarum beſtiarum morſibus. Quod ad curationẽ ſpectat, ſi à ſan- D
Curatio. guine tumor eſt, victus inſtituetur tenuis & refrigerans. Ad reuulſionem cauſæ antecedentis phlebotomia imperabitur. Topica pro temporum quatuor varietate, varia vſurpabuntur. Ad doloris verò leuamen, anodyna inſtituentur, de quibus omnibus ſatis multa dicta ſunt, capite de curãda Phlegmone. Et quoniã partes hæ ſunt exactiſſimi ſenſus, ſi aperiendi tumoris incidat neceſſitas, non temerè aut inconſideratè id opus aggrediendum, metu doloris & malignorum accidentium. Non rarò à flatu contento

A tento id tumoris genus excitatur:qua in re diligenter Chirurgo prouidendum eſt, ne fallatur,ac ſpecie inundationis,quam appreſſis digitis percipere videtur,quaſi contē-tæ ſaniei & humoris,ad tumoris reſciſſionem adducatur. Nam pro humore flatus e-rumpens malorum accidentium conſequutionem adfert, propter temerè factam in parte ſenſibili ſectionem.Sed ſi aquoſi humores partem tumefecerint, phlegmagogis ante omnia purgandum erit corpus: inde topica incidentia, attenuantia,rarefacien-tia,diſcutientia, & valdè deſiccantia erunt vſurpanda, de quibus abundè dictum eſt capite de Oedemate. Non rarò tamen in profundo delīteſcit humor ille inter patel-lam & articulum: quo fit vt diſcuti & reſolui nequeat propter partis infirmitatem, & caloris paupertatem:adeò vt humor aduena,ſua ſæpè ſede, oſſa dimoueat & excludat vt multis contigiſſe animaduerti: quo in caſu irrigationes ex vino rubro,quò vis me-dicamenti ſubeat,penetrétque promptius ab alto factæ,valdè commendantur.

De Dracunculis. CAP. XXI.

B NON poſſum omittere, quin quæ de Tumoris contrà naturam, eo ge-nere,cui à Veteribus Dracunculi nomen eſt impoſitum,dicenda viden-tur,hoc loco explicem. Dracunculorum res ,ratióque variè à variis au-thoribus iactata fuit,ſic vt hactenus de illis nihil ſcriptum habeamus,cui tanquam ſtabili eſſentiæ illorum fundamento inniti iure & cum ratio-ne poſſimus. Primùm enim quod ad Galenum attinet, lib.de loc.affect. Pilorum(in-quit)qui per vrinas excernuntur, generatio non minori eſt admiratione digna quàm Dracunculorum,qui(vt aiunt)in quodam Arabiæ loco, in tibiis hominum naſcūtur, natura neruoſa,colore craſſitudinéq; lumbricis ſimilis:igitur cùm multos audiuerim qui ſe vidiſſe eos dicerent, ipſe verò nunquam viderim, idcircò neque de ortu,neque de eſſentia ipſorum quicquam exactè coniicere poſſum.

Non ſatis ſcitum ha-ctenus quid ſint Dracū-culi.

Lib.6.cap.3

Paulus Ægineta ſcribit, Dracunculos generari in India & Ægypti partibus edi-tioribus,vermium ſpecie,in corporis humani partibus muſculoſis, brachiis inquam, femoribus & cruribus: quin & pueris per coſtarum ſubcutaneas partes repere cum C motu manifeſto. Cæterùm ſeu reuera animalia ſint, ſeu animalium tantùm ſpeciem habeant, curari vtiliter fotu calido, quò in iuſtum tumorem ſublatus Dracunculus, foràs exerat ſe,& digitis fruſtatim auelli queat, vtiliter etiam admoueri ſuppurantia cataplaſmata,ex aqua,melle,& farina frumentacea,hordeaceáque. Auicenna nihil certi habens in quo conſiſtere poſſit, varius, modò in hanc modò in illam propendet ſententiam.Nunc enim de Dracunculis tanquam de animalibus loquitur:mox tan-quam de materia & humore certo loco concluſo.De cætero,mali huius curam & eſ-ſentiam rectè cōplexus,vt dicemus poſtea. Aëtius ait Dracūculos lūbricis ſimiles eſ-ſe,& aliquando magnos,aliquādo paruos reperiri, nec diſſimilem lumbricis latis qui in inteſtinis gignuntur obtinere generationem. Sub cute enim moueri nihil moleſtiæ afferentes, verùm temporis progreſſu circa Dracunculi extremitatem locum ſuppu-rari,cutim aperiri, ac Dracunculi caput exeri. Quòd ſi Dracunculus attrahatur, ve-hementem dolorem inducere,præſertim ſi nimia tractus violentia fuerit ruptus: nam quod relinquitur moleſtiſſimos dolores inferre: proinde vt ne recurrat animal valido D filo brachium conſtringendum eſſe,& quotidie hoc faciendum,vt Dracunculus pau-latim progrediens conſtrictione quidem intercludatur, nequaquam autem abrum-patur. Locum aqua mulſa & oleo in quo abſinthium aut abrotonum coctum eſt, aut alio quodam ex his quæ ad alui lumbricos deſcribuntur,irrigandū eſſe. Quod ſi Dra-cunculus ſpontè progrediens facilè extrahi potuerit, nihil amplius faciendum eſſe: ſin ad ſuppurationem vertetur, à cataplaſmatis & aquæ mulſæ ac olei rigatione, non eſſe diſcedendū:ſibi familiare eſſe poſt cataplaſmatū ablationē,emplaſtrū è baccis lau ri imponere:facta verò ſuppuratione, cutim per longitudinē diſſecandā,ſicq; Dracū-culū denudatū auferendū,cutim verò linamētis inditis implendā,reliquāq;curationē ſuppuratoriā adhibendā,ita vt animali ſuppurato & extracto vlcus incarnetur, & ad cicatricē perducatur.Rhaſis ſcribit q; quādo pars in veſicā attollitur,ac vena maturat egreſſum,vtile eſſe ægrū aloës ſemidragmā prima die haurire: altera die dragmā inte-grā:tertia dragmas duas:locūq; itē affectū ex aloë fouendū, ſic enim quod latet emer-ſurū:quod prodierit,fiſtula plūbea,quæ dragmæ pōdus æquet,eſſe inuoluendū, ſic vt propēdeat:pōdere enim tacta vena ꝑducetur, foraſq; prodibit magis: atq; cū id quod

Lib.4.cap. vlt.

Curatio ex Æginetа.

Cap.21.lib. 4.ſont.3. tract.3.

Lib.14.cap. vlt.

Curatio ex Aëtio.

Tract.7.ca. 24.

Curatio ex Rhaſe.

prodierit multum & longum fuerit abſcindendum, non quidem radicitus, ſed ſic vt A eius reſtet & emineat portiuncula, ad quam fiſtula pendula alligari poſſit:futurum enim aliàs vt in cutem & latibula ſua ſe ſubducat,putridique & maligni abſceſſus conſequutionem faciat. Itaque huic morbo blandè occurrendum & ſenſim venam protrahendam è corpore,quouſque tota exciderit, vt nihil peius ſuperſit. Quòd ſi caſu contigerit, vt quod venæ prodierit radicitùs fuerit exciſum, tum nouacula vlcus in longum reſcindendum, ſicq; recludendum, vt quicquid reliquum fuerit,id vniuerſum tolli poſſit. Dehinc per aliquot dies partem butyro illinendam,quouſque quicquid eiuſmodi ſubſtantiæ adhæſerit putredine conſumptum defluat: inde vlcus ſarcoticis curandum:ſic igitur Rhaſis in eodem textu rem eandem diuerſis nominibus exprimit,& ferro, plumboq; armatus ad eius curationem aggreditur, quaſi cum fera aliqua efferа depugnaturus.

Rhaſis de dracunculis opinio.

Sorani aperiior ſententia.

Soranus Medicus,qui Galeni vixit temporibus,contrariæ omnino fuit ſententiæ, quemadmodum de eo refert Paulus Ægineta loco citato, vt qui neget Dracunculũ animal eſſe,ſed tenuis cuiuſdam nerui,qui Medicis,ægríſque motu quodam,cieri vi- B detur ſub cute condenſationem,quo nomine Soranus reliquis, propius ad veritatem acceſiſſe videri debet,non ſic tamen vt perſpectam planéque cognitam habuerit mali huius eſſentiam,quemadmodum demonſtrabimus poſtea. Manardus ſcribit Dracũculos generationem obtinere ex malo & illaudabili ſanguine,craſſo,calido & melancholico,aut ex pituita aduſta valdè reſiccata. Gorrhæus, Medicus noſtri temporis doctiſſimus, lib.de Definitionib. medic. negat quemquam noſtratium Medicorum, de Dracunculis poſſe quidquam dicere, quod malum noſtris his regionibus adeò ſit infrequens,vt vix vnquam in facienda medicina occurrat. Author Introductionis & Definitionum medicarum definit Dracunculum morbum varicibus valdè ſimilẽ, magnum dolorem tum ciẽtem,cùm ſenſim augeſcens moueri incipit: itaque eodem modo,& eadem ſectionis,inciſioníſque methodo cum varicibus curari. Quæ maximè res Guidonem mouiſſe videtur,vt tractatu de Apoſtematibus id mali genus ad varices referret,quod eandem cauſam cum varicibus obtineat,& eodem remedio ſanеſcat.Cùm verò à variis ſcriptoribus,varia huic morbo fuerint impoſita nomina, om- C nes tamen id Venę nomine expreſſerunt:nam ab Auicenna & Guidone dictus eſt Vena Meden,quod in vrbe Medina frequens eſſet malum: Albucraſi Vena ciuilis: Haliabbas Venam famoſam dixit:alij Venam cruris dixère. Profectò tot opinionum,nõ inter ſe modò,ſed & ſibiipſis repugnantium contrarietas facilè arguit, quam parum de huius morbi eſſentia apud eos conſtaret, qui nobis de eo ſua ſcripta prodiderunt: ad quæ mala & hoc acceſſit, quod recentium Medicorum nullus de eo quidquam commentus ſit. Quanquam enim Iacobus Dalechampius vir in omni parte medicinæ verſatiſſimus, de hac materia multa ſcripſerit libro chirurgiæ gallicæ,quem ſuperioribus annis edidit: induſtriæ tamen ſuæ nullum nobis amplius teſtimonium reliquit, quàm quod diligens admodum extiterit in colligendis hac de re Veterum ſcriptis,nullo ſuo iudicio interpoſito quo nobis de re adeò controuerſa conſtaret.Me verò pudor meus adeò continere non potuit,quin eligerem audacis,in aggrediendo potius,opinionem ſubire,quàm quantum in me eſſet, permittere hanc de Dracunculis quæſtionem diutius ambiguam & indeciſſam manere. Ergo in præſens ſic de ea ſta- D tuam,vt refutatis Veterum opinionibus,meam de huius morbi eſſentia & curatione, ſententiam,certis rationum momentis ſtabiliam. Primùm enim quòd Dracunculi; neque quid animatum exiſtant, neque lumbricis ſimiles ſint,vel ſimilem latis alui lũbricis generationem obtineant, quæ Aëtij fuit opinio, facile eſt tum ex eius ſcriptis, tum ex ipſa ratione conuincere. Scribit enim ille latum vermem, quem Tæniam appellat,veluti metamorphoſim & permutationem eſſe tunicæ interioris gracilium inteſtinorum in corpus viuum, animatum & mobile:at nemo dixit, nec ipſe fatebitur Dracunculos ex tunica venæ in qua latent,vel ex fibris neruoſi corporis cui ſæpè affident,multò verò minus ex cute ſub qua habitant, ortus ſui materiales cauſas ducere. Præterea nec vermium neque aliorum animãtium quibus ex putredine ortus eſt,poteſt eſſe generatio, niſi per corruptionem materiæ alicuius, ex cuius parte meliore & benigniore natura, vi caloris vitalis animatum aliquid effingit, vt docet Ariſtoteles. Itaque ad hunc effectum proferendum oportet in materia eam ad putredinem adeſſe diſpoſitionẽ quæ requiritur ad eiuſmodi animalis generationẽ, quale nobis Dracunculum

Epi.2. li.7.

Quid Dracunculus.

Medici omnes draconetia venarũ morbum agnoſcunt.

Refellitur Aetij de dracunculis ſententia.

Tract.3 ſer. 1.cap.40.

Qui ex putrente materia viuũ aliquid fiat

4. Meteo.

A culum depingunt:oportet causas adiuuantes concurrere quæ principi causæ in agendo subsidio sint:oportet & locum adesse opportunum. At multa eiusmodi causarum notari potest,quæ Dracunculis vitam & animam afferat. Nam omnium eorum qui de his scripserunt suffragio, generatio ipsis est ab humore melancholico terrestri & crasso,cuiusmodi qualitatibus suis tum primis frigiditate & siccitate,tum secundis id est aciditate, non modò ad putrendum omnium ineptissimus censetur, sed & putredini resistere creditur,vt cui causa sit à calore & superflua humiditate. Præterea si causa materialis huius morbi esset ab humore putrente & per putredinem in viuum aliquid abeunte, fœtorem vnà adesse oporteret, accidens nempe putredinis inseparabile: sic enim fœtent in intestinis excreméta, ex quibus lumbricis generatio est. Itaque quod exhalat ex eorum corporibus quos Dracunculi infestant, fœtens esse oporteret,quemadmodum accidit phthiriasi laborantibus. At nemo eorum qui Dracunculorum accidétia persequuti sunt,huius meminisse legitur. Quod verò spectat ad causam efficientem,vnde calor tantus subcutaneis in locis excitari queat. Cuius efficacia B ex materia melancholica, & ad putrendum ineptissima tantùm animal efformari queat,quale nobis Dracunculum effingunt qui corpus nostrum,monstris fœtum esse comminiscuntur:cùm præsertim corporis superficies, tum arteriolis sub cutem sparsis,tum insensibilis transpirationis beneficio continenter flabelletur, & aspiretur ambientis aëris refrigerio. Iam verò deficientibus, vel certè admodum infirmis,quod ad operosi eiusmodi effectus generationem attinet,causis materiali & efficiéti, quæ causa coadiuuans subsidio esse potest? an ciborum humiditas? Quæ enim cibis tepidis & humidis vescuntur corpora,vt lacte,caseo, horariis fructibus, fœta vermibus esse solent,vt puerorum docemur experientia. At contra Auicenna loco citato, scribit calidi & sicci temperamenti cibos, id morbi genus maximè inuehere, nec tam frequens esse malum corporibus humidis, & balneo, humidísque obsoniis, & vino moderatè sumpto,assuetis. An verò earum regionum quibus veluti Endemius est hic morbus, aëris conditio aliquid conferre potest ad eiusmodi animalium generationem? Certè in hanc rem confert aër nebulosus, tepens & crassus,qualis primo Vere esse so- C let,cùm omnia ranis, buffonibúsque & similibus ex putredine natis animalculis obstrepunt.

Humor melancholicus naturalis est ad putrẽdum ineptissimus.

Fœtor putredinis accidens inseparabile.

Qualibus ex cibis gignantur vermes.

At contra Iacobus Dalechampius, ex Medicorum omnium qui de Dracunculis scripserunt sententia, scribit in Indiæ demùm & Arabiæ aridis & adustis à Sole locis Dracunculorum morbum suboriri. Quod si saltem corporis nostri subcutanea illa superficies,opportunitatem aliquam haberet ad eiusmodi animalium generationem & nutritionem, cum probabilitatis aliqua specie scripsisse illi videri possent Dracunculos animalia esse:at si loco illi nec opportunitas adsit ad generationem, nec capacitas ad nutritionem eiusmodi animalium vt intestinis: si corporis illa regio nullo tepido & suffocante calore afflatur, si nulla crassarum sordium, ab vniuerso corpore eluuie alluitur & inquinatur, vt intestina prolui solent, sed tenuiorum modò exhalationum,quibus prompta & facilis,per cutis spiracula cæca transpiratio est, appulsu perfunditur:quæ causa satis iusta videri poterit,tam monstrosi & portentosi effectus.

Cap.83.chi. gallic.

Cui regioni sint familiares Dracũculi.

Sed rationum illis machinis parum profecerimus,nisi vna præsidia omnia,quibus D vetus illa de dracunculis opinio niti & stare potest, deiecerimus. Primum enim, inquiunt, cur veteres id morbi genus rei animatæ, id est dracunculorum nomine expressissent? Quia, inquam, in arte medica nomina morbis sæpius imponuntur ex similitudine quam ex rei veritate,in cuius rei confirmationem sufficient trium morborum exempla Cancri,Polypi, & Elephantis. His enim illa sunt imposita nomina, non quod per eiusmodi morbos Cancer aliquis, Polypus, aut Elephas viuens suboriatur in corpore, sed quia ille sua in vicina loca propagatione cancri brachia & chelas repræsentet: Alter substantia sua polypi marini carnem adumbret: Tertius denique quod elephanticis vt animatis Elephantis cutis sit rugosa, aspera, & crustis, tuberculísque horrida. Ita profectò morbus is de quo nunc quærimus, Dracunculi nomen ex eo meruisse iure videtur, quòd vniuersa sua conformatione,colore,mole,in longum & rotundum productione Draconis imaginem exprimat. Sed vnde, inquient,manifestus in illa materia motus,si inanimata existit? Dicimus humorem huius morbi causam tenuem & feruidum esse,atque adeò cum impetu in partem decurrere,vnde moueri videri possit.

Vnde nomina vulgò morbis imponantur.

Cur Dracũculi ita dicti.

At cùm Dracunculi ſuppurantur caput è ſuis tanquam latibulis exerūt? Reſpondemus hac in re valdè deceptos fuiſſe Veteres: quod ſcilicet poſt ſuppuratum aperta vomica neruoſum aliquod corpus renudatum, ſe proferret, oculiſq; ſubiiceret, quod conuulſiuo & vibrato ſuo motu Dracunculi ſinuoſas iactationes exprimeret. At dolor, dicent, non cadit niſi in res ſenſu & vita præditas, Dracunculus verò is cùm violētius trahitur, ſi præſertim tractus, violentia ruptus fuerit extremos ciet dolores: Reſpondemus haud ſequi & valere concluſionem. Non enim dolores illi cientur, niſi cùm Chirurgus malè cautus pro Dracunculo neruoſum ſeu membranoſum aliquod corpus humore aduſto turgidum & imbutum trahit & vellicat, vnde non poteſt non eſſe ſumma doloris acerbitas, ea parte vellicata, quæ ſenſus in nobis author eſt. Eſt verò puerile ex eo Dracunculum ſentire dicere, quia corpori animato cui id eſt, acres dolores inferat. Ergo vt tandem aliquid ſtatuamus de natura, eſſentia, & generatione Dracunculorum, affirmare auſim Dracontion nihil eſſe aliud quàm tumorem & abſceſſum à feruore ſanguinis in genere venenoſo genitum. A

Vnde dolor in dracunculis.

Quid verè dracunculus.

Eiuſmodi ſanguis expultricis facultatis robore ad partes externas, artus præſertim, id eſt brachia & crura per venas impulſas, tumorem excitat, teretem & longum, ſæpè ab humeri articulo ad carpum vſque, vel ab inguine vſque ad malleolorum alterutrum protenſum cum tenſione ardore, renixu, punctorio dolore & febre. Protenditur verò tumor is aliàs in rectum, aliàs in obliquum & anfractus varicoſos, quæ cauſa extitit, cur plerique hoc morbi genere prehenſi, adeóque artus ſpiris velut ſerpentinis implexi, Dracunculo ſe teneri dicerent. Hæc habui quæ de Dracunculis, ſaltem noſtratibus dicerem. B

Symptomata quæ dracunculos comitantur.

Curatio.

Quod ad curationem ſpectat, non eſt ea diſſimilis phlegmones à fluxione ortæ curationi. Nam & hîc pariter varianda remedia pro temporum morbi totius quatuor varietate: diætæ verò, phlebotomiæ & catharſis eadem regula obſeruanda, quæ ante capite de phlegmones curatione eſt præſcripta.

Sic malum pilare, apud Ariſt. cap. 11. lib. 7. de hiſt. anim.

Dracunculorum mentio, aliud abſceſſus genus æquè rarum mihi nunc in memoriam reuocat. Id Cridones, credo à crinibus, noſtrates Galli nominant: pueros præſertim diuexat, ac quaſi ſpinnulatum aculeis compungerentur dorſum, huc illuc ſe iactant, quietis impatientes: ab exiguis quidem qui vix aciculæ longitudinem æquent, ſed craſſis & ſpiſſis pilis oritur id malum. Curatur fotu aquæ pluſquàm tepentis, quē mox ſequatur litus ex melle & farina frumentacea: ſic enim pili illi ſubcutanei alliciuntur & euocantur foràs, prolectíque tenuibus volſellis auelluntur. Suſpicor id mali genus veteribus Medicis fuiſſe ignotum. C

FINIS LIBRI SEPTIMI.

DE

A

DE VVLNERIBVS IN Genere.

LIBER OCTAVVS.

Quid Vulnus, quas habeat species, & differentias, & vnde ducantur.

CAPVT I.

VVLNVS, recens est, cruenta, & sine putredine completa, purulentáve in mollibus præsertim particulis continui solutio ab ictu, lapsu aut morsu. Id etiam vlcus recens vel simplex nominant: cadit enim in omnes corporis partes continui solutio, sed pro partiũ diuersitate varia apud Græcos nomina sortitur. Nam in carne Helcos, in osse Catagma, in neruo B Spasma, in ligamento Thlasma, in vasis Apospasma, in musculis Regma nominatur. Atque quæ in vasis contingit Continui solutio, apertis ipsorum osculis Anastomosis, quæ per errosionem Anaurosis, quæ resudationẽ & trãscolationem, Diapedesis nominatur. Id quò facilius intelligatur, sequenti tabula describere placuit.

Quid propriè vulnus

Varia vulnerum pro partium varietate nomina.

Tabula de Vulnerum differentiis.

Vulnerum differentiæ ducũtur.

- *Ex natura partium in quibus fiunt & oriuntur. Sunt verò partes illæ*
  - *Vel similares, & hæ*
    - *Vel molles, vt*: *Glandulæ, Caro, Adeps, Medulla.*
    - *Vel duræ, vt*: *Os, Cartilago.*
    - *Vel mediocris consistentiæ, vt*: *Membranæ, Ligamenta, Fibræ, Vasa. Nerui, Venæ, Arteriæ.*
  - C *Vel organicæ, hæque vel*
    - *Principes*: *Cerebrum, Cor, Iecur: quibus nonnulli addunt vterum & testes.*
    - *Ministrantes principibus.*: *Aspera arteria, Pulmones, Oesophagus, Ventriculus, Intestina, Vesica.*
    - D *Nec principes, nec principibus ministrãtes.*: *Aures, Nares, Pedes, Manus, & aliæ generis eiusdem.*
- *Ex propria essentia secundum quam vel*
  - *Simplicia dicuntur vulnera*: *Cùm nullius morbi vel symptomatis præterea complicatio adest.*
  - *Vel composita*: *Cum alicuius contra naturam vel plurium affectionũ adest complicatio, quibus nisi sublatis, non est speranda vulneris curatio.*
- *Ex quantitate secundum quam dicuntur*
  - *Magna* / *Mediocria*: *Longa, lata, profunda.*
  - *Parua*: *Breuia, angusta, superficiaria.*
- *Ex figura secundum quam dicuntur*: *Recta, obliqua, angularia.*

De Vulnerum caussis. CAP. II. A

Variæ vulnerum ex caussis denominationes.

VLNERVM quæ recentia & propriè cruenta dicuntur, causæ habentur res omnes quæ extrinsecus vi, & impetu in corpus incurrere possunt. Hæ animatæ sunt, vel inanimatæ. Animatæ vt morsus & punctura bestiarum. Inanimatæ sunt, vt teli, gladij, fustis, sclopi igniuomi, lapidis, sicæ & similium omnium ictus. Ex eiusmodi causarum varietate, varia sunt indita nomina: quæ enim rerum acutarum & pungentium incursu infliguntur, punctura dicuntur: quæ rerum incidentium, plagæ, seu vulnera incisa: quæ grauium & obtusarum, contusiones seu vulnera contusa nominantur.

De Signis & indiciis vulnerum. CAP. III.

In renunciando vulnerum euentu cautio.

VLNERA primùm cognoscuntur visu. Inde petitis signis, ante omnia debet animaduertere Chirurgus quæ vulnera sanabilia sint, & quæ insanabilia, quæ vix, quæ facilè sanationem receptura. Non enim prudentis Chirurgi est in vulnere lethali, vel periculoso & difficili sanitatem spondere, ne videatur eum interemisse, quem non artis imperitia, sed vulneris magnitudo interemit. B Cùm verò periculosum existit vulnus, sine tamen desperatione salutis, eos qui ægro adsunt amicos, de præsenti discrimine & ancipiti vulneris statu admonere debet: vt si ars mali magnitudine victa fuerit, non ipse artis inscitia deceptus, aut adstantes decepisse iudicetur. Sed vt id boni & prudentis Chirurgi munus est, ita circulatoris & impostoris est, exigua mala verbis extollere, quò plus præstitisse videatur. Est verò rationi consentaneum, vt dum facilis sanationis morbum esse profitetur Chirurgus, famam suam eiusmodi pollicitis & officio suo obstrictam esse velit, putétque, quò sic expediundæ sanitatis vias omnes attentius circumspiciat: ne quòd malum per se exiguum est, negligentia in maius euadat. Ergo nosse debet quæ vulnera magna sint habenda. Ea notitia tribus rebus comparatur, vt ait Galenus. Primum quidem partis obesse magnitudine & principatu. Sic enim cerebri, cordis, & magnorum vasorum C vulnera etsi ex se exigua sint, magna tamen censentur. Deinde ex solutionis continui magnitudine: quo modo vulnera magna putantur, quibus multum substantiæ partis est amissum in omnem dimensionem, etsi pars ea in ancillarium censu existat. Deinde ex malignitate: quo nomine articulorum vulnera in magnis habentur, quod ferè malè morata cernantur.

Circulator & impostor Chirurgus.

Li. 4. meth. cap. 6.

Tribus modis dicũtur magna vulnera.

De Vulnerum prognosi. CAP. IIII.

Quæ periculosa vulnera.

Vulnera omniũ minimè periculosa.

Quæ lethalia.

Hipp. aph. 19. lib. 6.

Cur contusa vulnera difficilius sanentur.

Cur rotunda difficilius coëant.

Iuuenum vulnera coëunt facilius.

ILLA vulnera censentur periculosa in quibus insignis aliquis neruus, vena aut arteria oblæsa sunt. Illinc enim conuulsionis metus, hinc verò sanguinis venosi arteriosique profluuium, vnde virium collapsus: mala etiam habentur illa quæ axillis, inguinibus, feminibus vel inanibus locis, articulis & inter digitos inflicta sunt. Item quæ musculi caput aut caudam oblæserunt: minimè omnium periculosa existunt quæ carnosam substantiã D attingunt. At lethalia sunt quæ in vesica, cerebro, corde, iecore, pulmone, stomacho, & tenuibus intestinis hærent. Quin si quod os, cartilago, neruus, genæ portio aut præputij abscissa fuerint non reparantur. Contusa vulnera operosioris sunt sanationis quàm ea quæ sola & simplici continui solutione molesta sunt: nam antequam de vnione restituenda cogites, molienda suppuratio est & detersio, quæ res nisi longo tẽpore perfici nequeunt. Quæ rotunda & in orbem sunt vulnera hoc ipso peiore sunt conditione. Non enim fit vnio nisi per angulum, id est duarum linearum concursum, quæ res in vulneribus circularibus locum habere nequit, quod circularis figura vnica linea obliqua absoluatur. Præterea vulnera eo maiora censentur, quò extrema ipsorum & labra longius sunt à seipsis dissita: quod contingit sphæricis vulneribus. Contraria ratio est vulnerum angularium vel fibrarum ductus sequentium, vt pote quæ facilioris sanationis existant. Iuuenum vulnera facilius & promptius sanantur quàm senum, quod in illis natura vegetior sit & sanguinis pinguis copia maior, vnde carnis promptior & fœlicior reparatio, quæ in senili corpore tardior esse solet quod senibus

sanguis

A sanguis existat parcior & siccior,& naturæ virtus languidior. Quæ vernali constitutione infliguntur vulnera, non sunt sanatu æquè difficilia, atque ea quæ hyeme vel æstate. Est enim omnis caloris & frigoris excessus vulneribus contrarius:vulneri superuenire conuulsionem malum est, neruosi enim corporis læsi signum hoc existit, ipsi compatientis cerebri,quod neruorum principium existit.Tumor vulneribus magnis superueniens bono est. Hinc enim significatio fit virtutis naturæ ad noxiorum depulsionem & oblęsæ partis leuamen.Partes organicæ penitus dissectæ vnionem admittere nequeunt:quòd distracta semel & reuulsa à corporis trũco pars vitalis principij influxum à corde tanquam à radice recipere amplius nequeat,sine quo vita nulla esse potest.Neruorum,venarum,arteriarum itémque ossium soluta continuitas aliquando restituitur:non verè & per primam,vt loquuntur intentionem,sed per secundam:id est per similis,non verò eiusdem substantiæ repositionem. Prima intentio, in partibus carnosis per conuersionẽ sanguinis alimentarij in propriam vulneratæ partis conuersionem,locum habet. Secunda verò in partibus spermaticis: in quibus deperdita substantia reparatur,heterogenei alicuius corporis interuentu, quod natura conseruandi sui diligens,in amissi locum molitur:sic enim quòd ossa fracta restituit & agglutinat corpus,non os, sed callus vel porus existit:cuius origo & materia,est ab humore paulo crassiore,quàm existat ille vnde ossibus ortus suppetit, & principium: hic humor cùm ad facturæ locum appulerit,ossium extrema sibi inuicem agglutinat, quæ aliàs ob duritiem coalescere nunquam possent Hanc vnionem facilius & promptius admittunt ossa puerorum, propter mollis & tenellæ substantiæ sequacitatem. Denique admonendus hoc loco Chirurgus est,exigua vulnera,& quæ nemo artifex lethalia iudicet non raro lethum inferre,propter occultam quandam læsorum, circumstantiúmque corporum cacoëthiam.Quo nomine notatum ab Hippocrate legimus, non satis esse Medicum suum fecisse officium, sed & externa ritè præparata esse oportere.

Hip. lib.de vlceribus. *Hipp. apho. 66.lib.5.*

B

Porus & callus quid & vnde.

Exigua & contempti-bilia vulnera sæpè lethifera. *Aph. 1.sectio.1.*

De vulnerum Curatione in genere. CAP. V.

C

CHIRVRGVS ad rectè instituendam vulnerum curationem, communem sibi & generalem indicationem proponere debet:diuisarum nempe partium vnionem: cuius indicationis plæbeiis etiam hominibus in tali casu in mẽtem venit.Quod enim diuulsum est vniri postulat, quod vnio diuisioni contraria fit. At quibus artibus eiusmodi vnio procuranda sit, soli artifici & perito notum est. Hanc igitur primam & præcipuam indicationem consequimur naturæ principis velut agentis beneficio, & Chirurgi naturæ tanquam ministri opera:ac nisi natura robusta extiterit,nunquam conceptum animo finem Chirurgus adipisci poterit.Ergo vt eius compos fiat,quinque illi præstanda veniunt. Primum est vt si quæ peregrina corpora, cuiusmodi sunt ligni, ferri, ossium, contusæ carnis,concreti sanguinis & similium rerum fragmenta,siue ea extrinsecus siue intrinsecus è corpore venerunt, in vulnere fortè defixa fuerint, ea eximat: non enim aliàs sperabilis est vnio. Alterum est vt vulneris labra sibi inuicem adiungat:non enim aliter agglutinari & vniri queunt. Tertium est,vt adiuncta labra contineat. Quartum vt partis læsæ temperiem conseruet:nam superstite intemperie, impossibile est ipsam suæ vnitati restituere. Quintum est vt accidentia, si quæ obrepserint, corrigat,quod his vrgentibus sæpè curationis ordinem inuertere necesse habeat Medicus.Peregrina corpuscula omnia quamprimùm ideò eximenda sunt,quod ea naturæ, vnitatem molientis,actionem impediant,si præsertim neruosum aliquod corpus aut tendinem comprimant,pungántve, vnde dolor, vel in partem aliquam principem, aut principi seruientem abscessus.Quamquam si ex cita & prompta eiusmodi corpusculorum exemptione metus aliquis acerbi doloris vel hæmorrhagiæ immineat,longè satius erit totum id negotium naturæ permittere,quàm violenta festinatione vulnus exacerbare.Natura enim quicquid alienum parte læsa continebitur, sensim tanquam contrarium, vel etiam vnà cum pure,excludet. At si in mora periculum fuerit, Chirurgum oportebit citò,tutò,& quàm iucundissimè res patietur,operari, vulneribus enim inclementius tractatis hæmorrhagia, syncope, conuulsio & alia horrenda symptomata superueniunt, ex quibus magis periclitatur æger quàm ex ipso vulnere.

Generalis vulnerum indicatio.

Quinque ad vnionem necessaria.

D

Cur peregrina corpora eximenda. *Quando nõ statim eximenda.*

Ergo peregrina corpora licet euellere digitis, vel inſtrumentis ad eam rem compara- A
tis,aliàs verò facilis, aliàs difficilis eiuſmodi auulſio eſt, prout infixum corpuſculum inuentu vel tractu facile aut difficile extiterit. Quod ipſum contingit pro figuræ corpuſculorum eiuſmodi varietate,pro partis ipſius mollis, duræ,aut profundæ conditione,ecui ipſa corpuſcula arctius vel laxius infixa hærent: deinde pro metu inferendi grauioris alicuius damni,vt ruptionis vaſis alicuius. Cæterùm qua arte primam illam intentionem complere poſſimus,ſimul & quis ſit inſtrumentorum ad eam rem neceſſariorum Typus, oſtẽdetur tractatu particulari de Vulneribus, Sclopeto igniuomo, Sagitta,& Telo inflictis.

Vincula & ſuturæ cõmittendis, continẽdiſque vulnerum labris inſeruientes.

At ſecundum & tertium curandorum vulnerum ſcopum,duobus atque iiſdem modis conſequetur Chirurgus,vinculis nempe & ſuturis: quæ tamen priuſquàm adhibeat, animaduertet num hæmorrhagia præſens adſit. Hanc enim ſi effrenatior extiterit,cohibebit: ſi pigrior, promouebit,(niſi fortè ſi illa in ventrem aliquem effuderit)quò pars ſuperflua ſanguinis copia exonerata, inflammationi minus ſit obnoxia. Ergo vulnerum labra ſibi inuicem admouentur, & admota continentur ſutura & B vinculis:non quidem omnium,ſed eorum demum,quæ tum ſpecie ſua & magnitudine,tum partium in quibus exiſtunt conditione, vtriuſque remedij indigna ſunt & capacia.

Cur pigriũ in vulnere ſanguinis profluuium incitandũ.

Quorũ vulnerũ labra ſola ligatura cõtinentur.

Simplex enim & exigua continui ſolutio, ſola eget ligatura quam incarnatiuam nominant,ſi præſertim in brachiis ſit aut cruribus: quæ verò muſculos tranſuerſim diuidit ſutura & ligatura opus habet, quò labra quæ a ſe inuicem longius diffiliunt,ac verſus principia ſua & fines quaſi conuelluntur, adiungantur.Si quæ carnoſæ ſubſtantiæ portio ab inſigni ſectione deorſum prolabitur, ſutura, neceſſario loco ſuo adiungenda & continenda erit:ſutura etiam egent partium omnium paulò inſigniora vulnera,quæ ligaturã propter partis in quibus exiſtunt figuram & ſitum nõ facilè admittunt,vt auricularum,naſi,cranij,palpebrarum,labiorum, vẽtris & gutturis.

Quorum labra ſutura præterea cõtineri poſtulant.

Ligaturæ ſpecies tres.

Quid incarnatiua.

Quid expultrix ligatura.

Quid retentrix.

Veterum omnium conſenſu ligaturæ tres exiſtunt ſpecies. Primam agglutinatiuam, ſeu incarnatiuã:ſecundã expulſiuam: tertiam retentricem vulgò nominant. Agglutinatiua ſeu incarnatiua vulneribus ſimplicibus, recentibus, & adhuc cruentis conuenit: duobus hæc capitibus conſtat,ſicque ducenda eſt,vt initio ex vulneris aduerſo C ſumpto ſurſum ita procedamus,vt decuſſando & deorſum regrediendò labra ipſa ſibi mutuo cõmittamus. Sit verò ligatura neque arctior,ne inflammationem vel dolorem inferat:neque laxior,ne inutilis ſit & nõ probè cõtineat. Expultrix ligatura vlceribus ſanioſis & fiſtuloſis quadrat ad exprimendam ſaniem contentã:abſoluitur hæc vna faſcia vno & ſimplici capite conſtante:eius ducendæ initium à fundo ſinus ipſius capi debet, ibique arctius ſtringi, paulatim ſurſum verſus de rigore illo remittendo ad vlceris vſque oſculum,quò(vt dictum eſt) ſanioſa materia foras exprimatur. Retentrix ligatura partibus quæ arctius conſtringi ſe non patiuntur, eſt accommodata: cuiuſmodi ſunt guttur, venter, omnéſque inſuper partes quas dolor opprimet. Dolore enim pars affecta conſtrictionem horret:eius vſus eſt vt Topica medicamenta contineat.

Faſciarum materia.

Faſcia abſoluitur, quæ aliàs vno,aliàs pluribus capitibus conſtat:faſciæ omnes linteæ eſſe debent,atque ex materia quæ neque recentior ſit,neque vſu detrita nimis, neque craſſior, neque tenuior. Latæ erunt pro partium quibus applicandæ venient ratione:indicatione amplitudinis ſumpta, ab ipſarum magnitudine, figura, & ſitu, D vt fuſius demonſtrabimus tractatibus de Fracturis & Luxationibus.

Cur & qui vulneratæ partis temperies cõſeruanda.

Quartum curandorum vulnerum ſcopum,qui eſt de partis læſæ ſeruanda temperie,conſequetur Chirurgus inſtituta ex Medici præſcripto optima victus ratione, remediis vniuerſalibus & topicis. Victus obſeruabitur tenuis,frigidus & humidus quoúſque id effluxerit tempus,quo ab accidentibus qui in metu eſſe ſolent,æger tutus & immunis exiſtat. Parcè ergo cibabitur, ſi præſertim plethoricus ſit,à carnibus ſalitis & ſpeciatis abſtinebit. Itémque à vino ſi maximè natura bilioſus vel ſanguineus extiterit:vini loco aqua decoctionis hordei vtetur, aut glycyrrhizæ, aut hydroſaccharo. Quietus ſe continebit:eſt enim quies,Celſi ſententia,medicamentum longè optimũ: Coitum,contentiones,rixas,iram,cæteráſque animi perturbationes vitabit. Vbi periculum effugiſſe videbitur,iam tempus erit vt ſenſim redeat ad conſuetam victus& vitæ rationem. Vniuerſalia remedia ſunt phlebotomia & purgatio, quibus vis ineſt diuertendæ & impediendæ fluxionis, à qua partis temperies mutationis noxam ſubiret.Quod ad phlebotomiam tamen attinet, non eſt illa ſemper neceſſaria, vt in exi-

guis

A guis vulneribus & corporibus, quæ neque cacochymia, neque plethora infeſtantur: at in illis demùm deſideratur vulneribus quæ magna ſunt, in quibus fluxionis metus eſt, doloris, delirij, & iactationis: corpore denique plethorico exiſtente, & articulis tēdonibus, aut neruis vulneratis. Purgationes blandæ inſtituendæ ſunt, quod à fortioribus commouentur & incandeſcunt humores, vnde fluxionis & inflammationis periculum, itaque nihil hac in re inconſulto Medico eſt tentandum. Topica & particularia medicamenta ſunt Collectica, quæ ſiccandi vi & adſtringēdi prædita eſſe debent, quò vulneris labra contineant, & fluxionem arceant, habita ſemper ratione naturæ partis & morbi magnitudinis. Simplicia medicamenta ſunt, thus, aloë, ſarcocolla, bolus Armeniæ, terra ſigillata, ſanguis draconis, Terebinthina vulgaris & Veneta, gummi elemnij, plantago, cauda equina, ſymphytum maius, farina volatilis molendinorum, & alia eius generis multa quæ dicemus poſthac in antidotario.

In quibus vulneribus ſanguinem aperta vena detrahere non eſt neceſſe.

Cuiuſmodi purgatio cōueniat.

Collectica qualia cenſenda.

Quintus curandorum vulnerum ſcopus eſt, de eorum quæ vulneribus ſuperuenire ſolent accidentium correctione, quæ certè res ſæpè Chirurgo multum negotij exhibet. B Non raro etenim propriam morbi curationem miſſam facere cogitur, quò accidentibus & ſymptomatis occurrat, hæmorrhagiæ nempe, dolori, inflammationi, febri, conuulſioni, paralyſi, exolutioni, delirio, & ſimilibus: de quibus ſigillatim & breuiter dicemus, ſi ante de futuris, quę dicenda hoc loco videntur, dixerimus.

De Suturis. CAP. VI.

CVM vulnera per crurum, tibiarum, & brachiorum protenduntur longitudinem, futuris facilè carere licet, quia ligaturis vnio ſoluta facilè reſtituitur: at cùm tranſuerſim inflicta ſunt, ſuturam efflagitant, quòd caro & ſimiles omnes partes diſſectæ verſus ſanas contrahuntur, quò fit, vt longius à ſe inuicem abſcedant. Quare vt adiungantur, & adiunctæ contineantur, ſui debent. Atque ſi profundius ſit vulnus, multum carnis acu eſt comprehendēdum: nam ſi extimam tantùm ſubſtantiam comprehenderis, ſuperficie tenus, vulnus agglutinatur: in imo verò & vulneris fundo collecta & concluſa ſanies C abſceſſus faciet, & vlcera caua. Ergo de ſuturis faciendis nunc agendum. Suturarū quinque ſunt rationes. Prima, inter punctus, qui ducuntur, digiti relinquit interuallum: ideóque partium carnoſarum recentibus vulneribus quæ faſcia curari nequeūt, in quibúſque heterogeneum & peregrinum nullum corpus hæret, idonea eſt: fit verò hoc modo. Acus habenda eſt lenis, quæ filum ducat, quæque mucrone ſit triangulari, quò facilius ſubeat in cutem, extremo verò capite nonnihil excauato, quò filum magis deliteſcat, ſic enim promptius penetrabit acus. Habendus eſt & canaliculus in extremo feneſtratus, cui oppoſito & obnitenti vulneris labrum innitetur, ne in hanc aut in illam partem dum acus adigitur, commoueatur, atque vt per rimam illam ſeu feneſtram cernere poſſimus, quando penitus adacta ſit acus, eámque vnà cum ſequente filo pertrahere, ſimul verò & vulneris labrum inconcuſſum tenere, ne ſequatur ad fili & acus pertractionem. Penetratis ſic vulneris labris, nodus fit, iuxta quem reſecandum filum eſt, ne ſi quid eius infra nodum reliquum ſit, ad emplaſtra ita adhęreat, vt citra dolorem ea ſuo tempore dimoueri, & ab illis tanquam tricis auelli D nequeant. Notandum verò venit, quòd primus punctus per mediam vulneris partem eſt adigendus, & ſecundus inde in eo ſpatio, quod medio & extremorum alterutri interſtabit: nec verò adactis punctibus vulneris labra ſibi penitus ſunt adiungēda, ſed hians aliquod inter ipſa ſpatium eſt reliquendum, quò puri effluxus liber pateat, & inflammationis doloríſque conſequutio vitetur: aliàs ſi proximè ſibi admota ſine interſtitio fuerint, ſuborto poſtea, quo tempore pus fiet, tumore, tanta labiorum fit diſtentio, vt fili rigore facilè rumpantur. Sed carnis nec nimium, nec parum acu comprehendendum eſt: parcior enim compræhenſio non continet: nimia verò dolorem infert & inflammationem, ac præterea cicatricis deformitatem inducit. Quanquam in profundis vulneribus, cuiuſmodi ſunt ea quæ craſſioribus muſculis infliguntur, acus penitus adigenda eſt, quò plus carnoſæ ſubſtantiæ comprehendat, ne filum, carnis haud comprehenſæ mole abductum, diſrumpatur. Cæterùm his ſæpè locis vulnera inflicta cernuntur, vt canaliculum incuruum & acum incuruam Chirurgum habere ſit neceſſe: aliàs non ſit ſucceſſura ex voto futura. Quare vtriuſque typum hîc ſubiicere libuit, vt vtrauis pro re nata vti poſſis.

Quibus in vulneribus ſutura carere liceat.

Prima ſuturæ ratio.

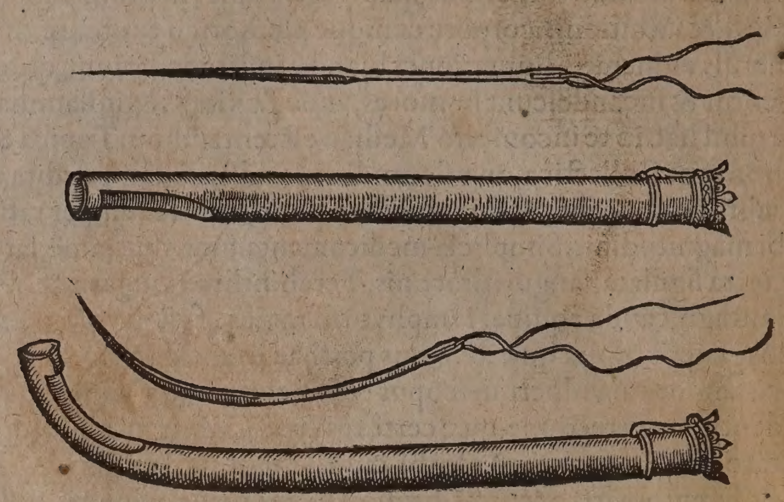
Acus ratio

Feneſtrati canaliculi ratio.

In punctibus adigendis cautio.

Quantum carnis comprehendendum ſuitur.

Canaliculorum feneſtratorum & acuum ſuturis idonearum Typus. A

B

Secũdæ ſuturæ ratio quæ pelionũ dicitur. *Tertiæ ſuturæ ratio.* *Quarta ſutura ſeu gaſtroraphia.* *Quinta ſutura quæ ſicca dicitur.*

Secundæ ſuturæ ſpecies eodem prorſus modo fit,quo pelliones ſolent pelles conſuere. Et hac ſuturę ſpecie ſuenda ſunt inteſtina,ſi quando vulnerentur, ne fæces per vulnus exiliant. Tertia ſutura fit vna vel pluribus filum ducentibus per vulnus, traiectis acubus variè ſurſum, deorſúmque per acus extrema implicito & inuexo filo, quomodo pueri ſolent acum in conuexa pilei parte ne elabatur traiicere: hoc ſuturæ genus roſtris leporinis curandis & ſanandis eſt idoneum, vt ſubiecto typo docebimus infrà. Quarta ſuturæ ſpecies Gaſtroraphia dicitur, magnis epigaſtrij muſculis cum ſubiecto peritonæo ingenti vulnere ſectis, reſtituendis & vniendis adinuenta, cuius rationem ſuo exponemus loco. Quinta ſpecies vulgò ſutura ſicca dicitur, qua in ſolis faciei vulneribus vtimur, quam proprio deſcribemus capite.

C

De Sanguinis fluxu qui vulneribus ſuperuenire ſolet.
CAP. VII.

Sãguinis ab arteria fluẽtis ſigna. *Prima ſiſtẽdi ſanguinis ratio per glutinantia & adſtringentia medicamenta.* *Situs vulneratæ partis.* *Altera ſiſtendi ſanguinis ratio per vulneris compreſſionem.* *Tertia ſiſtẽdi ſanguinis ratio per vaſorũ vnde fluit deligationem.* *Admonitio.*

SÆPE vulneribus propter diſſectum, ruptum, aut laniatum vas aliquod hæmorrhagia ſuperuenit, cui mederi & ſuccurrere diligenter opus eſt, quod ſanguis naturæ ſit theſaurus, ſine quo vita conſtare nequit. Qui ab arteria fluit ſanguis, eò cognoſcitur quod ſubtilior eſt, quod cum quodam velut ſaltu exilit propter vitalem ſpiritum vnà arteriis contentum: contra qui à vena fluit, craſſior, nigrior, & pigrior eſt. Sunt verò ſanguinis ſiſtendi plures modi. Primus & vſitatior eſt is quo vulneris labra ſibi adiunguntur, ac niſi profundius ſit vulnus, medicamentis quibus aſtringendi, refrigerandi, deſiccandi, & glutinandi vis ineſt, continentur. Vt ℞. terræ ſigill. boli armeni. an. ℥ ß. thuris, maſtichis, myrrhæ & aloes an. ʒ ij. farinæ volat. molend. ℥ j. fiat puluis qui albumine oui excipiatur. Vel ℞. thuris & aloes an. partes æquales excipiantur cum oui albumine, & pilis leporinis, his medicamentis imbuantur, tum quæ in vulnus imponẽtur, tum quæ vulneri apponentur penicilla: hinc duplicato panno & faſcia idonea vulnus contineatur, pars verò eo ſitu collocetur qui minimè omnium laborioſus & maximè indolens videbitur. D Quod ſi hoc modo ſanguis ſiſti nequeat, ſublatis omnibus integumentis, pollice vulnus, vaſiſque orificium eouſque comprimentur, quouſque circa illud in craſſiorem thrombum concreuerit ſanguis, qui viam intercludat. Quod ſi ne ſic quidem ſiſtatur tum ſutura, ſi quæ facta fuerit, diſſuenda & vaſis ipſum oſculũ originem ſeu radicem verſus, acu, filóque, cum carnis tanta portione quantam partis conditio permittet, comprehendendum, vinciendúmque eſt. Sic enim ingentes hæmorrhagias etiam in artuum amputatione cohibui, vt ſuo dicam loco. Ad id opus perficiendum, non raro cogimur cutem ipſam quæ vas vulneratum contegit diuidere. Nam ſi vena arteriáve iugularis diſſecta, ſurſum, deorſúmque ſe contraxerit & ſubduxerit, tum cute ipſa ſub qua latet, denudanda erit, & acu filum ducente ſubtus immiſſa, deliganda, vt pluries à me factum memini: at priuſquam vinculũ reſoluas, oportet carnem ſuccreuiſſe, quę vaſis oſculum obturet, ne denuo ſanguis fluat.

Quod

A Quod si partis ea fuerit conditio quæ vasis illam comprehensionem & constrictionem deneget, ad escharotica veniendum, cuiusmodi sunt puluis vitrioli cinefactus, puluis mercurij cum puri aluminis vsti portione, pyrotica quæ escharam inducunt, cuius lapsum naturæ permittere, non arte procurare decebit, ne ante cadat, quàm vasis orificium carne vel thrombo fuerit interclusum. Sed accidit nõnunquam vt cogatur Chirurgus vas ipsum penitus rescindere, vt sic subtrahẽtibus sese, & sursum deorsúmque subducentibus vasis abscissi extremitatibus, vicinarúmque & circunstantium partiũ mole abditis, minori labore sanguinis antea effrenis fluxus, cohiberi possit. Est tamen id extremum remedium, ac nisi superioribus frustra tentatis vsurpandum.

Quarta sistendi sanguinis ratio per escharotica.

Quinta sistendi sanguinis ratio per vasis rescissionem.

De Dolore qui vulneribus superuenit. CAP. VIII.

B PROMPTA debet esse doloris qui vulneribus superuenit sedatio, quod nihil æquè prosternat vires, sed & semper fluxionem accersit dolor quantumlibet corpus ipsum benè habitum, benéque temperatum sit: natura enim afflictæ parti suppetias latura, semper ad ipsam plus humoris transmittit, quàm alendo necesse sit, quo fit vt eius vel copia, vel qualitate, vel vtroque fluxio facilè proritetur. Ergo ad dolorem illum fluxionis authorem arcendum, circumponentur parti medicamenta, quibus & repellendi & leniẽdi vis insit: vt ℞ olei mirth. & rosar. an. ℥ ij. ceræ albæ ℥ j. farinæ hordei ℥ ß. boli armeni. & terræ sigill. an. ʒ vj. liquefacta cera cum oleis concorporentur omnia, & fiat medicamentum vt artis est, parti circumponendum. Vel ℞. Emplastri diachalcit. ℥ iiij. olei rosar. & aceti an. ℥ ß. liquefiant simul, & fiat medicamentum ad eum quem præscripsimus vsum. Leniendo sufficient irrigationes ex oleo rosa. & myrth. addito oui albumine, vel ouo integro si haud magna subest inflãmatio, huc & faciẽt fascię & duplicati panni in oxicrato madefacti. Sæpius verò remediorum eiusmodi vis renouanda est, resiccata enim dolorem augent. Quòd si his non cedit do-
C lor ad narcotica veniendum erit, cuiusmodi sunt oleum de papauere, de mandragora, cataplasma ex hyosciamo & oxalide, additis malua & bismalua, de quo tractatu de Phlegmone diximus. Denique ad causam doloris, ad humoris qui influit speciem, & ad viam quam natura affectat, erit attendendum: nam pro illarum rerum varietate medicamentorũ varietas est instituenda, vt si dolorem calor pariat refrigerantibus admotis erit sedandus, párque contrariarum causarum erit ratio: si natura suppurationem moliatur, suppurantibus remediis ipsius conatus iuuandi venient.

Dolor vires deiicit & fluxiones ciet.

Anodyna varia.

De Conuulsione à vulnere. CAP. IX.

CONVVLSIO est musculorum seu partium quæ voluntate nostra mouentur, inuita versus suum principium, cerebrum nempe & spinalem medullam contractio. Per hanc enim non potis est membrum cõuulsum, vel corpus vniuersum (si vniuersalis sit conuulsio) pro arbitrio mo-
D uere. Non est tamen in conuulsione motus deperditus, vt in paralysi, sed tantùm deprauatus: & quia aliàs corpus vniuersum, aliàs partem vnam occupat conuulsio, notandum conuulsionis generalis tres esse species. Prima Tetanos Græcis dicitur, cùm vniuersum corpus sic tanquam stipes obrigescit, vt nullam in partem inclinetur. Secunda dicitur Opisthotonos, cùm in posticam partem vniuersum corpus contrahitur. Tertia Emprosthotonos, cùm in anticam totum inflectitur & incuruatur. Conuulsio particularis est cum oculi, linguæ, & similium partium, musculus neruo instructus, vitium conuulsificum concepit. Conuulsionem facit repletio vel inanitio, vel sympathia, seu condolentia. Repletionem creant humorum copia, corpus grauans ab immoderato cibo & potu, exercitij intermissione, vacuationis alicuius solemnis, vt hæmorrhagiæ, hæmorrhoidum, & mensiũ suppressione: hinc enim excrementitiorum eiusmodi humorum deriuatio in neruos, quibus repleti & imbuti dilatantur plus æquo, vnde necessariò breuiores facti contrahuntur. Cuius rei exẽpla in coriis & fidibus apparent, quæ vdo cœlo humore turgentes disrumpuntur à repletione. Inanitionem pariunt effrenes vomitus, diarrhoeæ, hæmorrhagiæ, quo no-

Quid conuulsio.

Conuulsionis vniuersalis tres species.

Tres causæ cõuulsionis.

Causæ repletionis.

Causæ inanitionis.

Aph.26. sect.2.
Cui conuulsioni & cur febrem superuenire melius est.
Côuulsionis per condolentiam causa.

mine à vulnere conuulsio est lethalis:febres ardentes,his enim & similibus ex causis A
insita & primigenia neruorum humiditate absumpta fit, vt contrahuntur coriorum
instar,quæ ignibus propius admota corrugantur,& fidium quæ sudæ æstatis ardori-
bus resiccatæ, impetu disrumpuntur : eiusmodi côuulsionis genus est incurabile:fe-
brem enim conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionem, vt doce-
mur Hippocratis decreto :dummodo eiusmodi febris causæ conuulsificæ viribus sit
proportionata , & conuulsio illa sit à repletione:febrili enim ardore humor multus &
crassus conuulsionem committens digeritur & absumitur. Conuulsionis à dolore
causæ sunt, vt punctura nerui : siue à re animata, vt morsu venenatæ bestiæ : siue ab
inanimata vt acus,spinæ,aut scalpelli ictu illa contingat:ingens & penetrabile frigus
quod vulneribus neruosarũ præsertim partiũ est inimicũ,quò fit vt summo & acerbo
dolore in neruis excitato,contrahantur illi versus suum principiũ,id est cerebrũ,opẽ
afflictis rebus tanquam à parente petituri.Sed & à putredine vapor teter ad cerebrum
elatus, cerebrum adeò vellicat,vt in sese corrugatum, vnà neruos omnes & muscu-
los conuellat, vt contingere cernimus in epilepticis, ex quo apparet non solum cere- B
brum ipsum neruis, sed & neruos ipsi cerebro compati. Conuulsionis signa sunt
difficiles, laboriosi, & deprauati motus, siue partis alicuius,siue corporis vniuersi,
oculorum, & totius faciei peruersio, labrorum contractio, quasi ridentis genarum
adstrictio, & sudor vniuersalis.

Signa conuulsionis.

Conuulsionis curatio. CAP. X.

côuulsionis à repletione curatio.

CONVVLSIONIS curatio, pro causæ conuulsificæ varietate,varia est:
aliter enim quæ à repletione, aliter quæ ab inanitione, aliter quæ à do-
lore est curanda venit:nam quæ à repletione fit, remediis curatur de-
plentibus & inanientibus: Diæta nempe conuenienter instituta, pur-
gatione, phlebotomia, digerentibus topicis, exercitio, frixionibus,
balneis sulphureis,& aliis, ex docti qui præerit Medici præscripto institutis, quæ hu-
mores superfluos & excrementitios consumant, qui neruorum substantiam & cor- C
poris habitum occupant. Topica remedia sunt olea, vnguenta, litus ex quibus cer-
uix, spina dorsi,& partes contractæ omnes oblinentur. Olea sunt vulpinum, lauri-
num,chamæmelinum,lumbricorum,de therebinthina,de costo,de castoreo,vnguẽ-
ta sunt aragon, agrippæ,de althea, martiatum. Litus hæc erit forma. ℞. olæi chame.
& laurin. an.℥ ij. olei vulp.℥ j.vnguenti de althea & marti.an.℥ß.axungiæ vulpis.℥ j.
aquæ vitæ℥ j. ß. ceræ quantum sufficit, fiat linimentum ad vsum. Vel ℞. olei lumbr.
de spica & de castoreo. an.℥ iij. axungiæ hum. ℥ j. sulphuris viui.℥ ß. ceræ quantum
sufficit,fiat linimentum. Vel ℞.vnguenti martiati & agripp.an.℥ iij.olei de terebinth.
℥ ij.olei saluiæ ℥ ß. aquæ vitæ.℥ j. ceræ.℥ j. ß. fiat linimentum. Sed & victu tenui, &
sudationibus ex Gaiaci decocto hic morbus curationem recipit, quòd illis remediis
excrementa crassa lenta & viscida quæ in vitio sunt digeruntur.

Topica ad côuulsionis causam nẽpe repletionem.

curatio côuulsionis ab inanitione.

Conuulsionem ab inanitione curabis eorum vsu quæ salubriter & moderatè re-
plent:victus igitur imperandus ex cibis succi alibilis plenis, vt decoctis,& iusculis co-
latitiis caponum, columborum, vitulinæ & veruecinæ carnis,additis foliis violarũ D
& maluarum:instituendæ conseruæ quæ vires debilitatas confirment,& corporis ha-
bitum humectent, cuiusmodi sunt, conseruæ buglossi, violar.florum borrag. & ne-
nupharis. Sequens iusculum valdè ex vsu erit. ℞. lactucæ,buglos. & portul.an.m.j.
quatuor seminum frigid.maiorum an.℥ ß. seminis berberis. ʒ j. decoquantur omnia
cum pullo gallinaceo,capiat ius singulis matutinis, vrgente siti zulapium sequens erit
vtile. ℞.aquæ rosar. ℥ iiij.aquæ viol. ℔. ß.facchari albissimi.℥ vj.fiat iulep. vtatur in
siti. Si pigra sit aluo æger,imperandi erunt clysteres emollientes & humectantes, ex
decocto capitis & pedum veruecinorum,maluæ,bismaluæ,parietariæ,violariæ &aliis
similis facultatis:vel,quò promptius & parabilius sit remedium,ex oleo & lacte cly-
steres instituendi. Topica remedia erunt litus & balnea. Litus exemplum erit tale.
℞. olei viol. & amigdal. dul. an. ℥ ij. olei lilior. & lumbr. an. ℥ j. axungiæ porci re-
centis ℥ iij. cerę nouę quantum sufficit, fiat linimentum ex quo vnguatur tota spina
& pars affecta:balnei verò remollientis & humectantis hęc erit forma.℞.fol.maluę,
bismaluę

Litus remolliens ad omnem côuulsionem.

A bifmaluæ, pariet. an. m. vj. feminis lini & fœnug. an ℔. ß. coquātur in aqua communi, addendo olei liliorum ℔. viij. fiat balneum, in quod tepidum ingrediatur æger. Cùm è balneo prodibit, detergeatur linteis calentibus, & in lecto quiefcat, vitato fudore. At fi æger fumptus ferre poffit, erit ex vfu balneum inftituere ex folo lacte, vel oleo folo, vel ex lacte & oleo pariter æqualitérque commixtis.

Balneum rē molliens & humectans.

De cura conuulfionis per fympathiam & dolorem.
CAP. XI.

CONVVLSIO quæ fit per confenfum & doloris affectionífque communicationem, curatur remediis dolorificæ caufæ contrariantibus. Sic enim fi à punctura vel morfu venenato exiftat, dilatandum vulnus, & incifa cute amplificandum, quò materiæ venenatæ liberior fit effluxus, in quam etiam rem affundentur medicamenta quæ confiftentia tenui fint & liquida, facultate autem deficcantia & digerentia, ad foràs euo-
B candam & refoluendam virulentiam, vt Theriaca & Mithridatium in aqua vitæ diffoluta cum pauco mercuriali puluere: eft enim id nobile alexipharmacum. Proderunt & cucurbitulæ & fcarificatus: denique caufarum dolorificarum conditio, contrariorum remediorum appofitione femper erit oppugnanda, vt fi conuulfionem excitauerit dolor à compuncto neruo vel tendine, remediis propriis ftatim occurrendum erit, vt oleo de Terebinthina, de euphorbio, cum aqua vitę mixtis: itémque aliis neruorum puncturæ dicatis remediis. Si à frigoris exceffu dolor exiftat, quia frigus cerebro, fpinali medullæ & neruis eft inimicum, æger in aëre calido collocabitur, cuiufmodi eft aër laconici, litibus calidis fupra commemoratis tota ipfi fpina dorfi & partes conuulfæ oblinentur: id longè fatius eft, quàm derepentè à concepta caufa conuulfifica ipfum igni ardentiffimo, vel tepenti balneo exponere. Interim Chirurgo diligenter curandum eft, vt dum prima futuræ conuulfionis & iamprimùm præfentis vel imminentis figna fe produnt, bacillum ægri dentibus in-
C terponat, ne pertinaci genarum contractione ipfi conftringantur, & fibi adhærefcant penitus: multi enim in tali cafu linguam ipfi fibi amputarunt, in quam rem ad manum habebit oris fpeculum, quod fcapi cochleati beneficio ex animi fententia dilatatur & contrahitur, quemadmodum fubiectæ figuræ docent, vna quidem ipfius aperti & explicati, altera eiufdem contracti.

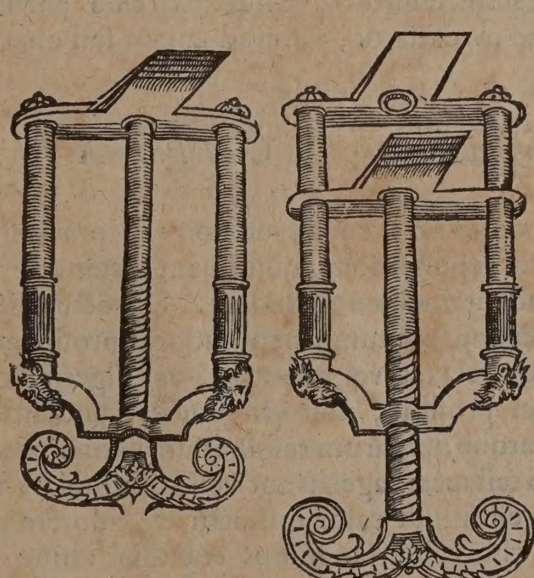
Cōuulfionis à punctura & morfu curatio.

Nobile alexipharmacum.

Dentiū genarum conftrictio impedienda.

Figura Speculi oris, ad conftrictos dentes referandos & diducendos.

D

De Paralyſi. CAP. XII. A

Paraliſis quid propriè ſit.

PARALYSIS neruorum reſolutio, ſeu mollificatio eſt, cum ſenſus & motus priuatione, non quidem vniuerſi corporis, ſed alterutrius partis, lateris nempe dextri vel ſiniſtri. Taliſque propriè paralyſis nominatur: alias enim & minus propriè paralyſis etiam dicitur vnius alicuius membri reſolutio: nam cum vniuerſum corpus reſoluitur apoplexia eſt. Ergo paralyſis alias dimidium corpus occupat, alias artus ſupernos qui ſunt ab vmbilico ad caput, alias infernos qui ab eodem vmbilico ad pedes exiſtunt, alias linguam, œſophagum, veſicam, penem, oculos, ſingulas denique corporis particulas. Differt toto genere à conuulſione: in hac enim partis contentio & contractio eſt, in illa reſolutio & relaxatio: quin in paralyſi ferè fit vt ſenſus vel abolitus ſit, vel valdè obtuſus, qui in conuulſione ferè integer eſſe ſolet. Viſuntur nonnulli quibus dolor pungens & velut ingens in parte ſentitur. Cauſæ internæ ſunt vel externæ: internæ ſunt humores alterum ventriculorum cerebri obſtruentes, vel ſpinalis medullæ latus alterutrum irrigantes, ſic vt per neruos animalis facultas ſenſus & motus opifex ad partem à qua editur actio peruenire nequeat. Cauſæ externæ ſunt lapſus, ictus, & ſimiles iniuriæ, ex quibus ſæpè artuum luxationes, ſpinæ dorſi contorſiones, vertebrarum conſtrictiones & compreſſiones oboriuntur: quæ cauſæ exiſtunt cur ſpiritus animalis tota ſubſtantia ad organa peruenire nequeat. Omnino verò ex parte reſoluta, facilè eſt intelligere, cauſæ morbificæ ſedem per anatomes corporis humani peritiam: nã cum paralyſis ſubeſt propriè dicta, id eſt cum dextrum aut ſiniſtrum latus totum occupatur, tum ſcire licet obſtructionem in cerebro vel ſpinali medulla exiſtere: ſi capitis partibus illæſis latus alterutrum totum reſolutum eſt, in ſpinalis medullæ origine vitium ſubeſſe: ſi brachia reſoluta iaceant, pro certo habendum in quinta, ſexta, & ſeptima ceruicis vertebra mali materiam deliteſcere. Quod ſi inferiores artus langueant, lumborum & oſſis ſacri vertebras paralyticam cauſam continere eſt exiſtimandum. Quæ res Chirurgo diligenter notanda eſt, vt ſemper ad mali originem recurrat. Quæ paralyſis venit à ſecto neruo vel vehementer contuſo incurabilis eſt, quod ſic intercluſa ſit ſpiritu animali ad partem via. Vix à paralyſi aut nunquã conualeſcunt ſenes, quod calor natiuus illis langueat & excrementitiorum humorum mole obruantur. Nec ſperabiliorem ſalutem facit inueterata & quæ iam dudum partem occupat paralyſis, vt nec illa quæ apoplexiæ ſuccedit. Febrem paralyſi ſuperuenire bonum eſt, ſperabilem enim facit humoris reſoluentis & relaxantis diſſipationem. Cum membrum paralyticum multum emarcuit, & oppoſitum contra magnam acceſſionem fecit molis caloris & coloris, malum eſt: ſignum enim hoc exiſtit extremæ partis affectæ infirmitatis, quæ ſe ſuo genio fraudari patiatur, omni ad ſanam ſeu oppoſitam partem comeatu confluente.

Paraliſis differentiæ. *Quid à cõuulſione differat.* *Cauſæ.* B *Ex parte reſoluta venatur materiæ reſoluentis ſedẽ.* *Prognoſis.* C *Bonum paraliſi ſuperuenire febrem.*

Paralyſeos curatio. CAP. XIII.

Guaiaci decoctũ paralyticis vtile. *Calida actu paralyticis membris vtiliter apponũtur.*

IN PARALYSEOS curatione non niſi præmiſſis generalibus remediis, diæta & purgatione, quidquam tentandum: quæ cura omnis docto & prudenti medico incumbit. Decoctum ligni indici eſt in hanc rem valdè opportunum: nam ſudores prouocat, humorem omnem qui neruos relaxat vel attenuat, vel digerit, & abſorbet. Dum verò ſudor non profluit, non erit inutile candentes ab igne lateres in decocto vini & aceti, atque herbarum reſoluẽtium extinctos reſoluto membro circumponere, vel etiam teſtaceas lagenas aut veſicas bubulas, ſuillâſve eodem decocto ſemiplenas: nam eiuſmodi calor qui actu eſt calorem partis exuſcitat & roborat, qui in hoc morbo valdè languidus eſſe ſolet: hinc æger in cuppam deſcendet, velamine ſeu papilione ſubtenſo obductam, planè quemadmodum deſcripſimus tractatu de balneis, vt ſequentis decocti vaporem excipiat. ℞. fol ſaluiæ. lauend. lauri, maior. abſinth. thymi, angelicæ, rutæ an. m. ß. florum chamæ. melil. anethi. anthos an. p. ij. baccarũ lauri & iuniperi conquaſſatarum an. ℥ j. caryophyl. ʒ ij. D

aquæ

A aquæ fontanæ & vini albi,an.℔. iiij. ponantur omnia in vaſe citato , nuper tractatu deſcripto , ad vſum. In ea cuppa continebitur æger tandiu , quandiu per vires licebit:hinc lecto tradetur benè coopertus, in eóque iterum ſudabit,detergebitur & quieſcet. Mox ſequenti vnguento inungetur, quod Leonellus Fàuentinus valdè commendat.

Vnguentum Leonelli.

♃. olei laurini & de Terebinth. an. ℥ iij. olei nardini & petrolei an.℥ j. vini maluatici.℥ iiij.aquæ vitæ ℥ ij. pyrethri,piperis, ſynap. granorum iunip.gummi, hœderæ,anacard. ladani puri an.℥ j. ß. terantur & miſceantur omnia cum oleis & vino:bulliant in vaſe duplici vſque ad vini conſumptionem , facta forti expreſſione adde galbani, bdelij, euphrorbi,myrrhæ,caſtorei,adipis vrſi ,anatis, ciconiæ an. ʒ ij. fiat vnguentum ad formam linimenti, addendo ceræ parum ſi opus fuerit. Vel ſequens remedium vſurpabis à multis Medicis probatum.

Probatum ad paralyſim vnguentum.

♃. myrrhæ & aloës,ſpicæ nardi, ſanguinis draconis, thuris, oppoponacis, bdelij, carpobalſami,amomi, ſarcocollæ,croci,maſtic.gummi arabici,ſtiracis liquidæ,ladani,caſtorei an.℥ ij.moſchi ʒ j. aquæ vitæ ℥ j.therebinthinę venetæ ad pondus omnium puluerabuntur pulueriſanda
B & gummi eliquabuntur cum aqua vitæ & aceti tantillo, & vaſis idoneis omnia includentur, vt in balneo mariæ deſtillentur, atque ex manante liquore , vniuerſa dorſi ſpina & artus paralytici inungentur. Sequentis remedij vis ſæpius à me experimento comprobata eſt.

Stillatitius liquor paralyticis irrigandis & potandis vtilis.

♃.rad.angel.ireos flor.genti.cyperi,an. ʒ j.calami aromat. cinam. caryophill.nucis moſch.macis an.ʒ ij. ſaluiæ maior. yuæ arthriticæ, lauend. roriſm. ſaturciæ, puleg,calament.mẽtaſtri an.m. ß. florum chame.melil. hyperi. anthos ſtœcad.an. p.j.conciſa omnia contundantur & in aquæ vitæ & vini maluatici. an. ℔.ij. infundantur,atque in balneo mariæ eo qui ſupradictus eſt modo deſtillentur: de manante liquore partes affectæ imbuantur, de quo eodem exhiberi poterit cochlear vnum mane cum ſaccharo ægro ſorbendum. Sic enim incaleſcet ventriculus,& pituita multa eo contenta, huius mali fomes, abſumetur.

Exercitia & frictiones.

Imperanda inſuper partium affectarum exercitia, & ex linteis calidis multæ & aſperæ frictiones, vt reuocetur calor natiuus & excrementa partibus contenta digerantur, vti etiam licebit oleis roriſmarini , Thymi , lauendulæ , caryophillorum , nucis moſchatæ , omnium
C denique aromatum: de quorum eliciendorum ratione proprio tractatu dicemus poſtea.

Olea chymica.

De Syncope & animi defectu. CAP. XIIII.

Quid ſyncope.

SYNCOPE eſt præceps & contumax virium omnium lapſus, ſed vitalium præſertim: in hac ſine motu & ſenſu iacent ægri, ſic vt à morte ſola magnitudine & temporis diuturnitate differre veteribus creditum ſit:ſyncopes quæ vulneribus peruenit cauſa ferè eſt hæmorrhagia, quæ ſpirituum diſſipationem facit: vel metus qui ſubitam & confertam facit ſpirituum ad cor reuocationẽ,vnde igitur à proprio munere, dum ſic interturbatur feriari, ex quo etiam reliquarum facultatum ſequitur intermiſſio. A vapore etiam putrido & venenato per arterias , ad cor, & per neruos , ad cerebrum elato contingit ſyncope , ex quo intelligere licet ſyncopem omnem tribus de cauſis
D contingere. Primum ſpirituum & caloris natiui diſſipatione , vt in ingenti hæmorrhagia. Deinde eorundem ſpirituum oppreſſione , obſtructione aut compreſſione , vt in timore & tumultu : ſic enim ſpiritus à corporis ſuperficie & habitu confertim in cor & centrum remaneant. Denique corruptione vt in corporibus cacochymis & vulneribus venenatis.

Tres omnis ſyncopes cauſæ.

Signa ſyncopes ſunt pallor , mador & ſudatiuncula repente aborta, aſphygmia, præceps in terram corporis lapſus ſine ſenſu , & motu, frigus vniuerſum corpus occupans, ſic vt mortuo quàm viuo proprior videatur æger.

Signa ſyncopes.

Multi enim eorum qui in ſyncopem incidunt , moriuntur, niſi promptum adſit auxilium. Ergo ſuccurretur ſi illis iamiam lapſuris, frigida multa aqua facies aſpergatur, ſi quidem à diſſipatione ſyncope fuerit, ſi ſupini in lecto aut in terra quàm molliſſimè fieri poterit collocentur , ſi panis in vino intinctus ore verſandus & mandendus efferatur.

Syncopes à diſſipatione curatio.

Quod ſi à vapore putrido & venenata aura ſyncope fuerit , propinabitur Mithridatij aut Theriaces tantillum, in aqua vitæ ex cochleari diſſolutum,quemadmodum ego peſte correptis & gangrænæ aut ſphacelo partem aliquam detentis ſoleo exhibere.Quod ſi propter contumacẽ

Syncopes à corruptione & aura venenata curatio.

Syncopes ab oppreßione & obstructione curatio.

spirituum circa cor oppressionem & cōpressionem ad se redire, & à syncope exurgere ægri nequeant, ea omnia illis erunt offerenda, quibus diffundendorum & ex alto euocandorum, exsuscitandorúmque spirituum vis inest: cuiusmodi sunt vinum generosum propinatum, odorata naribus admota: nomine proprio in aurem inclamabuntur altius, pili temporum & ceruicis violentius vellentur, frictiones temporum, narium, carporum, & volæ manuum fient ex aqua vitæ, in qua caryophilli, nux moschata & zinziber maduerint. A

De Delirio. CAP. XV.

Quid delirium symptomaticū.

Quas causas habeat.

Cur cerebrū diapharmati condolet.

DELIRIVM hîc pro symptomate vsurpatur, quod ferè febribus, à vulnere & inflammatione excitatis, superuenire solet: éstque phātasiæ & functionum mentis perturbatio minimè diuturna. Tale ergo delirium vulneribus superuenit ex vehementi dolore & febre, cum partes neruosæ vt articuli, stomachus, & diaphragma violatæ fuerint. Nam B
septum transuersum ideò Veteres phrenas dixerunt, quod hoc læso, tanquam mente læsa phrenitis quædam consequatur, id est facultatis animalis, quæ in ratiocinando versatur, perturbatio: propter communicationem quam habet diaphragma cum cerebro per neruos à sexta coniugatione productos, qui iidem ad stomachum proferuntur. Contingit ergo delirium ex nimio sanguinis fluxu, qui spirituum facit dissipationem, quo fit vt mentis motus & conuersiones aberrent, vt videre est in his quibus ab amputato membro multa contingit hæmorrhagia: contingit & delirium ex punctura feræ venenatæ, aut à semine retento aut corrupto in vtero, vel à gangrænæ aut sphaceli aura venenata & putrida ad cerebrum elata, vel à repentino tumultu & timore. Denique quæcunque intemperie aliqua, præsertim calida, humorum qui maximè biliosi sint, affluxu, spirituum dissipatione, oppressione, aut corruptione, mentem lædunt & debilitant, ea delirium inferre possunt. Ergo si à cerebri & meningum inflāmatione extiterit, præmissis purgatione & phlebotomia ex medici præscripto, raso vel resecto capillitio caput oxirrhodino fouebitur, superimposito inde emplastro diachalciteos in oleo rosaceo & aceto dissoluto. Prouocabitur somnus, hordeatis in quibus papaueris albi semina nodulo inclusa bullierint, iusculis ex decocto seminum frigidiorum, lactucæ, portulacæ, acetosæ, & aliorum similium paratis, frigida naribus admouebuntur, vt semina papaueris, leniter trita cum aqua rosarum & aceti tantillo. Accedant etiam congerrones faceti & lepidi, qui animum à rerum tristium cogitatione diuertant, curas leniant & eximant, ipsum denique sibi ægrum blandis cohortationibus restituant. Quod si spirituum vitio contingat malum, curatio petenda veniet ex his quæ capite de syncope notata fuêre. C

Curatio.

Quatenus verba leniant dolores.

FINIS LIBRI OCTAVI.

DE

A

DE RECENTIBVS ET cruentis ſingularum partium vulneribus.

B

LIBER NONVS.

De Fracti cranij ſpeciebus ſeu differentiis. CAP. I.

POSTQVAM breuiter de Vulneribus in genere, id eſt de vulnerum differentiis, ſignis, cauſis, prognoſi & curatione dictum à nobis eſt, ſimúlque expoſita ratio accidentium & ſymptomatum quæ illis ſuperuenire ſolent, reſtat vt de his agamus, quatenus in ſingulas partes incurrunt, quòd pro partium varietate, variè inſtituatur vulnerum curatio. Initium autem à vulneribus capitis ducemus. Ergo caput aliàs leuiter capillatam cutem contunditur ſine vulne-
C re, aliàs vulneratur ſine contuſione, aliàs complicatis affectionibus vnà contunditur & vulneratur. At capiti ſeu cranio illata fractura, aliàs ſuperficiaria eſt, aliquando ad vſque diploën deſcendit, aliàs pertuſis duabus laminis cum meningibus in ipſam etiam cerebri ſubſtantiam penetrat: quin etiam, non ita raro nullo apparente in capite vulneris veſtigio, cerebrum commouetur & concutitur, cum vaſorum internorum ruptione & variis ſymptomatis: de quibus ſingulis ordine dicemus, ſingulorum affectuum præſcripta curatione, ex diuini præſertim Hippocratis ſententia. *Fracti capitis differentia.* Is libro de capitis vulneribus, quatuor, vel etiam quinque fracti cranij ſpecies feciſſe viſus eſt. Prima dicitur Fiſſura, ſeu Fractura. Secunda Contuſio ſeu Colliſio. Tertia Effractura. Quarta Sedes. Quintam, ſi adiicere libet, Contrafiſſuram nominare poſſis, ſeu Reſonitum (vt loquitur Pauli interpres) cùm ſcilicet altera parte os fiſſum eſt, quàm ictum fuerit. *Fracti cranij ſpecies ex Hippocrate.* Harum quinque fracti cranij ſpecierum, multæ ſunt differentiæ. *Differentia à quantitate.* Nam fracturarum aliæ magnæ ſunt, paruæ, & mediocres: aliæ longius aut latius excurrunt: aliæ breuius contrahuntur: Quædam in ſuperficie inſident: aliæ ad di-
D ploën deſcendunt, vel etiam ambas cranij laminas peruadunt, aliæ recta linea feruntur, aliæ obliqua & circulari: *A figura.* quædam complicatæ ſunt inter ſe, vt fiſſura neceſſario & ſemper cum colliſione ſeu contuſione: aliæ cum variis accidentibus, vt dolore, calore, tumore, hæmorrhagia & ſimilibus. *A complicatione.* Aliquando ita fracta calua eſt, vt oſſis quiſquiliis, tanquam pungentibus aculeis, ſubiecta membrana comprimatur, aliàs nihil oſſis ipſius excidit. Quæ differentiæ omnes, quia variè curationem inſtituere cogunt, diligenter notandæ ſunt, ideóque memoriæ ſubleuandæ gratia, placuit illas ſubiecta tabula deſcribere.

Fracturarum Cranij Tabula. A

Fractura, seu continui solutio in cranio fit, vel per

- *Contusionem, id est collisionem à re cõtundente, dura, graui, & obtusa, quæ in cranium illapsa impulsáve fuerit, vel ad quam craniũ alliserit, sic vt fracti oßis partes diuisæ vel*
  - *Figurã & situm seruẽt naturalem continguitate manente, vnde emergit fracturæ cranij ea species, quæ fissura dicitur: hæc verò*
    - *Vel est manifesta, & apparens, id est*
      - *Visu.*
      - *Tactu.*
      - *Scalpro.*
    - *Vel obscura, & cæca, cũ non quæ ictũ excepit pars, sed ipsi opposita frangitur: id verò contingit vel*
      - *In eodẽ osse idque duobus modis*
        - *Lateraliter, cum verbi gratia, ossis frontis dextra parte icta, sinistra finditur.*
        - *Supernè deorsum, cum non prima quæ ictum excepit, sed secunda lamina finditur.* B
      - *In diuersis oßibus, his nempe hominibus qui suturis carent, vel eas admodum cõpressas & constrictas habẽt vel secus quàm oportet dispositas, oppositio verò illa spectatur vel*
        - *A parte dextra in sinistrã, & contra, vt cum icto bregmate dextro, sinistrum finditur.* C
        - *Ab antica in posticam, & contra, vt cũ icto fronte occiput finditur.*
    - *Vel medio inter obscuram & manifestam se habet modo, cuiusmodi fissura capilaris nominatur, & inducto oleo & atramento sutorio manifestatur*
  - *Aut eundem sitũ amittant: idque vel*
    - *Penitus: sic vt oßis icti particulæ sua sede emotæ & depressæ membranam comprimant, vnde emergit effracturæ ea species quæ attritionis speciem retinet, cum in multa velut fragmenta, schidia & testulas, apparentes vel osse sano abditas, os ictum adeò est vt depressum concidat.* D
    - *Quadamtenus: cum scilicet os fractum, parte quadã diuulsum est: alia verò sano oßi hæret, vnde effracturæ alia species suboritur: concameratam poßis dicere, cum ita sursum os turget vt inane spatium subtus relinquat.*
- *Vel per incisionem, à re acuta & incidẽte: fit verò incisio illa vel per*
  - *Succisionem, cum ita incisum est os vt hæreat adhuc parte aliqua oßi sano.*
  - *Rescißionem, cum penitus exemplum oßis fragmentũ decidit.*
  - *Sedem, cum impressum in vulnere manet teli vestigiũ, sic vt nec longius nec latius excurrat vulnus, quàm telum ipsum insederit.*

Alia

A

Alia de fracturarum cranij differentiis Tabula.

B

Fracturarum differentiæ, omnibus omnium partium fracturis communes ducuntur, vel à

- *Natura, secundum quam dicuntur fracturæ*
  - *Simplices, cùm solitariæ & seorsim per se reperiuntur.*
  - *Compositæ, idque vel*
    - *Mutuò secum, vt contusio seu collisio, cum incisione, fissura cum effractura.*
    - *Cum aliis symptomatis vt tumore, dolore, ardore, hæmorrhagia, conuulsione, & cæteris.*
- *Quantitate, vnde dicuntur magnæ, mediocres, & paruæ, secundum trinam longitudinis, latitudinis, profunditatis dimensionem.*
- *Figura, à qua dicuntur*
  - *Rectæ,*
  - *Obliquæ,*
  - *Transuersæ,*
  - *Rotundæ,*
  - *Triangulares.*
- C *Situ, vnde anticæ, posticæ, dextræ, sinistræ, altæ & imæ dicuntur seu superficiariæ & profundæ.*
- *Parte, vnde fractura frontis, occipitis, bregmatis, & petrosorum ossium nominatur, & hinc qualis sit lethalis aut salutis sperabilis, curatu facilis aut difficilis, indicatur.*

De causis & signis. CAP. II.

FRACTI cranij causæ externæ sunt, vt lapsus, ictus à quouis teli genere, acuto, obtuso, graui, duro, bestiarum morsus, & alia eiusdẽ generis multa. Signa verò quibus in notitiam venimus fracti cranij, duorum sunt generum: alia enim ratione & discursu mentis comprehenduntur, alia sensu, quæ nempe digito & oculis malum ipsum subiiciũt. Rationalia signa ex his quæ superuenerunt rem ipsam an sit, & cuiusmodi sit denũtiant. Fractum enim D cranium intelligere licet si ex ictu æger conciderit, vel si ex alto in rem duram præceps deciderit. Si ad aliquod ab ictu tempus sine voce, visu & auditu iacuerit, si multũ perdoluerit & perdoleat, adeò vt sæpè manum vulneri admouere cogatur. Sed & teli ratio est ineunda, nempe si graue sit, si obtusum, si pungens, si acutum. Considerãdum etiam quibus & quantis viribus impressum fuerit, & quanto iræ ardore ex alto & ad perpendiculum impulsum. Aduertendum etiam num æger inermi & nudo capite ictum exceperit: si in syncopen statim ab ictu inciderit, num à syncope excitatus mente aberrarit, oculi occæcati fuerint vertigine tentatus fuerit, per nares, os, aures, oculósve sanguis ipsi fluxerit, si denique vomuerit. Scripsit enim Hippocrates, Quibus præcisum cerebrum est, iis necesse esse febrem, & bilis vomitum superuenire. Quod Galenus in commentario confirmans ait, id etiam ipsum contingere cùm ad cerebri membranas vulnus peruenerit. Sed etsi à cranio, cute capillata, & pericranio denudato & specillo ferreo leuiter pulsato, obtusus tanquam à vase fisso dimanet sonitus, fracti cranij signum esse aiunt, vt est à Paulo Ægineta memoriæ proditum. Profectò signa hæc omnia, magnam coniecturam vel fidem potius faciunt vulnerati cranij &

Causæ externæ.

Signa rationalia.

Aph. 50. sect. 6.

Lib. 8. ca. 4

cerebri læſi:vt quæ niſi fracto oſſe non eueniant,vt Celſus literis mandauit. Quanquã A
Lib.8.ca.4. multis quibus tale nihil ſtatim ab ictu ſuperuenit, cranium fractum compertum eſt. Sed rarum admodum id exiſtit: nec verò inter tot ſigna id quod à Guidone commemoratum eſt hoc loco prætermittendum videtur.

Hippocratis & Guidonis coniecturalia fracti cranij ſigna

Si quis(inquit)ſcire velit qua parte cranium fractum eſt,ægro contentione valida, funiculum dentibus primoribus altero extremo continendum præbeat, & altero Chirurgus eundem manu contendat, contentum ſic funiculum digitis leniter impellat:nam in ipſo impulſus & tinnitus funiculi articulo,æger certò admonebitur,partis cranij fractę,& hãc,doloris ſenſu quaſi victus & coactus,ſublata manu demonſtrabit. Eius tamen ſigni veritatem nondum potui experientia comprobare,etſi in multis tentauerim. Quare de eo ſigno nihil certi habeo quod pronuntiem, vt nec de eo quod in Coacis ab Hippocrate commemoratur. De quibus(inquit)ambiguum eſt ruptáne ſint,an non cranij oſſa:iudicare oportet exhibito ad manducandum in vtramque maxillam aſphodeli caule aut ferula,ita vt animaduertere iubeas an os aliquod ipſi ſtrepere videatur, nam fracta ſtrepere videntur. Sed his miſſis,nunc ad ea ſigna tranſeamus quæ in ſenſum cadunt. B

De fracti cranij ſignis ſenſui ſubiectis. CAP. III.

Senſibilia fracti cranij ante diuiſam cutem ſigna.

Lib.de cap. vuln.

SENSVI ſubiecta ſigna hîc dicuntur ea,quę oculis,digitis & ſcalpro vulnus ipſum denudato oſſe ſubiiciunt. Sed ſi arrecti in vulnere ſtent,& viſantur capilli, os fractum eſſe intelligitur,quod vix incidi poſſe videatur capillus,qui violento teli incurſui cedit, haud violato oſſe quod reſiſtit, vt eſt ab Hippocrate adnotatum: itaque huius vnius rei inſpectione,ante vulneris ipſius inſpectionem, in fracti cranij ſuſpicionem venire & adſtantes inducere coniectura probabili poſſumus. Quin & nondum cutis decuſſatione,oſſe renudato,fracti cranij coniecturam tactu inire poſſumus, ſi appreſſis ictui digitis extare os vel deprimi præter naturam perceperimus.

Quale ſpecillũ quod ad explorãdum os adhibetur,eſſe debeat.

Diſcuſſa decuſſatim cute & oſſe renudato,ſi fractura oculis non pateat percontandum eſt ſpecillo, quod neque nimis tenue, neque acutum: ne cùm in quoſdam ſinus naturales inciderit opinionem fracti oſſis C
fruſtra faciat:neque nimis plenum ſit, ne paruulæ rimulæ fallant. Si vbi ſpecillum ad os venit,nihil niſi lene& lubricum occurrit,integrũ id videri poteſt. At contrà ſi quid aſperi occurrat,vtique qua ſuturæ non ſint,fractum eſſe os teſtatur. Cogitet verò Chirurgus fracturas nõ ita raró qua ſuturæ ſunt infligi:ipſas verò ſuturas non eodem ſemper & naturali ſitu exiſtere: ſed & ſæpè fit vt colliſum os,fiſſum aut ſciſſum,neque oculis,neque ſpecillo deprehendi poſſit: itaque ſi ex ſignis rationalibus ſuprà commemoratis,eius rei coniectura ſubſit, inducendum eſt ſuper atramentum ſutorium & oleum,& eo quo poſtea dicemus artificio,rima perueſtiganda. Vbi de fractura conſtabit,tum morbi magnitudo diligenter expendenda eſt, & promptè adhibenda remedia.

Libr.5.epid. hiſt. Autonomi in Omilo à ſuturis deceptus Hipp.

Certè cùm in ſuturæ alicuius ſedem fractura incidit, cognitu difficile malum eſt, niſi ingens admodum fractura extiterit, quod ſuturæ rimoſa ſua aſperitate,fracturas adumbrent:itaque ab his deceptum ſe fuiſſe Hippoc.teſtatur. Expoſitis breuiter fracti cranij differentiis & ſignis,nunc tempeſtiuum eſt,ad ſingulas ſeorſim ſpecies accedere,initio à fiſſura ducto. D

De fiſſura,fracti cranij prima ſpecie. CAP. IIII.

Quo in caſu cutis capillata incidẽda.

EX præmiſſis ſignis ſi cranium fractum fiſſúmve cognouerit Chirurgus, ac inflictum cuti muſculoſæ vulnus: fiſſuræ tractandæ haud ex animo ſatisfaciat,tùm radendus pilus eſt, mox cutis muſculoſa cum ſubiecto pericranio,trigona vel tetragona figura magnitudinis debitæ nouacula,reſcindenda eſt, vitatis ſemper quantum fieri poteſt ſuturis & temporibus:nec verò quicquam inde mali metuendum:

Celſus.

eſt enim longè ſatius inciſa cute os renudare, quàm fracturæ ſpeciem & naturam, religioſius ſeruata cute,ignotam & obſcuram eſſe permittere:nam haud magno negotio cutis ſaneſcit,etiamſi fruſtra deſecta eſt.

Hippoc.

Multo verò magis expedit Hippoc.ſententia,morbos non ita breui tempore ſed tamen tutò & ſecurè curare, quàm breuiori tempore & cum relapſus aut grauiorum malorum metu. Fiet igitur cutis illa diſſectio nouacula: ac ſi ex teli impreſſione plaga cuti inflicta fuerit,ea cedet in alterutram moliendarum inciſionum.

A

Nouacula inciſoria.

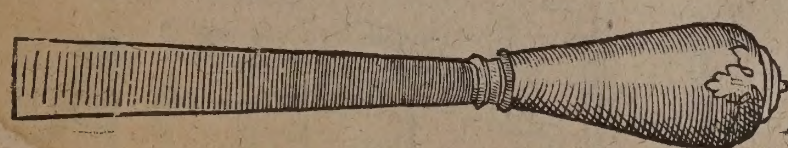

Ergo benè ſecante nouacula, validius & ponderoſa manu impreſſa, vnà cum cute muſculoſa pericranium diuidendum & diſcindendum eſt, mox ipſum à ſubiecto cranio ita reuellendum, vt ne quid ipſius ſuper os relinquatur: dehinc enim terebris laceratum vehementes febres cum inflammationibus excitaret: initium verò reuulſionis ab angulis orthogonaliter ſe decuſſantium linearum ducendum eſt cultro, cuius hîc ſubiectam vides figuram.

Ratio diuellendæ cutis capillatæ à fracto cranio.

B

Culter reuellendo ſeu diducendo à calua pericranio idoneus.

Hinc puluillis linteis molliſſimè carptis, totũ vulnus eſt cõplendũ, quò labra à ſe inuicẽ diductiora ſint. Supra autẽ imponenda remedia ſanguinis fluxũ reprimentia. Quòd ſi tanto impetu manare ſanguinẽ cõtingat, vt nullis adſtringentibus ſiſti poſſit, vas ipſum deligandũ erit, adacta primũ acu filũ ducẽte per cutis muſculoſæ partẽ externã, indeq; reuocata & reducta ipſa per partẽ internã: tũ nodo forinſecus ſubnectẽdũ filũ, impoſito prius & eodẽ nodo, vnà cum tota cute muſculoſa, cõprehenſo penicillo linteo magnitudinis pẽnæ anſerinæ, ne fili arctior cõſtrictio, quæ cohibendo ſanguini ſufficiat, vel cutẽ diſcecet & dilaniet, vel dolorẽ inferat: tũ demùm caput altiuſculè excitandũ. Id ego nuper tẽtaui & perfeci in auriga quodã, qui ex curru pronus in caput ſuper quadrato lapide ſtratũ pauimentum deuolutus bregmatis partem poſteriorẽ vehementer ſibi contudit, quo nomine decuſſato vulnere fuit illi cutis muſculoſa incidenda, tum vt ſanguis cõcretus exprimeretur, tum vt vitiũ, ſi quod in cranio eſſet, animaduerteretur. Sed diuiſa in illo opere faciũdo arteria, cùm qui aderat Chirurgus ſanguinem impetu ſalientem reprimere non poſſet, ac tantam eius copiam auriga ille iam amiſiſſet, vt præ virium exolutione non in lecto ſe commouere, vix verò loqui poſſet. Vocatus ego facto ipſo docui, cùm ante fruſtrà adſtringentia remedia tentaueris, ſatius eſſe vinculo ſanguinem comprehenſo vaſe cohibere, quàm ægrum puerili puncturæ metu, vicinæ morti prodere. Sed vt ad inſtitutum ſermonem redeamus, poſtera die animaduertet Chirurgus, qua fracturæ ſpecie os læſum ſit, ac læſionis ſi nulla oculis, ſi nulla digitis & ſcalpro ſe ſigna ſubiiciant, ſubeſſe tamen opinionem & coniecturam faciet ſignorum rationalium aliquod: inducendum vt ſuprà monuimus, eſt ſuper os renudatum atramentum ſcriptorium cum olei roſacei tantillo, vt eo penetret & imbuatur rima, ſi qua ſubeſt. Sequenti inde apparatu os ipſum linteo exuccandum, ſcalpríſque ſeu radulis id atramentum detrahendum, ſi quid eius in os ſubiuerit: nigritiem enim continet ſi quid fiſſum eſt. Quare in radendo perſeuerare oportet donec fiſſuræ ſignum obſcuretur, aut ad meningem vſque ventum fuerit. Quò verò ſit certius, num laminas caluæ geminas fiſſura penetret, imperãdum ægro vt obturatis naribus & ore magna contentione expiret. Tum enim per fiſſuram exudabit ſanies cruenta: aër enim thorace expulſus, exitúque prohibitus, cerebri & meningum ſubſtantiam tumefacit & attollit, vnde ſpumoſæ illius humiditatis & ſaniei exudatio: tum ergo exſcidendum os eſt ad craſſam vſque meningem, ipſa tamen intacta radulis & aliis inſtrumentis ad eam rem idoneis. Quòd ſi longior fuerit fiſſura nõ decet eam ad vltimum vſque terminum perſequi: natura enim quod fiſſuræ reliquum eſt id callo genito reponet & reſtituet. Adde quòd Celſi ſententia, Chirurgus quàm minimum poteſt oſſis ipſius eximere debet, quòd tegendo cerebro nullum ſit operculum aptius calua. Itaque exitum ſanguini & ſaniei, quò tranſpiret exhauriatúrque,

Deligandi vaſis in hæmorrhagiæ metu ratio.

C

Hiſtoria.

Ars prævidẽdæ fracturæ cranij cum ſe primo obtutu non offert.

D

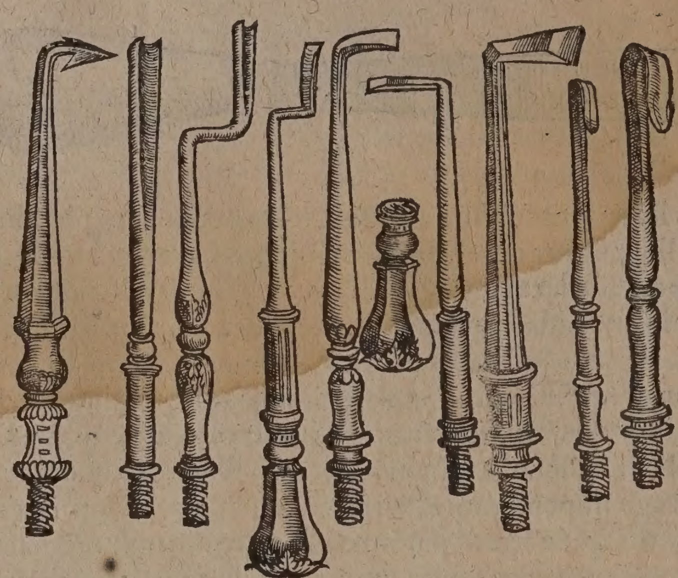
Indiciũ laminæ vtriuſque cranij pertuſæ.

moliri ſufficiet: ne materia illa ſuppreſſa os corrumpat, & inflammationem in cerebro faciat. Cæterùm intra triduum, ſi fieri poteſt, os fractum eximendum eſt, æſtate præſertim metu inflammationis. Terebrata ſunt tamen à me multoties, & ſcalpris exempta capitis oſſa, poſt ſeptimum & decimum diem hyeme & æſtate, fœlici ſucceſſu. A

Licet etiam poſt decimũ diem terebrare.

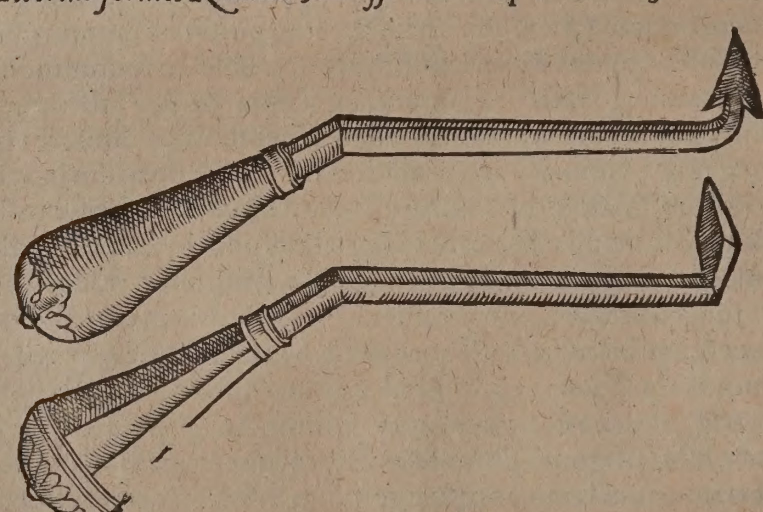
Quod eò ego libentius dictum velim, ne quis vnquam ægros, ſine remedio derelictos eſſe patiatur: præſtat enim remedium aliquod anceps experiri, quàm nullum: de periculo tamen ante adſtantes erunt monendi, longè enim plures intereunt quibus fracta capitis oſſa exempta non fuêre, quàm quibus fuêre. Cęterùm inſtrumenta quibus cæſim vulnerata ſeu fiſſa capitis oſſa eximuntur, Scalpri ſeu Radulæ nominantur, quorum hîc varias formas depingendas curaui, vt delectui eſſet locus pro cuiuſque arbitrio & inſtituto. Poterunt verò omnia ſigillatim in manubrium cochleatum inſeri & aptari, cuius etiam figuram ſubieci.

Radulæ, ſeu Scalpri. B

C

Alterius formæ Radulæ, ad oſſa maiora penitius exſcindenda.

D

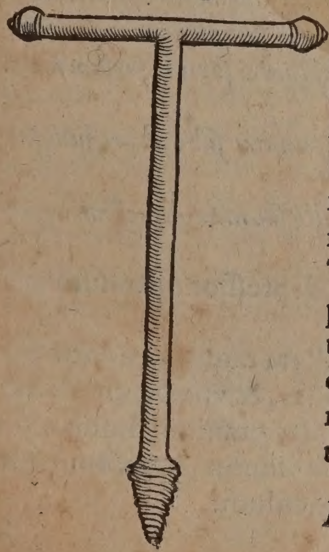
In ſimplici fiſſura ſufficit ſcalpris fiſſuram dilatare non eſt neceſſe terebrare.

Denique cum calua ſimplici fiſſura vulnerata, fractáve fuerit, ſatisfactum ægro & arti Chirurgus putare debebit, ſi deſcriptis ſcalpris os diuiſerit & fiſſuram dilatauerit, haud adhibita terebra, etiam ſi fiſſura geminas laminas penetret. Quòd ſi primam laminam non excedat in primo ſecundæ occurſu, erit ſcalpro conſiſtendum, Pauli ſententia: at ſi contuſum & in multa fragmenta colliſum os fuerit, inſtrumentis idoneis eximenda illa erunt, adhibita etiam terebra ſi opus ſit, eo quo mox dicturi ſumus modo.

A *De Contusione quæ secunda fracturæ species est.* C A P. V.

CONTVSIONIS impetu sæpè fit Ecchymosis, id est sanguinis mox cõcrescentis effusio sub cute musculosa sine vulnere. Hæc contusio ingẽs si fuerit, sic vt à cranio cutis abscesserit, sectionem moliri oportet, qua sanguis exire & expurgari possit. Hîc enim abstinendum prorsus à suppurantibus remediis, quæ aliàs in parte carnosa locum haberent, quòd humida omnia ossibus sint inimica, vt demonstrabitur postea. Contusiones eiusmodi sæpius in pueris contingunt, contusæ partis mollitie & inundatione conspicuæ, quibus à me sæpè scalpello apertis manauit sanguis serosus, concretus, & nigricans. Reliquúmque curationis partis compressione moderata, & desiccantibus remediis perfectum est. Sed & ingenti contusione puerorum cranium intrinsecus deprimi potest, quemadmodum in vasis ex tenui æris lamina contextis, plumbeis & stanneis contingere videmus: nam appressione digiti sæpè ita deprimuntur, vt cauitatis subsit vesti-

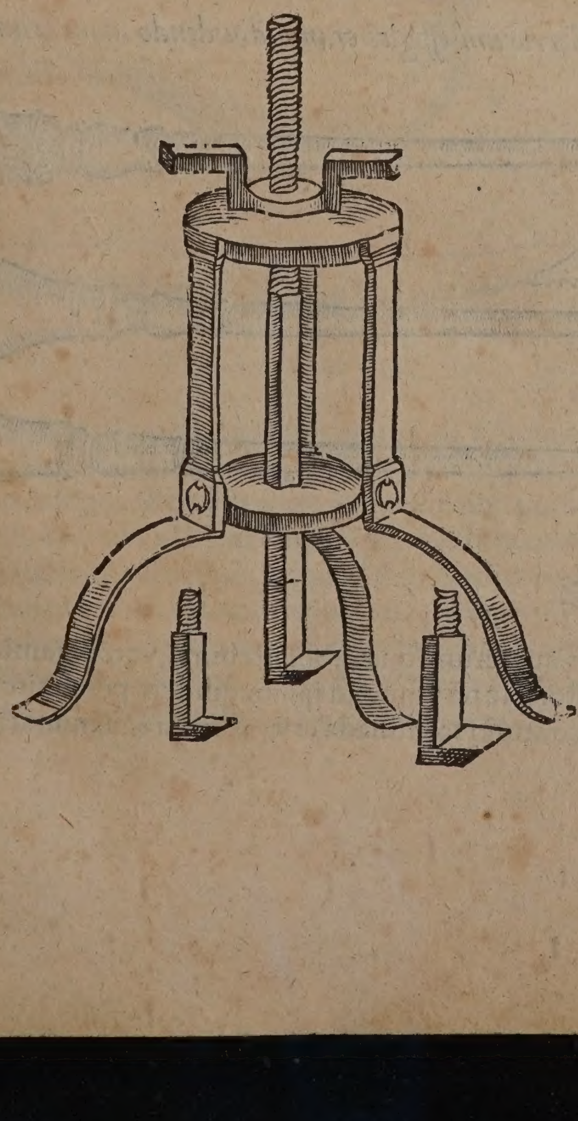
B gium: aliquando etiam ipsa per se resiliunt, resurgúntque pristinę æquabilitati restituta, quod aliquando puerorum, fœminarũ, molliorum, humidiorum, ac pituitosarum ossibus contingit. Quòd si ipsa per se ossa non resiliant, admouenda cucurbitula est, cũ magna flãma, & imperandum ægro, vt ore, naribusq; compressis, spiritũ magna cõtensione sursum exprimat: sic enim impetu sursum ad cerebrum & caluam compulsi spiritus, & cucurbitulę attrahentis vi, spes est reuocandi in suum locum depressi ossis. Quod si ne sic quidem restitui os possit, tum incisio in cute facienda erit, & terebellũ

simile illi quod hîc appictum vides in ossis depressam partem impellendum, indeq; eo prorsum modo os ipsum sursum retrahendum, quo vietores solent scandulum seu assulam depressam intus foràs attollere & reuocare. Quòd si robustius & crassius, densiúsque os fuerit, vt id instrumentum retrahendo, ossi non sufficiat forandum cranium erit in ipsius depressionis centro, & per apertum foramen vecte hoc

C Tripode, subnixum os, attollendum & erigendum ad perpendiculum: inest enim huic instrumento ad eam rem satis virium. Ideò effictum est triangulare, vt omni capitis quod rotundum est parti, applicari posset: ipsius verò extremis variæ cuspides pro rei gerendæ opportunitate aptari poterunt, vt subiecta docet deformatio.

Eleuatorium seu Vectis tripes subrectorius.

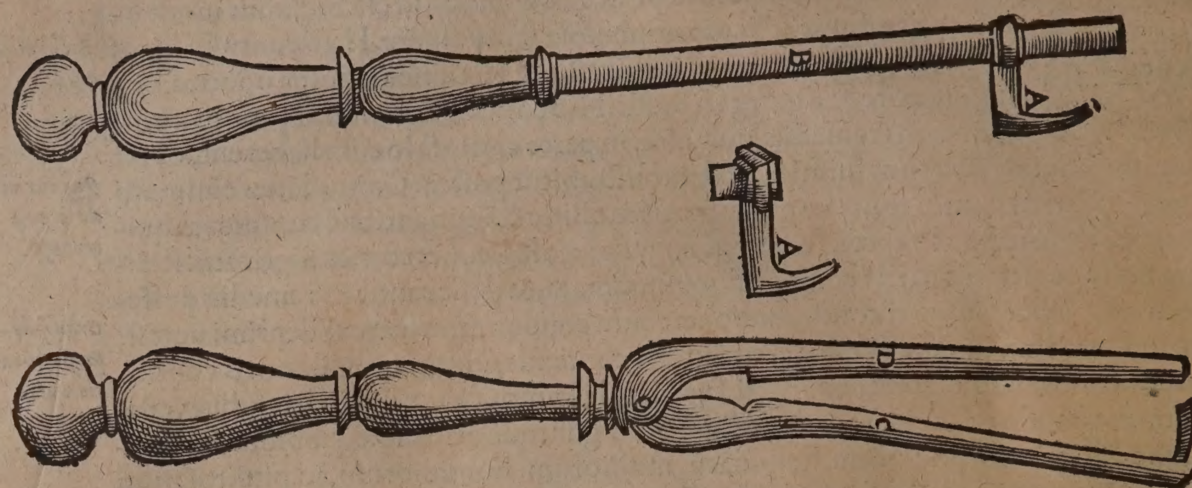
Ecchymosis quid.

Quî curanda cranij contusio.

Cranij depressi curatio varia.

 A

Aliorum Vectium deformatio.

B

A A. *Monſtrat vectis cuſpidem ſeu linguam quæ obtuſa eſſe debet, quò facilius & ſuauius ſeſe in cranij fracturam ad craſſam meningem inſinuet: tantùm hæc capite ſeu manubrio comprehenſa ſurrigitur, quantum pro præſentis operis neceſsitate ſatis eſſe videtur.*

B. *Vectis corpus quod quadratum eſſe debet, ne quæ in ipſum inſeritur lingua, ſeu cuſpis non benè ſtabilis mutet. Corporis verò illius extremitas oſsi ſano inniti debet, vt hoc tanquam ſtabili fundamento, firmius ſtet. Vſus eius eſt, vt dum cuſpis fractum os ſubiuit, ſurſum manu ſurrigatur manubrium quo ſic os depreſſum erigatur.*

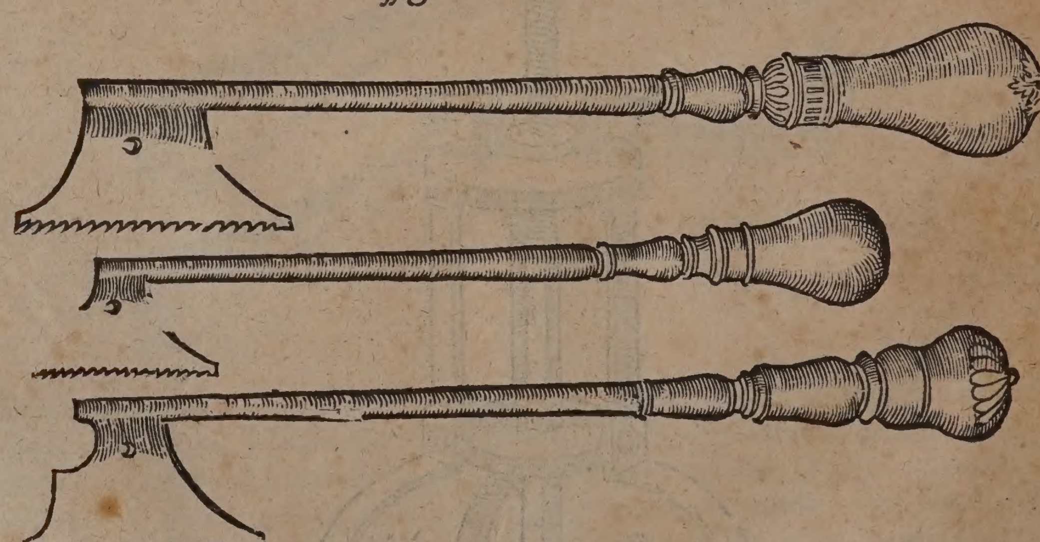
C. *Monſtrat primum brachium alterius vectis, cuius adunca extremitas ſub os depreſſum ſenſim inditur.*

D. *Secundum brachium quod oſsi ſano inniti debet, vt conſtanti illo ſuo nixu, depreſſum os ſurſum attollat.*

Eo ita vtaris licet, vt manubrium deprimas: tali enim depreſſione primum eius brachium, depreſſum erigit os. C

Si quando verò contingat vt os non quidem totum, ſed altera tantùm ex parte fractum & depreſſum fuerit, operepretium eſt quò ipſum attollas, & vnà concluſis materiis exitum aperias, ſerris his ſimilibus quas hîc depictas vides, cranium diuidere, ſic ſine compreſſione tantùm oſſis exciditur, quantum opus eſſe videtur, nec vllum ſubeſt compellendi oſſis fracti in membranas aut cerebrum periculum.

Serrarum effigies cranio diuidendo idonearum.

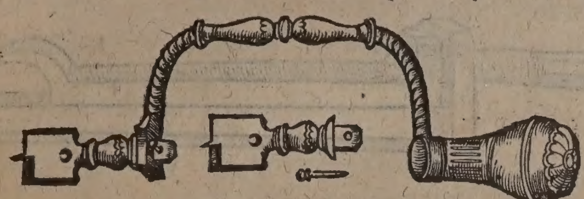

D

Quod ſi ex ſignis quæ erunt, quæq; apparebunt, intelligamus contuſionem in ſecunda lamina ſubſiſtere, ac ne vſque ad ipſam quidem peruenire oſſis renudatio, iiſdē illis finibus quibus contuſio terminãda erit, id enim inflammationi & quibuſuis aliis ſymptomatis

A ſymptomatis vitandis & auertendis, ſufficiet: hoc verò fiet Trypano exfoliatiuo(vt loquuntur) ſeu deſquamatorio, quo facilè tantùm oſſis eximas licet, quantum videbitur. Eius ideò hîc imaginem ſubiunxi.

Trypanon Deſquamatorium, ſeu Exfoliatiuum.

De Effractura, ſeu Oßis depreßione, tertia fracturæ cranij ſpecie.
CAP. VI.

B ANTEQVAM de Effractura dicã, venia mihi à beneuolo & idoneo Lectore petenda videtur, vel hoc maximè nomine, quod vt ſuperiore capite cùm de Contuſione dicere inſtituiſſem, multa de Depreſſione inſerui, ſic & hoc quod de Effractura eſt ſermone, nonnulla de Contuſione ſum inſerturus: non rei ipſius ignorantia occæcati hoc facimus: quippe ſciamus Contuſionem dici quando opprimitur & colliditur os, ſed non labat. Effracturam verò eſſe, quando vehementiſſimo ictu labat os, & intrò effringitur. Verùm vix fieri poteſt, quin res ipſæ vt dum aguntur, ſic & dum dicuntur, confundantur, & permiſceantur: adeò vix Contuſionem ſine Effractura, & hanc ſine illa cernere poſſis. Ergo validis obtuſiſq; fuſtium, grauiúmque telorũ, ſeu rotunda illa, ſeu quadrata fuerint irruentibus aut inflictis ictibus, lapſibus etiam ex alto, ſupernè deorſum, ad perpendiculum, ſæpè intrò effringuntur & compelluntur oſſa, magis minúſve pro ictus vehementia, teli ſpecie, & partis ſuſcipientis conditione: vnde remediorum & inſtru- C mentorum quibus periculo occurratur diuerſitas. Demus ergo os depreſſum eſſe, vnáque in multas teſtas diſtractum: eiuſmodi teſtæ, quia Trypano quo auellantur facilè carere poſſunt, id operis vectibus ad eam rem comparatis & affabrè factis erit perficiendum. Cuiuſmodi illi ſunt quos hîc depictos vides.

Quid Contuſio. *Quid Effractura.* *Cauſæ Effracturarũ.* *Curatio.*

Vectes.

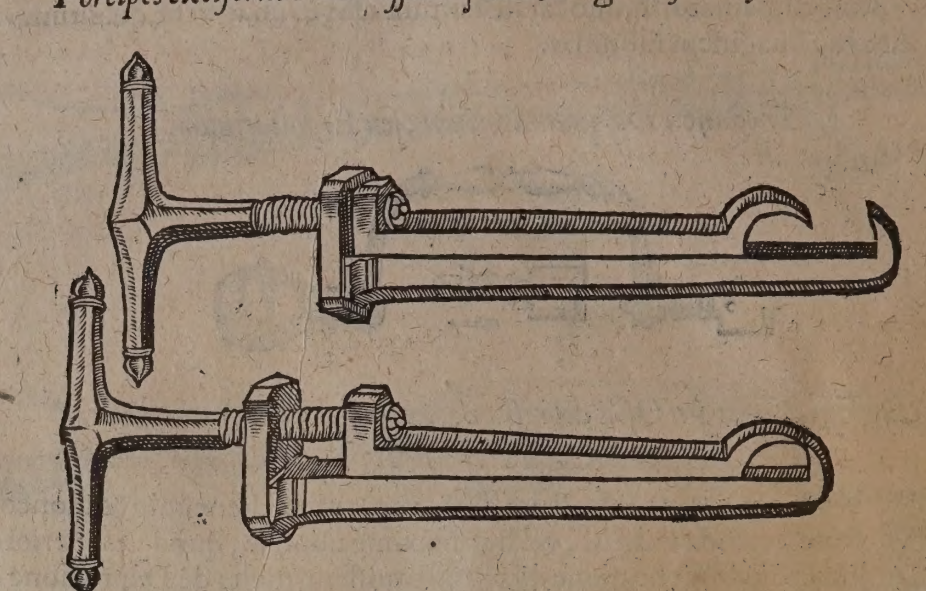

D

Cauendum verò diligenter eſt, ne dum eiuſmodi oſſium teſtas & ſpinas auellimus, membranas lædamus. Teſtulæ illæ multis nonnunquam horrent aſperitatibus & aculeis, ad quas meninges offendere citra læſionem non poſſunt: nonnunquam verò ſic impedita res eſt, vt auelli illæ niſi amplificata fractura non queant. Quare in eo caſu ſi liberum aliquod ſubſit ſpatium, in quod depictarum hîc forcipum extremitas ſubire poſſit, facilè tantùm oſsis exſcindere licebit, quantum erit neceſſe auellendarũ eiuſmodi teſtarum libertati, haud in ſubſidium aduocato Trypano. Quod egó plùries & fœliciter factitaui: celerior enim & ſecurior eſt quæ per has forcipes fit operatio, quàm quæ Trypano: in omni autem opere faciundo prima ſecuritatis & celeritatis cura eſſe debet.

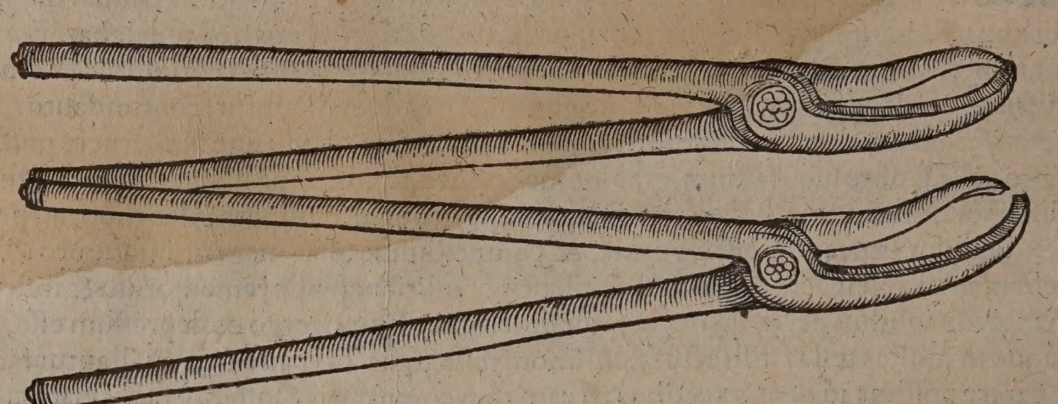
A

Forcipes excisoriæ cranio affabrefactæ, vulgò Rostra Psitaci dictæ.

B

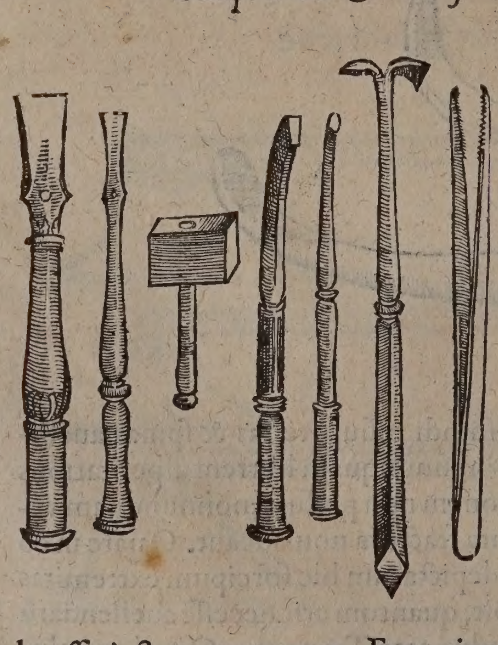
Aliarum Forcipum effigies.

C

Sed & scalprorum, & volsellarum, cum plumbeo malleo figuras hîc subiicere operepretium visum est, quod non modò eximendis ossium testis, sed & complanandis relictorum ossium asperitatibus, eiusmodi instrumenta in primis necessaria sint.

Scalprorum & Volsellarum, cum malleo plumbeo effigies.

Notandum verò hoc loco est, nunquã Trypanon, nunquam Vectem ossi penitus fracto, applicanda esse, ne ipsius compressione subiectæ lædãtur membranæ. Ergo ossi quidem sano applicabuntur illa, sed quàm fieri poterit proximè fracturam, vt cranij quàm minimũ eximatur, ne cerebrum osseo suo operculo denudatũ noxam cõtrahat: nec verò effracturas, vt nec fissuras si longius processerint persequeris vsque ad extremum, cõtentus exitum saniei aperuisse, & id ossis auulsisse, quod mẽbranas pũgebat. Callo enim genito & supposito cranij, vt & reliquorum ossiũ, fracturas natura resarcire solet: quẽadmodum ab Hippo. & Gal. testatũ legimus: in quem finem illa singulari prouidentia geminas cranij laminas alimentaria quadam & sanguinea materia inferciuit, vt hac tanquam medulla ossis iacturas repararet. Ergo eius rei nuper patuit veritas in seruo D. Grolo graui mulini pedis calcitratu effracturam in coronali osse passo: id ipse cùm intelligerem, trigona sectione cutem musculosam eo consilio parte illa diuisi vt terebram liceret admouere. Sequenti die ergo terebrato osse, cùm de illo extrahendo cogitarem

D

Lib. de vulner. cap. Lib. 6. met. cap. vlt.

Historia.

A gitarem, imò ipſum iam terebra diuiſum auellere conarer, enormem effracturæ productionem, ex oſſis ſub manu vacillantis mobilitate, cognoui: à media enim fronte vſque ad minorem oculi canthum protendebatur. Itaque extrahendi & conſilio & conatu miſſo ægro ſatisfactum putaui, ſi os ipſum depreſſum erigerem altius: ſic enim non iam craſſæ meningi comprimẽdo moleſtum erat, & conclusis materiebus per diuiſionem ſerra factam exitus patebat. Quò factũ eſt, vt tandem conualuerit, niſi quod inde altero lumine, quod ad fracturam erat, orbatus eſt.

De Sede, quarta fracti cranij ſpecie. CAP. VII.

SEDEM Hippocrates appellat fracturæ cranij eam ſpeciem in qua telum cranio ſic inſedit, vt impreſſum ipſius veſtigium fractura retinens, nec protendatur longius, nec contrahatur breuius. Ac Sedis cùm multæ ſint formæ, omnes ſiue ſuperficiales fuerint, ſeu ad diploën vſque peruaſerint, aut etiam ambas laminas penetrauerint, ſeu cum deperditione oſſeę B ſubſtantiæ extiterint, ſeu in longum excurrant, ſeu in breue cogantur, ſeu in latum effuſæ ſint, ſeu in anguſtum contractæ: ſeu cæſim, ſeu punctim, ſica, ſtylo, haſtili alioue teli genere inflictæ fuerint, ſeu hoc, ſeu illud accidens coniunctum habuerint, omnes inquam quàm multæ & quàm variæ ſunt, aliquo ſuprà deſcriptorum inſtrumentorũ & modorum curari & ſaneſcere debent. Notandum id tamen eſt, cuius nondum meminimus, quòd ſi contingat ictu valido & ingenti vulnere oſſis portionem ſic penitus exciſam eſſe, vt à reliquo cranio omnino diſtracta, pericranio tantùm & cuti muſculoſæ pendula hæreat, haud à pericranio euellendam eſſe, & tanquam inutilem abiiciendam, ſed ipſam ſuo loco & ſtatui reſtituendam, callo mox genito, oſſis velut cicatrice naturæ vi glutinandam, vt eſt à Celſo adnotatum. Huius rei veritatem certa experientia in Capitaneo Hydron non ita pridem comprobaui. Illi oſſis coronalis portio media tres digitos longa, latáque enſe valido ſic exciſa erat, vt iam viciniæ oſſeæ non cohæreret, ſed vix pericranio & cuti muſculoſæ adhęrens in faciem inuerſa procumberet, ac craſſam meningem oculis ſubiiceret: itaque ipſam à ſua cute reuulſam C parabam abiicere, ni Hippocratici illius pręcepti in mentem veniſſet, quo cautum eſt cerebrum operculo ſuo exarmare, & nudum relinquere. Quare ſanguinem qui in craſſam meningem, cuius motum oculis erat percipere, exciderat primò quoque tempore abſterſi, oſſis prouolutam portionem ſuo loco reddidi, & ex ſuperna parte ſutura, tribus punctibus adacta acu, ſtabiliui: atque quò reliquæ ſaniei pateret effluxus, interiectas vulneris rimas linamentis compleui: hac arte factum eſt, vt etſi eodem illo tempore multis aliis & ingentibus vulneribus corpus confoſſum haberet, per Dei tamen miſericordiam conualuerit: exemplo certiſſimo nihil neque cranij, neque pericranij, ac ne muſculoſæ quidem cutis quidquam niſi poſcente neceſſitate abiiciendum, multò verò minus vt cerebrum ſuis operculis nudum maneat committendum.

Quid Sedes.

Curatio.

Lib. 8. ca. 4

Hiſtoria.

Præceptum Hippocraticum.

De Reſonitu, ſeu Contrafiſſura, quinta fracturæ ſpecie. CAP. VIII.

D FIT nonnunquam fractura in parte illi oppoſita quæ ictum excepit: vt ſi ictum pars dextra exceperit, & ſiniſtra findatur: hoc fracturæ genus eſt valdè periculoſum, quod id nullo certo ſigno deprehendere valeas: vt eſt ab Hippocrate proditum, libr. de Vulneribus capitis. Quare ſi quando ex eiuſmodi fractura mors conſequuta fuerit, venia dignus cenſendus eſt Chirurgus. Et quamuis hanc fracturæ ſpeciem riſu excipiat Paulus Ægineta, nec in capite humano duro nempe & pleno, vt in vaſis vitreis vacuis dari poſſe putet, à me tamen aliquando viſa & obſeruata eſt. Nec valet eorum ratio qui ideò putant naturam, ex multis oſſibus ſuturarum compage contextis, caput conflauiſſe, ne vnius partis fractura in oppoſitam protenderetur. Locum enim id fortè habere poteſt in his quibus ſuturæ ſunt expreſſæ, & naturaliter ſitæ ac conſtitutæ. At non in his quibus vel deſunt, vel è natura ſitæ non ſunt, vel ſunt admodum confertæ: atque ita obliteratæ, vt vnum veluti os ex multis coaluiſſe videatur: id fiet ſequentis hiſtoriæ commemoratione manifeſtum. Maſſi diſpoſitorum equorum cuſtodis, ſer-

Quid Reſonitus.

Lib. 6. c. 90

In quibus hæc fractura locum habere poßit in diuerſis cranij oßibus.

uo cuidam grauis lapidis ictus in bregmate dextro eſt inflictus, vnde vulnus quidem A
Hiſtoria. exiguum, ſed grandis contuſio tumórque extitit. Quare quò certius pateret, ſi quæ noxa oſſi inflicta eſſet, quoque facilius concretus ſanguis exprimeretur, cute patefacta latius apertum vulnus eſt à Theodorico Hereo Chirurgo, qui vt erat peritus artifex, & vir probus, nihil eorum quæ ars præſcriberet ad curationem omiſit. Diuiſione peracta, os integrũ animaduerſum eſt, quanquã eius fracti multa erat cõiectura, q̀ ſtatim ab ictu æger in terrã prociderat, vomuerat, & alia fracti cranij ſigna pertulerat: quò factum eſt vt vigeſimo primo morbi die interierit. Ego verò aduocatus qui qua ex cauſa interiiſſet edicerem, diuiſo ſerra cranio, comperi in parte ictui oppoſita, ingentem saniei copiam, & in craſſa meninge, ipſiúſque etiam cerebri ſubſtantia abſceſſum: futuram verò nullam præter duas ſquammoſas. Ratum ergo illud eſt, ex Hippocratis authoritate, ratione & experientia confirmatum, alia parte ictum, & alia fractu-ram eſſe poſſe: in his præſertim quibus aut nullæ futuræ erunt, aut illæ admodum arctæ & valido adhæſu adeò confertæ, vt vix appareant. Sed nec abſurdum eſt oppoſitã ei quæ ictum exceperit, oſſis eiuſdem ac non diuerſorum oſſium partem findi, in his B hominibus quibus cranium eſt bene confirmatum, & futuris vt natura fert & ſolet diſtinctum: fuítque & eſt germana hæc Hippocratis mens & ſententia. Id quò magis intelligatur, notandum ictui oppoſitam eiuſdem oſſis partem intelligi duobus modis. Primò, cùm fractura in eadem eſt oſſis icti ſuperficie, vt ſi parte alterius oſſium bregmatis, quæ eſt ad futuram lambdoidem icta, fiſſa altera ſit quæ eſt ad coronalem. Secundò, cùm non quæ ictum excepit ſuperficies & lamina, ſed quæ ſubiecta eſt, fiſſa extiterit, cuiuſmodi fracturæ genus animaduerti in nobili quodam Equite, turmæ Ducis Strempani. Is dum in diſiecta murorum caſtri Hiſdini, parte propugnaret, glande, tormento manuario miſſa, ictus eſt in bregmate, alioqui caſſide armato. Caſſidem quidem glans impulſa depreſſit, non fidit, imò nec cutem muſculoſam nec cranium, quod ſaltem cerni poſſet, nihilominus ſexto die apoplecticus interiit. Ego verò ſciendi auidus quæ ipſi iuſta interitus cauſa extitiſſet, cranio diuiſo animaduerti, fractam laminam ſecundam teſtáſque ex ſe remittẽtem, quibus tanquam aculeis cerebri ſubſtantia aſſiduè compungebatur, integra interim cranij lamina prima. Simile exemplũ C feci poſteà cernere Capellano Regis, & Caſtellano Reginæ primariis Medicis in Rhotomagenſi expugnatione. Cæterùm curandæ fracturæ huius quintæ ſpeciei methodũ nullam præſcribit Hippocrates, quòd nullis illam indiciis veſtigari poſſe putet, quò fit vt ſæpius ſit lethalis. Eniti tamen nos oportet, vt eiuſmodi fracturæ ſi quando contigerit, ſenſum aliquem & coniecturam habeamus. Raſo ergo diligenter capillitio emplaſtrum imponemus ex pice, tum liquida, tum nigra, cera, terebinthina, puluere ireos & maſtiches: hinc enim ſi quis cutis locus humidior, mollior & tumidior apparuerit, hoc fiſſuram oſſis ſubeſſe erit veriſimile, adeò quod æger, etſi nihil tale cogitãs, cogitur ſubinde manus ei cranij parti admouere. Quibus & aliis ſignis ante commemoratis confirmati, aduocato doctorum Medicorum concilio, & prænuntiato adſtãtibus amicis periculo, ne quis calumniæ ſit locus, audacter cranium terebrabimus: id enim longè ſatius eſt, quàm ægrum latentis mali magnitudine vincendum, breui moribundum deſerere. Sunt vero quatuor fracturæ conditiones, quibus ita decipi Chirurgus poteſt, vt fracto reuera cranio, fracturam tamen nullam ſubeſſe putet. Pri- D ma quando ipſum ſic deprimitur, vt ilico in ſuum locum & natiuam æquabilitatem reſiliat. Secunda, cùm fiſſura ſubeſt capillaris. Tertia, cùm os intro colliditur, extima interim ſuperficie illibata, quod quidem cerni queat. Quarta, cùm altera parte os ictum eſt, & altera fiſſum.

Poſſe etiam Reſonitum in cranij eodem oſſe locum habere.

Hiſtoria.

Cur Hippo. reſonitus curandi rationem nullam ſubiecerit.

Ratio digno ſcendi cranij fracti per reſonitũ

De cerebri commotione, ſeu concuſſione. CAP. IX.

Gal. libr. 2. de comp. medic. cap. 6. & commẽ. ad apho. 58. ſect. 7.

Lib. 5. epid.

PRæTER commemoratas fracturæ ſpecies quibus cerebrum compatitur, aliud affectionis genus præter naturam, à cauſæ pariter externæ violento incurſu, ipſum inuadit: commotionem cerebri ſeu concuſſionem appellant, vnde ſimilia quæ ex cranij fractura emergunt ſymptomata. Commotionem inferunt caſus ab alto in corpus ſolidum & durum, ictus obtuſi & graues, vt ſilicis, clauæ, lanceæ, bõbardæ, aut tonitru fragor, imo etiam manus illiſio. Sic enim vt narrat Hippocrat. virgo illa pulchra Nerij filia

A rij filia, cùm esset annorum viginti, à muliercula amica ludente, lata manu percussa est in sinciput, & tunc quidem vertigine capta est, & sine spiritu erat, & cùm ad domũ venisset, statim febris vehemens ipsam corripiebat, & caput dolebat, & rubor circa faciem erat. Septima die circa aurem dextram pus processit graueolens, subrubrum, amplius cyatho, & videbatur sibi melius habere, & alleuata est. Rursus augebatur febris, & in soporem deferebatur, & loqui non poterat, & faciei pars dextra trahebatur, & difficulter spirabat, & conuulsio ac tremor aderat, & lingua detinebatur, & oculus stupidus erat: nona mortua est. Notandum verò quòd capite etiam cassíde munito, ictus tamen violentia concusso venas & arterias disrumpi posse, non eas modò quæ per suturas subeunt, sed illas etiam quæ inter geminas laminas ad diploën spargun-tur, tum vt crassam meningem cranio alligarent, quò liberior esset cerebro motus, tũ vt eidẽ cranio medulla carenti succũ alimentariũ, quó nutritur, id est sanguinẽ deferrent, vt in Anatome diximus. Hinc verò sanguinis inter caluam & mẽbranas, aut inter mẽbranas & cerebrũ decurrentis effluxus: ibi verò cõcretus sanguis, magnos do- *Cerebri cõmotio obrupta ipsius vasa.* *Signa.*

B lores mouet, & oculi occæcãtur, vomitus cietur cõpatiente affectui cerebri vẽtriculi orificio, per neruos sextæ coniugationis qui à cerebro in id, indéque in totam ventriculi capacitatem effunduntur: quò fit vt offensionis particeps contrahatur in sese, & mox velut inuertatur ventriculus: vnde primo quidem sequitur, eorum quæ ipsius capacitate concluduntur exclusio, inde verò eorum etiam quæ in ipsum ex partibus vicinis & communibus affluere & allabi possunt, vt iecore & vesica fellea: ex quibus omnibus bilis insita velocitate & leuitate ad motum qui sursum fit agilior, prima & copiosior excernitur: quæ vera ratio eius vomitus existit, qui ad cranij fracturas & cerebri concussionem sequi solet. Aliquanto post membranas, cerebrúmque ipsum corripit inflammatio, quam excitat sanguis corruptus & putridus, vasis ictus violentia ruptis expressus, & per cerebri substantiam effusus. Eiusmodi inflammatio partium cõtinuatione cordi, & toti corpori communicata febrem accendit. Febris verò cerebri alteratione, delirium accersit: ad quam si per eiusdem cerebri alienationem sequatur stupor, pessimè cum ægro agitur, ex sententia Hippocr. in capitis ictu obstupescentia *Celsus.* *Causa vomitus capite vulnerato.* *Vomitus biliosi ratio.* *Aph. 14. sect. 7.*

C & desipientia malum. Quòd si ad hæc mala cerebri succedat sphacelus & corruptio, cum ingenti spirandi difficultate propter impeditam facultatem animalem, quæ à cerebro mouendi vim, musculis thoracicis, respirationis instrumentis impertit, mors sequatur necessum est. Horum accidentium magna pars apparuit in fœlicis memoriæ Henrico Rege, paulò antequàm è viuis excederet. Is compositis Galliæ rebus, & pace cum finitimis parta, dum filiæ & sororis nuptias celebri & festiuo hastiludiorũ exercitio festiuiores reddere conaretur, procurrens & ipse in catadromo pyxidata lãcea adeò grauem ictum pectore excepit, vt ictus violentia, lamina ductilis qua è galea prospicitur, surrigeretur, & dissultantis in frusta lanceæ truncus supra dextrum supercilium impingeretur, cutísque musculosa frontis ad minorem vsque oculi sinistri cãthum laniaretur, multis eiusdem trunci frustulis in commemorati oculi substantiam depactis, penitus tamen intactis & illibatis ossibus: fuit verò commoti inde & concussi cerebri tanta vis, vt vndecimo ab ictu die, interierit. Post obitum dissecto cranio in parte ictui opposita ad mediam occipitis suturam effusi, inter crassam & tenuẽ me- *Historia.* *Quæ res moriendi ab ictu necessitatem Regi Henrico attulerit.*

D ningem sanguinis copia comperta est, & corruptæ cerebri substantiæ quantum pollice tegi posset, indicia ex coloris natiui in flauum mutatione, apparuêre. Quæ causæ Regi christianissimo mortis consequutionem attulerunt, non sola vulnerati oculi læsio, vt plerique falso sunt suspicati. Plerosque enim alios vidimus, qui ex longè grauioribus in oculo vulneribus non interiêre.

Recentis est memoriæ domini à Sancto-Ioanne historia. Is in catadromo, ante ædes Guisianas pro tempore posito, confractæ lanceæ frusto digiti longitudinem & crassitiem æquante, per ductilem laminam, qua è galea prouisitur, sub oculo in orbitam subeunte, & trium digitorum latitudine in caput penetrante vulneratus, mea opera præsentibus Medicis Regiis, Valerano & Dureto, adiuuante Iacobo Regio Chirurgo curatus, Dei beneficio conualuit. *Historia.*

Quid ingens illud, & planè memorabile Francisci Lotharingi ducis Guisiani vulnus memorem? Is in Boloniæ vrbis prospectu, lancea ita caput transuerberatus est, vt sub oculo dextro ad nasum cuspis penetrans, per ceruices inter aurem, *Historia.*

vertebráſque exiliret,abrupto violenti ictus impetu , & intrò relicto ferro, tanta con- A
tumacia illic hærente, vt niſi tenaculis veterinariis extrahi inde & auelli nequiuerit.
Quanquam verò ea fuerit ictus rapiditas & violentia , vt contingere non potuerit ſi-
ne oſſium fractura,neruorum, venarum, arteriarum , aliarúmque partium laniatu &
attritu:conualuit tamen Dei fauore generoſus princeps.Ex quo intelligere licet mul-
tos ab exiguis vulneribus mortem oppetere , alios ex ingentibus & penitus magnis,
deſperatíſque conualeſcere. Quorum cauſa euentuum, in Deum quidem humanæ
vitæ authorem & propagatorem præcipuè & primariò eſt conferenda : ſecũdariò au-
tem in temperamentorum varietatem & conditionem . Atque hæc de cerebri com-
motione ſeu concuſſione: qua euenit vt oſſe quidem toto integro manente,intus ex
ictu vena aliqua in cerebri membrana rupta aliquid ſanguinis emittat,qui ibi concre-
tus magnos dolores moueat, quibus oculos obcæcet, ita tamen vt contra id dolor e-
xiſtat,adeò vt eo loco cute inciſa pallidum os,mox ideò excidẽdum, reperiatur, quẽ-
admodum eſt à Celſo proditum . Sequitur vt dicamus qua ratione in commemoratis
cranij fracturis omnibus,prognoſim inſtituere oporteat. B

Cur ex paruis vulneribus plerique intereãt, alii ex magnis minime.

Lib.8.cap.4

De prognoſi in cranij fracturis inſtituenda. CAP. X.

Hip. de vulner. cap.

NVLLA capitis vulnera ſunt negligenda , ac ne ea quidem quæ inciſione vel contuſione ſolam cutem muſculoſam attingunt: multò certè minus cùm fractura cranium attingit:nam ſæpè ad illa omnia horrenda ſequũtur ſymptomata,adeóque ipſa mors, in corporibus præſertim cacochymis & cachecticis,cuiuſmodi ſunt illa quæ lue venerea,elephantiaſi,hydrope, phthyſi, & maraſmo detinentur:talibus enim vulnera ſimplicia haud facilè ac ſæpè nunquam ſanantur:vulnerum enim curatio,vnio eſt,hæc verò niſi naturę robore ex præexiſtẽte laudabili ſanguine non fit:at hecticis & maraſmo obſeſſis,ſanguinis deeſt comeatus : cacochymis verò & cachecticis eiuſdem laudabilis affluxus & prouentus,vtriſque verò naturæ robur, conualeſcentium & à morbo reſurgentium eadẽ fermè ratio eſt . Quæ contundendo , quàm quæ incidendo facta ſunt vulnera , longè difficilius ſanãtur. Fracto cranio,ſuperinductę carnis continuitatem lædi ac ſolui ne- C
ceſſe eſt,niſi in Reſonitu . Oſſa puerorum molliora ſunt, tenuiora, & ſanguineo rore humentia magis quàm ſenum,ideóque putredini magis obnoxia:propterea quæ puerorum oſſibus contingunt vulnera,etſi ex ſeſe & natura ſua facilius ſanẽtur(quia molliora ſunt,quò fit vt facilius agglutinentur, nec agglutinationi materia deeſt idonea, ex ſanguinis conſiſtentia & qualitate laudabilis copia) quàm ſenum,quorum oſſa ſicciora & duriora ſunt,adeóque vnioni,quæ mixtione fit rebellia, ſanguis verò ſeroſus adeóque minus aptum vnionis & agglutinationis vinculum:ſuperuenientium tamen ſæpè ſymptomatum occaſione , putredinis nempe & corruptionis, quæ in calido humidóque corpore facilius oboritur, & in molli teneróque citius propagatur,ſuſpecta magis eſſe ſolent & ſanationi rebellia. Ex cranij fractura lethali, diutius æger vitã trahit hyeme quàm æſtate,quòd illa quam hac tempeſtate natiuus calor ſit vegetior: ſed & æſtate citius humores putrent,quia tum calor contra naturam facilè accenditur & magis exultat,vt ex Hippocrate notatum à pleriſque eſt. Cerebri & meningum vulnera ſæpius lethifera ſunt,quòd hinc muſculorum thoracicorum & aliorum reſpira- D
tioni inſeruientium,actio non rarò interturbetur & intercipiatur , vnde mortis conſequutio. Si capitis vulneri tumor ſuperueniens ſtatim euaneſcat, malum ſignum eſt, niſi fortè euaneſcẽtiæ illius iuſta ſubſit aliqua ratio,vt phlebotomia,purgatio , aut reſoluentium topicorum vſus , vt ex Hippocrate in Aphoriſmis intelligere eſt. Si per vulnerum capitis initia febris oboriatur , nempe quarto aut ſeptimo die quod ſæpius contingit,eius occaſionem à puris generatione exiſtere putandum eſt , vt eſt ab Hippocrate commemoratum. Nec verò tam ſuſpecta eſſe debet eiuſmodi febris,quàm ea quæ poſt ſeptimum diem incidit,quo nempe tempore terminari debet : at ſi decimo, aut decimo quarto die cum frigore aut horrore incidat , periculoſa eſt,quia opinionem facit putredinis conceptæ in cerebro , meningibus, aut cranio, cuius occaſione oboriatur,ſi maximè alia vnà adfuerint ſigna , quæ putredinem ſubeſſe teſtentur, vt ſi pallidus & ſubflauus fuerit vulneris color,qualis carnium lotarum eſſe ſolet . Nam vt eſt apud Hippocratem, Aphoriſ.2. ſectio.7. in oſſe ægrotante , caro liuida malum: id enim

Cur hecticorum & cachecticorum vulnera nõ facilè ſaneſcant.

Puerorum an ſenum vulnera facilius ſaneſcant.

Aphor. 15. ſect. 1.

Aph. 65. ſect. 5.

Aph. 47. ſect. 2.

A id enim coloris extinctionem portendit, cuius occasione viuidus, vel moderato rubore suffusus partis color, emoritur & languet, & eliquata circumstante carne pus viscidum adhæret. Hanc ferè dispositionem excipit peior alia, qua vulnus aridum & siccum, salitarum carnium instar apparet, nihil saniei remittens, liuidum & atrum, vnde ossis corruptionem ominari licet, si præsertim exasperetur, cùm antea lene esset & æquabile: exasperatur enim cum caries ipsum inuadit: sed & procedente amplius carie liuescit & denigratur, resudante insuper ex ipsa diploë sanie, vt in multis obseruaui, quæ omnia extincti iam caloris, adeóque propinquæ mortis indicia sunt: at si eiusmodi febri, occasio sit ab erysipelate quod iam adsit, vel in propinquo existat, minus terrifica esse solet. His verò indiciis intelliges ab erysipelate & biliosæ materiæ confluxu febrem esse, nempe si tertianarum typum seruet, si cum rigore inuadat, atque sudore terminetur paroxysmus, si non ante terminetur quàm in pus versa aut resoluta sit materia biliosa, si vulneris labra subtumida existant, vnaque tota facies, si oculi flammei sint, si ceruix & maxillæ adeò rigeant, vt vix caput contorqueri vel os B diduci possit, si mordicantis aut pungentis doloris, si caloris summa sint omnia, & longè quàm in phlegmone maiora. Erysipelatosa autẽ eiusmodi dispositio à tenui & feruido sanguine genita, in faciem potissimum inuolat, duabus de causis. Prima quidem propter insitam humori bilioso leuitatem, altera propter cutis eatum partium raritatem. Eiusmodi affectionis curatio duo sibi proponit, euacuationem, & cum humectatione refrigerationem. Si sola bilis tumorem hunc committat, haud facilè mittendus sanguis, sed cholagogis agendum. Si erysilepas sit phlegmonodes, è cephalica partis magis affectæ, phlebotomia peragenda, adhibito in consilium semper medico. Vniuersalibus peractis, refrigerantia & humectantia admouenda, cuiusmodi sunt solani succus, semperuiui, portulacæ, lactucæ, vmbilici veneris, lenticulæ palustris, cucurbitæ: proderit & litus ex acetosa in aqua communi ad manipulos duos cocta, tritáque, & per setaceum traiecta, addendo vnguenti rosacei, vel populeonis portionem aliquam: eiusmodi & alia remedia sæpius & tandiu erunt renouanda, quousque calor contra naturam extinctus fuerit. Abstinendum verò diligenter erit C ab vnctuosis & oleosis omnibus, quia facilè inflammantur, vnde mali incrementum. Hinc ad resoluentia veniendum erit. Cæterum humorem intus foras propelli bonũ est: contra verò foris intro remigrare pessimum, vt experientia, & Hippocratis authoritas testantur. Si quando os purulentum euaserit, pustulæ per linguam extuberant ex acris saniei per palati foramina in subiectam linguam stillicidio, & mora: hócque apparente symptomate pauci euadunt. Lethale etiam est à capitis ictu mutum & stupidum, id est apoplecticum fieri: id enim non ossis modo, sed etiam cerebri læsi indicium est. Sæpè verò eousque cerebri peruadit læsio, vt ex corruptione, sphacelum ipsi inducat, quo in casu, præterquàm quod omnibus lingua pustulis exurgit, aliis cum stupore & aphonia mors aduenit, aliis cum partis oppositæ conuulsione, nec quemquam cum eiusmodi symptomatum alterutro ex capitis vulnere mortuum animaduerti, qui diducto à morte cranio cerebri substantiam sphacelo obsessam non comperuerim.

Vulnera arida aspera, liuida, & nigra mala.

Febris ab erysipelate indicia.

Cur erysipelas faciẽ præsertim occupet.

Curatio erysipelatis in facie orti.

Cur oleosa vitanda in erysipelate faciei.

Aph. 25. sect. 6.

Signa lethalia in capitis vulneribus.

D

Cur ex capitis vulnere, cerebro læso, partis oppositæ sequatur conuulsio.

CAP. XI.

QVÆSITVM hucvsque à multis est, nondum tamen quod sciam satis explicatum, cur conuulsio in capitis vulneribus, superueniat parti quæ est ictui opposita. Itaque visum mihi est seorsim hoc loco controuersiã illã definire. Mea sic ratio est in parte sana id superuenire symptomatis genus per inanitionem & siccitatem: inanitionis autem & siccitatis partis sanæ seu oppositæ causa duplex est, eáque omnis in parte vulnerata: dolor nempe, occasione inflicti vulneris, & spirituum, humorúmque eo loci concursus, tum ratione doloris attrahentis, tum naturæ, præsidia sua, ad afflictam partem, impetu suo, transmittentis. His ex causis pars sana exhausta spiritu & humore facilè conuellitur. Sic enim Galenus scribit, naturæ opificem Deum triplicem corporum nostrorum substantiam spirituosam eo concordiæ nexu & fœdere, per meatuum productiones colligasse, venas nempe, neruos, & arterias, vt si vna ex his partem aliquam deserat,

Conuulsio à siccitate.

Siccitatis conuulsificæ causa duplex.

Lib. 4. de vsu part.

reliquæ mox illam negligant: quò fit vt ipsa langueat, & sensim nutritionis defectu A emoriatur. Quod si quis obiiciat naturam corpus geminum effecisse, eo consilio vt vna parte læsa, altera superstes & incolumis vitæ sufficeret & necessitati, negabo id in vasis & ductibus corporis veritatem habere axioma. Non enim vasa vbique geminauit: vnica enim vena cerebri & membranarum eius nutritioni est destinata, ea nēpe quam torcular nominant, per quam scilicet pars sinistra læsa, dextræ & sanæ partis alimentum potest exhaurire, illáque occasione conuulsionem à siccitate ipsi inferre: verum quidem est quod quando in oppositis partibus musculi congeneres sunt pares magnitudine, robore, & numero, vnius partis resolutio, ex euentu conuulsionem facit alterius: at in cerebro non ita fit. Cerebri enim geminæ partes, dextra & sinistra ipsæ per se quod sui muneris est sine oppositæ consensu, conspiratione aut commercio exequitur: aliàs enim sequeretur, vt paralysis propriè dicta, id est dimidij totius corporis, quæ fit resolutionis causa, nempe mollificatione vel obstructione, in cerebri parte alterutra existente, inferret vnà secum conuulsionem partis oppositæ. Cuius tamen rei falsitatem quotidiana experientia conuincit. Ratum ergo illud esse debet B in vulneribus capitis quæ cerebro læsionem inferunt, causam cur pars sana seu opposita conuellatur, esse inanitionem, seu exhaustum, & atrophiam. Franciscus Dalechampius in Chirurgia gallica aliam huius quæstionis rationem reddit, vt, inquit, veritas propositionis illius stet & retineatur, supponendum est conuulsionem illam partis oppositæ ab Hippocrate commemoratam, tum demum & solum contingere, cùm propter inflammationis in parte cerebri læsa magnitudinem, quæ iam corruptionem, gangrænámque cerebro intulit, ac meningibus, móxque sphacelum cranio illatura est, ad mortem morbus terminari debet: in hoc enim, & his conditionibus definito morbi statu; necesse est sensum motúmque in parte obsessa perire, quemadmodum ex aliis gangrænis contingere cernimus per natiui caloris extinctionem. Necesse insuper est eiusdem inflammationis seu phlegmones magnitudine spiritus animalis canales ita obstrui, vt inde ad eiusdem lateris subiectas & cerebro vicinas partes influere ipse nequeat: ac etsi illabatur, vt fit inutilis sentiendi & mouendi viribus ac facultati deferendæ: nempe putridorum & gangrænosorum vaporum admixtione in- C fectus & alienatus. Quò fit vt pars vulnerata, sensu orbata, minimè irritetur ad eius quod molestum ipsi esset, si sensus constaret, excretionem, quare nec nerui inde orti conuulsione tententur & contrahantur. Efficitur insuper vt quoniam iidem illi nerui spiritus animalis præsentia & fulgore priuantur, paralysi pariter partes eiusdem lateris motum & sensum inde haurientes detineantur, fit enim paralysis, vel secto neruo, vel obstructo, vel tenui & aquoso humore madefacto & mollificato, vel aliqua vehementi intemperie, ita affecto, vt spiritum animalem excipere nequeat. Quod verò spectat ad partem oppositam & eius conuulsionem, scitum illud & ratum est, apud omnes conuulsionem fieri, vel à repletione quæ neruos in latitudinem distendens decurtat, vel ab inanitione cum natiuo & primigenio ipsorum neruorum humido consumpto, propria eorundem substantia reficcata corrugatur & contrahitur, vel à vaporis alicuius aut saniosi & mordacis humoris vellicatu & acrimonia, aut doloris vehementia. Ita enim epilepsiam inuadere scimus ab exhalatione venenata, à pede ad cerebrum elata. Scimus etiam in punctura neruorum oboriri conuulsionem, D cum puncturæ obserato orificio suppressus illic hæret acris & saniosus humor, in neruorum verò vulneribus neruo aliquo ex dimidio secto, doloris acerbitate conuulsio accidit. At verò in parte opposita duæ eiusmodi cōuulsionis causæ insunt insigniter. Putridus scilicet & cadauerosus vapor, à parte cerebri læsa & gangræna obsessa, exhalans: & insuper ab eadem parte affecta & gangrænosa virulenta acris & mordax sanies, in oppositam sanam exudans, cuius saniei vt cacoëthiam Hipp. designaret, in signorum vulnerati capitis lethalium commemoratione, Ichoris nomine expressit: & libro de Fracturis Dacryodes, & non Pyon id humoris genus nominauit. Nihil igitur mirum est si pars opposita, sana sensu exquisito & integro prædita, offensáque vtriusque materiæ, tum vaporosæ, tum saniosæ appulsu, viribus vsa suis, quantum potest contendat & concutiatur ad expulsionem rei molestæ: hanc concussionem, vt quæ frustra suscipiatur morte iam propinqua existente, & natura morbi dominatu detenta, sequitur conuulsio, quemadmodum in epilepsia cernimus. Sic (inquit, Dalechampius) de Hippocratis & Auicennæ illa propositione, meo iudicio est statuendum.

Qui intelligēdum corpus esse geminum.

Axioma medicum.

Ratio ex authoris mēte.

Dalechampij sententia.

Causæ quatuor paralysis.

Conuulsionis causæ.

A dum. At subiungit idem, in capitis vulneribus haud lethalibus, adnotant pragmatici alias paralysi partem læsam detineri, conuulsione verò sanam, alias contra læsam conuulsione, sanam verò paralysi: alias vtramque vel conuulsione vel paralysi: alias alterutram vel conuulsione vel paralysi occupari, altera ab vtroque vitio immuni: quorū omnium causas exponere non est huius loci. Huc vsque Dalechampius. *In capitis vulneribus minimè lethalibus qualiter paralysis & cōuulsio superueniant.*

Signorum in capitis vulneribus lethalium epilogus.
CAP. XII.

ERGO vt ad institutum sermonem redeamus: certò moriturum ægrū prædicere licebit, cum rationis & iudicij vi peruersa desipit, cum memoria aboletur, cum lingua fit incontinens, cum caligant & obscurantur oculi, cum aures obsurdescunt, cum vel à lecto præcipitē se dare vult, vel in eo iacet immobilis, cum febris continua est cum B delirio, cum pustulis lingua extuberat, cum ipsa præ siccitate finditur & denigratur, cum vulnus inarescit & nihil aut parum admodū remittit, cum color vulneris ante floridus salitæ carnis colori similis fuluus iam & subliuidus emoritur, cum vrina & alia excrementa supprimuntur, cum paralysis, cōuulsio, apoplexia, denique & crebra contumáxque cum pulsu formicante syncope inuadit. Eiusmodi signa omnia alias statim à vulnere inflicto apparēt, alias aliquot demū diebus postea: cum igitur cerebrum ipsius incisionis seu fissuræ, contusionis, compressionis, puncturæ, cōcussionis aut cuiusuis alterius fracturæ impetu læditur & vulneratur, commemorata signa primis statim diebus apparent: at cum nisi multis post ictum diebus non comparent, à cerebri inflammatione & phegmone putrescētis sanguinis in ipsum effusi occasione orta, esse & apparere illa licet intelligere. Id verò obiter adnotandum quod etiam ad prognosim spectat, carnem in omnibus capitis partibus facilè regenerari & induci, excepta frontis ea parte, quæ paulum super id existit quod inter supercilia est, vt per omnem ætatem sit exulceratio, quæ linteolo medica- C mentum habente contegenda sit. Credo quod eo loci interna subsit in osse cauitas, quæ ad nasi cribrosa ossa pertingit aëris plena, à quo carnis inductio impediatur, vel quod eo loci os valde densum sit, vt vix inde satis succi alibilis exudare possit, qui regenerandæ carni sufficiat: adde quod in id vlcus magnus fit excrementorum, quæ alioqui per oculos & nares efferrentur, confluxus, qui vlceris exsiccationem, adeóque sanationem intercipit. Hinc certè contingit vt si sic affectum ægrum iubeas ore & naribus interclusis expirare, aër spiritúsue ab vlcere tanta vi erumpat, vt accensam admotámque crassiusculā candelam facilè extinguat. Quod sanctè affirmo me obseruasse in quodam, quem ob os frontis fractum & depressum eo loci terebrare necesse habueram.

A functionibus læsi lethiferi tromatis signa.

Ab habitu corporis.

A tempore quo talia signa apparent.

Celsus li. 8. cap. 4.

De signis secundi iudicij in capitis vulneribus.
CAP. XIII.

D CONTRA verò salutaria signa sunt non febrire ægrum, mente constare, ad oblata benè habere, somnum iucundum inire, ventre molli existere, vulnus colore florido & natiuo renidere, pus coctum ac laudabile deponere, & crassæ meningis motum liberum esse. Notandum tamen quod à veteribus est proditum, & experientia confirmatum, in cranij fractura neminem extra aleam & periculum positum censeri debere, nisi post exactum diem centesimum. Quare Medicum de ægro eousque sollicitū esse decet, nempe vt qualiter se habeat in cibo, potu somno, & venere, rebúsque aliis consideret. Diligenter verò æger à frigore sibi caueat: multi enim ex vulneribus capitis sanati, frigore imprudenter admisso, in vitæ discrimen adducti sunt. Aduertendum autem callum quo cranij ossa ferruminantur ferè quadraginta aut quinquaginta dierum spatium ad sui perfectam coagmentationem & concretionem, requirere. Quā-quam reuera certus dierum numerus præfiniri non possit, propter corporum aut tēperamentorum varietatem. Iuuenibus enim citius, senibus tardius absoluitur, atque hæc de prognosi sufficiant. Nunc de cura tum vniuersali tum particulari quàm

Quando tuti à tromate ægri.

Frigus cauendum.

Quanto tēpore occalescat, capitis vulnus.

breuiſſimè & dilucidiſſimè fieri poterit agendum. Itaque à generali ducto initio, diætam in primis conuenientem ex rerum ſex non naturalium moderato vſu præſcribemus. A

De Fracti cranij & ſymptomatum quæ ipſo fracto ſuperuenire ſolent, cura vniuerſali. CAP. XIIII.

Aër qualis eſſe debeat.

PRIMA cura ſit vt æger in aëre temperato contineatur: ac ſi quidem is exſeſe & natura ſua talis non fuerit, arte corrigendus erit. Nempe hyeme ignis in conclaui excitabitur, iſque luculentus ne fumus ſternutationem & alia accidentia prouocet, feneſtris & ianuis diligenter obſeratis, aditus ventis intercludetur: quandiu curationis ergo reclusum vulnus eſſe oportebit, præſto ſeruus aderit qui labrum æneum prunis ardentibus plenum, vel candentem ferream laminam ea altitudine vulneri ſuperpoſitam continebit, vt caloris vis moderata ad vulnus perueniat, & aëris ambientis frigus, effuſi inde B caloris aſpiratione corrigatur. Eſt enim Hippocratis ſententia frigus inimicum cerebro, oſſibus, neruis, & ſpinali medullæ: inimicum etiam vlceribus exiſtit, dum ipſorum excrementa ſupprimit, quæ ſuppreſſa non modo ſuppurationem remoratur, ſed etiam exedendo ſinuoſa ipſa reddunt. Itaque rectè Galenus admonet arcendum eſſe frigus à cerebro, non modò in, ſed etiam à terebratione. Non enim aliunde maius & certius damnum fracto cranio contingere, quàm ab imprudentibus, admiſſo aëre. Nam ſi aër cerebro calidior eſſet, haud inde cerebrum refrigeraretur, at qui æſtate media ſi cerebrum ad aërem, qui tum calidiſſimus eſt, renudetur, refrigeratur: ac niſi calidis ſuccurratur noxam contrahit: hæc Galeni ſententia eſt, ex qua licet intelligere multos fracto cranio imprudentis curationis vitio potius, quàm fracturæ magnitudine interire. Cæterum (ſuis linamentis, pannis, ſpleniis, faſciiſque tecto vulnere) ſi quæ ſubſit in aëre maior caliditas, quàm vt ipſam æger, alioqui moroſus, ferre poſſit, corrigetur, conclaui, aqua frigida, oxycrato, ſalicis, & vitium ramalibus, conſperſo. Nec ſat eſt aërem frigidiorem vitauiſſe, niſi & lumine plus æquo illuſtratum vitaueris, quouſque maximè maligna & metuenda in hoc morbo accidentia exceſſerint. C

Aph. 18. ſect. 5.

Li. 8. de vſu part. cap. 2.

Aër etiam æſtiuus cerebro frigidior.

Maioris luminis incommoda.

Maius enim lumen ſpiritus diſſipat, dolorem auget, febris & aliorum ſymptomatum exacerbationem infert. Vino penitus interdicit Hippocrates, itaque eius loco ægro potus erit aqua decoctionis hordei, aqua ſimplex, cocta, iulepo roſaceo, ſyrupo violaceo, acetoſo & ſimilibus temperata: aqua in qua mica panis maduerit, hydroſacchara, ſucco limonum, & mali citrei addito, aliiſque ſimilibus prout dabunt ſe ægri facultas, & palatum. In eiuſmodi potu conſiſtet quoad à prauis ſymptomatis ſecurus fuerit, quod fere contingit intra decimum quartum diem. Cibus erit panatella, ptiſana, vitato amygdalato: dicuntur enim amygdala vapore caput implere & dolorem inferre: prima damaſcena elixa, vuæ paſſæ, vuæ damaſcenæ cum ſaccharo & pauco cinamomo (quod conſolando ſtomacho & exhilarandis ſpiritibus mirificam vim habet) conditæ: pulli gallinacei, columbacei, caro vitulina, hœdina, lepuſculorum, auicularum campeſtrium, phaſianorum, merularum, turturum, perdicum, turdorum, alaudarum, & eiuſmodi euchimorum animalium cum lactuca, portulaca, oxalide, borragine, bugloſſo, cichorio, endiuia, & ſimilibus elixa valdè vtilia in hoc caſu alimenta eſſe cenſentur. Si quando carnibus illis aſſis vti volet, poterit, modò inſuccentur omphacio, malorum aranciorum, citreorum, limonum, granatorum & acetoſis ſuccis, nunc his, nunc illis pro palati & facultatum ratione. Si quis eſt qui piſcibus delectetur, ipſi trutta, cobites fluuiatilis, luſcius & ſimiles in aqua viua & pura haud cœnoſa enutriti, erunt deligendi, olera vitabit, & legumina omnia, quod caput tentent & impleant, à paſtu vtile erit tragetam communem mandere, vel anizum, fœniculum, & coriandrum condita: conſeruam etiam roſarum aut cydoniatum ad conſtringendum ventriculi orificium, ne vaporibus inde ſurſum elatis lædatur caput. Puerile corpus crebrius, ſed parcius erit cibandum. Non enim pueri vt ætate prouecti ferre poſſunt inediam, quia plus habent calidi innati: quocirca pluribus egent alimentis: ſic & hyeme, quia ventres quàm æſtate ſunt calidiores, copioſiora alimenta adhibenda erunt cuiuſuis ætatis hominibus. Poſt decimum quartum diem ſi neque febris, neque quicquam aliud prohibeat, vinum modicum exhiberi poterit D

Potus qualis eſſe debeat.

Amygdala cephalalgica.

Piſces ſalubres in eſu.

Aph. 13. & 14. ſect. 1.

Aph. 15. ſect. 1.

A poterit, ſenſimq́ue cibus augeri: ad cuiuſque tamen naturam, robur & conſuetudinem accommodatè. Somnum diúrnum quàm maximè poterit, vitabit, niſi fortè phlegmone cerebrum aut meninges inuaſerit. In hoc enim caſu ſomnum interdiu, præſertim ab aurora ad meridiem inire præſtabit, hac namque diei tempeſtate, vt & Vere ſanguis in corpore dominatur, Hippocratis ſentẽtia. Eſt verò notius quàm vt dici debeat ſanguinem per vigilias in habitum & ſuperficiem corporis effundi: ſomno cõtra intro ad partes nobiles cor & hepar reuocari. Quare ſi cũ hoc quod ſolis exortu ſuo radios in terram effundentis vi ſanguis in corporis habitum effunditur, rurſum vigiliarũ impetu & motu magis magiſque effunderetur, multa fieret inflammationis in cerebro & meningibus acceſſio. Ergo ſatius erit tum maximè ſanguinis in corporis habitum excurrentis impetum ſomno ſiſtere, cùm furere & viam illam effrenatius affectare videbitur. Vigiliæ pariter moderatæ eſſe debent: nimiæ enim cerebri & habitus vniuerſi corporis temperiem vitiant, cruditates, dolores, & capitis grauitates inuehunt, vulneráque arida & maligna reddunt. Quòd ſi ſomnum inire nequeat

Cur inflãmato cerebro ſomnus diurnus prodeſt.

Lib. 2. epid.

Immoderatarum vigiliarum incommoda.

B æger propter inflammationis cerebri & meningum vehementiam, iubet Galenus perfundi, oblinire, inungi caput, nares, tempora, & aures ex refrigerantibus & humectãtibus, talia enim cerebrum & eius membranas plus æquo incaleſcentes ſtupefaciũt & ſoporant. In hanc igitur rem inungentur tempora vnguento populeone, vel roſato, cum oxirrhodino aut oxicrato: naribus ſubinde admouebitur ſpongia madefacta in decocto ſeminis papaueris albi aut nigri, corticis mandragoræ, ſeminis hyoſciami, lactucæ, portulacæ, plantaginis ſolani, & ſimilium. Parari etiam poterit iuſculum vel hordeatum, in quo infundetur emulſio ſeminis papaueris albi: vel parabitur potus ex ℥ j. vel ℥ j. ß. ſyrupi papauerini, cũ ℥ ij. aquę lactucæ: his vtetur æger horis quatuor à paſtu, vt prouocetur ſomnus. Somnus enim coctionem magnopere adiuuat, triplicis ſubſtantiæ effluuium, per vigilias factum, reſarcit, dolores lenit, laſſos reficit, iras & mœrores mitigat, rationem ſede motam reſtituit: vt his de cauſis omnino neceſſe ſit, ægro ſomnum prouocare. Si plethoricus fuerit æger, minuatur plethora ſanguinis detractione, purgatione, aut tenui diæta, pro eius qui præerit Medici

13. meth.

Hypnotica.

Somni commoda.

C arbitrio. Cæterùm fortes purgationes in huius generis vulneribus, præſertim per initia, ſunt vitandæ, ne concitatis humoribus, febris, inflammatio, dolor, & alia eiuſmodi ſymptomata exacerbentur. Phlebotomia verò non modò pro ratione copiæ ſanguinis, Galeni iudicio, facienda eſt, ſed etiam pro ratione magnitudinis morbi præſentis, aut impendentis, ad diuertendum & reuellendum eum qui influit humorẽ per contraria: ad eum qui iam impactus eſt per ipſam partem vacuandum, aut per proximam deriuandum. Ergo exempli gratia, ſi pars capitis dextra vulnerata eſt, ſecabitur cephalica vena dextri brachij, niſi ingens plethora Baſilicam aperiri impe-ret, vel Medianam: quamquam ſi neutra commodè diuidi poſſit, Baſilica etiam minime plethorico corpore erit aperienda. Eadem ratio eſt vulneris ſiniſtro cranio inflicti: id enim longè ſatius eſt propter fibrarum rectitudinem, quàm ex oppoſita parte ſanguinem detrahere: in quo opere faciundo diligens erit virium ægri habenda ratio, admota manu pulſui, niſi præſens adſit Medicus, penes quem huius rei iudicium omne eſſe debet. Pulſus enim virium certiſſimus eſt iudex, Galeni ſententia. Qua-

Li. 4. meth.

D re mutationes eius & inæqualitates ſunt conſiderandæ. Nam vbi primùm paruus & tardior apparuerit, vbi tenuis ſudor frontem imbuerit, vbi cardialgia oboriri cœperit, cùm vomendi aut etiam exonerandæ alui deſiderio & oſcitationibus, coloriſque mutatione & labiorum pallore, quàm primùm ſiſtendus erit ſanguinis curſus, obſerata vena: aliàs vnà cum ſanguine ne vita vaneſcat periculum eſt: hinc æger pane in vino intincto & ore ingeſto, narium & temporum ex forti aceto litu, ſupinóque decubitu eſt reficiendus. Impacti verò & coniuncti humoris portione pars exonerabitur leui laborum vulneris ſcarificatu, vel admotis hirudinibus. At deriuabitur apertis venis illis quæ ſunt vulneratæ parti proximæ, nempe vena pubis, vel frontis media, vel temporum, vel iis quæ ſunt ſub lingua: ſed & cucurbitulæ aliàs cum ſcarificatu, aliàs ſine ſcarificatu ſcapulis erunt affigendæ, nec toto curationis tempore totius corporis, capite excepto frictiones diuturnæ & fortes cum linteis aſperiuſculis erunt omittendæ: hæ enim vel hoc nomine proficient, quòd materias quæ per halitum ſurſum ad caput alioqui efferrẽtur, deorſum reuellent: cuiuſmodi certè materiæ in corpore iacente & conſuetæ exercitationis vſu ac beneficio orbato, cumulari maximè

Lib. de cur. per ſanguinis miſſion.

Frictionum vſus.

ſolent. Quantum verò ſanguinis detractio ad minuendam & mitigandam cerebri A vel meningum in capitis vulneribus inflammationem valeat, ſequenti & notando exemplo fiet manifeſtum. Nuper fui vocatus ad ſuburbia diui Germani, quì illic iuuenem octo & viginti annos natum in ædibus Ioannis Martialis ad diui Michaëlis inſigne inuiſerem. Erat iuuenis ille ex domeſticis Doraduri Oëconomi Thalaſſiarchæ à Brionio. Pronus in bregma ſiniſtrum ſuper durum marmor deciderat: inde illi vulnus contuſum ſine vlla cranij fractura: cúmque ſanguineo eſſet temperamento, vulneris occaſione, ſeptima die febris inuaſit cum delirio continuo & inflammatione, ſeu phegmonoſo tumore læſi pericranij. Idem ille tumor partium continuatione & ſympathia vniuerſum caput & ceruices occupans, in tantam ſe molem ſuſtulerat, vt obliteratis faciei lineamentis, nec à familiaribus agnoſci, nec loqui, nec audire, nec denique deglutire quidquam niſi valdè liquidum poſſet. Quibus animaduerſis etſi ſcirem pridie, qui erat morbi dies octauus, à Germano Agace eiuſdem ſuburbij Chirurgo detractum ipſi fuiſſe ad quatuor vaſcula ſanguinem, expenſa tamen ægri ipſius virium integritate & cõſtantia, phlebotomiam repetere viſum eſt: itaque ſanguinem B ad quatuordecim vaſcula ipſi vna illa vice detraxi: ſequenti die cùm rediuiſſem, neque febrem vllúmve commemoratorum ſymptomatum remiſiſſe quidquam intuerer, imò potius exacerbata omnia, repetita phlebotomia, quatuor illi ſanguinis vaſcula ex tempore detraho, quæ duorum & viginti vaſculorum numerum conficerent: die ſequenti cùm ne adhuc quidem quidquam minuiſſe accidentia animaduerterem, nõ ſum ipſe auſus quam quartò meditabar ſanguinis detractionem priuati conſilio exequi. Itaque Violanium Doctorem Medicum famatiſſimũ ad ipſum deduco, is vbi primum pulſum admota arteriæ manu attigit, certus ex illius vehementia de ægri viribus, expenſa inſuper, quæ ſe oculis videndam obtrudebat inflammationis & tumoris magnitudine, extemplo ſcalpellum expediri, & venam aperiri imperauit. Cùm verò de induſtria cunctarer, diceréque iam illi duo & viginti ſanguinis ſubducta vaſcula fuiſſe, tum ille, eſto: plura detracta fuerint licet, nõ propterea tamen ab incœpto deſiſtendum: cùm præſertim mittendi ſanguinis duæ quæ ſummæ habentur indicationes adhuc ſuperſint, nempe morbi magnitudo, & virium conſtans robur. Lætus C igitur tria ipſo præſente ſanguinis vaſcula detraho, plura detracturus, niſi id conſilium in horas pomeridianas remiſiſſet: reuerſus ergo à meridie duo denuo ſanguinis vaſcula impleo, omnino vt ſeptem & viginti vaſcula quinque vicibus quatuor dierum ſpatio iuuenis illius ſanguine redundarint, nec id ſine ſummo eius commodo. Nam quæ ſubſequuta eſt nox, fuit illi valdè placida, ſub meridiem febris dimiſit, tumor inſigniter reſedit, inflammationis ardor reſtrinctus eſt in omnibus partibus, niſi fortè in ſuperioribus palpebris & auricularum lobis, in quibus abſceſſus factus magnam effudit puris copiam. Hanc ego hiſtoriam eo concilio recitaui, vt puerilem permultis metum de mittendo ſanguine in virium conſtanti robore tollerem, vtque innoteſceret quàm ſit promptum & certum id capitis cerebrique inflammationum remedium.

Historia.

Duæ principes mittẽdi ſanguinis indicationes.

Itaque ad rem de qua inſtituta eſt diſputatio redeuntes, notandum nihil æquè vitandum eſſe in fractura cranij quàm venerem: nonmodò quo adhuc tempore morbus præſens eſt, ſed etiam diu poſt ipſum exactum. Nam in exiguo ſeminis corpore multi ſpiritus continentur, & maxima ſeminis portio à cerebro defluit: hinc ergo facultatum quidem omnium, ſed animalis præſertim exolutio, vnde factam mortis conſequutionem in exiguis capitis vulneribus, etiam abſoluta agglutinatione & vnione, aliquoties animaduerti. Vitanda inſuper animi pathemata omnia, quia ſpirituum cõtractione aut diſſipatione maximas in animis, corporibúſque turbas excitent. Locus ægro deligendus eſt ab omni quantum fieri poteſt ſtrepitu remotus, nolarum nempe & tintinabulorum, fabri ferrarij, vietoris, capſularij, viarum per quas curribus & quadrigis actus eſſe ſolet: ſtrepitus enim dolorem auget, febrem accendit, & alia multa ſymptomata inuehit. Memini cùm eſſem Hiſdini, quo tempore hoſtilibus Caroli Quinti copiis cinctum teneretur, quòd interim cùm tormentis æneis murus pulſaretur, fragor ex bombardis bellicis ſublatus, tantum doloris cruciatum ægris quidem omnibus, ſed præſertim capite ſauciatis excitabat, vt dictitarent videri ſibi ad ſingulas machinarum igniuomarum diſploſiones, verberibus ſe & fuſtibus crudeliter qua parte vulnera inflicta erant, cædi: & certè hinc adeò recandeſcebant vulnera, vt multus per ipſa tum ſanguis ſtillaret, & dolore, febréque exacerbatis multo cum gemitu expirare D

Veneris capite vulnerato incommoda.

Quantum noceat ſtrepitus fracto cranio.

Hiſtoria.

A mitu expiraré cogerentur. Hæc de cura vniuerſali ſufficiant, nunc ex veterum monumentis de particulari agendum.

De Vulnerum capitis & cutis muſculoſæ cura particulari. CAP. XV.

INITIVM ducamus à vulnere ſimplici, ad eius curationem ſcopus vnicus propoſitus Chirurgo eſſe debet, nempe vnio: niſi enim vulnus ad cranium peruenerit, eodem cum reliquis partium corporis noſtri carnoſarum vulneribus, curatur modo. At ſi compoſitum fuerit, quot erũt complicationes, tot ſuggerent ſe indicationes. In his habenda ratio ordinis vrgentioris & cauſæ. Ergo ſi vulnus ſimplex fuerit & ſuperficiarium, primum circumradendus capillus, inde apponendum medicamentum ex oui albumine, bolo armenio & aloë: Sequenti die emplaſtrum de ianua vel de grátia dei applicandum, quo-
Vlceris in carneo & parte ſimplicis indicatio.

B uſque perfectè coiuerit vulnus. At ſi profundius ſit, & vſque ad pericranium peruenerit, non errauerit Chirurgus qui ſecundo apparatu, digeſtiuum, quod vocant medicamentum in ipſum immiſerit, quod fit ex terebinthina veneta, vitellis ouorum, oleo roſaceo, & croci tantillo, tam diu id vſurpabitur quoad ſaniem vulnus reddiderit: tũ enim digeſtiuo illi addẽdum mel roſaceum & farina hordei. Hinc ad ea medicamenta tranſeundum, quorum compoſitionem nihil oleoſum, nihil vnctuoſum ſubit, quale eſt hoc, ℞. terebinth. venetæ ℥ ij. ſyrupi roſ. ℥ j. puluer. aloës, myrrhæ & maſtich. an. ʒ ß. concorporentur omnia & fiat vnguentum. Cuius vſus erit vſque ad integram carnis regenerationem. Hinc inducenda veniet cicatrix puluere ſequenti.
Digeſtiuũ vnguentũ.
Sarcoticum

℞. aluminis combuſti, corticis granatorum combuſtorũ an. ʒ j. miſceantur ſimul & fiat puluis: quod ſi adeò vaſtum vulnus extiterit vt futurã deſideret, tot pũctus acu erũt inducendi, quot neceſſitas poſtulare videbitur. Dum ego Hiſdini eſſem, militi cuidam ex proruta terra dum ſuffoderet, muſculoſa capitis cutis vſque ad pericranium depreſſa eſt, & tota ab occipitis initio in frontẽ vſque ſic diuulſa, vt in faciem propen-
Epuloticũ.
Hiſtoria.

C deret. Huius curationem hoc ſum ordine aggreſſus. Primum totum vulnus vino tepido laui, vt concretum ſanguinem fæce terrena permixtum eluerem, inde molli linteo deterſi, toti vulneri terebinthinam venetam mixtam cum pauca aqua vitæ in qua ſanguinis draconis, maſtiches, & aloës aliquid diſſolueram, impoſui: hinc pendulam cutem ſedi ſuæ reſtituĩ, ſtabiliui ductis acu punctibus, nec plus quàm par eſſet preſſis nec dentioribus, métu doloris & inflammationis, quæ duo dum pus fit potiſſimum contingunt; ſed quantum ſatis eſſet ipſi vndique continendæ, & aëri arcendo, qui ſuo ingreſſu vulneribus plurimum nocet: quæ deorſum vergebant vulneris oras penicillis longioribus, latioribúſque inditis compleui, quò saniei pateret effluxus. Toti verò capiti quod ſequitur cataplaſma impoſui. ℞. farinæ hordei & fabarum an. ℥ vj. olei roſati ℥ iij. aceti quantum ſufficit, fiat cataplaſma ad formam pultis huic deſiccandi vis ineſt, refrigerandi; repellendi, doloris ſedandi, inflammationes mitigãdi, & ſanguinem ſiſtendi. Ægro ſanguinem non detraxi, quòd multus illi fluxiſſet ruptis maximè arteriis quibuſdam, quæ ſunt ad tempora, hac arte curatus breui con-
Quid attẽdendum in ſuendo.
Quando in vulnere ſanguis nõ mittendus.
Hiſtoria.

D ualuit. At ſi morſu feræ illatum eſſet vulnus, alia arte veniret tractandum, vt ſequenti parebit hiſtoria. Cùm aliquando multa plebe leones regios qui Lutetiæ in Catradromo ad regis Henrici ſecundi delitias, regis ſumptibus alebantur, inſpectaret contigit vt vnus ferocior, vincula quibus tenebatur abrumperet, & in turbam inſilidiis, virginem duodecim circiter annos natam vnguibus in terram ſterneret, & hiantibus faucibus caput comprehenſam, dente impreſſo multis locis muſculoſæ cutis laniaret, intacto tamen cranio: vix tandem ab ipſo leonum magiſtro orci & leonis faucibus erepta, curanda tradita eſt Rolando Clareto Tonſori Chirurgo, qui tum ibi fortè aderat: paucis poſt diebus vocatus ſum, quĩ ipſam inuiſerem, febricitabat, tumore & inflammatione totum caput, omoplatæ, thorax, partéſque omnes quas dente, vnguibúſque leo defixerat, turgebant vulnerum oræ, liuebant & ſanie aquoſa, acri, virulenta, cadauerosa, nigra virente, fœtidáque adeò vt vix fœtor ferri poſſet, manabant. Dolores vero punctorij, mordaces & omnino magni præmebant, quibus animaduerſis ſtatim mentem meam placitum vetus ſubiit, quo dicuntur, ferarũ, imò etiam hominum morſu inflicta vulnera omnia veneni eſſe participia. Itaque impreſ-
Ferarũ hominũmque morſus venenati.

fionis venenatæ in ipfis vulneribus, vngue, dentibúfque relictæ, magnam effe in pri- A
mis habendam rationem: ideóque applicanda ea quibus vis ineffet obtundendi vene-
ni. Multis ergo locis vulnerum labra fcalpello à me excifa funt, fanguifugæ appofitæ,
quæ venenatam faniem foras in fe elicerent, & inflammationem partium leuarent,
Topica theriacalia. hinc lotio facta ex ægyptiaco, theriaca & mithridatio in fequentem modũ. ♃. mithri.
℥ j. theriac. ℥ ij. ægyptiac. ℥ ß. diffoluantur, omnia cum aqua vitæ & cardui bene-
dicti, foueantur, lauentúrque vulnera calidè: fed & medicamentis omnibus quibus
feu implebantur feu oblinebantur vulnera, theriaca & mithridatium admifceban-
tur, quin & ex iifdem cum conferuis rofarum & buglofi in aqua oxalidis minoris, &
cardui benedicti diffolutis potiones paratæ, quæ cor corroborarent, & à malignis va-
poribus vindicarent. In quam etiam rem regioni cordis hoc epithema eft appofitum.
Epithema cardiacum. ♃. aquæ rofar. & nenuphar an. ℥ iiij. aceti fcillitici ℥ j. corallorum, fantalorum albo-
rum & rubrorum, rofar. rub. pulueris fpodij an. ʒ j. mithridatij, theriacæ an. ʒ ij. flo-
rum cord. puluerifatorum p. ij. croci. ʒ j. diffolue omnia fimul, fiat epithema fuper-
ponatur cordi cum panno coccineo, aut fpongia, repetatur fæpius. Certè hac arte cu- B
rata, & femel commemoratis remediis vfurpatis, dolor, inflãmatio, malignáque om-
nia fymptomata multum remiffa funt: denique conualuit, nifi quòd toto biennio poft
macrefcebat in dies, tandem tamen fibi & naturæ fuæ omnino reftituta eft. Ex qui-
bus licet intelligere, alia arte fimplicia vulnera, alia quæ veneni naturam redolent effe
Contufæ capillatæ cutis curatio. tractanda. Nunc verò vt reliquas cutis capillatæ vulneratæ noxas perfequamur, fit
obtufo ictu fine vulnere contufa: quod ante omnia & femper faciendum eft, quo
fcilicet malũ innotefcat magis, & appofita remedia proficiant amplius, pilus eft cir-
cũradendus ac primò apparatu repellẽtia admouẽda, quale eft oxyrrhodinũ fequens.
Repellens medicamentum. ♃. olei rof. ℥ iij. album. ouorum nu. ij. pulueris nucis cupreffi, balauft. aluminis rochæ,
rofar. rub. an. ʒ j concorporentur omnia, fiat medicamentum ad vfum dictum, vel
eius loco apponi poteft cataplafma ex farina hordei fabarum, aceto, & oleo rofaceo
fupra præfcriptum. Debent verò fæpius renouari eiufmodi remedia. Dolore, flu-
xionéque fedatis difcutientia erunt vfurpanda, ad eius qui parti impactus hæret hu-
Digerens. moris diffipationem: vt ♃. emplaftri de macilag. ʒ ij. oxicrocei, & emplaftri de me- C
liloto an. ℥ j. olei chamæ. & anethi. an. ℥ ß. malaxentur fimul & fiat emplaftrum ad
Fotus difcutiens. vfum dictum. Huc facient etiam fotus hac formula. ♃. vin. rub. ℔. iiij. lixiuij com. ℔.
ij. nuces cupreffi contufas nu. x. pulueris myrtillorum ℥ j. rofar. rub. abfinth. fol. fal-
uiæ, maioranæ, ftœcados, florum chamæ. melil. an. m. ß. aluminis rochæ, radicis cype-
ri, calami aromat. an. ℥ ß. bulliant omnia fimul, & fiat decoctio pro fotu partis dolẽtis:
à fotu eiufmodi paulo diuturniore, quò difcutiat magis, & concretũ humorẽ exficcet
Ceratum de minio. exhauriátque extergendum, deficcandúmque eft caput, rurfúmque magis difcutiẽ-
tia apponere, cuiufmodi eft ceratum à Vigonio defcriptum, de Minio nuncupatum,
cui vis ineft remolliendi & digerendi hac forma. ♃. olei chamæ. lilior. an. ℥ x. olei
maftich. ℥ ij. pinguedinis veruecis ℔. litharg. auri ℥ viij. minij ℥ ij. vini boni cyathum
vnum, bulliant omnia fimul baculo agitando, primum quidem lento igni, mox ve-
Ad carnis corruptionẽ fequitur fubiecti offis corruptio rò luculentiore, donec tota maffa colorẽ nigrũ vel fubnigrum contrahat: adde in fine,
coctura Terebinth. ℔. ß. pulueris maftic. ℥ ij. gummi elemij ℥ j. ceræ quantũ fufficit
bulliãt rurfus vna ebullitione, & fiat emplaftrum molle. Quòd fi fic haud difcutiatur D
humor, fed tantum molefcat, ociter aperiendus eft tumor: nam cùm humoris contẽti
occafione caro inflammatur & putret, os fubiectũ vna putrefacit inflammationis vi-
Detergẽtia. delicet contagione, & ftillantis in os ipfum faniei acrimonia. Apertione facta fequen-
ti deterforio eluendæ erũt vlceris fordes ♃. fyrupi rof. & abfinth. an. ℥ j. terebinth. ℥ j.
ß. puluer. ireos, aloës, maftichis, myrrhæ, farinę hordei an. ʒ ß. eius loco fi magna fubfit
putredo ægyptiacum, vel folum per fe, vel cum æquali portione vnguenti apoftolorũ
mixtum immiti in vlcus poterit. Emundato vlcere locus erit farcoticis & epuloticis.

De Cranij fracti cura particulari. CAP. XVI.

Pericraniũ cur exquifite fentit. SI cranium fractum eft, adeò vt ipfum terebrare fit neceffe, vel exci-
tare, & erigere, vel circumradere, incifa vt ante notauimus cute muf-
lofa, reuellendum erit à cranio pericranium, eo quo diximus modo:
quod quia vix fine magno dolore perfici poteft, propter fenfum ipfius
exquifitum, & cum cerebri membranis connexionem, in dolore miti-
gando

A gando incumbendum erit metu inflammationis & aliorum accidentium. Primo igitur apparatu completo, & vulneris seorsum abductis angulis: secundo apparatu digestiuum, quod vocant, in vulnus immitetur ex oui vitello & oleo rosaceo. Ossi verò quod sanum & integrum conseruare voluerimus, nihil humidum est imponendum. Galeni enim sententia est, ossa renudata rebus vnctuosis non esse contingenda, contra potius sicca omnia illis esse admouenda, quæ superfluam humiditatem consumant. Ossi ergo illi quod conseruare nobis est animus, carptum linum siccum & pulueres Cephalicos, quos describemus postea, imponemus, atque summopere cauebimus, ne vel aëris vel medicamentorum humidorum contactu lædatur. Terebratione verò celebrata cura diligens de crassa meninge habenda est. Sæpè enim animaduerti magnam sanguinis copiam vase aliquo rupto, quod secundæ laminæ adhærebat, profluxisse, neque tamen statim eiusmodi sistendus aut compescendus sanguis est, sed pro plethora & ægri viribus fluere sinendus: sic enim febris vnaque symptomata reliqua minuuntur. Nam Hippocratis sententia, omni recenti vlceri, B præter quàm in ventre, conducit frequenter sanguinis defluxum procurare: sic enim doloris, inflammationis, & aliorum accidentium vehementia minus molestum futurum est: vetera etiam vlcera sanguine multo manare est saluberrimum, sic enim humorum ipsis impactorum sarcina leuantur. Vbi satis fluxisse sanguis videbitur, sequente medicamento à Galeno descripto, sistetur.

6. Meth. *Humidorū appulsu ossa offendūtur.* *Li. de vlcer.* *6. Meth.*

℞. pulueris aloës ʒ ij. thuris, mastiches, an. ʒ j. ß. albumina ouorum nu. ij. agitentur simul cum pilis leporinis minutim incisis, fiat medicamentum. Sanguinis fluxu cohibito, sedandi doloris ergo instillabitur in meningem sanguis columbinus, ex aperta sub alis vena adhuc calens hinc sequenti puluere veniet aspergenda.

℞. aloës, thuris, myrrhæ, sanguinis Draconis an. ʒ j. misce, fiat puluis subtilis. Poterit & irrigatio fieri ex oxyrrhodino, vel alio repellente. Cuiusmodi est cataplasma ex farinis, aceto, & oleo rosaceo, quod leniendo, & dolori sedando ad quartum vsque diem apponitur. Huic vtilis erit vsus cerati de vigo, quod fracturis cranij mihi videtur esse commodissimum, quia ex alto in superficiem attrahit, resoluit, desiccát- C que moderatè, & odoris gratia spiritus animales reficit, ac cerebrum, membranásque roborat: vt ex his quæ ipsius compositionem subeunt medicamentis facilè licet intelligere.

Ceratum de vigo fracto cranio vtile

℞. olei ros. omphacini, resinæ pini, gummi, elem. an. ℥ ij. masticis ℥ j. ß. pinguedinis veruecis castrati ℥ ij. ß. folior. beton. caprifol. anthos an. m. j. ammoniaci. ℥ ß. granorum tinctorum ʒ x. liquata pinguedine, terenda terantur, & ammoniacum simul cum aceto scillitico eliquetur: deinde bulliant omnia simul in ℔. ij. vini boni, lento igne vsque ad consumptionem vini, deinde exprimantur. Cum expressione, addantur terebinth. venetæ ℥ iiij. ceræ albæ quātum sufficit, fiat cerotum molle ad vsum prædictum. Ceruix insuper, totáque spina dorsi illinentur linimento, cui vis insit remolliendorum neruorum, ne conuulsione tententur, cuiusmodi est istud.

℞. rutæ, marrubrij, rorismar. ebulor. saluiæ, herbæ paraly. an. m. ß. radicis ireos, cyperi, baccarum lauri an. ℥ j. florum chamæ. melil. hyperico. an. m. j. pistentur, & macerentur omnia in vino albo per noctem, deinde coquantur in vase duplici cum D olei lumbricorum, lilior de terebinthina, axungiæ anseris & humanæ an. ℥ ij. vsque ad consumptionem vini, postea colentur, & in colatura adde terebinthinæ venetæ ℥ iij. aquæ vitæ ℥ ß. ceræ quantum sufficit, fiat linimentum secundum artem. At sedato dolore ab eiusmodi vnctuosis omnibus abstinendum, ne vulnus sordidum & malignum reddant, ne vicinæ partes, tandémque crassa meninx & cranium putrescant: partium enim omnium integritas conseruatur similibus, cuiusmodi sunt in fractura cranij sicca. Quare humida, oleosáque omnia à curatione fracturarum cranij sunt arcenda, nisi forte doloris mitigandi & humoris ad suppuratum perducendi, inciderit necessitas. Nam Galeni sententia, sæpè propriam curam ad tempus intermittere cogimur, quò accidentibus occurramus: quin ne vino quidem foueri cranium fractum vult Hippocrates, vel certè eo admodum pauco. Paucum verò id interpretatur Vidius, cùm subest metus inflammationis: vino enim, si nigrum sit acerbum & adstringens, vis inest reprimendi, refrigerandi, & resiccandi. Alioqui omne vinum etsi facultate siccet & calefaciat, actu tamē humectat & refrigerat: quæ duo in capitis, seu cranij fracti vulneribus, valdè nocent, cùm præsertim os nudū est: ex nimia enim

Litus in metu cōuulsionis. *Quatenus humida fracto cranio conueniant.* *4. Meth.* *Ne vino quidem fractum cranium cōtingendum.*

cerebri refrigeratione metus conuulsionis aut alterius alicuius mali symptomatis. A
Sit ergo hoc ratum non esse vtendum in capitis vulneribus medicamentis humidis
& vnctuosis, nisi ad arcendam inflammationem & doloris ab inflammatione excita-
ti mitigationem. Affundentur igitur cranio denudato, catagmatici & cephalici
pulueres, ita veteribus dicti, quòd cranij & reliquorum ossium fracturis sint idonei
& salubres: nam siccitate sua, humorem superfluum consumunt, sicque naturã adiu-
uant in fractis ossibus separãdis & carnis regeneratione. Eiusmodi puluerum materia
est thus, farina hordei, puluis aloës hepaticæ, sanguis Draconis, mastix, myrrha,
radix aristolochiæ, gentiana, & in genere simplicia omnia quæ desiccandi & abster-
gendi vi pollent, sine morsu, quibus non ante vti licebit, quàm doloris abscessus
& inflammationis notæ præterierint: tum scilicet cùm abstergendæ erunt membra-
næ, ossa desquamanda & caro his inducenda. Nam os cranij, quò siccilis est, eò
validiora & ficciora medicamenta postulat, & perfert, quàm crassa meninx aut pe-
ricranium, vt quibus sensus acumine cedat. Quocirca cùm commemorati ce-
phalici pulueres meningibus admouebuntur, melli, syrupo rosãto, vel de absinthio, B
& aliis similibus adiungendi & admiscendi erunt, vt sic desiccandi vis illa paulo
tristior diluatur & temperetur.

Cephalici seu catagmatici pulueres cur salubres.

Quando cephalicis pulueribus vtendum.

Qui temperandi cum affundendi erunt meningi.

Cur Terebratio locum habeat in fracturis cranij.
CAP. XVII.

QVATVOR sunt huius remedij causæ. Prima est, vt ossa depressa exci-
tentur, & ipsorum fragmenta, quæ menninges vel etiam cerebri sub-
stantiam comprimunt, eximantur. Secunda, vt vacuari, elui, & absu-
mi siccarique sanies possit, quæ rupto vase aliquo effusa est in mem-
branas, vnde ipsis, imo etiam cerebro non leue imminet periculum
corruptionis. Tertia, quò sit opportunitas maior applicandorum remediorum ad
vulnus & fracturam necessariorum. Quarta, vt sit aliquid quo supplere possimus fa-
sciæ repellentis, & fluxiones cohibentis defectum: talis enim deligatura, hîc, vt in C
aliis corporis partibus, locum habere nequit. Impedimento est capitis sphærica fi-
gura, quæ haud facilè constrictionem admittit: deinde interiecti cranij densitas &
durities: impedimento est quò minus subiecta vasa per quæ cohibenda fluxio fieri
solet, fascia constringi queant, quantum sit satis currenti sanguini repellendo. Ex-
terna verò vasa ad quæ deligaturæ vis peruenire potest, sine summo dolore & inflam-
mationis periculo, constringi nequeunt. Tali enim compressione interciperetur ar-
teriarum pulsatio, supprimeretur fuliginosorum excrementorum, quibus per cra-
nij suturas exitus esse solet, effluuium, propter futurarum constrictionem. Sed &
sic compelleretur sanguis à loco vulnerato foris intro, in membranas & cerebrum,
vnde dolor, inflammatio, febris, abscessus, conuulsio, paralysis, apoplexia, ac mors
denique. Hæc potissima existit causa cur in cranij, non item aliorum ossium fra-
cturis terebra sit necessaria. Sed antequam terebram admoueas, æger aptè collo-
candus est, & ipsius capiti, multis obuolutionibus cõplicatus pannus est supponen-
dus, atque ita puluinar comprimendum, vt cùm ad operationem ventum erit, depri- D
mi amplius nequeat, sed sub ipso caput inconcussum perstare possit. Hinc ægro
aures bombace sunt obstruẽdæ ne terebræ, alteriúsve cephalicæ machinæ motu cita-
tum strepitum exaudiat. Antequàm verò terebra adigatur, os ipsum forandum est
instrumento cui cuspis insit trigona, quò celerius & certius forare queat. Cuspis
eiusmodi non debet esse crassior clauo terebræ, quò, mox adigenda terebra stet fir-
mius, nec in foramine ampliori titubet. Instrumenti illius figura à terebello do-
liari non est valdè aliena, nisi fortè cuspide trigona, non autem striis, strigibúsque
clauiculatim spiratímque obuolutis cochleata: Quemadmodum Typo subie-
cto docemur.

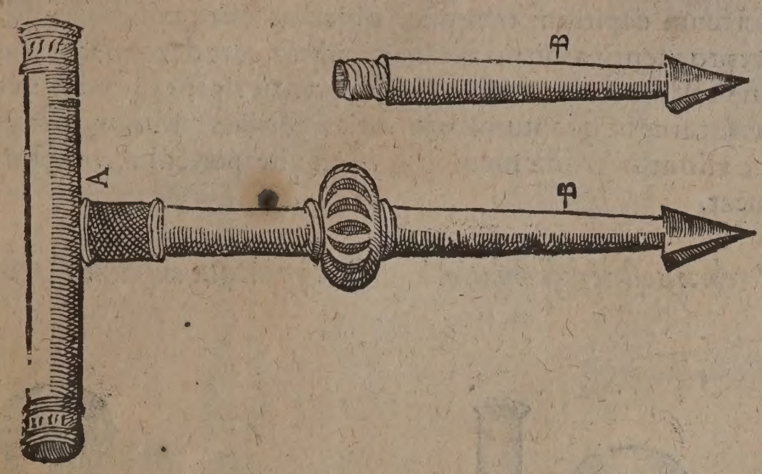
Cur fascia repellens in cranij fracturis locum habere nequeat.

Qui collocãdus æger terebrandus.

Quæ præmittenda terebræ appressioni.

Terebellum

A *Terebellum forando cranio idoneum ante terebræ admotionem.*

B

A. *Manubrium seu capulum ostendit.*
B. *Cuspides quæ in ipsum cochleatum immittuntur, aptantúrve.*

Terebrarum descriptio. CAP. XVIII.

TEREBRÆ serræ sunt rotundæ, quibus os circulari ambitu exciditur magis minúsve pro ipsarum magnitudine, medius per ipsas clauus demitti, & paulum eminere serratis denticulis debet, vt hoc tanquam centro axe aut cardine dum circumaguntur, stent in ea quam semel attriuerint sede defixæ, non autem deerrantes incerto & titubante nixu vacilent. Vbi primam cranij laminam multiplici & secante conuersione exciderint & excesserint, clauus demendus est, ne si penitus subeat, exciso tandem toto osse crassam meningem compungat. Ergo dempto illo clauo licet securè circumagendo, vel ambas laminas rescindere: terebras præterea capitum cingere & circumcurrere debet, ne illæ nullo obice cohibitæ plus ossis quàm volumus exscindant, & tandem in meningem demergantur. Oleo insuper inungendæ sunt, quò expeditius & mitius secent. Sic enim qui fabrilia opera tractant, serras suas vnguine illinere solent. Inter agendum verò sæpius in frigidam immergendæ sunt, ne os attritu nimium incalescat, dura enim & solida omnia si rapidius circunferantur, incalescunt: calidius verò & siccius redditum os, alteratur, & propriæ naturæ mutationem subit, quò fit, vt ab excisione plus ipsius separetur & excidat. Non est autem ignorandum, quòd os quod terebra attigerit, vel aër afflarit, squamas semper remittit, ad quam desquamationem celerius promouendam, aspergendi erunt puluisculi ex eruca bryonia, cucumere syluestri, & aristolochia. Desquamato quod satis est osse, sequens affundetur puluis, cui vis inest carnis ossi inducendæ, & conuenienti suæ speciei siccitate indurandæ.

Ratio Terebrandi.

C

Terebræ capitum.

Incalescentis à terebra ossis damna

D ℞. pulue. ireos illyricæ, aloës, mammæ, thuris, myrrhæ, aristolochiæ an. ʒ. inducta sic carne cicatrix procuretur asperso puluere corticis granatorũ & aluminis vstorum. Nec verò vi squamas illas detrahet Chirurgus, sed totum id negotium naturæ permittet, quæ non ante squamas depellere solet, quàm ipsis carnem subiecerit. Alias si præcipitet quidquam ossi nouam corruptionẽ accerset, vt fusius dicemus cùm de ossium carie agemus. Qui terebrat, considerare hoc debet capitis sphæricam figuram esse, paritérque terebram rotundo esse ambitu, vt impossibile sit os ipsum quálibet sui parte æqualiter ita excidere, ac si in plano res ageretur. Adde quòd cranij non est vbique eadem crassities: quare sæpius illi inspiciendum, si parte vna quàm alia, altius terebram demergat, quod fiet si subinde acicula metiatur, & exploret circuitus & demersionis terebræ profunditatem. Atque si vna quàm alia parte os altius ampliúsque excisum comperiat, in oppositam partem comprimenda & deprimenda terebra erit. Cùm verò à multis multæ terebrarum deformationes sint inuentæ & expressæ, expensis tamen ritéque subductis omnibus, nullam tutiorem comperies illa à me excogitata, quàm hic deformatam vides. Nam ne hilum qui-

Quæ ossis desquamationem accelerent.

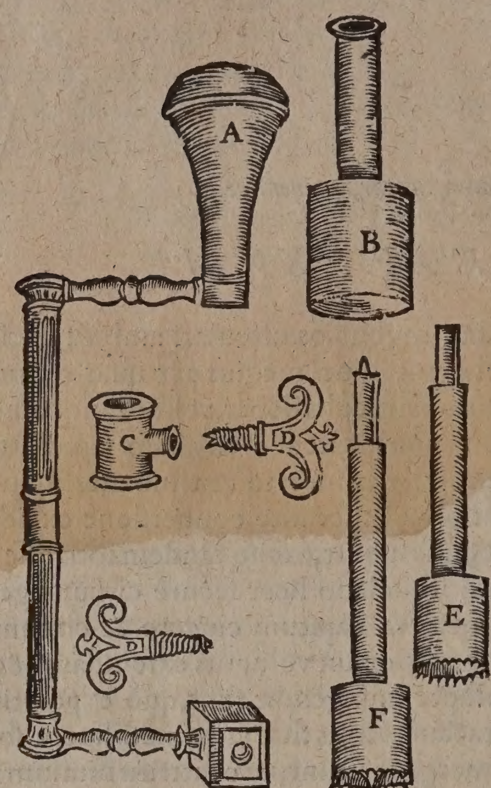
Nòn vi præcipitanda ossis desquamatio.

Notanda cautio.

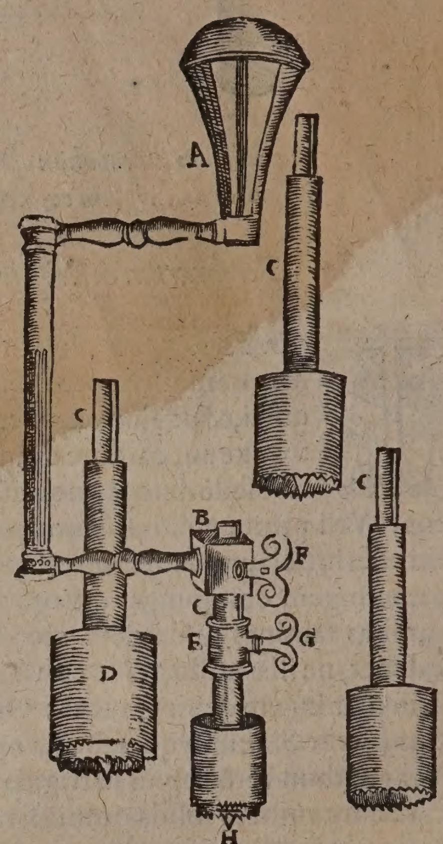
Tuta & expedita terebra.

dem in cranium,ſupra verſantis arbitrium,demergi poteſt,nec proinde meninges aut A cranium oblædere. Eius enim altiorem quàm animo propoſuerimus demerſionem obductum ferreum capitium, tanquam obiectus obex cohibet. Id capitium ductile eſt, ita vt pro vtentis arbitrio altius excitetur, aut deprimatur, ſicque terebram remoratur, ne vel lineam latum fines à nobis præſcriptos excedat : vt dehinc Chirurgus nullus futurus ſit quantumuis in artis operibus rudis, qui terebræ eiuſmodi beneficio ſine vllo attingendæ meningis, id eſt vitæ periculo, vel periculi metu, terebrare nequeat.

Diſſolutæ Terebræ noſtræ deformatio.

Coagmentatæ eiuſdem Terebræ deformatio.

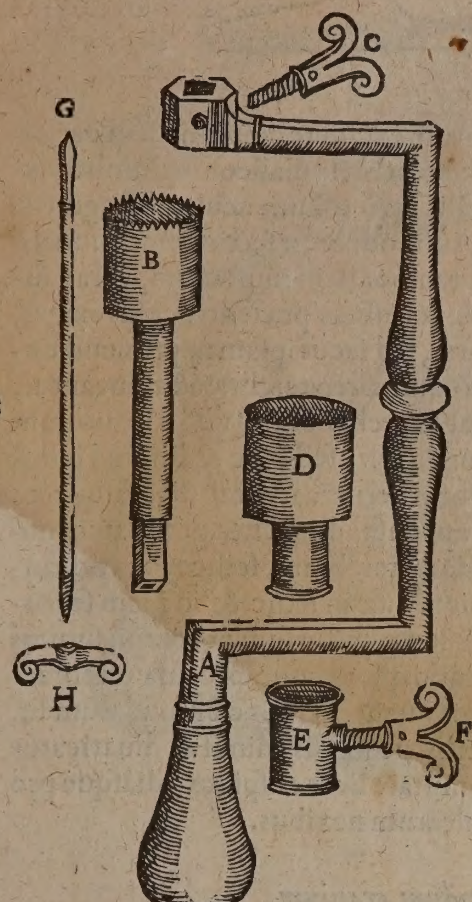

A. *Monſtrat integrum terebræ manubrium.*
B. *Capitium.*
C. *Carchebum.*
DD. *Cochleas, quæ carchebum & terebram continent & ſtabiliunt.*
E. *Terebram ſua cuſpide vacuam.*
F. *Terebram ſua cuſpide inſtructam.*

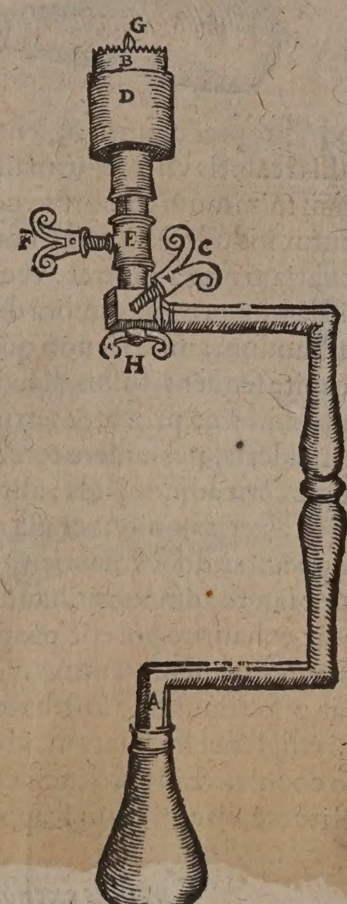
A. *Manubrium monſtrat & terebram partibus ſuis omnibus coagmentatam.*
B. *Sedem in quam inditur, aptatúrque terebra.*
CCC. *Terebra extrema, quæ in manubrium induntur & aptantur.*
D. *Terebram capitio ſuo obductam.* D
E. *Carchebum.*
F. *Cochleam ſeu cochleatim tortilem ſcapum, cuius conuerſione terebræ in manubrium firmatur inſertio.*
G. *Alteram cochleam quæ carchebum arctius alligat Terebræ.*
H. *Cuſpidem trigonam.*

Alterius

A *Alterius terebræ diſſolutæ deformatio.*

Alterius terebræ coagmentatæ deformatio.

B

C

A. *Manubrium monſtrat.* B. *Terebram.* C. *Cochleam quæ terebram manubrio obfirmat.*
D. *Capitium quod altius quàm par eſt terebram demergi prohibet.*
E. *Carchebum qui quantum neceſſe eſt excitatur ſurſum quo terebræ ingreſſum aperiat.*
F. *Alteram cochleam quæ Carchebum arctius continet.* G. *Cuſpidem trigonam quæ per mediam omnino terebrā inducta, ſerratis ipſius denticulis paulùm eminere debet, quò terebræ cōuerſionem inconcuſſam regat. Eius cuſpidis alterum, id eſt ſuperius extremum, cochleatum eſſe debet, vt hîc effictum eſt, quò in ipſum aptetur exiguus ille Carchebus, quem litera* H. *notatum vides, quò ſic detrahi commodius cuſpis illa poſſit, cùm ad diploen terebrando peruentum fuerit.*

Omnes illæ terebræ partes diſſolutæ altera deformatione in vnā terebrā coagmētatæ cernuntur. Atque vbi os terebræ circumactu exciſum extrahi eadem opera non poterit, deformatio hîc terebello vt detrahas licebit: defixo nempe cochleato ipſius extremo, ſeu mucrone in foramen quod clauus ſeu cuſpis trigona terebræ in cranio
D forauerit, cuius etiam brachia vectium munus & vicem ſubire poſſunt.

Terebellum tribus brachiis conſtans.

Exciſa terebræ circumactu cranij pars vbi terebello dempta & extracta fuerit, ſi quæ in ſecunda lamina aculeatæ ſubſint aſperitates, quæ meningem dum ad cerebri motum attollitur, lædere & pungere poſſint, deradendæ illæ & complanandæ ſunt lenticulato ſcalpro, ita dicto, quòd cuſpidatam partem ad finem prominentem obtuſam ac lenem lentis inſtar habeat, ne complanando membranam acuto contactu oblæderet. *Gal.6.method.*

Lenticulatum exciſorium ſcalprum. A

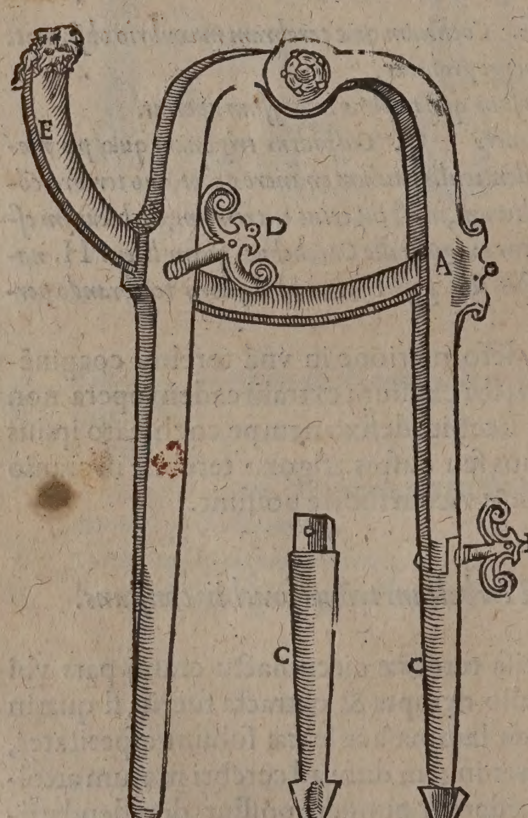
Plumbei malleoli vſus.

Quòd ſi propter craſſitiem, lenticulatum ſcalprum excidere cranium nequeat, exciſoriis aliis ſcalpris vti licebit, malleolo impellente adactis. Is malleolus plumbeus erit, vt quàm minimum cerebrum concutiat. Volſellis verò oſſium aculeata fragmenta eximentur induſtriè. Quòd ſi cranij pars fracta eiuſmodi ſit, vt ſectionem renudato oſſi neceſſariam non admittat, vt cùm fractura ad temporalem muſculum, vel ad ſuturas exiſtit, tum pro vna terebra duæ vel tres, ſi ita neceſſitas præſentis caſus exigat, exiguo admodum ambitu, non quidem fractæ parti, ſed ſecus ipſam apprimendæ erunt, vt capite ſequenti fuſius dicetur. Sibi verò proximè adeò terebræ admoueantur, vt ſecundæ ambitus, primæ & tertiæ oras contingat & prehendat. B Quòd ſi in ſuturam fractura inciderit, ne quidem terebra ipſi apprimenda erit, ſed hinc & hinc ad ipſius latera duplex erit admouenda: aliter qui fecerit fibras neruoſas membranoſáſque, & venas atque arterias, quibus craſſa meninx cranio appenſa adhæret, & pericranio materiam ſuppeditat, dilacerauerit. Qui verò vnam modò terebram, ſcilicet ex vno tantùm ſuturæ latere admouerit, haud vniuerſam ſaniem quæ in hanc & in illam ſe partem effudit, exhaurire poterit, propter interiectę & ſurrectæ ſurſum per cranij ſuturas craſſæ meningis diſſepimentum. Denique ſi quando quacunque ex cauſa terebrare non liceat, poterimus hoc inſtrumento vti, modò os quantum ſatis eſt renudatum ſit, ad circini effigiem efformatum, id eſt, atque pro arbitrio magis minúſve diuaricatur beneficio cochleæ. Eius pro incidente neceſſitate mutare licet cuſpides, aliáſque pro aliis ſubſtituere, circini enim ſcapo aptantùr cochlearum nexibus.

Cur ſuturis haud apprimenda terebra.

Cur fracta ſutura duplex terebra admouenda

Circinus exciſorius ad excidendum cranium. C

A. *Monſtrat exciſorij circini crus, quod dum circumagitur cranium reſcindit.*

B. *Cochleam quæ cuſpidem, circini ſcapo ſeu cruri aptat, arctátque.*

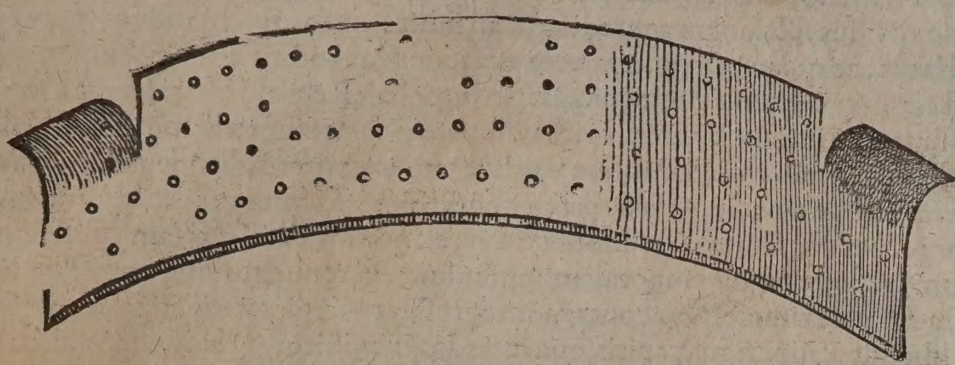
CC. *Duas cuſpides diſsimiles, quæ circini cruri cochleæ nexu aptari poſſunt pro incidẽte neceſsitate.*

D. *Magnam cochleam quæ virgam ferream continet, per cuius ſpatia alterum circini crus excurrens latiores aut arctiores efficit ipſius diuaricationes.*

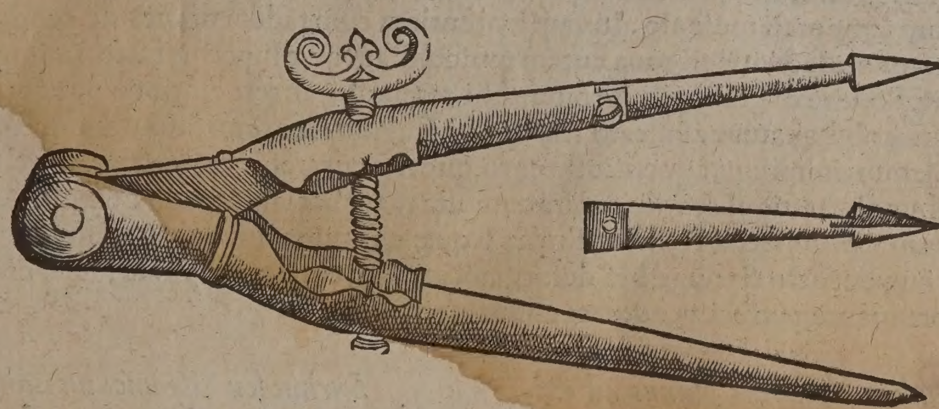
Eſt porrò neceſſe eiuſmodi exciſorij circini, vnum crus immotum perſtare certa in ſede defixum, interim dum alterum excidẽdi gratia circumcurrit. D Quare expedit laminam ferream exiguis foraminibus compunctam habere, in quæ crus illud circini ſtabile defigetur, ne contra voluntatem titubet: incuruam autem laminam illam eſſe oportet, vt quia caput ſphæricum eſt, cuilibet ipſius parti aptari poſſit.

Lamina

A *Lamina ferrea incurua fulciendo & ſtabiliendo circini cruri ſupra cranium apta.*

B *Alius eiuſdem ingenij & vſus Circinus, qui amplius arctiúſve diuaricatur cochleæ nexu.*

C
De Cranij locis, quibus terebram admouere non licet.
CAP. XIX.

IN primis oſsi ita fracto vt omnino aut magna parte à cranio ictus violẽtia diuiſum ſit, terebra non eſt imponenda, ne eius appreſſæ pondere & innixu in membranas deprimatur. Secundò, fractis ſuturis propter cauſas ſuperiore capite commemoratas. Tertiò, frontis illi regioni quę paulùm ſupra ſupercilia eſt, ob eas quas ante capite duodecimo expoſuimus rationes. Nam eo loci ſub ipſius oſsis prima lamina cauitas ampla exiſtit humoris cuiuſdam albi & lenti, ſimúlque ſpirituoſæ cuiuſdam & æreæ ſubſtantiæ differta, illic à natura collocatæ, vt aërem qui per nares ad cerebrum aſcendit, præpararet: hoc niſi animaduertat & cogitet Chirurgus decipi poterit, ratus illam cauitatem oſsis effractionem, depreſsionémque eſſe quæ terebram efflagitet. Quartò, imis cranij ſeu capitis partibus, ne per apertum terebra cranium, cerebri ſubſtantia medulloſa ſuo D pondere delabatur. Quintò, puerorum ſincipitis oſsibus, vt quibus nõdum iuſta adſit ſoliditas ad ferendam terebræ impreſsionem. Sextò, temporibus propter temporalẽ muſculum, cuius ſectio Hippocratis ſententia oppoſitæ partis conuulſionem facit. Tranſuerſim enim ſectus propriæ actionis iacturã facit, nempe mouẽdi, & ſurſum adducendi maxillam inferiorem: tum verò oppoſitus temporalis muſculus integer, viribus ſuis vſus feriente, & haud repugnante, aut contranitente antagoniſta eandem ad ſe adducet maxillam, vnde oris & omnium faciei partium tortura, ac verſus ſanã partem conuulſio, reſoluta altera per Hippocratis regulam. Quod quoties muſculi cõgeneres in oppoſitis partibus ſunt pares numero, magnitudine & robore vnius partis reſolutio, conuulſionem facit alterius. Nec verò ex ſectione temporalis muſculi hoc ſolum manat periculum, ſed & aliud quod ſcilicet is muſculus in mandendo & loquendo in perpetuo eſt motu, quò fit vt ſemel ſectus vix vnquam vnionem admittat: adde quòd ſub ipſa petroſorum oſſium commiſſura latet. At in ſuturis terebrare ſecunda cautione prohibemur: ſed & per eius ſubſtantiam multæ venæ, arteriæ, & ner-

Os ferè à cranio diuulſum nõ eſt terebrãdum.

Cauitas notanda in oſſe frontis.

Lib. de cap. vuln.

Regula Hippocratica.

Quot ex ſecto temporali muſculo incommoda.

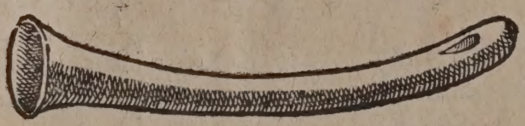
ui ſparguntur, vt his ſectis multorum & malignorum ſymptomatum metus immi- A
neat, doloris nempe, inflammationis, febris, conuulſionis non modò partis ipſius, ſed & corporis totius, vnde tandem mors. Ne quis ergo Chirurgus eò temeritatis veniat, vt muſculi illius ſectionem aggredi auſit ad ſubiectum os terebrandum: ſupra potius aut ad latus, ac quàm proximè partem affectam fieri poterit ſibi terebrandum putet. Quod ego feci in nobili Bretechio. Is in triumphali Regis Henrici ſecundi in vrbem ingreſſu, lapide ita ſauciatus eſt, vt ictus impetu os petroſum fractum, & vehementer

Hiſtoria.

contuſus temporalis muſculus, ſine vulnere tamen extiterit. Sequenti die aduocatus perſpecta læſionis ſpecie, & læſæ partis conditione, Medicorum & aliorum mecum Chirurgorum conſilium cogendum cenſui, ex quibus cùm quidam cenſerent diuidendum quamprimùm temporalem muſculum, vt renudato oſſe terebrare liceret, ſicq; fracta oſſa eximere. Ego contrà acriter reſiſtere cœpi, citata Hippocratis ſententia ex libro de Vulneribus capitis, qua interdicitur Chirurgis eiuſmodi muſculorum ſectione, metu commemoratorum ſymptomatum: citata etiam experientia, qua crebrò animaduerteram cunctos quibus is ſectus fuiſſet muſculus conuulſos interiiſſe: B
ſatius multò futurum ſi proximè ſupra fracturam, os terebra aperiretur intacto quàm minimum temporali muſculo. In eam ſententiam cùm tãdem omnes deſcendiſſent: ipſe ex tempore ſectione trigona cutem muſculoſam quæ ſupernæ fracturæ immineret, diuiſi. Poſtero die, qui tertius erat morbi, terebraui, ac terebratione peracta, diebus aliquot poſt quatuor aculeata fracti oſſis fragmenta exemi, tubulúmque plumbeum planum immiſi, per quem iuſſo ęgro, quoties curaretur caput deprimere, & ore naribúſque obturatis cõtentius expirare, multa manabat ſanies inter cranium & craſſam meningem collecta. Reliquæ ſordes ſi quæ contumacius adhærerent rerum detergentium decocto Syringe hîc deformata iniecto, elui: tantúmque, Deo conatus meos fortunante, perfeci, vt tandem conualuerit.

Tubullus plumbeus planus ad exitum ſaniei ſub cranio collectæ muniendum.

Syrinx ſeu Siphunculus liquoribus exprimendis vtilis. C

Hiſtoria.

Par caſus & ſimilis fortuna in Metarum obſidione contigit Pienarum domino. Is enim cùm ad dirutam muri partem propugnaret, fracto temporum oſſe læſus eſt lapidis ictu ex adſtante muro eliſi, æneo tormento ab Imperatoriis caſtris diſploſo: ab ictu ſtatim concidit, ſanguinem ore, naribus & auribus cum multo vomitu reddidit, ac totos ferè quatuordecim dies mutus & attonitus ſic extitit, vt neminem adſtantiũ agnoſceret. Crebræ palpitationes ac ſubſultus conuulſorij illum exercebant, facies tumfa erat. Terebratum autem fuit illi os frontis ad latus temporalis muſculi, manu Petri Auberti Chirurgi Regij: ac quamuis die quinto & viceſimo caro mollis & ex- D
quiſito ſenſu prædita, per foramen terebra factum emerſiſſet, cuius ortum cathæretici

Fungi generatio.

pulueres prohibere non potuerunt, tandem tamen conualuit. Emergentis hanc carnis ſpeciem Veteres Fungum nominarunt, quod mollis ſit & radice ſubnixa fungi inſtar ſupernè latior, infernè tenuior: augetur verò & decreſcit pro materiæ affluentis copia, & Chirurgi arte incrementum intercipientis induſtria. Fœtet valdè hæc caro: vulgò *Ficum ſancti Fiacrij* nuncupant. Ortum habet id mali genus hoc ferè modò: Quemadmodũ in arborũ tunicis ab alimenti excrementis humor quidã ſemiputris, craſſus & glutinoſus per corticem exudat, ſenſimq; accumulatus cogitur in fungum. ſic ex craſſæ meningis & cranij vaſis ruptis ſanguis exilit, temperie & conſiſtentia melancholicus, quem etiam aliquando natura ad carnis illis locis neceſſariæ reparationem tranſmittit, vnde concreſcit quidam veluti fungus, qui Galeni ſentẽtia partium quibus adnaſcitur naturam & conditionem redolet: quanquam in genere de natura verrucarum malignarum. Cæterùm ad eiuſmodi fungorum profligationem admouẽda ſunt remedia, quibus ſpecifica facultas inſit abſumendæ carnis ſuperfluæ, qualia ſunt

A sunt quæ validius exsiccant,& blandius atterunt,& exedunt:quale est quod sequitur.

℞.sabinæ ʒ ij.ocræ ʒ j.puluerisentur simul,aspergatur caro excrescens. Vel,℞.hermodactylorum combustorum ℥ ß.fiat puluis in eundem vsum. Quòd si eiusmodi caro fungosa,eo,vt sæpè fit,incrementi veniat vt oui magnitudinē æquet, quàm proximè radicem serico filo liganda est & constringenda arctius: cúmque vi constrictionis deciderit,commemoratis puluisculis est aspergenda: sic enim certius quàm acrioribus cathæreticis profligabitur.

De ossium capitis corruptione & carie. CAP. XX.

NONNVNQVAM ad vulnera capitis corruptio sequitur, & Sphacelus ossium cranij fractorum: quod contingit vel quia ab aëre, cuius appulsum nunquam sensère,tacta sunt:vel quia putrescens & suppressa sub illis,sanies in putredinis suæ contagionem ipsa rapuit: vel quia curatione B perperam instituta suppurantium & oleoginosorum medicamentorum temeraria applicatione,humidiora reddita, propriæ complexionis & natiuæ temperiei mutationem contra naturam passa sunt,quemadmodum pluribus docebimus cū tractatu de Carie,nodorum luis venereæ rationem exponemus. Hanc contra naturā mutationem, corruptionémque cognoscemus, partim visu,cùm scilicet ex candidis subflaua,liuida,& nigra euadunt:partim specillo demisso,cùm ipsi nihil ferè lene,aut lubricum,sed aspera multa occurrunt, & cùm præterea in ipsorum substantiam tanquam fungosam facilè & leui impulsu subit,penetrátque. Est tamen postremum hoc signum sæpè fallax: nam non rarò animaduerti ossa cariosa quæ hoc ipso quod renudata aëris appulsum diu pertulerant, adeò dura euascrant, vt ipsa vix terebra subire posset:nam quod mollia & fungosa reddit ossa putrida humiditas est: hanc autem humiditatem siccitate inducta exhaurit, absorbétque tandem aër, vnde contumax durities. Longè certius id signum erit,si quæ ossi superinducitur caro mollior est,diffluens & exiguo aut nullo propè sensu prædita. Hanc corruptionem ossis corrigere & C emendare licet cauteriis, tum his quæ actu talia sunt,tum quæ facultate:vel pulueribus aloës,gentianæ,aristolochiæ,centaurij,corticis pini: vt,

Cur fracto cranio ossa aliquando cariem trahant.

Signa cariei.

Ossa cariosa nonnunquā dura sunt.

℞. radic.ireos, flor. aristolochiæ an. ʒ j. centaur.ʒ ij. corticis pini ʒ ß.misce,& fiat puluis subtilissimus ossi inspergendus. Quòd si maior fuerit corruptio,scalpris eradēda illa erit. Corrupti verò ossis casum, & ab integro secessum expectare oportet, non vi procurare:aliàs enim quod subesset os integrum, nulla adhuc carne superinducta tectum,aëris appulsu corrumperetur. Sensim tamen cariosa ossa commouebuntur,& specillo exagitabuntur,quò facilius & naturæ minore molestia postea secedant. Obiter verò notandum ossis quod terebra circumcurrerit desquamationem & secessum ferè intra quadraginta aut quinquaginta dies fieri. Par eius ratio est,eam quā aëris insuetus appulsus, aut appositum cauterium, aut pulueris cephalici aspersio fecerit:sed & pari ferè dierum numero ossa fracta callo genito, qui ipsis est veluti cicatrix, glutinantur & vniuntur. Aliàs tamen citius,aliàs tardius pro ætatum,temperamentorum, & habituum variorum hominum varietate. Quòd si remediis commemoratis neque D caries vinci & emendari,neque soluta continuitas agglutinari & vniri potest, vulneraria potio ægris est adhibēda,hinc enim fœlicem successum in multis expertus sum. Nonnunquam verò non solùm ossis portio quædam carie corrumpitur,sed & totum sæpè sphacelo prehenditur, hócque totum excidit. Nam Hippocratis sententia, lib. de Vulnerib. capit. os cranij fractum à sano plus minúsve abscedit pro ictus vehementia. Cui sententiæ & suffragatur experientia. In quam rem placet hoc loco historiaam cuius ipse testis oculatus extiti, dum apud Subalpinos chirurgiam stipendiis Polemarchi Mōteiani Regis Gallorum proregis facerem,commemorare. Contigit vt curandum se mihi traderet nobilis Golanij pedissequus: fractum illi os bregmatis ense fuerat, parte sinistra, nec tamen fractura ad secundam laminam pertingebat: paucis postquàm diebus osse agglutinato & vnito conualuisset, contigit vt Vasconum militum conterraneorum suorum turma Taurinum appelleret, cum quibus se & mero generoso,& defrixorum intestinorum & cepis speciebúsque saporatorum plenis patinis,repleuit largius. Ex quo mox in febrem continuam incidit, voce & mente caput intumuit,oculi flammei,& è capite velut prominuli rubore suffusi sunt. Quibus

Vulneraria potionis vtilitas.

Historia.

animaduerſis, ex Medicorũ conſilio iniecto clyſtere ſanguinem detraxi,& capiti quæ A
conueniebant,appoſitis medicamentis, frictionibus, & vinculis artium extremitatibus iniectis humores deorſum reuellere ſtudui: nihilominus pars ſincipitis ante affecta,ſuppuratum concepit:quo aperto ingens ſaniei vis erupit, tandémque ſubſidente cute muſculoſa cum pericranio,ambæ cranij laminæ putredine & carie tentatæ ſunt, vt ex ipſarum nigrore & fœtore erat intelligere. Hanc ego labem vt emendarem,vtque quod oſſis vitium inemendabile contraxerat abſcederet, cauteria quæ actu talia ſunt,ex interuallis admoui: ſed ecce poſt exactum menſem, vermium vis,per cariei foramina,ex locis quæ ſub putrente cranio erant, emerſit:quæ res impulit me vt oſſis mutantis abſceſſum lapſúmque accelerarem.Quo facto,ſupra ipſam craſſam meningem,quod eſt admirabilius,quo loco natura carnem induxerat, tres animaduerti cauitates pollicari amplitudine, vermibus capite nigris adſtrictoriæ ligulæ ferrum æquantibus,& vario ſe implexu obuoluentibus, differtas. Erat verò oſſis quod natura abſcedere fecerat magnitudo palmaris, vt non videretur tam inſigni cranij portione vi naturæ abacta, non æger ipſe interiturus: conualuit tamen contra ſpem omnium, B
ſed poſt vulneris agglutinationem cicatrix admodum caua extitit iuxta Hippocratis decretum. Non enim caro facilè callo ſuperinducitur, quia callus naturæ quid eſt alienum & ſuppoſititium:adde quod vt cicatrix cute,ſic callus oſſe eſt aliquid denſius, vt per compactiorem ipſius ſubſtantiam nec liberè, nec liberaliter ſanguis in carnis inducendæ materiam,poſſit exudare.Hinc fit vt vndecunque cranij portio aliqua integra exceſſit,illâc admota manu cerebri pulſatio percipiatur. Ex quo neceſſe eſt infirmius multò illa parte cranium exiſtere. Huic ego infirmitati vt cõſulerem iuſſi pediſſequum illum pileum geſtare ex denſo corio præparato,quò facilius externis iniuriis obſiſteret,& certè inde multò melius illi fuit. Placet verò hoc loco quorundam impoſtorum Chirurgi titulo falsò gloriantium fraudem recludere. Hi vbi ad curanda capitis vulnera vocantur,quæ cum oſſis deperditione coniuncta ſunt, perſuadent ægro & aſſidentibus in locum deperditi oſſis laminam auream eſſe ſubſtituendam. Itaque coram ægro illam cudunt,atque vt conuenientis figuræ ſit, variè verſant, parti apponunt,ſed paulò poſt ipſam furtim in crumenam ſubducunt,atque hac arte de- C
luſum ægrum deferunt. Alij gloriantur ſe ſua induſtria perficere, vt in locum amiſſi oſſis cucurbitæ reficcatus cortex,ſuperſtiti cranio inferatur, & tanquam ſcutica emplaſtretur:atque hoc eſt artis ignaris nimium pueriliter illudere. Nam tantùm abeſt vt hoc fieri poſſit, vt natura ne pilum quidem aut minutulum quoduis aliud corpuſculum cicatrice incluſum tollerare aut pati poſſit:nec verò par ratio eſt globuli plũbei,qui in corpus impulſus illic ad multos annos cunctari cernitur ſine ægri noxa: nã & familiaritas quædam plumbo cum humano corpore intercedit, & tamen id tãdem niſi oppoſitæ carnis, aut ligamenti, aut tendinis, aut ſimilis alterius ſubſtantiæ denſitas impediat,à natura,peregrini omnis corporis impatiente,foràs protruditur. Atque hęc de fractorum oſsium carie:nunc de vitiis,quæ per capitis fracti vulnera meningibus contingunt,dicendum videtur.

Ingens sanioſi oſſis abſceſſus.

Aph. 45. ſect. 6.

Impoſtorum fraus aurea.

De vitiis quæ craſſam meningem inuadunt per cranij fracti vulnera.

CAP. XXI. D

MVLTA, craſſam præſertim meningem, ex cranij fractura & terebratione temeraria,manant incommoda: aliquando enim ipſam incidi & dilacerari contingit. Huic morbo remedio eſt agglutinatio,quam Hippocrates procurari iubet nepetæ ſucco cum farina hordei mixto. In cuius remedij locum,ſequens etiam puluis pari facultate præditus,ſuccedere poteſt.

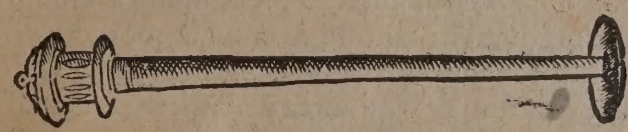
Ad laniatam meningem remedia.

℞.coloph.℥ iij.myrrhæ,aloës,maſtichis,ſanguinis Dracon.an.ʒ j. croci ℈ ß.ſarcocollæ an.ʒ ß.miſceantur,& fiat puluis ſubtilis. Expurgandæ verò ſaniei ergo quæ collecta craſſam meningem, craniúmque interiacet penicillum ex quadruplicato, aut quintuplicato tenui linteo intortum, ſyrũpo roſaceo aut abſinthiæ,& pauca aqua vitæ infuccatum,intus demerges, inferéſque: ſic enim & craſſam meningem deprimes, ne ad cranij oras à recenti adhuc terebratione aculeatis oſsiculorum ſpinis horrentes cerebri ſolita & natiua pulſatione impulſu,offendat, & liberiorem exitum allectis

materiebus

A materiebus aperies. Quoties verò ægrum curabis, toties commemoratum penicillũ renouabis, quoad vniuersa sanies expurgata fuerit. Toties subscripto instrumẽto crassam meningem, quæ dilaniata intumuit, séque sursum extulit, deprimes, imperabísque ægro, vt contento spiritu, ore, naribúsque occlusis contentius expiret, vt sic collectam saniem extundat promptius. Instrumentum illud quo crassa meninx deprimetur, extremo suo debet esse rotundum, latum expolitum & leue, cuiusmodi hîc depictum est.

Decussorium, ad decutiendam & deprimendam crassam meningem, quò liberior pateat collectæ sub cranio saniei exitus.

B Crassæ meningi commemorato puluere conspersæ, imponetur spongia decocto siccante & roborante ex aromaticis & cephalicis imbuta atque expressa; cuiusmodi est quod sequitur.

♃. fol. salu. maiora. beton. rosar. rub. absinth. myrtillorum, florum chamel. melil. stœchad. vtriusque an. m. iij. ß. rad. cyperi, cala. aromat. ireos, caryophyllatæ, angelicæ an. ℥. ß. bulliant omnia secundum artem cum aqua fabrorum & vino rubro, fiat decoctio ad vsum dictum: Eius loco imbui poterit spongia vino fuluo cum aquæ vitæ parte aliqua, vt sic cõtentæ materiæ foràs euocentur & exsiccentur. Erit ad eam rem magis idonea spongia quam linteum aut quiduis aliud simile: tum quia ex sese ad exhauriendos humores valet, tum quia mollitie propria pulsanti cerebro cedit. Toti verò dehinc vulneri & vicinis partibus apponetur emplastrum diachalciteos, cum aceto vel vino & rosa liquefactum, vt minus caloris habeat, plusquàm mollitiei. Nam Hipp. sententia nihil paulò grauius vel durius vulneribus capitis est imponendum, nec vlla C id validiore, pressiore, arctiórve ligatura stringendum doloris & inflammationis metu. Refert enim Galenus ex authoritate Mantiæ, cuidam ex inflammatione & abscessu aborto procidisse oculos, quòd ipsius capiti & faciei Pharmacopola validius adstringentem fasciam adhibuisset: nam talis támque arcta deligatura comprimebat suturas, adeò vt fuliginosi vapores quibus per eas & cranij poros exitus esse solet, exitu prohiberentur: præterea arteriarum pulsandi libertas intercipiebatur: quibus ex causis eo incrementi dolor atque inflammatio venêre, vt oculi rimis diffinderentur, & creparent, atque ex sua orbita exciderent.

Spongiæ ad fouendũ cõmoditas.

Li. de vuln. capitis.

Lib. de fasciis.

Arctioris capitis deligaturæ incommoda.

Quare iure mediocrẽ deligaturam laudat Hipp. iure item iubet mollia vt sint emplastra quæ capiti imponuntur, itémque splenia ex molli & tenui linteo, vel ex gossipio, aut stuppis, aut lana. Curatus æger, siquidem multum saniei per vulnus remittat, iubendum vt in ipsum vulnus, si fieri possit, cubet, atq; ex interuallis ore, naribúsque obseratis expiret contentius, quo sic sublato, & sursum tumefacto cerebro, sanies excernatur promptius: aliàs permittẽdum vt eum sibi situm in lecto deligat, qui gratior D erit & minus molestus. Effundetur verò in crassam meningem vtiliter oleum de terebinthina, cum aquæ vitæ & aloës atque croci tenuissimè pulueratorum tãtillo, ad saniem detergendam & exhauriendam. Vel,

Splenia qualia esse debeant.

Ægri decubitus.

♃. mellis rosat. ℥ ij. far. hord. pulu. aloës, mastich. & ireos florentiæ, an. ʒ ß. aquæ vitæ parum, incorporentur simul, fiat detersorium medicamentum ad vsum dictum. Aliquando etiam à terebratione crassa meninx inflãmatur, atque ex phlegmone intumescit, adeò vt loci sui impatiens, per foramen excisum exiliat, & supra cranij oras multum se attollat, vnde graui cõsequuntur symptomata. Ergo vt morti, cuius inde metus esse debet, occurratur, cranij foramen ipsum amplificandum est forcipibus nostris excisoriis, vt materię sub cranio contentæ, quarum mole intumescit membrana, expirent, effundantúrque liberius: túmque ex Medici præscripto de sanguinis repetẽda detractione, de purgatione & diæta tenui ineunda ratio: inflammatio contrariis remediis appositis oppugnanda erit. vt fotu sequẽti. ♃. sem. li. alth. fœn. psil. rosf. rub. an. ℥ j. sola. plant. an. m. j. bulliãt in aqua tepida cõmuni, ex qua fiat fotus. Instillanda erũt aures anodyna remedia & repellẽtia: cùm vehemẽtius intumuerit, quò residat tumor,

Paulus lib. 6. cap. 90.

Crassæ meningi inflãmatæ remedium.

affundenda erit farina lentium, vel vitis fólia cum adipe anserino intrita. Quibus remediis omnibus si tumor non vanescat, atque coniectura sit puris conclusi, aperienda ipsa crassa meninx veniet scalpello, obuerso ipsius sursum & extrorsum mucrone: sic enim illibata & illæsa cerebri substantia effundetur sanies. Hoc plerique alij Chirurgi, hoc nos ipsi in multis ægris, varia fortuna, factitauimus. Præstat enim in morbis desperatis anceps remedium experiri quàm nullum: non rarò etiam contingit vt seu cōtusionis & ictus vehementia, seu sanguinis effusi cōcretione & thrombo, seu aëris frigidi appulsu, seu remediorum meningis crassæ nec complexioni, nec temperiei respōdentium temeraria appositione, aut etiam propriæ substantiæ putredine vt ipsa crassa meninx denigretur. Cuius symptomatis magna & diligens cura Chirurgo habenda est. Ergo vt nigrorem contusionis vehementia impressum eluas, affundendum erit oleum de vitellis ouorum cum aquæ vitę tantillo, & croci, atque radicis ireos pulueratorum portiuncula: fotus instituendus ex discutientibus & aromaticis in aqua & vino decoctis, applicabitur & ceratum de vigo antea descriptum. Quòd si à sanguine concreto malum est, id erit sequenti remedio oppugnandum.

Ratio aperiendæ crassæ meningis quando vomicum fecerit.

Contusæ & denigratæ meningis crassæ causæ & remedia

A

B

Ad sanguinis grumos remedium.

℞. aquæ vitæ ℥ ij. granor. tinctorum in tenuem puluerem tritorum, ʒ ij. ß. croci ℈ j. mellis rosat. ℥ j. ß. sarcocol. ʒ iij. leuiter & simul bulliant omnia, & de colatura infundatur, quousque nigrities fuerit obliterata. Si ab aëris contactu malum venerit, sequenti remedio profligetur.

℞. terebinth. ven. ℥ iij. mellis ros. ℥ ij. vitellum oui vnum, far. hord. ʒ iij. croci ℈ j. sarcoco. ʒ ij. aquæ vitæ ʒ iij. incorporentur simul, & bulliant paululum. Tandiu id remedium applicetur, quoad nigrities sublata fuerit, & suus meningi color redditus. At si id mali genus, temerè vsurpatorum remediorum vsus, inuexerit, contrariorum oppositione erit delendum & oppugnandum. Sic enim ab humidiorum & oleaginosorum diuturniore vsu relicta eluuies, desiccātium, vt puluerum catagmaticorum & cephalicorum vsu eluetur: acrium autem calor & morsus, lenientium vsu contrario mitigabitur: vtraque enim & humida & acria, nigrorem parti inferunt diutius vsurpata: illa quidem genitis & congestis sordibus, hæc verò afflante & deurente calore. Cùm verò à putredine eiusmodi labes venit, Ioannes de Vigo sequens commendat remedium. C

Quæ medicamenta nigrorem crassæ meningi inferant.

Aduersus meningis putredinem remedium.

℞. aquæ vitæ ℥ ij. mellis rosat. ℥ ß. Quòd si leuiori illo remedio contumacius malū corrigi nequeat, sequens conueniet.

℞. aquæ vitæ ℥ iij. mellis ros. ℥ j. puluer. mercur. ʒ ij. vnica ebullitione bulliant simul ad vsum dictum. Vel, ℞. aquæ vitæ ℥ j. ß. syrup. absinth. & mellis rosa. an. ʒ ij. vnguenti ægyptiaci ʒ ij. ß. sarcocol. myrrh. aloës an. ʒ j. vini albi boni & odoriferi ℥ j. bulliant leuiter omnia simul colentur ad vsum dictum. Quòd si putredinis vis tam contumax sit vt illis remediis non cedat ægyptiaco (in aqua plantaginis aceti loco composito) solo & per se apposito, profligabitur: vel solo per se mercurij puluere, vel cum aluminis puluere mixto. Nec verò in extremo, præsertim crassæ meningis illo morbo verēda sunt talia remedia: nam Galeni sententia, crassa meninx acribus, id est vehementibus, & valdè siccantibus post forationes, si maximè non occupetur phlegmone, gaudet medicamētis. Idq; duabus de causis: Prior quòd dura & sicca corpora, qualia sunt membranosa, non facilè nisi à vehementibus afficiantur: altera quòd præcipua semper & prima Medico cura esse debet, vt natiuam partis temperiem similibus cōseruet & restituat. Quòd si auditorius meatus non solùm vsque ad cerebri duram membranam pertinens, sed etiam neruum contingens qui in ipsum à cerebro descendit vehementissima tollerat medicamenta, etsi ita in vicino positus sit: certè longè facilius & sine noxa illa tollerabit crassa meninx. Quòd si his artibus putredo non coërceatur, tumórque in tātum augeatur, vt altè admodum crassa meninx supra cranium assurgat, immota manens, nigra & arida, ægri verò flammei sint oculi, prominentes & vagi cū iactatione, & phrenitide, minimeq; fugacia, sed constantia sint illa tot & tanta mala: scito mortem esse in propinquo, tum propter partis nobilis corruptelam & gangrænam, tum caloris natiui extinctionem.

Cur acria facilè tolerat medicamenta crassa meninx.

D

Mortis à crassa meninge inflāmata signa.

De

A *De perculsi, seu concussi, & commoti cerebri curatione.* CAP. XXII.

COMMOTIONIS cerebri, quam cerebri perculsionem esse diximus sine vulnere in cute musculosa, & fractura in osse, cùm signa causásque ante persequuti fuerimus, nunc tempestiuum est, eiusdem curationem aggredi. Ergo in hoc casu, quia rupti sub cranio alicuius vasis metus est, statim detrahere sanguinem secta cephalica expedit. Detrahetur autem liberaliter sanguis pro ægri viribus, tum præsentis morbi ratione, tum eius qui imminet, & metu grauiore terret, aduocato in consilium Medico. Hinc deraso pilo, cataplasma commemoratum ex farinis, óleo rosaceo & oxymelite, aliísve similibus repellentibus frigidis & humidis toti cranio erit imponendum, & sæpius renouādum. Sicca verò & validius adstringentia vitanda sunt, qualia sunt vnguentum de bolo & similia: obstruunt enim vehementius, fuliginémque transitu & exitu, tum per suturas, tum per cæca cranij spiracula, prohibent. Quare nonmodò non inflammationem arcent, sed & absentem accersunt, aut præsentem augent. Clystere sollicitanda erit aluus, & à capite vapores acres reuocādi: quam etiam in rem vtile erit frictiones supernè deorsum instituere, vincula extremis artubus iniicere, cucurbitulas magnas cum magna flamma scapulis & origini spinalis medullæ affigere, quò maior sit sanguinis sursum ad cerebrum impetu ruentis, phlegmonémque illaturi reuulsio. Die sequenti venam puppis quę supra lambdoidē suturam sita est, propter eam quæ illi est cum cerebri venis communionem aperire vtile erit, obturatísque ore & naribus, spiritū magna contentione elidere. Sic enim intumescunt membranæ, sanguísque inter ipsas & cranium collectus extunditur, at non ille qui cerebro membranísque includitur: cuius si maior fuerit copia, propè desperata res est, nisi natura viribus validioribus fulta, eum in pus versum expurato excludat. Sed & paucis póst diebus vena frontis aperiri potest, arteriæ temporum & venæ sub lingua: vt tot apertis ductibus, coniuncta materia foràs elici possit. Interim diæta tenuis ægro imperanda est, & vini abstinentia maximè adusque quartum & decimū diem, quod ad id vsque tēpus sæua symptomata ferè vigere solent. Repellentia verò vsurpanda sunt ad vsque quartum exactum diem: hinc ad discutientia veniendum, initio à mitioribus ducto, quale est sequens decoctū.

Quid cerebri commotio.

Cur validius adstringentia vitāda.

Sectio venæ pupis.

℞.rad.alth.℥ vj.ireos, cyperi, calami aromat.an.℥ ij.fol.salu.maior.bet.flor.cham. melil.rof.rubr.stœchad.an.m.ß.sal.comm. ℥ iij. bulliant omnia simul secundum artē cum vino rub.& aqua fabrorum, fiat decoctio, foueatur inde caput bis in die cum spōgia. Sed tamen dum hæc fiunt, vide ne eiusmodi fotu vel re alia simili caput vehemētius incalescat, metu doloris & inflammationis. Huic applicabis ceratum de Vigo, cui vis inest discutiendi mediocriter, desiccandi, & humores qui sub cranio sunt euocandi, ac vi aromatica cerebri roborandi: eius est descriptio huiusmodi.

Fotus capitis discutiēs

Cautio in fouendo capite.

℞.furfuris bene triturati ℥ iij.far.lentium ℥ ij. rof.myrtillor.fol.& granor.eius an. ℥ j.calam.aromat.℥ j.ß.chamemel.melil.an.m.ß.nuces cupressi num.vj. olei rosac. & chamem.an.℥ iij.ceræ albæ ℥ ij.ß.thuris, mastich.an.ʒ iij.myrrh. ʒ ij.in puluerem quę redigi debent redactis, & liquefactis oleis cum cera, omnia misceantur simul, & fiat mixtura quæ erit inter formam emplastri & ceroti. Huius virtutem magno suo commodo expertum Ducis Vrbini nobilem quēdam refert Vigonius. Is ex equo in marmor durissimum capite prono deciderat, iacuerat mortuo similis, sanguis ipsi naribus ore & auribus eruperat, caput, faciésque tota intumuerant colore liuido suffusa, mutus viginti totos dies manserat, nullo cibo sumpto nisi gelatiua eliquata, & pullorum, caponúmque iusculis cum saccharo, conualuit tamen, quanquam memoria captus & balbus in reliquum vitæ tempus mansit. In quam rem extat Hippocratis aphorismus: Quibuscunq; quacūque ex causa cerebrum concussum est, hos necesse est mutos fieri: imò etiam, vt notat Galenus in cōmentario, motum, sensumq; amittere: nō est minimæ hoc virtutis, sed multū prædicandæ & admirandæ, ceratū illud, abscessum qui ex illo lapsu cerebro imminebat, prohibuisse. Permulti tamē existunt peruicaci ingenio homines, pertinaciter hoc negantes, in cerebri substantia abscessum fieri posse, errorēq; hunc alio errore cumulātes, negāt quenquā cerebri portione dissecta posse cōualescere aut resurgere: sed rationū quibus nituntur, vanitatē veterū scriptorū authoritas & experiētia abundè refellunt. Nam quod ad primum attinet, Hipp. sentētia capu tdolenti pus vel aqua, vel sanguis effluens per nares, os, aut aures morbum soluit.

Descriptio vnguenti de vigo.

D *Historia.*

58.sect.7.

Quod in cerebro abscessus fieri possit.

Aph.10. sect.6.

Lib. de inæ. intemp. cap. 4. continet. cap. de exit. feu. 3. lib. 4 cap. 20.

Galenus verò, Rhasis, & Auicennas, affirmant naturam sanie in cerebro genita sese A per nares, os & aures exonerare: multos verò ipse obseruaui, quibus talia contigissent. Auditum habeo ex Prothasio Colono, nobilis Langæi Chirurgo, vidisse se in Cœnomanorum oppido adolescentem quendam, qui sæpius concitandæ & sonandæ crassiori nolæ operam præstaret: is aliquando ludibundus ex fune cùm penderet, perpendicularis in altum sublatus, in caput super silicem pronus deuolutus, aphonos factus, sensibus omnibus & mente captus est, suppressa insuper penitus aluo. Mox igitur febre & delirio, aliísque horrendis symptomatis superuenientibus cum minimè terebratus fuisset, quòd nulla in cranio fracturæ species appareret, die septimo oborto ingenti sudore cum frequenti sternutatione, cuius impetu magna illi materierum vis & puris, per aures, os, & nares effluxit, sequuta est symptomatum omnium leuatio atque sanitatis restitutio. Quod verò ad secundum spectat, asserit Galenus vidisse se puerum in Smirna Ioniæ, qui ex insigni cerebri vulnere, haud tamen ad aliquem eius ventriculorum penetrante conualuerit. Narrat verò Guido à Cauliaco, visum sibi ægrum qui superstes vixerit, cùm ei ex vulnere in postica capitis parte illato, magna cerebri portio excidisset. B

Historia.

Lib. 8. de vsu part. & commen. ad aph. 18. sect. 6.

Anno Domini 1538. dum ego Polemarchi Monte-iani Chirurgus Taurini essem, quendam ex Prætextatis eius asseclis curaui, cui disco ludenti inflictum lapide fuerat vulnus in dextro bregmate cum fractura & effractura ossis tanta, vt per eam, cerebri substantia dimidiæ nucis auellanæ crassitie exiliret. Quo animaduerso statim pronuntiaui vulnus esse lethale: obtrectabat huic meræ opinioni qui tum aderat Medicus, asserens eiusmodi substantiã, haud cerebri esse portionem, sed adiposum quoddam corpusculum. At ego hominis pertinaciam ratione & experientia adstante multorum nobilium corona conuici: ratione quidem, quod sub cranio adeps gigni nequeat: nam etsi conceptæ illic partes frigidæ sint, tamen quia spirituum animalium calidissimorum & prætenuium copia, quia vaporum è toto corpore eò suscitatorum calore feruent, adipem circum se concrescere non patiuntur. Experientia verò, quod per cadauerũ dissectiones nunquam eò loci animaduersus esset adeps: iam verò adeps aquæ eminet & innatat: hæc verò substantia, vtpote medullosa, in aquam iniecta fundum statim mersa petiuit. Denique adeps igni admotus funditur & liquitur: at hæc candenti laminæ imposita substantia, reficcabatur quidem & inarescebat, contrahebatúrque in sese lori instar, quod omni medullæ familiare est, minimè verò liquabatur. Ex quo omnium qui aderant clara voce intellectum est, quàm verum esset meum de illa substantia quæ cranio eminebat, iudicium. Resciffa tamen ea, conualuit nobilis adolescens, cætera sanus, nisi quòd in vitæ reliquum surdus mansit. C

Cur sub cranio adeps gigni nequeat

Signa adiposæ substantiæ.

De vulneribus faciei. CAP. XXIII.

Cur de faciei vulneribus particularis tractatus institutus.

EXPOSITIS capitis vulneribus per suas causas, signa, & curationem: sequitur vt de faciei vulneribus dicamus, vel eò saltem nomine, quòd negligentius tractata, cicatrices fœdas in parte corporis speciosissima & spectatissima relinquunt. Causæ eædem quæ in cranium incidere possunt, externæ scilicet. Ad species verò & vulnerum differentias hæc adiungẽda est, quòd superstite vita, faciei pars vna aliqua integra, vt auricula, oculus, D nasus, labrũ vulnere tolli & amputari potest, capitis autẽ seu cranij minimè: ergo à superciliorum vulneribus ducto initio, reliquarum faciei partium vulnera ordine persequemur. In vulneratis superciliis id maximè notandum venit, quòd ipsa per transuersum sic sæpè creduntur, vt qui illa mouent, surrigúntque musculi, & panniculus carnosus penitus laceri sint & laniati. Quo in casu palpebræ surrigi nequeunt, & oculi tecti, palpebrarúmque tanquam vagina clausi, manent: sic vt etiam post vulneris agglutinationem si aciem in rem aliquam intendere velit æger, cogatur manu palpebrã erigere: quo infortunio multos laborantes animaduerti: sæpè tamen id non tam vulneris inflicti vehementia, quàm Chirurgi à quo curati fuerant imperitia: nempe diplomatum linteorũ appositione neglecta, inepta fascia, & ineptiore sutura. Hoc in casu tantùm cutis & panniculi carnosi, peritus qui superuenerit Chirurgus, amputabit quantũ satis est palpebris, quò ipsæ iusta contẽtione suo se rigore sursum erigere & cõtinere queãt citra manus subsidiũ. Hinc pellionũ futura vulnus vt decet, cõsuet: supra verò balsamũ à me descriptũ affundet, vicinis verò partibus tale medicamentũ.

Notandus casus in superciliis vulneratis.

Casui illi remedium.

℞. olei

A ℞.olei rosar.℥ ß.albumina ouor. nu.ij. boli armen. sanguinis Draconis,mast.an. ʒj.agitentur simul,fiat medicamentum:hinc decenti vinculo pars constringatur. His peractis in vsum veniet emplastrum de gratia Dei, de betonica, diachalciteos, vel simile aliud,vsquequo cicatrice obductum fuerit vulnus. Cæterùm eiusmodi & alia omnia faciei vulnera facilè sanantur, nisi vel vnà adfuerint maligna symptomata, vel ægri corpus valdè cacochymum extiterit. Illi casui alius planè contrarius in superciliorum vulneribus aliquando cótingit:cùm nempe palpebra sursum surrecta perstat, sic vt oculis apertis dormire cogantur ægri, ex quo Lagophthalmi Græcis dicuntur. Affectus illius causa sæpè interna est,vt carbunculus,aliúdve abscessus genus,sæpè externa vt ictus. Curabitur,sanabitúrque falcata seu semicirculi in modum supra palpebras facta incisione,ita vt semicirculi extrema vergant deorsum, vt quantum necesse est:rigori palpebræ corrigendo,tantùm deprimatur adiungatúrque. Cæterùm haud ferro violáda cartilago: sic enim desperata esset surrectio: reliquum curationis vt decet perficietur.

Lagophthálmia procidentiæ palpebrarum affectio cótraria.

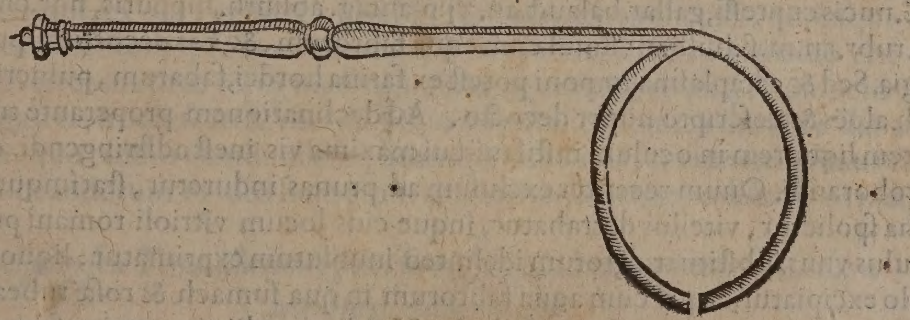
B

De vulneribus oculorum. CAP. XXIIII.

OCVLORVM vulnera fiunt rerum pungentium,incidentium,contundentium,vel vnitatem alioqui soluentium,violento incursu. Semper verò pro causarum & differentiarum varietate variè curatio est instituenda. Primum caput curationis est,vt si quid peregrinum,heterogeneúmque in oculos inciderit, id quàm primùm auellatur, spatulæ extremo inuersa & resupinata palpebra. Quòd si Medici aspectum fugiat peregrinum id corpusculum,tria,quatuórve Ormini grana erunt in dolentem oculum immittenda. Ormino enim purgandorum oculorum & eliminandorum ab ipsis tenuium eiusmodi corpusculorum,vis inesse creditur,quæ modò non altius defixa sint, & contumaciusad membranas adhærentia. Nam in hoc casu, infra descripto instrumento erit vtendum,hoc enim palpebris suppositо, & ipsi oculo applicito palpebras longius à se inuicem abducimus, oculúmque molliter compressum immotum esse cogimus, C quo sic Volsellis corpus extraneum liceat auellere: instrumenti eiusmodi hic est Typus.

Ormini vis in purgando oculo, & eliminãdis peregrinis corpusculis.

Deformatio speculi oculi dilatandis, & seorsim longius abducendis palpebris, oculóque immoto continendo idonei, id ea arte contextum est, vt dilatari & contrahi, pro magnitudine oculorum possit.

D

Peregrinis omnibus auulsis corpusculis id in oculum immittetur medicamentũ. ℞.germina oui num.xij. agitentur in mortario plumbeo cum tantillo aquæ rosaceæ, immittentur in oculum:at supra oculum, partésque vicinas id ponatur repercutiens. ℞.album.ouor.nu.iiij.pulueris aluminis rochæ combusti ʒ ij.sanguinis Draconis ʒj. aquæ rof.& plant.an.℥ ij.agitentur simul,fiat repercussiuum,cuius vsus erit frequens. Vel caseum recenter glaciatum,cremore diligenter castratum cum aquæ rosaceæ oui albuminis,& acaciæ quod satis est appone. Quod sequitur fluentem humorem validius sistit.℞.gum.arab.& tragac.an.ʒ ij.psilij,cydon.semi. portul. plant.sumach.an. ʒ ij.fiat mucag.cum aqua plantag.solan.& rosar. concinetur collyrium,de quo instillare licebit cùm intra,tum circum oculum. Notãdum verò eiusmodi remedia omnia tepida esse applicanda,tum vt calore moderato penetrẽt facilius,tũ quòd omnia actu frigida oculis& visui sint inimica,quia visiuos spiritus incrasśãdo visum hebetãt.Itaq; multos noui qui actu frigidorũ oculis admotorũ vsu crebriore in hebetudinẽ inciderunt,non paucos contrà ipse vidi,qui acu vel stylo oculi quãlibet partẽ, modò ne pu-

Repercutiẽs in oculum instillandũ.

Varia repercutientia oculo apponenda.

Frigida actu oculis inimica.

pillam, sic compuncti vt multum humoris aquei efflueret: eiusmodi remediorum vsu A opportuno conualuerunt. Dolorem verò lenit & deterget lac mulieris virginem lactantis, id enim frigidius creditur, in oculos è mamma expressum: in quam etiam rem conferet sanguis turturum, columborum, aut pullorum, incisa quæ sub alis est vena in oculum instillatus: dolorem etiam sedat, inflammationémque & fluxionem arcet sequens cataplasma, oculo viciniśque partibus admotum.

Anodyna ocularia.

℞. carnis pomorum sub cinere calido decoctorum ℥ v. vitellos ouorum num. iij. cassiæ fistul. recenter extractæ ℥ ß. mucaginis psilij, althe. & cydon. an. ℥ j. farin. hordei parum, incorporentur omnia simul, fiat cataplasma. Sedando præterea dolori conferent pulmones veruecini in lacte elixi, & calidè appositi, subindéque vbi refrixerint renouati. Quòd si ardor dolórque vehementior talia remedia aspernentur, ac vehementiora postulent, folio. hyosc. m. j. sub cineribus coquatur, atque in mortario cum mucagine seminis psilij & cydoniorum, extracta in aquis solani & plantaginis, pistetur: id remedium linteo inuolutum oculis & temporibus imponatur. In eundem vsum sumuntur mucagines psilij & cydoniorum, extractæ in decocto papaueris, & cū B pauco opio & aqua rosacea miscētur. Cùm verò detergentibus & sarcoticis erit opus.

Narcotica ocularia.

Detergētia.

℞. syrup. rosar. siccar. ℥ j. aquæ fœnic. & rutæ ʒ ij. aloës lotæ, olibani an. ʒ ß. misce ad vsum dictum. Fella raiæ, leporis & perdicis in aqua euphrasiæ & fœniculi dissoluta detergendis eiusmodi vulneribus sunt idonea: sed & quod sequitur collyrium.

℞. aquæ hordei ℥ j. mellis despumati ʒ iij. aloës ter lotæ in aqua plantaginis & sacchari cand. ʒ j. fiat collyrium. Sed & quod sequitur valdè sarcoticum est.

Sarcoticum oculare.

℞ mucag. gummi olibani, arabici, tragacanth. & sarcocol. in aqua hordei extract. an. ʒ iij. aloës ter lotæ in aqua rosarum ʒ j. ceruf. vstæ & ablutæ, tuthi. præparat. an. ʒ ß. fiat collyrium. Cæterùm hîc notandum venit vulneris vel similis alterius iniuriæ occasione Adnatam tunicam sæpè adeò intumescere, humorúmque decursu, & flatuum incursu ac permixtione adeò turgere, vt totam pupillam contegat, foráśque è palpebris promineat, succrescentis preter naturam carnis instar, & colorem natiuum amittat, multúmque rubeat, nec claudi, nec diduci oculus queat. Qua specie deceptus aliquando iunior quidam Chirurgus, parabat hanc Adnatæ protuberantiam, tanquam C superfluam quandam carnem amputare, & cathæreticis puluisculis consumere, nisi ego prænuntiato cæcitatis inde ægro impendentis certo periculo prohibuissem. Itaque præscripsi fotum ex decoctis in lacte, chamemelo, meliloto, rosis, absinthio, ruta, fœniculo, aniso, radice ireos & calendulæ. Mox sequentem fotum validiorem & siccandi vi maiore præditum subieci.

Digerentes & deficcātes fotus.

℞. nucis cupressi, gallar. balaust. an. ℥ j: plantag. absinth. hippuris, flor. chamemel. rosar. rubr. an. m. ß. bulliant simul cum aqua fabrorum, & fiat decoctum pro fotu cū spongia. Sed & cataplasma imponi potest ex farina hordei, fabarum, pulueris mastic. myrrh. aloës & descripto nuper decocto. Ad declinationem properante tumore sequentem liquorem in oculum instilaui, cui maxima vis inest adstringendi, deficcandi & roborandi. Ouum recenter exclusum ad prunas induretur, statímque testacea concha spolietur, vitellus detrahatur, ínque eius locum vitrioli romani puluerisati scrupulus vnus substituatur, totum id, linteo inuolutum exprimatur, liquor mundo vasculo excipiatur, atque cum aqua fabrorum in qua sumach & rosæ rubeæ incoxerint, in oculum per aliquot dies instilletur. Huius remedij vim certam sum expertus: D quòd si tamen hypersarcosis in Adnata tunica reuera fiat, sequenti puluere consumi poterit. ℞. ossis sepiæ & testæ ouo. calcinatæ an. ʒ j. fiat puluis subtilis. Vtilis etiam in eam rem vsus esse potest vitrioli calcinati & aluminis vsti, aliorúmque similium. Cautè tamen eiusmodi omnibus est vtendum, sempérque repercutientibus circa oculum admotis, ne quid inde mali contingat. Nam non raró tanto impetu humorum acriū in oculum ruit influxus, vt inde disrumpatur, crepétque cornea tunica, ex quo oculi humorum sequitur effusio. Aduertendum etiam quod in morbis oculorum semper ęgri caput altiùs est excitandum, ac non modò dolens, sed & sanus oculus claudendus quia parti dolenti quies est semper necessaria. At oculus vnus altero immoto moueri nequit, propter eam quę ipsis ineſt per neruos opticos & motorios, vtramque meningem, pericranium, venas, & arterias, connexionem: quę causa existit cur patienti vni, alter condoleat. Quòd si omnibus illis suprascriptis remediis fluxioni sistendæ idoneis nihil profecerimus, restat vt pyrotico seu ignito ferro ceruices inura-

Aqua vitrioli.

Ad hypersarcosis consumptione citra morsum.

A inuramus,& setone transuerberemus:est enim singulare inueteratarum in oculos fluxionum remedium. Quotidiana namque experientia scimus, permultis quibus ex assidua & multa defluxione visus hebes caligabat, adeò vt iam ferè cæcutirent, pristino splendori & acumini oculos, ac videndi aciem restitui paulatim, vbi primum ab vlcere, cauterio appresso, pus manare cœperit. Cuius rei patuit veritas in Paulo Aurario Fabro Italo qui ad Augustinianum sodalitium habitabat. Is enim, multis multorum & Medicorum & Chirurgorum frustra vsurpatis remediis, cùm ferè conclamatæ esset visionis, appresso, me consultore, pyrotico, sensim pro puris manantis ratione, acutius cernere cœpit, donec tandem acutissimè cerneret. Tum igitur, etsi semper pure vlcus manaret, setonis, quam annum integrũ circumtulerat, pertæsus ipsum detraxit, atque vlcus cicatrice sibi obduci voluit: verùm illo fluxionis sublato diuerticulo, cum humor in oculos iterum se inferret, ac iam cæcitatis periculum immineret, me vocato vlcus cauterio aperiri, & setonem denuo immitti sibi curauit. Ex quo pristinæ oculorum & visionis integritati restitutus, etiam nunc setonem illum

Seto remediũ ad inueteratas in oculos fluxiones.

Historia.

B circumfert. Sed & alias hoc remedij genere Hollerij Medici vndequaque doctissimi decreto, adolescentem quendam viginti annos natum morbo caduco, cuius insultibus ante crebro prehendebatur, liberaui, deriuatis vt credere par est, illa arte ichoribus mali fomitibus. Quare cum setonis tantą sit vtilitas, visum est eius inducendi rationem hoc locò in tyronum gratiam scripto & figura subiicere. Ægro vt scabello insideat, & caput deorsum ita inclinet imperandum, vt cutis panniculúsque carnosus laxentur: hinc cutem digitis seorsum à musculis & sursum abducere, eiusque quam plurimum fieri potest tenaculis comprehendere conuenit, intactis ceruicis musculis, conuulsionis, & aliorum symptomatum metu: cum per forcipum foramina, quæ in ipsarum medio peruia esse debent, ignitum ferrum Chirurgus transadiget, comprehensam ipsis cutem arctius constringet: quò sic vnà cõstrictis neruis, pyrotici dolorificus sensus minus ad partem perueniat, vulnus in longum & non in transuersum infligi & inuri debet, vt ea arte, per fibrarum rectitudinem, materiæ vacuentur promptius. Ignitum verò ferrum, quò facilius & citius penetret, extremo

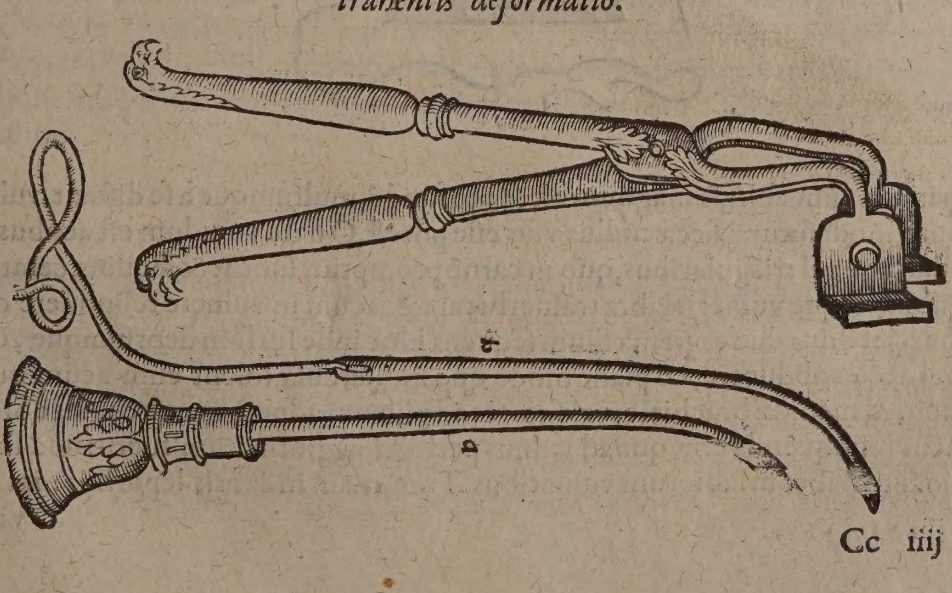
Seto remediũ ad epilepsiam.

Ratio setonis inducẽdi.

Fibrarum rectitudo quantum valeat ad vacuatiões.

C acutum & triangulare vel quadrangulare effingendum est. Hinc forcipibus immotis eadem illa igniti ferri via, acum, quæ bombacinum filum triplicatum vel quadruplicatum, atque oui albumine & rosa imbutum, trahat, immittere oportebit: denique diplomatis eodem medicamento imbutis & impositis, pars conuenienti vinculo est deliganda. Sequenti die irrigabuntur ceruices oleo rosaceo, atque ad aliquot dies diplomata quo diximus medicamento imbuta, apponentur. Setonem verò digestiuo, quod vocant, ex oui vitello & rosa cõposito imbuere conueniet, quousque vlcus multo pure manat: tum verò bombacinus ille funiculus sequenti remedio erit oblinendus. ℞. terebinthinæ ven. ℥ iiij. syrupi rosati & absinthini an. ℥ ß. pulueris ireos, dacrydij, agarici, trochiscati & rhei an. ℥ ß. incorporentur omnia simul & fiat medicamentum, quo tandiu vtendum erit, quandiu vlcus apertum tenere animus fuerit: Illi enim euocandorum ex alto humorum & sine morsu extergendorum vis inest.

D *Forcipum seu Tenacularum igniti ferri & acus bombacinum funiculum trahentis deformatio.*

De Genarum vulneribus. CAP. XXV. A

Vsus suturæ siccæ.

CVM vulnus genis inflictum sutura egere videbitur, siccam illam vt loquũtur, esse oportet, ne cicatrices deformes relinquantur: multis enim vt mulierculis quibus formositas valde cordi est, ea deformitas grauissima esse solet. Ergo recẽtis telæ cuius mediocris sit consistẽtia, frusta duo debitæ magnitudinis sequenti medicamento oblines. ℞. pulueris mastichini, sanguinis draconis, thuris, farinæ volatilis, tragacanthæ contusæ, gypsi, picis, sarcocollæ an. ʒ ij. picis nigræ ʒ j. ß. albumina ouorum quæ sufficiant, fiat medicamentum, quo oblita telæ frusta hinc inde ad vulneris latera, digitum latum dissita, applicabis, illique quoad inaruerint carni firmiter affixa esse sines. Tũ ipsorũ extrema violenta, & quæ acu contracta sit sutura, sic sibi admouebis, vt vnà ipsis adhærentes tenaciter carnes sequentur, & mutuo sibi adiungãtur, quemadmodũ depicta hîc intuemur imagine. Hac arte, tum præterea idoneis medicamẽtis, diplomatis, vinculis, vulnus agglutinabitur. Cæterũ vincula, fasciæque omnes quæ eius rei gratia parabuntur, ex pilleolo nocturno quo æger opertum caput habebit, reuincta esse debebunt. B

Modus suturæ siccæ.

C

D

Sutura labris leporinis idonea.

Quanquã cùm vulnus magnum est & profundũ, multúmque à se distant vulneris labra huiusmodi suturæ siccæ nullus vsus esse potest. Quare vtendum est acubus quadrangularibus, vel triãgularibus, quò in carnẽ promptius subeãt & facilius, ceratũ filũ ducentibus, hisque vulneris labra trãsuerberare, & acum in vulnere relinquere oportet, atque per illius duo extrema filum sequens hinc inde sursum deorsúmque, quinquies vel decies obducere, eo planè modo quo mulierculæ solent cùm acum quæ filum ducit, ad manicæ brachiale, vel sutores ad pilleum adnectunt, ne excidat. Sic impacta acus relinquenda erit, quoad vulnus perfectè agglutinatum fuerit: hoc suturæ genus locum habet in labiorum vulneribus. Tum etiam in labris leporinis: ita enim vocant

Eius modus

Quid sint labra leporina.

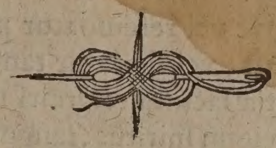
A vocant nostrates, labra, à prima in vtero conformatione vitio formatricis facultatis, fissa. Cæterum nullum agglutinationis fructum factura est eiusmodi sutura, si quid cutis inter vulneris labra interiacuerit. Quare quicquid eius intererit excidendum est: aliàs vnio non est sperabilis. Alia suturæ genera in harum partium vulneribus haud magnopere prosunt, nam propter mandendi & loquendi necessitatem, in perpetuo sunt motu. Quare filum carnem rescinderet: quo etiam nomine eiusmodi acubus, in nouissimè descripto suturæ genere, multum carnis est comprehendendum, vt subiecta figura docet.

Suturarum labris fißis idonearum figura, itémque deformatio acus, circum cuius extrema filum supernè & infernè obuoluitur.

B

C

Hac arte Vasco, cui prælio Laurētiano Gallis funesto gena superna ense transuersim inflicto ad os vsque rescissa fuerat, curatus est. Illi in vulnere magna vis vermium cum ingenti fœtore succreuerat, quòd nisi triduo post acceptū vulnus, opportunitatem Chirurgi nactus non erat. Quare decocto absinthij, aloës, & pauco ægyptiaco id laui, tum vt exciderent vermes, tum vt putrida omnis substantia inde elueretur, tumores fotu & cataplasmate resoluēte discussi, vulneris labra sutura nouissimè descripta sibi adiunxi. Toti verò parti sequens medicamentum imposui. *Historia.* *Decoctum eluendæ putredini aptū*

♃. terebinth. venetæ, ℥ vj. gummi elenij. ℥ ij. pulueris boli armeni, sanguinis draconis, mastiches, myrrhæ, aloes an. ʒ ß. incorporentur simul, fiat medicamentum. Intra paucos dies vulnus agglutinatum est, nisi quod ad genæ inferioris cum superiore commissuram exiguum quoddam foramen restabat, quod vix aciculæ caput admit-D teret: ex quo nihilominus multa serosa & tenuis humiditas, illi præsertim loquenti vel mandenti, manabat: quod ego & in multis aliis obseruaui. Sed sistendæ illius aquosæ humiditatis ergò, aquam fortem chymistarum in vlceris profundum instillaui, aliquotiésque vitrioli combusti puluisculum immisi. Hac cura Dei beneficio conualuit. *Curatis magnis vulneribus exiguum foramen superstes.*

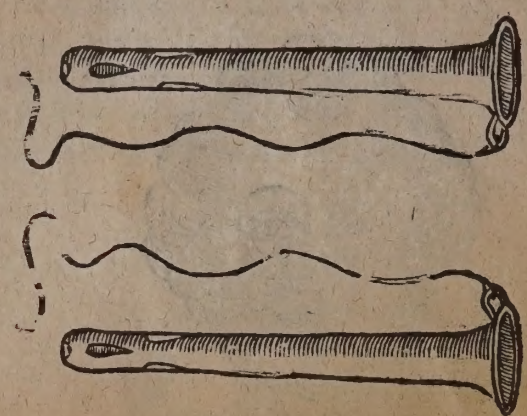
De nasi vulneribus. CAP. XXVI.

MVLTIS modis nasus continui solutionem patitur: nempe vulnere, fractura, & contusione, ac parte quidem superna colliditur & frangitur, quod cùm contigerit immissa in nares spatulæ cauda, vel bacillo idoneo stuppis, bombace, vel linteo inuoluto, depressa ossa sedi natiuæ & figuræ sunt restituēda. Hinc diplomatis, restringente medicamento ex oui albumine, mastiche, bolo armeno, sanguine draconis, & vsto alumine cōposito imbutis, & ad nasi latera appositis, restitutis ossibus stabilitatē parare oportet, & cōuenienti mox *Quot modis nasi vnitas violetur.* *Fracti nasi curatio.*

deligatura cōſtringere quæ non nimiū premat,ne reſimę reddātur nares, vt multis cō- A
tigit per Chirurgorū imperitiā. Hinc tubuli in nares immittendi,non illi quidem exa-
ctè rotundi,ſed quadātenus lati & depreſſi,filo vtrinque ex nocturno pileolo,ne exci-
dant,reuincti. Horum tubulorū beneficio oſſa naſi ſitu ſuo continebuntur, & exitus
ſaniei, inſpirationíque & expirationi via patebit. Quòd ſi integer naſus vel naſi por-
tio penitus exciſa fuerit,non eſt ſperabilis reſtitutio. At ſi quadantenus exſciſæ nares
multæ adhuc circumpoſitæ carni hæreant, à qua vitam & alimoniam excipere queāt,
ſuendæ erunt. Narium enim pars illa ima,cùm ſit cartilaginea, quaſſari quidem,de-
primi & contorqueri poteſt:at non frangi,vt ſuperior quæ natura oſſea conſtat.

Tubulorum in fractis naribus vſus.

Tubulorum in nares immittendorum deformatio.

B

De Vulneribus linguæ. CAP. XXVII.

LINGVA ita vulneratur, vt vel reſcindatur penitus, & portione aliqua
ſubſtantiæ ſuæ mutiletur, vel findatur tantum ſeu in longum, ſeu in
tranſuerſum. Subſtantiæ iactura reſarciri nequit, quia pars omnis, à C
corpore viuente à quo vitam ſpiritus, ſanguinémque ducebat, diſtracta
& reuulſa vitam ſtatim amittit. Philoſophorum verò ſententia, à priua-
tione ad habitum non eſt regreſſus. At fiſſa in longum aut latum ſeu tranſuerſum, fa-
cilè futura reſtituitur, modò fiſſa pars ſuo corpori adhuc viuenti hæreat, à quo vitæ
materiam & formam mutari queat. Ergo corpus linguæ, linteo molli & mundo, ne
lubricitate ſua elabatur, miniſter ſedulus arctè tenebit, interim dum Chirurgus infer-
nè ſupernéque adactis punctibus conſuet, vbi quod ſatis eſt ſuiſſe viſus fuerit, filum
quàm proximè nodum exſecabit, ne ſi longius ſit in dentium interſtitiis inter man-
dendum implicetur: & conſutarum partium pernicialem dilacerationem inferat.
Hordeatis interim amigdalatis, gelatiua, colatitiis & expreſſis iuſculis, ouorúmque
vitellis æger nutriendus erit: ore ſaccharum roſatum, ſyrupum cydoniorum, verſabit
ſæpius: talia enim præter quàm quod nutriunt detergentis medicamenti & aggluti-
nantis vicem ſubeunt. Hæc ego de linguæ vulnerum curatione neque ex magiſtris,
quos audiui ſedulò, neque ex libris didiſci: ita tamen ſunt vt à me proſpero ſucceſſu D
experientia fuerint comprobata. In multis quidem vt in Marigniani inquiſitionum
præſidis filio, in Ioanne Pieto lignario fabro, ad ſancti Germani ſuburbia commoran-
ti. Luculentiſſimè verò in Coëti cauſarum Patroni famatiſſimi trimo puerulo. Is in
mentum ſuper ſaxum deciderat, ipſeque ſibi interiectam fortè dentibus inſignem ex-
tremæ linguæ portionem exciderat, vix è tenui carnis fibra pendebat illa, ſic vt agglu-
tinandæ & vniendæ ipſius exigua admodum ſpes eſſet, quæ me cogitatio ferè impu-
lit, vt ipſam penitus reuellerem: auertit me tamen ab iſto conſilio actionis nobiliſſi-
mæ, loquendi ſcilicet inde conſequutura abolitio, & naturæ miranda ſæpè, & quæ
Medicorum expectationem ſuperent in morbis patrantis expenſa prouidentia. Hoc
inſuper cogitabam linguæ carnem mollem, laxam, fungoſam eſſe & ſpongioſam: nec
præterea aëris externis iniuriis omnino obuiam, itaque cùm ſemel atque iterum,
ſurſum deorſúmque acum quæ filum trahebat adegiſſem, atque de cætero puerum
quo nuper dixi modo curari & nutriri iuſiſſem, intra paucos dies conualuit, valét-
que adhuc diſertè & diſtinctè loquens.

Quibus modis linguæ continuitas violetur.

Fiſſæ linguæ curatio.

Hiſtoria.

Natura ſæpè velut miracula facit in morborū curatione.

De Vulne-

De vulneribus aurium. CAP. XXVIII.

A AVRICVLÆ aliquando totæ amputantur, aliquando parte sui aliqua penitus resciſſa mutilantur, aliàs ita modo finduntur, vt diffiſa portio ſuo adhuc toti hærens vitæ communione cum ipſo coniuncta ſit. In hoc demum poſtremo caſu ſuturam adhibere conuenit: ita tamen ne cartilaginem attingas acu: hinc enim promptum gangrenæ periculum, quod multis, ſtolida curatione, contingit: ergo acu cutem ſolam & exiguum id carnis quod cartilaginem ambit, tranſadiges & comprehendes: curationis reliquum diplomatis linteis & vinculis artificioſè ductis perficies, atque medicamentis idoneis inflammationem & alia ſymptomata arcebis. Diligenter verò cauebis ne in meatu auditorio ſuperflua caro quæ audiendo obſtruat, gignatur, qua de cauſa meatus illius libertatem ſpongiæ immiſſo fruſtulo diligenter tueberis. Partis verò cartilaginoſæ, adeóque poſt oſſa ſicciſſimæ habita ratione, medicamentis ſiccis agglutinationem, B conſolidationémque procurabis. Quibus verò auricula tota penitus exciſa eſt, iis nihil aliud reſtat, niſi vt infortunij ſui deformitatem pileolo, tomento bombacino parte illa farcto, obuelent.

Quibus modis auricularum vnio violetur.

Ratio conſuendæ auriculæ vulneratæ.

De Ceruicis & Iuguli vulneribus. CAP. XXIX.

CERVICIS & Iuguli vulnera aliàs ſimplicia ſunt, quæ ſcilicet muſculorum tantum continuitatem ſoluunt. Aliàs compoſita, cuiuſmodi ea exiſtunt quæ oſſium, vt vertebrarum fracturam, quæ venarum iugularium internarum externarúmque, aut etiam carotidum læſionem coniunctam habet: aliquando Trachea arteria & œſophagus ferro violantur, aliquando penitus exſecantur, vnde prompta mors. Quare talia vulnera niſi mortis aut motus alicuius deperdendi prænuntiato adſtantibus periculo, Chirurgus non attinget. Nam per ceruicis vulnera ſæpè inſignem aliquem neruum aut tendi- C nem violari contingit, vnde paralyſis: omnino illa quidem incurabilis, ſi ad ſpinalem vſque medulam, inde etiam oblæſam, vulnus penetrauerit. Oeſophagi & aſperæ arteriæ vulnera difficulter ſanantur, præpterea quòd in perpetuo exiſtunt motu: huius quidē maximè quod inſuper cartilaginea ſit & exanguis. Oeſophagi vulnera cognoſcuntur, ſanguinis per os ſcreando reiectione, & cibi, potúſque per vulnus eruptione, ac ſiquidem œſophagus penitus reſciſſus fuerit, deglutiendi beneficio æger priuabitur. Nam reſciſſi illius partes ambæ in ſeſe contrahuntur, ſurſum quidem vna, altera verò deorſum. Aſpera verò arteria læſa cognoſcitur, ſanguinis per os cum aſſidua tuſſi excluſione, & flatus ſpiritúſque per vulnus eruptione. Venarum iugularium & carotidum arteriarum vulnera, ſi magna fuerint, lethalia eſſe ſolent, quod vinculis conſtringi nequeant, iugulum enim citra ſtrangulatus & ſuffocationis diſcrimen arctari nequit. At non arctæ in hoc caſu deligaturæ defectu ſanguinis lethiferum contingit profluuium. Neruus recurrens ſi alterutra parte vulneratus fuerit, vocem raucam facit: ſi vtraque fandi potentiam adimit, læſis illis inſtrumentis quæ laryngis muſcu- D lis motum impertiuntur. Quod ad curationem attinet, ſi exiguum ſit vulnus, quodque nullius inſignis vaſis, non arteriæ aſperæ aut œſophagi læſionem coniunctam habeat, facilè illa & breui abſoluitur, atque ſi res poſtulet, ſutura adhibebitur: hinc terebinthinæ venetæ cum bolo armeno quantum ſatis erit, inſtillabitur, vel balſamum noſtrum, cuius talis eſt confectio, affundetur.

Differentiæ vulnerũm ceruicis & iuguli.

Ad ceruicis vulnera ſequitur paralyſis.

Cur aſperæ arteriæ vulnera difficulter ſanẽtur.

Signa œſophagi vulnerati.

Iugulariũ & carotidũ vaſorũ vulnera ex euẽtu lethalia.

Neruo recurrente læſo vox vnà læditur.

Balſami authoris deſcriptio.

℞. terebinthinæ venetæ ℔ .ß. gummi elenij ℥ iiij. olei hypericonis ℥ ij. boli armeni & ſanguinis draconis an ℥ j. aquæ vitæ ℥ ij. liquefiant ſimul omnia lento igne, & fiat balſamum vt artis eſt, addendo pulueris ireos florentiæ, aloës, maſtiches, myrrhæ an. ʒ j. hoc balſamo mira in vulnerum ſimplicium, quæque nullum peregrinum corpus obſideret agglutinatione præſtiti. Affuſo ergo eo inducetur emplaſtrum diachalciteos in oleo roſaceo & aceto diſſolutum, vt cui vis inſit reprimendi affluxus humorum & arcendæ inflammationis, vel illius loco emplaſtrum de gratia dei, aut de ianua, apponetur. Quod ſi cæſæ fuerint venæ iugulares, & carotides arteriæ, ſanguinis profluuium ea arte, quā capite hac de re inſtituto expoſuimus, ſiſtetur: aſpera arteria & œſophago vulneratis ſuturam quàm artificioſiſſimè poterit Chirurgus adhi-

Vis emplaſtri diachalciteos.

Curatio ad aſperam arteriam & gulam vulneratam.

bebit: æger nihil eorum quæ deglutitu difficilia sunt deuorare tentabit, iusculis & gelatina contentus: vbi gargarismate fuerit opus, quod sequitur valde ex vsu erit. A

℞. hordei m. I. florum rosar. p. I. passul. mund. iuiubarum an. ℥ ß. glycyrrh. ʒ j. bulliant omnia simul, addendo mellis ros. & iulep. ros. an ℥ ij. fiat gargarisma vt artis est, ex quo tepido æger os & fauces irrigabit parti lenitatem inducit, dolorem mitigat, deterget & agglutinat, respirationisque libertatem promouet. Cæterùm ne quid in huiusmodi vulneribus desperet, aut intentatum relinquat Chirurgus, placet aliquot exemplis quàm mira sint naturæ arte adiutæ opera, patefacere. Seruo cuidam domini de Champagne, nobilis Andegauensis ense vulnus ad iugulum inflictum est, ex quo iugularium venarum alterutra cum aspera arteria excisa erat. Sanguinis aderat ingens profluuium, & fandi impotentia, eaque symptomata eousque perseuerarunt, quoad consutum vulnus esset, & medicamentis obductum. Medicamenta verò si quando liquidiora essent ea per vulnus & suturæ interstitia, tanquam fugebat, & sucta allectáque ore mox reddebat æger. Itaque exactius mecum vulneris magnitudinem, partium affectarum, præsertim verò asperæ arteriæ & iugularis venæ, spermaticam, adeóque siccam & exangem naturam agglutinationi rebellem expẽdens, tum etiam quòd trachea arteria iis motibus quæ inter deglutiendum œsophagus obit, obnoxia sit, propter tunicam internam quæ œsophagi tunicæ continua est, cuius occasione partes illæ mutuo sibi obsequiosè motu reciproco inseruiunt, quemadmodum ductarius funis directis ductionibus per trochleæ orbiculos circumactus: præterea arteriæ vsum respirationi & cordis calori temperando necessarium cogitans, quemadmodum venæ iugularis ad nutritionem partium supernarum: expensa porro apud me sanguinis in quo naturæ thesaurus est, magna vi quæ ipsi profluxerat, propinquam & certam apud adstantes illi instare mortem præsagiebam. Et tamen præter expectationem diuino potius fauore, quàm nostris artibus superstes conualuit. Æquè admirabilis est quæ sequitur historia. Angli duo ad Vincenarum syluam animi gratia obambulabant: Sed vnus comitis suis nummis & torqui aureo quem ponderosum circumferebat inhians, ipsum incautum oppressit, iugulatúmque & spoliatum in illis quę ob iter sunt vitibus dimisit, interfecisse ratus, trachea arteria & œsophago pugione confossis. Sicarius prędo in vrbem se recepit. Alter semianimis cum vix tandem hinc in rustici cuiusdam casam se substraxisset, pręsentibus & quę ad manum erant remediis curatus in vrbem perductus, mihi qui curam eius agerem à familiaribus suis traditus est. Ego primo quoque tempore excisam penitus tracheam arteriam suturà quàm sedulo potui, comprehendi, atque vulneris labra sibi quàm proximè licuit admoui, œsophagum comprehendere non potui, quòd totus se in stomachum subduxerat: hinc totum vulnus medicamentis, diplomatis linteis, & fasciis idoneis obduxi. Sic curatus loqui cœpit, & sicarium prędonem facinoris authorem nomine proprio exprimere, adeò vt ille deprehensus roteque affixus, confractis membris vitam miserrimam pro innocentis anima, qui quarto à vulnere die obierat, reddiderit. Par vulneris casus Germano cuidam contigit qui in vico Nucum apud Perotum trapezitam commorabatur, ille diris furialibus percitus de nocte gladio ipse sibi iugulum confodit, mane ab amicis qui ipsum inuisebant vocatus, hominem, iisdem prorsus quibus Anglum, artibus curaui. Itaque repente loquutus, qui ante ne mutire quidem poterat seruum qui in eodem cum ipso in cubiculo dormiebat, tanquam sceleris authorem in vincula coniectum criminis suspicione atque carcere liberauit: remque vt gesta erat professus, quatriduum à vulnere superuixit, iusculorum per anum clysteris instar infusorum & succorum alendo idoneorum, vt panis recenter à clibano extracti, & vino genoroso macerati suaui vapore substentatus. Id profectò arte Chirurgica consequutus, vt ex aphono loquens, per quatriduum fieret.

Gargarisma multiplicis vsus. *Historia.* B *Historia mirabilis.* C *Historia.* D

De Vulneribus thoracis. CAP. XXX.

Differentia vulnerum thoracis.

VLNERVM thoracis alia auersa sunt, alia aduersa, quædam altius penetrant, alia in eius capacitatem haud descendunt, nonnulla in partes vsque contentas peruadunt, mediastinum nempe, pulmones, cor, diaphragma, venam cauam, ascendentem arteriam: alia corpus totũ transuerberant: quò fit vt alia lethalia sint, alia minimè. Penetrare in capacitatem vulnus hinc intelliges, si ægri ore naribúsque obturatis, spiritus per hoc cum

Signa.

strepitu

A strepitu erumpat, adeò vt oppositum & appositum candelæ lumen dissipet aut extinguat. Si vix æger spiritum ducat reddátque, quod etiam sanguinis in diaphragma effusi signum est. Cor vulneratum esse his signis cognoscemus. Si ingens sanguinis vis erumpat, si tremor vniuersi corporis membra quatiat. Si pulsus paruus sit & langueat. Si color pallidus, si sudor frigidus, si crebra syncope oboriatur, extremisque partibus frigidis, matura mors sequitur. Vidi tamen dum apud Taurinos agerem, nobilem quendam qui singulari certamine cum alio decertans, accepto sub sinistra mamma vulnere in cordis substantiam penetrante, vibratis in aduersarium aliquot ense ictibus, ipsum fugitantem ad ducentos passus est prosequutus, donec in terram mortuus caderet: dissecto cadauere vulnus comperi in cordis substantia, amplitudine quę digitum capere posset: ingentem præterea sanguinis in diaphragma effusi copiam. Vulneratis pulmonibus signa hæc superueniunt. Sanguis spumans ex vulnere prodit, tussis ægrum exercet, ingens spirandi difficultas & lateris dolor qui ante non erat opprimit, facilior, est ægro in vulnus decubitus, fitque aliquando vt B ita decumbens, facilius, liberiusque loquatur, in oppositum verò latus prouolutus, statim fandi fiat impotens. Cum diaphragma vulneratum est ponderis sensus eo loci molestus est, delirium inuadit per neruorum qui à sexta coniugatione in diaphragma effunduntur sympathiam, dispnoëa, tussis & dolor acutus ægrum malè habent, sursum ilia conuelluntur, adeò vt inspirationis vehementia contingat aliquando ventriculum & intestina per vulnus in thoracis capacitatem pertrahi: quod ego in duobus obseruaui. Horum vnus latomus medium diaphragma qua parte neruosum est transfixus, triduo post interiit. Dissecto ventre inferiore ventriculum cum non reperirem, rem monstri similem arbitrabar. Sed tandem anxiè perquirens, raptum ipsum in thoracem animaduerti, etsi vulnus pollicem vix esset latum. Erat verò ventriculus flatu multo pauco admodum humore distentus. Alter Franciscus Dalon dicebatur, Capitaneus Santo. Huic ad Rupellam glans manuario tormento emissa, per sterni fines iuxta xyphoidem cartilaginem subiens, diaphragmatis partem carneam transfodit: atque per interstitium C quod quintæ & sextæ costæ nothis interiacet, excessit: vulnere parte externa cicatrice obducto, restabat ipsi nihilominus ventriculi debilitas, ex quo intestinorum dolor colico similis sub vesperum & de nocte præsertim exurgebat: qua de causa cœnare ipse nisi admodum parcè non audebat. Sed octauo demum mense acrius solito sæuiente per imum ventrem dolore, è viuis excessit, etsi ad minuendam doloris acerbitatem nullum remedij genus à Simone Malmediano & Antonio Vallensi Medicis, in omni medicinæ parte versatissimis, qui ipsi aderant, esset prætermissum. Mortui cadauer Iacobi Guillemeau Chirurgi peritissimi manu dissectum est, animaduersúmque magnam coli intestini partem flatu multo turgidam, ipsi per diaphragmatis vulnus in thoracem irrupisse, vulneris tamen amplitudo vix minimi digiti capax erat. Nunc ab eiusmodi rerum commemoratione ad institutum sermonem redeamus. Sanguinem in thoracis capacitatem effusum intelligimus ex spirandi difficultate, febris increscentis vehementia, anhelitus fœtore, sanguinis per os reiectione, & aliis symptomatis, quæ illis contingere solent, quibus sanguis ex vasis in ventrem effusus computauit, vel in thrombos concreuit, substantiæ corruptæ tetro vapore partes ad quas peruenerit, inficiens. D Sed & nisi in dorsum æger decumbere nequit, nausea infestatur, & exurgere subinde gestit, vnde frequens syncope, vitali facultate quæ corpus fulcit fracta & debilitata, tum vulneris, tum sanguinis thrombosi ratione: sic enim veneni qualitatem induens cordis robur insigniter dissipat & exoluit. Spinalem medullam vulneratam testantur oborta conuulsio aut paralysis, id est sensus, motúsque in subiectis partibus subita deperditio, vrinæ & fæcum citra voluntatem excretio, aut omnimoda suppressio. Vena caua & arteria magna vulneratis, breui moritur æger propter subitam & affatim factam sanguinis & spirituum effusionem, quæ pulmonum & cordis motum intercipit, vnde mors à suffocato.

Cordis vulnerati signa.

Historia.

Vulnerati pulmonis signa.

Diaphragmatis vulnerati signa

Historia.

Historia.

Sanguinis in thoracis capacitatē effusi signa.

Spinæ vulnerata signa.

De Vulnerum thoracis cura. C A P. X X X I. A

Tract. de vulner. thoracis ca. 10.

SCRIPTIS proditum apud Ioannem de Vigo legimus, controuersum in-
ter Chirurgos esse de vulnerum in thoracis capacitatem subeuntium
consolidatione. Quibusdam enim videri eiusmodi vulnera quàmpri-
mum claudenda, & cicatrice quam fieri poterit ocissimè, obducenda es-
se, ne frigidus aër in cor subeat, & vitales spiritus exiliant, ac dissipen-
tur. Alij contra sentiunt talia vulnera diutius aperta esse debere: imo si per se non sa-
tis pateant, Chirurgia amplificanda, quò sanguini in thoracis spatium effuso exitus
pateat, alioqui cunctando puttredinem contracturo, ex quo febris incrementum,
Controuersiæ compositio. sinus fistulosus, & alia accidentia pernicialia. Prior quidem sententia, ratione, & ve-
ritate nititur, modo nihil aut parum sanguinis in illam capacitatem effusum sit: po-
sterior verò locum habet, cùm magna vis sanguinis in illa se effudit thoracis spatia.
Quod ne temerè statuere videar, placet vtramque sententiam consentiente historia
Historia. comprobare. Dum ego Taurini Domini Monte-iani Proregis Gallorum Chirurgus B
agerem, militem Lutetianum, cui nomen erat Leuesque, quique sub Capitaneo
Renouart stipendia merebat curandum suscepi. Tribus erat confossus vulneribus, sed
vnum reliquis grauius sub dextra mamma altius in thoracis spatium penetrabat, ex
quo ingens sanguinis in diaphtagma effusio facta est, quæ dispnoẽã tantam inferebat,
vt etiam sermonis libertatem interciperet. Hinc præterea febris vehemens, tussis
cruenta, dolor in latere vulnerato acutus. Qui primo apparatu ipsum curauerat
Chirurgus, vulnus sutura adeò arcta densaque strinxerat, vt nihil inde dimanare pos-
set. Ego verò sequenti die vocatus, expensis præsentibus symptomatis, quæ promptã
mortem intentabant, soluendam quamprimùm vulneris suturam censui, & certè ad
eius orificium sanguinis crassior thrombus statim apparuit: quæ me res admonuit,
vt ægrum reliquo corpore ex lectô pendulum pronum in caput esse iuberem, inte-
rímque manu ex scabello, quod lecto esset depressius, inniti: hócque in statu existentẽ
os narésque comprimere, quò pulmones intumescerent, diaphragma surrigeretur,
intercostales atque abdominis musculi comprimerentur, vt sanguis in thoracem C
effusus per vulnus exprimeretur, quin etiam vt ea excretio fœlicius succederet, di-
gitum altiusculè in vulnus immergebam, vt sanguinis coagulati infarctu, vulneris
orificium plenius liberarem, & certè eius iam fœtentis vncias septem vel octo hac
arte extraxi. Vbi lecto restitutus est, iniectiones frequentius in vulnus, ex decocto
hordei, melle rosaceo & saccharo rubro, fieri procuraui, quibus exceptis vt se mo-
do in hoc modo in illud latus obuerteret, suasi: hinc ipsum ex lecto pendulum ite-
rum statui. Sic enim exiguos illos quidem, sed multos sanguinis thrombos vna cum
facta paulo ante iniectione reddidit: quibus exactis symptomata mitigauerunt, sen-
simque tandem dimiserunt. Postera luce aliam iniectionem validius detergentem
paraui addito absinthio, centaurio, aloë. Sed hinc tantus amaror in eius os surrexit
cum nausea, vt diutius sustinere non posset. Tum subiit in mentem quod olim pa-
cur amara minimè in thoracẽ exprimenda. ris remedij parem fortunam in quodam cui fistulosus erat ad thoracem sinus in
Nosocomio Parisiensi obseruaueram. Itaque cùm animo repeterem res eiusmo-
di amaras facilè transmui in pulmonem, indéque in asperam arteriam fauces atque D
os assurgere, professus sum me nunquam eiusmodi amara ægris exhibiturum: hinc
enim multo plus molestiarum accedit, quàm fructus & emolumenti. Cæterùm
Marylli mimographi historiã lege apud gal. 7. de anato. administrat. hac & simili arte tandem æger ille præter meam expectationem conualuit. At
contrà aliquando vocatus à nobili quodam Germano cui ense vulnus in thoracis
capacitatem impactum fuerat, quod vicinus Chirurgus primo apparatu crassius
peniculum in eiusmodi vulnus immiserat, detrahi iussi: cùm certò intelligerem
nihil sanguinis in thoracis capacitatem effusum esse, quòd æger febris erat expers,
quòd pondus nullum diaphragma premeret, quòd sanguinem non expuisset.
Peniculorũ diuturnior vsus quid apportet mali. Itaque solo balsamo meo instillato, atque emplastro diachalciteos imposito, intra
paucos dies sanatus est. Par mihi curatio in multiis aliis fœliciter successit: denique
hoc profiteri audeo, diuturniore peniculorum vsu thoracis vulnera in fistulam dege-
nerare. Ergo si quando curandum susceperis vulnus, quod in thoracis penetret
capacitatem, haud quidẽ primo statim apparatu id obturabis, sed ad duos vel tres dies
apertum

A apertum paténſque tenebis:at cùm animaduerteris ægrum nullo aut exiguo dolore diuexari, nullo pondere diaphragma premi, ſpirandíque libertatem adeſſe, detrahetur peniculum, atque quàm citiſſimè fieri poterit ad cicatricem vulnus perducetur, impoſito linteo ampliore quàm vulnus ſit, & balſamo, cui glutinandi vis inſit, obducto: linamenta huic vulnerum generi nunquam imponentur, ne ipſa æger inter ſpirandum in thoracis capacitatem abſorbeat. Quare & curandum, vt quæ his vulneribus induntur penicula ad diplomata lintea adhæreant, & capite præterea ſint craſſiore, ne in eam quam diximus thoracis capacitatem incidant: ſemel enim illapſa putredinem, mortémque inferrent. Vulneri imponetur emplaſtrum diachalciteos vel aliud ſimile. At ſi contra propriis & certis ſignis innoteſcat, multum ſanguinis in thoracis ſpatia illapſum eſſe, peniculis craſſioribus vulneris orificium patens tenendum, quouſque vniuerſa ſanies in quam ſanguis degenerauit exhauſta fuerit. Quod ſi quando contingat, vt certè contingit aliquando, quicquid contra arte & ratione moliantur Medici, vt vulnus in fiſtulam faceſſat, deterioris mali longè grauior

Linamentorum in thoracis vulneribus nullus eſſe debet vſus.

Qualia penicula eſſe debeant.

Thoracis vulnera facilè in fiſtulam abeũt.

B fit acceſſio. Thoracis enim fiſtulæ vix vnquam curationem admittunt, multis ex cauſis. Prima, quòd thoracis muſculi in perpetuo ſint motu. Altera, quòd interna parte ſola membrana coſtas ſuccingente, quæ exſanguis eſt, obducantur. Tertia, quòd nullum adſit vulneri adminiculum ad quod admittatur, vt comprimi, ſui, & vinciri poſſit, quibus artibus labris commiſſis vulnus tandem carne repletur, & cicatrice obducitur. Cur verò thoracis vulnera tantam quotidie ſaniei copiam accumulent & effundant, cauſa eſſe videtur quòd cordi vicina ſunt: quod cum ſanguis fons exiſtat, ab ipſo ad partem affectam perpetuus fit ſanguis affluxus. Hoc enim eſt naturæ in conſeruandis partibus afflictis ſtudium, vt ad eas indeſinenter & effusè ſine menſura & modo omnia ſua præſidia, ſanguinem nempe & ſpiritus tranſmittat. Adde, quòd multum eiuſmodi ſanguinis in ſeſe partes afflictæ dolore, calore, & continuo motu, quo pulmones & diaphragma cientur, alliciunt & tranſmuunt. Eiuſmodi ſanguis vlceris illic exiſtentis malignitate & ſordibus inquinatus, citiſſimè corrumpitur: quò fit vt ex perpetuo ſanguinis affluxu perpetuus ſit

Cur thoracis fiſtulæ vix ſanentur.

Cur ex thoracis vulneribus tanta ſaniei copia effundatur.

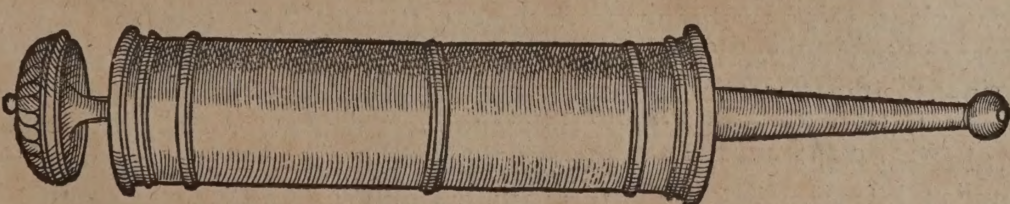
C ſaniei effluxus, qui tandem hominem in tabem & maraſmum deducit: quòd vlcere pars obſita, tanquam vorax lupus plus ſanguinis abſumat dolore, calore, & motu, quàm ipſi à corde ſubminiſtrari queat. Si tamen curandæ, & ſanandæ fiſtulæ ſpes aliqua adſit, ea diæta, phlebotomia, & pharmacia, eius qui aderit Medici præſcripto præmiſſis, perficietur potione vulneraria, deſcribenda tractatu de oſſium carie. Itaque ex ea iniectiones crebræ in fiſtulam fient addito & vnà permixto ſyrupo de roſis ſiccis & melle roſato. Neque verò ego ſi quando ingens quædam ſubiit putredo, vereor ægyptiacum immiſcere. Cæterùm iniecti liquoris quantitas animo & memoria comprehendenda eſt vt deterſionis munere, poſtquàm functa fuerit, intelligamus num omnis reddita & excluſa fuerit. Nam ſi quid eius in ſinus & amfractibus reſtitarit, parti ipſi nocet, vt pote cuius contagione corrumpatur.

Fiſtulæ thoracis curatio.

Ægyptiacum quãdo admiſcendũ iniectionibus quæ in thorace fiunt.

D

Siphonis iniectionibus faciendis apti, cum liquoris magna copia in partem quamlibet effundenda & exprimenda eſt, deformatio.

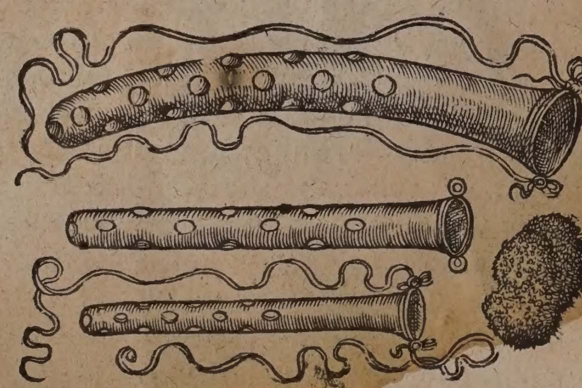
Immiſſus, acceptúſque liquor, poſtquàm fuerit redditus tubulus aure⁹, argẽteus aut plũbeus in ſinũ fiſtuloſum immittetur. Erit verò ille multis foraminib⁹ peruius, vt his ſanies ſubire & exire poſſit. Loris reuincietur arcti⁹, ne in thoracis excidat capacitatẽ. Ad ipſi⁹ orificiũ ſpõgia magna vino & aqua vitę macerata atq; expreſſa, calẽs imponetur, tũ vt aëri aditũ in ſinũ fiſtuloſũ intercludat, tum vt ſordes vlceris foras ſuo illo calore alliciat, cui muneri ſedulam operam pręſtabit æger, ſi interdiu, noctúque ſæpius

obturatis ore & naribus ſpiritum comprimat, in latus affectum prouolutus, quo A
maiore impetu excludatur illa ſanies. Nec verò ante à tubulo immittendo deſiſten-
dum, quàm fiſtuloſus ille ſinus ſicco, id eſt ſano, finitimus factus fuerit, nempe cùm
quod ſordium remittet, id omnino paucum erit: tum verò cicatrix inducenda. Quod
ſi orificium fiſtuloſi ſinus in ſuperna parte exiſtens ſanationem remoretur, tum
Chirurgica ſectione via fundo aperienda, quemadmodum ſuprà in empyemate
diximus.

Tubulorum cum vinculis ſeu loris ſuis & ſpongiis deformatio.

Notet lector tubulorum ad hoc opus neceſſariorum, non debere tot eſſe foramina, quot hic conſpiciuntur: ſed tantùm in extremo bina, ternáve: nam in reliqua caro ſe demergens & immitens, cauſa eſt cur ſine magno dolore tubuli detrahi nequeant.

B

Quæ pulmonũ vulnera ſanabilia.

Tußis incõmoda in pulmonũ vulneribus.

Quî eclegmata deglutienda.

Sacchari roſati vlcerato aut vulnerato pulmone quanta vtilitas.

Vulnus pulmonibus inflictum ſanationem admittit, niſi plus æquo magnum
fuerit: ſi inflammatione vacet: ſi extremas pulmonum oras attingat, ac non ſu-
pernam partem: ſi ceſſationem ſibi à tuſſi, multo & contentioſo ſermone, ma- C
gnáque ſpiratione concedat æger. Tuſſi enim vulnus dilatatur, ſuperuenit inde
inflammatio: cuius pus & ſaniem dum pulmones tuſſi, qua ſola ſibi inutilium
excretionem moliri poſſunt, conantur excludere rurſus, vlcus dilatatur, in-
flammatio denuo augetur, tabes ægrum occupat, fitque malum incurabile. De-
tergendo vlceri Eclegmata multa à Medicis fuêre comparata: quibus dum vte-
tur æger, ſupinus iacebit, eaque diutius ore verſabit, laryngis muſculos relaxan-
do: ſic enim ſecundum tracheæ arteriæ tunicas ſenſim medicamentum ſtillabit:
nam & ne affatim defluat, cauendum ne tuſſim excitet. Lac vaccinum, aſini-
num, aut caprinum cum pauco melle, ne in ventriculo corrumpatur, huic inſti-
tuto valdè ſunt opportuna remedia. Sed inter cætera excellit lac muliebre. Cæ-
teris tamen medicamentis ſaccharum roſatum præfertur, Auicennæ ſententia, quod
huic detergendi ſimul & adſtringendi, roborandíque vis inſit, quo nihil optabilius
in curandis vlceribus contingere poteſt. Deterſum vlcus vbi agglutinandum vi-
debitur, alimenta medicamentáque emplaſtrica auſtera & adſtringentia erunt ægro D
imperanda, cuiuſmodi exiſtunt terra ſigillata, bolus armenus, hypocyſtis, ba-
lauſtia, plantago, polygonum, ſumach, acacia & ſimilia, quorum vſus ægro præ-
ſcribetur in iuſculis & eclegmatis, admixto melle roſaceo quod ipſis pro vehicu-
lo exiſtens, impactas etiam ſordes & agglutinationem remorantes, eluat. Ve-
rùm cùm huius vulnerum generis thoraciſque & pulmonum affectibus omnibus
febris hectica facilè ſuperueniat, non erit inutile hic de febris hecticæ curatione,
nonnulla ſubiicere, vt habeat Chirurgus vnde aliquid opis ægris adferre poſſit, inte-
rim dum accerſitur Medicus, qui maioribus & certioribus remediis totum hunc
morbum conficiat.

De Febris

A *De Febris hecticæ differentiis, causis, signis, & curatione.*

CAP. XXXII.

FEBRIS Hectica id nominis sortita est, vel quod stabilis sit & curatu solutúque difficilis, tanquam res quæ habitum contraxerunt, Hexis enim Græcis Habitũ significat, vel quod partes corporis nostri solidas occupat, quas Hexeis Græci dicunt, nam & nomen Habitus Latinis vtrumque significat. Tres huius febris species, vel potius gradus constituuntur. Primus gradus est quando calor hecticus partium solidarum humiditatem absumit. Secundus, quando earumdem carnosam substantiam depascitur. Tertius & incurabilis, quando partes ipsas solidas depopulatur. Ita enim lucernæ flamma absumit primò oleum, inde ellychnij propriam humiditatem, denique ipsum ellychnij corpus. Quò ventum cum fuerit, rursum eius accendendi nulla spes esse potest, affuso copioso quantumuis oleo. Hæc febris, nisi raro admodum ex se incipere potest, sed B fere alterius consectaria est. Quare febris hecticæ causæ sunt, febres acutæ & ardentes malè curatæ, si præsertim earum ardor appositis cordi & hypochondriis epithematis refrigerantibus repressus non fuerit: Si frigida opportunè non fuerit propinata. Potest etiam diariæ febri succedere quæ initia causásque duxerit ex longa aliqua forti & vehementi tristitia, vel ira, aut ex effreni aliquo labore, quem quis corpore tenui & exangui sole subardenti susceperit. Sæpè etiam ortum habet ex vlcere & inflammatione pulmonum, thoracis empyemate, ex ingenti aliqua & diu perseuerante hepatis, ventriculi, mesenterij, vteri, renum, vesicæ, intestinorum ieiuni, & coli phegmone: imo & aliorum intestinorum si longam diarrhoëam, lienteriam, aut dysenteriam exceperit horum phlegmone: vnde corporis totius marcor, tádemque hectica febris, quod corporis absumpta humiditate calor reddatur acrior. Hoc febris genus, vt est cognitu facillimũ, ita curatu existit difficillimum: pulsus ergo in hac febre est durus, propter arteriæ quæ pars est solida siccitatem: est & debilis, propter vitalis facultatis infirmitatem, cordis obsessa substantia. Cæterùm paruus & frequens, ob intemperiẽ C & cordis ardorem, quod cum nequeat ad sui refrigerium magnum pulsum edere ob imbecillitatem, conatur id frequentia quod deest supplere. Proprium verò quod ad pulsum attinet huius febris signum est, quòd vna vel duabus à cibo horis pulsus solito maior & celerior apparet: quin & tunc calor toto ægri corpore acrior percipitur. Hic excitatæ velut flammæ impetus tandiu persistit, quandiu alimenti in omne corpus distributio fit: quo scilicet tempore siccitate cordis quodammodo temperata, & appulsu humidi alimenti diluta & recreata, augescit calor haud aliter, quàm calx paulo ante ad tactum frigida eousque incalescit, vt effumet & ebulliat cùm aqua aspergitur. Reliquo tempore perpetua adest caloris, pulsúsque æqualitas, in paruitate, languore, obscuritate, frequentia, & duritate, sine vlla exacerbatione, vt ne quidem æger febricitare se putet, imo nihil habeat de quo conqueratur, nullum dolorem persentiscat, quod est proprium febris hecticæ aliud signum. Causa est quod non se calor prodit, vt qui corporis superficiem, spiritus nempe & humores haud occupet, sed velut sepultus latitet in terreno partium so- D lidarum crassamento. Quanquam si diutius appositam manum continueris, calor tandem percipitur acrior & mordacior, aperta illi per cutem rarefactam blando tẽperatæ manus contactu, via. Itaque si quando per has febres æger dolorem percipit, calorísque inæqualitate & exacerbatione febricitare se sentiat, signum est hecticæ febris non simplicis, sed cum putrida complicatæ, quæ eiusmodi inuehat inæqualitatem, prout materiam putredini obnoxiam calor magis minúsve corripuerit, aliàs febris hectica ex sese omnis est expers inæqualitatis, nisi aliũde aduenerit extrinsecus, vt à cibo: cæterũ si vllo in morbo facies Hippocratica, certè in febre hectica locũ habet, propter substantiæ triplicis colliquationem. Ad febris huius curationẽ attendendum diligenter, quibus fuerit affectibus implicita, quibus ex causis fuerit excitata. In primis ergo sciendum sitne hæc febris morbus, an symptoma. Si enim sit symptomatica, curari non poterit morbo cuius occasione nata fuerit persistente, vt si hâc excitauerit vlcus intestinorum dysentericũ, vel vlcus in thorace fistulosum, natũ occasione vulneris ea in parte accepti, curationẽ nunquam admittet, nisi prius fistuloso aut dysenterico vlcere curatis: quòd morbus symptomata fouerit vt causa effectũ. At si simplex

Nominis ratio.

Differẽtiæ.

Causa.

Signa.

Cur à pastu hecticis calor acrior.

Cur hecticorum calor reliquo tẽpore sit obscurus.

Signum hecticæ cũ putrida febre complicatæ.

Curatio.

Hectica symptomatica.

Hectica essentialis. sit & essentialis hectica febris, quia essentiam habet in intemperie calida & sicca positam, quæ defixa sit non in humoribus, sed in partibus solidis, omne Medici consilium ad corporis nouationem, minimè verò ad purgationem est conferendũ, *Assumenda.* soli enim humores purgationem postulant, non partium solidarum vitia. Partes ergo solidæ refrigerandæ veniunt & humectandæ. Id consequemur intro in corpus assumptis & appositis medicamentis. *Alimentorum medicatorum vtilitas.* Quæ res intro in corpus fœliciter assumi in eam rem possunt, sunt alimenta medicamentosa. Hinc enim longo certior & manifestior fructus quàm ex medicamentis alterantibus, id est omnino refrigerantibus & humectantibus citra alendi vim vllam. Nam propter admixtam alendo idoneam portionem auidius à partibus attrahuntur & apponuntur, atque in ipsarum substantiam cõuertuntur: quò fit vt ipsas non leuiter & superficie tenus humectent & refrigerent, instar medicamentorum quibus alterandi seu nouandi corporis vis sola inest, sed & penitius in intimam vsque substantiam qualitates suas deferant. Eiusmodi rerum alię censu herbarum numerantur viola, portulaca, buglossum, endiuia, lenticula palustris, malua, cùm præsertim venter fuerit adstrictior. In censu fructuum habentur, B cucurbita, cucumer, poma, pruna, vua passa, amygdalæ dulces, & nuclei pinei recentes. In seminum numero existunt quatuor semina frigida, maiora & minora, eáque recentia ab coniunctam humiditatem, semina papaueris, oxiacanthæ, cydoniorum. Flores celebrantur buglossi, violarum, nenupharis, quibus omnibus ex rebus cum carne pulli incoctis fiunt iuscula mane, prima coctione peracta, per octo vel nouem *Ciborũ delectus.* dies sumenda. Quod ad cibos attinet, morbi initio, cùm nondum facultates vehementius debilitatæ sunt, imperentur cibi, qui etsi difficilis sint concoctionis, plurimum tamen & diu nutriant: cuiusmodi sunt animantium extremæ partes, vt pedes vitulorum, porcellorum non salitorum, caro testudinis, quæ diu ante in hortis enutrita fuerit, quod sit satis excrementitiæ suæ humiditati despuendæ: caro limacum alborum & vineaticorum, ranarum, cancrorum fluuiatilium, anguillarum puræ aquæ incolarum, & probè conditarum, oua dura cum succo oxalidis sine aromatibus sumpta, asellorum & omnium piscium, quorum caro siccata assulis verberata tenerescit. Eiusmodi enim omnia cùm succum lentum & glutinosum habeant, facilè apponuntur, & agglutinantur corporis nostri partibus, nec tam facilè ab ardore febrili C dissipantur: at cum à diuturna hectica homo elanguerit, facilis coctionis cibi erunt offerendi, iíque elixi potius quàm assi: elixa enim humectant magis, assa verò faciliùs bilescunt. Ergo ex vsu erunt carnes vitulinæ, hœdinæ, caponum, pullorum cum *Elixa magis humectant* herbis refrigerantibus & humectantibus incoctæ. Ex vsu quoque erunt hordeata, amygdalata, vt & panis infriatus, aqua rosacea aspersus, & in decocto quatuor seminum frigidorum elixus cum saccharo rosato: ex eiusmodi enim panatella refrigerium hepati & totius corporis habitui, alimentúmque accedit. Valdè etiam nutriunt te- *Assis qui vtendum in hectica.* sticuli, alæ & iecora pulastrorum, itémque ficus & vuæ damascenæ. Quod si tandem æger elixa fastidire cœperit: ita vtatur assis vt vstulatam superficiem vitet, interiorẽ tantum carne vescatur, eaque aqua rosacea, succo citreorum, malorum arantiorum, aut granatorum temperata. Salitis & duris piscibus abstineat, saxatiles eligat propter exercitia quæ illis, fluctibus ad rupes vexatis & allisis sunt obeunda. Lac asininum recens mulctum & pauco sale, saccharo, melle aut fœniculo, nè in ventriculo corrum- D patur aut acescat conditum, vel humanum è papillis ab ægro suctum valdè commen- *Humanum lac salubrius asinino.* datur ad selibram sumptum: humanum certè salubrius existit, quia dulcius & substantiæ nostræ magis familiare, dummodo nutrix benè temperata, benéque habita sit. Sic enim & ad erosiones stomachi, & ad vlcera pulmonum, vnde frequentius tabes contingit, valdè est salubre. Asina ad mulctram deligatur, enutrita hordeo, auena, *Quibus ab asinino lacte abstinendũ.* & foliis quercus, quòd si ventris oboriatur interim profluuium, astringendi vis lacti comparabitur leui ebulitione, & extinctis in eo candentibus calculis: quoniam verò vsum lactis asinini omnes naturæ ferre non possunt, ab eo illis erit abstinendũ, quibus ructus acidos mouet, difficultatem spirandi, æstum & fluctuationem ventriculi hypochondriorúmque infert & capitis dolorem. Temperet vinum æger pauca aqua, lactucę, portulacę & nenupharis, multà autẽ buglossi: tum quod insigniter humectet, tum quod vim habet specificam recreandi cordis, cuius substantia solida in hoc morbi genere grauiter affligitur, atque hactenus de introsinuendis. *Admonenda.* Quæ extrinsecus veniunt applicanda sunt, inũctiones, balnea, epithemata, clysteres. Inunctiones variæ

sunt

A sunt, pro varia partium quibus applicandæ sunt indicatione. Totã enim spinam Gal. inungit rebus refrigerantibus & adstringentibus moderatè, quæ scilicèt sufficiant roborandis partibus & illarum colliquationi cohibendæ, miniméque intercludendæ perspirationi: hac enim interclusa calor acrior, suppressa fuligine redderetur. Ad hanc rem faciunt oleum rosaceum, nenupharinum, cydoniorum, mucagines gummi tragacanthæ, arabici, in aqua solani extractæ, pauca camphora admixta, & pauca cera si res postulet: at contrà partes thoracicæ inungi debent rebus refrigerantibus & relaxantibus: refrigerantes res intelligo, quæ moderatè refrigerent, est enim frigidum thoraci inimicum. Adstringentes verò res musculorum thoracis motum præpedirent & dispnoëam inferrent. Eiusmodi inunctiones fiunt ex oleo violaceo, de salice, de semine lactucæ, papaueris, de nenuphare, admixto oleo amygdalarum dulcium, ad temperandam ex frigiditate adstrictionem quam habere possent. Cauendum verò in primis ne Pharmacopola per auaritiam locò eiúsmodi oleorum recentium vetera supponat, rancida & salita, sic enim pro refrigeratione calorem parti inferremus: quandoquidẽ *Cautio in delectu oleorum.*
B vinum, mel & oleum ætate caloris acrimoniam acquirunt: in oleorum conuenientiũ inopia, butyrum diligenter lotum in aquis violarum & solani vsurpabimus. Eiusmodi inunctionum vsus est refrigerare, humectare & consolari partes quibus adhibentur: adhiberi verò mane & vesperi debent præsertim à balneo.

Quòd ad balnea spectat ea præscribimus vel ad humectandum tantum, túmque aqua tepida, simplex sufficiet, incoctis vnà violarum & nenupharis floribus, foliis salicis & hordeo mundato: vel ad nonmodò humectandum, sed insuper ad relaxandas partes siccitate & ariditate hectica prætensas, conciliandúmque vnà illis lætiorem quendam & pinguiorem habitum: túmque balneo admisceri poteſt decoctum capitis & interaneorum veruecinornm cum butyro. Non debebit verò in labrum demitti ęger ieiunus, sed peracta prima ventriculi concoctione, vt sic balnei tepore in omnem corporis habitum alimẽtum attrahatur: qui contrà tabidus balneum ingredietur vacuo stomacho, balnei calore maiorem patietur triplicis substantiæ dissipationem, quàm eius vires ferre possint. Ergo sic præparare corpora decet, priusquàm ea in bal- *Balneorum differentiæ.* *Cur tabidi descẽdere in balneum haud debeat ieiuni.*
C neum demergas. Pridie mane iniicietur clyster emolliens, ad extrahendas fæces quæ siccitate hectica in intestinis induratæ restitant: dehinc sub horam nonam prandeat cibos solidos: cœnet sub quartam paulò parcius, & cibos coctu faciles. Paulò pòst mediam noctem vel pulli decoctum, vel hordeatum sorbeat, vel oua duo sorbilia pauca aqua rosacea & saccharo rosáto, salis loco aspersa condita. Quatuor inde vel quinque exactis horis in balneum descendat, his quæ prædixi obseruatis. Egressus è balneo detergeatur, fricetúrque molliter mollibus linteis, inde vngatur illo quo ante exposui modo: hinc si fieri possit duas vel tres horas in lecto dormiat. Experrectus ptisanam, vel eiusdem speciei cibum sumat, deinde repetat balneum modo prædicto. Erit hoc balneum singulis decem diebus vsurpandum per triduum: quòd si ventriculi cruditatibus sit æger obnoxius, sic vt balneum ferre nequeat sine metu syncopes & eiusmodi symptomatum, erit illi corroborandus ventriculus oleo cydoniorum, absinthino, & mastichino, vel panis tosti crusta vino generoso & odorifero macerata, aspersáque pulueribus rosarum, santallorum, caryophillorum, ipsi stomacho imposita, aut à ter- *Corporũ ad balnea præparatio.* *Roborantia vẽtriculũ.* *Epithemata.*
D go ad decimamtertiam dorsi vertebram, quo loco docet anatomia orificium ventriculi subesse. Epithemata hepati & cordi erunt apponenda, ad earum partium acriorẽ calorem temperandum, & siccitatem immoderatam moderata humiditate corrigendam. Parabuntur verò illa ex rebus refrigerantibus & humectantibus, præsertim tamen humectantibus: nam maior frigiditas humiditati in subiectum viscus penetraturæ viam præcluderet. Huc spectant aquæ buglossi & violarum vsque ad quartarium vnum cum tantillo vini albi. Quod verò paratur ex hordei mundati, seminis cucurbitæ, peponnm, aut cucumeris singulorum in singula decocta dragmis tribus; admixto forti agitatione oleo violaceo, vel amygdalarum dulcium, omnibus epithematis refrigerandi & humectandi virtute excellit. In eiusmodi epithemata immerguntur pãni, & insuccati parti imponuntur, sæpiúsque subinde vbi partis contactu incaluerunt, mutantur. Et quia in hecticis ob coctricis facultatis imbecillitatem multa excrementa colligi, & in intestinis ob siccitatem cunctari solent, vtile erit toto morbi decursu frequenti vti clistere parato ex herbarum, florum, & seminum refrigerantium & humectantium decocto, in quo dissoluetur cassia cum saccharo & oleo violaceo, vel ne-

nupharino. Sed tamen quia in febrẽ hecticam confirmatam ſæpe alui incidunt profluuia valde perniciofa,quæ indicio ſunt facultatum omnium corporis vniuerſi collabentium,& colliquationis ſubſtantiæ corporeæ,illis occurendũ erit remediis refrigerantibus & adſtringentibus,craſſioris ſucci alimentis,vt oriza,cicere, & appoſitis adſtringentibus,roborantibúſque, aqua decoctionis auenæ vel hordei toſti in potu vſurpata. In quiete & ſomno quàm maximè fieri poterit æger contineatur, ſi præſertim puer ſit. Nam & pueros ab iracundia,vel metu graui & diuturno,aut feruidiore nutricis lacte,inſolatione,vini vſu,& ſimilium cauſarum incurſu hoc genus febris ſæpè inuadit:continendi erunt in aëre calido & humido, nutrix alia deligenda,inungẽdi violaceo : denique contrariorum remediorum vis cauſarum morbificarum incurſui,erit opponenda. A

Alui profluuiũ hecticæ febri ſuperueniẽs quid indicet

Pueri tabidi qui curandi.

De Epigaſtrij & ventris totius inferioris vulneribus. CAP. XXXIII.

Differentiæ

VENTRIS inferioris vulnerum alia antica ſunt,alia poſtica,alia ſuperficiem modò attingunt,alia intrò penetrant,alia totum corpus tranſuerberant,ſic vt ſæpè etiam ferrum in eo relinquant, alia ſine contentarũ partium læſione contingunt, alia contentas partes, iecur, lienem,ventriculum,inteſtina,renes,vterum, veſicam,vreteres,magna vaſa grauiter offendunt,adeò vt non rarò etiam omenti portio inſignis foràs excidat. Vulneratum iecur intelligimus,cùm ſanguinis magna copia per vulnus effunditur,cùm dolor pungens ad xiphoidem vſque cartilaginem protenditur,cui adhæret hepar. Sæpè vomitu mera bilis excluditur, & pronus in ventrem decubitus facilior & gratior eſt. Ventriculo vel tenuium inteſtinorum aliquo vulneratis, cibus potúſque per vulnus erumpunt,ilia intumeſcunt & indurantur,ſingultus ægrum exercet,ſæpè & bilis meræ vomitus adeſt,ſæuus doloris cruciatus ventrem, aluúmque torquet, frigidæ ſudatiunculæ obrepunt, extrema refrigerantur. Si craſſorum inteſtinorum aliquod læſum extiterit,fæces per vulnus exeunt. Liene vulnerato,ſanguis emanat craſſus & niger,ægrum ſitis premit,reliquaq; ſigna adſunt, quæ iecore vulnerato adeſſe diximus. Renibus vulneratis meiendi difficultas ægrum habet, cum vrina ſanguis excernitur, dolórque ad inguina, & veſicæ, ac teſtium regiones protenditur. Veſica aut vreteribus vulneratis dolor ilia habet,pectinis tenſio adeſt,pro vrina ſanguis meiendo redditur,vel certè vrina valdè cruenta eſt,quæ ipſa non rarò etiam per vulnus prodit. Vtero vulnerato ſanguis per pudenda erumpit, atque ſimilia quæ veſica vulnerata exercent ſymptomata. Iecoris vulnera lethalia ſunt:eſt enim hæc pars ſanguinis officina, quare ad vitam neceſſaria:adde quòd per hepatis vulnera Venæ portæ vel Cauæ rami exſcinduntur,vnde ingens ſanguinis nõ modò intro, ſed & foris profluuium , adeoq; ſpirituum & virium diſſipatio . Sanguis verò qui intro in viſcera effuſus eſt putreſcit vel corrumpitur:vnde dolor,febris inflammatio,ac tandem mors. Scribit tamen Paulus Ægineta,hepatis lobum reſcindi poſſe ſine mortis neceſſaria conſequutione. Vẽtriculi etiam gracilium inteſtinorum ac præcipuè ieiuni vulnera lethalia exiſtunt: nã in ieiunum multa vaſa pertinent, ſubſtantia verò admodum tenuis & neruoſa eſt:& prætereaślioſum humorem à cyſti fellea excipit. Sic lienis,renum,vreterum,veſicæ, vteri,& cyſtis felleæ vulnera ferè lethalia,ſemper verò mala exiſtunt, quòd eiuſmodi partium actiones ſint ad vitam neceſſariæ, quin & multæ ex his exangues ſunt & neruoſæ: aliȩ totius corporis excrementa humida excipiunt,& in intimo latent corpore, vt remedia non facilè admittant. Quinimo omnia quæ in ventrium capacitates penetrant vulnera, valdè periculoſa cenſentur,etſi contenta viſcera nõ attingant:aër enim ambiens crudúſque in viſcera ſubiens,ipſis eius contactum nũquam expertis,inſigniter nocet:adde & ſpirituum diſſipationem, quæ vires maximè exoluit. Sed nec eiuſmodi vlcerum ſordes ex Medici voto elui poſſunt,quò fit vt non raro in fiſtulas degenerent:quemadmodum in Thoracicis vulneribus diximus, tandémque collectione materiæ mortem inferant. Multos tamen curaui,qui ex vulneribus medium corpus tranſuerberantibus, Dei beneficio conualuerunt. Teſtem proferre poſſum Legati Portugalenſis diſpenſatorem,quem ego Meloduni curaui ex vulnere enſe inflicto, & totum corpus ſic transfodiente, vt vulneratis inteſtinis magna fæcum copia dum curaretur

Hepatis vulnerati ſigna

Ventriculi & tenuiũ inteſtinorũ vulneratorum ſigna.

Craſſorum inteſtinorũ vulneratorum ſigna.

Renum vulneratorum ſigna.

Veſicæ vulneratæ ſigna.

Vteri vulnerati ſigna

Prognoſticon.

Lib. 6. cap. 88.

Hiſtoria.

A raretur per vulnus erumperet, conualuit tamen. Non ita pridem Ægidio le Maiſtre nobili Lutetiano enſe medium corpus transfixum fuerat, ſic vt per multos dies ſanguis multus ei per os & anum manaret, ex quo erat intelligere vulnerata eſſe inteſtina, & tamen intra viginti dies ſanatus eſt. *Hiſtoria.*

Ventris inferioris vulnerum curatio. CAP. XXXIIII.

IN his curãdis vulneribus prima cogitatio eſſe debet, penetréntne in capacitatem vulnera: nam quæ peritonæum non excedunt vulnerum ſimplicium inſtar, quæ ſolam vnionem poſtulant, curabuntur. At quę in capacitatem ſubeunt, alia via curanda ſunt. Nam ſæpè per illa omentum vel inteſtina aut vtraque excidũt. Inteſtinum vulneratũ ſutura pellionũ ſui debet vt ante admonuimus, ſupérque dehinc affundendus puluiſculus ex maſtiche, myrrha, aloë, & bolo. Conſutum non affatim, non ſimul & ſemel vno impetu, ſed *Cura inteſtini vulnerati.*
B ſenſim in ſuum locum reſtitui debet, in oppoſitum vulneri latus decumbente ægro. Nam verbi gratia, dextra inteſtinorum parte vulnerata, & per vulnus procidente in ſiniſtrum latus ad faciliorem lapſi inteſtini repoſitionem erit ægro decumbendum, & contrà: ſi inteſtinorum pars inferna vulnerata, per vulnus elabatur, depreſſo iacebit capite, altius excitatis ſubmiſſo puluinari natibus: ſi ſuperna, decubitus contrarius eſt deligendus, vt inteſtina eiuſmodi ſitu deorſum ruẽtia, locum cedant his quæ per vulnus elapſa ſunt reſtituendis. Sæpè verò in hoc caſu ab aëre ambiente frigus paſſa inteſtina intumeſcunt, & flatibus diſtenduntur, quos, antequàm inteſtinorum reſtitutionem tentes, diſcutere oportebit fotu ex decocto chamemeli, meliloti, aniſi & fœniculi cum ſpongia admoto, vel veſica concluſo: vel pullis gallinaceis, catulíſve viuis medium corpus ſectis, & tumori impoſitis: ſic enim non modò flatus diſcutiuntur, ſed & parti afflictæ ſolatium adfertur. Quòd ſi ne ſic quidem diſcuti inflatio queat, dilatandum erit vulnus, quò liberior ſit inteſtinis in ſuum locum regreſſus. Si omentum exciderit, quàm citiſſimè reponi debet: eſt enim putredini valdè obnoxium, quod adeps *Ad flatuoſum inteſtinorum tumorem curatio.* *Ad omentum per vulnus elapſum.*
C quò multo conſtat, aëri expoſitis facilè inſiti caloris, quem exiguum & debilem habet extinctionem ferat, vnde necroſis. Hinc illud Hippocratis, Si omentum excidat, neceſſariò putreſcit: putruerit autem nécne, intelliget Chirurgus ex liuore, nigredine, & ea quæ contactũ percipitur frigiditate: nec verò cùm putruerit ſtatim reſtituendum ſuo loco, ſic enim putredinis contagium in reliquas partes ſerperet: ſed quicquid cõputruit torto funiculo comprehendet & ligabit, indéque reſcindet, reliquum natiuæ ſedi reſtituet. Vtile verò eſt poſt eam exciſionem filum adhuc pendulum relinquere, vt ſic liceat foras reuocare & extrahere, quicquid filo arctius conſtrictum excidere in alui capacitatem poſſet. Nonnulli ſatius eſſe putant Omentum ſic funiculo conſtrictum foràs pendulum eſſe ſinere, donec quæ eius computruit portio per ſe excidat, ac non ferro reſcindere. Sed longè falluntur, ſic enim pendulum nec inteſtinis incubans diuulſionem facit: vnde ſæui in aluo torminum cruciatus. Inteſtino, omentóque repoſitis, ſi vulnus magnum & effatu dignum fuerit, Gaſtroraphia ſui debet. Fit verò ſuturæ id genus hoc modo. Acus qua primum parte tranſmittetur, ſolum peritonæum *Aph. 58. ſect. 6.* *Gaſtroraphia.*
D comprehẽdere debet: oppoſita deinde parte, ſeu aduerſo illi vulneris labro ſolam carnem præterito peritonæo, ſicq; deinceps alterius nunc foris intrò, nũc intus foras acu tranſmiſſa, modò ſolam carnem muſculoſam cum ſupertenſa cute comprehendes, modò ſolum peritonęum tranſmittes, quoad totum vulnus ſimiliter conſueris. Qui ſecus faxit hoc ſubibit damnum, quòd cùm peritonæos tunica ex ſe ſit exanguis, diuiſa vulneratáque, cohæreſcere ipſa per ſe ſibíque adiungi nequit: itaque carnis interuẽtum efflagitat: aliàs niſi ſic ſibi vnita carnis intertextæ beneficio fuerit, poſt cicatrice obductum parte externa vulnus, tumor reſtabit incurabilis. Cæterùm quod ante ex Galeni mente diximus, totum vulnus ſimiliter eſſe conſuendum, non eſt ſic accipiẽdum, quaſi ad extremũ vſque ſutura ſit perſequendum vulnus: nam in decliuiori vulneris parte, exiguum quoddam orificium relinquẽdum eſt, per quod ſaniei ſit exitus, ſanie omni deterſa & exhauſta, tum demùm cicatrix vulneri toti inducetur. Vulnera verò quæ in hepatis, lienis, ventriculi, & aliorum viſcerum ſubſtantiam penetrabunt, haud tanquam deplorata, remediis deſerta eſſe patietur Chirurgus, imò in ipſis ſedulò curandis, nec labori, nec induſtriæ parcet. Dubia enim ſpes certa deſperatione eſt *Lib. 6. met. cap. 4.*

potior vesica, vtero & recto intestino vulneratis iniectiones detergentes & agglutinã- A tes propriis affundentur ductibus. De vulneribus adipis nihil adhuc apud quemquam scriptorem legi: omnes enim eorum curandorum methodum ad musculorum vulnera relegant. Id tamen obiter dicam, adipis vulnera quãtumlibet profunda, modò simplicia existant, nullo immisso peniculo, sed solo balsamo nostro instillato, indeq; emplastro de gratia Dei, aut alio simili imposito curanda esse, sic enim breui sanescunt.

Vulnerati adipis curatio.

De Bubonum, Penis, & Testium vulneribus.
CAP. XXXV.

CVM Bubones, vicinæque partes vulnus acceperint, attendẽdum in primis est, num intro penetret: & si penetret ad quas demum internas partes peruenerit, vesicámve, vterum, intestinum rectum: hæ enim partes adeò sunt in vicino positæ, vt non raro eodem simul ictu vulnerentur. Quod verò ad testium & partium genitalium vulnera, quia conseruan- B dæ speciei per generationem seu indiuiduorum successionem, & ad res domesticas concordi pace ligandas instrumenta hæc sunt necessaria, circa illorum conseruationem diligentem atque attentum valdè esse Chirurgum decet. Itaque si quando vulnerentur, iis quas ante diximus artibus curabuntur, variatis pro vulneris temporibus, & apparentibus, superuenientibúsque symptomatis remediis: nam sigillatim omnia persequi immensi esset laboris.

Ad genitalium vulnera curãda cur attentũ chirurgum esse oporteat

De Femorum & Crurum vulneribus. CAP. XXXVI.

VLNERA quæ interna in femorum parte infliguntur, repentinæ sæpè mortis causas attulêre, si ad sapheiam venam, aut magnam arteriam, neruósque eiusmodi vasorum comites perueniant. At cùm simplicia sunt, nihil est quòd curationis ordinem peruertat. Cæterùm de decubitu in lecto studiosum ægrum esse decet. Est enim verum id Italis vernaculum C prouerbium, *La mano alpetto, la gamma al letto.* Cùm verò altius in substantiam partis penetrant grauia symptomata horrendáque inferunt, vt inflammationem, abscessum, quo tanta sæpè puris erumpit copia, vt in atrophiam & tabem æger incurrat. Quare vulnera vlceráve eiusmodi attentum & industrium postulant Chirurgum, qui incisiones, corruptis partibus, obductísque intra sinus fistulosos callis, necessarias opportunè moliatur. Poplitis tendines, aliósve aliorum artium similes, quidam Chirurgi aliquando ausi sunt cùm penitus secti essent, extremis admotis, consuere ad vnionem. Id tamen ego tentare nunquam sum ausus doloris, conuulsionis, & similium horrendorum symptomatum metu. Quod ad crassi illius tendinis qui in cruris sura ex trium musculorum concursu conflatur, atque ad calcem pertingit, vulnera, animaduerti illum enso resectum, vulnera relinquere diuturnæ & difficilis consolidationis, quin etiam cicatrice tandem obducta, cùm primùm è lecto surgens in viam se daret æger, & incedere conaretur, recrudescere illa, iterúmque dehiscere. Quare in eiusmodi vulneribus caueat æger ne ante progredi incipiat, aut crure afflicto ad incedendum vti, D quàm cicatrix inducta perfectissimè occaluerit & obduruerit. Itaque quò res ægri tutiore sint loco, omnino necessarium esse puto, vt diu etiam post cicatricem inductam nitatur ad incedendum fulcimentis subalaribus.

Cur femorũ interna vulnera lethalia.

Tendinis extremæ suræ operosa consolidatio.

De Neruorum & partium neruosarum vulneribus.
CAP. XXXVII.

PARTIVM neruosarum continuitas, externarum rerum violento incursu, multis modis soluitur. Contudentium nempe, collidentium, & atterentium, vt lapidis, teli, fustis, mallei, hastæ, glandis tormentariæ, & tragulæ ictu, crassiorum dentium morsu: aut pungentium, vt acus, styli, scalpelli, sagittæ & aristæ mucrone: aut feræ, vt Draconis marini punctura. Vel incidentium vt ensis & gladij acie: aut distendẽtium quæ rapida contentione neruosa corpora dilacerãt. Hinc igitur fit vt eiusmodi vulnerum alia

Differentiæ petitæ à rebus vulnerantibus.

A alia simplicia sint,alia composita,& ex compositis alia aliisque compositiora.Nam ex
his quædã sunt superficiaria,& breuia,alia profunda & oblonga: alia per neruosi cor-
poris longitudinem extenduntur,alia per latitudinem diffunduntur,alia partem om-
nino rescindunt,alia eius modo portionem exsecant. Eiusmodi vulneribus quæ su-
perueniunt symptomata sunt,dolor vehemens,fluxio, inflammatio, abscessus,febris, *Symptomata.*
delirium,syncope,cõuulsio,gangræna,sphacelus,à quo sæpè mors, propter eam, quæ
toti neruoso generi cum cerebro intercedit, sympathiam. Inter omnia partium ner-
uosarum vulnera,nullum est formidabilius punctura, nullum quod sæuiora & magis
pernicialia inducat symptomata.Nam cùm angustum sit vulnus eiusmodi, vix subi-
turis medicamentis,vix exituris materiebus saniosis est peruium. Saniosa autem ma- *Punctura*
teria longiore mora virulentiam acquirit,qua imbuta neruosa corpora ac turgida do- *nerui cur*
lent,inflammantur,conuelluntur,aliáque infinita subeunt symptomata: ab illis peri- *lethifera.*
culosa maximè ea existunt vulnera,quibus nisi ex dimidio secta sunt neruosa & mem-
branosa corpora.Quæ enim continua manet portio, sui versus principiũ contractio-
B ne,ingentem dolorem & conuulsionem per sympathiam inducit. Eius rei veritas ex
capitis vulneribus apparet,cùm pericraniũ ex dimidio sectum est, vel cùm inciditur
affigendæ terebræ causa.Nam dum scinditur,longè maiorem dolorem inducit,quàm
vbi sectio perfecta est. Quare tutius est totũ neruosum corpus penitus esse resciſſum:
exinde enim supernis partibus nihil communicat aut consentit, nec ipsi sese contra-
henti quicquam obnititur, aut reluctatur. Contrarietas autem illa, & quasi pugna
doloris causa existit:aliud tamen ex tali vulnere emergit damnum, pars in quam rese-
ctus omnino neruus inseritur, actione sua exinde orbatur.

De vulnerum partium neruosarum curatione.
CAP. XXXVIII.

VETVS veterum Medicorum doctrina est,vt neruosarum partium vul- *Vulneris par*
nera non (quòd tamen poscit generalis & prima indicatio à continui *tium neruo-*
C solutione duci solita) statim agglutinentur, sed potius, si præsertim an- *sarum con-*
gustiora sint vt puncturæ dilatentur, eius quod super inductum est in- *tra indicat*
cisione,atque diu contineantur, quò sit liber exitus saniei & ingressus *generali*
medicamẽto.Quanquam ego in multis eiusmodi doctrinam non sum sequutus, imò *vulnerum*
id potius quod communis illa dictitat indicatio. Recens est adhuc domini Galli,in *curationi.*
pontificia iurisdictione Procuratoris, in vico quò itur ad basilicam D.Mariæ cõmo-
rantis memoria.Is dum quosdam papyraceos codicillos colligeret & cõstringeret, la- *Historia.*
tente in ipsis cultro pennario manum sibi transfixit.Recens item memoria vicini cu-
iusdam mei,qui carnis bubulæ congelatum frustum impalaturus, veru mediam si-
bi manum transfodit:atqui ego suum vtrique vulnus statim agglutinaui, instillato in
primo statim apparatu balsamo meo calente sine periculo, circumposito præterea re-
pellente & adstringente medicamento, hácque arte breui vterque sanatus est, nullo
superueniente symptomate. Nolim tamen tyronem Chirurgum hanc aleam subire:
prius multo vsu exercitatum esse decet, in hominum temperaturis habitibúsque di-
D gnoscendis:non enim illa curandi ratio fœliciter succederet in corpore plethorico,
cacochymo,vel sensu exquisitiſſimo prædito. Itaque in tali casu tutius erit hãc quam
mox dicturus sum,artem sequi. Nec verò solùm ab aliis, sed etiam à seipsis differunt
in curandi ratione neruorum vulnera.Etsi enim medicamenta omnia quę ex alto tra-
hunt & consumunt saniosos humores neruorũ vulneribus vtilia censeantur, quæ ta-
mẽ puncturis,quę haud penitus reclusis,& nequaquã nudis neruis adhibẽtur,lõgè va-
lidiora,acutiora & magis siccantia esse debent,sic tamen vt sine morsu sint,quò altius
subeuntia saniem allicere & euocare poſſint, aut etiam consumere & discutere, quæ
vel neruis circumposita est,vel ipsorum substantiam irrigat.Contrà cum carne & cir-
cumpositis particulis denudati sunt,mitioribus medicamentis, quæ modò siccent,o-
pus est. Eiusmodi omnium medicamentorum neruis quomodocunque punctis salu-
brium copiam hinc potes nancisci. *Neruorum*
℞.terebinth.venet.& olei veteris,an.℥j.aquæ vitæ parum. Vel, *vulneribus*
℞.olei terebinth.℥j.aquæ vitæ ʒj.euphorb.ʒß.Vel, *idonea me-*
℞.radices draconteæ,brioniæ,valerianæ & gentianæ exsiccatas, & in puluerem re- *dicamenta.*

dactas, misce cum decocto centaurij aut oleo, aut axungia veteri: instilletur inde in vulnus calidè quod sufficit: vel galbano, resinæ puri, opopanaci in aqua vitæ & aceto acerrimo liquatis, admisce axungiam porci, anseris, gallinæ, capi, vrsi, oleum vetus, oleum liliorum, & similia. Vel, A

℞. olei hypericonis, sampsuchi, & de euphorbio an. ℥ j. sulphuris viui subtiliter puluerati ℥ ß. gummi ammoniaci, bdelij, an. ʒ ij. aceti boni ℥ ij, vermium terrestrium præparatorum ℥ j. bulliant omnia simul ad consumptionē aceti, instilletur in vulnus quātum sufficit, inde admoueatur sequens ceratum, cui vis inest ex alto trahendi.

℞. olei suprascripti ℥ j. terebinthinæ venet. ℥ ß. diachylonis albi cum gummis, ʒ x. ammoniac. bdelij in aceto dissolutorum, an. ʒ ij. resin. pini, gummi elenij, picis naualis an. ʒ v. ceræ quod sufficit, fiat ceratum satis molle, nunc his, nunc illis remediis in punctura neruorum, cum delectu & iudicio variè vtendum, pro ipsorum conditione, more, altitudine, atque læsorum corporum temperamento & habitu. Quòd si præsidiis eiusmodi non mitescat dolor, sed exacerbetur potius cum partis affectæ inflammatione, labrorum vulneris tumore, & serosæ, tenuis atque virulentæ saniei exudatione, oleum feruens affundendum est, eóque imbuto linteo spatulæ extremo alligato ter aut quater contingenda non modò vulneris superficies, sed & imum eius fundum. Hoc enim tāquam cauterio inustis, neruo, tendine aut membrana sensus adimitur, proindéque dolor leuatur: sic in acutissimis dentium carie perforatorum, doloribus certissimum anodynum est, ferri candentis ad radicum ima depressio, vel olei de vitriolo seu calchanto, vel aquæ vitæ affusio ex bombace: exusto enim qui in radicem inseritur neruo, sensus, vnáque doloris sensus tollitur. Sic etiam malignis exedētibus, arrodentibus phagædenicis atque obambulantibus vlceribus, quæ semper ingens comitatur dolor, admoto escharotico, vt aluminis aut mercurij puluere, vel ægyptiaco viribus aucto, dolor cessat. Ad hanc praxim superiorúmque remediorum vsum quò sit instructior tyro Chirurgus, visum est sequentem historiam propter recentem adhuc rei gestæ, & laudatissimi principis iucundam mihi memoriam attexere. B

Quæ neruorum vulnera inurēda.

Anodynū certum ad dentium dolores.

Escharotica serpentibus vlceribus est appri-menda.

Historia celebris.

Carolo nono Gallorum Regi febricitanti, sanguinis detractio de domini Capellani & Castellani Medicorum regiorum sententia, præscripta est: ad quam celebrandam vocatus est Chirurgus eius operis gloria famatissimus: sed is cùm fortè fortuna neruum pro vena pupugisset, exclamauit Rex, dolorem se eò loci ingentem percipere. Tum ego edixi vt extemplo vincula soluerentur, aliàs breui in altum tumorem actum iri brachium. Sed cùm id segnius fieret, ecce tumor inuasit brachium, cum contractione tanta, vt flectendi aut exporrigendi non esset libertas, dolor verò sæuus non punctam modò particulam, sed & totum membrum habebat. Ego verò pro tempore & re nata, statim vulneri emplastrum ex basilicone, quòd ipsius agglutinationem remoraretur, imposui: híncque toti brachio diplomata lintea oxicrato imbuta, insuper inducta fascia expulsiua, quæ à carpo initio ducto in summum humeri articulum desinens, sanguinem, spiritúsque fluxionis & inflammationis metu compelleret. His factis fecessimus, prouisuri quid facto esset opus, tum ad dolorem sedandum, tum ad reliqua symptomata auertenda, quæ neruis punctis superuenire solent. Rogatus, sententiam dixi, meo iudicio melius nihil fieri posse, quàm si illicò oleum de terebinthina calens cum aqua vitæ in vulnus affunderetur. Toti verò brachio emplastrum diachalciteos in aceto & oleo rosaceo dissolutum induceretur, obuoluta insuper fascia, cuius iam meminimus, expulsiua. Oleo enim & aquæ vitæ vim inesse, in vulneris fundū penetrandi, serosiq; humoris ac virulenti, qui ex nerui puncti substantia exudabat, exhauriendi & reficcandi: doloris præterea sedandi, calore illo qui ipsis actu inerat. Emplastro verò diachalciteos facultatem adesse eius qui iam in brachium influxisset humoris resoluendi, & noui aduenæ aditu & influxu prohibendi. Fasciam eiusmodi esse quæ roborandis moderata constrictione musculis, exprimendísque & repellendis in partes supernas qui iam influxerant humoribus, his verò qui influxuri erant aditu & ingressu arcendis sufficeret. Probato à Medicis verbo & opere, consilio, dolor mitior factus est. Restabat in parte humor, cui resoluendo & desiccando adhibitum est sequens remedium. C D

Cataplasma discutiens & desiccans.

℞. far. hord. & orobi an. ℥ ij. flor. chamem. & melilot. an. p. ij. butyr. recentis sine sale ℥ j. ß. lixiuij barbi tonsoris quod sufficit, fiat cataplasma ad formam pultis. His remediis generosissimus Rex tandem post trimestre spatium sanatus est, sic vt vitiatæ actionis

nis

A nis in parte læſa veſtigia nulla ſupereſſent. At ſi quando doloris tanta fuerit contumacia, vt ſic quidem miteſcat, imò etiam conuulſionis impendentis metus adſit, ſatius erit ſeu neruum ſeu tendinem, ſeu membranam penitus reſcindere, quàm lethiferę cõuulſionis periculo ęgrum exponere: ſic quidem parti actio propria deperit, at toti corpori vita conſeruatur: ita enim & communi conſilio ſtatueramus, ſi qui Regem affligebat dolor præſcriptis remediis non cederet, vel oleum feruens affundere, vel neruũ ipſum in totum reſcindere. Nomarchæ enim Cortinæ, in ſanctę Crucis vico commorantis, recens adhuc & triſtis memoria verſabatur ante oculos, quæ ex malè ſecta vena in brachij gangrænam ſphacelúmque incidit, vnde tandem è vita exceſſit, quod ſupraſcriptis auxiliis illi prouiſum non eſſet. Abſtinendum tamen à validioribus illis remediis, quando punctus neruus nudus extiterit: hinc enim doloris incrementum & grauiorum ſymptomatum acceſſio fieret. Quare vt ante admonui mitiora erunt admouenda, quæ humorem ſeroſum deſiccare poſſint citra morſum, quorum hîc refricare memoriam propoſitis exemplis non pigebit. *Hiſtoria.*

B ℞. terebinth. venet. in aqua roſar. lotæ, ℥ ij. boli. armen. ſubtiliter puluerifati, ʒ ij. incorporentur ſimul. In hoc etiam caſu excellit balſamum noſtrum, & quod ſequitur Vigonij.

℞. olei roſar. omphacini. ℥ j. ß. olei de terebinth. ʒ iij. ſucci plantag. ℥ ß. ſemin. hypericonis aliquantulum contriti, m. ß. tuthiæ præparatæ ʒ iij. calcis decies lotæ cum aqua plantagin. ʒ ij. antimonij ʒ j. ſepi hircini & vitulini, an. ʒ v. vermium terreſtrium cum vino lotorũ ℥ j. ß. bulliãt omnia ſimul, dempta tuthia in cyatho decoctionis hordei ad conſumptionem aquæ & vini, colentur, rurſúmque igni admoueantur, addendo tuthiam, & fiat linimentum cum cera alba, & ʒ ß. croci. Hoc linimentum dolorem demulcet, nudatíſque neruis carnem inducit. Hæc punctorum neruorum curatio, cũ delectu & iudicio partium ſeruata proportione, ad tendines membranáſque compũctas transferri poteſt. Generale verò & commune omnibus erit, vt neruoſa omnia corpora quacunque ratione affliguntur, conſoleris litu ex oleis calidis, cuiuſmodi eſt laurinum, liliaceum, de vermibus, de ſaluia, alióve ſimili remedio admoto, ipſorum ori- *Balſamum anodynum & ſarcoticum.* *Generalis regula ad omnia vulnera omniũ neruoſarum partium.*

C ginibus & aditibus inſignioribus, vt origini ſpinalis medullæ, alis & inguinibus. Nec verò prætereundum hoc loco arbitror eſſe affectum, qui in craſſum illum calcis tendinem, de quo ante diximus, cadere ſolet. Is enim leui ſæpè occaſione, vt leuiculo ſaltu, incerti & vacillantis pedis ingreſſu, aſcenſu in equum, vel fruſtrato vel rapidiore, dilaniatur & dilaceratur, ſine iniuriæ vel ſolutionis continui vllo in ſupertexta cute iudicio. Cùm is caſus contingit ſtrepitus tanquam verberati flagello aëris exauditur, ſupra calcem, qua parte dilaceratus eſt tendo, depreſſa cauitas tactu percipitur, dolor in parte ingens diuexat, incedendi facultas adimitur. Sanatur id malum longa in lecto mora & quiete, repellentibus per morbi initia admotis parti affectæ, metu grauiorum ſymptomatum. Hinc emplaſtro nigro vel diachalciteos, vel alio ſimili prout poſcet neceſſitas: nec tamen hinc certam ſalutem, vel ſanitatem perfectam, nobis, vel ægris polliceri debemus. Contrà ab initio morbi prædicendũ nunquam futurum, quin mali reliquiæ ſuperſint, nempe depreſſio partis affectæ, & actionis inceſſúſq; deprauatio: non enim tendinis illius rupti vel laxati propter craſſitiem & contumaciam extrema

D facilè ſibi adiungi, aut adiuncta vniri poſſunt. *Signa.* *Curatio.*

De vulneribus Articulorum. CAP. XXXIX.

QVIA Articulorum vulnera proprium aliquid habent & peculiare, ſupra communem vulnerum neruorum naturam, propterea particularis tractatus de ipſis fuit inſtituendus. Sunt verò hæc ſemper periculoſa, vt plurimùm verò lethalia propter aponeuroſes & tendines membraneos quibus vinciuntur & cinguntur, quibúſque nerui inſeruntur: quò fit, vt eiuſmodi partium exquiſitus ſenſus maligna ſymptomata facilè inuehat, præſertim verò ſi vulnus internam, & vt loquuntur, domeſticam ipſorum partem occupet, vt alas, flexum cubiti, carpum interiorem, & poplitem, propter inſignes eo loco venas, arterias & neruos, quorum omnium ſoluta cõtinuitas hæmorrhagiam, dolorem acutum, & alia maligna accidentia inuehit: quorum ſingulis pro cuiuſque *Cur maligna ſunt articulorum vulnera.*

natura & conditione est occurrendum, vt hæmorrhagiæ his quæ sanguinem sistunt: A

Curatio.

dolori anodynis. Si vulnere facta diuisio fuerit insignis, sutura distractæ partes sibi admouebuntur, relicto in parte decliuiore orificio, per quod saniei sit effluxus. Huic sequens suturæ affundatur puluisculus à Vigonio præscriptus.

℞. thur. sanguin. dracon. bol. armen. & terræ sigillatæ an. ℥ ij. aloës, mastich. an. ℥ j. fiat puluis subtilis. Inde repellens medicamentum articulo circumponẽdùm ex ouorum albuminibus, pauco oleo rosato, bolo, mastiche, & farina hordei. Penicu li si necessarius videbitur vsus, breue admodum id sit, & pro vulneris ratione crassum, ne dolorem inducat, ac præterea inunctum digestiuo ex oui vitello, rosa, terebinthina lota, & pauco croco. Quòd si breuius, strictiúsque fuerit vulnus, dilatabitur, si præsens id poscat necessitas, quò liber adsit humoribus effluxus, quos dolor in partem attraxit. Quies parti imperanda est, & à frigore, relaxantium, emollientium, humectantium, oleosorúmque medicamentorum vsu cauendum, nisi fortè doloris acrioris sedandi cogat necessitas: nam è contrario adstringentia & desiccantia conueniunt, cuiusmodi est cataplasma sequens. B

Cataplasma adstringens & desiccans.

℞. furfur. macri, farin. hordei & fabar. an. ℥ iiij. florum chamem. & melil. an. m. ß. terebinth. ℥ iij. mellis cõmun. ℥ ij. olei myrtin. ℥ j. oximelitis vel oxicrati, vel lixiuij cõmunis quãtum sufficit, fiat cataplasma ad formam pultis: vel ex fæce vini, furfure frumentaceo, puluere corticis querni, nucibus cupressi, gallarum & terebinthina concinnabitur, aliísque similibus, quibus vis inest adstringendi, roborandi & desiccandi, atque adeò doloris sedandi, & arcendorum influxu humorum. Quod sequitur medicamentum adstringens est & agglutinatiuum.

℞. terebinth. venet. ℥ ij. aquæ vitæ parum, pulueris mastichis, aloës, myrrh. boli armen. an. ℈ ij. Salubris & hîc etiam erit vsus balsami nostri, si tantùm desiccantis sine morsu pulueris addas, quantum res feret. A frigore diligenter cauendum edixi, & nũc iterùm edico: nam omnibus quidem, maximè verò partium neruosarum vulneribus atque vlceribus est inimicum: hinc est quod multi ab exiguis vulneribus hyeme intereunt, qui ex iisdem maioribus æstate conualescerent. Frigidum enim Hippocratis sententia, vlceribus mordax, cutem obdurat, dolorem insupurabilem, caloris natiui C extinctionem facit, liuorem obducit, rigores febriles, conuulsiones & distentiones.

Aphor. 20 sect. 5.

Qualia excrementa manent ab vlceribus articulorũ.

Cæterùm varia ab articulorum vulneribus funduntur excrementa, maximè verò albuginea & mucosa, aliàs etiam liquida, quæ omnia humoris eiusmodi partium alimẽtarij naturam redolent. Nam cuique parti suum veluti balsamum est nutriendæ & tuendæ ipsi idoneum: quod ab eadem per vulnera effluit, quemadmodum ex vitium sarmentis cùm putantur radicalis illa saliua seu stacte, ex quo etiam callus fracturis obducitur. Arguit verò mucosus eiusmodi & albugineus, ac tanquam glacie lentus, piger, ab articulis vulneratis dimanans humor, partis frigidam intemperiem, quæ dolorem parit, remediis potentia tantùm calidis indomabilem. Quare ad eam corrigẽdam actu calida admouenda sunt, vt bubulæ aut suillæ vesicæ decocto discutiente semiplenæ, cãndentes lateres in vino extincti. Calor eiusmodi actu existens, naturam promouet ad coquendum & discutiendum humorem illum excrementitium qui articulis impactus est, ipsorúmque habitum roborat: quæ omnia hîc valdè necessaria sunt, quia articulorum calor natiuus adeò debilis est, vt vix possit medicamentorum D vim in actum proferre, nisi aliunde à medicamentis actu calidis auxilium venerit.

Cur actu calida admouenda articulis vulneratis.

De artuum vulneratorum situ et figura.

Neque verò figuræ sitúsque partis postrema Chirurgo cura esse debet, vitiosus enim situs prauorum symptomatum incrementum facit, & parti ipsi, sanato vulnere, obliquitatem, rigiditatem, & contractionem inemendabilem, inferre solet: in quod vitiũ ne incurrat, quæ nunc dicturi sumus obseruabit, & vsurpabit diligenter. Si anticam humeri partem vulnus obsideat, Alæ diploma crassius subiiciendum est, & mittella brachiũ inuoluendũ, sic vt ea cubitum sustineat, sustentétq; maximè: atque ita caput humeri sursum altius excitetur, ex quo fœlicior & velocior agglutinatio & cõsolidatio cõsequatur. Si ima pars vulnerata fuerit, cùm primũ natura carnẽ reponet, & vulneris oras cõmittet, imperandũ ægro, vt brachiũ ex interuallis in varias partes commoueat & exagitet: nam id si omissum aut negligentius factũ fuerit cicatrice inducta rigidius & minus ad omnẽ motum sequax, habileq; brachium fiet: imò etiam periculum non leue imminet, ne anchilosis consequatur. Si vulnus cubiti articulum occupet, media figura, ea nempe quæ neque arctius stringit, & inflectit, neque rigidius

Anchilosis

exporrigit,

A exporrigit,brachium collocabitur& colligabitur:aliàs cicatrice obducta vitium erit, vel in contractione,vel in extensione,cùm vulnus carpo, vel articulis digitorum, seu interna seu externa parte impactum est, semiflexa manus continenda est, vola ipsius pila assiduè circumlata.Si enim recti & rigidius exporrecti digiti contineantur, cicatrice inducta ad capiendum,quod ipsorum peculiare munus est, inhabiles fient. At etsi post inductam cicatricem semiflexa maneat, haud magnum inde ægrum manet incommodum:nam & sic manu vti ad diuersa instrumenta capienda & tractanda, vt ensem,hastam,freni equini lora,& multa alia poterit. Si coxæ articulus vulneratus fuerit, ita collocandus erit æger, vt os femoris in ischij cauitate semper contineatur, ac ne vnguem latum inde cōmoueatur, quod fiet diplomatis linteis & fasciis,vt decet circumpositis atque decubitu in spinam dorsi. Cùm vulnus cicatrice obduci incipiet variis motibus femur concitabit æger, ne per anchilosim femoris caput ad ischij cauitatem adhærescat,quemadmodum in brachio diximus. In vulnere articuli,genu, crus figura recta collocandum,si modò claudicatis periculum vitare velit æger. Pe- *De totius cruris vulnerati situ.*
B dis & digitorum articulis vulneratis,partes illæ neque curuo neque inflexo situ collocabuntur:aliàs haud facilis futurus est ægro ingressus. Denique pedis & cruris decubitus,brachij & manus decubitui est planè contrarius.

De Ligamentorum vulneribus. CAP. XL.

LIGAMENTORVM vulnera, præter communem neruorum curandorum rationem & regulam,nihil habent peculiare,nisi quod ad sui agglutinationem,desiccationem,& consolidationem validiora medicamenta flagitant, tum quia ligamentales partes duriores existunt, & ficciores, tum quia sensu careant. Ergo neruorum,articulorúmque descripta ante curatio in hæc vulnera transferenda venit: sunt enim vtrobique medicamenta eadem specie:sed hic gradu & viribus siccandi auctiora esse debēt. Symptomatum omnium superuenientium contemplatio & curatio, capite De Neruosarum partiū vul- *Ligamenta neruis sicciora,porrò insensibilia*
C neribus curandis confecta est:vt hîc nihil sit necesse de illis quicquam dicere:illinc enim haurias licet ad satietatem. Quare hoc tandem loco tractatui de Vulneribus finem imponemus,atque Deo bonorum omnium authori & largitori immortales gratias,pro fœlici laborum nostrorum cursu,habebimus, precabimúrque, vt quæ supersunt reliqua pari fauore prosequi,& ad optatum,vtilémque mortalium saluti & incolumitati exitum perducere velit.

FINIS LIBRI IX. DE VVLNERIBVS PARTICVLARIBVS.

A

DE VVLNERIBVS, SCLOPO, aliiſque igniariis machinis, & telorum omni genere illiſis.

B

LIBER DECIMVS.

PRÆFATIO.

DE machinarum igniuomarum ortu, incremento, & pernicie quid ſentirem, viſum eſt hîc proloqui, quòd hinc multum ornamenti toti meo operi acceſſurum ſperarem: tum vt Lectorem his tãquam præmiſſis cupediis, ad ſequentes pulueris bombardici nidore defrictas epulas ineſcarem. Sic enim vnde bellicis tormentis initium fuerit, quàm varios habitus cultúſque ab humilibus admodum & obſcuris initiis orta acceperint, & quàm pernicioſus humano generi horum exiſtat vſus, omnibus conſtabit.

Lib.2.de inuent. rer. C

Polydorus Vergilius tradit, nouitij inuenti, quæ Bombardam vocant, inuentorem extitiſſe Germanici ſanguinis ignobilem alioqui hominem, hac inductum occaſione. Aſſeruabat ille alios quoſdam & certos in vſus in mortario puluerem, qui inde à principe & nouo munere Bombardicus eſt cognominatus, operculo lapideo tegebatur puluis: contigit ergo vt dum ſemina flammæ abſtruſa in venis ſilicis chalybe igniario excuderet, fortè ſcintilla in mortarium inſiliret, extemplo puluis igneſcens lapideum illud corpus in altum excuſſit: obſtupuit ille rei & effectus nouitate: ſimúlque ignotas antea pulueris vires annotauit, adeò vt earum in exigua canna ferrea ad conceptum animo finem affabrefacta periculum faceret. Cùm omnia votis reſpõderent, machinę vſum Venetis in illo bello primùm oſtendit, quod circa foſſam Clodiam eſt cum Genuenſibus geſtum, anno à natali Saluatoris octogeſimo ſupra mileſimum & trecenteſimum. Quanquam Petri Meſſiæ ſententia debet huius inuentionis antiquior eſſe origo: nam in Alphonſi vndecimi Caſtellæ Regis qui Argeziras inſulas ſubegit, chronicis legitur, ipſo Metropolim obſidente anno Domini 1343. Mauros obſeſſos quædã velut tonitrua in oppugnatores ex mortariis ferreis cõtorſiſſe. Sed & multò ante quadringentis ſcilicet annis ac plus eò, in eius Alphonſi qui Toletum ſubegit Chronicis à Petro Legionenſi Epiſcopo exaratis legimus, in pugna quadam nauali quæ fuit Tuniciorum Regi aduerſus Maurum Regem Iſpalis, cuius partes Alphonſus rex tuebatur, Tunicios ex doliaribus quibuſdam machinis, ſeu cannis ferreis ignita fulmina in hoſtes cum multo bombo detonuiſſe: quod ipſum non aliud quicquam eſſe potuit, quàm bombarda noſtra bellica, etſi eò artificij, operis, atque perfectionis quo nunc viſitur nondum perueniſſet.

Cap.8.pri. part.var. lect. D

Tam lethiferæ machinæ repertor pro mercede, opinor, accepit, vt nomen ſuum perpetuæ ignorantiæ tenebris occultaretur, tanquam indigniſſimus, vel hoc vno pernicioſiſſimo inuento, omni poſteritatis memoria. Quanquam Andreas Theuetus, in ea quam ſuperioribus annis edidit Coſmographia, vbi de Sueuis Germaniæ populis loquitur, profert ex authoritate & fide veteris cuiuſdam manuſcripti Codicis, Germanum huius tormenti bellici inuentorem, profeſſione Monachum & Philoſophum

Author bombardæ bellicæ.

phum

A phum ſeu Chymiſtam extitiſſe, Friburgo natum, nomine Cõſtantini Anclzen. Quicquid ſit id machinæ genus bombardæ appellatione donatum eſt, à ſonoro quod edit murmure, quod Græci & Latini per onomatopœiam *Bombum* vocant. Subſequentibus inde ſeculis, rudi illi & impollito inuento multum tempus, multúmque ars, ſed multa in primis hominum addidit malitia. Primùm enim quod ad materiam ſpectat ferro, æs, cuprum & orichalcum ſucceſſêre, metalla longè tractabiliora, magis fuſilia, & rubigini minus obnoxia. Hinc quod ad formam attinet, rudis illa, indigeſtáque, ſeu doliaris, ſeu mortaria moles, mille propè artes accepit, in mille figuras artificiosè mutata eſt, eouſque vt etiam fatalis illa machina in rotas ſcanderet: vt ſic non ſolùm ex editiore loco, ſed & rapidiore quaſi impetu in humani generis ruinam curreret: cùm prima illa & rudia mortaria, nec arbitraria agilitate tractabilia, nec ſolo ferri & ignis in noſtram perniciem vomitu ſatis crudelia viderentur. Hinc manarunt Muralium cannarum horribilia illa monſtra, Diploidum, Adulterinarum, Pegaſæarum, Campeſtrium: hinc ferales & furiatæ feræ Colubrinæ, Serpentinæ, Baſiliſci, Hyeraces, Accipitres, Falconelli: hinc præſentis mortis Occentrices, illæ Tibiæ & Organa: omnia & bellica tormenta, & gallica nomina, non modò à figura & operis conformatione, ſed multò magis à crudelitate & effectus ſimilitudine ducta. In quo certè maiorum noſtrorum qui eiuſmodi rebus nomina accommodatè ad ipſorũ naturam impoſuerunt, ſatis nequeo mirari ſapientiam: vt qui ea duxerint, non modò à feris omnium rapidiſſimis, cuiuſmodi ſunt Hierax & Accipiter, ſed & humano generi infenſiſſimis, quales ſunt Serpens, Coluber & Baſiliſcus. Planè vt intelligeremus non in alium vſum deſtinatas, non alio conſilio inuentas fuiſſe eiuſmodi machinas, niſi vt illarum pernicie ad humani generis citam & crudelem internecionem abuti liceret, vt vel ſolo audito nomine, tam capitalem vitæ noſtræ peſtem deteſtaremur & abhorreremus. Mitto alias huius generis machinas mole quidem minores, at viribus & atrocitate eò pernicioſiores, quòd vitam noſtram propius inuadũt, & cominus, ac proditoriè, nihil hoſtile cogitantes & metuentes occupare poſſunt: ſic vt vix vlla ictus declinandi adſit facultas: cuiuſmodi exiſtunt Lacertæ, Scorpij, & alia huius generis manuaria tormenta, quæ C propter breuitatem femoralium loculis recondere licet, quò clãculum & momento deprompta oſcitantes & ſecuros opprimant. Medium inter eiuſmodi machinas tenẽt manuales ſclopi, qui vulgò humeris circumferuntur: Sclopi vncinati, quos niſi ad fuſtem præligatos diſplodere non licet. Sclopi pectorales, quos non è gena, ſed tantùm è pectore torquere fas eſt, propter machinæ põdus & breuitatem. Quæ omnia ad Ferentariorum peditum & Hippoſclopiſtarũ, omninóque leuis armaturæ militum, cõmoditatem ſunt inuenta, vt his ferales, plombeáſque glandes & ſimilis materiæ lethifera tragemata euibrare liceret. Hãc mediæ machinæ ſpeciem Latini generali nomine Sclopum dixerunt, nomine efficto per imitationem, tum ſoni, tum ſermonis Italici, Sclopeterium enim dicunt: Gallis Arcus-buzius dicta eſt, nomine pariter ab Italis mutuato: propter foramen, quo ignis in illecebra ellychnio excitatus, penitius in cannam ſubit. Nam foramen Italis Buzio dicitur, arcus verò nominatur, quòd eum hodie locum in re militari hæc machina obtineat, quem olim arcus: & certè vt tum ſagitarij, ſic hodie ſclopetarij in aciei fronte collocantur. Ex eadem illa carnificina nobis D prodierunt Cuniculi, tum recti quibus adorimur, tum tranſuerſi quibus hoſtium cuniculos excipimũs: ſuffoſſiones, vrceoli, pyrophori, ſagittę, lãceæ, & arcubaliſtæ igniariæ, internecina & igniuoma dolia, folliculi, ductus ignis illecebris clanculum conſperſi, ignes miſſiles, faſciculi ardentes, circuli, mala punica, granata, ſimiléſque omnes pyrotecæ, & igniariæ machinæ, quæ ignis fomitibus & ſuccendiculis furtim farctæ à propugnatoribus in oppugnatorum caſtra & corpora immiſſæ, ipſo vibrationis impetu facilè igneſcunt. Miſerrimum omnino & pernicioſiſſimum inuenti genus, quo ſæpè malè cautorum hominum myriadas ſub defoſſis à ſe cuniculis & hypogæis pyrij, ſeu bombardici pulueris & ſimilium ignis fomituum incenſione defrictas, deflendo ſpectaculo intuemur: aliàs in ipſo conflictus ardore fortiſſimos milites eiuſmodi igniariarũ machinarũ aliqua afflatos, lorica implicitos vri & cõflagrare, aquis neutiquam eiuſmodi ignis furente, & populabũdo impetu crudeliſſimè per corpora & viſcera graſſantis, ardorem compeſcere & reſtringere valentibus. Adeò non ſatis erat & ferrum & ignes in hominum perniciem armaſſe, niſi quò celerior eſſet ictus, velut pẽnis & pinnulis arma illa inſtruxiſſemus, quò rapidius in vitam noſtram inuolarent,

Ratio nominis.

Materia tormentorum bellicorum.

Figura varia.

Species.

Manuariorum tormẽtorum pernicies.

Sclopi manuarij deſcriptio.

De cuniculis ſeu ſuffoſſionibus.

De miſsilibus igniariis machinis.

Comparatio veterum machinarũ bellicarum cum hodiernis.

alis falcatæ iam morti additis quò ocius hominem cuius conseruandi gratia, omnia quæ orbe tenētur condita à Deo sunt, opprimeret. Profectò cùm apud me repeto machinarum bellicarum genera omnia quibus Veteres vtebantur, seu in conflictu & acie ad pugnam instructa, vt arcus, tela, arcubalistas, fundas, seu in vrbibus oppugnandis & muris quatiendis, vt arietes, equos, vineas, testudines, balistas, pueriles quosdam ludos, iocósque ad ea quæ commemorata sunt contentione facta, videre videor. Sunt enim eiusmodi hodierna hæc, vt omnia quæ dici vel fingi possunt instructissima & crudelissima operis specie, apparatu & crudelitate facilè superent. Quid enim in toto orbe, fulgure, tonitru & fulmine horrendum magis & formidolosum cogitari potest? Et tamen fulminis pernicies ad hanc feralium machinarum diritatem, vix quicquam æstimanda est, quod comparatione facta effectuum vtriusque, facilè innotescet: vnum animal hominem non semper extinguit fulmen: cætera, quæ modò fulmini obnoxia sint, illicò. Hunc videlicet natura tribuēte honorem, cùm tot belluæ viribus præstent. Omnia enim contrarias incubant in partes: homo nisi cōuertatur vi percussus non expirat. At igniuomæ hæ machinæ non magis homini quàm B cæteris animantibus obuiis parcunt, atque sine discrimine vndecunque veniant, quacunque impulsæ ferantur, quomodocunque attingant, necant. Multa sunt, plura feruntur aduersus fulmina remedia: nam præter carmina quibus incantari & auerti illa posse veteres rebantur Romani, nunquam quinque altius pedibus descendunt in terram: ideò pauidi, altiores specus tutissimas putant. Ex his quæ terra gignuntur, lauri fruticem non iciunt, idque ipsum est cur olim, & etiam num hodie victoriæ index, & argumentum habetur. Quare Tiberius Cæsar, Deorum alioqui & religionum contemptor, vt qui fato omnia ferri Mathematicis disciplinis impensè imbutus crederet, tonitrua tamen cùm prętermodum expauesceret, turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream ceruice gestauit, quod fulmine afflari negetur id frondis genus. Narrantur nonnulli tabernacula è pellibus belluarum, quas Vitulos appellant sibi excitasse, quoniam hoc solum animal ex marinis nōn percutiat, sicut nec ex volucribus Aquilam, quæ ab hoc armiger Iouis fingitur. At cōtra catapultarum igniariarum impetus nihil concepta verba, nihil carmina, nihil victrix laurus, nihil vitulus marinus, C nihil aquila, nihil quicquam prodest: imò ne oppositus quidem decempedalis murus. Denique tormentorum æneorum supra tonitrua vim indomabilem hoc arguit, quòd hæc nolarum & tintinabulorum sono & strepitu, tubarum clangore, lebetum æreorũ tinnitu: imò etiam ipso tormentorum eiusmodi æneorum murmure, dispergi & vanescere possunt: nempe nubibus, quarum collisione & pugna tonitru excitatur vehemēti illa aëris agitatione, dissipatis, aut lōgius in remotissimas cœli regiones depulsis. At illorũ semel citatus furor nullo molimine sistitur, nullo remedio lenitur. Vt anni quædam tempestates, sic & terræ quædam existunt regiones, per quas vel raro, vel haud omnino tonitrua exaudiuntur. Hyeme enim & æstate rara sunt fulmina, contrariis de causis: quoniam hyeme densatus aër nubiũ crassiore corio spissatur, omnísque terrarum exhalatio rigens ac gelida, quicquid accipit ignei vaporis extinguit. Quę ratio immunem Scythiam, & circa rigentia à fulminũ casu præstat: & è diuerso nimius ardor Ægyptum. Siquidem calidi sicciq; halitus terræ raras admodum tenuésque & infirmas densantur in nubes. At vt inuentum, sic & pernicies tempestásque cannarũ mu D raliũ, tāquam pestifera quædā lues in omnes orbis plagas hodie effusā bacchatur, nullóq; non tempore cœlũ eorũ questibus resonat, quos huius tormēti vis perculerit, vel etiā afflarit. Tonitru vnicũ ferè habet ictũ, fulmen vnicũ: illóq; ferè ictu vnũ ex infinita hominũ turba attingit: at igniuoma machina vna vnius globi displosione centũ homines atterere & opprimere potest. Fulmen vt res est naturalis, casu illabitur, nunc in præcelsam quercũ, nunc in altũ montis cacumē, nunc in cœlo æquatā turrim, raro in hominē: at feralis hæc canna hominis malitia & ductu tēperata, vnicũ hominē appetit, vnicũ hunc scopũ sibi proponit, in vnum hunc è multis rerũ millibus collimat, & missiles globos dirigit. Fulmē tonitrus sui fragore, tanquam quodā prodromo aliquo ante tēporis spatio futurā tempestatē prænuntiat: at, quod caput mali est, phlegetōtea hæc machina obmurmurādo ferit, & feriēdo obmurmurat, vno eodemq; momento globũ lethiferũ in pectus & horrendũ murmur in aurē immittens. Iure ergo omnes tā perniciaIis machinę authorē execramur: cōtra laudibus in cœlũ eos tollimus, qui vel verbis & sanctis cohortationibus reges ab eius vsu reuocare conantur, vel scriptis & opere

Plin. lib. 2. cap. 54.

Remedia aduersum fulmina.

Plin. lib. 2. cap. 55.

Tranqui. in Tiber.

Cannarum muralium vis indomabilis.

Plin. lib. 2. cap. 50.

Fragor muralis cannæ & ictus simul sunt tempore.

A opere idonea remedia vulneribus hac machina inflictis adhibere conātur. Quæ me res impulit vt de hac materia ferè inter Gallos primus scriberē. Sed antequā id faciā, cōmodū visum est, quò facilior velut sternatur via, illi què paro de vulneribus sclopo illisis, tractui, duos velut apologismos præmittere, quib⁹ erroneas quasdā opiniones quę multorū animis insederunt, arguam & euellā: quòd nisi his reuulsis, mali totius essentia & natura intelligi nequeat, nec ignoto ipsi malo remedium, quod saltem sanitatis fructus adferat, apponi. Primus apologismus qui lectori dicatur, rationibus & exemplis, curandi rationem à Ioanne Vigonio præscriptam, qua is vulnera sclopis illisa causticis inurebat, ratus venenata esse, refellit & damnat: eam contra quæ suppurantibus instituitur tam salubrem & mitem esse conuincit, quàm quæ à Vigonio instituta est, erroris & crudelitatis plena existit. Secundus Regi consecratus, docet eadem illa vulnera, omnis ex se veneni esse expertia: itaque omnem ipsorum cacoëthiam ex vitio aëris & corporum patientium cacochymia pendere. *Sequentiū apologismorum argumenta.*

B

APOLOGISMVS PRIMVS, QVO SCLOPIS *illisa vulnera ambustionis opinione liberantur.*

ANNO Domini millesimo quingētesimo trigesimo sexto, Franciscus Galliarum rex, à rerum bello & pace gestarum magnitudine magnus dictus, ingentem exercitum trans Alpes misit, Annæ Mommorantij equitum & prætorij magistri ductu & auspiciis: tum vt Taurinum annona, præsidio & omni comeatu firmaret, tum vt eius prouinciæ vrbes, à Marchione Guasto imperatoriarum copiarum legato, captas reciperet: eram ego in C regio exercitu Chirurgus Monte-iani peditatus ductoris. Cæsariani, armato milite, Susarum angustias, castrum Villanum, omnésque alios aditus completos, occupauerant: vt nisi summa vi, ex illis propugnaculis deturbari, nisi ferro viam sibi aperire regius exercitus, non potuerit. In illo animorum ardore & armorum tanta contentione, multa vtrinque omni quidem telorum genere, sed sclopis præsertim accepta & inflicta vulnera fuêre: verum fatebor, quòd nondum animū meum rerū Chirurgicarum notitia admodum condiueram: nec dum in vulnerum sclopo illisorum curatione versatus eram. Legerā quidem apud Ioannem Vigonium, vulnera igniariis machinis inflicta, propter pyrium puluerem venenata esse: itaque vt sanentur, oleo sambucino calentissimo, cui nonnihil theriacæ admixtum sit, inurenda esse. Sed cùm nec authori nec remedio magnopere fidem habere, quòd scirem caustica vulneribus sine summo doloris cruciatu, affundi non posse, ipse antequam me illi aleæ committerem, obseruare volui & oculorum fide addiscere, nunquid aliud, qui castra mecum sequebantur Chirurgi, super eiusmodi vulneribus molirentur. Animaduerti D omnes eandem illam à Vigonio præscriptam curandi viam terere, ac quam maximè possent peniculis atque setonibus oleo illo quàm feruentissimo vulnera sclopis illisa, primo quoque apparatu complere: quæ mihi res animum addidit, vt ipse quoque idē in his qui se mihi tradiderant, tentarem. Contigit aliquando vt propter vulneratorum qui tum aderant multitudinem mihi oleum illud deficeret. Itaque cum aliquot adhuc alij restarent curandi, coactus fui, ne nihil viderer egisse, ac remedio desertos reliquisse, digestiuum, quod vocant medicamentum, ex oui vitello, oleo rosaceo & therebinthina paratum, apponere. Insommem noctem duxi: si quidem angebat animo, méque superioris diei curatio, quam perperam factam putabam, remordebat: veritus, ne sequenti die vulneris veneno mortuos eos vel moribundos cōperirem, quos caustico oleo non inussissem. Summo igitur mane surgo, ægros inuiso, atque præter spem animaduerto eos, quos solo digestiuo curaueram, doloris vehementia immunes, placidā noctem traduxisse, vulneráque inflammationis & tumoris expertia habere, reliquos contra quos feruente oleo inusseram, febricitare, dolore atroci cruciari, & circum vulnera tumore. Idem ego cùm multoties in plu-

Li.1. de vul. cap.8.

Fortuna quid possit in inuentione remediorum.

tibus aliis expertus essem, in animum induxi meum, nunquam vt mihi vel alteri A cuiquam sclopo vulneratos inurendos putarem. Taurini, cùm primum eò venimus, Chirurgus erat, gloria artificiosè & fœliciter curandorum sclopo illisorum vulnerum cæteris eminens: eius ideo gratiam per duos annos omni arte demereri studui: quo tandem ex eo edifcerem cuiusmodi id esset remedij genus, quod balsami insigni titulo ornabat, quod ipsi tam gloriosum, ægris verò tam fœlix & faustum erat: non potui tamen impetrare. Contigit paulo post vt Monte-ianus, eius tum prouinciæ prorex, fatis concederet: Chirurgum ergo illum adeo. Edito vitam in illis regionibus mihi acerbam esse, illo studiorum meorum tanquam fautore & Mœcenate sublato: animum esse quamprimùm Luteriam redire, ipsi nec damno dehinc, nec dedecori futurum, si me tanta locorum intercapedine distractum, remedium illud edoceret. His ille auditis, nihil tum cunctatus est. Iussit ergo me caninos duos catulos, vermium terrestrium libram vnam, olei liliacei libras duas, terebinthinæ venetæ vncias sex, & aquæ vitæ vnciam vnam parare. Me præsente catulos viuos in oleũ illud coniectos incoxit, quousque carnem ossa defererent, mox vermes quos antea in B vino albo suffocauerat, vt illic, fæces terrenas, quas multas in intestinis habere solent, deponerent, in eodem oleo eousque feruefecit, quoad elixationis vehementia are-facti, succum omnem suum in illo decocto remitterent: mox totum id mantilli transmisit, non admodum arcta facta expressione. Colatis succis terebinthinam addidit, denique & aquam vitæ: Deum obtestatus non aliud sibi esse balsamum, quo vulnera sclopis inflicta curaret, & ad suppurationem perduceret. Hoc me tanquam pretiosissimo munere donatum dimisit, rogans vt id secreti magni loco haberem, neque cuiquam patefacerem. Lutetiam reuersus saluto Syluiũ medicinæ professorem Regium doctis omnibus eruditionis raræ, nomine apprimè notum: detinet me ille diutius secum vt pranderem, sciscitatúrque diligentius si quam ego curandorum vulnerum sclopo inflictorum, & combustionum pyrij pulueris occasione natorum, methodum nouam apud Alpinos obseruassem. Tum ego bombardicum illum puluerem veneni nullatenus participem esse adstruo, quod nihil eorum quæ ipsius ingrediuntur compositionem venenatum existat: quæ ratio totum compositum veneni suspicione libe- C rare debet: quod rationi illi suffragaretur experientia, multos enim visos à me milites, qui eius pulueris insignem copiam cum vino haurirent, quod eo potu liberari se à malignis symptomatibus, cum essent vulnerati, persuasum haberent, etsi ei persuasioni fidem non habeam, quod denique plærique eo puluere vlcera rebellia innoxiè aspergerent. Quod ad glandes attinet, illas tantũ calorem concipere non posse asse-ro, vt vim causticam nancifcantur. Ipsas enim sclopo contra durum saxum explosas, innoxiè manibus statim ab ictu tractari posse: quanquam saxi allisione, magis incaluisse debuissent. Quod ad combustiones pyrio puluere impressas spectat, nullum me remedij genus speciale & proprium obseruasse, quod harum curandarum rationem ab aliis combustionibus diuersam faceret. In quam rem hanc illi narraui historiam. Coquinarius quidam ex familia Monte-iani seruus, deciderat casu in caldarium oleo tantum nonnõ feruente plenũ, vocatus ego qui ipsum curarẽ, in proximi pharmacopolæ ædes me confero, medicamenta refrigerantia, in his malis vsurpari solita, elaturus, aderat ibi fortè vetula quædam vicana mulier, quæ audito quod remedia com- D bustioni quærerem, suasit vt primo quoque apparatu, cæpas crudas cum pauco sale intritas apponerem. Sic enim ampullarum seu pustularum eruptionem certo & probato sibi pluries experimento impediri. Placuit ergo in sordiculo illo culinario seruo remedij vim experiri. Comperio sequenti die corporis loca quæ cæpæ attigissent ampullarum expertia, reliqua verò quæ non attigissent iisdem extuberantia. Contigit paulo post vt Germano cuidam ex Monte-iani stipatoribus, ignis in lagunculam puluere pyrio plenam insiliret: ex quo ille manus, faciémque miserè vstulatus est, vocatus ego cæpas vt dixi intritas, mediæ faciei apposui, reliquæ parti remediis ad ambusta vulgaribus consului. Secundo apparatu partem cæpis obductam ampullis & excoriatione omnino vacuam animaduerti, altera iisdem protuberante: ex quo mihi remedij constitit fides. Addidi præterea & hoc postremò, obseruasse me, eam demum viam, glandibus in corpus impulsis extrahendis esse compẽdiariam, quæ ægrum eodem in statu ac situ, quo erat cùm vulneratus est collocaret. Quæ ego & multa alia hoc opusculo fusius exposita, cùm enarrassem, rogauit me bonus

Olei catellorum descriptio.

Cur lauandi vermes.

Puluis bõbardicus minimè venenosus.

Glãdes sclopo elisæ caustica vi carent.

Historia.

Remedium prohibens ampullas in combustionibus.

Historia.

senex

A senex, vt meas ea de re cogitationes literis & typis mandarem: quò Vigonij falsa & damnosa opinio, hominum mentibus eximeretur. Cuius precibus obnixis, cùm essem assensus, instrumenta multa glandibus, aliisque peregrinis corpusculis extrahendis idonea, sculpenda & efformanda ante omnia curaui. Inde mox typis excusum hoc opusculum anno Domini 1 5 4 5. primum euulgaui. Id cum populare & gratum multis esse intelligerem, placuit ipsum recognitum secundo typis mandare, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo. Tertio denique multis partibus auctum anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto. Multa enim ipse denuo bella omnia sequutus, in vrbibus obsessis, vt Metis & Hisdini detentus Chirurgus, multa sub quinque regibus quibus sedulam, diligentem & iucundam operam nauaui, notaueram, multa ab experientissimis Chirurgis, plura à doctis omnibus Medicis didisceram, quorum eo nomine familiaritatem & gratiam omni semper obsequio & honestis artibus ambiui: quò ipsorum consuetudine & colloquiis fierem doctior & peritior, si quid, in hac præsertim B materia & vulnerum specie esset, quod me lateret, vel de quo non omnino mihi cõstaret. Ex quo numero, paucos admodum noui, qui modo quid studio & bellorum experientia in hoc genere operis consequuti essent, qui non censerent vulnera sclopis & igniariis machinis illisa, suppurantibus remediis per initia esse curanda: minimè verò feruente & caustico oleo. Hoc enim affirmo, quod & illi bono viro tum testatus sum, me permulta vulnera carnosis partibus sclopo illisa, tam curatu facilia animaduertisse, quàm sunt reliqua quæ à rebus cæteris contundentibus fiunt. At quibus in corporis partibus glans obuiam habet ossa, & neruosa corpora, tum quia ipsa obnitentia atterit, lacerat, & in minutas partes diffringit, nonmodo qua parte attingit, sed longius propagato ictus impetu, propterea grauia & multa symptomata inuehit, quorum est contumax & difficilis, imò sæpè desperata sanatio, in corporibus præsertim cacochymis, tempestate cœli & aëris maligna, cuiusmodi est calida & humida ac præfocans adeóque putredini obnoxia, itémque sæuo gelu ac frigore rigens: qualis morticinio partium oblæsarum infamis esse solet, quod ipsum contin- C git non modo in vulneribus sclopo, sed & quouis alio instrumento bellico illisis, nec modo in osseis aut neruosis particulis, sed etiam in musculosis. Ex quo licet intelligere curandi illam difficultatem, non à vulnerum venenosa qualitate, aut combustione puluere bombardico appressa, sed à corporum patientium malitia, & aëris, cœlique inclementia existere. Cuius rei ampliorem fidem faciet, quod non ita pridem animaduerti in nobili Scoto Comite de Cordon, Domino Dachindõ, quem ego iussu Reginæ Regis matris curaui. Illi, sclopo manuario vtrumque femur, illæso & intacto osse, transuerberatum fuerat: & tamen trigesimo secundo à vulnere die perfectè sanatus conualuit: sic vt nec à vulnere febris, nec vllum aliud symptoma superuenerit. Cuius rei testes locupletissimi sunt, Archiepiscopus de Glasco Scotorum legatus, & qui curæ præerãt Franciscus Brigardus, & Ioannes Altinus, Medici Doctores: ac præterea Iacobus Guillemeau Regius & Parisiẽsis Chirurgus, & Egidius Buzescotus Chirurgus, qui omnes tam breui tempore conualuisse nobilem illum virum mirabantur, nullo remedio quod acrius esset apposito. Quæ eò recitata & præmissa D volui, vt intelligerent lectores, me triginta ab hinc annis viam inuenisse, qua vulnera sclopo inflicta, sine oleo feruenti aut acriore vllo alio medicamento curarem: nisi fortè patientium corporum cacochymia, aëris & cœli inclementia maligna symptomata superuenirent, quæ id remedij genus præter curandi rationem regularem & ordinariam exposcerent, quod ipsum, sequenti Apologismo, fusius demonstrabitur.

Vulnera sclopo illisa suppurantibus curãda.

Quid facit difficilem vulnerum sclopo illisorum sanationem.

Historia.

Quid cogat Chirurgum nonnunquã vti causticis in vulnerũ sclopo illisorũ curatione.

A

APOLOGISMVS ALTER DE HIS QVÆ à Rothomagenſi expeditione & expugnatione reuerſus Rex Carolus nonus, ex me ſuper vulneribus ſclopo inflictis, quæſiuit.

Ad Fœlicis memoriæ Carolum nonum, Galliarum Regem Chriſtianiſſimum.

Occaſio ſcribendi huius apologiſmi.

QVIA Regiæ maieſtati, Reginæ matri, principi à Rupeſurionenſi, multiſque aliis qui tum aderant principibus, & nobilibus viris viſum eſt, aliquando ex me quærere, quid cauſæ eſſet, cur nobilium & gregariorum militum ſclopo, aliiſque machinis bellicis vulneratorum B pars longè maxima, fruſtra omnino adhibitis remediis, vel interirent, vel vix & multo labore ex vulneribus reſurgerent, etſi illa non admodum magna viderentur, nihilque ex arte agendorum vocati Chirurgi omitterent: auſus ſum, & hunc velut Apologiſmum opuſculo illi, quod de vulnerum ſclopo inflictorũ curatione meditor, præmittere, vt principum multorúmque nobilium deſideriis, tum vt expectationi de me, & primarij Chirurgi Regij muneri, quod mihi ab Henrico ſecundo collatum, Carolus nonus, tanto patre digniſſimus filius, confirmauerat, ſatisfacerem. Nec dubito quin plerique qui ſuis nimium fidunt iudiciis, neque res ipſas penitus explorant, mirentur, & ab omni ratione procul remotum putent, quod ego à maiorum veſtigiis, penitúſque olim infixis opinionibus diſcedens, ab ea ſententia longè abſim, quæ vulnerum ſclopo illiſorum cacoëthiæ cauſam in venenum puluere pyrio in corpus illatum, vel glandibus dum temperantur & concinnantur admixtum conferendum cenſet.

Qui vulnera ſclopo inflicta videri poſſint venenoſa.

Tamen ſi, quod verè hominis eſt, rationes meas diligentius expendere velit, vnà id quod ſentio probabunt, vel ſaltem id meum incœptum, quod communis vtilitatis cauſa à me ſuſcipitur, neutiquam condemnandum C vel contemnendum putabant. Faciam enim rationibus firmiſſimis ex veterum & Philoſophorum & Medicorum commentariis depromptis, ac certis præterea meis, aliorúmque Chirurgorum experimentis, vt omnes intelligant, illam quam ſæpè experimur in vulneribus ſcloporum curandis cacoëthiam & contumaciam, neque ad venenum puluere bombardico aut glande in corpus intruſum, neque ad combuſtionem, quam puluis ille pyrius in læſa parte imprimat, eſſe conferendam.

Argumentũ huius apologiſmi.

Ergo vt exordiar, ea primum ſententia expugnanda eſt, quæ vulnera ſclopo inflicta veneni accuſat, docendúmque, neque in puluere bombardico venenatam vllam ſubſtantiam aut qualitatem latere, neque, ſi adſit, corpora patientia ſuo illo veneno inficere poſſe.

Puluerem bombardicum non eſſe venenatũ.

Quod quò facilius fiat eiuſmodi pulueris examinanda compoſitio eſt, inquirendúmque in ſingula (ex quibus componitur) ſimplicia corpora, quam eſſentiam habeant, quas vires & qualitates, quouſque demum effectus producant. Sic enim ſimplicibus cognitis, compoſiti quod ex his conflatur ratio omnis innoteſcet. D

Ex quibus componatur pyrius puluis.

Simplicia quæ in pyrij pulueris veniunt compoſitionem ſunt omnino, tria carbo ſalicis, vel ſcapi canabini, ſulphur, ſalpetræ, & nonnunquam aqua vitæ. Hæc ſingula ſi per ſe conſideres, veneni & venenatæ omnis qualitatis expertia comperies. Primùm enim in carbone nihil notare poſſis præter ſiccitatem, & ſubſtantiæ quandam tenuitatem, cuius vi tam promptè igneſcit, quàm fomes ſeu lintea illecebra igniarij ſcintillas admittit. Sulphur calidum & ſiccum in gradu non ſummo, ſubſtantiæ eſt oleoſæ & viſcidæ, ſic tamen vt non tam facilè igneſcat quàm carbo, & ſi ignem quem ſemel cõcepit tenacius retineat, nec tam facilè extinguatur. Salpetræ eiuſmodi eſt, vt eo multi pro ſalè vtantur, ex quibus patet ſimplicium eiuſmodi naturam omnis veneni eſſe expertem, præſertim verò ſulphuris, quod tamen reliquis ſuſpectum magis eſt. Nam Dioſcorides, ſulphur potandum exhibet, vel ex ouo ſorbendum aſthmaticis, tuſſiculoſis, purulenta expuentibus & ictericis. Galenus verò id ipſum à venenata beſtia demorſis, & ad pſoras, lichenas & lepras apponit. Quod ad aquam vitæ ſpectat, tam tenuis illa eſt ſubſtantiæ, vt in aërem exploſa vaneſcat, ſed & multis potanda præſcribitur, &

Lib 5.ca.73. Lib.9.ſimp. cap.36.

A bitur,& in corporis partium frictiones innoxiè adhibetur. Vnde intelligere licet totũ illum puluerem veneno omni vacare, cùm ea ex quibus exſurgit & componitur, omni veneni ſuſpicione careant. Itaque Germani equites ſclopo vulnerati, non dubitant pulueris bombardici ſemunciam in vino diſſolutam alacriter haurire:hinc ſibi à malignis ſymptomatibus quæ vulneribus eiuſmodi ſuperuenire ſolent, immunitatẽ pollicentes, quod iure an iniuria faciant non ſtatuo,id ipſum & Galli plerique milites nulla neceſſitate coacti, tantum quò alacriores videantur,innoxiè factitant, à pleriſque verò, ſubortis vlceribus deſiccandis fœlici ſucceſſu aſpergitur. Quod autem ad eos ſpectat qui venenatam vulnerum ſclopo inflictorum qualitatem, non quidẽ ex puluere dimanare,ſed ex glande cui veneni aliquid immixtum, affuſum aut adiectum ſit, vel quæ in venenato aliquo ſucco temperata aut macerata fuerit exiſtimant: hoc nunc reponere ſufficiet, igni ſatis ſupérque virium eſſe ad veneni vim omnẽ diſſipandam, ſi quod glandi affuſum aut adiectum fuerit. Sententiam meam hoc valdè cõfirmat,quòd nemo non nouit in Rothomagenſi obſidione glandes à regiis militi-
B bus explodi in oppidanos ſolitas, omnis veneni fuiſſe expertes, & tamen oppidani, cũ intuerentur immedicabilia & lethalia inde infligi vulnera,eas omnes veneno infectas perſuaſum habebant. Eiuſdem criminis falſa ſuſpicione, illi ipſi oppidani, in regio exercitu laborabant, cùm cernerent omnes, Chirurgorum ferè omnem operã vulnerum ſclopis Rothomagenſibus inflictorum,cõtumacia & cacoëthia eludi,vtriſque nempe cauſæ vulneris magnitudinem & malitiam ex infauſto ſucceſſu reputantibus. Profectò quemadmodum apud Medicos ex Hippocratis ſententia, morbi omnes peſtilentes dicuntur,qui ex cauſis communibus cuiuſcunque generis ſint excitati, multos paſſim occidunt: ſic & vulnera ſclopis inflicta,quodammodo venenata dici poterunt, quòd reliquis ſint curatu contumaciora & magis rebellia:non quidem quod vllius veneni ſint participantia, ſed vitio cõmunis alicuius cauſæ, ſcilicet affectorum corporum cacochymia, cœli & aëris infectione eſculentorum & poculentorum corruptione.His enim ex cauſis malè morata, & medicamentis haud obſequentia fiunt vulnera. His rationibus erroris conuicta, ea ſententia quæ veneni crimine
C vulnera ſclopo inflicta damnabat, ad eam nũc expugnandam accedamus,quæ combuſtionis nititur argumento.Primum enim intelligi vix poteſt,quî glandes quæ vulgo ex plumbo conflantur, tantum calorem concipere poſſint:quin inde liquentur, & tamen tantum abſunt ab eliquatione,vt vi igneſcentis pulueris canna ænea exploſæ, loricas chalybeas, integrúmque corpus integræ ipſæ, nec vel minimã ſubſtantiæ ſuæ fuſionem paſſæ,tranſadigant. Sed & illas ſi contra ſaxum diſploſeris, ſtatim ab ictu nonmodo innoxiè manibus tractare licet,ſed & citra manifeſti caloris ſenſum:etſi ſaxi illuſu intendi illarum calor deberet, ſi vllus ſubeſſet. Præterea glande in vas bombardico puluere plenum exploſa, igneſcere ſtatim puluerem oporteret, ſiquidem cauſticam vim glans ab ipſa exploſione conciperet. Atqui id non fit. Nam ſi quando inde igneſcat puluis, non vi glandis ignem ſecum deferentis id fieri putandum eſt, ſed ipſius contra ferrum aliquod aut ſaxum obuium attritu & colliſione. Vnde igneis ſcintillis tanquam ab igniario excuſſis, mox ignis totum puluerem momento corripiat & abſorbeat. Par eſt de tectis culmineis ſeu ſtramineis iudicium: non enim
D ipſa glandis exploſæ ardore flammam concipiunt,ſed vi potius ſcruti alicuius & veteramenti ignis fomitis, quod glandibus alligare incendiarij ſolent & vaſtatores. Aliud eſt quod me magis in hac ſententia retinet. Nam ſi quis glandem ceream,quæ nullum tantum ardorem concipere poteſt, alias enim eliquaretur, tormento manuario exploſerit in oppoſitum lignum duos digitos altum, ipſum tranſadiget:ex quo eſt intelligere glandes exploſione, calorem nullum tantum poſſe concipere, vt cauterij inſtar inurant: at nigræ cernuntur eiuſmodi vulnerum omnium oræ. Certè id quidem ſed is haud ignis glande illati, verum contuſionis eſt effectus: contuſio verò eò maxima exiſtit, quod & glans globoſa eſt figura, & incredibili impetu in corpus impellitur. Cuius rei fidem abundè facient vulnerati ipſi,nemo enim eorum eſt, qui ſtatim ab ictu non putet ſibi in affectum membrum velut trabem,& ſimilis ponderis corpus, procubuiſſe, ex quo grauis dolor & ſtupor membrum occupat: quibus ex cauſis ſæpè caloris natiui,& ſpirituum tanta exiſtit diſſipatio, vt gangræna conſequatur. Quod verò ad eſcharam attinet, quam ab ictu excitari & poſtmodum prolabi aſſerunt, falluntur: imponunt ipſis membranarum & carnium contuſæ quædam & la-

Quod glans tormẽtaria veneno inſici nequeat

Vt not. Gal. ad ſent. 20. & 21. ſect. 3. li. 3. epid.

Quibus ex cauſis malè morata euadant vulnera.

Quod vulnera ſclopo inflicta cõbuſtionis ſint experta.

Mirum experimentũ.

Vnde nigredo vulnerũ ſclopo inflictorum.

Quæ cauſa frequentis gangrenæ in vulneribus ſclopo inflictis.

niatæ glandis impetu portiunculæ:quæ mox putrefcentes naturæ & caloris fecernẽ- A
tis vi à fanis partibus fegregantur: quod in omnibus magnis contufionibus plerũque fieri & apparere folet. Quamuis verò hæ tot & tam multæ rationes, puluerem pyrium omnis veneni, glandem verò omnis cõbuftionis,fufpicione liberent: exiftunt tamen plerique qui phyficis principiis nixi,noua prælia tentant. Cannarum enim muralium ictus, inquiunt, tonitruo fulguri, & fulmini,quæ ruptæ & diffractæ in media aëris regione nubes in terras præcipitant,eft omnino fimilis:quare venenatam, cauftícámque effe oportet glandem feu ferreum tormentarium globum qui inde explóditur. Non equidem ignoro fulmen ab exalatione craffa & vifcofa genitum, diffifa qua inuoluitur nube,nunquam in terras ruere,quin vnà fecum ignem importet, nunc tenuiorem,nunc craffiorẽ pro materiæ ex qua furgit exalatio varia conditione. Scribit enim Seneca tria fulminum effe genera à fe mutuo diffita,inflammatione, & fpecie, & copia. Vnum effe quod materiæ tenuitate in ea quæ attingit obiecta, tanquam perforando penetret. Alterum quod violẽto impetu illa eadem diffringat & diffipet, quòd materiam habeat denfiorem,compactiorem & rapidam magis, cuiufmodi eft turbo. B
Tertium quod ex materia magis terreftri conflatum,contracta adurit, impreffa relinquens ardoris veftigia. Nec me præterea latet fulmen naturæ effe peftilentis & fœtidæ,propter materiæ ex qua fit craffitiem & vifciditatem, quæ incendio cõcepto adeo fœtidum odorem exalat, vt cum ne ipfe quidem feræ fuftinere valeant, propriáque cubilia & fpelæa relinquant,fi fortè eiufmodi fulmine tacta fuerint. Nã & in hiftoria Septemtrionali notatum ab Olao Magno legimus, quibufdam in locis poft fulminis lapfum,planitiem latè confperfam fulphure comperiri,quod tamen extinctum inutile & euanidum fit. Sed hæc quamuis ita fint,non tamen propterea colligendum cannarum muralium ictus, venenum atque ignem fecum in vulnera inferre. Nam etfi permulta exiftant fulmini cum bombardarum ictibus fimilia,non tamen materiæ & fubftantiæ ipfis intercedit fimilitudo: fed tantùm effectuum quibus obiecta corpora quatiunt, diffrigunt, atterunt, & diffipant:nempe fulmina id ipfum præftant vi ignis ac fæpè lapidis,quem inde tonitrualem dicunt,in ipfis geniti: at cannarum muralium ictus vi aëris rapidius agitati, obuium & obnitentem orbem ferreum rapidiore impetu impellentis. Nec verò fi quis validioribus rationibus à me extorferit fimilem fulminum & bombardalium ictuum effe materiam,non tamen cogar propterea fateri bombardales ictus ignitos effe. Nam Plinij fententia inter fulmina quædam habentur quæ ex ficciffima materia conflata, ita atterunt obuia omnia,vt ne tantillum quidem adurant: alia quæ naturæ humentioris nihilo magis adurant, fed tantum contracta denigrent: alia denique ex tenuiore magis materia, quorum naturam, vt ait Seneca, diuinam effe non eft dubitandum, vel hoc argumento quod aurum & argentum illæfis loculis enfem illæfa vagina, haftæ cufpidem, illæfo haftili eliquent, vinum denique dolis illibatis effundant. Ex cuius fententiæ præfcripto, poffum ego fateri fulmina illa quæ atterunt, frangúntque, fundunt & diffipant, alióſque effectus admirationis plenos fine combuftione vlla molliuntur, cannarum muralium ictibus fubftantia fimilia effe,at non ea quæ fecum ignem, flammámque deferunt. In cuius rei fidem occurit animo meo militis cuiufdam hiftoria: èx cuius femore memini me olim glandem extraxiffe,femoralium, multitio integro, nulláque dilacerationis aut D
vftionis figna præferente, inuolutam. Multos prætereæ vidi qui nullomodo icti, ac ne attacti quidem, præteruolantis tantum vertici vel auribus bombardici ictus fragore & impetu, fic attoniti procubuêre,vt liuentibus & deatratis membris gangræna mox inuadente interierint. Hæc fimilia alia effecta fulminum paulo ante commemoratorum effectis fimilia funt, & tamen neque ignis neque veneni impreffa vlla relinquunt veftigia. Ex quibus aufim nunc concludere, veneno omni & combuftione vacare bombardarum vulnera, at cùm eiufmodi vulnerum tanta fuerit fuperioribus bellis ciuilibus, & omnibus communis, tótque heroibus & fortiffimis viris lethifera pernicies, quæ tandem illius caufa affignari poteft, fi ea neque in combuftionẽ, neque in venenatam vulneris conditionem conferri poteft? Ea hac tandem loco nobis expedienda & pluribus explicanda eft. Qui omne fuum tempus philofophiæ naturalis myfteriis addifcendis & peruestigandis tranfmiferunt, ratum illud & perfuafum omnibus effe voluerunt: eam elementis quatuor effe inter fe fympathiam, vt in fe inuicem tranfmutari poffint, fic vt nonmodo qualitatum primarum caloris, frigoris,

Ratio aduerfariorũ reffellitur.

Quæſt. nat. li. 2. ca. 49.

Fœtens fulminũ odor.

Quid fimile & diſſimile fit fulmini cum ictu bombardico

Lapis tonitrualis.

Lib. 2. ca. 51.

Fulminum quorumdã diuina natura.

Hiſtoria.

Cur tam lethalia fuerint fuperioribus annis fclopo inflicta vulnera.

A goris, ficcitatis & humiditatis fubeant alterationes, fed & propriarum fubftantiarũ mutationes per rarefactionem & condenfationem. Sic enim ignis in aërem, frequens eft tranfmutatio, aëris in aquam, aquæ in aërem,& aquæ in terram,contráque terræ in aquam, aquæ in aërẽ,aëris in ignem: quòd quatuor prima illa corpora in materia cõmuni contrarias & pugnantes fint fortita primas qualitates omniũ efficaciffimas. Cuius rei exemplum habemus in Æolipylis Germanicis quæ æreæ, cauæ, & in orbem actæ punctum habent anguftiffimum, quo aqua infunditur atque ad ignem collocatæ, ignis actione aqua in aërem flatúmque mutata, fpiritum feu aërem quem ante nullum habebant, magno murmure & ftrepitu remittunt, efficiúntque,vbi primum feruere cœperint, ad ignem vehementem flatum. Id ipfum & experiri licet in caftaneis quæ integræ,indiuifæque in ignem iniectæ, mox fonoro cum ftrepitu crepant mediæ:quòd aquofa & infita humiditas vi ignis in flatum verfa,vi rũpat fibi exitum. Aër enim feu flatus, ex aqua rarefactione fufcitatus,maiorem locum quærit,nec iam anguftis,quibus antea concludebatur caftaneæ inuolucris, contineri poteft. Eo- *Caufa trãfmutationis elemẽtorum in fe inuicẽ.* *Æolipylæ.*

B dem planè modo puluis bombardicus ignefcens, in multo maiorem faceffit aëris copiam: per ratam propofitionis phyficæ veritatem, quæ ait, ex vna parte terræ decem fieri aquæ,ex vna aquæ, decem aëris, & ex vna aëris fieri decem ignis. Is igitur aër, cùm iam anguftis illis, quibus antea puluis bombardicus, cannæ conceptaculis, coërceri nequeat, impetu violento exitum inde fibi molitur,atque obuiam fibi bombardicam pilam vnà expellit, explodítque: fic tamen vt ftatim in auras vanefcat, neque ipfam, vfque ad obiecta corpora,quæ, qualiacunque illa fint rumpit, atterit, & caffat, comitetur. Quanquam pila illa bombardica obuium aërem tanto impetu propellat, vt fæpè eo prius quàm ipfa pila occupentur,attritifque & fractis offibus abfque vlla carnis prætenfæ noxa homines intereant: quod ipfi cum fulmine commune effe antea notauimus. Idem experimur in fuffofionibus, cum cuniculis inclufus puluis hic bombardicus admoto igne in flatũ conuerfus, ęquas montibus terræ moles, à fedibus reuellit. Anno domini milefimo quingentefimo fexagefimo fecundo, non ita ingens huius pulueris copia, concepto forte in publico Armamenta- *Bombardici murmuris & ictus caufa.* *Cur plerique bombardico ictu intereant nulla corporis parte viola-ti.*

C rio igne,tantum fragorem excitauit,vt tota inde vrbs cõtremuerit, vicinas verò ædes non paucas,folo æquarit, alias remotiores vehementer concuffas tegulis, feneftrifque fpoliarit:denique procellofi fulminis inftar multos femianimes hac illac proftrauerit, aliis oculorum, aliis aurium fenfum ademerit, alios membris laceratos tam miferè mulctauerit, quàm fi furiis equorum diftracti fuiffent, ídque fola aëris agitatione in quem pyrius puluis ignefcens conuertitur. Eodem planè modo quo venti fubterraneis locis fpiraculo carentibus conclufi. Nam dum exitum quærunt vehementius terræ latera quatiunt, & magno murmure circum clauftra frementes totam ipfam tremefaciunt:fic vt varia agitatione nunc in altum nunc in imum, concuffam demoliatur, & aliò deportẽt.Ita enim Megaram Æginámque Græciæ vrbes olim celeberrimas terræ motu abforptas & folo æquatas legimus: mitto luctantium in fubterraneis fpecubus ventorum tempeftates fonoras: quæ vrbium frementes oppugnationes, taurorum mugitus, & leonum horrendos rugitus fubaudientibus repræfentant, nec à muralium cannarum feu æneorum tormentorum fragore longe abfunt; *Hiftoria.* *Terræ mot⁹ caufa.*

D his pofitis & præmiffis ad rem de qua agitur veniamus. Inter res ad vitam neceffarias, nulla eft quæ maiores in nobis faciat mutationes, quàm aër: quem continenter per ductus à natura deftinatos in vifcera vigilantes, dormientes, nihilque non agentes allicere infpiratu & tranfpiratu cogimur. Quo nomine diuini titulo aërem expreffit Hippocrates,quòd per mundanum hunc orbem fpirans, omnia mundo conclufa ambit, alit,tuetur, & concordi pace ligat, amicè cum aftris quibus diuina virtus infufa eft,confpirans·aër enim ab aftris variè mutatus, varias pariter edit in his inferioribus mutationes. Hinc eft quod Medici & Philofophi tã religiofè iubẽt cultus habitúfque locorũ,aërifque conftitutionẽ infpici, cùm de fanitate tuẽda vel arcendis morbis agitur. In hæc enim infignis apparet aëris dominatus vt ex quatuor anni tẽpeftatibus licet intelligere:nã æftate aër calid⁹ & ficc⁹,corpora calefacit & exficcat:hyeme verò hyemaliũ qualitatũ frigoris nẽpe&humiditatis,parit in nobis effect⁹: eo tamẽ ordine & naturę prouidẽtia, vt etfi ꝓ tẽpeftatũ varietate,variè noftra corpora immutẽtur,nullã tamẽ hinc noxã ferãt,modo tẽpeftates ipfę,fuas feruẽt tẽpeftiuitates,à quib⁹fi ipfas cõtigat difcedere,magnę nõmodo in corporib⁹,fed&in animis noftris ciẽtur *Aëris ad vitã neceffitas.* *In præf.prognoft.*

Quî aër nobis noxius euadat.

perturbationes: quarum noxam fugere vix possumus, quòd nos vndique ambiant, & A naturæ lege in corporis penetralia vnà cum aëre cæcis apertísque spiraculis hospites succedant. Nam quis est qui ventorum quibus aër confluus agitatur, effectus varios pro variis mundi regionibus, à quibus & per quas spirant, sanitatis commodo aut incommodo non experiatur? Cùm igitur Auster calidus sit & humidus, qui verò à Septentrione flat vetus frigidus, & siccus qui ab Oriente serenus & nitidus, qui ab Occidente nubilus, non est dubium quin aër quem inspirãdo ducimus, eius qui tum dominatur regnátque, mutationes vnà secum in viscera deferat. Itaque ab Hippocrate notatum legimus, mutationes temporum, siue illæ ventorum vario afflatu, sine tempestatum vicissitudine contingant, potissimum parere morbos: nam Aquiloniæ constitutiones corpora densant, confirmant, & bene mobilia, coloratiora, ac melius audientia suscitato, vegetatóque calore natiuo faciunt. Austrinæ verò dissoluunt corpora & humectant, capita aggrauant, auditum obtundunt, vertigines faciunt, oculis atque corporibus difficilem motum præstant, quemadmodum magno suo damno Narbonenses, alioqui inter alacriores Galliarum populos siti, experiuntur. Si verò B tempestatum & constitutionum anni contentio facienda est, eiusdem decreto siccitates in totum imbribus sunt salubriores, & minus mortiferæ. Credo quòd nimia humiditas putredinis mater est, vt est intelligere ex his regionibus quæ marino vento afflantur. In his enim carnes quæ in vsum humanũ asseruantur: intra horam putredine tentantur, & quæ vlcera alibi facilè & momento sanantur, illic à sordium confluxu ac collectione annua, & remediis contumacia esse solent. Vt igitur cùm anni tempestatum vicissitudo naturæ lege aduenit, & in his tempestiua omnia tempestiuè redduntur, vel non omnino morbis corpus tentatur, vel certè minus periculosis, sic contra corporum nostrorum symmetria, & sanitas in deterius labitur, cùm anni tempestates in tempore & temperie peruertuntur. Cùm igitur multis ab his annis tempestates anni quatuor suis caruerint tempestiuitatibus, & æstati suus calor, hyemi verò suum frigus defuerit, humiditatibus verò & Austri dominatu omnia maduerint & lãguerint, neminem puto futurum tam parum in physicis, tam parum in Astrologia versatum, qui ab aëre & cœlo morborum malitiæ & contumaciæ, qui- C bus iamdudum tota Gallia affligitur, causas non censeat repetendas, alioqui vnde nobis tot morbi pestilentes & contagiosi, per omnis ætatis & sexus ac conditionis homines grassati sunt, vnde tot grauedines & raucedines, tot pleuritides, tumores, variolæ, & scabies coctionem & remedia arte præscripta non admittentes? Vnde tot venenatæ bestiæ, buffones, locustæ, bruchi, aranei, vespæ, crabrones, scarabei, limaces, viperæ, colubri, lacerti, scorpij, atque aspides, nisi ab ingenti putredine quam aëris humiditas cum calore languido & sopito excitauit in nobis, totóque orbe Gallico? Hinc caloris natiui infirmitas, & sanguinis humorúmque ex quibus constamus corruptio, quam pluuiosus Auster cum æstu suffocante inuexit. Itaque superioribus illis annis, paucis admodum detractus est sanguis, qui non statim propriæ substantiæ corruptionem liuore, aut virore prætulerit: quemadmodum studiosè in illis omnibus obseruaui, quibus ex Medicorum præscripto seu ad futuri præcautionem, seu ad præsentis morbi curationem venam aperui. Ex quibus efficitur, vt carnea corporum nostrorum moles, non potuerit non esse & temperie, & cõsistentia, in vitio: cùm san- D guis ex quo carni generatio est, corruptionis semina ab inquinato aëre contraxisset. Vnde accidit, vt vulnera quæ substantiæ deperditionem coniunctam haberent, vix coalescere, & ad vnionem redire potuerint, propter sanguinis cacochymiam. Ita enim hydropicorum, quibus sanguis frigidior, vel omnino aquosior est: ita Elephanticorũ, quibus sanguis corruptus est, nec omnino omnium cacochymia & cachexia laborantium vulnera & vlcera facilè sanantur. Imo ne si quidem pars ipsa læsa de temperie naturali, vel sola, decesserit vulnus facilè sanabile existit. Cùm igitur hæc omnia, & aëris iniquitati labes, & corporũ cacochymia, & partium affectarum intemperies in vulneratorũ perniciem coniurarent, quid mirum si superioribus bellis ciuilibus, vulnera quæ vel mole & amplitudine, vel partium obsessarũ conditione exigua erant, tot & tã grauia accidentia, mortem denique ipsam inuexerint? Cùm præsertim qui nos ambit aër putredinis inquinamẽtis conspersus inspiratu & transpiratu vulnera putrefaciat & labefactet, accedẽte maximè corporũ & humorũ præparatione & cacochymia. Profectò ab eiusmodi vulnerib⁹ dũ curarentur, tãtus fœtor, putredinis certissimus

Aph.1. sect. 3.

Aph.17. sect.3.

Aph.15. sect. 3.

Carnes facilè putrescũt in locis maritimis.

Ab aëre cacoëthia vulnerum sclopo inflictorum.

Auster cũ æstu suffocante.

Cacochymorum & cachecticorũ vlcera cur non facilè sanentur.

Putrẽtium humorum indicia.

A certiſſimus index emanabat, vt eum vix aſtantes ferre valerent. Nec curationis vitio, vel Chirurgorum negligentiæ eius fœtoris culpa tribui poterat: nam ex principum, heroúmque & ex gregariorum militum vulneribus, ſimilis fœtor manabat. Et verò corruptio tanta erat, vt ſi cui propter vulneratorum multitudinem dies vnus abſque curatione elaberetur, ſequenti vermes è vulnere pullularent. Quinetiam, quod ingentem humorum putredinem amplius arguit, multis in partibus vulneri oppoſitis abſceſſus emergebant, vt in genu ſiniſtro ſi dextra omoplata vulnerata eſſet, in brachio læuo, ſi dextrum crus vulnus occuparet. Quod contigiſſe memini Nauarræ regi, duci Niuernenſi, & domino Rendano multíſque aliis, omnibus enim tum hominibus, tam graui vitioſorum humorum ſarcina natura oppreſſa erat, vt eius portionem, ſi non in habitum abſceſſu excerneret, certè aliò, in partem aliquam in corpore latantem, deponeret, diſſectis enim cadaueribus lien, hepar, pulmones, & reliqua viſcera purulenta viſebantur. Hinc vaporibus elatis ad cor febribus continuis diuexabantur ægri. Iecore verò & toto venoſo genere inquinato, laudabilis B ſanguinis intercepta generatione, atrophia languebant. At cerebro, vaporum commercio in ſympathiam rapto, deliriis & conuulſionibus iactabantur. Si quid igitur in tanta vulnerum malitia infœliciter ſucceſſerit, haud in Chirurgum culpa conferenda, quod contra Deum aërémque, in quo diuinæ iuſtitiæ latent verbera, nephas ſit pugnare. Ergo ſi ex diuini Hippocratis ſententia, quæ iubet omne contuſum vulnus ad ſuppurationem perducere, quò ſaneſcat, conati ſumus vulnera igniariis machinis inflicta, adeóque contuſa, ſuppurantibus ad ſanitatem promouere: quis nobis iure ſuccenſeat, ſi id minus obtinuimus, propter eas quæ ab aëre corrupto interuenerunt putredines, gangrenas & ſphacelos, quanquam haud ſolis ſuppurantibus vſi ſumus, ſed aliis ſæpe remediis pugnare coacti fuimus: à morbi cura reuocati tantiſper, dum illis ſymptomatibus quæ eiuſmodi & aliis enſe, aut alio quouis teli genere inflictis vulneribus ſuperuenire ſolent, atque ægrum in vitæ diſcrimen adducere, meremur. Quemadmodum ſequenti tractatu planum fiet, ad quem nos aggredi nunc videtur opportunum.

Argumentum multæ in humoribus putredinis.

Cõtuſa omnia in pus verti oportet.

C

Vulnerum ex læſarum partium, & glandium tormentariarum lædentium varietate ducta diuiſio. C A P. I.

VVLNERA omnia quæ igniariis machinis in corpore humano fiunt, ſeu ſimplicia illa ſint, ſeu compoſita, ſcilicet cum contuſione, dilaceratione, intemperie, tumore: omnia inquam illa, vel partes nobiles occupant, vel ignobiles, carnoſas, neruoſas aut oſſeas, aliàs ruptis & laniatis, aliàs illæſis inſignioribus vaſis. Eadem vel corporis ſuperficiei inſident, vel altius penetrantia, totum ipſum transfodiunt. Eſt verò & alia vulnerum eiuſmodi diuiſio, à glandium quibus vulnera infliguntur, varietate ducta. Glandium enim tormentariarum aliæ craſſiores cernuntur, aliæ mediocres, aliæ minimæ, tragematum blando nomine donatæ, vulgo ex plumbo conflantur, nonnunquam tamen ex chalybe, ferro, ære, ſtanno, vix ex argento, multo minus ex auro. A figura diſtin-D ctio nulla petitur. Siquidem rotunda ferè omnia huius generis vulnera eſſe ſolent. Ex his differentiis Chirurgo ducendæ ſunt agendorum indicationes, & remediorum varietas inſtituenda. Primum caput eſt, ne horrenda & maligna ſymptomata, quæ huic vulnerum generi ſuperuenire ſolent, à combuſtione, vel veneno in partem affectam glande illato, dimanare putes: propter eas quas fuſius ante expoſuimus rationes. Sed potius à contuſionis, dilacerationis, & fracturæ vehementia, quàm violentiore impetu in neruoſa, oſſeáque corpora ſe intrudens glans facit. Nam ſi quando in partes tantum carnoſas glans inciderit, vulnera exurgunt tam remediis obſequentia & curatu facilia, quàm ea eſſe ſolent, quæ ab alio quouis teli genere contundente & in orbem acto infliguntur: vt certa experientia pluries à me deprehenſum eſt, dum ego caſtra ſequutus, & variis bellorum caſibus exercitus, vulneratis principibus ac gregariis militibus Chirurgiam facerem, ex eorum qui præerant Medicorum conſilio.

A partiũ vulneratarum varietate vulnerũ diuiſio.

A glandiũ vulnerãtiũ varietate vulnerum diuiſio.

Scloporum vulnera omnia ferè rotunda.

Vnde ſcloporum vulneribus maligna ſuperueniant accidentia.

De Signis vulnerum sclopis inflictorum. A
CAP. II.

A figura. *A colore.* *Ab ictus penes sensum coditione.* *Ab hæmorragia.* *Ab ardore loci vulnerati.* *Vnde tanta contusio à glãde sclopo elisa.* *Fœtẽtis saniei causa.*

SCLOPO inflicta vulnera cognoscuntur figura, quæ ferè orbicularis est: colore, cùm scilicet qui parti natiuus est, deperit, ac pro eo liuidus, ex cæruleo virens, violaceus altérve succedit. Ictus sensu, cùm in ipso inflicti vulneris articulo, velut illapsi lapidis, trabis, similisve alterius grauis ponderis sensus extitit: pauci sanguinis eruptione, nam cùm contusæ partes sint, non ita multo post, ab ictu intumescunt, adeò vt neque peniculum neque setonem admittant, quo fit vt sanguis supprimatur, qui alioqui vulneris orificia exiliret: calore, qui accidit, vel motus rapiditate, vel vehementi aëris impulsione, vel contusarum partium, vt carnium & neruorum attritu. Coniectura etiam est sclopo inflicta fuisse vulnera, si ossa fracta fuerint, & aculei vicina corpora pungendo, fluxionem, inflammationémque excitent. Ideo verò glans ingentem facit contusionem, quod non angulis, sed rotundo & sphærico corpore suo, in corpus subeat, B nisi magna vi penetrare nequit: quo fit vt denigretur vulnus, liueant verò vicina vulneri loca. Hinc tot grauium symptomatum, doloris, fluxionis, inflammationis, abscessus, conuulsionis, phrenitidis, paralyseos, gangrenæ & sphaceli accessio, vnde tandem mors. Virulentam verò & valdè fœtentem sæpè saniem vulnus ideò eructant, quòd propter insignem contusionem, & circunstantium particularum laniatum & attritionem, humorum è toto corpore magna vis confluat, ruátque in locum affectum, quam dum calor parti natiuus imminutus, deserit, statim calor præter naturam occupat. Huc facit vniuersalis, particularísque cacochymia, si maximè partes neruosas, vt articulos, vulnus teneat, certè nec ceruus impacto cornu, nec funda contorto silice, tam insignem ictum, támque grande vulnus infligere possunt, quàm machinæ bellicæ hoc genere glans plumbea, ferreáve displosa: vt quæ violento vibrata impetu fulminis modo penetret in corpus.

Quo primum apparatu, hæc curanda veniant vulnera. C
CAP. III.

Peregrina corpora primum auellenda.

VLNVS statim, nisi partis repugnet conditio, amplificãdum est, quò liber sit exitus tum saniei, tum intrusis, aut alioqui contentis corpusculis, cuiusmodi sunt vestimentorum fragmenta, tomẽtum, panni lintei, papyrus, ferreæ loricæ frustulum, squamæ, glandes, tragemata, ossium aculei, carnes contritæ, & similia, quæ omnia quamprimùm & quàm citissimè fieri poterit veniunt auellenda. Nam per prima vulnerum initia, doloris & inflammationis non sunt æquè magna omnia, atque subsequentibus postea temporibus. Huius operis primum hoc caput est, vt eodem situ collocetur æger quo erat dum vulnus accepit, aliàs enim musculorum alia conuersio, contentis corpusculis viam exitúmque vel intercludit, vel angustiorem facit. Sunt verò si fieri potest corpuscula illa digito exploranda, quòd sic certior & exactior fit sensus. Quanquam si altius glans impulsa subiuerit, tum specillo obrotundo & obtuso vestiganda D venit, ne dolor inferatur, quanquam & hanc sæpè industriam fugiat glans, nec specillo comperiri possit. Vt contigit Polemarcho Brissacio, cui in Parpiniensi obsidione ad dextram omoplatam glande vulnerato, putabatur illa ab his qui aderant Chirurgis, in corporis capacitatem subiuisse. At ego eodem in corporis statu, ægro esse iusso, quo erat dum vulnus accepit, digitis vicinas vulneris partes, & alias de quibus suspicabar blandè comprimendo, tandem glandis latibulùm comperi, partis tumore, duritie, dolore, & liuiditate in carne. Id autem erat in parte inferna omoplatæ, ad septimam & octauam dorsi vertebram. Eo igitur loco facta incisione educta glans, facilem & breuem mihi curationem, nobili viro & generoso ægro sanationem parauit. Notanda igitur hæc ars, & digiti potius quàm specilli credendum iudicio.

Ars extrahendorum corporũ peregrinorũ. *Historia.*

Instrumentorum

A *Instrumentorum glandibus, aliísque peregrinis corporibus extrahendis idoneorum descriptio.* C A P. I I I I.

INSTRVMENTORVM glandibus aliísque peregrinis corporibus extrahendis idoneorum, varia est pro incidentium occasionum varietate, & magnitudo & figura. Alia enim sunt dentata, alia leuia, alia alterius figuræ & magnitudinis, quorum omnium varia genera Chirurgo ad manum esse debent, vt ea corporibus, vulneribúsque aptare possit, non autem corpora vulneráque instrumentis.

Instrumentorum eiusmodi sequitur deformatio.

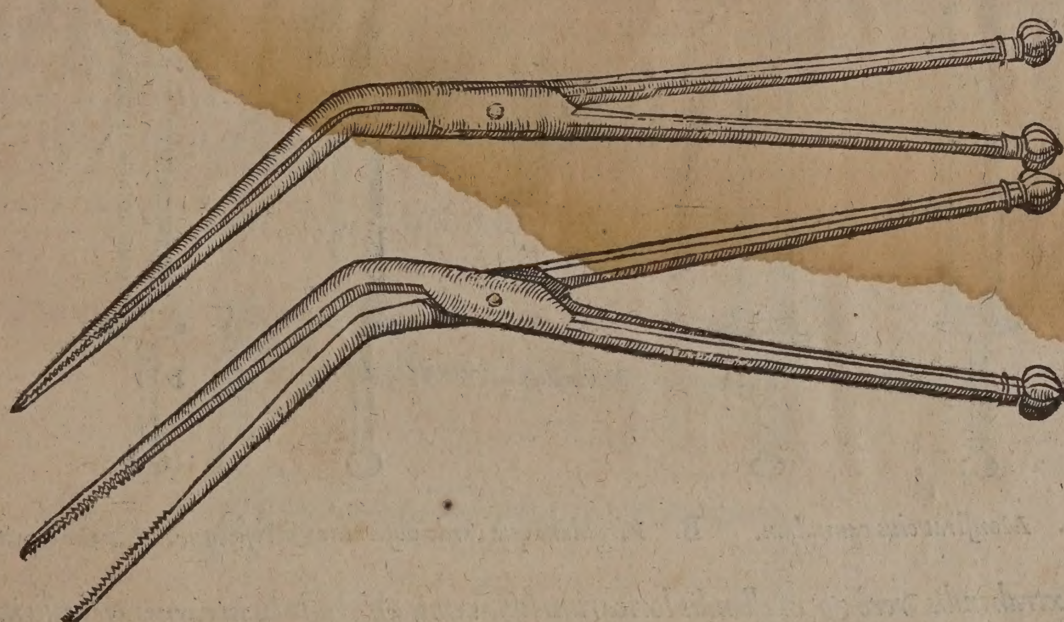
Rostrum coruinum dentatum.

B

Rostrum gruinum in anconem actum, & serratum, seu dentatum.

C

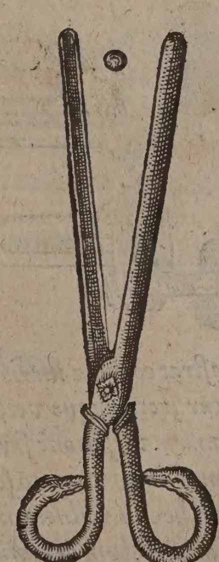

Rostrum gruinum rectum, paritérque dentatum, tragematis, squamis, ossiúmque aculeis altius insidentibus, extrahendis idoneum.

Rostrum anatinum.

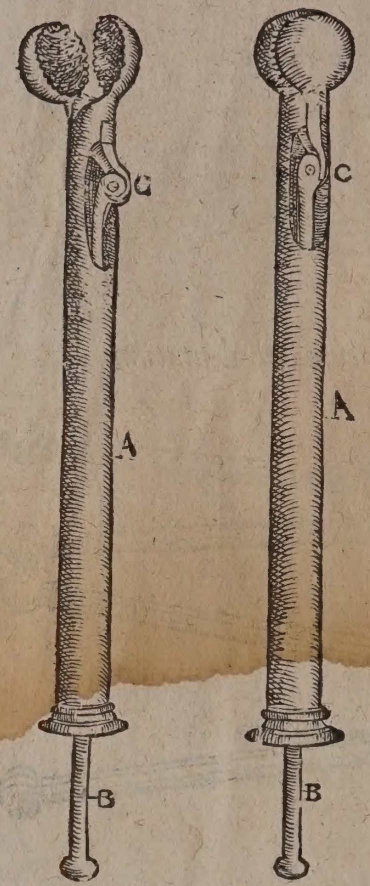
D

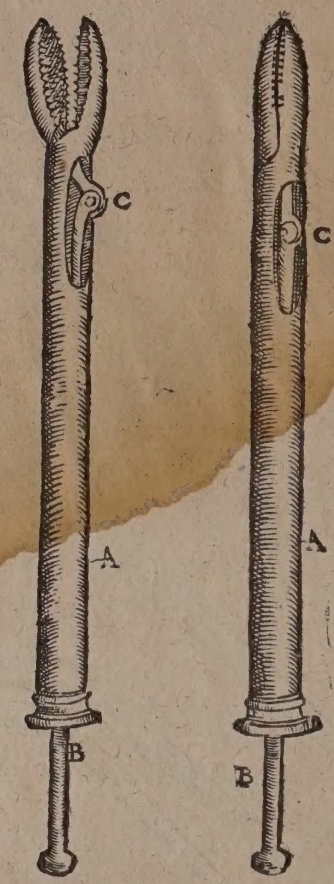
Rostrum id anatinum cauitatem in extremo excisam habet latam, rotundam, & dentatam. Sic enim glandem facilius comprehendit, cùm præsertim illa carnosis corporibus intertexta est. A

Aliud extrahendis glandibus idoneum organum, quod glandium illex nuncupare possumus.

B

Rostrum lacertinum glandium etiam illex, glādi nempe, quæ allisu ad os obtusior & planior euasit illiciendæ affabrefactū.

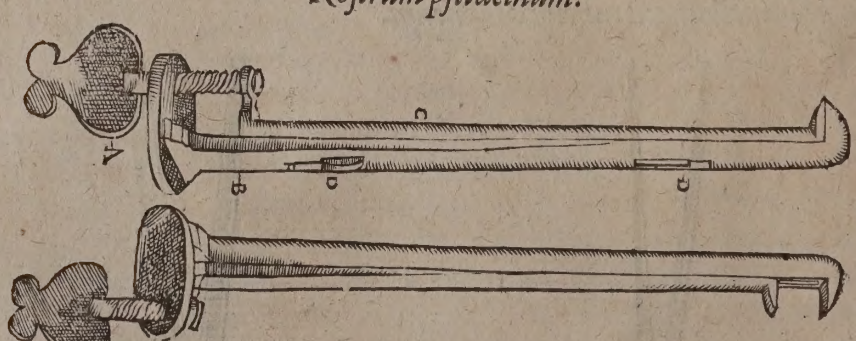
C

A. *Monstrat eius cannulam.* B. *Virgulam qua cardo obseratur & reseratur.* C. *Cardinem.*

Extrahendis verò & auellendis loricarum squammis & frustulis in carnes vel ossa intrusis, comparatum est rostrum psitacinum: cuius hæc est figura.

Rostrum psitacinum.

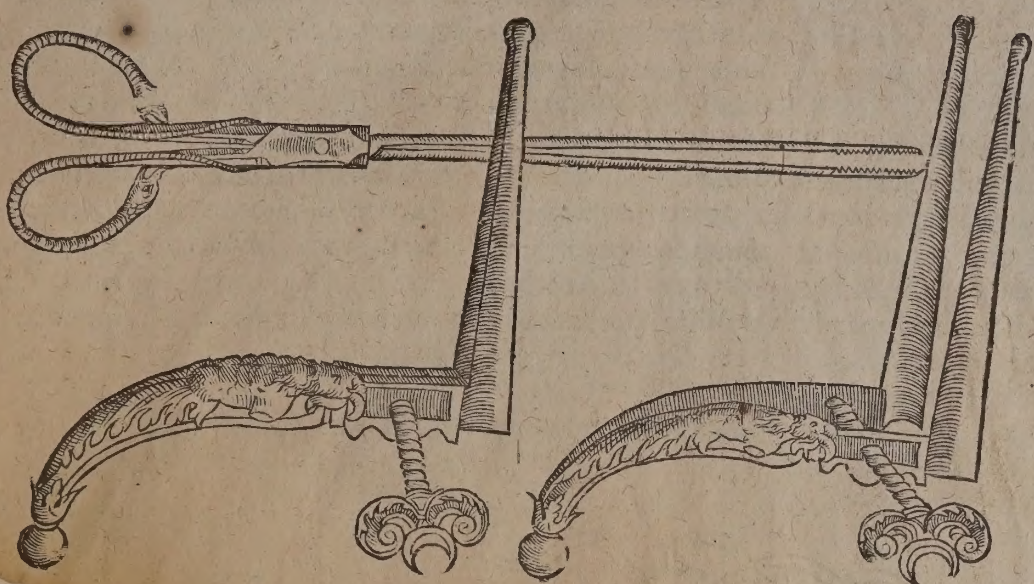
D

A. *Monstrat cochleæ maris manubrium.* B. *Foramen seu cochleam fœminam in quam inseritur, receptáque versatur & torquetur cochlea mas.* C. *Scapus ductilis qui cochleæ maris versatione surrigitur & deprimitur.* DD. *Cataracta: quæ duplex in sclopo immobili & hamato scapi ductilis cursus regit. Rostrum olorinum cochleæ opera diducitur, hoc in vulnera indito, immissóque ipsa dilatantur, vt mox inserto gruino quod paulo ante rectum diximus, tanquam volsella, peregrina corpora extrahantur.*

Rostrum

A *Rostrum olorinum, cum rostro gruino recto.*

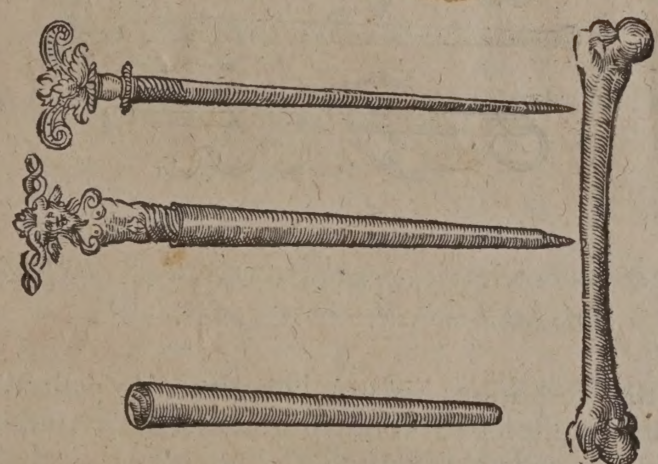

B

Quòd si peregrina illa corpora, præsertim glandes & tragemata, non ita altè demersa in vulnus fuerint, Vectium leui, aut etiam Terebellorum opera auelli poterũt. Terebella hæc cochleatim in sua cannula torquentur, atque auellendam glandem, modò plumbea vel stannea sit, non durioris alterius metalli, mucrone cochleato magna vi desigunt, móxque vnà secum efferunt.

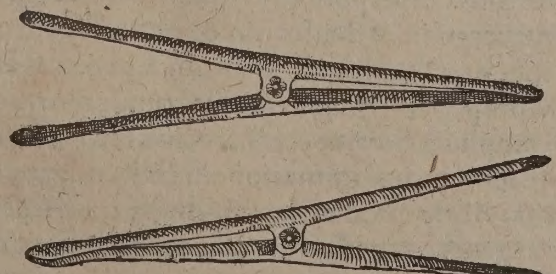
Canna in qua latet Terebellum. *Terebellorum deformatio.*

C

Præter olorinum, de quo paulò ante diximus, rostrum, habentur & dilatandis D vulneribus dicata organa: Dilatatoria inde dicta, quibus scilicet ducto amplius & hiante vulnere extrahenda & latentia corpora, in conspectum veniunt. Nam eiusmodi organi duobus compressis extremis reliqua duo diuaricantur. Potest & eius vsus esse in partibus plerisque corporis, vt naribus, ano, & aliis similibus dilatandis.

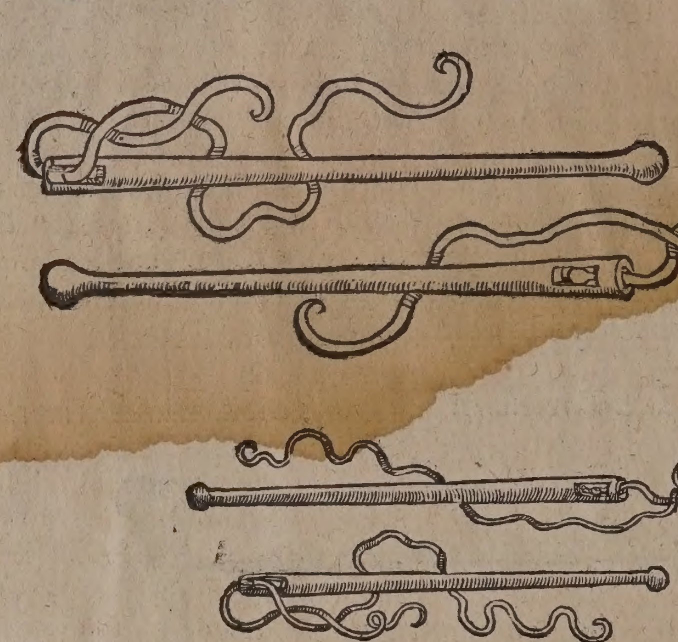
Dilatatoria.

Quæ ſequuntur organa acuum ſetam trahentium nomine ſunt donata, quorum vſus eſt, cùm ſetam traiicere per medium vulnus volumus, vt ipſo diducto manente, oculis & inſtrumentis via pateat ad infixam & latentem glandem. Sed & iiſdem acubus vtimur, ad explorandam & veluti percontandam vulnerum profunditatem, glādéſque perueſtigandas: non enim dolorem inferre poſſunt, quòd leui & rotundato ſint extremo. Sic certè vulnerum omnia ſpecilla quibus glandem latentem perueſtigamus craſſiuſculo, leui, & rotundo extremo eſſe debent. Nam cùm vulneris oræ ab ictu ſtatim coëant, ſi tenuiora Specilla fuerint, hærebunt in carnis tanquam ſalebra, neque ad glandem vſque peruenire valebūt. Iam ſi acuto & mucronato, ſi aſpero fuerint extremo, obuiam carnem pungendo, dolorem inferent & renouabunt: ſicq; inceptum veſtigandæ glandis opus interturbabitur. Cæterùm longitudo acuum eiuſmodi varia pro partium craſſitie comparanda erit: nam niſi longioribus femur traiici non poterit. A

Specilla qualia eſſe deceat percontando apta.

Specilla traiiciendis per vulnus ſetis, ſeu vinculis idonea. B

C

Reuulſis & extractis peregrinis è vulnere corporibus, quæ primùm curatio adhibenda ſit. CAP. V.

Peregrinis corporibus, his quas diximus artibus pellectis & euulſis, præcipuum curationis erit contuſioni mederi, & aëris intemperiem, ſi quæ calida & humida, id eſt putredini obnoxia ſubſit, emendare. Id fiet remediis tum per os aſſumptis, tum adhibitis, tum vulneri inditis. Aſſumenda, faciendáque tùm in diæta, tum in pharmacia relinquo doctorū D Medicorum iudicio. Quod ad particularia & topica remedia ſpectat, niſi ab aëris præſenti conſtitutione, partis affectæ conditione, aut aliunde, gangrenæ immineat periculum, ſuppurantibus erit vtendum, quemadmodum in contuſionibus fieri ſolet: cuiuſmodi ſunt oleum catellorum, & quod vocāt digeſtiuum: præſertim verò tum ſuppurantibus veniet parcendum, cùm pars læſa ex his erit quæ ſunt de genere neruoſo. Neruoſa enim omnia ſiccioribus curari poſtulant quàm carnoſa, vt tractatu de Articulorum vulneribus diximus: ergo in articulorum & neruoſorum corporum vulneribus plus terebinthinæ venetæ quàm olei adhibebitur. Laurētius Ioubertus Regius Medicus, & Academiæ Monſpelienſis Cancellarius, opuſculo quod de ſcloporum vulneribus edidit, in his, ſi ſimplicia fuerint, eſcharoticis ſeu actu, ſeu facultate talia extiterint, interdicit: quòd dolorem, inflammationem, febrem, gangrænam, & alia lethalia inducant ſymptomata. Adde quòd eſchara inducta ſuppurationem prohibet, quę tamen in hoc vulnerum genere expetitur, quò fiat contuſæ carnis à ſana ſecretio, ne ipſa in putredinem contagio trahatur. Quod ipſum facilè contingit cùm eſchara obducta,

Qua cautione ſuppurātia vſurpāda ſint in hoc vulnerum genere curando.

Cur eſcharotica in hoc vulnerū genere fugienda ſi ſimplicia vulnera fuerint.

A obducta, tanquam obice opposito, excrementitius humor diutius in parte restitat, & vapores putredinosi exitu prohibiti multiplicantur, & à vasis minoribus in maiora, indéque in vniuersum corpus diffunduntur. Ergo vbi putredinis incidet suspicio, missis suppurantibus remediis, ea quæ putredini resistunt, venient primo quoque tempore vsurpanda, cuiusmodi est quod sequitur vnguentum. *Quî eschara putredinem inuehat.*

℞. puluer. alumin. rochæ, viridis æris, vitrioli romani, mellis rosat. an. ℥ ij. aceti boni quantum sufficit, bulliant omnia simul secundum artem, & fiat medicamentum ad formam mellis. Huic à calore & substantiæ tenuitate facultas inest incidendorum humorum & attenuendorum, ac reuocādi caloris natiui intro compulsi dissipatíque, violento & rapido glandis in corpus impulsu: sed & viruleti humoris virosa contagia corrigit. Vsurpabitur igitur hoc medicamentum in aceto aut aqua vitæ dissolutum, indetúrque vulneribus, setis ex eo peniculísque oblitis. Erunt verò primo apparatu penicula paulò longiora & crassiora, vt dilatato vulnere, immittendis aliis remediis ingressus pateat, alioqui siphunculo iniectiones ex eo facere licebit, quò subeat peni- *Aegyptiaci descriptio*

B tus. Cæterùm ægyptiaci hæc descriptio pro partium obsessarum conditione temperabitur, neruosæ enim illo tanquam acriori offendentur, temperabitur verò admixto oleo de terebinthina & hypericone. Quin & ægyptiaco facilè carere licebit, cùm nulla talis suberit in aëre pestilens cōstitutio, qualis superiorum bellorum ciuilium tempestatibus visa est. Post ægyptiaci vsum remollientibus & lenientibus escharæ lapsus erit procurandus, cuiusmodi est oleum sequens plus quàm tepidum admotum. *Quî et quādo temperādum ægyptiacum.*

℞. olei violati ℔ iiij. in quibus coquantur catelli duo nuper nati, vsque ad dissolutionem ossium, addendo vermium terrestrium vt decet præparatorum ℔ j. coquātur simul lento igne, deinde fiat expressio ad vsum, addendo terebinthinæ venetæ ℥ iij. aquæ vitæ ℥ j. Est illi oleo vis mirifica tum sedandi doloris, tum puris in vulnere maturandi & escharæ deturbandæ. Quod sequitur oleum parabilius est. *Oleum catellorum pepticum, anodynum, & escharam deturbans.*

℞. olei semin. lini, & liliorum an. ℥ iij. vnguent. basilic. ℥ j. liquefiant simul, & fiat medicamentum, de quo vulneri indatur quantum sufficit: huic enim mediocriter calenti apposito leniendi doloris vis inest, vulneris oras remolliendi & humectandi, om-

C ninóque vulnera ad suppurationem promouendi: quæ germana existit huius generis vulnerum curandorum ratio, per Hippocratis regulam, quòd omne cōtusum vulnus statim est ad suppurationem perducendum, sic enim minus phlegmone tentabitur: & præterea caro omnis contrita & contusa putrescere debet, liquari, & in pus conuerti, vt in eius locum alia noua recénsque reponi & substitui possit. Laurentius Ioubertus valdè commendat sequens remedium, cuius tamen vires, mihi nondum experiri contigit. *Lib. de vlce.*

℞. puluer. mercur. bis calcinati, ℥ j. adipis porci recentis vel butyri recentis, ℥ viij. camphoræ in aqua vitæ dissolutæ, ʒ ij. misce omnia simul, addendo tantillum olei liliorum, aut lini. Docuit illum experientia, docet & ratio id remedij genus esse valdè commendabile: nam puluis mercurij si quando materiæ crassæ & humectæ admisceatur, breui tempore contusam carnem in pus vertit, nullo insigni dolore citato. Quod ad camphoram attinet, seu calida illa sit, seu frigida, multum ad eam rem confert, propter partium quibus constat tenuitatem. Huius enim qualitatis opera, medicamenta *Pulueris mercurij dotes.*

D promptius subeunt in patientia corpora, & quòd sui muneris est perficiūt: adde quod corruptioni resistit camphora. Nonnulli in vulnus instillant aquam vitæ, in qua calcanthum calcinatum dissolutum fuerit. Quod remedij genus haud equidem est suppuratorium, sed tamē corruptioni valdè reluctatur, sic vt eo vtiliter vti possimus cùm cœlum calidum est, vnáque humidum & suffocans. Cùm verò ictus infligitur cominus, non potest non ambustum esse vulnus, ab incensi pyrij pulueris flamma: quo in casu, remedia ad ambusta vsurpari solita, erunt ex vsu, non neglectis illis quæ contusioni debent adhiberi. Quod verò ad partes vulneri contiguas, & in propinquo positas spectat, haud equidem, nisi fortè primo apparatu, refrigerātia & adstringentia, sed remollientia & suppurantia adhibebuntur. Nam quæ refrigerātis sunt facultatis partem debilitant, & suppurationem remorantur. Adstringentia verò cutem constipant, quæ causa existit cur conclusis ac transpiratu exitúque prohibitis putridis vaporibus, gangrena, & tādem sphacelus facilè partem occupent. Quòd si contusio insignis fuerit, & se latius diffundat in carnem, multiplici scarificatu pars erit incidenda: quo cōtuso, vt sic loquar, & concreto sanguine, adeóque in putredinem prono, pars deonere- *Vitrioli cinefacti vis.* *Quî sclopetorum vulnera combustioni coniūcta esse possint.* *Scarificatio.*

tur. At quod ad eas ſpectat partes, quæ à vulnere remotiores, contuſam carnem ambiunt, refrigerantia & corroborantia illæ poſtulant remedia, vt humorũ in partem decubitum & fluxionem compeſcant, cuiuſmodi eſt ſequens remedium. A

Adſtringens & repellens medicamentũ.

℞. puluer. boli armen. ſanguin. Dracon. puluer. myrrhæ an. ℥ j. ſucci ſolan. ſemperuiui, portulac. an. ℥ j. ß. album. iiij. ouor. oxirrhodini quantum ſufficit, fiat linimẽtum, vt decet. Hoc & ſimilibus vti licebit quoad accidentia ſuſpecta, non iam in metu ſint. Nec verò ligandi, & faſcia inuoluendi membri minor, quàm remediorum cura eſſe debet: non enim parum ad ſanationem refert, ſi apto, cõuenienti & indolenti ſitu collocatum fuerit. Per initia non eſt niſi ſemel in die, id eſt viginti quatuor horarum ſpatio vulnus curandum, quoad ſcilicet pure vulnus manare incipiat: at cùm pus fieri incipiet, adeóque dolor & febris magis vrgebunt, bis in die, id ſingulis duodecim horis ſemel curandum veniet. Cùm verò pus maiore ſolito copia effluet, ſic vt eius collectio ægro valdè moleſta ſit, ſingulis quibuſque octo horis, id eſt ter in die, curatio renouãda erit. At vbi puris ille copioſior effluxus ſubſiſtere, & ſenſim minui incipiet, bis in die curaſſe ſufficiet. Cùm verò vlcus carne impletur, adeóque pauco admodum pure manat, ſat erit ſemel in die curationis apparatum, quemadmodum per prima initia fiebat, repetere. B

Deligatio.

Quoties in die vulnus curandum.

Quæ ſecundo apparatu curatio adhibenda. CAP. VI.

APPARATV ſecundo & ſequentibus, niſi putredinis & gangrenæ adſit ſuſpicio, ſolum aliquod ex ſupradictis oleum, vulneri affundendum eſt, additis ouorum vitellis & pauco croco, eiúſque remedij vſus erit, quouſque vulneris excremẽtum coctum appareat, & in pus verſum. In quo notandum illud venit, puris in hoc vulnerum genere longè tardiorem eſſe, quàm in reliquis vulnerum generibus, alio quouis telo illatis, generatiónẽ: quod tum glans, tum aër quem rapido glans præ ſe pellit impetu, latè contuſa carne, natiuũ calorem diſſipant, & partis ſpiritus exhauriunt. Quæ res pepaſmi tarditatem infert, ac ſæpè ſaniei fœtorem & aliorum pernicialium ſymptomatum conſequutionem. Sæpius tamẽ intra tertium vel quartum diem apparet pus, citius, tardiúſve pro varia corporum patientium complexione & temperamento, aëríſque ambientis in calore & frigore conditione: hinc ad deterſionem paulatim veniendum, addita illi medicamẽto terebinthina, in aqua roſarum, vel hordei, aut alia ſimili lota ad eluẽdam eius mordacitatem. Si aër ambiẽs frigore rigeat, ſalubriter addi poterit aqua vitæ: nam ex Galeni præſcripto, hyeme calentiora, æſtate verò minus calida medicamenta vſurpanda ſunt: hinc detergentibus locus erit: vt, C

Cur ſcloporum vulnera tardius ſuppurãtur.

Cur lauanda terebinthina.

Lib. 3. met.

Detergens medicamẽtum.

℞. aquæ decoctionis hordei quantum ſufficit, ſucci plantaginis, appij, agrimo. cẽtauri minoris, an. ℥ j. bulliant omnia ſimul, in fine decoctionis adde terebinthinæ venetæ ℥ iij. mellis roſ. ℥ ij. far. hord. ʒ iij. croci ℈ j. miſceantur omnia ſimul bene agitando fiat mundificatiuum mediocris conſiſtentiæ. Vel,

℞. ſucci clymeni, plantag. abſinth. appij, an. ℥ ij. tereb. venet. ℥ iiij. ſyrup. abſinth. & mellis roſ. an. ℥ ij. bulliant omnia ſecundum artem, poſtea colentur, in colatura adde puluer. aloës, maſtich. ireos florent. far. hord. an. ʒ j. fiat mundificatiuum ad vſum dictum. Vel, D

Cur penicula neque lõgiora neque craßiora eſſe deceat.

℞. terebinth. venet. lotæ in aqua roſ. ℥ v. olei roſ. ℥ j. mellis roſ. ℥ iij. myrrhæ, aloës, maſtich. ariſtoloch. rotundæ, an. ʒ j. ß. far. hord. ʒ iij. miſce, fiat mundificatiuum, quod peniculis in vulnus immittetur, neque lõgioribus, neque craſſioribus, ne ſaniei & vaporibus ſuſcitatis exitus præcludatur, vnde vulneratæ partis eroſio, dolor, fluxio, inflammatio, abſceſſus, putredo, quæ omnia tum ipſa per ſe, tum contagione partium nobilium, & membro læſo, & toti corpori moleſta ſunt. Penicula igitur niſi gracilia, & mediocris conſiſtentiæ in vulnus haud erunt immittenda, ne materiebus, vt dixi, intercludatur exitus, neq; contractu preſſiore dolorifica ſint, ſicq; maligna ſymptomata inferant. Cùm verò peniculorum ſetarúmque is ſit vſus, tum vt vulnera aperta tandiu teneant, quoad peregrina corpora excluſa fuerint, tum vt medicamenta quibus oblinuntur vſque ad ima vulnerum deferant. Certè ſi ſinuoſum & profundius vulnus extiterit, ſic, vt ne ſic quidem ad omnes vulneris partes medicamẽtum peruenire queat, iniectionibus ex ſequenti decocto res agenda erit.

℞. aquæ

A ℞.aquæ hord.℔ iiij.agrimon.çentaur.minor.pimpinellæ,absinth.plantag.an.m.ß.rad.aristoloch.rotun.ʒ ß.fiat decoctio ad ℔ j.in colatura expressa,dissolue aloës hepaticæ ʒ iij.mellis rof.℥ ij.bulliant modicum. Ex eo decocto ter,quatérve in vulnus fiat iniectio,quoties æger curabitur: atque si id remedium non sufficiat detergendæ saniei,& carni spongiosæ,putrenti,atque emortuæ consumendæ,addendum decocto erit ægyptiacum dissolutum,quantum præsens necessitas poscere videbitur:ferè autē in decocti libra vna dissoluitur ægyptiaci vncia vna:mirifica certè ægyptiaco vis inest spongiosæ carnis,quæ vulnerum cauis insederit exedendæ: quin & solùm increscentem carnem cōpescit. In quam rem & ipse expertus sum puluери mercurij atque alumini vsto pari portione mixtis insignes esse vires,& pares sublimato aut arsenico, nisi quòd haud tantùm dolorem illa,quātum hæc inferunt: certè ipse miratus sum eschara quæ his aspersis surgebat amplitudinem. Pragmaticorum permulti iniectæ decoctionis magnam portionem in vulnerum sinuosorum cauis relinqui volunt,quod mihi nunquam probari potuit.Nam & illis partibus tensionem præter naturam humor

Liquorum in vulnera expreßionibus quando vtendum.

Aegyptiaci quantitas in expreßionibus.

Cur expreßi liquoris nihil in vulnerum sinubus hærere debeat.

B ille conclusus infert,& humiditate superflua imbuit,ex quo carnis regeneratio retardatur:quoniam omne vlcus,qua vlcus est,siccari postulat Hippocratis sententia. Multi etiam frequētiore setarum vsu aberrant: has enim dum ad singulas horas immutāt, ad vulneris parietes allidunt,dolorem refricant,& alia maligna symptomata renouāt: quare quæ vlcera copiosiore pure manant,malim curare fistulatis peniculis,cuiusmodi ea existunt quæ confosso thoraci induntur. Sunt insuper diplomata lintea fundo vulneris apprimenda,quò partes ipsæ sibi inuicem illa compressione addensentur,saniésque foràs protrudatur:nec verò fuerit inutile illud diploma amplo foramine esse peruium ad sinuosi vulneris orificium,& fistulata penicula,quò apposita illic & adiūcta spongia manantem saniem liceat excipere,sic enim puris longè celerior futura est exclusio & absumptio,si præsertim fascia à fundo sinuosi vlceris initio ducto,ad orificium obuoluatur. Fasciæ & diplomata quæ huic vulnerum generi adhibebuntur, omnia oxicrato vel austero vino imbuentur, vt sic parti robur addatur,& fluxio intercipiatur. Verendum verò ne arctius partem stringas, hinc enim doloris ab intercepto

De setarum vsu.

Peniculi fistulati.

Diplomatū & fasciarum ratio.

C putredinosis vaporibus & excrementis,quæ contusæ carnes de se effundunt,exitu:& atrophiæ metus,succis alimentariis,ad partem occluso aditu.

Quibus remediis peregrina corpora, si quæ fortè à primo apparatu remanserint veniunt extrahenda. CAP. VII.

NON rarò contingit,vt attritorum & collisorum ictus vehementia,ossiū quædam testulæ primo apparatu auelli nequeant, quod vel non cedant, vel non se dent descriptis ante instrumentis. Quo in casu magna est & probata sequentis remedij ad reliquum, id quicquid est eliminandum, vtilitas.

Cur peregrina corpora difficilius auellantur causæ duæ.

℞.radic.ireos florent.panac.& cappar.an.ʒ iij.aristoloch.rotund.mannæ,thuris, an.ʒ j.in pollicem redacta concorporentur cum mell.rosat. & terebinthin. venet.an. ℥ ij.Vel,

D ℞.resin.pini siccæ,℥ iij.pumicis combusti & extincti in vino albo, radic ireos,aristoloch.an.ʒ ß.thuris, ʒ j. squamæ æris ʒ ij. in pollicem redigantur diligenter, incorporentur cum melle rosato,fiat medicamentum.

De indicationibus in hoc vulnerum genere obseruandis. CAP. VIII.

DETERSO & purgato vlcere, peregriníſque omnibus corpusculis reuulsis, naturæ conatus,in carne regeneranda, & cicatrice inducenda, iuuandus remediis conuenientibus, tum assumptis, tum admotis.In quam rem facilè & tutò deducemur indicationibus, sumptis primùm ab essentia morbi,tum à causa,si adhuc præsens morbum foueat. Nam quod ait Galenus,à causa primitiua,& tempore nullam sumi indicationem, id intelligendū venit de tempore præterito & causa absente.Iam verò & à temporibus morbi vniuersalibus principio,incremento, statu, & declinatione sumenda indicatio est. *3.meth.*

Hæc enim ſingula quatuor,ſua petunt remedia:alia etiam ab ægri temperie ſumitur, A vt nemo Chirurgus debeat dubitare alia bilioſo, alia pituitoſo conuenire remedia. Huc referenda indicatio quæ ab ætate duci ſolet:ducitur etiam ab ægri diæta,nam ei cui ſit omnium horarum ventriculus nemo tenuiſſimum victum præſcripſerit, vel æquè tenuem atque ei qui ſemel,vel bis tantùm in die cibari ſit ſolitus. Hinc eſt quòd diætæ,quæ pro omni victu panatella ſunt contentæ, non tam Gallis quàm Italis conueniunt:dandum enim eſt aliquid conſuetudini,quæ altera velut natura eſt. Ad diætam referuntur vitæ inſtitutum,& exercitia familiaria, nam ruſticis quibus eſt denſa caro,& à multo labore calloſa cutis alia conueniunt,quàm feriatis & delicatis hominibus. Sed præ cęteris eius indicationis,quæ à viribus ægri ſumitur habenda ratio eſt: nam viribus vel deficientibus,vel debilibus,ſtatim omnibus poſthabitis eſt ſuccurrendum:itaque reſcindendi membri,quod computruit incidente neceſſitate differenda operatio eſt,ſi ægri vires adeò fuerint deiectæ, vt eam ferre citra vitæ euidens periculum nequeat. Ab ambiente præterea aëre ſumēda indicatio eſt, ſub qua illa etiam cōprehenditur quæ ab anni tempeſtate,regione,ac cœli & ſoli quod incolumis ſtatu tēporiſque præſentis particulari conditione petitur. Hinc eſt quòd à Guidone ſcriptum B legimus, capitis vulnera ſanatu eſſe longè contumaciora Lutetiæ quàm apud Auenionenſes,apud quos contra tibiarū vulnera difficilius ſanantur quàm Lutetiæ,quòd Lutetiæ aër frigidus ſit & humidus:quæ conſtitutio cùm cerebro& capiti inimica ſit, nō poteſt non eſſe infenſa earum partiū vulneribus. At apud Auenionēſes,qui eſt ambientis aëris feruor,humores liquefacit,& ſupernè deorſum decurrere facit. Quòd ſi quis huic Guidonis decreto contrariam experientiam obiiciat,atque ſæpius lethalia eſſe & animaduerti in calidis regionibus capitis vulnera dicat, is intelligat non eſſe eum caſum acceptum ferendum aëris manifeſto calori,ſed maligno cuidam & venenato humori vel vapori per aërem ſparſo & à mari ſuſcitato:vt obſeruare in his demū locis Narbonenſis Galliæ & Italiæ licet,quæ mari Mediterraneo ſunt vicina. Petenda præterea curandi indicatio eſt ex partium vulneratarum propria & priuata temperie:nam alia muſculoſis,alia neruoſis,alia oſſeis partibus debetur curatio. Hanc eandem remediorum varietatem indicat, & petit partium ſenſibilitas: non enim tam C acria neruis & tēdinibus,quam ſenſus expertibus ligamentis appoſueris. Par ratio eſt dignitatis & muneris partium ad vitam tuendam neceſſarij: ſæpè enim vulnera cerebri,vel alicuius naturalium,& vitalium partium, hoc ipſo quod in illis ſunt partibus defixa,totam peruertunt curandi rationem, quæ vulneribus communis & generalis eſſe ſolet,nec immeritò: nam ſæpè ex partis conditione de toto morbi euentu certo pronuntiamus,nam vulnera quæ in cerebri ventriculos penetrant, in cor, magna vaſa,thoracem,partem diaphragmatis neruoſam, iecur,ventriculum, inteſtina tenuia, veſicam,ſi paulò maiora fuerint lethalia exiſtunt,quemadmodum & illa quæ articulos occupant in corpore cacochymo,vt ſuprà notauimus. Nec verò negligenda ea indicatio quæ à partis ſitu,& cum vicinis commercio, vel à figura ducitur: cùm ne Galenus quidem eam negligēdam duxerit. In ſumendis verò commemoratis indicationibus conſiderandum eſt,num morborum adſit compoſitio ſeu complicatio: nam vt vnius & ſimplicis morbi vna & ſimplex indicatio eſt,ſic cōpoſiti & complicati, multiplex eſſe debet. Affectuum verò præter naturam triplex notatur cōpoſitio: nam vel D morbus morbo cōponitur,vt vulnus,aut phlegmone,fracturæ oſſis: vel morbus cauſæ,vt vlcus,fluxioni:vel morbus ſymptomati, vt vulnus cum dolore aut hæmorrhagia. Incidit nonnunquam vt tria hæc in vnum caſum & affectum concurrant, morbus,cauſa,& ſymptoma. In his artificioſè tractandis, ſequendum eſt Galeni conſiliū, qui iubet in complicatis & compoſitis affectibus,vt vrgentiori occurratur:tum cauſę morbi occurramus, denique ei affectui, ſine quo reliqui affectus ſanari nequeunt. Quod conſilium apprimè notandum venit:nam in illa affectuum compoſitione cum incertus empyricorum vagetur animus, contra habet rationalis Medicus, paucis & planè aureis verbis,præſcriptam viam quam ordine in curando ſi ſequatur, à ſanitate aberrare non poſſit. Symptomata equidem, quà ſunt ſymptomata, nullam faciunt ægendorum indicationem,nec ordinem curandi immutant:nam ſanato morbo,vnà & ſymptoma,quòd morbum tanquam vmbra corpus ſequitur,tollitur. At ſæpè adeò vrgent,premuntque ſymptomata,vt peruerſa omni curandi œconomia, ipſis occurrere primum cogamur,quod tum cauſæ incrementi morbi,rationem obtineant. Cęterùm omnes

Italicus victus.

Quæ à viribus ægri ſumitur indicatio præcipua eſt.

Cur capitis Lutetiæ lethaliora, crurum autem vulnera Auenione ſanatu ſunt difficiliora.

A partiū læſarum acuto aut hebete ſenſu petenda curandi indicatio.

7.meth.& 2.ad Glau.

Quot modis affectus cōponantur.

Lib.7.met.

Qui et quādo à ſymptomate curādi ducatur indicatio.

A omnes notatæ indicationes duo ſpectant. Primum eſt, vt pars natiuæ ſuæ temperiei reſtituatur. Alterũ vt neque quantitate, neque qualitate ſanguis in vitio ſit: hæc enim duo cùm adſunt, nihil eſt quod regenerationem ſeu repoſitionem, nihil quod vnionẽ vulnerum, vlcerúmve remorari poſſit. *Quò ſpectent omnes indicationes in curatione vulnerum.*

Quæ reſtent Chirurgo agenda in hoc vulnerum genere. CAP. IX.

AB initio Chirurgum in dolore ſedando operatum eſſe decet, fluxiones reprimendo, diætam in ſex illis rebus quæ non naturalium nomine intelliguntur præſcribendo, calidorum & acrium, vini etiam vſu interdicto: talia enim humores attenuant, & ad influxum paratiores reddunt. Sit igitur initio victus tenuis, quò à parte affecta, reuellatur humorum curſus: vacuus enim nec ſatis plenus ventriculus vndique ex circumſtantibus corpo- B ris partibus attrahit: quò fit vt conſequutione quadam, tandem extimæ & extremæ corporis partes inaniantur: quæ cauſa exiſtit, cur primis diebus, parcius ſint cibandi vulnerati. Coitus eſt pernicioſus, quòd ſpiritus, humoréſque præ cæteris motibus inflammat: quò fit vt humores incaleſcentes in partem vulneratam & incaleſcentem plus æquo cieantur. Sanguinis fluxus non eſt ſtatim accepto vulnere ſiſtendus: eius enim copioſiore effluxu pars inflammationis & plethoræ periculis liberatur. Itaque ſi non ſatis ſanguinis fuſum inflicto fuerit vulnere, ſecta vena ſanguis ſequenti die pro viribus & plenitudine ægri, erit reuellendus: nam per huius generis vulnera non multum ſanguis manare ſolet: quod contuſionis magnitudine, & aëris agitati vehementia, ſpiritus intro compelluntur, quemadmodum in his etiam obſeruaui, quibus ferreus globus craſſior, integrum aliquod membrum abſtulerat. Nam in ipſo accepto vulneris articulo, haud multus effluit ſanguis, etſi eo inſignes venæ & arteriæ ruptæ & attritæ ſint. At quarto, quinto, ſexto, pluribúſve aliquot diebus poſt, ſanguis maiore copia & impetu diffluit, calore nempe natiuo, & ſpiritibus in partem remigranti- C bus. Aluus libera eſſe debet, nempe vt ſaltem ſemel in die deſcendat, ſeu natura, ſeu arte: idque clyſtere potius quàm catharticis, quòd humorum agitatio, primis præſertim diebus ſuſpecta ſit, ne maior cieatur in partem affectam fluxio. Quanquam Galenus ſcribit vtramque vacuationem, tum quæ ſecta vena, tum quæ catharſi inſtituitur, hîc eſſe neceſſariam, etſi à plethora & cacochymia immunis ſit æger: ſed eius rei cura omnis Doctorum Medicorum arbitrio permittenda eſt. Dolor, ſiquidem inflammationi ſit iunctus, ſedabitur litu partium vulneri vicinarum ex vnguento nutrito cũ ſucco plantaginis, ſemperuiui, ſolani & ſimilium compoſito. Vnguentum diachalciteos, à Galeno deſcriptum, diſſolutum cum aceto, oleo papauerino, & roſaceo nõ minoris eſt efficaciç, nec vnguentum de bolo, nec multa alia eiuſdem facultatis, etſi propriè anodyna non ſint, vt quæ calida & humida in primo gradu non exiſtant, ſed potius frigida, non adeò tamen vt narcoticam vim habeant. Ergo illa commemorata dolores leniunt, quòd intemperiem calidam corrigant, & fluxiones acres ac bilioſas, quibus quàm frigidis maior eſt impetus, ſiſtant. Poſt vſum repercutientium vtilis e- D rit vſus ſequentis cataplaſmatis.

Cur tenuis diæta vulneratis præſcribenda.

Cur à vulnere ſclopo illato ſanguis ſecta vena detrahendus.

Lib. 4. met. cap. 6.

Lib. 1. de cõpoſ. med. ſecundum gen. cap. 6.

℞. micæ panis infuſæ in lacte vaccino ℔.j.ß. bulliant parum addendo olei viola. & roſa. an. ℥ iij. vitellos ouor. num. iiij. puluer. roſar. rubr. flor. chamemel. & melilot. an. ℥ ij. far. fabar. & hord. an. ℥ j. miſce, fiat cataplaſma ſecundum artem. Paratu etiam facilè in ſimili affectu erit remedium, ex mica panis cum oxicrato & oleo roſaceo cocta. *Cataplaſma anodynum & digerens.*

Tumorum ſi qui vulneri cõiuncti ſint, curatio, ex propriõ tractatu, repetenda eſt. Naturæ verò motus, ſeu ſuppuratum, ſeu aliud quiduis moliatur, Medico & Chirurgo naturæ miniſtris, ſemper ſpectandus eſt & iuuandus.

De glandibus quæ tempore multo post vulneris sanationem, in parte & corpore resident. CAP. X. A

HÆRENT infixæ septem, nonnunquam octo, pluribúsve annis in parte corporis plumbeæ glandes, sic vt nec inde vulneris agglutinatio retardetur, nec vllum aliquod symptoma superueniat, vt à me pluries obseruatum est: quousque tandem naturæ excernentis robore, & propria grauitate deorsum pulsæ, in parte aliqua inferna, suo se tumore prodant, Chirurgi manu eximendæ. Aiunt enim plumbo occultam quandam esse cum humani corporis, carnosa præsertim mole, sympathiam, & familiaritatem. Ideò in corpore nec putrescere, nec putrefacere. Itaque insignem eius in antiquis vlceribus cicatrice obducendis esse vim: aliam verò rationem esse glandium lapidearum, ferrearum, aut alterius metalli: non posse enim diutius perstare illas in corporibus citra perniciem, rubiginem enim ferrum contrahere, vnde vicinorum corporum sequatur erosio, & aliorum malorum symptomatum consequutio: quanquam ne diutius quidem in neruosis, vel nobilibus partibus, cunctari possit plumbea glans, citra perniciem. B

Cur tot annos plũbeæ glandes innoxiè in corpore maneãt

Quibus artibus aeris vitia corrigenda sint, sic vt inde partes nobiles & corpus totum corroboretur. CAP. XI.

QVIA verò, vt ante monuimus, contingunt nonnunquam tempora, in quibus vel leuia sclopolorum vulnera, nõ suo, sed aëris vitio lethalia sint, ideò & hæc quoque Chirurgo cura incumbit, vt omni arte aërem corrigat, & ad quandam qualitatum, & substantiæ moderationem reducat, partésque nobiles & totũ corpus confirmet, quod fiet sequentibus præsidiis, tum assumptis, tum admotis. Manè tribus horis ante pastum deglutiet æger electuarij diarrhodon abbatis, aut aromatici rosati, triasantali, diamoschi, vel lætificantis Galeni, alteriúsve similis, certum quod Medico videbitur põdus. Epithemata cordi & iecori admouebuntur hoc qui ferè sequitur modo.

Cardiaca ad viscerũ robur.

♃. aquæ ros. ℥ iiij. aquæ buglos. acet boni an. ℥ ij. coriandri præparati ℥ ß carioph. C cortic. citri an. ʒ j. sant. rub. ʒ ß. coralli vtriusque ʒ ß. caphuræ ℈ j. croci ℈ ß. pulueris diarrhodon abbatis ʒ ij. theriacæ & mithridatij an. ℥ ß. pulu. flo. cham. & mel. an. ʒ iij. misce, fiat epithema, admoueatur tepidè, coccino panno inde intincto. Odorata & refrigerantia naribus ægri sæpè sunt admouẽda ad facultatis animalis cõfirmationẽ: Vt,

Epithema cardiacum.

♃. aquæ ros. & acet. boni an. ℥ iij. cariophil. nucis mosch. cinamomi conquassatorum, & theriacæ Galeni an. ʒ j. imbutum eo medicamento linteum ægri naribus subinde admoueatur. In eundem vsum malum odoratum sæpius olfaciendum gestabit æger: Vt, ♃. ros. rub. vio. an. ʒ iij. baccarũ myr. iunip. santal. rub. an. ʒ ij. ß. styracis cala. ʒ ij. aquæ rosar. quantum satis est: liquefiant simul cum ceræ albæ quod sufficit, fiat ceratum ad comprehendendos supradictos pulueres cum pistillo calido, & ducatur in pomum: Vel,

Suauiter olentia.

♃. rad. ireos florent. maiora. calam. aromat. ladan. beniọini, rad. cype. carioph. an. ʒ ij. moschi gr. iiij. fiat puluis cum gummi tragacantheæ quod sufficit: Vel,

♃. ladan. puri ℥ j. benioini ℥ ß. styracis calami. ʒ vj. ireos florent. ℥ ß. cariophil. ʒ iij. D maioran. ros. rub. calami arom. an. ʒ ß. in pollinem redigantur omnia, & bulliant cum aqua ros. quantum sufficit: colentur, colata liquefiant cum iusta ceræ albæ quantitate styracis liquid. ℥ j fiat ad modum cerati, & cum pistillo fiat pomum addita moschi ʒ j. pitaciis etiam fronti admotis, poterit facultas animalis roborari, somnus prouocari, & dolor capitis leniri: Vt,

Pitacia somnifera & facultatem animalem roborantia.

♃. aquæ ros. ℥ ij. olei ros. & papau. an. ℥ j. ß. acet. boni ℥ j. trochiscorum de caphur. ʒ ß. fiat frontale. Lintei panni hoc medicamento imbuti temporibus & fronti admoueantur, & subinde renouentur, aliàs calore, siccittate, & duritia, vigilias pro somno inducent. Nec verò arctius interim constringendum caput, ne libera arteriarum temporalium pulsatione intercepta, capitis dolor ingrauescat. Ignis excitãdus in ægri cubiculo, ex lignis odoratis, vt iuniperino, laurino, sarmentis vitium, rorismarino, & radice ireos. Eodem consilio aquæ odoratæ in pauimentum effunduntur, si æger eos sumptus ferre possit: Vt,

Aqua odorata.

♃. maioranæ, menthæ, radic. cyper. calam. aromatic. saluiæ, lauendulæ, fœniculi, thymi,

A thymi,ſtœchados, flór.chamem. melil.ſatureiæ, baccarum lauri & iuniperi, an.m.iij. pulu.carioph.nucis moſcat.an.℥ j.aquæ roſ.& vitæ an.℔ ij.vini albi boni & odorifici ℔ x.bulliant omnia in balneo Mariæ ad vſum dictum. Poſſunt & ſuffumigia componi forma vt loquuntur auicularum cypriarum. *Auiculæ cypriæ.*

℞.carbonis ſalicis ℥ viij.ladani puri ℥ ij.thuris maſculi ligni, & baccarum iuniperi, an.℥ j.xiloaloes,benioini,ſtyracis,calamitę,an.℥ ß.nucis moſchatæ,ſantali lutei, an.ʒ iij.carioph.ſtyracis liquidæ,an.ʒ ij.zedoariæ,calam.aromat. an.ʒ j.gummi tragacant. aqua roſarum ſoluti quod ſit ſatis,fiant auiculæ cypriæ,ſeu ſuffitus qua forma libebit. Quod verò ad caries & oſſium corruptiones ſpectat,quæ de his videbuntur dicenda, dicentur poſtea.

Hiſtoriæ memorabiles. CAP. XII.

CVRANDORVM ſclopo inflictorum vulnerum deſcriptas leges, placet nunc in Tyronum gratiam appoſitis exemplis illuſtrare. Clariſſimus &
B bellicoſiſſimus Comes Mansfeldtanus, Auguſtæ Romanduorum Prorex,Burgundiani ordinis eques torquatus,inter auxiliares copias Gallorum Regi ad Moncontortium prælium aderat. Ibi in conflictu manuario tormẽto cominus tam grande vulnus ad ſiniſtri cubiti articulum accepit, vt fractis inſigniter oſſibus, multa quaſi à malleo ſupra incudem, contrita & comminuta cernerentur.Hinc maligna pleraque ſymptomata emerſere, dolorum nempe acerbi & immanes cruciatus, inflammatio, febris, brachij totius ad extremos vſque digitos tumor œdematoſus & flatulentus, ac quædam ad gangrenam diſpoſitio. Huic vt occurrerent, Nicolaus Lambertus & Richardus Hubertus Regij Chirurgi, multas & profundas ſcarificationes inflixerant. Ego verò ad eum,qui inuiſerem & curarem Regis iuſſu cùm veniſſem,ingentémque fœtorem & putredinem animaduerterem,ſuaſi vt lotiones ex ægyptiaco viribus aucto,& in aceto ac aqua vitæ diſſoluto,inſtituerentur,aliáque fierent quæ capite de Gangrena fuſius explicantur. Nam & diarrhœa ægro ſuperuenerat, qua purulentam & fœtidam ſaniem à brachio & vulnere manantẽ *Symptomata maligna quæ vulneri ſclopo inflicto ferè ſuperueniunt.* *Remedia ad gangrenam incipientem*
C reddebat. Quod quo modo fieret, abundè dicetur tractatu De ſuppreſſa vrina: permultis enim abſurdum id videbatur, quòd vt è brachio purulentus ille humor in aluum deflueret,neceſſe haberet in venas remeare,ſanguini miſceri,ſuóque perniciali & contagioſo per cor & hepar tranſita,peſſima omniũ ſymptomata,tandémque mortem inferre.Certè crebræ nobilem ægrum ſyncopæ inuadebant, tetrorum vaporum ab vlceribus ſuſcitatorum, ad partes nobiles tranſlatione: quibus vt occurrerem deglutire ipſum iubebã aquæ vitæ in qua theriacæ parum diſſolueram cochlear vnum. Tumorem œdematoſum & flatulentum, brachium totum occupantem, reprimere conabar ſpleniis oxicrato imbutis,cui ſalis momentum & aquæ vitæ parum affuſum eſſet. Eiuſmodi ſplenia duplatis linteis,quàm arctiſſimè poſſem conſutis,continebam & ſtabiliebam.Talis compreſſio oſſa fracta ſua ſede continebat, ſaniem ab vlceribus exprimebat, affluentes in partem humores retro in corporis centrum compellebat. Hanc compreſſionem ſi quando intermitterem,adeò augebatur tumor, vt non leuis me metus haberet,ne partis natiuus calor inde ſuffocaretur. Nec verò alia faſciandi *Pus à læſis artubus in aluum confluere poteſt*
D erat commoditas aut facultas propter doloris acerbum cruciatum,quo habebatur æger,ſi quando vel leniter brachium commoueretur. Multi inſuper abſceſſus ad cubiti articulum,pérque totum brachium paſſim eruperunt. Quorum materiebus vt exitũ aperirem,nouas moliri inciſiones coactus fui:quas ille vt omnia forti & intrepido animo tollerabat,detergendorum vlcerum & putredinis corrigendæ ab ægyptiaco in vino vel melle roſato diſſoluto,& vlceribus infuſo, ſpongioſæ carnis luxuriantis caſtigandæ,à puluere aluminis, deſiccationis poſt deterſionem completam à linamentis, ſanitatis denique à potione vulneraria compendium illi comparaui. Verè hoc affirmare & profiteri poſſum, me pendente curatione, illi è brachio pluſquàm ſexaginta oſſium teſtulas exemiſſe,& eximere neceſſe habuiſſe,inter quas vna viſebatur digiti longitudine:Dei tamen fauore ſuperſtes & incolumis euaſit, cætera ſanus, niſi quod contrahendi aut explicandi brachij non illi eſt libertas. *Compendia ſanitatis in vulnere recuperãdæ.*

Non ita multo poſt iuſſu Regis inuiſi haud longè à Monte,vrbe Hannoniæ,Carolũ Philippum de Croy,Haureti dominũ,Aſcotij ducis fratrẽ.Is à ſeptem menſibus lecto afflictus iacebat, ex ſclopi vulnere trium digitorum interſtitio ſupra genu accepto.

Horrenda symptomata ex vulnere sclopo inflicto.

Eum hæc tum symptomata habebant:dolores intolerabiles,febris continua, sudores A frigidi,vigiliç,coccygis excoriationes ob diuturnum in illam partem decubitum,deiecta ciborum appetentia,cum multa siti. Cadebat sæpè epileptico similis, cum nausea & continuo tremore,vt ne manum quidem ori,citra alterius auxilium admouere posset:crebra à vaporum trãslatione ad partes nobiles Leipothymia prehendebatur. Nam os femoris fractum erat in longum & transuersum cum multis testulis ossium, quarum nonnullæ iam exciderant diuulsæ à viuente osse, aliæ tenacius adhuc hærebant. Erat insuper ei vlcus ad bubones, quod in medium femur desinebat: sed & alia ipsi iuxta genu erãt vlcera sinuosa. Musculi omnes femoris, crurísque insigniter tumebant,humore pituitoso, frigido,& flatuoso, adeò vt earum partium calor natiuus propè omnis extinctus videretur. Quibus omnibus expensis vix vnquam sperabam ipsum conualiturum,adeò vt me incœpti mei pœniteret. Tandem tamen fretus viriũ, & florentis in eo ætatis fiducia,cœpi mihi aliquid melius polliceri. Itaque cum bona eius venia,ante omnia duas incisiones molior vt exitum materiebus patefacerẽ, quæ ossi circumpositæ,musculorum substãtiam irrigabant. Successit res fœliciter, & multa humoris copia educta est,hinc siphunculo expressum in illas excisiones à me est ægyptiacum multum,in vino & pauca aqua vitæ dissolutum,quò sic putredinem comprimerem & emendarem,carnem spongiosam,laxam & mollem corrigerem,tumorẽ œdematosum & flatulentum resoluerem,dolorem sedarem, & calorem natiuum sub humoris excrementitij mole ferè oppressum,sic vt vix alimenti quidquam assimilare & partibus adiungere posset,excitarem & roborarem. Hinc partem affectam foui saluia,rosmarino,thymo,lauendula,floribus chamemeli,meliloti,rosis rubris in vino albo, & lixiuio ligni quercini incoctis, salis & aceti quod sufficere videbatur, addito. Eiusmodi fotui vis erat humoris morbifici attenuandi & exhauriendi. Diu verò & multum hi admouebantur fotus,quò sic plus humoris dissiparetur, siccando,& cutis spiracula reserando, quàm in partem aduocaretur. In eundem hunc finem frictiones illi ex linteis calidis instituimus,mixtas seu rotundas,id est quæ supernè deorsum,infernè sursum atque in omnem partem fieret,quæq; fierent diutius: nam breuis frictio plus in partem attrahit humoris,quàm resoluere queat:interpositis diebus illi circum C crus,femur,& pedis vestigium lateres ab igne candentes admoueri iussi. Extinguebantur verò & irrigabantur illi aceto & vino albo cum tantula portione aquæ vitæ. Suscitati inde vaporis vi,multi aquosi humores sudoribus diffluebant,tumor minuebatur,natiuus sensim sibi calor restituebatur:inde splenia circumponebantur imbuta lixiuio ex cinere querno,in quo incoxissent saluia,rosmarinus,lauendula,sal,aqua vitæ,cariophilli. Fasciæ verò tam artificiosè & suauiter ipsi aduoluebantur,vt earũ constrictionem sine dolore & facilè ferre posset: tam fœlici successu, vt si vel diem vnum intermitterentur,tumor ingenti mole attolleretur. Diplomata verò lintea crassiora vlcerum sinubus imis admouebãtur,quò sic facilius compressa sanies foràs exprimeretur. Cæterùm hoc sedulo curaui semper vt vlcerum orificia hiarent,immissis peniculis fistulatis: nonnunquam ad tumoris resolutionem sequens cataplasma apponebatur. ℞.far.hord.fab.& orob.an.℥ vj.mel.comm.& tereb.an.℥ ij.flo.cham.melil.& ros.rub.an.℥ ß.pulue.rad.ireos floren.cype.mast.an.ʒ iij. oximelitis simplicis quantũ sufficit,fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidæ. Apposita & fuêre emplastra de D Vigo sine mercurio,quibus mirificè sedatus est dolor,& resedit tumor:nõ tamen ante apponebantur quàm partes incaluissent fotu, frictionibus & euaporationibus, aliàs è facultate in actum nunquam id emplastrum potuisset emergere, propter insignẽ partium affectarum intemperiem frigidam:nec verò pulueres catagmatici, eliminandis, eximendísque collisis ossibus idonei,omissi fuêre. Vsus est per dies quindecim potione vulneraria:iam verò præter particulares affectarum partium frictiones, alias generales instituebam ad vniuersum corpus multum emaciatum: his enim attrahebatur vnà cum spiritu ad partes sanguis, fuligo acris & subcutanea resoluebatur. Denique febre doloribúsque sedatis,restituta appetentia, cibis boni succi abundè pro virium ratione assumptis,breui habilior factus, omnino tandem singulari Dei beneficio sibi & sanitati est restitutus,nisi quòd plena flectendi genu libertas non est restituta. Hæc eò ego recitare volui,non qui mihi gloriæ apponerẽ,quæ Dei fauore in his ægris meç fidei commissis fœliciter successêre:sed quò Chirurgiæ tyronem ad artis opera exemplorum propositione familiari efformarem plenius & perfectius.

Incisiones quo consilio factæ. (margin, beside "florentis ... B")

Fotus partis affectæ quorsum facti.

Frictiones mixtæ seu rotundæ quæ dicantur.

Lixiuium medicatum.

Fascia cum diplomatis.

Cataplasma discutiens.

Emplastrũ de Vigo.

Apologia

A

Apologia ſuper vulneribus ſclopo illiſis.
CAP. XIII.

INCIDIT nuper in manus meas libellus, ex Medici cuiuſdam officina profectus, quo is quæ de vulnerum ſclopo inflictorum curatione à me huc vſque ſcripta ſunt, eleuare & labefactare contendit. Certè ſi nulla alia res, quàm nominis mei iactura, illa contentione ageretur, tacerem lubens, & modeſto ſilentio homini os occluderem. Sed cùm tot hominum ſalus, hoc vno tãquam capitis iudicio, agatur, occurrendum errori putaui: ne ille magno vitæ mortalium diſpendio ſerpat in plures, & latiùs diffundatur. Mortis (inquit) cauſas pleriſque vel leuiter ſclopo vulneratis, attulit ſuppurantium vt baſiliconis, pluribus acrium medicamẽtorum, vt ægyptiaci vſus. Neque verò Hippocr. in hoc curãdo vulnerum genere conſilium, quo is contuſum omne vulnus, ad ſuppurationẽ perducendum monet, eſt obſeruandum. Nam cùm noua hæc ſit vulnerum ſpecies, noua quoque nec veteribus vſitata poſcit remedia. Iam aëris à naturali cõſtitutione mutata

B temperies, remediorum mutationẽ indicare haud debet: multo verò minus tonitrus & fulmen cannarum muralium, ſeu tormentorũ æneorum ictibus aſſimilanda fuêre. Hæc ſunt ſumma libelli illius capita, quæ quia à veritate, & his quæ ante à me tradita videntur diſſentire, refellere ipſa nũc viſum eſt. Primùm enim cùm glandes plumbeæ ſclopis explodi ſolitæ rotundæ ſint, ſeu obtuſæ & ponderoſæ ac graues, corporis continuitatem ſoluere citra contuſionem & attritum nequeunt. At nulla contuſio citra ſuppurationem ſanationem admittere poteſt: non Hipp. modò, ſed & Gal. omniumq; qui de re Medica ſcripſerunt ſententia. Nec verò huic nouo vulnerum generi, noua ſunt comminiſcenda remedia: non enim vt Regum & Imperatorum, ſic ſacræ artis & diuinæ medicinæ leges mutationi ſunt obnoxiæ, aut moribus hominũ, temporibúſve obtemperant. Sunt illæ immutabili neceſſitate firmatæ, quam conſtantiam illis non tempus edax, non vetuſtas inuidioſa, non tyrannis extorquere poſſit. Itaque neque illi qui hodie magna cum laude medicinam Regibus & principibus faciunt, Iobertum dico & Botallum ab illa Hippoc. regula ſibi deſcedendum putant. Hanc nonmodò in

C curando, & operibus artis ſequuntur & amplectuntur, ſed & editis de huius generis vulnerum curatione libris laudibus extollunt in cœlum, ſtabiliunt, & ſanctè omnibus obſeruandam proponunt. Et tamen Medici illi eiuſmodi ſunt, vt quotidie & aſſiduè in caſtris, in exercitu, in regia domo verſantes plures ſclopo vulneratos ſanauerint, & quotidie ad ſanitatẽ perducant, quàm noſter vnquãMedicus viderit. Nec verò modò quos nominaui, ſed & omnium ferè qui hæc vulnera tractant, hæc agendi ratio eſt, vt ſi nihil ſit quod impediat, aut contrà indicet, ſtatim ſuppurantia adhibeant. Et miror quo modo Chirurgum empyricum, qui ipſi in vicinia poſitus eſt, Dobletum illum dico, non animaduertat deplorata huius generis vulnera, non alio quàm ſuppurãte medicamento ad ſanitatem perducere: ex lardo liquefacto, oui vitello, terebinthina & pauco croco confecto. Anno Domini 1538. erat Taurini, dum ego illic agerem Chirurgus Monte-iani Alpinarum gentium Proregis, Chirurgus quidam horum vulnerum curandorum fama in primis nobilis: & tamen is ſolo oleo catellorũ, cuius deſcriptionem, magnis tandem precibus & ſumptibus ab eo vix extorquere potui, ea cura-

D bat, eóq; non feruente, vt nonnulli putarunt, ſed tantùm non calente vulneribus affuſo, ipſorum dolorem lenibat, & ad ſuppurationẽ fœliciter perducebat. Quod dehinc pleriq; omnes chirurgi, vbi olei illius deſcriptionẽ ex me, edito hoc opuſculo habuẽre, fœliciſſimo ſucceſſu factitarunt, & quotidie factitant. Quod verò ægyptiacum cõtemnit, ſolus credo in ea eſt hæreſi: cùm nullum aliud hucuſque habitum fuerit remedium, putredini auertendæ, ſi in propinquo eſſet, & corrigẽdæ, ſi iam præſens adeſſet, præſentius & valentius. Atqui hæc vulnera ſæpè in vlcera degenerãt virulenta, ſerpẽtia, arrodẽtia, maligna, & fœtidã ac cadaueroſam ſaniẽ eructãtia, vnde gangrena parti aduenit, niſi ægyptiaco & aliis acribus remediis, his quos ante nominaui Medicis, Chirurgíſque omnibus commendatiſſimis occurratur. At inquit venenatum eſt hoc vnguentum, quodq; ideò vulneribus, igniariis telis illatis, mortis cauſas pleriſq; attulit. Profectò ſi quis in huius vnguenti compoſitionem, & ſingulorum, omniúmque ex quibus conflatur medicamentorum naturam deſpiciat, intelliget tantùm abeſſe, vt venenatum ſit hoc vnguenti genus, vt cõtra omni veneno & putredini quæ parti carnoſæ vulneris cuiuſuis occaſione contingere poſſit, è directo contrarietur & reſiſtat.

Occaſio ſcribendæ huius apologiæ

Summa capita libelli aduerſariorum.

Omne vulnus ſclopo inflictum eſt cõtuſum

Deuia ab olim poſitis medicinæ regulis remedia minimè comminiſcenda.

Medicamentum ſuppurans exploratarum virium.

Aegyptiaci aduerſum putredinem vires.

Falsissimum verò est & ab Hippocratis doctrina alienissimum asserere, anni tempestatibus à naturæ lege aberrãtibus, & aëris, non quidem simplicis & elementaris, sed varia vaporum putridorum & pestilentium, vel è terra suscitatorum, vel cœlitus demissorum admixtione inquinati & corrupti, vulnera alio, atque alio tempore haud maligniora & remediis contumaciora non effici. Nam aër vel incalescens, vel frigore torpescens, inspiratione, transpiratione in corpus assumptus, similem suis qualitatibus conditionẽ nobis ingenerat. Cur non igitur putredinosis insepultorum post dira prælia, & naualium exercituum naufragia, vaporibus inquinatus, corpora, vulneráque simili qualitate inficiet? A

Aeris vis in morbis creãdis & exaggerandis.

Historia. Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, qui annus bellorũ ciuilium, primis tumultibus toti Galliæ fuit funestus, cùm Penæ, quod castrũ est Loto flumini impositum, multa interfectorum hominum cadauera in puteum centum vlnas altum proiecta fuissent, tam fœtidus hinc & adeò venenatus vapor post duos menses suscitatus est, vt multa inde hominum millia passim per totam Agenensium prouinciam, tanquam peste interierint, veneni sui perniciali lue, latè per viginti vndique in ambitu milliaria diffusa. Quod mirum cuiquam videri non debet, cùm præsertim ventorum afflatu putridæ exalationes, in varias & distantissimas regiones impelli, & iactari, sparsis tanquam pestis seminibus possint: vnde spirituũ humorúmque & vulnerum lethalis corruptio contingat: haud vulnerum malignitati propriæ aut peruersæ curationi, sed aëris vitio attribuenda. Itaque Franciscus Dalechampius in gallica sua Chirurgia, inter ea quæ vlcerum sanationem impediunt, non omisit illam, quæ ab aëre pestilentiæ seminibus inquinato aduenit, causam communem. Didicerat nempe à magistro Hippocrate mutationes tẽporum potissimum parere morbos, & legerat apud Guidonem hanc maximè causam existere, cur vulnera capitis Lutetiæ, crurum verò Auenione, curatu & sanatu essent contumaciora. Denique ipsis etiã est tonsoribus notum, per aëris constitutiones calidas & humidas, vulnera facilè in gangrenam facessere. Itaque Australi tempestate per aërem regnante, ne ipsi quidem lanij carnes nisi in diem mactant. Adnotaui antea, quę vulnerum fuisset in Rothomagensi obsidione ab aëris vitio malignitas, quæ nemini, ne regio quidem sanguine ortis principibus, quibus omnia sanitatis compendia abundè suppetebant, parceret. Quæ me causa impulit, vt tandem experientia factus peritior, suppurantium loco ægyptiacum vnguentum, & similis facultatis medicamenta, vulneribus tota illa tempestate admouerem: quò grassanti passim putredini & gangrenæ occurrerem. Sed si astrorum varius motus, influxu suo pestem demittere in aerem potest: cur non & vulnera, corporáque vulnerata, suis, & aeris mutationibus obnoxia, qualitatũ suarum vitio inficere, & tanquã immisso veneno corrũpere poterit? Magistra experiẽtia didicimus iamdudum dolores omnes, sed vulnerum prꝑsertim, pluuioso & vdo cœlo ingrauescere, maximè quòd Australi illa constitutione crassis & nebulosis vaporibus grauis aer, humores intus in corpore exagitet: qui mox facilè in partes affectas decumbant, & dolorum exacerbationem faciant. At, inquit aduersarius, in Druedarum & Dyonisiaco conflictu media etiam hyeme, infinita sclopo vulneratorum militum millia interiêre, non alio profectò quàm peruersæ curationis, quę suppurantibus aut acribus medicamentis instituitur vitio. At eiusmodi hæc verba nisi hominis esse nequeũt ignorantis, frigus vulneribus, vlceribúsque esse inimicissimum, quod Hippoc. sententia sit mordax, cutem obduret, liuorem, id est gangrenam obducat. Si ille mecum in Metensi obsidione fuisset, oculorum fide intellexisset multis militibus crura computruisse, móxque gangrena correpta concidisse, sola frigoris sæuitia: si mihi non credit faciat ipse periculum. Cellam catalepticorum & frigore enectorum inhumandis corporibus inter Alpes Cottias, seu montem Cinesium dicatam adeat, intelliget, sentiẽtque quàm vera loquar. Interim placet vltimum reprehensionum eius caput refellere, Calumniatur quod tonitrui fulminísque & fragoris, ictúsque tormentorum muraliũ igniuomorum similitudinem contexuerim: primùm effectis similia esse hæc, negari nequit. Ignem enim accenso puluere pyrio emicantem fulguri similem esse certũ est: vel eo etiam quod ante videatur, quàm auribus percipiatur tonitru. Credo quòd oculus obiecta propria percipiat ferè in momento: auris nisi in tempore, & manifestis interuallis distincta successione. Confragosum verò murmur vtrique simile est, & certè cannarum muralium displosiones nonnunquam ex quadraginta milliarium interuallo B C D

Aph. 1. sectio. 3.

2. Apologismo.

Astrorum vis in aerẽ & corpora nostra.

Aph. 20. sect. 5.

Adstruitur similitudo fulminis & ictus bombãrdarum igniuomarum.

A uallo exaudiuntur, dum magna contentione hoſtilium vrbium mœnia tormentariis globis quatiuntur. Sed & orbes ferrei, ab igneſcente bombardico puluere incredibili celeritate exploſi, horrendóq; impetu obuia omnia proruẽtes, eóque magis & citius, quo duritie propria magis reſtiterint, fulmen referunt illæſa crumena incluſum argentum liquefaciens. Quin & multi, ſola agitati & rapidius diſploſo æneo tormento commoti aëris vehementia, tanquam de cœlo tacti, comminutis attritíſque oſſibus, nullo in cute apparente læſionis veſtigio, in ipſo momento interiêre, pulueri bombardico igneſcenti odor eſt fœtidus & ſulphureus, eius nempe æmulus, quo flagrant corpora fulmine tacta. Hunc enim odorem nonmodo homines fugiunt, ſed feræ propria latibula & cubilia relinquunt, ſi quando ea fulmen attigerit: quàm verò haud minores ædificiorum ruinas, quàm non leuiores hominum omniſque generis animantium ſtrages edat muralium cannarum diſploſarum feritas, his quæ fulminis fiunt impetu, antea docuimus ſuffoſionum & cuniculorum, Armamentarij Lutetiani, Meclinienſis vrbis cladium non viſu modo, ſed & auditu horrendis exemplis.

Mirus bombardæ ignivomæ effectus.

2. apologiſ.

B Hæc ſufficere videri debent, ad docendum magnam eſſe fulminicum æ nearum machinarum ictibus & fragore ſimilitudinem, quam tamen nolim per omnia reſpondere. Neque enim ſubſtantia, neque materia conueniunt, ſed tantum quatiendi & conterendi obiecta modo, atque impetu. Nunc quam curandorum ſclopo inflictorum vulnerum rationem pro noſtra ſubſtituat aduerſarius, videamus & examinemus. Primùm enim ſuppurantia quidem his abhiberi & admoueri vult, quæ tamen calida & humida viribus non ſint, aut conſiſtentia emplaſtica, ſed calida & ſicca. Non enim inquit hic eadem quę abſceſſuum ratio eſt: in quibus non eſt aliud Medico quàm ſuppurandi conſilium. At hic quia cum vulnere contuſio præſens eſt, hæc quidem maturari ſuppurãtibus poſtulat, ac vulnus deſiccari. Obiectioni illi vt ſatisfaciam hominẽ relegabo ad Galenum, qui eum quæ ſit ſuppurantium natura doceat. A quo etiam diſcat in morborum compoſitorum curatione cauſæ, ordinis, & vrgentioris habendã eſſe rationem: inde lubens ex eo ſciſcitabor, num vulnus glande inflictum ad ſanitatem perducere ipſe poſſit, non ante ad perfectam maturitatem eo quod contuſum

Reprehẽditur curandi ratio aduerſariorum.

Lib. 9. ſimplici. 10. meth.

C eſt deducto. Si poſſe ſe reſpondeat, arbitros citabo, quos voluerit ille pragmaticos, qui quàm hæc obſcura ſint iudicent: ex quibus clarius etiam licet intelligere noſtro baſilicone, aut oleo catellorum ad maturanda ſclopo inflicta vulnera, modò non putredo, gangrena, corruptio, aut aliud quidquam repugnet, nihil eſſe accommodatius: deinde vult oxicratum, huius generis vulneribus ad ſiſtendum ſanguinem affundi: qui ſi ne ſic quidem ſiſti queat, medicamentum apponi vult ex oui albumine, bolo armeniæ, aceto roſaceo & ſale. At ego cuiuis iudicandum relinquo, num hiſce medicamentis vis inſit ſiſtendi fluentis ſanguinis, ſi in vulnus infundantur: certè fluxum magis, magíſque prouocabunt. Nam acetum cùm tenue ſit & mordax, non eſt dubium quin dolorem ſit illaturum, fluxionem & inflammationem. In quam ſententiam memini me aliquando Mauro cuidam equiti, ex familia comitis Roſſiani, cui Anglus eques lancea brachium traiicerat, ea arte Medicinam factam: fluentem enim ſanguinem dum ſiſtere cuperem, adſtringens medicamentum cui acetum admixtum erat, alterius melioris remedij penuria, in vulnus indidi. At ille paulo poſt ad me

Acetũ ciet nõ ſiſtit fluxiones ſi infundantur vulneri.

Hiſtoria.

D rediit, querens, eiulans ſibi totum brachium tanquam ab igne ardere. Itaque eum denuo curare coactus, aliud medicamentum in vulnus inieci, adſtringens remedium vulneri ſuperpoſui, non infudi. Deinde ſupra reliqua omnia remedia extollit balſamum ſuum ex oleo, cera, & myrrha cum oui albumine agitatis conflatum: cui gloria reſpondere prædicat balſamum naturale Perunianum. His enim conſumendæ humiditatis vulnerum excrementitiæ vim ineſſe affirmat, adeóque roborãdatum partium vt ipſis nullum dehinc ſymptoma moleſtum ſuperueniat. Quanquam non ea vis illis inſit, qua huius generis vulnera, quemadmodum reliqua quæ cæſim illata ſunt, agglutinare & complanare queant. Profecto ridiculum eſt putare, poſſe contuſa vulnera eadem arte ſanari, qua ſimplicia vulnera, quæ ſolam ſolutæ continuitatis vnionem poſtulant. Quare nec ea balſama ſanandis ſclopo inflictis vulneribus idonea remedia eſſe poſſunt: cùm ſiccitate ſua ſuppurationem impediant, qua niſi perfecta ſanitatem obtinere nequeunt: itaque illa non ante huic generi vulnerum affundi queunt, quàm maturata & ſordibus ſuis elota, deterſáque fuerint. Quanquam vix concipere mente poſſim, vndenam gentium tot chymiſtas nanciſci poſſemus,

Balſama ſimplicibus vulneribus ſanãdis idonea ſunt, nõ itẽ contuſis.

De peniculis diſputatio.

qui nobis tot militibus in exercitu vulneratis ipſa ſubminiſtrare queant, & vnde ad A
eam rem militibus ipſis ſumptus ſubminiſtrari & ſuppetere poſſint. Abſurdum verò etiam illud eſt quod ait, inſtillanda in vulnera hæc eſſe balſama ſine peniculis: móxque ſui immemor haud abs re futurum erit ſi peniculum paruum & tenue indatur, tãtum quod ſufficiat impediendæ labrorum vulneris agglutinationi. At qui balſama illa in ima vulneris ſubire poſſent ſine peniculis, cum his maximè hoc tributum ſit, vt medicamenta in penitiſſimos vſque vulnerum receſſus deferant, & collectis ſordibus exitum ſemper apertum conſeruent? Notatũ verò dignum eſt quòd poſtquàm ægyptiacũ vnguentũ reſpuit, nihilominus illud applicari iubet ab initio ad vſque abſolutam contuſionis maturationem, diſſolutum in decocto ſummitatum abſinthij, hyperici, centaurij minoris, & plantaginis & ſyringe in vulnus exprimi. Quin & paulo poſt aliam eius rationem tradit, nempe vt mellis roſati portio in aqua plantaginis diligenter deſpumando, ad mellis vſque conſiſtentiam decoquatur, inde tantundem ægyptiaci addatur. Hinc enim conſurgere vnguentum ſuppurandis hiſce vulneribus accommodatiſſimum. At ego cuiuis Chirurgiæ perito iudicandum relinquo, num B
talia ſuppuratoria eſſe poſſint: ac non potius detergentia exiſtant. Ad extremum ſcribit, non eſſe niſi quarto quoque die huius generis vulnera curanda. Atque ſi oſſis fractura vnà adfuerit, nihil mouendum poſt primum apparatum ante octauum à vulnere diem exactum. Mox alio loco vtile futurum ſcribit, ſi balſami deſcripti decem vel duodecim guttæ, vno quoque die in vulnera inſtillentur. Profecto non poteſt non valdè perturbare tyronem & nouitium Chirurgum, nondum in arte, nondum in artis operibus confirmatum, eiuſmodi doctrina quæ nec ſibi nec veritati conueniat.

Ægyptiacũ quocunque forma paretur deterſoriũ eſt, non ſupparans.

Ad eos qui nouis rationibus ſclopetorum vulnera eſſe venenata adſtruxerunt, Apologia. CAP. XIIII.

PAVCIS ab hinc menſibus, inuiſebam vnà ægrum cum doctiſſimis aliquot Medicis & Chirurgis peritiſſimis. Hi animi, vt fit, gratia, renouata & in medium poſita quæſtione de ſclopeto inflictorum vulne- C
rum conditione, & qualitate, venenata illa eſſe poſſe quinque potiſſimum rationibus adſtruere conabantur. Non quidem pyrij pulueris occaſione: hunc enim ab omni veneno immunem eſſe, ſeu quis eius eſſentiam, ſeu cõpoſitionem ſpectet fatebantur: ſed glandis opportunitate, in quam tranſmitti, & tranſfundi atque vt ſic loquar, incorporari venenum poſſet. Prima ratio eſt, quòd plumbum cum raræ ſit & ſpongioſæ naturæ, quod ipſa fuſionis facilitas & molities arguũt, valdè ſit opportunum ad ebibendos & tranſmuendos in ſe quoſuis liquores. At mihi parum ſtabilitatis hæc videtur habere concluſio. Nam in omni mixtione arte facta cuiuſmodi eſt hæc de qua loquimur, duo veniunt conſideranda: nempe materia rerum quæ in mixtionem veniunt, & forma, penes materiam eiuſmodi corpora debent eſſe, vel liquida, vel mollia, vel friabilia. Denique in exiguas portiones findi & diuidi habilia, vt facilè partibus omnibus concurrere, coniungi, & vniri poſſint. At penes formam debet ipſis intercedere quædam velut affinitas, conſenſus, & ſympathia. Id ipſum videre eſt in aqua & oleo: vtrumque enim etſi materia liquidum ſit, & eiuſmo- D
di vt facilè cum infinitis aliis rebus miſceri poſſit, ſibi tamen mutuo commiſceri nequeunt, propter formarum antipathiam. Sic enim aurum & argentum adeò ſunt amica plumbo, vt quoties liquari debent, vnà & confundatur plumbum. At æs tam refugit plumbum, quam aurum & argentum ſtannum fugiunt & plumbum album. Si igitur æs & plumbum liquefacta miſceri nequeunt, etſi eodem genere & communi metallorum natura contineantur, quî cum alia re toto genere, imo etiam ſpecifica differentia, ac forma diſtincta, veneno nempe, plumbum commiſceri poterit? Secunda ratio eſt. Ferrum inquiunt, quod denſius, ſolidius & minus poroſum eſt, venenatam aliquam ſubſtantiam & qualitatem recipere poteſt, quemadmodum teſtantur veterum ſagittæ veneno tinctæ. Ergo & plumbum multo magis. Reſpondeo poſſe quidem venenum, ferri ſuperficie recipi. Haud verò interiore ſubſtantia per mixtionem. At hic de vnione quæſtio eſt non de illitu & inunctione. Tertia ratio eſt. Etſi, inquiunt, plumbum fæces ſuas & craſſamentum fuſione deponat ac deferat, non propterea tamen non ſe imbuet peregrino aliquo liquore & corpore. Sic enim chalybs,

Occaſio huius apologiæ.

Quod cõcorporari glandi plumbeæ venenum queat aduerſariorũ rationes.

Reſſellitur prima ratio.

Formarum cõſenſus ad mixtionem neceſſarius.

Reſſellitur ſecunda ratio.

Reſſellitur tertia ratio.

A chalybs, ferrum solidissimum, eam rerum toto genere contrariarum artificiosa perfusione temperationẽ recipit quæ ipsum indurat. Respõdeo chalybẽ ipsa perfusione, tẽperationeq́; nihil succorũ quibus perfunditur & intingitur in se admittere. Si enim id necesse esset melius multo & facilius id tum fieret, cum chalybs à cõflatoribus funditur, quàm cum in longurios aut bracteas est conflatus, quæ responsio ad quartam etiam eorum rationem refutationis loco erit. Hac enim aiunt succis napelli, rhododendri, ranunculi, & aliis similibus qui tota substantia nostræ substantiæ aduersantur plumbo commixtis, conflari posse glandes adeò venenatas, vt his inflicta vulnera nõ possint non esse venenata. At ego contra assero mixtionem esse earum solummodo rerum quæ possint nonmodo apponi, sed etiam adhærescere, denique vniri sibi mutuo: at quî aqua, aliúsve quiuis succus liquidus, vel solum plumbo, solido nempe & constanti corpori, adhærescere poterit, tantum abest vt vniri queat. Eius rei experientia certius, quàm ratione feceris iudicium. Eliquetur ergo plumbum cum succis commemoratis, aliisve similibus: inde conflato in massam plumbo vtrumque seorB sim libretur: eandem succis quæ antea adesse mensuram comperies, suum quoque par plumbo pondus. Quod argumentum est certissimum, neque plumbum sibi quidquam eiusmodi succorum admiscuisse, & vnione adiunxisse, neque succos vel minimam substantiæ suæ iacturam fecisse. Quinta ratio est eiusmodi, glãs sclopeto displosa contra durum aliquod marmor non adeò incalescit, quin statim ab ictu innoxiè manibus tractari possit. Falsum ergo est venenum plumbo mixtum & vnitum micantis & incensi pyrij pulueris ignibus posse vanescere, facilis est ad hanc rationem responsio. Nam cùm dicimus quod etsi glans, veneno perfecta vnione plumbo commixto, infici queat, veneni tamen vim omnem consumptam iri ignibus, intellectum hoc volumus, non de igne quem edit, suscitátque pyrius puluis accensus cum disploditur machina, sed de eo quo plumbum fusum cum succo venenato commiscetur, & conflatur, vt vnum tandem ex multis fiat. Is enim ignis nullius medij interuentu in venenatos succos, nondum ipsius plumbi admixtione & vnione implicitos, vires suas exerens, & quidem cum tempore exerens, non momento impartibili, potest si non C consumere, at saltem valde vim veneni omnem retundere. Si qui sint quibus expositæ rationes non satisfaciant Mathiolum illi legant. Sunt, inquit, ex recentioribus nõnulli rerum prorsus imperiti, qui (si verum fateri liceat,) eò dementiæ deuenerunt, vt præceperint in liquatum ignẽ aurum vel argentum, ex quo vasa confici debent, theriacam, aut mithridatis antidotum, & alia adiũgi debere, vt ascita inde antidoti facultate, venenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendáque sit illorum opinio, ij iudicent (ea enim est quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assequuti. Hæ sunt rationes, hæ virorum doctrinæ & iudicio præstantium authoritates sunt, quæ me in vetere & pristina mea de sclopetorum vulneribus haud vllius venenatæ qualitatis participibus, sententia retinent.

Reffellitur quarta ratio.

Refellitur quinta ratio.

In præf. lib. 6. diosc.

Quid differant vulnera sagittis inflicta, ab his quæ sclopeto facta sunt. CAP. XV.

D VULNERA sagittis arcubalistarum, similiúmque machinarum telis inflicta, duplici potissimum nomine ab his quæ sclopeto, igniariisque machinis infliguntur, differunt. Primum est quod sæpè sine contusione existunt, quod nunquam sclopetorum vulneribus contingit. Alterum quod sæpè venenata visuntur. Vtroque nomine diuersa horum ab illis est curatio. Sed ipsorum quæ sagittis fiunt, inter se varia curatio existit, propter telorum & sagittarum varietatem.

Vulnera sagittis et telis inflicta sæpè contusionis sunt expertia.

Eadem sæpè sunt venenata.

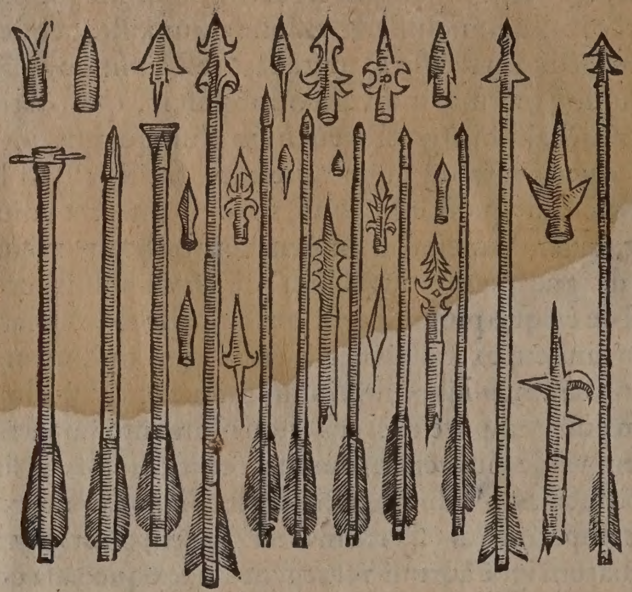
De sagittarum & telorum differentiis. CAP. XVI.

SAGITTARUM, telorúmque generi discrimen existit inter se, tum in materia, tum in forma seu figura, in numero, modo & facultate, seu viribus. In materia quidem, quòd telorum alia sint lignea, alia arundinacea, alia extremo pura sunt, alia præpilata, seu pixidata, alia infesto & vulnifico ferro, stanno, plumbo, aëre, cornu, vitro, osse sunt armata. In

Telorũ differentiæ penes materiã

Penes formam. figura verò quòd alia rotunda sunt, alia angulata, alia mucronata, alia spicatim sulcata: sulcata inquam, sulcis vel versus mucronem, vel versus hastile conuersis, vel transuersis, vel his illisque simul: Quin & nonnulla lata habentur in formam scalpri secantia. Quod ad magnitudinem spectat, nonnulla sunt tres digitos longa, alia mediocria. Penes numerum verò in eo differunt quòd nonnulla simplicia sint & vna *Penes modum.* cuspide pungentia, alia pluribus. In modo autem variant, quòd alia sint ferro hastili inserto, alia contra hastili sint in ferrum immisso: alia mucronatum ferrum clauis hastili habent affixum, alia minimè, quorum scilicet mucronatum ferrum adeò languidè & molliter hastili affixum est, vt leui hastilis auulsione relinquatur defixum *Penes vires seu nocendi efficaciam.* in vulnere, ex quo vulnera sequuntur perniciosa. In viribus verò distat, quòd alia solo ferro nocent, alia insuper veneno, quo delibuta sunt, has omnes telorum differentias sequenti schemate descriptas, inspicere potes.

Telorum variæ species.

De partium vulneratarum differentiis. CAP. XVII.

Ferrũ haud relinquendũ in vulnere. PARTES affectæ vulnere, vel sunt carnosæ vel osseæ, aliæ articulis vicinæ, aliæ in ipsis sitæ articulis, quædam principes sunt, quædam principibus seruiunt, quædam extimæ sunt, aliæ intimæ. Iam quibus in vulneribus lethalia signa apparebunt, prognosim in eam sententiam disertè instituere te, priusquam vulnus attingas, decet: ne artem ignorantium calumniæ obiicias. Cæterùm relinquere in vulnere ferrum inhumanum est, & ab arte remotissimum, eximere verò anceps quidem est, sed pimu & artificiosum. Præstat enim anceps remedium experiri, quàm nullum.

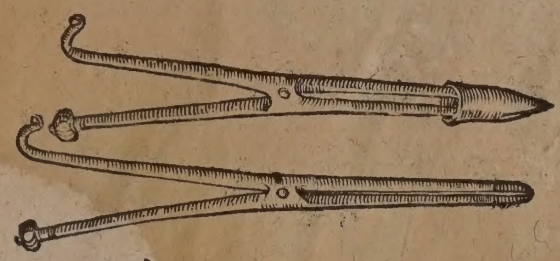
De extrahendis sagittis. CAP. XVIII.

Eliminãdorum è vulnere telorũ ratio duplex. IN extrahendis sagittis vitandæ sunt excisiones, aut dilacerationes, venarum & arteriarum, neruorũ, & tendinum. Turpe enim fuerit & parum artificiosum, si quando plus manus quàm ferrum noceat. Auelluntur sagittæ duobus modis, nempe vel extractione, vel impulsione. Cæterùm primo statim apparatu corpora peregrina auellere oportet, quod vt facilè & fœliciter fiat, eo statu æger collocãdus est, quo erat dum vulnus accepit, paratáque ad manum habere instrumenta idonea, cuiusmodi id maximè existit cui fissa cannula est & extrinsecus dentata, in quam virga inseritur, ei similis quam antea sclopetorum terebellis propriam esse diximus, nisi quod extremo non est cochleata, crassior tamen existit, vt cannulam amplius diuaricet, quò sic diuaricata, teli foramen in quod

A quod haſtile inſeritur, impleat, ſicque ſecum abducat, tum è carnoſis, tum ex oſſeis partibus, dum modo abruptum haſtilis extremum, & in foramine teli relictum, foramen ipſum haud occupet. In rem eandem id etiam eſt accommodatum inſtrumentum, ad cuius manubrij extremorum compreſſionem, ſequitur anteriorum extremitatum extrinſecus dentatarum diuaricatio. Ferrum latens his ſignis deprehenderis ea parte aſperitas quædam & inæqualitas, tactu exploratore animaduertitur: caro ibidem contuſa & liuens aut nigra videtur; grauitas, dolórque illic & in vulnere aſſiduus ab ægro percipitur. *Signa ferri hic vel illic latentis.*

Inſtrumentorum extrahendis ſagittarum & telorum ferramentis, quæ in vulnere, haſtili vacua relicta ſunt idoneorum, deformatio.

B

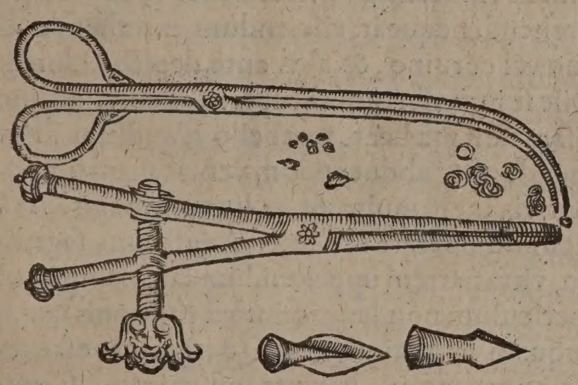

Hoc cochleæ quæ in cannulam eius inditur opera diducitur.

Hoc compreſſo manubrio diuaricatur.

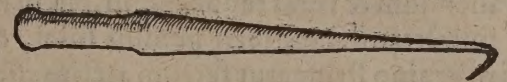
C

Forcipes cochleati cũ roſtro coruino. Illi quidem cochleæ opera diduci & cõtrahi ſolẽt, ad ſagittarum telorúmque ferramẽta abducenda, hoc verò loricarum orbiculi nexiles in corpus vnà cum telo impreſſi & relicti eximuntur.

Vncus extrahendis loricatum orbiculis nexilibus, & aliis peregrinis corporibus, quæ tanquam fibula & vnco ſubnecti, ſtringi & comprehendi poterunt extrahendis idoneus: cuius etiam in vulneribus ſclopeto illiſis vſus eſſe poterit.

D

Quòd ſi fortè ſeu ſagittæ ſeu lanceæ, ſeu cuiuſuis alterius teli ſulcatum multipliciter ferrum in parte aliqua corporis vt femore aut crure relictum hæſerit, cum haſtilis portione fruſtulatim ſeu aſſulatim abrupta, tum oportebit Chirurgum exciſoriis forcipibus haſtile ſupra fruſtra comprehenſum exſcindere, móxque forficibus dentatis ferrum extrahere, vt ſequenti figura patet.

A

B

Qua arte fractæ in vulnere ſagittæ ſint extrahendæ.

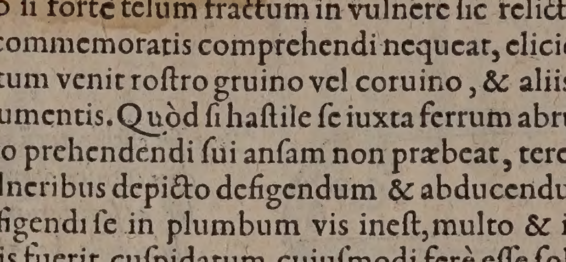
CAP. XIX.

QVOD ſi fortè telum fractum in vulnere ſic relictum fuerit, vt forcipibus commemoratis comprehendi nequeat, eliciendum, extrahendúmque tum venit roſtro gruino vel coruino, & aliis ante depictis idoneis inſtrumentis. Quòd ſi haſtile ſe iuxta ferrum abruperit, adeò vt gruino C roſtro prehendendi ſui anſam non præbeat, terebello glandium illice in ſclopetorum vulneribus depicto defigendum & abducendum veniet, nam ſi eiuſmodi terebello defigendi ſe in plumbum vis ineſt, multo & in lignum magis. At ſi ferrum multis ſulcis fuerit cuſpidatum, cuiuſmodi ferè eſſe ſolet, Anglicanis ſagittis tum ſi fieri poteſt, inſtrumento ad id apto, vltra partem impellendum eſt: nempe quà tendebat. Nam ſi quà venit retrahatur, periculum non leue imminet ruptionis laniatúſque vaſorum & neruorum ab ipſis tanquam hamatis ſulcis. Quare ſatius eſt è regione, quà nempe tendebat ferrum, ſectionem moliri; hácque ipſi exitum, ſi quidem compendio id fiat, aperire. Sic enim & tutius & facilius detergetur vulnus & conſolidabitur. Contra verò ſi quà tendit ferrum os aliquod oppoſitum habeat, vel multorum muſculorum & denſæ carnis obicem, vt contingit in femore, crure, & brachiis nonnunquam, tum non quà tendit compellendum ferrum eſt, ſed potius quà venit dilatato inſtrumentis idoneis vulnere, neruis & maioribus vaſis ex anatomes peritia vitatis, retrahendum & foràs reuocandum eſt. In eam igitur rem dilatato- D rium cauum in vulnus immittatur. Hoc ferri gemini ſulci, & tanquam hami comprehendãtur. Hinc roſtro gruino ſtringatur ferrum arctius, ſicque demum vna & eadem opera illa omnia extrahantur, vt ſequenti deformatione indicatur.

Quãdo quà tẽdebat ferrum extrahendum.

Quãdo quà venit ferrum extrahendum.

Dilatatorium parte interna cauum, cum roſtro gruino hamatum ferrum tenente.

Quid

A

Quid faciendum cùm sagitta in osse defixa relicta est. CAP. XX.

QVOD si telum in os depactum & defixum sic hæreat, vt vltra quà tendit impellendo eximi nequeat, neque alia via quàm quà venit extrahi possit, ante leui concussione commouendum est, si fortè tenacius hæreat, diligenti adhibita cautione ne rumpatur, & sui fragmentum in osse relinquat: tum rostro coruino aut aliquo ante descriptorum idoneo eximendum. *Cautio notanda.* Hinc sanguis exprimendus, eiúsque liberalior effluxus, pro virium tamen & partis conditione permittendus. Sic enim pars ipsa plethora & cacochymia leuabitur, minúsque inflammatione, putredine & aliis quæ in metu esse solent symptomatibus, tentabitur. *Cōmoda liberalioris hæmorrhagia in vulneribus.* Extractio telo, & primo, vt loquuntur, apparatu apposito, vulnus si quidem simplex fuerit qua arte simplicia vulnera debent, curabis. At si
B compositum fuerit, vt erit implicitarum affectionum conditio & modus, sic tractabis: certè dolori leniendo oleum catellorum ante descriptum valdè proderit. Reliqua denique symptomata ex regulis positis in tractatu vulnerum generali, & doctrina vulnerum sclopeto inflictorum, curabis.

De Vulneribus venenatis. CAP. XXI.

SI quando hæc sint venenata vulnera, à causa procatarctica id habent, nempe ab hostilibus sagittis perduellium & internecinorum hostium veneno delibutis. Hoc quando contigerit intelliges, tum ex doloris proprietate: si quidem ingens sit & punctorius, tanquam apum aculeis assiduè infestantibus, talis enim dolor à veneno, præsertim calido, cuiusmodi ferè sagittæ imbui solent, inuri solet: *Signa venenatorū vulnerum.* intelliges & ex carnis vulneratæ conditione:
C hæc enim tum pallet & liuescit cum quibusdam necroseos signis. Denique venenatis vulneribus, multa & maligna symptomata superueniunt, quæ in communem vulgarium vulnerum naturam non cadunt. Itaque statim post auulsa peregrina corpora, sacrificatu profundiore & frequenti vulnus in ambitu stringendum est: affigendæ cucurbitulæ cum magna flamma, quò maior fiat veneni foras attractio. *Remedia aduersus venena in vulneribus* In quam rem & suctus conueniet, ab eo facti homine, qui neque vlcera in ore & palato habeat, & olei tantillum ore contineat, ne suctum venenum ea parte adhærescat, & se applicet: denique phœnigmis, vesicatoriis & cauteriis foras euocandum, atque litu, cataplasmate, emplastris, omníque topicorum remediorum arte oppugnandum.

FINIS LIBRI DECIMI, DE VVLNERIBVS SCLOPO ILLISIS.

A

DE CONTVSIONIBVS ET Gangrænis.

B

LIBER VNDECIMVS.

Contusionum differentiæ.
CAP. I.

Lib. de artis constitut.

Sect. 2. lib. de fract.

Causæ sugillatorum & ecchymoseon.

Sect. 2. lib. de fract.

CONTVSIO, Galeni sententia est continui solutio in carne aut osse, quam rei grauis & obtusæ incursus fecerit, aut lapsus ab alto. Huiusmodi morbi symptoma Hippocrati dicitur Peliosis & Melasma, quasi nigrorem & liuorem dixeris: Latini Sugillatum dicũt. Eiusmodi sugillatorum seu liuorum varij sunt modi, pro vt sanguis nunc in corporis intima, nunc in extima effunditur. Effunditur in corpus sanguis, cùm quis, verbi gratia, ex alto cadit, cùm graui alicuius ponderis ruina oppressus fuerit, vt sæpè fossoribus sub cuniculis contingit, cùm tensum corpus vehementius extiterit vt à tortura, ab altiore & contentiore voce. Sed & elisa & sclopo in medium corpus impulsa glande sanguis è vasis in ventres effusus, sæpè per fecum & vrinæ vias redditur. Idem cõtingere potest à violentioribus & obtusis ictibus, vt duro stipite, claua, lapide, omnibúsque rebus quæ contundere & sanguinum è vasis, seu tensione, seu ruptione exprimere possunt. Qua etiam ex causa intimę partes contunduntur, aliàs cum vulnere, aliàs sine vulnere: adeò vt cute integra, & quod quidem appareat, illibata, sanguis se in musculorum spatia inania, atque inter cutem & musculos effundat. Quam affectionem veteres Ecchymosim nominauerunt: Hippocrates nomine sibi peculiari Nausiosim dixit, quòd in hoc affectu turgentes venæ quasi vomiturire, imo & reuera euomere quod superflui sanguinis ipsis inest, videantur. Ex his contusionum differentiis curandi petuntur indicationes, vt sequentibus patebit. C

De insignium & anormium contusionum cura vniuersali.
CAP. II. D

Ad sent. 62. sect. 3. lib. de articulis.

Oxicrati vires.

Potio resoluens & excernens sanguinis thrombos.

SANGVIS in corpus effusus, aspectabili aut inaspectabili vacuatione purgari debet. Aspectabilis quidem erit vacuatio quæ secta fiet vena, cucurbitulis, corniculis, scarificatu, sanguisugis & catharticis idoneis: modo continua & vehemens febris ægrum non habeat, inaspectabilis instituetur vacuatio, potionibus resoluentibus, & sudorificis, balneis & dieta tenui. De phlebotomia quidem aperta Galeni sententia est, quo loco iubet in casu ab alto, atque in genere ob percutiones in quibusuis corporis partibus illatas, venam secari, licet qui id patiuntur pleni habitu non sint: quod nisi vena incisa sanguis detrahatur, à concreto sanguine inflammationes oriantur, ex quibus mala proculdubio accidentia, consequantur. Misso sanguine oxicrati quatuor vnciæ in potũ exhibendæ: id enim substantiæ tenuitate sanguinis in ventre coagulationem impedit, vel in oxicrati locum sequentem substitues potionem. ℞. rad. gentianæ, ʒ iij. bulliant in oxicrato, in collatura dissolue rhei electi. ʒ j. fiat potio. Hæc remedia dissoluunt, & screatu, aut vomitu excludunt concretũ sanguinẽ, si quidẽ ventriculo aut pulmonibus

A pulmonibus contineatur, proderit mox ægrum pelle arietina, adhuc ab excoriato animali calente, myrrha, nasturtio & sale pulueratis conspersa inuoluere, lectóque valde coopertum tradere, vt illic copiosius sudet. Sequenti die detrahenda pellis, & inungendum corpus sequenti litu anodyno & resoluente.

Pellis arietina adhuc calens.

℞. vngenti de althæa. ℥ vj. olei lumbricorum, chamæ. aneth. an. ℥ ij. terebinthinæ venetæ ℥ iiij. farinæ, fœnugr. rosar. rubrarum puluerisatarum, pulueris myrtillorum an. ℥ j. fiat litus vt dictum est. Inde, sudorifica & thrombos sanguinis resoluens hæc exhibeatur potio. ℞. ligni guaiaci ℥ viij. radicis enulæ camp. consolidæ maioris, ireos florentiæ, polypod. querni, seminis coriandri, anisi an. ℥ ß. glycyr. ℥ ij. nepetæ, centaureæ, cariophill. cardui benedicti, verbenæ an. m. ß. aquæ fontanæ ℔. xij. omnia conquassata infundantur per spatium duodecim horarum, hincque bulliant lento igne ad consumptionem medietatis: vbi æger eiusmodi potionis selibram manè hauserit, sudet horæ spatio in lecto, idémque per septem vel octo dies factitet. Si contusionis ille casus tenui alicui homini contigerit, cui per rei familiaris angustias, tot sumptus B & apparatus facere non liceat, ante linteo mundo inuolutum in fimum modico fœno, aut stramine conspersum, mẽto tenus immergere expediet, ibique detinere quoad ipsi multus sudor manauerit. Id enim ego salubriter admodum in multis peregi. Potionandi insuper erunt ægri, syrupis quibus vis inest impediendæ sanguinis coagulationis & putredinis: cuiusmodi syrupus acetosus, de limonibus, de acetositate citri & alii ad vnciæ vnius pōdus exhibiti, & in aqua scabiosæ, aut cardui benedicti dissoluti. Exhiberi etiam statim à lapsu hic poterit potus, cui vis inest impediendi ne sanguis concrescat, & roborandi viscera.

Litus discutiens.

Sudorifica & dissoluẽs thrombosũ sanguinem potio.

Syrupi impedientes putredinẽ & thrombos.

℞. rhei electi in pollinem redacti ʒ j. aquæ rubiæ maioris, & plantag. an. ℥ j. theriacæ ʒ ß. syrupi de rosis siccis ℥ ß. fiat potus, exhibeatur manè per quatuor aut quinque dies. Eius loco parabitur potio ex spermatis ceti ʒ j. dissoluti in aqua buglossi vel alia simili, ex his quæ ante sunt commemoratæ, & semiuncia syrupi capilli veneris: præscriptis omnibus remediis si malum omnino non cedat, proderit per nouem dies, horis duabus vel tribus ante pastum qui sequitur puluerem ægro exhibere.

Potus eiusdẽ efficaciæ.

C ℞. rhei torrefacti, rad. rubiæ maioris, centaurij, gentianæ, aristolochiæ rotundæ an. ℥ ß. detur. ʒ j. cum syrupo acetoso & aqua cardui. Aiunt aquam ex iuglandibus adhuc virentibus in alembico extractam, sanguinis in thrombos concreti dissoluendi vim habere. Vti etiam licet balneis ex decocto radicis ireos, enulæ camp. oxalidis, fœniculi, altheæ, osmundæ regalis, consolidæ maioris, seminis fœnugr. foliorum saluiæ, maioranæ, florum chamam. meliloti, & similium. Nam tepido balneo vis inest cutis rarefaciendæ, thrombosi sanguinis resoluendi, lentorem humorum incidendi, acrium mitigandi, ab alto in superficiem corporis euocandi, & ductuum corporis relaxandorum: sic vt euictis rebellibus qualitatibus, materiæ facilis mox sequatur exclusio, per vomitum, aut expectoratum, si quidem in stomacho natet, aut pectore contineatur: per anum & vrinas, si inferioribus in partibus lateat: per sudores & transpiratum, si in cutem sparsa sit. Itaque peripneumonicis & pleuriticis salubriter etiam administrantur balnea Hippocratis sententia, si modo tum administrentur, cùm iam febris incipit mitescere: sic enim dolorem sedant, suppuratum promouent, D & expuratum per expectoratum accelerant. Cæterùm nisi præmissis vniuersalibus remediis phlebotomia & catharsi, nolumus ægrum in balneum descendere: alioqui enim non leue periculum imminet, ne balnei tempore, fusis humoribus, fluxio noua in partes affectas procumbat. Quare nefas tibi esse puta, horum aut similium remediorum, quidquam tentare, inconsulto Medico.

Puluis aduersũ thrõbos & putredinem.

Aqua iuglandium stillat. tia.

Balnea.

Lib. 3. de victu acu. & lib. 3. de morb.

Qua arte tractandæ sint contusiones cum vulnere coniunctæ.

CAP. III.

OMNIS magna contusio sanguinis primo quoque tempore detractionem aut purgationem, aut vtrumque flagitat: idque tum ad euacuationem, tum ad reuulsionem. Sic enim Hippocrates in calcis contusione vomitoriam exhibet purgationem, eodem quo quis calcem sibi fregit die, aut ad summum postero. Deinde si contusio vulnus habeat adiunctum, intercipienda ab initio fluxio est vnguento ex bolo armeno, albuminibus

Sect. 2. lib. fract.

ouorum, rosaceo myrtino, puluere rosarum rubrarum, aluminis & mastiches. Secundo apparatu, apponetur digestiuum ex vitello oui, oleo violaceo & terebinthina. Partibus vicinis ad promouendam suppurationem sequens admouebitur cataplasma. A

Cataplasma pepticũ.

℞. rad. altheæ & lilior. an. ℥ iiij. fol malu. violar. senecionis an. m. ß. coquantur complete, & passentur per setaceum addendo butyri recentis & olei viol. an. ℥ ij. farinæ volatilis quantum sufficit, fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidæ. Quanquam in vsu cataplasmatum vide ne mediocritatis limites excedas: horum enim immoderatior, vel importunus vsus, vulnera facit phegmonosa, sordida & putria. Ergo suppuratione facta detergendum vulnus, carne implendum, & cicatrice obducendum, nisi fortè caro contusa vehemẽtius laniata fuerit, adeò vt eam calor natiuus deseruerit: tum enim amputanda est. At si spes aliqua affulgeat agglutinationis, fuetur, cæteraque fient quæ ars præscribit. Cæterùm punctus acu ducta non adeò frequentes erunt, ac si simplex esset vulnus sine contusione: talia enim vulnera facilè inflammantur, & intumescunt, quæ causa esset, cur vel fili abruptio, vel carnis, cutisque dilaceratio consequeretur. B

Cautio notanda.

Cõtusa vulnera qualiter suenda.

De his quæ sine vulnere sunt contusionibus. CAP. IIII.

Phlebotomia.

SI integra illæsáque, quod quidem cerni queat, cute subiecta caro contusa sit, sanguísque sub cutem effusus ecchymosim fecerit, ex artis regulis regendus est æger, quousque maligna quæ superuenire solent accidentia, non iam in metu sint. Ergo ab initio detrahetur sanguis ex parte opposita, tum ad euacuationem, tum ad reuulsionem. Contusa pars scarificabitur æqualibus scarificationibus. Hinc cucurbitulæ seu cornicula affigentur, tum ad vacuandum sanguinem qui tumorem, tensionémque in parte excitat, tum ad calorem partis, vt loquuntur flabellandum & ventilandum, ne res in abscessum abeat. Nec interim omittenda alui subductio est. Topica primum adstringentia, paulo super partem contusam apponi debebunt, vt constringantur, ac quasi obserentur venæ & arteriæ, sicque fluxio intercipiatur: tum etiam vt pars ipsa roboretur eiusmodi remedij hæc erit forma. C

Scarificatus cum cucurbitulis.

Adstringẽtia quid valeant in cõtusione.

Post adstringentia sequi debent digerentia.

℞. albumina ouorum nu. iij. olei myrtini & rosacei an. ℥ j. boli armeni & sanguinis draconis. an. ℥ ß. nucum cupressi, gallarum, pulueris aluminis vsti. an. ʒ ij. incorporentur omnia addendo aceti parum, fiat medicamentum: hinc resolutio procurabitur fotu, cataplasmate, & emplastris digerentibus.

Quibus artibus contusa pars gangrenæ imminentis metu & periculis explicari possit. CAP. V.

Sect. 2. lib. de fract.

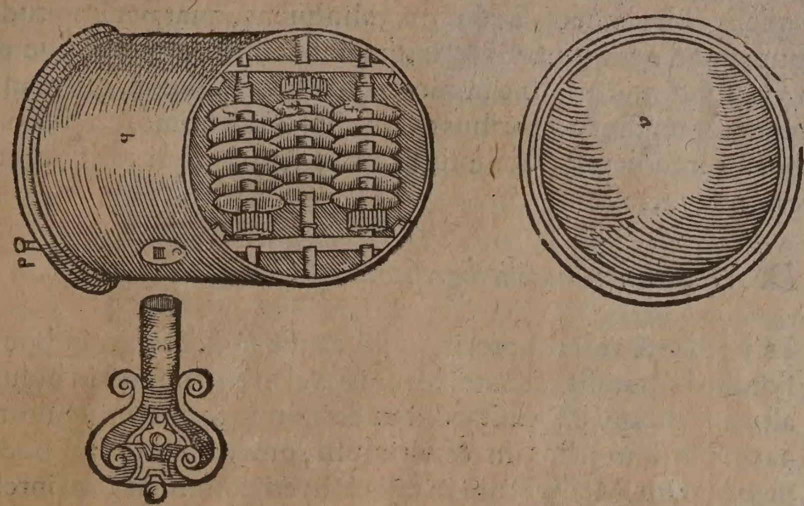
Causa gangrenæ.

Scarificatoris vsus.

INGENTES contusiones vel hoc nomine periculosæ existunt, quod ad eas nonnunquam gangrena & necrosis sequantur, quod Hippocrates contingere tum docet cum pars affecta valdè induruit & liuida est. Cùm igitur pars liuet, aut denigratur, natiuúsque ipsius calor, propter concreti ad ipsam sanguinis affluxum, propè extinctus est, in primis ad leuandam eo onere partem cucurbitulæ, vel cornicula affigi debebunt parti ipsi, ante nouacula vel scalpro aut scalpello scarificatæ, aut instrumento cui scarificator nomen est hic depicto, in quo decem & octo rotulæ nouaculæ instar excisoriæ positæ sunt, sub nota literæ. F. F. F. quæ suis manuclis sub nota. C. & D. contenduntur & remittuntur. Hoc instrumentum ideo probatur, quia ad celeritatem facit operationis & leuitatem: nã octodecim incisiones pari cum vnica quæ nouacula fieret absoluuntur tempore. D

Scarificator.

A *Scarificator.*

B

A. *Operculum oftendit.*
B. *Thecam.*

Tum forti aceto pars fouenda eft in quo radices raphani vel ferpenturiæ maioris, Ari, aut figilli Salomonis, auri pigmentum & fimilia incoxerint: eiufmodi enim acria potenter calefaciunt, refoluunt, & ab imo corpore in cutem attrahunt fanguinem concretum, qui fuo in partem affectam influxu, fpiritui vitali, ipfius integritatis conferuatori, ad eam aditum prohibet. Imò & partis eiufdem natiuum calorem extinguit, bis tamen nifi admodum cautè non eft vtendum, ne fic, non eum modo fanguinem qui extra vafa effufus eft attrahamus, fed & eum qui vafis continetur exhauriamus. Nec prætereа eorum vfus effe debet, nifi cùm iam conftiterit fluxio, exiguis con-
C tufionibus (quas Galenus, partis liuentis mollitie æftimat) difcutiendis cera virginalis cum cumino, cariophyllis, radice figilli beatæ Mariæ (cui mirifica vis ineft omnium ecchymofeon & fugillatorum diffipandorum) liquata fufficiet: eodem confilio apponi poteft abfinthium leuiter tritum, in patella candente extinctum, & pauco vino albo afperfum. Frigitur etiam abfinthium in patella cum oleo chamæm. furfure, puluere cariophyllorum, & nucis mofchatæ, addita fub finem pauca aqua vitæ, mox totum id linteis intextum, calénfque parti apponitur. Quod fequitur emplaftrum potenter concretum fanguinem difcutit. ℞. picis nigræ. ℥ ij. gummi elemi. ℥ j. ß. ftyracis liquidæ & Terebinthinæ communis. an. ℥ ß. pulueris fulphuris viui ℥ j. liquefaciant fimul, fiat emplaftrum, extendatur fuper alutam.

Fotus difcutiens & in cutem euocans.

In fection. 2. lib. de fract.

Emplaftrũ digerens.

De miro fymptomatis genere, quod coftarum contufionibus fuperuenit.
CAP. VI.

D VALIDO nonnunquam attritu cõtufa caro mucofa euadit, & turgidula carnium vitulinarum inftar, quæ in lanienis vento infpirato inflatæ turgent, cute integra manente. Id vifitur & contigit maximè in ea quæ circa coftas exiftit carne: hæc enim aut ictu, aut cafu, aut renitentia, aut aliqua alia caufa huiufmodi contufa cùm fuerit, fi manu comprimatur, aër quidam flatulentus inde exprimitur, cum tenui quodam qui obauditur fibilo: manétque impreffum appreſſorum digitorum veftigium, tanquam in œdematibus. Illi fymptomati, nifi opportunè prouifum fuerit, in illo quod natura ab offibus abfcedens relinquit interftitio, purulenta quædam colligitur fanies, quæ non raro coftæ facit fyderationem. Remedium erit fi ftatim mucofus tumor comprimatur, & fafciis arctiffimè conftringatur, fic tamen vt refpirationis libertas maneat, vbi malum coftas & thoracis partes inuaferit. Inde parti apponetur emplaftrum ex oxicroceo vel diachylone ireato, cum emplaftro de meliloto: admouebuntur & fotus digerentes. Eiufmodi tumoris caufa, eft mucofa quædam pituita: cùm natura ita imbecillis eft, vt benè conficere alimentum

Hipp. fect. 3 lib de art. fent. 58. & 65.

Remedia ad mucofũ & flatu: ẽ ũ coftarum tumorem.

Caufa.

& parti ipſi aſſimilare nequeat: ſed quaſi ſemicoctum quid relinquat. Non ſecus A quàm, coniunctiua oculi tunica, contuſione ſic nonnunquam attollitur & intumeſcit, vt oculi quaſi orbita exiliat, ſordes eas relinquens, quas per lippitudines, lippis fundi intuemur: quod oculorum vis & natura imbecillior euaſerit, ſiue propriæ intemperaturæ vitio, ſiue multitudine humoris qui illuc confluxit, quemadmodum in his quæ præter naturam ſunt tumoribus euenit. Nam ab humore aquoſo & pituitoſo caloris imbecilli interuentu, facilè ſuſcitantur flatus, qui reliquo humori permixti tumorem altius attollunt.

Lippitudinis ratio.

De Mumia non inutilis digreßio. CAP. VII.

Mumia tritum in contuſionibus remedium.

MIRVM fortè videri poterit, quid cauſæ ſit, cur ego in hoc de contuſionibus curandis tractatu, Mumiæ, vel in potum, vel in bolum, lapſis ab alto aut alioqui contuſis exhibendæ non meminerim, cùm tamen vulgare id ſit, imo primum & vltimum, omnium ferè qui hodie medicinam faciunt, Medicorum in tali caſu remedium. At cùm intelligerem & B à magiſtris Medicis didiciſſem, in vſurpandis remediis indicationem ſemper ab eo quod morbo contrarium eſt ſumendã eſſe, quî potuiſſem ego, quî poteſt aliuſquiſquã iure in hac morbi ſpecie mumiam exhibere, cùm quid mumia ſit, quæ ſit eius natura aut eſſentia nondum conſtare potuerit. Adeò vt ipſi ne inſit proprietas quædam contuſionum naturæ & effectis contraria, certo diiudicari nequeat? Id quo modo habeat, placet nunc paulo fuſius exponere, nec qui mumiam præſcribunt Medici, nec qui ipſam ſcriptis celebrarũt authores, nec qui ipſam proſtituũt pharmacopolæ, certi quidquam habeãt quod de ipſa ſtatuant. Nam ſi veteres Serapionem & Auicennam, ſi recentiores Belonium, Mathiolum, & Theuetum legeris, diſſentientes planè opiniones comperueris. Interroga mercatores qui eam aduehunt, interroga pharmacopolas qui eam à mercatoribus emptam nobis exhibent, planè diuerſos, diuerſa de mumia loqui audies: vt in tanta opinionum varietate nihil occurrat quod certum ſit & exploratum. Serapion quidem & Auicenna non aliam eſſe mumiam putarunt à piſ- C ſaſphaltho: eſt autem piſſaſphaltum ſpumæ cuiuſdam ſpecies è mari vel aquis marinis promanans: ciuſmodi ſpuma quandiu aquæ innatat, mollis eſt & tanquam liqueſcẽs: at tempeſtatum vi & æſtu in littora impulſa, atque in ſcopulorũ ſalebris reſtitans coit, & cõcreſcit in aliquid durius quàm ſit pix reſiccata, vt ait Dioſcorides. Belonius Mumiam ait Ægypto tantum & Græciæ notam eſſe. Alij carnem eſſe humanam ſcribunt detractam cadaueribus hominum mortuorum, & obrutorum ſub deſertæ Arabiæ arenis: qua in regione ventorum vi & turbinibus arena tantæ mole ſurſum attolli dicuntur, vt viatores fortè obuios obruant & ſuffocent, has carnes arena & vento ſiccatas, Mumiam eſſe. Matiolus tritam & vulgatem magis opinionem ſequutus, ſcribit Mumiam, nihil eſſe aliud quàm cadauerum aromatibus conditorum fluentẽ liquorem, qui reſiccatus concreuerit. Quod vt intelligatur ſciendum olim ab omni antiquitatis memoria, Ægyptios ſepeliendorum cadauerũ humanorum fuiſſe ſtudioſiſſimos: non eo conſilio vt viuentibus in remedia poſtea venirent, tantum enim & tam horrendum nefas ne ſuſpicati quidem ſunt. Sed vel quòd animos reſurrectionis vni- D uerſalis opinione delibutos haberent: vel vt in his tanquam monimentis haberent aliquid quo defunctos amicos pia & ſempiterna colerent memoria. Non valdè ab hac opinione abhorrens Theuetus, ſcribit veram Mumiam detrahi ex monumentis & lapideis vrnis ſeu capſis defunctorum in Ægypto, quarum rimæ tanta eſſent diligentia obſeratæ, & lutatæ, incluſa verò corpora tanta arte nobilibus ad æternitatem aromatibus condita, vt quæ ipſis ſtatim mortuis obuolutæ eſſent linteæ ſtolæ, eæ integræ hodie adhuc viſantur: ipſa autem corpora adeo florida, vt vix tridui eſſe cadauera iudicentur. Et tamen in illis cauernis & ſpecubus ſubterraneis, è quibus illæ reconditæ eruuntur vrnæ, nonnulla occurrere duorum millium annorum cadauera. Hæc ipſa vel horum defecta membra Venetias ex Syria & Ægypto deportantur: & inde in vniuerſum Chriſtianum orbem differuntur. Cæterùm pro varia hominum conditione varia eſt aromatum quibus farciũtur cõditura. Nobilium enim cadauera, myrrha, aloë, croco & aliis pretioſis aromatibus condiuntur. At plebeiorum hominum, quorum tenuitas & rei familiaris anguſtia, tantos ſumptus ferre nequit, ex aſphalto aut piſſaſphalto.

Cur mumiæ author non meminerit inter remedia.

Quid mumia ſit ignoratur.

Arabũ de mumia opinio.

Lib. 4. cap. 84.

Alia opinio de mumia quid ſit.

Alia opinio.

Varia cadauerum conditura.

A aut pissasphalto. Huius vltimæ speciei & conditionis vniuersam esse Mumiam, quæ
in nostras has regiones importatur, Mathiolus ait. Nunquam enim passuros prouin-
ciæ Magnates & principes viros, sepulturæ religiosis sacris tanta pietate addictos, a-
micorum & cognatorum suorum cadauera huc, ad turpem quæstum, & horrendum
ministerium aduehi, vt ad finem huius operis fusius docetur. Quæ res quosdam ali-
quando ex nostratibus pharmacopolis mouit, homines insigniter audaces, & lucri a-
uidos, vt suspendiosorum cadauera de nocte raperent, & sale atque aromatibus con-
dita, furno exsiccarent, vt hoc mangonio interpollata pro vera Mumia venderent. Sic
igitur & stultè & crudeliter cogimur vel vilissimæ Ægyptiorum plebeculæ, vel suspẽ-
diosorum dissectas & putrentes cadauerum portiones deuorare, quasi lapsi ab alto ho
mines ac contusi ab orco eripiendi ars non esset alia, quàm si hominem horrenda pla-
nè insitione, in sua id est humana viscera conderet. Et tamen si illi pharmaco vis quæ-
dam inesset ad id quod expetunt, esset fortasse quod aliquam excusationem suæ illi
plusquàm barbaræ inhumanitati prætexere possent. At sic se res habet, vt pessimum
B hoc pharmaci genus, nõmodò nihil ægris, in eo cui comparatum est casu, præsidij aut
adiumenti adferat, quemadmodum centiés expertus sum, & quemadmodum The-
uetus expertum se in seipso testatur, cùm in Ægypto vnde aduehitur, eius aliquantu-
lum Medici cuiusdam Iudæi consilio sumpsisset: sed multa præterea molesta sympto-
mata inferat, vt cardialgiam, ventriculi tumultum, conturbationem, vomitum, oris
fœtorem. Quibus ego rationibus persuasus, nonmodò eius pharmaci nihil ægris præ-
scribere soleo, sed etiã in conciliis ne præscribatur magnoperè contendo. Longè est sa
tius ex Gal. sententia in methodo, oxicratũ haurire, quod sua frigiditate fluentẽ san-
guinem cohibet, tenuitate autem concreti sanguinis thrombos dissoluit & discutit.
Multas ego Doctorum Medicorum à quibus hanc de Mumia historiam didisci, &
huic meo operi inserendam putaui, rationes, è media philosophia petitas, quibus hu-
ius aut illius Mumiæ nullum posse ad contusiones & sanguinem fluentem aut throm-
bosum esse vsum demonstrabant, lubens omitto: quòd eas huic operi inserere non
magnopere Chirurgorum interesse arbitror. Quare de combustionibus nunc aggre-
C di dicere satius esse duco.

Qualis sit mumia quæ huc aduehitur.

Ad contusiones nullius est efficaciæ mumia.

Quorũ malorum accessionem faciat mumia

Oxicrati efficacia in cõtusionibus.

De Combustionibus, & earum differentiis.
CAP. VIII.

COMBVSTIONES omnes seu à pyrio puluere incenso, seu à feruente o-
leo, aqua, metallo, aut aliis quibusuis rebus fiant, sola inter se magnitu-
dine differunt. Hæ primo quoque tempore dolorem parti inferunt, &
calorem præter naturam imprimunt. Qui ignis naturam redolens im-
pressionem illam relinquit, quam Græci Empyreuma nominant, im-
pressionis illius magis minúsve expressa cernuntur vestigia, pro rei comburentis effi-
cacia suscipientis, seu patientis partis conditione; & in eadem mora. Si superficiaria
fit cõbustio in pustulas & vesiculas cutis exurgit, nisi maturè fuerit prouisum. Si ima
& profundior extiterit, eschara seu crusta inducitur, ambusta carne, vi ignis in crusta-
D ceam illam duritiem abeunte. Ignis in quamcunque partem inciderit vis adurens, in-
temperiem in ipsa relinquit calidam, cutem condensat, contrahit & inspissat, vnde
dolor: à dolore humorum ex partibus vicinis & remotis attractio. Humores illi in a-
quosos & serosos humores mox versi, dum exitum quærunt sibi ab inspissata cute ig-
nis actione præclusum, ipsam altius attollũt, & vesicas quas cernimus excitant. Hinc
variæ indicationes ducuntur, vnde remediorum ad ambusta varietas. Alia enim em-
pyreuma, id est impressum igniti caloris in parte vestigium delent, atque dolorem de-
mulcent: alia vesicularum generationem intercipiunt: alia vlceri curando dicata sunt
procurato escharæ ante omnia lapsu, detergendo, carnem & cicatricem inducendo.
Tollendo dolori, & ignito calori comparata remedia duorum sunt generum: alia e-
nim vi refrigerante id faciunt, qua nempe calorem præter naturam extinguunt, san-
guinémque & humores qui in partem vi caloris & doloris influebãt, reprimunt. Alia
viribus contrariis prædita, calida sunt & attrahentia: quæ nempe cutem relaxando, &
poros reserando resoluunt, & dissipant serosos humores, qui pustulis ortum & mate-
riam præbent, sicque per accidens dolorem & ardorem sedant. Refrigerantia sunt, vt

Cõbustionis ratio & symptomata.

Vesicularũ à combustione causa.

Remediorũ varietas ad tollendam intemperiẽ & dolorẽ demulcendum.

aqua simplex,aqua plantaginis,solani,hyosciami,cicutæ: ſucci herbarum refrigerantium,vt portulacæ, lactucæ, plantaginis, aizoi, papaueris, mandragoræ,& similium. Ex his alia componi poterunt,cuiuſmodi ſunt prædicti ſucci cum ouorum albumine agitati: lutum viarum tritarum in forti aceto diſſolutum: alumen rochæ in aqua eliquatum,cum oui albuminibus agitatis:atramẽtum ſcriptorium cum aceto & caphuræ tantillo mixtum:vnguentum nutritum, itémque populeum recenter parata. Hæc & ſimilia ſubinde renouabuntur, per initia præſertim, quouſque calor & dolor euanuerint.Cæterùm eadem illa remedia tepida ſunt applicanda: nam ſi actu frigida apponerentur dolorem excitarent,adeóque fluxionem: adde quòd eorum vires in partem ipſam ſubire & peruadere non poſſent,& de potentia in actum educi:profectò ſic appoſita dolorem ſedant, inflammationémque & veſicarum exortum prohibent. A

Putat Matiolus quòd alumen rochæ dicimᵘ eſſe Plinij alumen album.

De medicamentis calidis & attrahentibus ad ambuſta.
CAP. IX.

INTER calida & attrahentia, quæ rarefaciendo & foràs attrahendo,atque diſſoluendo,dolorem & ardorem ambuſtorum leniũt, primum obtinet locum ignis,cùm aduſtio leuicula fuerit.Sciunt enim & experiuntur plebeij homines,ambuſtæ leuiter partis ardorem vaneſcere,& dolorem leuari,ſi partem ipſam ardentis candelæ,vel accenſarum prunarum ardori aliquandiu admouerint, attractionem enim facit ſimilitudo. Itaque ignis extrinſecus intrinſecum & inuſtum à ſe parti ignem dum foràs euocat, mali quod intulerat & creauerat alexiteriũ eſt.Paratu etiam facile & expertum remedium eſt, ſi quis ſtatim à combuſtione cæpas crudas,& cum ſale intritas dolenti parti apponat. Notãdum tamen quòd remedio huic locus non eſt,ſi iam in vlcus abierit malum:dolorem enim exacerbaret,& inflammationem augeret:at cute adhuc integra ac non excoriata,ſi apponatur,nihil tale facit,ſed puſtularũ & veſicularum exortum prohibet. Eam ob cauſam hoc etiam remedij genere vtitur Hippocrates in eſcharæ lapſu procurando. Si quis eius remedij vſum ex principio Medico, quò contraria contrariis curari dicuntur, refellere contendat, atque ideò cæpas Galeni authoritate in quarto gradu calidas ad ambuſta non eſſe vtiles aſſeueret, is intelligat poteſtate quidem cæpas eſſe calidas,at actu humidas:itaque tẽperie calida rarefacere,humiditate autem actiua remollire cutem: quò fit vt attrahant & foràs euocent, diſſipéntque inuſtum calorem, ſicque puſtularum generationem intercipiant. Denique ignis,vt initiò notauimus, igni remedio eſt.Nec verò Galeni ſententia, morbi ſemper contrariis ſanantur,ſed aliquando ſimilibus:etſi omnis ſanitas à contrario ſit,contrarij nomine latius & laxius ſumpto,ita enim & phlegmone ſæpè curatur reſoluentibus medicamentis,quæ nempe vacuata phlegmones materia,ipſam phlegmonem ſanant. Ergo ambuſtis partibus nondum quidem exulceratis aut excoriatis,eſt vtilis cæparum vſus. Sunt verò & alia pleraque remedia veſicularum generationi prohibendæ vtilia,cuiuſmodi eſt fimus equinus recens,in oleo nucum aut roſaceo defrictus,& parti impoſitus. Item ſambuci aut ebuli folia in oleo nucum cocta,& addito pauco ſale intrita. Item calx extincta in puluerem redacta,& cum vnguẽto roſaceo incorporata. Item iari & ſaluiæ folia cum pauco ſale contrita. Prodeſt etiam ad ambuſta fabrile glutinum, in aqua ex vaſe duplici liquatum,& penna parti ambuſtæ oblitum. Item craſſior vernix, quo politores, ſeu enſium fabri vtuntur.Cæterùm ſi dolor acerbius vrgeat,ter quatérve in die ac nocte,hæc erunt renouanda remedia, quò illa demulceatur doloris acerbitas. Quòd ſi his remediis impedire non poſſimus puſtularum generationem, primùm atque ſubortæ erunt excidendæ venient,quòd humor cõcluſus exitu prohibitus, acrimoniam acquirit quæ carnem ſubiectam arrodit,vnde emergunt vlcera caua:ſic cauſarũ multiplicatione,& materiæ incremento,augetur inflammatio,nõ per nouem modò dies, vt vulgus dictitat,ſed per longè plures: nonnunquam etiam per pauciores, ſi corpus neque cacochymum,neque plethoricum extiterit, & dolori atque ardori maturè opportunis remediis occurſum fuerit. Cùm combuſtio tanta fuerit,vt eſcharam induxerit, eius lapſus eſt procurandus remollientium, & humectantium medicamentorum vſu, vt axungiarum, oleorum,butyri cum pauco baſilicone, vel vnguenti ſequentis. B C D

Ignis quî dolorem ab ambuſtione ſedare poſſit

Cæpa tritæ ad combuſtiones valent & quî

Lib. 5.ſimp.

Quoties in die curandi ambuſti.

Ad prorũptas veſiculas remedia

Ad eſcharam remedia.

℞.muca-

A ℞.mucagin. pſilij,& cydon.an. ℥ iiij. gummi trag. ℥ ij.extrahantur cum aqua parietariæ, olei lilior.℥ ij.ß.ceræ nouæ quantum ſufficit,fiat vnguentum molle. Vlceribus atque excoriationibus remedia conuenientia apponētur: quæ nempe nullam habent acrimoniam,cuiuſmodi eſt vnguentum album Rhaſis caphuratum, deſiccatiuũ rubrum,vnguentum roſatum ſine aceto cōcinnatum, vel nutritum hoc qui ſequitur modo deſcriptum.

℞.lithargyr.auri ℥ iiij.olei roſ.℥ iij.olei de papaue.℥ ij.ß.vnguent.populeon.℥ iiij. caphuræ ʒ j.fiat vnguentum in mortario plumbeo ſecundum artem. Vel oleum ouorum in mortario plumbeo agitato. Itémque calcem viuam nouies lotam,& cum vnguento roſaceo,vel butyro recenti, ſaliſque experte,& aliquot ouorum vitellis induratis mixtam. Vel, *Nutriti vnguenti deſcriptio.* *Oleum ouorum.*

℞.but.recen.ſine ſale vſtulati & colati ℥ vj.vitellos ouo.iiij.ceru.lotæ in aqua plã. vel roſ.℥ ß.tuth.ſimiliter lotæ ʒ iij.plumbi vſti & loti ʒ ij. miſceantur omnia ſimul,fiat linimentum vt decet. Vel,

B ℞.cortic.ſambuc.virid.& olei roſ.an.℔ j.bulliant ſimul lento igne,poſtea colentur,& adde olei ouor.℥ iiij. pulue. ceruſ.& tuth.præparatæ an.℥ j. ceræ albæ quantum ſufficit,fiat vnguentum molle ſecundum artem. Cæterùm ſiccantium remediorum quantitas ſemper augeatur,vel minuatur,prout vlceris conditio poſtulare videbitur. Dolori demulcendo ſequentia conueniunt, nempe mucagines ſeminis lini, pſilij & cydon.extractæ in aqua roſ.vel communi,& pauca caphura addita:ac ne citius quàm par eſt reſiccetur id remedium,addendum eſt oleum roſaceum. Ouorum etiam vitelli ſex vel quinque cum mucilaginibus ſeminis lini,pſilij & cydoniorũ mixti & ſæpius renouati dolori ſedando valdè conferunt. Quæ ægris miniſtrãt in noſocomio Pariſienſi mulierculæ ad ambuſta hoc fœliciter vtuntur remedio. *Anodyna.*

℞.lard.conſciſi ℔ j.liquefiat in aqua roſarum, deinde coletur per rarum linteum & frigidum:lauetur quater cum aqua hyoſciami,vel alterius generis eiuſdem, deinde illi incorporentur vitelli ouorum recentium,nu.viij.fiat vnguẽtum.Si acris eſt dolor vt in hoc vlcerum genere eſſe ſolet, byſſina tela velanda erunt vlcera, ne cùm deter- *Remedium ad ambuſta tritum in noſocomio Pariſienſi.*

C gentur,aſperiore lintei cōſiſtentia irritentur. Sic enim per byſſi raritatem liber saniei exitus,& medicamentis ingreſſus atque contactus extiterit. Cauendum etiam cùm ambuſtæ fuerint palpebræ,labra,digitorum latera, iugula, axillæ,poplites, cubiti flexus,ne ſibi inuicem nullius rei interuentu committantur,alioqui tandem mutuo cōtactu ſibi adhærebunt & agglutinabuntur. Itaque illi rei prouidebitur, apta membri collocatione ex lintei mollis interiectione. Adnotandum verò venit, quòd profundiores combuſtiones,quæq; denſiorem eſcharam faciunt, ſuperficiariis minus dolorificæ ſunt.Cuius rei veritas,eorum exemplo intelligitur,qui ſectis artubus candente ferro inuruntur,nam mox à combuſtione exiguum dolorem ſentiunt. Ingẽs enim illa combuſtio,ſenſum adimit,ſenſorij vehementia, ſentientibus partibus ſenſum adimente: quemadmodum ſuprà cùm de neruorum vulneribus & doloribus ageremus, notatum à nobis eſt. Eiuſmodi eſchararum lapſus procurabitur profundiore ſcarificatu qui ad viuum vſque penetret: vt ſic perſpiratu liberiore ſubiecti & concluſi humores gaudeant,ſitque remollientibus medicamentis patentior ingreſſus, vt perfun- *Cur profunda combuſtiones ſuperficiariis minus dolorificæ.* *Ad quam eſcharam neceſſarius ſcarificatus*

D dere poſſint eſcharam,atque ſic emollire vt tandem decidat. Reliquum curationis detergentibus medicamentis & ſarcoticis perficietur,additis ſupradictis vnguẽtis, puluiſculis metallicis,cùm præſens neceſſitas videbitur poſtulare. Qua verò quantitate miſceri ſingula hæc debeant, dici nequit, propter eam quæ in corporum temperie & conſiſtentia eſt varietatem,morborúmque contumaciam aut facilitatem. A combuſtione,cicatrix ferè aſpera hiulcula & fœda viſu relinqui ſolet. Itaque illa qua arte cōplanari & molliri debeat,dicetur tractatu de Peſte. Non eſt verò hoc loco omittendũ, quòd puluis pyrius igneſcens, ſæpè in carnem penetrat, haud vlcerata vel excoriata cute:itaque tenuitate ſua ſic in carnes ſe inſinuat,& penitus infigit,vt nullis remediis, non phœnigmis,non veſicatoriis,non ſcarificatu, nō cucurbitulis aut corniculis eximi,& inde elici queat:adeò vt ſemper impreſſa eius maneãt veſtigia:haud aliter quàm barbaris ſeruis inuſta ſemel ſtygmata,nulla poſtea arte deleri & obliterari poſſunt. *Inuſta carni à pyrio puluere ſtigmata indelebilia ſunt.*

De Gangræna & Necrosi. CAP. X. A

MVLTA quidem vulneribus & continui solutionibus maligna superueniunt symptomata, vel Chirurgi inscitia, aut negligentia, vel ægri aut assidentium errore, vel morbi malignitate & vehementia: at nullum maius gangręna superuenire potest, vt à quo parti & sæpè toti corpori necrosis & mors immineat. Quare de Gangręna visum est hoc loco scribere, posita primò definitione, deinde causis, signis, prognosi, ac deniq; curandi ratione instituta. Est igitur Gangręna dispositio quædam & via ad necrosim, partis quam obsederit paulatim & sensim emorientis. Nam necrosis vbi perfecta fuerit, Sphacelus Græcis dicitur, Latinis Syderatio, nostratibus Ignis sancti Antonij, vel Marcelli.

Gal. 2. ad glauc.

De Gangrænæ causis generalibus & particularibus. CAP. XI. B

Causa generalis gangrænæ.

GANGRÆNÆ causa maximè omnium generalis est, cùm propter dissolutam quatuor primarum qualitatum harmoniam & contemperationem, inepta redditur pars excipiendis facultatibus, spiritibus naturalibus, vitalibus, & animalibus quibus nutritur, viuit & sentit, atque mouetur. Horum enim tanquam lumine pars quouis ex casu orbata languet, móxque emoritur. At causæ particulares multæ existunt: hæ igitur vel primitiuæ sunt, vel antecedentes. Primitiuæ seu externæ sunt combustiones illatæ à rebus actu vel potentia ignitis: actu quidem vt ab igne, oleo, aut aqua feruentibus, pyrio puluere ignescente & similibus. Potentia verò à medicamentis acribus, vt sublimato calcantho, cauteriis potentialibus & aliis eiusmodi: hæc enim omnia inflammationem ingentem in parte excitāt. Perfrigerationes verò inuehere potest aër ambiens, simúlque & gangrenam: quę causa est cur Hippocrates lib. de Aëribus, magnas cerebri perfrigerationes Sphacelismos nominet. Incauta ergo & importuna frigidorum & narcoticorum remediorum applicatio, fractura, luxatio, insignis cōtusio, arctior ligatura bestiarum præcipuè venenatarum morsus, neruorum aut tendinum punctura, neruosarum partium & articulorum vulnera, in corporibus præsertim plethoricis & cacochymis, vulnera ingentia, quibus vasa vitam deferentia maxima parte excisa sunt, vnde Aneurisma, aliæ denique multæ causæ quæ illam quam initio diximus quatuor primarum qualitatum harmoniam perturbant, Gangrenam inferre possunt. C

Causæ speciales externæ.

Frigus gangrænam inuehit.

De causis Gangrænæ antecedentibus. CAP. XII.

Qui fluxiones gangrænam accersunt.

CAVSÆ verò gangrenæ antecedentes, seu internæ & corporeæ, sunt copiosæ & affatim factæ humorum calidorum, frigidorúmve in partem aliquam defluxiones. Nam humorum tantæ copiæ sustinendæ aut regēdæ, cùm sit impar partis facultas, fit vt calor ipsi insitus transpirationis defectu suffocetur, aut extinguatur. Arteriæ enim hinc adeò in angustū concluduntur, vt motus suos contractionis & dilatationis, quibus calor natiuus fouetur & temperatur, obire nequeāt. Tum verò præsertim insanabilis gangrena est, cùm humorum influxus ossa primùm imbuerit, & ab ossibus inflammatio initium habuerit. Siquidem Galeni sententia, omnia quæ in carnem, eadem quoque in ossa cadant affectionum genera. Nec modò phlegmone seu inflammatio, sed & caries & corruptio sæpè ossa primùm inuadit, & ab ossibus initium ducit: sic enim multos elephanticos & lue venerea infectos cute ac carnibus integros pulchrósque videas, quorum tamen ossa carie exesa ac pertusa, insigni etiam sæpè cum propriæ substantiæ iactura conspiciuntur. Id mali genus fit à materia venenata, cuius qualitatem occultam vix alio quàm veneni intus geniti nomine possumus exprimere. Sed sæpè carne vlcere maligno & antiquo obsessa, gignitur acris quædam & fœtida sanies: qua si ossa imbui cōtigerit cariem & tandem mortificationem contrahunt: de quibus extat Hippocratis sententia: Vlcera si annua aut etiam diuturniora fuerint, os abscedere necesse est, & cicatrices cauas fieri. Quò etiam pertinet eiusdem hæc sententia in ossis denudatione D

Gangrena insanabilis.

Lib. de tum. præter nat.

Aph. 5. sectio. 6.

Erysipelas

A Eryſipelas malum. Cæterùm materia illa venenata influens & gangrænoſa, aliàs calida eſt, vt in anthracibus & carbunculis peſtilentibus, qui intra quatuor & viginti horas eſchara inuſta, partem ad necroſim deducunt: aliàs frigida, vt non rarò contingere cernitur in partibus quas nullo dolore, tumore, liuore, nullo denique alio gangrænæ præcedente ſigno, gangræna occupat. Id enim contigiſſe nobili cuidam Genuenſi mulieri, ſe inſpectante & curante narrat Ioãnnes Vigonius. Idem ego memini contigiſſe cuidam in hac vrbe, qui cùm cœnaſſet hilariter & doloris omnis (vt hucuſque fuerat) expers, lecto ſe tradidiſſet, oborta derepente noctu gangræna in duabus tibiis, necroſim intulit ſine tumore, ſine inflammatione, tantùm locis quibuſdam tibiæ liuidis, nigris, viridibúſque maculis conſperſæ erant, reliqua ſubſtantia colore natiuo ſuffuſæ: ſenſus tamen earum partium emortuus erat, ad contactum frigidæ apparebant, & adacto in cutem ſcalpello nihil cruoris manabat. Coacto concilio Medicorum, viſum eſt cutem cum ſubiecta carne, profundis multis ſcarificationibus incidere: quod cùm feciſſem manauit ſanguis ater, craſſus, velut congelatus, & paucus. Itaque hoc ei B vt & pleraque alia, fuit inutile remedium: tandem enim liuore in faciem totúmque corpus aſſurgente, phreneticus interiit. Lectorum iudiciis æſtimandũ permitto, num aliunde quàm à venenata materia, tam præceps, támque ferale derepẽte malum contingere potuerit: quanquam materiæ venenatæ peculiaris non eſt ea pernicies. Sæpè enim frigoris vis, ſeu ab ambiente aëre, ſeu ex narcoticorum remediorum immoderatiore vſu, tanta exiſtit, vt paucis horis membrorum alicui, imò etiam non rarò toti corpori vitam adimat, vt eorum exemplo intelligitur qui per niues, montéſque gelu & glacie concretos & horrentes iter faciunt. Hinc enim caloris natiui ſpirituum in parte exiſtentium extinctio, eorum verò qui naturæ prouidentia eò ſuppetias mittuntur excluſio. Nam cùm rigido frigore conſtricta, & tanquam gelu concreta teneatur pars, aſpirare ad eam & ingredi prohibentur. Nec verò ſi in partem ſubiuerint, morari illic diutius poſſunt, quòd peruerſa & frigoris naturæ infenſiſſimi hoſtis dominatu, omni naturæ œconomia, quatuórque primarum qualitatum illa de qua ante diximus harmonia conturbata, domicilium illic idoneum non inueniant. Quò fit vt eò vnde C primùm venerant, reſiliẽtes, partem ipſam nutritionis, vitæ, ſenſus & motus commodis, orbam relinquant.

Ab influxu materiæ frigidæ gãgræna.

Historia notanda.

Frigus ſimplex gãgrænam inuehit.

Cur ſpiritus partem quæ à natura inſigniter deſciuerit deſerãt.

Lutetiæ Brito quidam ſeruus à ſtabulo, cùm à cœna probè potus ſupra lectum ſe conieciſſet, per proximam feneſtram, quam patentem reliquerat, frigus ſubiens ſic alterum eius crus occupauit, vt mox à ſomno excitatus, nec tibiis ingredi, nec pedibus ſe ſuſtentare poſſet. Cùm igitur crus ſtupefactum tantùm putaretur, iuſſus eſt igni adſtare: ſed cùm illud propius admouiſſet, plantam pedis ſibi ſine vllo doloris ſenſu digiti craſſitudine, inuſſit, iam enim pluſquàm dimidiam cruris partem necroſis occupauerat. Itaque in Noſocomium deportatus cùm eſſet, conatus eius loci Chirurgus eſt, cruris emortui amputatione reliquũ corpus à morte imminẽte vindicare. Sed fruſtra: gliſcẽte enim in ſupernas partes necroſi, intra triduũ mortuus eſt, cũ laborioſis ructibus & ſingultibus, deliriis, frigido ſudore, & crebra ſyncope. Profectò tota illa hyeme frigoris tanta extitit inclementia, vt pleriſque in Noſocomio narium alas, ſeu pinnas necroſis ſine vlla putredine occuparit. Itaque cùm ex tam multis quatuor delegiſſem D quibus nares amputarem, duo quidem incolumes euaſere: reliqui ſerpente malo interiêre. Cæterùm notandum venit quòd gangræna quæ à frigore ortum ducat, primũ & maximè occupentur partes à corde, caloris fonte diſtantiſſimæ, nempe pedes & crura: itémque illæ quæ proprio temperamento frigidæ exiſtunt, vt cartilagineæ, quales exiſtunt nares & auriculæ.

Historia.

Quæ potiſſimum partes gangræna à frigore orta tentẽtur.

De Gangrænæ ſignis. CAP. XIII.

GANGRÆNÆ quam inflammatio ſeu phlegmone inuexerit ſigna ſunt doloris & pulſationis ſine cauſa manifeſta, id eſt tumoris reſolutione aut expurgatione diminutio: coloris in parte flammei & rubentis ſubitò in fuſcum aut liuidum mutatio, vt fuſiſſimè docet Hippocrates, vbi de calcis fractæ gangræna loquitur: Dolorem pulſatilem hîc intellectum velim non eum modò quem arteriarum concitatior motus edit, ſed iactabundum illum & punctorium velut pulſum, quem pugna caloris natiui, & eius qui præter naturam eſt, efficit, ſuſcitata craſſa vaporum

Sect.2.lib. de fract.

Dolor pulſatilis qui.

Gangrenæ signa à frigore ortæ.

nebula ex humoribus quos gangræna iactat & adoritur. Gangrænæ verò à frigore si- A
gna erunt, si derepente acutus dolor pungens & vrens partem inuadat:nam penetrabile frigus adurit:si micans rubor tanquam à niue manibus tractata, mox in liuidum colorem abeat:si pro accidentario qui inerat calore,mox frigus & stupor cum horrore partem occupet,quasi quartanario insultu quateretur. Frigus eiusmodi si eousque processerit vt calorem natiuum extinguat,necrosim post gangrænā infert: sæpè verò etiam conuulsiones & violentas totius corporis concussiones cerebro & reliquis vitæ principiis valdè molestas. Gangrenas verò vinculo arctiore,fractura,luxatione,& cōtusione inuectas cognoueris,duritie,quam humorum attractio & incursus intulerit: obortis & sparsis per cutem pustulis seu vesiculis, propter ardorem insignem tāquam à cōbustione:partis pondere,propter spirituum membri molem haud iam sustentantium,penuriam:denique ex eo quod appressus parti digitus tanquam in œdemate impressum relinquit vestigium:itémque ex eo quod cutis citra causam manifestā, à carnibus abscedit. Iam ex morsu,punctura,aneurismate,vulnere in corporibus plethoricis & cacochymis,partéque exquisitissimo sensu prædita ortas gangrænas iisdem ferè B
signis,quibus ab inflammatione natam cognoueris. His enim & similibus ex causis fit humorum supra quàm par est in partem fluxio & attractio: vnde intercepta perspiratione,obstructisque meatibus,caloris natiui oppressio& suffocatio. Cæterùm hoc admonitum velim Chirurgiæ tyronem, vbi præsentem gangrænam ex signis commemoratis deprehenderit,ne differēdam amputationem putet, eo nomine quòd aliquis adhuc in parte sensus vel tenuis aliquis motus superstes sit. Nā sæpè in hoc casu moueantur obsessæ partes,nō motu integri musculi, sed hoc tantùm quòd musculi caput, nondum gangræna obsessum, dum se suis viribus mouet, vnà continuum sibi tendinē & caudam suam, etsi iam emortuam iactet & commoueat: quare cunctari in talibus malum est.

Signa gangrenæ ortæ à fluxione & materia.

Non differēda amputatio etiam manente in parte tenui aliquo motu aut sensu.

Super Gangrænis quâ Prognosis instituenda. CAP. XIIII.

Cur gangrena Estiomenus dicitur.

COMMEMORATIS signis Gangrænæ cognitæ, Prognosim oportet in- C
stituere. Est autem eius tanta ferocia & malignitas, vt nisi citissimè occurratur, pars moritura sit,& mortificationis suę contagio vicinas comprehensura: quò factum est vt à multis gangræna Estiomenos diceretur. Grassatur enim veneni instar corruptio eiusmodi, vicinaq; omnia ignis instar exest,arrodit& depopulatur,quousque corpus vniuersum peruaserit. Nam vt scribit Hippocr.lib.de Vulner.capitis, Mortui & viuentis nulla est proportio. Itaque oportet mortuum à viuo statim excludi,aut nisi id fiat,viuum mortui contagione interire. Moribundis sudor frigidus toto manat corpore, deliria exercent & insomnia, ructus & singultus fatigant, crebra syncope oboritur. Vaporibus nempe, copiosè & continenter per venas,neruos & arterias ad viscera & partes principes, ab humorum & carnium corruptione, suscitatis. Hæc ergo vbi præfatus fueris,& ægri amicis edixeris,tum demùm vt ad opus te accingas,festinandum.

Viuum mortui impatiens.

De Gangrænæ cura generali. CAP. XV. D

Curandæ gangrenæ variæ indicationes.

GANGRÆNARVM curandarum indicationes ab ipsarū varietate sunt petendæ,nam pro ipsarum essentia & magnitudine variè instituitur curatio. Gangrænæ enim aliæ totum membrum occupant,aliæ membri tantùm portionem, aliæ profundæ sunt, aliæ extimæ & superficiariæ. Habenda & ratio est temperiei corporis. Nam corpora mollia & delicata,vt puerorum,mulierum, eunuchorum & otiosorum hominum, mitiora multò remedia flagitant,quàm qui natura & consuetudine,seu vitæ instituto robustiores & duriores existunt,cuiusmodi sunt agricolæ,fossores,nautæ,venatores,baiuli,& alij id genus homines parcè ac duriter qui vitam instituunt. Nec vniuersi solùm corporis, sed & obsessarum partium ineunda est ratio: nam partium carnosarum seu musculosarum alia ratio est quàm solidarum,vt neruosarum & articulorum, aut solidiorum, vt vertebrarum. Iam partes calidæ & humidæ,vt pudenda,os,vterus & anus, facilius à putredine tentantur,& citius occupantur. Itaque tantò maturius occurrēdum. Ergo si maximè ab interna causa ortum gangræna ducat, diæta in decenti rerum sex nō naturalium

Quæ partes gangræna facilè tentantur.

A naturalium vſu eſt præſcribenda. Si corpus plethoricum vel cacochymum fuerit, de phlebotomia & purgatione aduocato Medico cogitandum. Contra vaporum ad partes nobiles tranſlationes, cor præſertim roborandum theriaca in aqua acetoſæ, aut cardui benedicti diſſoluta, bolo mithridatij, cõſeruis roſarum & bugloſſi, atque opiatis ex arte in rem præſentem confectis, extrinſecus ſequens epithema apponetur regioni cordis.

Epithema cardiacum.

℞.aquæ roſ.& nenuph.an.℥ iiij.acet.ſcillitici ℥ j.corallorum, ſantallorum alborum & rubrorum, roſ.rubr.in puluerem redactarum & ſpodij an. ℥ j mithrid. & ther.an.ʒ ij.ß.trochiſcorum de caphura ʒ ij.flor.cordialium in pollinem redactarum, p.ij.croci ʒ j.ex omnibus in pollinem redactis, fiat epithema quod ſuperimponatur cordi, cum panno coccineo aut ſpongia: hæc ferè ſunt quæ in omnis gangrænę curationẽ cadũt.

De Gangrænæ cura particulari. CAP. XVI.

Curatio gãgrænæ ab inflammatione.

B GANGRÆNÆ, quam ſanguinis, & humorum partis natiuum calorem ſuffocantium influxus copioſior & rapidior pepererit, per ingentes phlegmonas, inſtituitur curatio euacuando & deſiccando humores qui mora & collectione in parte dolente computruerint. In eam rem laudantur maximè ſcarificationes & inciſiones magnæ, mediocres, paruæ, profundæ, & ſuperficiariæ pro gangrænæ conditione: vt ſic pars exonerata perſpirationis, humores verò cõcluſi difflationis ſeu excretæ fuliginis beneficio gaudeant. Inciſiones fiunt cùm malum grande eſt, profundũ & necroſi proximum. Scarificatus cùm iam primum pars cõputreſcit, nam pro morbi magnitudine remedij magnitudo eſſe debet. Quare ſi ad oſſa vſque penetret multis & profundis ſectionibus cutem & carnes, nouacula ad eam rem comparata, incidere oportebit: vitatis tamẽ inſignioribus neruis & vaſis, niſi penitus computruerint. nam ſi ea nondum putredo inuaſerit, ſectiones in horum interſtitiis ſunt moliendæ: ſi minor eſt gangræna, ſcarificationibus contenti eſſe debemus. Scarificationibus & inciſionibus factis multum ſanguinis effluere ſinendum, vt ſic materia coniuncta euacuetur. Huic affundenda remedia quæ calefaciendo, ſiccando, reſoluendo, detergen-
C do & aperiendo putredinem emendent & caſtigent: in imum verò penetrando, abſumendæ virulentiæ parti iam infixæ vim habeant. In hanc rem inſtituuntur lotiones ex lixiuio cinerum ficulnearum aut quercinarum, in quo lupini ad perfectam elixationem coxerint. Vel paratu faciliora remedia habebuntur ex aqua ſalſa, in qua bullierint aloë & ægyptiacum, addita ſub finem aqua vitæ: nam aqua vitæ & calcanthum cinefactum ſingularia ſunt ad gangrænam remedia. Vel,

Lixiuium ad elotionẽ.

Aegyptiaci deſcriptio

℞.acet.optimi ℔ j.mel.roſ.℥ iiij ſyru.acetoſi ℥ iij.ſalis com.℥ v.bulliant ſimul: adde aquæ vitæ ℔ ß.hoc remedio pars ſæpius abluatur, eſt enim eius ad gangrænas coërcẽdas magna vis. A lotione, ægyptiacum linamentis impones, atque in inciſiones immittes: non enim hoc remedio aliud eſt efficacius ad putredines: nam eſchara inducta, abſcedere facit putridam carnem à ſana. Nec verò in hoc mali genere expectandũ vt putridæ carnes ipſæ per ſe à ſanis excidant: ſed potius quicquid corruptum eſt, id nouacula vel forficibus reſcindere oportet, inde toties ægyptiacum indere, quoties opus videbitur. Cuius rei ſcientiam comparabis ex carnis ipſius colore, odore, & ſen-
D ſibilitate: ægyptiaci cuius ſemper in his caſibus ſum admirabiles vires expertus, deſcriptio eſt eiuſmodi.

Cataplaſma arcens putredinẽ.

℞.floris æris, alumi.roch.mellis com.an.℥ iij.aceti acerrimi ℥ v.ſalis com.℥ j.vitrio. rom.℥ ß.ſublim.pulueriſati ʒ ij.bulliant omnia ſimul ad ignem, fiat vnguẽtum. Si putredinis in parte non ſit tanta vis, ægyptiacum imbecillius inſtituetur. Immiſſo ægyptiaco mox toti parti ſequens cataplaſma eſt imponẽdum: impedit enim putrefactionem, reſoluit, deterget, deſiccat virulentam ſaniem, & partium ſicca tenuitate in mẽbrum penetrat, ipſum roborat & eſt anodynum.

Adſtringẽtia quem vſum habeant in curandis gangrænis.

℞.far.fab.hord.orobi lent.lupin.an.℔.ß.ſal.com.& mel.roſ.an.℥ iiij.ſucci abſinth. marrub.an.℥ ij.ſs.aloës, maſt.myrrh.& aquæ vit.an.℥ ij.oximelitis ſimplicis quantum ſufficit, fiat cataplaſma molle ſecundum artem: ſupra malum adſtringens hoc ſeu deffenſiuum ad reprimendum humorũ in partem influxum, & vaporum à parte putrida in totum corpus ſublationem eſt imponendum.

℞.olei roſati & myrtil.an.℥ iiij.ſucci plant.ſolani ſemperuiui an.℥ ij.album.ouo.v. boli armen.terræ ſigillatæ ſubtiliter pulueriſatorum an.℥ j.oxicrati quantum ſufficit,

misce ad vsum dictum. Debent verò hæc sæpius renouari remedia: Si malum contumax adeò fit vt descriptis remediis non cedat, ad fortiora veniẽdum, nempe cauteria: post quorum applicationem iubet Galenus succum porri cum sale trito & dissoluto apponi, quod huic remedio vis insit penetrandi & siccandi, adeóque putredinem arcendi. Quod si nihil cauteriis profeceris, veniendum est ad id quod est extremum remediũ, nempe partis amputationem: nam ex Hippocratis sententia extremis morbis extrema exquisitè remedia sunt optima: prius tamen certissimum te esse oportet de partis necrosi & mortificatione: non enim parum interest, si quis perperàm aut necessariò mẽbrum amputarit. Itaque quibus signis necrosim perfectam cognoscere possis, nunc placet subiicere. A

2. ad glauc.

Aph. 6. sect. 11.

Signa perfectæ necrosis seu mortificationis. CAP. XVII.

GANGRÆNAM in sphacelum transiuisse, partémque omnino & penitus emortuam esse certò scies, si ipsa colore nigra visatur, tactu autem marmore frigidior sentiatur, cuius frigoris causa non sit aëris gelu rigentis inclementia. Si magna subsit mollities, adeò vt pars digito compressa non resurgat, sed impressionis expressum retineat vestigium. Si cutis à subiacente carne abscedat, si fœtor tantus, támque acris exhalet (in sphacelo præsertim vlcerato) vt eum præsentes ferre nequeant: si saniosus liquor inde effluat viscidus, viridis aut nigricans: si penitus nec sentiat, nec motus potentiam pars habeat, seu vellatur, verberetur, comprimatur, pungatur, inuratur, amputetur. Hîc admonitum velim Chirurgiæ tyronem, quod ad sensus partis priuationẽ attinet, ne fallatur. Scio enim permultos deceptos eo nomine, quod ægri parte illa puncti, dicerent magnum se dolorem percipere. Est enim plerumque falsus ille sensus, quique contingit potius ingentis doloris qui antea in parte regnabat forti apprehẽsione, quàm à superstite vlla adhuc sentiendi facultate. Falsi huius fallacísque sensus argumentum longè clarissimum apparet, post membri amputationem: diu enim post conquerũtur de dolore partis amputatæ. Mira profectò res & planè prodigiosa, quæq; vix fidem habitura sit, nisi apud eos qui oculis intuiti sunt, & auribus hauserunt, multos post amputationem menses, ægros dolere sibi adhuc crus amputatũ grauiter conquerentes. Quare ne ea res deflendam quidem, sed tamen hominis & reliqui totius corporis vitæ cõseruandæ necessariam membri alicuius, cui reliqua sphaceli & perfectæ mortificationis signa adfuerint, amputationem remoretur iterum atque iterum vide, aliàs neglectum incendium momento in vniuersum corpus grassabitur, nec iam remedio locus erit. Sic enim Hippocrates sectiones, vstiones & terebrationes quàm primùm necessitas exigit perficiendas iubet. B C

Cautio notanda de partis insensibilitate.

Mirum symptoma.

Sect. 7. libr. 6. epid.

Quo loco amputandum sit. CAP. XVIII.

NON est satis necessariam esse amputationem intelligere, quo præterea partis emortuæ loco illa facienda sit oportet, nosse: in quo Chirurgi prudentia elucet maximè. Ars iubet viuum apprehendere, & in sana carne membrum præcidere: at eadem ars iubet vt sanum corpus quantum in nobis situm erit integrum cõseruemus. In his rerum difficultatibus qualiter te gerere debeas, familiari exemplo aperiam. Supponamus sphacelo pedem vsq; ad malleolos occupari, hîc attentè considerandum quo loco amputare debeas. Nam nisi viuam carnem amputatione comprehenderis, atque putredinis vel momentum reliqueris, nihil amputatione profeceris, serpet enim id mox in reliquum corpus. Medicinam verò, ad humani corporis conseruationem comparatam, decet quantum licet à ferro, omníque iniuria id quod vita & sanitate fruitur defendere. Itaque quàm minimum eius quod sanum est, amputabis: sic tamen vt potius ex sana parte aliquid excidas, quàm ex ægra relinquas, Celsi consilio. Sæpè tamen consilium id immutat actionis reliquæ partis commoditas, atque quidam quasi ornatus. Hæc enim duo si in mentem reuocaueris, suadebunt in casu & exemplo proposito, vt crus ad quinque digitos contra genu præcidas. Sic enim, reliquo crure commodius, & cum minore molestia vti poterit æger: id est, crure ligneo incedere: D

Controuersiæ decisio.

Lib. 7. ca. 33

aliàs

A aliàs enim ſi minimum ſupra malum, ex artis communibus regulis, amputaueris, æger tribus ſe ſuſtentare cruribus pro duobus maiore tædio cogetur. Sic enim noui Franciſcum Clericum capitaneum, cùm ipſi ex naue pugnanti pes nonnihil ſupra malleolum, pila ferrea, æneo tormento exploſa abreptus eſſet, atque ex eo vulnere poſtea cõualuiſſet, poſtmodum reliqui & inutilis vel potius oneroſi, grauiſq; cruris tædio affectum, id ſibi viuo & ſentienti ad quinque digitos contra genu abſcindi curaſſe, & profectò longè nunc expeditius eo, ad omnem motum vtitur. In brachio ſi quid tale contigerit, ſecus agendum eſt: nempe quàm minimum ſanæ partis abſcindere oportet. Longè enim cruris actiones à brachiorum actionibus euariãt, vel hoc maximè quod corpus brachiis non innititur & ſuſtentatur, vt pedibus & cruribus.

Hiſtoria notanda.

Sectionis alia ratio in crure alia in brachio.

Qua arte ſectio facienda. CAP. XIX.

B IN primis virium habeatur ratio, roboretur itaque æger ſi opus ſit alimẽtis euchymis, coctu facilibus, & multos ſpiritus generantibus: vt vitellis ouorum, & pane toſto in generoſo vino macerato. Hinc collocetur vt decet, tractiſque ſurſum verſus partes ſanas, muſculis, arcta deligatura aliquantum ſupra excidendi membri locum inducatur, vinculo valido & lato, ei ſimili quo ſolent mulieres capillos paſſos nectere: habet hæc deligatura triplicem vſum. Primus eſt quòd ſurſum abductos cum cute muſculos continet, vt mox opere peracto, deorſum deuoluti, exciſorum oſſium extrema opperiant, iiſdémque cicatrice tandem inducta, puluilli & tomenti loco ſint, ſicque compreſſionem, in reliqua corporis mole ſuſtentanda, indolentius ferant: adde quòd ſic ad ſanitatem & cicatricem regreſſus expeditior & celerior eſt: nempe quò plus carnis, cutiſque oſſium extremis relinquitur, eò citius carne & cicatrice obducuntur. Secundus eſt, quod fluxum ſanguinis prohibet compreſſis, præcluſiſq; venis & arteriis. Tertius eſt, quòd ſenſum partis, ſtupore inducto, valdè hebetat: ſpiritui animali, ingreſſu in partẽ per neruos, compreſſione arcta intercluſo. Ergo peracta deligatura incidenda ad os vſque caro erit nouacula acuta & bene ſecante, aut cultro falcato, cuius hæc figura eſt.

Deligatura partis amputandæ.

C

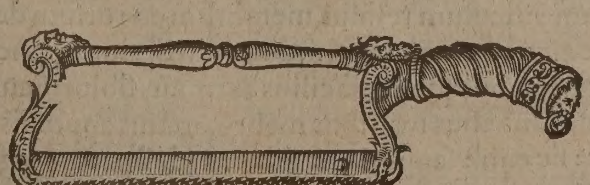
Culter falcatus excidendis membris idoneus.

Notandum verò quòd inter oſſa, muſculorum quorundam portio latere ſolet, quàm facilè nouacula aut falcato cultro incidere non poteris: ergo eam diligenter diuides, & totam ab oſſe ſubduces, inſtrumento ad inſtar falcati ſcalpelli affabre facto. Huius rei admonitum te volui, quòd ſi ſerrulæ aliud ab oſſe diuidendum relinquas, magnum doloris cruciatum ægro inter ſecandum inferes: non enim ſerra res molles D vt carnes, tendines, membranas, facilè diuidere poteſt. Vbi igitur ſubſectis & abductis aliis omnibus corpuſculis ad os vſque nudum ventum eſt, ſerrula pedem vnum & tres pollices ferè longa, id expeditè eſt præcidendum quàm proximè ſanę carni etiam inhærenti: ac tum frons oſſis quàm ſerrula exaſperauit læuiganda eſt.

Cautio notanda.

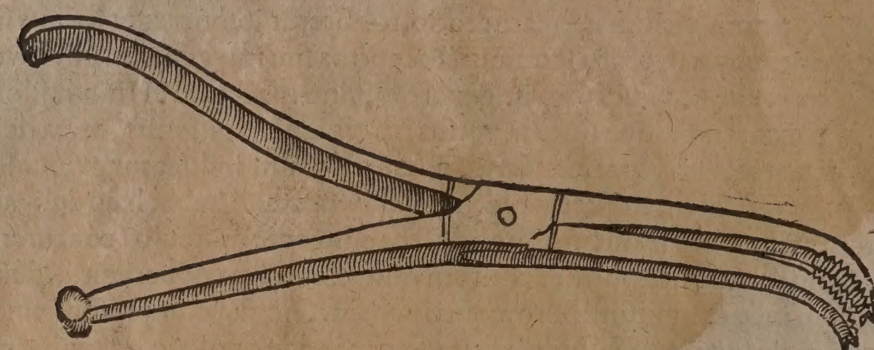
Serrulæ figura.

Qua arte amputato membro sanguinis fluxus sit sistendus. A
CAP. XX.

AMPVTATO membro & exciso sanguis fluere sinendus est, pro virium ratione, quò pars reliqua inflammationi & aliis symptomatibus minus sit postea obnoxia: hinc citissimè & arctissimè venæ arteriæq; deligandæ: quò sanguinis fluentis cursus inhibeatur, & sistatur penitus. Quod fiet comprehensis vasis rostro coruino, cuius hæc figura est.

Rostrum coruinum eliciendis extrahendisque è carne in qua latent vasis, vt deligari & constringi vinculis queant, idoneum.

B

Qua arte vasa expromenda & deliganda.

Hoc instrumento vellenda & comprehendenda sunt vasorum in carne delitescētium extrema, forásque è musculis in quos statim ab amputatione se subduxerunt, vt partes omnes sese semper versus origines suas contrahere solent, proferenda: in quo opere peragendo non admodum interesse putabis, si alias vicinarum partium, vt carnis portiunculas, vnà cum ipsis vasis comprehenderis, hinc enim nihil timendum periculi: imò sic vasa consolidabūtur faciliùs, quàm si sola ipsa per se exanguia coalescerent: sic demùm prolata, duplici & valido filo constringenda. C

Quo modo sanguine inhibito curandum sit excisum membrum.
CAP. XXI.

Sectæ partis labra quî coniungēda

CONSTRICTIS vasis, soluenda est deligatura supra excisionis locū obducta: hinc vulneris labra, ductis decussatim acu quatuor punctibus, & penitius in carnem adactis, nectes: sic enim cutis & abscissorum musculorum, sursum ante amputationē abductas portiones, laxè ossibus ipsis induces, ac quàm maximè ipsa vndique conteges, vt minus aëris appulsu feriantur, & vulnus citius agglutinetur. Quod verò de nexu labrorum vulneris, quatuor acu ductis punctibus dicimus, non est ita audiēdum, quasi contentius conari debeas, vt ipsa sibi mutuò applices, & quodam cōtactu adiungas: id enim est impossibile, citius se punctus ruperint, ex quo partis denudatio consequetur. Sufficiet ergo si ipsa mediocri contentione sibi propius adducas: vt sic cutem, subiectámq; vnà carnem, pristinæ suæ quam ante retractionem habebāt laxitati, restituas: tandémque naturæ accedente opera, vulnus facilius agglutines. D

Qua arte compescendus sit sanguinis fluxus, vasorum deligatorum aliquo fortè soluto. CAP. XXII.

RE quemadmodū huc vsque diximus gesta, si fortè contigit alicuius vasorum vinculum resolui, membrum eo rursum deligaturæ genere, quod ante amputationem ipsi inducendū diximus, vinciendum est. Vel, quod magis probo, quódq; facilius & minus dolorificum est, minister comprehenso ambabus manibus mēbro, arctius appressis digitis, soluti vasis ductum comprimet: sic enim sanguinem sistet. Inde operis magister acum eliget quatuor ferè digitos longam, quadratam & acutis angulis benè secantem, filum validum triplicē vel quadruplicem ducētem. Hac resolutum vas eo qui sequitur modo reuinciet. Acū extrinsecus semidigiti interuallo contra vas resolutū transfixa carne adiget,

A quousque ad ipsius vasis extremum penetrauerit. Tum subter illud idem vas,denuò acum adactam reuocabit:ita vt inter adactam acum & reuocatam,non plus quàm digitus transuersus intersit. In interiecto illo digitali spatio,penicuIum aut splenium ex duplicato triplicatóve linteo collocabit & interferet,ac super ipsum fili capita arctiore nodo constringet. Sic enim ne nodus constrictionis vi,in interiectam carnem penetret,prouidebit,& vnà firmitatem illi comparabit. Ita fit vt breui reuinctum vasis orificium vicinis carnibus agglutinetur,tanta prorsum pertinacia,vt ex vase ita reuincto nunquam visa sit,vel sanguinis guttula,effluxisse. Quod si qui sanguis fluit,ab exiguo aliquo vase fluat,nihil hoc futuræ & vinculi genere tentandū, nec valdè interesse putandum:nam vel sola adstringentium mox dicendorum appositione facilè inhibetur. *Ab exiguis vasis hæmorrhagia negligenda.*

Qua arte reliqua amputati membri cura sit peragenda.
CAP. XXIII.

B NVNC dicendum quæ remedia post amputationem adhibere conueniat, nempe emplastica, quæ vulneribus recentibus valdè conuenientia sunt: Vt,

♃.boli arm.℥ iiij.far.vol.℥ iij.picis res.℥ ij.in pollinem omnia redigantur,& ex mixtis fiat puluis quo cōspergatur vulnus,superinducto carpto linteo sicco: membro verò superponatur repercutiens seu deffensiuum medicamentum sequens. *Emplasticū remedium.*

℞.album.ouo.vj.boli arm.sang.drac.gypsi,terræ sigil.aloës,mast.gallar.comb. an.℥ ij.in pollinem redigantur omnia,& benè agitentur,addendo olei ros.& myrth.an.℥ j. fiat deffensiuum ad formam mellis. Debet hoc vnguentum applicari cum stupis oxicrato imbutis,ita vt non ipsum modò sectum membrum tegat, sed & altius in vicinū etiam se diffundat & cooperiat:vt crure amputato, debet articulo imponi, & altius à genu in femur se quatuor digitorum latitudine diffundere: nam nonmodò repercutiendi vim habet,sed etiam roborandæ partis,fluxionis sanguine temperato coërcendæ,sedandi doloris & inflammationis prohibēdæ. Proderit insuper diplomata lintea C & fascias oxicrato macerare:hinc membrum figura media situm, in puluinis auenæ gluma,pilis ceruinis,aut furfure frumentaceo fartis, collocare. Apparatu ille primus non est renouandus nisi magna vrgente necessitate; nempe quatuor post diebus hyeme,paucioribus æstate. Quod ad vincula attinet quibus vasa constricta tenentur,non ante soluenda,aut quacunque alia ratione eximenda sunt,quàm vasorum orificia suo glutino& carne obducta sint,ne noua superueniat,soluere festinanti hemorragia. Agglutinatio illa fiet appositis remediis refrigerantibus, adstringentibus & emplasticis, cuiusmodi est sequens puluisculus. *Repellens medicamētum.* *Qua figura collocandū & quoties curandum membrum.*

♃.boli arm.far.hord.picis,res.gyps.an.℥ iiij.aloës,nucum cup.cort.gran. an.℥ j. incorporentur omnia simul,fiat puluis subtilis,quo totum vlcus conspergatur,quatuor vel trium dierum spatio, quibus exactis solæ orificiorum vasorum sedes eo conspergentur,idque ad octo aut decem dies,vt iam de vasorum agglutinatione dubitare nō possimus. Reliquo interim vlceri apponetur digestiuum, quousque purulentum euaserit:tum enim relicto digestiuo detergentia & mundificantia succedent: Vt, *Puluis emplasticus.*

D ♃.tereb.venet.lotæ in aqua vit.℥ vj.mellis ros.colati ℥ iij.succi plant.appij,centau. minor.an.℥ ij.bulliant omnia simul vsque ad consumptionem succorum. Auferātur ab igne,addendo far.fab.& hord.an.℥ j.theria.gal.℥ ß.aloës,myrrh.aristoloc.an.℥ iij. croci ℈ j.fiat mundificatiuum. Cæterùm cùm sic se res habeat,vt diu post amputationem ægri suum sibi adhuc membrum integrum esse imaginentur, ac de eius dolore conquerantur(quod verisimile mihi sit contingere,ob id quod secti nerui versus originem suam contrahant se,sicq; conuulsionibus similem dolorem excitent. Nam vt scribit Gal.lib.de Motu musculorum,nerui & musculi vera propriáque actio,contractio est: contrà contensio non tam actio est quàm motus) ideò vt ei quoque sympto- mati medeamur opera danda est. Id fiet oblita dorsi spina,totáque parte affecta sequēte linimēto,cui magna vis inest aduersus conuulsionem,paralysim, stuporem, omnes denique neruosi generis frigidos affectus. *Detergētia.* *Cur secto membro de eius dolore quasi adhuc existentis diu post cōquerantur ægri.*

♃.saluiæ,chamæpytheos,maioranæ,rorismar. menth.rutæ, lauend.an.m.j.florum chamemel.melilot.summitatum anet.& hyperic. an. p.ij. baccarum lauri & iuniperi. an. ℥ ij. radicis pyrethri ʒ ij. mastichis, assæ odoratæ. an. ʒ j. ß. terebinthinæ venetæ *Litus ad spinam dorsi contra neruorum omnes affectus*

℔ j. olei lumbr. aneth. & catel. an. ℥ vj. olei tereb. ℥ iij. axun. hum. ℥ ij. croci ʒ j. vini albi odoriferi ℔ j. ceræ quantū sufficit, contundenda contundantur, puluerisanda puluerisentur, deinde macerentur omnia in vino per noctē, postea coquantur cum oleis & axungia prędictis in vase duplici, fiat linimentum secundum artem. In fine adde aquę vit. ℥ iij. Præterea inter curandum hoc vulnus, decet Chirurgum attentū esse in procurando lapsu extremitatum ossis, quas ferrula & aëris appulsus, nunquam antea expertus perculerint, quod fiet appositis ipsis extremitatibus cauteriis actualibus, id est ferro candente, in quorum vsu magnoperè cauendum est, ne sensiles partes igne attingas: sed nec vi ossa ipsa auellenda sunt, sed leui concussione sensim commouenda, sic vt præclarè tecum & cum ægro actum putes, si post trigesimū ab amputatione diē, excidant. His omnibus peractis luxuriantem & spongiosam carnem incremento cathæreticis prohibebis, cuiusmodi sunt, calcanthum vstum, puluis mercurij, & alia inter quæ alumen coctum & in pollinem redactum. In hoc vulnerum genere excellit, seu per se sumatur, seu cum aliis misceatur. Hæc & his similia ad perfectam vsque agglutinationem & cicatricis obductionem vsurpabis, & alia ad horum exemplar pro re nata, vt se res offerent, ipse per te comminisci poteris. B

Extremorū ossium qui procurandus lapsus.

Cathæretica.

Quæ causa authori iusta visa fuerit, vt ad compescenda sanguinis post amputatum membrum profluuia, nouam remediorum formam comminisceretur: veterem verò & Chirurgis ferè omnibus tritam quæ cauteriis actualibus fit, desereret.

CAP. XXIIII.

Fateor equidem me olim alia via sanguinis ab amputatione membrorum fluores compescuisse, quàm quæ paulò ante tradita est. Cuius equidem rei pudet me, & piget: sed quid facerem? sic à magistris quos mihi imitandos proposueram semper factitari animaduerteram: qui nempe tū demùm se præclarè instructos ad hæmorrhagiam sistendam arbitrabantur, cum ignitorum ferramentorum & medicamentorum causticorum varia supellectile circumfusi, nunc hæc, nunc illa pro arbitrio amputatæ parti apprimerent. Quod profectò facinus sine summo horrore dici aut cogitari, nedum fieri potest. Id enim remedij genus nō poterat non summū doloris cruciatū ægris inferre: cùm eiusmodi vulnera recētia, & viuam, sanamq; carnem cōprehendentia, exquisitissimo sensu prædita sint. Nec verò neruosis corporibus causticum quidquam apprimi potest, quin statim ignis sæua illa impressio, visceribus communicetur: vnde perniciosorum symptomatum, ac mortis sæpius consequutio. Et certè ex ita inustis vix vnquam tertia pars cōualescebat, & id admodum ægrè, quòd ambusta vulnera difficillimè ad cicatricem deducantur: illa enim vstulatione sæui dolores excitantur, vnde febris, conuulsio, & sæpè his alia peiora accidētia. Adde quòd eschara lapsa noua sæpius hæmorrhagia superueniebat, cui coërcendæ aliis pyroticis & ignitis ferramentis opus. Neq; enim aliam viam nouerant boni illi viri, ex quorum repetitione magna fiebat carnosæ & neruosæ substantiæ consumptio & deperditio. Cuius occasione ossa denudabātur, vnde plurimis cicatricis inducendæ spes adempta est, coactis in vitæ miseræ reliquum tempus, vlcus eo loco quo membrum excisum fuerat circumferre: quæ res opportunitatem illis adimebat, cruris aut brachij arte parati in excisi locum aptandi. Itaque Chirurgos omnes obnixè rogatos velim, vt vetere illa, & crudelitatis crimine obsita medendi via relicta, hanc nouam amplectantur, quam me edoctum Dei numine arbitror: non enim illam à magistris, non à quoquam alio didici, aut vsurpatam vnquam animaduerti. Tantùm apud Galenum legi, ad sanguinis fluxum sistendum, nihil esse præsentius quàm vasa ipsa, quorum ductibus fit fluxio, versus radices suas, he par nempe & cor religare. Hoc Galeni præceptum de vinciendis & suendis venis & arteriis, in vulneribus recentibus, ad ea quæ membrorum amputatione fiunt cùm traduci posse putarem, tentaui in plerisque, sic tamen vt per initia & prima experimenta, cauteria & ignita ferramenta parata semper haberem, vt si mihi minus quid fœliciter nouo illo opere successisset, subsidium mihi ex vetere doctrina cōpararem: donec tandem magistra & fœlici propè infinitorū experientia confirmatus, ignitis ferramentis, omnibúsque

Ignita ferramenta reiicienda.

Libr. 5. met.

A omnibúſque cauteriis,quod ad hoc opus intereſſet,vale id ſempiternum dixi.Idẽ ego Chirurgis omnibus cenſeo faciendum: non enim vt in negotiis ciuilibus, ſic in his rebus quæ arte geruntur præſcriptio,iùs,authoritatem,aut locum cõtra rationem habere poteſt:ne quis obtrudat ſic ſemper à maioribus fuiſſe factitatum.

Præſcriptio & conſuetudo in ſciẽtiis contra rationem non habent locum.

Superiorum præceptorum praxis, hiſtoria memorabili de quodam milite, cui brachium ad cubiti articulum amputatum eſt, ſubiicitur.

CAP. XXV.

Hiſtoria.

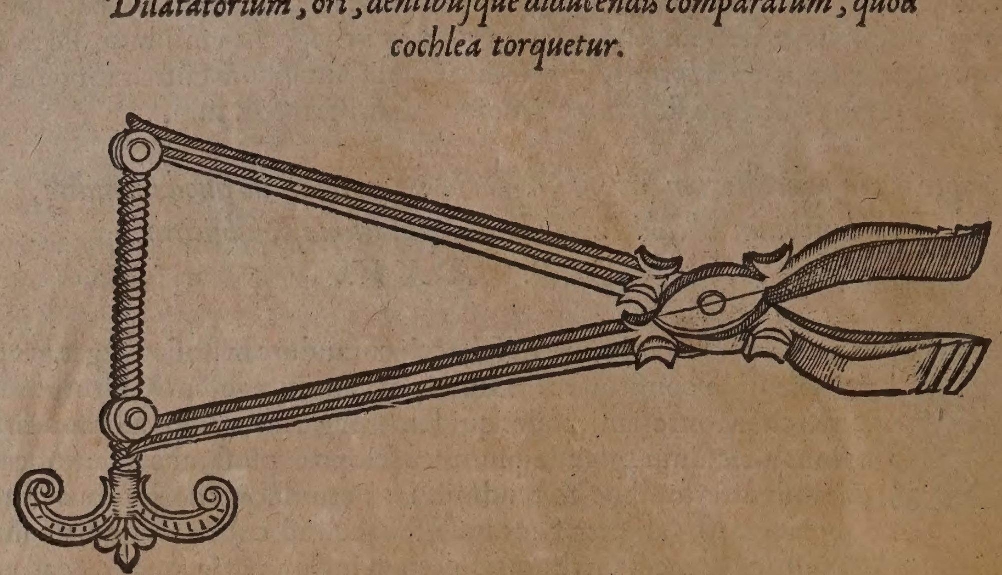
PLACET nunc gangrænæ & ſphaceli curandorum poſitas leges propoſito exemplo confirmare. Dum ego Taurini agerem Chirurgus Polemarchi Monte-iani, miles quidem Gregarius,vulnus ad carpum ſeu manus articulum, glande plumbea ſclopo exploſa, accepit: vnde fra- B ctis inſigniter oſſibus & tendinibus, neruoſiſque corporibus crudeliter laceratis, gangrænæ ac tandẽ ſphaceli ad cubiti vſque articulum, conſequutio facta eſt,ſed & mediam thoracis partem inflammatio inuaſit, & ad gangrænam quædam velut diſpoſitio, quò factum eſt vt ructibus, ſingultibus, vigiliis, iactationibus, & crebra ſyncope laborioſè & periculoſè admodum exerceretur, quæ cauſa fuit cur multi illum Chirurgi relinquerent,tanquam deploratum. Ita factum eſt,vt amicorum eius precibus coactus,miſerum illum & omni humano præſidio orbũ, curandum ſuſciperẽ. Cognito igitur ſuis ſignis ſphacelo, brachium ad cubiti articulum primo quoque tẽpore amputo, ſuperinducta prius de qua dixi deligatura: amputo inquam, non ferra, ſed ſola nouacula: excíſis quæ oſſa, id eſt humerum brachiúmque continebant ligamentis,quòd in articulo cubiti ſphacelus conſiſteret: etſi gãgræna ad humerum aſcenderet, nec verò noua cuiquã hæc in articulo ſectio videri debet. Illam enim.Hipp.valdè commendat, atque ſanatu facilem prædicat,nihílque ex ea timendum præter ſyncopem, propter dolorem qui inciſione tendinum & C ligamentorum communium excitatur. Cæterùm inciſione eiuſmodi à me peracta, prohibere non potuit ſuperinducta ligatura, quin multus ſanguis inde manaret, propter inſignia quæ illac perreptant vaſa. Sino igitur ſanguinem liberius fluere quò partem deonerarem, atque inflammationis ac gangrænæ periculis, metúque in poſterũ expedirem: mox ignito ferro fluorem cohibui, neque dùm enim aliam viam noueram. Inde ſoluta blandè deligatura, humeri partem gangræna obſeſſam, multis & profundis inciſionibus diſſeco, vitata & intacta interna parte, propter inſignium vaſorum & neruorum, qui illac feruntur multitudinem, mox inciſionum quibuſdam pyroticum admoui, tum vt ſanguinem ſiſterem, tum virulentam ſaniem in parte reſtitantem exhaurirem. Inde immiſſis,appoſitíſque remediis ante deſcriptis, ſerpentẽ putredinem debellaui: ad thoracis coërcendam inflammationem omni medicamentorum refrænantium genere ſum vſus: epithemata etiam regioni cordis adhibui, & cardiaca ægro potanda,deuorandáque exhibui,nec ante deſtiti ab illorum vſu,quàm illi ructus, ſingultúſque atque leipothymiæ vaneſcerent. His ego dum attentius in- D tendo, aliud ægrum mali genus occupat, conuulſio nempe, non vlla mea, aut eius culpa: ſed loci in quo iacebat vitio, in granario enim decumbebat,rimis vndique dehiſcente, & ventorum omnium afflatui peruio,media verò tũ & pruinis, gelu, omníque frigore horrida ſæuiebat hyems, nec has cœli, locíque iniurias, ignis aut eorum aliud quæ ad vitam tuendam neceſſaria ſunt minuebat: iam artuum contractio, dentium conſtrictio, & oris,facieíque partium omnium tortura miſerum exercebant, cùm ego eius miſertus, in proximum ſtabulum multo fumo fumans deportari curaui,importatóque in duas pyrotecas igne, deſcriptis antea ad conuulſionem linimentis, quamprimùm ceruices, totámque homini dorſi ſpinam oblino, vitatis partibus thoracicis: mox ipſum calido linteo inuolutum, in fimum pariter calens & recenti ſtramine ante conſtratum ad ceruices vſque defodio. Illic cùm triduum manſiſſet, oborto tandem leui alui profluuio,& copioſo ſudore,os ſenſim, dentéſque ante conſtrictos & rigentes diducere cœpit. Hinc rei melius gerendæ opportunitatem nactus, deſcripto hîc inſtrumento, & in dentes inſerto, os illi amplius diduco.

Ad articulum amputatio.

Sect. 4. lib. de art.

De foſſio in fimo equino calẽte à cõuulſione corpus liberat.

Dilatatorium, ori, dentibúsque diducendis comparatum, quod cochlea torquetur. A

B

Illum oris hiatum, subducto dehinc dilatatorio, insertis hinc & hinc salicis bacillis seruo integrum, vt liceret mihi ipsum paulo liberalius cibis paratu facilibus, nempe lacte bubulo & ouis sorbilibus cibare, tantisper dum mandendi libertas deuicta conuulsione rediret. His igitur artibus conuulsionis illo casu mox liberatus, tum demum brachij curam repeto, ferro candente extremum os denuò inuro, vt saniei affluxum perpetuum exhaurirem. Notatu verò haud omnino indignũ est, quòd eiusmodi cauteriorum actualium appressione, mira se voluptate perfundi dicebat: titillante quodam pruritu per totã ossis illius longitudinem grassante, ob caloris ab admoto caustico blandam diffusionem, quod idem ego in multis aliis, præsertim in Nosocomio Lutetiano decumbentibus simili in casu animaduerti. Sequutus est hanc inustionem multarum & insignium ossis squamarum & testarum prolapsus, ad id etiam faciente aëris liberiore quàm par erat appulsu, quin etiam vbi fotui locus datus est, rosarum rubrarum, absinthij, saluiæ, foliorum lauri, florum chamæmeli, meliloti, anethi decocto, sic parti solatium paraui, vt interim saniem virulentam, carnes, ossaque pertinacius imbuentem, vna eadémque opera exhaurirem. Denique factum est, vt Dei ope & illa quam dixi arte, & sollicita cura tandem conualuerit. Ex quo monitum velim Chirurgiæ tyronem, vt nunquam quemquam sic deploratum habeat, vt ipsum penitus pro derelicto habere velit, hominem cum prognosticis dimisisse contentus. Nam vt apposite à veterum Doctorum quodam scriptum est, vt in natura, sic etiam in morbis monstra contingunt. C

Ferramenti igniti ad extremum os appreßio iucunda.

Fotus ad cõuulsionem.

Mõstra seu miracula in morbis.

FINIS LIBRI XI. DE CONTVSIONIBVS ET GANGRÆNIS.

DE VLCERIBVS, FISTVLIS, & Hæmorrhoidibus.

B

LIBER DVODECIMVS.

De natura, causis, & differentiis Vlcerum.

CAP. I.

VLNERVM recentium & cruentorum natura, differentiis, causis, *Vlceris acceptiones variæ.*
signis, & curatione exposita, ordinis & doctrinæ ratio poscere vi-
detur vt de Vlceribus dicam⁹, initio ducto ab ambiguitate nominis.
Nam in disciplina Hippocratica vlceris nomen sumi potest genera- *Sēt.34.sect.*
lissimè pro omni solutione continui. Quo sensu legitur omnem *3.lib.de fra.*
dolorem esse vlcus, generaliter pro vulnere & vlcere propriè dicto,
C vt apparet ex eius libro de Vlceribus. Propriè, vt cùm dixit, vlcus *Sect. 1. prognost.*
atrophiæ vitio siccum mortis argumentum esse. In vltima hac & propria significatio-
ne hîc de Vlcere loqui tantum instituimus. Atque secundum illam dicimus, quod vl- *Quibus vlcus propriè.*
cus est continui in parte molli solutio, haud quidem cruenta, sed sordida & impura,
multo pure, sanie, aut quauis alia corruptione manans, vno vel multis contra natu-
ram affectibus implicita, qui eius sanationem & coagmentationem remorantur, vel
vt breuius dicamus ex Galeni sententia, Vlcus est continui solutio ab errosione fa- *Lib.de cōst.*
cta. Vlceris causæ vel internæ sunt, vel externæ. Internæ quidem sunt humorum *artis cap.6.*
qualitate potius quàm copia, aut etiam vtroque peccantiũ, & acrimonia sua ac ma-
lignitate errosionem in cute & mollibus partibus facientium vitia, contingunt verò
vitia illa aut ex improba & irregulari diæta, aut ex viscerum praua affectione, sua il- *Causæ internæ.*
la cacochymia in corporis habitum se exonerantium. Causæ externæ sunt, vt incle-
mentia frigoris, partem aliquam præsertim à fonte caloris remotiorem occupantis, *Causæ externæ.*
vnde dolor, quem sequitur spirituum & humorum in partem attractio, attractorúm-
D que ibidem ab extincto mox aut debilitato calore natiuo corruptio, vnde tandem
exulceratio. Hoc etiam causarum externarum genere comprehenduntur ictus,
contusio, acrium medicamentorum vt pyroticorum appositio, ambustio, item & im-
pura contagio, vt ex luis venereæ fœdo concubitu, vel accubitu contractæ, virulen-
tis vlceribus apparet. Iam verò vlcerum differentiæ quam variæ & multiplices sint,
sequenti schemate describitur.

De Vlcerum differentiis Tabula.

A

Vlcus est continui solutio impura in parte molli, pure & sanie aut alia corruptione manans: eius duæ sunt primæ differentiæ: aliud enim,

- *Simplex est, & solitariũ ipsum per se citra alterius contra naturam affectus complicationẽ: hoc differentiis euariat, vel*
  - *Propriis: quæ ex tribus fere rebus ducuntur, nempe*
    - *Figura: vnde vlc⁹ aliud dicitur.*
      - *Rotundum seu orbiculare.*
      - *Sinuosum & variè sparsum.*
      - *Rectum aut obliquum.*
      - *Angulatum, vt triangulare.*
    - *Quãtitate; idque vel penes*
      - *Longitudinem: vnde vlcus longum, breue, mediocre.*
      - *Latitudinem: vnde vlcus latum, strictum, mediocre.*
      - *Profunditatem: vnde vlcus altum, superficiarium, mediocre.*
    - *Æqualitate, vel inæqualitate, nempe quod*
      - *In illis quas nouißime diximus dimensionum differentiis, longitudine inquam, latitudine & profunditate, pari similique modo se habet, aut dispari & dißimili.* B
  - *Communibus & accidentariis: iisque ductis, vel*
    - *A tempore: vnde vlcus recens, inueteratũ, breuis aut longæ curationis & durationis.*
    - *A specie, vnde aliud apparens vlcus dicitur: aliud latens & occultum.*
    - *A generationis modo: nempe si à re graui, contundente, secante, pungente, aut errodente factum est, vnde vlcus incisum, lacerum, mixtũ.*
    - *A situ: vnde vlcus anticum, posticum, summum, imum, in musculi capite, cauda, ventre.* C
    - *A parte quam occupat: vnde vlcus in carne & cute existens, vel cartilagines & ossa depascens cuiusmodi sunt narium, palati, & aurium vlcera.*
    - *Ab aliis accidentibus communibus: vnde telephium vlcus, ei nempe quo Telephus laborauit simile. Chironium, quod Chironis manũ & solertiam postulat. Cancrosum quod Cancros imitatur.*
- *Compositũ & multis variisque modis cõplicatum, nempe cùm*
  - *Causa vnde vlcus*
    - *Cacochimum, Catarrhoicum, Venenatum, quòd nẽpe cacochimia catarrhus & venenum fouent.*
  - *Morbo nempe*
    - *Intemperie, seu simplici, seu composita: vnde vlcus calidum, frigidum, humidum, siccum, mixtum.*
    - *Tumore vnde vlcus phlegmonosum, erysipelatosum, œdematosum, schirrosum, cancrosum.* D
    - *Solutione continui, & alia quauis incommoderatione: vnde vlcus asperum, callosum, fistulosum, cauernosum, sinuosum, cum luxatione, fractura.*
  - *Symptomate: vnde phagedenicum vlcus, depascens, dolorificum, sordidum, virulentum.*
  - *Causa & morbo.*
  - *Causa & symptomate.* ⎫
  - *Morbo & symptomate.* ⎬ *Quorum omnium exempla ex superioribus petenda.*
  - *Causa, morbo, & symptomate.* ⎭

De signis

A *De signis Vlcerum.* CAP. II.

PRo Vlcerum differentiis varia vlcerum exiſtunt ſigna. Nam quod te-
trum vaporem, grauem, fœtidum & cadauerosum exhalat, cum fœdis
ſordibus, vlceris putridi ſignum eſt. Depaſcens vlcus cognoſcitur, par- *Vlceris putridi ſigna.*
tis cui inſidet & vicinarum exeſione, excauatione & attritu. Sordidum, *Depaſcetis,*
excrementorum quæ remittit craſſitie & lentore ſupercreſcentíſque *Sordidi.*
carnis vel laxa & ſpongioſa mollitie, vel cruſtacea inæqualitate. Cauer- *Carnoſi.*
noſum, orificij anguſtia hiatus in imo latentis anfractibus ac profunditate. Fiſtulo- *Fiſtuloſi.*
ſum, ſi ad ea quę proximè dicta ſunt ſigna labiorum & velut parietum durities callo- *Cancroſi.*
ſa accreſſerit. Cancroſum, aſpectu horribile eſt, labris inuerſis, duris & prætumidis,
virulentáque & fœtida corruptione, aliquando etiam cruenta manans, cum circum-
ſtantium venarum tumore & ſublatione. Intemperatum, ſeu vt loquuntur, diſcra-
ſiatum vlcus dicitur, quod intemperies aliqua inſignis ſeu calida, ſeu frigida, ſeu hu- *Intẽperati.*
B mida; ſeu ſicca, ſeu ex his compoſita fouet. Vlcus cacoëthes, curandi difficultate *Male morati.*
cæca; & ad remedia arte & ratione inſtituta rebelli contumacia, dignoſcitur. Ca- *Gal. ca. 5. li. 4. meth.*
tarrhoicum vlcus agnoſcimus, ſi in ipſum à vicinis varicibus dilatatiſque tumenti-
bus aut ruptis venis, aut viſcere aliquo, aut à toto corpore malè affecto materia fo- *Catarrhoici.*
uens defluat. Apoſtematoſum tumoris alicuius contra naturam cuius ſpeciem tactu,
viſu, deprehendere licet, præſentia. Telephia, quibus Telephus laborauit: & Chiro- *Apoſtematoſi.*
nia quorum medella Chiron excelluit vlcera, cognoſcũtur magnitudine imputri, te- *Telephij & chironij.*
trúmque adeò odorem haud exhalante, non depaſcente, non dolore excruciante, ſed
oras tumentes, præduras, prætumidáſque habente, adeóque ægrè ſanabili. Nam ci-
catrice etſi interdum obducantur, tenui ea tamen mox dirupta vlcus renouat, exul-
cerato fere cancro ſimilia ſunt, niſi quòd tumore nullo obſidentur in ambitu: his etiã
quæ cacoëthe, id eſt maligna; dicuntur deteriora, quò fit vt horum præter vulgare hu-
moris vitium, cæcam quoque malignitatis cauſam ſtatuendam putarit Fernelius: quæ *Com. ad*
vix abigi ac profligari poſſit: eiuſmodi ferè ex peſtilentia relinqui ſolent. Itaque *aph. 22.*
C Galenus talia maligna eſſe, nec ſuppurari, ſeu pus generare poſſe putat. *ſect. 5.*

De Vlcerum prognoſi. CAP. III.

AB vlceribus malignis, annuis aut diuturnioribus, & remediis cõueniẽn-
ter inſtitutis rebellibus, os abſcedere neceſſarium eſt, & cicatrices ca- *Aph. 45.*
uas fieri. Abſcedere quidem os oportet, propter aſſiduam humoris, *ſect. 6.*
qui compagem & glutinum, quo partes ipſius cohærent remittit, al-
luuionem, & ab acrimonia detritionem. Cicatrices verò cauas fieri,
quod oſſe, vnde carnis omnis prima origo eſt, vel oſſis portione,
tanquam fundamento carni ſubtracto, tantum carni de mole priſtina decedere ne-
ceſſe eſt, quanta fuerit deraſæ portionis oſſis magnitudo. Vlceribus quæ in mor-
bis vel ante morbos oborta fuerint, derepente vel liuentibus & reſiccatis, vel *Sect. 25. ſec.*
pallentibus & arefactis mortem in propinquo eſſe ſcire licet. Nam reſiccatio deficiẽ- *1. prognoſt.*
tis naturæ, nec iam familiare & ſolitũ ad partẽ vlcere obſeſſam alimentum, tranſmit- *Aph. 65.*
tere valentis eſt index. Color verò liuens vel pallidus non exuperandis modo bilioſi *ſect. 5.*
D aut atrabilarij humoris eſt argumentum, ſed & extincti caloris. Quibus tumores in
vlceribus apparent, non conuelluntur maximè neque inſaniunt: tumor enim in ha-
bitu corporis vlcere obſeſſo exiſtens, liberum ab humore noxio eſſe neruoſum genus,
& neruorum principium arguit. Verùm tumoribus illis euaneſcentibus derepente,
& præter rationem, vt citra diſcutientis medicamenti appoſitionem, aut hæmor-
rhagiam obortam, quibus quidem à tergo, conuulſiones & diſtentiones fiunt, quòd
ſpina dorſi tota fere neruoſa ſit: quibus verò in anteriori parte, inſania, vel dolor la-
teris acutus, vel ſuppuratio, vel difficultas inteſtinorum, ſi tumores ſunt rubicundi:
nam antica corporis pars vaſis pluribus & inſignioribus obſita & conſperſa eſt, in
quorum ductus, tranſlata materia morbifica, mox ad eas partes transfertur, quæ mor- *Aph. 67.*
borum eiuſmodi ſedes exiſtunt. Tumores in vlceribus molles & laxi boni, humorum *ſect. 5.*
enim mitificationem & facilitatem ſignificant: crudi vero & duri, mali: Nam omnis
coctio in nobis elixationis habet ſpeciem, vlcera circum glabra praua ſunt, ſubeſſe *Aph. 4.*
enim humorem acrimonia malignum oſtendunt, qui pilorum radices errodat, & *ſect. 6.*
pororum cutis conſtitutionem corrumpat, quò fit vt quartanariis, elephanticis & lue

venerea infectis pili excidant. In Vlceribus ossium carni subiectorum cariem indu- A
centibus, caro liuida malum est, id enim moribundi caloris & ossis vnde carnis ortus & integritas, corruptionis est argumentum. Quæ vlcera morbi alicuius vt hydropis occasione contingunt, ea ægrè sanabilia existunt: vt & illa in quæ varix assiduè materiam eructat: quæ præsens intemperies fouet: quæ tumentibus & duris ac callosis sunt labris, quæque orbicularia sunt. Vlceribus haud diligenter detersis, hypersarcosis superuenire solet: atque si brachia vel crura occupent, phlegmonem, aut aliũ quemuis tumorem in glandulis excitant: si maximè sit corpus cacochymum, vt notauit Auicenna. Sunt enim illæ partes, ob raritatem & imbecillitatem, fluxioni opportunæ. Albucrasis nouem omnino de causis vlcera difficulter carne & cicatrice obduci scribit. Prima ob sanguinis in exangui corpore penuriam. Altera ob cacochymiam, eiusdémque sanguinis impuritatem. Tertia ob remediorum non conuenientium, indecentem appositionem. Quarta ob vlceris sorditiem. Quinta ob circunfusæ vlceri carnis mollis, & cadauerosæ putrilaginem. Sexta cum à causa communi quæ passim cum furore bacchatur ortum ducunt, qualia sunt quæ ex pestilentia re- B
linquuntur. Septima ob labiorum vlceris callosam duritiem. Octaua, cum cœli & aëris natalis, ea est conditio, vt vlceribus ad diuturnitatem fomites subministret: vt Syracusis in Tarconensi Hispania. Nona cùm ossa subiecta carie deteruntur. Vlcus quod pus effundit album, leue, æquale, & quàm minimè fœtidum sano proximum est: nam caloris natiui victoriam & partium solidarum integritatem arguit. Leue pus dicimus, quod partibus omnibus suis coctum est, neque vllam præ se fert ad tactum asperitatem, ex quo liceat suspicari subesse adhuc humoris portionem quandam crudam: Æquale dicimus in quo nullam partium diuersitatem notare licet. Album verò non quod perfectè albet, sed quod caloris est cinerei, vt notat Galenus. At si cum valdè iam processerit curatio, hæmorrhagia derepente in iis vlceribus quæ ob insignem adiunctam inflammationem vehementer pulsant oboriatur, malum est. Nam vt notat Hippocrates à forti in vlceribus pulsu profluuium sanguinis superueniens malum: nam ab arteria sanguis erumpens vis cohibetur. Estque insuper ille sanguinis furor, quo conceptacula sua effringit, inflammationis, atque doloris præsentia C
sua vlcus fouentis index, adde quòd hinc tandem caloris natiui extinctio, vnde suppurationis defectus & gangræna. Cæterùm cùm à malignis vlceribus duo excrementorum genera manent, tenuius quidem ichor seu sanies dicitur, crassius verò sordes nominatur: illud virulentum est, punctísque neruis & perioftiis malè affectis effluit: hoc verò ab articulorum vlceribus manare consueuit, deteriúsque est si atrum, si subrubrum, si cineritium, si inæquale fæcis vini instar, si fœtidum funditur. Sanies loturæ carnium similis, calorem partis præter naturam arguit: pallida vero, caloris extinctionem testari dicitur.

Aph. 2. sect. 7. — *Hip. lib. de vlc. Gal. ca. 2. & 5. lib. meth.* — *Quibus de causis vlcera difficulter sanescãt.* — *Quod leue, æquale & album pus dicatur.* — *Ad sent 32. sect. 2. de fract.* — *Aph. 21. sect. 7.* — *A maligno vlcere duo excrementorũ genera.*

De Vlcerum curatione generali. CAP. IIII.

VLcvs vel simplex est, vel compositum. Simplici vlceri qua vlcus est, vna & simplex est proposita indicatio, nempe exsiccatio: eóque quam in vulnere maior, quò vulcus vulnere est humidius. Composito vlce- D
ri ad curationem multæ sunt indicationes propositæ, in quibus expediendis eum Galenus ordinem seruari vult, vt primo vrgentioris, inde causæ, tum eius quo nisi sublato vlcus sanari nequit, ratio habeatur. Exemplo proposito id facilè innotescet. Sit vlcus in interiore crure paulum supra malleolum, dolore magno excrucians, cauum, putridum, cum ossis carie coniunctum, circulare, labris callosis & tumentibus obsitum, circumstantium partium inflammatione & varicibus cinctum. Id si sanandum tibi proponatur, antequàm circa vlcus quidquam moliaris, nisi eius quod vrget, vt doloris vehementia reuoceris, præmittere te generalia oportebit aduocato & consulto Medico: nam Galeni sententia, si corpus totum præparationem quandam requirat, hanc prius factam esse oportet: nonnullis si quidẽ vlceribus vel purgatio sola sufficit: quibusdam sanguinis detractio: aliis vtraque hæc adhibere profuerit: nempe prout vlceris causa à plethora est aut cacochymia. Hoc igitur procurato, causam vlceris sustuleris: tum demum in curam vlceris particularem descendere oportet, initio ab eo ducto quod magis vrget. Ergo dolorem in primis sedabis,

Simplicis vlceris sanatio est exsiccatio. — *7. meth. ca. 12.* — *Lib. 4. de comp. med. secundum genera.*

A ſedabis, contrariorum dolori cauſarum appoſitione, nempe ſi à phlegmone parti vl-
ceratæ inſidente illicque inueterata, & calore, tenſione, ac renixu moleſta dolor ſit,
euacuatio quæ phegmonem ſeu tumorem tollat, procuranda, præmiſſo prius fotu
aquæ tepidæ, quò ſic durities, & cutis tenſio relaxatione inducta corrigatur, vn-
de, mox facilior vacuatio ſequatur: mox ſcarificatu ſi æger cordatior fuerit, aut
ſanguiſugis ſi delicatior ſit appoſitis, materiæ tumorificæ & dolorificæ portionē de-
duces: inde eius ardorē appoſito Galeni refrigerante, tēperabis. Denique ea omnia tē-
tabis quæ propoſita ante de tumoribus doctrina ad tumorū curationē præſcribit. Hęc
cùm ex voto tibi ſucceſſerint, venies ad ea quæ ſunt eiuſmodi, vt ſine ipſis tolli & ſana-
ri nequeat, quod fiet ordine debellatis affectib⁹ contra naturā vlceri implicitis, nem-
pe oſſis carie: quam emendabis demerſis cauteriis & ferro candente: interimque obi-
ter vlceri aliam figuram, nempe angulatā comparabis, & calloſam duritiē excides, ac
putrilaginem caſtigabis. Hinc eſcharæ lapſus procurabitur, indéque oſſis exſquama-
tioni, expoſitis ante legibus, cōſuletur: denique purgatū vlcus carne replebitur. Ad
B carnis generationē duæ cauſæ conuenire debent efficiens, & materialis. Efficiēs quidē
eſt bona, tum totius corporis, tum partis vlceratæ temperies. Hac enim vigente, fit
laudabilis ſucci ad partem affectam attractio, coctio, appoſitio, & aſſimilatio. Lauda-
bilis quidem temperies ſimilibus conſeruatur: vitioſa verò contrariis corrigitur. Ma-
teria in carnem abſumenda, eſt ſanguis laudabilis, qui nec copia nec qualitate pec-
cet. In hac carnis regeneratione duo apparent excrementorum genera, vnum tenuius
& humidius ſanies dictum, alterum craſſius ſordes nuncupatum. Ambo quia contra
naturā ſunt, ideò carnis regenerationē remorantur, adeóque contrariis admotis tollē-
da ſunt, vt deſiccātibus in primo gradu, & detergētibus validius aut debilius, pro par-
tis & corporis toti⁹ cōplexione, ac excrementitij humoris copia & qualitate atque vl-
ceris immunditie. Nam pars quidē ſimiliū vſu cōſeruari vult: vlcus verò contrariorū
admotione oppugnari. Poſtquàm vlcus natura agente & Chirurgo adiuuante carne
impletū fuerit, cicatrice obducendū eſt, id eſt cute calloſa, cutis veræ & natiuæ loco.
Cicatrix inducitur aſperſione medicamentorū & puluiſculorū valdè deſiccantiū, ſi-
C ne morſu aut eo exiguo. Sic alumen & calcanthum vſta, & in puluerem redacta, te-
nuitérque aſperſa carneo operi cicatricem addunt. Huc & ſpectant radix ariſtolo-
chiæ, aloë, plumbum vſtum, cortex granatorum combuſta, lythargyros, pompholix,
plumbi etiam lamina hydrargyro illita: cuius aliquando in hanc rem vires efficatio-
res & certiores, quàm cuiuſuis alterius remedij experiuntur Chirurgi.

Dolor à tumore vlceri coniunctò qui ſedandus.

Quæ cauſæ carnis generatione cōpleant.

Quid cicatrix.

Cicatricem inducentia.

De Vlcere intemperato. CAP. V.

ANTEQVAM de Vlcere imtemperato dicamus, æquum eſt ne aliam pro
alia intemperiem vſurpet Chirurgus, cuiuſque ſigna breuiter propone-
re. Intemperiē ſiccā vlceri implicitam cognoſcere licet aſpectu: nēpe ſi
vlcus velut rugoſum ſit, ſi nullū aut exiguū humorē remittat: cognoſci-
tur etiam tactu. Si nempe aſperū & durum percipiatur: hanc intemperiē
correxeris remediis humectantibus, fotu ſcilicet aquæ tepidæ ex Galeni ſententia:
D vel Hydrælæi: præmiſſa ſemper purgatione, ſi corpus fuerit cacochymum, aut phle-
botomia ſi plethoricū: alioqui fotu, plus humoris in partem, attraxeris, quàm ipſa fer-
re poſſit. Tādiu verò fouebis quoad caro circūſtans rubeſcat, molleſcat, & humeſcat,
parſque ipſa intumeſcat. Si vltra proceſſeris, quod humoris attraxeris id totum re-
ſolueris: ſicque oleum & operam luſeris. A fotu id remedij genus vlceratæ parti
imponetur.

℞. cremoris hordei ℥ ij. fol. maluæ in aqua coctarum ℥ j. pinguedinis porci ℥ j. ß.
mellis comm. ℥ ß. miſce in mortario & fiat vnguentum. Humidam intemperiem vl-
ceri implicitam cognoueris excrementitij humoris copia, quod vlcus remittit, cir-
cumſtantis carnis ſpongioſa & fungoſa mollitie & ſuccreſcentia. Hanc emendaueris
remendiis ſiccantibus, cuiuſmodi ſunt quæ dicuntur ſarcotica, habita ſemper ratio-
ne copiæ humoris, temperiei partis propriæ, & aliarum ante commemoratarum in-
dicationum. Inter cætera remedia aquam aluminoſam valdè commendat Galenus,
nam deſiccat, deterget & roborat affectam partem. Poteſt etiam vtiliter ſequens fo-
tus adhiberi.

Sicci intemperāter vlceris ſigna.

4. meth.

Remedia ad vlcus intēperanter ſiccum.

Signa humidioris vlceris.

Lib. 1. ſimp. cap. 7.

Fotus deſiccans.

℞. roſar.rub. abſinth.beton.tapſi barbari an.m. j. gallarum, nucum cupreſſi an. A ℥ ij.aluminis rochæ.℥ j. fiat decoctio in vino auſtero, inſtituatur fotus: hinc vlceri admouebitur emplaſtrum de ceruſa, de minio. Expertus etiam ſum in hoc affectu valdè efficacem pulueris aluminis vſti leuem aſperſionem.Calidam intemperiem vlceri adiunctam cognoueris rubore vel flauitie,calore tactui manifeſto,& doloris proprietate.Tum recurrendum ad refrigerantia,cuiuſmodi eſt vnguentum roſatum Meſuei, refrigerans Galeni, populeon:ſplenia & faſciæ aqua plantaginis, ſolani,oxicrato maceratæ. Sæpè expertus ſum plus hîc ſcarificatus, aut admotas ſanguiſugas proficere, quàm aliud quoduis remedij genus.Sic enim ſanguis feruidus, adeóque corruptioni opportunus detrahitur,&ſimul onere illo pars leuatur.Intemperiem frigidã cognoſcimus colore albeſcente ſeu pallente, tactu Chirurgi, & ægri ſermone de partis vlceratæ frigore conquerentis.Hanc correxeris admotis & parti circumfuſis lagenis aqua calida plenis, aut etiam veſicis ſuillis ſequenti decocto ſemiplenis.

Calidi intẽperãter vlceris ſigna.

Vlceris intemperãter frigidi ſigna.

℞.origani,puleg.chamæm.meliloti.an.m.j.abſinthij,maioranæ, ſaluiæ,roriſmar. an.m.ß.fiat decoctio in vino generoſo, addendo aquæ vitæ quod ſufficit. Vtiliter etiã B fouen vlcus poterit ſpongiis eodem decocto imbutis,apponetur & emplaſtrum oxicroceum, de meliloto, de vigo cum mercurio & ſine mercurio. Quòd ſi vlceri iuncta intemperies mixta & compoſita fuerit,commiſcenda pariter & componenda erũt remedia, reliquum Chirurgici muneris in vlceris, vt vlcus eſt, propria & peculiari cura conſumetur:quam ſuperiori capite diximus contineri deterſione,carnis reparatione,& cicatricis inductione.

De Vlcere cum dolore. CAP. VI.

Materia cataplaſmatũ narcoticorũ.

Catheretica vim habent ſedãdi doloris.

SÆPE Vlceribus dolor coniunctus tantus eſt,vt ad ſe Medici conſilium euocet.Is igitur ſi ab aliqua ſit intemperie,tolletur remediis propriis aduerſus illam intemperiem ſuperiori capite commemoratis. Quòd ſi non ceſſerit, ad narcotica tranſeundum.Talia ſunt cataplaſmata ex foliis mandragoræ,nymphææ,hyoſciami,ſolani, cicutæ,ſemine papaueris, C & oleis eorundem,quibus etiam opium additur,populeon,& alia viribus ſimilia.At ſi dolorem excitet,faciátque humoris corrodentis, & carnem ſubiectam circumiectáque labra exedentis acrimonia maligna & virulentia, neque anodynis, neque narcoticis ſedari poterit, imò blandis medicamentis appoſitis magis ac magis irritabitur. Itaque ad catheretica cõfugiendum erit:nempe fortibus morbis fortia remedia ſunt optima.Quare vlceri imponetur puluillus forti & viribus aucto Ægyptiaco,aut paulo oleo chalcãti imbutus his enim domandi efferi illius doloris & virulenti humoris vis ineſt. Interim vlceri circumponentur refrigerantia, ne acrium remediorum vehementia fluxionem excitet.

De Vlceribus cum hyperſarcoſi. CAP. VII.

Exterentia carnem ſuperfluam.

Lib. 3. met. cap. 6.

Ad calloſa vlcerũ labra.

Laminæ plũbeæ hydrargyro illitæ efficacia.

VLCERIBVS tum Chirurgi negligẽtia, tũ ægri culpa ſæpè hyperſarcoſis ſuperuenit. Aduerſus hãc deſiccantia & blandè exterẽtia medicamẽta apponũtur.Cuiuſmodi ſunt galla,cortex thuris,aloë,tuthia,antimonium,pompholix,chalcitis,plumbum,vſta omnia & lota ſi res poſtulet. D Ex his puluiſculi fient, & vnguenta cum pauco oleo & cera,quod ſi ſupercreſcens caro, dura nẽpe & denſa,his non cedat,tranſeundum erit ad cauſtica,vel certè ad ferrum, vt reſcindatur.Nam Galeni ſententia, non vt carnẽ generare,& aliã in deperditæ locum reponere & agglutinare naturæ opus eſt,ſic eandem ſupercreſcẽtẽ tollere medicamenti potius valdè deſiccãtis,aut Chirurgi id opus eſt: ergo inter remedia huic operi idonea, valdè mihi efficax videtur puluis mercurij cũ aliqua portione aluminis vſti, vel calcanthũ ſolum vſtũ:quod ad vlceris labra dura & calloſa,mollietur illa remediis quę eã vim habeãt vt adipibus vitulino,anſerino,gallinaceo,anatino,oleis liliorũ,amygdalarũ dulciũ,lumbricorũ,catellorũ,œſipo,mucaginibus althææ, lini,fœnugræci,gum. ammon.galbani,bdelij,ex quibus mixtis fiẽt emplaſtra,vnguẽta, & linimenta,vel vſurpabitur emplaſtrũ diachylon,de mucaginibus, de vigo cũ mercurio:deniq; poſtquã aliquot dies vſi fuerimus eiuſmodi remediis,imponetur vlceri lamina plũbea hydrargyro illita:hîc enĩ cõplanãdi vlceris,& labiorũ deprimẽdorũ magna

vis eſt

A vis eſt, his ſi nihil profeceris ad cauſtica veniendum, quibus ſi nihilo magis voti compos fias, quod vlceris labra adeò calloſa ſint, vt cauſtica in ipſa ſubire nequeant, ante leui ſcarificatu diffindenda erunt, aut etiam ad viuum vſque reſecanda, vt agendi anſa, & ſubeundi velut feneſtra, aperiatur medicamento, Galeni ſententia. Neque interim omittendum Hippocratis conſilium, vt nempe eadem opera vlcus ſi rotundum fuerit, in aliam figuram, oblongam nempe aut triangularem, deducamus. *Li.4.meth. cap.2.*

De Vlcere putrido & vermibus fœto. CAP. VIII.

VLCERIBVS non raro innaſcuntur vermes: ex quo vermibus fœta dicuntur, cauſa eſt excrementitiæ humiditatis copia à calore præter naturã correpta & putrente, quod contigit, vel quia vlceris cura negligitur, vel quia totum corpus aut partem obſeſſam inſignis habet cacochymia, vel quia collectus in vlcere excrementitius humor, apertum & liberum B non habet exitum: vt contingit vlceribus aurium, narium, ani, ceruicis, vteri, ſinuoſis denique omnibus & cuniculoſis. Quanquam, non eſt neceſſe vermibus exundare vlcera, vt putrida dicantur: quemadmodum ex definitione putridi vlceris ante poſita, eſt intelligere. Ad curam eiuſmodi vlcerum præmiſſis generalibus, primum eximendi vermes erunt, inde exhauriendus veniet ille excrementitius humor, vnde ipſis origo eſt. Itaque ſequẽti decocto: cui vis ineſt ipſorum necandorũ, vlcus fouebitur: nam ſi quis tentet viuos omnes inde eximere, vehementer errat: ſæpè enim adeò tenaciter hærent vlceratæ parti, vt ſine ſumma vi, & doloris cruciatu auelli nequeant. *Cauſa vermiũ in vlcere ſucreſcentium.* *Cap.2.*

℞. abſinth. centaur. maioris, marrubij, an. m. j. fiet decoctio ad ℔. ß. in qua diſſolue aloes, ℥ ß. Vnguenti ægyptiaci ℥ j. hoc remedio foueatur & lauetur vlcus, intinctique eo puluilli in vlcus indantur, vel ſi vlcus ſit cuniculis anfractuoſum, fiat inde iniectio quæ omnes eius partes peruadat. Archigenes ſequens valdè laudat remedium. *Fotus ad vermes necandos.*

℞. ceruſæ, polij montani, an. ℥ ß. picis naualis liquidæ quantum ſufficit, miſce in mortario pro linimento. Si putredo tanta adſit vt illi corrigendæ illa non ſufficiant, C ad validiora veniendum, vel ad cauteria etiam, ignitúmque ferrum vel ad ſectionem à leuioribus tamen ſemper ducendum initiũ, cuiuſmodi eſt hoc, Galeni deſcriptione. *4. de cõpoſ. med.*

℞. ceræ ℥ ij. ceruſæ ℥ j. olei roſ. ℥ ij. ſalis ammon. ℥ ß. ſquamm. æris ʒ ij. thuris, alum. ærug. malicor. calcis viuæ. an. ʒ j. fiat emplaſtrum, vel ℞. terebinth. lotæ ℥ ij. ceræ albæ ℥ ß. liquefiant ſimul addẽdo ſublimati. ʒ ß. ſalis torrefacti & vitrioli calcinati an. ℥ j. fiat mundificatiuum, vel vtendum noſtro ægyptiaco puro, quod recipit ſublimatum, vlceris interim ambitus munietur refrigerantibus & refrænantibus metu doloris.

De Vlcere ſordido. CAP. IX.

VLCVS ſordidum præmiſſa vniuerſi corporis cura ſanabitur detergentibus: ſumpta indicatione ab excremento craſſo & lento, quod cum ſanie excremẽtitia, vlceratas partes velut obſidens & obuallans, medica-D mentorum quamuis validorum vires infringit & hebetat, quæ cauſa cogit curationem exordiri à fotu & lotione ſic. ℞. lixiuij com. ℔. j. abſinthij, marrubij, appij, centaur. vtriuſque, hypericonis an. m. ß. coquantur in colatura quod ſufficit, adde mellis roſati ℥ j. vnguenti ægyptiaci ℥ ſs. fiat fotus. Hinc adhibeatur quod ſequitur detergens. *Lotio detergens.*

℞. ſucci apij & plantag. an. ℥ ij. mellis comm. ℥ j. terebinth. ℥ j. ß. pulueris ireos florentiæ & aloes, an. ℥ ß. fiat medicamentũ. Chirurgo cõſiderãdum eſt diligenter, quot apparatibus poterit craſſas illas vlceri affixas ſordes eluere, & ſaniem excrementitiam exſiccare. Sæpè enim hæc vno fieri poſſunt apparatu. Aliis quibus eſt ſenſus, acrior minimè. Liberato autem eiuſmodi craſſis ſordibus vlcere, abſtinendum eſt ab acrioribus metu doloris, fluxionis, inflãmationis, & erroſionis ex quibus maior vlceri accederet cauitas. Tũ igitur contenti erimus appoſitione remediorũ quæ ſiccẽt & detergeant ſine acrimonia, vt ſic naturæ conatus in generãda carne iuuemus. Eiuſmodi ſunt puluiſculi ex aloë, maſtiche, myrrha, iride, lythargyro, antimonio, radice gentianæ, farina hordei & ſimilibus: hinc vbi aſperſi fuerint, tegendi ſunt carpo linteo *Detergẽtia ſine acrimonia.*

veteri, super indita plumbi lamina, hydrargyro illita, quorum omnium quantitas, in A copia, & in tempore, Medici præsentis prudentia temperabitur. Nam diuturnior & copiosior siccantium & detergentium vsus, vlcera excauat in dies: quò fit vt in dies pariter, maior saniei copia ex vlcere erumpat fusa & eliquata tum propria carnis substantia, medicamenti detergentis vi aut acrimonia, tum proprio humore alimentario qui ad partem affluit vitiato: quæ res incautum Chirurgum decipit. Quo enim copiosiori sanie vlcus manare videt, eo acrioribus illas tanquam excrementitias humiditates exhaurire & resiccare conatur: atqui id ipsum vt caueremus iam pridem monuit Galenus, proposita Empyrici cuiusdam historia, qui sordidum vlcus viridi medicamento acri & arrodente curans, carnes eliquabat adeóque amplius vlcus excauabat, dolorē & fluxionem maiorem accersebat: quò fiebat vt in dies acrioribus additis, & in horas inditis, in horas etiam colliquationis carnium, amplitudinis vlceris, & excrementitiæ humiditatis, ignorantia & imprudentia occæcatus, accessionem faceret. Quare diligenter attendendum, num vlcus sordidum in dies sordescat magis proprio vitio, & totius corporis impuritate: an carnium colliquatione, & humoris benigni, atque alimentarij, ad partis nutritionem transmissi corruptione, ab importuno B & incauto acrioris medicamenti vsu. Cuius rei coniecturam facies doloris præter rationem exacerbatione, & vlceris labiorum calore & rubore. Itaque id in primis etiam oportebit attendere, vt suo quemque modulo, id est, suis cuiusque viribus conuenienti & congruo medicamento ægros metiaris, sumpta indicatione à totius corporis & partis laborantis robore, intemperie, & consistentia, interest enim multum an aratori & duro fossori, an eunucho & mulieri, crurine, an oculis, medicinā facias. Nam quę medicamēta denso ac duro corpori partique sunt tantum detergentia & exsiccantia, eadē mollibus & delicatulis corporibus ac partibus sunt catherætica & exedentia, colliquatione carnium, atque alimenti corruptione, sordium accessionē facientia, cōtra quæ laudabiliter & sufficienter, molli corpori sordes detergunt, & saniem exsiccant ea ipsa duro corpori admota sordes augent, & saniem dum eas colligi patiuntur, neque sufficiētibus viribus ad eluendam densi corporis tenacem impuritatem instructa sunt. Quare prudens videbit Medicus, quando à valenter detergentibus & erro- C dentibus ad mitiora sit digrediendum.

Curatio notāda in vsu detergentiū

Distinctio notanda de vlcerū impuritate.

Ægrorū corporum & ægrarū partium habēda diligens ratio.

De Vlcere virulento, exedente, maligno, quod Cacoethes nominant, & de Chironio. CAP. X.

VIRVLENTIA & exedētia seu depascientia vlcera non differunt nisi penes magis & minus, virulentū enim vlcus dicitur, quod virulentā saniē, virus propriè dictam fundit. Id virus, cum malignius redditū, arrodit & depascitur subiecta vlcerique vicina corpora, vlcus depascens facit. Eiusmodi vlcera Galeno disepulotica, id est, cicatricē ægrè admittētia, dicuntur. Contingit enim, inquit, vt disepuloticum sit vlcus, vel quia pars affecta sit, seu in habitu, seu in temperamento, est vitiata, vt influentem corrūpat humorem: cuiusmodi vlcus speciali nomine cacoëthes dicitur: vel quia propter affluētis sanguinis, partem exedentis, cacochymiam, pars affecta nimium humida non coalescit. Addit D denique chironium vlcus, his quæ cacoëthe vlcera dicuntur, longè esse malignius. Ad curationem, quia hisce vlceribus omnibus magna intercedit latitudo, alia enim aliis sunt magis cacoëthe & disepulotica, necesse quoque est varia adesse, & ad manū habere medicamenta, viribus pariter & virium gradibus distincta: vt nihil mirū sit, si suo sæpè excidant fine qui eodē medicamento, omnia cacoëthe seu maligna vlcera curāt & sanare se posse putāt, quod sequitur ab Asclepiade descriptū, valdè Gal. cōmēdatur.

Quid virulētia & depascentia vlcera differant.
Lib. 4. de comp. med. secundum gene.
Quid chironium à depascēte differat vide antea ca. 2.

℞. squamę æris, æruginis rasæ an. ℥ j. ceræ ℔. ß. resinæ laricis ℔. j. ß. quę liquari possunt aridis affundantur, & fiat emplastrū vlceri tantum imponendum: nam circum vlcus aliud refrenans applicandum metu inflammationis. At Primionis sequens epuloticum cæteris excellere Galenus ait: vt quod ad desperata vlcera, quorum nempe curationem plerique aggressi non absoluerunt, sed tanquam ab insanabilibus destiterunt, vsu certum, compertum & probatum est.

Lib. 4. de compo. med. secund. gen. cap. 5.
Lib. 4. de comp. med. sec. gen. c. 6.

℞. soreos ℥ iij. aluminis scissilis, calcis viuæ an. ℥ ij. thuris gallarum an. ℥ iiij. ceræ ℔. j. & ℥ iij. seui vitulini ℔. j. & ℥ vij. olei veteris quantum sufficit fiat emplastrum.

Adnotanda

A *Adnotanda doctrina de temporum quibus cacoëthe Vlcera sunt curanda interuallis.* C A P. X I.

AD Asclepiadei medicamenti capite superiore descripti vsum demonstrandum,& eorum Chirurgorum errorem coarguendum,qui ægris suis benè se consuluisse putant, si bis aut ter in die vlcera curauerint cacoëthe, placuit hîc euagari paululum à proposito,& Galeni authoritatem interponere. Rectè(inquit Galenus) Asclepiades ad finem superioris medicamenti descripti hæc verba adiecit: Et hæc triduo soluito, fomentísque mitigato, idémque empiastrum ablutum emolito,rursúmque apponito,nisi enim diutius cuti pharmacũ adhæserit, nihil efficiet. Quod tamen plerosque Medicos latuit, arbitrantes si ter die saniem ab vlcere deterserint,melius se facturos iis qui bis idem faciunt. Qui verò semel soluunt,ab ipsis quoque ægris tanquam negligentes malè audiunt. At longè falluntur:meminisse enim debetis,quòd in plerisque nostris cõmentariis dictũ est, qua- *Lib. 4. de comp. med. sec.gen.ca.5.*
B litates omnium vicinorum corporum in se mutuo aliquid agere, etsi alterum ipsorũ multo sit validius,hac namque ratione specie quadam modò inter se fiunt similes spatio temporis, tametsi per multum differant:vbi autem qualitas medicamenti curando corpori specie similis fuerit, vtilitas maior sequitur. His igitur rationibus qui primus emplastro ante imposito vti statuit laude dignus est, & nos ipsum sequi multò magis decet, cùm quod ratione inuenit, experiẽtia cõprobatum cognouerimus,nec temerè triduo quoque ipsum vulnus foueri,singulis videlicet solutionibus, præcepit: nam quia valens medicamentũ est, merito solutionem postulat. Hæc Galenus. Cuius ratione nixam sententiam alia rursum ratione possumus confirmare, nempe notius est quã vt dici debeat, medicamẽta nihil agere in nobis nisi vi caloris natiui, quæ facultatẽ medicamenti ad opus excitat. At in malignis omnino vlceribus,partis affectæ calor insitus valdè languet, caloris præter naturam præsentia fractus & debilitatus: sic vt multo temporis spatio egeat, ad medicamenti virtutẽ & facultatẽ in actum excitandam. Itaque si quo tempore iam calor natiuus valdè cõmouit, excitauítque me- *Omne agẽs agendo repatitur.* *Fusius exponitur Galeni ratio.*
C dicamenti facultatem, vlcus soluatur, & eo qui parti insidet abiecto emplastro, nouũ aliud substituatur, calor parti insitus aëris contactu vel dissipatus, vel intro cõpulsus debilitabitur:& frustra emplastro impressa iam vis fuerit qua ad opus excitetur, dum à medio tanquam agendi cursu reuocabitur. Nouo verò imposito emplastro, nouus rursum labor calori partis subeundus est,ad excitãdam ipsius facultatem quò in actũ erumpat. Nam medicamenta omnia id totum quod sunt,facultate sunt. Illi errori par eorũ error est, qui sæpius eodẽ die emplastra renouantes, validius detergent,sic enim nonmodo excrementitium humorem, tum sordes,tum saniem eluunt,sed & succum alimentarium:nempe ros,cambium & gluten, ex quibus laudabili carni materia proxima existit. Quare non est salubre toties in dies vlcus curare, & noui emplastri admouendi gratia ipsum soluere, nisi graue aliquod symptoma, vt dolor idipsum suadeat, qui anodynorum crebra mutatione leniri & demulceri efflagitet. *Medicamẽta tantum facultate sunt & definiuntur.*

Quæ sit fasciandorum Vlcerum ratio. C A P. X I I.

D
QVod ad deliganda vlcera attinet,semper fasciæ initium ab vlcere ducendum. Fascia verò ita lata sit, vt nonmodo vlcus tegat & comprehendat,sed & portionem aliquam supra infráque contiguarum partiũ, ea autem moderatione vlcus comprimat, vt excrementitios tantum humores exprimat. Sic enim vlcus siccus euadet,adeóque sano propinquius, vt ab Hippocrate notatũ est:deligationis is modus sit, vt nec nimis adstingat, hinc enim dolor & fluxio: nec laxior sit,talis enim nulli est vsui. Licet splenia & fascias oxicrato, aut vino crasso rubro & adstringente temperare,æstate præsertim, deligatione peracta pars in otio continenda est. Hippocratis enim sententia, quibus vlcus in crure est iis neque stare expedit neque sedere, sed quiescere. Vlceratis ergo cruribus exercenda brachia, varias res tractando, attollendo, deprimendo. Sin contra vlcus brachia occupet crura deambulationibus exercenda, aut frictionibus supernè deorsum, si deambulationes ferre nequeat æger. Sic humorum & spirituum qui impetu & maiore copia in partem affectam decurrunt,reuulsio fiet & deriuatio. *Deligandi initium ab vlcere ducẽdum.* *Lib. de vlceribus.* *Reuulsio in contraria.*

De Vlcerum particularium curatione, ac primùm de Oculorum vlceribus. A

CAP. XIII.

4. meth.

QVIA Galeni sententia curandorum morborum varia indicatio petitur ex partis conditione, temperie nempe, complexione, situ, figura, vsu, sensu acuto vel hebete, ideò vlcerum tum simplicium, tum implicitorum absoluta breuiter generali curatione, de iisdem, vt partibus sunt distincta, agendum nunc videtur, initio ab oculorum vlceribus ducto. Hæc authore Celso, ex pustulis interdum fiunt, aut fluctione acri: quæ membranas seu tunicas arroserit, aut ab ictu. Paulus has vlcerum ocularium differentias notat. Si, inquit, vlcus corneæ insideat angustum, paruum & cauum Botryon Græcis dicitur: at si latius & minus profundum extiterit, Cæloma nuncupatur. Circa iridis circulum, Argemon dicitur. Si crustosum & sordidum est, Epicauma nominatur. Hæc in genere eandem cum superioribus curationem postulant, nempe vt detergeantur, carne impleantur, exsiccentur, & cicatrice obducantur: at pars affecta blandiorem remediorũ indicationem facit. Ergo purgatione instituta & phlebotomia tum è brachio, tum ex venis, arteriisque temporalibus, ægro item si res postulat balneato, ad auertendam fluxionem, cucurbitulæ scapulis affigentur cum scarificatu: vel panis recens ex furno extractus aqua vitæ aut generoso vino aspersus, origini spinalis medullæ, admouebitur. Frõti verò & temporibus emplastrum adstringens, ex eo quod contra rupturam institui solet, comitissæ & desiccatiuo rubro mixtum. In oculum verò sequens collyrium à Celso descriptum & Hollerio probatum instillabitur. B

Lib. 6. ca. 6. Lib. 3. Botryon. Cæloma. Argemon. Epicauma. Curatio.

Collyriũ ad vlcera oculorũ detergenda.

℞. æris vsti cadmiæ vstæ & lotæ an. ℥ j myrrhæ, opij an ʒ ij. acaciæ, gummi arabici an. ʒ iij. ex aqua fingatur collyrium quod liquore oui dissoluatur. Interim diligenter obseruandum ne dolor hinc oculo molestus sit. Quare ex interuallis anodynis affusis, ipsi consulere erit operæpretium. Institui etiam collyria poterunt ex decocto plãtaginis, fœnugræci, absinthio dissolutis vnà saccharo cando, tuthia, gummi, tragacanthæ, myrrha & calcanthi momento. Deterso vlcere sequens sarcoticum erit ex vsu.

Collyrium sarcoticum.

℞. sarcocollæ in lacte muliebri nutritæ. ʒ iij. pulueris diaireos simplicis, gummi arabici, tragacanth. an. ʒ ß. mucaginis fœnugræci quantum sufficit vt inde fiat collyrium. Notandum verò quòd vlceribus humidioribus pulueres vtiliores sunt quàm collyria. Iam complanato seu propria carne vlcere impleto, cicatrix sequenti collyrio inducetur. C

Collyrium epuloticum. Lib. 6. ca. 6.

℞. tuthiæ, cadmiæ vt decet præparatæ, cerusæ, antimonij, olibani an. ʒ ß. myrrhæ, sarcocollæ, sanguinis draconis, aloës opij. an. ℈ ß. cum aqua plantaginis, fiat collyriu, vel puluis solus aspergatur. Celsus duobus vitiis oculo inductas cicatrices periclitari notauit, nempe, ne aut cauæ aut crassæ sint. Si cauæ sunt, postulant impleri sequenti remedio.

Collyrium ad cauas cicatrices.

℞. papaueris lachrymæ, ʒ ß. sagapeni, opopanacis, an. ʒ ß. æruginis ʒ j. cumini. ʒ iij. piperis. ʒ ij. cadmiæ elotæ & cerusæ. an ʒ j. ß. cum aqua pluuiali, fiat collyrium. At si crassæ cicatrices sunt, sequens remedium extenuat.

Cacatrices corneæ albescunt, adnatæ rubescũt.

℞. cinamo. acaciæ. an. ʒ ß. cadmiæ elotæ, croci, myrrhæ, papaueris lachymæ, gũmi arabici. an. ʒ j. piperis albi, Thuris an. ʒ j. ß. æris combusti ʒ iij. cum aqua pluuiali fiat collyriũ. At si cicatrix supra corneam sit, adeò vt tegat pupillam, intercipietur visio densitate membranę: hîc etiam notandum quod quę corneę incident cicatrices albescunt: quæ verò adnatæ rubescunt, quia hæc, quàm illa, pluribus est conspersa venulis. D

De Ozæna & Narium vlceribus.

CAP. XIIII.

Lib. 6. ca. 8. Lib. 3. de comp. med. secundũ locos. cap. 3. Curatio.

OZÆNA vlcus est profundum & fœtidum in interiore naso, crustacea multa & fœtida remittens. Vix ei vlcerum generi succurri posse Celsus ait. Causam habet vt ait Galenus, ab humorum acrium & putridorum à capite in nares distillatione, circa mammillares processus. Ad curationem cibus modicus esse debet, neque acer, neque valentissimus, præparatum humorem purgare decet. Caput resiccandum & roborandum, quò humores

A mores excrementitios nec admittat,nec demittat:hinc ad partem vlcere affectam veniendum. Vlcus deficcandum medicamento cui vis infit repellendi & refoluendi,cuiufmodi eft fuccus granatorum in vafe æreo ad medias coctus: puluis coralli, fantala, puluis calaminthæ,nafturtij,elebori albi,fuccus nafturtij cum alumine,& alia quæ apud Celfum leguntur. Galenus ex Archigene vt calamenthæ fuccus naribus attrahatur,vel vt calamentha ipfa arida & in puluerem redacta,per fiftulam in nares infufflentur,fuadet. Aliis in vfu eft fequens puluis.

♃.rofar.rub.myrtil.calam.arom.rad.angel.gentia.macis,cariophyl.an.ʒ ß. caph. ambræ an.ğ.iiij.mofchi ğ.vj.fiat puluis fubtiliffimus. Manardus ad hanc affectionem caputpurgium ex vrina afini , etfi fœdum , valdè tamen eximium effe remedium fcribit. Quod fi inueteratum & contumax malum his remediis non cedat,currendum erit ad calcanthum,viride æris,fal ammoniacum,& alumen cum aceto. Non rarò cõtingit vt amplius depafcente vlcere,hoc mali vis ad ethmoidea offa perueniat: quo in cafu vi minimè illa reuellenda erunt. Sed totum id negotium naturæ permittendum, B expectandúmque vt ipfa per fe abfcedant :iniectionibus interim in nares factis, ex aqua vitæ in qua pulueres cephalici ad maiorem deficcationem infufi maduerint.

Lib.20.epi. 5.

Iniectio vbi ad offa ethmoidea oζæna peruenerit.

De Oris vlceribus. CAP. XV.

EX hoc genere funt Aphthæ,vlcera puerulis familiaria Hippocratis fententia. A gingiuis fæpè incipiunt , & per palatum in Vuam,fauces,totúmque os ferpunt, vt ait Celfus. Galenus Aphtharum duo facit genera: vnum facilè curabilium , cuiufmodi eft id quod ab acrimonia nutritij lactis pueros vulgò infeftat:alterum cacoëthes ab humoris mali,id eft venenati & putris in os affluxu. Ad fanationem proderit abftinere ab omnibus acribus,ac fiquidem puer fuerit,non erit alienum nutricis lac cibis refrigerantibus,balneo vniuerfi corporis , & mammarum fotu ex aqua tepida temperare:nam puerorum membra omnia funt molliffima,& quafi mucofa,os C verò cibariis infuctum & poculis. Quod remedia topica fpectat, ea deligenda funt, quæ quod agere nata funt citò & promptè agant:nam hic affectæ partis ea eft conditio,vt ipfi diu infidere & hærere nequeant. Ergo fi vlcus malignum fuerit,leuiter contingendum eft aqua Chymiftarum , quæ in metallis feparandis robur fuum eluferit: quæq; præterea fex partibus aquæ communis admixtis temperata fit. In eandem rem vti licebit oleis vitrioli,fulphuris,antimonij,aqua fublimata,& fimilibus. Aëtius flocco oleo feruente imbuto,fpecillo affixo eiufmodi putria vlcera corrigi & cõtingi eoufque vult,quoad vndique albefcant& complanentur. Sic enim demùm errodentem ipforum vim compefci , carnem laudabilem in eius quæ exefa eft locum fuccrefcere. Poft eam inuftionem fequenti gargarifmate , proficiet os colluere,quod etiam ipfum folum aphthis haud malignis fufficit.

Aph.24. fect.3.

Lib.6. ca.11

Com.ad fep. 12.fect.3.li. 3.epidem.

Curatio aphtharum

♃.hordei integri p.j.plantag.ceterach.pilofel.agrim,an.m.j. fiat decoctio ad ℔.j. in qua diffolue mellis rof.℥j.diamoron.℥ ß.fiat gargarifma. Fiunt & alia ex malicorio balauftiis,fumach,berberis, rofis rubris, diffolutis in colatura diamo. & dianuc.cum D pauco alumine. Galenus enim fcribit, fimplicia oris vlcera fanari mediocriter deficcantibus. At diamorum & dianucũ funt eiufmodi:alia verò validioribus egere , eiufmodi vlceribus fi palatum obfeffum fit,maiori diligentia,& fide eft prouidẽdum . Periculum enim eft ; ne cùm pars calida fit & humida , os fubiectum, quod rarum eft & humidum,contagione corrumpatur , abfcedátque & excidat,atque vox vitietur. Si vlcus à lue fit venenata omiffis communibus remediis vlcerum,ftatim currendum ad alexiterium eius morbi proprium , nempe hydrargyrum. Fiftulofa fæpè vlcera gingiuas obfident,vnde vicini dentis radix cariem contrahit , eoufque vt faniei acrimonia fibi fæpè exitum extrinfecus aperiat fub mento:quæ res falfam plurimis fcrophularũ, adeóque incurabilis morbi,opinionem facit. In tali cafu Aëtij & Celfi confilio cariofum dentem eximere oportet:fic enim fiftula extirpabitur, gingiua in exempti dentis locum fe deprimet & fubftituet:ficque fouente putredinem caufa fublata,id eft dente,reliqua facilior erit curatio . Linguæ vlcera iifdem remediis curantur quibus reliqua oris totius, quanquam quæ in eius latere nafcuntur diutiffimè durant, viden-

Gargarifma ad aphthas.

Lib.6. met. cap.10.

Vlcera palati feftinanter & fideliter curãda

Lib.6.cap.3 Celf. lib. 6. cap.12.

dúmque est, num contrà dens aliquis acutior sit qui sanescere sæpè vlcus eo loco non A sinit, ideoq; limandus est.

De Aurium vlceribus. CAP. XVI.

VLCERA fiunt in meatu auditorio, tùm ab externa causa, vt ictu, lapsu: tũ ab interna, vt abscessu illic genito. Manant sępè multo pure, non illic genito, sunt enim talia vlcera ferè exigua, & prætereà in parte spermatica, sed decubitu facto ab vniuerso cerebro. Ad curationem, habenda in primis ratio est causæ antecedentis quæ vlcus fouet, eáque diuertenda catharticis, masticatoriis & errhinis. Masticatorij quidem hæc forma est.

Causæ.

Curatio.

Masticatorium. ℞. mastic. ʒ j. staphisagr. & pyreth. an. ℈ j. cinam. & carioph. an. ʒ ss. fiant masticatoria, vtatur manè & vesperi. Errhini verò hæc forma est.

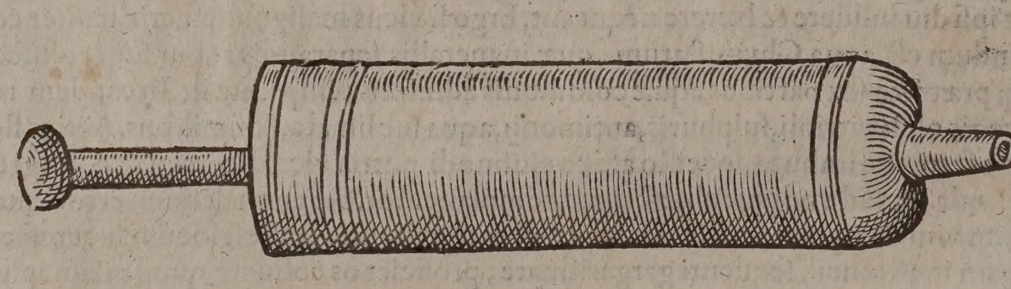
Errhinum. ℞. succi beton. mercuria. & melis. an ℥ ss. vini albi ℥ j. misce & frequenter naribus attrahatur. Quod ad topica remedia spectat, pinguia omnia & oleosa vitanda sunt, vt B à Galeno notatum in medendi methodo: vbi reprehendit Thessali quendam sectatorem, qui tetrapharmaco adhibito vlcus auris sordidius in dies reddebat, quod Galenus sanauit trochiscis Andronij in aceto dissolutis, quorum compositio est eiusmodi.

Trochiscorũ Andronij compositio. ℞. balaust. ʒ ij. alumin. ʒ j. atramen. sutor. ʒ ij. myrrhæ ʒ j. thur. aristol. gallar. an ʒ ij. salis ammonia. ʒ j. excipiantur omnia melicrato, & fiant trochisci. Galenus eodem loco testatur, se huius generis vlcera inueterata ac duorum annorum, sanasse cum ferri scoria in puluerem redacta, indéque cocta cum aceto acerrimo quoad mellis acquireret consistentiam. Sed & putredinem qua hæc diffluunt vlcera emendat, siccat fel bubulum in forti aceto dissolutum tepidè instillatum. Itémque fæx ferri in pollinem redacta in acetóque acerrrimo decocta, resiccata & aspersa. Quòd si viarum angustia, non pateret contento in aurium anfractibus puri exitus, eliciendum id foràs erit instrumento Pyulcum inde dicto, cuius hæc est figura.

Ferri scoria.

De pyulco Gale. 2. ad Glauc.

Pyulci deformatio. C

De vlceribus Tracheæ arteriæ, Oesophagi, Stomachi, & Intestinorum. CAP. XVII.

HÆ partes vlcerantur vel à causa externa vt acri medicamento, vel veneno deglutito: vel ab interna vt humore maligno, arrodente, quodq; D veneni vim adæquet intus in corpore genito, & in illis partibus coërcito. Si inter deglutiendum aut spirandum dolor exacerbatur, vlceris in œsophago, vel aspera arteria œsophago vicina, existentis signũ est. Percipitur autem maximè doloris, cùm id quod deglutitur acidum aut acre, vel qui ducitur aër calidior aut frigidior est. At si in stomacho doloris causa defixa sit, vehemẽtiora vrgent symptomata: nam & animi deliquium adest, nausea, & aliquando vomitus, conuulsiones, morsus, dolórque penè intolerabilis, extremorum refrigeratio: quæ cùm simul adsunt omnia pauci, nisi fortè iuuenes & validi, euadunt: eadem affectio in totum ventriculum potest cadere: sed quia doloris acerbitate & periculi magnitudine longè grauius est vlcus quod os ventriculi seu stomachum, veteribus cordis nomine donatum, occupat: ideò Medici, id quod in parte ventriculi inferiore contingit nõ admodum magni facere solent. Vlcerata verò esse intestina cognoscimus si ægro pus, vel

Causæ.

Signa.

Gal. lib. 5. de loc. affe. cap. 5.

A pus, vel purulenta multa per anum erumpant: si sanguis reddatur cum torminosis ex-
pressionibus: à cunctante enim & collecto eo loci pure, perpetuus velut quidã adest
Tenesmus. Cæterùm eiusmodi vlcera omnia esculẽtorũ & poculentorũ, magis quàm
medicamentorum vsu curantur, Galeni sententia. Deligenda ergo in cibum & potũ *Lib. 4. &*
omnia quæ mitia sint, & leniendi vim habeãt, vitatis acribus: non enim tuthia, lythar- *5. meth.*
gyros, cerusa, viride æris, & similia hîc vt in reliquis vlceribus locum habent. At cùm
in œsophago aut aspera arteria vlcus erit, videndum vt talia aliquid lentoris habeant, *Curatio.*
& sensim ac pluribus vicibus deglutiantur, aliàs non magnoperè iuuabunt: quia in il-
lis aëris & ciborum communibus viis adhærere nequeunt. Itaque præterlabẽtur sta- *Qua arte*
tim & diffluent, quare talia omnia in forma eclegmatis vsurpabuntur supino corpo- *deglutien-*
re, & relaxatis laryngis musculis sensim eliquando, ne confertim subiens medicamẽ- *da remedia*
tum, tussim inferat huic vlcerum generi valdè inimicam. Cùm detergẽdum erit, mel *ad gulæ vl-*
crudum vsurpabitur, cuius præ cæteris detergentibus mira est in hoc vlcerum genere *cera.*
vtilitas. At cùm glutinandi erit opportunitas, admiscendum erit gummi tragacanthę
B in decocto aliquo adstringente dissolutum. In stomachi & ventriculi vlceribus, vita- *Acria cur*
buntur (vt iam præmonui) acria omnia, vt quæ dolorem, inflammationem & vomitũ *uitanda in*
cieant, ac præterea ciborum coctionem interturbent. Ergo frequens vsus erit ptisanę *hoc vlcerũ*
multum saccharatæ, gelatinæ cum dissoluto gummi tragacãthæ, & bolo armeno, de- *genere.*
cocti prunorum, dactylorum, ficuum, passularum damascenarum, mellis, lactis bubu-
li elixi cum vitellis ouorum, & mellis communis tantillo. Cùm agglutinandi tempus
erit vti oportebit austeris adstringentibus & glutinantibus, omni acrimonia & sapo-
re ingrato carentibus: cuiusmodi sunt hypocystis, balaustia, cytini, terra sigillata, su-
mach, acacia, decoctum cydoniorum, lentisci, summitatum vitis, rubi, myrti in vino
adstringente, nisi adsit metus inflammationis. Potus erit hydromel, hydrosacchara, *Mel quam*
syrupus violaceus & iuiubinus. Intestinorum aliarúmque à ventre remotiorum par- *vim habeat*
tium vlceribus, valdè idoneum est remedium mel, aliis medicamentis mixtum: nam *ad sananda*
adstringentia medicamenta si sola per se vsurpes hęrebunt ventriculo, neque vltra vi- *huius gene-*
res suas proferent: admixtum ipsis mel, præterquàm quòd ipsa in reliquum corpus di- *ris vlcera.*
C stribuit, & ad affectas partes promouet, etiam vlcera ipsa deterget: vtiliter hîc etiam
vsurpatur lac asininum, loco caprini aut bubuli lactis. Salubris insuper est vsus potio-
nis vulnerariæ, modò his constet herbis & simplicibus, quæ tacita quadam familiari- *Aegyptia-*
tate partes affectas respiciant. Vlceribus intestinorũ hoc inter se interest, quòd si cras- *cum ad vl-*
sa intestina obsideãtur, licet clystere & iniectionibus mederi, etiam acribus ad putre- *cera crasso-*
dinis vitium corrigendum: cuiusmodi sunt quæ ægyptiacum recipiunt in hordei de- *rum intesti-*
cocto vel vino. Si verò tenuia vlcerata fuerint, potionibus, & aliis ore ingestis, mede- *norum.*
lam recipiunt potius: quia vt ait Galenus, quæ per sedem in corpus immittuntur, vsq; *Lib. 5. met.*
ad gracilia seu tenuia intestina non ferè ascendunt: quæ verò ore, ea viribus integris
ad crassa vsque intestina peruenire nequeunt.

De Renum & Vesicæ vlceribus. CAP. XVIII.

D VLCERA in Renibus & Vesica fiunt, vel ab acrium ciborum & poculẽ-
torum ac medicamentorum, vt cantharidum vsu, vel ab humoris acris *Causæ.*
eo loci geniti vel transmissi aut delapsi collectione: vel à vasis alicuius
ruptione, vel à rupto abscessu in vlcus, vt fit, degenerante. Discernun- *Signa,*
tur situ, nam vlcerum renalium dolor, & grauitas ad lumbos per-
tingit: & confusum benéque permixtum vrinæ pus exhibet. Ne-
que verò pus à renibus manans adeò fœtet, atque id quod à vesica effunditur: quia *Hip. aph. 81*
vesicæ parti exangui, excarni & membranosæ, non tanta vis inest ad prohibendam *sect. 4.*
putredinem: quod à renibus manat pus nunquam sine vrina manat: atque etsi longa
in vase in quo asseruatur mora, tandem in imum vasis subsidat, & secretum visatur, ta-
men cùm primùm effusum est, perfectè cum vrina mixtum cernitur: at quod à vesica
pus manat, sæpè solum sine vrina excernitur, sed & ferè fit vt pus quod ab exulceratis *Aph. 76.*
manat renibus, cum carunculis, aut veluti capillis vnà exeat per Hippocratis regulã. *sect. 4.*
Quibus in vrina crassa existente carunculæ paruæ ac veluti capilli vna exeunt, iis à re-
nibus excernitur: at contra quibus in vrina crassa furfurea quædam exeunt, iis vesica *Aph. 77.*
scabie, seu scabioso vlcere laborat. Ad sanationem expedit ægrum aluo esse molli, seu *sect. 4.*

ſponte naturæ,ſeu arte,& clyſterum mollium vſu.Expedit & nonunquam vomere,vt A reuellantur humores, quorum in partem affectam confluxu vlcus foueretur, aut ſordidum redderetur.Fortes purgationes vitandæ , ne commotis humoribus,nimiúmq́; agitatis , fiat in renes aut veſicam materiæ , vlceri fouendo idoneæ,decubitus. Detergendis hiſce vlceribus ſequens potio valdè eſt efficax.

Curatio.

Cur valida cathartica vitanda.

Detergentia huius generis vlcera,

℞.hord.integ.m.ij.glycyrrh.raſ.& contuſ.℥ ß.rad.acetoſæ & petroſ.an.ʒ vj.fiat decoctio ad ℔ j. in colatura diſſolue mell. deſpu.℥ ij. capiat ſingulis matutinis ad ℥ iiij. Sequentes trochiſci valdè commendantur Gordonio.

Trochiſci ad renum & veſicæ vlcera.

4.meth.

℞.4.ſeminum frigid.maiorum mundatorum,ſeminis papauer.albi,ſem.malu.portul.cydon.baccarum myrt. tragacã. gummi arab.nucum pinearum mundatarum,piſtacio.glycyrrh.mundatæ,mucaginis ſeminis pſilij,amygdalarum dulcium,hord.mũdati,an.ʒ ij.bol.armen.ſangu.drac.ſpodij,roſ. myrrhæ an.℥ ß.excipiantur hydromelite,& fingantur trochiſci ſinguli ponderis ʒ ij. capiat manè vnum diſſolutum in decocto hordei,aut lacte caprino. Galenus iubet medicamentis ad renum & veſicæ vlcera mel & diuretica admiſceri , quia vrinas blandè promouent, & ipſis medicamentis ad B partem affectam diducendis velut vehicula ſunt. Vlcera veſicæ,vel fundum eius obſident,vel ceruicem ad meatum vrinarium. Si in fundo ſiñt, dolor ferè vexat cõtinuus. Si in ceruice,tum maximè vrit,vrgétque dolor cum vrina redditur,& poſt mictioné, quod fundum obſidet vlcus ſquamacea quædam & pelliculoſa cum vrina remittit. Quòd verò ceruicem , perpetuam ferè inducit tentiginem : ilia ferè incurabilia ſunt, tum propter exanguem & neruoſam partis naturam,tum quia ab vrinæ acrimonia aſſiduè mordicatur & refricatur vlcus,vt cicatrice vix obduci queat. Nam etiam poſt mictionem vrinæ quædam in veſicæ fundo ſemper remanent reliquiæ, quæ vnà cum reliqua vrina ideò exire non potuerunt , quod pro exeuntis vrinæ modo, veſica ante diſtenta ſubſidat in ſeſe & comprimatur. Iiſdem remediis vlcera veſicæ ſanantur,quibus vlcera renum:ſed ea nõ aſſumpta modò,verum etiam per meatum vrinarium iniecta. Parabuntur illæ iniectiones ex trochiſcis Gordonij,ante deſcriptis,& diſſolutis in liquore conuenienti:ſed quoniam vlcera veſicæ maiores & acriores doloris ſtimulos habent,quàm renum, propterea in anodynis admouendis attẽtiorem hîc Chirur- C gum eſſe oportebit. Ad eam rem certam eſſe in oleo hyoſciami per expreſſionem elicito opem,ſæpè ſum expertus. Idem fiet cataplaſmatis, linimẽtis pectini, totique imo ventri & perinæo admotis itémque clyſteribus inditis. Si fœtor adiunctus ſit,non erit importuna iniectio ex pauco ægyptiaco in vino vel aqua plantaginis,aut roſarum diſſoluto . Id enim ego ſæpè, admodum, remedium in tali caſu vſurpaui, proſpero ſucceſſu.

Signa fundi veſicæ & ceruicis eiuſdem vlceratæ.

Cur fundi veſicæ vlcera ſunt incurabilia.

Aegyptiacum ad vlcera veſicæ.

De vlceribus Vteri. CAP. XIX.

IN vtero vlcera fiunt vel ab humoris acris,& mordacis ipſius tunicas erodentis confluxu, vel à tumore contra naturam in abſceſſum degenerante,vel à difficili & laborioſo partu,cognoſcuntur dolore ad perinæũ puris & ſaniei per pudenda eruptione . Omnia Auicennæ ſententia vel putrida ſunt , cùm erumpens ſanies odore fœtet , colore verò carnium D loturam refert:vel ſordida cũ multis manant virulentis & crudis humoribus, vel corrodentia ſeu depaſcentia cùm ſanie nigra diffluunt,atque pulſationem cum vehemẽti dolore coniunctam habent. Situ præterea inter ſe differunt,nam vel ceruicem obſident & cognoſcuntur oculorum ſenſu,immiſſo ſpeculo:vel fundum , & innoteſcunt excrementorum liquidiorum & magis ſeroſorum conditione & doloris ſitu. Iiſdem remediis quibus oris vlcera curantur , nempe aqua chymiſtica , oleo ex calcantho & antimonio atque aliis , vt decet virium ſuarum ſummo gradu minutis, eaq́; moderatione correctis,vt his innoxiè,vlcerata vteri loca contingi poſſint , oportet vt quæ vlceribus vteri admouentur remedia momento ferè agant id quod agere nata ſunt:non enim vtero diu hærere poſſunt , vt nec ori . Galenus vteri vlceribus valdè idonea eſſe ait validè deſiccantia remedia,nempe vt ſic putredo prohibeatur aut coërceatur, cui pars hæc calida nempe & humida,valdè obnoxia eſt . Adde quòd in eam partem tanquam in ſentinam, vniuerſum corpus excrementa ſua deponit. Si fundum vteri vlcus occupet,ſequenti facta iniectione detergetur,vnáque pars roborabitur.

Cauſæ.

Signa.

Lib 3.fe.21. tract.2.ca.5

Curatio.

Cur validè deſiccantia vteri vlceribus conueniant.

℞.hord.

A ℞.hord.integ.p.ij.guaia.℥j.rad.ireos ℥ ß.abſinth. plant.centau.vtriuſque an.m.j. fiat decoctio in aqua fabrorum, ad ℔.ij. in quibus diſſolue mellis roſati, & ſyrupi de abſinthio an.℥ iij.fiat iniectio. Fœtori verò coërcendo hoc ſæpè certum ſum expertus remedium.

Iniectio ad vlcus in vteri fundo.

℞.vini rub.℔ j.vnguenti ægyptiaci ℥ ij. bulliant parum: ſic putredo corrigitur, & humoris dolorifica malitia obtunditur:deterſa vlcera mox cicatrice erunt obducenda:id fiet aqua aluminoſa,aqua plantaginis,in qua calcanthi aut aluminis parum diſſolueris. Si denique nihil proficientibus remediis in cancrum abeat vlcus, anodynis & cancro dicatis remediis,curandum erit ex proprio de Cancris tractatu repetendis. Vteri vlcerum curationi hîc ſubiungenda erat vlcerum ani curatio:ſed eam in tractatum de Fiſtulis differre viſum eſt, quemadmodum vlcerum vrinarij meatus curationem,in tractatum de Lue venerea.

Putrediné coercens iniectio.

B

De Varicibus, & Varicum per excisionem curatione.
CAP. XX.

VARIX venæ dilatatio eſt,aliàs ſimplicis & vnius rami venoſi,aliàs multorum.Omnis varix vel rectus eſt,vel incuruus, & velut in plures quoſdam orbes inter ſe inuolutos implicitus. Multæ corporis partes varicibus ſunt obnoxię,vt tempora,ventris regio quæ ſub vmbilico eſt,teſtes, vterus,anus, præſertim verò femora & crura. Varicum materia ferè eſt ſanguis melancholicus,nam frequenter in hominibus temperamento melancholicis & cibis craſſis, ſeu craſſos ac melancholicos ſuccos gignentibus veſci ſolitis varices oboriuntur. His etiam infeſtãtur ferè grauidæ mulieres, ob menſtrualis materiæ ſuppreſſæ congeſtionem. Cauſæ procatarcticę ſunt corporis concuſſió vehemens,ſaltus, curſus,laborioſum & pedeſtre iter,lapſus, grauis oneris geſtatio, tortura. Manifeſta ſui ſigna id genus morbi præbet venarum amplitudine, craſſitie, tumore, & colore. Inueteratos non attingere melius eſt,nam ex illis curatis metuendus eſt refluxus ſan-
C guinis melancholici ad partes nobiles,vnde promptum malignorum vlcerum,cancri maniæ,aut ſuffocationis periculum. Cùm multi varices & variè impliciti in cruribus exiſtunt,thromboſo ſæpè & reſiccato ſanguine tument, dolorémque faciunt qui inceſſu & compreſſione exacerbatur. Eiuſmodi varices ſcalpello diuiſa vena aperiendi ſunt,& compreſſione ſurſum, deorſúmque facta ſanguis ille exprimendus atque vacuandus:quod à me pluries factum,ægris ſucceſſit fœliciſſimè, ipſis deinceps aliquot dierum imperata quiete,& conuenientium medicamentorum appoſitione. Sæpè inciditur varix in cruris interna parte paulum infra genu, quo ferè loco eius origo cernitur. Inferius ab illa prima origine, & tanquam ſcaturigine,qui varicem intercipere contendit difficiliorem longè curationem facit. Hinc enim in multos quaſi riuulos finditur,quos ſingulos ſectari Chirurgus cogitur. Eximitur autem ſeu inciditur varix vt ſic ſanguini,humoribúſque vnà cum ſanguine mixtis,ſubiectum vlcus alluentibus via intercipiatur:vel vt humorum degrauantium,in partem influxus prohibeatur:vel ne ſanguinis immoderatiore copia, tandem vas rumpatur,atque hæmorrhagiæ con-
D ſequutione mortis conſequutio inferatur. Exciditur verò hoc modo: Æger reſupinus cruribus modicè inflexis in ſcamno collocatur, tum crus faſcia ligatur, duobus locis relicto quatuor digitorum interuallo in quo exciſio fiat, ſic enim vena tumebit, & in conſpectu magis erit,ſed & inſuper atramento illa notatur: tum cutis eleuata & digitis ſurſum abducta,qua nota eſt in longum ſecatur,inde vena renudata à circumiacẽtibus corporibus explicatur:ipſi dehinc acus obtuſa,ne venam violet,duplex linũ trahens ſubiicitur,ac ſubter tranſmittitur,& tanquam habenula ſublata excipitur. Tum cruris ligaturæ ſoluuntur, ac parte ſuperna arctius vena ligatur: & infra deligaturam nõ aliter quàm in phlebotomia fieri ſolet,ſcalpello per medium diuiditur, ac ſanguis ex parte inferiore, quantum ſatis eſt detrahitur. Inferna mox parte,eadem vena vinculo conſtringitur,tum id quod ſupereſt venæ medium inter duas deligaturas abſcinditur,ſubducẽtibus ſe in carnem eius quæ ſuperſunt ſupernè & infernè extremitatibus:venæ deligatura ſinitur dum per ſe & ſponte cadat. Peracto opere, adſtringens medicamentum vulneri,viciníſque partibus imponitur:neque niſi exacto triduo circa vulnus quicquã moueatur. Cætera deinde quæ reliquis cõmunia ſunt, peraguntur.

Varix quid & quas habeat differentias.

Cauſa.

Signa.

Curatio.

Varicum ſectio.

Quo conſilio ſecetur varix.

Paulus cap. 82. lib. 6.

Qua arte ſecetur varix

De Fistulis. CAP. XXI. A

Quid fistula.

FISTVLA vlcus est sinuosum, album, angustum, callosum, & nō rarò imperceptibile. Fistulę nomen obtinuit ab arundinearum fistularum similitudine, quibus similiter caua existit. Fit fistula in variis corporis partibus, feréque abscessibus aut vlceribus malè curatis succedit. Callus, carnea quædam substantia est alba, solida, seu densa & dura, sicca atque indolens, genita per congestionem pituitæ excrementitiæ resiccatæ, aut humoris melācholici adusti, vlceris circumferentiam obducentis, & se in carnis laudabilis locum substituentis. Fistulæ sinus aliàs siccus est, aliàs stillāte humiditate madet assiduè, aliàs derepente represso humoris stillicidio madere desinit, & sic ipsius orificium occluditur, vt ægro & Chirurgo falsa absolutæ curationis specie imponat: mox enim reseratur & similiter atque antea stillat. Fistularum aliæ osse, aliæ neruo, aliæ membranis, aliæ aliis corporis partibus vitiatis fiunt. Quædam rectè intus feruntur, aliæ, multoq; plures, transuersim intorquentur, aliæ vno, aliæ pluribus orificiis & sinubus excauantur, aliæ articulos attingunt, aliæ in aliquam corporis capacitatē penetrant, vt in thoracem, ventrem, intestina, vterum, vesicam: aliæ facilè, aliæ ægrè curantur: quædam etiam existūt incurabiles. Fistularum varia signa sunt pro partium quas occupant varietate: nam si id quod vltimo specillo tangitur, renititur & resonat ad os vsque vitium peruenisse sciendum est: ibi deinde tanquam in lubrico, leui & polito si elabitur specillum, ossis adhuc integri signum est: at si quo in loco tanquam in salebra subsistat & hæreat, asperi, exesi, carieque corrupti ossis est argumentum: nonunquam os ipsum renudatum oculis cernitur, túmque demittere specillum nihil est necesse. Insuper enim os affectū se prodit materiæ oleaginæ purulento effluxu, ei medullæ haud absimilis qua os nutritur. Siquidem omne excrementum, alimenti partis eius à qua excernitur, conditionem refert: in fistula quæ ad neruum pertingit doloris punctorij sensus maximè cum specillo tentatur, ægrum exercet, si præsertim acrior est quæ effluit materia. Sæpè enim si frigida sit, stupor membrum habet debilitato motu: sed & quæ inde effertur materia tenuior est, ei quidem similis quæ ab ossibus diffluit: non tamen oleagina aut pinguis, sed saniosa & glutinosa, humoris neruorum alimentarij conditionem exprimens. Eadem ferè apparent & fiunt in fistulis quæ ad tendines penetrant, & eas membranas quæ musculos inuoluunt. Si intra carnem fistula subsistit, crassior & copiosior est quæ dimanat materia, leuis, alba & æqualis. Si in venas aut arterias descendit eadem contingunt quæ in neruorum fistulis: nisi quòd specilli contactu minus molestus sensus excitatur, nec vlla in vllius membri motu offensio cernitur: quanquam si fistulosi vlceris materia adeò acris est, vt vasa corrodat, sanguis profluet: crassior quidem vena, tenuior autem & cum murmure arteria exesa. Veteres & quæ per multos annos fluxerunt fistulæ, si subitò occludantur, mortem inferunt, in corpore præsertim senili & infirmo.

Quid callus. *Fistularum differentiæ.* B *Signa.* *Ossis renudati signū ab excretæ materiæ conditione.* C *Aetius tetrab. 4. ser. 2. cap. 55.* *Veteres fistulæ si occludantur mortiferæ.*

De Fistularum curatione. CAP. XXII. D

Qua arte sinus exitusque fistulæ explorare liceat.

AD curationem, ante omnia demitti specillum in fistulam conuenit: hoc cereo, plumbeo, aureo aut argēteo fistulæ altitudinem & sinuum anfractus explorabimus. Quòd si duobus, pluribúsue orificiis, iísque cuniculosis excauata sit fistula, sic vt singula vestigare & specillo explorare certò non liceat, tum in vnum aliquod ex eiusmodi orificiis iniectio im mittenda est, & quà effluxum exitúmve habeat speculandum: sic enim quot cauitatibus, & quàm altis aut superficialibus aperta sit, scire licebit, tum incisionibus callos renudare & amputare oportebit. Incisiones fient nouacula, caustico medicamento, vel ferro ignito: non enim nisi excisis callis carnem natura restituere & sufficere, vel distantia corpora agglutinare potest. Nam dura nisi glutini, cuiusmodi laudabilis existit sanguis, interuentu coire nequeunt: at callosum corpus dum vndique vlceratæ carnis superficiem occupat, sanguinis è venis capillaribus ad deperditæ substantiæ repositionem, & distractarum partium vnionem affluxum intercipit. Si quando causticæ iniectiones, in fistulam immittentur, occludendum mox erit orificium, quò per tempus illis id agere liceat, quod agere natæ sunt. Cuius rei coniecturam ex partis tumore, materiæ

Causticæ iniectiones.

A materiæ effluentis coctione,& copia parciore habebimus,mox eſcharæ lapſus erit accelerandus:denique vlcus reliquis vlceribus ſimiliter curãdum. Sæpè verò callus qui fiſtulæ ſinuoſam cauitatem occupat acrium,& eſcharoticorum medicamentorum vi victus,totus exit,& ſimul tubuli inſtar habens excidit,infràque vlcus purum reliquit; Quod ego in nobili quodam animaduerti, cùm ipſi fiſtuloſum vlcus in femore glande traiecto,forti ægyptiaco immiſſo aliquoties lauiſſem:mox enim inſtillato balſamo à me deſcripto,breui conualuit.Fiſtulæ quæ ſunt iuxta magna vaſa,neruos,aut viſcera nobilia non debent niſi ſumma adhibita cautione attingi.Cùm oſſis corrupti vitio fiſtula naſcitur,conſiderandum venit ſuperficiarium ne id in oſſe vitium ſit, an altius depreſſum,an totum ipſum carie exeſum ſit.Nam ſi ſuperficiarium ſit vitium, radulis facilè eluetur:ſi altius caries inſederit, deſquammante terebra reuellenda eſt: at ſi ad medullam vſque penetrarit, forcipe inciſoria eximenda eſt,præmiſſo quod viam ipſi aperiat terebello.Quòd ſi ſphacelo obſeſſum & penitus carioſum os ſit, radicitus erit eximendum:quod commodè fiet in digitorum radij,cubiti & tibiæ articulis, nequa-

Celſ.lib.5.

Ad carioſi oſſis fiſtulas remedia.

B quam verò in iſchij acetabulo,femoris capite,aut vertebrarum aliqua ſphacelò obſeſſis,ſimile quid tentaueris,vt nec in illis fiſtulis quæ natura ſua inſanabiles ſunt:ſed ſatisfactum muneri tuo & ægris putabis, ſi cum prognoſtico malum reliqueris. Huiuſmodi ſunt fiſtulæ quæ ad viſcera vſque penetrant, quæ ad partes inſignibus vaſis aut neruis conſperſas pertingunt, quæ ſemiuiris & molliculis hominibus accidunt, quibus longè mori optabilius,ſit quàm operationis tormenta & cruciatus ſubire. Par adhibebitur cautio,quando ex fiſtulæ exciſione grauioris damni metus imminet,vt cõuulſionis ſi in parte neruoſa malum exiſtat.In his & ſimilibus caſibus mali perfectam curationem,haud aggredietur Chirurgus,ſed ſatius eſſe putabit omni arte cauere,ne malum nouis incrementis peius reddatur, quod fiet ſi prouideat ne qua noua fluxio in partem ingruat:ſi diæta artificioſa curet ne excrementitij humores in corpore congerantur:aut perficiat vt congeſti ex interuallis vacuentur, vel in partes minus nobiles à nobilioribus diuertant. Sed interim vitioſam carnem quæ in vlcere pluſquàm par eſt excreſcit exterere,& ſaniem detergere oportebit,medicamẽtis quæ citra morC ſum ſeu acrimoniam & putrefactionem id perficiant.

Quarum fiſtularum tẽtanda cura- tio,quarum non.

Fiſtularum cura,vt dicunt palliatiua.

De fiſtulis Ani. CAP. XXIII.

FISTVLÆ in ano iiſdem ex cauſis fiunt quibus reliqua fiſtularum genera: nempe ex vulnere aut abſceſſu perperam curatis, aut ex hæmorrhoide ſuppurata. Quæ occultæ erunt cognoſcentur ſanioſi & purulenti humoris per ſedem ſtillicidio, & partium circumiacentium dolore. At quæ manifeſtæ ſunt, quò vadant, quóque pertingant,ſpecillo exploratore dignoſcetur. Hoc igitur conſilio Chirurgus digitum in anum immittet, ſimúlque plumbeum ſpecillum per fiſtulæ orificium demittet, id ſi digito nullius medij interuentu occurrat, ſignum eſt penetrare ipſam in inteſtini cauitatem. Adde quòd tunc nonmodò per anum,ſed etiam per eiuſmodi orificium, quod ſibi humor efferus ſua acrimonia aperuerit, multa proluuies effluit, aliàs ſanioſa,non D rarò etiam vermibus fœta. Multis cuniculis intortæ,& in labyrinthum anfractuoſæ fiſtulæ iudicantur,ſi non altè deſcendat ſpecillum, & nihilominus plus ſaniei effluat, quàm exigui vlceris ratio ferat.

Cauſæ.

Signa,

Sinuoſæ fiſtulæ ſigna.

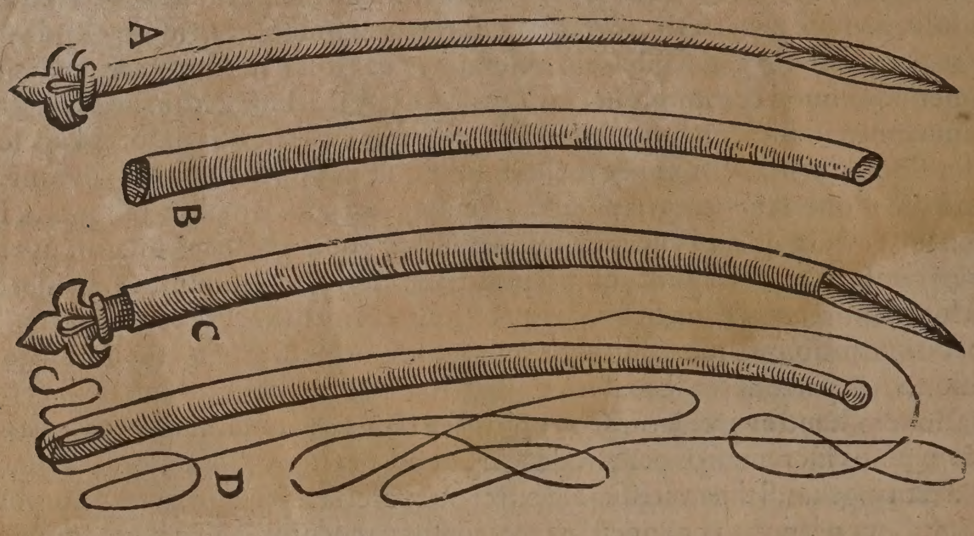
In omnium fiſtularum orificiis calloſam quandam verrucam cernere licet, quam Chirurgorum vulgus Gallinæ podicem nominat. Fiſtulas quæ in ano ſunt multa conſequuntur ſymptomata:vt Teneſmus, Stranguria, & Ani procidentia. Si manu curandæ ſunt fiſtulæ, æger ſupinus ſic iaceat, vt cruribus ſublatis femorum velut appreſſu ventriculum comprimat: tum Chirurgus vngue præciſo,digitum vnguine delibutum in anum immittet: inde craſſiorem ex plumbo acum funiculum ex filo, & ſeta equina contextum trahentem,per fiſtulæ orificium intrudet, hánceque immiſſo digito exceptam, & nonnihil intortam, extrorſum per ſedem, vnáque funiculi alterum caput educet. Tum funiculi capita nodo laxo ſeu reſolubili conſtringet, quò in dies arctius conſtringendi ſit libertas. Sed antequàm conſtringas paulò immitius, ipſum quaſi comprehenſam carnem ſerraturus, verſum te adduces,vt hoc veluti morſu, fiſtulam ſine vllo hæmorrhagiæ metu incidat. Aliquan-

Symptomata.

Ars conſtringendæ & ſecandæ ani fiſtulæ.

do contingit vt eiuſmodi fiſtulæ, in inteſtinum vſque non penetrēt: ſic vt digitus propter calloſum aliquod corpus interiectum, ſpecillo non occurrat. Tum ſpecillum ferreum aut argenteum cauum demittere conuenit, in eiúſque cauitatem acum mucronatam & ſecantem inſerere, vt ſic punctim cæſimq; interiectus callus deſtruatur: quod deſcripto ante ſpecillo plumbeo, in extremo vertice retuſo, aut certè ſine magno dolore, perficere non poſſis. A

Specilli argentei caui cum acu inſerenda, ſimul & acus plumbeæ deſcriptio.

B

A. *Monſtrat acum.*
B. *Specillum cauum.*
C. *Acum vnà cum ſpecillo.*
D. *Acum plumbeam funiculum trahentem.*

C

Quæ fiſtula recidiuam facit.

Detrito callo fiſtula eo qui antè dictus modo deligabitur. Quæ ſuperficiaria eſt, nō eget deligatione, tantùm ſcalpro falcato excidetur, & detrito callo, quod reliquum eſt curationis reliquorum vlcerum modo perficietur. Notandum verò quòd ſi quid calloſi corporis quod medicamento aut ferro elapſum ſit reliqui feceris, rediuiua fiſtula, recidiuæ locum faciet.

De Hæmorrhoidibus. CAP. XXIIII.

Quid hæmorrhoides

HÆMORRHOIDES, vt nomen vulgò ſonat, tumores ſunt ad extremas venas anum ambientes, humoris ferè melancholici influxu excitati, varicum ſpeciem quandam præferentes. Ex his quædam aperto foramine fluunt, quod nonnunquam temporis ſucceſſu callum contrahit: aliæ tantùm tument, neque quicquam humoris remittunt: aliæ manifeſtæ ſunt, aliæ intus abditæ latent. Quæ fluunt, ſanguinem ferè fundunt, permixtum ſero citrino, quod ſanguini impetum ad procurſum dedit, & acrimonia ſua venarum oſcula diduxit. Quæ verò non fluunt, vel ambuſtorum veſiculis ſimiles exiſtunt, & practicis vulgò Veſicales dicuntur, fiuntq; influxu humoris pituitoſi & ſeroſi: vel vuam referunt, ex quo & Vuales nominantur, ab affluxu ſanguinis qualitate laudabilis, ſed copia redundantis genitæ: vel mororum typum exprimunt, ex quo Morales ſanguinis melancholici ſuppreſſione: vel verrucarum imaginem habent, vnde & Verrucalium nomen retulerunt, eandem cum his quæ Morales dicuntur generationis cauſam materialem obtinentes. Hic affectus multorum præter naturam ſymptomatum conſequutionem infert: nam ſanguinis perenni effluuio, faciei viuidum colorem extinguit, hydropem accerſit, vniuerſi corporis vires proſternit. Hæmorrhoidum fluxus ſingulis ferè menſibus citatur: nonnunquam quater in anno tantùm. Fluxum ſæpè præcedunt, aliquando etiam comitantur dolor ingens, inflāmatio, abſceſſus D

Differentiæ

Symptomata.

A abſceſſus, qui tandem in fiſtulam deſinat, niſi conuenientibus remediis occurratur. Cæterùm ſi moderata copia fluant hæmorrhoides, ſi ægri leniter ferunt, ſiſti non debent, quia imminentium malorum vt melancholiæ, elephantiaſis, ſtranguriæ, & ſimilium metu ægros liberant. Adde quòd ſi præter rationem ſiſtantur, ſuo in pulmones refluxu rixim, in hepar verò hydropen, per natiui caloris ſuffocationem inferunt. Contrà ſi immodicè fluant, quia vacuato ſanguine hepar refrigerant, hydropem acceſſunt, & toti corpori maciem: ideò cum effreni & copia, & impetu fluunt, penicillo ex pilis leporinis ſequenti medicamento tincto ſiſtendæ ſunt.

Sent. 37. ſectio. 3. 6. ep.

♃. pulueris aloës, thuris, balauſt. ſanguinis draconis, an. ℥ ß. incorporentur ſimul cum oui albumine, fiat medicamentum ad vſum. Cùm diſtentæ tument citra fluxionem, cæpam ſub cineribus coctam cum felle bubulo pinſere oportet, & conflatum inde medicamentum tumidis locis admouere, & ſingulis quinque horis renouare.

Remedium ad hæmorrhoides immoderatius fluentes.

Id remedij genus apprimè valet ad hæmorrhoides internas & latentes: manifeſtas B verò hirudinibus, vel ſcalpro aperire licet. Succus atque magma galiopſis herbæ, quã etiam Vrticam Labeonis nominant, hæmorrhoidibus impoſitus ipſas tumentes aperit, & ſanguine congeſto manare facit. Eodem remedio fungus & thymus, affectus circa anum, curantur. Si acrimonia, ardore, & dolore acerbius infeſtent ægrum in Semicupium deſcendere iubebimus: móxque vlceribus, ſi quæ adfuerint, quod ſequitur medicamentum imponemus.

Ad ſuppreſſas hæmorrhoidas.

Fungus & thymus in ano.

♃. olei roſ. ℥ iiij. ceruſæ ℥ j. litharg. ℥ ß. ceræ nouæ ʒ vj. opij ℈ j. fiat vnguentum ſecundum artem. Vel,

♃. thuris, myrrh. croci an. ʒ j. opij ℈ j. fiat vnguentum cum oleo roſar. & mucagine ſeminis pſilij: addendo vitellum vnius oui. Reliquum curationis ex regulis artis vniuerſalibus facile erit perſequi.

FINIS LIBRI DVODECIMI, DE VLCERIBVS, FISTVLIS, ET Hæmorrhoidibus.

 A

DE FASCIIS.

LIBER DECIMVSTERTIVS. B

De Fasciarum differentiis. CAP. I.

FASCIÆ quibus ad deligandum vtimur, multum inter se differunt.
Ipsarum autem differentiæ à sex potissimum rebus, Galeni senten-
Lib. de fasc. tia ducuntur: materia scilicet, figura, longitudine, latitudine, structu-
ra & his quibus constant partibus. Fasciarũ quidem materia est tri-
plex: membranea, seu coriacea, quæ fractis nasi cartilaginibus accõ-
modata est. Lanea, partibus inflammatis propria, quibus scilicet nul-
la est opus astrictione. Denique lintea, quando nempe aliquid adstringendum est: ac
Sect. 3. de chir. off. lintearum rursus aliæ lineæ sunt, aliæ cannabinæ, vt est ab Hippoc. notatum. Structu-
ra verò sic fasciæ inter se differunt, quòd ex his aliæ ex ea materia constant, quæ per se
& ex sese satis coacta & robusta est, quales sunt membraneæ: aliæ cõtextæ sunt, vt lin-
teæ. Cæterùm lintea materia in fascias deligẽda est, & optima censenda, non quæ nũc
Commodæ fasciæ conditiones. primùm ad hunc vsum facta sit, sed quæ aliis iam vsibus inseruierit: quò nempe inde C
contextæ fasciæ molliores sint ac tractabiliores: validas tamen ipsas ita esse oportet,
ne abrumpantur dum extenduntur, arctéque contineant, ac influxurum humorem
repellant, & aditu ad partem arceant. Has insuper nulla contorta & quasi complicata
ora præditas esse decet, nullo limbo, nulla sutura: contorta enim seu complicata ora,
quemadmodum & sutura, sua duritie comprimendo, subiectam carnem lędunt. Lim-
bus telæ lateribus extremis, atque oris, seu contextus, seu consutus fuerit inæqualem
reddit deligationem. Membrum enim qua parte limbo vtpote haud cedẽte, attingi-
tur, arctius comprimitur: media verò fascia seu tela, vtpote molli laxius. Mundæ præ-
terea fasciæ esse debent, vt si aliquo conspergendę & irrigandæ sint, affectui, idoneo
liquore, eum admittere possint: ac non ipsum, dum perfunduntur corrumpere & ma-
lè afficere. Iam fasciæ quæ ex inciso linteolo fient eo non transuerso, sed in longitudi-
Glomeratæ fasciæ. nem recta sciffo, fieri debent: sic enim firmius & validius quod vinctum est contine-
bunt: & præterea sibi perpetuò similes, atque vnius tenoris erunt, non alia parte latio-
res, alia strictiores. Figura verò fasciæ sic distant quòd ex his quædam sunt glomeratę, D
quibus nihil est assuendum, quia sua & debita inuoluendo membro longitudine, cõ-
stare debent: aliæ scissæ quæ vno quidem cõstant linteo, sed eo vel extremis partibus
Scissæ fasciæ sciffo (cuiusmodi mammis vinciendis deligi solẽt) vel mediis: aliæ assutæ, quæ ex mul-
tisquasi habenis consutis constant, in varia capita desinentibus, & varias figuras refe-
Assutæ. rentibus, quales fasciæ sunt quæ capiti aptantur. At longitudine discrepant sic, quòd
quædam ex his breuiores sunt, aliæ longiores: latitudinis eadem ratio est, quædam e-
nim latiores sunt, quædam strictiores. Cæterùm fasciarũ neque longitudo, neque lati-
tudo certò definiri aut describi potest, sed variè ipsa instituitur, pro membrorum va-
Fasciarum partes quæ dicantur. ria longitudine & crassitie. In genere enim tam hæ quàm illæ deligandis partibus cõ-
gruere debent: aliter enim caput, aliter guttur, aliter iugula, brachia, mammæ, ingui-
na, testes, anum, coxas, femora, crura, pedes & digitos deligaueris. Fasciarũ verò par-
tes ipsarum corpus, ipsarúmque item capita dicimus. Per corpus debitam illarum lõ-
Com. ad se. 22. sect. 2. de offic hir. gitudinem & latitudinem intelligimus: capita verò, extremitates nominamus tum in
rectum, seu longum, tum in transuersum exporrectas Galeni sententia.

Quæ

A *Quæ sint aptandarum fasciarum indicationes & præcepta generalia.*

CAP. II.

APtandarum fasciarũ seu deligationũ duæ sunt indicationes, Hip. sententia, vna quidẽ à parte affecta ducitur: altera verò ab ipsa affectione. A parte affecta sic: crus enim si quando deligandũ susceperis in lõgum exporrectũ deligare decet: si enim inflexũ deligaueris, deligatio ipsa resoluetur ad primam exporrigẽdi & explicandi cruris necessitatẽ, tum enim musculi aliã figurã induunt. Contra brachiũ seu cubitum inflexũ & in pectus adductũ deligare oportet: aliàs si exporrectũ deligaueris, ad primã inflectẽdi eius occasionẽ exoluetur deligatura, quia sicut dictũ est, musculorũ figura peruertitur. Quod igitur ad hãc indicationẽ spectat, sit hoc persuasum omnibus deligandã esse ea figura partẽ qua illã volumus permanere. Quod verò spectat ad eam quæ à morbo sumitur deligandi indicationẽ, si vlcus subest cauũ, sinuosum & cuniculosum, sanici magnã vim eructans, deligaturæ & constrictionis initiũ à B sinus fundo ducendũ est, & in vlceris orificio desinendũ: idque præceptum perpetuũ esse debet, seu summa, seu ima, seu media & latera sinus occupet. Sic enim repurgabitur & excludetur contenta sanies, & vlceris labra nimiũ diśiũcta sibi mutuò admouebuntur. Aliàs retenta sanies proxima quæq; corrodit, vlcus amplificat, & insanabile reddit, dũ subiectis ossibus quæ se acri illa sanie imbuunt, cariẽ inuehit. Cæterùm vinculorum quædã ipsa ex sese remedia sunt, quæ nẽpe per se suũ munus præstant: vtpote quibus curatio sit cõmissa, qualia sunt illa, quæ ea quæ à se inuicẽ abscessẽre, natiuæ vnitati restituunt: alia non propter se iniiciũtur, sed tantũ vt remediis quæ vim curandi habent inseruiãt. Id vinculi genus vel fit adhuc & iniicitur, diciturq; Hippoc. Deligatio operãs: vel factũ & imum iniectũ est, diciturq; Deligatio operata. Quod ad primũ attinet, vt deligatio benè fiat, oportet fasciã sibi, & partibus omnibus suis, arctè cõglomeratã esse, & præterea vt illã Chirurgus pressius & firmiter, non negligẽter manu teneat, sic enim deligãdo mẽbro melius obuoluetur. Animaduertendũ etiam inter deligãdum est, ne fasciæ extrema, ipsaq; adeò futura, in locũ affectum & dolentẽ incidant: C satius est vt suprà, infràve ipsum aut ad latus veniãt, sed & ne nodus in eundẽ illum locum aut in dorsi, natiũ, laterum, articulorũ, occipitis regionẽ, aut vllam deniq; aliam partẽ in quam æger inniti, reclinare, & decũbere solet incidat, summoperè est cauendum. Quin & quã parte fuere fascias & nectere volumus: ipsarũ extrema in se complicare oportet, quò nexus futuráve firmior sit: aliàs quantũlibet arctè ipsi mẽbro obductæ & agglomeratæ fuerint, non adhærescent tamẽ fideliter, si præsertim paulò latiores fuerint. Quod verò spectat ad secundũ vinculi genus, quod scilicet iam factum & iniectũ est, qui fascias obuoluerit Chirurgus cõsiderare debet, in quem finẽ obuolutæ ipsæ fuerint, an rectè & pulchrè imò etiã & eleganter, vt ægro & adstãtibus visu gratæ sint ipsas obduxerit. Est enim periti artificis, vbicunq; rectè, pulchrè agere potest, pulchrè ac rectè, agere. In fracturis & luxationibus, omnibúsque ossiũ elocationibus, vulneribus & contusionibus deligationis initium faciendũ est, primis fasciæ spiris & circumuolutiouibus, duabus, tribúsve ibidẽ obductis, arctiúsque si fieri potest, quàm alibi constrictis, vt restituta ossa fidelius loco suo contineantur, si qui iã influxerint humores, fortiore illa cõpressione exprimãtur, ac si qui prẹter naturã & modũ parati sint D influere aditu & ingressu prohibeãtur. In fracturis enim, vt quæ sine contusione nunquam existãt, sanguis extra propria vasa, vtpote violẽtius collisa & attrita, exilit & exprimitur: quæ res sugillatũ in carne circũstante facit, coloris primò rubri, inde liuidi, seu subatri, ob sanguinis sub cutẽ effusi corruptionẽ. Quare post primas illas de quibus nunc dixi spiras, fascia quàm longissimè à parte fracta luxatáve continuis circumuolutionibus promouẽda est: qui secus faxit, sanguinẽ, humoresque in locũ affectum magis ac magis cõpellet, & apostemata, aliaq; maligna accidẽtia inuehet. Cæterũ qui fluit sanguis, deorsum vno ductu tẽdit: at qui exprimitur duobus tanquam itineribus fertur, nẽpe supernè deorsum, & infernè sursum. Curandũ tamen est vt ipsum potius in corpus & viscera repellas, quàm versus corporis extremitates, vt quæ tã multæ materiæ non sint capaces, neque robore iusto instructæ, ad id quod imminet oneris impunè, & sine accidentium præter naturam prouentu sufferendum. At cùm in corpus humorum illa moles & sarcina retruditur, regitur illa tum & à noxa vindicatur, facultatum in visceribus existentium & natiui caloris robore & beneficio.

1. & 2. sect. lib. de fract.

Quã figura omnis pars deliganda.

A sinus fũdo deligationis initium semper ducendum.

Hip. sent. 4 sect. 2. off.

Initio 2. sec. off.

Fasciæ non modò rectè obuolui debent, sed etiam elegãter.

Gal. com. ad sent. 25. sec. 1. lib. de fr.

De tribus fasciarum in fracturis necessariarum generibus.
CAP. III.

Sent.24. sect.2.off.

VT ossa tum fracta, tum luxata, suo naturali loco restituta contineantur, duæ in primis fasciarum species Chirurgo sunt necessariæ, ex Hippocr. doctrina. Illarum aliæ Hypodesmides dicuntur, id est subligamina, seu subfasciationes. Aliæ Epidesmi seu superligamina. Hypodesmides quidem nonnunquam duæ tantùm, at sæpius tres adhibentur. *Hypodesmides.* Prima primò supra fracturam iniecta, ibidémque tribus aut quatuor orbibus circumacta, inde deligationis initium ducit: quod dum fit Chirurgo in fracturæ figuram est animaduertendum, vt enim hæc erit, ita deligationis modus variabitur. Nam ducenda fascia est in oppositum latus ei in quod luxatio aut fractura magis inclinat, vt sic quod extat os in suam sedem compellatur, & compulsum firmius contineatur. Ergo si latus dextrum sit prominentius hinc deligationis exordium sumetur, indéque fascia in sinistrũ latus ducetur. Contrà si pars sinistra magis promineat ab ea initio ducto in oppositam B partem fascia constringendo & obuoluendo promouebitur. *Ambidexter chirurgus.* Quare ambidextrũ hìc Chirurgum desiderem, vt eiusmodi deligationum varietates expedire possit. Obuoluendo autem producet & promouebit primam istam fasciam sursum, id est in corpus, propter positas ante rationes. Nec verò hæc deligationis ratio fracturis propria est, sed ipsis etiam cum luxatione communis: si quam enim in partem os luxatum excesserit, tum vbi restitutum est, laxius seu mollius constringendum est id latus vnde os *Deligandi ratio in luxatis.* excessit, arctius contra id comprimẽdum est in quod abscessit. Ergo fascia adduci debet à latere in quod os abscessit, versus id vnde excessit: sic vt hìc mollior sit & laxior deligatio, non autem arcta admodum plagulis fasciáve compressa, vt sic tendatur magis in opposito latere in quod luxatio magis inclinat. Si aliter deligatio instituatur ipsa malè cedet, pars enim relaxata est & naturali sua sede emota: itaque periculum non leue imminet ne os iterùm depellatur, & è sede sua in quam arte & manu restitutum est iterùm dimoueatur. Quod adeò timuit Hippoc. vt contrà iusserit os elocatum in contrariam partem ei in quam vi abscessit, paulò magis abduci quàm naturalis & pro- C prius ipsius situs requirat. Sed vt ad institutum de tribus subligaminibus sermonem reuertamur, prima illa subfascia obtorta & circumuoluta, alteram seu secũdam accipimus, cuius obuoluendæ initium ab ipsa pariter fractura ducemus, sed vna tantùm aut altera illic circumactione peracta, quia vt ante demonstrauimus, non tantùm sanguinis versus extremitates repellendum & exprimendum est, quantum in ipsum corpus & viscera. Ducenda igitur ista fascia erit supernè deorsum, modicè comprimendo ad sanguinem parte læsa conclusum exprimendum. Vbi ad extrema partis eiusmodi circumuoluendo venerimus, tum eandẽ fasciam, si modò quid eius restet, retrò *Quando tertia subfascia necessaria est.* vnde venit, sursum scilicet agemus. Sin minus tertiam subfasciam accipiemus, cuius circumuoluendæ initium inde ducemus vbi secunda desierit, agetúrque sic circumuoluendo infernè sursum. His peractis subfasciationibus, plagulæ apponentur, post plagulas epidesmi seu superligamina, quæ duo sæpius, tria etiam nonnunquam aduol- *Epidesmi.* uuntur. Primùm duo habet capita, atq; tam dextrorsum quàm sinistrorsum obducitur ad primi subligaminis & plagularum conseruationem, atque musculos suæ nati- D uæ figuræ restituendos. Duo reliqua vno constant capite, atque horum alterum infernè sursum, aliud supernè deorsum contrario planè modo quàm subligamina contorquetur: nempe si dextrorsum contorta fuêre, illa sinistrorsum erunt contorquenda & *Hodierna deligandi ratio.* conuoluenda. Atque hæc Hippocratica est circumuolutionis ratio, quæ quia nunc exoleuit, ascribenda hìc ea est quæ in vsu est vulgari. Superligaminibus hodie non vtuntur, sed tertiũ quod subligamen diximus, nostris Chirurgis est vice trium superligaminum cõmemoratorum. Tertium igitur hoc subligamen, infernè sursum, vt prædiximus, obuolutum in contrariam partem agunt primo ac secundo subligamini, nẽpe si hæc in partem dextram oborta sunt, illud in sinistram circumuoluendo agetur, desinétque vbi primum subligamen desiuerit. Eius non modò mediocres erunt constrictiones, sed etiam rariores spiræ & circumuolutiones. Eum igitur in hac deligationis specie vsum præstat hoc tertiũ subligamen, quòd musculos natiuę suæ figurę restituat, à qua detorsione quadam deflexerant, vi & circũuolutione duorum priorũ subli- *In constringendis fasciis qui modus.* gaminũ. Cęterùm semper videndũ vt in constringẽdis fasciis eũ modũ teneamus, quẽ ratio,

A ratio, quę ęgri sensus & tolerãdi facilitas pręscribẽt. Illud attẽdentes ne tumor inflã-mationẽ concipiet, modum etiam in constringendo corporis habitus præscribere debet: corpora enim mollia, tantam constrictionem quantã dura ferre nequeũt. Certè in fracturis, luxationibúsque arctiore constrictione, humores in corporis extrema exprimuntur: vnde grauia & ingentia sępè œdemata contingunt: quibus vt medeamur resoluenda est deligatio, tum tumidæ partes, noua deligatione, quæ infernè sursum fiat, sicque tumoris, materia eò compulsa, ipsas expediat, comprimendæ: non enim alia spes aut via est humoris sursum regerendi. Hoc qui curat, morbi curam propriam deserit, quo symptomati succurrat, quod facere nunquã recusabit Chirurgus, quoties necessarius aliquis casus postulabit. Ea de causa iubet Hippocrates singulo quoque triduo deligationem dissolui, túmque partem aqua calida foueri, quò sic humores qui doloris vehementia attracti in partem decubuêre, vanescant & resoluantur: pruritus, aliáque similia accidentia prohibeantur. Accidentium omniũ metu exacto, tardius seu rarius resoluetur deligatio, & laxior solito fiet, vt sanguini ac B laudabili materiæ, ex qua callus fieri debet liberior sit ad partem affectam affluxus.

Cur tertio quoque die deligationẽ solui iusserit Hipp.

De Fracturarum cum vulnere coniunctarum deligationibus. CAP. IIII.

CONTINGIT nonnunquam fracturã cum vulnere complicari, túmque nihilominus partem fascia deligare oportet, alias tumoris, inflammationis, aliorúmque malorum non leue periculum imminet, ab humorũ ex vicinis vberiore affluxu. At non oportet eam deligationis speciem molliri, quam spirarum multis circumuolutionibus fieri diximus. Nam cùm vulnus est quotidie purgari, adeóque tractari ac curari velit, quotidie partem exagitare, deligationem tot gyris & orbibus implicitam explicando, oporteret, quæ res doloris consequutionem inferret, adeóque vnionis, quæ quiete absoluitur, impedimẽtum. Quare id deligationis genus vnica circum vulnus obuolutione absolue- C tur, & fascia quæ duplici, tripliciue linteo in plagulæ modum contexta, ac quàm maxima fieri poterit dexteritate oris sui consuta tam lata sit, vt totum vulnus ambire ac contegere possit: propter rationes quæ tractatu de Fracturis fusè exponentur. Cæterùm si vulnus in longum excurrat, plagulæ ac ferulæ vulneris lateribus circumponentur, vt sic vulneris labra compingantur, & conclusa sanies exprimatur. Si verò in transuersum agatur, plagulis ferulísque abstinebimus: ita enim Galeni sententia amplius* dilateretur vulnus, saniésque purulenta in vulnus exprimeretur & reiiceretur.

Qui deligãdum in fractura cum vulnere.

Ad sent. 12. sect. de frac.

De Deligationibus communia quædam Fracturis, & luxationibus præcepta. CAP. V.

IN omni fractura & luxatione partes depressæ cauæ & extenuatæ, quales ad articulos sunt, plagulis, vel fasciis circumpositis impleri debent ad æqualitatem toti parti conciliandam, quò à ferulis vndique & æqua- D liter comprimantur, ossáque firmius in naturali sua sede contineantur. Sic cùm deligatur genu poplitem seu illam quæ in poplite visitur cauitatem implere oportet, vt melius & expeditius deligatio absoluatur. Idem faciendum sub axillis, supra calcem, in brachio iuxta carpum, in omnibus denique aliis partibus quæ ex cauitate manifesta conspicuam inæqualitatem habent. Peracta deligatione interrogandus æger, nam membrum sibi arctius constrictum videatur. Nam si neget se tam arctam constrictionem ferre posse, dissoluenda & laxanda deligatio est. Arctior enim dolorem excitat, calorem fluxionem, gangrænam, denique sphacelum & necrosim: laxior verò inutilis est, quia partes quo volumus statu non continet. Iustę deligationis, quæ nempe nec laxior nec arctior sit signum est, si sequenti die tumore œdomatoso pars intumescat: nempe propter sanguinem ex loco confracto expressum. Arctioris verò, si pars duriter tumeat: laxioris eius scilicet quæ ex affecta parte nihil sanguinis expresserit si nullatenus tumeat. Si igitur tumor durus ex arctiore deligatura infestat, statim resoluenda illa est metu grauiorum symptomatum, fouẽdáque pars hydræleo tepido: aliáque mediocris, imo etiam paulò laxior substituen-

Deligata parti æqualis tractus & velut planities adstringẽda est.

Hip. sen. 37. & 38. sect. 1. de fract.

Arctioris & laxioris deligaturæ signa.

da quandiu dolor & inflammatio perseuerabunt: quo tempore & nomine nihil quod paulò onerosius sit parti imponendum. Quando æger conualescit toto triduo vel quatriduo, si præsertim densioris habitus, & robustiorem hominem nactus fueris, continenda deligatio est, ac minimè resoluenda, sed indissoluta sinenda. Tertio die, indéque vsque ad septimum, laxiores spiræ comperiuntur, & pars affecta gracilior: quod ad melius apparere putandum est. Hinc enim intelligere licet humorum tumefacientium, factam vi deligaturæ expressionem ac digestionem. Certè ossa fracta iusta deligatione constricta expeditius sibi mutuò apponuntur, & fidelius agglutinantur, quæ causa existit, cur in ipso fracturæ loco, deligandum sit arctius: alibi laxius. Si qua parte os fractum promineat, ibi etiam arctius plagulis & ferulis comprimendum est. Denique septimo die exacto, arctius quàm antea deligandum, quòd tum inflammatio, dolor & similia accidentia, non iam ferè in metu sint. Cæterùm quæ huc vsque de tribus deligationum speciebus diximus, locum in quauis parte corporis fracta habere nequeunt, vt in maxilla, iugulis, capite, naso, costis. Nam cùm eiusmodi partes teretes & oblongæ non sint, circumuolui ipsis fascia nequit, quemadmodum in brachiis, femoribus, & cruribus circumuolui potest, sed tantùm extrinsecus apponitur. A B

Cur in fracto loco arctius deligandum.

Quos deligationes vsus præstent. CAP. VI.

EX his quæ ante exposita sunt, licet intelligere eum fascias vsum præstare, vt quæ seiuncta, & sua sede sunt dimota, restituantur, quæ hiant conglutinentur, vt in fracturis, vulneribus, seu fissuris, contusionibus, vlceribus sinuosis, similibúsque aliis præter naturam affectibus, in quibus soluta vnitas ad sui reparationem fasciarum indiget adminiculo. Sed & fasciarum ope quæ alioqui contrà natura coalescerent, ea secernuntur, vel secreta potius, vt natura esse voluit, conseruantur, vt in ambustis, in quibus digiti poplitésque sibi mutuo, axillæ autem thoraci, mentum sterno adhærescerent, nisi debita deligatio obstaculo esset: quin & reficiendis partibus emaciatis, deligationes conferunt. Dextro enim crure ex atrophia tabido, sinistrum crus ad inguem vsque, ducto à pede obuolutionis initio, salubriter deligatur. Si dextrum brachium tabescit, sinistrum fascia constringitur, quæ à manu sumpto principio in axillam desinat. Sic enim à parte deligata magna sanguinis portio in venam cauam regeritur, à qua demum in emaciatæ vasa propè inania exundat. Cæterùm sic partem sanam deligari velim vt interim dolor vitetur, dolorifica enim per fascias & vincula constrictio, ampliorem facit sanguinis & spirituum attractionem, vt & exercitatio: quare ipsam tantisper à proprio munere feriari velim. Faciunt insuper ad sistendam hæmorrhagiam fasciæ: cuius rei vel ex eo fides fit quod scalpello aperta vena, sanguis erumpens statim apposita plagula & fascia obuoluta cohibetur. Veniunt etiam salubriter in vsum fasciæ mulieribus statim à partu: constricta enim fasciis ipsarum aluo sanguis quo nimium madebat vterus excernitur, excitato sic ad eius expulsionem excretricis facultatis robore: simul & ne flatus exinanitum vterum confertim subeat prohibetur. Eadem fascia grauidis auxilio est, ad facilius gestandum fœtum, iis præsertim quibus fœtus sic deorsum inclinatur, vt in coxarum quasi antrum deiectus, inter femora propendeat, ingrediendi libertate pleniore matri intercepta. Ergo fasciæ, quæ vulgo vmbilicalis dicitur, beneficio non modo grauida illo fœtus fasce leuatur, sed etiam fœtu in summam aluum compulso, plenius & expeditius incedendi facultatem adipiscitur. Reuellendo præterea & deriuando, continendísque in parte vt ceruice, iugulo, thorace & ventre, appositis medicamentis vtiles sunt fasciæ. Denique in membrorum vt brachiorum & crurum amputatione, fasciarum triplex est vsus. Primus quòd cutem subiectósque ipsi musculos sursum surrigunt, vt opere peracto, suo deorsum relapsu, rescissorum ossium extrema cooperiant: sicque expeditiórque sit agglutinatio, & cicatricis obductio, obductáque cicatrice alacrius & indolentius mutila membra commoueri, & prioribus muneribus fungi queant, substracto ipsis, delapsæ musculosæ carnis tanquam tomento & puluino. Secundus, quòd hæmorrhagiam compressis venis, arteriisque intercipiant. Tertius, quòd arctiore deligatione spiritibus animalibus C D

Prima deligationum vtilitas.

Secunda.

Tertia ad conciliandũ parti emaciata habitum latiorẽ.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Particularis fasciarũ vtilitas in artuũ amputatione.

A animalibus procurſus libertate interclusa, ſentiendi vi partem ſubiectam mulctent, velut ſtupore ipſi inducto.

De Plagulis. CAP. VII.

DVPLICEM plagulæ vſum præſtant. Primus eſt explendis cauitatibus, & tanquam lacunis earum partium, quæ à medio tumentiore, ſenſim ad extremum gracileſcunt. Cauitatum exempla habemus in axillis, clauiculis, poplitibus & inguinibus: partium verò ad extrema gracileſcentiũ in brachiis carpum verſus, cruribus iuxta pedem, femoribus ad genua. Has ideò partes plagulis, & obuolutis faſciis implere oportet, quò ad extrema æquali cum medio planitie viſantur. Secundus plagularum vſus eſt, in tuendis & conſeruandis primis duabus ſeu tribus faſciis, ſubligaminibúſve, quæ fractæ parti ſtatim applicanda ante commonuimus. Penes duplicem hunc vſum inter ſe plagulæ differunt, B quod prioris vſus gratia tranſuerſæ apponuntur: poſterioris verò rectæ & in longum. Licet etiam vti plagulis, ne faſciarum arctior conſtrictio, his quæ nuper luxata erant reſtitutis oſſibus continendis neceſſaria, laborem dolorémque inferat. Cæterùm plagularum craſſities triplicato vel quadruplicato linteo, lõgitudo verò & latitudo maior, minórve eſſe debet, pro partiũ quibus apponendæ veniunt & morbi conditione.

Primus plagularum vſus.

Alter plãgularũ vſus

Tertius plagularũ vſus

De Ferularum, Tortulorum & Capſularum vſu. CAP. VIII.

FASCIARVM & plagularum vſibus expoſitis, reſtat vt de reliquis dicamus, quæ reſtitutis oſſibus continendis inſeruiunt: ferulis nempe, ſacculis, puluillis, intortis ex calamo torulis, & capſulis. Fiunt, parantúrve ferulæ ex multa papyro conglutinata, ex tenuiſſimus ligni aſſulis, ex corio quod calceis in ſoleas ſupponitur, ex arborum corticibus aut ferri albi, plumbíve lamellis, aliáque materia ſimili: quæ rigorem habeat mollem, & flexi-C bilem, velim tamen eam deligi leuiſſimam, ne pondere ſuo parti dolenti moleſta ſit. Lõgitudine verò, latitudine & numero parentur ferulæ ad læſæ partis opportunitatẽ. Figura item curua aut recta pro membri cui applicandæ erunt conditione, apprimè videndum ne ſe proferant, prouehántve in oſſium tubercula, ſeu eminentias, vt in malleolos, genua, cubitos & ſimiles proiecturas, ne ipſas compreſſione lædant: itémque vt extremis ſuis tenuiores ſint, craſſiores verò qua parte fracto oſſi incumbunt. Ferularum vſus eſt, vt oſſa fracta ac luxata, poſtquàm reſtituta fuerint, contineant, ac fideliter ſiſtãt, ne incerto vacillent motu. Eum vſum vt præſtent, non oportet craſſiores ſubeſſe plagulas, vel plures æquo faſciarum circumuolutiones: ſic enim per interiectum craſſius interſtitium, minus arctè membrum complectentur. Toruli ſeu ceſticilli fiunt ex bacillis digitùm craſſis, calamo, deinde linteo inuolutis, vſurpantur maximè in crurum & femorum fracturis. Capſulæ ex ferri albi laminis, vel ex leni aliquo ligno fiunt, vſus ipſarum eſt vt oſſa in figura debita contineant, tum præſertim cùm ægri è cubiculi in aliud cubile transferendi, vel alui exonerandæ neceſſitas eſt. D Denique ſi paulo firmius fractis, luxatíſve membris innitendum eſt, impedimento ſunt capſulæ, ne dextrorſum, ſiniſtrorſum, ſurſum, deorſúmve dormiendo aut vigilando, volentibus aut imprudentibus nobis oſſa ipſa nutent aut transferantur: itémque ne nondum fideliter ferruminata aut laxius, doloris, inflammationis, ac gangrænæ metu deligata, per lecti inæqualitates & depreſſiones propendeant, excidant, diſſiliant. Eiuſmodi capſulas, torulos & ſimilia quæ fractis luxatíſve oſſibus reſtituendis, & indolenter continendis in vſum veniunt, ex Hippocratis mente gloſſocomia in genere nominare poſſumus. Quæ omnia qualia ſint, vix ab eo intelligi poterunt, qui in artis operibus nondum eſt verſatus. Interim verò dum verſari licebit, aut magiſtros operantes intueri, ego qua verborum perſpicuitate potui, horum ſpeciem & imaginem, quaſi oculis, tyroni Chirurgo ſubieci.

Ferularum materia.

Ferularum vſus.

Toruli quid

Capſularũ materia & vſus.

Gloſſocomij generale nomen eſt.

FINIS LIB. XIII. DE FASCIIS.

A

DE FRACTVRIS.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

B

Quid Fractura, & quæ sint eius differentiæ: C A P. I.

Li.6.meth.

FRACTVRA, Galeni sententia, est continui in osse solutio, Græcis Catagma dicta. Læsionis equidem & offensionis ossium multæ sunt species: nẽpe ipsorum à se inuicẽ distractio, Luxatio, prꝫter naturã coalitus, excisio seu diuisio, cõtusio, abscessus, putredo, caries, denudatio violato & deperdito perioſtio, ea denique de qua nunc nobis est suscepta tractatio, Fractura. Sed fracturæ rursum propè infinitæ sunt varietates. Alia enim completa & perfecta est, alia imperfecta, alia in longũ excurrit, alia in transuersum, alia in obliquum: aliàs in grãdia fit fragmenta, aliàs in exiguas & plures testulas, quæ extremo sint vel obtuso, vel acuto, & vicina musculorum, neruorum, aut vasorum corpora pungente. Fit nõnunquam vt non assulatim os frangatur, id est in rectum, sed simul & semel in duo fragmenta transuersim rumpatur, eámque fracturam Raphanidon, id est raphani in modum fieri dicunt. Caryedon autem, seu nucatim fit fractura, quando os in multas tenues partes à seinuicem secretas & dissilientes, tanquam nux malleo in incude confringitur, quæ & ipsa Alphitidõ, ad similitudinem farinæ vel pollinis dicitur: talísque sæpè visitur in fracturis glande, sclopeto, aliísque igniariis machinis emissa factis. His contrariæ sunt quæ Schidacidon, quasi assulosè seu asseris in modum fiunt, rectæ nempe & oblongæ ossis fissuræ: eæque vel aspectabiles, vel inaspectabiles & capillares dictæ, adeò exiguę, vt nisi atramẽto sutorio demisso, & mox radulis deraso, oculis non pateant. Ex ictu aliquando os tantum deprimitur, aliquando contra sursum quasi testudinatim resilit. Attritionem dicunt, quando os in multa fragmenta tenuia & tanquam schidia, seu assulas frangitur. Fractorum ossium fragmenta aliàs lænia & polita existunt, aliàs inæqualia & tanquam denticulis, spinulísque aspera & horrida. Fracturæ quædam ossis tantum superficiem attingunt, quadam inde tanquam lamina & squamma diuulsa & abrasa: aliæ fractorum ossium situm minimè violant, sed ipsa tantum in longum findunt, citra fragmenti cuiusquam reuulsionem: aliæ ad ipsorum vsque medullam penetrant. Quinetiam fracturarum quædam simplices & solæ per se existunt, aliæ aliorum affectuum & symptomatum caterua comitatæ, vulneris nempe, hæmorrhagiæ, inflammationis, gangrænæ, & similium. Huc adde & differentias à partibus quas fracturæ obsident petitas, vt à capite, costis, artubus, articulis, aliísque corporis membris. Adde & eas quæ à corporum senilium, iuuenilium, cacochymorum, & bene temperatorum habitu petuntur, quæ ferè omnes propriis, & suis ad curationem nituntur indicationibus. Fracturarum verò causæ sunt omnium externarum rerum quæ incidere, elidere, atterere, & quassare possunt violentior incursus. In hoc causarum genere etiam habentur casus ab alto, & alia infinita quæ longum ac prope infinitum sit connumerare.

Quid sit os frangi raphanidon.
Quid caryedon seu alphitidon.
Quid schidacidon.
Causæ fracturarum.

C D

De

A

De Fracturæ indiciis. CAP. II.

FRACTVM esse os manifestis indiciis licet assequi, quorum primum & certius est, cùm partem quam fractam esse suspicamur tractando, ossis frusta diuisa tactu percipimus, frustorúmque sub manu crepitantium strepitus quidam obauditur ex ipsorum collisorum attritu. Alterum signum est ex partis impotentia, quæ se maximè prodit cùm os vtrumque tibia & fibula, cubitus & radius fracta sunt. Nam si fibula solùm aut radius fracta fuerint, poterit etiam æger cruribus ambulare & brachium agitare: fibula enim fulciendis tantùm musculis præsidio est, non corpori, vt tibia. Tertium signum à figura partis præter naturam mutata ducitur: ibi enim caua est vnde os abcessit, gibba verò quo se loco intulit. Dolor interim ingens ægrum excruciat, propter læsum periostium, & eam membranam, quę medullam inuoluit, vicinarúmque partium compressarum aut compunctarum sympathiam.

Primũ fracti ossis signum. *Alterum.* *Tertium.*

B

De Prognosi in fracturis instituenda. CAP. III.

IN fracturis prædicendum est ad perniciémne, an ad salutem ægri sint desituræ: si longi aut breuis, facilísve, an difficilis & ancipitis iudicij tēporis futuræ sint, quæ denique accidentia, quæ symptomata sint ipsis superuentura. Harum omnium rerum notitiam facilè consequetur is, cui perspecta erit nonmodò ossium anatomica descriptio. Sed etiam corporis vniuersi temperies, complexio & compositio. In primis igitur, illud monitum esse velim Chirurgum, hyeme cùm gelu rigent omnia, vel ex leui lapsu, & simili alia occasione, facilem & promptã esse ossium fracturam. Tum enim ab aëris ambiente siccitate, ossa resiccata fragiliora redduntur, quòd in candelis etiam & cereis & sebaceis quilibet è plebe adnotare solet: humido verò cœlo, humidiora etiam ossa

Quæ prædicenda fracto osse. *Cur sæuo gelu ossa sint fragiliora.*

C sunt, adeóque flexibilia magis & incursantis causæ impetui cedentia. Ex quo etiam id ad prognosim instituendam scire licet, ossa propter insitam siccitatem non tam facilis esse agglutinationis & consolidationis quàm caro: quanquam in puellis Galeni sententia, propter substantiæ humidæ copiam, ossium deperdita substantia reparatur secundum primam, vt loquuntur, intentionem, id est eiusdem substantiæ seu materiæ repositionem. In aliis verò circumfracturas, dura quædam substantia cõcrescere solet, ex fracti ossis, eo quod superfluit alimento, quæ ipsius fragmenta sibi mutuo apposita, conglutinat. Hæc substantia, tum callus dicitur: temporéque adeo induratur, vt in posterum os parte fracta firmius visatur & durius, quàm quauis alia: non igitur fine ratione inter Medicos iactatur, ossibus fractis ad vnionem quietem esse necessariam. Nã si antè perfectã & solidam agglutinationē cõmoueantur, facilè callus dissoluitur. Calli materia quãtitate & qualitate moderata, & laudabilis esse debet: quemadmodum sanguinis ad deperditę per vulnera carnis regenerationem confluentis. Talis calli materia vt suppetat, partis laudabilem temperiem adesse oportet, aliàs

Cur ossium soluta continuitas nõ facilè reparetur. *In arte parua.* *Quies ad vnionis restitutionem necessaria.* *Cur iuuenũ ossa citius occaleant.*

D vel non fiet callus, vel certè tardius fiet. In iuuenibus facilius multo fracturæ reparantur quàm in senibus. Illis enim humidi primigenij & radicalis, id est laudabiliter tenacis & glutinosi copia adest: his verò aquosi & excremẽtitij, ex his facilè est coniicecere non posse certò definiri tempus calli generationi necessarium: aliis enim tardius, aliis citius concrescit, cuius varietatis causa referenda etiam est ad anni & regionis constitutionem, ægri temperiem, diætam, & deligationis rationem. Nam quibus ægris vires sunt infirmæ, & sanguis aquosus atque tenuis, his calli generatio tardior esse solet: contrà vires validæ, ossa conglutinare properant, si materia crassa & viscosa subiaceat, quò fit vt tum alimenta crassioris succi exhibenda sint, & medicamenta adhibenda quæ naturæ conatus adiuuent, vt dicemus postea. Quando ossa iuxta articulos franguntur, motus postea difficilior esse solet, si præsertim qui substitutus est callus crassior & protuberantior sit. At si vnà etiam fracturæ impetu & excursu articuli attriti & contusi fuerint, non modò deperit motus, sed etiam vita in discrimine est, propter inflammationis, quæ ferè eiusmodi affectioni superuenit, magnitudinem, & doloris in corpore tendineo immanitatem. Quæ fracturæ amborum brachij &

Crassioris & lēti succi alimenta conferũt ad calli generationem. *Fracturæ ad articulos perniciosæ.*

cruris offium continuitatem violant, curatu difficiliores funt, quàm quæ ad alteru- A
trum tantum perueniunt. Difficilius enim tractantur & continentur, quia quod integrum perftat, alteri fracto pro adminiculo eft ad quod adnitatur. Quinetiam plus temporis defideratur ad craffo, quàm ad exiguo offi, callum fubftituendum, contrà quæ rariora & magis fpongiofa funt offa, citius calli interuentu agglutinantur, quàm denfa & folida. Sanguineis quàm biliofis callus citius concrefcit. Cæterùm nulli corpori offa fracta tum fœliciter adglutinari & reftitui poffunt, quin aliqua femper, qua parte callus obductus eft, vifatur afperitas & protuberans inæqualitas. Itaque Chirurgus artificiofè deligationem facere debet, ne callus vel promineat craffior, vel fubfidat tenuior, fracturarum minus molefta eft ea quæ fimplex exiftit: moleftior cōtrà ea quæ affulofè feu fchidacidon facta eft. At omnium moleftiffima & peffima eft, quæ in fragmenta fit aculeata: quia puncto, neruo, vel perioftio conuulfionis imminet periculum. Nonnunquam fracti offis fragmenta fua fe fede continent, fæpè etiam exiliunt, fic vt vnum alteri fe fuperinducat: quod quando contingit, inæqualitas partis vnius depreffione, & alterius tubere percipiuntur, dolórque item ex punctura. Sed B
& membrum fe ipfo & fano oppofito breuius efficitur, atque mufculorum verfus fum principium contractione tumidius. Quare offe fracto, ficubi depreffum aliquid percipitur, ftatim vtrinque fupernè infernéque admota manu, os vi magna extendendum eft: aliàs enim mufculi neruíque tenfi & contracti, nunquam permittent offa fibi & fuæ fedi fua fponte reftitui. Ea extenfio, nifi à primis ftatim diebus fiat, fuperuenit inflammatio, qua præfente periculofum eft, neruos, tendinéfque violentius tractare: hinc enim apoftema, conuulfio, gangræna, fphacelus. Itaque vetat Hippocrates in tertium aut quartum diem eiufmodi extenfionem differri. Fracturæ cenfentur periculofæ, quarum fragmenta funt magna, foràs exilientia, in his præfertim offibus quæ medulla intus plena funt. Quando fracta aut luxata offa fibi & naturali loco reftitui nequeunt, pars atrophia macrefcit, tum quia venarum, arteriarum & neruorum fitus naturalis peruerfus eft, tum quia pars ipfa immobilis, aut ægrè mobilis iacet: quò fit vt fpiritus ad eam haud liberè confluat, atque alibilis fuccus iufta copia non affluat. Quando membrum luxatum, fractúmve infigni inflam- C
matione laborat, periculum eft ne fi ipfum, vel ipfius partes fedi fuæ reftituere tentemus, conuulfio fuperueniat: itáque fatius eft, fi fieri poteft, reductionem eoufque differre, quoad humor qui partem obfidet refolutione euanuerit, tumor refederit, doloris acerbitas remiferit.

Hip. fen. 18. & 19. fect. 1. de fract.

Deligatio ad calli venuftatē confert.

Omniū peffima fractura.

Extēfio ftatim à fracto offe facienda.

Sēt. 36. fect. 3. de fract.

Per inflammationes offium reftitutio non eft tentanda.

Fractorum, luxatorúmque offium generalis curatio.

CAP. IIII.

OS fractum, luxatúmque & elocatum curare, eft ipfum priftinæ fuæ figuræ & fitui reftituere. Quod vt perficiat Chirurgus, tres fibi fcopos ob oculos debet ponere. Primus eft, vt os in fuum locum reponat. Secundus, vt repofitum contineat atque ftabiliat. Tertius, vt malignorum fymptomatum atque accidentium prouentum impediat, aut fi fuperuenerint præfentem malignitatem temperet & corrigat. Eiufmodi accidentia funt dolor, inflammatio, febris, abfceffus, gangræna, fphacelus. Quod ad primum D
fcopum attinet, fractum luxatúmve os facilè reftitueris fi ftatim atque contractum malum eft, aut eadem in illa die reftitutionem aggreffus fueris: nondum enim magna eft quæ ęgrum diuexet doloris aut inflammationis acerbitas, nec infignis adhuc aut contumax mufculorum furfum contractio. Ante omnia igitur ęger corpore quidem fuo toto, præfertim verò parte fracta aut luxata, itémque Chirurgus in luce clara verfentur. Fideles & periti adfint miniftri, bonę fafciæ, bonæque, item, fi neceffitas poftulet, machinæ. Qui adftant amici rem taciti fpectent, neque quidquam dicant, faciántve quod Chirurgi opus remorari poffit. Tum manu fupernè, id eft verfus centrū corporis, infernéque quàm proximè locum affectum admota, membrum extendatur: nam fi longius à parte affecta manus admoueris, compreffione nimia partes fanas læferis, neque è longinquo extendendo valdè profeceris. Quòd fi infernè tantum manu fafciáve adiuncta extenfionem moliaris, periculum eft, fi nihil fupernè fit quod reluctetur cōtineátque, ne æger toto corpore trahentem facilè fequatur. His vt dictum eft, ordine peractis, oportet vt Chirurgus rectam faciat membri affecti extenfionem, offe enim

Tria facienda in curādis elocatis offibus.

Tempus reftituendi offis.

Qua arte offa fuo loco reponantur.

Hipp. fent. 60. fect. 2. de fract.

A osse enim fracto luxatóve musculorum versus suum principium contractio fit, adeó-que ossis ipsius, vt est à Galeno notatum: itaque ossa pristino suo loco restituere citra musculorum extensionem est impossibile. Sic extensa parte, ossa fracta faciliùs suo loco restituentur. Ea vbi restitueris, mox apposita manu comprimenda sunt, si quid sit quod emineat. Denique appositis plagulis, ferulísque vt decet deliganda. At si luxatum est os, mox ab extensione ipsum in suam cauitatem, mediocriter membrum circumagendo & contorquendo, impellere oportebit. Cogitur nonnunquam Chirurgus machinas ad id opus adhibere, si præsertim luxatio sit inueterata, si fracta suxata ve ossa magna sint, idque in corporibus robustis & duris magnísque articulis: quia tum viribus maioribus est opus, quàm quas Chirurgi sola manus sufficere valeat, quò enim robustiores sunt in ægro musculi, eò contumacius & validius sursum, suum principium versus contrahuntur. Cauendum tamen ne violentior sit extensio: ne laniatis ruptísque musculis & neruis, ante commemorata symptomata, dolorem, conuulsionem, paralysim, & gangrænam inuehamus: quæ omnia robustis & seni-

Ad sect. 1. sect. 1. de fract.

Quãdo machinis ad repositionem opus est.

B libus corporibus citius adueniunt, quàm adolescentibus, eunuchis, mulieribus, iuuenibus, & in genere humidis omnibus: quia violenta extensione & tractione propter multam & innatam humiditatem atque mollitiem minus læduntur. Sic enim coria vbi liquore ebibito madent, facilè & ad trahentis arbitrium extenduntur: sicca verò & dura, quia sequacia non se præbent, franguntur potius & dilacerantur, quàm latius extendi possint. Itaque eum in extendendo & trahendis membris modum sibi statuet & imponet Chirurgus, qui erit corporum habitui conuenientissimus. Repositum os, reductionémque vt decet factam ex eo licet cognoscere, si dolor sedatus sit: restitutis nempe pristino suo situi musculorum, aliarúmque partium fibris, omnique sublata compressione, quam ossa suo loco mota faciebant: si ad tactum nihil prominens aut asperum, sed æqualis & leuis apparet membri superficies. Si denique fractum, luxatúmve membrum, sibi opposito, articulorum, vt genuum & malleolorum compositione collatum, in lõgitudine & crassitie pariter æqualitérque respondeat. Ad quam rem non semel Chirurgo inspicien-

Quæ corpora extensione violẽtiore citius lædantur.

Signa ossis benè repositi.

C dum est, sed quoties ægrum membrum curaturus tractabit. Potest enim cõtingere vt os benè repositum, casu aliquo, ægri nempe in lecto inconsiderata cõuersione, vel mẽbrorũ artuúmve conuulsiuo inter dormiendũ quasi subsultu, musculis sua sponte se versus suum principium contrahẽtibus, rursum excidat, suique excessus, doloris renouatione vicina corpora cõprimendo aut pungẽdo, manifesta det indicia, qui dolor nõ ante conquiescet, quàm ipsum loco suo fuerit restitutũ, atque in id Chirurgus debet diligenter intueri. Nam si dum callus fit ossa ossibus superposita adequitẽt, tanto breuius os ipsum, adeóque totum membrum, in posterum erit: adeò vt si in crure fracto is error contigerit, æger perpetuo sit claudicaturus magno suo mœrore, & Chirurgi dedecore. Cauebit igitur æger quantum in se erit, ne fractum membrum ante moueat, quàm callus indurauerit. In luxatis non est necessaria tam diligens cautio. Hæc semel restituta & artificiosè deligata, non tam facilè postea excidunt quàm fracta. Secundus scopus est, vt ossa quæ restituta fuerint suo in statu & loco fideliter contineantur. Id fiet deligationibus, fasciis nempe, plagulis, & aliis quæ sigil-

Relapsus repositi ossis causa & signa.

Ratio cõtinendorum ossium postquam reposita fuerint.

D latim dicemus postea. Huc faciunt medicamenta propria & idonea, affusio nempe olei rosati cum albuminibus ouorum, & similium repellentium: inde & resoluentium prout præsens admonebit necessitas. Fascias, plagulásque oxicrato in eum finem imbutas esse oportet, aut oxirrhodino, si fractura simplex est: vel vino crasso, austero, & simili liquore tepido, si cum fractura vulnus coniunctum est ex Galeni sententia: ac æstate quidem fracturas crebrius humectare oportet. Sic enim pars repulsa fluxione roboratur, ex quo inflammatio & dolor prohibentur, vbi accidentia & symptomata præterierint ab humectando & irrigando desistendum est: ne calli tardetur generatio, ad quam artibus illis progredi decet quas postea aperiemus. Ad hunc scopum etiam confert partis quies ac decubitus, in figura propria & situ per sanitatem consueto, quò diutius immota in eodem loco perstare possit. Sed & expedit tum solum curare partem, quando opus & qua arte opus est, vitatis quàm maximè fieri potest inflammatione & dolore. Figura ea censetur optima, quæ media est, quæ nempe musculos situ suo continet, quæ denique indolens est, adeò vt eam æger diu sine labore & molestia ferre valeat. His omnibus

Ad sen. 21. sect. 1. de fract.

Media figura quæ, & cur optima.

peractis interrogandus æger: num sibi constrictum sit membrum arctius: si minimè A id quidem respondeat (nisi fortè aliquantulum supra fracturam, luxationémve, illic enim constringi arctius expedit) tum scire licet moderatam esse deligationem. Atque in fracturis quidem prima deligatio eadem, citra dissolutionem triduo vel quatriduo toto seruanda est, nisi fortè dolor vrgeat. In luxationibus verò in septimum vel etiam octauum diem eadem deligatio seruari potest, nisi fortè symptoma quoddam superueniat, quod nos ante id tempus resoluere cogat: nam omni arte Chirurgo videndum est, vt accidentium, malignorúmque symptomatum aduentum prohibeat: quod quo modo consequi possit, sequenti capite dicetur.

Deligationi in fractis luxatisque soluendæ tempus idoneum.

Quibus artibus liceat tertium in sanandis fractis, luxatisve scopum, qui est de accidentium & symptomatum prohibitione & correctione, consequi.

CAP. V.

Quatuor prohibendorum accidentium summa capita.

TERTIVM illum scopum vt contingamus, oportet fractum, luxatúmve membrum quàm blandissimè & indolentissimè tractare: fluxionem B in partē decubituram arcere medicamentis humorem repellentibus & partem roborantibus: diæta optima excrementorum in corpore generationem prohibere, & purgatione atque phlebotomia diuertere. Quod si iam præsentia sint illa accidentia, ipsis pro sua cuiusque specie & natura est medendum: varia enim ea sunt, inter quæ censetur pruritus, qui ab initio ægrum vrit, nascitur is à subacri vaporum ex sanguine & aliis humoribus suscitatorum, sub cutem collectione, & suppressione: vnde leuis mordicatio, quæ pruritum simplicem facit: vel grauior acriórque, ex qua, Galeni sententia, pruritus dolorosus. Itaque tali materia tanquam causa vacuata, pruritus omnis cessat. Sed ipsa facilè & liberè vacuari & expurare nequit, quia partis spiracula circumpositorum emplastrorum, plagularum, & fasciarum tanquam onere opprimuntur: adde quòd pars ipsa solitis muneribus & officiis non amplius fungitur, quò fit vt calor eius languidior sit quàm vt C discutiendæ fuligini collectæ satis esse possit. Quare expedit fascias tertio quoque die resoluere, vt solutis tanquam vinculis, liber pateat exitus, fuliginosis, saniosisque excrementis sub cute conclusis, ne ipsam tandem erodant & exulcerent, vt plerisque contingit, quibus deligationis resolutione prouisum non est. Sed & aqua calida sola, vel saluiæ, chamæmeli, rosarum, & meliloti in aqua & vino decocto diu fouenda pars est, diuturnus enim fotus attenuat & euacuat: breuior verò replet & remollit, vt est ab Hippocrate proditum. Prosunt etiam leues frictiones, manu vel calente linteo sursum, deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, atque in orbem secundum omnes situs differentias actæ. Quod si in ampullas cutis iam surrexerit, excidendæ illæ sunt, ne conclusa subtus materia cutem erodat & exulceret: mox inungenda cutis medicamento aliquo refrigerante & reficcante, vt vnguento albo rhasis camphorato, desiccatiuo rubro, vnguento rosato sine aceto, addito ligni cariosi puluisculo, aut tuthia præparata & similibus. Alia his grauiora non raro superueniunt D accidentia. Sed de illis dicemus postea. Quòd si quæ subsint fracti ossis testulæ, à suo toto penitus abruptæ, auellendæ illæ extemplo sunt, si præsertim musculos pungant: at si assulosè fractum os est, & è perrupta carne adeò prominens, vt restitui in suam sedem nequeat, tenaculis seu forcipibus excisoriis, aut rostro psitacino pro re nata rescindendum est. Videndum interim vt pars perspiratione gaudeat, & loci mutatione, atque per interualla surrectione tanquam flabelletur, videndum etiam ne nimium oneretur aut constringatur: aliàs promptum est inflammationis periculum. His de fracturis, luxationibúsque in genere præmissis: nunc ad particularia descendendum, ducto à fractura nasi initio.

Pruritus causæ & differentiæ.

Ad sen. 4. fec. 1. de fra.

Ad pruritu remedia.

In officina sect. 3.

Hip. sect. 4. 6. sect. 3. de fract.

De

A

De Fractura Nasi. C A P. V I.

Hip. sen. 46. sect. 2. de art.

NASVS ima sui parte cartilagineus est, summa verò osseus. Itaque parte cartilaginea fracturam non patitur, nisi fortè sedem, sed tantum depressionem, distorsionem, aut contusionem. Ad parti osseæ sæpè aduenit fractura, & ad interiora depressio tanta, vt nisi solerti restitutione prouisum fuerit, simus nasus relinquatur, aut contortus, vnde spirandi difficultas. Huius generis fractura vt restituatur, quod nimium eminet os deprimendum: quod verò depressum est surrigi debet spatula aut bacillo affabre facto, bombace aut linteolo inuoluto, vt dolor vitetur. Altera igitur manu spatula tenebitur: altera verò reductio fiet & temperabitur. Restituto osse, directoria seu turundæ conuenientis magnitudinis in nares immittentur, factæ ex spongiis, aut stupis, aut lobo pulmonis bubuli aut ouilli. Hæc enim mollia sunt, & ossa narium nonmodo ne iterum concidant impediunt, sed etiam altius erigunt. In-
B de plagulis vtrinque ad latera ad perfectam vsque ossium agglutinationem appositis, quodammodo nares coërcebuntur, ne figura vitietur, & sua ipsis rectitudo pereat. Sæpè verò fistulas aureas, argenteas, plumbeas in fractas nares intrusi, ad pileolum ægri nocturnum filo appensas, quæ vna eadémque opera ossa ; ne iterum deprimerentur, continebant & exitum saniei, aliísque excrementis permittebant, ac inspirationi atque exspirationi nihil officiebant. Interim videndum ne arctiore deligatione nares, nisi fortè aliud quidpiam suadeat, comprimamus, ne vel patulæ fiant, vel simæ, vel distortæ, vulnus si quod cum fractura subsit, id eodem modo quo capitis vulnera curabitur. Restituta fractura sequens apponendum naribus, partibúsque omnibus aliis siccis medicamentum, cui repercutiendæ ac reprimendæ fluxionis vis inest ; partis verò adstringendæ, seu loco suo continendæ, & eius quæ iam influxit materiæ resiccandæ & absumendæ.

Ratio depressi nasi restituendi.

℞. thuris, mastiches, boli armeniæ, sanguinis draconis, an. ℥ ß. aluminis rochæ, resinæ pini, an. ʒ ij. puluerisentur subtilissimè, vel cape farinæ volatilis ℥ ß. albuminum
C ouorum quantum sufficit, incorporentur simul & fiat medicamentum. Nec verò alia curandi via erit in fracta narium parte cartilaginea. Itaque quæ & illic fit continui solutio, fractura, quasi in osse facta esset, Hippocrati nominatur: quia aliud nomen ad eam exprimendam accommodatius non potuit inueniri: post os enim omnium corporis partium cartilago est durissima. Callus fractis naribus intra duodecim aut quindecim dies nisi quid impediat concrescere solet.

Desiccando & adstringendo idoneum medicamentum.

Sen. 47. sec. 2. de art. & Gal. in com.

Intra quod tēpus occalescat nasus

De Maxillæ inferioris fractura. C A P. V I I.

Maxillæ inferioris descriptio.

MAXILLA inferior in duo tanquam cornua & apices terminatur, quorum vnum in acumen desinit, tēdinémque excipit à musculo tēporali, alterum in obtusum & rotundum finitur sub processu mammillari, exigua cauitate conditum & alligatum tuberculum ad medium mentum
D per symphysim coalescit, intus medullosa. Fractura quæ ipsi aduenit restituitur, immissis in os ægri digitis, atque intus, extúsque compressis, vt sic fracta ossa sibi apposita complanentur & vniantur. Quod si penitus in transuersim fracta sit, adeò vt ossa ipsa sibi supereminеant, vtrinque contrariis ex partibus sursum, deorsúmque extensio, & vt sic loquar, contraextensio molienda est, quò facilius ossa frontibus aduersis cōponantur & concurrant. Dentes interim si vel cōmoti fuerint, vel suis alueolis dimoti, pristinis sedibus restituendi erunt, aureóque aut argenteo, vel etiam lineo filo ad proximos stabiles adnectendi, donec ipsi stabiliti fuerint, & calli ferrumine ossa conglutinata perfectè coaluerint, in quam rem, compositα fracti ossis fragmenta stabilientur, apposita extrorsum ferula, ex eo corio facta, quod calceis in soleas subassuitur, media ipsa ad mentum diuisa longitudinis & latitudinis quæ maxillæ conueniat : tum deligatio fiet fascia duos digitos lata, longa verò quantum erit satis, duobus extremis suis fissa, media quoque sui parte in longitudinem incisa, vt vtrinque mentum complectatur. Quatuor igitur tum eiusmodi fasciæ extremis suis fissæ erunt capita, quorum

Fractæ maxillæ restituēdæ ratio.

Ad dimotos dentes, remedium.

Fasciæ ad fractā maxillā inferiorem idonea descriptio.

duo inferiora ad summum caput adducta, ibi deligabuntur, & ad pileolum A nocturnum consuentur. Superiora duo transuersim traducta, ad imum occiput eidem pileolo quàm fieri poterit artificiosissimè assuentur. Maxillæ restitutæ certissimum signum est, si dentes in ipsa locati suo & æquali situ dispositi cernantur. Non decumbet æger in fractam maxillam; ne ossis fragmenta iterum dilabantur, & fluxio concitetur maior: nisi superuenerit inflammatio, aut aliud graue symptoma intra vigesimum diem callo firmatur, quia spongiosa est, cauernosa, & medulla plena, sui præsertim medio: nonnunquam tamen tardius ipsa sanescit, prout est ægri temperies, quod in reliquis quoque fractis ossibus locum habet. Vsurpabitur agglutinans & repellens medicamentum superiori capite descriptum, & alia pro re nata. Liquidis cibis quosque mandere non sit necesse nutriri æger debet, quousque callus obduruerit, ne mandendi labore, malè ferruminata fragmenta dissiliant. Nutriendus ergo veniet pulticula, panatella, colatitiis, expressisque carnibus, ptisana seu hordeato, gelatina, iusculis, ouis sorbilibus, tremulis, instauratitiis liquoribus, & aliis huius generis. B

Intra quod tempus occalescat maxilla inferior.

De Fractura Iuguli. CAP. VIII.

Hipp. sent. 63. sect. 1. de art.

VT erit fracti iuguli species, sic curatio & restitutio instituenda veniet. Quacunque verò ratione hoc os fractum fuerit, semper extremum quod humero & scapulæ connectitur, est eo depressius quod sterno excipitur: quia brachium deorsum illud rapit. Iugulum si transuersim fractum est, facilius restituitur & sanescit, quàm si in longum & rectum fissum sit. Nam & omne os transuersim fractum facilius in priorem statum & sedem redit, dum hinc aut illinc digitis surrigitur. At quod schidacidon seu assulatim, in longúmve fractum est, extremitatibus & fragmentis difficilius coit, & coalescit: nam vel leui brachiorum motu quæ composita fuerant fragmenta, à se inuicem diuelluntur, atque quod humero connexum est in inferiorem pectoris partem dilabitur. Cuius ea ratio est, quòd iugulum per C se non mouetur, sed cum humeri motu consentit. Hanc fracturam & aliam quamuis vt restituas, curésque ne fragmenta sibi superimposita promineant, vel longius à se inuicem distrahantur & abscedant, oportet vt vnus minister brachium in posteriora, alter contra humerum in opposita versus se trahat: sic enim fiet vt sic loquar contra extensio: quæ dum geruntur Chirurgus fracturam digitis restituet, deprimens id quod eminebat altius, sursum verò proferens id quod erat depressum. Nonnulli quò facilius hoc fracturæ genus restituant, axillæ ægri glomum, qui ipsius cauitatem impleat subiiciunt, hinc validè cubitum costis apprimunt, tumque os in pristinam sedem compellunt. Quod si fortè fragmentorum extrema adeò depressa fuerint, vt commemoratis artibus sursum reuocari nequeant, æger resupinandus est puluino, duriore tomento farto, aut gabata inuersa, & gausape similive alia re tecta, ipsius spinæ, qua parte scapulis intercurrit, subiectis. Tum enim minister eousque ægri humeros manuum innixu deprimet, quoad fragmentorum externa latentia & depressa resiliant & foras se dent. Quibus peractis faciis relinquetur Chi- D rurgo fracturæ correctio, seu reductio. At si os schidacidon sic fractum sit vt restitui nequeat, & schidiarum seu assularum aliqua carnem pungat vulneretque, vnde spirandi inuehatur difficultas, incidi contra cutis debet, & vnco schidia depressa attollenda, & præcidendi aculei omnes, quò lethifera accidentia omnia, quæ inde in metu esse possunt vitentur: si verò plura fragmenta sunt, ea postquàm restituta erunt, medicamento colletico apposito veniēt excipienda, concinnato ex farina frumentacea, thure, bolo armenio, sanguine draconis, resina pini in pollinē cōminutis, & ouorū albuminibus exceptis, circumpositis insuper ferulis linteolo vsu trito vestitis, eodē illo medicamento imbutus: præterea tribus plagulis pariter inunctis, quarum duæ lateribus imponentur, tertia verò crassior prominenti fragmento, quia scilicet ipsum prominentius reprimat. Sic enim nec ad dextrā nec ad sinistram declinare, vel sursum attollere se supra sortem suam fragmenta valebunt. Cæterùm eiusmodi plagulæ conuenientis instituentur crassitiei & latitudinis, quæ nempe satis sit implendis cauitatibus quæ supra infráque id os existunt. Tum conueniens deligatio facienda est, fascia

Restituendi fracti iuguli ratio. 1.

Ratio. 2.

Ratio. 3.

Ad iuguli fragmenta curatio.

Deligationis in fracto iugulo ratio.

A faſcia decuſſatim iniecta quæ duplex caput habeat: palmum lata, ſeſquiperticam longā, plus minúſve pro corporum ratione. Sic verò obuoluetur vt brachium in poſteriora deducat: interim axillarum cauitates plagulis complendæ erunt, ea præſertim quæ ægro oſſi vicina eſt: ſic enim æger deligationem facilius tolerat. Imperandum etiam ægro vt brachium ipſe per ſe in poſteriora reflectat, manu iſchio appoſita & affixa, quomodo ruſtici ſolent, quando præſultores choreas ducunt. Cæterùm quantumuis magna diligentia in hac fractura curanda adhibeatur, vix tamen fieri poterit, quin deformitas in parte ſuperſtes maneat: quod faſcia vt brachio aut cruri, ſic iugulo toti obuolui nequeat. Obfirmatur in hoc oſſe callus ſæpius intra vigeſimum diem, quia rarum eſt & ſpongioſum.

Fracti iuguli perfecta reſtitutio difficilis

Intra quod tempus callo firmetur iugulum.

De Fractura Omoplatæ.
CAP. IX.

B OMOPLATA Græcis idē eſt quod Latinis Scapula, ſeu Scapulæ patella. Coſtis à tergo, occipiti, thoracis, ceruiciſque vertebris haud articulata eſt, ſed tantum muſculorum, de quibus in Anatome diximus, interuentu affixa. Ab antica autem parte cum iugulis & humero aliorum oſſium more articulatur: nam proceſſu ſuo qui iugi ſeu ſpinæ ſpeciem præfert, quíque aliis quia longior ac prominentior eſt Acromion, quaſi apex & ſummitas eiuſdem ſpinæ, criſtæ, ſeu iugi ſcapulæ dicitur, iugulum excipit. Itaque nonnulli anatomici totam hanc iuguli cum ſcapulæ excauato proceſſu articulationem, Acromion, ex Hippocratis, vtrentur, ſententia appellant. Alter eiuſdem ſcapulæ proceſſus exiſtit, Ceruix omoplatæ dictus, breuiſſimus ille quidem, ſed in caput latum ſinuatúmque deſinens, excipiendo ſummo humero paratus. Ab hoc proceſſu non longè eſt alter proceſſus Coracoides dictus, quod extremo ſuo adunco coruini roſtri inſtar habeat. Hic os humeri in ſua ſede cōtinet, atque ad eius partis robur confert. Scapula frangi ſui qualibet parte poteſt: nēpe criſta ſeu ſpina, quæ iugi inſtar, per C mediā ipſam aſſurgit tutelæ gratia: quemadmodum in dorſi vertebris cernere eſt. Sic & parte ſua latiore introrſum intrudi & deprimi poteſt: itémque eo articulo quo ipſi ſummus humerus connectitur. Pro fractarum eiuſmodi partium hac varietate, quæ ſuperueniunt accidentia grauiora vel leuiora exiſtunt.

Omoplatæ anatomica deſcriptio.

Acromij duo ſignificata.

Quot modis frangi ſcapula poſſit.

Spinam ſeu criſtam Omoplatæ fractam eſſe intelligimus, quando tactu inæqualitas percipitur dolorifica. Latiorem verò ſeu tenuiorem ipſius partem depreſſam eſſe ſcire licet, ſi tangenti occurrit cauitas, & punctorius dolor partem exercet, brachium verò è directo poſitum ſtupor occupat. Fragmenta ſi ſuo oſſi adhuc hæreant, & carnem minimè pungant, ſuo ſtatui & loco reſtituenda ſunt, illícque continenda remediis agglutinantibus & callum gignētibus, itémque plagulis & faſciis huic parti accommodatis. At ſi ſcapulæ non cohærent, aut ſubtenſas carnes pungant, incidi contra caro debet, vt roſtro coruino eximantur, & inde auellantur. At quamtumuis nutent, ſi tamen perioſtio & ligamentis adhuc cohæreant, modò ne pungendo muſculis moleſta ſint, eximenda non ſunt: nam non ſemel animaduerD ti ea aliquandiu poſt vicinis oſſibus coaleſcere. At ſi penitus ſecreta, ne perioſtio quidem adhæreant, neceſſario auellenda ſunt, alias mox naturæ vi propellentur: quia communi cum toto vita amplius non fruuntur. Quod verò vinum eſt, ait Hippocrates, mortuum procul à ſe amandare ſolet. Cuius rei patuit veritas in Marchione de Villars. Huic in conflictu ad Druidas ſclopeto manuario in ſcapula vulnerato, fracti oſſis quædam ſchidiæ cum depreſſæ loricæ & intruſæ glandis plumbeæ fruſtis euulſæ ſunt, ac non multo tempore poſt vulnus ad cicatricem perductum, planè & perfectè coaluit. At pluſquàm ſeptennio poſt ex labore in armis & loricæ grauitate ad pugnam Moncontortiam oborta, ſecundum cicatricem fluxione, & inflammatione, vulnus recruduit, adeò vt ex rupta & reſerata cicatrice multæ oſſium teſtulæ & reliquiæ, ac reſides glandis portiones ſponte naturæ prodierint. At ſi fractura in omoplatæ ceruice, aut humeri dearticulatione contigerit, vix inde datur conualeſcere: quemadmodum in Antonio Borbonio Nauarrorum Rege: Franciſco Lotharingo duce Guiſio: Comite Ringraffio Philiberto, aliiſque permultis bellis hiſce ciuilibus ipſi vidimus. Nam circum

Curatio fractæ omoplatæ.

Lib. de vul. capitis.

Hiſtoria.

Natura ſpōte ſua viam ſibi molitur peregrinis corporibus & materiebus eliminandis.

Cur fractura in dearticulatione humeri & scapulæ ceruice est lethalis.

hanc dearticulationem multa extant vasa insignia, nempe vena & arteria axilares, A
nerui ex ceruicis vertebris orti, qui inde in omnes brachij musculos disseminantur. Sed & suborta illic inflammatio atque putredo cordi, aliisque principibus partibus viciniæ iure facilè communicantur, vnde grauissimorum symptomatum, ac mortis sæpè consequutio infertur.

De Sterni fractura & depreßione.
CAP. X.

Fracti sterni signa.

Depreßi sterni signa.

Curatio.

Historia.

STERNVM aliquando frangitur, aliàs sine fractura introrsum deprimitur tantum. Fracturam prodit inæqualitas tactu perceptibilis, ad digiti impulsum introcessio, & crepitantium sub digitis ossium strepitus. Depressionem verò manifesta in parte cauitas, tussis, sputum sanguinis, atque ex membranæ costas succingentis ac pulmonum compressione dispnoëa arguunt. Id os seu fractum, seu depressum fuerit, vt pristino statui restituatur, B
substrato vertebris dorsi puluinari, tomento aut fœno infracto, æger est resupinandus, quemadmodum in restituenda iuguli fractura diximus. Tum minister ambabus manibus, in eius humeros quasi depressurus, magna vi innitetur, interim dum artifex costas vtrinque comprimens, manu temperabit molietúrque restitutionem: inde prohibendæ inflammationi, & sedando dolori ante descripta remedia apponentur, plagulæ aptabuntur, & decussatim supra humeros deligatio fasciis instituetur, haud illa quidem arctior ne spirandi libertatem ægro adimat. His ego artibus iussu Antonij Borbonij Nauarrorum regis curaui, & sanaui Antonium Benandum equitem torquatum, cum ipsi globo ferreo campestri tormento emisso lorica ita subsidens, & intro compulsa, sternum pariter depressisset, & ex ictu tanquam mortuus concidisset, is totum trimestre post procuratam à me ossis restitutionem cruëta expuit, & nihilominus viuit etiam hodie fœliciter.

De Fractura costarum. CAP. XI. C

Quæ nothæ costæ frangi possint.

Differẽtia.

Sect. 56. sect. 3. de art.

Cur intrinseca costarũ fractura lethalis.

Signa.

Causa sputi cruẽti fractis costis.

COSTÆ veræ, quia osseæ sunt frangi qualibet sui parte possunt. At spuriæ, nisi ad spinam dorsalem verè frangi nequeunt, quia illa tantum parte osseæ sunt: anteriore autem ad sternum, cartilaginosæ: itaque illic tantum plicari & incuruari possunt. Quæ fracturæ obnoxiæ sunt intus frangi & extus queunt. Sæpè verò fit vt non penitus frangátur, sed tantum assulatim findantur: idque intus nonnunquam ac non extus: sic fissura sæpè mediam costarum substantiam, quæ rara & spongiosa est non excedit, sæpè verò sic totam ipsam perrumpit, vt fragmenta & testulæ membranam quæ ipsis introrsum subtensa est pungant ac vulnerent: túmque graue subest periculum. At cùm simplex fractura est sine membranæ vulnere, punctura, compressione, denique sine vllo alio symptomate, tum leue malum est. Itaque iubet Hippocrates, vt sic affecti, liberalius se cibo impleant, quia ventris moderata repletio costarum est quoddam veluti fulcrum, & vt sic loquar, directorium, illas suo loco & statu probè continens: D
quæ regula veritatem præsertim obtinet in fractura costarum notharum. Nam quibus hæ fractæ sunt, à pastu quàm ante pastum melius esse solet. Ciborum enim vacuitas seu ventriculi inanitas, costarum facit suspensionem, vt pote nullo cibi tanquam fulcro substentatarum. Iam verò quæ fractura extrinseca est, curatu longè est facilior intrinseca: quia hæc membranam costalem pungit, inflammationem excitat, in empyema facilè desituram: adde quòd hæc vt illa tractabilis non est, quò fit vt tam facilè restitui nequeat, quia liberè & plenè absolui nequeant in hoc fracturæ genere, quæ sunt ad restitutionem necessaria, nempe trahere, continere, impellere, seu adiungere. Illa igitur intra vigesimum diem sanescit si nihil præterea impediat. Fractarum costarum signa obscura non sunt: dolentem enim locum digitis contrectando, fracturã facilè est percipere, ex æqualitate ossium, & eorumdem crepitantium strepitu: si maximè penitus fractæ sint. At si interna fracta est, punctorius dolor ægrum longè acerbius exercet, quàm in pleuritide: quod costalem membranam fragmentorum aculei pungant, vnde dispnoëa ingens, tussis, & sputum cruentum. Nam ex ruptis rei fran-

gentis

A gentis impetu vasis sanguis erumpens, à pulmonibus quasi suggitur, indéque in tracheam arteriam tussicula, explosus tandem per os reiicitur: nonnulli vt os fractum penitus ac depressum proliciant, cucurbitulam apponunt, & malè: nam vicinarum & circumiacentium partium per cucurbitulam compressione ac contractione, fit humorum in partem maior attractio, & doloris exaggeratio, itaque id etiam vetat Hippocrates. *Sent.51.sect.* Satius igitur est restitutionem hac quæ sequitur arte aggredi. Decumbat æ- *3.de art.* ger in latus sanum, & supra locum fractum ponatur emplastrum ex terebinthina, resi- *Paul. lib.6.* na, pice nigra, farina frumentacea, mastiche & aloë, compositum super telam nouam *cap.96.* & validam extensum. Vbi aliquandiu hæserit, impetu infernè sursum facto magna vi *Auic.4.* auellatur: sic enim vnà costa sequetur, sursum reuelletur & reuocabitur. *Curatio.* Id non semel fecisse sat est, sed sæpius tentandum, quousque æger sibi melius esse sentiat, & facilius spiret. Hæc dum Chirurgus studiosè agit, si simul æger de industria tussiat sedulò, & spiritum contineat, multò certior affulgebit restitutionis spes. Aliàs si vrgeat necessitas, nempe si costalem membranam multis neruis, venísque & arteriis quæ sub costas

B feruntur conspersam, aculeata fragmenta acerbissimo doloris cruciatu pungant, vnde dispnoëa, sanguinis sputum, tussis & febris, tum mortis inde impendentis periculis *Incisio ad* æger vt expediatur vnica via est, si scilicet qua parte fracta costa est incisio fiat, vt in ea *costam fra-* renudata, oculis pungentia fragmenta intueri liceat, eáque vel vnco reuellere, vel præ- *ctam.* cidere. Atque si magnum incisione vulnus factum est, suendum id erit, & secundum communes vulnerum regulas curandum. Diæta verò, phlebotomia & purgatio, quæ vt ait Hippocra. in simplici fractura non magnoperè desiderantur, quòd nulla adsint symptomata quæ talia præsidia requirant, hic symptomatum complicatorum, vt conuulsionis, febris, empyematis & similium ratione, eius qui præerit Medici cōsilio præ- *Simplex fra-* scribenda erunt. Loco dolenti ceratum & alia remedia pro re nata imponentur. Deli- *ctura sola* gationes non aliæ institui possunt, quàm quæ continendis topicis remediis compara- *chirurgia* tæ sunt. Situs & decubitus non ferè alia quàm quæ ex ægri voluntate & voluptate sumitur regula. *curatur.*

C

De quibusdam præter naturam affectionibus quæ ad costas fractas sequuntur. CAP. XII.

AD fractas, contusásque costas multa sequūtur symptomata: sed inter cætera duo existunt minimè vulgaria, de quibus hîc nobis est agendum. *Inflatio cō-* Primum est contusæ carnis inflatio, quæ etiam ad leues ossis affectiones *tusæ carnis* ab initio neglectas sequitur. Inflatur autem caro non purè, sed humore *ex fracto os-* quodam pituitoso, glutinoso & mucis simili intus coëunte. Causa est par- *se sympto-* tis in coquendo, ex ictu & intemperie, imbecillitas: quæ alimentum solito copiosius *ma.* affluens, seu doloris occasione tractum, seu naturæ sui conseruandi studio incitatæ, *Causa infla-* impetu cæco, transmissum, sibi assimilare nequit. *tionis.* Itaque semicrudus illic permanens, multos de se suscitat flatus, vel à calore imbecilliore agitatum in vapores nebulosos resoluitur. Quò fit vt turgidula eo loco caro visatur, & molescat contrà cutis, quasi calamo inflata. Itaque appressa manu, audire licet cedentis aëris strepitum, & videre *Signa.*

D relictam in parte cauitatem: quemadmodum in tumoribus œdematosis contingere solet. Huic inflationi nisi occursum fuerit, succedit inflammatio, febris, abscessus, dispnoëa, denique id affectionis secundum genus quod explicandum hoc capite suscepimus, nempe costarum putredo, corruptio seu syderatio. Causa est carnis ab osse abscessus & separatio: inde enim fit vt integumento naturali & carneo illo quo fouebatur os velut tomento denudatum, subeuntis aëris quem nunquam expertum erat, cōtactu facilè offendatur, & tādem quasi syderatione quadam corrumpatur: quod quādo contingit pus spuendo ab ore manat, indéque tabescunt, ac tandem moriuntur. His omnibus vt occurratur, fracta costa illis quas diximus artibus quàm citissimè est restituenda. *Signa.* Inde tumor ille mucosus, remediis propriis calefacientibus & digerentibus resoluendus, plagulísque ac fasciis coërcendus, vt ossi caro contigua fiat, & vt solebat ipsum vestiat. *Curatio.* Cæterùm haud tam arcta fiet deligatio, quin sua costis, ad inspirationem & expirationem, libertas seruetur. Si in abscessum tumor degeneret, maturè erit aperiendus, ne diutius coërcita materia subiectum os putredinis contagione corrumpat. Aperta vomica, materia effundetur immissa in vlcus fistula, cuius summum

lino ſit deuinctum,ne in capacitatẽ thoracis excidat,& pro arbitrio reuocari queat. A

De Vertebrarum dorſi, & apophyſeon quæ in eis ſunt fractura. *CAP. XIII.*

Vertebrarũ affectiones.

VERTEBRÆ aliàs franguntur,aliàs contundũtur,aliàs ad interiora luxantur:ex quibus ſit, vt membranæ quæ ſpinalem medullam veſtiunt, vel ipſa etiam ſpinalis medulla compreſſæ,& in anguſtum coactę,multa maligna accidentia inuehant, quæ ſanabilia ſint necne,ex eorũ magnitudine certò prædici poteſt.In his ſunt brachiorũ, crurũ, ani & veſicæ ſtupor atque paralyſis,quæ ſentiendi & mouendi facultatem ipſis minuunt vel adimunt,adeò vt vrinæ & fęcum excrementa non ſentienti & inuito prorumpant,vel penitus ſupprimantur:quæ vbi contingunt,ait Hippocr.ſpinalis medullæ læſæ vitio, mortem in propinquo eſſe prædicere licet. Eiuſmodi præfatione præmiſſa moliẽda inciſio eſt,ad eximenda fractæ vertebræ fragmẽta,quæ intro compulſa ſpinalem medullam,eiúſque neruos comprimunt. Id ſi non licet, ſaltem apponenda ſunt medicamenta quæ dolorem ſedent,& inflammationem prohibeant: tum oſſa fracta ſuo ſtatui reſtituenda ſunt, continendáque illis artibus quas in luxatione ſpinæ dicemus. Quòd ſi ſolæ vertebrarum apophyſes fractæ ſint,fragmenta ſuo loco erunt reponenda,niſi à ſuo perioſtio omnino abrupta fuerint.Quòd ſi contigerit inciſa cute auellẽda ſunt,& vulnus inde vt decet curandum.Solas verò vertebrarum apophyſes fractas eſſe cognoſcimus,ſi in commemoratorum ante ſtuporis & paralyſeos ſymptomatum abſentia,ducto ſupra dolentem locum digito aliquid,tanquam fragmentum oſſeum, ſub ipſo nutans & vacillans percipitur,cum crepero quodam ſtrepitu,& cauitate atque depreſſione:deinde ſi cùm pronus æger ſpina deflexa in caput inclinatur, longè grauius dolet quàm cùm rectus ſtat in pedes. Nam in pronitate cutis ſpinæ ſubtenſa extenditur,&ad fragmentorum aculeos alliditur,vnde dolorifica continui ſolutio ac punctura:in erectione contrà cutis ſubtenſa relaxatur ac remittitur,quò fit vt aculeatis fragmentis minus prematur. Fractæ vertebrarum apophyſes facilè ſaneſcunt,niſi complicatum grauius aliquod ſymptoma,quale eſt ingens quædam contuſio & ſimile aliud impediat.Nam vt ante ex Hippocr.diximus,rara omnia & ſpongioſa oſſa intra paucos dies callo firmantur.

Sect.2.pror.

Curatio fractarum vertebrarum.

Ad apophyſeon vertebrarũ fragmenta curatio.

Solius apophyſis fractæ ſigna.

B

C

De fractura oſſis ſacri. *CAP. XIIII.*

Quæ ſanabilis & quæ lethalis oſsis ſacri fractura

OS etiam ſacrum ſui quadam parte,quæ facilè ſaneſcat, frangi rerum contundentium vt glandis ferreæ,ſclopeto ſeu manuario tormento emiſſæ,incurſu poteſt,vt in multis eſt à me animaduerſum. At ſi vnà cum vertebris ipſius cõcluſam ſpinalem medullam fractura violet, vix mors vitari poteſt, propter cauſas ſuperiori capite commemoratas.

De fractura Coccygis. *CAP. XV.*

D

Coccygis deſcriptio.

QVATVOR oſſibus coagmentatus eſt Coccyx, quorum primum cauitatem habet,qua oſſis ſacri vltimam vertebram excipit. Reliqua tria ſibi ſunt per ſymphyſim coagmentata, ab horum extremo exigua quædã cartilago pendet. Eiuſmodi oſſium fractura curabitur immiſſo in ægri anum digito,& ad fractum vſque locum intruſo. Sic enim fragmentum inde oſſis expellere licebit, idémque ipſum, altera manu extrorſum ſpinæ obducta,cum vicinis ſibi oſſibus æquare & reſtituere.Cæterùm quò citius callo glutinetur pars,expedit ægrum in lecto decumbere per totum curationis tempus. Quòd ſi ſurgendi incidat neceſſitas,ſic in ſella perforata ſedebit, vt nihil ſit quod fractam ſedem comprimat:apponentur verò fracturis ſanandis deſtinata remedia,hæc aut illa pro re nata.

Curatio.

De

A

De fractura Coxendicis, seu Ossis Ilium. CAP. XVI.

TRIBVS ossibus constat Coxendix. Primum nominatur Ilium, alterum Ischion, tertium Pubis os dicitur. Tria hæc ossa in constantis ætatis hominibus adeò tenaciter sibi mutuò vnita cohærent, vt diuelli nulla arte possint, at in pueris haud difficulter separantur. Id os qualibet sui parte frangi potest seu ex ictu, seu ex lapsu ab alto in durum aliquod corpus. Fracturam iisdem specie signis quibus alias cognoueris, nempe dolore, & punctorio, depressa cauitate, & inæqualitate, ac præterea cruris è directo positi stupore. Fragmenta ossium si omnino abrupta fuerint, incisione cutis facta, primo statim apparatu sunt eximenda: in quo opere perficiendo cauendum ne musculorum capita, vel vas aliquod, ac præsertim insigne & crassum, vel denique neruus ille crassior, qui in femoris & cruris musculos effunditur, ferro violentur. Quæ contra fragmenta à B suo perioстio abrupta non erunt, digitis vt decet, complanabũtur & restituentur. Reliqua provt res erunt & apparebunt, ex arte fient.

Coxendicis descriptio.

Signa.

Curatio.

De fractura Humeri. CAP. XVII.

HVMERVS, os est rotundũ, cauũ, medulla plenũ, ceruice mediocri assurgẽs, & in caput crassius parte superna desinẽs. Parte inferna duabus donatum est apophysibus, anteriore vna, posteriore altera: inter quas intercedit velut in trochlea orbiculi, exculpta dimidia quædã orbita, cuius singula extrema in suam quęque cauitatem ducunt, quarum vna exterior est, altera interior, vt his tanquam excauatis obicibus, brachio flexio & extẽsio sisteretur: ne scilicet os cubiti, si illa integra fuisset orbita, hac, illac æquè dilapsus, integrum circulum, tanquam ductarius in orbiculo funis circumuolutione sua absoluisset: quæ res cubiti motum valdè conturbasset: æqualis enim fuisset inflexio, seu dilapsus potius in partem externam flexioni necessariæ, quæ est in internam. Ista scire C Chirurgum in primis interest, ad huius partis fracturas & luxationes restituendas. Si fracti huius ossis fragmentorũ alterum alteri valdè superiectum fuerit, & robore corporis valeat æger, validè extendendum brachium est, humiliori sede ante iusso sedere ægro, ne cùm restituetur fractura, exurgere posset, sicque incœptum opus perturbare: atque etiam vt sic Chirurgo facilior sit in submisso sibi ægro operatio: quãquam Hippocrates aliud spectans, altius sedere ægrum velit. Videndum verò inter extendendũ vt ipse humerus terram versus ad perpendiculum trahatur, similisque sit cubiti flexi inclinatio, quando mitella inuoluendus est. Nam si quis altius erecto brachio, aut aliter extenso restitutionem humeri tentet, continendum in eadem illa figura erit: aliàs si figura mutetur facilè restitutio dissoluetur, quando mitella erit brachium includẽdum. Id igitur Chirurgo diligenter & fideliter obseruandum venit, vt dum humerum fractum restituet, brachium eo situ collocet, vt pectori appositum zonam spectet decliue. In ferulis circumponendis & fasciis obuoluendis sit cautio, ne illæ articulos cõ-D primant. Nam Hippocratis sententia ex neruosarum, excarnium, adeóque sensu exquisito præditorum corporum à ferulis compresione periculum imminet grauissimi doloris, inflammationis, denudationis, tum ossis, tum nerui: præsertim verò si talis cõpresio internam partem vrgeat, in quam brachiũ inflectitur: quare quæ illi parti circumponentur ferulæ breuiores erunt efformandæ. Ergo humerus postquàm restitutus fuerit pectori ad angulos rectos brachium apponetur, illicque mitella deligabitur, ne cùm mouendi incesset necessitas, fracti ossis restitutionem & figuram peruertat & corrumpat æger. Cæterùm in quiete brachium continendum, quoad fragmenta callo firmata fuerint, quod ferè fit die quadragesimo, citius, tardiúsve pro corporũ varia constitutione.

Humeri descriptio.

Curatio.

Restituto humeroquæ brachij debeat esse collocatio.

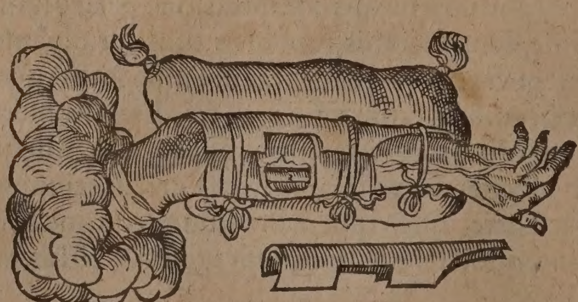
Sect.3.off.et sect.1.de fr.

Intra quod tempus callo firmetur humerus.

De Cubiti, seu Vlnæ, & Radij fractura. A
CAP. XVIII.

ACcidit nonnunquam vt simul & semel cubitus & radius frangantur, nonnunquam alterutrum horum tantùm. Franguntur verò vel media, vel extrema: extrema inquam, quæ vel ad cubiti articulum sunt, vel quæ ad carpum. *Differentiæ* Pessima omnium fractura est quæ vtrumque os violat: tum enim ad omnes planè actiones impotens membrum redditur, & curatio difficilior relinquitur: nō enim tā facilè suo statu cōtineri membrū potest, quia quod perstat os integrū, id brachium fulcit, impeditq; quominus musculi retrahantur, qui conuelli & retrahi solent, quoties vtrumque os fractum extiterit: hinc peior ea censetur fractura qua os cubiti fractum est. Omnium vero facillima ea in qua solus radius fractus est: fracto enim osse cubiti sustentatur: vtraque fracto osse contra extensio validior facienda est, quia contractiores sunt musculi. *Curatio.* Itaque si quando alterutrum restat integrum, alteri fulciēdo id plus prodest, quàm quæuis vel fasciæ, vel ferulæ: quia B id musculos rectos, ne conuellantur suo statu continet. Postquàm igitur restituta ossa fuerint, fasciísque & ferulis inuoluta, brachium mitella ex ceruice reuincta sic inuoluetur, vt manus non multò altior sit cubito, ne sanguis & reliqui humores in eam decumbant. Manus verò ea figura statuetur quæ media est inter pronam & supinam: sic enim demùm radius cubito ad perpendiculum incumbit: quemadmodùm adnotatū ab Hippocra. legimus. *Sent. 3. sect. 1. de fract.* Ratio est quod per figuram supinam peruersio est, tum in osse, tum in musculis. In osse quidem, nam styloides apophysis & cubiti Olecranō seu gibbum æquali planitie esse debent, & ex aduerso sibi componi, quod in figura supina nō cōtingit, vt qua processus styloides cubiti, è regione statuatur interioris processus ossis brachij. In musculis verò, quia qualis est insertio, & situs capitis musculi: talis quoque est situs ventris eius, talis denique insertio caudæ eiusdem: at per figuram supinam musculi orti ab interna apophysi ossis brachij cubitum flectentes, caudam superiore & exteriore situ positam habet. Interim non omittendum vt ex interuallis ægri brachium quàm indolentissimè fieri poterit flectatur & extendatur, ne diuturniore mitellatæ partis, otio atque proprij officij intermissione, fluxionis quæ multa in cubiti C articulum & partes vicinas decumbit, interuentu tanquam glutine, articulationis ossa sibi conferruminentur, vnde ipsius perstrictio & immobilitas veluti à concreto illic callo: ex quo contingat vt brachiū postea neque flecti neque extendi possit, quod multis contigisse obseruaui. *Com. in lib. de art.* Cuius rei meminit etiam Galenus, cui id vitiosæ conformationis genus Ancyle & Ancylosis nuncupatur. Si verò ad brachij fracturam vulnus etiam accesserit, videndum vt circumpositis ferri albi, aut chartæ laminis brachium fasciis conuenienter inuoluatur, ossiúmque fragmenta eodem statu quo reposita & restituta fuêre contineātur: insuper in molli substrato puluino brachium collocetur, quemadmodum subiecta figura docet.

Fracti cum vulnere brachij, vt decet deligati ac siti, Figura. D

De

De fractura Manus. CAP. XIX.

OSSA Carpi & Metacarpij franguntur:sed Hippocratis sententia ea potissimùm fracturæ specie quæ sedes nuncupatur, si tamen confringi ea contigerit,modus restitutionis hic erit. Manum æger supra æquale & leue aliquod tabulatum expandat: hinc fracta ossa minister extendat, extensa,artifex restituat,& in suam quodque sedem compellat. Restituta verò continenda sunt illis remediis quę in cæteris fracturis adhiberi solent:nempe cerato, plagulis, linteis & ferulis. Cæterùm læsi digiti ad sibi vicinos alligabuntur, quò facilius tanquam ad palum reuincti in eo statu contineri possint, in quo artificis manu repositi fuerint. Horum verò ossa cùm raræ sint & spongiosæ naturæ, breui tépore& facilè callo firmantur. His peractis glomere linteo vola manus complenda est: sic enim ossa fracta nonmodò facilius suo statu continentur, sed & digiti ipsi in figura media conseruantur,planè vt nec omnino explicati sint,nec in pugnum compressi. Si B alia in figura contineantur,qui concrescet callus,actionem manus quæ in comprehédendo est,vel deprauabit, vel abolebit penitus. Res aliter in fractis pedum digitis habebit. Recti enim illi & explicati continendi erunt,ne ingrediendi,standíque libertas præpediatur.

Sect. 2. de fract. sent. 9

Curatio.

Glomus volæ gestatus, quem præstet vsum manui fractæ.

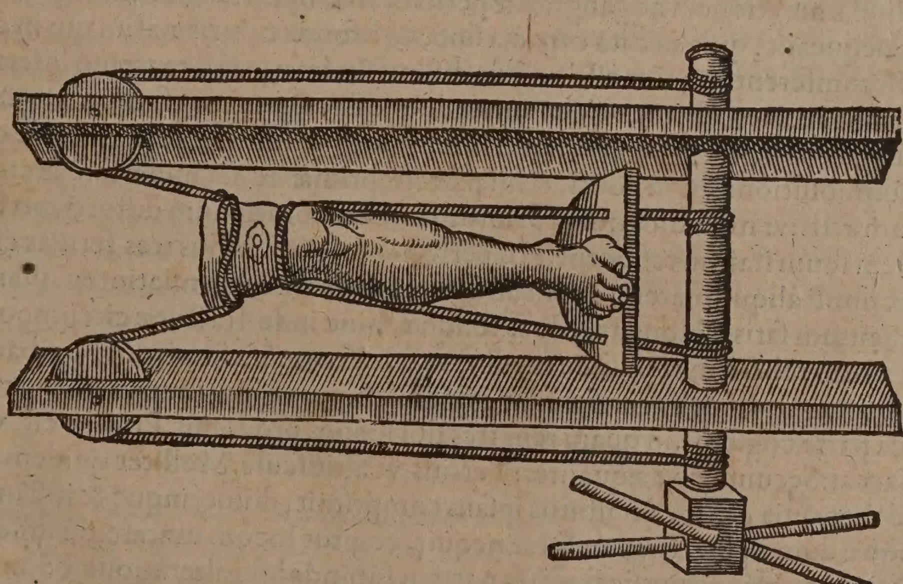
De fractura Femoris. CAP. XX.

HERE fit vt fracti femoris fragmenta ipsa sibi superiiciantur, propter partis illius crassos & validos musculos, qui dum motu & naturali & conuulsiuo versus originem suam retrahuntur,vnà secum ossis in quod inseruntur & desinunt fragmentum rapiunt. Itaque cùm huius ossis fractura restituenda erit æger supinus iacere debet crure exporrecto,& femur ipsum Chirurgus fortiter & magna vi extendere. Extensioni necessariæ si ipse solus sufficere nequeat,validos duos ministros adhibebit quò congruéte ipsorum opera frag- C menta,ipsa sibi frontibus aduersis aptare & componere possit. In hanc rem vbi ne manuum quidem opera sufficiebat,veteres instrumentum Glossocomium dictum adhibebant,cuius hæc est effigies.

Cur fracti femoris fragmenta componantur difficilius.

Glossocomij deformatio.

D

Glossocomij loco vti licet nostra trochlea:nam Hippoc.extensionem in hoc osse fracto tam magnam fieri probat,vt etiam si extensionis magnitudine fragmentorum extrema à se inuicem distent,inani spatio in medio relicto,deligationem nihilominus esse faciédam. Non enim vt in aliorum ossium extensionibus,in quibus fasciarum iniectio immotos musculos seruat,sic hìc in femore extenso,deligationis tantá vim esse

Sent. 67. et 68. sect. 2. de fract.

vt ossa, musculósve eo statu quò Chirurgus posuit continere & cohibere valeat. In fe- A
more enim crassi ac validi musculi cùm sint, deligationem superant, non ab ea supe-
rantur. Præterea inter restituendum considerabit Chirurgus os femoris parte interna
simum esse, externa verò gibbum: itaque in natiua illa figura reponendum esse. Aliàs
si quis considerationis illius immemor, rectum ipsum esse velit, ægrum in vitę reliquũ

Natiua & interna femoris curuitas inter restituendum conseruāda.

claudicare coget: ideò interna illa & natiua simitas, imposita plagula, vnguento rosa-
to aut simili glutinoso ne excidat, oblita implenda & conseruanda est: sic enim insu-
per deligatio fidelius suo loco ossis fragmenta continebit: quin etiam plagulæ aliis fe-
moris partibus tenuioribus ac minus protuberantibus, vt his quæ ad genu & poplitẽ
existunt, erunt applicandæ, vt æqualis sit omnis deligatio, adeóque fidelior. Deliga-
tiones verò, quemadmodum ante notatum à nobis est, trium rerum gratia instituun-

Deligandæ partis æqualis esse debet vel natura vel arte planities.

tur. Prima vt eo statu ossa contineantur quo reposita fuerunt, quoad obducto callo
firmentur. Secunda vt prohibeatur fluxio quæ facilè in partes fractas, luxatásve decũ-
bit, tum doloris, tum debilitatis occasione. Tertia, ad continendas ferulas & medica-
menta quæ apponuntur. Prohibetur inflammatio reprimẽdo, ad partémque aditu ar- B
cendo sanguinem, & alios humores influere paratos, eósque qui præter naturam par-
te continentur in vicinas partes infernas, supernásque exprimendo. Quare non leuis
de parandis fasciis cura esse debet, scilicet vt ex electa & validè contexta tela fiant: nõ
tamen aspera: longitudinis & latitudinis sint quam Chirurgus artificiali coniectura
persuasus parem esse membri crassitiei & longitudini, ac fracturæ magnitudini iudi-
cabit, debent enim fasciæ latitudine sua totam partem fractam obtegere & inuolue-
re, ac magnam partem eius quæ sana est. Cæterùm quia libro de Fasciis, deligandi mo
dum Hippocraticum præcipuè probare & describere visus sum, hîc placet eum nunc

Hodiernus Chirurgorũ deligandi modus.

appingere qui nostris Chirurgis in vsu est vulgari. Hodie igitur Chirurgi ad fracturas
tres sibi fascias deposcunt: harum primam supra læsam partem statim iniiciunt siue
fracta illa sit, siue luxata, siue tantummodò paulùm emota, conuolutionibus primis
supra ipsam factis, ita vt maximè atque arctius ibi, minus verò & laxius hinc & inde
constringant. Eiusmodi circumuolutiones sursum deducuntur, ibíque terminantur.
Debent verò sibi addensatæ esse ac non raræ, sic enim si proximè sese subsequantur & C

Cur fasciarum circũuolutiones supernæ infernis densiores arctioresque esse debent.

excipiant fidelius ossa cõtinebunt & longius, latiúsque sanguinem superfluum à par-
te sana exprimentent repriméntque. Secundam fasciam super ipsam pariter fracturã sta-
tim iniiciunt duabus factis circumuolutionibus, inde deorsum tendendo, sic tamen
vt rariores sint, ac latiore interstitio à se inuicem distãtes, nec tam sibi addensatæ, quã
primæ fasciæ circumuolutiones, vt minus humorum ad partis extrema exprimant, vt
quæ citra inflammationem ac gangrænæ periculum tantam humorum copiam cape-
re & ferre nequeant, quia nec ita capacia sint, & à fonte caloris natiui qui in centro
quàm in circumferentia maior est, longiùs distant. In lęsæ partis extremo inferno cir-
cumuolutiones vel terminant, vel sursum inde quasi reciprocas referunt. Tertiam fa-
sciam in illo partis læsæ extremo inferno iniiciunt, & sursum leniter ac blandè obuol-
uunt, circumuolutionibus in contrariam partem primæ ac secundæ fasciæ circum-

Tertia fascia cur in contrarium priorum obuoluitur.

uolutionum actis: vt musculos qui vi priorum circumuolutionum distorti fortè sunt,
in naturalem suum statum reuocent. His perfectis deligationibus tres ferulas charta-
ceas aut ex simili aliqua materia applicant: primã infra fracturam, latiorem illam qui- D
dem, & quantum satis est longam: duas reliquas hinc inde fracturæ circumponunt,
digiti interstitio relicto in vtriusque medio, vt ossis fragmẽta stupis aut bombace ob-
uoluta restitutáque vinculis confirment, impediántque ne huc illuc vacillent: tum de
collocanda parte cogitant, in quam rem tres sibi scopos proponũt. Primus est, vt pars

In collocando membro tres chirurgo debent esse scopi.

molliter iaceat: Secundus, vt æqualiter: Tertius, vt altiusculè. Molliter quidem iacere
pars læsa debet, quia durior decubitus ipsam comprimit, dolorémque & inflãmatio-
nem ciet: quæ dum æger patienter ferre nequit, cogitur locum mutare, dũ dolori vn-
dique solatium quærit, atque sic fractam partem subinde loci alteratione commoue-
re, quæ immota in quiete contineri debet. Æqualiter verò, quia situs inæqualis partẽ
distorquet, dum læsæ partis vna portio à re substrata fulcitur & sustentatur. Altera ve-
rò pendula, nihil habet subiectum cui inniti possit: itaque diligenter cauendum mo-
net Hippocr. ne calx suspensa, aut pes sine substrato puluillo maneant: hinc enim do-

Sect. 2. de fract.

lorem & molestum humorum defluxum esse metuẽdum. Paulò altius autem pars ia-
cere debet, vt prohibeatur fluxio, quæ facilè irritatur prono & decliui decubitu: nam
si humi-

A ſi humiliori figura pes collocetur à crure eò ſanguis influẽs inflammationem faciet. Si contrà altior ſit, nihil influere in eum poterit. Omnino igitur non modò pes, ſed & femur atque crus altius quàm reliquum corpus conſtituenda ſunt: tali tamen ſeruata mediocritate, vt pars nō nimium diſtendatur, quemadmodum monet Hipp. Interim crus totum pari cum ſano longitudine eſſe& conſtitui debet, ob idque torulis ſtramineis, hinc inde fulciendum eſt: vt dicemus poſtea, vbi de eius fractura agemus. Sic vt diximus contexta deligatione, nocte ſequente, & poſtera die, arctius conſtrictum mēbrum ſentit æger, quàm quo primùm tempore deligatum eſt: imò genu in tumorem mollē attollitur humoris à parte læſa expreſſione: at contrà perendie deligatio remittitur, & relaxatur humoris in parte contenti portione digeſta. Poſtridie etiam laxiora omnia ſentiuntur ampliore humorum facta reſolutione. Tum igitur reſoluenda deligatio eſt, nonmodò ne fragmenta oſſis ſuo ſtatu excidāt, ſed etiam vt illa loci alternatione ægro gratificemur, ac præterea vt pruritum vitemus, qui in partibus diutius deligatis ſolet contingere, ſuppreſſione acrium & fuliginoſorum excrementorum, quæ

Sent.33. & 56.ſect.2 de fract.

Quando fracto femore reſoluenda primum deligatio.

B multa in parte quieſcente & deligata ab humoribus excrementitiis, quibus pars perfuſa eſt, & alimentariis in membro quieſcente, colligi ſolent: propter difflationem ac tranſpirationem, denegato exercitio, & occluſis faſciarū mole cutis ſpiraculis prohibitam, adeò vt horum ſuppreſſione multis nō modò pruritus excitetur, ſed etiā rupta cute, ab acrimonia eorū tum vaporū, tum humorū qui concluſi tenentur, vlcera erūpant. Ergo vbi eiuſmodi accidentia in metu erunt, aqua tepida, & oleo tandiu fouēda pars erit, quandiu videbitur opus: talis enim fotus dolorē lenit, quod deligationis cōſtrictione nimis tenſum eſt relaxat, partiſque refrigerationē ſanguinis& ſpirituum repercuſſione atque expreſſione inuectā emendat, ſuſcitato calore natiuo & interno, ſi vnà cum tumore cōtuſio adſit, & ſugillatū, diutius fouendū eſt, vt qui in parte humor reſidet excrementitius digeratur. Quòd ſi temporis illa longinquitas non omnino ſatisfacit, validius digerentia aduocanda erunt. Cauendum tamen ne horum ſit diuturnior vſus, calli enim generatio inde impediretur. Itaque Hippoc. ſententia hîc in memoriam erit reuocanda, quæ dictat: Exigui temporis & imbecillem fotum attrahere

Hipp. ſent. 40.& 41. ſect.1.de fract.

Sent. 15. ſect. 3. de off.

C quidem, ſed nihil diſcutere, diuturniorē verò & validiorē carnium ſubſidentiā inferre: ſed & habenda ratio temperiei atque habitus ægri: fotus enim plethoricis corporibus adhibiti humores ſuperfluos ad partem attrahunt. Iubent Veteres in ſeptimū vſque diem deligationes reſolui tertio quoque die: poſt ſeptimū verò, ſeptimo quoque: ſed hac de re nihil certum & perpetuum ſtatui poteſt. Nam pro accidentium ratione citius aut tardius, frequentius aut rarius curandi veniunt ægri renouatis deligationibus, & reliquo apparatu. Itaque ſi nullum accidens vrgeat, nihil niſi quàm tardiſsimè & rariſsimè cenſuerim, eorum quæ primo apparatu circa ægrum facta ſunt, mouendum. Nam fragmentorū extrema ſi vel tantillum commoueantur, calli concretio retardatur: vt enim glutine ligna & ſtannea vaſa, ſic oſsium fragmēta callo naturæ prouidentia, ferruminantur& coagmentantur. Itaq; fractis oſsibus quiete valdè opus eſt, ad calli cōcretionem: aliàs calli materia affluens, ſtatim diffluit, & nihil agglutinatur: calli cōcretionem, quæ ſub decimumtertium, aut decimumquintū diem fieri incipit, magnoperè promouet, appoſitum emplaſtrū ex oui albumine, vnà in ipſo agitatis &

Fracti oſsis fragmentis compoſitis quiete opus eſt ad calli concretionē.

D commixtis roſarum rubrarum& farinæ frumentaceæ puluiſculis, aliaq; emplaſtra catagmatica, quæ poſtea in fractura cruris deſcribentur.

De Femoris fractura, articulo ſeu oſſis capiti ſuperiori vel inferiori propinqua. CAP. XXI.

CONTINGIT nonnunqnam ad coxæ articulum, in oſsis femoris ceruice fractura, qualem ego in honeſta matrona animaduerti. Ad eam igitur vocatus, cùm ſtatim animaduertiſſem crus ægrum ſano eſſe breuius, cū trochanteris externa prominētia ſupra iſchion, quam primo aſpectu ab oſsis femoris capite eſſe rebar: luxationem, ac non fracturam ſubeſſe facilè mihi perſuaſi: tum itaq; extendi os, eiuſq;, vt mihi videbatur, caput in ſuam cauitatem cōpuli. Augebat iſtā de luxatione perſuaſionē, vtriuſq; cruris in magnitudine, ad factā à me extēſionē ſubſequuta paritas. Itaq; reliqua feci quę in luxationibus fieri ſolēt. Poſtridie ſecūdò inuiſi, grauiter dolentē cōperi, crus partis affectæ breuius, pedē

Hiſtoria.

intro contortum animaduerti. Tum deligationes omnes reſolui, atque prominentiã A qualem antea conſpexi. Conarus itaque ſum caput oſſis rurſum vt primò feceram cõpellere. Sed id dum conor ipſius ſtrepitum ſubaudio, ſimúlque cauitatem ſeu depreſſionem nullam in iunctura ſubeſſe conſidero, ex quibus fractum eſſe os, non luxatum certò mihi perſuadeo: neque verò eiuſmodi tantùm fracturę ſpecies opinionem facit luxationis, ſed & epiphyſeos ſeu capitis huius oſſis è ſua ſede diuulſio: quæ res minus cautis Chirurgis aliquando impoſuit, non epiphyſeos è ſummo oſſe femoris diuulſionem & ſeparationẽ, ſed luxationem ſubeſſe reputantibus. Tum igitur vt ad inſtitutam narrationem redeam, os complanatis eius fragmentis reſtitui, ferulas appoſitis plagulis circumpoſui, faſcia duobus capitibus prædita ſupra iuncturam, & circum corpus decuſſando obuoluta, deligationẽ feci, arcula pedem, ne quid integumentorũ ipſum premeret, muniui. Funem ex laqueari, in medium cubile propendentem multis nodis ad comprehenſionis & ſubnixus opportunitatem intortum appendi, quod ſemper in femoris cruríſque fracturis & luxationibus eſt faciẽdum, vt habeant ægri aliquod adminiculum ad quod manibus adniti poſſint, quoties aſſurgere, & ſe aliquantulum è B cubili erigere volunt, ſeu ad aluum exonerandã, ſeu vt lumbis, natibus, coccygi, aliíſque partibus longo decubitu compreſſis & laſſatis, perſpirationẽ & quaſi flabellationem præbeant: cuius defectu dolore & calore præter naturam corripiuntur: vnde vlcera quæ ſæpè tanto ardoris & doloris cruciatu ægrum diuexant, vt ſuborta febre, vigiliis & inquietudine conficiatur. Hæc excitandi è lecto corporis opportunitas tantò magis hîc neceſſaria eſt, quãto fractura iuncturæ proprior eſt: illic enim quàm in medio femore periculoſior eſt, adeóque curatu & ſanatu eſt difficilior, quia pars eſt exãguis, & propter neruorum, tẽdinum, atque ligamentorum multitudinem multis malignis ſymptomatibus obnoxia. Cæterùm in hac fracturæ ſpecie diligenter Chirurgo cauendum eſt, & ſępius intuendum, ne os reſtitutum mox excidat: quod hîc facilè fit, leui aliqua corporis commotione, & ſimili occaſione, quia os femoris vnicum eſt. Itaque quoties deligationes reſoluentur, & fractura curabitur intuendum acutè in oſſis figuram, & partis ægræ, facta cum ſana collatione, magnitudinẽ: nam reſtituta & cõpoſita fracti oſſis fragmẽta, denuò excidere vix poſſunt, quin aliud ſuper aliud efferatur. Sed & antequàm callus fiat, ſic extendenda & ſuo ſtatui reddenda pars eſt, vt ne in C vitam reliquam æger claudicare cogatur. Proditum enim ab Auicenna legimus, vix cuiquam tam fœliciter ſuccedere fracti femoris curationem vt clauditatem effugiat: itaque ægro id etiam curandum eſt vt ſe, corpúſve ſuum quàm minimum cõmoueat. Veterum permulti, cõſolidationis huius oſſis tempus quinquaginta dierum numero definiuerunt: ſed iſtius, vt ante diximus rei, nullus certus terminus eſſe poteſt. Cæterùm quantocunque tempore os hoc firmarit callus, non tamen ipſi inniti vel ingredi æger ſtatim à conſolidatione poterit: quia parti etiam diu poſt ſuperſtes remanet imbecillitas: vt interim cogantur ægri fulcimentis ſubalaribus ad incedendum vti.

Alia etiã femoris fractura luxationem mentiens.

Oſſis iuxtà dearticulationem fractura cur periculoſior.

Cur femoris fracti compoſita fragmenta facilè excidant.

Lib. 3. ſeg. 6 tract. 1. c. 14

Intra quod tempus femur callo firmetur.

De fractura Patellæ genu. CAP. XXII.

PATELLA genu ſæpè contũditur, ſed minus ſæpè frãgitur: cùm tamẽ id contingit, in duo aut tria fragmenta abit, aliàs in longum, aliàs in tranſuerſum. Nonnunquam media ipſa finditur, nonnunquam in multas ceſtulas diſtringitur, omnia hæc cum vulnere & ſine vulnere. Signa ſunt, D incedendi impotentia, eò loci cauitas, fragmentorum attritæ partis perceptibilis diſcretio, & diſcretorum ſub manu ſtrepitus: reſtitutio fit hoc modo. Iubetur æger crus crus extendere, imò intentum toto tempore quo callus fiet tenere: eáque de cauſa ne ipſum imprudens flectat poplitis cauitas impoſito glomere impletur: cruris enim flexu compoſita patellæ fragmenta rurſum diſsilirent. His peractis ipſa fragmẽta, Chirurgi manu vt decet aptantur, aptata remediorũ conueniẽtiũ appoſitione continẽtur, factis deligationibus, & circũpoſitis torulis ſtramineis, quẽad modũ in fracto oſſe femoris fieri diximus. Cetera deniq; obſeruãda & faciẽda quę crure ipſo fracto fieri ſolent. Quod ad prognoſticõ attinet, hoc aſſero neminẽ mihi viſum eorũ, cui hoc os fractũ eſſet qui nõ in vitæ reliquũ claudicauerit. Cauſa eſt quòd inducta calli concretione conſolidatio liberã genu inflexionẽ impedit: inceſſus præſertim per planũ, ægris facilior eſt: at aſcẽſus lõgè difficilior & planè laborioſus, huic fracturæ ſpeciei decubitus ad quadraginta dies quod minimũ eſt, cenſetur neceſſarius.

Differentia

Signa.

Curatio.

A fractura patellæ ſanata ægri cur claudicent.

De

A *De fractura Cruris.* CAP. XXIII.

HOC fracturæ genus eodem modo curatur, quo brachij ſeu cubiti fra- *Sen. 65. ſec. 2. de fract.*
ctura:admonet Hippo.tibiam periculoſius frangi,difficiliúſque ac tar-
dius ſanari quàm fibulam:quia illud craſſius eſt,& totius corporeæ mo
lis tanquam fulcrum, hoc verò tãquam additamentum tantum quod-
dam eſt,fulciendis cruris muſculis,quibus pes mouetur comparatum.
Sola tibia fracta,fracturę ſigna in interna tantùm cruris parte percipiuntur,quia fibu- *Signa tibiæ & fibulæ fractæ.*
la integra non ſinit illam ſe proiicere aut proferre. Contrà ſola fibula fracta, fracturæ
ſigna in ſola cruris parte externa apparẽt,quia oppoſita tibia,ipſam ſe iniicere,& frag-
mentis ſuis intrò ſe dare non patitur. At vtroque oſſe fracto, æquè hîc atque illic fra-
cturæ ſigna apparere poſſunt. Alterutro tantùm horum oſſium fracto,fractura curatu
& ſanatu longè facilior eſt, quia quod integrum reſtat, læſo longè firmius eſt ſtabili-
mentum, quàm quæuis ferulæ. Cæterùm quò inſtructior & paratior ad huius fractu- *Hiſtoria.*
B ræ reſtitutionem veniat Chirurgus,appoſito de me exemplo rem placet illuſtrare. Io-
annes Neſtor doctor Medicus,Ricardus Hubertus,& ego vnà proficiſcebamur ægrũ
ad fanum fratrum Minimorum inuiſuri. Sequanam igitur in fani conſpectu traiectu-
ri,equum quo vectus veneram, virgulto in clunes inflicto in nauigium cõpellere co-
nor. Sed inde fera irritata, ſic calcibus in me irruit, vt cruris ſiniſtri vtrumque os per-
fregerit,quatuor ſupra pedis articulum digitos. Tum ego grauiora metuens,ictum ne
geminaret bellua, dum retrocedo, fracta oſſa diſſiluêre, & perrupta carne,caliga,at-
que ocrea,foràs ſe prodidêre,ex quo tantum dolorem ſenſi,quantum hominem tole-
rare poſſe credibile eſt. Statim igitur in nauigium deportor, quò aqua traiecta cura-
rer:ſed nauigij remis acti,cõmotio, doloris acerbitate ferè me enecauit, quòd hîc oſ-
ſium fragmenta aculeata ad carnes circumſtantes allidebantur. Traiecto flumine in
proximas ædes cùm efferor,lõgè acerbior mihi extitit doloris renouatio, dum vario-
rum hominum manibus ſublatus,nunc ſurſum,nũc deorſum,nunc dextrorſum, nũc
ſiniſtrorſum, dum incedunt ipſi, toto corpore, partibúſque corporis omnibus diffe-
C ror. Lecto tandem traditus cùm eſſem, à doloris immanitate aliquantulum reſpirare
datum eſt,& ſudorem quo totus diffluebã abſtergere. Hinc medicamento, quale pro *Medicamẽtum paratu facile.*
tempore & loco parari potuit,curatus ſum:id concinnauimus ex oui albumine,fari-
na frumentacea,fuligine furni,& butyro liquato. De cætero Ricardum Hubertum
obteſtatus ſum,vt perinde me tractaret quaſi non noſſet, neque de artis ſeueritate,a-
more mei motus,quidquam remitteret: maximè verò pedem in rectum extenderet,
atque ſi vulnus ſatis non pateret,nouacula amplius faceret, quò facilius oſſium frag- *Facienda crure fracto*
menta debito ſtatu comprimeret:digitis, quorum certius eſt quàm affabrefactorũ in-
ſtrumentorum iudicium,perquireret,num quæ intra vulnus ſubeſſent teſtulæ, à ſuo
oſſe penitus diuulſæ,adeóque eximendæ: manu ſanguinem, ſanguiníſque thrombos
qui multi circum vulneris labra concreuerant,exprimeret:crus deligaret ac colloca-
ret quo ipſe ſitu ac modo optimum noſſet:nempe tres faſcias paratas haberet,quarum
primam ſupra vulnus ſtatim ad perpendiculum coniiceret, adeò vt à vulnere deliga-
tionis initium duceret,ferulas etiam circũponeret, alias quidem tres, alias verò duos
D digitos latas,ſemipedem longas,nonnihil depreſſas & reſimas, quò facilius cruri cir-
cumponerentur,extremis ſuis ſtrictiores,& digiti interſtitio à ſe mutuò diſſitas, quas
demùm vittis illis ſimilibus ſtringeret,quibus mulieres crines ſuos redimere ſolẽt: ita
tamen vt arctior eſſet in vulnere conſtrictio:poplitis & quæ ad malleolos ſunt cauita-
tes plagulis ex ſtupa linteo inuoluta cõtextis cõpleret. Torulis ſtramineis ſiue ceſticil-
lis intromiſſo fuſte rigẽtibus linteolo veſtitis,à calce ad inguẽ exporrectis, & quatuor
locis reuinctis,cruris latera muniret: adeò vt figura recta, qua crus donatum fuerat,
vix vlla vi peruerti poſſet,mediocri altitudine crus erigeret molliter & æqualiter: de-
niq; ab extrinſecus ingruentiũ occurſu, arcula pedi circũpoſita, armaret. Notandũ
verò tantùm in cruris debita collocatione eſſe momentum,vt ſi quis hic error com- *Quantum momentum in debita fracti cruris collocatione*
miſſus ſit,non leuiore quàm claudicatis diſpendio conſtet. Nam ſi altius quàm par eſt
erigatur, callus concauus fiet parte antica:ſi humilius,gibbus exiſtet. Nec etiam le-
uiter errant, qui cauitates quæ ad malleolos ſunt, eo quo diximus modo non re-
plent: hinc enim grauiter affligitur calx dum diuturnam & dolorificam compreſ-
ſionem ſuſtinere cogitur,quæ tãdem ipſi intemperiem calidam inuehit,quòd ſpiritus

liberè ad ipſam confluere nequeant,quod ego ipſe cùm experirer,cauſa incognita iu- A bebam mihi ex interuallis calcem alleuari,quò perſpirationis beneficio frueretur,ſpiritibus liber ad ipſam eſſet ingreſſus,concluſiſq; vaporibus digreſſus:denique compoſitum in pululillo moni fuit mihi crus eo quo deſcripta figura cernere eſt modo.

Cruris cum vulnere fracti ac deligati figura.

B

De quibuſdam ſuper deligationes obſeruandis quoties cum fractura vulnus coniunctum eſt. CAP. XXIIII.

Quod deligatio ſupra vulnus arctior eſſe debeat.

RATVM illud apud omnes ex Veterum doctrina eſſe debet deligationẽ ſupra vulnus eſſe faciendã: aliàs in ingentem mox tumorem pars vulnerata ſe attollet,exceptis humoribus hinc inde deligationis,ſurſum,deorſumq; factæ vi expreſſis: vnde malignorũ multorum ſymptomatũ prouentus. Huius rei facere licet periculũ in parte carnoſa ſana.:hanc ſi ſurſum & deorſum intacta quæ media interiacet deligaueris,ipſa in grandem tumorem attolletur, floridũ & natiuum colorem in liuidum mutabit,propter humorum vndique à partibus vicinis expreſſorum inundationem & copiam. Talia igitur multò magis contingẽt,parte vulnerata aut vlcerata.Hac verò de cauſa vlcus inſupurabile manet & lachrimoſum, cruda & liquida ſanie diffluente ei ſimili, quem oculi ſtillare ſolent inflammatione obſeſſi. Eiuſmodi ſanies ſi in oſſa diffluat,illicq; reſes aliquandiu cunctetur,ipſa ſuo contactu adurit & corrumpit,eoq; magis ſi rara ipſa ſint & mollia. C

Quæ ſymptomata ſequãtur parte vulnerata in deligãdo prætermiſſa.

Oßium corruptionis ſigna.

Eiuſmodi oſſium corruptionis ſigna erunt, ſi plus ab vlcere ſaniei, eiúſque fœtidioris erũpat,quàm ſolet ac debet pro vlceris ſimplicis ratione: ſi oræ vlceris inuerſæ viſuntur:ſi circum caro mollior & flaccida:ſi pulſantis doloris ſimul & profundi triſtis ſenſio ægrum ex interuallis exerceat:ſi demiſſo ſpecillo os perioſtio denudatum percipitur:ſi deniq; ſcabrum ipſum & aſperum offenditur, vel etiam ſi paulò preſſius adactũ ſpecillum in oſſis ſubſtãtiam demergitur. Sed de his ſatis multa proprio de oſſium carie tractatu dicta ſunt à nobis. At verò talis caries nunquam oſsi cõtinget,ſi pars ægra, vt decet,& ex arte deligata fuerit. Itaque hoc iterum monitum Chirurgum velim,vt quantum res patietur, faſciarum primas obuolutiones ſupra vulnus faciat: niſi fortè doloris tanta ſit acerbitas,& inflammationis magnitudo,vt eiuſmodi ſymptomatis & accidentium occaſione à propria hac & legitima morbi cura reuocetur. Tum igitur, quia maius præſtare nihil poteſt, hoc ſaltem agat quod citra noxam licet: nempe linteo haud inualido nimiúmve trito, duplato, triplatóve,quod vnica obuolutione vulneri comprehendendo,vicineq; eius ſufficiat,deligationis & faſciarũ vicem ſuppleat: D eius oras ad vulneris latera conſuat,ne quoties vulnus curandum erit oſsium fragmẽta,quæ ſemel reſtituta,immota manere oportet, commouere cogatur. Non enim vt vulnera,vlceráve,ſic oſſa fracta frequentem curationem poſtulant. Ex his patet,quòd vt deligationis vacuitas,nimiaq; laxitas in doloris & phlegmones vacuitate, ſic & arctior deligatio in doloris præſentia, vulneri phlegmonem & abſceſſum inuehit. Sint igitur expoſitis ante regulis & circumſtantiis omnia hîc mediocria. Hæc eo conſilio mihi inculcare viſum eſt:quod plerique adhuc reperiuntur, qui Pauli praxim ſequũtur, ac circumuolutiones multas hinc inde ſuprà infráque vulnus faciunt, quas mox decuſſatim referũt. Sed clathratum id & feneſtratum deligationis genus omnino eſt improbandum:atque id modo vſurpandum quod ante ex Hippocra.mente deſcripſimus:nunc tempus eſt vt ad inſtitutum infortunij mei hiſtoriam regrediar,& quę poſt primum illum quem dixi apparatum circum me acta ſunt aperiam.

Quando locus vulneratus in deligando prætermittẽdus

Deligationis vicaria obuolutio.

Clathrata deligatio fugienda.

Quæ

A *Quæ deinceps post primum apparatum cura fracto Authoris cruri fuit adhibita.* CAP. XXV.

POST Meridiem mihi Lutetiam in ædes meas delato, detractus est sanguis è sinistra basilica ad tria vascula. Secundo deinde apparatu vulneris oræ, & circum in ambitu loca vnguento rosato oblita fuere, quod de communi Veterum sententia in fracturarum initiis valdè commendatur: id enim eiusmodi est vt dolorē sedet, inflammationem prohibeat humores longè à parte læsa repellendo: frigidum enim est, adstringens & repellens indicat compositio: nam fit ex oleo omphacino, aqua ros. pauco aceto, & cera alba. Itaq; eo litu per sex dies sum vsus, plagulas & fascias alias in oxicrato, alias in vino rub. crasso & adstringente mergebam, ad partis robur & humorū repulsionē, quæ duo in fracturis, cum vulnere præsertim, curanda sunt Hipp. sententia. Quare si quando nimiū reficcatæ tum plagulæ, tum illæ fasciæ viderentur, eas subinde vel illo oxicrato, vel o-
B xirrhodino imbuebam: nam ex illis plus æquo reficcatis, dolor & inflāmatio superueniunt, quod sic partem arctius cōstringant, & duritie lædant. Multos cernere est Chirurgos, qui in hoc morbi genere à principio ad exitum solis vtuntur adstringētibus & emplasticis medicamentis: omnino contra methodum ab Hipp. positam, & Gal. celebratam. Talium enim continuo vsu, pori & spiracula cutis occæcantur: vnde suppressa fuligine, caloris extranei incrementū & prurigo, tādemq; ab humoris serosi & acris diutius suppressi, errosione vlcus. Ex quo licet intelligere, adstringētibus & emplasticis vltra sex dies non esse vtendū. Horum loco vsurpanda sunt quæ mox describentur emplastra. Per morbi initia diæta adeò tenui sum vsus, vt per nouem dies nihil quoq; die præter duodecim pruna damascena cocta, & sex panis buccellas esitarem, aquæ saccharatæ heminam Parisiensem potarem: eiusmodi aquæ talis erat compositio.

[Margin: Illitus ex vnguento rosato ad quid vtilis in fracturis. — Ne siccitate indurentur plagulæ & fasciæ prouidendum.]

℞. sacc. albis. ℥ xij. aquæ font. ℔ xij. cinam. ʒ iij. bulliant simul secundum artē: aliàs vtebar syrupo, capilli vene. cum aqua cocta, aliàs potu diuino dicto, cuius hæc est cōpositio. ℞. aquæ coctæ ℔. vj. sacc. albis. ℥ iiij. succ. lim. ℥ j. agitentur & transfuasentur
C sæpius in vasis vitreis. Purgabar cùm opus erat, bolo cassiæ cum rheo puluerato, pigrā aluum balanis ex sapone sollicitabam: nam si quando tardior cessaret, calor præter naturam statim renes vrebat. Hac, etsi exquisita vitæ ratione, consequi non potui, quin febris me morbi die vndecimo occuparet, fluxióque inuaderet, quę in abscessum abiit, multo pure diu manātem. His occasionem dedisse arbitror, tū portionem humoris in vulneris fundo suppressam, tum laxiorem deligationem, cùm ego iustam seu arctiorem ferre non possem. Deniq; ossium testulas penitus diuulsas, adeoq; agglutinari inhabiles: hæ enim ideò putrescentes, in suæ putredinis contagium partis proprios succos trahebant, & calore putredinali suscitato, fluxioni, & inflāmationi causam materialem & efficientem abundè subministrabāt. Testularum à suo osse diuulsarū opinionē faciebat liquida & cruda sanies à vulnere dimanans, vulneris oræ tumentiores, & caro circū laxior & spongiosa. Ad has causas hæc accessit insuper, quòd nocte quadam inter dormiendum musculi violento impetu sese adeò contraxerunt, vt totum crus in sublime raperent: sic vt cōuulsionis vehementia, ossa suo statu dissilirēt, & vul-
D neris oras premerent, nec nisi noua extensione & impulsione, quæ mihi longè priore fuit molestior, perfecta restitui & componi potuerint. Febris cùm septem dies durasset, tandem crisim finemq; sortita est, partim puris, partim copiosi sudoris eruptione.

[Margin: Aquæ saccaratæ descriptio. — Potus diuini descriptio — Febris abscessusque fracturæ sibi peruenientis causæ. — Signa testularum à suo osse diuulsarum.]

Quæ causa sit conuulsiui fractorum membrorum subsultus.
CAP. XXVI.

CONTRACTIO illa subsultúsque quasi conuulsiuus, fractis membris ferè inter dormiendum accidit. Causam esse arbitror, quòd calor natiuus per somnum se in corporis cētrum subducat: quò fit vt extrema refrigescant. Interim natura solita prouidentia in auxilium parti læsæ spiritus transmittit. Sed quia à parte malè affecta & inhabili non excipiuntur, confertim & raptim, qua sunt celeritate, eò vnde venerunt se referunt: horū motum musculi sequuntur: cùm musculis ossa in quæ inseruntur, vnà raptantur: quò fit vt hæc iterùm dissiliant, & doloris magno cruciatu citato, suo statu excidant. Musculorum illa contractio fit versus suum principium.

[Margin: Cur dormiētibus extrema frigent.]

Documenta quædam de partibus quibus æger necessariò incumbit, dum in lecto decumbit. CAP. XXVII. A

> *Otio lãguẽt in partibus vires naturales, negotio roborantur.*

QVIBVS crus, similéve os fractum est, hi quia & doloris acerbitate impediuntur, & valetudinis seu consolidationis causa iubentur, diu immoti & resupini in lecto se continere coguntur. Interim partes quibus necesse habẽt incumbere vt calx, dorsum, os sacrum, coccyx, femoris, crurisve fracti musculi, distenti & immoti manent, à solitis muneribus feriati. Quò fit vt earum omnes languescant vires, & sensim obtorpescant. Insuper etiam per fuliginis & acrium excrementorum suppressionem, atque perspirationis defectum præter naturam incalescant: vnde fluxio, abscessus, & vlcus ipsis aduenit: præsertim verò ossi sacro, coccygi & calci: illis quidem quòd pauca carne sint munitæ, huic verò quòd exquisitiore sit sensu.

> *Quies qualia fracto crure coccygi & calci vlcera superueniant.*

Vlcera verò earum partium difficulter sanescũt: imò non rarò carnibus gangrænam, subiectis verò ossibus cariem, sphacelum ac necrosim inferunt: vt plurimùm autem febrem continuam, delirium, conuulsionem, at- B
que per eam sympathiæ speciem quæ ex generis pendet similitudine, singultum. Neruosa enim valdè existunt calx & ventriculus, hic quidem corpore suo, & neruorum à sexto pari diffusa insigni portione: ille verò à subtenso crasso tendine quem trium suræ musculorum concursus, & quasi in vnum coalitus parit. Quæ omnia lethifera sunt, tũ caloris natiui à febrili, & eo qui præter naturam est dissipatione, tum partium nobiliũ quibus vita carere nequit, à morticinis vaporibus infectione.

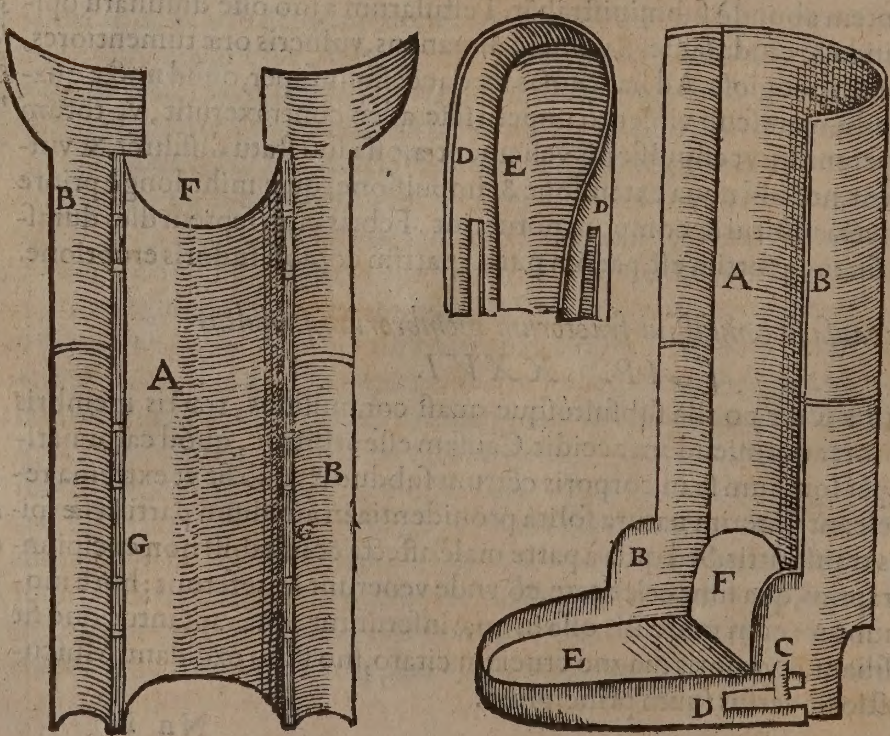
> *Remedia ad præcautionẽ prædictorũ vlcerum.*

Hæc omnia cùm mecũ expenderem, & aliorum exemplis peritior factus, quam vim ad perniciem haberent intelligerem, per interualla attolli mihi in sublime è lecto calcem iubebam, & cõprehensò qui ex laqueari pendebat fune, memet subrigebam, vt perpetuo decubitu compressæ partes transpirarent & difflarentur. Quin & puluillo orbiculato, medio ambitu fenestrato, mollioréque plumula farto coccygi & calci substrato, partes illas vt aëris commercio, aspiratione & afflatu gauderent, sustentabam, linteoláque vnguento rosato, ad doloris & ardoris sedationem oblita sæpius admouebam.

> *Capsulæ ferreæ vsus.*

Sed & capsulam ex ferro albo excogitaui, in qua fractum crus compositum, longè tutius & certius suo C
statu continetur, quàm vllis stramineis torulis: & præterea totum ad ægri voluntatem huc illuc transfertur. Hæc capsula impedimento insuper est, ne calx toto suo corpore ac pondere lecto incumbat, supposita suræ molli & crassa plagula, qua parte eiusmodi capsula excauata est: imò etiam aduersum integumentorum lecti illapsum & illisionẽ solea supposita, additáque desuper ex eadem materia arcula, tuetur & obuallat. Quæ omnia subiecta imagine fient tibi manifesta.

Capsulæ imago.

AA. *Capsulæ fundum seu alueum monstrat.*
BB. *Alaria quæ ad arbitriũ clauduntur & recluduntur.* D
C. *Alariorum extremum, cui solea inseritur et aptatur.*
DD. *Arcula.*
EE. *Solea.*
FF. *Lacuna qua calx è capsula prominet.*

Nunc

Pepticū medicamentū.

A Nunc quæ remedia ad abſceſſum qui fiebat appoſuerim exponendum reſtat. Vbi igitur abſceſſum fieri & ſuperuenire animaduerti, ſuppurans medicamentum compoſui ex vitellis ouorum, oleo communi, terebinthina & pauca farina frumentacea, eoque ad puris vſque eruptionem ſum vſus, mox ad vulnus detergendum remedium quod ſequitur adhibui.

Detergens.

♃.ſyrupi roſati & terebinth. venetæ.an.℥ ij.pulueris radicis ireos florentiæ, aloës, maſtiches, farinæ hordei, an.ʒ ß.incorporentur omnia ſimul & fiat mundificatiuum; locū verò quo coniiciebam oſſium penitus diuulſas teſtulas erumpere debere, complendum curaui peniculis ex ſpongia aut ſtupa linea concinnatis, vt hac arte vlcus ad arbitrium mihi pateret. At in vlceris profundum pulueres catagmaticos & cephalicos immiſi cum pauco alumine cocto, ad commemoratarum teſtularum exitū procurandum. His tandem excluſis vlcus cicatrice obduxi alumine cocto. Huic enim cum vis inſit deſiccandi & adſtringendi, laxas & ſpongioſas ſanieque liquida diffluentes carnes confirmat & indurat, atque ad cicatricis generationem naturam B adiuuat. Quod ad oſſium fragmenta attinet, ea propter innatam ſiccitatem & duritiem ſibi adiungi & coaleſcere per ſeſe ſine medio nequeunt, ſed ſubſtantia quadam egent, quæ ad ipſorum extrema inſpiſſata & concreſcens, illa demum ſibi agglutinat, & tanquam ferrumine conſolidat, materiā ſubſtantia illa ſortitur ex propria oſſium ſubſtantia & medulla: formam verò à calore natiuo & medicamētis emplaſticis quæ moderatè calefaciunt: Contra enim quæ medicamina nimio calore digerūt & attenuant, ea calli materiam velut liquefaciunt & reſoluunt, adeóque poroſim impediunt. Quare ad eam rem ſequentium emplaſtrorum, quorum efficaciam experimento comprobaui, vſum ſuadeo: hinc enim & porotica dicuntur.

Pulueres catagmatici vim habent eliminādarum teſtularum oſſeūrum.

Calli cauſæ tū efficiētes tum materiales.

Ad calli generationē conferentia medicamenta.

♃.olei myrtillo. roſati & omphac. an. ℔.ß. rad. altheæ ℔.ij. rad. fraxini & fol. eiuſdem, rad. conſolidæ maioris & fol. eiuſdem, fol. ſalicis, an. m.j. fiat decoctio in ſufficienti quantitate vini nigri, & aquæ fabrorum ad medietatis conſumptionem, adde in colatura pulueris myrrhæ & thuris, an.℥ ß. adipis hirci ℔.ß. terebinth. lotæ ℥iiij. maſtiches ʒ iij. lithargyri auri & argenti an.℥ ij. boli armeniæ, & terræ ſigillatæ. an.℥j. C ß. minij ʒ vj. ceræ albæ quantum ſufficit, fiat emplaſtrum vt ars docet. Eius loco licet vti emplaſtro nigro, cuius hæc eſt deſcriptio.

Emplaſtri nigri deſcriptio.

♃.lithargyri auri. ℔.j. olei & aceti. ℔.ij. coquantur ſimul lento igne, donec nigrū & ſplendens reddatur emplaſtrum, & non adhæreat digitis, vel ♃. olei roſat. & myrtill. an. ℥ ij. nucis cupreſſi, boli armeniæ, ſanguinis draconis puluériſatorum. an. ℥.ß. emplaſtri diachalciteos. ℥ iiij. liquefaciant ſimul & fiat emplaſtrum ſecundum artem. In horum penuria licebit vti ſparadrapo, id eſt panno Hiſpanico, ſeu Galteri tela, cuius hæc eſt deſcriptio.

Sparadrapi deſcriptio.

♃.pulueris thuris, farinæ volatilis, maſtiches, boli armeniæ, reſinæ pini, nucum cupreſſi, rubeæ tinctorum, an.℥ ij. ſeui arietini & ceræ albæ an. ℔.ß. fiat emplaſtrum: in quod dum calet, inculcetur linteum vſu vtcumque tritū ad vſum commemoratum. Emplaſtrum diacalcith. veterum omnium ſententia valdè commendatur ad fracturas: ſed pro temporis conditione variè præparandum eſt, æſtate enim diſſolui debet in ſucco plantaginis & ſolani, ne plus æquo calefaciat: interim etiam ad cor- D porum affectorum temperiem intueri oportet: neque enim tam deſiccanda ſunt corpora puerorum quàm ſenum, aliàs ſi tam ſiccantia medicamenta adhibeantur corpori puerili atque ſenili, calli materia reſoluetur, tantum abeſt vt concreſcat: quare in remediorum delectu cautio magna Chirurgo adhibenda eſt. Sæpè enim remedia natura ſua bona, vſu fiunt non bona, quia ſine iudicio vſurpata & applicata fuēre, quæ cauſa exiſtit cur non raro pernicioſa accidentia ſuperueniant, vel callus fiat mollior, craſſior, tenuior, exilior, diſtortus, vel denique tardius concreſcat, magno Chirurgi errore & dedecore.

Emplaſtri diacalciteos varia præparatio.

Bona ex ſe remedia, ex euentu non bona.

Quibus ſignis intelligere liceat callum fieri. CAP. XXVIII.

Dum callus fit rarius curandum vlcus.

IVM demum mihi firmari callo crus intellexi, cùm ſaniei ſolito minus ab vlcere erumperet: cùm dolores remiſerunt: cùm denique conuulſiui ſubſultus quieuerunt, quæ cauſa exiſtit, cur ſolito etiam rarius dehinc crus mihi curandum putarim. Nam frequenti inter curandum vlceris deterſione dum callus fit, materiæ in callum ceſſuræ exhauriuntur

& absumuntur, nempe vt loquuntur, ros, cambium & gluten, quæ tum osseæ, tum A carneæ substantiæ propria sunt & germana alimenta. Aliis etiam signis in coniecturam veni calli concrescentis: nempe rorulenti cuiusdam sanguinis per vulneris oras & poros resudatione, qui spleniā fasciásque simili sibi colore leniter tingeret & asperger et: ab effluxu scilicet tenuioris & benignioris portionis eius materiæ quæ in calli coagmentationem abundè affluer et. Quinetiam vaporis cuiusdam cum moderato calore & blando, à supernis partibus ad vulneris vsque locum continenter irrepentis titillante & demulcente sensu. Quare tempore ab illo laxiorem esse deligationem volui, ne arctiore, materiæ calli quæ sanguinis qualitate temperati & quantitate moderati decidua portio est, ad ossium fragmenta aditum intercluderem. Tum igitur mihi vtendum putaui alimentis sanguini paulo crassiori, tenaciori, ac lentiori generando, ac callo sufficiendo idoneis: cuiusmodi sunt animalium extrema, tendinea, & cartilaginea, porcorū, boum, arietum, hœdorum rostra, pedes, femora, capita, auriculæ: quia omnia incoquebam cum oriza, hordeo mundato, & aliis similibus, nunc his nunc illis ad stomachi & palati gratiam. Vescebar etiam nonnunquam alica, seu B pulte frumentacea, panatellàve siliginea cocta in capi iusculo cum vitellis ouorum, vinūm bibebam rubrum, crassum, adstringens, aqua mediocriter temperatum. In secunda mensa, castaneas, & mespilos comedebam: nec verò præter rationem hæc in specie de alimentis adnotaui: quia à durioribus alimentis si præsertim simul friabilia sint & fragilia, vt est caro bubula, æqualis est noxa, quod ad calli generationem & concretionem attinet, atque à leuioribus. Illa enim callum sicciorem, hæc teneriorem suppeditant, quare ea demum alimenta callo gignendo apta pronunciat Galenus, quæ nec fragilia sint, nec friabilia, nec serosa & tenuia, aut sicciora, sed moderatè crassa simul & viscida, seu pinguia, & tenacia. Hæc alimenta à ventriculo in chilum mitificata intestinis demandantur, hincque per venas mesaraicas in portam & sima hepatis, mox in venam cauam, denique in venas per totum corpus eiúsque partes omnes sparsas: ex his venis quædā etiam existunt quæ sanguinem in ossa inuehūt, ossium autem cauitatibus amplis medulla, quemadmodū exilibus succus quidā medullosus proprium ipsorū alimētum medullæ vicarius concluditur. Medullæ verò ge- C neratio est ex sanguinis crassiore portione, quæ in maiores ossium cauitates, maioribus venis & arteriis, in minores verò minoribus quæ in ipsorum desinunt poros ac spiracula influit. In magnis enim ossibus licet notare insignes & manifestos meatus, per quos in vsum commemoratum venæ subeunt & arteriæ, iisdem etiam & nerui vnà se inferunt, ex quibus coit membrana quæ ossium medullam inuoluit, sensu ob id exquisitissimo prædita, quemadmodum experientia docet: quæ causa est cur plerisque medulla sentire videatur, quod eius membranæ læsæ dolores sint acerbissimi. Ex medulla igitur & propria ossis substantia, resudat crassus quidam & terrestris succus, ex quo, vi assimilatricis facultatis, quæ est loco formatricis, coit & concrescit callus. Simplices cruris fracturæ ferè quinquagesimo die callo firmantur: at vulneris coniuncti & testularum penitus diuulsarum, aliorúmque quæ superuenerunt accidentium occasione, totum trimestre exactum mihi est, antequàm ossium fragmenta callo substituto perfectè consolidarentur, quin & alius mensis exactus est, priusquàm cruri inniti possem sine subalari fulcimento. Erat verò mihi D per primos dies incessus dolorificus, quòd substitutus callus musculorum locum occuparet: nam antequàm pristina motus libertas fractæ & callo firmatæ parti redire possit, necesse est vt tendines ac membranæ sese sensim ab obducta cicatrice diuellant. His omnibus in rebus perficiendis sedulam mihi & fidelem operam inter Chirurgos præbuit, vt Medicos prætermittam, Antonius Portalus Regius & Parisiensis Chirurgus.

Hip. sent. 43. sect. 1. de fract.

Alimenta generando callo idonea

Alica quid.

Lib. 6. met. cap. 5.

Medullæ generatio.

Cur medulla sentire videatur.

Quot dierū spatio callus crure fracto concrescat.

De his

A

De his quæ calli generationem remorantur, & corrigendis eius, ſi malè conformatum ſit, vitiis.

CAP. XXIX.

HIs de calli concreſcentis ſignis, de ipſius generatione, & generationis modo expoſitis, reſtat vt ea explicemus quæ eius generationem remorantur: & quæ contra eiuſdem conformationem & concretionem promoueant. Quæ igitur calli generationem vel penitus impediunt, vel tardant, digerendi ſeu reſoluendi & attenuandi vim maximam habent: aut etiam vnctuoſa ſunt, oleagina & humida. Talibus enim liqueſit & tabeſcit, atque conſumitur, aut moleſcit & relaxatur ſuccus, ex quo callus concreſcere debet. At contra quæ callum promouent deſiccantia, incraſſantia, inſpiſſantia, indurantia, & emplaſtica eſſe debent, moderatè calida & adſtringentia. Quod verò ad medicamẽta humida & relaxantia ſpectat, locum hîc habere non debent, niſi cùm contigerit callum malè conformatum eſſe, nempe craſſiorem eſſe aut diſtortum, aut alioqui prauè figuratum, quò deteratur & diffringatur reparandus denuò. Sed tamen talia tentanda non ſunt niſi recente adhuc callo, & ita deprauato, vt ipſius vitium partis natiuam conformationem inſigniter peruertat, & actionem vehementer offendat. Tum igitur fouendus locus eſt capitis & inteſtinorum, arietis decocto in quo bullierint radices biſmaluæ, brioniæ, ſemina lini, fœnugræci, ſtercus columbinum, grana lauri & ſimilia. Vtendum etiam erit litu & emplaſtro ſequentibus.

Diaphoretica calli generationem impediunt vt & vnctuoſa.

Quæ calli generationẽ promoueãt.

B

Qui mollientia ad callũ valeant.

Quando & qui calli deterendi vt denuo reparentur.

℞. vng. de althea. ℥ iiij. olei liliorum, & axungiæ anſeris an. ℥ j. aquæ vitæ parum, liquefiant ſimul, fiat linimentum quo linatur pars. Hinc ipſi ſequens apponatur emplaſtrum.

℞. emplaſtri de vigo cum mercurio, cerati œſipi deſcriptione philagrij an. ℥ iij. olei anethini & liliorum, an. ℥ j. liquefaciant omnia ſimul fiat emplaſtrum, extendatur ſuper alutam ad vſum dictũ. Vbi ſic mollitus callus videbitur, diffringẽdus erit, C & naturali ſuo ſtatui oſſa reſtituenda, & fracturæ tanquam ab initio retexenda curatio. Si ætate nimium callus obduruerit, præſtat non diffringere, ac nihil moliri, ne quid inde ægro deterius contingat, contingere namque poteſt, vt ipſo diffringendi conatu, os alia quauis parte potius, quàm qua callo firmatum eſt frangatur. Itaque cautus æger claudus viuere mallet, quàm clauditatis fuga, vitæ periculum ſubire. Si craſſior eſt callus minuetur, ſi quidem adhuc recens eſt, medicamentis remollientibus, reſoluentibus & validiſſimè adſtringentibus, quibus vis ineſt liquefaciendi, deſiccandi & exhauriendi. Vtile etiam erit callum oleo laurino, in quo ſalpetræ aut ſalis aliud quoduis genus diſſolutum fuerit, validius fricare, hinc faſcia obuolutum, impoſita lamina plumbea arctiſſimè conſtringere, quò humoris alimentarij in partem affluxus prohibeatur, ſicque ſenſim callus contabeſcat & minuatur. Si contra cõtingat callum tenuiorẽ & exiliorẽ eſſe, aut tardius concreſcere, quòd faſciis arctius conſtringatur, aut quòd pars deſes diutius in otio quàm par eſt contineatur, citra proprij officij exercitationem (quæ cauſa vel inter præcipuas emaciationis cauſas cenD ſenda eſt, vel hoc nomine quod exercitatio partis natiuum calorem exſuſcitet concoctionis & nutritionis opificem) aut quòd alimenta ingerantur quæ in qualitate peccent, aut quantitate, aut vtroque, aut quod frequentius deligatura parti adhibita reſoluta fuerit, vel quod pars ipſa præproperè & ante tempus ſolidis muneribus & motionibus obeundis ſe expoſuerit, pro cauſarum veritate, remedia erũt adhibenda. Nam ſi membri ſit arctior deligatura, reſoluenda illa erit, imò fractus ipſe locus exempta faſcia deligatione penitus expedienda, & nouum deligationis genus obducendum eſt, quod à radice vaſorum, nempe alis, ſi brachium, aut inguinibus, ſi crus fractum ſit, initio ducto fracturæ, aduoluatur, ipſa tamen intacta & incompreherenſa: ſic enim à fonte & ſcaturigine exprimitur ſanguis, & in partẽ affectam compellitur: contraria planè via ei qua ante docuimus in inflammationis metu ad partem affectam aditu arceri. Fient etiam vtiliter frictiones molles & fotus ex aqua tepida, à quibus tum erit deſiſtendum, cùm pars incaleſcere & intumeſcere videbitur. Si qui frictionem, fotúmque perſequatur diutius id ipſum reſoluet quod attraxerit. Hoc enim iam pluries notauimus, quòd frictionum & fotuum contrarij ſunt effectus, pro

Qui callus minimè diffringẽdus quãtumuis diſtortus aut alioqui malè cõformatus.

Craſſior callus qui minuatur.

Exilioris calli cauſæ.

Remedia ad exiliorem callum.

Quando à fouendo & fricando deſiſtendum.

temporis breuitate & mora. Conferent quoque ad hoc institutum picationes, & reliqua quæ membris atrophia laborantibus fieri solent. A

De fomentis quæ ad ossa fracta adhibentur.
CAP. XXX.

Aqua tepida quæ & quos effectus pariat.

FOMENTA ossibus fractis adhibentur varia variis de causis. Calidam aquam in fotum cùm vsurpamus, eam intelligimus, quæ in medio planè existit feruentis & frigidæ: quæ scilicet moderato tepore prædita, tum Medico, tum ægro admota manu percipitur: ex tali aqua fotus breui tempore adhibitus, humorem qui in corporis superficie est moderatè calefacit, attenuat, & ad resolutionem præparat: ad partem atrophia laborantem sanguinem & humorem alimentarium euocat: dolores sedat, nimis tensa relaxat, membrum adstrictioris deligationis, aut alterius cuiusuis rei occasione refrigeratum, moderatè calefacit: calidius contrà refrigerat per accidens, digesto humore calido qui membro conclusus erat. B Breue tempus in fouendo exactum esse intelligimus, cùm rubere & tumere pars incipit: iustum verò quando pars manifestè iam rubet & tumet. Multum verò ac nimium tempus impensum ex eo coniicimus, si qui paulo ante rubor apparebat, euanescit, & tumor qui partẽ attollebat subsidet. In fouendo etiam, corporis cui fotus adhibetur, habenda ratio est. Nam si plethoricum sit, fomentum vel mediocre, partem superfluorum humorum, copia distendet: at si macie extenuatum est, partem carnosiorem & succulentiorem reddet. Restare nunc videtur vt de ossium pedis fractura dicamus.

Notæ breuioris, iusti, & nimij fotus.

Plethoricis fomenta nocent.

De fractura ossium pedis. *CAP. XXXI.*

Cur recta figura pedis ossa fracta collocanda & continenda sunt.

OSSA tarsi, pedij, & digitorum pedis, quemadmodum ossa manus frangi possunt: quare eadem illis quæ his curatio erit adhibenda, nisi quòd digitorum pedis ossa figura curua continenda non sunt, quemadmodum ossa digitorum manus: ne illorum actio pereat aut deprauetur. C Siquidem vt cruribus ad ambulandum, sic pedibus vtimur ad standum. Sed & æger in lecto continendus est quousque callus confirmatus fuerit.

FINIS LIBRI DECIMIQVARTI,
DE FRACTVRIS.

DE

A

DE LVXATIONIBVS.

B

LIBER DECIMVSQVINTVS.

De Luxationum speciebus & modis.

CAP. I.

Lvxatio est, capitis ossis è sua cauitate in locum insuetum præter naturam excessus, motum voluntarium impediens. Est alia luxationis species quam facit violenta distentio, & quædam quasi diuaricatio, ac dilatatio, seu exolutio in latum & longũ ligamentorum, neruosorúmque omnium corporũ, quæ articulos continent, firmant & deuinciunt. Sic tormenta & fidiculas passis, crassum illud ligamentum quod in interna est ischij cauitate, violentius extenditur: qui ex axillis proiecti pependerunt, ligamenta his humeri cum scapula dearticulationem cingentia rapidius dilatantur. Eadem ratio est eorum quibus pes ab incerto in lubrico gressu contorquetur. Tertia existit luxationis species, cùm quæ C modo iuncta contigua & alterum alterius lateri aduincta sunt ossa, dehiscunt, vt in brachio cum radius à cubito, in crure tibia à sura seu fibula recedit: quanquam hæc, ad illam secundam referri potest, quia citra dilatationem, aut etiam abruptionem ligamentorum non fit. Quarta his etiam additur: cùm scilicet ossium epiphyses & capita, à suo osse cui imposita & addita insident, diuelluntur: cuiusmodi luxationis impropriè dictæ species locum habet, maximè in ossibus iuuenum, cognoscitúrque partis impotentia, ossium crepitantium strepitu, & cum attractantur collisione. Hæc eadem iuuenum ossa alteri etiam casui obnoxia sunt: nam vt senilia à violento impetu franguntur, propter acquisitam siccitatem & duritiem: sic puerilia propter insitam mollitiem & humiditatem incuruantur.

Quid propriè dicta luxatio.

Minus propriè dicta luxatio quid.

Tertia velut luxationis species.

Quarta velut luxationis species.

De Luxationum differentiis. CAP. II.

D Lvxationvm aliæ simplices sunt, aliæ compositæ. Simplices dicimus, quæ nullam aliam præter naturam affectionem coniunctam habent. Compositas, quæ vno vel pluribus præter naturam affectibus sunt complicatæ, vt cùm ad luxationem vulnus, fractura, dolor ingens, inflammatio, abscessus accessit. Horum enim occasione sæpè cogimur luxationem missam facere tantisper, dum illa remissionem ex sese vel arte nostra habuerint. Sunt & luxationum aliæ completæ ac perfectæ, cùm nempe os sua cauitate penitus excidit: aliæ imperfectæ, cùm leuiter tantum emotũ est, non autem omnino elapsum: ex quo & subluxationis nomen is casus habuit. A loco etiam luxationum differentiæ ducuntur: nam aliquando in anteriorem partem, aliàs in posteriorem, superiorem, inferiorémque os luxatur, nonnunquam secundum omnes situs istas differentias luxari potest: nonnunquam secundum quasdam tantummodò. Ab articuli etiam luxati conditione in magnitudine & paruitate: à sinus excauatione superficaria, aut depressiore: denique à tempore, si scilicet recens, si inueterata sit luxatio, sumuntur differentiæ. Has omnes notasse operæpretium est, quia pro singularum varietate curandi existunt indicationes, vt docebimus postea.

Luxationes simplices quæ.

Quæ composita dicatur

Quid luxatio completa quid item subluxatio.

De causis Luxationum. CAP. III. A

Internæ luxationum causæ quæ.

LVXATIONVM tres in genere existunt causæ, internæ, externæ, & hæreditariæ. Internæ sunt excrementitij humores & flatus, qui in dearticulationes magna vi & copia decumbentes, ligamenta quæ ossa mutuo sibi nexu colligant, sic lubricant, remolliunt, & relaxant, vt ipsa facilè suis sinubus excidant: vel eadem ligamenta sic replent, & distendunt, adeóque decurtant, vt contracta vnà ossium appendices, à quibus oriuntur, contrahant, & ab osse cui sunt superpositæ diuellant, vel etiam ossium capita suis sinubus subtrahant, si maximè simul concurrat noxij humoris impetus, qui cauitates dearticulationum occupans & replẽs, ipsa suis sedibus depellat, vt sæpè per ischiadas, ischij dearticulationi contingit, & spinæ vertebris, quarum luxatione gibbosi aut alioqui distorti homines euadunt.

Externæ luxationum causæ quæ.

Externæ verò luxationum causæ sunt, casus ex alto, ictus contundens & grauis, tormenta ex incessu in lubrico consortio, & similia omnia, quæ ossium capita suis sedibus ac sinubus excedere cogunt, quod etiam infantulis B in ipso enixu & partu accidit, cùm ab obstetricibus imprudentius & violentius extrahuntur, adeò vt his brachia vel crura luxentur.

Hereditariæ causæ quæ.

Causæ hæreditariæ sunt, quas ipsi parentes in prolem transfundunt: hinc est quod gibbosis gibbosi, & claudis claudi non necessariò quidem, sed haud ita rarò generantur. Cuius rei quotidiana experientia fidem facit. Quin & ipsi Hippocrates author est, infantibus in ipso vtero artus luxari posse ex lapsu, ictu, & compressione, articulationúmque humiditate nimia, & laxitate: ex quo & varos vaciásque multos ab ipso ortu intuemur, vt mirari & in dubium reuocare iam nemo debeat.

Sect.3. sent. 88.& 94. sect. 82. 4. sect 3.& 4. lib. de artic.

Quod in librum de Articulis à Galeno notatum legimus, pueris in vtero materno abscessus contingere posse, qui sua sponte aperta vomica pus effundant, & cicatricem solo naturæ beneficio contrahant: accidit etiam permultis à prima conformatione, articulationum cauitates minus quàm decet depressas ipsásque cauitatum oras seu crepidines valdè resimas esse: quò fit vt ossium capita minus altè in ipsas subire possint.

Pueris etiã abscessus in vtero cõtingunt.

Contingit aliis vt ligamenta quæ ossibus articulationum connectendis à natura destinata, insertáque aut circumposita sunt tenuia C sint, ab ipso primo ortu, & parum valida, aut pituita multa, seu congenita, seu aliunde affluente diffluant, adeò vt lubrica ipsa, ossium nexus minus fideliter contineant. His omnibus vt ossa facilè luxantur, sic mox facilè etiam sine Chirurgi opera restituuntur, quemadmodum in nonnullis est à me aliquando obseruatum.

Quibus facilè ossa luxentur & restituãtur.

Luxationum signa. CAP. IIII.

Commune luxationũ omnium signum.

SIGNORVM quibus in luxati ossis cognitionem ducimur, alia sunt luxationibus omnibus communia, alia cuiusque propria. Commune est, vt semper sit tumor ea parte in qua os prorumpit, ea sinus à qua recessit. Propria verò simulatque de singulis luxationum speciebus dicemus, proponentur. Completam luxationem cognoscimus actione partis deperdita, id est motu abolito,

Cur luxata dolent.

dolor etiam luxationis opinionem facit, caput enim ossis quod suo loco motum, cogitur alieno, carnes premit, neruísque pariter sua sede motis distentionem infert. D Huc etiam facit articulationis sanæ cum ea quæ læsa creditur collatio, in qua comparatione oportet sanam partem quæ alteri confertur, nullatenus nec natura, nec casu esse vitiatam, non distortam, non emaciatam, non supramodum tumidam: alioqui fucum faciet, ac minus cautis imponet.

Luxationis impropriè dictæ signa.

Luxationis incompletæ signum est actionis in mouendo, labor atque difficultas. Ligamenta verò articulationum connexioni inseruientia, extensa ac relaxata ex eo cognoscimus, si digitis caput ossis pressum, in contrariam partem facilè dispellitur, indéque subito resiliat: si adactus in articulationem digitus, facilè ac nullo resistente corpore, quasi intus inania omnia essent, subit: si motus sit difficilis, aut etiam nullus.

De Pro-

A

De Prognoſi in luxationibus inſtituenda.
CAP. V.

ARTICVLI omnes peruerti ſeu luxari poſſunt:ſed non perinde omnes reſtitui. Luxatur enim caput,ſed inde cita mors venit: propter ſpinalis medullæ totius,ſuo ſtatim ab exortu compreſſionem , par eſt vertebræ in ſpina, & maxillæ, quæ vtraque parte prolapſæ, antequam reponerentur inflammationem & inſignẽ tumorem mouerunt indicium. Reliquarum dearticulationum oſſa vt magis minúſve luxata,& ſua ſede dimota erũt, ita facilius aut difficilius reſtituẽtur. Nã quo propius à ſua cauitate aberunt eo citius,quo longius, eo tardius ac difficilius reponentur. A figura etiam luxati oſſis ductum indicium, facit indicium facilè aut difficulter reſtituendæ luxationis, vt in cubito iàm quo facilius oſſa luxantur,eo facilius ſemel luxata reſtituuntur. Carnoſis enim & bene habitis corporibus oſſa non facilè excidunt:at vbi exceſſerunt non facilè reponun-

Quæ luxationes ſint inſanabiles.

Cur quibus articulo difficulter luxantur difficulter reſtituantur.

B tur. Talibus enim dearticulatio arctè vndique conſtricta tenetur muſculorum craſſitie, & affuſi adipis copia. Emaciatis contra, his præſertim qui ex habitioribus tales euaſerunt, dearticulationes laxiores exiſtunt , quo fit vt oſſa facilè excidant, adde quod concoquentis facultatis vitio, iiſdem articulationes mucoſis humoribus implentur,quo fit vt tanquã in lubrico oſſium capita minus ſtabilia ſint, vt eſt ab Hippocrate commemoratum. At gracilibus , ſcilicet corpus ſiccum & compactum eſt ac denſum,muſculi validiores ſunt & ligamenta robuſtiora ac ſicciora:quare his difficilius eloquantur oſſa, & elocata difficilius reſtituuntur. Quædam oſſa iuncta inter ſe nonnunquam dehiſcunt,vt cum latum ſcapularum os ab humero recedit ad acromion, & in brachio radius à cubito, & in crure tibia à ſura, calcis os à talo. Sic diducta oſſa nunquam rurſus inter ſe iunguntur,nunquam priſtinam formæ gratiam,nunquam actionum robur recuperant. Tum enim plurimum fit vt ligamenta vel abrumpantur,vel exoluãtur & effœminentur. Quibus ab interna cauſa oſſa luxata ſunt, illa poſtquam reſtituta ſunt facilè rurſum excidere poſſunt, quod humore excrementi-

Sect.1.de ar. ſent. 29.

Celſus li.8. cap.11.

C tio madida & imbuta ligamenta , ipſa fideliter continere nequeant : ſæpè ligamenta haud tota, ſed portione tantum ſui abrupta ſunt: hincque actio partis vel perit vel debilitatur, eſt & inſanabilis illa luxatio cum ligamenta humore excrementitio madentia & turgentia decurtantur & contrahuntur tantum, quantum in latum craſſeſcunt : ſicque vnà ſecum oſſium appendices à quibus oriuntur auellunt & abſtrahunt, quia enim multis ſinubus & tuberculis ſeſe os & appendix ſubeunt & excipiunt, non poſſunt ea, quantumlibet perita manu tractentur, pari rurſum ingreſſu congredi & concurrere. Inueteratæ luxationes, per quas lentus humor,in locum capitis oſſis cauitatem occupans concreuit, non reſtituuntur:vt nec cum ipſa luxatorum oſſium capita cauitatem ſibi in vicino oſſe nouam aſſiduo attritu excauarunt, nec verò ſi reſtituantur ,ſtabilis & fidelis eſt reſtitutio : quia naturalis cauitas occupata tenetur, & noua in propinquo parata eſt non benè & fideliter conceptum oſſis caput excipere. Quibus humerus luxatus eſt, his manu ad multas actiones perinde atque oppoſita ſana vti licet: non enim vt cruribus ſic manibus corporis onus ge-

Apendicũ à ſuo oſſe diuulſio cur inſanabilis.

Hip.ſect.88. ſect.3.de ar.

D ſtatur:atque quò magis exercetur manus , eo etiam brachium euadit corpulentius. Contra ſi luxatum ſit os femoris, maximè ſi intus luxetur, totum crus celeriter atrophia contabeſcit , quia omnis motus parti in totum deperit: nam Hippocratis ſententia , proprij officij exercitatio robur auget, & habitiorem partem facit: ignauia verò debilitat & emaciat. Si ad luxationem ingens vulnus & fractura acceſſerint, periculum eſt ne dum reſtitutionis gratia extenſionem molimur , violentius neruos diſtrahamus , & ligamenta venaſque & arterias abrumpamus , vnde inflammationis , conuulſionis , & aliorum peſſimorum ſymptomatum metus. Quare ſatius eſſe putat Hippocrates in tali affectuum contra naturam concurſu & complicatione, reſtitutionem luxati oſſis omnino non aggredi: nam ex tentata reſtitutione , certa mors : ex omiſſa, claudicatio tantum in metu eſt. Omnis luxatio reſtituenda eſt antequam inflammatio venerit : quod ſi iam præſens illa adſit, de tollenda ſollicitũ ſtatim Medicum eſſe oportet. De cætero ægrum quieſcere: ne ſi irritetur malum doloris exacerbatio conuulſionis, gangrænæ, & tandem mortis adferat conſequutionem , vt aliquando à me conſeruatum memini.

Sen.10.ſect. 5.li.6.epid. & ſect 3. de art.ſent. 88.

Inflãmatione præſente haud tentãda luxati articuli reſtitutio.

Ergo vbi inflammatio, & alia maligna ſymptomata ſedata & correcta, fuerint A tum demum aggredienda luxationis reſtitutio eſt, ſi præſertim corporis & membri affecti habitus eam admittere poſſit. Nam ſi corpus tenue, delicatum, ac mollicu-lum fuerit, promptior & facilior erit reſtitutio. Difficilior contrà ſi denſum & compactum: atque hæc de prognoſi in luxationibus inſtituenda ſufficiant.

De Luxationum cura vniuerſali.
CAP. VI.

Quinque curandarũ luxationũ ſcopi.

QVANQVAM antea generalem fracturarum, luxationúmque curandarum methodum attigerimus, non erit tamen inutile hîc ea repetere quæ ad hanc de curandis luxationibus tractationem accommodari poſſunt. Igitur curandas luxationes ſuſcepturo, in quinque ſcopos eſt intuendum, quos ordine adimplere conuenit. Primus eſt de tenendo: Alter de trahendo ſeu extendendo. Tertius de impellendo. Quartus de debita figura B & ſitu collocando. Quintus de adiuncto aut ſuperueniente ſymptomate corrigendo.

Quis tenẽdi membri in luxatis ſit vſus.

Primus ſcopus intelligitur de tenendo vel corpore toto, vel parte tantummodo. Totum quidem corpus valido miniſtri complexu tenendum eſt, vbi humerus, aut vertebræ, aut femoris oſſa ſunt luxata. At in iuguli, cubiti, manus, genu, aut pedis, cruriſque luxatione, partem arctè manibus tenere ſatis eſt. Tenendi ſeu corporis, ſeu partis vnius tanta neceſſitas eſt, ne dum luxatum os extenditur, vna partium conſequutione totum corpus ſequatur, ſi nihil ſit quod contra nitatur: nam ſi trahentem ſeu extendentem miniſtrum corpus ſequatur, futurus eſt artificis irritus omnis in reſtituendo conatus.

Quis extendendi.

Secundi ſcopi, id eſt trahendi & extendendi vſus eſt, vt liberum ſit inter dimota oſſa ſpatium & interuallum, quo tanquam excurſu luxatum os, alacrius in ſuam cauitatem compelli poſſit. Trahendi autem ſeu extendendi ratio varia eſt, in quantitate & modo, pro vario muſculorum ac ligamentorum robore & oſſium in hanc aut illam partem luxatione. Manibus igitur ferè ſemper hoc opus abſoluitur, quæ quando non ſufficiunt, organa & machinæ aduocãtur, quarum C imagines mox appingentur. Cæterum ne quid peccetur eouſque licebit extendere,

Quis impellendi ſeu cõſtituẽdi ſuo loco articuli ſit vſus.

quoad caput oſſis è ſui ſinus regione poſitum fuerit. Hoc vbi conſequutus erit Chirurgus tum ad tertium ſcopum properabit, qui eſt de oſſis capite ante commoto & leniter circumacto in ſuum ſinum compellendo. Cauendum enim eſt diligenter, ne aliorſum impellat, quàm in propriam cauitatem: periculum inde eſſet ne ipſum ab vno extremo in aliud cõuerteret, óſque, verbi gratia, femoris quod in anteriorẽ partẽ luxatum eſſet, vehementiore impulſu, mediã eius cauitatem excedendo, in poſteriorẽ adigeret & luxaret. Hæc culpa vt videtur, os eadem via reuocandũ erit qua exceſſerit,

Signa cõſtituti ſeu reſtituti articuli.

quòd facilè cõſequi licet in luxationibus recentibus. Os reſtitutum intelligimus ſtrepitu & velut ſclopo ſeu ſono, ei ſimili, quem res ſolidæ & ſonoræ in ſuum cauum confertim intruſæ aut relatæ ſolent edere: partis affectæ cum ſana ſimilitudine & conuenientia in figura, magnitudine omníque conformatione, denique doloris ſedatione.

Quis collocandi mẽbri reſtituto articulo vſus.

Quartus ſcopus qui eſt de partis conuenienti ſitu eo cõſilio adimpletur, vt os poſtquã reſtitutum fuerit, ſua cauitate contineatur, neque rurſum exiliat. Brachiũ igitur ſi lu- D xatum fuerit, mitella ex ceruicibus renodata, inuolutum geſtabitur: ſi femur, genu, crus, pes in lecto compoſita continebuntur, interim verò ſtatim à reſtitutione videbit Chirurgus, vt ſtupis, ſpleniiſque, ſeu plagulis in oxirrhodino maceratis, & conuenientibus medicamentis oblitis, articulatio affecta inuoluatur: inde artificioſa deligatione conſtringatur, aduolutis faſciis in contrariam partem ei in quam os luxatum exceſſerat. Quo eodem conſilio plagulæ craſſiores inde adhibebuntur vnde os exceſſerit, aliàs periculum eſt ne denuò elocetur. Hæc vbi peracta fuerint, toto

Deligationis reſtituto articulo ratio.

quatriduo, vel quinque dierũ ſpatio nihil circa luxationẽ mouebit, niſi dolor, aliúdve ſymptoma ſimile ſuperuenerit. Tum enim ab illa eeſſatione & quiete, reuocabit nos quintus ſcopus, qui eſt de corrigendis ſymptomatibus & affectionibus complicatis, vt dolore, inflãmatione, vulnere, fractura, & aliis de quibus in tractatu de fracturis abũdè diximus.

Ad inueteratas luxationes curatio.

Inueteratas luxationes antequàm reſtituere tẽtemus, fotu, cataplaſmate, emplaſtro, litu, aliiſq; remediis humectare ligamẽta, vincula & muſculos tentabim⁹, quò ſint illæ partes manui Chirurgi obſequẽtiores: tũ moderata circũactione & leui quodã quaſi

A quaſi excurſu, luxata oſſa commouenda ſunt, vt qui diuturnitate temporis excrementitius influxit humor, incaleſcat, attenuetur, diſſoluatur, aut lubricetur, ſimúlque muſculorum, ligamentorun, & aponeuroſeon articulationi ad tutelam circumpoſitarum fibræ, laxentur, móxque liberiùs extendantur. At ſi ingens tumor, dolor, & inflammatio vrgeant, prius de illis ſedandis & medicandis cogitandum, quàm de luxatione reſtituenda.

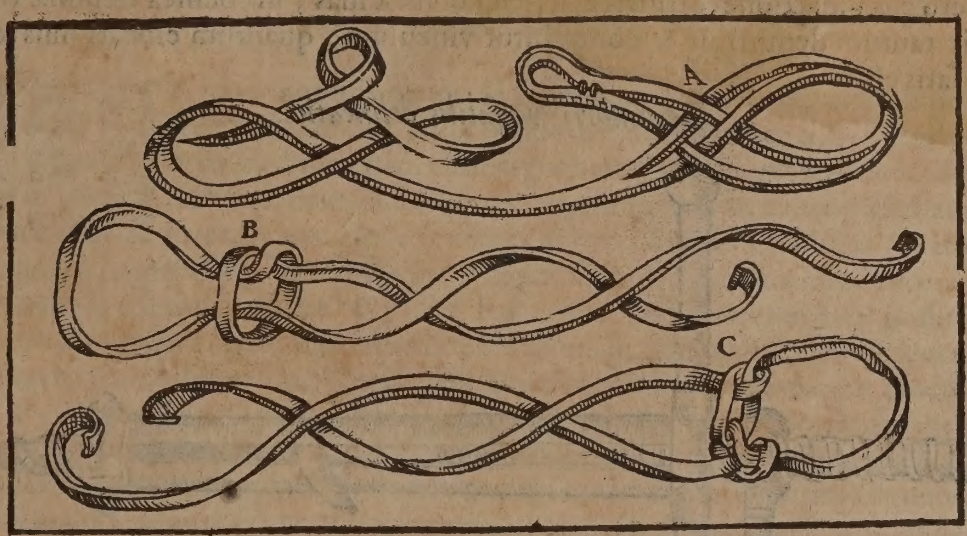
Machinarum quarumdam luxatis reſtituendis inſeruientium deſcriptio.
CAP. VII.

ANTEQVAM ad ſingulas luxationum ſpecies veniam, operæ prætium fore duxi, tres vinculorum formas deſcribere, & ſpectandas proponere: quorum ad luxata tenenda & trahenda magna eſt opportunitas.
B Primum vinculum Notâ. A. deſignatum membro tenendo comparatum eſt. Secundum cui Notâ B. eſt appoſita, trahendo ſeu extendendo idoneum eſt, vnicóque nodo conſtat. Tertium cui litera. C. affixa eſt, duobus nodis conſtat ad continendum & conſtringendum arctius.

Hæc vincula nō ad epideſim ſed ad taſim cōparata ſunt.

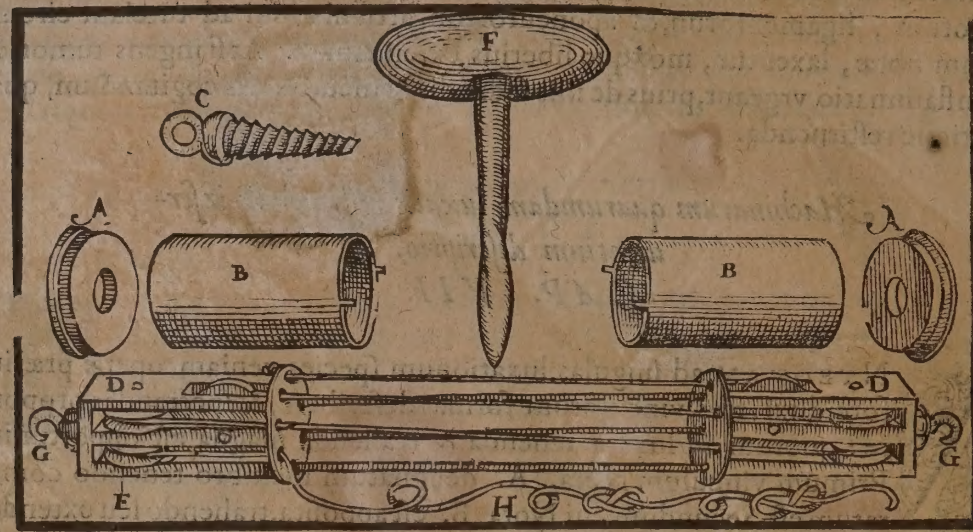
Vinculorum trium deſcriptio.

C

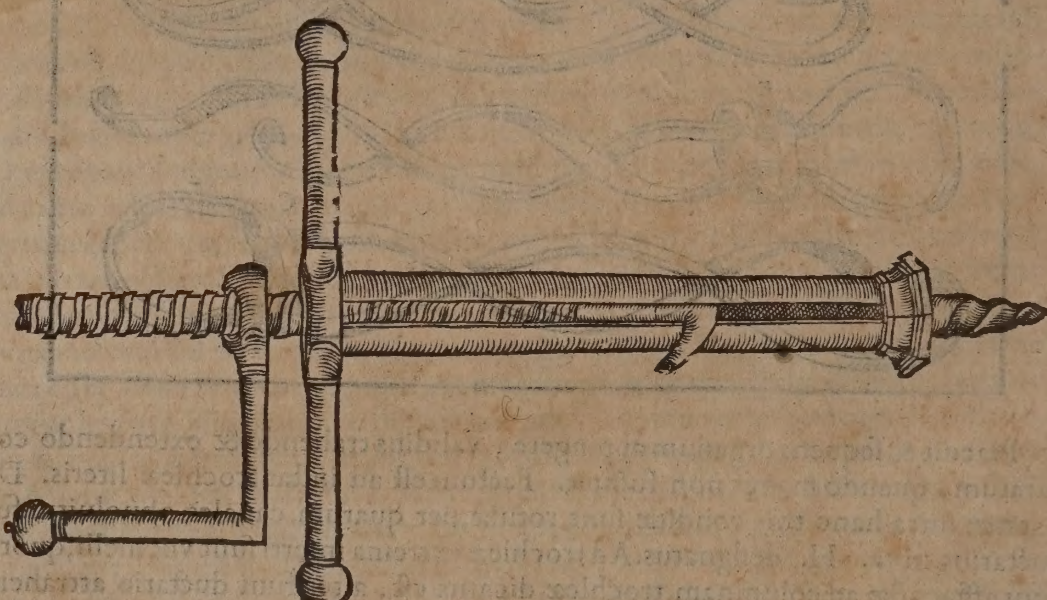
Placuit & ſequens organum appingere, validius trahendo & extendendo comparatum, quando manus non ſufficit. Factum eſt ad inſtar trochleæ literis. DD. notatæ: intra hanc tres conditæ ſunt rotulæ, per quarum canales obuoluitur funis ductarius, nota. H. deſignatus. Ad trochleæ extrema inſerti ſunt vncinelli, quorum vnus affigendæ ad columnam trochleæ dicatus eſt, alter funi ductario attrahendo
D & circumagendo, literis. BB. notantur: pyxides quibus trochlea concluditur. AA. Pyxidum illarum opercula. C. Veruculum cochleatum quod in columnam ligneam depangitur, vt ad ipſius caput ſeu extremum armillatum affigatur, alterum ex vncinellis trochleæ commemoratis. F. Terebellum, quo in columna foratur foramen ad veruculum cochleatum indendum. Quæ omnia ſubiecta figura cernere licet.

Trochlea mechanica seu machinalis. A

Loco trochleæ nonnulli pragmatici vtuntur infrà descripto organo, quod Manubrium versatilè nominant. Huius mucro in terebelli seu terebræ formam excalptum & striatum est, implumbatúrque seu adigitur in columna lignea. Intus in illo manubrio inclusa latet cochlea, vncinato extremo, ad quod adnexum vinculum est. Clauiculæ verò circumactione tortilis scapus seu cochlea mas, in cochlea fœmina versatur: sic tantum demittitur & contrahitur vinculum, quantum elocati ossis repositioni satis est. B

Manubrij versatilis delineatio.

C

D

His in genere præmissis, nunc partium singularum luxationes exequemur, à maxilla ad pedum vsque digitos.

De Maxillæ luxatione. CAP. VIII.

Causæ. LVXATVR maxilla multis ex causis, sed non raro ab oscitatione, aliísque validioribus oris diductionibus. Frequentius in anteriorem quàm in posteriorē partem propter additamenta mãmillaria, quæ retro ipsam excedere prohibent. *Differẽtiæ.* Fit modo altera tantum parte luxatio, modò verò vtraque. Si altera tantum parte luxata est, ipsa cum mento in contrariam partem, qua luxata non est, obtorquetur in obliquum, vnde excessit cauitas est, qua recessit tumor, conserere os æger nequit, sed hianti esse cogitur, adeò vt mandendi munere fungi non possit, ipsa cum dentibus suis in priorem partem prominet, nec dentes paribus respondent, sed sub incisoriis canini sunt. *Signa altera tantum parte luxatæ.*

At si

A At si vtraque parte luxata est, ipsa tota cum mento in exteriorem partem, pectúsque promouetur, intenti super musculi temporales apparent, saliua ægro inuito ab ore fluit, inferiores dentes longius quàm superiores excedũt, quò fit vt os claudi nequeat, nec lingua ad loquendum liberè conuolui, balbutiente ægro. Cùm vtraque parte luxata est, difficilius restituitur: suntque omnia symptomata vehementoria, quare primo quoque tempore debet restitui, aliàs ęgro extremi mox dolores adsunt ad gutturis partes inflammatio, febris, vnde non rarò mors intra decimum diem contingit: propter quinque neruorum ramos qui à secunda & quinta coniugatione cerebri orti, in musculos ipsius motorios distribuuntur, qui violentius tensi commemorata symptomata inuehũt. Asserũt pragmatici maxillã duodecimo die postquã restituta est, extra relapsus aleã esse: si in luxatione aliquot dies mãserit, antequàm restituere aggrediaris, vtendum circa ipsam medicamentis remollientibus & relaxantibus: restitutæ verò apponendum medicamentum ex oui albuminibus, & oleo rosaceo ad doloris sedationem, splenia mox in oxicrato macerata. Secundo apparatu ea apponentur, quæ B agglutinandi & ligamenta aliásque partes relaxatas constringendi vim habent, vnáque restitutam suo loco continendi, talis medicamenti hæc erit forma. *Signa vtraque parte luxata.* *Prognosis.* *Cur à maxilla vtraque parte luxata citò mors.*

℞. pulueris boli armeni, sanguinis draconis, farinæ volat. mastich. picis resinæ, an. ℥ ß. albuminis ouor. quantum sufficit, fiat medicamentum, postea locus esse poterit emplastro diachalciteos in oleo rosaceo, & aceto dissoluto, aliísque pro re nata. *Constringẽs medicamentum.*

De restituenda Maxilla ad anteriora vtraque parte luxata.
CAP. IX.

PRIMO quoque tempore æger humi resupinus, aut in humili aliquã sede collocandus est, arctéque continendũ per ministrum caput quò sit immobilius, tum Chirurgus vtriusque manus pollices, linteolis, vel fasciis ne dentium aspero occursu lædantur, tum ne dilabantur, inuolutos, in os ægri coniicere debet, hísque crassiores luxato maxillæ C dentes comprimere, cæteros digitos extrinsecus sub mento admouere, iisdémque maxillam totam surrigere. Quòd si hac arte restitutio perfici non possit, quòd os parte illa interna adeò consertum & cõstrictum sit, vt coniici in id pollices nequeant, adigendi intro cunei lignei sunt ex molliore materia, vt corylo aut abiete quadrati & crassitie digitali. Incuneabuntur hi vtrinque supra molares dentes: mox mento fascia subiicietur, cuius extrema manibus minister comprehendet, genubúsque super ægri scapulas innixus, sursum attrahet: tum simul Chirurgus cuneos ligneos deorsum deprimet, sicque maxillæ ossa restituta conuenienti deligatione continenda erunt, & medicamentis vt decet curanda, ægro interim sermone omníque oris otiosa diductione interdicendum. Quare & à cibis durioribus, & mansu contumacibus, ad dolorémque vsque exactum, abstinendum, quibus liquida tantùm in vsu erunt, vt hordeatum, panatella, gelatina, expressa & colatitia iuscula, aliáque his similia. *Prima restituendæ maxillæ ratio.* *Altera ratio.* *Diæta.*

D

De restituenda Maxilla, altera tantùm parte ad anteriora luxata.
CAP. X.

HVMILIORI in sede æger collocandus est sic, vt sit infra Chirurgum, minister à tergo caput comprehensim rigidè continebit, ne Chirurgum trahentem, extendentem, & alia ad restitutionem necessaria facientem sequatur. Hinc Chirurgus immisso in molares dentes pollice, maxillam deprimet, & in latus leniter adductam in suam cauitatem compellet, interim æger ipse Chirurgi conatus quantum in se est iuuabit, os quàm minimum diducendo, ne musculi tendantur: tantum nempe hiabit quantum admittendo Chirurgi pollici sat erit: sic enim demum crotaphytæ musculi suo loco restituuntur, fauétque restitutioni. Si quantũ potest os diducat, æger cõuulsorio quodã quasi modo illi tenduntur: si illud cõtrà obstinatius & arctius obseret, pollici Chirurgi ingressus nõ patebit ad dẽtes molares. Asserũt nonnulli maxillã in posteriorẽ partẽ nonnunquã *Quid Chirurgum.* *Quid ægrũ facere conueniat.*

Maxilla in posteriora luxatæ signa. *Curatio.* luxari, túmque os ita obſerari, vt æger diducere ipſum & hiare nequeat, dentium A ordinem inferiorem contractiorem eſſe, & intro magis ad guttur adductum ſuperiore. Porrò vt reſtituatur, caput ægri à tergo arctè continendum eſſe, interim dum Chirurgus immiſſo in os vtroque pollice, cæteris digitis extrinſecus ſub mento admotis, concutiendo ipſam ad ſe, ſeu ad anteriora, adducet, ſuóque ſic loco componet. Quod ad me attinet profiteor mihi nunquam viſum id luxationis genus, vixque vnquam contingere poſſe propter rationem ſuperiori capite commemoratam, facilè mihi perſuadeo. Quod ſi tamen caſu quodam contingat, completa luxatio eſſe nequit, ſed imperfecta: paulo tantum retrò ad guttur emota maxilla ad mammillaria illa additamenta. Túmque facilè reſtituetur ſurrecta excitatáque maxilla, & pugni velut ictu infernè ſurſum compulſa.

De Iuguli luxatione. CAP. XI.

Iuguli luxati differentia. *Curatio.* IVGVLI oſſa vt frangi, obtorqueri, & incuruari, ſic & luxari poſſunt. B Luxantur verò vel contra ſternum, vel contra ſcapulam, ſeu ſcapulæ acromion: eſt tamen omnino rarum vtrumque id luxationis genus, propter arctam & firmam connexionem quæ iugulo eſt cum partibus commemoratis, præſertim verò qua ſterno connectitur vix deprimi poteſt, quòd prima velut coſta fulciatur. Cæterùm ad interiora, exteriora, & latera luxari poteſt, atque pro illa varietate, variæ erunt reſtitutionis artes: reſtituitur tamen in genere iugulum, impellendo & extendendo brachium. Si igitur res poſtulet humi æger reclinabitur ſupinus, inuerſa gabata aut ſcorteo puluino duro, ſimilive alia re ſcapulæ ſuppoſita: fiet enim hac arte vt ſcapula thoráxque ſic ad exteriora protuberent, vt mox attollendo, deprimendo aut protrahendo brachium antrorſum retrorſúmve, prout in hanc aut in illã partẽ os exceſſerit, fracturę aut luxationis ſequatur reſtitutio, tũ enim compreſſa prominentia in ſuum ſinum compelletur. Cęterùm deligare oportet, plagulis comprimere, & in quiete continere tanquam fractum eſſet. Scribit Galenus ſibi quinque & triginta annos nato, dum in gymnaſio exerceretur, elocatum C fuiſſe tam enormiter ab acromio iugulum, vt inter vtrumque trium digitorum interuallum intereſſet. Hanc porrò luxationem ſibi tam valida & arcta deligatione quadrageſimo demum die reſtitutam fuiſſe, vt arteriarum ſub iugulo pulſantium ſibi perceptibilis eſſet motus, paucos verò homines reperiri qui etſi neceſſariam, tam arctam tamen tam diu deligationem tolerare velint. Profectò difficile eſt cognitu id luxationis genus, ſed ſanatu longè difficilius. Multos Chirurgos deceptos noui quibus iuguli luxatio ſummi humeri luxati opinionem fecit. Tum namque humeri quaſi apex Epomis intumeſcit: locus verò vnde iugulum exceſſit manifeſta cauitate deprimitur: cum dolore vehementi, inflammatione, & ſurrigendi aut alioqui mouendi brachij, aliarum denique actionum quæ humeri opera fiunt obeundarum impotentia. Certè id os luxatum niſi reſtituatur, mancus in vitæ reliquum erit æger, ſic vt manum neque ad caput, neque ad os promouere poſſit.

Com. ad ſet. 62. ſect. 1. de art.

Cautio.

De luxatione Spinæ. CAP. XII. D

Spinæ anatomica deſcriptio. SPINA dorſi oſſeis multis vertebris, tanquam rotulis & orbiculis, mutuo nexu dearticulatis, conſtat, ſuo læuore & circinnato ambitu, in ipſius ad anteriora mouendi & inflectendi habilitatem conſpirantibus. Quòd ſi vnico oſſe conſtaret, perpetuo tanquam tetano rigidi, & pallo medium velut traiecti, toto corporis trunco ſtaremus immobiles, vertebræ illæ medio foramine perterebratæ ſunt, quò medulla hâc è cerebro tanquam per fiſtulam delapſa, neruorum ſenſoriorum & motoriorum generationi, & in omnes quæ ſub capite ſunt partes diſtributioni ſufficeret. In quem vſum multis foraminibus ad latera peruia eſt, per quorum ſingula, ſingulæ neruorum coniugationes in reliquum corpus erumpunt, irrumpúntque venæ & arteriæ ad nutritionis & vitæ propagationem. Tota ſpinę facies exterior quatuor apophyſeon generibus velut horret & armatur, quarum aliæ ſurſum, aliæ deorſum, aliæ in rectum, aliæ in tranſuerſum vibrantur. Ex harum ergo horridulis, aculeatiſque proiecturis, ſpinæ nomen ipſa

Spinæ apophyſeon varietas.

A ipſa tota obtinuit. Vertebræ quò magis à ceruice recedunt, eò magis augeſcunt, adeò vt illæ quæ ſunt in imo poſitæ omnium, exiſtant maximæ: eſt enim rationi conſonum vt quod gerat, maius ſit eo quod geritur. Hinc os ſacrum reliquis tanquam baſis ſubſtratum cernitur: apophyſes laterales vertebrarum metaphreni præter illam tuendæ ab externis iniuriis concluſæ medullæ vtilitatem: aliam inſuper habent, nempe quòd coſtarum oſſa valido nexu firmant & ſtabiliunt. Vertebris interiacet cartilago, & lentus ac quaſi albumineus quidam humor, qui ipſas, vt & reliquas corporis dearticulationes ad motus agilitatem lubricat: inſigni agilitate in anteriora tantùm non etiam in poſteriora flexibilis eſt ſpina, quòd ſic ſingulis penè momentis venæ cauæ aſcendẽti, & magnæ arteriæ deſcendenti, ipſi intus ſubtenſis, à nimia tenſione ruptionis immineret periculum. Itaque vertebrarum dearticulationes validis mutuò ligamentis firmatæ poſteriora magis ſpectant. Hæc de ſpinæ natura præmittenda fuêre, antequàm ad luxationes quæ ipſi accidunt deſcenderemus: multa conſultò alia omittimus quæ à Galeno fuſiſſimè enarrantur, hoc addidiſſe contenti, nihil in tota oſſium humano-
B rum compage reperiri, quod ſummi opificis Dei induſtriam clarius atteſtetur, hoc ſpinæ & vertebrarum eius contextu.

Gal. cap. 7. lib. 13. de vſu par.

Lib. 13. de vſu part.

De Capite luxato. CAP. XIII.

Capvt ceruici inſidet, primæ ipſius vertebræ per dearticulationem cõnexum, interuentu duarum apophyſeon, quæ ab eius baſi iuxta foramẽ per quod cerebri medulla in dorſi ſpinam deffluit, ſurgunt, excipiuntúrque paribus ſinubus in prima illa vertebra excauatis. Hæ apophyſes interdum cauitate ſua excidunt, faciúntque luxationem in partem poſteriorem: quò fit vt ſpinalis medulla comprimatur & contendatur violentius, mentum pectori agglutinetur, neque bibere, neque loqui æger poſſit: quare ex hac luxationis ſpecie mors celerrimè ſuperuenit, non vlla Chirurgi culpa, ſed morbi omnem cura-
C tionem reſpuentis magnitudine.

Capitis cũ prima ceruicis vertebra cõnexio

Prognoſis.

De Ceruicis vertebrarum luxatione. CAP. XIIII.

Reliqvæ ceruicis vertebræ & luxari & ſubluxari poſſunt. Luxatio quidem, niſi extemplo corrigatur citam mortem infert: ſic enim ſpinalis medulla ſui ſtatim à prima origine comprimitur, comprimuntur & nerui ab ea orti, illi maximè qui reſpirationi inſeruiunt: quò fit vt ſpiritus animalis, in reliquum corpus ſubiectum peruenire & radiare nequeat: hinc ſubita inflammatio, angina & diſpnoëa ſeu apnoëa potius. Subluxatio verò parem calamitatem non infert: per hanc vertebræ in poſteriorem aut anteriorem partem ſuis ſedibus paulùm dimotæ peruertũtur, tum collum diſtorquetur, liuet facies, loquendi & ſpirandi difficultas adeſt. Talis ſeu luxatio, ſeu ſubluxatio ſic reſti-
D tuitur. Æger humili in ſella collocandus eſt, tum miniſter eius humeris ac ſcapulis toto corporis pondere inniti & inſiſtere debet: Chirurgus interim caput manibus vtrinque ad aures comprehenſum concutiendo, & in omnem partem verſando excitare, quoad ſuo loco vertebra reddita & reſtituta ſit. Reſtitutam verò intelligimus repentina doloris qui ante ægrum grauiter exercebat ſedatione, & libera capitis ac colli in omnem partem verſatione. Poſt reſtitutionem caput in oppoſitam luxationi partem reclinandum eſt, ceruíxque circum humeri dearticulationem ſic deliganda, vt arctior non ſit deligatio, ne guttur & gulam reſpirandi & deglutiendi vias, comprimat.

Luxatarũ ſpinæ vertebrarum pernicies.

Subluxatarum ceruicis vertebrarum ſigna & ſymptomata.

Curatio.

Signa vertebrarum ceruicis reſtitutarum.

De dorsi vertebris luxatis. CAP. XV. A

Differentia & signa. LVXANTVR dorsi vertebræ, introrsum, extrorsum, dextrorsum, sinistrorsum. Introrsum luxatas intelligimus, cùm depressam cauitatem in spina relinquunt. Extrorsum cùm gibbum faciunt, vt & cùm in hoc aut in illud latus obliquatim extuberant, læuorsum vel dextrorsum luxatas cognoscimus. *Causæ.* Luxationis vertebrarum ad exteriora, vt omnis luxationis causa duplex esse potest, interna vna, altera externa: interna est vel humorum à toto corpore, partéve aliqua in ipsas ipsarúmque ligamenta decursus: vel à propria & natiua earum partium imbecillitate congestio: aut a dolore & calore attractio. Externa est lapsus ab alto in durum aliquod corpus, ictus grauis & contundens, pronitas multa & frequens, qualis in vinitoribus & fistucatoribus, senibus silicerniis, hísque item omnibus qui ab ossis femoris luxatione insanabili, coguntur inter ambulandum proni, manu femori inniti. *Vertebræ dorsi ad anteriora seu interiora luxatæ pernicies.* Cæterùm nisi magna admodum vi, vertebra à posteriore parte in interiorem propelli & excidere nequit: ac si id quando contingat, nisi vinculis & ligamentis ruptis non fit: rumpuntur enim potius, quàm tantam extensionem ferre valeant. B Talis luxatio mortifera est, quia arctiore compressione spinalis medulla vehementer violatur, vnde in subiectis membris stupor, & sensus priuatio. Nec verò sperabilis esse potest restitutio: num enim, vel per vẽtrem, in suum locum compelli queũt: vrina tum supprimitur, supprimuntur & alui excrementa: nonnunquam contrà præter voluntatem vtraque prorumpunt, genua & crura refrigerãtur sensu & motu abolito. *Hip. sent. 51 sect. 3. de ar. & Gal. in comm.* Talia spina introrsum luxata frequẽtius quàm extrorsum contingunt, quod nerui qui à spina oriuntur, intrò in corpus magis ferantur & tẽdant: adde quòd compressa spinalis medulla inflammationem concipit. Hac inflammata simul & partes aliquo sympathiæ genere ipsi affines & coniunctæ inflammantur: quò fit vt lotium vesica reddere nequeat. *Cohibitæ & præter voluntatẽ fluentis vrinæ causæ.* Nerui verò vbi comprimuntur facultatis animalis irradiationem haud amplius excipiunt: hinc sensus, motúsque in partibus ad quas feruntur abolitio, quare neque molesto contenti excrementi sensu amplius irritantur, neque ad cohibitionem constringuntur. C Illinc suppressio, hinc præter voluntatem excrementorum proruptio. At spina extrorsum luxata vix medullæ, vix neruis compressionem infert.

De luxata extrorsum spina restituenda. CAP. XVI.

VERTEBRÆ extrorsum luxatæ, quando gibbum faciunt, pronum ægrum super mensam collocare, extendere, & vinculis linteis sub alis & ad ilia cruráque arctè vincire oportet. Tum sursum, deorsúmque quàm maximè, citra vim tamen, poterimus trahere & extendere: nisi enim talis extensio fiat, restitutio sperabilis esse nequit, propter vertebrarum apophyses & cælatos sinus, quibus ad firmiorem nexum se mutuò excipiunt & excipiuntur. *Curatio.* Tum manibus super gibbum consistendum est, prominénsque vertebra intus impellenda. *Alia curationis via.* D Quod si hac arte restitutio fieri nequit, fustes duos, quatuor digitos longos & vnum crassos fasciis linteis inuoluere oportet, & hic inde singulos ad luxatarum vertebrarum latera applicare, ipsósque manibus contra protuberantes vertebras vtrinque & certatim apprimere, quousque in suam sedem compulsæ fuerint, eo planè modo quo in subiecta imagine cernis.

Interim

B

Interim caue ne apophyses quæ mediæ in spina extant, attingas: facilè enim atteruntur. Restitutas vertebras intelliges ex æquali totius spinæ planitie: post restitutionem, deligare partem oportet, & ferulas seu laminas plumbeas in eam rem affabrefactas circumponere, sic vt ne vertebratum illas quas dixi cristas, seu medias apophyses, sed tantùm latera comprimant: hinc supinus æger in lecto collocandus, ferulæq; diutius continendæ, ne iterum vertebræ excidant. *Restitutarũ dorsi vertebrarum in suo loco confirmatio.*

De vertebrarum à causa interna luxatione, specialior doctrina.

CAP. XVII.

C VERTEBRÆ luxantur & à causa antecedente, seu corporea, vt ante diximus. Causam illam velut accersere & inuitare videtur spinæ dorsi partiúmque eius natiua imbecillitas, maximè verò ligamenti neruosi quo vertebræ omnes mutuo nexu colligantur. Id ligamentum haud equidẽ ad spinalem medullam pertingit, sed tantùm vertebras extrinsecus connectit. Nam præter duas membranas, à duabus cerebri meningibus prolatus, quibus tanquam inuolucris medulla illa conuestitur, tertia quoque supra has tunica fortis ac neruosa circumiecta est, ne dum spina variè inflectitur, flexa quoque medulla distrũpatur. Nascitur tertia hæc tunica à pericranio, statim atque primam ceruicis vertebrã id attigit. Ligamentum porrò illud, quo diximus vertebrarum nodos, tanquam vinculo inter se compingi & coniugari, tenaci & glutinoso humore ad motus vertebrarũ procliuitatem circumfusum est. Huic humori nonnunquam alius frigidus, crudus, crassus & viscidus per magnas fluxiones & catarrhos, confusus tumorem gignit, qui nonmodò neruos per vertebrarum foramina prodeuntes, sed & ipsarum quoque quibus vinciuntur ligamenta distendit: quæ inde distenta & quasi conuulsa vnà secũ vertebras nunc dextrorsum, nunc sinistrorsum, aliàs introrsum, aliàs extrorsum rapiunt, sicq; sua sede dimouent & luxant. Extrorsum protuberans & gibbum faciens, luxata vertebra Cyphosis Græcè dicitur, id est Gibberositas. Introrsum verò depressa Repãditas seu Lordosis nominatur. At eadem dextrorsum aut læuorsum luxata, Scoliosin facit, seu Obstipitatem, quæ spinæ figuram distorquens in literæ S similitudinem obliquat. Addit Gal. quartum vertebrarum vitium: cùm earum quidem dimotæ iuncturæ, ac compages laxatis ligamentis existunt, sed tamen vertebræ in sua sede permanent, & Quassationem appellat, seu Seisin. Notant & aliud vitiũ medullæ spinali proprium, cùm ipsa immotis illis quibus adhæret vertebris, ab ipsis diuellitur & abscedit: id vitium causam habet à lapsu ex alto, à graui ictu, & ab omnibus occasionibus quæ magnopere concutere, adeoq; spinalem medullam deprimere, vel alio quouis modo suo loco dimouere & excutere possunt. Vix quisquam ex hoc malo conualescit, propter multas rationes, quas quiuis in arte versatus, ipse per se excogitare potest: sed ad causam luxationum internam redeamus. Fluxionis internæ illi causæ gignendæ valdè sunt opportuna corpora, fluxa & mollia, qualia esse solent puerilia. Ad internam

Spinæ dorsi natiua imbecillitas.

D

Cyphosis quid. *Lordosis.* *Scoliosis.* *Comm. ad sent. 2. sect. 3. lib. de ar.* *Seisis.* *Medullæ spinalis à circumstantibus vertebris diuulsio.*

illam causam si externæ accesserint occasiones, & causæ præincipiẽtes promptius excident vertebræ. A
Nutricum in fasciandis & tractandis infantibus error. Sic nutrices dum puellarum pectus costásque constringunt arctius, quò postea corpore sint tenuiore, & ilibus tumidioribus, cogunt pectoris os antrorsum se, aut retrorsum proiicere, aut scapularum vnam habitiorem vel tumidiorẽ esse, altera emaciata & depressa. Idem error contingit, si frequentius & diutius puellos in latera quàm in dorsum collocent, vel si excitatos somno sic lecto attollant, vt pedes comprehendisse contentæ, dorsum altera manu nequaquam fulciant: ne id quidem cogitantes quòd in caput infantes maximè excrescunt.

De Prognosi in luxatis dorsi vertebris. CAP. XVIII.

SI protinus ab infantia dorsi vertebræ luxatæ fuerint, vel nihil, vel parum admodum in latum costæ crescunt, sed foràs antrorsum proiiciuntur: itaque pectori & sterno sua & naturæ lege debita latitudo deperit, ac tãquam in conum acuminatur. Hinc pulmonibus, musculísque qui respirationi inseruiũt cõpressis & coactis asthmatici fiunt, quoq; facilius spirent, coguntur ceruicem ad magnam vertebram repandam habere, ex quo & gutturosi apparent. B
Hip. sent. 6. sect. 3. de ar.
Cur gibbi gutturosi et stertentes. Quia vero pressa sic aspera arteria spiritus per angusta eliditur: ideò inter spirandum strident, & inter dormiendum stertunt, eò quod pulmones qui spiritũ seu aërem excipiunt, & reddunt, minori sint amplitudine: sed& crebris in pulmonem destillationibus obnoxij sunt, quò fit vt vitæ ferè sint breuioris. At quibus infra septũ gibber est, morbis renum & vesicæ hi obnoxij sunt, femoribus & cruribus glaciliores euadunt, tardius parciúsque pubescunt, & barbam promittunt: infœcundiores denique sunt, ac minus prolifici, quàm quibus gibber supra septum contigit. Quæ à causa externa fiunt gibberositates sæpè sanabiles: at quæ sunt ab interna causa insanabiles omnino existunt, nisi statim ab initio magna solertia & diligẽtia occursum fuerit. Itaque quibus hoc malum est hæreditarium, nũquam conualescunt: quibus dum adhuc pueri sunt, priusquàm corpus integrè adoleuerit spina in gibberũ incuruatur, iis corpus ad spinam augeri non solet, sed crura & brachia ad perfectum & debitum incrementum deueniunt, partes verò ad pectus& spinam attinentes exiliores euadunt: nec mirum, cùm enim venæ, arteriæ & nerui suo loco non sint, nec spiritus liberè, nec alimentarij succi liberaliter, constrictis viis affluunt, vnde emaciatio necessariò consequitur: at artus læsionem prorsus nullam inde sentiunt, quia non totum corpus, sed propinqua tantùm huius mali contagione afficiantur. C
Qui gibbi minus prolifici.
Cur spina luxata partes ad pectus attinẽtes minus bellè nutriãtur & crescant. Cùm plures vertebræ se ordine consequentes vno impetu simul & semel luxantur, minus periculosa est luxatio, quàm si vna sola excidat: nam vna tantùm vertebra cùm luxatur spinalem medullam ita secum abripit, vt in acutum penè angulum illam cogat: idcircò arctius compressa, vel frangatur, vel comminuatur necesse est, id quod omnino est lethale: siquidem cerebri vicaria sit. At cùm plures vertebrę simul luxantur, in angulum obtusum tantùm vel semicirculum potius deduci ipsam necesse est: ex qua cõpressione patitur quidẽ, sed non adeò vt mors necessariò consequatur. Huc igitur spectare videri potest, quod est ab Hippocrate pronũtiatum, circularem vertebrarum è suo loco dimotionem angulari minus esse periculosam. D
Cur vnius quàm plurium vertebrarum periculosior est luxatio. Sen. 51. sect. 3. lib. de art.

De Coccygis luxatione. CAP. XIX.

COCCYX introrsum à violento in nates lapsu, aut graui ictu, non rarò tanquam luxatur: per id mali genus ęger calcem ad clunes adducere nequit, imò nisi magna vi genu flectere. Laboriosa est fæcum per anum excretio, sedere nisi in sella perforata non potis est.
Signa. Vt restituatur ea veluti luxatio, digitum per anum intus ad locum vsque affectum intrudere oportet, quemadmodum in fractura dictum à nobis est: tum magna vi id os surrigendũ est, & altera manu eodem momento, sibi & cum vicinis partibus extrinsecus complanandum: remediis denique ante commemoratis stabiliendum & in suo loco confirmandum.
Curatio. Confirmatur verò vigesimo ferè postquàm restitutum fuerit die: quo toto tempore nisi in sella forata sedens æger aluum non exoneret, ne iterum os, nondum bene & fideliter stabilitum excidat.

De

A *De Costarum luxatione.* CAP. XX.

AB ictu graui & contundente costæ luxari,& vertebris quibus coarticulantur excidere,introq; vel in latus impelli possunt. Cuius speciei luxationis,etsi à Veteribus nulla fiat mẽtio in genere,tamen ossa omnia suis sedibus & sinubus quibus excipiuntur articulantúrque excidere posse fatentur. *Causæ.* Signum luxatæ & in latus elapsæ costæ est palpabilis inæqualitas, quæ hic cauitaté, illic tuber facit:intrò verò cõpulsæ signũ est, depressa tantùm eo loco quo vertebris excipitur & articulatur cauitas. *Signa.* Eiusmodi luxationes varia inuehunt symptomata,nempe dispnoëam,motus thoracis, læsa costa, intercepta libertate flectendi & erigendi corporis difficultatem, doloris pleuritidem mentientis,occasione:musculosæ carnis costæ subtensæ inflationem à mucoso humore & flatuoso illic genito,propter rationes lib.de Fracturis commemoratas. His omnibus vt occurratur statim restituenda luxatio est,tum inflationi carnis medendum. *Curatio.* Si igitur luxata

B costa exciderit in vertebræ latus superius, rectus statuetur æger suspensis ex ostij aut fenestræ alicuius altioris supercilio brachiis,tum quà eminet costæ capitulum comprimetur,quoad in suum sinum fuerit compulsum.Cõtrà si in latus vertebræ inferius costa exciderit,oportet vt æger pronus incuruetur,manibus super genua nixus, tum compresso & impulso tubere luxatio restituatur. At si intrò luxata exciderit costa, nõ magis Chirurgi manu restitui potest, quàm luxata introrsum vertebra reuocari,propter expositas ante rationes. *Cõm.ad sen ten.3.sect.1. de art.*

De luxato Humero. CAP. XXI.

FACILE luxatur humerus,quòd eius dearticulationis mollia sint & laxa ligamenta, tum quod omoplatæ cauitas non admodum profunda sit,& præterea vndique lenis & polita,haud secus quàm humeri,quod ea excipitur caput. Adde quòd nullum est ab osse in os internum ligamentum,

C quod eam dearticulationem confirmet, quemadmodum in femore & genu. In quo tamen defecisse naturam haud putandum est, quin potius eius hac in re prouidentiam admirari decet,quòd hęc articulatio non extensionis tantùm & flexionis gratia comparata sit, vt ea quæ in cubito est, sed præterea circumactionis vt quæ brachium in gyrum contorqueat,nunc in pronum,nũc in supinum,in omnem deniq; situs differẽtiam. *Cur ab osse humeri in cauitatem omoplatæ nullum est interius ligamentum.* Os humeri,quod Hippocrates brachium appellat,luxari potest quatuor modis,sursum,deorsum seu in alam,antrorsum,& extrorsum,nunquam verò retrorsum seu in posteriorem partem. Nam cùm inde scapulæ cauitas quæ humeri caput,quod Articulum appellat Hippocrates, excipit, incumbat & obnitatur, quis est qui eam luxationem vel animo possit concipere?nunquam item introrsum, hac enim parte validi musculi,qui Deltoides dicitur,carnem superiectam habet, scapulæ præterea dorsum & acromiõ,denique ancyroidem seu coracoidem processum:quæ quatuor omnia vetant quominus in partem interiorem prolabi hic articulus possit. *Differentiæ luxati humeri. Sent.1. sect. 1.lib.de art.* Hippocrates verò vnicam tantùm sibi visam huius ossis luxati speciem pronuntiat, eã sci-

D licet quæ deorsum seu in alam fit,& certè vulgatior illa est, frequentiusq; contingit: itaque primùm de illa aggrediemur dicere. Cùm humerus deorsum in alam luxatus est,depressa in superna dearticulationis parte cauitas percipitur:omoplatæ acromion acuminatus solito apparet & proiectus,quòd scilicet humeri caput, sub alã delapsum & conditum est,illic tuber efficiens:cubitus etiam extrorsum tanquam se proiicit,& à costis longius abscedit:quanquam vi cõmpulsus propius illi admoueri atque adiungi possit,ad eiusdem partis aurem,ósve,aut scapulam,manum surrigere æger non potest:quod signum non est luxato humero proprium,sed ipsi cum contusione, fractura inflammatione,vulnere,abscessu, scirrho, quauisq; in neruos à ceruicis vertebris ortos,& in brachium diffusos fluxione cõmune: longius etiam altero id brachium est. *Humeri deorsum luxati signa.* Denique quod cuiuis luxati humeri differẽtiæ commune est,nulla motus specie brachium citra doloris sensum mouere æger potest,propter tensos & compressos, ruptis etiam quibusdam ipsorum fibris,musculos. Humeri deorsum in alam luxati reponendi sex sunt modi. Primus cùm pugno id fit,aut mantili. Secundus glomere filaceo qui alæ submissus fuerit calce impulso. Tertius humero alę subiecto:qui modus cum pri- *Curationis differentiæ.*

mo, recẽtibus & restitutu facilibus luxationibus, mollium præsertim ex carnium humore diffluentium, & effœminatorum hominum, vt puerorum, eunuchorum, & mulierum est accommodatissimus. Quartus glomere alæ subiecto, simúlque traiecto super perticam, duorum ministrorum armis, aut duobus arrectariis subnixam, brachio. Quintus, scala. Sextus, organo Ambi dicto. Hos sex modos describemus, & oculis subiiciemus. A

De primo reponendi humeri modo, digitis nempe in pugnum contractis.

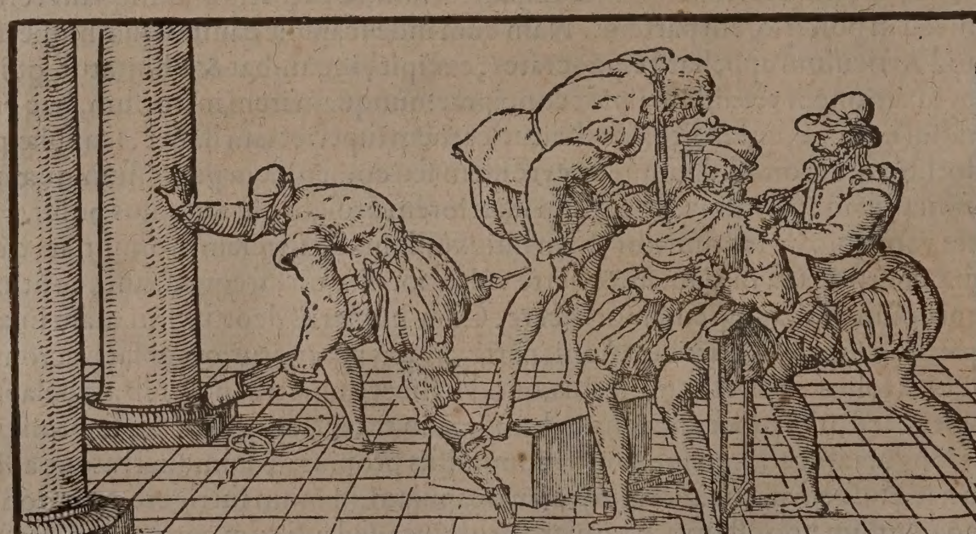
CAP. XXII.

VALIDVS in primis adsit minister, qui ex opposito latere positus, ægrum supra humeri articulũ firmiter contineat, ne ad necessariam extensionẽ & molitionẽ, impulsionemq; huc illuc toto corpore temerè feratur: hinc alter comprehensum supra cubitum eius humerum, deorsum versus sic trahat & extendat, vt ipsius caput statuatur è regione cauitatis suæ in omoplata celatæ. Tum denique Chirurgus surrigat, impellatq; manu in pugnum compressa, id ossis caput in illam cauitatem. Hic notandum id in primis venit in luxationibus recentibus corpore præsertim molli, effœminato, humidiore, & haud adeò carnoso, contingere, vt solius iustæ extensionis vi, caput ossis, expeditum musculis, aliisq; particulis quibus quasi vinctum tenebatur, in suam se cauitatem restituat: restitutis nempe sic suo loco & figuræ musculis, vnáq; dum se ad sua capita retrahunt os secum trahentibus, ac quodã quasi subsultu compellentibus. Itaque in plerisque, nobis nihil tale cogitãtibus, satis fuit ad restitutionẽ humerũ extẽdisse. Quòd si inueterata sit luxatio, & manus non satisfaciant, ægri humerum ad palum vinculo ante descripto alligandum, vel ministro à tergo stanti, vt fideliter contineatur mandandum. Mox brachium paulò supra cubitum deuinciẽdum, spira filacea cui funis adiunctus erit: is per trochleam traiectus & tractus pro arbitrio quantum necesse est, deducetur & demittetur. Denique Chirurgus mantili, alióve simili vinculo, ex collo renodato & pendẽte, sub ægri alam iuxta luxationem traiecto, humerum in pedes se attollens, toto ceruicis nixu surriget, vnáque eodem momento brachio ad pectus ægri adducto, ambabus manibus humeri caput, in suam cauitatem compulsum reponet, quemadmodum subiecta figura licet intueri. B C

Gal. com. ad sent. 23 sec. 1. de art.

Sola extensione perfecta restitutio luxati humeri.

Primi modi restituendi humeri delineatio.

D

Inde vicinis partibus omnibus apponendum medicamentum ex farina volatili, bolo armenio, myrtillis pice resina, & alumine in pollinem tritis, & oui albumine exceptis. Hinc alæ cauitas implenda glomere laneo, aut xylino, aut splenio linteo, oleo rosato aut myrtino, pauco aceto, & vnguento rosaceo, aut Galeni refrigerante, ne ad pilos, si quid subsint, adhærescat, oblito. Pars postea deliganda est, fascia duobus capitibus constante, quinque digitos lata, duas vlnas longa plus minúsve pro corporum

ratione

A ratione. Media ipſa ſtatim alæ ſubiiciatur, inde ſupra humerum ægrum decuſſetur, &
decuſſatis ſemper quantumque videbitur circumuolutionibus, ad oppoſitam alam
deuoluatur. Brachium denique pectori admotum, & media figura ad angulos ferè re- *Media figura.*
ctos compoſitum, ſic vt manus altius adducta, humerum ſanum penè contingat, ne os
recenter repoſitũ iterum excidat, mitella includatur: nec primus is apparatus niſi poſt
quartum aut quintum diem mutetur, niſi ſuperuenientis alicuius ſymptomatis ma-
gnitudo, ab illo nos inſtituto reuocet.

De ſecundo reponendi humeri modo, calce ſcilicet: cùm æger præ dolore, neque in pedes rectus, nec ſedens conſiſtere poteſt. CAP. XXIII.

B HVMI ſupinus æger in matta collocandus eſt, eiúſque alæ glomus fila- *Hip. ſent.*
ceus ſubiiciẽdus, aut pila ſcortea, tomẽto vel bombace farta, eius craſ- *12. ſect. 1. de*
ſitiei quæ cauitati implẽdæ ſufficiat, vt mox calce in ſuum ſinum os fa- *art.*
cilius compelli poſſit. Tum Chirurgus ipſi aſſideat, humero luxato è
regione oppoſitus: ac ſiquidẽ dexter humerus luxatus ſit, calcem dex-
tram pilæ applicet, quæ alam implet: ſin ſiniſter, ſiniſtram: mox ægri brachium, mani-
bus ambabus comprehenſum, verſus pedes attrahat, eodémque momento calce alam
validè comprimat. Dum hæc fiunt, ſtabit à tergo ægri miniſter, qui eius humerũ man-
tili aliquo lineo, laqueóve aut loro ad id facto ſurriget, ſimúlque calce nitens ſummã
omoplatam deorſum deprimet: alter præterea miniſter ab altero latere ægro aſſidebit,
qui ipſum complexus prohibebit, ne ad neceſſarias inter reſtituendi opus extẽſiones
huc illuc temerè feratur, vt ſubiecta imagine licet intueri.

Secundi modi reſtituendi humeri delineatio.

C

D

De tertio reſtituendi humeri modo. CAP. XXIIII.

ALæ ægri, altior aliquis & validus miniſter, ſummi humeri acuminatam
partem ſubiiciet, vnáq; eius brachium violentius verſus pectus ſuũ per-
trahet, ſic vt æger toto inde quaſi corpore pendeat. Interim alius mini-
ſter ad maiorem impreſſionem, ponduſq́;, ægri luxato humero ſcapulæ-
que toto ſe corpore concutiendo incumbet. Sic à priore, ſubiecto alæ
miniſtro humerus deorſum tractus, & ab altero incumbente impulſus, concuſſúſq;,
concurrente vna Chirurgi opera, & violentos motus manibus regente, in ſuam ſedem
reſtituetur, quemadmodum ſubiecta figura docet.

Tertij restituendi humeri modi figura.

B

De quarto modo luxati humeri restituendi. CAP. XXV.

SVMITVR pertica situlariæ similis, duos pollices lata, & hexapodē circiter longa. In ea media defigitur glomus filaceus, aut pila crassitiei quę alæ cauitati implēdæ sit satis. Duo hinc inde pari interuallo depacti surgent axiculi lignei, quibus tanquam repagulis cohibetur humerus, ne semel traiectus, in subiecta alæ cauitati pila nõ consistat, sed dilabatur. Perticam illam duo valentes & ægro altiores, seu natura, seu arte homines, armis suis imponent: tum super ipsam, qua parte pila protuberat, alam traiiciet æger: præsto aderit Chirurgus, qui pendulum brachium deorsum trahet. Sic æger è pertica, humero velut pendebit, adeóque humeri caput in suam cauitatem compelletur, vt appicta hîc imago demonstrat: in qua seorsim perticam situlariam intueri licet cum depactis axiculis, seu clauis ligneis, & defixa in medio protuberante pila. C

Quarti modi restituendi humeri figura.

A *De quinto, qui per ſcalam eſt, reſtituendi luxati in alam humeri modo.*
CAP. XXVI.

LICET & ex ſcalæ gradu quo ſequitur modo luxatum in alam humerum reſtituere. In altiore ſcalæ gradu rotundum aliquod corpus tanquam pila aut glomus defigitur, quod, vt ante diximus, implendæ alæ ſufficiat: ad ima ſcalæ ſtat ſcabellum quod æger aſcendit, tum vtrumque illi crus ſimul, ſanum verò brachium poſt tergum religatur, ne, cùm mox reſtitutio fiet, ſcalæ gradu manu comprehenſo, aut pede ſubnixus, totum opus interturbet, & fruſtraneum reddat. Mox igitur humerus ſuper ſcalæ gradum traiicitur, defixæq; pilæ ala applicatur, iuſſo interim ægro ſcalæ gradui, toto corpore ſuo proximè adeſſe: aliàs, præterquàm quod luxationis reſtituendæ alia ſpes non eſt, tum præterea frangendi humeri non leue periculum imminet. Cauebit inſuper æger, ne è ſcalæ gradibus caput proferat inſeratve. B Hinc brachium illi ſpira filacea ſimilive ad id facta habena, ſupra cubitum religatum, deorſum miniſtri manibus trahetur, eodémque momento ſcabellum eius pedibus ſubtrahetur, ſic vt ex ſcala pendulus ſit: Hac demum arte caput humeri ex ſeſe reſtituetur, concurrente chirurgi opera, qui ſcapulam deprimet, humerũ huic inde cõmouendo. Reſtituto oſſe, ſtatim quod paulò antè ſubtractum fuerat ſcabellum, ægri pedibus ſubiicietur, vt facilius & minus laborioſè brachium è ſcalæ gradu reuocare poſſit. Nam ſi ipſum capiens ſurſum trahendo reuocet periculum eſt, ne recenter reſtitutum, nec dum in ſua ſede bene ſtabilitum humeri caput, rurſum excidat. Harum omnium rerum imaginem hîc ideò appingendam duxi, vt illam artem oculis quaſi iudicibus aſſequi poſſes.

Quinti modi reſtituendi humeri delineatio.

Non putaui hoc loco prætermittendam Nicolai Picardi Lotharingiæ ducis Chirurgi induſtriam. Is vocatus à ruſtico quodam quî ſibi luxatum in alam humerum reſtitueret, nec in villa præter ægrum, eiúſque vxorem quiſquam eſſet, qui ſibi tanto

operi necessariam operam ministrare posset, ægrum ipsum quo diximus modo, vinctum scalæ admouit, mox fustem ex demisso & inferiore capite habenæ, quæ humerum ægrum supra cubitum deuinciebat, religatum, vni ex scalæ gradibus, qua maximè demitti poterat, subiecit, & hoc tanquam retinaculo obstrinxit ac firmauit: in eũ mox fustem velut in arundine equitaturus, toto corporis pôdere connixus se intulit, eodémque in articulo iussit vxorem adstantem, scabellum mariti pedibus subiectum subtrahere: quo facto, extemplo os in suum locum rediit, vt subiecta figura est intelligere. A

Figura alia, quartum restituendi humeri modum exprimens.

Figura alia in eandem rem.

B

C

Si scalæ copia non sit, vti licet pertica transuersaria, duobus arrectariis fulta. Vti licet & ostio, quemadmodum alia figura docet: in qua aduertere te oportet, fustem seu spatulam cum suis loris & laqueis, cuius sequenti capite vsus describitur. D

A *De ſexto reſtituendi humeri in alam luxati modo.* CAP. XXVII.

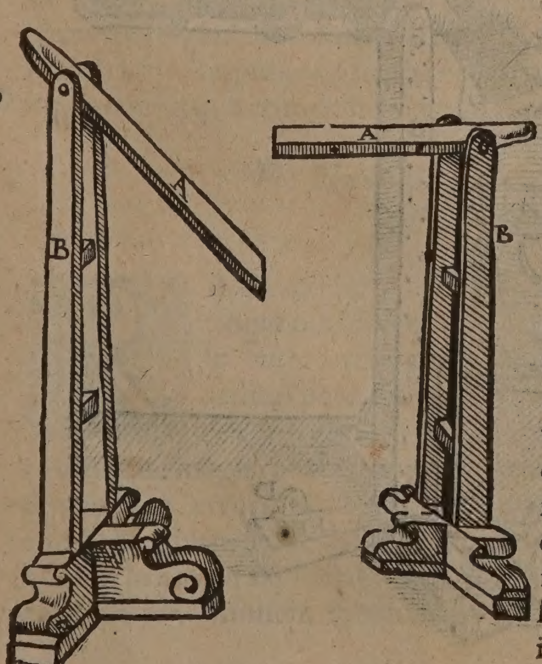
HVMERI reſtituendi optimam omnium hanc eſſe viam Hipp. ſcribit. Ligneam ſpatulã ſumere oportet, quæ latitudine ſit quatuor aut quinque digitorum, craſſitie duorum, aut etiam tenuior: longitudine verò bicubitali, vel paulò minus: altera eius extremitas anguſtiſſima ſit & tenuiſſima, cum extante capitulo rotundo, & leuiter cauo, vt alæ ſubiectum, recipere particulam aliquam ex capite humeri poſſit, quodq; ideò non ad coſtas, ſed ad caput humeri vergat. Ea ſpathæ ſumma pars linteo, aut panno, quauíſve alia re molli inuoluatur, quò leuior ſit, & minus cõtactu lędat: túmque ſub alam ſic impellatur, vt inter coſtas & caput humeri, interiorem penitiſſimè in partem penetret. In ea præterea ſpatha bina ſint, tribus locis iuſto interuallo diſtinctis, foramina in quę lora mollia coniiciantur, quibus ad reliquum brachium, ipſi totum ad digitos vſque in longitudinẽ porrectum deligetur: vno loco paulùm infra humeri caput, altero paulùm ſupra cubitum, tertiò ſupra manum, vt quàm maximè firmum permaneat. *Sect.1.1.lib. de artic. ſent.19.* *Gloſſocomij quod Ambi dicitur deſcriptio.*

B Itaque ei rei protinus interualla, tunc quoque foraminum aptata ſint: in primis verò id curandum eſt, vt ſumma ſpathæ pars ſuperato capite brachij in quam intimum alæ ſinum ingrediatur: poſtea inter duas columnas cauterius tranſuerſus conſtituendus eſt, eiſque benè deligandus, ſupraq; eum, brachium cum ligno ita tranſmittendũ eſt, vt in alteram partem brachio, in alteram corpore propendẽte, ſub alam cauterius ſubeat: quod vbi factum fuerit, hinc brachium, inde corpus circum cauterium detrahendum eſt. In eam autem altitudinẽ deligari cauterius debet, vt corpus ſuſpenſum ſummis digitis inſiſtat. Hæc reponendi humeri ratio longè optima eſt. Loco duarum columnarum vti licebit ſcala, ianua, fulcris lecti, aliíſque ſimilibus quæ fortè affuerint. Auditum habeo ab Henrico Harueto Chirurgo Aurelianenſi optimo, nunquam ſibi fruſtra tentatam fuiſſe reſtituẽdi humeri in alam luxati hanc rationẽ: niſi fortè, quod etiam ab Hippocrate notatum eſt, ob vetuſtatem luxationis, & caro in acetabulũ ingreſſa fuiſſet, & caput humeri in loco quem inciderat, nouum ſibi ſinum excauaſſet: *Sect.1. de art. ſent.21.*

C tum enim vel reſtitui os non poſſe, vel non manſurum in ſua ſede, ſed relapſurum nihilominus in recenter excauatum ſinum, qui ipſi acetabuli naturalis loco eſt. Cæterùm monendi hîc ſunt Chirurgiæ tyrones, quòd ſi os primo conatu & molitione non reſtituatur, non deſperandum, & ſtatim deſiſtendum ab incœpto, ſed præmoliendum tum, & leniter præagitandum articulum. Ita enimdemùm facilius commouebitur, & naturalem cauitatem ſubibit: vbi ſubiuerit plagulis appoſitis, obuolutiſq; faſciis curabitur quo ſupra dictum eſt modo. Ad exhibitas verò ante figuras hanc etiam addere volui, quæ cum ſpatha Hippocratica reſtituendi humeri in alam luxati rationem ſubiicit. Hæc ſpatha ſubicibus arrectariis, axiculo ferreo traiecta, media inſidens pro arbitrio verſari, attolli, & deprimi poterit. A. Spatham ligneam verſatilem monſtrat. B. Subices arrectarios. *Hippo. ſent. 64. ſect. 4. de art.*

Gloſſocomium Hippocrati Ambi dictum.

D

Huius machinę vt certior ſit vſus, ęger in ſedili debet ſedere, quòd paulò humilius ſit ſubice arrectario, quò maior ſit vis in alam intruſæ ſpathæ cũ deprimetur, ad caput humeri compellendũ: vinctis præterea ſimul pedibus ęger ſit oportet, ne ſe erigat dũ reſtitutionẽ tentabit Chirurgus: tũ verò tẽtabit, cũ luxati humeri brachiũ ſecundũ ſpathæ lõgitudinẽ exporrectũ, eidẽ loris alligauerit, ipſámque ſummã ſpathã, ſub caput humeri elapſũ intruſerit, vt ante dictũ eſt: mox enim depreſſo altero ſpathę, quod ad manũ pertingit, extremo os in ſuam cauitatẽ cogitur. Diligẽter verò te contẽplari oportet ligneã ſpathã ſeorſim ea gratia à me depictã, quã Ambi nominat Hipp. cuius ſummũ caput leuiter excauatũ eſt notatũ litera B. Tota verò ipſa elemento. A. deſignatur, cũ tribus loris pẽdulis ligando brachio cõparatis, vt certo loco ſtet immotũ, quẽadmodũ ſubiecta figura docet. *Qua ratione vti liceat machina Ambi dicta.*

Ambi, luxato humero applicati, effigies. A

B

Ad hanc Ambi designatam effigiem, alia additamenta accesserunt, ingenio Nicolai Picardi Chirurgi Lotharingiæ ducis: quorum vsum & cognitionem mihi ab ipso artifice fideliter traditam, nolui Lectori studioso inuidere. C

Alia Ambi effigies cum suis additamentis.

D

A AA. *Monſtrat duos auriculares tanquam obices, continendo & coërcendo ſummo humero comparatos, ne applicata machina ipſe dilabatur.*

BB. *Columnam cui ambi inſidet.*

CC. *Axiculum ſeu clauum qui traiectam ambi, verſatilem continet in ſua columna.*

DD. *Cochleas ſeu cochleatos ſcapos quibus pes, ſeu columnæ baſis firmatur, ne dum reſtitutio ſit, vacillet.*

EE. *Pedis foramina quibus per inſertos cochleatos ſcapos ſubiecto ſolo affigitur, in eum qui dictus eſt vſum.*

De modo reſtituendi humeri antrorſum luxati.
CAP. XXVIII.

RARVM eſt vt humerus in anteriorem partem luxetur: ſed tamen nihil adeo ſtabile & confirmatum in corpore exiſtit, quod non violento *Rara luxati humeri ſpecies.*
B incurſu violetur: ita vt ea etiam oſſa ſuis locis excidant, quorum articuli validis vndique carneis, neruoſis, cartilagineis & oſſeis obicibus cinguntur ad connexionis ſtabilitatem. Id intelligere licet hac luxati humeri ſpecie firmo omni ex parte vallo munitæ: nempe acromio, ſummo iugulo tanquam obnitente, craſſis & validis muſculis epomide nempe, & bicipite. Hanc luxationem Hippocrati, Aſiæ minoris anguſtis clauſtris olim coërcito, nunquam, Galeno verò quinquies viſam: profiteor me ſemel obſeruaſſe in quadam monacha quæ clauſtri pertæſa, cum ſe è feneſtra in terram præcipitaſſet, lapſuſque ac corporis grauitatem cubitus ſuſtinuiſſet, ipſi antrorſum luxatus eſt humerus. *Com. ad ſen ten. 2. & 23. ſect. 1. de art.* Cognoſcitur id luxationis genus ex conformationis ſeu figuræ membri deprauatione: ex humeri capite in pectus detorto: denique ſummum quidem tum brachium extenditur, minus tamen quàm naturaliter: difficiliúſque in priorem partem quàm in poſteriorem cubitus porrigitur. *Signa.* Repoſitio iiſdem efficitur artibus quibus reliquarum luxationum: nempe arctè tenendo, extendendo, & impellendo. Æger igitur humi ſupinus collo- *Curatio.*
C candus eſt, humerúmque contrario quàm cùm in alam excidit, in modo extendere oportet. Nam cùm in alam excidit, in anteriorem partem primum, deinde ſurſum articulus impellitur, quo ad è regione, ad ſinum in quē eſt ingreſſurus, fuerit deductus. In hac verò luxationis ſpecie quia in anterioribus dearticulationis partibus eſt ſummus humerus, ſiue ad exteriorem, ſiue ad interiorem partem muſculis diductis interclusus, in contrarium agendus eſt, nempe in poſteriorem. Sed in primis à tergo miniſtrum conſtituere oportet, qui validum laqueum (cuiuſmodi eſt Carcheſius, qui ex duobus aduerſariis loris & perpetuis conſtat) & latum alæ circumiectum retrahat, ne cùm mox humerus extendetur ſcapula ſequatur, glomúmque ante indere filaceum qui alam expleat. *Sēt. 23. ſect. 1. de art.* Indè humerum, iniecto paulo ſupra cubitum altero laqueo, extendere, interímque cauere ne eius caput in alam procidat: quod fiet & ſubiecto illo, de quo diximus, alæ glomo, & ipſum caput in diuerſa trahendo: tum verò ex circumſtringentibus muſculis, articulum expeditum remiſſa extenſione permittere à muſculis in ſeipſos originéſque ſuas, vnanimi velut impetu recurrentibus attrahi,
D in cauitatémque compelli, ſic enim facilè reuertetur, ſatíſque eſt ſola talis extenſio.

De Humero extrorſum ſeu ad exteriora luxato.
CAP. XXIX.

RARA etiam humeri ad exteriora luxatio eſt: ſed tamen ſi quando cōtingat omnino quidem difficilis eſt brachij extenſio, difficilior tamen in exteriorem partem quàm in anteriorem: verſum pectus depreſſa cauitas percipitur, extrorſum verò tuber, à qua ſcilicet parte humeri caput abſceſſit. *Signa.* Vt reſtituatur, pronus in ventrem æger collocandus eſt, *Curatio.* cubitúſque magna cōtentione in contrarias partes eis in quas abſceſſit eſt adducendus, nempe introrſum ad pectus: ſimul verò humeri caput protuberās in ſinum ſuum compellendum eſt, ſic enim facilè reuertetur. Cæterùm in quamcunque partem os humeri luxatum exciderit, extendendum, & deorſum directè trahendum brachium eſt. Poſt repoſitionem medicamenta idonea dearticulationi circumponentur. Im- *Faciēda ad continendū humerum poſtquam repoſitus fuerit.*

mittetur in alam aliquid quod eam explere possit, plagulæque ei parti apponentur in A quam os luxatum exciderat, mox hæc omnia confirmabuntur,& continebuntur valida & lata fascia bicipite,alæ subiecta, indéque decussatim supra humeri dearticulationem adducta, atque hinc in oppositam alam tot circumuolutionibus,quot res exigere videbitur deducta. Tum brachium in mitella ad angulos rectos componendum est:quæ figura in omni nonmodo humeri, sed & cubiti fracti luxatione seruandaest, quia minus est dolorifica, adeóque talis vt in ea diutius brachium immotum perstare possit.

De sursum luxato humero. CAP. XXX.

Signa.
Curatio.
Signa restitutorum in suam cauitatem ossiũ.
Authori cũ Hip. senten. vlt. sect. 3. fract. & Celso non cõuenire videtur, in luxati cubiti speciebus nominandis.
Quæ partes introrsum spectare dicantur.
Quæ extrorsum sursum & deorsum

NONNVNQVAM etiam in superiorem partem humeri caput luxatur. Quod quando contingit tubere suo se id prodit ad iugulum, cauitas verò sub ala solito amplior percipitur: cubitus magis recedit à costis quàm cum deorsum id excidit. Omnino verò ad actiones consuetas B brachium est impotens, vt talis restituatur luxatio, oportet vt Chirurgus humerum suum ægri cubito subiiciat, seque sursum in summos pedes sublatus erigat, simulque humeri caput in suam cauitatem comprimat, aut comprimi, compellique ministri adstantis manu iubeat. Alias ægrum resupinum humi collocare oportet, dúmque minister affectum brachium deorsum trahendo extendet, Chirurgus manu propria caput humeri in suum sinum compellet. Repositione peracta, eadem fient quæ in reliquis luxationibus, appositis plagulis ei parti in quam os abscesserat, similitérque deligatione obuoluta. Intelliges verò in his quatuor luxationum commemoratis speciebus, quod exciderat os esse restitutum ex sono qui subauditus fuerit, dum compulsio facta est:ex actionum solitarum, quæ in flectendo, extendendo & attollendo cernuntur restituta facultate:doloris cessatione, collatione denique affecti brachij ad sanum, & cum eo similitudine ac parilitate.

De luxatione cubiti. CAP. XXXI. C

Ad finem sect. 3. de fract.
Authori cũ Hip. & Celso nõ conuenit in harũ luxationũ notis apponendis, nam quæ hîc ad exteriora & interiora luxationi attribuuntur, ea Cels° attribuit luxato cubito in priorem & exteriorẽ partem, & quæ mox sursum & deorsum luxato cubito, ea Celsus ad exteriora & interiora luxationi attribuit.

CVBITVS etiam luxari quatuor modis potest, nempe introrsum, extrorsum, sursum, & deorsum. Per partem quæ introrsum est, eam intelligo quæ corporis centrum spectat, cùm brachium naturali situ collocatum est, figura nempe quæ inter pronam & supinam media est. Extrorsum partem intelligo eam, quæ illi est opposita. Per superiorem eam quæ cœlum, per inferiorem eam quæ terram respicit, cubiti dearticulatio quo pluribus capitulis pluribúsque sinubus absoluitur, quam humeri eo si quando luxetur molestior esse solet, magísque inflammationem insuper patitur & super occalescit, vt ait Hippocrates: ac difficilius quidem cubiti quàm humeri articulus excidit, sed restituitur & reponitur difficilius, quia ossa cubiti, humerique sese mutuo excipiũt & subeũt per ginglymũ dearticulata, vt pluribus in anatome & paulo ante in fractura cubiti docuimus. Ideo verò cubitus luxatur, quia apophyses eius circa humerum pleno orbe, & absoluta cõuersione non conuertuntur. Itaque si quando arctius, pres- D siúsque flectitur cubitus, quam vt apophysis interior locum & stationem in sui sinus fundo retinere possit, apophysis posterior retrorsum excidit ac luxatur. Cum verò violentius extenditur apophysis anterior, ad suæ cauitatis fundum alliditur, allisa verò & quasi pulsata exilit, exciditque suo loco, atque hæc luxationis species restitutu longè difficilior est priore: adde quod cubiti extremum exterius quod olecranum dicitur, altius est: interius verò alterum depressius est, quo etiam fit vt omnibus cubitum flectere quàm extendere sit facilius. Itaque à causa violentiore extrorsum quàm introrsum cubitus elabitur. Cùm in hanc exteriorem partem cubitus prolapsus est, extentum brachium manet, neque incuruari potest: quod tum eius apophysis interior in cauitate externa quæ in imo humero excisa est hæret, quæ ante ab olecrani interna parte occupabatur: quæ res repositionem facit difficilem: quod illic tanquam obsessa teneatur illa apophysis. At cùm in anteriorem in partem cubitus luxatus excidit, brachium curuum est, neque extenditur, breuiúsque altero est. At si secundum alios luxationum modos sursum nempe aut deorsum cubitus sua sede elapsus

A psus sit, ipsius naturalis figura peruertitur, nempe exporrectum quidem brachium est, sed paulum tamen in eam partem, à qua os recessit recuruatum, id est medio quodam modo inter flexionem & extensionem figuratum, quæcunque luxationis species inciderit cubiti actio, vel omnino non fit, vel certè benè non fit, quoad sibi ex suo loco restitutus ipse fuerit: tuber est in parte in quam abscessit, cauitas à qua excessit, quod etiam in omnium partium luxationibus cernitur. Præterea cubiti luxatio alia completa & perfecta est, alia imperfecta. Hæc vt facilè & leui quadam ex occasione incidit, sic facilè restituitur: perfecta contra, vt difficulter, & nisi vehementi aliquo ab impetu fit, sic non ita facilem habet repositionem: præsertim nisi inflammationem præueneris: suborta enim inflammatio repositionem vel difficillimam, vel omnino impossibilem reddit, maximè eam quæ extrorsum seu in exteriorem partem incidit. *Inflammatio impedit repositionẽ.*

De restituenda luxatione cubiti quæ in exteriorem partem incidit.

B

CAP. XXXII.

SI quando distentũ brachium, neque flecti habile animaduerterimus, extrorsum luxatũ cubitum esse licet intelligere. Itaque repositionem eius quamprimùm esse aggrediẽdam, fluxionis & inflammationis metu, quas doloris acerbitas accersere solet, in quamcunque partem inciderit luxatio, reponendi vna ratio est: nempe curandum est vt minister arctè & firmiter ægri brachium infra humeri dearticulationem teneat, interim verò Chirurgus brachium manu comprehensum trahat, simúlque humerum extrorsum, cubitíque tuber introrsum compellat, brachium autem sensim trahet & extendet, hâc illac leniter intorquendo, vt quod excidit os in suam cauitatem deducat. Hæc eo à me conceptis verbis, dicta sunt, vt intelligat Chirurgiæ tyro ad hanc luxationis speciem restituendam, non esse flectendum brachium: non enim sic restitutio sperabilis esse potest, quia per hanc luxationis speciem, apophysis interior ossis cubiti, locum occupat apophyseos exterioris in humeri cauitate. Itaque dum brachium incuruatur seu inflectitur, cubitus tantum attollitur, non in suam sedem pertrahitur. Quòd si repositionem illam manu consequi non possimus, curandum est vt brachium luxatum columnam aliquam amplectatur leuiter inflexum: tum forti habena cubiti extremitas, olecranum dicta, comprehendenda venit, insertóque in habenam fuste in suam cauitatem intorquendo compellenda est: quemadmodum subiecto imagine demonstratur.

Signum. *Curatio.* *Cautio.*

C

Olecranum quid.

Figura quæ rationem docet, qua cubitus columnam amplexatus iniecta habena, intortóque fuste reponi possit.

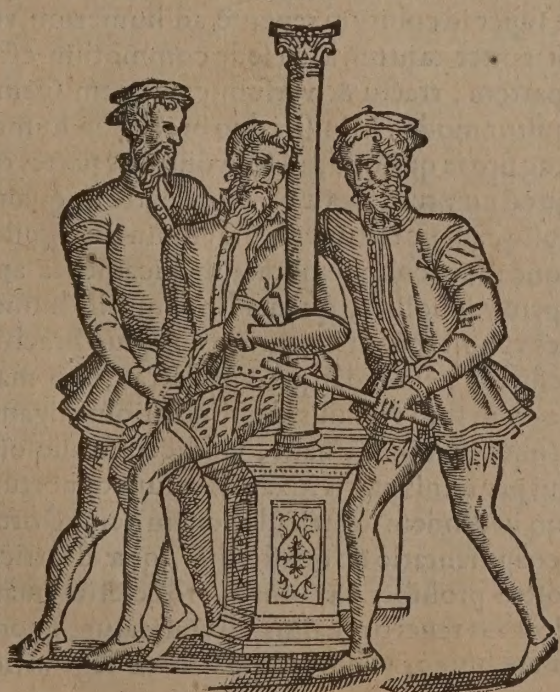

Figura quæ rationem monſtrat qua ſola habena iniecta cubitus reſtitui queat. A

Eſt & alia expeditior reſtituendi via, quæ figura nouiſſimè expreſſa monſtratur: qua ſcilicet columnam amplexo brachio laqueus pollicem latus ad olecranum iniicitur, tandiúque pertrahitur, quoad os elocatum in ſuam ſedem redierit. Tum verò rediiſſe os & reſtitutum eſſe intelligimus, B quando dolor quieuit, figura omníſque naturalis conformatio brachio rediit, faciliſque & minimè laborioſa ipſi eſt flexio atque extenſio.

De cubiti ad interiora, déque completa & incompleta luxatione.
CAP. XXXIII.

Curatio.

SI ad interiora luxatus eſt cubitus, validè rigidéque extendendum brachium eſt: hinc ſtatim, velociter, & rapido impetu inflectendum, adeò vt manus ſuum humerum feriat, nonnulli rotundũ aliquid in cubiti flexu ponunt, & ſuper id cubitum repente ad humerum, vt prædiximus, impellunt. Si leuiter tantum à ſua ſede commotum eſt os cubiti in ſuperiorem aut inferiorem partem, tractu & verſum cauitatem ſuam impulſione facilè reſtituitur, hoc qui ſequitur modo. Miniſtri duo brachium humero, & carpo comprehenſum extendent, ac pro ſe quiſque, ad ſe in diuerſas partes trahent: ſimul verò D qui aderit Chirurgus, quod emotum fuerit os, ab ea parte in quam deflexit, in contrariũ manu impellet, poſtquàm ſic reſtituerit, brachium ad angulos rectos cõponet, eúmque deligabit: & idonea ante commemorata medicamenta apponet, mitella denique ex ceruicibus appenſa inuoluet, quemadmodum in humeri luxatione diximus. Iubet Hippocrates vt poſt repoſitionem æger ſæpius brachium in pronum & ſupinum mouere aggrediatur, extendátque & inflectat, imo manu graue aliquod onus attollere tentet: ſic enim fore vt huius dearticulationis ligamenta molliora, expeditiora, & ad motus ſolitos habiliora fiant, vindicentúrque oſſa cubiti & humeri ab ancyloſeos morbo, cui per huius partis luxationes ſunt opportuna. Eſt autem ancyloſis, oſſium diuerſorum in eandem dearticulationem deiunctorum quædam præter naturam agglutinatio, coagmentatio & quaſi vnio, quæ dearticulationis illius flexus, extenſionéſque poſtea prohibet. In cubito verò celerius quàm in vllo articulo, ſiue extra remanſit, ſiue intus reuertit, callus circumdatur, quod per quietem & à ſolitis motibus ceſſationem humor viſcidus, qui naturæ lege articulis obductus eſt, aliúſque

Sct. 63. ſect. 3. de fract.

Cur cubitus ancyloſi eſt maximè obnoxius.

A aliúſque inſuper præter naturam, qui tum doloris occaſione tractus affluit, induratur, occalcſcit, oſſáque ſibi mutuo compingit & ferruminat, quemadmodum in multis per huius partis inertiam,& diuturniorem quietem obſeruaui. Huic igitur vitio vt occurratur, celerius ſæpiúſque, nempe triduo quoque, tota deligatio reſoluenda eſt, atque in omnem partem brachium leniter ægro motitandum. Intra vigeſimum aut quintum & vigeſimum diem luxatorum horum oſſium repoſitio firmatur, citius tardiúſve pro ſuperuenientium accidentium occaſione. Scire præterea Chirurgus debet, contingere vt cubito loco ſuo penitus elapſo radius vnà excidat, itaque videbit inter reſtituendum cubitum, vt pariter radium ſuo loco reſtituat, ſuperna parte apophyſim habet rotundam, & leniter excauatam, qua humerum excipit: habet & tuberculum, quod bicipitem admittit muſculum.

Præcautio.

Radius cū cubiti luxatio excidit.

De ſtyli formis cubiti proceſſus luxatione. CAP. XXXIIII.

B

EXCIDIT nonnunquam, à radióque obducitur, cubiti apophyſis, Styloides dicta, carpo etiā diarthroſi articulata, à quo nēpe parua cauitate excipiatur, excidit verò aliàs introrſum, aliàs extrorſum. Cauſa ferè eſt lapſus corporis in manus, ex alto reponitur, ſi in ſuam ſedē impellatur, fideliter deligetur, ac medicamentis multū adſtringentibus ac deſiccātibus obducatur. Sed quamuis omnia ſedulò feceris, quæ fieri aduerſum luxationes iure poſſunt, nunquam tamen conſequeris, vt os id omnino reſtitui, & in locum vnde exceſſit penitus redire poſſit: quod ipſum ab Hippocrate adnotatum legimus, quando, inquit, os craſſius, nempe cubitus, ab altero id eſt radio dimouetur, id in ſuam naturam reſtituere facile non eſt: quippe cùm neque alia vlla duorum oſſium communis cohærētia, quam Symphyada, quaſi vnionē appellāt, vbi diſtracta & deſtructa eſt, in priſtinam naturam reduci valeat, propterea quod ea quibus ante continebātur, & quaſi continuabantur ligamenta, violentius diſtenta & relaxata ſunt, ex quo
C contigit, vt in his caſibus ſæpè eluſam Chirurgorū̃m diligentiam & ſolertiam animaduerterim.

Differentiæ & cauſæ.

Curatio.

Sent. 1. ſect. 2. & ſent. vltima ſect. 3. de fract.

De Carpi luxatione. CAP. XXXV.

CARPVM hic intelligimus, oſſeum quoddam corpus ex octo oſſibus coagmentatum, cubito toti per diarthroſim connexum. Carpus enim in ſe totus conſideratus, & cubito ſpecialius dicto, grandiori nempe cubiti generaliter dicti, oſſi & radio connectitur atque articulatur. Illi quidem ad minimum digitum, huic vero ad pollicem: ſic enim firmior futura erat ex duabus connexionibus dearticulatio. Luxatur tamen ad interiora, exteriora, & latera. Ad interiora luxationem incidiſſe intelligimus, cùm manus reſupinata permanet: ad exteriora verò quando incuruatur, neque extendi poteſt. At ſi in latera luxatio inciderit, obliquatur ipſa nunc ad pollicem, nūc ad minimum digitum,
D prout in hoc aut illud latus luxatio contigit. Cauſa pendere videri poteſt, à varia radij & cubiti cum manu ſeu carpo dearticulatione. Nam radius qui parte inferna cum carpo ad pollicem dearticulatur, parte ſuperna dum cauitate ſua externum cubiti condylum excipit, motus manuum circulares in pronum nempe & ſupinum perficit. Cubitus verò qui parte inferna cum carpo ad minimum digitum diarthroſi ſimiliter connectitur, parte ſuperna cum humero dearticulatur, manum flectit & extendit, ſeu exporrigit. Reſtitutionis commemoratarum eiuſmodi luxationum via vna eſt. Super durum locum, renitentem & leuem ex altera parte brachium, ex altera manus intendi debet, ſic vt prona ſit: curandúmque vt pars vnde os luxatum excidit, inferiore ſit ſitu ac loco, pars verò ad quam acceſſit, ſuperiore. Tum denique oſſium prominentiæ Chirurgi manu premantur, quoad compreſſionis vi & ſitus decliuitate in ſuum locum ſinúmve ipſa luxata oſſa intruſa & compulſa fuerint.

Carpi dearticulatio.

Hic par quæ ante cap. 31. authori cū Celſo & Hip. ſen. 2. ſect. 2. de art. diſcordia in nominibus luxationū exprimendis & in ſignis deſignādis.

Differētiæ & ſigna.

Gal. cap. 16. de oßibus.

Curatio.

De luxatis carpi oßibus. CAP. XXXVI.

A

Signum.

Curatio.

CARPVS octo coagmentatur ossibus, quæ nisi magna vi loco moueri & excidere nequeunt. Si quando tamen exciderint, id testãtur tumore partis in quam accesserunt, & depressione eius à qua abscesserũt. Repositio fit, si manus ægra supra mensam extendatur, at si introrsum luxata sint ossa, manus supina collocabitur: tũ Chirurgus ossium eminentias palma comprimet: atque in suum quodque os sinum compellet. At si extrorsum luxatio sit prona, manus in mensa extendetur, atque similiter comprimetur. Denique si in alterutrum latus luxatio inciderit, in contrarium luxata ossa retrudentur, reposita mox ossa sua sede continebuntur, remediis necessariis, deligatione, fascia, & mitella.

De Metacarpij oßibus luxatis. CAP. XXXVII.

B

Celsus lib. 8. cap. 18.

IN palma seu Metacarpio quatuor ossa existunt, quorum duo media in latus luxari nequeunt, quod parium, tanquam contranitentium oppositione, ne excidant, impediantur & fulciantur. Nec verò id quod minimo digito, aut id quod indici respondet luxari, excideréve in id latus possunt, quo mediis, de quibus nunc diximus, ossibus contigua sunt, sed tantum in alterum latus, ossium vicinia nudum: omnia verò introrsum & extrorsum luxari possunt. Reponendi hîc eadem quæ in carpo via est.

De luxatis digitis. CAP. XXXVIII.

Luxatorum digitorũ cur facilis sit restitutio.

DIGITORVM ossa luxari etiam quatuor modis possunt, introrsum, extrorsum, & in latera, vt reponantur extendenda in rectum super mensam & compellenda sunt. Sic enim facile restituuntur, quod ipsorum sinus alti non sint, omninóque articuli existãt breuiores: ligamenta verò minus valida sint. Intra duodecimum diem hæc demum confirmatur repositio, quemadmodum & ea quæ in carpo ac metacarpio facta fuerit. C

De luxato femore. CAP. XXXIX.

Hip. sen. 68. sect. 3. de ar.

Gal. com. ad sẽt. 47. sect. 4. de artic.

FEMVR in omnes quatuor partes promoueri seu excidere potest. Sæpissimè quidem in anteriorem, deinde in exteriorem, raro admodum in ptiorem aut posteriorem. Subluxatio in hac dearticulatione fieri nequit, vt nec in humero, à causa præsertim externa: contra quam in cubito, manu, genu, ac pedibus contingere solet. Causa est quòd vtrumque & femoris & humeri caput exactè rotundum est: sinus verò quo vtrumque conditur supercilia & quasi crepidines habet in ambitu, adde quòd validi vtramque dearticulationem cingant musculi: omnino vt fieri non possit, vt capitis eiusmodi ossium pars sua cauitate condita sit, alia verò promineat & exciderit: quin ipsa mox dearticulationis motu & circumactione, atque circumstantium musculorum robore in suum locum rapta relabatur. A causa verò interna subluxatio in illis partibus cõtingere posse videtur. Tum enim remolita & relaxata ligamenta ac vincula, ossis caput in acetabuli supercilio insidens referre & reuehere nequeunt. Si in interiorem partem femur prolapsum est, crus longius altero & vastius est, genu verò depressius apparet, atque extra cum toto pede spectat, nec æger crus inflectere valet: denique ipsum femoris caput ad inguem aspectabili & tractabili tumore adhærens se prodit: lõgius verò crus eo quod sanum est existit, quod femoris caput extra suum sit acetabulum, inferiorique, nempe ad inguem, sede subsistat: itaque tanto crus vastius redditur. Extra verò spectat genu, quia necessariò inferius femoris caput in contrarium acetabulo suo situm obuertitur. Hoc enim luxatis ossibus omnibus commune est, vt cum in vnum latus incidit luxatio, alterum ossis caput in contrarium obuertatur, luxato eiusdem ossis capiti. Ita fit vt si femoris caput superius intrò exciderit, D

A causa interna femori subluxatio contingere potest.

Signa femoris ad interiora luxati.

Gal. ad senten. 70. sect. 3. de art.

forâs

A foràs necessario spectet caput alterum quod ad genu est. Similis est in aliis luxationibus ratio. Plicari verò & inflecti ad inguem crus nequit, quod luxatum os, tensores eiusdem partis musculos sic rigidos & tensos detinet, vt flexoribus cedere atque obsequentes se præbere nequeant. Extensionem enim flexio, & flectionem extensio præcedere debet.

De prognosi instituenda in femoris luxatione. CAP. XL.

IN femoris luxationibus id periculi est, ne vel os omnino restitui nequeat, saltem nisi summo cum labore: vel ne restitutũ mox iterum excidat. Nã si partis huius tendines, musculi, ligamenta, reliquáque neruosa corpora prædura & prævalida sint, vix patientur præ contumacia & rigiditate, os in suum locum redire. Si mollia sint, laxa, effœminata, & inualida restitutum os sua sede non continebunt. Nihilo verò magis continetur, si breue illud quidem, sed rotundum & robustum ligamentum, quod femoris caput, in coxæ acetabulo, parte interna compingit, ruptum sit aut relaxatum. Rumpitur autem violento aliquo impetu: relaxatur humoris excrementitij, lenti, ac viscidi circum dearticulationem illam congestione & mora, cuius occasione dilutum mollescit. Ac si quidem ruptum fuerit, quantumlibet os reposueris, denuo statim relabetur. Si verò relaxatum, vnà spes est ossis repositi continendi, si congesta humiditas medicamentis, cauteriisque vtriusque generis circumpositis absorbeatur, quam in rem efficaciora sunt quæ actu vrunt, quia potentius desiccant & roborant, auget continendi difficultatem, corporis macies, aponeuroseos, id est latorum tendinum, externorum denique ligamentorum quæ in genu multa circumposita cernũtur, in hac dearticulatione defectus. Cæterùm partes ossi luxato ac nõ reposito vicinæ sensim emaciãtur, & atrophia contabescunt: tũ quod pars ipsa à solitis muneribus & functionibus feriari cogitur, tum quod venis, arteriis, neruisque arctius cõstrictis, & sede sua motis alimentum, spiritúsque ad partem liberè non confluant: quò fit vt pars ipsa debilior C reddita, calore natiuo debilitato ob ignauiam, succum alimentarium nec attrahere, nec id pauxillum quod allapsum est conficere & assimilare possit. Certè os femoris quandiu extra suam cauitatem est non amplius crescit, reliquorum corporis ossium more, tandémque etiam breuius osse sano visitur. Nec tamen propterea ossa cruris ac pedis incrementis suis prohibentur, quia sede sua mota non sunt. Nam quod crus totum apparet exilius, contingere putandum est propriorum tantum musculorum extenuatione & macie. Idem toti, seu magnæ manui contingit, humero luxato: nisi quòd minor hîc solet esse calamitas. Nã humeri osse elocato, licet etiam manibus aliquid moliri & facere, quò fit vt etiã in partes illas alimenti non contẽnenda portio cõmeet. At femoris osse, introrsum præsertim, fœtuíque adhuc vtero cõcluso, aut puero à prima infantia luxato, minus multo confluit alimentarij humoris: quod per femoris luxationem crure & pede multo minus vti licet, quàm manibus, per humeri luxationes. Cæterùm luxata ossa nec reposita decrescere, seu iustis incrementis prohiberi, in his demum ab Hippocrate dictum est intelligendum, qui ad debitam & à natura D constitutam trinæ dimensionis suam magnitudinem nondum peruenerunt. Nam in constantis ætatis hominibus, quæ non restituuntur ossa exiliora quidem euadunt, sed non proinde breuiora, vt apparet ex eo quod ipse de humero prodidit.

B *(marg.)* *Cur femur luxatũ difficulter restituatur vel restitutum facilè relabatur.*

Ligamenti interni ruptio & relaxatio.

Gal. com. ad sent. 42. sect. 4. de art.

Cur ad crus luxatũ eiusdem sequatur atrophia.

Hippocrates exponitur. Sect. 1. & 3. lib. de art.

De femoris extrorsum atque introrsum luxati signis. CAP. XLI.

FEMVR quando extrorsum luxatur & non restituitur, post aliquot tempus mitescit dolor, ac circum occalescit caro, caput verò ossis in vicina coxa nouum sibi sinum attritu excauat, in quem se condit, ita vt tandem sine scipione incedere possint ægri, nec tam deformis macies ipsorum crus conficiat. At si introrsum luxatio contingat, maior contingit emaciatio, quòd vasa naturæ ductu, intro magis ferantur, vt est à Galeno adnotatũ in vertebrarũ ad interiora luxatione: ideò fit vt grauius cõprimantur, adde quod

Ad sen. 51. sect. 3. de ar-

contra os pubis femur ipsum moueri, ne tantillum quidem queat, quòd si sic elapsus A articulis restitutus non fuerit, iis circũuolutim vt bobus ambulatio fit, crura nempe extrorsum obuertendo. Itaque sanum crus in motu suo obeundo minus multo spatij obit quàm ægrum, quia hoc dum se transfert & mouetur, in curuum obtorquere se necesse habet, illud verò recta via seu linea motum suum perficit. Præterea dum luxato cruri innituntur ægri, vt sanum traducant, coguntur obstipi esse, quò fit vt scipione fulcire se gressúsque suos cogantur, ne procidant. Præterea quibus id os seu retrorsum seu extrorsum luxatum restitui non potuit, iis pars ipsa occalescit: quod causæ est cur poples sine magno dolore flectatur, ac in solos digitorum articulos niti & incedere possunt: quin & cùm contentius incedere volunt, coguntur inclinari & manu ægro femori admota se ad singulos passus confirmare: tum quia sibi crus ægrum breuius est, tum quia corporis moles haud toto pondere femoris articulo, seu capiti ad perpendiculum ingruat, & innitatur. Successu tamen temporis, vbi assueuerint, nullo dextram baculo fulciente incedere possunt. Interim tamen crus sanum in compositione & figura deformius euadit, quia dum opposito & ægro cruri velut succenturiatum succurrit, firmo in terram nixu corporis pondus fulcit: quod dum fit poplitem subinde incuruari est necesse. At contrà quando introrsum luxatum femoris caput, haud repositum fuerit, si quidem æger ad magnitudinis suæ statum deuenerit, postquàm ossis caput cauitatem in qua torqueatur sibi in vicino osse excauarit, tandem sine scipione rectus incedit, quia luxatum crus non facilè in inguina aut poplitem flecti potest, promptiúsque in calcem quàm in digitorum articulos innititur. Id luxationis genus si inueterauerit, nunquam restitui potest. Atque hæc contingunt, quando introrsum femur luxatum est, vel cùm ligamentum internum quod dearticulationem compingit, ruptum aut relaxatũ fuerit. Contraria verò planè apparent, si extrorsum luxatio inciderit: tum enim ægrum crus breuius visitur, quia caput femoris in locum excidit sua cauitate altiorem, eiúsque partis musculi suum principium versus contrahantur, vnáque secum os id sursum conuulsoriè rapiant. Crus ipsum totum simul cum genu & pede intro spectat: in calcem incedere non licet, sed tantum in digitorum radices. Flectere tamen crus licet, quod in luxatione femoris introrsum potis non est: quemadmodum demonstrat Paulus. Itaque aduertendum est diligenter, Hippocratis sententiam, quæ cum negatione legitur his verbis: sed neque conflectere quemadmodum sanum crus possunt, legendum esse cum affirmatione hoc ferè modo: sed &c. Quin & crus ipsum &c. Iam verò crus ægrum corporis molem melius sustinet in externa quàm in interna luxatione. Illic enim caput femoris corporis moli ad perpendiculum magis subiectum est. Itaque quando temporis successu in vicino osse sibi sinum attritu excauauerit, qui tandem occalluerit, adeo vt restituendæ luxationis spes nulla restet, nihilominus sine scipione incedere æger poterit, quòd nullus tum doloris sensus lacessat: ex quo sequitur, vt totum etiam crus minus emacietur, quia minus laboriosus est incessus, nec insuper vasa tam grauiter comprimantur, quàm in ea quæ introrsum fit luxatione. B C

Femoris extrorsum luxati signa.

Lib. 6. ca. 8. Sét. 91. sect. 3. lib. de art.

De femore antrorsum luxato. CAP. XLII.

D

RARO fit vt femur antrorsum luxetur. Id tamen cùm inciderit, his indiciis intelligitur. Caput femoris ad pubem incumbit, vnde inguina tument, clunísque contra corrugatur & extenuatur propter musculorum contractionem, extendere crus citra dolorem æger nequit: imò ne quidem versum inguina flectere, quod anterior musculus qui ab ilio nascitur, comprimitur adeò à capite femoris, vt distendi nequeat. Sed nec poplitem curuare sine doloris cruciatu licet. Cæterùm crus affectum alteri cruri ad calcem par est, in digitorum tamen radices inniti æger nequit: itaque cùm ingredi cogitur, sola calce terram contingit, imò verò planta minus in priorem partem inclinatur, nec verò rarum est in hoc casu vt vrina supprimatur: quòd caput femoris neruos maiores cõprimat, à quibus oriuntur illi qui ad vesicam feruntur, compressionis illius occasione vesica per sympathiam dolet & inflammatur, inflammatio verò cùm sphincterem musculum inuaserit, vix elabi vrina potest, quod tumore intercipiatur.

Ischuria ab interna femoris luxatione.

De luxa-

A *De luxato retrorſum femore.*

CAP. XLIII.

RARA etiam eſt femoris in poſteriora luxatio, quòd cauitatis iſchij pars poſterior altior ſit, & magis depreſſa anteriore: quò fit vt femoris ad interiora luxatio cæteris ſit frequentior: æger neque extendere neque flectere crus poteſt, propter muſculorum qui femoris caput ambiunt, multam in hac luxationis ſpecie compreſſionem, & tenſionem. Intenditur verò dolor, cùm poplitem inflectere vult, quod tum validius contendantur muſculi. Crus ægrum ſano breuius eſt, cùm nates comprimuntur, inter eius partis muſculos caput femoris conditum percipitur: oppoſitum contra inguem laxum ac molle eſt, & perceptibili cauitate depreſſum. Calx terram non contingit, quod caput femoris rurſum, à muſculis natium inter quos abditum latet, conuellitur, præſertim verò ab eo qui craſſior eſt, qui natium velut puluinar conſtituere dicitur. Is enim in
B hac luxatione longè magis cæteris comprimitur, quò fit vt ægro genu flectere fas non ſit, quòd ſic ingens fit extenſio, aponeuroſis, ſeu tendinis lati qui genu obducit. Quod ſi in luxati femoris, pedem æger ſe ſubſtentare ſine ſcipione velit, præceps retrorſum delabitur, quòd in illam partem corpus inclinetur, quia caput femoris corpori fulciendo ad perpendiculum ſubiectum non ſit: itaque ſub alari fulcro ſe ſuſtinere è latere luxato cogitur. His de luxati femoris differentiis, ſignis, ſymptomatibus & prognoſi præmiſſis, reſtat vt reponendi rationem, pro partium in quas elapſum eſt varietate, variam breuiter deſcribamus. Ægrum ſubiecta molli culcitra quò iaceat mollius, in ſcamno aut menſa pronũ reſupinúmve aut in latus in primis collocare oportet: ſic vt pars in quam os abſcedit altior ſit, à qua verò abſceſſit, inferior. Si namque extrorſum aut retrorſum femur luxatum ſit, pronus æger veniet collocandus: ſi introrſum, ſupinus: ſi antrorſum, in latus. Hinc extenſio impulſióque cauitatem verſus facienda, quò tãdem in eam compellatur, at ſi quidem luxatio recens ſit, & in corpore molli, vt muliebri, puerili, aliíſque quibus eſt dearticulationũ cõpages laxior, nihil erit neceſſe
C ad repoſitionem magnam extenſionem, validis laqueis moliri: ſola Chirurgi manus ſufficiet, vel ad ſummum quæ panno attexitur ora, aut mappæ portio iniecta. Os interim firmum plagulis circum dearticulationẽ appoſitis continebitur. Tum Chirurgus femur ſupra genu comprehenſum, ad rectã lineam extendet, atque è directo cauitatis ſuæ conſtituet, ipſúmque in eam mox intrudet. Sic enim reponet, modo inter intrudendum ipſius caput paulo altius erigat, ne circumpoſita cauitati, labra ipſum repellant, & ingreſſu prohibeant: ac quoniam niſi iuſta ſit extenſio, non poteſt eſſe ſperabilis repoſitio, ſatius eſt in eam partẽ peccare, vt paulo plus quàm ſit neceſſe extẽdas: ſic tamen ne muſculus aliquis, tendo, aliúdve neruoſum corpus rumpatur. Nam vt ſcribit Hippocrates, quando muſculi robuſti & validi ſunt, licet tutò extendere, modo ne quid extenſionis impetu diſtorqueatur. Si iuſtæ extenſioni manus non ſufficiat, aduocanda erit in ſubſidium machina, cuiuſmodi eſt noſtra trochlea ad duos poſtes depacta, ductario fune tantum ſubmiſſo, contractóque quantum res ipſa videbitur exigere: quæ dum fiunt abſcedere à triſti illo ſpectaculo ægri amicos oportet,
D intrepidúmque adeſſe Chirurgum, qui nullo neque ægri, neque amicorum eiulatu, ab incœpto deterreatur. Sed quoniã has cõmentationes noſtras in tyronũ potiſſimũ gratiam comparamus, æquum videtur vt his in genere de reponendo femore præmiſſis, per ſingulas ſpecies præcepta illa generalia exerceamus, ab ea quæ introrſum fit luxatione ducto initio.

Signa.

Curatio generalis.

Sect. 2. lib. de fract.

De reponendo femore introrſum luxato.

CAP. XLIIII.

SVPER menſam aut ſcammũ, quo diximus modo, ægrũ collocare oportet, in media menſa depactus ſtabit ligneus clauus, pedem vnum longus, tantùm verò craſſus, quanta eſſe ſolet craſſities manubrij ligonis: cæterùm molli aliquo panno obuolutus, ne coxarum regionem, cui interſtare debet, aſperitate aliqua violet, vt ab Hippocrate factitatũ legimus, in fracti cruris extenſione. Eum clauus ille ligneus vſum habet, vt corpus, ne trahentem extendentémque ſequatur, ſiſtat: vtque facta quantum neceſſe eſt extenſione

Sect. 2. lib. de fract.

inter perinæum,& luxati femoris caput intercedat. Sic enim contra extensione, ad partes superiores non est magnopere opus: & præterea repellendo in suum sinum ossi auxilio est, concurrente Chirurgi opera,qui manu modò in hãc, modò in illã partem obtorquendo, totum compulsionis opus dirigit. Cæterùm quando extensioni opposita contraextensione est opus, præsto adesse vincula oportet, qualia in luxato humero restituendo descripsimus, supra humerum dirigenda: horum vnum supra coxæ dearticulationem obuoluetur, & à valido ministro contendetur: alterum supra genu iniicietur,& ab antagonista ministro, pari contentione contrahetur. Quòd si claui lignei copia non adsit, eius loco validum & par aliud vinculum,ipsi dearticulationi ad coxæ perpendiculum obducendum, & robusti hominis manibus rigidè continendum:sic tamen vt ne caput femoris comprimendo contingat:ita enim restitutionem impediret. Hæc extendendi ratio quatuor luxati femoris speciebus communis est. At in singulis varianda compellendi in suum sinum ossis ratio est,pro partium ad quas eius caput inclinat varia cõditione:nempe extrorsum compellendũ,si introrsum exciderit:contráque in reliquis,vt erit luxationis species. Nonnulli nimium rustici & stolidi nodatores,inferius vinculum ad pedium obuoluunt,sicque pedis ac genu dearticulationes magis extenduntur, quam ischij:quod vinculo, id est vi agenti sint viciniores:at contra fieri debuit: itaque neque in luxato humero manui seu carpo, vincula iniicies,sed supra cubitum. Quòd si manus ad id opus non sufficiant, aduocandæ erunt machinæ. Tum igitur collocato vt decet ægro, stabilitáque parte ægra, inguini rotundum aliquod corpus imponitur,supráque id ægri genu violentius cũ toto crure intro ad alterum crus adducitur. Interim verò femorisque caput validè cauitatem ischij versus comprimitur,sicque demũ restituitur, vt subiecta imago demõstrat.

Qua arte extensio & contraextẽsio in hoc luxationis genere administranda.

Vincula quæ extensionis gratia iniiciuntur extendendæ parti proxima esse debent.

Figura quæ oculis subiicit rationem restituendi femoris introrsum luxati.

Cæterùm femoris capite iusta extensione, à musculis quibus implicabatur expedito, extensisque vnà quo cedant obsequentioresque se præbeant musculis remittẽda funis contensio est, & ab extendendo dehinc abstinendum, aliàs restitutio perfici non poterit, quia intrudentis & in cauitatem compellentis Chirurgi manui valẽtior machinarum contentio reluctabitur. Quod præceptũ in hac & in reliquis luxationibus restituendis obseruandum venit. Intelliges verò repositum femur esse ex crurum paritate, ex libera & indolente ægri cruris extensione & inflexione. Tum demum igitur appositis agglutinantibus,de quibus ante diximus, remediis, repositum os in sua sede confirmabitur, in quam etiam rem deligatio instituetur, fascia primum in locũ in quem femoris caput exciderat,iniecta:indéque in oppositum seu sanũ latus per vẽtrem & lumbos deducta. Interim crassiore plagula inguinis cauitas complenda est, quæ ossis caput in sua cauitate contineat. Nec omittendi straminei toruli ad malleolũ vsque producti, quemadmodum in femoris fractura notauimus. Hincque vtrumque femur colligandũ,quo luxatum membrũ immotũ stet,& magis magisque stabiliatur. Nec is resoluẽdus apparatus,nisi post quartũ aut quintũ diẽ exactũ: ni forte repentin⁹ grauioris

Præceptum generale.

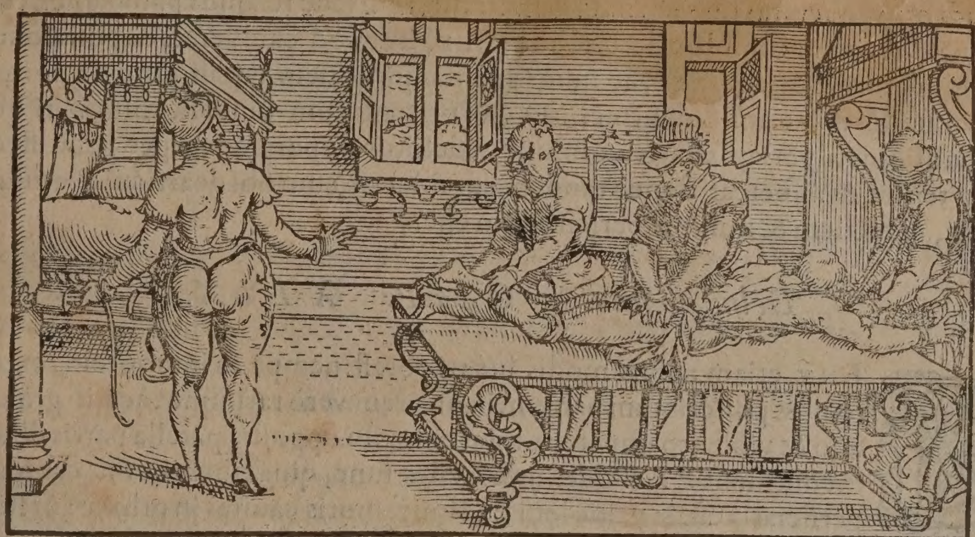
Restituto crure quãdiu continẽdus æger in lecto.

A grauioris alicuius ſymptomatis exortus aliud ſuaſerit. Continendus denique per integrum menſem in lecto æger, vt ſit ſpatium muſculis, neruis, ligamentiſque relaxatis ad priſtinum robur recuperandum: aliàs periculum eſt ne nimium præcoci deambulatione os iterum excidat. Quod ad cruris ſitum, media id figura collocandum & continendum eſt, conſiſtit tamen media hæc figura in extenſione, non in flexione, vt eſt ab Hippocrate demonſtratum: quod cruri, talis figura familiaris ſit & conſueta. *Sect. 2. lib. de fract.*

De reponendo femore extrorſum luxato.
CAP. XLV.

IN hac etiam luxationis ſpecie, æger pronus in ſcamno, vt ante diximus, collocandus eſt, vinculáque vt ſupra iniicienda in coxa & imo femore, tum extenſio deorſum, & contra extenſio ſurſum facienda eſt: mox Chi-
B rurgi manu oſſis caput in ſuum locum compellendum. Ad id ſi manus non ſufficiat, trochlea noſtra adhibenda eſt, quemadmodum ſubiecta figura docet.

Figura quæ femoris extrorſum luxati reponendi rationem exprimit.

C

Id luxationis genus omniũ quæ in femore contingunt, facillimè reſtituitur, adeò vt non rarò animaduerterim, ſolo muſculorum extenſorum in ſeipſos originem ſuam verſus regreſſu, femoris caput in ſuam cauitatem eſſe reuocatum, aliàs cum ſono, aliàs ſine ſono: quod cùm contigerit, plagula dearticulationi impoſita, cætera omnia quæ in interna luxatione notauimus, vt faſciæ, toruli, & ſimilia, hîc adhibenda &
D perficienda erunt. *Quando ſola extenſio ſufficit reſtituẽdo luxato femori.*

De reponendo femore antrorſum luxato.
CAP. XLVI.

LVXATO antrorſum femore, in latus ſanum æger collocandus eſt, atque, vt dictum eſt, deligandus. Hinc plagulam Chirurgus prominenti oſſis capiti imponet, hancque à miniſtro firmiter contineri curabit: mox iuſta extẽſione peracta, ipſe manu os in ſuam pyxidem compellet: quòd ſi manus non ſufficiat, genu adacto id tentabit. Tum denique reliqua quæ ante diximus, ad reſtitutum os continendum adhibebit.

De reponendo femore retrorsum luxato. CAP. XLVII.

A

Cur restitutũ femoris caput facilè relabatur.

PRONVS æger in scamno collocabitur: extendendúmque vt in cæteris membrum habena vna ab inguine, altera à genu intensa: tum Chirurgus id quod eminet retro manu compellere, simúlque genu à crure sano abducere conabitur. Posito sic & restituto osse, nihil aliud noui curatio requirit, quàm vt deligatum, diutius in lecto contineatur: ne si femur neruis adhuc laxioribus motum fuerit, rursus erũpat: magnum enim relapsus femori periculum est, quia pyxidis ischij cauitas tantum deprimitur, quantum procedit: appensi autem seu adiuncti femoris onus graue est.

De luxata genu Patella. CAP. XLVIII.

B

Differentiæ

Curatio.

PATELLA genu excidere in interiorem, exteriorem, superiorem, & inferiorem partem potest: in posteriorem verò nunquam, quia quæ ipsa operit ossa non permittunt. Vt restituatur, ægrum pede firmiter in æquata planitie insistere oportet, túmque Chirurgum, ipsam, manibus à parte in quam præter naturam inclinabat compellere & reuocare. Vbi restituta fuerit, complenda plagulis poplitis est cauitas, sic vt flectendi cruris facultas non sit: nam si flectatur, non leue relapsus patellæ periculum est. Canalis mox seu capsula à latere, præsertim in quod exciderat, circumponetur, nonnihil depressa & rotunda, ad ipsius patellæ imaginem, fasciisque deligabitur, & medicamentis adeò arctè continebitur, vt ne tantillum quidem dimoueri queat. Postquàm quieti pars ipsa satis indulsisse videbitur, oportet vt æger genu flectere sensum tentet & assuescat, donec tandem cognouerit, eum sibi dearticulationis illius motum, & facilem & minimè periculosum esse.

C

De luxato genu. CAP. XLIX.

Differẽtiæ.

GENV etiam tribus modis luxari potest: nempe in interiorem, exteriorem & posteriorem partem: in priorem verò rarissimè, ac nisi graui aliquo & violento impetu: obstat enim ibi opposita patella partis illius ossa continens. Reliqui modi faciles sunt, quia tibialis ossis cauitas superficiaria est, & valdè lenis: at imi femoris cauitas in orbitæ aut stillicidij formam excisa est, & præterea eius capitula valdè lenia ac lubrica sunt: tota verò dearticulatio cubiti dearticulatione multo laxior: adeò vt facilius, vt luxari, ita & restitui possit: nec modo facilius, sed & tutius luxatur, qui hìc minus est formidabilis inflammatio, vt est ab Hippocrate notatum. Causæ luxationis sunt casus ex alto, saltus, rapidior cursus. Signum est flectendi & ad femur adducendi cruris impotentia, nempe vt calce contingere nates nequeant ægri. Quæ introrsum & extrorsum in genu fit luxatio, mediocri extensione, ossiumque in suas sedes ab illis partibus in quas exciderant, manu facta compulsione restituitur. At verò vt retrorsum facta luxatio restituatur, collocandus æger est in scamno moderatæ altitudinis, sic vt ipsi à tergo sit Chirurgus, qui crus eius inter crura sua comprehensum, ambabus manibus flectat, & ad nates adducat. Quod si ne sic quidem procedat restitutio, fingendus est glomus linteus, vsque ad medium fustem religandus: hunc minister ad poplitis cauitatem, qua parte os protuberat, subiiciet, & anteriora versus compellet. Hinc alter minister fasciam tres digitos latam in genu iniiciet, quam manibus sursum contrahet, inde extemplo, simúlque omnes crus ægrum ita inflectent & curuabunt, vt calx nates contingat. D

Ad finem sect. 3. de fract.

Curatio genu introrsum & extrorsum luxati.

Curatio genu retrorsum luxati.

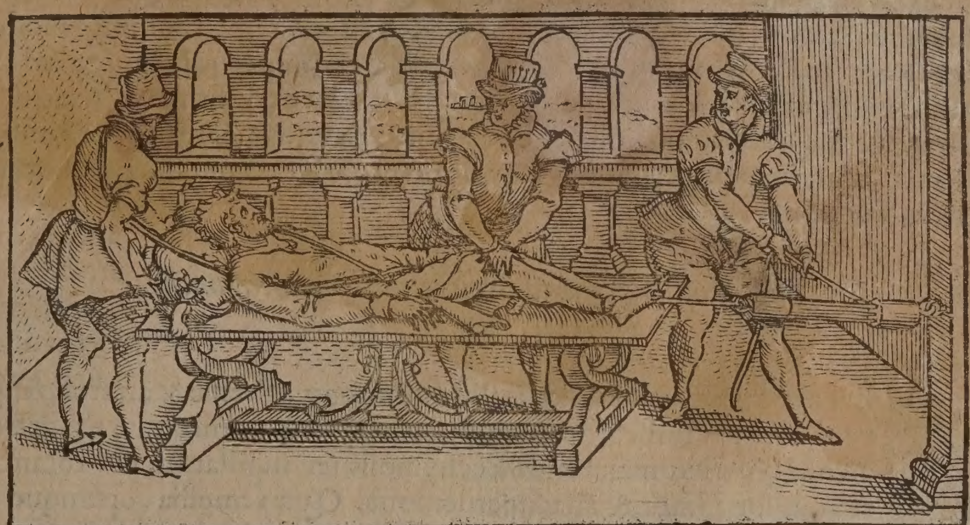
De genu

A *De Genu antrorsum luxato.* CAP. L.

AT si, quod rarum est, antrorsum genu luxatum sit, æger in mensa collocãdus est, conueniénsque deligatio, hinc ab imo femore inde à genu facienda. Tum Chirurgus vtraque manu tandiu supra os quod excidit comprimendo insistet, quoad in suam sedem redierit. In quam rem si manuum opera non sufficit, ad iustas hinc & hinc extensiones, licebit vti machina nostra, quẽadmodum subiecta imagine intueri licet. *Curatio.*

Figura, quæ monstrat rationem restituendi genu antrorsum luxati.

B

C Repositum esse os intelliges, ex cruris libera & indolente extensione: tum igitur medicamentis, plagulis, deligationibúsque confirmantibus & stabilientibus locus erit. Interim æger tandiu ab incessu abstinebit, quandiu res ipsa postulare videbitur.

De fibulæ à tibia distractione. CAP. LI.

TIBIÆ, fibula opposita est, & adhæret sine cauitate: supernè quidẽ ad genu, infernè autẽ ad astragalũ. Tribus verò modis inde diuelli & distrahi potest, nẽpe in anteriora, & in vtrũq; latus: cõtingit hic casus quãdo inter incedendũ parũ fidelibus insistimus vestigiis, adeò vt incertus, & tãquam in lubrico pes nos deficiat, introrsumq; aut extrorsum nutans cõtorqueatur: tum enim superpositi corporis pondus facit, vt tanquam diducatur crus, ac diuulsa à tibia fibula veluti luxetur. Idem ex lapsu ab alto, aut graui aliquo & contundente ictu contingere potest: quin & ab ipsa suæ nonnunquam diuelluntur epiphyses. Hæc omnia vt restituantur, suisq; locis simul reddantur, oportet vt Chirurgi manibus in suam quæq; sedem deducantur & cogantur: tum arctè deligentur, appositis ei parti plagulis in quam fibula excidit, deligandi ab ipsa statim luxatione, propter rationes commemoratas, ducto initio. Quadraginta dierum quies imperabitur ęgro quantum scilicet confirmandis ligamentis sit satis. *Fibulæ cum tibia coarticulatio.* *Differentiæ & causæ.* D *Curatio.*

De luxata, & ab Astragalo diuisa tibia.
CAP. LII.

LVXATVR etiam diuellitúrque ab Astragalo tibia, tum introrsum, tum extrorsum. Id tumore protuberantis in hanc aut illam partem ossis cognoscitur: ac siquidem subluxatio tantùm sit, leuis operæ restitutio est: nam leui compulsione facilè restituitur. Postquàm repositum fuerit os, appositis plagulis & apta deligatione, obuersa scilicet, obuolutáque in latus oppositum ei, in quod os exciderat fascia, vt sic etiam quodammodo in suam se- *Differentiæ & signa.*

dem magis, magisq́; compellatur, continendum erit. Interim cauendum est ne qui ad calcem est magnus crassusq́; tendo, arctius comprimatur. Intra quadragesimum diē, nisi quod symptoma superueniat, confirmatur id restitutæ luxationis genus. A

De luxata calce. CAP. LIII.

Causæ & differentiæ.

QVICVNQVE ex alto desilientes grauiter in calcem lapsi sunt, his calx luxatur, & ab astragalo diuellitur. Frequentius hæc introrsum quàm extrorsum fit luxatio, quod proiecta fibula astragalum complectatur: quò fit vt illinc arctius fideliúsque contineatur. Restitutio perficitur extensione & compulsione, haudq́; admodum difficilis existit, nisi fluxio ingens & inflammatio obstiterint.

Curatio.

Quod ad deligationem arctior esse debet, in affecto loco, vt hinc in vicinas partes exprimatur sanguis: eo tamen adhibito modo, vt ne dolorifica sit, atque quàm par est arctius neruos & crassum tendinem, qui ad calcē pertingit, comprimat. Non ante quadragesimum diem hæc confirmatur luxatio, etiā si nihil superueniat quod impedimento esse possit. Quanquam ferè fit, vt ex contusionis vehementia multa superueniant. Quare de his proprium caput instituere non erit superuacaneum. B

De symptomatibus quæ ad calcis contusionem sequuntur. CAP. LIIII.

Hip. sect. 3. de fract.

Sanguinis detractio cur necessaria in fractura calcis.

Circa cutē contusæ calcis facienda

Cur calx in flammationi obnoxia.

VEHEMENTIA contusionis illius contingit, vt venæ & arteriæ, sanguinem, cùm per tunicarum suarum cęca spiracula, tum etiam per extrema oscula, quasi euomant: vnde Ecchymosis seu sugillatum per totam calcem, dolor, tumor, & alia superueniunt. Quæ remedia, opémque medicam implorant: nempe diætam cōuenientem, sanguinis secta vena detractionem (cuius etsi Hippocrates non meminerit, necessaria hîc tamen est febris & inflammationis occasione) & si res exigat purgationem, præsertim verò eam quæ citato vomitu reuellit. Denique localium medicamentorum appositionem, eorum maximè quæ cutem calci subtensam, ferè alioqui duriorem & densiorem, remolliant & rarefaciant, cuiusmodi sunt fotus ex aqua tepida & oleo: adeò vt non rarò nouacula rescindi, viua carne vitata, necesse habeat. Sic enim demùm effusus in partem, congestúsque sanguis, facilius attenuatur & tandem resoluitur. Hæc autem omnia à Medico fieri debent, antequàm inflammatio partem prehendat: alioqui cōuulsionis est periculum. Sanguis enim vbi è vasis excidit, promptè putrescit, quòd partis huius densitas difflari ipsum, in ambitúmque digeri prohibeat. Adde quòd crassus ille & insignis tendo qui calci subtensus est, exquisito sit sensu præditus, multísque præterea neruis hinc & hinc pars ipsa conspersa sit. Sed & ex supino in dorsum calcémque ipsam decubitu aliud inflammationis imminet periculum, quemadmodum in fractura cruris ante monuimus. Quare attentissimum, diligentissimúmque hîc Chirurgum esse velim, ad ea quæ diximus præstanda, ne ab inflammatione Gangræna & Sphacelus (hîc enim caro saniosa in os continenter destillat) cum febre continua & acuta, cum tremore, singultu, & delirio superueniant. Huius enim partis corruptio in vicina primū contagione serpit: indéque per compressas, incalescentésque calore putrido arterias, cor febrem, per neruos verò & crassum illum insignémque tendinem, ex trium suræ musculorum concursu conflatum, musculi, cerebrum, stomachúsque malè affecta, & in consensum rapta, conuulsionem, delirium, & singultum lethiferum accersunt. C D

Gal. ad sen. 23 sect. 2. lib. de fract.

De luxato Astragalo seu Talo. CAP. LV.

Signa.

LVXARI, & in omnem partem excidere Astragalus potest. Vbi igitur in interiorem partem excidit, ima pars pedis in exteriorem partem conuertitur. Vbi in contrarium erupit, contrarium etiam signum extat: si in anteriorem partem luxatus est, à posteriore latus tendo calci subtensus induratur & distenditur: si verò in posteriorem, calx penè tota pede conditur: nec verò nisi summa vi id cōtingit luxationis genus.

Curatio.

Reponitur manibus extendendo, & compellendo in partem ei contrariam

trariam

A trariã à qua excidit. Repositus cõtinetur remediis appositis, & conuenienti deligatione. In hoc casu diutius in lectulo perseuerandum est, ne id os quod totum corpus sustinet, parum confirmatis neruis, ferendo oneri cedat, rursumq; prorumpat.

De Tarso & Pedio luxatis. CAP. LVI.

LVXANTVR etiam Tarsi ac Pedij ossa, idque vel infra plantam, vel suprà, vel ad latus: etsi ad latus difficillimè propter rationẽ suprà citatam. Si supra plantam prominent, oportet ægrum vestigio pertinaci æquatã aliquam planitiem premere, tum Chirurgum manibus comprimendo ipsa in suum locum compellere: contrà si infra plantam proruperint, oportet inde sursum versus comprimere, & suæ sedi quodque os reddere. Eadem ratione conduntur, si in hoc aut illud latus excesserint. Notandum verò quòd etsi subligamina in reliquis luxationibus vnico capite constent, hîc tamen Hippocr. vult ea deligi quę sunt bicipitia, quòd luxatio frequentius contingat infernè sursum, aut supernè deorsum, quàm in latus.

Curatio.

Sentent. 14. sect. 2. li. de fract.

B

De luxatis Digitis. CAP. LVII.

DIGITI verò pedum quatuor modis luxari possunt, quemadmodum & hi qui in manu sunt. Cõduntur verò eadem etiam arte, nempe rectà extenduntur, & in suam quique articuli sedem compelluntur, tãdémque, vt decet, deligantur. Facilis omnium repositio est, quia singulorum è sua sede transgressio magna esse nequit. Denique plantę ossa iisdem modis quibus ni manu prodeunt, iisdémque conduntur. Nisi quod vbi aliquid in pede luxatum est lecto pes continetur: vbi verò in manu, mitella manus concluditur. Viginti autem dierum quies ægro imperanda est, quoad scilicet pedibus firmiter insistere possit.

Differentia

Curatio.

C

De Symptomatibus, aliisque accidentibus, quæ fracto, luxatóve membro superuenire possunt. CAP. LVIII.

MVLTA fractis, luxatisve membris, fracturæ ipsius & luxationis occasione superuenire possunt: cuiusmodi sunt contusio, dolor ingens, inflammatio, febris, abscessus, gangræna, sphacelus, vlcus, fistula, atrophia: quę omnia ad sui curationem solertem & diligentem Medicum postulant. Contusio contingit ex rei grauis in partem illapsu, aut ab alto lapsu: vnde sanguinis sub cutem expressi effusio. Is si magna copia effusus est, scarificatu statim euacuandus venit, eóq; onere leuanda pars, ne ipsi inde gangræna oboriatur. Quo verò sanguis crassior apparebit, obiectaque cutis densior, eo profundior scarificatus erit: eodem consilio apponi hirudines possunt.

Ad contusionem remedia.

De dolore diximus suprà, nempe quòd is contingit, ex eo quòd ossa suo loco mota sint, quò fit vt ipsa musculos, neruósque pungendo & comprimendo, molesta sint. Hinc inflammatio, simúlque abscessus ac febris, sæpè gangræna, denique & sphacelus ossa carie corrumpens: aliàs verò vlcus, sinus ac fistula. Atrophia verò ac macies oboritur, ex membri ignauia ac quiete, eius omne robur exoluente, & ex arctiore deligatione, vias allapsuro, alioqui sanguini intercipiente.

D

Ad dolorẽ quæ sequãtur.

Macies quidem quæ ab arctiore est deligatione sanationem recipit, vinculorum quibus constrictum membrum tenetur resolutione. Quæ verò ab otio est moderato exercitio sanatur membrum extendendo, flectendo, attollendo, deprimendo, si modò exercitij laborem ferre possit. Aliàs frictiones imperandæ sunt, & fotus ex aqua tepida. Frictiones quidem moderatæ erunt inter duras, molléṡque, breues, & diuturnas. Eadem erit fotus mediocritas tenenda in aquæ tepore, & in fouendo mora ac tempore. Nam diuturnior fotus, quod sanguinis attractum est, resoluit. At qui paucioris est temporis, parum aut nihil omnino attrahit. Post fotum medicamenta calida & emplastica admouebũtur ex pice composita, terebinthina, euphorbio, pyrethro, sulphure, & similibus. Singulis verò diebus renouanda erunt frequentius aut rarius, prout

Ad maciẽ seu membri alicuius atrophiam remedia.

In fouendo qui modus.

res videbitur exigere. Dropaces hæc medicamenta nominantur, quorum forma ta- A lis est.

Dropax. ℞.picis nigræ, ammoniaci, bdelij, gummi elemij, in aqua vitæ dissolutorum, an.℥ ij. olei laurini, an.℥ j. pulueris piperis, zinziberis, granorum paradisi, baccarum lauri, & iuniperi, an.ʒ ij. fiat emplastrum secundum artem, extendatur super alutam. Prodest etiam partem sanam oppositam deligatione, citra dolorem tamen, constringere: nempe si brachium dextrum alimenti defectu contabuerit, sinistrum deligabitur, deligationis initio ab ima manu sumpto, & in ala consistendo. Si verò hoc idem malum dextrum crus apprehenderit, sinistrum deligandum veniet ab imo pede ad inguen procedendo. Sic enim sanguinis multa portio in venam cauam repellitur, & ab hac distenta ac pleniore, in partem laborantem, & vasis ferè vacuis hiantem: sed & sanam partem in otio continere expedit, quominus attrahat alimenti, sic enim ægræ reficiendæ plus suppetet.

Deligatio partis sanæ ad atrophiã opposita.

Macilenti membri deligatio qualis esse debeat. Quidam probant quoq; tabidum membrũ moderata deligatione constringi: sic enim attrahi ad ipsum sanguinem perhibent: nam & scalpello aperta vena sanguinem B detracturi, brachium & crus constringimus. Prodest & ipsum in aquam calidiorem quàm tepida sit demergere, continereque quoad rubescat & intumescat: sic enim pellicitur in venas sanguinis, vt experiuntur qui de sapheia & saluatella sanguinem sunt detracturi. Quòd si dum hæc & similia fiunt, pars ægra incalescat, rubescat & intumescat, sperabilem scito esse sanationem: sin contrà, desperata salus est: itaque nihil præterea tentare oportet.

Signa atrophiæ sanabilis.

Nonnunquam præterea durities in articulationibus post fracturas luxationésque restitutas relinquitur. Hanc remollire oportet, humorem contentum resoluendo fotu, litu, cataplasmate, emplastro facto ex radicibus, bismaluæ, brioniæ, liliorum, semine lini, fœnugræci & similibus: itémque ex gummi in forti aceto dissolutis, vt ammoniaco, bdelio, opopanace, ladano, sagapeno, styrace liquida, ex adipe anserino, gallinaceo, humano, ex oleo liliorum & similibus. Imperandum insuper ægro, vt partem subinde & assiduè, vitato tamen dolore, motitet, vt sic incalescat, tenuetur, ac tandem digeratur conclusus humor, denique sibi pars ipsa quantum ars permittit restituatur: C sæpè enim omnino restitui nequit. Nam si debile ac mancum membrum sit, hoc ipso quòd iuxta articulum fractura contigerit, in reliquum vitæ motus laboriosus & difficilis, sæpè verò omnino nullus esse solet: si præsertim obortus callus crassior sit: si denique ipsa articulatio ab ictu ipso contusa & contrita fuerit, vt in vulneribus quæ sclopeto illiduntur, non rarò est cernere.

FINIS LIBRI DECIMIQVINTI, DE LVXATIONIBVS.

DE

A

DE PLERISQVE PARTIVM praeter naturam affectionibus; quarum curatio manu ferè perficitur.

B

LIBER DECIMVSSEXTVS.

De Alopecia. CAP. I.

ALOPECIA est pilorum capitis defluuium: nõnunquam etiam superciliorum menti, aliarúmque partium, Depilationem vulgò nominant. Huic affectui annose vulpes, oborta per ætatem scabie, obnoxiæ sunt, hinc tractum à Medicis Alopeciæ nomen. Fit hæc affectio vel defectu alimenti pilis alendis idonei, vt in senecta humoris primigenij penuria, vel eiusdem alimentariæ materiæ corruptione, vt post longas febres, à lue venerea, elephantiasi, corporis totius C humorúmque omnium vitio, vnde vaporum & fuliginis sequitur corruptela: vel pororum cutis vitiata constitutione in raritate & constrictione, seu densitate: quemadmodum ab vnguentorum calidiorum pilis denigrandis comparatorum, aut eorũ quę Depilatoria nominant vsu nimio, aut cutis ambustione, deperditionéve, quæ pro ipsa cicatricem substituit, ob cuius densitatem emergere pilus nequit, quemadmodum per nimiam laxitatem, & raritatem fuliginosa pili materia non subsistit, sed in auras dissipata vanescit. Quæ à senectute, febre hectica, ambustione, caluitio, elephantiasi & tinea venit alopecia, insanabilis est: quæ verò curationem admittit, ea sublata causa tollitur. Itaque si à corruptione fit humorum, accersetur Medicus qui de diæta, purgatione, & phlebotomia pro arbitrio statuet. Hinc Chirurgus quod supererit capillitij abradet, fotibus vtetur primùm resoluentibus, hirudines & cornicula admouebit, ad vitiosum humorem qui sub cute est digerendum, tum lixiuio ex radice ireos & aloës, decocto ad sordium detersionem caput lauabit. Denique attrahentia tum fomẽta, tum medicamenta admouebit, ad eum qui laudabilis toto corpore, conuenienter D institutæ diætæ beneficio, succreuit humorem euocandum. Quòd si alimenti defectu Alopecia venerit, asperiore linteo, aut folio ficulneo, aut cępis crudis fricanda tandiu pars erit, donec rubescat: quin & cutis multis locis acu pungenda, indeq; vnguenta admouenda concinnata ex ladano, stercore columbino, staphisagria, oleo laurino, terebinthina & cera, ad sanguinem, pilorúmque materiam pelliciendam. Si à lue venerea capillus deciduus sit, hydrargyro inungendus est æger, vsque ad sufficientem saliuationem. Denique vt erunt Alopeciæ causæ, ita remedia venient vsurpanda.

Gal. cap. 2. lib. 1. de cõpos. med. sec. locos.

Causæ.

Quæ alopecia insanabilis.

Quæ & qui sanabilis.

De Tinea. CAP. II.

TINEA (liceat sic loqui, dum vocabulum fuerit inuentum aptius) morbus est cutem capitis seu cranij musculosam occupans, ac tineæ vermis instar depascens. Tres eius sunt differentiæ: Prima dicitur squamosa seu furfurosa Galeno, quia dum scalpitur furfuraceas multas squamas de se remittit: Pragmaticorum nonnullis tinea sicca dicitur, ob humoris cõ-

Lib. 1. de cõpos. med. sec. locos.

mittentis ingētem adustionem. Altera ficosa nuncupatur, quia dum crusta sua quæ A flaua est spoliatur, apparent viuæ rubræq; carnis grana, ficuum interioribus granis similia, cruentam de se materiam remittentia. Tertia Achor Galeno dicta, vulgò etiam corrosiua & vlcerosa nominatur, quod multa quibus scatet, vlcera, pluribus exiguis foraminibus aperta sint, sanie liquida manantia, carnium loturæ simili, fœtida, putrilaginosa & cadauerosa, aliàs liuida, aliàs flaua. Foramina illa si paulò maiora sint, aliā speciem constituunt, quæ Cerion seu Fauosa dicitur: quòd per hæc materia fundatur *Cap.8.lib. citati.* melli colore & crassitie similis, Galeni sententia. Fiunt omnes ab humore, qui corruptione maiore, minoréve in vitio sit: nā furfurosam minus corruptus humor, ficosam corruptior, vlcerosam corruptissimus committit. Si infanti nutricis vitio & contagione contigerit, aut etiam statim à primo ortu, vix sanationem admittit: ac ne eam quidem procurandam, antequàm puer eam ætatem attigerit, qua curationis & medica- *Curatio.* mentorum laborem ferre possit. Interim tamen caulium aut betæ folia, butyro recēti oblita, applicari poterunt, aliúdve blandum remedium, cui molliendi vis insit, exitúq; conclusis materiebus aperiendi. His qui ætatem medicamentorum patientem attige- B rint, ex aduocati & præsentis Medici decreto, sanguis detrahetur, purgans medica- *Ad furfurosam tineā* mentum propinabitur, balneaq; qua decet arte parabuntur. Quod ad topica remedia attinet in furfurosa fotus instituentur remollientes & discutientes, ex radicibus altheæ, liliorum, lapathi, acetosæ in lixiuio incoctis, pauco aceto addito. Tali decocto bis in die caput fouebitur, ac sexto demùm die deraso capillitio scarificabitur, scarificatoq; hirudines & cornicula apprimentur. Mox oleo de staphisagria cum sapone nigro inungetur cum attractionis gratia, tum etiam ad obtundēdam, humoris parti impacti, malignitatem. Licebit etiam vti sequenti medicamento adusque perfectā morbi sanationem quod in hoc affectus genere Vigonio, Gordonio, & Guidoni valdè cōmendatur.

♃. elleb. albi, & nigri, atram. auripigmenti, lithargyri auri, calcis viuæ, vitriol. alum. galla. fulig. ciner. fæcis vini vsti, an. ℥ ß. argen. viui, extincti, an. ℥ iij. æruginis æris, ʒ ij. fiat puluis qui incorporetur cum succo borraginis, scabiosæ, fumariæ, oxylapathi ace- *Vng. ad tineam.* ti, an. quart. j. olei antiqui ℔. j. bulliant vsque ad consumptionem succorum, in fine C decoctionis cineres ponantur, addendo picis liquidæ ℥ ß. ceræ quantum sufficit, fiat vnguentum, id tineæ speciem omnem ad sanitatem perducere authores illi testantur. Certè nemini, ad eorum ex quibus constat compositionem intuenti, non probari potest.

Ad crustosam. Crustosa etiam seu ficosa tandiu fotu præscripto fouebitur, quoad crustæ excidant: sed tamen ad eam rem nihil tam promptum est & efficax, quàm nasturtium tritū aut *Cataplasma ex nasturtio* frixum cum porci axungia. Nam intra viginti quatuor horas vt decidāt perficit, quin etiam si eo quis vtatur diutius, persanat, vt ego experientia cognoui, quod & ratio cō- *Lib.7.simp.* firmat: est enim Galeno calidum & siccum nasturtium. Vbi crustæ deciderint, vnguēto ante descripto partes affectæ erunt inungendæ. Multos ipse curaui qui sanati sunt litu ex pauco oleo de calcantho, nonnunquam etiam ægyptiaco viribus aucto. Quòd si pilorum radix putris appareat, volsella singuli reuellendi sunt: ac si talis putredo vniuersum cranium occupet, & singulas capillitij totius radices infestet, quò promptior sit, & minori cum labore auulsio, xylina frusta, qua parte villosa sunt, sequenti medi- D camento conspergere oportet.

♃. picis nigræ ℥ vj. picis ref. ℥ ij. pulu. viridis æris, & vitriol. rom. an. ʒ j. vel ℥ ß. sulph. viui, ʒ ß. coquantur omnia simul in aceti acerrimi quantitate sufficiente, fiat medicamentum ad vsum, applicetur capiti, hæreátque totum triduum, mox magna vi, aduersum pilos eundo, auellatur, vt vnà pili emplastro hærentes radicitus auellantur: eius remedij tandiu erit vsus, quandiu res ipsa poscere videtur. Quod verò ad tertiam tineæ speciem quæ Corrosiua seu Vlcerosa nominatur, prima indicatio est detergendorum sequenti vnguento vlcerum.

Ad vlcerosam. ♃. vnguent. enulati cum mercurio duplicato ægyptiaci, an. ℥ iij. vitr. albi in puluerem redacti, ʒ j. incorporentur simul, fiat vnguentum ad vsum: vti etiam suprascripto licebit. Quòd si dolor aliquis, aliúsve casus superueniat, ipsi ex docti Medici sententia occurrendum erit: certè in omni tineæ specie quæ sequentur remedia mihi ratione comperta & vsu probata fuêre.

℞. caphur. ℥ ß. alum. roch. vitr. viridis æris, sulph. viui, fulig. forn. an. ʒ vj. olei amyg. dulcium

A dulcium & axungiæ porci an. ℥ ij. incorporentur simul in mortario, fiat vnguentum. Sunt qui fimi ouili in chorte villatica defossi & macerati, id quod liquidum est vsurpent, & vlceratis locis affricent, duplicatumq́; & eo liquore imbutum linteum superimponant. Quòd si his & tot remediis sanari æger nequeat, similiterq́; insuper crustosis vlceribus corpus eius locis aliquot obsitum visatur, probarem vt ipsi illineretur caput litu ex axũgia, argento viuo, & pauco sulphure cõflato: indeq́; emplastrum de Vigo cum mercurio in pileoli formam aptaretur: similia præterea emplastra scapulis, femoribus & cruribus applicarentur, omninóque conclaui calido contineretur, ac cætera omnia fierent quasi lue venerea laboraret. Id curationis genus primus (quod sciã) tentauit Simon Blancus Chirurgus Regiùs expertissimus in iuuene quodam, cùm ipse frustra reliqua omnia remedia quæ vulgò adhiberi solent sedulò adhibuisset. Tinea horrendum visu sæpè malum est, saniem de se virulentam & morticinam effundens: recens difficillimè sanatur, sed inueterata longè difficilius. Nã non rarò rediuiua mox resurgit, quæ restincta credebatur, propter malignæ putredinis in parte relictam impressionem, quæ ipsius temperiem planè corrupit. Quin etiam sæpè sanata superstitẽ inuexit alopeciam, Chirurgorum turpe opprobrium. Quæ causa extitit cur tineæ curationem plerique empyricis & mulierculis relinquendam censuerint. *Tinea contumax remedio luis venereæ curãda.*

B (section marker beside "pressionem")

De Vertigine. CAP. III.

VERTIGO repentina oculorum & visus caligatio est, à spiritu vaporoso & calido, qui per carotides arterias ad caput ascendit, cerebrúmque replet, humores & spiritus qui in ipso sunt conturbando, inæqualitérque quasi rapto in gyrum corpore, aut capta vino mentis arceversando. Feruens ille spiritus sæpius à corde sursum per carotides arterias internas ad rete mirabile perrumpit: aliàs in ipso cerebro æquo calidiore ac feruido gignitur: sæpè etiam à ventriculo, splene, hepate, aliisque visceribus æstu incandescentibus exurgit. Signum huius mali est repentina illa visus calligatio, & oculorum quasi præstrictio, vel leuiter circumacto corpore, aut in res circumactas, vt rotas versatiles, aquásve vorticosas, omniáque profunda & alta cõuerso aspectu. Si à cerebro mali origo est, cephalalgia, capitis grauitate, & aurium tinnitu exercentur ægri: imò sæpè odorabilia, olfactorio instrumento, non percipiunt. Pau. Ægin. ad curationem, arterias quę in temporibus sunt secari iubet. At si aliunde vt à subiecto aliquo viscere, mali materia manat, non admodum prodest talis arteriotomia. Itaque tum accersendus & consulendus peritus Medicus, qui ægro consulat phlebotomia, si ab ardore viscerum mali origo est: purgatione si à ventriculi & stomachi impuritate. Ita tamen si talis vertigo accidens criticum non sit acuti alicuius morbi, vomitu aut hæmorrhagia crisim affectantis: tum enim expediendi inde ægri negotium omne, naturæ committendum est.

Quid vertigo & quas causas habeat.

Signa.

C (section marker beside "ve vorticosas")

Lib. 6.

Vertigo critica.

De Hemicrania. CAP. IIII.

HEMICRANIA propriè dicitur dolor, mediam capitis partem dextram aut sinistram diuexans. Is aliàs supra temporum musculos non assurgit, aliàs ad summum vsque verticem porrigitur. Doloris eiusmodi causa, vel à venis est & arteriis externis, aut à meningibus, aut ab ipsa cerebri substantia, aut à pericranio, aut à musculosa cute pericranium tegente, aut denique à putridis vaporibus, à ventriculo, vtero, alióve viscere subiecto ad caput assurgentibus. Potest tamen extrinsecus adueniens causa hunc affectũ inferre, nempe ambientis aëris calidior aut frigidior constitutio, ebrietas, crapula, ciborum calidiorum & vaporosorum vsus, teter aliquis vapor, fumúsve ab antimonio, argento viuo, & aliis eiusdem generis naribus haustus: quæ causa existit, cur aurifices & bracteatores id ferè mali genus infestet. Cæterùm vndecunque mali causa venerit, ea vel simplex intemperies est, vel cum materia: materia, inquam, quæ vel simplex sit, vel composita. Cæterùm affectio hæc solitaria est, aut aliis affectibus comitata, vt inflammatione & tensione. Capitis grauitas humoris copiam arguit, punctionis, pulsationis, & tensionis sensus vaporem humori permixtum in neruoso, arterioso, aut membranoso capitis corpore conclusum demonstrat. Si ab inflammatis meningibus dolor est, febris superuenit, si præsertim humor dolorem committens putrescat. Si superficiarius sit, dolor sedem habet in pericranio.

D (section marker beside "vel à venis est")

Differentia

Si altus & profundus, atque ad oculorum radices peruiat, obſeſſarum meningum argumentum eſt, febriſq́; ſuperuenit ſi inflammatio adſit, & materia putreſcat: tumq́ue tam acerbus nonnunquam eſt doloris cruciatus, vt ſibi vel leui & ſummo digito caput attingi vereatur, & perhorreſcat æger, imò nec ſtrepitum, nec ſuſurros leues, nec ſplendorem, nec odores quantumuis ſuaues, viniue halitus ferre poſſit. Continuus is nonnunquam eſt dolor, nonnũquam & periodicus. Si doloris cauſa eſt à ſanguine feruido, tenui & vaporoſo, quæ nullis remediis vinci potuerit, ab arteriotomia in temporibus celebrata perneceſſarium, perutile & promptum habebit remedium, ſiue ab internis ſeu ab externis vaſis malum exiſtat. Hinc enim ſemper materiæ coniunctæ, ſanguinis & ſpirituum ſequitur euacuatio. Id ego expertus ſum in permultis, ſed præcipuè in principe à Rupe-Surionenſi. Huic atroci hemicrania diuexato, dominus Capellanus Regius, & Caſtellanus Reginæ primarius Medicus: denique Ludouicus Duretus medicinam faciebant, nec tamen phlebotomia cucurbitulis, balneis, frictionibus, diæta, vllóve remedij genere ſeu aſſumpto, ſeu admoto quidquã opis adferebant. Vocatus ego dixi vnicã ſalutis ſpẽ reſtare, ſi ipſi arteria in tẽporibus phlebotomo diuideretur qua parte dolor ſæuiret. Mihi enim veriſimile fieri, doloris eius cauſam non venis, ſed arteriis concludi: quo in caſu nullum arteriotomia præſtantius eſſe remediũ Veteribus proditum fuiſſe, cuius ego in meipſo magno meo bono, periculum feciſſem. Meum iſtud Medici cùm probaſſent conſilium ad opus è veſtigio me accingo, arteriamq́; in tempore dolente ſeligo, quæ & tumentior eſſet, & vehementius cæteris pulſaret. Hãc ego vnica inciſione quemadmodum in phlebotomia fieri ſolet aperio, ſanguiniſq́; magno cum impetu & ſaltu proſiliẽtis pluſquàm duo vaſcula elicio: quieuit ſtatim dolor, neque vnquam relapſum habuit. Plurimis tamen ſuſpecta eſt arteriotomia, quòd prorumpentem inde ſanguinem ſiſtere, quòd cicatricem obducere ſit operoſum, propter arteriæ denſitatem, duritatẽ, & pulſationis perennitatem, quod denique cicatrix obducta aneuriſmatis periculum inferat. Itaque ſatius eſſe putant cutẽ primò diuidere, deinde à circumſtantibus omnibus particulis diuellere, inde vtrinq; arteriam vincire, denique diuidere, quemadmodum in varicibus faciendum monuimus. Sed hæc opinio hominum eſt omnia tuta timentium: ego enim multiplici experientia didiſci non eſſe periculoſam arteriæ quæ ſcalpello fit, quemadmodum in phlebotomia fieri ſolet apertionem: conſolidationem verò paulò quidem vena tardiorem eſſe, tandem tamen fieri. Sanguinis verò fluxum nullum vnquam ſuperuenire modò deligatio aptè facta ſit, hærcatq́; totum quatriduum appoſitis vt decet plagulis.

Arteriotomia ad quã hemicraniã valeat.

Hiſtoria.

Ab arteriotomia nullum periculum.

A

B

C

De quibuſdam oculorum affectibus, ac primùm de coercenda ſuperiore palpebra cùm laxior eſt. CAP. V.

Differentia

MORBORVM qui in oculo ſunt, alij vniuerſam oculi ſubſtantiam occupant, vt ophthalmia ipſius phlegmone, alij partium ipſius proprij & peculiares exiſtũt, cuiuſmodi eſt gutta Serena dicta, neruo optico. Ex quo Gal. oculorũ morbos triplici in differẽtia poſuit, nẽpe vt alij oculo eueniret quatenus primario eius organo, criſtallino ſcilicet humori officiũt alij quatenus animalem facultatem quæ viſus eſt opifex, aditu ad ipſum prohibẽt: alij denique quatenus partiũ eius principi organo ſubſeruientiũ aliquã offendunt. Cæterùm eiuſmodi morborũ omniũ, alij oculo cũ reliquis corporis partibus cõmunes ſunt cuiuſmodi exiſtũt vlcus, vulnus, phlegmone, cõtuſio & ſimiles: alij oculo ſunt particulares & proprij, quales ſunt Ægilops, Cataracta, Glaucoma, & huius generis plerique alij. Nonnullis palpebra ſuperior procidit, quia ipſius ſumma cutis amplius relaxatur, quam tegendo oculo neceſſe ſit, haud ſe interim ſimul pariterq́; remittente cartilagine. Hinc verò moleſtia duplex. Prior quòd oculus facilè detegi nõ poſſit: altera quòd ſic relaxatæ palpebræ pili protinus intus ad oculum tendunt, ipſiq́; pungendo moleſti ſunt. Relaxationis eiuſmodi cauſa eſt, vel peculiaris eius loci paralyſis, quę ſenibus frequẽs eſt, vel fluxio, ſeu rheuma humoris aquoſi, & minimè acris aut mordicãtis: quod ex eo apparet, ꝙ ſic affectis, vnus altérve pilorũ ordo ſub ordine naturali ſuccreſcit, ab humoris congeſti, vt credere par eſt copia. Ita enim ſolũ vdũ & vliginoſum pluribus herbis luxuriat. Iã ſi is humor acris eſſet, ægro pruriginoſus, adeoq́; dolorific⁹ foret, & naturaliũ pilorũ radices arroderet, exureretq́;, tantũ abeſt vt nouis præter naturã ſuborĩẽtibus materiã ſuppeditare poſſet. Ad curationẽ, antequã quidquã agas, ſuperfluã, adcóque

Paul. cap. 8 lib. 6.

Cauſa.

D

A adeóque amputandam portionem, atramento notare oportet, ne si amplius quàm o-
portet rescindas, inuersa palpebra maneat, aliúdque vitij genus, quod Veteres Ectro- *Curatio.*
pion dixerunt, inferat. Inde cõtecto oculo, mediam palpebræ cutem, omissa quæ sub-
est cartilagine, digitis apprehendere & leuare: túmque ipsam transuersam secare, tan-
tulo detracto, quantum necesse est vt naturaliter se habeat. Denique oræ vulneris ter
aut quater acu adacta simplici sutura sunt committendæ, vt ad cicatricem perduca-
tur: obducta enim cicatrix palpebram, ne laxius procidat, tantulo scilicet decurtatam
coërcet. Modus esse debet in amputãdo, alioqui duorum incommodorum alterutrũ
incurrere oportet: si nimium rescissum fuerit, ne contegi oculus non possit: si parum, *Ad pilos*
ne nihil actum sit, & frustra æger sectus fuerit. Quòd si multi pili præter naturam suc- *præter natu-*
creuerint, exiguis & ad id factis volsellis auellendi sunt: tum ipsorum radices tenui *ram in pal-*
cauterio inurẽdæ oculo intacto: mox enim oborta cicatrix ne renascantur impediet. *pebra suc-* *cretos.*

De Lagophthalmo oculorum. CAP. VI.

B

QVIBVS sursum contractior est palpebra, hi oculis apertis dormiuut,
quia à breuiore palpebrarum cute contegi nequeunt, Lagophthalmon *Paul. lib.6.*
Græci nominant. Causa venit vel intrinsecus, vel extrinsecus. Intrinse- *cap.10.*
cus quidem vt à carbunculo, abscessu, vlcere. Extrinsecus vt à vulnere *Causæ.*
gladio inflicto, vstione, lapsu & similibus. Si ab obducta cicatrice id ma-
lum sit, sanabile est, modò palpebræ mediocris restet crassities. At si à prima extiterit
conformatione, aut alioqui multum substantiæ deperditum sit, quemadmodum ab
vstione & carbunculo contingit, insanabile existit. Ad curationem igitur fotus adhi- *Curatio.*
bendi sunt relaxantes & remollientes, inde cutis supra totam cicatricem incidenda
est, falcatæ lunæ figura, cornubus eius deorsum ad cilium spectantibus. Hinc plagæ
diducentur oræ, in interstitióque inserendum linamentum, quòd cutis sectę diductas
oras cõiungi prohibeat. Emplastrum mox linamento imponendum, decentiq; fascia
pars deliganda, & in totum subiectum oculum deprimenda est, ne sursum se reflectat,
C redeátque in pristinam & non naturalem figuram. Cæterùm dum cutis inciditur, ca-
uendum ne plaga cartilaginem violet: nam si ea incisa est palpebra concidit, neque at-
tolli postea potest. Quod verò ad inferiorem palpebram spectat, multis illa cõtra na-
turam affectibus obnoxia est, inter quos vnum est quod illi cõmemorato proportio-
ne respondet, quando scilicet parum sursum attollitur, sed pendet & hiat, neque po-
test cum superiore committi, ideoq; oculum non contegit, quod malum senibus fa-
miliare est: Ectropion dicitur, eademq; arte qua superius curandum. *Ectropion.*

De Chalazio & Hordeolo palpebrarum. CAP. VII.

CHALAZION tuberculum est rotundum & pellucidum, quod in pal-
pebra superiori concrescit, mobile simul atque digito huc illúcve im- *Pau. cap.16* *lib.6.*
pellitur. Grando Latinis dicitur, quòd grãdineo grano simile sit. Aliud
D huic non dissimile tuberculum in palpebrarum oris super pilorum lo-
cum assurgit: Hordeolum ab hordei similitudine nuncupatum. Horũ *Causa.*
materia cysti propria continetur, vixq; adeò ad suppurationem perducitur. Per initia
resolui quidem ac discuti potest. At vbi inueterauit, & in gypseam aut tophaceam du-
ritiem concreuit, vix sanationem admittit. Itaque manu aperiendo ista tubercula cu-
rare aggredi satius est, vt contenta materia diffluat aut exprimatur. Si exiguum tuber-
culum sit, traiicitur acu filum trahente, quod in plaga relinquitur, ea longitudine, vt *Curatio.*
eius extrema exiguo gratia Dei emplastro, tanquam glutine, affigi possint: ad frontem
quidem si in superiori palpebra tuberculum insederit, aut ad genas si in inferiori. No-
uum verò biduo quoque substituẽdum, quemadmodum in setonibus chirurgicis fie-
ri solet. Sic enim demùm tuberculum complanabitur.

De Palpebrarum hydatidibus. CAP. VIII.

Quid hydatis.

HYDATIS pinguis quædam substantia est, tanquam adipis frustulum, sub palpebræ superioris cute insidens & latens. Familiare id puerulis malum est, qui natura sunt humidiore. Itaque mollis & laxus tumor est totam palpebram quam obsederit œdematosam reddens, adeò vt tanquam pōdere degrauata surrigi nequeat. Id nominis obtinuit, quia vesiculæ humore seroso distentæ instar habeat, quod vitij genus in hepate à Galeno notatum est. His rubent & lachrymis diffluunt oculi, nec solem intueri aut sustinere lucem possunt. Curatio sectione eiusmodi substantiæ superfluæ, illæsis vicinis partibus, perficitur: mox sal mansum loco vnde excisio facta est imponitur, nisi doloris vehementia impediat, vt reficcetur ac confirmetur locus, tabescátque si quid reliquum est materiei, neque renascatur. Denique totus oculus oui albumine in aqua rosacea dissoluto, alióve repellente medicamento obducendus.

Com. ad apho. 55. sect. 7.

Curatio.

B

De commissis & conglutinatis inter se palpebris. CAP. IX.

Paul. cap. 15 lib. 6.

FIT interdum vt palpebra superior inferiori agglutinetur, adeò vt aperiri oculus non possit: aut vt ipsarum alterutra cum alba oculi tunica, vel cū cornea cohærescat. Quæ vitia à primo ortu trahuntur, vitio scilicet facultatis formatricis in vtero (ita enim plurimi infantes in lucem prodeūt digitis inter se cohærētibus, ano, vulua, & auribus imperforatis) oculo, quod ad cætera spectat, benè composito. Mali huius aliàs à vulnere, aliàs ab adustione, abscessu vt variolarum ruptis pustulis, causa est. Curatur inserto instrumento idoneo quò mox cohærentia diducas, ea moderatione, vt ne corneam attingas, alioqui enim procideret. Ergo specilli caudam seu mucronatam partem palpebris inserere & subiicere oportet, sursumq; sic sublatas (ne oculi substantia violetur) falcato scalpello diuidere. Peracta excisione indatur in oculum oui albumen cum aqua rosacea agitatum, diducta palpebra teneatur, imò æger ipse: hoc agat sedulò, vt sæpius ipsam euertat, digitisq; attollat, non solùm vt vlceri medicamentum inducatur, sed etiam ne rursus inhæreat: de nocte inferatur peniculum tenue aqua, vel simplici, vel in qua dissolutum fuerit calcanthum intinctum. Sic enim impedietur ne iterùm agglutinentur palpebræ. Die deinde tertio contingentur partes palpebrarum aquis citra morsum desiccantibus, vt cicatrice obducantur. Quod si corneæ adhæreat palpebra ad pupillam, vel planè cæcus, vel certè hebes in videndo æger futurus est. Nam cicatrix obducta rerum species ingressu ad crystallinum humorem prohibebit, visiuósque spiritus egressu ad obiecta. Quod ad prognosim attinet, ex Celso disces relapsui obnoxiam esse hanc curationem: adeò vt nulla neque diligentia, neque industria vitari possit, quin semper iterùm palpebra oculo adhærescat.

Causæ.

Curatio. C

Morbus relapsui obnoxius.

De Palpebrarum pruritu. CAP. X.

D

VEHEMENTER multis palpebræ pruriunt à pituita salsa, quæ non ita raró partes ipsas excorians & exulcerans, saniem quæ ipsas palpebras quodam velut glutine de nocte committit, & fluentes ac lippientes reddit. Id ægros ita malè exercet, vt opem medicam sæpè efflagitare cogat. Quare vniuersalibus remediis præmissis vlcera sequenti collyrio colluentur.

Collyrium detergens.

℞. aquæ mellis in balneo mariæ destillatæ ℥ iij. sacch. candi ʒ j. aloës lotæ & in pollinem redactæ, ʒ ss. fiat collyrium. Quòd si non succedat, sequenti licebit vti.

Aegyptiacum ad prurientes palpebras.

℞. vngu. ægyptia. ʒ j. dissolue in aquæ plantaginis quantitate sufficienti, linteóque molli ex eo imbuto exulceratæ palpebræ contingentur, ea cautione adhibita, vt ne quid in oculum destillet. Vesperi verò dormiturus æger easdem sibi mūgi curabit sequenti vnguento, valdè in hoc mali genere efficaci.

℞. axungiæ porci & butyri recentis, an. ℥ ss. tuth. præpar. ʒ ss. antim. in aqua euphrasiæ præparati, ℈ ij. camphoræ gran. iiij. misce, & in mortario plumbeo ducantur

per

A per tres horas, conflatum inde vnguentum seruetur in pyxide plumbea. Laudantur etiam & vsurpantur aquæ quædam detergendis, reficcandis, adstringendis, roborandis, omninóq; à pruritu & rubore vindicandis palpebris idoneæ.

℞.aquæ euphr.fœniculi & chelid.an.℥ ß.sarcoc.nutritæ ℈ ij.vitr.rom.ʒ j.misceantur simul & bulliant vnica ebullitione: postea coletur liquor, & seruetur ad vsum dictum. Vel,

℞.aquæ rof.& vini alb.boni,an.℥ iiij.tutiæ.præp.aloës an.ʒ.j.flor.æris ℈ ij. campho. g̃ ij.bulliant omnia secundum artem, & seruentur in vase vitreo ad colluendas palpebras. Vel, ℞.vini albi ℔ ß.salis comm.ʒ j.coniiciantur in peluim tonsoriam nitĕtem, nitidam & coopertam, maneantq; illic quinque aut sex dies, semel quoque die commoueantur, contingantur eo liquore palpebræ. Sunt qui ipsius ægri vrina in pelui tõsoria per noctem asseruata, ablui palpebras iubeant. Certè in hoc mali genere acriorũ remediorum vsus non est formidandus: nam & mihi visa aliquando mulier est quinquagenaria, quæ sibi prurientes palpebras aceto quàm acerrimo proluebat, idque vnũ *Acria remedia in pruritu palpebrarum minimè formidanda.*

B remedij genus præ ceteris fœliciter sibi successisse afferebat. Ioannes Vigonius aquam præscribit, cuius efficaciam supra cætera remedia in hoc affectu probatam esse, plurisque auro & argento æstimandam prædicat hac forma. *Lib.2.cap.4 tract.3.*

℞.aquæ rof.vini albi odoriferi mediocris vinositatis,an.℥ iiij. myrobala.citrini triturati ʒ j.ß.thuris ʒ ij.bulliant omnia simul vsque ad consumptionem tertiæ partis. Deinde immediatè addantur flor.æris ℈ ij.campho.g̃ ij.Reseruetur liquor in vase vitreo benè obturato ad vsum commemoratum.

De Lippitudine. CAP. XI.

PLEROSQVE videas quibus nunquam siccescunt oculi, sed tenui semper humore madent acri & calido, quæ res asperitudinem inuehit, & ex leuibus momentis inflammationes, lippitudinesq; excitat, tãdem etiam strabismum. Est autem lippitudo nihil aliud quàm alba quædam sordes *Lippitudo quid.*

C ab oculis profluens, quæ sæpè palpebras sibi inuicem agglutinat. Id malum sæpè totam hominis vitam infestat, nulla ope medicabile. In quibusdam sanabile est. Quibus ab infantia malum cõtractum est, his superuacua est curatio: necessariò enim mansurum est vsque ad mortis diem. Lata etiam capita & excrementitia pituita acri, aut multa differta vix medicinæ patent. Multũ verò interest internísne vasis quæ sub calua sunt, an externis quæ inter caluam & cutem existunt pituita diffluat, an verò vtrisque. Ac siquidem internæ venæ materiam illam effundant, vix ac ne vix quidẽ sanabile malum est. Si verò externæ emittant, non est inutilis curatio, quæ remediis toti corpori prospicienribus præmissis, raso vertici adstringentia medicamẽta, vt emplastrum contra rupturam apponit, quæ venas constringant, & pituitam velut suspendant, cucurbitulas affigit, frictiones occiput versus imperat, ac denique setam chirurgicam transadigit. Sunt qui summum verticem ignito ferro vsque ad os adurãt, sic vt squamam remittat, ad diuertendam & sistendam fluxionem. Quod ad topica remedia attinet, omnium instar habebit collyrium ex vitriolo pauco in multa aqua rosa- *Quæ insanabilis.* *Colyrium ex vitriolo sistens fluxiones oculorum.*

D cea dissoluto paratum.

De Ophthalmia. CAP. XII.

OPHTHALMIA Adnatæ membranæ, totiúsque adeò oculi inflammatio est, calore, rubore, pulsu, renixu, dolore denique molesta. Originem habet vel ab occasione causáve aliqua primitiua vt lapsu, ictu, puluere & tenui sabulo in oculos insiliente. Est enim oculus pars leuis, ideò ab asperis facilè offenditur, vt ait Hipp. vel à causa antecedente, vt fluxione in oculos irruente. Signa sequũtur naturam materialis causæ: à sanguine enim, bilioso præsertim & tenui, caloris, ruboris, ac doloris sunt omnia: ab eodem verò pituita diluto cuncta existunt remissiora. Ac siquidem totum caput grauitas occupet à capite mali exortus est. Si verò frontem inflammatorius dolor exerceat, à crassæ meningis aut pericranij intemperie aliqua calida, morbus venire putatur: at si in ipso incandescentis doloris articulo æger vomituriat, à ventriculo morbi matreia repit. Cæterùm vndecunque veniat, vix est vllius in corpore partis dolor, qui cum inflammatorũ *Quid ophthalmia, et quas causas habeat.* *Lib. de carnibus.* *Signa.*

oculorum dolore sit conferendus: certè non paucis inflammationis magnitudo oculos propria orbita depulit, ac disrupit. Ideò nulla medicinæ pars magis per nationes exposita est, quàm dolentiũ oculorum. Ad curationem tria sibi ob oculos ponet Chirurgus, diætam, vacuationem causæ antecedentis; & coniunctæ, topicis remediis expugnationem. Victus erit mediocris, his omnibus vitatis quæ vaporibus caput implent: vsurpabuntur ea quæ os ventriculi constringendo corroborant, & fumidas exhalationes aditu ad caput prohibẽt: vino interdicetur æger, nisi fortè ab humore crasso & viscido morbus veniat, vt est à Gal. proditum. Vacuatio verò fluentis in oculum materiæ, fiet per cathartica, phlebotomiam in brachio, cucurbitulas cum scarificatu, & sine scarificatu, scapulis & ceruici affixas. Denique per frixiones ex eius qui præerit Medici sententia. Post vniuersalia remedia Galenus ad inueteratas ophthalmias valdè commendat phlebotomiam & arteriotomiam, in fronte, & temporibus, quod plerumque sanguine acri, calidò & vaporoso, vasa quæ circumstãt distenta, acres in oculo dolores cieant. A

Curatio.

Comm. ad aph. 31. sect. 6.

Lib. 13. met. cap. vlt.

Coniunctæ causæ expugnandæ, varia opponentur topica pro quatuor, quæ phlegmone omnis decurrere solet temporum distinctione. Nam per initia cum materia acris multo impetu decurrit, repellentia valdè prosũt: hæc eadem additis resoluentibus temperata in incremento vtilia sunt. B

Repellens collyrium.

℞. aquæ ros. & plant. an. ℥ ß. mucagin. gum. tragacant. ʒ ij. album. oui quod sufficit, fiat collyrium, tepens in oculum instilletur, superimponatur ipsi toti linteolum duplex eodem collyrio imbutum.

℞. mucag. sem. psil. & cyd. extractæ in aqua plant. an. ℥ ß. aquæ sol. & lactis muliebris, an. ℥ j. trochiscorum albo. rhasis ℈ j. fiat collyrium, cuius vsus sit, vt superioris. Venæ temporum sequenti medicamento constringantur.

Adstringẽtia emplastra.

℞. bol. arm. sang. drac. & mast. an. ℥ j. ß. alb. oui, aquæ ros. & acet. an. ℥ j. tereb. lotæ, & olei cyd. an. ℥ j. ß. fiat defensiuum. Vti & licebit vnguento de bolo, emplastro diach. aut contra rupturam in oleo myrtil. & pauco aceto dissolutis. Quòd si doloris acerbitas intolerabilis sit, apponendum erit sequens cataplasma.

Cataplasma anodynum.

℞. medul. pomor. sub ciner. coctor. ℥ iij. lactis mulieb. ℥ ß. apponatur oculo, instillato prius collyrio ante descripto. Vel, ℞. mucag. sem. psil. & cyd. an. ℥ ß. micę panis albi in lacte infusi, ℥ ij. aquæ ros. ℥ ß. fiat cataplasma. Sanguis turturis, columbi, aut gallinæ aperta sub alis vena, in oculum instillatus, dolorem sedat: balnea verò nonmodò anodyna sunt, sed & fluxionem sistunt, fluxionis materiam per sudores diuertendo. Itaque ea in fluxionibus ophthalmicis periodicis, valdè laudat Gal. In statu cùm dolor vel sublatus fuerit, vel resederit, sequentibus vti licebit. C

Balneorum vis in dolore oculorum Ad aphor. sect. 7.

℞. sarcocol. in lacte muliebri nutritæ, ʒ j. aloës lotę in aqua ros. ℈ ij. troschis. albor. rhasis, ʒ ß. sacch. candi ʒ ij. aquæ ros. ℥ iij. fiat collyrium. Vel,

Collyria detergentia.

℞. sem. fœniculi & fœnug. an. ʒ. ij. flo. chamæ. & melil. an. m. ß. coquantur in aqua comm. ad ℥ iij. ad colaturæ adde tuthiæ præp. & sarcoc. nutritæ in lacte muliebri an. ʒ j. ß. sacch. candi ℥ ß. fiat collyrium vt artis est. In declinatione fouebitur oculus ex decocto carminatiuo, hinc hoc affundetur collyrium.

℞. sarcoc. nutritæ ʒ ij. aloës, & myrrh. an. ʒ. j. aquæ ros. & euphr. an. ℥ ij. fiat collyrium, vt artis est. D

De Proptosi, seu Procidentia oculi, eiusdémque Phthisi & Chemosi.

CAP. XIII.

GRÆCI Proptosim, Latini Procidentiam, seu exitum nominant oculi affectionem, quando materiæ replentis, oculúmque in maiorem molẽ, & substantiæ amplitudinem attollentis occasione prominet, proiicitúrque extra orbitam. Huius morbi causa etiam nonnũquam externa est à conatu in vomendo violentiore, ab enixu laborioso in parturientibus, à clamore & immani vociferatione. Est vbi ingẽs & dirus capitis dolor, aut frõtis & temporum ad doloris illius leuamen arctior constrictio, aut musculorum ocularium paralysis huic malo originem præbet. Certè ab influxu humorum tanta nonnũquam fit oculi distentio, vt oculus crepet medius, humores ipsius effundantur, cæcitasq; consequatur, vt cõtigisse memini sorori Ludouici Billiaci mercatoris, Lutetiæ ad pontem D. Michaëlis commorantis.

Quid Proptosis oculi.

Causæ.

Pro

A Pro causarum varietate varia remedia ab eo qui præerit Medico instituentur. Itaque *Curatio.*
vniuersalibus remediis præmissis, origini spinalis medullæ, & scapulis affigentur cu-
curbitulæ: imò & cauteria, aut setæ chirurgicæ intrudentur, comprimetur oculus
linteolis duplicatis, maceratis in decocto adstringente ex succo acaciæ, ros. rub. foliis
papaueris, hyoscìami & rosar. cortice granatorum, parato. Ex quibus rebus cataplas-
mata etiam fingi poterunt, addita hordei & similium farina. Huic affectioni alia non- *Quid oculi*
nunquam in oculo cernitur contraria, quæ Atrophia nuncupatur. Per hanc vniuer- *atrophia.*
sa oculi substantia flaccessit & marcet, pupilláque seipsa multò fit angustior. At si so-
lam pupillam consumptio & emaciatio attigerit, Græcis peculiari nomine, & à ge-
nerali significatione ad oculi affectionem propriam significandam pressius constri-
cto, Phthisis dicitur vt docet Paulus, ad vtrumque affectum opponentur causæ con- *Quid phthi-*
trariæ: fotus instituentur calidi & attrahentes: frictiones fient in vicinis partibus. *sis oculi.*
Omnia denique applicabuntur quæ ad sanguinem, spiritúsque in partem alliciendos *Li.3.ca.22.*
innoxiè applicari poterunt.

B Proptosi affinis est alia affectio oculi, quæ Chemosis nominatur Græcis. Hæc ve- *Paulus lib.*
rò nihil aliud est, quàm palpebrarum inuersio ab inflammatione tanta Adnatæ tumo- *3.cap.2.*
re ita magno, vt album oculi supra nigrum altè sublatum promineat: adeò vt ipsæ
vix oculos contegere possint palpebræ. Nonnunquam Adnata immutato habitu ru-
bet: potest tamen & ab externis causis id malùm ducere originem, vt vulnere, con-
tusione & similibus. Cæterùm pro causarum varietate, & præsentis affectionis fixæ,
& in parte relictæ conditione, varia præscribentur à præsente Medico remedia.

De Vngula. CAP. XIIII.

VNGVLA seu Pterygion carnis cuiusdam fibrosæ & membranosæ supra
Adnatam oculi tunicam incrementum est, sæpius à maiore, interdum *Vngula*
etiam à temporum angulo oriens. Cùm negligitur non Adnatam modò *quid.*
integit, sed & corneæ portionem occupat, atque ad pupillam perueniês,
C ipsi atque ægri luminibus officit. Eiusmodi vngula nihil aliquando ad-
hæret Adnatæ, sed ipsi tantum ab angulis oculi subtêsa est, adeò vt inter ipsam & Ad-
natam specillum inserere liceat, vario visitur colore, aliis scilicet rubro, aliis citri-
no, aliis fusco, aliis albo. Ortum habet vel à præincipientibus seu externis causis, ictu, *Quæ vix,*
lapsu, & similibus, vel ab internis, humorum scilicet in oculos influxu, quæ inuete- *quæ nun-*
rauit vngula, adeò vt ei iam crassitudo & latitudo multa accesserit, prætereáque Ad- *quã sanabi-*
natæ tenaciter adhæreat difficulter exciditur, nedum medicamentis quibus cicatri- *lis sit.*
ces in oculis extenuantur, discutitur. At quæ pupillam totam integit Chirurgo mini-
mè attingenda est: nam ipsa resciffa quæ reliquetur cicatrix densitate sua, obiectis ad
crystallinum humorem ingressum, animali verò spiritui ad ipsa egressum interclu-
det. Cæterùm sæpè ophthalmiam, puritum ardentem, fluxum lachrymosum, & pal-
pebrarum tumorem comites habet. Vt ritè & fœliciter procedat curatio, statim ab *Curatio.*
initio cauta diæta vtendum est, purgantia assumenda, sanguísque secta vena detra-
hendus, si præsertim magna subest inflammatio. Quod ad particularia remedia spe-
D ctat, ea hypersarcosis deteretur, aut saltem augmento prohibebitur, instillato in ocu-
lum collyrio ex vitriolo, descripto in vulneribus oculorum. Quod si nihil sic profici-
mus, restat vt manu excidatur eo qui sequitur modo.

Ægrum ferè resupinum, & tantùm non iacentem in scamno collocare, arctéque, *Sectio vn-*
ne dissiliat, ministri manibus constringere oportet: tum ipsi dolentem oculum, im- *gulæ.*
misso speculo oculi, ante in huius partis vulneribus descripto diducere, indéque ha-
mulo acuto paulum mucrone intus incuruato, & medio vngui subiecto vnguem ip-
sum leuare: sublato, acum, quæ politum filum trahat, subiicere, atque inter ipsum &
Adnatam inserere, mox hamulo acúque positis fili duo capita apprehendere, & per ea
erecto vngue, eius à subiecta oculi substantia, ducto ab ipsius exortu initio diductio-
nem scapello falcato, molliter aggredi, eámque persequi vsque ad extremum, sic vt
ne quid ex Adnata aut cornea lædatur.

Hamulorum, acus, & falcati ſcapelli imagines.

Hamuli. *Acus.* *Falcatus ſcalpellus.*

B

Hinc forfice reſcindetur, eóque albumen oui cum aqua roſacea agitatum ſuperdandum eſt, ſæpiúſque renouandum. Proximis inde diebus diducẽdus quotidie oculus eſt, ne cicatrice ſuborta palpebrę inter ſe glutinẽtur, qua parte detracta eſt vngula, quod etiam prohibebitur inſperſis in oculum ſale communi & cumino, ſaluia in ore ante ſubactis ac præmanſis. Sunt qui ſcalpelli falcati loco vngulam ab Adnata diducant ſeta equina: alij calamo anſerino ad id parato, & laterum tenuitate acuto, ea adhibita cautione, ne caruncula quæ ad angulum naſi eſt violetur: ſequitur enim ſi vehementius C vnguis diducitur: ac ſi abſciſſa eſt, pateſcit foramen per quod in vitæ reliquum lachymoſus humor continenter ſtillat, malum Græcis Rhyas dicitur. Si poſt reſciſſionem inflammatio in metu eſt, ſupra oculum linteola ponentur, repellentibus medicamentis ante deſcriptis in oculi vulneribus imbuta.

De Ægilopa ſeu Oculorum fiſtula lachrymoſa.
CAP. XV.

Glandulæ quæ ad maiorem oculi canthum eſt vſus.

Differentiæ

AD maiorem oculi angulum glandula ſubeſt, excipiendo continendóque humori condita, qui lubricando & humectando oculo ſufficeret, ne perenni agitatione areſcat. Glandula hæc irruente à cerebro ſanguinea aut pituitoſa fluxione aliquando turget, intumeſcit, & abſcedit, vlceratúrque vlcere non raro in fiſtulam abeunte, adeò vt temporis ſucceſſu ſubiectum os carie corrumpatur, ex eiuſmodi fiſtulis aliæ foràs apertæ ſunt, illæ maximè D quibus à phlegmone origo extitit: aliæ intro, quæ ſcilicet materiæ pituitoſæ incurſu aut congeſtione primo intumuerunt, adeò vt foras nullum viſatur foramen, ſed tantum tumor piſi magnitudine, hic tumor compreſſus liquore manat ſanioſo, ſeroſo, & ruffo, aliàs albo & viſcido, ídque vel per oculi angulum, vel per interiores nares, quibuſdam talis ſanies continenter profluit, aliis menſtruis tantum circuitibus, quod quibuſdam fiſtulis eſt proprium. Eiuſmodi lachrymoſæ fiſtulæ ſi inueterauerint, oculo atrophiam, ac non raro cæcitatem, ſpiritui autem quem reddimus fœtorem conciliant. Quare diligenter & maturè, medica chirurgicáque ope venienti malo eſt occurrendum. Ergo præmiſſis vniuerſalibus remediis ad particularia veniẽdum. Quare ſi ſatis vlcus non pateat, intruſis ex ſpongia peniculis amplificabitur: glãdulæ caro plus æquo increſcens corrigetur, immiſſis catheræticis puluiſculis mercurij, vitrioli calcinati, & in pollinem minuto, aut aqua forti, vel oleo de vitriolo, denique potentiali cauterio. His ſi nihil profectum fuerit, carieſque iam os excedat, & cordatus eſt æger, infigẽdum eſt actuale cauterium: cuius vſus longè efficacior, promptior

Fiſtulæ periodicæ & typicæ.

Curatio.

Candentis ab igne ferri vis.

A ptior, certior, & præstantior est quàm cauterij potentialis, quemadmodum in multis fœlici successu mihi experiri licuit. Mihi verò interesse nihil videtur, ex auróne sit, argento, an ferro id cauterium. Nam quod agit haud à materia habet, sed ab igne. Quin si delectus metallorum hîc religiosè est habendus, mallem ex ferro parare, vt cui quàm auro aut argento vires sint longè magis desiccantes & adstringentes, quòd in ipso terrenum elementum dominetur, vt patet argumento aquarum per ferri fodinas fluentium. Ferrum igitur triangulare parabitur, in extremo acuminatum, quo celerius penetret, oculo sano & vicinis partibus benè obiectis, capitéque ministri manibus stabilito, ne in ipso operis articulo æger perterrefactus commoueat se. Oculo verò dolenti lamina ferrea aptabitur in medio depressa, pro anguli maioris cauitate. Peruia hæc lamina erit, vt per eius foramen ferro ignito via ad subiectam fistulam pateat, sicque id solum quod inurendum est contingatur.

Figura ferramenti igniti, & ferreæ laminæ exciso foramine peruiæ.

B

Postquàm os ferramento inustum est, in foramen ipsum, oculum, partésque omnes vicinas, affundendum est collyrium ex oui albuminibus, in aqua plantaginis & solani agitatis: æger verò in lecto collocabitur, capite paulo altiore, renouabitur collyrium quoties & quamprimum resiccari videbitur. Hinc escharæ lapsus procurabitur litu butyri recentis, vbi deciderit, detergendum veniet vlcus, carne implendum, denique cicatrice obducendum. *Agēda post inustionem.*

C

De Staphylomate. CAP. XVI.

STAPHYLOMA corneæ tunicæ atque vueæ tumor est, fluentis in oculum humoris, aut vlceris occasione natus, cornea relaxata, aut protrusa, pustulę subtus genitæ impetu. Similis figura acino fit: vnde Staphyloma Græcis dictum, aliàs nigricat, aliàs albet ille tumor. Nam si cornea vlcerata est & arrosa sic vt per vlcus proferat se, & procidat vuea tunica, nigricabit staphyloma acini maturi instar, nigricat enim vuea externa sui parte. At si laxata tantum ac non rupta cornea fuerit, sub albido colore cernetur staphyloma, acini nondum maturi instar. Multas eius differentias statuêre Veteres. Nam si perexiguum sit foramen ruptæ corneæ quo se profert vuea, Myocephalon dixerunt, capiti scilicet muscæ simile. At si amplum id foramen extiterit, simul & callosum caluum nominarunt. Si denique amplius iam verè acinum nuncuparunt. Cæterùm quacunque specie aut figura contigerit id malum, duo secum inuehit incommoda, vnum cæcitatis: alterum deformitatis. Itaque hic adeo Chirurgiæ locus est, non vt visus qui iam amissus est restituatur, sed vt oculi deformitas corrigatur: abscindendo scilicet id quod prominentius est. Cauendum verò ne plus quàm decet abscindas: hinc enim periculum effusionis humorum oculi. *Staphyloma quid & quas causas habeat.* *Paulus & Ætius.* D *Staphyloma omne cæcitatem infert inemendabilem.*

De Hypopyo. CAP. XVII.

COLLIGITVR aliquando inter corneam & vueam pus à causa intrinseca aut extrinseca. Intrinseca quidem vt à multa fluxione, & sæpè post inflammationem, extrinseca verò ab ictu, cuius occasione vena aperta sanguinem eo effuderit, qui mox in pus vertatur. Ad curationem præmissis vniuersalibus remediis, affigentur cucurbitulæ cũ scarificatu, fri- *Quid & quas causas habeat.*

Lib. 14. meth. cap. vltimo. ctiones imperabuntur. Supernè deorsum affundentur collyria anodyna & digerentia. A Scribit Galenus se materiam illam aliquando vacuasse, aperta ad iridem cornea, quo scilicet loco tunicæ omnes conueniunt, concurrunt, & terminantur. Idem ego feci præsente Iacobo Guillemeau Regio & Parisiensi Chirurgo, & perfeci fœlicissimè: expresso & vacuato post apertionem pure, detergebitur vlcus hydromelite similíue alio medicamento.

De Mydriasi. CAP. XVIII.

Quid & quas causas habeat. MYDRIASIS pupillæ dilatatio est, contingit hæc vel natura vel casu: illa à vitio est primæ conformationis, nec sanabilis est. Hæc verò duas habet differentias: nam vel à causa interna est defluentis à cerebro humoris soboles, itaque de ea curanda consulendus Medicus. Quæ verò occasione aliqua externa venit vt ictu, lapsu, contusione oculo il- *Curatio.* lata, curatur appositis extemplo repellentibus & anodynis: prohiben- B da fluxio diæta prudenter instituta, phlebotomia, cucurbitulis, scarificatu, frictionibus, & aliis quæ vtilia videbuntur remediis: hinc ad resoluentia veniendum, sanguinem nempe adhuc à vena tepentem turturis, columbi, aut gallinæ, oculo & vicinis partibus affusum. Hinc sequens cataplasma imponendum.

Cataplasma digerẽs. ℞. farinæ fabarum & hordei an. ℥. iiij. olei rosar. & myrtillor. an. ℥ j. ß. pulueris ireos florentiæ. ʒ ij. cum sapa fiat cataplasma. Vti etiam licebit sequenti fotu.

℞. rosar. rub. & myrtill. an. m. j. florum meliloti & chamæm. an. p. j. nucum cupressi ℥ j. vini austerj. ℔. ß. aquæ rosar. & plantag. an. ℥ iij. fiat omnium decoctio pro fotu cum spongia.

De Cataracta. CAP. XIX.

Quid hypochima. CATARACTA Græcis etiam Hypochyma dicitur, Latinis Suffusio, quocunque nomine vocetur, nihil illa aliud est, quàm humoris in tenuem C quandam velut pelliculam concretio, sub cornea tunica, è regione pupillæ, humeri aqueo tanquam innatans, quaque locum vacuum esse decuit, interiori videndi potentiæ se opponens: quo differt à maculis & *Differentia* cicatricibus supra corneam aut adnatam concrescentibus. Totam pupillam aliquando integit, aliàs dimidiam ipsam tantum, aliàs exiguam ipsius portionem: pro hac *Causa.* varietate visio vel aboletur, vel debitis fit, vel deprauatur: quia spiritus animalis visorius tota substantia per eius densitatem subire nequit. Humoris illius vnde concrescit influxus, vel externo vitio citatur, ictu nempe, lapsu, ambientis calore aut frigore capiti & oculis dolorifico, vel proprio & interno, nempe ab humorũ multitudine, aut qualitate acri calida & tenui. Malo etiam huic aliquando originem præbent crassi vapores & fumidi, à crudo ventriculo aut vaporosis esculentis potulentísque sublati ad cerebrũ, indeque in oculos delapsi: vbi loci frigiditate, angustia, & mora in hu- *Signa.* morem, ac tandem in illam quam cernimus concretionem coëunt. Signa ex his quæ sunt commemorata facilè elici possunt. Nam vbi cataracta conformata est, & natura D membranæ cuiusdam tenuis pupillæ obtensæ specie visitur, vario pro humoris ex quo cogitur varietate colore apparet, aliàs albo, aliàs nigro, cæruleo, cinereo, liuido, citrido, viridi. Est vbi hydrargirum exprimit, qualis præ cæteris valdè tremula & fugitiua est. Per initia quibus coit, fugacia visa multa, vt muscæ volitantes, pili, retia, & similia sursum, deorsúmque temerè velut agitata ægri oculis obuersantur: gemina nonnunquam omnia apparent, nonnunquam minora quàm sint: quia spiritus visorius densitate pelliculæ, tanquam nubeculæ, solis lumini obiectæ, aditu ad visibilia prohibetur. Quò fit vt sub meridiem hebetiore sint ægri visu, sub diluculum verò & *Cur dimidiata aut fenestrata obiecta appareant in suffusione.* crepusculum certius & acutius cernant: quia spiritus visorius paucus per aërem diffusus à maiori lumine dispergitur, à minori verò cogitur. Certè si dimidiam pupillam occupet pellicula illa dimidiata, omnia apparebunt: si verò medium eius, & crystallini humoris quasi centrum, fenestrata. At si totam contegat nihil iam visu discernere potis est, sed corporum tantum aspectabilium & solis, lunæ, stellarum, accensæ cãdelæ, & similiũ luminosorum vmbras confusè, & quasi coniectura quadã subintueri.

Cataractæ

A

Cataractæ incipientis, curatio Medica. CAP. XX.

INCIPIENS cataracta incremento & concretione prohibetur, diæta conuenienter & artificiosè præscripta, vini præsertim potentioris & caput implentis abstinentia, vitato vsu ciborum, quibus succus inest pituitosus & vaporosus, vt pisorum, fabarum, naporum, castanearum, omnium denique rerum quibus vis inest humores in corpore ciendi, & ad fluxum proritandi: cuiusmodi sunt salsa omnia & speciata, vt allia, cæpæ, sinapi. Præ cæteris verò immoderatior coitus nocet, quia totum corpus vehementius exagitat, cerebrum, capútque debilitat, & crudos succos parit, panis imperetur fœniculi semine conditus, huic enim vis inesse creditur visionis iuuandæ, & oculi illustrandi, vapores nebulosos ante in ventriculo dissipando, quàm consurgere ad cerebrum possint. Quare eadem ratione cydoniati, conseruæ rosarum & tragetæ communis, aut cuiusuis alterius ex rebus flatus discutientibus, aut ventriculum constringentibus compo- B sitæ vtilis est vsus. Phlebotomia & purgationes si res postulet opportunè præscribentur, frictiones diuertentes imperabuntur, cucurbitulæ scapulis & ceruici affigentur: matutino tempore masticatoriis pituita per palatum deriuabitur. Sunt qui incipientē cataractā dissipari & discuti credant, palpebrarum crebra per digitos frictione, crebro item & pertinaci syderum & lunæ cùm pleno orbe lucet, speculi chalybei, gemmarum, omnium denique rerum fulgore quodam micantium intuitu. Credo quòd radiis confertim à re fulgida in oculum ex opposito protelatis & diffusis, penetrandi, diffindendi, dissoluendi, imò & absumendi desiccandíque vis inesse videri possit. Sed & calens anhelitus eius qui fœniculum, anisum, coriandrum, nucem moschatam, cinamomum, caryophyllos & similia ore verset, & dentibus mandat, oculis digito ante leuiter attritis, cominus & frequenter exceptus magnum ad humorem concretioni proximum calefaciendum, attenuandum, resoluendum, digerendum, ac diffindendum momentum habet. Quinetiam illustrandorum oculorum, visionis roborandæ, & prohibendarum suffusionum, discutiendarúmque, si quando concre- C scant, & cogi incipiant, vis maxima inesse creditur huic Ioannis Vigonij collyrio.

Diæta suffusione laborantium.

Panis fœniculo conditus.

Cur fulgore micātia dissipent cataractam incipientem.

℞. hepatis hircini sani & recentis ℔. ij. calami aromatici & mellis an. ℥ ß. succi rutæ. ℥ iij. aquæ chelidoniæ, fœniculi, verbenæ, & euphrasiæ an. ℥ iij. piperis lōgi, nucis moschatæ, caryophyllorum an. ʒ ij. croci. ℈ j. floris rorismarini aliquantum contriti. m. ß. sarcocollæ, aloës hepaticæ an. ʒ iij. fellis raiæ, leporis & perdicis, an. ℥ j. terātur omnia, tritísque adde sacchari albi. ℥ ij. mellis rosati. ʒ vj. coniiciantur in alembicum vitreum, & destillentur in balneo mariæ: Stillatitius liquor frequenter oculis affundatur. Quòd si his & tot remediis nihil profectū fuerit, congestúsque nebulosus humor in dies augeatur, & inspissetur, abstinendum à remediis est, expectandúmque donec iam non congeri sed cogi, imò durities quędam concreuisse videatur. Sic enim demum acu decuti poterit: aliàs, si nondum matura ac iusto tenerior sit illa velut pellicula, cùm ventum ad opus erit acu transadigetur, non decutietur. Si contrà durior sit resistet acui, nec decuti se facilè patietur. Itaque, quæ eius sit quasi tempestiuitas, Chirurgo noscendum est, diligentérque tenenda signa quibus maturam suffusionem D ab immatura, & sanabilem ab insanabili, discernere possit. Nam sola quæ matura & sanabilis est, manu & acu curanda: quæ immaturata est, id est quæ tenerior & quasi cruda adhuc, quæque durior & densior est, quæ denique insanabilis, ne tentanda quidem.

Collyrium cataractam incipientem dissipans.

Cataracta nisi maturuerit haud acu decutienda.

Quibus signis cataractæ maturæ & curabiles ab immaturis & incurabilibus dignoscantur. CAP. XXI.

OCVLO sano clauso, si suffusi, postquàm pollice attritus fuerit, pupilla, statim dilatetur & diffundatur, eadémque celeritate in suum locum figuram, colorem, & statum redeat, opinionem facere nonnullis creditur, maturæ & confirmatæ cataractæ. Immaturæ verò & nondum attingendæ, si diu post pupilla dilatata & diffusa maneat. At maturæ, itémque densioris, adeóque insanabilis commune signum est, nihil eorum quæ aspectabilia sunt præter lucem & lumen cernere: distinguere verò aliquid reliquarum rerum

aspectabilium nōdum maturæ est argumentū. Ideo verò clauso compressóque oculo sano, alterius pollice attriti pupilla dilatatur, quia amplificatur, intumescit, diffunditúrque amplius, compressione illa quasi compulsis à sano in ægrum oculum visoriis spiritibus. Cæterùm quæ sequuntur cataractæ insanabiles censentur, illæ scilicet quæ magnæ sunt, quæ affricta, attritáve palpebra, nihil dilatantur, aut diffunduntur: quarum pupilla nihilo pariter, illo attritu, latior fit: hinc enim intelligere est opilationem subesse in neruo optico: adeò vt decussa quantumuis fœliciter cataracta, superstes cæcitas sit mansura: nihilo plus proficias decutienda ea cataracta, cuius oculus multum emacruit, & phthisi laborat. Insanabilis illa etiam est quæ ex grauissimo morbo, acerbissimis nempe & diris capitis doloribus, vel ictu vehementissimo orta est, quæ gypsei sunt coloris, virides, nigræ, liuidæ, citrinæ & coloris argenti viui æmulę, ferè sunt insanabiles. Contra quæ colore corticem castaneæ æmulantur, quę cœli seu aquæ marinæ colorem habent, cū quadam albedine hæ fœliciter successuręcurationis magnam spem faciunt.

Cataractæ insanabiles.

Sanabiles.

B

De Cataractæ curatione Chirurgica.
CAP. XXII.

POSTQVAM sanabilem esse cataractam commemoratis signis cognoueris, restat vt manu eius curationem adoriaris: ita tamen si nihil sit quod impediat. Nam si capitis dolor, si tussis, si nausea, vomitúsue ægrū tunc temporis habeat, frustrà operam impenderis. Expectandum itaque est donec talia symptomata euanuerint. Tempus deligendum ad eam rem opportunum, scilicet sitiente luna, à fulgure & tonitru silente cœlo, & sub alio quam Arietis, quod capiti dominatur signo. Tum Medicum consulet Chirurgus si purgatio aut sanguinis detractio ægro necessaria sit, vt plethoricis symptomatibus occurratur, relapsui materiā alioqui suppeditaturis. Biduo post eligēdus est locus mediocri lumine perfusus, ieiunúsque æger in angusto sedili collocandus est, sic vt non aduersum, sed à latere lumen habeat. Oculus qui curabitur immobilior faciendus est super alterum, lana imposita & deligata, mox Chirurgus ægro se aduersum statuet in scamno paulo altiore, iussóque eo manus ad zonam demittere genubus suis eius crura comprehendet & concludet. A tergo autem adstabit minister qui eiusdem caput contineat & immobile præstet: nam leui momento eripi acies in perpetuum potest. Acus inde præparanda est, & in densum aliquem pannum pluries intrudenda, vt illo velut motu leuigetur, & ad iamiam futurum opus minori dolore perficiendum, tanquam incalescat. Ferrea sit oportet aut chalybea, non aurea, argētcáve, sed aliquantulum lato & lateribus acuto mucrone esse debet, quò in oculū penetret, comprehensámque cataractam decutiat penitus: ac ne in manu Chirurgi labet, minúsque stabilis sit, manubriolo inseretur, quemadmodum subiecta figura licet intueri.

Quādo opportunitas adsit decutiēdæ cataractæ.

De loco.

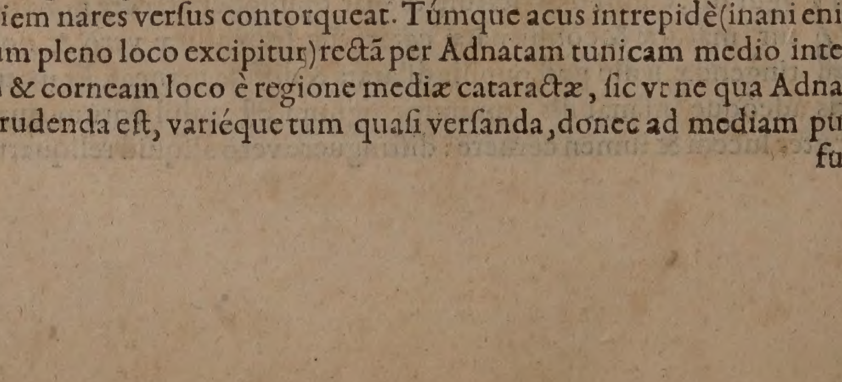
De oculo.

C

De acu.

Acus manubriolo inserta, decutiendis cataractis affabrefacta.

D

Hac tanquam præparatione rebus omnibus adhibita, imperandum ægro, vt oculorum aciem nares versus contorqueat. Túmque acus intrepidè (inani enim & spiritibus tantum pleno loco excipitur) rectā per Adnatam tunicam medio inter minorem canthum & corneam loco è regione mediæ cataractæ, sic vt ne qua Adnatæ vena lædatur intrudenda est, variéque tum quasi versanda, donec ad mediam pupillam suffusionémque

Gal. lib. 10. de vsu part. cap. 5. Celsus lib. 7.

A fusionémque peruenerit. Vbi eò ventum est, supernè deorsum inclinanda acus est ad ipsam suffussionem, leniterque ibi vertenda, quoad paulatim eam quantum fieri potest integram infra pupillæ regionem deduxerit, depressæ instandum acu nihilominus, vehementiúsque ad breue aliquod temporis momentum imprimendum & immorandum, vt inferiori illi in quam decussa est parti insidat. Insidat autem nécne tenaciter, periculum faciet Chirurgus iusso extempore ægro oculum commouere. Nam si sic cõstans hæret, neque redit, expleta curatio est. Tum acus paulatim sursum referenda est, neque tamen statim eximenda, vt si reuehatur, resurgátve suffusio, iterũ, & toties, dum adhuc opus calet, & res in procinctu est, decutiatur versus minorem angulum, donec planè & fideliter condita fuerit. Tum igitur molliter, & pari qua intromissa fuerat inclinatione reuocanda acus est, ne si moderationem non adhibeas, vnà cataractam eò vnde decusseras referas, aut ad crystallinum humorem, primum videndi instrumentũ pupillámve cum eius dilatandę periculo grauiter offendas. Quidam opere statim peracto, aspectabile aliquid ægro videndum exhibent: sed non probat Paulus: timet enim ne intuendi ille conatus suffusionem sursum reuehat: itaque & sanius & certius est statim ab educta acu, oui albumen in aqua rosacea cum alumine electo agitatũ molli linteo excipere, & adstrictionis, arcẽdæque imflãmationis gratia oculo ac vicinis partibus imponere: túmque vnà etiam sanum deligare, ne si ad intuendũ moueatur, vnà etiam per sympathiam, & quæ ipsis per neruos intercedit connexionem, ægrum quasi rapiat, & ad motũ incitet. Post hæc lecto molli æger tradẽdus est, atque ita collocandus, vt capite sit altiore: procul à strepitu sit, ne loquatur, ne quid mãdat durius, ne maxillæ laborent: liquidis ergo nutriatur, vt panatella, hordeato, collatitiis, aut expressis carnium euchymarũ succis, gelatina, ouis sorbilibus & aliis huius generis. Octauo demũ die resoluenda quæ oculos obuallat fascia, ipsi aqua rosacea proluẽdi sunt, oppositísque specillis aut serico panno sensim lumini ac diei æger est assuefaciendus, ne repentino lucis occursu offendatur. Quod si paucis post diebus sursum se referat suffusio, decutienda iterum illa est, sed nouo foramine, priori enim dolet oculus. Cõtingit aliquando vt acus occursu, non decutiatur integra suffusio, sed concidatur, & in plures partes dissipetur. Tum igitur seorsim singulæ persequendæ & decutiendæ: si quæ minima portio subsit, quæ acus velut ansam effugiat, relinquẽda illa est: nam virtute caloris natiui, quin tempore resoluatur non est dubitandum. Nõnullæ etiam occurrũt cataractæ, quæ ad primum acus contactum, in lacteã quandam aut aquæ turbidæ persimilem substantiam diffundũtur & abeunt, quod nondum plena concretione maturuerint, hæ tamen vel eo nomine sperabilem sanitatẽ promittũt: quod nunquam postea in vnum, vt antea, corpus coire possunt. Quare tandem etiam robore innati caloris discutiũtur, túmque pristinus splendor oculo restituitur: si quæ alia de inspirato superueniant symptomata, nouis illa consiliis & suis quæque remediis profligabuntur.

Signum cataractæ fideliter decussæ.

B

Li. 6. ca. 21.

Cur vno oculorũ moto alter vnà moueatur.

Quæ agẽda sint post decussam cataractam.

C

De cataracta quæ in fragmenta conciditur.

De aurium meatu occluso, & rerum in ipsum præter naturam illapsu.

CAP. XXIII.

D EVENIT nonnunquam vt pueris à prima natali die, foramem in auribus nullũ sit, oborta scilicet carnea aliqua aut membranosa in meatus ipsarũ fundo aut primo ingressu substantia. Id ipsum etiam nonnunquã postea per accidẽs contingit, ab abscessu aliquo, aut vulnere facta exulceratione, & per hypersarcosin aut cicatricẽ aure repleta. Quando in meatus fundo oppilatio est, difficilior existit curatio, quàm si in primo ingressu extiterit. Curationis verò duplex est via. Nã vel excidẽda illa quæcunque sit, substantia est, vel acribus & catheræticis exedenda & cõsumenda quibus in perficiendis, summa mentis manúsque moderatione est opus. Est enim pars exquisitissimo sensu prędita, & cerebro vicina: itaque ab ea inclementius tractata distentionis neruorum, adeóque mortis periculum imminet. Nonnunquã etiam peregrinorum pręter naturam corpusculorum in meatum illum illapsus, facit vt foramẽ præpediatur aurium, cuiusmodi sunt scrupi, auri, argenti, ferri & similium metallorũ frustula, vniones, cerasorũ aut nuclei aut officula, pisa, & similis generis grana: ac solida quidẽ & ossea corpuscula eadẽ & sua illic semper perstãt magnitudine: at pisa, grana & cerasorũ nuclei, humore auriũ meatui insito in se transsumpto intumescũt, sęuosq; ideo distẽtione vicinarũ partiũ dolores ciẽt: quare quò citius inde extrahẽtur, eo ęgro

Causa.

Curatio.

Variorum cospusculorum in aurium meatũ illapsus.

erit melius. Id fiet tenuibus volsellis instrumentisq; in formã auriscalpij excisis. Quòd A si nihil ista proficitur arte, terebellã, quibus plũbeę glãdes altius in corpus impulsæ eliciũtur, erũt adhibẽda. Scrupi & similis lapideę duritiei corpuscula, sternutatoriis prorritato ad cõcussionem cerebro, oleóque amygdalarum dulciũ ante in meatum auriũ, quò via magis lubrica fit instillato, ad exitũ follicitabũtur: fiet enim concussionis illius sternutatoriæ, seu aëris interni exitum magna vi quærentis impetu, vt tandem, manu præclusis ore & naribus, excutiantur. Quòd si ne sic quidem proficimus, restat, vt meatus nouacula quantum satis est diuidatur, quò plena libertate instrumenta ad extrahendum idonea immittere versaréque liceat. Si quæ animalcula, vt pulices, cimices, formicæ, culices, & similia, quod aliquando contingit, eò subiuerint, instillato oleo & pauco aceto suffocabuntur. Est vermiculi quoddam genus quod à perforandis auribus nomen apud Gallos obtinuit. Id si eo fortè penetrarit, tum illa arte interimetur, tum admoto meatui auditorio pomo dulci dimidio tanquam illecebra, capietur, & eximetur.

Sternutamenti vis concussiua.

De aristarum, & similium in gula, faucibus & gutture obhærentium corporum extractione. CAP. XXIIII. B

Varia curatio pro locorum quibus defixa insident corpuscula.

INTER auidius edendum, officula nonnunquam & aristæ in faucibus aut gula obhærere, & se tanquàm defigere solent. Talia corpora si hiante ore appareant longis & tenuibus, rostrique gruini in modum curuis volsellis eximenda erunt. Si non appareant, ansámque nullam sui eximendi præbeant, citato vomitu excludenda erũnt, vel panis rubidi seu molliculi frustulo, aut arido ficu leuiter præmanso & deuorato deglutienda erunt: aut denique porro, similíve alio oblongo & rigidiusculo corpore incuruato, & oleo inuncto gulæ inserto, in ventriculum intrudenda aut reuellenda venient, in trachæã verò arteriam si quid simile subiuerit, tussis, [illegible]is acidis, prouocanda est vel sternutamentum concitandum, vt explodatur si quid eo loci molestum concluditur.

De dolore dentium. CAP. XXV. C

Dẽtium dolor sæuissimus.

Causæ.

OMNIVM dolorum nullus est, qui ægros inclementiùs excruciet, dentiũ dolore. Nã & sæpè, reliquorũ ossium more, inflammationem quæ mox suppuret concipiunt, ac putrenta, tandémque frustatim excidunt, arrodi enim ipsi & perforari, vermésque ex putrente sui portione concipere, quotidiana experientia visuntur. Tanti doloris causa vel interna est, vel externa & præincipiens: interna est calidus frigidúsue humorum in ipsos defluxus, alueolos implens, indéque adeo dentes depellens, quod causæ est cur se sic aliquando exerti proferant, vt ipsorum ad mandendum officio æger vti doloris metu nec ausit, nec possit: quod fluxionis incursu relaxatis gingiuis vacillent, nec stabiliter in suis aueolis sedeant. Cùm verò cariosi & ad radices vsque perforati sunt, si quid fortè inter bibendum potulenti eò inciderit, tanquam ab adacto & pungente stylo dolor excitatur, tanta eius est acerbitas. Signa fluxionis calidæ sunt dolor acutus & pungens, tanquam ab acubus intrusis, pulsatio ingens in radice dentis dolentis & tempo- D ribus, leuamen ex frigidorum vsu. Frigidæ verò ingens capitis grauitas, saluiatio multa & frequens, ex calidorum remediorum vsu mitigatio, in doloris acerbitate haud statim ad dentispices currere oportet, vel ipsos ad euellendum dentem extemplo se accingere. Consulendus ante Medicus qui de remediis pro causarum varietate statuat. Curandi igitur hic tres sunt scopi. Primus est de diæta. Alter de fluxionis seu causæ antecedentis vacuatione. Tertius de propriorum remediorum sedando dolori idoneorum appositione. Duo priores scopi, qui nempe sunt de diæta in victus ratione & vitæ instituto, tum de fluxione euertenda catharsi, phlebotomia, appositis cerui- ci & scapulis cucurbitulis, scarificatu, omnino ad Medicum spectant. Quod verò ad propria & topica remedia attinet ea causæ contraria eligentur. Itaque in causa calida, prodest oris ex succo granatorum aqua plantaginis aceti tantillo, cum rosis, balaustiis & sumachio incoctis collutio. Cæterùm quę dentium dolori sedando applicabuntur, remedia omnia tenuium sint partium oportet, quòd dentes densæ sint consistentię. Itaque acetum eiusmodi remediis semper Veteres admiscuère.

Signa huius aut illius fluxionis.

Curãdi tres scopi.

Collutio oris frigida & repellens.

℞. rosar.

A ℞.rosar. rub. sumach.hordei, an. m. ß. seminis hyosciami conquassati ʒ ij. santalorum an.ʒ j. lactucæ, summitatum rubi,solani,plantaginis an. m. ß. bulliant omnia in aquæ ℔.iiij.& pauco aceto ad hordei crepaturam. Ex eiusmodi decocto tepente colluatur os. Finguntur etiam eodem consilio trochisci hac ferè forma.

℞.seminis hyosciami,sandarachæ, coriandri opij an.ʒ ß.teratur,& cum aceto incorporentur,formentúrque trochisci apponendi dentibus dolentibus. Vel, *Trochisci ad calidã fluxionem.*

℞.seminis portulacæ,hyosciami,coriandri, lentium,corticis santali citrini,rosar. rub. pyrethri, camphoræ an. ʒ ß.terantur omnia simul cum aceto forti,& in trochiscos concinnẽtur, quibus in aqua rosarum dissolutis,gingiuæ, totúmque os cùm erit opus colluatur. Quòd si his nequaquam sedetur dolor,ad narcotica erit veniendum, quæ neruum stupefaciant.

℞.seminis hyosciami albi,opij,camphoræ,papaueris albi an.quantum sufficit:coquantur cum sapa,& denti applicentur. Sed & quod sequitur in aurem immittendum lateris dolentis. *Narcotica.*

B ℞. opij & castorei. an. ℈ j. misceantur cum oleo rosato, tumentibus gingiuis & distentis,ante tamen dentiscalpio leniter scarificatis, sanguisugas apposuisse aliquando profuit,ad materiæ coniunctæ euacuationem, vt & venas sub lingua scapello aperuisse,vel eas etiam quæ pone aures conspiciuntur. Tribus enim his remediorum generibus sedatos à me olim ingentes dẽtium dolores memini. Quanquã sunt qui non eas quæ ponè aures sunt venas in hoc affectu secent, sed eas quæ in auris meatu parte superna sunt conspicuæ. *Venæ sectio.* A causa verò & fluxione frigida subortus dentium dolor,his remediis curatur: libanotide coronaria, saluia,& pyrethro in vino & aceto decoctis aquam vitæ admiscent: in eo mox liquore theriacæ quantitatem exiguam dissoluunt, ex eo dentes colluunt. *Oris collutio fluxionem frigidam.* Alij ammoniacũ in aquam vitæ dissolutum cum pauca sandaracha & myrrha miscent, & dolenti denti Vigonij consilio imponunt. Putat Mesuæus trita allia manu dextra aut sinistra, prout dextri aut sinistri dentes doluerint gestata dolorem sedare. At ego cùm aliquando graui huius generis dolore diuexarer, vetulæ cuiusdam consilio allium sub cineribus coctum dolenti denti imposui, nec C mora facta dolor mituit: traductum ad alios simili symptomate afflictos, id remedium similem exitum habuit, quin & ipsum prodesse censent, si in meatum auditorium immittatur. *Alliorũ vis in dolore dẽtium à causa frigida sedando.* Instillant alij in aures oleum de castoreo, aut de caryophyllis, aliúdve simile per quintam essentiam extractum. Prodest & sequenti decocto dentes colluisse.

℞.rad.pyrethri.ʒ ß.menthæ & rutæ an.p.j.bulliant in aceto,& ex eo decocto tepido collutio fiat. Sunt qui suffumigia magis probent,componunt verò ea ex granis colocyntidos, sinapi, & alliis: fumum per infundibuli tubulum hianti ore excipiunt: alij radicem pyrethri,zingiberis, cinamomum, alumen electum, sal commune, nucem moschatam,nucem cupressi,anisi & syrupi semina,euphorbium in oxycrato incoquunt, sub decoctionis finem paucam aquam vitæ affundunt, vaporem per infundibulum excipiunt: imo & ipso decocto dentes colluunt: intinctum eo bombacem in auris meatum imponunt, guttula eius ante instillata. *Suffumigia calida.* Sunt qui dentes decocto tithymalli colluisse, summum & valdè anodynum dolentibus dentibus remedium esse prædicant. Ego verò dentium cruciatus intolerabiles sæpè sedaui, vesica- D toriis remediis sub aurem admotis, in ea scilicet cauitate, qua maxilla inferior superiori dearticulatur: subsunt enim illic vena, arteria, & neruus quæ ad dentium radices distribuuntur. *Vesicatoria.* Itaque rescissis mox vesiculis manat liquor tenuis, nonmodò qui malum facit,sed & qui fouet. Quod si dens pertusus sit,nec ipsum sibi euelli æger velit: nullum est præsentius remedium quàm caustica remedia immittere, vt oleum de calcantho, aquam Chymistarum, imò & ignitum ferrum. Sic enim exuritur neruus, omníque sentienti potentia exuitur. *Caustica.* Putant tamen nonnulli lacteum illum humorem qui è tithymallo fluit, thuris & amyli polline exceptum, & carioso dẽti impositum, facere vt ipse mox per frusta decidat. Cum gingiuæ, & genæ, aspectabili tumore tument, melius ægro & mitius esse incipit. Sic enim naturæ robore, humoris dolorem committentis, translatio fit intus foras. Cæterùm cuiuscunque generis sit materia quæ influit, prodest eius cursum intercipere emplastro contra rupturam ex pice & mastiche concinnato, & tempori, qua parte dens dolet, admoto.

De aliis dentium affectionibus.
CAP. XXVI.

Dentiū reliqui affectus.

A A LIIS etiam præter naturam affectibus tentantur dentes. Nam vel relaxatis gingiuis vacillant, vel putredine corrumpuntur, vel carie exeduntur, vel genitis vermibus exuberant, vel congelatione stupent. Quod ad primum affectum attinet, relaxantur gingiuæ vel à causa primitiua seu præincipiente: vt lapsu, ictu vel interna & antecedente, vt humorum acrium, aquosorúmve à cerebro fluxione, aut senili ariditate alimenti penuria. Si gingiuarum arescentium vitio dentes nutant, immedicabile malum est: reliquis verò causis mederi licebit eorum vsu quæ dentes stabiliant: vitatis contra illis quæ ipsos commouere possint. Itaque neque contentius loquendum, neque dura mandenda sunt. Si lapsus aut ictus violentia commoti labant, minimè eximendi sunt, sed restituendi, & ad proximos qui benè hærent vinciendi, tempore enim in suis alueolis confirmantur, quemadmodū expertus sum in Antonio de la Rue vestiario: cui pugionis capulo cùm maxilla fracta esset, & tres dentes concussi, ac ferè suis alueolis excussi, restituta maxilla, redditi sunt suo loco dentes, & filo duplici ceratóque proximis aduincti, de cætero expressis & colatitiis similibúsque iusculis hominem nutriui, adstringentia gargarismata ex nucibus cupressi, myrtill. & pauco alumine in oxicrato incoctis concinnaui, eáque ore versare iussi, his artibus perfeci, vt mox illi æquè facilis esset atque antea in omnem dentium partem mansus. Auditum habeo ab homine fide digno, visam sibi primæ nobilitatis mulierem, quæ in auulsi dentis locum alium sibi sanum, pedisecæ cuidam suæ eodem tempore exemptū, extemplo substitui & inseri iussit, qui temporis progressu sese velut actis radicibus obfirmarit, sic vt in ipsum indolenter vt in reliquos ipsa manderet. Sed vt iam dixi de hac re nihil præter auditum habeo. B

Male stabilium in gingiuis dentium causæ.

Historia.

Historia.

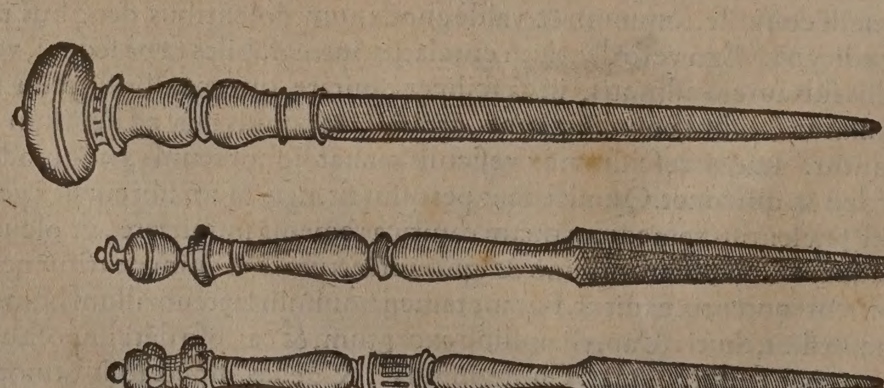
Exesorum dentiū causa.

Curatio.

Corroduntur verò seu exedūtur dentes, ab humore acri & tenui, copioso & crebro influxu ad ipsorum vsque radices penetrante: illic enim conclusus putrescit, & acrior factus nonmodò in putredinis suæ contagium dentes trahit, sed etiam perforat & arrodit. Putredo corrigetur, si præmissis vniuersalibus remediis oleum de calcantho, vel aqua Chymistarum in dentis exesi foramen immittatur: vel etiam dens ipse radicitus intruso tenui ignito ferro peruratur: id ignitum ferrum, ne quid sani in ambitu suo contractu violet, fistula seu cannula ad id facta includetur, atque ita putredo, arrosionis causa, sistetur. Quod si foramen non medium dentem occupet, sed dentium interstitia, tum de sano vicino dente tantum lima deradendum erit, quantum suscipiendo innoxiè ferro sufficere videbitur. C

Limarum ad limandos dentes factarum effigies.

D

Verminosorum dentiū causa.

Succrescentium verò in dentium radicibus, ex putredine vermium fœtura suffocabitur, causticorum vsu, collutionibus ex aceto in quo vel pyrethrum maduerit, vel theriaca dissoluta fuerit, ad id etiam valent apposita & intrusa allia & aloë.

A Congelatio seu Stupor dentibus aduenit, ab esu immodico ciborum acidorum, aut vaporum eadem qualitate præditorum, à ventriculi orificio ad os perenni ascensu, aut frigida acidæ præsertim pituitæ à cerebro in dentes fluxione, aut denique collutionum frigidarum & stupefacientium vsu immoderatiore. Tollitur eiusmodi affectio si præmissis vniuersalibus remediis, & his quæ malum fouent vitatis, crebrò colluantur dentes aqua vitæ, aut vino generoso, in quo saluia, rosmarinus, caryophylli, nux moschata, & huius generis alia bullierint. *Stuporis dentium causæ.*

De Dentibus ferro auellendis.
CAP. XXVII.

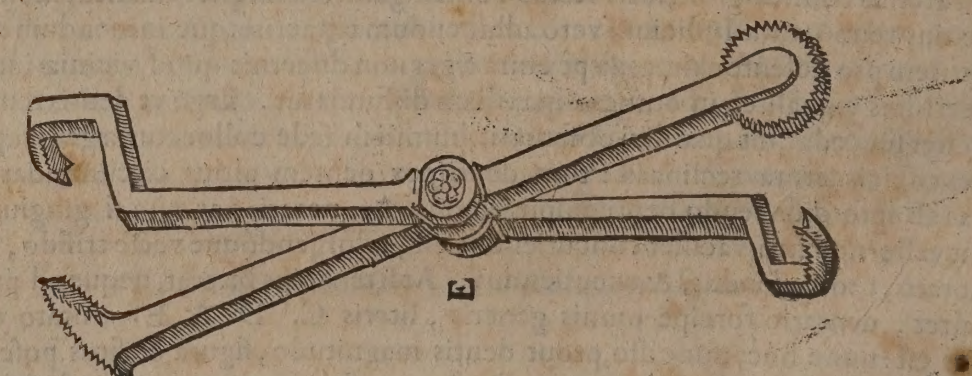
AVELLVNTVR ferro dentes, vel quod dolorum intolerabiles cruciatus moueant, qui medicamentis non cedant, vel quòd putridi sint & cariosi, *Causæ.* B adeò vt animam corrumpant, & olidam reddant: vel quia vicinos dentes sanos & integros inficiant, & in corruptionis suę contagium trahant, vel qòud exerti se extra suum ordinem proferant. Quin & cum altius firmoribus radicibus hærent, adeò vt auelli non possint, frangi sæpè necesse habent, vt causticum aliquid in ipsorum radices liceat instillare, quòd sensum adeóque dolorem adimat. Summa manus moderatione in auellendo dente vtendum est: violentiore enim dentis inferioris tractione nonnunquam maxilla loco mouetur. Superioris verò maiore periculo tempora, oculi, cerebrúmque concutiuntur. Itaque ante circumradi debent, vt gingiuæ ab illis resoluantur, tum digitis concutiendi, eáque facienda donec benè moueantur: firmiter enim hærens cum vno impetu reuellitur, frangitur sæpè maxilla, eiúsque fragmentum non rarò cum reuulso dente abripitur: vnde febris, & hæmorrhagia ingens non facilè sistenda, (sanguis enim aut pus maiore copia profluens fracti ossis, Celsi sententia nota est) aliáque multa maligna & lethifera symptomata: nonnullis os obtortum in vitæ reliquum mansit, adeò vt vix summa vi hiare possent. *Cautio in dentibus auellendis.* *Li.7.ca.12.* C Quinetiam si exesus dens est, eius foramen vel linamento, vel subere, vel benè ac cõmodato plumbo ante replendũ est, ne eum reuulsionis gratia arctius constringitur, sub forcipe confringatur, radíxque remaneat mox dolorem sæuius renouatura. Iudicium verò adhibendum est, acritérque intuendum ne sanum dentem pro dolente eximas: sæpè enim æger non discernit quod viciniæ iure doloris acerbitas æqualiter in omnem maxillam diffundatur. Ergo vt dentis reuulsio fœliciter succedat, his quæ dixi obseruatis, humili in sede collocetur æger, capite inter dentispicis crura reclinato: tum dentispex dentem altius circumradat, gingiuas ab ipso diducendo dentiscalpiis litera A. notatis, at tum si gingiuarum velut vallo nudatus vacillet concutiendus est, adurgendóque vecte trifido, litera B. notato, protrudendus, & excutiendus. At si tenacius hæreat, neque ad prolapsum nutet, dentario forcipe omnis generis, literis C. D. & E. notato excipiendus est: nunc hoc, nunc illo, prout dentis magnitudo, figura & situs poscere videbitur. In huiusmodi dentariorum forcipum vsu exercitatum & industrium dentispicẽ desiderem: his enim nisi quis solerter vti nouerit, committere vix poterit, quin D tres vnica concussione dentes excutiat, eo sæpè inconcusso & relicto qui dolorem mouet. *Dentis ferro eximendi ratio.*

Dentiscalpiorum, & impulsorij, seu trifidi vectis effigies. *Dentariorum forcipum effigies.* A

B

Alterius forcipis dentarij effigies. C

Post excussum reuulsúmque dentem, vt sanguis liberaliter fluat sinendum, quò pars ipsa doloris & tumoris materia exoneretur. Tum dentispex gingiuarum carnem, vnde dens exemptus est, digitis vtrinque comprimet, vt cogatur alueolus illo excussionis impetu nimium dilatatus & sæpè diffractus. Denique os oxicrato proluetur, ac si frigus viget, aër ventis perflatus vitabitur, ne noua in dentes fluxio prorritetur. D

Quid agendum exempto dente.

De arcenda dentium rubigine. CAP. XXVIII.

Causæ rubiginosorũ dentium.

CIBORVM inter mandendum frustula dentium interstitiis impingunt nonnunquam, diuturnóque adhæsu corrupta, dentes ipsos, simúlque anhelitus suauitatem corrumpunt. Id vitium qui vitare volet, debet mox à pastu os vino aqua temperato, aut oxicrato colluere, curiosiúsque dentes extergere, ne quid lentoris ad ipsos adhærescat. Multis verò suopte vitio terrenam coloris citrini eluuiem, dentes colligunt, quæ ipsos, tanquam

Curatio.

A quam rubigo ferrum sensim exedit. Is rubiginosus dẽtium quasi situs, sæpè etiam proprij officij, id est mandendi intermissione succrescit. Vndecunque verò existat limosã eiusmodi sordes, dentisfricia comparanda sunt quibus deradatur, mox aqua Chymistarum, & vitæ mixtis dentes intergendi, vt si quid superfit quod dentisfricij ansam effugerit, id vniuersum eluatur: quanquam eiusmodi collutiones acriores, dentibus sanis noxiæ existunt, quia gingiuarum carnem paulatim absumunt & deterunt. Dentisfricia parabũtur ex altheæ radicibus, in vino albo & alumine incoctis: ac quemadmodum in dentibus tremulis ab his quæ dura sunt mandendis, multò verò magis ab illis quæ osseæ sunt consistentiæ confringendis abstinendũ est: sic hic vitanda omnia quæ suo ad dentes lentore, sordido præsertim, adhærescunt. Ad detergendos dentes commendatur à multis puluisculus ex osse sepiæ, buccino, pumice, alumine cocto, cornu ceruino, & pauco cinnamomo, quod dentibus quomodocunque affectis singulare est remedium, in pollinem redactis. Plerique alij solo pane tosto & intrito contenti sunt: at quæ sequitur aqua dealbandis dentibus valdè est efficax.

Cautio in vsu collutionum acriorum.

B ℞. sal. ammon. & gemmei an. ℥ j. alumin. roch. ℥ ß. aquæ ros. quod sufficit, destillentur, & ex liquore stillatitio dentes detergeantur.

Aqua ad dentes dealbandos.

De Linguæ impedimento & contractione. CAP. XXIX.

VINCTÆ & contractioris quasi linguæ impedimentum, nonnunquam à primo natali die existit: cùm scilicet à subiectis viciníſque cum membranis, tum musculis, primæ conformationis vitio, vel breuioribus, vel durioribus linguæ libertas cohibetur. Nonnunquam nobis natis ab euentu, & aliquo præter naturam affectu id superuenit malum, vt à duriore cicatrice post vlcus sub lingua solidatum. Aeger per sermonis initia in loquendo tardior est, mox verò rupta tarditate concitatior, adeò vt balbutiat. Si à membranæ ligamentalis (filum vulgus appellat) linguę subiacẽtis adstrictione & breuitate malum est,

Linguæ impeditæ & contractioris causæ.

Fili linguæ excisio.

C incisio eius secundũ latum facienda venit, magna cura habita ne venæ & arteriæ quæ illic sunt violentur, hæmorrhagiæ non facilè sistendæ metu, mox oxicrato colluendũ est os, in mediamq́; incisionem inducendum linamentum syrupo de rosis siccis, aut melle rosato imbutum: ne rursus pars ligamenti, de nocte præsertim, quo tempore altum silentium, altáque quies linguam continet, reliquo ligamento consuescat. In eũdem finem hâc sæpè transadigendus digitus, & lingua vehementius versanda, atque ab ore proferenda. Nonnunquã tamen id ligamentum adeò crassum & breue est, linguámque adeò arctè constringit, vt incisioni quæ ferro fit locus esse nequeat, sine magno & manifesto ab hæmorrhagia vitæ periculo. Tum igitur acus filum ducens transadigenda est, indéque filum in dies arctius, arctiúsque constringendum, donec sensim linguæ ligamentale id vinculum, quod immodica breuitate sua motus eius libertatẽ intercipiebat, tabefecerit & disruperit.

Alia eius excidendi ratio.

De superfluis & cohærentibus digitis. CAP. XXX.

D DIGITI cuiusque manus quinque omninò secundum naturam existũt: quicquid infra vel supra quinarium est, contra naturam est: ac siquidem pauciores sint non est arte emendabile vitium. Si verò plures, corrigi vt plurimùm morbus potest: qui superfluunt digiti, ferè pollici aut minimo digito adnascuntur, rarissimè alibi. Hi vel carnei omnino sunt, vel præterea etiam ossibus sui generis constant, supertextísque vnguibus. Qui ossea natura constant, vel ab ipsa naturalium digitorum dearticulatione suboriuntur, similiter & ipsi dearticulati, adeóque sæpius mobiles, vel à medio aliquo eorum quibus in phalanges diducti sunt corpore, & hi mouendi potentiam non habent. Cæterùm digitis naturalibus quibus adnascuntur, aliquando magnitudine æquales, sæpius tamen breuiores existunt: qui planè carnei sunt, facilè amputantur, & nouacula complanantur: at qui ossei pręterea sunt, nonnisi excisoriis forcipibus, infrà depictis rescindi queunt. Atque hic digitorum morbus est in numero. Alius præterea existit in figura: nonnunquam contigui cohærent ipsi, aliàs verò paulùm admodum discreti. Id vitium vel à

Differentiæ.

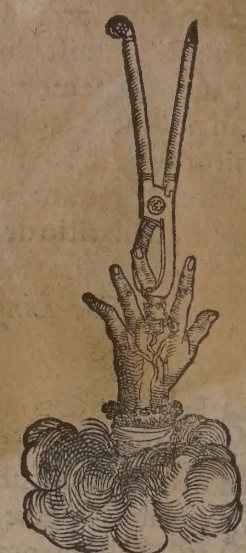
Curatio.

primo ortu, errore formatricis facultatis contingit: vel postea ex accidenti aduenit, vt A à vulnere aut ambustione malè curatis. Vlcerati enim vicini digiti facilè sibi coalescunt & conglutinantur, nisi adhæsu & affrictu interiecto linamento prohibeantur. Ac siquidem pauca & tenui cute carneq; suborta coaluerint, acuta nouacula extemplo diuidentur: at si crassiore, densioreq; interiecta substantia, vnitis nēpe hinc & hinc neruis, tendinibus, & vasis, abstinere satius est.

Curatio.

Forcipes excisorij amputandis qui superfluunt digitis affabrè facti.

B

Vnguiū se in digitorū carnem defigentium curatio.

Nec verò omittendum, quòd plerisque vngues, suo nonnunquam velut osseo acumine, se in digitorum subiectam carnem altè adeò inferunt, vt sæuissimos dolores moueant, nec ferè amputandis vnguibus proficitur: mox enim breui succrescētes validiore se quasi nixu imprimunt. Itaque sæpè necesse habet Chirurgus totam carnem C in quam se vnguis acumen intulit rescindere. Quod ego in plerisque feci fœlici successu. Multi etiam corneoli quasi calli in digitis multiplici figura suboriuntur. Tollūtur rescissa sensim, & velut laminatim, callosa duritie, apposito mox allio trito. Expeditior tamen & certior curatio est quæ causticis perficitur: instillata videlicet Chymistarum aqua, aut oleo de calcantho.

Quî tollantur digitorum calli.

De curtiore præputio, déque Recutitis. CAP. XXXI.

Causæ.

QVANDO præputiū breuius est, colis glandē operire non potest. Id verò contingit vel natura, à prima nempe conformatione, vel postea casu aliquo, vt quibus religionis & gentis suæ ritu iubetur esse circumcisis. Curatio eiusmodi est. Inuertitur præputium, tum eius membrana interior in orbem inciditur, magnáq; cura cauetur, ne vena, vel arteria quæ ibi inter vtramque præputij membranam existunt, incidantur. Hinc deorsum extendendo trahitur, donec glandem ipsam condat, inserto prius inter ipsum & glandem emplastro desiccatiuo ne conglutinentur. Tum, immisso ante in vrethram tubulo, quo vrina effluat, ibi præputium deligatur, quoad cicatrix incisioni se obduxerit. Hæc curatio Iudæis adhibetur, cum abiurata superstitionum plena religione, decoris causa, nudam præputio glandem tegere volunt, cutemque abscissam recuperare, ex quo latius Recutiti postea nominantur. D

Curatio.

Qui dicantur recutiti.

De

A *De Phymosi & Paraphymosi, id est præputij circa glandem constrictione tanta, vt glans ad arbitrium nudari & detegi nequeat.* C*A*P. XXXII.

CONSTRINGITVR circa glãdem præputium duobus modis: vel enim glandem totam opperit, sed eius extrema sic arctè complectitur, vt sursum reuocari, adeóque glans renudari nequeat: vel glandem sub se nudã relinquit, sic tenaciter ad eius radices & colis extrema velut affixum, vt nec inuerti, nec deorsum trahi, & glandi obduci possit. Prior constrictionis modus Phymosis nominatur: posterior Paraphymosis. Phymosis contingit, vel à natura primæ conformationis vitio, vel à cicatrice aliqua cuius occasione præputium creuit, vt ex obortis verrucis. Paraphymosis verò causam sæpè habet mentulę inflammationem ex impuro concubitu. Hinc enim vlcera inter præputium & balanum exB oriuntur, cum tumore & inflammatione tãta, vt inuerti nequeat præputium. Ex quo fit vt ea tractari & curari ex animi sententia nequeant: sequatúrque partis gangræna, toti mox corpori contagione lethifera: nisi amputatione prouisum & occursum fuerit: at si oborta cicatrix constrictionis præputij causa sit conuenienti situ collocato ægro profertur, extenditurq; præputium, ac quàm maximè fieri potest diducitur & dilatatur. Tũ tribus quatuórve locis scalpello falcato cicatrix parte interna leniter exciditur, plagis nempe ad exteriorem partem minimè peruenientibus, & æqualiter à se inuicem distantibus. At si suborta hypersarcosis aut verruca huic stricturæ & constrictioni causam dederit, iisdem remediis consumenda erit, quibus exteri vteri & mẽtulæ verrucæ solent. At cùm pertinaci adhæsu vndique in orbem glandi adiunctum sit præputium, non est speranda, itaque ne aggredienda quidem curatio.

Quid phymosis. *Quid paraphymosis.* *Causa.* *Curatio.*

De his quibus glans medio ductu perforata non est, déque breuiore, strictioréque penis freno seu ligamento.

C C*A*P. XXXIII.

NONNVLLIS à primo ortu ex praua conformatione glans medio ductu perforata non est, sed exiguo subter foramine, frenum seu penis ligamẽtum, quod filum appellant, versus. Quod causæ est, cur vrinam recto ductu, non profundunt, nisi fortè mentulam in vẽtrem resupinauerint: nec verò eadem ratione prolem gignere possunt, quia isto conformationis vitio semẽ rectà in vterum eiaculari prohibentur. Curatio tota Chirurgica est, & hoc modo perficitur. Sinistra manu præputium apprehenditur & extenditur, dextra autẽ extremum ipsum cum extrema glande, ad id quod subter est foramen præciditur. At quibus frenum seu penis ligamentum breuius est, sic vt penis recta esse non possit arrectio sed oborta, & deorsum velut cõuulsa, his etiã prolis generatio impeditur, quia seminis in vuluam recta & conferta esse nequit immissio. Itaque resecandum id summa dexteritate ligamentum est, vulnúsque cæterorum vulnerum more habita, partis D ratione curandum. Prodeunt etiam nonnunquam in lucem pueri ano imperforato: obiecta enim præter naturam membrana fæcibus exitum intercludit: his foramen arte & ferro aperire oportet: sic enim demùm fæces prodeunt. Magistra tamen experiẽtia notaui, tales pueros natura minimè viuaces esse, neque multos dies eiusmodi sectioni esse superstites.

Causa. *Curatio.* *Ano imperforato nati haud viuaces.*

De Calculi causis. C*A*P. XXXIIII.

QVI in vesica existunt calculi, sæpius in renibus ortus sui primordia habuerunt, inde nempe in vesicam per vreteres delapsi. Horum causa duplex est, materialis & efficiens. Materiam calculo suppeditant crassi, lẽti & viscidi humores, quos cruditates pariunt, per viscerum intẽperies, & exercitia immodica, statim à pastu maximè: quò fit vt pueri huic morbo supra reliquarum ætatum homines sint obnoxij. Causa verò efficiens est, vel calor rerum immodicus, cuius efficientia humorum tenuior pars resoluitur, crassior autem & terrena subsidet, quemadmodum in lateribus sole & igne excoctis fieri solet: vel ve-

Cur pueri calculo vesicæ obnoxij.

ſicæ calor remiſſior, vrinæ fæcibus magna copia in veſicæ capacitate collectis, in calculum cogendis ſufficiens. Cauſæ adiuuantis rationem habent ductuum vreteris & vrethræ anguſtia. Huius enim occaſione liquidior vrinæ portio effluit; quæ verò fæculentior eſt ſubſiſtens additione & collectione, velut laminatim in lapideam molem accreſcit: atque vt lychnuchus in ſebum liquefactum, à candelariis ſæpius immerſus, ſeboſæ ſubſtantiæ copioſa appoſitione, mox in candelam amplam aſſurgit: ſic vrinæ craſſæ magis & viſcidæ fæces in collectarum arenularum velut obicibus reſtitant, & aſſiduo appulſu in verum tandem calculum exaggerantur & coagmentantur. A

Qui fiant calculi in veſica.

De ſignis Calculi, Renum, & Veſicæ. CAP. XXXV.

Calculi in renibus exiſtentis ſigna ſunt arenularum rubrarum aut citrinarum in vrina ſubſidentia, obſcurus quidã ad renem pruritus, ad lũbos autem ponderis ſenſus: acutus & pungens inter mouendum, inclinãdúmque corpus, dolor femoris quod è directo eſt ſtupor, propter neruorum ex lumborum vertebris ad femur deſcendentium à calculo compreſſionem: at veſicam calculo obſidente anus, totumq; perinæum à graui velut pondere, ſi præſertim craſſior ſit calculus, premitur, dolor diuexans ac pungens ad extremam vſque glandem protenditur, pruritus eius partis aſſiduus adeſt, cum ſcalpendi libidine, hinc ſimúlque à dolore & calore virgæ tenſio, meiendi cupiditas ſæpius irrita, nonnunquam vrinæ ſtillicidium: dolor inter meiendum grauiſſimus ægrũ excruciat, quem teſtari cogitur pulſato pedibus ſolo, totius corporis incuruatione, & dentium crepitantium colliſione. Sæuis ſæpè torminibus adeò exercetur, vt luxato ſphinctere procidat rectum inteſtinum, cum venarum eius loci hæmorrhoidalium tumore, calore & dolore. Torminum cauſa eſt, veſicæ, ad excernendum calculum toto genere naturæ contrarium, frequens contentio, cui per ſympathiam inteſtinorum, omniumq; aluinarum partium excretrix facultas, veluti in auxilium accurrit. Vrinarum ſubſidẽtia craſſa eſt & viſcida, ſæpeq; velut albuminea, quod natiui coloris ſuccos minimè attenuantis arguit infirmitatem. Viſitur æger pallida & citrina facie & oculis concauis, propter aſſiduas ferè vigilias quas doloris inuehit acerbitas: certiore tamen nota deprehenditur immiſſo cathætere. Quod vt fiat, æger ſtare iubetur prono nonnihil corpore, rei alicui à tergo innixus, cruribus verò pedis vnius interſtitio à ſe inuicem diſſitis: tum cathæter pro corporis ratione maior, minórve, oleo aut butyro ante inunctus, in vrinæ iter, indéque in veſicæ capacitatem ſolerti manu demittitur. Quòd ſi tali ſitu collocato ægro ad illam vſque capacitatem cathæter peruenire nequeat, nonnihil reſupinus ſuper ſubſellium aut lecti ſpondam collocandus flexis genibus, calcibúſque ad nates adductis, quo ferè modo figuratur cùm lithotomia facienda eſt, vt deſcribemus paulò poſt. Sic enim cathæter facilius in veſicã demittitur, & obuij corporis duri ac renitentis occurſu, ac ſonitu obſcuro, calculum prodit. Plures cathæteres habendi ſunt, vt omni corpori ampliori, minorívе ſufficiant, hiq; incurui, leues & fiſtuloſi. Vbi in vrethram immiſſi (quod imprudens ante omiſeram) ad ceruicem veſicæ peruenerunt, non rectà in veſicam intrudendi ſunt, ſed ſimul cum cole ſiniſtra manu compreheſo in ipſam veſicam dextra molliter demergendi, in viris præſertim ob viæ longitudinem, & inflexionem quæ fit in modum literæ S. In mulieribus non ita, ob colli veſicæ breuitatem & rectitudinem. Fiſtuloſos verò ſeu cauos in fiſtulę modum cathęteres eſſe oportet, vt argenteam virgulam excipiant, quę prohibeat quominus craſſus aliquis & viſcidus humor, grumúſve, aut ſimile aliud corpus extremo cathæteris foramini, qua vrina ſuppreſſa ſubire, reddíque debet, ſe opponat. Mox verò poſtquàm in veſicæ capacitatem cathæterem perueniſſe intelligimus, reuocanda virgula eſt vt liberius per inanem cathæteris tubulum vrina effluat. Inſtrumenta hæc ſequenti imagine tibi innoteſcent.

Cur in renũ calculo ſtupet femur. B

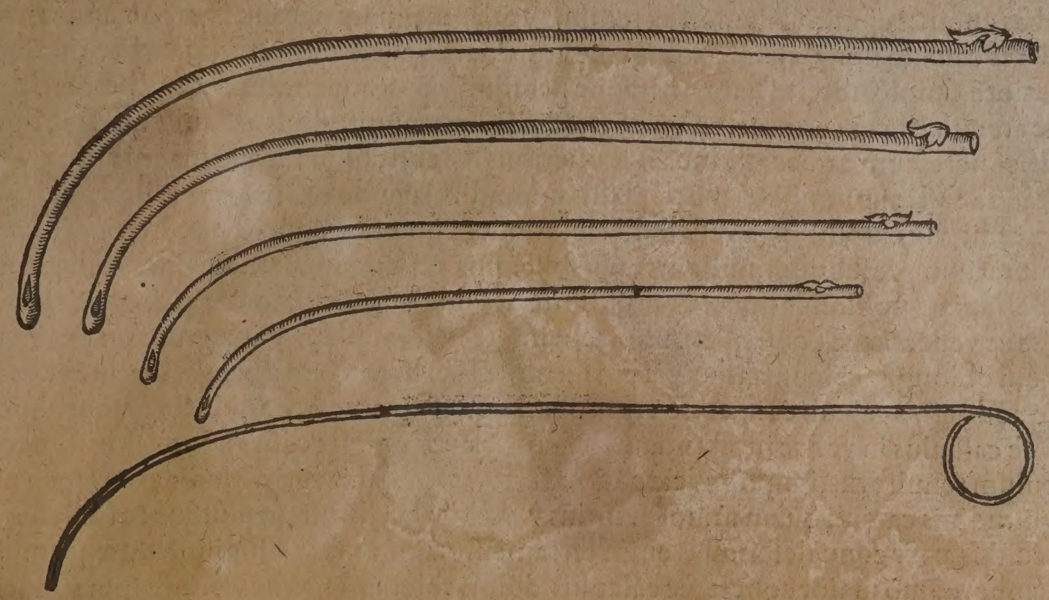
Cur calculoſis è veſica prolabitur anus. C

Quî cathætere explorã di veſicæ calculi. D

Aliter figuratum eſt veſicæ viri lis collum, aliter muliebris.

Cathæterum

A *Cathæterum ſeu fiſtularum, & virgulæ argenteæ imago.*

B

De Prognoſi in calculis inſtituenda. CAP. XXXVI.

EXCLVSO calculo è rene, (in quo ſenſim collectus concreuerat,) & in vreterem ſic propulſo, vt ipſum totum occupet, non proinde vrinę ſequitur ſuppreſſio: natura enim cùm corpus noſtrum geminum fecerit, vrina tota in alium vreterem cõfluet. At ſi vterque calculo obſeſſus fuerit, non eſt dubium quin vrina in totum ſupprimatur, mórſque conſequatur, per caloris natiui ſuffocationem & extinctionem, ab vrina in vniuerſum corpus per venarum riuos reflua. Quibus exiguus à renibus calculus excretus, in vreterũ ductibus conſiſtit, his quoad ille in veſicam prolapſus ſit, dolores acuti fiunt cum torminibus, cum egerendi, meiendíque conatu, ſed vt plurimùm irrito. Talibus enim ſæpè aluinæ omnes partes flatibus diſtentæ & conſtipatæ ſunt: argumento eſt ructus aſſiduus. Citata verò vel ſternutatione, vel tuſſi, vel alia quauis corporis totius concuſſione, dolor pungẽs ſtatim illic vbi ſubſiſtit, calculus ſuboritur, præſertim ſi is vel ſcabritie aſper ſit, vel ſpinis tanquam cornibus horreat. Dolor ille per ſympathiam coxæ & femori communicatur, plurimiſq; teſtes ſurſum quaſi magna vi conuelli vidẽtur. His accedit cholicus cruciatus, vomitus bilioſus, & vniuerſalis ferè ſudor, ætate prouectis frequentius in renibus calculus gignitur, propter excretricis facultatis infirmitatem. Iunioribus verò in veſica, quia calor natiuus in his vegetior, & validi atque inordinati motus excretricis facultatis robur acuunt. Quando in veſica calculus eſt, manatq; vrina cruenta, ſignum eſt calculi & exigui, atque ſpinoſi, & ſcabri: ſic enim in veſicæ ceruicem ſubit facilius, ipſamq; carnoſam exulcerat, vnde ſanguinis cum vrina ſubſtillum, & ſæuiſſimus ab impactis velut acubus dolor, præſertim à labore & multo exercitio: contrà craſſior leuíſque calculus, tantos dolorum cruciatus non ciet, & vrinã profert lacteam. Calculorum in renibus collectorum variæ ſunt figuræ, pro incerniculorum, in quæ dum colliguntur impingunt, varietate. Certè viſi ſunt à me qui leporarij canis, qui porci, qui aliorum animalium, ac rerum toto genere contra humanam naturã, ſpinarũ ſuarũ & quaſi ramaliũ productionibus, imaginẽ præ ſe ferrent. Viſuntur nõnulli quadrata, alij oblõga, & velut digiti, alij rotunda figura cum multis aſperitatibus, pinei mali inſtar: nec minor in magnitudine, numero, & colore citrino, albido, rubro, cinereo, alióque ſimili varietas pro corporum affectorum varia temperie. Bilioſorum & macilentorum hominum calculi, ferè calore & ſiccitate præter naturã concreſcunt. Pituitoſorum contra & obeſulorum à quadam veluti congelatione & meatuum obſtructione: nonnunquam à veſicæ fundo in vrethram prolapſus calculus eius iter totum occupat, indeq; vrinæ in totum ſuppreſſio. Tum igitur æger ſupinus collocandus eſt, cruribúſque in altum ſublatis concutiendus & exagitandus, tãquam ſi quis peram explere vellet: ſic enim ab vrethra, in quam ſe intulerat, repellitur in ve-

Vrina ſuppreſſa qui mors veniat.

C

D

Cur renum calculi varia figura viſuntur.

sicam,à qua manauerat:quanquam etiã immisso cathetere repelli possit. Qui calculosos affligit dolor aliquando continuus est,sępius tamen ex interuallis aliàs menstruis, aliàs annuis repetit. Calculosi ex renibus vrinas magnam partem fundunt aqueas: mulieres calculo non sunt adeò obnoxiæ atque viri: vesicæ enim ceruicem breuiorem & latiorẽ,simulq; rectam habent. Itaque per illud viæ compendium calculi materia ante arenulatim excernitur,quàm cogi,& in iustæ magnitudinis calculũ assurgere possit:concrescunt tamen nonnullis mulieribus calculi, hique æquè magni atque viris: itaque sectione similibúsque remediis curandi. Quando oui magnitudinem calculus excedit,vix extrahi citra vesicæ dilacerationem potest: ex quo vrinæ contingit inuoluntarium profluuium,nulla arte sanabile:quia vesica cùm neruosa sit,& exanguis,semel laniata consolidationem non admittit. Adde quòd inflammátio & gangræna laniatæ vesicæ sæpè consequens,mortem infert ineuitabilem. Par ægrum manet fortuna,si oblongus calculus transuersim ferramẽto vellatur:vel si membrana inclusus sit, (quod genus calculi cathætere vix probari potest)quæ vesicæ adiuncta sit, aut alioqui ipse calculus in vesicę substantiam defixus sit,aut denique casu aliquo Chirurgus calculum reuulsurus,ipsum vesicæ corpus ferramentis laniauerit. Mediocris tamen magnitudinis calculi quàm minores tutius è vesica reuellũtur, sæpiúsque & fœlicius his reuulsis æger conualescit:non enim ferramẽtorum ansam effugiunt, & æger multo tempore,quò maior concreuit calculus,dolori tolerando assuetus,inflammationem, dolorem,& alia quæ lithotomiæ,imò inter secandum superueniunt accidentia, facilius & constantius perfert. His de calculorum causis, signis, locis, symptomatibus,& prognosi præmissis ad curationem veniendum,ducto ab ea initio quæ Prophylactice dicitur.

Cur viri mulieribus magis calculosi.

Vrinæ profluuium insanabile.

Qui è vesica calculi citra mortẽ eximi nequeant.

Quæ curatio adhibenda sit quando metuitur Calculus.
CAP. XXXVII.

DIÆTA instituenda in primis est, quæ conuenienti vsu rerum sex(vt loquuntur)non naturalium minimum in corporibus crassorum,lentorũ, & viscidorum humorum coaceruet. Ergo fugiendus aër crassus,& nebulosus. Piscibus abstinendum,carne bubula,suilla,auium palustrium, leguminibus,caseo,lactantiis,ouis frixis & duris,oriza,placentis,pistoriisque omnibus operibus,pane azymo,omni denique alimentorum obstruẽtium genere. Vitanda etiam allia,cæpe,porra,synapi,speciata,omnia denique quæ sanguinẽ, humorésque ardoribus extorrent, si præsertim suspicio sit concreti à calore renũ calculi. Fugiendæ aquæ palustres,& limosæ, vina crassa & turbida,zitum,& huius generis potulenta. Fugienda in cibo & potu satietas, vt quæ cruditatis sit parens: itaque & somnus statim à pastu fugiendus est,quia cruditates gignit. Iuges etiam vigiliæ, labor assiduus,quia sanguinem inflammant,cruditates accersunt,& calorem præter naturã inuehunt, vitari summoperè debent: vt & vehementiora omnia animi pathemata. Si plethora subest,vacuandum corpus est,phlebotomia,catharsi & vomitu, qui ad præcauendum hũc morbum pro singulari habetur remedio. Ad quas res omnes & aggrediendas & proficiẽdas,accersendus est qui præsit Medicus. Sed quia Medici non semper nec vbique locorum copia est,ideò quæ sequuntur remedia operæpretium est adscribere:ante tamen notandum hoc Galeni consilium: Noxium esse diureticorum & validè purgantium medicamentorum vsum,quoties in renibus aut vesica inflammatio subest,sic enim humorum ad partes affectas maior fit confluxus, vnde inflammationis & doloris incrementum.

Victus eorũ quibus metuitur calculus.

Vitæ institutum.

Vomitus remedium calculi prophylacticum.

Lib.13.met.

Quare præmissis laxantibus medicamentis ex cassiæ recenter mundatæ ℥ vj. cum rhei electi ℈ iiij. lenientia & refrigerantia medicamenta intus foríſque venient vsurpanda:cuiusmodi est sequens syrupus.

Syrupus leniens & lubricans.

℞. summitatum malu. bismal. & viol. an. m. ß. rad. alth. ℥ j. glycyr. ℥ ß. 4. seminum frigid. maiorum an. ℥ j. fiat decoctio.

℞. prædictæ decoctionis ℔ ß. in colatura dissolue sacch. albiss. ℥ ij. mellis albi ℥ j. ß. fiat syrupus secundum artem, quo æger crebrò vtatur. Sequentis etiam apozematis magna est ad eandem rem efficacia.

Apozema diureticum

℞. rad. asparag. graminis polyp. quercini, passul. mund. an. ℥ ß. betonic. herniariæ, agrimoniæ,

A agrimoniæ, omnium capil. & pimpinellæ an. m. ß. quatuor ſeminum frigidorum maiorum, & ſeminis fœni. an. ʒ j. folio. ſenæ ʒ vj. fiat decoctio ad ℔ ß. in colatura diſſolue ſyrupi de althæa & de herniaria an. ℥ j. ß. Fiat apozæma clarum & aromatiſatum cum tantillo cinnamomi pro duabus doſibus, capiat primam doſim manè horis duabus ante cibum, & alteram quarta pomeridiana. Quin etiam ad huius morbi pręcautionẽ inſignes & certas vires habet quod ſequitur iuſculum.

♃. hordei integr. p. j. radic. petroſelin. acetoſæ, fœnicul. cichor. bruſci an. ℥ j. quatuor ſeminum frigidorum conquaſſatorum an. ℥ ß. fol. acetoſæ, portulacæ, lactucæ, ſummitatum maluæ & violarum an. m. ß. bulliant in aqua fluuiatili cum gallo gallinaceo & crure vitulino: ſeruetur decoctum, de eo capiat æger vncias ſex per quatuor dies manè, horis duabus ante cibum, cum vncia vna ſucci mali citrei leuiter ante cum eodem iuſculo, ſub ipſum ſumptionis tempus, feruefacta: ſic enim mox vrinæ fundũtur multæ, ſubſidentia multa arenoſa, & humore craſſo ac viſcido præditæ. Ex quo facile eſt intelligere, efficax admodum eſſe hoc iuſculi genus vrinæ viis repurgandis, ne- *Iuſculum diureticum & lenitiuũ*

B que interim ventriculo, aliiſque partibus per quas ipſi iter eſt nocere: iure vt videri poſſit alimentum medicamentoſum. Licebit etiam vtiliter vti ſequenti puluiſculo. *Puluis diureticus.*

♃. nucleorum meſpilorum ℥ j. puluer. electua. diamarg. frigidi ʒ ij. quatuor ſeminum frigidorum maiorum mundatorum, glycyrhizæ raſæ ʒ j. ſemin. ſaxifrag. ʒ ij. ſem. milij ſolis, geniſtæ, pimpinellæ, bruſci & aſparag. an. ℈ j. ſem. altheæ ʒ j. ß. ſaccha. albiſ. ℥ vj. fiat puluis, capiat cochlear vnum manè horis tribus ante paſtum. Putant etiam lixiuium paratum ex cineribus truncorum ſcaporúmque fabaceorum magno eſſe aduerſus hunc morbum emolumento. Quin & clyſtere ſequenti aluum proluiſſe multis profuit. *Lixiuium ex cineribus ſcaporũ fabaceorum diureticum eſt.*

♃. fol. lactuc. ſcario. port. an. m. j. flor. viol. & nenuph. an. p. j. fiat decoctio ad ℔ j. in colatura diſſolue caſſiæ fiſtulæ ℥ j. mellis viol. & ſacch. rub. an. ℥ j. ß. olei viol. ℥ iiij. fiat clyſter. Qui ſequitur dolori leniendo aptior eſt. *Clyſteres anodyni in calculo.*

♃. flo. cham. melil. ſummitatum aneth. berul. an. p. ij. fiat decoctio in lacte vaccino: in collatura diſſolue caſſiæ, fiſtul. & ſacchar. albi an. ℥ j. vitellos ouor. num. ij. olei

C anethini & chamem. an. ℥ ij. fiat clyſter. Extrinſecus interim inungentur renes vnguẽto roſato, refrigerante Galeni & populeone ſeorſim vſurpatis, vel ſimul mixtis, impoſito inſuper linteo duplicato in oxicrato macerato: at ſi calculi concretio eſt à cauſa frigida, varianda ſunt, vt ſequitur, remedia.

℞. terebint. venet. ʒ j. corti. citri ʒ ij. aquæ coctæ ℥ ij. fiat potio. Vel,

♃. caſſiæ recenter extractæ ʒ vj. benedict. ʒ iij. aquæ fœnicul. ℥ ij. aquæ aſparag. ℥ j. fiat potio, capiat horis tribus ante prandium: vtile etiam erit ſequens apozæma. *Ad calculum renum à cauſa frigida ortum remedia.*

♃. rad. cyper. barda. & gram. an. ʒ iij. biſmal. cum toto, beton. an. m. ſs. ſemin. milij ſolis, bardan. vrtic. an. ʒ ij. ſemin. melo. glycyrrhiz. raſæ an. ʒ ij. ſs. ficus num. iiij. fiat decoctio ad quart. iij. in expreſſa colatura, diſſolue ſyrupi de rapha. & oximellitis ſcilliticì an. ℥ j. ſs. ſacch. albiſ. ℥ iij. fiat apozæma pro tribus doſibus clarificetur & aromatizetur cum ʒ j. cinamo. & ʒ ſs. ſant. citri. capiat ℥ iiij. tribus horis ante prandium. Vel,

♃. rad. petroſ. fœni. an. ℥ j. ſaxifr. pimpinnellæ gran. & bardan. an. m. ſs. quatuor ſeminum frigid. maior. mundat. & milij ſolis an. ʒ ij. fiat decoctio, cape de colatura ℔ ſs.

D in qua diſſolue ſacch. rub. & ſyrupi capil. vener. an. ℥ j. ſs. capiat in tribus doſibus horis duabus ante cibum. Sequens puluis valdè efficax ad calculi materiam diſsipandam.

♃. ſemi. petroſel. & radi. eiuſdem mund. an. ℥ ſs. ſem. cardui quem calcitrapam vocant ℥ j. deſiccentur in furno, lento igni, poſtea piſtentur ſeparatim, fiátque puluis de quo capiat æger ℈ j. ſs. vel ℈ ij. cum vino albo, vel iure pulli gallinacei ieiuno ſtomacho per triduum. Vel,

♃. coriand. præp. ℈ iiij. aniſ. marathri granor. alkekengi, milij ſolis an. ʒ. ij. zinziberis & cinnam. an. ℈ ij. turbith. electi ʒ j. cari ℈ ij. galang. nuc. moſch. & lapid. iudai. an. ℈ j. fol. ſenæ mund. ad duplum omnium, dacrydij ʒ ij. ſs. miſce, fiat puluis: doſis erit ad ʒ j. cum vino albo horis tribus ante paſtum. Contrà flatus qui in hoc morbi genere inteſtina valdè diſtendunt, inſtituentur clyſteres ſic.

♃. malu. biſmal. pariet. orige. calament. flo. chamem. ſummitatum aneth. an. m. ſs. aniſ. cari, cumi. fœnic. an. ℥ ſs. baccar. laur. ʒ iij. ſemin. rutæ ʒ ij. fiat decoctio. In colatura diſſolue bened. laxat. vel diaph. ℥ ſs. confect. bacca. lauri ʒ iij. ſacc. rub. ℥ j. olei anet. cham. & rutac. an ℥ j. fiat clyſter. Vel, *Clyſteres carminatiui.*

℞.olei nucum & vin.malua.an.℔ ß.aquæ vit.℥ ß.fiat clyster qui diu contineatur, vt ipsi spatium sit ad flatus discutiendos. A

Calculo è rene in vreterem deturbato quid agendum sit.
CAP. XXXVIII.

Calculi in vretere restitantis signa.

Contigit sæpè vt renes excretrice facultate vsi calculum (cuius concretionem & generationem Medicus descriptis supra remediis impedire non potuit) à se in vreteres depellant: sed illic vel loci angustia, vel naturæ excernentis infirmitate restitet. Tum igitur ægrum grauis eò loci quo hæsit calculus exercet dolor, qui etiam sympathia ad coxam, vesicam, testes, & penem perueniat, cum meiendi & exonerandæ alui assidua voluntate. In hoc casu partes Medici erunt, vt naturæ defectum, & languidiores conatus adiuuet & promoueat.

Remedia ad deturbandum ab vretere in vesicam calculum.

Ergo æger, si possit, equum succussatorem conscendat, atque in eo duo circiter milliaria conficiat, vel si eius rei facultas aut copia non sit, gradus plures pluries ascendat & descendat, ad lassitudinem vsque & sudorem: hoc enim exercitio sæpè in vesicam calculus excutitur: dentur mox & ore sumantur quæ leniendi & relaxandi vim habent, vt oleum amygdalarum dulcium recenter & sine igne extractum, cum aquâ parietariæ & vino albo. Frictiones totius corporis supernè deorsum cum linteis calentibus fiant: applicentur nunc lumbis, nunc imo ventri cucurbitulæ cum magna flamma, paulò infra dolentem locum: ac nisi æger sponte aut doloris acerbitate vomat, prouocetur vomitus aquæ & olei tepentis potione: vomitui enim ad deturbandum calculum magna vis est, propter partium quæ in tali conatu fit compressionem: denique si horum remediorum vi non descēdat calculus, demittendus est æger in semicupium ex sequenti decocto paratum. B

Vomitus etiam valet ad deturbãdum calculum.

℞.maluæ, bismal.cum toto an.m.ij.beton.nasturt.saxifrag.berul.parietar.violar. an.m.iij.semin.melon.milij solis alkekengi an.ʒ vj.cicer.rubr.℔ j.rad.appij, graminis fœniculi & eryngij an.℥ iiij.in sufficienti quantitate aquæ pro incessu: coquantur ista omnia inclusa sacco in quo sedeat æger, vmbilico tenus demersus: nec verò diutius quàm par est in eiusmodi balneo morari ægrum oportet, nam longiore mora spirituũ fit dissipatio & virium exolutio. Contrà verò si quantum satis est in his ritè paratis æger resideat, mitescit dolor, tensæ partes relaxantur, & vrinarij meatus reserantur, ac dilatantur, sicq; descendit in vesicam calculus. Quòd si nè sic quidem moueatur loco quidquam, restétque adhuc eadẽ vrinæ omnimoda suppressio, nec antequàm demergeretur in balneum æger, tentata cathæteris in vesicam demissio Chirurgi voto responderit, tentanda nihilominus iterùm in digressu à balneo illa erit, vt penitus exploratum sit, nunquid fortè aliud in primis illis vrethræ & ceruicis vesicæ ductibus subsit, quod vrinam retineat: relaxatis enim balnei tepore partibus longè facilius subibit cathæter, inde oleum amygdalarum dulcium syringe in vrethram exprimẽdum: quæ omnia dum fiunt æger frigidum aërem ne admittat. Cæterùm describendum hîc sellam balneariam putaui, in qua æger commodè sederet. C

Decoctum pro semicupio.

Quî balneũ dolorem sedet.

Sellæ

A

Sellæ balneariæ pro semicupio imago.

A. *Totum sellæ corpus monstrat.*

B. *Foramen in quo sedet æger.*

C. *Cupam quæ aquam continet.*

D. *Epistomium ad vacuandam aquam quando refrixerit.*

E. *Infundibulum quo aqua calida seu tepens affunditur. Potest & alia instituí pro balneo decocto, sic,*

B

℞. rad. rapha. & alth. an. ℔. ij. radi. rusc. petrosel. & aspar. an. ℔. j. cumi. fœnic. ameos an. ℥ iiij. sem. lin. & fœnug. an. ʒ vj. fol. marub. parietar. flo. chamem. melil. & aneth. an. m. ij. buliant omnia secũdum artem in aqua sufficiente, & vini albi odoriferi exigua quantitate ad consumptionem tertiæ partis pro semicupio. Poterit & id decoctum in clysteres vsurpari, additis duobus ouorum vitellis, & olei liliorum vnciis quatuor, cum dragma vna olei iuniperi, cui sedandi nephritici & C cholici cruciatus certa vis inest. Cæterùm longè minor in his affectibus vsurpãda venit decocti pro clystere quantitas, quàm vulgò fiat in reliquis morbis: alioqui periculum est, ne distenta intestina, renes, vreteresque inflammatoria dispositione obsessos, magis comprimant, dolorisq; & aliorum symptomatum accessionem faciant. Dolenti etiam loco vtrinque, lumbis nempe & imo ventri ac pectini sequens cataplasma vtiliter apponetur. Est enim ipsi magna vis leuandi doloris, & calculi ad delapsum sollicitandi.

Oleo iunipe- rino vis est contra dolo- rem nephri- ticum.

℞. rad. alth. & raph. an. ℥ iiij. pariet. fœnic. senecionis, nastur. & berul. an. m. j. herniariæ m. ß. omnibus in aqua sufficiente decoctis, & deinde contritis. Adde olei anethin. chamem. & pinguedinis cuniculi an. ℥ ij. far. cice. quantum sufficit, fiat cataplasma ad vsum commemoratum. Postquàm illis artibus lapis vretere excussus in vesicam prociderit, statim dolor (siquidem vnus subsit calculus, plures namque aliquando cum multa arena vicissim in vreterem illabuntur) mitescit, pruritúsque exinde ægrum habet, stimulans ad extremum penem & podicem. Tum igitur, nisi vires languidæ sint, D equitare ipsum & pedibus ambulare oportet, & pulueris electuarij lithontribon ʒ iiij. in quatuor doses cum vino albo vel iure cicerum rubrorum sumere tribus ante prandium & cœnam horis. Præterea liberaliter potare vinum generosum, & à potu vrinã quàm maximè potest cohibere: vt eius copia maior collecta maiore mox impetu calculum extra vesicam protrudat, in quam rem etiam prodest sequentem iniectionem in vesicam moliri.

Cataplasma anodynum.

Signa calculi ab vrethere in vesicam detur- bati.

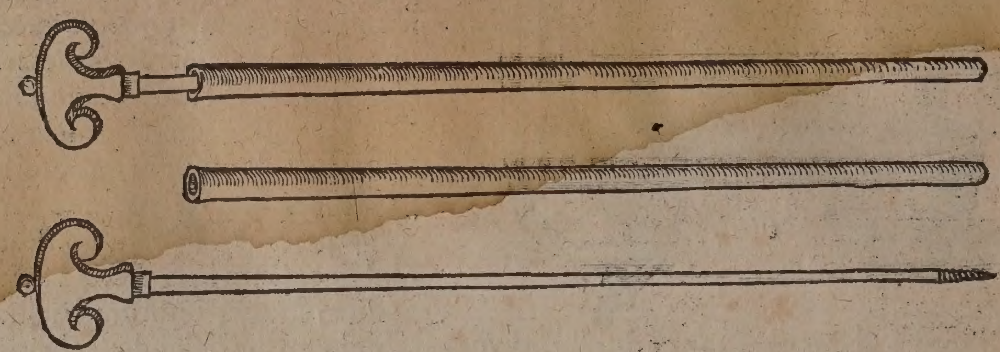
℞. syrup. capil. vener. ℥ j. aquæ alkekengi ℥ iij. olei de scorpio. ℥ ß. in vesicam immittatur per Siphonem.

Quid agendum sit calculo ad vesicæ ceruicem aut vrethram prolapso. CAP. XXXIX. A

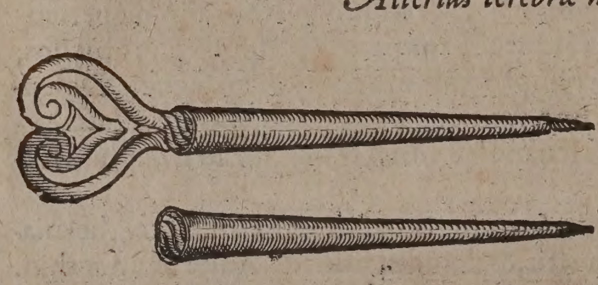
Illaqueandi & deteredi calculi ratio cùm reuelli non poterit.

POSTQVAM vesicæ capacitate elapsus, in vesicæ ceruicem aut vrinæ fistulam illapsus impegerit calculus, cauebit diligenter Chirurgus ne ipsum eò vnde venit, compellat, & intrò retrudat: quin potius blandè digitis ad extremam glandem deducere, lubricata ante via iniecto oleo amygdalarum dulcium oportebit. Quòd si in extremo balano restitet, vncinis reuellendus: quibus si non cedat, terebra, cum fistula in vrethrã ipsi admota erit, veniet illaqueandus: ipsaq; inde conuersa & sensim contorta terebra comminuendus in frusta: quod à me tentatum & perfectum aliquoties memini: sunt enim eiusmodi terebræ extrema striata, & cochleata, terebelli doliaris instar.

Terebræ ad comminuendos & deterendos in vrethra calculos factæ cum sua fistula delineatio. B

Alterius terebræ minoris effigies. C

Certè quotquot ad id opus parabũtur terebræ, scapo ipsas, mucroneq; haud crassiore esse oportebit, quàm sit specillum, ne dum in vrethram impellentur, vicina corpora violento ingressu violent.

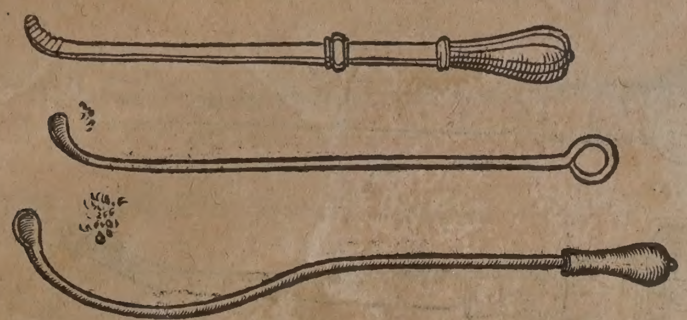
Quid moliri oporteat, si calculus in vrethra hærescens commemoratis artibus reuelli nequeat. CAP. XL.

Qua parte tutò incidi coles possit.

AT si crassior, durior, asperior, & ab extrema glande remotior sit calculus, quàm vt commemoratis capite superiore artibus reuelli queat, vrinàque ideò penitus supprimatur: tum à latere recta plaga coles incidendus est: D non enim in superna parte incisio facienda est hæmorrhagiæ metu, crassior enim illic arteria subest & vena, nõ in inferna: vix enim vnquam coalesceret, quia pars exanguis est, & preterea vrina assiduo & acri illapsu agglutinationẽ impediret: quare à latere qua maximè parte renititur, tumetq; calculus incisio moliẽda est: est namque pars illa carnosior, ante tamen cutis præputij extrema quàm plurimùm attrahenda est, & condita glande vrethra paulùm supra calculum lino vinciẽda est, vt calculus cõsistat, neque retrò remeare possit. Tum igitur incisione facta calculus eximendus est, & cutis quę violentius ad tegendam glandem attracta fuerat, remittenda est: sic enim fit, vt incisum colem integra pars cutis contegat, adeoq; mox vnio facilior fit, & vrina naturaliter profluat. Hac ego via instrumẽtis hîc appictis sæpius calculos exemi.

Instrumenta

A *Inſtrumenta calculo ab exciſſa Vrethra eximendo idonea.*

Ad agglutinationem inde,ſi opus eſt,filo vulneris labra tranſuere oportet,& glutinans quod ſequitur medicamentum imponere. *Glutinans medicamētum.*

B ℞.tereb.venet.℥ iij.gum.elem.℥ j.ſang.drac.& maſt. an.ʒ ſs. fiat medicamentum, vt dictum eſt, inde tota vrethra repercutiente medicamine ex albuminibus ouorum cum puluere boli armeni,aloës,farina volatili & oleo roſato eſt obducenda.Denique ſi res poſtulet,candela cerea,vel virgula plumbea terebinthina veneta inuncta, in illā vrethram immittetur,ad agglutinationem accelerandam,& vrinarij meatus natiuam leuitatem & rectitudinem retinendam, ne fortè illic accreſcat caruncula. *Quî vrethra agglutinatio acceleretur.*

Quæ ſectio calculo in Veſica puerorum maſculorum exiſtenti facienda ſit. CAP. XLI.

HACTENVS quibus artibus exiguos ex vretere,veſica & vrethra calculos elicere conueniat,dictum à nobis eſt: nunc de grandiorum è veſica quæ ferramentis fit extractione,breuiter dicendum: qualíſque ſit eiuſmodi praxis primùm in pueris, deinde in viris, tum in fœminis docendum.In primis igitur puerum in quo vltima experiri ſtatutum eſt, ſub C axillis comprehenſum quinque aut ſex aſſultibus ſuccuſſabit Chirurgus, vt calculus deorſum ad veſicæ ceruicem magis deſcendat. Hinc curandum vt homo præualens in ſedili alto ſedeat,ſupinúmque puerum & auerſum, ſuper genua ſua coxis eius collocatis,comprehendat.Supinum ipſum nonnihil eſſe decet quò liberiùs ſpiret,abſit à neruoſis corporibus omnis tenſio, laxáque ſint omnia & calculo extrahendo peruia. Oportet inſuper vt præualens ille homo, reductis pueri cruribus ipſum iubeat manibus ad ſuos poplites datis,eos quàm maximè poſſit attrahere,ſimúlque ipſe ſic eos cōtineat.Is enim pueri ſitus valdè ad operis ſedulitatem & ſecuritatem cōfert. Tum igitur Chirurgus duos ſiniſtræ manus ſuæ digitos in anum pueri quàm poterit penitiſſimè immittet:altera verò manu ventrem inferiorem comprimet, linteo ante obtectū, quò minus ipſi moleſta ſit compreſſio,& ne hac potius quàm inciſionis occaſione inflammatio ſuperueniat.Eum verò vſum habet iſta cōpreſſio,vt calculus è veſicæ fundo,ſubter os pubis in ipſius ceruicem deſcendat,quò poſtquàm peruenerit,continendus illic & tanquam ſub manus imperio habendus, ne eò vnde ſubductus eſt relaba- D tur. His expeditis,nihil iam reſtat aliud,niſi vt idem Chirurgus plaga,duorum ab ano digitorum interſtitio ad ſepti latera vtrinque ſcindente nouacula perinæum aperiat, atque quicquid ſe carneum oppoſuerit,reſcindat,quouſque ad calculum peruenerit. Caueat interim ne rectum inteſtinum violet:fieri enim poteſt,& ſolet, vt dum calculus ad ceruicem veſicæ è fundo adducitur,id inteſtinum reduplicetur.Si igitur nouacula reſciſſum fuerit,fit vt fæces per vulnus erumpant,vrina autem per anum:quæ res in pleriſque agglutinationem & conſolidationem vulneris impediuit: quanquam in aliquot aliis nihilo deterior ipſa ſequuta eſt:quia in tenella iſta ætate permulta contingunt,quæ naturam ipſam videntur ſuperare: peracta inciſione, depicto hîc ferramento,reuellendus eſt calculus.

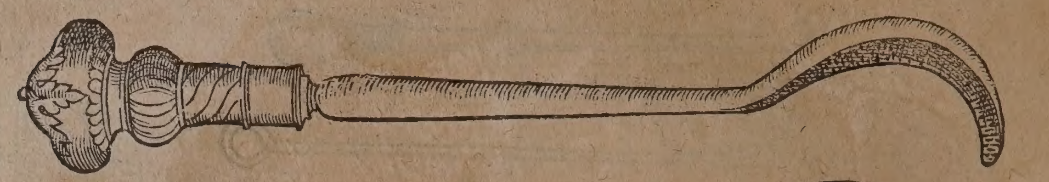
Cur aſſultibus concutiendus puer ante ſectionem.

Quî collocādus ad ſectionem.

Quo loco perinæum diuidendum.

In pueris natura opera mira ſunt.

Vncini ad calculos pueris è vesica reuellendos. A

Generales regulæ ad ea quæ particularia sunt reuocandæ.

Reuulso calculo tenuis fistula in plagam demergenda est,& illic ad aliquod tempus continenda,propter rationes mox retegendas,inde colliganda genua:sic enim citius coit & agglutinatur plaga.Reliqua vulneris curatio perficietur, generales vulnerum curandorum regulas ad specialem puerilis ætatis temperiem,& particularẽ pueri qui nobis in manibus tum erit naturam reuocando. B

Quæ sit ars extrahendi viris è vesica calculi, eo apparatu quem Magnum appellant. CAP. XLII.

Quæ facienda ante sectionem.

EX vesica calculosis viris, cùm aliter succurri non potest,ad extremum remedium,sectionem nempe veniendum.Sed ante æger purgãdus est, & si res poscat, sanguis detrahendus: neque tamen his peractis statim aut sequenti die ad opus properandum: nam ex medicamento & phlebotomia non potest non esse æger debilior.Expedit etiam aliquot ante diebus,pudenda,his quæ relaxant & remolliunt,fouere,vt per obsequentia, calculus cùm extrahitur meare faciliùs possit.Tum igitur curatio sic ordinanda.Æger in mensa,scamnóve stabili collocandus est,linteo multiplici natibus,puluino autem lumbis & dorso sic subiecto,vt semisupinus iaceat,femoribus sublatis, cruribus autem calcibúsque ad nates reductis.Tum fascia tres digitos lata,malleolis iniecta pedes deligandi sunt:eiusdémque capitibus sursum ad ceruicem adductis,& circum ipsam obuolutis,mox deorsum reuocatis, manus ambæ ad suum quæque genu vinciendæ sunt,vt subiecta docet imago. C

Quĩ collocãdus æger.

Viri vt decet siti effigies,cùm ipsi è vesica calculus reuellendus est.

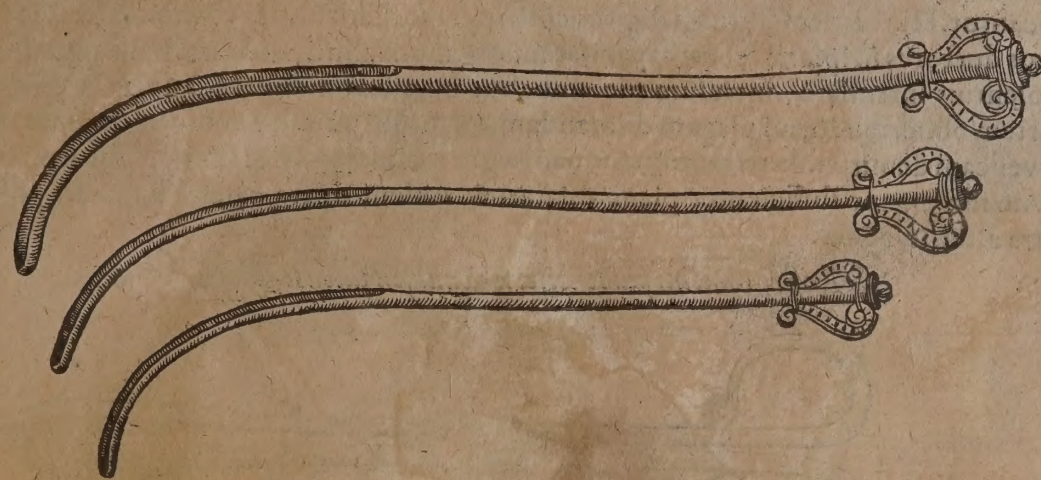
Cur specillum externa superficie rescissum esse oporteat

Ita reuincto ægro quatuor cordatos & valẽtes ministros præsto adesse oportet:duo nempe qui eius brachia,duo reliqui qui vna manu genu, altera verò pedem adeò arctè & validè cõtineant, vt neque artus mouere, neq; nates surrigere possit, sed in eodẽ statu toto corpore immotus esse cogatur. Tum argẽteum,ferreúmve & fistulosum specillũ, externa superficie rescissa apertum, vt in illam nouaculæ acumen subire,& resistere,ne incisione super ipsam,tanquã manus artificis directricem facta, vlterius in subiecta corpora peruadat, oleo inunctum in vrethram ad vesicam vsq; Chirurgus demittet, eius hæc est effigies. D

Specilla

A *Specilla, externa ſuperficie reſciſſa aperta.*

B

Demiſſum mox in ſiniſtrum latus leniter obtorquebit, ſimúlque miniſter qui ad dextram eſt, ſcrotum læua ſurſum ad ſe attrahet, vt tum in libero & vacuo ſiniſtri petinæi ſpatio, Chirurgo maior ſit opportunitas plagæ ſupra demiſſum & eò inflexum ſpecillum nouacula infligendæ. Cæterùm in ea plaga perficienda, vitare diligenter debebit & petinæi ſeptum & anum. Nam ſi plaga ſeptum illud attingat, non facilè poſtea conſolidabitur, quia calloſum eſt & exangue: itaque hac præterlabentis vrinæ perpetuum eſſet ſtillicidium. Si verò propius anum plagam infligat, periculum eſt, ne mox dum vi reuelletur calculus, venarum hæmorroidalium aliquam diſrumpat, vnde ſequatur hæmorrhagia, vix vlla arte ſiſtenda, vel ſphincterem muſculum, aut veſicæ corpus laniatu non reparabili dilaceret. Itaque duorum ab ano digitorum interſtitio infligenda illa eſt, ſecundum fibrarum rectitudinem, quo poſtea facilius reſarciri poſſit. Nec verò pollicis magnitudinem excedere debet, illa quæ nouacula fit plaga, quia poſtea immiſſis roſtro coruino, & dilatatorio organo prætereáque calculo dum reuellitur amplius dilatatur. At quæ nouacula reſciſſa ſunt, nec tam facilè nec tam expeditè poſtea, atque ea quæ laniata ſunt conglutinantur. In ipſam mox plagam virgula argentea aliqua ex his quæ infra depictæ ſunt, & ductorum nomine donatæ, quod reliquis inſtrumentis in veſicam intromittendis ductorum loco ſint, demergenda eſt, extremo hæc eſt orbiculato & prominente, quo ſcilicet in ſpecilli deſcriptam cauitatem conditur: notatáque cernitur litera AA. inde & altera, litera BB. deſignata, & ſimili nomine dicta ſub illa priore demittenda eſt, exciſa in extremo crena velut bifurcata, quo ſcilicet prioris illius extremum complecti poſſit.

Cur perinæi ſeptum ferro minimè violandum.

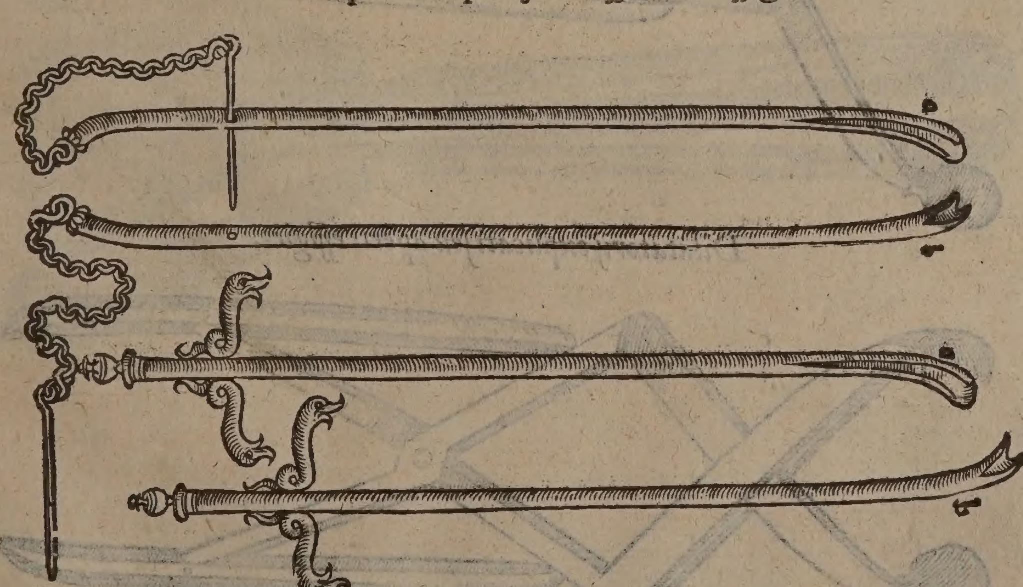
Quo loco plaga qua eximatur calculus infligenda.

C

Laniata facilius coëũt reſciſſis.

Ductorum quæ in duplici ſunt differentia effigies.

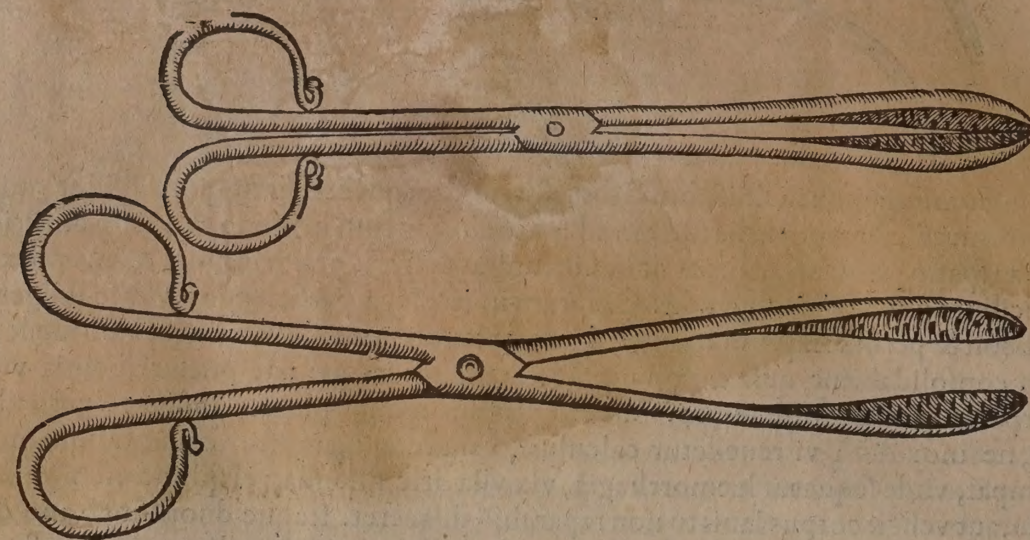
D

Túmque ſpecillum reuocandum eſt, altiúſque in veſicæ cauitatem ductores de-

mittendi & súsque déque obuertẽdi, tandémque immisso axiculo retinendi: quanquã A
qui eiusmodi axiculo carent ductores, magis sunt ad manum, & ab artificibus Spathæ vocantur. Hinc inter Chirurgi digitos cõstringendi, Chirurgi verò mox interest inter duos ductores in ipsam vesicæ capacitatem organum aliud, rostrum anatinum dictũ, violentius intrudere, intrusúmque ambabus manibus diducere, ipsum in omnem partem obuertendo, ad plagam dilatandam, quantum satis sit, reliquis organis quæ in vesicam demittenda restant: quanquam ægro melius longè & fœlicius futurum est, si vno illo organo sufficienter plaga dilatari & eadem opera calculus reuelli possit, citra alterius opem.

Rostri anatini parte externa caui seu sulcati effigies.

B

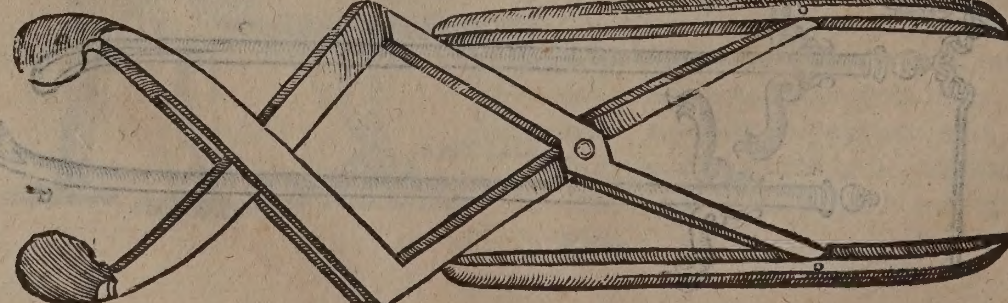
Cuius rei si facultas non sit, & calculi crassities maiorem dilatationem flagitet, demittendum est dilatatorium organum. Eius enim in vesicam demissi manubrium C
manu compressum, arbitrariam facit incisionis dilatationem

Dilatatorij clausi seu conserti effigies.

D

Dilatatorij explicati seu aperti effigies.

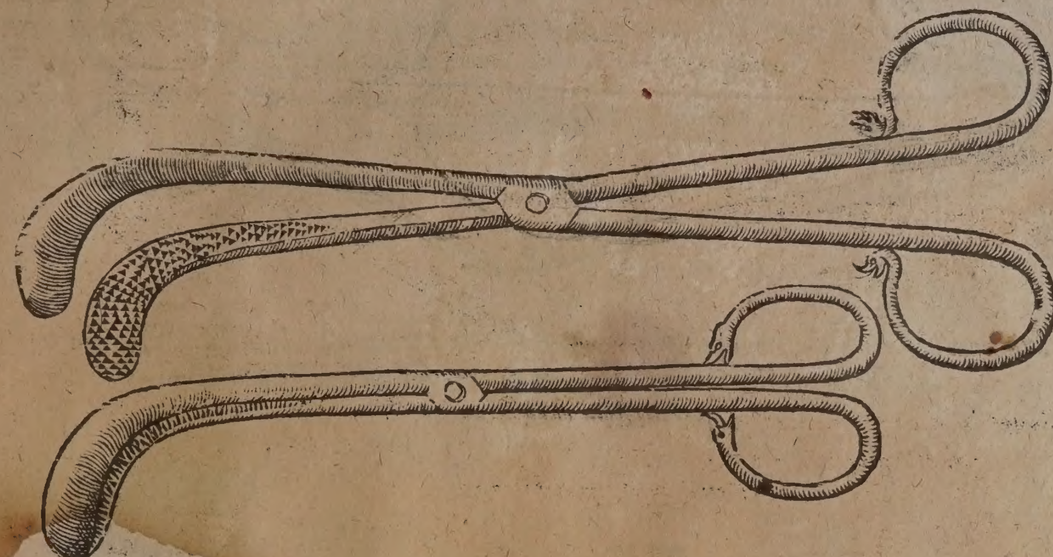

Huius

A Huius organi ope dilatata quantum satis est plaga, demittendum rostrum anatinum rectum supra descriptum, vel incuruum hic appictum.

Forcipes ad instar rostri anatini incurui.

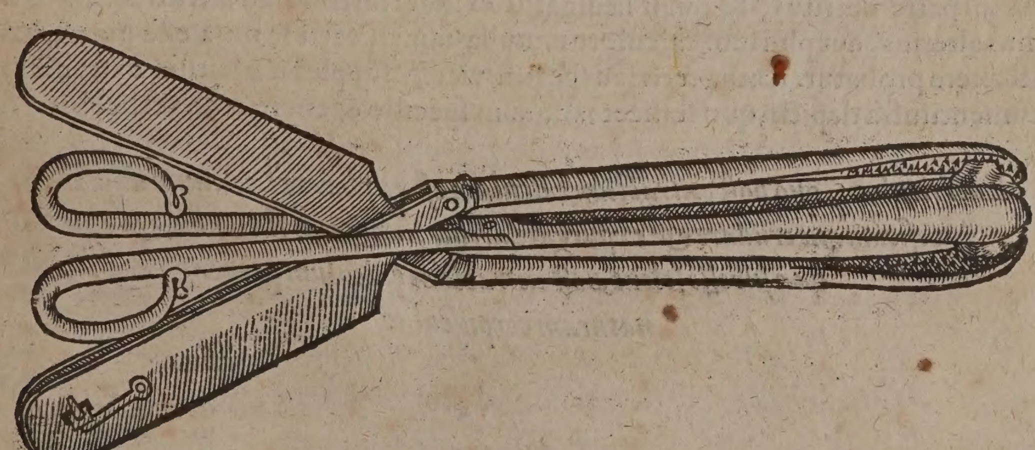
B

His forcipibus demissis quærendus est & comprehendẽdus calculus, eóque comprehenso colliganda sunt forcipis ramalia, ne quod semel comprehenderunt elabi sinant. Nec verò confertim calculus reuellendus est, sed sensim hâc illâc concutiendus, demúmque molliter extrahendus. Cauendum tamen ne sub forcipe constringatur arctius, ne in frustula conteratur: nonnulli ne comprehensus elabatur, digitos duos in anum demittunt, ipsósque supernè calculo ne excidat & regrediatur opponunt: quod multum valere puto ad extractionis facilitatem. Sunt qui comprehen- *Qui semel comprehensus calculus extrahẽdus*
C sionem istam confirmant, demissis & hinc inde ad latera obiectis supérque & subter datis alaribus, quas vocant, duabus laminis, hísque connexis & simul colligatis organis omnem comprehenso calculo elabendi opportunitatem adimunt.

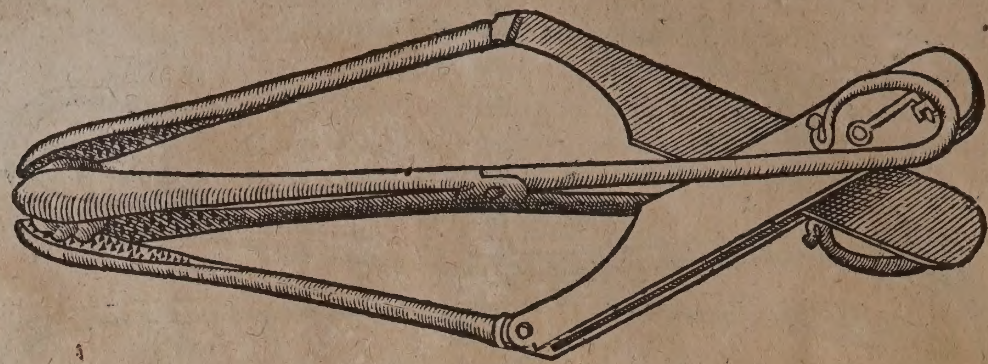
Alares laminæ cum rostro anatino, calculum comprehendentes.

D

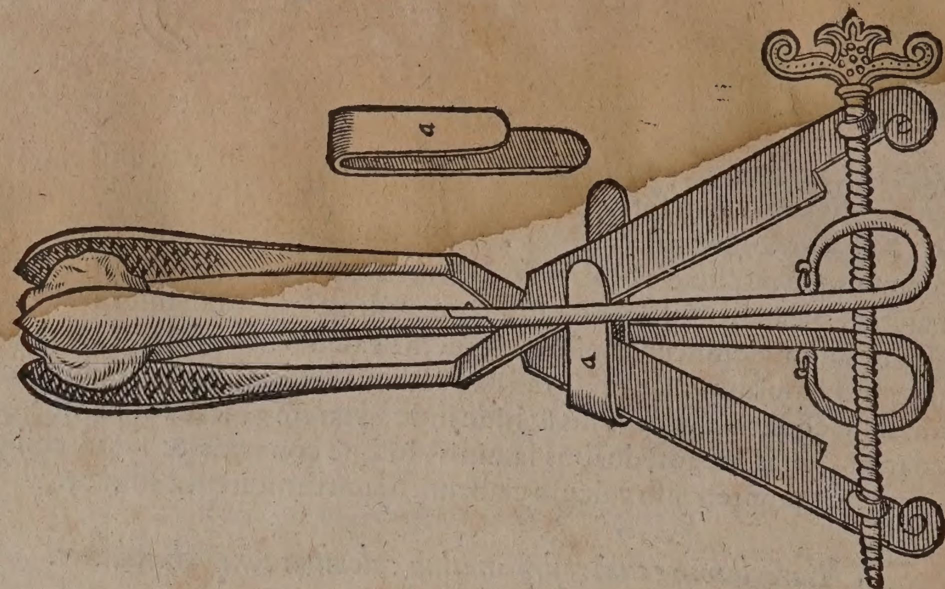
Alia laminarum alarium effigies.

A

Aliarum laminarum alarium effigies: quarum scilicet extrema manubria traiecta cochlea insupérque bractea ferrea plicata, & litera A. notata, ad maiorem stabilitatem connectuntur.

B

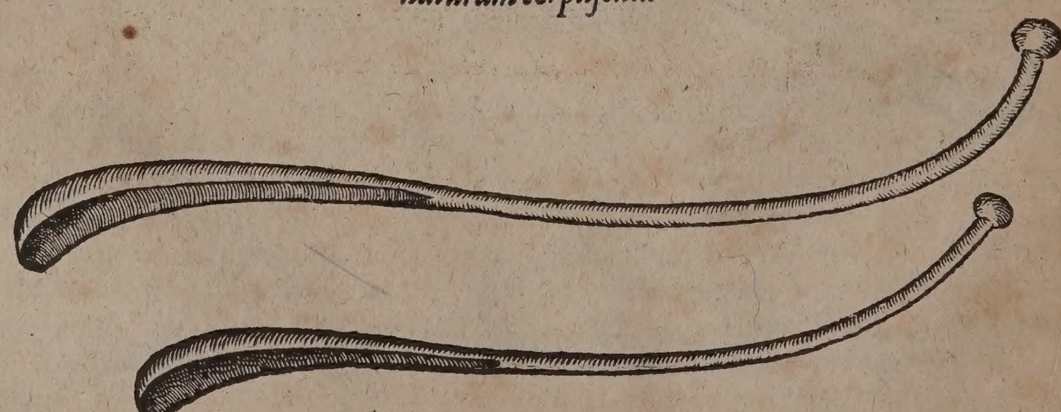
C

Nota plurium calculorum.

Illis artibus postquàm extractus calculus fuerit, intuendum diligenter num qua sui parte detritus, & quasi læuigatus existat: id enim ab attritu est affrictúque vnius alterius, aut plurium calculorum: nulla tamen certior nota esse potest, eaquæ cathætere probatur. Cathæteris seu specilli vicem supplebit alterum extremum instrumenti infrà depicti, quo scilicet tanquam specillo & euerriculo vti licebit.

Euerriculum, quo post extractum calculum est, explorare licet: num alij subsint, vesicámque erudare & expurgare arena, sanguinis thrombis, & aliis quæ subesse solent, post extractum calculum præter naturam corpusculis.

D

Nam

A Nam si alij subsint calculi, eadem illa quæ dicta est arte extrahendi erunt, quibus extractis, aliud extremum quod cochlearis instar sinuatum & excauatū est, in vesicā per plagam demittendum, & quidquid illic collectum restat arenę, concreti sanguinis & similium quisquiliarum, id vniuersum colligēdum & eximedū est, quia alteri calculo materiā suppeditare posset: at si calculus qui in vesica est, crassior animaduertatur, adeò vt auelli nequeat citra magnam & enormem vesicæ dilacerationem, satius est eum rostro coruino comprehensum in particulas confringere.

De erude-randa vesica.

De confringendo calculo qui simul & semel reuelli nequeat.

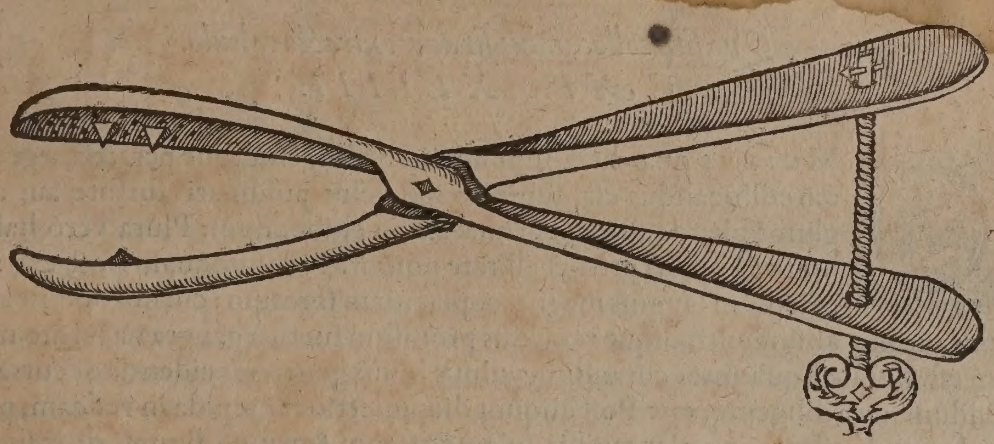
Rostri coruini dentati confringendis crassioribus calculis affabrè facti, & cochlea per manubrium traiecta constringi soliti, effigies.

B

Alia rostri coruini effigies.

C

Id rostrum coruinum tribus tantùm dentibus, hísque acuminatis, intus assurgit: quorum duo superiore, vnus inferiore situ est ita collocatus, vt medius duos superiores ineat, calculo confracto eliminanda sunt eius fragmenta omnia, diligentérque cauendum, ne quid intus illatebratum maneat: id enim vel materiæ lentæ & viscidæ
D superinductæ auctum accessionibus, vel aliis fragmentis, similis materiæ velut glutinis interuentu coniunctum, in iustæ magnitudinis calculum, temporis successu consurgere posset.

Quæ curatio vulneri seu incisioni adhibenda sit, reuulso calculo.
CAP. XLIII.

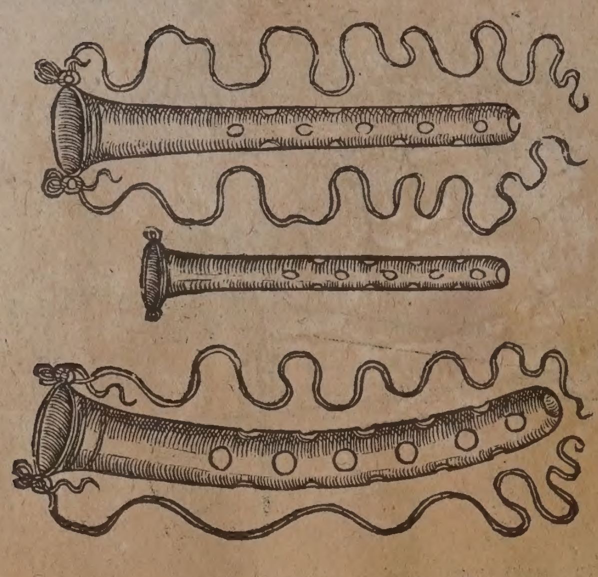
REVVLSO calculo, si plagæ id poscat magnitudo, acus filum trahens semel, bisve transuenda est, spatij tantùm relicto, quantum satis est demittendæ in eum quem mox dicemus vsum fistulæ: filum eligere oportet sericum coccineum ceratum, ne si tenuius sit, vel vulneris carnea labra constringendo dilaceret, vel vrinæ madore, vlceríśque eluuie breui putrescat. Itaque vnà cum cute multa cato acu comprehendenda est, ne laniatis plagæ oris, frustranea prior illa sutura sit, nouúsque dolor in alia facienda ægro hauriendus. His peractis in vesicam per plagam fistula argentea demittenda est: cuius plu-

De suenda eruto calculo plaga.

res hîc deformationes appinxi, vt delectui locus esset, ipsásque aptare liceret vulneri- A
bus non contra vulnera ipsis, quod in instrumentum penuria sæpè ægrorum dispendio Chirurgi facere coguntur.

Fistulæ argenteæ in vesicam extracto calculo demittendæ.

Tubulorum in plagam consuta demissorum vsus.

Hæ non quidem per ductus & tubuli sui longitudinem, sed tantum extremo suo foraminibus apertæ esse debent, vt hac vulneris sanies omnis, vniuersǽque in vesica collectæ & cõcretæ sordes dilabi & expurgari possint, cum per plagam vrina pura manare occipiet, nulla iam fistulæ necessitas erit: itaque si pergas eam demit- B
tere, diutiúsque in plaga continere, periculum est ne natura assuescat illi itineri, vrinámque dehinc per vrethram transmittere negligat: nec verò omittẽdum vt vicinas vulneri partes repellente quod sequitur medicamento ad fluxionem inflammationémque, cuius à dolore metus est reprimendam munias.

Repellens medicamẽtum.

♃.album.ouor.nu.iij.pulueris boli armeni & sanguinis draconis, an.℥ iij olei.ros. ℥ j.pilorum leporinorum quantum sufficit, fiat medicamentũ ad mellis consistentiã.

Quo situ collocandus sit æger extracto calculo.
CAP. XLIIII.

C

Ad scrotũ ne gãgræna occupetur remedia.

OMNIBVS quæ dicta sunt fideliter, diligentérque peractis, æger in lecto collocandus est, subiecto ipsi velut puluinari, furfure aut auenæ gluma pleno, ad vrinam quæ effluit ebibendum. Plura verò habenda sunt vt mutari pro necessitate possint. Nonnunquam post extractum calculum sanguis magna copia ruit in scrotum: cui nisi discutientibus desiccantibus absumentibúsque remediis prouisum fuerit à gangræna scroto metuẽdum est. Itaque si quæ inter curandum vulnus huius generis accidentia occurrant intuendum in ea diligenter erit. Post aliquot dies iniectio subtepida in vesicam, per plagam facienda est ex aquis plantaginis, solani rosarum & pauco syrupo de rosis siccis. Valebit ad temperandum vesicæ ardorem tum vulneris tum contussionis occasione & instrumentorum violentia intrusione natam. Contingit etiam nonnunquã vt post calculi extractionem sanguinis grumi, aliáque impuritas in vrethram confluat, vrinæque se opponat adeò vt diffluere nequeat. Itaque demittendum pariter ad aliquot dies in vrethram fistulosum specillum, vt seruata ductus continuitate, crassior om- D
nis sordes cum vrina pleno & libero meatu dilabi possit.

Quæ cura vulneri ab incisione relicto sit adhibenda.
CAP. XLV.

Quæ vnionem accelerent.

VRANDVM id venit vulnus more reliquorum vulnerum cruentorum scilicet glutinando & ad cicatricem deducendo, sublatis tamen prius sordium si quæ subsint impedimentis per ea quæ detergent. Vnionem accelerabit æger si crura decussatim contineat, & victum tenuem in septimum vsque aut nonum diem seruet. Vino penitus abstinendum nisi admodum tenui. Eius loco vtatur decocto hordei, aut glycyrrhizæ: aqua vel melita, vel saccharata, vel elixa & cum syrupis rosarum siccarum, capillorum veneris & similibus mixta. Cibus sit panatella, vuæ passæ, pruna cocta, pupilli elixi cum seminibus refrigerantibus lactuca, portulaca, acetosa, borragine, spinachio, & similibus.

Si alius

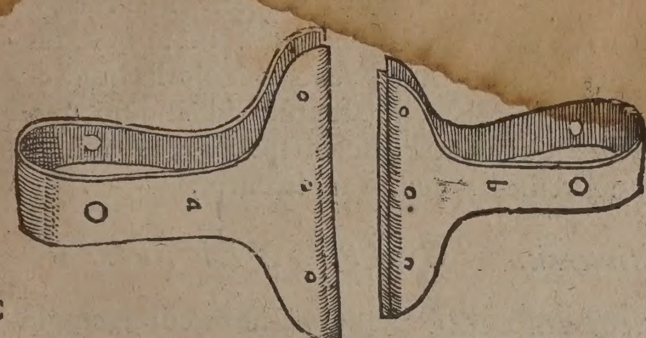
A Si aluus pigra sit aduocabitur Medicus, qui vel cassia, vel clystere, vel alio remedij genere pro arbitrio prouideat.

Quæ cura vlceribus adhibenda sit, cum diu, etiam post extractum calculum, vrina per ipsa elabitur. C A P. X L V I.

MVLTIS extracto calculo vlcus consolidari nequit: itaque hac in reliquum vitæ vrina continenter sensim & præter voluntatem elabitur, nisi Chirurgus occurrerit. Callosæ itaque vulneris oræ amputãdę sunt, vt ex veteri vulnere recens fiat: mox ipsę instrumẽto quod Retinaculum, fibulæ nempe speciem, nominamus, comprehendendę & constringendę: id tribus foraminibus, tribus aliis ex aduerso respondentibus peruium erit: per ea foramina, multa comprehensa carne, acus adigentur, & circum ipsum connectentur, mox medicamenta glutinantia imponentur, cuiusmodi sunt terebinthina veneta, gummi B elemi, sanguis draconis, bolus armenus, & similia, post quinque vel sex dies eximendę erunt acus vnáque retinaculum. Tum enim vlcus fermè glutinatum comperietur, sic vt nihil restet aliud nisi vt cicatrice obducatur.

Ex veteri vulnere quî recens fiat.

Retinaculi seu fibulæ figura talis est.

A. *Maius.* B. *verò minus retinaculum monstrat, vt intelligas varia esse vsurpanda pro vulnerum magnitudine.*

C

Si fibulæ seu retinacula desint, licebit hoc qui sequitur modo vulneris labra coniungere. Pennæ scriptorię tubuli duo paulò vulnere longiores ipsius lateribus adiungendi sunt, móxque acu filum ducente toties, comprehensa interiecta carne, transadigendi, quoties opus videbitur, filo super ipsos renodato. Sic enim vulnus conglutinabitur, neque carneæ vulneris oræ dilacerabuntur, cuius rei à sola acu & filo periculum est.

In fibularũ defectum quid agendum.

Qua arte fœminis extrahantur calculi. C A P. X L V I I.

HISDEM signis subesse calculum in fœminæ intelligimus, quibus in D maris vesica, longè tamen facilius cathetere probatur, qui in fœminæ vesica latet: quòd illi vesicæ ceruix breuior, latior, & magis recta sit. Itaque nonmodo cathetere probatur in vesicam immisso, sed etiam digitis in vteri ceruicem immissis, ipsos versus interiorem ossis pubis partem surrigendo, & ægram fœminam eodem situ, qui in masculorum curatione dictus est, collocando. Notandum tamen quòd virgines septem annis minores calculosæ, per vteri ceruicem probari nequeunt, citra magnam vim. Itaque illis eadem arte extrahi debet calculus, quæ masculis pueris extrahi diximus: nempe immissis in anum digitis: sic enim compertus calculus compresso simul altera manu hypogastrio ad vesicæ ceruicem adducendus est, túmque commemorata arte extrahendus. Quanquam si grandior virginis ætas, citra vim eam ferre possit, quæ in muliebris vuluæ ceruicem fit digitorum intrusionem, facilius & fœlicius totum opus perficietur, quia vtero vesica vicinior est, quàm recto intestino. Sic igitur immissis digitis mox in vesicæ ceruicem catheter demittendus est, externa parte, instar eorum qui ante descripti sunt, cauus, at non incuruus, sed rectus vt subiecta figura docet.

Quî explorandus fœminarum calculus.

Virgini quæ nondũ septimũ ætatis annũ attigerit quî extrahẽdus calculus.

Quî grandioribus fœminis.

Catheter supra quem in vesicam demissum inciditur vesicæ ceruix, extrahendi fœminei calculi ergò. A

Supra hūc vesicæ ceruix incidatur:inde dilatatorio ad id facto,incisio quantū opus videbitur dilatetur,hac tamē cautione adhibita,quòd cùm breuior fœminæ sit, haud tantam dilatationem admittit quantū masculą ceruix, aliàs periculū est,ne ad vesicæ corpus perueniat & inde sequatur,superstésque maneat vrinæ incontinentia : laniatu dilatata incisione, Chirurgus in vteri ceruicem vno aut altero digito immisso, vesicæ fundū comprimet,inde per plagā vncinos seu forcipes demittet,hísque calculū,quem immotum à parte postica ne retrocedat digiti continebunt, facilè reuellet : aliter tamen Laurentius Collo Chirurgus Regius, aliter eius ambo filij, quibus haud scio an vnquam lithotomi extiterint præstantiores, id opus absoluunt:non enim in anum aut vuluam digitos immittunt,sed ductores, de quibus ante meminimus, in vrinæ meatum demisisse contenti,mox suprà, incisionem rectam moliuntur ad perpendiculum osculi ceruicis vesicæ, & non ad latus vt in masculis fieri solet. Inde forcipes facie externa cauos, ante depictos,blandè eadem vi inferunt, ipsis ductoribus, tantum dilatantes laniando,quantum opus erit extrahendo è vesica calculo.Reliqua curatio eadem est cum ea quæ ante de masculis est dicta, hoc tantùm addendum, quod si laniatus occasione vlcus in vteri ceruice subnascatur, licebit speculo matricis immisso, ipsius ceruicem dilatare,vt idonea remedia facilius applicentur. B

Alia ratio extrahendi muliebris calculi.

De vrinæ suppressione à causis internis. *CAP. XLVIII.*

PRÆTER causas suppressæ vrinæ aut difficilis mictionis commemoratas,multæ esse solent, ne quis putet à solo calculo aut arenulis vrinam supprimi, vt Chirurgi putant,qui in hoc casu statim diuretica exhibēt. Ergo à causis externis internísque vrina supprimitur. Internæ sunt sanguis concretus, phlegma crassius, verrucæ, carunculæ in vrinæ ductibus genitæ, calculi & arenulæ: supprimitur nonnunquam vrina,quia eius materia, nempe sanguinis serum, vel consumpta est ab ardore febrili, vel aliò translata per sudores, aut alui fluxum: aliquando etiam conclusus flatus, aut suborta in partibus vrinæ dicatis vicinísve membris inflammatio vrinam supprimit. Rectum namque intestinum si inflammetur,vel tumore,quo vesicam comprimit,vel inflammationis cōmunicatione vrinæ iter intercipit. Sic hepatis oblæsi vitio, sæpè hydropicis vrina supprimitur:vel renum feri attractrice,aut segregatrice emortua, ab aliqua insigni intēperie, vel facultate animali læsa, vt in phreniticis,lethargicis, paralyticis, conuulsis, apoplecticis. Sed & lentus & viscidus humor à toto corpore in vrinæ vias delapsus obstruit,intercluditque iter. Quin & vrinam diutius cōtinuisse ipsam intercipit. Vesica enim supra modum distenta,meatus eius constringitur&angustior fit,adde quòd nimia vesicę distentio impedimēto est,quominus ipsa excretrice facultate sua vsa,cōstringere sese possit, circa vrinam ad eam excernendam : accedit & dolor qui partis quam obsederit facultates omnes statim deiicit. Sic nuper iuueni cuidam equo vecto, & dominam à tergo habenti, eáque occasione vrinam,in summa meiendi necessitate reddere non audenti, ita suppressa est,vt ab itinere domum in vrbem relatus, ipsam nullo conatu reddere potuerit:interim quia ingentes dolorū cruciatus per totū hypogastriū & perinæum ipsum exercebant,cum torminibus & sudore vniuersali, adeò vt fermè animo linqueretur, vocatus ego cùm immisso fistuloso cathetere, & compresso hypogastrio vrinæ profluuium procurassem, eiusque ille extempore libras duas reddidisset, docui à calculo non contigisse, quod tamen adstantes putabant, illam vrinæ suppressionem:Nam ab eo tempore nulla in illo iuuene apparuerunt calculi signa,nec illa rediit vrinæ suppressio.

In ischuria haud statim ad diuretica confugiēdum.

Cur vrina voluntatis arbitrio diutius cohibita ischuriam infert.

Historia.

C D

De eorum

A *De eorum quæ toto corpore inutilia ſunt per vrinas expurgatione digreſſio.*

CAP. XLIX.

NATVRÆ prouidentiam in his quæ toto corpore inutilia ſunt excernendis, ſequentibus hiſtoriis teſtatam eſſe volo. Dominus Sarreſtus Regi à ſecretis vulnus in brachio dextro, glande manuario tormento eliſa, acceperat, vulneri illi multa & maligna accidentia ſuperuenerunt, præſertim verò ingentes inflammationes, multa ſanie & pure fluentes: contigit aliquando vt præter rationem purulentus ille & ſanioſus in ipſa inflammatione fluxus ſiſteretur: cuius rei cauſam dum anxiè quæreremus, animaduertimus fæces, vrináſque multa tum puruléta ſanie perfuſas, hócque toto morbi decurſu, ex quo Dei beneficio conualuit, & valet adhuc: obſeruauimus, quòd quandiu illi pure & ſanie brachium manabat, tandiu pura erant ſanioſis & purulentis ſordibus alui & veſicæ excrementa: quandiu contrà ſicca erant brachij vlcera, tandiu ſanioſæ, purulentæque fæces & vrinæ reddebantur. *Hiſtoria.* B Idem contigit nobili Domino à Cruce, cùm enſe vulnus lethale in brachio ſiniſtro accepiſſet. Id ſibi perſuadere non poterant Germanus Caballus, & magiſter Raſſius Chirurgi expertiſſimi, aliſque qui vnà mecum ipſum curabant. *Hiſtoria.* Hoc argumento, quòd tantum viæ in corpore pus illud obire non poſſet: nec ſi poſſet, poſſe id citrà totius ſanguinariæ maſſæ, dum per venas ferretur, infectionem & corruptionem: itaque probabilius eſſe puris illam fæcibus & vrinis permixti copiam à iecoris aut alterius viſceris vitio, quàm à brachio vulnerato manare: ego contrà id ſequentibus rationibus adſtruebam. *Qui pus vulnerato brachio manare per vrinas & anũ poſſit.* Prima, ex his quæ in illo ægro manifeſtè apparerent, quandiu enim pure & à purulenta eluuie ſinceræ eſſent fæces & vrinæ, tandiu multo illi pure brachium manare: hoc contra ſicco multam purulentam saniem in fæcibus & vrinis conſpici. Altera, quòd vt totum corpus noſtrum eſt tranſpirabile, ſic totum eſt confluxile. Tertia, exemplo à vaſis vitreis ducto, quæ Gallorum vulgus vini ſcanſoria nominat: ei enim quod aqua plenum eſt ſi alterum vino refertum ſubiiciatur, cernere licet vinum ex inferiore vaſe ſurſum ad ſupe- C rius per mediam aquam ſe traiicere & ſcandere, aquámque pariter per medium vinum ſic deſcendere, vt ſeſe interim non permiſceant, ſed alterum ſincerum alterius impermixti locum occupet. Hoc arte, in rebus ſola natura conſtantibus ſi ſit, & oculorum fide conſequimur, in corporibus noſtris, in quibus propter nobilioris animæ præſentiam omnia naturæ opera longè perfectiora ſunt, quid fiet? quid eſt de quo fieri poſſe in pari caſu deſperes? nonne enim ad inteſtina, renes, lienem, veſicam felleam, vnà cum excrementis naturæ impulſu laudabilis ſanguis confluit, quem mox partes ipſæ ad ſui nutritioné ſecernant? Nonne recenter puerperis lac è mammis per vterum diffluit? At eo deuolui id nequit, niſi venarum & arteriarum mãmillarium ductibus, qui vteri vaſorum oſculis occurrunt in mediis muſculis rectis epigaſtrij. *Lib. de locis affe. 6. ca. 4.* Nihil igitur mirum ſi Gal. ſentétia, pus ſanguini impermixtũ à toto corpore per venas & arterias in renes & veſicam confluens, vnà cum vrinis repurgatur. Hæc & ſimilia à natura fiunt non vllo conſilio aut ratione edocta, ſed tantũ ſecretricis & excretricis facultatis viribus ſubnixa, & profecto diſſecto illicò cadauere animaduerti- D mus, id totũ viſceraq́; eius omnia omni phlegmones, omni concepti puris labe vacare.

A quibus cauſis externis vrina ſupprimitur: & de ſuppreſſæ vrinæ prognoſi.

CAP. L.

MVLTÆ etiam extrinſecus cauſæ incurrunt, quarum vi vrina poteſt ſupprimi. Eiuſmodi ſunt balneum, & natatio in frigida: narcoticorum ſupra renum & perinæi ac pectinis regiones diuturnior appoſitio: frigidiorum eſculentorum & poculentorum vſus aliæque his ſimiles. Quin etiam alicuius lumborum vertebræ ad interiora luxatio, quia neruos inde in veſicam diſſeminatos comprimit. *Cur vertebræ lumbaris ad interiora luxatio iſchuriã infert.* Ideo & ſtuporem veſicæ infert: quò fit vt vrinæ acrimonia vellicari ſe non ſentiat, ideóque ad excretionem eius non incitetur. Cæterum vndecunque vrina ſupprimitur, ſi ad aliquot dies ea ſuppreſſio perſeueret, mors inde in metu eſſe debet, niſi vel febris quæ vrinæ materiam conſumat, vel alui *Cur vrina ſuppreſſa lethalis.*

fluxus qui eã diuertat,superuenerit. Sic enim acrẽ & venenatã qualitatẽ acquirit,quæ per venas conflua sanguinis massam promptè inficit,in cerebrúmque translata ipsum malè afficit,per eã quæ vesicæ & meningibus intercedit generis similitudinẽ & sympathiã. Ac natura quidem si vegeta est,per sese illa se molestia,manifesta per aluum excretione,facilè explicat:aliàs calorem febrilẽ in suppetias velut accersere necesse habet,qui redundantem seri copiam, vel sensibili per sudores vacuatione foràs in cutem ableget,quoniam sudoris & vrinæ materia est eadem, vel transpiratione, quæ insensibilis excretio est, in halitus & tenues auras dissipet. A

Febris superueniens ischuriæ remedio est.

De Vrina cruenta. CAP. LI.

NONNVLLI purum sanguinem meiunt: alij mixtum. Idque vel cum vrina, túmque quod excernitur carniũ recens mactatarum loturam refert, vel cum pure,eoque vel sincero,vel vrinæ permixto. Huius symptomatis causæ plures esse possunt, scilicet sanguinis immoderatior in corpore collecta copia, quæ solemni & periodica per menses aut hæmorrhoidas suppressa vacuatione, cursum nunc ad renes & vesicam inflectit: vasis alicuius ab acri humore erroso: ruptio eiusdem à grauioris oneris gestatione, saltu, ruina ab alto, graui ictu, ponderis in lumbos illapsu, rapidiore in veredo cursu, venere immoderata, à quauis denique exercitii laboriosi & violentioris specie, à calculo in renibus aspero & spinoso, ab imbecillitate retentricis renum facultatis, vulnere alicuius partium vrinæ seruientium,alimentorum & medicamentorum diureticorum & calidiorum, vel etiam vrinariis partibus toto genere contrariorum,vt cantharidum crebriore vsu, his enim & similibus ex causis tanta sæpè in renibus suboritur inflammatio, vt in abscessum abire necesse habeat,tandémque,rupta vomica,in vlcus, pure per vrinas fluente. In tanta causarum vrinæ cruentæ varietate,vnde id veniat symptoma colligemus,ex huius aut illius partis actione læsa,sanguinis manantis conditione puri scilicet aux mixti,idque cum vrina sola vel pure. Nam exempli gratia, si à pulmone, hepate, renibus,vertebris luxatis,intestino recto,aliáve simili parte cruenta illa sanies manat, discernere licebit doloris situ, & symptomatibus vt febre & doloris proprietate,aliisque quæ præcesserunt vel adhuc præsentia sunt. Id ipsum & dignoscemus copia & qualitate: nam si ab vlcere, verbi gratia, brachij pus fluat, vicissitudine quadam sic nunc per vrinas fluet purulenta sanies, vt interim paucum sit quod per vlcus redditur: mox contra vlcere multo pure manante, puriores fundentur vrinæ. Quod à pulmone per empyemata, aut hepate, aut alio supra diaphragma posito viscere manat, cum vrina pus, & copiosius est & vrinæ permixtum exactius, quàm id quod à renibus fluit aut vesica. Curationem verò huius affectus vel aggredi vel exponere nõ est nostri, id est Chirurgi instituti. Id tantum adnotasse sufficiet, quod non est sperabilis huius symptomatis nisi sublata causa profligatio. Ac si quidem aperto vase fluat ille cruor adstringentibus:si rupto, agglutinantibus: si erroso,sarcoticis sistetur. B C

Differentiæ

Causæ.

Signa cruentæ vrinæ ab hac aut illa causa ortæ.

Curatio.

De signis vlceratorum renum. CAP. LII. D

VRINÆ cruentæ causas speciatim persequi non decreueram, tamen quia quæ à renibus aut vesica vlceratis est, frequentius occurrit, propterea visum est mihi de ea hìc paucis agere. Vlceris renum signa sunt, dolor ad lumbos, sanies vrinæ vtcunque permixta: nunquam ipsa per se, sed semper cum vrina fluens, & in fundo matulæ residens sedimentum saniosum & rubrum, carneæ & cruentæ velut fibræ per vrinam innatantes, puris fœtor haud tantus quàm qui à vesica manat vlcerata: quia renes carnosa substantia cùm sint, longè perfectius maturant, subigunt & mitificant materiam purulentam, quàm vesica quæ neruosa est & exanguis.

Cur minus fœtet pus à rene manãs quàm à vesica.

De signis

A *De signis vesicæ vlceratæ.* CAP. LIII.

VLCERA in vesicæ fundo fiunt & eius ceruice. Vlceris in vesica existentis signa sunt, profundus ad ossa pubis dolor: manantis puris ingens fœtor: albæ & tenues pelliculæ per vrinam innatantes. At vesicæ ceruicem cùm occupat vlcus dolor lenior est, nec is ante mictionem fatigans, sed in ipsa mictione & paulo post ipsam. Cæterùm & huic & illi vlceri commune est, vt inter meiendum tensio virgæ adsit: doloris scilicet occasione ab vrina vlceratum locum præterlabendo abradente: nec verò pus vrinæ mixtum cernitur, quẽadmodum cum ab vlcere partium superiorum venit, quia non simul cum vrina, sed post ipsam effunditur.

Differentiæ

Cur pus à vesicæ vrinæ mixtũ perfectè non est.

Vlceratorum renum ac vesicæ quæ sit prognosis. CAP. LIIII.

B

RENVM quàm vesicæ vlcera facilius & promptius sanãtur: carnosa enim exanguibus & neruosis expeditius coëunt. Quæ in vesicæ fundo sunt vlcera, insanabilia sunt, aut certè sanatu difficillima, qua præterquàm quod in parte exangui existunt, contentæ vrinæ præsentia assiduè vellicantur & exasperantur, nunquam enim vrina tota euacuatur: quod verò à mictione reliquum fit, ab intemperie & partis calore acrius redditur: quia circa id ipsum vesica semper cogitur: hæc enim pro contentæ vrinæ ratione dilatatur aut constringitur. Itaque per ischurias videre est vrinæ sæpè duas libras vnico impetu effundi. Quibus exulcerata vesica contabescunt crura, iis mors propinqua est. Quæ in his partibus suboriuntur vlcera, nisi breui consolidentur, insanabilia permanent.

Cur vlcera vesicæ difficilius sanentur.

Quæ suppressæ vrinæ curatio adhibenda. CAP. LV.

C

IN suppressa vrina curanda, indicatio sumenda est à natura morbi, & causa eius, si scilicet adhuc præsens sit aut non. Sed & partium quibus læsis ischuria contingit diuersitas, remediorum insinuat varietatem, nec verò in hoc casu statim ad diuretica, & calculos exterentia, quod plærique empyrici factitant, currendum. Hinc enim grauia & maligna sæpè suboriuntur symptomata: si præsertim ab humore acri, aut sanguine per contusionem expresso, venere immodica, omníque vehementiore exercitio, potione calida & acri ex cantharidibus; mictionis longiore abstinentia; partium vrinæ dicatarum phlegmone aut vlcere contingat ischuria. Nam sic doloris & inflammationis fit accressio, vnde gangræna ac tandem mors. Itaque inconsulto Medico nihil hîc tentandum, ne quidem cùm ad Chirurgiam ventum fuerit. Diuretica enim vix in alia causa locum habere possunt, quàm cùm ab arenula aut humore crasso & viscido vrinarij ductus obstructi tenentur, vel natione in frigida, aut narcoticorum ad lumbos
D appositione, quanquam ne hîc quidem his ante vtendum, quàm vniuersalia remedia fuerint præmissa. Diuretica verò multis modis exhiberi possunt, vt hinc patebit.

Scopi curationis.

Ad quam ischuriæ causam diuretica non sunt adhibenda.

Ad quam, & quando adhibenda.

℞. agrim. vrticæ, pariet. surculos rubros habentis, an. m. j. rad. asparagi mund. ℥ iiii. gran. alkekengi. nu. xx. seminis maluæ ℥ ß. rad. acori. ℥ i. bulliant omnia simul in sex libris aquæ dulcis ad tertias, deinde coletur, de ea capiat æger ℥ iiij. cum ℥ j. sacchari candi, & calidam bibat ieiuno stomacho horis tribus ante cibum. Ad idem valent baccæ hederæ triginta vel quadraginta in vino albo tritæ, & in potum ægro exhibitæ, horis duabus ante cibum. Vtiliter etiam adhibetur seminis vrticæ in pollinem redactæ ʒ j. in pulli decocto festinanter hausta, ne ad fauces & gulam adhærescens, contacta adurat. Valet ad id etiam decoctum milij solis, pimpinellę, parietar. saxifragiæ, rad. petroselini, asparagi; acori, brusci, & ireos propinatum trium aut quatuor vnciarum mensura. Præ cæteris tamen commendatur, sequens aqua ad ciendam vrinam & infarctos eius meatus expediendos, à quacunque causa infracti sint.

Infusum ex baccis hederæ.

Aqua diuretica.

℞.rad. osmundæ regal. cyperi, bismal. gramin.petrosel. fœnic.an. ℥ ij. raphani crassioris in taleolas secti.℥ iiij.maccrentur per noctem in aceto albo acerrimo, bulliant postea in aquæ fluuialis ℔.x.saxifrag.cristæ marinæ,rubiæ tinct. milij solis,summitatum maluæ, bismal.an.p.ij.berulæ cicer.rub. an. p.j. Seminis melonum,citrulli, an.℥ ij.ß.alkekengi gr.xx.glycyr.℥ j.bulliant omnia simul ad tertias : in collatura infunde per noctem fol.senæ orient. ℔.ß. fiat iterum parua ebullitio, in expressione colata infunde cinam.electi.ʒ vj. colentur:iterum collatura iniiciatur in alembicum vitreum,postea terebinth. venetę lucidæ ℔.ij.aquæ vitæ,℥ vj.agitentur omnia simul diligentissimè.Lutetur alembicum luto sapientiæ, fiat destillatio lento igne in balneo mariæ:vtere in sequentem modum. A

℞.aquæ stillatitiæ præscriptæ,℥ ij.aut iij.secundum operationem quam præstabit,capiat æger horis quatuor ante pastum, vtiliter etiam exhibetur aqua raphani distillata in balneo mariæ ad ℥ iiij.cum saccharo. Balnea & semicupia artificiosè parata vniuersum corpus relaxant, remolliũt, dilatant, & aperiunt:itaque commodè in exitu balnei aut semicupij,diuretica præscripta cum theriacæ semidragma dissoluta exhibebuntur,quæ verò sequuntur detergendis renum & vesicæ vlceribus vtilia putantur. B

Diureticorũ vsus cur à balneo vtilior est.

Syrupus capill.vener. rosar. ad vnciam vnam haustus,cum hydromelite aut aqua decoctionis hordei:lac asininum aut caprinum in hoc etiam affectu commendãtur, quia serosa sui portione vlcera detergent,caseosa autem glutinant,debent autem sumi adhuc ab vbere calentia, cum melle rosato aut pauco sale,ne in ventriculo corrumpantur ad quantitatem vnciarum quatuor, nihil desuper bibendo aut comedendo : ad idem valent qui sequuntur trochisci.

Ad detergenda renũ & vesicæ vlcera.

Trochisci ad renum vlcera glutinanda.

℞.quatuor seminum frigid. maior. seminis papauer. albi portul. plantag. cydon. myrtil.gummi tragacanthæ & arab.pinear.glycyrrh.mund.hordei mund.mucag.psilij amygdal. dulcium an.℥ j.boli armen.sanguinis drac.spodij,rosar. mastich. terræ sigill. myrrhæ. an. ℥ ij. cum oximelite, conficiantur secundum artem trochisci, capiat æger, ʒ ß.dissolutam cum sero lactis, ptisana, decocto hordei & similibus: vtiliter etiam dissoluuntur in aqua plantaginis & in vesicam iniiciuntur,abstineat vino æger, atque eius loco vtatur aqua hordei aut hydromelite aut ptisana confecta ex vncia vna C passularum damascenarum, ab acinis mund. cum aquæ fluuialis libris quinque, in olla figulino vernice incrustata, aut phiala vitrea ad consumptionem libræ vnius incocta : additis mox glycyrrh.rasæ & mundatæ vncia vna seminum frigidorum cõnquassatorum dragmis duabus. Totum id postquàm leniter iterum bullierit, coletur per manicam Hyppocratis cum sacchari optimi quartario vno, & cinamomi electi dragmis duabus:seruetur in potum quotidianum.

Potus loco vini.

De Diabete. CAP. LVI.

Quid diabete.

Causæ.

Signa.

DIABETE affectus est,quo statim à potu vrina magna copia confertim redditur,exolutione facultatis,renum retentricis,& deprauatione seu immoderatione attractricis:externæ causæ sunt intempestiuus & immoderatior rerum calidiorum & diureticarum vsus, rapidiúsque omne & vehementius exercitium. Internæ sunt hepatis pulmonum, lienis, præsertim verò renum & vesicæ inflammatio. Distinguendus diligenter hic affectus à critica causarum morbificarum per vrinas excretione. Lumborum in hoc affectu dolor pungẽs & mordax adest, sitísque assidua & inexhausta,ac quamuis ab intemperie calida id malum sit,haud tamen vrinæ tinctæ,rubræ,turbidæ,aut crassæ funduntur,sed tenues & albæ,seu aqueæ,quia scilicet eius materia exiguam admodum in ventriculo, hepate, & vena caua moram trahit,renum statim aut vesicæ ardore pertracta. Si diutius perseueret affectus, alimenti defectu contabescit æger, vnde certa mors. Ad tanti mali curationẽ,purganda materia est,quæ phlogosim aut phlegmonẽ facit,& fouet,sanguisque adeo mittẽdus. Abstinendum à quatuor seminibus frigidis: Nã etsi prima qualitate prosint, diuretica tamen vi nocent,pręscribenda alimenta refrigerãtia & adstringẽtia, quæque crassos succos gignunt, vt oriza, vinũ crassum & adstringens, multa aqua temperatum. Valdè frigida, imo narcotica lumbis admouenda: aliàs enim per musculorum lumbarium crassitiem,nisi summè refrigerantium,vis ad renes peruenire non valebit, huius generis sunt oleum papaueris albi, hyosciamus, opium,

Cur diabeticorũ vrinæ aquosæ.

Curatio.

Narcotica lumbis admouenda.

A opium, semen portulacæ, lactucę, mandragora, acetum, & similia, ex quibus cataplasmata litus & vnguenta concinnabuntur, partibus roborandis, & earum ardori corrigendo idonea.

De Stranguria. CAP. LVII.

STRANGVRIA affectus est quodammodo affinis diabete, quo scilicet non confertim, sed guttatim, assiduè, & cum dolore, præter voluntatem redditur vrina. Stranguriam excitant causæ externæ, vt frigidæ potus nimius, moráque omnis nimia in loco frigido: internæ, vt frigidorum humorum in vrinarias partes defluxus: hinc enim quadam paralysi resoluuntur, vesicæq; sphincter relaxatur, adeò vt vrinam ex animi sententia nequeat retinere: inflammatio quoque, imò & omnis intemperies hunc affectum inuehit, & quicquid vrinæ meatum quadam ex parte obstruit, vt sanguinis grumus, B pituita crassa, arenula & similia. Ac quoniam Galeni sententia, Omnis intemperies hunc affectum inuehere potest, varia remedia pro intemperiei ratione paranda erunt. Ergo aduersus frigidam intemperiem comparandi fotus, ex decocto mal. rosar. orig. calament. & similium, pudendisque partibus adhibendi, subiuncto mox litu ex oleo laurino de castoreo & similibus. Præscribendū in potu vinū generosum & purum non in hac modò causa, sed & quādo stranguria venit obstructionis occasione, quā humor crassus & frigidus peperit, si modò corpus nō sit plethoricum. At si inflammatio cū plethora id mali genus inuexerit, ipsi, sanguine secta vena misso, Galeni consilio medebimur. Si verò obstructio in causa sit, tolletur ea diureticis, vel calidis, vel frigidis, pro materiæ obstruentis conditione. De dysuria hîc nihil dicimus, quia eius remedia eadem genere sunt cum his quæ ad ischuriam seu vrinæ suppressionem adhibentur.

Quid stranguria. *Causæ.* *Comm. ad aph. 15. sect. 3.* *Ad aphor. 48. sect. 7.*

De cholico affectu. CAP. LVIII.

C QVANDOCVNQVE obstructis seu aliter affectis intestinis fæces exitu prohibentur, siquidem vitium in tenuibus sit intestinis, Voluulus, Ileos & Miserere mei affectio nuncupatur. Si verò in crassis, cholica passio dicitur à parte affecta, quæ est colon, id est continuitas crassorum intestinorum, maximè verò ea intestinorum crassorum portio quę colon propriè & specialiter nominatur. Itaque iure Auicennæ cholica passio definitur, Dolor intestinalis in quo difficulter fæces per anum excernuntur. Paulus Ægineta cholicæ passionis causas omnes quàm variæ sunt ad quatuor reuocat: nempe humorum tunicis intestinalibus impactorum crassitiem, flatus exitu prohibitos, intestinorum inflāmationem, humorum denique acrium & mordacium collectionem: nos tamē singulas speciatim persequemur. Humorum crassitiem, flatúsque in intestinis colligunt, eædem ferè causæ, nempe ciborum flatuosorum, & pituitosorum, lentorum, ac viscidorum vsus, imò etiam eorum qui boni sunt succi, si modò multi & varij generis illi, eadem cœna, & maiore quàm par est copia, in ventrē demissi fuerint. Hinc enim cru- D ditas & obstructio, tandemq; flatuum collectio, à quibus tēsiuus excitatur dolor. Huius etiam speciei cholicam inuehit crudorum fructuum vsus, ac frigidior potus, præsertim quando quis ab exercitio, aut alio quouis modo plus æquo incaluerit, haustus: sic enim ventriculo, & huic continuata intestina refrigerantur, humoréſque & fæces contentæ congelantur, & illigantur. Quæ ex nephritide venit cholica affectio, fit per sympathiam dolentium renum à calculo aut arenulis, in renibus aut vreteribus conclusis. Itaque tum vnà ęgrum dolor exercet ad coxam & lumbos, quia calculi aut arenularum pondere premuntur nerui qui à lumborum vertebris orti, circa coxæ articulum in musculos lumborum & femoris disseminantur. Dolent quoque vreteres (nihil enim aliud hi esse videntur, quàm nerui quidam caui) & cremasteres musculi, adeò vt ægris sursum magna vi conuelli videantur testiculi. Hinc vomitus ingens, pituitosus, ac biliosus, vniuersiq; corporis sudor, quæ omnia non ante desinunt, quàm calculus, aut arena in vesicam deturbata fuerint. In hoc verò affectu contingit vomitus, quia ventriculus, propter continuitatem & viciniam, quæ illi cum intestinis intercedit, intestinis ipsis compatitur & condolet. Est enim præterea ventriculus eiusdem cum in-

Quid ileus. *Quid cholica passio.* *Lib. 3.* *Lib. 3. ca. 43* *Cholica nephritica ratio.* *Vomitus in cholica causa.*

teſtinis generis ſeu materiæ, vt inteſtina nihil aliud eſſe videantur, quàm ventriculi quædam productio,itàque ſi quando quod in renibus,vreteribus,inteſtinorum tunicis,meſenterio, pancrea, hypochondriis moleſtum præter naturam concluditur,natura excernere conetur,cholicum dolorem infert, cum cruciatu & vomitu. Cholicã etiam paſſionem infert intemperies calida & ſicca,punctorij & mordacis doloris procreatrix,reſiccando fæces inteſtinis concluſas,ſimul & abſumendo velut congenitos eius loci humores ad lubricanda inteſtina comparatos. Idem facit acris viſcida & lenta pituita. Eſt & alia cholicæ paſſionis cauſa minime adeò vulgaris, contorſio ſcilicet inteſtinorum,quando nempe ſic intorquentur,implicantur & reduplicanrur inteſtina,vt ipſorum velut nodis vinctæ fæces,foràs excerni nequeant:quemadmodum manifeſtè contingit in Enterocele ex inteſtini in ſcrotum prolapſu. Similiter & vermes in colo geniti,dum vibrato complexu ſe mutuò implicant, ſimul ipſum colon cõtorquent,& ſibi ipſi implicant. Diuturnior etiam fæcum in inteſtinis mora ſeu proprio ægri calidioris & ſiccioris,ſeu diætæ vitio contigerit, id eſt ciborum ſicciorum,exercitiorum& laborum ſole ſub ardenti,ſeu negotiorum magnitudine aliò verſa mente, cholicam inuehit affectionem,cum capitis dolore,& vaporum ſurſum elatorum copia. Memini à me olim diſſectum cadauer pueri duodecim annos nati, cui inteſtina multis velut cohibitarum duriorum & ſicciorum fæcum nexibus erãt implicita,cùm ipſas paulò ante mortem ore redderet, quæ illi interitus cauſa extitit, cùm remediis opportunè exhibitis prouiſum non fuiſſet. Atque hæ ſunt cholicæ affectionis ex veterum & recentiorum Medicorum ſententia cauſæ:de quarum ſignis ſigillatim nunc agendum videtur. Cholicam nephriticam ægrum diuexare intelliges,ex dolore fixo, & vno velut loco,renum ſcilicet coërcito,ex anteacta vita,ſi ſcilicet ęger calculos aut arenulas olim cum vrina excreuerit,ex iſchij & teſtium ob commemoratas ante cauſas dolore,ex eo denique quod æger egeſturit & micturit:quia ſcilicet naturæ in renibus exiſtentis ad excernendum calculum ſummus & laborioſus conatus, ſympathia quadam propagatur,& pari ſtudio vicinarum partium excretrices facultates concitat ad ſuum quaſque opus. Cholicæ flatuoſæ ſigna ſunt tenſiuus dolor,qualis eſſet laniatis inteſtinis,cum alui totius murmure & borborygmis. Certè concluſi eiuſmodi flatus aliquando tanta vis eſt,vt crepent, rumpantúrque inteſtina, haud ſecus quàm nimio flatu diſtentis fibris veſica ſuilla. Quod cùm contingit moritur æger,cum multo vomitu, quod flatibus preſſus ventriculus nihil ciborum continere & complecti poſſit. Quæ à cohibitis diutius fæcibus eſt cholica,cum alui eſt pondere & dolore,inteſtinorum tenſione,cephalalgia,alui palpabili duritie, & ægri querela à multo ſe tẽpore aluum non exoneraſſe conquerentis. Quæ ab inflammatione eſt bilioſa, caloris ingentis ſenſum & pulſationis exhibet in media aluo, propter venas & arterias quæ ſunt in pancrea & inteſtinorum tunicis: reliqua denique ſigna adſunt phlegmones: quanquam etiam à pituita ſalſa acri & viſcida, quam natura neque vomitu ſurſum, neque torminibus deorſum excludere poteſt, illa ſuboritur velut inflammatio:cum hac non rarò vrinæ adeſt difficultas,quod inflammato recto inteſtino ſocietatis & viciniæ iure veſica comprimitur. Quæ à contorſione inteſtinorum eſt cholica prodit ſe doloris acerbiſſimo cruciatu,ex eo nato quod debito & ſuo ſitu ac loco non ſint inteſtina,& quod fæces diuturniore illic mora calorem præter naturam acquirant: hæcq́; cauſa necis pleriſque hernioſis exiſtit,quod ſcilicet à naturali loco in ſcrotum,præter naturam locum,delapſum inteſtinum reduplicatur,&tanquam vinculo conſtrictum illic tenetur:ex quo fæces induratæ acrius incaleſcentes inflammationem faciunt, ac ſuſcitatis de ſe flatibus diſtentionem per omnia inteſtina augent, donec tandem ſuborto lethali ileo per os redundent. Quod ad prognoſim ſpectat, bonum eſt in cholico affectu dolorem non eſſe fixum ſed vagum, bonum item fæces haud penitus ſupprimi. Mala verò quæ hîc apparent ſigna, vel difficilem, vel lethalem affectum pronuntiant. Lethalem quidem,dolorum cruciatus intolerabiles,vomitus aſſidui, ſudor frigidus,extremitatum perfrigeratio,ſingultus vẽtriculi cum inteſtinis,ſympathia,phrenitis cerebri cum ſtomacho,ſæpè & conuulſio materiæ in neruos raptu. Cæterùm qui-bus tormina& circa vmbilicum labores,& lumborum dolor,qui neque à medicamẽto, neque aliter ſoluitur in aquam inter cutẽ finitur. Curatio pro cauſarum varietate variè eſt inſtituenda. Nam quæ nephritica eſt cholica, remediis nephritidi propriis curationem recipit:quæ enteroceles venit occaſione, ſola inteſtini repoſitione ſanatur:

Quæ intemperies calida cholicam facit.

Inteſtinorũ contorſio et & complicatio cholicæ cauſa.

Hiſtoria.

Signa quibus intelligimus cholicam ab hac aut illa cauſa manare.

Hernioſis quæ ſæpè mortis cauſa.

Auic.lib.3

Hipp.aph. 10.ſect.4.

Curatio.

A B C D

A tur:quæ à vermibus suscitatur,remedia requirit necandis & deturbandis vermibus idonea.Quæ verò est ab intestinorum & ventriculi debilitate & refrigeratione, calefacientibus & roborantibus,tum admotis, tum sursum, deorsúmque ingestis curabitur.Eius quæ à pituita viscida & flatibus est curandæ initium à doloris mitigatione ducendum erit,quādoquidem nihil fit quod vires æquè deiiciat quàm dolor. Itaque paranda erunt balnea,semicupia,fomenta ex malua,bismalua,violaria,pulegio,fœniculo,origano,seminibus lini,fœnugræci,floribus chamemeli,meliloti, aliísque eiusmodi:quibus vis inest calefaciendi,reficcandi,attenuandi & rarefaciendi cutem,quò dissipentur flatus.Cæterùm talia omnia actu calida esse oportet. Instituendi etiam erunt alui litus ex olei chamem.aneth.but.recent.an.℥ j.sem.apij.petrof.& galang. an. ʒ ß.cum aquæ vit.& portiuncula olei faluiæ aut thymi per quintam essentiam extractorum.Qui sequitur litus valdè probatur Hollerio. *Semicupia & fomenta anodyna.* *Litus carminatiuus.*

♃.olei rut.& nardi an.ʒ vj.galba.cùm aquę vit. dissoluti ʒ ij.liquefactis simul,adde zibetæ g̃.iiij.croci g̃.vj.fiat linimentum:apponentur & sacculi ex millio, auena & B sale in sartagine frixis, cum vini albi tantillo calidè supra aluum, & ischion: & antequàm refrixerint renouabuntur. Sacculorum loco licebit vsurpare vesicas bubulas, semiplenas decocto rerum resoluentium,vt salu.rosm.thym.lauend.bacca.lauri,& silium:hinc iniicietur clyster seq.form.

♃.quatuor remol.an.m.j.orig.puleg.calamen.an.m.ß.anisi,carui an.ʒ j. flo.anet. an.p.j.bulliant in hydromele ad ℔.j.in qua dissolue bened.laxat.mellis anthosati,sac. rub.an.℥ j.olei anet.& chame.an.℥ ß.paretur clyster pro duabus iniectionibus: repleta enim intestina,solitam clysteris dosin capere nequeunt: qui sequitur clyster valdè etiam probatur. *In cholica clysterum quantitas minor esse cur debeat.*

♃.vini malua.& olei nucum an.℥ iij.aquæ vit.℥ j. olei iuniperi & rut. per quintam essentiam extractorū an.ʒ iij.iniiciatur quàm calidissimè æger ferre poterit. Hoc clystere dolores intolerabiles à flatu & pituita contumaci, sæpè quasi miraculo sedaui. Præscribit Auicenna clysterem carminatiuum ex hyssopo, origano, acoro, semine anisi,cyperi.Æger cibis nutriatur boni succi, & coctu facilibus,iusculis in quibus dis-C soluti fuerint ouorum vitelli,crocus,& herbæ calefacientes cum nuce moschata, bibat vinum generosum,aut maluaticum,aut hyppocraticum, ex vino generoso mixtū vt sic incalescant ventriculus & intestina:nam Galeni sententia,Omnis flatus caloris infirmi est soboles.Quòd si dolor perseueret, applicanda est vmbilico ingens cucurbitula,ad eliciendos & dissipandos flatus: constringenda aluus validis & latis fasciis, ad roboranda intestina,& deppellendam flatuum materiam.Id remedium ab ipsa natura edocti sibi adhibent ægri,dum nemine monente manibus aluum in doloris acerbitate comprimunt.Quòd si ne sic quidem dolor sedatur,veniendum erit ad ea medicamenta quæ occulta operantur proprietate,vt intestinum lupi reficcatum, huius enim dragma in pollinem redacta vtiliter cum vino propinatur. Cholica verò biliosa quam parit inflammatio,contraria remedia flagitat,nempe phlebotomiam & victum refrigerantem:potiones ex catholicone & cassia dissolutis in decocto hordei:clysteres item refrigerantes. Auicenna præscribit narcotica, quia frigida cùm sint,causæ morbificæ calidæ & siccæ contrariantur:eiusmodi sunt pilulæ de Philonio. *Remedia à proprietate.* *Cholicæ biliosæ curatio.*

D Vsurpantur & pilulæ ex hyera picra dosi ℈ iiij.cum opij & croci an.g̃ j.Instituuntur & balnea ex aqua dulci,in qua coxerint malua,bismalua,violaria,flores nenupharis,lactuca,portulaca, ad corrigēdam biliosorum & calidorum humorum,vnde morbi & symptomatis occasio est,acrimoniam.Quæ huic similis à pituita salsa, acri,crassa,& viscida fit affectio cholica,curatur attenuato prius humore, fuso, tandemq; deturbato remediis calidis,ore,anoq; ingestis & appositis, ex docti Medici præscripto. At eam quæ fit ab induratarum fæcum suppressione,& intestinorum reduplicatione, curat Auicenna alimentis quibus remolliendæ alui vis insit: cuiusmodi sunt iuscula humectantia,quale est quod paratur ex gallo decrepito, flagris & cursu lassato, elixo cum anetho polypod.& pauco sale ad ossium separationem. Curat & clysteribus detergentibus qualis est qui sequitur.

♃.betæ m.j.furfuris p.j.ficus nu. x.alth.m.j.fiat decoctio ad ℔. j. in qua dissolue nitri & muriæ an.ʒ ij.facch.rub.℥ j.olei sesamini ℥ ij. At si obstructio fuerit contumacior,vtendum erit validioribus ex ciclamine,centaurio & hyera diacolochint.ad ʒ ij. Quod si nihilominus perseueret obstructio, adeò vt fæces per os redundent, Maria-

nus Sautus ſuadet, (multorum conſilio, qui ſic ſe à lethali vindicarunt ſymptomate) A haurire cum ſola aqua argenti viui libras tres. Pōdere enim hydrargyri explicatur duplicatum ac vinctum inteſtinū, deprimuntur ac detruduntur fæces, necantúrque vermes qui illi reduplicationi cauſam præbuerunt. Narrauit mihi Ioannes à S. Germano Pharmacopola fideliſſimus, vidiſſe ſe nobilem quendam, qui cùm nullis remediorum à doctis Medicis præſcriptorum machinis, doloris cholici acerbitate liberari poſſet, tandem Germani cuiuſdam amici ſui conſilio, hauſtis olei amygdalarum dulciū ſine igne extracti ℥ iij. cum vino albo, & aqua parietariæ mixtis, deinde deuorata glande plumbea argento viuo illita, eadémque mox ano reddito, cruciatu cholico planè ſit liberatus.

Hydrargyri vis in explicando complicato inteſtino.

Hiſtoria.

De Phlebotomia. CAP. LIX.

PHLEBOTOMIA venę inciſio eſt, ſanguinem cum reliquis humoribus euacuās: ſic enim arteriotomia, arteriæ inciſio eſt. Primus phlebotomiæ B ſcopus eſt, ſanguinis quantitate peccantis euacuatio: quanquam Medici etiam ſæpè ſcopus eſt, eū qui qualitate aut vtroque modo peccet ſanguinem ſecta vena attrahere. Repletio quam quantitas parit eſt duplex, vna ad vires venis non alioqui admodùm tumentibus. Hæc infirmos, debiléſque homines reddit: natura id humorum qualecunque eſt ferre haud valente. Altera eſt ad vaſa, quæ ita dicitur comparatione ad ſanguinis copiam, quātumuis eam vires alacriter ferre valeant. Per hanc repletionis ſpeciem vaſa ſæpè rumpūtur, adeò vt æger ſanguinem ſpuat, vomat, de naribus, vtero, hęmorrhoidibus, varicibus fundat aut meiat. Quæ ad vires eſt repletio cognoſcitur totius corporis grauitate, & laſſitudine: quę verò eſt ad vaſa ipſorum diſtentione & plenitudine: vtraque vacuatione indiget. Cæterùm ob quinque omnino ſcopos ſanguis ſecta vena detrahitur. Primò ad minuendam ſanguinis copiam, vt in plethoricis, & his quos etiā citra plethoram inflammatio exercet. Secundò, ad diuertendum ſeu reuellendum, vt quando ad hæmorrhagiam è ſiniſtra nare ſiſtendam dextri brachij vena ſecatur. Tertiò ad alliciendum & attrahē- C dum, vt cùm ſecta in malleolo ſapheia, mēſes mulieribus prouocamus. Quartò ad alterationem, ſeu alterius qualitatis introductionem, vt quando in febribus acutis venā aperimus ad eum qui in vaſis feruet ſanguinem vacuandum, & eum qui ſupereſt refrigerandum. Quintò, ad imminentes morbos præcauendum, vt quando Vere & Autūno hominibus cruentæ ſpuitioni, anginæ, pleuritidi, epilepſiæ, apoplexiæ, maniæ, arthritidi obnoxiis ſecta vena ſanguinem detrahimus, aut vulneratis ad præcauendam quæ in metu eſt inflammationem. Antequàm ſanguis mittatur, ſi quæ vetuſtæ fæces in inteſtinis ſubſint, blando clyſtere, ſuppoſitorio aut nodulis vacuandæ ſunt, ne aliquam inde impuritatem in ſe tranſmuant venæ meſaraicæ. Senibus niſi præſens aliqua neceſſitas cogat, ſanguis non eſt detrahendus, ne qui in ipſis languet calor natiuus, ad extremum debilitatis deducatur, ipſorumq; ſubſtantia inareſcat: neque item pueris, exolutionis virium metu, propter ſubſtantiæ ipſorum mollitiem, & habitus raritatem. Detrahendi ſanguinis quantitas ex ægri viribus & morbi magnitudine expēdenda eſt: itaque ſi æger debilis eſt, & magnam vacuationem morbus poſtulet, partiri D ſanguinis detractionem oportebit, etiam diebus aliquot interpoſitis. Poſteriorem capitis partem dolenti vena in fronte ſecta prodeſt: ante tamen partem aqua tepida fouemus, quò cutis mollior ſit, & ſanguis maiore copia in venas trahatur. In anguina tranſuerſim quæ ſub lingua ſunt venæ aperiri debent, nullis ceruici iniectis vinculis, ſtrangulationis metu. In omnibus morbis qui ſpiritum ſeu anhelitum præcludunt, & vocem aut fandi potentiam adimunt, phlebotomia neceſſaria eſt: quemadmodum in omnibus ex graui & alto lapſu, aut ictu contuſionibus, in apoplexia, angina, & febre ardente, etiam ſi vires validæ non ſint, nec quantitate aut qualitate ſanguis in vitio ſit, in febris vigore ſanguis non eſt mittendus. Plerique à remotiſſimis affectæ & inflammatæ parti venis, ſanguinem detrahendum putant, quòd ſic humorum curſus diuertatur, ſecta contrà proxima vena humores in partem affectam magis attrahantur, oneris & doloris incrementum facturi. Sed erroris plena eſt iſta opinio, ſecta enim vena proximam ſemper partem euacuat & exonerat: nec verò ſemel affectæ partis venæ & arteriæ à me apertæ ſunt, vt manuum ac pedum in chiragra & podagra: temporum in hemi-

Quid phlebotomia.

Vſus.

Plethora duplex.

Signa.

Quinque mittendi ſanguinis ſcopi.

Quibus ſanguis haud detrahendus.

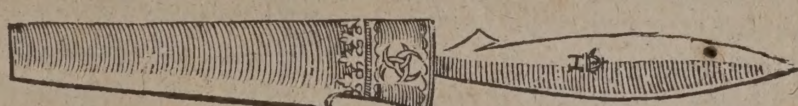
Quibus in affectibus phlebotomia eſt neceſſaria.

A hemicrania:quo facto femper fequuta eſt dolorũ ſedatio, quia vnà cum detracto ſanguine arthritidis virus,feruidiq́; ſpiritus cephalalgiæ authores euacuabãtur. Sic enim Gal.iubet temporum arterias ſecari fluxione magna & contumaci in oculos irruente aut cephalæa infeſtante. *Lib.13.met. cap.vlt.*

Quæ venæ ſecandæ, & detrahendi inde ſanguinis ſit ars. CAP. LX.

PRIMVM eſt,vt quàm optimo in ſitu & ſtatu æger collocetur,nempe in lecto ſi debilis ſit:in cathedra verò,ſi validus: ſic tamen vt vicinum lumẽ recta aperiendæ venæ affulgeat. *Aegri collocatio.* Tum Chirurgus manu vel linteo calente brachium fricabit,vt ſanguis copioſior in venam veniat. *Frictio brachij.* Tum venam ipſam paulò ſupra deſignatum apertioni locum vinculo deligabit, & à ſubiecta parte ſanguinem ſurſum vinculum verſus regeret:ac ſi brachiũ
B dextrum eſt,id ſiniſtra manu ſua comprehendet. Si verò ſiniſtrum dextra, preſſa interim paulò infra futurum ſectionis locum pollice vena, ne ipſa fluctuet, & vt regeſto ſanguine amplius intumeſcat. *Deligatio ante venæ ſectionem.* Hinc vngue cuti impreſſo vulnerandum locum deſignabit,deſignatũq́; butyro vel oleo oblinet quo relaxetur cutis,faciliuſq́; ſubeat ſcalpellus,ac proinde minus dolorifica ſit ſectio:ſcalpellum pollice & indice tenebit, nec propius nec longius à mucrone,reliquis tribus digitis ægri brachio innitetur, quo tota manus firmior ſit,certior & minimè tremula. Tum demùm inciſione pro vaſis magnitudine,& contenti ſanguinis craſſitie mediocri, nonnihil obliquata, venam aperiet,vitata diligenter arteria quæ ſub baſilica,& neruo, aut bicipitis muſculi tendine, qui ſub mediana latet. Nam quod ad cephalicam attinet, nihil eſt metuendum periculi. *Cur non tã tutò baſilica & mediana ſecentur quàm cephalica.* Detracto quod ſatis eſt, pro Medici arbitrio, ſanguine, vinculum reſoluet,& tenui ſplenio ſuppoſita,faſcia vulneratum locum deligabit ad ſiſtendum ſanguinẽ, nec arctior,nec laxior erit deligatio,ſic nempe vt ægro libertas adſit flectendi & extendẽdi brachij. *Deligatio poſt venam ſectam.* Itaque dum ea fit haud exporrectum,ſed leniter inflexum brachium ſit: a-
C liàs non eſt futura libera inflexio.

Scalpelli venæ ſecandæ idonei effigies.

De Cucurbitulis. CAP. LXI.

APPONVNTVR cucurbitulæ, quando præſertim materia coniuncta, & parti alicui impacta vacuanda eſt,túmque maximè ſcarificationi poſt cucurbitulas locus eſt:quanquam etiam reuulſionis & deriuationis ergò apponuntur,nam cùm humor perennis defluit in oculos, ſcapulis cum ma-
D gna flamma applicãtur,ſic enim validior & maior ſequitur attractio. *Quis cucurbitularum vſus.* Sub muliebribus etiam mammis apponuntur,ad menſes immoderatius fluentes reuellẽdos,femoribus verò ad eoſdem prouocandos. Demorſis præterea à venenato animãte,& bubone, ac carbone peſtifero occupatis membris, ad venenum intus foràs eliciendum. *Lib.2.ca.11* Nam(vt inquit Celſus)cucurbitula vbi inhæſit ſi conciſa ante ſcalpello cutis eſt ſanguinem extrahit,ſi integra eſt ſpiritum. Apponuntur etiam ventriculo cucurbitulæ,quãdo craſſior aliquis & nebuloſus flatus inteſtinus,aut muſculorum epigaſtrij membranis concluſus, cholicum cruciatum inferens, reſoluendus eſt. Sed & hypochondriis,quãdo flatus in hepate,aut liene,ſubiectum viſcus in tumorem attollit,aut immoderatior per nares ſanguis fluit. Renibus quoque & abdomini,qua parte decurrunt vreteres,ad calculum in media primáve vreterum via reſtitantem, in veſicam præcipitandum. Maiores minoréſue cucurbitulæ eliguntur pro partis & materię contentæ conditione. Quibus verò locis hæ propter amplitudinem apprimi nequeunt,licebit cornicula in eundem vſum aptare. *Cornicula cucurbitulæ vicaria.* [illegible] Galeni cap. vi. Lib. 13. p. 661.
Sunt etiam qui [illegible]

A

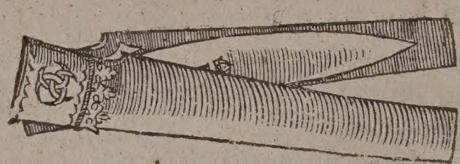
Cucurbitularum diuersæ magnitudinis effigies, cum exiguis in ventre foraminibus, quæ cera occlusa erunt, dum parti apprimentur. Recludentur verò, vt subeunte aere facilius auellantur.

B

C

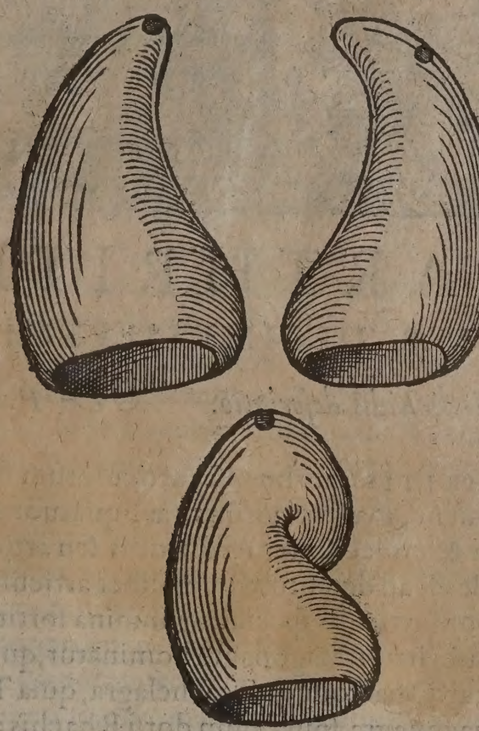
Multi generis cornicula, cum scarificatoribus, & scalpellis.

D

Cornicula

A *Cornicula quæ sine igne sola spiritus per summum foramen reuocatione ex subiecta parte attrahunt.*

B

C *De sanguisugis, & earum vsu.* CAP. LXII.

QVIBVS in corporis locis cucurbitulæ & cornicula consistere nequeunt, in his vt plurimùm sanguisugæ applicantur, vt ano ad venarum hæmorrhoidalium tunicam perrumpendam, ostio vteri, gingiuis, labris, naso, digitis, postquàm hirudo cruoris plena decurrerit. Si maiorē sanguinis vacuationem morbus postulet, locusq; affectus patiatur, apprimendæ sunt cucurbitulæ aut cornicula, vel aliæ hirudines substituendæ. Si manu nuda tractantur hirudines, redduntur iracundiores & fastidiosæ adeò, vt dedignentur carnes amordere. Quare linteo albo & mundo comprehendendæ, & cuti leniter ante scarificatæ, vel alterius animalis cruore oblitæ applicandæ erunt. Sic enim auidius & plenius cū cute carnē morsu prehēdent. Vt excidāt caput puluere aloës, sale, aut cinere aspergitur. Si quis scire volet quantum sanguinis hauserint, mox vt cutem dimisere, conspergantur sale in pollinem redacto. Sic enim quicquid cruoris hauserunt, irritatæ reuomunt. Si plusquàm capere possunt sanguinis ipsas haurire vis, caudam D dum ex amorsa carne adhuc pendent præscinde, sic enim sugendi finem non faciunt, quia quantum sugitur tantùm effluit: hirudo suctu suo non à parte modò ægra cui applicatur, sed etiam è vicinis & distantibus partibus attrahit. Ipsa enim dilapsa multus adhuc multo tempore sanguis non facilè sistendus stillat: quod ex scarificatu post appressas cucurbitulas aut cornicula non contingit. Si post dilapsam hirudinem sanguinis stillicidium sisti nequit, dimidia faba vulneri est apprimenda, donec per se hæreat, sic enim sistitur. Vtiliter etiam linteum vstum apponitur cum splenio & decenti deligatione.

Hirudinū vsus.

Vtendi modus.

Vt hirudo excidat.

Hirudo etiam è longinquo trahit.

FINIS DECIMISEXTI.

 A

DE ARTHRITIDE.

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

Arthritidis descriptio. CAP. I. B

Quid arthritis.

ARTHRITIS morbus est, articulorum substantiam occupans, & destruens, materiæ virulentæ, quatuor humoribus comitatæ illapsu & collectione. Arthritidis seu articularis morbi nomen generale est ad detentum quemlibet articulum: varia tamen in variis partium articulis speciatim nomina sortitur, vt quæ in maxillæ articulum irruit, Siagonagra nominatur, quia Græcis Siagon maxilla dicitur. Quæ collum, Trachelagra, quia Trachelos Græcis Ceruix est. Quæ spinã dorsi Rhachisagra, spina enim dorsi Rhachis est. Quæ scapulas Omagra, quia humeri cum scapula articulus Omos dicitur. Quæ iugulorũ articulos Cleisagra, quia Cleis Clauis seu Iugulum Græcis nuncupatur. Quæ cubitum Pechyagra, nam Pechys Cubitus est. Quæ manus, Chiragra: quæ coxam, Ischias: quæ genu, Gonagra: quæ pedes, Podagra: quia Cheir, Ischion, Gony, & Pous, Graiis Manus, Coxa, Genu & Pes dicuntur. C Vbi magna subest humorum in corpore copia, & sedentariam vitam æger degit, non vnus aliquis. Sed omnes simul corporis articuli arthritide infestantur.

Particulares arthritides.

De Arthritidis causis occultis. CAP. II.

HVMOR qui Arthritidem committit, non notioris naturæ est, aut magis effabilis, quàm qui pestem, venereã luem, aut epilepsiam facit. Est enim alterius planè generis & naturæ quàm is qui phlegmones, œdematis, erysipelatis, aut scirrhi author est: nunquam enim ad suppurationem peruenit, vt ait Aëtius, reliquorum humorum instar, non tam, vt ego arbitror, quòd in partes incidat exãgues, quàm occultæ cuiusdam malignitatis occasione. Adde quòd qui tumores commemoratos committunt humores, cùm in partem aliquam influxerint, ne tum quidem cùm in pus vertuntur, tam acres dolores cient, atque is qui arthritidem facit, vtpote cuius dolorifici morsus longè sunt acriores, quàm eius qui cancrum excitat vlceratum. D Præterea illi humores cùm alia ex causa in articulos incidunt, haud vnquam in nodos abeunt: solus is qui arthritidem in articulis facit, postquàm eò illapsus fuerit, tandem in nodosũm quid ac veluti gypseum nullis remediis expugnandum induratur. At cùm partibus per quas decurrit, minimè noxius sit, haud magis quàm materia quæ ab inferioribus partibus sursum ad cerebrum irrepens epilepsiam facit, simul atque in articulorum spatia incidit, extremos dolores ciet, aliàs cum caloris, aliàs cum frigoris sensu. Nõnullos enim videas arthriticos qui sibi dolẽtes articulos vri dicũt, alij quibus iidẽ quauis glacie frigidiores videãtur, sic vt ex animi sentẽtia satis calefieri nequeãt: imò videre nonnũquã licet in eodem arthritico corpore, dextræ partis articulos velut ardoribus extorreri, sinistræ verò frigore torpere: vel etiã in eodẽ latere genu calida intemperie, pedis verò articulum frigida diuexari. Deniq; dierũ quadã successione intẽperierum fieri successionẽ, vt hodie calida, cras frigida intemperie iidem articuli laborent, vt nihil mirum esse debeat si aduersus eundem, eiusdem partis & corporis morbum, nũc calida, nunc frigida

Lib. 12. c. 12

Arthritidis ad epilepsiam proportio.

Mira arthritidis varietas.

A gida à Medicis præſcribantur. Fit etiam nonnunquam vt huius humoris malignitas, nonmodò remediis non cedat,ſed irritetur & efferetur potius:adeò vt ægri ſibi longè melius eſſe dicant,non appoſitis,quàm appoſitis remediis. Rebus enim omnibus ritè & ex ratione factis,certis tamen periodis per paroxyſmos redit malum,ex quo ab Horatio dictum eſt:

Qui cupit,aut metuit iuuat illum ſic domus aut res,
Vt lippum pictæ tabulæ,fomenta podagram.

Certè quibus hæreditarius eſt hic morbus, nón magis ex eo conualeſcere, & planè liberari poſſunt,quàm quibus in nodos morbi materia concreuit. At id ſcitum eſt ex Ouidio: *Tollere nodoſam neſcit medicina podagram.*

Hæ rationes perſuaſêre multis eſſe incognitā huius mali eſſentiā, virus enim quoddam occultum, & inexplicabile, tantæ malignitatis & contumaciæ authorem eſſe. Quod videtur agnouiſſe Auicenna, cùm ſcribit, arthritidis ſpeciem quādam eſſe cuius materia adeò acuta & maligna ſit, vt ſi aliquando animi irati impetu exacerbetur, *Lib.3.fe.22 tract.2.ca.5* B ſubita morte homini necando ſufficiat. Itaque Galenus ipſe ſcribit, theriacen podagricis,arthriticiſque omnibus ex vſu eſſe:non alia credo ratione,quàm quod deſiccat conſumit, & obtundit huius materiam virulentam. Idem cenſet Gordonius,hoc addito quod ante theriacæ vſum,corpus præparari & præpurgari oporteat. *Lib. de the. ad piſ.ca.15* Materia igitur arthritidis tenuis eſt humor& virulentus,non tamen cōtagioſus,qualitate peccās potius quàm copia,extremos dolores ciens,ideóque humores vnà cum caliginoſis & flatuoſis ſpiritibus ad influxum paratos in affectas partes incitans. Itaque vt aſpidum, & veſparum morſus,dolores acutos cum calore, ſubito tumore, & ampullis excitat, ob humorum ſcilicet feruorem quem venenum intulit, non ob ſimplicem continui ſolutionem,cùm quotidie ſutores,ſartoreſq; cernamus acu cutem,carnémque tranſfixos nullis eiuſmodi malignis ſymptomatibus ſubſequentibus. *Materia arthritidis occultæ malignitatis particeps rurſum adſtruitur.* Sic virus arthriticum dolorum cruciatus intolerabiles inuehit,non copia,quia pleriſque arthriticis hi contingunt nullo in articulis apparente fluxionis ſigno;ſed ſola qualitate maligna & inexplicabili,qua niſi medicamentorum oppoſitorum, aut naturæ, aut vtriuſque beneficio C retuſa,dolores illi non ceſſant. Inexplicabili illi & virulentæ materiæ arthriticæ malignitati multum lucis adferet ſequētium hiſtoriarum commemoratio. *Hiſtoria.* Dum fœlicis memoriæ Rex Carolus nonus Burdigalæ eſſet,Capellano & Caſtellano Medicis Regis,Taſtæo vrbis Burdigalenſis Medico,Nicolao Lamberto, & mihi Chirurgis oblata eſt nobilis quædam mulier nata annos quadraginta, ex tumore vix ciceris magnitudinē æquante,ſub iſchij ſiniſtri,parte externa,dearticulatione,perdolenter multos iam annos ægra: *Terrificus paroxyſm⁹.* me præſente dolorificus eam paroxiſmus inuaſit derepentè inclamare & vociferari cœpit,corpus huc illuc temerè & violenter motibus & inſultibus ſupra muliebrem,imò humanam omnino naturam iactare.Caput enim inter crura condebat,pedes ſcapulis imponebat,mulierem à dæmone habitam dixiſſes. Durauit illi is paroxyſmus horæ ferè quadrantem: toto illo tempore diligenter obſeruaui, num amplius ſolito pars dolens intumeſceret,num noua ſuboriretur inflāmatio: ſed nihil nouum,quod quidem tactu aut viſu diſcerni poſſet,ſuperueniebat:tantùm cùm pars illa tangebatur, mulier inclamabat altius: exacto paroxyſmo calor ingens illam D habebat,totum corpus ſudore diffluebat,cum tanta laſſitudine,& membrorum omnium confractione,vt ne vel minimum quidem digitum dimouere poſſet. Epileptici inſultus ſuſpicio nulla eſſe poterat,nam ea mulier interim ſenſuum omnium miniſteriis integrè vtebatur,loquebatur,ratiocinabatur, neque conuellebatur. *Epileptici inſultus à iactatione arthritica diſcrimē.* Nec verò illa ſumptibus vllis aut diligentiæ pepercerat, quò à Medicis & Chirurgis famatiſſimis morbo remedia nanciſceretur:ſagas etiam mulieres,ſortilegos, & incantatores cōſuluerat,adeò nihil intentatū reliquerat, ſed mali magnitudine omnis ars ſuperata fuerat. Hæc ego omnia cùm in concilio retuliſſem,communi omniū conſenſu in eā ſententiā itum eſt,vt doléti loco ſeu tumori affigeretur cauteriū potētiale. Id ego ipſe affixi,poſt eſcharæ lapſum defluxit valdè atra & virulenta ſanies,quæ doloris omnis & morbi eiuſmodi in poſterum ceſſationem mulieri attulit. Ex quo intelligere licet tanti mali cauſam extitiſſe venenatum quoddam virus, qualitate inexplicabili nocens potius quàm quantitate:quo vi cauterij dilapſo& debellato omnis prorſum dolor cōquieuit. Super ſimili prorſum malo,ſed brachiū dextrū occupante, cōſuluit Capellanū,Caſtellanū, & me, Aureliæ vxor Ciſiarij reginę,ſupplex doloris leuamē implorās.

nam per paroxyſmos doloris acerbitate ſic affligebatur,vt præ impatientia,ſui immemor è feneſtris præcipitem ſe dare conaretur: cuius rei metu cuſtodes additos habebat. Simile monſtrum ſimili remedio debellandum cenſuimus; nec nos noſtra decepit opinio:nam adhibito potentiali cauterio, par omnino huius qui & illius fuit ſucceſſus. Ergo non à ſola articulorum imbecillitate doloris arthritici acerbitas cauſam habet:ſic enim continuus& ſemper ſibi ſimilis eſſet dolor:non à ſimplicis humoris intemperie, nihil enim in reliquis quotquot ſunt tumoribus ſimile contingit: ſed à venenata,maligna,occulta,& inexplicabili materiæ qualitate,quò magis id mali genus ſolertem Medicum,& ſtrenuum Chirurgum deſiderat. A

De manifeſtis Arthritidis cauſis. CAP. III.

Cauſa arthritidis primitiua prior.

QVANQVAM hæc quæ de arthritidis occulta cauſa diximus, vera ſint: ſunt tamen,& vulgò aſſignātur aliæ,quarum probabilis ratio reddi poteſt,in quibus illud de quo diximus virus latet,& ſedem habet. Ergo vt B permultorum aliorum,ſic & arthritidis tres notantur cauſæ:Primitiua, Antecedens, & Coniuncta. Primitiua duplex eſt: Vna à prima origine, & vtero contracta,quæ locum habet in his qui arthriticis parentibus gignūtur, ſi maximè dum illi concepti ſunt,arthritici hi actu erant turgente,& in articulos ruente arthritidis materia. Eſt enim ſemen ab omnibus partibus deciduum, vt ait Hippocr. & eſt ab Ariſtot.commemoratum,lib.de generat. animal. Quanquam ineuitabilem arthritidis neceſſitatem non continet hæc cauſa, nam vt plerique ſanis & rectè valentibus parentibus geniti,articulari tamen morbo, proprio & primario vitio capiuntur: ſic permulti ab hac morbi labe immunes viuunt,quibus tamen arthriticus pater extitit. Id beneficium& priuilegium contingere probabile eſt,ex muliebris ſeminis bonitate & vteri laudabili temperie:quorum illud ſui permixtione,hic benigno fotu viriſis ſeminis vitia emendare poteſt & corrigere: aliàs enim fit hæreditarius morbus, & arthriticis neceſſariò generantur arthritici: ſemen enim, generantis ſequitur temperiem & complexionem, vt eſt ab Auicenna demonſtratum. Altera primitiua cauſa eſt C ab inordinata diæta,in cibi præſertim,potus,exercitiorum & venereorum vſu. Denique inutilibus quæ in corpore generantur & cumulantur, quæ tempore virulentam malignitatem acquirunt:hæc enim ſuſcitatis de ſe vaporibus caput implent, ex quo membranæ,nerui & tendines,adeoq; dearticulationes laxiores & imbecilliores redduntur. In victu peccant, qui multa & diuerſi generis edulia eadem menſa ingerunt, qui potentia vina mera bibunt,qui ſtatim à cibo ſomnum ineunt,quiq; moderatis exercitiis non vtuntur:hinc enim plethora,vaſorum obſtructio,cruditates & excremētorum,præſertim ſeroſorum, prouentus. Quæ ſi in articulos decurrant,haud dubiè morbum hunc ſuſcitant. Sunt enim articuli præ cæteris partibus vel natura, vel ex euentu infirmi:natura quidem, vt ſi à primo ortu laxi ſint & molles: ex euentu, vt ictu, lapſu,multo itinere,curſu ſub ſole,de frigida nocte, tormentis in equuleo, nimia venere,præſertim ſtatim à cibo:ſic enim calor exoluitur,ob eam quæ fit in ſeminis effuſione ſpirituum diſſipationem:vnde crudi humores multi, qui intempeſtiuo motu in neruos & articulos excutiuntur. Hac de cauſa ſenes,quia calore natiuo ſunt infirmiore,ferè ſunt arthritici, ſed & excrementorum ſolenni vacuatione excerni ſolitorum, D vt menſium,hæmorrhoidum,vomitus,alui fluxus,ſuppreſſio,morbum hunc accerſit. Hinc eſt quòd Hippocratis ſententia,Mulier podagra non laborat,niſi menſtrua defecerint. Eadem eſt ratio eorum quibus vetera & fluentia vlcera cicatrice derepentè obducta ſunt,aut varices ſectæ & curatæ,niſi cauta victus ratione excremētorum cumulari conſuetorum generationem impediant. Iam qui ex magnis & diuturnis morbis conualeſcunt,niſi natura vel arte plenè & perfectè purgati fuerint, irruentibus his in articulos quæ ex morbo relicta ſunt,arthritici fiunt: atque hæc de primitiua cauſa ſufficiant. Interna ſeu antecedens cauſa eſt,humorum crudorum redundantia, vaſorū & meatuum qui ad articulos tendunt amplitudo,viſcerū mandantium robur,laxitas,mollities & imbecillitas excipientiū articulorū. Cauſa coniuncta eſt humor ipſe articulorū capacitatibus & cauitatibus impactus & cōcluſus. Inutilis autē humor excretricis facultatis robore vndiq; propulſus,in articulos moratur citius, quia frigidæ ſunt naturæ, denſæ præterea, adeò vt ſemel eo loci impactus facilè digeri & reſolui nequeat:

Lib.de aere, loc & aqu.
Lib.1.ca.17

Lib.3.ſeu. 22.tract.2. cap.5.
Altera arthritidis cauſa primitiua.

Aph.29. ſect.6.

Arthritidis cauſa antecedens.
Coniuncta.

A nequeat. Dolorem hic humor tum ciet propter diſtentionem, ſeu ſolutionem conti-nui, intemperiem & præterea virus, & malignam quam acquirit qualitatem. Cæterùm aliàs vnius, aliàs plurium humorum naturam reſipit: ex quo vel phlegmonoſa, vel eryſipelatoſa, vel œdematoſa, vel mixta exiſtit arthritis. Diſtentionem dolorificã in membranis tendinibus, ligamẽtis, aliiſque corporibus quibus articulatio compingitur auget, flatuum vnà cum influentibus humoribus concurſus, & impedita tranſpiratione quaſi tumultus. *Doloris arthritici cauſæ quinque.* *Differentiæ arthritidis.*

E qua parte in articulos decurrat Arthritidis materia. CAP. IIII.

B AB hepate, aut cerebro vt plurimùm venit Arthritidis materia: quæ à cerebro decurrit, pituitoſa eſt, ſeroſa, limpida, & tenuis, qualis è naribus ſtillare conſueuit, maligna & venenata qualitate imbuta. Fertur autem è cute muſculoſa & pericranio, itémque ex eo foramine amplo per quod ſpinalis medulla, cerebri vicaria, in ſpinam propagatur per neruorum tunicas & tendines in dearticulationum ſpatia, fereque frigida exiſtit. Quæ ab hepate eſt, per venam magnam & arterias diſſertas turgidáſque diffunditur, quatuor humorum ex quibus ſanguinis maſſa conſurgit, naturam redolens, intemperie calida ſæpius inſignita, cum malignitate arthritica præter hunc qui per fluxionem fit arthritidis modum, alius eſt qui ex congeſtione exiſtit: quando ſcilicet articulorum cõcoctrix imbecilior, ſuccos ſibi tranſmiſſos aſſimilare nequit. *Qualis & qui è cerebro defluat arthritidis materia.* *A congeſtione arthritis.*

Quæ ſigna ſint fluentis à cerebro humoris arthritici. CAP. V.

C CVm inſtat fluxio, capitis adeſt grauitas, in ſomnum propenſio, atque hebetudo cum extimarum eius partium dolore, tum maximè perceptibili, quando capilli inuertuntur: quinetiam turgidula cutis cranij muſculoſa, quodam quaſi œdemate tumet: multum ſibi à ſeipſis mutati eſſe videntur ægri, propter læſas humoris malignitate animi functiones, à qua immunes non ſunt naturæ facultates, vt ventriculi cruditates, & ructus frequentes, atque acidi teſtantur.

Quæ ſigna ſint exundantis ab hepate humoris Arthritici. CAP. VI.

EIvsmodi arthriticis calet Hypochondrion dextrum, imò interiora viſcera ardent, ſanguinis & bilis dominium adeſt, venæ amplæ & tumentes exiſtunt, fluxio repentè irruit, ſi præſertim bilis, quam reliquorum humorum in ſanguinis maſſa maior exiſtat copia. At ſi, vt ſæpè fit,
D ſanguis totus, cruditatum occaſione, in pituitam & ſeri naturam degeneret: tum continget, vt ea etiam quæ ab hepate ortum habet arthritis pituitoſa ſit, & œdematis naturam, vt illa quæ à cerebro eſt, redoleat. Quemadmodum ſi eadem ſanguinis maſſa in melancholicum ſuccum vergat, quæ inde conſurget arthritis ſcirrhi conditiones exprimẽt: quanquam vix id contingere poteſt, vt humor melancholicus propter craſſitiem, & ad motum tarditatem in articulos irruat. Sed tamen quia id ex his quæ fieri poſſunt, non erit inutile ſingulorum humorum ſigna, & ex illis ductas arthritidum differentias breuiter diſtinguere. *Quãdo quæ hepatis vitio fit arthritis œdematis naturam redoleat.* *Cur ab humore melãcholico rara arthritis.*

Quibus signis intelligere liceat hunc aut illum humorem virus arthriticum comitari. CAP. VII.

EIus rei coniecturam facere licebit ex ægri ætate, temperie, anni parte, regionis quam incolit conditione, diæta in victus ratione & vitæ instituto, doloris circa matutinum, meridianum, vespertinum, aut nocturnum tempus exacerbatione, pulsantis, punctorij, seu acuti, grauisq; proprietate: stuporis, vt in melancholica arthritide: aut pruritus, vt in ea quam pituita salsa parit sensu: partis in caracthere, colore, (nam verbi gratia in arthritide pituitosa, partis obsessæ color, parum admodum à seipso & vicinis naturaliter constitutis partibus est mutatus, in sanguinea rubet, in biliosa flammeus est seu citrinus, in melancholica liuet,) calore & mole, quę in sanguinea & pituitosa amplior est quàm in reliquis, mutatione: denique ex iuuantibus & lædentibus. Sunt & qui ad earum differentiarum dignotionem, vrinas ægrorum inspici iubent, & pulsum attrectari, eaq; excrementa considerari quæ in cuiusque natura peculiari, cumulari & fluere consueta, nunc repentè & præter consuetudinem suppressa sunt. Hinc etiam huius aut illius humoris dominãtis signa haberi. Sed amplior harum rerum cognitio ex humorum in singulis hominibus dominantium, & tumorum signis ante expositis est repetenda. Hoc tantùm hîc adnotandum, raram admodum esse arthritidem, quæ à melancholico humore fieri perhibetur.

Articulorum tumor maior opinionem facit sanguineæ aut pituitosæ materiæ.

De prognosi in Arthritide instituenda. CAP. VIII.

ARTHRITICI dolores Medicorum scriptis inter grauissimos & acutissimos habentur: adeò vt doloris acerbitate multi mente moueãtur & mortem optent. Periodos habent & paroxysmos varios pro materia, & humoris cui malignum & arthriticum illud inexplicabile virus insidet conditione. Inuadunt tamen sæpius Vere & Autumno: quibus est hæreditaria arthritis vix vnquam planè liberantur: quemadmodum nec quibus nodosa euasit: illis enim conatum est, & vitæ principiis insitum, infixúmque malum: his verò gypsea materia facta est, adeóque nec resolui, nec maturari habilis: quæ à materia frigida & pituitosa est, non tam sæuos dolorum infert cruciatus, atque ea quæ est à calida, sanguinea nempe aut biliosa. Sed nec tam citò sanatur, quia calida materia & tenuis, promptius dissoluitur: itaque non ferè cõquiescit, nisi exacto quadragesimo die: sed & partis obsessæ substantia quò densior est & expultrix, imbecillior eò dolor diuturnior. Hinc qui genu, calcem, & ischion occupãt arthritici dolores, sunt contumaciores. Quæ à materia calida est arthritis non ante decimumquartum, aut etiam vicesimũ diem quiescit. Quæ à bile est acri inflãmationis & doloris acerbitate dispnoeã, delirium, non rarò & partis obsessæ gãgrænam, tandemq; mortem inuehit: sanata verò sæpè paralysim superstitem relinquit. Inter dolores omnes arthriticos, ischiadicus principatum obtinet doloris magnitudine, & symptomatum multitudine, iactationẽ & vigilias infert, febrem, luxationem, clauditatem perpetuam, & totius cruris, imò & sæpè totius corporis emaciationem. Clauditas verò & emaciatio ex eo veniunt, quòd decurrens humor caput femoris ischij cauitate depulit: depulsum id comprimit musculos, venas, arterias, & insignem illum crassumq; neruum, qui secundum femur ad extremos digitorum articulos defertur, & in ipsa via per musculos totius cruris variè dispergitur. Ergo quia caput femoris suo loco motũ est, claudicare æger cogitur, quia vasa & nerui comprimuntur, alimentum, spiritúsque non liberè influunt in subiectas partes, vnde emaciatio. Fit tamen non rarò vt femoris capite minimè elocato, pleriq; claudicent, quia qui à natura eo loci insitus est, & quotidie affluit humor viscidus, tũ ad earum partium nutritionem, tum ad lubricandam dearticulationẽ, expeditioris motus gratia, calore & otio induratur, reliqui verò inutiles qui influxerunt humores cõcrescunt, sicq; mouẽdi libertatẽ intercipiunt. Idẽ facit humor crassus ac viscidus in quemcunq; articulũ inciderit, & morã fecerit: cõcretione enim in gypseã naturã, versus pedũ manuũq; articulos cauitatibus ipsorũ occupatis deiicit, totiusq; partis figuram corrũpit, pro recta & plana, curuam, nodisq; multiplicibus tuberosam reddens. Intem-

Vere & Autumno frequentes arthritides.

Quæ arthritis insanabilis.

Ga. ad aph. 49. sect. 6.

A bile arthritis maligna & lethalis.

Cur ab ischiade clauditas & emaciatio.

Cur femoris articulo nõ elocato, clauditas aliquando contingat.

A Intemperies præterea omnis, quam humorum facit decubitus, si diutius parti alicui insederit, actiones omnes deprauat, sæpè & abolet omnino, vt emaciationis artuum ab arthritide tres sint causæ, vasorum obstructio seu compressio, ignauia, & intemperies hectica: claudicatis verò duplex, luxatio, & insiti aduenæque humoris concretio. Si præter rationem, sua & solita periodo arthritici dolores non moueantur & redeant, sæuissimorum & lethalium morborum cōsequutio inde fit: materia enim in articulos decurrete solita, si in iecoris substantiam irruat, phlegmonem parit: si in maioribus venis consistat, febrem continuam: si in membranam costas succingentem, pleuritidem: si ad intestina se applicet, eorúmque tunicis adhærescat, cholicum dolorem, aut ileum: alia denique varia symptomata pro partis in quam ingruerit & constiterit conditione facit. Sic enim quidam arthritici fiunt paralytici, quia materia quæ ante in articulos decurrebat, in neruorum substantia & poris consistit, impeditque quominus spiritus tota substantia per ipsos subire possit, hinc ergo partis, in quā inferitur neruus, resolutio. Senes nunquam ab arthritide liberati possunt, quia sanguinis

Tres emaciatiō torum artuum causæ

Arthritis inueterata si præter rationem stata periodo non repetat lethalis.

Quî arthris mutetur in paralysim.

B ipsorum massa, à naturæ primaria bonitate sic desciuit, vt non magis restitui possit, quàm vinum vappidum & acidum. Quæ à materia frigida suscitatur arthritis, sensim inuadit, & calidorum vsu iuuatur: quæ à calida repente apparet, & frigidorum vsu leuatur. Et si verò Vere & Autumno frequentius repetat arthritis, tamen media hyeme, frigoris inclementia debilitatis neruis, & expressis humoribus, aliàs media æstate iisdem fusis liquatisque superuenit. Denique quauis anni parte & cœli conditione, si qui huic morbo obnoxij sunt, genio indulgeant, & pro animi sui libidine omnia agant. Arthritici tempestates, procellas, pluuias, niues, ventos, omnésque aëris mutationes præsentiunt. Austrina enim, verbi gratia, cœli constitutio, quia corpora humiditatibus replet, humorésque in corporibus resides exagitat, ideò fluxiones in partes imbecilliores, cuiusmodi sunt articuli, tum natura, quia exangues, & excarnes, tum & ex euentu, quia doloribus à multo tempore vexari soliti, concitant: itaque vdo cœlo dolores illis exacerbantur. Horum plærique venerem, in ipsa doloris acerbitate, appetunt, quia internus ardor quo tunc æstuant, haud equidem

Quî hyeme & media æstate arthritidis inuadat paroxysmus.

Cur actu arthritici venerem plerique appetunt.

C in spiritus & auras digerit, vt calor febrilis, sed fundit, liquátque seminalem humorem, fusus autem ad genitalia descendit, & ipsa implet, inflátque. Idem veterinis, idem equis curforibus accidit, his enim à labore, calor multus flatus demittit ad ima ventris: venus tamen valdè arthriticis est noxia, quia spirituum & caloris natiui facit dissipationem, atque incrementum caloris peregrini: ex quibus contingit vt neruosum genus infirmetur, dolor verò exasperetur. Diuites, id est qui regifico luxu instructis epulis vescuntur, & interim otiosi sunt, crebrius, sæuiúsque arthritide tentãtur, qui pauperes, quàm parcè ac duriter viuunt: Itaque visi sunt eiusmodi diuitum non pauci, qui rebus omnibus absumptis, cum fortuna, & diæta valetudinis mutationem subierunt, & arthritidis morbo planè liberati sunt.

Venus noxia arthriticis.

Quæ sit generalis methodus præcauendæ & curandæ arthritidis.

CAP. XLIX.

D EOs qui sibi ab arthritide cauere volunt, decet non satiari cibis, impigros esse ad labores, vino & venere abstinere, aut certè his nisi ad sanitatem non vti, vomere, & purgari ex interuallis. Scribit Hippocrates pueros podagra non laborare ante venereorum vsum. Hodie tamen plærique eunuchi visuntur podagrici, sed hi maximè qui otio & deliciis difluunt, quanquam non ad præcautionem modo, sed & ad præsentis morbi curationem, hæc quæ commemorata sunt magnas vires habent. In primis tamen distinguere causas oportet, quæ sint & vnde veniant, atque his vt singulæ erunt, & quantitate aut qualitate vitium facient, remedia contraria opponere. Sunt omnino tres arthritidis distinctæ causæ: Contractum à parentibus vitium: humorum à diæta & spiritu corruptio: articulorum natiua aut aduentitia imbecillitas. Aduersus has duplex est indicatio: prima peccantium humorum euacuatio & alteratio, altera infirmorum articulormm corroboratio. Fient hæc duo diæta conuenienter instituta, catharsi, phlebotomia, hæmorrhoidum, mensium, vomitus, sudorum, vrinarum prouocatione, & localium remediorum debita appositione. Ergo cùm instabit tempus

Aph. 30. sect. 6.

Scopi duo generales curandæ arthritidis.

quo periodicè redire consueuit arthritis, cauebit sibi æger cautâ victus ratione, ma- A lo subtrahet materiã phlebotomia(si quidem à sanguine fuerit arthritis) de parte opposita, vt eadem opera reuulsio fiat& vacuatio:vt si partes superiores inflammatæ sint, mittetur sanguis ex inferioribus, si contra inferiores, ex superioribus, seruata semper fibrarum rectitudine. Sic brachio dextro arthritica inflammatione obsesso, aperietur saphena cruris dextri, & contrà: quòd si vniuersali hac sanguinis detractione præmissa, dolor non quieuerit, tum proximum dolori ventrem secare oportebit, quod pluries à me factum successit fœlicissimè. Non habet tamen phlebotomia parem vim apud omnes, non enim ea vtilis est his qui continuis & sine periodo conficiuntur arthriticis doloribus, quibus corpus est debile & frigidum, quibus pituita sola in vitio est. Eadem est ratio catharseos, hæc enim etsi sæpè sit necessaria, crebrius tamen repetita nocet:quin neque vtrumque id remedium admodum vtile esse solet, his qui in cibo & potu nullam legem tenent, qui venere vtuntur intemperantius, quibus crudorum & contumacium humorum copia adest: quorum articuli diuturna morbi afflictione, hecticam contraxerunt intemperiem & debilitatem, sic vt à naturali constitutione sua desciuerint, & propriæ substantiæ magnam mutationem subiuerint. B Quare quoties maiora illa remedia vsurpanda erunt, aduocabitur Medicus, qui pro arbitrio suo de his statuat. Sępè enim plus diæta quàm medicamentis proficitur. Vinũ igitur, si præsertim calida sit arthritidis materia, vel omnino non degustabit æger, vel certè quàm dilutissimum, quantum scilicet consuetudo & ventriculi constitutio, ferre poterit. Purgationi phlebotomiæque tempus idoneum est vernum, & autumnale, quia Hippocratis sententia illis potissimum temporibus cientur arthritides, autumno quidem, quia præcedentis æstatis ardores, dissipato calore natiuo, coctricem facultatem debilatarunt, fructuum horariorum esus, humorum crudorum copiam cumulauit in corpore, qui in articulorum ductus æstiuo calore reseratos & dilatatos facilè decurrunt: adde quòd Autumni inæqualitas, totum neruosum genus, ipsósque adeo articulos valdè debilitat, Vere verò quia humores hyemis frigore intrò cõpulsi, à centro ad corporis circumferentiam euocantur, attenuatíque in articulos leui ex occasione irruunt. Itaque tum vacuandi magna & necessitas est, simul & opportunitas, quam qui sequutus fuerit arthriticam periodum si non interceperit, saltem longè leuiorem & breuiorem reddiderit. C

Vnde sanguis mittẽdus in arthritide.

Quibus arthriticis nocet phlebotomia.

Quibus item & purgatio.

In qua arthritide plꝰ proficitur diæta quam meditamẽtis.

Aph. 55. sect. 6.

De Vomitu. CAP. X.

VETERES omnes in huius morbi non præcautione modò, sed & curatione vomitum valdè commendarunt, quando præsertim à cerebro & ventriculo veniret materia, vomitu enim fit exclusio & diuersio humorum pituitosorum, serosorum, & biliosorum, quibus vt plurimum ad articulos excursus est: eius præterea pituitæ quæ crassior & viscidior ventriculi tunicis adhæret attenuatio, videndum tamen ne thorace & cerebro debilioribus sit æger:nam in hoc casu suspectus vomitus esse solet. Quod ad tempus attinet, his ante pastum vomendum est, quibus quauis ex occasione exercitio & motu excrementitij humores in ventriculum diffluunt, contrà qui veteri humorum congestione grauantur, hi post pastum vomere debent. Certè pastis quàm ieiunis tutior est vomitus. Siccus enim ventriculus non nisi magna & prægrandi contentione expedit se D viscidis humoribus tunicis suis impactis: hinc verò periculum non leue imminet ruptionis venæ aut arteriæ in thorace, aut pulmonibus: si præsertim thorax angustior sit, & longa proceráque ceruix, si frigus viget, & æger tali vacuationi non assueuerit. Memini hoc remedij genere curatum & persanatum à me nobilem quendam Ligurem, dolore acutissimo in humeri cum scapula dearticulatione grauiter diuexatum, eáque occasione totius brachij sinistri impotentem, nihil reliqui fecisse videbantur Medici & Chirurgi Lugdunenses quò eum sanarent. Nam cartharsi, phlebotomia, fame, potione ex gaiaci & Chinæ decocto (etsi ex lue venerea minimè id contractum esset malum) variis topicis ipsi prouiderant, neque tamen quicquam profecerant. Cum verò ex ipso resciuissem difficilem illi esse vomitum, consului vt dissolutius epularetur, atque multis ac diuersis eduliis, pinguibus, cæpis, porris, potionibúsque variis, zito, ptisana, vino dulci, acido tanquam saburra ventrem suum eadem mensa

Vomitus cui maximè arthritidi vtilis.

Quod vomitui sit opportunũ tẽpus.

Historia.

Quî vomitus succedat facilis.

onerarct:

A onerarct,ac paulo poſt ſe lecto traderet:ſic enim futurũ vt tantã eſculẽtorum & poculentorũ,quorum alia iam in ventriculo cõputruiſſent alia ne alterata quidẽ eſſent,cõfuſionẽ ac perturbationẽ natura non ferens ventriculum ad vomitum facilè & ſpontè proritaret, quo tamen etiã faciliùs ſuccederet vomitus, naturæ nauſeantis conatus, digito aut penna in fauces immiſſa promoueret, quo craſſius & tenacius phlegma eodem impetu excluderetur:nec ſemel hoc feciſſe contentus, ſecundo & tertio die ſubſequentibus, idem moliretur: ſic enim fit vt Hippocratis ſentẽtia primi diei reliquias ſecundus & tertius dies excludant: in reliquum verò bis in menſe vomeret, maſtichem ore ieiuno manderet, ceruicem & dolentem locum, aqua vitæ roborata, infuſis rpremarino, lauendula, caryophyllis contuſis, perfricaret, brachium mediocri exercitio confirmaret, perfecit omnia, ſicque articuli dolore & brachij debilitate pulcherrimè defunctus eſt. Quibus crapula diſplicet, multam tepidam haurient decoctionis radicum raphani, cum ſemiuncia oximelitis, videbúntque ne dum ventriculum illi per vomitum excretioni aſſuefaciunt coctricem, eius vim & retrentricem B labefactent. Quare qui per naturam poterunt, ſibi & valetudini ſatis eſſe putabunt, ſi bis in menſe vomant. *Lib. de rat. victus.*

Quæ ſint alia arthritidis vniuerſalia remedia.
CAP. XI.

PEROPPORTVNE ſeroſorum humorum curſus ab articulis per vrinas diureticis diuertitur. Ergo in iuſculis radices oxalidis, petroſelini, ruſci, aſparagi, graminis & ſimilia incoquentur, & arthriticis exhibebuntur: multa enim & craſſa vrina fluente dolorum remiſſionem obtinent. Multis profuerunt aperta & fluentia vlcera, admotis pyroticis excitata. His enim tanquam riuulis virus arthriticum diffluit, experientia id demonſtrat in lue venerea affectis, quibus enim non licet virus venereum proprio alexiterio, id eſt hydrargyro expugnare, aliunde dolorum quàm ex appreſſis pyroticis C maius leuamen non ſentiunt, variis illa locis pro dolentium articulorum ſitu apprimentur, nempe ceruicis initio, ſi à cerebro fluxio fiat in clauicularum articulos aut humerorum: ſi in cubitum & manus, ſub epomide muſculo: ſi in coxam, genua, & pedes, trium ſub genu digitorum, parte interna, interuallo: ſic enim propter ſaphenæ eo loci excurſum copioſior ſequetur euacuatio. Si tamen homo ſit negotioſus, & cui multum iter in equo ſit obeundum, apprimentur illa parte externa inter duo tibiæ oſſa, quominus ipſa moleſta ſit equitatio. Si cui magis placet cauterium actuale, triangulare, id & acutum eligetur, quò celerius & indolẽtius quod quærimus perficiat poterit tùm id per laminam ferream foramine peruiam adigi, ne deerret, & circumſcriptum habeat locum quem feriat, vlcus apertum tenebitur intruſa pilula aurea, argentea, lintea ex iride, hermodactylis, gentiana, cui vitrioli puluis, mercurij, aut aluminis concorporatus fuerit, ne citius quàm Medico viſum fuerit carne repleatur. Interim caput, ſæpè mali fons, exhauriendum eſt, ſumptis hyeme pilulis cocceis, de aſſaieret: æſtate ſine quibus aut imperialibus ante plenilunium.

Diuretica quid valeãt ad arthritidem.

Pyrotica eſcharotica.

Quibus locis apprimẽda.

Cauterium actuale.

D ℞.puluer.hyeræ.ſimpl.ʒ j.agat.recenter troch.& rhei.an.ʒ ij.mirobal.chebul.ʒ ß. tamarind. ℈ ij. cum infuſione ſenæ, fiat maſſa de qua formentur pilulæ.vj. pro dragma, capiat duas ante cœnam octauo quoque die: ſequenti die ſorbebit iuſculum decoctionis cicerum & radicum diureticarum. Erunt & ſequentes pilulæ vtiles expurgando humori pituitoſo ac ſeroſo. *Pilulæ.*

℞.pilular.fœtid.& de hermodacty.an.ʒ ß.formentur cum ſucco vel ſyrupo roſar. ſolut.vel.

℞.aloës ʒ iij.agarici troſchiſc.& rhei.an.ʒ j.maſſæ pilular.arthrit.& de hernio.an. ℈ ij.dacryd.℈ j.cum melle roſato, fiat maſſa, capiat pondus ʒ j. vt viſum erit præſenti Medico: cuius conſilio hæc vſurpabuntur, & mutabuntur pro re nata, & humoris morborum committentis ſpecie, remedia. Sequenti à purgatione die, exhibebitur ieiuno tribus ante paſtum horis, ſemidragma theriacæ ad roborada viſcera, præferuntur pilulæ liquidis pharmacis, quia mora ſua in ventriculo facilius ex cerebro & aliis diſtantiſſimis partibus humorem noxium attrahunt. Noui aliquot Medicos qui pilulis communibus multo ſcamonio, vt ſeptem aut octo granis admixto, & zin- *Pilulæ cõmunes addito ſcamonio.*

zibere, ne læderetur ventriculus, magnam ſeroſi humoris vim per inferiora elicie- A bant: poſtera die hordeatum parabant ad corrigendam noxam quam inurere potuerat ventriculo ſcamonium. Alij eodem conſilio theriacam exhibent, qui nonmodò viſcera roborat, ſed & virus arthritici malignam quantitatē infringit, à paſtu ventriculi orificium cogendum eſt, quò vapores ad cerebrum aſcendentes inhibeantur, trageta communi, cydoniato, aut conſerua roſarum, vdo cœlo fiant cephalica ſuffumigia ſic.

Theriacæ vis in arthritide.

Suphitus cephalici.

♃.thuris, vernicis & maſtich.an.ʒ j.granorum iuniperi, baccarum lauri an.℥ ß. ligni aloes, ʒ ij. aſſæ adorat.ʒ j.ß. conquaſſentur groſſo modo: excipiatur fumus ſtupis canabinis aut bombace carminato, applicando capiti. Sed & ſequenti puluere, per quindecim ferè dies ægri capite aſperſo, deſiccabuntur excrementitij humores.

Sacculi cephalici.

♃.roſar.rub.fol.ſenæ, ſtœchad. vtriuſque an.m.ß, milij.℥ iiij.furfuris loti in vino albo.℥ iij.florum chamæ. melil.an. p.j. ſeminis aniſi. ℥ j. ſalis com. ℥ ij. fiat omnium puluis, includatur ſacculis linteis quibus in ſartagine ad ignem verſando cōcalefactis, fricetur caput. Tempore irruentis fluxionis mandetur ore, & verſetur ſequens maſticatorij forma. B

Maſticatoriorum.

♃.cubebar.nucis moſch.glycyrrh.aniſi an.ʒ j.pyrethri.ʒ ij.maſtiches, rad.ſtaphiſagriæ, eryngij an.ʒ ij.in puluerem redigantur omnia, & miſceantur, & nodulis ſericis auellanæ magnitudine incluſa, lingua in ore ad ſputum promouendum verſentur, podagricis vtiles ſunt, mane præſertim & exonerata aluo, manuum labores & brachiorum frictiones: ſic enim non modo à pedibus rèuulſio fit, ſed etiam inutiliū reſolutio.

Qualis debeat eſſe arthriticis victus.

CAP. XII.

Præcedentis coctionis vitia ſequētes non emendant.

PASTO ſemel corpore, non ante ad cibum redeundum eſt, quàm prioris perfecta ſit in ventriculo concoctio: ne iecur cruda adhuc & malè confecta cogatur per venas meſaraicas attrahere, vel pulſa potius excipere. Vnde nutritionis per vniuerſum corpus deprauatio: primæ enim C coctionis vitium ſequentes non emendant. Cibi eligantur boni ſucci & coctu faciles: toſti quidem pituitoſis: elixi verò bilioſis, vt ciborum varietas ſic leguminum, lactanciorum, acidorum, & acetariorum, vt omphacij, aceti, aranciorum, & citreorum vſus vitari debet. Non accumbendum menſæ niſi vrgente fame, inde ſurgendum antequàm ſatietas venerit, vel hoc nomine, quod dum calor natiuus in copioſioribus alimentis ſubigendis occupatur, à noxiorū humorum mitificatione reuocatur, magnarum auium carnes, vt cignorum, gruum, pauonum haud laudabilis ſucci ſunt, & difficilius ſubiguntur in ventriculo. Veterùm nonnulli improbarunt vſum carnis caponum, & ſimilium altilium, quia podagrę ſunt obnoxia: fugiendi piſces quia excrementitios humores cumulant, & facilè corrumpuntur in ventriculo, imò & ipſum vſu continuo relaxant. Inter quadrupedum carnes vitulina eſt commendatiſſima, quia temperatum ſanguinem & laudabilem ſuccum gignit, ac facilè coquitur. Nec interim improbanda veruecina. Cæterùm non eſt par fames omnibus arthriticis imperanda, ſanguinei enim & bilioſi, quia multo D & multum abſumente calore præditi ſunt, copioſioribus alimentis ſunt reficiendi: fames enim bilem acuit, itaque dolores exacerbat: neque interim humidis nimium ſunt alendi, humiditas namque nimia præterquàm quod putredinis author eſt fluxiones ciet, & materias in articulos deducit. Itaque bilioſus humor ſumptis, admotiſque incraſſandus eſt & refrigerandus, ne tenuitate ſua in partes dolentes ruat. Ex vſu igitur erunt iuſcula, lactuca, portulaca, acetoſa, & ſimilibus herbis ſaporata: & hordeata in quatuor ſeminum frigidorum decocto parata. Pituitoſi, quia calore ſunt non ita vegeto, ſuum velut ſecum circumferunt alimentum: itaque nec multis nec humidis cibis ſunt alendi. Omnibus verò arthriticis ea fugienda ſunt, quæ & difficilè coquūtur, & facilè corrumpuntur, eos enim omnes habet lenta quædam febris quæ calorem natiuum minuit, & alimenta ad putrendum habilia reddit. Copioſior nonmodò vini, ſed & cuiuſuis alterius liquoris potus fugiendus eſt. Nam ab humoris maiore copia natant cibi in ventriculo, & calor natiuus reſtringitur quodammodo, vnde cruditatum prouentus. Quidam Medici commendant vſum vini albi, quia vrinas ciet:

Capi podagræ obnoxij.

Bilioſi non facilè ferūt mediam.

Pituitoſi per medias ſuo ſucco viuunt.

Vinum album non vtile arthriticis.

A nas ciet:quod non eſt omnino improbandum,modò corpus vacet excrementis: aliàs hoc tanquam vehiculo, ſi præſertim corporis paulo calidior ſit temperatura, in articulos deferentur. Itaque in tali caſu mallem rubellum debile & adſtringens, quod ſcilicet nec caput nec articulos tentet, & vaſorum orificia cogat ac confirmet. Satius tamen foret penitus abſtinere,& eius loco hydromel bibere hac forma. *Rubellũ tutius bibitur*

℞.aquæ ℔.iiij.mellis optimi.q.j.bulliant ad conſumptionem ℔. vnius, benè deſpumando,adde ad finem ſaluiæ.p.j.imò ſi æger ſit pituitoſus, cinamomi aut caryophyllorum momentum:bilioſis parabitur hydroſachara hac forma. *Hydromel tutiſsimè.* *Hydroſacchara.*

℞.aquæ fontis ℔.iiij.ſacchari ℔.ß.colentur per manicam ſine ebullitione,addẽdo in fine cinamomi.ʒ ij. Sic enim ſimul roborabitur ventriculus,licebit etiam ptiſanam bibere,in qua ſub coctionis finem bullierint roſæ ſiccæ,aut ſyrupus de grauitatis, ne vileſcat in ventriculo, vbi primum ab igne fuerit ſemota curandũ vt reſidat, móxque per manicam aut mundum linteum coletur. *Quid impediat aquam aut ptiſanã bileſcere in ventriculo.*

B

Qua arte roborandi ſint articuli.
CAP. XIII.

AD huius mali præcautionem magnum eſt in roborandis articulis momentum, quò irruentibus præter naturam humoribus reſiſtere poſſint. Itaque eos mane & veſperi vtile eſt perfricare, oleo omphacino ex olea nondum matura parato,vel ex oleo roſato concorporato vnà ſale communi tenuiſſimè trito. Poterit etiam admiſceri oleo communi,addita ſcobe cornu ceruini, vt cui reſiccandi & adſtringendi vis inſit: lotiones etiam ex ſequenti lixiuio vtiles cenſentur. *Quid oleũ omphacinũ.*

℞.corticum granat.nucum compreſſi,gallarum ſumach. corticis querni an.℥ ij. ſalis com.aluminis rochæ an.℥ j.ſaluiæ,roriſmarini,lauendulæ, lauri, iuæ arthriticæ. an.m.j.roſar. rub.m.ß.bulliant omnia in ſex libris vini craſſi & adſtringẽtis & lixiuio parato ex aqua chalybeata & cinere querno,inde inſtituentur fotus cum ſpongiis vel C filtris, à fotu partes diligenter abſtergendæ & reſiccandæ ſunt linteis calidis, vitato frigore. Sinellarum viridium ſuccus cum oxycrato temperatus, ſingulare eſt ad hanc rem præſidium. Quod ſi à cauſa frigida debilitatis articulis robur quæritur. *Fotus roborandis articulis vtiles.* *Sinellarum ſuccus cum oxycrato.*

℞.ſaluiæ roriſmar,thymi,lauendulæ,lauri,abſinthij.an. m.j. caryophyllor. zinzibe. & piperis conquaſſatorum an.℥ j.infundantur in aquæ vitæ & vini rubri adſtringentis an.℔.iiij bulliant leniter in balneo mariæ,ex eo liquore foueantur articuli mane & veſperi,vuas etiam in cuppis, vindemiarum tempore calcare, putant ad roborandos articulos valere,quòd ſi præſtare non poterit, fouebit pedes muſto adhuc feruente,parantur eodem conſilo in hunc qui ſequitur modum ſacculi.

℞.ſalis com.aluminis rochæ,corticum granat. ſumach, berberis,nucum cupreſſi an.℥ iiij.fol.ſaluiæ,roriſmar.roſar.rub.an.m.ß. includantur omnia ſacculis linteis,& bulliant ſimul cum lixiuio, fiat decoctio pro fotu articulorum. *Sacculi.*

De arthritidis cura, quam Palliatiuam dicunt, & cauſarum arthritidis materialium. CAP. XIIII.

D

HABENDA & hîc quoque ratio cauſarum ex quibus fit hic morbus, tẽperiei corporum quæ affligit, partium quibus inſidet, & earum vnde venit. Vt enim hæc haud ſemper ſimilia ſunt,ſic nec vnum in omni arthritide & ſimile remedium eſſe poteſt. Primum enim quæ ex materia frigida fiunt,alia remedia poſtulant,quàm quæ ex calida:& quæ ex ſimplici vno aliquo humore, quàm quæ ex pluribus commixtis & compoſitis. Bilis enim ſolitaria acutos dolores ciet:at admixtione pituitæ temperata, leniores. Iam alia initiis, alia incremento, aliis alia temporibus remedia conueniunt. Nec verò in iſchiade, vt in podagra & aliis aliorum artuum arthritidibus licet vti repellentibus:niſi fortè horrenda aliqua adſit inflammatio. His in mentem reuocatis animaduertendum, quod eius arthritidis quæ penitus profligari nequit, cuiuſmodi eſt hæreditaria & inueterata, cura quam Fucatam ſeu Pulliatiuam dicunt, quatuor ſcopis continetur. Primus eſt de diæta conuenienter inſtituenda,ſecundum ſex illas res,quas non natu- *Scopi curandi.* *Num in iſchiade vtẽdum repellentibus.* *Cura palliatiua quatuor ſcopis continetur.*

rales vocant. Secundus de euacuanda & diuertenda antecedente materia, tum purgantibus,tum phlebotomia. Tertius de topicis pro humoris morbifici conditione,& partis natura apponendis. Quartus de corrigendis accidentibus, præfertim verò dolore,cuius per hos affectus tāta fępè eft acerbitas,propter virulentę qualitatis humori coniunctæ inexplicabilem & inexpugnabilem qualitatem; vt ipfa per fe necando ægro fæpè fufficiat. Et quoniam caufarum morbificarum varietas,remediorum in hos quatuor fcopos collatorum parit varietatem, ideò in caufarum diftinctione attentiffimum Medicum effe oportet. Falli enim & aliam pro alia fumere facile eft, arthritici enim à materia frigida dolores, fi narcoticis frigidifque remediis impofitis fedantur, opinionem facere poffunt caufæ materialis calidæ, quanquam non eft ita: narcotica enim dolorem fedant, non quia caufæ contrarientur, fed quia fenfum, ftuporeindućto, deftruunt: contra videri nonnunquam poffit caufa materialis calida quæ tamen frigida eft, quòd fcilicet admotis calidis remediis mitior fit: nempe à iuuantibus fumpto argumento, quod contraria contrariis curentur, & fimilia fimilibus conferuentur. Sed in eo error eft, quòd non contrarietate, fed attenuatione materiæ frigidæ, cutis rarefactione, in tenues auras diffipando, remedia calida profuerint: ex quo intelligere licet fumptum à iuuantibus & lædentibus argumentum fallax effe: quin etiam contingere poteft, vt materiæ frigidæ magna copia à cerebro decurrens, ingentes dolores moueat propter virus admixtum, & biliofi humoris exiguam portiunculam, quæ vehiculi inftar lentam & tardam pituitam in articulos deducit: vnde earum partium calor & inflammatio ægro fitifera, & febrifera, ex quo minus cauti & calidi, adducentur facilè vt credant, materiam calidam eiufmodi arthritidis caufam effe. Iam quando non vnus aliquis fimplex, fed admixtione multiplex humor arthritidem facit, imponere poteft partis color citrinus, quafi à fola bile mali materia exifteret, quæ tenuitate fuæ fubftantiæ centro relicto, corporis feu partis circumferentiam facilè occupat: & tamen multa pituita paucæ bilis admixtione velut efferata, morbi materia erit præcipua, nocturnis fortè exacerbationibus dignofcenda. Augere etiam poteft conceptam de bile opinionem, doloris & vigiliarum occafione febris nata, quæ humores attenuans & liquefaciens in articulos impellit, vrináfque flammeas, multa bile tinctas & pulfum incitatum facit: errauerit tamen Medicus fi his tanquam præftigiis deceptus, hanc arthritidem tanquam à calida & non à frigida caufa natam curare aggrediatur, quanquam non me latet proprij interdum morbi curam, fymptomatum correctioni effe pofthabendam. Sed & fieri poteft vt bilis arthritidis caufa fit, interim verò nulla eius in cute & partis laborantis fuperficie figna ex colore appareant: quia ambientis aëris frigus & impofitorum narcoticorum vis, fubiectorum fuccorum colorem obliterarint, & liuiditatem velut appinxerint. Contingit etiā vt corpore humorum crafforum & vifcidorum farcina onerato, portionem eius aliquam natura excretrix in articulos deponat, reliquam verò in vifceris alicuius cauo relinquat, vbi obftructionem & putredinem faciens, febrem mox accendat: intermittentem quidem fi pauca ea fit & minores tantum, habitúfque venas inferciat. Tum igitur non fatis eft operatum effe Medicum in arthritidis curationem, fed múlto magis attendere ipfum oportet, ad febris profligationem, quia fi continua fit, dedecus Medico, ægro verò periculum creat: fi intermittens, facilè in continuam degenerat, nifi accommodatis remediis occurratur: nempe nifi blandè fubducta aluo fanguis detrahatur, móxque validiori cathartico, molefto humorum onere natura expediatur. Validius verò ideò id oportet effe catharticum, quia fi debilius fit humores quidem concitabit: fed citatos non deturbabit: citati verò in dolentes & debiles articulos irruent, & arthritidis incrementum facient. Ex his apparet quàm fit fallax ea coniectura quæ vno figno nititur, quoties de caufis morbificis ferendum iudicium eft. Itaque certam eam demum videri de morbi materia fententiam, quæ fignorum nititur congerie, ductorum fcilicet, à colore partis, calore aut frigore, tactu manifefto, iuuantium & lædentium argumento, ægro familiari & confuetæ diæta, temperie, ætate, regione, anni tempeftate, doloris proprietate, dierum & in diebus horarum exacerbatione, exacerbationis diuturnitate, vrinis & aliis quæ ab ægri corpore manant excrementis. Cæterum quia non pauci in ea funt hærefi, vt putent in arthritide neque purgandum, neque fanguinem effe detrahendum, minuenda hîc nobis ea opinio eft. Nam cùm medicina corū quæ

A iuuātibus fumptū argumentū non eft femper certum.

Qui frigidi morbi frigidis & calidi calidis iuuari poffint.

Primum ergo id eft quod imponit medico in dignofcendis & diftinguendis caufis morbificis.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

Cathartica cur arthriticis debeāt exhiberi valida.

Id demum certū iudiciū eft quod fignorum nititur congerie.

Cur in arthritide vacuandū catharfi & phlebotomia.

A quæ desunt additio fit, & eorũ quę supersunt detractio, arthritis autem morbus sit qui in humorũ turgẽtium copia essentiam habet, certè citra ipsorum quæ catharsi & phlebotomia fit detractionem, non eius, nec doloris qui ipsi adiunctus est, sperabilis esse potest curatio. Metrius suo de arthritide tractatu, scribit arthritidem curari purgatione, non in declinatione modo exhibita, sed etiam in ipso morbi vigore, quod nos experientia verum deprehendimus: Hippocratísque congruit sententiæ, quæ dictat, in doloribus per inferiora purgandum est. Sed & Galenus, in magnis inflammationibus, febribus, & doloribus, nullũ maius neque præstantius nouisse se remedium, sanguinis, ad animi vsque defectionem, missione profitetur. Si qui sint in eiusmodi affectibus conuenienter præscripta purgatione & phlebotomia non habuerint, melius ebrietatis, gulæ & similis intemperantiæ vitio id contingere. Hinc enim humorum crudorum copia congeritur, quæ sua contumacia remediis se minus præbet obsequentem. Itaque intemperantes & gulæ ac veneri dediti arthritici, nullum ex remediorum vsu sanitatis fructum sperare possunt.

Li. de affect. vbi de arthrid. loquitur.

Ad aph. 23. sect. 1.

Li. de curat. per sang. mißionem.

B

De topicis quæ ad frigidam arthritidem adhibentur.
CAP. XV.

PARVM admodum topica prosunt remedia, nisi arthritici corpus ab excrementitiis humoribus fuerit repurgatũ, quin & periculum est ne repellentium vsu humorum virus in viscera compellatur, quæ res repentinæ mortis multis causa extitit. Primo igitur loco de topicis agemus, quę ad pituitosam arthritidem idonea censentur, quia frequentior hæc est quàm quæ à causa est calida, per initia in omni arthritide, prӕt·r quàm in ischiade, vtendum est adstringentibus quibus constringendorum seu roborandorũ articulorũ & resiccandi, absumendíque humoris excremẽtitij vis insit. Vt,

Nisi præmissa purgatione non est tutũ in arthritide vti repellẽtibus

℞. fol. sabinæ. m. ß. nucis cupressi, ℥ iij. aluminis rochæ ℥ j. gummi tragacantæ, ℥ iiij. mucaginis psilij & cydon. quantum sufficit, fiat cataplasma. Vel.

C ℞. stercoris bubuli recentis. ℔. j. mellis ros. ℥ iiij. olei ros. & aceti. an. ℥ ij. bulliãt simul parum, fiat cataplasma. Vel,

Adstringens cataplasma.

℞. olei ros. & mirth. an. ℥ ij. pulueris myrrhæ & aloës an. ℥ j. acaciæ. ℥ ij. ß. incorporentur cum aqua gallarum coctarum & fiat vnguentum. Nonnulli in aceti sufficienti quantitate incoquũt saluiæ, florum chamæmeli, meliloti, absinthij & ebuli an. m. j in decoctum calens dolentem partem demergunt, hócque remedio sæpius repetito repelli consumíque humorem noxium, non frigidum modo, sed & biliosum, roborari partem exploratum est, recentes olearum fæces impositæ dolorem sedant: idem præstant arantia sicca in aceto elixa, tritáque & imposita. Vel,

Fotus digerens.

℞. medij corticis vlmi ℔. ß. caudæ equinæ, stœchad. consolid. maioris, an. m. ß. aluminis rochæ, thuris an. ʒ iij. farinæ hordei ℥ v. lixiuij communis quantũ sufficit, fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidæ. Tum ferè cùm intumescit pars, dolor remittitur, quia facultas excretrix à centro humorem depulit in partis circumferentiam, id est intus foràs. Sic enim dolentibus dentes dolor cessat cùm genæ intume-
D scunt. Post repellentium vsum, veniendum est ad ea quæ resoluendo seu digerendo humorem conclusum vacuant. Omnis enim humoris fluxio in parte aliqua consistens, vacuationem efflagitat. Nec mirum videri debet, si primo quoque tempore haud vanescit digestus humor: habenda enim ratio pituitæ frigidæ quæ crassa est & viscida, habenda & ratio partis ligamentosæ, membranosæ, & neruosæ, adeóque densioris quàm carnosæ partes existant,

Partim adstringẽs partim digerẽs.

℞. rad. bryon. sigilli beatæ mariæ an. ℥ iiij. bulliant in lixiuio postea terantur, & colentur per setaceum, addendo farinæ hordei & fabar. an ℥. j. olei chamæ. ℥ iij. fiat cataplasma. Vel,

℞. far. hordei & lupin. an. ℥ iij. sulphuris viui & salis com. an. ℥ j. mellis com. ℥. v. pulueris aloës & myrrhæ an. ℥ ß. aquæ vitæ ℥ j. cum lixiuio fiat cataplasma. Vel,

Cur humor arthriticus non statim vanescat appositis digerentibus.

℞. succi caulium rub. aceti boni an. ℥ iiij. farinæ hordei, ℥ j. ß. pulueris hermodactyl. ℥ ß. vitellos ouorum. nu. iij. olei chamæ. ℥ iij. croci. ℈ ij. Alij radices & caules brassicæ vrunt, cinerémque miscent cum axungia suilla & puluere ireos, mediɢamentum componunt. Vel,

Plenius digerentia.

Cataplasma ad omnẽ arthritidẽ quouis tempore vtile.

℞. lactis vaccini ℔.ij. micæ panis albi quantum sufficit, bulliant simul, addendo A
pulueris subtilis florum chamæ.& meliloti an.m.ß. croci.℈ i.vitellos ouorum nu.iiii. olei rosar. ℥ iii.butyri recentis, ℥ i.terebinth.℥ ii. fiat cataplasma ad formam pultis satis liquidę. Id cataplasma non pituitosis modò seu frigidis, sed cuiusarthritidi, quibuscuis temporibus vtiliter imponitur ad doloris leniendam acerbitatem, in quauis hominum temperie, debétque bis aut ter in die repeti. Theriaca etiam in vino dissoluta & illita hunc dolorem dicitur sedare. Licet eodem consilio, emplastra vnguenta, cerata, & litus præparare & imponere, emplastri forma talis esse potest.

℞ gummi ammoniaci, bdelii, styracis.an. ℥ ii.cum aceto & aqua vitæ dissolue, & adde farinæ fœnugr. ℥ ß. olei chamæ.& anethi.an. ℥ ii.ceræ quantum sufficit fiat emplastrum molle. Vel,

℞.rad.bryon.sigilli beatæ mariæ an. ℥ v.bulliant in lixiuio complete, & colentur per setaceum addendo olei chamæ. ℥ iii.seui hircini. ℥.i iii.ceræ nouæ quãtum sufficit, fiat emplastrum molle. Vel,

Emplastra digerentia.

℞.gummi ammon.opopanacis, galbani.an.ʒ ij. dissoluantur in aceto, postea colentur, adde olei liliorum, terebinth.venetæ an. ℥ i. picis naualis & ceræ nouæ quantum sufficit, fiat emplastrum molle. B

℞.succi.rad. enulæ cãp.& ebuli.an. ℥ iij.rad. altheæ ℔.ß. coquantur & colentur per setaceum, addendo florum chamæ, melil. sambuli rorisin. & hyperici, an. p.ij.nuces cupressi nu.iiij.olei chamæ.aneth.hyperici lilior de spica an.ʒ ii.pinguedinis anatis, gallinæ & anseris an.ʒ ß.ranas virides viuas nu.vi.catellos duos nuper natos, bulliant omnia simul in ℔.ii.ß. vini odoriferi, & vna aquæ vitæ ad consumptionem succorum ac vini, & ossium catellorum dissolutionem, & fortiter exprimãtur: expressioni adde terebinth. ℥ iii.ceræ quantum sufficit fiat emplastrum molle. Valent etiam ad resoluendum emplastra de vigo, oxicroceum, de mucaginibus de meliloto, & similia mixta & liquida cum oleis & axungiis similis facultatis: vnguenti forma hæc esto.

℞.anserem pinguẽ, & imple catellis duobus, de quibus deme cutem, viscera, caput & pedes. Item accipe ranas nu.x.colubros detracta cute in frusta dissectos nu.iiij. C
mithridat.& theriac.an. ℥ ß.fol.saluiæ, rorismar. thymi, rutæ an.m. ß. baccar. lauri & iuniperi conquassat.an. ℥ j.pulueris nucis mosch. zinziberis, caryophill.& piper.an. ʒ j. de eo quod stillabit fiat vnguentum vel linimentum cum cera & terebinth. veneta, pauca aqua vitæ addita, mirificè arthriticos dolores sedat à causa frigida subortos.

Vnguentũ

℞.gummi, pini & ladani an. ℥ iiij.gummi elemi & picis naual.an. ℥ ß. terebinth. venetæ claræ.ʒ vj.olei chamæmell. & lilior. an. ℥ iiij. vini. rub. ℔.j. ß. aquæ vitæ & saluiæ an. ʒ vj.dissoluantur omnia simul lento igne, baculo semper agitando: deinde adde pulueris ireos flor. baccar. lauri & hermodactyl.an. ℥ ij. ß. mastiches myrrhæ & olibani an. ℥ ij. farinæ fabar. ℥ iiij. incorporentur omnia simul, fiat vnguentum molle. Vel,

℞.mucag.seminis fœnugr.in aceto extractæ quantum volueris, cui misce mellis quantum sufficit, coquantur simul donec vnguenti spissitudinem acquirant. Mutentur hæc quoties opus videbitur, hic etiam ad resoluendũ valent fotus anodyni & D
digerentes.

Fotus digerentes.

℞.fol. rutæ.salu.rorisin.an.m.j. florum chamæ. meliloti an.m. ß. vini.albi & lixiuij.sarment.an.℔.iiij.bulliant omnia simul pro fotu. Vel,

℞.origani, satureiæ, calaminthæ, salu. rorisin.florũ chamæ. melil. lauendulæ, hyperici, rosar.rub.absinth.an.m.i.bulliant cum aceto & vino, fiat decoctio pro fotu, quo vti licebit, non in frigida modo arthritide, sed & calida, quia resoluit, & adstringendo partem roborat, atque à fluxione vindicat, cũrandum vt quæ arthriticis doloribus adhibentur remedia subinde mutentur. Nam in hoc morbi genere quod paulo ante profuit, & nunc prodest remedium, id mox est nociturum. Quòd si doloris tanta contumacia est, vt descriptis remediis non cedat, oportet tum quia extremus est morbus, externa Hippocratis consilio adhibere remedia, cuiusmodi sunt quæ sequuntur.

Subinde mutãda in arthritidis eodem paroxysmo remedia.

Insigniter digerens.

℞.axungiæ gallinæ, olei laurini, mastic.& euphor.an. ℥ j.puluer. euphor.& pyreth. an.ʒ i.

A an. ʒ j. fiat litus quo quotidie fricetur pars, valdè efficax est id remedium. Nā euphorbiū & pyrethrum calefaciendo attenuant & resoluunt, gallinæ axungia & oleum laurinum relaxant, mastichinum verò partem roborat, & nouam fluxionem arcet. Fit etiam vnguentum valdè anodynum ex oleo vulpino, in quo lumbrici seu vermes terrestres, radix enulæ & bryoniæ bullierint, cum pauca terebinth. & cera, remollit, attenuat, & resoluit humorem frigidum articulis impactum. *Anodinū.*

℞. seminis synapi puluerisati & aceto acerrimo dissoluti. ℥ iij. mellis anacardini ℥ ij. aquæ vitæ ℥ j. salis com. ʒ ij. misceantur omnia simul & dolori imponantur. Vel, *Digerit insigniter.*

℞. picis nigræ. ℥ iij. terebinth. venetæ, ℥ ii. sulphuris viui subtiliter puluerisati ℥ iii. olei quantum sufficit, liquefiant simul, fiat emplastrum, extendatur super alutam, relinquatúrque biduū aut triduū totū in affecta parte, si inde doloris leuamen percipit æger. Sin minus mutetur vt suprà dictum est. Imponunt nonnulli eodē consilio vrticā Græcam, móxque aqua marina seu salsa locum abluunt. Alii fouent partem aceto in quo stercus columbinum coxerit, ad vacuandam materiam coniunctam valdè potens remedium est vesicatorium ex fermento valdè acri, cantharidibus, & pauca aqua vitæ conflatum, sic enim prosilit. Serum malignū ac virulentum, vnde dolorū sequitur leuamen. Sunt enim dolores quidam arthritici, qui nisi validioribus quàm sit intemperies, ipsa remediis, tolli aut minui nequeunt, quare vesicatoria reiici non debent, cum etiam in hoc affectu ferrum ignitum veteres laudauerint, vt dicemus postea. Christophorus Andreas in sua œcoiatria valdè commendat stercus bubulum, caulium foliis aut pampinis inuolutum, cineribus calidis suppositum, indéque dolenti loco calidè admotum. *Vesicatoriū ad materiæ coniunctæ contumaciā* B

De topicis quæ ad calidam seu sanguineam arthritidem adhibentur. CAP. XVI.

VTENDVM est hîc repercutientibus initio, quæ frigida sint & sicca, vt vtraque qualitate cum morbifica materia pugnent, sint etiam ad robur C partis, adstringentia. Præmissa verò vniuersalia remedia semper intelligi velim. ℞. albumina ouorum nu. iiii. succi lactucæ & solani. an. ℥ i. aquæ ros. ℥ ii. incorporentur simul & fiat linimentū sæpius renouandū. Alii farinam hordei lētium acaciam, oleum rosaceū & myrtillorum capiunt, & cum pauco aceto cataplasma concinnant. Vel, *Qualia hîc desideret repellentia.*

℞. sumach. myrtillor. boli armeni an. ʒ ß. acaciæ, corticis granatorum, balaust. an. ʒ i. aquæ plantag. & rosar. an. ℥ iii. olei rosati, ℥ i. ß. aceti. ℥ i. farinæ hordei & lentium quantum satis erit, fiat cataplasma. Id valdè nobile & efficax ad tumores phlegmonosos & erysipelatosos sistendos. Licet etiam cataplasma fingere ex mucagine Cydoniorum, in aqua rosarum extracta, cassia fistula, oleo rosato & aceto, Vel,

℞. pampinorum vitis viridum m. ii. terantur & bulliant in oxicrato ex aqua fabrorum, adde sumach. conquassati. ℥ i. olei rosati. ℥ ii. farinæ hordei quantum sufficit fiat cataplasma. Vel,

℞. succi semperuiui, hyoschiami & portulacæ an. ℥ iiij. corticum mali granati. ℥ i. D ß. farinæ hordei. ℥ v. vini austeri quantum sufficit, fiat cataplasma: valde commendatur id, vinum enim & corticem granatorum habet insigniter adstringentia: succos verò insigniter refrigerantes, farinam insuper quo sanguineos humores influere paratos inspissat, & cataplasmati corpus prębet. *Optimum cataplasma adstringēs.*

℞. fol. hyosciami & acetosæ an. m. j inuoluantur papyro, & sub cineribus coquantur: mox cum vnguenti populeon. aut rosati. ℥ ij. concorporentur, cataplasma tepidum parti imponatur.

℞. florum hyosciami ℔. ij. ponantur in phiala vitreata, & reconde in fimo equino, donec putruerint, accipe ex putredine ℥ ij. in quibus dissolue olei de iunipero ℥ ß. fiat linimentum ad vsum. Alij carnem citrulli in mortario contundunt & imponunt.

℞. mucag. seminis psilii & cydon. extractæ in aqua rosar. & solani an. ℥ iiij. olei rosati omphacini. ℥ iij vini granatorum, ℥ i. vitellos ouorum cum albumine nu. iii. caphuræ ʒ j. incorporentur simul, fiat linimentum. Vel,

℞. olei rosati omphacini ℥ iiij. albumina ouorum cum vitellis nu. vj. succi plantag. & solani, ℥ j. farinæ hordei, ℥ iii. incorporentur simul, fiat cataplasma, Vel.

℞.farinæ fabar.& hordei.an. ℥ iij.olei rosati.℥ ij oxycrati, quantum sufficit, coquantur simul, fiat cataplasma. A

℞.mucag.seminis psilij.℥ iiij.olei rosati. ℥ ij.aceti.℥ j.vitellos ouorum nu.iij.croci. ℈ j.misce. Narrat Plinius Sextum Pomponium prætorij viri patrem, Hispaniæ citerioris principem, cùm horreis suis ventilandis præsideret, correptum podagræ dolore mersisse in triticum sese super genua, leuatúmque siccatis pedibus mirabilem in modum, hocque postea remedio vsum, notatu dignum est, quod sæpè fit, vt omnino talibus remediis dolor sedari nequeat, propter sanguinis in parte impacti multitudinē, quare restat vt vacuetur: quod multorum commodo perfeci, aperta vena quæ in parte obsessa, magis tumere, & dolenti loco vicinior videbatur: extemplo enim sedabatur dolor, nec verò nimij esse debemus in vsu repellentium: ne sic induretur materia, vix postea resoluenda, vbi scilicet in modos & calculos gypseos concreuerit, repercutientibus conuenienter impositis subiungenda sunt resoluentia, ad discutiendum humorem qui reliquus in parte hæret: de quibus sequenti dicetur capite.

Lib.22.cap. 25.

Phlebotomia ad materiã coniunctam & dolorem leuandum.

B

De topicis ad biliosam arthritidem remediis.
CAP. XVII.

FRIGIDA & humida quæ initio vsurpantur repellentia in hac arthritidis specie esse debent, vt bilis vtrique qualitati resistãt, eiusmodi sunt folia solani, portulacæ, semperuiui, hyosciami, acetosæ, plantaginis, papaueris, aqua frigida & similia ex quibus variæ consurgunt compositiones, vt. ℞.succi hyosciami, semperuiui, lactucæ.an.℥ ij. farinæ hordei. ℥ j.olei rosati. ℥ ij. agitando simul fiat medicamentum sæpius renouandum: sic enim demum sedabit inflammationem. Remedium insigne esse putant cerebrum porci tritum cum amylo aut hordei farina, & oleo rosato, sic & maluarum folia in aqua cocta, & pistillo contusa, atque imposita ardorem sedant.

Qualia hîc desideret repellentia.

℞.mucag.seminis psilij extractæ in aqua solani vel rosar. ℥ ij.farinæ hordei ℥ j. aceti quantum sufficit, fiat linimentum. Vel. C

℞.vnguenti rosati Mesuæ, & populeo.an.℥ iij.succi melonum.℥ ij.albumina ouorum nu.iij.misceantur simul pro litu, spongia etiam in oxycrato mersa & expressa, impositáque idem præstat. Vel,

℞.fol. caul.rub.m.ij. coquãtur in oxycrato, & terantur, adde ouorum vitellos, iij. olei rosati.℥ iij.farinæ hordei quantum sufficit, fingatur cataplasma. Licet etiam capere succum crudum caulium, ebulorum, & rosarum pistillo expressum, ex hísque cũ oleo rosato & hordei farina concorporatis fingere cataplasma, hyéme quo scilicet tempore herbas recentes habere non licet, vsurpandum erit vnguentum Galeni refrigerans, & populeonis. Vel,

℞.ceræ.albæ.℥ j. croci.℈ j.opij.℈ iiij.olei rosati quantũ sufficit, macerentur opiũ & crocus in aceto, deinde terantur & incorporentur cum cera & oleo, fiat ceratum, quod supra telam extensum parti dolenti totique eius vicinæ imponatur, & sæpius renouetur. Quidam ranas viuas per medium ventrem diuisas dolenti loco imponunt. Cõpertum est multorum experimentis etiam ischiadicos dolores cum nullis aliis remediis cessissent, litui ex aqua limacum mucosa per septem aut octo dies vsurpato sedasse, cuius rei fidem mihi fecit nobilis dominus à Longemello, viri rei & fidei plenus, cum ipse totos sex menses ischiade fuisset diuexatus. Hac arte eiusmodi paratur aqua. Cape limaces rubros quinquaginta aut sexaginta, pone in olla cuprea & sale communi consperge, illícque contine per diem integrum, mox per cilicium exprime, in expressa colatura lintea demerge imbutáque illo liquore dolenti loco impone sæpius renouanda. Cæterùm si magna subest inflammatio, incoquendi erunt limaces in aceto & aqua rosarum. Tradunt ad os etiam dolores valere mala citrea aut arantia cocta in aceto & pistillo tusa, atque cum pauca farina hordei aut fabarum concorporata. Vel, D

Ceratum cũ opio.

Aqua limacum.

℞.pomorum coctorum in lacte ℔. j. butyri.℥ j.vitellos ij.aceti.℥ j.fiat cataplasma. sunt qui caseum recenter expressum, & pingui lactis substantia castratum, cum oleo rosato & farina hordei pistillo in mortario concorporant & applicant, reprimit inflammationem & sedat dolorem. Aliis cassiam recenter à canna extractã cum succo

A cucurbitæ aut mellonum commiſcent. Alij folia caulium & ebuli aut appij vel trium ſimul cum pauco aceto trita parti imponunt. Alij ſeminis lini vnciam vnam in zitho macerant, illectámque inde mucaginem cum oleo roſato & farina hordei in cataplaſma conformant. Alij oleum papauerinum carni citrullorum contritæ affundunt, incorporatáque apponunt. Quod ſequitur remedium, authoritatem habuit ex Vaſcone quodam Baſatenſi perſanato, cum ipſe arthriticis doloribus, diu multúmque ſupra communem authriticorum ſortem fuiſſet diuexatus. Capito imbricem ſeu tegulam faſtigiariam magnam, denſam, & craſſam, curatóque vt ignibus vſta cãdeat: illam alia pari magnitudine tegula includito, frigida tamẽ ne lecti linteamina, eius comburantur contactu, mox calentem illam foliis ebuli tam multis impleto, vt in ipſa pars ægra citra noxam quæ ab igne metuitur componi & conſiſtere poſſit. Calorem inde manantem, calorífque fructum, ſudorem, ſuſtineat æger horæ ſpatio, ſubiectis aliis ebuli foliis, ſi primo impoſita inaruerint, ſubiecta etiam alia tegula calente, ſi prior ante exactam horam refrixerit. His perfectis pars extergenda venit linteis ſiccis: repe- *Particulare laconicum.*
B tendum particulare id laconicum per quindecim dies manè ieiuno ſtomacho: poſt inungetur pars litu ſequenti tepido.

♃. ſucci ebuli. ℔. j. ß. olei com. ℔. j. miſceantur ſimul, & ponantur in vaſe fictili, cuius orificium ſit ſtrictum admodum, & tenaci luto benè obturatum, poſtea bulliant in duplici vaſe cum vino ad medias diluto, per ſpatium decem vel duodecim horarum, refrigerentur & ſeruentur vſui, addendo vnctionis tempore guttas aliquot aquæ vitæ. Inungi poterit bis aut ter in die longè à paſtu, quinetiam radices & folia ebuli in aqua cocta & contuſa ſedant dolorem impoſita. Idem præſtat oleum ebuli per quintam eſſentiam extractum. Quòd ſi rebellis dolor deſcriptis remediis ſedari nequeat, & calore feruoréque intolerabilis ſyncopes periculum minetur, ad narcotica erit veniendum. His enim licet partis temperies labefactetur, calor natiuus minuatur vel extinguatur potius, id tamen longè eſt ſatius quàm totum corpus doloribus conficiendum prodere, vim habent inſigniter refrigerandi & ſiccandi, ſenſum partis obtundendi, humores præterea tenues, acres, & mordaces, cuiuſmodi *Litus ex ſucco ebuli.* *Quando ad narcotica veniendum*
C ſunt bilioſi, incraſſandi. Itaque ſi quæ materia dolorem facit craſſa, eſt narcoticis abſtinendum, vel certè magna cautione adhibita vtendum.

♃. micæ panis ſecalini parum cocti in lacte ℥ ij. vitellos ouorum nu. ij. opij. ʒ j. ſuccorum ſolani, hyoſciami, mandragoræ, portulacæ, ſemperuiui an. ℥ j. miſceantur ſimul, & imponantur, ſæpiúſque mutentur. Vel, *Cataplaſma cũ opio.*

♃. fol. hyoſciami, cicutæ, acetoſæ an. m. j. bulliant in oxycrãto, & contundantur, cúmque vitellis ouorum crudorum nu. ij. & olei roſati. ℥ ij. farina hordei quod ſit ſatis, incorporentur, fiat cataplaſma eius vſu ingentes dolores ſedare ſoleo. Vel,

♃. opij. ʒ iij. caphuræ. ʒ ß. olei nenuphar. ℥ j. lactis ℥ ij. vng. roſati Galeni. ℥ iiij. incorporentur ſimul in mortario, applicentur. Quinetiam inquit Hippocrates podagricos & conuulſa magna ex parte aqua largè effuſa leuat & extenuat, ſoluítque dolores. Nam modicus torpor dolorem ſoluit. Eſt & alia ratio cur omnibus articulorum doloribus vtiliter affundatur: quia ſcilicet repellendo humores influxu in partem prohibet, poma mandragoræ in lacte cocta & tuſa idem præſtant. Idem *Aph. 29. ſect. 5.*
D & folia hyoſciami, cicutæ, lactucæ, portulacæ ſimiliter cocta. Si quis his frigidioribus vti volet, cruda & non cocta imponere debebit. Cæterùm doloris remiſſa acerbitate deſiſtendum ab eiuſmodi narcoticorum vſu, quin potius roboranda pars venit calidis & digerentibus: aliàs periculum eſt ne deſtructa eius temperie nimium debilitetur: ſicque poſtmodum omni fluxionum generi obnoxia ſit. Quare fotibus digerentibus ante deſcriptis, & quæ ſequuntur remediis roborabitur. *Narcoticorũ vſu impreſſa parti noxa qui corrigenda.*

♃. gummi ammoniaci & bdelij an. ℥ j. diſſoluantur in aceto, & paſſentur per ſetaceum, addendo ſtyriacis liquidæ, & farinæ fœnugr. an ℥ ß. pulueris ireos ℥ iiij. olei chamæ. ℥ ij. pulueris pyrethri. ʒ ij. cum cera fiat emplaſtrum molle. Vel, *Digerentia.*

♃. rad. enulæ, ebuli, altheæ an. ℔. ß. ſeminis lini, fœnug. an. ʒ ij. ficuum ping. nu. xx. coquatur completè, & traiiciantur per ſetaceum, addendo pulueris euphor. ʒ ij. olei chamæ. aneth. & rutacei, an. ℥ iij. medullę cerui. ℥ iiij. fiat cataplaſma, modus tamẽ adhibendus in digerendo, ne digeſta impacti hũmoris tenuiori portione reliqua fœculenta concreſcat in tophos: quod etiã in repellendo eſt metuẽdum. Omiſi etiã quòd *Modus in digerendo & repellendo.*

Balnea dolorē arthriticū sedāt. *Crassi succi alimēta quæ vtilia.*

veterum sententia ad doloris sedationem plurimum conferunt balnea aquæ dulcis,in A qua coxerint herbæ refrigerantes, trihorio à leui pastu vsurpata:sic enim demū biliosis naturis gracilibus, & quibus corporis est rarior textura sunt accōmodatiora, quia magis humectant,& tenues ac biliosos adeóque acres vapores expeditius digerunt,tempore nempe balnei, apertis poris & liquatis humoribus. A balneo inungendum corpus hydræleo ne calor natiuus exhalet, & corpus fiat infirmius.Crassi succi alimenta conuenientiora sunt, vt bubula caro,pedes veruecini & similia, modò talia concoquere æger possit, his enim impissatur sanguis biliosus, & ad fluxum redditur ineptior.

Quæ auxilia sint adhibenda in articulorum doloribus ab intemperie solitaria sine materia.

CAP. XVIII.

Historia. *Hipp.aph. 10.sect.5.* *Varia ad dolorem ab intemperie frigida sine materia ortum remedia.* *Fuliginosus vapor arthritidis aliquando causa.*

FIVNT etiam in articulis dolores ab intemperie sine materia, qui etsi B rari sunt, quia tamen mihi experiri contigit,quibus aduersum remediis vsus sim visum est aperire. Mihi aliquando maiore animi contentione in studio occupato,idcóque externas, quæ in corpus ingruere poterant iniurias non sentienti, ventulus per bibliothecæ angusta rimarum clanculum subiens, coxam sinistram perculit: tandem studendo lassus, cumprimùm surrexi progressurus, stare in pedes non potui, tanta erat doloris sine vllo tumore aut humore, qui quidem cerni posset acerbitas. Itaque coactus sum lecto me tradere, reuocatóque in memoriam quòd frigus, neruis plane inimicum, mihi dolorem illum creasset, depellere id tentaui frequenti linteorum calidissimorum appositione: quæ etsi contactu suo sanas partes, dolenti & percusso loco vicinas, vesiculis inde surgentibus amburerent, vix tamen illic vbi defixa erat doloris acerbitas sui sensum faciebant, tanta erat & tam firmiter fixa intemperies. Imposui & marsupia auena & milio frixo plena, vinóque rubro calente imbuta, vesicas item bubulas calefacientium herbarum decocto semiplenas. Denique & catinum ligneum cinere calenti C penè plenum, saluia, roremarino, & ruta leuiter contusis obtectum, inuolutúmque linteo,quod aqua vitæ conspersum vaporem remittebat,qui dolorem lenibat:impositus etiam panis ater, recens à furno extractus, & aqua rosarum aspersus valdè profuit. Atque quò lenius inimicum illud frigus expugnarem, pedum plantis lagenas testaceas aqua feruente plenas admoui, vt inde etiam cerebrum per neruorum rectitudinem & continuitatem incalesceret, horum remediorum vi tandem contumaci illa intemperie,cùm per viginti quatuor horas me detinuisset, præclarè sum defunctus. Aliquando ab excrementitia quadam materia, sed tenui adeò & subtili, vt oculorum sensum fugiat excitatur doloris arthritici alia species. Fuligo quædam est,accensarum candelarum fungis seu atræ illi vligini, quæ cohibito ad obiectum aliquod corpus lampadum ardentium fumo cogitur & concrescit, similis: quæ virulenti seri admixtione infecta,quaquauersum peruadit,nunc in his nunc in illis articulis extremos dolores ciens, nisi illi exitum affectanti, aperiatur via corniculis,cucurbitulis, vesicatoriis, cauteriis aut alia simili arte. D

Quæ agenda sint post exactum dolorem arthriticum.

CAP. XIX.

Quibus omnino modis roborentur articuli. *Remedia ad relictā exacto dolore in articulis imbecillitatem.*

SEDATO dolore,roborare articulos conuenit. Roborare autem non est tantùm adstringere & desiccare,sed omnino imbecillitatem ex morbida dispositione in parte relictam emendare:nempe humorem, si quis restat superfluus, discutere: si ab exhausto & sicco laborent articuli humectare. Cæterùm podagrici postquàm doloribus articulorum defuncti sunt, superstes diu remanet incedendi impotentia:quia qui in pedibus magno numero existunt nerui & tendines, multo humore pituitoso irrigati, relaxantur, vt non magis se aut pedes fulcire possint, quàm papyrus madefacta. Ergo vt incedendi facultas restituatur, humor ille impactus omni arte discutiendus & exhauriendus est: fotu nempe,cataplasmate,& emplastris desiccantibus & adstringentibus vt sequitur.

Fotus

A Fotus quidem vſurpabitur qui deſcriptus eſt antea, aucta quantitate aluminis & ſalis, addita ſulphuris viui pari quantitate, inde quod ſequitur emplaſtrum veniet imponendum.

♃. maſ. emplaſt. contra rupturam ℥ iiij. tereb. ℥ ij. pulu. roſ. rub. nucum cupr. galla. gran. myrtil. & fol. eiuſdem thuris, maſtich. & caryoph. an. ʒ j. malaxētur omnia ſimul manibus iunctis, oleo myrtino, & myſtichino fiat emplaſtrum, extenſum ſuper alutā debitæ magnitudinis & latitudinis, imponatur pedum regioni ſupernæ & infernæ. Emplaſtro ſuperdanda eſt caliga ex corio canino præparato per totum crus ſubnexa: id emplaſtrum roborat neruos, humorem ipſis impactum exhaurit, & fluxionem intercipit. Caliga verò canina calorem partis natiuum conſeruat, & quia conſtringit, fluxionem in pedes coërcet. *Caligæ ex corio canino vſus.*

De Tophis, ſeu nodis qui in arthriticorum articulis concreſcunt. CAP. XX.

B

ARTHRITICIS quibuſdam concreſcunt in articulis nodoſa tubercula, veteribus Tophi nuncupata. His generatio eſt à pituitæ craſſæ, viſcidæ, & crudæ cōgeſtione, & cum pauco acri ac bilioſo humore permixtione. *Tophis vnde origo.* Reſides hæ materiæ in parte remanent, quia ab ea imbecilliore digeri & diſſipari non potuerunt: impactæ igitur in gypſeam & cætaceam quandā ſubſtantiam facilè concreſcunt: dum à calore peregrino & adurente, quem dolor & arthriticum virus inuexêre, earum pars tenuior vaneſcit, craſſior autem velut fęx ſubſidet: quanquam his tophis gignendis aliquando etiam occaſio eſt importunus remediorum repellentium aut digerentium vſus. Nam ab illis materiæ impactæ incraſſantur & coguntur, ab his verò eo quod tenuius eſt digeſto, reliquum quod ſubſidet, cōcreſcit. *Importun⁹ digerentiū & repellētium vſus tophos inuehit.* Quæ ad remolliendum parantur medicamenta, calefaciendi & humectandi vi mediocri prædita eſſe debent, vt materiam impactam fundere & liquefacere poſſint, cuiuſmodi eſt aqua tepida, decoctum herbarum remollientium, decoctum inte- *Remollientia.*
C ſtinorum & capitum pedúmque vitulinorum & veruecinorum: poſt hos & ſimiles fotus, vtendum erit ſequenti medicamento.

♃. axungiæ human. anſer. & gallinæ, medul. ceruinæ an. ℥ ij. tereb. venet. ℥ j. aquæ vit. parum ceræ quantum ſufficit. Fiat vnguentum molle. Hinc quod ſequitur vtile erit.

♃. rad. alth. lilio. bryo. lapat. acuti an. ℥ iiij. coquantur completè, & traiiciātur per ſetaceum: adde gum. ammo. bde. galb. opopana. in aceto diſſolutorum ℥ j. medu. ceru. ℥ j. ß. incorporentur ſimul & applicentur. Vel,

♃. olei lilio. amygd. dul. medul. cruris cerui, an. ℥ ij. ß. muca. ſem. lin. alth. & fœnug. an. ℥ j. ceræ quantum ſufficit, fiat ceratum. Vel,

♃. empl. de Vigo cum merc. & cerat. de œſipo humida deſcriptione philagrij, an. ℥ ij. malaxentur ſimul cum oleo liliorum fiat maſſa. Vel, *Liquefacit & humectat.*

♃. gum. ammo. opopana. galb. bdel. diſſolutorum in aceto an. ℥ ij. panno lineo colatis, adde pulu. ſulph. nitr. ſynap. pyret. an. ℥ ß. ſtyra. liq. & axung. hum. an. ℥ j. reſ. pini, *Lib. 10. ſim. ca. 7. ſe. 22. lib. 3. tract. 2. cap. 21.*
D tereb. vene. an. ℥ ß. ceræ quantum ſufficit, fiat ceratum molle. Quod ſequitur Galeni & Auicennæ ſententia putatur efficaciſſimum.

♃. pedes porcel. bene ſalſos, nu. iiij. veterem pernam cum illis coque: addendo ſub finem radicis bryoniæ, lapathi acuti, an. ℥ iij. axungiæ tauri, & medullæ ceruinæ, an. ℥ j. cum caſeo putrefacto, fiat emplaſtrum molle ad vſum. Quod ſequitur etiam efficaciſſimum eſt.

♃. caſei acris & putrefacti ℥ iiij. pulu. ſulph. viui, euphor. & pyre. an. ʒ ij. decoctionis veteris pernæ & porcellorum, quod ſufficit ad incorporandum, ducantur in mortario, & fiat emplaſtrum ad vſum. Vel. *Emplaſtra ex veteri caſeo ac pernæ decocto.*

♃. ſpumæ nitri ℥ vj. tereb. ℥ ij. olei veteris ℥ viij. lixiuij quo lanæ pileorum lauātur, & ceræ quantum ſufficit, fiat ceratum ſatis molle. Poſt vſum remollientium ſuffitus fiet in hunc modum. Lapis pyrites, aut molaris, vel lateritius, ab igne candens præſto erit: in hunc coniicietur aceti acerrimi & aquæ vitæ quod ſufficit: vapor elatus membro affecto diligenter excipietur, hinc enim vis ineſt attenuandi, incidendiq́; craſſam viſcidam & gypſeam materiam, imò & cutem perrumpendi: quanquam hęc ipſa ſæpè *Suffitus efficax.*

sua sponte nulla vi medicamentorum vel ferri distringitur. Denique quæ ad scirrhos, A eadem ad arthriticos nodos, tophósque remolliendos valent remedia. Cæterùm animaduertendum est, quod nonnunquam suppurantur nodosa hæc tubercula non quidem ab impacta & gypsea materia, sed à fluxione noua & de improuiso superueniente: tumq; necesse est materiebus contentis viam aperire: prodit humor velut lacteus primò, tum gypsea materia: hinc relinquitur vlcus curandum imposito emplastro de gratia Dei, & aliis, vt Chirurgo visum erit.

Qui tophi aliquando suppurare videantur.

De flatibus articulis conclusis, & veras arthritides mentientibus, remediisque quæ ad eos adhiberi debent. CAP. XXI.

Quibus præsertim in dearticulationibus colligantur flatus.

SÆPE paucus humor subest, qui arthriticos dolores mouet: at flatus multi admixti, in magnis præsertim articulis, vt ischio, & genubus tantã nonnunquã distentioné faciunt, vt ossiũ capita propriis locis depellant. Hos subesse in parte intelligere licet, si dolor vrget tensiuus, sine B grauitatis sensu: si cum digitis tumor pressus fuerit, cauitatis impressum vestigium non retinet, vt in œdemate, sed contra spiritus flatuosus quodam quasi renixu surrigitur, tanquam qui follem vento distẽtum premeret: hinc pars suo fungi munere nequit, quia flatuum multitudine articuli spatia occupantur, sic vt motus libertas intercepta sit, & constrictum quasi membrum teneatur. Plerique non admodum callidi ac periti Chirurgi, impositis huic tumorũ generi digitis sic, vt vno sublato premerent altero, cùm sentirent velut surgentem inter digitos flatum, puris iam facti & fluctuantis, vt in abscessibus solet, inundationem subesse rati, ferro vomicam fecerunt & aperuerunt. Sed cùm nihil manaret, patuit quantum decepti essent: interim tamen sua illa temeritate multis & magnis accidẽtibus causam præbuerunt, vt dolorum incremento, humorum fluxioni, quorum impetu ossa suis sedibus elocata inemendabilem claudicatem ægris intulerunt. Cæterùm vix flatuosæ illæ arthritides sine materia aliqua pituitosa, quæ nec nimium cruda sit, nec nimium viscida existunt. Non facilè, neç primo conatu discutiuntur eiusmodi flatus, propter intemperiẽ C frigidam quam parti conciliant, & membranarum ac ligamentorum quibus articulatio nectitur & continetur densitatem, sic vt vix quidquam eorum quæ conclusa sunt, per tam angustos poros expirare possit. Suscipienda igitur curatio est fotibus resoluẽtibus, discutientibus, & desiccantibus: nempe ex decocto fœnicul. anis. rut. chamem. melil. salu. rorism. orig. calam. marrub, & similium, in vino, lixiuio pauco, aceto ros. & sale comm. elixorum. Post fotum litus vsurpabitur sequens.

Signa flatuum.

Qui flatus imponant puris specie.

Cur flatuũ articulis cõclusorum curatio difficilis.

Curatio.

♃. olei chamem. aneth. rut. laur. an. ℥ ij. cum cera alba, fiat linimentum, addendo aquæ vit. parum, à litu sequens imponetur cataplasma.

♃. flor. cham. melil. anet. ros. rubr. pulu. an. m. j. fol. malu. & absin. an. m. ß. furf. m. j. bulliant omnia simul cum lixiuio & vino rubro: deinde pistentur cum medulla panis & farina fabarum, quantum sufficit, fiat cataplasma: addendo olei rosarum & myrtini an. ℥ ij. Nonnullis sequens remedium valdè probatur ad absumendos flatus.

♃. axung. suillæ ℥ iiij. calcis viuæ ℥ j. ß. terantur diligenter in mortario & incorporata applicentur. Vel, D

♃. stercor. capr. cocti cum vino & aceto an. ℔ ß. tereb. venet. & mell. comm. an. ℥. ij. aquæ vit. ℥ ß. pulu. rad. ireos florent. & sabin. an. ℥ iij. olei rut. & aneth. an. ℥ j. far. fab. quantum sufficit, fiat cataplasma ad formam pultis. Applicanda etiam veniunt splenia oxicrato imbuta & expressa, in quo bullierint absinthium, origanum, chamemelum, melilotum, ruta, sal commune, addita aqua vitæ. Deligabitur deinde pars quàm arctissimè æger ferre poterit: ad extremum quo parti natiuum robur sensim restituatur, fouenda erit lixiuio ex querno & sarmentitio cinere in quo bullierint sal, sulphur, alumen electum & spleniis eò maceratis atque imbutis super-datis deligatione arctissima constringenda: si tamen dolor ingens partem diuexet atrocius, tum neglecta ad aliquod tempus morbi proprij curatione, symptomati prouidendum erit, partis frictione & litu ex oleo discutiente cum lana succida & aliis anodynis.

Deligatio.

De

A *De Ischiade.* CAP. XXII.

QVIA Ischias causarum magnitudine, doloris acerbitate, & reliquorum symptomatum vehementia cæteris arthritidis speciebus facilè eminet, propterea visum est proprio capite de illa agere. Ideò verò Ischiadis dolor acerbissimus est, symptomataq; omnium vehementiora obtinet, quod ischij cum femoris capite dearticulatio reliquis profundior sit: quòd humor qui eam committit pituitosus ferè copiosior, frigidior, crassior, & viscidior in hanc dearticulationem defluat: quod denique ischias diuturni ferè alicuius morbi successione veniat, per materiæ malignæ & longo morbi primigenij decursu corruptæ, eo loci translationem & decubitum. Cæterùm dolor nonmodò Ischion exercet, sed & profundius subiens ad natium musculos, inguina, genua, extremósque digitorum pedis articulos protenditur, imò sæpè in lumborum vertebris sui sensum excitat ægro permolestnm, adeò vt ipsis ægris, sæpè etiam Medicis ac Chirurgis cho- *Cur ischias symptomata omnium obtineat vehementissima.* *Causa tam latè sparsi doloris ischiadici.*
B licæ flatuosæ aut calculosæ opinionem fecerit. Causa tam vagi ac sparsi doloris, est à multiplici neruorum qui à lumbis & osse sacro ad eam dearticulationem veniunt, distributione repetenda. Simul enim in natium musculos crus totum, extremósque digitos diffunduntur, vt in Anatome demonstratum est. Ideò latè dolor expãditur, quocunque nimirum ab affecta coxendice deductus neruus pertingit. Sæpius tumor nullus, rubor nullus, nullàve intẽperies oculis manifesta est, quòd paucæ admodũ sint venæ quæ in huius partis superficiem cutemq; assurgant, & humor demersus intrò lateat: quæ causa est cur non ita rarò excrementitij humores flatibus permixti tanta vi in huius dearticulationis cauitatem quasi impetu quodam incurrant, vt relaxatis ligamentis, tum proprio, tum communibus caput ossis femoris hinc facilè depellant, nunquam restituendum, si paulò diutius abfuerit: quia interim in illam cauitatem illapsus humor, mora, velut in lapideum quid concrescit, femoris verò ille articulus in vicino osse nouam sibi cauitatem attriuit, veræ verò cauitatis labra quæ cartilaginea sunt, strictiora & depressiora euaserunt, ligamentalia denique omnia corpuscula hu- *Ab ischiade sæpè elocatio femorũ.*
C more excrementitio proluta laxiora, longiora & infirmiora fa[illegible]unt: ex quo symptomatum multorum & grauissimorum consequutio: nempe clauditatis, maciei non femoris modo ac cruris, sed & totius tandem corporis, febris denique lentæ & hecticæ, quæ longa tabe ægrum consumit, propter causas ante commemoratas. Quare videbunt Medici ac Chirurgi, vt principiis obstent, & validis remedis sequenti capite explicandis prædictorum symptomatum fœturam intercipiant.

Quæ Ischiadi cura sit adhibenda. CAP. XXIII.

ETSI Ischias ferè fit à pituita crassa, tamen si æger validus sit, sanguine abundet, & reliqua consentiant sanguinẽ secta vena detrahere erit perutile, phlebotomia enim fit æqualis omnium humorum vacuatio: itaq; per eam inhibetur aut retardatur humorum in partem affectam, incursus. Certè sedando dolori inflammatorio nullum noui promptius re- *Cur secãda vena in ischiade.*
D medium venæ sectione, primùm è basilica lateris dolentis facta, reuulsionis ergo, deinde vacuationis. Materiæ coniunctæ gratia è vena ischiadica, quæ est ad malleolum externum, nempe si ischiadis dolor magis extrorsum vergat: aut sapheia quæ ad internum malleolum existit. Si interiora magis doleant, detrahendi sanguinis quantitas Medici arbitrio est permittenda, quo inconsulto nihil hîc tentari velim. Prosunt & clysteres acres, si nihil sit quod impediat, nempe intestinorum vlcera aut hæmorrhoides. *Quando ischiadica et sapheia in ischiade secanda.*

℞.rad.acori ℥ ij.centau.rut.salu.rorism.calam.orig.puleg.an.m.ß.stœchad.arabic. flor.chamem.melil.anet.an.p.j.sem.anis.& fœnic.an.℥ ß.fiat decoctio ad ℔ j.in colatura dissolue hyeræ & diaphœn.an.℥ ß.mellis anthos.& saccha.rub.an. ℥ j.olei lilior. ℥ iij.fiat clyster. Locum quoque hîc habent validæ purgationes ex pilulis fœtidis, arthriticis, assaieret de hermodactylis, & aliis quæ ad pituitosos adhibentur. Electuariũ diacarthami bilem & pituitam purgat. Frequentes vomitus non humores modò vacuant, sed etiam reuellunt, vt ante docuimus. Balnea & sudores prosunt, non secus quàm gaiaci, & salsæ parillæ decoctum. Si calor parti molestus sit, instituetur litus ex *Validæ purgationes in ischiade.*

oxyrrhodino, si præsertim dolor sit profundior, nam acetum tenuitate sua ad ima penetrat, & oleo quod sua natura anodynum est, viam facit. Præmissis verò vniuersalibus remediis attrahentia & resoluentia medicamenta venient imponenda. Humorem è profundo in superficiem euocant emplastra ex pice & sulphure, vel ex ammoniaco, euphorbio, terebinthina, propoli, galbano, bdelio, opopanace. Similiter & litus ex oleo de saluia, roremarino, pyrethro, & aliis per quintam essentiam, vt vocant, extractis: quibus scilicet ob substantiæ tenuitatem, & à fæcibus terrenis abstractionē, vires tum ad subeundum, tum ad digerendum longè sunt valentiores & expeditiores. His tamen omnibus nisi adhibito iudicio nō est vtendum, alioqui inflammationis periculum subest. A

Instituentur etiam fotus ex herbis discutientibus & resoluentibus, vt radicibus & foliis ebuli, ireos, baccis lauri, iuniperi, seminibus fœnugræci, anisi, fœniculi, ex saluia roremarino, chamemelo, meliloto, sambuco, & similibus, in vino & oleo incoctis. Quod sequitur emplastrum Veteribus valdè probatur, ad dirigendum seu resoluendum, & dolorem sedandum, cum hoc quod spinas, testulásque & ossa putrida extrorsum euocat. B

Emplastra ex alto attrahentia.

℞. sem. vrtic. munda. spumæ boracis, salis ammon. rad. aristoloc. rot. colochyn. terebin. ven. an. ʒ x. fœnug. pipe. longi, xylobalsam. thur. myrrh. adipis cap. gum. pini. an. ʒ v. ceræ ℔ ß. lactis, ficus syluestris, ℥ ß. arida liquefacienda sunt, cum olei lilio. & vini generosi quantitate sufficienti, atque ex omnibus concorporatis fieri debet emplastrum ischio imponendum. Vel,

℞. synap. acerrimo aceto dissoluti ℥ ij. fermenti acris ℥ ß. pulu. hermodact. ʒ ij. mel. com. ℥ iij. tereb. ℥ iiij. olei laur. & de spica, an. ℥ ij. far. fœnugr. ℥ j. ß. terræ formica. cum ouis ℔ j. fol. lauri, saluiæ, rutæ, rorismarini. an. m. ss. vermium terrestrium præparatorum, ℔ ss. Terra formicarum cum ouis, & vermes, seorsim in vino albo incoquentur cum herbis concisis, hísque traiectis ac colatis reliqua adiicientur secundum artem, ischio similiter imponenda. Vel,

℞. rad. enul. camp. sigil. salom. bryon. bismal. an. ℥ ij. coquantur completè & terātur, traiiciantur per setaceum, addendo far. fœnug. & hord. an. ℥ j. olei lilio. & chame. an. ℥ iij. tereb. ℥ iiij. ceræ quantum sufficit. Fiat cataplasma, resoluit, dolorem sedat, & materias in superficiem euocat. Vel, C

Sigillum beatæ mariæ discutit

℞. rad. sigil. beatæ mariæ ℥ vi. emplastri diachylonis albi ℥ iiii. croci in aqua vitæ dissoluti ʒ ii. terebinth. ℥ i. olei de spica nardi, quantum sufficit, fiat emplastrum applicetur super alutam calidè. Sæpè ego ischiadicos multos dolores extemplò sedaui, imposita dolenti, ischio radice sigilli beatæ mariæ in taleolas secta, quando à materia frigida erant. Vel,

℞. ceræ citrinæ, & tereb. abietis an. ℥ ii. liquefiant simul in vase duplici, & vbi refrixerint, adde pulu. hermodact. ℥ ss. flor. chamem. irid. floren. an. ʒ iii. spicæ nardi, florum thymi an. ʒ ii. interioris cinamomi electi, & semi. nastur. an. ʒ ii. croci ℈ iiii. malaxentur simul manibus axungia porci vetere non salita vnctis, & fiat massa emplastri. Quòd si his remediis non sedetur dolor, tum ad valentiora erit veniendum, vt ad cucurbitulas magnas cum multa flamma impositas, ad vesicatoria.

Vesicatoriū valens.

℞. cantharid. quibus detractæ sunt alæ, ʒ ii. staphisagr. ʒ iii. synapi ʒ i. ss. fermenti acerrimi ℥ ss. incorporentur simul & fiat vesicatorium. D

Viburni cortex interior vesicatorius.

Aph. vlt. sect. 6.

Lib. 4. cap. 22.

Excitantur etiam vesicæ, imposito paulò infra dolentem locum viburni interiore cortice, pondere duorum aureorum: vlcera rescissis vesiculis, vt diu maneāt & fluant erit procurandum, quo plus exhauriatur humoris in parte contenti. Quòd si ne sic quidem proficitur, veniendum, Hippocratis consilio, ad vltimum & extremum remedium. Quibus, inquit, à diuturno coxēdicum dolore vexatis, coxa excidit iis crus tabescit, & claudicant nisi vrantur. Id ipsum & Celso probatum legimus: Vltimum, inquit est, & in veteribus quoque morbis efficacissimum, tribus aut quatuor locis super coxam, cutem, candentibus ferramentis exulcerare. Indeq; non, vt primùm fieri potest, vlcera sanare, sed ea trahere, impositis aureis aut argenteis globulis, vel gentiana, aut cera cum puluere vitrioli, mercurij, & similibus cathæreticis liquata & coacta in globulos, donec id vitium cui per hæc opitulamur, conquiescat: sic enim plurimis conquieuit.

Itaque

A Itaque tria aut quatuor cauteria actualia, seu ignita ferramenta, circa ischij dearticulationem sic apprimenda sunt, vt in carnem digitum latum subeant, vitatis tamen neruis. Hoc certè nomine hîc cauteria proficiunt, quia partem calefaciendo, humores quoque frigidos calefaciunt, & dissoluunt, crassos & viscidos incidunt & attenuant, foràs euocant, vt per vlcera cum pure manãte effluant. Adde quòd obductis mox cicatricibus ligamenta constringuntur, & eorum laxitas corrigitur: totaq; eo modo pars insigniter roboratur. *Quis cauteriorum in ischiade vsus.*

De Conuulsione flatulenta, seu contractione conuulsoria, quam Gallorum vulgus Guttam Crampam nominant.

CAP. XXIIII.

B QVÆ Gallorum vulgo Gutta crampa dicitur, ex nominis potius quàm ex rei affinitate huc à nobis illata est quæ exponeretur: nam ad rei veritatem loquenti, conuulsionis quædam species est, quam flatulenta materia gignit, huius decurrentis impetu, sæpè ceruix, brachia, & crura, vel extenduntur, vel in sese contrahuntur summo dolore, sed eo breui. *Quid conuulsio flatulenta.* Causa igitur est crassus lentusq; vapor in neruorum propagines, musculorumq; membranas insiliens. Noctu impetit potius quàm interdiu, quia tum calor & spiritus in viscera & corporis centrum subducere se consueuerunt, quò fit vt facilè flatus exurgant, & partem in quam irruerint, haud secus atque cytharæ chordas impleant, distendant & conuellant. *Quas causas habeat.* Sæpè id malum eos adoritur qui in frigida aqua natant, eaque res multis quamlibet egregiis natatoribus submersionis causa extitit, sic arctè tum contractis membris, vt nulla vi exporrigi queant. *Quos sibi ob noxios homines reddat.* Aquæ enim frigiditate cutis cogitur & condensatur, eiúsque spiracula occluduntur, adeò vt conceptis flatibus exitus non pateat. His qui vino & crapulæ, aut socordię ac desidiæ sese dediderunt, frequentius esse solet id malum, ob congestas cruditates.
C Itaque curatur victu, cultúque corporis, atque exercitio singularum eius partium moderato: sic enim robur ipsis accedit, & materiæ flatulentæ generatio impeditur. *Curatio.* In ipso inuasionis articulo, curandi ęgri sunt frictione longa ex linteis calidis & aqua vitæ, in qua infusa maduerint saluiæ folia, rorismatini, thymi, satureiæ, lauendulæ, caryophylli, zinziber & similia discutiẽtia ac resoluentia. Prosunt quoque membrorum extensiones, flexiones, circumactiones & deambulationes.

FINIS LIBRI DECIMISEPTIMI, DE ARTHRITIDE.

 A

DE LVE VENEREA, ET his quæ per eam contingunt ſymptomatibus. B

LIBER DECIMVSOCTAVVS.

Deſcriptio Luis Venereæ. CAP. I.

Quid lues venerea.

LVEM venereā Galli morbum Neapolitanum, Itali & Germani Gallicum, Latini Pudendagram, alij aliter nominant. Cæterùm parum intereſt quo nomine vocetur, modò res ipſa intelligatur. Eſt igitur Lues venerea, morbus, cōtactu quidem, ſed eo præſertim qui per impurum cōcubitum fit, genitus, occultæ qualitatis particeps, ferè à pudendorū vlceribus initium ducens, inde capitis, cæterarūque partium externarum puſtulis amplius innoteſcens, viſcera denique & partes internas inficiens, cum capitis, ſcapularum, articulorum, aliarúmque partium ſæuis & nocturnis dolorum cruciatibus. Temporis ſucceſſu nodos, tophoſq; prædutos, tandem & cariem oſſibus infert, ipſa liquefaciens, intactis ſæpè circumiectis carnibus: aliarum verò partium ſubſtantiam, pro ſua cuiuſque conditione, corporum affectorum intemperie, & cachexia, cauſæ morbificæ inueteratione, corrumpit & labefactat. Alij enim altero, alii vtroque lumine orbantur, alij inſigni palpebrarum portione mulctantur, alij horrida omnino & multum ſibi diſſimili viſuntur facie, ſtrabiſq; oculis. Quibuſdam auditus deperit, nonnullis naſus excidit, palatū perforatur, cum iactura oſſis ethmoidis, adeò vt pro clara & articulata, obſcura his & cōfuſa, turbidaq; vox edatur. His os obtorquetur, illis genitale membrum præciditur, mulieribus pudendarum partium magna pars corruptione contaminatur. Sunt quibus vrethra ex ſtranguriæ venenatæ reliquiis, progerminantibus carunculis, vel inflammatis puſtulis obſtruitur, ſic vt vrinam effundere, niſi demiſſo cathetere nequeant, in dies vel ex ſuppreſſa vrina, vel ab orta in illis locis gangræna moribundi, niſi ſectæ virilitatis diſpendio ipſis conſulatur. Alij brachiis manci, alij cruribus impotentes reddūtur, alij membris omnibus contractis rigent, adeò vt nihil iam præter vocem integri habeant: quæ & ipſa nulli iam vſui eſt, niſi deflendis miſeriis quibus vix etiam pro dignitate ſufficit. Quid eos memorem quibus aſthmate pectus anhelat, quibus hectica febre, & lenta tabe corpus conſumitur? Longè peius cum illis agitur, quibus inde nata elephantiaſi totum corpus deformatur, putridis & cancroſis vlceribus pharinx, larinx, totáque gula corroditur, capillus defluit, rimis ſerpiginoſis & ſquamoſis manus & pedes fatiſcunt: nec multò melior eorum conditio eſt, quibus ab hac lue vitiatum cerebrum, epilepticis inſultibus totum corpus concutit, quibus fœdo & diro alui fluxu aborto, ſordida & cruenta eluuies continenter effunditur. Denique nullæ morborum, nullæ ſymptomatum ſpecies ſunt, quibus complicata non ſit lues venerea: nūquam tollendæ niſi penitus ſublata huius luis virulentia, proprióq; alexipharmaco, id eſt argento viuo expugnata.

Quas ruinas corpori inferat lues venerea.

Elephantia ſoboles luis venereæ.

C D

A *De causis luis veneree.* CAP. II.

LVIS venereæ duæ sunt efficientes causæ. Prima qualitas quædam occulta & specifica quæ in demonstrationem non cadit: in Deum tamen conferri potest, cuius scilicet nutu, hoc in humanum genus venerit tanquam flagellum, quod impurorum scortorum nimium vagas & lasciuas libidines coërceret. Altera est impurus contactus, isque maximè qui venereo sit concubitu. Siue enim mas, siue fœmina virulentis vlceribus obsita pudenda habeat, siue virulenta stranguria laboret (quod vitium fluoris vteri nomine, callidæ meretrices prætexere solēt) serpit in alterum virus: nempe mulier hoc malum sibi adsciscit, viro id in vuluam feruidam, hiantem & bibulam excutiente: vir verò à muliere, quæ verbi gratia, paulò ante hac labe inquinati scortatoris virulentum semen excerperit, cuius mucosa sanies in ceruicis vterinæ rugis oblita, arrectæ & apertæ mentulæ poris hauriatur, vnde vlcera maligna & stranguria virulenta. Id virus, ignis instar B in ellychnio accensi, sensim propagabitur, per venásque, arterias, & neruos ad partes nobiles manabit: cuius malignitatem iecur validum non ferens, excretrice insita vi in inguina amandabit, vnde assurgent abscessus, quos inde Bubones venereos nomināt. Hi si intrò recurrant, ac non aperta vomica virus eructuēt, suo in venas & arterias relapsu sanguinis massam pari labe inficiēt, emergétque venerea lues. Potest tamen occultiore contactus modo hic morbus contrahi, nempe halitu solo. Non enim præter rationem aut experientiam est, vt inueterata hac labe infecta mulier, importunis & crebrioribus basiis virus in puerum transfundat. Exceptis enim tetris & toto genere malignis vaporibus lactea mollis pueruli substantia alterari, infici ac sensim corrumpi poterit. Notum enim & tritum iam est obstetrices, excepto lue venerea infectæ puerperæ infante, id mali genus sibi adsciuisse, hausto per manuum spiracula, venarúmque & arteriarum ductibus in corpus introducto veneno. Nec verò vlli hominum conditioni, sexui, aut ætati parcit: quisquis enim non concubuerit modò, sed & accubuerit, virulento corripietur: imò si vel in linteis integumentísve, quæ eius sudorem, C aut expressum ab vlcere virus impressum retineant, volutatus fuerit. Idem periculum manet illos qui eodem in vase post lue hac infectos homines, biberint. Labrorū enim impuro contactu, ad poculorum margines virulentam saniem ac saliuam relinquunt, quæ in suo genere non minus est contagiosa quàm elephanticorum aut canum rabidorum virus. Itaque non iam mirum erit, si pueri lactati à nutrice infecta, eius luis semina vnà cum lacte, quod sanguis est in mammis dealbatus, hauriant: aut infecti lactantes pueri ore feruido, & vlcerato id venenum in nutricis corpus per papillarum continenter suctarum laxam, raram & porosam substantiam transfundant. In hanc rem commemorabilis est quæ sequitur historia. Optimus quidam huius vrbis ciuis castissimæ coniugi suæ concessit, ea lege, vt infantem quem nuper enixa erat, enutriret, si nutricem laborum sociam habere vellet. Quæ fortè oblata est nutrix, lue venerea infecta erat: itaque hanc mox in communem alumnum transfundit, hic in matrē, mater in maritum, maritus in duos natos suos, quos mensæ & lecti consortes sibi frequenter adsciscebat, inscius eius veneni quod præcordiis conceptum foueret. Inte- D rim mater cùm animaduerteret natum illum & alumnum suum minimè nutricatu proficere, quinimò in perpetuis clamoribus esse, consuluit me vt quidquid morbificę causæ subesset declararem: nec fuit difficile illam assequi, exanthematibus enim & papulis pustulisque venereis totum ei corpus erat obsitum, accitæ verò nutricis, itemq; matris papillæ virulentis vlceribus arrosæ: patris verò & duorum quos dixi natorum, quorum alter tertium, alter quartum annum ætatis non excesserat, corpora similibus cum alumno pustulis ac tuberculis surgebant. Enarraui ergo omnes lue venerea inquinatos esse, cuius principia & quasi suscitabula ab accita nutrice per malignam cōtagionem ducta & propagata essent. Omnes curaui, & Deo fauente ad sanitatem perduxi, excepto alumno qui in ipso curæ labore mortuus est. Accita verò nutrix flagris in carcere cæsa pœnas luit: cædenda publicè per omnia vrbis compita, nisi infœlicis familiæ honori magistratus consultum esse voluisset.

Lues venerea scortatorum flagellum.

Bubones venerei intrò recurrentes luem veneream inuehunt.

Sola vaporū communicatione lues venerea infertur.

Qui nutrices in alumnos, & alūni in nutrices virulētiam transferant.

Historia.

Quem humorem insideat luis venereæ virus. A

CAP. III.

ETSI multorum sententia morbi huius causa antecedens, sit sanguinis quatuor humores complexi massa, malim tamen in pituita crassa & viscida maligna veneni venerei qualitate infecta, illius materiam sedémque primariam ac præcipuam collocare, híncque initio ac fundamẽto ducto contagiosa quadam consequutione in reliquos humores citius tardiúsve, prout cuiusque est ad patiendum dispositio, peruagari putare. Cuius meę opinionis multa sunt argumenta: sed hoc primum quòd pituitosi humoris euacuatione, siue ea per os & sputa, siue per intestina, siue per vrinas, siue per sudores in cuiusuis temperiei biliosæ, sanguineæ, aut melancholicæ hominibus fiat, luis venereæ curatio & sanatio consequatur. Secũdum quòd dolorum exacerbatio noctu potius quàm interdiu contingat, quia scilicet tum pituita turgens, periostium ab osse diuellat, vel illud cæteraq; membranosa & neruosa corpora malignitatis suæ acrimonia feriat. Tertium, quòd ægri frigidorum vsu læduntur, calidorum autem seu vnguentorum, emplastrorum, suffituum, & aliorum quæ intus forísque sumuntur, iuuari solent. Quartum, quòd in venereis pustulis animaduertitur quædam velut ad radicem durities, etsi foris speciem bilis, sanguinísve præ se ferant. Apertæ enim illæ differtæ cernuntur, gypsea quadã & tophacea materia, vel crassiore pituita, aut pure viscido: prędurí verò in ossibus tophi seu exostoses, vnde succrescunt, quàm à pituitosis humoribus coagmentatis & concretis. Quintum, quòd partes spermaticæ ac frigidæ huius morbi damna primum & potissimùm sentiant. Sextum, quòd vlcera quæ huius morbi occasione per corpus serpunt, curationẽ non admittunt, nisi citatis sudoribus. Itaque si morbi & eiusmodi vlcerum materia calida esset, & sicca gaiaci, radicis chinæ, aut salsæ parillæ decocto efferaretur & foueretur potius. Septimum, quòd non rarò hic morbus hausto sui & concepto in corpore semiuio, per annum sic latet, vt nulla sui signa prodat, quod morbis à materia calida, quæ nempe acutos & rapidos habet motus, denegatum est. Ex his patet in humore pituitoso luis venereæ basim ac fundamentum esse positum, non negauerim tamen huic implicitos humores alios vitium facere, & pari contagione inquinari. Vix enim dantur tumores qui à simplici aliquo, & vnius generis humore existant: sed vt in tumoribus sic & hîc ab humoris dominatione denominatio est facienda.

Cur noctu potius exacerbatur lues venerea. B

Diu latet in corpore lues venerea antequã se prodat. C

De signis luis venereæ. CAP. IIII.

CVM recens est lues venerea vlcera maligna in pudendis apparent, tumores in inguinibus: stranguria virulenta manat, sanie sæpius fœtida, cuius vel à prostatis, vel ab vrethræ vlceribus origo est: dolores articulorũ capitis & scapularum ægros exercent, brachiorum, crurum, membrorumque omnium quasi confractiones, ac spontaneæ lassitudines adsunt, sic vt nec pes, nec manus facilè officium suum facere possint: in ore toto inflammatio, in adenibus tumor superuenit, quæ res & loquendi, & deglutiendi, imò & saliuæ resorbendæ libertatem adimit, pustulæ per totum corpus surgunt, præcipuè verò quadam corolla frontem capútque ambire cernuntur: cranium, mentúmque pilorum defluuium, totum verò corpus macies deformat: non omnia tamen in omnibus, sed alia in aliis comparere solent. Cæterùm certissima morbi signa sunt, vlcus in pudendis callosum, durum, & cacoëthes, ídque idem eandem ad prognosim vim habere censetur, si postquàm cicatrice obductum fuerit, eandem, callosámque duritiem retinet: inguinum bubones citra suppurationem, aliámve causam manifestam, retro in corpus reflui. Hæc duo signa si in eodem ægro concurrãt, de præsenti aut iamiam adfutura lue venerea iudicium est ferendum: multis tamen citra horum duorum signorum cõcursum contingit hic morbus, qui etiam aliis signis se prodit manifestis, vt vlceribus pustulísue in reliquo corpore, aduersus remedia, quãuis valida & prudenter instituta, cõtumacibus, nisi toti corpori hydrargyro prospectum fuerit. At cũ inueteratus est morbus plurimos cum fascino languet venus, symptomatũ malignitas numerusq; crescit, dolores fixi sunt & stabiles, præduri, ac nodosi, tophi in ossibus coagmentantur.

Causa saniosæ & fœtidæ in stranguria virulenta vrinæ. D

Certissima luis venereæ signa.

A Sæpè & ipſa carie ac putrilagine, vt & manus ac pedes pituitæ ſalſæ corruptione rhagadiis, capita verò ophiaſi & alopecia tentantur: tumores cretacei, & altè actis radicibus defixi, multis corporis locis inſurgunt, materia differti caſtaneæ aut tendinis æmula: ſi aperti in varia vlcera degenerant, putrida nempe, depaſcentia, & alia pro affectorum corporum natura & conditione. Cur verò noctu dolores exacerbentur, ad veram quæ capite ſuperiore dicta eſt rationem hæc adiungi poteſt, quòd lecti, culcitræ, & integumenti tepore, virus venereum velut ſopitum excitatur & efferat. Huc facit & cogitatio quæ de nocte tota in vnum doloris obiectum conuerſa & defixa tenetur. *Cauſæ duæ aliæ nocturnæ dolorum virulentorum exacerbationis.*

De Prognoſi. CAP. V.

B SI morbus ſit recens, cum paucis ſymptomatibus, vt aliquot tantùm puſtulis & exiguis doloribus ac vagis, corpus præterea ſit iuuenile & benè habitum, & bona ſit ac fauens temporis conſtitutio, vt verna, facilis futura eſt & fœlix curatio. At contrà qui inueteratus eſt, multorúmque ac malignorum ſymptomatũ comitatu efferus, vt capitis dolore fixo, nodis & carie oſſiũ, vlceribus cacoëthis in corpore valdè emaciato, & debili, & cuius iam pluries ab empyricis, ſed perperàm, ſuſcepta ſit cautio, aut à doctis quidem Medicis, ſed quorum ratione & experientia probatis remediis, morbi malignitas, & rebelle virus cedere recuſarit, incurabilis eſt cenſendus, ſi præſertim ad tot mala hoc acceſſerit, vt æger tabe ac macie hectica, per humidi primigenij cõſũmptionem, propè confectus ſit. Itaque hos cura tantùm fucata curare aggredi oportet: quãquam etiam in prognoſi faciẽda hìc cautum eſſe decet. Multi enim prò deploratæ ſanitatis habiti ſunt, qui conualuerunt: nã Dei & naturæ beneficio mira in morbis plerunque contingunt. Iuuenes qui raro ſunt corporis habitu, magis patent huic morbo; quàm quibus cõtraria eſt textura & complexio. Vt enim non omnes qui cum peſte correptis, aut in aëre peſtilẽti verſantur pariter afficiuntur, ſic nec omnes qui cum lue venerea infectis cõcumbunt, vel accumbunt pariter inquinãtur. Dolores lũe in- C fectorum, longè ab arthriticorum doloribus differunt. Hi enim certis periodis & paroxyſmis repetunt & exacerbantur, at illi continui ſunt, & ſibi ſemper ferè ſimiles: arthritici dolores articulos occupant, in hiſque gypſeam materiam in nodos cogunt: venerei verò in mediis potius oſſibus defixi ſunt, ipſáque tandem carie & putredine diſſoluunt. Venerea vlcera quæ peni inſident curatu contumacia ſunt, ſemel verò cicatrice obducta, ſi dura & calloſa remanent, luis venereæ in corpore latentis ſigna ſunt. In genere verò quæ noſtro hoc tempore graſſatur lues venerea longè mitior eſt, & curatu facilior, quàm quæ olim quo primo tẽpore emergere & graſſari cœpit, quin etiam in dies miteſcere videtur. Cuius rei cauſam hanc eſſe putant Aſtrologi, quòd cœleſtes influentiæ, quæ primum hunc inuexêre morbum, ſucceſſu temporis contrariis ſyderum obortis reuolutionibus, viribus ſuis minutę & debilitatæ ſint: adeò vt veriſimile inde fiat, tandem poſt aliquot annos, planè deſiturum. Haud ſecus quàm quæ huic multorum ſymptomatum concurſu ſimilis eſt, Mentagra, quæ regnãte Tyberio Romanorum multos afflixit: & Lichen qui Claudij (quem Tyberius ſucceſſorem ha- D buit) temporibus, non Italiam modò, ſed & totam Europam diuexauit. Malũt tamen Medici deſæuientis huius morbi gloriam ſibi vindicare, conferreq́; in tot & tam ſalutaria mẽdia, quæ nobiliſſimorum ingeniorum fœliciſſimis laboribus inuẽta & exculta, ſæuienti malo fuêre oppoſita.

Signa luis venereæ ſanabilis.

Signa inſanabilis.

Quid arthritici dolores à virulentis differant.

Miteſcit in dies lues venerea.

Quot; & quæ ſint artes expugnandæ luis venereæ. CAP. VI.

A multis multa excogitata ſunt remediorum genera ad huius morbi oppugnationem & expugnationem. Sunt tamen hodie omnino quatuor quæ potiſſimùm vſurpantur. Primum eſt gaiaci decoctum: ſecundum litus: tertiũ emplaſtra: quartũ ſuffitus: omnia ex hydrargyro ſi primùm exceperis. Id haud ſatis tutũ ac validũ eſt: docuit enim experiẽtia in gaiaci decocto, vires nõ eſſe reſtinguẽdo venereæ virulẽtiæ veneno pares, ſed tãtũ cõſopiendo; quia enim calefacit, attenuat, ſudores, vrinaſq́; prouocat, humores excremẽtitios

Cur gaiaci decoctum nõ ſufficiat expugnãdæ lui venereæ.

deſiccando abſumit,morbum videtur expugnare,quia inde ad aliquod tempus dolo- A
res,reliquaq́; omnia ſymptomata remiſſiora viſuntur: at infirmi & fallaces ſunt hi conatus,vt quibus id tantùm quod in humorum vitio tenuius eſt, per ſudores digeſtum exhauriatur. At hydrargyros,veluti vis quædã ſuperior, guaiaci vires omnes in ſe cõtinet,multo tamen excellentius & efficacius: nam præter quàm quòd calefacit,attenuat,incidit,reſoluit & deſiccat,ſudoreſq́; & vrinas prouocat,humores præterea noxios ſurſum deorſúmque per os & aluũ concitat. Quibus vacuationibus non tenuiora modò diſcutiuntur excrementa, ſed & craſſiora ac fæculentiora,in quibus ſcilicet huius morbi ſedes propriè defixa eſt, fugantur & deturbantur, ex quibus certam ſibi morbi victoriam polliceri auſit Medicus. At poſt decoctionis gaiacinæ vſum,rediuiui dolores,nodíque ſurgunt ab humorum craſſiorum, viſcidorúmque reliquiis in viſcerum cauis relictorum:reliquias verò nullas facit hydrargyros.

In hydrargyro vires ſunt expugnandæ luis venereæ pares.

De delectu ligni Gaiacini. CAP. VII.

PRÆFERTVR reliquis id quod eſt craſſiore trunco,colore fuſcum,te- B
cens,gummoſum,flagranti odore,graue, ſapore acri & ſubmordicãte, cortice ipſi ligno firmiter hærente. Vim habet calefaciendi, rarefaciẽdi,attenuandi,attrahendi,ſudores & vrinas promouendi, & præterea ſpecifica proprietate virus venereũ obtundendi. Tres in hoc ligno notantur ſubſtantiæ:Prima cortex eſt,altera albida, cui proximè cortex adhæret: tertia cor dicitur,interior nempe illa nigricans & obſcurior. Cortex ſiccior eſt: itaque is in vſum veniet cùm ſiccandum erit validius. Quæ in meditullio eſt ſubſtãtia, humidior exiſtit, quia ſucculentior & pinguior: quæ vtrique interiacet medio ſe habet modo. Quare duæ poſtremæ naturis delicatioribus,& raris corporibus quæ minus deſiccari poſtulant conuenientiores ſunt. Robuſtis verò & denſis naturis cortex pręterea adhibendus eſt,vt eius admixti ignea vi,humores fluidiores reddantur,& corporis ductus magis meabiles. Cæterùm corticem hîc intelligi velim qui vetuſtate putris & carioſus non ſit:cui vitio valdè eſt opportunus,quòd diu antequàm à noſtratibus in naues inferatur in littore in ſtrues diſpoſitum lignum ſub dio diu iacuit emptores quærens: C
quod in naues illatum in fundum ſentinãq́; detrudi ſoleat, quò & infernè à mari per tabulatorum rimas,& ſupernè à vectoribus multa illuuies affluere & colligi ſolet,huc ad nos aduectum,pondere æſtimatur & venditur. Itaque quò ipſi ſuũ pondus maneat integrũ,à Pharmacopolis in cryptis,celliſq́; ſubterraneis aſſeruatur: vbi multa vligine eius ſuperficies madens,vix ſitũ & putrilaginem, cariemq́; poteſt effugere. Itaque nec corticis,nec ligni quod huic proximè adhæreat, decoctũ ægris exhiberi probauerim.

Vires.

Partes.

Corticis igneæ vires.

De decocti Gaiacini præparatione. CAP. VIII.

IN primis lignum gaiacinũ in ramenta minuere oportet, atque in ſingulas ramentorũ libras aquæ fontanæ octo,decem aut duodecim libras affundere,plus minúſve prout ægri natura & morbi conditio ex indicationũ antepoſitarum regula videbitur exigere. Sit verò aqua tepida, ſi præſertim hyems ſit,quò facilius ac penitius in ligni corpus ſubire,ipſiuſq́ue vires,quatuor & viginti horarum ſpatio quò maceratio fiet, in ſe tranſmuere poſſit. D
Hinc decoctio fiat in balneo mariæ, ad vitãdum empyreuma quod ex ebullitione ad ardentes prunas contraheret. Quanquã ſunt qui nihil hoc morentur, abundéq́; ægris ſatisfactum putent,ſi in vaſe fictili,vernice obducto decoctionẽ ad lentũ ignẽ peregerint,ita vt ſupra vaſis oras nihil liquoris diffugiat, quia ſic tantùm decocti viriũ vaneſcat. Quicquid ſit,fiat decoctio ad medias, tertias, aut quartas, vt ægri & ægritudinis ratio efflagitabit. Sunt qui ſimplicia quædam admiſcent,quibus cum parte corporis, quæ præ cæteris ex morbo læſa ſit,occulta & propria ſympathia eſt, quæ ſaltem vehiculi loco ſint,ad decocti vires eò vbi morbus maior eſt, deferendas. Alij etiam cathartica adiungunt,quorum mihi ratio probari non poteſt, quod è re ægri non eſſe putem duas ſimul vacuationes moliri:nempe ſudoribus per habitum corporis, & purgatione per aluum humores vacuare: quia vt mictus ſic & ſudor plurimus paruam deiectionem ſignificat. Sunt enim duo illi motus cõtrarij,quos natura ſimul ferre nequeat. Purgatio namque à circumferentia ad centrum trahit:ſudor verò contrario agit modo,hæcq́; multorum & magnorum in arte Medica virorum ſententia eſt. Peracta

Gaiaci ad aquam proportio.

Calore ſicco cur gaiaci decoctio fieri haud debeat.

An decocto gaiacino cathartica admiſcenda.

Hipp. apho. vlt. ſect. 6.

A ctâ & colata prima illa decoctione, tantundem aquæ materiei illi & magmati affundetur, vt ebullitioni citra macerationem iterum subiectum, cinnamomoq; ad robur ventriculi addito colatum, ęgro veniat in pastu, atque inter pastus: si quando sitiuerit, in familiarem potum. Quantitas prioris decocti, singulis quibus assumetur vicibus esse debet quinque vel sex vnciarum: nec nisi tepidum hauriendum, quò citius in actũ educatur, ac ne actiua frigiditate stomachum offendat, inde coopertus æger lecto se continebit, ibiq; sudorem expectabit: qui si tardius erumpat, prouocandus erit lagenis testaceis aqua calida plenis pedum plantis admotis. Si quæ interim partes insigniter doleant, fouendæ erunt impositis vesicis suillis, eodem decocto calido semiplenis. Nec erit inutile antequàm hauriatur decoctum, vniuersum corpus calentibus linteis circumfricare, quò sic humores attenuentur, & cutis spiracula aperiantur. Vbi duas circiter horas sudauerit, partes dolẽtibus locis oppositæ primò extergentur: mox, sed blandius, dolentes ipsæ, ne maior fiat humorum ad eas cõfluxus. His peractis, in lecto se vitata aura frigida continebit, quoad egelidus & sibi restitutus fuerit: duabus post B horis prandebit, quantum morbi ratio & peculiaris consuetudo permittere videbitur. Sex horis post iterato prædictam decocti dosim lecto traditus, iisdem quibus ante legibus hauriret. Quòd si ipsum vel debilitas habeat, vel lecti tędeat, sat erit si citra decubitum domi se contineat: & si enim sic non sudet, fiet nihilominus per insensilem transpiratum magna dissipatio vaporum & spirituum venenatorum: nam & horũ sola communicatione serpit sæpè & propagatur lues venerea per accubitum in lecti consortem. Cæterùm vt sanguinem detraxisse, corpúsque ex Medici sententia purgasse ante potionem guaiacinam necesse est, sic dum ipsa sumitur, alui libertatem, quæ talis potionis calore & siccitate maximè intercipitur, & primarum venarum puritatem clystere, aut solutiuo medicamento, ex quinque vel sex dierũ interuallis sumpto, tueri valdè conducit. Quandiu verò vtendum sit, cautè animaduertẽdum est, sumpta indicatione non ex morbi modò malignitate & contumacia, sed etiam ex ægri peculiari natura: quibus enim ardore & macie defectum est corpus, aridaq; siccitate & squamis defœdata cutis, ex quo summam humorum adustionem, & habitus corporis quã- C dam quasi incinerationem colligere licet, his parcius vtendum est, quinimò contemperandum corpus potius intrò assumptis & admotis humectãtibus, vt balneis, vnguẽtis hydrargyri expertibus, & similibus aliis. Tum frictioni ex hydrargyro valdè diluta, & paucorum dierum guaiacina potio est præmittẽda: victus plenior, vt morbũ hũc natura sua longum in plures mẽses protogat, sic parcior, tenuiórque vlcera rebellia & hectica siccitate contumaciora reddit. Quare media via tenenda est, deligendiq; cibi qui bonum & laudabilẽ in corpore succũ gignere nati sunt. Omnes enim ægros nullo discrimine angustis quatuor panis nautici vnciarum, & duodecim prunorum damascenorum limitibus velle contiñere, summæ nonmodò inscitiæ, sed & carnificinæ est: satius enim esse iudico agninis, vitulinis, hœdinis, pullastrorum, alaudarum pinguiũ, & merularum carnibus ęgrum nutrire, vt quibus longè maior sit cum corpore nostro familiaritas, quàm prunis & similibus cupediis. Panis sit siligineus benè fermentatus, nec recentior, seu tenacior, nec durior. Potus sit decoctum magmatis, seu spissamenti guaiacini: quanquam si quæ oboriatur virium infirmitas, vinelli cuiusdã vsus permit- D ti poterit, præmisso præsertim singulis pastibus cyatho vno decocti illius malagmatis. Somnum vitabit statim à pastu, sic enim caput repletur crassis vaporibus. Vitãdæ perturbationes animi, quia his spiritus inflammantur & dissipantur: honestæ voluptatis oblectamẽta omnia perquirẽda: venus verò penitus fugiẽda, vt quę vniuersum neruosum genus debilitet: multi decoctionis guaiacinæ loco vtuntur decocto chynæ. Est autẽ chyna iunci cuiusdã radix nodosa, rara, cùm recẽs est grauis, leuis verò vbi vetustate exoleuit, inodora est: ex quo permultis efficacis omnis qualitatis expers videtur, ex India aduehitur: sic verò præparatur, in orbiculares taleolas diuiditur, & in aqua fontana aut fluuiali coquitur, ægris in potũ manè & vesperi hac forma exhibetur.

Qua quantitate & qualiter assumendum guaiaci decoctum.

Qualiter extergendus sudor ab hausto guaiaco.

Quandiu vtendum guaiaci decocto.

Victus ratio

Quibus & quale vinũ permittẽdũ

Chynæ descriptio.

♃.rad.chyn.in taleolas sectæ ℥ ij. aqu.fonta ℔ xij. infundantur per horas xij. & coquantur ad consumptionẽ iij.part. capiat manè ℥ vj. totidẽ vesperi. Sudorẽ in lecto expectet, ex subsidente magmate secũda etiã paratur decoctio, sed pauciore affusa aqua, quæ diuturniore etiam elixatione, quæ in magmate restãt vires eliciat per pastus vsurpanda. Sunt, qui tertiam præterea inde decoctionem parant: sed quæ omnino sit inefficax, Zarzæ parillæ eadem est præparatio.

Præparatio.

De Zarza parilla.

De secundo curandæ luis Venereæ modo per frictionem.
CAP. IX.

Quando humectantib⁹ præparandum corpus ante frictionem ex hydrargyro.

TERTIOR est quæ per litum & frictionem fit luis venereæ curatio, quãquam non in quauis eius specie, conditione & tempore. Si namque morbus sit inueteratus ab humore lento, crasso, viscido & solidis partibus tenacius infixo, quemadmodum ex ossium nodosis tumoribus licet intelligere. Tum tantum abest vt frictione primo quoque tempore vsurpata, quidquam proficiamus, vt contra ægrum in vitæ discrimen abducamus, nisi præmissis remollientibus & concoquentibus, humorem ad exclusionem præparauerimus. At si recens sit cum doloribus mobilibus, pustulisq; & vlceribus in faucibus, gutture, gula & pudendis, tum facilè curare licebit eiusmodi præparantibus, si præsertim humor satis ex sese & natura sua obsequẽs sit, & velut apparatus. Ergo præmissis vniuersalibus remediis licebit ad litum ex hydrargyro venire. A

De delectu, præparatione, & mixtione argenti viui.
CAP. X.

B

Quid sit extinguere argentum viuum.

QVOD melius est, clarum est, tenue, album & fluidum: quod contrà liuet, nec fluidum est, admixto plumbo adulteratum putatur. Quò purius sit per pellem arietinam colatur: conclusum enim si comprimatur, tenuitate sua penetrat, sordésque suas & plumbeas admixtas fæces, in interiore superficie relinquit. Elixatur inde in aceto cum saluia, roremarino, thymo, chamemelo, meliloto, iterúmque colatur, & tot artibus excultum in vnguenta atque emplastra venit & admiscetur. Vt extinguatur certius, diu agitandũ, & veluti tribulandum est in mortario, vt in quàm tenuissimas partes frangatur, separetur, hacq; arte facultas ipsi adimatur, qua possit in pristinum corpus coire: in quam rem licet etiam sulphuris ac sublimati aliquid addere, vt mox dicetur. Sæpius miscetur cum axungia suilla, addito oleo terebinthinæ, nucis moschatæ, caryophyllorum, C saluiæ, theriaca Galeni. Si vnà cum lue venerea corpus leucophlegmatia occupat, addenda sunt remedia calida attenuantia, incidentia & desiccantia medicamẽto, quod ad litum parabitur, idem fiet cùm in ossium substantiam subire ipsum volumus. At si æger temperamento sit biliosus, sanguineq; facilè inflammabili, minus calida, attrahentia & discutienda deligenda erunt. Quemadmodum cum nodosis, scirrhosisve, tumoribus obsitum erit corpus, aut ariditate nimia squallidum, admiscenda erunt remollientia & humectantia. Cæterùm quò melior sit eiusmodi litubus consistentia, in singulas eorum libras addere soleo, quatuor, quinque, vel sex ouorum induratorũ vitellos. Ergo erit medicamenti de Vigo dicti hæc forma.

Quæ pro corporũ affectorum varietate admiscenda sint argento viuo.

Vnguenti ex argento viuo descriptio.

℞. axungiæ porci lib. j. olei chamem. aneth. mastich. & laurini an. ℥ j. styria. liquid. ʒ x. rad. enul. camp. parum contritæ, & ebuli an. ℥ iij. puluer. euphorb. ℥ ß. vini odorif. lib. j. bulliant omnia simul vsque ad consumptionem vini, deinde colentur, colaturæ adde lythargyri auri ℥ vj. thuris, mastich. an. ʒ vj. res. pini ℥ j. ss. tereb. venet. ℥ j. argenti viui ℥ iiii. ceræ albæ ℥ i. ss. liquefactis oleis cum cera incorporentur omnia simul, fiat D linimentum ad vsum. Vel,

Modus faciendi.

℞. argent. viui præpar. ℥ vi. sublimati ʒ ss. sulphur. viui ℥ ss. axung. porci, salis expertis, lib. i. vitellos ouor. sub cineribus coctorum nu. iii. olei terebinth. & laurini an. ℥ ii. theria. vete. & mithridat. an. ℥ ss. fiat linimentum, vt artis est. Modus verò faciendi erit eiusmodi, in primis sublimatum, sulphúrque in pollinem redigentur, tum affundetur argenti viui aliqua portio, simul & axungiæ, mox & vitellorum induratorum, continuò omnia & diligenter agitando. His omnibus fideliter concorporatis, tantundem rursum affundetur argenti viui, axungiæ, & vitellorum, ac priori massæ incorporabitur, extremo loco affundentur olea, mox theriaca & mithridatiũ, simúlq; omnia per diem integrũ tundentur, hacq; arte parabitur laudabilis consistentiæ vnguentum quo ego multoties fœliciter sum vsus. Incoquenda tamen ante axungia est cum herbis nerualibus saluia nempe, roremarino, thymo, maiorana, lauendula, & aliis quæ tẽpestiuè haberi poterunt. Sic enim axungia attenuandi vim maiorẽ acquirit, earumq; partiũ consolandarũ quas lues venerea afflixit. Præterea cũ vnguẽta eo cõsilio paretur

Axungiæ cui argentũ viuum admiscetur præparatio.

A vt eiuſmodi virulentia intus foràs eliciatur, ſudoribus & tranſpiratione per cutis ſpiracula, nemini dubium eſſe poteſt, quin relaxandi viribus rarefaciendi & attrahendi prædita eſſe debeant. At axungia præterquàm quòd extinguendo argento viuo valdè idonea eſt, inſuper etiam relaxat & remollit. Oleum verò laurinum, de ſpica, rutaceum rarefaciunt, digerunt, doloréſque minuunt. Terebinthina, argentum viuum etiam reſtinguit, & inhibet, moderatè calefacit, reſoluit, & partes neruoſas roborat. At argentum viuum luis venereæ propria eſt antidotus, vt quam curet quocumque modo appoſitum partium tenuitate deſiccando & ſudores promouendo. Conferunt quidem aliquid theriaca & mithridatium ad obtundendum huius morbi virus: ſed niſi argentum viuum tanquam viuerra & alexiterium vnicum acceſſerit, non faciunt operæpretium.

Vires ſingulorũ ex quibus conſurgit deſcriptũ vnguẽtum. Hydrargyros viuerra.

Quæ ſit ars oblinendi ſeu perfricandi corporis. CAP. XI.

B

Corpore, humoribúſque plethoram aut inflammationem facientibus & fouentibus, per ſyrupos concoquentes præparatis, & per cathartica & phlebotomiam vt decet ex Medici ſententia excluſis, æger in conclaui, ſeu natura, ſeu arte calido, & à frigidorum ventorum afflatu ſemoto concludendus eſt. Nam in hoc morbo frigus eſt inimiciſſimum, tum quia partes neruoſas morbi occaſione iam peſſimè affectas lædit, tum quia medicamentorum efficaciam minuit. Itaque in eo permulti grauiter errant, qui ſeu hyeme, ſeu æſtate in vaſto cubiculo conſpirantium vndique ventorum afflatui expoſito ægros oblinunt. Cautius agunt, qui ſtatim etiam ad ignem, dum ſub camino oblinitur, ægro, vela dimidij in tentorij formam, ne qua parte frigida aura aſpirare poſſit, obiiciunt. Nihil tamen tutius eſt quàm ægrum vel in anguſto conclaui, vel in vaſti cubiculi angulo obtenſis tapetibus velut reuulſo, in quo hypocauſtum extructum ſit, ſtatuere & oblinere: ſic enim diutius & ſine tædio ſtans, ſedénſve vt libitum animo fuerit, du-
C rare poterit, & æquali vndique calore afflabitur, qui ſtantibus & perunctis ſub camino ad ignem non poteſt non eſſe inæqualis, inde vſtulans, hinc tantum non refrigerans: qui motus contrarij ſunt, & ei quod quærimus inimici, adde quòd ſi æger debilis ſit, ignis calorem ſtans perferre non valebit. Vel ſi verecundior exiſtat corpus vniuerſum ſimul Chirurgis nudum oſtentare recuſabit: poterit verò innoxiè & ſaluo pudore in anguſto conclaui in quo hypocauſtum extructum ſit, in lectulo iacens artus ſingulos, ſecundum articulos oblinendos, móxque vel ſtuppis vel bombace carminatis aut atra papyro inuoluendos, renudare.

Frigus lue venerea infectis inimiciſsimũ.

Ignis calor ægrum dũ oblinitur æqualiter afficere debet.

Quæ cautiones obſeruandæ ſint in oblinendo ſeu perfricando ægro. CAP. XII.

D Litvs ſeu frictio fiet matutino tempore, coctione ciborum & diſtributione perfecta, quæ alioqui functiones malè fierent, naturæ viribus in plura opera diſtractis. Quanquam ſi æger debilior ſit, poterit vna hora ante litum gelatina, vitello oui, aut iuſculo ex tabefactis elixatione carnibus cibari, ſed modicè: ne ſolidorum aut plurium ciborum coctioni intenta natura, ab eo quod intendimus auocetur. Initio oblinentur membrorum tantum articuli, manuum nempe, cubitorum, pedum, genuum & humerorum. At poſtea ſi æger robuſtior ſit, & humorum corporiſque maior commotio neceſſaria videatur, oblini præterea poterunt viſcerum nobilium emunctoria, totáque ſpina dorſi, cautione tamen multa adhibita, vitiatíſque ſemper principibus & nobilibus partibus, ne faciamus quod carnifices illi empyrici, qui totum corpus à planta pedum ad verticem vſque pariter æqualitérque oblinunt & perfricant: habenda inſuper diligẽs ratio earum partiũ quæ huius morbi ſymptomatibus obſidentur: vt magis illæ oblinantur & validius perfricentur. Ducendum tamen ſemper litus frictioníſque initium ab illis quæ minus dolent, ne ad dolentes amplior ſemper fiat humorum raptus. Atque vt blandiores frictiones cutis ſpiracula haud ſatis reſerant, ſic validiores & duriores obſerant, dolorem commouent, & materiam morbificam copioſius attra-

Ieiunus ſi fieri poteſt æger oblini debet.

Quibus locis corpus oblinendũ.

Litus initiũ vnde ducẽdum.

hunt. Itaque mediocres frictiones facere fatius erit à viribus ægri indicatione fum- A
pta, vt quæ femper præcipua habenda fit. Eft & aliud in quod Medico Chirurgóque,
Quæ artem medicã coniecturalem faciant.
diligentiffimè omnino eft intuendum, vt quod nifi aftu prouifum fuerit ægrum vel ad exitum præcipitet, vel recidiuæ obnoxium reddat. Quantitas fcilicet remediorum, & lituum, frictionúmque numerus. Quæ contemplatio, cùm ea quæ eft de temperamentorum corporis vniuerfi, & fingularum eius partium gradibus, valde follicitos tenet bonorum Medicorũ animos, artémque coniecturalem facit, tãtùm abeft vt eam empyrici confequi mente valeant. Conandum tamen methodo & ratione vt ex indicationum toties repetitarum regula, ad eius cognitionem quàm proximè fieri poterit accedamus. Perfectam enim eius fcientiam habere, hifque omnino quatuor, aliis quinque, aliis fex plures paucioréfve frictiones ab initio, quod empyrici faciunt, præfcribere impoffibile eft & fuperftitiofum. Mutanda hæc omnia pro morbi mali-
Signa corporis fufficienter perfecti.
gnitate, inueteratione, & ægrorum corporum conditione. Certè tandiu linendum perfricandúmque eft, quoad humorum virulentorum perfecta expurgatio expuitione feu faliuatione, alui deiectione, vrinarum profluuio, fudoribus, aut infenfili tran- B
fpiratione facta fuerit. Quod intelligere licebit ex puftularum, vlcerúmque extinctione & reficcatione, dolorum & aliorum huic morbo propriorum fymptomatum fedatione, in permultis propter denfiorem compactiorémque corporis habitum natura in excernendo pigrior eft. Hos tandem bis in die, manè fcilicet, & vefperi fex à prandio horis, linere & perfricare optimum effe multa experientia didifci. Sic plus
Qui femel qui bis in die qui alternis tantũ diebus perfricandi.
vno die proficitur, quàm fingulorum trium dierum fingulis frictionibus. Contrà verò rariora, & delicatiora corpora, fæpè & fœliciter alterius tantùm perfricui, vnius aut etiam duorum dierum quiete permiffa ad vires recolligendas, quæ fpirituum nimia refolutione imbecilliores redditæ non erant, fuffecturæ morbificæ materiæ reliquiis excernendis. Et certè fub inftitutæ frictionis extremum, cùm præfertim ægri fpuere incipiunt, corpora cum noxiis humoribus præcedentium frictionum opera fic fluida reddita funt, vt fit tum vna frictio efficacior, quam duæ fint per initia. Itaque vt
Lib. de ven. fect.
morbo exiftente magno, & ægri viribus infirmis, Galenus iubet partiri fanguinis detractionem, fic & hìc cum naturam, velut in procinctu, aliquo excretionis genere C
per os, aluum fimilíve alio incitatum animaduerterimus, fæpius vna die femel linere aut fricare non decet, imo etiam dies aliquos intermittere fortè fatius eft. Sic enim narrat Maffa extitiffe quendam, qui marafmo propè cõfectus, grauiffimis huius morbi doloribus continenter afflictus, & à reliquis Medicis pro deplorato habitus, à fe tandem integræ fanitati fit reftitutus, cùm ipfum interpollatis vicibus ad virium inftaurationem tricefies fepties perfricuiffet. Animaduerfi funt à me alij, qui fic, die vno aut altero interiecto decies quinquies, decies fepties perfricti planè conualuerunt. Hic ergo modus in exolutis debilibúfque corporibus tenendus: fed interim fpectandum ne frictiones imbecilliores fint, & adeo paucæ, vt caufa morbifica, haud ad viuũ perftringatur. In hoc enim morbi genere, natura ipfa per fe, crifes non molitur: medicamentorum auxiliares copias requirit, quibus adiuta vniuerfum hoc venenum
Virulentæ materiæ criticè excernendæ natura nõ fufficit.
exigere queat. Eiufmodi crifis vel impendentis, vel iam præfentis figna funt, fi æger fic fe iactet, fic faftidiat omnia vt nec ftans nec iacens eodem fe ftatu continere poffit, non edere non bibere queat: fi perpetua laffitudine, ferè ad lepothymiam vfque, pre- D
matur, cum pulfu bono tamen & æquali: fuperueniant tormina cum cruentis & vifcidis deiectionibus: donec tandẽ natura poft vnum aut alterum diem morbificæ mate-
Signa imminẽtis criticæ excretionis.
riæ portione expedita, tantum dolores, tantum fymptomata omnia minuantur, quãtum excretiones procedunt. At vbi remedia vel numero vel viribus paria non funt, crifis fequitur imperfecta, morbificæ materiæ reliquias faciens, quæ fermenti inftar, humorum vniuerfam maffam fic fenfim inficiunt, vt fæpè poft decennium morbus quafi ex latebris emergat, priore longè deterior. Pariter verò videndum eft ne violentiora fint quæ affumuntur aut adhibentur medicamenta. Talis enim humoris primigenij & folidarum partium colliquatione inuecta, ægros ad tabem immedicabilem
Quæ dãna fequantur ex immoderata perfrictione.
deduxerunt. Aliis vlcera fordida & putrida inde ore toto emerferunt, quæ palati & linguæ bona parte exefa, in mortiferum & morticinum cancrum degenerarunt. Aliis hinc fic lingua intumuit, vt omnem oris capacitatem impleret, adeo vt in nullam eius partem mandendi ergò fefe inflectere poffet, ex quo lenta fame moriebantur. Aliis tanta humorum colliquatio facta eft, vt per menfem integrum poft lenta & fœ-

da faliua os

A da saliua os ipsis assiduè manarit. Aliis resolutio superuenit musculorum maxillam mouentium, aliis conuulsio, adeò vt in vitæ reliquum vix hiare potuerint. Alij maxillæ portione deperdita dentium aliquot iacturam fecerunt. Cæterum non semper corpus eousque oblinendum & fricandum est, donec oris aut alui profluuium appareat. Non paucos enim reperias quos ne ad necem quidem oblinas aut perfrices ad Sialismum deducere possis: conualescunt illi tamen nihilominus facta crisi vel per insensilem transpirationem; vel vrinarum profluuium cum leui aliqua, seu arte procurata, seu sponte oborta diarrhoëa, in quo casu multis profuisse animaduerti decoctum gaiaci pro humoris peccantis copia purgans per aliquot dies manè exhibitum, addito vino albo, si lentis aut viscidis humoribus corpus scateret. Dysenteriæ à frictionibus obortæ remedio sunt clysteres, in quibus multa axungia suilla dissoluta sit, ad obtundendam medicamenti quod inuexit, & humoris qui dysenteriam fouet acrimoniam. Recens etiam theriaca in lacte pingui dissoluta tale symptoma mirificè sedare creditur. *Quibus præsit gaiaci decoctũ purgans. Dysenteriæ à validiore perfrictione obortæ remedium.*

B

De Tertio curationis genere quod per Ceronea & emplastra, frictionis vicaria, suscipitur.
CAP. XIII.

QVIA multi à nomine de vsu frictionis, quæ per commemorata vnguenta suscipitur abhorrent, ideò inuenta alia curandi ratio est per ceronea & emplastra frictionis vicaria, nisi quod paulo tardior esse solet, in quã rem non est necesse ea tantum vsurpare quæ à Vigonio descripta sunt, sed licet alia etiam excogitare quæ magis minúsve anodyna, emollientia, incidentia, discutientia, aut desiccantia existunt, pro præsentis morbi, symptomatum, humorum & ægri conditione: nunquam omisso argento viuo, vnico huius morbi alexiterio. Talia emplastra mitigant dolores, & nodos, duritiásque omnes resoluunt, omninóque valdè efficacia sunt: quia cùm continenter corpori inhereant, *Curatio per emplastra tardior est.*

C cõtinenter etiam agunt. Itaque horum vsus præcipuè esse debet in huius morbi relapsibus, vel quando humores crassi subsunt & viscidi, vel alioqui in imo corpore demersi, omninóque erradicatu contumaces. Sed quia tardius agunt, sæpè qui ea vsurpant, coguntur ad extremum frictiones aliquot moliri, ad stimulandam naturam & celeriorem excretionem. Quanquam nonnullis, quibus corpora humoréque vel natura vel arte fluida erant, apposita emplastra triduo vacuationem quæ morbo par esset procurauerunt, adeò vt nisi tum exempta fuissent, colliquationem ei similem cuius meminimus in frictione violentiore, inuectura essent. Itaque idem de his eximendis iudicium esse debet, quod de litubus & frictionibus esse diximus. Loco emplastri de Vigo, sequens valdè commodè vsurpari potest. *Quãdo vtilior est quæ per emplastra suscipitur curatio.*

℞. massę emplastri de meliloto & oxicrocei an. ℔. ß. argenti viui extincti. ℥ vj. oleo laurino & de spica, reducantur ad formam emplastri. Extendi emplastra debent super alutam æqualiter, iisdémque articulorum locis imponi, qui in ea quæ per frictionem fit curatione dicti sunt. Sunt tamen qui brachium totum à manu ad scapulam *Emplastri descriptio.*

D vsque, & crus totum à summo genu ad extremos vsque digitos emplastro contegunt, quod ego non improbo; modò articulorum loca crassiore emplastro obducantur. Tandiu illic sini debent quoad natura excitata, virulentorum humorum perfecta crisi excretionem fecerit. Quanquam si interim pruritus multus in partibus suboriatur, poterunt eximi tantisper, dum partes illæ fouebuntur, decocto florum chamæmeli, meliloti, rosarum rubrarum, & similium in vino parato, ad id quod pruritum facit discutiendum, tumque rursum restitui. Sunt qui vt pruritum ortu impediant emplastra haud nuda parti apponunt, sed byssi obiectu velata, ne adhæreant, sicque trãspirationem partis intercipiant, pruritus causam, validiora verò vel debiliora erũt, diutius breuiúsve parti hærebunt, prout indicationes toties decantatæ postulare videbuntur. Emplastrorum effectus iidem sunt qui & frictionum. Crisim enim procurant aliàs per insensilem transpirationem, aliàs per diarrhoëam, aliquando per vrinas, sæpius verò, quæ etiam crisis fidelior est, per syalismum. Ex syalismo, propter virulentorum humorum oris parietibus adhærescentium acrimoniam, vlcera sordida & virulenta toto sæpè ore, lingua, palato, & gingiuis surgunt, quæ vt incremento pro- *Quæ excretio hic fidelius morbũ indicet.*

Ad vitãda oris vlcera. hibeantur permulti frequentes clysteres ex remollientibus iniiciunt, præsertim sub A
initium syalismi, quo humores maiore copia quàm par est (quanquam pars ipsa ferre possit) sursum citato impetu scandentes, deorsum reuocent. Sunt etiam qui eodem consilio catharticum in ipso articulo quo humores in procinctu sunt, ad motum sursum exhibent, quod mihi non satis tutum videtur. Talium vlcerum curatio longè differt à reliquorum curatione: non enim vllo modo reprimi aut repelli debent, quãtumuis inflammata sint, sed solum temperari gargarismatibus anodynis, tantum vt ardor minuatur, & vt oris frequenti illa collutione viscidorum humorum ad eiusmodi vlcera adhæsus impediatur. In hanc rem prodest decoctum hordei, lac vaccinum tepidum ore contentum, & versatum, mucagines seminum maluæ, altheæ, psilij, lactucæ, lini extractæ in aqua hordei, maluæ, vel parietariæ, si enim mitescunt vlcera, & humorum adhærentium tenacitas diluitur. Cauendum per initia à validè detergentibus: talia enim omnia coniunctam ferè acrimoniam habent, doloris incrementum illaturam, in statu verò multo magis. Tum enim frequenti collutione blandè detersa vlcera, acrium appulsu denuò irritarëtur. Sufficiet igitur commemoratis remediis B
vti, impediréque ne vlcerum sordities & inflammatio augeatur, modò tamen talia vlcera maligniora & ardentiora nõ sint. Si enim vel admotorum emplastrorum effreni efficacia, vel naturæ in motu sursum deprauatæ impetu, contigerit tantam viscidorum & crassorum humorum copiam ad os efferri, vt parum absit, quin pars illa materiæ morbificæ dominio teneatur, adeò vt anadromes rapiditate & perennitate tumefactis genis, gangrænæ, ab interclusis aditu spiritibus, & partium earum extincto calore natiuo, periculum immineat, tum cogitur Medicus propriam morbi curationem pro derelicta ad tempus habere, vt funesto symptomati occurrat. Itaque collutiones imperabit ex decocto earum rerum quæ refrænãt, sistunt, & repellunt, vt plantaginis, solani, polygoni, bursæ pastoris, cum syrupis rosarum siccarum, nympheæ, cydoniorũ, berberis, granatorũ & similium. Eandẽ vim habent decocta & mucagines seminum lactucę, psylij, cydoniorum, plantaginis, cucumeris, melonũ, papaueris albi, hyoscìami albi in aquis rosarum, plantaginis, solani, nymphex, caprifolij, prodest & sudores prouocare laconicis omninóque calidis & siccis admotis: sic enim humorum à vasis in vniuersam corporis superficiem currentium reuulsio fit. At cùm inhiberi incipiet humorum ad os excursus, & tumorum vlcerúmque incrementum minui, tum nihil impediet blandè detergere syrupo rosar. siccarum, melle rosato, diamorum, dianucum & similibus. Cùm verò desiccandorum vlcerum opportunitas aderit, contingi leniter poterunt aqua aluminosa, vel etiam aqua chymistarum quæ in metallis dirimendis vires suas summas eliserit. Vtendum præterea frequenter erit gargarismatibus desiccãtibus, cũ adstrictione paratis ex aquis rosar. plantag. solani, bursæ past. polygoni & cynoglossi, incoctis vnà balaustiis, rosis rub. myrtil. sumachio, alumine, acacia, berber. gallis, malicor. & similibus, per syalismum ægrum instaurare & nutrire oportet cibis liquidis & euchymis, & coctu facillimis, quia tum nec mandendi nec deglutiendi, nec dura coquendi facilitas adest. Natura enim tota in noxiorum humorum excretionem intenta, præterea etiam dolorum acerbitate, vigiliis & inquietudine, adeóque spirituum multa resolutione debilitata, in validæ coctionis opus nequit incumbere. Ergo exhibebuntur oua tremula, iuscula ex iisdem parata, hordeata, consumpta ex decoctis partium extremarum carnis vitulinæ & gallinaceæ, gelatina expressa colatitia, parca quidem, sed frequenti manu, colluto semper ante cibum ore. In potum exhibebitur decoctum gaiaci conditum cinamomo: vel, si quis velit in potu esse alimentum, quia cibis non vescuntur ægri solidioribus, licebit exhibere vinum vetus maturum, rubellum & tenue, aqua decoctionis hordei dilutum. Sunt qui panis albissimi benè subacti micam in vino prædicto macerant, exprimúntque, vt aliquid panis vino mixtum id tum alibilius reddat, tum minuta acrimonia mitius. Alij calentem à furno panem in vino per noctem macerant, totum id destillationi quæ per balneum mariæ fit, subiiciunt, quod liquoris primum effluet validius & calidius erit: at quod dehinc manabit mitius, & quò æger innoxiè cum vino mixto ad ampliorem nutritionem & virium instaurationem vti poterit. Reparandis spiritibus in leipothymiæ metu, sufficient vinum maluaticum, aromatites, acetum rosatum, & similia naribus ad odorandum admota, nisi fortè ea naturæ sponte æger horreat: sic enim magis vires & spiritus consternarent. Alui interim cura diligens

Marginalia (left): *Ad curãda cum oborta fuerint.* — *Quando in hoc vlcerũ genere locus sit repellentibus.* — *Gargarismata repellentia & refrenãtia.* — *Quæ oris virulenta vlcera desiccët* — *Victus ratio in vlcerato ore.* — *Vt in potu sit alimẽtũ.*

Section letters (right margin): C (beside "& sudores prouocare…"), D (beside "nis opus nequit incumbere…").

A diligens habenda eſt, atque vt leuium, molliúmque clyſterum vſu libera ſit, ex Medici ſententia procurandum.

De quarto curandæ luis Venereæ modo.
CAP. XIIII.

COMMENTI ſunt nonnulli quartam viam curandæ luis venereæ per ſuffitus. Hanc ego non admodum probandam cenſeo, propter maligna multa quæ inde exurgunt ſymptomata. Cerebrum enim & pulmones quibus primo & pleno appulſu excipiuntur, venenata contagione inficiunt & corrumpunt, vnde ægris in vitæ reliquum ſuperſtes manet ſpiritus ſeu anhelitus fœtor. Imo pleríque dum ſic curarentur, conuulſione prehenſi ſunt, capitis, manuum, & tibiarũ tremore, ſurditate, apoplexia, miſeráque tandẽ morte conflicti, propter tetros ſulphuris & argenti viui, quibus cinnabaris conſtat, vapores, ore, naribus, totóque corpore hauſtos. Quare eiuſmodi ſuffituum vſum, qui vniuerſi corporis gratia per os & nares exceptis halitibus inſtituitur, nunquam probauerim: ad eum haud improbandum duxerim, qui partis tantum alicuius cauſa ſuſcipitur, ad deſiccanda malè morata quæ eam ſic occupant vlcera, vt aliis artibus debellari nequeant: aut ad fundendos & digerendos nodos, doloréſque fixos reſoluendos, alioqui indomabiles. His enim ſuffitibus propter admixtum argentum viuũ vis ineſt attenuandi, incidendi, reſoluendi, liquandi. Qui ad vniuerſi morbi, corporíſque curationem hos ſuffitus parant, hac via procedunt. Ægrum ſub papilione vndique fideliter obtenſo, ne quà quid expirare poſſit, ſtatuunt, vnáque vaſculum prunis candentibus plenum, in quas cinnabarim copioſè aſpergunt, vt ſic vndique exhalante fumo perfundatur, quo planè modo veterinarij ſolent equos grauedinoſos & mucoſos, id ſingulis diebus tandiu iterant, quoad os multa ſaliua ſtillare incipiat. Eiuſmodi ſuffituum, vt iam notatum eſt, princeps materia ſeu baſis eſt cinnabaris, ſulphure & argento viuo ſimul commixtis, conſtans, additur radix ireos florentiæ, C thus, olibanum, myrrha, iuncus odoratus, aſſa odorata, maſtiche, terebinthina, & theriaca, quibus omnibus vis ineſt reſolutionis ſpirituum cohibendæ, naturæ roborandæ, fœtoríſque & malignæ qualitatis argenti viui corrigendæ. Parantur etiam alij alia arte ſuffitus, omnino tamen poſtquàm extinctum fuerit, & hac quæ ſequitur arte velut fixum argentum viuum, liquatur plumbum, eique cum iam ferè refrixerit affunditur & admiſcetur argentum viuum, totum id in puluerem redigitur, addito antimonio, aloë, maſtiche, calcantho, auripigmento, benionio in puluiſculum redactis, & cum terebinthina in trochiſcorum formam coagmentatis. Vel,

Quæ in corpore damna ſuffitus creent.

Qui ſuffitus probandi.

Suffituum ex cinnabari vniuerſalis ratio.

Materia ſuffituum.

℞. cinnabaris ℥ j. ſtiracis rubri & calamintæ, nucis moſch. an. ʒ iij. beionii ℥ ß. excipe terebinthina, fiant trochiſci ponderis, ʒ ij. ad vſum dictum, additur terebinthina ad ea compingenda quæ ſicca ſunt, adduntur & gummi, vt fumis ſuffitibúſque materiam præbeant. Cæterum virulenta luis venereæ vlcera non ante ſuffiuntur, quàm deterſa fuerint. Probatur etiam ſequens ſuffitus.

Trochiſci in ſuffitus.

℞. cinnabaris ℥ j. beionii, myrrhæ, ſtyracis, olibani, opopanacis an. ℥ ß. maſtich. D macis thuris. an. ʒ. ij. excipiantur terebinthina, & fiat ſuffumigium.

Symptomatum ſeu ſymptomaticorum luis Venereæ affectuum curatio, imprimíſque vlcerum penis.
CAP. XV.

VLCERA in toto quidem pene calloſa & maligna ex hoc morbo aſſurgunt, ſed longè ea ſunt maligniora quæ in præputio, quàm quæ in glande oriuntur. Sunt enim communibus vlcerum quæ aliunde veniunt remediis rebellia, & in gangrænam faceſſere obnoxia, ſic vt plærique qui ſibi maturè argento viuo non prouiderunt, eam imprudentiam glandis ſæpè & totius penis iactura & amputatione luere neceſſe habeant. Sum tamen in ea ſententia, vt putem omnium vlcerum quæ in pene oboriuntur, curandorum initium à generalibus vlcerum remediis eſſe ducendum. Non enim omnia quæ coitus occaſione in ea parte naſcuntur vlcera virulenta ſunt. At cùm nihil proficere nos hac ar-

Præputij quam glandis vlcera maligniora.

te animaduerterimus, serpétque nihilominus in dies malum, tum ad ea veniendum A quæ argentum viuum admittunt, vt his obuiam eatur virulentiæ in totum mox corpus sese propagaturæ, omnino tamen omnia viribus illis prædita sint oportet, quæ acrimoniam huius veneni malignam queant obtûdere, quale est quod sequitur Lanfranci collyrium.

Lanfranci collyrium.

℞. vini albi ℔. j. aquæ rosar. & plantag. an. quart. j. auripig. ℥ ij. viridis æris ℥ j. aloes myrrhæ an. ℈ ij. terantur subtilissimè & fiat collyrium. Contingi illa etiam vlcera vtiliter poterunt aqua ex sublimato aut etiam chymistarum, quæ dirimendis metallis inseruierit, vel imponetur puluis mercurij, vel ægiptiacum à nobis descriptū, escharæ verò lapsus procurabitur basilicone, aut butyro recenti. His tamen acribus nisi cautè admodum non vtendum censeo, gangrænæ metu, quæ huic parti facilis est. Quòd si eiusmodi vlcerum tanta sit pertinacia, vt his remediis non cedant, tum ad frictiones seu litus inguinum perinæi & vlcerum veniendum, ex vnguentis ante ad frictionem vniuersalem descriptis. Fieri etiam suffitus poterunt quo superiore capite diximus modo. Sic enim demum virulenti humoris malignitas obtundetur, callosæ durities molescent, vlcera denique ipsa desiccabuntur, deterſáque consolidabuntur. Nonnunquam post perfectam eiusmodi vlcerum curationem, apparent in permultis manifesta luis venereæ signa, quæ se ante non prodebant, quod per manantia vlcera virus manaret: nunc obserato illo velut diffugio in corpus interius refluat, atque in aliis partibus sui notas exhibeat, his hominibus vniuersalis frictio necessaria est. B

Pudendorū frictiones.

Cur aliquādo sanitatis virulentis penis vlceribus superueniat vniuersalis virulentia.

In quo gonorrhoëa à stranguria virulenta differat.

CAP. XVI.

AD hanc vsque diem permulti putarunt stranguriæ virulentæ aliquid cum gonorrhoëa veterum esse commune, at longè differre eas affectiones ex his quæ sequuntur intelliges. Est enim gonorrhoëa seminis profluuium inuoluntarium ex toto corpore ad genitalia decurrentis, propter resolutionem & paralysim facultatis retentricis earum partium, vt est à Galeno C proditum. Aliis nascitur id malum ex sanguinis & materiæ seminalis per vniuersi corporis vasa collectione, quæ in adipem lætiorémque habitum non concrescens, cursum inflectit ad genitalia: contrà verò stranguria virulenta profluuium est vel stillicidium potius saniei flauæ, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, puri haud bene elaborato similis, per ductum vrinarum, ipsum sæpè acrimonia sua erodentis & exulcerantis, penis, partiúmque omnium genitalium erectionem dolorificam inferentis. In hac enim erectione, fit earum conuulsiua velut contractio. Hinc est quod ægri queruntur subtensam velut se chordam eo loco sentire, quæ penem quasi deorsum conuellat. Causa est spiritus crassus & flatulentus, totum canalem seu neruum cauernosum, imò & porosam omnem penis substantiam copia replens & distendens. Ad hæc symptomata si hoc accesserit, vt exulceretur vrethra, ægrum, dum vrinam effundit, acer dolor diuexat, quia obiter ab vrina acri vlcera irritantur: virulentæ stranguriæ tale profluuium, sæpe ad duos aut etiam tres annos prorogatur: at seminis profluuium tandiu durare nequit quin corpus ad extremam & mortiferam maciem deducat, quia semini D materia est ex benigniore sanguinis portione, quemadmodum ex his intelligere est, qui vel noctem vnam intemperantius coitu vsi sunt. His enim totius faciei ferè moles subsidet, reliquum verò corpus eneruatum languet & torpet. Ex quibus omnibus efficitur stranguriæ virulentæ profluuium, non esse humoris seminalis ad fœtus generationem apti, sed saniei potius acris & viscidæ, quæ corruptione totius substantiæ venenatam malignitatem acquisiuit.

Quid gonorrhoëa.

Lib. de locis aff.

Quid stranguria virulenta.

Causa conuulsiuæ distentionis penis.

Vide authorem definit. med. apud Gal.

Qualis per straguriam virulētam fluat materia.

De causis ardoris vrinæ, eiúsque differentiis. CAP. XVII.

VRINÆ ardor, cuius stranguria virulenta species est, trium ex causarum aliqua nascitur, repletione nempe. Inanitione, & contagione. Eam quæ à repletione est facit vel sanguinis nimia copia, vel laboriosum & multum subardente & auerso sole iter, vel ciborum calidiorum, acrium, diureticorum & flatulentorum esus tensionem & calorem in partibus vrinariis inferens, vnde ipsarum, simúlque & partium genialium inflammatio: quo

Particularis pudēdarum partiū plethoræ causæ.

fit vt non

A sit vt non seminalis modò, sed & multus alius humor in eas partes defluât, præsertim verò in prostatas glandulas quæ sunt ad radices seu initia ceruicis vesicæ, quo loco desinunt vasa spermatica: plethoram etiam illam facit coitus abstinentia in his qui mulierum consortio vti consueuerunt, debili præsertim existente seminalium & vrinæ dicatarum partium excretrice, adeò vt eo se onere ipsæ per se expedire nequeât. Tum enim suppressa materia corrumpitur, acrimoniáque sua à calore peregrino & putredinoso contracta ardorem, dolorémque in exitu facit. Eiusmodi materia inflammatoria tumentes prostatæ, successu temporis vomicam rupto abscessu faciunt. Hinc stillans fluénsve secundum vrinarium ductum puruléta sanies, abradendo vlcera creat, in quæ vrina postea impingens exasperat: vnde acris dolor, qui etiam aliquã-diu post mictionem durat: vnà verò inflammationis, doloris attrahentis & nebulosi spiritus distendẽtis occasione, penis cum tristi sensu erigitur & conuellitur, quemadmodum capite superiore notauimus: at eam quæ ab inanitione est creat intempestiuus & nimius veneris vsus. Hinc enim commemoratarum glandularum oleosum B & congenitum humidum exhauritur, quo exhausto vrina non potest nõ esse toti vrethræ obiter molesta & acris: ex quo potissimum doloris abradentis sensu ardor vrinæ nomen habuit. Illam verò quæ à contagione est, facit impurus coitus cum homine immundo & virulento, seu muliere quæ paulò ante virulenti viri, virulentum semen exceperit, vel fluores albos patiatur, vel vlceribus occultis obsitã pudenda habeat, vel spiritum virulentum illic conclusum & latentem circunferat, qui coitu incalescens & excitatus mox pari contagione totum corpus inficiat, haud secus quàm scorpionis aut phalangij punctura, tantulo veneno in cutem immisso, vniuersum mox corpus, sparsa latius quàm quis credere posset, mali vi corripitur, breuíque animal concidit. Sic igitur seminalis humor prostatis conclusus, hausta inde per penem mali labe corrumpitur, partémque ipsam contagio inficit, vnde inflammationis abscessus: quo virus per vrethram eructante, stranguria virulenta contingit: tetro verò vapore in viscera partésque principes cum humoris reflui portiunculã elato, lues venerea.

Quid inanitionem genitaliũ faciat.

Contagionis stranguriosæ ratio.

Quî strãguria viruléta degeneret in generalem virulentiã.

C

De Prognosi in stranguria virulenta.

CAP. XVIII.

QVAD negligi vel segniter curari id malum debet; nam ex sese perniciosa accidentia vt prædiximus inuehit; & neglectum incurabile euadit, adeò vt per totam vitam sanie virulenta quibusdam vrethra fluat: sæpè & vrinæ suppressio ad hæc mala accedat, inflammatis tumefactisque supramodum prostatis & vesicæ ceruice. Inflammationem istam augent, vnáque ischuriam faciunt coitus, vsus ciborum vel acriorum vel flatulentorum: produnt verò & quasi exacerbant lunæ exitus seu mensium fines, ab eiusmodi ischuria certa mors venit, vt in quodam animaduerti, qui decenniũ totum strãguria virulenta vexatus, tandem ex suppressa vrina interiit. Solebat ille ischuria prehendi quoties vehementius exercebatur, séque illa leuare immissa argentea fistula, quam eo consilio in omnem euentum secum semper circunferebat: accidit die D quadam vt eam in vesicam vsque intromittere non posset, me igitur accersit, qui vrinam ipsi cierem, in quam rem cùm nihil non tentassem, frustranei fuerunt omnes mei conatus, mortuo & dissecto, vesica vrina differta & quam distentissima animaduersa est, prostatæ verò præter naturam tumentes vlceratæ & pure differtæ, ei simili quod ipsi stillare per vrethram solebat: ex quo intelligere licet à prostatis manare id virus, quod per virulentam stranguriam stillat, non à renibus vt plærique opinati sunt. Certè stranguria virulenta si inueterauerit, particularis lues quædam venerea censenda est, adeò vt nisi frictione ex hydragyro nequeat curari. Cæterùm quæ ceruicem vesicæ occupant vlcera, facilè discernuntur ab his quæ corpus eius seu capacitatem intercipiunt. Hîc enim quæ dffluit inter meiendum sanies, vrinæ permixta cernitur, cum filamentis quibusdam & membranaceis corpusculis per vrinam delatis: huc accedit longè magis insignis tum saniei illius fœtor. Nunc dicendum de vtriusque affectus, tum gonorrhoëæ, tum stranguriæ virulentæ curatione, initio ab illa ducto.

Stranguria virulenta quibusdam consenescit & commoritur.

Historia.

A qua parte manet virus strãguriæ virulẽtæ.

Quod in corporis vesicæ & ceruicis vlcera differant.

Summa capita curandæ gonorrhoeæ. CAP. XIX.

Dieta.

ACCERSENDVS Medicus qui de purgatione, phlebotomía & diæta ſtatuat, ſi à plethora, copiáque ſanguinis & ſeminalis materiæ malum eſt: vitanda omnia quæ ſanguinis copioſioris prouentum in corpore faciunt, quæ ſemen augent, quæ ad venerem ſtimulant. Itaque abſtinendum vino niſi fortè aquoſo & auſtero: vitanda non modò mulierum conſortia, ſed & imagines, omniáque quæ ipſas, maximè ſi egregiè charæ fuerint, in mentem reuocant: exercitia valida proſunt, vt grauium onerum ad ſudorem vſque geſtationes, natatus in frigida, parcior ſomnus, lumborum & partium genitalium refrigerationes ex litu vnguenti roſati, refrigerantis Galeni & nutriti, impoſito inſuper duplici panno in oxycrato macerato & ſæpius renouato. At ſi exolutio facultatis retentricis earundem partium mali cauſa ſit, contracta ex nimio ante maturam illi exercitio ætatem coitu, roborantia, & adſtringentia, tum aſſumenda, tum adhibenda ſunt. Sed ad virulentam ſtranguriam, quæ noſtri inſtituti magis propria eſt, mea iam feſtinat oratio.

Ad exolutam genitaliũ retentricem.

Cura generalis tum ardoris vrinæ, tum ſtranguriæ virulentæ. CAP. XX.

Diæta.

Ad ſtranguriã à repletione.

VARIE huius morbi curatio inſtituenda eſt pro cauſarum eius & accidentium varietate. Habenda in primis diætæ ratio, vitandáque omnia quæ ſanguinem inflammant vel inflant, cuius generis ſunt diuretica omnia & flatulenta, tum etiam rapida & valida exercitia. Purgatio & phlebotomia proſunt, ſi præſertim plethora morbi cauſa ſit. Fugienda mulierum conſortia, & de rebus venereis meditationes: haud molli in lectulo cubare debet æger, ſed in ſtrato duriore & matta, nunquam ſi fieri poſſit ſupinus, elixa aſſis præſtant, cocta cum oxalide lactuca, portulaca, hordeo mundato, & quatuor ſeminibus frigidis conquaſſatis, in condimenta præter ſuccum mali, arantij, granati, & omphacium nihil adhibeat, vinum ſibi fugiendum putet, pro eo vtatur decocto hordei, glycyrrhyzæ, hydromelite, hydroſacchara cum pauco cinnamomo, potu diuino, mane quatuor horis ante paſtum ſorbeat hordeatum in quo coxerit nodulus ex quatuor ſeminibus frigidis conquaſſatis, & ſemine papaueris albi: ſic enim refrigerat, lenit & deterget: vtilis etiam eſt ſyrupus de althea & capilli veneris, vtilis & alui vacuatio ex caſſiæ ſemuncia, aliquando ſolius, aliquando cum rhei puluerati dragma vna vel ſemidragma: proſunt & ſequentes pilulæ.

Hordeatum

Vacuantia.

℞. maſſæ pilular. ſine quibus ℈ j. rhei electi, ʒ ß. caphuræ g̃. iiij. cum terebinthina, formentur pilulæ deuorandæ poſt primum ſomnium. Terebinthina verò veneta ſola, vel addito rhei puluere, cum oleo amygdalarum dulcium ſine igne recenter extracto, ſyrupóve capilli veneris ſingulare remedium eſt ad hunc affectum, inſignes enim vires habet leniendi & detergendi, excretricémque facultatem promouendi ad expulſionem materiæ virulentæ proſtatis concluſæ. Adde quòd quàm ſit putredini inimica intelligitur ex ipſius amarore: quàm verò renibus & vrinariis partibus operam ſuam dicauerit eo odore proprio cuius impreſſionem relinquit in vrina poſtquàm deglutita eſt. Quòd ſi quis eſt qui in bolos confractam deglutire nequeat, facilè eſt eam potabilem reddere, diluendo ipſam in mortario cum oui vitello & vino albo, quemadmodum ex pharmocopola quodam didiſci qui eam rem pro magno ſecreto habebat. Si ab inanitione morbus venerit, curabitur pinguibus iniectionibus, oleoſis & remollientibus potionibus, omninóque aſſumptis & admotis his quæ pari facultate inſtructa ſunt: vitatis denique his vnde mali origo extitit. Qui verò curandus ſit huius generis morbus, qui ex contagione ſeu impuro concubitu venerit, ſequenti capite abundè dicetur.

Terebinthinæ venetæ vires in hoc morbo.

Terebinthina quî reddatur potabilis.

Adſtrãguriã ab inanitione.

Stranguriæ

A

Stranguriæ virulentæ curatio propria.

CAP. XXI.

INITIVM ducendum eſt à doloris mitigatione & inflammationis reſtinctione, quod fiet iniectione in vrethram facta ex decocto ſequenti tepido. ℞. ſeminis pſilij, lactucæ, papaueris albi, plantag. cydon. lini, hyoſcia. albi an. ʒ. ij. detrahantur mucores in aquis ſolani & roſar. ad quantitatem ſufficientem: adde trochiſcor. alborum rhaſis camphoratorum in pollinem redactorum, ʒ j. miſce ſimul, & fiat iniectio frequens. Hæc enim, quia refrigerandi vi pollet, inflammationem reſtinguet, dolorem mitigabit, & lentore ſuo vrethræ aſperitates leniet, tuebitúrque obducto velut mucore aduerſus vrinæ & virulentorum humorum acrimoniam. Eius loco licebit vti lacte bubulo ab vbere vel igne tepente. Nec iniectum modo lac in hoc affectu prodeſt, ſed etiam ore aſſumptum: refrigerandi enim & detergendi vim habet, tenuitatéque partium ad vrinæ ductus non lentè permeat extrinſecus; litus fiet ex cerato Galeni refrigerante addita camphora, ex cerato ſcroti, & penis totius. Hæc antequàm admoueantur, ſufficit ſi ab igne tepeſcant. Nam ſi incaleſcant amplius, refrigerandi qua valent facultate ſpoliantur. Poſt litum lintea iiſdem partibus imponenda ſunt, macerata in oxycrato ex aqua plantaginis, ſolani, ſemperuiui & roſarum compoſito. Quod ſi inter meiendum, & aliquandiu etiam poſt intolerabilis dolor ægrum excruciet, vt ferè fit, ſuaſerim vt vrinam reddat, demerſa mentula in matellam lacte vel aqua tepente plenam. Dolore his artibus mitigato ad deterſionem vlcerum veniendum hac aut ſimili iniectione.

Iniectio inflãmationẽ reſtringens.

B

Lactis dotes ad ſtranguriam virulentam.

Vt mictio ſit indolẽs.

℞. hydromelitis ſimpl. ℥ iiij. ſyrupi de roſis ſiccis, & de abſinth. an. ℥ ß. fiat iniectio. Quod ſi validiori deterſione ſit opus, licebit addere valde ſalubriter vt ſæpiſſimè ſum expertus, ægyptiaci modicum. Animaduerti etiam ſequens decoctum valdè ad eam rem prodeſſe.

Iniectiones detergentes.

℞. vini albi odoriferi ℔. ß. aquarum plantag. & roſar. an. ℥ ij. auripigmenti. ʒ ß. viridis æris ℈ j. aloës optimæ. ʒ ß. puluериſentur pulueriſanda, & bulliant ſimul, ſeruetur decoctum pro iniectione. Ingredientium huius decocti compoſitionem medicamentorũ licebit quantitatem & vim augere vel diminuere, prout æger & ægritudo flagitare videbuntur. Vlceribus ſic deterſis ad reſiccationem properandum, quò tandem cicatrice obducantur. Id fiet reſiccato humore ſuperfluo, & roboratis partibus quæ diuturna fluxione imbutæ & relaxatæ fuêre, in quam rem ſequens decoctio valdè vtilis eſt.

C

Quò deterſa ſiccẽtur vlcera.

℞. aquæ fabrorum ℔ j. pſidiarum balauſt. nucum cupreſſi conquaſſatarum an. ʒ j. ß. ſumach. & berberis. an. ʒ ij. ſyrupi roſati & de abſinthio an. ℥ j. fiat decoctio, ſeruetur pro iniectione ſæpius in vrethram ſyringe immittenda, quouſque nihil iam saniei effluat, tum enim de ſalute ſpes certa affulget.

De caruncnlis quæ in vrethra ab ardore vrinæ veniunt.

CAP. XXII.

D

ACRIS humor qui ex proſtatis glandulis ſtillat, aſſiduéque per vrinarium ductum manat, obiter ipſum locis quibuſdam erodit, & ſua acrimonia exulcerat: vrethram quidem viris, fœminis verò vteri ceruicem. His vt & reliquis vlceribus, accreſcit aliquando caro ſuperflua, quæ ſæpè impedimento eſt quominus ſemẽ & vrina præterlabi & diffluere ſolita, & communi ſibi via poſſint, vnde multorum malorum origo, quò fit, vt eiuſmodi vlcera quibus accreuerunt carunculæ diligentiſſimè curanda ſint. In primis verò ſciendum num illa recentia ſint, num inueterata. Hæc enim illis curatu eo ſunt difficiliora quod quæ illis ſuperuenerunt carunculæ in callum, cicatrice etiam ſæpè ducta obduruerint. Cognoſcimus ſubeſſe carunculas ſi catheter per vrinæ ductum liberè permeare nequeat, ſed toties in via offendat, quoties carunculę obſtruentes occurrunt: ſi meiendi magna difficultas eſt, ſi tenui admodum filo, vel bifurcato vel tortuoſo vrina effluat: vel ſi guttatim tantum ſtillet cùm torminum tanto cruciatu, vt ſæpè æger fæces egeſturiat, imò & ſæpè egerat, inſtar

Quî vlceribus partiũ genitalium ſuperueniãt carunculæ.

Carunculæ calloſæ ſanatu difficiles.

Signa.

A carũcula ischuria. Vrina suppressa qua data porta ruens. Curatio generalis. Quid faciat carunculæ difficilem sanationẽ. Tempus curationi opportunum. Cur venus fugienda. Cur acria vel fugienda vel parcè vsurpanda.

eorum quibus calculus est in vesica. Post mictum, itémque post coitum vrinæ & se- A
minis aliqua portio ad carunculárum salebras restitat, adeò vt æger penem comprimere cogatur ad eiusmodi exprimendas reliquias. Aliquando planè vrina supprimitur, vnde vesicæ tanta distentio, vt inde data inflammatio vrináque retro in corpus, refluа ægrum ad exitium præcipitarint: visa verò est nonnunquam vrina sic expressa, multis locis præter naturam quaquaversum diffluere & exudare per anum, perinæum, scrotum, penem, inguina. Cum primùm subesse carunculæ aliquod seminum ex commemoratis ante signis suspicamur, curationem statim adhibere conuenit: crescit enim paruo admodum initio in dies adeò caruncula, vt tandem insanabilis euadat, curandi certè difficultatem his quæ antè de eius essentia dicta sunt facilè augurari licet, adde quòd difficulter remedia ad malum peruenire possint. Tempus ad eam suscipiendam opportunius est vernum ab hoc hyems: quanquam si malum premat nihil est differendum. Dum procedit curatio, æger à venere penitus abstinere debet, hoc enim exercitio, renes, vasa spermatica, prostatæ glandes, totúsque penis intumescunt & incalescunt, adeóque ex vicinis & supernis partibus B
attrahunt: vnde excrementorum in locis laborantibus cumulus, curationem longo interuallo retardans. In detergentium iniectionum vsu fugienda sunt acria & corrodētia, quod sic vrethra exquisitissimo sensu prædita facilè offendatur, vnde multorum & malorum accidentium consequutio. Nec debemus terreri si per interualla sanguis ex latentibus carunculis fluere cernatur. Est enim id ad curationem compendium: quia materiæ coniunctæ portione sublata, incrèmento malum prohibetur, pars ipsa pondere premente leuatur, quia carunculárum causa materialis est sanguis superfluus. Itaque nisi talis hæmorrhagia sponte sua venerit, vtile erit eam prouocare intruso paulo durius, cum cautione tamen, cathetere. Si inueteratæ sint & callosæ carunculæ, fotu, litu, cataplasmate, emplastro, & suffitu sunt molliendæ, fotus hæc tibi erit species.

Curatio particularis.

Fotus.

℞. altheæ & lilior. alb. an. ℥ iiij. rad. bryoniæ & fœnicul. an. ℥ j. ß. fol. maluar. violar. parietar. & mer. an. m. ß. seminis lini. fœnugr. an. ℥ ß. caricas pingues nu. xij. florum chamæm. & meliloti. an. p. j. contundantur, contundenda & incidenda incidantur, bulliant omnia in aqua communi, & fiat fotus cum spongiis fœmellis & mollibus, ex magmate, cataplasma conficies in sequentem modum. C

Cataplasma.

℞. prædicta materialia, terantur & traiiciantur, addle axungiæ porci, vnguenti basiliconis an. ℥ ij. fiat cataplasma imponatur post fotum vel statim à fotu, sequens linimentum, interim dum cataplasma parabitur, adhibere poteris.

Litus.

℞. vnguenti de altheæ & agrippæ an. ℥ j. ß. œsipi humidæ & axungiæ humanæ an. ℥ j. butyri recentis, olei lilior. & chamæ. an. ʒ vi. liquefiant simul addendo aquæ vitæ, ℥ j. fiat linimentum, admoueatur extrinsecus, qua parte subsunt carunculæ eodem consilio imponuntur emplastra, quæ pro animi arbitrio varia ex variis fingere & concinnare poteris, excellit tamen supra omnia vi remolliendi, & eiusmodi callosas scabrities atterendi, emplastrum de Vigo fideliter dispensatum: valet & ad eam rem sequens suffitus. Elige lapidis molaris frusta aliquot (hoc enim vtimur pro pyrite veterum) vel crassiores lateres, postquàm incanduerint igni, coniiciantur in haud ita magnum lebetem sellæ deiectoriæ suppositum, in sella sedere iusso ægro quasi aluum exoneraturo, affunde in candentes lapides acerrimi aceti & D
aquæ vitæ optimæ partes æquales, circumiectísque vndique vestibus, ne quid frustrà exhalet, ascendentem vaporem ano, perinæo, scroto & vrethra æger excipiat, quinetiam, quò huius remedij vis fœlicius succedat, ægrum nudum in dolio A. litera notato statuere poteris, sic vt super asserem, qua parte genitalia subsunt perforatum sedeat: inde lebetem, candentes lapides continentem, inter ipsius crura subiicere: mox per ostiolum litera B. notatum lapides illos liquore commemorato irrigare, exhalantem fumum sic facilè æger partibus laborantibus excipiet, vt nihil eius, vndique ipsi obtecto & obuelato, depereat.

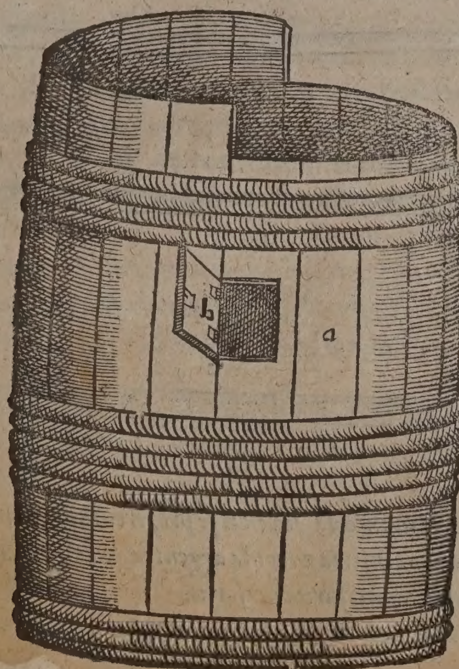
Emplastrũ de vigo efficax ad molliendam carunculã.

Suffitus.

Dolium

A

Dolium ad excipiendum suffitum affabrefactum.

B

Tali suffitui, Galeni sententia, vis inest penetrandi, incidendi, liquefaciendi, remolliendi & digerendi scirrhosas durities. *Ad Glauc. Lib.2. ca.5.*

Quæ insuper remedia carunculis occasione luis venereæ natis, sint adhibenda.
CAP. XXIII.

C

AT si suspicio est ab humore virulento, seu luis venereæ veneno has carũculas venisse, oportet vt æger dietã illã obseruet, quę lue venerea infectis præscribi solet: vtatur decocto gaiaci, linatúrque ipsi perinæum, ac totus penis vnguento ad luem veneream concinnato: aliàs oleum & operam perdet Chirurgus. Interim dum in lecto sudabit, iubebitur tenere inter crura diuaricata lagenam testaceam aqua feruente plenam, vel laterem calidum inuolutum linteis, aceto & aqua vitæ irrigatis: sic enim calor, vapórque ad genitalia se efferet, qui vnguenti impositi auxilio concurrente, materiam caruncularum liquabit, remollitæ sic carunculæ remediis conuenientibus sunt consumendæ. Principio igitur si callum cicatricémque duxerint (quod ex eo suspicari licet si nihil excrementitij humoris remittant) exasperandæ sunt, excoriandæ & atterendæ cathetere plumbeo, extremo suo surgentibus asperitatibus limæ rotundæ instar scabro. Immissum illum in vrethram catheterem tandiu versabit, iens rediénsque toties eamdem viam Chirurgus quandiu & quoties ipsis cõminuendis & atterendis, necesse videbitur, attritas sanguine multo manare sinet, ad affectæ partis leuamen. Licet & in vrethram eodem consilio demittere fistulam litera B. notatam, in quam inserta ductilis argentea virgula, extremo suo rotundo excisoria, occursu suo allisu & attritu repetito, obnitentes carunculas deterere & complanare possit. Certè hac arte multos grauissimis huius mali periculis implicitos explicui. Aliis magis placet fistula notata litera A. sic vsurpata. Immittitur in vrethram obuersis ad carunculas eius prominulis incisuris excisoriis, insupérque manu extrinsecus appresso ad eas pene, qua parte carunculæ subsunt.

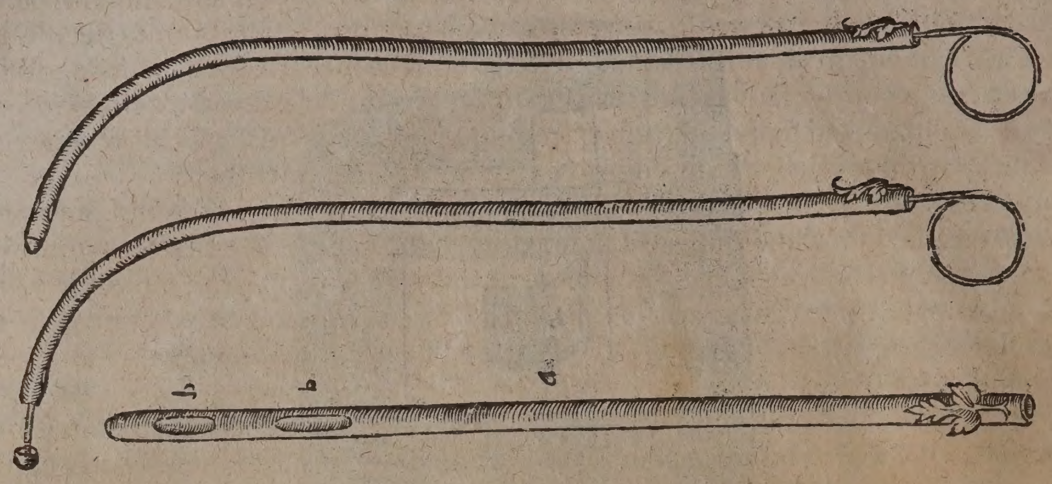
Particularia luis venereæ vitia nisi generali virulẽtiæ remedio nõ sanantur.

Remolliẽdæ ergo primũ carunculæ si callosæ fuerint. Inde deterẽdæ & consumendæ.

D

Fiſtulæ atterendis carunculis idoneæ.

A

B

A. *Oſtendit fiſtulam cum inſerta, ſed non ſe proferente argentea ſua virgula.*
B. *Fiſtulam oſtendit cum inſerta virgula argentea, ſed ab extremo fiſtulæ prominente.*
A. *Oſtendit fiſtulam cum inciſuris exciſoriis.*
B. *Oſtendit inciſuras ſeu rugas & aſperitates exciſorias.*

Sic contrita caruncula conſpergenda eſt ſequenti puluiſculo; valdè efficaci ad omnes pudendarum partium carunculas exterendas & conſumendas ſine magno dolore.

Puluis conſumẽs carũculas. ♃. herbæ ſabinæ in vmbra exſiccatæ ʒ ij. ochræ, antimonij, tuthiæ præparatæ an. ʒ ß. fiat puluis ſubtiliſſimus, applicetur in ſequentem modum. Immittatur puluiſculus in fiſtulam feneſtratam vltimo nuper loco deſcriptam. Intrudatur fiſtula in vrethram, quoad inciſura feneſtrata ad carunculam peruenerit: tum in fiſtulæ tubum virgula argentea immittatur, cuius mucro linteolo obuoluto præfixus ſit. Sic C *Applicãdi modus.* enim promota, vnà etiam præ ſe obuium puluiſculum promouebit, quouſque ad inciſuram feneſtratam, carunculæ ex aduerſo poſitam peruenerit, tum igitur ad recenti attritu cruentam carunculam ſe applicabit. Hinc reuocabitur fiſtula obuerſa ſeu auerſa ipſius feneſtra, ne obiter affixum carunculæ puluiſculum abripiat. Si dolor ingens ſuperueniat lenietur, vnâque inflammatio reſtinguetur ſequẽti iniectione.

♃. ſuccorum portulacæ, plantag. ſolani, & ſuperuiui an. ℥ ß. albumina ouorum *Iniectio reſtringẽs inflammationem.* nu. vj. agitentur diu in mortario plumbeo, & tepida in vrethram ſyringe exprimantur. Eius loco aliam etiam iniectionem facere licebit quæ ante deſcripta eſt. Nec erit inutile genitalibus partibus repellentia remedia circumponere ad dolorem ardorémque prohibendum. Licet etiam alia adhibere remedia, conſumendæ carunculæ vi *Cap. 21.* prædita, inter quæ, quæ ſequuntur excellunt.

Emplaſtrũ Chirurgorũ monſpelienſium ad carunculas. ♃. viridis æris, auripigmenti, vitrioli rom. aluminis rochæ. an. ℥ ij. infundantur omnia in acetum acerrimum, atque inter duo marmora in pollinem redigantur, tum æſtiuo ſoli exponantur, ſiccata rurſus in acetum acerrimum infundantur, indéque D vt antea marmorum attritu, ſic comminuta, vt digitis ſubiecta nihil occurrat aſperũ, ſoli denuò exponantur, quouſque in pollinem tenuiſſimum reducantur, omníſque eorum euanuerit acrimonia, quod fiet octo ferè dierum ſpatio. Hinc,

♃. olei roſati ℥ iiij. lithargyri. ℥ ij. coquantur ad ignem quouſque coierint in emplaſtrum ſolidæ conſiſtentiæ: ab igne tum ſemotis, adde pulueris prædicti. ℥ ij. miſceantur ſpatula, & igni ſubiiciantur, quouſque totum id in durum medicamentum concreſcat, adeò vt ipſi candela cerea vel virga plumbea adhæreſcere poſſit, ſic vt ne manibus quidem tractata excidat. Hoc remedio vtuntur Chirurgi Monſpelienſes. Sequitur aliud.

Aliud emplaſtrum. ♃. tuthiæ præparatæ, ʒ vj. antimonij, ʒ iij. trochiſcorum alborum rhaſis camphoratorum, ʒ j. corticis granat. aluminis vſti. an. ʒ j. ß. ſpongiæ vſtæ. ℈ ij. in pollinem omnia redigantur poſtea.

♃. vng. diapompholygos & albi rhaſis an. ℥ ij. miſceantur cum prædictis pulueribus in mortario plumbeo, & diu agitentur, oblinatur hoc vnguento linteum tenuiſſimum

mum

A inum,indeq; candelæ ceræ obuolutum in vrethram immittatur,reuocata mox candela obtorsionibus contrariis,his quibus obuolutum fuit circa ipsam linteum. Lintei extremum pendebit ex vrethra,quò postea etiam reuocetur, vbi abundè effecisse aliquid in carunculam videbitur, cuius rei dabit signa ea sui parte medicamento obducta qua ipsam contigerit. Parantur etiam à nonnullis candelæ ceræ ex ellychnio valido illo quidem, sed tenui: quarum extremum quod carunculas efficaci & atterente contactu attingere debet,compingitur ex sequenti medicamento. *Ratio applicandi.*

♃.empl.nigri,vel diachylonis ireat.℥ ij.pulu.sab.ochr.vitr.rom.calcin.pulu.mer. an.ʒ ß.omnia liquescant simul ad dictum vsum. Dum eiusmodi remediis malum profligabitur,hoc sedulò agat æger, vt à mictu sic mētulam concutiat,vt quidquid vrinæ reliquiarum restitare circum caruncularum obices posset,id omne excutiat: nam vel subsistens illic guttula, ipsa per se satis est ad medicamētorum admotorum vires omnes eludendas. *Cautio in reddenda vrina.*

Postquàm descriptis remediis detrita & planè consumpta fuerit caruncula, quod
B intelligere licet vrina liberè & pleno meatu prodeunte, atque inoffenso cursu cathetere per vrethram in vesicam penetrante,restat vt exsiccentur vlcera & ad cicatricem perducantur:in quam rem efficax est & sine morsu sequens iniectio. *Signa detritæ carūculæ.*

♃.aqu.fabr.℔. ß.nuc.cupr.galla.cort.grana.an ʒ j.ß.alum.roch.ʒ ß.bulliant omnia simul secundum artem, fiat decoctio pro iniectione, qua tandiu vtendum quoad nulla humiditas excrementitia stillet è mentula. Sequens puluis validius desiccat, adeóque cicatricem accelerat,tum etiam sine morsu est. Cape lapidem calaminarem lotum,testas ouorum vstas,corallum rubrum,corticem granatorum,comminue omnia in pollinem,applicetur puluisculus vlceribus,cum candela cerea iuncta vnguento desiccatiuo rubro,alióve simili. Ad id etiam valent virgæ plumbeæ in vrethram,ad vlcera vsque, quàm crassissimæ poterunt demissæ,ante tamen argento viuo oblitæ,diu noctu quàm diutissimè æger poterit detentæ. Contactu enim suo desiccant,cicatricē obducunt,meatum vrinarium sine dolore dilatant, ac denique prohibent,ne vlcerū parietes mutuo se adhæsu coinquinent. *Iniectio epulotica.* *Argentum viuum desiccando cicatricē obducit.*

C

De Bubonibus venereis. CAP. XXIIII.

VIRVS luis venereæ hepati nonnūquam communicatur, id si facultate excretrice pollet,excernit in inguina,propria nempe emunctoria: inde bubones venerei emergunt. Horum materia magna ex parte est humorum frigidorum,lētorum& viscidorum copia,vt colligere est ex tumoris duritie,albedine,doloris paruitate & curandi contumacia. Quę alia etiam ratio est,præter eas quæ ante sunt commemoratæ,cur cēseri debeat huius morbi virus,in humore pituitoso ferè se defigere. Sunt tamen aliquando bubones venerei ab humore calido acri & bilioso,cum ingenti dolore & ardore coniuncti, quiq; adeò sæpè in vlcera virulenta & arrodentia degenerent. Bubonum venereorum alij accidētia sunt luis venereæ ita coniuncta,vt ipsam denuntient:cuiusmodi sunt qui paulò ante tumore manifesto conspicui,mox sine occasione manifesta delitescunt, & intrò ad
D partes nobiles remeant. Alij seorsum à lue venerea existunt,etsi essentiæ & materiæ similitudinem cum illa habeant,quiq; ideò etiam perstante lue sanescere possunt. Cuiusmodi illi sunt qui vulgò visuntur,quíque adeò cum prioribus comparati,simplices & minimè impliciti dici possunt. Ad curationem non sunt vsurpanda digerentia,ne tenuiore parte resoluta,crassior fæx intus se defigat & concrescat: multò verò minus vtendum repellentibus,quia virulenta materia est. Solis ergo attrahentibus & suppurantibus locus esse debet humori prędominanti, & tumorem committenti conuenientibus:calidioribus nempe in œdematosis& scirrhosis,quàm in his qui phlegmones aut erysipelatis naturam sapiunt & retinent, tumoribus eandem varietatem insinuat à corporum in raritate & densitate sumpta indicatio. Cucurbitularum applicatio valdè efficax est ad exrrahendum. Sed de his detractis emplastricum medicamentum statim imponendum, denique suppurantibus agendum est. Pure confecto aperiendus tumor est cauterio potentiali si ab humore frigido fit: inducto enim calore materiei crudæ reliquum facilius coquetur, adde quod aperta huius generis vomica, facilius euacuabitur materia,nec penicula indere oportebit,sed puluillos apponere sufficiet. *Bubonum venereorū causæ efficiētes & materiales.* *Qui bubones prænuntient luem veneream.* *Cucurbitulæ.* *Cauterium potentiale.*

Reliquum curationis detergentibus perficietur:dehinc si res exigat ægro sanguis de- A trahetur, & cathartico humores purgabuntur, sed non ante perfectam prius maturationem.

De Exostosi, tophis nodísque luis veneree occasione subortis. CAP. XXV.

Nodorum & tophorũ virulentorum materia.

Empl. ad exostoses.

TVMORES duri, exostoses, nodiq; materiam habent à pituita crassa & viscida, quę dissolui nequit, nisi remediis calidis quibus molliendi & liquandi vis insit. In quam rem præter ea medicamenta quæ scirrhis adhiberi solent, accersendum est argentum viuum, hac ferè forma.

℞.empl.filij Zach.& Ceronei an.℥ iij.euphorb.℥ ß.empl. de Vigo ℥ ij.cerot.œsyp.descriptione philag.℥ j.arg.viu.extin.℥ vj. fiat emplastrum, extendatur super alutam ad vsum. Interea æger sobriè viuat: sic enim curabitur, modò ossiũ substantia illæsa sit. Si enim putredine & carie tẽtetur, non iam locus est descriptis reme- B diis, sed apertione facta os necessariò renudandum est, seu nouacula, seu cauterio potentiali, seu actuali: malim verò actuali id moliri, quia virus ossibus imbibitum vnà exhaurit, corruptiq; ossis abscessum seu lapsum accelerat. Figura id instituetur apta nodo vrendo, rotunda nempe, quadrata oblonga. Soleo ante candentis eiusmodi ferri impressionem, nouacula superiacentem carnem diuellere, quò dolor inde leuior sit: quia nisi multo tempore obiecta caro comburi nequit, per quam ad os ignis perueniré debet. Sed non erit alienum, antequàm de hac arte dicamus, cariei ossium naturam expendere.

Cur ossa cariem contrahant, & quibus signis ea caries deprehendatur. CAP. XXVI.

6.meth.

Cariei ossiũ frequens causa.

CONTINVI solutio in ossibus facta, Galeno Catagma nominatur: hæc C cariei ferè causam præbet: attrita enim, collisa, fissa, pertusa, fracta, luxata, inflãmata propria carne & cute renudata facilè carie tentantur: operculo namque suo spoliata alterantur, aëris quem nunquam experta sunt appulsu: à quo præterea sanguis propriúmque ipsorum alimentum resiccatur & exhauritur. Sed & per vulnera, vlceráve antiqua sanies decurrens, successu temporis in ipsorum se substantiam defigit, sensímque putrefacit: putredinem istam auget, & facit nimius oleorum & pinguium medicamentorum, humidorum nempe & suppurantium vsus: hinc enim vlcus sordidius euadit & malignius, vicinarum partium caro incalescit, in pus vertitur, quod mox in subiectum os defluens ipsum inflãmat. Denique ossa iisdem omnino morbis obnoxia sunt, quibus caro subiecta: quin & Galeno authore inflammationis initium sæpè ab ossibus est: at non pulsant, quia Veterum sententia pulsus est arteriarum motus dolorificus: sensu verò carent ossa. Quod equidem non negauerim, sed fatendum etiam est quæ ipsa inuoluit membranã, quæque ipsorum corpus subeunt arterias exquisito sensu esse præditas. Itaque ab inflammato osse compressæ & incalescentes arteriæ, tristem sensum in perioſtio excitant, a- D deò vt de pulsanti & profundo, seu in ossium substantiam demerso dolore, ægri conquerantur.

Hip.lib.de vlc.& fra. Lib.de tum. cont.nat.

Signa cariei

Caries sæpè oculis cernitur, nempe quando os renudatum est, tum enim à naturali colore in liuidum, flauum, aut nigrum euariat. Aliàs tactu demisso specillo innotescit, cùm nempe, inæquale aliquid occurrit & asperum, vel leui appressu in ossis substantiam specillum tanquam in cariosum lignum demergitur: os enim naturaliter constitutum durum est, cariosum verò molle. Non est tamen durities certum integri ossis signum. Mihi enim visa sunt cariosa ossa & renudata, sic aliquando aëris cõtactu induruisse, vt ne terebra quidẽ, nisi valido conatu ipsa subire posset. Innotescit etiam ossis caries, saniei ab vlcere manantis conditione: tenuior enim est & liquidior, quàm quæ à simplici carnosæ partis vlcere defluit: nec modò tenuior & liquidior est, sed & fœtidior. Habent præterea talia vlcera carnẽ mollem, laxam, & mydosam: suntque insuper morosa, & sarcoticis epuloticísque rebellia: quibus si aliquando paruerint cicatrice obducta, mox tamen sponte sua relinitur cicatrix, quia natura solido & sano ossium fundamento destituta, laudabilem & constantem carnem superstruere nequit.

Durities nõ est certum integri ossis signum.

A nequit. Nec verò satis est Chirurgo, cariosum & corruptum os pro cognito habere, teneat præterea oportet sitne superficiaria illa corruptio, an altius in ossis substantiā pertineat, vt sciat quantum ossis abscedere debeat. Eius enim quod corruptum est, abscessus sola curatio est: abscedit verò his quæ insigniter desiccando, omnem eius humiditatem tum excrementitiam cariei authorem, tum alimentariam exhaurit. Sic enim exangue manet, & nutritionis adeoq; vitæ expers. Quò fit vt necessariò abscedat, glutine eo quo cum sanis partibus vicinia & vitę communione continebatur destitutum: foliorum instar quæ decidunt exhausto humido, quo tanquam glutine ramis propriis adhærebant. In hunc vsum catagmatici pulueres instituti sunt, ad eam cariem quæ superficiaria est eliminandam. *Cariosi ossis curatio.*

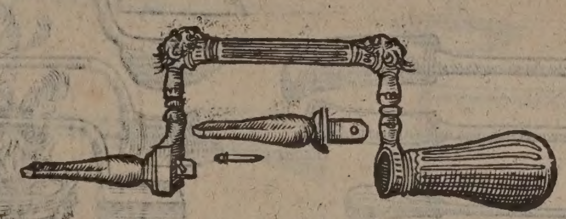
℞. pulu. aloës, cretæ combustæ, pompholygos an. ʒ ij. ireos flor. aristo. rot. myrrh. ceruf. an. ʒ j. pulu. ostreo. combust. ʒ ß. terantur subtilissimè, fiat puluis, applicetur, vel solus per se, vel cum melle & pauca aqua vitæ. Impositum etiam sequens emplastrum naturam excitat ad ossium fractorum exclusionem, crassiorisq; & viscidæ saniei in vl- *Puluis catagmaticus*
B ceribus detersionem.

℞. ceræ nouæ, res. pini, gum. amm. & elemi an. ʒ vj. tereb. ℥ iij. pulu. mastic. myrrhæ an. ℥ ß. aristol. rot. ireos flor. aloës, opopa. eupho. an. ʒ j. olei rosat. quantum sufficit, fiat emplastrum secundum artem. Euphorbium ossium testulas squamásque eadem die eximit Diosc. sententia. Huc etiam confert emplastrum de betonica. Vel, *Emplastrū desquamatorium.* *Lib.3.c.78.*

℞. olei caryoph. ℥ ß. camph. ʒ ij. misceantur simul in mortario, & vtere. Quòd si sic quod ossis corruptum est eximi nequeat, terebellis desquamatoriis, radulisque descriptis in capitis vulneribus vti licebit: si præsertim caries grandius aliquod os & solidius inuaserit. Quinetiam terebello hic appicto vtile erit os cariosum locis pluribus qua caries occupat, perforare eousque dum quidam veluti cruor per foramina exudet: sic enim aëre fruitur liberius, insupérque his tanquam viis medicamentorum vis admissa efficacius agit.

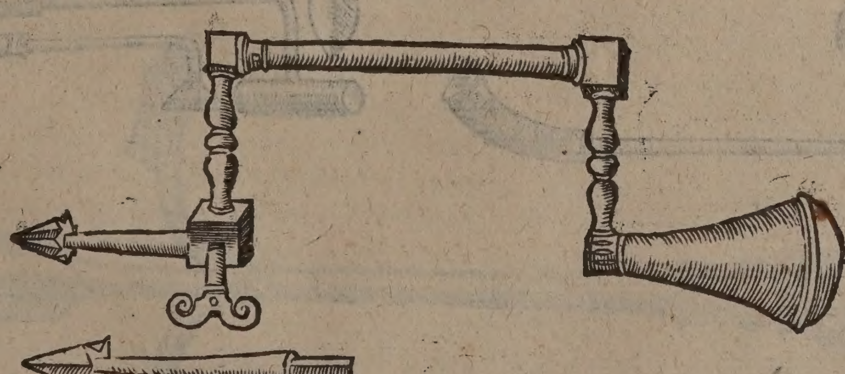
Terebellum cum duabus cuspidibus triangularibus, & clauicula qua in manubrio contineatur.

C

Aliud terebellum, maius foramen agens, adeóque grandiorum ossium cariei conueniens. Huius cuspides sunt quadrangulares & sexangulares.

D

Quòd si profundior est caries, & os vel natura, vel euentu, occasione scilicet aëris diutius admissi, solidius sit, tum excidendæ sunt cariosæ testæ instrumentis descriptis in capitis vulneribus, ea in os adigendo, malleis plumbeis, ne pars grauiore ictu per-

Signa adeptæ omnis cariei.

cussa & attonita turbetur. Testulæ & fragmenta volsellis eximenda erunt. Signa adéptæ omnis cariei sunt, ossis quod subest soliditas, & cruentus humor exudans. A

De Cauteriis actualibus & potentialibus.
CAP. XXVII.

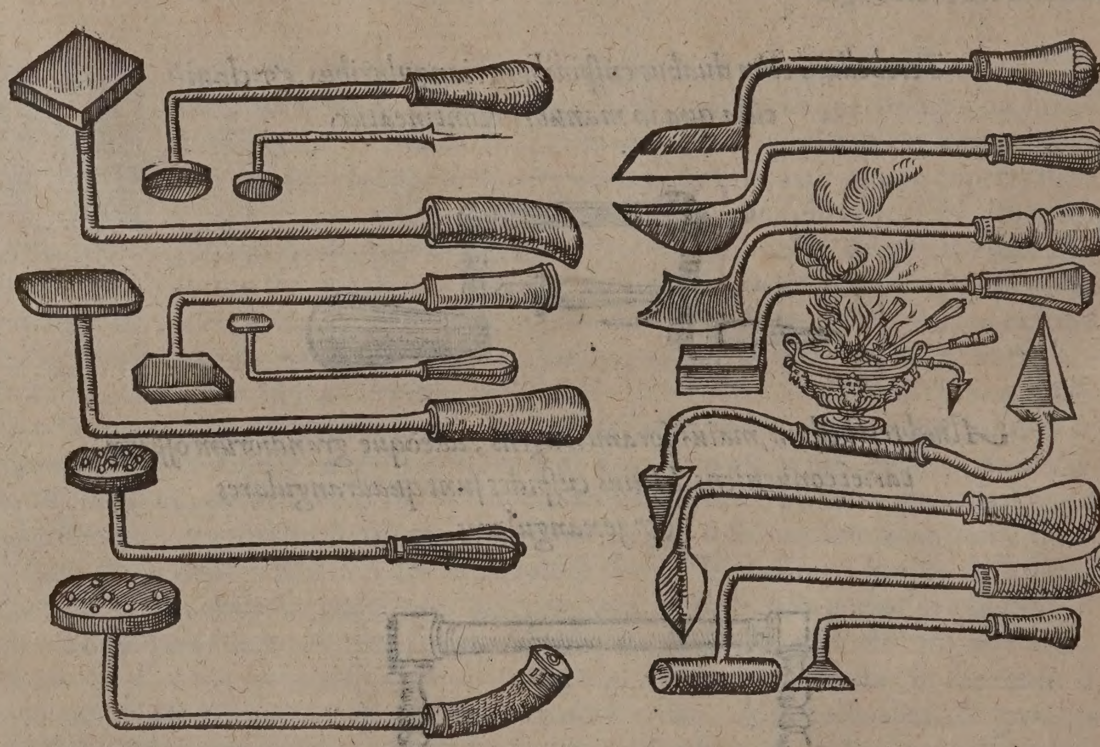
Cauteria actualia præferenda potentialibus.

QVOD si descriptis instrumentis locus non sit, propter cariei malignitatem & magnitudinem, tum veniendum ad cauteria actualia & potentialia. Sed magis probarim actualia, quia partem roborando excrementitios humores quibus ipsa imbuta est consumunt, cariei nempe materiam: quod non sic efficaciter fit potentialibus. Sæpè tamen his vti cogimur vt ægris, ignitum ferrum horrentibus, indulgeamus. Potētialia sunt aqua chymistarum, aqua vitrioli, oleum feruens, sulphur fusum & bulliens & similia: in quibus affundendis prudentem Chirurgum esse velim, & industrium: ne temerè partes vicinas sanas vrente contactu violet: quæ temeritas dolores vehementes inflammationes, B & alia horrenda symptomata accerseret. Quod ad actualia cauteria attinet, horum tāta est in figura varietas vt definiri nequeat, multò minus scribi. Varianda enim sunt pro cariei amplitudine, & ossium cariosorum figura & conformatione. Quæ vulgatiores habentur horum formas hîc eas visum est appingere, hoc admonuisse contētus, horum alia punctim, alia cæsim, alia latiore & oliuæ folij in formam acto mucrone agere.

Cauteria potentialia.

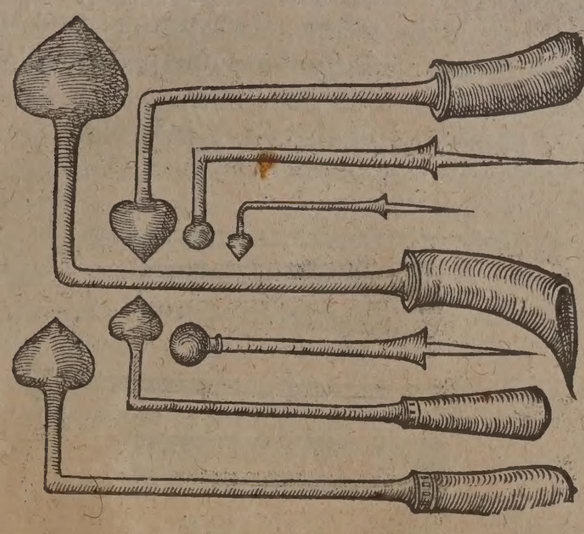
Oliuæ forma quæ.

Variæ cauteriorum actualium formæ ad omnes omnium partium necessarios casus.

Alia

Alia cauteria.

Alia ad eandem rem cauteria.

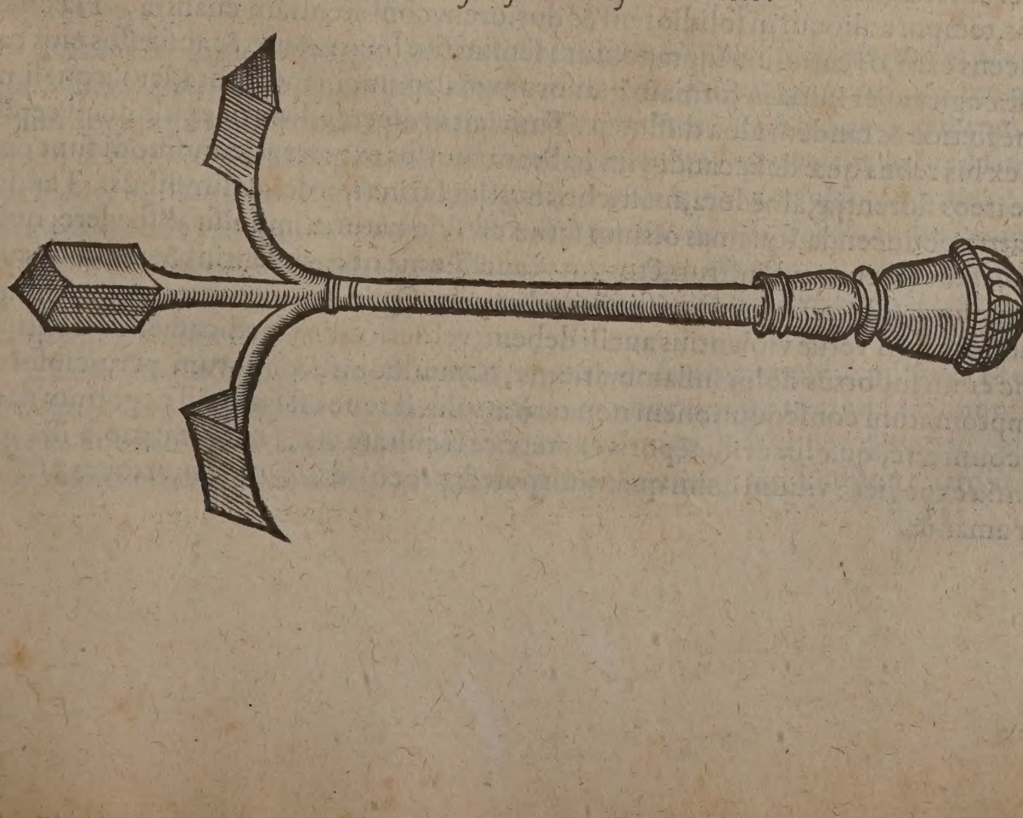
C

Quæ ſequitur cauterij forma nõdis virulentis,qui in cranio ſunt,apta eſt,quando carnem quæ os integit eximere conſilium eſt:ea gratia cauum & ſcindens factum eſt figura triangulari & quadrangulari,in tria veluti brachia diuiſum vt quouis vti liceat pro arbitrio.

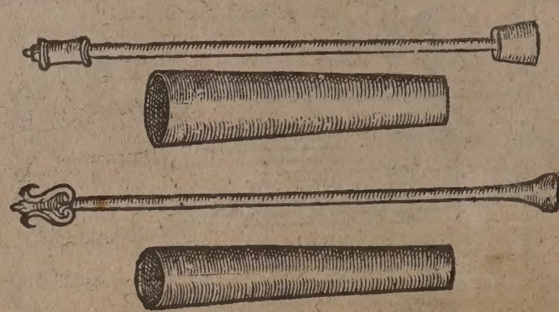
Caui & excíſorij cauterij delineatio.

D

Quæ ſequuntur cauteriorum formæ locum habent in altius demerſis cariebus, in quibus haud liceat ſuprà deſcriptis vti ſine contactu partium vicinarum ſanarum. Quod periculum vt vitetur, demittendum eſt ferrum ignitum ad carnem vſque per fiſtulam ferream, quæ cauſticum contactum à vicinis partibus & carnoſis arceat. A

Cauteria actualia cum ſuis fiſtulis.

B

Modus cauteriorum applicandorũ.

Magna ſequuntur incommoda ex temerè, id eſt, frequentius appreſſis, vel diutius hærentibus oſſi cauteriis: immoderato enim illo & igneo calore nonmodò excrementitia carioſi oſſis humiditas abſumitur, ſed & humidum partis radiculæ & ſubſtantificum exhauritur: quo vno natura carioſas teſtulas eliminatura, operculo os ſanum à carioſo diſcriminatura, carnem ſubſtitutura, ſtat & nititur. Itaque cauteriorum apprimendorum modus pro cariei magnitudine, & excrementitiæ, ac quodãmodo ſpumantis humiditatis per oſſis poros exudantis eſſe debet. Cæterùm antequàm cauterium in cariem profundius demerſam deprimas, qualis ea eſt quæ in femur, & alias partes valdè carnoſas cadit, diligẽter vlceris vicinas partes, ſanas & carnoſas quodam velut operculo præmunire oportet, quia humor ignis cõtactu fuſus, alia etiam in quæ ſe diffuderit loca, olei bullientis inſtar adurit.

Oleum catellorum inuſtarum teſtularum abſceſſum promouet.

Poſt inuſtionem promouendus eſt abſceſſus ſquammarum, inſtillato aliquoties oleo noſtro catellorum feruenti. Id oleum C etſi ad eam rem valdè aptum ſit, non cenſuerim tamen diutius affundendum: omnino vt bis aut ter inſtillaſſe ſufficiat. Tandem enim ſubſtãtia ſua oleoſa tenui & humida os ſanum, quod carioſo ſubiacet, violare poſſet. Præterea ſicciſſima corporis pars os eſt: itaque vnctuoſa & humida medicamenta eius temperiei & conſiſtentiæ contraria ſunt. Cæterùm dehiſcentes iam ſquammas crebrò & blandè commouere iuuat, & naturæ in excludendo tarditatem accelerat. Vim adhibere non licet: niſi fortè cùm è tenui velut filo pendent: alioqui ſi incautus Chirurgus ante vi ſquammas reuellat, quàm natura operculum ſano oſſi interiecerit, nouæ alterationi & cariei ex aëris appulſu locum dabit.

Cautio in cõmouendis oſſium inuſtorum teſtulis.

Præterea poſtquàm excernentis naturæ vi, ſquama carioſa abſceſſerit, cauendum diligenter ne ei quod ſubeſt oſſi exedentia ſeu corrodentia medicamenta imponas: ſic enim carnem abſumpſeris, quam natura ſuperattexuerit, quæ ex recenter concreto ſanguine coagmentata, recenter coagulato lacti eſt mollitie ſimilis, tempore alioqui in ſolidiorem & duriorem conſiſtentiam euaſura. Hæc ſubcreſcens caro, os carioſum ſuprapoſitum ſenſim ſuo loco mouet, & abſceſſus eius cauſa eſt: cogitur per initia in formam granorum mali punici, ſanie rubra, leui, æquali, minimè fœtida & tandem alba diffluens. D Tum igitur aſpergẽdi potius puluiſculi cephalici ex his rebus quæ deſiccandi vim habeant morſus expertem, cuiuſmodi ſunt exradice ireos florentiæ, aloë lota, maſtiche, myrrha, farina hordei, & ſimilibus. Tandem cicatrix obducenda, ſquamas oſsium ſatius eſt ſolo naturæ impulſu abſcedere, quàm medicamentorum aut inſtrumẽtorum vi auelli: quia quæ violentius & rapidius auelluntur ſinus fiſtuloſis vlceribus ſimiles relinquũt.

Cephalici puluiſculi quales.

Quin nec membranæ quæ compultruerint in pus verſæ violentius auelli debent, vel acrioribus medicamentis contingi: hinc enim ſubortus dolor inflammationis, conuulſionis, & aliorum pernicioſorum ſymptomatum conſequutionem non rarò attulit. Itaque eſt ſatius id negotium naturæ cõmittere, quæ ſucceſſu tẽporis excretrice facultate vſa, facilè ſe carioſa illa ſubſtantia expediet: viuum enim quantum poteſt, procul id à ſe quod mortuum eſt ſemper amandat.

A *De potione vulneraria.* CAP. XXVIII.

QVOD si contumax ossis caries, rebelleq; item vlcus, descriptis remediis non cesserint, ægro præscribere oportebit potionem quam Vulnerariã nominant. Natura enim tali potione adiuta planè mira fecisse mihi nõ rarò visa est in cariosorum ossium correctione, & vlcerum consolidatione. Hæ namque potiones etsi humores noxios per aluum non expurgent, valdè tamen efficaces sunt detergendis vlceribus, & ab omni excrementitiosorũ humorum colluuie vindicandis, sanguini defæcando, & ab ichoribus omniq; impuritate repurgando, fractis ossibus agglutinandis, & neruis vnioni restituendis. De his ideò mihi visum est hìc dicere, vel hoc maximè nomine, quòd Veteribus magnoperè commendatæ, ab hodiernis Medicis & Chirurgis negliguntur. At si vulnerum, vlcerúmque veterum curatio detersione perficitur, & substantiæ deperditæ repositione, cui medicamẽto id potius datum est, quàm ei quod admirabili & propè diuina vi sua B sic sanguinem expurgat, vt ex eo tanquam è materia apta & laudabili, caro queuisque alia substantia deperdita prompte restitui, & reponi possit, pars pristinæ vnioni reddi? Quòd si vlcera fistulosa, carcinomata, arthritides, & similes morbi, salsamentorum, speciatorum, acrium & eorum quæ tenuiorum sunt partium vsu, vt synapi, cæparum, & alliorum, quauisq; alia in cibo & potu immoderantia efferantur & exacerbantur: cur non cibis potionibúsque medicatis & contrariis mitescere, & ad æquiorem saltẽ conditionem reuocari poterunt? Ergo vt sciant Chirurgi ex quibus rebus tales compositiones exurgant, visum est hìc earum censum facere, vt componendi facultas adsit.

Vsus potionum vulnerariarum.

Scabiosa.	*Aristolochia.*
Sauicula.	*Veronica.*
Bugla.	*Agrimonium.*
Pilozella.	*Capillares.*
Pimpinella.	*Herba Roberti.*
C *Erythrodanum.*	*Pes columbi.*
Tanacetum.	*Cynoglossum.*
Summitates canabis.	*Caryophillata.*
Summitates rubi.	*Carpentaria.*
Ciclamen.	*Osmunda regalis.*
Consolida maior, minórque.	*Orminum.*
Verbena.	*Gentiana.*
Serpentaria.	*Herniaria.*
Arthemisia.	*Brassica rubra.*
Vinca peruinca.	*Scordium.*
Centaurum.	*Nepeta.*
Ophioglossum.	*Pentaphyllon.*
Betonica.	*Cancri fluuiatiles.*
Carduus benedictus.	*Macis.*
D *Flores cardiaci.*	*Bolus armenus.*

Ex his omnibus Chirurgus, Medici arbitratu iudicióque deliget, quæ cuique vlceri, vulneri, partíque vlceratæ & vulneratæ idonea & propria putabit, pro temporis conditione, ægri temperie, & morbi specie. Parantur verò decoctiones ex horum nõ-modò decoctis, sed & succis in vino albo aut œnomelite, quæ valent non ad sanguinis modò massam emaculandam, detergenda vlcera saniosa, virulenta, sordida & dysenterica, sed & ad arcendam putredinem, desquamanda ossa, dissoluendos in contusionibus thrombos, elicienda, reuellenda, omninóque eliminanda peregrina omnia corpora, quemadmodum sæpè quodam quasi miraculo à me est animaduersum. Parabantur verò hac ferè forma.

Scopi componendarum potionum vulnerariarum.

℞. sauic. buglæ, scabio. beto. scordij & nepe. an. m. ſs. vuar. mund. sem. hype. & card. benedict. an. ℥ j. trium florum cord. an. p. ij. coquantur completè in aqua cõmuni: postea in fine adde vini albi, mel. rosa. & cinnamomi quod sufficit, fiat decoctio, coletur per manicam, detur manè tribus horis ante pastum ad ℥ iij. Possunt etiam vtiliter

Potionis vulnerariæ forma.

ex eo liquore iniectiones effici, & immitti in vlcera fistulosa, sinuosa, itemq; inde parari sordidorum vlcerum lotiones: ea verò ex quibus parantur simplicia, herbæ, flores A & semina in ægrorum iusculis incoqui, vt medicamenti alimentosi vicem præbeant.

Quo morbi tempore salubriter vsurpari potest potio vulneraria

Quod ad morbi tempus attinet, quò demùm salubriter vsurpari possunt, scriptum apud Guidonem legimus, nō solitum se per vulnerum initia illas ægris præscribere potiones, quod ferè ex aperiētibus, calidisq;, & sanguinem attenuantibus, calefacientibusq; constent, vnde fluxionis in affectam partem periculum imminet. Itaque materia in pus versa, cùm nihil iam restat, nisi vt vlcus detergeatur, & carne impleatur, nulla iam superstite in parte inflammatione, salubriter eas potiones vsurpari posse puto.

De Herpetibus & Rhagadibus luis venereæ.
CAP. XXIX.

CVRATÆ lui venereæ, ferè Herpetes & Rhagades superueniunt, per palmas manuum, plantasq; pedum sulcos agentes: materiam obtinent à B pituita salsa, aut bile adusta, vel virus venerei reliquiis eò trāsmissis. Curatio, quando præsertim inueterauit malum, difficilis est, quòd iam humor eò influere multo tempore assueuerit, & quòd assiduo influxu partis habitum imbutum corruperit: facilior verò si recens sit malum.

Recentis mali nota.

Recens verò esse cognoueris ex rubore, cum pruritu magno coniuncto, cutis non ariditate modò, sed & crassitie & spissitudine. Vetus verò præter commemorata signa, duritiem squamosas & furfuraceas coniunctas habet, quæq; adeò scalptu & frictione furfures remittant.

Curatio recentium herpetum.

Quod ad generalia remedia attinet, hepatis, habitusq; corporis intemperies corrigēda est, quæ superioris morbi & remediorum sanguinis massam inflammare natorum occasione, non potest non multum à natiua desciuisse. Id fiet diæta conuenienter instituta, purgantibus, alterantibus seu nouantibus remediis, phlebotomia, balneis, cucurbitulis & corniculis: quod ad topica & particularia, recenti malo allinetur aqua desiccatiua & tenuis substantiæ sequens.

Aqua desiccans herpetes virulentos.

℞. aquæ ros. & pariet. an. ℥ j. aquæ alum. ℥ ij. calchit. ʒ ij. alum. ʒ iij. pulu. subl. ℈ iiij. C fiat lenta & minima ebullitio in balneo mar. Huius aquæ vis augebitur aut minuetur pro mali more & conditione.

℞. olei de tartar. ℥ ij. sapo. com. ℥ iiij. misce fiat vnguentum ad vsum. Si Medico videatur, vtatur æger potione gaiacina, sed dilutissima: at Herpetes Rhagadésque veteres decoctis emollientibus, attenuantibus, & incidentibus remollire oportet, simul & litubus, vnguentis, & emplastris eiusdem facultatis. Tum suffitibus reliquam curationem perficere, cuiusmodi est suffitus sequens.

Curatio veterum.

Suffitus.

℞. pulu. cinnab. ℥ ij. ladani, assæ odor styrac. calam. an. ℥ ß. oliban. mastich. an. ʒ iij. olei tartari & theriac. quantum sufficit: fiant trochisci, quorum vsus erit ad ℥ ß. in singulas vices: fumum partes solæ affectæ excipiant. Nonnulli frictionem manuum imperant vtiliter ex sequenti remedio. Cape cinerem fęciuium de quo fiat capitellum in manica: in capitello dissolue coagulum, agitentur diu in mortario, fricentur, linantúrque inde manus. Vel,

Litus.

℞. vngu. enul. ℥ iij. fugitiui ℥ ij. Vel,

℞. res. pini ℥ j. ceruss. ℥ ß. argen. viui ʒ iij. succi citri & lapath. acuti an. ℥ ß. incorporentur simul, & fiat linimētum ad vsum partis. Hinc si addideris sublimati loti & præparati, quo modo præparatur illud quod in fucos venit, efficacius reddideris. Alij capiunt alumen vstum in pollinem redactum incorporatúmque cum oui vitello, succo citri, & pauca aloë distemperata in oximelite scillitico. D

De Infantum puerulorumque lue venerea.
CAP. XXX.

SÆPE in ipso vtero huius morbi semina concipiunt fœtus, prodeúntque in lucem virulenti, surgentibus mox per totum corpus pustulis, pari morbo inficientes quotquot sibi vbera suggenda præbuerint nutrices: vix vnquā conualescunt, quia à prima cōformatione malum cōtraxerunt: atqui grandiusculi postea seu ex suctu virulētæ nutricis, seu alia quauis

A quauis occasione & contagionis specie id malum contraxerunt, sanationem non rarò recipiunt. In primis enim iubetur nutrix vti viginti vel amplius dies aqua theriacali, nunc describenda, quò sic se aduersus morbi huius contagionem præmuniat, & lac de se fundat, quod alimenti & medicamenti vices gerat: meminerit quoties infantem lactabit, papillam abluere & extergere, ne quod pueri per os halitu expirat virus, papillæ, quibus lac exudat, foraminulis apprimatur. Puerulorum verò pustulæ illinentur vnguento, argentum viuum, sed exigua quantitate, recipiente, vt enulato cũ mercurio & alio simili. Tum cunis fasciisque inuoluetur, quæ suffitibus ante descriptis afflatæ fuerint. De cætero quàm fieri poterit calidè loco calidò continebitur. Hæc & similia fieri debent non vno & cõtinuo tractu, sed ex interuallis, alioqui ab oris inflãmatione & syalismo periculum est. Si quæ vlcera in ore oriantur & serpant, contingenda erunt aquis ante descriptis, sed viribus suis minutis, tantulæ & tenellæ ætatis habita ratione: si à nutrice malum infans contraxerit, quamprimùm mutanda nutrix est, aliàs sanguine corrupto & virulento altus sanari nunquam poterit. Multi his artibus sanationem receperunt: si qui perierunt, non remediorum culpa, sed morbi malignitate & vehementia perierunt.

Curatio.

Ex interuallis inungi & suffiri infans debet.

B

Descriptio aquæ Theriacalis.

℞.ras. interioris ligni S. Gummosi ℔ ij. polypod. querni ℥ iiij. vini alb. dulcedinis expertis ℔ ij. aquæ font. puris. ℔ viij. aquar. cicho. & fumar. an. ℥ iiij. sem. iunip. heder. & bacca. lauri an. ℥ ij. caryoph. & macis an. ℥ ß. cortic. citr. saccharo conditi, conf. rof. anthos cicho. bugl. borra. an. ℥ ß. conf. enul. camp. theria. vet. & mithrid. an. ℥ ij. fiat ominium destillatio in balneo mariæ modo sequenti. Infundetur gaiacum in mediis partibus vini & aquarum commemoratarum duodecim horarum spatio, reliquũ medicamentorum in reliqua vini & earũdem aquarum parte, conquassatis his quæ conquassari possunt, sex solùm horarum interuallo: inde miscebũtur omnia simul, quò liquor omniũ in se vires facilius pellicere possit. Quod vt expeditius fiat, lagenis vitreis & diligenter obturatis inclusa bulliant, per quartam diei integri partem, in lebete amplo aqua calida pleno, mox in alembicum vitreum coniiciãntur, & destillationi subiiciantur. Stillaticij liquoris dentur in singulas vices ℥ iiij. aromatisentur: ʒ j. cinnam. & ℈ j. diamarg. addita ℥ ß. sacchari quò gratior sit potio. Luis venereæ virulentiam talis potio nonmodo obtundit, sed nobilia viscera confirmat. Paratur etiam à Rondeletio hoc modo.

Modus faciendi.

C

℞.theria. vet. ℔ j. acetos. m. iij. rad. gram. ℥ iij. puleg. card. ben. an. m. ij. flor. cham. p. ij. temperentur omnia in vino albo, & destillentur in vase vitreo, aqua seruetur vsui de qua capiat æger ℥ ij. cum ℥ iij. aqu. acetos. & bugl. Hoc faciendum esse monet cùm ingredietur lectum, aut æstuarium: sic enim demùm stillatitium hũc liquorem sudores facilius elicere, doloresque lenire, siue per se detur, seu cum decoctione milij solis, vel rad. chynæ vel bardanæ: quanquam si pituitosus sit æger, loco decocti chynę vsurpabitur decoctum gaiaci, nam propter tenuitatem citò penetrat, & dolorificas materias expellit.

Aqua theriacalis descriptione Rondeletij.

D

FINIS LIBRI DECIMIOCTAVI
DE LVE VENEREA.

A

DE INFANTVM VARIOLIS, ſeu Morbillis, Ecthymatibus nempe, & Exanthematibus: itémque de Vermibus & Elephantiaſi.

B

LIBER DECIMVSNONVS.

De Variolarum ſeu Exanthematum cauſis. CAP. I.

QVIA Variolæ & Rubeolæ (ſic Ecthymata & Exanthemata vulgus
nominat) affectus ſunt, peſtis velut præcurſores & prænuntij ab hu-
morum non modò vitio, ſed & ſæpè ab humoris inquinati labe ge-
niti, & quia inſuper vermes multis in peſte naſcuntur. Propterea vi-
ſum eſt peſtis, ei quem meditamur tractatui, hunc de Ecthymati-
bus, Exãthematibus ac Vermibus præmittere: vnaq; alium de Ele- C
phantiaſi, quia ſummæ humorum in corpore corruptionis ſoboles
eſt adiũgere. Sunt igitur Ecthymata puſtulæ, Exanthemata verò maculæ, quæ in ſum-
ma cute emergunt, à ſanguinis corrupti, eo naturæ impetu excreti, impuritate. Impu-
ritatem illam, menſtrui ſanguinis reliquias eſſe Veterum plerique prodiderunt, in in-
fantis corpore ſuperſtites, ex ea materia vnde alimentũ hauſit in vtero: quę ad aliquod
tempus reſides, ad primam calidioris æſtatis aut auſtrinæ & pluuioſæ tempeſtatis, vel
cæcæ in aëre perniciei opportunitatem excitatæ, & cum tota ſanguinis maſſa efferue-
ſcentes, expandunt ſeſe in omnem corporis habitum. Argumẽto eſſe quòd pauci ſint,
aut ferè nulli quos ſaltem ſemel in vita morbus hic non inuaſerit, quod cùm apparere
incipit, non vnum aliquem adoriri contentus, in plures populariter graſſetur: ferè ve-
rò tantùm inter Ecthymata & Exanthemata intereſt, quantum inter carbunculum &
bubonẽ peſtilentẽ. Fiunt enim Ecthymata ex materia craſſiore & magis viſcida, ſan-
guine nempe pituitoſo. Exãthemata verò ex tenuiore & calidiore nempe bilioſo: ita-
que hæc nullas ſui notas præbent, niſi maculas exiles ſine tumore, vel rubras, vel pur- D
pureas, vel nigras. Ecthymata verò puſtulæ ſunt extuberantes, albæ quidem in medio
ſed in ambitu rubræ, mixtæ ſanguini pituitæ argumẽtum: quanquã vix per initia, pri-
mo nẽpe & ſecundo quo apparere ſolent die, dignoſcũtur: at tertio & quarto die ec-
hymata in molem & tumorẽ aſſurgunt, albũ antequàm in cruſtam faceſſant. Exãthe-
mata verò ſibi ſimilia manent. Præterea ecthymata acrimoniæ quibuſdã velut aculeis
pungũt, & pruritũ excitant, exãthemata minimè, vel quia materia haud adeò eſt acris
& mordax, vel quia tenuior cùm ſit, facilè exhalat, nec ſub cute cõcluſa heret. Crebrò
ſternutant ægri cùm exitũ hæ materiæ affectãt, ob vapores putridos ab infernis parti-
bus ſurſum ad cerebrũ aſcendẽtes: febribus velut ſynochis tentãtur cũ dorſi dolorib.
narium pruritu, capitis dolore, & vertiginoſa grauitate, quodã quaſi animi deliquio,
nauſea, vomitu, vocis raucedine, difficili & crebra reſpiratione, in ſomnũ inclinatio-
ne, mẽbrorum omniũ pondere, flãmeis & tumidis oculis, vrinis rubris, & turbidis, de-
liris denique. Quod ad prognoſticõn attinet, verè hoc pronũtiare licet, materiam ex
qua his affectibus origo eſt, qualitatis adeò malignæ, peſtilẽtis & cõtagioſæ participẽ
eſſe

Quid ecthymata & exanthemata.

Materia variolarum.

Signa.

Cur exanthemata nõ ſunt pruriginoſa.

Prognoſticõ

A esse, vt carnosas partes laniasse nõ contenta, ossa etiã arrodat, & corrumpat, luis venereæ instar: vt mihi obseruare licuit nonmodò anno D. 1568. sed & pluries multorũ quo vixi annorũ decursu: cuius rei exemplum hoc proponere visum est nobilissimũ. Filia Claudij Piquei bibliopolæ regij in via Iacobea, quatuor vel quinque annos nata, ecthymatibus cùm per mẽsem laborasset, nec natura veneni malignitatẽ vincere potuisset, abscessus oborti sunt in sterno & humerorũ dearticulationibus: quorũ edax & virulẽta materia ossa sterni arrosit, & à se inuicẽ diremit, ossiũ verò brachij epiphyses & omoplatæ capitulũ pariter errosa, insigni portione mulctauit. Cuius rei oculati testes mecũ fuêre Marcus Myron Medicus Parisiensis, & Regis hodie primarius, Ioan. Doreau Comitis Briani Chirurgus, dissecto corã cadauere. Quin etiã animaducrtere licet in plerisq; huius morbi malignitate mortuis & dissectis, eã in principibus partib. inuehi corruptionis impressionẽ quæ hydropis, phthiseos, raucitatis, asthmatis, dysenteriæ vlceratis intestinis, ac tandẽ mortis consequutionẽ attulerit: prout pustulæ per hæc aut illa viscera pari rabie debacchatæ sunt, qua per corporis superficiẽ furere cernuntur: non enim externas modò partes deturpant, pustularũ, vlcerumq; altiùs sese in B carnẽ defigentium impressionibus & cicatricibus relictis, sed & sæpè mouendi facultatẽ adimunt, arrosis & labefactatis cubiti, carpi, genu & pedum dearticulationibus. Quinetiã multi inde videndi sensum amiserũt, vt nobilis Do. Guymeneus, alij audiẽdi, alij olfaciendi oborta hypersarcosi in meatu, tum nariũ, tum aurium. Quòd si reliquias fecerit morbus, haudq; eius vniuersa materia naturę robore excreta fuerit, symptomata postea emergunt, quæ humoris malignitatem resipiunt, imò & symptomatũ luis venereæ perniciem adæquant.

Historia.

Quàm grauium & perniciali\u0300 symptomatum consequutionẽ inferant ecthymata.

De curatione Variolarum seu Morbilliorum, Ecthymatum nempe, & Exanthematum. CAP. II.

VARIA esse solet huius morbi curatio, pro humoris venenatæ, pestilẽtisque qualitatis expertis aut participis cõditione. Si nãq; pestilẽs sit, & lacteus existat puer, nutrici ea exhibẽda quæ veneni vim infringunt & ex- C pugnãt, queãdmodũ fusius dicetur cũ ad curationẽ puerulorũ peste correptorũ venerimus: vtcũq; sit, continẽdus est puer in cõclaui calido, & à vẽtis tuto, contegẽdus stragulis, velisq; lecti coccineis, quousq; in summã cutim morbili eruperint. Nutrici parẽtur iusculа medicata ex portul. lactu. oxalide, cich. borra. & hordeo gluma sua castrato in nodulo incluso, salita, speciata, pistorioq; opere cõfecta omnia vitabit, vini loco decoctũ glycyrrhiz. vel passul. & rad. oxalidis potabit. Cathartica verò assumet, quasi ipsa eo ipso morbo laboraret, quò lac ipsius euadat medicamentosum. Deniq; eandẽ diætã seruabit quæ peste correptis præscribi solet: puerulo haud exhibẽda pulticula, aut quàm parcissimè. Quòd si ablactatus sit carniũ esu abstinebit: quoad febris eũ dimiserit, & morbilli planè eruperint: earũ loco vescetur hordeato, amygdalato, iusculis pullorũ, herbis quę ante dictæ sunt saporatis, panatella, gelatina, colatitiis, prunis, passulisq; damascenis. Potus ipsi erit ptisana, vulgò dicta, parata ex hordeo castrato, radice graminis & oxalidis, vel ex nodulo quatuor seminũ frigidorũ, pulpa prunorũ & passularũ damascenarũ cũ eboris & cornu cerui puluisculo. D Inter pastus eadẽ aqua temperari poterit syrupo violato, minimè autẽ rosato, aut alio quouis adstringente, ne humoris cursum forasq; inclinationẽ reuocemus. Somnus sit mediocris: profundior enim materias in cẽtrũ reuocat, & febrẽ auget: minimè purgare, non sanguinẽ detrahere oportet morbo crescẽte aut vigente: nisi fortè ingẽs aliqua adsit plenitudo, vel morbus aliquis cõplicatus, vt pleuritis, ophthalmia, angina id postulet, ne naturæ motus interturbetur, sed blãdo œnemate aluũ exonerasse sufficiet: at à prima statim morbi die & in declinatione licet cassia, vel validiore medicamẽto humorũ sarcinã, & morbi reliquias è corpore exigere. In statu verò & incremento satius est sudorificis vti, quæ attenuatis humoribus & apertis cutis spiraculis à cẽtro ad circũferentiã morbi causam propellãt, quæ in corpore reses ad mortẽ sufficeret, queãdmodũ mihi & Ricardo Huberto Chirurgo videre licuit in duabus puellis, quarũ vna quatuor, altera septẽdecim annos nata erat: vtriq; enim ex morbillis mortuæ & dissectæ interiora viscera crustosis pustulis, his similibus quæ in cute emergũt, obsita visa sunt. Hæmorrhagiã per principia, nẽpe intra quartũ aut quintũ diẽ, è naribus obortã, nõ est putandũ morbi materiã ortũmq; abscindere: nõ enim ꝓpterea papulæ per cutẽ

Pulticula puero denegãda.

Somnus profundior hic cur noceat maximè.

De purgatione, phlebotomia & sudorificis.

Historia.

erumpere desinunt,quia vera hæc est & naturalis huius morbi crisis, quæ scilicet per A
superficiem & corporis circumferentiam fit. Cæterùm sistenda non est talis hæmor-
Decoctum sudorificum
rhagia,nisi fortè exolutionis virium metum adferat. Prouocabitur foràs materia de-
cocto ficuum,lentium decorticatarum,seminis citri,fœniculi,appij,petroselini,radi-
cis graminis,passularum damascenarum,&dactylorum. Tale enim decoctum si sudo-
ris,certè & morbifici humoris foràs in cutem propellendi vim habet,semina fœnicu-
li & similia aperientia cutem reserant: ficus leniunt materiæ acrimoniam, & blandè
abstergunt,lentes,fauces & laryngem interaneaq; omnia à pustulis & alui fluxu mo-
derata adstrictione tuentur,cortice suo validius quàm morbi ratio postulet adstrictu-
ræ,dactyli stomacho conferre creduntur, vt & semen citri cor à veneno vindicare,
Sudorẽ prouocare quãdo expedit.
glycyrrhiza gulæ ductum lenire,rauim impedire,blandoq; halitu sudorem ciere. Cæ-
terùm talia longè à pastu exhibebuntur:non enim statim à pastu sudare cõducit: sunt
qui probent puerulum inuolui linteis illo decocto calidè imbutis,& postmodum ex-
pressis. Malim tamẽ vesicas,spongias& lateres calidos eodem consilio admouere:cer-
tè milij,ficuum & passularum cum saccharo decoctum potenter sudores promouet. B
Nec verò inutile est,interim dum æger toto reliquo corpore coopertus sudat,faciem
flabello ventilare,sic enim conseruatur intus,adeoq; roboratur calor natiuus,propin-
quum animi deliquium auertitur,& excrementitiorum humorum foràs validior fit
excretio. In quam etiam rem valet nodulus ægri naribus admotus ex aceto & aqua ro
sacea cum camphora,santalorum puluere,& aliis odoratis quæ vnà refrigerandi vim
habent,id enim insuper à naribus pustulas arcet.

Quæ partes ab ecthymatibus sint muniendæ & præseruandæ.
CAP. III.

Oculi quî muniendi.
OCVLI, nares,guttur,pulmones, & intestina præ cæteris partibus ab e-
rumpentibus pustulis sunt vindicandæ:quia naturam obtinent & con-
sistentiam,quæ huius veneni malignitati obnoxia, facilè corrumpitur
& labefactatur. Oculi ergo ne lædantur,statim à prima morbi suspicio-
ne muniendi sunt,cum coniunctis sibi palpebris,aqua rosacea,ompha- C
cio cum camphoræ tantillo. Sunt qui etiam in hanc rẽ parent decoctũ ex sumachio,
berberide,cortice granatorum,aloë & croco pauco,succus granatorum acidorum &
Quando solis repellentibus oculi minimè muniendi.
aqua albuminis ouorũ cum rosacea instillata eodẽ confert. Itemq; lac muliebre eadẽ
aqua rosacea mixtum & sæpius renouatum:denique omnia quæ repellẽdi vim habẽt.
Quanquam si insigniter tumeant & rubeant oculi, sola repellentia admouenda non
sunt,sed admixtis digerentibus & abstergentibus,naturæ familiaritate visum robora-
re natis,temperanda sunt vt aqua fœniculi & euphrasiæ. Tum verò lucem aut rubra
æger haud intuebitur metu doloris & inflammationis:quare in statu morbi, cum do-
loris & inflammationis summa in oculis sunt omnia, blandè desiccantia & digeren-
tia oculis proprietate conferentia,conuenientiora sunt vt aloë,tuthia & antimonium
lota,aqua fœniculi,exphrasiæ & rosarum. Nares tuetur nodulus ante commemora-
Os interius quî muniẽdum.
tus,linamentaq; ex decocto adstringente exposito imbuta,indita & admota. Fauces,
gulam,laryngemq; tuebimur,& vocis integritatem conseruabimus gargarismate ex
oxicrato,vel succo granatorum acidorum,grauis eorundẽ ore& dentibus crebrò ver- D
satis:itemq; nodulis ex psilio, semine cydo. & similibus frigidis atque adstringẽtibus.
Quî pulmones.
Pulmonibus & respirationi consulendum est syrupo de iuiubis,violato rosato, papa-
ueris albi,granatorum,nenupharino & similibus. Quando verò pustulæ planè erupe-
runt,tum liberius paulò viuendi potestas ægro facienda est, atque in maturãdo, pure
vacuando,desiccãdo, desquamandoq; totos nos esse decet. Nã quod ad exanthemata
attinet,resolutione sola,non autem suppuratione curationem recipiũt, at ecthymata
suppurant litu ex butyro recenti,fotu ex decocto rad. maluæ,lilio. ficuum, sem. lini &
Ad vitandas cicatriculas cauas.
similiũ. Postquã maturuerint pustulæ,excidẽdæ sunt volsellis,vel aperiẽdæ acu aurea
vel argẽtea,ne cõclusum pus,subiectã carnẽ errodat,atq; à morbo depressa vestigia,ci
catriculasq; cauas,visu fœdas relinquat:vacuato pure desiccabũtur vnguento rosato,
addita cerusa,lithargyro,aloë in pollinẽ tritis cũ croci tãtillo. His enim nõ siccãdi mo
dò,sed & carne implẽdi vis inest:eodẽ consilio farin. hordei & lupinorũ dissoluitur in
aqua ros.& cũ tenui linteo inungũtur partes ægræ:sunt qui cute suilla in aqua & vino
subelixa inungũt,mox farinã hord. aut lupinorũ,vel vtrãq; affundunt. Alij crudũ mel
&

A & recens expreſſum, cum hordei farina miſcent, puſtuláſque, quò ſicceſcant, illinunt: ſiccatas in cruſtarum modum roſaceo oleo; violaceo, amygdalarum dulcium vel cremore lactis illinunt, vt excidant citius proruptis puſtulis, acuti pruritus ægros ad ſcabendum ſollicitant, vnde excoriationes & fœda vlcera: ſcalptus enim maioris attractionis cauſa eſt. Itaque ægro puerulo vinciendæ manus erunt, & prurientes partes fouendæ decocto biſmaluæ, hordei, & lupinorum adiecto ſale. At iam excoriatæ cuti medendum eſt vnguento albo rhaſis camphorato, addita pulueris aloës & cinnabaris, vel deſiccatiui rubri portione. Si quantumuis appoſitis impoſitiſque quæ repellerent remediis, nihilominus per oculos puſtulæ eruperint, curandæ diligenter erunt collyriis omnis generis, cauendo ne inflammatio eius partis in eam molem exurgat, qua diſrumpantur oculi, & quod aliquando contigit, ex propria orbita exiliant. Cruſtoſa vlcera ſi quæ in naribus ſuboriantur, inditis linamentis promptiſſimè deſiccabuntur, & ad dilapſum ſollicitabũtur, quæ in ore, palato, & gutture, cũ raucitate, & deglutiendi difficultate exurgent, ea gargariſmatibus ex aqua hordei, B plantaginis, & chærefolij diſſoluto vnà ſyrupo roſato & diamorone ſaneſcent, verſabit æger ore ſaccharum roſatum, aut tabellas electuarij diatragacanthi frigidi. Cicatrices in facie relictæ ſi ad fœditatem vſque extuberarint, volſellis excidendæ erunt, & inde inungendæ vnguento citrino recenti, vel hoc linimento.

Vt ſcalptus pruriginoſus vitetur.

Ad excoriationes remedia.

Ad oris & faucium vlcera.

℞. amyli triticei & amygdalarũ excorticatarum an. ℥ i. ß. gum. tragach. ℥ ß. ſeminis melonum, fabarum ſiccarũ excorticat. farinæ hordei an. ℥. iij. in puluerem redigantur omnia ſubtiliter, deinde incorporentur aqua roſacea, & fiat linimẽtum ad faciei litum, ex penna: manè id extergatur facie lota aqua furfuris frumentacei, ad id & cõducit lac virginale, adeps anſerinus, anatinus & gallinaceus vtilis eſt, leniendæ cutis aſperitati, vt & oleum liliorum; ſanguis leporinus recens & calidus replendis & complanandis cicatricum cauitatibus, & dealbandis idoneus cenſetur, ſi ſæpius allinatur. Cuius loco cutem ſuillam calentem plærique affricant, putant etiam aquam ſtillatitiam florum fabarum, radicum liliorum, radicum arundinum, teſtarum ouorum, & oleum ouorum valdè valere ad delendas & complanandas cicatrices.

Ad fœdas faciei cicatrices complanandas.

Sanguis leporinus.

C

De animalibus quibuſdam & monſtroſis eorum figuris, quæ contra naturam in corporibus humanis naſcuntur excurſus, ad futuram de vermibus diſquiſitionem velut prooemium.

VT in maiore, ſic in minore hoc mundo noſtro venti fiunt, tonitrua, terræ motus, pluuiæ, aquarum inundationes, ſterilitates, fertilitates, lapides, montes, fructuum, itémque animalium variæ ſpecies exurgunt. Nam in abſceſſibus flatuoſis, hominum cholico dolore cruciatorum inteſtinis, flatus concluſos teneri quis negabit? Plæriſque mulieribus flatus adeò altè per inteſtinorum amfractus obmurmurant, vt ranarum intempeſta nocte coaxantium gregem audire te putes, ſi adſtes propius, in abſceſſibus aquoſis, & hydropicorum aluo aquas contineri, ipſa indicat quæ aquarum fit effuſione curatio, per febriles rigores & horrores, haud aliter vniuerſum corpus tremit & quatitur, quam per terræ motus, mugite & concuti ſub pedibus ſolum audi- D tur. Calculos verò qui è veſica extrahi, è renibus, ac plæríſque aliis corporis partibus excerni viderit, in nobis lapides gigni, haud poterit inficiari. Quod verò occurrunt ſexus vtriúſque homines qui in facie, aut quauis alia parte, impreſſam oſtentant, vel concretam & pendentem geſtant, ceraſi, pruni, ſorbi, ficus, mori & ſimilium fructum imaginem? Cuius rei, imaginatricis facultatis vim, concurrente formatricis opera, embryonis, in quamuis formam & figuram propriæ & natiuæ humiditatis occaſione ſequacis, & cerei, mollitiem cauſam eſſe putant. Omnibus enim matres dum vtero geſtarentur, vehementi rerum ſimiliũ deſiderio æſtuaſſe comperias, quas dum animo ardentius conciperent, ſpecies in conceptum & fœtũ tranſtulerunt, dũ rebus ipſis frui non poſſent. Gibbi verò, & craſſiores lupiæ montium inſtar habere quis ibit inficias? ſquallidam ſterilitatem, quis hectica ſiccitate emaciatorum hominum habitui ſimilitudine reſpondere negare auſit? fertilitatem verò multorum carne & adipe luxurianti adeò abdomini vt corporis pondus vix pedibus ſuſtinere queant? Animalia verò in animali id eſt homine varia variis locis gigni, ſequentes hiſtoriæ fidem facient.

Maioris & minoris mũdi ſimilitudo.

Ventorũ in humano corpore generatio.

Aquarum.

Lapidum.

Fructuum à prima cõformatione.

Cauſæ eorũ quæ à matre in fœtũ dũ vtero geritur imprimuntur.

Lib. 1. de morbis int. cap. 1. Narrat Hollerius cuidam illato ex frequenti odoratu basilicæ herbæ, natum scorpium in cerebro, vehementes dolores & longos, mortem denique attulisse. Scorpij illius aperto cranio inuenti imaginem hîc adeo appinxi. A

Figura Scorpij.

Hollerij coniecturam de scorpij illius causa & ortu probabilem facit, quòd scribant Chrysippus, Dyophanes, & Plinius ex basilisco inter duos lapides contrito, & ad solem posito, proditurum scorpium. Scripsit Fernelius, in quodam milite qui resimis erat naribus, ex fœdiore quadam eluuie diutius cohibita, vermes duos villosos instar digiti illic genitos, inuentósque esse, qui tandem in furorem illum adegerunt, febréque non admodum manifesta, de medio sustulerunt die circiter vigesimo, horum talis erat, quantum ex Fernelij verbis licet intelligere, effigies. B

Lib. 5. de partiũ morbis cap. 7.

Vermium Fernelianorum effigies.

C

Historia. Narrauit mihi Lodouicus Duretus, vir doctrinæ & fidei plenissimus, excretum sibi per vrethram cum vrina, post longum & difficilem morbum, animal viuum, colore rubrum, cætera millepedi simile hac ferè imagine.

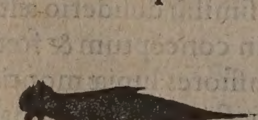
Imago millepedis per vrinam excreti.

D

Historia. Comes Carolus de Mansfeldt, æstate superiore graui & continua febre vexatus, in basilica Guisiana, illuuiem excreuit per vrinarium ductum, animalis effigie adumbratam hac omnino forma.

Vermiformis illuuies per vrinam excreta.

In mulierum

A In mulierum quoque vtero, variæ monstrosorum animantium gignũtur formæ: aliàs solæ, aliàs cum mola, aliàs cum fœtu naturaliter & benè conformato, vt ranarum, buffonum, serpentum, lacertorum & harpiarum, quas ob id Longobardorum fratres dictas veteribus fuisse constat, quia his mulieribus frequens id esset, vt vnà cum naturali & perfecto fœtu vermes, serpentes, & monstrosa id genus animalia, in vtero suo genita excluderent, quia semper illis charior fuerit corporis ornatus in vestitu, quàm cultus in victu. Ita fiebat vt fructibus, vrtica, herbis & aliis rebus mali succi dum viuerent, materiam congererent putridam, vel certè putredini & corruptioni valdè obnoxiam, adeóque gignendis imperfectis illis animalculis opportunam. Narrat Iobertus duas mulieres Italas, eodem mense singulas monstrosum partum exclusisse: quæ vestium interpollatori nupserat, adeò exiguum edidit, vt murem crassiorem cauda carentem referret. At quæ nobilis erat maiorem, felis crassitie: ambo insuper colore atros, vt primum ab vtero prodierunt, in altum secundum parietem vnguium velut nixu erupisse, & tenacius adhæsisse. Scripsit Licosthenes anno B Domini. 1494. mulierem Cracouiæ, in platea cui à sancto Spiritu nomen est, mortuum fœtum enixam qui affixum dorso serpentem vnum gestabat, mortuúmque istum fœtum arrodebat, vt ex appicta hîc imagine licet intelligere.

Nicolaus Florent. Gordon. li. 7. cap. 18.

Lib. errorũ popularium.

Figura serpentis fœtui affixi.

C

Leuinus valdè miram in hanc rem historiam narrat: superioribus, inquit, annis, me vsa est Medico mulier quædam insularis, quæ ex congressu cum nauta cùm concepisset, celeriter illi adeò aluus intumuit, vt ad præscriptum à natura vsque terminũ gestando oneri non videretur suffectura: nono mẽse exacto obstetricem accersit móxque post validos conatus & enixus, exclusit primo informem carnis concretionem, duabus vtrinque ansis in brachiorum lõgitudinem & modum exporrectis præditam, & à vitali quodam principio se spongiarum & vrticarum more motilantem ac palpitãtem, post modum delapsum ab vtero monstrum est rostro adunco, longo teretique collo, oculis vibrantibus, cauda acuminata, eximiáque pedum agilitate, tali pro- D pe forma.

Li. de occul. nat. cap. 8.

Monstri ab humano vtero exclusi effigies.

Vt primum id prodiit in lucem, fremitu, sibilisque totum cubiculum impleuit, in omnem se partem prorripiens, vt latebram nancisceretur: sed ipsum mox vnanimi impetu facto quæ aderant mulieres puluinis coniectis suffocarunt. Tandem misella multo labore fracta, fœtum masculum peperit, adeò malè mulctatum & excarnificatum ab isto monstro, vt statim à baptismo mortuus sit. Cornelius Gemma Louaniẽsis Medicus narrat, ab aluo puellæ Louaniensis quindecim annos natæ, multa sursum deorsúmque planè monstrosa prodiisse. Inter cætera per anum cum fæcibus excretum animal viuum sesquipedem longum, pollice crassiorem, anguillæ planè similem, nisi quòd cauda esset valdè pilosa: effigiem monstri ab eo positam in hunc ideò locum transtuli. A

Lib. de diuinis naturæ characterismis.

Monstri à virginali aluo exclusi effigies.

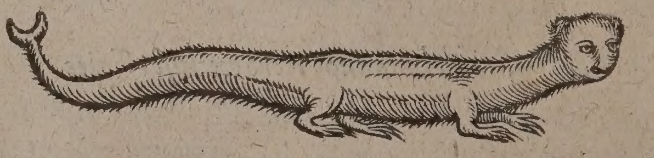
B

Historia. Magister Petrus Barque, & Claudius Magnus, Chirurgi Vertoduniani nuper mihi affirmarunt, curasse se vxorem cuiusdam ciuis Vertodunensis: quæ ex abscessu in ventre rupto, cum pure magnam vermium copiam reddidit, digitali crassitie, capite acuto, qui ipsi intestina sic arroserant, vt diu fæces per vlcus reddiderit, nunc verò planè conualuerit. C

Historia. Antonius Benenenius Medicus Florẽtinus, narrat Ioannem Menusieriũ quadragenarium assiduis stomachi doloribus diuexatum, sæpè in mortis propinquo extitisse, nec multis Medicorum consiliis quibus vsus erat adiutum. Tandem cùm se adiisset, ei vomitorium propinasse, cuius vi magnam copiã materiæ corruptæ & putridæ reddiderit, non tamen propterea dolore leuatum. Itaque illi secundò aliud vomitorium exhibuisse, cuius vi multam materiam priori similem excreuit. Sed vnà vermem quatuor digitos longum, capite rubro, rotundo, pisi crassioris magnitudine, lanugine prima toto corpore obsitum, cauda in crescentis lunæ modum bifurcata, quatuor pedibus ingredientem, duobus anterioribus & totidem posterioribus.

Vermis vomitu exclusi figura.

D

Causæ efficientes materialésque eorum quæ in corporibus nostris præter naturam gignũtur corporum. Quid memorem prodigiosa corpora, quæ in præter naturam abscessibus reperiuntur, calculos dico, cretam, arenam, carbonem, limacum cochleas, spicas, fœnum, cornua, pilos & pleráque animalium viuorum mortuorúmque species? Nihil enim est in earum rerum generatione (per corruptionem facta quam multiplex præcedit alteratio) quod attonitos animos nostros & suspensos tenere debeat: Si præsertim consideremus fœcundam & parentem omnium naturam, vniuersæ materię ex qua maior mundus contextus est, varias portiones & particulas in microcosmum hominem indidisse, quò amplius ad magni illius imaginem, & vnum exemplar factus esse videretur. Itaque in eo sibi placere, vt omnes actiones, motúsque, quos obire & edere

A edere in maioris illius mundi scena solet, eosdem in hoc paruo effingat nunquam in nobis otiosam, modò ne materia desit.

De vermibus quibus in intestinis generatio esse solet. *CAP. IIII.*

VERMIVM causa materialis, est humor crassus, viscidus, & crudus, qui corruptionis initiũ in ventriculo nactus, mox in intestina delabitur: ibique computrescit, haud laudabilis chyli formam in prima coctione nactus. Hic cum viscidus sit, tenaciter intestinis adhæret, nec facilè cum reliquis fæcibus excernitur: itaque mora putrescit amplius, calorisque efficacia in vermium materiam & alimentum cadit, alimentario illo humore consumpto nisi nouus aliunde suppetat, qui famem ipsorum leuet, magna vi se per intestina vibrant, graues & magnos dolores cient, imo sæpè ad stomachum B irrepunt, indéque per os excernũtur, nonnunquam in palati foramina ascendunt, & per nares prodeunt. Vermes in triplici sunt differentia: quidam enim rotundi sunt & longi, alij lati & longi, alij parui & tenues. Primi dicti veteribus sunt teretes, quasi in longitudinem rotundi. Secundi Teniæ, quòd fasciæ instar in longum & latum expansum corpus habeant. Tertij Ascarides, quòd ferè subsiliant. Aliæ vermium notantur differentiæ à colore petitæ rubrorum, alborum, nigrorum, cinereorum, citrinorum. Notantur & nonnulli villosi, capite ad cotti piscis instar, vasto quibusdam in morbis vermes multi gignuntur, & per anum excernuntur, pili modo minuti, ferè albi. Hique sunt qui Ascarides dicuntur. Colorum in vermibus diuersitatem, haud pari humorum ex quibus fiunt, specie distincta diuersitas. Nam melancholicus & biliosus humor qualitatibus sui ad vermium generationem planè sunt inepti. Sed humoris chylosi seu pituitosi ex quo fiunt, multiplex in colore propter corruptionem, varietas, longi & lati per tota sæpè intestina expanduntur, mucosæ & albuminosæ substantiæ instar habentes, & certè visus est mihi qui è muliere prodierat ser- C penti similis hexapodem longus, quod mirum videri non debet, cùm à veteribus notatum sit visos sibi vermes tam longos, quanta est omnium intestinorum longitudo, id est quanta est humani corporis longitudo septies sumpta. Scribit Vuierus visum sibi rusticum qui vermem excluserit octo pedes & digitum vnum longum, rictu oris capitéque anati simillimum, quem ob id subiecta figura spectandum exhibere placuit.

Qui vermes generentur.

Cur sæpè vermes ad os ascendãt.

Vermium differentiæ.

Causa varietatis colorũ in vermibus.

Historia.

Historia.

Vermis in intestinis geniti & exclusi effigies.

D

Narrat Valeriola visum sibi vermem nouem amplius pedes longum, atque vt vermes specie sic locis generationis à se inuicem discluſi sunt. Teretes enim seu rotundi & longi ferè in tenuibus intestinis gignuntur, reliqui in crassioribus, præsertim verò Ascarides. Nulli verò ortus est in ventriculo, vt pote primæ coctionis officina. Ibi quidem vermium futura materia corruptionis rudimentum nanciscitur: at comple-

Inobseruat. Quibus in alui locis gignãtur vermes.

mētum in solis intestinis quibusdam infantibus in vtero nascuntur: propter humoris à matre ad ipsorum nutritionem confluentis vitium & cacochymiam: quam quia tum per anum non excernunt, cunctando putrescit amplius, & vermium generationi conuenientem materiam sufficit, quemadmodum ex Hippocratis sententia nonnulli adnotarunt. Denique quauis ætate helluonibus & gulosis nascuntur vermes, hísque item qui praui succi cibis & facilè corruptibilibus nutriuntur, vt fructibus horariis crudis, caseo & lactantiis. Cæterùm vt innotescat quibus in intestinorum locis degant vermes, hæc sunt notanda, quando intestina tenuia obsident, dolore stomachi vexantur ægri, cum appetentia canina, qua multa & varia sine ratione expetunt, magna nempe alimenti parte à vermibus illic degentibus absumpta, frequēter in animi deliquium incidūt, propter stomachi exquisitissimo sensu præditi cum corde simpathiam, pruriunt nares, fœtet anima, propter exhalationum sursum à corruptis in ventriculo cibis ascensum, fœtorem, & acrimoniam: qua occasione in somnum etiā procliues sunt, sed à quo crebris assultibus & pauoribus subinde excitentur, febre continua & lenta detinentur, cum tussi sicca, palpebrarum comminentia, & coloris faciei crebra mutatione. At longi & lati, crassorum nempe intestinorum incolæ, produnt se deiectionibus consperfis hâc illâc corpusculis multis, seminis melonum vel cucurbitæ æmulis. Ascarides verò innotescunt pruritu quem in ano excitant, quasi formicarum decurrentium sensu: tenesmo, & ani procidentia. Horum omnium symptomatum caussa talis est. Somnus his turbulentus est, & sæpè clamosus, quando vapores, qui à concitatis in humore & pabulo suo consimili vermibus, ad caput submittuntur calidi sunt, acres & tenues: profundior contrà est, quando vapor nebulosus est, à materia nempe crassa & frigida submissus. Deglutire se inter dormiendum somniant, quia dum vermes chylosam intestinorum materiam auidius absumunt, consimilis rei sensum in phantasia excitant. Dentibus strident repletione quadam conuulsifica, vaporum copia, distentis temporum & maxillarum musculis. Tussis sicca venit per consensum vitalium & respirationi dicatarum partium cum naturalibus: perculso nempe diaphragmate à vaporibus actibus, & quasi subesset humor aliquis excernendus, ad exclusionem, quæ tussi suscipitur, irritato, acres iidem fumi orificium ventriculi impetentes, vel singultum, vel deliquium animi inferunt, pro consistentiæ suæ, crassæ vel tenuis conditione: ad faciei partes elati narium pruritum, caliginem oculis, & genis colorum mutationem repentinam inuehunt, magni, paruis sunt calamitosiores, rubri albis, viui mortuis, multi paucis, variegati vnicoloribus, quia maioris corruptions sunt indices. Qui cruenti, & sanguine consperfi excernuntur, funesti sunt: nam indicant erosum intestinorum substantiam. Sæpè enim corrodunt perforántque intestini quo concluduntur corpus, inde in varias alui partes penetrant, adeò vt aliquando per inguina, aliàs per vmbilicum proruperint, via exedendo facta, vt narrat Hollerius. Quando verminatione laborantes pueri difficulter spiritum ducunt, & toto corpore madent, instantis mortis indicium est. Per febrium acutarum initia, si teretes vermes viui prodeant, pestilentis febris argumentum est, cuius nempe materiei malignitatem cum ferre nequiuerint, foràs prodire necesse habuerint. Si verò mortui prodeant maioris in humore corruptionis, & venenatæ malignitatis indices sunt.

Ad finem lib. 4. de morb.

Signa vermiū in tenuibus intestinis existentium.

Vermiū in crassis intestinis degētium signa.

Ascaridū signa.

Symptomatum quæ in verminosis apparēt signa.

Varij coloris vermes cur calamitosiores.

Instantis verminosæ mortis indicia.

A B C D

De curatione in Vermibus adhibenda.

CAP. V.

VNA omnino in hoc morbo indicatio est, vermium nempe seu viuorum seu mortuorum è corpore exclusio, vt qui ex his sint quæ sunt toto genere contra naturam, vitanda omnia sunt quæ prompta sui corruptione putredinem in corpore cumulant, cuiusmodi sunt fructus crudi, caseus, lactantia omnia, pisces, cætera denique quæ operosæ sunt & difficilis concoctionis, facilis autem corruptionis. Pulticula pueris vtilis est, quia humidis nutriri postulant, hísque omnino quæ lactis consistentiæ & crassitiei similitudine quadam respondeant & facilè coqui & assimilari possint, cuiusmodi omnino pulticula est, modò fiat ex farina frumentacea, minimè cruda, sed ante in furno cocta, ne vel parata inde pulticula viscidior & crassior sit: si tantùm in patella bulliat

Generalis curādæ verminationis indicatio.

Qualiter paranda farina sit quæ pueris in pulticulam sumitur.

A bulliant quantum lacti sufficit, vel lac terrestre nimis, nimisque item aquosum, exoluta omni eius pingui portione, sola caseola & serosa remanente, si tantùm bulliat quãtum farinæ crudæ ad iustam coctionem necesse est, qui secus farina in pulticulas vtitur, crassorum & viscidorum humorum generationi materiam in ventriculo suppeditat, vnde obstructio in primis venis, & hepatis substantia, ab obstructione vermium in intestinis prouentus, & calculorum in renibus & vesica concretio. Crebro & euchymis cibis cibari debet æger, ne vermes alimenti defectu, intestinorum substantiam arrodant. Cum verò eiusmodi animalibus ex putrida materia sit origo, purgandus est æger, & reprimenda putredo, remediis in tractatu de peste describendis, ad promptã eorum exclusionem necémque, syrupus de cichorio, vel de limonibus cum rheubarbaro, pauco saccharo & theriaca pauca, aut mithridatio, singulare est remedium, modo febris absit, licebit in eundem finem etiam vti sequenti remedio.

Qui à malè parata pulticula vermes & calculi.

Cur & quibus purgãdi verminosi.

℞. cornu cerui, pulueris rasuræ eboris an. ʒ j.ß. seminis tanaceti & cõtra verm. an. ʒ j. fiat decoctio pro parua dosi, in colatura infunde rhei optimi. ʒ j. cinam. ℈ j. dissol-B ue syrupi de absinthio. ℥ ß. fiat potiuncula, detur mane tribus horis ante iusculũ oleũ ex oliuis expressum, ore sumptum vermes necat: quemadmodum & aqua polygoni cũ lacte pota, omnia itẽ amara vermes necant. Suaserim tamẽ ante indere clysterẽ ex lacte, melle, & saccharo sine oleis, & amaris: ne hæc dum fugiunt, inferioribus intestinis relictis, superiora petãt. Hoc enim vermibus insitũ est vt amara fugiant dulcia persequãtur, ex quo scire etiam licet amaris quæ per os ingeruntur, dulcia semper esse admiscenda, vt dulcedine illecti, deuorent auidius, id quod necem inferre potest. Itaque lacti saccharato probarim admisceri semina centaurij, rutæ, absinthij, aloëm & similia, cornu ceruinum magnã vim habet cõtra vermes. Itaque eius scobs, in aqua quæ ægro in potũ venit vtiliter infunditur, vnáque etiã cũ iusculis in nodulo incoquitur. Sic & theriaca pota, vel in iusculo dissoluta vermes necat, portulaca in iusculis cocta & destillationi subiecta, potáque contra vermes valet, quemadmodũ cichoriũ & menta, valet & decoctum ex semperuiuo minore, & sebestem cũ saccharo antepastũ exhibitũ, nõ minus efficacitur quæ verminosis exhibetur pulticula, quæque itẽ poma cocta se-C mine cõtra vermes dicto asperguntur. Glandes verò hac forma parari & indi poterũt.

Qua arte deorsum facilè deturbētur vermes.

Cornu ceruinũ cõtra vermes efficax.

Portulaca valet cõtra vermes.

℞. coralli subalbi, rasuræ eboris, cornu cerui vsti & ireos an. ℈ ij. mellis albi. ℥ ij. ß. aquæ centinodiæ quantum satis est ad omnia concorporanda, fiant glandes, singulæ singulis diebus immittantur pondere ʒ ij. pro puerulis, locum habent glandes maximè in ascaridibus, vt qui adhæreant recto intestino, quibus pueris nihil potest indi per os, his cataplasmata vmbilico imponenda sunt ex puluere cumini, farina lupinorum, absinthio, abrotano, tanaceto, foliis articardui, rutæ, puluere colocynthidos, semine citri, aloë, persicaria, mentastro, foliis mali persici, costi amari, zedoaria, sapone molli, & felle bubulo. Extenditur sæpè tale cataplasma in totum etiam ventrem, admixtis adstringentibus ad robur partis, vt oleo myrtillorum, cydoniorum, & mastichino, imponitur & cepa excauata in medio, impletáque aloë & theriaca, coquitur sub cineribus aut prunis candentibus, teritur cum amygdalis amaris & felle bubulo, parantur & emplastra ex amaris, quale est quod sequitur.

Glandes ad quos potissimũ vermes valeant.

℞ fellis bubuli & succi absinth. an. ℥ ij. colocynt. ℥ j. terantur & misceantur simul, D incorporentur cum farina lupinorum, formetur emplastrum vmbilico imponendũ. Litus etiam & vnguenta eodem consilio parari poterunt, ad oblinendum ventrem, parantur & ex pilulis communibus emplastra vmbilico admouẽda, iniuncto interim ano melle & saccharo vt supernè amaris fugentur, infernè dulcibus illiciantur. Vel, Cape vermes qui iam excreti fuerint, vel sponte prodierint: siccẽtur in patina ferrea candente, in pollinem redigantur cum vino vel alio liquore, exhibeantur per os, reliquos vermes promptè necare creduntur. Eodem confert succus citri cum oleo amygdalarum amararũ, aut oleo cõmuni potus. Parãtur & balnea aduersus hũc morbũ ex absinthio, gallis, foliis mali persici in aqua incoctis, demergitur infans. Cæterũ in vermium curatione animaduertendum maximè est, hunc morbum morbo grauiori sæpè implicitũ esse, vt febri acutę & ardẽti, diarrhoëæ & similibus, in quibus, si verbi gratia presente & cõiuncta febre, semẽ cõtra exhibueris, theriacã antiquã myrrhã, aloẽ febris ardorẽ & diarrhoẽã dysenteriámve auxeris, quia amara, horũ affectuũ curationi valde sũt cõtraria. quod si cõtra ad diarrhoẽã, qua vermes excludũtur, corallũ & farinã lẽtiũ exhibueris febrẽ vehemẽtiorẽ feceris, siccis, & adstringẽtib⁹ cõtumaciore reddita

Emplastrũ contra vermes.

Vermiũ pulnis assumptus vermes fugat.

Cautio.

eius materia. Itaque attentum Medicum esse oportet in perspiciendo, num febris A verminationis sit symptoma, an contra essentialis sit ac non symptomatica, vt hoc posito in his maximè remediis insistat, quę aduersus essentialē morbū præcipuè pugnāt, aliàs reperiuntur etiam remedia quæ vtrique affectui repugnant, vt purgantia & subamara in febre & verminatione: amara & subadstringētia in verminatione & diarrhoēa.

Febris aliquādo symptoma aliquādo morbus.

Elephantiasis breuis descriptio, ac de eius causis. CAP. VI.

Elephātiasis cur ita dicta.

ELEPHANTIASIS morbus dicitur, quòd hoc laborantibus cutis aspera sit, scabra, rugosa & inæqualis vt elephantis: quanquam propter magnitudinem morbi id ei nomen impositum videri possit. Nonnulli ex Arabum sententia, lepræ nomen ei imposuêre (impropriè, tamen quia lepra scabiei species quædam est, & cutis vitium vulgò *Malum sancti Manis* dictum) quo & nos in præsentiarum vtemur, vt quod vsu & vetustate iam inualuerit. Est igitur lepra Paulo cancer vniuersi corporis, qui vt addit Auicenna complectionē, formam & figuram membrorū corrumpit. Causam Galenus manare B putat ab errore facultatis sanguificæ, cuius vitio assimulatio in carne & habitu corporis deprauatur, & à se naturæque regula valdè mutatur. Ad Glauconē verò definit hūc morbum effusionem sanguinis turbidi ac crassi in venas, & totius corporis habitum, magnus censetur, quia virus cuiusdam venenati est particeps, mēbra & vniuersi corporis decorem corrumpentis, virus verò venenati participem esse elephantiasim ex eo patet, quòd nihil sit necesse eos qui toto corpore suo sunt melācholici esse elephāticos: ex tribus morborum differentiis compositus est hic morbus. Primum enim intēperie constat cōtra naturam, calida nempe & sicca per initia; & tandē humorum residente ebullitione, ardoréque exoluto frigida & sicca, quæ causa est huius symptomatis cōiuncta. Constat & mala compositione seu conformatione, quia figurā membrorū & pulchritudinem corrumpit. Constat & solutione continui, cum tandem vlceribus & rhagadiis caro, cutísque multis locis finduntur. Elephantia seu lepra tres plerumque habet generales causas. Primitiuam, antecedentē, & coniunctā. Causa primitiua vel à C prima conformatione est, vel iam natis superuenit. A prima conformatione inesse ei creditur qui mensibus vitiosis & corruptis, adque atram bilem vergentibus conceptus fit, qui semine alterutrius, vel vtriusque parentum elephantico natus est, elephanticis enim generantur elephātici, quia principibus partibus melācholico & venenato succo obūtis & corruptis, vniuersam sanguinis massā seménque ex ea & toto corpore deciduum infici necesse est. Iam natis verò hæc causa venit ex mora & incolatu in regionibus maritimis, vbi aër crassus & nebulosus tēporis successione simile vitium in corporis humores infert: quia Hippocratis sentētia, qualis aër, talis spiritus tales & humores, mora quoque in locis calidioribus, quia sanguinem ardoribus extorret, in frigidioribus verò, quia incrassat, & cōgelatis spiritibus quodammodo stupefacit, primitiuæ huius morbi causæ censeri possunt. Sic in Germaniæ quibusdā oris non infrequētes sunt elephantici: in Hispania verò & Aphrica tota frequentiores quàm in reliquo orbe, in prouincia Gallica, Narbonensi Gallia, & Aquitania plures quam in reliqua Gallia. Huius etiam generis causarum censentur consuetudo & coitus conuictúsque cum elephanticis, quia halitu, sudore, & saliua in poculorum oris relicta, malum in D contubernales & sodales transferunt. Inuehunt & hunc morbum salsamentorū, speciatorum, acrium, crassiorúmque ciborum vt carnis suillæ, asininæ, vrsinæ, legumi-nū, lactantium assiduus vsus: sic & vina crassa & potentia, ebrietas, crapula, vita laboriosa, anxia mœroris, curarum, & sollicitudinū plena, quia sanguinem incrassant & adurunt. At retentio melancholicorum excrementorum vt hæmorroidum, mensiū, morbillorum, febris quoque quartanæ, certis tēpestatum interuallis redire solitæ, suppressio antiquorum vlcerum reficcatio, quia sanguinis massam melancholica eluuie & fæce inquinant, hunc morbum accresere primitiuarum causarum specie credūtur, quia eius impuritatis occasione assimilatrix facultas suo munere frustratur. Causæ antecedentes sunt, humores ad incensionem corrumptionémque & in atrum humorem à calore retorrido dispositi: nam in corporibus quæ talis caloris dominatu tenentur, humores per adustionē facilè in atrā bilē facessunt, quæ tēpore virus venenatæque qualitatis malignitatē & corruptionē acquirens, ortū dat & essentiā elephātiæ. Coniunctæ causæ sunt humores atrabilarij, iamque venenatæ & malignæ qualitatis participes

Lib. 4. ca. 1.

Li. 2. ca. 11.

In elephantia occultū quoddā virus subest.

Elephantiæ causa primitiua.

Qui sint à prima conformatione elephantici.

Cur calidiores frigidioresque item regiones faciat elephāticos.

Elephantiæ causa antecedens.

Coniuncta.

A participes in vniuerſum corporis habitum effuſi,ipſum intemperie primùm calida & ſicca, deinde frigida & ſicca, vitæ principiis contraria, inſupérque maligna virulentia corrumpentes & deſtruentes. Hinc enim mortem conſequi ineuitabilem oportet, quia caloris &humiditatis moderatione continetur vita noſtra. *Cur elephãtia ſit lethalis.*

Quæ ſint elephantiæ ſigna prænuntia, & præſentis, & iam confirmatæ.
CAP. VII.

CORPORVM atque humorum ad lepram diſpoſitionem ſignificant coloris natiui& floridi in facie mutatio, gutta, vt loquuntur, roſacea, rubræ, ſubliuidæque ſuffuſiones &puſtulæ, pilorum defluuium, ingens ſitis, oriſque ſiccitas diurna, nocturnáque, anima olida, vlcuſcula in ore, vocis in raucitatem mutatio, veneris ſupra naturam & conſuetudinẽ deſiderium. Sunt verò huius morbi quatuor tempora: principium, incrementum, ſtatus, & declinatio. Principium dicitur, quando virus interiora & viſcera nõdum exceſſit: ex quo B ipſorum vires languidiores fieri eſt neceſſe. Incrementum, quando virus foràs prodit, ſignáque & ſymptomata numero & viribus in dies augentur. Status, quãdo membra exulcerantur. Declinatio, quando faciei horridus iam eſt aſpectus, extrema, vlcerum profunditate & malignitate decidunt, adeò vt, nemini, vel ex plebe, dubius morbus eſſe poſſit. Ex veterum doctrina in exquirendis morbi huius præſentis ſignis, ad caput in primis attendere oportet. In facie enim morborum ſigna magis propria & vera maximè eluceſcunt, propter ſubſtantiæ ipſius mollitiẽ & raritatem, ſubtenſæque cutis tenuitatem: itaque humor niger & aduſtus ipſi ſuffuſus, ſe facilè prodit, nonmodò coloris, ſed characteris & molis mutatione, ſæpè etiam manifeſta læſione. Ergo in cranio animaduertendum, num alopecia areas faciat, atque eorũ qui defluerũt pilorũ loco, tenuiores alij, breuiores, & rariores ſuccreſcãt, quod contingere veriſimila eſt alimenti pilis tuendis & gignendis idonei defectu, cutis capillatæ, eiuſmodi alimento perfuſæ, habitúſque ipſius corruptione, &ad continendos pilos ineptitudine: denique fuliginũ ab humoribus & viſceribus aduſtis furſum elatorum acrimonia, pilorum ra- C dices errodente: quòd ſi trahentem nonmodò pilus, ſed & circunſtantis pili radicem cutis carníſque portio aliqua ſequatur, id erit perfectæ corruptionis argumentũ. Sit igitur hoc primum elephantiæ ſignum. Secundũ & valdè certum eſt tuberculorũ ſub ſuperciliis, & pone aures, variiſque faciei locis graui multiplicis inſtar rotundorum & durorum numeroſa & palpabilis circumſcriptio, facultatis aſſimilatricis defectu. Defectus huius cauſa eſt appellentis alimenti craſſities, qua in viarum anguſtiis impactũ & ſubſiſtẽs, locóque in quo hæret velut circumſcriptum conglobatur, cruditatiſque occaſione, quia non aſſimilatur, & mora, amplius induratur. Tertiũ ſignũ eſt auricularũ contractior & exactior rotunditas, craſſities & granoſa velut ſpiſſitudo: rotũditatis cauſa eſt loborũ & carnoſæ ipſarũ partis ab alimẽti inopia & caloris vredine conſumptio: granoſæ verò craſſitiei alimenti affluentis terreſtris craſſities. Quartũ ſignũ eſt frontis rugoſitas velut leonina, cuius occaſione nõnullis dictus eſt hic morbus leoninus: cauſa eſt habitus corporis ingens ſiccitas: quæ eadẽ ratione, in annoſa quercu, rugoſum facit & aſperũ ſcabrumq; corticem. Quintum eſt oculorũ exacta rotũditas, D & eorundẽ obtutus fixus at immobilis. Certè oculi natura ſua fermè rotundi ſunt, apparẽt tamẽ obtuſi & latiuſculi parte antica, in conũ verò deſinunt poſtica, ex cõcurſu & figura muſculorũ atque adipis ipſos veſtiẽtis. His igitur vel laudabilis alimẽti defectu, vel acrimonia tranſmiſſi humoris cõſumptis, propriæ figuræ & rotũditati reſtituũtur. Conſumptis verò qui oculos mouent muſculis, cõſumpto qui lubricos ipſos reddebat adipe, fit vt rigidi ſtẽt velut immobiles, partibus motũ & motus facilitatẽ præſtantibus deſtituti. Sextũ ſignum eſt nares extrinſecus patulæ, intrinſecus cõſtrictæ & cõtractæ: nẽpe intus foràs pulſus effuſúſque humor terreſtris & craſſus nariũ extremas pinnas in tumorẽ attollit: quò fit vt eiuſdẽ humoris craſſitie quaſi obſtructi nariũ meatus appareãt: depreſſi verò & reſimi propter reliquã faciẽ, omnemq; viciniam, in molẽ ſolito maiorẽ ſublatã: adde quòd cõſumpto, depulſi eò humoris arrodentis & exulcerãtis acrimonia nariũ ſepto, ſubſidere ipſas & cruentas remittere cruſtas eſt neceſſe. Septimũ eſt labrorũ ſublatio, craſſities&tumor, gingiuarũ verò ſordities, fœtor&arroſio, à vaporibus acribus ad os ſcãdentibus, labra verò elephãticis à calore interno humores adurente & incraſſante: eadem de cauſa tumidiora ſunt, qua Mauritanis, à ſolis

Principium elephantiæ.
Incrementũ
Status.
Declinatio.
Signa præſentis & confirmatæ.
Cur ſanitas morbúſque facilius leguntur in facie.
Cur defluuium capillorũ arguit elephantiã.
Primũ elephantiæ ſignum.
Secundum.
Cur in elephanticis aſſimulatio nõ benè fit.
Tertium.
Quartũm.
Elephantia cur morbus leoninus dicta.
Quintum.
Sextum.
Septimum.

Octauum.

ardore externo. Octauum signum est linguæ venarúmque ei subiacentium velut vari- A
cosarum tumor & nigrities, quod linguæ corpus natura spongiosum & rarum facilè imbuatur humoribus excrementitiis, & ab interioribus visceribus in corporis habitũ expansis: quæ eadem causa est cur circũpositæ ipsi linguæ sursum deorsúmque glãdulæ rotundo tumore & duriusculo circũscriptæ, haud aliter quàm scrophulosis sui-bus sentiantur. Denique tota ipsis facies rubris tuberculis & grãdinosis assurgit, liuido & obscuro rubore suffusa est, oculi tanquam satyris flammei sunt, truces & fixi, à totius corporis melancholica & atrabilaria cachexia, cuius in facie signa se produnt propter causas ante commemoratas manifesta, quanquam quibusdã elephanticis facies etiam flauo, aliis subalbido colore tincta est, pro humoris elephantico veneno basis instar substrati, conditione: Medicis enim elephantiæ inde tres traduntur species, vna colore subrubro nigricans, in melãcholico humore. Altera subflauo virescens in bilioso. Tertia subalbido palescens in pituita adusta fundata.

Elephãtiæ differentiæ tres à colore.

Nonum.

Nonum signũ est animæ, vt & omniũ ab elephãticis manantiũ excremẽtorũ fœtor, propter virus in humoribus conceptũ.

Decimum.

Decimum est raucitas, quassáque & clangosa atque obscura vox quasi è naribus manans: propter pulmones, neruos recurrentes, laryngísque musculos humoris virulenti & adusti cassitie imbutos, narium meatus interioris commemoratã cõstrictionem & obstructionẽ, Tracheæ denique arteriæ ab immoderata siccitate asperitatem & inæqualitatem, qualis contingit his qui potentia & mera vina largius hauserũt. Hæc immoderata musculorum respirationi seruientiũ siccitas, facit vt dispnoëa etiã laborent. B

Vndecimũ.

Vndecimum signum est & valdè notandum, Morphæa, seu vniuersæ cutis defœdatio, cum arida scabritie & granosa inæqualitate, qualis in anseribus implumibus apparet, cum multis passim herpetibus, scabiéque fœda & vlceribus, nõ furfures modo, sed & squamas crustásque remittentibus. Scabritiei aridæ causa est viscerũ humorumq; incẽdio conflagrantiũ ardor, cutem inæqualiter contrahens, constringẽs & corrugans, haud secus quã coria à calore solis & ignis corrugãtur. Fœdæ verò scabiei, & serpiginosorũ vlcerũ causa est humoris atrabilarij exedens & corrodẽs cõditio, corruptióque venenata, corruptionis & ipsa author, planè vt nihil mirũ, sit si hepatis concoctrice deprauata, assimilatrix ex inepta & maligna materia in habitum corporis trãsmissa, nihil benè, pulchrè & quod in rem corporis sit resarcire possit. C

Quid morphea & quas causas habeat.

Duodecimũ

Duodecimũ signum est compunctionis cuiusdã, veluti à stimulis & aculeis per vniuersam cutẽ sensus, à vapore acri exitu prohibito, feriẽte & subdẽsata cute intercepto.

Decimum tertium.

Decimũtertiũ, consumptio & emaciatio musculorum, qui sunt inter policẽ & indicẽ, non ob id modo quòd altrici & assimilatrici facultati idoneũ desit alimentum, quò resarcire queãt earum partium iacturam, id enim ipsis cum reliquo corpore cõmune est: sed quòd cũ in montosum velut tumorẽ sublati illi musculi naturaliter assurgant, eo ipsorum sit depressio manifestior. Hæc eadẽ causa est cur elephanticis alarum instar scapulæ promineãt: emaciatio nempe partis interioris trapezitę musculi.

Cur elephãtici velut alati.

Decimum quartum.

Decimũquartum stupor seu sensus per vniuersum corpus diminutio, propter opilatos neruos ab humoris melãcholici crassitie intercludẽte iter animali spiritui, ne peruenire possit ad partes à quibus sensus suscipitur, liberis interim iis qui in musculos motus gratia spargũtur, hácque maximè nota elephanticos probare soleo, intrusa scilicet altius longiore & crassiore acu, in crassum tendinem exquisitissimo sensu præditum, qui ad calcem extenditur, alioqui penitissimè in tendinẽ illũ aut quemuis alium musculũ impulsam acũ, vix est quisquam tam confirmatus elephanticus, qui sensurus non sit, propter neruorũ vt iam dixi, in musculos sparsorum ab obstruẽte humore libertatẽ. D

Qua nota elephantici probandi.

Decimum quintum.

Decimũquintum est partium extremarũ putrilago, à putrilagine & gangræna abscessus, propter humorum, eò viscerum robore amandatorum corruptionẽ, pari labe partes in quibus restitãt inficientẽ, adde quòd ibidẽ exoleuit facultas animalis sensoria: at quoties facultatũ aliqua partem aliquã deseruit, reliquæ mox eandẽ dedignantur.

Decimum sextum.

Decimumsextũ est quod terrificis insomniis exterrentur. Nã per somnũ videre sibi vidẽtur dæmones, serpentes, antra, sepulchra, cadauera & similia, propter atros humoris melãcholici vapores, visis atris & tristib[9] phantasiã perturbãtes, qua & ratione à cane rabido demorsi in hydrophobiã incidunt.

Decimum septimum.

Decimũseptimũ q; per morbi initia & incremẽta vafri sint, & furiosi ab humorũ & sanguinis ardore: tãdẽ verò in statu & declinatione vafri & suspiciosi, sensim exolescente sanguinis & viscerum incendio. Tũ igitur omnia tuta timentes, & de ꝓpriis virib[9] diffidẽtes, conãtur astu malitiosè eos cũ quibus sibi res est circũuenire,

A uenire, quoniam viribus destitui se sentiunt. Decimum octauum est coitus venerei supra naturam desideriũ, tũ quòd calore peregrino intus vrantur, tum à flatu (ad cuius generationẽ humor melancholicus est aptissimus) permixto, variéque, tanquã œstro, per venas & partes genitales à calore præter naturam agitato & cõmoto. At tandem, postquàm in frigidam & siccam intemperiẽ delapsis, refrixit ille ardor, venerẽ horrẽt maximè: sibi certè tũ, imo etiam à morbi principio valdè noxiã, quòd spirituũ & caloris natiui quorum dissipationẽ facit venus, haud exigua illis adsit copia. Decimum nonum est sanguinis atri & liuidi crassities tanta, vt si lauetur, arenosum, quorundam iactata experientia, comperiatur: propter adustionem & assationẽ ingentẽ. Vigesimũ est pulsus, languor, ac debilitas (propter facultatis vitalis & pulsificę à vaporũ crassorũ nebula oppressionẽ) vnà verò vrinarũ aliàs inuentorũ similis crassities, si meabilia vrinaria vasa: aliàs tenuitas, si obstructio subest, quę per vrinę ductus sinat id mòdo quòd tenuius est elabi, eadem vrina colore sæpè cinereo pallet, sæpè & reliquorum per hũc morbum excrementorum more fœtet. Sunt certè multa alia elephantiæ signa, vt alui

Decimum octauum.

Decimum nonum.

Vigesimum elephantiæ signum.

B segnities ob hepatis ardorẽ, ructus frequentes, ob ventriculi ab humoribus melãcholici refluxu conturbationẽ, frequens sternutatio ob cerebri plethoram, ad id frequentissimũ quòd facies totáque cutis vnctuosa est, adeò vt effusa super eam aqua nusquã hæreat, occasione credo interni ardoris, subcutaneum adipem colliquãtis, quo ideo semper perfusa & delibuta in elephanticis cernitur. Cæterùm eiusmodi signorũ omnium alia esse dicuntur vniuoca, quæ tanquã pathognomonica elephantiam necessariò arguunt, alia æquiuoca, quæ etsi propria non sint huic morbo, tamen ad eius dignotionem conferunt. Ea enim demum certa est elephantia, quæ omnibus vel certè plurimis ex signis commemoratis est comitata.

Cur elephãticis vnctuosa velut facies splẽdet.

Quæ vniuoca, & æquiuoca elephantiæ signa.

De prognosi in elephantia: & quæ cura adhibenda sit his, quibus à lepra timetur. CAP. VIII.

C ELEPHANTIA morbus est qui in prolem trãsit, contagiosus ferè pestis instar, vix curabilis est incipiens: haud curabilis confirmatus, quia cãcer est vniuersi corporis: at vnus aliquis, partis vnius altè radices si egerit cancer, incurabilis censetur. Iam quæ ad hanc vsque diem inuenta sunt aduersus eum remedia, inferiora sint & viribus imparia. Deinde nõ ante huius morbi signa se produnt foràs, quàm humoris malignitate obsita & corrupta fuerint viscera, præsertim in his quos alba dicta tenet elephantia, quales circa Burdigalã, & in Gallica quæ mare attingit Britannia non pauci occurrũt: qui tamẽ tanto intus ardore æstuãt, vt pomum quod ad breue tempus manu cõtinuerint, tanquã à multorum dierum sole, mox corrugatur & inarescat. Aliud est quod curandi huius morbi auget difficultatẽ: trium nempe principũ facultatum quibus vita cõtinetur æquale per hunc morbum vitiũ. Fallacia enim & terrifica per somnũ, visa in sentiendo stupor, animalis facultatis vitiũ arguũt: vitalis verò, pulsus, languor, vocis raucæ clangosęque obscuritas, spirandi difficultas, anima olida: naturalis denique hepatis in hæmatosi deprauatio, vnde prima & summa huius mali labes. Ergo quia elephantia confirmata correptis salutem non possumus polliceri: his verò, quos nuper ea labes inuasit non

Cur elephãtia est insanabilis.

Leuce vniuersalis.

D audemus, restat vt quibus artibus homines ab imminente tanto morbo expedire possimus, breuiter aperiamus. His primum in victu & vitæ genere fugienda sunt omnia quibus sanguis & humores vehementius incalescere possunt, quorum permulta ante sunt cõmemorata. Eligant cibos boni & mediocris succi quales describemus in diæta, his qui peste correpti sunt, adhibenda purgatio, phlebotomia, balnea & cornicula ad exhauriendam sanguinis impuritatẽ, refrænãdúmque hepatis ardorem ex docti Medici sententia præscribantur. Valesius de Tarenta castrationem in hoc casu valdè probat, nec ego eam improbandam censeo. Testium enim amputatione euirantur homines in morbum proni, sicque in fœmineam naturam degenerant, & hepatis sanguinem assantis ardore restincto, humidi & frigidi euadunt: quæ temperies elephanticorũ intemperiei calidæ & siccæ toto est genere contraria, adde quòd sublata elephãticis gignendi facultate, tollitur ea huius mali contagio, quæ per prolis propagationem in humanum genus serpit & effunditur.

Curatio.

Diæta elephanticorũ.

Castratio vindicat ab imminente elephantia.

FINIS LIBRI XIX.

A

DE VENENIS, DEQVE rabioſorum Canum, & venenatorum Animantium morſu ac puncturis. B

LIBER VIGESIMVS.

Quæ fuerit cauſa ſuſceptæ huius de Venenis tractationis. CAP. I.

QVINQVE me potiſſimùm rationes impulerunt ad ſuſcipiendam hanc de Venenis ex Veterum ſententia tractationem. Prima eſt, vt Chirurgum docerem, quæ remedia ſtatim exhibenda ſint, his qui venenis læſi ſunt, interim dum maiora à Medico præſidia expectātur. Secunda, vt certis notis indiciiſque dignoſcere poſſit, qui venenis affecti vel infecti ſint, eáque de re ad iudices, eóſque omnes C quorum intereſt, referre. Tertia, vt qui procul ab vrbibus & maiorum remediorum copia in agris degunt agricolæ & nobiles, habeant aliquid ex libris meis, quò familiares ſuos ab angue, rabioſo cane, & aliis virulentis animalibus morſos vel punctos in tāto, & tā repētino, támque frequenti caſu iuuare poſſint. Quarta, vt quiſque ſibi à venenis cauere, & accidentia cùm adſunt internoſſe, notis verò extemplò remedium quærere queat. Quinta, vt ex mea hac lucubratiuncula cuique pateret, quæ mea ſit, quámque benè animata in Remp. & ſingulos, ad Dei gloriam, voluntas: non enim hîc tam veneficis arma, quàm Chirurgis præſidia quibus ſingulorum vitam aduerſum venena tueri poſſint porrigo: quod non intellexerunt, vel ſaltem intelligere ſe diſſimularunt, qui hanc meam opellam in deteriorem partem rapientes, malignè mentem meam interpretati ſunt. Ergo vt in rem tandem ingrediamur, initium ducemus à venenorum generali diuiſione, deinde ſingulas ſeorſim ſpecies perſequemur. Sed ante hoc pro rato ponemus, venenum id eſſe, quod vel admotum, impulſúmque, vel aſſumptum in humanum corpus, vim habent ipſius conficiendi, haud ſecus quàm alimentum benè ſubactum reficiendi. D Scribit enim Conciliator, veneno proprietates eſſe tota ſubſtantia alimentis contrarias: vt enim alimentum in ſanguinem vertitur, ſinguliſque corporis partibus quibus alendis apponitur, perfecta aſſimilatione ſubſtituitur in earum illam portionem, quæ ſingulis momentis effluit. Sic contrà venenum corpus noſtrum in naturam ſibi ſimilem & venenatam conuertit, vt enim omne agens vires ſuas & qualitates in ſubiectum patiens imprimit, ſic venenum virium nobis toto genere contrariarum immoderatione, ſubſtantiam noſtram in naturam ſuam commutat: haud ſecus quàm ignis paleas momento in ſe conuertit, vnáque ipſas conſumit. Itaque à Veteribus qui diligenter rerum naturalium vires perueſtigarunt, verè hoc ſtatutum eſt, venenum id eſſe quod homines interficiat, ipſorum temperie, & corporis compoſitione, ac conformatione deſtructa & corrupta. Cæterùm venena omnia eſſe dicuntur, vel ab aëre corrupto, vel ab animalibus, plantis, & mineralibus, vel ab artificioſa in deſtillando, ſublimando, & variè miſcendo veneficorum & ſuffitorum malignitate. Hinc variæ ducuntur venenorum differentiæ.

Quid venenum.

Veneni & alimēti natura ſunt contraria.

Venenorum differentiæ.

A differentiæ. Nec verò omnia eodem modo agunt: quædam enim naturam noſtrã cor-
rumpunt qualitatum manifeſtarum & elementariarum ex quibus conſtant immode-
ratione: alia à ſpecifica & occulta proprietate. Hinc alia aliis citiùs enecant: nec verũ
eſt omnia ſtatim cor impetere, ſed alia aliis partibus perniciale bellum à natura indi-
xerunt, vt cãtharides veſicæ, cicuta cerebro, lepus marinus pulmonibus, torpedo ma-
nibus, quas vel mediam piſcatoriam virgam ſtupefacit. Sic ex medicamentis quędam
ſunt quæ ſtatim cor iuuare & roborare nata ſunt vt crocus: alia quæ cerebrum vt ſtœ-
chas: alia ventriculum vt cinamomum. Sunt etiam quędam venena quæ vtroque mo-
do manifeſtis & occultis qualitatibus agunt, vt euphorbium: id enim & caloris exceſ-
ſu, & tota ſubſtantia, ſeu ſubſtantiæ totius cum noſtra diſſidio, naturam noſtram cor-
rumpit. Arguméto eſt quòd theriaca quæ qualitatibus ſuis manifeſtè calida eſt, ipſius
vires, vt & omnium occultæ proprietatis venenorum infringit. Venena quæ à ſpecifi-
ca & occulta proprietate agunt, non ob id agunt, quòd calida, frigida, ſicca, humida
ſint immoderatius, ſed quia talia ſint abſolutè, eámque ab aſtris & cœleſti influxu ha-
B beant eſſentiam, quæ corporis humani vires diſſoluere & deſtruere nata ſit, quia vel
exigua quantitate ſumpta, qualitate tamen adeò perniciali ſunt, vt momento ferè in-
terficiant. Nec verò aſſumpta modò, ſed & appoſita venena necant: nec animalia ve-
nenata morſu modò, aut punctura, aut laniatu nocent, ſed & excrementis, vt ſaliua,
cruore hauſto, contactu, anhelitu, ſpiritu.

Non omniã venena antipathiam peculiarem cum corde habent.

Euphorbiũ qui naturã noſtram corrumpant.

Quî paruæ molis venena, vel ſolo tactu, tantas alterationes inducant. CAP. II.

MIRVM permultis videtur, quî fiat vt venenum exigua quantitate aſſum-
ptum, vel immiſſum, momento ferè tam perniciales vires in vniuerſum
corpus, omnes eius partes, facultatéſque ac actiones inferat: adeò vt vel
tantula mole admiſſa, non rarò in altum homo intumeſcat. Nec minus
mirum videri debet, quî, quæ veneno opponũtur alexiteria, & alexiphar-
C maca, tam ſubitò, tantas & tam perniciales veneni vires infringant, cùm haud fiat ve-
riſimile tam exiguam veneni aut antidoti particulam, ſe in tot & tam larè diuiſas cor-
poris noſtri particulas diuidere. Sunt, inquit Galenus, qui putant res quaſdam ſolo ta-
ctu per qualitatis vim ea quæ ipſis vicina ſunt alterare poſſe: ídque planè videri in ma-
rina torpedine, vtpote cui tam vehemens ſit potentia, vt per piſcatoris tridentem, trãſ-
miſſa ad manum alteratione, derepentè totam reddat torpidam. At cõtrà Philoſophi
docẽt accidẽtia, cuiuſmodi qualitates ſunt, ſine ſuis ſubiectis, in alia ſubiecta migrare
& diffundi non poſſe. Ergo rationi magis cõſentanea eſt, altera Gal. reſponſio, vt vel à
ſpiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, venenorum & remediorum tot & tan-
ti ſurgant effectus: non quidem quòd ſpiritus ille tenuíſve humiditas in totum cor-
pus, ſinguláſque eius quod afficit portiunculas dirimatur, ſed tantillum id quod ſubi-
uit in corpus, iniectum nempe phalangij ictu, aut ſcorpij aculeo, proxima quæque pa-
ri per contagionem inficit & corrumpit qualitate, hæc alia ſibi vicina, donec à mini-
ma ſanguinis portione, ſi in venas ictus inciderit, in vniuerſam ſanguinis maſſam: aut
D pituitæ, ſi in ventriculum irruperit venenata labes, in omnes humores viſceráque ve-
neni vis propagata & diffuſa fuerit. Minor de antidotis dubitatio eſt: hæc enim cum
maiore mole ſumantur, vbi in ventriculum inciderint, loci calore tepefacta incale-
ſcunt, vaporéſque de ſe ſuſcitant, qui mox cum tenui ſubſtantia in totum corpus effu-
ſi, veneni perniciem viribus contrariis obtundunt & debellant. Itaque ſæpè cernas,
antipharmaca parciori quàm decet mole exhibita, minus valere, nec votis noſtris in
expugnanda veneni malignitate reſpondere: omnino vt neceſſe ſit, ea nonmodo viri-
bus, ſed & mole veneno eſſe ſuperiora.

Cap. 5. lib. 6 de loc. affe.

Verá ratio tam miræ venenorum efficaciæ.

Antidotorum contra venena efficaciæ vera ratio.

Num venena ſint quæ ad certum tempus interficiant. A
CAP. III.

Nulla venena definito tempore necant.

SVPER quæſtione propoſita, Num venena ſint quæ intra certum & definitum tempus (vt intra menſem aut annum) homines conficere poſſint. Reſpondet Theophraſtus ex venenis, alia quidem citiùs, alia tardiùs vim pernicialem ſuam exerere & proferre, certis tamen temporis limitibus, pro hominum arbitrio & voto, haud vlla reperiri quæ agant. Nam quòd alia aliis citius tardiúſve necem inferant, non id à ſe & propria natura habent, vt rectè Medici cenſent, ſed ex eo quod ſubiectum in quod inciderint magis minúſve ipſorum reluctatur, aut obſequitur efficaciæ. Id experientia verum arguit. Idem enim ſpecie venenum, eodem pondere & menſura, diuerſis diuerſa temperie & complexione hominibus exhibitum, hunc intra horam, illum intra ſex horas vel intra diem exanimabit, alteri contrà ne nocebit quidem. Idipſum & experiri licet in purgātibus medicamentis. Idem enim catharticum variis hominibus eadem quantitate exhibitum, B alios citius, alios tardius purgabit, alios parcius, alios copioſius, quoſdam ne hilū quidem purgabit, alios facilè, alios cum dolore & torminibus. Cuius diuerſitatis nō alia eſſe cauſa poteſt, quàm hominum diuerſa in complexione & temperie natura, quam nemo ſic exactè tenere & complecti poteſt, vt mente comprehendat, quouſque tandē calor natiuus, veneni viribus reſiſtere & obluctari queat: vel quàm peruia, aut quàm meabilia & patentia ſint corpora, quibus ad cor & partes principes veneno iter eſſe debet. Nam quibus (verbi gratia) latiores ſunt arteriarum ductus, his nonmodò celeriter, ſed & facilè vnà cum aëre qui continentur in corpus allicitur, venenum in cor permeat.

Qui citius tardiuſve venena necant.

Num quæ animalia venenatis nutriuntur, venenata etiam ſint & tutò atque innoxiè comedi poſſint. CAP. IIII.

ANATES, Ciconiæ, Ardeæ, Pauones, Meleagrides, & alia volatilia, buffonibus, viperis, aſpidibus, colubris, ſcorpionibus, araneis, bruchis, & aliis venenatis beſtiis nutriuntur. Num igitur eius generis animalia, tali eſca enutrita, homines, à quibus poſtea eſitantur, inficere poſſint, quæſtione eſt digniſſimum. Scribit Mathiolus recentiores omnes qui de venenis ſcripſerunt, hoc planè ſentire, talia animantia ſecurè & innoxiè ab hominibus comedi poſſe, quia venenatas beſtias in naturam ſuam conuertant, dum illis veſcuntur, non viciſſim ab illis immutentur. Quæ ratio etſi multùm habet probabilitatis, nō efficit tamen eiuſmodi beſtias penitus innoxias eſſe, ſi præſertim crebrò in menſam & cibum veniant. Hanc opinionem tueri videntur Dioſco. & Galen. dum ſcribunt lac, quod nihil aliud eſt, quàm ſanguis recoctus, animantum ſcammonium depaſcentiū, elleborum & tithimalum mirum in modum purgare hauſtum. Itaque Medici lactantem puerulum purgaturi, cathartica nutricibus exhibent: quò ſic earum lac purgandi vires nactum, pueris in alimentum & medicamentum cedat. Turdorum iuniperi baccas depaſcentium, carnes iuniperum redolent. Volatilia quæ abſinthio aut allio nutriuntur, amarorem aut allij viroſum odorem ſaporémque eſitata præferunt. Aſelli cū D alliis capti, ſic allium redolent, vt odorem illum aut ſaporem nulla ſalitura, nulla frictura, nulla elixatione deponant, quo ſolo nomine plerique, quibus allium videtur cicutis nocentius & ingratius, ab illis piſcibus abſtinere coguntur. Cuniculorum pulegio & iunipero nutritorum, carnes pulegium & iuniperum ſapiunt, contrà braſſica & ſanguine bubulo altorum ingratum illum ſaporem & odorem præferunt: iubent Medici capras, vaccas, & aſinas, quarum lac hecticis exhibere volunt, his & illis herbis, quas ad huius aut illius morbi expugnationem valere autumant, multò ante & quotidie enutriri: non enim dubitare ſe Galenus profitetur, quin ſucceſſu temporis animalium carnes immutentur à cibis quibus veſcuntur, & illorum odore tandem ſuffiantur. Itaque non probauerim, animalium quæ venenatis nutriuntur, carnes in eſcam apponi: niſi multò poſt quàm eiuſmodi cibis veſci deſierint, & vniuerſum venenum vi caloris proprij euictum & domitum fuerit, vt nihil eius in ſapore, odore aut ſub-

ſtantia

Innoxiè comedi poſſe quæ venenatis nutriuntur animātia, & contrà.

Nutricum lac qui fiat medicamētoſum & purgans.

Caro aſellorum cur nōnunquam allium redoleat.

Lib. de ſym. facul.

A ſtantia reſtet,quin exolutum ſit vniuerſum.Mortes enim repentinæ ſæpè contingunt quarum cauſa ignoratur, quæ fortaſſe non aliunde petenda foret, ſed corporum eupathia & diſpathia facit, vt aliis in necem & morbum ſumantur, aliis in refectionem & alimentum. *Vnde plerũque repentinæ mortes.*

Quæ ſint veneno infectorum hominum generalia ſigna. CAP. V.

QVÆ ſint veneno infectorum hominum generalia ſigna primùm dicemus, deinde ad particularia, quibus hoc aut illo veneno infectum eſſe quempiam pronuntiare liceat, deſcendemus. Impotionatum veneno hominẽ omnino cognoſcimus, quãdo cõqueritur de ingenti corporis totius grauitate, ſic vt ipſe ſibi diſpliceat: quando à ventriculi orificio ad os & linguam triſtis aliquis & horribilis ſapor exudat, omnino alius ab eo quem ci- *Communia omnibus impotionatis ſigna.*
B bi quantumlibet corrupti præferre ſolent: quando repentinæ fiunt coloris in vultu mutationes,nunc in liuidum,nunc in flauum, aliúmve quemuis à communi hominũ natura valdè diſſitum:quando nauſea frequenti faſtidio vomiturit: inquietudo denique tanta ægrum exercet,vt omnia ſurſum deorſumq́; verſari videantur. A propria & tota ſubſtantia ſumptum venenum agere intelligimus,quando ſine vllo inſignis caloris aut frigoris ſenſu,æger in crebram ſyncopen incidit, cum ſudore frigido. Talia enim venena ferè non habent certam & deſtinatam partem cui bellum indixerint, vt cantharides veſicæ;Sed vt tota ſubſtantia & occulta formæ proprietate agunt: ſic ſtatim & recta eſſentiam vitamq́; noſtram, & vitalis facultatis arcem atque principium, cor impetunt.Nunc quæ ſint ſigna, quibus internoſci queant venena quæ manifeſtis & elementaribus qualitatibus agunt, expediamus. Quæ caloris exuperantia præcellunt linguæ,oríq; toti,gulæ,ventriculo,inteſtinis,interaneiſq́; omnibus ardorem inurunt,cum magna ſiti,iactatione, & ſudore perpetuo. Quòd ſi ad caloris exceſſum erodendi & putrefaciendi vim adiunctam habeant,vt arſenicum,ſublimatum,riſagal- *Signa venenorum calore agentiũ.*
C lum,viride æris,auripigmentum & ſimilia,ventriculo & inteſtinis punctionum intolerabiles cruciatus, borborygmos cum ſonoro flatu, & per aluinas partes murmure, inferũt,ſitim præterea intolerabilem. His ſuperueniunt vomitus, cum ſudoribus nũc calidis,nunc frigidis,cum ſyncope,vnde cita mors. Quæ refrigerandi vi necant venena,veternoſum ſoporem inferunt,à quo excitari non eſt facile:aliquando ſic cerebrũ conturbant,vt ægri indecoros multos motus ore & oculis, brachiis & cruribus edãt, phreneticorũ more: ſudor frigidus ſuperuenit, facies liuet vel flauet,ſemper horrida: totũ corpus ſtupet,breui moriũtur niſi ſtatim ſuccurratur:huius generis venena ſunt, cicuta,papauer,ſolanum,hyoſciamus, mandragora. Venena ſicca calorem fermè comitem habent,cum humiditate:nam etſi ſulphur calidum ſit & ſiccum,humiditatem tamen habet quæ ipſius partes contineat:quomodo omnia quæ conſiſtentiam habẽt: à vincente tamen ſiccitate ſicca dicuntur. Talia linguæ & gulæ ariditatem ſcabritiẽq́; inferunt,cum ſiti inextinguibili:venter conſtringitur adeò,vt ne vrina quidem liberè effluat:membra omnia ſiccitate ſquallent: ægri ſomnum inire nequeunt:huius gene- *Signa frigidorum venenorum.* *Siccorum ſigna.*
D ris venena ſunt,lythargyros, ceruſa, gypſum, ſquama æris, limatura plumbi,antimonium præparatum. Humida contrà venena,perpetuũ ſoporem inducunt, diarrhoẽã, neruorum omnium& articulorum exolutionem,adeò vt ne oculi quidem,orbita ſua fideliter contineantur, ſed prominuli velut excidant: corporis extrema vt manus,pedes,nares & aures putrilagine corruunt ſeu abſcedunt: quo tempore ſitis etiam vrget propter peregrinum calorem putredinis ſemper comitem, ſæpè authorem, tum mors propinqua eſt. Permulti negant reperiri venena humida, id eſt quæ humiditatis efficacia enecent:quòd in humidorum ſpecie, quæ ad quartum vſque gradum perueniãt non reperiuntur. Stat tamen contrà exemplum eius qui noctu dormiens, morſus eſt à ſerpente,quemadmodum Gilbertus Anglicus narrat: moriens enim, cùm ei brachiũ ſeruus, dominum à ſomno excitaturus, traheret, caro omnis putrilagine conſumpta corruit,moxq́;& oſſa corruerunt omni carne exuta. Quod contingere non potuit,niſi ab exceſſu humiditatis venenatæ quæ in ſerpentis dentibus & ſaliua latebat. Itaque adnotatum ab Hippocrate legimus anni tempeſtate pluuioſa,humida & auſtrali contigiſſe,vt venenatæ & putrefacientis humiditatis maligna vi brachiorum & crurum *Humidorũ ſigna.* *Hiſtoria.* *Sect. 3. lib. 3 epid.*

carnes putridæ per frusta corruerent; ossáq; nuda manerent: imò & ipsa ossa plerisque A putrescerent & deciderent: nec certè lues venerea, alia quàm humiditatis sceptica & putrefaciente vi necat: cuius efficacia ossium soliditas liquescit, nedum carnes putrilagine tentatæ & arrosæ diffluunt. His & talibus venenis, quæ qualitate manifesta & elementari agunt, cùm in corpus, quocunque modo, recepta fuerint, opponendum est extemplò contrarium: & si fortè non constet quæ & qualis sit illa veneni species in indiuiduo, quæ proprietate agunt venena, quo modo agant ratione nondum inuentum est, sed tantùm experientia. Itaque oppugnanda paribus antipharmacis venient, quæ scilicet tota sua substantia, cor & vitalem facultatem roborare, & venenorum vires retundere nata sunt. Cæterùm nostræ huic de Venenis qualitate manifesta & elementari agentibus distinctioni, contrariatur eorum opinio, qui venenatorum omniũ animantium venenum ex eo frigidum esse adstruunt, quod ab illis demorsi, aut puncti, statim marmore frigidiores sentiuntur. Quódq; serpentes, frigoris metu, cùm hyems instat, subterraneis se continent speluncis, vel quod, solent viperæ, sub lapidibus latent, sub quibus sæpè rigidæ & stupidæ deprehendantur, immobilesq; facilè manu B capiuntur. At quæ percipitur in demorsis vel punctis frigiditas, non à veneni frigore inuecta est, sed ex absentia caloris natiui, vniuersum se in ipso inflicti veneni articulo à superficie corporis in centrum contrahentis, tum tuendi cordis seu principis gratia, tum quia calorem vitalem nihil æquè dissipet, nihil æquè oppugnet quàm venenum, cuiuscunque sit generis.

Lues venerea humiditatis excessu necat.

Omne venenum frigidum nõ est.

Cur veneno impotionati aut icti frigent.

Qua arte & cautione declinentur venena.

CAP. VI.

DECLINARE venena valdè operosum est, quod qui ea hodie miscent, egregiè adeò ad fraudem & maleficium instructi sunt, vt etiam oculatissimos fallant: dulcium enim & suauiter olentium rerum admixtione, sic illorum ingratum saporem & odorem temperant, vt facilè vel peritos lateant. Itaque qui sibi à venenis metuunt, à cibis multa arte conditis, C valdè dulcibus, salsis, acidis, vel alioqui sapore aliò insigniter præditis cauere debent. Cùm verò siti aut fame premuntur, haud auidius cibo potúve se implere debent, sed diligenter ad eorum quæ comedũt bibúntve saporem attendere: præterea ante pastus ea ingerere quæ venenorum vires infringere valent, cuiusmodi est euchymarum carnium iusculum pingue: primo mane theriaca vel mithridatio cum conserua rosarum, vel foliis rutæ, nuce, & siccis ficubus se præmunire: insuper mox hausto generosi aut maluatici vini tantillo, in suspicione verò hausti iam ore veneni, somno sibi interdicendum est. Nam præter quàm quòd vis sæpè veneni tam rapida est, vt tanquã ignis stipulam, sic vitam nostrã breui absumat, tum verò somno in corporis penetralia nugis allicitur. Extemplò igitur satius est sibi vomitũ ciere hausto hydræleo tepido, vel butyro in calẽte oleo liquato, vel decocto seminis lini aut fœnugræci, vel iusculo pingui, sic enim vnà venenum ingestum foràs excluditur, vel acrimonia eius obtunditur, & aluus laxatur. Id quotidiana experientia cernere licet, vnctæ enim parti pyrotica, vesicatoria, similiáque acria admota, nequaquam exulcerant. Nec verò vomitus hoc D tantùm prodest, quod venenum excludit, sed eo etiam quod vel sapore, vel odore, vel colore arguit sumpti veneni speciem: adeò vt tum proprio alexiterio sumpto tutius & facilius occurratur: si nihilominus altius in intestina descendisse venenum opinio sit, clystere id quod reliquum est, & adhærescit tunicis intestinorum reuellere licebit. Quòd si æger vomere nequeat, cathartica illi statim exhibenda erunt, quæ magis propriè venenis obsistere dicũtur, qualia sunt agaricum, aloë, centaurium minus, rheum barbarum, & alia ex docti Medici præscripto. Inde infundendi clysteres ex cassia, decoctis pinguibus, sebo veruecino, aut butyro, aut lacte bubulo cum mucaginibus lini psilij, cydoniorum & aliis quæ in dysenteria exhiberi solent: vt talia veneni ad intestinorum tunicas adhęsum impediant, vnguine suo veneni acrimoniam obtundant, ac si quid exulceratum iam fuerit leniant, omninoq; partes sanas à veneni efficacia maligna tueantur. Sit verò hoc perpetuum, vt qua via venenum in corpus subiuerit, eadẽ mox reuellatur, vt si naribus per odorata, sternutatoriis excutiatur: si ore in ventriculum, vomitu excludatur: si ano in aluum, clystere: si per pudenda in vterum, iniectionibus

Venenum metuentib⁹ quæ in victu cautio adhibenda.

Cur somnus nocet impotionatis.

Cur & quã vomitus prouocãdus

Quando & quibus catharticis purgandus impotionatus.

A nibus per metrēchitem: si morsu, punctura aut laniatu, his quibus vis inest ex alto corpore foràs euocandi, reuellatur. Hoc diuersiones moliuntur, his enim non tantùm ne venenum cor petat impedimus, sed & intus foràs reuocamus. Quare vincula valida brachiis, femoribus, & cruribus iniecta in hoc casu perutilia sunt. Valent & amplę cucurbitulæ cum multa flamma, variis corporis partibus admotæ. Valēt & balnea aquæ calidæ, ex eorum decocto quæ venenis resistunt, vt abrotani, calamenthi, rutæ, betonicæ, marrubij, pulegij, lauri, scordij, appij, scabiosæ, mentæ, valerianæ, & similium. Valent & sudationes assæ, sudore tam multo prouocato, quàm ægri vires ferre valebunt. Quòd si prædiues fuerit, is quem impotionatum vel veneno ictum suspicamur, tutius in aluum bouis, equi aut muli condetur, mox in aliam postquàm prior illa refrixerit: vt blando calore & halituoso iugulati recens animalis, venenum foràs euocetur, horum tamen nihil inconsulto Medico agatur.

Ad ictos veneno remedia.

Quî corruptus & venenatus aer hominem inficiat & enecet.

B

CAP. VII.

INFICITVR aër & corrumpitur malignorum vaporum admixtione, seu à cadauerum inhumatorum post ingentes cōflictus, seu ex terræ hiatibus post terræ motus exhalantium: in specubus enim subterraneis aër diu conclusus, libertate & patentis aëris commercio priuatus corrumpitur, malignam qualitatem acquirit, quam mox in obuios transfert. Inest quoque auræ quę tonitrua, fulmina, fulguraq; comitatur, certa malignitas sulphureum virus redolens, adeò vt quæcunque feræ, suffocata ea vi animalia comederint, rabida moriantur repente: inest enim fulminis igni vis rapidior, longéque tenuior, & maior quàm cæteris ignibus, adeò vt iure ignis velut ignium vulgò vocetur. Argumēto est, quòd illibato ligno ferrum hastæ præfixum, integrā crumena conclusum argētum aurumq; liquat. Suffitoru:n quoque artificio aër inquinatur, qui mox ore & naribus respirando, cute & arteriis perspirando, in corpus & viscera admissus, facilè enecat, infectis primùm spiritibus & humoribus, mox etiam solida principum partium præcipuéque cordis substantia, & in suam naturam versa, nisi ante citatis maturè sternutamento, vomitu, sudoribus, aluo aut alia quauis excretionis specie, homini prouisum fuerit. Est enim quod odore in corpus se infert venenum, rapidissimum & efficacissimum, quanto scilicet vaporis aut exhalationis, quàm humoris tenuior & rapidior est essentia. At nihilominus, inquies, non est credibile, vapore ignis vi suscitato, vt facis accensæ, aut foculi, seu pyrotecæ quenquam necari, quia venenata rei quæ vritur qualitas, ignis omnia perpurgantis & lustrantis viribus digeritur & consumitur. Falsa in vitæ malè cautorum mortalium perniciem fictáque hæc ratio est: accensæ enim ad luculentam flammam assulæ sulphuratæ, vaporem nihilominus sulphureum remittunt & effundunt: lignum verò aloës aut iuniperi, an quia flammis vritur minus suauiter olet? Clemens septimus eius nominis Pontifex maximus, Reginæ Regis matris patruus, præeuntis venenatæ facis toxico per fumum in corpus admisso infectus, interiit. Narrat Mathiolus extitisse in foro Senensi circulatores duos, quorum vnus cū oblatum ab altero veronicæ coronariæ florem intoxicatum naribus admouisset, repente mortuus corruerit. Quidam non ita pridem, cùm malum odoratum clàm intoxicatum olfecisset, naribus admotum, vertigine derepente correptus, faciem totam intumuit, ac nisi maturè sternutatoriis aliisque remediis consultum fuisset, eodem lethi genere quo Clemens Pontifex breui interiturus erat. Tutissimum omnino aduersus talia venena alexiterium est non olfecisse: quin etiā parari venenā adeò rapida vi ferunt, vt ephippio oblita, lethiferam vim in insessorem transferant: alia verò quibus stapedes obliti, funestam prorsus veneni qualitatem, in equitem, breui moriturum, per ocreas immittant. Quæ etsi creditu difficilia sint, quia carnem nudam non attingunt eiusmodi venena, habent tamen exemplum in natura quo se tueantur. Torpedo enim per intermedium rete narcoticam vim, lethalem certè, in brachium, indeq; in corpus piscatoris transmittit.

Quot & quibus modis aer inficiatur.

Quî tonitrua & fulmina aere inficiant.

C

Num vapore ab incensa re venenatā suscitato intoxicari quisquam possit

Historia.

D

Mirè perniciales venenorum vires.

Quod ſingulis venenorum ſpeciebus ſua & propria ſint ſigna & effecta. CAP. VIII. A

Vt venena ſpecie diſtincta ſunt, ſic ſingulæ ſpecies ſignis & effectis differunt: neque enim vnum aliquod veneni genus reperire eſt, in quod omnia omnium venenorum ſigna & effecta cadant: aliàs fruſtrà Medici de ſingulorum ſignis & effectis, propriiſq; item ſingulorum remediis, ſcripſiſſent. Cuiuſmodi enim id tandem erit venenum quod ſtomacho, vētriculo, hepati, veſicæ & renibus ardorem inferat, quod ſingultum cieat, quod tremore & horrore totum corpus concutiat, quod vocem, quod orationem adimat, quod conuellat, quod pulſificam facultatem eneruet, quod reſpirationis libertatem intercipiat, quod veterno hominem conſopiat & ſtupefaciat, quod capiti vertiginem, oculis caliginem, quod ſtrangulatum, quod ſitim, quod hæmorrhagiam, febrem, iſchuriam, vomitum indeſinentem, faciei ruborem, liuiditatem, pallorem, virium exolutionem, & alia multa, quæ ſingula, ſingulæ venenorum ſpecies inuehunt, ſimul & ſemel inferat? Denique nemo negabit, quin calida venena promptius interficiāt, quàm frigida, quia citius à calore natiuo de facultate in actum euocantur. B

Calida venena citius interficiunt frigidis.

Quæ ſint venenorum ex ſingulis animalibus venenatis effecta, quæque inde eruenda prognoſis. CAP. IX.

Lib. 5. c. 27.

Cornelii Celſi, omniúmque ferè Veterum ſententia eſt, omnem feræ morſum quoddam habere virus, alium tamen alio magis. Magis virulēti ſunt qui à venenatis beſtiis infliguntur, vt aſpidibus, viperis, colubris, totóque ſerpētum genere, baſiliſco, dracone, buffone, cane rabido, ſcorpio, aranea, ape, veſpa, & ſimilibus. Minus virulenti ſunt veneni expertium animantium, vt equi, ſimiæ, felis, canis haud rabidi, & multorum aliorum quæ etſi natura ſua veneni expertia ſint, in ipſorum tamen morſibus ineſt aliquid magis dolorificum & cacoēthes, quàm in communibus vulneribus ab aliis cauſis inflictis: C credo quòd in eorum ſaliua & ſanie, ineſt neſcio quid naturæ noſtræ inimicum, quod malignam vlceri qualitatem inurit, quod etiam in laniatu animantium vngulatorū, vt leonum & felium experiri licet. Quin ne morſum quidem hominum virus eiuſmodi expertem eſſe plerique adſtruunt, rufforum præcipuè & lentiginoſorum, cùm maximè ira incanduerint. Reliquorum morſus maligna qualitate vacare credibile eſt, cùm ipſorum ſaliua vlceribus haud ita magnis pro remedio ſit. Itaque ſi difficultas curandi inciderit in vulnus, illatum morſu hominis qui neque ruffus, neque lentiginoſus, neque ira percitus ſit, non ratione immiſſæ ſaliuæ, malignæve vllius qualitatis occaſione illa contingit, ſed ratione contuſionis quam haud incidentes, ſed contundentes, vtpote obtuſi: minimè verò acuti dentes intulerint: quò fit vt in carnem ſubire nequeant: niſi contundendo & conterendo, grauium & obtuſorum ictuum, telorúmve more, quibus illata vulnera curatu contumaciora ſunt, quàm quæ incidentibus & acutis telis inferuntur. Cæterùm ex commemoratis venenatorum animantium morſibus, pauci ſunt qui non breui & ferè momento mortem inferant: maximè verò ſi ſubierit venenum in corpus à viuo animali immiſſum, tali enim veneno ineſt calor multus, ineſt & tenuitas maior, quæ ipſi quaqua verſum in corpus mox penetraturo, pro vehiculo futura ſint: quo exempta animali mortuo venena, carent. Horum igitur alia horæ ſpatio hominem conficiunt, vt aſpidum, baſiliſcorum & buffonum venena: alia non ante biduum, triduúmve necant vt colubrorum: aranea verò & ſcorpius plus tēporis ad necem poſtulant, omnia tamen vel minima mole admiſſa, breui magnas & perniciales, peſtifera velut aſpirante aura, mutationes in corpore excitant ſimili vi membra ſingula & viſcera corrumpentia, & in ſuam naturam mutantia, qua eadem illa membra laudabiles cibos per ſanitatem in ſuam naturam mutant & ſubſtātiam adſciſcunt. Faciunt verò ad veneni perniciem locus in quo vixerint feræ & tempus: quę enim arentium montuoſorum & ſole peruſtorum locorum indigenę ſunt, promptius interimunt quàm humidorum & paluſtrium: æſtate quàm hyeme pernicior etiam vis ineſt à famelicis & irritatis, ieiuniſq; quàm à paſtis pacatiſque venenum eſt lethalius, quemadmodum & à iuuenibus, quo præſertim tempore in venerem ruunt, quàm ab effœtis D

Omnium ferarum morſus ſunt virulenti.

Rufforum hominum morſus virulenti.

Saliua humana medetur vlceribus.

Contuſa vulnera difficilius ſanantur inciſis.

Quorum locorum & temporum venenatæ feræ morſu magis nocēt

A effœtis & decrepitis:à fœminis quàm à maribus,ab his quæ alias pariter venenatas de-
uorant,quàm quæ ab iisdem abſtinent, vt à colubris qui buffones, viperis quæ ſcor-
pios,araneas & bupreſtes deuorant:quanquam efficaciæ venenorum ratio à propria,
id eſt tenui vel craſſa conſiſtentia,& corporis affecti ad patiendum aptitudine maiore
minoréve pendet.Calidi namque homines,& venis arteriíſque amplis ac patentibus,
veneno expeditius ad cor iter exhibẽt. Itaque frigidis anguſtíſque vaſis à pari veneno
tardius moriuntur:cibo refectis, non tam nocet venenum quàm ieiunis:alimentis e-
nim præterquàm quòd vaſa repleta,locum veneno non tam facilè cedunt, cor inſu-
per ſpirituum multiplicatione roborant, adeò vt hoc renitatur validius perniciei ve-
nenatæ .Si ab occulta & ſpecifica proprietate venenum agit curationem,prognoſim-
que facit difficilem: túmq; ad alexiteria currendum, vt quæ tota etiam ſubſtantia ve-
nena oppugnent,maximè verò ad theriacam, quia eius compoſitionem remedia, ca-
lida,frigida,humida & ſicca ſubeunt, quò fit vt omnium venenorum vires obtundat:
eorum maximè quæ ſimplici & ſua natura conſtant, qualia ſunt quæ à feris veniunt,
B plantis & mineralibus,non autem veneficorum & ſuffitorum deteſtanda arte miſcẽ-
tur & parantur.

Cur theriaca omnium naturalium & ſimplicium venenorum vires obtũdat

Quæ morſibus & puncturis venenatarum ferarum adhibenda ſit curatio. CAP. X.

MORSIBVS puncturiſq; ferarum venenatarum nulla interpoſita mora
curatio eſt adhibenda,quæ omni arte venenum digerat,ac ne in corpus
ſubeat,impediat:occupatis enim principibus partibus fruſtra poſtea re-
media adferũtur. A veteribus igitur duplex eſt propoſita indicatio, quæ
nos ad remediorum in tali caſu inuentionem duceret, nempe virulenti
& venenati humoris vacuatio,& eiuſdem,affectiq; corporis immutatio
ſeu alteratio.Cùm verò vacuandi duplex ſit ratio,nempe vniuerſalis,quæ per interio-
ra fit,& particularis quæ per exteriora.A particulari ducendum eſt initium,per ea to-
pica quæ eliciendis reuocandiſq; venenis & retundendis idonea ſunt: non enim ſem-
C per ab vniuerſalibus,quod plerique putãt,curatio inchoanda,præſertim verò in mor-
bis externis,vt vulneribus,fracturis,luxationibus,morſibus,puncturiſq; virulentis. I-
taque hîc primo quoque tempore imponẽtur idonea ad venenatarum ferarum mor-
ſus & puncturas remedia:nempe ſtatim lauabitur vulnus vrina,aqua marina,vitæ,vel
vino,acetóve,in quo theriaca antiquiſſima diſſoluta fuerit; aut ſinapi. Sit talis lotio
calidiſſima,& cum frictione validiſſima:relinquãtur inde ſupra vulnus,& in eius am-
bitu linamenta in illo liquore macerata. Sunt qui theriacam haud imponendam pu-
tant,quia(vt inquiunt) venenum intrò compellat. At Galeni authoritas eam opinio-
nem conuincit,ſcribit enim theriacã ſi huic vulnerum generi ante imponatur, quàm
venena ad partes nobiles peruenerint,magno præſidio eſſe.Conuincit & ratio:theria-
ces enim compoſitionem viperina caro ſubit, quæ ſubſtantiæ ſimilitudine allicit,&
vt magnes ferrũ,aut ambra paleas euocat. Venenũ mox digerendũ,vi calidorũ medi-
camentorũ admixtorũ:at ingeſta in corpus,cor,parteſq; principes à veneno tuetur,&
ſpiritus auget ac cõfirmat:theriacę loco docet experiẽtia opportunè adhibitũ mithri-
D datiũ ſimiles ſanitatis fructus parere. Quæ vacuationis gratia intrò foriſq; ſumentur
medicamẽta,tenuiũ ſint partiũ oportet,quò promptè in omnẽ ſe partẽ inſinuẽt ad ve-
neni malitiã retundendã.Itaq; allia,cæpæ,porra hîc valẽt apprimè,quia vaporoſa: va-
lent & ſcordiũ,ruta,dictamnus,centauriũ minus,praſſiũ,eruca,lac ficuũ immaturarũ
& ſimilia:bugloſſum ſylueſtre inter omnes plãtas vim habet inſignẽ aduerſum virulẽ-
tos morſus,ex quo echiũ & viperinũ dictũ eſt,duabus de cauſis. Prima,quia in florib.
ſecundũ folia purpureis,ſemina capiti viperarũ ſimilia geſtat. Altera quòd non impo-
ſitũ modò viperæ morſum,ſanat,ſed & percuſſis à ſerpẽtibus ex vino prodeſt,imò etiã
eos qui antea biberint feriri non patitur. Eandẽ vim habet ſerpillũ: hæc etſi ſæpè qua-
litate,vt calore,cũ veneno cõſentiunt,proſunt tamẽ digerẽdo id & reſoluendo:quan-
quã quantũ fieri poterit vacuationi ſimul & alterationi eſt conſulendũ. Cucurbitulas
magnas cũ multa flãma,corniculáq; imponere, ſi locus affectus patitur,eſt vtiliſſimũ.
Proſunt & ſuctus,ore ante eloto vino in quo theriaca diſſoluta fuerit,& oleo ne quid
adhæreſcat,præmunito:ſic enim nihil adhęreſcet,modò vlcera nulla ſubſint. Prodeſt
& hirudines appoſuiſſe:ſunt q; gallinas vel noſtrates,vel meleagrides oua ponẽtes,culo

Duplex curandorum morſuum venenatorũ indicatio.

Lotiones ad virulentos morſus.

Lib. de the.

Theriaca et admota & aſſumpta prodeſt contra venena.

Bugloſſi ſylueſtris alexiteriæ vires.

(qui his patẽtior eſt)vulneri inſidere iubeãt,indito in ipſum ante ſale,quò magis hiet, roſtro clauſo,& ex interuallis aperto ne ſuffocentur, atque in mortuarum ſuffocatarúmque locum aliàs ſubinde imponi,quod ſic venenum euocari,pérque anum in volatile migrare putrent. Sunt qui malint volatilia viua,& per mediũ corpus diuiſa vulneri imponi,quòd naturali diſcordia venenis reſiſtere ea autument. Certè calore,quo nõ buffones modò,aſpides,viperas,ſcorpios & alia venenata animalcula concoquũt, ſed & arenam,calculos,& lapidoſa ſiccíſſimáque ſemina ventriculo atterunt, & molliunt,veneno eliciendo,digerendoq; apprimè vtilia eſſe cenſendũ eſt. Sed nihil æquè prodeſt digerendo & retundendo veneno quàm cauteria impreſſiſſe;præſertim actualia:ignitum enim ferrum efficacia maiore & promptiore agit, vlcúſque in plures dies patens inurit. Itaque vt eſchara citiſſimè excidat, procurandum ſcarificatu ad viuum vſque facto,multóque vnguine loco delibuto. Sic enim veneno promptius patebit exitus. Sed velim nondum ſubiiſſe altius in corpus venenum,aliàs cauteria, nonmodò non proficient, ſed & vano labore cruciatum ægrum debilitabunt. Vulneri,viciníſq; locis imponantur emplaſtra attrahentia ex galbano, terebinthina, pice nigra, & pingui,aliíſque gummoſis & reſinoſis. Poſt eſcharæ lapſum imponetur baſilicum, addito mercurij puluiſculo roboratum: huius puluiſculi in hoc caſu ſunt inſignes vires, quia virulentam ſaniem è vulneris fundo euocat,neque vulnus citò claudi permittit. Quã in rem vel ſpongiam demittunt,vel radicem gẽtianæ,aut hermodactylorum vel acria medicamenta, vt ægyptiacum,vel mercurij puluiſculũ cum aluminis puluiſculo mixtum,vel pollinem contriti pyrotici. Cæterùm perpetuum hoc eſſe debet, vt vnguentis ſemper theriaca aut mithridatium,aut ſuccus hyperici,aut ſimilia quibus ineſt attrahẽdi,digerendíq; veneni, vlceris verò abſtergẽdi admiſceãtur:quanquã ſi vehemẽtior calor dolorem faceret,ſpirituum diſſipatione in gangrenam mox abiturum,tum proprij morbi curatione ad tempus neglecta, in ſymptomatis correctionem eſſet incumbendum. At verò in hoc caſu perpetuum hoc eſſe debet, vt non ſanguis detrahatur,non catharticum,non clyſter, nõ vomitorium,non balneum, non aliud quidquã ſudoris prouocatorium exhibeatur,ante triduum à morſu aut punctura exactum. Fugiat interim æger omnem laborem, præcipuè verò coitum, ne perturbatione humoribus inuecta,venenum citius ad cor rapiatur. Tum igitur vacuationibus illis vniuerſalibus locus erit,cùm veneni, in venoſum genus vniuerſúmque interius præſertim corpus effuſi,ſuſpicio erit. Ante nihil niſi theriacalia aut mithridatium exhibendum, ſimiliaq; quibus infringendi veneni, & vniuerſi corporis benigno & vitali halitu roborandi vis inſit,etſi ſubſtantia eorum ventriculum non prętergrediatur. Sic enim pilulæ ingeſtæ,etſi ventriculum non excedant,ex articulis tamen & capite:clyſteres verò acriores, etſi inteſtinis cohibeantur, qualitate tamen cum halitu latius diffuſa ex diſtantiſſimis partibus attrahunt: quanquam alexiterium oportet exhiberi non qualitate tantùm veneno validius,ſed & quantitate maius, vt facilius venenum ſuperare & exigere poſſit. Itaque bis in die exhibendum eſt,tandiúq; perſeuerandum,quouſq; veneni vires fractas, prauorum ſymptomatum remiſſione & exolutione cognouerimus. Interim tamen non negligẽda eſt parti à veneno inuſta intemperies, quin potius ea corrigenda venit contrariæ intemperiei remediorum appoſitione:frigidorum quidem,ſi ardor ſummus partem afflictam vniuerſúmq; corpus occupet:calidorum contrà ſi illa marmore,quod ſæpè fit,frigidior ſentiatur:atque hæc de generali in venenis curatione ſufficiant,nunc ſingulorum ſpecialis curatio exponenda.

Cauterij vires ad inflicta venena.

Pulueris mercurij cõtra venenata vulnera vires.

Quando calida vulneribus venenatis non cõueniunt.

Alexiteria etiam magna doſi exhibendã.

Cur canes cæteris animalibus facilius in rabiem agantur, & quæ ſint ſigna. CAP. XI.

RABIVNT cæteris animantibus facilius canes, quia à natura eam ſunt ſortiti temperiem, & humorum conditionem, quæ ad id morbi genus facilem haberet inclinationem,& quandam veluti diſpoſitionem,quia cadaueribus& rebus corruptis,putridis,verminoſíſq; veſcãtur,& aquas lambunt ſimilis naturæ: ſed mœror anxietáſque ex amiſſo domino,ſæpè eos in varia itinera tranſuerſos, olfactu obuia quæque laborioſè tentantes, & paſtus immemores agit. Ex eo labore ſequitur ſanguinis feruor, ex feruore eiuſdem in atram bilem conuerſio, vnde rabies. Quanquam non ſemper caloris, ſed & frigoris

Canum natura ad rabiem eſt diſpoſita.

etiam

A etiam occaſione, contrariis nempe ex cauſis rabiunt canes: non enim ſub canicula tãtùm, ſed & per ſæuam hyemem in id morbi genus incidunt. Nam abundant humoribus melancholicis, frigidis nempe & ſiccis canes. At eiuſmodi humores vt æſtate ardoris, ſic hyeme inclementi conſtipationis occaſione, per ſuppreſſionem fuliginoſorũ excrementorum, facilè in atram bilem faceſſunt. Hinc febris continua valdè ardens, quæ maniæ ſeu rabiei conſequutionẽ adfert. Adde quòd ſæua hyeme, calor intrò cõcluſus conduplicatur, paritérq; vt æſtas retorrida humores melãcholicos afficit, & in atram bilem conuertit. Aguntur etiam in rabiem canes contagione, morſi nempe ab alio cane rabido.

Non ab æſtiuo tantum calore, ſed et ab hyemali frigore rabiunt canes

Canis rabioſus oculis eſt micantibus & flammeis, cum obtutu fixo, truci & tranſuerſo, caput haud alacriter geſtat, ſed ad humum depreſſum in latus torquet: hianti oſt ore, & lingua exerta, liuida & nigricante: anheloſus multam ſaniẽ naribus, multam ſaliuam ſpumeam ore eructat: in inceſſu, quaſi omnia ſuſpecta haberet & timeret, haud vnam & certã viam tenet, ſed nunc dextrorſum, nunc læuorſum ruit, titubanſq; ebriorũ more non rarò in terrã præceps fertur: in omnia obuia qualiacũq;

Canes rabioſi etiam omnia tuta timent.

B illa ſint, hominem, arborem, parietem, canem impetu inuadit: hunc reliqui canes fugiunt, & odora vi eminus præſagiunt. Quòd ſi alter imprudens in hunc fortè inciderit, ei ſe demittit, ablanditur, clanculum ſeſe ſubducere tentans, fortior licet & grandior. Cibi potúſq; eſt immemor & negligens, nõ latrat, ſine diſcrimine tamen obuios omnes mordet, ne domino quidem parcens, vt quem ab hoſte non iam dignoſcat. Eſt enim atrabilarij & melãcholici humoris hoc proprium, animam turbare, adeò vt melancholici nonmodò in amicos & parentes, ſed & ſæpe in ſeipſos ſæuiant. Cæterùm conſpecta aqua totus tremit horrétque arrectis ſurſum pilis.

Melancholici cur ſæui in ſeipſos.

Quibus ſignis cognoſcamus hominem demorſum à cane rabido.

CAP. XII.

HOMINEM à cane rabido demorſum per initia nõ ita facile eſt cognoſcere, vel hoc maximè nomine, quòd vulnus rabioſi canis dẽte inflictũ, non magis initiò ægrum diuexat, quàm vulnera quæuis alia: contraria

C planè ratione quàm à cæteris venenatis animantibus inflicta morſu vel punctura vulnera: vt quæ ſtatim ab initio dolorem acutum, ſummũ ardorem, tumorem & aliorum malignorũ accidentium congeriẽ pro veneni ſpecie coniunctam habeant: at non ante rabidi morſus apparet malignitas, quàm venenata vis ad partes nobiles inuaſione perniciali peruenerit. Cùm tamen ſuſpicio erit eiuſmodi vulneris, licebit certam eius rei ſcientiam & experientiam nanciſci, ex intincto in vulneris ſaniem pane. Nam ſi eum famelicus canis negligat, imò auerſetur, ac ne olfacere quidẽ audeat, ſignum eſſe putant certum, vulneris à rabido cane inflicti. Addunt alij, Si quis panis illud fruſtum gallinis in eſcã dederit, morituras eadẽ die quo deuorarint: mihi tamen poſterius hoc experientia tentanti non ſucceſſit: deglutito enim pane illo virulento, nequaquam habuerũt deterius. Itaque certius arbitror eſſe prius ſignum, eſt enim canum generi odora vis admodũ inſignis & certa, qua virus animalis conſimilis olfactu facilè deprehendant.

Morſus rabidus per initia non valdè vexat.

Signa morſus rabidi.

Cùm verò virulentia rabioſa partes nobiles iamiam inuaſit, ægroti multa taciti & mœſti cogitant, dentibúſq; per i-

D nitia obmurmurant: ad rem haud reſpondent, ſolito iracundiores ſunt, atq; inter dormiendũ ſibi ſomnia fingunt viſis fallacibus & horrendis territi: denique in hydrophobiã incidunt. At poſtquàm ſe iam in viſcerũ nobilium ſubſtantiã venenum defixerit, omni eorũ perturbata œconomia, omne protinus phãtaſiæ, omne memoriæ, omne omnium ſenſuũ, omne rationis & iudicij lumẽ extinguitur. Itaq; tũ phanatici ægri, nõ iam præſentes, non familiares, imò ne ſeipſos quidẽ agnoſcunt, in obuios & in ſeipſos vnguibus, dẽtibus & calcitratu moleſti. Frequẽtes illis artuũ oboriuntur de improuiſo contractiones velut cõuulſoriæ: credo propter ſiccitatẽ extraordinariã, quæ neruoſi generis omnẽ penè humiditatẽ abſorpſit: magna oris adeſt ſiccitas, ſitis intolerabilis citra potus tamen deſideriũ: quod perturbata mẽte ſui & eorũ quæ neceſſaria ſunt fiãt immemores & negligẽtes, flãmei rubẽt oculi, totáq; facies ſimili colore horret: canes cogitãt, videréq; vidẽtur, imò & latrare ac mordere canũ more geſtiũt: credo ꝙ virulẽtus ille humor in ſibi ſimilẽ naturã omnes eorũ humores, totũq; corpus iã demutauit, adeò vt ſe quoq; canes eſſe credãt: ex quo vox illis rauceſcit, ex multo ad latrandũ conatu decoris omnis impudẽtium canum more obliti, magno adſtantium horrore.

Signa quibus apparẽt partes nobiles infectas.

Cur rabidi homines latrant more canum.

Rauceſſit etiam vox illis à multa aſperæ arteriæ ariditate:lumen refugiunt,vtpote humori melancholico, quo imbutam omnem cerebri ſubſtantiam habent, inimicum: tenebras cõtrà quærũt,ſibi nẽpe ſimiles & amicas. Ceterùm aquã timent (etſi ſibi ſalutarem ad ſummam ardoris & ſiccitatis temperãdam intemperiem) refugiũtque ſpecula,quòd in his videre canes videantur,à quibus valdè ſibi timent,quo nomine aquã politaq́; omnia & lucida,quæ ſpeculi vſum præſtãt,horrent:adeò vt ſe tum humi ſternant,quaſi terra ſe occluſuri,ne iterùm morſu rabido impetantur:aiunt enim demorſos à cane rabido ſemper eum animo verſare canem, in triſtem illam cogitationẽ defixa mente. Itaque illo quaſi in aqua viſo, cohorreſcere metu, adeóque aquam refugere. Alij ſcribunt rabie ſummam induci corpori ſiccitatem, cui contrariam, humidiſſimum omnino elementum, aquam auerſentur, eámque eſſe formidatarum aquarum rationem. Ruffus ſcribit rabiẽ melancholiæ ſpeciem eſſe,melancholiæ verò proprium omnino ſymptoma eſt metus, Hippoc.ſententia. Itaque hanc illámque melancholiæ ſpeciem harum aut illarum rerum metum ingenerare: præſertim verò rerum lucidarum,cuiuſmodi ſunt aquæ & ſpecula,quia tenebras & ſolitudines quærant melancholici,eò impellente humoris quo ſuffuſi ſunt atra eluuie. Sudore madent frigido,virus ſpumeum, fœtidum, vel æruginoſum diffluit ab vlcere,propter cauſæ antecedẽtis & partis vlceratæ ardorem. Vrina ſæpius viſitur aquoſa,propter renum incernicula,& quaſi cribra conſtricta,veneni ardore & ſiccitate. Quanquam aliquando etiam craſſior apparet & nigrior,quando ſcilicet natura,valida excretrice facultate vſu,humorem melancholicum veneni ſedem per vrinas exigere aggreditur. Nonnunquam etiam planè ſupprimitur, vel calida ſiccitate incraſſata, vel aliò verſa mente & muneris ſui oblita,quouſque tandem ægri tot ſymptomatum atrocitate vexati,& doloris acerbitate victi,phanatici moriantur,propter remedia haud maturè & opportunè adhibita. Pauci enim eorum quibus remediis maturè prouiſum eſt, ex tali affectu perierunt.

Cur lumen fugiunt. — *Cur aquam timent.* — *Aph.25. sect.6.* — *Rabies maturè curata eſt ſanabilis vtplurimũ.*

De prognoſi in rabie inſtituenda. CAP. XIII.

NON tam facilè declinari poteſt quæ à cane rabido nobis imminet pernicies, quàm quæ à reliquis feris: quod domeſticum iſtud per ſanitatem animal nobiſcum hoſpitetur excubãs. Virus verò quod eius in ſaliua inſidet,calidum eſt & ſiccum, malignum, venenatum & contagioſum:ſic vt ſimilem ſibi intemperiem,corpori cui ſe applicuerit inurat,arteriarũque ductibus in vniuerſum corpus tranſmittat: non enim morſu puncturáve immiſſum tantùm nocet,ſed & cuti applicitum,niſi ex tempore abſtergentur aqua ſalſa, vel vrina. Nec verò omni tempore pariter æqualitérque nocet id virus: nam pro aëris ad calorem aut frigus inclinatione, vulneris profunditate,corporis patientis robore,aut cacochymia,& ad putrẽdum diſpoſitione,ductuum libertate & latitudine magis minúſve nocet, citius aut ſerius maligna ſuperueniunt ſymptomata: aliis nempe quadrageſimo demùm die, aliis ſemeſtre, aliis annum vnum poſt. Sunt qui inde epileptici fiunt, tandémque phanatici, qui in hydrophobiam inciderunt, nunquam conualeſcunt: quanquam non deſpondet Auicenna, modò ſe adhuc in ſpeculo noſſe poſſint: hinc enim licet intelligere nondum proſtratas eſſe omnes facultates animales, ſed valentibus egent purgationibus, vt dicemus poſtea. Narrat Aëtius extitiſſe Philoſophum quendam qui hoc morbo & hydrophobia correptus,cùm magno animo in balneum deſcendiſſet, atque in aqua intuitus eſſet canis à quo demorſus fuerat imaginem,ibiq́; ſubſtitiſſet,pudore correptum mox exclamaſſe, Quid cani cum balneo?quo dicto magna vi ſe in balneum demerſiſſe,de aqua intrepidè hauſiſſe, ſicq́; vnà cum illa hæreſi malum exuiſſe. Funeſtum ſignũ eſt ſeſe humi volutare, voce rauca eſſe:eſt enim id argumentum inductæ in aſpera arteria aſperitatis ab extrema ariditate. Denique principibus partibus occupatis nulla amplius ſalus vitæ ſperabilis eſſe poteſt. Poſſunt prehendi rabie homines, etſi à cane rabido demorſi non fuerint. Vt enim ex ſeſe humores ſæpè inflammantur,& cancrum excitant aut elephantiã, ſic in melancholicis rabiem. Morſus viperarum & aliarum virulentarum ferarũ haud ſimilia eorum qui à cane demorſi ſunt,excitant ſymptomata:quia ante necant,quàm illa prodire & demergere poſſint,magna vulnera morſu rabido inflicta, haud æquè periculoſa ſunt atque parua: illis enim multa ſanies venenata exudat, his verò concluſa intus ferè omnis tenetur.

Rabidi canis venenũ vel tantum appoſitum in rabiẽ agit. — *Hydrophobia ſitne inſanabilis.* — *Hiſtoria.*

Quæ

Quæ curatio à cane rabido demorſis ſit adhibenda.

CAP. XIIII.

HIc quoque caſus cita remedia poſtulat: fruſtrà enim adhibentur quæ tardè poſt principia veniunt. Id expertus magno ſuo malo didiſcit Baldus Iuriſconſultus. *Hiſtoria.* Fortè enim à catulo quem in deliciis habebat, labiũ leniter morſus, cùm rabire ipſum neſciret, & vulnus ob exiguitatẽ negligeret, quarto poſt menſe phanaticus interiit, in vanum tum tentatis omnibus remediis. Ergo his quæ ante de curatione generali vulnerum à virulentis feris morſu, puncturáve inflictorum, tum euacuationis, tum alterationis ergo obſeruatis, omni arte ibidem expoſita venenum foràs euocabimus: ac ſi quidem vulnus magnum ſit, ſanguinem diu & multum fluere ſinemus, ſic enim tantùm veneni exhauritur: ſi magnum non ſit amplificabitur ſcarificatu, ignito ferro, neque niſi exactis quadraginta, quod minus eſt diebus, replebitur & obſerabitur. *Oxalidis vires.*
B Oxalis trita & impoſita, eiuſdemq; decoctum aſſumptum, magnarum eſt in hoc caſu virium, vt eſt ab Aëtio proditum. Eodem conſilio ex ſynapi diſſoluto in vrina, vel aceto, paratur lotio frictióque valdè ſalubriter, relicto ſuper vulnus duplici panno eo liquore imbuto: denique omnia acria, pungentia, & validius attrahentia conueniunt. Itaque nonnulli erucam coctam, & cum butyro ac ſale tritam imponunt. Alij farinam orobi capiunt, melleq́;, ſale & aceto ſubigunt, calidè imponunt. Valet fimus equinus in acri aceto elixus, vel ſulphur in pollinem redactum, & ſaliua humana ſubactum: confert & pix nigra fuſa cum ſale & modico euphorbio impoſita. Scribunt, canis qui rabiem morſu intulerit, pilos per ſe impoſitos, ſubſtantiæ concordia ſeu ſimilitudine venenum intus foràs elicere: *Pili canis rabidi vulneri à ſe inflicto remedio ſunt.* ita enim & ſcorpium contritum, puncturæq; quam inflixerit impoſitum, euocato immiſſo veneno ſanitatem reſtituere: vtrumque certè pluries expertum certum euentum habuiſſe narratur. Alij frumentum crudum mandunt, & vulneri imponunt: alij fabas cineribus calentibus ſubiiciunt; inde decorticant & findunt, demúmq; imponunt. Salubriter etiam oxylapathi decocto abluitur vulnus, & fouetur, indéq; trita
C herba imponitur: decoctum prætetera bibendum datur. *Oxylapathi vires.* Hócque vno remedio multos ſe incolumitati reſtituiſſe Aëtius prædicat: ſic enim vrinam cieri copioſius, quod ſanitatis in hoc morbo compendium eſſe creditur. Sunt qui betonicæ & vrticæ folia cum ſale communi conterunt, adhibent: alij cæpam communem, rutæ folia & ſal eodem conſilio & modo parant: excellit tamen cæteris theriaca, in aqua vitæ, vel vino generoſo diſſoluta, duriúſque parti affricta, ſic vt cruore manet, impoſitis, illo deterſo, linamentis eodem medicamento imbutis, móxque ſuperpoſitis alliis vel cæpis communibus cũ ſale vulgari & terebinthina intritis. Hoc ſolo remedio, vnam ex filiabus *Hiſtoria.* nobilis dominæ Gron à rabiei ſymptomatibus vindicaui, vulnúſque perſanaui, cùm ipſam, altius impreſſis in ſuram dextri crùris virulentis dentibus, canis rabioſus momordiſſet. Prodeſt & extemplò allium cum pane edere, indéque vini generoſi modicum bibere: nam allium calore ſpirituoſo partes nobiles à veneno tuetur. Sunt qui canis qui momorderit, vel capri iecur toſtum comedi imperant: cuius remedij nondum mihi experimento conſtitit fides. Alij præſcribunt feminis agni caſti dragmam vnam,
D cum vino & butyro bibendam. Alij puluerem aſtacorum fluuiatilium vſtorum in vino diſſolutum, in potum exhibent. Vel,

℞. rad. gent. ʒ ij. aſtacorum fluuiatilium in furno combuſt. & in pollinem redact. ʒ iij. terr. ſigill. ℥ ß, miſce & ʒ j. eiuſmodi puluiſculi in decocto aſtacorum fluuiatilium diſſolue, & in ſingulas pluréſque vices potandam præbe. *Aſtacorũ fluuiatiliũ vires.* Permulti ſe in mare demerſere, nec tamen inde aduerſum rabiẽ quidquam adiumenti ſenſere: quemadmodum libro ſuo de Venenis prodit Ferrandus Pozetus Cardinalis: quare non eſt illi remedio fidendum: ad ea currendum potius quæ libris Medicorum prodita, experientia certá & multiplici comprobata ſunt. *Demerſio in mare nõ eſt certum contra rabiẽ remedium.* Cæterùm cùm nullum venenũ niſi admiſſum in corpus noceat, nõ eſt quidquam mali ab aſperſa corpori noſtro, canis rabidi, viperæ, buffonis, ſimiliſve alterius virulenti animalis ſanie quæ eodem momento exterſa fuerit, metuendum.

Quæ curatio hydrophobis, si tamen adhuc in speculo agnoscentibus, sit adhibenda. CAP. XV. A

Antimonij vires ad rabiem.

QVIBVS nondum facultas animalis rabiosi veneni malignitate obsessa tenetur, his validiores purgationes sunt exhibendæ. Itaque si alicubi, hîc certè antimonio locus esse posse videtur, vt quod sudores cieat, alui fluxum & vomitum. Leuioribus enim catharticis sperare se efferam huius veneni malignitatem visceribus iam admissam expugnare, extremę est & periculosæ dementiæ. Profectò tale tantumq; periculum nunquam sine periculo vincitur. Conducunt verò & balnea, quæ sudore citato venenum digerant & exhauriant. Conducunt & multæ ac frequentes theriacales potiones, quę malignum virus retundant & viscera confirment: aquam verò liquidáq; omnia quæ tantopere horrent, potanda exhibere oportebit in operto cyatho. Omnino impotionati, & à cane rabido aliisque virulentis feris demorsi, aut puncti, loco calido contineantur, & lucido, vt venenum, frigore intrò compellendum, caloris vi foràs euocetur citius, & aëris B splendore spiritus recreentur, atque à centro ad corporis circumferentiam moueantur, odoratis rebus conclaue suffiendum. Insigniter calida salsaq; statim ab initio esitasse vt cæpas, porra, speciata omnia & vinum generosum merum, haud præter rationem esse videtur: quòd talia spirituoso calore diffusionē veneni in corpus prohibeat, & impleta viscera corroborent. Sunt etiam qui probent crassa & viscida comedi, quæ nempe illata vasis obstructione, iter veneno ad cor & partes intercludant. Eodémque nomine præstare cibis se ad satietatem implere, quàm infra modum edere: quòd fame humorū exacerbetur malignitas, quo nihil virulentis vulneribus potest esse infestius. Quanquam mox nempe sub quintum aut sextum diem, ad mediocritatem redeundū est, temperatáq; omnia exhibenda, elixa potius quàm assa in aperientium decocto ad ciendam vrinam. Denique diæta eadem quæ melancholicis tenenda, nec verò ante sanguis mittendus, ne venenum sic in venas trahatur amplius: at aluo esse libera ægrum ab initio bonum est. Potus sit vinum dilutum mediocriter, oximel simplex, vel syrupus de acetositate citri, cum aqua cocta, vel iulepus sequens. C

Implere se cibis paulò liberalius valet cōtra rabiem & omnia venena.

℞. succi limonum & malo. citr. an. ℥ ß. suc. gran. acid. ℥ ij. aquæ acetos. min. & ros. an. ℥ j. aqu. font. coctæ quantum sufficit, fiat iulep v t artis est. Vitandus somnus quousque exolutæ veneni vires fuerint: somno enim humores in viscera refluunt, omnia quæ venenis resistunt. Quocunque modo exhibenda limones, mala arantia, radices angelicæ, gentianæ, tormentillæ, pimpinella; verbena, carduus benedictus, borrago, buglossum, & similia. Omnia verò euchyma sint quæ ægro dehinc apponuntur, quales censentur carnes vitulinæ, hœdinæ, veruecinæ, perdicum, gallinaceæ, & alia eiusmodi.

Somnus cur noceat demorsis à cane rabido, & omnino impotionatis.

De Viperæ morsu & punctura, symptomatibus & curatione. CAP. XVI.

Viperæ morsus quì virulentus.

QVÆ antea ad canes rabidos commemorata sunt remedia, eadem in omnes puncturas virulentas, morsusq; transferri possunt: sunt tamē præterea sua cuiusque propria. Viperæ in gingiuis, dētiumq; interstitiis vesicæ subsunt, virulenta sanie plenæ, quæ parti imprimitur quam dentes D morsu violarint. Dolor pungens statim oboritur, pars in molem primò attollitur amplissimam, indeq; vniuersum corpus, nisi occurratur, exudat è vulnere crassa & cruenta sanies, surgunt in ambitu vesiculæ, quales ab ambustione, carnē arrodit depascituŕq; vulnus, iecur gingiuásq; ingens inflammatio occupat, totūq; corpus ariditate squallet, colore subflauo & pallido suffusum, cum siti inexhausta: tormina ex interuallis aluum excruciant, vomitus vexat biliosus, singultu conuellitur ventriculus, crebra syncope prehenduntur ægri, cum sudore frigido mortis prænuntio, nisi partibus nobilibus antequàm ipsas venenum inuaserit, remediis opportunis, consultum fuerit. Narrat Mathiolus visum sibi rusticum qui dum falce pratum demeteret viperam fortè mediam diuisit, hāc cùm putaret mortuam, frustum alterum è quo caput prominebat, intrepidus manu præhendit: sed fera irritata, capite vibrato, digitum eius momordit acriter: quem, vt fieri (vel nihil tale cogitantibus) solet, dum ori protinus admouisset, suctu sanguinem saniemq; expressurus, repētè mortuus excidit.

Symptomata.

Historia.

Rex

A Rex Carolus nonus Monſpeſſuli cùm eſſet, contuli me in Fargij pharmacopolæ officinam, in qua tum theriaca, magno & ſplendido apparatu parabatur. Ibi non cõtentus intueri & circumſpicere viperas quæ eam compoſitionem ſubituræ, multæ in ampula vitrea habebantur, vnam tractare manu placuit:ſed dum eius dentes, qui in maxilla ſuperiore ſunt, membranula tanquam vagina veneni aſſeruatrice, incluſi curioſius & incautius tracto, fera extremum indicem, quà inter vnguem carnémque hiat, morſu mihi præhendit:vnde ſtatim ſubortus eſt acer dolor, tum partis exquiſitiſſimo ſenſu præditæ, tũ veneni efferi occaſione: è veſtigio digitum ſupra vulnus arctiſſimè conſtrinxi, vt ſanguinem, venenúmque,ne ſe latius in corpus diffunderet, exprimerem. Theriacam antiquam in aqua vitæ diſſolui, ex qua intinctum, imbutúmque bombacem vulneri impoſui, atque intra paucos dies hoc vno remedio planè cõualui. Licet vti & mithridatio loco theriacæ ac pleríſque aliis ex alto ſubacri ſuo calore attrahentibus vt ſcilla ſub cineribus cocta, alliis, porríſque tritis & impoſitis, hordei farina, cum aceto, melle, & ſtercore caprino ſubacta, impoſitáque cataplaſmatis inſtar. Quibuſdam ſatis eſt extemplo lauiſſe & fouiſſe vulnus aceto, ſale, & pauco melle. Scribit Galenus elici à vipera inflictum morſu venenum, impoſito vulneri viperæ capite: aſt alij viperam integram tritam imponunt. *Remedia ad morſum viperæ.* B *Lib. de theriaca.*

De Hemorrhoo ſerpente. CAP. XVII.

HÆMORRHOVS ſerpens id nominis habuit, quia de morſu ſuo ſanguinem ex omnibus icti corporis ductibus ſtillare facit, corpore puſillo eſt vt vipera, ardentibus, igneo quodam fulgore oculis, & cute ſplendidiſſima. Dorſum ei, vt ſcribit Auicenna, eſt maculatum, multis notis nigris albíſque, ceruix anguſta, cauda prætenuis: pars quam momorderit ſtatim nigricat, propter caloris natiui, quam eiuſmodi venenum, tota ſubſtantia inimicum molitur, extinctionem ſuperuenit ſtomachi cordíſque dolor, afflatis veneni peſtifera qualitate his partibus. Sequuntur dolores illos, C vomitus, exoluto ventriculi orificio, ſequitur & diarrhoëa labefactata omnium aluinarum partium in retinendo œconomia, inteſtinorúmque venis per ipſa ſparſis ſanguinem concluſum retinere haud valentibus. Nam & naribus, ore, auribus, ano, pene, vulua, oculorum angulis, vnguium radicibus, gingiuíſque, quæ putreſcunt collabentibus inde dentibus, ſeu riuis ſanguis ſtillare cernitur. Sed & vrinæ ac ſpirandi difficultas ſuperuenit cum lethifera conuulſione. Remedium eſt ſcarificare è veſtigio, inureréque demorſam partem, vel etiam totã, ſi ſalua vita fieri poteſt reſcindere. Inde ex alto euocantia alexiteria adhibere. *Hæmorrhoi unde dictus.* *Symptomata.* *Mira hæmorrhagia.*

Hæmorrhoi ſerpentis effigies.

D

De Serpente ſeps dicto. CAP. XVIII.

SEPS ſerpens id nominis habuit, quia parti quam morſu violarit, ſubitam infert putredinem, virus ſui effera malignitate. Hæmorrhoo non eſt abſimilis, niſi quod caudã ſurſum ſinum more multiplici gyro, cõtorquet: coloris cinerei hunc ſerpentem eſſe ſcribit Pauſanias, lato capite, collo anguſto, aluo craſſiore, intorta cauda, dũ incedit in obliquum deerrare cancrorum more. Cæterùm variegatis & à ſe inuicem ſecretis maculis diſtingui villoſi tapetis inſtar. Cauſtici & putrefacientis veneni feri- *Nominis ratio & ſepis deſcriptio.* *Symptomata.*

tate,partem quam momorderit acerbiſſimo dolore perurit, pilorum defluuium in- A
fert,atque vt addit Aëtius primò manifeſti ſanguinis,paulo poſt verò ſanici graueolẽ-
tis ex vulnere facit excretionem. Affectæ partes putrefactæ dealbantur, ac totum
corpus vitiligini,quæ Alphos dicitur, ſimili colore inficitur, adeo ſeptici huius vene-
ni diritate, nonmodò ſpiritus exoluuntur, ſed & vniuerſum corpus, quaſi ab igne,
peſtifero anthrace, aliiſque putridis tumoribus, calida & humida ſeu ſuffocante aë-
ris conſtrictione ſurgentibus, tabeſcit. Porrò opem & hi ſentiunt ex iiſdem rebus
quæ in viperæ morſu relatæ ſunt.

Sepis Serpentis effigies.

B

De Baſiliſco. CAP XIX.

Quanta veneni vis in baſiliſco.

SERPENTVM genera omnia veneni diritate Baſiliſcus facilè ſuperat.
Itaque à Nicandro proditum eſt, quod in quemcunque locum tranarit,
reliqua protinus venenata diffugiunt animalia,quod nulla ex eis queant
vel ſibillum eius ſuſtinere: cunctā enim hoc necare creditur, non verò
ſolo morſu aut contactu, quin etſi quod ex eis ad cibum potúmve ca- C
piendum properet,& baſiliſci iuxta locum præſentiam perſentiſcat,recedit, neceſſa-
rij etiam ad vitam alimenti negligens.Baſiliſcum ſerpentem eſſe flauum ſcribit Gale-
nus, capite acuto, & eminentiis tribus, maculis albis diſtinctis, coronæ in modum
aſſurgente:quo nomine ſerpentum rex dictus ſit.Certè veneni eius tanta eſt in necan-
do rapiditas, vt inde ſolo eum aſpectu homines reliquáque animantia conficere cre-
ditum ſit.Scribit Solinus mortui baſiliſci cadaueri admirandas etiam vires ineſſe. Ita-
que magno id olim à Pergamenis emptum eſſe,vt eius ad laquearia appenſi præſentia,
araneas,auéſque ab Apollinis templo auerterent:ne ſacro illæ loco telas ſuas texerēt,
hæ verò nidificarent.Certè eius mortui corpus nullum animal carniuorum attingit:ſi
verò fame coactum attingat, tum & ipſi illico eodem loci mors inſtat. Vim etiam tam
pernicem atque pernicialem ineſſe animantibus illis quę ab ipſo demorſæ interierint,
quamcunque in partem ſe conuerterit, herbas, fructicéſque non contactu tantum
ſuo,ſed & anhelitu ſuffocat.Apud Heſperios Æthiopas fons eſt Nigris:iuxta hunc fe-
ra appellatur Catoblepas modica alioquin, cæteriſque membris iners, caput tantum
prægraue ægrè ferens, id deiectum ſemper in terram:alias internecio humani generis D
omnibus qui oculos eius videre confeſtim expirantibus: eadem & baſiliſci ſerpentis
eſt vis: Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum ma-
gnitudine, candida in capite macula, vt quodam diademate inſigni:ſibillo omnes fu-
gat ſerpentes, tali monſtro muſtellarum virus exitio eſt,adeo nihil naturæ placuit eſſe
ſine pari.Iniiciunt eas cauernis facilè cognitis,ſola tabe necant illæ ſimul odore, mo-
riuntúrque & naturæ pugnam conficiunt. Si magnanimo leoni, ne nihil eſſet quod
timeret, natura inualidum animal gallum gallinaceum oppoſuit, cuius vel ſolo can-
tu terretur, & in fugam vertitur. Scribit Eraſiſtratus percuſſos à baſiliſco demorſæ
partis auream flauitiem comitari,reliqui verò corporis liuorem & tumorem,omnium
paulo poſt muſculorum carnibus fruſtatim putrilagine diffluentibus. Antidotum ei
parari ex dragma vna caſtorei,diſſoluta in vino & bibita,vel ſucco papaueris. At Æ-
tius ſuperfluum eſſe putat contra baſiliſcum auxilia ſcribere,quando conſpectus mo-
do,& ſibilans auditus, eos qui ipſum audiunt tollat, ſimilitérque ab ipſo conſpectos.

Lib. de theriaca.

Cur baſiliſcus ſolo aſpectu necare creditus.

Plin. lib. 8. cap. 21.

Catoblepas.

Nihil in natura eſt ſine pari.

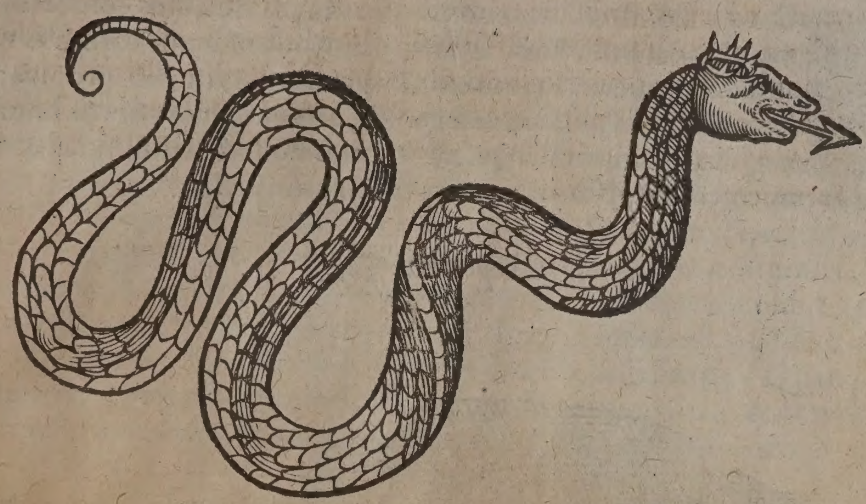
Symptomata.

Curatio.

Baſiliſci

A

Basilisci effigies.

B

De Salamandra. CAP. XX.

SALAMANDRA non homines modo demorsos immisso veneno interficit, sed etiam fructus, herbásque quas perreptarit saliua, humoréque crasso, qui illi è toto corpore exudat inficit, magno eorum qui imprudentes herbas illas esitarint, sanitatis & vitæ incommodo, quare mirum videri non debet, quòd à quibusdam recentioribus proditũ est, quasdam familias ad vltimum interiisse, cùm aquam è puteis bibissent in quos fortè Salamandra deciderat. Nam si in arborem irrepserit, fructum vniuersum inficit, interficítque omnes qui inde lectos fructus ederint, veneni qualitatibus frigida & humida, quibus aconito non cedit. Scribit Ætius his qui Salamãdrę veneno infecti sint, quasdam corporis partes per ambitum liuescere, adeò vt etiam decidant sępius putrefactæ. Primum quidem maculas albas per corpus apparere, deinde rubras, postea nigras cum putrefactione & defluuio capillorum. Remedium est vomitum prouocare, clystere aluum exonerare, theriaca & mithridatio potionare. Auicenna aduersus hoc veneni genus eadem præscribit, quæ aduersum opium, propter frigidam vtriusque naturam: alexiterium est terebinthina, stirax, semen vrticæ folia cupressi. Scribit Dioscorides Salamãdram lacertæ genus esse, iners, varium, quod frustra creditum est ignibus non vri. At Plinius tam frigidam esse prodit, vt solo contactu ignem extinguat, candentibus carbonibus imposita. Contrà Mathiolus in ingentẽ flammam coniectam breui consumi ait. Repugnantes illas sententias ex Ætio conciliare facile est. Penetrat, inquit, hoc animal per ignem ardentem, nihílque læditur, dissecta & discedente ab eo flamma. Si verò per tẽpus aliquod in ipso igne moretur, consumpto frigido in eo humore cõsumitur, nigricat Salamandra, maculis flauis stellatim distincta.

Salamãdræ vis pernicialis.

Salamãdræ temperies.

C

Symptomata.

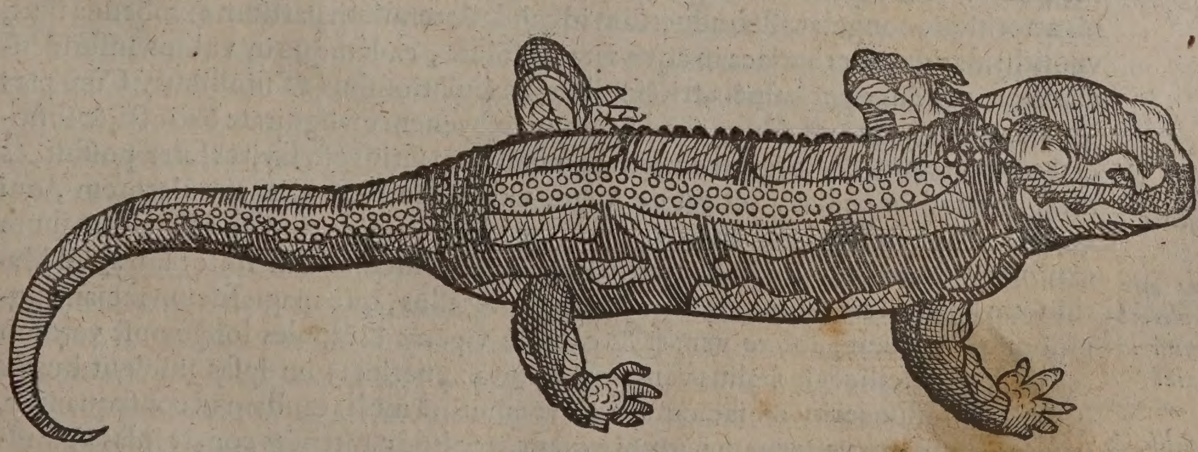
Curatio.

Li.2.ca.54.

Qui Salamãdra in ignibus viuat.

D

Salamandræ effigies.

De Torpedine. CAP. XXI.

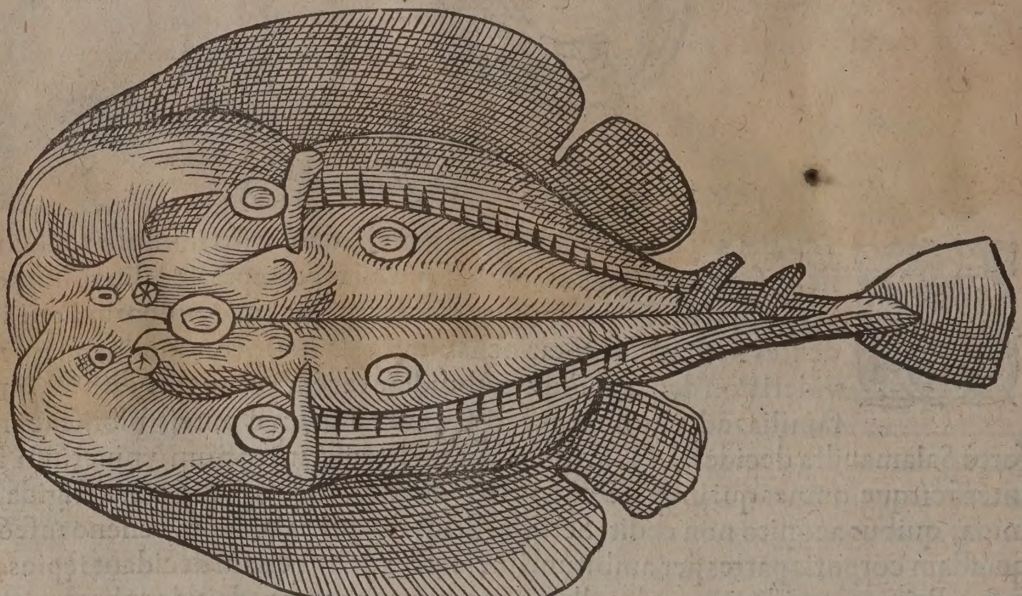
A

Torpedinis prædatricis astus. *Vis stupefactoria.*

TORPEDO ab efficacia nomen sortita, quod ipsius contractu & viribus membra torpescant, in limosis littoribus piscium carnibus viuit, quos astu occupauerit. In imo enim latens sic illos qui sibi propius adstiterint stupefacit, vt facile his vesci possit, easdem vires contra homines obtinet, stuporem enim in piscatoris nonmodo brachium, sed & totum corpus, vel per intermediam piscatoriam virgam transmittit.

Torpedinis effigies.

B

C

De aspidum morsu. CAP. XXII.

Symptomata.

AB Aspide ictis vulnus prorsum exiguum, quasi ab adacta acu, citra tumorem conspicitur. Dermorsis hæc superueniunt accidentia: caligo velox oculos obnubit, labor in totum corpus multiplex, omnino leuis tamen, mediocris stomachi dolor afficit, frons perpetuo reuellitur: genę contremiscunt, ciliáque quasi fine sensu in somno vacillant: sanguis, ille quidem exiguus, sed ater destillat: hos mors, subortis conuulsionibus tollit, ad diei trientem non dilata, nisi opportunis remediis occursum fuerit: mas duo vulnera, femella quatuor infert, vt in viperis contingit. Cæterùm quia aspidis venenum sanguinem in venis arteriisque congelat, ideò aduersum id calida & tenuium partium exhibenda sunt, vt mithridatium aut theriaca in aqua vitæ dissoluta, eadémque in vulnus infundenda, calefaciendus æger balneis, frictionibus, ambulationibus & similibus. Cùm pars icta purpurea, nigra, viridísve euadit, signum est veneni malignitate extincti, & suffocati caloris natiui. Tum igitur amputare membrum satius est, si vires ferre possint, & nihil sit quod impediat. Scribit de Vigo, visum à se Florentiæ circulatorem, qui quò melius & pluris pharmaca sua populo venderet, aspidi mordendũ digitum suum exhibuit, sed quadrihorio post interiit. In quam rem luculentam historiam apud Mathiolum legere licet: quo loco scribit impostores illos, quò magis fucum faciant, populóque imponant, solere venari & captare viperas & aspides longè post vernum tempus; cùm scilicet lethalius venenum suum expuerint: tum ipsas insolentibus & quibus non assueuerint cibis cicurare, sic vt curatura multa tandem id consequantur, vt virulentæ naturæ magnam partem exuant, nec hoc contentos cogere ipsas vt multiplici morsu frusta carnis defigant, vt in ea venenum, membranula inter dentes & gingiuas

Curandi ratio. D

Historia.

Qua arte aspides redduntur innoxiæ.

Gal. lib. de theriaca ad Pis.

A gingiuas ſita concluſum deponant. Denique eaſdem compellere vt adſtringens medicamentum, quod ipſi in eam rem componunt & circumferunt, remordeant, lambant, & deglutiant, quod meatus obſtruat quibus venenum diffluere conſueuit: tum enim demum innoxium eſſe earum morſum adeò, vt ictis nihil noceant. Illis igitur eas artes eſſe, quibus adulterinam theriacam ſuam cariſſimè populo diuendant, quaſi quæ tutiſſimum ſit aduerſus virulentos ictus remedium. Chriſtophorus Andreas in œcoïatria ſcribit, Hiſpaniæ inſulas ſerpentibus, aſpidibus, omníque genere ferarum virulentarum, paſſim differtas & fœtas eſſe: contra quarum morſus nunquam quidquam præſidij in theriaca animaduerſum & compertum ſit. At in ſequenti antidoto vires multiplici experientia comprobatas, adeò certas & inſignes exiſtere, vt illius fiducia non dubitauerit ſe mordendum quantumlubet effero offerre aſpidi. Capit verò id remedium folia thapſi barbati, caryophillatæ, leucoij rubri pari pondere, quæ in aceto acerrimo & ſani hominis vrina bulliant, ad partis læſæ fotum. Quanquam, ſi ab ictu multum iam tempus ſine remedio exactum ſit, omnino ſatius & certius eſſe, ſi B æger eius decocti vncias tres ieiunus, duabus ante paſtum horis hauriat.

Contra quorum ſerpentum morſus theriaca nihil profit.

Certum contra aſpidũ morſus remedium.

De Colubri morſu. CAP. XXIII.

COLVBRI morſus virulentam malignitatem, eiúſque malignitatis remedia fideli hiſtoria viſum eſt ſubiicere. Dum rex Carolus nonus apud Molinios ageret, D. le Feure Regius Medicus & ego vocati fuimus, vt curaremus coquum dominæ à Caſtro-perſeo. Hic cùm lupulum in ſepibus legeret, ictus manuum à latente colubro, ipſa ſtatim ori admota, vulnus, malè callidus, ſuxit, ſaniei expreſſione dolorem, vt putabat, leuaturus. Sed extemplo ſic ei lingua intumuit, vt quæ ſentiret proloqui non poſſet, brachium præterea totum ad ſcapulam vſque ſimiliter in altum tumorem ſublatum, tam acres ei dolorum cruciatus mouit, vt me præſente bis ſyncope præhenſus corruerit, facie flaueſcente & liuida, mortuo ſimilis, ac quamuis de ſalute deſperarem, penitus tamen C deſertum hominem non paſſus, laui illi os theriaca in vino albo diſſoluta, eadémque addita aqua vitæ potionaui. Tumidum brachium multiplici & profundo ſcarificatu aperui, qua maximè parte morſus inflictus eſſet, ſanguinẽ, qui totus ſeroſus ſeu ſanioſus erat, fluere copioſius permiſi, plagas theriaca & mithidatio in aqua vitæ diſſolutis laui, ægrum deinde in lecto calidiſſimè ſtatui, ſudore procurato, & vigiliis iugibus imperatis, ne ſomnus veneni ad viſcera faceret euocationem. Hac arte tantum profeci, vt poſtera die ſymptomatum omnium malignorum eſſet expers. Itaque id vnum ad perfectam ſanitatem reſtare putaui, vt vulnus diu apertum teneretur, & theriaca ablueretur, nec me fefellit opinio, paucis enim poſt diebus omnino conualuit.

Hiſtoria.

Curandi ratio.

De Buffonum morſu. CAP. XXIIII.

ETSI Buffones dentibus careant, gingiuis tamen quas præduras & ſcabras habent, partem cui adhæſerint ſic arctè conſtringunt, vt venenum D ſuum in partem, totúmque inde corpus per conſtrictæ partis poros adigant. Id inſuper venenum mictu, ſaliuatione & vomitu in herbas eructant, præſertim verò in fraga, quæ vehementer appetere dicũtur. Hinc repentinæ & occultæ mortis cauſa multis conflatur. Auditum habeo à viro fide digniſſimo, extitiſſe mercatores duos qui non longè ab vrbe Tholoſana, interim dum pararetur prandium, in hoſpitij hortum cum deambulandi cauſa ſoli diuertiſſent, folia ſaluiæ legerunt, eaque illota vt lecta fuerant in vinum ſuum merſerunt. Nondum pranſi erant, cum illis repentina vertigine præhenſis totum diuerſoriũ ſúſque déque verti viſum eſt, tum occæcati in ſyncopem lapſi ſunt, obortis per interualla conuulſionibus interruptam. Cæterùm labris linguáque nigricantibus balbutiebant, aſpectu toruo & horrido, cum effreni vomitu, ſudore frigido, mortis quæ mox illis, in altum tumorem toto corpore ſublatis, contigit, prænuntio. Cùm de veneno ipſis exhibito iuſtitiæ eius municipij cuſtodibus iniecta eſſet ſuſpicio, manus in hoſpitij domi-num omnéſque conuiuas iniectæ ſunt: quæſtione habita conſtanti & vna voce ſinguli reſponderunt, iiſdem mortuos illos cibatos potionatóſque, quibus & reliqui, hoc

Buffonum morſus quã noxius.

Hiſtoria.

Quæ buffonũ venenũ ſymptomata inferat.

vno excepto, quod faluiam vino fuo non affudiffent. Quæfitũ ex Medico eft num fal- A
Qui plantæ & arbores afflari & afpergi aura, & fanie virulẽta ferarum venenatarũ queant.
uia veneno infici poffet. Refponfum eft poffe:fed in rem præfentem veniendum, vt innotefceret, num viruléta aliqua fera faliua fua & fanie venenata arbufculum afperfiffet. Id leuiculè & per coniecturam tantum pronuntiatum, oculis verum comper- tum eft, Subterraneum enim foramen ad eius radicem inuentum eft, totúm buffonibus differtum, qui inftillata aqua tepida illecti, fidem fecerunt venenum à fe in plantam illam faliua & vrina illatum, ex quo intelligere licet quàm parum prudenter agãt, qui herbas fructufque recenter lectos illotos deuorent. Cauendum etiam ne in agris obrepente fomno decumbamus iuxta foramen, quod fibi velut domicilium, buffones
Vel folo afflatu buffones nocent.
aut fimilis perniciei aliæ virulentæ feræ delegerint. Inde enim in pulmones duci poteft aura venenata, lethifera. Abftinẽdum eadem de caufa à ranarum efu menfe Maio, quod tum buffonibus prolis gratia coëant. A bobus inter pafcendum exiles nonnun-
Ranæ maiales.
quam buffones vnà cum herbis deuorantur, futuri mox magna mali caufæ: inde enim tantum boues intumefcunt, vt fæpè rumpantur. Nec verò buffonum venenum intus modo ingeftum perniciale eft, fed etiam cuti afperfum: nifi quis locum ftatim B abfterferit, vrina aut aqua & fale. Admiffo buffonum veneno ægri flauefcunt, toto corpore intumefcunt, difpnoëa afthmatica corripiuntur, vertigine, conuulfione, fyncope & tandem morte prehenduntur. Hæc tam horrenda fymptomata nonmodò ratione elementarium huius veneni qualitatum, frigiditatis & humiditatis quæ fummæ buffonum veneno infunt, fed multo magis occultæ proprietatis, quæ nata eft humores eius corporis ad quod peruenerit putrefacere, credendum eft contingere.
Curãdi ratio.
Ergo procurare vomitum oportebit, fi præfertim ore id fumptum venenum eft, clyfterem indere, veneni vim omnibus alexiteriis calidis & attenuantibus infringere, vt theriaca & mithridatio in vino generofo diffolutis: tandem verò balneis, æftuariis, & valido multóque exercitio ipfum digerere. Rondeletius lib. de Pifcibus, eadẽ illa de veneni buffonum quæ diximus diritate adftruit, raro tamen ipfos mordere, fed vel vrinam, quam multam in ampla vefica colligunt, vel faliuam fpiritúmque virulentum in obuios & eos qui adoriuntur eiaculari: quin etiam herbas, vel venenato eorum fpiritu afflatas, multo magis vrina vel faliua afperfas, his qui eas efitant ad mor- C
Alexiteria ad buffonũ venenum. Chelonitis.
tem fufficere. Alexiteria verò effe fuccum betonicæ, plantaginis, arthemifiæ, præterea & teftudinis fanguinem, cum farina in pilulas fubactum, mox in vino diffolutum & ingeftum. Proditum à Plinio eft, buffonum corda & lienes venenis obfiftere, falfa vulgi opinio eft, in buffonum capitibus lapillum reperiri chélonitidem, aduerfum venena efficacem.

De Scorpij punctura. CAP. XXV.

Scorpij defcriptio.
SCORPIVS animalculum eft corpore in oui formam obrotundo, multis pedibus, & cauda oblonga, vertebris multis, tanquam articulis coagmẽtata vertebrarum eiufmodi vltima, reliquis craffior & paulo longior eft: ad cuius apicem præfixus eft aculeus, quibufdam duplex, cauus, frigido veneno differtus, quod defixo illo aculeo in corpus obuium eiaculatur,
Scorpij cauda.
vtrinque quinque habet crura, chelis & forcipibus folidis furcata, anteriora duo re- D liquis grandiora funt, fluuiatilibus aftacis haud abfimilia, fubatro & veluti fuliginco colore eft, obliquo inceffu, roftro, pedibúfque tam pertinaci fæpè adhæfu obuiis hominibus fe affigens, vt vix inde auelli poffit. Sunt qui alas habent fimiles alis locu-
Scorpij alati
ftarum, fata, virentiáque omnia morfu & vredine vaftantium, Tales Galliæ ignoti funt: Euolant hi, regiones varias, volantium formicarum inftar. Id ex eo quod narrat Mathiolus fit verifimile, quia Caftellæ in Hifpania coloni terram fodiendo fæpè fcorpiorum agmen reperiunt, quod eò fe hyeme intulit. Scribit Plinius Scorpiones, Æthiopicæ cuidã regioni fugatis colonis, vaftitatem induxiffe. Multas fcorpionum fpecies, Veteres diftinxêre, pro colorum quibus prælucent varietate: nam alij flaui, alij fului, ruffi rutilíve, alij cinerei, alij virides, alij albicantes, alij atri, obfcurique, alij alis præditi, alij minimè, pro regionibus quas incolunt magis minúfve lethales perhibentur. In Thufcia enim & Scythia planè lethiferi funt: at Tridẽti & in Pharo infula innoxio ictu, locus à fcorpio venenato defixus ftatim inflammari incipit, rubefcit, indurefcit & tumefcit, viciffimque dolore premitur, modò fiquidem æftuat, modò frigore

A frigore occupatur, labor repente fatigat, ſubinde auctior,ſubinde remiſſior: conſequitur ſudor, horroris febrilis ſenſus & capillorum arrectio, palor membra decolorat, & tanquam ex pūgente acu per vniuerſam cutem dolor ſentitur: flatus per ſedem exeunt, vomiturit æger & egeſturit, ſed fruſtaneo conatu: febri continua & ſyncopali habetur, tandem mortifera niſi occurſum fuerit. Scribit Dioſcorides terreſtrem ſcorpionem tritum & impoſitum ſuæ plagæ remedium eſſe, quin & aſſatum ad eadem comedi. Commune ſed certum alexiterium eſt plagam perungere ipſo ſcorpionum oleo. Sunt qui lac ficulneum vulneri inſtillant,alij calamentum tritum impo nunt,alij farinam hordeaceam rutæ decocto ſubactam. Limaces cum teſta triti & impoſiti dolorem ſtatim ſedant. Sulphur ignem non expertum, reſina terebinthina exceptum, & emplaſtri modo adiectum opitulatur, opitulatur & ruta trita impoſita. Similiter & quæ inde nomen traxit ſcorpioides herba confert, & bryoniæ radix elixa, & cum pauco ſulphure & vetere oleo mixta. Agaricum in pollinem redactum, vel ex vino ſumptum, venenorum antidotum Dioſcoridi cùm ſit, certè ſi ſerpentes ictum vibrarunt,morſumque ſubfixerunt mirè auxiliatur. Horum tamen omnium vicem penſat iugis balnei vſus, euocatus ſudor & dilutæ vini potiones: fugantur verò ſcorpij ſuffitu ex ſulphure & galbano, oleum quoque ſcorpionum, ipſorum foraminibus inſtillatum exitu eos arcet. Idem præſtat raphani ſuccus. Nam vel eo vel allij ſucco oblitum hominem nunquam adorientur: imò ne ad eum quidem accedere propius audebunt.

Symptomata quæ ſcorpij venenū infert.

Li. 2.ca.10. & li.ca. 6. 44.

Diſco. lib.3. cap.1.

Allij vel raphani ſucco arcetur ſcorpij.

De morſu & punctura Apum & Erucarum. CAP. XXVI.

APes, Veſpæ, Crabrones, Fuci, Oëſtra, morſu puncturáve cute vulnerata ingentem dolorem inferunt, propter veneni quod in corpus per vulnus immittunt diritatem, haud ſemper tamen lethalem, quanquam ſi quando denſiore agmine in hominem inuolent, interficere poſſunt. Sic enim & equos aliquando interfecerunt. Ergo quia ab his puncti aut alioqui icti propter doloris acerbitatem à virulentiore & lethaliore animali vulnus ſibi inflictum putant, ſciendum quæ eiuſmodi ictus ſigna comitentur. Ingens igitur ſtatim dolor oboritur, qui eouſque perſeuerat, quoad denticuli, aculeiſve in parte relicti exempti fuerint, rubore pars ſuffunditur, tumore circum attollitur, puſtula denique veſiculáve aſſurgit. Remedio eſt è veſtigio ictum ſuxiſſe vehementius, ſuctúque infixos aculeos reuulſiſſe, quod ſi ſic reuelli nequeant, locus, ſi nihil impediat, incidendus eſt, vel cineres cum fermento oleo ſubacti imponendi. Salubriter etiam in calentem aquam pars demergitur, & per integram ferè horam fouetur, tandémque aqua marina abluitur. Naſturtium tritum & impoſitum dolorem ſedat, humorémque tumore contentum diſcutit. Idem præſtat fimus bubulus, in oleo & aceto maceratus, calénſque impoſitus. Sunt qui eadem animalcula trita parti alinunt, & imponunt, quemadmodum de ſcorpiis dictum eſt. Fabæ præmanſæ & impoſitæ dolorem ſedant. Acetum, mel, & ſal calidiſſimè impoſita proſunt, ſi præterea intinctus pannus relinquatur in parte remedio eſt, & ſulphur viuum ſaliua humana ſubactum. Ficuum immaturarum lac melli conporatum efficacius eſſe putant, multum tamen theriaca illata præſtantius. Veſpæ non mordent pungúntve eos qui corpus ſuum ſucco maluæ cum oleo mixto oblinerint, citiſſimè pungantur, ſuffitu ſulphuris & aliorum. Veſpa ſicubi viperam mortuam viderit in eius virus demergere aculeum dicitur, indéque homines tingendorum intoxicandorúmque telorum, artem edoctos. Erucæ ruffæ & piloſæ, multipedes Latinis dictæ, maximè quæ pinorum alumnæ ſunt, ingētem pruritum, ruborem, tumorémque in parte quam momorderint, aut quacunque ratione attigerint, ſi præſertim duriore attritu, excitant. Remedio ſunt cæpæ contritæ cum aceto, & ſingula quæ ante ſunt commemorata.

Veſparū crabronum & œſtrorū punctura haud ſemper lethales.

Symptomata puncturæ veſparum & crabronum.

Remedia.

Intoxicandorum telorum artem vnde didicerimus.

Erucarum morſus quales.

De morſu Araneorum. CAP. XXVII. A

Araneorũ differentiæ.

ARANEI telas varia arte texunt, in his tamen foramen ſibi ſemper excauant, in quo tanquam in inſidiis latentes, irretitas muſcas retinere in eſcam ac deprædari poſſint. Araneorum multa ſunt genera, vnũ Rhagium dicitur, rotundum, acino nigro ſimile, vnde nomen habuit, ore minimo ſub media aluo, pedibus breuiſſimis tanquam imperfectis, dolorã morſu eius qualis à ſcorpione. Alterum Lupus nuncupatur, quod non tantum muſcis inſidietur, ſed & apibus & veſpis, omnibúſque ad telam aduolantibus animalculis. Tertium Myrmeciõ nominatur, formica maius eſt, ſed capite illi ſimili, corpore nigro & lucentibus tanquam guttis albis, dorſum maximè verſus intercurſantibus diſtincto. Quartum Veſparium dici poteſt, veſpis nempe cætera ſimile, niſi quòd alis careat, colore ſubrubro, herbis tantum victitans, horum morſus virulentos eſſe Veteribus creditũ eſt. Venenum verò ex eo frigidum videri, quod quę emergant ſymptomata ſint flatus in aluo, extremitatum corporis refrigerationes, ſtupor in demorſa B parte cum frigoris ſenſu, & horrore. Abluendum è veſtigio vulnus aceto quàm calentiſſimo. Imponere inde cæpas & alia contrita decet: ſudorem denique arte balneis & æſtuariis prouocare, nihil tamen æquè efficax eſt atque theriaca & mithridatium.

Quale ſit araneorum venenum.

De Cantharidibus & Bupreſti. CAP. XXVIII.

Cãtharidũ deſcriptio. *Bellum indixere veſicæ.* *Qualia excitant ſymptomata.*

CANTHARIDES aureo velut colore ſplendēt, viſu gratæ propter cæruleum colorem aureo diſtinctum, odore tamen ingrato. Calidæ ſunt & ſiccæ in quarto gradu, adeóque cauſticæ, & arrodentes, venenatæque: non tantum perurentis illius qualitatis occaſione, ſed ob cæcam quandam quam natura illis indidit aduerſum vrinæ dicatas partes diſcordiam & antipathiam: cuius effectus proferunt nonmodò ſi ore in corpus ingerantur, ſed etſi corpori ad excitandas veſicas applicentur. Quibus hæ datæ ſunt, picem aut ſimile C quid cedriæ reſipiunt, odorem illum manare veriſimile eſt à liquatis putredinoſo calore, in ventriculo, inteſtinis, & hepate humoribus, ſublatiſque inde vaporibus: ingeſtæ enim, ab ore ad ventrem vſque cuncta arrodunt, exulcerant & perurunt: vnde dyſenteria, manantibus excrementis carnium recens mactatarum loturam referentibus. Hinc febris ardens ſuperuenit, vertigo, amentia, iactatio, vaporum à fuſis vſtulatiſque partibus & humoribus elatorum copia turbato cerebro, quæ ideo cùm apparent immedicabile eſſe malum ſcire licet. In partibus vrinæ dicatis ardorem inflammatorium excitant, excoriationem, penis inuictam arrectionem, inde cruentam & dolorificam ſtranguriam, cuius loco perfecta ſæpè ſuperuenit iſchuria, vnde gangræna & partis necroſis, toti mortifera. Ingeſtis cantharidibus remedium eſt vomitus, lactis bubuli potus temperando ardori, ſiccitati corrigendæ, mitigandis vlceribus & dyſenteriæ ſiſtendæ perutilis: adeo per clyſteres etiam id lactis genus effundendum. Eius loco vti licebit oleo communi vel amygdalarum dulcium ad veneni, ventriculi parietibus affixi, retundendam acrimoniam. Reliquam & integram huius veneni, curandi rationem licebit ex ſequenti hiſtoria colligere. Scortum quoddam quò iuuenem Abbatem, in ſui amore detineret lauta cœna excepit, additis etiam conditibus puluiſculo cantharidum cõſperſis. Poſtera die cùm merum ſanguinem ano virgáque rigida Abbas redderet, Medicos vocauit: qui ſtatim, ex commemoratis ſuprà quæ ipſi abundè aderãt ſymptomatibus, intellexerũt ei cãtharidas exhibitas fuiſſe, vomitoriis ergo aluum ſupernè cient, clyſteres ex hordeo mundato, oriza, decocto maluarum, ſeminis lini, fœnugræci, oleo liliaceo, ſebo hircino infundunt, paucã mox theriacã cũ multa conſerua violarum, quæ venenum foràs eliceret exhibent, lac potandum præbent, iniectiones in vrethram & inteſtina, ex refrigerantibus vt ſucco lactucæ, portulacæ, cucumeris, cucurbitæ, melonum, ex lentis & viſcidis, quò facilius & diutius vlceratis partibus blando oblitu ad hæreſcerent, vt mucaginibus pſilij, maluarũ, cydoniorũ, ſyrupo de nenuphare, papauere & violis, butyro recenti, & oleo amygdalarũ dulciũ fieri procurant, ſolum hordei decoctum, aut ptiſanã vulgo dictã ei in potũ concedunt

Remedia ad cãtharidas.

Hiſtoria. D

A cedunt, cibant vitulinis, hœdinis, & porcellorum cum lactuca, portulaca, hordeo, & violaria elixis carnibus: quæ sua humiditate aluum laxarent, & lentore inductam asperitatem oblinirent, refrigerantia & humectantia lumbis, pectini, & perinæo admouent ad ardorem temperandum. Tandem in balneum tepidum ægrum demergunt, nihil denique non tentarunt si qua arte venenum foràs elicere aut infringere possent. Sed frustranei omnes illorum fuêre conatus. Interiit enim Abbas non remediis conuenienter præscriptis destitutus, sed veneni efficaci contumacia victus. Longè fœlicius cessit nobili cuidam mulieri Medicorum labor aduersus hoc ipsum malũ, rubris huic & ardentibus fœdisque pustulis facies vniuersa deformis erat, adeò vt hanc tanquam elephanticam omnes aduersarentur, parati hominum consortio interdicere. Lutetiam venit, vocatísque Hollerio & Grealmo Medicis, me verò & Caballo Chirurgis, anxiè quærit ecquid aduersum faciei tantam deformitatem remedij sit. Expenso diligenter malo, elephantia vacare ipsam pronuntiamus. Cæterùm vniuersæ faciei imponendum esse vesicatorium ex cantharidibus, tribus vel quatuor B horis post è facultate in actum redacto medicamento, insigniter illi ardere vesica, ceruix verò vteri intumescere cœpit, cum torminibus, assiduo vomitu, mictione & deiectione, corporis & membrorum phanatica iactatione, febre perurente & planè ignea. Cogo repentè Medicos, in eam sententiam itum est, vt illi lac multum potandum exhiberetur, per anum in intestina per vrethram in vesicæ & vteri ceruicem iniiceretur, in lauacro tepido decoctionis seminis lini, radicum & foliorum maluæ, bismaluæ, violariæ, hyosciami, portulacæ, & lactucæ ad doloris vsque sedationem contineretur. Lumbi & genitalia vnguento rosato & populeone in oxycrato agitatis & concorporatis linerentur. His artibus mituerunt omnia symptomata. E facie interim tota in vesicas sublata, cùm purulenta multa sanies prorupisset, euanuit in perpetuũ quæ ante faciem occupabat deformitas, adeò vt paulo post viro desponsata, multa prole fœlix, hodie etiam superstes incolumi sanitate fruatur. Buprestes & ipsæ de cantharidum genere sunt, ipsis nempe tum specie, tum viribus adsimiles. Bupreslin si bos, veruéxve, aut aliud animal inter pascendum deuorarit, continuò C tympani instar intumuerit: ex quo & nomen inditum, homo si ingesserit, similia quæ à cantharidibus patietur, sed præterea tam ventriculus quàm tota aluus mirũ in modum vt in aqua inter cutem difflata, turgescit. Inflationem illam tympani similem contingere verisimile est ab humoribus, veneni ignea acrimonia, ligatis & in vapores resolutis, his eadem quæ potis cantharidibus auxiliantur. Denique vt in omni alio veneno ingesto, sic & hîc: si virus ore sumptum adhuc in ventriculo esse intelligatur, vomitus prouocandus est. Si in intestina descenderit clysteribus euocandum est. Si in vniuersum iam corpus effusum, ea exhibenda quæ vim habent exigendi veneni intus foras à centro ad circunferentiam, cuiusmodi sunt balnea & æstuaria.

Victus hic vtilis quos cantharides malè habẽt.

Historia.

Etiam capiti admotæ cantharides vesicã vlcerant.

Remediũ ad pustulas elephanticas.

Nominis ratio.

Cur à bupresti aluinarũ partiũ inflatio.

Remedia ad buprestes.

De Hirudinibus. CAP. XXIX.

VIRVLENTÆ sunt hirudines, præsertim verò quæ aquarum limosarum sunt alumnæ: minus illæ quæ nitentes & puras aquas incolunt. D Itaque quoties in vsum medicum venire debent, ante dies aliquot sunt aqua lympida continendæ, vt illic saniem suã deponant: aliàs partibus quibus morsu adhæserunt, vlcera relinquunt curatu difficilia, eóque magis si vi auellantur: quia denticulos suos in carne defixos relinquũt, qui igitur fortè hirudinem deuorarit, interrogandus est de parte in qua hirudo sui, id est suctionis sensum excitat. Nam si in gulæ principio vel medio adhæserit quo reuellatur, proluendæ sæpius fauces erunt collutione ex synapi in aceto dissoluto. Si iuxta ventriculi orificium impegerit, oportet vt sensim deglutiat oleum æger cum pauco aceto. At si stomacho vel ventriculi fundo adhæreat partium diuulsione, quandam velut suctionis imaginem præbebit, sanguinem expuet æger, ac præ timore melancholicus fiet. Inde vt reuellatur sorbenda aqua tepida cum oleo, quod si ne sic quidem erui possit admiscenda aloë, aut quid simili amarore præditum, sic resigetur, & vomitu excludetur. Id cernere licet in his quæ externæ cuti adhærentes, rerum amararum conspersione, cruoris plenæ, vel inanes decidunt. Tum sumenda adstringentia, quæ sanguinem ex demorsa parte manantem

Quæ hirudines sint virulentiores.

Qui præparandæ in vsum medicum.

Varia pro partiũ quibus adhærẽt hirudines varietate remedia.

Hirudinũ corpori affixarũ lapsus qui procuretur.

compeſcant, cuiuſmodi eſt conſerua roſarum cum terra ſigillata, bolo armeno, atque aliis quæ validius adſtringunt, ſi opus ſit. Nam ſi craſſiori venæ alicuius vel arteriæ ramo adhæſerint, difficilius erit currentem ſanguinem ſiſtere. Sed quoniam nonmodò terra, virulenta animalia educat, ſed mare etiam, de his nunc dicendum à Muræna ducto exordio. A

De Muræna. CAP. XXX.

Murænæ deſcriptio.

MVRÆNA piſcis marinus eſt, lampetræ ſimilis, latior tamen & ritu ampliore, dentibus longis, acutis, & introflexis, colore eſt fuſco, ſubalbis maculis diſtincto, duorum cubitorum longitudine, Veteribus in deliciis erat, quia laudabili ſucco eſt, & quia diu in piſcinis viua nutriri, & quando viſum eſt apponi poteſt, quemadmodum ex Craſſi hiſtoria ſatis notum eſt, morſu ſuo eadem quæ vipera infert ſymptomata, quibus eadem etiam remedia auxiliantur. Certè murænæ tanta eſt cum vipera familiaritas, vt illa relicto natali maris elemento in terras inſiliat, viperámque in ſua vſque latibula perquirat, vt ei ſe venereo coitu coniungat, quemadmodum ab Æliano & Nicandro eſt proditum. B

Viperæ & murænæ naturalis amicitia.

De Dracone marino. CAP. XXXI.

DRACO marinus, Viuæ nomen apud Gallos, à viuacitate obtinuiſſe creditur: quod expiſcatus, & mari ſubductus diu poſtea viuere dicatur, venenati ſunt eius aculei, illi maximè qui ad brãchiarum apices ſunt. Quæ cauſa eſt cur ei piſcium generi caput amputent coqui, antequàm in menſa inferant: imo Rhotomagi non ante macello exponitur quàm caput exemptum fuerit: ictis pars vulnerata grauiter dolet, cum inflammatione, febre, animi deliquio, gangræna & necroſi mox lethifera, niſi occurſum celeriter fuerit. Non ita pridem vxor Fromagetij curiæ libellorum ſupplicum ſcribæ, huius piſcis aculeo icta eſt in digito medico: ictum ſubſequuti ſunt partis tumor & rubor ſine magno dolore. Cùm videret tumorem in horas augeri, vicinæ ſuæ vxoris Bragelonij rerum priuatarum iuridici comitialis, quæ ex ſimili caſu neglecto paulo ante interierat, periculis facta cautior, me acceſſit, ego intellecta morbi cauſa, digito dolenti totique pariter manui cataplaſma impoſui ex craſſiore cæpa ſub prunis cocta, fermento & pauca theriaca. Poſtera die iuſſi vt manum totam demergeret in aquam calentem, ad venenum foras eliciendum, mox multiplici ſcarificatu, ſed ſuperficiario, cutem in ambitu diuiſi, diuiſionibus hirudines appoſui, ſuctu detracto ſufficienter ſanguine, theriacam in aqua vitæ diſſolutam admoui. Sequenti die detumuerat manus, doloris planè expers, paucíſque poſt diebus planè conualuit. Hunc piſcem diſſectum ſuóque vulneri impoſitum remedio eſſe ſcripſit Dioſcorides. C

A dracone marino icti quæ patiantur.

Hiſtoria.

Remedia ad ictos à dracone marino

De Paſtinaca. CAP. XXXII. D

Quæ patiãtur percuſſi à paſtinaca.

QVI à marina Paſtinaca percuſſi ſunt, vt ſcripſit Aëtius, his vulneris locus manifeſtè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis ſtupor. Cumque acutum & firmum habeat aculeum, quo vehementiſſima vi in altum impulſo nerui ſauciantur, fit vt in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus, comitetur. Quin & arboribus quarum radicibus infixus fuerit exitialis eſt & mortiferus. Quanquam dentium doloribus vtilem, ſi eo gingiuæ circunſcalpantur, prodit Plinius: imo in pollinem redactum cum eleboro albo, vt per ſe, ſine alia vi, nullo dolore excidant perficere. Vtiliter comeditur iſte piſcis, ſi caput & caudam exceperis, quibuſdam duo ſunt aculei, aliis vnus tantum, acuti ſunt illi aculei, vtrinque denticulis ad caput conuerſis ſerrati, ſcribit Oppianus illos virulentiores eſſe Perſarum ſagittis toxico tinctis: veneni enim vim ſeruare piſce mortuo, quam non in animantia modo, ſed & in plantas exerant. Piſcatores capto huic piſci, ſtatim aculeos detrahunt, ne veneno

Li. 9. ca. 48.

Quàm virulentus ſit paſtinacæ aculeus.

A veneno lædant. Quod si fortè icti fuerint dissecto hepar eximunt, & vulneri imponunt: vstus præterea piscis, in pollinem redactus, vulneris sui verum est alexiterium. Viuit pastinaca in locis cœnosis iuxta littora maris, piscibus quos suo aculeo, denticulos in eam rem ad caput conuersos habente, venatur & retinet. Non est absimilis Raiæ, eius ob id effigiem hîc apposui.

Pastinacæ marinæ effigies.

B

C

De Lepore marino. CAP. XXXIII.

D LEPVS Marinus Plinio massa, seu informis caro nominatur. Galenus enim limaci, testa exempto, similem adstruit: valdè virulentus est Veterum omnium iudicio, quare non est eius inutilis cognita descriptio: ne fortè imprudentes vescamur, intentius intueamur, aut olfaciamus: tum etiam vt eo possimus vti aduersum venenum suum: non maris modò sed & stagnorum marinorum, præsertim cœnosorum, incola est. Coloris eiusdem est cum pilis leporis terrestris, foramen ei in capite est quo carnem quandam profert, retrahítque cùm visum est. Pauli, Aëtij, Plinij, Galeni, & Nicandri vna est & consentiens opinio, grauidam mulierem si hunc intentius intueatur vomituram, mox verò aborsuram. Qui huius venenum biberunt, ait Dioscorides, his alui dolore afficiuntur, & vrina sistitur. Si verò vrinam reddunt cruenta illa est & sanguinea: sudore manant fœtido, & virus piscium redolente: biliosus vomitus sanguini interdum promiscuus subsequitur. Toto illos corpore flauescere scribit Aëtius: facies intumescit, pedésque, sed præcipuè membrum genitale, quæ causa est cur non liberè fluat vrina. Galenus proprium leporis marini esse scribit, vt pulmonem exulceret. Alexiterium est lac asininum, vel passum continuè datum: aut radicis maluæ, foliorúmque decoctum. Ad capillorum defluuium vtilis est: eius hîc effigiem ex Rondeletij de Piscibus libro appixi.

Leporis marini descriptio.

Conspectus lepus marinus abortũ facit.

Quæ patiã-tur ingesto leporis marini veneno.

Alexiteriũ ad leporis marini venenum.

Leporis marini effigies. A

B

De Felis veneno. CAP. XXXIIII.

Felis ingeſtus pilus maximè ſuffocat.

Felis aura pulmoni eſt tabifica.

FELIS cerebrum deuoratum, nonmodò homini venenum & peſtiferũ eſt, ſed præterea eiuſdem pilus, anima, quibuſdam etiam & conſpectus eſt exitialis. Et ſi verò omnis pilus, nihil cogitantibus nobis ingeſtus, ſuffocando ſit ſatis, obſtructis reſpirationis inſtrumentis, felis tamen pili occulta quadam vi cæteris ad hanc rem nocentiores perhibentur, ſed & eorum ſpiritus tabifico quodam veneno infectus eſt. Nouiſſe enim ſe quoſdam ait Mathiolus, qui cùm felibus adeò delectarentur, vt nunquam ſine ipſis lectum ſomni cauſa peterent, inſpirato inde diutius vnà cum aëre eorum ſpiritu in tabem vitiato pulmone incidere, qua tandem confecti obiêre. Quinetiam lædere illos ſuo oculorum intuitu, ex eo conſtat, quòd quidam reperiantur, qui his viſis aut auditis pauore quodam illico conſternentur, quanquam id non ex feliũ modò malefica vi prouenire exiſtimauerim, ſed etiam ex propria hominum natura, congenita & à cœlo demiſſa qualitate: Cùm, inquit Mathiolus: Germanus quidam hyemis tempore nobiſcũ cœnaturus in hypocauſtum intraſſet, quò plurium amicorum ſodalitas conuenerat, mulier quædam huius viri naturæ conſcia, ne is viſo felis catulo, quem educauerat, iratus diſcederet, illum in arcula quadam in eòdem cœnaculo concluſerat. Sed quãuis nec vidiſſet ille, nec audiuiſſet catulum, cum pauco poſt tempore aërem felis halitu infectum inſpiraſſet, irritata ſtatim ea temperamenti qualitate felium inimica, prorumpente ſudore, pallida admodum facie omnibus admirantibus conclamare cœpit tremebundus. Hîc aliquo in angulo latet felis, nec niſi fele foràs elato ſibi reſtitui potuit. Cæterùm qui felis cerebrum in cibis ederint, crebris percelluntur vertiginibus, fiúntque ſubinde ſtolidi & amentes, ſanantur procurato vomitu, exhibitóque huius veneni alexiterio, id eſt moſchi dimidio ſcrupulo in vino diſſoluto & epoto. Sunt qui Diamoſchi confectionem quotidie manè horis quatuor ante cibum præſcribant. Ex his intelligere eſt quàm minimè fabuloſum ſit, quòd vulgus dictitat, feles infantibus eſſe exitiales, ipſorum enim ori, toto corpore incumbentes, fuliginis exitum & thoracis motum intercipiunt, ac peſtiferæ quam de ſe dimittunt aura & exhalatione, tenellorum infantum ſpiritus inficiunt & præfocant. C D

Hiſtoria.

Mira felis & hominis antipathia.

Alexiteriũ ad felis cerebrum.

Feles infãtibus præſertim noxij.

De Plantarum quarundam venenis. CAP. XXXV.

A Sardonia Sardonius riſus.

Sardoniæ bezahardicum.

DESCRIPTIS animalium venenis ad ea quæ plantarum ſunt, nunc veniendum initio à Sardonia ducto, quam & Apium riſus nominãt, ranũculi hæc ſpecies eſt, quæ veſcentibus mentem adimit, & quadam neruorum diſtentione, labia in rictum contrahit, vt riſus ſpeciem præbeant, ab hac affectione de ſardonio riſu Adagium in vulgus infauſto omine, manauit. Eius vt loquuntur, bezahardicum eſt meliſſæ ſuccus, napelli ſuccus, fructus, ſubſtantiáve ſumpta, hominem eodem die interemit, vel quod tardiſſimum eſt triduo. Imò qui antidotis, alexiteriíſque maturè & conuenienter exhibitis,

A lethiferam eius vim euadunt, in febrem hecticam & marafmum incidunt, vel epilepfiæ redduntur obnoxij, quēadmodum ab Auicenna eft proditum. Indéque eft quod Barbari in eo tela tingūt. Statim enim labra inflāmātur, lingua verò intumefcit adeò, vt præ tumore ore amplius contineri nequeat, fed foràs magno horrore prodeat, oculi inflammantur è capite prominuli, vertigine & animi deliquiis tentantur ægri, crura præ debilitate promouere nequeūt, toto corpore turgiduli & cachectici, tanta huius veneni feritas eft. Bezahardicum eius proditur effe animalculū quoddam quod muris inftar in radice napelli gignitur & victitat: reficcatum enim & duarum dragmarū pondere bibitum remedio eft. In eius inopia vti licet femine raphani, aut napi epoto, oleo fcorpionum corpore vnà perunєto.

A napello veneni feritas.

Napelli beZahardica. Mus napelli.

Dorycino & folano manico feu mortali accidentia effectáque funt haud multum diffimilia. Dorycinum epotum lactis faporem in guftu refert, continentes fingultus ciet, linguam humoris pondere vexat, fanguinem ore, mucofa quædam quafi dyfentericis aluò excerni cogit. Remedio funt conchylia omnia tam cruda, quàm to-
B fta, locuftæ etiam marinæ, & gammari, & pota eorundem iufcula. Solani verò manici radix dragmæ vnius pondere pota, ex vino fpecies facit vanas, imaginéfque non iniucundas obuerfari, fed duplicatus hic modus, ad tres vfque dies mentis alienationem adfert, quadruplicatus verò interimit. Eadem huic remedia funt quæ & dorycino.

A doricini veneno quæ fimptomata

A folano manico quæ fimptomata

Hyofciamus potus aut comefus fimilem ebriis alienationem mouet: hanc infequitur corporis iactatione cum diftortione, exolutio animi deliquio fimilis. Sed inter cætera id infigne eft fymptoma, quòd fic delirant ægri, vt putent fe flagris corpore cædi: vnde vocis diuerfitas tanta vt quandoque rudant afinorum mulorúmque more, aliquando hinniant equorum modo, vt eft ab Auicenna proditum. Antidotum funt piftacia largius manducata, theriaca quoque & mithridatium cum vino generofo meraco, abfinthium etiam, ruta, & lac.

Ab hiofciamo quæ fimptomata.

Fungorum alij fpecie fua & natura venenati funt & lethiferi, qui fcilicet fracti varios illicò mutant colores, ftatímque computrefcunt (quales eos dicit Auicenna, qui cæfij & lethales deprehenduntur) alij etfi natura tales non fint, maiore tamen quàm
C par eft copia in ventriculum ingefti, tales, id eft lethiferi fiunt: nam cùm natura frigidi admodum fint & humidi, adeóque lentore non modico fcateant, vtpote terræ aut arborum quibus adnafcuntur pituita excrementitia, victum, vinctúmque fua quantitate corporis calorem fuffocant: ftrangulatuſq; fufpendio fimiles, denique mortem concitant. Certè non poffum quin helluonū mifertus, qui etfi fciant fungos effe mortis feminium, hofpitiúmque, eos tamen magno apparatu in cibis auidiffimè deuorāt, ipfos doceam, explicémque artes, quibus cōcupitam tanto ardore efcam, fine vllo fanitatis difpendio ingerant. Sciant igitur tum demùm innoxiè fungos fumi poffe, fi prius cum fylueftribus pyris decocti fuerint. Quòd fi fylueftria pyra defiderentur, ea fupplere poffunt ex domefticis, quæ cæteris aufteriora habentur, feu recentia illa fint, feu fole ficcata. Præftant idem arboris tam folia quàm cortex, præfertímq; fylueftris. Siquidem fungorum bezahardicum pyra funt: aliud tamen profert Conciliator, alium fcilicet crudum, & comeftum: cui fimiliter & acetum commodè addi poteft, vt humores lentos, vifcidos, & craffos incidere & attenuare poffit, efu fungorum co-
D piofius in nobis cumulatos & fuffocationis periculum importantes, vt eft Galeni fententia.

Fungi natura lethales.

Qui innoxiè fungi poßint comedi.

Fungorum beZahardicum.

In 5. epid.

Sumpto Ephemero quod aliqui Colchicon, aut fylueftrem Bulbum appellant, pruritus in toto corpore excitatur, non fecus atque iis qui vrtica aut fcilla laceffantur. Interna rofionem fentiunt, ftomachus cum ingenti grauitate exæftuat: at cùm inualefcit morbus, cruor ftrigmentis admixtus per aluum exigitur. Antidotum eius eft lac muliebre, afininum aut vaccinum, tepidum & multum.

Ephemerū quæ inferat fimptomata

Mandragora copiofius fumpta, tum radicetum fructu veternofum foporem inducit, triftitiam animo, corpori exolutionem & languorem: adeò vt poft multos clamores & torfiones ægri eodem in ftatu quo deprehenfi funt, lethargico velut modo, confopiantur. Itaque olim mandragoram exhibebant, cùm refcindendi membri fenfum adimere volebant. Poma quidem matura, & femine vacua tutò edi poffunt: viridia verò & cum femine mortifera funt. Siquidem exoritur intolerabilis ardor qui vniuerfam corporis fuperficiem adurit, lingua & os arefcunt: quam ob caufam ore perpetuo hiante cernuntur, frigidum aërem captantes, quibus nifi illicò fuccurratur, pe-

Mandragora quæ inferat fimptomata.

reunt conuulsi. Contrà verò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Inter quæ Conciliatoris sententia excellit, semen raphani estum cum sale & pane per triduum. Sternutamenta mouenda sunt si ægrè illo remedio reuocentur, & decoctum coriandri aut pulegij in aqua tepida exhibendum. A

Cur venesicis non sit in vsu opium.

Ingratus succi papaueris nigri, quem Opium appellant sapor, perinde atque mandragoræ facilè obstat, ne cibis potuíve insertus lateat capientem: præsertim cùm necem non inferat, nisi insigni quantitate sumatur. Sed quia periculum est, ne Medicorum aut Pharmacopolarum ignorãtia largius quàm par sit exhibeatur, innotescet error his signis. Consequitur veternus cum perfrictione & pruritu vehementi, adeò vt sæpè excitato ægro veternum quo vinctus tenebatur discutiat, commissis tamen semper palpebris cum impotentia diducendi. Sed & ex eo labore oppij virus redolens sudor distillat, corpus palescit, ardent labia, maxilla laxatur, respiratio parua adest & rara, id est frigidum expirant. Cùm oculi liuent, nasi distorsio adest, & oculorum in sua orbita depressio propinquam esse mortem sciendum est. Bezahardicum eius est castorei puluis pondere dragmarum duarum in vino exhibitus. B

Ab oppio sumpto quæ symptomata.

A cicuta quæ symptomata.

Cicuta pota vertigines excitat, mentem turbat, adeò vt pro phanaticis ægri haberi possint: oculis caliginem offundit, singultus ciet, extremos artus congelat: denique conuulsos suppresso arteriæ spiritu strangulat. Quare statim ab initio, vt etiam in reliquis cicuta vomitu excutienda est: deinde deiectio clysmatis molienda, vt quód ad intestina prolapsum est excernatur: tum demùm ad vinum meràcum, quod magno hìc auxilio est, veniendum. Petrus Aponensis putat antidotum esse potionem ex theriacæ dragmis duabus, cum decocto dictamni, aut gentianæ in vino: qui effecta cicutæ planius scire cupiet, prælegat ea de re commemoratam historiam quæ scribitur apud Mathiolum.

In 6. Diosc.

Ab aconito symptomata.

Plin. lib. 27 cap. 2.

Aetius.

Lib. 27. c. 2

Aconitum, ab Aconis vico Periendinorum, vbi plurimùm nascitur dictum. Mathioli sententia, lupos, vulpes, canes, feles, apros, pantheras, leopardos, & omnes syluestres feras carnibus admixtum & deuoratum necat: at mures solo odoratu interficit. Scorpij si aconiti radice tanguntur, torpescunt, atque à torpore moriuntur: tincta eius succo tela immedicabilia vulnera faciunt. Cui aconitum inter bibendum exhibitum est, ei statim lingua cum adstrictione quadam dulcescit, quį paulò post in amarorem degenerat, vertigines offundit, lachrymas ciet, grauitatem pectori & præcordiis adfert, flatuum ex aluo proruptionem facit, omnium artuum tremorem inducit. Plinius huius veneno tantam attribuit rapiditatem, vt tactis eo genitalibus fœminini sexus animalium, eodem die mortem inferat: nullum præsentius remedium quàm citus à sumpto veneno vomitus. At Conciliator eius antidotum aristolochiam esse putat. Aconitum tamen in vsus humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus aduersari experiundo, datum in vino calido: ea nempe est natura, vt hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat: cum eo solo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna est cùm venenum in visceribus reperit, mirumq; exitialia per se ambo cùm sint duo venena in homine commoriuntur, vt homo superfit, ait Plinius. Plures eius species, quarum vna florem fert cassidis instar habentem, quasi in hominum armata perniciem: altera verò hìc appicta, folia habet cyclamini aut cucumeris, radicem scorpij caudæ æmulam. C D

Aconitum medetur scorpii veneno ingesto.

Differentiæ aconiti.

Figura

A

Figura speciei cuiusdam Aconiti.

B

Sunt etiam in arborum genere venena: exemplo erunt Taxus & Nux. Iumenta si Taxi folia comederint, emoriuntur. At homines si sub ea dormiant, aut in eius vmbra subsideant, læduntur, & sæpenumero moriuntur. Si verò ederint alui proflu- C uio corripiuntur dysenterico, frigore per vniuersum corpus, & strangulatu ex faucibus. Quæ omnia Taxus facit non tam elementari & frigida qualitate, quàm occulta malignitate qua humores corrumpit, & intestina abradit: huic eadem quæ cicutæ cõueniunt, remedio enim esse generosum vinum epotum Nicander prodit. Est quoque in nuce arbore venenum, quod se expertum Greuinus testatur, dum imprudens sub ea cõsedisset, dormiuissetq; media æstate. Experrectus enim frigoris sensum toto corpore habuit, capitisq; grauitatem, & senarium dierum dolorem. Eadem quæ & aduersus Taxum prosunt.

A taxo symptomata.

In nuce arbore est venenum.

Quæ sint & dicantur Bezahardica. CAP. XXXVI.

QVIA Bezahardi in singulorum venenorum remediis exponendis frequens à nobis facta mentio est, quid sibi velit id nomen, & quæ eius ratio sit, si exposuero operæpretium fecero. Venenũ absolutè, id est quod D specifica quadam, & naturæ nostræ inimica antipathia vitam rapit. Itaque antidota & alexiteria Arabibus patria & vernacula lingua Bezahardica dicta sunt, quasi vitæ tutamina. Græcis, Latinisq; id nomen ignotum, solis Arabibus & Persis celebratum est, quia inde res ipsa primùm venit: quemadmodum est disertè à Garcia de Hortis Medico Proregis Indiæ enarratum, in historia quam edidit de Aromatibus & Simplicibus Indiæ. In Persia, inquit, & Indiæ quadam regione, visitur hirci genus, dictum Pazain (itaque propriè loquendo lapis dici deberet Pazar, ex dictione Pazain quę Hircum significat: sed nos corrupto vocabulo Bezar dicimus) colore ferè ruffum, altitudine medioeri, in cuius ventriculo concrescit calculus Bezar, in formam coaguli. Sensim verò aggeritur circum festucam laminatim, instar tunicarum cæpæ, sic vt prima lamina sublata, quæ sequuntur clariores & splendidiores, quo vlterius progressus sit, appareãt: quod inter cætera boni Bezahardi, ac minimè adulterini est argumẽtum. Variis ille lapis formis visitur, ferè tamen glandis figura est aut officuli dactylorum, coloris nunc sanguinei, nunc mellei, aliàs subflaui, sæpius tamen viridis nigrantis, qualis color in his quæ Mala insana dicuntur, vel in felibus zi-

Quid venenum.

Signum veri beZahardi.

betam fundentibus lucet. Nullum in sui medio cor seu nucleum habet hic lapis, sed parte caua puluisculum, eius loco insitum continet, iisdem secum viribus præditum. Cæterùm leuis est & haud ita durus: verum qui facilè scalpi & limari possit, alabastritæ modo, adeò vt liquescat diutius in aqua maceratus: initio vulgaris apud nos, nec magni admodum pretij erat, quia nostrates qui in Persia negotiabantur facilè illum recuperabant. At postquàm eius vires innotuêre, rarior & carior esse cœpit, & edicto Regum regionis cautũ, ne quis hircum peregrinis negotiatoribus venderet, nisi prius iugulatum, lapide statim detracto ad Regem deferẽdo. Ex notis quibus hic lapis probatur (multi enim adulterini huc ad nos importantur) prior iam exposita est, altera est quod digitis compressus flatu oris bupalini corij instar inflatur: nam si flatus perrumpit, nec in eius densitate subsistit pro adulterino habetur. Vtuntur eo, nostro exemplo edocti, non aduersum venena modò, sed & contra ferarum virulẽtarum morsus. Purgantur bis in anno ditiores regionis, Martio scilicet & Septembri mẽse. Quinque inde diebus continuis huius lapidis in aqua rosarum macerati, puluisculum granorum decem pondere in singulas vices sumunt: hoc enim remedio iuuentutem sibi & membrorum robur conseruari putant. Sunt qui pondus triginta granorum assumunt: cautiores tamen duodecim grana non excedunt. Addit idem author fœlicissimè se vti solitum eiusmodi puluisculo in morbis melancholicis inueteratis, vt pruritu, scabie, impetigine, & lepra: itaque eadem ratione salubriter aduersus quartanam febrem adhiberi posse. Se præterea pro comperto habere scobem illum qui in meditullio lapidis conclusus latet, asperSum morsibus ferarum virulentarum, virulentiæ protinus periculis ægros liberare, quin & anthracibus pestilentibus rupta vomica impositum vniuersum virus pestilẽs exigere. Quoniam verò variolarum & rubeolarum morbus Indiæ est epidemius, sæpè verò & perniciosus, aduersum eiusmodi morbillos fœliciter quotidie sumitur duorum granorum pondere in aqua rosacea. Huic Garciæ Medici sententiæ suffragatur Mathiolus, testatus se pluribus experimentis compertum habere, lapidẽ hunc longè magis præstare aduersum deleteria venena, quã cætera nonmodò huius facultatis simplicia medicamẽta, sed etiã quàm theriacalia, & alia quæuis antidota. Suffragatur & Abdalanarach: Lapidem, inquit, quem vocant Bezahar, iam ipsi vidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam ac prope regiam ædem Cordubæ rependit.

Reliquæ notæ veri bezahardi. — *Vsus bezahardi.* — *Libr. 5. in Diosc. ca. 73*

Iactabat superioribus annis coram Carolo Rege, tum apud Claromontanos Aluerniæ agente, huius lapidis aduersum omnia venena certissimas vires nobilis quidã, penes quem ex eo genere vnus erat Hispania importatus. Quærenti tum ex me Regi, Num quod esset alexiterium, quod contra deleteria omnia pariter æqualitérque valeret, Respondi, nequaquam id naturam admittere: neque enim venenorum omnium similes esse effectus, neque ab eadem causa manãtes: quædam enim ab occulta & specifica totius naturæ proprietate agere, alia ab elementari aliqua qualitate præcellente. Itaque suo cuique suum & proprium contrarium opponendum esse, calido frigidũ eiq; quod formæ proprietate occulta oppugnaret, aliud quod eadem vi propugnaret: facile verò esse eius rei periculum facere in facinorosis cruci damnatis. Placuit Regi conditio. Adductus est à Latrunculatore coquus, qui ob pelues argenteas duas furto in domini ędibus subductas, patibulo breui affigendus erat. Resciri tamen ex eo ante Rex voluit, Num venenum sumere vellet, ea lege, vt si alexiterium quod vires diuinas contra venena omnia habere dicebatur, statim ipsi à veneno exhibendum eum à morte vindicaret, vita illi sarta tectáque esset. Alacriter aleam istam subiturum se respondit coquus, grauiora etiam non redimendæ modò vitæ, sed & infamis mortis vitandæ gratia subiturus. Ergo à Pharmacopola qui tum in officio erat, exhibitum illi fuit venenum, extemploq; à veneno Hispania aduectum bezahardicum. Quibus ingestis mox vomere cœpit, & per inferiora multa cum diris torminibus excernere, inclamaréq; sibi igne quodam viscera peruri. Itaque aqua sitienti & poscenti oblata est: horam vnam post cum bona Latrunculatoris venia ad ipsum intromissus, hominem comperio in terram prouolutum, manibus pedibúsque feræ more gradientem, lingua ab ore exerta, flammeis oculis, vomiturientem cum frigidis sudoribus copiosis, sanguine denique per aures, nares, os, anum, & vrethram manante. Exhibui hauriendas olei vncias octo, sed nihil opis attulit, id enim tardius venit remedium. Itaque magno cum cruciatu & vlulatu tandem mortuus est, cùm vix septima à sumpto veneno hora esset

Historia. — *Nequaquã vnum aduersus omnia venena esse potest alexiteriũ.*

esset

A esset exacta. Cadauer præsente Latrunculatore, & quatuor aliis dissecui, comperíque ventriculi fundum tãquam ab inusto cauterio atrum, aridumq́; ex quo intellexi sublimatum ipsi fuisse exhibitum: cuius vim, bezahardicum Hispanicum eludere nõ potuit: Rex id in ignem dari iussit. *Sublimati vis caustica*

De Metallicis venenatis. CAP. XXXVII.

METALLICA vel è terræ visceribus eruuntur, vel ex fornacibus petuntur. Horum permulta sunt venenata vtarsenicum, sublimatum, gypsum cerusa, lythargyros, ærugo rasilis, auripigmentum, limatura ferri, æris, magnetis, calx & similia. Qui sublimatum sumpserũt, his lingua & fauces tam constringuntur & exasperantur, quàm si cormorum acriũ succum hausissent: illam asperitatem lenientibus collutionibus emendare, nisi multo labore & tempore potis non est: nam simul atque in ventriculum descẽdit B contra adhærescit. Itaque breui post rodit atque exulcerat: sitim inexhaustam & angores inexplicabiles infert: linguæ tumor, deliquium cordi, vrinæ suppressio, thoraci dispnoëa, ventri tormina, artubus omnibus contorsiones adeò ingentes superueniũt, vt nisi succurratur, moriantur ægri: mox enim ipsis insuper, nisi maturè cohibitus fuerit, veneni furor edax & igneus, laniata cum ventriculo intestina, & pertusa, tanquam à candente ferro denigrãtur, & auribus, naribus, ore, vrethra, & ano sanguis profluit, ac tum desperata res est. Hi & quicunq; similiter corrodẽtia medicamenta hauserũt, iisdem omnibus remediis curantur quibus illi qui Cantharides sumpserunt. *A sublimato symptomata.*

Ærugo rasilis sic respirandi instrumenta obstruit, vt strangulẽtur qui deuorarint. Curantur iisdem remediis quibus illi qui Arsenicum sumpserunt. *Aerugo rasilis.*

Lithargyros, seu argenti spuma, ventriculi & stomachi pondus infert, vrinam supprimit, corpus tumidum & liuidum facit. Medemur his malis citato statim vomitu, móxque fimo columbino in vino generoso distemperato propinato. Petrus Aponensis iubet exhiberi oleum amygdalarum dulcium, & caricas. Vtile est etiam clysmata C relaxantia & humectantia exhibere, aluúmque butyro recenti aut oleo liliorum inungere. *Lithargyros.*

Squama æris bibita, alui fluxum & vomitus ob stomachi tormina inuehit. Remedio est si æger statim vomat, si in balneum descendat ex limacum decocto paratum, si butyro & oleo liliorum ventrem & thoracem inungat, si clysmatibus relaxantibus & humectantibus sollicitetur aluus. *Squama æris.*

Magnes dementat eos qui ipsos ingesserint. Alexiterium eius est scobs auri & smaragdi in vino generoso epotus, clysmata ex lacte & oleo amygdalarum dulcium. *Magnes.*

Limatura plumbi, & ferri scoria, seu stercus, aut recrementum, magnorum his qui sumpserunt cruciatuum causæ sunt. Quibus medemur multo lacte & butyro recenti liquato, vel oleo amygdalarum dulcium sine igne extracto, clysmatibus relaxantibus & humectantibus ad doloris integram vsque leuationem. *Limatura plumbi & ferri.*

Risagallum, quia naturæ est calidissimæ & siccissimæ, sitim ardoremq́; totum in corpus infert, tantamq́; humorum omnium colliquationem, vt etsi præsidiis maturè D adhibitis ægri mortem effugiant, in reliquum tamen vitæ membris ad solita munia vti nequeunt eorum vigore destituti, propter ingentem resiccationem, & articulorum contractionem. Alexiterium est oleum de nucleis pineis maturè & ad selibram vsque exhibitum: inde vomitus: postea multi lactis potus, ex eodemq́; clysmata & iusculorũ sorbitiones pingues. *Arsenicũ seu Risagallum.*

Calx viua & auripigmentum, Arrhenicum Græcis dictum, epota stomachum & intestina summo cum doloris cruciatu arrodunt, sitim inexplebilem, faucium & gulæ asperitatem, dispnoëam, ischuriam & dysenteriam inuehunt. Adiuuantur omnibus pinguibus, humectantibus, & relaxantibus, adeóque acrimoniam obtundentibus, potionibus lenientibus, & aluum lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; seminum quorundam spissamentis, vt decocto seminis lini, maluæ, bismaluæ, & aliis in Cantharidum curatione fusius expositis. *Calx viua auripigmẽtum seu arrhenicum.*

Aquæ illi omnium acerrimæ qua aurifices & chymistæ aurum ab argento separant, omnino difficilis cura est, quod illicò in totum corpus diffundatur, perustis ante gula & stomacho: mederi tamen eadem arte licet, qua calci viuæ & auripigmento. *Aqua fortis chymistarum.*

Cerusa. Cerusa singultus ciet, tussimq́; linguam aridam facit,& corporis extremas partes A frigore torpentes, oculos grauitate nutantes. Ægri sæpissimè media luce vanum phantasma quod reipsa nullum sit cernunt, vrinam nigram fundunt, sæpè & cruentam,suffocati moriuntur,nisi quis auxilium adhibuerit. Auxilium est Aëtij & Auicennæ sententia scammonium ex mulsa potum,aliáq; diuretica,eáque etiam quæ vomitus & aluum cient.

Gypsum. Gypsum,quia in ventriculo receptum lapidescit,propterea strãgulationem creat, constrictis & obstructis respirandi instrumentis. Iisdem remediis ex eo ingesto curantur ægri,quibus qui ex fungorum esu laborant, aut ex cerusa. Addendus in clysmata adeps anserinus,oleoq; liliorum & butyro venter inungendus.

De Argento viuo. CAP. XXXVIII.

Ratio nominis. ARGENTVM viuum id nominis habuit, quia argentum colore refert, & in perpetuo est motu,quasi agitante anima & Endelechia præditum. Magna de ipso inter authores controuersia est. Plerique enim illud calidum adstruũt:inter quos est Galenus,Haliabas,Rhases,Aristoteles,Constantinus,Isachius, Platearius, Nicolaus Massa,opinioni suæ fidem faciunt,argumento ex iuuantibus & lædentibus sumpto. Præterea ex eo quòd partium tenuitate tanta polleat,vt metallica densa & dura penetret,dissoluat, omnésque caloris effectus proferat:nempe attenuet,incidat,siccet,ore saliuam,aluo fæces,vesica vrinam, & toto corpore sudores promoueat,nec tenuiores modò humores ciet,sed & crassos, lentos ac viscidos,vt lue venerea tentati experiuntur, hoc in litus aut emplastra adhibito. B

Lib. 4. sim. in 2. pract. ca. 148. 3. ad Alm. 4. Meteor.

Alij id summè frigidum affirmant,summéque humidum, quia stupefaciendo dolores sedat in emplastris appositum,inhibita pustularum, inflammationúmque biliosarum acrimonia. Humiditate verò sua scirrhosos tumores emollit,concretiones dissoluit & liquat,vt in tophaceis, nodosisque tumoribus apparet: quin & perunctis anhelitus animæque fœtorem inducit, non alia ratione, quàm quòd humores obuios C summa sua humiditate putrefacit. Sententiam hanc confirmant Auicennæ experientia,qua Simia quæ argentum viuum ebiberat,sanguinem circa cor concretum esse inuentum dissecto cadauere affirmat.

In lib. 6. Diosc. c. 28. Quibus rationibus motus Mathiolus scribit argentum viuum excessu summè frigido & humido homines interimere, si largius bibatur, quia sanguinem,vitalésque spiritus congelet,tandémque ipsam cordis substantiam:quemadmodum Pharmacopolæ cuiusdam apud Conciliatorem narrata historia intelligere licet, qui febrilis sitis restinguendæ causa exhausto argenti viui pleno vasculo, id enim primùm se obtulerat,aquam subesse ratus,paucis post horis interiit, reddita ante eiusmodi argenti viui per anum portione multa, reliqua verò in eius dissecti & euiscerati vẽtriculo inuenta ponderis libræ vnius,reperto præterea sanguine circa cor concreto. Alij frigiditatis argenti viui alia argumenta statuunt, ex eius nempe compositione sumpta, quia ex plumbo & aliis metallis frigidis constet. Sed debile id censendum est argumentum. Calx enim viua ex silice & lapidea materia, quæ frigida est coaluit,& tamen caustico D calore præpollet.

Historia.

Lib. 4. de nat. rer. Paracelsus argentum viuum statuit interiore substantia calidum, externa verò frigidum esse,nempe quale ex fodinis manat frigidum est. At arte præparatum frigiditate illa exui,solámque apparere,& relinqui caliditatem:ita vt metallorum transmutationi tincturæ loco sit. Et certè ratum habetur id apud Chymistas, metalla omnia extrinsecus frigida esse propter aqueam quæ illic dominatur substantiam: intrinsecus verò calore multo esse prædita, qui tum apparet cùm frigiditas simul cum humiditate secernitur,calcinatione enim caustica euadunt.

Tract. de casu & offen. Multis præterea pro venenato habetur argentum viuum, repugnat tamen experientia:narrat enim Marianus Sautus Baralitanus visam sibi mulierem, quæ certis de causis & affectionibus,pluribus vicibus argenti viui sesquilibram hauserit,quam sine noxa per aluum reddebat. Quinetiam multos se nouisse, qui in ileo desperato (quem Miserere mei nuncupant) imminente morte liberati sint, haustis argenti viui cum aqua sola libris tribus. Pondere enim suo intestinum velut vinctum expedit & euoluit,

præduráſque

A prædurásque & obstruentes fæces deorsum deturbat:addit & valuisse in cholico affectu apud alios id medicamentum trium vnciarum pondere haustum. Scribit Antonius Musa sibi familiare esse argentum viuum puerulis ex vermibus moribundis exhibere. Cõfirmat id Auicenna asserens argenti viui potũ multis fuisse innoxium:itaq; id ipsum vnguentis suis ad puerorum tineam & scabiem admiscet,ex quo manauit in vulgus rusticorum remedium, vt argento viuo cum butyro aut axungia mixto, & capiti illito pediculi extinguantur. Affirmat Mathiolus videri plerisque summum id,& extremum remedium parturientibus mulieribus quæ parere nequeunt. Sanctè affirmo me quò de hac controuersia mihi constaret,periculum fecisse in canis catulo,exhibita argenti viui librá vna,quàm epotam innoxiè per aluum deiecerit. Ex quibus licet intelligere id venenatæ qualitatis omnino esse expers. Certè vnicum id est luis venereæ & verum alexiterium, vlceribus præterea malignis valdè accommodatum remedium, vtpote quorum malignitatem validius expugnet, quàm alia quæuis primis qualitatibus agentia medicamenta. Imò ad scabiem illam contumacem, quæ vulgò B *Malum sancti Manis* dicitur, non est aliud præsentius remedium. Quin est à Guidone scriptum,si eo oblita lamina plumbea vlceri imponatur aliquandiu, & conuenienter deligetur orarum callosam duritiem remolliri,ipsúmq; ad cicatricem perduci, quod & sæpius est à me expertum. *Ad parturientes remedium ab argento viuo.* *Ad malũ S. Manis.*

Profectò ante Guidonem Galenus valdè commendauerat argentum viuum ad vlcera maligna & cancros,nec verò plumbum(quod plerique venenatum adstruunt, quia plurimo dicitur constare argento viuo) Galenus adstruit venenatum:sed hoc tãtùm prodit,aquam, diutius in fistulis & vasis plumbeis cunctantem,propter cœnum quod in plumbo colligi solet, dysenterias inferre, quod idem æri cupro contingeret. Alioqui haud innoxiè plerique tot annos glandes plumbeas imo corpore suo circumtulisset,& quotidie circumferrent. At argentum viuum quantam vim habeat resoluendi,& dolores inflammatorios sedandi, sequentibus historiis est à Theodorico Hereo comprobatum. Non ita pridem, inquit,puero Doctoris cuiusdam Medici subortæ erant parotides cum ingenti tumore,calore, dolore & pulsu. Huic de communi C Medicorum qui aderant sententia medicamentum imposui anodynum, cuius tanta fuit vis vt primo apparatu tumor manifestè resederit, dolor verò valdè mituerit; Secundo apparatu remissiora rursum facta sunt omnia. Tertio cùm cataplasmatis anodyni tantas vires admirarer,animaduerti admixtum ipsi esse argentum viuum,contigisseq; id incuria Pharmacopolæ, qui simplex anodynum à nobis præscriptum medicamentum,miscuerat in mortario, in quo paulò ante vnguẽntum, argentum viuum recipiens, admixtum fuerat, relictis eius ibidem & adhuc adhærentibus reliquiis. Id quod semel casu fœliciter cõtigerat,in consilium postea versum est. Simili enim morbo nobili cuidam mulieri laboranti,& regionem omnem quæ pone aures est, ac præterea gulam,genæque multam partem occupanti, cum natura, remediis communibus adiuta,nec resolutione, nec suppuratione, materiam conclusam dolore & pulsu grauiter diuexantem,vacuare posset, de Medicorum consensu ante vsurpatis medicamentis,argentum viuum admiscui, sicq; paucis post diebus digestus tumor resolutione euanuit. At neruorum robur exoluit,dicet aliquis,vt cernere est in his qui eo D ob luem veneream obliti,artubus omnibus in vitæ reliquum contremiscunt. Verum id quidem si quis eo intemperantius sine modo & morbo qui tantum remedium requirat,fuerit vsus:sic enim inauratores, plumbi fusores,eósque qui in fodinis operam præstant,assiduo vaporum argenti viui ad cerebrum,neruorum principium consœnsu,resolutis spiritibus,dissipatóq; humido radicali & substantifico, neruorum tremori obnoxios cernimus. Profectò si extinctum & concorporatum axungiæ suillæ,panni oræ oblinatur, quæ cinguli instar corpus cingat, abiguntur pediculi,pulices & cimices:illitum verò vmbilico vermes conficit in intestinis. Duæ sunt argenti viui species,naturalis vna,artificialis altera. Naturalis per venas,viscerać; subterranea diffluere cernitur,reperitúrque inter metalla,& in formicibus fodinarum argentearum. Artificialis fit ex minio,vt est apud Vitruuium,& ex scobe eboris. Verisimile quoque est ex omnibus id metallis elici posse artificio quodam, præsertim verò ex plumbo & cinabari. Has species colore fusco & nigrante, substantia lenta & crassa,quæque dum fluit vestigium lentum,adipis fusi instar,relinquit, tanquam plumbi excremẽtum facilè distinxeris. *Lib. 7 de comp. medi. sec. locos.* *Ad parotides.* *Ad vermes.*

Omnium probatissimum argentum viuum est purum, clarum, tenue & candidissimum: expurgatur plumbea fæce, tenuiúsque redditur elixum in acri aceto, cum saluia, roremarino, thymo, lauendula. Vel catulo libræ pondere in singulas vices datur epotandum, per anúmque deiectum rursum in aceto elixatur: sic enim vires admirandas sortitur, effectus parit mirabiles opportunè exhibitum, nihil ipsi magis contrariũ est igne. Ignis enim vi argentum viuum natura sua ponderosum superiora scandit, aurúmque deferere cogitur, quo ipsi nihil est amicius. A

Rationes expurgandi argenti viui.

De cornu Vnicornis. CAP. XXXIX.

Plermulti hodie sunt, qui egregiè se aduersum venena, veneficiáque omnia putant munitos, si cornu Vnicornis puluisculum, vel certè infusum paratum & ad manum habeant. Itaque me operæpretium factu rum putaui, si quantum veritatis inueterata hæc & penitus hominum animis insidens opinio haberet, examinarem diligentius. Id quò fiat melius, tres mihi scopos ipse proponã, in quos omnes rationes conferam. B

Primus erit de significatione vocabuli Vnicornis.

Secundus, an aliquid sit huic nomini subiectum, quod reuera existat, an potius imaginarium sit, & tanquam Chymæra aut Tragelaphus.

Tertius, si id quod animalis eiusmodi dicitur esse cornu, aliquid virium & facultatis habeat contra venena.

Quod ad primum attinet, de dictione Vnicornis obscuritas paulò maior est, quid significet apud Gallos quàm apud Latinos aut Græcos. Recessit enim Gallica dictio longius à voce & significato: at apud Latinos quod dictione Vnicornis, animal significetur vnico cornu instructum, tam clarum & perspicuum est, quam vulgò notum idem illud portendi apud Græcos, dictione Monoceros.

Quid significetur nomine Vnicornis.

Quod verò ad secundum scopum spectat, arbitror id animal quod Vnicornis dicitur, & vulgò intelligitur, imaginarium quid potius esse, quàm in rerum natura existens. In quam sententiam his potissimùm coniecturis ducor: quòd ex his qui terrarum orbem peragrarunt, nullus hodie sit qui profiteatur visum sibi eiusmodi animal. Profectò Romani domito orbe, omnium quæ rara adeóque pulchra essent inquisitores diligentissimi, si vspiam aliquo orbis in angulo talis latuisset fera, eius sibi copiam fecissent, & nummis suis aut armis insculpsissent, quemadmodum Crocodilos, Elephantes, Aquilas, Pantheras, Leones, Tigres; & alia his regionibus ignota animantia insculpserunt. C

Quod vnicornis qualis dicitur fera non existat.

Quod ad eos qui de Vnicorni siue audita, seu tradita, seu animo ad voluptatem & arbitrium concepta scripserunt, vix duos reperias qui sibi consentiant, seu in corporis seu in morum & conditionum eius descriptione. Plinius scribit Vnicornes reliquo corpore equo similes esse, id est vt interpretatur Cardanus, equina magnitudine, capite Ceruo, pedibus Elephanto, cauda Apro, vno cornu nigro media fronte, cubitorũ duûm. Munsterus qui (vt ludit Mathiolus) Vnicornes nũquam nisi pictas viderat, has contrà non equina magnitudine esse prædicat, sed trimestris hinnuli, non pedibus elephantinis, sed fissis caprinorum in modum, cornu non duûm modò, sed & trium sæpè cubitorum altitudinis, colore mustelino, ceruice non admodum procera, nec valdè crinita, rarioribus nempe & breuioribus pilis instructa, ex altero tantùm latere pẽdentibus, cruribus macilentis & tenuibus, natibus quidem ardeis, sed valdè pilosis. Cardanus ab vtroque dissentiens scribit cornu illi in media fronte tres tantùm digitos longum prominere.

Lib. 8. ca. 21

Munsteri de vnicornibus opinio.

Andreas Theuetus meminit Vnicornis, visæ nobili cuidam Turcæ Sangeaco quę magnitudine semestrem aut quinquemestrem Taurum æquaret, vnico verò cornu non in media fronte, sed in summo capitis vertice gestaret, at cruribus & pedibus asininis esset, pilo tamen longiore, & auribus Regifero animali suppolaribus noto haud absimilibus, tanta est de huius feræ effigie varietas. Sed non miror de moribus & ingenio. Plinius enim asperrimam esse feram Monocerotem, mugituq; graui scribit, itaq; viuam nunquam capi. Asperitatis eius rationem reddit Cardanus, quod scilicet indigena sit & incola desertorum Æthiopiæ regionis, squallidæ, fœdæ, buffonibúsque & virulentis eiusmodi feris obsitæ.

Tom. 1. lib. 5 ca. 5. cosm.

Alij

A Alij contrà ingenio illam mitissimo, omninóque amabili, & omnium facillimo prædicant, modò ne quis ipsam data opera offendat, & inclementius tractet. Nam cùm ex terra capite demisso pastum non petat, quia cornu inde arcetur longitudine, necesse est vt ex arboribus pendentes fructus decerpat, ex rastris, è manu denique humana, è qua profectò fructuum oblata omnia genera, herbas, spicarum fasciculos, poma, pyra, arantia, legumina intrepidè & innoxiè legit. Eo verò vsque res processit, vt fingant eam virginum amore capi, ipsarum pulchritudine delinita, adeò vt in earum contemplatione defixa, & blandimentis allecta, hoc sæpè compendio à venatoribus capiatur.

In hac sententia est Ludouicus Vartomanus, negans feroces esse Vnicornes: duas enim ait vidisse se ex Æthiopia missas ad Sultanum, qui eas in Meha fœlicis Arabię vrbe, Mahumetis sepulchro nobili, cratibus conclusas continebat & alebat. Theuetus eousque peregrinando iactat, diligentissiméque ab incolis perquisiuisse quid sentirent de eiusmodi fera, nunquam tamen de ea rescire quidquam potuisse. Ex quo vi B dere facile est, haud visas fuisse nostris nec Vartomani temporibus eiusmodi feras. Opinionum profectò tam dissentientium tanta contrarietas, facilè adducit me, vt credam Vnicornis haud esse proprium animalis existentis in rerum natura nomen: rémque planè commentitiam esse à pictoribus, & rerum naturalium scriptoribus ad legentium aut spectantium voluptatem pro arbitrio effictam. Vt enim via recta vna est, flexus verò multi: sic veritatis vna est, sibi perpetuò similis & simplex oratio, mendacij multiplex, & quæ se opinionum repugnantia & dissimilitudine, omnibus etiam tacentibus, facilè refellat.

Vartomani de Vnicornium ingenio sententia.

Quid igitur, dicet aliquis, cuiusmodi animantium sunt cornua, quæ toto genere à reliquis differre cernimus, si Vnicornium nō sunt? Theuetus censet ea nihil esse aliud quàm Elephantorum ossa, eo quòd cernimus artificio circinata & donata: sic enim in Orientalibus regionibus Ardeliones isti & circumforanei homines, Rohardi piscis mari Rubro & Æthiopico noti dentes, circumagunt, excauant, sequacésque arte redditas arbitraria voluntate producunt, & pro cornu Vnicornis exponunt, vendúntq;. C Certè id quod dicitur, Cornu Vnicornis vstum, similem ebori odorem spirat. Asserit verò Cardanus Elephantis dentes seu ossa arte mollia reddita, quò & quantum voluerimus sequi & extendi bubulorum cornuum instar. Quid enim est in omni rerum natura, quod non auri sacra fames in huius aut illius effigiem simulata expressáque imagine adulteret?

Cuiusmodi sint vnicornium quæ iactantur cornua.

Vnicornis cornu non est efficax contra venena.

Sed tempus est vt ad tertium scopum veniamus. Demus Vnicornes esse, an propterea efficitur eorum cornua tantæ aduersum venena & veneficia esse efficaciæ? Si experientia & rerum euentis agendum est, sanctè hoc affirmare possum, pluries me tentasse, nunquam tamen quidquam ex cornu isto quod pro Vnicornis iactatur, aduersum venena fœliciter ægris mihi commissis successisse. Si testibus & authoritatibus pugnandum, magna pars melioris notæ Medicorum iampridem hoc cornu valere iussit, & diuinas illi admirandásque vires propter quas antea tantopere expetebatur detraxit, multis quidem iustis, sed duabus potissimùm rationibus.

Prima est Rondeletij, qui hoc in genere adstruit, cornua nullo neque sapore, ne- D que odore esse prædita. Itaque nihil virium in re Medica possidere, nisi fortè ad desiccandum. Nec me latet, inquit, plures facultates illarum prædicari ab iis qui lucrum, quæstúmque de iis faciunt: vt & rasuræ Vnicornis quam auro pendunt, propterea quòd venenis & vermibus vt plurimùm aduersetur. Quod non minus præstare cornu cerui, rasurámq; eboris existimo: quod causæ est cur ad eundem morbum pauperibus Elephanti dentem, diuitibus autem cornu Vnicornis, quod vnum præ cæteris expetunt, pari successu præscribam.

Lib. de pon-de. ca. 19.

Cornua, ossaque nullas nisi desiccandi vires habet.

Hæc Rondeletij sententia est, qui sine discrimine pro Vnicornis cornu, solebat substituere nonmodò cornu cerui aut dentem Elephantis, sed etiam ossa equina, canina & mirobalanorum.

Altera ratio est, quod quicquid venenis resistit, est cardiacū, id est cordi quod venena præsertim appetunt & oppugnāt, roborando natū: at nihil roborādi cordis vim habet, propter laudabilē sanguinē & aërem, quia duo illa solùm cordi sunt familiaria,

vtpote sanguinis arteriosi & spirituum vitalium officinæ. Conseruantur enim omnia A similibus, vt destruuntur à contrariis: singula verò quæ gignunt, gignunt sibi simile. At cornu Vnicornis vt nullum odorem, sic nec vllum in se aërem continet totum terrestre & aridum. Nec verò facultatis concoquentis vi in sanguinem verti potest, quia vt exuccum sic & excarne est. Quare vt nec in chylum, sic nec in chymum sanguinémve facessere aptum est. Nulla igitur similitudine aut familiaritate cordi iungitur. Iam verò apud Hippocratem & Galenum de cornu Vnicornis ne verbum quidem vnum, qui tamen tot sententiis cornu ceruinum commendarunt. Itaque Capellanus primarius Caroli noni Regis Medicus, crebrò dicere solebat, se perlubenter eum morem sublaturum, de cornu Vnicornis frusto in pateram regiam demergendo, ni nosset eam opinionem tam altè in hominum animis infixam esse, vt vereretur, ne non ratione expugnari posset. Adde quòd (dicebat) si superstitiosum eiusmodi remedium non prodest, certè nec admodum obest: nisi fortè eorum fortunis qui id auro redimunt, vel etiam ex euentu, quòd principes dum decantatis huius cornu viribus plus æquo confidunt, negligunt sibi aliis conuenientioribus aduersum venena remediis B cauere,

Superstitiosum remedium.

Ita sæpè incautos mors inopina rapit.

Cùm aliquando ex Ludouico Dureto Regis Medico & Professore, propter excellentem quam iure de eius doctrina docti omnes animo conceptam habent opinionem, quæsiuissem quid de eiusmodi cornu sentiret: Respondit ille, nihil se ei virium attribuere. In cuius rei confirmationem secundam rationem multis ante verbis expositam, pluribus ille & disertius enarrauit: nec vereri se in auditorio suo, doctorum hominum vndique ad ipsum audiendum concurrentium theatro, id alta voce & explanata oratione prædicare. Quòd si quando temporum & consuetudinis vitio victus id cornu præscriberet, non alio se id consilio facere, quàm vt mederetur animi deliquiis quæ contingunt ex serosorum humorum in ventriculi orificio natantium copia, quæ incompositos homines facit: quod huic cum aliis pari facultate præditis mixto, vis insit terrestri sua siccitate aquosi humoris absorbendi.

Quibus cordis paßionibus cornu vnicornis vtile.

At dicet aliquis, nullus neque Lemniæ, neque Armenæ terræ succus inest, nullus C item odor aut spiritus aëreus? Certè quidem. Sed nec talia verè & propriè cardiaca dicuntur: at tantum ex euentu & accidenti, quia scilicet adstringendi vi qua pollent, obseratis vasorum ductibus, veneno ad cor aditum intercludunt. Hæc mea est de cornu Vnicornis sententia, quam si quis non probauerit, mihi gratissimum fecerit, si suã publicæ vtilitatis gratia candidè opposuerit: interim hoc quod nunc facio æqui bonique consuluerit.

FINIS LIBRI VIGESIMI
DE VENENIS.

A

DE PESTE.

B LIBER VIGESIMVSPRIMVS.

Pestis descriptio. CAP. I.

PESTIS morbus est ferus & contagiosus, qui sub vulgarium specie passim in bruta & homines inuolãs, multos de medio tollit, febris continuæ, bubonum, anthracum, exanthematum, nauseæ, vomituum, & aliorum eiusmodi malignorum accidentium comitatu cinctus. Perniciosus est hic morbus non tam qualitate elementari, quàm venenata quadam malignitate, cuius vires communis putredinis conditionem superant. Quanquam negare nolim certis illam corporibus, temporibus, & regionibus magis noxiam esse, quemadmodum & plerique alij morbi, de quibus meminit Hippoc. Sed hinc tantùm colligere licet, pestis vim & diritatem augeri aut minui posse pro concurrentium qualitatum elementarium conditione, non autem omnem eius inde naturam & essentiam pendere. Pestiferum venenum vitali præsertim spiritui, cuius officina & fons est cor, bellum indixit, adeò vt si vitalis spiritus robustior sit venenum illud longè à corde exigat. Sin debilior victus & iam impressione hostili infectus, in cordis arcem recedit, pari contagione cor, totúmque adeò corpus, in ipsum arteriarum ductibus sparsus, inficiens. Hinc febres pestilentes, aliàs simplices & solitariæ, aliàs aliorum affectuum turba cinctæ, vt bubonum, carbunculorum, pustularum, & exanthematum vnius, pluriúmve colorum. Eiusmodi affectus ortum habere verisimile est à facultate excretrice valida aut debili, irritata efferæ materiæ malignitate. Omnino tamẽ varia symptomata, mutationésque emergunt pro patientis corporis constitutione, & humoris in quo maximè defixum est, pestis virus conditione, causæ denique efficientis natura. Hac mihi descriptione visum est primo in hanc materiam aditu pestis naturã adumbrare. Hanc enim propria definitione complecti vix licet, quod etsi in natura definitæ & certæ sint eius vires, in hominum tamẽ animis haud omnino certæ & manifestæ sint, tum quod nunquam vniusmodi contingat: adeò vt in tanta varietate, generale aliquid statuere, & exploratum, perarduum sit.

Quid pestis.

Sect.3.aph. (C)

Quî pestis hominem enecet.

Causa bubonum, anthracum, et exanthematum in peste.

(D)

De Pestis extraordinariæ causis diuinis. CAP. II.

RATA, constans, & ab omni seculorum memoria inter Christianos recepta opinio est, pestem, aliosq́; morbos qui in hominum vitam grassantur, sæpè iusta Dei vindicis ira immitti. Id iamdudum docuit Propheta: Quæ, inquit, afflictio? quæ lues ciuitatem corripiet, quam non magna Dei manus intulerit? Quod equidem meditari nos nunquam non decet: duabus de causis est. Prior est, vt semper obuersetur animo idipsum quod sanitate fruimur, viuimus, mouemur, & sumus, à Deo esse, & ab illo patre luminum descendere: eóque nomine magnas illi semper meritò habendas gratias.

Amos 3.
Act.17.

Altera vt cognitis calamitatibus quibus immiſſis in ſui vindictã diuina procedit ira, A reſipiſcamus tandem, & nequitiæ via relicta, ea quæ recta eſt inſiſtamus. Sic enim diſcemus quærere in Deo, nobis, cœlo & terra veram cauſarum peſtis cognitionem, & philoſophia quadam diuina doceri Deum eſſe principium, & cauſam cauſarum ſecundarum, quæ ſine prima illa nihil prorſum moliri, tentare, multo minus perficere poſſint. Ab hac enim vim, ordinem, & ordinis conſtantiam mutuantur: ſic vt primo illi & principi in nobis, totóq; mundo Deo, inſtrumenti vice inſeruiant ad ſingula opera ſua perficiẽda, conſtanti illa ordinis viciſſitudine, quam ab initio immutabilem poſuit. Quare peſtis omnis cauſa in propinqua inferioraq; hæc principia conferenda non eſt: quod ſolẽt Epicuri & Luciani aſſeclæ: qui naturæ nimium multa, imò omnia tribuentes, Dei nihil reliquerunt prouidentiæ. Contrà aſſidua cogitatione expendere & tenere debemus, Quòd quemadmodum Deus omnipotenti ſua vi, omnia ex nihilo ſumma, media, infima creauit, ſic idem immortali ſua ſapiẽtia eadem conſeruat, moderatur, quò vult deducit & inclinat, imò ipſarum ordinem totamq; naturæ œconomiam pro arbitrio immutat. Hãc nos peſtis extraordinariæ cauſam vt agnoſcimus B & recolimus, ſic hîc non perſequimur, Theologíſque relinquendam cenſemus, quòd naturæ limites in quibus nunc conſiſtere volumus excedat. Itaque ad cauſas peſtis naturales veniamus.

Cauſa ſecũda à Deo ſeu prima cauſa vim & ordinem & conſtantiã habent.

Contra Epicurum diuinæ prouidẽtiæ oppugnatorem.

De Peſtis naturalibus cauſis, omninóque de Peſtis ab aeris corruptione ſeminio. CAP. III.

PESTIS naturales & generales cauſæ omnino duæ ſunt, nẽpe aëris corrupti infectio, & humorum vitiatorum ad illam infectionem ſuſcipiendam præparatio: corrumpi enim humores noſtros poſſe, & in eam deſciſcere alienationem quę veneni adæquet malignitatem, ex Galeni doctrina ante notatum eſt. Corrumpitur verò aër, quãdo temporum quatuor anni tempeſtates ſuas non habent tempeſtiuitates, ſeu à ſeipſis degenerant, vel per alterationem, vel per alienationem: vt ſi vniuerſa anni conſtitutio humida ſit, & à C craſſis, atríſq; nubibus pluuioſa. Si Hyems fuerit mollis & tepida, ſiue aquiloniæ tempeſtatis, quæ frigida & ſicca eſt, adeóque putredini contraria, vlla ſucceſſione. Si Ver quod temperatum eſſe debet, intemperiei aliquo exceſſu laborauerit. Si Autumnus facibus per aërem medium ardentibus, ſtellis currentibus, aut quaſi decidentibus, cometis terrificis & nunquam impunè viſis ominoſus fuerit. Si Æſtas auſtrina & ſilens. Si denique viſæ ſint nubes à Meridie ferri in Septentrionem. Eiuſmodi & alias tempeſtatum anni haud naturales conſtitutiones, nemo vnquam melius vel diuinius perſequutus eſt Hippocrate in libris Epidem. Hinc ergo aër corruptionis, peſtíſque ſemina haurit, quæ demùm qualitatum exceſſu ſimili inuecto, in corporum noſtrorum humores, tenues præſertim & ſeroſos, ſpargit. Quanquam non hinc ſemper peſtis neceſſariò emergit: ſed aliàs aliud morbi diri & contagioſi genus. Nec verò à ſuperioribus tantùm cauſis aër corrumpitur: ſed & vaporibus putridis & inquinatis, vt inſepultorũ cadauerum, terræ hiatuum, apertarum cloacarum per aërem confluum diſſeminatis. Sæpè etenim mare in terras ſe effundens, & in limo, vel in apertis terræ motu hiatibus D vaſta piſcium monſtrorúmque, quæ ſuo æquore occultat, corpora relinquens peſti, ob putredinem inde ſuſcitatam, occaſionem materiámque dedit. Sic enim noſtris tẽporibus Balæna in Tuſcum littus eiecta, peſtem mox toti regioni intulit. Sed vt piſces in aërem, ſic aër quoque corruptus ſæpè in mare & piſcium genus peſtem infert: cùm præſertim vel ſummis aquis innatant, vel etiam terræ ſubiectæ vaporibus peſtilentibus, & per medium aquæ corpus in aërem ſurgentibus inficiuntur: quod poſtremum rarò accidere meminit Ariſtoteles. Sed tamen non eſt infrequens, vt peſte per aliquã regionem graſſante, piſces multi paſſim circa littora eiecti, & magnis aggeribus iacẽtes viſantur. Sulphurei verò, aut malignæ cuiuſuis alterius qualitatis participes vapores, ex ſubterraneis locis per terræ motus apertis hiatibus & voraginibus effuſi, non aërem modò corrumpunt, ſed & ſemina plantáſque, & fructus omnes quibus veſcimur, inficiunt: ſicq; peſtiferam labem vnà cum alimento in nos animantiáque quibus veſcimur, transferunt.

Peſtis duæ generales cauſæ.

Lib. 6. de lo. affect.

Qui anni tempeſtatibus ſuæ deſint tempeſtiuitates.

Quibus ex cauſis inficiatur & corrumpatur aer.

Lib. 8 de hiſtor. anim.

Quod

A Quod quàm verũ ſit declarauit Empedocles, qui occluſo obturatóque magno terræ hiatu in montium conualibus aperto, totam Siciliam à peſte quæ inde graſſabatur, vindicauit. Tetras eiuſmodi expirationes ſi venti derepente exorti à regionibus quibus ante peſtiferæ erant in alias depulerint, ſimul quoque peſtem immiſerint. Hæc ſi ita ſunt, dicet aliquis, oportebit igitur vbicumque fœtidæ & putrentes aſſurgunt exhalationes, vt circum ſtagna, cloacas, & laniarias, ibi peſtem regnare, hominéſque illic operam preſtantes, veneno peſtifero ſtatim ſuffocari: at id falſum experientia deprehendit. Reſpondemus peſtiferam putredinem longè aliam & diuerſi generis eſſe à communi: vt quæ occultæ cuiuſdam malignitatis, & toto genere vitæ noſtræ infenſæ ſit particeps, cuius non eſt facilè rationem planè atque apertè exponere. Peſtiferam tamen contagionem quotieſcumque & vndecumque erepſerit, tanquam familiaritate quadam ſibi iunctam, facilè & quamprimum excipit, fouétque vulgaris illa vbicumque ſit putrefactio, tandem & ipſa in peſtiferam malignitatem degenerãs, haud certè ſecus quàm qui peſte graſſante ſuboriuntur, in corporibus noſtris morbi B putridi, feritatis tamen & contagionis primo expertes, vt abſceſſus, febres putridæ, & alij vitio humorum proprio ſuſcitati, facilè in peſtiferos degenerant, peſtis labe, ad quam præparationem iam quandam habent, ſtatim excepta. Itaque peſte regnante ſuaſerim eiuſmodi famoſa fœtore loca, tanquam peſtem ipſam fugienda: ne ſi ad eam labem ſuſcipiendam aliqua ſit in corporibus noſtris & humoribus præparatio, (ſine qua, vt docet Galenus, nulla eſt agentis in ſubiectum efficacia, alioqui peſtifera tẽmpeſtate omnes æquò peſtis corriperet) ſequatur mox diſpoſitionem illam peſtiferæ qualitatis impreſſio. Cæterùm aërem peſtilentem cùm dicimus, haud ſyncerum & elementarem, ſimplicémque, qualis eſt natura ſua, intelligimus: talis enim non eſt corruptioni obnoxius, ſed malignis vaporibus terra, ſtagnis, cloacis, mari, ſuſcitatis inquinatum iam, & à natiua puritate & ſimplicitate degenerantem & alienatum. At verò inter omnes aëris ad peſtilentem luem ſuſcipiendam apti conſtitutiones, nulla eſt aptior calida, humidáque & ſilente. Eiuſmodi enim qualitatum exceſſus putredinem facilè accerſit. Itaque Auſtro calido, humidóque, maritimis præſertim in lo-C cis, flante, haud diu carnes ſeruari poſſunt, quin ſtatim corrumpantur. Notandum præterea quod quæ peſtilens malignitas ex hominum cadaueribus ſuſcitatur, ea humano generi, quæ ex boum bubulo, quæ ex ouium, ouillo propter naturæ ſympathiã & familiaritatem facilius communicatur, haud ſecus quàm quæ vnum aliquem in vna familia prehenderit peſtis, ea mox in cæteros eiuſdem familiæ propter temperamenti ſimilitudinem graſſatur velocius, quàm in alios alterius familiæ toto temperamento diſſimiles. Sic igitur à naturæ bonitate alteratus, alienatúſve aër, in corpora præparata & diſpoſita, inſpiratu & tranſpiratu neceſſario allectus, peſtis ſemina, adeóque peſtem ipſam infert.

Peſtifera putredo longè differt à communi putredine.

Per peſtilẽtem aëris conſtitutionem morbi omnes in peſtem degenerant.

Li.1.de diff. feb.

Aërem putreſcere quî intelligẽdũ ſit.

Auſtria aëris conſtitutio peſtis eſt fomes.

Peſtis à quibus in quos maximè graſſetur.

De humorum ad putrendum, peſtiferáſque impreſſiones admittendas, præparatione.

CAP. IIII.

D EXPOSITIS cauſis à quibus aër putreſcit & corrumpitur, fitque peſtilentis & venenatæ conſtitutionis particeps, exponendum nunc quæ res putrere humores faciant, ipſóſque adeò ad recipiendam & retinendam peſtilentem auram, venenatámque qualitatem diſponant. Putreſcunt humores vel à plenitudine quæ obſtructionem parit, vel intemperiei exceſſu, vel denique corruptæ & mali ſucci materiæ admixtione, quam potiſſimum in corpore cumulat deprauata in victu diæta: ebibitis enim abundè vinis vapidis & mucidis, aquíſue cœnoſis, cloacas, ſordéſque vrbis excipientibus & ſtagnantibus, fructibus verò & leguminibus, in annonæ penuria, ſine delectu in ventrem ingeſtis, vt piſis, fabis, lentibus, viſcia, glandibus, ſilicis & graminis radicibus in panem denſatis, peſtis ſuccedere ſolet. Tales enim cibi obſtruunt, malos ſuccos in corpore cumulant, facultatúmque robur exoluunt, vnde humorum putredo, & in humorum putredine ad peſtis ſemina excipienda, concipienda, edendáque præparatio & diſpoſitio. Quod teſtantur quæ tum erumpunt fœda ſcabies, maligni abſceſſus, vlcera rebellia, febréſque putridæ, omnia maioris putredinis & corruptionis

Tres cauſæ cur putreſcant humores.

prænuntia. Hanc humorum corruptionem promouent animi vehementes perturba- A tiones, iræ, mœrores, tristitiæ, angores, metus: quæ omnia natura in coquendo œconomiam omnem labefactant, vt enim per dies caniculares æstus & ardoris efficacia, vini subsidentes fæces in altum attolluntur, & vinosæ toti substantiæ per quandam velut ebullitionem permiscētur: si melancholici humores, sanguineæ massæ crassamenta, per animi pathemata excitati, vniuersum sanguinem fœculenta impuritate sua conspurcant. Id experiebamur superioribus annis in prælio ad sancti Dyonisij fanum conserto, vulnera enim omnia quouis telo inflicta in magnas fœdásque putredines, corruptiones cum febribus eiusdem generis abibant, ad mortémque ferè terminabantur, admotis quantumlibet diligenter remediis omnibus, quæ res multis suspicionem falsam iniiciebat, intoxicatorum vtrinque ab hostibus telorum. Non enim aliunde quàm ab aëris praua constitutione, exulceratísque odio, ira, & metu militum animis putredinis & corruptionis. Signa manifesta in sanguine, eadem die qua quis vulneratus fuerat misso, & in dissectorum post principibus visceribus elucebant. B

Animi pathemata humorum putrediné promouent.

Vina sub canicula cur conturbentur.

Quæ signa in aere & terra pestem prænuntient.
CAP. V.

Cur tempestate pestifera frequentes sint abortus.

SI quando aër, anníque tempestates à naturali constitutione desciuerint, iis quos ante dixi modis, si frequentia & per aërem volitātia diúve pendentia meteora, si sulphurea tonitura aërem infecerint, si fructus, semina, legumina vermiculantur, si aues nidos, oua fœtúsque sine causa deserant, si mulieres vulgo abortire cernantur, hausto scilicet & cōtinenter inspirato aëre vaporoso, corrupto & fœtui vitæque principiis infenso, quo suffocatus fœtus mox excidit & exigitur, imminere iamiam pestem scire licet, non tamen impressiones illæ aëteæ solæ aërem corrumpunt, sed ex tetris terræ aquarúmque aut cadauerum halitibus, & venenatis vaporibus agente sole suscitantur, qui sui præter naturam mixtione aërem alterabilem, tenuem nempe & hu- C midum facilè corrumpunt, vnde varij pro sua quæque corruptionis specie emergūt epidemij, & in vulgus passim grassantes morbi, qualis illa omnibus decantata grauedo anhelosa. Anno Christi millesimo quingentesimo decimo in omnes fere mūdi regiones, Galliæ verò oppida pagósque cunctos debacchata, cum summa capitis grauitate (vnde Cuculla Gallis dicta) cum cordis pulmonúmque angustia atque tussi, cū febre continua, nonnunquam & delirio. Hæc quanquam plures attigit quàm iugulauit, quia tamen qui vel sanguinem sibi detrahi, vel corpus cathartico purgari patiebantur ferè moriebantur, ideò se illo suo impetu, proprióque ac inaudito veneni genere pestilentem prodidit. Talis etiam extitit sudor Anglicus, seu febris sudorifica: quæ insolens, magno terrore à Britannia in omnem inferiorem Germaniam, Galliāque Belgicam ab anno Christi millesimo quingentesimo vigesimo quinto, in annum millesimum quingētesimum trigesimum, Autumno potissimum peruagata est, vt primum lues hæc in ciuitatem quandā inuaserat de repente suprà quingentos aut trecētos in dies corripiebat, dum hinc aliò commigrasset, perculsi mox quasi essent lan- D guore dissoluti, animi defectione corruebant, decumbentésque perpetuo sudore diffluebant, cum febre, cum pulsu crebro, celeri & inæquali, neque sudori modus erat ante morbi solutionem, soluebatur autem vno aut summum altero die, quanquam liberati diu postea languebant, omnibus cordis palpitatio conquisita, alios quidem duos tréfue annos, alios omnem vitam comitata. Initio multos sustulit cum nondum illius vis esset percepta. At postea admodum paucos vbi exercitatione & vsu deprehensum est, eos qui sudores exciperent, proliceréntque, & se cardiacis munirent omnes restituti. Cæterùm certis temporibus plerique alij populares morbi serpere solent, vt febres putridæ, diarrhoëæ, dysenteriæ, rheumatismi, tusses, phrenitides, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, ophthalmiæ, apoplexiæ, lethargi, exanthemata, rubeolæ, variolæ, scabies, anthraces seu carbunculi, pustulæ malignæ. Quare pestis nec semper, nec vbique vnius & eiusdem generis est, sed diuersi: quæ causa existit cur varia illi nomina imponerentur, pro effectuum nempe quos pareret, & symptomatum quibus comitata esset, varietate & putredinis modo specie, occultáque in aëre proprietate.

Cur aër facilè inficiatur.

Grauedo anhelosa multis lethifera

Sudor anglicus pestilens.

Pestis nō est vnius morbi definitū nomen.

A proprietate. Aiunt peste imminente fungos boletósque solito frequentiores è terra emergere, per ipsam verò longè plurima serpere virulentorum animalculorum genera, aranearum nempe, erucarum, bruchorum, papilionum, cicadarum, scarabeorum, crabronum, muscarum, scorpionum, limacum, locustarum, rubetarum, vermium & similium è putredine sobolescentium. Sed & feræ specuum, & subterraneorum locorum vaporosæ malignitatis pertesæ, speluæa, latibuláque propria deserunt, & aliò magnis agminibus talpæ, buffones, viperæ, colubri, lacertæ, aspides, crocodili migrare cernũtur. His enim vt tempestatum aëris, pluuiarum nempe, nimborum & serenitatis: anníque temporum, vt veris, æstatis, autumni, hyemis præsagiendorum Dei beneficio & naturæ instinctu vis manifesta inest: quam cantu, occentu, garritu, volatu, tripudiis, alarum plausu & similibus signis testantur, sic & pestilentiæ præsentiendæ. Quin etiam earum quæ minus maturè & opportunè sibi cauerint, malignæ subterraneæ auræ veneno pestifero suffocata, non in specubus modò, sed & in camporum planitie passim occurrunt cadauera, vapores illi non simplici, sed occulta B malignitatis putredine corrupti, è subterraneis locis solis & syderum vi in aërem proliciuntur: illicque in nubos densati suo in sata arbores herbásque delapsu, omnia terra edita inficiunt & corrumpunt, simúlque quæ his vescuntur animantia conficiũt, bruta tamen citius quàm homines: vt quæ in terram, talis veneni fomitem & parentem, semper prona, ad parabilem è terra pastum abiecta sunt. Itaque tum callidi multóque vsu periti agricolæ, nunquam armenta aut pecudes ad pastum eo tempore dimittunt, antequàm sol radiorum sua vi pendulum insidentémve ramis foliis, herbis, spicis, fructibúsque pestiferum hunc rorem exinaniuerit, & in auras insensiles dissiparit. Contrà verò ei pestilentiæ quæ à maligna qualitate cœlitus, ob malignũ certúmque syderum concursum, demissa est, volucrum hominúmque genus, vt propè cœlo vicinius, magis est obnoxium.

Quæ signa in terra pestem prænũtiant.

Feris vt tẽpestatũ mutationúmque aëris sic pestis præsagiendæ vis inest.

Pestiferi vapores quî plantis & animãtibus sint lethiferi.

Quo astu pastores pecudibus ne rore pestilenti suffocentur prouideant.

Quibus cautionibus in spiritu & diæta adhibitis, præcauere sibi à peste liceat. CAP. VI.

C SIGNA pestilentiæ prænuntia exposita sunt, nunc quibus artibus imminentem illam tempestatem auertere, & nobis ab illa præcauere liceat exponẽdum: nullum certius præsidium Veteribus visum est, quàm citissimè in remotissimas à loco pestilenti terras emigrare, tardissimè verò remigrare. At quibus per negotia & occupationes mutare locum non licet, duo in primis omninò erunt curanda. Primum est, vt corpus, corporísque partes principes aduersus veneni seu pestiferæ & venenatæ auræ quotidie imminentes insultus roborentur. Alterum vt venenati aëris vires retundantur, quominus virus suũ corpori imprimere possint, quod fiet qualitatis in eo eminentis excessum contrariæ oppositione corrigendo. Nam si æquo calidior sit, refrigerantibus erit temperandus. Si frigidior, calefacientibus, quanquam minimè id sufficit. Oportet præterea venenatæ luis inquinamenta per ipsum sparsa, effusis odoratis & venenum expugnantibus halitibus emendare & repurgare. Corpus roborabitur, validiúsque infecto D aëri resistet, si excremẽtitiis humoribus vacet, quod fiet catharsi & phlebotomia: diæta de cætero conuenienter instituta: nempe ciborum immensa varietate vitata, vitatis calidis & humidis, hísque omnibus quæ facilè in ventriculo corrumpuntur & obstruunt, qualia sunt quæ à pistore dulciario parantur, satietatem & ebrietatem fugere decet: vtrumque enim vires deiicit, quas tuetur ciborum euchymorum mediocris vsus. Exercitia mediocria pastus præcedant in aëre libero, & venenata labe vacuo, aluus sit libera seu naturâ, seu arte. Cor vitæ domicilium, cæteráque viscera roborentur cardiacis & alexiteriis epithematũ, lituũ, emplastrorũ, aquarũ, pilularum, puluisculorũ, tabellarũ, opiatarum, suffituum, & aliorum quæ mox dicemus forma adhibitis & assumptis, aër eligatur purus, & ab omni inquinamento liber, à locísque fœtentibus valdè dissitus. Talis enim vitæ tuendæ, spiritibus recreãdis & reparandis est accommodatissimus, contra nebulosus, crassisque & fœtidis vaporibus infectus spiritus obtenebrat, appetentiam deiicit, corpus languidum & malè coloratum reddit, cor opprimit, multorum morborum author. Borealis ventus à Septemtrione flãs, quia frigidus est & siccus, salubris existit. Australis contrà flans à Meridie, quia ca-

Loci mutatio certissimũ ad præcauendã pestem præsidium.

Duo ad præcauendam in regione pestilenti pestẽ præsidia.

Diæta præcauendæ pesti salubris.

Nebulosi & fœtentis aëris incõmoda.

lidus & humidus est, corpus ignauia exoluit, poros aperit,& pestifero veneno per- A
uios reddit.

Cur australis ventus pestifer.

Occidentalis etiam insalubris est,quia ad Meridiem valdè accedit, quare vnde spirant illi venti ea parte obseruandæ erunt fenestræ,aperiendæ verò ad Septemtrionem & Occidentem, nisi fortè pestis inde veniat.

Ignis cōtra pestē vires.

Ignis luculentus in omnibus ædium cubiculis excitabitur, totáque domus rebus aromaticis suffietur,vt thure, myrrha, benioino, ladano, styrace, rosis, myrti foliis, lauendula, roremarino, saluia,satureia,serpillo,maiorana,genista,pomis pini,ligni abietini frustulis,granis iuniperi, cariophyllis,auiculis cypriis,iisdem vestimenta suffiētur. Sunt qui hircum domi habere magnum esse præsidium putent contra auram pestiferam,quia ædium vastitas viroso vapore quem hircus expirat repleta,repellat aditu auram venenatam; quæ eadem ratio in suffitu odorato locum habet.

Moderata repletio præsidium est contra pestē.

Prætereáque demonstrat famelicos peste facilius occupari,quàm mediocriter cibatos:cibo enim nonmodò corpus roboratur, sed & diffusis vaporibus ductus omnes replentur, quibus alioqui pestifera aura viam sibi ad cor faceret.

Mira ars abigendæ pestis.

De hirco tamen aliam rationem plebs subiicit,quod scilicet malus vapor malo alio vapore,tanquam cuneus cuneo fugetur: quæ res mihi in mentem reuocat, id quod est ab Alexandro Benedicto proditum, extitisse Scytham Medicum,qui pestem ab aëris infectione manātem cessare fecit, interfici iussis omnibus vrbis canibus, felibus, similibúsque animalibus, horum enim cadaueribus per vicos abiectis, noui putridi vaporis tanquam recentis aduenæ vi,vetus hospes pestiferus aëris sedibus deiectus est, sic pestilentia quieuit. B

Venenorum cū venenis antipathia.

Venenorum enim nonmodò cum alexiteriis, sed etiam cum venenis antipathia est.

Noctúne an interdiu tēpestate pestifera iter ingrediēdū.

Dum pestilentia sæuit non est vtile pedem domo efferre ante solis ortum. Expectandum ergo est, quousque radiorum suorum viuifico lumine aërem lustrarit, dispersis nebulosis omnibus & nocturnis ipsius inquinamentis: qualia in aëre pendere solent in locis cœnosis, præsertim & conuallibus. Fugiendæ sunt conciones, cœtúsve omnes populares. Si pestis æstate incœperit, calorísque æstiui ministerio sæuire potissimum videatur, satius est de nocte iter ob necessaria negotia incœptum, institutúmve peragere, quàm de die, quia à solis ardore vim, robur, & substantiæ qua permeare & intro subire citius possit tenuitatem, accipit venenum,corpora verò humana tum patentiora sunt, de nocte crassiora, & C
densiora omnia. Contraria erit ratio si à frigore vires & celeritatem mutuari venenum videatur.

Cur vitanda luna tēpore pestis.

Cæterum semper vitanda erit luna, præsertim plena. Tum enim corpora languidiora sunt & effœta, atque humoribus excrementitiis magis differta: quēadmodum & ligna: quæ ob id sua luna, id est decrescente cædi debent, post leues aliquot in cubiculo deambulationes statim ientandum, vt suscitato calore, spiritibúsque viscera nobilia roborentur,& ad ipsa ductus impleantur, interclusa sic véteri exstrinsecus veneno via, quibus alliorum vsu caput non tentatur, nec æstu viscera incandescunt, vt rusticis, & assuetis, his ea primò manè cum vino generoso ingerere, quolibet antidoto aduersum pestiferas nebulas, nocturnásque caligines certius est præsidium & incantamentum: vapore enim calido, multóque in corpus vniuersum statim diffuso, ipsum replent & roborant momento.

Alliorum esus tuetur à peste.

Quæ aqua eligenda tēpestate pestifera.

Quod ad aquam spectat, si quidem pestis venenū ab aëris labe fit, aqua pluuialis penitus fugienda est, quia aëris contagio non potest non esse infecta. Quare fontium, & quàm altissimè depressorum puteorum aqua præferenda est. Si verò à vaporibus subterraneis malum manarit, pluuia eligenda est. Tutius tamen est omnem aquam coctione ante mitificare, eámque D
cæteris præferre, quæ oculis pura & nitens, linguæ saporis omnis expers, naribus inodora probabitur, quæque præterea extremas caloris & frigoris mutationes celerrimè subibit.

De cardiacis remediis, quibus præmunire corpora in pestis metu, & curare peste iam obsessa licet. CAP. VII.

Aquatheriacalis & assumpta & admota vires contra pestem.

QVIBVS cibus nisi multo labore, exercitio, & fame emptus, non est gratus, quique ientaculorum amantes non sunt, his antequàm domo pedem efferant, redditis alui excrementis, alexiterio aduersum pestilentiæ virus cor est præmuniendum. Inter quæ excellit aqua theriacalis duarum vnciarum pondere, cum vini generosi pari quantitate sumpta, naribus hausta, ore & auribus affricta: cor enim roborat aqua theriacalis, venenum fugat,

A fugat nec ad præcautionem tantùm valet,ſed etiam ad præſentis mali curationem. Sudoribus enim prouocatis venenum intus foràs propellit, parari debet menſe Iunio, quo tempore à ſolis calore vitali omniũ ſimplicium medicamentorum ſumma vis eſt, compoſitio eſt huiuſmodi.

♃.rad.gentianæ,cyperi,tormẽtillæ,dictãni, enulæ camp.an.℥j.fol.tapſi bar.card. bened.morſus diab.pimpinellæ,ſcabioſæ, oxalidis agreſtis minoris, an. m. ß. ſummitatum rutæ.p.j.baccarum myrti.℥j.roſar. purpurearum, flor. bugloſſi, borrag. & hyperic.an.℥j.mundentur omnia, piſtentur & macerẽtur, xxiiij. horarum ſpatio in vini albi aut maluatici aquæ roſar.& oxalidis an.℔.j deinde reponantur in vaſe vitreo,addantur theriacæ & mithridat.an.℥iiij. fiat deſtillatio in balneo mariæ,aqua ſtillatitia, phiala vitrea excipietur, eique rurſum addetur croci.ʒj.terræ ſigillatæ,boli armeniæ ſantali citrini, raſuræ eboris, limaturę cornu cerui iunioris propè caput aſſumpti an. ℥ß.obſerata tum phiala ſoli exponatur, octo vel decem dierum ſpatio,ſumatur quãtitas præſcripta mane quoties opus erit,innoxiè datur lactantibus puerulis, grauidíſ- *Compoſitiõ aquæ theriacalis.*

B que,ſed quo gratior ſit,colari debet per manicam addito ſaccharo & cinamomo conquaſſato. Sunt qui radice enulæ camp.zedoariæ aut angelicæ ore verſatæ,& dentibus præmanſæ,ſibi ſatis cautum eſſe putent. Alij rad. gentianæ tritæ. ʒj. in vini albi ℥ij.per noctem macerant & mane ebibunt. Alij vinum abſinthites ſumunt. Alij terræ ſigillatæ vel ſcobis cornu cerui,ʒj. in ouo tremulo exorbent cum croci tantillo, & vini.℥ij.ſuperbibunt. Sunt qui in aqua vitæ & vino albo generoſo bolum armenum, radicem gentianæ, tormentillæ,dictamni,ſemen iuniperi, caryophillos macis, cinamomum, crocum & ſimilia infundunt, deſtillationíque in balneo mariæ ſubiiciunt. Quæ ſequitur aqua cardiaca magnarum eſt virium.

♃.rad.ariſt.longæ & rotundæ, tormentillæ, dictamni an.ʒiij. zedoariæ, ʒij.ligni aloës,ſantali citrini,an.ʒj.fol.ſcordij,hyperic.acetoſæ, rutæ,ſaluiæ an.℥ß.ſeminis iuniperi baccarum lauri. an.ʒ iij.ſeminis citri.ʒj.caryophill.macis, nucis moſch.an. ʒij.maſtiches olibani, boli armeni, terræ ſigillatæ, raſuræ eboris, cornu cerui.an ℥j. croci ℈j.conſeruæ roſar.florum bugloſſi & nenuphar.theriacæ veteris an. ℥j. caphu- *Aqua cardiaca.*

C ræ,ʒß.aquæ vitæ ℔. ß. vini albi ℔. ij.ß. fiat diſtillatio in balneo mariæ. Vſus aquæ huius ſtillatitiæ idem eſt qui & aquæ theriacalis,valet etiam electuarium ſequens.

♃.theriacæ optimæ ℥iij.radicis tormentillæ,ſeminis iuniperi & cardui bened.an. ʒj.ß.boli armeni præparati ℥ß.pulueris electuarij de gemmis & diamarg.frigidi,raſuræ cornu ceru.coralli rubei.an.ʒj.cum ſyrupo de corticibus & acetoſitate citr. miſce fiat electuarium liquidum in forma opiatæ,ſumat ſingulis matutinis ad quantitatem nucis auellanæ,ſuperbibendo, ʒij. aquæ ſcabioſę, ceraſorum, cardui bened.& ſimilis cardiacę, vel vini generoſi. Vtilis eſt etiam opiata ſequens, ex qua tabellę concinnari poſſunt. *Electuariũ cardiacum.*

♃.rad angelicę,gentianę, zedoariæ, enulæ camp.an. ʒij. ſeminis citri & acetoſæ an.ʒß. corticis citri ſicci,cinamomi,baccarum lauri,iuniperi & croci.an. ℈j.conſeruę roſar.& bugloſſ.an.℥j. ſaccari optimi quantum ſufficit, formentur tabellæ ponderis. ʒß. capiat vnam horis duabus ante paſtus,vel fiat opiata cum æquis partibus conſeruæ bugloſſi & mellis anthoſati, arida illa omnia excipiendo. *Tabellæ cardiacæ.*

D ♃.rad.valer.torment. dictamn. fol.rutæ.an.℥ß.croci, macis,nucis moſch.an.℥ß. boli armeni præp.℥ß. conſeruæ roſar. & ſyrupi de limonibus quantum ſufficit, fiat opiata ſatis liquida. Vel, *Opiata cardiacæ.*

♃.rad. ariſtol. vtriuſque gentianæ,tormentillæ, dictamni an.ʒj. ß.zinziber.ʒiij. fol.rutæ,ſaluiæ,mentæ,puleg.an.ʒij.baccarum lauri, iuniperi,ſeminis citri,an. ℈iiij. macis,nucis moſch.caryophyll.cinam.an.ʒij.xyloaloes & ſantali citrini,an. ʒj.thuris maſculi,maſtiches, raſurę ebor. cornu cerui an. ℈ij.croci ʒß.boli armeni, terrę ſigil. coralli rub.margari. electuarium an.ʒj.conſeruæ roſar.florum bugloſſi & nymphæ, theriacæ optimæ veteris an. ℥j. ſacchari albiſſimi quart.v.adde ſub finem confect. alkermes ʒij.caphurę in aqua roſar.diſſolutæ ℈j.fiat opiata ſecundum artem, doſis eſt à ʒß.ad ℈ß.theriaca & mithridatium fideliter compoſita,cęteris cardiacis omnibus excellunt,addendo pro ſingulorum ℥ß. conſeruæ roſar.vel bugloſſi,violar.℥j. ſs. boli arm.præp.ʒ iij.ex his mixtis & agitando concorporatis fiat conſerua, capienda mane ad quantitatem auellanæ,eligatur theriaca haud recentior quatuor annis, nec vetuſtior duodecim, quæ paulo recentior eſt,bilioſis cenſetur magis idonea:vetus verò *Cuius ætatis theriaca probatiſsima.*

pituitosis & senibus. Initio enim, opij admixti vires ad annum ferè vnum manent integræ. Postea quò pluribus annis proceditur eò longa velut fermentatione, vires eius abolentur: sic vt tandem tota compositio euadat calidissima, confectio alkermes valet etiam ad huius morbi tum præcautionem, tum curationem: rhabarbarum quoque nucis auellanæ magnitudine cum caryophyllo, vno dentibus attritum & ore versatum, creditur appulsum aëris pestilentis arcere, quemadmodum & sequens compositio.

Cur theriaca paulo recentior biliosis est salubrior

Conditum cardiacum.

℞.corticum citri & mali aurei saccharo conditorum an.ʒ j.conseruæ.rosar.&rad. buglossi an.ʒ iij.seminis citri.℥ ß.seminis anisi & fœnu.an.ʒ j.rad angel.℈ iiij.sacchari rosati quantum sufficit, fiat conditum coopertum foliis aureis, quo vtatur ex cochleari in exitu à domo. Vel,

Panis marsicus.

℞.gran. pini mundatorum & pistaciorum infusorum per vj. horas in aquæ rosar. & scabiosæ.an.℥ ij.amygdal. excorticatarum in aquis prædictis ℔. ß.corticum citri & mali aurei saccharo conditorum an.ʒ j.ß.rad. angelicæ.℈ iiij.misce secundum artem ad formam panis marsici, vel confectionis alterius, & teneat frustulum frequenter in ore. Sequentes tabellæ sunt efficacissimæ in eodem casu. B

℞.rad.dictamni torment.valer.enulæ camp.eryng.an.ʒ ß.boli armeni, terræ sigil. an.℈ j.caphuræ cinam.seminis oxalid.agrestis, zedoariæ an. ℈ j. puluer.electuarij diamarg. frigidi,℈ ij.conseruæ.rosar.bugloss.corticis citri conditi, mithrid. theriacæ.an. ʒ j.sacchari optimi dissoluti in aqua scabiosæ, & cardui bened.quantum sufficit, fiant tabellæ pōderis, ʒ j. vel ʒ ß. capiat mane ante pastum. Pilulæ Ruffi habitæ sunt semper ad præcautionem valdè efficaces, adeo vt Ruffus ipse qui his diligenter vsus fuerit, neminem prehensum nouisse se prædicet, compositio talis est.

Pilularum ruffi contra pestem vis.

Compositio.

℞. aloes hepaticæ ʒ. ß. ammoniaci electi ʒ ii. myrrhæ.ʒ ij. ß. mastiches, ʒ ij. croci gr. vij.confundantur omnia & concorporentur cum succo mali citrei aut syrupo de limonibus, fiat massa seruetur in aluta, capiat pondus, ʒ ß.mane duabus vel tribus horis ante pastum superbibat aquam acetosæ, quæ aciditate sua & partium tenuitate veneni putrediníque vires adeò infringit, vt experientia docuerit acetosam præmansam & deuoratam, scorpionum puncturas innoxias reddere, quod ad ea quæ præscriptarum pilularum compositionem subeunt aloë deterget & purgat, myrrha resistit putredini, mastiche roborat, crocus facultates quibus corpus regitur, vitales præsertim & animales exhilarat & alacriores reddit. Quæ sequuntur pilulæ valdè etiam probantur. C

Vis acetosæ contra pestē.

℞.aloes, ℥ j.myrrh.℥ ß.croci orient.℈ j.agar.troh.ʒ ij.rhei.electi puluer.ʒ i.cinam. electi.℈ ij. mastiches, ʒ j.ß.seminis citri.gr.xij.puluerisentur omnia vt decet, & cum syrupo capill.ven.fiat massa, vtatur vt dictum est. Si indurverit massa, pilulæ in præsens deuorandæ remollientur syrupo limonum. Vel,

Aloeticarū pilularum vsus noxius his qui sunt hæmorrhoidibus obnoxij.

℞. aloes lotæ.℥ ij.croci. ʒ j. myrrhæ.℥ ß. ammoniaci in vino albo dissoluti.℥ i. mellis rosati, zedoariæ, santali rub.an.ʒ j.boli armen.præp. ʒ ii.coralli.rub.℥ ß.caphuræ ℈. ß.fiant pilulæ secundum artem. Cæterùm si qui sint hæmorrhoidibus obnoxij, non debent hoc genere pilularum quæ multam aloem recipiunt, omnino, aut certè sæpius vti. Aiunt Mithridatem propria manu obsignasse, qua die quis ex sequenti antidoto nucis auellanæ magnitudinem sumpserit, pauco vino superbibito, eum à veneno fore immunem. D

Vetus & verum mithidatium.

Ruta grauidis noxia.

℞.nuces iugl.siccas non mucidas nu.ii. ficus nu.ii. folia rutæ xx.salis gr. iii. terantur & cōcorporentur, vtatur vt dictum est: id remediū vtile etiam esse prædicatur demorsis punctísve à fera virulenta, vel hoc nomine quod rutam recipiat. Sed propterea eius medicamenti vsu grauidis interdicere oportet, ruta enim calida & sicca cum sit in tertio gradu, dicitur vterum validè purgare & menses ciere, vnde succus fœtui subducitur. Ex tanta præscriptorum remediorum varietate sibi quísque quod palato magis arridebit, quantum satis esse videbitur, deliget.

A *De topicis remediis extrinsecus adhibendis.* CAP. VIII.

NON sunt negligenda foris imposita aut manu gestata remedia, quæ vires habent aduersum pestilentiã insignes & proprias. Sunt verò talia omnia aromatica, adstringentia, halituosa, adeóque arcendi longè aditu ingressúque in corpus venenatæ & pestiferæ auræ, cordis & cerebri roborandi viribus prædita. Huius generis sunt ruta, melissa, rosmarinus, scordium, saluia, absinthium, cariophylli, nux moschata, crocus, radix angelicæ, leuistici, & similium quæ per noctem in acri aceto & aqua vitę macerabuntur, & oui crassitie sumpta nodulo includentur: vel potius spongia eiusmodi infuso madefacta & imbuta gestabitur. Nihil enim est quod rerum aromaticarum vim spirituosam facilius ebibat, & constantius retineat, quàm spongia. Quare eius vsus debet esse præcipuus, seu odorata naribus, seu epithemata, fotúsve cordi parentur, odorata illa calida frigidáve pro tẽporis & pestis specie varia deligentur. Æstate igitur, verbi gra- *Qualia sint topica quæ valent contra pestem.*

B tia, in aceti rosati & aquæ rosarum portiones æquas cinamomum & cariophyllos cõtritos cum pauco croco infundes & macerabis, in id totum spongiam demerges, linteóque mundo inuolutum manu circumferes, naribus sæpius admouendam. Vel,

℞. absinth. m. ß. cariophyll. nu. x. rad. gentian. & angel. an. ʒ ij. aceti & aquæ rosar. an. ℥ ij. theriacæ & mithrid. an. ʒ j. conterantur & commisceantur omnia simul, spõgia, vt dictum est, demergatur & gestetur. Possunt illa eadem includi pyxidulis ex ligno odorato comparatis, vt iunipero, cedro, cupresso, & in eundem vsum circumferri. Sed malis odoratis nihil est gestatu facilius: horum forma talis est. *Spongia liquoribus odoratis & cardiacis inebriatæ.*

℞. santali citrini, maces, corticum citri, rosar. fol. myrt. an. ʒ ij. benioini, ladani, styracis an. ʒ ß. cinam. croci. an. ℈ ij. caphuræ & ambræ an. ℈ j. algaliæ moschi an. gr. iij. cum aqua rosatum infusionis tragacanth. formetur pomum odoriferum. Vel, *Mala odorata.*

℞. rosar. rub. florum nymph. viol. an. ℥ j. santalor. omnium, coriandr. corticis citri, an. ℥. ß. caphur. ʒ j. puluerisentur omnia, & cum aqua rosar. & tragacanth. fiat pomum. hyeme tale parabitur.

C ℞. styracis, calamitæ, benioini an. ʒ j ß. moschi algaliæ an. ℈ ß. caryophyll. lauend. cyperi an. ʒ ij. rad. ireos flor. & calami arom. an. ʒ ij. ß. ambræ. gris. ʒ iij. gummi traga. dissolutæ in aqua vitæ & rosar. quantum sufficit, fiat pomum: Licet etiam in eandem rem circumferre puluisculos odoriferos ex ambra, styrace, iride florent. nuce mosch. cinamo. macis, caryophyll. croco, benioino, moscho, camphora, rosis, violis schœnuantho, maiora. & similibus, ex quibus mixtis parari poterunt puluisculi compositi sic. *Puluisculi odoriferi.*

℞. rad. ireos flor. ʒ ij. cyperi calami aromat. rosar. rub. an. ℥ ß. caryophyll. ʒ ß. styracis calam. ʒ j. moschi. gr. viij. misce, fiat puluis in sacculo. Vel, *Sacculi odorati.*

℞. rad. ireos flo. ℥ ij. rosar. rub. santali albi, styracis calam. an. ℥ j. cyperi, ʒ j. calami aromat. ʒ j. maiora. ℥ ß. caryophyll. ʒ iij. lauendu. ʒ ß. coriandri. ʒ ij. moschi boni. ℈ ß. ladani, benioini an. ʒ j. nucis mosch. cinam. an. ʒ ij. fiat puluis subtilis, concludatur sacculo. Proderit præterea regioni cordis sacculum imponere ex santalo citrino, macere caryophyllis, cinamomo, croco, theriaca conquassatis, concorporatis & aceto forti

D atque aqua rosarũ consperfis æstate, generoso verò & maluatico vino hyeme. Aromatica hæc & spirituum suauiter fortitérque olentium plena, admirabiles habent vires ad principes corporis partes roborandas, stimulandum excretricem facultatem ad veneni depulsionem. Contrà fœtida & malè olentia nauseam excitant, & animi adeóque virium exolutionem, ex quo patet quàm inepti sint qui ex cloacis & latrinis pestilenti aëris constitutione hauriendos, primo præsertim mane, tetros vapores suadent. Nec sufficiet talia circumferre antidota, proderit totum corpus lauisse aceto decoctionis granorum iuniperi, baccarum lauri, radicis gentianæ, calendulæ, hyperici & similium, dissoluta mox in decocto eiusmodi theriaca aut mithridatio. Cæterum acetum omnibus in genere venenis seu calida illa sint, seu frigida aduersatur, putredinem arcet, quia frigidum & siccum: itaque in hoc cadauera, carnes, herbæ, fructus & alia plæraque in multum tempus imputria asseruantur. Nec verendum ne illitum corpori, frigore suo obstruat. Nam tenuium est partium, & incocta aromatica aperiendi vim habent, qui totum corpus eo lauare molestum duxerit, lauet saltem axillas, regionem cordis, tempora, inguina, & genitalia, *Fœtida omnia cor spiritus, facultatésque omnes dissoluunt.* *Aceti aduersum venena omnia vires.*

quibus cum visceribus nobilibus magna est & aperta sympathia. Si lotus displicet, fiat litus ex vnguento sequenti. A

Vnguentū cardiacum.

℞. olei rosati ℥ iiij. olei de spica. ℥ ij. pulueris cinamo. caryophyll. an. ʒ j. ß. assæ odoratæ. ʒ ß. moschi gr. vi. theriacæ ʒ ß. terebinth. venetæ. ʒ j. ß. ceræ quantum sufficit, fiat vnguentum molle. Licet & auribus olei mastichini, de saluia, caryophyllis & similium guttas aliquot, cum pauca zibetha, vel moscho instillare.

Alia in pestis metu ad præcautionem obseruanda.

CAP. IX.

Venus cur fugienda.

IN primis fugiendus est coitus venereus: hoc enim virtutes exoluuntur, spiritus dissipantur, corporum spiracula rarescunt. Naturæ denique præsidia omnia labefactantur. Fugienda vita sedentaria & crapula. Hinc enim obstructio, succorum corruptio & ad putredinem pestilentiámque corporum præparatio. Mulieribus hoc studiosè agendum, vt menses liberaliter fluant. Nam præter consuetudinem subsistentes corruptionem facile acquirunt, & reliquos humores in sui consortium contagione pertrahunt. Quibus fistulosa aut alioqui antiqua erunt vlcera, illa ad cicatricem perducere pestilenti constitutione minimè oportebit, satius erit noua potius facere, & conuenientibus ac decliuibus locis aperire, vt his tanquam ductibus, corporis humorum sentina diffluat. Haud sistendæ hæmorrhoides, hæmorrhagiæ & similes solemnes euacuationes, nisi fortè modum excesserint. Nihil quidquam eorum cœnandum, in quibus fomitem pestilentia facilè nancifcitur, cuiusmodi sunt canabis, linum, culcitræ, stagulæque in quibus peste correpti decubuerint, pelles, pelliculatáque omnia vestimenta, tapetia, panni, procul habitandum à cœmeteriis, illis præsertim in quibus haud altè in terram defodiuntur cadauera, vt in Lutetiano sanctorum Innocentium cœmeterio fieri solet: in quo propterea non raro contingit à canibus suffodi, erui & laniari cadauera, procul etiam à patibulis, carnificinis, lanienis, piscariis, locis in quibus coria perficiuntur: longè à tinctoribus, candelariis, interpollatoribus, propolis, pellionibus, alutariis, locísque in quibus metalla funduntur & ducuntur. Fimi, stercoráque, maximè suum, cloacæ, stagnantes aquæ & cœnosæ, similis denique fœtoris omnia procul arcenda ab ædibus, minimè in his latrinis exoneranda aluus, in quas peste correptorum excrementa deiiciuntur. Vitanda consortia eorum qui peste correptos inuisere solent, Medicorum nempe, Chirurgorum, Pharmacopolarum, Sacerdotum, clinicarum mulierum, & fossorum, vespilonúmve. Nam etsi quis peste minimè inquinatus sit, prodiens tamen è pestilente loco, poterit pestilentiæ semina secum in vestimentis tanquam fomitus circunferre. Id intelligere licet exēplo eorum qui in aromatariorū & suffitorū officina aliquandiu manserūt: suffitus enim per aëra sparsus perfundit suo seu bono seu malo odore eiusmodi hominum vestes, adeò vt & ipsi inde digressi iis quibus occurrerint circumferre vnguenta credantur, vitandæ vigiliæ, iuges somnus profundior, animi perturbationes omnes, ita præsertim, fames, sitis, iter sub ardenti sole: hinc enim feruor spirituum ac sanguinis diariam sæpè excitauit, quæ in pestilentem non raro visa est degenerare: simul verò dilatata cutis spiracula aëri pestilenti ingressum in corpus præbuēre, qui dispositos ad putredinem illa occasione humores contagione pestifera facilè corripuit. B C D

Fluentia & fistulosa vlcera constitutione pestifera salubria.

Loca vitanda tempesta te pestifera.

Quorū præsertim hominum cō-sortia vitanda.

Nihil agere decet tēpestate pestifera vnde vehementius incalescere possis.

De Magistratuum in pestilenti constitutione officio.

CAP. X.

Cur canes & feles potißimū necandi tempestate pestifera.

HOc curare sedulò debent Magistratus, vt nihil sordium in locis cū priuatis tum publicis colligatur, omnia in singulis ædibus, vicísque mūda sint, fimi, sordiúmque genera omnia extra vrbem deportētur: ipsa etiam bestiarum vt canū & feliū interfectorū cadauera, quia enim peste correptorum excrementa sæpe lābunt, sæpe deglutiunt, ideo familiari suo in vicinas ædes sanas ingressu pestē propagare possunt. Itaque vrbe exigi aut interfici debent, efferri & altius in terrā effodi. Putei, fontes, ipsáque flumina omni impuritate

liberanda

A liberanda, & repurganda, ne frumenta mucida, corruptæ carnes, olidi pifces veneant & exponantur cauendum. Publicæ balneæ & æftuaria prohibenda: quia in his corpora exoluuntur, & aëri peftifero magis peruia redduntur. Curam pefte correptorum Medicis, Chirurgis Pharmacopolifque doctis peritis & probis committent, qui probati erunt peftis correpti, hi à fana plebe fegregabuntur, & in loca ei rei deftinata dimittentur. Id enim longè fatius & humanius eft quàm in fua quemque domo occludere. Prouidebunt ne fupellex pefte correptorum venundetur, figna, notáfque certas apponēt ædibus peftifera calamitate famofis, ne quis obiter in periculum ruat. Quare eadem de caufa vt Chirurgi, reliquíque qui ægris ex pefte affident notata aliqua afpectabili, & in omnium oculis pofita infignantur, procurabunt, vt prætereuntes periculi admoneantur, vt cadauera defunctorum quamprimùm inhumentur prouidebunt: momento enim amplius & grauius putrefcunt quàm reliquorum alioquouis mortis genere defunctorum cadauera. Itaque ipfa ne aues quidem reliquæue ferę carniuoræ abiecta attingere audent: fi deguftarint mox & ipfæ interituræ. Cuftodes B portis vrbis admouebunt, qui diligenter explorent ne hoc mali genere infecti, aut ex peftilenti loco venientes in vrbem fubeant. Ab vno enim mox malum propagabitur latius, & veneni fcintilla, breui tota vrbe clara dabit incendia.

Cur balneæ publicæ & æftuaria prohibenda peftilēti aëris ftatu.

Pefte defunctorum cadauera citiſſime putrefcunt.

--velut grex totus in agris,
Vnius fcabie cadit & porrigine porci.

Et quia nihil eft quod aërem perfectius luftrare, & omnium fordium aut inquinamentorum genere repurgare queat quàm ignis, ideò luculentos ignes ex lignis rebúfque odoratis, iunipero, terebinthina, genifta & fimilibus paffim per compita publicis, priuatífque locis excitari & perpetuo foueri imperabunt. Cuius remedij loco narrat Leuinus Tornacēfes milites præfidiarios de more habuiffe graffante pefte, murales cannas igniuomáfque machinas puluere bombardico implere fine globo folitos, vrbique obuerfas, exploderéque fub noctis & diei crepufculū, vt impulfi aëris vehementia peftiferæ nebulæ aliò depellerentur, & fuccenfi pyrij pulueris ardore aëris venenata & peftifera qualitas corrigeretur. Denique monitos magiftratus peruelim, vt intentos C oculos animófque habeant in parricidale quoddam & impium vefpilonum genus, qui lucri quod graffante pefte longè maximum faciunt cupiditate amplius illecti, parietes, ianuas, limina, ferráfque ædium fanie & vnguentis hominum pefte laborantiū oblinunt, vt pefte in illas quoque mox graffante diffugientibus dominis, dilapfáque omni familia foli in illis regnent, & quicquid placuerit liberè & impunè inde efferre valeant, ftrangulatis etiam fæpè his qui illic iacent moribundi, ne conualefcentes ipfos reos peragere poffint. Quod contigiffe Lugduni anno Domini millefimo quingentefimo fexagefimo quinto, ipfe memini.

Li. 2. de occult. nat. mirac.

Bombardæ igniuomæ difplofæ aërem expurgant.

Vefpilonū fraus nefaria.

Quæ cautio adhibenda fit in Medicis, Chirurgis & Pharmacopolis deligendis, qui curæ pefte correptorum præfint. CAP. XI.

D MAGISTRATVVM intereft in tanta Reip. afflictæ neceffitate, Medicos doctos, Chirurgos Pharmacopoláfque peritos, probos præterea & Dei legem magis quàm queftum præ oculis habentes, curæ hominum pefte correptorū præficere: in primis verò haud Chirurgos & Pharmacopolas ad buccinæ fonū fpe magifterij gratis & fine examine confequēdi proclamatos euocabunt: fed præmiis & honefta mercede, non modo tum cum neceffitas vrget, fed etiā poft, exactā peftilentē tempeftatē, perfoluenda allicient. Nam qui per præconē tāquam ad pileum ferui, Chirurgi, & Pharmacopolæ euocātur, fæpius imperiti & inexperti homūculi funt, qui fibi quā infcij fint confcij, magiftrorū examen veriti, nullam aleam quātumuis periculofam recufant, magifterij Chirurgici obtinendi cupiditate. In tales homines incidere longè eft deterius & periculofius quàm in latrones & ficarios: hos enim confilio & viribus quantumlicet fugimus: illos quærimus & amplectimur: inuentis apertum & nudum iugulum porrigimus, fuccidias humanas de nobis per imperitiam facturis, certè temporum vitiò & magiftratuum incuria ferè fit, vt fi qui Medici Chirurgíque probi, docti & periti in hanc curam venerint, hi ferè exilij aut mulctæ metu à magiftratu coacti veniāt, & id officiū faciāt. Ergo quia inuiti, & minus fe alacres, vigilātes & induftrios in eo

Non magifterij fed honeftæ mercedis fpe inuitandi Chirurgi.

ægris præſtando exhibent. Inuiti autem & coacti ideò veniunt, quia anteacti tempo- A
ris memoria ſatis norunt, quàm ſordidos & illiberales magiſtratus, exacta peſtilenti tempeſtate ſe in pacta mercede perſoluenda, erga ſuæ conditionis homines qui fortiter pericula adierint, præbere ſoleant, inde enim contingit vt in reliquum vitæ domi otioſi frigeant: dum infames, & metuendi populo ſunt, hoc vno nomine, quod peſte correptos non ita pridem curarent. Ergo in probis, doctis, & peritis hominibus qui hanc tam periculoſam & difficilem prouinciam expediant deligendus, magiſtratus peruelim eſſe prudentes, fideles, & liberales.

Quibus artibus ſibi cauere debeant qui peſte correptos curandos ſuſcipiunt. CAP. XII.

Sortes noſtræ in manibus Dei.

IN primis cogitare & pro certo tenere debent, haud ſe ab hominibus, ſed adeò hominum conſilia actionéſque quò viſum eſt dirigente ad id munus vocatos eſſe. Itaque confidenter ſibi in eam curam ingredien- B
dum eſſe, quòd ſortes noſtræ vitáque & mors in manibus Domini ſint, neque tamen interim negligenda putabunt remedia, quæ præcautionis ergo adeò hominibus ſubminiſtrata ſunt, ne Dei dona negligendo, Deum negligere & impiè in tot bonorum largitorem agere videantur. Itaque primo quoque tempore, purgatione & phlebotomia humores ad putredinem & peſtilentiæ ſemina concipienda aptos ſibi detrahent, duo ſibi vlcera, tanquam excrementitiorum humorum quæ quotidie in nobis ſenſim congeruntur riuos, appreſſis cauteriis aperient, vnum quidem in brachio dextro paulò infra epomidem muſculum, alterum trium ſub genu digitorum interuallo parte externa cruris ſiniſtri. Id ad præcautionem vſu valdè certum comprobatum eſt remedium, totum corpus abluant ſequenti lotione.

Quibus locis apprimēda cauteria tēpeſtate peſtifera.

℞. aquæ roſar. aceti roſati aut ſambucini, vini albi aut maluatici an. ℔. vj. rad. enulæ camp. angelicæ, gentian. biſtortæ zedoariæ, an. ℥ iij. baccarum iuniperi & hederæ an. ℥ ij. ſaluiæ, roriſmarini, abſinthij, rutæ an. m. j. corticis citri. ℥ ß. theriacæ & C
mithridat. an. ℥ j. conquaſſanda conquaſſentur, bulliant lento igni, & ſeruentur ad vſum ante commemoratum. Imponenda cordi epithemata, vnguenta & marſupia ibidem fuſius deſcripta, adnotatum à Ioanne Baptiſta Theodoſio legimus, vtiliter inter cætera cordis regioni imponi arſenicum, vt ſenſim venenis cor aſſueſcat, minúſque poſtea ipſorum vnum ipſum primo petentium incurſu lædi. Non laneis, non pelliculatis indumentis in quibus inſidere, latere & foueri venenata aura poteſt, ſed biſſo, multitio, aut ſi minus, licet coriis barbaris & perfectis, tela germanorum vndulata & cancellata, híſque ſimilibus induantur. Mutent ſæpè veſtes, induſia, lintea, eáque ſuffiant halitu rerum aromaticarum: cautè ad ægrum accedant, cautius eundem alloquantur, auerſi nempe potius quàm aduerſi, ſic denique vt oris eius neque anhelitum, neque corporis, vlcerúmve, vrinæ, fæcum, vllius denique generis eius excrementorum halitum, vaporem, aut odorem excipiant. Ego cùm aliquando peſte correpto homini ad quem inuiſendum vocatus eram, propius & imprudentius adſtarem, vtque bubonem quem in inguine dextro, anthraces verò duos quos in aluo D
habebat intuerer, confertim diductis ſtragulis ipſum renudaſſem, actutum denſus vapor, teter & putridus ex rupto carbunculorum abſceſſu, tanquam è fimo agitato, per nares in cerebrum mihi inſiluit, ex quo oborta leipothymia mortuo ſimilis præceps in terram ſine ſenſu decidi: paulo poſt excitato, omnia velut vertiginoſo in gyrum circumagi videbantur. Iterúmque relapſurus eram, niſi apprehenſa lecti columna me ſubſtentaſſem. Cæterùm vna res me tum conſolata eſt, quòd affecti mihi cordis dolore aut palpitatione, fortive virium & contumaci exolutione, nulla apparuerunt ſigna. Argumentū diſſipatorum tantum ſpirituum à venenato vapore animalium, nullatenus verò læſę cordis ſubſtantiæ, confirmauit opinionem, ſubſequutum mox ſternutamentum tanto impetu decies repetitum, vt hæmorrhagiæ conſequutionem attulerit, quæ me excretio, credo, omni veneni impreſſione liberauit. Diſcant, ſapiántque moniti meo exemplo cæteri.

Cap. 9.

Epiſt. 2.

Arſenicū cordi imponendum ad peſtem.

Quî adeundi medico ægri.

Hiſtoria.

De ſignis

A *De signis præsentis pestilentiæ.* CAP. XIII.

VT quis dicatur peste correptus non est expectandum vt dolor, tumórve in axillis aut inguinibus oboriatur, exanthemata vel ecthymata per corpus spargantur, anthraces succrescant, permulti enim veneni vi ante moriuntur, quàm talia appareant, quare à corde, vitæ domicilio primario quodque veneni impetu primum, maximéque impeti solet. Prima & certissima huius morbi signa sunt petenda. Ergo peste correpti crebris animi deliquiis tentantur. Pulsus ipsis aliàs remissior & rarior est, alias frequentior, de nocte maximè. Punctiones tanquam ab aciculis toto corpore sentiunt, sed nares pruriunt præsertim: occasione scilicet malignorum vaporum à visceribus sursum & in superficiem effusorum, ardet pectus, palpitat cor, cum dolore sub papilla sinistra, dispnoëa & asthmate, tussi, cardialgia, hypochondriorum, à vaporum caloris febrilis vi suscitatorum copia distentorum, elatione sæpè tanta, vt tympani- B te laborare videantur. Nausea exercentur, sæpè & vomitu multo & laborioso, quo viridia, nigra, omninóque varia, his quæ per inferiora deiici solent proportione respondentia excernũtur: rapto scilicet in cordis consensum ventriculo per viciniam & vasorum communionem. Sanguis sæpè solus & sincerus vomitu tandem reiicitur. Sæpè non vomitu tantum è ventriculo, sed & non raro ex naribus, ano, & mulieribus ex vtero. Interiora nonnunquam vruntur, exteriora algent, rapto à forti viscerum incendio intus cucurbitulæ modo animantis vniuerso calore. Tum palpebræ tanquam à sugillato liuent, vniuersa facies visu horrida est, & plumbeo colore tincta, oculi flammei rubent, & tanquam sanguine aut alio humore turgentes colachrymantur. Denique vniuerso corporis habitu multum à se mutato, & sub flauo sibi penitus sunt disimiles. Quibusdam febris ardens, quæ se vlceratis faucibus, inexhausta siti, linguæ ariditate & nigritie prodit, tantam phrenitidem inflammato cerebro immittit, vt nudi diffugientes è fenestris se aut in puteos vicináve flumina præcipites agant. Aliis sic membrorum compages exoluitur, vt se sustinere nequeant, ab initio C profundiore & inexpugnabili somno sepulti, febre vapores crassos ab humoribus crudis, frigidis quibus abundant, tanquã à succensis viridibus lignis ad cerebrum submittente. Talis somnus illo præcipuè detinet dum materia bubonis aut carbunculi cogitur & suppuratim concipit. Sæpè à somno illo excitatis sparsæ, per cutem apparent maculæ cum sudore fœtido. Quod si acriores sint qui excitantur ad caput halitus, pro somno vigilias iuges inferent, omnino vt pro corporum temperie & humorum conditione varia in peste correptis emergant symptomata vrinæ, nec semper, nec omnibus eiusdem sint coloris & consistentiæ. Nam aliquando sanorum sunt vrinis similes, colore nempe & substantia laudabiles: quod corde, præsertim affecto à venenata aura subeunte, spiritus magis afficiantur quàm humores. Imò illi iam confecti sint & corrupti, his affici & corrumpi adhuc incipientibus. At vrinæ, humorum affectorum & partium in quibus fiunt, colliguntur, & per quas meant tantum sunt indices. Hæc ratio longe mihi videtur verisimilior quàm eorum qui dicunt naturam veneni malignitate deterritam certamen fugere, nec morbificam materiam aggredi. D Quibusdam sic deiecta est appetentia, vt totum triduum & quatriduum in inedia & omnis cibi abstinentia exigant. Denique mira & propè infinita est symptomatum varietas, quæ in hoc morbi genere apparet & pullulat, pro veneni, vt diximus, specie, corporum & partium affectarum conditione. Non enim omnia in omnibus apparent, sed alia in aliis, & certa tantum in certis.

Vnde præsentis pestis signa certa petenda.

Causa vomitus in his quos pestis tenet.

Peste correptis facies repente à se ipsa mutatur.

Peste correpti cur soporosi.

Causa tãtæ varietatis symptomatum in variis hominibus peste correptis.

Cur in peste vrinæ aliquando sanorum similes.

Quæ signa pestis sint lethifera. CAP. XIIII.

IN peste funestum est continenter & ardenter febricitare: lingua arida scabra & nigra esse, dispnoëa laborare, intro magnam, foris paruam respirationem esse: siti inexhaustę, iugibúsque vigiliis, deliria, phreneticẽ & furorem superuenire, conuelli etiam, singultire, corde palpitare, frequenter & vehementer animo linqui. Iactatio præterea cum nausea, vomitu assiduo, porraceo, atro, cruento, facie liuida, nigra, horrida, aspectu truci, & sudore frigido mortifera est. Sunt quibus statim ab initio vlcerosæ lassitudines, cla-

Vlcerosa & clamosa ab initio lassitudo pestem lethiferam arguit.

mosæ, & sub cute cum atroci doloris cruciatu pungentes veniunt; oculi in orbita atrociter vibrantur, vox raucescit, lingua tremula balbutit, animus delirans absurda loquitur. Hi certè periculosissimè ægrotant, non secus quàm illi quibus vrinæ liuent nigricant, turbatæ sunt lixiuio vel vrinis iumentorum similes, cum æneoremate vario, liuido nempe, viridi, nigro, & pingui, oleosóque araneorum telis simili, rotundo corpusculo supernatante. Si anthracum caro nigra est & arida, tanquam ab inusto candente ferro, si illi vicina liuet, si materia reflua & foris intro relapsa delitescit. Si diarrhoëa superueniat cum deiectionibus valdè fœtentibus, liquidis, tenuibus, viscidis, nigris, viridibus, eruginosis, si vermes ab insigni humorum corruptione deiiciantur totque excretionibus nihil æger iuuetur, si caligent frequenter oculi, si nares cõtrahantur, si spasmus cynicus, si tortura oris conuulsis æqualiter vel inæqualiter faciei musculis, si vngues nigrescant, si denique creber singultus, toti verò corpori conuulsio aut resolutio superueniat, mors est in propinquo, & cardiacis tantum, minimè verò catharsi, aut phlebotomia pugnandum. A

Anthraces pestem lethiferã faciunt.

B

Signa pestis ab aeris inquinamentis citra humorum vitium manantis.
CAP. XV.

Ab aëris corruptione manare pestilentiam intelliges, si valdè contagiosa est & momento in plures serpit. Si velociter & multos interficit, adeò vt multi dum solita negotia obeunt, per porticus, plateas & vicos deambulant nullo morbi maliue signo apparente, nullo dolore premente, repente corruant & moriantur: nam aëris corrupti pernix & valdè cita est pernicies in spiritibus nostris inficiendis, cordis viribus conficiendis, ægróque interficiendo, haud tanta iactatio ægros diuexat, quia labori illi vires statim veneni rapida malignitate dissipatæ non sufficiunt, frequenti propterea syncope prehenduntur, paucis bubones, paucis pustulæ surgunt: eadem omnino de causa qua vrinæ sanorum similes sunt.

Cur iisdem bubones haud erumpunt.

C

Signa pestis ab humorum vitio & putredine in corpus allectæ.
CAP. XVI.

Cavsas corruptionis humorum à plethora, obstructione, intemperie & ciborum cacochymia ante repetiuimus: nunc corrupti cuiusque humoris in nobis dominantis signa exponenda sunt, vt contrarij oppositione ad sanitatem naturæque integritatem reuocari, vel excerni arte medica possit. Ergo si flauius solito corpus appareat, vitium facientis & copia & qualitate bilis signum est. Si nigrius melancholici humoris: si pallidius pituitosi, si rubidius venísque elatis tumentius sanguinis, pustularum, tumorúmque & macularum surgentium color humoris prædominantis, colorẽ quoque exprimit, vt & excremẽta vomitu, ano, & aliis locis deiecta, corporis affecti segnities & alacritas, febris præsentis circuitus, tempus anni, ætas, regio, diæta obstructionem tollunt, quæ vim habẽt incidẽdi, penetrandi, attenuãdi, detergẽdi obstructionis occasione febres vnà cũ peste veniunt, non continuæ modo, sed & intermittentes paroxysmo, tertianario vel quartanario: quæ igitur in humoris biliosi infectione corruptionéve defixa est pestis, seipsum signis cõmemoratis bilis prædominantis prodit, nempe calore cutis, pustularum & excrementorum, tum præterea interficiendi rapiditate & symptomatum vehemẽtia, oris amaritudine deiiciendi laborioso & assiduo conatu propter bilis intestina in ipso transitu stimulantis & abradentis acrimoniam. Quæ in crassiorum humorum vt sanguinis corrupta substantia insidet: multis & copiosis se sudoribus prodit diarrhoëa, per quam multa & varia deiiciuntur: sæpè etiam cruenta quæ à corrupta pituita est, cum profundiore somno inuadit, omnium membrorum spontanea lassitudine: à somno tandem excitatis omnium artuum tremor non raro superuenit: obstructa humoris crassitie, spiritus in membra via: quæ verò in melancholici humoris vitio sedem habet cum capitis grauitate & dolore coniuncta est multa tristitia, pulsu profundo & paruo. Cæterũ pestis in humorũ corruptione residentis certissimum omnino signũ ab vrinis petendum est. Nã vitiatorum humorũ signa in vrinis non possunt non elucere itaque turbatæ vrinæ & iumentorum vrinis similes, nigræ aut virides eius rei fidem facient D

Quibus signis scire liceat pestem in hoc aut illo humore insidere.

Signa pestis in bilioso humore insidẽtis.

Signa pestis sanguini insidentis.

Pestis pituitæ insidẽtis signa.

Pestis humori melãcholico insidẽtis signa.

In qua specie pestis inspicienda vrina.

A facient clarissimam. Cæterùm quosdam sitis malè habet, alios ne tantillum exercet quidem, quia in stomacho seu ventriculi orificio bilis pituitáve aliquádo tantùm putrent, aliquando prætereа naturalium partis facultatum, vt appetentiæ œconomiam labefactent. Quòd si tum aëris, tum humorum vitio & infectione febris contingat, magna erit commemoratorum signorum confusio.

Cur peste correptorũ alii sitiant, alii minimè.

De prognosi in pestilentia instituenda. CAP. XVII.

FVTVROS morborum motus & euentus optimè prædicere licet perspecta morbi & symptomatum eius natura, corporis totius & partis obsessæ conditione, functione & præstantia: quanquam hoc dici in genere potest, morborum pestilẽtium non esse certas prædictiones salutis aut mortis. Habent enim motus valdè inconstantes, nunc rapidos aut celeres, aliàs tardiores, aliàs momento ferè eodem quo quis afflatus fuerit aura venenata inter ambulandum, negotiáve solita obeundum suffocantes, surgentibus per cutem pustu-
B lis cum acri dolore, ac si vniuersum corpus apum aculeis vndique compungeretur, quod in peste Lugdunensi Carolo rege Lugduni agente, ipsi oculis iudicibus obseruauimus. Contigit nonnunquam vt sæuiẽtium paulò ante symptomatum subita fiat remissio, ægriq; melius habere videantur, imò omnino bellè. Id Mareæ, vni ex mitellatis Reginæ matris ancillis contigit famosa illa pestilenti anni constitutione, dũ Rex Carolus in Rossilionensi castro ageret. Illi enim peste afflatæ, bubo in inguine obortus, subitò ad interiora refluxu euanuerat, adeò vt tertio morbi die, mali, morbíque expertem se prædicaret, nisi quòd vrinæ difficultate premeretur (inflammata credo vesica materiæ intro relapsu) cæterùm animo & corpore constans, pérque cubiculum obambulans eadem illa die interiit. Cuius rei nouitas perterritum regem, discessum illinc maturare coëgit. Hoc morbi genus etsi neminem cuiuscunque ætatis, temperici, complexionis, diætæ, conditionis sit prætereat: sæpius tamen iuuenes biliosos & sanguineos inuadit quàm senes frigidos & siccos, quibus humiditas putredinis fomes longo ætatis decursu est consumpta, & viæ, vasáque & cutis spiracula, quibus intro
C subire & penetrare aura venenata possit, angustiora. Adde quòd senes domi se contineant, iuuenes verò voluptatum & negotiorum causa in aëre & sub dio sæpius versentur, vnde pestis inquinamenta crebrius veniunt.

Historia.

Cur iuuenes citius peste corripiũtur quàm senes.

Quæ à corruptione humorum pestis nascitur, haud ita contagiosa est, quàm quæ aëris vitio serpit. Sed eo pestilentiæ genere pituitosi & melancholici citius grauiusq; affliguntur, quia ipsis humores sunt viscidiores, & crassiores, corporáque frigida, & minus perspirabilia, quibus ex causis humores citius grauiúsque putrescunt. Cacochymi homines huic etiam pestilentiæ magis sunt opportuni: nam in succorum prauitate magna est ad putredinem præparatio. Hoc ex eo intelligas quod peste regnante nulli ferè alij morbi per vulgus grassentur eorum qui ex cacochymia ortum habẽt: statim enim omnes in pestem degenerant. Itaque cùm apparere & vagari incipiunt, pestis breui desituræ, iámque desinentis est argumentum. Cæterùm cacochymos eos hîc demum intellectos volo, quibus nulli patent in cute meatus, & tanquam riui præter naturam, quibus cacochymia diffluat & repurgetur. Obseruaui enim eos peste mi-
D nus tentari quibus cancri sunt vlcerati, quibus nares fœda ozæna diffluunt, lue venerea abscesibus & vlceribus fœta correptos, scrophulosos, elephanticos, leprosos, scabiosos: omnes denique quibus vlcera sunt in corpore fistulosa & fluentia: eodem priuilegio gaudere etiam putem quartanarios, quia sudorifico qui inquartum quemque diem incidit, horrore multam congestæ cacochymiæ excretionem faciunt. Id verisimilius est quàm credere venenum quod extrinsecus imminet ab eo qui in interno corpore latet fugari. Grauidas contrà mulieres quia nulla cacochymia menstruali exitu prohibita turgent, huic morbo magis patere animaduerti, correptásque rarisimè conualescere. Atri liuidíve abscessus, ecthymata, exanthemata eodem colore suffusa lethalẽ omnino morbũ arguunt. Bubonẽ præcedere, & antequàm febris veniat apparere salutare est: mitioris enim veneni indiciũ est, & victricis naturæ, quæ ipsa per se multam eius portionẽ foràs depellere à visceribus potuit. At si febri bubo superueniat omnino funestum & lethale signum est: ab effera enim venenatæ materiæ malignitate non quidem translatæ, sed propagatæ id contingere certum est: non per naturæ victoriam, sed materiæ multitudinem: cuius pondere natura oppressa vincitur.

Cur peste regnante reliqui morbi cessent.

Cur grauidæ facilius peste corripiantur.

Luna decrescens peste correptis sæpè fatalis est ad interitum, quia tum humores sub A plena Luna collecti magis turgent mora & copia, & facultates quibus corpus regitur sunt debiliores, propter caloris natiui qui ante Lunæ plenæ lumine, adeóque calore fouebatur & augebatur imbecillitatem. Nam vt est ab Aristotele proditum, exitus mensium frigidiores sunt & debiliores: ideò mulierum generi tum ferè menstrua profluuia contingunt. In aëre crasso & nebuloso pestis minus sæuit, & contagiosa est, quã in tenui, siue à calore solis ea sit tenuitas, siue ab Aquilonari flatu & frigore. Ideò Lutetiæ vbi natura & sordium copia, aër caliginosior & crassior est, pestilentia minus sęua, minúsq; contagiosa esse solet, quàm in Prouincia Gallica, tenuitas enim aëri pro stimulo est. Est tamen omnino & vbique lethale hoc malum, quia scilicet statim cor vitæ arcem impetit: saltem non ferè ante eius signa per corpus apparent, quàm corde iam occupato: at vix quemquam reperias qui de aduocando Medico cogitet, qui sibi & tanto malo mederi velit, antequàm morbi signa oculis & tactui manifesta emergant, tum verò cor obsessum tenetur: corde vero obsesso & occupato, quæ iam salus vitæ sperabilis esse potest? Ergo quia tardius remedia veniunt, promptum verò & ve- B luti alatum in vitæ nostræ perniciem est malum, ideò ex eo plures intereunt. Adde quòd ad primam tam diri & efferi mali suspicionem, sic imaginatio, sic mens, cuius in corpus & corporis humores variè concitandos, magna & incredibilis vis est, metu imminentis mortis, & desperatione salutis perturbatur, vt vnà perturbatis humoribus, naturæ præsidia omnia collabi & ruere sit necesse. Hoc ex eo intelligere est, quòd imperterriti isti & mirè confidentes, tum clinici, tum vespilones, etsi peste correptis ad omnia etiam trulæ & matellæ vilissima officia præsto sint, non ferè tamen afficiantur malo, & affecti rarius conficiantur.

Cur Luna decrescens peste correptis sit pernicialis.

Lib. 7. de hist. anim. cap. 2.

Cur pestis vbique sit lethalis.

Metus & confidentia quam vim habeant in nos peste grassante.

Quomodo fiat suscitetúrque in nobis febris pestilens.
CAP. XVIII.

FOMITEM quidem sæpè in corporibus nostris inuenit, sæpè & illecebrã pestis: humorum nempe putredinem, aut ad putrẽdum habilitatem: nun- C quam autem primam originem, ab aëre inquinato hæc semper est: febris ergo pestilens sic in corpore suscitatur. Pestilenti aëre per inspirationem in pulmones, & transpirationem in extrema venarum, & arteriarum in cutem sparsarum oscula attracto, sanguis vel in sanguine humores putrentes iam, vel ad putrendum paratiores primùm inficiuntur, & in venenatum quid, agẽti nempe simile, conuertuntur. Humores illi calcis viuæ aqua primùm affusa cõspersæ instar vaporem de se putridum excitant, qui in principes partes & cor maximè elatus, sanguinem spirituosum in ipsius ventriculis feruentem, vnáq; vitales spiritus contagione inficit: hinc feruor quidem febrilis. Is feruor cum maligna qualitate in vniuersum corpus per arterias effusus, pestifero veneno omnia, etiam solidas ossium partes, imbuit, variásque præterea turbas pro sui specie, & corporis, humorúmque in quibus præcipuè pestis se defigit conditione excitat. Veneni tum & naturæ oppugnatæ conflictus emicat, à quo si natura victrix recesserit, excretrice facultate vsa, ipsum longè à partibus nobilibus amandabit depellétque, vel sudoribus, vel vomitibus, hæmorrhagia al- D ui aut vrinæ profluuio, bubonibus, carbunculis, pustulis, maculis, cæterisq; id genus per cutem eruptionibus. Sin contrà venenum potentius est, natura suppar & prostrata iacet, subortaq; crebra primùm palpitatione, mox frequenti syncope, homo tandẽ interit. Est enim id præ cæteris pestis, pestilentisq; febris indicium, virium statim ab initio, nullo labore, nulla præcedente effatu digna vacuatione confractio & exolutio. Cætera signa ex præcedentibus sunt repetenda.

Pestis prima origo semper ab aere est.

Naturæ victæ signa.

Quem

A *Quem in locum se recipere debeat æger pestifera aura primùm afflatus.*

CAP. XIX.

DIXIMVS perpetuam pesti primámque originem ab aëre esse: ergo vbi primùm pestifera aura afflatus erit æger, postquàm sumpto alexiterio sibi prouiderit, in aërem salubrem & à peste immunem quantum fieri potest se subducet: in aëris enim mutatione magna spes futuræ sanitatis consistit. Vnum namque ex omnibus aërem frequentius & copiosius allicimus, vt quo ne ad punctum quidem temporis vita carere possit: itaque ex illo allecto intromissi veneni pendet emendatio & correctio, vel incrementum, prout scilicet purus & syncerus veniet, vel inquinatus. Sunt qui putent arcto conclaui aërẽ vndique quantum fieri & ferri potest, obseratis fideliter fenestris ab ingressu arcente, ægrum concludendum esse: at ego satius esse existimo fenestras illas apertas esse, vnde flat, subitó; ventus ei qui venenatam auram intulit ex diametro contrarius: nam et B si nulla alia aliunde causa affluat, certè à seipso aër minimè difflatus, & arcto loco citra flabellationem conclusus facilè corrumpitur. Itaque per immotum silentemq́; à ventulo vel minimo aërem suaserim ipsum circa ægrum concitandum flabello, vel crassiore & maiore tela in oxicrato macerata, sic in alto librata ex fuste crassiore, vt illius concussione aër concuti & agitari, æger verò leui refrigerio recreari & exhilarari possit. Transferendus quotidie in nouum cubiculum æger est, mutandæ stragulæ & lintea, ignis perpetuus & luculentus sit, præsertim de nocte in conclaui quo decumbet æger, quò purior aër fiat & defæcatior à nocturnis vaporibus, tetrísque & pestilẽtibus ægri & excrementorum eius halitibus. Interim ne, (si æstas vigeat) excitati ignis calore æger resoluatur, & dissipatis spiritibus languidior euadat, conspergendum erit cubiculi solum oxycrato, vitium pampinis in aqua frigida madefactis, foliis floribúsque nenupharis, populi & similibus. Abstinendum ardentissima æstate à suffitibus validioribus & nimium odorantibus, quia caput tentando dolorem augent. Ægri lecto cubiculóq; toti circumponentur lintea crassiora, in oxycrato ex aqua rosarum, si sum- C ptus ferre potest, parato, madefacta. Illa ex non admodum alba tela sint oportet, sed subatra: quia albedo multa & ingens dissipat visum, dolorémque capitis auget dissipatis spiritibus: qua de causa claro & multo sole illustrari cubiculum minimè decet. Contrà de nocte accensa fumalia præstò sint oportet, quæ moderato lumine spirituũ foràs moderatam reuocationem faciant. Odorati ignes parabuntur ex frustulis ligni iuniperi, genistre, fraxini, tamaricis, corticis malorum arantiorum, medicorum, limonum, cariophyllorum, benioini, gummi arabici, radicis ireos, & myrrhæ, crassiusculè conquassatis, coniectísque simul in prunas ardentes pyrotheca conclusas. Certè accẽsi iuniperini ligni aut baccarum halitus serpentes è tota vicinia fugare creditur. Fraxini verò, authore Plinio, contra venena tanta vis est, vt ne matutinas quidem, occidentésve vmbras, quàm sunt longissimæ, serpens arbori eius attingat, adeò ipsam procul fugiat. Experti prodimus, si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignẽ potius quàm in fraxinum fugere serpentem. Alia est etiam ars aëris corrigendi. In candentes lapides lebete conclusos, acetum decoctionis rutæ, saluiæ, rorismarini, bacca- D rum lauri, iuniperi, nucum cupressi, & similium affunditur inde vapor, fumúsve crassior, & odoratus in cubiculum vniuersum effunditur. Parari præterea suffitus possunt ex materia crassiore & viscida magis, vt crassiorem, diuturniorémque fumum ignis vi exhalet, cuiusmodi sunt ladanum, myrrha, mastiche, resina, terebinthina, styrax, calamita, olibanum, benioinum, baccæ lauri, iuniperi, cariophylli, vnà intritis saluia, roremarino, maiorana & similibus. Diuitibus parantur candelæ & fumalia cerata, sebo vel ceræ aromaticis rebus admixtis, flagrantia. Spongia macerata in oxycrato ex aceto rosato & aqua rosarum parato decoctionis cariophyllorum, camphora pauca addita ægro ad manum esse debet, vt hac crebro naribus admota spiritus animales recreentur & roborentur. Aqua sequens in hanc rem est valdè efficax.

℞. ireos flor. ℥ iiij. zedoar. spicæ nard. an. ʒ vj. styrac. calam. benioin. cinamo. nucis mosc. carioph. an. ℥ j. ß. theria. vet. ℥ ß. crassiusculum conterantur in puluerem, & per duodecim horas, macerentur in lib. iiij. vini albi generosi super cineres calidos destillentur in alembico vitreo, in liquore stillatitio spongia immergatur, imbutáq; linteo aut pyxidula concludatur, & naribus sæpè admoueatur. Vel,

Aëris mutatio valet ad sanationem pestis.

Aër conclusus facilè corrumpitur.

Calor vires resoluit.

Peste correpti continẽdi sunt locó moderatè luminoso.

Materia ignium odoratorum.

Lib. 16. c. 13

Fraxini & serpentum mira antipathia.

Aquæ odoratæ.

℞ aqu.rof.& acet.rof.an.℥ iiij.camph. ǵ.vj. theria.ʒ ß. diffoluantur fimul,includantur phiala vitrea,quam æger fæpè naribus admoueat. Opportunius eft etiam fequens in hanc rem nodulus. A

℞.rof.p.ij.ireos flo.℥ fs.calam.arom.cinam.cariophyl.an.ʒ ij. ftyra.calam.& benioini an.ʒ j.fs.cyperi ʒ fs.redigātur in puluerem crafsiorem, & fiat nodulus inter duas fyndones crafsitudinis pilæ palmariæ. Madefiat fubinde in aqu.rof.℥ viij.& acet.rof. ℥ ij.admoueat æger naribus. Pro temporum ratione varianda funt aromatica: nam æftate nec mofcho,nec zibetha,nec fimilibus calidis vtendum: quin nec omnino odoratis validioribus & flagrantioribus mulieres ftrangulationi ab vtero obnoxiæ,aut febricitantes,aut cephalalgici vti debent: mitiora eligenda venient. Sufficient itaque parata ex pauca camphora, & cariophyllis conquaffatis & maceratis in aquam rofarum & aceto rofato.

Quibus valida odorata noceant.

Quæ victus ratio effe debeat, ac primùm quis ciborum delectus.
CAP. XX. B

VICTVS ratio in peftilente morbo debet effe refrigerans, & reficcans: minimè tenuis,fed paulò plenior. Quia enim per id genus morbi multa fit difsipatio fpirituum, & facultatum exolutio quam fequitur frequens fyncope,ideò copiofiore cibo, coctu diftributúque facili,ea iactura quàm citifsimè fieri poteft reparanda venit. Itaque nemo eorum qui pefte correptus tenuiter vixit,vnquam conualuit:pauci eorum qui plenius nutriti,cibos appetiuerunt,perierunt. Dulcia, craffa,humida, vifcida, quæque omnino & exquifitè tenuium funt partium edulia vitanda funt:dulcia enim flammam facilè cōcipiunt,humida putrefcunt,craffa & vifcida obftruunt, putredinémque adeò accerfunt,quæ tenuium funt partium humores nimium attenuant, inflammant, calidofq; & acres halitus in cerebrum fufcitant à quibus febris augetur. Itaque vitanda allia, cæpæ,fynapi,falfa,fpeciata omnia,legumina, quia flatus craffos gignunt obftructionis authores,fugienda funt:at eorum decoctum quia diureticum eft non omnino eft contemnendum. Sit igitur hæc cibandi ratio,panis eligatur bene coctus,fubactus fermentatus, & fubfalfus,frumentaceus, vel farragineus, nec tenerior,nec plurium dierum. Eligantur carnes quæ facilè coquantur & diftribuantur,laudabilem fuccū multum gignant,paucum verò excrementofum. Cuiufmodi funt veruecinæ iuuenes,vitulinæ,hœdinæ,lepufculorum,pullorum,pullaftrorum,perdicularū, pipionum, turdorum,alaudarum,coturnicum,merularum, turturum, attagenarum, phafianorum, & fimilium,vitatis fluuiaticis auibus. Infuccentur carnes in omphacio, aceto,fucco limonum,arantiorum,citreorum,punicorum acidorum,fructuum oxiacanthæ, vuæ crifpæ,& ribes, oxalidis domefticæ & fylueftris. Sunt enim omnia eiufmodi acetofa in hoc morbi genere valdè falubria:nam appetentiam excitant, febris ardorem compefcunt,ciborum in ventriculo corruptionem remorātur,humorum putredini & venenatæ qualitati refiftunt. Quanquam his minus vtantur qui ventriculo funt imbecilliore, fenfu exactiore prædito, & pulmonum morbis, tufsiq; obnoxij, vel vtentur temperatis faccharo & cinamomo. Elixis fi quando vefcatur æger, faporabuntur iufcula lactuca,portulaca,fcariola,borragine,acetofa,lupulo,bugloffa,creffone,pimpinella,calendula,chærefolio, feminibus refrigerantibus, hordeo & auena mundatis, cum pauco croco:nam crocus fpiritus multos gignit,& veneno refiftit. His addentur radices aperientes ad liberanda obftructa, omnino tamen iufcula multa humiditatis occafione erunt vitanda:capparum fructus prima menfa comefti appetētiam excitāt, obftructionéfque expediunt, fed non admodum multo oleo & fale cōdiri debebunt, vtiliter iufculis incoquuntur. Pifces omnino improbandi funt,quia facilè in aluo corrumpuntur. Si tamen his delectetur æger,eligendi funt faxatiles,aquarum nempe purarum,arenofarum, calculis rupibúfque attritarum incolæ, & friabiles: huiufmodi funt truttæ,lucij,percæ,gobites fluuiatiles, aftaci fluuiatiles in lacte extincti,teftudines, & id genus alij. Quod ad marinos attinet, vefci poterit auratis,cuculis,lyris,afellorum fpeciebus omnibus,ericis,trichiis fale minimè conditis, his quibus à margaritarum niueo fplendore nomen eft,& rhombis. Oua in aqua elixa,& cum fucco acetofæ comefta profunt:quemadmodum & hordeata faporata granis mali punici acidi,& fi febris

Cur plenius nutriendi pefte correpti.

Legumina fugienda at ipfum de coctum appetendum. C

Acida laudantur in pefte.

Quibus acida vitanda D

Crocus eft cardiacus.

A si febris vehemens est seminibus papaueris albi. Talia hordeata coctu distributúque facilia sunt, nonnihil detergent, multum humectant & aluum molliunt. Sunt tamen quibus nauseam mouent & capitis dolorem, his abstinendum erit: sed in hordeati loco cum veniet panatella, panis infriatus in decocto capi. In secundam mensam aponētur vuæ passæ in aqua rosacea cum saccharo in præsens elixa, pruna damascena acida, cerasa acidula, poma curtipendula, pyra pāchrestana. Vltima denique mensa cydonia sub prunis cocta, cydoniatum, conserua rosarum, buglossi & similia exhiberi poterūt. Vel sequens puluis. *Hordeata quibus prosint & obsint.*

℞. coriand. præp. ʒ ij. marg. electar. ros. rasu. ebor. cornu cerui, an. ʒ ß. carabes ℈ ij. cinam. ℈ j. ras. cornu vnicor. & ossis de corde cerui, an. ℈ ß. sacch. ros. ℥ iiij. fiat puluis, vtatur post pastum. Si debilior sit æger, vescetur gelatina parata ex carne capi & vitulina elixis in aqua oxalidis, cardui benedicti, borraginis cum portione aliqua aceti rosati, cinamomo, saccharo, & aliis vt præsens necessitas postulare videbitur. De nocte parata in omnem euentum adesse oportet, euchymarum carnium expressa cum tan-B tillo succi citrei mali aut punici. Quod sequitur restaurans omnium instar esse poterit. *Puluis post pastum.*

℞. cons. bugl. borrag. violar. nenuph. & cich. an. ℥ ij. pulu. elect. diamarg. frig. trochisc. de caph. an. ʒ iij. semi. citr. card. bened. acetos. rad. dictam. torment. an. ʒ ij. aquæ decoctionis capi iuuenis cum lactuca, portulaca, buglos. & borrag. incocti ℔ vj. ponātur in alembico vitreo cum carne duorum pullorum, totidem perdicum, & quindecim foliis auri puri, fiat destillatio lento igne. Tum cape liquoris stilatitij ℔. ß. coletur per manicam cum sacch. albi ℥ ij. & cinam. ʒ ss. vtatur æger tempore sitis. Vel carnem vnius capi veteris & cruris vitulini, duas perdices concisas, cinamo. integri, ʒ ij. compones sine vllo liquore in alembico vitreo fideliter obturato, curabísque vt bulliant in balneo mariæ ad perfectā vsque coctionem. Sic enim coquuntur carnes illæ in proprio succo citra vllam ab igne noxam, succus inde prælo exprimatur: expressi succi exhibe in singulas doses ægro vnciam vnam cum aquis cardiacis, triasantalo & diamargarito frigido. Conditturæ fructuum dulcium vitandæ sunt, quia dulcia se in bilē C vertūt: at acidulorum prunorum, cerasorum, & similium vtiliter sumi possunt. Cæterùm cùm nullum morbi genus sit quod æquè vires debilitet atque pestis, omnino necessarium est, parca quidem manu, sed frequenter ægrum cibare, habita semper ratione consuetudinis, ætatis, regionis, & temporis: nam per inanitionem periculum est ne venenata materia in superficiem corporis depulsa, à ventriculo famelico ad interiora reuocetur, & ventriculus ipse excremētitiis humoribus biliosis, calidis, tenuibus & acribus repleatur, vnde stomachi morsus & alui tormina. *Liquor restaurans.* *Fames quā sit noxia peste correptis*

Qualis peste correptis debeat esse potus.
CAP. XXI.

SI febris subest magna & ardens, vino abstinendum, nisi fortè oborta syncope, eius loco bibetur oximel sequens,

D ℞. aqu. opti. ℔ vj. in his bulliant mellis ℥ iiii. ad consumptiomem tertiæ partis continenter despumando, colato liquori & in vase syncero reposito, adde acet. ℥ iiii. cinam. quod sufficit ad aromatisandum, vel parabitur hydrosacchara vt sequitur. *Oxymel.*

℞. aqu. font. ℔ iiii. saccha. optimi ℥ vi. cinamom. ℥ ii. colentur per manicam citra vllam coctionem: cùm vti volet adde succi citreorum parum. Syrupus de acetositate citri excellit inter omnes qui aduersus pestem vsurpantur. Salubris etiam est vsus zulapii sequentis. *Hydrosacchara.*

℞. succi oxalidis diligenter depurati ℔ ss. succi lactucæ pariter defæcati ℥ iiii. sacchari optimi lib. i. bulliant simul ad perfectionem, colentur, clarificentur, addēdo sub finem aceti parum, vtatur inter pastus cum aqua cocta, vel aquæ oxalidis, lactucæ, scabiosæ & buglossi paribus portionibus, vel zulapij descripti colati & clarificati cape ℥ iiii. misceatur cum libra vna aquarum cord. commemoratarum, bulliant parum. Ab igne substractis infunde santali citrini ʒ i. cinam. conquassati ʒ ss. coletur per manicā. Vbi refrixerit detur ægro in potum cum succo citri. Qui pomatium, pyratium, cereuisiam, aut zythum bibere consuerunt, poterunt ei potioni indulgere, modò perspi-

cua sit nitens, nitida ac tenuis, parataq; ex fructibus subacidis, nam turbida & fæculenta nonmodò crassos humores gignit, sed etiam primæ corporis regionis cruditates, inflationes & obstructiones, vnde febri incrementum. Oxycrati potius sequenti modo exhibitus ardorem febrilem contemperat & humorum putredinem, veneniq; feritatem reprimit, & aquam per venas meare facit, modò tamen hæmoptoci, tussiculosi, singultiētes, omninóq; debili stomacho & ventriculo non sint ægri: talibus enim acida omnia sunt fugienda. A

Oxycrati commoda.

Quibus noceat.

℞.aqu.font.lib.ij.acet.albi rubríve ℥ iij.facch.albis.℥ iiij.syru. ros.℥ ii.bulliant parum, detur ægro in potum. Vel,

℞.succi limonum & citreorum an. ℥ ſs. vini granat. acidorum ℥ ii. aquæ oxalidis minoris & ros.an.℥ i.aquæ fontanæ coctæ quantum sufficit, fiat iulep, vtatur inter pastus. Vel.

℞.syrup.de limon.& de ribes an.℥ i.aqu.nenuph.℥ iiii.aquæ font.coctæ lib.ſs.fiat iulep. Vel,

℞.syrup.de nenup.& acetos.simp.an ℥ ſs.dissolue in aquæ oxalidis mino.℥ v.aqu. font.lib.i.fiat iulep. B

Aquæ gelidæ potus quibus & quando vtilis.

Quòd si æger iuuenis sit, valenti ventriculo, & biliosus natura, non improbarim ipsum aquam fontanam gelidam pleno haustu copiosius haurire: id enim demùm efficax est ad restinguendum & suffocandum ardorem febrilem, contrà qui frigidam sæpè & parca manu bibunt, tanquam igni fabrili aquam instillarent, flammam incēdiumq; augent, & in plures dies velut fouent. Ergo Celsi sentētia, cùm in summo morbus est incremento, vtique non ante diem quartum magna siti antecedente frigida, aqua copiosè præstanda est, vt bibat etiam vltra satietatem: at cùm iam venter & præcordia vltra modum repleta satisq; refrigerata sunt, vomere debet. Quidam ne vomitum quidem exigunt, sed ipsa aqua frigida tantùm ad satietatem data pro medicamēto vtuntur. Vbi vtrumlibet factum est, multa veste operiendus est, & collocandus æger vt dormiat, feréque post longam sitim & vigiliam, post multam satietatem, post infractum calorem plenus somnus venit, per quē ingens sudor effunditur, ídque præsentissimum auxilium est. Fallenda tamen interdum sitis veniet frusto carnis melonū cucurbitæ, cucumeris, foliis lactucæ, acetosæ, portulacæ, in aqua frigida madefactis, aut tessella mali citrei in aqua rosarum macerara, & sacchato aspersa ore contentis, & subinde mutatis. At si ætate confectus sit æger, viribus infirmis, natura pituitosus, vinóque deditus, exacto febris statu, ac summo iam ardore deferuescente, poterit vinū dilutissimum in pastu bibere ad virium restaurationem, & spirituum dissipatorū suffectionem. Omnino sitim magnam ferre non debet æger, sed hāc vel potu restinguere, vel oris ex oxycrato & similibus collutione fallere, eadémque faciem & manus lauare, id enim etiam vires recreat. Si diarrhoëa fertur aluus, aqua chalybeata bibita erit ex vsu, lacq; insuper coctum extinctis in eo pluribus & pluries candentibus ab igne calculis. Ad linguæ orísque totius siccitatem & scabritiem confert collutio refrigerans, humectans & leniens, ex aqua mucosa infusionis seminum cydoniorum, psillii, addito camphoræ tantillo, cum aqua plantaginis & rosarum. Sordes inde rudicula reuellendę & abstergendæ, hinc humectandum os contento aliquandiu & versato oleo amygdalarum dulcium cum syrupo violaceo mixto. Si scabrities in vlcera degenerauerit contingenda erunt aqua infusionis sublimati, aut aqua chymistarum. Cæterùm quia aquæ potus frequentem supra mentionem fecimus, visum est hîc de aquæ delectu & bonitate pauca adiungere: non est negligendus aquarum delectus, quia victus multa pars ex aqua pendet: nam præter quàm quod ea vel sola, vel cum vino mixta in potu vtimur, tum ipsa panem subigimus & densamus, carnes elixamus, iusculа sorbemus. Putāt igitur permulti aquam pluuialem quæ æstate decidit, & cisterna bene posita constructáque colligitur omnium esse saluberrimam. Inde fontanam quæ è montium iugis per rupium, silicum, & calculorum confragosa decurrit. Tertió ordine putealem, vel quæ è mōtium imis emergit radicibus. Fluuiatilis etiam bona est, quæ media hauritur & ex profluente. Palustris pessima est, si præsertim reses sit: talis enim ferax est & patiens multorum virulentorum animalium, vt colubrorum, buffonum, & similium. Niualis etiam & glacialis pessimæ sunt propter noxiam vim refrigerandi & terrestrem naturam. Sed inter puteanas & fontanas illæ censeri debent probatissimæ, quæ insipidæ sunt, inodoræ, decolores: cæterùm claræ, aëris sereni instar, hyeme subtepidæ

Lib.3.cap.7 (beside: Ergo Celsi sentētia)

Quibus artibus fallenda sitis in febre. (beside: subinde mutatis)

C (beside: Fallenda tamen interdum sitis)

Ad linguæ & oris scabritiem. (beside: calculis. Ad linguæ orísque)

D (beside: Si scabrities in vlcera degenerauerit)

Ad linguæ & oris vlcera. (beside: Cæterùm quia aquæ potus)

Aquarum delectus. (beside: Putāt igitur permulti aquam pluuialem)

A tepidæ,& æſtate frigidæ,quæ citò calent & citò refrigerantur, id eſt quæ ſunt leuiſſimæ,in quibus legumina,napi & ſimilia facilè & citò coquuntur:quas denique qui de more bibunt voce clara ſunt & canora,pectore integro& ſano,renidenti & viuido faciei colore.

Hip.ſect. 5. aph.26.

De Alexiteriis in peste vſurpandis. CAP. XXII.

AGENDVM nunc de propria huius morbi curatione, quæ quàm citiſſimè adhibenda eſt,quia id veneni genus, pernicitate remediorum vincit celeritatem.Itaque in hâc partem peccandum potius, vt tempeſtate peſtifera quemlibet morbum peſtilentem eſſe putes, & tanquam peſtilentem cures, quia quandiu peſtilentiæ ſeminibus inquinatus eſt aër, humores in corpore excrementitii talis aëris ineuitabili commercio facilè inficiuntur,

B vt nullus tum ferè veniat morbus peſtilentiæ expers,id eſt qui non ſit peſtilens natura ſua ab initio,vel qui mox talis non fiat.Plerique à ſanguinis detractione, alij à purgatione,alij ab alexiterio curationis initium ducendum putant.Nos habita ratione præſtantiæ partis illius quæ à peſtifero veneno oppugnatur, primo quoque tempore exhibendum alexiterium putamus,quod proprietate ſpecifica tantùm tueatur cor à veneno quantum oppugnatur.Quanquam ſunt etiam alia alexiteria quæ veneni,peſtiſque periculis cor ægrúmque expediunt, non tantùm quia veneni vires tota ſua ſubſtantia infringunt,ſed etiam quia id toto corpore fugant & exigũt vomitu,diarrhoëa, ſudore,aut alio ſimili vacuationis genere. Ea quantitate alexiterium exhibeatur quæ debellando quoquomodo veneno ſufficiat. Itaque id quia ampliore quantitate ingerere non eſt tutum, ne naturam noſtram cui conſeruandæ adhibetur euertat, ideò quod ſimul & ſemel ingerere non licet, id vicibus partiendum cenſeo, vt tandiu eius aliqua portio quotidie exhibeatur, quoad omnibus veneni accidentibus,effectis,impreſſionibúſque deletis nihil iam à veneno corpori ſit metuendum.

Initium curationis morborum peſtilentiũ ab alexiterio ducendũ.

Qua quantitate exhibendum alexiterium.

C Eiuſmodi alexiteriorum quædam ex ipſorum venenorum portionibus apta proportione cum aliis medicamentis vim veneno contrariam habentibus contemperatis & commixtis conſtant,vt theriaca quæ viperina carne conſtat,vt ſcilicet admixta venena vehiculi loco ſint ad deducendum totum illic alexiterium, ſeu potius alexiterij vires,vbi præcipuum venenum & magis lethalem fecit impreſſionem:quia naturæ ſimilitudine & ſympathiæ lege,venenum ad venenum ſtatim rapitur,fertúrque. Alia mera venena ſunt,ſed quæ alterum alteri, & viciſſim ſibi mutuò alexiteria ſunt,quomodo ſcorpii punctura medetur ſcorpius ipſe. At cæteris omnibus alexiteriis præcellunt theriaca & mithridatium : nam roborando viſcus nobiliſſimum & vitæ arcem, ſpiritus etiam diſſipatos recreant & reparãt,venenumq́; debellant,non aſſumpta modò,ſed & admota cordis regioni , bubonibus & carbunculis:venenum enim ad ſe occulta proprietate, vt ſuccinum paleas attrahunt, & attractum digerunt, diſſipant,interneciniſq́; omnibus viribus ſpoliant,quemadmodum lib.de ther. ad Piſ. rationibus & veriſſimis experimentis à Gal.eſt demonſtratum.

Cur alexiteriis venena admiſcẽtur.

Venena quædam venenis ſunt alexiteria.

Theriacæ dotes.

D At, inquies, calida hæc ſunt, peſtis verò ardenti febri ſæpè implicita. Dicimus non tantùm imminere homini à febre, quantum à peſte periculum:quanquam ne febrem in exhibenda theriaca omnino negligere videamur, ipſam cum cardiacis refrigerantibus mixtam propinamus & admouemus, vt cum trochiſcis de camphora,ſyrupo limonum,de nenuphare, aqua oxalidis & ſimilibus. Quo eodem conſilio, non nimium annoſam , ſed mediæ ætatis theriacam eligimus , vt annotinam , aut duorum annorum,fortioribus datur ad ſeſquidragmam, aliis ad dragmam. Sumpta theriaca,mithridatio,vel alio quouis alexiterio deambulare debet æger , omnino tamen quàm poterit moderatè : non vt plerique, qui vbi ſe peſte afflatos ſenſerint,bacchari & impetu curſare non deſiſtunt,quoad vires corpori ſuſtinẽdo iam non ſint, ſic enim naturam exoluunt,adeò vt debellando veneno ſufficere nequeat.

Quis modus in deambulando à ſumpta theriaca.

Poſt mediocrem igitur deambulationem lecto calidè tradendus erit æger,& multa veſte operiendus,admotis inſuper plantis pedum calidis lateribus,& veſicis ſuillis, aqua calida repletis inguinibus & axillis,vt ſudor prouocetur . Eſt enim ſudor in hoc

morbi genere præstantissimum auxilium, tum febri ad humorum vacuationem, tum A pesti ad veneni foràs euocationem, quanquam non omnis sudor sanitatis fructus proferat. Narrat enim Georgius Agricola visam sibi Misniæ in Germania mulierem, cui sudore triduano sanguis per caput & thoracem manabat, & nihilominus interiit. Sudorem prouocabit sequens potio.

Sudorifica potio.

℞.rad.chinæ in taleolas sectæ ℥ j.ß.gaiaci ℥ ij.corticis tamarisci ℥ j. rad.angel.ʒ ii. rasuræ cornu cerui ℥ i.baccarum iuniperi ʒ iii.ponantur in phiala vitrea duodecim libras capiente, affundantur aquæ fontanæ vel fluuiatilis optimæ ℔ viii. macerentur noctem totam super cineres calidos. Manè bulliant omnia in balneo mariæ ad consumptionem medietatis, quod sex ferè horarum spatio fiet. Colentur per manicam, inde iterum colentur, sed cum ℥ vi.sacchari rosati & theriacæ tantillo, dentur eius liquoris vnciæ septem vel octo, prouocabunt sudorem. Vtiliter etiam sequens puluis præscribitur.

Puluis sudorificus.

℞.fol.dicta.rut.rad.torment.bet.an.℥ ß. bol.arm. præs.an.℥ i.terræ sig.ʒ iii.aloës, myrrhæ an.ʒ ß.croci orient.ʒ i.mastic.ʒ ii. puluerentur omnia secundum artem. Detur ʒ i.dissoluta in aqua rosar.vel oxalidis syluestris, assumpto puluisculo illo deambulabit æger. Inde in lecto collocabitur, & sudorem sibi quo diximus modo prouocabit. B Sequens aqua valdè commendatur contra venena.

Stillatitius contra venena liquor.

℞.rad.gent.& cype.an.ʒ iii.card.bened.pimpinel.an.m.i.sem.oxalid.syluestris, & morsus diab.an.p.ii.baccar.heder. & iunipe.an.℥ ß.flor.bugl.viol.& ros.rubr. an.p.ii. crassiusculè puluerentur omnia: inde madescant per noctem in vino albo & aqua ros. tum addatur bol.arm.℥ i.ther.℥ ß.destillentur omnia in balneo mariæ, seruetur stillatitius liquor in phiala fideliter obturata. Capiat æger sex vncias cum sacchare, & cinamomi ac croci tantillo. Tum deambulet, sudorem sibi prædicto modo peracta deambulatione prouocet: aquæ theriacales & cardiacæ ante descriptæ huic instituto sunt perutiles, sed & sequens valdè probatur.

In sudando quis modus.

℞. oxalid. agrest. minor. m.vi. rutæ m.i. pistentur & macerentur in aceto viginti quatuor horarum spatio, addendo theria.℥ iiii.fiat destillatio in balneo mariæ: statim atq; se perculsum æger præsenserit, capiat eius aquæ ℥ iiii. inde ambulet & sudet. Su- C dandi finis erit, cùm vel exolui incipient vires, vel refrigerari manans humor, tum enim siccis linteis & subcalidis detergendum corpus, nunquam sudor prouocandus pleno ventriculo: sic enim calor à coquendi munere auocatur. Interdicendum somno inter sudandum, ne cum calore & spiritibus venenum intrò se condat in viscera. Ergo si in somnum æger propensior sit valida frictione, vinculis extremitatibus corporis iniectis, multo strepitu adstantium & cōfabulationibus excitetur, bona de morbo spe impleatur: quod si ne sic quidem somnus impediri possit, dissoluatur castoreū in acri aceto & aqua vitæ, in nares & aures immittatur. Denique in perpetuis quantū fieri poterit vigiliis primo die cōtineatur, reliquis vel ad quartum vsque diebus, id est ad perfectam vsque veneni excretionem vltra tres vel quatuor horas non dormiat. Interim tamen ex viribus qui præsens aderit Medicus æstimabit omnia: virium enim timenda dissolutio quam iuges vigiliæ inferunt, nisi post tres à sudore horas non cibetur, interim vt vires cōstent, sumat corticem citri conditum, conseruam rosarum, panem tostum vino intinctum, carnem myrobalani aut simile quid. D

Interdicendum somno & qui.

De Epithematibus, & fotu ad nobilium partium robur comparandis.

CAP. XXIII.

Ex qualib[9] comparāda epithemata in peste.

ETIAM inter alexiteria censenda sunt topica quædam, quæ quàm citissimè fieri potest admouenda extrinsecus, vt epithemata cardiaca, & hepatica, ad partium nobilium tutelam & facultatum robur: longè nēpe à visceribus venenatam auram repellentia. Miscentur ex cardiacis nonmodò calidis, sed etiam frigidis vt æstum contemperent & repellant validius. Imponuntur tepida cum panno coccino, aut diplomate linteo, vel spōgia molli in his madefactis, modò ne partium eiusmodi nobilium regiones carbunculus occupet: ad carbunculum enim non decet vti repellentibus. Epithematum sequentes habes formulas.

Carbunculo non conueniunt repellentia.

℞.aqua.

A ℞.aquar.rosſ.planta.& ſol.an.℥ iiij.aqu.acetoſ.vini gran.& acet.an.℥ iij.ſanta.rub. & coral.rub.puluerif.an.ʒ iij.theriac.vet.ʒ ß. caphu.℈ ij. croc.℈ j.carioph.ʒ ß.miſce: fiat epithema.Vel,

Epithematum cardiacorum formul.

℞.aqu.roſ.& plantag.an.℥ x.acet.roſ.℥ iiij.carioph.ſant.rub.coral.rub.puluerifatorum, pulueris diamargariti frigid. an. ʒ j.ß. caphuræ & moſchi an.℈ j.fiat epithema. Vel,

℞.aquarum roſarum & meliſſæ an.℥ iiij.aceti roſat.℥ iij.ſantal.rub.ʒ i.cariophyl. ʒ ß.croci ℈ ii. caphuræ ℈ i. boli armeni, terræ ſigillatæ, & zedoariæ an ʒ i. fiat epithema.Vel,

℞.acet.roſat.& aquæ roſar.an.℔.ſs. caphuræ.ʒ ſs. theriac.& mithridat.an.ʒ i. fiat epithema.Vel,

℞.aqu.roſa.nenup.bugl.aceto.aceti roſ.an.℔ ſs.ſant.rub. roſ.rub.an.ʒ iii. florum nenuphar.violar.caphu.an.ʒ ſs.mithridat.& theria.an.ʒ ii. Terantur & miſceantur ſimul omnia. In ipſo quo vtendum erit articulo ſeorſim in vaſculo eorum excipiatur B portio,qua tepida foueatur viſcus affectum.

Sintne purgatio & phlebotomia neceſſariæ per morborum peſtilentium initia. CAP. XXIIII.

FIRMATO præſidiis & alexiteriis corde, ad phlebotomiam & purgationem veniendum. De phlebotomia ingens eſt inter Medicos controuerſia. Qui illam ſuadent, aiunt febrem peſtilentem defigere ſe in ſanguine, in eodémque venenum peſtilens ſedem ſuam ſtabilire: itaque inde in reliquos humores facilè ſerpere niſi detracto ſanguine, vnà & venenum ſanguini inſidens dematur. Qui contrà ſanguinem mitti non probant, afferunt ſæpius contingere, vt à putredine ſanguis ſit immunis, reliquos tantùm humores veneni infici contagio. Si quis meum iudicium in quæſtione illa ancipiti requirat, dico peſtem aliàs à ſolo aëris vitio pendere, aliàs inſuper ab humorum corruptione & infe- C ctione, cuius initium ab aëris vitio & contage venerit. Id vitium per ductus corporis in viſcera tandem peruenit, quemadmodum ex abſceſſibus intelligere eſt, qui nunc pone aures, nunc ſub axillis, aliàs in inguinibus prorumpunt, prout cerebrum cor aut hepar infectione affecta fuerint. Hinc enim & anthraces manant, aliæq; materiæ collectiones, & eruptiones, quæ quauis corporis parte cernuntur, natura nempe excretricis facultatis robore vſa, ad excernendum intus foràs quod moleſtum & inimicũ eſt. Hunc igitur naturæ motum ſi Medicus imitari debet, profectò nec purgandum, nec ſanguinem detrahendum putabit: nè motu contrario foris intrò reuellendo, naturæ motum qui fit intus foràs interturbet. Sic ſæpè videmus quibus ob bubones venereos purgatio præſcribitur, vel ſanguis detrahitur his materiam reddi inſupurabilem, eiuſdémque intrò reuocatione luis venereæ inferri conſequutionem. Quare emergentibus bubonibus, carbunculis, aliiſque eruptionibus peſtilentibus, quarum cauſa ſit in ſolo aëris vitio, à purgatione & phlebotomia abſtinendum. Sufficiet verò cor, omnéſque partes nobiles alexiteriis, vi veneni retundendi propria præditis, in- D trinſecus & extrinſecus præmunire. Non enim dubium eſt, quin debilitata vtroque vacuationis genere natura, exhauſtíſque vnà cum ſanguine ſpiritibus, aura venenata in vacuum corpus facilius ſubeat & recipiatur, receptáque in idem debilius factum, tyrannidem exerceat.

Rationes probantiũ & improbantium phlebotomiam in peſte.

Controuerſia cõpoſitio

Cur purgatio & phlebotomia nõ conueniunt peſtis ſpiritibus defixæ

Anno Domini ſequimilleſimo ſexageſimo quinto, qui annus toti ferè Galliæ peſte peſtilentibúſque morbis fœtus & funeſtus fuit, ex omnibus, vrbium per quas Carolo nono Regi iter Bayonam erat, Medicis & Chirurgis diligenter & ſtudioſè ſciſcitatus ſum, quid ægris ſucceſſiſſet ex purgatione & phlebotomia, vna voce reſponderunt, obſeruaſſe ſe ſedulò, omnes peſte correptos quibus liberaliter ſanguis detractus fuerat, & corpus validè purgatum deterius inde habuiſſe, tandémque interiiſſe: reliquos, quibus ſolis alexiteriis prouiſum eſſet, ferè cunctos euaſiſſe: id enim genus peſtis haud ab humorũ corruptione, ſed à primario & ſolitario aëris vitio cauſam habebat. Idẽ euẽtus antea notatus fuerat in anheloſa grauedine cuius ſuprà meminimus: nẽpe ex purgatione & ſanguinis detractione deterius ægris ſucceſſiſſe: nõ negauerim tamẽ

Hiſtoria.

Quando in peste purgationi & phlebotomiæ sit locus.

Aph.22. sect.2.

Aph.10. sect.4.

Cap.7.lib.3

quin si ingens aliqua in corpore plethora subsit; vtrique remedio locus esse possit, A præsertim per initia, etsi materia efferum habeat orgasmum, vnde metus immineat irruptionis in partem aliquam nobilem. Scimus enim ab Hippocrate sancitum, quod quicunque morbi ex repletione fiunt hi vacuatione curantur: & quod in morbis valdè acutis si materia turget medicari eadem die expedit, tardare enim in talibus malũ esse: sed talia non pestis ratione & occasione fiunt, verùm corporum affectorum, & affectuum vnà cum peste complicatorum. Tum igitur licet fortasse liberalissimè sanguinem mittere & validissimè purgare, ne pestilens venenum materiam paratam offendat, & correptam contagione inficiat, vnde pestis nouas & longè maximas vires assumat: præsertim cùm moneat Celsus, Quò celerius eiusmodi tempestates corripiunt, cò maturius auxilia, etiam cum quadam temeritate esse rapienda: ergo si venarum tumor magnus subest, si oculorum & faciei flammeus rubor, si arteriarum in temporibus pulsatio, si spirandi ex pondere difficultas, si sputum cruentum, mittere statim sanguinẽ ob illas quas dixi causas nulla mora facta expediet. Sed ex basilica sinistra mittere videbitur satius, quò maiorierum plethoricarum onere cor & lien promptius expediantur, non quolibet tamen tempore missus sanguis prodest: nam per rigores febriles tutum non est, tum enim reuocatis calore & spiritibus ad interiora, exteriora sanguine destituta algent: itaque sine virium iactura, summa humorum perturbatione sanguis tum detrahi nequit. Est & animaduertendum præsentibus eiusmodi causis plethoricis aliam esse mittendi sanguinis indicationem in febre pestilente simplici, aliam in ea quæ bubonum & anthracum comitatum habet adiunctum. Nam horũ alterutro aut vtroque cum vehementi & ardentissima febre coniunctis aperienda erit vena, quæ præter naturam tumori erit magis vicina, seruata fibrarum rectitudine, vt hac aperta sanguis magis è directo trahatur: omnis enim putrentis ad partes nobiles sanguinis attractio vitanda, vt quæ sit ægro & naturæ molestissima. Sit ergo exempli gratia, plethoricus æger repletione quæ ad vasa dicitur, & quæ ad vires: subsit vnà tumor pestilens in partibus ad caput & collum attinẽtibus, è cephalica vel mediana detrahendus erit sanguis, aut ex aliquo earum ramo per brachium lateris dolentis sparso. Quòd si adipis, aut alia occasione tales venæ non se prodant in brachio, sunt qui C probant eam aperiri venam quæ est inter pollicem & indicem, demersa in aquam calẽtem manu, quò illa tumeat vena, & allecto caloris opera sanguine impleatur. Si sub axillis & circum eiusmodi loca tumor est, aperienda basilica erit, aut mediana quę supra manum perreptat: si ad inguina, poplitea vel sapheia, aut alia quæuis supra pedum tumentior, ex affecto semper latere. Cæterùm ante tertium diem phlebotomia fieri debet: est enim hic morbus ex genere acutorum, vt qui non rarò intra viginti quatuor horas omnia sua tempora percurrat. In detrahendo sanguine virium rationem habebis. Animi deliquium instare intelliges ex leui sudore, quo repente oborto frons madet, ex cardialgia cum nausea, ex deiiciendi voluntate, oscedine, labiorum liuore, totius faciei subita in pallorem mutatione: denique & certissimè expulsu paruo & tardo. Tum igitur digito admoto statim occludenda vena, quoad redierit ad se æger, vel naturæ sponte, vel arte, exhibito pane vino tincto, vel alia re simili: tum sanguinem, si haud iusta copia detractus sit, rursus sines fluere, quantum morbi magnitudo & vires postulare videbuntur. Quo facto proderit alexiterium aliquod ex commemoratis ægro bibendum exhibere, quòd simul vires reparet & venenum infringat. D

Cur ex basilica sinistra in peste sanguis detrahendus.

E qua vena in singulis tumoribus pestilẽtibus sanguis detrahendus.

Quo morbi tempore sanguis detrahendus.

De purgantibus in morbo pestilente medicamentis.
CAP. XXV.

Qualia in peste conueniant cathartica.

SI propriis in memoriam reuocatis indicationibus, necessaria videatur in hoc morbi genere purgatio, ea vt præsens casus & necessitas postulare videbuntur præscribenda veniet: expenso scilicet quòd morbus rapidus sit, quique remediis egeat quæ promptè humorem noxium in quo insedit fouetúrque aura venenata è corpore exigant: variis pro humoris specie & ægri conditione. Exhibentur in hanc rem scammonij in puluerem redacti gran.vj. vel etiam decem, cum dragma vna theriacæ. Fiunt & pilulæ hac ferè forma.

℞. theria.

A ℞. theria.& mithrid.an.ʒ j.fulph.viui fubtiliter puluerati ʒ ß. dacryd. gr.iiii.fiant pilulæ. Vel, *Pilulæ contra peftem.*

℞.aloës ʒ iii.myrrhæ & croci an.ʒ i.ellebo.albi & afari an.℈ iiii.cum theriaca veteri,fiat maffa,capiat ℈ iiii.pro dofi tribus horis ante paftum,pilulæ Ruffi vtiliter dantur imbecillioribus. Veteres valdè commendarunt ad hunc affectum agaricum, quia humores noxios ex omnibus membris prolicit,viréfque habet theriacæ affines,cor enim roborare creditur & venenum purgãdo exhaurire. Robuftioribus pondere dragmarum duarum datur,imbecillioribus pondere femidragmæ. Præftat infufum in decocto exhiberi,quàm in fubftantia:fic enim electum,& in trochifcos fideliter præparatum diuinum dici poteft medicamenti genus. Multorum experimentis antimoniũ prædicatur:fed quia eius vfum Medicorum fcholæ Parifienfis concilio & decreto cõdemnatum fcio,de eo hîc dicere fuperfedebo. Sudorifica reliquis præcellere putandum,quando ab aura venenata peftilentia eft. Inter quæ eius quod fequitur efficacia magno multorum bono probata eft in ea pefte, quæ nuper per Germaniam graffata B eft,quemadmodum literis mihi fignificauit Matthias Rodlerus ducis Georgij Comitis Palatini Cancellarius. *Agarici cõtra peftem dotes.* *Antimonij vfus.*

Capiunt arthemifiæ fafciculum vnum, & ex eius cinefacti cinere lixiuium conficiunt cum aquæ lib. iiii. id mox in vafe figulino vernice oblito ignibus fubiicitur, vt bulliat ad liquoris cõfumptionem, fubfidente terrena fæce falis inftar,ex qua fingũtur trochifci põderis vnius florini aurei. Eiufmodi trochifcorum vnus,duóve pro robore ægri diffoluuntur in vnciis tribus vini generofi maluatici: bibitur,à potione obambulat æger femihoræ fpatio : inde lecto traditur,fudat ibi duas tréfve horas,vomitus fuperueniunt, aluus quoque laxatur tanquam fumpto antimonio, fic ferè omnes liberabantur,qui præfertim maturè id remedium antequàm ad cor vfque perueniffet fumpferant, quemadmodum & ego fœlici fucceffu Lutetiæ in aliquot ægris fum expertus. Certè arthemifia Veteribus valdè laudata eft, fumpta admotaq; in ferpentum venenatis morfibus,vt non dubitem quin magnas contra peftem vires habeat. Auditum habeo ex Gilberto Heroaldo Monfpelienfi Medico certiffimum, multorũq; ex- C perimẽtis,tum fuis,tum aliorum probatiffimum aduerfus peftem remedium effe muriæ encraficholorũ,feu gari ℥ viii.hauftu vno ebibitas. Eft enim peftis nihil ferè aliud quàm infignis quædam putredo,cui corrigendæ & edomandæ nihil tam eft accõmodatum quàm garum illud feu encraficholorum vi afperfi falis ad folem fufa liquataq; fubftantia. Sunt qui feminis ebuli ʒ i.in vino albo infundũt, id hauftum fimilia fermè antimonio præftare affirmãt. Alii par põdus feminis rutæ contriti cum theriaca quod fabæ magnitudinem æquet,in vino maluatico diffoluunt, bibuntq;. Alii foliorum & fummitatum geniftæ m.i.cum vini albi felibra conterunt,bibendum ægris exhibent, vomitus mox,aluum & fudores promoturum. Certè qui à virulẽtis beftiis morfi funt, adligata fupra vulnus genifta,venenum vltra diffundi & ferpere prohibent. Itaque & potus ex eo comparatus venenum aditu ad cor prohibere poterit. Quidam capiunt radicis enulæ campanæ,gentianæ,tormentillæ,grani tinctorii & geniftæ,fcobis eboris & cornu cerui fingulorum femidragmam , omniaq; contrita in vino albo, & aqua vitæ horarũ quatuor & viginti fpatio infundunt fupra cineres calidos,mox colo trãfmittunt,vncias ferè quatuor exhibent,fudores prouocat inde comparata potio,& venenum infringit,eafdem vires habet fequens potio. *Efficax remedium fudorificum fimul & catharticum.* *Arthemifiæ dotes.* *Vide Rond. lib.7.de pifcib.cap.3.*

D

℞.fynap.acris(ex mufto minimè comparati)℥ ß.theria.aut mithri.quod æquet fabæ magnitudinem,diffolue in vino albo & pauca aqua vitæ,bibat æger,deambulet & fudet. Licet etiam craffiorem cæpam excauatam,theriacæq; femidragma& aceto impletam fub cineribus coquere,inde exprimere:expreffum fuccum cum aqua oxalidis cardui benedicti,aut alia quauis cardiaca, vinóq; generofo diluere, & ægro propinare ad fudorem proliciendum & venenum debellãdum. Vel cape alliorum craffiufculæ nucis magnitudinem, rutæ & chelidonij maioris, cuiufque folia viginti,terantur omnia in vino albo & pauca aqua vitæ,expreffum detur bibendum. Sunt qui chelidonii maioris & maluarum fuccum cum aceti vnciis tribus expreffum, & olei nucũ fefquuncia bibunt,mox enim à multa deambulatione venter furfum deorfúmque laxatur,& fic liberantur. Cùm venenata aura iam in humores irrepfit, infecítque,putant foliorum laureolæ ficcorum dragmam vnam in aceto biduum maceratam & bibitã, præftantiffimum effe remedium ad fudorem, deiectionem, & vomitum ciendum. *Synapi hauftum contra peftem.*

Pulueris mercurii et calcanthi cōtra pestem vires.

Mathiolus tractatu de Morbo gallico, scribit puluerem mercurij cum succo cardui benedicti, aut electuario de gemmis exhibitum, pestem priusquam se in corpore obfirmauerit abigere, vomitu, deiectione, & sudore prouocatis eundem effectum in eodem morbo præstare calcanthi dragmam vnam in aqua rosarum dissolutam. Sunt qui olei scorpionum paruam quantitatem cum vino albo exhibent, ad vomitu exhauriendum venenum, quo eodem cordis regionem carpi & temporum illinunt. His sæpius repetitis in corporibus præsertim fortibus & exercitatis vtendum censeo, quia debiliora medicamenta nihil aut parum vacuant, humores tantùm exagitant, vnde febris incrementum. Vbi venenum abundè euacuatum videbitur, exhibenda erunt quę ventriculum roborent, humorumque agitationem compescant: cuiusmodi compositio alkermes esse dicitur.

Confectionis alkermes facultas.

De multis quæ vna peste inuadunt symptomatibus, & primùm de capitis dolore. CAP. XXVI.

Phrenitidis in peste causa.

SI venenum in cerebrum rapitur, idque natura expellere nequeat, inflāmatio ipsi membranísque ipsum vestiētibus superuenit: quæ nunc imaginationem, nunc iudicium, nunc memoriam lædit, turbat, abolet prout cerebri anteriora, media aut posteriora inflammatione vehementius correpta fuerint: omnino certè hinc emergit phrenitis, cum oculorum & faciei flammeo rubore, capitis totius grauitate & ardore. Si clysteribus & sanguinis aperta brachij cephalica detractioni id malum non cedat, arteriæ temporum venient aperiendæ, detracta inde sanguinis copia tanta, quantam symptomatis magnitudo & vires ægri postulare videbuntur: certè aperta arteria vulnus æquè facilè & promptè coalescit atque aperta vena. Cæterùm ex tali arteriotomia promptum auxilium propter tensiuos vapores, & acres, vnà cum sanguine arterioso longè copiosissimos exhalantes. Iuuat & hæmorrhagiam prouocare, si per hanc viam natura se exonerare gestiat. Nam vt est ab Hippocrate pronuntiatum, caput dolenti & vndique laborāti pus vel aqua, vel sanguis per nares, aut os, aures effluens morbum soluit. Prouocatur talis hæmorrhagia forti in mungendo contentione, interiorum narium scalptu, punctura ex seta equina, diuturna capitis depressione. Domino Fontano Equiti torquato dum essemus Bayonæ, sanguis sponte naturæ profluxit è naribus biduum totum, sic demū febris pestilens qua laborabat quieuit, oborto vnà copioso sudore, móxque anthraces suppuratum conceperunt, & me curante Dei beneficio conualuit. Si nimium fluat sanguis vinculis ante manibus, brachiis & cruribus iniectis, spongiis oxycrato imbutis axillis submissis, cucurbitulis, mammis, & hepati, lieniq; admotis, immittere in nares oportebit gossipium saligneum, vel adstringens aliquod medicamentum confectum ex interfeminei vel iuguli leporum pilis, bolo armeno, terra sigillata, succo plātaginis & centinodiæ concorporatis, ægro præterea in altioso loco collocato. Si post eiusmodi hæmorrhagias nihilo dolor lenior fuerit, veniendum ad hypnotica comparata hac forma.

Arteriotomiæ fructus

Aphor. 10. sect. 6.

Historia.

Hæmorrhagia quibus artibus cohibeatur.

Hypnotica.

℞. lactuc. recentium m. j. flor. nenuph. & violar. an. p. ij. caput vnum papaueris albi contusum, seminum quatuor frigidor. ℨ ij. liquiritiæ passul. an. ℨ j. ß. fiat decoctio: in colatura dissolue diacodij sine speciebus ℥ j. ß. fiat potio larga danda hora somni. Paratur & hordeatum in aquæ nenupharis & acetosæ singulorum vnciis duabus, additis opij gr. vj. aut octo, quatuor seminum frigidorum, & papaueris albi singulorum semuncia, eadem cum lactuca & portulaca in iusculis incoquuntur. Dantur & pilulæ de cynoglosso: insinuendi clysteres hypnotici sic parati.

Clyster hypnoticus.

℞. decoctionis hordei mundati, quart. iiij. olei violati & nenupharini an. ℥ ij. aquæ plantaginis & portulacæ, vel succorum potius ℥ iij. caphuræ gran. vj. albumin. ouorum iij. fiat clyster. Oxyrrhodino, raso ante capillitio, caput fouendum, relicto duplici panno eodem madefacto & sæpius renouato. Pulmones veruecini à mactato recens animali adhuc calentes capiti imponentur, cucurbitulæ ceruici & scapulis cum scarificatu & sine scarificatu apprimentur. Brachiorum & crurum frictiones validæ & constrictiones fient, ad vaporum humorúmque acrium à capite diuersionem. Frontalia parabuntur hoc modo.

℞. olei

A ℞.olei rosati& nenupharini.an.℥ ij.olei papauerini.℥ ſs.opij ʒ i.aceti roſati.℥ j.caphuræ.ʒ ſs. miſceantur ſimul., parabuntur noduli ex floribus papaueris, hyoſciami, nenupharis & mandragoræ,tritis in aqua roſacea cum pauco aceto & caphuræ tantillo,naribus ſæpè admouendi, fronti etiam in hunc finem admouentur cataplaſmata. Vel,

Frontalia hypnotica.

℞. mucag. ſeminis pſilij & cydon.in aqua roſar. extractæ ℥ iij.farinæ hordei.℥ iiij. pulueris roſar. rubr. florum nenuph. & viol.an. ℥ ſs. ſeminis papaueris & portulacæ an. ℥ ij. aquæ roſar. & aceti roſati an. ℥.iij. fiat cataplaſma tepidum fronti & capiti imponatur. Vel,

℞.ſuccorum lactucæ,nenuphar. hyoſciami, portul. an. ℔. ſs. roſar. rubr. puluerisatarum ,ſeminis papaueris.an ℥.ſs.olei roſ.℥ iij. aceti ℥ ij. farinæ hordei quantum ſufficit,fiat cataplaſma ad formam pultis liquidæ.Sedato his remediis capitis ardore, & cerebri inflammatione, ad fotus digerentes, & reſoluentes erit veniendum,qui materias vaporum diſcutiant. Cæterùm frontis & ſincipitis validæ conſtrictiones, B vulgo in capitis dolore fieri ſolitæ, hîc omnino fugiendæ propter eas quas in capitis vulneribus diximus cauſas.

Poſt hypnotica capiti admota admouēda veniunt digerentia.

De ardore Renum. CAP. XXVII.

RENVM ardor temperatur litu ex vnguento refrigerante Galeni recenter diſpenſato, additis ouorum albuminibus diligenter agitatis, quò vnguenti humiditas diutius perſtet integra. Renouandus is litus prioris abſterſis reliquiis, ſingulis horarum quadrantibus. Vel, ℞. aquæ roſar.℔.ſs.ſucci plantag.℥ iiij.albumina ouorum iiij.olei roſacei & nenupharini an. ℥ ij.aceti roſati. ℥ iij. miſce ad vſum litu facto imponentur folia nenupharina recentia, vel ſimilium herbarum refrigerantium, mox & diploma linteum oxycratō imbutum & expreſſum, ſæpiúſque mutatum: haud in calcitra plumea cubabit æger,ſed in ſtragula ex auenæ gluma farta, vel in matta ſubiecta vndula multi- C plici. Regioni cordis interim refrigerans medicamentum & venenum infringens admoueri poterit,quale ſequitur.

Litus ad renes.

℞. vng.roſati.℥ iij. olei nenupharini ℥ ij. aceti roſ. & aquæ roſar.an. ℥ j. theriacæ ʒ j. croci. ʒ ſs.ex his liquefactis & confuſis fiat vnguentum molle, quod panno coccino obductum regioni cordis imponatur. Vel,

Vnguentū ad cor.

℞.theriacæ optimæ, ʒ j.ſs.ſucci citri acidi & limonis an.℥ ſs.coralli rubri & ſeminis roſar.rub.an.ʒ ſs.caphuræ & croci an. gr. iiij. incorporentur omnia ſimul, & fiat vnguentum vel linimentum.Ad ægri in cubili iacentis caput ab epiſtomio in ſubiectam peluim ſtillans aqua pluuiæ æmula collocabitur,fient lenes ſcaptus in volis manuum & plantis pedum.Obſcuro loco procul ab omni ſtrepitu æger continebitur, ſic demum ſomnum inire poterit.

Murmur ſtillantis aquæ inuitat ſomnum.

De eruptionibus & maculis quas Purpureæ nomine intelligunt. CAP. XXVIII.

D

MACVLIS per peſtilentes febres cutis ſuffunditur variis locis, pulicum aut cimicum morſui ſimilibus, nec ſimplices ſemper maculæ ſunt, ſed aſſurgunt nonnunquam in grani milij formam. Quò plures viſuntur,eò ægro melius futurum eſt, pro veneni feritate & materiæ conditione, vario viſuntur colore, Rubræ, flauæ, ſubnigræ, violaceæ, ſeu purpureæ, ceruleæ liuidæ,nigræ.Et quia ferè purpurei ſunt coloris, ideò Purpuræ nomine Gallis intelliguntur. Lenticulæ aliis dicuntur, quod ſæpè lenticulari colore & effigie viſuntur. Papiliones etiam nominantur, quia alatorum papilionum inſtar varias ſubitò inuolent corporis velut regiones,nunc faciem, nunc brachia, nunc crura, nunc totum corpus, ſæpè non ſuperficiem modò cutis occupant, ſed altius in carnem depreſſæ cernuntur, cū præſertim à materia fiunt craſſa & aduſta. Viſuntur nonnunquā magnæ & latæ, integrum brachium, crus aut faciem eryſipelatis inſtar occupantes: denique variè omnino ſunt pro humoris quantitate aut qualitate peccantis varietate. Si purpureo aut nigro colore ſunt cū crebra ſyncope, ſubitóque ſine cauſa manifeſta

Exāthematum peſtilētium differentia.

Varia nomina & nominū ratio.

Euaneſcentia per deliteſcētiā exanthemata lethifera.

intro refugiant, mortem portendunt. Eruptionis macularum eiusmodi causa est, sanguinis feruor ob admissi aut concepti veneni feritatem. Sæpè cum febre pestilenti oboriuntur: nonnunquam ante bubonis aut anthracis eruptionem, nonnunquam post: sed tum ingentem humorum in corpore corruptionem testantur: vt cui deplendæ non suffecerint bubones & anthraces, itaque sæpè sic ad mortem apparent. Sæpè solæ erumpunt sine bubone aut anthrace: & hæ si rubræ sint, nec malorum præterea symptomatum adiunctionem habeant, minimè lethales existere solent, apparent ferè tertio aut quarto morbi die, nonnunquam tardius: aliquando nisi post mortem non apparent, quia nondum restrictus est humorum feruor putredinis soboles: quare tum maximè putredinosus calor qui sub mortem maximus est, in cutem excrementitios humores excernit, macularum materiam: vel quia natura in extremo conflictu maiore aliquo quàm soleret conatu enixa (quod rebus omnibus moribundis familiare est) sub ipsum interitus articulum humoris pestiferi portione se in cutem expediunt: de cætero extremo illo conatu sic debilitata, vt sub reliquo pondere prostrata fatiscat. A B

Cur nonnunquam post mortẽ erũpant exanthemata.

De curatione eruptionum seu macularum.
CAP. XXIX.

Intus foras attrahere & propellere remedium est exanthematum.

CAVENDVM inprimis ne humorem foràs viam affectantem repellentibus intrò adigas. Itaque frigus vitandum, purgantia omnia, phlebotomia, somnus profundior seu soporosus. Talia enim omnia humores intro reuocant & in contrarium naturæ eunt. Satius erit attrahentibus admotibus, & sudorificis assumptis naturæ ad exteriora motum promouere, aliàs suppressis eruptionibus, periculum est ne vel cor veneni reflui copia opprimatur, vel in aluum conuersione lethalis dysenteria exoriatur, quæ incommoda vt vitentur, statuit hìc remediũ proponere, cuius efficacia mihi multis experimentis nota & explorata est, cum ob expultricis infirmitatem, & cutis densitatem ac duritiẽ, macularum materia erumpere prohibetur, & sub cute delitescere cogitur ipsa in tubercula sublata, in eius remedij inuentionem per similium comparationem deductus fui. Nam cùm intelligerem venereæ luis essentiam (quemadmodum & pestis) in virulentia quadam occulta & venenata qualitate positam esse, in eam facilè opinionem descendi, quòd quemadmodum vnguenti ex argento viuo compositi illitu humores crassi, viscidi, fixi in ossibus, & immoti funduntur, liquantur, atque roborata irritatáve expultrice è centro corporis in superficiem euocantur, sudoribus citatis & saliuatione expurgantur: sic futurum in febribus pestilentibus, vt eodem litu roborata natura patefactis meatibus se venenati & pestilentis humoris portione illis maculis, pustulis, omníque eruptionum genere in cutem exoneraret. Itaque multos in quibus natura viam ad cutim segnius aspectare videbatur, aluo ante clystere laxata, & aqua theriacali propinata, quæ vitalem cordis facultatem muniret, ventriculum autem minimè distenderet, tanquam lue venerea laborarent, oblini, & quem speraueram euẽtum obtinui, aquæ theriacalis loco vti licebit, decocto gaiaci quod calefacit, deficcat, sudorem prouocat, & putrediné arcet, addito præterea aceto, vt tenuitate subeat promptius, & à putredine magis vindicet. Vnguenti talis est descriptio. C D

Indicatio agendi per similiũ cõparationẽ.

Vnguentũ ex hydrargyro ad exãthemata segnius in peste erumpẽtia.

℞. axungiæ suillæ ℔.j. coquatur aliquantulum cum foliorum saluiæ, thymi, rorismarini an. m. ß. coletur, & in ea extinguatur argẽti viui quod prius in aceto bullierit cum prædictis herbis ℥. v. salis, nitri. ʒiij. theriacæ & mithrid. an. ℥ ß. terebinth. ven. olei scorpionum & laurini an. ℥ iij. vitelli ouorum ad duritiem coctorum nu. vj. incorporentur omnia in mortario, fiat vnguentum, quo inungatur æger ad alas præsertim & inguina, vitatis partibus ad caput, pectus, & spinam dorsi attinentibus, hinc in lecto calidè collocatus, & multum coopertus, sudet per duas horas: à sudore detergeatur, & si fieri potest in alium lectum transferatur, ibique iusculo ex capi decocto & ouis sorbilibus, similibúsve aliis cibis euchymis & coctu ac distributu facilibus reficiatur, reiteretur secundò, imò etiam tertio die frictio, nisi ante maculæ prodierint. Si saliuatio superueniat minimè impedienda illa erit, proruptis omnino maculis ac pustulis, & sudandi fine facto diuretica exhibere ex vsu est, his enim reliqua macularum materia quæ fortè, tota erumpere non potuit, facilè per vrinas expurgatur.

Diuretica ad exanthematum reliquias deturbandas.

Si qui

A Si qui potentes & primæ nobilitatis homines eiuſmodi vnguento inungi recuſent, includantur in recenter euiſcerato mulo equóve, atque ex vno in aliud eiuſmodi animalium corpus, poſtquàm prius refrixerit transferantur, donec eruptiones ſe prodiderint natiuo calore allectæ. Sic enim Valentinum Alexandri ſexti Pontificis filium, veneno lethifero quod hauſerat ſe expediuiſſe, prodit Mathiolus. *In procœmiũ lib. 6. dioſco.*

De Bubone peſtilenti. CAP. XXX.

Bvbo peſtilens tumor eſt per initia oblongus & mobilis, in vigore turbinato, mucrone acutus, immobilis altéque glandulis infixus, quo ſe materiæ venenatæ & peſtiferæ cerebrum exonerat in glandulas quæ ad aures & gulam ſunt: cor ad eas quæ in axillis exiſtunt: Hepar ad eas quæ in inguinibus: cùm ſcilicet tota maculis, puſtuliſque per cutem erumpentibus exhauriri non potuit, materia conſtat craſſiore & viſcidiore, quemadmodum anthrax acriore, feruẽti nempe adeò vt eſcharam inducat parti in quam ſe deſixerit. Initio dum adhuc fit & generatur bubo, funiculi prægrẽſi vel nerui indurati ſenſum cum dolore punctorio infert: mox materia velut in [illegible] colligitur, ſenſimque ac breui tempore attollitur & inflammatur his quæ commemorata ſunt comitantibus ſymptomatibus. Si ruber eſt tumor & ſenſim augeſcit ſalutare ſignũ eſt. At ſi liuet aut ater eſt, & tardiſſimè ad iuſtam magnitudinem peruenit, lethale: lethale etiam eſt, derepente augeri, & furente velut impetu ad debitam magnitudinem perueniſſe, ſummáque omnia doloris, tumoris, & ardoris ſymptomata ſubito & momento habuiſſe. Viſi ſunt nonnunquam bubones colore natiuæ cutis ſimiles, cætera tumoris œdomatoſi æmuli, qui tamen mox ægrum ad exitium præcipitabant, eorum more qui liuidi & atri exiſtunt, quare buboni fidere omnino non conuenit. *Bubonis peſtilentis deſcriptio.* B *Quò differat bubonis materia à materia anthracis.* *Signa ſalutarium & lethaliũ bubonum.* *Bubones colore cuti ſimiles.*

De Bubonum curatione. CAP. XXXI.

C Bvboni cùm primùm apparuerit, cucurbitula cum magna flamma imponenda eſt: niſi fortè ex eo ſit genere bubonum qui ardoris & tumoris ſumma ſtatim habent omnia, ſed ante cutis liliaceo oleo inungenda eſt quo laxior facta, potentius, ampliúſque attrahat cucurbita: hærere parti illa debet per horæ quadrantem & repeti iterúmque imponi ſingulo quoque trihorio, ſic enim demum potentius venenũ à viſcere nobili foràs attrahitur, ſuppurationis, vel reſolutionis, quodcunque tentauerit opus natura, citius abſoluitur. Quod etiam fiet impoſito ſequenti litu. *Cucurbitularũ in bubone curando vſus.*

℞. vng. de althea. ℥ j. ß. olei de ſcorp. ℥ ß. mithridat. diſſoluti cum aqua vitæ, ʒ ß. relaxandæ cutis vim habet: id linimentum, reſerandi ſpiracula ipſius, diſcutiendæque portionis materiæ eius cuius attractionem cucurbitula fecerit, eius loco fiunt fotus remollientes, diſcutientes, attrahentiáque alia remedia & ſuppurantia mox deſcribenda, veſicatorium loco infra bubonem idoneo impoſitum magnam vtilitatem adfert, non autem ſupra, exempli gratia. Si gulã occupet bubo, apprimendũ erit ſcapulæ eiuſdẽ lateris veſicatorium. Si alas medio brachio ſeu humero parte interna: ſi inguina medio interiori femori vt duplici ductu materiæ ad exitum aperto, pars in qua venenum colligitur promptius exoneretur, veſicis excitandis conueniunt tithymalus, batrachium, perſicaria, pes leonis, bryonia, medius viburni cortex, cortex tapſi barbati, flammula. Si ſimplicium eiuſmodi remediorum copia non ſit, imponendũ ſequens compoſitum omni tempore parabile. *Litus.* *Fotus.* *Veſicatoria ad bubonẽ quibus locis apprimẽda.* D *Veſicatoria ſimplicia.*

℞. cantharidum, pulueris piperis, euphorbij, pyrethri an. ℥ ß. fermenti acris ʒ ij. ſynapi. ʒ j. aceti parum, additur acetum ad cantharidum vim effrenem quodammodo retundendam, quin etiam in eiuſmodi medicamenti inopia ſufficiet oleum feruens, aut aquam feruentem inſtillare, vel accenſam candelam, aut etiam candentem carbonem imponere: ſic enim veſicæ excitabuntur hæ mox reſcindendæ ſunt, curandúmque vt vlcera diu maneant aperta & fluentia, impoſitis cauliũ rubrorum foliis, betæ aut hederæ in aqua calẽte extinctis, oleóque aut butyro recenti iunctis. Sunt qui cauteria apprimunt: at veſicatoria celerius agunt, contra antequã cauteriorũ eſcharæ deciderint æger animã exhalare poteſt: ſufficiunt verò euacuando peſtilẽti veneno *Compoſitũ veſicatoriũ.* *Ad fluẽtia vlcera ne claudãtur.*

vlcera relicta à veficatoriis, quia id qualitate magis quã quantitate pugnat, fouebitur A

Veſicatoria cur cauteriis vtiliora in bubone peſtilenti.

abſceſſus, quemadmodum ante præſcriptum eſt. Inde ſequens remediũ quod attrahẽdi vim habet imponetur. Cæpam magnam excaua, & imple theriacà cum foliis rutæ: deinde coque ſub cineribus calidis, poſtea contunde cum pauco fermento & axungia ſuilla ad quantitatem ſufficientem: imponatur calidum abſceſſui, mutetur, ſubſtituatur aliud nouum ſingulis ſex horis. Vel,

Cataplaſmata validè attrahẽtia.

℞. rad. biſmaluæ & lilior. an. ℔. ſs. ſeminis lini, fœnugr. & ſynapi an. ℥ ſs. theriacæ, ʒ j. ficus ping. nu. x. axungiæ ſuillæ quantum ſufficit, fiat cataplaſma ſecundum artem. Vel,

℞. cæpar. & alliorũ ſub cineribus coctorum an. ℥ iij. contunde cum fermenti acris ℥ j. addendo vnguenti baſilic. ℥ j. theriacæ, ʒ j. mithrid. ℥ ß. axungiæ ſuillæ veter. ℥ j. cantharid. puluerifatarum ℈ j. ſtercoris columbini ʒ ij. contundantur, miſceantúrque omnia in cataplaſma. Huc valet etiam vetus coagulum: calidum enim eſt & proinde attrahens cum fermento veteri & baſilicone mixtum, his vti licebit quoad in iuſtum tumorem abſceſſus ſublatus ſit. At ſi ſtatim ab initio magna ſubeſt inflammatio cum B dolore acuto vt ſæpè fit, præſertim cùm abſceſſus ſunt de genere carbunculorum, abſtinendum ab eiuſmodi remediis calidis & attrahentibus, itémque ab his quæ valdè emplaſtica ſunt & viſcida: quæ nempe poros penitus occludunt: vel quod in collecta materia tenuius eſt reſoluunt, profuturum, ſi maneret, accelerandæ ſuppurationi: vel plus etiam materiæ calidæ quàm pars ferre poſſit attrahunt, vnde corruptio potius ſequitur quàm maturatio: denique febrem & dolorem augent, vnde cõuulſionis & gangrænæ mortiferæ metus. In tali igitur caſu, frigidis & temperatis topicis vti ſatius eſt, cuiuſmodi ſunt hyoſciami & acetoſæ folia ſub prunis cocta, puls Galeni & ſimilia.

Quando calida minimè bubonibus imponẽda.

Non pauci extiterunt ægri qui mortis metũ ipſi ſibi conſtanti manu bubonem forcipibus fabrilibus reuulſerunt: alij circũ effoderunt. Alij denique eo immanitatis deuenerunt, vt ſibi ipſi ea parte candens ferrum altiſſimè imprimerent, vt veneno via pateret. Quorum ego omnium nihil probare poſſum, non enim vt virulentarum beſtiarum morſus, ſic tales abſceſſus foris veniunt, ſed intrinſecus, adde quòd ſic incre- C mentum accipit dolor, humórque malignus efferatior redditur. Itaque ſufficere putanda ſunt remedia relaxantia, & poros reſerantia, foráſque tranſpiratu veneni portionem digerentia, huiuſmodi ſunt ſequentia.

Contra eos qui bubonẽ peſtilentem ferro reuellunt.

℞. rad. biſmal. & liliorum an. ℥ vj. florum chamæm. & meliloti an. m. ß. ſeminis lini. ℥ ß. fol. rutæ. m. ß. bulliant & colentur, in colatura ſpongiæ immergantur, his tumor diu foueatur. Vel,

Fotus digerens.

℞. micam panis calidi, & aſperge aqua theriacali, vel aqua vitæ cum lacte vaccino vel caprillo, & tribus vitellis ouorum, excipiantur omnia ſtupis & calidè imponantur. Vel,

Cataplaſma anodynum.

℞. fermenti acris ſecalini. ℥ iiij. baſiliconis, ℥ ij. vitellos ouorum nu. iij. olei lilior. ℥ ij. theriacæ. ʒ j. excepta ſtupis applicentur ſimiliter. Vel,

℞. diachylon. communis & baſiliconis, an. ℥ ij. olei lilior. ℥ j ß. liquefiant & miſceãtur ſimul, applicentur vt ſuprà, vbi pure facto maturuiſſe bubonem viſu, tactu & ratione cognoueris aperienda vomica eſt, vel ſcalpello, vel potentiali cauterio aut actuali, ſed præſtat potentiale, (niſi fortè omnino immanis ſubſit inflammatio) quia venenum ex alto in ſuperficiem attrahunt, & materiebus ampliorem moliuntur exitum. D Nec verò expectandum vt natura ipſa per ſe vomicam ſibi aperiat: ſic enim periculum eſt ne dum tardat natura, ſuſcitetur vapor venenatus, qui, per arterias cor: per neruos cerebrum: per venas hepar feriens, peſtilentis luis nouam acceſſionem faciat. Cuius rei metu ſunt etiam qui perfectam maturationem ſeu ſuppurationem haud expectari velint, & in media quaſi cruditatis & maturitatis via aperiendum dictitent. Quanquam niſi tumor ante quantum ſatis eſt maturuerit, dolor, febris, ſymptomatáque omnia, irritata veluti fera, exacerbantur, vnde vlcus emergit malignum, ſæpè in gangrænam degenerans. Fere decimo aut duodecimo die abſolutum apparet ſuppurationis opus, citius, tardiúſve pro cura adhibita & materiæ, partíſque conditione, rupta vomica vtendum etiam adhuc ſuppurantibus & remollientibus ad materiæ reliquias maturandas, deterſo interim vlcere detergentibus in ipſum demerſis, vt dicetur in anthracum curatione. At ſi tumor intro recurrere ſéque recondere videatur, tum

Cur potentiali quàm actuali cauterio præſtat vomicã bubonum aperire.

Ante peſtilentis bubonis vomica aperienda quàm plane maturuerit

A tur, tum impoſitis cucurbitulis cum ſcarificatu, omnino acribus remediis, imò & cauteriis cum potentialibus tum actualibus eſt reuocandus. Cauteria cùm impoſita fuerint, prodeſt inferius apprimere veſicatoria, vt veneno exitus aliquis apertus ſit, tantiſper dum eſchara deciderit. Sic enim qui lue venerea laborant, quandiu vlcera quæpiam aperta & fluentia habent, tandiu à dolore, qui ſaltem effatu dignus ſit, immunes ſunt: quæ ſi caſu aliquo ſe occluſerint, mox cruciatus rediuiui repetunt. Si buboni malignioris ſuſpicio ſit ex colore viridi, aut nigro & flammato, cuiuſmodi fiunt ab humore melancholico per aduſtionem in atrabilarium conuerſo craſſo & rebelli, adeò vt ex eius copioſiore in partem influxu gangrænæ metus ſit & necroſis, tum repellentibus circum abſceſſum loca minuenda erunt: minimè verò abſceſſus ipſe, repellentium hæc erit forma.

Ad deliteſcentiam retro relabentis in viſcera bubonis remedia.

Ad dolores luis venereæ ad aliquod tempus mitigandos.

℞. ſucci ſemperuiui, portul. acetoſæ, ſolani an. ℥ ij. aceti ℥ j. albumina ouor. nu. iij. olei roſati & nenuphar. an. ℥ ij. ß. agitentur & buboni circumponentur ſæpè renouanda, vel malum granatum acidum coque in aceto, contunde cum vnguento roſato B vel populeone recenter facto, applicetur vt dictum eſt. Si hæc ne influxum quidem retardent, abſceſſus ipſe, quæque vicina in ambitu loca erunt multo ſcarificatu venient aperienda, ſi modo eum pars permiſerit: vt portione veneni pars exonerata extinctionis caloris natiui & proprij, à maiore humorum confluentium mole & malignitate in metu non ſit. Inter ſcarificandum vitabuntur maiora vaſa effrenis hæmorrhagiæ metu, quam in hoc caſu non eſt facilè ſiſtere, tum quòd pars ipſa inſigniter inflammata ſit, humor ipſe effrenis, cuius præterea excernẽdi magno deſiderio natura partis, totiúſque animantis commodis & conſeruationi excubans, æſtuare videtur. Interim tamen tantum ſanguinis humoríſque effluere ſines, quantum æger ipſe citra virium iacturam tolerare poſſe videbitur. Licebit inſuper fotibus relaxantibus, remollientibus, & reſoluentibus ſuperfluam veneni portionem diſcutere, Vt,

Quando repellẽtia buboni peſtilẽti admouẽda.

Quãdo ſcarificandus bubo peſtilens.

Cur in bubone præſertim peſtilẽti effrenis hæmorrhagia metuenda.

℞. rad. altheæ lilior. & enulæ camp. an. ℔. j. ſeminis lini & fœnugr. an. ℥ j. ſeminis fœnic. & aniſi an. ℥ ß. fol. rutæ, ſaluiæ, roriſmar. an. m. j. florum chamæm. melil. an. m. iij. bulliant omnia ſimul, fiat decoctio pro fotu ex ſpongia ſecundum artem. Licet etiam C poſt prædictum ſcarificatum, gallinas ſeu noſtrates, ſeu meleagrides oua ponentes quo hiantiore ſint culo, in eam rem ipſi inſuper ſale inferto, turbini mucronato bubonis imponere, vt mox clauſo ex interuallis roſtro venenum in ſe inſpirent & tranſmuant, longè potentius quàm cucurbitulæ, vt quæ præterea proprietate quadam contra venena à natura donatæ ſint, argumento quod buffones, aſpides, & ſimiles virulentas beſtias deuorent & concoquant, oportebit in ſuffocatæ ab attracto veneno gallinæ locum alteram ſufficere, mox tertiam, quartam, quintam & ſextam intra ſemihoræ ſpatium. Sunt qui malunt ipſas aut catulos diſſectos calentes imponere vt ſemini adhuc animantis calore, veneni portio in auras diſcuſſa vaneſcat. Quod ſi nihilominus gangræna in propinquo ſit ſcarificatu profundiore carnes incidere oportet, vitatis maioribus, nonmodò vaſis, ſed & neruis conuulſionis metu: & poſt ſufficientem hæmorrhagiam abluere ægyptiaco, theriaca & mithridatio diſſolutis in aqua marina, vitæ, & aceto. Tali enim lotioni vis ineſt ſiſtendæ putredinis, retundendi veneni & ſanguinis à concretione prohibendi, denique ſi ne ſic quidem vitare gangræ- D nam licet, cauteria apprimenda parti erunt: actualia præſertim, vt quæ efficacius vim veneni hebetent, & partem roborent, mox ab impreſſo candente ferro eſchara ad viuam vſque carnem ſcarificatu reſcindetur, vt venenati vapores, humoréſque exitum ad effluxum habeant, non enim expectandum eſt quoad ſponte ſua excidat. His inunctionibus ſolent eius lapſum accelerare.

Gallinæ oua ponẽtes impoſitæ bubonibus peſtilentibus.

Ad partis bubone obſeſſæ gãgrænam.

℞. mucaginis altheæ, ſeminis lini. an. ℥ ij. butyri recentis vel axungiæ porci ℥ j. vitellos ouorum nu. iij. incorporentur ſimul, fiat linimentũ: id etiam præſtant butyrum, axungia ſuilla, oleum roſatum cum vitellis ouorum, eſchara lapſa. Vtendum erit detergentibus, Vt,

Linimenta ad accelerãdum eſcharæ lapſum.

℞. ſucci plantag. clymeni & apij. an. ℥ iij. mellis roſ. ℥ iiij. terebinthinæ venetæ. ℥ v. farinæ hordei ʒ iij. aloes ʒ ij. olei roſ. ℥ iiij. theriacæ. ʒ ß. fiat mundificatiuum ſecundum artem. Vel,

Detergẽtia.

℞. terebinth. venetę. ℥ iiij. ſyrupi de roſis ſiccis & de abſinthio. an. ℥ j. pulueris aloës maſtiches, myrrhæ, farinæ hordei an. ʒ j. mithridatij ℥. ß. incorporentur ſimul, quod ſequitur vlceribus depaſcentibus & putridis eſt valdè idoneum.

Ad depascentia vlcera.

℞. auripigmenti rubri. ℥j. calcis viuæ, aluminis vsti, corticum granat. an. ʒ vj. thuris gallarum an. ʒ iij. ceræ & olei quantum sufficit, fiat vnguentum, validè id deterget, putridas carnes absumit, humiditates virulentas gangrænæ procreatrices absorbet. Nullum tamen excellentius est Ægyptiaco viribus aucto; vt quod præterea succrescentem luxuriantémque carnē absumit, eius enim compositionem neque olea neque ceræ subeunt, quibus rebus actrium medicamentorum, eiusmodi vlceribus cōuenientium, his retunditur & quodammodo hebetatur, quàm diutissimè vlcus apertum tenebitur. Permulti enim visi sunt quibus cum per abscessus multum satísque sordidæ & venenatę eluuiei effluxisse videretur; adeóque ipsi conualuisse putarentur paulo post interierunt. Interim dum hęc fient, non erunt omittenda cardiaca ad cordis robur. Repetenda etiam ex interuallis erunt purgantia, vt vndequaque venenatorum humorum onere natura leuetur. A

Vlcera pestiletia tardius ad cicatricē deducenda.

De carbunculi pestilentis natura, causis & signis. CAP. XXXII. B

Quid carbunculus.

Signa carbunculi.

PESTILENS carbunculus exiguus tumor est, vel pustula maligna potius, feruens & furens, à sanguine per propriæ substantiæ corruptionem vitiato. Indomabilis huius malignitatis occasione sæpius fit, vt anthrax naturæ dominio regi aut vinci nequeat. Initio vix grani milij, aut pisi magnitudinem æquat, tenaciter adhærens parti, & immobilis, adeo vt superiectam cutem à subiecta carne diuellere non sit potis. At mox breui excrescit bubonum instar, idque in rotundum & acutum cum ingenti ardore, dolore lancinante, & tanquam ab infixis acubus punctorio, vrente & intolerabili, sub vesperum præsertim, de nocte & dum ciborum in ventriculo coctio fit, magis quàm cùm facta est. In medio visitur vesicula; quæ sanie distenta apparet. Hanc si rescindas subiectam carnem vstulatam cum nigrore comperies, tanquam à candente carbone appresso: ex quo carbunculi fortè nomen meruit. Quæ verò circumstat caro, cœlestis velut iridis, vario colore fulget, rubro, obscuro, cæruleo, purpureo, liuido, nigro: semper tamen cum flammato fulgore picis atræ instar; vel gemmæ verius carbunculum nominant, vnde & carbunculi nomen traductum putant. Clauum vulgus appellat, quòd dolorem infixo clauo haud absimilem inferat. Existunt nonnulli carbunculi qui ab vlcere crustaceo sine pustula, tanquam ab inusto pyrotico aut candente ferro initium ducunt. Colore & hi nigro sunt, crescúntque celeriter, pro materiæ tamen ex qua fiunt conditione: omnes pestilentes carbunculi febrem continuam adiunctam habent, pars obsessa velut ab incumbente plumbo grauiter onerari videtur, imò etiam arctius vinculo velut quodam cōnstringi: credo propter spirituū partis oppressionem, & caloris natiui suffocationem superueniunt animi deliquia, iactationes, deliria, furores, gangrænæ, necroses non parti modò, sed & toti animanti mortiferæ: quemadmodum nonnunquam à bubone pestilenti contingere cernimus. Sunt enim bubo & carbunculus valdè cognati tumores, & quorum vix vnus sine altero inuadat, materia eiusdem generis constantes: nisi quòd quæ bubonem facit crassior est & viscidior, quæ carbunculum acrior, feruidior, & maiori tenuitate furens: adeo vt escharam parti cui insiderit inurat, vt paulo ante notauimus. C D

Carbunculi nomē vnde ductum.

Symptomata carbūculi.

Quid carbūculus à bubone penes materiam differat.

Quæ in bubonibus, quæque in carbunculis pestilentibus sit prognosis. CAP. XXXIII.

Tumores pestilentes febri superuenire cur funestum.

SVNT qui peste correpti vnico modo carbunculo obsidentur, sunt qui pluribus in plures corporis partes sparsis. Contingit plerísque vt bubone & carbunculo ante prehendantur quàm febre: quod salutem sperabilem facit, si modò nulla præterea maligna accidentia superueniant. Signum enim est victricis naturæ, quæ ante pestilens venenum foràs excluserit, quàm cor occupare potuerit. At post febrem carbunculum venire, & bubonem, funestum est. Signum enim id existit occupati cordis, & furore veneni agitati, incēsique: vnde mox febrilis ardor & humorum corruptio in vniuersam corporis

superficiem

A superficiem ab illo velut centro propagetur, non turbari mente ab initio ad septimum vsque diem bonum est signum, funestum est carbunculum bubonémque intro mox, postquàm emerserint, recedere & se condere: si præsertim mala accidentia hanc delitescentiam consequantur. Si postquàm ad suppurationem perducti fuerint, statim sine ratione resiccentur, malum est: qui ex sanguine fiunt carbunculi maiorem escharam faciunt, quàm qui habile, quia sanguis crassioris est consistentiæ, itaque plus carnis occupat: humor contra biliosus parcior & tenuior est, summam ferè tantum cutem occupans, vt in erysipelate cernere est. Animaduerti carbunculos qui eschara sua medium ferè dorsum occuparent: alios qui clauiculas sursum gulam versus spectantes subtensam ipsis carnem adeò excederent, vt trachea arteria nuda conspiceretur, mihi obortus aliquando carbunculus mediū epigastrium occupabat, adeo vt delapsa eschara peritonæum nudum oculis se videndum præberet: relicta cicatrix manus palmam æquat, haud fere citra animantis perniciem & mortem in tantum se spatij diffundunt. Existunt carbunculi qui à subiectis mente partibus incipientes, sensim ad clauiculas vsque propagantur, & hominem strangulant. B Sic multis bubones ab inguinibus in magnam epigastrij musculorum partem assurgunt. Denique ab eiusmodi abscessibus magnitudine vastis, & aspectu horridis mors vel toti animanti vel certè parti imminet. Nam post consolidationem, tumor restat elephanticus, qui partis actionem abolet vt in multis obseruaui. Sæpè etiam materiæ putrentis corruptio tanta est, vt caro ossa nuda relinquat: articulos verò & ligamenta, ebibitæ humiditatis occasione, planè resoluta, saniem enim putridam & virulentam sæpè carbunculi remittunt: à qua vlcera ipsorum phagædenica & serpentia fiunt, multis vesiculis in vicinis & circumiacentibus partibus excitatis, quibus mox in vnum dehiscentibus ingens fit vlcus. Raro hi & tardissimè ad suppurationem perueniunt, saltem quæ pus fundat laudabile, si præsertim ex bile fiant, quia ab ardore resiccata facilè materia assatur, non maturatur. Tum igitur si nulla medicamentorum ope ad suppurationem perduci possunt. Si tumori interim sua nigredo permaneat, si tentata apertione, vel nihil humiditatis, vel saltem paucum modo quid & C atrum remittant, funesti omnino sunt, & ab his vix vnus è multis millibus seruatus est, vesiculæ miliares à vaporibus ex subiecta materia excitatis, & exitu denegato sub cute cohibitis, non necessario mortem in carbunculis portendunt. At si vna pars turgidula & tanquam inflata cernatur, si colore viridi aut atro visatur, si puncta vstáve pars non sentit, signum est gangrænæ mortiferæ. Vix vnquam sine febre sunt bubones aut carbunculi: vehementior tamen ea est cùm emunctoria aut neruosas partes occupant, quàm cùm carnosas, minor nihilominus est, leuioráque item omnia accidentia sunt benè temperatis hominibus & robustioribus, non externas modo, sed & internas nonnunquam partes occupant carbunculi: sæpè vtrasque simul. Si cor sic carbunculo obsideatur, vt nihil eius foras conspicuum emergat, actum est de vita, repentéque tales ægri moriuntur bibentes, edentes, ambulantes, nihil denique de morte cogitantes. Si in diaphragma aut pulmones ruit carbunculus, suffocati intereūt: si in cerebrum, phanatici. Si in partes vrinæ dicatas, à suppressa vrina, quemadmodum contigit Capitiatæ isti Reginæ matris ancillæ in castro Rossilionensi, de qua memini antea. Si in ventriculum, signa profert quæ sequenti historia D cōmemorabuntur. Dum in Nosocomio Parisiensi Chirurgus agerem, iuuenis quidā & vegetus ex sodalitio sancti Victoris monachus, clinicarū eius loci fœminarum procurator in continuam febrem derepente incidit, cum lingua nigra, arida, scabra (ob putridos, ardentes & corruptos planè humores exudantes, vaporésque in eam & totū os ab interaneis assurgentes) & venatico velut cani exerta, siti inexhausta, syncope crebra, ac nausea. Morbi vehementia & malignitate totus conuulsus, mortuus est tertio die, ex quo extinctū propinato veneno inter nosocomij clinicas percrebruit, qua de re vt constaret, iubent nosocomij gubernatores eius cadauer dissecari, aduocato mecum Medico & Chirurgo. Animaduertimus in fundo ventriculi vestigiū quasi ab inusto cauterio, cum eschara seu crusta vnguem lata, reliquum ventriculum valdè contractum & velut corneū, quibus visis, præsertimque eschara quæ altius subibat in ventriculi substantiam, vnà omnes voce impotionatum illum sublimate, aut arsenico pronunciauimus. Sed ecce, dum epigastrium consuerem, multas maculas ni-

Vasti abscessus pestilentes sunt lethiferi.

Membrorū syderatio-nes intelligit quarum Hipp. & Thucid. meminerunt.

Funesti carbunculi.

Carbunculi viscera obsidentes.

Historia.

gras variè per cutem cadaueris ſparſas animaduerti. Tum igitur concilium rogo vt A
animaduertant maculas eiuſmodi: mihi enim fieri veriſimile à peſtilente, vt loquuntur, purpura illas eſſe. Negabant Chirurgus Medicúſque, atque à pulicum, cimicumque morſu illas eſſe dictitabant. At ego & numerum earum toto corpore copioſum expendere ſuadeo, ſimul & altam in carnes depreſſionem. Nam impulſis altius aciculis nouaculáque mox reſciſſa cute, ſubiectam carnem valdè nigram deprehendimus, narium, vnguium & aurium liuorem, totiúſque corporis reliquis communibus mortibus minimè familiarem conſtitutionem animaduertimus. Tum verò & faciem ſic à ſe ipſa mutatam, vt vix à familiaribus recognoſci poſſet. His argumentis perſuaſi, ſententiam mutauimus, retulimuſque ſubſignato elogio, ipſum ex peſtilenti carbunculo interiiſſe.

Qui diſtinguere liceat pulicum ne an peſtis occaſione maculæ in corpus ſurrexerint.

De Peſtilentis carbunculi curatione.
CAP. XXXIIII.

B

Ex cõmemoratis ante peſtilentis anthracis ſymptomatibus, maximè verò ex doloris acerbitate, materiæ venenatæ malignitate, & febre ardẽte coniuncta, patere arbitror cur huic tumorum generi valdè calida emplaſtica & attrahentia non ſint imponenda: quia veneni in tenues auras exhalationem & diſſipationem impediunt, quia conſtipando poros maiorem quàm ante eſſet calorem in parte accendũt. Itaque ſatius eſt relaxantia imponere quæ ardorem temperent, & cutis ſpiracula halituum gratia reſerent. Ergo per initia fouebitur locus hydrelæo calido in quo theriacæ modicum diſſolutum fuerit, relictis inſuper eo imbutis ſtupis, vel goſſipio, vti etiam licebit decocto maluarum, radicum liliorum, ſeminis lini, ficuum pinguium cum oleo hypericonis ad rarefaciendam cutem, materiámque foras alliciendam, ſequenti die imponendum ſequens cataplaſma.

Cur emplaſtica & multo calore attrahẽtia non ſunt ſalubria carbunculo.

℞. fol. acetoſæ & hyoſciami an. m. ij. coquantur ſub cineribus calidis poſtea piſtẽtur cum ouorum vitellis iiij. theriacæ ʒ ij. olei liliorum, ℥ iij. & farinæ hordei quantitate ſufficienti, fiat cataplaſma ad formam pultis ſatis liquidæ, dolorem ſedat, ardorem reprimit & pus mouet. Vel, C

℞. rad. altheæ & lilior. an. ℥ iiij. ſeminis lini. ℥ ß. coquantur completè & traiiciantur per ſetaceum, addendo butyri recentis, ℥ j. ß. mithridat. ʒ j. farinæ hordei quantum ſufficit, fiat cataplaſma vt decet, quæ ſequuntur efficaciſſima ſunt ad materiam venenatam foràs aliciendam, & ſuppurationem perficiendam, quando præſertim humorum influxus maior non eſt quàm vt pars ſit ferendo.

Cataplaſmata ad peſtilentẽ carbunculum.

℞. rad. lilior. alborum, cæparum fermenti. an. ℥ ß. ſeminis ſynapi, fumi columbini, ſaponis mollis an. ʒ j. limaces cum teſtis, vj. ſacchari optimi theriacæ & mithridat. an. ʒ ß. piſtentur omnia & incorporentur cum vitellis ouorum, fiat cataplaſma, imponatur calidè. Vel,

℞. vitellos ouorum, vj. ſalis com. puluerati ℥ j. olei liliorum & theriacæ an. ʒ ß. farinæ hordei quantum ſufficit, fiat cataplaſma.

℞. diachylonis parui ℥ iiij. vng. baſiliconis ℥. ij. olei violar. ℥ ß. fiat medicamẽtum. D
Veterum permulti magnopere commendarunt ſcabioſam inter duos ſilices contritam, mixtámque cum axungia veteri, vitellis ouorum & pauco ſale, ad pus in carbunculis mouendum, quin & ouum ipſum cum oleo violaceo & farina hordei mixtum anodynum eſt & ſuppurans.

Scabioſæ vis contra carbunculos.

Radix raphani in taleolas ſecta, ſæpiúſque carbunculis, & peſtilentibus omnibus abſceſſibus impoſita potenter attrahit venenum. Tuſſilaginis ſuccus carbunculorum ardorem extinguit, quemadmodum morſus diaboli herba contrita & impoſita. Sequenti remedio ſæpè vſus ſum fœliciter ad carbunculorum ardores, doloréſque ſedandos, & promouendam ſuppurationem.

Radix raphani attrahit potenter venenum.

℞. fuliginis è caminorum parietibus deraſæ ℥ iiij. ſalis com. ℥ ij. redigantur in pollinem, additíſque duobus ouor. vitellis agitentur ſimul, quoad pultis cõſiſtentiam adeptũ fuerit medicamentum, tepidũ carbunculo imponatur. In incremento inurẽdus eſt carbunculi mucro, ſiquidẽ niger viſatur, inſtillato feruẽti oleo vel aqua chymiſtarũ.

Carbunculi mucro quãdo cur & quibus inurendus.

Tali

A Tali enim inuſtione tanquam fulmine ictum venenum ſuffocatur, dolórque mitior multo redditur: quemadmodum multiplici & frequenti experientia comprobaui, nec verendum eſt ne inſtillatio illa feruentium rerum nimium ſit dolorifica, nihil enim præter carbunculi mucronem attingit: qui eſcharæ, quæ inde incipit, occaſione, ferè ſenſu caret. Poſt inuſtionem perſeuerandum erit in commemoratis remediis, quouſque orbiculi inſtar circum abſcedere eſchara videbitur, quod futuræ ſanitatis augurium eſt, ſignum nempe validæ naturæ & veneni potentis. Poſt lapſum eſcharę detergentibus blandis vtendum erit, qualia ſunt quæ in bubone peſtilenti deſcripſimus, non omiſſis interim ſuppurantibus medicamentis & remollientibus, vt dum quod purulentum eſt abſtergitur, quod crudum adhuc ſubeſt ſimul ad ſuppurationem perducatur. Tum enim duplex ſe oſtentat indicatio, vna eius quod in parte crudum reſiſtit maturandi, altera eius quod coctum & purulentum in vlcere ſubeſt detergendi.

Abſceſſus eſcharæ ſanitatē polli-cetur.

Duplex indicatio.

B

De Pruritu & Vredine vlceribus peſtilentibus ſuperueniente, déque obducendæ cicatricis ratione.

CAP. XXXV.

QVÆ circum vlcus peſtilens ſunt partes, ſæpè in ſuperficie excoriantur, propter puſtulas vlceroſas quæ hinc inde cum vredine & pruritu acuto pungunt, vellicántque partem. Cauſa tum extrinſecus tum intrinſecus venire poteſt. Intrinſecus quidem ex ſanie tenui & mordicante, quæ ab vlcere refudans partes vicinas irrigat. Extrinſecus vero à pororum cutis conſtipatione quam inferunt remedia aſſiduè impoſita. Ei vitio vt occurratur, foueri debet locus rebus diſcutientibus & relaxantibus, vt aqua chymiſtarum quæ iam ſeparandis metallis inſeruierit, aqua aluminoſa, aqua calcis, muria & ſimilibus. Cæterum vlcera quæ à carbunculis & bubonibus relinquuntur, cicatrice difficulter obducuntur, propter corrodentem ſaniem à ſanguine bilioſo, aut pituitoſo & ſalſo, qui totius ſubſtantiæ corruptione in vitio exiſtens abſceſſum facit. Adde quòd eiuſmodi vlcera ferè orbicularia ſunt, talia verò ideò difficilius cicatricem ducunt, quia collectæ in fundo saniei liberum exitum ad effluxum non permittunt. Ita ſanies ex ſe acris & corrodens, mora rurſum maiorem acrimoniam & nitroſitatem acquirit, adeò vt vrente ſuo & proximas carnes liquante contactu, coire, coniungíque, & vniri vlceris latera impediat: interim verò vlceris labra callum contrahunt, quo niſi reſciſſo, vel medicamentis conſumpto coaleſcere vlcus nequit, quia rorulenti glutinis materiam ad implenda vlcera ſufficientis exudationem, denſitate ſua prohibet. Vlcere igitur complanato, & ad reliquæ carnis æqualitatem redacto, carne inſuper repleto, epuloticis agendum eſt, quibus nempe vis ineſt vlcera cicatrice obducendi, denſata & indurata carnis ſuperficie, horum duo ſunt genera. Quædam enim citra morſum validum adſtringunt & deſiccant, cuiuſmodi ſunt malicorium & cortex quernus, tuthia, lythargyros, cremata oſſa, ſquama æris, gallæ, nuces cupreſſi, minium, pompholix lota, antimonium, bolus armenus, teſtæ oſtreorum crematæ & lotæ, calx nouies lota, & multa metallica. Alia vicina ſunt his quibus excreſcens caro conſumitur: ſed parcè omnino illa adhiberi oportet, cuius generis ſunt vitriolum elotum, alumen coctum quod reliquis epuloticis præſtat propter inſignem reſiccandi & adſtringendi vim carnes conſolidans, quæ excrementitio humore imbutæ flacceſcunt. Cicatrix ducta quia fere in hoc vlcerum genere deformis manet, rubra nempe, liuida, atra, tumida, ſcabra, propter ingentem aduſtionem tanquam à pruna ardente parti inuſtam, ideo breuiter delibanda hîc remedia quædam cenſui, quibus eius vitia corrigi & emendari poſſint. Si igitur tumidior ſit cicatrix, complanabitur impoſita: conuenienti deligatura, & arctè appreſſa parti lamina plumbea argento viuo illata, dealbabitur verò ſi inungatur calce viua nouies lota (vt manſueſcat & acrimoniam deponat) cum oleo roſaceo concorporata. Alij tartari, id eſt fæcis eius vini generoſi quæ aſſulis doliaribus adhæret, libras duas ſumunt, vrunt, & in

Cur prurito diuexentur partes tumori peſtilenti vicinæ.

Fotus ad prutitum.

C *Cur tumorū peſtilentium vlcera difficulter cicatrice obducantur.*

Cur orbicularia vlcera difficulter ſaneſcant.

D *Epuloticorū duo genera.*

Aluminis vis epulotica.

Ad cicatricum deformitatem remedia.

puluerem deducunt, linteo excipiunt, & ex testudine cellæ subterraneæ & humidæ, algidæque pendere sinunt, vasculum subiiciunt quo stillantem liquorem excipiunt, oblinendæ & fricandæ diu cicatrici expetitum. Eadem vis inesse creditur ouorum ei humori qui per testam, dum ad prunas coquuntur, exudat, vt & vnguento citrino & emplastro de cerusa recenter paratis. Sequentes tres compositiones valdè probantur.

Vnguēta ad cicatrices attenuandas & emaculandas.

℞.axungiæ suillæ nouies lotæ in aceto acerrimo ℥ iiij. cinabaris, succi citri, & aluminis vsti.an.℥ ß.sulphuris viui ignem haud experti ʒ ij. caphuræ.℈ ij. fiat puluis, deinde incorporentur omnia simul & fiat vnguentum. Cutem attenuat & maculas absterget.

℞.olei hyosciami, olei seminis cucurbitæ.an.℥ j. olei tartari.℥ ß.ceræ albæ.ʒ iij.liquefiant simul lento igne: deinde adde spermatis ceti. ʒ vj. remoueantur prædicta ab igne donec infrigidentur: postea adde trochiscorum alborum rhasis puluerатorum ʒ iij.caphuræ.ʒ j. tandem cum mali citrei succo omnia diligenter commisce, fiat linimentum.

℞.rad.serpentar.℥ j. bulliat in aquæ com. ℔. j. ad dimidias, deinde adde sulphuris viui ignem non experti, & aluminis crudi puluerisati an.ʒ j.ß colentur prædicta & addatur caphuræ ʒ j.succi hyosciami, ʒ j.ß. seruetur medicamentum in vase plumbeo aut vitreo, & cùm vti volueris imbuantur eo lintea parti imponenda, iisdem medicamentis licebit vti in faciei ruboribus emaculandis, manè faciem extergere oportebit aqua furfurum tepida.

De multis aliis euacuationum generibus, & in primis de Sudore & Vomitu. CAP. XXXVI.

Cur nō vna sed multiplici sæpe via pestilēs venenū expurgetur.

NON abscessibus modò commemoratis, & pustularum, macularúmque eruptionibus pestilens venenum expurgatur, sed etiam sudore, vomitu, hæmorrhagia, hæmorrhoidibus, mensibus, alui fluxu & aliis adeò vt omni excretionis genere natura veneno expediatur lethifero, eo præsertim quod nondum ad cor peruenerit. Sed habenda in primis ratio inclinationis naturę, attendendúmque quam potissimum viam meditetur & quo crisim affectet. Quanquam tales euacuationes non semper sunt criticæ, sed nō raro symptomaticæ: quod sæpè natura sic irritatur materiæ, indomabili malignitate, vt ipsam nec mitificare possit, penitúsque crudam à se amandare quacunque ratione cogatur. Ergo si per sudores crisim & excretionem natura affectare ex madore cutis, vrinæ suppressione, aliísque signis natura videatur, sudorem his quibus ante diximus artibus prouocabimus. Proditum à Veteribus est omnes sudores in morbis acutis salutares esse qui in diem criticū incidunt, qui vniuersales sunt & calidi, & ante die decretorio præsignificati. Sed in tam rapido & funesto hoc pestilentiæ morbo, crisim minimè expectare oportet, sed quamprimùm & quacunque licebit naturam tam diro & potenti hoste expedire. At verò vomitu sæpè humores lentore & crassitie excrementitij repurgantur, qui validis catharticis excludi non potuêre. Itaque & hoc quoque excretionis genere sperari potest pestilentis veneni exclusio, si nihil ergo sit quod impediat, & frequenti nausea natura hanc viam affectare videatur, promouebitur eius conatus exhibita potione ex aquæ tepidæ selibra, olei communis vnciis quatuor, aceti vncia vna, succi raphani tantillo, sumpta potione penna anserina eodem oleo imbuta, vel rorismarini ramo fauces irritare oportebit, vel digitis eodem immissis vomitum sibi prouocare, vomitum etiam ciet potio tepida ex aquæ decoctionis seminis lini, muscilaginosæ vnciis octo. Vel,

Attēdendū diligēter ad naturæ motus & inclinationes.

Sudoris futuri signa.

Sudores salutares seu critici.

Crisis in peste non expectanda.

Ad vomitū in nausea promouendum.

℞. rad. raphani in taleolas secti, vel seminis eius & seminis attriplicis an. ʒ iij. bulliant in aquæ communis quod sufficit pro dosi, in colatura dissolue oxymelitis & syrupi acetosi an.℥ ß.exhibeatur potio larga & tepida. Vel,

Vomitus cur minimè cogendus.

℞. oxymelitis gal.℥ vj. olei com.℥ ij. paretur potio tepida, cæterùm natura nisi sponte sua motum illum suscipiat, non cogenda, coactus enim & violentus vomitus ventriculi fibras neruosas distendit, vires prosternit, vas in pulmone rumpit, vnde cruenta & lethalis expuitio. Itaque si vano se & nocituro vomendi conatu

ventriculus

A ventriculus concussetit, roborandus potius veniet facculis fartis ex rosis, absinthio & santalis. Intrinsecus autem succo cydoniorũ, berberis & iusculis in eundẽ finẽ paratis.

De Sputo, Saliuatione, Sternutamento, Munctione, Ructu, Singultu, & Mictione. CAP. XXXVII.

QVOD sputis & saliuatione insignes fiant euacuationes, pleuriticorum exemplo intelligere est, versa enim in pus pleuritidis materia, purulenta sanies à pulmonum rara & spongiosa substantia sucta, indéque in tracheam arteriam transumpta ore reiicitur. Saliuatione verò & expuitione quantopere iuuẽtur lue venerea infecti, nemo est qui nesciat. Cæterum prouocabuntur hæc masticatoriis ex radice ireos, pyrethri, mastiche, & similibus. Idem fiet aure versata mucagine seminis lini.

Expuitionis in morborũ curatione vires.
Saliuationis vires.

Sternutatione & munctione, cerebro excretricis facultatis suæ robore, ad noxiorum exclusionem incitato, superfluos excerni humores eorum quibus cerebrum humidius est. Argumento, vt senum & puerorum qui per nares assiduè purgantur, licet cognoscere, incitatur cerebrum ad vtrumque excretionis genus à causa vel interiore vel exteriore. Interiore vt pituitosa vel vaporosa materia, quæ cerebro conclusa ipsum offendit: exteriore vt solis radio naribus excepto, vel eò penna immissa vel insufflato acri & vellicante puluisculo ex helleboro, euphorbio, pyrethro, synapi & similibus sternutatoriis. Tum enim cerebrum excretrice propria constringitur ad rerum molestarum excretionem. Cum strepitu prosilit sternutamentum, quia materiebus per loca angusta exitus est: nempe per ossis cribrosi, quod ad narium radices est, colatorios ductus. In corpore insigniter plethorico cieri sternutamentum non debet, nisi præcesserint vniuersalia remedia, ne maior fiat in cerebrum attractio apoplexiæ, vertiginis & similium symptomatum consequutionem illatura.

B

Sternutationis & munctionis vires & causæ.
Cur sternutamentũ fit cũ strepitu.
Quĩ plethoricis & pulmonariis nocet sternutatio.

Ructu, flatus ventriculo conclusi cruditatis vel ciborum flatuosorum soboles excernuntur, hi odore suo & sapore suaui, fœtido, dulci, amaro aut acido humorum è quibus suscitantur conditionem & cruditatis speciem ostendunt, cruditatibus ventriculum exonerat vomitus. Intemperies verò contrariis alterantibus corrigitur à Medico præscribendis. Singultus contractio & extensio est, fibrarum ventriculi neruosarum ad ea quæ eius tunicis contumacius impacta hærent excludenda, quanquam non repletio tantum, sed & inanitio eius in causa est. Sæpè & teter vapor aliunde vt ex bubone anthracéve pestilenti in ventriculum irrumpens, acida quoque & acria omnia quia pungunt, vellicant irritántque ventriculi tunicas, vt acetum, speciata similiáque singultum excitant à purgatione, à vulnere, à vomitu singultus frequens & contumax malum est: at si mox conuulsio superueniat, mortiferum. Remedia ipsi pro causarum varietate varia adhibebuntur. Nam ei qui ab inanitione est singultui repletio medetur, ei qui est repletione vacuatio: qui à putrido & veneno vapore est, theriaca & alexiteriis tollitur: qui ab acidis & acribus, curatur vsu crassorum pinguium & frigidorum: vniuersum verò corpus sæpè & per vrinas expurgatur. His enim maximè & propriè febrilis materia euacuari solet, non pauci verò lue venerea infecti, cum litu ex argento viuo ad expuitionem & saliuationem deduci non possent, diureticis exhibitis vrinarum multarum copioso efluxu curationem receperunt. Diuretica, quibus vrinæ profluuium promoueri licet, descripta sunt tractatu de Calculo. Cæterùm abstinendum est ab acrioribus diureticis, cùm præsertim in vesica inflammatio subest: sic enim humores noxij in partem affectam deducuntur, vnde gangrænæ mortiferæ periculum. Tum igitur per sudores diuersionem moliri satius erit.

C

D

Ructus cõmoda.
Singultus quid.
Singultus causæ.
Per vrinas etiam vniuersũ corpus iudicatur.
Quæ & quibus noceant diuretica.

De Menstrua & hæmorrhoidali purgatione. CAP. XXXVIII.

MVLIERES menstruæ purgationis beneficio magnis, pestilentibus & omnino funestis sæpe morbis defungi fidem facit, non ratio modò sed & multiplex experientia: incitãda ergo ea venit remediis tum assumptis, tum admotis, assumitur igitur vtiliter cortex cassiæ, vel cinamomum potius, cortex radicis mori, crocus, agaricus, nux moschata,

Quæ menses cieant.

ſabina, dacrydium. Quòd ſi affectus vehementiora remedia requirit, radices tithymali, antimonium, cantharides (parca manu ſumptæ) menſes potentiſſimè mouent, conferunt ad id frictiones & ligaturæ in femoribus & cruribus factæ: cucurbitulæ in interiore & media femorum parte impoſitæ, ſanguinis è ſapheia detractio: hirudines appoſitæ orificio ceruicis vteri, peſſaria, noduli, clyſteres, balnea, fotus ex rebus odoratis, quæ odoris ſui fragrantia ſeu calore potius, craſſos humores attenuent, incidant, obſtructa venarum orificia reſerent, cuiuſmodi ſunt radices biſmaluæ, ireos, petroſelini, fœniculi, bruſci, folia floréſque hyperici, aſparagi, erucæ, meliſſæ, chærefolij, arthemiſiæ, menthæ, pulegij, ſatureiæ, roriſmarini, rutæ, thymi, hyſſopi, ſaluiæ, baccarum lauri, geniſtæ, zinziber, caryophylli, piper, nux moſchata & ſimilia: quorum ebullientium vaporem ceruice vteri per infundibulum in forato ſedili ſedens mulier vndique tecta, ne quis temerè exhalet, excipiet. Ex iiſdem parabuntur balnea tum vniuerſalia, tum particularia. Vtilia etiam ſunt peſſaria hac forma. A

Aromatica quæ vi mẽſes cieant.

♃. theriacæ & mithrid. an ℥ ß. caſtorei & gummi ammoniaci an. ʒ j. miſce cum bombace in ſucco mercurialis tincto, fiat peſſarium, vel, Cape radices petroſelini & fœnugr. ſub cineribus coctas: deinde contuſas cum puluere ſtaphyſagriæ, pyrethri, croco, & oleo liliorum, fiat inde peſſarium ad formam ſuppoſitorij aut nodulorum, Vel, B

Peſſaria ad ciẽdos menſes.

♃. puluer. myrrhæ & aloës, an. ʒ j. fol. ſabinæ, nigellæ, arthemiſ. an. ʒ ij. rad. ellebori nigri. ʒ j. croci ℈ j. cum ſucco mercur. & melle communi, fiat peſſarium in bombace, quod ſequitur validius eſt.

♃. ſucci rutæ & abſinth. an. ʒ ij. myrrhæ, euphorbi, caſtorei, ſabinæ, dacrydij, terebinth. galbani, theriacæ an. ʒ j. fiat peſſarium ſecundum artem, ab peſſariorum altero extremo pendeat funiculus, vt facilè cùm bibitum fuerit ex ceruice vteri reuocari queant. At ſi fluxus ille menſium ſemel citatus mox immoderatius ruat, ſiſtendus erit alimentis craſſioris & viſcidi ſucci exhibitis, ſectione venæ brachij, admotis ſub mammarum regione cucurbitulis, ſupernarum partium vt brachiorum frictionibus & ligaturis, immiſſis peſſariis, admotiſque hypogaſtrio pectini & lũbis, emplaſtris refrigerantibus & adſtringentibus, repoſita in conuenienti loco muliere, nec ſuper culcitram plumeam iacente. Sequens iniectio erumpentem per vterum ſanguinem ſiſtit. C

Menſes immoderatius fluentes quĩ cohibeãtur.

♃. aquæ plantag. & fabror. an. ℔ j. nucum cupreſſi, gallar. immaturarum an. ʒ ij. verber. ſumach. balauſt. vitrioli rom. aluminis rochæ. an. ʒ ij. bulliant omnia ſimul, & fiat decoctio de qua fiat in vterum iniectio. In his omnibus adminiſtrandis, quantum res locúſque patientur, pendere velim Chirurgum ex Medici ſententia. At ſi per hæmorrhoidas natura ſe expedire velit peſtilenti materia, licebit eas prouocare frictionibus & ligaturis validis in partibus inferioribus, vt femoribus & cruribus factis, cucurbitulis cum magna flamma interiori femori appreſſis, calidis & attrahentibus ano impoſitis, cuiuſmodi ſunt fotus, emplaſtra, vnguenta quale vulgo fit ex cæpa ſub cineribus cocta, & cum theriaca atque oleo rutæ concorporata, hæmorrhoidales venæ poſtquàm his artibus ſe in conſpectum dederint, aſperioribus linteis fricandæ erunt, vel foliis ficulneis, vel cæpa cruda, aut felle bubulo concorporato cum puluere colocynthidos, applicabuntur denique hirudines præparatæ, vel etiam ſcapello aperientur, ſi ex ano inſigniter promineant, & multo ſanguine turgeant. Quòd ſi immoderatius fluant, ſiſtentur iiſdem quibus menſes remediis. D

Iniectio in vterum ad ſiſtẽdos mẽſes.

Quibus prouocetur hæmorrhoides.

Quibus hæmorrhoidales venæ reſerentur.

De Alui fluxu prouocando.
CAP. XXXIX.

Diarrhœa quid.

IN aluum & inteſtina ſæpiſſimè natura tum per ſe & ſponte ſua, tum laxantibus & purgantibus remediis adiuta, vniuerſam peſtilentis morbi materiam, tanquam in corporis vniuerſi ſentinam, deponit, vnde diarrhoëæ fiunt, lienteriæ, & dyſenteriæ, has excretionis per aluum ſpecies diſtinxeris ex excrementorum deiectorum ſpecie. Nam ſi liquida & ſincera

A sincera sint, id est vnius simplicisq; humoris naturam retineant, biliosi nempe, melancholici, aut pituitosi, & si magna copia excernantur, sine intestinorum vlcere aut excoriatione, vehementíque & abradente dolore. Diarrhoëa dicitur, aliis verò humoralis alui fluxus. Lientericus fluxus dicitur, cùm ventriculi intestinorúmque facultate retentrice, à cacochymiæ vel collectæ, vel aliunde influentis, aut frigidæ & humidæ intemperiei vitio exoluta, cibi crudi, & quales ferè assumpti sunt, deturbantur. Dysentericus quando multa & varia, cum cruciatu, torminibus & vlcere intestinorum, ab acri & vasorum tunicas erodente bile, excernuntur, cruore sæpè respersa. Cæterùm si in vllo morbi genere, certè in pestilenti alui fluxus superueniunt quantitate immoderati, & contentorum qualitate horribiles, liquidorum nempe, viscidorũ, spumantium tanquam à fuso adipe, fuluorum, rufforum, purpureorum, viridium, cinereorum, nigrorum, & omnino valdè fœtentium. Causa est varia & multiplex cacochymia, quæ à veneno pestilenti correpta, in varias & toto genere à natura tum sua, tum vniuersali differentes abeunt species, per propriæ substantiæ corruptionem: cuB ius signum inseparabile est fœtor, quam non rarò etiam comitatur verminatio.

Lienteria quid.

Dysenteria quid.

Causa variarum & fœtentium deiectionũ in peste.

In castris Ambianensibus pestilens dysenteria per exercitum vagabatur, hac merus sanguis, robustissimis etiam militibus, per anum manabat: dissectis quorundam cadaueribus animaduerti venarum & arteriarum mesaraicarum oscula reserata, elata & tumentia, omnino qua in intestina desinebant cotyledonum instar habentia, à quibus, dum comprimerem, sanguis expressus stillabat. Nam solis æstiui tum sæuissimis ardoribus, & ira accensis militum animis, multus humor biliosus & acris genitus secessum habebat in aluũ: cæterùm crassáne an tenuia intestina vlcerata sint, intelliges magis ex cruoris cũ fæcibus permixtione, quã ex doloris situ: illic clystere magis agẽdum est, hîc sumptis ore medicamentis. Ergo si ex torminibus, tenesmo, murmure, & fluctuatione intestinorum, suspicio sit in pestilenti morbo naturæ per inferiora sese exonerare studentis, neque interim illi ex voto ille succedat conatus, arte iuuandus & promouendus erit: vt sumpta potione ex hyeræ simplicis semuncia & diaphænici dragma vna dissolutis in aqua absinthij. Vtiles sunt & in hanc rem clysteres, nonmoC dò quia tormina & dolores sedant, & continuatione, successionéque ex toto corpore attrahunt, sed etiam quia intestina & venas mesaraicas infarctu liberant, adeò vt apertis reseratísque meatibus natura se postea liberius expediat humoribus noxiis. Talibus clysteribus etiam theriacam ad duas tréſve dragmas nonnunquam admiscent, vt vna eademq; opera venenatam materierum malignitatem obtundant. Parantur eodẽ consilio glandes seu suppositoria ex mellis cocti vncia vna, & hyeræ picræ ac salis cõmunis singulorum semidragma, vel quò acriora sint, ex mellis ℥ iij. fellis bubuli ℥ j. scammonij in pollinem redacti, euphorbii & colocynthidis an. ʒ ss. Horum vicem sæpè supplent noduli hac forma parandi.

Historia.

Signa crassorum & tenuium intestinorum vlceratorũ.

Clysteres ad ciendã aluũ

Suppositoria

℞. vitellos ouo. nu. iii. fellis bubuli & mellis an. ℥ ss. salis comm. ʒ ss. Agitentur & concorporentur simul, exceptæq; inde linteolo portiones, reuinctæ in nodulos formentur, nucis auellanæ magnitudine, in anum intrudantur. Hos acriores effeceris addito euphorbii aut colocynthidos puluisculo.

Noduli.

D *De sistendo alui fluxu.* CAP. XL.

EFFRENES & immoderati alui fluxus, quia facultates exoluunt, & ægrum in tabem mortémque deducunt, ideò maturè, si tales futuri appareant, sistendi sunt, ore anóque ingestis & admotis. In eam rem paratur pulticula ex farina frumentacea cocta in aqua decoctionis vnius granati mali acidi, berberidjs, boli armeni, terræ sigillatæ, & seminis papaueris albi, singulorum dragma vna. Sequens amygdalatum ventriculum roborat, & biliosi humoris intestina ad excretiorem proritantis, acrimoniam mitigat.

Cape amygdalas dulces coctas in aqua hordei extinctionis chalybis aut ferri, terantur in mortario marmoreo, traiiciantur, exprimantúrque in amygdalatum, quod addita dragma vna pulueris diarrhoë abbatis ægro exhibeatur. Quod sequitur remedium didisci ex Capellano Regis Medico primario, qui id à patre acceptum magni secreti loco habebat, & ægris fœlici admodum successu præscribere solebat.

Pulticula aluum cohibens.

Remedium Capellani ad ſiſtendũ alui fluxũ. ℞.boli armen.terræ ſigillatæ, lapidis hæmat. an.ʒ j.picis naualis ʒ j.ß.coral.rubr. margar. elect. cornu cerui vſti & loti in aqua plantag.an. ℈ j.ſacchar.roſ.℥ ij.fiat puluiſculus,de quo capiat æger cochlear vnum ante cibum vel cum oui vitello.Chriſtophorus Andreas in Oecoiatria,valdè commendat ſtercus canis,qui ſolis oſſibus arroſis per triduum ante victitarit.Cydoniorum carnes vel cydonia ipſa ſub cineribus cocta, vel in olla elixa, coruorum conſerua,fructus berberis conditi,myrobalanus,nux moſchata toſta ante cibum ſi ſumantur, ventriculum roborant & aluum ſiſtunt: euchymis & aſſis potius quàm elixis veſci debet æger. A

Victus.

Potus. Potus erit aqua chalybeata, decoctionis mali granati acidi & conquaſſati,vel decoctionis mali cydoniati,meſpilorum,ſorborum,mororum,rubi & ſimilium adſtringendi & corporis humiditates conſumendi vi præditorum : miſceri poterit hæc aqua cum ſyrupis de ribes,iulepo roſato & ſimilibus.

Litus. Illinetur ventriculi aluíque regio oleo maſtichino,moſchatelino,myrthino & cydoniorum.Vtiliter etiam imponitur panis recenter è clibano extracti cruſta macerata in aceto & aqua roſarum:vel cataplaſma ex roſis rubris,ſumachi,berberis,myrtillis carne cydoniorum,maſtiche,farina fabarum & melle roſato,exceptis aqua chalybeata.Iniicientur clyſteres anodyni,abſtergẽtes,adſtringentes, conſolidantes, nutriẽtes. Sequenti humorum acrimonia obtunditur,& dolor ſedatur. B

Clyſteres ad alui fluorẽ. ℞.fol.lact.hyoſc.acetoſ.portul.an.m.j.florum violar. & nenuph.an.p.j. fiat decoctio ad ℔ j. in colatura diſſolue caſſiæ fiſtul. ʒ vj. olei roſati & nenuphar. an. ℥ j.ß.fiat clyſter. Vel,

℞.roſ.rub.hord.mund.& ſem.plant.an.p.j.fiat decoctio in colatura adde olei roſ. ℥ ij.vitel.ouo.ij.fiat clyſter. Vel,

℞.decoctionis capi, cruris vitulini, & capitis veruecis vnà cum pelle, ℔ ij.in qua coquantur fol.violar.maluæ,mercur.& plant.an.m.j.hord.mund.℥ j.quatuor ſem.fri. maior.an.℥ ß.in colaturæ ℔ ß.diſſolue caſſiæ recenter extr.℥ j.olei viol.℥ iiij.vitel.ou. ij.ſacch.rub.℥ j.fiat clyſter. Vel,

℞.flor.cham.melil.& aneth.an.p.j.rad.biſmal.℥ j.fiat decoctio in lacte.In colatura adde mucag. ſemi.lini & fœnugr. extractæ in aqua maluæ ℥ ij.ſacchar.rubr.℥ j.olei chame.& aneth.an.℥ i.ß.vitel.ouor.ii.fiat clyſter. Tales clyſteres diu continendi aluo ſunt vt dolorem promptius ſedent. Quando inteſtinorum ramenta in deiectionibus apparent,argumẽtum eſt ſubeſſe in inteſtinis vlcus: itaque tum vtendum clyſteribus detergentibus & conſolidantibus,cuiuſmodi eſt ſequens. C

Clyſter ad vlcerata inteſtina. ℞.hord.integri p.ii.roſ.rub.flor.cham. plant.apii an.p.i.fiat decoctio.In colatura diſſolue mellis roſati, & ſyrupi de abſinthio an. ℥ i. ß. vitellos ouorum ii.qui ſequitur conſolidat.

℞.ſuc.plantag.centinod.& portulac.an.℥ ii. bol.armen.ſangui.dracon.amyli an. ʒ i. ſebi hircini diſſoluti ʒ iii. fiat clyſter : lac vaccinum elixum cum plantagine & ſyrupo roſato vlceratis inteſtinis optimum etiam remedium. Adſtringit qui ſequitur clyſter.

Clyſter valdè adſtringens. ℞.caud.equinæ,plant.polygo. an.m.i. fiat decoctio in lacte vſtulato ad quart. iii. & in colatura adde bol.armen.terræ ſigil.ſang.dracon.an.ʒ ii.albumina duorum ouo. fiat clyſter. Vel,

℞. ſuccorum plantaginis, arnogloſſi, centinodiæ,portulacæ,reſidentia facta depuratorum quantum ſufficit pro clyſtere. Addendo pulueris boli armeni, terræ ſigillatæ,ſanguinis draconis an.ʒ i. olei myrthini & roſati an. ℥ ii. Si ſanguis purus manet per inteſtina,ſuaſerim validius adſtringentia vſurpare. In quam rem valdè commendanda puto decocta malicorii,nucum cupreſſi,roſarum rubrarum, ſumach.aluminis & vitrioli parata in aqua fabrorum ſine oleis in clyſteres indita. Eodem decocto proderit anum & perinæum totámque aluum fouere. Non ante adſtringentes clyſteres vſurpari debent,quàm exhibitis catharticis humores noxii attracti & expurgati fuerint,aliàs enim ex his ſuppreſſis in corpore oppreſſio morbifica continget.Si adeò fractis viribus ſit æger,vt ore alimenta capeſſere vel deglutire nequeat, clyſteres nutriẽtes exhibendi erunt. D

Clyſter nutriens. ℞. decoctionis capi pinguis, & cruris vitulini coctorum cum acetoſa, bugloſſo, borragine,pimpinella & lactuca ℥ x. vel duodecim, in quibus diſſolue vitellos ouor.

num.

A numer. iii. facchari rofati & aquæ vitæ an. ℥ i. butyri recentis non faliti, vncias duas, fiat clyfter.

De euacuatione quæ fit per infenfibilem tranfpirationem. CAP. XLI.

PESTILENS venenum, vt fæpè tranfpiratu per poros cutis hauritur in corpus, fic fæpè eadem via inafpectabili vacuatione exhauritur. Calor enim nofter natiuus in nobis nunquam otiofus attenuatos in vapores, halitúfque noxios humores in auras per cæca cutis fpiracula digerit. Argumento eft, quæ tumores abfceffúfque contra naturam, confecto iam etiam pure, fola naturæ & caloris efficientia fine vllis artis præfidiis vanefcere & refolui, difcutíque non rarò videmus. Itaque dubium non eft, quin natura vegeta expedire fe peftilenti veneno per tranfpirationem queat, iam etiam ab-
B fceffu aliquo, vt bubone aut anthrace prorupto, & certa in corporisparte collecta materia: naturæ enim robuftæ & vegeto colore fubnixæ nihil eft impoffibile, cùm præfertim meatuum libertas adeft.

Tumores iã pure confecto fæpè digeruntur natura vi.

Quæ curatio infantibus & pueris pefte correptis adhibenda. CAP. XLII.

LACTANTIVM & ablactatorum puerorum, fi quando pefte correpti fuerint, alia paulò eft curandi ratio, ab ea quæ huc vfque defcripta eft. Lactantis igitur infantis nutricem ita fe gerere in diæta & medicamentis oportet, ac fi ipfa pefte correpta effet: diæta confiftit in rerum fex non naturalium vfu.

Mulier nutrix pueruло eft medicina.

Diæta igitur fi moderata fuerit, non poteft non eius moderationis fructus ad lac nutricium, proindéque ad infantem peruenire, vt qui folo ferè lacte nutriatur. Ean-
C dem diætam & ipfe infans quantum licebit feruare cogetur in fomno, vigiliis, & eorum præfertim quæ fuperflua funt excretione. His vefcetur nutrix quæ febrilis ardoris vim mitigant, iufculis nempe refrigerantibus, herbis medicatis, & mediæ materiæ cibis: vino penitus abftinebit, papillam aqua vel fucco oxalidis faccharo rofato diluto, quoties infantem mammæ admotura eft, oblinet. Ipfius verò infantis cor theriacæ fcrupul. vno in lacte nutricis, iufculo pulli vel aqua cardiaca diffoluto, & pluribus vicibus exhibito, præmunire contra glifcentis veneni impetum licebit. Eodem medicamento cordis regionem, emunctoria, & vtrumque carpum oblinere extrinfecus oportebit: nec erit inutile theriacam in aceto rofato, aqua rofarum & aquæ vitæ tantillo diffolutam, naribus odorandam crebrius admouere, vt fic natura quacunque licebit arte iuuetur in retundenda veneni malignitate.

Cardiaca puerulo exhibenda.

Ablactati pueri, iámque grandiufculi medicamenta per os fumere poffunt: nam cùm craffiores, lactéque folidiores cibos concoquere, & in fanguinem conuertere poffint, facilè etiam leue aliquod medicamentum de potentia in actum excitare po-
D terunt. Itaque potio illis erit paranda ex theriacæ granis duodecim, cum aliqua fyrupi de chicorio portione diffolutum in aqua cardiaca, vel in capi iufculo: nifi quis malit cum conferua rofarum boli forma exhibere: parcè tamen exhibenda puerulis eft theriaca, quia largius fumpta, accenfis humoribus ne febrem inferat, periculum eft. Parabitur iifdem iufculum crebrò ex cochleari fumendum, ex capi oxalide, lactucá, portulaca; feminibus frigidis faporati, additis boli armeni & terræ figillatæ fingulorum vncia vna in nodulo vinctis & expreffis, decocto. Bolus enim armenus feu à ficcandi vi infigni, feu à proprietate occulta hoc habet, vt potus pefte affectos (Galeni fententia) celeriter curet, qui modò arte Medica curari poffunt: adeò vt qui bolo armeno pefte expediri nequeunt, nullis aliis remediis iuuare poffint.

Cathartica ablactatis exhiberi poffe.

Theriaca cur pueris parcius exhibenda.

Lib. 9. fimp. cap. 7.

Quia verò puerorum corpora calida, humida & halituofa funt, fudore prouocato ex decocto feminis petrofelini, vuarum damafcenarum, ficuum, radicis oxalidis, fcobe cornu ceruini, aut eboris cum pauco croco, facilè venenatæ materiæ portione

Sudorifica quos pueris adferant sanitatis fructus.

per cutem liberantur. Sudor quò promptius & copiosius manet admotis spongiis, in saluiæ, rorisinarini, lauendulæ, lauri, chamemeli, meliloti, & maluarum, decocto immersis expressisq; , vel vesicis suillis eodem decocto semiplenis axillis, inguinibúsque admotis promouebitur amplius. Ipsis, interim dum sudant, flabellabitur facies, admouebitur naribus theriacæ in aceto rosato, & aqua rosarum dissolutæ nodulus, omnino in sudando modus erit adhibendus, quod dissipabili & facilè resolubili substantia sint pueri: adeò vt sæpè etsi non sudent, sudoris tamen commoda sine sudore sentiant, digesta caloris vi in tenues auras veneni materia. A

In sudando modus.

Cæterùm inter sudandum dum flabellatur facies, odoratáque cardiaca naribus admouentur, recreata natura & roborata, quæ alioqui sudore languet, vegetius, validiúsque incumbit in veneni excretionem. Post sudorem detersum prodest sumpta potiuncula ex conserua rosarum, scobe cornu ceruini, aut eboris, in aquis buglossi & acetosæ dissolutis ad refrigerium & cordis præsidium. Si quis in axillis, inguinibúsve illis tumor superueniat, iuuabitur fotu remolliente, relaxante & attrahente, cataplasmate inde suppurante aliquo ex præscriptis, omnino blandè reliqua curatione, tenellæ ætatis habita ratione, peracta. Si purgandi inciderit necessitas, sequens catharticum tutò & vtiliter præscribi poterit. B

Cathartici pueris exhibendi forma.

♃. rhabarbari & puluerisati ℥ j. infunde in aqua cardui benedicti cum cinamomo ℈ j. in colatura dissolue catholic. ℥ ij. syrupi rosar. laxat. ℥ iij. fiat parua potio. Hæc est pestilentiæ, febrísque pestilentis, quantum ego à Doctoribus Medicis intelligere, & quantum ipse varia & multiplici experientia discere per Dei gratiam potui, curatio: à quo vno bonorum omnium quæ mortalibus contingunt authore vera & certa pestis præsidia petenda & speranda sunt.

FINIS LIBRI VIGESIMIPRIMI,
DE PESTE.

A

DE EORVM QVAE SEV NAtura, ſeu ex euentu deſunt reparandorum artibus.

B

LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

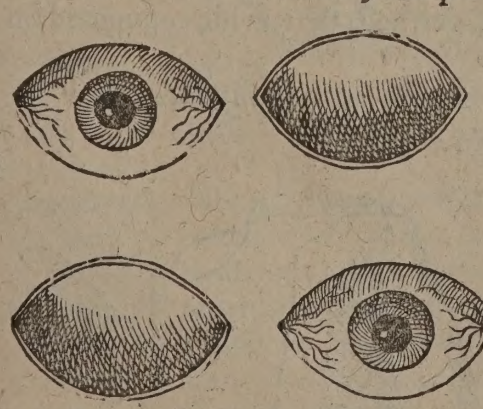
Qua arte veri oculi iactura cælari poſſit. CAP. I.

LIBRIS ſuperioribus de Tumoribus, Vulneribus, Vlceribus, Fracturis, Luxationibus, abundè diximus quibus artibus diſſoluta & diſtracta vnirentur, vnita diſtraherentur, ſuperflua demerentur. Reſtat nunc vt de quarto Chirurgi munere dicamus: quò quæ ſeu natura primæ conformationis vitio, ſeu poſtea ex euentu deſunt ſupplemus. Ergo ſi caſu aliquo vt ab inflammatione, vnus alicui oculus effuſis humoribus crepet & diſrumpatur, vel ingenti ictu orbita ſua excutiatur, aut propriæ ſubſtantiæ conſumptione tabeſcat, haud equidem reparandæ hac ex parte viſionis aut oculi functionis ſpes vlla eſſe poteſt, amiſſi tamen oculi deformitatem, quod vnum in tanto caſu ſupereſt ſolatium, hac arte cælare poteris, ſi curato & ſanato vlcere, in excuſſi effuſive aut conſumpti locum, alium factitium aureum, argenteúmve opere tectorio expolitum, ſic encauſto pictum ſubſtitueris, vt natiui oculi perluciditatem & gemmeum decorem habere videatur.

Quartum Chirurgi munus.

C

Oculi factitij, vtraque facie externa & interna exhibiti, ex auro encauſto, depicto & tectorio opere expolito.

D

Quòd ſi hunc arte paratum oculum, vel nolit æger, vel caſu aliquo impeditus orbita nō poſſit admittere, alium hac via parare licebit. Virgula ferrea flexilis & incurua præſto erit, ei ſimilis qua mulieres paſſos alioqui crines coërcere & reuincire ſolent: quo ſcilicet arctius aut laxius dimidium caput, cui cingendo ab imo occipite ſupra auriculam, ad maiorem oculi angulum circumponetur, conſtringere queat. Hæc ſerico obducta, vtraque extremitate latiuſcula erit, ne quam partem acumine pungere & premere poſſit. Sed ea qua vacuæ orbitæ obducetur, erit latior & tenui aluta obducta, vt in ea pictoris arte oculi amiſſi colores expreſſi ipſum adumbrare poſſint. Eius virgulæ figura talis eſt.

Virgula ferrea qua amissi oculi dedecus pensare licet. A

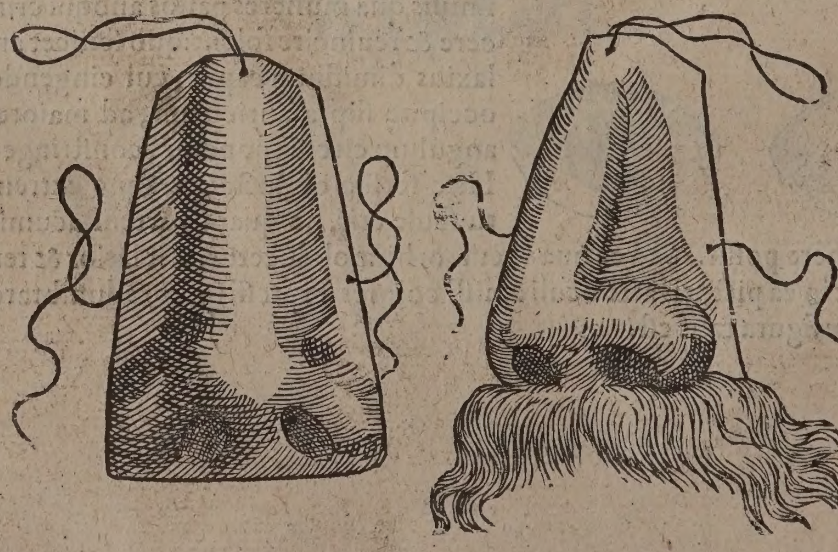
B

Qua arte execta naris portio reparari, aut in execti nasi locum alter fictus assui possit. CAP. II.

Cur plantarum resectæ partes viuiscere possunt hominum verò nequeunt.

RESCISSVS semel à facie nasus totus, vel à naso narium portio restitui & suo toti vniri rursum nequit: non enim in hominibus res perinde se habet atq; in plantis. Languidus enim calor plantis obtigit atque iners, in omnem porrò stirpis substantiam æquabiliter diffusus, nec facilè dissipabilis, hoc iudicio quod arborum defracti, auulsi, aut abscissi, rami aliquantum viuunt, possuntque insiti reuirescere & fruticari: neque enim in iis vlla est sedes cordi verè comparata, è qua necesse sit hunc calorem quoquouersum in omnes partes influere & illabi. C At contrà perfectiorum animantium, vt hominum partes dissectæ continuò vita priuantur, quoniam non ex se, sed aliunde influentibus viribus nutriuntur, viuunt, sentiunt, omninoq; sustinentur: neque proprio solùm calore vt stirpes, verùm etiam ascito gubernantur, vt suprà iecoris vim naturalem, alia etiam ex corde vitalis eis adueniat. Quare in resecti nasi locum alium factitium substituere ars necesse habet, quia eam iacturam natura sarcire nequit: suppositus ille artificio nasus ex auro erit, argento, papyro, aut conglutinatis linteis, eius coloris & figuræ quæ ad naturalem proximè accedat, reuinctus ad occiput aut pileum stabilietur funiculis. Quin etiam si vnà cum naso labri superioris portio resecta fuerit, licebit eam appendice, naso illi factitio adiecta, quam mystax velabit adumbrare, ne quid quod ad faciei ornatum faciat, misero homini desit. Vtriusque ideò nasi effigiem hîc appingendam duxi.

Nasi factitij, tum solius per se, tum cum labro superiore mystace obducto, effigies. D

A Extitit superioribus annis in Italia Chirurgus, qui resectæ portionis nasi reparandæ hanc rationem inierat: nasi mutili callosa labra circumcidebat, quomodo in implendis rostris leporinis fieri solet. Inde lacunam nouacula tam magnam in bicipite brachij musculo excauabat, quantam amputatæ nasi portionis amplitudo exigere videbatur. In eam mox nasum, qua parte mutilus erat, demergebat, capite ad brachium tanquam ad palum, sic tum reuincto & colligato, vt immotũ & stabile nullam in partẽ flecti posset. Quadragesimo inde demũ die, quo scilicet tẽpore peractã carnis brachij cum naso agglutinationem suspicabatur, tantùm eius pro deperdita nasi portione circumcidebat, quantum ipsi reparandæ satis esse putabat. Id informe postea quasi lambendo parabat, complanabat, & ad reliqui nasi æqualitatem quantum ars patitur reducebat. Ægrum interea panatella, carnibus expressis, omnibusq; deglutitu, coctu, & distributu facillimis nutriebat. Medicamentis verò haud aliis tantùm sissarcoseos opus perficiebat, quàm balsaminis quibusdam liquoribus agglutinãtibus. Minor natu familiæ à S. Thoano nasi argentei & probrosi quem multos iam annos circumferebat pertæsus, ad Chirurgum illum in Italiam perrexit, & artis commemoratæ industria nasum recuperauit, magna omnium qui ipsum ante nouerant admiratione. B Possibile id quidem opus est, sed arduæ omnino plenum difficultatis, tum patienti ægro, tum agenti Chirurgo: vel hoc nomine quòd carnis quæ è brachio reponitur, temperies longè differt à carnis nasi temperie, & quod restituti nasi foramina qualia ante erant excauari nequeunt.

Mira reparandæ narium portionis abscissæ ars.

Historia.

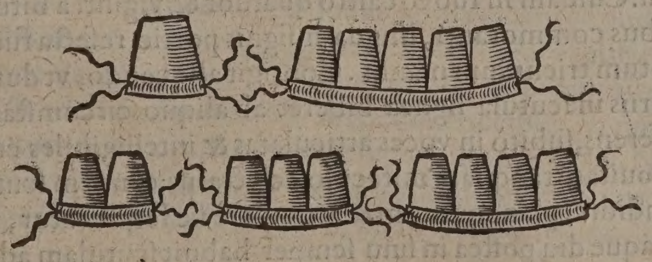
De Dentibus in lapsarum locum substituendis. CAP. III.

HOC non est infrequens, vt ictu aliquo graui dentes anteriores dimoueantur, frangantur, excutiantur. Qui casus oris deformitatem infert, & expressius loquendi libertatem intercipit. Itaque restituta maxilla & pristinę soliditati restitutis gingiuis, alij dentes in excussorum locũ ossei vel eburnei reponendi sunt, & tum inter se, tum ad proximos sanos & integros, præcipuè quidem aureo aut argenteo filo, sin minus etiam lineo alligandi & deuinciendi, quemadmodum ab Hippocrate proditur, & C subiecta figura demonstratur.

Quæ facienda antequã noui dentes substituantur.

Sect. 2. li. de art. sent. 25.

Dentium insitorum & colligatorum effigies.

D *De Palati lacuna replenda.* CAP. IIII.

NON rarò fit vt bombardulæ igniuomæ missili globo ossis palati portio fracta, vel virulentæ luis carie exesa procidat, quò fit vt minus expressè loquantur ægri, sed obscurius & turbidius: his etiam opis aliquid adferre arte nostra operæpretium duximus. Id fiet repleta palati lacuna, argentea vel aurea lamina paulò maiore quàm ipsa lacuna sit. Cæterùm crassitie quæ aurei nummi solati crassitiem non excedat, figura testudinea ad eius exteriorem, quæ scilicet cerebrum versus ponenda est partem, religata hærebit spongiola, quæ mox humore à cerebro stillante vbi se ingurgitarit, sic lacunam, tumidior facta, implebit, vt excidere lamina ipsa nequeat, sed per se hæreat, stẽtq; tanquam defixa. Horum instrumentorũ seu laminarum figura est eiusmodi, quorum certum & qualem enarraui vsum, non vno sed frequenti experimento comprobaui in bellis Transalpinis.

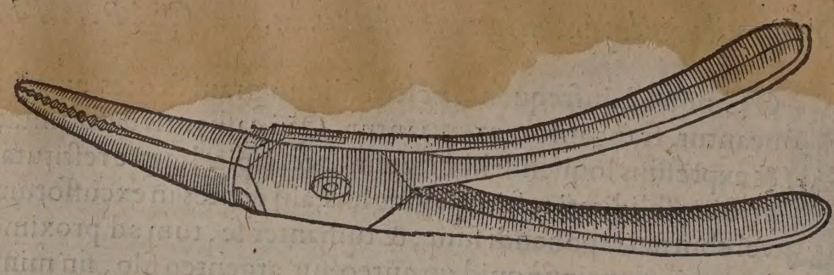
Causæ & noxæ palati deperditi.

Figura laminarum palati obturatricum.

Obturatricis alterius sine spongiola laminæ figura, cui retinaculum à postica parte prominet, quod exiguo rostro coruino, hîc etiam appicto, obuertitur cum illa in palati cauum inserenda est.

Quæ sit ars iuuandi eos qui ab amputata linguæ portione fari nequeunt.

CAP. V.

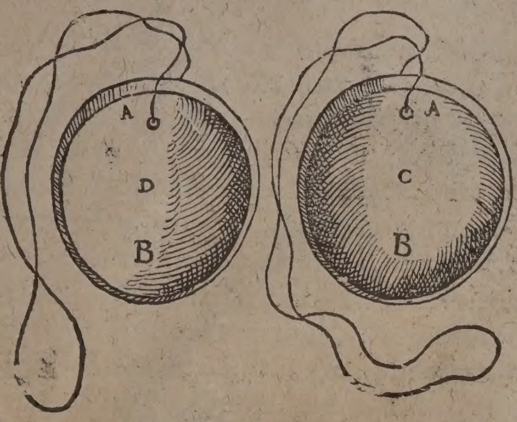
Remedium casu inuentum.

CASVS huic remedio, vt multis aliis, locum in arte & authoritatem dedit. Cuidam in Iuoyo castro quatuor & viginti à Biturigum vrbe miliaribus commoranti, linguæ insignis portio resecta fuerat, ex quo infans totum triennium mansit. Contigit aliquando, vt dum in agris cum falcariis in scutula lignea biberet ab aliquo circumstantium titillaretur, titillatum non ferens, subitò in voces articulatas & intelligibiles erumperet. Id ipse miratus, & rei nouitate tanquam miraculo delectatus, eandem scutulam, eodem quo ante situ, in os indidit, planéque tum & articulatè sic loquebatur, vt ab omnibus intelligi posset. Itaque diu postea in sinu semper habuit scutulam ad sensa mentis proloquenda: quousque tandem artium magistra, & ingenij largitrice necessitate suadẽte, excidi sibi & affabrè fieri instrumentum ligneum curauit, quale est quod hîc appictum cernitur, quod semper ex collo appensum circumferebat, tanquam vnicũ mentis interpretem, & loquelæ ministrum.

Artium magistra et ingenij largitrix est necessitas.

Instrumentum

A *Instrumentum ad amputatæ linguæ loquelæque inde interceptæ defectum supplendum.*

Eiusmodi instrumenti vsus talis est. A. pars eius superior est, quæ sesquicapitati argentei crassitie esse debet, quam sic ille inter incisorios dentes continebat, vt ab ore haud promineret, imò nihil ore præter naturam habere videretur. B. pars inferior est & tenuior, nempe capitati argentei crassitie, quam reliquæ linguæ tenaci adhæsu componebat, rectà ad ligamentum membraneum, quod sub lingua est. Quod interius scalptum & nonnihil excauatum est litera C. notatum, interior instrumenti pars est. D. exterior. Reste verò quam cernis suspensum è ceruice gestabat id instrumentum. Cuius cùm mihi Textor B Medicus Biturix doctissimus copiam fecisset, eius ipse periculum feci certissimo & quale narratum est euentu, in adolescente cui lingua amputata fuerat. Idem in simili casu, reliquis Chirurgis censeo faciendum. *Vsus eius instrumẽti.*

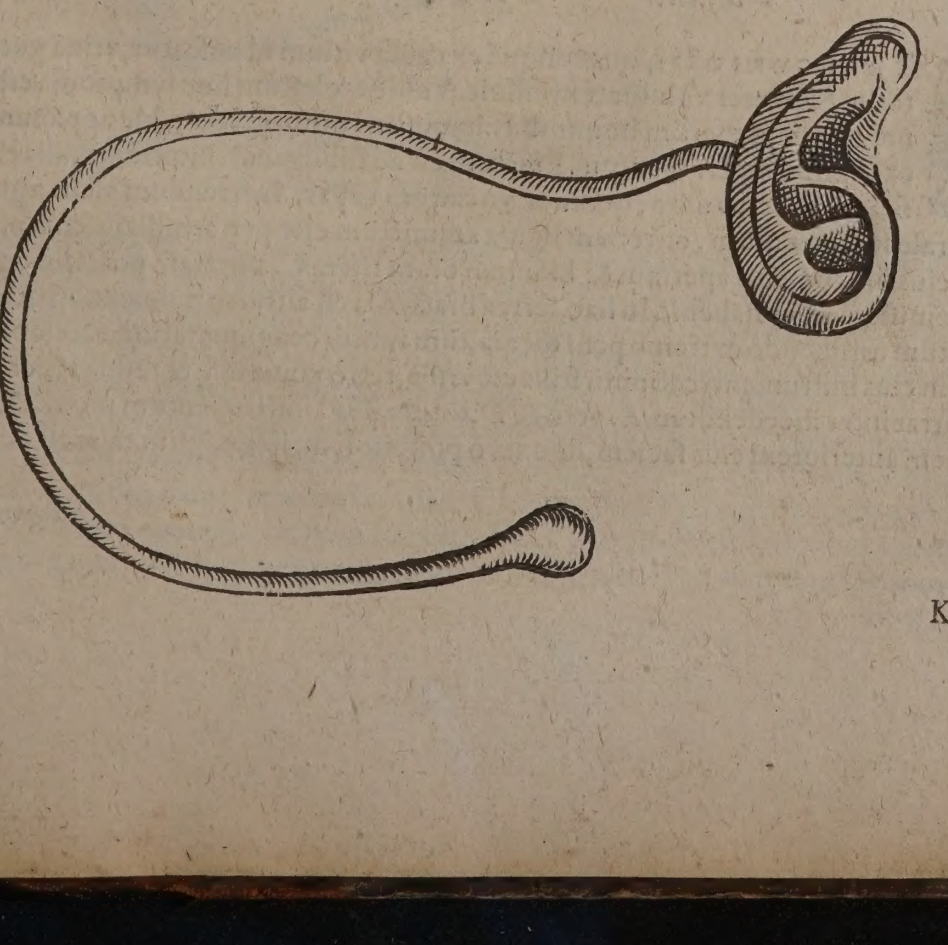
De cælandis & reparandis faciei quibusdam vitiis. CAP. VI.

CONTINGIT non infrequenter, vt à subito incensi pulueris in faciem inuolatu, aut à pestilenti carbunculo sic facies deformetur, vt citra horrorem inspici vix queat. His sic persona aptanda est, vt non omnino inuenustè inter homines versari possint. Labra verò si vel ense amputata fuerint, vel anthracis pestiferi, aut vlcerati cancri edacitate populata, adeò vt magna deformitate renudati dentes visantur. Siquidem consumptio magna non sit, reparanda erunt ea quam in rostris leporinis & cura cancri vlcerati diximus arte. At si vegrandis illa fuerit, aptandum erit aureum labrum opere tectorio sic expolitum & pictum, vt à faciei colore non planè dissimile sit. Affixum id & reuinctum pẽ-
C debit ex pileolo.

De raptis Auriculis. CAP. VII.

QVI vel natura mutili sunt auriculis, vel casu aliquo, vt vulnere, anthrace, cancro, ferarúmve morsu, siquidem haud tota rapta sit auricula, sed eius adhuc non contemnenda restet portio, ea stylo locis aliquot perforabitur: foramina, postquàm peruia cicatrice obducta fuerint, ad ea vinculis adnectetur conueniens & desideratus auriculæ lobus. At si omnino rapta & populata fuerit auricula, integra alia ex conglutinata papyro, vel corio aptanda erit, sic reuincta funiculis ex vertice aut occipite, vt nutritus, promissusq́ capillus, vel gestatum pileolum, fraudem & deformitatem cælet. Nisi mauis eã pictoris industria carnis colore infucatam virgula ferrea occipiti circumpositam, sic in deperditę locũ affigere, quẽadmodum ante in oculi iactura diximus, delineatio talis est.

D

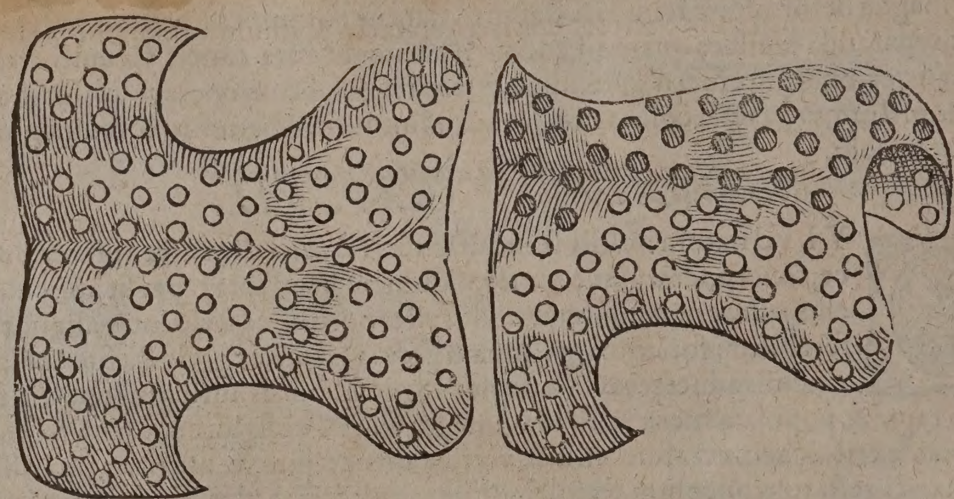
De gibborum corrigenda deformitate. CAP. VIII. A

Causæ obstipitatis spinæ dorsi.

Frequens gibberositatis causa in puellis.

MVLTORVM, præsertim verò puellarũ corpora, quia humidiora & molliora sunt gibba, ætatis progressu, fiunt, præsertim ex spinæ dorsi scoliosi & obstipitate. Id vitium multis quidem de causis nascitur, nempe à prima in vtero conformatione, & postea casu aliquo, vt ictu, lapsu, sed præsertim indecoro iuuenilium & mollium adhuc corporum situ & positu in stando, ambulando (cùm maximè præcocius ad ingrediendum coguntur) salutando, suendo, scribendo, aut simile quid agendo. Vt interim omittam raram rusticis, vrbanis verò frequentissimam & passim obuiam stipitatis & gibberositatis, aut repãdiatis occasionem ex vestimentorum cõstrictione & angustia, dum puellas stultæ matres iunceo corpore esse student: tenella enim ista ætate molliaq; nimium & mucosa spinæ dorsi ligamenta, eam recto & constanti casu continere nequeunt, sed sequacia nimium eius vertebras in interiorem, exteriorem, aut lateralem partem proruere & proiicere se facilè permittunt. Deformitati illi remedio erunt thoraces ferrei multis & B crebris foraminulis peruij, quò leuiores sint, apti & affabrefacti, sic tomento farti, vt nullam corporis partem oblædere queant. Singulo quoque trimestri noui cudendi & habendi his qui nondum incrementi metam attigerunt: aliàs enim corporis ob quotidianam accressionẽ, arctiore cõstrictione, malum præsens accessione causæ morbificæ cumulabitur. Quibus verò suus iam adeptus est incrementi modus, his non magnoperè thoraces illi profuturi sunt.

Thoracis ferrei ad corrigendam corporis obstipitatem delineatio.

C

Qua arte licet his succurrere quibus inuoluntariè vrina effluit, & vrethra deficit. CAP. IX.

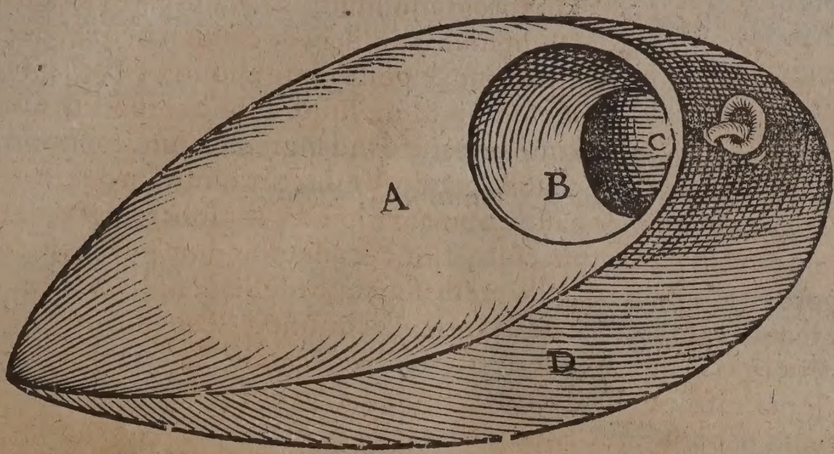
Qui dicantur strangurriosi.

Instrumenti ad stranguriosos situs.

STRANGVRIOSIS, quacunque ex causa vitium id nascatur, vrina guttatim & præter voluntatem effluit. Valdè molestum hoc symptoma est, D negotiosis præsertim hominibus: itaque in eorum gratiam hîc appictum excogitaui instrumentum. Effictum est ad subligaculi interfemoralis effigiem, ex ferro albo, quatuor vnciarum capax. Inserendum est in ægri interfemorale subligaculum, cui etiam ligula adiunctum erit per armillam conspicuam. In eius instrumenti apertam & hiantem oram litera C. notatam penis sui extremum demissum æger habebit. In hac, ferrea bracteola est altiusculè demersa, litera B. notata, tum sustinendo extremo peni dicata, tum subtili coagmentatione collocata, ne quæ in eius instrumenti catinum stillauit vrina, retrò compulsa & reflua regeratur & recurrat inter incedendum. A. verò & D. totum illud instrumentum monstrãt. Illud quidem anteriorem eius faciem, hoc verò posteriorem: ipsius igitur talis est deformatio.

Figura

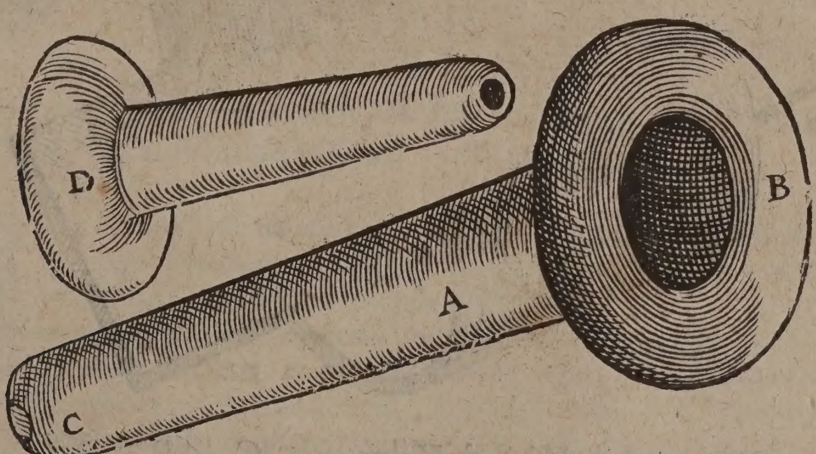
A *Figura instrumenti quod Catinum, siue Vrinæ castellum dicere possis.*

B

Quibus totius virilitatis amputatione radicitus & aluo tenus resciffus est penis, valdè laborant hi in reddenda vrina, ita vt mulierum more tum residere cogantur. In illorum gratiam hanc fistulam peruio ductu digitum crassam excogitaui, quam ex ligno, vel ferro albo potius monstrare licebit. A & C ductus eius crassitiem & longitudinem monstrant. B. circumiectum ipsi in summo marginem ipso ductu longè latiorē & potentiorem. D. Extremam marginis superficiem. Applicandum imo pectini id venit instrumentum, parte summa margine circumfusa ad vrinæ meatum. Sic enim fluentem vrinam ductu suo excipiet, emittétque, recto & minimè residere coacto homine. *Instrumēti ad euiratos vsus.*

C *Fistulæ quæ amissi penis in reddenda vrina vicem præbet deformatio, quam ideò Vrethram factitiam possis nominare.*

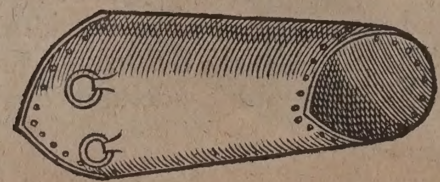
D

Qua arte pollicis, aut alterius cuiusuis digiti aut manus emortua arrectio, corrigi possit. CAP. X.

NERVO, tendinéve penitus resectis, actio illa cuius in parte authores erant vnà planè aboletur: itaque flecti intendíve membrum inhabile est, nisi ipsi opis aliquid arte chirurgica allatum fuerit. Id ego præstiti nobili cuidam è familia Annæ Monmorentij Galliæ equitum magistri, cui in prælio ad Druidas commisso, vulnus tantum gladio militari ad dextræ manus externa parte articulum inflictum erat, vt tédinibus qui pollicem erigunt planè resectis, etiam consolidata & persanata plaga, pollex intrò inflexus & in manus volam demissus maneret, nec extendi & surrigi posset, nisi fortè vi reuulsus ab altera manu, sed tum etiam statim reuoluebatur. Itaque nec ensem ipse nec pugionem, nec hastam capere aut tractare poterat, armis omnino inutilis, sine quibus vitam nullam pu- *Historia.*

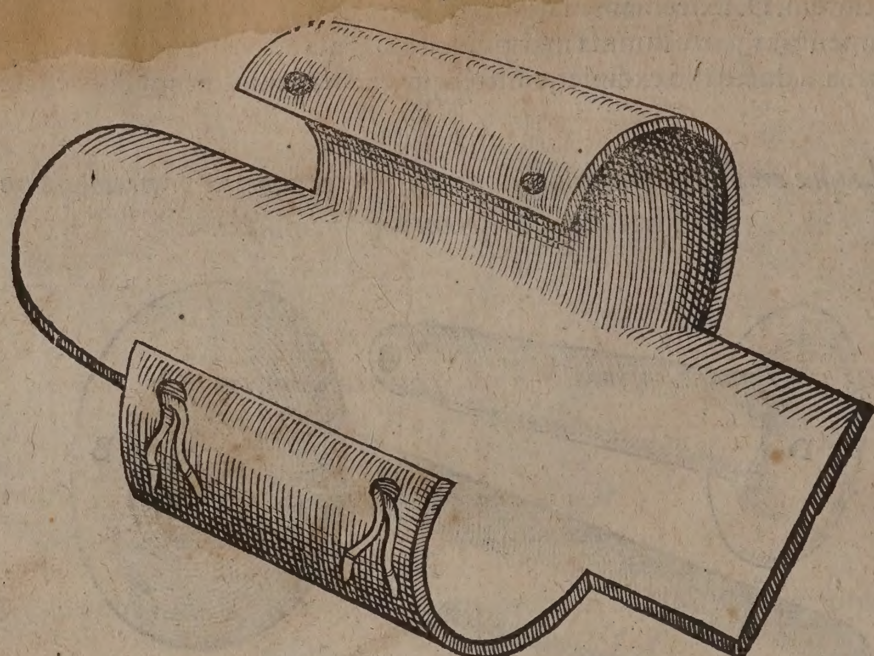
tabat. Cùm igitur de amputando inutili illo & comprehenſioni officiente pollice me conſuleret, negaui facturum: aliam enim rationem comprehenſam me animo habere qua pollici afflicto ſuccurrerem. Itaque thecam ex ferro albo ipſi deformādam curaui, in quam pollicem ipſum inderet: duobus loris ad armillas duas ſupra manus articulum ſic artificioſè theca illa vincta & colligata erat, vt intentus, erectúſque pollex maneret, ideoq; militarium armorum genus omne captare & tractare ille poſſet. A

Dactylothecæ ferreæ ad pollicem vel alium quemuis digitum contendendum & erigendum deformatio.

Si cui, vulnere, nerui tendinéſque qui ſupernè manum continent, diſſecti fuerint, adeò vt iam manum ſurrigere non liceat, hoc quod ſequitur inſtrumento recta & plana facilè cōtinebitur, tenuis, B rigida tamen, ferri albi lamina ſerico, ſimilíve faſcia molli obducta interno carpo & volæ ad primam vſque digitorum dearticulationem ſubiicietur, ſuperneq; ad extremum carpum conuenientibus loris renodabitur. Sic, quia depreſſæ ſemper & pendulæ manus incommodum vitatur: hoc ideò inſtrumentum Manus ſurrectorium dicetur.

Manus ſurrectorium.

C

De corrigendis Varis & Valgis. CAP. XI. D

Qui dicantur vari.

VARI Latinis dicuntur, quibus pedes cruraq; intrò inflexa & obtorta ſunt. Conformationis id vitium, vel iam inde ab vtero eſt, culpa matris quæ vel eodem illo intrò cōuerſorum crurum vitio tenetur, vel per grauiditatis omne ferè tempus deſedit cruribus decuſſatis: aut poſt editum in lucem fœtum contingit, quòd eius crura vitioſè faſciis obuoluta in cunis fuerint, vel compreſſa & deprauato ſitu inter geſtandum, aut ambulandi conatum à nutrice collocata, ſunt enim infantum oſſa valdè mollia & ferè cerea. Quibus contrà extrorſum pedes cruraq; ſpectant & intorquentur Valgi nominantur. Huius deprauatæ conformationis eædem quæ ſuperioris cauſæ eſſe poſſunt: vtroque vitio non pedes tantum, ſed & genua ſæpè obliquantur. Quod qui vitare & emendare volet, oſſa in locum ſuum ſedemq; natiuā & debitam reſtituet, ſic vt varis oſſa foràs adeò propellat quaſi valgos, valgis cōtra introrſum quaſi varos reddere vellet: nec cōpuliſſe ſatis eſt, compulſa preterea cōtinere illic decet, aliàs haud firmiter ſtabillita relabētur.

Cauſæ cur vari pueri fiant.

Valgi qui dicantur et quibus ex cauſis fiāt.

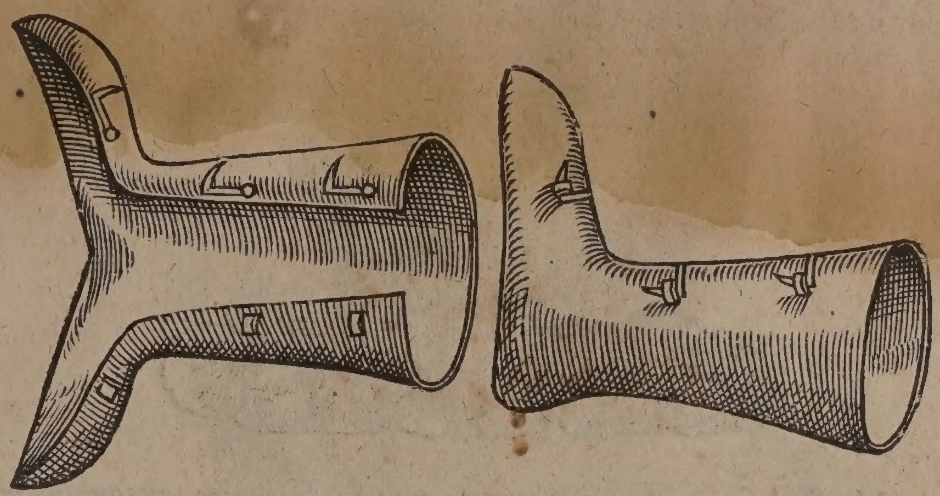
Conti-

A Continebuntur fasciis & plagulis appositis, his partibus in quas vitiosè ossa sese inferunt,& inclinant. Parantur in eam rem ocreæ ex corio elixo, capitati nummi crassitie, anteriore parte secundum ossis tibiæ rectitudinem & sub planta pedis fissæ: vt vndique diductæ, pedi, crurique aptentur facilius; parti affectæ imponetur sequens remedium.

℞.thuris, mastiches, aloës, boli armeni, an.℥j.aluminis rochæ, resinæ pini siccæ, subtilissimè puluerisatorum, an. ʒ iii. farinæ volatil.℥j. ß. albuminum ouorum quantum sufficit, fiat medicamentum. Addere licet terebinthinam ne citius & vehementius quàm pars est exsiccetur. Cæterùm cauendum ne pueros qui valgi vel vari nuper fuerunt, ad incedendum ante cogas quàm firmatis fuerint articulis, aliàs composita & restituta ossa, incedendi labore præcoci rursum excident. Quin etiam cùm iustum erit ad incedendi conatum tempus, induentur ipsis calcei altiusculi soccorum instar, supra pedium nexi, vel fibula constricti, vt ossa suis sedibus firmius contineant. Cæterùm calcei solea sit ibi altior, quò pes vitiosè videtur inclinare. *Ad continenda ossa composita emplastrũ.*

B

Paruarum ocrearum quarum vna clausa, altera aperta est deformatio.

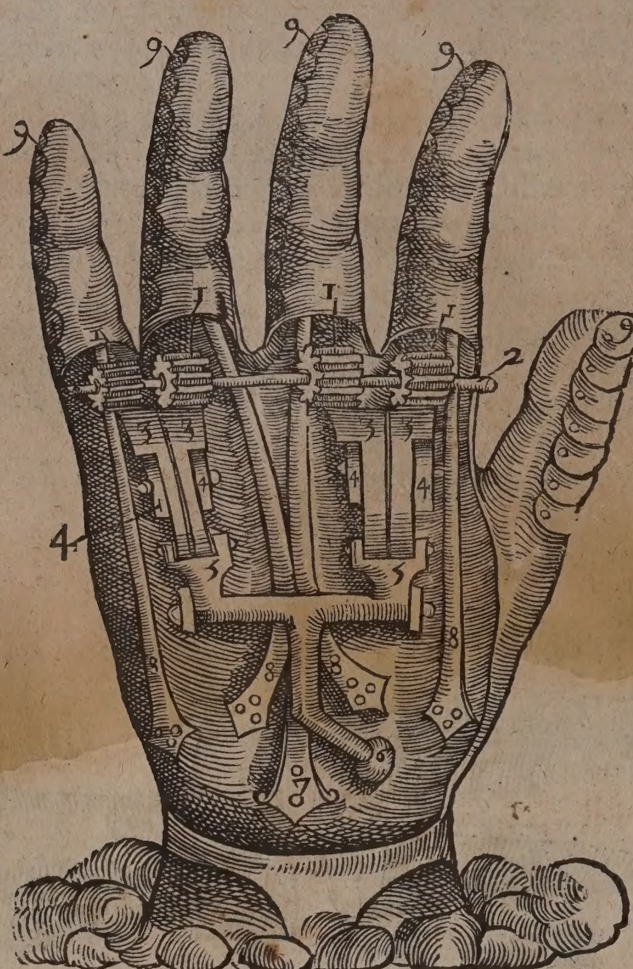

C

Qua arte in manuum, brachiorum, & crurum amputatorum locum, alia substituere liceat. CAP. XII.

COGIT nos sæpè necessitas artes inuenire quibus naturam possimus imitari, amissorúmque artuum defectus supplere. Itaque eò iam ventum est, vt factitiis cruribus incedendi & standi, brachiis comprehendendi complectendi, & omnino tractandi munere fungeremur: vtrisque denique flexiones & extensiones necessarias obiremus. Eiusmodi factitiorum membrorum deformationem, & singulorum organorum quibus tales D machinæ mouentur vsum, & proprias nomenclaturas, magnis & multis precibus erui ex ingeniosissimo fabro ferrario Lutetiæ habitante, quem noti, pariterque ignoti omnes paruum Lotharingum cognominabant: vt qui fabrilia tractant opera ad horum exemplar & imitationem alia similia moliri & cudere possint, profutura non corporis modò necessitati, sed etiam ornatui, ipsorum ideò hîc imagines appingere placuit.

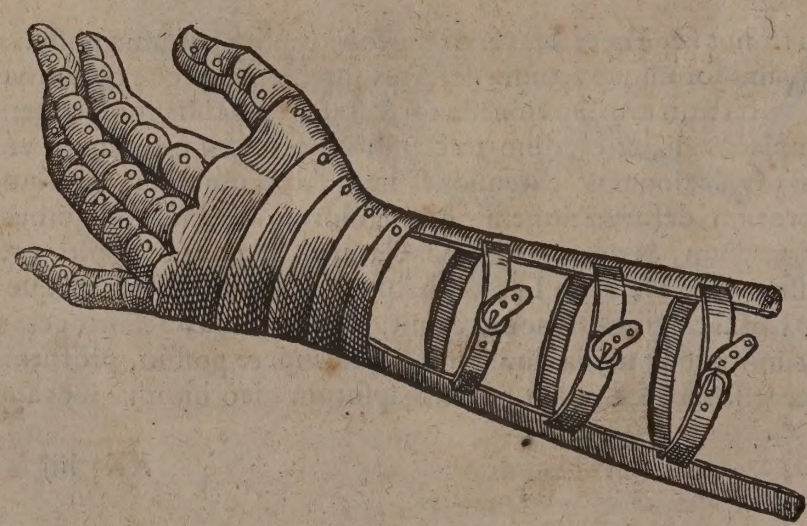
Manus factitiæ ex ferro imago. A

B

C

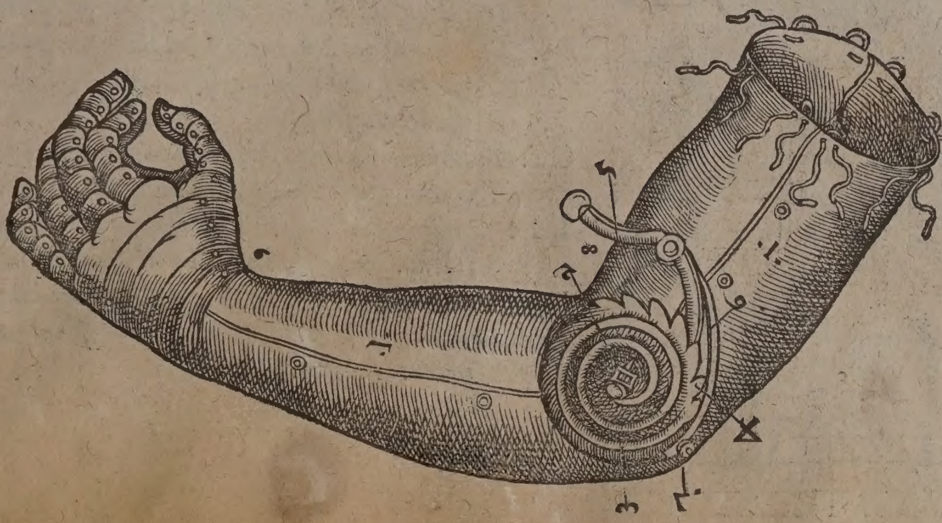
Monstrat sequens figura externam manum factitiam, quaque ipsam liceat brachio vel manicæ thoracis adnectere.

D

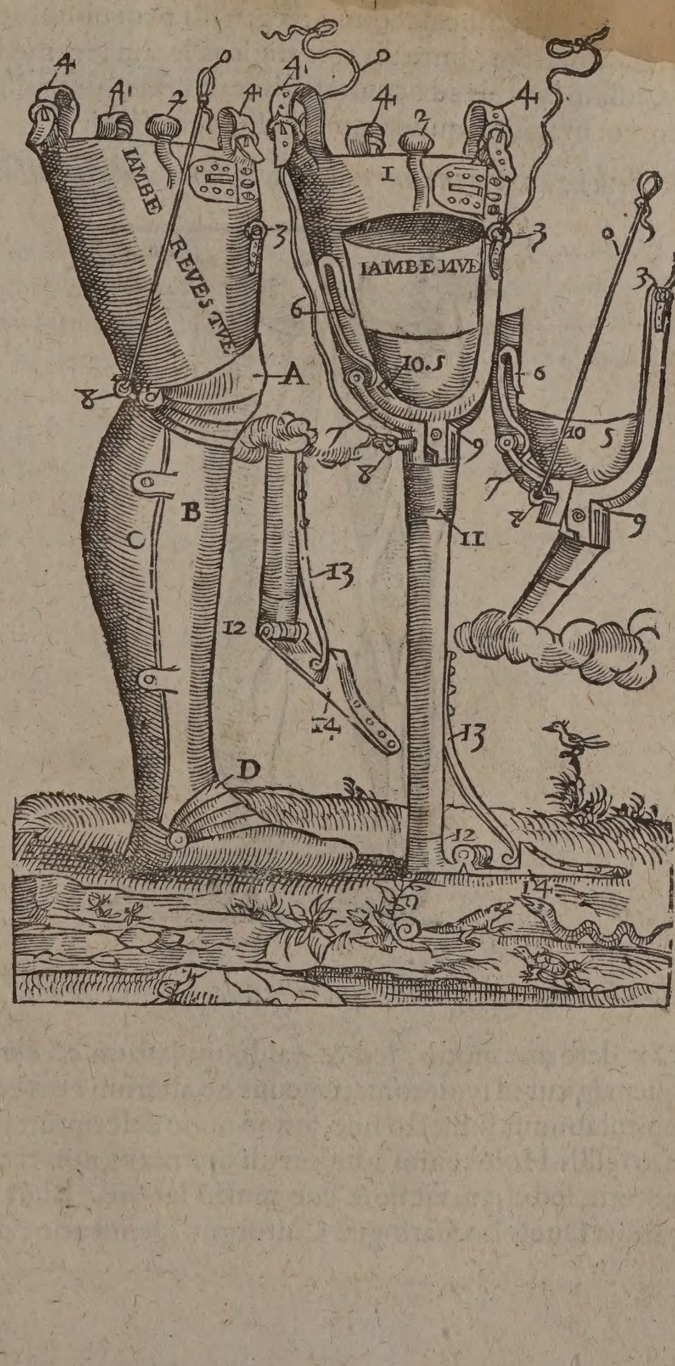
A *Factitij & ferrei brachij deformatio.*

B

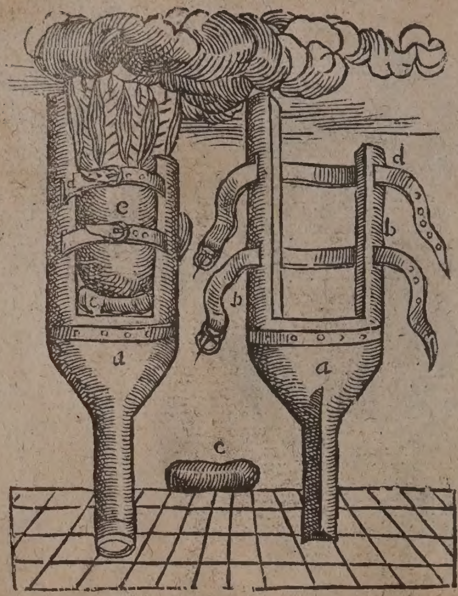
Factitiorum crurum deformatio.

C

D

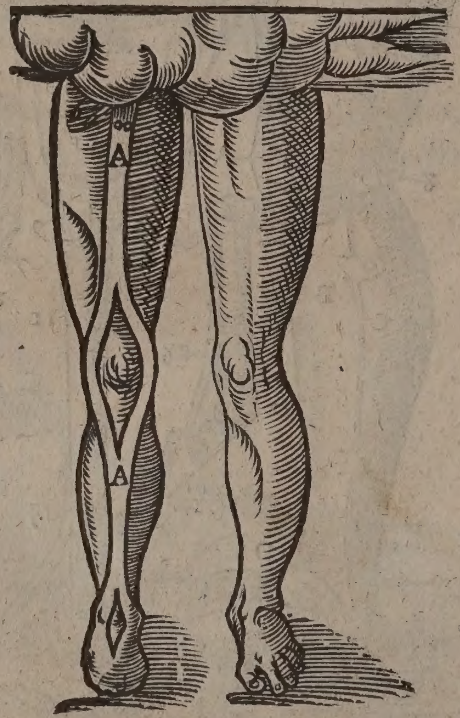
Cruris lignei in pauperum gratiam deformatio. A

A. *Monstrat factitij cruris arborem siue arrectarium.*
BB. *Duo velut furculata obnitentia fulcra in quæ media crus inditur, horum quod breuius est, interius esse debet.*
CC. *Puluinar, genu in fundo duorum obnitentium fulcrorum subiiciendum, quò quiescat mollius.*
DD. *Corrigias cum suis in annulo fibulis per obnitentia fulcra duobus loris traiectas ad reuinctum crus in medio constringendum & continendum.*
E. *Femur ipsum: vt intelligatur quo esse debeat situ in crure factitio.* B

Contingit non infrequenter, vt ex tendinum aut cruris neruorum vulnere æger post consolidationem, nisi ægrè & admodum laboriosè incedere nequeat, cruris nempe surrigentibus musculis malè obsequenti pedi, vix trahendo sufficientibus, huic malo vt medeamur, oportet ad calceolum, ægro illi pedi obuolutum, adnectere fasciam, literis AA. notatam, linteam tres digitos latam, in medio crure toto, qua proferat se genu, fissam, arctius ad occultata thoracis foramina adstrictam ligulis, quę pedem ad faciliorem incessum quodammodo surrigat.

Fasciæ ad erigendum pedem comparatæ, delineatio. C

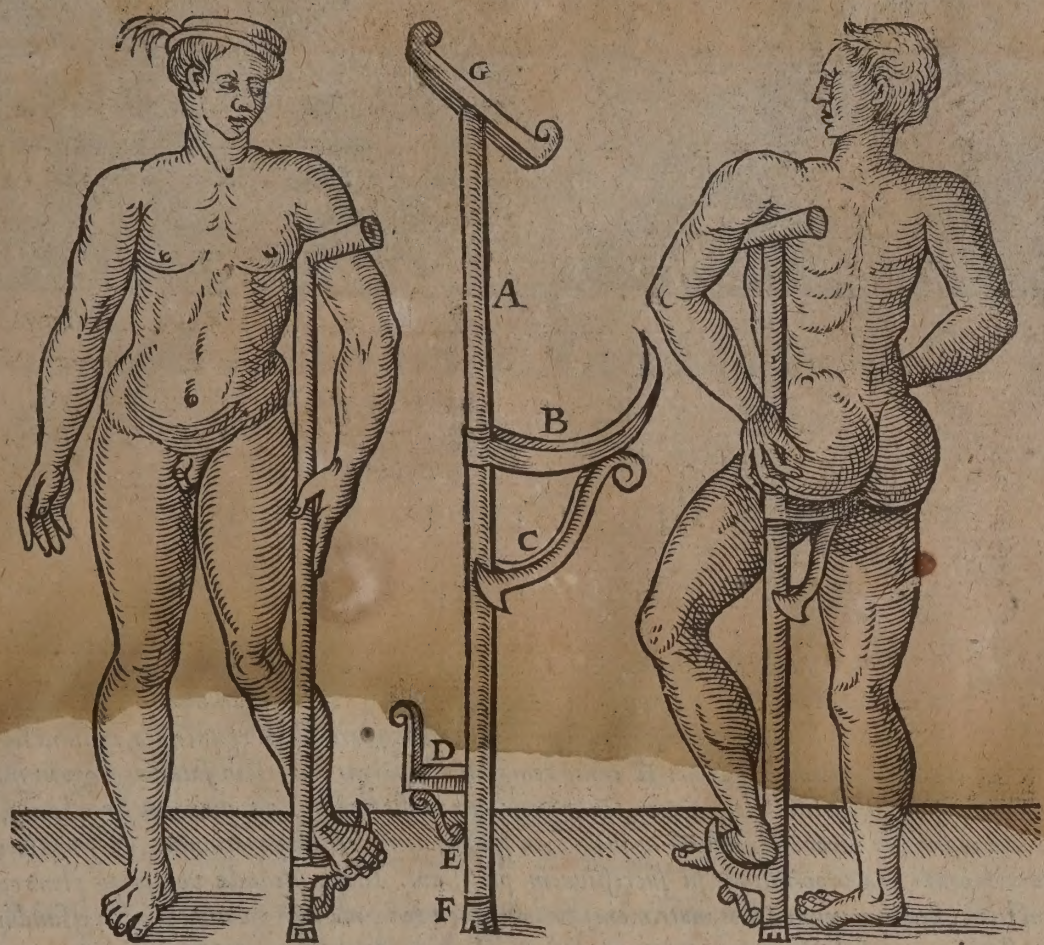
D

De clauditate corrigenda & subleuanda. CAP. XIII.

Non deforme modò, sed & valdè molestum est clauditatis malum. Si quem igitur id symptomatis genus ob alterum crus breuius vexauerit, ei opitulabimur subiecto hoc, quod nunc descripturi sumus, subalari fulcro sessili. Huius enim adminiculi ope nixus, non rectus modò incedere poterit, sed etiam facilè & sine multo labore. Illius copiam mihi fecit Nicolaus Picardus Ducis Lotharingiæ Chirurgus. Delineatio talis est.

A

Subalaris fulcri sessilis descriptio.

B

C

A. *Monstrat subalaris illius adminiculi arrectarium, quod ligneum est.*
B. *Sedeculam ferream: quæ femur secundum natium ductum complectitur.*
C. *Obnitens fulcimentum, quod sedeculam, cui tota ferè mole incumbit corpus, fulcit.*
D. *Stapedem ferreum incuruum, vt firmiore & minus labili nixu in eo pes stare & niti possit.*
E. *Obnitens stapedis fulcimentum.*
F. *Carchebum ferreum, multi cuspidatum: quo tanquam annulo præcingitur arrectarij extremum inferius, ne in lubrico prolabatur.*
G. *Subalaris fulcri transuersarium tigillum quod alæ subiicitur.*

FINIS LIBRI VIGESIMI SECVNDI,
DE DEFICIENTIVM SVPPLEMENTO.

D

A

DE HOMINIS GENERATIONE.

B

LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

PRÆFATIO.

Maris & fœminæ distinctio.
Causa distinctionis.
Semen quid
Laudabilis seminis cōditiones.

VNIVERSI *opifex & creator Deus, à primis statim mundi exordiis, consilio ineffabili, & inæstimabili prudentia, non humanam modò, sed & omnium animantium speciem duplici, maris scilicet & fœminæ, sexu distinxit, vt veneris illecebris incitata, coniunctionis appetitu tenerentur, procreandi causa. Id enim benignus ille parens aduersum fatalem singulis indiuiduis impositam moriendi necessitatem, tanquam solatium esse voluit: vt quoniam singulares substantiæ indiuiduo æternè conseruari nequeunt, in specie saltem per propagationem, & singulorum indiuiduorum quæ procreatione fit successionem persistant. In illa iucundæ voluptatis plena coniunctione, quam maximè Deus matrimonij fœdere sanciuerit, mas & fœmina semina effundunt, quæ statim concursu facto commixta & confusa recipiuntur, & conseruantur in muliebri vtero. Est*

C

verò semen spumosus humor, vitali spiritu differtus, cuius beneficio quadam velut ebullitione & fermentatione, attollitur & crescit amplius, vtrumque ex parentis vtriusque sanguine puriori secretum, fœtus materiale & formale principium confert, virile quidem in vterum immissum & conceptū principis causæ & efficientis rationem obtinet, fœmineum verò materiæ subiacentis. Laudabile semen debet esse album, splendens, lentum, globulentum, sambuci vel palmæ odore, apibus expetitum, & in aquæ fundum mersabile. Nam quod innatat infœcundum censetur, eius quidem multa portio à cerebro, ab vniuerso tamen corpore singulisque eius, tum solidis, tum mollibus particulis, ipsum totum deciduum est. Nisi enim à toto corpore id totum deflueret, ex eo omnes & singulæ fœtus partes minimè formarentur: quandoquidem similia à similibus fiunt. Hinc est quod fœtus non effigie modò & facie, sed & artuum conformatione, partiúmque interiorum complexione & temperie parentes refert: adeò vt morbi, translata huius aut illius visceris in prolem imbecillitate, sæpè hæreditarij fiant. Sunt tamen qui hanc seminis à toto corpore decisionem non penes molē & materiā, vt quæ sanguinis totius desecta tantum quædam portio sit, sed penes vim & formam intelligendū putent, nempe à singulis tantum partibus spiritus animales naturales & vitales formationis & vitæ opifices, idémque

D

& vim formatricem in semen à testibus elaboratū defluere. Argumento esse, quòd plerique mutilis parentibus, integri & omnium partium numeris absoluti edantur fœtus.

Semen à toto corpore deciduum.
Morbi plerique cur hereditarij.
Quî intelligendum semen à toto corpore defluere.

Quas ob causas natura cum partium genitalium vsu maximam voluntatem coniunctam esse voluerit. CAP. I.

Orgasmus quo incitata ruūt in coitū animantia.

PARTIVM generationi dicatarū functionē ingens quædā voluptas comitatur: eandē, cùm in ipsis partibus materia turget, furens quædam cupiditas in omnibus ætate florentibus animalibus præcedit, multis ex causis, quarum præcipua est, vt species in perpetuum salua, indiuiduorum propagatione & substitutione conseruaretur. Bruta enim quæ ratione carent, quæque propterea de conseruatione suæ speciei sollicita esse nequeunt, nunquam ferè in mutuos cōplexus venirent, nisi effrenis cuiusdam libidinis œstro, & veneris tanquam stimulis incitata

irritata adigerentur. Homo vero rationis particeps, divinum plane et excelsum animal, nunquam se, nunquam animum suum in rem tam turpem tamque abiectam quam venerea est coitus demitteret, atque prosterneret nisi vel insitae partibus istis venereae catulitiones mentis eius severitate remollirent, vel ipsa etiam ratio admoneret, non tantum vitae tempore esse dimittendam commemorationem nominis sui, sed etiam omni posteritate, quantum fieri potest, et consequi licet, prolis propagatione, adaequandam. Itaque propter hanc utilitatem natura genitales partes longe exactiore et exquisitiore sensu, quam reliqua corporis membra donavit per insignes nervos ad eas transmissos. tum easdem humore quodam seroso, semini non absimili, sed liquidiore et tenuiore, prostatae seu glandulis, quae viris ad initia cervicis vesicae, mulieribus autem ad fundum uteri sitae sunt, perfundi voluit. Hac humiditas acrimoniam quandam et mordacitatem habet; id enim humoris genus omnium maxime potest partes ipsas ad agendum irritare voluptatemque, dum ipsae agunt, gestientem praebere. Sic plane humores serosi et acres sub cute acervati, si incalescunt, iucundo quodam pruritu titillant et suo motu voluptatem excitant. At non his modo humorum copia et qualitate stimulis genitalium membrorum natura ad excretionem [illegible] agitur et irritatur; sed [illegible] praeterea spiritus multus ac calidus expirare [illegible], ex quo nascitur incredibilis quidam voluptatis excessus, quo perfusa genitalia in omnem partem expanduntur. Penis quidem viris, quo recta semen in mulierem uterum eiaculentur: mulieribus vero uteri cervix, quo semen ad offusum hianti velut cervicis illo ore excipiant, tum etiam ut suum per vasa spermatica ad proprios testes transmissum effundant. Hac vasa spermatica, superiacentis nempe venae, et subiacentis arteriae flexus multos numero aequales efficiunt, capreolorum vare implexorum instar, eiusmodi implexu sanguis et spiritus qui ad testes feruntur diutissime coquuntur, et in seminalem substantiam dealbantur. Hi flexus postremi in testes terminantur. Testes vero cum sint laxi, rari et cavernosi seu spongiosi, humorem, qui in vasis coctus erat concoqui, excipientes, et ipsi rursus percoquunt: perfectius quidem ad foetus procreationem masculorum testes, imperfectius autem foeminarum testes utpote qui frigidiores sint, minores et debiliores. Albescit vero semen contactu testium quorum substantia alba est. Mas animal est, quod in alio generat; foemina, quod in seipso, per vasa spermatica, quae in internam uteri capacitatem implantantur. Profecto nisi tot voluptatum illecebras et irritamenta natura paravisset, vix quisquam unquam mas extitisset, qui conceptionis humanae locum, tot sordes, quae assiduo influxu ipsum alluunt, viciniam subiecti crassi intestini, et superpositae vesicae contemplatus, mulierum amplexus persequi voluisset. Nec ulla viro se iungere foemina appetivisset, quae noviminestris gestationis labores, quae partus ~~[illegible]~~ matri saepe funestos dolores animo revolvisset. Cum coitu intemperatae utuntur viri, saepe pro semine crudum et cruentum humorem, saepe et merum cruorem reiiciunt, unde non infrequenter a virium exolutione mors succedit, nonnunquam meiendi difficultas supervenit, consumpto humore illo viscido et oleoso, quem natura prostatis insitum esse voluit, ad urinae vias lubricandas, et adversum urinae ipsius praeterlabentis acrimoniam muniendas, adeo ut chirurgi postea necesse habeant, expresso syringe in urethram oleo, reddendae urinae facilitatem, et indolentiam procurare. Ad generationem oportet marem distento et rigido pene semen in uterum eiaculatorio quodam impetu effundere. Ideo vero ipsum, mulierem hianti et patente utero prunctanter excipere: ne mora obiecta semen refrigescat et spirituum dissipato infoecundum evadat. Distenditur penis, dum nervosa, spongiosa, et cava ipsius substantia sanguine et spiritu flatulento impletur et turget. Uterus osculo suo masculum semen in se allicit; per cornua autem, exceptum vasis spermaticis, quae iuxta ipsa sunt, a testibus mulierbr[illegible] mulierbre

seminis caliditate sua admittit, utcunque viri virili coniunctione confusione et commistione temperetur, et ad quandam aequalitatem revocetur. Non enim citra seminum perfecte elaboratorum in eodem temporis articulo concursum et utriusque intemperie et complexionis [illegible] dispositionis generatio seu conceptio succedit in hac seminum mixtione. Si virile semen qualitate et copia muliebre praepolleat, mas editur: sin contra, foemina. Quanquam in utroque sexu et masculinum, et foemineum semen inest, quod ex experientia quotidiana intelligere est, eorum virorum, qui cum ex priore uxore foemineam tantum prolem susceperint, ex altera, cui secundo nupserunt, tantum masculam susceperunt. Idem licet animadvertere in quibusdam mulieribus, quae primis nuptiis mares tantum pepererunt, secundis vero foeminas demum pariunt. Quinimo et idem homo eodem semper modo affectus est ad mares aut foemellas gignendas. Nam pro aetatis temperamento et diaetae varietate, semen nunc masculam virtutem praeditum effundit, nunc emiratum et foemineum, ut usu etiam notum sit, si ex iisdem nunc mares, nunc foeminae gignantur.

Qua qualitate sit semen e quo mas, quaeque id, e quo foemina gignitur. Cap. 2.

Ex semine calidiore et sicciore mares, ex frigidiore et humidiore foeminae gignuntur. In frigore enim, quam in calore virium multo minus est, et in humiditate quam in siccitate. Ideoque causa est, cur foemina tardius in utero, quam mas formetur. In semine latet vis procreatrix et formatrix; in melonum enim, verbi gratia, seminis potestate insunt truncus, rami, folia, flores, fructus, forma, color, odor, sapor, et semen. Quae est de reliquis seminibus ratio. Sic pyri candor [illegible] insitio [illegible] surculis poma fert, omninoque exprimunt insitionis vim, et [illegible] arboris [illegible] quo insita et inserta fuerit, ramos vertere. Caeterum etsi, qui prodit foetus, patris aut matris similitudinem exprimat, prout huius aut illius semen in mixtione excelluerit, fere tamen fit, ut liberi patri, quam matri similiores sint, quod mulierum in concubitu magis in maritum defixa sit mens, quam mariti in uxorem. Rerum autem, quae in concubitu et conceptu animo graviter obversantur ideae, in foetum mox transferuntur et imprimuntur. Sic enim narrant, Aethiopiae quandam reginam foetum album edidisse, cum in mariti complexu aliquid candidissimum valida cogitatione volvisset. Itaque volebat Hesiodus coniuges dare operam liberis, cum e funere redirent, sed cum e convivio aut ludo, ne tristis et funesta cogitatio in foetum illata, vitalem fecunditatem, moesta tristium imaginationum aspergine confunderet. Contingit nonnunquam, etsi raro, ut foetus nec patrem, nec matrem, sed avum aut aliquem alium ex consanguineis vultus effigie exprimat: quod in parentum visceribus [illegible], insita latebat vis et natura avorum; quorum species diu latuerit, nonnunquam se occultae alicuius occasionis vi exprimit. In quo pictori, qui ad vivum exprimeret, similis natura videri possit: quae quantum subacta natura patitur, prolem in ortus parentum habitum effingat. Adde etiam parentum morbi hereditario velut iure in foetus transfunduntur; Nam et simi simos, et claudi claudos: et elephantiaci elephantiacos; calculosi, calculosos: asthmatici, asthmaticos et arthritici, arthriticos generant. Semen enim gignentis vim, naturam, temperationem, complexionemque sequitur. Itaque sani, sanos: et morbosi fere morbosos eduntur, nisi forte alterutrius e parentibus sani seminis, alterius morbosi impressionem morbidam correxerit, vel uterus temperatus et sanus, benigno velut foetus [illegible] emendarit.

Quid causae sit cur in brutorum genere foeminae gravidae, marem quousque pepererint, nec appetant, nec admittunt.

Causa est, quod tantum, quantum sensu moventur, et id solum, quod ad quodque praesens est, se accommodant, paululum admodum sentientes praeteritum et futurum. Ita fit, ut elapsa voluptate, postquam conceperint, iumenta a coitu abhorreant. Venereus enim sensus illis tantum datus est a natura ad speciei suae conservationem, minime vero ad voluptatem et delectationem. Caeterum mares ad eas libidinis aestu furentes, turgentes, et velut oestro percitae idem accurrunt, quod tum ex earum vulva, et obscoenis genitalibusque partibus virosus odor in aerem effertur, qui ipsorum nares ac cerebrum feriens, coitus imaginationem desiderium et ardorem inicit. Mulieribus contra videtur venerei coitus sensus a natura datus, non tantum ad sobolis propagationem et speciei humanae conservationem, sed etiam ad humanae vitae miserias, voluptatis illius tanquam blandimentis leniendas, et demulcendas; facit etiam ad id multus et calidus circa praecordia sanguis, quo turgent, qui imaginationis, cum in humores

A imperium eſt,impulſu,à corde & viſceribus per proprios ductus,in genitalia detruſus, ipſas ad venerem nouam ſubinde incitat. Brutorum quidem mares libidinis ſtimulis perciti & agitati furent, tentigine rumpuntur, ſæpè & rabiunt. At mox poſtquàm cum ſui generis fœmina libidinem expleuerint,omninò manſueſcunt & feritatem illam deponunt.

Quæ in coitu ad generationem obſeruanda ſint. *CAP. IIII.*

Quibus accedatur mulier ad venerem & conceptum.

MARITVS cùm in coniugis thalamum venerit, omni illam deliciarum, omni blandimentorum genere excipiet, at ſi paulò tardiorem aut frigidiorem ſenſerit, molli complexu fouebit, demulcebit, titillabit, nec ex abrupto, tenſis derepente neruis, in agrum naturæ irrumpet, ſed ſenſim irrepet potius, laſciuis verbis oſcula laſciuiora miſcendo, genitalia & mammas contrectando, vt flammam ipſa accipiat, & ad
B venerem incendatur. Sic enim demum proprij ſeminis excernendi, & virilis vnà concipiendi deſiderio fremit & ardet vterus. Quòd ſi talia inflammandæ mulieri non ſufficiunt, ſunt enim ferè mulieres viris ad ſeminis excretionem tardiores, iuuabit ante vuluam fouiſſe decocto herbarum calidarum in vino maluatico, aut alioqui generoſo incoctarum, indidiſſe in vteri ceruicem & oſculum moſchi aut zibethæ tantillũ. Cùm inſtare proprij ſeminis effluxum ex titillante voluptate percipiet, virum ea de re admonebit, vt eodem ſi fieri poſſit temporis articulo, & ipſe ſemen ſuum eiaculetur, vt ex ſeminum concurſu conceptus fiat, fœtúſque tandem prodeat. Id quò fœlicius ſuccedat, non ſtatim ſe opere peracto à complexu muliebri diuellet vir, ne aër in vterum adhuc hiantem ſubeat, ſeminàque appulſu ſuo corrumpat, antequàm planè confuſa coierint. Quieta, digreſſo viro, ſe continebit mulier, cruribus decuſſatis, & molliter in altum ſublatis: ne motu, decliuíque ſitu ſemen excutiatur. Quæ cauſa eſt, cur ſibi etiam tum à ſermone, præſertim contentioſo, tuſſi, & ſternutatione tem-
C perare debeat, & ſomno, ſi fieri poſſit, ſe tradere.

Seminũ concurſus ad conceptionẽ eſt neceſſarius.

Quibus ſignis concepiſſe mulierem intelligere liceat. *CAP. V.*

Varii in facie grauidarum.

SI à coitu ſemen exceptum haud exciderit, ſi in ſeminum concurſu totum corpus leniter cohorruerit, contrahẽte nempe ſe vtero ad eorum compreſſionem & complexum, ſi lenis doloris ſenſus circa vmbilicum & hypogaſtrium oberret, ſi ſomnolenta ſit mulier, ſi à viri complexu abhorreat, ſi facies ſit decolor, concepiſſe illam ſcire licet. Quibuſdam poſt conceptum vari ſurgunt in facie, oculi deprimuntur, album ipſorum liueſcit, vertigine caput tentatur elatis à ſuppreſſo menſtruali ſanguine vaporibus, mœror & mœſtitia mentem occupat, cùm faſtidio & moroſitate, vaporum nempe caligine obductis ſpiritibus, & inſolito onere grauato corpore, dentium & gingi-
D uarũ dolores, animi deliquia ſuperueniunt, appetentia deprauatur cũ nauſea & pica, quò fit vt boni ſucci cibos auerſentur, illaudabiles verò & multa præter naturã appetant, vt carbones, lutum, cineres, ſalſamenta raucida, acerbos, auſteros, & acidos fructus, piper, acetum & ſimilia acria, omninóque alia à natura & vſu abhorrentia, pro ſuppreſſi humoris in ventriculi orificium redundantis conditione. Deprauata eiuſmodi appetentia, quibuſdã ad partum vſque durat, aliis tertio grauiditatis mẽſe, cum capilli fœtui ſuccreſcunt ingraueſcens: tandẽ ſub quartum grauiditatis menſem exoluitur, quod grandior & vegetior iam fœtus, excrementitij & ſuperflui humoris magnam partem abſumat. Suppreſſa enim in grauidis menſtrua tripartitò diuiduntur: purior portio in fœtus alimoniam faceſſit: quæ huic purior eſt ad mammas ſenſim aſcendit: omnium impuriſſima in vtero circum fœtum ſubſiſtit, ſecundináſque facit, in quibus fœtus molli tanquam in calcitra, recubet. Sunt grauidæ quibus vrina fluit acrior, feruentior & ſubcruenta: non incaleſcente tantùm veſica ex ſubiecti vteri ſanguine concluſo feruentis compreſſione, ſed & tenuiore eiuſmodi ſanguinis portione in veſicam expreſſa & exudante. Mammarum verò &

Cur multæ grauidæ laudabiles cibos auerſentur, illaudabiles verò expetunt.

Suppreſſa mẽſtrua tripartitò diuiduntur.

Hipp. 1. de morb. mul.

venarum quæ ſub mammis in pectore & circum ipſas exiſtunt tumor, ſoliditas, & la- A
ctis expreſſi fluxus, ſigna grauiditatis cum ſubſultorio in aluo motu ſunt certiſſima. Nec verò per grauiditatem mammarum tantùm venæ, ſed & vniuerſi corporis tumentiores exiſtunt, præſertim verò femorum & crurum: adeo vt ſæpè multiformi plexu ſibi mutuo intertextæ varicoſæ appareant. Vnde corporis totius inertia, grauitas, & incedendi, appetente præſertim partus tempore, difficultas. Denique ſi vis noſcere an conceperit mulier, cum dormitura eſt, ei aquam mulſam potandum dato. Nam ſi alui tormina patiatur, concepit: ſin minus, non concepit, ait Hippocrates.

Aph. 41. ſect. 5.

Vterum ſtatim contrahi excepto & concepto ſemine.
CAP. VI.

Cur fœmineum ſemẽ & alimentum virili cedit.

POSTQVAM effuſa in vteri capacitatem coierint maris & fœminæ ſemina, tum orificiũ eius arctiſſimè cõſtringitur & conniuet, ne ipſa exci- B
dant. Ibi fœmineũ in maſculini ſeminis alimoniam & incrementum cedit, quia ſingula his nutiuntur & creſcunt quæ ſibi ſimilia & familiaria ſunt. Eſt verò ſeminis cũ ſemine quàm cum ſanguine familiaritas & ſimilitudo longè maior, cùm coaluerint coagulãtur, & arcto parietum vteri complexu ſic incaleſcunt, vt circum tenuis concreſcat pellicula, ei ſimilisquæ ſupra lac pingue & cremore ſuo minimè caſtratum obtenditur. Denique ſeminalis illa concretio oui abortiui inſtar habet, cuius nempe in teſtaceam duritiem nondum concreuit inuolucrum, circum implexu multo ſe interſecantia viſuntur filamenta, cum ſubſtantia quadam viſcida, albuginea & rubra, atro velut ſanguine ſuffuſa. In medio ſubapparet vmbilicus, vnde illa producitur pellicula. Certè multa quæ ad fœtus humani in vtero conceptionem attinent, intelligere licet ex obſeruatione viginti ouorum, quæ quis fouenda gallinæ ſuppoſuerit, ſic vt ſingula ſingulis diebus frangas & diligenter contempleris. Vigeſimo enim demum die, pullus perfectus apparet, cum vmbilico. Humani fœtus illa pellicula ſecundina ſeu cho- C
rion nominatur, vulgo verò fœtus culcitra. Hæc ſexto demum die perficitur Hippocratis ſententia: non continendis modò confuſis ſeminibus vtilis, ſed etiam ſugendo per vaſorum orificia in vterum deſinentia alimento. Eiuſmodi orificia Græci Cotyledonas, Latini Acetabula nominãt. Sunt autem excauatæ velut eminẽtiæ, his ſimiles quæ in ſepiarum velut pedibus & promuſcidibus, duplici ordine frequentes ad actionem ciborum complexum cernuntur. Non admodum apparent illa in mulieribus, vt in brutorum pleriſque fœminis acetabula. His igitur ſecundina vndique vtero adhæreſcit ad conceptorum ſeminum conſeruationem, nutritionem, & incrementum.

Compendiũ intelligẽdæ conceptionis humanæ.

Lib. de nat. pueri.

Cotyledones quid.

De generatione Vmbilici.
CAP. VII.

POSTQVAM mulier conceperit, commemoratorum acetabulorum D
cuique aliud mox vas adnaſcitur, vena nempe venæ, & arteria arteriæ: mollia hæc & recentia adhuc vaſcula tenui membranula compinguntur, quæ ipſis extrinſecus ſubtenſa adhæreſcit, his enim & membranæ, & ligamẽti, & tunicæ, ſeu munimenti loco eſt, & cum reliquis reduplicatur ad cingendum vmbilicum ex vena & arteria vmbilicali conflatum. Nouella fœtus hæc vaſcula ſuis oſculis vteri cotyledonibus ſingula ſingulis reſpondent, perexigua & pertenuia ſunt tanquam radicum in terram depactarũ vltimæ fibræ, vbi proceſſerint longius combinantur ſic, vt ex duobus vnum vas fiat: donec tandem connexionis continuatione, vaſcula illa omnia in duo ingẽtia vaſa deſinant & degenerent, vmbilicalia dicta, quia vmbilicũ conſtituant, & in fœtus corpus per vmbilici foramẽ ſubeãt. Hic ſingularẽ naturę & Dei prouidentiã Galenus admiratur, quòd in tanta vaſorũ multitudine, tã lõgo productionis & itineris tractu, nunquã vena arteriæ, aut arteria venæ ſe applicet & cõfundat, ſed quodque tantũ vas ſui generis vaſi ſe adiungat. Vena quidẽ vmbilicalis in corpus pueri ingreſſa, ſtatim ſe

Nunquam vena arteriæ ſe applicat.

cauæ

A cauæ hepatis parti applicat, arteria verò in duas finditur: quæ secundum vesicæ latera duabus se arteriis iliacis applicant, statimque peritonæo tunica integuntur, & eiusdē beneficio partibus quas obeunt adnectuntur. Nouellæ illæ venæ & arteriæ sunt veluti fœtus radices: vena verò & arteria vmbilicalis trunci arborei instar habent, ad deducendum alimentum fœtui nutriendo idoneum. Primum enim viuimus vita plantæ in vtero, deinde vita animali, atque vt prior fœtus tunica Choriō seu Allātoides, sic altera Amnios seu Agnina dicitur, quæ semen seu fœtum vndique inuoluit. Tenuissimæ sunt hæ membranæ, telis aranearum tenuitate similes, sibi inuicem superattextæ, multisque præterea locis connexæ villorum quibusdam tenuitatibus, quæ similium adiunctione tandem robur acquirunt: ex quo intelligere est, quid causæ sit, cur variis & violentis tum grauidæ matris inter eundum & saltandum, tum fœtus in vtero motibus, non ferè membranæ illæ abrumpantur. Sic enim villorum eiusmodi nexibus coniunguntur, vt inter ipsas nihil, neque vrina, neque sudor interueniat, quemadmodum dissecto grauidæ mulieris cadauere, diligenter
B inspicienti, ac non ex aliena opinione, quantumlibet inueterata, pendenti, certa fide intelligere licebit, nequaquam tamen tantum est eiusmodi membranarum robur, quin facilè in ipso partus articulo distringi à calcitrante puero & reuelli possint.

Homo viuit primum vita plantæ.

Hip. membranas omnes quæ fœtum in vtero inuoluūt secūdas appellat, Galeni sententia de vsu part.

De Vasis vmbilicalibus. CAP. VIII.

CETERVM permulti scripserunt in vmbilico quinque cerni vasa, venas nempe duas, duas arterias, & vrachum. At mihi multa in multis cadaueribus obseruatione peruestiganti, nunquam nisi tria notare licuit: venam nempe vnicam, quæ valdè ampla est, adeò vt suo ductu linguæ adstrictoriæ ferrum facilè admittat, & duas arterias, haud ita amplas, sed longe angustiores, quòd copiosiori sanguine opus esset fœtui ad conformationem, partium nutritionem & incrementum, quàm spiritu vitali: eiusmodi vasa, vmbilici corpus, quod nono demum die conformari creditur, constituentia,
C sui velut reduplicatione & implexu nodos, cinguli Franciscani nodis similes faciunt, vt nodosis illis suis amfractibus currentem sanguinem remorantes perfectius concoquerent & elaborarent: quemadmodum in eiaculatoriis vasis spermaticis cernere est, quem etiam in vsum semiulnæ longitudine vmbilicus ille visitur, adeò vt plerisque nascentibus, terna, quaternáve obuolutione collo femoríve implicitus cernatur. Quandiu vtero materno concluditur fœtus, vmbilico tantum, non etiam ore cibum capessit, imò neque oculorum, neque aurium, neque narium, neque ani munere fungitur, nec verò cordis officia desiderat. Sanguis enim spirituosus ad ipsum per vmbilicales arterias commeat in arterias iliacas, & ab arteriis iliacis in reliquas omnes corporis totius arterias, harum enim solo motu spirat fœtus. Itaque haud putandum est in fœtu aërem per pulmones in cor inferri, sed contra à corde in pulmones. Nam nec cor in sanguinis spirituúmve vitalium generationem aut elaborationem incumbit. His enim vt sunt à matre confecta & elaborata contentus est fœtus: qui quousque plenam, integrámque & euidentem membrorum & ar-
D tuum omnium descriptionem nactus fuerit, pueri nomen haud mereri videtur, sed genituræ tantùm, embryonis aut fœtus.

Vetus opinio confutata.

Vmbilici puerilis noduli quem vsum habeant.

Fœtus vmbilico nō ore cibū sumit.

Fœtus qui spiret.

De seminum in vtero ebullitione seu fermentatione, & trium ampullarum, seu trium principum viscerum concretione. CAP. IX.

PRIMIS sex conceptionis diebus nouella vascula fieri proferríque ex maternorum vasorum acetabulis, tanquam fibræ in totum semen sparsæ creduntur. Illa vt vterum sic & Chorion ipsum pariter, æqualitérque perforant. Hácque via non in fœtum modo commeatus partium conformationi & nutritioni necessarius defertur, sed etiam in venulas ipsi chorio variè intextas. Ita fit vt non loci modò, sed & sanguinis etiam, spirituúmque vitalium influentium occasione bulliat, & tanquam fermentetur semen ipsum, móxque in tres ampullas surgat, bullis similes, quas aqua pluuia suo

Tres ampullæ.

in flumen illapſu excitat,ampullæ illæ trium principum viſcerum, hepatis nempe, A
cordis & cerebri concretiones quædam, & inchoatæ deformationes exiſtunt: huc vſque ſemen, ſeminis modo appellatione cenſetur, poſtea verò ſurgentibus illis ampullis, embryonis nomine, ad perfectã vſque membrorum deformationem, donatur

Quando ſemẽ embryonis nomine donetur.

quarto die poſtquàm vmbilicalis vena conformata eſt, ſanguinem craſſiorem & plenioris alimenti ex cotyledonibus fugit. Hic quia craſſior eſt, facilè eo concreſcit & coagulatur loco, quo mox hepar plenum abſolutúmque comparere debet. Tum enim inſigni ſupra reliquas partes magnitudine notabile eſt, ex eo Parenchyma dictũ,

Hepar cur parẽchyma dicatur.

quod affuũ ſanguinis concretio tantum quædam ſit: ab eius gibba parte enaſcitur craſſior venæ cauæ truncus, qui tenues velut villos ſuos in omnem eius ſubſtantiam diffundit: inde in duos ramos finditur, quorum vnus in ſuperiores, alter in inferiores partes, partiúmque particulas propagatur. Vmbilicales interim arteriæ, ſanguinem ſpirituoſum ex arteriarum maternarum acetabulis ſugunt: ex quo, feruidiore nempe & magis ſpirituoſo. In ſecunda ampulla conformatur cor, ſubſtantia carnoſa ſolidiore & denſiore præditum, qualem decebat eſſe eius viſceris, quod caloris fonte manat, & perenni cietur motu. In hoc vis formatrix duos ſinus excauauit, dextrum B vnum, ſiniſtrum alterum. In dextrum inferitur venæ cauæ truncus, alimentum cordi neceſſarium deferens. In ſiniſtro efformatur arteriæ caudex: qui & mox bipartito finditur, maiore ramo ſeſe in ſuperas, inferiore verò, qui amplior eſt, in inferas partes, partiúmque particulas inferens, & vitam calorémque vnà ſecum vitalem deferens.

De tertia velut ampulla, in qua cerebrum capútque conformatur.

CAP. X.

Cur potior ſeminis portio faceſſat in capitis & cerebri generationẽ.

SEMINIS portio longè maxima in tertiam hanc ampullam faceſſit: cerebro ſcilicet, capitique toti materiam ſuffectura. Multum verò ſemen in capitis & cerebri conformationem ideo faceſſere oportuit, quia partes hæ non vt cor & hepar ſanguineæ ſunt, ſed ferè exangues: C oſſeæ nempe, medulloſæ, cartilaginoſæ, neruoſæ, & membranaceæ: cuiuſmodi partes, vt venæ, arteriæ, nerui, ligamenta, panniculi & cutis ſpermaticæ dicuntur, quia primam ex ſolo ferè ſemine conformationis materiam ſortitæ ſunt. Quanquam poſtea ſanguine, vt reliquæ etiam carnoſæ & muſculoſæ partes, nutriuntur: ſed qui mox vbi ad ipſas appulerit in ſpermaticum quid, aſſimilatricis inſitæ viribus, degeneret, formato cerebro reliquæ capitis partes ſe adiungunt, maximéque illæ quæ numminis loco ipſi circumpoſitæ in oſſa ſenſim in-

Cur caput in corporis ſummo locatum.

durantur. Caput ſenſuum ſedes & mentis rationíſque domicilium, in ſupremo ideò locatum eſt, vt hinc, tanquam ex arce, ſubiecta reliqua membra, ipſorúmque actiones & functiones regeret. Illic enim anima rectrix reſidet, hincque in reliquum corpus deriuatur & influit. Conformatis tribus illis principiis, natura futuræ corporis moli palos, & velut ſuſtentacula quærit. In quam rem oſſa architectatur. Prima omnium formari putantur, ſeu potius conformata apparent, oſſa ilium interiectis vertebris connexa: inde reliqua omnia membra, ſuis exſculpta cauitatibus & foraminibus: D quæ in capite ſeptem manifeſta & peruia notantur: duo nempe aurium, duo naſi, vnũ oris: in ſubiectis capiti partibus, vnum eſt ani, alterum vrethræ ſeu veſicæ canali, fœminis præterea vnum ceruici vteri, ſine quo matres, fieri nunquam poſſent. His perfectis natura tandem nobile illud ſuum opus, obducta cute vndique expollit. Abſolu-

Exod. 20. quæſt. 52.

to operi & micrócoſmo Deus, naturæ & rerum omnium author, animam demum infundit, quod ex Moſis ſententia probat D. Auguſtinus: ſi quis, inquit, grauidam percuſſerit adeò vt inde abortiat, morte luat, ſiquidem infans formatus in vtero fuerit. At ſi nondum membrorum conformationem & diſtinctionem adeptus fuerit, luat ære. Itaque ab Adamo, aut parentibus deriuari animam non eſt credendum: ſed ſingulis momentis, & in ipſo conformati fœtus articulo à Deo creari, & in fœtum infundi.

Molariũ viuit vt fœtus.

Sic igitur molæ, ſimilíſque confuſionis & indigeſtæ molis mõſtra, etſi ob tremulum quendam & incertum motum vitæ participia videantur, minimè tamen mente & rationali anima informata cenſenda ſunt: ſed quod mouentur, nutriuntur & creſcunt, id ab vteri inſita facultate, & ſpiritu prolifico ſemini permixto totum habent. Cæterùm

A Cæterùm infans in vtero, vt ante trigeſimum diem conformationem perfectam non adipiſcitur, ſic non ante ſexageſimum mouetur: quod tempus ſæpius etiam mulieres latet, propter motionis exilitatem. Sed iam de anima, à qua vt omnis in corpore functionis, ſic & generationis principium eſt, paucis dicere aggrediamur.

De Anima. CAP. XI.

ANIMA in corpus migrat, ſimulatque id perfectam in vtero membrorũ diſtinctionem & conformationem adeptum fuerit: quod maribus ferè, ab inſito & informante calore vegetiore, contingit die quadrageſimo: femellis verò quadrageſimo quinto, aliàs citius, aliàs tardius, pro agentis efficacia, & materiæ ſubiectæ obedientia. Nec tamen infuſa anima ſuis ſtatim elucet functionibus omnibus, quod circumformata inſtrumenta ſolidam conſiſtentiam, niſi multo poſt tempore & ætatis progreſſu, animæ miniſteriis, præſer-
B tim diuinioribus, neceſſariam non adipiſcantur. Vitiantur verò animæ illa inſtrumẽta, vel à prima in vtero conformatione, quemadmodum quibus in turbinem acutum eſt caput, vt Troiani belli temporibus Therſiti, noſtris verò Tribuletio & Tonino, vel poſtea caſu aliquo, vt obſtetricum violenta manu, quæ molli cranio, ſubiectis cerebri ventriculis compreſſionem & anguſtiam intulerit: lapſu, ictu, errore in victu, vt ebrietate & febre quæ lethargum, carum, aut phrenitidem inuehant.

Anima nõ migrat in fœtum niſi poſt typeſim.

Cur anima ſuis functionibus omnibus non ſtatim elucet in fœtu.

Infuſæ animæ varias ſtatim dotes indidit Deus: hinc aliis datus eſt per ſpiritũ ſermo ſapientiæ, aliis ſcientiæ, aliis efficacia ſanationum, aliis poteſtatum, dominatuum & imperiorum, aliis prophetiæ, aliis linguarum, aliis aliarum gratiarum, vt primæ & æternæ Dei viſum eſt prouidentiæ, cui nemo obloqui aut obſiſtere debet. Num enim dicet figmentum ei qui finxit, cur me finxiſti ad hunc modum? An non habet poteſtatem figulus vt ex eadem maſſa fingat, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in ignominiam? Harum rerum rationes nec mei inſtituti eſt, nec ad quemquam pertinet perueſtigare, ſed tantùm ſuſpicere cum humilitate. Id vnum dicam, nobilem & inge-
C nuam animam elementaria & caduca negligere: rapi verò in cœleſtium & diuinarum rerum contemplationem, qua non ante liberè fruitur, quàm ab hac concretione corporea ſecreta fuerit, & ſuæ origini reſtituta.

Pau. 1. Cor. cap. 12.

Eſt igitur anima, Entelechia ſeu perfectio interior, omnium in nobis motionum ſeu functionum naturalium & animalium cauſa prima, & vera hominis forma. Eſſentiam eius obſcuram, multis deſcriptionibus exprimere conati ſunt Veteres: nam & ſpiritum cœleſtem & eſſentiam ſuperiorem incorpoream, inuiſibilem, immortalem, à ſeipſa tantùm, id eſt mente & intellectu comprehenſibilem eam dixerunt. Alij nunquam dubitarunt, quin ex vniuerſa mente diuina delibatas animas haberemus, quæ vt viuæ ſunt, ſic corporibus quibus vniuntur, vitam largiuntur. Anima hæc etſi in totum corpus, ſingulaſque eius particulas corporeæ omnis molis & mixtionis expers fuſa ſit, eſt tamen tota & integra in ſingulis ſeorſim partibus, vna ſimplex, indiuiſibilis, compoſitionis & concretionis omnis expers, plurimis tamen facultatibus & virtutibus inſtructa, quas per varias edit corporis partes: ſentit enim, imaginatur, iudicat,
D meminit, intelligit, cupiditates, voluntates, animaléſque omnes motus regit, videt, audit, olfacit, guſtat, tangit, variis omnino corporis membris: ab híſque tot & tantis viribus, varias ſortitur appellationes. Anima dicitur, quia corpus ex ſe mortuum animal. Spiritus nominatur, quia ſpirat in corporibus. Ratio verò, quia verum à falſo tãquam radius quidam diuinitatis diſcernit. Mens, quia præterita cogitat, recolit & meminit. Animus, quia animos inerti præbet corporeæ moli. Senſus denique & intellectus, quia ſenſibilia & intelligibilia comprehendit. Incorporea cùm ſit, locum extenſione corporea minimè occùpat, etſi totum corpus repleat. Simplex verò, quia eſt, nec creſcit, nec minuitur: neque enim in paſſione minor eſt quàm in gygante, æquè perfecta & magna ſecundum naturam ſuam in infante quàm in viro. Sunt verò corporum anima qua viuunt, informatorum, genera tria: primum imperfectiſſimum omnium, plantarum eſt: alterum eſt brutorum: tertium hominum. Plantæ viuunt per animam vegetantem: bruta per ſenſitiuam: homines per intelligentem. Atque vt ſenſitiua brutorum anima vegetantis viribus omnibus inſtructa eſt, & functionibus fungitur, ſic humana intelligens, inferiorum vires omnes ſub ſe comprehendit, non vlla diuiſione

Anima quid.

Anima in toto eſt corpore, & ſingulis eius partibus.

Anima vna eſt ſimplex & impartibilis.

Formæ humana varia nomina & nominũ rationes.

Corporum animatorũ tria genera.

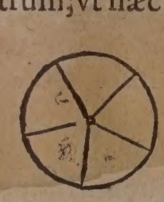
Anima superior inferioris vires omnes in se continet.

ſecretas,ſed cum ratione & intelligentia in vnā humanam formam & animam, à qua A pendent,indiuiſibiliter vnitas.Cæterùm quia paulò ante diximus animæ varias in variis corporis partibus eſſe & apparere functiones,hîc reliquis omiſſis, eas modò perſequemur quæ principes dicuntur: Quatuor multorum ſententia humanæ animæ numerantur functiones principes,à totidem facultatibus,tandémque ab vna anima prodeuntes: Senſus communis, Imaginatio, Ratiocinatio,& Memoria.

Senſus communis quid.

Senſum communem ſeu interiorem,à ſenſuum exteriorum inſtrumentis,ſenſibilium rerum delatas,tanquam ab internuntiis, ſpecies & ſimulachra,vehente per neruorum ductus ſpiritu,excipere putant:nec excipere modò, ſed & cognoſcere, percipere & diſcernere.Non enim oculus in quo videndi ſenſus eſt exterior,album,nigrúve cognoſcit. Itaque colorum diſcrimina diſcernere nequit, vt nec lingua ſaporum, nec nares odorum,aut auris ſonorum,aut denique manus qualitatum tactilium. Imò ne ſe quidem videre oculus ſentit, aut auris audire, aut nares olfacere, lingua ſapere, manus tangere:hæc enim omnia ſenſus communis opera& munia ſunt.Hic enim cognoſcit oculum album quid vidiſſe,nigrum,rubrum,hominem,equum,nauem,& ſimile aliud materiale,etiam tum cùm aberit, nec ſe amplius videndum, olfaciendum, B audiendum,guſtandum,tangendum ſubiiciet.Exteriores enim ſenſus omnes,ipſorúque vniuerſæ functiones in communem ſenſum deſinunt & referuntur,tanquam circuli lineæ à circumferentia in centrum,vt hæc figura demonſtrat.

Senſus communis functio duplex.

Quo nomine ſenſus communis ſeu princeps in quo ſita ſit primaria ſentiendi anima nuncupatur,quod ſenſuum exteriorum tanquam miniſterio& ſatellitio vtatur ad multa & varia cognoſcenda,quorum diſcrimina cernit & diiudicat:ſimplicia tamen, & ſeorſim,ac citra compoſitionem & connexionem,quæ ex eis verum quicquam aut C falſum conſtituat,aut vllam argumentationem concludat: id enim ſolius eſt mētis & intelligentiæ ſeu rationis.Hoc namque naturę fuit conſilium vt externi ſenſus rerum ſimulachra ſuperficiariè tantùm, leuiter & obiter exciperent, ſpeculi inſtar,haud in alium finem quàm vt ea mox in ſenſum communem, tanquam in centrum & principem referrent,quæ ipſe tandem intelligenti ſeu ratiocināti animæ facultati, quàm in anteriore cerebro ſitam eſſe Auicenna & Auerroës crediderunt,colligenda traderet.

Senſus interior cur cōmunis dicatur.

Senſus communis ſimplicia tantū cognoſcit.

Senſum communem ſequitur Phantaſia, ſeu Imaginatio: ſic dicta,quòd ab ea rerum imagines & ideæ, Phantaſmata Græcis dicta ſurgant. Hæc nunquam niſi dormientibus quieſcit: quanquam ne his quidem ſemper: ſæpè enim inter dormiendum ipſis ſomnia fingit, earum rerum imagines obiicit, quæ nunquam ſenſibus perceptæ fuerant,quæ rerum natura & vniuerſi ordo non admiſerit.Magna huius animæ facultatis in nobis vis eſt, adeò vt ſæpè corpus totum ſibi obſequens reddat. Sic enim produnt hiſtoriæ Alexandrum Magnum, Timotheo Muſico bellicum ad citharam canente,continuò è menſa ſurrexiſſe, armaq; popoſciſſe: eodem contra concentus ardorem remittente,menſæ ſeſe reddidiſſe & conſediſſe. Tanta erat vis imaginationis D Muſico immiſſa concentu,quæ victoris terrarū animos ſibi obnoxios reddebat,quorum nempe varia agitatione,nunc ipſum ferocientem velut in prælia truderet, nunc pacatum & remollitum poculis & epulis reſtitueret. Quotus verò quiſque extitit qui ſuperioribus annis Græculum illum & Mahumetanum Schœnobatem pedibus in pelui compoſitis in fine ſalientem intuitus, oculos à tam horrendo ſpectaculo, cuius gratia venerat,non auerterit,toto corpore & artubus omnibus non cōtremuerit,metu perculſus ne ſubita ille ruina ceruices ſibi frangeret.Hoc eodem metu turbati plurimi ex altiſſimo loco ſpectantes, repentè præcipites labuntur,periculi imaginatione victi,& vincti ſic, vt viribus propriis fulcire ſe nequeant. Rectè igitur & benignè nobiſcum Deus egiſſe videtur,qui ad hanc imaginandi tantùm vim,aliam adiunxit quę rationis & intelligētiæ dicitur:quæ falſa à veris pericula diſcernens, hominem erigeret,ac ne vanis imaginibus conſternaretur contineret.

Imaginatio quid.

Imaginationis vis.

Græculus ſchœnobates

Ratio quid.

Sub hæc igitur inſurgit,& in opus erumpit Ratio,principum animæ facultatū facilè princeps: quæ ſimplicia, & ſeorſum poſita rerum ſimulachra congerit, copulat, componit,

A componit,& in vnum aceruum confert: vt diuidendo, colligendo, ratiocinando verũ à falso discernat & diiudicet. Hæc intelligentiæ & mentis facultas nullo corporis organo obnoxia est, libera ipsa & in intima quæque atque abdita incredibili celeritate penetrans: per quam scilicet homo consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earúmque progressus, & quasi antecessiones non ignorat, similitudines comparat, rebúsque præsentibus adiungit atque annectit futuras, quid sequendum aut fugiendum sit certò statuens. Hæc eadem animorum motus ferocientes refrænat, linguam præcipitem coërcet, admonetq́; non ante verba oris claustris laxanda esse, quàm multo & diligenti adhibito examine de rebus ipsis, quarum mentio incidit iudicium & sententiam tulerit. *Rationis opera.*

Rationē, Iudiciũq́; sequitur Memoria, quæ suscepta è sensibus simulachra omnia, quæq́; ratio statuerit conseruans, fidelis custos & conseruatrix cuncta amplectitur & continet, móxque tum propria vi & potestate, tum illorum adnixu & impulsu in cerebri corpore insculpit & consignat citra vllum materiæ vestigium: vt cùm opus fuerit, tanquam è thesauro & tabellis recondita & inscripta illa depromere possimus: Alioqui quid referret tam multa legere, audire, animaduertere, nisi illa animo concepta cerebri & memoriæ custodia asseruare valeremus? Hoc profectò vnicum nobis à Deo aduersus rerum ignorationem & obliuionem datum est remediũ & subsidium: quod etsi per se naturaq́; sua multum valeat, frequenti tamen & assidua excolitur & stabilitur meditatione. Hinc sapientiam memoriæ & experientiæ filiam Veteres prodidēre. Huius domicilium in posteriore, seu cerebelli ventriculo plerique esse prodiderunt: insita nempe siccitate & soliditate apto continendis rerum imaginibus. *Memoria quid.* B *Sapientia memoriæ et experientiæ filia.*

De naturalibus excrementis in genere: déque iis in specie quæ fœtus in vtero conclusus excludere solet.

CAP. XII.

C ANTEQVAM qualia & quibus ductibus excrementa fœtus in vtero conclusus excernit, dixero, dicendum in genere arbitror quæ sint excrementa quæ omnibus hominibus secundum naturam excerni solent. Excrementum id omne dicitur, quod natura à laudabili & alibili succo secernere & excernere solet. Eiusmodi excrementorum plura sunt genera. Primum primæ est coctionis quæ in vētriculo absoluitur, quod ab intestinis propulsum per anum excluditur. Alterũ à iecore manat & triplex esse solet, vnum biliosum quod multa sui portione in vesicam felleam deponitur, vt illinc in intestina exudans, excretricem ipsorum facultatem sollicitet & irritet ad fæcum excretionem. Alterum est serosum, quod cum sanguine in venas subit, vt ipsi pro vehiculo sit in omnes corporis particulas & capillares venas, nutritionis gratia penetraturo: quo munere postquàm functum est, partim per sudores exigitur, partim in vesicam reuocatum vnà cum vrinis excernitur. Tertium est melancholicum quod à liene attractum, postquàm tenuiore & puriore sui portione ipsi in alimentum cesserit, partim per hæmorrhoidales venas infrà expurgatur, partim in ventriculi orificium, stimulandæ appetentiæ ergò deponitur. Vltimũ, vltimæ coctionis quæ in habitu corporis absoluitur proprium, partim per transpirationem insensibiliter exhalat, partim sudoribus exhauritur, partim etiam manifestis & cuique parti propriis canalibus effluit, vt cerebro præ cæteris partibus accidit: id enim genito hoc instrumenti genere se exonerat per narium, oris, aurium, oculorum, & ossis palati ductus, per cranij suturas. Si quid eiusmodi excrementorum, vel omnino, vel diutius quàm par est retineatur, retentionis causis mederi oportebit diæta & pharmacia. Sunt aliæ præterea excrementorum non naturaliũ species, de quibus abundè in tractatu de Peste diximus. *Quid excrementum.* *Excrementum primæ coctionis.* *Triplex secundæ coctionis excrementum.* D *Triplex tertiæ coctionis excremētũ.*

Infans materna aluo conclusus, vrinam, cùm primùm partium integram conformationem adeptus est, reddere incipit per vmbilici ductum seu vrachum. At instante partus tempore occluditur vrachus, tumq́; masculus per vrethram, femella verò per vesicæ ceruicem vrinam deponit. Cum reliquis excrementis, sudoribus nempe & serosis eiusmodi menstruæ materiæ superfluitatibus in chorio seu allantoide: colligitur hæc vrina innatanti fœtui facilius gestando vtilis. At in enixu, membranas calcitrãdo *Vrachivsus*

fœtus dum diſrumpit, humores eiuſmodi effluunt, quod obſtetricibus iamiam prodituri fœtus indicium eſſe ſolet. Etenim ſi vna cum fluentibus illis aquis fœtus prodeat, facilis & fœlix partus eſt: illarum enim humiditate ceruix vteri, genitaléſque omnes partes relaxantur & lubricantur, conantiq́; & exitum tentanti fœtui facilius & citius obſequitur. Cõtrà ſi illis excretis tardet fœtus, difficilis ſequitur partus: in arido enim & ſicco manet infans, moxq́; præ ſiccitate ceruix vteri obſcœnáque omnia contrahũtur, niſi fortè artificio ad imitationem naturæ comparato, multo oleo relaxante muliebria obſtetrices in tali caſu inunxerint. Cæterùm nihil fæcum per anum fœtus in vtero excernit, niſi fortè appetẽte partu, & ruptis enixu membranis propriiſq́; conceptaculis: non enim cibum ore capit, quare otioſus eſt illi ventriculus, nec tùm chyloſeos vlliuſve coctionis munere fungens. Quò fit vt ex ipſo nihil in inteſtina deponi poſſit. Nec verò ſemel animaduerti infantes, ſuo & ſtato tempore in lucem editos, qui imperforato eſſent ano, adeò vt reſciſſa ferro membrana quæ obiecta erat, foramen ipſis moliri neceſſe habuerim. Et certè fœtui laudabiliore menſtrui ſanguinis portione in vtero nutrito, quî poſſunt talia excremẽta congeri? Ergo fœtus duo tantũ excrementorum genera, quandiu vtero concluſus tenetur deponere ſolet, ſudorem & vrinam in quibus ipſe natat, non autem ſeorſim habentur allantoide quadam membrana ſecluſi, vt in hœdis, canibus, ouibus aliiſq́; brutis cernere eſt: cùm in humano genere chorion & allantoides ſeu farciminalis eadem planè membrana ſint.

Prodituri iamiam fœtus & facilis partus indicium.

Fœtus prodeuntes ano imperforato

Mulier ſi marem concepit, alacrior, vegetior, & toto grauiditatis tempore coloratior eſt: ſi verò fœminam malè colorata, quoniam frigidior eſt fœmina mare: mas verò calidior, maternum calorem conduplicat, quò fit vt melius fœta appetat, & ad oblata melius ſe habeat. Mares moueri incipiũt tertio mẽſe & dimidio, fœmellę tardius: grauidæ ſi marem cõceperint, dextras partes ad omne opus validiores habent & prõptiores: quare in pedem dextrum primum progredi incipiunt, in manumq́; dextram cùm exurgunt, innituntur lubentius, dextra mamma citius intumeſcit, & ſolidior eſt. Fœtus mares in dextris magis, fœminæ verò in ſiniſtris mouentur.

Aph. 42. ſect. 5.

Aph. 47. ſect. 5.

Quo enixu fœtus in lucem prodeat, déque enixus ſeu conatus illius cauſis. CAP. XIII.

QVANDO ſtatum & definitum partus tempus aduenerit, grandior tum fœtus copioſiori eget alimento: quod cùm ipſi abundè ab vmbilico non ſuppetat, magno conatu foràs viam affectat: tunc igitur impetu quodã validius mouetur, membranas quibus continetur diſrumpit. Tam violentos motus quia vterus ferre nequit, nec diuulſis membranarum cõceptaculis fœtum amplius fulcire, laxatur. Per vteri dehiſcentis oſculum, aërem ſubeuntem dum perſequitur, fœtus in caput pronus fertur, ſicque tandem naſcitur, & naturæ ordine in lucem prodit, magno tum ſuo propter corpuſculi mollitiem, tum matris propter ceruicis vteri neruoſæ, & oſſium ilium ab oſſe ſacro, quò via fœtui pateat diuulſionem, dolore: alioqui niſi eiuſmodi oſſa diuellerentur, quî non modò gemelli duo mutuo complexu ſibi cohærẽtes & coniuncti, ſed vel vnicus fœtus tam anguſto colli vteri ductu prodire & emergere poſſet? Id ita eſſe non ratio modò, ſed & experientia verum perſuadet. Puerperas enim ſtatim à partu diſſecui, in quibus animaduerti oſſa ilium ab oſſe ſacro digiti interuallo diſtracta, quinetiam pleriſque parientibus, qui me auxilij in tam difficili conatu gratia aduocarant, ſubiecta coccygi manu certo & auribus hauſi, & contactu percepi crepitantium diuulſionis vi oſſium ſtrepitum. Sed & narrarunt mihi honeſtiſſimæ matronæ multæ, ſe aliquot ante partum diebus, eorum iam ſe diſtrahentium fragorem cum dolore percepiſſe. Multis etiam poſt partum diebus, coccygis regio, oſſiſq́; ſacri (quam Renum regionem nominant) ſic pleriſque dolet, vt natura ſolutam oſſium ilium continuitatem reparare haud valente, in reliquum vitæ claudicent: oſſa verò pubis, quod plerique putant, diſtracta nunquam animaduerti. Ferunt naſcẽtibus in Italia puellis os coccygis abrumpi, quò futuris poſtea matribus via latior & laxior ſit. Sed falsò id iactatur commentum: fractum enim id os naturæ, vt fieri ſolet, vel ſolius ſpontè, ſubſtituto callo repararetur, ex quo poſtea partus difficilior & laborioſior exiſteret.

Cur infans in caput naſcatur.

Oſsium iliũ à ſacro diuulſio in partu adſtruitur.

Italicũ commentum.

De ſitu

… in Utero. Cap. XIV.

A Physici Embryon sæpè mense septimo ab vteri conceptaculis egressum affectare, ac in id colluctari plurimùm, verùm conatu excidere, atque interim fatigatum effici imbecillius. Quod si nec dum refectis viribus, octauo rursum eundem petat conatum, oblæsum frequentius intermori. Quanquam vegetæ quædam & validæ mulieres fœtus vitales octauo mense edere creduntur, vt de Ægyptiis testatur Aristoteles, de Naxiis Poëtæ, de Hispanis plerique. *Lib. 4. de hist. anim. cap. 7.*

Id porrò in partu mirari satis nō possum, vterū qui toto grauiditatis tēpore sic obseratus fuit, vt ne specillum quidem admitteret, nisi fortè quando superfœtationis ergò, aut vterinæ expurgationis ad breue tempus dehiscat, derepentè in ipso partus articulo dehiscere, adeò vt exitum fœtui præbeat, paulóque post se contrahere quasi nūquam hiasset. Cæterùm quia primi partus difficiles & valdè laboriosi solent esse, suaserim primiparis aliquot ante partum diebus, locos sequentibus vnguentis remollire.

℞. spermatis cæti ℥ ij. olei amygdalarum dulcium ℥ iiij. ceræ albæ, & medullæ cer-
B uinæ ℥ iij. axungiæ anseris & gallinæ, an. ℥ j. terebinthinæ venet. ℥ ij. fiat vnguentum pro femorum, pectinis, perinæi, & locorum seu obscœnarum partium ac genitalium litu. Non erit inutile fasciam ex corio canino tenuissimo parare, quæ eodem vnguento illita & gestata, facilius gestando fœtui vtilis erit. Balnea quoque ex herbarum remollientium decocto parata, relaxandis genitalibus appetente partu valdè conducent.

Partus naturalis & facilis is demùm censetur, quo in caput infans prodit, aquarum effluxum sine mora sequutus, difficilior est qui in pedes prodeunte fœtu fit, reliqui omnes difficillimi. Itaque obstetrices monendæ sunt, vt quoties neutro commemoratarum partium prodire infantem cognouerint, sed vel in dorsum, vel in ventrem, vel in pedes manúsque simul, vel in porrectum brachium, vel quauis alia denique contra naturam forma, ipsum conuertant, & in pedes trahant: cui operi perficiundo si ipsæ non sufficiant, Chirurgum exercitatum accersant. *Partus naturalis & facilis.*

C

Instantis partus signa. CAP. XVI.

DOLOR acrior sub vmbilico & ad inguina premit, inde se ad lumborum vertebras reflectens, tum præcipuè cùm ab osse sacro diuelluntur, ilia & coccyx foràs dispellitur, genitalia cum dolore intumescunt, febrilis quidam velut horror corpus inuadit, ex naturæ ad excretionem accinctæ conatu facies rubet. His apparētibus, parētur omnia ad partū parturiēti necessaria. In primis igitur conueniēter & media figura in lecto collocetur, sic nempe vt nec supina penitus iaceat, nec sedens, sed erecto, & nonnihil sublimi dorso, quò liberior sit respiratio, & eniti validius possit. Curuatis vnáque diuaricatis abductísque à se inuicem cruribus esse debet, calcibus verò ad nates reductis, elatis præterea aliquantum natibus, sic vt ad fustem lecto in transuersum positum adnitatur. Sunt quædam quæ in sedili pariunt, ad eam rem affabrefacto: aliæ rectæ & in pe-
D des stantes pariunt, manibus tantùm in spondam lecti aut scamnum nixæ. *Quomodo collocanda in lecto grauida instāte partu.*

Cæterùm cauendum diligenter est, ne fœtam mulierem ante in partus labores coniicias, quàm imminentis partus commemorata signa apparuerint. Irrito enim sic labore franguntur, vt cùm seriò enitendum est, vires illis deficiant. Si omnia in enixu pulchrè cedant, naturæ & obstetrici partus negotium totum committendum est. Monenda tantùm parturiens est, vt cùm acuti torminum dolores aderunt, ipsa quàm validissima expressione, clausis, si ita videtur, ore & naribus enitatur, obstetrice interim supernè deorsum fœtum protrudente. Quòd si multò ante excretarum aquarum, & reficcati vteri occasione partus sit difficilior & laboriosior, sequens litus est parandus. *Litus effusarum præcocius in pariendi conatu aquarū defectum supplens.*

℞. butyri recentis sine sale in aqua arthemisiæ loti ℥ ij. mucaginis ficuum, seminis lini, & altheæ cum aqua sabinæ extractæ, an. ℥ ß. olei liliorum vnciam vnam, fiat linimentum quo obstetrix frequenter oblinat genitalia. Paretur & qui sequitur puluis.

Puluis ad accelerandũ partum.

℞.cinnamom.corticis caſſiæ fiſtulæ,dictamni,an.ʒ j.ß.ſacchari albi ad pondus o- A
mnium,fiat puluis tenuiſſimus,capiat ſemunciam in vices ſingulas, cum decocto ſeminis lini,aut vini albi , celeriorem enim & faciliorem partum facit. Oblinet etiam obſtetrix manus ſuas ſequenti vnguento,quoties in locos demittendæ erunt,eodémque genitalia inunget.

Aph. 35.et 49.ſect.5.

℞.olei de ſemi.lini ℥ j.ß. olei de caſtor. ℥ ß. galliæ moſchatæ ʒ iij.ladani ʒ j.fiat linimentum. Sternutamentum autem prouocabitur, immiſſo in nares piperis aut ellebori albi pulueriſati tantillo. Semen lini contuſum cum aqua arthemiſiæ & ſabinæ exhibitum,partum accelerare creditur. Commendatur ad id ſequens etiam remedium.

Potio partũ accelerans.

℞.corticis caſſiæ fiſtulæ conquaſſatæ ℥ ij. cicerum rubr. m. ß. bulliant cum vino albo,& aqua ſufficienti,addendo ſub finem ſabinæ ʒ ij.fiat decoctio. In colatura pro doſi adde cinamomi ʒ ß.croci grana vj.fiat potio:qua ſumpta cieatur ſternutamẽtum quo dictum eſt modo, ore & naribus occluſis. Contingit nonnunquam vt in lucem prodeat infans portione agninæ membranæ caput velatus, cum præſertim mul- B
to, valido, & fœlici enixu matris, genitalibus naturæ robore dilatatis, vnà cum effuſis aquis ſeſe protulit, túmque fœlicem fore fœtum ominantur obſtetrices,tanquam cum capitio, vt loquuntur, natum. At ego huic non fœtui modò, ſed & fœtæ fœlicitatem,corporíſque incolumitatem portendi puto,quia facilis partus id indiciũ eſt.Nam cùm partus difficilis eſt, & laborioſus nunquam fœtus ſecum vnà eiuſmodi membranam profert,ſed reſtitat illa in viæ & genitalium anguſtiis. Sic enim coluber cùm ſenectam exuere vult,per anguſta locorum inferre ſeſe ſolet. Statim à partu puerperæ exhibenda ſunt ſucci amygdalarum dulcium ſaccharati & ſine igne extracti, cochlearia duo vel tria.Sunt quibus vitelli ouorum cum ſaccharo magis placent,aliis magis arridet hypocraticum vinum,aliis carnium conſumptum,aliis gelatina: omnino varia exhiberi poſſunt pro variis quæ ægram premunt caſibus, & Medici conſiliis, in torminum dolore ſedando,vires fractas promptè recreando,aut nutriendo. Puerperis verò mox à partu oboriuntur tormina quod tum venæ, natura ad excretionem tota conuerſa,menſtrualis materiæ ſuppreſſas per nouem menſes reliquias in vterum C
magna vi eructent:quæ quia craſſæ ſunt,limoſæ & fœculentæ,ſine magno labore,conatu & dolore tum venarum vnde prodeunt, tum vteri per quem eunt, prorumpere nequeunt: inde verò ex reſtitantis earum portionis in flatus conuerſione, & aëris ambientis imprudenti admiſſione intumeſcat vterus cum omnibus genitalibus, niſi digerente & remolliente oleo, aluinarúmque partium commoda per faſcias deligatione prouiſum fuerit.

Quæ puerperæ ſtatim à partu exhibenda.

Cauſa torminum à partu.

Edito fœtu quid ſtatim agendum. CAP. XVII.

Cur ſecundæ citiſſimè à partu reuellendæ.

EDITO fœtu debet obſtetrix ſecundinam blandè quantum fieri poteſt ſtatim educere: ſin minus etiam immiſſa in vterum manu reuellere,aliàs ſi quæ interponatur mora,maior erit in extrahendo labor,quia à partu vteri orificium ſtatim contrahitur,& obſeratur.Inde à ſecundina puer expediendus eſt. Duplici igitur filo vinciendus eſt pollicis ab D
abdomine latitudine vmbilicus. Vinculũ arctius non ſit,ne quæ vltra ipſum vmbilici pars eſt, citius quàm par eſt excidat: nec laxius, ne funeſta hæmorrhagia ſanguis per vaſa vmbilicalia diffluat, & aër frigidus intrò in puerum ſubeat. Nexu vt decet peracto, reſecandus vmbilicus nouacula peracuta duobus infra nexum digitis. Sectioni imponendus pannus linteus duplex,in oleo roſato,aut amygdalarum dulcium maceratus, ad doloris ſedationem: ſic enim paucis poſt diebus, quod infra nexum eſt vnà cum vinculo excidet, conſtricta nempe vena & arteria nutritionis & vitæ beneficio deſtitutum:id vulgò obſtetrices nudo fœtus abdomini incumbere faciunt, vnde dolorifica tormina propter frigiditatem eius quod calore vitali deſtitutum ſenſim emoritur. Hoc ipſum igitur linoxylo inuoluere ſatius eſt,donec gangræna correptum deciderit.

Vmbilici puerilis à partu deligatio.

Inconſultè agunt obſtetrices, quę ſtatim edito fœtu vinctum vmbilicum reſcindũt, non expectata excluſione ſecundinæ. His peractis,roſaceo vel myrtillorum oleo

extergendus,

A extergendus & à sordibus fæculentis vindicandus est infans, quæ cuti tenacius adhærent. Sic præterea cutis spiracula coarctantur, & corpusculi habitus roboratur magis. Sunt qui aqua calida & vino adstringente infantes abluunt, deinde commemoratis oleis oblinunt. Alij non simplici vino abluunt, sed in eo rosas rubras, folia myrti, addito pauco sale incoquunt, & inde lotione per sex aut quinque dies repetita non sordes modò eluunt, sed & si quid in tenello infantis corpusculo contusum à duro enixu collisúmque est digerunt, & carnibus elisis robur addunt. Singuli manus pedúmque digiti tractandi præterea sunt & explicandi, crurum & brachiorum articuli extendẽdi, & contrahendi pluribus diebus, pluries: vt quod humoris excrementitij in articulis residet, id motu concalefactum & agitatum resoluatur. Si quod artubus in conformatione aut constructione, ac cum vicinis societate vitium sit, id maturè corrigatur.

Vitia quæ vulgo recẽs natis puerulis inesse cernuntur.

Spectandum num naturalium ductuum aliquis obiecta membranula, vt nonnunquã sit, obductus sit: nam si quid tale aurium, narium, oris, penis, & vteri orificiis officiat, id à Chirurgo rescindendum, & immissis, insertísque pessis aut linamentis meatus li-
B bertas retinenda, ne vulneris oræ rursum agglutinatæ coëant. Si sextus adnatus fuerit digitus, si digiti sibi mutuò cohæreant anserini pedis instar, si ligamentalis quæ sub lingua est membrana breuior & adstrictior lactandi facultatem adimat, mox loquendi opportunitatem ademptura: si quid denique simile contra naturam occurrat, id omne Chirurgi industria emendabitur. Adhærescit nonnunquam recens editis puellis colore & consistentia cretaceum aliquod excrementum ad oris internas partes, linguámque totam. Id vitium ab oris intemperie natum; Cancrum album Gallorũ vulgus nominat, & lactandi libertatem intercipit, in vlcera mox in fauces vsque gulámque serpentia, nisi detergeatur, degenerãs, & mortis causas plerisque inferens. Quod ne accidat medendum ipsi erit detersione procurata ex linteolo bacillo alligato, immersóque in medicamentum mediocris consistentiæ ex oleo amygdalarum dulcium melle & saccharo paratum. Hoc enim blandè affricto madefactæ & detersæ sordes eluuntur. Prodest etiam olei amygdalini cochlear vnum deglutiendum ad aluum lubricandam, ad faucium & tracheæ arteriæ gulæque asperitates leniendas, diluendam
C viscidam pituitam quæ tussim, imò & dispnoëam ipsis plerumque infert. Si palpebræ cohæreant, vel sibi mutuò, vel adnatæ aut corneæ tunicæ agglutinatæ: si hydrocephalos in capite subsit, commemoratis ante proprio cuiusque vitij tractatu remediis medebimur. Plerisque ab vtero succrescunt maculę, quas Gallorum vulgus Signa nominat. Ex his aliæ planæ sunt & cuti æquales, aliæ in tumorem exaltatæ & verrucosæ, aliàs villosæ, nonnunquam leues, atræ, liuidæ, ferè tamen rubræ. In facie ortæ ipsam sępè totam successu temporis magna deformitate occupant. Causa nonnullis putatur menstruæ materiæ portio quædam, vteri parietibus à recenti fluxu adhuc si fortè tum cũ viro coëat mulier adhærescens, aut quodã velut rore in vterum è venis stillans, seminibúsque, eodem quo coagulantur articulo, permixta & concorporata, suo proinde colore, fœtus hanc aut illam partem è seminali corpore ductam, inficiens. Mulieres in picam aut malaciam causam referunt, quæ vt fœtui nondum conformato imaginatæ & ardenter concupitæ rei imaginem imprimere potest (vt phantasiæ admirabiles sunt in corporibus nostris vires) ita iam conformato non magis potest, quam po-
D tuit Chypo regi, à taurorum conspecto attentius certamine, mox dormienti cornua in fronte excitare. Eiusmodi macularum aliæ sunt sanabiles, alię minimè, quales sunt grandiores & quæ labra, nares aut palpebras obsident. Verrucosæ verò quia malignæ cuiusdam qualitatis & melancholię materiæ sunt participes, quæ curatione irritãtur, tangendæ non sunt: facilè enim in carcinoma (Noli me tangere nominant) irritatæ abeunt. Quæ igitur curabiles sunt; exiguæ sunt, & in parte quæ pro arbitrio tractari potest. Ergo radicitus transfadigentur acu filum ducente, & fili velut ansis in altum sublatæ rescindentur, quod restabit vulnus, generali vulnerum methodo curabitur. Sunt qui putant maculas rubras in tuber elatas, elui litu frequenti sanguinis mẽstrualis, aut secundinæ seu farciminalis. Quæ villosa talpæ, vel soricis in morem, & mediocriter elata, latáque erunt huius generis tubercula, radicitus tribus, quatuórve locis acu filum ducente transfadigentur, & arctè deligabuntur, sic vt tandem nutritione & vita destitutæ decidant. Postquàm delapsæ erunt relictũm vlcus curabitur quo vlcera solent modo.

Confirmationis vitia maturè corrigenda.

Remedia ad cancrosum os puerile.

Delusa vetus de Chypo rege historia.

Quæ sint insanabiles.

Quæ et quî sanabiles.

Si quæ caro inde superflua supersit, imposito ægyptiaco, mercurij puluere & si- A milibus: si metus sit ne ab radice repullulent, radicitus inuretur oleo de vitriolo, aut aqua forti.

Est & aliud macularum genus liuidi coloris aut violacei, faciei præsertim labra occupans, cum tumore molli, laxo, raro, indolente, venis in ambitu velut varicosis: id tumorum genus pueris exclamantibus, & adultis irascentibus spiritu flatulento intumescit amplius, varióq; tum visitur colore, Meleagridum cristæ æmulo, eiulatu & ira exactis residit tumor sibi iam similis. Cæterùm ne his quidem attingendus est curationis ergô.

Quæ sit ratio auellendarum à partu secundarum.

CAP. XVIII.

Secundæ cur ita dictæ.

SECVNDAS crediderim id habuisse nominis, quia à fœtu secundæ sunt, B altero veluti fasce fœtam mulierem grauantes: nam si plures sint in vtero fœtus sexu distincti, totidem seorsim habebuntur secundæ, quæ res obstetricibus valdè notanda venit. Excluso fœtu nonnunquam restitant in vtero, multis ex causis: vt ab infirmitate fœtæ mulieris, quæ in excludendo fœtu vires propè omnes suas consumpserit: vel à repente exorto in ceruice vteri, genitalibúsque omnibus tumore, propter longum & difficilem partum, & aërem frigidum imprudenter admissum: sic enim viarum libertas intercipitur, adeò vt nihil intus foras prodire possit: vel quia in vtero intorquentur & reduplicantur, effusis affatim vnà cum fœtu omnibus aquis, adeò vt in arido & sicco maneant: vel quia vtero adhuc hærent venarum & arteriarum nexibus, quod ferè fit in his quæ aboriunt. Et quemadmodum poma ex arboribus si cruda sunt vi auelluntur, si matura & cocta decidunt: sic secundas immaturo partu vix vis aufert, maturo ipsa facilè maturitas.

Causæ restitantium secundarum.

Symptoma à restitantibus secundis.

A secundis retentis multa & difficilia veniunt symptomata, vt suffocatio hysterica, & crebra syncope elatis in diaphragma cor & cerebrum ex eis putrescentibus, C crassis vaporum nebulis: itaque quàm citissimè reuellendæ veniunt ab vtero, molli si fieri potest vmbilici tractu. Quòd si sic non licet, collocanda erit mulier quo solet locari modo, cùm ipsi fœtus qui naturæ sponte non prodit, arte extrahendus est. Ergo obstetrix oleo inunctam manum blandè in vterum immittet, ducem sequuta vmbilicum, sicque comprehensas secundas, si adhuc hæreant vtero per cotyledonas, leniter hâc & illâc concutiet, vt sic excussas leniter educat, non autem violentius extrahat, ne vnà sequens vterus procidat: violenta enim attractione vasorum aliquod, aliquod item ligamentorum neruosorum, quibus vicinis corporibus adhæret vterus laniari potest, vnde sanguinis è propriis conceptaculis effusi corruptio, à corrupto & putrente inflammatio, abscessus & gangræna mortifera. Nec leuius est à conuulsione ruptis neruosis corporibus periculum, nec item minus ab vteri procidentia manifesta. Si qui vnà cum secundis in vtero subsint sanguinei thrombi, hos vna eadémque opera obstetrix reuellet, & ad vltimum minimúmque vsque persequetur. Visæ sunt D mulieres quæ secundas, quas nulla ars reuellere potuerat, putridas & temperie corruptas, frustatim per vuluam multis horrendis symptomatibus superuenientibus excluserunt. Promouere etiam licet excernentis naturæ conatus sternutatoriis, ceruicisq; vteri fotibus aromaticis, iniectionibus remollientibus & lubricantibus: his contrà quæ fœtidum odorem spirant naribus admotis, potione ex arthemisia & baccis lauri in œnomelite exhibita, aut pulueris sabinæ semidragma, vel mulieris capillis vstis, & in puluisculum redactis, atque in potum oblatis, omnibus denique menses mouentibus.

Extrahendarum restitantium secundarum ratio.

Procidentiæ vteri causæ.

A rapto violentius vnà cum secundis vtero quæ symptomata.

Quæ

A *Quæ fœtui per os exhibenda sint, antequàm papillæ admoueatur.*

CAP. XIX.

RODEST palatum totúmque pueri os interius theriaca leniter & melle aut ſucco amygdalarum dulcium ſine igne extracto fricare, & ita agere, vt eiuſmodi rerum deglutiat aliquid: ſic enim multa ab ore prolicitur pituitoſa humiditas, imò & commoto ſtomacho vomitu excluditur. Excrementitiis illis humoribus ſi lac ſuctum admiſceatur, facilè corrumpitur: à corrupto lacte elati ad cerebrũ vapores, pernicioſa pueris ſymptomata inferunt. Excrementitia autẽ multa ventriculo puerorum & inteſtinis contineri ex eo ſcire licet, quòd cùm primùm prodierint in lucem, ſępè antequàm lac ſuxerint, vel aliud quicquam ore deglutiuerint, multa variè colorata, citrina, viridia, nigra, infernè excludunt. Itaque multi ad torminum materias maturè vacuandas non tantùm commemorata exhibent, ſed & ſyrupum laxatiuum ex roſis pallidis. Cæ-
B terùm antequàm ſeriò lactetur infans proderit lac illi è papilla ſæpius in os exprimere, vt ſic ſenſim conſueſcant attrahendo lacti ventriculi fibræ.

Ad proliciendam è ſtomacho puerili pituitam.

In ventriculo pituitoſo lac facilè corrumpitur.

Quòd matres fœtum nutrire debent.

CAP. XX.

OPTANDVM eſſet vt matres omnes nutricatus officium liberis præſtarent: eſt enim lac maternum fœtui longè familiarius alimentum, quàm cuiuſuis alterius nutricis, quia illud nihil aliud eſt quàm ſanguis ille in mammas dealbatus, quo ante in vtero alebatur. Non tamen primis ſtatim à partu diebus puerum puerpera lactare debet, ſed abſolutam expectare lochiorum expurgationem. Interim verò ſugi ſe ab alio pluribúſve alumnis aliis vel etiam virgine abſtemia patietur, quò lac ſenſim ad mammas attrahatur, & ſenſim quoque depuretur. Primis enim puerperij diebus ex partus labore commotior adhuc
C eſt, & perturbatis in corpore humoribus: lac verò quo ipſius tument mammæ longa illic mora, à bonitate naturæ deſciuiſſe videri poteſt, quemadmodum ipſius quodammodo concreti craſſities, calor ad tactum manifeſtus, citrinúſque color abundè teſtatur. Itaq; in eius euacuati locũ alter purior ſucceſſiſſe debet, quò infans nutriatur: quinetiam ſi quando poſtea quopiam præter naturam affectu febre, diarrhoëa, & ſimili prehendatur, alteri lactandum infantem præbebit, ne nutricis morbi in alumnũ tranſeant. Adde quòd matres longè vigilantiores ſunt in liberis ſuis educandis quàm ſtipendiariæ nutrices, quæ non tam fœtum, quàm fructum amare ſolent. Quæ matres filios ſuos non nutriunt, hæ integræ matres non ſunt, nec materno plenè officio liberos demerentur, vt dicebat Marcus Aurelius Romanorum Imperator. Quod verò hoc eſt contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus? peperiſſe ac ſtatim à ſeſe abieciſſe? aluiſſe in vtero ſanguine ſuo neſcio quid quod non videant, nõ alere nunc ſuo lacte quod videant iam viuentem? iam hominem? iam matris officia implorantem?
D

Lac maternum familiariſsimũ fœtui alimentum.

Nutricum morbi vnà cum lacte in alumnũ tranſeunt.

Gel. libri 2. cap. 1.

De Nutricum delectu. CAP. XXI.

PLERIQVE mariti tenellis vxoribus ſuis parcendum eſſe volunt: adhiberique puero nutrices, nec ad dolores quos in pariendo tulerunt, minus quoque nutricationis graue & difficile accedere: propterea deligenda nutrix eſt, quæ iam ſecundo aut tertio pepererit. Nam mammæ quæ plenæ olim fuerunt, & impleri cõſueuerunt, venas arteriáſque habent craſſiores, & copioſioris lactis capaciores. In nutrice decem ſunt quæ diligenter veniunt expendenda, ætas, habitus corporis, mores, lactis conditio, nõ mammarum modò, ſed & papillarum forma, tempus à partu, vltimi infantis ſexus, vt grauida non ſit, vt ſana ſit. Quod ætatem ſpectat, non debet eſſe minor viginti quinq; annis, nec maior triginta quinque: quod enim interiacet tempus, vigoris tempus eſt, temperatum magis, magiſq; ſanum, & excrementitiis humoribus minus abundans.

Aetas nutrici optima

Cæterùm quia corpus haud iam creſcit, ideò ſanguine tum magis abundat. Poſt trigeſimum quintum verò menſtrua pleriſque deſinunt, ex quo intelligere eſt parciore illas alimento frui. A

Habitus nutrici optimus.

Bene habitam & corpore quadrato nutricem eſſe decet, pectoréque lato, viuido colore, nec pinguem, nec macram, ſed gracilem, haud molli carne, ſed denſa & ſolida, quò robuſtior ſit, & vigiliarum, laborúmque circa alumnum obeundorum tolerantiſſima, minimè ruffa ſit aut lentiginoſa, ſed fuſca: tales certè candidis ſunt calidiores, quò fit vt alimentum in ſanguinem perfectius concoquant, & excrementa digerant melius. Nam Sexti Cheronenſis ſententia, vt terra fuſca fertilior eſt alba: ſic fuſca mulier lacte eſt pinguiore. Inſpici debet diligenter caput, ſi non ſit tinæa, ſeu achoribus germinans, ſi rubiginoſis & carioſis non ſit dentibus, anima olida, cute vlceribus fœda, arthritico aut elephantico minimè genita.

Lib. de inf. nutrit.

Qualiter moratam nutricem eſſe debeat.

Alacris eſſe debet, diligénſque in puero nitidè & mundè tenendo, caſta, ſobria, hilaris, alumno aſſiduè arridens, circa ipſum aſſiduè cantillans, diſtinctè & articulatè loquatur: hanc enim ſolam habet puer loquendi magiſtram. Bene morata ſit, quia nutricum mores vnà cũm lacte in natos abeunt. Sic canum catuli quos lupa aut leæna nutrierint, ferociores erunt, contrà leunculi ſæuitiam deponunt, ſi lacte caprillo aut bubulo nutriantur. Agnis ſi capra nutrix adhibeatur, lana videbuntur duriore: contrà capreoli quos ouis educarit, pilo erunt molliore. B

Sobria ſit, vel hoc nomine quòd plerǽque vino & epulis graues, quos ſibi & papillis inter dormiendum admouerant infantulos ſuffocarunt. Abſtineat à concubitu cũ viris, conturbat enim ſanguinem coitus, adeóque lac ipſum: lactis copiam minuit, quia menſes ciet, viroſam quandam qualitatem lacti cõciliat, qualem ſpirare eos ſentimus, qui veneris deſiderio & feruida libidine incaleſcunt. Adde quòd inde non rarò grauidæ recedunt, vnde & lactanti alumno, & concepto fœtui incommodum: illi quidem deterioris alimenti & deprauatæ nutritionis, quia laudabilior ſanguis ſubſiſtit circum locos à conceptu ad nutritionem & incrementum fœtus, impurior verò faceſſit in mammas, vnde lac impurius gignitur: huic verò paupertatis alimenti, quia quantùm accedit alumno, tantùm decedit fœtui concepto.

Cur à coitu nutrix abſtinere debet.

Qualibus mammis nutricem eſſe debeat.

Pectore lato eſſe debet, & mammis mediocriter tumentibus, non laxis & pendentibus, ſed mediæ inter molle & durum conſiſtentiæ, tales enim ſanguinem in lac perfectius excoquunt, quia in carne ſolida calor vegetior eſt, & magis coactus. Solidæ denſæq; carnis fidem faciet, non ipſe modò contactus, ſed & venarum tumore & liuore manifeſtarum per mammas, tanquam in multiplices riuos deſcriptio: nam in carne laxa latent, quia ſubſident. Quæ mediocri tumore exaltatæ ſunt mammæ, lactis quãtum ſatis eſt alendo fœtui comprehendunt. In durioribus verò & denſioribus, lac velùt conſtrictum ſuffocatur. Itaque à ſugente puello non facilè elicitur: deinde durioris mammæ occurſu naſus ei eliditur, quò fit vt vel faſtidiens ſtatim recedat à mamma, vel ſi pergat naſum apprimere, tandem ſimus euadat. Papillæ verò ſi latent intrò contractæ, non facilè comprehendi pueri labellis poterunt: itaque ſuctus ei erit laborioſus. Si craſſiores ſint, totum eius os implebunt: itaque lingua ad ſuctum & deglutionem vti expeditè non poterit. C

Quæ in lacte expendẽda.

Lactis naturam & conditionem ex quantitate, qualitate, colore, odore & guſtu metimur. Parcius lac præterquàm quòd alendo fœtui non ſufficit, inſuper laudabile eſſe nequit: intemperiem enim aliquam, vel corporis totius, vel certè mammarum arguit, præſertim verò feruidam & ſiccam: copioſius verò tandem nutricem ſucco exhaurit, & dum totum non conſumitur à puero, concreſcit & coagulatur, corrumpitúrque in mammis: quanquam in hanc partem peccare lac malim, redundanti enim copiæ remedio eſt effuſſio, antequàm papillæ alumno admoueantur. Quod conſiſtentia medium eſt inter craſſum & tenue, id demùm eſt laudabile: fidem enim facit vegetæ & validæ facultatis lac in mammis gignentis. Ergo eius gutta in politum & mundum vnguem inſtillata, ſi immoto vngue diffluat, aquoſi lactis ſignum eſt. Si depreſſo & commoto hæreat, coagulati & craſſioris. At ſi immoto vngue perſtet immotum, & depreſſo diffluat ſenſim boni lactis fidem facit. Quod exquiſitè album eſt, id demùm eſt optimum: eſt enim lac nihil aliud quàm ſanguis dealbatus. Itaque ſi alio viſatur colore, ſanguis ex quo fit vitiũ arguit: vt ſi fuſcũ ſit, ſanguinem arguit melãcholicum. D

Conſiſtẽtia lactis laudabilis.

Cur lac exquiſitè albũ eſſe debeat.

A licum. Si flauũ biliosi, si liuens & pallidũ pituitosi, si subrubrũ cruditatis à virtute lac gignente infirma est argumentum. Odore debet esse suaue, blandum & iucundum. Nam si velut acrimonia quadam nares feriat, quale ferè est lac ruffarum mulierum & lentiginosarum, feruidam & biliosam naturam arguit: si acrore frigidam & melãcholicam, gustu dulce & velut saccharatum esse debet, amarum enim, salsum, acidum aut stipticum vitiosum est. Hîc subit naturæ prouidentiam admirari, quæ sanguinem quo pueri nutriremur in lac dealbari voluerit. Quod ni ita extitisset, quis est qui à tam tristi & horrendo spectaculo delibuti cruore rictus puerilis oculos & mentem non aduertisset? quæ mater, quæ nutrix nõ expauisset, singulis momentis exanimata, metu sanguinis toties & tanta copia in fœtus alimoniam effusi? adde quod duobus victus cõpendiis butyro & caseo caruissemus. Nec verò nisi quinque aut sex à partu exactis diebus puerum mammis lactandum admouere debet, tum propter commemoratas ante rationes, tùm quòd tantuli temporis quiete ad fractas vires recolligendas opus habet. Interim curet sibi à virgunculis abstemiis lac sugi, vel ipsa sibi sugat factitia pa-
B pilla, cuius paulo post figuram subiiciemus. Ab edito in lucem masculo nutrix præferenda est. Eius enim lac minus excrementosum est, quia melius excoctum, masculi concepti calore matris calorem conduplicante. Sed & cum ex masculo grauidæ mulieres melius toto grauiditatis tempore habeant, argumento quod melius colloratæ sunt, & ad omnia obeunda alacriores, nemini dubium esse potest, quin & sanguis ipsis laudabilior sit, proindéque lac melius: oportet præterea nutricem puerum stato & legitimo tempore peperisse. Nam ab interna causa abortus, arguit latens aliquod in corpore & humoribus subesse vitium.

Cur ruffa aut lentiginosa bona nutrix esse nequeat.

Cur nutrix ex masculi partu præferenda est.

Ab abortu nutrix cur non sit optima.

Qua nutrix diæta vti debet, & quo situ infantem in cunis collocare.
CAP. XXII.

DIÆTA nutrici variè præscribenda est in cibo, potũ, somno, vigilia, exercitio & quiete, pro varia pueri in habitu & temperie natura. Nam si,
C verbi gratia, puer sanguine omnino feruidiore sit, diætam in victus ratione & vitæ instituto refrigerantem sequi nutrix debet. In genere cibabitur cibis euchymis, quantitate & qualitate moderatis, in aëre versabitur puro & libero, salsis, speciatis & omnibus acribus, vino, præsertim mero, & virorum concubitu abstinebit, omnes quidem animi perturbationes, sed iram maximè vitabit: exercitio vtetur mediocri, sed brachiorum & partium superiorum potius quàm inferiorum, quò sanguinis in lac conuertendi maior fiat ad mãmas attractio. In cunis sic infantem collocabit, vt caput reliquo corpore sit altius: quò sic excrementitij humores à cerebro, in subiectos canales deriuentur & excernantur facilius. Sic verò fasciis inuoluet, vt ceruicis & dorsi, totiúsque spinæ æqualis sit[...]ctus. Quandiu lactatur infans nec dum cibo vescitur solidiore, in dorsum omnino recumbere ipsum est satius, quàm in alterutrũ latus. Est enim dorsum tãquam carina in naui, corporis totius basis & fundamẽtũ, quo propterea facilè & tuto quiescere potest infans. At in latus si decumbat, periculum est ne costarum ossa mollia
D adhuc, nec satis solida, & laxioribus vinculis nexa, sub reliqui corporis pondere fatiscant, & obtorqueãtur, sicque gibbosus euadat. Cum verò dentire incipit, & cibo vesci paulò solidiore, simulque ossibus & ossium compagine solidescere, sensim consuescere debet decubitui nunc in hoc, nunc in illud latus. Denique quò magis ætate & robore crescet, eo magis & frequentius in latera recumbet, cum verò in locum obuertatur in cunis positus, vnde lumen ex opposito & directo capere possit, aliàs periculum est ne luscus fiat. Oculus enim cùm natura sua perlucidus sit & luminosus, lumen semper quærit, tenebras verò horret, vt omnia sibi similibus gaudent, contraria auersantur. Itaque nisi è directo lumen infanti affulserit, anxiè omnem in partem se vibrat, oculos capútque contorquet, quo potiri ipso possit, frequens verò vibratorum oculorum illa contorsio in naturam tandem abit, & habitum contrahit. Ita fit vt vel luscus euadat infans, si in vnam solùm partem pertinaciter & diu oculos obtorserit, vel iisdem tremulis, assiduè nictantibus, & malè stabilibus, si in multas, varias omnésque partes circum vicinas. Quæ causa est cur à magistra experientia edoctæ nutrices, in cunis iacentium capiti, vimineum arcum, pannis velatum subtende-

Ira nutricibus valde officit.

Exercitium quod brachiis obitur nutrici melius est.

Qualis pueruli in cunis debeat esse collocatio.

Qualiter ad lucẽ obuerti infans in cunis debeat.

Cur arcus vimineus iacentiũ in cunis capiti subtẽdatur.

re ſoleant, quæ incertos & vagos puerilium oculorum motus contineat, ſtabiliat & A
dirigat. Luſca nutrix puerum niſi tranſuerſim intueri nequit. Inde fit vt puer, quem-
admodum reliquo corpore, ſic & oculo humidus, mollis, & flexibilis, longa & aſſi-
dua conſuetudine habitum ita inſpiciendi facilè contrahat, quem poſtea mutare &
deponere nequeat. Nam deteriora quibus à teneris annis aſſueuimus, pertinaciter
hærent, bona facilè mutantur in peius. In luſcorum enim oculis maximè & frequen-
tiſſimè agunt muſculi illi duo qui oculos ad maiorem, aut minorem canthum ad-
ducunt. Hi ergo, illive in contorſione illa multo vſu roborati, vt proprij officij exerci-
tatio robur auget, antagoniſtas muſculos facilè vincunt, & ſibi obſequi cogunt; at-
que adeò iiſdem inuitis oculum in hunc aut illum angulum trahunt & conuertunt.
Sic pueri ſcæuolæ ſeu læui euadunt, dum otio & inertia dextram manum languere
ſinunt, agendi autem continuo vſu & exercitio ſiniſtram roborant, & copioſius in ſe
alimentum trahere permittũt. Quòd ſi viri iã facti membríſque omnibus cõformati,
& cõfirmati, multa cũ claudis conſuetudine neſcio quid clauditatis inter ambulandũ,
vel inuiti & nihil cogitantes mentiri cogimur, adeò vt tandem etiam claudicemus, B
cur idem in puerulis non continget, quorum laxa mollíſque ſubſtantia in omnem
habitum fluxa eſt & cerea? Cæterùm parentum etiam hæreditario vitio vt claudi &
gibboſi, ſic & luſci euadunt pueri.

Cur luſca nutrix puerulũ luſcum reddat.

Pueri qui ſcæuolæ euadant.

Quæ ſit ratio parandæ puerulis pulticulæ.
CAP. XXIII.

ALIMENTVM pueris idoneum eſt pulticula, quia humido egent cibo:
itémque eo quod craſſitie lacti reſpondeat, neque coctu & diſtributu ſit
difficile. Has tres conditiones habet pulticula modo paretur ex frumẽ-
tacea farina, minimè illa quidem cruda ſed cocta. Reponitur in fictili
olla noua quæ mox in clibanum immittitur, ibique tandiu relinquitur,
quoad panis qui vnà immiſſus fuerit coctus extrahatur: ſic cocta minus viſcida eſt &
cruda. Qui crudam farinam lacti miſcẽt, coguntur alterutrum ſubire incõmodorum,
vt craſſam viſcidámque farinam pueri ingerant, ſi nempe tantummodò pulticula
coquatur ignibus in patella, quantum lacti ſatis eſt: vnde obſtructiones in venis meſa-
raicis, & hepatis venulis: in inteſtinis tormina & vermes, atque calculi in renibus: vel
lac ingerant portione ſua pingui ſeu butyroſa & ſeroſa caſtratum, ſola remanente ter-
reſtri & caſeoſa, ſi tandiu pulticula elixetur, quandiu farinæ eſt ſatis: tantam enim eli-
xationem lac non requirit, nec certè ferre poteſt quantum farina: quibus ex cruda
farina vſurpata nihil accidit damni, hi magnas meritò gratias naturæ agere debent.
Quin & Galenus ſolo nutricio lacte pueros nutriri vult, quandiu id abundè nutrici
ſupererit ad nutritionem & incrementum. Multi profectò viſuntur pueri, qui ſolo la-
cte contenti ſunt, & pulticulam reſpuunt, nec niſi trimeſtres admittunt. Si qua[illegible]
ſuppreſſa aluo ſint pueri, parandum illis cataplaſma ex aloës dragma vna, ellebori albi
& nigri ſingulorum granis quindecim, omnibus in felle bubulo quod ſatis eſt, incor-
poratis, & ſuper goſſipium pulticulæ inſtar extenſis, ad palmæ manus amplitudinem,
vmbilico imponendum calidè. Sed & eidem huic cataplaſmati vis etiam ineſt vermiũ D
necandorum. Contingunt pueris tormina clamoſa, à cruditatibus: his meden-
dum, impoſita ventri lana ſuccida in oleo chamæmelino calente macerata. Si quãdo
inciſoriorum dentium acumine grandior iam puer nutricis papillam momorderit,
vlcus relinquitur curatu contumax, quod ſubinde & à lactante puero, & veſtimen-
torum aſtrictu refricetur, curatur fotu aquæ aluminoſæ impoſito mox operculo plũ-
beo, galeri inſtar, facto, multis in ſummo foraminibus peruio, quibus tum lac, tum
collecta vlceris ſanies exudare poſſit, nam & plumbum vlceribus ipſum per ſe reme-
dio eſt.

Tres laudabilis pulticulæ conditiones.

Coquẽdæ in pulticulam farinæ ratio

Cur farina quæ in pulticulã pueri lem paratur ante coqui debeat.

1. de ſanit. tuenda.

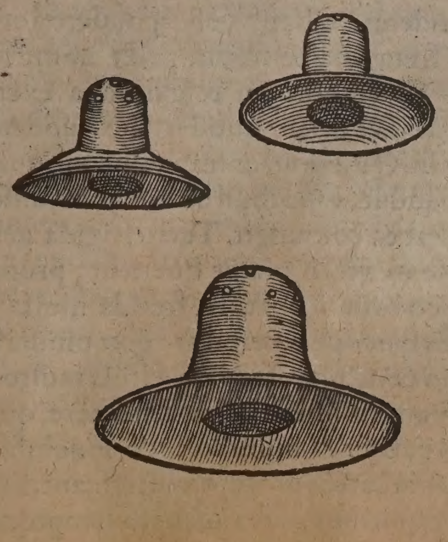
Ad puerilem aluum laxandã cataplaſma.

Ad puerorũ tormina.

Ad papillæ vlcuſcula.

Operculi

A *Operculi plumbei nutricis papillæ vlceratæ imponendi figura.*

B

Quatuor modis licet eiulantes pueros placare, nempe exhibita papilla, agitatione in cunis, cantu, & linteaminum quibus inuoluitur mutatione. Haud vehementius agitandi in cunis sunt ne lac suctum violentiore motu corrumpatur, quare neque quauis alia ratione vehementius aut rapidius concutiendi, non admodum clamore prohibendi sunt. Sic enim pectus & pulmones dilatantur amplius, calor natiuus vegetior fit, cerebrum nares, oculos, & os fusis lachrymis & pituita expurgatur, non tamen diutius illos, aut contentiosius clamare, enteroceles aut epiploceles rupto aut laxato peritonæi processu metu.

Quot & quibus modis eiulātes infantes placentur.

Agitatio rapidior quantum infanti noceat.

Clamor moderatus puerulo quid conferat.

Immoderatus quid noceat.

De Ablactandis pueris. CAP. XXIIII.

Ablactantvr nonnulli mense decimo octauo, alij vigesimo: ferè omnes secundo anno, tum enim dentibus instructi sunt quorum præsentia videtur natura solidius, quodam lacte & pulticula alimentum poscere, quo etiam delectantur, oblatóque vescuntur auidius. Itaque ablactationis certus non est terminus. Non enim omnino alius quam exertorum dentium, latentes autem in gingiuarum velut vagina dentes aliis citius, aliis tardius exeruntur, non enim alium in finem quam ad mandendum à natura proferuntur, ante proruptos dentes si ablactantur pueri, & solidiore cibo nutriantur, multis à cruditate morbis obnoxij fiunt Auicennæ sententia: quia infirmus adhuc ipsorum venticulus ea caret ciborum quæ in ore fit mandendo præparatione: qua ne viri quidem citra noxam carere possunt, duobus annis exactis, & dentibus proruptis, si vehementius appetat puer solidiores cibos, & concupitis cum voluptate & fructu vescatur, tuto illum iam ablactare possimus, credere enim par est non illi frustra hanc suggeri naturæ instinctu solidiorum ciborum appetentiam. Sine hac, ne si cætera quidem adsint, id est dentes, & anni, ablactandus venit. Nam quæ sine appetentia ingeruntur, nequaquam proficere ne viris quidem possunt. Iam si imbecillis sit & tenui ac varia valetudine ablactari non debet, at cum tandem ablactando opportunum aderit tempus, nutrix haud tam frequenter illum ad papillam admittet quo sensim desuescat, tādem amaris oblinetur papilla vt aloë, aqua infusionis colocynthidis, aut absinthij, synapi, fuligine in aqua diluta & similibus. Cæterum qui pueri capite & toto corpore scabiosi sunt, qui multam ore & naribus pituitam fundunt, qui aluo abundè deiiciunt, sani & validi futuri sunt. Sic enim demum excrementitiis humoribus repurgantur, qui contra foris nitent multorum in corpore morborum materias congerunt, qui ætatis successu se prodent. Certè eiusmodi materierum in dorsi spinam delapsu multi repente gibbosi aut obstippi aut repandi facti sunt.

C, D

Quādo ablactādi pueri.

Cur nisi proruptis dentibus pueri haud ablactandi.

Quī ablactandi pueri Quī validi & sani pueruli.

Repentinæ gibbositatis frequēs causa.

Quibus signis cognoscere liceat viuátne an mortuus sit qui in vtero latet infans. CAP. XXV.

Si nec Medici imposita manus, nec mater moueri fœtum percipiat: si aquæ effluxerint, si secundinæ prodierint, mortuum esse fœtum qui vtero concluditur pronuntiare licet. Est enim hoc postremum, certissimum huius rei signum. Nam cum fœtus in vtero non spiret nisi per arteriam vmbilicalem, excepto per arteriarum vteri cotyledonas spiritu efficitur necessario secundina ab infante diuulsa nullum dehinc aërem, spiritu nullum ad infantem commeare. Quare quoties ante exclu-

Certissimū fœtus in vtero mortui signum.

Fœtus in alvo mortuus cur matri ponderosior. sum fœtum secundina exclusa fuerit, scire licet mortuum ipsum in vtero esse, fœtus A
mortuus matri ponderosior est, quàm idem ante viuus esset, quia spiritibus & facultatibus quibus ante regebatur non sustinetur amplius. Sic cernimus mortuos homines, itémque ieiunos seipsis viuis, & moderatè cibatis, esse ponderosiores, cum in hanc ante illam partem conuertitur fœta vna & fœtus velut immobile quoddam saxum prouoluitur. Acuti dolores ad vmbilicum & genitalia excruciant matrem, cum meiendi & egerendi perpetuo desiderio: quod in eius quod molestum & mortuum est excretionem natura tota sit. *Viuum est mortui impatiens.* Quicquid enim viuum est, quantum potest, procul à se id quod mortuum est amandat, quia illud ab hoc toto differt genere. At similitudo, si quid aliud, res conciliat & coniungit. Tactu frigida genitalia sentiuntur, frigorísque sensum percipere se in vtero mater queritur, propter extinctum fœtus calorem, quo ante fœtæ calor conduplicabatur: fœtida multa ab vtero manant, imo & matri fœtet anima: crebra syncope corripitur: quæ omnia ferè sub secundum aut tertium à mortuo fœtu diem contingunt. Nam citius multo in *Li. de tumo.* vtero materno mortuus infans corrumpitur, quam in libero & perflato aëre, quod B
Galeni sententia omnia calida & humida calido pariter & humido loco conclusa, si præsertim afflatu aëris loci vel densitate vel angustia careāt promptè putrescant. Ergo *Cur fœta mortuo fœtu alvo est tumidiore.* ab elatis sursum ad cor & cerebrum à cadauere vaporibus, talia manare symptomata probabile est, facies planè à seipsa mutata desciuit, liuida, horrida, mammæ flaccescunt, venter solito tumidior & durior. In omnibus si quidem putrescentibus calor natiuus euanescit, in eiusque locum subito alter qui præter naturam est succedit, huius actione putridi & liquati humores mox in vapores & flatus conuertuntur, vapores illi quia plus occupant replentque spatij (sic enim aiunt physici ex vna parte aquæ fieri decem aëris) ideo corpus putridum in maiorem molem attollunt. Id animaduertere licet in corporibus quæ gangrænam concipiunt. Nam & multos acres vapores de seipsa effundere, & nihilominus intumescere intuemur, his signis cùm primum cognouerit fœtum mortuum Chirurgus, hoc curabit *Deiectarum fœtæ virium signa.* vt matri quam celerrimè consulat. Ac si quidem nihil Medici potionibus balneis, suffitibus, sternutatoriis, vomitoriis, litubus expellendo fœtui dicatis profecerint ad sequens opus se accinget, ante tamen vires fœtæ æstimabit. Nam si ipsas expulsu paruo & debili, exspiratione parua & rara adeóque frigida, ex facie planè à seipsa mutata & cadauerosa, ex frigidis sudoribus, ex gelidis extremitatibus, deiectas esse suspicatus fuerit, abstinebit ab opere, imminentem mortem prædixisse contentus. Si contra vires validè adhuc subsint, confidenter & industriè, qua sequitur arte matrem mortis periculis expediet. C

De fœtus tum viui tum mortui Chirurgica ab vtero extractione, CAP. XXVI.

Quo situ collocanda fœta cui fœtus mortuus est extrahendus. PRIMA cura esse debet de aëre cubiculi temperando, & ad mediocritatem quādam ne frigidior aut feruidior sit reuocando. Inde opportuno situ collocanda ægra: nempe in sponda lecti extrema, transuersim, natibus, subiecto puluinari solido, elatioribus, media figura ita componenda est vt nec planè supina sit, nec omnino insidens & erecta. Sic D
enim molliter quiescet, & spiritum facilè ducet, nec tensa erunt vteri ligamenta vt resupinatæ tenderentur, calces ad nates subaddūcendi sunt, illicque fasciis linteis & latis omninóque mollibus reuinciendi. *Qualiter deliganda.* Fascia primum ceruicibus aptabitur, inde per clauiculas decussatim ad singulos pedes adducetur, illicque iterum decussabitur, & circum crura femoráque diuaricata obuoluetur, tandémque ad ceruices vnde primum manauit referetur, adeóque ibidem firmiter nectetur, vt ægra se commouere nequeat, quo planè modò in calculo à vesica extrahendo diximus. Cæterùm ne velgandem defatigetur, vel dum extrahitur fœtus, attrahentis Chirurgi manum corpus fœtæ sequens attractionis vim dissoluat, hoc curabit Chirurgus vt mulier pedum plantis spondæ lecti innitatur validísque ministris hinc inde cruribus & humeris contineatur. *Qualiter se ad extrahendi fœtus opus accingere Chirurgus debeat.* Inde ne aër in vterum subeat, & opus honestius peragatur, calido & duplici linteamine pudenda eius & femora velabuntur. Tū verò Chirurgus vnguibus resectis, & annullis, si qui digitos cingerent, extractis, nudatis

Qualiter fœtus mortuus in vtero est obuertẽdus & deligãdus.

A datis & liberis brachiis manibúſque multo oleo perunctis, molliter vuluæ alas diducet, & in oſtium vteri, multò ante vnguine illitum & lubricatum, leni & blando motu ſenſim manum inferet, pertentabítque ac diſquiret pueri ſitum ac formam, ſolusne, an cum alio geminus, vel cum mola ſit. Dato igitur quòd naturaliter in caput pronus ſe ad vteri oſtium offerat, molliter ſurſum verſus repellendus & circunuoluẽdus erit, veſtigatóſque pedes ad vteri oſtium adducere oportebit, atque alterutrum foras proferre, & ſupra calcem nodo laxo iniecta latiuſcula inſtita & ſimili qua mulieres capillos redimere ſolent, vincire: ſic vinctum pedem in vterum reſtituere, mox ſimiliter veſtigatum alterum, ab vtero proferre, túmque eum qui vinctus eſt vinculo reuocare, ambobúſque iunctis ſenſim & blandè ab vtero fœtum extrahere. Chirurgi conatus iuuabunt miniſtri compreſſo matris abdomine, mater verò anhelitum comprimendo, & ore naribúſque occluſis quàm magna vi poterit ad diaphragma exprimendo, quò validior fiat excretio. Ideo autem velim vinctum pedem in vterum retrudi, ne ſi in vteri oſtio ſtet, manui Chirurgi in vterum ad alterum veſtigandum B & proferendum immittendæ, tanquam obex officiat. Cæterum ſi geminus ſit in vtero fœtus, caueat Chirurgus ne vnius pede prolato alterius fœtus pedem prolatum ipſi diſparem coniungat, ſic enim trahendo nihil proficeret, & mater plurimum lædetur: non falletur autem ſi vinculum ſequutus rectà ad pedem vinctum intro feratur, indéque tentando ad eiuſdem fœtus cuius pes vinctus eſt inguina perueniat. Inde enim in oppoſitum & ſocium femur, tandémque in crus & pedem qui ſæpe ad dorſum, ſæpè ad ceruices reuolutus latet, certò deducetur. Sic vt dictum eſt, trahendo cum ilibus tenus puerum foràs produxerit ibi ſubſiſtet, neque enim æquum eſt brachiis ſecundum laterum longitudinem expanſis reliquum opus trahendo perſequi.

Ad cauendum fœtus qui extrahitur ſtrangulatũ cautio

Alterutro ergo ex his ſic vt dictum eſt expanſo, alterum ſurſum ſecundum colli longitudinem ſupra caput protrudatur, aliàs vteri orificium craſſo illo corporis trunco liberatum, mox vbi trahendo ad ceruices ventum erit, conſtringet ſe ſe, naturæ, vnionem vnicè appetentis, ſponte, ſicque ſtrangulabitur fœtus eliſo gutture, inde niſi vnco ſub mentum, in os, aut oculorum orbitam iniecto, non extrahendus.

Cur in manus non extrahendus fœtus mortuus.

Quòd C ſi, quod nón raro contingit, in manus ſe proferat infans, non proinde tamen ſibi extractionis exordium inde ſumendum Chirurgus putabit, quantumuis partes illæ in conſpectum ſe dent, & facilem educendi fœtus anſam oſtentare videantur: ſic enim capite & ſcapulis reduplicatus prodire neceſſe haberet: quod nec tentatum ſuccedit, nec ſine ſumma matris pernicie tentari poteſt.

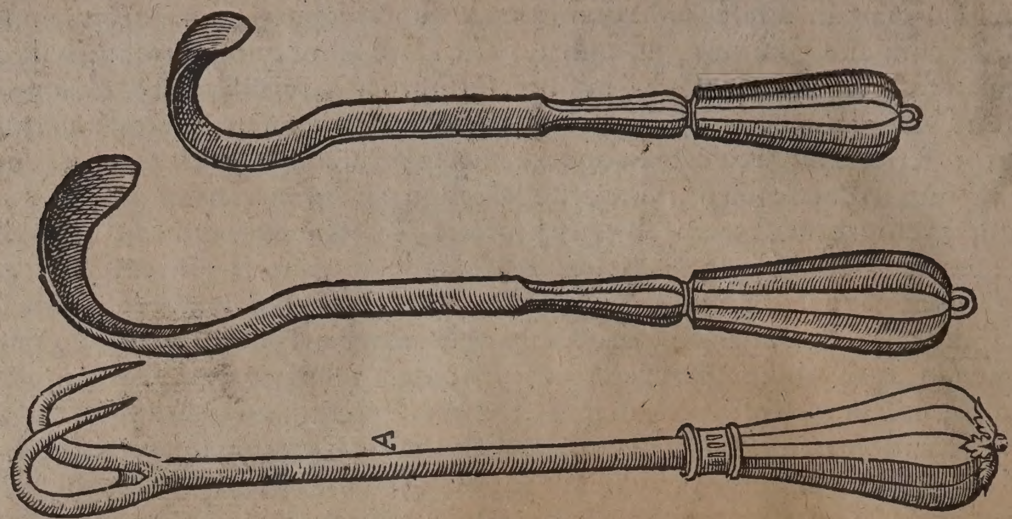
Hiſtoria.

Vocatus ego aliquando ad infantis eductionem, quem obſtetrices brachio ſe oſtentante extrahere cùm tentaſſent, gangrænæ, adeóque mortis cauſam intulerant, indicaui è veſtigio retrudendum eſſe in vterum quod ſe oſtentabat brachium, & aliter fœtum obuertendum. Sed cùm retrudi non poſſet propter tum genitalium matris, tum brachij fœtus tumorem ingentem, reſcindendum è veſtigio putàui ſectis nouacula muſculis omnibus proximè humerum, ante tamen ſurſum, quàm maximè fieri potuit, carne reducta, vt forcipe dehinc exciſorio amputato oſſe cato relabens, & amputati oſſis teſtulis ſe opponens, impediret ne contactus ſui aſperitate matris genitalia vulneraret: quibus peractis tentandò & veſtigando in pedes obuertendum eſſe infantem, & qua ante expoſuimus D arte extrahendum curaui. Quòd ſi tantus eius tumor ſit vel natura, vel ex euentu, nempe putredinis quæ ipſi mortuo ſuperuenerit occaſione, vt ad Chirurgi arbitrium obuerti nequeat, neque qua ſe parte obtulerit extrahi, minuendus tumor indéque extrahendus.

Ad flatus quibus tumet mortuus fœtus minuẽdos.

Id vna eadémque opera ſic ſiet. Ad vteri, exempli gratia, dilatatum & hians orificium, quod noſtrates obſtetrices Coronamentum appellant, ſe oſtentet, ſed capite omnino quàm par eſt craſſiore & flatuoſo, eóque morbi genere deformato, quod Mucrophiſocephalos Græcis dicitur, vncinum Chirurgus ſub mento, vel in os, vel in orbitam oculorum, vel quod citius & expeditius eſt, in occiput defiget. Sic enim aperto cranio concluſo flatui exitum aperiet, & detumeſcente ac ſubſidente capitis tumore, ſenſim infantem trahet, non autem confertim, ne diſrumpatur quod vncino arreptum eſt. Vncinorum figura eſt eiuſmodi.

Vncinorum extrahendo fœtui mortuo idoneorum deformatio. A

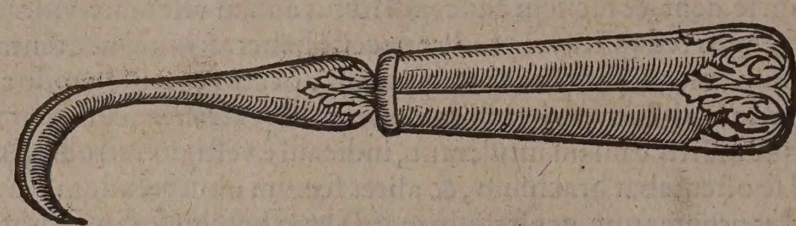

B

Quòd si torax simili tumori vitio laboret, vncinos in clauiculas defiget. Si venter hydrope vel tympanite teneatur, vncinum vel in notis costis, id est intercostalibus musculis, vel, si præsertim in pedes descendat, ad ossa quæ sunt supra pubem infiget, vel cultello incuruo, hîc appicto, leui manu in vterum demisso excisionem in abdomine puerili molietur, per vulnus interanea omnia amolietur, sic enim exenterato aquæ vnà effluent. Sed horum omnium nihil aggredietur Chirurgus nisi fœtu mortuo, & fœta in tantum támque præsens vitæ periculum adducta, vt euadendi spes alia nulla sit.

Quà arte quod solum fœtus in vtero restat caput extrahendum sit.

Cultelli curui rescindendo puerili in vtero abdomini idonei effigies.

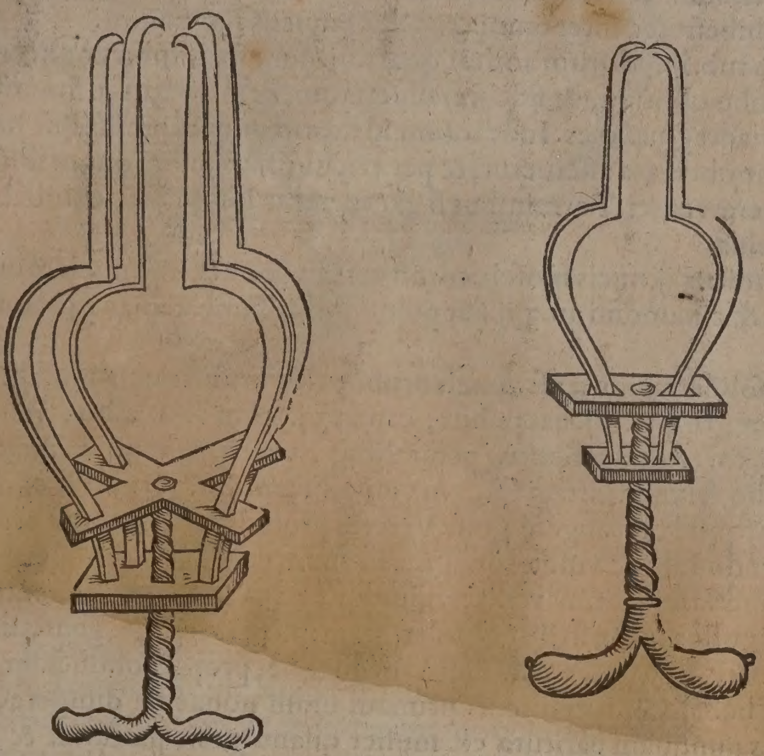

Quòd si quo casu contingat, vt resectis sigillatim reliquis fœtus membris, solum caput in vtero restet, quod nos aliquando inuiti & dolentes vidimus, tum sinistra manus oleo liliorum vel butyro recenti illita in vterum demittenda est, tentandóque, os insertis in ipsum digitis vestigandum: tum dextra, secundum sinistræ manus ductum, vncinus sensim & quasi furtim submittendus est, in ósque aut oculum, aut sub mentum defigendus, ac vbi bene firmatus fuerit, paulatim caput extrahendum, vncini loco licebit vti depictis infra instrumentis quæ ego ex Francisci Alechampij Chirurgia huc intuli. Sunt enim eiusmodi vt corpus sphæricum & globosum suis ramalibus, tanquam digitis, facile comprehendere possint. D

Pedes

A *Pedes gryphij, inſtrumenta nempe comprehendendo infantis capiti, ſi quando ſolum in vtero remanſerit, idonea.*

B

Cæterùm non admodum facile eſt caput cùm ſolum remanſit in vtero compræhendere & auellere. Nam lubrica rotunditate ſua inſtabile huc illuc dilabitur & fluctuat: niſi fortè ventris ſupernè & ad latera facta compreſſio ipſum coërceat, & coërcitum his inſtrumentis comprehendendum præbeat. *Cur ſolum caput difficilius ex vtero reuellatur.*

C

Quæ cura mulieri ſtatim atque pepererit eſt adhibenda. *CAP. XXVII.*

MVLIERI puerperæ, cui præſertim vi extractus & exectus eſt infans, nihil tam eſt inimicum quàm frigus, quare in totum & omni ſtudio à frigore tuenda & minuenda eſt. Nã poſt partum inanis & vacua aërem omnia ſubeuntem facilè admittit, hinc frigeſcit, diſtenditur & intumeſcit vterus, vaſorum ipſius orificia occluduntur, vnde lochiorum ſuppreſſio. Hinc verò grauia multa ſymptomata, nempe hyſterica ſuffocatio, tormina dolorifica, febres, & alia ſæpè funeſta. Id incommodum quæ vitare volet, femora decuſſata tenebit, ſic enim præterea quæ diuulſa fuêre coëunt & coniunguntur arctius. Conſtringetur hypogaſtrium faſcia mediocriter lata, quæ ab vtero aërem frigidũ arceat, & ſanguinem tota ipſius ſubſtantia concluſum exprimat. Tũ igitur puerperæ expreſſum capi exhibendum, vel incluſum cum croco & ducis dicto puluiſculo, vel panis toſtus in vino aromatite intinctus ad vires reſtaurandas & prohibenda tormina. Extracta ſecundina & adhuc ab vtero calens vteri regioni, hyeme præſertim, imponenda, æſtate verò veruecis recenter iugulati & excoriati pellis ventri toti ac lumborum regioni. Obſerato diligenter conopæo, feneſtriſque omnibus cubiculi, & ianuis, ne qua aër frigidus ſubire queat, quieti tradatur. Impoſita pellis veruecina poſt quinque vel ſex horas eximatur, & ſequenti vnguento hypogaſtrium vngatur.

Frigus inimicũ puerperis.

D *Ab admiſſo frigore quæ puerperæ veniãt ſymptomata.*

Secundæ ab vtero adhuc calẽtes puerperæ hypogaſtrio imponenda.

℞. ſpermatis ceti. ℥ ij. olei amygdal. dulcium & hyperic. an. ℥ j. ß. ſepi hircini. ℥ j. olei myrtillor. ℥ j. ceræ nouæ quantum ſufficit, fiat vnguentum quo vngatur bis in die, vmbilico imponatur emplaſtrum de galbano, quod medium zibethæ aut moſchi granis aliquot delibutum ſit, ſic tamen ne ad nares odor ille perueniat. Toti ventri imponatur ſequens tela Gualterina. *Vnguẽta ad puerperæ hypogaſtriũ ne corrugetur.*

NN

Gaulterina tela vulgo dicta.

℞.ceræ nouæ.℥ iiij.ſpermatis ceti.℥ j.ß.terebinth.venetæ in aqua roſar.lotæ.℥ ij. olei amygdal.dulcium & hypericonis an.℥ j.olei maſtichini & myrtini an.℥.ß. axungiæ cerui.℥ j.ß.liquefiant ſimul, auferendo ab igne, immerge telam canabinam ad ventris cui applicanda erit magnitudinem.Hæc remedia ne corrugetur ventris externa regio prohibent:ſed inter omnia excellit ſequens remedium. A

℞.limacum rub.℔.j.florum anthos quart.iij. conciſa omnia coniiciantur in vas figulinum plumbo oblitum, & fideliter obſeratum, demergatur in fimum equinum, ibique ſit per quadraginta dies. Inde totum id exprimatur,expreſſúſque liquor in ampulla vitrea bene obturata aſſeruetur, & per triduum aut quatriduum ſoli exponatur, illinatur puerperæ venter. Torminibus ſi excrucietur inſigniter, exhibebitur illi ſequens puluiſculus.

Puluiſculus ad tormina.

℞.aniſi conditi.ʒ ij.nucis moſch.cornu cerui vſti an.ʒ j.ß. nucleorum dactylor. ʒ iij.ligni aloës & cinamomi an.ʒ ij.fiat puluis ſubtiliſſimè,capiat.ʒ j. cum vino albo calido. Vel,

℞.rad.conſolidæ maior.ʒ j.ſs. nucleorum perſicorum, nucis moſch. an.℈ ij. carab. ℈ ſs.ambræ griſ.gra.iiij. fiat puluis, capiat ʒ j. cum vino albo, vel ſi febricitet cum capi decocto. Applicabuntur genitalibus, ventri & renibus marſupia calida ex auena & milio,frixis in ſartagine cum vini albi tantillo. Quòd ſi extractionis ab vtero violentia, quod contingere poſſe Veteres prodiderunt, matris genitalia laniata ſint, adeò vt duo ani & vuluæ foramina in vnum coierint, tum perinæi quod laniatum eſt ſutura ſarciendum venit, vulnúſque de cætero arte tractandum.Is caſus matri,etiam in poſterum infœlix eſſe ſolet, nam ipſi parturienti, genitalia, quod fœtui ſit ſatis ad exitum, pateſcere & diduci nequeunt, propter obductam cicatricem. Itaque neceſſe habet Chirurgus eius primam oram nouacula diuidere, tum totam dilaniare, aliàs nunquam paritura eſt mulier quantumuis parturiat & enitatur. Id curationis genus in duabus Lutetianis mulieribus vſurpatum à me memini. B

Ad laniatum ob enixu & partu perinæũ.

Quæ cura puerperæ mammis adhibenda ſit.
CAP. XXVIII. C

Ad lac à mãmis deorſum per locos deturbandum.

SI lac maiore ad mammas impetu & copia affluat, & nutricatus officio puerpera fungi nolit, inungendæ ipſæ ſunt litu ſequenti, ad ipſum repellendum & per vterum deturbandum. ℞.olei. roſ.& myrtini, an. ℥ iij.aceti roſ.℥ j. incorporentur ſimul, & quater in die illinantur mammæ, móxque à litu aſpergantur puluere myrtillorum,poſtea imponatur emplaſtrum ſequens. ℞.puluer.maſtichini,nucis moſc. an. ʒ ij.nucis cupreſſi ʒ iij.myrt.balauſt.an.ʒ j.ſs.ireos florentiæ.℥ ſs.olei myrtini.℥ iij. terebinth.venetæ.℥ ij.ceræ nouæ quantum ſufficit,fiat emplaſtrum molle. Creditur in berula, creſſone,& buxi foliis in vrina & aceto elixis, efficaciſſimum eſſe ad lac è mãmis fugandum præſidium. Alij lutum accipiunt quod in fundo vaſculi eorum qui gladios acuunt ſubſidet, cum oleo roſato miſcent, & tepidum mammis imponũt: ſedare dolorem, compeſcere inflammationem, breuíque lac è mammis depellere creditur. Idem præſtare perhibetur hederæ terreſtris, vincæ peruincæ, ſaluiæ, roſar. rub.& aluminis rochæ decoctum in oxicrato paratum,& fotus forma vſurpatum,eaſdem vires habent fæx vini rubelli cum aceto mammis impoſita: aqua deſtillata ex ſtrobilis immaturis & impoſita, inſuccatis ex ea linteis pannis: vel cicuta cum cucurbitæ foliis recentibus trita &admota. Vſu probatum eſt quod ſequitur remedium. Saluiæ, appij, rutæ, chærefolij folia minutim conciſa cum oxyrrhodino incorporant, & conflatum inde medicamentum mammis tepidum imponunt, ter in die, priore abiecto, aliud ſimile ſubſtituunt. Interim cucurbitulæ internæ femorum & inguinum parti ſupráque vmbilicum affigentur.His enim vis ineſt lactis è mammis in vterum reuocandi & attrahendi per venas quibus vterus cum mammis communicat. Sed & puerpera ſibi vel virgines, vel catulos admouebit, qui lac tenacius mammis, impactum ſuctu exhaurient, in quorum inopia hoc commenti ſumus inſtrumentum vitreum, cuius oſculo ampliore papillæ affixo, altero anguſtiore & fiſtulato ori indito, poterit ipſa ſibi ſugendo lactantis officium præſtare. D

Cucurbitulæ qua vi & quibus vis lac è mammis reuellant inguinibus & ſupra vmbilicum affixæ.

Guttuli

A *Guttuli, & tanquam factitiæ ex vitro papillæ deformatio.*

B

Eius factitiæ papillæ loco, ampulla vitrea ante calefacta & osculo suo mammæ affixa, calore & fuga vacui lac foràs in fundum suum quodam velut suctu pellicit: expurgatis vt decet lochiis, quod ferè fit viginti à partu dierum spatio, si puerpera neque febricitet, neque alio quouis symptomate prohibeatur, in balneum descendet, paratum ex decocto maioranæ, menthæ, saluiæ, rorismarini, arthemisiæ, agrimoniæ, pulegij, florum chamæmeli, meliloti & anethi, in aqua fluuiatili aut fontana purissima. Sequenti die simile aliud balneum parabitur, cui addentur sequentia.

Quot dierũ spatio lochia expurgētur.

Balneũ lochiis purgatæ puerperæ conueniens.

℞.far. fabarum & auenæ.an.℔.iij.farinæ orobi, lupinorum, & gland.an. ℔.j. aluminis rochæ.℥ iiij.salis com. ℔. ij. gallarum nucum cupressi, an.℥ iij. rosar. rub.m. vj. caryophyl.nucis mosc. an. ʒ iij. bulliant omnia in aqua com.fiat saccus in panno lineo, coniiciatur in balneum, in quo frequenter extinctum sit ferrum candens, in eo C resideat puerpera pro arbitrio suo, egressa è balneo, tradatur lecto calidè, sumátque vel citri corticem conditi, vel panem tostum in vino aromatite intinctum, sudétque, si fortè emergat sudor illic suo arbitratu. Postera luce fotus adstringentes genitalibus admoueantur hoc modo.

℞.gall.nucum cupressi, corticum granat. an. ℥ j.rosar. rub. m.j. maioranæ, thymi, an.m.ß. aluminis rochæ & salis com.an.ʒ ij. bulliant in vino austero, fiat decoctio pro fotu ad vsum dictum. Qui sequitur stillatitius liquor valdè nobilis & efficax est ad mammas, partésque alias quasuis laxiores constringendas & coërcendas.

Fotus adstringentes pro locis.

℞.caryophyll. nucis mosc. nucum cupressi. an. ℥ j. ß. mastich. ℥ ij. alum. rochæ. j.ß.glandiũ & corticis querni.an.℔.ß.rosar.rub.m.j.cort.granat.℥ ij terræ sigill.℥ j. cornu cerui vsti ℥ ß.myrtillor.sanguinis draco. an. ℥ j. boli armeni. ℥ ij. ireos florent. ℥ j.sumach.berber. Hypuris an.m.ß.conquassentur omnia, & macerentur spatio duorum dierum in ℔.j.ß.aquæ rosar.℔.ij. prunorum syluestr. mespilor. pomorum quernorum, & ℔.ß.aquæ fabrorum, aceti denique fortissimi ℥ iiij. postea fiat destillatio D lento igne, & seruetur vsui stillatitius liquor quo foueantur partes bis in die: & à fotu relinquãtur panni lanei densi, aut stuppæ lineæ insuccatæ & expressæ supra eas. His peractis in mariti complexus puerpera reddire poterit.

Ad laxiores mãmas constringẽdas stillatitius liquor.

Quæ sint difficilis & laboriosi partus causæ.
CAP. XXIX

Foeta id, à fœtu aliàs vitium pendet. A fœta quidem si pinguior sit & abdominosa, aut macrior, aut iunior, vt quæ Sauanarolæ visa est nono ætatis anno grauida, aut inexperta, aut annosior, aut debilior, vel natura, vel ex euentu: his nempe qui paulò ante partum præcesserunt morbis, hæmorrhagia ingenti quæ sub ipsum enixus tempus inciderit. Sed & qui enixus ante maturi fœtus tempus venit, partum facit difficilem, crudo nempe adhuc fructu, nec excessu facili. Angustius etiam vteri orificium & collum, vel à prima conformatione, vel postea casu aliquo, vt vlcere

Difficilis partus à fœtu causæ.

Pathemata animi enixũ adeòque partum impediunt.

cicatrice obducto: aut durius & callosius ob ipsius laniatum qui præcedentis diffici- A
lis partus vitio contigerit, vel obstetricum nimium rustica & rudi manu, liberam vteri dilatationẽ impedit ad partum facilè & fœliciter excludendum necessariam, adeò vt nisi in ipso pariendi articulo obducta cicatrix ferro rescindatur, fœtus & fœta in vitæ discrimen veniant. Prohibentur nonnunquam parturientes pudore & præsentis alicuius viri reuerentia, vel mulieris alicuius quam odio habeant, horrore parere, & magno enixu fœtum excludere. Si quàm par est citius ab vtero secundina diuulsa fuerit, ingenti hæmorrhagia citata cruore vterum complet, quò fit vt vteri facultas excretrix, expeditè quod sui muneris est agere nequeat: haud aliter quàm vesica vrina nimium plena & distenta contingit ischuria. Multo verò magis vterus impeditur, & pariendi facilitas retardatur, si vnà cum obstruente secundina, vel mola, vel aliud contra naturam corpus subsit in vtero. Animaduerti ego aliquando mulierum duarum quas mortuo in vtero fœtu expediueram, secundinas plenas & distentas arena, ei simili quæ in fluminum ripis conspicitur, adeò vt sua

Difficilis partus à fœtu causæ.

vtriusque arena libram vnam penderet. A fœtu verò difficilis & laboriosi partus B
vitium est: Si crassior sit, si transuersus veniat, si auersus & in nates, si in manus simul & pedes, si mortuus & ex corruptione tumidior: si monstrosus, vt si biceps, si geminus: si multiplex, vt septemplex, quemadmodum visum sibi narrat Albucrasis, si addita mola, si infirmior, si post effusas aquas haud se statim concusserit ad exitum & obtulerit. Fit tamen aliquando vt neque in fœta

Externæ difficilis partus causæ.

neque in fœtu mali causa sit, sed in aëre qui frigidior genitalia constringit, nec laxari patitur: calidior autem ignauia fœtam exoluit, resolutis spiritibus in quibus omne robur: aut etiam in obstetrice ignara & inexperta, quæ matris

Facilis partus qui.

Quæ partũ faciliorem reddant.

& infantis conatus non arte regit, non adiuuat. Facilis partus esse solet si stato & legitimo fit pariendi tempore, si statim post effusas aquas fœtus alacriter & in caput se offerat, matre pariter alacri & vegeta. Quæ difficulter parere solent, sub ipsum partus tempus in semicupium demergendæ sunt, paratum ex decocto radicum & seminum remollientium, oblinendæ genitalibus, vtero præsertim & ceruice, vnguine multo, expedienda fæcum eluuie onerosa intestina, C
inde excretrix facultas sollicitanda acriore clystere, vt vnà concurrentibus partus tumoribus facilior sequatur fœtus exclusio. Cæterùm collocandam parturientem suaserim potius in reclinatoria sella perforata, quàm in lecto, quò ossibus quæ diduci in partu debent, minor sit ad se dilatandum opportunitas.

Quæ sint abortionis causæ. CAP. XXX.

Quid abortio.

Effluxio quid.

ALIVD Abortio, aliud Effluxio est. Abortionem vocant fœtus iam formati & vitalis præcipitatam ante maturitatis tempus exclusionem: Effluxionem verò seminum commixtorum, & iam per aliquot dies coagulatorum dilapsum, membranarum & concreti sanguinis ac informis carnis quadam specie, obstetrices nostrates Falsum germem appellant. Ingentium mulieribus dolorum & torminum acerbissimorum effluxio hæc

Ab effluxione peius habent mulieres quàm à vero partu.

causa est: superstitem relinquens corporis infirmitatem longe maiorem quàm à vero D
& maturo partu. Abortionis, à qua Abortiuus fœtus nominatur, multæ sunt causæ, vt diarrhoëa ingens, stranguria cum ardore & inflammatione coniuncta, tormina acuta, valida & continua tussis, vomitus effrenis, labor improbus ex cursu, saltu, choreis, lapsu ab alto, grauioris oneris sublatione, gestatione ex equo sucussatorio, ex curru, ex frequentiore & ardentiore cum viris coitu, ex graui ad ventrem

Abortionis causæ.

ictu. Inordinati enim omnes eiusmodi & vehementiores rapidioresque motus vteri ligamenta dissoluunt, abortum etiam faciũt quæcunque maternam aluũ subiectúmque huic vterum comprimunt, cuiusmodi sunt assulæ illæ ligneæ, eburneæ, aut balenaceæ quas mulierculæ vestibus ad sternum & pubem subiiciunt, ad corpusculi ve-

Alui constrictio arctior abortionẽ facit.

nustatem quò iunceæ appareant. His enim & similibus iustum & debitũ incremẽtum capessere prohibetur fœtus, adeò vt ante legitimum tẽpus prodire velut per expressionem cogatur. Tonitru, bombardarũ bellicarũ fragor, nolarũ vehemẽs sonus abortire mulieres cogunt, iuniores præsertim quarũ corpus mollius, laxius, & rarius est quàm grandiorum

A grandiorum. Idem faciunt longa & arcta ieiunia, hæmorrhagia, cum præsertim fœtus grandior est: nam si bimestris tantum sit, non par subest periculum, quòd tum haud multo egeat alimento, chronicus quoque matris morbus qui sanguinem absumit, fœtum ante tempus alimenti copia destitutum egredi cogit. Sed & plethora ex ciborum ingestorum copia maiore, quia vires & fœtum degrauat & opprimit, abortum sæpè facit: quemadmodum & cacochymorum ciborum vsus ex pica & malacia. Balnea verò quia vteri ligamenta relaxant, & æstuaria quia feruido & suffocante aëre hausto ad frigidam auram foris captandam fœtum incitant, abortionis sæpè causas intulêre. Quæcunque mulieres mediocriter corpora habentes, secundo aut tertio mense sine causa manifesta abortiunt; iis acetabula vteri plena mucoris sunt, & non possunt ex pondere fœtum continere, sed disrumpuntur; rapidæ quoque, vehementes, & continuæ animi perturbationes seu ex ira, seu ex metu, quia turbas magnas in corpore cient, inter abortus causas censentur. Quæ corrupturæ sunt fœtus seu aborsuræ, iis mammæ extenuantur: itaque mulieri vte- B ro gerenti, si mammæ repente graciles fiant, futuri abortus signum est. Mammarum enim talis subsidentia contingit, reuocata à mammis per venas & arterias communes in vterum lactis materia alimenti fœtui necessarij inopia. Hanc inopiam diutius non ferens fœtus extra quærit quod intus deficit, inter enim causas quæ fœtum ad exitum sollicitant, frequentes illæ passim habentur apud Hippocratem, copiosioris aëris & alimenti necessitas. Ergo mulieri vtero gerenti si altera mammarũ gracilis fiat, geminos habenti alterum abortit: & si quidem dextra mamma gracilis fiat, marem: si verò sinistra, fœminam. In abortu quàm in legitimo partu longè grauius afficiuntur & torquentur mulieres; quia quicquid contra naturam est molestum & onerosum esse solet sæpè & periculosum. Si quis in primo partu error commissus sit, is fere & in reliquos subsequentes manare solet. Itaque erroris illius consulto Medico exquirendæ causæ, iisdémque ex sententia occurrendum. Certè quod sequitur emplastrum renibus impositum vterum firmat, & fœtum continet.

Balnea & æstuaria quî abortionem faciant

Hipp. aph. 45. sect. 5.

Hipp. aph. 53. & 37. sect. 5.

Aph. 38. sect. 5.

Ab abortu quam à maturo partu grauius afficiuntur mulieres.

C ℞. ladani, ʒ ij. galangæ ℥ j. nucis mosch. nucis cupressi, boli armeni, terræ sigill. sanguinis draconis, balaust. an. ʒ ß. acaciæ, psidiorum, hypocystis. an. ℥ j. mastich. myrrhæ. an. ʒ ij. gummi arabici ʒ j. terebinth. venetæ. ʒ ij. picis naualis. ℥ j. ß. ceræ quantum sufficit, fiat emplastrum secundum artem, extendatur super alutam ad vsum. Si parti pruritus superueniat eximetur emplastrum & eius loco vng. rosatum aut refrigerans Galeni, vel quod sequitur imponetur.

Primi partus error in sequentes manat.

Emplastrũ fœtum continens.

℞. olei mirthini, cydonior. & mastich. an. ℥ j. hypocyst. acaciæ, boli armeni, sanguinis dracon. an. ʒ j. santali citrini. ℥ ß. ceræ quantum sufficit, fiat vnguentum, secundum artem. Sunt mulieres quæ decem totos & vndecim menses fœtum gestant in vtero, eiusmodi fœtus ex multo & copioso mole, viribúsque & semine conformationem habuerunt: vnde & ipsi maiores, crassiores, validioréśque existunt, quò fit vt ad plenam sui absolutionem perfectionémque plus temporis requirant, nam ne in fructibus quidem crassorum tam cita est & velox quàm tenuiorum maturatio. At fœtus tenuiores citius, septimo nempe aut nono mense ad maturitatem D peruenniunt. Si cætera in magnitudine & mole corporea paria sint, ferè fit vt fœtus fœmina nisi confecto aut certè affecto nono mense non prodeat in lucem. Mas verò insiti caloris maturitatem prouidentis occasione sub eiusdem mensis initium. In calido præterea vtero citius maturatur & perficitur fœtus, tardius verò in frigido, est enim caloris maturare.

Qui fœtus in hominũ genere decẽ & vndecim mẽsibus gestentur.

Mas citius excluditur & vterus calidior citius excludit.

Quibus artibus fœtum in vtero matre mortua iuuare liceat.

CAP. XXXI.

Si in paturiente muliere lethalia omnia appareant, præsto adesse debebit Chirurgus, qui ipsam statim atque animam exhalarit aperto vtero dissecet: quo saluum & incolumen seruare fœtum liceat, neque enim ad eam rem sufficere putandum est, si matri mortua os apertum, si hiantia genitalia qua licet arte contineantur, non enim nisi per vmbilicalis arteriæ dilatationes & contractiones infans materna aluo conclusus, & membranis

Cur matri mortuæ os, genitaliáque hiare fœtui cõcluso & viuo nõ sufficiat ad respirationem.

inuolutus ſpiritum ducere poteſt. At matris mortuæ pulmones haud iam ſuo fun- A
guntur munere. Non igitur aërem ambientem per os & aſperam arteriam in ſuam ſubſtantiam & arteriolas per corpus ſuum ſparſas allicere queunt: quare neque ipſum per venalem arteriam in cor tranſmittere. Cordi ſi deficiat aër, deficit quoque & Aortæ ſeu magnæ arteriæ, quæ à corde ipſum haurire ſolet: deficit & vteri arteriis, quæ magnæ illius canaliculi ſunt, in quos hauſtus à corde aër deriuatur, & influit in minores has omnium corporis partium adeóque vteri arterias. Quare & ſecundinæ cotyledonibus, & vmbilicali fœtus arteriæ, & arteriis eiuſdem iliacis, ipſiúſque tandem cordi & corpori toti deficiat neceſſe eſt. Hac enim ductuum cōtinuatione è pulmonibus maternis hauſtus aër in fœtum dimanare ſolet. Quia igitur mors motuum omnium matri ceſſationem infert, tutius eſt ipſam ſtatim atque expirarit incidere. Inciſione verò initium à xyphoide cartilagine ducendum, cute muſculis & peritonæo in ſcuti formam excisis, illæſis tamen inteſtinis: tum elatus ſurſum vterus incidendus, ne imprudentius adacta nouacula violetur fœtus. Hunc ſæpè immotum intueberis ac tanquam mortuum. Non quidem quod verè mortuus ſit, ſed quòd matre B
mortua ſpirituum affluxu deſtitutus, imbecillitatem magnam contraxerit: quanquam verè mortuus ſit necne cognoſces tractato vmbilico, ex arteriæ pulſu illic exiſtentis, adde quòd mox poſtquàm aërem hauſerit, & eius tanquam appulſu recreatus fuerit, membra ſingula ac totum denique corpus motitabit. In tanta virium fœtus infirmitate haud equidem ab ipſo ſecundas, diſſecto vmbilico diuelles, ſed potius aluinæ toti eius regioni impones, vt extremus ſi quis caloris ſpirituúmque halitus ſuperſit, eo velut fomento excitari & foueri poſſit. Cæterùm non poſſum ſatis mirari eos qui ſibi viſas mulieres affirmant, quibus non ſemel nouacula abdomen cum ſubiecto vtero reſciſſum ſit ad fœtum, nunquam alioqui proditurum, extrahendum. Id enim ſalua matre fieri poſſe mihi perſuadere nunquam potui, propter neceſſariam vulneris in epigaſtrij muſculis, vteríque ſubſtantia magnitudinem: grauidæ enim & parturienti mulieri cum vterus multo ſanguine, vndique diſtentis vaſis turgeat, ingentem inde hæmorrhagiam, prorſúmque lethalem conſequi neceſſum foret. Deinde conſolidato vteri vulnere, haud permiſſura eſt obducta cicatrix ipſum denuo ad nouæ pro- C
lis geſtationem dilatari. His aliíſque ex cauſis id curationis genus, quod periculi & deſperationis plenum eſt, minimè vſurpandum cenſeo.

Quî excidenda aluus matris mortuæ ad saluum retinendum fœtũ.

Quî ſcire liceat mortuus ſit fœtus an non.

De Superfœtatione. CAP. XXXII.

SI duos pluréſve fœtus vtero geſtet mulier, eóſque ſuis ſingulos ſecundis inuolutos & diſcluſos, ea fit quæ Superfœtatio dici ſolet. At qui iiſdem ſecundis inoluuntur, vno eodémque concubitu ex multo & copioſo ſemine concepti creduntur, nullo nec concipiendi, nec pariendi dierum interiecto numero, vt eum ſtatim à paſtu ventriculus benè & ſecundum naturam habens, ſic circum cibos cōtrahitur, vt ipſos, quamuis pauci ſint, gèminis velut manibus vndique comprehendat, adeo vt neque in hanc, neque in illam partem fluctuare queant, quo concoquere & in chylum vertere ipſos poſſit: ſic vterus circum duo ſemina ſimul atque in ipſius capacitatem D
effuſa fuerit, ad conceptionem cogitur: & ita cogitur vt ſuis vndique lateribus conſtricta ipſa in vnum confundat, neque eorum vnam portionem in hoc, aliam in illud vteri latus & regionem deerrare permittat, adeò vt vno concubitu ex eodem ſemine plures edi fœtus nequeant, ſuis quique ſecundis diſcreti. Adde quod nullæ ſint eiuſmodi in mulierum vtero cellæ, quales in brutorum vteris eſſe memorantur: quæ ob id plures vno conceptu & partu fœtus edere ſolent. Iam verò ſi qua ſui regione vterus muliebris ſe exceptis ſeminibus ad conceptionem non appreſſerit & proximè admouerit, aërem ipſa contineri, ne quid in rerum natura vacui detur, neceſſe fuerit, ab eoque mox ſemina illa alterari & corrumpi. Ergo plurium fœtuum ſecundis diſcretorum, id eſt minimè gemellorum, generatio eſt eiuſmodi. Mulier ſi ex hodierno cum viro concubitu conceperit, ſed ipſi aliquot mox à conceptu diebus vteri orificium exacto non claudatur, imo etiam dehiſcat nōnihil, ſi tum illa rurſum cum viro coierit, & ita coëat vt ab vtroque ſeminis fæcundi in vterum fiat effuſio, noua ſequetur conceptio, ſeu ſuperfœtatio. Eſt enim ſuperfœtatio nihil aliud quàm ſecunda quædã

Quid ſuperfœtatio.

Vterus muliebris cellis variis nō eſt diſtinctus.

Ratio ſuperfœtationis.

A conceptio,cùm ſcilicet grauida iam mulier iterùm viri concubitu vſa concipit, Hippocratis ſententia. Cur verò poſt primam conceptionem vterus qui conniuebat reſeretur & dehiſcat, multiplex cauſa profertur. Sunt enim qui putent vterum poſt conceptionem certis temporum interuallis aperiri, vt excrementitiis quibuſdã materiebus quæ in ipſo congeri ſolent,exitus pateat:itaque grauidam quæ tum in viri amplexus venerit,concipere. Alij aiunt vterum vel ex ſeſe & natura ſua ſeminis & veneris auidiorem,vel iucunda quæ à viro fit titillatione, præferuida libidine efferatum & incitatum,denuò dehiſcere ad ſeminis virilis exceptionem. Sic enim nec admodum rarò ventriculi orificium à paſtu clauſum mox reſeratur,oblatis nouis cibis:quanquam non quibuſuis,ſed delicatioribus,& velut cupediis, nec quibuſuis hominibus, ſed edacioribus. Dehiſcere autem ſic vterus certis temporum interuallis pluries poteſt,inde multiplex naſci ſoboles,cuius vt concipiendi ſic & pariendi tempus ſit varium. Nã vt ſcribit Plinius, vbi paululum temporis inter duos conceptus interceſſit, vterque perfertur,vt in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit: & in ea quæ gemino partu al-

Lib. de ſuperfœtatio.

Cur vterus poſt conceptum ſemẽ denuò nonnunquam aperiatur.

Lib. 7. ca. 11

B terum marito ſimilem, alterum adultero genuit. Item in Proconneſiã ancilla, quæ eiuſdem diei coitu,alterum domino ſimilem, alterum procuratori eius:& in alia quæ vnum iuſto partu,quinque menſium alterum edidit. Rurſus in alia quæ ſeptem menſium edito puerperio,inſequutis menſibus geminos enixa eſt. Superfœtationis id etiã argumentum eſt,quod quot ſunt in vtero fœtus(niſi fortè gemini ſint eiuſdem ſexus) tot erunt ſecundæ, quemadmodum mihi ſæpè videre contigit: veriſimile verò eſt, quòd ſi eodem conciperentur temporis articulo, vna etiam eſſet qua inuoluerentur ſecundina. Cæterùm numeroſior quàm duorum fœtuum in muliere ſoboles mõſtroſa ex eo videri poſſit, quòd duæ tantùm mammæ ſint à natura mulieri tributæ:quanquam numeroſæ ſobolis exempla referemus poſtea.

Ariſt. li. 7 de hiſt. ani, cap. 4.

De Mola. CAP. XXXIII.

C MOLÆ nomen à Myle Græco nomine,quod piſtrinariam molam notat, detortum eſt. Nam piſtrinariæ molæ mola ſimilis eſt tum figura circulari,tum dura & denſa conſiſtentia:qua eadem ratione rotula Gena vulgò dicta, Græcis Latiníſque Mola,& Myle etiam dicta eſt. Eſt igitur de qua hîc agimus mola,nihil aliud quàm falſa quædam impregnatio carnis informis, rotundæ ac duræ vtero conceptæ, tanquam rudis, indigeſtæ miniméque in membra dearticulatæ, ac diſtinctæ molis,à ſemine corrupto morboſo aut imbecillo, & mẽſium affluxu immodico,quemadmodũ eſt ab Hippocrate definitum. Hæc nulla ſecundina,ſed propria tantùm membrana inuoluitur. Sunt qui putent ex muliebris ſeminis, & ſanguinis menſtrui concurſu citra ſeminis virilis commercium, molam conflari. At Galeni ſententia, Non vt gallinæ ſine maribus oua pariunt, ita mulierem aliquis aliquando vidit ſine viro,vel molam,vel eiuſmodi aliud quidpiam concepiſſe: nam à ſemine virili cauſa tantùm & principium motionis exiſtit, à muliebri verò generationis tantùm materia ſubminiſtratur. In eadem ſententia eſt Auicenna,qui molam fieri putat, ex ſeminis virilis infœcundi cum ſemine muliebri confluxu, dum il-

Ratio nominis.

Quid mola.

Lib. de ſteri.

Cap. 7. li. 4 de vſu par.

D lud,hoc ipſo quod infœcundum eſt, muliebre ſemen & menſtrualem materiam tanquam fermentum, mazam, aut coagulum caſeum attollere in ampliorem molem poteſt, minimè verò conformare. Quæ eadem Fernelij ex Hippocratis & Auicennæ placitis ſententia exiſtit. Faciunt etiam ad molæ generationem immodica menſium copia,quæ virile ſemen iam infœcundum & imbecilius obruit, & ab incœpto conformationis opere victum deſiſtere cogit. Non enim vt vermibus, ſic molæ à ſimplici calore in viſcidum & craſſum humorem agente generationem eſſe, ſed ab vtroque ſemine prolifici quodammodo ſpiritus efficientia, ex membranis intelligere licet, quibus mola inuoluitur, ex ligamentis quibus nonnunquam vero fœtui per ſuperfœtationem genito colligatur:denique ex incremento & graui quodam atque inerti motu: ad molæ generationem niſi neceſſarium eſſe ſeminis virilis confluxum omnibus perſuaſum fuerit,non inualidum ſanè, non exiguum fuerit mulieribus ad proſtituti pudoris prætexendum dedecus argumentum & velum.

Quî fiat mola.

Quibus signis molæ gestationem à veri fœtus gestatione liceat distinguere. CAP. XXXIIII.

A

Molæ vtero conclusæ signa.

IN mola vtero conclusa eadem ferè quæ in vero fœtu concepto apparēt. Molæ tamen signa magis propria hæc sunt: dolor ab initio pungens ventrem ferit, tanquam à cholica passione, vēter celerius quàm ex vero fœtu intumescit, maioréq; cum duritate tēditur, difficilius gestatur, vt quæ contra naturam sit, & animę animalitatisq; expers. Statim ab initio intumescunt mammæ, sed mox subsident & flaccescunt, frustrà enim lac eò natura transmitteret nullo existente in vtero fœtu & alumno. Ante tertiū mensem mouetur mola, quanquam obscurè, fœtus verò nequaquam. Cæterùm motus ille molæ non est ab anima intelligente, sed ab vteri facultate, & spiritu seminali per molæ substātiam diffuso: nutritur enim tantum & crescit plantarum more mola, non ab anima extrinsecus è cœlo adueniente, vt fœtus. Cæterùm qui suo & legitimo tempore fœtui aduenit motus, longè differt à motu molæ, fœtus enim dextrorsum & sinistrorsum in omnémque partem blandè & leniter mouetur, mola autem grauitate figitur, atque impetu quodam prouoluitur in quodcunque latus mulier incumbat, globi instar. Mulier molam in vtero gestans in dies macrescit, artubus quidē omnibus, sed præsertim cruribus, quanquam eadem illi sub vesperum intumescunt, adeò vt ad incessum euadat tardior, calore natiuo partes à corde remotiores paulatim destituēte, sed & aluus ipsi, restitante circum locos menstruali materia, nec molæ in nutritionem absumpta, tanquam ab hydrope tumet, nisi quòd & durior est, & pulsata digitis non tumuit. Vmbilicus non prominet vt sæpè ex vero & legitimo fœtu concepto, nec vnquam menses profluunt, vt non rarò in vera grauiditate: sed non rarò ingentes fluores superueniūt, qui ventris pondus non mediocriter importuno fasce leuāt. Mola plerique leuiter adhærescens tertio quartóve mense excidit, nondum ad iustam magnitudinem perducta: nonnūquam verò hæret vteri parietibus, acetabulisque firmissimè, vt hanc aliquæ quatuor quinquéve annos, interdum & totam vitam vtero gestarint.

Qua vi mouetur mola.

Quàm differat molæ motus à motu fœtus.

B

Mola in vtero fluctuans.

Historia.

C

Molam totos septemdecim annos vtero circumtulit vxor Guillelmi Rogerij vasorum stanneorum figuli, in S. Victoris vico, quam quinquagenariam & mortuam cùm dissecuissem, vteri corpus comperi ferè solutum, & nequaquam his quibus solet vinculis adstrictum, tantùm ceruice sua vinctum, & præterea proximo omento subhærētem, vnico testiculo dextro præditum, eoq; latiore & laxiore. Cornua nequaquam nisi fortè parte illa cōspicua erant: vasa sola ceruice admittebat, eaq; manifesta & tumētia: caput humanum amplū totus æquabat. Hūc à reliquo cadauere reuulsum in ædes meas detuli, vt per otiū quid cōclusum totos iam septēdecim annos contineret, oculis, manibus & mente consequerer, aduocatis primariis in arte Medicis, Masilæo, Alexio, Vigoreo, à Sancto-ponte, Feureo, Broeto, Violaneo, Grealmo, Rauinio, Marescotio, Miloto, Altino, Riolano, Lussonio: Chirurgis verò Bruno, Cointerello, Guillemeau. Talibus igitur & tot viris præsentibus vterum dissecui, reperiq; toto corpore suo, propriaq; tunica (altera quæ ipsi à peritonæo adest integra & sana) scirrhosum, durumq; adeò vt in ipsum ferri validis viribus adacti acumen vix subire posset: trium digitorum spissitudinem eius corpus habebat. In media capacitate carnea moles inuēta est, manus ambas in pugnum contractas crassitie æquans, mammæ vaccinæ similis, vteri parietibus nisi certis locis adhærens, densa valdè & inæquali grumosaq; substantia, corporibus multis qualia in atheromatibus reperiri solent, cartilaginibus præterea & tanquam ossibus conspersa. Vnà omnium sententia fuit, eiusmodi molem initio molam fuisse, quæ temporis successu in scirrhosum corpus vnà cum vteri propria substantia degenerasset. In media insuper vteri ceruice tumorem notauimus crassitie & rotunditate meleagridis ouo similem, substantia durum, cartilaginosum & osseū, totā ceruicem occupans, præsertim verò vteri interius orificium, quod Gallorum vulgus Coronamentum nominat, adeò vt hàc nihil in vterum ingredi aut egredi posset. Pendebat omnis illa moles libras nouem & vncias duas: quam ego, quòd monstri aliquid habere videatur, propter rei nouitatem & raritatem in conclaui meo & armamentario reponendam & asseruandam duxi, imò & hìc appingendam.

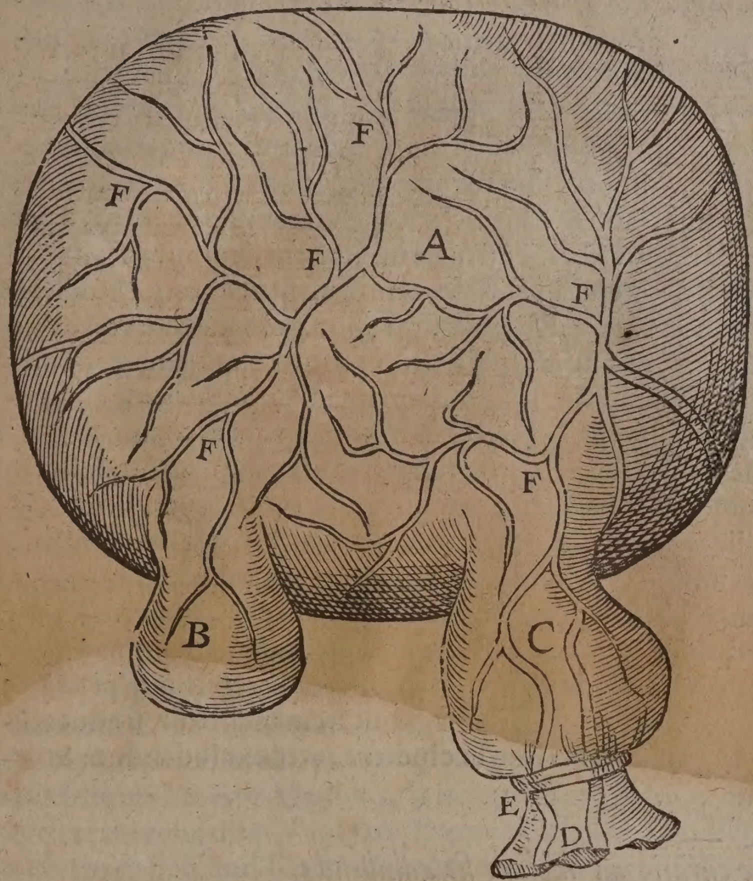
Descriptio gestatæ septendecim annos molæ

D

Vteri

A *Vteri commemorati externa integráque facies & descriptio.*

B

A. *Vteri corpus monstrat.*

B. *Testiculum.*

C. *Ceruicem vteri, qua minor ille tumor moléſque continebatur.*

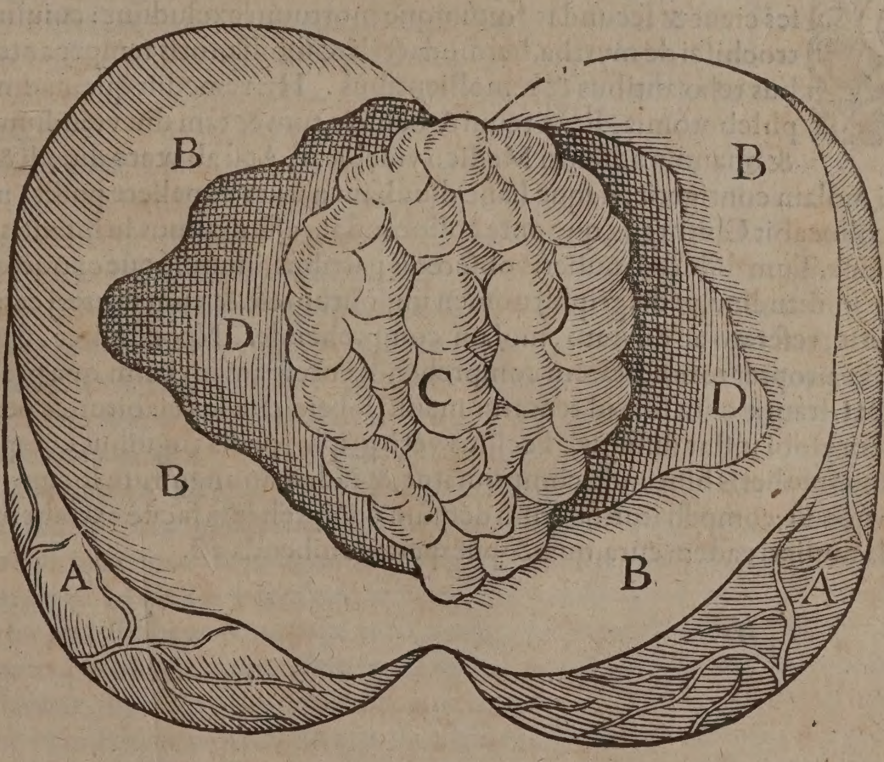
D. *Reuulſam ceruicis vteri extremitatē, ſimúlq; vaſa quibus vterus alimētum ſibi trahebat.*

E. *Vinculum.*

FFF. *Vaſa per vterum conſperſa.*

C *Vteri aperti, & concluſam molem molámque monſtrantis deſcriptio.*

D

AA. *Superiorem ſeu externam vteri ſuperficiem monſtrat.*
BBBB. *Spiſsitudinem corporis ſeu ſubſtantiæ propriæ vteri.*
C. *Molam.*
DD. *Cauitatem qua illa mola continebatur & concludebatur in vtero.*

Quandiu molam illam circumtulit mulier, dolores acuti ventrem compungebãt, A aluina regio mirum in modum dura, diſtenta & ampla erat, tanquam multiplici prole grauidæ, adeò vt plerique Medici exacto quod ad partum neceſſarium eſt tempore, aluinum illum tumorem pro hydrope habuerint & curauerint, nec tamen remediis quicquam profecerunt nihil ſubſidente ventre. Sæpè triduum totum ſupprimebatur vrina, túmque illi mictio laborioſa & dolorifica erat: non rarò etiam preſſis molæ pondere inteſtinis aluus integram hebdomaden ſupprimebatur. Ex interuallis verò, vt tertio quoque menſe, effrenes fluores ſuperueniebant, quorum materia nequaquam per vteri, exactè vt diximus clauſi & obſtructi, capacitatem ferebatur, ſed per vaſa per quæ virgines, & quædam grauidæ menſtrualem eluuiem deponunt.

Irritus & inutilis conceptus.

Mola ſi primo, ſecundo, aut tertio menſe excutitur, vt non ita rarò cõtingit, mulieribus irritus & inutilis cõceptus nominatur. Repertæ ſunt aliquando in eodẽ vtero duę tréſve molæ à ſe inuicem diſcretæ, nonnunquam & fœtui integro alligatæ & adhærentes, vt contigit vxori Medici Valleriolæ, quæ molam quam duodecim menſes geſtauerat, vnà cum fœtu quadrimeſtri, ipſi alligato, cui & alimentum & locum ſubducebat, eiecit. B Pro rato enim id haberi debet, quòd ſemper mola tanquam crudelis fera, fœtum ſibi colligatum comeatu & loci debita amplitudine prohibendo interficit. Memini diſſectum à me mulieris cadauer ex eo mortuæ, quòd ipſi mola ouo anſerino magnitudine æqualis, quam natura expellere vanis conatibus tentauerat ſubſtitiſſet, & computruiſſet, atque in putredinis contagium totum vterum pertraxiſſet.

Mola fœtũ ſibi alligatũ in vtero interficit.

Sunt quæ grauidæ ſe exiſtimantes, nono demùm aut decimo menſe, nihil niſi ſonoros flatus excernunt: ex quo, ſubſidente inde vtero, bombum crepitumq; peperiſſe per iocum dicuntur. Denique quicquid id eſt quod grauitatem mentitur, ſi aduenientе partus tempore ſua ſponte, aut naturæ vi non excluditur, arte excludendum & depellendum eſt.

Quæ curatio ad molam ſit adhibenda.

CAP. XXXV. C

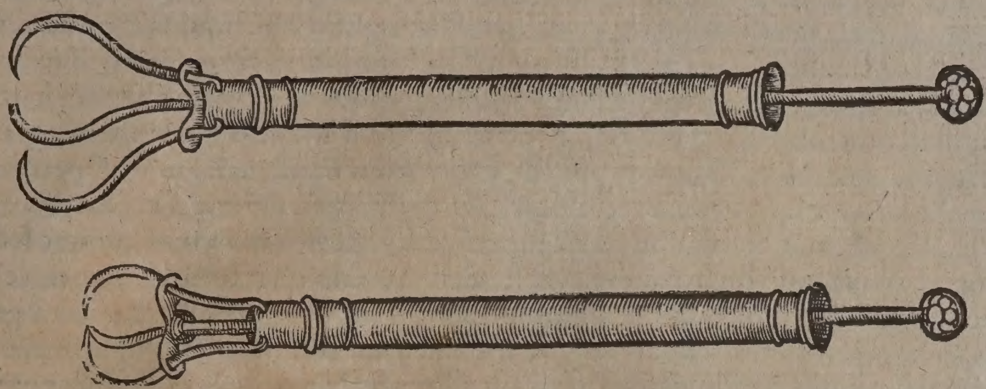
PRÆSCRIBENDA, ingerenda, admouendáque omnia ſunt quæ menſes cient & ſecundas, fœtúmque mortuum excludunt: cuiuſmodi ſunt trochiſci de myrrha, hermodactyli & ſimilia, fotis ſemper ante locis rebus relaxantibus & remollientibus. His remediis quemadmodum & phlebotomia, diæta tenui & balneis, tum & tam diu vtendum eſt, cum & quandiu adſtanti Medico videbitur. At ſi ab vtero diuelli & velut eradicari molam contigerit, neque hanc diuulſam natura expellere poſſit, mulierem eo ſitu collocabit Chirurgus, quo ante collocandam eſſe diximus in infantis ab vtero extractione. Tum diductis mulieris obſcœnis partibus, immiſſóque extractorio organo cui à ſimilitudine, pedis griphij nomen impoſitum eſt, & cùm in vteri capacitatem peruenerit, reſerato ac dilatato, molam comprehendet. Neque aliter, ſi præſertim craſſior ſit, propter rotunditatem comprehendi poteſt: anſam enim qua prehendatur non habet. Itaque cum ſola id tentatur manu, lubricitate ſua elabitur, & per vteri capacitatem globi inſtar diffugit. D Facilius verò griphij pedis vnguibus comprehendetur, ſi aluus mulieris hinc inde comprimatur, & tãdem in anguſtum locum, vnde diffugium non ſit, compellatur, ſic enim demùm comprehenſa facilè extrahetur. Extracta mola mulieri eadem cura, quæ & puerperæ adhibenda eſt.

Validius menſes cientia molam deturbant.

Chirurgica molæ extractio.

De

A *Pes gryphius ad extrahendam molam.*

B

De tumoribus in Pancrea & Mesenterio toto. CAP. XXXVI.

A Mola vteríque tumoribus reliquarum quæ in aluo & abdomine continẽtur, partium tumores diligenter distinguendi veniunt. In Pancrea enim maximè, totoq; mesenterio suborti tumores, multos nec satis peritos Chirurgos, specie molæ, vel vterini scirrhi præcipites in errorem egerunt, vt ex sequentibus historiis innotescet. Isabella Rolant Ioannis Bony vxor Lutetiæ in vico Monceo ad D. Geruasij ædem commorantis, sexagenaria anno Domini 1578. die 22. Octobr. ex vita migrauit. Dissectum est eius cadauer, dissectioni præerat Milotius Doctor Medicus. Is in suas ædes auulsum mesenterium totum deferri iussit, vt ibi per otium Varadeo, Brœto, Capello, Marescotio, Arragonio, Baillutio, Reburtio & Riolano Doctoribus Medicis, méque & Pineo Chirurgis aduocatis, lethiferi morbi causam, quam semper in mesenterio delitescere suspicatus erat, contemplari & rimari liceret. Ergo mesenterium totum, atque in mesenterio pancreas, C tumore miro propeq; incredibili turgens animaduertimus, adeò vt libras decem & dimidiam penderet, scirrhosum omnino extrinsecus, solisq; postica parte, lumborum vertebris adhærescens, antica autem peritonæo scirrhoso pariter ac penitus cartilaginoso. Suberãt infiniti in eodem mesenterio abscessus sua quique cysti inclusi, alij quidem oleoso, alij melleo, alij sebaceo, alij albugineo, alij aquoso humore & liquore differti, erant quorum conclusa materia pulticulæ similis esset: denique quot fermè abscessus erant, tot erant materierum contentarum species & ideæ. Octauus iam annus agebatur ex quo tumor ille inceperat sensim ac sine sensu & dolore ad tantam magnitudinem progredi, quòd mesenterium ipsum doloris ferè sit expers. Ægræ interim ipsi perinde ferè ac sanæ licebat naturæ animæ ac vitæ munera omnia obire, nisi quod duobus antequàm moreretur mensibus, coacta fuit lecto se tradere, quòd febris continua, quæ illi ad extremum vsque vitæ diem perpetua fuit, superuenisset: & quòd prę tumoris pondere mesenterium suis velut radicibus & sedibus diuulsum fluctuaret, non sine molesto oneris & doloris sensu: nam vt prædiximus lumbaribus modò verte- D bris ac petitonæo adhærebat, nullatenus autem intestinis & aliis partibus quibus velut conatum alligatur. Itaque sua id mole & corpore vesicam premens & coarctans difficilem mictionem faciebat: intestinis verò incumbens vt aluus pigrior esset in causa erat: adeò vt nisi deuorato laxante aut purgante medicamento fæces non descenderent: nam quod ad clysteres spectat, subire illi in intestina tumoris vias coarctantis magnitudine prohibebantur, intrusæ verò glandes nihil proficiebant. Respiratio ob diaphragmatis à tumore compressionem difficilis erat: non deerant qui molam subesse opinabantur, alij ab hydrope eum excitari tumorem. Certè malum id hydropis consequutionem attulit, nec obscura causa est, frustrata functione hepatica per interceptam tumoris occasione chyli anadosin, sed & proprio vitio hepar tenebatur, scirrho nempe & crebris abscessibus per intimam extimamq; eius substantiam variè sparsis. A putredinis labe lien haud immunis erat, intestina & omentum maculis consperfa liuebant, denique in ventre inferiore nihil erat integrum.

Historia.

Mesenterij abscessus diuersi generis.

Mesenterij à vicinis corporibus diuulsi symptomata.

Hydrops à tumore mesenterij.

Similis huic historia apud Philippum Ingrassias, libro de Tumoribus præter naturam, legitur de suspendioso quodam ob furtum Mauro. Dissecto publicè cadaue- *Tom.1. tractat.1. cap.1*

re, repertæ in eius meſenterio fuêre ſeptuaginta ſcrophulæ, totidē abſceſſus ſua quinque cyſti incluſi, externæ, inteſtinorum præſertim craſſorum tunicæ, adhærentes, varia ſuberat materia, nempe ſolida & gypſea, viſcida & glutinoſa, liquida & aquoſa, viſcera, præſertim iecur & lien ſana & ab omni labe immunia erant: quod ſcilicet vt idem author adſtruit omnem cacochymiam, viſcerúmque vniuerſam eluuiem in meſenterium natura robuſta depoſuiſſet, & certè quandiu Maurus ille vixit, integra & alacri fruebatur ſanitate. Tanta profectò, vt notatum Fernelio legimus, ſuperuacaneorum plerumque humorum eſt colluuies, vt deſtinatis à natura receptaculis tota excipi haud poſſit: tum igitur non parua ſuperfluentis portio in vicinas quoque ſedes illabitur, maximè quidem in pancreas & in meſenterium quæ totius corporis velut ſentina ſunt. Itaque quibus aſſidua ingluuie magnus fit vtriuſque bilis & pituitæ prouentus, eas tempeſtiuè non expurgatas natura valens ac robuſta plerumque in pācreas & in meſenterium, ignobiles ſedes deponit: ídque ferè è iecore & è liene per eos venæ portæ ramos qui non in inteſtina, ſed in ipſum meſenterium & pancreas deſinunt & obliterantur. His locis & glandulis tempore exagerantur varij humores qui primū laxum mollémque tumorem, deinde ſi creſcentes renitentem durum ac verè ſcirrhoſum ingenerant. Ex quo profitetur Fernelius choleræ, melancholiæ, diarrhoëæ, dyſenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum errantiúmque febrium, latentiū denique morborum cauſas ſe in his plerumque ſedibus animaduertiſſe, quorum depulſione deploratis ſalus redderetur. Sed & ex Iulio Polluce Ingraſſias adſtruit ſcrophulas in meſenterio gigni poſſe. Quod à Galeni doctrina & mente minimè abhorret, cui nempe ſcrophulæ, nihil aliud ſunt quàm induratæ & ſcirrhoſæ glandulæ, at meſenterium ſuis glandulis & magnis & multis pancreas conſtituentibus vaſorum diuiſionem ſtabilit & ſecuriorem efficit.

Lib. 6. de part. morb. cap. 7.

Meſenteriū corporis ſentina.

Scrophulæ in meſenterio.

Propriæ quoque vteri ſubſtantiæ ſcirrhus à mola diſtinguendus eſt: extiterunt enim mulieres quarum cadaueribus diſſectis, viſus eſt vterus ſcirrhoſo tumore caput humanum æquante obſeſſus, in quibus curandis omnem Medici luſerant operam, quòd non in vteri corpore ſubeſſe vitium, ſed in vteri capacitate cōcluſam laterē molam perſuaſum haberent.

Scirrhus vteri.

De virili ſterilitate. CAP. XXXVII.

CAVSÆ ſterilitatis in maſculis plures ſunt, nempe ſeminis calidior intemperies, frigidior, ſiccior aut humidior, eiuſdem conſiſtentia liquidior & fluidior, adeò vt in vtero conſiſtere nequeat, ſed ſtatim diffluat. Eiuſmodi eſt ſenum & adoleſcentulorum ſemen, eorúmque item qui frequentius & intemperantius coitu vtuntur: hinc enim ſemen euadit crudum & aquoſum, vt quod debito tempore ad perfectam elaborationem, coctionem & incraſſationem in teſtibus non moretur, ſed coitus laſciuia ſubinde excernatur. Etenim vt ſemen fœcundum ſit, quantitate copioſum eſſe debet, qualitate verò coctum, mediocriter craſſum, lentum ac ſpirituum vbertate turgidum: vtraque conditio eorum ſemini deeſt qui crebriore venere laſciuiunt. Adde quòd eiuſmodi hominum vxoribus nunquam ſeminis qualitate & conſiſtentia laudabilis iuſta copia in teſtibus colligatur, quò fit vt veneris ſtimulis minus vrgeantur, ſegniúſque in viri amplexus veniant, adeóque ad concipiendum minus ſe alacres præbeant. Itaque qui ſe multa prole beatos optabunt parentes, in rerum venerearum vſu modum adhibebunt & temperantiam.

Quale fœcundum et infœcundū ſit ſemen.

Intemperati ſeminis virilis vitium mulier deprehendit, ſi dum ipſum vtero excipit, acrimoniæ & caloris, frigoríſve ſenſu percellatur, ſi vir celerius aut tardius opus abſoluit. Multi à lithotomia ſteriles euaſerunt, vt & à vulnere pone aures, ſectis ſic venarum & arteriarum iugularium quibuſdam ramis, vnde vaſorum eiuſmodi obducta cicatrice, ſeminalis materiæ inde deorſum, eiúſque inſuper commercij quod cerebro cum teſtibus neceſſariò intercedit, interceptio eſt conſequuta, adeò vt intercluſis ductibus ex cerebri arce, nec materiam, nec ſpiritus animales ſolita amplius liberalitate & copia teſtes recipere poſſint, vnde parcius & inualidius ſemen euadat neceſſe eſt. Quibus ſunt execti teſtes, vel etiam vi compreſſi ac contuſi, gignere nequeunt, quia vel teſtium irradiatione carent, vel obducto callo intercipitur materiæ ſeminali via.

Qui ſectio venarum pone aures infœcundos reddat.

A via. Itaque haud equidem ſemen, ſed viſcidum tantùm quendam humorem emittunt (cum voluptatis tamen aliquo ſenſu) qui proſtatis glandulis continetur. Pudendi quoque vitia ſterilitatis conſequutionem inferunt: vt ſi breuius ſit, ſi in omnem dimenſionem grandius, adeò vt locorum laniatu cum hæmorrhagia mulieri dolorificum ſit: ſic enim prohibetur ſemen excernere, quod id citra voluptatem excerni nequeat, ſed & ſubtenſi ligamenti, quod Filum vocant, breuitas pudendum obtorquet, & rigidam ipſius rectitudinem violat, adeò vt intromitti facilè in mulieris pudendum nequeat. Sunt quibus id ad extremum perforatum & peruium non eſt, ſed paulò altius, adeò vt ſemen recto impetu in vterum nequeant eiaculari. Pudendi quoque paralyſis particularis inter ſterilitatis cauſas cenſetur. Paralyticum autem ſit nécne pudendum probabis genitalium in frigidam demerſione: nam niſi inde contrahantur, paralyſeos eſt argumentum. Paralytica enim membra frigidæ occurſu non contrahuntur, ſed in eadem & ſolita ſibi laxitate ſemper manent: ſed & in hoc caſu exiguo ſenſu prædita ſunt genitalia, ſemen ſine voluptate & penis contentione effluit, teſtes B ad contactum frigidi apparent: denique quibus tabe corpus in dies marceſcit, qui cachexia, aut viſcerum alicuius obſtructione tenentur, ſteriles ſunt & infœcundi, vt & illi quibus pars aliqua nobilis & ad vitam generationémque neceſſaria, inſigni aliqua intemperie naturæ limites excedit, quibus denique quacunque ratione genitalia malè conformata ſunt.

Penis vitia.

Paralytici penis ſigna.

Taceo eos quibus maleficis, magicis, & incantatis nodis, nexibus ac vinculis coëundi ac gignendi potentia intercipitur: non enim ea ſterilitatis cauſa Medicæ eſt contemplationis, nec fortè naturalibus & artis noſtræ remediis cedit. Iſta tamen magica vincula eſſe eiuſmodi quæ vim aliquam habere poſſint; meminerunt iuris Pontificij Doctores, titulo particulari de frigidis, maleficiatis, impotentibus & incantatis: meminit & D. Auguſt. tract. 7. in Ioan.

Magica vincula & incantati nodi.

De muliebri ſterilitate. CAP. XXXVIII.

C MVLIER infœcunda & ſterilis euadit à ſeminalis ductus obſtructione, ceruicis vteri anguſtia, ſed natura formatricis facultatis vitio, ſeu poſtea ex euentu & caſu aliquo contigerit, vt abſceſſu, ſcirrho, verrucis, rhagadibus, vlcere quod cicatrice obductum vas coarctat, nec ſubeunti peni liberas eſſe permittit. Oppoſita quoque ſeu in media, ſeu in ima vteri ceruice membrana, Hymen dicta, ſeminis virilis exceptionem impedit. Vterus quoque ſi nimium lubricus ſit, ſi æquo laxior & nimium diuaricatus ſterilem facit mulierem, quemadmodum menſium ſuppreſſio, aut immodica purgatio & muliebris fluor qui ſeu vteri, ſeu viſceris alicuius, ſeu corporis totius vitio contigerit, menſtrualē materiam exhaurit, & vnà ſecum ſemen abripit. Frigida & humida vteri intemperies virile ſemen extinguit & ſuffocat, aut quominus hæreat cunctetúrque ad conceptionē facit: calidior verò & ſiccior alimenti defectu corrumpit, nam nec paluſtri, nec arenoſo ſolo benè creduntur femina: mola quoque vtero concepta, vteri procidentia, muliebris corporis macies, cacochymia ex crudorum fructuum & fugacium eſu, a-D quæ largiore potu, vnde cruditates & obſtructiones fiunt, fœcunditatem impediunt. Rerum verò narcoticarum vſu ſeminalis materia concreſcit & cohibetur, & quamuis fluat, effundatúrque, viuifici tamen caloris & ſpirituum prolifica vi priuatur, venarum arteriarúmque orificia ſeu acetabula obſtruuntur, ſicq; menſtruali materiæ in vteri capacitatem via intercluditur, vteri nimia coarctatio ab omento pingui quominus virile ſemen excipiatur, impedit. Impedit quoque generationem viri mulieríſq; habitus carnoſior & pinguior, adipoſæ namque molis obiectu, minus conuenire & concurrere vtriuſque ſexus genitalia poſſunt: quantóque plus ſanguinis in adipem coit, tanto minus eius reſtat quod in ſemen & menſtruum, quæ duo ſunt generationis & fœtus principia, faceſſere queat. Fuſcæ mulieres ſubmacræ & ſubpallidæ, quia genitalia humore ſalſo, acri, & titillante imbuta habent, veneris ſunt appetentiores quàm rubræ & pinguiores.

Ceruicis vteri anguſtiæ cauſa.

Hymen membrana.

Muliebris fluoris cauſa.

Aph. 56. ſect. 5. Gal. lib. 14. de vſu par. cap. 9. Ari. in prob. ſect. de ſter. quæ. 3. & 4.

Quatuor denique omnino notantur apud Hippocratem cauſæ cur mulieres ſteriles ſint & infœcundæ. Prima, quòd virile ſemen excipere nequeant, vt imperforatæ:

altera, quòd exceptum concipere nequeant: tertia, quòd nutrire id non valeant: quarta denique, quòd ad legitimum vſque tempus perferre id & geſtare non poſſint. Ad generationem verò hæc ſunt neceſſaria obiectum, voluntas, facultas, ſeminum concurſus, & in vtero ad ſtatum vſque à natura tempus permanſio. A

Intemperati vteri ſigna. CAP. XXXIX.

Signa vteri calidioris.

CALIDIORE vtero mulier illa cenſetur, cui menſes parcè & cum labore emanant, ardoréque exulcerant, diſſipata caloris vi in halitum ſuperflua ſanguinis materia: cui quod fluit menſtrui ſanguinis craſſius eſt & atrius. Eſt enim caloris proprium digeſta tenuiore ſubſtantia reliquam incraſſare & per aduſtionem denigrare. Cui denique genitalia veneris deſiderio pruriunt, ſemen promptè in coitu excernitur, & acrius ſuo per loca tranſitu percipitur.

Frigidioris. Frigidiore verò vtero ea eſt, cui menſes aut ſupprimuntur, aut parcè fluunt, híque pallidi & decolores, cui venus ignauior eſt, voluptas in coitu minor, ſeménque quod parcè & ſegniter emittitur, liquidior, & aquoſior, nec lintea tenaci adhæſu inficiens. B

Humidioris Humidior vterus eſt, qui multis continenter & liquidis excrementis manat, qui ob id ſemen non continet, ſed mox à coitu dilabi ſinit, qui facilè abortum patitur.

Siccioris. Siccioris vteri ſigna elucent in menſium parciore copia, in exigui ſeminis profuſione, veneris deſiderio, quò ipſe ſeminali humiditate lubricetur, ceruicis eius fiſſuris, rhagadibus, & pruritu: nam ab humoris inopia cuncta facilè rimis dehiſcunt, terræ inſtar quæ æſtiuis ſqualloribus hâc & illâc finditur, humore cōtrà tanquam glutine cohæreſcunt, & illibata vnitate continentur.

Opportunū tempus ad conceptum. Ad conceptum opportunitates omnes habere cenſetur mulier deſinētibus menſibus: tum enim excrementitiis ſordibus vacat vterus, adhúcque dehiſcens virile ſemen facilè excipit, exceptúmque in cotyledonum adhuc hiantium rugis, & tanquam aſperitatibus facilè retinet. Quanquam ſub ipſum etiam tempus quo fluere debent menſes, facilè mulier concipit: quia ſtillantis per initia menſtrualis materiæ velut ros, nutriendo ſemini opportunus eſt, non autem deturbando aut ſuffocando. Quæ fluentibus abundè menſibus coëunt, difficilius & rarius concipiunt, & ſi conceperint, debiles fœtus pariunt & morboſos, ſi præſertim male ſanus mulieri fluat ſanguis: omnibus verò plethoricis affectibus obnoxios quantumlibet laudabilis ſit & ſanus. Sunt quædam mulieres quibus ſtatim à menſium fluxu occluditur vteri orificium, adeò vt neceſſe habeant fluentibus menſibus cum viro congredi, ſi modò concipere velint. C

Ariſt. lib. 7. de hiſt. anim. cap. 2. & cap. 5.
Lib. 7. cap. 14.
Lib. 6. ca. 12

Mulier ab anno ætatis decimo quarto ad quadrageſimum & quinquageſimum annum vſque gignere poteſt: quod tempus quæ exceſſerint, iis ad ſexageſimum vſque, quia ſeruantur menſtrua, ſeruatur quoque prolifica vis: itaque nonnullæ etiam eo tēpore pepererunt, ſed vltra hoc tempus nulla poteſt protrahere, vt ſcribit Ariſtoteles. Plinius tamen teſtatur à Cornelia (quæ fuit Scipionum gentis) editum fuiſſe anno ætatis ſexageſimo ſecundo Voluſium Saturninum qui fuit Conſul. Affirmat quoque Valeſcus de Tarenta, viſam ſibi mulierem quæ ætatis anno ſexageſimo ſecundo puerum peperit, cùm etiam ſexageſimo & ſexageſimo primo peperiſſet. Itaque putandū eſt pro aëris, regionum, diætæ & temperamenti varietate aliis citius, aliis tardius mēſtruam purgationem & vim prolificam deſinere: quæ varietas etiam in viris locum habet. His enim etſi ſemen ferè genitale ſit anno peracto bis ſeptimo, reuera tamē infœcundum eſt vſque ad ter ſeptimum annum: cúmque mares plurimi ad ſexageſimū annum generent, quem ſi exceſſerint, vſque ad ſeptuageſimum procedunt: viſi tamen quidam ſunt qui octoginta annos nati genuerūt. Quin etiam Maſiniſſam regem poſt ſextum & octogeſimum annum generaſſe filium ſcribit Plinius. Catonem item Cenſorium octogeſimo exacto. D

Lib. 7. de hiſtor. anim. cap. 1. & cap. 6.
Lib. 7. c. 14.

De

A *De vteri procidentia & peruerſione.*

CAP. XL.

PROCIDERE peruertíque dicitur vterus, quando proprio & naturali loco motus eſt, vt ſi ſolutis & relaxatis vinculis propriis fundo ſuo in alterutrum ile, aut in propriam ceruicem abſcedat, vel etiam ceruicem ipſam excedat, & extra vuluam magna ſui parte promineat. Huius ergo ſymptomatis cauſæ cenſendæ ſunt, quæcunque ligamenta vinculáque quibus vterus continetur exoluunt, relaxant, vel abrumpunt. Id interdum contingit ex vehementiore pariendi conatu, quo vterus fœtum ſecundáſque excludens impetu conſequitur, ſéque inuertens præcipitat. Interdum & imprudentis obſtetricis temeritas, cùm vterum cum fœtu, aut cum ſecundis tenacius vtero obhærentibus inuertit, detrahítque. His etiam ſymptomatibus ſæpè occaſionem attulit vteri grauis geſtatio, grauioris oneris ſublatio, brachiorum, totiúſque corporis ſurſum B per grauiditatis tempus extenſio & contentio, caſus, contuſio, concuſſio ſeu in rheda, ſeu in equo, ſeu in ſaltu & choreis, copioſioris humoris perfuſio, clamor ingens, valida & continua tuſſis, teneſmus, ſternutatio, partus quoq; multiplex & grauis, difficiliſq; vteri geſtatio, diſpnoëa aſthmatica & orthopnoica, quicquid diaphragma, & epigaſtrij muſculos grauius comprimit, auræ frigidæ in ipſo partu aut menſium fluxu admiſſio, ſuper frigidum marmor ſeſſio, hæc enim & ſimilia omnia vterum ſua ſede dimouere poſſunt. Multis etiam, inquit Ariſtoteles, deſiderio coitus, quo vel iuuenilis ætatis ratione, vel quia longo tempore abſtinuerunt, tenentur, deſcendunt: vteri & menſtrua ſæpè ter in menſe citantur donec concipiant, quo facto aſcendunt, & ſuo ſitu conſtituuntur. Procidiſſe vterum ſcire licet ex earum partium quibus vterus eſt alligatus dolore, nempe ilium, lumborum, & oſſis ſacri: tumore ad ipſius ceruicem tractabili, prominentia etiam nonnunquam aſpectabili variæ magnitudinis & molis pro prolapſus ratione. Viſus enim aliquando eſt rubræ carnis inſtar è vulua propendens, oui anſerini magnitudine & figura: laborans ſi recta ſteterit, grauitatis pondus in pu- C dendum incumbere percipit: ſi verò vel ſedeat, vel ſupina iaceat, vel aluum exoneret, quaſi ab onere rectum inteſtinum premi, ſin prona iaceat, vrinæ difficultatem naſci, vt etiam viri cõgreſſum pertimeſcat. Vteri in iuuencula muliere recens relaxatio curationem recipit, vetus verò in vetula minimè. Si ligamentorum eius paralyſis prolapſui cauſam dederit, vix curationem admittit: at ſi putredinis occaſione procidat, penitus inſanabile malum eſt. Si magna mole è vulua inter coxas pendulus procidat, reſtitui in ſuum vix locum poteſt, ſed aëris appulſu corrumpitur, vrinæq; præterea & fæ cum alluuione, femorúmque inter incedendum attritu exulceratur & putreſcit. Memini curatam à me iuuenem mulierem, cui oui gallinacei magnitudine extra vuluam vterus propendebat, tantumq; curatione profeciſſe, vt poſtea pluries conceperit, pepererit, nec denuò vterus relapſus ſit.

Procidentia vteri quid. — *Cauſæ.* — *Lib. 7. de hiſt. anim. cap. 2.* — *Signa.* — *Prognoſis.* — *Hiſtoria.*

Procidentiæ vteri curatio. CAP. XLI.

D PROCIDENTIÆ nomine hîc omnem vteri è ſuo loco dimotionem intelligimus: ergo ſi ſurſum aſcenderit vterus, eadem quæ in ſtrangulatu vteri remedia adhibere licebit. Si in alterutrum ilium conuerſus fuerit, ſano adhibitis cucurbitulis reuocandus & reſtituendus erit. Si verò deſcenderit, & in ſuam tantùm ceruicem nec admodum magna mole inciderit, ita collocãda mulier eſt, vt clunibus ſit altioribus, & femoribus decuſſatis, túmque apprimendæ vmbilico & hypogaſtrio cucurbitulæ, reſtitutóque ſic vtero adſtringentes iniectiones, valdéque deſiccantes in vuluam & ceruicem exprimendæ, ſuffitus fœtidi iiſdem locis, ſuaueolentes verò ore & naribus admittendi. At ſi vterus magna mole inter femora propendeat, alio ſitus, & alio remediorum genere curatio adhibenda erit.

Ad vteri aſcenſum remedia.

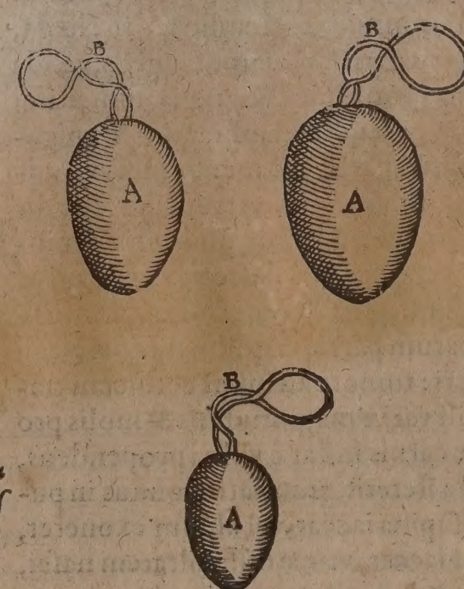
In primis igitur reſupinanda ægra eſt, ſic clunibus, femoribúſque ſublatis, & cruribus reductis, quaſi ipſi fœtus, aut ſecundæ extrahendæ eſſent, tum vteri ceruix, & quicquid ab vtero prominet & propendet, illinendum oleo liliaceo, butyro recẽti,

Ad procidẽtiam propriè dictam

adipe gallinæ, & ſimilibus, inde ſenſim blando digitorum impulſu in ſuam ſedem cō- **A**
pellendum, ægra interim ſpiritum quaſi reſorbente, & inſpiratu aëris operi fauente, quódque excidit velut reuocante: vterus poſtquam reſtitutus fuerit, quicquid vnguine delibutum eſt, abſtergendum molli linteo venit, ne per id lubricum iterùm dilabatur vterus, genitalia verò decocto adſtringente fouenda, parato ex cortice granatorū, nucibus cupreſſi, gallarum, alumine rochæ, cauda equina, ſumachio, berber. in aqua fabrorum incoctis, ex iiſdem materialibus fiet puluis quo eadem loca conſpergentur, intrudetur in vteri ceruicem peſſus debitæ craſſitiei, longitudinis autem octo, vel nouem digitorum pro corporis ægri proportione. Parabuntur hi vel ex ferro albo, vel ex ſubere cera tecto ouata figura, funiculo quo reuocari poſſint ad alterum extremum ſubſtricti.

Peſſorum ouatorum effigies.

B

A. *Monſtrat peſſi corpus.*
B. *Funiculum ad femur religandum.*

His peractis continebit ſe in lecto quieta ægra octo vel decem dies clunibus ſublatis, & cruribus decuſſatis: admotis interim cucurbitulis ſuo ſtatu & loco reſtitutus vterus continebitur, ac ſi quam ab aëre frigido noxam contraxerit decocto calefaciente & flatus diſcutiente fouebitur ſic.

Fotus calefaciens & diſcutiens.

℞. fol. alth. ſaluiæ, lauend. roriſmarini, arthemiſ. florum chamemel. melilot. an. m. ß. ſeminis aniſi, fœnugr. an. ℥j. coquantur omnia complete in aqua & vino & fiat decoctio ad vſum. Iniiciantur **C** clyſteres quò fęcibus vacuis inteſtinis, in alui amplitudine vterus facilius admitti & contineri poſſit. Hoc eodem conſilio veſica diligenter exoneretur, aliàs periculum eſt, ne inter vtrumque iacens vterus illorum repletorum ſurſum, deorſúmque compreſſione foràs exprimatur, & tanquam denuò explodatur. Vomitus quoque ſingulare putatur eſſe remedium ad prolapſum vterum reuocandum: præterea enim pituitā expurgat, quæ vteri ligamenta madefaciebat & relaxabat. Vt enim vterus in coitu prima conceptione deorſum ſemini obuius promouetur, ſic ventriculus ſua planè ſponte, ſiue arbitrio noſtro ſurrigitur ſurſum, cum rei alienæ iniuria laceſſitus magno impetu hanc vomitione repellit: at cum eo ſic promoto vna peritonæos tunica, vterus, ipſiq; connexa omnia corpora conſequutione quadam ſurſum promouentur. Quòd ſi præſcriptis remediis reſtitui nequeat vterus, aëriſque & aliarum quas diximus rerum incurſu vlceratus computruerit, iubemur Veterum præſcripto illum amputare, antè tamē ipſum vinciri volunt, eiúſque id tantum quod neceſſe eſt reſcindi, reliquum cauterio inuri, **D** & ex artis regulis curari. Viſæ namque ſunt permultæ mulieres, quibus totus fermè vterus exciſſus fuerat, nullo vitæ diſpendio, quemadmodum teſtatur Paulus. Ioannes Langius Comitis Palatini Medicus, ſcribit ſe præſente Chirurgum Carpum mulieri Bononienſi vterum extirpaſſe ipſa ſuperſtite & incolumi. Antonius Beniuenius Medicus Florentinus, ſcribit vocatum ſe à Medico Vgolio ad curandam mulierem, cui vterus cùm fruſtatim corruptus procidiſſet, decennium totum ſuperuixerit.

Vomitus qui vtilis ad prolapſum vteri.

Vteri putridi exciſsio.

Lib. 6.
Epiſt. 39. li. 2. epiſt. me.
Tract. de mirand. morb. cauſis.
Hiſtoria.

Mulieri cuidam ferè trigenariæ ſanæ, menſtruali, & bene famatæ conceptionis ſigna paulò poſt ſecūdas nuptias quas anno 1571. contraxit, cùm ex priore matrimonio prolem nullam ſuſcepiſſet, apparuerūt. Progreſſu temporis obortus eſt ad partes imas & pudendas ponderis ſenſus dolore & vrinæ retentione adeò moleſtus, vt Chriſtophoro Mombeo Chirurgo vicino ſuo in ſuburbiis S. Germani cōmoranti, patefacere ſe infortuniūq; ſuū coacta fuerit. Is viſo tumore in perinæo, fotu & cataplaſmatibus anodynis & remolliētibus dolorē ſedauit, ſed mox ad pudēdi labrū interius, vomica velut ab abſceſſu rupto apparuit, ſanie ſubrubra, citrina & pallida multo tēpore manās.

Interim

A Interim haud euanescebat ponderis ille sensus, quin potius augebatur in dies, adeò vt ab anno Domini 1573. ne se quidem in lecto in hoc illúdve latus conuertere posset, nisi admota manu hypogastrio ad oneris leuamen, sed & tum quidam veluti globus toto corpore & pondere suo sibi prouolui videbatur in quodcunque latus decumberet; nec stans, nec sedens alui excrementa reddere valebat, nisi pondere illo sursum manibus ad diaphragma sublato. Incessura vix crura promouere poterat, quasi sibi semper ex interfœmineo aliquid penderet quod progressum remoraretur. Ex interuallis vomica illa recludebatur sanie solita manans: sed tum capitis membrorúmque omnium dolor, animi deliquia, fastidia, vomitus, suffocationes miseram vrgebant, adeo vt ab empyrica muliere persuasa, facilè adducta fuerit vt antimonium hauriret: cuius tanta fuit & tam effera vis, vt post multas cum multis torminibus vomitiones, & aquosas per aluum deiectiones visus sit sibi anus procidere. Sed admonita à familiari quadam sua cui se videndam crediderat, haud ab ano id procidere, sed à vulua, anno Domini 1575. Chirurgos vocauit, me, Iacobum Guillemeau, & Antonium de Vieux, qui sibi *Antimonium haustum procidentiã vteri intulit.*

B auxilio afflictæ sanitati essemus. Expensa re tota & diligenter animaduersa, communi consilio censuimus, id quod prociderat extirpandum esse: quod atro colore, fœtore, & aliis eiusmodi signis putridæ ac corruptæ rei argumenta manifesta præberet. Ergo per duos dies sensim, frustatim, & sine dolore corpus extraximus, quod aduocatis Medicis Alexio, Gaudino, Feureo, Violaneo, & nobis vteri corpus esse visum est. Cuius rei fidem fecêre vnus ex testiculis qui integer extractus est, crassiórque item membrana, reliqua ex mola, quæ suppurata rupto abscessu, sensim diffluxerat: reuulso omni eiusmodi corpore, melius ægra habere cœpit, & tamen ante extirpationem nouem totos dies nihil per aluum excreuerat, quatuor verò dies vrina suppressa fuerat. Dehinc omnia sibi, naturæ suæ, & stato cursui reddita sunt, totúmque trimestre sana & egregiè incolumis mulier superuixit, donec suborta repentè pleuritide interiit. Dissectæ à me & sedulò singula exquirenti nusquam comparuit vterus, sed eius loco callosum quoddam corpus quod natura, quæ nunquam in nobis otiatur, iacturam eius partis quasi reparatura, vel lacunam potius alui repletura, substituerat. *Vterinæ substantiæ extractæ signa.*

C

De membrana Hymen dicta.

CAP. XLII.

QVIBVSDAM virginibus in ceruicis vteri orificio membrana reperitur, Hymen Veteribus dicta, quæ quia viri congressum arcet, sterilitatis causam mulieri infert. Hanc plerique non vulgares modò, sed & docti Medici, virginibus omnibus tanquam virginitatis claustrum inesse credunt. Sed illam ego cùm in plerisque virgunculis omnis ferè ætatis à trimatu ad duodecimum vsque annum, quarum mihi ex Nosocomio Parisiensi plena copia erat, studiosè exquirerem dum rem anatomicam commentarer, non potui reperire. *Hymen an sit.*

Ipsam semel tantùm licuit mihi obseruare in virgine septemdecim annos nata, quã cùm mater viro despondisset, sciréatque nihilominus ipsi in pudendis subesse aliquid D quod quominus mater & fœcunda esse posset, impediret, rogauit me vt ipsam inuiseret. Reperi igitur membranam quandam neruosam, tenuissimam, sub nymphis, proximè id foramen per quod mulieribus vrina effluit, pro foribus (vt sic loquar) orificij ceruicis vteri, medio sed exiguo foramine membranula illa peruia erat, quà menses diffluere possent. Contemplatus ergo membranulæ illius tenuitatem, ipsam adactis volsellis rescidi, quídque ad reliquam curationem facto esset opus matrem admonui: certè nupsit illa paulò post, & prolem peperit. *Historia.*

Raró reperiri hanc membranulam mecum sentit Realdus Columbus: Sub nymphis, inquit, in nonnullis virginibus, non omnibus, alia membrana cernitur Hymen à Veteribus appellata, quæ cùm adest, (raró autem adest) obstat quominus penis in vterum immittatur: nam crassa est valdè supra, vesicam versus, foramine donatur per quos menses fluunt. Addit & hanc se tantùm obseruasse in duabus virgunculis, & in vna grandiore. Scribit Auicenna virginibus in collo matricis panniculos subesse contextos ex venis & ligamentis valdè tenuibus, ortis ex eius colli omni parte, qui primo concubitu profuso sanguine disrumpi solent. Scribit Almansor, virginibus *Lib.11.c.16* *Lib.3.fen.21.tract.1.cap.1.*

ductum seu ceruicem vteri valdè angustam & rugosam esse: rugas verò illas venulis A
multis & arteriolis intertexi,quas primus concubitus diuellat. Hæ sunt Medicorum
de hac membranula sententiæ. Affirmant obstetrices posse se certò virginem à corru-
pta dignoscere,huius membranulæ integræ vel ruptæ & violatæ argumento. Harum
obnuntiationibus dum nimium creduli iudices fidem adhibent,sæpè in errorem im-
pelluntur:nihil enim de illa membrana certum habere obstetrices ex eo est intellige-

Obstetricũ de hymene membrana nugæ.

re,quòd situm ei nonnullæ ex his affingunt, primo in pudendi limine, aliæ in media
ceruicis vteri via, aliæ in extrema ad vteri interius orificium,imò quædam in ea sunt
hæresi,vt illam inaspectabilem & inperceptibilem esse putent ante primum partum.
Profectò de re tam rara, & quæ contra naturam fit, certum quid quod omnes sequā-
tur statui nequit. Iraque qui sanguis primo concubitu effunditur non semper est ab
hac membrana rupta, sed à venulis ruptis & violatis quæ secundum internam vteri
superficiem in ceruicem eius descendentes ipsis rugis, quæ venerem nondum exper-
tis quasi conglutinatæ conniuent,implicantur & attexuntur. Quanquam quæ matu-

Quæ nullũ primo concubitu sanguinem profundant.

ræ viro sunt,& plenis annis nubiles,nullum neque dolorem, neque sanguinis fluorē, B
vllámve continui solutionem patiuntur, si præsertim virum sortitæ sint cui penis sit
vteri ceruici magnitudine respondeñs. Ex quo scire licet quam fallantur Fezę metro-
polis in Mauritania incolæ: apud eos, inquit Leo Afer, sponsus & sponsa simulatque
ex sponsalium solemni apparatu domum sunt regressi, conclaui se obserato abdunt
ostio,dum nuptiale paratur conuiuium. Interim annosa quædam mulier pro foribus

Lib.3.

expectat,quæ porrectum sibi à sponso,iam marito,cruentatum linteolum,in mediam
inuitatorum turbam ouans defert, tanquam raptæ virginitatis opimum spolium &
symbolum,hacque demum lege licet discumbere & conuiuari:at si fortè fortuna ge-
nioq; sinistro,solenni illo coitu,nihil cruoris sponsæ per genitalia stillarit,redditur il-
la parētibus:his inde magnum dedecus accedit,inuitatorum verò turba tristis& mœ-
sta impransaq; domum recedit. Quin etiam reperiuntur quæ lenarum, meretrices ad
questum pro virgunculis prostituentium, infames artes edoctæ, dum laboriosam &

Malæ vafrarum meretricularũ artes.

cruentam expugnatæ iam sæpius pudicitiæ oppugnationem, adstringētibus iniectio-
nibus corrugata & constricta vteri ceruice, sic vt lateribus suis conniuere videatur, C
intrusisque ac penitus insertis in vuluam vtriculis piscium, aut felleis quadrupedum
vesiculis sanguine refertis,fraudis & doli malarúmque artium nescio, veneris tyrun-
culo parant, ita agunt mixtis cum gemitu suspiriis, fœmineis vlulatibus,& crocodili
lachrymis,vt virgines & ante hanc diem illibatæ castitatis videantur.

Memorabilis de membrana Hymen dicta, historia.
CAP. XLIII.

Cap.38. lib. de præst.dæmonum.

REFERT Ioannes Vuierus, Camburgi virginem extitisse, cui obtensa
media in vteri ceruice membrana densa & valida prohibebat ne men-
ses,cùm primùm erumpere cœperunt, foràs prorumperent:ex eo con-
tigisse vt suppressa & reflua menstrualis materia, ingētem in ventre tu-
morem & tensionem faceret, cum dolorum cruciatu quasi ipsa partu-
riret:vocatæ obstetrices his quæ fiebāt & apparebant animaduersis, ipsam partus do- D
lores pati vna voce affirmabant, etsi ipsa constanter assereret, nunquam sibi rem cum
viro fuisse. Se igitur tum vocatū, qui consilij remediiq; inopibus obstetricibus,misel-
læ illi virgunculæ extrema tres iam integras septimanas cum vrinæ suppressione,iu-
gibus vigiliis & doloribus anorexia & fastidio patienti,succurreret. Animaduersa è
vestigio parte patiente,visum sibi ceruicis vteri orificium, densæ membranæ obiectu
obstructum,atque à repentina sanguinis in vterum, vteriq; vasa irruptione exitu ma-
teriebus denegato,tumorem illum dolorificum exortum. Ea de causa aduocato ex
tempore Chirurgo,edixisse vt mediam membranam,quæ currenti sanguini obstrue-
bat,diuideret,quo facto,sanguinis concreti nigri iamq; putrescentis ad octo libras di-
manasse,triduoq; post omnis morbi,omnisq; doloris expertem virginem euasisse. Id
exemplum hîc proponendum duximus,quia & notatu iucundum,& vtile ad imitan-
dum esse putauimus.

A *De strangulatu vteri.* CAP. XLIIII.

Strāgulat⁹ vteri quid.

VTERI, vel ab vtero strangulatus, liberæ respirationis interceptio est, ex eo nata, quòd vterus contenta humorum vaporúmque crassorum saburra intumescens, distentis plenitudine vasis & ligamentis, conuulsiuo velut motu raptus, in diaphragma thoracísque partes effertur, respirationem breuem, crebrámque tanquam compresso pectore faciẽs.

Cur intumescat vterus.

Intumescit autem ideo vterus, quòd conclusa collectáque in ipso substantia quædam seu seminalis, seu menstrualis, seu vterini, muliebrísve fluoris, seu cuiusuis alterius humoris, tumoris, abscessus, vomicæque & cacochymia quæuis putrescens ac malignam qualitatem acquirens, in flatus crassos & nebulosos resoluitur.

Symptomata à strangulatu vteri.

Hi dum varias partes impetunt, varia symptomata inuehunt: nempe borborygmos, murmura, & rugitus alui, si intestina: nauseam, cui raro vomitus succedat, tædium, fastidiúmque cibi, si ventriculum & viscera: præfocationem cum strangulatu, si thoracem B faucésque: syncopem, si cor furorem aut ei contrarium soporẽ veternúmque si cerebrum feriant, quæ omnia non raro tam maligna visuntur, vt canis rabidi morsus, aut ferarum venenatarum puncturas malignitate adæquent.

Cur à semine quam à sãguine corrupto vteri strangulatus sit perniciosior.

Obseruatum tamen est à suppresso corruptóque semine, quàm à menstruo sanguine grauiora sequi huius generis accidentia. Quanto enim vnumquodque, dum naturæ suæ integritate continetur perfectius & nobilius est, eo grauius & exitialius est, vbi semel à præstantis illius naturæ legibus, per corruptionem deuiarit. Raro id symptomatis genus eas mulieres que benè menstruales sunt, & viri consuetudine familiariter vtuntur, fatigat: at crebro nõ menstruales & maritis orbas, si præsertim edaciores sint & sedentariæ.

Causa variè in varias corporis partes vteri cõuersionis.

Distentis sic vt diximus vteri vasis & vinculis quantum eorum latitudini & crassitiei additur, tantum longitudini detrahitur. Ita fit vt sua sede emotus vterus, nunc dextrorsum ad hepar, nunc sinistrorsum ad lienem, aliàs sursum ad diaphragma & ventriculum, aliàs deorsum ídque antrorsum ad vesicam, vnde ischuria, stranguria, vél retrorsum vnde recti intestini oppressio, fæcum suppressio aut tenesmus inflectatur.

Vterus non per accidens modo mouetur sed etiam per se concutitur.

C Cæterùm etsi agnoscimus vterum ad illas quas diximus partes irruere, non per accidens modo, à vinculis propriis & communibus dum plenitudine distenta cõtrahuntur, breuioráque fiunt, sed etiam per se, dum rei præter naturam contentæ molestia irritatus, & quasi succensens, aliàs in aliam partem oberrat, motu planè naturali, ventriculi instar, quod infensum & inimicum est fugiens, quod verò iucundum & blandum persequens, tamen solius eius ad has illásve partes accessione tam sæua symptomata excitari negamus, sic enim grauidas quibus grandiore fœtu vterus distentus diaphragma premit, strangulatu huic simili corripi contingeret, sed multo magis à venenato humore conclusum tetrum vaporem & crassum, non per venas modo & arterias, sed & per cæca spiracula in hanc aut illam partem expirante, qui partium quas attigerit facultates venenata malignitate sua ac pernicie offundat, earúmque functiones intercipiat.

Vnde tam varia in vteri strangulatu sym ptomata.

Nec verò sola excipientium partium, sed ipsa etiam exceptæ materiæ varietas symptomatum facit varietatem, Alia enim mensibus suppressis, alia corrupto semine contingunt symptomata, ac si quidem materia frigida est veternum

Soporis in vteri strangulatu causa.

D in cerebrum elata inducet, quò mulier corruens velut attonita iacet sine motu, sine sensu vllo, arteriarum pulsatione, thoracisque respiratione, adeò parua & rara, vt interdum nulla esse credatur, tanquam ipsa iam mortua & extincta sit. Si crassior conuulsionem infert: si melancholici humoris & atræ fuliginis naturam spirat, tristitiam, metum, & mœstitiam sic infert, vt se mox morituram ægra putet, nulláque ratione in spem erigi & recreari possit:

Furoris vterini causa.

si biliosi, furorem vterinum dictum, loquacitatẽ qua dicenda tacendáque effutiuut, tenebricosam vertiginem, perturbato & temerè agitato spiritu animali admixtione putridi vaporis & feruidi spiritus, inducit, sed nihil est admirabilius quàm quod aliàs cum risu, aliàs cum lachrymis prehendit hoc malum, aliis prius lachrymæ, deinde risus mouetur in eodem affectu:

Historia.

omnẽ verò superat admirationem, quod duabus filiabus præsidis Rothomagensis contingere solitum narrat Hollerius: Risu enim longo ad horam & horas duas, imminente paroxysmo capiebãtur, quem neque metu iniecto, neque hortatu, neque aliis artibus poterant compescere, à parentibus interrogatæ & obiurgatæ, respondebant se non posse continere risum. A strangulatu vteri diligenter distinguendus venit ascensus. Nam

ascensu haud quæ strangulatu symptomata fiunt, sed duntaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, spirandi difficultate, aut animi defectione: at sine metu, sine delirio, aut alio grauiore symptomate. Itaque ascensum sæpè contrariæ causæ inuehunt: vteri nempe ab exhausto laborantis nimia siccitas, qua cogitur post effrenes & nimias mensium, lochiorũ & similes vacuationes, post laboriosos & dolorificos enixus, quorum occasione præter naturam incalescit, & exarescit, sese impetu quodã conuertere ad vicinas partes, hepar nempe, ventriculum & diaphragma: si fortè inde humorem in se deriuare possit. Omitto quod frequenti rerum aromaticarum naribus admotarum odore, vterus sursum ascendit, etsi interim quem descripsimus strangulatum non inferat. A

Ascensus vteri à strãgulatu distinguẽdus.

Imminentis strangulatus vterini signa.
CAP. XLV.

ANTEQVAM commemorata præhendant symptomata, mulier ab vtero sibi surgere ad ventriculi orificium & ad cor dolorificum aliquid sentit, opprimi & præfocari sibi videtur, queritur promoueri, sensimque scandere aliquod velut frustulum ab infernis partibus ad gulam, quod sibi fauces præcludat, palpitatione cor æstuat. Sic vterus & vteri vasa plerisque intumescunt, vt rectæ & in pedes stare nequeant, sed pronæ in ventrem se continere coguntur, quominus dolore premantur: ipsum præterea quod sursum cõscẽdere videatur admota appressáque manu comprimere validè, quanquam non tam vterus ipse quàm ab vtero vapor ascendit, vt antea diximus, cùm iamiam imminet accessio, pallor quidem faciei derepente adest, torpor mentis, pigritia, crurum imbecillitas cum standi impotentia. Hinc sopor grauis, mentis desipientia, sensuum & respirationis velut emortuæ interceptio, aphonia, crurum contractio & similia. B

Ascensum non tam facit vterus quàm vapor ab vtero.

Quibus signis intelligere licet, mortua sit nécne mulier in vteri strangulatu.
CAP. XLVI. C

QVIA permultæ mulieres non priscis tantùm seculis, sed nostra etiam & patrum memoria hoc symptomate correptæ pro mortuis, etsi viuerent, elatæ sunt, pernecessarium esse duxi, signa quæ in tali casu mortem & vitam arguerent describere. In primis igitur viuátne an verè mortua sit ægra licebit explorare speculo politissimo, leuissimo & lucidissimo ori & naribus admoto. Nam si vel quælibet obscura adhuc subsit respiratio, tenuis vapor expiratus speculum inficiet, & velut aspergine obnubilabit. Plumula quoque mollior & subalaris, vel carptæ lanæ flocus ac tanquam lanugo admota, tremulo motu suo subesse adhuc spiritum adeóque vitam testabitur, omnino verò certissimè argues subsitne adhuc aliquid in corpore animulæ ac vitæ, insufflatis in nares puluisculis sternutatoriis, ex elleboro & pyrethro. Cæterùm etsi nulla appareat respiratio, non tamen propterea mortua ægra statim censeri debet, exiguus enim calor vitalis, quo in corde contracto superstes adhuc viuit, sola transpiratione contentus multam aëris quæ respiratione, thoracísque ac pulmonũ dilatatione & contractione obitur attractionem, ad sui conseruationem non requirit. Sic enim insecta, vt quæ frigido sint temperamento, hyeme tota latebris inclusa degunt torpida, nulla in ipsis apparente spirationis nota, quod exiguus calor in ipsis relictus, arteriarum cordísque officio, id est perspiratione facilè conseruari possit citra thoracis motum: quod maximus respirationis vsus est, vt intimus calor refrigeratione & ventilatione seruetur. Qui hæc non animaduertunt in eum errorem incidunt, qui anatomicæ commentationis iacentis & prope neglectæ parenti ac restauratori nostra memoria penè pernicialis fuit. Is in Hispania cùm esset vocatus ad nobilem mulierem, quæ ex hysterico strangulatu mortua credebatur dissecandam, ecce ad secundam adactæ nouaculæ impressionem derepente ad se illa redire, & artuum corporísque, quod pro cadauere habebatur, motu ac clamore, vitę adhuc superstitis signa præbere cœpit. Quæ res circunstantes amicos in tantam admirationẽ, horrorémque rapuit, sic primæ & melioris notæ Medicum illum infamem, odiosum, & detestabilem reddidit, vt parum abfuerit D

Viuæ pro mortuis elatæ.

Quî hystericæ sola trãspiratione siue respiratione viuant.

Insecta tota hyeme sola transpiratione viuũt.

Historia.

A rum abfuerit quin vnguibus omnium è veftigio difcerperetur & laniaretur: nihílque prius fibi effe duxerit, fi faluus effe vellet, quàm prouincia quàm citiffimè excedere, feque fuga inuidiæ fubtrahere. Sed ne fic quidem inteftinum tortorem ac carnificem, quo iudice nemo nocens abfoluitur, malè nempe rei geftæ confcientiam fugere potuit. Itaque non ita multo poft mœftitia confectus, magno rei & publicæ & Medicinæ detrimemto interiit.

Quibus fignis, à menfibúfne fuppreffis, an à femine corrupto vteri ftrangulatus fit, cognofcere liceat. CAP. XLVII.

Hysteric æ fuffocationis duæ illæ potiffimum tanquam maximè frequentes celebrantur caufæ. Sed à femine corrupto, fymptomata omnia
B grauiora funt & rapidiora: præeuntem difpnoëam non longo interuallo poft fequitur apnæa: vniuerfus corporis habitus marmore frigidior fentitur: mulier eft vidua: cæterùm multi & copiofi feminis, ac confueta virorum vti confuetudine: per quorum abfentiam antea capitis grauitate tentari folebat, cibos faftidire, mœftitia & metu, omninóque melancholica percelli. Denique cùm nihil ad libidinem reliqui feciffet, derepente continere cœpit, à menfibus fuppreffis fuffocari eam verifimile eft quæ antea benè & copiofè menftrualis erat, quæ calidis, humidífque & multis multúmque adeo fanguinem gignentibus eduliis repleri folet, quæ fedentaria eft, quæ aluinæ regionis pondere & tumore, quæ ftomachi dolore & naufea, reliquífque fymptomatibus quæ à fuppreffis mẽfibus suboriri folẽt laborat. Quibus poft aliquot tempus fuffocationis hyftericæ paroxyfmus vel fponte ac robore naturæ, vel remediis adhibitis exoluitur, paulatim rubor in faciem affurgere incipit, vniuerfum corpus confirmari, conferti dentes, mandibulis laxatis referari, humor denique aliquis, quibufdam etiam femen craffum cum voluptate, quibus præfertim obftetricis digito demulcetur ceruix vteri, è genitalibus diffluere: quo
C dilapfo vterus antea velut furens fibi & loco fuo reftituitur, fenfimque fymptomata omnia vanefcunt, viris & fuppreffo femine non quæ mulieribus fymptomata veniũt: quia virile femen haud ita frigidum & humidum longéque perfectius & magis elaboratum putredini magis refiftit, & dum illud fenfim congeritur multo ac valido exercitio fimul quoque diffipari ac digeri folet.

Signa hyftericæ fuffocationis à femine corrupto.

Signa hyftericæ affectionis à fupreffis mẽfibus.

Signa refurgentis ab hyfterica affectione.

Cur viris fuppreffum femen nõ fit perniciale.

De vteri ftrangulatu curatione. CAP. XLVIII.

Hysteri æ fuffocationis quia rapidum eft & acutum malum, propterea præfens quoque & fubitum remedium poftulat, vel neglecta eius in præfens caufa. Ergo ftatim in dorfum collocetur ægra elatiore thorace, folutis ac diftrictis veftimentis omnibus, quo fpiritum ducat facilius, alta voce & in aures inclametur nomine proprio, temporum & ceruicis pilis vellicetur acrius, præfertim verò pudendorum, vt do-
D lore infernis illis in locis citato, non excitetur modo ægra, fed & vapor teter furfum afcendens in contrarium reuellatur, dolorificis vinculis crura & brachia conftringãtur, afperioribus linteis, fale etiam & aceto confperfis, totum corpus ad dolorem, ruborémque vfque confricetur. Immittatur in vterum peffarium fequens.

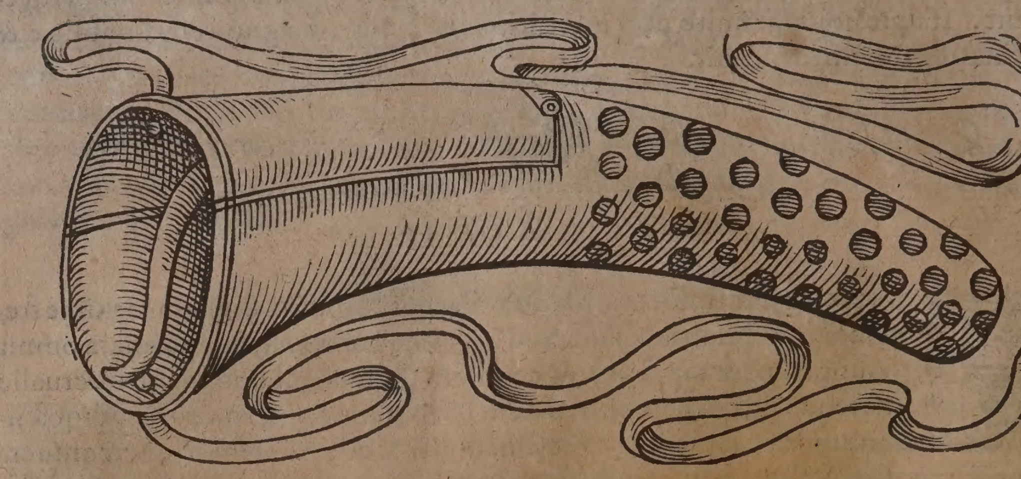
Pilorũ qui in pudendis funt vulfio facit ad fymptoma & ad caufam fymptomatis.

℞. fucci mercuri. & arthemif. an. ℥ ij. in quibus diffolue pulueris bened. ʒ iij. pulueris rad. enulæ camp. galangæ minor. an. ʒ j. fiat peffarium. Inungantur inde plantæ pedum oleo laurino, vel fimili alio, applicetur cucurbitula ingens, cum multa flamma hypogaftrio infra vmbilicum, femorum internæ parti, & ad pectinem quò tum materiæ furfum fcandentes, tum vterus ipfe eò irruens reuocetur & reuellatur. Parandus fuffitus aromatum qui vtero excipiatur, quod quò facilius fiat, immiffo in eius ceruicem inftrumento, hic appicto, apertus femper & hians teneatur. In peffi formam ex auro, argentóve aut ferro albo exfculpetur, altero, quod fcilicet fubit in vteri ceruicem extremo, multis foraminibus hâc illâc vndique peruium fit: inferiore verò, manucla inftructum quò referari & obferari pro arbitrio, queat. Duobus

Peffarium.

autem vinculis ad fasciam ægræ ilia cingentem religabitur. Eius hæc est delineatio. A

Pessi quo immisso hiare cogitur vteri ceruix, delineatio.

B

Vasis sua penula instructi ad vterum suffiendum descriptio.

C

D

Suffituum aromaticorũ materia. *Aromata quibus viribus vterũ sibi restituãt* *Fœtida naribus admouenda.*

Materia suffituum aromaticorum sunt cinamomum, calamus aromat. xyloaloë, ladanum, benioini, thym. piper. caryophyll. lauendula, calament. arthemis. puleg. alipta moch. nux mosch. moschum, muscus, ambra, iuncus odoratus, & similia quæ odoris gratia & sympathia vterum aliciunt, reuocántque, & nebulosos vapores putridámque cacochymiam calore suo consumunt & digerunt, fœtidis contra suffientur nares, parantur autem hæc ex galbano, sagapeno, ammoniaco, assa fœtida, bitumine, oleo gagatino, fumo candelarum sebacearum extinctarum, pennarum auiũ, præsertim verò perdicum & rusticularum, pilorum humanorum, villorum caprillo-

rum,

A rum, bubulorum, veterum coriorum, vngularum cornuum, & similium vstulatorum: quorum infensum odorem fugiens vterus in suum se refert locum. Expedit etiã prouocare vomitum intrusa in gulam altius penna anserina, vel ipsius etiam ægræ capillis. Mox adhibebitur potio ex piperis nigri granis quindecim tusis,& in hydromelite aut vino generoso dissolutis, quod remedium Auicennæ pro secreto est. Eius etiam loco potest tribus horis ante pastum exhiberi theriacæ semidragma in aquæ absinthij vncia vna dissoluta: prodesse etiam creditur remedium paratum ex olei gagatini gutta vna linguæ instillata. Sunt qui probent potionem ex semidragma castorei in vino albo aut iusculo capi dissoluta. Proderit etiam non bibendam modò dare, sed & exprimere in vterum theriacam in aqua vitæ dissolutam, interimque olei saluiæ aut alterius similis per quintam essentiam extracti guttas duas, tréfve in aures instillare. Sopita excitabitur sternutatoriis puluisculis ex elleboro albo & pirethro. Vtiliter etiam induntur in anum & vuluam clysteres ex decocto rerum flatus discutientium, vt calamenthi, arthemisiæ, lauendulæ, pulegij, chamæm. meliloti, fiant pessi & B glandes ex ladano, zinzibere, gallia moschata, theriaca, mithridatio, zibetha, moscho, ex oleo caryophyllorum, anisi, saluiæ, rorismarini, & similibus per quintam essentiam extractis: clysteris hæc erit conueniens descriptio.

Auicennæ secretum ad strangulatũ vteri.
Oleum gagatinum.
Castoreum haustum.
Expreßiones in vterum.
Pessorũ materia.

℞.rad. enulæ camp. ireos, ebuli, aristol. an. ℥ j. fol. absinth. arthemis. matric. puleg. origan. an. m. j. baccarum lauri, iuniperi & sambuci an. p. j. seminis rutæ, cumini, ammios an. ʒ ij. florũ stœcad. rorism. saluiæ, centaurij minor. an. p. ij. fiat decoctio. cape de colatura ℔. j. in qua dissolue mellis anthos. sacchari rubri & bened. an. ℥ j. diacharthami. ʒ ij. olei anethini & nard. an. ℥ j. ß. fiat clyster, applicetur aluo sequens emplastrum.

Clyster discutiens vapores crassos.

℞.massæ emplastri oxycrocei & de meliloto an. ℥ iij. olei nard. quantum sufficit ad malaxandum, fiat emplastrum, extendatur super alutam, applicetur regioni ventris, exacto paroxysmo. Si quidem nupserit, coëat, ineatúrque validè à viro: nullum enim hoc remedium præsentius. Obstetrix inunget digitos oleo nardino aut moschatelino, caryophyllorum aut de spica, mixtis cum moscho, ambaro cineritio & zibe- C tha aliisque puluisculis aromaticis, hísque confricabit & titillabit summum ceruicis vteri quod orificium interius pertingit, calefactis tamen prius genitalibus calentibus linteis admotis, sic enim demum venenata materia vtero contenta eliquabitur & diffluet, malignique tetri & flatulenti vapores, quibus vterus velut in furorem agitur, resoluentur & discutientur, sicque morbi materia coniuncta dissipata, sibi vterus, sibiq; mulier restituetur. Quibusdam pro secreto est confricare vmbilicum succo expresso ex allio cocto & cum aloë commixto.

Citum, certum & iucundum ad hystericam paßionẽ remedium.
Titillatus ceruicis vteri.

De mulierum mensibus. CAP. XLIX.

SANGVINIS qui mulieribus per genitalia manare solet furorem, Menses nominare solent, quòd his singulis potissimum mensibus, quandiu sanæ sunt cieatur. Sunt qui Tempus nominant, quòd stato recurrat tẽpore. Septimanas Galli plerique appellant, quia sedentariis & gulosis D septem ferè dierum spatio duret. Purgationes etiam quidam nominant, quòd hoc fluore totũ muliebre corpus superfluis humoribus repurgetur. Sunt denique qui Flores vocitent, quòd vt flos fructum in plantis, sic in mulierum genere hic fluor fœtum seu fœtus conceptionem soleat præcedere. Non enim ante mulier ad conceptionem habilis censetur, quàm ipsi menses fluant. Vnde enim semen in vterum iniectum alimentum & incrementum, vnde fœtus ex semine formatus alimoniam capesset, si necessarius is humor vtero desit? fieri tamen potest vt aliquæ etiam sine hoc mensium profluuio concipiant: videlicet quibus tantum humoris colligitur, quantum iis quæ purgantur restare solet, quanquam non tanta copia vt foràs possit profluere, vt est ab Aristotele proditũ. Cæterùm vt quædam copiosius, aliæ parcius, sic quædam rarius, quædam frequentius hunc fluorem patiuntur. Sunt enim quæ bis, quæ ter in mense purgantur, omnino enim quæ hepate sunt amplo, venis latis, multis cibis & multum nutrientibus replentur, quæ otiosæ totos dies domi sedent, quæ integræ noctis somnum in multam lucem protrahunt, quæ in aëre calido, humido, pluuioso & australi degunt, quæ tepidis aquarum dulcium

Nominum menstrualis excretionis ratio.
Quæ nullo apparente mensiũ fluo reconcipiãt.
Quæ frequẽtius copiosius & diutius purgẽtur mẽstrua li materia.

balneis & blandis frictionibus, quæ viri consuetudine vtuntur & delectantur, frequẽtius illæ & copiosius & crebrius, hoc fluoris genere purgari solent. Quibus contrà venæ angustæ sunt & abditæ, quibus habitius est seu carne seu adipe corpus, rarius purgantur & parcius, quòd in corporis habitum facessere soleat sanguinis superflua copia. Molles etiam & albæ mulieres, fuscis & densa carne præditis minus purgantur, quòd propter corporis raritatem, maiorem patiantur substantiæ per transpiratum dissipationem. Sed & minus etiam hoc fluoris genere purgantur, quibus solennis aliqua est per aliam corporis regionem vacuatio, vt per nares & hæmorrhoidas. Quod ad ætates attinet luna vetus, vetulas, iuuenes noua luna repurgare creditur: causam esse puto, quòd luna corporibus humidis dominatur, huius enim vario motu mare fluit & refluit, ossa, medulla, plantę genitali humore turgent. Itaque iuuenes quibus multus sanguis est, & fluidior, corpúsque patentius, facilè ad fluxum commoueantur, vel prima orientis & crescentis lunæ quadra, vetularum autem humores, quia quodam velut frigore rigent, & parciores sunt, & corporibus densioribus, vasísque arctioribus coërcentur, non tam facilè, nec nisi valida & plena luna cientur & fluunt, aut certè decrescente: quia scilicet sanguis plena luna collectus, ipsi corpori, vel suo pondere elabitur: quod propter lunæ decrementum & defectionem tempus hoc mensis frigidius & humidius sit.

Quæ rarius parcius & breuius purgentur. A

Cur iuuenes noua luna repurget.

Cur luna vetus vetulas purget. B

Quæ sint menstrualis fluxus causæ. CAP. L.

MVLIER quia frigidior est, adeóque languidiore coctrice facultate, fit vt plus appetat alimenti quàm concoquere possit. Superfluum id quia exercitiis, quia vegeti caloris efficacia non digeritur, ideò naturæ prouidentia per vteri venas excretricis impetu foràs stato tempore & circuitu propellitur. Fluere verò id tum maximè incipit, & cruda velut sanguinis portio excerni, nulla alioqui qualitate noxia & maligna, quando natura incrementi corporis præcipua iecit fundamenta, adeò vt corporis magnitudine ad summum propè fastigium peruenerit, nempe à decimotertio ætatis anno ad quinquagesimum. Sed nec citra hunc fluorem fœtus in vtero conformari, & alimentum incrementúmque capessere poterat: est ergo altera hæc & finalis menstrualis fluxus causa. Plerisque persuasum est mulieres copiosiori longè esse sanguine quàm sint viri: reputantibus quantam eius copiam singulis mensibus ab anno ætatis decimotertio ad annum quinquagesimum effundant: quantum grauidæ, quarum pleræque simul etiam menstruales sunt, in fœtus alimentum & incrementum impendant: quantum plerisque grauidis detrahere secta vena Medici necesse habeant, alioqui aborsuris, quantum in partu, lochiorum per decem aut duodecim dies purgatione exhauriant, quantum interim plærisque quæ fœtum nutriunt in mammas ad lactis, quod nihil est aliud quàm sanguis vi glandularum mammalium dealbatus, generationem assurgat, diu noctúque lactanti fœtui, si quidem grandior sit, abundè suffecturum, vel profundendum si fœtus adhuc minor sit & imbecillior, nihilominus tamen pleræque interim nutrices menstruales esse non desinunt, atque vt fortè illud, sic certè hoc verè dici potest, sanguinis virilis dragmam (vt sic loquar) vnam, nutriendo augendóque efficaciorem esse, libris duabus sanguinis muliebris, quia longè perfectior sit, magis coctus, elaboratus, & spirituum copia differtus; quò fit vt vir efficaciore calore præditus, facilè quicquid ingesserit cibi in corporis alimoniam & substantiam conuertat. Si quid superflui restet, id vniuersum per insensilem transpirationem promptè digerat & discutiat. At mulier mare frigidior, quia plus appetit quàm concoquere possit, multos humores congerit: quos quia per caloris inertiam & infirmitatem discutere non potest, menstruam purgationem pati, cùm præsertim ipsi altius corpus increuit, necesse habuit, vir verò minimè.

Materialis mensiũ causa.

Quãdo fluere incipiant menses. C

Finalis.

Mulier superat virũ sanguinis quantitate.

At vir mulierem qualitate D

Vir fœmina calidior, adeóque minimè menstrualis.

De causis

A *De causis suppressorum mensium.* CAP. LI.

SVPPRIMVNTVR menses multis ex causis, vt ob morbos acutos & vehementes, ob diuturnos, ob metum, ob mœstitiam, famem, labores immodicos, vigilias, alui fluxum, hæmorrhagiam, hæmorrhoïdas, sanguinis per os, & quacunque alia parte reiectiones, frequentes phlebotomias, sudores copiosiores, vlcera multum & diu fluentia, totius cutis scabiem, sanguinis crassitiem immodicam & lentorẽ, & à crudorum fructuum esu, frigidæque potu inertiam, vasorum densitatem, obstructionem, vteri vitia & morbos ob intemperiem, abscessum, vlcus, orificij eius interioris à callo, caruncula adnata, cicatrice ex vulnere aut vlcere, adnata membrana obstructionem, rerum adstringentium per ceruicem eius, cui pleræque mulieres nimium stolidè angustiam comparare student, expressionem. Taceo ætatem, grauiditatem, & nutricatum, quòd hæ causæ præter naturam non sint, nec Medici industriam implorent. Pleræque suppressis mensibus in naturam virilem quodammodo degenerant, ex quo Viragines nominantur. Itaque vox illis asperior fit & grauior, virum sonans, barbam promittunt. Id abderis, inquit Hippocrates, Phaëtusa Pytheæ vxor, priore quidem tempore fœcunda erat: pulso autem in exilium marito, menses multo tempore suppressi sunt. Hæc autem vbi contigissent, corpus virile factum est, & hirsuta penitus euasit, & barbam produxit, & vox aspera facta est. Idem hoc contigit etiam Namysiæ Gorgippi vxori in Thaso. Quæ virgines ab initio tales sunt, vt menstruam purgationem non patiantur, & nihilominus secunda fruantur valetudine, has calidas, siccásque, imò calore siccitatéque ferè virili esse necesse est, vt collecta excrementa transpiratu virorum more discutere possint, certè omnes steriles sunt.

Studiū angustandi orificij vteri luitur suppressorum mensium dispendio.

B

Viragines quæ.

Lib. 6. epid. sect. 7.

Viragines steriles.

Quæ accidentia ad suppressos menses sequantur.
CAP. LII.

C

MENSIBVS suppressis, & ab vtero toti corpori & in vtero morbi contingunt. Hinc igitur suffocatio hysterica, cephalalgia, syncope, palpitatio cordis, genitalium & mammarum tumores, vteri inflammatio, abscessus, vlcus, cancer, febris, nausea, vomitus, dispepsia, bradipepsia, hydrops, stranguria, repleto vtero vesicæ orificium comprimente, vrina nigra & cruenta, exudante in vesicam sanguinis portione. Plerisque mẽstrualis materia in vtero suppressa vomitu excluditur, vrinis, hæmorrhoïdibus: aliis in varices abit. Vxori meæ dum virgo esset, deriuabatur & purgabatur per mares menstrualis materia. Vxor Petri Fabri Castrodunensis, mensium materia se per mammas singulis mensibus tanta copia exonerat, vt ei ebibendæ & exhauriendæ vix tria aut quatuor mantilia sufficiant. Quibus non menstrualibus alia corporis parte ea plethora non vacuatur, his difficultates spirandi, melancholiæ, maniæ, podagræ, cachexiæ, virium corporis exolutiones, anorexiæ, tabes, epilepsiæ, apoplexiæ superueniunt. Quibus sanguis laudabilior est, nec ita copiosus, ex mensibus suppressis nihil aliud accedit incommodi, nisi quòd pruriente, & distento sanguine vtero coitus desiderio inardescunt, & veneris aculeis tentantur & stimulantur crebrius, si præsertim sedentariæ viuant. Quæ vtero gerere solent mulieres, ex suppressis casu aliquo præter naturam mensibus, minus laborant, minúsque malè habent, quàm quæ nunquam conceperunt, quia repleri consueuerunt, & vasa ex repletionis ac distentionis consuetudine capaciora habent. Fluentibus mensibus deiecta ferè appetentia est, quia tum in excretionem tota natura intenta minus bellè coctionem obire potest, decolor verò subsidet facies, quia calor vnà cũ spiritibus foris intro ad iuuandam excretricem facultatem refluit.

Cur à suppressis mensibus strangurĩa & cruenta vrina.

Deriuatorũ per nates & mãmas mẽstruorũ historiæ.

D

Quibus minus grauis est mensium suppressio.

De ciendis menſibus. CAP. LIII. A

Cur ante ſapheiam baſilica aperienda.

Menſium ſuppreſſio plethorica affectio eſt, quæ ideò vacuatione curari poſtulat. Id fiet aperta, quæ ad malleolum eſt ſapheia vena: antetamen brachij ſecta baſilica, ſi maximè plethoricum ſit corpus, ne maior fiat in vterum attractio, & ab attractione influxúque obſtructio maior. Aſpectabili tumore diſtentis vteri venis, vtiliter admouentur hyrudines ceruici eius, peſſaria mulieribus, aromatum verò ſuffimenta per infundibulum excepta, virginibus, verecundiæ ergò, magis conueniunt. Præſcribenda quæ in rem eam ſunt vnguenta, litus, emplaſtra, cataplaſmata, & pudendis admouenda: non omittenda vincula, frictiones femorum & crurum, fomenta, ſternutatoria, cucurbitulæ pectinum apprimendæ. Promouent menſes inambulatio, ſaltatio, equitatio, frequens & alacris cum marito forti & vegeto coitus, & ſimilia exercitia. Ex plantarum genere menſtrua cient folia & flores hyperici, radices fœniculi, aſparagi, bruſci, petroſelini, berula, baſilicum, meliſſa, betonica, allia, cæpæ, criſta marina, cortex caſſiæ fiſtulæ, calamēthum, origanum, pulegium, arthemiſia, thymus, hyſſopus, ſaluia, maiorana, roſmar. marrubium, ruta, ſabina, tithymallus, crocus, agaricus; flores ſambuci, baccæ lauri, hederæ, ſcamon. cantharid. pyrethrum, euphorbium. Aromatica ſunt amomum, cinamomum, iuncus odoratus, calamus aromat. cyperus, zinziber, nux moſchata, caryophylli, galanga, piper, cubæ, ambara, moſchus, ſpica nardi & ſimilia, ex quibus omnibus parantur fotus, ſuffitus, balnea, iuſcula, boli, potus, pilulæ, ſyrupi, apozemata, opiatæ omnino vt Medico viſum erit. Quod ſequitur apozema vſu efficax probatum eſt. B

Hyrudines ad vteri ceruicem.

Menſes cientia ex reherbaria.

Aromatica.

Apozema ad ciendos menſes.

℞. fol. & florum dictamni. an. p. ij. pimpinellæ m. ß. omnium capillar. an. p. j. arthemiſ. maioranæ, thymi, origani an. m. ß. rad. rubiæ maior. petroſel. fœnic. an. ℥ j. ß. rad. pæoniæ biſtortæ an. ʒ ß. cicerum rubr. ſeminis pæoniæ, fœnic. an. ʒ ß. fiat decoctio in aqua ſufficienti, addendo cinam. ʒ iij. in decoctionis ℔. j colata diſſolue ſyr. de arthemiſia & hyſſopo an. ℥ jj. diarrhod. abb. ʒ j. paſſentur per manicam cum ʒ ij. C nucleorum dactyl. capiat ℥ iiij. mane, peſſaria finguntur ex galbano, ammoniaco & ſimilibus remollientibus in maſſam calente piſtillo in mortario reductis & in peſſi formam concinnatis: móxque oleo de iaſmino, de euphorbio, felle bubulo, arthemiſiæ ſucco, & aliis quibus ciendorum menſium vis ineſt, cum ſcammonio in pollinem redacto mixtis, craſſitie erunt pollicari, ſex digitorum longitudine, ſandalo aut linteo ſimiliter rarò inuoluentur: ex iiſdem rebus parabuntur noduli. Parari etiam peſſi poterūt ex melle cocto, additis puluiſculis conuenientibus ex ſcammonio, pyrethro & ſimilibus. Nec hos diutius in ceruice vteri hærere oportet ne exulcerent: his reuocatis traiecto funiculo, fouendum erit vteri orificium vino albo decoctionis pulegij aut matricariæ. Notandum verò quòd ſi menſium contingat ſuppreſſio obſtructi orificij vteri vitio, aut inflammatione, ante illis affectibus medendum eſſe, quàm ad ea veniamus quæ propria vi menſes cient. Nam verbi gratia, ſi vtero inflammato talia fiant, & exhibeantur, citato in affectam partem ſanguine, attenuatis humoribus, & vteri calefacto corpore augebitur inflammatio. Sic ſi quæ caro ſuperflua, D ſi quis callus à vulnere aut vlcere, ſi quæ membrana orificium vteri occludens currentibus menſibus obſtruat, exterēnda & reſecanda ante hæc omnia veniunt. Cæterùm admouendorum & aſſumendorum opportunitas captāda erit ex tempore, quo ante ſuppreſſionem ſolebat purgari ægra mulier: vel ſi nunquam experta ſit menſtruā purgationem, ex luna decreſcente. Sic enim arti, conſuetudinem, naturam, & cauſam externam efficientem adminiculantem habebimus. His quæ diximus remediis vſurpatis, haud in æſtuaria quod plerique faciunt ablegandæ erunt mulieres, niſi fortè à vaſorum denſitate & ſanguinis craſſitie & lentore malum cauſam habuerit. Sudores materias alio diuertendo menſtruam purgationem impediunt.

Peſſaria.

Quæ cauſæ ſuppreſſoriū menſiū ante affectum ipſum curādæ.

Opportunum tempus ad ciendos mēſes.

Cur æſtuaria nocēt his quibus prouocādi ſunt menſes.

Quæ

A

Quæ sint signa menstrualis fluoris appetentis.
CAP. LIIII.

APPETENTIBVS primùm mensibus mammæ pruriunt, solito tumidiores & solidiores fiunt, coitus fit appetentior mulier, à sanguinis incitati orgasmo, aut subsistentis acrimonia, vox grauior fit, genitalia pruriunt, ardent, tument, & rubent. Si diutius tardent dolor lumbos & caput habet, nausea & vomitus ventriculum exercet. quanquam si quæ in vterum confluunt materiæ, vel natura sua vel corruptione frigidæ sint, à venere abhorrent, torpente inertia vtero, & aquosis excrementis, sæpè etiam per genitalia pigro lapsu diffluentibus, differto. Quæ viro maturæ sunt virgines, etsi pulchrè menstruales sint, cephalalgia tamen, nausea, vomitu crebro, anorexia, pica, cachexia, dispnoëa, palpitatione cordis, syncope, melancholia, & insomniis terrificis aut vigiliis cum suspirio laborant: quod catullientibus & prurientibus B genitalibus, ipsæ sibi venerem figurent, quò fit vt seminalis materia vel in testibus magna copia subsistens, vel in vteri capacitatem genitalium titillatu effusa corrumpantur, venenatam qualitatem acquirat & strangulatui vteri similia excitet symptomata. His affectibus haud tentantur rusticæ in agris virgines, quòd nemo sit qui earum virginitati insidias struat, quòd parce ac duriter viuant, quòd in continuis laboribus ætatem exigant. Videre est plerasque virgines adeò succi, adeò sanguinis plenas, vt ipsis tanquam non menstrualibus in mammas magna copia ruens in lac conuertatur, quod ipsis pleno vbere diffluat tanquam nutricibus, vt expressum ab Hippocrate legimus: Si mulier, inquit, quæ neque grauida est, neque peperit lac habet, huic menstrua defecerunt, ex quo intelligere est, malè vulgo concludi mulierem quæ lac habet peperisse vel grauidam esse. Nam & Gennæ nouisse Antonium Buzum scribit Cardanus, cui triginta annos nato lac colligebatur in mammis, quod puello alendo satis esset. Lactis enim generatio & causa efficiens non à sola est mãmarum glandulosæ substantiæ insita facultate, sed multo magis ab actione seminis masculi, argumento quòd plerisque hominibus mammæ lacte diffluant, & quòd C mulieres nisi recepto & concepto semine virili, ferè lacte non redundent, viragines quoque quorum scilicet semen ad naturam virilem accedit, vbi menses retinentur concoquunt sanguinem & edulcant, atque ob id dum exitu caret, trahitur à mammis similitudine substantiæ, & in perfectum lac euadit, quibus menses affatim & continuò quatuor aut quinque dierum spatio vacuantur, melius & fœlicius purgantur, quàm quibus longo dierum interuallo.

Quæ suppressis mensibus venerem magis appetãt quæ horreant.

Quibus symptomatibus exerceantur nubiles quæ non nubũt.

Causa tot symptomatum.

Aph. 36. sect. 5.

Lib. 12. de subt.

Lactis causa efficiens notanda.

Quæ ad profluuia mensium immodica sequantur accidentia.
CAP. LV.

SI copiosius fluant menses, symptomata quoque fiunt, frustrata concoctio, deiecta appetentia, totius corporis perfrigeratio, facultatum eius omnium exolutio, cachexia, tabes, hydrops, febris hectica, cõ- D uulsio, syncope, mors sæpè repentina. Si cui fluit immodicè, sanguis acer est & ardens, fœtor vnà ipsum, ægrum verò febris assidua, lingua arida comitabitur, vlcera in gingiuis surgent, & ore toto. Fluunt mulieribus menses venis & arteriis, quæ & vasis spermaticis ortæ in vteri fundũ & latera terminantur, virginibus verò & grauidis quibus sanus futurus est fœtus, per ramos venæ & arteriæ hypogastriæ quæ reiiciuntur & sparguntur in vteri ceruicem. Immodici mensium profluuij causa est sanguinis quantitate, aut qualitate vel vtroque peccantis, vitium effrenis coitus præsertim cum viro, cui sit mentula monstrosæ & vegrandis magnitudinis, retentricis vasorum facultatis exolutio. Sæpè etiam à laborioso & difficili partu menses immoderatius fluunt, fœtu vel secundis per vim ab vteri cotyledonibus reuulsis, aut venis & arteriis ceruicis vteri à fœtu magno enixu, prodeunte laniatis: non rarò ab vsu medicamentorum acrium, vt pessorum exulcerantium. Sæpè etiam totius corporis cacochymiam natura criticè per vterum post ingentem morbum deponit: cuiusmodi

Quibus vis mulieri quibus virgini mẽses fluãt.

Causæ immoderati mensium fluoris.

Criticus mẽsium fluor.

Signa mensiu ab vtero & ab vteri ceruice manantium.

fluxus haud temerè sistendus est. Qui ab vtero manat, menstruus sanguis crassior, A
nigrior & thrombosus est, qui verò ab vteri ceruice liquidior & rubicundior.

De sistendo mensium fluxu immodico.
CAP. LVI.

Victus.

CIBVS potúsque eligendus est cui sanguinis incrassandi vis insit, vt enim calidis & tenuium partium eduliis cientur menses, sic refrigerantibus, incrassantibus, adstringentibus & stipticis cohibentur, cuiusmodi sunt hordeata, oriza cocta, animantium extremæ partes, vt bubuli, vitulini, veruecini pedes, vel frixi, vel cocti cum acetosa, portulaca, plantagine, bursa pastoris, sumachio, summitatibus rubi, berberide & similibus. Cornu ceruinum vstum & lotum, & in aqua adstringente propinatũ fluxus omnes immodicos cohibere creditur, quemadmodum & sanguis draconis, terra sigillata, bolus armenus, lapis æmathites, coralla in pollinem redacta & in aqua chalybeata pota, ad id etiam efficax est pulticula parata ex lacte sæpius chalybeato, & farina B
frumentacea, hordeacea, fabacea, amylo aut oriza. Mala cotonea, sorba, mespilla & corna eodem consilio secunda mensa ingeruntur, vsurpanda zulapia ex aqua chalybeata cum syrupis rosarum siccarum, granatorum, acetoso, myrtino, cydoniorum, aut conserua rosarum veteri, vinum fugiendum. Si tamen vires exolutæ id flagitent, eligendum crassum & adstringens villulum, aqua chalybeata temperatum, fugienda exercitia, præsertim venerea, fugienda ira, eligendus, aër frigidus, ac si natura talis non sit, talis erit arte parandus rebus frigidis consperso solo si præsertim æstas vigeat, somnus profundior omnes vacuationes sistit præter sudores.

Vitæ ratio seu institutum.

Catharsis.

Secta in brachiis vena cucurbitulæ mammis affixæ, superiorum partium vincula & frictiones dolorificæ valdè in hoc affectu commendantur, quòd si ab admixta sanguini cacochymia biliosa hoc symptoma causam habere cognoueris, purgandum erit corpus cholagogis, & hydragogis, vt rhabarbaro, myrobalanis, tamarindis, sebestem & syrupo rosarum solutiuo. C

De topicis ad mensium fluxum immodicum.
CAP. LVII.

Vnguentũ.

PARANTVR etiam ad refrænandos menses immodicè fluentes vnguẽta, iniectiones, pessaria: vnguentum erit eiusmodi. ℞. olei mastichini & myrtini an. ʒ ij. nucum cupressi, olibani, myrtill. an. ʒ ij. succi rosar. rub. ℥ j. pulueris mastichis. ℥ ij. boli armeni, terræ sigillatæ an. ʒ ß. ceræ quantum sufficit, fiat vnguentum ad vsum, iniectio talis erit.

Iniectio adstringens.

℞. aquæ plantag. rosar. bursæ pastoris & centinod. an ℔. ß. corticis querni, nucum cupressi, gallar. non maturarum. an. ʒ ij. berberis, sumach, balaust. aluminis rochæ an. ʒ j. fiat decoctio, de qua fiat expressio in vterum syringe obtuso mucrone prædita, ne acuto allisu ceruicis vteri latera lædat: valent etiam ad id limaces cum sua testa triti, & vmbilico impositi. Mala cydonia sub prunis cocta puluisculo myrtil- D
lorum & boli armeni concorporata in ceruicémque vteri indita ad hanc rem mirificè conferunt. Pessi verò species erit eiusmodi.

Pessi adstringentes.

℞. pulueris gallar. immatur. combustar. & in aceto extinctarum ʒ ij. ammo. ʒ ß. sanguinis draconis, puluer. rad. symphyti. sumach. mastiches, succi acaciæ, cornu cerui vsti, coloph. myrrh. scoriæ ferri. an. ʒ j. camphoræ. ℈ ij. misce & incorporentur omnia simul cum succo centinod. semperuiui, solani, hyoschiami, nenuphar. plãtag. an. quantũ sufficit, fiat pessarium. Regioni lumborum, femorum, & genitalium refrigerãtia vtiliter imponũtur, vt oxycratũ, vng. rosatum & similia. At si per erosionem veniat immodicus is mensium fluxus, adeò vt eius materia vteri ceruicem obiter exulcerauerit, oblinetur locus lacte asinæ cum hordeato aut mucaginibus constringentibus, psilij, cydoniorum, gummi tragacanthæ, arabicæ & similibus.

De fluxu

A

De fluxu muliebri. CAP. LVIII.

PRÆTER commemoratum illum qui naturæ lege fit menstrualem fluxum, est insuper alius, muliebris ex eo dictus, quòd mulieribus in fœminarum genere proprius sit. Hic aliàs longè & continuæ destillationis ab vtero, aut per vterum à toto corpore manantis instar, sine dolore fatigat, haud aliter quàm per renes seu vrinas sæpè vniuersi corporis eluuies repurgatur, aliàs ex incertis interuallis, sed cum dolore repetit, obiter etiam vteri loca exulcerans. Differt à fluxu menstruali, quòd hic sanguinem laudabilem paucorum dierum interuallo, quantum naturæ expedit, profundit, muliebris impuram cacochymiam, aliàs saniosam, aliàs serosam & liuentem, aliàs albam & crassiorem velut cremorem hordei à sanguine pituitoso deponit. Hæc postrema eius species frequentior est. Itaque fluxu muliebri crebrius tentari intuemur pituitosas, mollique & laxo corporis habitu mu-
B lieres, ex eóque flores se albos pati inter se iactitant. Materia vt varia est, ita vario colore subuculas inficiet. Profectò si exquisitè rubra sit & sanguinea, per errosionem venire putandum est, aut exolutionem substantiæ vasorum vteri vel ceruicis eius. Rarò ergo à sanguine est, nec ferè nisi cùm mulier vel grauida est, vel menstrualis esse casu aliquo desinit: tum enim mensium loco manat serosum excrementum, quod ipsius pannos colore loturæ carnium inficit. Rarò etiam ab humore melancholicó est: tùmque ferè cancrum in vtero excitat. Sæpè verò purulenta vlceris in vtero latentis materia incautum Medicum Chirurgúmque fallit, sed non ita difficilè est hos affectus distinguere. Nam ab vlcere quæ manat materia, quia vt dixi purulenta est, parcior quoque, crassior, fœtidior, & magis alba est. Sed nec quibus his in locis vlcera sunt, præsertim in ceruice vterina, viri congressum citra dolorem ferre possunt.

Nominis ratio.
Differentiæ
Quæ fluori muliebri mulieres obnoxiæ.
Rarus à sanguine fluor muliebris.
Quibus signis distinguere sit vlcus vteri à fluore albo.

De causis fluxus muliebris. C CAP. LIX.

FLVXVS muliebris causa aliquando in propria vteri imbecillitate & impuritate, aliàs in nobilium viscerum vitio consistit. Nam siue cerebrum, seu ventriculus refrigerata sint, seu hepar obstructum, aut scirrho durum, cruditates multæ gignuntur: quæ si in vterum natura imbecillum decurrerint, aut depositæ fuerint, vterinum seu muliebrem fluorem inuehunt. Qui si moderatus sit & minimè acer, corpus sæpè à malignis vindicat morbis, aliàs atrophiam, maciem, decolorationem, crurum œdematosum tumorem, vteri prolapsum, appetentiæ & facultatum omnium deiectionem, mœstitiam, (à qua ægram reuocare non est facilè, propter fractum à perenniter fluentium fordium pudore animum) inferre solet. Conceptionem impedit, quia vel semen exceptum corrumpit, vel deturbat. Sæpè si subsistat ad aliquod mensses, eius circum vterum, vel in vteri corpore aut ceruice, materia restitans abscessum
D facit, & à rupto abscessu vlcera putrida & cancrosa, aliàs in vtero, aliàs in inguinibus, sæpè etiam in coxis. Hic affectus est curatu difficilis, non tantum sui ratione, quòd in vterum tanquam in sentinam totius corporis muliebris vniuersa confluere solent eluuies, quòd pars sit natura debilis, quòd situm inferum habeat, quòd in ipsum multa terminentur vasa, denique quòd per ipsum effluxus fieri solcant: sed etiam ratione ægræ mulieris, quæ sæpè mori malit quàm vel partem morbúmque ipsum renudare, vel remedia localia admittere. Sic enim narrat Montanus se præsente, nobilem quandam Italam, cui detergentium decoctorum in vterum propter hoc affectus genus necessarias esse expressiones dixerat, in syncopem incidisse, & maritum rogasse, ne eius Medici vnquam consilio vti vellet.

Fluor muliebris salubris
Malorũ accessionẽ faciens.
Quĩ conceptionẽ impediat.
Cur sanatu difficilis.
Historia.

Cura fluoris muliebris. CAP. LX.

Fluor muliebris ruber quid à menstruali purgatione differat.

SI quæ defluit per hunc affectum materia, quæ colore rubro tincta sit, à mensium naturali profluuio hoc solo distabit, quòd nullo ordine, nulloque certo circuitu redeat. Itaque phlebotomia & alia quæ fluentibus immodicè mensibus diximus esse remedia, hîc locum merito habere poterunt. At si albet, aut alio quouis colore huius aut illius humoris cacochymiam testetur, remediis cuique humori propriis præscribenda purgatio erit. Non enim statim cohibere talem fluxum oportet, expedit enim sic humorum eiusmodi eluuie reliquum corpus repurgari, qui festinant adstringere, hydropem, recurrente in hepar illa sentina, aut in vtero cohibita cancrum, febrē, & alios affectus pro partis suscipientis conditione inuehunt. Itaque nisi ate vsurpatis vniuersalibus remediis ad topica detergentia, siccantia & adstringētia, non erit veniendū, balnea aluminosa, sulphurea, bituminosa, aut ferraria fluori vterino à pituitoso humore conueniunt, quorum loco parari arte possunt ex decocto herbarum calidarum, siccarum & aromatica vi præditarum cum alumine, coniectis præterea silicibus & calculis candentibus. Decocti & iniectionis detergentis forma erit eiusmodi.

Muliebris fluor nō statim cohibēdus.

Balnea quæ vtilia.

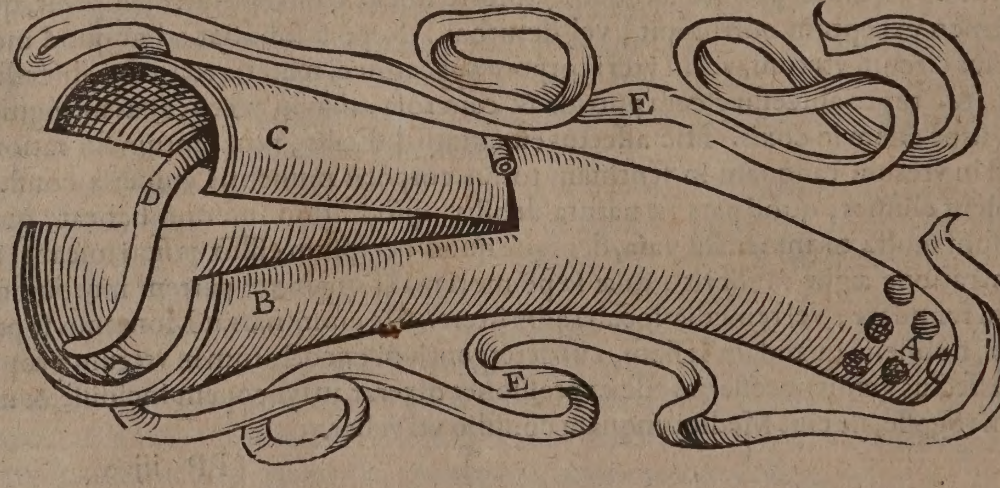
℞. fol. absinth. agrimon. centinod. bursæ past. an. m. ß. bulliant simul & fiat decoctio: in qua dissolue mellis ros. ℥ ij. aloës, myrrhæ, salis nitri an. ʒ j. fiat iniectio, muliere puluinari natibus subiecto sic collocata, vt altior vteri ceruix dehiscat. Excepta iniectione mulier decussata crura ad nates adducat, sic enim continebit quod iniectum est. Qui amplius adstringere & siccare student, addunt succum acaciæ, gallar. viridium, corticum granat. alumen rochæ, vitriolum Romanum, omniaque feruefaciunt in aqua fabrorum & vino adstringente, possunt parari pessaria eiusdem facultatis. Si quæ prodeunt materiæ mali coloris sint & odoris, subesse vlcus putridū verisimile est. Itaque licebit ea iniicere quæ vim habent putredinis corrigendæ: in quibus excellit ægyptiacum dissolutum in lixiuio aut vino nigro. Sunt mulieres quæ cum gonorrhoëa virulenta laborent, honesto nomine culpam prætexentes, fluore muliebri seu vterino laborare se mentiuntur, quòd in vtroque affectu ingens profundatur eluuies. Sed ex purulentia facile affine id malum distinguet Chirurgus, ac nisi saliuatione, sudoribúsque citatis sanari id non posse sibi persuadebit. Interim in vteri ceruicem intrudet, vtque contineat ægra, iubebit instrumentum, in pessi formam concinnatum, multis foraminibus extremo suo peruium, quò materiebus purulentis pateat effluuium, mora & suppressione acrimoniam alioqui contracturis: tum etiam vt sic vterus perspiret liberius, atque manuclæ, quæ pessiforme id instrumentum referatum tenet beneficio, admisso aëre temperetur.

Iniectio adstringens.

Signa vlceris putridi in vtero.

Gonorrhoëa virulēta affine fluori muliebri malum.

Pessiforme vteri ventilabrum.

A. *Eam notat instrumenti extremitatem quæ foraminibus peruia & pertusa est.*
B. *Corpus instrumenti.*
C. *Laminam illam quæ ventilationis liberioris gratia surrigitur & deprimitur.*
D. *Manuclam.*

A D. *Manuclam.*
EE. *Lora quibus medium ægræ corpus cingentibus instrumentum id stabilitur.*

De ceruicis vteri Hæmorrhoidibus & Verrucis.
CAP. LXI.

VT in ano, sic etiam in vteri ceruice fiunt Hæmorrhoides, & venæ velut varicosæ, multo sæpè sanguine manantes cum sero ruffo & fœtido. Harum aliæ rubore, & multa velut tuberculorum inæqualitate ab circunscriptione Moris similes sunt, ex quo Morales vulgò appellantur: aliæ vuis, vnde Vuales: aliæ verrucis, Verrucales inde cognominatæ. Quædam insigni se tumore produnt, aliæ tenues sunt, & in ima vteri ceruice abditæ, aliæ in eius margine sitæ. Acrochordon verrucæ cum calloso tuberculo species est, radice tenui, & crassiore capitulo tanquam funis nodulus, è tenui velut filo dependens, Verruca botoralis Arabibus dicitur. Alia etiam verrucæ species est, quæ quia tuberculorum multa inæqualitate & asperitate thymi florem refert, Thymus nominatur. Eiusmodi omnes affectus exercitio quouis, sed venereo præsertim exasperantur, malignitatem nonnunquam coniunctam habent & feritatem latentem, cuius occasione vel solo contactu exacerbātur, quia ab humore effero materiam habent. Itaque his haud equidem veram, sed tantùm palliatiuam (vt loquuntur) curationem adhibueris. Ficos Latini absolutè: Galli cum adiuncto, S. Fiacrij ficos nominant.

Hæmorrhoidum ceruicis vteri differentiæ.

Acrochordon quid.

B

Thymus quid.

Fici S. Fiacrij.

De Verrucarum ceruicis vteri curatione.
CAP. LXII.

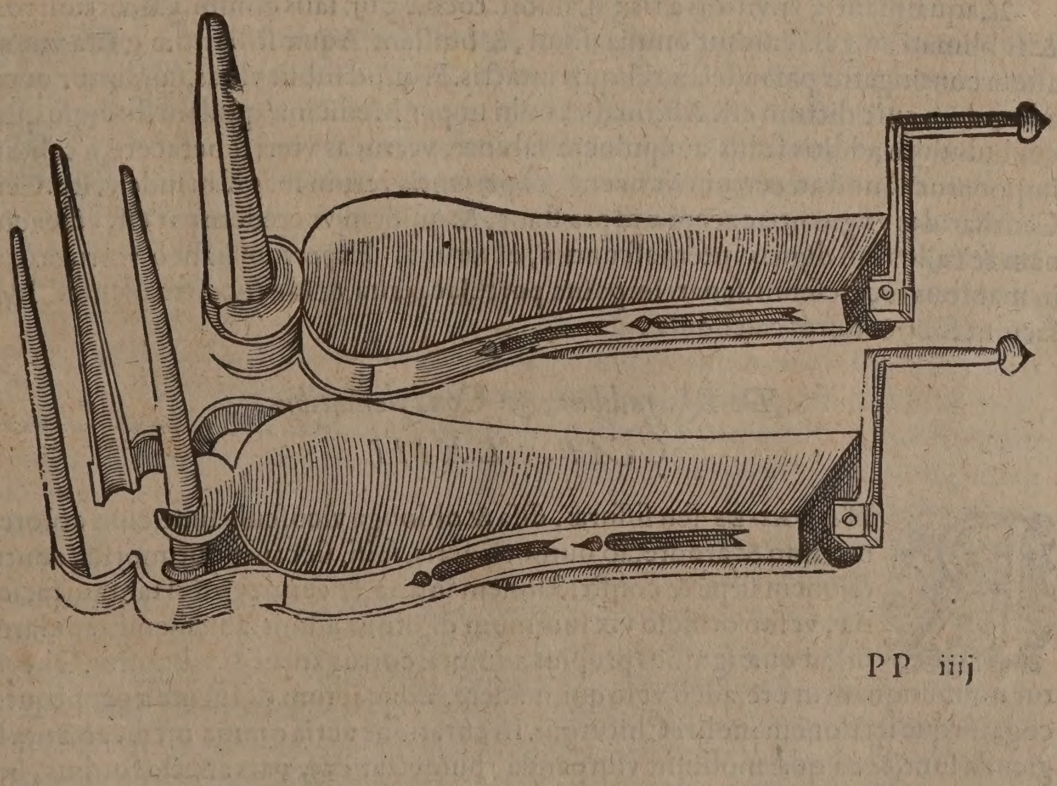
QVæ in vteri ceruice succrescant verrucæ, siquidem minimè malignæ sint, filo constringendæ erunt, & exsecandæ. Quæ altius in vtero abditæ delitescent, speculo matricis immisso oculis & digitis venient subiiciendæ.

C

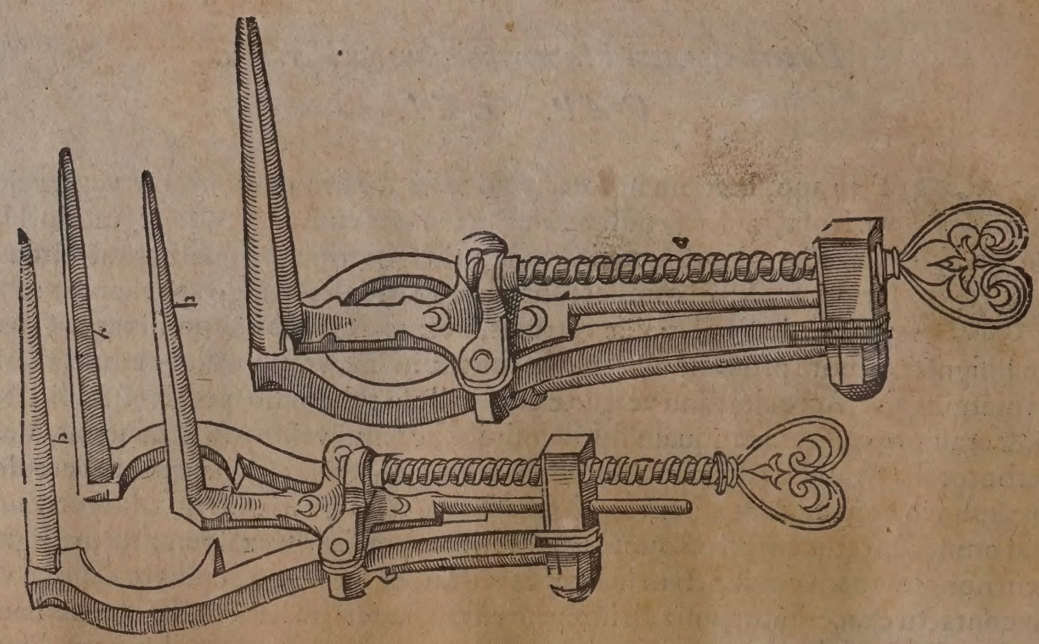
Quæ vteri verrucæ vinciendæ & exsecandæ.

Variæ speculorum matricis imagines.

D

Alia ſpeculorum matricis forma. A

B

A. *Monſtrat cochleam quæ ſpeculum matricis obſerat, reſeratque.*
BB. *Brachia quæ octo vel nouem digitos longa eſſe debent.*

Cæterùm matricis illa ſpecula magnitudinis erunt debitæ, pro patientis corporis magnitudine. Demittentur, muliere eo ſitu collocata, quo in fœtus ab vtero extractione collocandam eſſe diximus: vinciendis verrucis conueniet id inſtrumentum, quod in gargareonis relaxatione deſcripſimus. Conſtringentur autem quotidie magis ac magis quoad decidant. Ergo curandarum verrucarum tria erunt velut ſumma capita, vinculum, ſectio, & cauterium. Ne autem repullulent, inſtillabitur oleum de vitriolo, aqua fortis ſeu chryſulca, aut capitelli ex qua cauteria potentialia concinnamus. Quæ ſequitur aqua efficaciſſima eſt, conſumendis & tabefaciendis verrucis. C

Curandarũ verrucarũ vlceri tria capita.

Aqua efficax conſumendis verrucis.

℞. aquæ plant. ℥ vj. viridis æris ʒ ij. alumi. rochæ ʒ iij. ſalis comm. ℥ ß. vitrioli rom. & ſublimati an. ʒ ß. terantur omnia ſimul, & bulliant. Aquæ ſtillatitiæ gutta vna aut altera contingatur pars affecta, reliquis intactis. Si quod ſubſit vlcus, curabitur quemadmodum ante dictum eſt. Affirmabat mihi nuper Medicinæ quidam ſtudioſus, ſtercus bubulum additis foliis aut puluere ſabinæ, verrucas vteri tabefacere, ſi calidum imponatur: quod an certum ſit nécne, experientia rerum magiſtra iudex eſto. Certè Cantharides vnguentis exceptæ id præſtant, & quidem vt credere par eſt, efficacius: nam & callos qui digitis internaſcuntur, exterunt. Expertum habeo verrucas quæ in manibus ſuccreſcunt, ſanari impoſita portulaca trita, & ſuo ſucco madente. Idem faciunt folia & flores calendulæ.

Vnguenta ad conſumẽdas verrucas.

D

De Rhagadibus, & Condylomatibus.
CAP. LXIII.

Rhagades quid.

RHAGADES ſeu fiſſuræ, fiſſa & oblonga vlcuſcula ſunt, cum dolore acerrimo & ardore, ab humoris acris, ſalſi, ſiccantíſque morſu, contractionem ſæpè & conſtrictionem in ano, & ceruice vteri tantam facientia, vt ſuo orificio vix ſummum digitum admittant, membranularum inſtar quæ ignibus propius admotæ corrugantur & vibrantur. Oboriũtur nonnunquam in ore, adeò vt loqui, mãdere, óſque ipſum diducere æger nequeat, cogatúrque ſectionem moliri Chirurgus. In curatione acria omnia medicamenta fugienda ſunt, & ea quæ molliunt vſurpanda, humectandáq; pars affecta fotibus, litubus, cataplaſmatibus, emplaſtris, immiſſo ſæpius matricis ſpeculo & peſſo, ſiquidem in vtero malum ſit: vt quod durius & nimis conſtrictum anguſtúmque eſt dilatetur, fiſſa inde vlcuſcula ad cicatricem perducenda ſunt. Condylomata rugoſa quædam &

Curatio.

Condylomata quid.

dura

A dura tubercula sunt,ac tanquam carnis excrescentiæ, in ani præsertim & ceruicis vteri rugosis marginibus ortæ:ardore suo & rugis oculis innotescunt,duritia verò & asperitate digitis. Refrigerantia & relaxantia remedia contra hunc affectum adhiberi debēt,cuiusmodi sunt oleum ouorum,& de semine lini,singulorum enim vnciæ duæ sumuntur,diu in mortario plumbeo agitantur,& parti affectæ allinuntur:additur cāphora si inflammatio subest. *Curatio.*

De vteri pruritu. CAP. LXIIII.

MVLIERIBVS, præsertim annosis,pruritus sæpè in vteri ceruice oboritur,qui eas cruciatu & scalpendi necessitate adeò fatigat, vt somnū adimat. *Pruritus vteri quid.* Paucis ab hinc diebus cōsuluit me mulier quædā hoc mali genere adeò diuexata, vt prurientem genitalium vredinem aspersa, & asperius affricta parti fauilla restinguere necesse haberet. *Historia.* Me cōsultore ægyptiaB cum in aqua marina aut lixiuio dissolutum, sibi syringe exprimi & iniici curauit, eodémque medicamento imbutos pessos ex stupis canabini in vterum demitti,& sanata est. Non rarò scrotum & anum, vetulorum præsertim virorum,exercet hic pruritus,à congestione aut affluxu pituitæ salsæ, quæ cùm in oculos decumbit,importuno scalpendi desiderio illato,multum exhibet negotij. *Causa pruritus.* Cùm in corporis vniuersum habitum sese hæc materia sparserit,vrentem & prurientem scabiem facit,diæta refrigerante & humectante, phlebotomia, catharsi humoris salsi,balneo,corniculis cum scarificatu phlebotomo facto,& sequenti totius corporis litu curandam.

℞.axung.porc.recent.℔ j.ß.sapo.nigri vel gallici,sal.nitr.assat.tartar.staphis.an.℥ ß.sulph.viui ℥j.arg.viui ℥ ij.acet.ros.quar.j.incorporentur omnia simul,& fiat linimētum secundum artem,vtatur vt dictum est. Vnguētum enulatum cum mercurio magnam quoque vim meritò habere creditur ad pruritum cōsopiendum & scabiem resiccandam. *Vnguenti enulati vires.* Sunt qui sequenti vtantur.

℞.alumi.spu.nitr.sulph.viui an.℥ vj. staphis.℥ j.dissoluantur omnia in aceto rosat.
C addendo butyri recentis quātum sufficit,fiat linimentum ad vsum commemoratum.

De crassi intestini, quæ mulieribus accidit, relaxatione. CAP. LXV.

QVIBVSDAM mulieribus,quæ vehemētius in partu enixæ fuerint,crassum intestinum relaxatur, & excidit. *Causa.* Quod morbi genus frequens est pueris,ab humore pituitoso sphincterem ani musculum,& duos leuatores madefaciente. *Curatio.* Ad curationem lauandum & fouendum ante omnia rectum id intestinum est decocto herbarum calefacientium & resoluētium,vt saluiæ,rorismarini,lauendulæ, thymi & similium: mox etiam rerum adstringentium,vt rosarum,myrtillorum,corticis granatorum,nucum cupressi,& gallarum cum pauco alumine:inde puluisculo conspergendum ex rebus adstringentibus citra morsum, denique restituendum & molliter intrudendum in suum locum. Efficax &
D singulare putatur in hāc rem remedium,quod paratur ex duodecim limacibus rubris conspersis in olla,salis & aluminis singulorum semuncia,crebróque succussu agitatis: *Remedium efficax.* his enim tandem mortuis subsidet humor, qui gossipio exceptus deciduo intestino imponitur. Eadem ex causa,laborioso scilicet partu,quibusdam mulieribus ingens in vmbilico tumor oboritur: relaxato enim peritonæo, aut etiam rupto omentum aliquando,aliquando etiam intestina excidunt: nonnunquam flatus eò se insinuant, causa vt iam dixi, est alui nimia distentio, ex graui in vtero gestatione,& multo inter pariendum enixu. *Differentia & signa.* Si deuoluta intestina tumorem faciunt,dolor vnà cum tumore cōiunctus ægrum diuexat, appressuq; regredientium intestinorum murmur inauditur. Si omentum,tumor mollis est,& ferè indolens, nec compressione rugitum vllum exaudias. Si flatus, laxus quoque & mollis tumor est, sed qui comprimenti digito facilè & cum aliquo sono cedat mox rediturus. Si ingens fuerit tumor,sanari nequit,nisi exciso,vt in herniis dictum est, peritonæo. Vidi Lutetiæ in templorum porticu mendicātes mulieres,quibus ex intestinorum prolapsu tumor id genus insigni crassitie globum æquabat:quibus nihilominus licebat progredi, & omnia sanorum munera exe- *Historia.*

qui:credo quòd fæces per tumoris amplitudinem,& delapsi intestini capacitatem,ingressum,egressumq́; haberent liberum. A

De vmbilici relaxati tumore puerili.
CAP. LXVI.

Causæ. NONNVNQVAM recens natis pueris,oui magnitudine vmbilicus intumescit,quod perperàm sectus aut vinctus fuerit,vel quod humores serosi eò confluxerint, vel quòd eiulatu ex torminum puerilium doloribus ea pars se amplius æquo dilatauerit, nonnunquam ab vtero eum tumorem cum abscessu coniunctum secum efferunt. Sed abscessum illum nequaquam tentabit aperire Chirurgus. *Abscessus minimè aperiendus.* Facta enim apertione intestina prodeunt & effunduntur, quemadmodum in multis, maximè verò in puerulo Domini de Martigues obseruaui. Eiusmodi enim abscessum cùm Petrus à Rupe Chirurgus aperuisset, effundentibus mox se per plagã intestinis,mortuo nobili puerulo, parum abfuit quin B satellitum domesticorum manibus strangularetur. Itaque cùm Ioannes Gromontius *Historia.* sculptor, nuper me rogaret, vt tale quid tentarem in filio suo, negaui me facturum, quod ex præsenti illo infortunio satis ad mortem ipsi esset: certè triduo post rupit se abscessus & proruentibus intestinis mortuus est.

De dolore qui ex dentitione pueris oboritur.
CAP. LXVII.

Dentitionis tempus. PVEROS valdè excruciat ex dentibus dolor,cùm è vagina velut prorũpere,& ruptis gingiuis prodire appetunt, quod ferè sub septimum mẽsem contingit. Dolorẽ illũ pruritus scalptúsque gingiuarũ comitatur, inflammatio,alui fluxus,vnde non rarò febris,epilepsia, cõuulsio, tandéq; mors. *Causa.* Doloris causa est continui gingiuarum à prodituro dente solutio. Signa eius doloris sunt oris puerilis ardor insolitus,lactanti nutri- C *Signa.* ci perceptibilis,gingiuarum & genarum tumor,clamosus præter modum & consuetudinem est puer,digitos ori subinde admouet, affricátque gingiuis quasi scalpticius, *Curatio.* multa ipsi stillat saliua. Ei dolori vt medeatur Medicus nutricem quasi ipsa febricitaret,curabit:haud tam frequenter puerum ad suctum & papillam nutrix admittet, sed refrigerium sitienti & ardenti illi comparabit,propinato ex interuallis zulapio Alexãdrino,syrupo de limonibus aut granatorum cum aqua cocta:quanquam quæ actu refrigerãt haud temerè puer ore cõtinebit,talia enim gingiuis cõstrictis,prodituris mox dentibus velut remoram iniiciunt: lenientia potius & remollientia conueniunt:quæ scilicet gingiuarum laxam carnem magis ac magis relaxant,& dolorem mitigant. Itaque nutrix oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti, melle, saccharo,mucagine *Scalptus gingiuarũ quam vim habeat ad sedandum dentium dolorem.* seminis psilij,aut bismaluæ in aqua parietariæ extractis,iũctos digitos puerilibus gingiuis crebrò affricabit. Valere ad eam rem occulta proprietate putãt cerebrum leporinum tostum,elixúmve,aut etiam nefrendis. Extrinsecus apponetur cataplasma ex farina hordeacea, lacte, oleo rosato & vitellis ouorum. Prodest etiam glycyrrhizæ ra- D sæ & contusæ baculus,melle aut syrupo aliquo ex commemoratis illitus,ori gingiuisque crebro affrictu admotus, quemadmodum & crepundium cui insertus sit dens lupinus:hoc enim scalptu,dolorifico pruritui medẽtur, & gingiuas rarefaciunt,ac quodammodo atterunt,quò mox expeditius dentes prodeant. Sed non rarò fit vt eiusmodi omnia remedia propter gingiuarum ex duritie contumaciam, aut naturæ puerilis infirmitatem,nihil proficiant. Itaque in tali casu antequàm lethalia antè dicta symptomata superueniant, suaserim Chirurgo vt scalpello gingiuas qua se tumore produnt dentes aperiat,rupto sic & illis aperto vi & ferro via, vnaq; tensione gingiuarum leni hæmorrhagia citata. Cuius ego remedij periculum secundo & optato successu ipse feci in aliquot ex meis liberis, præsentibus Feureo, Altino, Cortino Medicis, & Guillemeau Chirurgo Regio. Id satius & expeditius est,quàm quarumdam nutricum naturæ solo instinctu edoctarum more,vnguibus & scalptu gingiuas pueriles laniare & atterere.

Historia. Duci Niuernensi mortuus est nuper octimestris puer, mortis causam cùm anxiè

vnà

A vnà cum Medicis qui illi ægro adfuerant exquireremus, non aliam inuenimus quàm gingiuarum ex duritie contumaciam maiorem quàm quæ ætati illi conueniret, ſic enim prorumpere & viam ſibi moliri dentes ipſi per ſe non potuerant. Cuius ſententiæ id extitit argumentum, quòd reſciſſis ſcalpello gingiuis, dentes omnes velut in procinctu ad egreſſum apparuerunt, ſi tantùm illi viuo hoc remedium & auxilium non defuiſſet.

FINIS LIBRI XXIII. DE HOMINIS GENERATIONE.

B

DE MONSTRIS ET Prodigiis.

LIBER VIGESIMVSQVARTVS.

C

PRÆFATIO.

QVÆCVNQVE contra communem naturæ legem & ordinem fiunt, Monſtra nominamus. Sic monſtroſum dicimus infantem, qui vnico cum brachio, vel qui biceps in lucem prodierit. Prodigia verò definimus, ea quæ contra omnem naturæ normam eueniunt, à natura nempe planè aliena & abhorrentia: quemadmodum ſi ex muliere Anguis aut Canis naſcatur. Prioris generis cenſentur omnia, quibus deeſt aliquid, aut abundat, mutatum, detritum, munitum, læſum, aut ſuo loco minimè poſitum, eorum quæ ſecundum naturam ineſſe debent, & ſolent. Gignuntur enim nonnulla interdum pluribus quàm iuſtum ſit digitis, alia vno tantùm: alia fiſſis qui cohærentes eſſe debent: alia cohærentibus, cùm diuiſos eſſe natura voluerit: nonnulla etiam duplici genitali, altero maris altero fœminæ naſcuntur. Iam & cornu gerens in crure capra Ariſtoteli conſpecta eſt: ſed corde carens animal nullum vnquam ortum eſt: at liene carens, duplicem habens lienem, & altero vacans rene viſum eſt. Iecore etiam carens totum nullum notatum

D *eſt, quanquam quod non totum haberet iam patuit. Felle item priuata prodierunt, cùm ſua natura habere deberent. Iam locis etiam permutatis iecur latere ſiniſtro, lien dextro contineri viſus eſt. Mulieres etiam quædam haud peruia vulua & perforata, obſtaculo membranaceo quod Hymen vocant oppoſito, & homines ano, auribus, naribus, & cæteris meatibus haud apertis naſcuntur, & pro monſtroſis aberrante à ſcopo ſuo natura, habentur. Sed ea demùm monſtra infauſtum aliquid monſtrare putant, quæ valdè à ſua natura diſceſſerunt.*

Monſtrum quid.

Prodigium quid.

Lib. 4. de gen. anim. cap. 4.

De cauſis Monſtrorum, ac primùm de Monſtris quæ ad Dei gloriam & ad vlciſcenda hominum ſcelera apparent. A

CAP. I.

MONSTRORVM plures numerantur cauſæ. Prima eſt Dei gloria, vt ſcilicet reſtitutis his quæ præter naturam ſunt, eius magna vis innoteſcat hominibus neſcientibus eam. Sic enim diſcipulis Domini quærentibus, quid vel ille, cui cæco nato viſum ipſe dederat, vel parentes eius peccaſſent: Reſpondit Chriſtus nec cæcum, nec cæci illius parentes tantum in ſe errorem admiſiſſe, ſed hoc tantùm contigiſſe, vt Dei gloria & maieſtas illo miraculo & tantis operibus diuulgaretur.

Altera, vt Deus hominum ſcelera vel vlciſcatur, vel mox futuræ vltionis ſigna præmonſtret. Quia enim ſine modo, ſine lege, vel vago, vel nefando concubitu, vel quo B
tempore Dei & Eccleſiæ mandato abſtinere decet miſcent ſe parentes, ideò nefanda ſæpè, horrenda & à naturæ communis regula deuia naſcũtur. Sic enim apud Eſdram Prophetam legimus, quòd mulieres quæ fluentibus menſibus viris ſe miſcuerint mõſtra parient.

Anno Domini 1254. Veronæ equa pullum equinum peperit, cętera quidem equum ſed humana planè facie. Paulo poſt bellum inter Tuſcos & Piſanos exarſit, quo vniuerſa ferè Italia conflagrauit. Eius monſtri effigiem hîc ideò appingere placuit.

Equini pulli facie planè humana effigies.

C

Quo ferè tempore Iulius ſecundus Pontifex max. vniuerſam Italiam, maximamque adeò orbis Chriſtiani partem in Ludouicum XII. Gallorum Regem concitauit, ex quo ad Rauennam Paſchatis die, anno Domini 1512. conſequutum eſt prælium D
illud longè grauiſſimum quo Pontificius exercitus concidit, Rauennæ monſtrum natum eſt, cornu in ſummo capite gerens, duabus alis inſtructum, vnico pede rapacium auium pedibus ſimillimo, & in genu oculato nixum, duplici genitali maris & fœminæ præditum: cætera homo, vt ſubiecta imagine intueri licet.

Monſtri

A *Monſtri Rauennatis effigies.*

Tertia ſeminis copia maior,& materia exundans. Quarta eadem parcior & deficiens. Quinta imaginationis vis & efficacia. Sexta vteri anguſtia. Septima indecens grauidæ ſitus,& partium corporis poſitio. Octaua caſus,lapſus, ictus, præſertim verò ad grauidæ aluum inflicti. Nona hæreditarij morbi,ſeu ex alio quouis euentu affectus. Decima ſeminum confuſio & commixtio. Vndecima B dæmonum ars & vaframentum. Sunt prætereа quædam quæ quia ortum vel eſſentiã admirationis plenam habent, vel mendicãtium arte ſubdola prodigij quandam ſpeciẽ aſſumunt,pro monſtroſis cenſentur,ideò de illis etiam in hac de Monſtris commentatione breuiter & ordine dicemus.

C *De monſtris ex ſeminis vberiore copia cauſam habentibus.*

CAP. II.

EXPOSITIS duabus prioribus monſtrorum cauſis,& iis quidem finalibus,ad eas nunc veniendum quæ materiales, corporeæ & efficientes ſunt,initio ab ea ducto quam materiæ ſeminalis vberiorem copiam dicimus. Philoſophorum qui de Monſtris ſcripſerunt, ſentẽtia eſt,quòd ſi quando animal ſua maximè natura vniparum, cuiuſmodi homo eſt, plus materiæ ſeminalis in coitu exercuerit, quàm neceſſe ſit ad vnius animalis generationem,fieri non poſſe vt ex eo toto vnũ animal gignatur: itaque inde vel geminos, vel plures fœtus naſci. Quò fit vt hæc portenta potius iudicentur,quoniam præter ſolitum,& quod magna ex parte agatur proueniunt. Partium verò ſuperfluarum eandẽ eſſe cauſam quæ geminorum & multiparæ præter ſolitum generationis: ex copioſioD ris enim ſeminis effuſione quam pro partis natura requiritur fieri: vt ipſa vel magnitudine,vel numero auctior exiſtat. Sic narrat Auguſtinus ſuo tempore natum in Oriente infantem qui à ventre ſurſum duplicia omnia membra habebat,deorſum verò ſimplicia. Duo namque habuiſſe capita, quatuor oculos,pectus duplex, manus quatuor: cætera reliquorum infantium ſimilem extitiſſe,& aliquandiu vixiſſe. Narrant Cælio Rhodigino viſa fuiſſe duo in Italia monſtra marem vnum,fœminam alterum,corporibus per omnia pulchrè & concinnè compoſitis, niſi quod capite eſſent duplici,ac marem quidem paucis ab ortu diebus interiiſſe: fœminam verò cuius hîc appictã effigiem cernis quinque & viginti annos vixiſſe: quod à monſtrorum communi cõditione abhorret: ferè enim fit vt breuis admodum vitæ ſint,quod vt inuita natura naſcuntur,ſic & viuant. Adde quòd ſibi admodum diſpliceant,quòd reliquis mortalibus ludibrio ſint,itaque vitam ſibi acerbam putant.

Lib. 4. de gene. anim. cap. 4.

Monſtra nõ ſunt longæua.

QQ

Virginis bicipitis effigies. A

Est verò notatu dignissimum quod de hoc monstro fœmina narrat Lycosthenes: dempta enim capitis geminatione, à natura velut ad amussim membrorum omnium venustate & perfectione contextum erat. Duo illa capita idem habebant edendi & bibendi, idem dormiendi, idem loquendi, idem rerum omnium desiderium, ostiatim victum quæritabant: benignéque omnes porrigebant. Tandem tamē Bauaria illud exigere visum est: quod frequenti sui conspectione, mota fortiter grauidarum imaginatione, similem fœtibus in vtero deformitatis impressionem affingere posset. B

Virginum dorso cohærentium effigies. C

Anno Domini 1475. Verone in Italia natæ produntur duæ virgūculæ sibi dorso ab imis humeris ad nates vsque arctissimè cohærentes. Monstri nouitas pauperes parentes impulit, vt id per omnia Italiæ oppida ad corrogandam ex accurrente ad spectaculum vndique multitudine pecuniam circumferrent. D

Viri

A *Viri è cuius aluo velut alter prodibat, effigies.*

B

Anno Domini 1530. visus est vir Lutetiæ, ex cuius aluo alter velut consitus homo pendebat, membris omnibus, capite excepto absolutus. Vir ille quadragenarius erat; insertúmque illum & velut prodeuntem ex sese hominem tanta omnium admiratione vlnis suis gestabat, vt certatim ad spectaculum accurrerent.

C *Cornuti & capitiati monstri effigies.*

D

Apud Subalpinos in Quiero decem à Taurino miliaribus posito oppidulo anno Domini 1578. die 17. Ianuarij ad octauam horam vespertinā honesta matrona fœtum peperit, cornua quinque sibi aduersa & arietinis similia capite gerentem: cui præterea à summa fronte ad occiput in dorsum ferè totum, prælongum carneum frustum pendebat, capitij muliebris instar habens. Circum collum verò alia caro duplex aduoluebatur, tanquam colare subuculæ. Extrema vtriusque manus digitorum vncos rapacium auium referebant, genua tanquam in poplitibus erant. Crus dextrū, pésq; item dexter rubro colore præfulgebant. Reliquum corpus bætico erat colore, magno cum clamore in lucem prodiisse dicitur, quo sic cōsternatæ obstetrices, & reliquæ mulieres clinicæ fuerunt, vt è vestigio in fugam se ab ædibus puerperæ dederunt. De eo monstro cùm Subalpinorum princeps resciuisset, iussit id ad se adduci, nec dici potest quàm varia fuerint tum aulicorum de ipso iudicia.

Monstri ouo exclusi effigies. A

Quod hic appictum cernitur monstrum, medio intimóque in ouo compertum est, facie quidem humana, sed capilitio colubris vndique horrẽte: mentum ipsi tribus aliis colubris vibratis velut barba germinabat. Cõspectum primum est Augustodini in ædibus Bancheronis causidici dum ancilla oua multa frangeret butyro incoquenda. Qui illius albumen feli exhibitum, repentinam mortem intulit. Id demum monstrum in manus Baronis Senecij cùm venisset, ad Carolum nonum Regem Metis agentem perlatum est. B

Monstrosi infantis geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habentis effigies. C

In problem.

Vnde scire licet quæ corporibus multiplicia videntur vnũ animal sint an plura.

Anno Domini 1546. mulier Lutetiæ sexto grauiditatis mense, fœtum peperit geminum caput, bina brachia, & quaterna crura habentem. Eius mortui cadauer cùm dissecuissem, vnicum cor reperi: ex quo scire licet vnicum eum infantem extitisse. Nam illud ex Aristotele sciendum est, vnúmne an plura sint per coagmentationem, quod monstrificum prodit animal, iudicandum esse ex principij ratione. Nam si corpus eiusmodi est quod vnũ cor habeat, vnum animal est, quod duo, animal item duplex coalitum propter cõceptuum coniunctionem. D

Gemellorum

A

Gemellorum vnico capite coniunctorum effigies.

Anno Domini 1569. Turonensis quędam mulier gemellos peperit, vnico capite coniunctos, & se mutuò complectentes. Horum ad me sceleton misit Renatus Ciretus tota Turonensi regione famatissimus.

B

C

Gemellarum virginum aduersis frontibus cohærentium effigies.

Scribit Munsterus, visas sibi anno Domini 1495. duas virgines in Bristanto pago, non longè à Vvormacia, corporibus integras, & numeris omnibus absolutas, sed aduersis frontibus sic conglutinatas, vt nulla arte separari & distrahi vnquam potuerint, ad decimum vsque ab ortu annum conuixerunt. Tum necesse fuit viuam & superstitem à mortuæ cadauere diuellere: sed illa sorori suę non diu superuixit propter inflictæ plagæ diuulsificæ malignitatem.

D

Anno Domini 1570. 20. Iulij, Lutetiæ in vico Grauillierorum, ad insigne tintina- A
buli, nati sunt hi duo infantes sexu distincti, qua cernitis partium corporis configura-
tione. Baptismo donati sunt in templo S. Nicolai de Campis, & Ludouici & Ludoui-
cæ nomine insigniti. Pater latomis operam præbebat, ei Petrus Germanus nomen
erat. Agnomen Paruus Deus: matri verò Mathea Petronilla.

Infantum gemellorum Lutetiæ nuper natorum effigies.

B

Virguncularum anterioribus cohærentium effigies.

C

Anno Domini 1572. in Ponte Sæo ad Andes oppidulo, prodierunt in lucem, decimo die Iulij gemellæ fœminæ, cætera mẽbris omnibus perfectæ, nisi quòd alterutrius manus sinistra quatuor tantùm digitis distincta erat. Cohærebant autem anterioribus partibus, nempe à mento ad vmbilicum vsque, qui ipsis vnicus vt & cor vnum erat: hepar verò in lobos quatuor diuisum. Vixêre semihoram, & regenerationis lauacro insignitæ fuêre.

D

A *Bicipitis & quadrimestri magnitudine cùm primùm natus est, infantis effigies.*

Refert Cælius Rhodiginus in patrij soli vico cui Sarzano nomen est, flagrante intestinis discordiis, Italia editum inusitatæ magnitudinis monstrum. Infantem enim extitisse bicipitem, quadrimestri magnitudine, membris omnibus cum proceritate responsum habentibus & amussitatis, vtrũque inter caput, quod similitudinis erat indiscretæ, ex collimitio humerorum tertia B surrigebatur manus, sed quæ aures longitudine non excederet, nec integra viseretur omnino. Apparuit 5. Idus Martias anno. 1514.

C

Infantis quaternis cruribus & brachiis effigies.

Refert Iouianus Pontanus, anno Domini 1529. die 9. Ianuarij, visum in Germania infantem masculum, quaternis bra- D chiis & totidem cruribus, vt in subiecta imagine intueri licet.

Viri cui ex medio ventre alterum caput applicitum prominebat, effigies. A

Quo anno Franciſcus primus Gallorum Rex, fœdus cum Heluetiis iniuit, natũ eſt in Germania monſtrum, cuius è medio ventre caput inſigne extabat, ad virilem ætatem peruenit, nec ſecus quàm verum & ſummum monſtri illius caput, hoc monſtrificum & tanquam applicitum nutriebatur. B

C

Gemellorum monſtroſorum vnico ſexu inſignitorum, effigies.

D

Anno Domini 1572. vltima Februarij in Viabani Parœcia, via qua Carnutum Lutetia itur, in pagulo cui Paruarum Bordarum nomen eſt, Cypriana Giranda Iacobi Mercatoris agricolæ vxor, peperit hoc quod in antecedẽti imagine vides monſtrum, quod in ſubſequentem vſque dominicum diem vixit, vnico ſexu fœmineo inſignitum.

Nefrendis

A *Nefrendis monſtroſi effigies.*

B

Anno Domini 1572. poſtera à Paſchate die, Metis in Lotharingia, in hoſpitio cui ſancti Spiritus imago pro inſigni eſt, ſus nefrendem peperit octonis cruribus, quaternis auribus, & capite canino præditum. Poſteriora corporum à ventre deorſum tanquam gemellorũ diſtincta erant, anteriora ſurſum vnita, duas in ore linguas habebat cũ dẽtibus quaternis in ſuperioris maxillæ totidémque in inferioribus lateribus. Haud ſatis expreſſa erat ſexus diſtinctio, ita vt máſne an fœmina id monſtrũ eſſet dignoſcere nemo poſſet. Vnica enim ſub cauda rima: ſingula quæque corporum poſteriora fiſſa & aperta erant, eius vt hîc appicta eſt monſtri effigiem miſit ad me Borgeſius Medicus Metenſis clariſſimus.

C

De mulieribus multiparis. CAP. III.

MVLIER vniparum vt plurimum natura animal eſt. Sunt tamen quædam quæ gemellos, quædam etiam quæ ternos, quaternos, quinos, ſenos & his etiam plures fœtus vno partu in lucem edunt. Multiplicis partus cauſam ſeminalis materiæ copiam eſſe putat Empedocles. Stoicicam in varias vteri velut cellulas conferunt: in has enim variè diſtracto ſemine, fiſſóque conceptu plures gigni fœtus, haud ſecus quàm in fluuiis aqua cautibus alliſa vertigines geminantur. At id opinari nihil rationis eſt, inquit Ariſtoteles, in mulierum enim genere iſta brutorum, vt canum & ſuum vteri in cellas diſcriminatio locum non habet. Harum namque vterus vnica cauitate præditus eſt, duos ſinus ex ſe promente dextrum & ſiniſtrum, nullo intercurrente corpore, niſi fortè quadam linea diſcretos. Sæpè verò eodem in vteri ſinu gemini conſiſtunt. Ariſtotelis ſententia eſt haud plures quinque fœtibus mulierem parere poſſe.

Cauſa multiplicis partus.

4. de generat. animal. cap. 4.

Vterus muliebris nullis cellis diſtinctus.

D Quinos fœtus vno partu edidit Augusti Cæſaris ancilla, breui mox cum prole mortua. Anno Domini 1554. Bernæ apud Heluetios, vxor Ioannis Gelingeri Doctoris, quinos pariter fœtus vno partu edidit, tres mares & duas fœminas. Aſſerit Albucraſis extitiſſe mulierem ſeptenis vno partu fœtibus matrem: aliam verò quam vis extrinſecus illata abortire cogebat quindecim, membris omnibus integrè deſcriptos fœtus ediſſe. Extare ſcribit Plinius in monumentis Medicorũ, vno partu duodecim puerperia eiecta: compertum quoque aliam in Peloponeſſo, quæ quinos quater enixa ſit, maiorémque partem ex eius vixiſſe partu. Proditum à Dalechampio eſt, Bonauentura Sauelli nobilis Senenſis mancipium, vno partu ſeptenos ediſſe fœtus, quorum quatuor baptiſmo donati fuerint. Noſtra ætate inter Sartam & Mænum in parœcia Sigillorũ ad Cambellayum familia eſt & domus nobilis, dicta Maldemera. Domini Maldemeræ vxor, primo quo nupſit anno, gemellos peperit. Secundo ternos. Tertio quaternos. Quarto quinos. Quinto ſenos fœtus, ex eóque partu mortua eſt. Ex ſenis his vnus adhuc ſuperſtes viuit Maldemeræ dominus. Beauforti in valle in Andium agro, iuuẽcula mulier, filia Macei Cannerij vnum fœtum iuſto partu cum ediſſet, decimo poſt die alterum enixa eſt, qui niſi vi auulſus ab vtero edi non potuit,

Li. 7. ca. 11.

Cap. 3.

Cap. 74. Chirurgiæ.

Li.9.histor. polonicæ.

matrique lethifer extitit. Martinus Cromerus ſcribit in Cracouienſi agro Margaretam nobili & antiqua familia ortam mulierem, Virboſlai Comitis vxorem, vnò peperiſſe partu ſex & triginta viuos fœtus, 20. die Ianuarij anno Domini, 1296. Scribit Franciſcus Picus Mirandula Dorotheam Italam gemino partu viginti liberos peperiſſe. Primo quidem nouem, altero autem vndecim: adeò verò grauidam extitiſſe, vt aluum, quæ in genua procumbebat, lata & magna faſcia ex ceruicibus nodata fulcire cogeretur, vt ſubiecta imagine licet intueri. A

Dorotheæ multiplici ſobole grauidæ effigies.

Iterum & hîc coarguendi ſunt, qui multiplicis ſobolis vno partu editæ cauſam in vteri muliebris cellarum varietatem conferunt. Septem enim vteri muliebris cellas eſſe mētiuntur. Tres nēpe in dextro latere maribus gerēdis, tres in ſiniſtro fœminis, & vnā planè in medio hermaphroditis, procellit & eoúſque id mendacium, vt fuerint qui adſtruerent eiuſmodi ſeptē cellarū ſingulas, in decē cellulas diſcriminatas eſſe, in quas diſtractū ſemen pro cellarum ſeminali materia imbutarum varietate, in variam & numeroſam degeneret ſobolem. Quę opinio etſi Hippocratis fuiſſe videatur libro de natura pueri; rationi tamen & his quæ oculis ac ſenſibus manifeſtè apparent, repugnat. Probabilior eſt Ariſtotelis ſententia, qui gemellas pluréſve fœtus eadem ex cauſa gigni ediqúe ait, ex qua & ſextus in manu ſuccreſcit digitus, ſcilicet propter ſeminalis materiæ redundantem copiam, quæ maior & vberior eſt, quàm vt tota in vnum fœtum naturaliter conſtitutum abſumi poſſit. Nam ſi tota in vnum cogatur, vnum quidem fœtum edet, ſed partibus in magnitudine, vel multitudine auctioribus: ſi verò veluti findatur in plures diſtracta partes, plures fœtus edet. B C

Lib. 4. de gener. ani. cap. 4.

De Hermaphroditis ſeu Androginis. CAP. IIII.

Ratio nominis.

Ratio generationis androginorū.

Hermaphroditorū differentiæ.

AGENDVM & hîc quoque de Hermaphroditis ſeu Androginis, quoniā à ſeminalis materiæ vbertate, monſtroſi hi fœtus etiam cauſam ſuæ generationis & conformationis obtinent. Ita vocantur qui vtroque gignūtur ſexu: matre ſcilicet tantum ſeminalis materiæ quantum vir effundente. Hinc enim fit vt dum formatrix facultas, quæ ſimile ſemper ſibi aliquid fingere conatur, in vtramque materiam paribus fermè viribus incumbit, faciat vt in eodem corpore vterque viſatur ſexus. Quanquam ſunt qui hermaphroditorum quatuor conſtituunt differentias. Prima eſt hermaphroditus mas: qui ſcilicet virilem ſexum perfectum & potentem habet, in perinæo autem exciſam tantum in vuluæ formam rimam, minimè tamen peruiam, vt à qua nihil neque vrinarij, neque ſeminalis humoris prodeat. Secunda eſt hermaphroditus fœmina: quæ ſcilicet præter vuluam naturaliter conſtitutam, ſeminali nempe & menſtruo fluxu manantem, ſupra ad os pectinis membri virilis carneam & cutaceam quandam ſimilitudinem habet arrectionis & profuſionis ſeminis impotentem, ſcroto & teſtibus carentem. Tertia eſt eorum Hermaproditorum qui etſi vtriuſque ſexus expreſſam habeant imaginem, ſæpius aduerſo ſibi ſitu reſpondentem, inefficacem tamen ad generationem & ſeminis profuſionem experiuntur, alterutra ad mictionem tantum conferēte. Quarta eorum qui vtróque ſexu valent, mariſque & fœminæ munera potenter obeunt, D

quod

A quod vtriusque genitalia omnibus numeris ad generationem necessariis completa & perfecta, imò mammam dextram mari, sinistram fœminæ similem habeant. Hos leges sexum quo vti & in quo manere ac viuere velint, eligere iubent, capitali pœna addita si ab electo semel sexu discessisse deprehendantur, quidam enim vtroque abusi creduntur, & promiscuè cum viris & fœminis voluptuati. Signa sunt quibus viriliſne, an fœminei sexus potentes sint androgyni, an verò vtriusque impotentes dignoscere Medici valent. Apparent hæc in genitalibus præsertim, & facie. Nam si vulua sic ad amussim omnibus suis dimẽsionibus exacta, & peruia sit, vt virile membrum admittere possit, si menses illâc profluant, si promissi sint & tenues ac moles capilli, si denique ad illam totius corporis effœminati mollitiem, animi quoque fracti & timidi parem conditionem additam habeant, fœminei sexus potentiores, & planè fœminæ iudicantur. At si pilis obsitum perinæum & anum habent, quæ ferè loca muliebribus glabra sunt, si penem conuenienti magnitudine compositum habent, si validè & alacriter arrigentem, si semine manantẽ, virilis sexus potentiores & planè viri pronunciãtur. Si par sit vtriusque genitalis in figura, mole, & efficacia cõformatio, vtriusque sexus potẽs, hermaphroditus censetur. Quanquã Aristotelis sententia, hi quibus gemina habere genitalia accidit, alterum maris, alterum fœminæ, iis semper alterum ratum, alterum irritum redditur, cùm per alimentum subinde delitescat, quoniam præter naturam est: agnatum est enim modo abscessus. Nam & abscessus assumunt aliquid nutrimenti, quamuis post geniti sint & præter naturam.

Mirũ hermaphroditos esse qui vtroque sexu valeãt.

Quibus signis scire liceat hermaphroditum huius aut illius sexus esse potentem aut vtriusque impotẽtem.

Lib. 4. de gen. anim. cap. 4.

Hermaphroditi vtroque sexu donati effigies.

B

C

Gemellorum dorsibus cohærentium & hermaphroditorum effigies.

D

Anno Domini 1486. ad Hildebergam in agri Palatini pago, Robarchio gemelli duo nati sunt dorsibus cohærentes, & hermaphroditi ambo.

Hermaphroditi quaternis pedibus & manibus instructi effigies. A

Quo die Veneti & Genuenses fœtus inierunt, natum est in Italia monstrum quaternis brachiis & pedibus, vnico verò capite præditum. Id sacra baptismatis aqua lustratum aliquandiu post vixit. Iacobus Ruefius Chirurgus Heluetius sibi simile visum narrat, sed quod maris & fœminæ insuper genitalia haberet, hîc ideo appictum. B

C

De sexus mutatione. CAP. V.

NARRAT Amatus Lusitanus in Esgucina pago, extitisse virginem Maria Pateca dictam, cui sub pubertatis tempus mensium loco prodiit membrum virile, intro ante latens & abditum, sicque ex fœmina marem euasisse, adeóque vestitu virili, misso virgineo, indutũ, & mutato nomine Emanuel dictum. Hic cum ex multis in India & magnis negotiis ac commerciis multas & ingentes opes comparasset, in patriam regressus nupsit. Sed liberósne aliquando genuerit nihil certi se habere Lusitanus ait: illud sibi cõstare imberbem perpetuo mansisse.

Antonius Loqueneus Indictionũ ad sancti Quintini apud Veromanduos fanũ Regius quæstor, nuper affirmauit mihi, vidisse se virum Rhemis in hospitio cui Cygnus pro insigni est, anno Domini 1560. qui pro fœmina ad annum vsque ætatis decimum D quartum habitus fuerat. Tum enim contigisse vt cùm ludibundus cum ancilla, cui eodẽ in lecto accubabat, lasciuiret, virilia ipsi huc vsq; implicita se explicarẽt & erumperent. Quod cum parentes resciuissent, interueniente ecclesiastica potestate, ipsum nomine mutato Ioannem pro Ioanna nominarunt, & virili habitu induerunt. *Historia.* Superioribus annis cùm essem in Caroli noni Regis comitatu, in Vitriaco Francico ostensus est mihi vir Germanus Garnierus, quibusdam Germanus Maria dictus, quòd olim fœmina, Maria vocaretur, statura mediocri, quadrato corporis habitu, barba densa & rufa. Is ad quintum vsque & decimum ætatis annum pro virgine habitus fuerat, quòd virilitatis in eius corpore nulla vestigia apparerent, & quòd fœmineo vestitu indutus inter fœminas muliebria obeundo assiduè versaretur. Decimo quinto igitur ætatis anno dum in agris porcos suæ curæ demandatos, & in messem irruentes acrius persequeretur, fossam obuiam magno impetu transiliuit: quò factum est vt ruptis velut inuolucris & vinculis, addita virilia derepente & haud sine dolore emergerent. In casam regressus apud matrem eiulans cõquestus est sibi ab aluo intestina prosilire.

Quo

A Quo spectaculo attonita mater Medicis, Chirurgísque in consilium adhibitis, audit eum in virum euasisse. Itaque re tota ad Cardinalem Lenuncurium Episcopum delata, conuocata concione viri nomen habitúmque recepit. Narrat Plinius Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussúque Aruspicum deportatum in insulam desertam, quòd eiusmodi monstra semper monstri aliquid alere & portẽdere putarẽt. Certè fœminis tot & similes partes latẽt in intima aluo, quot & quales viris foris prominulæ visuntur. Calor tantum vegetus & alacris deesse videtur, qui quod abditum intus est, propellat foras. Ergo ætatis progressu calore aucto, & deuicta pueritiæ humiditate regnante, ac clara iam incendia dante, non est impossibile virilia quæ huc vsque ignaua, per caloris inertiam latuerant protrudi: si præsertim ad illum caloris velut emicantis vigorem, corporis totius vehemens aliqua concussio & iactatio accesserit. Ex his igitur, & experimentis & ratione constare arbitror, homines ex fœminis mutari in mares non esse fabulosum. At ex maribus qui in fœminas degenerauerint, nusquam in historia reperias. Natura enim tendit semper progressúsque facit ab imperfectis ad perfecta, nunquam contrà turpi relapsu à perfectis ad imperfecta refertur. B

Lib. 7. ca. 4.

Monstra mõstri semper & sinistri alunt.

Fœminarũ in mares mutatio ratione adstruitur.

Cur mares nunquã in fœminas mutentur.

De monstris ex seminalis materiæ defectu causam habentibus.

CAP. VI.

SI quid cõtra seminali materiæ ad institutã fœtus aut fœtuũ conformationem in quantitate deest, vnum aliquod, plurave membra deficiẽt, vel certè breuiora, omninóque detrita erunt. Hinc est quod natura gemellos parante, nascitur haud raro fœtus biceps, sed vno brachio præditus, vel certè omnino omnibus artubus mancus.

Monstrosi infantis ex materiæ seminalis inopia effigies.

C

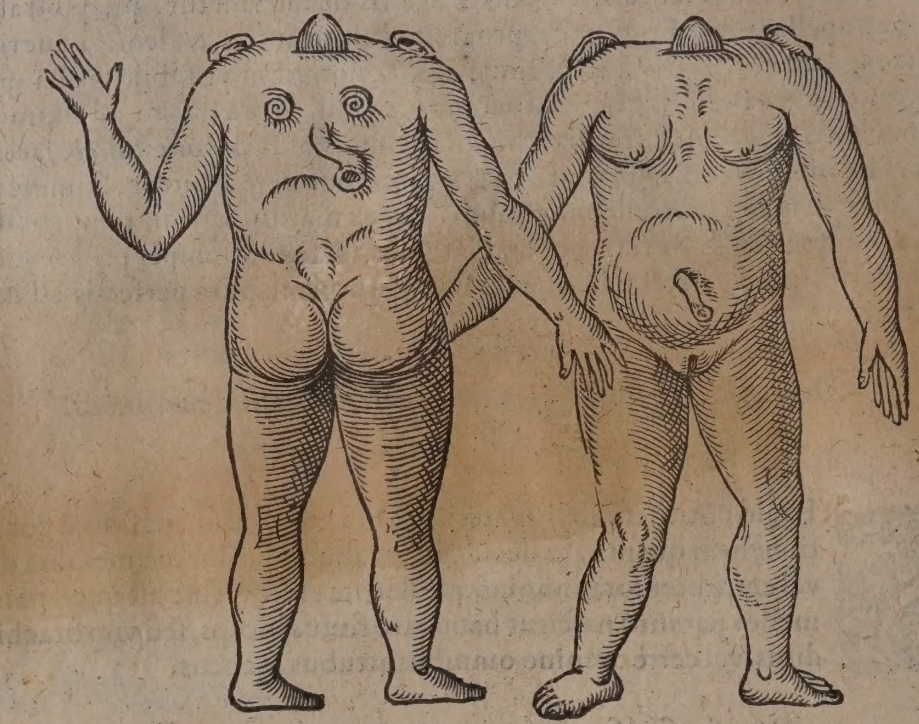

D

Anno Domini 1573. vidi Lutetiæ ad diui Andreæ ædem, puerum nouem annos natũ Parpauilla pago sex à Guisio oppido milliaribus, Petro Renardo & matre Marqueta genitum. Huic tantum duo digiti in dextra manu erãt, brachium haud inuenustè à summo humero ad cubitum vsque deformatum erat: at inde ad extremos duos digitos valdè deforme visebatur, cruribus carebat, quanquam à nate dextra, pedis imperfecta quædam velut figura quatuor tanquam digitis distincta proferre se videbatur, à sinistræ verò natis medio, duo digiti prosiliebant, quorum vnus genitali virili haud erat absimilis, vt in ista imagine licet intueri.

Anno Domini 1562. calendis Nouembris, Villæ-francæ in Vasconia, natum est quod appictum hîc vides monstrum, fœmina Acephalon, cuius imaginem à Fontano Agenensi Medico, qui se id vidisse sanctè affirmabat acceptam, mihi hanc de monstris commentationem paranti obtulit Ioannes Altinus doctor Medicus. A

Monstrosæ & sine capite fœminæ anterior posteriórque effigies.

B

Monstri bicipitis & duo crura at vnum brachium habentis effigies.

Viri sine brachiis omnia quæ manibus fieri solent obeuntis, effigies. C

D

Paucis

A Paucis ab hinc annis viſus eſt Lutetiæ vir quadragenatius quadrato corpore, qui etſi brachiis careret, omnia tamen quæ manibus perfici ſolent, munia haud infœliciter obibat. Humeri enim trunco, & capite, collóque vibrato, ſecurim in palum oppoſitum tam certo & valido ictu quàm manu quiuis alius vir eiaculabatur, aurigæ flagellum tanta vi diſtringebat, vt aëre validius percuſſo reſonaret. Cæterùm pedibus edebat, bibebat, chartis luſoriis & talis colludebat. Tandem latro & ſicarius deprehenſus, ex cruce ſtrangulatus rotæ affixus eſt.

Viſa etiam non ita pridem mulier Lutetiæ eſt ſine brachiis, quæ nihilominus ſecabat, ſuebat, & pleraque alia quaſi manus adeſſent perficiebat. Legimus apud Hippocratem quòd Antigenis vxor peperit puerum carnoſum quidem, verùm qui haberet maximas partes diſcretas, magnitudine verò eſſet quatuor digitorum, & ſine oſſibus, deinde craſſus & rotundus. *Sect. 2. lib. 2. epid.*

B

De monſtris quibus ab imaginatione cauſa & conformatio eſt.
CAP. VII.

VETERES omnia naturæ arcana ſolertiſſimè perſcrutati, alias etiam cauſas ortus monſtrorum animaduerterunt. Nam cùm imaginationis vires tantas in nobis eſſe intelligerent, vt etiam plerumque corpus cogitantis immutarent, facilè quoque ſibi perſuaſerunt firma & obſtinata vel parentum gignentium, nocturnis ſæpè & fallacibus ſpectris deluſorum, vel grauidarum cogitatione, vim eam quæ fœtum conformat duci & gubernari, adeóque pertinaciter conceptam animo, rem in conceptum vtero fœtum vim ſuam conferre. Quod ipſum Moſes authoritate plerique confirmari putant, quòd narret Iacob conceſſam à ſocro Laban ouium partem, meliorem & numeroſiorem reddidiſſe, demerſis in alueos ad quos aquatum ibant virgis, viridantis corticis parte exempta lineatis, & ex albo ac viridi pulchrè variegatis, quo maximè tempore veneris deſiderio turgerent: vt hauſta ſub ipſum conceptum imago, proli mox inureretur. *Imaginationis vis in corpora & humores.* *Cap. 30.*

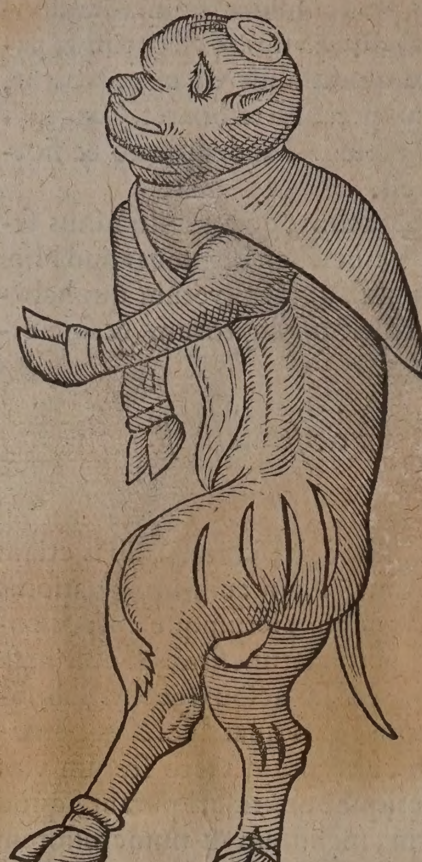
C Eſt enim hæc imaginationis in fœtum efficacia, vt rerum conceptarum notas, & tanquam characteres ipſi apprimat. Proditum ab Heliodoro legimus, Perſinam Æthiopiæ Reginam ex Hiduſte marito pariter Æthiope, filiam ſuſcepiſſe albo colore inſignem, quod eum in viri amplexibus, ex quibus grauida euaſit, eſſet, fixis oculis intentóque animo, in oppoſitam pulchræ Andromedæ imaginem ſe conuertiſſet. Teſtatur Damaſcenus viſam ſibi puellam vrſi inſtar villoſam, quæ non aliunde eam deformitatem contraxiſſet, quàm ex eo quòd mater in ipſo excepti & cõcepti ſeminis articulo, in diui Ioannis camelina, vt ſolet, pelle tecti imaginem, ex lecti oppoſitis fulcris pẽdentem, acrius intuita eſſet. Narrant Hippocratem hac cauſarum explicatione, principem quandam mulierem, quæ alba ex marito pariter albo prolem Æthiopis inſtar nigram ob id ſuſceperat, quòd concumbens, oculis obuerſantem Æthiopis imaginem fortiter & aſſiduè animo comprehendiſſet, adulterij ſuſpicione explicuiſſe.

Virginis quæ piloſa & infantis qui niger imaginationis parentum vi euaſit effigies.

D

Monstri pedibus manibúsque bubulis & aliis membris valdè horrendi, effigies. A

Imaginationis in conclusum vtero fœtũ post typosim nullam vim esse.

Sunt qui putent infante in vtero formato, quod ad summum intra duos & quadraginta à conceptu dies fit, nihil iam periculi ipsi à materna imaginatione, vt nec à paterna effuso in vterum semine inminere: quòd cùm typosim perfectam adeptus sit, nullis iam rerum extrinsecus appellentium formis conturbari possit, quod verum sit nécne nõ est huius loci disquirere. Certè satius esse arbitror ab rerum eiusmodi omnium spectris & imaginibus grauidam toto gestationis tẽpore quantum fieri potest abstinere. In Stecquer Saxoniæ pago, proditum monstrũ memorant, quaternis pedibus bubulis, oculis, ore & naribus vitulinis, carneo rubro & rotundo in vertice tuberculo, carnea præterea ex collo in dorsum velut cuculla pendente, lacerísque & discissis femoribns deforme. B

Infantis ranula facie effigies.

C

D

A Anno Domini 1517. in Bosci Regis Paroëcia, in Biera sylua, via ad fontem Bellæ-aquæ, natum est monstrum facie ranali, visum Ioanni Bellangerio Machinariæ Regiæ Chirurgo, coram Harmoij oppidi iustitiæ custodibus, in primis Ioanne Bribono eius loci Procuratore Regio. Pater vocabatur Amadæus Paruus, Mater Magdalena Sarbucata. Hæc febre diuexata mulierculæ cuiusdam consilio ranam viuam manus palmæ affixerat, tandiu detinendam quoad immoretur parti, eo habitu in viri amplexus venerat de nocte, & conceperat, eam Bellangerius, perspicaci ingenio vir, monstrosæ deformitatis fœtus causam esse arbitrabatur.

De monstris quibus ab vteri angustia causa est.
CAP. VIII.

B MONSTRIS quoque ab vteri & locorum angustia originem & causam esse rerum euentis cogimur fateri: sic enim pendentia ex arboribus poma, si antequam ad debitam magnitudinem peruenerint, angustis vasculis excipiantur iustis incrementis prohibentur. Sic qui mulieribus in deliciis sunt catuli, supra eam quam à primis ortus diebus habuerint altitudinem surgere vetantur, ædicularum in quibus altiles habentur contractionibus. Quis nescit depactas in terra plantas, duræ silicis aut rei cuiusuis alterius solidioris occursu, longiori progressu, & fibrarum propagatione arceri. Itaque totas tortuosas, parte illa exiles & marcidas, alia parte qua liberum venit alimentum lætas, & amplius videri? Nam cùm Physicorum sententia, locus sit forma locati, nec esse est vt ea quæ strictioribus locis conclusa tenentur, motionum suarum libertate prohibita, diminuta sint, manca & mutila.

Quod vteri angustia monstrosi partus causa esse possit.

Empedocles & Diphilus cùm monstrorum ortus tres causas agnoscerent, feminis materiam auctiorem aut parciorem, seminum corruptionem, & vteri seu locorum in amplitudine angustia & figura deprauationem, hanc maximè & præsertim celebrarunt: quod in fœtuum ortu, rem perinde vt in metallorum & rerum fusilium C formatione se habere crederent: ex quibus ducta & conflata simulachra, res minus exprimerent, si formæ in quas materiæ effunduntur, scabræ, asperæ, contractæ, aut alioqui vitiosæ extiterint.

De monstris quibus causa est à vitiosa matris in accubitu, decubitu, aut alio quouis corporis situ per grauiditatis tempus collocatione.
CAP. IX.

SÆPE naturæ beneficia corporeæque conformationis in venustate & dignitate dotes, praua collocandi corporis consuetudine, supini nimium & negligentes corrumpimus. Id in omni quidem hominum, præsertim verò in mulierum grauidarum genere deflendum & calamitosum est, quia vitium id non matris modò, sed & vtero conclusæ prolis corpus D distorquet & peruertit. Motis enim quacunque ratione nobis, omnia etiam quæ in nobis sunt moueri necesse est. Itaque quæ toto grauiditatis tempore domi otiosæ sedent, quæ decussatis cruribus, quæ incuruo & prono in genua corpore telam acu & lana pingunt, suunt, aut aliud quoduis onus obeunt, quæ arctius ventrem fasciis, subligaculis aut vestimentis comprimunt, fœtus edunt obstipos, repandos, incuruos, gibbosos, pedibus, manibus, omnibúsque artubus distortos, vt in subiecta imagine licet intueri.

Infantis qui à prima in vtero conformatione situs materni vitio pedibus, manibúsque distortis euaserit, effigies. A

B

C

De monstris ab ictu, lapsu, aut simili aliqua occasione, causam habentibus.
CAP. X.

DVBIVM esse non potest quin si qua ex ictu, ab alto lapsu, similíve occasione ad grauidam perueniat iniuria, pernicies quoque in fœtum peruadat. Hinc ergo sæpè tenella illi ossa franguntur, intorquẽtur, luxantur, aut alia quauis monstrosa fœditate deprauantur, adde quòd sæpè eiusmodi casuum violento incursu rupta, apertáve vena, aut concusso vehementius toto corpore vel hæmorrhagia, vel vomitus ingens cietur, vnde fœtui subducitur alimentum, inde mox tenui & minutulo planéque monstroso futuro.

De monstris quibus à morbis hæreditariis origo est. D
CAP. XI.

MORBORVM quoque hæreditariorum iniuria monstrosi euadunt infantes, id est ad monstrum vsque deformes. Nam & gibbosis nascuntur gibbosi, & quidem sæpè gibbosi vsque adeo vt anterior posteriórque gibba in tantam altitudinem assurgat, vt in his caput tanquam in sua testa testudo, reconditum lateat. Si claudis claudi, simis simi, & nanis nani, macilentis excarnes & ossei, præpinguibus & ventrosis, ventrosi, mutilis denique mutili gignuntur.

De monstris

A *De monstris ex seminum diuersæ speciei confusione.*

CAP. XII.

HORRENDVM dictu est quod sequitur est: sed dabit veniam castus lectoris animus, cogitabitq; id quod non Stoicis modò, sed & Philosophis omnibus rerum causas sedulò perquirentibus, persuasum esse debet, nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu. Quæ obscœna putantur, sine scelere dici possunt, at patrari sine summo scelere, furore & amentia nequeunt. Itaque si quod in obscœnitate flagitium, id haud in verbo est, at totum certè in facto. Fuisse tamen olim memorantur, qui nihil Dei numen, nihil leges, nihil seipsos, id est animum suum veriti, sic se abiecerunt atque prostrauerũt, vt inter se & pecudem nihil putauerunt interesse. Itaque Athei, Sodomitæ, exleges, præstantiæ & diuinitatis suæ obliti, sed iam pecudes, sed turpi in belluas transmutatione deformati, detestando se cum belluis concubitu flagitiosè miscere nõ dubitarũt. Tantum hoc
B scelus, tam horrẽdum facinus, cui expiando omnes quotquot sunt orbis totius ignes non suffecerint, etsi ipsi nimium malitiosè callidi tacuerint, consciæ belluæ effari non potuerint, suscepta tamen biformis proles abundè, Dei vindicis & scelerum vltoris opera, loquuta & testata est. Ex varia enim illa & promiscua seminum diuersæ speciei confusione, monstra semihomines & semibelluæ nata sunt. Par editur prolis deformitas, si varij generis belluæ coëant, natura semper aliquid sibi quod simile sit gignere affectante, nam triticum non nisi depacto in terram tritici grano nascitur, nec malum armeniacum nisi ex nuce armeniaca. Est enim conseruationis sui & specierum natura diligentissima.

Semihominis & semicanis fœtus effigies.

C

D

Anno Domini 1493. genitus est ex muliere & cane fœtus qui ab vmbilico sursum versus humanam, id est matris effigiem integrè referret: inde verò deorsum patrem, id est canem. Id monstrum ad summum qui tum sedebat Pontificem, missum scribit Volaterranus, meminit & Cardanus. Eius hîc ideò appinxi imaginem. *Lib.14.de varie.c.64.*

Cælius Rhodiginus ſcribit apud Sybarim, paſtorem nomine Chrathin, capellam deperiuiſſe, & iniuiſſe, exq; deteſtando & brutino illo concubitu natum infantem, qui cruribus matrem referret, facie verò patrem. A

Anno Domini 1110. in Eburonum quodam pago, Sue nefrendem editum refert Licoſthenes qui capite, facie, pedibus, manibúſque humanis, reliquo corpore ſuillum fœtum exprimeret, vt in ſubiecta imagine licet intueri.

Nefrendis capite, facie, manibus, pedibúſque humanis, effigies.

B

Anno Domini 1564. Bruxellæ in ædibus Ioeſt Dictzpeert, vico Vvarmoesbroeckz Sus ſex peperit nefrendes, quorum primus monſtrum erat capite, facie, anterioribúſque pedibus & omoplatis hominem referens, reliquo toto corpore nefrendem: nam & genitalia fœminæ Suis habebat, cæterorum more ſuilla vbera ſugebat. Sed ſecundo ſui ortus die à plebe monſtri diritate incitata cum matre confoſſus eſt. Eius hîc habes imaginem. C

Nefrendis ſemihominis & ſemiſuis effigies.

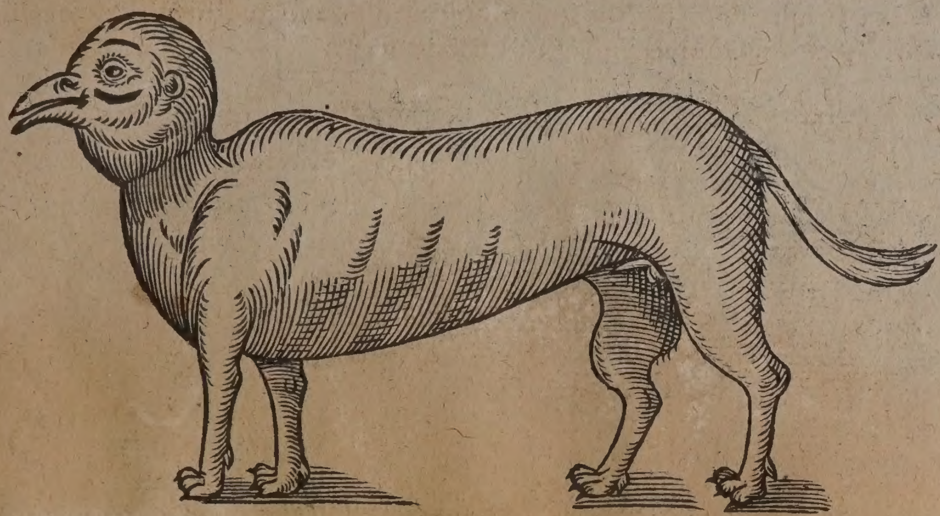

D

Anno Domini 1571. Antuerpiæ vxor Michaëlis cuiuſdam, qui chalcographo operam locabat, commorantis apud Ioannem Mollinum ſculptorem ad inſigne pedis aurei, vico Cameriſtrato, die D. Thomæ ſacra, hora decima matutina monſtrum peperit Canis prorſum effigie, niſi quòd ceruice eſſet breuiore, capite verò auis, ſed implumi. Vitæ exors fuit id monſtrum quod mater ante tempus peperiſſet. In ipſo partus

A tus articulo ipsa magnum clamorem dante, ædium caminus procidit, nemine læso, nec quatuor quidem infantulorum vllo qui ad focum sedebant.

Monstri canini, sed auis capite, effigies.

B

Ludouicus Celleus scribit legisse se in probato quodam authore, oue aliquando natum leonem, disparis planè & inimicæ conditionis ac naturæ animal.

Anno Domini 1573. in Sezanæ vrbis Suburbio, loco qui dicitur Campus Benedictus, in ædibus Ioannis Poleti, salis mensoris, natus est agnus, hac qua cernis effigie: editus in lucem mox interiit, nec vitæ nisi exiguo motu signa vlla dedit, sub auribus osculum ipsi visebatur, Lampetræ osculo simile.

C

Agni monstrosi effigies.

D

Anno Domini 1577. in pago Blandio tribus à Meloduno miliaribus, natus est agnus triceps, medium caput reliquis crassius erat. Balante vno reliqua pariter balabant capita. Id monstrum sibi visum affirmauit Ioannes Bellangerius Chirurgus Me-

lodunensis,sculpendúmque,& cum monstro humano quod capite ranali ante descripsimus excudendum curauit. A

Agni tricipitis effigies.

B

C

Sunt quædam monstra, in quorum generatione ex eo diuini aliquid esse videtur, quòd huius principia ex generali monstrorum causa, id est natura, seu errore naturæ, propter commemoratarum causarum particularium aliquam repetere non possis. Eiusmodi ea sunt monstra quæ omnino contra omnem naturam sunt, quale illud est, cuius ante meminimus, editus oue Leo. Horum tamen causam Astrologi, ne aliquid esse quod nesciant videatur, ex certis constellationibus, astrorum contuitu, influxuq; syderum, Aristotelis in Problematibus sententia euocant. Cuius rei exemplum quod sequitur, commemorant. Alberti Magni temporibus contigit, vt in villa quadam vacca vitulum semihominem ederet. Pagani concursu facto pastorem quasi tanti sceleris conscium in iudicium rapuerunt, mox cum vacca comburēdum. Sed opportunè adfuit Albertus Magnus, cui propter Astronomicæ artis multiplicem & certam experientiam creditum est, non humano aliquo scelere, sed stellarum certæ constitutionis efficacia id generis monstrum editum. D

Monstra patre cœlo edita.

De monstris quæ dæmonum arte & vaframento fiunt.

CAP. XIII.

IN hoc de Monstris quæ dæmonum vaframento fiunt tractatu, veniam à beneuolo Lectore precamur, si fortè à proposito discedentes longius, de dæmonum existentia, natura, & speciebus dicere videamur liberius. In primis igitur constat sortilegos esse, incantatores, & veneficos, qui quicquid agunt ex pacto & commercio cum dæmone cui se addixerunt agunt

Sortilegos esse, & qui fiant.

A agunt. Nemo enim in sortilegorum & incantatorum collegium admitti potest, qui Deum Creatorem & Saluatorem suum non eiurauerit, ipsiq; vni debitum obsequiũ, in dæmonémque cui se deuouerit, non transtulerit. Et certè quisquis se sortilegorum superstitionibus addicit, id agit, vel quia de Dei numine, promissis & studio, propensaq; erga nos voluntate diffidit: vel quia futurorum præsciendorum insano amore tenetur, vel quia paupertatem fastidiens ex humili fortuna ad maximas opes momento viam affectat. Tales quosdam homines existere, & cùm se semel dæmoniacis impiisq; sacris addixerunt, arte dæmonum mira multa efficere, corpora, corporúmque sanitatem, vitam, rerúmque omnium mundanarum conditionem pro arbitrio versare, & corrumpere, constans omnium tum Philosophorum, tum Theologorum veterum ac recentium sententia est. Id & nos cogit fateri experiẽtia: eas enim artes factitantibus hominibus, statuta sunt legum decretis supplicia. At de his quæ nec sunt, nec fuerũt, nec vnquam in hominum notitiam venerunt, leges nullæ conduntur. Iura enim pro impossibilibus & non existentibus ea habent, quæ nunquam visa sunt, nunquam audita fuêre. *Quid homines ad sortilegia inuitet.*

B Ante natum Christum multi extitêre eiusmodi homines: nam à Mose, per quem Deus populo suo legem dedit, leges in eos latæ leguntur in Exodo & Leuitico. In Ochosiam mortis sententiam per Prophetam tulit Deus, quod ad huius farinæ homines diuertisset. Docemur sacræ scripturæ elogiis bonos esse & malos spiritus, siue dæmones: illos angelos, hos verò diabolos nominari, nam & lex data dicitur per ministerium angelorum. Dicitur verò quòd corpora nostra resurgent ad sonum tubæ & vocem Archangeli, dixit Christus Deum missurum angelos, qui electos à terminis cœli excipiant. Testatur historia Iob, diabolum ignem de cœlo demisisse, pecudes & armenta trucidasse, ventos concitasse, qui domus quatuor angulos quaterent, & liberos eius ruina inuolutos obruerent. Historia Achab meminit spiritus cuiusdam mendacij residẽtis in ore Pseudoprophetarum. Diabolus Satanas ingressus in Iudam impulit ipsum ad prodendum Christum. Diaboli qui magno numero hominis corpus occupabant, dicebantur Legio, impetrarúntq; à Christo vt sibi liceret subire in porcos, C quos mox in mare præcipitarunt. Ab initio magnũ numerũ Angelorũ creauit Deus, qui diuini spiritus & incorporei cœlum incolerent, Dei voluntatem tanquam nuntij hominibus significarent, & tanquam ministri exequerentur, qui hominum rebus tãquam curatores & custodes additi consulerent. Ex tanto tamen numero extitêre nõnulli quos superbia occæcauit, & præcipites ex Dei Creatoris cõspectu, totóque cœlesti domicilio deturbauit. Hi nocentes & maligni variis præstigiis hominum mentibus illudunt, sempérque aliquid struunt in perniciem nostram, humanum genus breui exitio daturi, nisi Deus eorum furorem cohiberet, tantum possunt, quantum Deus permittit. Cœlo abacti, alij in aëre degunt, alij in terræ penetralibus, illic mansuri donec Deus apparuerit iudicaturus mundum. Ac tanquam in medio aëre nubes nunc se in centauros, aliàs in serpentes, rupes, castra, homines, aues, pisces, & alias formas conuertere videntur, sic spiritus hi in omnia se rerum miracula & species induunt: sæpè verò in feras, serpentes, buffones, noctuas, vpupas, coruos, capros, asinos, canes, feles, lupos, tauros, & similes alias. Quin & crebrò humana corpora, tum mortua, tum D viua corripiunt, pœnis exercent & fatigant: imò etiam in Angelos lucis se transformant. Simulant se includi cogíque annulis magicis, sed insidiosa est omnis simulatio ista: optant, timent, amant, horrent, sæpè tanquam ex officio Dei nutu & mandato à sceleratis malefactorum pœnas exigunt: nam & malos angelos Deus in Ægyptũ misisse legitur, qui hostilia agerent. Vlulant de nocte, fremúntque, obstrepunt quasi vincti catenis constringerentur, scamna, mensas, abacos, fulcra, mensaria commouent, puerulos in cunis motitant, fritillo ludunt, libros euoluunt, nummos numerant, deambulantes per cubicula & cachinnantes inaudiuntur, ostia, fenestrásque adaperiũt, tinnientia vasa in terram proiiciunt, figulina & vitrea allidunt, alióque similes strepitus cient. Horum tamen omnium tumultum nihil manè surgentibus nobis apparet, nihil loco mutatum, nihil fractum cernitur. Variis notantur nominibus, nam & dæmones, cacodæmones, incubi, sucubi, lemures, laruæ, mali angeli, satanæ, luciferi, lucifugi, mendacij parentes, tenebrarum & mundi principes, legio, & aliis nominibus, pro officij quo funguntur diritate, insigniuntur.

Quid dæmones sint.
Exo. cap. 22
Leu. cap. 19.
Pau. ad heb. 1. 14. ad galat. 3. 19. 1. Thes. 4. 16.
Ioan. 13.
Mar. 1. 26. 34.
Malignorũ angelorum potestas in humanum genus.
Dæmonum differentiæ.
Diabolicæ fraudis ludibria.
Dæmonum nomina.

De Subterraneis & lapicidinas incolentibus dæmonibus. A

CAP. XIIII.

Metallici dæmones quarum rerum satagunt.

LVDOVICVS Lauaterius scribit ex metallicorum certa renuntiatione, in fodinis quibusdam videri spiritus qui humano more induti, opus illic faciant, & variè discursando multum operati esse videantur, cùm tamen quieti eodem in loco stent. Interim verò nemini adstantium noceant, nisi fortè dicteriis aut cachinno lacessiti. Tum enim graue aliquid & durum quod obuium fuerit in ipsum qui læserit coniicere, aut quauis alia ratione nocere. Esse verò in Rhetia argenti fodinam idem author prodit, ex qua magnam vim argenti Petrus Briotus loci illius Consul suis temporibus eruebat. In ea dæmō erat, qui Veneris præsertim die, cùm metallici quod metalli eruerant in cuppas effundebant, rerum multarum tanquam opera vehemente minister satagebat, & ex cuppis in alias cuppas metalla pro arbitrio transuasabat. Contigit die quadam vt solito amplius tumultuaretur, adeò vt ex metallicis vnus ei conuitiatus fuerit, abiréque in malam inferorum crucem, & destinata sibi supplicia iusserit. Imprecatione & conuitio offensus dæmon, capite comprehensum metallicum sic contorsit, vt vibrato collo os posteriora spectaret: neque tamen inde mortuus est metallicus, sed aliquot annis postea superstes intorta semper ceruice multis probè notus vixit. B

Quibus modis nos fallant dæmones. CAP. XV.

Dæmones spiritus sunt & ab æterno.

MVLTIS modis illudere animis nostris, terrena corporum fæce inuolutis, dæmones possunt: nam essentiæ tenuitate ac subtilitate, & multo rerum vsu pollent: præterea in sublimaria omnia multum sibi iuris mundi illi velut principes vendicant. Itaque non est mirum si mendacij doctores ac parentes ab initio nubes & caligines oculis nostris obiiciant, in mille rerum corporúmque species se induant, quò his præstigiis & sutelis tenebras mortalium animis offundant. C

De Sucubis & Incubis. CAP. XVI.

Nominis ratio.

Libr. 15. de ciuit. Dei. c. 22. & 23.

HIs quæ diximus artibus & dolis potentes, non rarò se hominibus tanquam per concubitū miscuerunt, ex quo qui se viris subiiciebant Succubi, qui mulieres appetebant, Incubi sunt nominati. Equidem haud omnino abnuisse videtur D. Augustinus, quin in hominem se inducentes, genitalia velut naturæ opera implere possint, eo cōsilio, vt incautos libidinum subiectis flammis transuersos à virtute & castitate agant.

Historia.

Ioannes Ruepff, in libris de Conceptu & Generatione hominis, scribit temporibus suis mulierem quandam libidinis perditæ, & deploratæ verecundiæ, noctu cum dæmone qui se in virum induerat, rem habuisse, repentéque à concubitu aluo tumidam euasisse, cúmque grauidam se crederet, in dirum adeò morbi genus incidisse, vt interanea omnia illi per anum exciderint, nihil contrà valentibus remediis. D

Historia.

Similis de Lanij cuiusdam seruo narratur historia: Ei in venereas cogitationes de nocte profundius demerso, apparuit diabolus muliebri facie, cum quo (mulierem esse ratus) rē cū habuisset, genitalia sic à coitu exarserunt, vt suborto igne sacro multo cū dolorum cruciatu interierit. Nec verò Petro Paludano & Martino Arelatēsi absurdū esse videtur, asserere dæmones hominē gignere posse, si semē viro alicui seu mortuo, seu viuo subductū, in vterū muliebrem effuderint. Est tamen absurdissima & falsitatis plena hæc opinio. Semen virile seminali seu sanguinea materia & spiritu multo constans, si aliò à testiculis quàm in vterum, vel minima mora diuertat, euanescentibus è vestigio calore & spiritibus extinguitur. Nam vel sola virilis membri longitudo maior, inter sterilitatis causas censetur, quod per illam viæ longitudinem refrigeretur semen. Si qui sint qui inter concubandum, post effusum semen statim à complexu muliebri se reuellant, propter subeuntem in hiantem adhuc vterum aërem, qui semen corrumpere creditur, gignere non putantur.

Falsitatis conuicta opinio.

Ex

A Ex quibus patet etiam quàm falſa ſit Auerrois de muliere quadam hiſtoria, quæ ſe filium concepiſſe narrabat ex ſemine virili in balneum, in quod mox digreſſo viro deſcenderat, effuſſo, & vtero ſuſcepto. Multò verò minus credibile eſt dæmones cum mulieribus concumbere poſſe: ſunt enim illi naturæ planè ſpiritalis, atqui ad generationem hominum ſanguis & caro neceſſaria ſunt. Incorporeos dæmones corporearũ mulierum amoribus teneri, quæ ratio dabit naturalis? Quibus generationis inſtrumẽta deſunt, quî hos gignere poſſe credemus? Qui nec cibo nec potu replentur, ſemine turgere dici quî poterunt? Iam verò vbi propagatio ſpeciei per ſucceſſionem indiuiduorum neceſſaria non eſt, veneris deſiderium natura non immiſit, & generationis vſum non impertiuit: atqui ſemel creati, Dei nutu immortales ſunt dæmones. Quòd ſi gignendi facultas dæmonibus conceſſa eſſet, iamdudum dæmonibus omnia plena eſſent. Si quando ergo ex dæmonum conſortio grauidæ mulieres parere videantur, id illis quas ſuperiore capite diximus artibus fieri putandum eſt, nempe viuentium mulierum corpora detritis pannis, oſſibus, ferramentis, ſpinis, intortis pilis, fruſtis ligneis, B ſerpentibus, & mille aliarum diſcordantium contra naturam muliebrem rerum farragine infercire ſolent: quibus poſtea adueniente velut partus tempore, per eius quæ falsò prægnans creditur vuluam, ante occæcatis & præſtrictis adſtantium mulierculaꝛum oculis, exitum ſuis præſtigiis moliuntur: cuius rei fidem faciet ſequens multorum fide digniſſimorum ſcriptorum literis conſignata hiſtoria.

Auerrois hiſtoria falſi conuinci-tur.

Dæmonum præſtigia.

Extitit Conſtantiæ formoſa virgo Margareta nomine, quæ ditiſſimo ciui ancillabatur: hæc paſſim prædicabat grauidam ſe ex dæmonis conſortio nocte quadam factam. Qua de cauſa eam iuſtitiæ cuſtodes in carcere continendam putarunt, vt qualem exitum habitura eſſet hæc fabula, certò ſibi & omnibus conſtaret. Adueniente legitimi velut partus tempore, dolores ſenſit parturientium & enitentium mulierum ſimillimos: tandemq́; poſt multos & prægnantes obſtetricum conatus, pro humano fœtu, aperto vtero ferrei claui, fruſtula tum lignea, tum vitrea, oſſa, lapides, pili, ſtupæ & ſimiles planè tum à ſe, tum à natura parturientium abhorrentes quiſquiliæ, veteramenta, ac ſcruta, ante à dæmone ad illudendum humanis & nimium credulis mentiC bus intruſa, dimanarunt. Agnoſcit equidem Eccleſia dæmones, Dei ſcelerum noſtrorum vltoris nutu, hominibus ad coitus quandam ſpeciem abuti poſſe. At quòd inde humanus fœtus prodire poſſit, nonmodò falſum eſſe adſtruit, ſed & tanquam impium deteſtatur, vt quæ eredat, neminem vnquam, ſi Chriſtum Saluatorem exceperis, hominem ſine ſemine virili genitum. Iam verò quæ confuſio & creaturarum perturbatio hunc orbem (vt dicebat Caſſianus) occuparet, ſi liceret dæmonibus ex virorũ coitu concipere, aut ſi poſſent mulieres dæmonum conſortio grauidæ fieri? Quot iam monſtra à condito mundo nobis dæmones peperiſſent, quot prodigia protuliſſent, immiſſo in ferarum & brutorum animantium paſſim vuluas ſemine ſuo? Philoſophorum enim ſententia, quoties facultas & voluntas in idem concurrunt, effectus neceſſariò proferri & prodire ſolet: at dæmonibus nunquam defuit voluntas humani generis & mundani huius ordinis conturbandi. Eſt enim (vt aiunt) Dæmon inimicus noſter ab initio, & vt Deus ordinis & pulchritudinis author eſt, ſic dæmon per ſuperbiam Deo aduerſus, confuſionis & turpitudinis. Ergo ſi ad malam illam mentem, maD lúmque animum, ſi ad nequitiæ & inuidiæ voluntatem pleniſſimam, par poteſtas accederet, quis dubitare poteſt quin ſumma rerũ omnium & ſpecierum confuſio, quin ſumma deformitas, mundi huius munditiem comptam, & ornatum monſtris vndique coorientibus ſit inuaſura? Iam verò quæ coëundi quæ gignendi poteſt eſſe voluntas, vbi nulla voluptas eſt, nulla ſpeciei metuenda mortalitas? Cùm igitur dæmones incorporei ſint, venereis illecebris teneri & tentari, quæ dabit ratio? Cùm Dei nutu immortales ſint vt in pœnam miſeri viuant, quid ſucceſſione per indiuiduorum generationem eſt opus? Quare ſi nec volunt, nec poſſunt, nefas eſt putare eos hominibus commiſceri.

Hiſtoria.

Scelera noſtra in cauſa ſunt cur dæmones nobis abutantur.

De Magicis, & transnaturam morbis ac remediis. A

CAP. XVII.

Lib. 2. de abd. cap. 16

QVò Lectoris animum ad has de monstris dæmonum, veneficorúmque & sortilegorum hominum ipsis inseruientium arte suscitatis historias inuitatum plenius reficerem, visum est sequentes de morbis quibusdã remediísque trans naturam ac planè magicis ex Fernelio decerptas cumuli loco superaddere. Existunt morbi qui vt in homines ab irato Deo immissi sæuiunt, sic aliunde quàm à Deo remedia expectare nequeunt: ex quo essentiam & curationem trans naturam habere creduntur. Sic aër plerumque, maximè tamen Dauidis pestilentia contaminatus, sexaginta & amplius hominum millia neci dedit. Sic Ezechias graui morbo percussus est. Iob vlcere pessimo à Satana Dei iussu fœdatus. Atque vt hos cacodæmon humani generis hostis ferus & immanis ferè solet Dei permissu infligere; ita homines malefici miris dæmonum artibus vim multis noxámque inferunt. Alij nescio quos inuocant, adiurántque herbis, exorcismis, impre- B cationibus, incantamentis & carminibus, alij collo subnectunt, aliterve gestant scripta quædam, characteres, annulos, imagines, aliáque nefanda. Alij cautibus vtuntur sonis vel numeris: interdum potionibus, suffitibus, & odoribus, interdum fascinatione & præstigiis. Sunt qui absentis imaginem cera effingant, & quauis illius parte compuncta, verborum atque syderum vi, in similem absentis sedem, morbum inferre iactitent, aliáque non pauca de infligendis morbis præcepta. Compertum habemus magos, sagas, sortilegos incantamentis nonnullos ita vinxisse, vt cum vxore concumbere non possent: alios concubitus impotentes, quasi exectos aut eunuchos reddidisse. Neque solùm morbos, verumetiam dæmonas scelerati homines in corpora immittunt. Hi quidem visuntur furoris quadam specie distorti, hoc vno tam en à simplici furore distant, quod summè ardua obloquantur, præterita & occulta renuntient, assidentiúmque arcana referent, eósque multis conuiciis impetant, & diuinorum verborum potestate terreantur, contremiscant, aut succenseant. Quidam non ita pridem cùm per æstus nocte vehementer sitiret, è somno surgens potu non inuento, obuium C malum fortè prehendit, idque mandens, fauces sibi quasi manu præcludi, strangulaŕ ríque sensit: simúlque à subeunte dæmone iam obsessus, visus est in tenebris videre à prægrandi, nigerrimóque cane vorari, quæ postea restitutus integra mente nobis ordine recensuit. Hunc non pauci ex pulsu, ex calore & scabritie linguæ febricitare, ex vigiliis & mentis perturbatione simpliciter delirare iudicabant.

Sortilegi vi dæmonica instructi nocent.

Historia.

Historia.

Iuuenis alius familia equestri paucis ante annis, corporis concussione, & quasi cõuulsione ex temporum interuallis laborauit, qua nunc solum sinistrum brachiũ, nunc dextrum, interdum etiam digitum vnicum, aliàs crus alterum, aliàs vtrumque; aliàs corporis truncum tanta celeritate exagitaret, vix vt à ministris quatuor decumbens cohiberetur. Caput autem inconcussum iacebat, lingua & locutio libera, mens sana, omnésque sensus integri, vel in conuulsionis ferocia. Decies minimum quotidie corripiebatur, in interuallis sanus, sed labore confractus. Vera epilepsia iudicari poterat si mentis sensuúmque læsio accessisset. Peritissimi quiq; Medici adhibiti conuulsionem epilepsiæ finitimam à maligno venenatóque vapore spinæ dorsi impacto censue- D runt, è quo vapor in eos neruos manaret, qui à spina in artus quoquouersum, non autem in cerebrum disseminantur. Hæc credita causa vt submoueretur, clysteres imperantur frequentes, purgationes generis omnis & validæ, cucurbitulæ infiguntur neruorum initiis, fotus, vnctiones, emplastra primùm quæ discuterent, deinde quæ roborarent & malignam qualitatem obtererent. His parum proficientibus sudores proliciuntur, balneis, æstuariis, & gaiacinæ ebeni decocto, quæ nihil magis profuerunt, quoniam omnes longè aberamus à cognitione veri. Nam mense tertio primùm deprehensus dæmon quidam totius mali author, voce, insuetísque verbis ac sententiis, tum Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus linguæ Græcæ laborans esset) se prodens multa assidentium, maximéque Medicorum secreta detegebat: deridens quòd eos magno periculo circumuenisset, quódque irritis pharmacis corpus hoc penè iugulassent. Quoties laborantem pater inuisebat, is procul à conspectu inclamabat, appellentem hunc arcete, & ab ingressu propulsate, aut torquem è ceruice detrahite: ex hoc enim, (vt Gallorum torquatis equitibus in more est,) Diui Michaëlis imago

Dæmon prodit se sermone græco.

A imago propendebat. Si ſacra, diuináque coràm legebantur ferocius ſubſaltabat & inhorreſcebat. Cùm intermiſſio erat ferociæ, laborans in quiete omnium meminerat, quæ inuitum ſe protuliſſe fatebatur, & dolebat. Cerimoniis & execrationibus compulſus dæmon, negabat ſe crimine damnatum, & ſpiritum ſe nuncupabat. Interrogatus quis eſſet, aut quo modo, & qua poteſtate hæc moliretur, dixit multa eſſe intus domicilia in quæ ſe recondat, & in quiete ad alios commigrare: ſe in hoc corpus iniectum à quodam, cuius nomen non efferret: à pedibus ingreſſum in regiam, & à pedibus egreſſurum cùm præſtitutus dies aduentarit. De aliis non paucis diſſerebatur, quæ etiam ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri ſolent. Neque hæc vt noua profero, ſed vt conſtet dæmones aliàs intrò ſubeuntes in corpus, id ipſum variis & inauditis interdum modis laceſſere: aliàs non intrò ſubire, ſed vel vtiles corporis humores exagitare, vel noxios in principes partes traducere, vel hiſce venas alióſque ductus obſtruere, vel inſtrumentorum ſtructuram permutare, quibus ex cauſis innumeri morbi fiunt. Horum dæmones authores ſunt, ſcelerati, perditíque

Succenſent dæmones et terrentur diuinorum poteſtate.

Dæmones duobus modis ſanitatē noſtram labefactant.

B homines miniſtri, omníſque eorum trans naturam eſt ratio. Plinius commemorat ætate ſua principem Neronem vanas, falſiſſimáſque comperiiſſe magicas artes. Sed quid profana perſequimur cum magica & eſſe & fuiſſe quæ in ſacris extant de Pythoniſſa, de muliere ventriloqua, de Nabuchodonozor Rege, de Magis Pharaonis, aliáque non pauca perhibeant? De Denarcho narrat Plinius, eum deguſtatis extis pueri in ſacrificio immolati, in Lupum ſe conuertiſſe. Circen verò Vlyſſis ſocios in illo errore diuturno, poculo mutaſſe in feras apud Homerum legimus, & apud Virg. meſſes ſatas, aliò carmine traduci. Quæ niſi multorū fide cōprobata, conteſtatáq; forent, non tam multas leges Iuriſconſultorum prudentia in magos tuliſſet, nec iis qui meſſes incantaſſent in lege duodecim tabularum pœna eſſet conſtituta. Vt autem magicis artibus dæmon, non res ipſas, quippe quas generare non poſſit, ſed ſolas rerum ſpecies & ſpectra quædam exhibet: ita & in his quæ ad medendi vſum quouis modo accommodantur, nec certa, nec tuta, ſed fallax, captioſa, & periculoſa eſt ſanatio.

Captioſa eſt quæ à dæmone immittitur ſanatio, & ſanitatis tantū ſpecies, non re vera ſanitas.

C Vidi ſcripta chartula collo ſubnexa vniuerſi corporis ictérum vna nocte detergeri. Vidi & febres verbis, cerimoniis quadamtenus profligari, ſed quæ mox ſimiliter, aut multo deterius recurrerent. Exiſtunt autem & quædam inania, veréque anilia, quæ quoniam hominum imbecillitatem nimia ſuperſtitione iamdiu occupant, ſuperſtitioſa dicimus: ea ſunt de quibus dicere nemo poſſit, cur & vnde creditas vires habent. Neque enim à temperamento, neque ab aliis manifeſtis qualitatibus, neque à tota ſubſtantia, neque à diuina, vel magica poteſtate, quibus duobus poſtremis remedia omnia quæ trans naturam ſunt, adeóque morbis eſſentiam trans naturam habentibus adhiberi debent, continentur. Illius modi verò anilia & ſuperſtitioſa remedia ſunt ſcripta ſigna, characteres, annuli, qui nec Dei, nec ſpirituū opē implorant. Rogo, nónne ſuperſtitioſum remedium eſt, comitialem morbum ſanari geſtatis nominibus trium Regum, Gaſparis, Melchioris, & Balthaſaris, qui Chriſtum adoratum venerunt? Dentium dolorem miteſcere, ſi quis dum Sacrum fit dentes contingat, hæc verba efferens, Os non comminuetis ex eo. Vomitiones conquieſcere, cerimoniis

D & verbis quibuſdam quæ medicaturi vel abſentes pronuntiant, ſatis fore rati, ſi modò laborantis nomen cognitum habeant?

Anilia & ſuperſtitioſa ad multos morbos remedia.

Vidi quendam qui è quacunque corporis parte profluentem ſanguinem cohiberet, partis contactu, verba quædam obmurmurans: Sunt qui hæc commemorent, De latere eius exiuit ſanguis & aqua. Ad febres ſanandas quammultæ circumferuntur preces: Eſt qui laborantis prehenſa manu dicat: Æquè facilis tibi febris hæc ſit, atque Mariæ virgini Chriſti partus. Alius ante paroxyſmum manus cum ægro lauat, recitās ſecretò Pſalmū illum ſolennē: Exaltabo te Deus meus Rex. Si quis aſino in aurem dixerit, percuſſum ſe à ſcorpione, tranſire malum protinus tradunt. Vt verba, ita & ſcripta in ſuperſtitioſis multa numerantur. Ad arcendam lippitudinem charta in qua duæ Græcæ literæ P. & A. inſcriptæ ſint, circumligata lino ſubnectatur collo.

Ad dentium dolorem ridiculum hoc ſcriptum appenſum, ſtrigiles, falcéſque dentatæ, dentium dolorem perſanatæ. In his etiam quæ foris admouentur, non leuis plerumque ſuperſtitio eſt. Eiuſmodi illud eſt Apolloni apud Plinium, vi interempti dente, gingiuas in dolore ſcarificari. Ex calua ſuſpendio interempti, catapotia

contra fieri canis rabidi morſus. Comitialem morbum ſanari cibo è carne ferę occiſæ eodem ferro quo homo interfectus ſit. A quartana febre eum liberari qui vinum biberit in quod immerſus fuerit gladius quò ſit caput abſciſſum: & eum cuius vnguium reſegmina anguillæ viuæ collo ſubnectantur in linteolo, illa mox in aquam dimiſſa. Lienis dolorem ſedari, ſi pecudis lien illi ſupertendatur, dicátque Medicus lieni ſe medicinam facere. A tuſſi vnumquemque liberari qui in os rubetæ ranæ inſpuerit, ea mox viua dimiſſa. Laqueum ſuſpendioſi circumdatum temporibus, temporis dolorem ſedare. Hoc verbum Abracadabra, chartæ ea figura inſcriptum qua Serenus tradit, ex collo appenſum, à febribus, maximéque ab hemitritæo liberare. Quid etiam veri id habere poteſt quod multi affirmant, Lathyris, quæ Tithymali ſpecies eſt, folium ſurſum auulſum ſi ſumatur, vomitionem mouere, deorſum ruptum deiectionem? Quin & in herbis non pauca videas ſuperſtitioſa figmenta, qualia Galenus ab Andrea & Pamphilo conſcripta commemorat incãtationes, transformationes, & decanorum dæmoniorúmque herbas ſacras.

Ad lienis dolorem.

Ad tuſſim

6. ſimpl.

Hæc & ſimilia nunquam putaſſem hîc adſcribenda, niſi paſſim reperirentur tam malè feriati homines, qui relictis artibus illis & modis qui à Deo ad corporis humani ſanitatem conſeruandam pertinent, aliò ad ſuperſtitioſa & ſortilegorum hominum vel dæmonum potius ridicula remedia confugiunt, quibus tamen quem ſperabant euentum aliquando conficit dæmon, quò ſic perpetuò illos irretitos, & nefandis ſacris ſuis mancipatos detineat. Neque verò quod plerique hodie iactitant, abs quouis & quauis arte ſanitatem cùm opus eſt recipere bonum eſt. Indignum eſt Chriſtiano hoc prouerbium: eum potius reſipit qui dæmoni magis quàm Deo confidit. Non ſunt huius ſortilegorum & magorum farinæ empyrici illi, qui carpto lino ſicco, vel aqua pura tincto, vulnera ſimplicia ſanant. Non eſt magicum, non miraculoſum hoc remedium vt plerique putant: ſed planè naturale, à naturæ, vulnerum & fracturarum medicatricis fontibus profectum, cui Chirurgus tantùm opitulatur ea modò impedimenta tollendo, dolorem dico, fluxionem, inflammationem, abſceſſum & gangrænam, quæ eiuſmodi morborum curationem remorantur. Quæ ſequuntur exẽpla dæmonicæ peruerſitatis in ſalutem & vitam noſtram malignè aliquid ſemper & inſidioſè machinantis fidem facient abundè. B

Non eſt bonum à dæmone ſanitatem accipere.

Mulier quædam Florentiæ, vt ſcribit Langius, maligno vlcere obſeſſa dum intolerabilibus ventriculi doloribus diuelleretur, nec Medici opem vllam ferre poſſent, en repentè oblongos & recuruos clauos, æneáſque acus vnà cum cera & capillis conglomeratas euomuit: & poſtremò ingens carneum ientaculi fruſtum, quale nec Gigantis fauces deglutirent, eructauit. C

Lib. epiſtol. 38. epiſt.

Sed illud quod à Chriſto ex Deipara virgine nato anno 1539. in quodam Eiſtettenſis epiſcopatus ditionis pago Fugenſtal accidit, omnem ſuperaret fidẽ, niſi oculati ſpectatæ fidei teſtes adhuc ſupereſſent: In quo pago Vlrichus Neuſeſſer agricola, cùm crudelibus dolorum tormentis in altero hypochondriorum latere conficeretur, ſubito clauum ferreum ſub illæſa cute manu apprehendit, quem chirurgus illic balneator nouacula exciderat, nec tamen dolores ceſſarunt, ſed magis in dies recrudeſcebant: Quare cum nec aliud doloris fore remediũ miſer quàm mortem ſuſpicaretur, arrepto cultello ſibi guttur abſcidit. Mortuo apertum eſt cadauer, & diſſecto ventriculo lignum teres & oblongum, quatuor ex chalybe cultri partim acuti, partim ſerræ inſtar dentali ac duo ferramenta aſpera reperta fuêre, quorum ſingula Spithami magnitudinem excedebant. Aderat & capillorum inſtar globi inuolucrum, Dæmonis omnia aſtu & dolo ingeſta. Hæc Langius. D

De Mendicantium vaframentis.

CAP. XVIII.

EXPOSITA monſtrorũ hiſtoria, ſequitur vt de his dicamus, quæ vel ex ſeſe propter naturã admirationis plenã monſtri ſpeciẽ quãdam habent: vel aliunde, nẽpe hominũ fraudibus & ſutelis aſſumunt. Ac quoniam dæmonũ proximè expoſitis præſtigiis, mẽdicantiũ doloſæ artes quibus id potiſſimũ efficitur affines ſunt, ideò ab his initiũ ducemus, quò monitus

A nitus edoctúsque earum Chirurgus, cautior fit & callidior in ipsis cùm occurrerint discernendis.

Anno Domini 1525. cùm essem Andegaui, stabat pro templi foribus vafer mendicus, qui proprio brachio post terga reuincto & abdito, in eius locum ex suspendiosi cadauere resectum thoraci adiunctum furcula fulciente populo ostentabat, quasi igne sacro correptum, quò prætereuntes in sui commiserationem magis incitaret. Latuitq; fraus, omnibus certatim stipē erogantibus, donec tandem haud fideliter adnexum, solutis omnibus vinculis in terram procidit, spectantibus & obseruantibus multis. Comprehensus & in carcerem coniectus, magistratus sententia, alligato ex ceruice & in pectus propendente adulterino brachio, virgis publicè cæsus est, & in exilium eiectus. *Historia de adulterino brachio.*

Erat mihi frater Ioannes Parens Chirurgus, Vitrei in Britannia Gallica habitans. Is aliquando animaduertit mulierculam mendicantem, quæ mammam ostentabat velut cancroso vlcere obsessam, aspectu horribili, propter multum & sordidum pus, B quo in subiectum linteum manare videbatur. Mulierculæ faciem viuidúmque in facie & circumstantibus vlcus locis colorem, totius denique corporis colori illi consentientem euexiam, erat enim præpinguis & optimo corporis totius habitu, cùm propius & diligentius esset contemplatus, facilè adductus est in suspicionem latentis doli. Coniecturam suam magistratui indicauit, impetrauítque vt mendicam illam sibi liceret in suas ædes deducere, quò certiore nota rem omnem exploraret. Renudato igitur eius pectore, comperit sub axilla spongiam imbutam liquore ex brutino sanguine & lacte commixto, sambucino tubulo per latentia ficti cancrosi vlceris foramina decurrente. Ergo calente aqua mammam fouit, vdóque fotu sibi inuicem supertextas, & glutine ex bolo armeno, oui albumine ac farina cohærentes, ranarum nigrarum, viridium, & citrinarum pelliculas resoluit, hísque resolutis subiectam mammam integra sanitate fruentem comperit. Coniecta in carcerem eo nomine mendica fassa est eas se fraudes edoctam à mendico adultero, qui & ipse circumposito tibiæ liene bubulo, certísque locis quibus commemoratus liquor stillaret perfo- C rato, monstrosæ magnitudinis & malignitatis vlcus, circumtectis vndique sordidato linteolo lienis appositi marginibus effingebat. Quæsitus sedulò mendicus adulter cōperi non potuit, ipsa loris operta in exilium acta est. *De mamma cancrosa.* *De tibiæ vlcere mētito.*

Vix annus exactus erat, cùm in eandem vrbem appulit mirè versipellis alter eiusdem farinæ mendicus, qui occupatis statim templi foribus merces suas explicuit, ricam nempe minuta stipe, qualis in pauperes erogari solet onustam, ligneum doliolum, & crepitacula quæ dextra manu comprehensa magno strepitu ex interuallis cōcutiebat. Facies illi crassioribus pustulis conspersa assurgebat, confictis fabrili glutino ex rubro, elephanticorum in morem, liuescente. Hæc cum persona horridum aspectu, omnibus miserabilem reddebat, quod causæ erat cur illi quisque de suo erogaret. Tum frater meus se illi propius admouit, quæsiuítque ex quo tempore, tam diro morbo correptus esset: ille obscura voce & rauca respondit ab vtero se materno elephanticum prodiisse, elephante tam diro sibi vtrumque parētem mortuum, vt membra frustatim conciderent. Cæterùm laneam circum fauces fasciolam habebat, qua D manu læua sub pallio constricta gutture sibi sic arctabat, vt simul multus sanguis ater in faciem assurgeret, & vox vix vi erumpens magis raucesceret: continere tamen se non potuit quin inter loquendum ducendi liberius aëris gratia fasciam remitteret. Quod postquàm animaduertit frater, fraudem subesse ratus, à magistratu impetrauit vt sibi liceret, hominem veréne elephanticus esset probare, & examinare. Primùm igitur ipsi fasciam ceruicibus circumfusam exemit, inde tepente aqua faciem lauit, sic vt ficta & glutine coagmentata tubercula dissoluerentur, faciésque vitij omnis expers, naturali & bono colore ac charactere renideret. Totum inde ipsi corpus renudauit, anxiéque vestigatis & lustratis omnibus membris, nullum elephātis signum vniuocum aut æquiuocum comperuit. *De elephanticum simulante.*

Quod postquàm resciuit magistratus, comprehensum ipsum & in vincula coniectum, iterum tertiúmque per vrbis compita flagris cædendum, pendente in pectus doliolo, in dorso verò crepitaculis tortori tradidit, addita perpetui exilij pœna. Accidit dum tertia nundinali die cæderetur, vt per iocum conclamaret populus, ne vereretur eum gnauiter cædere, qui se elephanticum professus, nihil planè sentiret:

acclamatione vrgentis populi accenſus carnifex, adeò cædendo inuectus eſt, vt paucis poſt diebus miſer ille, & mendicus flagris interierit: dignus profectò tali mercede. A Nam impoſtorum genus præterquàm quòd tanquam ignauum fucorum pecus, hoc vel illo morbo miris modis ſimulato, alieno labore otioſum viuit, tum etiam non rarò coniuratione facta, proborum & frugi ciuium vitæ & fortunis inſidiatur.

Mendicantium multitudo vrbi pernicioſa.

Sunt enim qui ſub veſperum, tanquam ſine lare & foco homines, in ædes exigendæ noctis gratia intromitti flagitent, intromiſſiq; mox hoſpite dormiente commilitonibus ſuis ſimilis nequitiæ hominibus fores patefaciant, omnibúſque quæ poſſunt elatis, totâ familiâ trucidẽt. Profectò impoſtoriã iſtam mendicitatẽ iure omnis improbitatis matrem & ſcholam dicere poſſis. Quot enim lenocinia, veneficia, intoxicatis paſſim puteorum, fontiúmque publicorum aquis, & incendia fiunt mendicitatis ſpecie? Vnde exploratores, vnde malarum omnium artium artifices, & miniſtros magis idoneos nanciſci poſſis, quàm ex nefario iſto mendicabulorum cœtu?

Mendicitas omnis nequitiæ ſchola.

Sunt qui fuligine in aqua diluta, faciem ſibi quo icterici appareant, oblinunt. Sed fucum, poſtquàm ex oculorum Adnatæ tunicæ natiua albedine, quæ in verè ictericis B flauo colore maximè infici & offundi ſolet, primo appulſu & aſpectu ſubolfeceris, tũ certiore nota deprehenderis, ſi aqua vel ſaliua madefacto linteo deterſa facies, vaneſcente extemplo aſſuta flauitie, laudabili colore refulgeat.

Qui deprehendantur icterum ſimulantes.

Sunt qui vrentibus herbis ſæuius affrictis artus laniaſſe, & turpiter exulceraſſe, cauteriis membra vario ſtigmate inuſiſſe, proprium corpus medicatorum ſuccorum hauſtu tumidius, macrius & depreſſius reddidiſſe, aut alio quouis modo deformaſſe non contenti, ingenuos etiam optimatum & bonorum ciuium à quibus benignè excepti fuerant, pueros furto ſubduxerunt, brachia & crura aut fregerunt aut intorſerunt, linguam abſciderunt, ſternum, pectúſque totum depreſſerunt, vt his tanquam propriis liberis, per totum orbem queſtuoſa peregrinatione circumlatis, nummos vndique corrogarent, flebiliter inclamantes tantam ſibi cladem fulminis diritate & inclementia inflictam eſſe. Denique vniuerſum orbem inter ſe tanquam in prouincias partiuntur, ac quicquid illic noui geritur, quicquid noui adinuenitur quod ad perſonatæ mendicitatis mangonia & vaframenta amplificanda pertineat, ſibi mutuo literis communicant: in quam rem peculiare idioma, & ſibi ſolis ſic notum, vt in eo reliqui C ſurdi ſint, garritum habent.

Flexellius Lutetiæ Doctor Medicus, inuitarat & deduxerat me olim in villam ſuam Champinianam, quatuor ab vrbe miliaribus. Ibi dum fortè in chorte deambularemus, ſubitò adſtitit craſſa quædam & benè habita virago, eleemoſynam petens in honorem D. Fiacrij, cycladem hæc ſubuculámque ſubrigens, craſſum inteſtinum ſemipedali longitudine oſtentabat, quod illi ex ano velut prociduum propendebat, è quo ſtillabat liquor puri ſimilis, qui crura & ſubuculas turpi & viſu horribili velut tabo, vndique infecerat. Quæſiuit Flexellius ex quo tempore tali morbo correpta eſſet, reſpondit quartum iam annum morbi agi, hinc ſubeſſe fraudem facilè ſuſpicatus eſt. Non enim veriſimile eſſe tam bene habitæ & coloratæ, tantam purulentæ eluuiei copiam, ab interno corpore dimanaſſe: emacruiſſet enim potiùs, hectica tabe conſumpta: itaque iuſta ex doli indignitate ira accenſus, toto in eam corpore inſiluit, in terram proſtrauit, conculcauit, peſſundedit pluribus pedum in ventrem inflictis ictibus, reuulſóque cum ſono pendente inteſtino, grauiora veritam coegit technam fateri: haud ſcilicet verum & ſuum, ſed aſcitum & bubulum inteſtinum eſſe quod lacte & ſanguine impletum, duobúſque extremis renodatũ, altero in anum indiderat, ſtillante per cæca foramina tabo. D

De ficos, procidentiámque ani ſimulante.

Non ita pridem æquè proſtituti pudóris mendica Lutetianis pauperum curatoribus ſe obtulit, rogans vt in album pauperum ſtipendioſorum referretur, ſibi enim ex laborioſo & difficili partu vterum procidiſſe, itaque non potis eſſe aliquid operæ facere vnde victum compararet. Tum illi, eam de more à Chirurgis ei muneri deſtinatis, probari & examinari iuſſerunt. Hi re tota eius luſtrata & cognita, fraudẽ ſubeſſe renuntiarunt. Veſicã namq; bubulã inſpirato flatu ſemiplenã, & turpi ſanguine oblitã, ceruicis extremo, ad quod ſpongiolã attexuerat, in vteri ſui ceruicem intruſerat, mox enim vteri ſolita & humida eluuie differta & turgente ſpongiola, bubulam veſicam propendentẽ ſtabiliri ſic, vt ſine prolapſionis metu facilis mẽdicæ inceſſus eſſet, nec niſi ſumma vi reuelli poſſet. Ob hæc vaframenta in carcerem conie cta eſt, &

De vteri procidentiã ſimulante.

A loris ante à carnifice operta, in exilium relegata eft. Haud huic abfimilis eft eorum techna qui fcitè appofito inguini ventre ouillo, herniofos fe fimulant.

Anno Domini 1561. Lutetiã appulit virago Normana carnofa, fucculẽta, & egregiè opima, ferè trigenaria, oftiatim hæc victum quæritans, lubenter optimates mulieres conueniebat, infortunium his fuum enarrans perquàm familiariter, & flebiliter: dictitans fibi in aluo anguem effe, qui per os irrepfiffet dum in fegete canabina fortè obdormiuiffet. Hunc fe perenni iactatione vibrantem, tactu explorandum, manu abdomini admota fingulis exhibebat: addens hoc etiam, illum interaneorum tormi- nofa arrofione diu noctúque fibi effe infenfiffimum. Mouebat omnes & in admirationem rapiebat triftis cafus nouitas, itaque quod poterant, re & confilio iuuabant. Extitit vna inter cæteras pia benignitate infignis, quæ Hollerio Doctore Medico, Caballo & me Chirurgis aduocatis, quæfiuit num qua via anguis ille eliminari poffet. Hollerius illi valens catharticum exhibuit, fperans futurum vt irrita excretrice vi, vnà cum noxiis humoribus fera latibulo fuo depelleretur. Sed fpes illa euentum non B habuit. Itaque cùm rurfum conueniffemus, vifum eft vt intromiffo in vteri ceruicem fpeculo, fpecularemur num quid eius caudam aut caput oculis affequi poffemus. Sed facta per me ampla vteri dilatatione, nihil tale intueri licuit. Tantum animaduertimus voluntarium quendam motum, cuius ipfa mendica fibi author erat, contractis & dilatatis epigaftrij mufculis. Quod cùm notaffemus, fraude & impoftura perfpecta, vifum eft quò illam perterrefaceremus, atque ad profitendam technam compelleremus, edicere illi rurfus aliud fed valentius catharticum effe fumendum, vt quod priore, quia blandius effet, confequi non valueramus, id pofteriore longe validiore perficeremus. Illa diffimulato metu, fibi doli probè confcia, cùm difceffiffemus, fub vefperum compofitis farcinulis, vnáque aliis quæ ad fe non pertinebant confertis, clàm difceffit infalutata hofpite, ficque demum fraus benè diffimulata nobilis & probæ mulieris difpendio patuit. Mendicam ego illam fex diebus poft equo farcinario viriliter infidentem, & vnà cum Pelagiorum pifcium abactoribus effufè ridentem, atque vt credere par eft in patriam redeuntem, cùm iam hîc C eius impoftura diuulgata effet, ad Montis Martyrum portam confpexi.

De mendica anguem ventre conclufũ fimulante.

Qui fe mutos fimulant, linguam in os contrahunt & reduplicant. Qui pro epilepticis fe iactant vtrumque carpum manicis fibi ferreis arctè cingi curant, in lutum fe mergunt & voluunt, fanguine ferino caput fibi confpergunt & defœdant, artus, totúmque corpus vibrato motu concutiunt. Denique fapone in os indito fpumantem faliuam euomunt, eorum inftar qui epileptico infultu agitantur. Alij glutinum quoddam ex diluta farina conficiunt, quo totum oblinunt corpus, quafi lepra feu fancti Manis morbo incruftarentur. Nec verò nouum effe & hodiernum hoc perfonatæ mendicitatis & fubdolæ impofturæ mangonium putandum eft. Vigebat iam olim in Afia Hippocratis temporibus, quemadmodum ipfe meminit libro de Aëre, Locis & Aquis. Sed quò altius radices egit, & temporum multo decurfu magis inueterauit id malum, eo diligentius & ftudiofius refcindendum eft, acribus fuppliciis in eius artifices fancitis & irrogatis, quia perfonata hac mendicitate tanquam defidiæ altrice, & omnis improbitatis officina, quod bonis adimitur tranfit ad impios. Vnus verò im- D pius & ingratus miferis omnibus nocet.

Techna epilepticos fimulantiũ.

Techna lepram fimulantium.

De his quæ monftrofa in morbis contigerunt.
CAP. XIX.

NOVISSIME commemoratis, monftri aliqua fpecies mendicabulorum futelis ad turpem queftum affuitur. Sequentibus verò fi quid ineft mõftrifici, à natura eft: fed cæca & occultis quibufdam modis quafi miraculofè agente. Sic certè in morbis etiam fæpè contingunt mõftra. Ad fancti Angeli oppidũ Francifcus Miles ex turma Capitanei Mureti vulnus in ventre accepit, manuario tormento inflictum, inter vmbilicum & ilia. Haud equidem glans extracta eft, quia fedulò veftigantibus Chirurgis reperiri & occurrere non potuit. Qua de caufa grauibus & torminofis doloribus conflictatus eft: donec nono demum poft vulnus die, glandem per anum excreuit. Itaque intra tres dehinc hebdomadas planè conualuit. Curabat illum Simon Crineus Chirurgus turmarum gallicarum.

In morbis etiam contingunt monftra.

Glans fclopeto in ventrem exclufa & tandẽ per anũ reddita.

Glãs plumbea per laryngẽ ad vsque primã ceruicis vertebram intrusa & hærẽs incolumi ægro.

Ioannes Papa sancti Albani in Delphinatu dominus, in conflictu ad Casenium, tria manuario tormento in corpus penetrantia vulnera tulit, quorum vnum sub larynge, qua parte velut nodo protuberat iuxta pulmonis fistulam ad vsque vertebrarum ceruicis initia penetrabat, quo loco hæsit adhúcque hæret glans plumbea. Hinc multa & horrenda hominem corripuêre symptomata, vt febris & ingens colli totius tumor: adeò vt totos decem dies nihil nisi iuscula & liquida deglutire potuerit. Conualuit tamen, hodiéque etiam valet cura Iacobi Alanij Chirurgi. A

Lib. 3. anat. cap. 9.

Ferrum hamulatũ dorso intrusum & per anũ postea redditum.

Meminit Alexander Benedictus, rustici cuiusdam, cui missili telo dorsum transuerberatum cùm fuisset, hastili extracto ferrum intus restitit, duos transuersos digitos longum, & hamulis consertum, lateribúsque horridum. Cùm id Chirurgus anxiè & solerter quæsiuisset, comprehendere nunquam potuit, itaque vulnus occlusit. Sed secundo mense post ferrum id quamlibet hamulatum per anum prodiit.

Acus deglutita & cum vrina excreta.

Acus per natem intrusa & inguine tandẽ reddita.

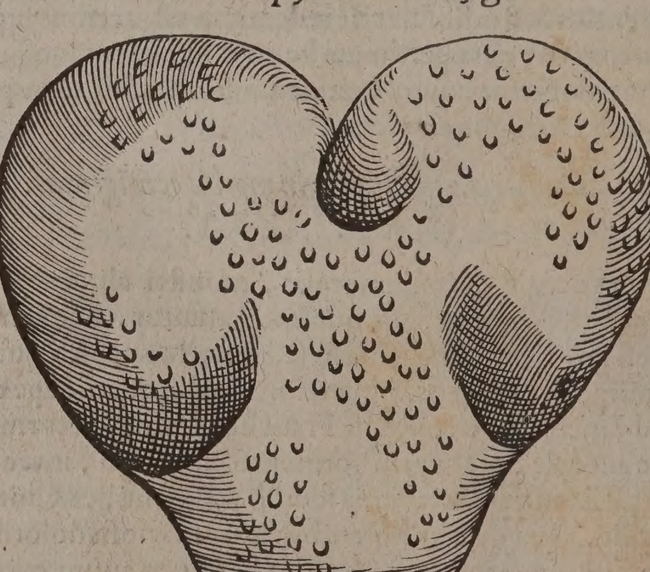
Narrat idem Venetiis virginem acum deglutiuisse, quam biennio post cum vrina reddidit, calculosa materia circũ viscosos humores collecta, & coagmentata obductam. Margareta Perlana Guillelmi Guerrerij pannarij mercatoris Lutetiæ ad Iudeorum vicum commorantis vxor, dum rus equo veheretur, acûs ex subiecto fortè aciculario in dextram natem se ita altè intrusit, vt nulla arte, nulla vi reuelli inde potuerit. Quadrimestri post misit ad me qui se inuiserem: corámque narrauit se quoties in mariti amplexus veniret, extremos & pungentes dolores in dextro inguine pati, admota manu dum locum tractarem occurrit digitis asperum quid & durum. Itaque sic egi, vt acum inde planè iam rubiginosum extraxerim. Miraculo apponi hoc debet, quod chalybs natura sua grauis sursum à nate ad inguem conscenderit, & femoris musculos nullo abscessu genito penetrauerit. B

Acus in calculo è vesica extracto depacta.

Anno Domini 1566. Laurentij Collo duo liberi calculorum extrahendorum artifices experientissimi calculum extraherunt, nucis iuglandis crassitie in quo medio acus ei planè quo sutores suere solent, similis depacta visebatur. Calculoso nomen erat Petrus Coquinus via Galandea ad plateam Malbertinam, puto illum adhuc superstitem viuere. Carolo nono Regi propter rei monstrificæ nouitatem calculus ille me præsente oblatus est, quem mihi à Chirurgis illis dono datum diligenter in secretioribus capsulis asseruo. C

Anno Domini 1570. Duchissa Ferrariensis Lutetia Montem-argiuum acciuit Ioannem Collo, qui calculum è vesica pistori dulciario extraheret. Calculus ille etsi pugni crassitiẽ haberet, nouémque vncias penderet, fœlicissimè tamẽ incolumi ægro reuulsus fuit. Francisco Rosseto & Iosepho Iauello Duchissæ Medicis experientissimis & doctissimis præsentibus. Non multum tamen temporis post pistor ille interiit ex vrinæ suppressione, per obstructionẽ ab exiguis duobus aliis calculis qui è renibus in vesicam descensuri, in media vretherum via substiterant. Calculi extracti figura fuit eiusmodi.

Calculi dulciario pistori extracti figura.

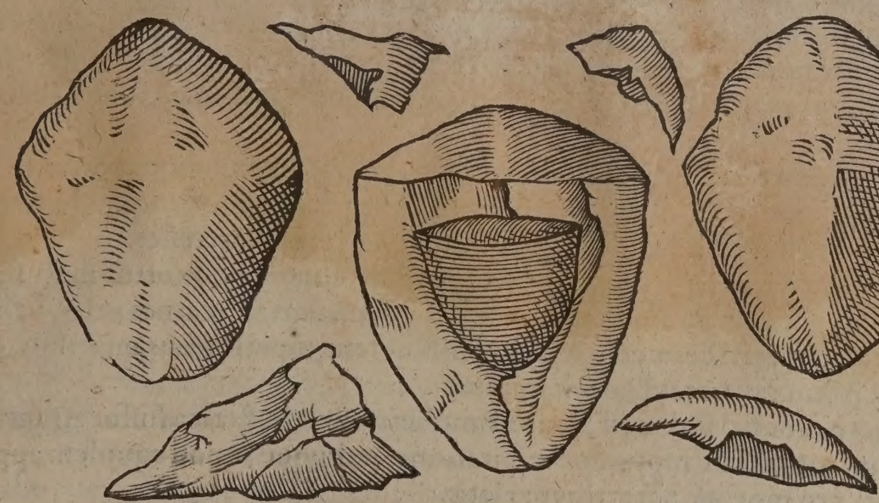
D

Anno

A Anno Domini 1566. Laurentius Collo filius, cuidam, Matlium commoranti, mentulæ tractor ex eo cognominato, quòd ab ætatis suæ anno decimo, calculo iam obnoxius, pudendum assiduè scalperet, calculos tres è vesica extraxit, singulos oui gallinacei crassitie, omnes colore albos, & simul duodecim vncias pendentes, Regi Carolo tum ad Sancti Mauri à fossis fanum degenti, cùm oblati essent, vnum malleolo confregit, in eoque medio alius inuentus est colore castaneo, cæteráque nuci mali persici similis. Tres illos calculos mihi à Chirurgis illis fratribus dono datos hîc ad viuum appingendos curaui.

Calculorum trium commemoratorum, quorum vnum confractum cernitur, effigies.

B

C Multos ego mortuorum dissectis cadaueribus variæ formæ ac figuræ calculos, vt nefrendum, catulorum & similium adnotaui. Narrat Dalechampius visum sibi hominem qui per lumborum abscessum, qui in fistulam degenerauerat, multos è renibus calculos excerneret, nihilóque minus in equo & curru vehi facilè ferret. Mulieri diris torminum & dolorum alui & ani cruciatibus exercitatæ Ioânes Magnus Medicus Regius doctissimus & experientissimus medicinam cùm faceret, accersiuit me vt indito in anum speculo, specularetur num quæ tanti, támque pertinacis doloris causa subesset aspectabilis. Cùm nihil intuitus esset oculis, vnde in causæ dolorificæ cognitionem duceretur, rationem ducem sequutus crebro clystere indito, & catharticis propinatis ita egit, vt tandem calculum ægra excerneret, pilæ palmariæ crassitie: quo excreto dolores omnes quieuêre.

Calculus vi catharticorum ano excretus.

Famula Dyseridis, vt narrat Hippocrates, in Larissa cùm iuuencula esset, vbi venere vteretur fortiter circum circa dolebat, aliàs autem sine dolore erat, concepit autem nunquam. Et cùm sexaginta esset annorum dolebat à meridie velut ex partu D laboraret. Hæc cùm ante meridiem porrum edisset multum, postquàm ipsam dolor corripuit vehementissimus & priores omnes excedens, exurgens asperum quiddam in ore vteri deprehendit. Postea cùm ipsa in animi deliquium incideret, alia mulier immissa, manu expressit lapidem asperum magnitudine verticilli fusi, & sana tunc statim & postea erat.

5. epid.

Calculus vteri ceruice redditus.

In muliere quæ, vt narrat Hollerius, quatuor mensium spatio, incredibili vrinæ cruciatu laborauerat, duo calculi reperti in corde sunt, cum multis abscessibus, integris renibus & vesica.

Lib. 1. ca. de palpit. cord.

Anno Domini 1558. Ioanni Bourlierio sutori vestium in sancti Honorati vico aquosum in genu abscessum aperui, in quo calculum reperi, album, durum & leuem, amygdalæ crassitiei, quo extracto conualuit. Nulla certe corporis pars est in qua calculi non facilè concrescant.

Nulla corporis pars est in qua calculi concrescere nequeant.

Antonius Beniuenius Medicus Florentinus scribit, mulierem quandã acum æreã sine vllo dolore deuorasse, indéque annum integrum indolentem exegisse: sed hoc exacto ingentes dolores ventrem adorti sunt: quos vt sedaret Medicos quoscunque

Acus deglutita & biennio post umbilico reddita. potuit, consuluit, nulla interim deuoratæ acus mentione facta. Itaque nihil illi opis A etsi infinita remedia tentarentur allatum est, integrúmque biennium in doloribus exegit, donec tandem per exiguum ad vmbilicum foramen prodiit acus, tumque sibi restituta est.

Graminis ramulus deglutitus & integer per intercostale spatiū redditus. Studiosus adolescens Chambellanus Biturix in Prælæo collegio graminis ramulum deglutiuit, qui postea integer per intercostale spatium magno cum adolescentis vitæ periculo erupit. Non potuit eò penetrare, nisi ante pulmonum, succingentis mẽbranæ, & intercostalium musculorum pertusa & perrupta substantia, superstes tamen euasit adolescens; medicinam ei Fernelio & Huguetio facientibus. Cabrolius Polemarchi Danuilani Chirurgus, narrabat mihi nuper Franciscum Guillemetum Someriæ, octo à Monspessulo miliaribus Chirurgum, curasse & sanasse pastorem

Gladius deuoratus obor to sub inguine abscessu erupit. quendam, quem deglutire gladium semipedem longum, cum corneo manubrio, pollicari crassitie, obuij prædones coëgerant. Eum semestre integrum magnis tamẽ cum doloribus in dies macrescens, ac tantum non tabescens continuit, donec tandem abscessu sub inguine cum magna puris valde fœtidi copia oborto, præsentibus B iusticiæ custodibus erupit & extractus est, depositúsque apud Iobertum Medicum Monpessulanum.

Ensis mucro deglutitus & ano redditus. Principi Rohano erat Morio, Guido nomine, deglutiuit ille aliquando ensis mucronem tres digitos longum, duodecimóque post die per anum, quanquam ęgerrimè reddidit, viuunt adhuc nobiles multi Britones, huius rei oculati testes.

Miræ fœtuū ab vtero excretiones. Visæ sunt grauidæ non paucæ mulieres, quæ fœtum in vtero mortuum frustatim sic excreuerunt, vt ossa, rupto ad vmbilicum exitu, manarent: carnes verò, velut in pus colliquatæ, per vteri ceruicem & anum diffluerent, superstitibus matribus, quẽadmodum ex Albucrasi notat Dalechampius.

Hystericæ pro mortuis elatæ. Nonne verò monstri simile est, extitisse mulieres quæ hysterica suffocatione correptæ, triduum totum sine motu, sine respiratione, pulsúque, quod equidem appareret, iacuerint, pro mortuis per errorem elatæ.

Expectorata vomica oui columbini magnitudine. Adolescens quidam vt prodit Fernelius, à paulo vehementiore exercitatione, cùm acerba tussi nullo puncto temporis intermisso torqueretur, vomicam integrã C columbini oui magnitudine excreauit, in qua aperta pus exquisitè album & æquale deprehensum est. Cruenta excreatio integrum biduum perstitit magna febre, magnáque corporis perturbatione. At nihilominus seruatus is est atque sanitati restitutus.

Vermes febrili exclusi paroxysmo. Anno Domini 1578. Stephana Chartieria sancti Mauri à fossis incola, vidua quadragenaria, febre tertiana laborans, paroxismi initio magnam vim euomuit humoris biliosi, vnáque villosos tres vermes figura, colore & magnitudine erucis similes, subatriores tamen, qui inde integros octo dies vixerunt sine vllo alimento: hos pagi illius Chirurgus ad Milotum Doctorem Medicum detulit, qui ipsorum copiam Fe-ureo, Crasso, Marescotio & Cortino Medicis mihíque fecit.

Superat hæc narratio nõ omnem modo admirationem sed & fidem. Quod sequitur ex Monstreleti chronicis omnem superat admirationem, immunis quidam sagittarius, ex Medono quatuor à Lutetia miliaribus, propter latrocinia damnatus erat rei capitalis. Interim à Medicis Regi renuntiatum est multos ea tempestate calculosis torminibus Lutetiæ diuexari, & præ cæteris Bosci Dominum: è D re & salute multorum futurum, si partes ipsas, in quibus tam dirum morbi genus concresceret, oculis lustrare & contemplari daretur. Longè id melius in viuo homine quàm in mortui cadauere perspici. Experiri id licere in sagittarij immunis morti additi, & olim his malis discruciari soliti corpore. Impetratum à Rege est: itaque reclusio corpore spirantes partes contemplati & ex voto rimati sunt Medici hisque diligenter & exactè consultis ac suo loco restitutis, iussu Regis consutum corpus est qua reclusum fuerat, & summo studio adhibito curatum. Ita factum est vt sagittarius ille intra paucos dies conualuerit, culpæque venia impetrata, grandi insuper pecunia do-

Pract. lib. 64. cap. 1. Renati dentes anno ætatis octogesimo. natus. Narrat Alexander visam sibi mulierem nomine Victoriam, quæ prolapsis omnibus dentibus cum calua euasisset, alios demum in amissorum locum succrescentes recuperauit anno ætatis octogesimo.

Stephanus Tessierus Chirurgus Aurelianensis narrauit mihi, non ita pridem, curasse se Carolũ Veriguellum apparitorem Aurelianensem ex vulnere in poplite accepto, quo duo tendines poplitem flectentes penitus resciss erant. Curationis verò hãc rationem

A rationem iniuisse. Iussisse scilicet ægro vt crus flecteret, tum resciſſorum tendinum extrema extremis oppositis assuiſſe, inde membrum eo situ collocasse, & ea arte tractasse, vt vulnus tandem ad cicatricem perduxerit, ægro nullatenus claudicante, facinus profectò memorabile, & tyroni Chirurgo cautè imitandum.

Quàm multos ipsi vidimus qui ense, telo, glande manuario tormento elisa, traiecto corpore, qui ex capitis vulnere cerebri portione absciſſa, qui brachio aut crure toto globo murali canna excusso abreptis, superstites conualuêre? quàm multos contrà qui ex minimis & leuiſſimis vulneribus interiêre.

5. epid.

Quidam iuxta inguem sagitta percussus, quem nos ipsi vidimus, prodit Hippocrates, maximè præter omnium opinionem seruatus est: neque enim cuspis exempta est, erat enim valdè in profundo: neque sanguinis eruptio vlla fiebat memorabilis, neque inflammatio, neque claudicauit. Cæterum cuspidem inuenimus nos, ipsámque eximimus, cùm iam sex essent anni ex quo sauciatus erat. Nec verò tam longæ moræ aliam ille reddit Hippocrates rationem, nisi quòd inquit, suspicio erat, inter B medios neruos cuspidem occultatam fuisse, nullámque venam aut arteriam dissectam esse.

De mirabili quorundam animalium ortu.
CAP. XX.

In historiis prodigiosis.

Ex cadauere humano vulgare est serpētes nasci.

PRODITVM apud Boistæum legimus, Auenionensem quendam opificem, quo tempore ipse in ea vrbe habitabat, feretrum plumbeum in quo cadauer erat, fideliter vndique ferruminatum, sic vt ne aër quidem subire posset, reclusisse, dúmque recluderet, à serpente intus conclusо demorsum, lethali & venenato adeò morsu, vt parum abfuerit quin moreretur, non est tamen tam prodigiosus huius animalis ortus, quàm ille putat, vulgare enim est ex putrente quouis cadauere, præsertim verò humano serpentem nasci.

Serpens viuus viuénsque in solido marmore.

C Scribit Baptista Leo, Martini Quinti summi Pontificis temporibus, in vasto sed solido marmore, inuentum fuisse serpentem viuum inclusum, nulla in tam densa soliditate apparente rimula, qua aërem ducere viuum id animal posset.

Causa tam miræ animalium in solidis marmoribus generatione.

Dum in vinea mea quę ad Medonum est pagum, diffringenda curarem vegrandia quædam saxa, in vnius medio buffo compertus est. Cùm ego id magnopere mirarer, quòd nullum extaret spatium in quo id animal gigni, augeri, & viuere posset, vt desinerem mirari monuit lapicida: peruulgare enim, & plusquàm quotidianum id esse. Fieri certè potest vt ex lapidum subterraneis & vdis locis inclusоrum, humidiore portione per putredinem diffluente, & à cœlesti calore se per vniuersam mundi molem miscente ac diffundente, animata suppetat materia eiusmodi animalium generationi.

De marinorum aliorúmque animantium mirabili natura.
D CAP. XXI.

Raritas quædam habet monstri speciem.

ATQVE hæc ortu, vel incremento potius mirabilia sunt animantia, quæ verò sequuntur etsi ex sese mirabilia non sint, vt quæ natura propria & sua constent, eadémque bene & ordinario modo agente: nobis tamen mira sunt, vel etiam monstrosa, quod non admodum nobis familiaria sint, & frequentia. Nam & ipsa raritas, & corporum vastitas monstrifica quodammodo est. Huius generis multa, præsertim in mari, cuius penitiores recessus homini peruij non sunt, existunt: vt Tritones, qui à pube sursum versus humana & virili effigie perhibentur. Et Sirenes seu Nereides (quæ Plinio authore) muliebri facie, squamis modo hispido corpore sunt, etiam qua humanam effigiem habent, neque tamen monstrifica ante dicta feminum confusio & coniunctio, hîc locum habet: quandoquidem, vt nuper dicebamus, sua natura constant & propria.

Lib. 9. ca. 5.

Mena quo tempore Pręfectus Ægyptum regeret, & ad Nili ripā deambularet, prodeuntem vidit ab aquis marinum hominē, humana planè ad pubē vsque effigie, facie ad grauitatem composita, cæsarie flaua, canis tamen aliquot pilis obsita, stomacho

osseo, brachiis verò scitè distinctis & dearticulatis: cætera in piscem desinebat. A
Triduo post sub auroram monstrum aliud marinum apparuit, sed muliebri vultu, quemadmodum faciei lineamentorum mollities, promissus cappillus, tumentésque mammæ satis indicabant, vtrumque id monstrum tandiu aquis eminuit, vt cuilibet pro arbitrio contemplari liceret.

Tritonis & Sirenis Niliacorum effigies.

B

Nostra ætate, inquit Rondeletius in Nortuegia, captum est mari procelloso monstrum, cui, quotquot viderunt, Monachi nomen statim imposuerunt, propter hanc eius quam cernere erat effigiem.

Piscis monachi habitu effigies. C

D

Anno

A Anno Domini 1531. viſum eſt monſtrum marinum, epiſcopi habitu ſquamis obtectum, id deſcripſerunt Rondeletius & Geſnerus.

Piſcis epiſcopi habitu effigies.

B

C

Ab Hyeronimo Cardano accepiſſe ſe monſtrum hoc, quod capite eſſet vrſino, brachiis, manibúſque ſimiæ profitetur Geſnerus.

Capite Vrſino monſtri marini effigies.

D

Non diu ante obitum Pontificis Pauli tertij, in medio mari Tyrrheno captum fuit id monſtrum, & Pauli ſucceſſori oblatum, figura & magnitudine planè leonina erat, ſed corpore ſquamoſo, vocem humanæ ſimilem ſonabat. Deductus Romam eſt magna cum omnium admiratione, ſed illic haud diu vixit, proprio naturalíque loco & alimento deſtitutum, quemadmodum à Philippo Foreſto proditum eſt. *Li.5. chron.*

Piſcis leonini & ſquamoſi effigies. A

B

Anno Domini 1523. tertio Nouembris, viſum eſt Romæ marinum hoc monſtrum, magnitudine pueri quinquennis, humana ad vmbilicum vſque, auribus exceptis, effigie, reliqua verò piſcis.

Monſtri marini humana facie effigies.

C

Monſtri huius marini meminit Geſnerus, eiúſque imaginem à pictore qui id Anturpiæ viuum viderat accepiſſe ſe prodit. Caput furiale planè quid præ ſe fert, cornu duplici inſigne, & auribus prominentibus, brachiis homini haud abſimilibus, cæterapiſcis eſt. Captum eſt in mari Illyrico, dum ab aquis in littus puerulum illic exiſtentem abreptum, emerſiſſet, coniectis enim à piſcatoribus qui ipſum obſeruabant lapidibus, læſum paulo poſt in littus vnde aufugerat regreſſum, expirauit. D

Dæmonis

A *Dæmonis marini effigies.*

B

Monſtrum id marinum capite, crinibus,& pectore equino, reliquó corpore piſcis, viſum in mari Oceano & Romam allatum, ſummóque Pontifici oblatum prodit Geſnerus.

Equi marini effigies.

C

Prodit Olaus Magnus, ſibi id vitulino capite & facie monſtrum ad littus Bergæ, cuius incola eſt, captum, dono datum fuiſſe à nobili quodam Anglo. Simile huic nuper Carolo nono Regi oblatum eſt: nutritum in vinario Fontis-bellæ aquæ diu vixit, ex aquis ſæpè in terram progrediens. Alius eſt hic piſcis à vitulo marino vulgari.

D

Vituli marini monſtroſi effigies. A

B

In mari Oceano viſum eſt ingens id monſtrum, capite apri, caninis dentibus longioribus, incidentibus & acutis ſquamis miro ordine à natura diſtinctis obiectum, vt in hac imagine intueri licet.

Apri marini effigies.

C

Marinum id monſtrum captum ad Thylem inſulam Septentrionalem ſcribit Olaus Magnus, Anno Domini 1538. magnitudine ferè incredibili: vt quod duorum & ſeptuaginta pedum longitudinem haberet, altitudinem verò quatuordecim, D ſeptem pedum inter oculos interſtitium, iecur verò adeò vaſtum vt eo quinque dolia impleta fuerint, caput ſuillum, creſcentem velut in ſummo dorſo lunam, ternos in ſingulorum laterum medio oculos, totum corpus ſquamoſum.

Suis

A

Suis marinæ monſtroſæ effigies.

B

Elephas marinus, elephante terreſtri maior eſt quemadmodum ſcribit Hector Boëtius in deſcriptione Scotiæ, amphibiũ animal eſt, dentes duos habens elephantis ſimiles, quibus quoties ſomnum inire vult, ad rupes ſe infixu tenaci ſuſpendit, túmque adeò altè dormit, vt nautis id ex alto conſpicientibus otium ſit appellere ad littus, circumiectíſque craſſioribus funibus ipſum conſtringere. Sed cùm ne ſic quidem excitetur lapidibus coniectis impetunt, magnum ſtrepitum cient, quibus expergefactus conatur in mare magno & ſolito impetu reſilire, ſed vinctum cùm intuetur adeò manſueſcit, vt tractandum ſe ad arbitrium præbeat. Tum igitur ipſum mactant, adipem eliciunt, detractúmque corium in corrigias diuidunt, quæ quia validæ ſunt, & nunquam putreſcunt magno in prætio habentur.

Elephas marinus terreſtri maior.

Veternoſus elephantis marini ſomnus.

C

Elephantis marini effigies.

D

Arabes Mazouanij montis, qui ſecundum mare rubrum prorigitur, incolæ, Orobone ferè piſce nutriuntur, is reliquis piſcibus terribilis & valde ferus eſt, nouem aut decem pedes longus, latus verò pro longitudinis ratione, ſquamis Crocodili inſtar integitur, eius imaginem ex Theueti Coſmographia in hunc locum tranſtuli.

Orobonis piscis effigies. A

Crocodilus vastum animal est, quindecim cubitos longum, cúmque haud viuiparum, sed ouiparum sit, oua quod summum est ponere solet sexaginta, anserinis non maiora, ex tantulo principio ad tantam prouectum magnitudinem (exclusus enim fœtus ouo genitali proportionatus est) viuax valdè est. Linguam adeò constrictam & impeditam habet, vt nullam habere videatur. Itaque amphibium cùm sit, quatenus in terra viuit, ea illi pars pro lingua censetur: quatenus verò vitæ etiam partem in aquis exigit, linguæ vsum cùm non habeat, haud pro lingua numeratur. Pisces enim vel lingua penitus carent, vel eam sic impeditam & constrictam habent, vt nullo sit vsui. Solus inter reliqua Crocodilus maxillam superiorem mouet, inferiore immota. Pedes enim ipsi neque ad præhendendum, neque ad retinendum vsui sunt. D Oculos habet Suum oculis haud absimiles, dentes longos & ab ore exertos, vngues acutissimos, corium adeò durum, vt ipsum nulla teli vis transmittere possit. Ex Crocodilo terrestri, huic amphibio simili, medicinam parant Crocodileam, oculorum vitiis vtilissimam cum porri succo inunctis, & contra suffusiones vel caligines: lentigines, tollit, & varos omnésque maculas, fel eius oculis inunctū ad cataractas valet, sanguis verò visum illustrat. Incolas esse fontium Nili Crocodilos, vel potius lacus cuiusdam ex eiusmodi fontibus manantis prodit Theuetus: visósque sibi qui sex passus longi essent. Tres verò pedes dorsum lati, adeò vt solo essent aspectu horribiles. Hac arte capiuntur. Cùm Nili aqua subsidet, funem Ægyptij demittunt, ex fune religatus pendet hamus ferreus crassior & latior trium librarum pondere, affigitur hamo camelinæ aut alterius cuiusuis carnis frustum: quo viso irruit in prædam fera, vnáque hamū cum illecebra deuorat, quo cùm se atrocius vellicari & pūgi sentit, iuuat intueri quātopere se iactet, & in altū subsiliat: tū ipsam irretitā sensim ad littus pertrahunt, funémque ad vicinā arborē deligant strictius, ne in circūstantes irruat. Tū multis vectiū ictibus

Solus crocodilus maxillā superiorē mouet.

Expēde diligēter plinij locū lib. 28. cap. 8.

Cosmogra. tom. 1. lib. 2. cap. 8.

Qua arte capiantur crocodili.

A ictibus ventrē qua parte mollis,omninóque tenuis Crocodilo ſubeſt cutis,impetunt, opprimúntque. Detracto corio carnes ſuauiſſimas & eſui futuras,menſæ apponunt. Ioannes Lereus in Breſilana hiſtoria ſcribit,Syluestres eius regionis homines Crocodilos lubenter eſitare, vidiſſéque qui Crocodilorum fœtus viuos in ædes ſuas deferrent,cùm quibus pueri congregati innoxiè colluderent. *Cap.10.*

Imago quæ Crocodilorum capturam oculis ſubiicit.

B

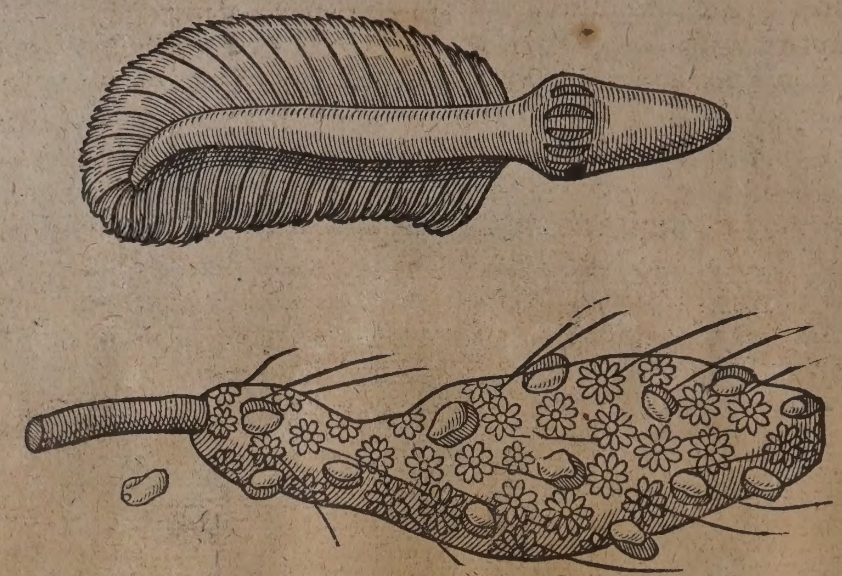

C

Vera eſt vulgi opinio,inquit Plinius, Quicquid naſcatur in parte naturæ vlla,& in *Lib.9.cap.2*
mari eſſe: prætérque multa quæ nuſquam alibi. Rerum quidem,non ſolùm animaliū
ſimulachra eſſe,licet intelligere intuentibus gladium, ſerras, cucumim terreſtri odo-
re & colore ſimilem,quominus iam mirer pennam & vuam quorum imagines ex Rō-
deletio in hunc locum tranſtuli.Penna quidem marina pennæ auium quæ ornamen-
D ti gratia galeris, poſtquàm arte comptum & fucum recepit, affigitur, ſimilis eſt. A pi-
ſcatorum Penis pennatus dicitur, quòd altero extremo ſuo, extremam penis virilis
glandem præputio denudatam repræſentat. Quandiu viuit, intumeſcit,fitq; ex inter-
uallis ſolito maior: emortua flacceſcit penitus. Lucet autem micátque noctu, ſtellæ
inſtar.

Vuam verò cuius meminit Plinius, hanc eſſe quam hîc exprimimus, ex eo eſt intelligere, quòd ſuperficie ſua & facie vuam ſeu botrum florentem valdè refert. Oblonga eſt clauę informis modo,pendétque ex oblongo pediculo. Internis partibus nihil niſi confuſio eſt, glandulis nonnunquam diſtincta his ſimilibus quas hîc ſeorſim appinximus.

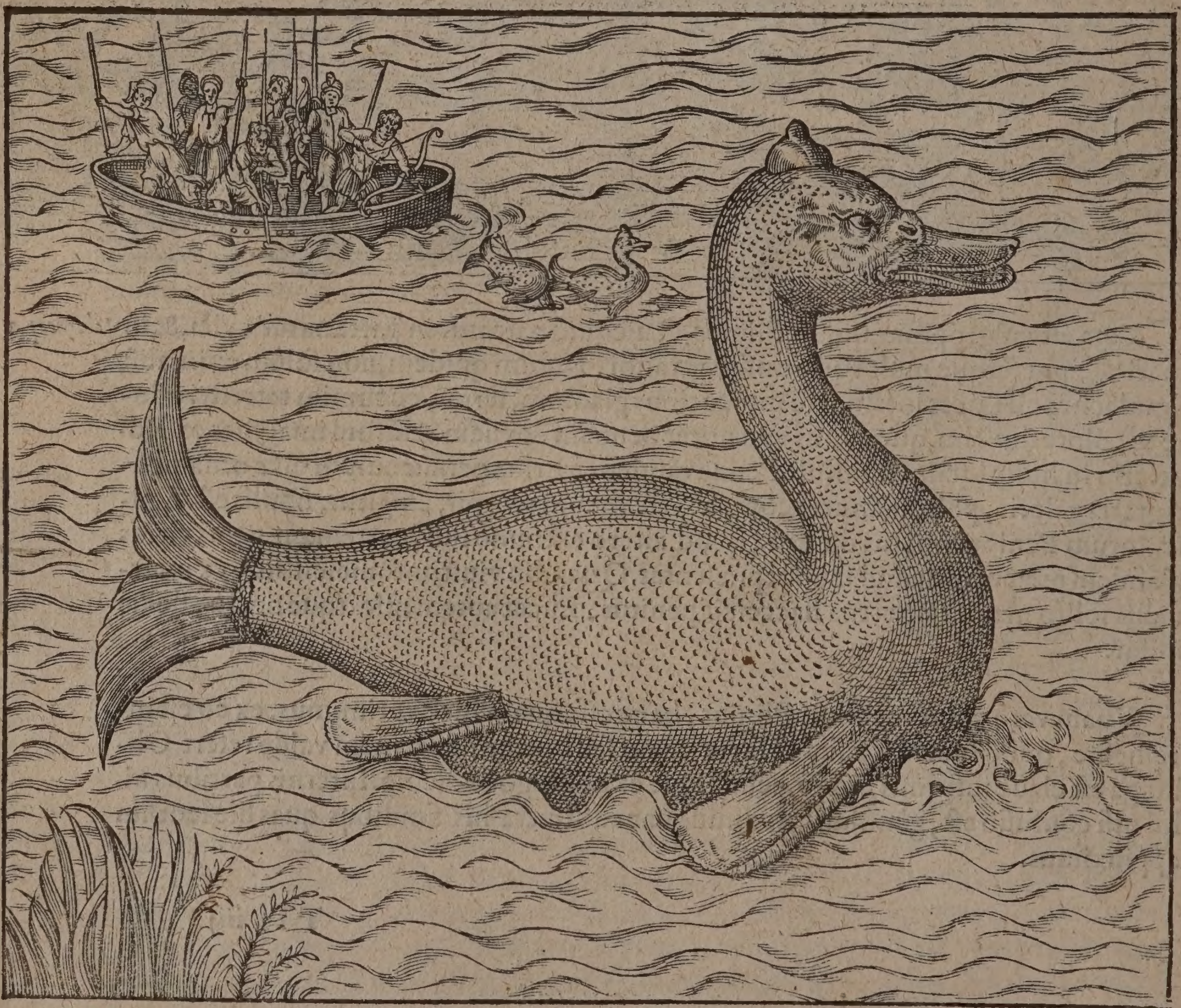
Pennæ & Vuæ marinæ imago. A

B

In mari inſulæ Hiſpanicæ noui orbis, plures cernuntur monſtroſi piſces, inter quos Theuetus in Coſmographia, hunc tanquam rariſſimum notandum duxit, qui patria lingua Aloës dicitur. Anſeri enim planè ſimilis eſt, collo procero & erecto, capite in acumen & conum deſinente, pyro pancreſtano nō abſimili, corpore haud maiore eſt quàm anſer, ſquammis caret, pinnas quatuor, nandi gratia ſub ventre habet, cum aquis eminet anſerem natantem diceres.

Aloes monſtroſi piſcis imago. C

A Mare Sarmaticum, seu Germanicum Orientale, pisces alit calidis regionibus ignotos & valdè monstrosos. Eiusmodi est is qui limaci similis, dolium corporis mole æquat, arboreis autem cornibus ceruum, extrema cornua in orbiculos rotundantur, vnionum instar splendentes: ceruice est crassa, oculis accensæ candelæ modo micantibus, naso obrotundo, & pilis felium ad instar obuestito, rictu oris magno, sub quo pendet, prominétque carnea moles, aspectu subhorrida. Quatuor nititur cruribus, totidem latis & aduncis palmis quæ illi cum cauda oblonga, & tigridis instar variegata, pinnarum ad natandum loco est. Meticulosum adeò hoc animal est, vt etsi amphibiũ sit, alto tamen se ferè mari contineat, nec nisi sereno valdè cœlo ad littus applicet pascendi gratia. Caro enim valdè grata est esui, sanguis verò his medicatus quibus vel hepar vitiatum est, vel pulmones vlcerati, vt est magnarum testudinum sanguis elephanticis. Id in Dania se vidisse asserit Theuetus in Cosmographia.

Magnarum testudinum sanguis elephanticis medicina. Tom. 2. lib. 20.

B *Limacis maris Sarmatici imago.*

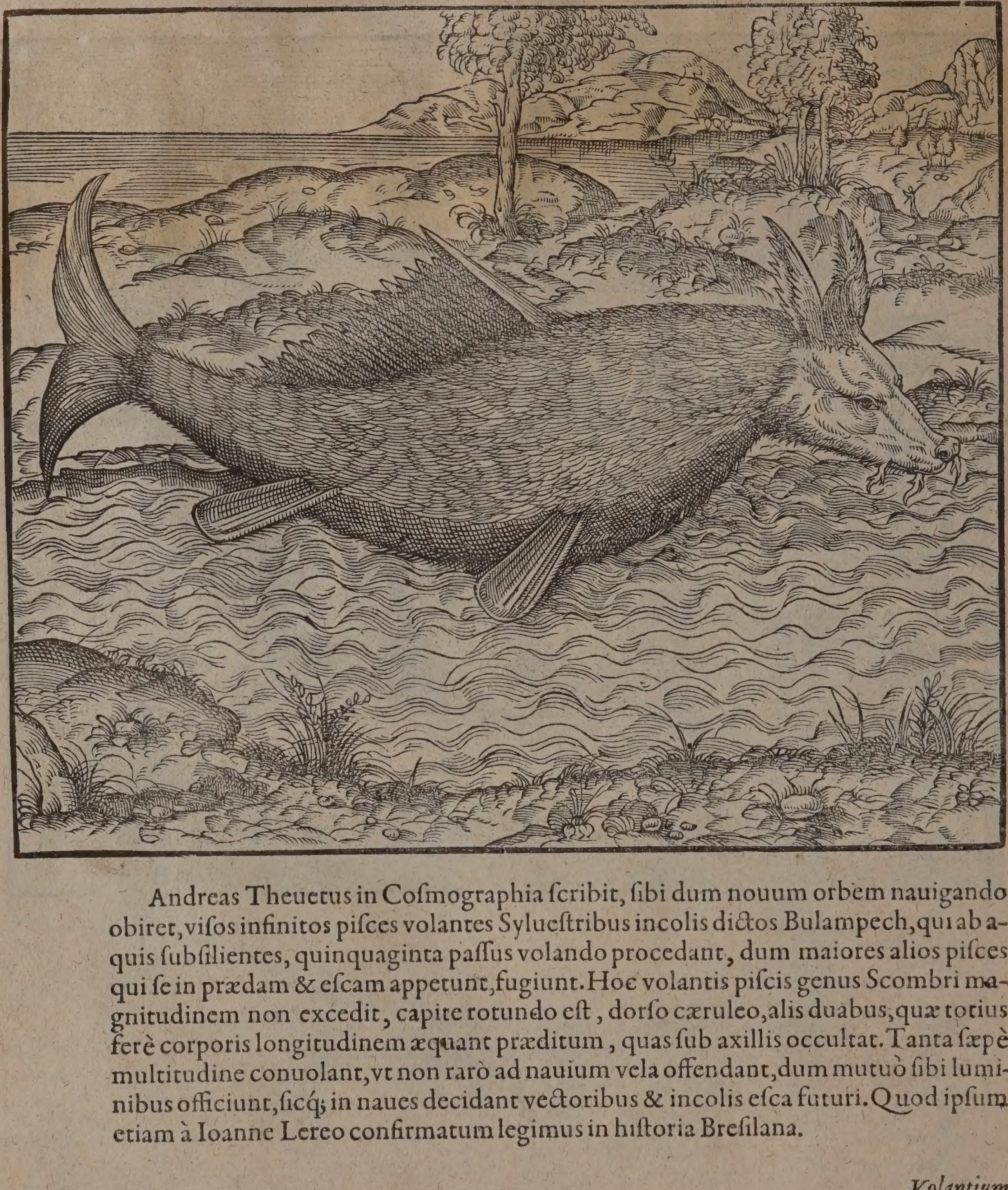
C

D

In alto lacu dulci cui impoſita eſt, & Venetiarum inſtar palis ſubnixa, Mexici regni metropolis Themiſtitana vrbe, viſitur piſcis vituli magnitudine, Syluestribus Antarcticis dictus Andura. Incolis autem & Hiſpanis qui eam regionem armis occuparunt Hoga. Capite eſt & auriculis ferè ſuillis, ex maxillis pendent cirrhi quinque & velut barbatæ appendices ſemipedem longæ, muli barbatuli geminæ barbæ ſimiles. Carnem eſui valdè gratam & vtilem habet. Viuiparum eſt Balænæ inſtar. Dum in aquis natitat, viridis, flauus, ruber, omninóque Chameleontis inſtar verſicolor apparet. In lacus littore lubentius verſatur, illícque veſcitur foliis arboris Hoga dictæ, vnde & nomen piſcis habuit. Valdè dentatus eſt & furioſus piſcis, reliquos obuios etiam ſe maiores necans & deuorans: quod cauſæ eſt cur ipſum præſertim piſcatores appetant, perſequantur, & interficiant, vt prodit Theuetus in Coſmographia. A

Hoga piſcis monſtroſus.

B

C

D

Andreas Theuetus in Coſmographia ſcribit, ſibi dum nouum orbem nauigando obiret, viſos infinitos piſces volantes Syluestribus incolis dictos Bulampech, qui ab aquis ſubſilientes, quinquaginta paſſus volando procedant, dum maiores alios piſces qui ſe in prædam & eſcam appetunt, fugiunt. Hoc volantis piſcis genus Scombri magnitudinem non excedit, capite rotundo eſt, dorſo cæruleo, alis duabus, quæ totius ferè corporis longitudinem æquant præditum, quas ſub axillis occultat. Tanta ſæpè multitudine conuolant, vt non rarò ad nauium vela offendant, dum mutuò ſibi luminibus officiunt, ſicq; in naues decidant vectoribus & incolis eſca futuri. Quod ipſum etiam à Ioanne Lereo confirmatum legimus in hiſtoria Breſilana.

A *Volantium piſcium effigies.*

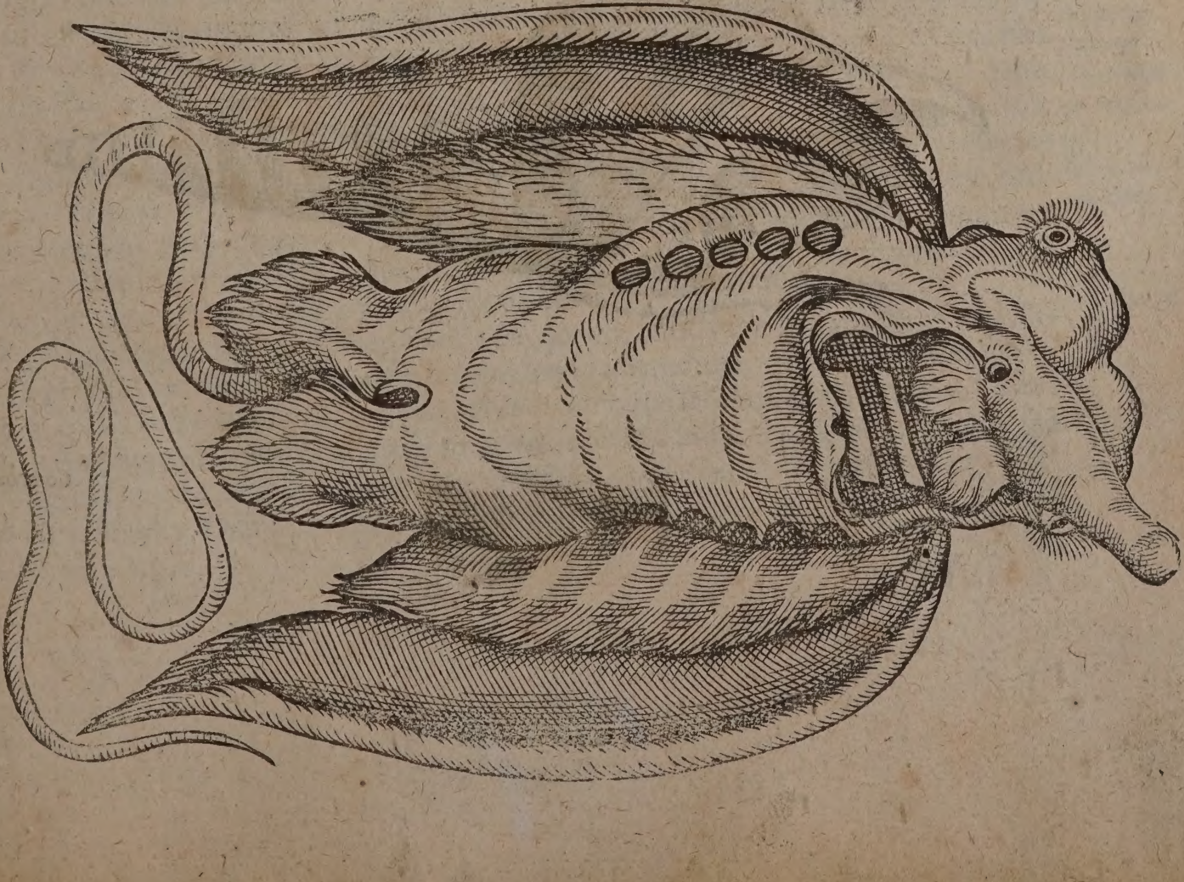
B

C

In mari Veneto inter Venetias& Rauennam, duobus ſupra Quiozam miliaribus, anno Dom.1550.captus eſt piſcis volans, valdè horribilis & monſtroſus, quatuor pedes longus. Capite erat craſsiſsimo, binis oculis ad perpendiculum non è regione poſitis, duabus auribus & ore duplici, roſtro valdè carnoſo & viridi, alis geminis quinque in gula foraminibus, Lampetrę foraminum æmulis, cauda vlnam longa in cuius ſummo duæ viſebantur aliæ exiguæ. Viuum id monſtrum Quiozam allatum eſt, & vrbis primatibus, vt nunquam antea viſum, oblatum.

Monſtroſi piſcis volantis imago.

D

Tot & tam varia concharum genera in mari reperiuntur, verè vt dici poſſit natu- A
ram, Dei Optimi Maximi ancillam, in earum fabrica ludere. In tanta diuerſitate tria
potiſſimùm delegi, quæ hîc depingerem, quòd præcipua ſint admiratione digna. In
4. de histo. ani cap. 4. his latent piſciculi quidam tanquam limaces in ſua cochlea, quos Ariſtoteles Cancel-
los nominat, communéſque ferè ſocios cruſtati & teſtati generis piſcium eſſe adſtruit:
quippe qui ſpecie, id eſt natura cruſtata locuſtis ſimiles ſpectētur, naſciq́; ſeorſim per
ſe ſoliti ſint. Quatenus verò teſtas ingrediuntur, illícque viuunt teſtaceis ſimiles ſunt.
Cancelli Eremitæ deſcriptio. In his eſt qui Eremita nuncupatur. Duo longiuſcula habet cornua & minùtula, ſub
quibus oculi ſunt ſemper prominentes, vt quos intro cæterorum cancrorum more
reuocare, & abdere nequeat. Pedes anteriores illi biſulci ſunt, quibus ſe tuetur, & ad
os eſcam defert, binis aliis lateri vtrinque hærentibus, & tertio paruo vtitur ad ince-
dendum. Oua ponit fœmina, quæ ex poſtica parte pendentia, tanquam filo traiecta &
Lib.7.ca.31 velut membranulis quibuſdam adiuncta cernuntur. Denique Æliani ſententia, Can-
cellus nudus naſcitur & ſine teſta: ſed paulò poſt ex multis quas inanes & vacuas offē-
derit, idoneam ſibi deligit, cúmque magnitudine auctus ea amplius contineri & capi B
nequit, vel etiam coëundi naturali deſiderio ſtimulatur, migrat in capaciorem & ma-
Duabus de cauſis cancelli mutãt hoſpitia. gis conuenientem. Dimicant ſæpè inter ſe cancelli hoſpitij gratia, fortiórque inanem
teſtam occupat, aut de ea occupata debiliorem decedere cogit. Eiuſmodi teſta vel
Neritæ eſt, vel turbinis, ſæpè etiam paruæ buccinæ, ingreſſúſque eam circumfert, ibi-
dem nutritur & augetur, deinde capaciorem petit, vt ait Ariſtoteles loco citato.

Concharum inanium quas Cancelli immigrare ſolent effigies.

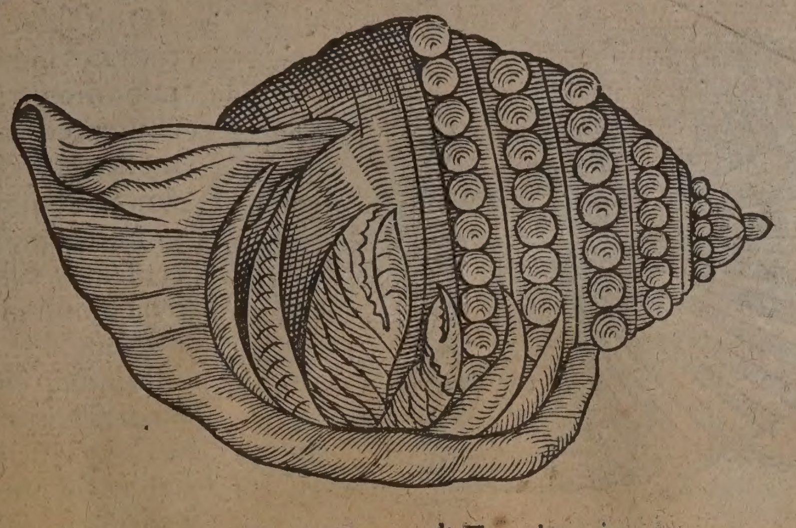
C

D

Conchæ

Conchæ, aduena Cancello, seu Bernardo Eremita plenæ, effigies.

Cancelli, seu Bernardi Eremitæ, imago.

Putant Bernardum hunc Eremitam Cancelli eam esse speciē quæ Pinnoter Plinio dicitur: at reuera Pinnoter, non Cancelli, sed parui Cancri species est. Longè autē differunt apud Arist. Cancellus & Cancer paruus, etsi Plinius cōfundisse videatur, nā ille nudus cū sola crusta nascitur, cæterū sine testa. Hanc igitur cū natura careat, diligētia quærit in eáq; inuēta solus habitat: at pinnoter non per se solus, sed in pinnis, nōnullísq; aliis nascitur, & sedes nō mutat, quia Arist. sententia, cùm sit de genere paruorum cancrorū, nunquā accrescit, nec in inanibus habitat. Est autē concharū seu testarū generis pinna: nascitur in limosis, subrecta semper nec vnquā sine comite, quē pinnoterē, seu pinnophylacē ob id nominant, ait Plin. Hæc profectò ita esse intelligere clarè licet ex his Athenæi verbis. Chrysippus Solensis in 5. de Honest. & volup. ait: Pinna & pinnoter operas mutuas præstāt, seorsum viuere nō possunt. Pinna ex ostreis est, pinnoter cācer paruus: pinna testā pandit ingrediētes pisciculos obseruās, pinnoter adstās si quid subierit, morsu pinnę significat, quæ demorD sa testā claudit, eóq; quod inclusum sit cōmuniter vescūtur. Hæc Athenę. Ex hac tāta astutia Plut. etiā scriptis cōmemorata, pinnoter Pli. aliquādo nominatur, cācer dapis assectator. Sed quod ab his authoribus cācro paruo tribuitur: id à Cic. squillæ paruæ adscribitur. Pinna verò, inquit, duabus grādibus patula cōchis, cū parua squilla societatē init cōparandi cibi. Itaq; cùm pisciculi parui in conchā hiantē innatauerint, tum admonita à squilla pinna, morsu cōprimit cōchas, sic dissimilimis bestiolis cōmuniter cibus quæritur: cęterùm pinnā conchā esse margaritiferā Plut. iudicasse videtur, opusculo quo quærit, Terrestribúsne an aquatilibus bestiis maior insit prudentia.

Lib. 9. ca. 31

Pinnoter seu Cancer paruus quid

Pinna quid

Lib. 9. c. 42

Lib. 3.

Pinnæ & pinnoteris consortium & consensus.

Lib. 2. de nat. deor.

Lib. 9. c. 29

Inter præcipua verò piscium miracula est, qui vocatur Nautilos, ab aliis Pompylos (Polypi species creditur) supinus in summa æquorum peruenit, ita se paulatim subrigēs, vt emissa omni per fistulam aqua, velut exoneratus sentina, facilè nauiget. Postea prima duo brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit: qua velificante in aura, cæteris subremigans brachiis, media caudā vt gubernaculo se regit. Ita vadit alto, liburnicarum ludens imagine: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.

Nautili, ſeu Nautici piſcis, effigies.

Balæna cur in monſtris cenſeatur.

A Quò ſit hic de Mõſtris tractatus locupletior nomine monſtri cũ Poëtis abutentes, inter marina mõſtra propter mõſtroſam & admirandam magnitudinem, Balænã recenſemus. Eſt igitur Balęna omnium pelagiorũ piſcium lõgè maximus. Plurimùm enim bellua hæc ſex & triginta cubitos longa, octo alta, oris ſciſſura ad duodeuiginti B pedes porrigitur, dentes in ea nulli, ſed horũ loco in vtraq; maxilla corneæ ſunt laminæ nigræ, ſenſim in pilos ſuillis ſimiles deſinentes, quæ ab ore prodeuntes & prominentes, ſibi ſunt ductorũ loco, ne dum cæco & rapido natat impetu, ad rupes & cautes allidat. Oculi, quatuor vlnarum ſpatio à ſe diſtant, foris quidem parui apparẽtes, intus verò capitis humani magnitudinem ſuperantes: quamobrẽ falluntur hi qui bubulis maiores eſſe negant. Roſtro eſt breui. In media verò fronte fiſtulam habet, qua aërem attrahit & aquarũ nimboſam quandam alluuiẽ exprimit, vt plerunq; etiam alueos, cymbaſq́; nauigantiũ deprimat. Cùm ſe ſuprà modũ ingurgitauit, clamat vel mugit tam magno & cõtento ſono, vt qui binis Gallicis milliaribus abſunt exaudire poſſint. Pinnas duas maximas in lateribus habet, quibus natat & catulos in metu occultat: in dorſo nullã habet. Cauda ſitu caudis delphinorum ſimilis eſt, figura nõ multum abſimilis, quam cùm mouet, ita mare agitat, vt nauiculas ſubmergat & euertat quas attigerit. Balænam viuiparũ eſſe animal, fœtúſque lactare ex anatomia intelligere licet: mas enim teſtes & penem habet, fœminæ verò vterum & mãmas. Multis in locis circa Brumam capitur, maximeq́; C in Aquitanico littore ad oppidulũ quod vernacula lingua Biarrris dicitur, à Baiona ſex diſtans milliaribus: in quod, à Carolo nono Rege dum Baionæ eſſem miſſus, quî ex morbo iacentẽ illic principem à Rupe-ſurionenſi curarẽ, qua arte capiantur oculis iudicibus aſſequutus ſum, ſimúlq; confirmaui quod in eam rem legerã in Rondeletij nobiliſſima & veriſſima de Piſcibus hiſtoria. Ergo ad id oppidulũ monticulus eſt, in cuius vertice turris ab omni ſeculorũ memoria exædificata cernitur, ex qua tanquã è ſpecula noctu, diúq; explorãt, num quæ balæna adnatet. E turre igitur ſtationarij, ſpeculati vel ex ſono horribili audientes adnauigantẽ balænã, tympanorũ & tintinabuli ſonitu loci incolas conuocant: quo ſigno dato omnes tanquã ad vrbis excidiũ accurrunt telis & omnibus quæ neceſſaria ſunt inſtructi. Sunt enim eius regionis homines in balænis capiendis admodum ſolertes & expediti. In ſingulis igitur cymbis, ad inſequendũ vel fugiendũ omnium rerum copia inſtructis, deni collocantur robuſti remiges, & præterea bellatores multi qui multa tela lõga cuſpide hamata, in belluam con- D iiciunt: quibus infixis, & altius inhærentibus, funes longiſſimos telis annexos relaxãt, vſq; dum vitam cum ſanguine fuderit, tũ vnà cum funibus balænã multo iam curſu & labore fatigatam, vulnerúmque magnitudine & multitudine fractam in littus quò inter pugnandum ſtudioſè ſemper adigitur & compellitur, retrahunt adiuti maris vndis: prædam partiuntur læti, cuius pars vnicuique cedit pro telorum coniectorum copia, vulneris magnitudine, partíſque vulneratæ ad vitam neceſſitate & præſtantia, cuiuſque autem tela propriis inſculptis notis internoſcuntur. Dum ardet conflictus, multi in nauigiis adſtant, ad hoc tantùm conſtituti, vt bellatores qui fortè in mare prociderint excipiant, ne demergantur. Mares difficilius capiuntur, fœminæ facilius, maximè ſi fœtus ſequantur: cùm enim in his protegendis immorantur, fugiendi occaſio perit. Caro nullo in pretio eſt, lingua ſola commendatur: nam cùm maxima ſit, & laxa admodum ſubſtantia, ſale conditur, & à pleriſque nobilibus maximis habetur in deliciis. Lardum in multas regiones diſtribuitur, Carniſprinij tempore cum piſis elixandum & comedendum, quo carnis prohibitæ deſiderium heluonibus leniatur.

Balæna fiſtula. — *Balæna viuum parit & lactat.* — *Qua ſolertia capiantur balænæ.* — *Balænæ fœmina cur facilius capiatur quàm mas.*

Pinguitu-

A Pinguitudinis maxima copia, ex partibus cuti subiectis & ex ventre colligitur, quæ liquefacta non concrescit ob partium tenuitatem, eam ad lucernarum vsus & nauigia inungenda seruant. Ossibus apud Ichthyophagos populos tecta sepiuntur, nec non horti in Aquitanico littore. Prætentutis, quibus ab ore exertis tanquam ductoribus, sibi prætendit iter, ne ad cautes & rupes offendat (has vulgus falsò interdum caudam, interdum costam balænæ appellant) in tenues assulas exsiccatis ac perpolitis, politiores mulierculæ sua pectoralia, quæ Busta vocant, communire, vestiúmque fibras rigidiores ac rotundiores continere, apparitores verò publici virgulas concinnare, & fascium loco gestare solent. Ex vertebris verò multi sedilia sibi comparant. *Balænarum prætenturæ*

Captationis, capturæ, & partitionis Balænæ deformatio.

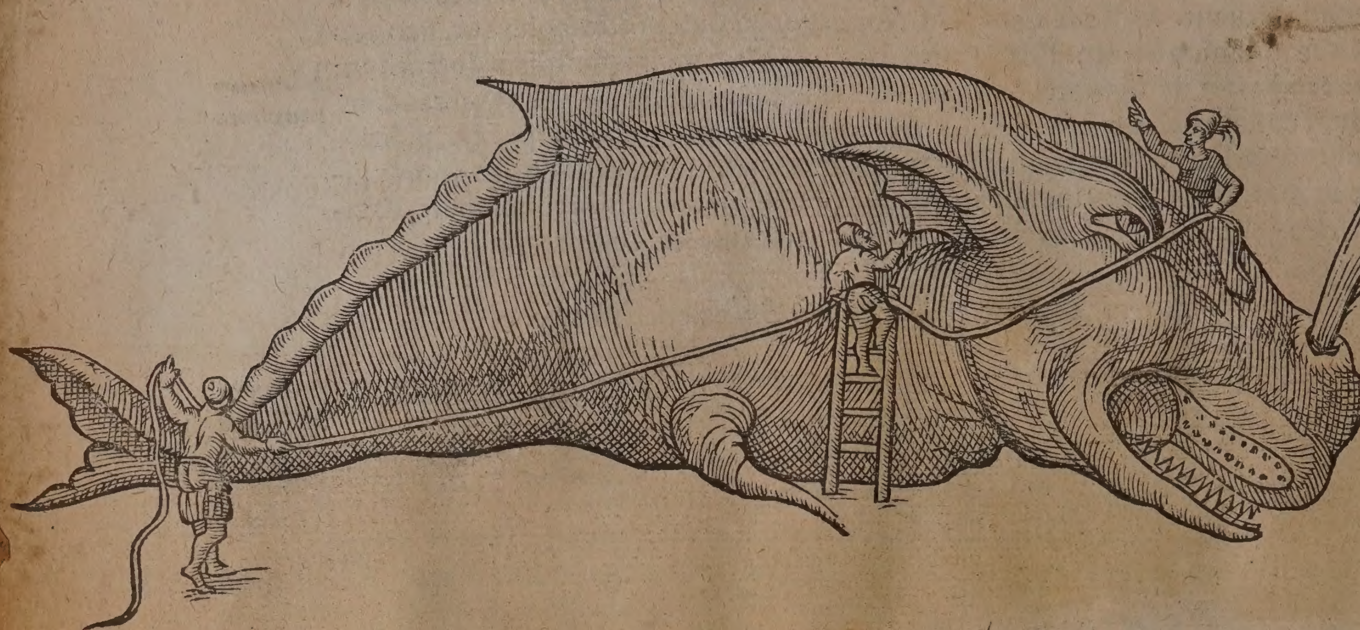
B

C

D In Scaldi fluuio decem ab Antuerpia miliaribus, anno Do. 1577. die 2. Iulij capta est Balæna hæc, Colore erat ex cæruleo nigrante, fistulam in vertice habebat, qua aquam eructabat magna vi. Longitudo eius erat pedum octo & quinquaginta, altitudo autem sexdecim. Cauda quatuordecim pedes lata, ab oculo ad extremum rostrum interuallum sexdecim pedum. Maxilla inferior senum in singulis lateribus pedum erat, viginti quinque dentibus armata, qui totidem foraminibus, in superiore, dētibus omnino carente, excauatis, recondi poterant: quo vel vno nomine monstrosa hæc balæna censeri debebat, quod balænæ natura dentes negauerit: & quod in animalibus minimè cornutis ita sit natura comparatum, vt cùm dentes subsunt in ore inferiori eorum ordini superior ex opposito ad conterendos intercurrentes cibos respondeat. Tot dentium longissimus, sex pollices non excedebat. *Balænæ natura dentes negauit.*

Monstrosæ Balænæ in Scaldi flumine captæ, effigies. A

B

Est paruus admodum piscis, vt narrat Plinius, assuetus petris, Echeneis appellatus ad summum pedalis: hoc carinis adhærẽte naues tardius ire creduntur. Vnde Latinis etiam Remoræ nomen ipsi impositum, quòd scilicet nauim secundis ventis impulsam, passisq; velis per mare currentem Echeneis tanquam voratura ore admoto sistat, inuitísque nautis retineat, perinde ac si in tranquillo portu quiesceret. Itaque fertur Actiaco marte tenuisse prętoriam nauim Antonij properantis circumire & exhortari suos donec transiret in aliam, ideoq; Cæsariana classis impetu maiore protinus venit. Tenuit & Caij principis ab Astura Antium remigrantis, nec longa fuit moræ illius admiratio statim causa intellecta, cùm è tota classe quinqueremis sola non proficeret: exilientibus protinus qui id quærerent, circa nauem inuenêre adhærentẽ gubernaculo, ostenderúntque Caio, indignãti hoc fuisse quod se reuocaret, quadringentorúmque remigium obsequio contra se intercederet. Domat igitur mundi rabiẽ & infrænat impetus tantus pisciculus, nullo suo labore, non retinendo aut alio modo quàm adhærẽdo. Certè quocunque id modo fiat, quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de vlla potentia naturæ atque effectu in remediis sponte nascentium rerum dubitet? Quin & siue hoc exemplo per se satis esset ex eodem mari torpedo: etiam procul & è longinquo, vel si hasta virgave attingatur, quamuis præualidos lacertos torpescere, quamlibet ad cursum veloces alligari pedes. C

Lib. 9. cap. 25. & lib. 32. cap. 1.

Remoræ vis mira.

Torpedinis vis mira.

De Auium, & quorundam Quadrupedum admirabili natura. *CAP. XXII.*

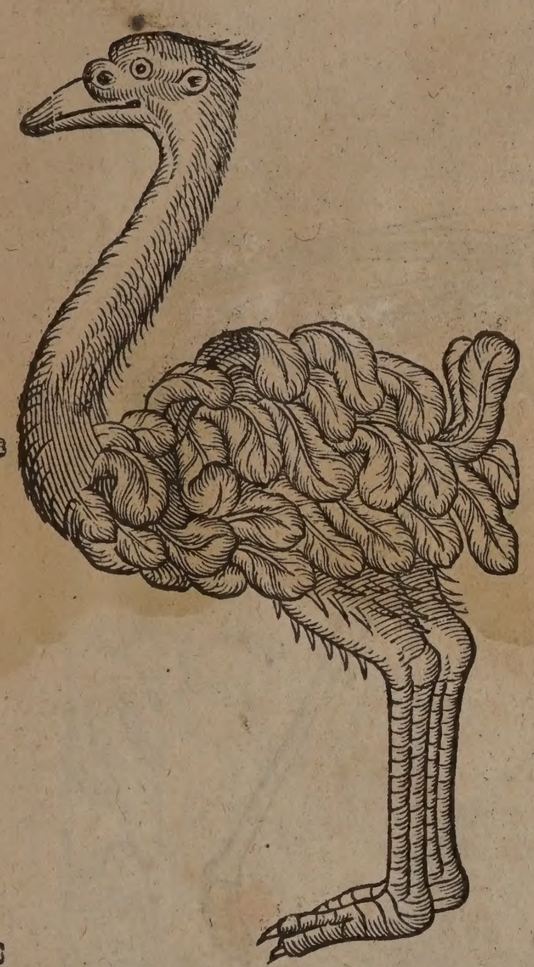
QVANQVAM non in mari modò, sed & in aëre ac terra multa sint quæ naturæ admiranda conditione monstrorum adæquent naturam, vnus Struthiocamelus exemplo erit. Auis est omniũ maxima, quanquã partim auem, partim quadrupedem reuera referat, Africæ & Æthiopiæ familiaris: quippe qui vt non quadrupes pennas habeat: at vt nõ auis sublimè non volet: non enim pennas ad volãdum commodas gerit, sed pilis similes. Cursus tamen velocitate equum superat. Miraculosa est eius ventriculi in coquendo naturæ vis, vt cui nihil sit indomabile: oua ponit admirandæ magnitudinis, vt quę etiam in pateras concinnẽtur: pennas habet pulcherrimas, vt ex eius effigie intelligere licet. D

Struthiocamelus inter auem & quadrupedem quodãmodo ambigit.

Ventriculi eius mira vis.

A

Struthiocameli effigies.

Quàm verò prodigioſa ſit Struthiocameli magnitudo ex oſſium eius magnitudine facilè quiuis conſequetur. Tres eiuſmodi aues in ędibus Polemarchi Retij Regio ſumptu alebantur: quarum vnam (cùm fortè interiiſſet) mihi dono datam in ſceleton diligentia ſumma paraui.

A. Caput igitur eius gruis capite paulò craſſius erat, palmi longitudine, à vertice ad roſtrum vſque planum, roſtro fiſſo ad mediam vſque oculi regionem, in ſui extremi-
B tate obrotundo.

B. Ceruix tres pedes longa, ſeptemdecim vertebris coagmentata, quarum ſingulæ ſingulis lateribus donatæ ſunt, apophyſi tranſuerſa deorſum ſpectante pollicari longitudine, ſi primam & ſecundam capiti promas exceperis, vt quæ his careant ginglimo coniunctæ.

C. Dorſum pedali eſt longitudine, ſeptem vertebris connexum.

D. Os ſacrum bipedali eſt longitudine, in cuius ſummo apophyſis viſitur tranſuerſa, cui magnum ſubiacet foramen.

E. Quod tria alia ſequũtur, ſed minora.

C F. G. H. Poſt quæ ſequitur acetabulum ſeu pyxis in quam caput oſſis femoris excipitur & conditur. Id parte externa & laterali profert os perforatum, litera I. notatum. Perforatum, inquam, ſui initio: mox enim vnitur, qua litera K. ſubeſt. Inde bifurcatur, in duóque alia oſſa finditur, quorum vnũ alio maius eſt. Minus litera L. notatur. Ambo qua litera M. affixa eſt vniuntur, ſingula ſemipedem & quatuor digitos longa. Cæterùm ei parti vnde primùm bifurcari incipiunt, & ei in quam concurſu facto vniuntur, medium interiacet foramen quatuor digitos latum. Longius verò palmo vt litera N. notatur, quod oſſis illius reſtat falcis vinitoriæ inſtar habet, latum tres tranſuerſos digitos, lõgum verò ſex pollices. Ad extremum vbi litera O. ſubeſt Synchondroſi iungitur. P. cocyx nouem vertebris, humanis ſimilibus coagmentatur. Femoris oſſa duo ſunt, quorũ quod litera Q. notatur pedali eſt longitudine, craſſitie verò quæ equini femoris craſſitiem æquet. Alterum ipſi ſubiectum (quod fortè os cruris ſeu tibiæ poſſis dicere) litera R. notatum, ſeſquipedẽ longum eſt: coniunctam habet fibulam ſeu focile minus, eiuſdem longitudinis, ſed
D quod tantùm gracileſcat, quantum deorſum procedit.

S. Tibia eſt cui pes adhæret, ſeſquipedem longa, in duas ad extremum vngulas fiſſa, maiorem vnam, & minorem alteram, quarum ſingulæ tribus conſtant oſſibus.

T. Octo coſtæ ſunt, quæ in ſternum inſeruntur. Harum três mediæ oſſeam productionem habent, vnco ſimilem.

V. Sternum eſt vnico oſſe pedali conſtans, ſcutulatũ clypeum repræſentãs. Huic aliud os adiungitur, quod tribus primis coſtis ſupertenſum clauicularum loco eſt.

X. Primum alæ os quod ſeſquipedale eſt.

Y. Duo hinc ſubiecta oſſa, radij & cubiti æmula, quibus alia ſex ſubſunt oſſa extremam alam litera Z. notatam conſtituentia. Totum id animal oſſeum, ſeptem pedes longum eſt, totidémque & amplius à pedibus ad roſtrum procedendo altum. Multa ſunt alia in illius conformatione notatu digna, ſed quæ breuitatis gratiâ cenſui omittenda.

Ossei Struthiocameli delineatio. A

B

C

Manucodiatæ descriptio.

Hieronymus Cardanus libro de Subtilitate scribit, in Molucarum insulis videri in terra iacentem, aut in aquis sublatam auem mortuam, Manucodiatam nomine, id est Hebræorum lingua Auem Dei, viuam nunquam conspici. In summo aëre habitat, corpore est & rostro hirundinino, variis tamen pennis distincto. Nam quæ summum caput vestiunt, aurei sunt coloris, quæ gulam anatinis similes existunt, caudæ verò & alarum pauoninis, pedibus caret. Itaque si quæ obrepat inter volandum lassitudo, vel somni necessitas, pennis ad arboris ramum obuolutis & obtortis corpus suspendit. Aërem in quo nempe semper sibi viuæ est agendum, summa pennarum celeritate transmittit, solo aëre, soloq; rore hausto viuit. Mas depressam in dorso cauitatẽ habet, in qua fœmina incubatu oua fouet. Manucodiatam Lutetiæ vidi Carolo nono Regi oblatam. D

Manucodiatæ, seu Auis paradisi effigies.

A Proditum à Theueto in Cosmographia legimus, visam sibi in nouo orbe auem, patria barbarorum lingua Toucam dictam, hoc maximè nomine monstrosum & deformem, quòd rostri sui longitudine & crassitie reliqui corporis superet magnitudinem: viuit depasto pipere, vt apud nos turdi, merulæ, & sturni corimbis hederæ, pipere haud minus calidis. Aduexerat ex ea regione huius generis auē prouincialis quidam nobilis, Carolo nono Regi offerendam, sed in itinere mortuam, viuam offerre non potuit. Itaque illam Polemarchum Retium iussit Rex mihi tradere, quî exenterarē & embammatibus condirem, in regiis capsulis asseruandam, quod potui, præstiti. Non multo tamen post computruit, corpore, plumáque coruo similis est, rostro verò subflauo, perlucido, leuissimo, serratim dentato, & ea quam diximus longitudine & crassitie. Id apud me habeo velut monstrosum quidpiam. *Tom.2. lib. 21.cap.12.*

Toucam auis effigies.

B

C

D

Scribit Theuetus in Zocotera insula frequentem esse feram Hulpalim Cercopiteci Æthiopici magnitudine. Monstrosum valdè animal est. Sed nihil monstrosius quàm quòd solo aëre viuere creditur, pellis quasi cocco tincta esset, rubet, maculis tamen locis aliquot conspersa & variegata, capite rotundo est globi instar, pedibus rotundis & latis, nociuis vnguibus vacuis. Id mactant Mauri, eiúsque carnem assulis verberatam, quò euadat tenerior, comedere solent. *Tom.1.c 11. lib 4.*

Feræ Hulpalim effigies. A

B

C

Theue.tom. 1.lib.11. ca. 13.

In Camotæ regno, aliísque Indiæ interioris quæ vltra Gangem est locis, quinque vltra Tropicum cancri gradibus, visuntur feræ, quas Germani Occidentales Giraffas nominant. Id animal capite, auriculis, & pedibus bisulcis, non valdè nostrati ceruæ dissimilis est. Ceruice est valdè gracili, sed hexapodem procera: crurum verò proceritate pauca sunt quæ ipsum superent animalia. Cauda rotunda est, sed poplites non excedens: pellis verò mirificis modis pulchra, asperiuscula tamen, & pilo quàm vacca promissiore, aliquot locis maculata & variegata est, maculis colore medio inter album & castaneum lucentibus, cuiusmodi visuntur Leopardi: quo argumento Græcis quibusdam Historiographis Cameleopardalis dicitur, adeò ferum est antequàm capiatur, vt se conspici quantum in se est non patiatur. Itaque in desertis tantum, & D reliquis feris ignotis regionis latibulis hospitatur & viuit. Viso homine statim se in fugam tradit, tandem tamen capitur, quia in fuga & cursu non est admodum pernix: captum semel, tam facilè & citò cicuratur ac mansuescit quàm vllum aliud feræ genus. Ipsi supra verticem prominent duo cornua recta, pilis circumuestita & pedalia. Cùm ceruices, capútque erigit, militarem lanceam altitudine æquat. Herbas depascitur, folia, arborúmque ramalia, imò & pane delectatur.

Giraffæ

A

Giraffæ effigies.

B

C

In mari rubro ſecundum Arabiam nauigantibus, apparet inſula Arabibus Cademotha dicta, in cuius ea regione quam Plata flumen aluit, viſitur fera Barbaris incolis Pyraſſouppi dicta, mulo magnitudine par, capite haud abſimili, hirta tamen, vrſinis velut pilis veſtita, ſed haud adeò obſcuris, verùm ad flauum inclinantibus, biſulcis vt ceruus pedibus, duo procera capite, ſed minimè arborea geſtat cornua, vnicornium cornibus illis famatiſſimis affinia. Indigenæ enim, beſtiæ aut piſcis venenati dente demorſi, aqua epota in qua ſex vel ſeptem dies eiuſmodi cornua demerſa & infuſa fuerint, ſtatim leuantur & conualeſcunt, vt narrat Theuetus in Coſmographia.

D

Cornua medica vi prædita.

Tom. 1. li. 5. cap. 5.

Pyrassouppi feræ effigies.

A

B

C

In Molucarum insularum vna amphibium Crocodili instar visitur animal, Camphurch dictum, magnitudine ceruam æquat, cornu gestat in fronte mobile, ferè vt crista Galli Indici, trium pedum & dimidij longitudine, haud vnquam humano brachio crassius, pilo cinerei coloris ceruix obuestita ipsi est: palmas duas habet anserinis similes, quibus in aquis dulcibus salsisque ad nandum vtitur. Pedes anteriores ceruinis sunt affines, piscibus viuit. Plerique sibi persuaserunt id animal vnicornis speciem esse: itaque eius cornu aduersum venena esse efficacem. Rex insulæ eius feræ nomine insigniri gaudet: sic enim alij reges ferarum, piscium, aut fructuum tota regione sua nobilissimorum nomen sibi adoptant, vt narrat Theuetus. D

Tom. 1. li. 2. cap. 5.

Camphurch

A

Camphurch feræ effigies.

B

C

Mauritania & Æthiopia, eáque quę trans deserta, Syrticásque solitudines est Africa Elephantes gignit, sed Indici longè maiores sunt. Etsi verò corporis magnitudine quadrupeda omnia superent, reliquis tamen magis & expeditius cicurantur. Multa enim supra communem brutorum naturam munia obire docentur. Corio integuntur bupalino simili, pilo raro consperso, sed cinereo, capite crasso, ceruice breui, auribus duos palmos latis, naso longissimo, & ferè in terram promisso, buccinæ instar cauo, quo manuum loco vtuntur, os non longè à pectore habent, suillo haud absimile: ex cuius superna parte, duo magni dentes se forâs exerunt, crura crassa, robustáque non vno osse constantia, vt plerisque olim persuasum fuit (quandoquidem ingeniculantur vt sessorem, vel onus admittant, exurgúntque inde ipsi per se)
D in pedes desinunt disci instar rotundos, duos, trésve palmos latos, ínque vngues quinque diuisos. Caudam habent bupalinæ similem, haud admodum hirtam, tres palmos longam: itaque pessimè à muscis, vespísque vexarentur, nisi natura illam caudæ breuitatem alio subsidio compensasset: vbi enim acrius se pungi sentiunt, tanta rigiditate cutē contrahunt, vt ipsius rugis implicita constrictáque hæc animalcula suffocent & enecent. Currentem hominē solo assequuntur passu. Est enim his corporis, & crurum magnitudini proportionatus. Fructibus & foliis arborum viuunt, nec verò vlla est tam valida támque altis defixa radicibus arbor, quam non prosternant & diffringant. Ad sexdecim palmorum altitudinem crescunt, itaque tam conturbantur qui elephantem quàm qui mare primùm conscendunt. Adeò effrenes sunt natura vt habenarum omnino sint impatientes. Itaque iter, cursúmque tenere quem voluerint sinendi sunt. Suæ tamen regionis hominibus non grauatè obsequuntur, indigenam enim linguam non sine intelligentia audire videntur. Itaque notis vocibus, verbísque facilè reguntur, hominem cui irati sint proboscide arreptum, & in altum su-

Elephantes indici africanis sunt maiores.

Elephantorum crura pluribus ossibus sunt dearticulata.

Quo se præsidio contra vespas tueātur elephātes.

Qui vehuntur elephāto conturbātur vt qui naue in mari

Linguæ indigenæ intelligētiam habent elephantes.

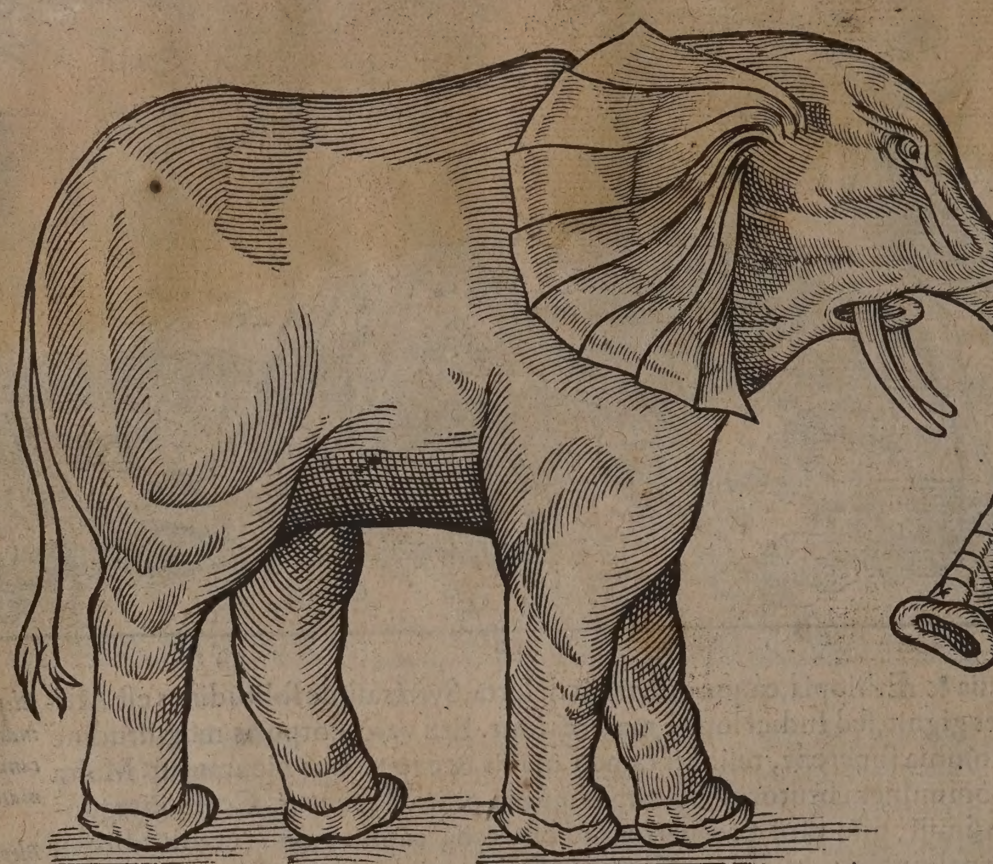
blatum magna inde vi in terram prosternunt, pedibúsque conculcatum non ante di- A
mittat quam animam exhalarit. Non gignere elephantes antequam vigesimum ætatis annum attigerint prodit Aristoteles. Adulteria nesciunt, neque enim præter vnã fœminam attingunt, à qua etiam sedulo abstinent cùm grauidam esse cognouerint quandiu fœminæ vtero ferant sciri nequit. Causa est quòd non pateat coitus: nam nisi in abdito mares non ineunt. Patiunt fœminæ enitentes posterioribus cruribus, & cum dolore mulierum instar, recens editos fœtus lãbunt, hi statim editi cernunt & ambulant, oréque sugunt non promuscide. Elephantorum dentes monstrosæ ac stupendæ magnitudinis, Venetiis, Romæ, Neapoli, & Lutetiæ visuntur: ebur appellant, quod in arculas, lyras, pectines, & similia hominum vsibus apta materia cedit.

Li.9. de hist. animal. ca. 27.

Nescitur quãdiu Elephantes ferant in vtero fœtum.

Elephantis effigies.

B

C

Tom.2. lib. 23. ca.2.

Proditum apud Theuetum legimus in noui orbis Florida ingentes cerni Tauros, Butrol Barbarorũ lingua dictos, pedalia cornua gerentes, gibbámque in dorso camelinæ similem, pilo promisso & fuluo, cauda leonina, non est ferè aliud magis ferum animal, nunquam enim cicuratur nisi matri ereptum. Pellium tegminibus Barbari D aduersum hyemis inclementiam, cornibus verò velut alexiteriam vim habentibus aduersum venena se muniunt.

Cornua alexiteriã vim habentia.

Tauri

Tauri Floridæ noui orbis insulæ effigies.

B

Idem author prodit, vidisse se dum Mari rubro veheretur, penes Indos mercatores monstrum magnitudine & membrorum conformatione Tigridi haud absimile, facie tamen humana, sed naribus valdè resimis. Quin anteriores palmæ humanis manibus, posteriores verò Tigridis pedibus similes erant. Cauda carebat, pilo vestitum fusco: denique capite, auriculis, ceruice & ore hominem referebat, subnigris verò sed crispis capillis Æthiopem, cætera Tigris. Thanacth nominabant. *Tom. 1. lib. 2. cap. 10.*

Thanacth monstri Indici effigies.

C

Vix nisi apud eos qui viderint quod sequitur monstrum fidem impetrabit. Id fert A Africa, vernaculáque lingua Haiit nominat, magnitudine Cercopitheco minori par est, ventre valdè prouoluto & in terram promisso, capite & facie puerum referens. Captum gemit, suspiriáque de imo pectore trahit hominis anxij & dolentis instar, colore cineritio est, pedúmque palmis in tres vngues, quatuor digitos longos leoninis vncis acutiores, distinctis. In arbores scandit, illísque frequentius quàm in terra degit, cauda tres non amplius digitos longa. Mirum est & monstro simile, quòd id genus monstra depasci & esitare quidquam nunquam quisquam conspexerit. Secum enim mapalibus inclusa diu Barbari periculum eius rei facturi detinuerunt: itaque ventorum afflatu viuere credunt.

Haiit ferae hausto vento victitantis effigies.

B

C

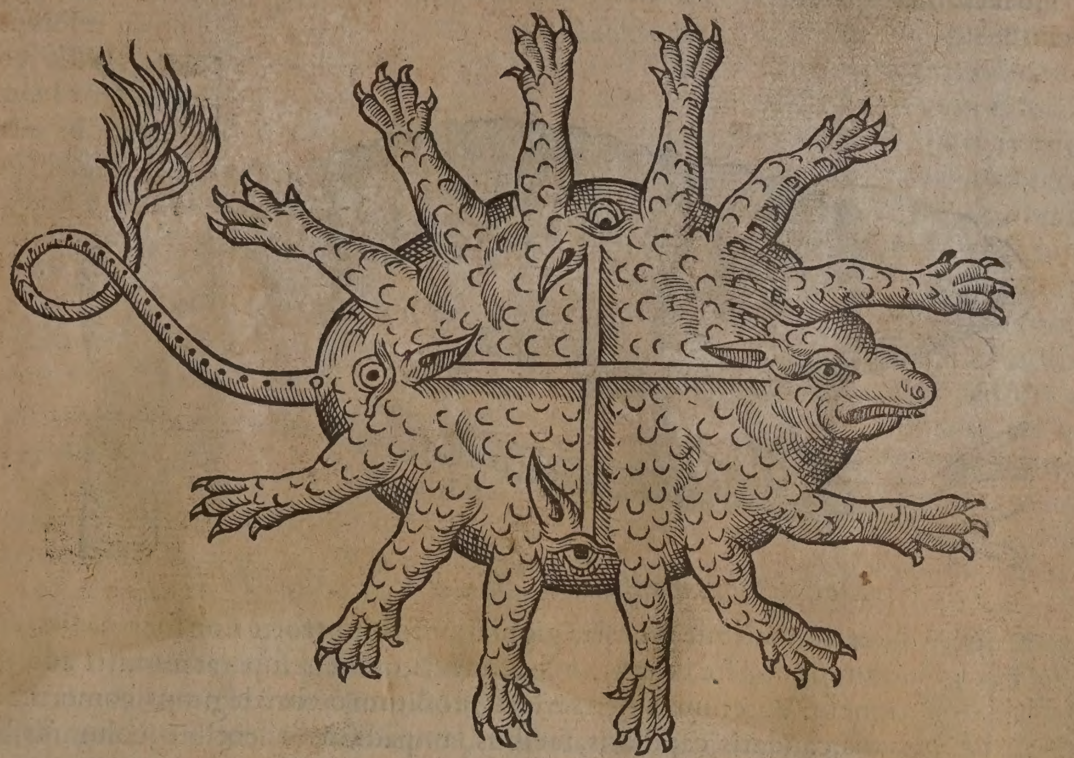
D

Ex Leonis Africana historia quod sequitur monstrum transtuli, valdè deforme est, & rotundo testudinis in modum ambitu, dorsum eius lineae duae flauae mutuo se ad angulos rectos diuidentes intersecant, ad quarum singula extrema singuli oculi, singulaeque aures affixae visuntur: adeò vt tale animal vndique quatuor oculis videat, totidem auribus audiat. Vnicum tamen os, ventrémque vnicum habet ciborum receptaculum. Pluribus verò pedibus globosum eius corpus cinctum est, quorum opera in omnem partem qua libitum est incedere valet, absque vllo corporis circumactu. Cauda oblonga est & in extremo sui valdè villosa. Afferunt incolae eius animalis sanguinem vulneribus glutinandis quouis balsamo esse efficaciorem.

Sanguis balsami instar colleticus.

A

Africani monstri effigies.

B

Mirum eſt genitum Elephanto hoſtem eſſe Rhinocerota. Itaque cornu quod vnicum in nare geſtat ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ, in dimicatione alium maximè petens, quam ſcit eſſe molliorem. Longitudo Elephanto par, crura verò multo breuiora, color buxeus, aliquot tamen locis maculis diſtinſtus. Spectandum Rhinocero-
C ta primus Romæ Pompeius exhibuit.

Pin. li. 8. ca. 29.

Rhinocerotis effigies.

D

Chameleontem Africa gignit: quanquam frequẽtior Indiæ eſt. Figura & magnitudo erat lacertæ: niſi crura eſſent recta, excelſiora latera ventri iunguntur vt piſcibus, ſpináque ſimili modo eminet. Eminet roſtrum, vt in paruo haud abſimile ſuillo, cauda prælonga in tenuitatẽ deſinens, & implicans ſe viperinis orbibus, vngues adunci: motus tardior vt teſtudini: corpus aſperum ſeu crocodilo: oculos nunquam aperit nec pupillæ motu, ſed totius oculi verſione circunſpicit. Omnino coloris ei mirabilis natura: mutat nãque eum ſubinde cũ præſertim ſe proprio motu in tumorẽ agit, & oculis & cauda & toto corpore, redditque ſemper quemcunque proximè attingit, præter rubrum & candidum. Cutis ipſi eſt valdè tenuis perlucidúmque corpus. Itaque duorũ alterutrum, vel in cutis perlucidæ tanta tenuitate rerum viciñarum color tanquam in ſpeculo facilè relucet, vel variè varij in ipſo humores commoti pro animi affectuum varietate, varios in cute colores adumbrant, tanquam pullus Indicus in palearibus ex gutture & vertice pendẽtibus: defuncto pallor eſt. Scribit Mathiol⁹ ipſi

Plin. lib. 8. cap. 33.

Ariſt. li. 2. de hiſt. animal. cap. 12. Chameleon quî circumſpiciat.

Coloris chameleõti natura mirabilis.

Ad maculas corneæ albas remedium. viuo dextrũ oculũ reuulsum maculas albas corneę tunicæ insidẽtes extergere:cũ caprino lacte mixtũ,& corpori affrictũ pilos decutere,fel eius cataractas oculorũ digerit. A
Depilatoriũ

Chameleonis effigies.

B

De cœlestibus monstris. CAP. XXIII.

IN terra,marique monstra gigni monstrosum fortè non fuerit:at in cœlo summóque aëre monstra esse & videri,omnem superat monstri admirationem. Veterum tamen scriptis proditum crebrò legimus,cometis barbatis,caudatis,capillatis, facibus,lampadibus ardentibus,columnis,bolidibus,clypeis,nubium hostiliter concurrentiũ agminibus,draconibus, duplicatis lunis, solibus & similibus mõstris ac prodigiis,cœli faciẽ fuisse deformatã. Sed nihil magis prodigiosum vidit antiquitas eo cometa qui in Rustrica crine sanguineo horrens apparuit, 9. die Octobris anno 1528.adeò enim visu horribilis,adeò formidolosus erat, vt non pauci metu horrifico interierint, multi in morbos graues inciderint. Ab Oriente ad Meridiem progressus horam non amplius vnam & quartã eius partem durauit.In eius summo brachiũ incuruũ visebatur,ingentẽ ensem manu minitabunda tenens, ad extremũ tres apparebant stellæ,sed cui ad perpendiculũ imminebat mucro,reliquis clarior & splendidior erat,vtrinque ad radiãtia huius cometæ latera hastæ multæ,enses, pugiones, gladiorúmque genera plura sanguine tincta, quibus humana capita multa capillis horrentibus , hispidáque barba tristia interiecta , visebantur:vt in subiecta imagine licet intueri. C

Cometa crine sãguineo horridus.

Prodigiosi & admirandi planè cometæ in aëre visi imago.

D

A Visi quoque sunt magni crassique longurij ferrei è cœlo procidisse, qui in gladios ensésque mox excussi sunt. Sugoliæ ad Hungariæ fines saxum è cœlo cum ingenti fragore delapsum est, 7. die Septembris anno Domini 1514. pondere ducentarum quinquaginta librarum: id ciues ingenti catena férrea traiectum ex medio ciuitatis tẽplo pendere voluerunt, viatoribúsque per regionem suam diuitibus magni miraculi loco monstrari. Armorum crepitus & tubæ sonitus auditos è cœlo Cimbricis bellis, crebrósque prius & postea author est Plinius. Tertio verò consulatu Marij ab Amerinis & Tudertibus spectata arma cœlestia ab Ortu Occasúque, inter se concurrentia pulsis quę ab ortu erant idem author prodit. Quod idem in Lusalia visum est ad Iubenum pagum duabus post mediam noctem horis, anno Domini 1535. sed & anno Do. 1550. die 19. Iulij in Saxonia non longè à Vvitemberga apparuit in aëre ingens ceruus duabus armatis aciebus cinctus, magnum inter confligendum strepitum cientibus: eodémque momento sanguine copioso pluit, sol in duo fragmenta findi, eorum altero in terram prolapso visus est. Paulo ante ereptam Christianis Constantinopolim B apparuit ingens in aëre ad pugnam instructum & armatum agmen, cum canum & aliarum ferarum multa turba. Anno Domini 458. carne pluisse in Italia maioribus, minoribúsque frustis prodit Iulius Obsequius. Horum pars antequàm in terram laberetur ab auibus exsorbta est, quę in terram decidit diu nõ putruit, nec colore, nec odore mutata. Anno Domini 989. imperante Othone tertio, frumento pluit in Italia. Anno Domini 180. lacte & oleo magna vi pluit, fructiferæque arbores frumentum tulêre. Narrat Lycosthenes imperante Carolo quinto, dum Magdeburgum obsideretur, tres soles sub horam septimam matutinam primum, indéque per totum diem visos, quorum medius lucidissimus, reliqui duo subrubri & sanguineo colore essent. nocte verò tres lunas apparuisse. Idem in Bauaria apparuit anno Domini 1554. Quod si in cœlo præter communem naturæ ordinẽ tam prodigiosa, portentosáque fiunt, eadem in terra fieri incredibile ducemus? Anno Domini 542. tota terra contremuit, mons Ætna flammas, scintillantésque ignes vomuit, quibus vicinorum oppidorum & pagorum multorum ædificia conflagrarunt. Anno Domini 1531. in Portugalia octo dies terra tremuit, & singulis diebus septies octiésve, adeò vt in vna Lisbona vrbe 1050. ædificia ruerint, & amplius sexcenta rimis acta crepuerint. Nuper Ferraria terræ motu horrendo tota ferè diruta est. Super omnia quæ vnquam audita sunt, est prodigium quod Plinij æuo Neronis principis ruina factum in agro Marrucino, Vectij Marcelli è primis equestris ordinis Olíueto vniuerso publicam viam transgresso, armísque inde è contrario in locum Olíueti profectis. C

Decidui è cœlo ferrei longurij.

Li. 2. ca. 57.

Præsagia Cõstantinopolitanæ euersionis.

Pluuiæ mõstrosæ.

Terræ motus.

Terræ de loco ad locum ingenti motu mutatio.

Quid aquarum miracula commemorem? ex quarum abyssis & gurgitibus sæpè ignes flammarumque globi ingentes eruperunt. Produnt ex D. Augustino, ignem sacrificij, qui per septuaginta annos Babylonicæ ciuitatis sub aquis vixerat, extinctũ fuisse Antiocho vendente Iasoni sacrificium. Quid hoc miraculi est, ignem in aqua valere supra vim suam virtutémque insitam, aquam verò extinguẽtis naturæ obliuisci. Profectò verè hoc Philosophi dicunt, elementa sibi mutuis complexibus illigari & mirabili coniungi confœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur, varietate pugnare.

Ignes ex aquarũ abyssis erumpẽtes.

Ignis sub aquis viuẽs.

D

FINIS LIBRI VIGESIMIQVARTI.
DE MONSTRIS ET PRODIGIIS.

A

DE SIMPLICIVM MEDICAmentorum facultatibus, vnáque de eorum compositione & vsu. B

LIBER VIGESIMVS QVINTVS.

PRÆFATIO.

INTER causas quas salubres dicimus, aliáque quæ hominis sanitatem & morborum depulsionem spectant, facilè principatum obtinent medicamenta: quæ, vt est à Solomone proditum, Deus de terra produxit, viro sapienti minimè abhorrenda. Nihil enim in rerum natura existit, quod citius & tanquam miraculo ingentes morborum cruciatus sedet. Itaque ea, vt decet exhibita, Deorum manus Herophilus nuncupabat. Inde adeò factum est, vt qui medicamentorum notitia claruerunt Medici, diuinitatis opinionem apud Veteres retulerint. Dici enim vix potest quantas vires obtineant in arte medendi. Horum ob id cognitio non modò ad præcautionem, sed etiam ad morborum depulsionem perquàm necessaria est. C

Eccles. 35.

Medicamẽta deorum manus.

Quid Medicamentum, quidque ab alimento differat. CAP. I.

Cur alimẽtum & medicamentũ potestate talia dicũtur.

MEDICAMENTVM definitur id, cui mutandi corporis secundum vnam aut plures qualitates vis inest, neque ipsum vicissim in naturam nostram mutatur: contra quam alimentum, quod in corporis nostri substantiam conuerti potest. Potestatis verò nomine, hæc definiuntur, quòd naturam non habeant absolutam, sed in relatione quasi positam, atque ex corporum à quibus sumuntur conditione pendentem. Nam quod vni medicamentum est, id alteri existit alimentum, & quod huic alimentum est, hoc idem alteri est medicamentum. Sic enim exempli causa, Elleborus est coturnici alimentum, hominibus verò medicamentum. Cicuta sturnis est alimentum, anseri venenum. Ferula asino pabulum est, reliquis iumentis toxicum. Atque hæc diuersitas accepta ferenda est naturæ animalium diuersitati. Idem enim in hominibus longo vsu contingere posse historiis proditum est. Narrãt virginem Alexandro Regi oblatam, quæ nappello & aliis venenis nutrita, ea sibi diuturno vsu & esu familiaria fecerat, sic vt quem spirabat halitus circumstantibus hominibus venenatus & lethifer esset. Itaque haud mirum videri debet, si quando contingat medicamenta in corporis naturam & alimoniam facessere. Passim enim altilia & sues, serpentibus & buffonibus vesci innoxiè intuemur, denique, D

Virgo venenis nutrita.

serpente Ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta,
Illi eadem sumptis quærunt animalia pennis.

Medicamen-

A

Medicamentorum penes materiam & ſubſtantiam differentiæ.
CAP. II.

QVEMADMODVM terræ viſceribus, & maris atque aquarum voraginibus opum mundanarum, vt auri, argenti, & omnium metallorum, gemmarum & lapidum pretioſorum admirandis virtutibus à natura inſtructorum abdita latet ſuperbia: ſic eiuſdem terræ ſuperficies infinita propè arborum, herbarum, & arbuſcularum varietate veſtita cernitur: in qua contemplari & mirari licet innumerabiles radicum, foliorum, florum, fructuum, lachrymarum, odorum, ſaporum dotes, & colorum, multò verò magis virtutũ varietates. Eadem terra parens ſuo tanquam vbere inenarrabiles animantium ſpecies ortu, nutricatu, & viribus diſtinctas educat. In quo Dei omnium architecti & opificis in homines immenſa bonitas clariſſimè innoteſcit: qui tam amplam & opulentam naturæ ſupellectilem, tanquam patrimonium, noſtro imperio ſubiecit, vt hac ad delitias B nutricandi & medendi neceſſitatem vti liceret. Iure igitur à veteribus Medicis proditum eſt, medicamenta omnia ab animantibus, plantis, terra, aqua, & aëre abundè ſubminiſtrari.

Terra opum & medicamentorum parens.

Homo rerũ mundanarum rex.

Ab animantibus quidem totis & integris, vel ipſarum particulis, & excrementis medicamenta petuntur. Totis quidem, nam & ſæpè vulpem integram & catulum, herinaceum, ranam, limacem, lumbricos, cancros, & alia animantium genera in vſum medicum aſſumimus. Particulis verò, quia iecur lupi aut hœdi, pulmo vulpis, os de corde cerui, cranium humanum, adeps, ſanguis, caro, medulla, teſtes caſtoris, vnde caſtoreum, & ſimiles aliæ particulæ in materiam medicam cedunt. Ab excrementis verò peti medicamenta intelligimus, cùm cornua, vngues, pilos, pennas, cutem, fel, vrinam, ſtercus, ſaliuam, mel, oua, ceram, lac, lanam, ſudorem & ſimilia ad medendum trãsferimus. Quo etiam genere vniones, moſchum, zibetham, œſypum, & alia huius generis comprehendimus.

Quæ ab animantibus veniant medicamenta

A plantis tum integris, tum ipſarum partibus, ſeu arbores illæ ſint, ſeu arbuſculæ, C ſeu herbæ medicamenta ſumimus. Sæpè enim cichorio toto, biſmalua, malua, plãtagine & ſimilibus: aliàs verò plantarum ſolis radicibus, medulla, ligno, cortice, ſurculis, caule, foliis, floribus, ſeminibus, fructu, ſuccis, lachrymis, gummi, & muſco vtimur.

A plantis.

E terra quæ eruuntur in materiam medicam, vel terræ quædam ſpecies exiſtunt, vel lapides aut metalla. Terræ quidem ſpecies ſunt, bolus armenus, terra ſigillata, cimolia, creta, argilla & ſimilia. Lapides ſunt pumex, pyrites ſeu marchaſita auri, argenti, aut æris, marmor, magnes, gypſum, calx viua, lapis ſpecularis, & quæ ſunt huius generis. Metalla & metallica ſunt aurum, argentum, ſtannum, plumbum, æs, ferrũ, chalybs, antimonium ſeu ſtibium, ceruſa, ſulphur, cinabaris, lithargyros auri, argenti, tuthia vulgaris, pompholix vera, ærugo, alumen, atramentum ſutorium vtrumque, ſalis genera, auripigmentum ſeu arſenicon vtrumque, & ſimilia.

A terra.

Ex aqua dulci quæ ſequuntur medicamina depromuntur. Aqua pluuia, fontana, fluuiatilis, omniáque inde orta, vt lẽticula aquatica, acorus vulgaris, nymphea, ſiſym- D brium, aquatiliáque omnia animalia. Ex aqua ſalſa, ſal, alcyonium, omnia corolla, omnes teſtæ piſcium, vt oſſa ſepiæ, ſpongiæ, marináque omnia animalia. Ab aqua mixta ex dulci & ſalſa andrõſaces herba, quæ frequens in ſtagnis ad fontignanum & ſetinum Narbonenſis Galliæ promontorium exurgit: aſphaltum quod in mari mortuo reperitur.

Ab aqua.

Ab aëre manant manna, mel aërium ob id dicta, omnéque aliud roris genus quod in vſum medicum venire poteſt, propter virtutes quas tum à ſole à quo ſurſum excitatur, tum ab aëre in quo aliquandiu moratur, tum à plantis in quibus ſidit mutuatur.

Ab aere.

Medicamentorum simplicium penes qualitates & effectus suos differentiæ. A

CAP. III.

Prima medicamentorũ facultas vnde manat.

DESIGNATÆ medicamentorum simplicium species omnes, vna vel pluribus quatuor facultatum instructæ sunt, de quibus mox mihi futurus sermo est.

Prima facultas reliquis omnibus communis, & earum quoddam quasi fundamentum ex quatuor primis primorum corporum, seu elementorum qualitatibus, calore, inquam, frigiditate, humiditate, & siccitate manat. Atque ea vel simplex est, vel composita, prout vna aut duæ primarum eiusmodi qualitatum in medicamenti temperie excellunt, quemadmodum subiectis tabellis describitur.

Simplex igitur est B
- *Calefaciendi.*
- *Refrigerandi.*
- *Humectandi.*
- *Siccandi.*

Composita ex duarum qualitatum excellentium complexu est.
- *Calefaciendi & siccandi.*
- *Calefaciendi & humectandi.*
- *Refrigerandi & siccandi.*
- *Refrigerandi & humectandi.*

Calor quidem C
- *Moderatus*
  - *Calefacit.*
  - *Attenuat.*
  - *Rarefacit.*
  - *Meatus reserat.*
  - *Digerit.*
  - *Suppurat.*
- *Immoderatus*
  - *Inflammat & adurit.*
  - *Mordicat, vnde sequuntur.*
    - *Rapida attractio.*
    - *Rubrificatio.*
    - *Consumptio seu colliquatio.*
    - *Eschara.*
    - *Mortificatio.*

Frigiditas verò
- *Moderata*
  - *Refrigerat.*
  - *Condensat.*
  - *Obstruit.*
- *Immoderata*
  - *Congelat.*
  - *Stupefacit.*
  - *Tabefacit, seu vt loquuntur, extinctione mortificat.*

Humiditas. D
- *Moderata.*
  - *Humectat.*
  - *Lubricat.*
  - *Læuigat & mitificat.*
  - *Glutinat.*
- *Immoderata*
  - *Obstruit.*
  - *In tumorem flatuosum attollit, si præsertim vaporosa sit humiditas.*

Siccitas
- *Moderata.*
  - *Desiccat.*
  - *Rarefacit.*
  - *Attenuat.*
- *Immoderata.*
  - *Constringit.*
  - *Contrahit.*
  - *Fissuras inducit & furfuracea.*

Eiusmodi

A Eiusmodi qualitatum effectus distinguitur & iis ordinibus, vt notat Galenus, digeruntur, quos Gradus nominamus, vt certa proportione & mensura morbis debellandis opponi possint, vt est ab eodem Galeno proditum. Nam morbo, verbi gratia, calido in secundo gradu, non alia quàm frigida in pari gradu remedia opponenda sunt. Quare medicamenta simplicia omnia sunt, *5. simp. & 1. de alim.*

Calida / *Frigida* / *Humida* / *Sicca* — *in* — *principio* / *medio* / *summo* — *primi* / *Secundi* / *Tertij* / *Quarti* — *gradus*

Caliditas / *Frigiditas* / *Humiditas* / *Siccitas* — *Primi* / *Secundi* / *Tertij* / *Quarti gradus.* — *Obscura est* / *Manifesta* / *Vehemens* / *Immoderatissima*

B Caliditatis igitur suis gradibus distinctæ, exemplum potest esse eiusmodi, aqua tepida temperata est, quæ paulò calidior est, in primo gradu caliditatis consistit: si calorem manifestum præ se fert, in secundo est gradu caliditatis: at si vehementius calefacit, tertium attingere gradum putanda est: at si vrit, ad quartum iam ascendisse caloris gradum sciendum est. Par est frigiditatis, humiditatis & siccitatis suis gradibus distinguendæ ratio. Itaque nunc operæpretium facturi sumus, si medicamentorum ordinibus & gradu distinctorum exempla quædam protulerimus, ex quibus de reliquis cõiecturam facere liceat. *Graduum caloris exẽpla.*

Medicamenta simplicia calida in gradu & ordine.

Primò

C *Absinthium.*
Althea.
Amygdala dulcia.
Beta.
Brassica.
Chamemelum.
Ladanum.
Semen lini.
Saccharum.
Eruum siue Orobus.
Vinum nouum. Vetus enim prout plurium est aut pauciorum annorum in secundo aut tertio gradu calidum censetur.

Secundò

Ammoniacum.
Apium.
Arthemisia.
Chamæpytis.
Anethum.
Crocus.
Fœnugræcum.
Ficus.
Mastiche.
Thus.
Saluia.
Myrrha.
Marrubium.
Mel.
D *Melissa.*
Nux moschata.
Pix vtraque tum arida corporibus particulisque solidioribus aptior, tum liquida delicatioribus.
Scylla.
Sal.
Sarcocolla.
Opopanax.
Bryonia.
Ammi.

Tertio.

Abrotonum.
Agnus.
Anisum.
Asarum.
Aristolochia.
Chamædris.
Sabina.
Calamintha.
Cinamomum.
Iris.
Iuniperus.
Hyssopus.
Origanum.
Sagapenum.
Chelidonium maius.
Ruta satiua.

Quarto.

Allium.
Cæpa.
Euphorbium.
Nasturtium.
Pyrethrum.
Synapi.
Tithymalli.
Anacardi.
Chelidonium minus, Galeno: etsi nostras ob cœli & soli humentis mollitiem, ne tantam præ se fert acrimoniam.
Ruta syluestris, hæc enim vt syluestria & inculta omnia satiua vegetior & acrior est. B

Medicamenta simplicia frigida in gradu & ordine.

Primo

Attriplex.
Hordeum.
Cydonia mala.
Malua.
Pyra.
Pruna.
Rosa.
Viola.

Secundo

Acacia.
Cucurbita.
Cucumis.
Mala granata acida, dulcia enim temperata sunt potius.
Plantago.
Polygonum.
Solanum hortense, nam id quod somniferum dicitur, vi refrigerandi, ad papauer accedit. C

Tertio.

Hyosciamus.
Solanum somniferum.
Portulaca.
Semperuiuum.
Mandragora.

Quarto.

Cicuta.
Papaueris genera omnia excepto corniculato. Huic enim incidendi & abstergendi vim attribuit Gal. certè nitrosum & salsum gustu percipitur, quò fit vt calidæ & siccæ sit naturæ. *Opium.*

Medicamenta simplicia humida ordine & gradu.

Primo.

Buglossum.
Viola.
Malua.
Rapum.
Spinacia.

Secundo.

Ammoniacum.
Lactuca.
Cucurbita.
Cucumis. D
Melones. *Portulaca.*

Medicamenta simplicia sicca ordine & gradu.

Primo.

Thus.
Chamemelum.
Brassica.
Sarcocolla.
Crocus.
Faba.
Fœnugræcum.
Hordeum integrum.

Secundo.

Arthemisia.
Orobus.
Balaustia.
Lens.
Mastiche.
Mel.
Sal.
Anethum.
Myrrha.
Pix arida. *Plantago.* *Nux moschata.*

A Tertio.

Abrotonum vſtum.
Abſinthium.
Myrtas.
Acetum.
Aloe.
Milium.
Cuminum.
Sanguis draconis.
Galla. *Sabina.*

Quarto.

Piper.
Allium.
Naſturtium.
Synapi.
Euphorbium.

Omnes eiuſmodi qualitates ea quæ diximus efficiunt per ſe, & natura ſua: quanquam longè alia per accidens, & præter propriam naturam in corporibus noſtris moliuntur, quorum ratione cauſæ accidentales nuncupantur. Id ſequentibus exemplis B fiet manifeſtum. *Primarum qualitatum effecta per accidens.*

Calor externus internum corpus per accidens refrigerat, quia meatus, poróſque aperit, atque internum calorem vnà cum ſpiritibus & humore per ſudores euocat. Ex quo ſequitur vt deteriores ſint concoctiones, & imminuatur appetentia. Idem calor ambiens ex euentu etiam humectat, dum humores frigore concretos fundit, & liquefacit: ſic enim & Venus humectare creditur.

Par eſt frigoris ratio, id enim non propria & natiua, ſed aduentitia vi calefacit. Cuius rei periculum facere licet hyemali tempeſtate, qua frigus ambiens dum corporis ſpiracula occludit, caloris natiui expiratum & diſſipationem impedit. Ita fit vt conduplicetur intus & fœlicior obeatur concoctio, meliórque ſuccedat appetentia. Idē frigus per accidens etiam deſiccat, dum humorem qui in partem aliquam paratus erat influere repellit, & dum eius qui in parte collectus eſt cōcretionem facit: ſic enim repellentium vſu immoderatiore tumor œdematoſus à pituita craſſa & viſcida in ſcirrhum degenerat.

C Siccitas & humiditas quia qualitates ſunt magis paſſiuæ, vires ſuas non tam manifeſtis operibus produnt, quàm calor & frigus, ſed harum comparatione materiæ potius rationem ſubeunt. *Siccitas & humiditas paßiuæ qualitatis.*

De ſecundis medicamentorum facultatibus. CAP. IIII.

MEDICAMENTORVM ſecundas facultates dicimus quæ à primis iam commemoratis pendent, vt,

A calore	*Rarefacere, Attrahere, Aperire, Attenuare, Lænigare, Detergere.*	*A frigiditate.*	*Condenſare, Repellere, Occludere, Incraſſare, Exaſperare, Conſtipare*
Ab humiditate	*Mollire, Laxare.*	*A ſiccitate.*	*Indurare, Tendere*

D

Hinc medicamentum attrahens dicimus cui attrahendi vis ineſt, contra repercutiens cui repellendi. Detergens, quod viſcoſa extergit. Emplaſticum quod non modò corporis meatus occludit, ſed & liquidiora intus concluſa corpora ad ſubſtantiæ quādam æquabilitatem reuocat. Sic & remollientibus, laxantibus ac reliquis nomina ex eo quod agere poſſunt, ſunt impoſita, de quibus dicemus poſtea.

De tertiis medicamentorum facultatibus. CAP. V.

A

Tertia facultas medi. est à proprietate.

MEDICAMENTORVM facultas tertia magna ex parte pendet à prima & secunda facultatibus, alias simul iunctis, aliàs seorsim sumptis. Nonnunquam etiam neutram eiusmodi facultatum sequitur, sed proprietatem quandam & qualitatem inexplicabilem quæ sola experientia cognoscitur. Eiusmodi igitur tertiæ facultatis opera sunt glutinare, carne implere, cicatrice obducere, dolorem sedare, mouere vel sistere vrinas, lac, semen, menses, sudores, vomitus & quæ his sunt similia in corpore aut circa corpus agere.

Sic enim carnis opus duarum facultatum concursu prodit, siccandi nempe & detergendi. Siccitas verò & adstrictio agglutinandi & cicatrice obducendi facultatem pariunt. Calefaciendi verò & attenuandi facultas eius authores sunt quæ sudores, vrinas, menses & similia in corpore citat & promouet: contrariæ verò facultates eadē illa tardant & sistunt.

Dolorem sedare à prima tantùm facultate est, nempe à caliditate, seu calefaciēdi vi moderata: somnum inducere à frigiditate simplici, vel frigiditate quæ adiunctam habeat humiditatem. Vomitum verò prouocare, neque à prima, neque à secunda facultate est, sed à proprietate quadam occulta & essentiali quæ agarico & aliis nauseā parientibus, vomitúmque cientibus medicamentis à natura est insita. B

De quarta medicamentorum facultate. CAP. VI.

Quarta medicamentorum facultas pendet tantū ab occulta proprietate.

QVARTA medicamentorum facultas non est eiusdem cum his quæ cōmemoratæ sunt conditionis: non enim ab his, aut ab vlla qualitate manifesta, elementaríve pendet, sed ab occulta totius substantiæ proprietate, cuius beneficio in hanc potius quàm in illam partem, in hunc potius quàm in illum humorem agit. Hanc itaque facultatem non est datum Medicis ratione vlla vestigare, sed tantùm experientia cognoscere, quemadmodum paulò ante de medicamento quod vomitum citat diximus. Hinc est quod his medicamentis nomina sunt indita ab his partibus, quibus præcipuè suam dicarunt operam. Ergo cephalica dicuntur quæ capiti seruiunt, vt betonica, maiorana, saluia, rosmarinus, stœchas. Pneumonica quæ pulmoni, vt glycyrrhiza, amygdalæ dulces, iris, enula campana. Cardiaca quæ cordi, vt crocus, cinamomum, malum Medicum ac præcipuè cortex eius, buglossum, corallus, ebur. Stomachica quæ ventriculūm & eius orificium respiciunt, vt nux moschata, mentha, anisum, mastiche, piper, zinziber. Hepatica quæ hepar, vt absinthium, eupatorium, spica nardi, cichoriū, santala. Splenica, vt thymus, epithymus, flos genistæ, ceterach, cappares, cortex radicum capparis, cortex tamarisci. Renalia quæ renes spectant, cuiusmodi sunt radix appij, asparagi, fœniculi, rusci: semina quatuor frigida maiora, terebinthina, plantago, saxifraga. Arthritica quæ articulos iuuant, cuiusmodi sunt arthritica, chamæpytis, enula, calamētum, hermodactyli & similia. C

Huius etiam ordinis censeri possunt purgantia medicamenta, quod proprietate specifica instructa, nonmodò in hunc potius quàm in illum humorem vires suas exerant, sed etiam eum qui huic quàm alteri parti infixus hæret, trahant. Sic enim agaricus phlegma ex capite & articulis allicit maximè, rheum, bilem quæ in hepate & renibus vitium facit. Sed ab eiusmodi rerum contemplatione nobis hîc abstinendum est, quia chirurgici non sit muneris. Cæterùm huius generis medicamentorum quædam simplici & vnica facultate sunt instructa, alia pluribus & contrariis. Cuius rei abundè gustus fidem facit: nam rheum primo linguæ quasi linctu acre & calidum percipitur, at mox penitiori dentium, linguæ & palati contactu adstrictionis terrenæ particeps intelligitur. Ergo quia sapores de medicamentorum facultatibus iudicium faciunt, propterea & de illis hîc breuiter dicere expedit. D

Rheum barba pluribus facultatib. præditum.

De

A

De Saporibus. CAP. VII.

SAPOR, quemadmodum ex Ariſtotelis & Theophraſti ſententia refert Galenus, eſt humidi in ſicco quædam concoctio, caloris beneficio facta, quam lingua bene temperata, ſaliua vt decet imbuta, neruóque perfuſa cognoſcimus. Saporum differentiæ nouem exiſtunt, nam tres ſapores cenſentur calidi, nempe acris, amarus & ſalſus: tres frigidi, acidus, auſterus & acerbus. Tres temperati, dulcis, oleoſus ſeu pinguis, & inſipidus. Tot verò cenſentur pro concoctionis variis gradibus, maior enim in ſaporibus calidis, & quædam veluti aſſatio elucet, minor in frigidis, mediocris & quædã quaſi elixatio in temperatis. Itaque natura hunc ordinem tenet in corporum ſapidorum concoctione, vt primò acerbus ſapor eluceat, inde auſterus, tum acidus. Ab his tanquam coctionis rudimentis mox emergit inſipidus, inde oleoſus, tum dulcis, verè coctus & temperatus.

Lib. 1. ſimp.

Saporum differentiæ.

B Coctione mox mediocritatis limites excedente fit ſalſus ſapor, inde amarus, deniq; caloris ferè ignei ſummo exceſſu acris. Quanquam hæc ita accepta velim, non quod omnia quæ ſapida natura ſunt, acerbitatis, auſteritatis & aciditatis gradibus ad dulcedinem perueniant, quaſi immutabili neceſſitate contingat, vt omnia quę dulcia ſunt, ea ante acerba, auſtera & acida fuerint. Multa enim inueniuntur, in plantis præſertim carúmque fructibus: quæ cùm ad perfectionem ſpeciémque ſuam peruenerint, acida ſunt, amara aut ſalſa, quinimò incocta & imperfecta cùm & quandiu quadam veluti dulcedine ſunt perfuſa, deinde ampliori digeſtione, ſeu perfectione & coctione perueniant ad amarum, auſterum, acidúmve ſaporem. Sic enim amaritudo in abſinthio, & aloë, acrimonia in pipere aut pirethro, naturæ perfectio eſt, & plena maturitas, perfectáque concoctio, non caloris in ea ſpecie exceſſus: acerbitas verò & auſteritas naturæ perfectio eſt, non rudimentum in ſorbis & cornis: aciditas in omphacio: verùm in longè pluribus ita fit, vt dulcis pinguíſque ſapor concoctione fiant & perfectione conſiſtant: vt in vuis, ficubus, pyris, pomis, & reliquo quo veſcimur ferè omni fructuũ
C genere cernere eſt. Itaque de ſingulis nunc gradatim dicamus, initio à frigidis saporibus ducto.

Non omnia ſapida ſaporum diſtinctos gradus percurrunt.

Acerbus ſapor frigidus eſt, & terreſtris, craſſæq; planè ſubſtantiæ ac minus auſtero, longè verò minus acido humidus. Refrigerat & ſiccat inſigniter, cõdenſat, adſtringit, repellit præſertim à ſuperficie atque exaſperat. Exiſtit, percipitúrq; is ſapor in malicorio, galla, rhoë, & cupreſſi nucibus.

Acerbi ratio.

Auſterus acerbo temperie & effectis eſt finitimus, ſed paulò humidior: acerbus enim in ſubſtantia terreſtri & frigida abſolutè conſiſtit. Hic igitur concoctionis gradu auctus acceſſionem habet, vel caloris ſolius, vel ſolius humoris: vel caloris ſimul, & humoris: humoris, inquam, qui vel aëreus ſit, vel aqueus. Si qui igitur fructus acerbi ante maturitatem exiſtant, indéque caloris acceſſionem habeant, tum ipſi dulceſcũt, vt in caſtaneis cernere licet: ſi ſolius humoris eiúſque craſſioris fiat acceſſio, ex acerbis fiunt auſteri: eſt enim vterque ſapor in pari gradu frigiditatis, at auſterus humidior eſt. Sed ſi frigiditate eadem manente in fructibus, tenuis quædam humiditas adue-
D niat, acidus excitatur ſapor. Si verò ſimul caloris & aqueæ humiditatis acceſſionem habeant, ſaporem dulcem conſequentur: vel oleoſum, ſi qui cum calore acceſſit humor aëreus ſit.

Auſteri.

Huius rei admonuiſſe operæpretium fuit, vt innoteſceret quibus viis ſapida corpora ex acerbis per intermedios tanquam auſteritatis, aciditatis, & oleoſi ſaporis gradus mitificata dulceſcerent, provt variam caloris & humoris, ſeorſim aut coniunctim acceſſionem obtinent.

Cæterùm ex his omnibus quæ dicta ſunt, licet intelligere acerba, auſteráque omnia frigida & ſicca eſſe: atque quâ frigida ſunt fluxiones repellere, quâ ſicca & terreſtria denſare, incraſſare, viáſque conſtipare & adſtringere: imò & cicatrice obducere: at longè potentius acerba id præſtare, vt quæ abſolutè terrena & frigida ſiccáque ſint nec humoris nec aquæ participia: auſtera verò in media quaſi materia conſiſtere, ideſt in terreno corpore dilutiore, vt in ſorbis, vua immatura, cornis, meſpilis, pomis, pyríſque ſylueſtribus, & omni immaturorum fructuum genere cernitur, ex quo & crudus ſapor nuncupatur.

Acidi ratio. Acidus sapor frigidæ est & aqueæ naturæ, sed tenuissimę, cuius beneficio ad penetrandum & incidendum, nihilo ferè infirmior est acri sapore. Incidit igitūr, attenuat, mordicat, deterget, obstructa liberat, repellit & siccat. Frigoris enim altè subeūtis beneficio fluxiones omnes repellit, siccandi verò vi quæ in aquea etiam ipsius consistētia valida est, hæmorrhagias, hæmorrhoidas, dysenteriásque omnes sistit & cohibet. Eius vis in aceto maximè deprehenditur, tum in succo mali citrei, in oxalide, cerasis, oxyacantha & similibus. Atque hæc frigidorum saporum est natura, nunc de temperatis tempus est dicere. A

Insipidi. Insipidus impropriè sapor dicitur, vt qui saporum potius priuatio sit, frigidæ est vtcunque, & valdè aquosæ crassiorísque naturæ; inspissat, constipat, stupefacit. Id saporis genus in aqua excellit maximè, inde in cucurbita, citrullo, & aliis quampluri-mis similibus.

Oleosi. Oleosus sapor calidus est, humidus & aëreus: itaque humectat, laxat, mollit, lubricat. Huius generis sunt oleum, butyrum, adeps nec vetustate rancidus, nec natura acrior cuiusmodi est leonum & vulpium. B

Dulcis. Dulcis sapor à moderato fit & benè cōcoquente calore, in materia tenuiore & calidiore quàm insipidus consistens, sed in paulo crassiore quàm oleosus, à quo primis qualitatibus non differt: itaque calidæ est & aëreæ ac temperatæ naturæ. Ideò omne dulce deterget, læuigat, coquit, maturat, laxat & anodynum est. Huius saporis exempla, in saccharo, melle, manna, amygdalis dulcibus, lacte & aliis habemus. His expositis, ad calidos sapores veniendum.

Salsi. Salsus sapor calidus est & adstringens, minus terrestris quàm amarus, vt qui quasi in mediocri materia consistat. Fit enim à terreno sicco quod in aqueo humido caloris vi præassatum, attenuatúmque est. Itaque quod salsum est poros contrahit, incidit, deterget, digerit vel absorbet potius sua siccitate humores, sine manifesto caloris sensu, quò fit vt à putredine vindicet. Hoc genere continentur salis species omnes, salpetræ, sal nitrum, sal ammoniacum, sal gemmæ, sal vulgare, aqua marina & his similia.

Amari. Sapor amarus, calidus est, terrestris & siccans: crassa enim est eius materia atque terrena quam exuperans calor præassauit & exsiccauit. Itaque humores corporis superfluos amara sumpta, vlcerum verò saniem admota purgant & detergent, meatus, C oráque venarum diuellunt, sæpè etiam abradendo: quò fit vt menses & hæmorrhoidas cieant. Hoc sapore insignis est aloë, fel, absinthium, gentiana, centaurium minus, colocynthis, fumus terræ, fuligo & alia eiusmodi.

Acris. Acris sapor calidus est, tenuis & igneæ naturæ: suscitatur enim ex calida, tenui, siccaq; materia, nec in alia consistere potest. Os itaque quod acre est acrimonia ferit & compungit: calefacit, sæpeq; etiam exurit, penetrat, meatus aperit, crassos humores extenuat, attrahit, & foràs euocat, vrinas, menses, & sudores pellit. At & sæpè scepticū est, vesicatorium escharoticum, vrens denique & causticum. Scepticum quidem seu putrefactiuum est & colliquans sublimatum, chamelea, thapsiæ succus. Vesicæ excitat lepidium, cantharis, ranunculus, synapi, pyrethrum, euphorbium. Causticum verò & escharoticum calx, cinis quernus & similia.

Gustus est iudex reliqui sensus iudices naturæ medicamentorū. Cæterùm medicamenta non solo gustu, sed & aliis sensibus cognoscimus, vt tactu, visu, auditu, olfactu. Vt enim gustu iudice, sic his tanquam iudicibus medicamētorum bonitatem exploramus, & legitimum ac verum ab adulterino distinguimus. D Tactus quidem quæ calida sint & frigida, humida & sicca, aspera & lenia, dura & mollia, tenera seu friabilia, & glutinosa ac viscida, arida aut lubrica iudicat. Ex colore, splēdore aut obscuritate quorum oculus est iudex, medicamentorum bonitatem probamus. Nam sennæ folliculos nigro in viride inclinante laudamus, sub albo vero colore improbamus: vt & cassiam amplectimur quæ foris, intúsque nigra sit, collucēs ac splēdens, non autem situlenta. Quanquam ex colore de qualitatibus primis fallax est, aut nullum iudicium: non enim quæ alba aut niuea sunt, statim frigida existunt. Ex his enim pleraque calida vt calx, nec quæ rubra statim calida, rosæ enim refrigerant. Odoratu etiam medicamenta æstimantur, nam quæ odore suo & natiuo fragiāt ferè calida sunt & viribus integris. Contrà inodora frigida magna parte & euanida. Auditu vacua à plenis distinguimus: sic enim cassiam eligimus, quæ concussa clausis intus granis non strepat. Huc vsque medicamentorum facultates primas, secundas, tertias & quartas in genere exposuimus, ac quibus iudiciis cognosci possent diximus: nunc paulò

A paulò specialior nobis facultatum secundarum & tertiarum tractatio instituenda est, quod harum ratione in vsum chirurgicum medicamenta potissimùm veniant: si tamẽ prius quibus modis & artibus præparentur breuiter indicauerimus.

De medicamentorum præparatione. CAP. VIII.

B

C

D

Medicamenta præparare nihil est aliud quàm ipsa per artem vsui, vel compositioni cõmodiora reddere, quo ipsa vel
- *Mitiora sint*
- *Valentiora*
- *Gratiora*
- *Salubriora*
- *Magis miscibilia.*

Quæ omnia fiunt

- *Tritura, quum scilicet comminuuntur medicamenta, idoneo percussu vel friatu pistillo in mortario.*
  - *Aereo. Ferreo. Plumbeo. Vitreo. Ligneo. Marmoreo & aliis eiusmodi*
  - Expendendo
    - *Rem quæ teritur.*
    - *Vehementiam qua teri debet.*
    - *Tempus seu spatium.*
    - *Situm quod vnà additur.*
    - *Consistentiam qua rei tritæ inesse debet.*
- *Cribratione, qua purũ & minutius à sordido & craßiori secernimus quod fit in cerniculis atq; cribris*
  - *Tiliaceis. Pergamenaceis. Setaceis. Sericis.*
  - *In quo notandum quod cribrationis eadem est atque trituræ ratio: ob id quæ tenuiter puluerisanda, tenuiore seu densiore cribro sunt cernẽda, quæ craßius rariore.*
- *Dissolutione seu dilutione, ac mollitione.*
  - *Quæ nihil est aliud quàm medicamẽti, vel simplicis, vel compositi, consistentia craßioris aut durioris resolutio in consistentiã vel mediocrẽ, vel paulò craßiorem, vel liquidiorem, vel molliorem. quod fit,*
    - *Vel solo calore, nam & calore molescũt cornua, lachrymæ.*
    - *Vel liquore, vt aqua, aceto, vino, succo limonum.*
- *Desiccatione, seu induratione quæ*
  - *Nihil est aliud quàm humiditatis superflua & nociua cõsumptio, hæc fit*
    - *Vel à sole.*
    - *Vel ab igne.*
- *Infusione, quæ nihil est quàm medicamenti parum triti aut concisi temperatio & maceratio in humore aliquo nostris scopis apto, lacte nempe, aceto, aqua, oleo & similibus, tamdiu quandiu oportet pro medicamenti natura. Ad infusionem*
  - *Nutritio reuocatur, quæ nihil aliud est quàm medicamenti quædã veluti accreßio, dũ humore aliquo imbuitur, maceratur, confricatur aut tribulatur, præsertim calefacto.*
- *Vstione, id est humiditatis consumptione quæ ipsis inest. Idque vel vt puluerari facilius poßint, alioqui glutinosiora, vel vt essentiæ craßitiem deponant, & tenuitatem induant, vel qualitatem aliquam igneam, vel vt acrimoniam minuant, Galen. capite nono, libri quarti simplicium. Vel vt colorem nouum acquirant, atque omnia vruntur, vel*
  - *Per se, humore nẽpe præpingui prædita vt pili, lana succida, cornua,*
  - *vel cum materia aliqua inflammabili, vt sulphure, alumine, sale, hordeo.*
- *Coctione, seu elixatione, quæ nempe fit à calore humido, vt vstio à sicco, idque vel vt eorum quæ coquuntur medicamentorum vires imbecilles augeamus, incoctis simul his quæ sunt validiora, vel vt validiores minuamus, vel vt alienas in totum abigamus, vel vt ex omnibus facultate diuersis aut contrariis simul coquẽdis facultas vna coalescat, vel ob custodiæ diuturnitatẽ, vel destinatã quandam formam & consistentiam, quæ omnia fiunt, vel*
  - *Igne*
  - *Sole*
- *Lauatione seu purgatione quæ medicamenti sordes eluat, quæ lauãtur vel sunt*
  - *Dura vt metalla, lapides, partes animaliũ, succi desiccati & alia.*
  - *Mollia, vt resinæ gummi, axungiæ, olea. Qualia*
  - *Teri subtilißimè ante debent, vt in omnẽ eorum substantiam aqua penetrare poßit, liquari ante debent, & in vas aqua plenum coniici atque agitari, tandémque residere, dũ quod pingue est supernatet, idque toties dum aqua nullam suarum qualitatum retineat in colore, odore, sapore.*

De medicamentis repellentibus, seu repercutientibus. A

CAP. IX.

Adstringẽtia repellentium nomine intelliguntur.

REPELLENTIA seu repercutientia medicamenta frigida sunt, & crassarum ac terrenarum partium: quo etiam nomine adstringentia, quia humorum in partem illapsum prohibent, intelliguntur. Repellentia talia sunt, vel natura sua & per se, vel ex euentu, ex sese alioqui minimè talia, quæ per se eiusmodi existũt duorum sunt generum: nam alia aquea sunt & humida, sine vlla adstringendi vi, quæ tota ferè à terrestri essentia est. Itaque quod repellunt id omne frigiditati qua pollent acceptum referunt. Huius generis sunt lactuca, portulaca, sonchus, lenticula palustris, vmbilicus veneris, cucumis, melones, cucurbita, aizoon, poma mãdragoræ, solanum, hioscíamus, & similia quæ summoperè refrigerant, ac ni antequàm pars liuescat submoueantur, eius calorem natiuũ extinguunt. Alia sunt terrestria, & hoc ipso adstringentia: cæterùm aliàs calida, aliàs frigida. Quæ frigida sunt temperie, & consistentia terrestri, ea propriè & verè repellẽtia sunt: & ex his alia simplicia sunt, alia composita. Simplicia sunt plantago, folia vitium, capita rosarum, quercus, rubus, cupressus, oxyacantha, thus, cauda equina, fructus sorborum, cornorum, mespillorum, cydoniorum, myrtillorum, nuces cupressi, nuces aliæ virides, gallæ, glandes, sumach, omnes fructus immaturi, omphacium, acetum, vinum austerum, succus granatorum acidorum, acacia, succus berberis, succus cydoniorum, hypocistis, malicorium, cortex quercus, cytini, balaustia, farina hordei, fabarum, panici, auenæ, milii, orobi, admixta succis ad modum pultis, bolus armenus, sanguis draconis, cerusa, lithargyros, terra sigillata, cimolia, creta, argilla, magnes, plũbum, coralla, marchasitæ omnes, antimonium, spodium, pompholix vera; omnis terræ species, & huius generis alia. B

Repellentiũ differentia.

Quæ repellentia simul & propriè adstringentia sint.

Composita verò sunt oleum rosaceum, omphacinum, myrtillorum, papaueris, cydoniorum, nenupharis, vnguentum rosatum, album rhasis caphuratum, emplastrum diachalciteos dissolutũ in aceto & oleo rosato, desiccatiuũ rubeũ, populeõ, emplastrũ nigrũ seu tetrapharmacũ descriptione Gal. emplastrum contra rupturã, de cerusa, pro matrice. Eiusmodi repellentia omnia frigida plus viriũ obtinent, si substantiæ tenuitatẽ seu ex se, seu adiuncta admixtione habeant: hoc enim consilio sæpè crassarũ partiũ repellentibus acetũ, caphurã & similia tenuis substantiæ admiscemus, vt tanquam vehicula sint repellendi viribus intrò deferendis. Repellentia crassarũ partiũ & calida sunt absinthiũ, centaurium, gentiana, eupatoriũ, sabina, coriandrũ, mentha, lauri folia cardamomũ, calamus aromaticus, aloë, spica, crocus, nux moschata, cinamomũ, succinum, sal, alumen, vitriolũ, sulphur, oleũ absinthinũ, masticinũ, nardinũ, costinum, ceratũ Gal. stomachicum, santalinũ, emplastrum diachalciteos. At quæ per accidens repellunt, sunt vincula, diplomata, lintea, omnísque generis splenia, canales, cauteria, phlebotomiæ, cucurbitulæ, frictiones dolorificæ in partibus oppositis, & alia eiusmodi, quæ propriè reuellere dicuntur. Repellentiũ vsus est, humorẽ qui aliunde in partẽ influit retro cõpellere, sicq; inflãmationis ardorẽ sedare, quẽ ille humorũ influxus inuehit: imò sæpè dolorẽ, febrẽ, abscessum, vlcus cacoëthes, gangrænã & sphacelũ. Eiusmodi reppellentia morbo sic semper opponẽda sunt, vt partis cui admouentur habeatur ratio in tẽperie, cõplexione & natura particulari: non enim omnes ex æquo parem vim repellentiũ ferre possunt, vt neruosæ & aliæ spermaticæ ac frigidæ. Quin nõnullæ existunt quibus repellentia nullo modo admouẽda sunt, vt inguina, alæ, & quæ pone aures ac cerebrũ sunt glandulæ, ne in viscus nobile fiat recursus, par est & corporũ ratio: non enim tã valida repellentia & parẽ frigoris excessum tolerabunt muliebria, puerilia, eunuchorũ corpora, quàm virilia & calore multo vegeta, quin ne omnis quidẽ morbus repellentia flagitat: nã si quando cacochymia, si plethora adsunt, repellentiũ vsus nisi præmissa purgatione vniuersali, tutus esse nõ poteſt: vt nec si humor qui in motu est venenatus fuerit, crassus, acris aut criticus, vel ingentẽ doloris cruciatum in parte excitet: tũ enim contra attrahentibus potius locus esse debet. Iã verò si morbus magnus sit, nihil imbecillis repellentibus aduersus illũ profeceris, vt lactuca cõtra ingentẽ inflammationẽ, & iniquè egeris, si exiguã fluxionẽ validis repellẽtibus adortus fueris: huic enim cutis constringitur, meatúsq; occludũtur: ex quo inflãmatio augetur vel in scirrhum deducitur. Quare Chirurgo videndũ vt pro morbi magnitudine repellentium vires temperet. C D

Cur repellentibus sæpè admiscẽtur quæ tenuium sunt partium.

Repellentia per accidens

Repellentia qui & quibus partibus apponẽda.

A

De medicamentis attrahentibus. CAP. X.

ATTRAHENS medicamentum repellenti contrarium, helcticum Græcis dictum, calidæ est & tenuis substantiæ, qua foràs in corporis superficiem euocat, quod in centro & imo delitescit: quanquam aliquando id agit proprietate occulta: aliàs etiã per accidens ab acrimonia. Quæ qualitate manifesta attrahunt, simplicia sunt aut composita. *Quale medicamentum attrahens dicatur.*

Simplicia quidem vt bryonia, allium, cæpa, porrum, aristolochia, hermodactyli, ciclamen, lilium, sigillum beatæ Mariæ, arum, asarum, asphodelus, gentiana, pyrethrũ ruta, sabina, calamentum, omnes tithymalorum species, viscum, abrotanum, anagallis, vrtica, ranunculus, struthium & similia. Ammoniacum, bdelium, galbanum, sagapenum, euphorbium, asphaltum, cinis è fæce vini vel aceti, calx viua, sulphur, sal ammoniacus, omnes salis species, auripigmentum. Oleum vetus, adeps leonis, vrsi, canis, anseris, viperæ, ranarum, axungia porci vetustate acris, aut attritu rotarum. Composi-
B ta verò vt oleum de spica, philosophorum, de terebinthina, de croco, de scorpionibus, rutaceum, vulpinum, laurinum, anethinum, de vitriolo, vnguentum agrippæ, aragon seu auxiliare, martiatum, enulatum, theriaca, mithridatium. Emplastrũ de meliloto, diachylon magnum & paruum, oxycroceum, diuinum.

Quæ occulta naturæ proprietate attrahunt, sunt vt magnes, argentum viuũ, pæonia, succinum, omnia alexipharmaca, omnia theriacalia, id est quæ morsui ferarũ medentur, omnia denique purgantia medicamenta. *Proprietate attrahentia*

Quæ per accidens attrahunt, id aliunde quàm ex natura sua consequuntur, vt ex putredine & corruptione, quemadmodum stercus columbinum, caprinum, vaccinum, humanum, stercorum denique genera omnia: item fermentum, caseus vetus & similia. *Attrahentia per accidens.*

Attrahunt etiam, sed modò à superioribus planè diuerso, cucurbitulæ, sanguisugæ, syrinx, frictio asperior & durior, suctus, dolor, arcta vincula, cauteria.

Attrahentia medicamenta neque vrere, neque digerere debent, itaque validiora,
C acrioráque, oleo rosato & aliis lenibus admixtis sunt temperanda: debilia verò addito oleo laurino, calce viua & similibus roboranda. Attrahentium vsus est vt venena in cutem euocent, criticos abscessus accelerẽt, tabidas ac velut syderatas partes vitæ restituant, perfrigeratas spiritu refoueant, vitiosam malignorum vlcerum saniem quæ neruis & cuniculosis vulneribus latet, exhauriãt: squamas ossium detrahant, paxillos, clauos, spinas, sagittas reuellant, quod impactum in inflammationibus induratis hæret, eliciant. *Attrahentium vsus.*

De medicamentis resoluentibus. CAP. XI.

MEDICAMENTVM resoluens id dicitur, quod calore & substantiæ suæ tenuitate poros aperit, humores, attenuat, dissipat, & inutiles materias in halitum discutit. Eiusmodi medicamẽti duæ sunt species, quoddam enim aræoticum seu rarefaciens dicitur, aliud diaphoreticum seu digerens nuncupatur. Aræoti- *Resoluentia medicamẽta quæ dicantur.*
D cum calore mediocri ac minimè sicco, & substantiæ tenuitate præditum cutem aperit, & relaxat, conclusisq; sub ea materiebus exitum patefacit, ex quo & dolorem lenire more anodynorum potest, quia à calore temperato non valdè recedit. Diaphoreticum verò vegetiori calore instructum, quicquid impactum in parte hæret in tenues auras insensibiliter dissipat. Itaque acrius sæpè calidiúsque in eam rem deligendũ est, quàm id quod attrahendi muneri est destinatum, pro humoris frigidi crassiq; digerẽdi contumacia, viarum longinquitate & anfractibus. Aræotica, quæ resoluentia debilia dicere possumus, simplicia sunt vel composita. *Differentiæ*

Simplicia sunt bismalua tota, parietaria, adianthum, mercurialis, ebulus, valeriana, rosmarinus, saluia, thymus, chamemelum, melilotum, anethus, farina hordei, tritici, seminis lini, fœnugræci, nigella, furfur, adeps gallinæ, anseris, anatis, cuniculi, vituli. Metallica ferè omnia nisi acria sint.

Composita sunt oleum chamemelinũ, anethinũ, liliaceũ catellorum, lumbricorũ keirinũ, de vitellis ouorũ, de tritico, amygdalarũ dulciũ. Vnguentũ de althea emplastrum diachylum ireatũ. Diaphoretica verò seu digerentia similiter simplicia sunt aut

composita. Simplicia sunt Aristolochia, enula campana, iris, cæpa, scylla, sigillum Salomonis, sigillum beatæ Mariæ, bryonia, panis porcinus, dracunculus, asphodelus, origanum, mentha, pulegium, sabina, serpillum, calamenthum, hyssopus, vrtica, arthemisia, lauendula, chamepytis, anisum, fœniculum, cuminum, piper, nux moschata, coriandrum, baccæ lauri & iuniperi, farina fabarum, lupinorum, orobi, milij, frumenti, furfur, mica panis. Acetum tepidum, oxycratum, vinum vetus aut aromaticum, mel, aqua vitæ, muria, adeps tauri, equi, leonis, canis, hirci, medulla cerui, cruris bouis & arietis, ammoniacum, galbanum, opopanax, sagapenum, myrrha, bdelium, thus, terebinthina, pix nigra, ladanum, styrax, calamita, benioinum, stercus caprinum, columbinum, caninum, bubulum, & aliæ stercorum species. A

Diaphoretica composita. Composita diaphoretica sunt oleum amygdalarum amararum, iuniperinum, laurinum, de scorpionibus, irinum, costinum, nardinum, de terebinthina, de croco, canabinum, raphaninum, è cucumere agresti, vulpinum, rutaceum, philosophorum de lateribus, de euphorbio, de tartaro, de petroleo, de kerua siue ricininum, vnguentum agrippę, aragon, martiatum, enulatum: Emplastrum de vigo, sine additione, & cum additione oxycroceum, diachalciteos dissolutum in oleo digerente ad formam cerati. B

Aræoticorum vsus. Aricæotica vtiliter adhibentur tumorum superficialium incrementis & statui, in parte molli & materia calida ac humida, aut flatuosa.

Diaphoreticorũ vsus. Diaphoretica verò tumorum incrementis apponi non debent, nisi addito aliquo adstringente, ne validius digerendo attrahant, & fluxionem augeant. At in tumorum declinatione sola per se admoueri debent, in partibus præsertim quibus densa & dura cutis est, quando frigidus & crassus subest humor, & in imo corpore delitescẽs, quo vix medicamentorum virtus peruenire potest. Habenda tamen ratio partium quibus resoluentia sunt admouẽda. Iecori enim, lieni, ventriculo, & eiusmodi visceribus nequaquam diaphoretica aut relaxantia admoueris, ni adiũcto adstringente aliquo, cuiusmodi est aromaticorum magna pars. Parti cui sensus hebetior est, validiora diaphoretica sunt admouenda: at exquisitiori sensu præditis, vt oculo & neruis debiliora. Cùm materia crassa est & frigida incidentia & attenuantia, indéque emollientia, præmittenda sunt, hincque sensim veniendum ad diaphoretica: aliàs id modò materiæ inutilis quod terminus est resoluetur, quod crassius est concrescet & indurabitur. Sed & cum perenni fluxione pars tentatur, adeò vt gangrænæ & sphaceli periculum immineat, missa facere oportet resoluentia, & illorum loco crebro scarificatu cutis diuidenda, vt ab Holerio doctissimè est annotatum, libro quem de materia chirurgica magno rei chirurgices commodo, posteritati reliquit.

De Suppurantibus. CAP. XII.

Quid suppurans medicamentũ. MEDICAMENTVM suppurans id definitur, quod consistentia sua emplastica poros occludens, & transpiratum intercipiens, caloris natiui substantiam auget, adeóque materias è vasis effusas in pus & saniem vertit: naturæ est calidæ & humidæ, & natiuo partis cui applicatur calori symmetron. Consistentiæ verò emplasticæ vt sic calorem natiuum, ne exhalet, cohibeat, quo nomine ab emolliẽtibus & malacticis, de quibus mox dicturi sumus, differt. Suppurantium duo sunt genera, alia enim per se id agunt, & vi sua, alia per accidens. Quæ vi sua pus mouent, simplicia sunt vel composita. D

Suppurantium differentiæ. Simplicia sunt radix liliorum, cæpa, allium, maluæ omnes, buglossum, maluarum omnium folia & semina, achantus, senecio, violæ, parietaria, crocus, caules, ficus, & passulæ mundatæ, earúmque decoctum, farina tritici, farina volatilis, farina hordei excorticati, lolij, seminis lini, & fœnugræci. Galbanum, ammoniacum, styrax pinguis ladanum, viscum aucupatorum, thus, pix, cera, resina, colla, adeps suillus, vitulinus, vaccinus, caprinus, butyrũ, vitellus oui, œsipus humida, stercus suillum, columbinũ, caprinum, pueri.

Composita sunt oleum liliorum, lumbricorum, de croco. Vnguentum basilicum, emplastrum diachylon commune, magnum, de mucilaginibus.

Quæ per accidens suppurent. Per accidens suppurant, quæ solius emplasticæ consistentiæ beneficio id agunt. Sic enim sæpè adstringentia, quia terrenarum sunt & crassarum partium, pus mouere cernuntur. Tale est vnguentum de bolo nutritum, & alia huius generis.

Talia

A Talia etiã ſunt quæ ſuo frigore calorem intro cohibent & poros occludunt. Hinc oxalidis vires ad puris generationem commendantur. Dum enim calorem intus cõtinet, eius vires ad materię ſuppurabilis craſſitiem, & reliquas qualitates rebelles euincendas, auget. Vtimur ſuppurantibus in magnis inflammationibus, quas naſcentes repellentibus cohibere, aut creſcentes reſoluentibus digerere non potuimus.

Oxalis cur tantopere cõmendetur ad ſuppurãdum.

De mollientibus. C*A*P. XIII.

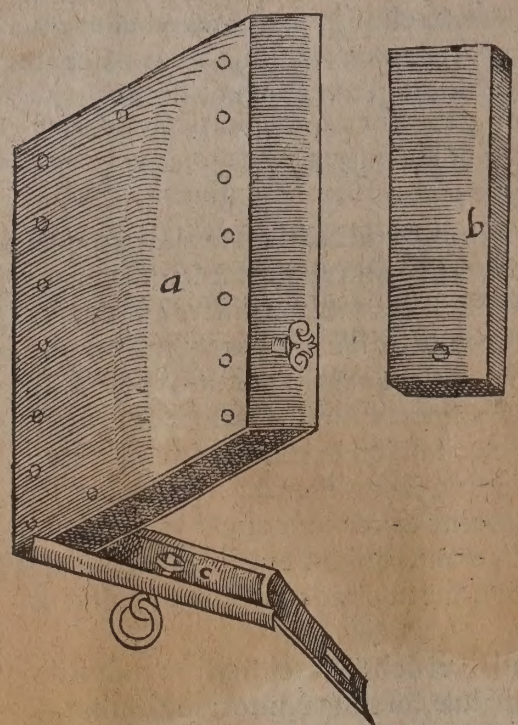
MOLLIENS medicamentum definitur, quod calore ſui validiore quàm qui ſuppurantium proprius eſt, citra ſiccandi aut humectandi vim manifeſtam, indurata corpora remollit. Itaque hoc differt à ſuppurante, quod id in primo aut ſecundo gradu calidũ eſſe poteſt, pro corporis & partis cui admouetur varia temperie, quantitate caloris potius quã qualitate agere natum, contra molliens validiore calore inſtructum B caloris qualitate magis pugnat: de cætero in ſiccitate & humiditate temperatum. Quanquã, vt omnia fere multiplici natura coierunt, in mollientibus cenſentur plurima quæ primo ordine calefaciant, ſecundo ſiccent & tertio: nempe vt quod congelatum eſt fundant, & ſenſim per habitum digerant, paulum eius humiditatis quæ parti affectæ ineſt abſumendo, non autem caloris aut ſiccitatis violentia penitus exhauriendo, hinc enim maior ſequitur duritas.

Gal. 6.7. lib. 5. ſimpl.
Quid ſuppuranti & mollienti interſit.
Cur pleraque ſimplicia medicamẽta in diuerſis medicamentorũ claßibus cẽſeantur.

Mollientia ſimplicia ſunt aut cõpoſita, valida, vel debilia. Debilia ſunt radix liliorum alborũ, cucumeris agreſtis, althea. Folia maluæ, biſmaluæ, liliorum, ſummitates anethi, viola, acanthus, ſemina maluæ, biſmaluæ, lini, fœnugræci, caricæ pingues paſſulæ mundatæ, pedũ, capitum, & inteſtinorum veruecinorum decoctum, adeps ex iunioribus caſtratis, domeſticis & fœminis animalibus, adeps ſuillus, vitulinus, Hœdinus, Caprinus, Bubulus, Vulpinus, Gallinaceus, Anſerinus, Anatinus, Olorinus, efficaces: ex anguillis & piſcibus fluuiatilibus, debiles: ad omnia mediocris humanus, butyrum, lana ſuccida, cera pinguis, vitellus oui, medulla ex oſſibus ceruiC na, ouila, caprina. Compoſita ſunt oleum ſimplex in quo coxerint. Herbæ mollientes liliaceum, chamæmelinũ, amygdalinum dulce. Validiora emollientia ſunt acetum, adeps taurinus, vrſinus, ceruinus, leoninus, pardalinus, aprinus, equi ſebum. Pinea, picea, abietina, terebinthina, ammoniacum, bdelium, ſtyrax, galbanum, ladanum, propolis, opopanax, vnguentum de althea. Emplaſtrum diachylon commune & magnum, de mucilaginibus, ceroneum, oxycroceum, Ioannis de vigo. Remollientibus medicamentis vtimur in tumoribus ſcirrhoſis qui in muſculorum cauda aut ventre, glandulis, viſceribus, vlcerum labris concreſcere ſolent ex materia craſſa, frigida & viſcida, pituitoſa nempe aut melancholica, quanquam qui ex melancholico humore concreſcunt tumores, omnino cancroſi euadunt, itaque mollientibus exaſperari ſolent. Qui contra ex pituita fiunt, mollientium vſu conſiſtentiæ æqualitatem nanciſcuntur. Cæterùm in vſu mollientium tria ſunt obſeruanda. Primùm eſt vt expendamus quantum pars ægra à propria & naturali ſymmetria receſſerit, quantúmque vitium increuerit, vt ſic paria ipſi remedia opponamus. Secun-D dum vt partium naturas diſtinguamus. Tertium vt artificioſè colligamus qua ratione emolliendum ſit, nempe nunquid immiſcendum ſit quod detergeat, incidat, diſcutiat. Scirrhoſi enim exiſtunt plerique tumores deſperati, id eſt qui nullo mollientc ſe malactico medicamento domari poſſunt: qui ſcilicet ſic occaluerunt vt iam non ſentiat, & inde glabreſcat locus. Hic notandum venit, partem nonnunquam intemperiei frigidæ tanto exceſſu teneri, vt calor eius natiuus planè langueat, ita vt medicamentorum vires in actum proferre nequeat. Calor ille emortuus vt ſuſcitetur, parti æſtuarium ferreum admouebitur, in quo longurius ab igne candens concludetur, ſic enim diu æſtuarij calor conſeruabitur.

Mollientiũ differentiæ.
Vſus remollientium.

Aestuarij Typus. A

A. *Monstrat æstuarij capsam.*

B. *Longurium ferreum.*

C. *Æstuarij operculum.*

B

De medicamentis detergentibus.
CAP. XIIII.

Quid detergens. DETERGENS medicamentum definitur, quod siccitate & tenuitate vlcus deterget, & duplici excrementi genere expurgat, quorum vnum crassius est, Sordes vulgo dictum, quod è fundo vlceris efficaci medicamenti qualitate proiicitur: alterũ tenuius & aquosius est, Græcis Ichoris nomine donatum, Latinis verò saniei, quod medicamenti siccitate absumitur. *Duplex vlcerum excrementum* Itaque rectè monet Hippocrates, vlcus omne detergendum seu siccandum esse. Detergentium alia simplicia sunt, alia composita: alia fortia, alia debilia. Simplicia quidem vel amara sunt, vel dulcia, vel acida. Amara sunt Gentiana, Aristolochia, iris, enula, scilla, serpentaria, centaurium minus, absinthium, marrubium, *Differentiæ detergentiũ* perforata, abrotonon, apium, chelidonium, ruta, hyssopus, scabiosa, arthemisia, eupatorium, aloë, fumus terræ, hedera terrestris, lixiuium ex horũ cineribus factum lupini, orobus, amygdala amara, faba, terebinthina, myrrha, mastiche, sagapenum, galbanum, ammoniacum, fella animalium, stercus caprinum, vrina benè cocta, squamma æris, æs vstum, ærugo, scoria æris, antimonium, calx, chalcitis, misy, sory, alumen. Dulcia sunt viola, rosa, melilotum, ficus pingues, dactyli, vuæ passæ, glycyrrhiza, aqua hordei, aqua mulsa, vinum dulce, mel, saccharum, serum lactis, manna, thus. Acida sunt omnes acetosæ species, capreoli vitium, acetum, & cætera acida. Composita sunt syrupus de absinthio, de fumaria, de marrubio, de eupatorio, de arthemisia, acetosus, lixiuium. Oleum de vitellis ouorum, de terebinthina, de tartaro, vnguentum mundificatiuum de apio, apostolorum, puluis mercurialis. *Vsus detergentium.* Vtimur detergentibus, vt detersis vlcerum recrementis, naturæ opportunitas sit ad carnem regenerandam, & ipsorum implendam cauitatem. Sed in vsu ipsorum habenda in primis ratio totius corporis. Id enim sanum est, plethoricum aut cacochymũ. Habenda & ratio partis, quæ humidior aut siccior est, sensu exquisitiore aut hebetiore prædita. Sed & vlceribus sæpè casus aliquis præter naturam interuenit, vt callus, calidi humoris aut alioqui maligni influxus, & similia his symptomata. Denique considerandum sitne vlcus recens an inueteratum. Hinc enim petita indicatione varia remedia instituuntur in quantitate & qualitate: adeò vt pro dulci sæpè amarum substituere cogamur remedium. Nec verò sicciori & dolenti vlceri alia quàm liquida

A quida detergentia conueniunt: nec humidiori alia quàm quæ consistentia sicca sunt, vt puluisculi.

De Sarcoticis. CAP. XV.

Sarcoticum quid.

Nullũ propriè medicamentum est sarcoticum.

SARCOTICVM medicamentum definitur, quod sua siccitate naturæ auxilio est ad carnem regenerandam in vlcere cauo,& ab excrementis diligenter deterso. Id verò propriè fit ex sanguine mediocri in qualitate & copia. Itaque si ad veritatem loquendum est, nullum extat medicamentum quod propriè & verè sarcoticon dici debeat. Non quæ hoc nomine vulgò circunferuntur,talia sunt tantùm per accidēs: quod scilicet sine morsu & erosione desiccant & detergent vlceris excrementa, naturæ in carne restituenda opus retardantia, vt enim stata naturæ lege ab eo quod ad partis nutritionem affluit alimento,reliquum fit, aut aliunde illabitur excrementum

Duorum in vlceribus excrementorũ conditio.

B quoddā tenuis, Græcis Ichor & Latinis Sanies dictũ, sic ex partis corruptela alterum crassius cōcrescit,Græcis Rypos, Latinis Sordes dictum.Illud efficit vlcus humidius, hoc sordidius . Hinc fit vt omne vulnus quod deperditæ substantiæ restaurationē postulat,duplici medicamenti genere curari velit, vno quidem quod humiditatem ipsius superfluam exsiccet & absumat,altero quod sordes eluat: quin & quò est profundius vulnus, eo eiusmodi medicamenta liquidiora efflagitat,vt sic facilius in omnem eius partem subire possint. Varia verò pro varia partis temperie instituentur. Si enim pars affecta humida natura sit, ea deligentur quæ minus sicca erunt. Si contra sicca quæ magis siccabunt, sed & pro multiplici affectuum vlcus obsidentium complicatione,multi quoque generis medicamenta ipsis sarcoticis adiungenda erunt. Sola igitur natura in carnis regeneratione opificis,& causæ efficientis rationem obtinet:sanguis verò laudabilis,causæ materialis:medicamentũ verò causæ adiuuantis seu potius sine qua non:vt quod detergendo & moderatè desiccando sine vehementiore calore omnia incarnationis impedimēta tollat,& sanguinē ad carnis formā recipiendā dispo-

Conseruanda semper est partis temperies.

Caro quibus reparetur.

C nat. Id medicamēti genus Galeni sententia, siccũ in primo tantũ ordine esse debet,ne auctiore siccitate sanguinē,futuræque carnis materiā absorbeat,quod tamen de sarcoticis quæ corpori molli & tēperato admouenda veniunt,est audiendũ. Nā si vlcus humidius sit, aut corpus durius,ad tertij vsque gradus desiccantia procedere licet. Hinc que est quòd desiccātia eiusmodi medicamēta primo detergentia, mox etiā sarcotica nominantur. Sarcoticon medicamentum, vel simplex est, vel compositum, debilius aut validius. Simplicia sunt aristolochia vtraque, iris, acorus, dracunculus, asarum, symphyti omnia genera,betonica,sanicula,millefoliũ,lingua canis,verbena,scabiosa, pinpinella,hypericũ,scordiũ,plātago,rubia maior & minor,eorúmque succi. Terebinthina lota & non lota , resina pini, gummi arabicũ,sarcocolla, mastiche,colophonia, manna thuris, aloë, cortex eiusdem, olibanum,myrrha,mel,vinum,sanguis draconis,lithargyros auri , spondium, pompholix, tuthia,plumbum vstũ lotũ,scoria ferri. Composita sunt oleum hypericonis ,oleũ ouorũ,mastichinũ& cætera olea quæ balsami nomine appellantur:vnguentum aureum, emplastrũ de betonica,vulgo de ianua,

Lib.5.simpl.

Sarcoticorũ medicamētorum differentiæ.

Vsus sarcoticorum.

D emplastrum gratia Dei, emplastrum nigrum. Sarcoticis non ante vtimur quàm vlcus detersum fuerit,à dolore, fluxione, inflammatione seu phlegmone, callo & intemperie immune. In his vsurpandis spectanda temperies corporis & partis affectæ. Sæpè enim pars, minus alioqui natura sicca, validius desiccans medicamentum & fortius sarcoticum requirit, quàm alui siccior: ídque propter aliquid aliud quod in considerationem venire debet. Nam exempli gratia, balanus magis exsiccari vult quàm præputium,quamuis temperie minus sicca sit: quia scilicet via vrinæ est. Ergo ad partium affectarum conditionem est attendendum, indéque sumpta indicatione vegetius aut imbecillius sarcoticum deligendum. Nam & quod minus, & quod nimis sarcoticon est, vlcus sordidum facit. Illud quidem quia non satis desiccat, hoc verò quia acrimonia sua fluxionem prorritat. In huius igitur rei examen diligens cautio est adhibenda.

Qui minus nimiúmque desiccantia sordidum vlcus reddunt.

De Epuloticis. CAP. XVI. A

Epuloticum quid.

EPVLOTICVM medicamentum quod cute partem obducit, definitur id, quod ſiccitate ſua & adſtrictione morſus experte deſiccat, adſtringit & condenſat carnem, in calloſam quandam ſubſtantiam cutis æmulã, quam vulgo cicatricem dicimus, quanquam id ipſum vt & carne implere naturæ opus eſt. Itaque epuloticum ideo medicamentũ dicitur, quia naturam iuuat in corio ſubſtituendo & gignendo, veræ cutis æmulo, dum humiditates abſumit, proximámque carnem condenſat, incraſſat & adſtringit, quare validius quàm ſarcoticon ſiccare debet. Epulotici medicamenti tres ſtatuuntur ſpecies. Prima eſt veri epulotici, quod deſiccat tãtum & adſtringit. Altera eſt acris & mordacis, quod quia ſupercreſcentẽ carnẽ exedit epuloticõ dicitur, atque id parcè, durioribúſque tantum corporibus adhibendum eſt. Tertia eius eſt quod deſiccat quidem, ſed nõ adſtringit. Horum omnium materia eſt eiuſmodi. Ariſtolochia vtraque, gentiana, iris, centaurium maius, pentaphyllon, ſymphytum maius, chamædrys, betonica, cauda equina, eupatorium, verbenaca, plantaginis & ſymphyti folia, gallæ, baccæ myrti, glandes & earum calices, balauſtia, cupreſſi nuces, malicoriũ, cortex quercus, cortex tamaricis, cortex ligni aloës, acacia, colophonia, ſarcocolla, ſanguis draconis, ladanum, lithargyros auri & argenti, ceruſa, plumbum vſtum, alumen vſtum, tuthia, ſquamma æris & ferri, & eorum ſcoria, ærugo, flos æris, æs vſtum & lotum, ſulphur viuum, chryſocolla, corali, bolus armenus, terra ſigillata, cineres buccinarum, oſtreorum, filicis, oſſa vſta & ſiccata, caries lignorum, vnguentum diapompholygos, vnguentum album rhaſis, deſiccatiuum rubrum, emplaſtrum de ceruſa, de betonica, diachalciteos, emplaſtrum nigrum. Vtimur epuloticis cum vlcus iam fere plenum eſt, & circumpoſitæ cuti fermè æquale. In horum vſu habenda etiam corporis ratio eſt penes mollitiem & duritatem. Nam quæ delicatis & mollibus corporibus ſunt cathæretica, ea duris ſunt epulotica: proſpiciendum etiam num corpus plethoricum ſit aut cacochymum, talia enim cicatricem remorantur. Animaduerſione verò digniſſimum eſt, num vlcus quod cicatrice obducendum eſt, foueatur partis alicuius vt hepatis, lienis, pulmonum, aut ſuperpoſitæ varicis præſenti vitio. Non enim ante cicatrice obduci poterit, quàm eiuſmodi cicatricis impedimenta ſublata fuerint. Denique calloſi vlceris margines niſi excifi aut emolliti fuerint, cicatricẽ fieri prohibent. Tollẽda igitur eiuſmodi omnia ſunt & tũ demũ tale epuloticũ admouendũ quod neque nimia ſiccitate cicatricem cauam, neque parciore altiorem relinquat.

Differentia epuloticorũ. (B) *Epuloticorũ materia.* (C) *Vſus epuloticorum.* *Quæ impediant cicatrice vlcus obduci.*

De Glutinantibus. CAP. XVII.

Quid collecticum.

COLLECTICVM ſeu glutinans medicamẽtum mediæ naturæ eſt inter ſarcoticon & epuloticon, illo enim validius, hoc verò infirmius: deſiccat nempe ad ſecundum vſque deſiccantiũ ordinem. Id ſiccandi & adſtringendi vi, omnis deterſionis experte, partes diſtantes coniungit, ſeu potius in eam rem naturæ principi agenti auxiliares manus ſubminiſtrat. Glutinantia ſeu valida illa ſint, ſeu infirma talia exiſtunt, vel vi ſua propria, vel accidentaria, natura ſua glutinant plantaginis ſpecies omnes, conſolida vtraq;, bugloſſa, millefolium, verbena, pimpinella, piloſella, cauda equina, ſemperuiuum, telephium, ſanicula, atractylis, folia quercus & dracunculi, ſalix, ebulus, ſambucus, pentaphyllõ, veronica, cortex pini, vlmi, palmæ quercus. Aqua vitis, aqua è folliculis vlmi, ſuccus calaminthæ, vinum auſterum, terebinthina, myrrha, ſanguis draconis, bolus armenus, terra ſigillata, omnia denique acerba. Glutinantia per accidens ſunt ea quæ fluxionem impediunt, & partem conſtringunt, vt ſuturæ, vincula, quies ſplenia & ſimilia. Glutinantibus vtimur in vulneribus recentibus, atque adhuc cruentis, ex quo & Græcis glutinans medicamẽtum encema dicitur, quanquam etiam inueteratis malignis, fiſtuloſis & ſinuoſis vlceribus adhibentur. Fluxionẽ enim ne ad vlcerũ labra obueniat prohibent. Conſiderandũ cũ ea adhibere mens eſt, nũ cutis integra ſit an nõ. Nam difficilius coaleſcunt vlcera ſi abraſa, ſi præciſa, vel alio quouis modo attrita & deperdita cutis ſit. Nec memoria excidere debent cautiones ante cõmemoratæ & indicationes à ſexu, corporis affecti mollitie & duritie, ab vlceris tẽpore & magnitudine petitæ. Hinc enim quæ remedij quantitas, quæ qualitas eſſe debeat, petendũ indiciũ.

Collecticorũ differentia. (D) *Vſus collecticorum.*

De

De Pyroticis. CAP. XVIII.

PYROTICVM ſeu cauſticum medicamentum definitur quod acrimonia ſua & mordacitate, ferè terreſtri conſiſtentia ſubnixa, vel ſuperficie tenus corrodit, vel profundius liquefacit & putrefacit, aut denique vrit & abſumit cutẽ & carnem, adeò vt etiam in calloſa & dura corpora penetret. Itaque pyroticorum tres ſtatuuntur differentiæ, quædam enim cathæretica ſeu corrodẽtia dicuntur, quia ſupercreſcentem vlceratæ vel cuilibet alteri parti carnem exedunt: & hæc in genere pyroticorum debilia cenſentur. Alia ſceptica ſeu putrefacientia dicuntur, quæ tenellam intus carnem tabefaciunt, & veſicas in cute excitant, atque cathæreticis validiora ſunt. Alia denique validiſſima eſcharotica nominantur, quæ qualitate ſua ignea & terreſtri cruſtas generant, ex quo etiam ruptoria & cauteria potentialia nominantur, atque omnes hæ differentiæ ex eo quod magis aut minus eſt ductæ ſunt. Sæpè enim fit vt pro varia partium temperie ac conſiſtentia, pro diuturni aut exigui temporis mora, nihilo ſegnius cathæreticum quàm ſcepticum penetret, contra haud altius eſcharoticum quã ſcepticum ſubeat. *Pyroticum quid.* *Differentiæ pyroticorũ.* *B*

Cathęretica cenſentur ſpongia vſta, alumen vſtum & non vſtum, vitriolum vſtum calx mediocriter lota, ærugo, chalcanthum, ſquamma æris, oleum de vitriolo, trochiſci andronis, phaſionis, aſphodelorum, vnguentum ægyptiacum, apoſtolorum, puluis mercurij, arſenicum, ſublimatum. *Cathæretica quæ cenſeantur.*

Sceptica & veſicatoria ſunt radix ſcyllæ, bryoniæ, ſigill. beatæ mariæ bugloſa, radix raunnculi, panis porcini, apium, riſus, lac tithymallorum, lac fici, euphorbium, anacardus, ſynapi, cantharides, arſenium ſublimatum: hæc enim omnia natiuam partis temperiem & conſiſtentiam labefactant, in eámque humores planè contra naturam attrahunt. Eſcharotica ſeu cauſtica ſunt calx viua, fæx vini cremata, & præcipuè aceti, ignis, ad quẽ referuntur omnia cauteria tum actualia, tũ potentialia, vt loquũtur, de quibus dicemus poſtea. Cathæreticis vtimur in corpore molli, & morbis haud admodum contumacibus. Itaque quo minus acria ſunt & dolorifica, eo ſæpè profundius ſubeunt, quia mora minus moleſta ſunt: ſcepticis verò, nonnunquam & eſcharoticis vtimur in calloſis, putrilaginoſis, & inexhauſtæ humiditatis vlceribus, præcipuè verò in cancris, carbunculis, & effreni hæmorrhagia. Cũ his vtimur imperanda ægro conueniens diæta, vino abſtinendum denique niſi admodum cautè vſurpanda ſunt, quod alioqui febres, inflammationes ingentes, dolores intolerabiles, ſyncopas, gangrænas & ſphacelos inuehant. Prudenter adhibita cauteria partem roborant & deſiccant, intemperiem emendant indomabilem, veneni vim hebetant, corruptionem refrænant ac necroſim: alia denique commoda multa pariunt. *Sceptica quæ.* *Eſcharotica quæ.* *Vſus cathæreticorum.* *C* *Vſus ſcepticorum.* *Cauſticorũ vſus.*

De Anodynis, CAP. XIX.

ANTEQVAM de Anodynis medicamentis dicamus, doloris natura explicanda eſt. Eſt igitur dolor triſtis & moleſta ſenſio, quam ſubita intemperies vel continui inuehit ſolutio. Tria igitur ad dolorem ſunt neceſſaria. Cauſa efficiens id eſt ſubita de naturali temperie aut vnione deceſſio, corporis dolorificam cauſam excipientis ſenſio. Denique inductæ illius mutationis intemperie vel vnione comprẽhenſio, alioqui quantumlibet exquiſito ſenſu corpus doloris cauſam excipiens præditum ſit, niſi ipſam comprehenderit & animaduerterit, dolor haud aderit. Hinc illud ſcriptum extat Hippocratis: Quicunque parte aliqua corporis dolentes dolorem omnino non ſentiunt, his mens ægrotat. Subitam temperiei mutationem inuehunt, calor, frigus, humiditas & ſiccitas, ac dolorem quidem acrem calor & frigus inuehunt: ſiccitas modicam: vix vllum humiditas, non enim humiditas tam qualitate quàm copia dolorifica eſt. Solutionem continui inferunt tum prædictæ qualitates, præſertim cum materia coniunctæ, tum cauſæ quædam externæ violentius incurrentes, cuiuſmodi ſunt quæ contundere, incidere, pungere & extendere poſſunt. Eſt igitur dolor tactus ſymptoma, omnes ferè morbos concomitans, ſæpè his relictis ad ſui leniendi curam Medici conſilium aduocans, id fit vel doloris cauſas efficientes mitigando, vel partis ſenſum hebetando. Hinc ano- *Dolor quid.* *D* *Aph. ſect. 2.*

Anodynorũ tres differẽtiæ.

dynorum tres ſtatuuntur differentiæ. Alia enim ſunt morborum curatiua, alia leni- A
tiua, alia narcotica. Morborum curatiua ea dicimus, quæ morborum cauſis obſiſtunt
& contrariãtur. Sic ab intemperie calida, dolorẽ tollunt oleum roſaceum, oxycratum

Anodina morborum curatiua quæ.

& alia quæ doloris cauſam id eſt caloris exceſſum emendãt: ab intemperie frigida do-
lorem tollunt oleum laurinum, nardinum, de caſtoreo: ab intemperie ſicca hydræ-
leum, balneum aquæ dulcis & tepidæ. Denique hac anodynorum laxius vſurpata
notatione purgantia omnia medicamenta, phlebotomiam, ſcarificatum, cauteria,
cucurbitulas, clyſteres & alia quæ materiæ dolorificæ copiam vacuant, intelligimus.
At propriè dicta anodyna duorum ſunt generum: alia enim ſunt temperata: alia ſunt

Anodyna propriè dicta ſeu lenitiua quæ.

calida & humida in primo gradu, adeóque illis temperatis proxima, illa calorem na-
tiuum in ſua integritate conſeruant, ſic omnes intemperantias emendant. In hoc cẽ-
ſu habentur oleum ſimplex, amygdalinum dulce, vitelli ouorum & pauca alia his ſi-
milia, hæc calorem natiuum roborant, vt ſic ſubſtantia auctus, doloris cauſam expu-
gnet facilius: ſed & rarefaciunt, extenuant, digerunt, adeóque vacuant tum humo-
res craſſos & viſcidos, tum flatus nebuloſos exitu prohibitos. Eiuſmodi ſunt flores B
chamæmeli, meliloti, crocus, oleum chamæmelinum, anethinum, oleum lini, oleũ
ex ſemine altheæ, lumbricorum, ouorum, ex tritico, butyrum, lana ſuccida, ſuillus
adeps, vitulinus, gallinaceus, anſerinus, humanus, ex anguilla, cuniculo & aliis. Lac
muliebre & vaccinum, mucago ſeminis lini, fœnugræci, altheæ, maluæ, vel eiuſ-
modi ſeminum decoctum: vt & decoctum liliorum, violariæ, capitis, pedum & in-
teſtinorum arietis & hœdi. Narcotica impropriè dicta anodyna, frigida ſunt in quar-

Anodyna narcotica quæ.

to ordine: itaque frigoris exceſſu ſpiritui animali ad partem aditum intercludunt: quò
fit vt ipſi ſenſum adimant. Huiuſmodi ſunt hyoſciamus, cicuta, ſolanum manicum,
mandragora, papauer, opium, arctiſſima vincula. Primæ ſpeciei anodynorum vſum
in ſingulis morbis qui contrarij oppoſitione curantur obſeruare licet. Secundæ verò

Vſus anodynorum.

in doloribus haud adeo contumacibus expugnandis, vt eorum appoſitibus fluxioni,
inflãmationi, febri & aliis ſymptomatibus occurratur. At vbi doloris acerbitas tanta
eſt, vt remediorum cæterorum vires eludat, tum demum ad tertiæ ſpeciei anodyna
veniendum, quanquam non raro doloris tanta eſt atrocitas, vt ipſa narcotica ſi partem C
imo hominem ſaluum volumus, primò quoque tempore ſint apponenda. Horum ta-
men frequentior vſus, præſertim ipſorum per ſe haud addito croco, myrrha, caſto-
reo, ſimiliue alio, valde periculoſus eſſe ſolet. Nam natiui caloris extinctionem, adeó-
que necroſim liuore partis manifeſtum inferunt. Cæterum dolores intolerabiles, qui

Narcotica ſola nõ imponenda. Tetrab. 1. ſerm. 3. c. 35.

ſcilicet doloris ſumma habebunt omnia ab inflammatione & gangrænis, citius ſeda-
ueris venæ ſectione, purgatione, & ſcarificatu partis dolentis, quam vel propriè di-
ctis anodynis, vel narcoticis: nempe vt ſit dolor medicina doloris, purgantia verò
hîc intelligimus non ea modo quæ ore ſumpta id præſtant, ſed etiam quæ admota ex-
trinſecus id perficiunt, quorum meminit Aëtius. Vt,

Epithemata purgãtia.

℞. pulpæ ſeu medullæ colocynth. ſeminis erucæ, rutæ ſylueſtris, elaterij, grani cin-
dij, lathyridum expurgatarum, galbani, nitri, ceræ ſingulorum, ℥ iiij. opopanacis ʒ ij.
terebinth. ʒ vj. terenda terito & taurino felle paulatim irrigato, donec aptè imbiban-
tur. Deinde circa vmbilicum apponito vſque ad pubem. Sic enim ventrem id epi-
thema inferius ducet. Si contra fundo ſtomachi appoſueris, vomitum concita- D
bit. Aliud,

℞. elaterij, ʒ iij. colocynthydis, ſcammoniæ, ſquammæ æris, radicis cucumeris
agreſtis, lathyridum an. ʒ j. aut pro lathyride thitymali ſuccum terito & cribrato, ac
cum oleo plurimum ſalis habente ſubigito: magnam inde pilam, è lana confectam
hoc medicamento illitam vmbilico aut lumbis applicato. Vel,

Compoſitio olei & vnguenti purgantis.

℞. fellis taurini, ʒ j. grani cindij viridis, ℥ iiij. ſucci lupinorum viridum ℥ ij. eu-
phorbij ℥ j. pulpæ colocynthidos tantundem adipis vulpini recẽtis, ℥ ij. adipis viperæ
℥ ij. ß. ſtercoris muris, ℥ iiij. ſucci pæoniæ, caſtorei, ſingulorum ʒ iiij. olei liguſtrini ℥
vj. olei antiqui ℥ j. fiat vnguentum, vel oleum, purgat abſque moleſtia, & præter cæ-
teras vtilitates etiam mentis delirio confert. Menſura verò quæ ad vſum aſſumitur
maxima, eſt cochlearia duo. Nam quibuſdam vnum ſufficit. Illinitur vmbilicus, &
integra purgatio ſequitur, quæ ſi plus ęquo exuberauerit, ſpongia vino tepido imbu-
ta & expreſſa ventrem fouebis, & confeſtim ſiſtetur. Sed & vnguenti laxatiui memi-
nit Fernelius lib. 7. Methodi.

De

A

De medicamentorum compositione & vsu.
CAP. XX.

HVC vsque de medicamentorum simplicium facultatibus diximus. Nunc de ipsorum compositione nobis agendum videtur. Ita enim architecto noscenda & habenda ante singula sunt, quàm manum operi admoueat, & ad ædificium, cuius formam iam diu animo conceptam habent, aggrediatur. Compositio igitur medicamentorum viribus & effectis diuersorum miscella est, arte à Medico instituta. Hinc igitur rheum, aloë, rosa, absinthium etsi plures substantias facultatésque habeant, simplicia tamen medicamenta dicuntur, quod à natura non ab arte eam varietatem habeant. Sed & multa arte composita medicamenta simplicia dicimus, vt oxymel simplex, oxysaccharum simplex comparatione facta ad ea quæ magis composita sunt. Ideo verò medicamentis compositis sæpè vti cogimur, quod non semper simplicia ipsa per
B se sumpta, viribus sufficienter instructa sint ad morbum expugnandum. Quin & plerumque complicatis, ac non simplicibus affectibus ægri laborant: ex quibus indicatione sumpta, varia, & cuique affectui contraria simplicia medicamenta in vnam medicamenti compositionem intendere cogimur. Sed & sæpè partis patientis aut affecti corporis natura, aliud medicamenti genus ab eo qui morbo depellendo idoneus est requirit, quo fit vt ne corpus lædat eum morbum oppugnat, ipsi plæraque alia quæ vires eius temperent adiungere cogamur. Denique medicamentorum compositio vel hoc nomine necessaria fuit, vt ea quæ per se sumpta ingratum saporem, colorem vel odorem habitura erant, gratiam aliquam arte & compositione adipiscerentur. Composita medicamenta de quibus dicturi sumus sunt clysteres, suppositoria, noduli, pessaria, olea, litus, vnguenta, emplastra, cerata, pultes, cataplasmata, fotus, embrochæ, epithemata, vesicatoria, cauteria, collyria, errhina, sternutatoria, masticatoria, gargarismata, dentifricia, sacculi, suffitus, insessus, balnea, ante tamen de ponderibus & mensuris, eiusmodíque ponderum & mensurarum notis, quibus vulgò medi-
C camenta metiuntur, & notant Medici, aliquid dicere expedit.

Gal. 2. simp. 4. de sanit. tuend.

Compositorum medicamentorũ necessitas.

De ponderibus & mensuris, ponderúmque & mensurarum notis.
CAP. XXI.

OMNE pondus ex quodam initio & quasi elemento consurgit. Vt enim corpora nostra ex quatuor primis corporibus simplicibus seu elementis, in quæ tandem resoluuntur, consurgunt, sic pondera omnia ex grano, quod reliquorum tanquam initium est, & terminus, granum intelligimus hordaceum, nec siccius, nec situ obductum, aut rancidũ sed bene habitum & mediocriter crassum. Ex eiusmodi decem granis consurgit obolus, ex duobus obolis seu viginti granis scrupulus. Ex tribus scrupulis, seu sexaginta granis dragma, ex octo dragmis vncia, ex duodecim vnciis libra medica. Atque id fe-
D re grauissimum pondus, quod vix solent excedere Medici, resoluitúrque in vncias, dragmas, scrupulos, obolos, & grana, infra quæ nihil existit. At ea pondera exprimenda certis quibusdam notis vtimur, libra exprimitur nota ℔. vncia nota ℥. dragma nota ʒ. scrupulus ℈. obolus initialibus suis literis sic obol. granum initiali sua litera sic g̃. nec verò ponderibus semper sed aliquando mensuris medicamentorum quantitatem metimur. Itaque manipulum nota m. exprimimus: pugillum nota p. numerum nota N. dimidiam verò singulorum eiusmodi ponderum & mensurarum partem hac nota singulis prædictorum ponderum & mensurarum notis postposita, ß. vt selibram ℔. ß. semunciam ℥ ß. & sic de cæteris. Cæterum in describendo eodem medicamento aliàs ponderum, aliàs mensurarum notis vtimur. Itaque notandum quod herbas seu virides seu siccas designamus nota m. aut p. at siccas quas in puluerem comminui volumus, notis. ℥. ʒ. aut p.

Granum est omnis ponderis principium.

Obolus quid.

Scrupulus quid.

Quid dragma vncia, & libra.

Mensurarũ notæ.

Quæ mensuris quæ ponderibus notentur.

Radices	notis	℥. ʒ. p.m.
Cortices		℥. ʒ.
Semina		℥. ʒ.
Fructus		an. p. ℥. ʒ. ℈.
Flores		p.m. ℥. ʒ.
Legumina		p. ℥. ʒ.

A

Reliqua omnia medicamenta ſeu ſicca, ſeu liquida deſcribuntur notis ℔. ℥. ʒ. ℈. obol. g̃. His expoſitis nunc medicamentorum compoſitorum deſcriptionem aggrediamur, à clyſteribus ducto initio: ab eo nempe remedio quod magis commune eſt & familiare, feréque omnium maximè neceſſarium.

De Clyſteribus. CAP. XXII.

Quid clyſter

CLYSTER ſeu ablutio, iniectio eſt ſedi & craſſis inteſtinis primo & propriè deſtinata, aliàs enim fiunt etiam nonnunquam clyſteres ventriculi ergò, lienis, renum, veſicæ, vteri, meſenterij: imò etiam capitis è quo ſcilicet non raro clyſtere acriori fit reuulſio deorſum materiæ noxiæ, vt in curanda apoplexia experimur. B Itaque nulla corporis pars eſt, ad quã fructus aliquis ex clyſtere non perueniat, ſed ad has & illas plus minúſve pro ea quã habent cum aluo vicinia, & medicamentorum clyſteris compoſitionem ſubeuntium vehementia: clyſterum enim multæ ſunt differentiæ, alij namque remollientes ſunt, alij vacuantes, alij anodyni, alij adſtringentes, alij detergentes, alij ſarcotici & epulotici, alij denique quodammodo alimentarij. *Clyſterum differentiæ.* Conflantur verò omnes ex plantarum aut animalium partibus, medicamentis compoſitis, ſeu ſolutiuis, ſeu alterantibus, aliíſque pro variis Medici conſiliis. Plantarum partes quibus in hanc rem vtimur, ſunt radices, ſemina, folia, flores, fructus, germina, ſucci, mucagines. *Materia clyſterum.* Animalium partes ſunt ouorum vitelli & albumina, mel, pulli, cappi, galli veteres & flagris laſſati, capita & pedes veruecum, inteſtina, ſerum lactis, lac, ſæbum, axungia & ſimilia, in quorum decoctis ſimplicia & compoſita medicamenta miſcemus & diſſoluimus. Nõnunquam ſine alio vllo medicamento ex ſolis oleis, vt oleo nucum ad colicum dolorem, ex ſolo lactis ſero, ex ſolo decocto capitis & pedum veruecinorum, ex ſolo de- C cocto cicerum & hordei clyſteres paramus. *Clyſteris quantitas* Clyſteris quantitas alias minor eſt, pro varia hominum & morborum conditione, pueris debilibus, grauidis minor præſcribitur quãtitas: vt & in affectibus cholicis, dyſentericis, lientericis, aut cum multis & induratis fæcibus aluus conſtricta tenetur. At cum aluum plenius mouere volumus, & nihil eſt quod impediat, doſis clyſteris fere eſt ſeſquilibræ, libræ vnius, aut trium quartariorum. *Quî iniiciendus clyſter.* Clyſter iniici debet tepidus vel etiam calidus, plus minúſve pro laborantis natura & conditione, frigidus enim offendit inteſtina, & vicinas partes neruoſas, adeóque ex ſe frigidas. Infundi debet ſenſim, nam confertim ſi affundatur, flatus qui fere inteſtinis contineri ſolent ſurſum compellet, vnde torminum intolerabilis cruciatus. Sed quò doctrina hæc ſit clarior, commemoratarum clyſteris differentiarum exempla ſubiicere ſatius eſt.

Clyſter molliens.

℞. maluæ, violarum, biſmaluæ, acanthi an. m. i. rad. alth. & lilior. alborum an. ℥ j. paſſular. & ficuum ping. an. ℥ ß. fiat decoctio ad ℔. j. in qua diſſolue caſſiæ & butyri recentis an. ℥ j. olei viol. ℥ iij. fiat clyſter. D

Clyſteres vacuantes parantur ex variorum ſimplicium pro vario Medici conſilio decocto. Ergo ſi humores frigidi vacuandi ſint, talis erit clyſteris forma.

Clyſter vacuans humorem pituitoſum frigidum.

℞. ſaluiæ, origani, abrotoni, chamæm. melil. an m. ß. ſeminum aniſi, fœnic. cumin. an. ʒ iij. ſeminis carthami. ʒ ij. fiat decoctio in qua diſſolue diaphæn. & hyeræ ſimpl. an. ℥ ß. olei anethi. & chamæ. an. ℥ j. ß. mellis anthoſati & ſacchari rub. an. ℥ j. fiat clyſter ad vacuandum humorem bilioſum, parabitur hac arte.

Ad bilem.

℞. quatuor remollientium pariet. cichor. & endi. an. m. ß. ſeminum quatuor frigidorum maiorum, an. ʒ iij. hordei integri p. j. fiat decoctio, in colatura diſſolue caſſiæ. ℥ j. olei viol. & mellis viol. an. ℥ ij. fiat clyſter, humori melancholico vacuando qui ſequitur erit idoneus.

Ad humorem melancholicum.

℞. fumiterræ, centaurij minoris, mercurialis an. m. j. polypod. querni, foliculorum ſenæ an. ʒ iij. ſeminis agni caſti, thymi. an. ʒ ij. fiat decoctio, in qua diſſolue confectionis hamech. ℥ ß. caſſiæ recens extractæ ʒ iij. olei viol. & lilior. an. ℥. ß. ſacchari rub. & mellis viol. an. ℥ j. ß. ſalis ʒ j. eiuſmodi clyſteres nõmodo peccãtes humores vacuãt,

ſed etiam

A sed etiam sæpè intestinorum & viscerum intemperies corrigunt. Nam qui ad pituitosum & melancholicum humorem descriptus est clyster, frigidam intemperiem emendat: calidam verò is qui ad bilem est. Purgantia medicamenta quæ in decoctis clysterum dissoluuntur, siquidem valida fuerint, vt confectio hamech, benedicta, diaprunis solutiuũ, diaphænicum ipsa per se ad ʒ vj. aut ℥ j. ad summum vsurpantur, debilia verò seu benigniora vt catholicon, cassia, hyera simplex à ʒ vj. vsque ad ℥ ij. ad summũ.

Clyster anodynis fere paratur siue vacuantibus. Vt,

℞. florum chamæ. melil. anethi. an. p. j. rad. bismal. ℥ j. fiat decoctio in lacte colaturæ, adde mucaginis seminis lini & fœnugræci extractæ in aqua maluæ ℥ ij. sacchari albi, olei aneth. & chamæ. an. ℥ j. vitellos ouorum duos, fiat clyster eiusmodi clysteres in intestinis diu continendi sunt quò facilius dolorem sedare queant. *Clyster anodinus.*

Clysteris adstringentis: hoc exemplum est,

℞. equiseti, plantag. & polygoni an. m. j. fiat decoctio in lacte vstulato ad quart. iij. colaturæ adde boli armeni & sanguinis draconis an. ʒ ij. olei rosati. ℥ ij. albumina *Clyster adstringens.*
B duorum ouorum fiat clyster, eiusmodi clystere vtimur in dysenteria, aut fluxu venarum hæmorrhoidalium immoderatiore, vacuatis ante fæcibus communibus. Sarcotici, epulotici, & detergentes clysteres crassorum intestinorum vlceribus curandis idonei, parandi sunt ex medicamentis quæ propriis capitibus ante descripta sunt. Alimentarij clysteres fiunt ex decocto pullorum, caponum, gallorum ad putrilaginem vsque coctorum, & fortiter expressorum. Parantur etiam ex medulla, gelatina, & similibus quæ coctu faciliora sint, quã quæ vulgo per os sumuntur: quod intestinis quã ventriculo longe debilior sit coquendi facultas. Paratur etiam sæpè eiusmodi clysterum materia in vino, vbi febris abest, & cephalalgia: sæpius in hordei decocto & in lacte additis ouorum vitellis, affunditur saccharum album, sed parca manu, ne detersoria vi intestina ad excretionem irritet. Itaque in eam rem rosatum aptius est quod nonnihil adstringere credatur. *Alimentariorũ clysterũ materia.*

℞. decoctionis capi perfectè cocti. ℔. j. ß. sacchari albi. ℥ ß. misce fiat clyster. *Clysteres alimentarij.*

℞. decocti pulli & gelatinæ. an. ℔. ß. vini optimi. ℥ iiii. fiat clyster.

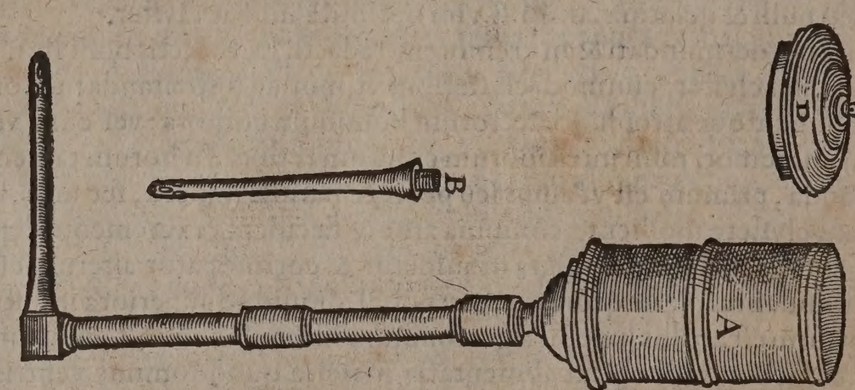
C ℞. decocti hordei mundati & in cremorem redacti. ℔. ß. lactis boni ℔. 1. vitellos ouorum duos, fiat clyster, eiusmodi clysteribus vtimur ad sustentanda puerorum, senum & debilium, atque atrophia defectorum hominum corpora: vel cum ventriculus sui officij immemor, nihil intestinorum ciborum retinet. In horum tamen vsu tria sunt obseruanda, primum est vt aluus seu per se & naturæ impetu, seu arte, vt subiecta glande, aut clystere molliente, cõmunia ante & fæculenta excrementa deposuerit: ne ipsis alimentaria materia permixta inquinetur, & corrumpatur: alterum est vt magna copia infundantur, vt sic quantum fieri potest aliquid ad superiora intestina conscendat. Tertium est ab illis ingestis æger somnum ineat. Sic enim facilius in alimoniam cedet, & facilius retinebitur alimentaria materia quod somnus ventris vacuationes sistat: quo nomine, huic clysterum generi cautum est sal, mel & oleum admiscere. Nam priora duo excretricem acrimonia sua irritãt: hoc verò humiditate laxat & lubricat. Qui putant nullo clysterum genere corpus ali & sustentari posse, hac nituntur ratione: quod quicquid nutrit triplicem in corpore commutationẽ vt subi- *Vsus clysterum alimẽtariorum.*
D uerit oporteat: primam in ventriculo, alteram in hepate, tertiam in singulis membris. Sed rationi & experiẽtię hæc repugnat opinio: rationi quidem quod singulis, & omnibus corporis nostri partibus naturalibus, quidam sensus insit eorum quæ deficiunt. Cùm igitur nutritio sit vacuati repletio, attrahent proculdubio inanitæ & famelicæ partes, vndecunque id quod sibi aptum est & conueniens alimentum, atque in eius inopia, quicquid erit obuium quod familiaritate aliqua desiderium earum lenire & satiare poterit. At qui à nobis descripti sunt alimentarij clysteres, rebus constantnaturæ corporis nostri amicissimis, & multa arte, quæ ventriculi chylosim suppleat, decoctis & subactis: attrahentur igitur à venis intestinorum mesaraicis, quibus etiã Galeni sententia quædã hæmatoseos facultas inest. Inde verò facilè in venã portã, hepar, & vniuersum corpus rapientur. Experientia verò docet multos ægros, cùm per multos dies nihil ore capere potuissent, ad aliquot dies eiusmodi clysterum ope fuisse sustentatos. Quid pluribus opus est? permultos ipsi vidimus qui suppositoria ano excepta ore reddiderint, ex quo constat dimanare etiam posse aliquid citrà ægri perniciem ab aluo in ventrem. *Contra eos qui negant vsum clysterum alimẽtariorum.* *Glãdes ano inditæ ore redditæ.*

Infunduntur vulgò clyſteres ſine diſcrimine qualibet hora diei, non tamen niſi A longe à paſtu id faciendum, alioqui vnà cibi è ventriculo rapti cum clyſtere deturbabuntur.

Clyſterum communis vſus. Clyſteribus vtimur, vt his inteſtinorum & conſequutione quadam reliquarum etiam partium excretrix facultas languidior iuuetur. Tum vt qui per puerilem, aut ſenilẽ, aut morbidã imbecillitatem, purgantis medicamenti vim ferre nequeunt, hoc ſaltẽ compẽdio humorũ noxiorũ onere & moleſtia leuari poſſint. Inuenti clyſteris laudẽ ciconiis tribuit Galenus, quæ hauſta roſtro aqua marina, cui ob ſalſedinẽ purgandi vis ineſt, ea ſe parte proluunt qua reddi corporis & ciborũ excremẽta, vtile eſt. *In introd.* Cõmodè autem ſic excipitur clyſter. Dũ ſyringe exprimitur, æger ore ſit hiãti: ſic enim abdominis muſculi omnes qui inteſtinorum excretionem compreſſione iuuant, laxantur, *Qua maximè ratione excipiendi clyſteres.* nihil circunferat quod ipſi ventrem comprimat, figura curua ſeu ſemicirculari ac planè media in dextrum latus iaceat, ſic facilius ſubibit clyſter in ſumma inteſtina, & quadam quaſi aluuione vniuerſum aluum rigabit & proluet, contrarium contingit in ſiniſtrum latus decumbentibus. Sic enim infuſus clyſter in recto aut colo inteſtino B ſubſiſtere, & quaſi reſtitare cogitur, quod in iſto ſitu duo hæc inteſtina, ſuperiorum inteſtinorum quaſi pondere & mole opprimantur, & velut occludantur, excepto clyſtere *Excepto clyſtere conuertere ſe æger debet in latus dolens.* in dorſum ſupinus aliquandiu iaceat, mox ſe in vtrumque latus conuertat: vel ſi dolor parte aliqua ſubeſt, in iſtam quam diutiſſimè fieri poterit inclinet. Cæterùm quia multos videre eſt, quos nulla ratione adducere queas, vt podicem ad excipiendum clyſterem coram miniſtro renudent, ita ipſos deterret pudor quidam ſubruſticus, ideò depingendum hîc id inſtrumenti & fiſtulæ genus putaui, quo ipſi ſibi clyſteres exhibere poterunt, immiſſo antrorſum in anum, ſublatis paulum natibus, eius orificio. B. litera notato: infuſo mox in pixidem litera A. notatam, liquore.

Fiſtulæ qua quiſque ſibi clyſterem infundere poteſt, deſcriptio.

C

De Suppoſitoriis nodulis & peſſis. CAP. XXIII.

Suppoſitorium quid. SVPPOSITORIVM, periculi ſeu turundæ quædam ſpecies eſt, quæ in D anum inditur, vt ſphincterem muſculum ad excernendas eas fæces quæ inteſtinis continentur, prorritet, olim glandis typum habebat: ex quo etiam hodie Glãs Latinis dicitur, quæ fiunt hodie ſuppoſitoria peſſi formã exprimunt, rotunda nempe & oblonga, in cereæ candelæ ſpeciem. *Differentiæ* Debilia ſunt, mediocria, aut acria: debilia fiunt ex betæ cauliculis aut radice, ex lardo melle cocto cum ſale, aut ex ſapone. Mediocria ex pulueribus purgantibus, vt hyera cum ſale & melle. Acria ex ſcammonio, euphorbio, colocynthide & ſimilibus pulueratis, atque cum melle aut ſuccis herbarum acrium, aut fellibus animalium contemperatis. Fit vulgo ex mellis ℥ j. & ſalis aut pulueris alterius irritantis ʒ j. ſic.

℞. mellis cocti ℥ j. pulueris colocynthidos ℈. ß. ſalis gemmæ. ℈ j. fiat ſuppoſitorium

Forma ſuppoſitorij. *Vſus ſuppoſitorij.* Vtimur ſuppoſitoriis cùm æger præ infirmitate clyſterem ferre vel recuſat vel nequit, vt per febres ardẽtes, vel ſegnior in inteſtinis reſtitat immiſſ⁹. Denique in capitis ſoporoſis affectibus, ſuppoſitorio acriore vtimur, vt excitetur ſopita vis inteſtinorũ. Itẽque cum

A cũ morbi ea eſt conditio, vt manifeſtam ex clyſterum vſu noxã ferat, vt in enterocele, in qua inteſtinũ adeò tumet, vt ſi inſuper infuſo clyſtere cõpleatur, peritonæum magis comprimat, adeò vt mox facilè per partẽ eius laxatam vel ruptã in ſcrotũ deuoluatur.

Noduli eundem vſum obtinent quem ſuppoſitoria. Itaque in horum, clyſterúmque locum ſæpè ſubſtituuntur, fiunt ex medicamentis paratu facilibus, vt vitellis ouorum cum pauco ſale & butyro: vel ex felle & melle, linteo ad formam auellanæ reuinctо incluſis, ex cuius extremo funiculus pendet, quo extrahi intruſus in anũ nodulus poſſit: deſcriptionis nodulorum ſit hoc exemplum. *Nodulorũ ratio.*

℞. vitellum vnius oui, cui adde ſalis modicum, fellis verueсis & mellis an. ℥ ß. butyri ℥ iij. miſce fiant noduli filo appenſi, peſſus craſſior eſt ſuppoſitorio, & vtero deſtinatur, fit ex bombace, ſerico, aut lana carpta aliquo medicamento imbutis, móxque in vteri ceruicem immittendis. Inſtituitur peſſus vel ad vlcera ceruicis vteri, vel ad prouocanda aut ſiſtenda menſtrua, vel ad vteri ſordes & noxios humores per hyſtericas paſſiones eluendas, & foràs euocandas. Ergo in peſſorum compoſitionem ve- *Noduli forma.* *Peſſorũ ratio & vſus.*
B niunt gummi, ſucci, ſemina herbæ, radices & alia multa pro Medici conſilio, concinnantúrque in ſolidam conſiſtentiam, & digiti figuram, vt in vteri ceruicẽ intrudi poſſint, his alligatus funiculus extrorſum prominere & pẽdere debet, horum deſcriptionis ſit hoc exemplum.

℞. myrrhæ, aloë an. ʒ j. ſabinæ, ſeminis, nigellæ, arthemiſiæ an. ʒ ij. radicis ellebori nigri ʒ j. croci. ℈ j. cum ſucco mercurialis & melle, fiat peſſus femori filo alligatus. Vel, *Peſſus ad ciẽdos menſes.*

℞. Maſtiches, thuris an. ℥ iij. aluminis, roſar. rubr. nucum cupreſſi an. ʒ ij. ladani, hypociſtidos, ſumach. myrtillorum an. ʒ iij. fiãt peſſi cum ſucco arnogloſſi & cotone. *Ad ſiſtẽdos.* Ad horum exemplum alij concinnari poterunt ad remolliendum, adſtringendum, detergendũ, incarnandum & cicatrice obducenda vteri vlcera idonei. Intrudẽdi ſunt in vterum cum ægra lectum ſubit, & per noctem ſeruandi. Fiunt etiam peſſi ex pulueribus medicamentoſis, nonmodò ſucco aliquo medicato, ſed etiam ex ſolis ipſis pulueribus, ſacculo aliquo ex materia rara pauco bombace farta, vt ſolidiuſculam conſiſtentiam conſequatur, exceptis, hócque peſſorum genere commodè vti licet in
C prolapſu vteri, exemplum à Rondeletio propoſitum lib. de Internis, eſt tale.

℞. benioini, ſtiracis, caryophill. an. ʒ j. galliæ moſch. ℥ ß. moſchi gr. vj. fiat puluis exceptus bombace, indatur in vuluam. *Ad ſuffocat. vteri.*

De Oleis. CAP. XXIIII.

OLEVM propriè & vulgò dicimus ſuccũ ex oleis expreſſum. At laxius vſurpato vocabulo, oleum dicimus ſuccum omnem fluxilis vnctuoſæ & aëreæ ſubſtantiæ, oleaginorum eiuſmodi ſuccorum tres ſtatuuntur differentiæ. Prima eſt eorum qui habentur per expreſſionem tam fructuum quàm ſeminum tritorum & conquaſſatorum, vt illo attrito exprimatur ſuccus ille oleagineus, aliàs quidem ſine igne quo modo haberi poſſunt oleũ àmygdalinũ dulce, & amarum, oleum nucum, oleum de Kerua ſeu palma Chriſti: aliàs ignis concurrente auxilio, quo modo habentur oleum laurinum, de lino, de napo, *Olei nomine quid intelligendum.* *Oleorũ differentiæ.* *Oleorum ratio per trituram.*
D canabinum, & ſimilia. Seminum exprimendorum rationem lege apud Meſuæum lib. tertio.

Secunda eſt eorum qui habentur per infuſionem medicamentorum ſimplicium in oleum ſimplex, quò ipſi vires ſuas imprimant. Id fit tribus modis. Primus eſt per decoctionem radicum foliorum, ſummitatũ, florum, fructuum, ſeminum, gummi, animaliũ integrorũ cum vino, aqua, aut alio ſucco in oleo cõmuni, omphacino, aut alio quouis vſque ad vini, aquæ aut ſucci compoſitionẽ: quam perfectã ex eo intellexeris, ſi eiuſmodi olei gutta in ignẽ iniecta haud crepitet, ſed ardeat, nonnũquã cõmemorati fructus, aut ſemina in eiuſmodi oleo aliquandiu macerãtur, priuſquã igni admoueantur: fieri verò debet decoctio in vaſe duplici, ne oleũ ignis impreſſionẽ ſeu empyreuma retineat. Hac arte fit oleũ coſtinum, rutaceum, de croco, cydoniorũ, myrtillorũ, maſtichinũ, de euphorbio, vulpinũ, de ſcorpionibus & alia multa. Secũdus eſt per certi & iniuſti tẽporis macerationẽ, aliàs quidẽ ſuper cineres calidos, aliàs in fimo equino, vt calore illo moderato oleũ in ſe pelliceat infuſorũ medicamẽtorũ vires. Terti⁹ eſt per inſolationem, cum æſtate ad ſolẽ exponitur oleũ in quo flores hi vel illi infuſi ſunt, vt *Oleorum ratio per infuſionem.*

solis calore tepefactum oleum in se trahat,& transmuat infusorum florum facultates: A huius generis sunt oleum rosatum, chamæmelinum, anethinum, liliaceum, nenupharinum, violaceum,& alia quæ apud Mesuæum videre licet.

Oleorum ratio per resolutionem. Tertia chymistarum propria est, habeturque per resolutionem multis modis factam. Eiusmodi oleaginorum succorum admirandæ sunt vires seu solis, seu ignis, seu putredinis calore eliciti fuerint, vt suo loco dicemus.

Vsus oleorũ. Oleis vtimur cùm vt medicamenti virtus in altum penetret, aut medicamentorum substantia admixto oleo mitescat, consilium est. Cæterùm si quando olea refrigerandi gratia paramus, deligendum oleum commune omphacinum, ex eo fieri debet oleum rosatum. Contra cùm calefaciendi causa olea quærimus, cuiusmodi est oleum philosophorum, lateritium seu benedictum, oleum deligendum est dulce, maturum, vetus aut etiam infusionis rorismarini.

De Litu. CAP. XXV.

B

Linimentũ quid. LITVS medicamentum est externum, mediæ inter oleum & vnguentum consistentiæ: oleo enim crassior est, quia eius compositio præter oleum recipit butyrum, axungiam, & similia. Quæ causa existit, cur maturando & dolori sedando litus efficacior sit simplici oleo. *Differentiæ* Lituum varietas ab effectis ducitur, quidam refrigerant, alij calefaciunt, alij humectant, nonnulli maturant, alij alia faciunt pro varia compositione. *Materia.* Horum materia sunt oleum, axungia, sebum, butyrum, omnia quæ olei habent consistentiam, vt styrax liquida, terebinthina, mucagines fœnugræci, bismaluæ, medulla & huius generis alia. His nonnunquam adduntur puluisculi radicum, seminum, florum, corticum, metallicorum, sed parca manu, vt sit semper litus consistentia liquida. Litus calefaciendo, attenuando & digerendo idonei est hoc exemplum.

Linimentũ calefaciens & digerẽs. ℞. olei amygd. amar. & liliorum an. ℥ j. axungiæ anatis & gallinæ an. ℥ ß. butyri salem experti. ℥ j. mucaginis, seminis altheæ & fœnugr. extractæ in aqua hyssopi an. ℥ ß. pulueris croci & ireos an. ℈ j. fiat linimentum. C

Remoliens. Humectantis & remollientis est hoc exemplum.

℞. olei amygd. dulcium ℥ ij. axungiæ humanæ ℥ ß. mucag. seminis maluæ extractæ in aqua parietariæ ℥ ß. fiat linimentum addito croco. Multi alij variè ad varios affectus ad horum imitationem concinnari potuerunt, facilè partibus omnibus corporis applicari possunt & adhærescere, quia haud tam liquidi sunt quàm olea. *Confutata opinio.* Habenda ratio partium quibus erunt aptandi. Si enim per meatum flexuosum, qualis est auditorius, subeundum sit, liquidiores esse debent, & plus olei recipere: si parti adhærescere debent, plus adipis & axungiæ admittent. *Non omniũ vnguẽtorũ compositionem cera subit.* Falluntur qui putant hoc interesse inter vnguenta & litus, quòd in lituum compositionem cera non veniat, vt in vnguẽtorum. Nam nonnulla sunt vnguenta quæ ceram non admittunt, vt ægyptiacum, omniáque quæ ad gangrenas & vlcera putrida parantur: quia hinc morborum generi pinguia omnia vt oleum, adeps, resina, cera, sunt inimica. Itaque horum loco substituimus in ægyptiaco componendo mel & viride æris. Ex his enim & consistentiam acquirit, & detergendi vim maximam. D

De Vnguentis. CAP. XXVI.

VNGVENTA solidioris sunt consistentię quàm litus, maiorúmque adeo virium. Horum differentię partim ab effectis sumuntur, alia enim calefaciunt, refrigerant, siccant, humectant, alia detergent, corroborant partes, superfluam carnem atterunt, cicatrices obducunt: partim à colorum varietate, partim ab inuentoribus, vt album Rhasis, desiccatiuum rubrum: partim à numero simplicium medicamentorum quibus constant, vt tetrapharmacum seu basilicum, & tripharmarum seu nutritum: partim ab eo medicamento quod cęteris in compositione prępollet, hinc vnguentum de lithargyro, de minio, diapompholygos & similia. *Vnguẽtorũ materia.* Componuntur ex herbis, radicibus, seminibus, fructibus, metallicis & animalium partibus. Succi & alia liquida coctione consumuntur, quemadmodum in oleis compositis dictum est. Herbę, earúmque partes, si siccæ sunt

A sunt,in pollinem rediguntur, vt & metallica:at si virides sunt,coquuntur,exprimuntur,succúsque expressus coctione consumitur, gummi & resinæ aliàs in pollinem cōminuuntur,aliàs igni vel liquore conuenienti funduntur, & liquefiunt, cera vnà cū oleo ad ignem eliquatur. In vnguentorum compositione hæc seruatur proportio,vt pro pulueris vncia vna,duæ addantur ceræ & octo olei. Quanquam cum cera vnguētis seruiat tantùm ad compositionem,præstat eius quantitatem Pharmacopolæ arbitrio permittere:sed & æstate quàm hyeme parcior ceræ quantitas vnguentis addenda est:æstatis enim calor desiccans, consistentiam vnguento addit. Exemplis propositis communia illa præcepta fient clariora.

℞.olei rof.℥ iiij.pil.lepor.bol.armen.terræ sigil.an.ʒ j.balaust.& gallar.an. ʒ ß.triti terendis & simul mixtis,addita cera quod sufficit,fiat vnguentum. Hic aduertendū quòd componendorum vnguentorum tres sunt modi. Primus is est quo attritu solo in mortario sine igne vnguenta fiunt,quo modo fit vnguentum nutritum. Secundus cum igni ceram in oleo aut simili adipe eliquamus, eliquatísque omnibus pulueres B admiscemus ea qua notauimus proportione, quomodo vnguentum aureum,basilicū diapompholygos,desiccatiuum,rubrum & enulatum componuntur. Tertius cùm axungias vnà cum herbis pistillo terimus,vnà coquimus & colamus:colatura vnguentum est. Igitur exemplis hæc illustrare pergamus. *Vnguentū adstringens* *Tres componendorum vnguentorum modi.*

℞.lithar.auri triti & loti ℔ ß.olei rof.℔ j.aceti rof.℥ iiij.fiat vnguentum. Primùm igitur lithargyrum in mortarium iniiciemus,affuso pauco oleo,vt illa crassescat pistillo agitando,mox parem oleo aceti quantitatem affundemus, tamdiu semper agitando quoad in vnum corpus coierint, addito ex interuallis nunc olei,nunc aceti tantillo quoad totum id vnguenti consistentiam fuerit adeptum. Quòd si ex eiusmodi vnguento emplastrum nigrum formare volueris, vniuersum acetum sensim consumendum:sic enim splendescet & nigrescet emplastrum. *Vnguentū nutritum.*

℞.ceræ citr.℥ vj.olei boni ℔ ij.tereb.℥ ij.resin.& coloph.an.℥ j.ß,olib.mastich.an. ℥ j.croci ʒ j.fiat vnguentum. Primùm eliquanda cera cum olei magna portione,mox addentur resina & colophonia in frusta comminutæ. His eliquatis ab igne subtrahe- C tur compositio, túmque terebinthina addetur. Id totum vbi nonnihil refrixerit,olibanum & mastiche puluerata addentur, denique & crocus in reliquo olei macerabitur. *Vnguentū aureum.*

Tetrapharmacum id nominis habuit, quod ex quatuor simplicibus medicamentis coaluit cera,resina,pice & sebo taurino vel vitulino pariter,æqualitérque mixtis & liquatis. Sic, *Vng.tetrapharm.seu basilicum.*

℞.resin.picis nigr.adip.vituli.& ceræ an.℥ ij.ß. olei veteris,oliuarum maturarum. ℔ j.ſs.aut si durius id esse vis ℔ ij. basilicum etiam id vnguentum dicitur: cera frustulatim concisa,in oleo liquescat,mox adde reliqua quæ pariter liquescant,vnguentum habebis expetitum.

℞.olei rof.℥ ix.ceræ albæ ℥ iij.succi solan.hortensis ℥ iiij.ceruf.lotæ ℥ j.pompholygos,plumbi vsti & loti,olibani puri an.℥ ß.fiat vnguentum. In oleo eliquabitur cera lento igni, hanc vbi igni subduxeris, reliqua commemorata addes,diúque in mortario marmoreo teres sensim affuso succo, illud quod concorporari non poterit, ab- D iicies. *Vng.diapōpholygos.*

℞.lap.calam.ter.sigil.an.℥ ij.litharg.auri,ceruf.an.℥ j.ſs.camphor.ʒ ſs.ceræ ℥ ij.ſs. olei rosa.& viol. an.℥ iij.fiat vnguentum. Cera in oleo liquescet,vbi refrixerint affundentur pulueres spatula agitando,ad finem camphoram cum pauco oleo rosaceo, vel aqua rosacea dissolutam addes. *Vng.desiccatiuum rubrum.*

℞.rad.enul.campan.coctæ cum aceto & contusæ,vt decet ℔ ſs.axung.porci, olei commu.an.℥ j.ſs.argen.viui extincti,& tereb.lotæ an.ʒ j.sal.commu.puluerati ʒ ij.incorporentur vt decet. Radices coctas setaceo transmittes, & lento igni cum axungia coques,semper agitando,mox sal simul cum cera & oleo affundes: id totum igni cùm subduxeris refrigescere sines, túmq; argentum viuum pauca axungia & terebinthina extinctum addes. *Enulatum.*

℞.olei rof.℥ ix.cer.alb.℥ iij.ceræ alb.℥ ij.confice sic. Cerusam diligenter in puluerē redige: in hanc oleum & ceram calidè mixta coniice, totum id tamdiu agita, quoad perfectè in vnum coaluisse videbuntur. *Albū rhasis.*

℞.rad.alth.lib.j.semi.lini, fœnugr.an.lib.ſs. scillæ ℥ iij. olei com.lib.ij.ceræ lib.ſs. *De althæa.*

terebinth.galb.gum.hœder.an.℥ j.coloph. & reſ.an ℥ iij.radices, fruſta, & ſemina ſin- A
gula per ſe infundentur toto triduo in aquæ libris quinque,in iiſdem bullient ad con-
ſumptionem trium vnciarum:hinc extrahentur mucagines,qui cum oleo addita cera
in fruſta diſſecta,coquantur:his igni ſubtractis,addetur galbanum diſſolutum in ace-
to & cum terebinthina mixtum,addentur & gummi hederæ,colophonia,ac reſina in
puluerem redacta. Poterunt tamen, & fortè melius,colophonia & reſina cum cera &
oleo eliquari.

Vng. populeum.

℞.ocul.populi arb.lib.j.ſs.fol.papau.nigri,mandrag.hyoſciami,lactucæ,ſemper-
uiui parui & magni,violæ nigræ,ſolani,vmbilici veneris ſeu cymbalaris,bardanæ,an.
℥ ſs.(Cordus,Fernelius & Nicolaus ſingulorum ℥ iij.præſcribuut) adipis ſuilli recen-
tis ſalis expertis lib.ij. vini boni lib.j. fiat vnguentum. Oculi populi & folia violarum
contundantur & macerentur in axuugia per duos circiter menſes, ſcilicet donec re-
liquæ herbæ vigeant. Æſtate igitur collectæ (non enim ante colligi poſſunt, oculi au-
tem populi & violæ Martio erumpunt) concidantur minutim atque ſimul mixtæ loco
tepido per octo dies aſſeruentur, addita aceti fortis lib.j. inde coquantur ad conſum- B
ptionem humoris, quam explorabimus crepitu, vbi in ignem iniecta fuerit portiun-
cula. Poſtea colentur & exprimantur, expreſſum vnguentum reponatur.

Apoſtolorũ. *Ad maligna vlcera.*

℞.tereb.ceræ alb. reſ. an.ʒ xiiij. opopanacis & floris ſeu viridis æris (nam hîc flos
æris non propriè accipitur pro granulis, quæ ſcintillarum inſtar ab ære exiliunt dum
à fabris ferrariis aqua tingitur:ſed pro viridi æris vſurpatur cuius contra maligna vl-
cera notæ ſunt vires,contra quæ omnino id vnguentum eſt comparatum) an.ʒ ij.am-
monia.℥ xiiij.ariſtoch.longæ,thuris maſculi an.ʒ vj. myrrhæ & galbani an. ʒ iii. bde-
lii ʒ vi.lithargyri ʒ ix.olei lib.ii.fiat vnguentũ. Lithargyros nutrienda per horas quin-
que in olei ℥ ii.mox coquenda lento igni quoad mellis conſiſtentiam acquirat,ſem-
pérque agitanda ne ignibus vratur. Igni extractæ & calenti,ceram eliquatam cum re-
liquo oleo & reſina adde. His vbi refrixerint gummi diſſoluta in aceto cocta & incor-
porata cum terebinthina adiunge,vel in puluerem redacta immiſce. Mox pulueres a-
riſtolochiæ,myrrhæ & thuris venient in compoſitionem. Denique viride æris in pol-
linem redactum,& additum vnguentum complebit. C

Comitiſſæ.

℞.corticum medianorum caſtanearum,corticum medianorum quercus,corticũ
medianorum glandium, myrtillorum, equiſeti, corticum fabarum,acinorum vuarũ,
ſorborum ſiccorum immaturorum, meſpillorum immaturorum, radicum chelido-
niæ,foliorum prunorum ſylueſtrium, an. ℥ i ſs. aquæ plantaginis lib. viii. ceræ nouæ
℥ viii.ſs. olei myrtillorum, lib.ii.ſs. mox confertim & minutim qui ſequuntur pulue-
res inſpergendi.

℞.puluer.corticis mediani caſtanearum,corticis mediani glandium,corticũ me-
dianorũ arb.glandiũ, id eſt quercus,gallarum,an.℥ i.cineris oſſium cruris bouis,myr-
tillorum,acinorum vuarum, ſorborum ſiccorum, an.℥ ſs. trochiſcorum de karabe,
℥ ii.fiat vnguentum. Primùm igitur fiet decoctio corticis mediani arboris quercus,a-
cini vuarum,radicis chelidoniæ, meſpillorum, ſorborum, equiſeti,ſeminis myrtillo-
rum,foliorum pruni ſylueſtris,corticum fabarum, corticis mediani glandium, corti-
cum caſtanearum & gallarum in aqua plantaginis, in qua peracta coctione per horas
duas macerabuntur,colatura in nouem portiones diuidetur, & cum ſingulis cera eli- D
quata cum oleo myrtillorum abluetur ſepties, humoréq; omni ſpoliata,cum cera &
oleo eliquabitur,inſperſis pulueribus oſſium cruris bouis,corticum medianorũ quer-
cus,medianorum corticum glandium,caſtanearum,gallarum,ſorborum,meſpillorũ,
ſeminum myrtillorum, acinorum vuarum, & ad extremum trochiſcorum de karabe:
hácq; arte habebitur vnguentum.

Pro ſtomacho.

℞.olei abſinth.maſtic.de ſpica & roſ.an.℥ ſs. pulu.abſint.roſ.maior.menth.an.ʒ i.
carioph.cinam.maſtich.galang. an.ʒ i. pulueriſanda pulueriſentur,& cum ſufficienti
quantitate ceræ, fiat vnguentum molle, de quo vngatur ſtomachus calidè hora vna
ante paſtum continuando.

Ad rabioſos morſus ex 1.de cõp. ſec.genera.

℞.ceræ albæ lib.ii.ceruſ.lithargyr.auri, an.lib.i. myrrhæ & medulæ cerui,an.℥ ii.
thuris ℥ i.olei lib.ſs.coquatur lithargyros in oleo ad mediocrem conſiſtentiam, mox
immittantur cera & ceruſa, cúmque amplius digitis non adhærebunt,ab igne dimo-
ueantur, & medulla immittatur, vbi refrixerint myrrha & thus in pollinem trita in-
ſpergentur,vnguentum in vſus dictos recondetur. Valet & ad rhagades ani, fiúntque
etiam

A etiam ex eo pessi remollientes. Aliud ad rabidorum cánum morsus,& neruorum ac tendinum puncturas,prohibens ne vulnera agglutinentur.

℞.picis pinguis lib.i.opopanacis in aceto forti, oleo liliorum, & veteri porci axũgia cocti ℥iii.fiat vnguentum,ad eosdem rabidorum animantium morsus,& neruorũ puncturas valet oleum ex synapi, vt quod vulnera recenti cicatrice obducta relinat. Vtimur vnguentis,vt mali peruicacis contumaciam suo firmiore & contumaci adhęsu euincunt,si præsertim nihil necesse sit,medicamentum altius subire in corpus. *3. de compo. med. sec. ge.* *Ad relinẽdas cicatrices.*

De Ceratis & Emplastris. CAP. XXVII.

CERATI & emplastri tanta est penes compositionem affinitas, vt sæpè vnum pro altero substituatur, quemadmodum de vnguentis & linimẽtis fieri solet. Ceratum igitur compositio est vnguento durior & solidior,emplastro verò mollior, nomen habens à cera,quæ olei fluiditatẽ B cohibens ipsi consistentiã præbet. Ceratorum differentiæ aliàs à partibus quibus dicatæ sunt sumuntur,vnde ceratum stomachicum,aliàs ab effectis, vnde ceratum refrigerans Galeni, aliàs à medicamentis simplicibus quæ basis rationem in ipsorum compositione obtinent,vnde ceratum santalinum. Propria ceratorum materia est cera noua, & olea harum vel illarum partium morbis dicata, sic vt vix quicquam à ceratis differant litus & vnguenta si ceram admittant. Itaque vnguentum rosaceum si ceram recipiat,non iam vnguentum,sed ceratum dicimus. *Ceratum quid.* *Differentia*

Cerata quæ ex resinis, gummis & metallis fiunt, emplastri nomen merentur, potius quàm cerati.Itaque ceratum ad hernias,vulgò Emplastrum contra rupturam dicimus. Quòd si dolor aut inflammatio partem aliquam premant,ex emplastris oleo liquefactis cerata efficimus, ne emplastri durior & grauior consistentia parti molesta sit prohibita perspiratione. Itaque missa ceratorum compositione, de Emplastris dicemus. *Qui & cur ex emplastris fiant cerata.*

Emplastrum compositio est, quæ ex omni medicamentorum specie consurgit, C pinguium pręsertim & siccorum in vnum corpus crassum,viscosum,solidum,durum & digitis adhærens concurrentium. Diffentiæ emplastrorum iisdem ex rebus ducuntur,ex quibus vnguentorum varietates. Eorum quæ in emplastri compositionem veniunt,alia vires tantùm suas & facultates ipsi conferunt, vt vinum, acetum,succi,alia consistentiam vt lithargyros (quæ Galeni sententia maximè propria est emplastrorũ materia) cera,oleum,& resinæ: alia vtrumque conferunt,vt gummi,metallica,partes animalium, resinæ, vt terebinthina ad digerendum, detergendum, & desiccandum. Emplastrorũ alia coctione fiũt,alia sine coctione formã suam sortiuntur,quę sine igne fiũt statim siccescunt,nec viscosa sunt:fiúntque ex farina,& pulueribus,cum succo aliquo,aut re quauis humida commixtis: atque eiusmodi emplastra vnguenti duri aut cataplasmatis nomen merẽtur. Vera enim emplastra coctione fiunt, quæ aliis breuior aliis longior esse solet, pro corporum emplastri compositionem subeuntium natura. Est igitur operæpretium scire quæ emplastra longam quæ breuem coctionem requirant. Ergo radices, ligna, folia,caules, flores, semina sicca & in puluerem redacta,po- D stremo ferè loco immittantur,cùm iam quasi emplastrum coctum est,vel igni subductum:aliàs horum virtus deperibit & vanescet. At si illa in compositionem veniant viridia, seorsim incoquentur in aliquo liquore, exprimentúrque, & colatura reliquæ compositioni miscebitur: vel si succum remittant, is attritu exprimitur, cedítque in humorem reliquis rebus coquendis idoneum, sic vt coctione consumptus, nihil præter vires in mixto relinquat,vt videre est in compositione emplastri de ianua seu betonica,& gratia Dei. Idem fit de mucaginibus, nisi quòd lentore suo ignibus resistunt magis. Olei verò & mellis multum remanet in emplastro iam perfecto. Quod ad succos qui concretione iuduruerunt, vt aloë, hypocystis, acacia si quando in emplastri compositionem veniant, atque adhuc recentia sint, in aliquo liquore fini nostro idoneo dissoluendi,macerandiq; erunt,& coquendi ad liquoris consumptionem. Gummi,vt opopanax,galbanum,sagapenum,ammoniacum, dissolui debent in vino,aceto aut aqua vitæ,mox cerni & coqui ad liquorum eiusmodi consumptionem,ac reliquæ emplastrorum materiæ iam excoctæ permisceri: atque vt gummi & picis quantitas exacta habeatur, ante dissolui,cerni & coqui debent,propter frustula lignea & similes *Emplastrũ quid.* *Differentiæ emplastrorũ* *Vera methodus componendorum emplastrorũ*

quisquilias ac sordes ipsis vt plurimum admixtas. Habenda & ratio est liquoris in quo A dissoluentur: acetum enim ex vino generoso longè potentius penetrat, quàm id quod habetur ex vino tenui & imbecillo.

Alia gummi quæ ficciora sunt in puluerem rediguntur, & postremo loco emplastris miscentur. Metallica vt æs vstum, chalcitis, magnes, bolus armenus, sulphur, auripigmentum, & alia quæ in pollinem comminui possunt, extrema quoque misceri debent, nisi consilium sit effrenatas eorum vires longa coctione obtundere. Par est resinæ, picis, & terebinthinæ ratio, vt quæ post ceram adiicienda sint, nec coctionem pati, nisi fortè leniſſimam: adipes verò admiscentur dum reliqua materia coquitur. Lithargyros cum oleo ad iustam consistentiam coquenda est, si velimus vt emplastrum desiccet sine morsu. Cerusa forte tam longam coctionem ferre poterit: at sic haud ab ea albebit emplastrum: nec certè lithargyros argenti tam gratum colorem emplastris præbet, quàm lithargyros auri. Denique in coquenda emplastrorum materia is ordo seruabitur. Lithargyros coquetur ad perfectam consistentiam, succis aut mucaginibus iam consumptis, hinc adipes immittentur, inde resinæ siccæ, cera, gummi, tere- B binthina, denique pulueres. Emplastri perfectam coctionem cognoueris ex consistētia crassa, dura, glutinosa, & cohærente digitis, vbi aëre, aqua aut marmore refrixerit: cognoueris etiam ex exacta mixtione, si in vnam massam omnia coierint in frusta rūpi contumacem.

Ordo eorum quæ in emplastri materiam cedunt coquēdorum.

Signa emplastri perfectè cocti.

Quantitas medicamentorum quę in emplastra veniunt, vix certò describi potest, sed tantùm artificiosa coniectura designari, spectando in ea medicamenta quæ consistentiam, lentorem emplastro præbent, & ex coctione coniiciendo de iusta eius mollitie aut duritie. Cera non venit in emplastra quæ admittunt ladanum, est enim id ceræ loco. Quòd si in emplastri compositionem quædam medicamenta veniant emplastica, minuetur ceræ quantitas: contrà si omnia ferè liquida fuerint, augebitur quantùm consistentiæ emplastri ratio videbitur exigere. Mutat etiam ceræ quantitatē temporis seu aëris ratio: itaque satius est, rei huius iudicium Pharmacopolæ relinquere. Ex vnguentis fiunt emplastra addita cera, aut resinis siccis, vel alia re dura aut solida. Nonnulli volunt vt pro manipulo medicamentorum crassius pulueratorum misceatur vncia vna, vel sesquuncia olei, similisve liquoris, sed de hac tota re nihil certò definiri potest: tantùm in emplastra à Veteribus descripta diligenter est intuendū, in quibus bene versatum eum esse oportet, qui in ipsorum dosi describenda non sit erraturus. Itaque emplastrorum magis communes formulas hîc proponemus. C

Qui ex vnguentis emplastra fiūt.

Emplastrū de Vigo cū mercurio.

♃. olei chamem. anet. de spica, liliacei an. ℥ ij. olei de croco ℥ j. pinguedinis porci lib. j. pinguediuis vituli lib. ß. euphorb. ʒ v. thuris ʒ x. olei laur. ℥ j. ſs. ranas viuas num. vj. pinguedinis viperæ vel eius loco humanæ ℥ ij. ſs. lumbricorum lotorum in vino ℥ iij. ſs. ſucci ebuli, enulæ, an. ℥ ij. schœnanthi, stœcados, matricariæ, an. m. ij. vini odoriferi lib. ij. lithargyri auri lib. j. tereb. claræ ℥ ii. stiracis liquidæ ℥ i. ſs. argenti viui extincti quantum præsens casus poscere, & æger ferre posse videbitur, fiat emplastrum. Pro reliquæ massæ lib. i. miscentur vulgò argenti viui ℥ iiii. quanquam sæpè ea dosis multiplicatur quò sit emplastrum efficacius. Vermes debent ablui aqua fontana, pauco inde vino, vt terrenis fæcibus quibus scatent liberentur. Sic loti in vino quod hanc compositionem ingredi debet, macerabuntur additis ranis viuis, vnáque elixabuntur D ad consumptionem tertiæ partis, mox & schœnanthum contusum, matricariáque ac stœchas concisæ addētur, denuóque coquentur ad consumptionem vnius libræ, imò ad perfectionem & claritatem. Vbi decoctio refrxierit, colabitur & seruabitur quousque lithargyros nutrita fuerit per horas duodecim in oleo chamemelino, anethino, liliorum, de croco, & cōmemoratis axungiis. Hinc lento igni id totum coquetur, mox igni subtrahetur, & addetur quartarium vnum supradictæ decoctionis, rursum ignibus apponetur ad humoris consumptionem, sensim denique reliquum decoctionis affundetur. Cæterùm olei de spica portio quædam ad extremum reseruabitur, quæ emplastro odoris gratiam conciliet. Tum addentur succi ebuli & enulæ, coquentúrque quoad euanuerint. Mox subducta ab igne compositioni addetur thus & euphorbium, ac ceræ albæ quantum fuerit satis. Vbi massa vniuersa refrixerit, tum demùm argentum viuum, terebinthina, oleo amygdalarum amararum, laurino de spica, de lino, stirace aut axungia extinctum immittetur continenter agitando, & super marmor in magdalia concinnabitur, nisi probè extinxeris mox ipsum sibi restituetur fugitiuū: nisi

Dosis argēti viui.

A nisi quoad refrixerit compositio expectaueris, in fumos vanescet.

♃.croci ʒ ii.bdelii,mastic.ammon.stira.liquidæ an.℥ ſs.ceræ alb. lib.ſs.tereb.℥ vi. medullæ cruris vaccæ,adipis anser.an.℥ i.œſypi,vel ſi deſit,axungiæ gal.℥ ix.olei nard. quantum ſatis ad magdaleones formandos,expreſſionis ſcillæ ℥ i.ſs. oliban.ſepi vitul. ℥ i.vnà eliquabuntur œſypus,ſepum,adeps,medula cum cera.Vbi refrixerint addetur ammoniacum diſſolutum in ſemuncia decoctionis fœnugræci, & chamemeli, & in ſeſquuncia ſucci ſcillæ, mox immittentur ſtirax & terebinthina continenter agitando:tum addentur bdellium,olibanum,maſtiche,aloë in puluerem redacta:vbi omnia in vnam maſſam perfectè coaluiſſe videbuntur cum oleo nardino fingentur in magdaleones. *Ceratum œſypi ex philagrio.*

♃.tereb.lib.ſs.reſin.lib.i.ceræ alb.℥ iiii. maſtic.℥ i.fol.verben.beton.pimpinel.an. m.i.herbæ virides, carúmque præſertim ſummitates concidentur, & conterentur in mortario marmoreo, ac in vino rubro generoſo & odorifero coquentur ad conſumptionem tertiæ partis. In colatura addetur cera fruſtulatim fracta,eliquanda igni.
B Conſumpto liquore immittetur reſina : id omne vbi refrixerit, addetur maſtiche in puluerem redacta, manibus malaxando, quò facilius coire in vnum cum reliquis corpus poſſit. *De gratia Dei.*

♃.ſucci beton.plantag.appii,an.lib.i. ceræ,picis, reſin.tereb. an.lib.ſs.fiat emplaſtrum. Succi vnà cum cera eliquanda miſcebuntur:his verò ad tertias conſumptis adduntur reſina & pix : quibus eliquatis & calidè colatis addita terebinthina fingentur magdalia. *De ianua ſeu de betonica.*

♃.croci,picis communis(vel naualis potius quia diſcutiendo & ab imo articulorum doloris materiam euocando eſt hoc comparatum emplaſtrum)colophoniæ,cer. an.℥ ii.terebin.galban.ammon.thuris,myrrhæ,maſtich.an.ʒ v.ſs. ſenſim eliquabitur, cera addita pice & colophonia.Huic gummi diſſoluta vt decet,& terebinthinæ mixta immittentur. Quibus igni ſubmotis thus,inde myrrha addetur,ad extremum crocus in pollinem redactus.Fingentur inde magdalia cum oleo vermium. *Emplaſtri oxycrocei vſus.*

♃.olei commun.lib.ii.ceruſæ ſubtiliſſimæ lib.i. ſenſim lento igni coquentur vnà,
C continenter agitando quoad emplaſtri conſiſtentiam acquiſiuerint. Si vis emplaſtrũ magis albere olei cape tantùm ℥ ix. *De ceruſa.*

♃.lithargyri triti aceti fortiſſimi an.lib.ſs.olei antiqui lib.i.fiat emplaſtrũ.Lithargyros in oleo nutrietur horarum xii,ſpatio:coquetur ad ignem quoad craſſitiem iuſtã acquiſiuerit inde ſenſim acetum affundes:non ante totum id igni ſubmouebis, quàm perfecta coctione acetum vanuerit. *Tripharmacum ſeu nigrum.*

♃.olei vet.lib.iii.axungiæ vet.ſine ſale lib.ii.lithargyri triti lib.iii. vitrio.℥ iiii.nutrietur in oleo lithargyros per horas duodecim,coquetur ad iuſtam craſſitiem,addita axungia,continenter agitando ſpatula palmea,arũdinacea, aut ſaligna:coctione perfecta,totum id igni ſubduces,& vitriolum in pollinem redactum addes. *De palma ſeu diachalciteos.*

♃.picis naualis & aloës an.℥ iii.lithargyri,ceræ,colophoniæ,galbani,ammon.an. ℥ ii.viſci querni,℥ vi.gypſi vſti,vtriuſque ariſtolochiæ an.℥ iiii. myrrhæ, thuris an.℥ vi. tereb.℥ ii.pulueris vermium terreſtrium,gallarum vtriuſque conſolidæ,boli armeni, an.℥ iiii.ſanguinis humani lib.i.fiat emplaſtrum. Quòd ſi optimam ipſi conſiſtentiam
D parare vis:adde olei myrtillorum vel maſtichini,lib.ſs.modus faciendi hic eſt,integrã arietinam pellem in fruſta concidito, coquantur in aquæ & aceti libris centum quouſque in collam ſeu gelatinam concreuerint.In illa ſeu colla viſcum quernum diſſoluito,additis cera & pice fruſtulatim fractis:potes & oleum ſi vis vnà addere,mox galbanum & ammoniacum in aceto diſſoluta, addito & cum terebinthina miſceto, veniant inde in compoſitionem lithargyros,gypſum,bolus, ariſtolochia,conſolida,vermes,& ſanguis humanus ad extremum myrrha,thus,colophonia,& aloë continenter agitando, quò fit perfectior mixtio, diu tundendum in mortario emplaſtrum piſtillo calido. *Contra rupturam.*

℞.mucaginis ſemin.lini,rad.altheæ,fœnugræci & mediani corticis vlmi, an.℥ iiii. olei liliacei,chamem.aneth.an.℥ i.ſs.ammon.opopanac.ſagapen.an.℥ ſs.croci ʒ ii.cer. nouæ lib.i.ſs.tereb.℥ ii.fiat emplaſtrum. Fernelius ceræ ℥ xx. tantùm requirit, mucagines & cera fruſtatim conciſa miſcebuntur cum oleis,ſpatula lignea continenter agitando ad liquoris conſumptionem. Mox addentur gummi diſſoluta,& cum terebinthina mixta,denique & crocus in pollinem ductus. *De mucaginibus.*

De minio. ℞.olei rof.myrtil.vngu.popu.an.℥ iiij.pingued.gal.℥.ij.febi arie.caftrati,fepi vaccini,an.℥ vj.pinguedin.porci ℥ x. litharg.auri & argent. an.℥ iij.ceruf.℥ iiij.minij ℥ iij. tereb.℥ iiij.ceræ quantum fit fatis:fiat emplaftrum vel ceratum molle:lithargyros cerufa & minium feorfim in pollinem fuper marmor conterentur, & pauca rofacea afpergentur,ne quod tenuius eft vanefcat, huic cum oleo rofato & myrtino cogentur ac lento igni apponentur,quoad mellis confiftentiam acquifiuerint. Inde axungias addes,coquéfque quoad totum nigrefcat:mox febum vtrumque immittes,hífque liquatis ab igne depones, addito tum vnguento populeone,addita & cera fi opus fit,tũ magdalia duces. A

Diachylon magnum. ℞.lithargyri puri & puluerifati ℥ xii. olei irini, chamemel. aneth.an.℥ viij.mucaginis feminis lini,fœnug.& rad.alth.ficuum pinguium,vuarum paffarum,fucci ireos, fcillæ,œfypi,ichthyocollæ an.ʒ xij.ß.tereb.℥ iij.ref. pini,cer. flauæ,an.℥ ij.fiat emplaftrum. Lithargyros antequàm igni apponatur oleo nutrienda eft,inde lento igni coquenda ad iuftam vfque craffitiem, mox mucagines fenfim coniiciendi,quibus confumptis fucci & ichthyocolla affundendi, quibus etiam abforptis cera & refina coniicienda:totum tum igni fubtrahendũ,& terebinthina cum œfypo addenda. Vtimur B

Vfus emplaftrorum. emplaftris cùm diutius & cõtumacius parti remedia adhærere volumus,atque cauere ne medicamenti vis tam citò exhalet.

De Cataplafmatibus & Pultibus. CAP. XXVIII.

Materia cataplafmatũ CATAPLASMATA emplaftris minus propriè dictis haud abfimilia funt nam ad emplaftrorum inftar linteis aut ftupis infterni, & partibus dolẽtibus applicari poffunt. Fiunt ex radicibus, foliis,fructibus, floribus,feminibus,herbis,fuccis,oleis,axungiis,medulis,farinis,refinis.Horum alia cocta, alia cruda funt. Cocta fiunt ex herbis ad puttilaginem coctis, indéque per fetaceum cretis,addito oleo aut axungia. Cruda fiunt ex herbis tufis aut earum fuccis mixtis cum oleo & farina, aut aliis puluifculis parti,aut morbo dicatis, pro Medici confilio.Quantitas remediorum hanc compofitionem fubeuntium definiri vix poteft,fed varia prout molliorem vel denfiorem compofito confiftentiam effe volumus.Certè craffior & denfior effe debet,vbi maturandum eft, at mollior & liquidior vbi digerendum.Cataplafmatibus vtimur ad dolorem,fedandum,coquendũ difcutiendum,tumores contra naturam & flatus refoluendos. Calida moderata effe debent,& tenuium partium vt attrahant euocéntque foràs. Quanquam horum etiã vfus fufpectus eft, nondum purgato corpore: fic enim in partem affectam attrahunt. Nec verò his vtendum cùm materia digerenda craffior eft & terreftris:fic enim tenuiorum partium fiet digeftio, craffior fola concrefcet,nifi fortè concinnetur cataplafma ex æquali mixtione rerum nonmodò digerentium,fed etiam emollientium,vt eft à Galeno ampliffimè adnotatum. Exemplorum appofitio hanc doctrinam illuftrabit. C

Vfus cataplafmatum

Lib. 2. ad glauc. vbi de fcirrho.

Cataplafma anodynum. ℞.medulæ panis ℔.ß.decoquatur in lacte pingui,adde olei cham.℥ ß.axung.gal. ℥ j.fiat cataplafma.

Maturans. ℞.rad.alth.℥ iii.fol.maluæ,fenecionis an.m.j.femi.lin.fœnug.an.ʒ ij.ficus pingu. num.vj.decoquantur in aqua,& per fetaceum tranfmittantur,addendo olei lilio.℥ j. far.hord.℥ ij.axung.porc.℥ j.ß. fiat cataplafma. D

Digerens. ℞.far.fab.& orob.an.℥ ij.pulu.cham.& melil.an.ʒ iij.olei irini & amygd.amarar. an.℥ j.fucci rut.℥ ß.fiat cataplafma.

Puls quid à cataplafmate differat. Pultes à cataplafmatibus non differunt, nifi quòd ex farinis ferè conftant coctis in oleo,aqua,melle,aut axungia. Fiunt pultes ad tumorum maturationem ex farina hordei,frumenti,& lacte,præfertim in vifcerum affectibus:vel ad deficcandum & adftringendum ex farina orizæ, lentium, aut orobi cum aceto,vel ad detergendum,fiúntque ex melle fabarum,lupinorum:addito oleo vetere,aut quouis alio oleo calidarum virium,fiet puls difcutiens. Parantur & anodynæ pultes ex lacte. Exemplorum appofitio rem illuftrabit.

Pulticula maturans. ℞.farin.triticeæ ℥ ij.micæ panis puriffimi ℥iij. decoquantur in lacte,& fiat pulticula.

℞.farin.hord.& fab.an.℥ ij.far.orob.℥ iij.decoquantur in hydromelite, addendo mellis quart.j.olei amyg.amar.℥ ii. fiat pulticula. Pulticulis in eandem rem vtimur in

quam

A quam & cataplaſmatibus ad affectus tum internarum, tum externarum partium. Vtimur his aliquando ad necandos vermes, fiúntque eiuſmodi pultes ex farina lupinorũ in aceto cocta cum felle bubulo, vel in decocto abſinthij & aliorum amarorum.

De Fotibus. CAP. XXIX.

FOTVS euaporatio, vel calida lotio eſt, ad molliendum, laxandúmque & dolorem ſedandum maximè comparata, ex medicamentis eas vires habẽtibus. Fotus ferè humidus eſſe ſolet, ex iiſdem rebus ex quibus embrochæ parari ſolitus, nẽpe herbis, radicibus, ſeminibus, floribus in aqua aut vino coctis. Radices ferè ſunt maluæ, biſmaluæ, & liliorum. Semina maluæ, biſmaluæ, petroſelini, appij, lini, fœnug. flores cham. melil. ficus, paſſulæ, & ſimilia: quæ omnia in vino, aqua aut lixiuio coquuntur ad tertias aut mediæ partis conſumptionem. Vt, *Fotus quid.* *Materia.*

B ℞. rad. alth. & lili. an. ℥. ii. ſem. lin. fœnug. cum. an. ʒ iij. flo. cham. melil. & ane. an. p. j. ſummitatum orig. m. ß. bulliant in æquis partibus aquæ & vini aut in duabus partibus aquæ & vna vini, aut in lixiuio cineris ſarmentorum, ad tertię partis conſumptionem, fiat fotus. Ad huius imitationem alios deſcribere fotus facile erit, pro præſenti neceſſitate.

Vtimur fotibus antequàm cataplaſmata, vnguenta aut emplaſtra parti adhibeamus, vt ſpiracula cutis reſeremus, partes relaxemus, humorem attenuemus, ſicque via ſequentibus remediis ſit expeditior. Purgato ante corpore fotus ad partes quaſlibet adhiberi poſſunt. Adhibentur verò cum ſpõgia fœmina (hæc mitior eſt mare quia lenior & mollior) filtro, linteis & ſimilibus in decocto calente immerſis & expreſſis ſæpiúſque renouatis: aliàs dimidia veſica ſuilla (pręſertim in laterum doloribus) decocto impletur, aut teſtacea quò calor diutius conſeruetur: ſic tamen vt teſta goſſipio, lana ſuccida aut ſimili re molli obducatur: ne parti duritie & aſperitate moleſta ſit, ex Hippocratis decreto. *Vſus.* *Spongia fœmina.* *2. de victu in acutis.*

C

De Embrochis. CAP. XXX.

EMBROCHE irrigatio eſt, cùm ex alto humorem imbris inſtar in partẽ aliquam inſtillamus. Id remedij genus in capitis partibus vſurpatur maximè, & ad futuram coronalem adhibetur, quòd ea parte cranium tenuius ſit, ſic vt per eiuſmodi futuræ ſpiracula, reliquarum futurarũ ſpiraculis patentiora, vis medicamenti facilius penetrare in meninges poſſit. Embrocharum materia ſunt radices, folia, flores, ſemina, fructus, & alia pro Medici fine & arbitrio. Coquuntur in aqua & vino ad medias aut tertias. Parantur embrochæ etiam ex lixiuio & muria, ad cerebri frigidos & humidos affectus. Aliquando ex oleo & aceto, aliàs ex ſolo oleo. *Embroche quid.*

℞. fol. plant. & ſola. an. m. j. ſem. portul. & cucurb. an. ʒ ij. myrtil. ʒ j. flor. nymph. & roſ. an. p. ß. fiat decoctio ad ℔ j. cum aceti ℥ ij. ſi altè ſubeundũ ſit, ex qua irrigetur pars D inflammata. In cerebri affectibus cùm repellendũ eſt frequenter & ſalubriter vtimur oleo roſato cum aceti quarta parte. *Embroche quid.*

Embrochis vtimur, vt vnà cum aëre arteriarum diaſtole & perſpiratione in corpus allecto, humoris pars tenuior penetrare poſſit, & parti inflammatæ refrigerium inferre. Nam embrocharum in calidis affectibus vſus cernitur maximè. Vtimur etiam embrochis cùm metu hæmorrhagiæ, aut diſſultus membri fracti, vel luxati, vincula quibus membrum conſtringitur ſoluere non audemus. Tum enim decoctum, vel oleum ex alto in vincula inſtillamus, vt per ea vis medicamenti in membrum affectum ſubeat. *Vſus.*

De Epithematibus. CAP. XXXI. A

Quid epithema.

EPITHEMA compoſitio eſt morbis partium imi & medij ventris dicata, fotui ſimilis, & embrochis haud abſimilis. Fit ex aquis, ſuccis & pulueribus, quorum opera cordi, thoraci, & iecori atque aliis dicata eſt. Additur vinum ad penetrationem plus minúſve prout affectionis frigidæ aut calidæ conditio requirere videtur: nam ſi calefaciendum eſt, plus vini additur, vt in ſyncope à ſanguinis grumo, à ſeminis corruptione, ab hauſto frigido veneno: contrà fit in ſyncope à diſſipatione ſpirituum per febriles ardores, additur etiam acetum. Medicamentorum materia viſceribus propria deſcripta ante eſt: frequenter tamen vtimur pulueribus quibus electuaria compoſita conſtant, vt puluere electuarij triaſantali affecto iecore, diamargariti affecto corde. Succorum ſeu liquorum ad pulueres ea doſis eſſe ſolet, vt pro illorum libra vna horum vncia vna aut ſeſquuncia ponatur, vini verò vel aceti vncia vna. Id intelligere licebit exemplo ſequenti. B

Cap. 6. huius tract.

Epithema cardiacum.

℞. aqu. roſ. bugl. & borrag. an. ℥ iii. ſucci ſcabioſ. ℥ ij. pulu. electua. diamarg. frigi. ʒ ij. cort. citr. ſucci ʒ j. coral. raſ. ebor. an. ʒ ß. ſemin. citri & card. bened. an. ʒ ij. ß. croci & moſchi an. g. v. addendo vini alb. ℥ j. fiat epithema pro corde.

Vſus.

Hepatis, cordis, & thoracis gratia, epithemata per febres hecticas & ardentes vtiliter vſurpantur, modò regioni pulmonum potius apponantur quàm cordis: ſic enim temperato ardore pulmonum minus incaleſcit aër attractus per febres peſtilentes & reſiccantes: parantur verò ex rebus humectantibus & refrigerantibus atque cardiacis vt æſtus contemperetur atque vitalis facultas recreetur. Aliquando etiam epithematibus vtimur ad muniendum cor, & arcendas ab eo venenatas exhalationes elatas à parte aliqua gangræna aut ſphacelo obſeſſa. Maceratus & imbutus eiuſmodi ſuccis calentibus ac puluiſculis bombax, aut quid ſimile viſceri affecto ſubinde apponitur: id genus remedij vt nec aliud locale & particulare remedium, niſi præmiſſis vniuerſalibus remediis nequaquam debet. C

De cauteriis potentialibus. CAP. XXXII.

Cauterij potentialis vſus.

PYROTICI ea ſpecies quam Cauterium potentiale vocant, vrit, & eſcharam facit. Is eius generis cauteriorum vſus eſt, vt per partes eas quibus applicantur, humorum fiat vacuatio, deriuatio, reuulſio, aut attractio. Itaque & ſæpè vtiliter vſurpantur in puncturis & morſu beſtiarum venenatarum, in phlegmone luis venereæ, in bubonibus & carbunculis peſtilentibus, niſi magna ſubſit inflammatio. Ignis enim nonmodò partem aperit, ſed & veneni vim obtundit, foràs euocat, & materiam coniunctam vacuat abundè. Proſunt etiam in pituitoſis & contumacibus tumoribus, calore enim ſuo, caloris noſtri imbecilli vim & conatus adimunt. Vtiliter etiam apponuntur ad ſiſtẽdam hæmorrhagiam, ad exedendam, exterendamq; vlcerum & gangliorum carnem ſuperfluam ad deterendos vlcerum margines calloſos, & alia quæ longum ſit commemorare.

Materia.

Materia eiuſmodi cauteriorum ſunt cinis quercinus, tartarum ſeu cinis fæcinius è tithymalis, ficu, caulium truncis, fabarum ſcapis, ſarmento vitium: item ex ſale ammoniaco, alkali, axungia vitri, ſale nitro, vitriolo romano & ſimilibus: nam ex his fit ſal quod calore ſuo cauſticum eſt & eſcharoticum ferri ardentis, aut accenſi carbonis inſtar. Itaque ſoluit violenter continuum errodendo cutem, vnà cum carne ſubiecta. Plures hîc eiuſmodi cauteriorum formulas adſcribere libet. D

Cape calcis viuæ in ſitula lixiuij tonſorum extinctæ vncias tres. Vbi lixiuium reſederit, coletur: in id colatum immitte axungiæ vitri, cineris è fæce vini concremata ſingulorum libras duas, ſalis nitri & ammoniaci ſingulorùm vncias quatuor, craſſiuſculum hæc in puluerem exteri debent: indéque igne ebullire, ac poſt ebullitionẽ in ſuo illo lixiuio macerari per viginti quatuor horas, idemtidem & ſæpius conuoluendo, inde per linteum denſius, craſſius & duplex tranſcolari, ne quid terrenæ fæcis vnà cum liquore elabatur. Hunc qui diſtillauit liquorem, aquæ inſtar perlucidum, Capitellum nominant: excipiúntque in pelui ænea, qua ſolent Tonſores vti.

ignibus

A ignibus & flammis rurſum & quamprimùm vt ferueat ſubiicitur, continenter agitando ne ſal ad peluim adhæreſcat, capitello ad medias conſumpto vitrioli in puluerem triti, quo eſchara labatur citius, vncias duas affundunt, ac peluim ſupra ignem relinquunt, quouſque omnis fermè liquor vanuerit. Tum ſal, ſeu terreſtrem illam quæ capitello ignibus reſoluto remanſit materiam cultro, tanquam fæcem aut argillam, in fruſta diſſecant, & in cauteria huius aut illius magnitudinis & figuræ pro arbitrio ſpatula ferrea calente conformant, ea inde phiala ſeu capſula vitrea, arctè obturata ne aërem admittat, recondunt, & in vſus aſſeruant. Vel,

℞. paleæ aut truncorum fabaceorum faſciculum vnum, truncorum caulium, faſciculos duos, ſarmentorum vitis faſciculos quatuor, fiat cinis, immittatur in ſitulam aquæ fluuiatilis, infundatur per diem integrum, ſubinde agitando. Huic adde calcis viuæ libras duas, axungiæ vitri libræ ſemiſſem, cineris fæcinij libras duas, ſalis nitri vncias quatuor, omnia in puluerem redacta infundantur in prædictum lixiuium per duos aut tres dies, ſæpiúſque verſentur: inde per denſum linteum coletur capitellum B donec perlucidum appareat. Pelui exceptum igni ſubiiciatur, iámq; omni ferè liquore reſoluto, addantur vitrioli vnciæ duæ vel tres, exhauſto quod ſufficit humore, formentur ex terrena fæce cauteria, eo quo prædictum eſt modo. Vel, *Deſcriptio cauterii potentialis.*

Cape cineris ligni querni nodoſi & veteris, ſed imputris, quantum voles, fiat lixiuium. Id lixiuium iterùm per alios eiuſdem ligni cineres transfundatur, idem tertio & quarto fiat: mox in illo lixiuio calx viua extinguatur, ex duobus illis capitellũ fiat, ex quo probatiſſima fient cauteria. Nam eiuſmodi cinis calidus eſt in quarto gradu, paritérque lapides ex quibus calx fit, coctione ſeu aſſatione igneſcunt & incaleſcunt ad quartum vſque gradum: imò ipſe aliquando cauteria ex ſolo cinere querno confeci quæ celeriter & potenter operabantur. Capitellum ſeu lixiuium probatis cenſetur viribus, ſi in ipſo ouum natet neque mergatur. Vel, *Signum boni capitelli.*

Cape cineris truncorum fabarũ libras tres, calcis viuæ, tartari, cinerum ligni querni valdè coctorum ſingulorum libras duas. Infundantur per duos dies in ſitula lixiuij cineris querni, crebrò verſando. Id lixiuium mox in aliud vas deponatur, quod in fun C do multis foraminibus hiet, ſtramineis tubulis obductis vt per anguſta viarum capitellum diffluens clarius euadat. Sic ter quatérque tranſcolandum vt perfectius ſe imbuat cinerum empyreumate & cauſticis viribus. Exceptum pelui tonſoria ſubiicietur ignibus, vbi craſſeſcere & inſpiſſari incipiet, ignis maior excitandus eſt, & ex concreta materia formanda cauteria.

Quæ ſequuntur cauteria omnium quæ hucvſq; mihi experiri cõtigit, ſunt probatiſſima, vt quæ vel piſi magnitudine brachio impoſita ſemihoræ ſpatio ſine dolore, ſi præſertim pars ex ſeſe indolens ſit, & inflammationis expers, cutem carnémque ad os vſque ſubiectam exedant, & vlcus pollicari amplitudine faciant, eſcharam verò relinquant, adeò mollem & humidam, vt ipſa intra quatuor vel quinque dies ſine vllo ſcarificatu facilè excidat. Eiuſmodi cauteria placuit Serica nominare, non modò quòd ſerici inſtar mitia ſint & ſine dolore, ſed & quòd eorũ deſcriptionem à chymiſta quodam qui ea magni & chari cuiuſdam ſecreti loco habebat ſerico & multis precibus emerim. Sic autem habet deſcriptio. *Cauteriorũ ſericorum dotes.* *Nominis ratio.*

D Cape cineris ſcaporum aut truncorum fabaceorum, cineris ligni querni benè cocti ſingulorum libras tres, infundantur in aquæ fluuiatilis ſemiſitula, agitentur in caldario frequenter. Hinc adde calcis viuæ libras quatuor, quibus extinctis verſetur ſubinde id totum diligẽter per duos dies integros, quo capitellum euadat vegetius, huic percoletur per denſum & craſſum linteum, exceptúmque capitellum ſubiecta pelui, ter quatérque ſuperaffundatur ſuis cineribus, vt ſic ignea illorum facultate facilius & certius ſe imbuat. Bulliat poſt in pelui tonſoria, vel figulino vernice fictili incruſtato, igne multo ex carbonibus accenſis excitato, quouſque ſpiſſius euadat. Sed in inſpiſſationis illius modo ac termino magna pars ſecreti ſeu artis conſiſtit: non enim capitellum illud ſpiſſius factum & in ſal concretum tamdiu ſuper prunas accenſas hærere oportet, quoad liquor omnis ignis vi abſorptus euanuerit, ſic enim ſimul vis medicamẽtorum commemoratorum, quæ etiam in ſpiritu conſiſtit, magna ex parte euaneſcit: itaque antequàm ad extrema ſiccitatis ventum ſit, igni ſubducetur, tum nempe cùm ſuperſtes adhuc erit aliquis liquor ſpiſſior, qui ad arbitrium fingi cauteria & formam acceptam ipſa retinere non impediat.

Ficta cauteria densa, ampulla vitrea, arctissimè lutata, ne aëris contactu liquescant, A recondentur & in loco sudo reponentur atque asseruabuntur. Cauteriis quia effectis & facultate affinis est puluis mercurij, qui virium præstantia puluis angelicus dictus est. Ideò hîc eius descriptionem adscribere placuit.

Pulueris mercurij seu angelici descriptio.

℞. auripigmenti citrini, floris æris, an. ℥ ij. salis nitri, ℔. j. ß. alumin. rochæ ℔. ij. vitrioli roman. ℔ iij. pistentur omnia, & in pollinem redigantur, atque in retortam seu matulam vitream aut figulinam coniiciantur, subiecto excipulo capaci & benè lutato. Retorta mox fornaci admoueatur, destillatióque perficiatur igni ab initio exiguo mox paulatim augescente, sic vt excipulus nonnihil rubescat.

℞. argenti viui, lib. ss. aquæ fortis, lib. j. ponantur in phiala, & fiat puluis, vt sequitur.

Cape figulinum vas amplæ magnitudinis, in quod pone prædictam matulam in qua argentum viuum & aqua fortis reposita erunt, substratis matulæ ac circumpositis cineribus, sic vt ipsis ceruice tenus mersa sit: fictili inde circumponãtur accensæ prunę sic ebulliet & exhalabit aqua fortis, nec interim matulæ a fractura periculi quidquã B imminebit: vbi exhalarit & euanuerit omnis aqua, quod ex eo cognosces si nihil amplius fumi ex matula prodeat, refrigescere eã sines, mox cineribus eximes: tum enim in eius fundo calcinatum mercurium colore minij cõperies, sepositum ab omni excremento albo, flauo, aut nigro: quod enim album in summo concrescit sublimatum dicitur, quod cum mercuriali calce si remaneret ipsum dolorificum redderet. Scorsim igitur abductum calcinatum illum mercurium in puluerem comminues, & in vase æneo prunis impones, agitãdo & versãdo ipsum spatula per vnam vel horas duas: sic enim magnam acrimoniæ & mordacitatis partem deponit, quò fit vt inter operandum minus se præbeat dolorificum.

De Vesicatoriis. CAP. XXXIII.

Quid vesicatoria & rubrificantia.

VESICATORIA & rubrificantia seu phœnigmi, vnguẽta seu cataplasmata aut emplastra sunt facta ex medicamẽtis acribus quibus, vis insit C humores ex alto foràs in superficiem corporis attrahendi, cutem exulcerandi & vesicas mouendi, materia eadem est quæ septicorum, nempe synapi, anacardus, cãtharides, euphorbium, radices scillæ, brioniæ, & similia quæ cum melle, terebinthina, fermento, gummi, aut resina, vt inde fiant cataplasmata, vnguenta aut emplastra concorporantur. Itaque vesicatoriorum compositio ab vnguentorum durorum aut mollium compositione non differt. Vno ergo exẽplo proposito sufficiet eorum descriptionem mentibus subiicere.

Vesicatorij descriptio.

℞. cantharidum, euphorbij, synapi an. ʒ ss. mellis anacardini ʒ j. modico aceti & fermento quod sit satis, excipiantur, & fiat vesicatorium. Sunt in Veteribus qui aqua quàm aceto malunt id medicamentum dum pinsitur excipere, quod experimento didiscerint synapi vim aceto exolescere. Vtimur hoc remedij genere in morbis longis, cùm aliis remediis nihil profecimus, maximè in cephalæa, hemicrania, epilepsia, ischiade, arthritide, morsibus & puncturis venenatorum animantium, anthracibus pestilentibus, aliísque inueteratis & contumacibus morbis. D

Vesicatorij & phœnigmi vsus.

Vtimur etiam cùm emortuæ parti vitam & vigorem restituere volumus, sic enim vnà cum calore spiritus reuocantur: in quam rem deligenda blandiora vesicatoria sunt, nempe rubrificantia tantùm, scilicet vt efflorescat locus leniter in ruborem, non etiam vratur: ante laboriosius exercenda frictionibus pars est, vt sopitus calor excitetur, spiracula cutis potentiora sint, & medicamenti vis altius subeat in corpus.

A *De Collyriis.* CAP. XXXIIII.

COLLYRIVM medicamẽtum eſt oculis accommodatum, ex tenuibus puluiſculis in formam Alcohol, vt Arabes loquuntur, comminutis: laxius tamen etiam collyrium vſurpatur pro quolibet medicamento liquido, ex liquore & puluiſculis, parti cuilibet accommodato. Itaque collyria trium ſunt generum, quædam humida ſeu liquida ſunt propriè dicta collyria: alia ſicca quæ cum trochiſcis eadem conſiſtentia ſunt: alia mellis conſiſtentiam habent aut linimenti. Liquida oculorum canthis maiori & minori ſeruiũt, quæ mellis ſunt conſiſtentia pupillæ deſtinantur: ſicca verò in pollinem comminuuntur vt in oculos inſufflentur: nonnunquam etiam cum ſucco & liquore aliquo diſſoluuntur, vt in humida collyria tranſeant. Varios igitur vſus habent, & variis partibus applicantur collyria pro Medici fine & conſilio. Liquida enim oculorum canthis affuſa inflammationum ardores promptius mitigant, quia tenuitate ſubſtantiæ facilè B ſubeunt: quæ firmiorem conſiſtentiam habent ea tenacius adhærent & certius operantur. Humida collyria fiunt ex ſuccis, mucaginibus, liquoribus, herbarum, florum, ſeminum, metallicorum, fellium & aliorum eiuſmodi medicamentorum, repercutiẽtium, reſoluentium, detergentium, anodynorum, & ſimilium pro præſentis affectus occaſione. Nonnunquam fiunt ex ſolis ſuccis & aquis deſtillatis: aliàs ipſis puluiſculi, aut in pollinem comminuta collyria ſicca immiſcentur cum oui albumine. Puluiſculi ad dragmas duas, liquores ad quatuor aut quinque vncias oculorum gratia præſcribuntur: at aliarum partium ergò, vt cùm iniectio in vrethram facienda eſt, ad libram vnam præſcribi poſſunt. Arida ſeu ſicca collyria fiunt ex pulueribus in pollinem redactis, & cum ſucco aliquo corporatis, quò fit vt à trochiſcis parum differant. Itaque collyrium album rhaſis hodie trochiſci nomine donatur, & cum trochiſcis aſſeruantur. Cathæretici pulueres haud in forma collyrii humidi applicantur, ſed ſpecie linimenti nempe cum adipe aut oleo corporantur. Omnia hæc ſequentibus exemplis innoteſcent.

Colyrium quid. *Collyriorũ differentiæ.* *Vſus collyriorum.* *Humidorũ & ſiccorũ collyriorũ materia.*

C ℞.aqu.plant.& roſ.an.℥ ii.albumen oui vnum benè agitatum, miſce, fiat collyriũ. *Collyrium repellens.*

℞.aquæ roſarum & violar.an.℥ iii.trochiſcorum alborum rhaſis cum opio ʒ ii.fiat collyrium. Vel, *Anodynũ.*

℞.decoctionis fœnugr.℥ iii.mucaginis ſemin.lini ℥ ii.ſacchari candi ʒ i. croci, ſcr. i.fiat collyrium.

℞.thur.myrrh.an.ſcr.ii.tuth.præparatæ & antim.loti an. ʒ ii.cum ſucco chelidoniæ, fiat collyrium in vmbra ſiccandum. *Detergens.*

℞.fellis perdic.aut leporis ʒ ſs.ſucci fœnic.ʒ i.ſacch.candi ʒ ii.ſyrupo roſato excipiatur, fiat collyrium. Vtimur collyriis in vulneribus, vlceribus, fiſtulis, ſuffuſionibus, inflammationibus & aliis oculorum morbis.

De Errhinis & Sternutatoriis. CAP. XXXV.

D ERRHINA ſeu Naſalia medicamenta ſunt naribus cõſecrata, ad cerebrum excrementitiis humoribus ſuis per nares expurgandum, vel ad excrementa ea detergenda quæ naribus ipſis per ozænas, polypos & alios naſi morbos adhærent. Errhina vel liquida ſunt, vel ſicca, vel duræ & emplaſtri conſiſtentiæ. Liquida quæ ſæpè ſunt caputpurgia fiunt ex herbarum vt betæ, caulium, maior.anagallidis, hyſſopi, aut meliſſæ ſuccis, vel ex earũ decoctis per ſe ſumptis, vel cum vino, ſyrupo, oxymelite ſcillitico, ſyrupo de hyſſopo, roſato vel melle anthoſato mixtis, aliquando eiuſmodi liquoribus puluiſculi immiſcentur, de pipere, euphorbio, pyrethro, marrubio, nigella romana, caſtoreo, myrrha, elleboro albo, ciclamine, & aliis parca manu, nempe ad dragmam vnam, paulò plus, minúſve pro morbi vehementia. Exemplis hæc fiet doctrina illuſtrior.

Errhinum quid. *Errhinorũ differentiæ.*

℞.ſuc.betæ, maior.& braſ.an ℥ i.depurentur, & modicè bulliant cum vini alb.℥ ii. oxymelit.ſcillitici ℥ ſs.fiat errhinũ. Poſſunt diſſolui in errhinis, vbi validius è cerebro attrahendum eſt, purgantia medicamenta, vt agaricus, diaphænicum, ſena, carthamus & ſimilia. Hinc manauit diſtinctio errhinorum in ea quæ pituitæ, bili, & melancholico humori purgandis ſunt conſecrata. Exemplum id à Rondeletio propoſitũ legitur.

Errhini deſcriptio.

Errhinum trahens pituitam.

℞.rad.pyret.iridis an.vnc.i.puleg.calam.orig.an.m.i.agar.trochiſcati ʒiii.flo.anthos & ſtœcados an.p.i. fiat decoctio in colaturæ ℔.i.diſſolue mellis anthoſati & ſcillæ an.vnc iii.fiat caputpurgium. Cæterùm ſatius eſt purgantibus in hanc rem vti ſimplicibus vt agarico,turpetho,colocynthide & ſimilibus,quàm compoſitis vt diaphœnicone:his enim decoctio craſſior euadit,& peruadendis narium meatibus, oſſibúſq; ethmoidibus malè habilis,apta potius quæ illic obſtructionem pariat,& reſpirandi libertatem intercipiat. A

Errhinum cum puluiſculis.

℞.ſuc.betæ vnc.i.aquæ ſal.& beto.an.vnc.ii.ſs.pulu.caſtorei ℈ ſs.piper.& pyreth. an.℈ i. fiat caputpurgium. Errhina ſicca,quæ ſternutatoria dicuntur,quòd ſternutamentum cieant,ex ſolis puluiſculis fiunt in quam rem qui modo commemorati ſunt, deliguntur,itémque aromatici,parca manu nempe ad dragmas duas,quod ſummum eſt. Vt,

Sternutatorium.

℞.maior.nigel. carioph.zinziberis an. ℈ i. acor. pyreth. & panis porc.an.℈ ſs.euphorb.℈ i.terantur diligenter,& in nares mittantur,aut inſufflentur.Conſiſtētiæ emplaſtri errhina,Latinis vulgò Naſalia dicta,fiunt ex deſcriptis puluiſculis, aut gummi malaxatis cum aliquo herbarum commemoratarum ſucco, corporatis cum terebinthina & cera,quò melius in formam pyramidalem eant,in narium meatus immittendam. Vt, B

Errhinorũ ſolidorum materia.

℞.maior.ſal.nigel.℈ ii.pip.albi,carioph.galan.an.℈ i.pyrethri,euph.an.ʒ ſs.panis porc.ellebori alb.an.℈ i.terantur & in puluerem redigantur.Deinde cum terebinthina & cera quantum ſatis eſt incorporētur,fiántque naſalia pyramidali figura. Vtimur errhinis in cerebri morbis inueteratis, vt epilepſia, cæcitatis impendentis metu,apoplexia,lethargo,conuulſione,odoratu læſo, præmiſſis tamen vniuerſalibus vacuationibus,ne ſternutamento, & ſimili cerebri concuſſione ad excuſſionem rei moleſtæ, maior fiat ſurſum ex ſubiectorum viſcerum impuritate attractio. Liquida attrahi in nares debent tepidè ex vola manus ad ſemunciam , ore interim aqua pleno , ne attractus liquor in palatum remeet, & inde in pulmones illabatur. Sicca errhina ex canna in nares inſufflātur.Solida filo reuincta quo reuocari cùm libet poſſint, in nariũ meatus aptantur.Matutinum tempus vētre vacuo,eſt errhinorum vſui accommodatius. C Si ex eorum vſu pruritus aliquis malè nares habeat, lacte muliebri vel oleo violaceo demulcendus dolor eſt. Attrahentium errhinorum vſus noxius eſt iis qui oculorum morbis aut narium vlceribus ſunt obnoxii,vt non rarò cōtingit in lue venerea.Itaque in hoc caſu ſatius erit vti apophlegmatiſmis qui à naribus diuertant.

Vſus errhinorum.

Vtendi modus.

Quibus noceant errhina.

De Apophlegmatiſmis ſeu Maſticatoriis. CAP. XXXVI.

Quid apophlegmatiſmus.

Differentiæ.

APOPHLEGMATISMI Græcis, Maſticatoria Latinis, medicamenta ſunt quæ ore verſata,& aliquandiu maſticata,per palatum humores excrementitios,præſertim pituitoſos,è cerebro eliciunt,quatuor maximè conflantur modis.Primus eſt cùm medicamenta melle aut cera excipiũtur,& in pilulas conformantur , atque maſticanda exhibentur . Secundus eſt cùm eadem linteo tenui , tanquam nodulo includuntur mandenda . Tertius, cùm acrium medicamentorum decoctum diutius ore continetur. Quartus cùm medicamentum aliquod acre,vel alioqui pituitam proliciens, vt pyrethrum,maſtiche ipſum per ſe citra mixtionem ad quantitatem nucis auellanæ ore ſumitur,continetur, & verſatur. Maſticatoriorum materia eſt ex genere medicamentorum acrium, vt ex pipere,ſynapi,hyſſopo,zinzibere, pyrethro, & ſimilibus. Inter quæ ea ſunt potiſſimũ deligenda,quæ ſapore nullo ingrato moleſta erunt, quò diutius ſine faſtidio ore verſari & contineri poſſint.Fiunt tamen & ex acerbis medicamentis maſticatoria,vt fructu berberis,prunorum aut ceraſorum nucibus,quæ ore aliquandiu verſata , nō multo minorē pituitæ copiam proliciunt quàm acria:nam & ipſe motus ipſaq; in ore verſatio attrahit,quia calefacit,comprimit & exprimit : quantitas medicamenti eſt à ſemuncia ad ſeſquunciam. Vt, D

℞.pyreth.ſtaphiſagr.an.ʒ i. ſs.maſtich. vnc.ſs. puluerentur & inuoluentur nodulis in maſticatoria.Vel,

℞.zinzib.ſynap.an.ʒ i.euphor.℈ ii.pipe.ʒ ſs.excipiantur melle,& fiant paſtilli pro maſticatorio. ℞.hyſſ.thym.orig.ſal.an.p.i.decoquantur in aqua pro collutione oris.

℞. zinzi-

A ℞.zinziberis,caryophyll.an.ʒj. pyrethri,piperis an. ʒ. ß. ſtaphiſagriæ, ʒij. maſtiches ℥ſs. excipiantur,fiant paſtilli pro maſticatorio. Maſticatoriis vtimur in cerebri morbis inueteratis, obſcuratione viſus, ſurditate, capitis & faciei puſtulis, aliquando & ad deriuanda excrementa quibus per nares vlcere obſeſſas curſus eſt. *Vſus apophlegmatiſmorum.*

Maſticatoria valde illis noxia ſunt quibus os interius, gula vel guttur vlceribus tenentur, pariter quibus pulmones inflammationibus, deſtillationibus, & vlceribus ſunt obnoxij. Tum enim errhina vtiliora ſunt ad deriuandam per nares morbi materiam, etſi enim maſticatorij vi humor è cerebro in palatum attractus ſcreatu foras depellatur, aſſueſit, tamen interim natura eiuſmodi decurſui humoris, ſic vt poſtea etiam dormientibus nobis humor ſolita via feratur, ſtillétque in partes ſubiectas vel natura, vel ex euentu infirmas. Tempus apophlegmatiſmorum vſui opportunum eſt matutinum, repurgato ante corpore, ſi quæ ex maſticatorio ingrati ſaporis ori & linguæ adhæſerit, id mox lotione ex aqua ſubtepida, vel ex decocto glycyrrhizæ, & hordei eſt eluendum. *Quibus noceant apophlegmatiſmi.*

B

De Gargariſmatibus. CAP. XXXVII.

Gargarisma liquida eſt compoſitio, oris & omniũ partiũ lotioni dicata, ad prohibendã fluxionem & inflãmationem, ad vlcera quæ partibus illis defixa ſunt ſananda, ad dolores leniendos. *Gargariſma quid.* Gargariſmatũ compoſitio eſt duplex. Prima eſt, ex radicum, foliorum, florum, fructuum & ſeminum propoſito morbo idoneorum decocto, fit autem decoctio vel in aqua ſimplici & ſola, vel admixto vnà vino albo, rubro, craſſo & ſtiptico, vel in glycyrrhizæ & hordei; vel in rerum pectoralium decocto: prout ſcilicet Medico conſilium fuerit repellere, refrigerare, inflammationem compeſcere, vt in dolore dẽtium qui fit adhuc, digerere vt in dolore dentiũ iam facto: vel detergere vt in oris vlceribus, vel deſiccare & adſtringere, vt eum deterſa iam vlcera claudi oportet. *Differentiæ gargariſmatum.* Altera gargariſmatum componendorum ratio ſine decoctione fit, cùm illa paramus vel C ex aquis deſtillatis ſolis, vel mixtis cum ſyrupis, mucagine, lacte bubulo, ſero caprino diligenter colato. Admiſcetur nonnunquam decocto, aquis ſtillatitiis & mucaginibus, mel roſatum; oxymel ſimplex, diamoron, dianucum, hyera picra, oxyſaccharа, ſyrupus de roſis ſiccis, ſyrupus acetoſus & alia, prout res præſens poſcere videtur, nempe alumen, balauſtia, myrrha, thus, zinziber, piper, cinamomum, roſæ ſiccæ, & huius generis multa: eoúſque vt ſæpè in decoctum gargariſmatum veniant medicamenta quæ è cerebro trahere poſſunt, vt pyrethrum, carthamus, radix turbith, & alia nulloquantum fieri poteſt amarore prædita: quæ cauſa exiſtit cur neque agaricus, neque colocynthis in gargariſmata venire debeant. *Materia.* Quantitas liquoris gargariſmatis eſt à ſelibra ad libram vnam. Syrupi admiſcentur ad vncias duas pulueris parca manu, nempe ad dragmas tres, alumen vſque ad dragmas ſex, mucagines eliciuntur ex dragmis duabus ſeminum. Huius doctrinæ hæc exempla ſunto. *Deſcriptio.*

℞. plantag. polygoni, oxalidis an. m. j. roſar. rub. p. ſs. hordei p. j. fiat decoctio ad ℥. viij. in qua diſſolue ſyrupi myrtillor. ʒ vj. dianucum ℥ ſs. fiat gargariſma. *Gargariſma adſtringens & repellens.*

D ℞. chamæm. melil. aneth. an. p. j. roſar. rub. p. ſs. paſſul. mund. & ficuum an. p. iij. decoquuntur in æquis partibus viij. & aquæ ad ℥ vj. addendo mucaginis ſeminis lini & fœnugr. an. ℥ ij. fiat gargariſma. *Garg. anodynum.*

℞. aquæ plantag. aquæ liguſtri & abſinthij. an. ℥ ij. mellis roſ. colati. ʒ vj. ſyrupi roſarum ſiccarũ & de abſinthio. an. ℥vj. fiat gargariſma. *Detergens.* Vtimur gargariſmatibus mane, ieiuno ventriculo poſt vniuerſales purgationes, capiuntur nonnunquam frigida cum ferinus, acris & tenuis humor deſtillat: aliquando tepida ingeruntur omnia pro Medici præſentis conſilio.

De Dentisfriciis. CAP. XXXVIII.

Dentisfricia ſeu dentiſculpia, medicamenta ſunt compoſita dentibus detergendis, dealbandis, confirmandis, multis denique modis inſeruientia ex eo enim vſu id nominis habuerunt, horum alia ſicca ſunt, alia humida. *Dentis fricium quid.* Siccorum alia opiatæ formam obtinent, alia puluerum craſſiuſculè comminutorum, humida ferè per deſtillationem fiũt. *Differentiæ.*

Siccorum materia sumitur ex detergentibus & deficcantibus, cuiusmodi sunt coral- A
Materia. la, cornu cerui, os sæpiæ, alumen, cryſtallus, pumex, ſal nitrum, myrrha, thus, balauſtia, glandes, omnes teſtæ piſcium. Hæc omnia aliàs vſtione præcedente, alia citra hanc in puluerem rediguntur, os enim ſæpiæ vſtum, fœtidum & ingratum odorem ſpirat. His ad odoris gratiam adduntur quædam aromatica, vt cinamomum, caryophylli, nux moſchata & ſimilia. Eiuſmodi pulueres, ſi ſyrupo aliquo vt oxymelite ſcillitico vel mucagine arabico, tragacanthæ exceperis, opiatas facies, pyramidali forma digitum longas, rotundas, quadratas, mucronato extremo vt ſiccatæ dentiſcalpij vſum præbeant. Nonnunquam radices emollientes coquuntur cum ſale aut alumine, vt mox ſiccatæ dentisfricij loco ſunt. Humida fiunt ex herbis deſiccantibus cum medicamentis deſiccantibus & adſtringentibus deſtillatis. Exemplis appoſitis ſingulæ differentiæ innoteſcent.

Puluis pro dentiſcalpio. ℞.lapidis ſpongiæ, pumicis & cornu cerui vſti an.ʒ ij. coralli rubri & cryſtalli an. ʒ j. aluminis & ſalis vſti an.ʒ j.ß. cinamomi & caryophyllorum, roſarum rub. pulueratarum an.℈ ij. fiat puluis pro dentisfricio. Vel, B

℞.oſſis ſæpiæ, ʒ ß. maſtiches, coralli rub. vſti an.ʒ ij. cornu cerui vſti ʒ j. ß. aluminis, carbonis, roriſmarini an.ʒ j. cinamomi.ʒ ij. fiat puluis pro dentisfricio. Vel,

Opiata pro dentiſcalpio. ℞.oſſis ſæpiæ aluminis & ſalis vſti an.ʒ j. cryſtalli, glandium, myrrhæ, thuris an. ℈ ij. corticis granatorum, macis cinamomi an. ſcr. j. fiat puluis qui excipiatur mucagine gummi, tragacanthæ, & formentur pyramides longæ, ſiccandæ pro dentisfricio. Vel.

Radix cocta pro dẽtiſcalpio. ℞.rad. maluæ iunioris & biſmaluæ an.℥ ij. coquantur in aqua ſalſa aut aluminoſa, deinde ſiccentur in furno pro dentisfricio.

Dẽtiſcalpiũ humidum. ℞.ſalis ℥ vj. alumi.℥ iij. thuris, maſtichis, ſanguinis drac. an.℥ ß. aquæ roſar.℥ vj. diſtilletur in alẽbico vitreo pro dẽtisfricio. Dẽtisfricia nonmodo poliendis, detergẽdis, *Vſus.* & confirmandis dentibus ſeruiunt. Sed his etiam ſæpè vtimur ad dolores dentium, ad oris vitia, & gingiuarum vlcera. Adhibere ea licet mane, ante & poſt paſtum. Veteres ex lentiſci ligno ſibi ad tremulos dentes confirmandos, dentiſcalpia ſiue alia artificio parabant, quod etiam hodie vulgò Narbonenſibus in vſu eſt, apud quos lignũ C illud frequentiſſimum eſt, adeò vt illinc ad nos in nobilium & principum gratiam aduehatur. In hãc etiam rem myrrha vſui eſſe poſſet, & quoduis aliud lignum adſtringens. Noſtrates vulgò vtuntur caulibus fœniculi, his tamen confirmandorum dentium nulla vis eſt: valent tantum odoris gratia.

De Sacculis. CAP. XXXIX.

Quid ſacculus. SACCVLVM Medici dicunt, medicamentorum ſiccorum & pulueratorum in ſacculum ſeu marſupium, cõgeſtionem ſeu compoſitionem. Eſt igitur ſacculus, quidam quaſi fotus aridus & ſiccus. Sacculorum *Differentiæ.* non aliunde ſumuntur differentiæ, quàm ex partium quibus applicantur varietate, qui capiti aptantur, fingi debent in pileoli formam, qui ventriculo toti, ad formam phormingis: qui lieni ad linguæ bubulæ: denique qui hepati, cordi & aliis apponuntur ad earum partium figuram effinguntur. D
Materia. Eorum materia fere ſumitur ex ſeminibus integris in ſartagine frictis, vel in puluerẽ redactis, adduntur aliquando radices, flores, fructus, cortices, puluiſculi cardiaci & alia ſicca medicamenta, quæ in puluerem facilè comminui poſſunt, & partibus ægris conueniunt, quantitas varia eſt pro partium laborantium magnitudine, in pragmaticorum libris ferè legitur ab vnciis tribus ad vncias ſex ſupra dimidiam. Præſcribuntur nonnunquam flores & herbæ ſiccæ manipulis & pugillis, hícque artificioſa coniectura opus eſt ad puluerum copiam coniiciendam, ad exempla veniamus.

Sacculus pro ventriculo. ℞.roſar. rub. p. j. maſtiches ℥ ß. coralli rub. ʒ iij. ſeminis aniſi & fœnic. an.ʒ ij. nucis moſchatæ, ʒ j. ſummitatum abſinthij & menthæ an. m. j. tritis omnibus fiat ſacculus conſutus & compunctus pro ventriculo.

Capiti frigido. ℞.furfuris macri. p. j. milij.℥ j. ſalis ʒ ij. roſar. rub. florum roriſmarini, ſtœcados, caryophyllorum an. m. ij. fol. beton. & ſaluiæ an.ʒ iij. tritis omnibus fiat cucuffa, interſuta & calefacta fumo thuris & ſandaræ exuſtorum, capiti apponatur.

Cordi. ℞.florum borrag. bugloſſ. & violar. an. p. ij. corticis citri ſicci, macis, ligni aloës,

raſuræ

A rasuræ eboris an.ʒ j. ossis de corde cerui, croci an.℈ ij. fol. melissæ m. ß. pulueris diambræ ʒ. ß. contritis omnibus fiat sacculus, è serico pro corde, irrorandus aqua scabiosæ. Vtimur sacculis ad robur & confirmationem partium tum nobilium cerebri, cordis, hepatis, tum aliorum minus nobilium ventriculi, lienis, thoracis: denique ad discutiendos flatus quibusuis partibus impactos, vt in cholicis doloribus & notha pleuritide à flatu, pulueres carminato & expanso bombaci insterni debent, ne se temerè effundant, tumque sacculo concludi & intersui. Sæpè sacculos irroramus vino vel aqua distillata: aliàs non substantia, solo vapore eiusmodi liquorum in candentem patinam effusorum. Sic sæpè solo suffitu, sæpè ad ignem in patina versatione incalescunt sacculi. Hi si cordis gratia instituantur, contexi debent serico Kermesino seu coccineo, quod coccus tinctoria Arabibus Kermes dicta, cor reficere & recreare dicatur. Certè tenui & rara aliqua substantia seu lintea illa seu serica sit constitui semper debent.

Vsus.

Coccus tinctoria est kermes Arabum.

B

De Suffitibus. CAP. XL.

SVFFITVS euaporatio est medicamentorum humidi aliquid viscosi & pinguis habentium, suffituum alij sunt sicci, alij humidi: sicci trochiscorum, vel pilularum formam habent. Horum materia adiposa & viscosa esse debet, vt vstione fumum remittere possit: eiusmodi sunt ladanum, myrrha, mastiche, pix, cera, resina, terebinthina, castoreum, styrax, thus, olibanum & alia gummi quæ cum puluisculis conuenientibus misceri possunt. Ipsis enim corpus & consistentiam stabilem præbent, qui solis ex puluisculis instituuntur suffitus, nec tam validum, nec tam diuturnum fumum reddunt. Puluisculorum quantitas est à semuncia ad sesquunciam, gummi verò duarum est vnciarum. Vt,

Suffitus quid.

Differentiæ

Materia suffituum.

♃. sandaracæ, mastiches & rosarum an.ʒ j. benioini, galangæ an.ʒ iij. terebinthina excipiantur, & fiant trochisci, quibus incensis suffumigentur tegumenta capitis.

Suffitus cephalicus.

C ♃. Marcasitæ ℥ ij. bdelij, myrrhæ, styracis an.℥ j. ß. ceræ flauæ & terebinth. quod sufficit, fiant formulæ pro suffumigio.

♃. cinnabaris ℥ ij. styracis & benioini an. ℥ ij. cum terebinth. fiant trochisci pro suffumigio per embotum. Suffitibus vtimur in magnis cerebri obstructionibus, pulmonum vlceribus, asthmate, tussi inueterata, costarum doloribus, vteri aliarúmque aliquot partium affectibus: suffitu nonnunquam totum corpus suffunditur, vt in luis venereæ curatione ad mouendos sudores: aliàs vna pars quæpiam, cui luis venereæ reliquię quædam adhæserunt. Tales suffitus fiunt ex cinnabari cui multum hydrargyri admixtum est. Excipi debet suffitus per infundibuli angustam fistulam ne fumus dispergatur, sed totus vna feratur in partem affectam quomodo in vteri & aurium affectibus fieri solet. In suffitibus tum cerebri, tum thoracis hianti ore excipi vult vapor, qui inde per asperam arteriam in thoracem, per palatum & nares in cerebrum subeat: sed caput interim velatum sit, ne quod vapori pateat diffugium. Humidi suffitus fiunt aliàs ex decocto herbarum, aliàs ex vno & simplici aliquo medicamento in D ardente oleo incocto, nonnunquam pyrites lapis candens in aceto, vino, aqua vitæ, & simili liquore extinguitur, vt sic vapor suscitetur humidus. Id suffitus genus crebro vsurpamus in scirrhosis affectibus debellandis, cum incidere, discutere, subire altius & desiccare volumus: exemplum est eiusmodi.

Ad neruorũ duritias.

Ad luis venereæ reliquias.

Vsus suffituum.

Vtendi modus.

♃. laterem vnum satis crassum, aut marcasitam ponderis ℔. j. candeat ab ignitis & accensis carbonibus, deinde extinguatur in aceto acerrimo, effundendo interim paucam aquam vitæ, fiat suffumigatio pro parte laborante. Suffitus ex herbarũ decocto, parum admodum à fotibus propriè dictis, id est humidis differunt. Nam quod ad compositionem attinet nihil interest, applicatione tantum ad partem affectam differunt. Suffitus humidi igitur sit hoc exemplum.

Suffitus humidi ratio.

♃. absinth. saluiæ, rutæ, origani an. p. j. radicis bryoniæ & asari an.℥ ß. seminis synapi & cumini an.ʒ ij. decoquantur in duabus partibus aquæ & vna vini pro suffitu auris cum emboto: parantur & vniuersi corporis gratia sæpè eiusmodi suffitus, de quibus dicemus postea.

Suffitus humidus ad aures.

De Insessionibus. CAP. XLI. A

Insessus quid.

INSESSIO seu semicupium dimidij corporis id est partium ab imo ventre deorsum balneum est: ita dictum, quòd decocto herbarum æger insidens balneetur. Qua forma & ratione à fotu humido differt insessio. Nam ex eadem materia fit, decocto nempe herbarum, radicum, seminum, fructuum. At decocti quantitas hîc maior est, vt sequenti exemplo docemur.

Materia.

℞. maluæ, bismaluæ cum toto an. m.j.ß. beton. saxifragæ, pariet. an. m.j. seminum melonis, milij solis, alkekengi. an. ʒ iij. cicerum rubr. p.ij. radicis appij. graminis fœniculi, eryngij. an. ʒ j. decoquantur in sufficienti quantitate aquæ pro insessu. Insessibus vtimur in affectibus renum, vesicæ, vteri, ceruicis partis vtriusque, sedis, ventris inferioris: vel alioqui cum æger præ imbecillitate & metu dissipationis spirituum integrum balneum ferre nequit, vtendi modus talis est.

Insessus ad calculosos renes.

Vsus.

Vtendi modus.

Implentur sacculi decoctis herbis plantarúmque partibus aliis, iubetúrque æger ipsis insidere. Interim tamen à capite ne impleatur arcendi vapores obiecto linteo velo, vel non ante in cupam descendendum quàm vapor omnis in auras vanuerit. B

De Balneis. CAP. XLII.

Dotes balneorum.

BALNEA nihil aliud sunt quàm vniuersi corporis quidam quasi fotus, sanitati tum tuendæ, tum morbis depellendis: hoc remedij genus valdè est accommodatum, atque inter cætera externa remedia Græcis, Arabibus, Latinísque Medicis valdè celebratum. Balneum enim præter quàm quod humores acres & fuligines sub cute hærentes digerit, dolores & lassitudines demulcet, omnémque intemperiei excessum corrigit, tum etiam in febrium ac permultorum aliorum contumacium & inueteratorum morborum curatione summum & extremum est remedium, ac salutis perfugium, iucundæ voluptatis plenum. Balneorum duæ statuuntur differentiæ: quædam enim natura, quædam arte constant. Naturalia siue quæ sua sponte citra artis operam opémve qualitate aliqua medicamentosa valent, aqua enim quæ ex se qualitatis omnis, quæ gustu percipi possit, expers est, si fortè per metallorum venas percoletur, ipsorum se qualitatibus & effectis imbuit, hinc est quod eiusmodi omnis aqua desiccandi viribus pollet, aliàs cum calore & digerendi facultate, aliàs cum refrigerio & adstrictione. Quorum igitur balneorum aquæ calidæ aut tepidæ bulliunt, id habent à terræ & fodinarum interueniis, ignibus plenis: quæ res magnam habet admirationem, vnde ille suscitetur ignis in subterraneis locis, quid ipsum accendat, quidque per tot annorũ decursus foueat & ab extinctione vindicet. Philosophi nonnulli solis radiis ipsum accendi volunt, alij fulminum terræ viscera penetrantium vi, alij aëris vehementius concussi & quasi collisi impetu, haud secus quàm silicis & ferri attritu excuditur & excutitur ignis. Præstat tamen in vniuersitatis opificẽ Deum tanti effectus causam referre: cuius prouidentia quoquo versum in omnes mundi partes penetrans, ipsa quoque subit & regit terræ penetralia. Quanquam proximè ad veritatem accessisse videntur, qui eiusmodi in aquis caloris causam in sulphuris copiam certis quibusdam terræ locis cõclusi transferunt, quod inter metallica omnia id corpus plus ignis & materiæ igni fouendo idoneæ habet. Itaque & ipsi ignes attribuunt quos flammis indesinentibus Aethna Siciliæ mons euomit. Hinc est quod eiusmodi aquarum maxima pars sulphur redolet, aliæ tamen alumen, aliæ sal nitrum, aliæ bitumen, aliæ chalcanthum redolent. Scire verò licet cuius metallici corporis admixtione vel contagio eas vires aquæ obtineant sapore, odore, colore, limo, qui canalibus quibus aqua deducitur adhæret, & partium terrestium à tenuibus artificiosa separatione. Nam eiusmodi aquarum elixatione quæ subsidebit terrena fæx sulphuris, aluminis, & similium metallorum vires, & substantiam retinebit: sed & ex effectis & horum vel illorum morborum curatione: scire etiam licebit cuiusmodi naturæ existant. Itaque singulas huius generis aquas suis effectis describamus, ducto à sulphureis initio.

Differentia. C

Balnea naturalia.

Ratio balneorũ natura calidorũ & feruentium.

D

Signa aquarum natura aluminosarũ sulphurearũ & similium.

Sulphurearum natura aquarũ cõditio.

Aquæ sulphureæ potenter calefaciunt, desiccant, resoluunt, aperiunt, & à centro in corporis superficiem attrahunt. Cutem scabie & serpigine obsessam detergẽt: pruritus

A pruritus vlcerum, & arthriditum causæ digerũt & exhauriunt: cholicis doloribus & lienibus induratis medentur. Cæterùm ad potum inutiles nonmodo propter odoris & saporis ingratitudinem, sed & substantiæ interno corpori infensæ ac præsertim iecori malitiam.

Aluminosæ sapore magnam præferunt adstringendi vim. Itaque potenter deficcant, calorem adeò manifestum non habent, epotæ tamen aluum laxant: calore credo & nitrosa qualitate, detergent & fluxiones reprimunt, menséſque immoderatius fluentes sistunt, dentium doloribus, depascentibus vlceribus, & gingiuarum, cæterarúmque oris partium abditis abscessibus vtiles. *Aluminosarum.*

Salsæ & nitrosæ se satis suo calore produnt, calefaciunt, deficcant, adstringunt, detergent, digerunt, extenuant, putredini resistunt, sugillata delent, vlceribus scabiosis & malignis œdomatosísque omnibus tumoribus medentur. *Nitrosarũ.*

Bituminosæ calefaciunt, digerunt, & multo adhæsu induratos neruos remolliunt, variæ sunt pro bituminis quod ipsæ aluunt, & cuius qualitatibus perfunduntur variis B conditionibus. *Bituminosarum.*

Æneæ aquæ, id est quæ æris qualitates referunt, calefaciunt, deficcant, detergent, digerunt, incidunt, adstringunt, aduersus phagædenica vlcera, fistulas, palpebrarum durities valẽt, atque nariũ aníque carnosa tubercula exterunt & exedũt. *Ænearum.*

Ferreæ refrigerant, deficcant, & potenter adstringunt: ideóque abscessibus, lienibus induratis, stomachi & ventriculi imbecillitatibus, vrinæ fluori, mensium immoderato fluxui, hepatis & rerum calidæ intemperiei medentur. Eiusmodi quædam visuntur in agro Lucano. *Ferrearum.*

Plumbeæ refrigerant, deficcant & alia quæ plumbum præstant, par est de gypsosis, cretaceis, aliísque aquis iudicium: vt quæ omnes corporum quæ præterlabuntur vires accipiant, reddántque. Aquæ calidæ morbis frigidis & humidis auxiliantur, vt paralysi, conuulsioni, neruorum rigoribus ac tetano, tremori, palpitationibus, frigidis in articulos destillationibus, membrorum inflationes hydropi, ictero, ab humoris crassi, lenti, & frigidi obstructione, laterum, coli, & renum doloribus, mulie-C rum sterilitati, mensium suppressioni, vteri suffocationi, spontaneis lassitudinibus, cutis defœdationibus, herpetibus, elephantiasi, lepræ, scabiei, aliísque morbis ab humore crasso, frigido, & obstruente obortis, sudores enim prouocant. Vitandæ tamen sunt naturis biliosis, & feruido hepate præditis: nam cachexiam & hydropem iecore assato inueherent. Aquæ frigidæ, calidæ intemperiei vniuersi corporis partiúmque eius singularum medentur, ac frequentius ingeruntur quàm admouentur viscerum laxitatem, vt retentricis ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ exolutionem emẽdant, robúrque conciliant. Itaque & hepatis ardores temperant, ipsúmque roborant diarrhoëam, dysenteriam, menses, vrinę fluorem, gonorrhoëam, sudores, & hæmorrhagias sistunt. In hoc genere commendabiles sunt maximè Eburonum Spadenses aquæ, quæ intus, forísque similem ferè habent agendi vim, multiplicémque simul vtilitatem sine noxa adferunt, vt quę in potum & iusculalocis incolis vulgo cedant. *Plumbearũ.* *Calidorum balneorum dotes.* *Quibus balnea calida noceant.* *Balneorum frigidorũ dotes.* *Spadenses Eburonum balneæ.*

Ad naturalium balneorum imitationem parantur in horum inopia, balnea arte constantia, infusis admixtísque descriptorum metallicorum pulueribus, vt sulphure, D alumine, sale nitro, bitumine, licet & ferrum, æs, argentum & aũrum candentia in aquam communem aut pluuialem pluries extinguere, & ægris in potum exhibere, extinctorum enim in ipsis metallorum qualitates ac vires, eiusmodi aquę non raro retinẽt, vt ex fœlici dysentericorum successu licet intelligere. Pręter hæc alia etiam arte parantur balnea ex aqua simplici, aliquando equidem citra rei vllius admixtionem, aliàs admixtis medicaminibus & vnà incoctis. Cęterùm qualiacunque hęc sint tepida esse debẽt, tepida enim aqua humectat, relaxat, mollit partes solidas, si quãdo aridiores sint, duriores & magis tensę, calore accititio cutis poros aperit, coquit, attrahit, & discutit excrementa fuliginosa & acria inter carnem & cutem hęrentia. Ad insolatum vtilis est, & lassitudines per quas partes similares plus ęquo reficcatę sunt. Denique siue plus æquo incalescamus, aut frigeamus, aut siccitate squaleamus, siue nauseemus, manifestam vtilitatem ex balneis aquę dulcis & tepidę percipimus, quæ nempe frictionum & exercitij vicem supplere possunt. Temperiei enim mediocritatem corpori conciliant, natiuum colorem augent & roborant, promotísque sudoribus flatus discutiunt. Itaque vtiliter admodum ad febres hecticas adhi- *Balneorum artecõstantium ratio.* *Dotes balneiex tepida aqua arte parati.*

bentur, & ad febrium omnium declinationes, deliriáque: somnum enim conciliant. A
Verùm quia aqua sola diu corpori hærere non potest, admiscetur oleum quod aquæ liquorem cohibeat, tenaciúsque cuti apponat. Pulmonum & laterum inflammationibus eodem balnea conferunt: dolorẽ enim mitigant & suppuratum promouent ad exclusionẽ cùm ex arte generalia remedia præcesserunt: aliàs namque fluxionẽ maiorem in afflictas partes concitabunt: balneum enim, Galeni sententia, vtiliter ad morbos adhibetur cùm materia morbifica cocta est. In hanc rem eligitur aqua pluuia, inde fluuiatilis, modo limosa non sit, hinc fontana. Stagnorum & paludum aqua improbatur, oportet enim aquam quæ in balnea aquæ dulcis eligitur, lenem esse & tenuium partium, balnea aquarum quæ plus æquo calent aut frigent haud tales fructus adferunt, imo hoc ipso nocent, quòd corporis poros constringunt, & excrementa fuliginosa sub cute cohibent, reliqua balnea aquæ dulcis ex eadem materia constant, ex qua fotus humidi: quo fit vt horum alia relaxantia sint, alia dolorum sedatiua, alia detergentia, alia menses mouentia, nempe composita ex decocto medicamentorum seu plantarum earum rerum potentium. His aliàs vinum, aliàs oleum, aliàs butyrum recens, aliàs lac additur: nempe cùm vrina suppressa est, cùm dolores nephritici vrgent, cùm nerui contracti sunt, cùm habitus corporis hectica siccitate contabescit & corrugatur, relaxantibus enim corrugatio illa emendatur: humectantibus verò quæ penetrare possunt, & oleosam pinguémve humiditatem in corpus, balnei tepore iam rarefactum & reseratum, transfundere, irrigatur & tanquam impinguatur. Anodyna balnea fiunt ex decocto medicamentorum mediæ materiæ, cuiusmodi sunt temperata & relaxantia, quibus etiam nonnunquam admiscere licet resoluentia, coquuntur in aqua & vino, præsertim in cholicis doloribus à pituita vitrea, aut crassis & nebulosis flatibus aluo conclusis, renibus, aut vtero. In eiusmodi balneis non oportet sudare, sed tantisper tantum residere dum sedetur, aut mitescat doloris acerbitas, ne vires dolore debilitatæ, sudoris eruptione magis exoluantur, leniter detergentibus aliquando admiscentur remollientia, quando scabra & frigida cutis est, aut vbi scabiei squamæ ac crustæ plus æquo indururerunt, tum demum ad validè detergentia & desiccantia veniendum: postremo ad desiccantia & C nonnihil adstringentia, vt corroboretur cutis, nec tam facilem & patentem excipiendis postea fluxionibus se præbeat, vnico exemplo proposito præscribendi balnei ratio omnis facilè innotescet. B

Cur aqua dulcis balneis oleum admiscetur. — *Aquæ dulcis in balnea delectus* — *Cur in balneis morari non oportet ad sudoris vsque proruptionem.* — *Ad scabiẽ qualia balnea conueniant.*

℞. rad. liliorum alborum & bismaluæ an. ℔. ij. maluæ, pariet. violar. an. m. ß. seminum lini, fœnugr. & bismal. an. ℔. j. florum chamæm. melil. & anethi. an. p. vj. fiat decoctio in sufficienti aquæ quantitate, cui permisceto olei liliorum & lini an. ℔. ij. fiat balneum in quo diutius natet æger.

Balneum relaxans & anodynum.

Balnea, quantumlibet nobilia, & vsu rationéque probata remedia sint, nisi tamen opportunè & legitimè adhibeantur in tempore, copia & qualitate, valdè nocent: horrores enim & perfrigerationes inuehunt, dolores, cutis densitatem, aut nimiam rarefactionem, sæpè & facultatum omnium resolutionem. Ergo antequàm quis balneo committatur hæ cautiones sunt adhibendæ, primùm vt nulla subsit nobilis alicuius & principis visceris infirmitas, partes enim debiles facilè excipiunt humores, quos balneum fudit & liquefecit, patentibus viis quæ ex vniuerso corpore in principia D pergunt. Denique nullam subesse oportet humorum crudorum in prima regione copiam: sic enim horum fieret in vniuersum corpus attractio & diffusio. Itaque generales purgationes nonmodo præcessisse oportet, sed & particulares fæcum & vrinæ, quin & oportet ægro vires validas adesse, quibus balneum ieiunus, quandiu necesse est, ferre possit. Denique tepido & silenti in loco balneum constitutum esse decet, ne qua frigidior aura aspiratu suo, aut ipsa aqua frigido suo contractu horrorem corpori inferat, vnde febris periculum.

Cautiones adhibendæ in vsu balneorum.

Tempus balneo idoneum est matutinum, ieiuno ventriculo & vacuo, vel horis sex à pastu, si bis in die lauari ęgrum oporteat: aliàs fit ciborum adhuc crudorum, à calore balnei in venas & corporis habitum è ventriculo raptus. Permultis ex omnibus anni tempestatibus, ver, & æstatis finem, & in illis tempestatibus diem serenã, nec ventorum afflatu turbulentam, nec aura frigida horrentem eligunt, quandiu residebit in balneo æger, nihil ipsum cibi capere oportet, nisi fortè ad virium instaurationem tantillum panis vino tincti, vel arancij succum aut vuas aliquot damascenas

Balneũ statim à pastu qui noceat.

ad situm

A ad sitim fallendam. Quandiu residere conueniat vires indicabunt non enim ad virium exolutionem morari illic decet, fit enim in balneis ingens humidæ & spirituosæ substantiæ dissipatio. Egressi balneo cubili excipi & statim tradi debent, & diligenter operiri, vt sudore citato, excrementa balnei calore in cutem attracta, erumpant: sudore deterso frictiones lenes vel deambulationes instituendæ sunt, mox cibandi ægri cibis boni succi, facilis coctionis & distributionis: quod scilicet balneo nõ possit non esse quodammodo debilitatus ventriculus. Ciborum copia moderata cẽsebitur quæ pondere ventriculum non grauabit, venere à balneo interdicendum, quòd hæc ad virium à balneo exolutionem nouam aliam exolutionis causam adiungat. Nonnulli iubent eos qui balneo contractionis vel doloris & affectionis alterius cuiusuis neruorum causa traduntur, statim à balneo, luto, limóque balnei neruosas partes affectas inungi & oblini, vt hac tanquam crusta obducta balnei virtus peruicacius agat, & penitius in affectum locum introducatur. His diligenter obseruatis cautionibus, non est dubium quin balneorum maxima & mira futura sit vtilitas,
B illæ eædem in vsu laconici obseruandæ sunt. Est enim balneorum & laconicorum idem propè vsus & effectus, quibus ideo vicissim Veteres vtebantur: sic vt à balneo in laconicum descenderent, & hoc etiam balnei nomine appellarent, vt intelligere est ex plerisque Galeni locis in Methodo medẽdi. Itaque & nunc de Laconicis dicẽdum aliquid videtur.

A balneo qui tractãdi ægri.

Laconicum balnei nomine cur donarint veteres.

De Laconicis. CAP. XLIII.

LACONICA vel sicca sunt vel humida. Sicca suscitata exhalatione aërea calida & arida, vires suas sic corpori imprimunt, vt inde incalescat, & reseratis poris, seu cutis spiraculis sudore diffluat. Eiusmodi suscitandæ exhalationis variis sunt modi. Lutetiæ, & vbicũque laconica seu æstuaria habentur publica, excitãtur igne luculento fornaci testudinatæ subiecto & inducto: vnde mox diffusa ipsa totum cubiculum incalescat, quisque ta-
C men potest sibi suo modo & marte sudatoria eiusmodi parare. In cupam enim candẽtes & igniti silices subtractis lateribus, aut ferreis laminis imponi possunt: atque in medio sella statui, in qua æger residens, ac subtẽso capiti conopeo bene tectus exhalationem à circunfusis silicibus nascentem & suscitatam excipiat, & sudationum vtilitates percipiat. Sic verò sæpius in ægrum inspiciendum & aduertendum est, aliquoties enim contingit, vt nonnulli à clinicis alio aduertentibus neglecti oborto per spirituum dissipationẽ calidæ exhalationis vi, vel leui deliquio, in subiectos silices totius corporis ruina deuoluti sint; & in lectum inde semianimes & semi vstulati deportati. Sunt etiam nonnulli qui has sudationnm vtilitates captent in furno, seu clibano, è quo nunc primum panis extractus sit. Sed hoc sudatorij genus non magnopere probo, quòd in eo æger ad arbitrium, nedum ad voluptatem residere aut conuerti queat. Sudatoria humida, vel, vt sic loquar, elixæ sudationes dicuntur, in quibus vapore, id est calore humido elicitur sudor. Is vapor suscitatur ex decocto radicum, foliorum, florum & seminum quæ ad hanc rem idonea censentur: decoctio fit
D in aqua, vel vino aut vtroque simul. Coniiciuntur igitur omnia in ingentem lebetem luto tenaci obseruatam: à cuius summo operculo tubuli ferrei ad vicinam cupam inter vtrumque eius fundum perueniunt, quibus tanquam ductibus vapor feruidus in ipsam peruenire ac diffundi possit. Duplici verò fundo instructam cupam illam esse oportet, vno imo, & integro, altero sublatiore & multis foraminibus peruio ac aperto, tanquam tabulato quo substentatus æger vaporẽ sudorificũ toto corpore haurit & excipit, vapor verò ille si quando feruidior sit, temperatur aperto foramine, quod in eam rem in summo canali excisum est, vt pro arbitrio claudi & recludi posset. Interim cupa in qua residebit æger, subtensis velis cincta erit ex quibus solum caput exeret, vt frigidam auram spirando ducere possit. In eiusmodi tubulorum inopia, seorsim in caldario decoquentur herbæ: id caldarium mox in cupa ad ægri pedes deponetur, in ipsúmque iniectis ardentibus calculis vapor multus & sudorificus excitabitur.

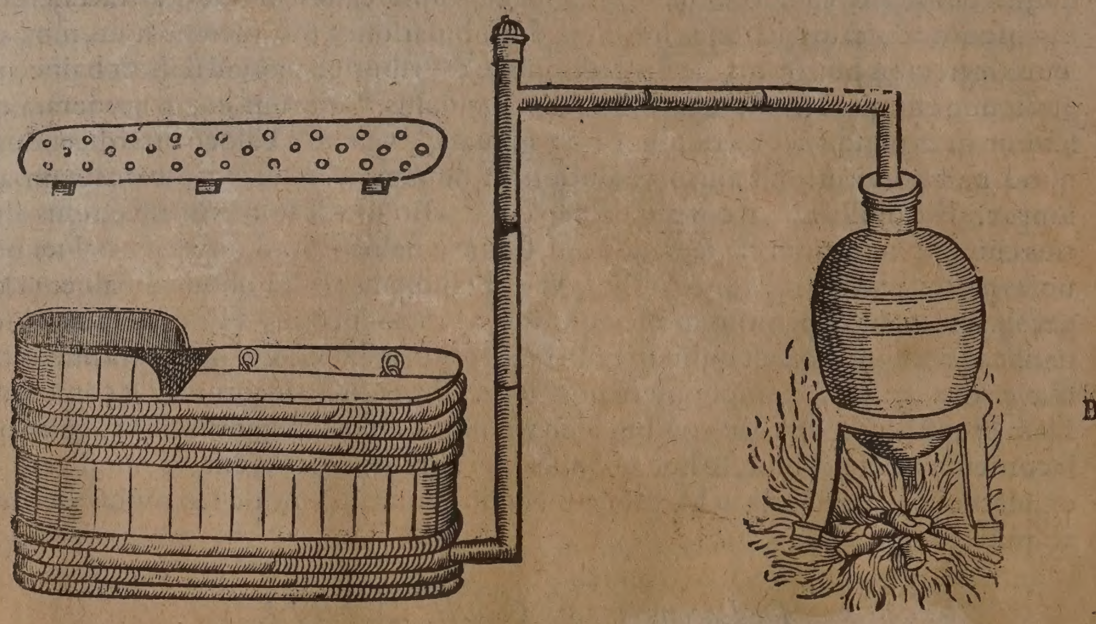
Laconicorũ differentiæ.

Qua arte parentur æstuaria.

In ægrum sudationes assas capãtem cur crebro inspiciendum.

Elixarũ sudationum ratio & ars

Cupæ duplici fundo instructæ, cum vicino lebete & tubulis ad ipsam inter vtrumque fundum pertinentibus, deformatio. A

B

De fucis ad faciem decorandam. CAP. XLIIII.

Color corporum temperiẽ arguit.

Qualis in cute color, talis sub cute humor.

MVLIERIBVS quæ fœdis amoribus mancipatæ, turpissimæ voluptati illecebras, faciei venustate venatur, hic qui sequitur tractatus non est paratus: sed illis tantùm, quæ quò maritorũ libidines vagas cohibeant, eas quæ vel casu contigerunt, vel ætate obrepserunt in facie maculas arte conantur eluere. Color qui in facie elucet laudabilis vel illau- C dabilis, temperiei tum corporis, tum eorum qui corpore dominantur humorum abundè testis est. Nam quiuis humor suo colore totius corporis ac præsertim faciei cutem tingit. Bile enim in corpore dominante, facies flauescit: pituita, albescit aut pallescit: melancholico humore, nigrescit aut liuescit: sanguine verò suaui, rubenti colore efflorescit. Sunt tamen alia extrinsecus incurrentia quæ faciei colorem natiuum immutant, nempe insolatus, frigus, voluptas, mœror, metus, vigiliæ, ieiunia, dolor, morbi inueteratio, esculentorum & poculentorum corruptela. Nam aceti vsu nimio genarum color floridus extinguitur: corruptarum verò aquarum potu facies turgidula pallescit. Contrà laudabilia poculenta & esculenta, coloris gratiam & venustatem corpori conciliant, quia euchymiam adeóque euexiam inuehunt. Si igitur faciei maculæ ab humorum sint plethora & cacochymia, sanguine misso purgandum erit corpus. Si à principis alicuius visceris infirmitate, id ante omnia roborandum est, sed eiusmodi rerum omnium cura Medico incumbit, nos hîc tantum particularia remedia quærimus quæ faciei rugas, ma- D culas, & reliqua vitia deterant, & floridum ipsi colorem adsciscant. In primis lauabitur facies aqua florum liliorum, fabarum, nenupharis, fæctis bubuli distillati, vel aqua macerationis hordei, amyli. Desiccata facies inungetur describendis mox vnguentis, illæ enim lotiones detergent, & præparant faciem ad vnguentorum vim recipiendam, haud secus quàm lixiuium aluminosum, præparat pilos ad eum colorem quem volumus ebibendum & retinendum. Sic igitur detersa & præparata facie remediis sequentibus vti licebit, quibus nempe vis inest illustrandæ cutis, tendendæ & erugandæ. Vt,

A cacochymia cachexia.

Aqua ad faciẽ abluẽdam.

Lixiuium aluminosũ tingendis pilis quid conferat.

Liquores cõpositi ad abluendam faciem.

Lac virginale.

℞. gummi tragacãthæ, conquass. ℥ ij. distemperentur in vase vitreo cum ℔. ij aquæ communis. Sic gummi dissoluetur, indéque albescet aqua. Vel,

℞. lithargyri auri. ℥ ij. cerusæ & salis comm. an. ℥ ß. aceti, aquæ plantag. an. ℥ ij. caphuræ ʒ ß. macerentur lithargyros & cerusa in aceto seorsum per tres aut quatuor horas: sal verò & camphora in aqua quam instituto tuo aptam delegeris. Singula mox seorsim distillentur per filtrum, distillata dum vti voles misceantur.

℞. lactis

A ℞.lactis vaccini ℔.ij. arãciorum & limonũ an. nu. iiij. sacchari albissimi & aluminis rochæ an.℥ j. distillentur omnia simul. Limones & arancia in frustula seu taleolas concidentur, inde in lac infundentur addito saccharo & alumine, omnia mox simul distillabuntur in balneo mariæ. Quæ manabit aqua faciei lætum habitum & pulchritudinem conciliabit. Itaque sub horam somni operæpretium fuerit linteis illa imbutis faciem obtegere. Ad eandem rem valet aqua distillata ex limacibus vinealibus, succo limonum, floribus tapsi albi æquali pondere mixtis, cui tantundem admiscueris eius liquoris qui vlmi vesiculis continetur.

℞.micæ panis albi ℔.iiij. florum fabarum, rosar. albar. florum nenuphar. lilior. & ireos an. ℔.ij lactis vaccini ℔.vj. oua nu. viij. aceti optimi ℔.j. distillentur omnia simul in alembico vitreo, & fiat aqua ad faciei & manuum lotionem.

Liquor vlmi vesiculis contentus.

℞.olei de tartaro. ℥ iij. mucaginis seminis psilij ℥ j. cerusæ in oleo rosar. dissolutæ, ℥ j.ß. boracis, salis gemmæ an. ʒ j. fiat linimentum pro facie.

℞.caponem vnum & caseum ex lacte caprino recenter confectum, limon. nu. iiij.
B ouo. nu. vj. cerusæ lotæ in aqua rosar. ℥ ij. boracis ℥ j.ß. camph. ʒ ij. aquæ florum fabarũ ℔.iiij. fiat omnium infusio per viginti quatuor horas, postea distillentur in alembico vitreo. Ex medulla ossium veruecinorum fit fucus nobilissimus, qui cutis asperitates lenit, & faciem illustrat, extrahitur medulla hoc modo: ossa cùm elixatione à carne abscesserint capiuntur, & conquassata in aqua elixantur, decoctio vbi perfecta videbitur ab igne submouetur, & cum refrixerit quod supernatat pingue colligitur, & ex eo facies sub ingressum lecti illinitur: mane suprascripta aqua lauatur.

Medulla ossium veruecinorum fucus.

℞. salis cerusæ ʒ ij. vng. citrini vel spermat. ceti ℥ i. malaxentur simul & fiat linimentum, addendo olei ouorum ʒ ij. Sal cerusæ fit hoc modo. Cerusam in tenuissimum puluerem redigito, & eius pulueris ℔. vnam in aceti distillati libras quatuor, per quatuor aut quinque dies infundito, per peniculamentum distillato: quod distillatione elicueris fictili vase vitreo exceptum igni admoueto, quoad in sal concrescat, eo plane modo quo capitellum in cauteria abit.

Sal cerusæ qui paretur

℞.excrementi lacertorum, ossis sæpiæ, tartari, vini albi, rasuræ cornu cerui, fa-
C rinæ orizæ partes æquales, fiat puluis, infundatur in aqua distillata amygdalarum dulcium, limacum vinealium, florum nenupharis. Hinc addito mellis albi par pondus, & in mortario marmoreo concorporentur, asseruentur in vase vitreo aut argenteo, sub noctem facies ea compositione inungatur: valet mirificè ad rubores faciei extinguendos si linteo aqua descripta imbuto faciem post litum operueris.

Litus ad faciei rubores

℞.sublimati ʒ j. argenti viui saliua extincti ʒ ij. margarit. non perforatarum ʒ j. camphuræ ʒ j. ß. incorporentur simul in mortario marmoreo, cum pistillo ligneo per tres horas ducantur & fricentur, reducantúrque in tenuissimũ pollinem: confectus puluis abluatur aqua myrt. & desiccetur, seruetúrque ad vsum: adde foliorum auri & argenti nu. x. cum descripto puluere vti voles, infunde in volam manus olei lentiscini aut amygdalarum dulcium tantillum, in illo mox oleo descripti pulueris dissolue pauxillum, incorporentur in litum, quo vnguatur facies sub ingressum lecti. Sed ante aquis descriptis faciem abluere oportet, iterúmque mane egressu è lecto.

Detersa facie rugis & maculis, colorem roseum & floridum genis appingere ex-
D pediet. Nam ex albo & rubro commixtis consurgit natiuus & floridus color: in hanc rem dissolue rasuræ, bresili & anchusæ quantum videbitur, in aqua aluminosa genas inde & labra subpingito, & siccessere finito. Habetur etiam in hanc rem paratum rubrum Hispaniæ, alij pelle veruecina rubro colore tincta commemoratas partes fricant, quin & frictio quæ sola manu fit ruborem iucundum faciei conciliat, dum sanguinem & spiritus eò euocat.

Faciei florido colore pingendæ quæ conferant.

De gutta rosacea. CAP. XLV.

HÆc de fucis tractatio admonet me vt de expugnando rubore præter naturam hîc agam, qui nares & genas, sæpè & totam faciem occupat, aliàs cum tumore, aliàs sine tumore: nonnunquam cum pustulis & crustis ab admixto humore nitroso & adusto. Guttam rosaceam pragmatici Medici dixerunt, magis hæc & fœdior apparet hyeme quàm

Cur hyeme quam æstate fœdior est gutta rosacea. æstate, quia frigus cutis spiracula constringit, sic vt conclusa subtus materia difflatione prohibita coërceatur: quo fit vt acrimoniam & mordacitatem acquirat, adeò vt velut efferuescens in pustulas crustulosas cutem attollat. Morbus remediis est contumax & sæpè ineluibilis. A

Diæta. Quod ad generalem curandi huius morbi rationem attinet, oportet vt æger à vino abstineat, & ab omnibus in vniuersum rebus quæ sanguinem calore suo accendũt, & vaporosa substantia diffundunt. Calida quoque & impense frigida loca vitabit, vt aluus sit libera, seu natura, seu arte procurabit: detrahetur primum sanguis de basilica, tum de vena frontis, denique de vena nasi. Hirudines multis faciei locis applicabuntur: scapulis verò cucurbitulæ cum scarificatu apprimentur.

Chirurgia. Quod verò ad particularia seu propria remedia attinet, si malum sit vetus, primum emollientibus eius contumacia mollietur: deinde vnguentis sequentibus expugnabitur: quæ Chirurgo vsurpanda & mutanda erunt pro Medici adstantis consilio.

Vnguentũ expertum. ℞. succi citri ℥ iij. cerusæ quantum sufficit ad eum inspissandum, argenti viui cum saliua & sulphure viuo extincti, ʒ ß. incorporentur simul & fiat vnguentum. B

℞. boracis ʒ ij. farinæ cicerum & fabar. an. ʒ j. ſs. caphuræ ʒ j. cum melle & succo cæpæ fiant trochisci: cùm vti erit animus, dissoluendi erunt in aqua rosar. & plantaginis, & supra linteum extensi partibus affectis de nocte applicabuntur, sæpiúsque renouabuntur.

℞. vnguenti citrini recenter dispensati ℥ ij. sulphuris viui. ℥ ſs. cum modico olei seminis, cucurbitæ & succi limonum, fiat vnguentum quo illinatur facies hora somni, mane extergeatur aqua rosacea, quæ infuso furfure albescat, quin & acetum aere co-

Acetũ rubores extinguit. ctum cum furfure & aqua rosacea appositum, vt suprà, rubores faciei potenter extinguit.

℞. cerusæ & lithargyri auri, sulphuris viui puluerisati an. ℥ ſs. ponantur in phiala cum aceto & aqua rosar. Imbuta inde lintea faciei de nocte applicentur, mane cum aqua infusionis furfuris abluatur, continuetur id remedij genus per mensem. C

℞. sanguinis tauri ℔. j. butyri recentis ℔. ſs. fiat distilatio, vtatur: qui inde emanat liquor primis diebus turbidus est & fœtens, sed his exactis pelluciditatẽ & odoris gratiam recipit. Alij furfur in aceto & aqua nenupharis incoquunt. In decocto sulphuris & caphuræ quod satis est pro decocti ratione dissoluunt, imbuta eo medicamine lintea faciei imponunt vesperi.

℞. album. ouor. nu. ij. aquæ rosar. ℥ j. ſs. succi plantag. & lapathi acuti an. ℥ ſs. sublimati ℈ j. incorporentur in mortario marmoreo.

Ad desiccandas pustulas & saphiros. ℞. axungiæ porci decies in aceto lotæ ℥ iiij. argenti viui. ℥ j. aluminis, sulphuris viui an. ʒ j. pistentur omnia diu in mortario plumbeo, & fiat vnguentum: argentum viuum non debet nisi extremo loco affundi.

℞. rad. lapathi acuti & asphodelorum an. ℥ ij. coquantur in aceto scillitico, postea tundantur & setaceo traiiciantur, addendo auripigmenti ʒ ij. sulphuris viui ʒ x. incorporentur & fiat vnguentum desiccandis pustulis apponendum.

℞. rad. liliorum sub cineribus coctorum ℥ iij. pistillo tusis & setaceo traiectis, addе butyri recentis & axungiæ porci lotæ in aceto an. ℥ j. sulphuris viui ʒ iij. caphuræ. ℈ iij. succi limonum quantum sufficit, malaxentur simul, & fiat vnguentum. D

℞. lactis virginalis ℔. ß. aluminis ℥. ſs. sulphuris viui ℥ j. succi limonum ℥ vj. salis comm. ʒ ſs. distillentur omnia in alembico vitreo, aqua in vsus supradictos seruiet.

℞. lapathi acuti, plantag. & asphodel. an. ℥ j. ſs. olei vitellor. ℥ j. terebinth. ven. ℥ ſs. succi limonum, ʒ iij. aluminis combusti ʒ j. argenti viui extincti ℥ j. olei liliorum ℥ ſs. tundãtur omnia in mortario plumbeo, addendo sub finem argentum viuum ne mortario adhærescat. Ad idem valet succus cæparum cum sale aut cum vitellis contusarum.

Ad herpetes coërcendos. Ad herpetes coërcendos & restringendos valent ellebori folia cum aceto tusa, valet & lac ficulneum ipsum per se, vel tithymallorum, vel synapi in aceto forti cum pauco sulphure dissolutum.

℞. sul-

A ℞. ſulphuris, chalcanthi, & aluminis an. ʒ j. macerentur in forti aceto, traiiciantur per linteum, applicetur ſuccus expreſſus, alij ouum in aceto acerrimo macerant cum chalcantho & ſulphure viuo in pollinem tuſis, totum id per linteum traiiciunt & exprimunt.

Cæterùm cùm ſupradicta remedia ſint acria & ferè exedentia atque arrodentia, fieri non poteſt quin aſperam & ſcabram cutem reddant. Itaque ad eam leniendam & erugandam vſurpandus ſequens litus.

℞. terebinth. venetæ tam diu lotæ, vt acrimoniam nullam habeat, butyri ſalis expertis an. ℥ j. ß. olei vitellorum. ℥ j. axungiæ porci in aqua roſarum lotæ ℥ ß. ceræ parũ, fiat linimentum ad vſum. In eandem rem vſurpari poſſunt & aliquot remediorum ante commemoratorum formulæ. *Ad erugãdam cutem*

Ad denigrandos pilos. CAP. XLVI.

B ANTE omnia præparandi ſunt pili ad fucum ſeu tincturam ebibendam, & retinendam lixiuio, in quo aliquantulum aluminis rochæ diſſolutum ſit. Sic adipoſæ ſordes, quæ fucum, quominus adhæreſcat & in pili corpus penetret, impediunt, & quaſi repellunt, eluuntur & conſumũtur. Hinc ad particularia ſeu propria & huic rei deſtinata medicamina veniendum. Hæc aromatica, & cephalica eſſe debent, ac nonnihil ſtiptica, vt odorata & adſtringente vi ſua facultatem animalem roborent, tenuium præterea partium, vt ad intimas vſque pilorum radices ſubire queant. *Qualia conueniant tingendis capillis.*

℞. ſulphuris, vitrioli, gallarum, calcis viuæ, lithargyri an. ʒ ij. ſcoriæ ferri ʒ ß. in pollinem reducantur, & cum aqua communi incorporẽtur, vt inde fiat maſſa qua veſperi ſub ingreſſum lecti fricentur pili, mane, maſſa illa expediendi.

℞. calcis lotæ, ℥ j. lithargyri vtriuſque ℥ ß. cum decocto gallarum, corticum nucum, fiat maſſa addendo olei chamæm. ʒ ij. *Ratio lauãdæ calcis.*

℞. lithargyri auri ℥ ij. ciner. clauellat. ℥ j ß. calcis viuæ ʒ j. diſſolue omnia cum vri-

C na hominis donec acquirant conſiſtentiam vnguenti, pro vnctione capillorum.

℞. calcis lotæ ℥ iiij. lithargyri vtriuſque an. ℥ ij. cum decocto ſaluiæ & corticis granat. fiat paſta ad formam pultis ſatis liquidæ qua capilli ſub horam ſomni tingentur: mane verò vino & aqua eluentur.

Lauandæ calcis hæc eſt ratio. Calcis libram vnam in decem vel duodecim aquæ communis libras per horas quatuor & viginti infunde: mox aquam inclinato vaſe effunde, alia in eius locum addita: tertio aquæ communi loco affundes aquam decoctionis ſaluiæ & gallarum, in ea madebit calx per horas totidem, inde ſimiliter liquor inclinato vaſe effundetur, ſic demum calcem habebis lotam.

Inuenta etiam ratio eſt, qua ſolo liquore affuſo tingerentur & denigrarentur pili. Vt,

℞. argenti puriſſimi ʒ ij. reducantur in tenuiſſimas laminas, ponantur in ampulla vitrea cum ʒ ij. cum aquæ ſeparationis auri & argenti & aquæ roſar. ʒ vj. Habendæ eiuſmodi aquæ ratio talis eſt, aquam ſeparationis auri & argenti ipſúmque argentum *Liquor ad denigrãdos capillos.*

D in matellam ſeu ampullam infundes, ac prunis ardentibus vt liquefiat argentum ſuppones: mox igni ſubmouebis, atque vbi refrixerit aquam roſaceam addes. Cæterùm ſi plenius denigrare velis, plus argenti, ſi minus, argenti quoque parcius addendum eſt, vtendi medicamento modus eſt, vt pectinem in eiuſmodi aqua maceres quo te pectas.

℞. plumbi vſti. ℥ ij. gallarum non perforat. corticum nucum an. ℥ iij. terræ ſigill. ferretæ hiſpanicæ an. ℥ ij. vitrioli rom. ℥ vj. ſalis gẽmæ, ℥ j. ß. caryophyll. nucis moſch. an. ℥ j. ſalis ammon. aloës an. ʒ ß. fiat puluis ſubtiliſſimus, macerabuntur eiuſmodi puluiſculi in aceto acerrimo per tres integros dies, inde totum alembico diſtillabitur, manans aqua in prædictum vſum cedet, vt flaueſcant pili: quod ſequitur eſt idoneum medicamentum.

℞. florum geniſtæ, ſtœcad. & cardamo. an. ℥ j. lupinorum conquaſſatorum, raſuræ buxi, corticis citri, rad. gentianæ & berber. an. ℥ j. ß. cum aqua nitri fiat lenta decoctio: qua pili multos dies lauabuntur & imbuentur. *Vt flaueſcant pili.*

Psilothra seu Depilatoria. CAP. XLVII. A

℞.calcis viuæ ℥ iij.auripigmenti, ℥ j.calx extinguetur in aqua communi, tum addetur auripigmentum cum re aliqua aromatica, videndum vt non multam medicamentum moram in parte trahat, aliàs vret, & id medicamentum in pultis consistentiã parandum est, calidéque applicandum fotu partis ex aqua calida præmisso, tum enim pilus excidet, vel leui ex aqua calente detersione, quod si inde sequatur excoriatio, id damnum sarcietur vsu vnguenti rosacei, vel alterius simili facultate prædit.

Depilatorij perfectè cocti signum. ℞.calcis viuæ, auripigmenti citrini an.℥ j.amyli, spumæ argenti an.℥ ß.terantur & incorporentur cum aqua com.bulliant simul, certò scies perfectam coctionem si pennam anserinam demerseris, sic enim deplumabitur. Nonnulli calcis viuæ & auripigmenti partes æquales in puluerem comminuunt, nodulo includunt, quo in aqua macerato partem alinunt móxque leniter ducta manu pilus sponte excidit. Quæ sequuntur aquæ manuum, faciei, & totius corporis, imo etiam linteorum lotionibus quò odorem gratum spirent, sunt valdè accommodatæ, in primis aqua lauendulæ. B

Aqua lauendulæ. ℞.florum lauendulæ ℔.iiij.aquæ rosar.& vini albi.an. ℔. ij.aquæ vitæ, ℥ iiij.misceantur omnia simul, & fiat distillatio in balneo mariæ. Potest etiam eadem hæc aqua haberi citra distillationem, si lauendulæ flores in aqua communi matula vitrea infusos ad solem exponas, vel in balneum mariæ deponas, addito pauco oleo de spica & moscho. Aqua caryophyllorum sic paratur.

Aqua caryophill. ℞.caryophill.℥ ij.aquæ rosar. ℔.ij. macerentur spatio viginti quatuor horarum, & distillentur in balneo mariæ. Aqua odorata vulgò dicta ex variis rebus odoratis & in vnum velut fasciculum collectis: paratur hoc modo.

Aqua ex variorum farragine composita. ℞.menthæ, maior.hyssopi, saluiæ, rorismar.lauend. an.m. ij. rad. ireos ℥ ij. caryophill.cinam.nucis moschatæ an.℥ ß. limon.nu.iiij.macerentur omnia in aqua rosar. spatio horarum quatuor & viginti, distillentur in balneo mariæ addendo moschi ℈. ß.

C

FINIS LIBRI VIGESIMI QVINTI, DE MEDICAMENTORVM FACVLTATIBVS, & compositione.

DE DISTILLATIONIBVS.

B LIBER VIGESIMVS SEXTVS.

Quid ſit Diſtillatio, & quot ſint eius modi.
CAP. I.

PRÆMISSA de medicamentorũ facultatibus tractatio, poſtulare
nũc videtur, vt aliquid de Chymicis, & his quæ igne eliciũtur me-
dicamentis dicamus. Hæc illa ſunt quæ quinta quadam eſſentia
conſtant, diſtillando à terrenis medicamentorum fæcibus abſtra- *Quinta eſ-*
cta, cuius in morborum curatione tam inſignes ac tam diuinæ vi- *ſentia quid*
res ſunt, vt in tanta medicamentorum ſuppellectile nihil propè ſit
quod hodie Chymiſtæ diſtillandi artificio non ſubiiciant, ſicque
ſe ipſo vegetius & validius reddere non contendant.

Eſt autem Diſtillatio, ars quædam & via, qua medicamentotum liquot, vel hu- *Diſtillatio*
C mor, ignis ſeu ſimilis alterius caloris vi in vaporem reſolutus, ac frigore rurſum inſpi- *quid.*
ſatus, elicitur. Hanc artem nonnulli alio nomine Sublimationem appellant. Eſt autẽ
Sublimare, nihil aliud quàm ſubtiles & tenues partes à craſſioribus & fæculentis ſe- *Sublimare*
cernere, vel facere, vt quorum corporum materia & ſubſtantia impura eſt, purior & *quid.*
ſincerior reddatur: vel id conſequi, vt terrenæ partes non vſque adeò bene cohæren-
tes, aut alioqui per totam ſubſtãtiam plus ſatis confuſæ conſtringantur & magis vniã-
tur, ſic vt caloris vi ſolutæ, ſingulæ per ſe in vaſis fundo relinquantur. Eſt etiam Diſtil-
latio humoris guttatim per alembici nares ſtillantis extractio, & in ſubiectum vas ef-
fuſio. Hanc effuſionem præcedit quædam quaſi concoctio, quæ caloris virtute perfi-
citur. Concoctio illa heterogeneas ſubſtantias ante in vnum mixti corpus confuſas
ſecerint, ſecretíſque nonmodò conſiſtentiæ, ſed & facultatis viriúmque aliam ſpeciẽ
aduerſus varia morborum genera efficacem adfert. Quę diſtillationi ſubiiciũtur cor- *Caloris va-*
pora vt liquorem remittant, alia flammam ſeu luculentum ignem, alia carbones ac- *riæ ſpecies*
cenſos, alia ſolem, alia cineres vel arenam, alia ferri ſcobem, alia fimi equini calorem, *quibus di-*
D alia aquam feruentem, alia ſolùm eius vaporem poſtulant. In omnibus eiuſmodi igni- *ſtillatio per-*
bus quatuor notantur caloris gradus. Primus quidem teporis limitibus continetur, *ficitur.*
cuiuſmodi apparet in aqua tepida, vel aquæ feruentis vapore. Secũdus paulò calidior
eſt, ſic tamen vt eum manus ſine noxa ferre poſſit: cuiuſmodi eſt cinerum calor. Ter-
tius hunc vehementia ſuperat. Itaque huius contactum manus citra noxam diu ferre
nequit, talis eſt arenæ calor. Quartus adeò acer eſt, vt contiguum corpus adurat, ta-
líſque eſt calor ſcobis ferri. Primus gradus materiebus tenuibus & humidis, vt flori-
bus diſtillandis conuenit. Secundus tenuibus & ſiccis, quales ſunt aromaticæ, vt cin-
namomum, zinziber, cariophylli. Tertius craſſioribus & ſucculentioribus, cuius ge-
neris ſunt radices permultę & gummi. Quartus metallicis & mineralibus, qualia ſunt
alumen, vitriolum, ambra, gagates & ſimilia. Quãquam & poteſt etiam diſtillatio fie-
ri ſine calore, qualis ea diſtillatio eſt quæ fit per colaturam, per reſidentiam, per mani- *Non omnis*
cam, aut per peniculamentum, qua arte paratur lac virginale, aut per vaſculum hede- *diſtillatio*
raceum: quin & nonnulla frigoris & humiditatis vi diſtillentur, ita enim parantur o- *fit calore.*
leum de tartaro, de myrrha, & vitriolo.

De fornacum materia & forma. CAP. II.

Quæ materia fornacibus melior.

VARIA fornacum materia & forma esse solet. Fornaces enim quædam ex lateribus & argilla coagmentatæ sunt: quædam ex sola argilla, melius verò & ad æternitatem commodius parantur ex argilla, luto pingui, quod ex ouorum albuminibus & tomento abraso paratum sit, subacta. In subitis tamen casibus vbi distillandi præsens vrget necessitas, parari fornaces poterunt ex laterculis sibi inuicem sic aptatis, vt ne iūcturæ conueniant, sed inæquales fiant, sic enim firmior fiet constructio. Optima verò & aptissima distillatoriæ fornacis formâ sphærica est: sic enim ignis sursum elatus æqualiter se quaquauersum diffundit, quod non contingit in fornace alterius figuræ, quadratæ nempe aut triangularis: angulorum enim distractio ignis vires distringit & disgregat: earum magnitudo vasi excipiendo erit proportionata. Crassities verò tanta quantam necessitas postulare videbitur. Duobus fundis instructæ & tanquam contignationibus distinctæ esse debent: imò quidem vno, quod prunarum vel similis alterius materiæ igniariæ cineres excipiat: superiore altero quod prunas accensas cōtineat. Id craticulæ ferreæ instar habere, vel saltem multis foraminibus peruium esse debet: quò sic cineres in imum fundum facilius elabantur, ignem alioqui suffocaturi, quanquam nonnullæ tribus fundis sunt discretæ vt fornax reuerberationis. Primo quidem excipitur cinis, altero carbo, tertio materia calcinanda, vel etiam distillanda. Hoc operculo in semicirculum acto tectum esse debet, vt inde calor flammáve in materiam contentam reflectatur. Imum fundum vno vel pluribus orificiis apertum erit, quibus delapsi cineres eximi possint. Superius verò vnico orificio magnitudinis mediocris, quo carbones aut ligna immitti possint. At in fornacis exitu & superiori parte qua videbitur commodius exigua duo vel tria foramina excisa erunt, vt per illa ignis flabello excitari, & fumus expirare atque egredi possit: suis verò operculis instar gulæ clibani instructa erunt ante commemorata orificia. In fornacis aut materiæ fornaci construendæ idoneæ inopia caldario vti poterimus, tripodi imposito, ea arte quam mox in distillatione quæ per balneum mariæ fit demonstranda, explicabimus.

Sphærica forma fornaci optima.

B

C

De vasis ad distillandum idoneis. CAP. III.

Plumbea vasa mala.

VASA distillatoria varia materia, variáq; item forma constant, nam vel plumbea sunt, vel stannea, vel ærea, vel figulina, eáque aliàs plumbo, aliàs nullo vernice obducta, vel aurea, vel argentea, vel vitrea, vel testacea, quæ valdè probantur. Nam quod ad plumbea attinet reliquis deteriora existunt, omninoq; improbanda, cùm præsertim qui eliciuntur liquores ore in corpus ingerendi sunt, propter malignas qualitates quæ plumbo inesse dicuntur, quarum occasione motus Galenus, eas aquas damnat quę tubis plumbeis vehuntur & deriuantur, quod propter salsuginem & acrimoniam quæ hydrargyrum redolet dysenterias excitent. Itaque cernere est aquas penula seu capitello plumbeo distillatas acri & vehementius feriēte vapore præditas esse: quod salsuginis illius portio vnà dissoluta, & quasi ex interiore alembici seu capitelli fornice abrasa, liquores stillatitios contaminet, & in substantiam velut lacteam dealbet & inspisset. Cupra verò seu ænea capitella etiam plumbeis nocentiora sunt, aquas enim præterlabentes æruginosas reddunt. Aurea & argentea minus noxia sunt, sed sumptus magnitudo non patitur ex ea materia capitella parari. Curandum igitur vt vasa distillatoria vel figulina sint vernice oblita, vel vitrea, vel testacea, eius scilicet generis ac materiei quā Belouacensis terra subministrat potius quàm plumbea, aut ex alio quouis metallo. Vitrea certè, quæ modò ex silice parata non sint, omnium optima sunt, inde figulina vernice oblita, hinc testacea, denique stannea. In forma verò & figura, magna vasorum distillatoriorum est varietas, alia enim ouali seu cylindrica figura sunt, id est rotunda & oblonga, alia intorta & flexa, alia alterius figuræ, vt in Chymistarum libris cernere est. Ex illa figurarum infinita prope varietate eorum tibi suo loco delineationem & vsum subiiciam, quæ maximè omnium necessaria videbuntur.

Aenea pessima.

Optima materia vasis distillatoriis.

D

Quæ

A *Quæ in distillando consideranda veniant.* CAP. IIII.

FORNACI primùm locus in domo idoneus est deligendus, sic vt neque cuiquam rei impedimento sit fornax, neque rei cuiusquam imminentis ruinæ obnoxia. Cùm distillabitur materia quæ malignæ sit qualitatis ac venenatæ, quàm minimum poteris ipsi adstabis, ne excepto vapore malè efficiaris. Si distillationi vasa vitrea quæris, delige quæ sint exquisitè cocta sine bullis aut rimis, & vndique æqualia. Ignis per initia violentus non sit, nonmodò ne rapida eius irruptione vasa rumpantur, sed etiam vt primus ignis ad res distillãdas allapsus blandior sit, híncque gradatim & sensim augescat. Materialia copia maiore in vasis fundum immitti non debent, ne hinc exundent & exiliant. Materialia calida quò sint efficaciora bis aut distillari debent, ipsorum liquorem stillatitium, vel aliis & recentibus materialibus affundendo, vel seorsim & per se distillando. Cuius generis sunt gummi, ceræ, axungiæ, olea. Per singulas autem quæ repetentur distillationes, de subiecti ignis viribus detrahendum aliquid, materia enim priore distillatione attenuata, tantum dehinc calorem ferre nequit: at aromatica, vt cariophylli, cinamomum & similia, liquorésque item è saluia, roremarino, thymo & similibus distillationi iterùm subiici seu rectificari non debent, quia prima statim distillatione diligenter curandum vt phlegma, id est mixti totius liquorem magis aquosum seponas: in quam rem habenda ratio eius rei quæ distillationi subiicitur: sunt enim quædam quæ primum phlegma remittunt, vt acetum, aliæ quæ postremò vt aqua vitæ. Si vis rebus distillandis alium à natiuo saporem odorémve conciliare, rem odoratam seu cinnamomum, seu caphuram, seu moschum, similémve quod volueris aliud rebus distillandis admiscere oportebit, vnáque distillationi subiicere. Qui cinerum aut arenarum calore eliciuntur stillatitij liquores, empyreuma redolent, retinéntque: quod vt deponãt, phiala fideliter clausa inclusi, soli exponendi sunt, & ex interuallis reseranda phiala, vt ignea fuligo expiret, vanescátque & consumatur phlegma si quod superfuerit. Cæterùm etsi in omni distillatione multa sint animaduertenda, duo tamen sunt animaduersione dignissima. Primùm est materia distillationi & operi subiicẽda, nempe qualis illa sit, quid agere & quid ferre ac pati natura possit. Alterum est fornax, quæ deligi ac parari debet rei quæ distillatur, conuenientis tum materiæ tum figuræ: non enim quidlibet ex qualibet materia fit, nec ex quolibet mixto distillationi subiecto oleum aut aquam sperare iure possis. Mixta enim corpora haud æquali constant quatuor elementorum portione, sed quædam magis aërea sunt, alia magis ignea, alia plus aquæ, alia plus terræ statim à primo ortu obtinẽt & sortita sunt. Itaque vt aquea plus aquæ, sic aërea & ignea plus olei remittunt, vbi distillationi subiecta fuerint: nec verò cuilibet eliciendo liquori passim quæuis instrumenta apta sunt. Notandum insuper aquosum liquorem primo nonnunquam loco prodire, mox verò subiecto igne viuidiore sequi oleosum, quod contingere cernimus, quoties quæ distillantur plantæ plantarũve partes frigido sunt temperamento: in calidis enim secus accidit: qui enim primùm prodit liquor oleosus est, hunc denique sequitur aquosus.

Calida materialia pluries distillãda.

B (at "nes, de subiecti ignis viribus")

Quid phlegma in re distillatoria.

Stillatitij liquores quî empyreuma deponant.

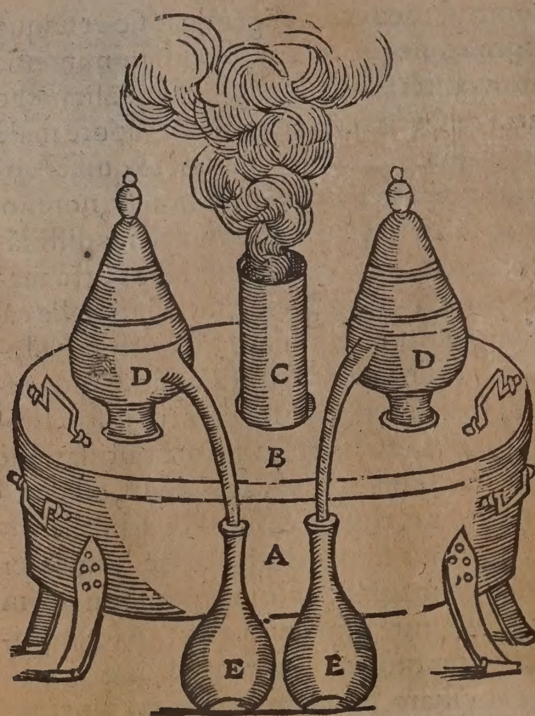
C (at "uersione dignissima")

D *Cuiusmodi sint vasa quibus distillando aquæ eliciuntur.* CAP. V.

AD aquas cuiusuis generis eliciẽdas, vasorum duo genera sunt necessaria, quæ vnico & generali alembici nomine intelliguntur. Vnum quidem cucurbitam appellant, seu vas continens, alterum capitellum, penulam nẽpe illam in quam cõscendentes & condensati vapores in aquam conuertuntur. Capitellum verò nominatur quod ad subiectam cucurbitam tanquam ad aluum, capitis rationem & instar habeat. A capitello canalis prominet & proiicitur tanquam auis rostrum, quo stillatitius liquor in subiectam phialam guttatim diffluit, vt subiecta imagine licet intueri.

Alembici partes explicantur.

Fornax balnei mariæ cum alembicis & excipulis, seu recipientibus. A

A. *Monstrat cupam æneam aqua plenam.*

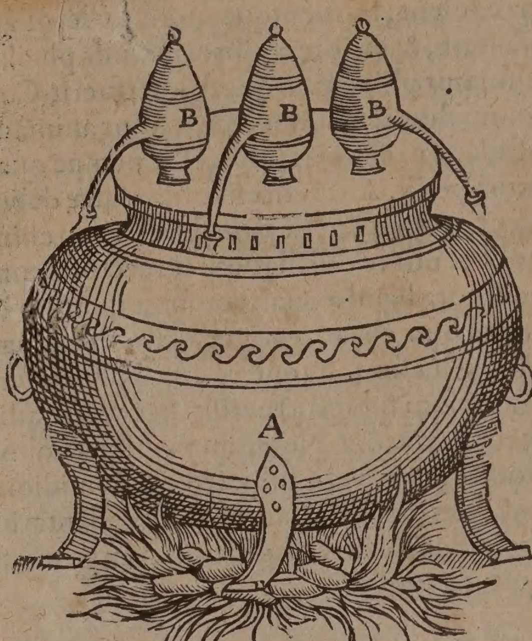
B. *Operculum cupæ l[illegible]is duobus perforatum, quà vasis [illegible] transitus.*

C. *Canalem cupæ additum, quo ignis contineatur vt aqua incalescat.*

D. *Alembicum capsula sua seu cucurbita & capitello seu pe[illegible]a instructum.*

E. *Excipulum, seu vas recipiens, in quod stillatitius liquor influit.* B

Alterius balnei mariæ haud adeò portatu facilis, effigies.

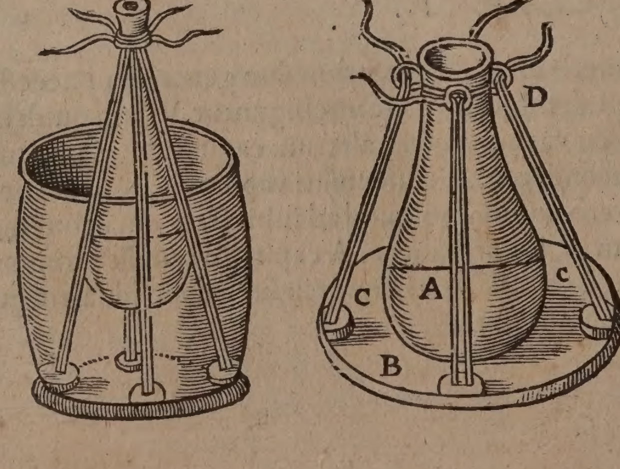

A. *Monstrat vas seu caldarium quò aqua cõtinetur.* C

B. *Alembica in aqua disposita.*

Cæterùm ne alembicum hâc illâc fluctuet, ac semiplenum in aqua innatet, sicque ad cupam allidatur, rationẽ, artemq; subiicere volui, qua illi periculo occurrere possis.

D

A. *Monstrat vas seu alembicum vitreum.*

B. *Laminam plumbeam cui alembicum insidet.*

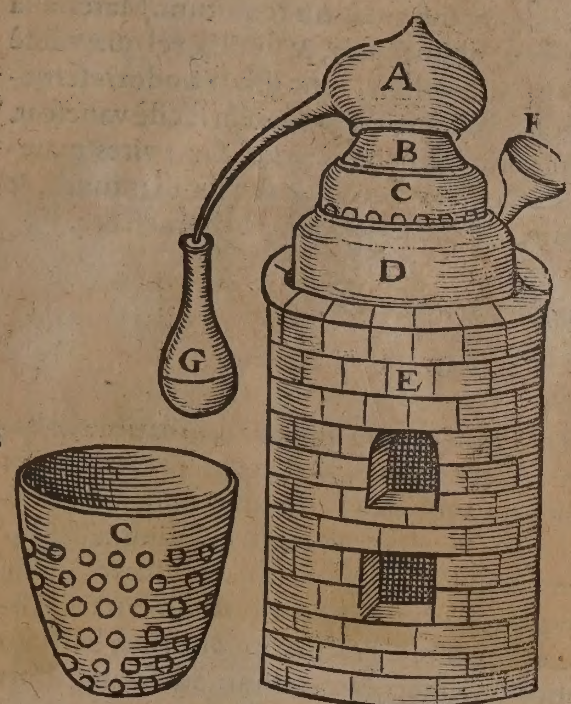
C. *Funiculos traiectos qui alembicum laminæ alligant.*

D. *Annulum ad quem traiecti reuinciuntur funiculi.*

Licet etiam corporũ liquores stillando elicere aquæ vapore, modò præsto sint fornaces & vasa hac arte constructa.

Fornax

Fornax cum suis vasis ad eliciendos liquores vapore aquæ.

A. *Monstrat capitellum seu penulam alembici.*

B. *Alembicum in æreo vase collocatum ad id affabrefacto.*

C. *Vas æneum multis locis foratum ad aquæ vaporem excipiẽdum. Continebit id vas alembicum lignorum scobe cinctum, nõ modò vt vaporis calorem constantius, diutiúsque retineat, sed & ne duro ænei vasis contactu diffringatur.*

D. *Ostendit vas æneum in fornace collocatum aquam continens.*

E. *Fornacem vas continentem.*

F. *Infundibulum per quod subinde affunditur aqua in eius locum quæ calore ignis dissipata euanuit.*

G. *Excipulum.*

Quod verò spectat ad vires aquarum stillatitiarum, certum est eas quæ in balneo mariæ seu vase duplici eliciuntur, lõgè nobiliores & efficaciores esse, quia rerum quæ distillantur nonmodò odorem, sed & saporem, colorem seu splendorem, aciditatem, austeritatem, dulcorem, amarorem, aliásque qualitates exactè retinent, sic vt neque fumum neque empyreuma redoleant: mitis enim & blandus balnei calor plantarum C quæ distillantur partes subtiliores, ne dissipentur & exhalent, humiditate sua continet: contra quam contingere consueuerit rebus quæ flammato lignorum aut carbonum calore distillantur. Hæ enim præ se ferunt nitrosum quendam & acrem saporẽ, fumum & empyreuma redolentem. Malignis præterea vasorum, maximè plumbeorum è quibus stillant, qualitatibus se imbuunt, vnde vitia contrahunt principibus & vitalibus naturalibúsque visceribus inimica. Itaque quæ sic distillantur plantæ, si natura amaræ sint. Insipidæ mox apparent, vt ex aqua absinthij stillatitia hac arte parata intelligitur. Quæ in balneo mariæ distillantur, vitreo vase includuntur, à quo malignam nullam qualitatem mutuari possunt. Itaque qui balneo mariæ eliciũtur liquores efficaciores sunt & gustu, odoratu, aspectúque gratiores: non ex vna modò plantæ specie, sed ex multis, confusis, mixtisq; simul & semel liquores licet elicere compositos. Horum alij sunt alimentarij, alij medicamentosi, imò & cathartici, alij odorum, alij fucorum gratia expetiti, vt dicemus postea.

Cur quæ in balneo mariæ distillãtur vires rerum è quibus eliciuntur magis exprimunt.

Absinthij aqua stillatitia quæ vulgò habetur cur amarorem non præ se fert.

D

Quî præparanda sint materialia antequàm distillationi subiiciantur.

CAP. VI.

MATERIALIBVS antequàm in alembicum coniiciantur, sua debetur præparatio, nempe minutim concidenda sunt, terenda & maceranda, id est liquore aliquo imbuenda, quò facilius, plúsque humoris stillando de se profundere possint, & natiuum odorem insitásque vires retinere & præferre, quanquam non omnibus debetur talis præparatio. Quædam enim materialia sunt quæ nihil necesse est infundere & macerare, quin potius antequàm distillationi subiiciantur desiccanda sunt, vt saluia, thymus, rosmarinus, & similia propter superfluam humiditatem: alia sunt quibus liquore aliquo irrorari satis est. In hac præparatione duo sunt obseruãda, nempe tempus infusionis & liquoris, in quo materialia infundi debent, conditio. Tempus infusionis varium est pro materiæ macerandæ varietate: dura enim, solida, sicca aut integra diutius maceranda sunt, quàm quæ tenera sunt, recentia aut trita, quò fit vt radices & semina longius infusionis tem-

Quæ materialia minimè maceranda sint antequàm in alembicum coniiciãtur.

pus postulent, flores & folia breuius, par est de similibus iudicium. Liquores in quibus infusio fieri debet, debent materialium qualitatibus conuenire. Calida enim materialia liquores calidos, frigida frigidos in quos infundantur requirunt. Materialia quibus non ita multum succi inest, vt betonica, absinthium, & similia, vel quæ valdè sunt odorata, vt aromatica omnia, infundi in vino volunt, vt sic illis sua odoris seruetur gratia, quę alioqui ignis actione ob insitam substantiæ tenuitatem facilè vanescat. *Plantarum in suo succo maceratio.* Quòd si velimus stillatitium liquorem expressius retinere, ac præ se ferre vires materiæ è qua distillando elicitur, debet ea materia in suo sicco, aut alio simili infundi, & in eodem dum distillationi subiicitur, natare, aut ipso saltem asperso humescere.

De arte distillandarum aquarum.
CAP. VII.

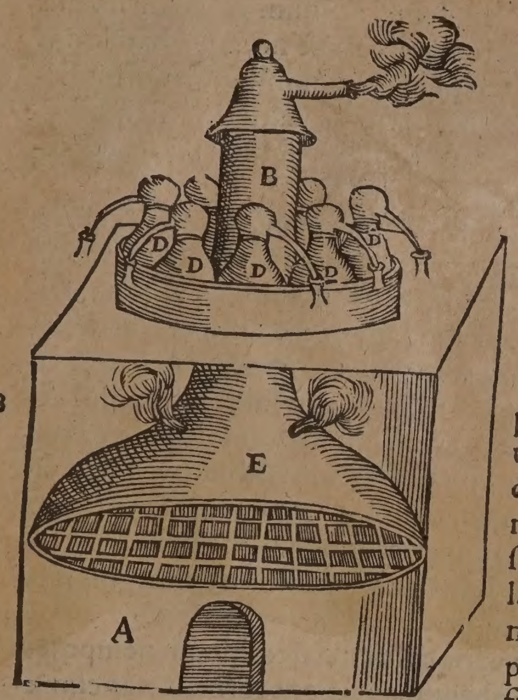
Aquarum stillatitiarũ variæ vires ANTEQVAM rationem describam aquarum quæ per distillationem habentur, visum est breuiter recensere quot sint aquarum species, & quæ sint earum vires. Ergo stillatitiarum aquarum vires aliæ sunt medicamẽtosæ, vt aquæ rosarum, plantaginis, acetosæ, saluiæ & similium: aliæ alimentariæ, vt earum aquarum quas Restauratiuas dicunt: aliæ ex vtrisq; mixtæ sunt, quales illæ sunt restaurantes aquæ, quarum materialibus alimentariis aliqua admiscentur medicamentosa: aliæ sunt purgantes, vt stillatitius ex rheo barbaro recenti ac viridi liquor: aliæ fucis: aliæ odoribus inseruiunt, cuiusmodi facultatibus præditæ sunt aquæ quas res aromaticæ de se fundunt.

Aqua rosarum stillatitia. Stillatitium ex rosis liquorem vt habeas, rosas antequàm distillationi subiicias biduo vel triduo macerare oportebit in aqua ipsarum stillatitia, vel ipsarum succo expresso potius, vase fideliter lutato: inde includere alembico vitreo suo capitello tecto, lutatóque cum subiecto excipulo, atque in mariæ balneum, vt suprà descriptum est, immittere.

Aqua restaurans stillatitia. Stillatitij liquores alimentarij & instauratiui, nihil aliud sunt quàm restaurantia vulgò dicta. Eorum hæc est ratio & ars: Sumitur carnium vitulinarum, veruecinarum hœdinarum, capporum, pullorum, gallinarum pinguium, perdicum, phasianorum, quantitas quæ instituto videbitur idonea, minutim conciditur: ac ne ab igne calorem & empyreuma acquirat, ipsi admiscetur hordei mundati manipulus vnus, rosarum rubrarum siccarum recentiúmve prius in succo granatorum, citri aqua rosacea, cum pauco cinamomo maceratarum tantundem.

Quòd si vis id restaurantis genus nonmodò alimentarium esse, sed etiam medicamentosum, admiscenda erunt quæ morbo repugnant, cuiusmodi sunt pulueres cardiaci, nempe electuarium diamargaritum frigidum, de gemmis, aromaticum rosatũ, conseruæ buglossi, borraginis, radices, herbæ, semina & eius generis alia. Quod si quæ tum agitur tempestas sit pestifera, addentur theriaca, mithridatium & alia alexiteria. Singula alternis coriis, id est cursibus & ordinibus, quos vulgò stratum super stratum nominant, dispoñeda erunt in alembico vitreo, & in balneo mariæ distillanda, vel cinerum aut arenarum calentium calore, vt subiecta deformatio docet.

Deformatio balnei mariæ, quod etiam diſtillationi quæ per calorem cinerum inſtituitur poteſt inſeruire.

B

A. *Monſtrat fornacem teſtaceam cum appicto oſculo quo fauilla eximi poßit.*

B. *Aliam fornacem oſtendit ipſi velut inſitam, eſt autem ærea, & per mediam agitur cupam ex ære etiam conflatam, vt ſic contenta aqua vel fauilla facilius incaleſcat.*

C. *Cupam, qua aqua ſeu fauilla aut arena continetur.*

D. *Alembica in illa aqua, fauilla aut arena diſpoſita cum excipulorum oſculis.*

Poſſunt alia parari reſtaurantia breuiori tépore minori labore & ſumptu; in eam rem cónuerberandę carnes ſunt, & minutim concidendæ, ac filo duplici tranſadigendæ, ſic vt mutuo nexu adhæreſcant. Hinc in phialam intrudédæ ſunt è qua filum propendeat, obturabitur phiala, linteis, bombace, ſtupis, luto ex oui albuminibus & farina oblitis: tum in caldarium aqua plenum collo tenus immergetur, ſic tamen vt fundum ne attingat, ſed illa quam ante deſcripſimus arte fulciatur ne vacillet, & offendat: dehinc igni lento ſuſcitato ſubiicietur, quouſque carnes concluſæ in ſuccum multa ebullitione eliquatæ fuerint: id autem quatuor horarum ſpatio ferè fit. His peractis ignis caldario ſubducitur, nec tamen inde phiala quouſque aqua refrixerit amouebitur, ne ipſa calens aëris frigidi ſubito occurſu rumpatur. Ergo vbi refrixerit relinetur, túmque funiculus cum traiectis carniũ C fruſtis eximitur, ſic vt ſuccus ſolus re[illegible]neat, colandus mox per manicam, & aromatiſandus ſaccharo ac cinamomo, addito pauco [illegible]co mali citrei, omphacio aut aceto, prout ægrotantis palato arridebit. Hac arte omnis gen[illegible] reſtaurantia alimentaria, & ex medicatis rebus mixta citò, facilè, & haud magno ſumpt[illegible]rari & haberi poſſunt. Cæterùm contraria planè via elicitur vis & facultas purgantium m[illegible]mentorum, quàm aquarum aut oleorum ex aromatibus ſaluia, roremarino, thymo, aniſo, [illegible]niculo, cariophyllis, cinamomo, nuce moſchata & ſimilibus. Horũ enim vtpote ſubtilium & aëreorum cùm diſtillantur vis ſurſum ſcandit: at purgantium vt turbith, agarici, rhei & ſimilium in fundo ſubſidet. Catharticorum enim virtus purgatrix inſeparabiliter adhæret ipſorum corporibus atque ſubſtantiis. Quod ad aquas ſpectat odoratas & eas quæ fucandæ faciei gratia expetuntur, parantur in balneo mariæ inſtar aquæ roſarum.

Alia ars aquarum reſtaurantiũ ſtillatitiarũ

Qua arte aqua vitæ ſeu vini ſpiritus eliciatur diſtillando.

D *CAP. VIII.*

CAPE vini albi aut rubri generoſi, non acidi, vapidi, aut corrupti, vel etiã fæcis ipſorum quantitatem, quæ vaſi in quo diſtillandum eſt ad tertias implendo conueniat. Vaſi mox aptetur penula roſtro oblongo & fiſtulato inſtructa, ſicq; diſtillatio in balneo mariæ peragatur: quò pluries diſtillatur, ſeu (vt loquuntur rectificatur, eò nobilior eſt efficacior. Itaque inuenti ſunt qui ſepties eam diſtillationi ſubiicerent.

Aqua vita ſeptemplici diſtillatione rectificata.

Prima diſtillatione ſufficiat quartam vel tertiam totius partem elicuiſſe, nempe ex quatuor & viginti vini vel fæcis vini libris ſex, aut octo libras liquoris ſtillatitij collegiſſe.

Secunda verò partem mediam, id eſt tres libras vel quatuor.

Tertia denique diſtillatione mediam rurſus partem, id eſt duas libras, ſic vt quò magis diſtillando ſæpius proceſſeris, eò minus liquoris, ſed eius maximè efficacioris recolligas. Probarem verò valdè primam diſtillationem fieri vi ignis cineritij.

Secundam ignis seu caloris tepidi in balneo mariæ. Probanda ea demùm est aqua vitæ, nec amplius distillationi subiicienda quæ vasculo affusa, mòxque accẽsa vanescit, nec liquoris seu hùmoris vllum in vasculi fundo vestigium relinquit. Illi eidem aquæ si olei gutta affundatur, statim fundum petit: vel eiusdem si tãtillum in volam manus instilletur, mox in auras dissipatur, quæ etiam duæ aliæ existunt notæ probati huius liquoris. Aquæ vitæ vires dotésque sunt innumeræ, epilepticis, omnibúsq; morbis frigidis auxilio est; dolorẽ dentium sedat, puncturis neruorumq; vulneribus, leipothymiæ, syncopi, gangrænæ & putrilagini remedio est, tum ipsa per se, tum aliis medicamentis pro vehiculo mixta. A

Aquæ vitæ dotes.

Quid inter vini & aceti stillatitios liquores intersit.

Inter vini & aceti distillationem hoc interest, quod vinum cùm vaporosæ & aëreæ sit substantiæ, quod melius & efficacius in ipso est, aëreum nempe & igneum liquorẽ, de se prima statim distillatione fundit. Itaque quod in imo vasis subsidet reliquũ, frigidæ est siccæ & acidæ naturæ: contrà qui primum liquor ab aceto distillationi subiecto manat, insipidus est & pituitosus. Fit enim acetum vini corruptione, & partiũ vini ignearum, aërearumq; secretione: itaque acescẽte vino, prioris substantiæ nihil ferè præter pituitam remanet: cùm igitur pituitosa in aceto dominetur substãtia, ea prima inter distillandum surrigitur. Itaque qui ex aceto distillationi subiecto aquam vitæ sperat, primam id est pituitosam quæ prima manat substãtiam abiicere debet: mox vbi acidam, id est aceti spiritum manare gustu comperiet, tandiu ignem subiectũ fouebit, quoad qui manabit liquor in mellis consistentiã crassescat: tum enim ignis subtrahendus, aliàs adustionis vi ingens sequetur fœtor. B

Acetum ex vino qui fiat.

Vasa aquæ vitæ & aceto distillandis idonea varia existunt: alembicum nempe seu retorta in fauilla arenísve posita: caldarium seu ahenum in lebetis formam concinnatum, vesicæ nomine vulgò donatum, operculo tectum, è quo canalis prominet, ad angulos rectos inflexus per doliũ frigida plenum aperto in eam rem foramine permeãs, cuius imago appingetur cùm de oleorum ex rebus vegetabilibus, plantis nempe, extractione dicemus.

De arte rectificandarum, id est viribus augendarum aquarum, quæ semel distillationi subiectæ fuere. CAP. IX. C

Prima ratio.

[Altera] ratio.

VT rectificentur aquæ quæ per mariæ balneum distillatæ fuêre, soli exponendæ aut in vase vitreo fideliter obturato, ac semipleno, ad tertiam altitudinis partem in arena merso, vt solis radiis incalescens aqua, permixtæ pituitæ dissipationem patiatur, quod demùm fiet duodecim aut quindecim dierum spatio. Est & eius operis alia via commodior, si scilicet iterum in balneo mariæ lento igne distillẽtur: vel si in retortam excipulo subiecto instructam, coniiciantur, spherulis crystalinis aut ferreis, vel etiam mortario ferreo cinctam & nixam è directo solarium radiorum, vt subiectis imaginibus docemur.

Retorta seu cucurbita cum suo excipulo sphærulis crystallinis nixa & cincta solaribus radiis opposita.

A. *Monstrat retortam.* B. *Excipulum.*
C. *Sphærulas crystallinas.*

Alia retorta cum suo excipulo, mortario marmoreo aut ferreo nixa, & cincta, soli pariter è directo posita. D

A. *Monstrat retortam.* B. *Mortarium marmoreum seu ferreum.* C. *Excipulum.*

A

Compositio olei de vitriolo seu chalcanto. CAP. XVI.

CAPE vitrioli libras decem, quas in pollinem redactas fictili include, carbonibus candentibus impone, vt calcis consistentiam adipiscantur, quod tum contingit cùm rubescunt. Post quinque vel sex horas cùm fictile refrixerit confringetur: rursúmque chalcantum in pollinem comminuetur, vt iterum in calcem eat: ídque tam diu, & toties iterabis quoad perfectè calcinatum apparuerit, nempe cum exactè rubuerit. Tum igitur denuò in pollinē redigetur, & in retortam figulinam immittetur, ei similem ex qua aqua fortis elicitur, addito in singulas chalcanti in calcem excocti libras signini lateritij quartariū vnum. Hinc retorta excipulo suo instructa imponatur fornaci reuerberationis, igne flammante semper suscitato, ídque per spatium quadraginta octo horarum, plus minúsve pro aquæ stillantis modo & copia. Distillationem verò tum perfectam intelliges, cùm excipulus natiua perspicuitate nitere cœperit, haud iam plenus spiritibus vaporosis, quibus quandiu humor stillat obsitus est & subalbicat. Quod verò ad excipulum attinet, duo tibi sunt notanda. Primum vt magnus sit & valdè capax: ne scilicet confertim affluentium vaporosorum spirituum copia distendatur & rumpatur, vt non rarò contingit. Alterum vt in cupa frigida aqua plena collocetur, ne si nimium incalescat dissoluatur & diffringatur. Hæc omnia facilè innotescent subiecta figura.

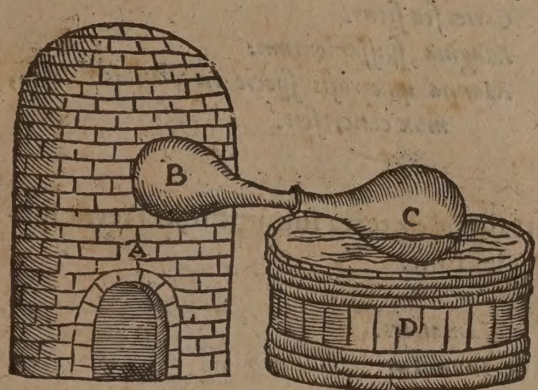
Exactè calcinati vitrioli indicium.

B

Perfectè distillati chalcanti signum.

Fornax reuerberationis sua vesica, & excipulo instructa.

C

A. *Monstrat fornacem.*

B. *Vesicam.*

C. *Excipulum.*

D. *Cupam aqua frigida plenam.*

Tabula seu regestum medicamentorum & instrumentorum morbis curandis inseruientium. CAP. XVII.

MEDICAMENTA pariterque alimenta medicamentosa morbis curandis idonea petuntur ex animantibus, plantis & mineralibus. Ab animantibus quidem sumuntur.

D

Cornua.
Vngulæ.
Pili.
Pennæ.
Testæ.
Crania.
Squamæ.
Sudores.
Cutis.
Adipes.
Carnes.
Sanguis.
Interanea.
Vrina.
Ossa.
Extremitates.
Cor.
Iecur.
Pulmones.
Cerebrum.
Vterus.
Secundina.
Testes.
Penis.
Vesica.
Sperma.
Podex.
Cauda.

Odores seu fœtidi illi sint suaue olentes, imò & venena.
Ipsa integra animalia, vt
Vulpeculæ.
Catuli.
Erinacei.
Ranæ.
Lumbrici.
Cancri.
Astaci fluuiatiles.
Scorpij.
Hirudines.
Stercora.
Tunicæ ventris.
Expirationes.
Seta.
Tela.
Lachrymæ.
Saliua.
Mella.
Cera.
Oua. *Lac.*
Butyrum.
Caseus. *Medulla.*

Ex plantis, id est, arboribus, arbunculis & herbis sumuntur. B

Radices. *Muscus.*
Medulla.
Surculus.
Oculi seu gemmæ arborum.
Thyrsus, scapus seu caulis.
Folia.
Flores.
Calices.
Fibræ seu capillamenta.
Spicæ. *Semina.*
Ipsæ plantæ integræ vt,
Malua, cæpa, bulbus,
Et similia.
Cortex.
Ligna.
Farinæ.
Succus.
Lachrymæ.
Olea.
Gummi.
Resinæ.
Caries seu situs.
Magma, spissamentum.
Manna quæ rosis specie in plantas delapsa, mox concrescit.

C Metallica sumuntur vel ex aqua vel ex terra: quæ ex terra sumuntur, vel terræ species sunt, vel lapides, vel metalla. Terræ species sunt.

Bolus armenus.
Terra sigillata.
Cimolia.
Creta.
Ocra.
Gypsum.
Calx.
Lapidum verò species sunt.
Silices.
Lapis iudaicus.
Lapis lyncis.
Pumex.
Entalis seu entalium.
Dentalis seu dentalium.
Species salis tam naturales quàm artificiales & factitiæ sunt.
Sal nitrum.
Sal vulgare.
Sal alkali.
Sal ammoniacum.
Hæmatites.
Amiantus.
Galactites.
Lapis spongiæ.
Adamas
Sapphirus.
Chrysoleius.
Topazius.
Magnes.
Pyrites.
Alabastrites. D
Marmor.
Cryst allus, & multa alia gemmarum, id est lapidum pretiosorum genera.
Sal ex vrina concreta.
Sal de tartaro: atque in genere salis genera omnia quæ ex quibuslibet plantis fiunt.

Metallica

A

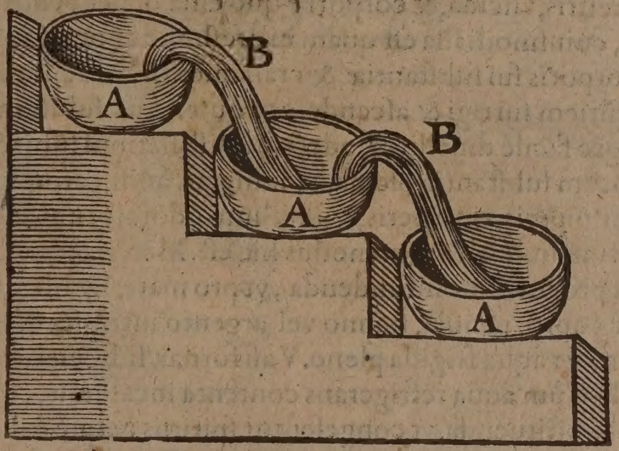
De diſtillatione per filtrum ſeu peniculamentum.
CAP. X.

TRIA ſcaphia ſeu vaſcula ex materia rei diſtillandæ conuenienti, eo ordine & ſitu collocanda ſunt, vt vnum reliquis altiore ſit loco, & ſecundum vltimo: quod altiore loco erit liquorem diſtillandum continebit: vltimum verò quod in ima ſede ſtabit, ſtillatitium excipiet. Ex primo & ſecundo vaſculo merſa pendebunt peniculamenta, extremo vno latiore in vaſculo & liquore merſo, altero acutiore & propendente, quo tenuior liquor ac defæcatus in ſubiectum & imum vaſculum, guttatim ſtillabit, craſſior verò & fæculentior in primo & ſecundo ſubſidebit. Licebit verò hac arte eundem liquorem pluries eodem tempore diſtillare, ſi plura vaſcula eo quo dictum eſt ordine ſibi inuicem ſcalarum in morem ſubiiciantur, peniculamentaq́; ita in ſingulis mergantur, vt extremum vaſculum defæcatum demùm liquorem totum excipiat: peniculamentorum panneorum loco, bombaceis vel laneis vti licet. B Pro hac diſtillatione ſæpè eam ſubſtituunt Pharmacopolæ quæ per manicam fit. In eum vſum diſtillandi illa ars excogitata fuit, vt defæcatiores & limpidiores habere liceret aquas, ſuccóſque omnes omneſq́; item compoſitiones, quæ liquoris habent conſiſtentiam. Cuius rei exemplũ petas licet ex lacte virginali, cuius hæc eſt deſcriptio.

℞. litharg. auri diligenter puluerati ℥ iij. macerentur in aceti boni ℥ vj. trium horarum ſpatio. Seorſim etiam in aqua plantaginis, ſolani, roſarum aut communi ſal infundatur: mox ſingula per peniculamentum diſtillẽtur: inde ſtillatitios liquores confundito, habebis id quod à lacteo candore lac virginale nominant, ad faciei rubores & ſanguineas bilioſaſq́; puſtulas perutile, vt in antidotario antea notauimus. *Lactis virginalis deſcriptio.* *Cap. 44. de fucis.*

Vaſculorum quibus diſtillatio per peniculamenta perficitur deſcriptio.

C

Quæ & quot ſint extrahendorum ſeu eliciendorum oleorum artes.
CAP. XI.

D

TRIBVS potiſſimùm rationibus deſiderata licet euocare & elicere olea. Prima eſt per expreſſionem qua arte parantur olea ex oliuis, nucibus, ſeminibus, fructibus & ſimilibus. Hac ratione contineri putant elixationem, contrita enim & conquaſſata materia, ſi in aqua elixetur, enatabit oleum, qua arte ex granis ſambuci, ebuli & lauri baccis paratur oleum. *Olea per expreſſionem.* Altera eſt per infuſionem, qualis illa eſt quæ paratur ex oleis in quibus plantarum vel animalium partes macerantur. *Per infuſionem.* Tertia per diſtillationem, cuiuſmodi illa cenſetur quę vi ignis perficitur, ſeu per aſcenſum, ſeu per deſcenſum, ſeu per concurſum. *Per diſtillationem.* Prima ratio omnibus nota eſt, fit verò ſic. Oleum amygdalarum dulcium cõparaturus, amygdalas cortice ſuo veſtitas terito, & in maſſam quæ panis inſtar habeat cogito: maſſam ſacculo ex ſeta equina, ſeu recenti tela ante in aqua aut vino albo macerata contexto, includito: inde prælo ſubiicito, & ſic elicietur oleum. Idem licet experiri in nucleis pineis, auelanis, nuce indica, moſchata, perſica, ſeminibus cucurbitæ, cucumeris, piſtaciorũ, omnibus deniq; aliis oleoſis. Laurinũ oleum paratur ex baccis lauri maturis, ac

recenter collectis. Teruntur in mortario & in aqua vase duplici elixantur, mox prælo A
subiiciuntur, oleúmque elicitur quo modo ex amygdalis, nisi manus elixatione, vt ante notauimus, elicere. Oleum ouorum paratur ex ouorum vitellis elixatione induratis: vbi indurnerint digitorũ attritu infriantur, in sartagine & igni mediocri friguntur cochleari assiduè versando, donec rubescăt, oleúmque ab his resoluatur & profluat, mox cilicio inclusi prælo subiiciuntur, vt plus sic olei exprimatur, quæ infusione fiunt olea parantur hoc modo. Oleum bonum deligitur in quo plantæ, aut animalia, plantarum, animaliúmve partes macerantur ad definitum aliquod tempus, quousque scilicet vires suas oleo ipsi impressisse videantur, tum elixantur, inde colantur & exprimuntur. Quòd si quid aquosi in oleo subsit, id elixatione absumitur: nonnulli componendis oleis gummi quædam addunt: de quibus etsi ante in Antidotario diximus, hoc tamen exemplum subiicere placet.

Aquosum quod oleo fortè inest qui absumatur.

Oleum de hypericone. ℞. flor. hyper. ℔ ß. immittantur in phialam cum flor. cent. & gummi elemi, an. ℥ ij. olei comm. ℔ ij. soli per totam æstatem, cùm eius ardor est maximus, exponantur. Si quis aquam vitę in qua benioini aliquid dissolutum fuerit, addiderit, oleum huius ge- B
Oleum mastichinum. neris habebit præstătissimum. Oleum mastichinum fit ex olei rosati ℥ xij. mastic. ℥ iij. vini optimi ℥ viij. Coquantur omnia simul ad vini consumptionem, inde oleum colatur, & in vase asseruatur.

De oleis è vegetabilibus per distillationem eliciendis.
CAP. XII.

HERBÆ ferè omnes quæ flores & semina in vmbellam fundunt, semina obtinent substantiæ calidæ, tenuis & aëreæ, adeóque oleosæ. Quoniam verò oleosa substătia quæ simplicibus corporibus inest, duorum est generum, ideò & eius eliciendæ modus est duplex. Quædam enim crassa existit, terrestris, viscida, & corpori è quo elici debet penitus confusa ac permixta, cuiusmodi illa est quam expressione euocari antea diximus.

Quæ olea expreßione veniant elicienda. Hæc enim quia totius corporis sui substantiæ & crassamento tenacissimè adhæret, ideo propter insitam crassitiem surrigi & ascendere nequit. Alia substantiæ est tenuis C
& aëreæ, quæ à suo corpore facilè diuellitur, adeóque distillationi subiecta facilè surgit, cuiusmodi est aromatum substantia oleosa, vt iuniperi, anisi, cariophyllorum, nucis moschatæ, cinamomi, piperis, zinziberis, & similium odoratorum & speciatorum corporum.

Extrahendorum distillatione oleorum ratio prima. Extrahendorum inde oleorum modus hic est. Materia terenda & cõquassanda est, & in aquam ea proportione infundenda, vt pro materiæ libra vna sint decẽ aquæ. Fit infusio in vase cupro, penula, stanno vel argento intrinsecus incrustata instructo, cum suo refrigerante aqua frigida pleno. Vasi fornax subiicietur cum igne accenso, arenáve aut fauilla. Cùm aqua refrigerans contenta incaluerit, effundenda venit, & alia in eius locum substituenda, vt congelentur spiritus neque exhalent, penulę seu alẽbici rostro subiicietur excipulus ceruicis oblongæ. Fouebitur ignis quoad cõtenta materia ebulliat.

Altera. Alius etiam est eius distillationis obeũdæ modus. Materia pręparata, & vt dictum est, infusa recondetur in aheneo vase, penula tecto, ad cuius rostrũ fistula stannea, aut ex ferro albo subtili coagmentatione fideliter lutata aptabitur. Ea D
fistula transmittetur per dolium aqua frigida plenum, vt qui distillat vnà cum oleo liquor, in ipso trãsitu refrigeretur, ad extrema fistulæ excipulus subiectus erit. Ignis verò per initia lentus sensim augebitur, quoad contenta, vt prædictum est, materia ebulliat. Cauendum enim ne rapidiorem ignem ac vehementiorem excites: sic enim ebullitionibus turgescens materia, extra proprij conceptaculi oras assurgens, æstu violento effundetur. His seruatis legibus, statim cernes ab initio vnà cum aquoso humore oleosum stillantem. Vbi oleum manare desierit, quod ex effusi liquoris colore, consistentia & sapore cognoscere licebit, ignis supprimetur: vasculóque quod digitalis instar habebit, & bacillo alligatum erit, oleum à reliquo liquore separabitur. In quo notandum quædam esse olea quæ aquæ supernatent, vt oleum anisi. Alia contrà quæ ad fundum deprimantur, vt oleum cinamomi, macis & cariophyllorum.

Quæ olea ad aquæ fundum deprimantur.

Notandum insuper, quòd aquosus humor qui cum oleo anisi & cinamomi stillat, albicat, ac temporis successu quadam sui portione in oleum facessit. Aquosi illi liquores seorsim etiam habendi sunt, longè enim nobiliores existimantur, quàm qui per

A per balneum mariæ habentur, illi præsertim qui statim ab initio vnà cum oleo stillãt. Olea eiusdem sunt facultatis cum corporibus è quibus eliciuntur, sed multò efficacioris: nam quę multis huius aut illius medicamenti libris diffusa ante erat vis, ea post distillationem paucis dragmis collecta habetur. Exempli enim gratia, quæ per libram cariophyllorum digesta erat facultas, ea mox in duas ad summum vncias cõtracta est, quæ per cinamomi libram vnam, mox in sesquidragmam, aut quod summũ est dragmas duas. Cæterũ vt maior eliciatur copia, minori sumptu, ac sine metu ruptionis cui vasa vitrea obnoxia sunt, probarim in vase cupreo distillationem perfici: neque enim verendum ne à cupro malignam qualitatem oleum acquirat, impedit enim id ipsum vnà cum oleo manans aquosus humor: si maximè cuprum stanno aut argento oblitũ & incrustatum fuerit. Rem totam appicta imagine describere atque oculis subiicere placuit. *In vase cupreo quî innoxie olea distillentur*

B *Fornax cum suo vase, quo vegetabilium vt saluiæ, rorismarini, thymi, lauendulæ, seminis anisi, fœniculi, cariophyllorum, nucis moschatæ, cinamomi, piperis, zinziberis & similium essentias licet elicere, imò etiam aquæ vitæ & aceti distillati. Vasis illius loco vti eo licet, quod refrigerante suo instrui & cingi solere diximus.*

A. *Monstrat vas vulgò vesicæ nomine exprimi solitum, cupreum id esse debet, & stãno intrinsecus oblitum.*

B. *Capitellum.*

C. *Dolium frigida plenum ad refrigerium & condensationem aquæ & olei, tubulo per dolium traiecto, permeantium.*

D. *Tubulum ex aere aut ferro albo per dolium traiectum.*

E. *Vesicam fornaci suo insidentem, & immediatè igni appositam.*

C Cæterùm quia cinamomi, piperis & aliorum aromaticorum mentionem fecimus, quorum ferax non est Gallia, visum est arborum quę fructus illos ferunt: imaginem hîc subiicere, simul & descriptionem, ex Theueti, qui eas propriis oculis inspexit, Cosmographia transcribere. Piper in India nascitur in arbusculis exiguos ramos promittẽtibus, ex quibus acini pendent hederaceis aut vinaceis, exiguis nigris & præmaturis similes. Folia mali medici foliis similia sunt subacuta & pungentia. Magno studio Indi pendentes illos acinos colligunt, & in magnis cellis recondunt, cùm primùm ad perfectam maturi- *Piperis descriptio.*

D tatem deuenerint. Itaque non rarò contingunt tempora in quibus plusquàm ducentæ naues ad littus Paruæ Ianæ eius regionis insulæ appellunt, inde piper & alia aromata exportaturæ. Piperis vsus est in antidotis aduersum venena, vrinam prouocat, digerit, attrahit, resoluit, serpentum morsibus remedio est. Ventriculo refrigerato vtiliter apponitur & assumitur, in condimenta veniens coctionem adiuuat, & appetentiam ciet: deligendum id quod nigrum est, graue & minimè flaccidum. Quæ nigrum, quęque album piper ferunt arbores, tam sibi sunt inuicem similes, vt indigenæ nulla eas nota nisi expendente fructu discernere queant, quod etiam in vitibus nostris contingit albarum & nigrarum vuarum feracibus. *Piperis vsus* *Delectus.*

Arboris Piper ferentis imago.

B

C

Cinamomi descriptio.

Quæ cinamomi ferax eſt arbor in Indiæ montibus naſcitur, ac folia lauri ſimilli-
ma profert. Ex ea arbore regis prouinciæ decreto certis anni menſibus ſurculi & ta-
leæ exciduntur, ex quibus auulſus cortex id ipſum eſt quod nos Cinamomum dici-
mus. Id nemini peregrino emendum exponitur, niſi ad Regis arbitrium indicto pre-
tio & æſtimatione, cæteris cautum eſt vel flagella amputare. Scribit Galenus cinamo-
mum tenuium eſſe partium, in tertio ordine calidum, cuiuſdam adſtrictionis parti-
ceps. Itaque corporis excrementa incidere ac reſoluere, viſcera roborare, menſes cũ D
craſſorum humorum admixtione ceſſant promouere: anima gratiam olenti ori con-
ciliat, medicamentis, hypocratico vino, & condimentis gratum ſaporem, odorémque
infert. Ex cinamomo aqua fit nobilis quæ aduerſus frigidos omnes morbos, & animi
defectus eſt efficax, peſti ac venenis contrarias vires obtinens, eius aquæ talis eſt com-
ſitio.

Cinamomũ quo vtimur eſt cortex ſuæ arboris. 7 ſimpl.

Aquæ deſcriptio & dotes.

℞. cinamomi electi & optimi ℔ j. leniter contuſa, & aquæ roſ. ℔ iiij. & ℔ ß. vini al-
bi generoſi mixta in vas vitreum coniiciatur, ibidémque viginti quatuor horarũ ſpa-
tio maceretur ſæpius agitando. Totum id diſtillationi in balneo mariæ ſubiiciatur,
fideliter excipulo & vaſe lutatis ne ſpiritus vaneſcat.

Arboris

Arboris Cinamomum ferentis effigies

B

C

Alius modus quo herbarum, florum, seminum, & fructuum aromaticorum essentiam ac spiritus licet elicere: imò etiam rheubarbari, agarici, turbith, hermodactilorum & aliorum purgantium.

Cap. XIII.

D COMMEMORATORVM præfixo titulo, simplicium essentias & spiritus sic licet elicere. Saluiam, rheum, cinamomum, vel aliam quamuis materiam minutim concidito aut etiam terito. Inde in matulam seu ampullam vitream quæ ceruice sit oblonga coniicito: tantúmque aquæ vitæ affundito quantum sit satis materialibus mergendis, & digiti altitudine superandis: tum vas fideliter obturato ne quid aëris subeat. Sic finito per dies octo in balneo mariæ lento igni subiecto macerari: ita enim aqua vitæ materiæ vires qualitatésque in se pellicit, pellicuisse autem tum cognosces, cùm meisæ materiæ colore ipsam perfectè tinctam animaduertes. Elapsis octo diebus, eandem illam aquam vitæ in aliud vas pari similium materialium eodem modo præparatorum quantitate plenum coniicies, & pariter ipsorum in se vires transmuat, id ter, quatérque repetendum: quousque scilicet aqua vitæ se perfectissimè tinxerit colore infusæ materiæ. Quòd si materia ex qua spiritum essentiámque elicere voles, magni pretij sit, cuiusmodi est xiloaloë, rheubarbarum, non satis videri debet semel ipsam aqua vitæ perfudisse, sed iterum tertióque illud idem tentandum, quousque scilicet eius vis omnis abstracta fuerit: abstractam verò omnem intelliges, cùm quod restabit ma-

Signũ aquæ vitæ indutæ & imbutæ infusorum materialiũ viribus.

Signũ materialiũ suis viribus exutorum.

[illegible] nis vt decet peractis, omnes aquas materiæ dele- A
gna gustui planè insi[illegible] æ viribus & colore tinctas in alembicum, sua penula tectũ subtili coagmentatione lutatũ, atque in balneo mariæ positum coniicies, vt aqua vitæ sursum sublata, atque in simile aliud opus reseruata, in fundo spiritus essentiáque hæreat. Hinc essentiæ si vis mellis consistentiam parare, ipsam in vas figulinum plumbatum super cineres calidos positum demittes, vt pars eius tenuior in vaporẽ vertatur. Sic enim tandem essentiam nobilissimam & efficacissimam es habiturus eius rei quam distillationi subieceris, cuius vel vnus scrupulus plus virium in purgando est habiturus, quàm materiæ ipsius duæ vel tres dragmæ.

De modo eliciendi olei ex gummi lachrymis, seu spissis liquoribus, & resinis, imò etiam ex quibusdam lignis.

CAP. XIIII.

Retorta vulgo dicta quid.

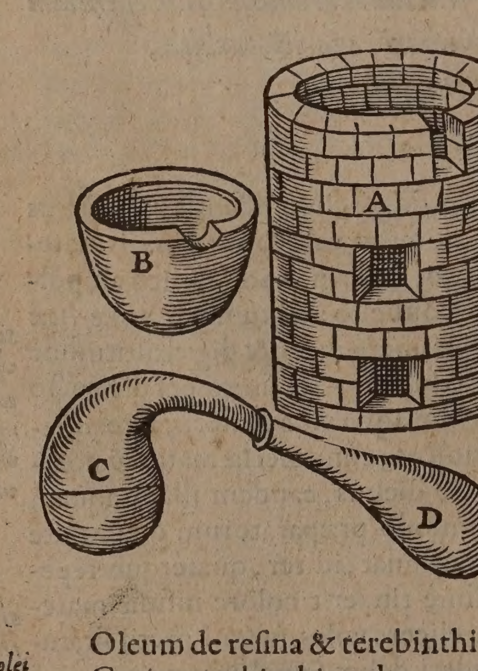
OLEA omnia quæ ex gummi, lignísque oleaginosis ac metallis eliciuntur, ea vase cui Retorta vulgare nomen est eliciuntur. Parandum est vitreum, lapideum, vel testaceũ ac plumbatum, seu figulino vernice obtectum: magnitudine verò tanta quanta erit copia olei quod elicere animo decreueris, quanquam ferè id aquæ libras duodecim capere debet. Ceruix ei sesquipedali, vel saltem pedali longitudine comparanda est. Vas recipiens ferè est phiala in quam retortæ illa ceruix aptatur & inseritur. Tum igitur retorta collocanda venit in gabata seu scaphio culinario testaceo, fauilla aut arena pleno, & fornaci insidente, vt subiecta figura licet intelligere. B

Gũmi differentiæ.

Ex gummi alia sunt liquida, alia solida: & ex solidis alia sunt aliis solidiores. Quæ solida sunt plus negotij si distillationi subiiciantur faciunt quàm liquida; non enim tam facile dissoluuntur aut liquescunt, nec igni obsequentia sunt: itaque sæpè ante vruntur quàm dissoluantur: quò fit vt nonnulli pro gummi solidi libra, duas trésve libras olei terebinthini clarissimi & liquidissimi, id est purissimi, addant. Sed & liquida difficulter etiam distillantur, quòd sæpè vbi ab igne incaluerint intumescunt adeò, vt retortæ seu cucurbitæ oras excedant, & in excipulum talia decidant, qualia in cucurbitam immissa fuêre: si præsertim ab initio ignis violentus & rapidus subiiciatur. Id incommodi plerique vt declinent, immissis in cucurbitam materiebus, arenam tanquam saburram addunt. C

Cautiones in gummi distillandis obseruandæ.

Fornacis cum sua gabata, retorta seu cucurbita, & excipulo effigies.

A. *Fornacem monstrat.*

B. *Gabatam seu testam figulinam.* D

C. *Retortam seu vesicam cucurbitámve.*

D. *Excipulum.*

Modus olei de terebinthina comparandi.

Oleum de resina & terebinthina paratur hoc modo.

Capito terebinthinæ duas aut tres libras, quas in retortam tam amplam recondito, vt tres eius partes restent vacuæ & inanes: itaque pro terebinthinæ singulis libris arenæ addito tres aut quatuor vncias. Tum retortam in gabatam cretis cineribus plenam

A nam collocato, & fornaci vt decet ſubiicito, eius ceruici excipulum aptato & fideliter lutato. Denique ignem ab initio lentum ſuccendito, ne contenta materialia intumeſcant, & ſupra retortæ margines exundent: ignem illum ſenſim augeto, ac ne confertim materialia ferueant caueto. Per initia ſtillabit liquor limpidus & acidus, in quo quædam hypoſtaſis concreſcere ſolet, hinc limpidiſſimum manabit oleum, liquoris illius aquei & pituitoſi æmulum: tum verò ignis paulo maior excitandus eſt, vt tertius aſſurgat, ſtilléтque oleoſus liquor limpidus, tenuis & coloris planè aurei. Sed & tum ignis luculentior flammáníque excitandus eſt, vt oleum extrahas quod colore ſit rubro & carbunculato, conſiſtentia ſpiſſum ac mediocriter craſſum. Sic igitur ex terebinthina quatuor liquorum ſpecies licet elicere, hóſque differentes diuerſis excipulis excipere: ſatius tamen eſſe arbitror eodem omnes ſimul admittere, quò poſtea alteri diſtillationi ſubiecti ſeorſim oleum habeatur expetitum: cæterùm ex terebinthinæ libra vna decem vel duodecim olei vnciæ manant. Id olei genus efficax eſt aduerſum paralyſim, conuulſionem, neruorum puncturam, neruoſarúmque par-
B tium omnium vulnera.

Indicia ſtillantis è terebinthina liquoris ſeu olei expetiti.

E cera verò oleum ſic extraxeris. Ceræ libram vnam capito, liquato, & in retortam ſeu veſicam vitream igni cineritio aut arenario ſubiectam, quemadmodum in terebinthinæ oleo eliciendo paulò antè diximus, immittito, diſtillato ignem ſenſim augendo. Nihil ex cera fere præter quàm oleoſa ſubſtantia ſtillat, & pauca quædam pituitoſa, oleoſæ tamen eiuſmodi ſubſtantiæ portio mox concreſcit in aliquid butyroſum, quæ ob id diſtillationi denuò eſt ſubiicienda, ex ceræ libra vna licet olei ſex autocto vncias elicere. Id oleum ad contuſiones frigidóſque præſertim dolores eſt efficax.

Modus olei è cera eliciendi.

Dotes olei de cera.

De oleorum ex gummi generibus durioribus vt myrrha, maſtiche, thure & ſimilibus extractione. CAP. XV.

C REPERIVNTVR nonnulli qui huius generis olea extrahunt igne cineritio aut arenario, quemadmodum de oleis gummi liquidiorum ſuperiori capite diximus, addendo in ſingulas gummi libras aquæ vitæ duas, olei verò de terebinthina duas tréſve vncias: macerari ſimul iſta ſinunt decem vel octo dies in balneo mariæ, vel fimo equino, inde diſtillationi ſubiiciunt in retorta, vera verò methodus extrahendi olei de myrrha eſt eiuſmodi. Cape myrrham in puluerem pollinémve redactum, eámque in ouis induratis lutei extracti loco include, oua in craticula loco humidiori, vt cella vinaria compone, ouiſque figulinam teſtam figulino vernice obductã ſubiice, reſoluetur myrrha in aquam oleoſam, quæ mox in matellam vitream fideliter obturatam cum pari aquæ vitæ, vt loquuntur, rectificatæ quãtitate immittenda erit, & fimo per tres vel quatuor menſes committenda, quibus exactis reuellenda inde matella eſt, & ita inclinanda, vt in ſubiectum alembicum contentum liquorem effundat, in fundo enim eius craſſum quoddam magma remanebit, tum alembicum balneo mariæ immergendum eſt, vt in vaporem aqua vitæ & pituitoſo liquore reſolutis, in fundo purum & limpidum reſtet oleum; cui coloris venuſtatem admixta anchuſa, odoris verò gratiam olei ſaluiæ, cinamomi, aut caryophyllorum guttis aliquot admixtis conciliare poteris.

Eliciẽdi olei de myrrha ratio.

Oleo de myrrha qui venuſtas & gratia concilietur.

D

Nunc balſamorum compoſitionem ac rationem ſubiecto vno aut altero exemplo demonſtremus. Cuius quod primum ſequitur exemplar ex Veſalij ſumptum eſt Chirurgia.

♃. terebinth. optimæ ℔.j olei laurini.℥ iiij. galbani, ℥iij. gummi elem. ℥ iiij. ß. thuris, myrrhæ, gummi hederæ, centaurij maioris, ligni aloës an.℥ iij. galangæ, caryophyll. conſolidæ maioris, cinamomi, nucis moſchatæ, zedoariæ, zinziberis, dictamni albi an.℥ j. olei vermium terreſtrium, ℥ ij. aquæ vitæ ℔.vj.

Modus faciendi eſt eiuſmodi, Materialia iſta omnia conterentur & minutim concidentur, vt triduo in aqua vitæ infuſa madeant, tum in retorta diſtillabuntur eo planè modo quo olea de terebinthina & cera ante commemorata, tres ſtillabunt inde liquores. Primus quidem aquoſus, & limpidus erit, alter tenuiſſimus coloris auri puriſſimi, tertius coloris carbunculi, qui demum liquor verum balſamum eſt. Primus liquor efficax eſt ad ſtomachi infirmitatem à frigida cauſa manantem quia ſcilicet pi-

Balſami Veſalij deſcriptio.

tuitam incidit, & flatus discutit. Secundus vulneribus recentibus & adhuc cruentis, A atque etiam paralysi medetur. Tertius ad easdem illas affectiones longè omnium est efficacissimus, quod sequitur compositionis balsami exemplum ex Fallopio est.

Balsamum Falopij.

℞. terebinth. claræ ℔. ij. olei de semine lini. ℔. j. resinæ pini ℥ vj. thuris, myrrhæ, aloës, mastiches, sarcocollæ an. ℥ iij. macis, ligni aloës an. ℥ ij. croci. ℥ ß. coniiciantur omnia in retortam vitream supra cineres, & distillentur. Primò stillabit aqua limpida mox oleum subrubrum vulneribus vtilissimum.

Sciendum verò quòd hac arte axungias omnes, adipes, animantium partes, ligna, corticum, seminúmque genera omnia, modo ante vt decet macerata fuerint, distillationi subiicere facilè possumus, sic tamen vt ex his plus aquosi liquoris quàm oleosi stillet. Quoniam verò supra thuris multoties meminimus, thuriferæ arboris imago hic ex Theueti Cosmographia subiicienda visa est, simul & descriptio. Thus, inquit, arbor est Arabiæ indigena, pino similis, liquorem fundens qui mox induratur, & in granula coit subalbida, lucida, intus pinguia, quæque ignibus iniecta flammam concipiant, adulteratur thus resina pini & gummi, quæ causa existit, cur quale B describitur tale apud nos non reperiatur, fraudem ex eo cognoscas, licet quod neque resina, neque gummi aliud quoduis flammam concipit; resina enim in fumum abit; thus verò statim ardet. Idem adulterium odor prodit: neutrum enim gratum odorem spirat vt thus. Arabes arborem vulnerant quò facilius stillet liquor, ex quo magnum quæstum faciunt, vlcera caua replet, & ad cicatricem perducit. Itaque & factitiis balsamis tàquam princeps & basis admiscetur. Solum thus in pollinem tritum atque appositum sanguinem è vulneribus manantē sistit. Mathiolus id cū cimolia & oleo rosato mixtū, singulare ad mammarū inflāmationes recens puerperis remediū prædicat.

Thuris descriptio.

Thuris adulterini indicia.

Thuris dotes.

Ad mammarum inflammationes.

Arboris thuriferæ imago.

C

D

A

Metallica vulgo dicta seu materiæ metallicæ sunt.

Marchasitæ.
Antimonium.
Stannum cryſtallinum ſeu germanicum.
Tuthia.
Arſenicum.
Auripigmentum.
Laſurion ſeu cæruleum.
Riſagalum, ſeu arſenicum ſublimatum.
Sulphur.
Argentum viuum.
Chalcanthum.
Chalcitis.
B *Pſory.*
Atramentum nigrum.
Calcotar ſeu.
Vitriolum.
Alumen ſciſsile.
Alumen rotundum.
Alumen liquidum.
Alumen plumoſum, ſeu
Iameni.
Borax.
Bitumen.
Naphtha.
Cinnabaris.
Lithargyros auri.
Lithargyros argenti.
Chryſocolla.
Sandaracha & alia innumera.

Metalla ſunt.

Aurum.
Argentum.
Ferrum.
Plumbum.
Stannum. Æs.
Cuprum.
Calybs.
Aurichalcum: & quæ ex his manant, vt ipſorum ſquamæ, rubigo, & ſimilia.

Ex aquis verò vt mari, fluminibus, ſtagnis & fontibus, aquarûmque limo multa C petũtur remedia, vt corallus albus & ruber, margaritæ ſeu vniones, & infinita alia quę natura, magni mundi architecti ancilla, produxit ad morborum curationem: ſic vt quamcunque in partẽ oculos conuerteris, ſeu in terræ ſuperficiem, ſeu in terræ viſcera, ingens ſe oſtentet remediorum ſylua. Quorum omnium delectus petitur vel ex ipſorum ſubſtantia, vel ex quantitate, aut ex qualitate, actione, loco, tempore, odore, ſapore, ſitu, figura, pondere, & aliis circunſtantiis, vt abundè docuit Iacobus Syluius libro ea de re edito. Ex his ſimplicibus variæ concinnantur compoſitiones. Vt

Collyria.
Caputpurgia.
Eclegmata.
Dentisfricia.
Dentiſcalpia.
Apophlegmatiſmi.
D *Gargariſmata.*
Pilulæ.
Boli.
Potus.
Apozemata.
Zulapia.
Syrupi.
Pulueres.
Tabellæ.
Opiatæ.
Conſeruæ.
Condita.
Confectiones.
Rotulæ.

Quæque medicamenta alimentoſa cenſentur, Vt.

Reſtaurantia.
Iuſcula colatitia: Conſumpta carnium.
Expreſſa.
Gelatina.
Hordeatum ſeu ptiſana.
Panatella.
Amygdalatum.
Caro cum amygdalis intrita ſeu lencophagus ex amygdalis, ſaccharo, & aqua roſacea.
Placentæ, ſeu ſcriblitæ.
Pomatium.
Sorbatium.
Zythum.
Ceruiſia.
Acetum.
Omphacium.
Oleum.
Aqua chalybeata.
Aqua cum pane tranſuaſata crebrius.

Hydrosacchar.
Hydromeli & similia potus genera.
Mucagines.
Oxymel.
Oxycratum.
Oxyrrhodinum.
Hydrocelæum.
Hydromel vinosum.
Emplastra.
Vnguenta.
Cerata.
Litus.
Embrochæ.
Fotus.
Epithemata: eáque omnia repercutientia.
Attrahentia.
Resoluentia.
Suppurantia.
Remollientia.
Mundificantia.
Incarnantia.
Cicatrisantia.
Putrefacientia.
Corrodentia.
Agglutinantia.
Anodyna.
Ptisana vulgo dicta potus diuinus. A
Vinum Hyppocraticum seu aromatites.
Pyratium.
Vomitoria.
Sternutatoria.
Sudorifica.
Clysteres.
Pessaria.
Suppositoria seu glandes.
Suffumigia.
Trochisci.
Frontalia.
Cucufæ.
Scuta.
Marsupia seu sacculi. B
Balnea.
Semicupia.
Lac virginale. *Fuci.*
Picationes.
Depilatoria.
Vesicatoria.
Cauteria potentialia.
Muscaria.
Ventilabra.
Conopea, vela nempe subtensa, aëri agitando ventilandóque comparata.
Fonticuli arte parati seu
Substilla, stillicidia & syphunculi.

C

Aquæ & olea stillatitia, aliáque per quintam essentiam multis modis extracta.

Nempe aquæ oleáque ex plantis calidis ac siccis, aromaticísque eliciuntur alembico cupreo, suprapolito refrigerante instructo, decupla ad herbarum pondus aqua addita, herbas autem siccas esse oportet quò fit distillatio fœlicior.

E floribus liquores calore solis eliciuntur, vel fimi, vel racemorum prælo substractorum magmate, vel in balneo mariæ per vesicam, subiecto & os ori concurrente excipulo instructum, salis genera omnia postquàm calcis consistentiam adepta & dissoluta fuêre, peniculo bis, térque distillari debent, quò puriora euadant, aptiórque ad oleum de se remittendum.

Reliquæ distillationes fiunt vel in cellis, frigoris & humiditatis locis opera super marmor lene: vel in manica quomodo paratur oleum de tartaro, salísque & fellis species omnes, item aluminosa & his alia similia.

Animalium ossa distillari debent per descensum, vel per vasorum concursum. Ligna omnia, radices, cortices, conchæ marinæ, & semina seu grana vt frumenti, genistæ, ipsa fabæ & alia quorum succus expressione euocari nequit, per descensum distillantur, vel per vasorum concursum in fornace reuerberationis. D

Metallica calcis consistentia donata, & salis naturã adepta, dissolui debent & peniculo distillari, móxque euaporari quousque siccescant, & in acetum distillatum resoluatur: tum verò denuo euaporari & siccescere: sic enim facile in cella supra marmor, vel in manica, vel in cucurbita vitrea fornaci imposita, in qua sit ignis arenarius, sensim aucto igne quousque aquosus omnis liquor consumptus sit distillantur. Hinc mutandus excipulus & luto affigendus cucurbitæ, igne sursum deorsúmque suscitato, sic enim oleum manabit quod erit prærubrum. Hac arte metallica omnia distillantur, alumina & salis genera.

Gummi, axungiæ, atque in genere, resinæ omnes distillantur in cucurbita, seu alembico vitreo excipulo suo instructo, & fornaci imposito in quo sit concha figulina, igne ciner itio plena, debet verò ignis paulatim augeri pro materierum varia conditione.

Vasa

Vasa & instrumenta distillationi inseruientia hæc fere sunt.

Catinum: penulæ nempe subiectũ vas.
Alembicum seu penula, id est capitellum ex cuius promissa deorsum nare stillant liquores,
Refrigerando. Sublimando.
Reuerberando.
Per descensum distillando.
Calcinando, comparata vasa.
Cilicia. Manica.
Gabata.
Circulatoria, seu Hermetis vasa, à Pelicani se pectus rostro fodientis similitudine dicta, gemini etiã nũcupata.
B Scaphia figulina distillationi per peniculamentum comparata.
Fornaces secretæ Philosophorum.
Oua Philosophorum.
Vesica seu cucurbita.
Matuláve.
Excipulus seu recipiens.
Vasa sic sibi mutuo occurrentia, vt subiectus excipulus ore suo osculum vesicæ exipiat, ex quo concurrentiæ vasa dicuntur.
Marmora ad vnguem expolita, ad omnes distillationes quæ in cellis fiunt comparata.
Fornaces cum vrceolis ad metallica calcis consistentiam adepta, dissoluenda.

INSTRVMENTA CHIRVRGICA, QVORVM toto hoc opere meminimus hæc fere sunt: non quidem verborum Gallicorum, sed rerum ipsarum ordine expressa.

Annuli latentẽ & demersum circumferentia sua scapellum euibrantes.
Anteridia, machinatum eiectoriæ clauiculæ.
Chelos, seu manicla, cuius diffultu referantur, contentione autem obserantur organa Chirurgica.
C Emissaria Ventrilabráque vteri pessiformia.
Turundæ fistulatæ.
Cauteria varia, variéque tum vmbellata siue muscaria, caluatáve, tum cultellaria, tũ punctuaria tũ vncinata.
Annulus plexis funiculorum coniugationibus columellæ cõstrictorius.
Specula oris, oculi, ani, vteri.
Tubulus cum inserto ignito & ferreo scapo.
Scalpelli falcati.
Tubulus peniculiformis.
D Subligacula varia vnico vmbone, vel pluribus tuberibus inguẽ premẽtia.
Scapularis fascia ex ceruicibus ipsam traiicientibus ad subligaculum continendũ & contendendũ deuoluta.
Acus setam seu laqueum, aut etiã traiectam ex auro virgulam trahens: eáque vel recta, vel curua, vel rotunda, vel lateribus acuta.
Canaliculus altera extremitate sua fenestratur, vulnerib⁹ dũ suũtur vtilis.
Forfices, excisoriæ nempe tõsoriæque tenaculæ, quandoque denticulatæ.
Forpices comprehensoriæ tantum, nõ etiam incisoriæ tenaculæ.
Forfex ossarius seu Ostragra.
Forfex dentarius.
Nouacula incisoria.
Scalpra tum complanatoria, radulæ dicta: tũ excisoria, sæpè lenticulata.
Cyclisci, id est caua & excisoria scalpra.
Maleus plumbeus ad scalpros in cranium impellendus.
Terebellum, forma & vsu ei simile quo vietores assulas doliares seu scãdula, depressas, in suum locum reuocant.
Eleuatoria: cuius generis est vectis tripes subrectorius.
Vectes: quorũ scilicet dum capite suo seu manubrio cõprehenduntur, lingua verò, seu cuspide ossi desquamãdo subiiciuntur, examinatione, squamæ excutiuntur & decutiuntur.
Serræ.
Trypanum desquamatorium seu exfoliatiuum.
Volsellæ, eliminandis ossium testulis comparatæ.
Terebellum forando cranio idoneũ.
Trypanum excindẽdo cranio affabrefactum, cum sua cochlea, cuspide, capulo, axiculo & capitio, cuius occasione Abaptiston seu immersabile nuncupatur.
Modiolus.
Circinus excisorius, tum contractus tum diuaricatus.
Meningophylax.
Syrinx, seu syphunculus ad liquorum expressiones.

Forpex per cuius media foramina cōprehensa & sublata cutis stillo ferreo ignito transuerberata, setone mox traiicitur.
Setones seu setæ aut laquei, tum sicci, tum vnguentis obliti.
Rostra, coruinum, psitacinum, olorinum, anatinum, lacertinum, gruinū, idque vel rectum vel in anconem actum: aliàs serratum seu dentatum, aliàs leue.
Glanditraha seu globulitraha, vulsella, seu glandium illex, tragematis, loricarum nexilibus orbiculis, ossiúmque aculeis altius infidentibus reuellendis comparata.
Dilatatoria caua & leuia, variis partiū vulneribus variè affabrefacta.
Specilla, traiiciendis & demittendis in vulnus setonibus idonea, eáque recta, curua, peruia, imperuia.
Forfices cochleatæ, ad reuellenda tela bissulca, trissulca, foris intro, intus foràs hamata.
Scalpelli tum phlebotomi, tum scarificatores, tum falcati, tum recti.
Pyulcum.
Fasciæ, vincula, tæniæ, habenæ membranaceæ, laneæ, linteæ, glomeratæ, scissæ, assutæ: rursum aliæ epidesmi, aliæ hypodesmides. Hæ rursum vel reprimentes vel exprimentes, vel continentes: continentes, inquam, vel imposita medicamina, vel vulnerum labra, vel mēbra vt decet cōposita, quas Sarcoticas ob id nominant.
Spira fillacea.
Glomus fillaceus.
Plagulæ, splenia, diplomata lintea, panni complicati.
Ferulæ.
Capsulæ, loculamenta.
Arculæ.
Parastatæ stramineæ, & tanquam crissmata seu obnitētia, fracto cruri dextra læuáque circumposita. Torulos ab intorto & compresso stramine dicere possis.
Glossocomia.
Ambi, glossocomij species.
Trochlea, cum suis orbiculis & axibus ligneis ferreisve, quibus orbiculi liberas habent in trochlea versationes.
Funes, tum ductarij, tum antarij suculæ, cum suis vectibus, id est tigillis quæ conuenientia in bina quæ suculæ ad capita sunt foramina, funium, mēbrorúmque funibus alligatorū, temperant contentiones. A
Aselli, sucularum species.
Repagula siue verucula tortili & striato scapo cochleata.
Manubria versatilia.
Hamuli.
Fibulæ comprehensoriȩ seu colleticæ, quæ nempe cuti iniectæ vulneris oras continent.
Fibulæ siue styli & clauiculi, quibus tanquam traiectis cuneis coagmētationes perficiuntur, & coagmētata B suas obtinent versationes.
Tomenta.
Puluini, puluilli, linamenta.
Limæ.
Dentiscalpia, dētisfricia, dentisspicia, catheteres operis ductores.
Sella balneatoria, seu soliaris, labra, folia, cupæ, semicupia, caldaria, infundibula, cum reliquo omni ad balnea seu sudationes elixas apparatu.
Æstuaria, seu hypocausta vel laconica, quibus sudationes assæ perficiuntur, & calore sicco sudor elicitur.
Epistomia, seu cum verticillis fonticuli. C
Epitoma, id est vertibula seu verticilla epistomiorum, quæ cum torquentur patefaciunt nares liquori contento.
Terebra calculorum deteriora.
Vncini.
Specilla fistulata & superficie externa rescissa.
Alares laminæ calculorum comprehensoriæ.
Euerriculum ad eruderandam vesicā.
Spathulæ rectæ & incuruæ.
Cucurbiculæ. D
Cornicula.
Fistula caruncularum detritoria.
Membra arte ficta, vt oculi factitij ex auro encausto depicto, & tectorio opere expolito.
Catinum sine vrinæ castellum.
Vrethra factitia.
Dactilotheca.
Fulcimenta subalaria, cum suis arrectariis & transuersariis tigillis, atque carchebis.
Vmbellatū vlceratȩ papillæ operculū.
Pes griffius molæ in vtero comprehensorius.

Guttulus

A Guttulus & tanquam frictitia ex vitro papilla.
Pessaria, tum oblonga tum ouata forma.
Cannæ duplices ad clysteres infundendos cum suis manicis & syringis.
Otenchytes, seu Auricularis clyster.
Metrenchytes.
Cochlea femina: cuius scilicet sulcatur spiris recipitur & vertitur tortilis & striatus prominente ruga scapus.
Cochlea mas: qui scilicet protuberantibus rugis femina recipitur, rotundatus scapus.

Hippocratis Coi Medicorum Principis Effigies.

B

D

INVICTVM (Hippocrates) quòd te potuere superbæ
Eoi nunquam flectere Regis opes.
Cecropidæ fronti ex auro fulgente coronam
Promeriti memores imposuere tuæ.
Gratia sed lenis est, Actæis tantus Athenis
Nec fuit hinc vni quàm tibi partus honos.
Nam quòd quæ recreent languentia corpora morbo
Pæonias fueris promere largus opes.
Se tua tam fundit quàm magni machina mundi
Gratia, & insignis tam tua fama volat.

Bon. Gra. Paris. Medic.

DE REBVS CHIRVRGICIS APHORISMI ex Magni Hippocratis Aphorismis selecti.

27. 6.

QVICVNQVE suppurati aut intercute laborantes, vruntur aut secantur, si pus aut aqua vniuersim effluxerit, omnino moriuntur.

3. 6.

Oculorum dolores meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut medicamentum soluit.

38. 6.

Quibus occulti cancri oriuntur, non curare melius est. Curati enim citius intereunt. Non curati verò longius tempus perdurant. B

55. 6.

Dolores podagrici Vere & Autumno potissimùm mouentur.

28. 6.

Eunuchi neque podagra laborant, neque calui fiunt.

49. 6.

Quibuscunque morbi podagrici fiunt, ij sedata in quadraginta diebus inflammatione, finiunt.

66. 5.

Si in vulneribus fortibus & prauis tumor non appareat, ingens malum.

67. 5.

Tumores molles boni, crudi verò mali.

25. 6.

Erysipelas ab exterioribus verti & ad interiora non est bonum, ab interioribus, autem ad exteriora bonum. C

19. 7.

In ossis exutione erysipelas, malum.

20. 7.

Ab Erysipelate putredo aut suppuratio malum.

21. 6.

In insanientibus si varices, vel hæmorrhoides superuenerint insaniæ solutio.

21. 7.

A forti in vlceribus pulsu profluuium sanguinis, malum.

26. 2.

Febrem conuulsioni superuenire melius est, quàm febri conuulsionem.

4. 6.

Vlcera circum glabra, praua sunt. D

18. 6.

Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut septo, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale est.

45. 6.

Vlcera quæcunque annua sunt, aut etiam diuturniora, os abscedere necesse est, & cicatrices cauas fieri.

2. 7.

In osse ægrotante caro liuida malum est.

14. 7.

In capitis ictu obstupescentia, & desipientia, malum.

24. 7.

In ossis præcisione quæ vacuum apprehenderit, desipientia fit.

47. 2.

Dum pus fit, dolores ac febres accidunt magis, quàm iam confecto.

Frigida

A 18. 5.

Frigida inimica oſſibus, dentibus, neruis, cerebro, ſpinali medullæ, calida verò vtilis.

46. 2.

Duobus doloribus ſimul, non eundem locum infectantibus, vehementior alterum obſcurat.

74. 7.

A carnis corruptione oſſis corruptio fit & abſceſſus.

506. Coacar.

Vlcus liuidum & ſiccum, aut cum virore pallidum, lethale eſt.

19. 6.

Cùm diſciſſum fuerit os, aut cartilago, vel neruus, aut genæ particula tenuis, vel præputium, neque augetur, neque coaleſcit.

24. 6. & 513. Coac.

Si quod inteſtinorum gracilium diſcindatur, non coaleſcit.

B 50. 7.

Quibus cerebrum ſphacelatum, id eſt corruptum eſt, in tribus diebus pereunt: ſi verò hos euaſerint, ſani fiunt.

9. 7.

Ex vulnere ſanguinis profluuium conuulſionem inuehens, mortis eſt prænuntium.

20. 5.

Vlceribus frigida quidem mordax, cutem obdurat, dolorem inſuppurabilem facit, liuorem obducit, rigoréſque febriles, conuulſiones, diſtentiones.

508. Coac.

Quibus tempora ſecantur, conuulſio ex contrariis ſectioni partibus oboritur.

44. 7.

Quicunque ſuppurati vruntur vel ſecantur, ſi pus purum fluxerit & album, euadũt: ſi verò ſubcruentum & fæculentum ac fœtidum, pereunt.

Galen. comment. ad Aphor. 29. 2.

C Deploratos non oportet aggredi curare, ſed relinquere, & morbi finem tantummodò prænuntiare.

Celſ. cap. 10. lib. 2.

Satius eſt anceps remedium experiri quàm nullum.

FINIS.

A

Galeni secundum Hippocratem Medicorum præstantissimi Effigies.

B

C

AEQVVM erat Hippocratem diuino è semine, Diuûm
Orbem muneribus conciliare sibi:
Scripta sed inuoluit tam multo ænigmate, verùm
Ut quamuis solers nullus habere queat,
Pergamei auxilio nisi sint monimenta Galeni,
Qui doctâ ambages sustulit arte senis.
Ergo macte esto virtute arcana resoluens,
Quæ nulli fuerant nota (Galene) priùs:
Obstringénsque orbem æterno tibi munere totum,
Æternis sacras te quoque temporibus.

D

Bon. Gra. Paris. Medic.

CANONES CHIRVRGICI AB ipso Authore positi.

1

PRAXIS est operatio, theoriæ regulis & legibus consentiens.

2

B Non verbis, sed remediis conuenienter vsurpatis restituitur sanitas.

3

Cognita & vsu ac ratione probata remedia ignotis, ac nunc primùm inuentis sunt præponenda.

4

Scientia sine experientia haud magnã Medico apud ægrum fiduciam conciliat.

5

Artifex qui magnum aliquid & laude dignum præstare vult, in notitiam proprij subiecti diligenter debet incumbere.

6

C Boni Medici officium est morbum sanare, aut certè in meliorem statum, & eũ quem natura fert deducere.

7

Chirurgum agilem industrium, ac manu strenuum esse oportet non libris fidentem.

8

Qui artis operibus, doctorúmq; de arte lectionibus frequens nõ interfuit, hócque solo quod multa legerit, se pro nobili Chirurgo venditat, longè fallitur & impudens est.

9

D Nihil vnquam laude dignum præstabit qui sibi auro non vsu chirurgicum magisterium parauerit.

10

Etiam in vitæ periculo spe salutis ægrũ consolari decet.

11

Medicos & Chirurgos subinde mutare, ægris tædium non leuamen est.

12

Et si in longum se tempus morbus protrahat, non est tamẽ quòd se ab ægro Medicus distrahat.

13

Magna magnorũ vasorum vulnera lethalia censentur.

14

Omne cõtusum ad suppurationem deducendum est.

15

Vt morbi, sic remedij species esse debet

16

Ossis è palato abscessus putroris infert periculum.

17

Hæmorrhagiam calor incitat; frigus refrænat.

18

Neruosorum corporum vulnera medicamenta flagitant, quæ partium tenuitate intrò subeant, & ex alto trahant.

19

Quibus vlcera in cruribus sunt, hos neque ambulare, neque stare, neque sedere, sed in lecto quiescere oportet.

20

Mordacia & acria omnia medicamina mundis vlceribus sunt infensa.

21

Luxata vt restituas continere oportet, abducere & impellere.

22

Auctior gangræna nihil nisi ferrum postulat.

23

Monstrum res est à naturæ legibus desciscens.

24

Vulnera thoracis mox saniosa fiunt & purulenta.

25

Venenatorũ omnium animantium pũcturæ sunt periculosæ.

26

Austro flante vulneratorum membrorum prompta est syderatio.

27

Sauciati qui citò sanari volunt, tenui victu vti debent.

28

Intemperata corpora ex morbis non facilè conualeſcunt.

29

Vlcera rotunda niſi in aliam figurã deducta fuerint non facilè coaleſcunt.

30

Vlcus eryſipelatoſum purgationem per inferiora poſtulat.

31

Eiulatus infanti vtilis eſt: eſt enim illi exercitationis & excretionis loco.

32

Nemini niſi abdominoſo triſtitia prodeſt.

33

Ignauia calorem natiuum debilitat, & extinguit.

34

Vlcus cacoëthes niſi valido remedio non cedit.

35

Balneum reſoluit, ac diſcutit humores, blandéque ſudorem prouocat.

36

Morbi frigidi ſenibus ſunt infenſi, ac ſolutu contumaces: iuuenibus verò non ita infeſti & rebelles.

37

Corpora exercitata morbis minus obnoxia eſſe ſolent.

38

Humida corpora etſi paucis alimentis, copioſis tamen egent excretionibus.

39

Ex intemperie calida citius quàm ex frigida ægri intereunt, ob ignis in agendo celerem efficaciam.

40

Id demùm ab vlcere pus manat laudabile, quod ſubalbum eſt, leue & æquale.

FINIS.

A

DE RENVNTIATIONIBVS, B & Cadauerum Embammatibus, Tractatus.

ID demùm nunc nobis reſtare videtur, vt Chirurgum inſtruamus in renuntiationibus apud iudices contexendis, ſeu de morte, ſeu de imbecillitate, ſeu de deprauatione membri alicuius in proprij officij functione agatur. Quo in negotio callidum illum eſſe velim, id eſt ingenioſum in prognoſtico inſtituendo: quod morborum ſæpè ſint ancipites exitus, nec omnino certæ prædictiones ſalutis aut mortis, propter ſubiecti circa quod verſamur naturam multiplicem & incertam humorum in ſpecie & motu conditionem. Quò factum eſt vt ipſe Hippocrates ſtatim initio Aphoriſmorum iudicium pronuntiarit difficile.

Cur chirurgum cautũ in renuntiãdo eſſe oportear.

Sed in primis bonam in Chirurgo mentem, bonúmque animum requiro, vt ſibi C veram pietatem, id eſt Dei timorem & in Chriſtum fidem, charitatémque erga proximum & ſpem futuræ vitæ ante oculos ponat, ne quæ vulnera magna ſunt, ea parua renuntiet: vel quæ parua ſunt, ea pro magnis fauore vel pretio tranſuerſum à ratione actus efferat: nam penes artifices renuntiantes iure ciuili fides eſſe ſolet. Veterum Medicorum monimentis proditum legimus vulnera magna dici tribus modis. Primo propter ſolutæ vnitatis & diuiſionis magnitudinem, qualia vulnera ſunt quæ gladio militari validis viribus incuſſo fiunt, quæ ſcilicet brachium, crúſve medium diſſecãt, aut pectus tranſuerberant.

Iudicium cur difficile

Vulnera magna dicuntur tribus modis.

Secundo propter principatum partis. Principatus verò ille ex actionis præſtantia pendet. Sic igitur vel leue aliquod vulnus ſtylo & ſimili cultello partis alicuius nobilis ſubſtantiæ impactum, vt cerebri, cordis, hepatis, aut alterius cuius actio functione ad vitam tuendam neceſſaria eſt, vt œſophagi, veſicæ, pulmonis magnum cenſetur.

Tertio propter magnitudinem & cacoëthiam, totiúſque læſi corporis cacochymiam aut debilitatem, quo modo vulnera neruoſis partibus, & ſenibus ac vietis corD poribus inflicta ſemper magna cenſentur. In his expendendis cauebit Chirurgus, ne inter percontandum à ſpecillo decipiatur. Sæpè enim hoc vulneris fundum ſubire nõ poteſt, ſed ad aliquid offendit, atque in via hæret, vel quia ægrum non eodem ſitu collocauit, quo erat dum vulneratus eſt, vel quia ictus ad perpendiculum inflictus mox dextrorſum aut læuorſum, infernè ſurſum, aut supernè deorſum deflexerit. Itaque vulnus paruum & paucorum dierum renuntiabit, quod tamen diuturni temporis vel etiam lethale eſt futurum. Ergo extemplò primis à vulneris diebus ſuſpendet iudicium, nec ante nonum diem exactum elogio ſuo vulneris qualitatem teſtificabitur, intra enim id tempus promere ſe ſolent ſymptomata, leuia vel horrenda, pro vulneris & corporum læſorum conditione, aëríſque ambientis ſecundum primas qualitates, aut venenatam corruptionem conditione.

Quandiu ſuſpendere ſententiam debet Chirurgus.

In genere verò ſigna quibus facilè de morbis iudicare licet, magníve ſint an parui breues an longi, lethales an lenes & ſalubres quatuor exiſtunt. Ducuntur enim aut ex morbi natura & eſſentia, vel ex cauſis ipſius vel effectis, vel ſimilitudine, proportione, & comparatione eiuſmodi morborum ad tempeſtatem ſeu temporis præſentem

Signa generalia quibus de morbis iudiciũ fieri ſolet.

constitutionem. Sic igitur si proponatur nobis vulnus recens, cuius non sit alia natura & pernicies quàm simplicis solutionis continui in carne musculosa, statim id vulnus pronuntiabis periculi expers esse, ac paucorum dierum. A

At si id complicatum habeat vlcus, nempe si saniosum sit, difficilioris ac longioris curationis esse referemus, sicque de morbis signo ab essentia & natura ducto pronuntiabimus.

Signorum verò à causis ductorum sit hoc exemplum: vulnus enimquod inflictum fuerit ab acuto, mucronato, & graui telo, vt militari malleo, ab alto, validis viribus & perpendiculariter incidente, graue esse pronuntiabimus, imò etiam lethale si reliqua signa consentiant.

Quòd si æger ictus violentia perculsus præceps in terram lapsus sit, si vomitus biliosus sequutus fuerit, si caligo cum vertigine oborta ipsi oculos occæcarit, si sanguis è naribus & oculis manarit, si delirium subsequutum sit, cum abolita memoria & sensuum stupore, spem vitæ in angusto esse signo à vulneris effectis ducto referemus. Cõparatione verò & proportione ad eam quæ tum regnabat tempestatem morbósque qui vnà grassabantur facta, poteramus pronuntiare omnes glande sclopo igniuomo elisa vulneratos, de vita periclitari præliis in obsidione Rothomagensi & agro Dionysiaco consertis. Illis enim tempestatibus seu propter cœli & aëris vitium, seu propter corporum cacochymiam & humorum perturbationem, omnia ferè vulnera sclopeto inflicta erant lethalia. Sic sæpè notamus certis annorum decursibus puerilia exanthemata & variolas, velut contagione quadam pestilẽti in puerorum perniciem currere, effreni vomitu & crudeli disenteria, inuectis, taliq; tempestate non erit difficile de eiusmodi morbis iudicium. B

Lethalia aeris communi vitio vulnera.

Quæ verò partes vulneratæ sint, his signis cognoscere licet. Si æger ab ictu concidit, si sine sensu quasi dormiens iacuit, si excrementa præter voluntatem reddiderit, si vertigine correptus fuerit, si ipsi per aures, nares, ósve sanguis effluxerit, si bilem vomuerit pertusum esse cranium mentis & rationis discursu intelligere licet. At sensuum iudicio illud ipsum cranium fractum intelligemus, si admotis digitis ipsum vel in tumorem magnum sublatum, vel præter naturam depressum percipiamus, si pericranio decussatim diuiso, atque demisso specillo raucum resonat, instar testæ figulinæ fractæ. C

Signa crany fracti.

At instare mortem licebit renuntiare, si mens non constat, vel abolita est. Si obmutescit, si oculi caliginosi & tenebricosi appareant, si præcipitem ex lecto dare se velit, de cætero resolutus, & omnino mouendi impotens, si febris continua perseueret, si lingua cum ariditate nigricet, si vulneris labra arida sint, & nihil planè saniei remittant, si carnium salitarum colorem æmulentur, si apoplexia laboret, phrenitide, aut conuulsione, vel paralysi, cum inuoluntaria vrinæ & fæcum excretione aut absoluta suppressione.

Signa mortis de cranio læso.

Iugulatum hominem resciffa gula & trachea arteria primùm cognoueris oculorum fide, deinde & functionis vtriusque partis abolitione: nam nec loqui, nec cibum, potúmve deglutire æger valet: retrahentibus sese quadam quasi conuulsione, sursum, deorsumq; partibus absciffis, vnde cita mors venit.

Iugulati hominis signa

Penetrasse in thoracem vulnus intelliges, si aër cum strepitu per vulnus erumpat, si dispnoëa adest, si grauitatis, seu ponderis quidam sensus circa diaphragma, ex quo etiam intelligere licet magnam sanguinis vim in partem illam procumbere, quam mox sensim tussiendo æger reiiciat. Paulò post verò febris superuenit, grauis & fœtens anhelitus sanguine putrente & in saniem conuerso: æger nisi in spinam decumbere nequit, vomendi frequens incessit cupiditas: atque si superstes manet, æger vulnus in fistulam degenerat, & tandem tabe lenta consumitur. D

Pertusi thoracis.

Pulmonem vulneratum cognoscere possumus, ex spumoso sanguine, tum per vulnus manante, tum tussi oborta reiecto, mox grauis dispnoëa premit, tum laterum dolor.

Pulmonis vulnerati notæ.

Cor vulnere læsum intelligimus, ex ingenti sanguinis copia quæ per vulnus erumpit, ex corporis totius tremore, ex pulsu languido & paruo, faciei pallore, sudore frigido, cum frequenti syncope, extremorum artuum perfrigeratione, ac præpropera morte.

Cordis læsi signa.

Diaphrag-

A Diaphragmate vulnerato ponderis ſenſus parte illa ægrum premit, delirium adeſt, cum diſpnoëa, tuſſi, & dolorum acutorum cruciatu, atque iliorum ſurſum contractione. Hæc omnia ſymptomata cùm apparent, mortem eſſe in propinquo denuntiare licet. *Diaphragmatis vulnerati ſigna*

Ex venæ cauæ & arteriæ magnæ vulnere, cita mors venit, propter rapidam & multam ſanguinis & ſpirituum vacuationem, vnde cordis & pulmonis functionum interceptio. *Venæ cauæ & arteriæ magnæ.*

Spinali medulla vulnerata, ſubitò paralyſis aut conuulſio inuadit ſenſus, motúſq; partibus ſubiectis deperit, veſicæ & alui recrementa, vel præter voluntatem fluũt, vel omnino cohibentur. *Spinalis medullæ.*

Hepate vulnerato ſanguis multus per vulnus erumpit, ac dolor pungenti ſimilis, ad xiphoidem vſque cartilaginem protenditur: ſanguiſq; in inteſtina confluens malignorum ſymptomatum ac ſæpè mortis conſequutionem infert. *Hepatis,*

Ventriculo vulnerato cibus potúſque per vulnus effluit, bilis meracæ vomitus B ſubſequitur, ſudores atque extremitatum perfrigerationes veniunt, indéque mors renuntianda. *Ventriculi*

Liene vulnerato ſanguinis craſſi & nigri per vulnus fit effuſio, ſitis ægrum diuexat, cum ſiniſtri lateris dolore, ſanguine verò in ventrem irrumpente, illícque putreſcente peſſimorum & grauiſſimorum ſymptomatum ac ſæpè mortis conſequutio infertur. *Lienis.*

Inteſtinis vulneratis torminoſi dolores aluum diuexant, fæces per vulnus effluunt, per quod ſæpè & inteſtina ipſa magna vi extra alui conceptacula erumpunt. *Inteſtinorũ*

Renibus vulneratis in reddenda vrina laborat æger, cum ipſa ſanguis vnà effluit, dolor verò ad inguina, penem & teſtes diffunditur. *Renum.*

Veſica & vreteribus vulneratis dolor ad ilia pertingit, partes ad pubem attinentes tenduntur; vrina cruenta excernitur, eadémque ſæpè etiam per vulnus redditur. *Veſicæ.*

Vtero vulnerato ſanguis per genitalia effluit, cæteraq; ſymptomata apparent quæ C veſica vulnerata. *Vteri.*

Punctis vel ſemiſectis neruis dolor acer in affecta parte ſentitur, ſubita ſuperuenit inflammatio, fluxio, abſceſſus, febris, conuulſio, ſæpè & partis gangræna atque mortificatio, vnde mors niſi occurratur breui. *Neruorum.*

Partium vulneratarum ſignis delibatis, reſtat vt alia ſigna proponamus quorumdam mortis generum minus vulgarium, de quibus mota lis, quod ſæpè contingit, vix alios habere poteſt diſceptatores & arbitros quàm Medicos. Contigerit igitur nutricem vel petulantia, vel temulentia inter dormiendum toto corpore ſuo in lactantem & accubantem infantulum procubuiſſe, ſic vt ſuffocatus inuentus ſit, rogaris ſententiam an errore nutricis, an latentis alicuius morbi ſubito impetu infans interierit, ſequentibus ſignis latentem veritatem erues.

Nam ſi antea perbellè habebat infans, ſi querulus non erat; ſi os & nares nunc ipſi mortuo ſpuma turgida madeant; ſi facies non quidem pallet, ſed violacei & tanquam purpurei eſt coloris, ſi mox diſſecto pulmones ſpuma velut vaporulenta turgeant reliD quis viſceribus ſanis; ſuffocati & ſtrangulati impetu aliquo externo infantis argumentum eſt. *Suffocati infantis ſigna.*

Quærere poteſt magiſtratus, an homo cuius cadauer fuſum humi in patente camporum planitie iacet, vel ſolum domi exanime inuentum eſt fulmine conciderit, an alia iniuria interierit. Vocatus igitur vt rem qualiter ſe habeat aperias, ſequentibus indiciis hominem de cœlo tactum ac fulmine extinctum ſcies. Nam omne corpus fulmine ictum, odorem ſpirat grauem & ſulphureũ, adeò vt id ne attingere quidem dignentur aues, canéſve, multo minus deguſtare: pars icta ſæpè integra & vulneris expers apparet, nihilominus ſi penitus inſpicias, intueberis oſſa intus ſub cute contrita. Si tamen vulnere apparente viam ſibi in corpus fulmen fecerit, pars vulnerata reliquo corpore, longè frigidior ſentietur Plinij ſententia. Fulmen enim præ ſe ſemper aërem tenuiſſimum & flammeum pellit, in corpuſq; ictum violenter impellit, cuius impetu calor parti inſitus facilè diſſipatur & abſorbetur. Fulmen in parte icta ſemper impreſſum ignis cuiuſdam veſtigium relinquit, ſeu vſtione, ſeu nigrore: nullum enim fulmẽ ſine igne. Cæterũ cùm reliqua animãtia omnia fulmine tacta in aduerſum latus cadãt, *Fulmine extincti.* *Lib. 2. c. 54.*

A

solus homo non interit nisi in partem tactam cadat, aut nisi vi conuertatur in partem
seu regionem vnde fulmen venit. Homo si vigilans fulmine tangitur, oculis visitur
clausis: contrà apertis perstat, si dormiens icitur, vt scribit Plinius. Philippus Comi-
nius scriptum reliquit, corpora fulmine icta corruptioni reliquorum instar non esse
obnoxia. Itaque Veteribus solēne fuisse ea nec cremare, nec inhumare: sulphur enim
quod semper fulmen secum inuehit illis pro sale esse, adeoq; ipsa à putredine siccitate
sua & calore igneo vindicare.

Signa vulnerum viuo & mortuo homini inflictorum

Quæri etiam potest in iudicio, an qui vulneribus confossus, aut defœdatus est,
vulnera ea viuus accepit, an mortuus. Certè quæ viuo vulnera illata fuêre, rubra ap-
parent & cruenta, cum labris in ambitu tumidis ac liuidis: contrà quæ mortuo, neque
rubra, neque cruenta, neque tumida, neque liuida visuntur. Vnà enim cum morte
omnes animæ in corpore cessant facultates, & intercidunt functiones: sic vt nihil de-
hinc spirituum, nihil sanguinis ad loca vulnerata transinittatur, aut confluat. Itaque
ex his quæ erunt, quæq; apparebunt signis, renuntiabit homini viuo vel mortuo infli-
cta fuisse quæ cernuntur vulnera. B

In iis qui viui aut mortui suspensi fuerunt.

Par quæstio in iudicium venire potest: Num qui cernitur suspendiosus, suspensus
fuerit mortuus an viuus. Ergo si viuus suspensus fuerit, funis vestigium in ceruicis ac
iuguli circumferentia relictum, rubrum, liuens aut nigricans apparebit, cutísque cir-
cum contracta ac rugosa, propter eam quam funis fecerit compressionem: sæpè etiam
asperæ arteriæ caput contritum & lacerum comperietur; ac secunda ceruicis verte-
bra luxata, seu loco suo mota. Liuebunt etiam brachia & crura, totáque facies, pro-
pter spirituum subitam & confertam suffocationem: sed & spuma circa os appare-
bit; & mucus spumeus è naribus exiliens, eò transmissus tum per pulmonis subitò in-
calescentis ac suffocati expressionem, tum per conuulsiuam cerebri tanquam concus-
sionem epilepticæ similem.

Contrà si mortuus suspensus fuerit, nihil horum apparebit: nam ne funis quidem
circa collum vestigium rubrum aut liuēs apparebit, sed simili planè cum reliquis cor-
poris partibus colore, quia mortuis non iam sanguis aut spiritus ad partes læsas mi-
grant aut confluunt. C

Qui viui aut mortui submersi sunt.

Qui submersus iacet, viuúsne an mortuus in aquas præcipitatus fuerit, sequenti-
tibus indiciis intelliges. Ei enim qui viuus præcipitatus est, tota aluus aqua contenta
intumescit, è naribus mucosa quædam excrementa, ab ore spumosa defluunt, extre-
mi digiti detriti & excoriati cernuntur, quod qui viuus aquis obruitur, tanquam fu-
rens moritur, in imáque arena luctatus ac suffodiens, aliquid quærit ad quod adnita-
tur, quò se à morte vindicet. Si contrà mortuus in aquam præcipitatus est, nihil tume-
bit aluus, quia mortuo ductus omnes & corporis meatus subsidunt: quia verò mor-
tuus non spirat, non ipsi circa os narésve spumeum quidquam apparebit, multo verò
minus summi digiti excoriati visentur, mortuus enim iam cum morte non collu-
ctabitur.

Quòd verò ad cadauera submersorum spectat, quæ aquæ innatant tumida, tumo-
rem illum habent non ab aqua hausta, aut aliò contenta, sed à vapore, in quem putre-
dinosi caloris vi magna humorum corporis portio conuersa est. Itaque is tumor non
in omnibus apparet, qui mortui in aquas præcipites dati sunt, sed in iis tantùm qui si- D
tu & vligine aquæ corrupti, longo tandem post præcipitium tempore, apparent, & in
littus eiiciuntur.

Qualia verò appareant circa eos qui vapore accensorum carbonum suffocantur,
& qua arte de his renuntiationem contexere te oporteat, sequenti historia poteris in-
telligere.

In his qui carbonum vapore suffocantur.

Anno Domini 1575. die decima Martij, vocatus fui cum Roberto Grealmo Do-
ctore Medico à domino Hamelio patrono in Senatu Parisiensi, quî inuiserem & re-
nuntiarem de duobus suis seruis, quorum vnus scripturis operas dabat, alter stabulo.
Hos tota familia rebatur mortuos, quia ipsis arteriarum pulsus non percipiebatur, ex-
trema totius corporis frigebant, vox & motus perierant, facies liuebat nec pulsati aut
etiam violenta manu depilati excitabantur. Omnes igitur ipsos pro mortuis habe-
bant, quæstio tantùm erat de mortis genere: herus enim eos ab aliquo strangulatos su-
spicabatur: alij ipsos mutuò sibi animam manibus præclusisse opinabantur: alij deni-
que subita apoplexia prehensos philosophabantur.

Ego

A Ego verò extemplò quæro, num ignem ſuccenſis carbonibus excitaſſent. Ad quod verbum arrigens aures herus, dum anxiè per omnes conclauis angulos veſtigat (erat autem conclaue valdè anguſtum & vndique clauſum) ſcaphium figulinum ſemiuſtis carbonibus plenum reperit. Quo viſo omnium vna vox fuit tãtæ calamitatis cauſam extitiſſe, malignum fumum & vapores venenatos qui ipſos præcluſis velut animæ ductibus ſuffocaſſent. Admota igitur manu cordis regioni, cùm ex calore ſuperſtite & pulſatione, licet exigua, in ipſis adhuc animam reſidere animaduertiſſem, ſuccurrendum primo quoque tempore ſtatuimus. In primis igitur os, quod obſtinata dentium adhæſione obſeratum erat, arte diduximus, in ídque tum cochleari, tum fiſtula argentea aquam vitæ pluries diſtillatam expreſſimus cum diſſoluta hiera & theriaca: ad frequentes huius medicamenti in os gulámque expreſſiones commoueri ac cõcuti cœperunt, multóſque excrementitios, mucoſos, ac viſcidos humores ore & naribus reddere, vnà pulmone ipſis tanquam in gutture feruente. Tum igitur vomitoria ex multo oxymelite propinata, dorſúmque ad vltimam ſui vertebram, & primam lumborũ, B manu & genu crebro & violenter pulſatum (in hanc enim partem obuertitur orificiũ ventriculi) vt vomitorij ingeſti vi, ac ſtomachi concuſſione cogerentur ad vomitum. Nec nos iſte conatus fefellit, mox enim phlegma viſcidum, ac flauum, ſpumoſúmque ſanguinem excluſerunt. Sed his minimè contenti, canna anſerinæ pennæ euphorbiũ in puluerem tritum in nares inſufflauimus, vt cerebri excretrix facultas ad excluſionem eorum quæ in ipſo oppreſſionem faciebant proritaretur: ſtatim itaque ſternutatione concuſſum cerebrum inſuper oleo Chymiſtarum de menta palato & faucibus affricto ſtimulatum, mucoſa multa per nares depulit. De cætero illis conſultum eſt brachiorum, crurum ac ſpinæ frictionibus, clyſteribus acrioribus: quorum vi exonerata aluo copioſè, mox loqui cœperunt, ad oblata conuenienter ſe habere, & ad ſe redire. Quibus in omnibus rebus perficiendis, ſtrenuam nobis operam nauarunt Iacobus Guillemeau Regius & Pariſienſis Chirurgus, & Ioannes à ſancto Germano Pharmacopola fidus, diligens & induſtrius.

Liquoris expreſſio ægrũ velut à mortuis excitãs

Sternutatoria.

Poſt meridiem quò res fœliciter cœpta, fœliciore exitu clauderetur, vocati ſunt C Ludouicus Theobaldus & Ioannes Altinus Doctores Medici doctiſſimi, & artis operibus clari, qui de cæteris quæ agẽda ſupereſſent communi nobiſcum conſilio ſtatuerent. Hi probatis omnibus quæ egiſſemus, cenſerunt ipſis dehinc conſulendum eſſe cardiacis, quæ laudabilium humorum generatione, non modò ſpiritus nouos ſufficerent, ſed etiam eos qui in corpore ſupereſſent, tenuarent, & ex caliginoſis illuſtriores redderent. Reliquum conſultationis conſumptum eſt in tam calamitoſi effectus cauſa exquirenda. Carbonum enim accenſorum fumo & nebuloſo vapore homines ſuffocari, nouum non eſſe aiebant. Scriptum namque legi apud Fulgoſium, Volaterranum & Egnatium, Iouinianum Imperatorem media hyeme Romam properantem, feſſum de via in pago Dadaſtanis, qui Bithynos à Galatis diuidit, decubuiſſétque in cubiculo recens conſtructo, & calce incruſtato, in quo ob id calcis reficcandæ gratia magna vis carbonum ſuccenſa fuerat: eam verò noctem illi in vita poſtremam fuiſſe: ſuffocato nempe ipſo de nocte media tetro illo ignis carbonarij vapore, imperij ſui octauo menſe, ætatis verò anno trigeſimo, vigeſima die Auguſti. Quanquam quid eſt D neceſſe Veterum exempla ſectari, cùm non ita à multis annis in ædibus Ioannis Beninij aurificis in flexu põtis Numulariorum commorantis, tres ſerui interierint propter carbonarium ignem in anguſto, & ſine camino conclaui in quo dormiebant, accenſum. Quod ad cauſas attinet, hæ in medium productæ fuêre. Nonnulli in ea ſententia fuerunt, vt exiſtimarent id ſolo carbonarij vaporis vitio contingere, qui loco perſpiratione prohibito concluſus, ſimilia quæ muſti vapor ſymptomata inuehit, nẽpe capitis dolorem & vertiginem. Vtrumque eiuſmodi vaporum genus præterquàm quòd crudum eſt, earum rerũ inſtar à quibus effertur, tum etiam citiſſimè poteſt neruorum principum implere, adeóque conuulſione ſubſtantiæ ſuæ craſſitie, excitare. Sic enim Hippocrates de illis ſymptomatibus quæ vini vapore fiunt, loquutus ſcripſit: Si ebrius quiſpiam derepente obmutuerit conuulſus, moritur niſi febre corripiatur, aut niſi vocem recuperet tunc cum crapulæ ſoluuntur. Eodem planè modo vapor carbonarius occupato cerebro elingues illos velut immobiles & omni ſenſu orbatos reddiderat, breui morituros niſi remediis calidis in os naréſque ingeſtis, vaporis craſſities attenuata fuiſſet, & excitata facultas expultrix ad omnia ea quæ

Cardiacorũ vis & effectus.

Lib. 9. c. 12.
Lib. 23.
Hiſtoria.

Sect. 5. aph. 5
Ratio remediorum ante præſcriptorum.

molesta erant excernenda: ac quamuis prima facie appareant præ cæteris partibus A pulmones læsi inspiratione maligni vaporis, tamen propius intuentibus perspicuum futurum eos non laborare, nisi per cerebri insigniter & maximè hîc affecti sympathiã. Argumẽto esse quòd statim vocis, sensus & motus interceptio sequuta est. Quæ symptomata non contingunt nisi intercepto neruorum principio, materiæ alicuius præter naturam incursu. Ac quemadmodum apoplectici non moriuntur nisi respirationis defectu citra vllam pulmonũ offensam, sic his iuuenibus mors in propinquo erat propter interceptam respirationem, non vllo pulmonum vitio, sed cerebri & neruorũ sensum & motum toti quidem corpori, maximè tamen instrumentis respirationis impertientium. Alij contra cerebrum culpa vacare contendebant, atque huius calamitatis culpam coniiciebãt in spiritus vitalis interceptionem: is enim obstructis pulmonum ductibus ingressu à corde ad cerebrum prohibitus, materiã de se spiritui animali amplius suppeditare non poterat. Hinc est quod iuuenes illi suffocati moriebãtur, respirationis, sine qua vita nulla est, defectu. Nam præter quàm quod in tali casu cor non poterat sese expedire circumfusa fuligine, pulmone obstructo carbonarij huius vaporis crassitie, inspiratio insuper commodè fieri non poterat: hæc enim fit aëre ambiente in corpus allecto, aër verò ambiens, vt quod inspiratione natura conatur, perficiat: nempe vt cordis ardorem temperet, debet quatuor conditionibus esse dotatus. Prima vt sufficiente copia & quantitate in corpus trahatur. Secunda vt qualitate sit egelidus vel temperatus. Tertia vt consistentiæ sit tenuis & mediocris. Quarta vt substãtiæ sit mitis & benignæ. At quatuor illæ conditiones aëri quem tum in conclaui illo iacentes iuuenes ducebant, deficiebant. Primum enim quantitate paucus erat, quod tantillum aëris quod in tam angusto conclaui erat, id magnam partem ab igne carbonario absorbebatur, haud secus quàm qui cucurbitula includitur aër, temporis momento ab accensa flamma consumitur. Deinde egelidus aut temperatus nõ erat, sed ab igne accenso quasi flammatus. Tertiò consistentia crassior erat quàm par est, admixtione scilicet crassioris vaporis carbonarij: est enim hæc natura aëris vt citissimè alteretur, & promptè excipiat formas atque impressiones circumfusorum corporum. Denique substantia erat infensus, & toto genere aëreæ corporis nostri substantiæ inimicus. Fit enim carbo ex lignis viridibus in fossa subterranea accensis, móxque in proprio & suo fumo extinctis ac suffocatis, quemadmodum norunt qui rem carbonariam factitant. Hæ virorum doctissimorum opiniones quanquam sibi nõ omnino consentientes videbãtur, suis tamen ambæ rationibus nitebantur. Est enim id saltem manifestum, ductus illos qui partibus thoracis & cerebro communes sunt, vaporis carbonarij crassitie obstructos tum fuisse: ex quo contingebat vt ambæ illæ partes in vitio essent, cùm illarum vt & reliquarum omnium corporis partium, tantus sit consensus & connexio mutua, vt nisi mutuis auxiliis saluæ & incolumes diu stare nequeant, propter amicam quæ corpori secum & cum suis partibus est conspirationem. Quare cerebri ventriculis, pulmonum bronchiis, & carotidibus arteriis obstructis, spiritus vitalis ingressu in cerebrũ, & animalis inde in vniuersum corpus exitu & digressu prohibebatur: vnde duarum facultatum corpori ad vitam necessariarum interceptio.

Qui moriãtur apoplectici. — *Aeris ad inspirationẽ vtilis conditiones.* — *Compositio positarum ante opinionum.* — B — C

Incidit sæpè, & nimium sæpè quæstio in iudicio de fœminarum virginitate, qua de re difficile admodum est iudicium. Matronæ tamen & obstetrices certis notis id se consequi iactitant. Primùm enim virginibus prostare in vteri ceruice quandam membranam, quæ digitum immissum quominus tam altè subeat, impediat: quæ primo cõcubitu in corruptis rupta, libero immissi digiti ingressu sentiatur. Deinde vteri ceruicem ampliorem esse, ac multò magis hiare corruptis: virginibus contrà angustiorem & contractiorem esse. Sed quàm fallaces sint eiusmodi notæ ex sequentibus patebit: nam membrana illa res est præter naturam, quæque vix vni è multis millibus à prima conformatione inesse reperiatur. Iam verò pro corporis magnitudine & ætate ceruix vterina patebit magis aut angustior erit. Est enim partium omnium corporis quædã ad se inuicem proportio, & in natura benè ordinata commensuratio.

De signis virginitatis. — D

Scriptum prodidit Iobertus Lectoriæ in Vasconia fœminã nono ætatis anno peperisse, quæ adhuc superstes viuat, nomine Ioãna du Perié, nupta Vuidio Beche mulctarum Regis Nauarræ municipij collectori. Quod argumentum est euidentissimum existere fœminas nõnullas viri potentiores anno ætatis nono, quàm alię permultæ anno decimo quinto, propter vuluæ & ceruicis eius capacitatẽ ampliorẽ: sed & plerisq; casu

Lib. de error. popul.

A casu aliquo amplior fit via illa, nēpe intruso validius ob aliquē pruritū proprio digito, vel immisso nodulo, vel pesso magnitudinis mēbri virilis, ciendis mensibus cōparato. Nec verò lactis in māmis prouentus certius est corruptæ fœminæ argumentū: scribit enim Hippocrates quòd si mulier quæ neque grauida est neque peperit lac habet, ei menstrua defecerunt. Quin & prodit Aristoteles viros esse quibus lac in mammis colligitur tanta copia, vt suggi inde & effundi possit. Scribit Cardanus visum sibi Venetiis Antonium Busseum triginta annos natum, cui lac in mammis colligebatur ea copia, quæ sufficeret alendo infanti, adeò vt non stillaret modo, sed & impetu, nutricij lactis instar, saliret. Quare videant magistratus ne moniti, nimium temerè muliercularum renuntiationibus assentiantur. Videant Medici ac Chirurgi ne magistratum nimium impudenter in errorem, non tam iudicibus quàm sibi infamem futurum præcipitent. Quòd si quis præterea desideret nosse num cui propinato veneno mors sit accelerata, repetat ex præmisso & proprio tractatu singulorum venenorum symptomata & indicia. Cæterum quò sit facilior hæc renuntiationum conte-
B xendarum doctrina, placet exempla subiicere, ad quorum imitationem, alia tyro Chirurgus describere possit. Primum exemplar erit de mortis consequutione, alterum de ancipiti mortis & vitæ indicio: tertium de membri impotentia, quartum de multorum membrorum læsione.

Aph. 39. sect. 5. *Lib. 4. de hist. ani. ca. 20.* *Lib. 12. de subtilita.*

Ego. A. P. Chirurgus Parisiensis hodie 20. Maij mandato Senatus, contuli me in ædes Ioannis Brossei, quàm in lecto iacentem capite saucium reperi, ex vulnere sinistro tempore ossi inflicto, cum fractura, & effractura, seu fracti ossis testularum ac meningum in cerebri substātiam depressione, quibus ex causis ad pulsus paruitatem delirium, conuulsio, sudor frigidus superuenire cum deiecta appetentia. Ex quibus intelligere licet certam & citam ipsi mortem imminere, in cuius rei fidem hanc renuntiationem propria obsignaui manu.

Elogium de morte.

Mandato Quæsitoris inuisi Petrum Luceium, quem afflictum lecto comperi, vulneratum telo incidente in femore dextro. Est verò vulnus latitudinis trium digitorum, altitudinis autem tantæ vt femur transadigat, incisa simul vena & arteria ex quo
C hæmorrhagia ingens superuenit quæ illi vires valdè deiecit, crebrā leypothymiam inferens. Totum verò femur tumet, liuet, & grauiorum symptomatum metum facit, quæ causa est cur hominis salus in dubio sit.

De dubia salute.

Mandato Cognitoris Regij profectus sum in ædes Iacobi Bartei, quî fratrem eius germanum inuiserem, hunc ego comperi saucium in poplite dextro, vulnere magnitudinis quatuor digitorum cum tendonum crus flectentium, venarúmque arteriarum & neruorum incisione. Quare illum de vita periclitari renuntio, propter maligna symptomata quę eiusmodi vulneribus superuenire solent, qualia sunt dolor ingens, febris, inflammatio, abscessus, conuulsio, gangræna & similia. Itaque solerti & diligenti eget curatione, cuius beneficio si mortem effugiat, non est dubium quin vitæ reliquum claudus ex læsæ partis rigore & impotentia fiat. Hócque ego de illo elogium propria manu duxi obsignandum.

De membri impotentia.

Nos Chirurgi Parisienses Senatus decreto, hodie vicesima prima Martij, inuisimus nobilem Ludouicum Vartomanum quem quinque plagis saucium animaduertimus.
D Prima capiti ad medium os frontis incussa magnitudinis est trium digitorum, penetrátque ad secundam vsque laminam, sic vt ipsi tres eiusdem ossis testulas auellere coacti fuerimus. Altera in transuersum dextræ genæ adacta ab aure ad medium nasum vergit, quo nomine quatuor locis acu impulsa futuram illi moliri opus fuit. Tertia medium ventrem occupat, magnitudinis duorum digitorum, altitudinis verò quæ in eiusdem capacitatem descendat, adeo vt omenti portio nucis iuglandis crassitie per eam elapsa, quia naturali calore planè destituta liuebat & computruerat, nobis rescindenda fuerit. Quarta sinistrum metacarpium obsidet magnitudinis quatuor fere digitorum, cum eius loci venarum, arteriarum, neruorum & portionis ossium excisione, quò fit vt illa manu lacer & mutilus futurus sit, de cætero cautè & diligenter, vt ars docet & res ipsa postulat curādus. Iam verò quoniam spinali medulla læsa nunc manu, nunc crure mutili redduntur homines, scire te oportet spinalem medullam tanquam riuum à cerebro decurrere, distributionis neruorum gratia, qui sensum ac motum subiectis omnibus capiti partibus distribuerent. Quare si ex spinali medulla lęsa brachia & manus ægro resoluantur ac stupeāt, vel sensu planè destituan-

De multorū membrorū læsione elogium. *Qua spinalis medullæ parte læsa pedes, manus aut sphincteres resoluātur.*

tur, signum est læsionis eorum neruorum, qui à quinta, sexta & septima ceruicis vertebris exeunt. Quòd si eadem accidentia, femori, cruri ac pedi superueniant, cum perfrigeratione sic vt excrementa præter voluntatem sine sensu ægro effluant, vel etiã penitus supprimantur, signum est neruorùm qui à lumborum & ossis sacri vertebris prodeunt læsorum, adeò vt facultas animalis sensum & motum vniuerso largiens corpori, & vesicæ ac ani sphincteri musculo constrictionis atque explicationis beneficium inferens, in illis partibus relucere nequeat, quibus ex causis cita mors venit, si maximè spirandi vna difficultas adfuerit. A

Cautio in elogio de fœta & fœtu mortuis describendo obseruanda

De fœtu cum fœta necato relaturus, vide diligenter vt disertè enunties, num fœtus omnibus suis partibus & membris completus, perfectúsque tibi apparuerit: vt iudices pœnas eius qui læsit peccato æquas irrogent. Longè enim grauior pœna debetur ei qui fœtum omnibus numeris seu membris absolutum, id est anima infusa viuẽtem necarit, quàm qui embryonem suffocarit, nempe affusi spermati humoris, quandam in bullas concretionem, sine anima, sine corpore organico. Illum enim morte, nempe vt animam pro anima redderet, hũc verò pecunia mulctauit Moses. Sed placet apposito exemplo hoc genus renuntiationis illustrare. Ego iussu Iudicis Prætoriani B

De fœta cũ fœtu enecta elogium.

inuisi nobilem mulierem Margaretam Vlmariam, quam lecto afflictam magna febre correptam, cum conuulsione & sanguinis per muliebria fluxu deprehendi, propter vulnus in ventre inferiore sub vmbilico parte dextra inflictum, in ventris capacitatem subiectúmque vterum penetrans: quò factum est vt ante suum & à natura descriptum tempus, masculum membris omnibus completum enixa pepererit mortuũ, eodem illo vulnere, pertuso fœtus cranio, in cerebri medullã peruadente. Quæ res breui & puerperæ ipsi mortem est allatura. In cuius rei fidem hoc elogium propriã manu obsignare placuit.

Quæ sit ars Embammatibus condiendorum, seu aromatis ac balsaminis vnguentis tingendorum cadauerum.

STATVERAM in Renuntiationum tractatu magnum hoc opus terminare, sed melior cogitatio animum meum subiuit, nempe hominem quem curandum à primo ortu susceperam, ad extremum & tumulum vsque perducere, vt nihil hîc deficeret quod Chirurgus circa corpus humanum, seu viuum, seu mortuum, moliri ex instituto posset. Profectò vix vlla vnquam tam barbara natio extitit, quæ nonmodò de cõdendis, sed etiã condiendis cadaueribus sollicita non fuerit. Non ipsa quidẽ Scythica gens, quæ tamen barbarie & immanitate reliquas superasse videtur: non enim Scythæ (authore Herodoto) Regis sui cadauer ante inhumant, quàm exenteratum & cupresso tuso, thure, petroselini & anisi seminibus farctum cera oblinierint. Eadem cura Æthiopum quoque mentes peruasit. Amicorum enim cadauera vbi interaneis & carne expediuerãt, gypso obducebant, ipsísque sic incrustatis mox, opere tanquam tectorio, colores appingebant qui defunctos ad viuum exprimerent: hac arte ornatos columna vitrea & caua includebant, vt pixidati, per medium vitrum apparerent, neque interim odore tetro spectatores à se auerterent. Annum inde integrum penes sanguine proximos erant, qui ipsis interim libabãt, & sacra faciebant. Exacto anno extra vrbem efferebant, & circum mœnia in sua quosque cella collocabãt, vt narrat Herodotus. Sed longè altius pia hæc de defunctis cura Ægyptiorum quàm cæterarum nationum animos subiuit. Patrum enim memoriȩ conseruandȩ adeò studiosi fuerunt vt ipsorum integra cadauera aromaticis vnguentis condirent, & in perlucidis vrnis seu cellis vitreis locata in eminentiore & honoratiore ædium suarum parte statuerẽt, quò assiduè obseruerentur oculis, essẽntque tanquam monumenta & stimuli ad paternas & auitas virtutes imitandas. Quin & aromaticis seu balsaminis vnguentis sic delibuta pignoris certissimi erant loco, sic vt si quibus Ægyptiis opus esset grandi pecuniæ summa, eam facilè à notis & vicinis impetrarent, alicuius defunctorum parentum cadauere oppignerato. Ita enim demum certus erat creditor pigneratitius, vitam potius ei qui pignus dedisset quàm fidem defecturam. Quod si cui omnia adeò infœliciter succederent, vt pignus per inopiam repignerare non posset, sed deserere cogeretur, in vitam reliquam sic apud omnes infamis erat, vt tanquam aqua & igni interdictus, C D

Scytharũ in condiendis cadaueribus studiũ. Lib. 4.

Æthiopum de cadaueribus humanis cura,

Lib. 3.

Ægyptiorũ in defunctorum cadauera pietas.

A dictus,& capite minutus ex libero feruus fieret: imò omnium conuitiis & probris appetitus,indignus hac luce & hominum confortio haberetur. Et certè Ægyptij cùm hanc quam in his terris viuimus vitam breuiffimi momenti effe intelligerent,contentione ad eam facta quam poft animæ à corpore feparationem victuri fumus in ædibus quas incolerent extruendis negligentiores erant: in pyramidibus verò quæ ipfis fepulchri loco erant exædificandis adeo fupra omnem rationem fumptuofi atque magnifici,vt in vnius ex illis toto orbe famatiffimis ædificiis extructionem quam Cheopes Rex fufceperat, centena hominũ millia fingulo quoque trimeftri per viginti cõtinuos annos operas fedulas darent:quinque ftadia profunda erat,cúmque quadrata effet in fingula latera octingentos pedes lata vifebatur, totidem alta. Singula ferè quæ in eam coierunt marmora triginta pedum erant, nobili & vario artificio fculpta & cælata,quemadmodum narrat Herodotus. Cæterùm antequàm cadauera tam magnificis fepulchris mandarent,ea folemni apparatu ad Salarios & Aromatarios,qui in id munus ftipendia de publico accipiebant, deferebant. Illi ipfa aromaticis ac balfa-
B minis vnguentis oblinebant,& quas feciffent excifiones confuebant, mox fale afpergebant, & falino carnario ad feptuaginta dies operiebant:quibus exactis inde exempta abluebant,& forde omni elota, fafciis bombycinis gummi quodam conglutinatis inuoluebant, túmque recepta, confanguinei feretro ligneo in humanam effigiem exculpto locabant,facer is & folemnis erat condiendorum ac condendorum cadauerum apud Aegyptios paulo ditiores ritus. Hoc eodem ftudio incitati noftrates Galli Regũ & magnatũ cadauera aromatibus infarciri,& balfaminis vnguentis lutari curant: Quẽ morem piè & chriftianè, vt reliqua,ex veteri & nouo Teftamento, ac Iudæorum ex veteri & laudata confuetudine vfurpaffe videtur:legere enim eft in nouo Teftamento Iofephum findonem emiffe,Nicodenum verò vnguentum aromaticum ex myrrhæ & aloës libris centum contuliffe, vt IefuChrifti Saluatoris corpus vngerent & fepelirent,quemadmodum mos erat Iudæis, in fymbolum & argumentum eius renouationis & futuræ integritatis,quam ex refurrectione mortuorum fperabant. Quod ipfum à maioribus fuis per manus traditum Iudæi acceperant, Iofe-
C phus enim in veteri Teftamento Medicis fuis edicit vt patris fui cadauer aromatibus condiant.

Pyramidũ Ægyptiarũ ratio.

Lib. 2.

Gallorũ & iudæorũ pia de defunctorum cadaueribus cura.

Ioan. 2. 39.

Genef. 50. 2.

Cæterùm aromatis ad æternitatem condiendum corpus ante omnia exenterari debet, corde feorfim habito, vt per fe confanguineorum arbitrio condiri poffit. Cerebrum quoque,ferra diuifo cranio, auellendum eft. Hinc profundis plagis fecundũ brachiorum, femorum, crurum & dorfi, lumborum ac natium longitudinem diducendum eft, præfertim qua parte venæ maiores & arteriæ excurrunt, primum quidem vt fic exprimatur fanguis qui alioqui corrũperetur & putredinis initium atque occafionem reliquo corpori præberet, deinde vt puluifculis aromaticis infpergendis fit locus,inde totum lauandum eft fpongia imbuta aqua vitæ,& acri aceto in quo incoxerint abfinthium, aloë, colocynthis, fal commune, & alumen. Tumillæ plagæ, corporífque ductus & hiatus omnes atque tres ventres inferciendi erunt aromatibus fequentibus craffiufculè puluerat is.

Ratio condiendorum ad æternitatẽ cadauerum.

♃.pul.rofar.chamæ.melil. balfami, menthæ,aneth.faluiæ, lauend.rorifm. maio-
D ran.thymi, abfinthij,cyperi, calami aromatici,gentianæ,ireos flor.affæ odoratæ, caryophyll. nucis mofchatæ,cinamomi,ftyracis, calamitæ,benioini,myrrhæ,aloës,fantal.omnium quod fufficit, confuantur plagæ & hiatus ne quid excidat. Mox totum inungatur terebinthina liquefacta cum oleo chamæmelino & rofaceo,additis fi videbitur oleis aromaticis per quintam effentiam extractis, iterúmque confpergatur puluere commemorato. Inde fudone inuoluatur hinc tela cerata. Denique capfa plumbea fideliter ferruminata componatur, herbis odoratis ficcis plena. Quod fi non adfit copia commemoratorum aromatum, vt ferè contigit in oppidis obfeffis, puluere contentus erit Chirurgus ex calce extincta, cinere communi vt querno conflata. Sic enim cadauer infuper forti aceto aut lixiuio lotum, in multum tempus afferuabitur,modò calor ingens & colliquans non vigeat, aut non reponatur in loco calido & humido. Atque ifthæc temporis & loci conditio caufa eft cur principum & Regum cadauera, multa quantumuis arte & impenfa condita, intra fex aut feptem dies, quibus poft condituram populo fpectanda feruantur antequàm inhumentur, adeò grauem odorem fpirent, vt eum nemo ferre poffit,fic vt neceffe habeant plum-

Quibus cõdire cadauera oporteat in aromatum inopia.

Cur regum noftrorũ cadaueraquãlibet condita intra paucos dies corrumpũtur.

beo fere tro recondi. Confluentis enim ad spectaculum populi multitudine, & funalium diu, noctúque accensorum calore, adeò circumfusus incalescit aër, vt dissipato quod restabat natiui coloris tenui vestigio facilè putrescant, præsertim cum rerum aromaticarum liquore non ante imbuantur & macerentur, quemadmodum Ægyptiis olim in more fuisse, dum in salsilagine per septuaginta dies continebantur ante ex Herodoto prodidimus. Hac ego ratione admonitus, soleo quò conditura ad æternitatem melior sit, cadauera euiscerata & stylis acutis, quo altius, in ipsa subeat liquor putredinem arcens compuncta, in cupam ligneam forti aceto decoctionis rerum aromaticarum & amararum vt aloës, ruthæ, absinthij & colocyntidis plenam demergere, ibíque ad viginti dies affusis aquæ vitæ vndecim vel duodecim libris continere. Mox exempta & in pedes erecta loco sudo & sicco asseruare. Hac arte conditum suspendiosi cuiusdam à Quæsitore impetratum domi apud me cadauer habeo, quod à plusquàm quinque & viginti annis perstat incolume, adeo vt singulos dextræ partis musculos (quos capite tenus execui, & pendulos à circunstantibus distinctionis gratia, reuulsi, quò ipsos quotieslibet oculis lustrare & manibus tractare possim, & ex recenti memoria, cum aliquid paulo operosius mihi incumbit agendum, certius & tutius operari) numerare queas, parte sinistra illibata, pulmonésque, cor, diaphragma, ventriculum, lienem, renes, barbam, capillos, imo & vngues quos resectos à me crebrius increscere, & ad priorem mox magnitudinem redire animaduerti, integra intueri & obseruare.

Atque immensi huius nostri laboris hæc meta, hæc per Dei gratiam sit requies, cui soli optimo, maximo, immortali, & inuisibili honor & gloria in secula seculorum.

FINIS TRACTATVS DE RENVNTIATIONIBVS ET EMBAMMATIBVS.

Labor improbus omnia vincit.

INSIGNIVM RERVM EX HIS LIBRIS, VT QVÆQVE DIGNIORES VISÆ sunt, collectarum, Index. In quo literæ numeris adiectæ, superiorem aut inferiorem paginæ partem significant.

C

Croco-

E

F

Herma-

I

L

M

Monstra

N

paro-

Q

R

S

FINIS INDICIS.

ERRATA POST LIBRI IMPRESSIONEM AB ipſo Interprete animaduerſa, ſic emendabis.

Pag.3. in margine, pro nutata, lege natura.

Pag.5 pro fugunt, lege fugiunt.

Pag.6. pro partiam, lege partium.

Pag.7. in margine, pro ſenectutis, ſenectute. pro virum, virium. pro informitatem, infirmitatem. pro dimiſit, diuiſit.

Pag.10. pro viui, lege vini.

Pag.11 pro mutriendo, nutriendo.

Pag.12. pro moles, mole.

Pag.21. pro quod quot. pro ſpiritus, ſpiritu.

Pag.23. pro inualeſcat, incaleſcat. pro qua, quia

Pag.24 pro antunales, autumnales.

Pag.30. pro lineis, lienis. p[illegible]rpunt, erũpunt.

Pag.34. pro maſculo, muſculo. pro puſtulet, poſtulet.

Pag.39 pro tanpus, tempore.

Pag.45. pro conolent, conuolent. pro canernis, cauernis.

Pag.46 pro ſoleres, ſolers.

Pag.73. pro redduntur. Exceptoris figura, lege redduntur; exceperis. Figura

Pag.93 pro cyſtricæ, cyſticæ. In margine, pro interdæ, internæ.

Pag.105. in marg pro virillbus, virilibus.

Pag.198. pro Apoſtæma, Apoſtema vbique legendum.

Pag.232. pro vnam, vuam.

Pag.249. pro Theodoricus Guido, lege Theodoricus & Guido. pro ad oßis perpendiculum, lege ad oßis pubis perpendiculum.

Pag.252 pro populeoue, populeone.

Pag.268. in marg. pro diaphramati, diaphragmati. pro peruenire, ſuperuenire. pro Ego, Ergo.

Pag.288. pro recandeſcebant, recrudeſcebant.

Pag.300. in marg. pro ſarioſi. carioſi. pro mutantis, nutantis.

Pag.301. pro erunt aures, in aures.

Pag.314. pro periculorum, peniculorum.

Pag.317. pro pollicem, pollinem.

Pag.365. pro ſerpenturiæ, ſerpentariæ.

Pag.432. pro vaciáſque, vatióſque.

Pag.545. pro malagmatis, magmatis.

Pag.548. in marg. pro perfecti, perfricti.

Pag.697. minuenda, munienda.

Pag 825. pro Diffentiæ, lege Differentiæ.

Pag.841. in marg. capantem, captantem.

Pag.879 pro ſtatnerunt, ſtatuerunt.